శ్రీ ర్వైనమః

శ్రీరఘునందనవరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీమత్సకల జగదేకకారణ వేదాంతైకవేద్య పరబ్రహ్మాభిధాన

శ్రీపురుషోత్తమపూర్ణావతార సమస్తకల్యాణగుణాభిరామ

శ్రీరామచరిత్రామృతకలశపయోనిధిః

స్వశ్రవణపఠనలేఖనపూజనాదిజాగరూకశిష్టజన మనోరథపూరణపారిజాతః

కమలాసనవదనసదనవిహారిభారతీప్రథమావతారభువా

వల్మీకభువా మహర్షిణా ప్రణీతోయం

శ్రీ రామాయణాఖ్య గ్రంథః

సర్వేషాంసత్పురుషాణాంవిశుద్ధపాఠపఠనమూలకాఖిలపురుషార్థలాభాపాదనాయ

శ్రీహారితకులతిలకానంతాచార్యవర్యతనయేన

ఆసూరి

సరస్వతీ తిరువేంకటాచార్యేణ

శ్రీగోవిందరాజీయమహేశతీర్థీయాదివ్యాఖ్యానావలోకనపూర్వకం

యథామతి పరిష్కృతః

శ్రీమచ్చన్నపుర్యాభరణాయమానాయాం

సరస్వతీనిలయముద్రాక్షరశాలాయామ్

ముద్రాక్షరైస్సంప్రకాశితస్సవిజయతేతరామ్

బహుధాన్యనామసంవత్సరభాద్రపదమాసః

౧౮౭౮ సంవత్

శ్రీ రస్తు. శ్రీ మతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీవైష్ణవానాంశ్రీరామాయణపఠనోపక్రమానుసంధేయక్రమః.

ప్రథమతస్స్వస్వసంప్రదాయనిర్వాహకాచార్యానుసంధానం-తతఃలక్ష్మీనాథేత్యారభ్యప్రణతోస్మినిత్యమిత్యంతం. అనంతరంశ్రీశైలపూర్ణవిషయంపితామహస్యేతిశ్లోకమారభ్యశ్రీభాష్యకారప్రభృతిస్వాచార్యపర్యంత విషయాస్సాంప్రదాయికశ్లోకాఅనుసంధేయాః - యద్వాశ్రీధరాదిస్వాచార్యపర్యంతాఃప్రతివ్యక్తిశ్లోకాఅనుసంధేయాః.

తతః॥కూజంతంరామరామేతిమధురంమధురాక్షరం।ఆరుహ్యకవితాశాఖాంవందేవాల్మీకికోకిలం॥ వాల్మీకేర్మునిసింహస్యకవితావనచారిణః।శృణ్వన్రామకథానాదంకోనయాతిపరాంగతిం॥ యఃపిబన్సతతంరామచరితామృతసాగరం।అతృప్తస్తంమునింవందేప్రాచేతసమకల్మషం॥ గోష్పదీకృతవారాశింమశకీకృతరాక్షసం । రామాయణమహామాలారత్నంవందేనిలాత్మజం॥ అంజనానందనంవీరంజానకీశోకనాశనం । కపీశమక్షహంతారంవందేలంకాభయంకరం॥ మనోజవంమారుతతుల్యవేగంజితేంద్రియంబుద్ధిమతాంవరిష్ఠం । వాతాత్మజంవానరయూథముఖ్యం శ్రీరామదూతంశిరసానమామి॥ఉల్లంఘ్యసింధోస్సలిలంసలీలంయశ్శోకవహ్నింజనకాత్మజాయాః।ఆదాయతేనైవదదాహలంకాం నమామితంప్రాంజలిరాంజనేయం॥ ఆంజనేయమతిపాటలాననంకాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహం । పారిజాతతరుమూలవాసినంభావయామిపవమాననందనం॥యత్రయత్రరఘునాథకీర్తనంతత్రతత్రకృతమస్తకాంజలిం । బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనంమారుతింనమతరాక్షసాంతకం॥ వేదవేద్యేపరేపుంసిజాతేదశరథాత్మజే। వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్సాక్షాద్రామాయణాత్మనా॥ తదుపగతసమాససంధియోగంసమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధం। రఘువరచరితంమునిప్రణీతందశశిరసశ్చవధంనిశామయధ్వం ॥ శ్రీరాఘవందశరథాత్మజమప్రమేయంసీతాపతింరఘుకులాన్వయరత్నదీపం । ఆజానుబాహుమరవిందదళాయతాక్షంరామంనిశాచరవినాశకరంనమామి॥ వైదేహీసహితంసురద్రుమతలేహైమేమహామంటపేమధ్యేపుష్పకమాసనేమణిమయేవీరాసనేసుస్థితం । అగ్రేవాచయతిప్రభంజనసుతే తత్వంమునిభ్యఃపరంవ్యాఖ్యాంతంభరతాదిభిః పరివృతంరామంభజేశ్యామళం ॥ తతోయథాశక్తిశ్రీకోశోపరి భగవదారాధనం కర్తవ్యం॥ శ్రీమతేరామానుజాయనమః॥

పారాయణసమాపనక్రమః.

ఏవమేతత్పురావృత్తమాఖ్యానంభద్రమస్తువః । ప్రవ్యాహరతవిస్రబ్ధం బలంవిష్ణోఃప్రవర్ధతాం॥ లాభస్తేషాంజయస్తేషాంకుతస్తేషాంపరాభవః।యేషామిందీవరశ్యామోహృదయేసుప్రతిష్ఠితః ॥ కాలేవర్షతుపర్జన్యఃపృథివీసస్యశాలినీ। దేశోయంక్షోభరహితోబ్రాహ్మణాస్సంతునిర్భయాః॥కావేరీవర్ధతాంకాలేకాలే వర్షతువాసవః । శ్రీరంగనాథోజయతుశ్రీరంగశ్రీశ్చవర్ధతాం ॥ స్వస్తిప్రజాభ్యఃపరిపాలయంతాంన్యాయ్యేనమార్గేణమహీంమహీశాః। గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభమస్తునిత్యంలోకాస్సమస్తాస్సుఖినోభవంతు ॥ మంగళంకోసలేంద్రాయమహనీయగుణాబ్ధయే। చక్రవర్తితనూజాయసార్వభౌమాయమంగళం॥ వేదవేదాంతవేద్యాయమేఘశ్యామళమూర్తయే।పుంసాంమోహనరూపాయపుణ్యశ్లోకాయమంగళం॥విశ్వామిత్రాంతరంగాయమిథిలానగరీపతేః। భాగ్యానాంపరిపాకాయ భవ్యరూపాయమంగళం॥పితృభక్తాయసతతంభ్రాతృభిస్సహసీతయా। నందితాఖిలలోకాయరామభద్రాయమంగళం ॥ త్యక్తసాకేతవాసాయచిత్రకూటవిహారిణే।సేవ్యాయసర్వయమినాంధీరోదారాయమంగళం ॥ సౌమిత్రిణాచజానక్యాచాపబాణాసిధారిణే । సంసేవ్యాయసదాభక్త్యాస్వామినేమమమంగళం ॥ దండకారణ్యవాసాయ ఖండితామరశత్రవే। గృధ్రరాజాయభక్తాయముక్తిదాయాస్తుమంగళం॥ సాదరంశబరీదత్తఫలమూలాభిలాషిణే । సౌలభ్యపరిపూర్ణాయసత్వోద్రిక్తాయమంగళం॥హనుమత్సమవేతాయహరీశాభీష్టదాయినే । వాలిప్రమథనాయాస్తుమహాధీరాయమంగళం॥శ్రీమతేరఘువీరాయసేతూల్లంఘితసింధవే। జితరాక్షసరాజాయరణధీరాయమంగళం॥ ఆసాద్యనగరీందివ్యామభిషిక్తాయసీతయా। రాజాధిరాజరాజాయరామభద్రాయమంగళం ॥ మంగళాశాసనపరైర్మదాచార్యపురోగమైః।సర్వైశ్చపూర్వైరాచార్యైస్సత్కృతాయాస్తుమంగళం॥ తతః-పితామహస్యేత్యారభ్య స్వాచార్యాంతాశ్లోకాఅనుసంధేయాః॥సీతావివాహపట్టాభిషేకసర్గయోస్తు-ఇయంసీతామమసుతా, అభ్యషించన్నరవ్యాఘ్రం, ఇతిశ్లోకపఠనాత్పూర్వంమధ్యేవిశేషతోభగవదారాధనంచకర్తవ్యం॥ **************************

స్మార్తమాధ్వాదీనాం శ్రీరామాయణపఠనోపక్రమానుసంధేయక్రమః.

శ్రీమహాగణపతిధ్యానం॥ శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం। ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే॥ వాగీశాద్యాస్సుమనసస్సర్వార్థానాముపక్రమే । యన్నత్వాకృతకృత్యాస్స్యుస్తన్నమామి గజాననం॥ అనంతరం శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాదిగురుపరంపరానుసంధేయా.

—*సరస్వతీప్రార్థనా*—

దోర్భిర్యుక్తా చతుర్భిస్స్ఫటికమణిమయీమక్షమాలాం దధానా హస్తేనైకేన పద్మం సితమపి చ శుకం పుస్తకం చాపరేణ। భాసా కుందేందుశంఖస్ఫటికమణినిభా భాసమానాసమానా సా మే వాగ్దేవతేయం నివసతు వదనే సర్వదా సుప్రసన్నా ॥

వాల్మీకినమస్క్రియా॥ కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరం। ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలం॥ వాల్మీకేర్మునిసింహస్య కవితావనచారిణః। శృణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిం ॥ యః పిబన్ సతతం రామచరితామృతసాగరం। అతృప్తస్తం మునిం వందే ప్రాచేతసమకల్మషం॥

—*హనుమన్నమస్క్రియా.*—

గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసం। రామాయణమహామాలారత్నం వందేఽనిలాత్మజం॥ అంజనానందనం వీరం జానకీశోకనాశనం । కపీశమక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరం ॥ ఉల్లంఘ్య సింధోస్సలిలం సలీలం యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః। ఆదాయ తేనైవ దదాహ లంకాం నమామి తం ప్రాంజలిరాంజనేయం ॥ ఆంజనేయమతిపాటలాననం కాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహం। పారిజాతతరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననందనం॥ యత్రయత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్రతత్ర కృతమస్తకాంజలిం। బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్షసాంతకం॥ మనోజవం మారుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠం। వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి॥

—*శ్రీరామాయణప్రార్థనా*— యః కర్ణాంజలిసంపుటైరహరహస్సమ్యక్పిబత్యాదరాద్వాల్మీకేర్వదనారవిందగళితం రామాయణాఖ్యం మధు। జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణైరత్యంతసోపద్రవం సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమాన్విష్ణోః పదం శాశ్వతం॥ తదుపగతసమాససంధియోగం సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధం। రఘువరచరితం మునిప్రణీతం దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వం॥ వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామసాగరగామినీ। పునాతు భువనం పుణ్యా రామాయణమహానదీ॥ శ్లోకసారసమాకీర్ణం సర్గకల్లోలసంకులం। కాండగ్రాహమహామీనం వందే రామాయణార్ణవం ॥ వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే। వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా॥

—*శ్రీరామధ్యానక్రమః.*—

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామంటపే మధ్యేపుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితం । అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం వ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామళం ॥ వామే భూమిసుతా పురశ్చ హనుమాన్పశ్చాత్సుమిత్రాసుతశ్శత్రుఘ్నో భరతశ్చ పార్శ్వదళయోర్వాయ్వాదికోణేషు చ । సుగ్రీవశ్చ విభీషణశ్చ యువరాట్ తారాసుతో జాంబవాన్మధ్యే నీలసరోజకోమలరుచిం రామం భజే శ్యామళం॥ నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై । నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ॥ తతశ్శ్రీకోశోపరి శ్రీరామావాహనాదినైవేద్యాంతపూజా విధేయా- పారాయణావసానే చ పునః పూజా కర్తవ్యా.

—*పారాయణసమాపనసమయానుసంధేయశ్లోకక్రమః.*—

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః । గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభమస్తు నిత్యం లోకాస్సమస్తాస్సుఖినో భవంతు ॥ కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ । దేశోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణాస్సంతు నిర్భయాః॥ అపుత్రాః పుత్రిణస్సంతు పుత్రిణస్సంతు పౌత్రిణః। అధనాస్సధనాస్సంతు జీవంతు శరదాం శతం ॥ చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరం । ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనం ॥ శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పదమేవ వా। స యాతి బ్రహ్మణస్స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా॥ రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే। రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః॥ యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వదేవనమస్కృతే । వృత్రనాశే సమభవత్తత్తే భవతు మంగళం॥ యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతాకల్పయత్పురా । అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగళం॥ మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాత్మనే। చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళం॥ అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్ । అదితిర్మంగళం ప్రాదాత్తత్తే భవతు మంగళం ॥ త్రీన్విక్రమాన్ప్రక్రమతో విష్ణోరమితతేజసః। యదాసీన్మంగళం రామ తత్తే భవతు మంగళం॥ ఋతవస్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశశ్చ తే । మంగళాని మహాబాహో దిశంతు తవ సర్వదా ॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్ । కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి॥ శ్రీసీతావివాహపట్టాభిషేకసర్గయోస్తు - అయం సీతా,అభ్యషించన్, ఇతిశ్లోకపఠనాత్పూర్వం విశేషతో ధ్యానావాహనానైవేద్యాదినీరాజనాంతసపర్యానంవిధేయా।

శ్రియైనమః.

శ్రీరామాయణసంప్రదాయార్థసంగ్రహః.

శ్రీశైలపూర్ణాద్యతిశేఖరేణ శ్రుతాన్పురాష్టాదశధా ప్రభిన్నాన్।
రామాయణార్థాన్ క్రమశః కరోమి వ్యక్తాన్ శఠారాతిగురూపదిష్టాన్ ॥

అయంచ ప్రబంధో వేదోపబృంహణరూపో వేదాంతార్థముపబృంహయతి

ప్రాయేణ పూర్వభాగోర్థో ధర్మశాస్త్రేణ కథ్యతే। ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదాంతార్థః ప్రకాశ్యత ఇతి వచనాత్ । తత్ర - కింజగజ్జన్మాదికారణం బ్రహ్మా విష్ణుః ఉత రుద్రాదిష్వన్యతమ ఇత్యపేక్షాయాం రామత్వేనావతీర్ణో విష్ణురేవ వేదాంతవేద్యం పరంబ్రహ్మేత్యుచ్యతే* ఉపక్రమోపసంహారావభ్యాసోపూర్వతాఫలం । అర్థవాదోపపత్తీ చ లింగం తాత్పర్యనిర్ణయ ఇత్యుక్తషడ్విధతాత్పర్యలింగసంభవాత్ । తథాహి - ఉపక్రమే తావత్ - కోన్వస్మిన్నిత్యాదినా వేదాంతోదితసకలగుణసంపన్నః కింవిష్ణురుతాన్యో బ్రహ్మాదిష్వన్యతమ ఇతి వాల్మీకినా పృష్టే ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో రామ ఇత్యాదినా రామత్వేనావతీర్ణో విష్ణురేవేతి నారదేనోక్తం॥ ఉపసంహారే చ చతుర్ముఖః ప్రాహ - త్వామహం పూర్వకే భావే పుత్రః పరపురంజయ । సంక్షిప్య చ పురా లోకాన్మాయయా స్వయమేవ హి ॥ మహార్ణవే శయానోప్సు మాం త్వం పూర్వమజీజనః। పద్మే దివ్యేర్కసంకాశే నాభ్యాముత్పాద్య మామపి ॥ ప్రాజాపత్యం త్వయా కర్మ సర్వం మయి నివేశితమిత్యాదినా సర్వజగత్కారణప్రజాపతిజనకత్వేన సకలజగత్కారణం బ్రహ్మ విష్ణురేవేత్యుక్తం ॥ అభ్యాసశ్చ తస్యైవ దృశ్యతే - బాలకాండే - ఏతస్మిన్నంతరే విష్ణురుపయాతో మహాద్యుతిః । శంఖచక్రగదాపాణిః పీతవాసా జగత్పతిరితి జగత్కారణత్వముక్తం। తత ఉత్తరత్ర దేవాః - త్వంగతిః పరమా దేవ సర్వేషాం నః పరంతపేత్యాహుః - తేన పరత్వాసాధారణం సర్వశరణ్యత్వముక్తం। తత ఉత్తరత్ర - తతో దేవర్షిగంధర్వాస్సరుద్రాస్సాప్సరోగణాః । స్తుతిభిర్దివ్యరూపాభిస్తుష్టువుర్మధుసూదనమితి సర్వస్తుత్యత్వముక్తం । తతో విశ్వామిత్రః - అహం వేద్మి మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమం। వసిష్ఠోపి మహాతేజా యే చేమే తపసి స్థితా ఇతి - వేదాహమేతం పురుషం మహాంతమిత్యాదిశ్రుత్యుక్తరీత్యా మహాపురుషత్వం తపోబలం వినా తస్యమజ్ఞేయత్వం చాహ। సీతావివాహే వసిష్ఠోపి - అవ్యక్తప్రభవో బ్రహ్మా శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః। తస్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞే మరీచేః కాశ్యపస్సుత ఇతి సర్వమూలకారణత్వం ప్రాదీకశత్ । పరశురామోపి - అధికం మేనిరే విష్ణుం దేవాస్సర్షిగణాస్తథేతి సర్వాధికత్వం సందర్శితవాన్ । అయోధ్యాకాండే - స హి దేవైరుదీర్ణస్య రావణస్య వధార్థిభిః। అర్థితో మానుషే లోకే జజ్ఞే విష్ణుస్సనాతన ఇతి సనాతనత్వముక్తం । ఉత్తరత్ర - ఆకాశప్రభవో బ్రహ్మా శాశ్వతో నిత్య అవ్యయ ఇత్యాకాశశబ్దేన స్వయంప్రకాశత్వం వ్యాపకత్వం చాహ । ఆరణ్యకాండే మారీచేన - అప్రమేయం హి తత్తేజో యస్య సా జనకాత్మజేతి పరిచ్ఛేదాతీతమహిమత్వముక్తం । కిష్కింధాకాండే తారావచనం - నివాసవృక్షస్సాధూనామాపన్నానాం పరాగతిః । ఆర్తానాం సంశ్రయశ్చైవ యశసశ్చైకభాజనం ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో నిదేశే నిరతః పితుః । ధాతూనామివ శైలేంద్రో గుణానామాకరో మహాన్ ॥ త్వమప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ జితేంద్రియశ్చోత్తమధార్మికశ్చ। అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ క్షితిక్షమావాన్ క్షతజోపమాక్ష ఇతి - అనేన చ జ్ఞానానందాదిసమస్తకల్యాణగుణాకరత్వముక్తం। సుందరకాండే - బ్రహ్మా స్వయంభూశ్చతురాననో వా రుద్రస్త్రినేత్రస్త్రిపురాంతకో వా । ఇంద్రో మహేంద్రస్సురనాయకో వా త్రాతుం న శక్తా యుధి రామవధ్యమితి సర్వసంహర్తృత్వం ద్యోతితం। కిం వైష్ణవం వా కపిరూపమేత్య రక్షోవినాశాయ పరం సుతేజః। అనంతమవ్యక్తమచింత్యమేకం స్వమాయయా సాంప్రతమాగతం వేత్యనేనానంతరూపత్వముక్తం । యుద్ధకాండే విష్ణురేవ కథం జగత్కారణం అన్యేషామపి - హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రే ఇత్యాదినా తత్త్వశ్రవణాదిత్యాశంక్య తేభ్యస్సర్వేభ్యః శ్రేష్ఠత్వప్రతిపాదనాద్ధిరణ్యగర్భశివేంద్రాదిశబ్దాస్సద్బ్రహ్మాత్మకశబ్దవద్విష్ణుపరా ఏవేత్యాశయేనోచ్యతే - వ్యక్తమేష మహాయోగీ పరమాత్మా సనాతనః। అనాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమో మహాన్ ॥ తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః। శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీరజయ్యశ్శాశ్వతో ధ్రువ ఇతి - అనేన చ పరమాత్మత్వ శ్రీపతిత్వాదికముక్తం । ఉత్తరత్ర - భవాన్నారాయణో దేవశ్శ్రీమాంశ్చక్రాయుధో విభుః। ఏకశృంగో వరాహస్త్వం భూతభవ్యసపత్నజిదిత్యాది. అనేన తస్య నారాయణశబ్దవాచ్యత్వముక్తం॥

శ్రీరామాయణసంప్రదాయార్థసంగ్రహః.

అపూర్వతా చ ప్రమాణాంతరాప్రాప్తిః- నహి పరతత్త్వస్య విష్ణుత్వం ప్రమాణాంతరాదవగంతుం శక్యం ॥ ఫలం చ భగవత్సాలోక్యాదికమిత్యం తేసు వ్యక్తం॥ అర్థవాదోపపత్తీ చ బాలకాండే దర్శితే- ఇమే ద్వే ధనుషీ శ్రేష్ఠే ఇత్యాదినా అర్థవాదముక్త్వా - జృంభితం తద్ధనుర్దృష్ట్వా శైవం విష్ణుపరాక్రమైః । అధికం మేనిరే విష్ణుం దేవాస్సర్షిగణాస్తథేత్యాదినా బ్రహ్మప్రముఖైస్సర్షిగణైర్దేవైర్మీమాంసాపూర్వకం విష్ణురుద్రయోర్మధ్యే విష్ణోరాధిక్యనిర్ణయోక్త్యా ఉపపత్తిరుక్తా। నను యది విష్ణుః పరా దేవతా కథం తర్హి తస్య రామత్వేన జన్మేతి చేన్న - అజాయమానో బహుధా విజాయత ఇత్యుక్తరీత్యా లోకానుజిఘృక్షాకృతం తదితి చోద్యానవకాశాత్ - మోక్షప్రదత్వం చ పరదేవతాసాధారణమత్రోచ్యతే- యా గతిర్యజ్ఞశీలానామాహితాగ్నేశ్చ యా గతిః। అపరావర్తినాం యా చ యా చ భూమిప్రదాయినాం ॥ మయా త్వం సమనుజ్ఞాతో గచ్ఛ లోకాననుత్తమానితి - అత్రాపరావర్తిత్వం పునరావృత్తిశూన్యత్వం-ముక్తిరితి యావత్ న చ పునరావర్తత ఇతి శ్రుతేః। న చ రణాదపలాయనముచ్యత ఇతి వక్తుం శక్యతే తస్య స్వతస్సిద్ధత్వేన తత్ఫలస్యానుగ్రాహ్యత్వాత్ - తథా చ యజ్ఞాదిఫలావధిభూతాం ముక్తిం ప్రాప్నుహీత్యర్థః- అత ఏవ నృసింహపురాణే - మత్కృతేన ధనం యస్మాత్త్వయా ప్రాప్తం ద్విజోత్తమ । తస్మాత్త్వం మత్ప్రసాదేన విష్ణులోకమవాప్స్యసీతి ॥ ఏవముపక్రమాది షడ్విధతాత్పర్యలింగైర్వేదాంతవేద్యం పరతత్త్వం విష్ణురేవేతి శ్రీరామాయణేనోపబృంహ్యతే । ఏవమేవాంతే బ్రహ్మణ్యాహ-అస్యాః పరిషదో మధ్యే యద్బ్రవీమి నిబోధ తత్ । ఏతదేవ హి కావ్యం తే కావ్యానాముత్తమం శ్రుతం ॥ సర్వం విస్తరతో రాజన్ వ్యాఖ్యాస్యతి న సంశయః । ఆదికావ్యమిదం రామ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం । నహ్యన్యోఽర్హతి కావ్యానాం యశోభాగ్రాఘవాదృత ఇతి । యచ్చ రామేణాదితో వ్యవస్థానాదికం కృతం - తత్సర్వం విశ్వామిత్రాద్యుపాసనవన్మనుష్యభావనానుసారేణేతి విజ్ఞేయం ॥ శ్రీవిష్ణోః ప్రథమే కాండే జగజ్జననహేతుతా । ద్వితీయే స్థితిహేతుత్వం తృతీయే మోక్షదాయితా॥ చతుర్థే గుణసంపత్తిః పంచమే సర్వహర్తృతా। షష్ఠే వేదాంతవేద్యత్వం సప్తమే సృష్టిహేతుతా॥ ఏవం విష్ణుః పరం తత్త్వం రామాత్మేతి సునిశ్చితం॥ గత ఏకోఽర్థః॥ ౧॥ *********************************

ద్వితీయస్తు - ఏవంభూతం పరతత్త్వం కేన ప్రాప్యత ఇత్యాకాంక్షాయాం తత్ప్రాప్త్యుపాయభూతాం శరణాగతిం- యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై । తం హ దేవమాత్మబుద్ధిప్రసాదం ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్య ఇతి శ్రుతిముపబృంహయన్ వాల్మీకిరస్మిన్ రామాయణే - ఉపక్రమప్రభృత్యుపసంహారాంతమనేకాధికారిఫలవిశేషాదిప్రదర్శనముఖేనాఖిలఫలసాధనతయా ప్రతిపాదయతి॥ తథాహి॥ ఉపక్రమే తావత్ -ఏతస్మిన్నంతరే విష్ణురుపయాతో మహాద్యుతిః । శంఖచక్రగదాపాణిః పీతవాసా జగత్పతిరితి సర్వశేషీ సర్వేశ్వరో రక్షాపేక్షాం ప్రతీక్ష్యో రక్షణసమయో లబ్ధ ఇతి సముద్భూతౌజ్జ్వల్యో రక్షణోపకరణైస్సహ సన్నద్ధోఽభ్యేత్య తస్థౌ- తదా- దేవగంధర్వయక్షాశ్చ తతస్త్వాం శరణం గతా ఇతి రావణవధరూపఫలార్థం దేవజాతీయాస్సర్వే శరణాగతిం చక్రురిత్యుక్తం - తతస్త్రిశంకుశునశ్శేఫాదివృత్తాంతేషు విశ్వామిత్రాదివ్యాపారవిశేషానుదీర్య శరణాగతరక్షణం పరమో ధర్మః -సమర్థకారుణికవిషయా శరణాగతిః ఫలావినాభూతేతి ప్రదర్శితం- తతశ్చ-సభ్రాతుశ్చరణౌ గాఢం నిపీడ్య రఘునందనః । సీతామువాచాతియశా రాఘవం చ మహావ్రతమితి పురుషకారపురస్సరణపురస్సరా శరణాగతిః కార్యేత్యుదీరితం- తతో భరతః- శిశ్యే పురస్తాచ్ఛాలాయాం యావన్మే న ప్రసీదతీతి రామాభిషేకఫలాయ శరణవరణమకరోత్ - అత్ర రావణవధాయ కృతదేవగణప్రపత్తిఫలదానాయ నిర్గమనాత్ తదానీం రామః స్వప్రతినిధిభూతపాదుకాప్రదానేన తత్సఫలం కృత్వా పశ్చాద్దేవగణమనోరథపూరణానంతరమాత్మానమభ్యషించత్ -అతో న శరణాగతిర్వైఫల్యం చోద్యం। అథ దండకారణ్యవాసిభిర్విరోధినిరసనాయ శరణాగతిరనుష్ఠితా- తే వయం భవతా రక్ష్యా భవద్విషయవాసినః । నగరస్థో వనస్థో వా త్వం నో రాజా జనేశ్వరేతి-అత్ర కోసలజనపదవాసినామివ భగవద్విషయవాస ఏవ శరణాగతిః। తదనంతరం- స పిత్రా చ పరిత్యక్తస్సురైశ్చ సమహర్షిభిః। త్రీన్ లోకాన్ సంపరిక్రమ్య తమేవ శరణం గతః॥ స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్యశ్శరణాగతం। వధార్హమపి కాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయదితి కాకవృత్తాంతే నాగ్రతః పతనమేవ శరణాగతిరిత్యదర్శి। తదను సుగ్రీవవృత్తాంతేన- కృతాపరాధస్య హి తే నాన్యత్పశ్యామ్యహం క్షమం । అంతరేణాంజలిం బద్ధ్వా లక్ష్మణస్య ప్రసాదనాదితి శరణాగతిరంజలిరూపోక్తా। అథ సీతావచనేన- మిత్రమౌపయికం కర్తుం రామస్స్థానం పరీప్సతా। వధం చానిచ్ఛతా ఘోరం త్వయాసౌ పురుషర్షభః ॥ విదితస్స హి ధర్మజ్ఞశ్శరణాగతవత్సలః । తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవితుమిచ్ఛసీత్యనేనానుకూల్యమేవ శరణాగతిరిత్యబోధి। ఉపరి-సోఽహం పరుషితస్తేన దాసవచ్చావమానితః । త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ రాఘవం శరణం గత ఇతి విభీషణశరణాగత్యా విరోధిపరిత్యాగపూర్వకత్వముక్తం। తతస్సాగరవేలాయాం దర్భాన్

స్త్రీర్యరాఘవః । అంజలిం ప్రాఙ్ముఖః కృత్వా ప్రతిశిశ్యే మహోదధేరితి రామశరణాగత్యా యోగ్యస్యానాయోగ్యతా న్వేష్టవ్యా అయోగ్యస్య నయోగ్యతేత్యుక్తం - అథ విభీషణస్తలంకానిర్గతమాత్రఏవహి విభీషణశ్శరణమవృణోత్ - రామశరణాగతేః ఫలాభావస్సమర్థకారుణికవిషయత్వాభావాదిత్యాహుః - ఉత్తరత్ర - అభియాచామ వైదేహీమేతద్ధి మమరోచతే । రాఘవాద్ధి భయం ఘోరం రాక్షసానాముపస్థితమితి త్రిజటావచనానుమతిమాత్రేణహనుమద్భయాత్ సర్వాసాం రక్షితత్వకథనాదన్యవిషయేన్యానాపి కృతా శరణాగతిః ఫలవతీతి నిదర్శితం - విభీషణశరణాగత్యైవతత్సచివానాం రక్షణాచ్ఛరణాగతసంబంధినోపి భగవత్కటాక్షపాత్రభూతా ఏవేతి నిరణాయి - ఏవమన్యత్రాపి ద్రష్టవ్యం - ఏవముపక్రమప్రభృత్యోపసంహారాత్ ప్రతిపాదితా శరణాగతిరేవ సర్వఫలదా - సైవముక్తైరపి హేతురిత్యుక్తం॥ ౨॥ ....*

అస్య చోపాయస్య ప్రాప్యం భగవత్ప్రాప్తిపూర్వకం కైంకర్యమేవేతి రామాయణేన ప్రతిపాద్యతే.

తథాహి - ఉపక్రమే దేవజాతీయశరణాగతేః రామకైంకర్యం ప్రధానఫలమిత్యుచ్యతే - అప్సరః ప్రభృతిష్వపి తీర్థైస్తవ అనువర్తనోపదేశాత్ - రావణవధస్త్వానుషంగికః। లక్ష్మణోపి ప్రపద్యాహ - అహం సర్వం కరిష్యామి జాగ్రతస్స్వపతశ్చ తే । భవాంస్తు సహ వైదేహ్యా గిరిసానుషు రంస్యత ఇతి - తేన సర్వదేశసర్వకాలసర్వావస్థోచితసర్వకైంకర్యం ఫలమితి వ్యంజితం - భరతోపి రామకైంకర్యాయైవ తదభిషేకం సంప్రార్థ్య పాదుకావిషయకైంకర్యక్రమేణ మనీషితమలభత। దండకారణ్యవాసినాం శరణాగతేరపి వాచికాదిరూపమేవ కైంకర్యం ఫలమిత్యవగమ్యతే - తే తం సోమమివోద్యంతం దృష్ట్వా వై ధర్మచారిణః । మంగళాని ప్రయుంజానాః ప్రత్యగృహ్ణన్ దృఢవ్రతా ఇత్యుక్తేః । సుగ్రీవవిభీషణాదిప్రవృత్తైరపి ముఖ్యం ఫలం కైంకర్యమన్యదానుషంగికమితి స్పష్టం - అథ హరివరనాథః ప్రాప్య సంగ్రామకీర్తిం నిశిచరపతిమాజౌ యోజయిత్వా శ్రమేణ । గగనమతివిశాలం లంఘయిత్వా కసూనుః హరివరగణమధ్యే రామపార్శ్వం జగామ ॥ పరిత్యక్తా మయా లంకా మిత్రాణి చ ధనాని చ । భవద్గతం మే రాజ్యం చ జీవితం చ సుఖాని చేత్యాదినా ॥ ప్రాణార్థినః కాకస్య ప్రాణప్రదానేన తత్ప్రపత్తిస్సఫలా - అసత్ప్రకృతేరస్య పునరప్యేవం దురితప్రవృత్తిర్మాభూదితి శిక్షణరూపానుగ్రహాయైకాక్షినిరసనేనాస్త్రం నివర్తయామాస - యథా పరశురామం ప్రతి ప్రయుక్తమస్త్రం తస్మిన్ ప్రాతికూల్యాన్నివృత్తైతన్మనీషితవిరోధిసుకృతేషు ప్రాయుఙ్క్త - యథా చ సముద్రం ప్రత్యుపాత్తమస్త్రం తస్మిన్ సానుతాపే శరణాగతే ద్విషత్సు ఆశ్రితానాం పాపకృత్యాప్రవేశనన్యాయేన తద్విరోధ్యసురేషు ప్రయుయుజే - రామప్రపత్తిస్త్వాకించన్యానన్యగతిత్వరూపాధికారరహితేన కృతత్వాదల్పజ్ఞాల్పశక్తికవిషయత్వాచ్చ విఫలేతి ధ్యేయం - సముద్రం రాఘవో రాజా శరణం గంతుమర్హతీతి విభీషణోక్తిస్తు స్వప్రపత్తేః ఫలదర్శనకృతా - తస్మాదనేనప్రకారేణ శరణాగతేర్దేశకాలాధికారిఫలనియమాభావేపి విషయనియమోస్తీత్యుక్తం - ఇయం చ ప్రపత్తిరస్మిన్ ప్రబంధే ప్రధానతయా ప్రతిపాద్యతే - అతఏవ శ్రీరామాయణం దీర్ఘశరణాగతిరిత్యాభాణకః - తదుపయుక్తతయైతచ్ఛేషామర్థానాం ప్రతిపాదనం - తథాహి - సమర్థకారుణికసుశీలవిషయిణీ శరణాగతిః ఫలదాయినీ - తత్ర రౌద్రధనుర్భంగ పరశురామజయ సాలభేదన సముద్రబంధనాదిభిరుక్తపరత్వప్రతిపాదనైశ్చ సామర్థ్యం సర్వజ్ఞత్వాదికం చోక్తం. సీతావియోగకాలికవృత్తాంతవిశేషైః పరమకారుణికత్వం - గుహశబరీసుగ్రీవాదిభిర్నిరంతరసంశ్లేషేణ సౌశీల్యం - విశ్వామిత్రాధ్వరత్రాణదండకారణ్యవాసిమునిజనరక్షణ రావణబాధితేంద్రాదిసకలదేవగణపరిపాలనైర్నిజ జనపదజనానామాత్మసౌందర్యశీలాదిభిః ప్రీతిముత్పాద్య స్వపదప్రాప్తిరూపసాక్షాదపవర్గ ప్రయోజనభూతమోక్షప్రదానైశ్చ సర్వరక్షకత్వం - అతస్సమర్థపరమకారుణికసుశీలభగవత్ప్రపత్తేస్సకలఫలసాధనత్వేపి అధికారివిశేషానుష్ఠితాయాస్తస్యా భగవత్ప్రాప్తిపూర్వక తత్కైంకర్యరూపమోక్షఏవ ముఖ్యం ఫలం - ఆనుషంగికం ఫలాంతరమితి సుస్పష్టం. ఏవం సర్వత్ర ద్రష్టవ్యం॥ ౩॥***************

ఇయం చ ప్రపత్తిః పురుషకారేణ వినా నఫలాయ భవతీత్యయమర్థోస్మిన్ ప్రబంధే ప్రధానతయా ప్రతిపాద్యతే.

సీతాయాశ్చరితం మహదితి హ్యుక్తం - తస్యాశ్చ విశ్లేషత్రయేణ కృపాపారతంత్ర్యానన్యార్హత్వరూపపురుషకారధర్మప్రతిపాదనాత్ । తత్సన్నిధానేన కాకశ్శిరోలేభే తదభావాన్న రావణః - విభీషణోపి - నివేదయత మాం క్షిప్రం విభీషణముపస్థితమితి ఘటకముఖేనైవ రామం శరణమవృణుత - రామోప్యానయైనం హరిశ్రేష్ఠేతి ఘటకముఖేనైవ విభీషణం విషయీచకార - ఏవం సుగ్రీవోపి రామభక్తహనుమన్ముఖేన రామం శరణం యయావిత్యేవం జ్ఞాతవ్యం॥ ౪॥ **********

ఏవంభూతోపాయాధికారిస్వరూపం శేషత్వం పారతంత్ర్యం చ.

తత్ర శేషత్వం లక్ష్మణాచారేణ ప్రాదీదృశత్ - అహమస్యావరో భ్రాతా గుణైర్దాస్యముపాగతః । కురుష్వ మామనుచరం వైధర్మ్యం నేహ విద్యతే । కృతార్థోహం భవిష్యామి తవ చార్థః ప్రకల్పత ఇత్యాదినా॥ ౫॥ ....*

భరతముఖేన భగవత్పారతంత్ర్యం ప్రకటీకృతం.

విలలాప సభామధ్యే జగర్హే చ పురోహితం। రాజ్యం చాహం చ రామస్య ధర్మం వక్తుమిహార్హసీత్యాదినా - సర్వాత్మనా పర్యనునీయమానో యదా న సౌమిత్రిరుపైతి యోగం । నియుజ్యమానో భువి యౌవరాజ్యే తతో౽భ్యషించద్భరతం మహాత్మేత్యం తేన॥౬॥ శ్రీశత్రుఘ్నవ్యాపారేణ భాగవతపారతంత్ర్యం ప్రాధాన్యం ప్రాచీకశత్.

గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన తదా౽నఘః । శత్రుఘ్నో నిత్యశత్రుఘ్నో నీతః ప్రీతిపురస్కృత ఇత్యాదినా॥౭॥......

అస్య చాధికారిణో జ్ఞాతవ్యమర్థపంచకమతో౽భిధీయతే.

తథోక్తం-ప్రాప్యస్య బ్రహ్మణో రూపం ప్రాప్తుశ్చ ప్రత్యగాత్మనః । ప్రాప్త్యుపాయం ఫలం ప్రాప్తే స్తథా ప్రాప్తివిరోధి చ॥ వదంతి సకలా వేదాస్సేతిహాసపురాణకాః । మునయశ్చ మహాత్మానో వేదవేదాంగపారగా ఇతి ॥ తత్ర రామప్రస్తావేన పరస్వరూపం-లక్ష్మణాదివృత్తాంతేన ప్రత్యగాత్మస్వరూపం- శరణాగతివర్ణనేనోపాయస్వరూపం- విభీషణాదికథయా భగవత్కైంకర్యరూపఫలస్వరూపం-రావణాదివృత్తాంతేన విరోధిస్వరూపం చోక్తమితి జ్ఞేయం॥౮॥ ....

అస్యాధికారిణ ఆకించన్యమనన్యగతికత్వం చాపేక్షితమితి వక్తుం బ్రహ్మరుద్రాది దత్తవరస్య రావణస్య వధేన బ్రహ్మరుద్రాది దేవతాంతరాణాం - దశరథచరితేన పితుః - కాకాదివృత్తాంతేన పిత్రాదేః-విభీషణమేఘనాదాదివృత్తాంతేన భ్రాతృపుత్రాదేశ్చారక్షకత్వోక్తిః॥౯॥ ....

అస్య భగవజ్జ్ఞానలాభ ఆచార్యమూల ఇతి హనుమచ్చరితేన దర్శితం - తత్సుందరకాండవ్యాఖ్యానే ద్రష్టవ్యం ॥౧౦॥

అనేన చాధికారిణా -కృతకృత్యాః ప్రతీక్షంతే మృత్యుం ప్రియమివాతిథిమిత్యుక్తరీత్యా శరీరపాతావధికాలః ప్రతీక్షణీయ ఇతి సీతాధ్యవసాయేనోచ్యతే- శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః । మాం నయేద్యది కాకుత్స్థస్తత్తస్య సదృశం భవేదితి హ్యుక్తం। లంకా నామ శరీరం-రావణకుంభకర్ణావహంకారమమకారౌ - ఇంద్రజిదాదయః కామక్రోధాదయః-విభీషణో వివేకః - తత్ర రుద్ధా సీతా చేతనః-తస్య చ భగవజ్జ్ఞానం హనుమతాచార్యేణ -తాదృశశరీరధ్వంసపూర్వకం తదంతర్నిరుద్ధచేతనోద్ధరణం భగవతైవేతి- విస్తరో వ్యాఖ్యానే ద్రష్టవ్యః॥ ౧౧॥ ....

అస్య చ యావచ్ఛరీరం కర్తవ్యవిషయే రామాదివద్వర్తితవ్యం- న రావణాదివదిత్యుపదేశశ్చ యథాయోగం క్రియతే॥౧౨॥

అస్య చ వాసయోగ్యో దేశో భగవత్సన్నిధిమాన్ దేశ ఏవేతి కోసలజనపదస్థజనవృత్తాంతేనోక్తం॥౧౩॥ ....

అస్య చ కాలక్షేపో౽పి రామాయణేనైవ-ద్వయవివరణరూపత్వాత్.

అత ఏవ రామాయణం దీర్ఘశరణాగతిరిత్యభియుక్తైరుక్తం-ద్వయమర్థానుసంధానేన సహ సదైవం వక్తేతి చ భాష్యకారః-తత్ర బాలకాండేన శ్రీమచ్ఛబ్దార్థ ఉక్తః-అయోధ్యాకాండేన నారాయణశబ్దార్థః-కల్యాణగుణానాముపవర్ణనాత్ - ఆరణ్యకాండేన- తేతం సోమమివోద్యంతమిత్యాదినా దివ్యమంగళవిగ్రహవర్ణనాచ్చరణశబ్దార్థః-కిష్కింధాకాండసుందరకాండాభ్యాం శరణశబ్దార్థః-యుద్ధకాండేన ప్రపద్య ఇత్యస్యార్థః-ఉత్తరకాండేన ముక్తిఫలకీర్తనాదుత్తరఖండార్థః॥౧౪

అస్య చాధికారిణస్సదా జప్యం రామాయణమేవేతి దర్శయితుం గాయత్ర్యర్థో౽త్ర ప్రతిపాద్యతే.

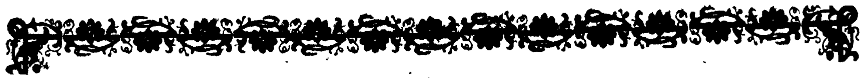
తథాహి- బాలకాండే- వేదప్రసిద్ధజగత్ప్రసూతిహేతుభూతభగవత్స్వరూపవర్ణనాత్తత్సవితృశబ్దార్థః- అయోధ్యాకాండ కిష్కింధాకాండయోర్గుణగణవర్ణనాద్వరేణ్యశబ్దార్థః- ఆరణ్యకాండే తేజోమయశరీరవర్ణనాత్ భర్గశబ్దార్థః-సుందరకాండే దివ్యమంగళవిగ్రహలక్షణవర్ణనాద్దేవశబ్దార్థః-యుద్ధకాండే ధీమహిశబ్దార్థః శరణాగత్యుక్తేః-ఉత్తరకాండే ముక్తిఫలకీర్తనాత్తృతీయపాదార్థ ఇతి॥౧౫॥ ....*

ఏతేన చాధికారిణా చార్వాకబౌద్ధాదిదర్శనాద్యసచ్ఛాస్త్రస్పర్శో౽పి న కార్య ఇతి జాబాలిలక్ష్మణవచనతత్ప్రత్యాదేశాదినా నిర్ణీయతే ॥౧౬॥ .... మహతామపి వ్యసనం భవతి అతస్సంసారే జిహాసా కార్యేతి వైరాగ్యసంపత్తయే నాగపాశబ్రహ్మాస్త్రబంధసీతాపహరణరాజ్యభ్రంశాదినా వ్యక్తముక్తం- దిఙ్మాత్రమత్ర ప్రదర్శితం ॥౧౭ ॥

లోకవ్యవహారాయ చతుష్షష్టికళార్థో౽పి సంగ్రహేణాత్ర ప్రతిపాద్యతే.

యదిహాస్తి తదన్యత్ర యన్నేహాస్తి న తత్ క్వచిదితి న్యాయాత్ । తథాహి ప్రతిపాదితయా దిశా వేదార్థో దర్శితః హనుమద్వచనశ్లాఘాయాం అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయేత్యాదౌ శిక్షార్థః - అశ్వమేధాది ప్రకరణే కల్పసూత్రార్థః- నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నమనేన బహుధా శ్రుతమిత్యాదౌ వ్యాకరణార్థః - ఏవమన్యత్ సర్వమత్ర సూక్ష్మబుద్ధ్యా జ్ఞాతవ్యం॥ ఏవమేతే ప్రష్టాదశార్థా ఆచార్యోపదిష్టా ఇతి శ్రీగోవిందరాజార్యేణ సంగృహ్య ప్రదర్శితాః ॥౧౮॥

హ రిః ఓ మ్.

శ్రీమతే హయగ్రీవాయనమః

శ్రీ రా మా య ణే బా ల కాం డ ప్రా రం భః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేతశ్రీరఘునందనపరబ్రహ్మణేనమః.

తపస్స్వాధ్యాయనిరతంతపస్వీవాగ్విదాంవరం। నారదంపరిపప్రచ్ఛవాల్మీకిర్మునిపుంగవమ్॥ ౧॥ కోన్వస్మిన్సాం
ప్రతంలోకేగుణవాన్కశ్చవీర్యవాన్ । ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చసత్యవాక్యోదృఢవ్రతః ॥ ౨ ॥ చారిత్రేణచకోయుక్తస్సర్వ
భూతేషుకోహితః । విద్వాన్కఃకస్సమర్థశ్చకశ్చైకప్రియదర్శనః ॥ ౩ ॥ ఆత్మవాన్కోజితక్రోధోద్యుతిమాన్కోన
సూయకః।కస్యబిభ్యతిదేవాశ్చజాతరోషస్యసంయుగే॥ ౪॥ ఏతదిచ్ఛామ్యహంశ్రోతుంపరంకౌతూహలంహిమే।మహ
ర్షేత్వంసమర్థోసిజ్ఞాతుమేవంవిధంనరమ్॥ ౫॥ శ్రుత్వాచైతత్త్రిలోకజ్ఞోవాల్మీకేర్నారదోవచః।శ్రూయతామితిచా
మంత్ర్యప్రహృష్టోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬॥ బహవోదుర్లభాశ్చైవయేత్వయాకీర్తితాగుణాః । మునేవక్ష్యామ్యహంబు
ద్ధ్వాతైర్యుక్తశ్శ్రూయతాంనరః॥ ౭॥ఇక్ష్వాకువంశప్రభవోరామోనామజనైశ్శ్రుతః। నియతాత్మామహావీర్యోద్యుతి
మాన్ధృతిమాన్వశీ॥ ౮॥ బుద్ధిమాన్నీతిమాన్వాగ్మీశ్రీమాన్శత్రునిబర్హణః। విపులాంసోమహాబాహుఃకంబుగ్రీవో
మహాహనుః॥ ౯॥ మహోరస్కోమహేష్వాసోగూఢజత్రురరిందమః।ఆజానుబాహుస్సుశిరాస్సులలాటస్సువిక్రమః ॥
౧౦॥ సమస్సమవిభక్తాంగస్స్నిగ్ధవర్ణఃప్రతాపవాన్। పీనవక్షావిశాలాక్షోలక్ష్మీవాన్శుభలక్షణః॥ ౧౧॥ ధర్మజ్ఞస్సత్య
సంధశ్చప్రజానాంచహితేరతః। యశస్వీజ్ఞానసంపన్నశ్శుచిర్వశ్యస్సమాధిమాన్॥౧౨॥ప్రజాపతిసమశ్శ్రీమాన్ధాతా
రిపునిషూదనః। రక్షితాజీవలోకస్యధర్మస్యపరిరక్షితా॥౧౩॥రక్షితాస్వస్యధర్మస్యస్వజనస్యచరక్షితా । వేదవేదాంగత
త్త్వజ్ఞోధనుర్వేదేచనిష్ఠితః॥ ౧౪॥ సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞస్స్మృతిమాన్ప్రతిభానవాన్ । సర్వలోకప్రియస్సాధురదీనా
త్మావిచక్షణః॥ ౧౫॥ సర్వదాభిగతస్సద్భిస్సముద్రఇవసింధుభిః। ఆర్యస్సర్వసమశ్చైవసదైకప్రియదర్శనః॥౧౬॥సచ
సర్వగుణోపేతఃకౌసల్యానందవర్ధనః। సముద్రఇవగాంభీర్యేధైర్యేణహిమవానివ॥ ౧౭॥ విష్ణునాసదృశోవీర్యేసోమ
వత్ప్రియదర్శనః।కాలాగ్నిసదృశఃక్రోధేక్షమయాపృథివీసమః॥ధనదేనసమస్త్యాగేసత్యేధర్మఇవాపరః॥ ౧౮ ॥ త
మేవంగుణసంపన్నం రామంసత్యపరాక్రమం । జ్యేష్ఠంశ్రేష్ఠగుణైర్యుక్తం ప్రియందశరథస్సుతం। ప్రకృతీనాంహితై
ర్యుక్తంప్రకృతిప్రియకామ్యయా।యౌవరాజ్యేనసంయోక్తుమైచ్ఛత్ప్రీత్యామహీపతిః॥౨౦॥తస్యాభిషేకసంభారాన్
దృష్ట్వాభార్యాథకైకయీ। పూర్వందత్తవరాదేవీవరమేనమయాచత ॥ వివాసనంచరామస్యభరతస్యాభిషేచనం ॥
౨౨ ॥ ససత్యవచనాద్రాజా ధర్మపాశేనసంయతః । వివాసయామాససుతం రామందశరథఃప్రియం ॥ ౨౩॥ సజ
గామవనంవీరఃప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్। పితుర్వచననిర్దేశాత్ కైకేయ్యాఃప్రియకారణాత్ ॥౨౪ ॥ తంవ్రజంతంప్రి
యోభ్రాతాలక్ష్మణోనుజగామహ। స్నేహాద్వినయసంపన్నస్సుమిత్రానందవర్ధనః । భ్రాతరందయితోభ్రాతుస్సౌ
భ్రాత్రమనుదర్శయన్ ॥ ౨౫ ॥ రామస్యదయితాభార్యా నిత్యంప్రాణసమాహితా। జనకస్యకులేజాతాదేవమా
యేవనిర్మితా॥సర్వలక్షణసంపన్నానారీణాముత్తమావధూః।సీతాప్యనుగతారామంశశినంరోహిణీయథా ॥ ౨౬ ॥
పౌరైరనుగతోదూరంపిత్రాదశరథేనచ॥౨౭॥శృంగిబేరపురేసూతంగంగాకూలేవ్యసర్జయత్ ।గుహమాసాద్యధర్మా
త్మానిషాదాధిపతింప్రియం॥౨౮॥గుహేనసహితోరామోలక్ష్మణేనచసీతయా॥ ౨౯॥ తేవనేనవనంగత్వానదీస్తీర్త్వా
బహూదకాః । చిత్రకూటమనుప్రాప్యభరద్వాజస్యశాసనాత్ । రమ్యమావసథంకృత్వా రమమాణావనేత్రయః ।

దేవగంధర్వసంకాశా స్తత్ర తేన్యవసన్సుఖం ॥ ౩౧ ॥ చిత్రకూటంగతే రామే పుత్రశోకాతుర స్తదా । రాజాదశరథ
స్స్వర్గంజగామవిలపన్సుతం॥ ౩౨॥ మృతేతుతస్మిన్భరతో వసిష్ఠప్రముఖైర్ద్విజైః।నియుజ్యమానో రాజ్యాయ నై
చ్ఛద్రాజ్యంమహాబలః॥ ౩౩॥సజగామవనంవీరో రామపాదప్రసాదకః॥ ౩౪॥ గత్వాతుసుమహాత్మానంరామంసత్యప
రాక్రమం।అయాచద్భ్రాతరంరామమార్యభావపురస్కృతః॥ ౩౫॥త్వమేవరాజాధర్మజ్ఞఇతిరామంవచోబ్రవీత్ ॥ ౩౫॥
రామోపిపరమోదారస్సుముఖస్సుమహాయశాః।నచేచ్ఛత్పితురాదేశాద్రాజ్యంరామోమహాబలః॥ ౩౬॥పాదుకేచా
స్యరాజ్యాయన్యాసందత్వాపునఃపునః।నివర్తయామాసతతో భరతంభరతాగ్రజః॥ ౩౭॥ సకామమనవాప్యైవరామ
పాదావుపస్పృశన్।నందిగ్రామేకరోద్రాజ్యం రామాగమనకాంక్షయా॥ ౩౮॥గతేతుభరతేశ్రీమాన్ సత్యసంధోజి
తేంద్రియః।రామస్తుపునరాలక్ష్యనాగరస్యజనస్యచ। తత్రాగమనమేకాగ్రో దండకాన్ప్రవివేశహ॥౪౦॥ ప్రవిశ్యతుమ
హారణ్యంరామోరాజీవలోచనః।విరాధంరాక్షసంహత్వాశరభంగందదర్శహ। సుతీక్ష్ణంచాప్యగస్త్యంచఅగస్త్యభ్రా
తరంతథా॥౪౧॥అగస్త్యవచనాచ్చైవజగ్రాహైంద్రంశరాసనం। ఖడ్గంచపరమప్రీతస్తూణీచాక్షయసాయకౌ॥ ౪౨॥
వసత స్తస్యరామస్యవనేవనచరైస్సహ। ఋషయోభ్యాగమన్సర్వేవధాయాసురరక్షసాం॥౪౩॥ సతేషాంప్రతిశుశ్రా
వరాక్షసానాంతథావనే॥౪౪॥ప్రతిజ్ఞాతశ్చరామేణవధస్సంయతిరక్షసాం । ఋషీణామగ్నికల్పానాందండకారణ్యవా
సినాం॥౪౫॥ తేనతత్రైవవసతాజనస్థాననివాసినీ। విరూపితాశూర్పణఖారాక్షసీకామరూపిణీ॥ ౪౬ ॥ తతశ్శూర్పణ
ఖావాక్యాదుద్యుక్తాన్సర్వరాక్షసాన్।ఖరంత్రిశిరసంచైవదూషణంచైవరాక్షసం। నిజఘానరణేరామస్తేషాంచైవపదా
నుగాన్॥౪౭॥వనేతస్మిన్నివసతాజనస్థాననివాసినాం।రక్షసాంనిహతాన్యాసన్సహస్రాణిచతుర్దశ॥ ౪౮॥తతోజ్ఞా
తివధంశ్రుత్వారావణఃక్రోధమూర్ఛితః।సహాయంవరయామాసమారీచంనామరాక్షసం॥౪౯॥వార్యమాణస్సుబహు
శోమారీచేనసరావణః। నవిరోధోబలవతాక్షమోరావణతేనతే॥౫౦॥అనాదృత్యతుతద్వాక్యం రావణఃకాలచోదితః।
జగామసహమారీచ స్తస్యాశ్రమపదంతదా॥ ౫౧॥ తేనమాయావినాదూరమపవాహ్యనృపాత్మజౌ। జహారభార్యాం
రామస్యగృధ్రంహత్వాజటాయుషం॥౫౨॥గృధ్రంచనిహతందృష్ట్వాహృతాంశ్రుత్వాచమైథిలీం। రాఘవశ్శోకసంత
ప్తోవిలలాపాకులేంద్రియః॥౫౩॥తతస్తేనైవశోకేనగృధ్రందగ్ధ్వాజటాయుషం।మార్గమాణోవనేసీతాంరాక్షసంసంద
దర్శహ।కబంధంనామరూపేణవికృతంఘోరదర్శనం॥౫౪॥తంనిహత్యమహాబాహుర్దదాహస్వర్గతశ్చసః॥ ౫౫॥సచా
స్యకథయామాసశబరీంధర్మచారిణీం।శ్రమణీంధర్మనిపుణామభిగచ్ఛేతిరాఘవ॥౫౬॥సోభ్యగచ్ఛన్మహాతేజాశ్శబరీం
శత్రుసూదనః।శబర్యాపూజితస్సమ్యగ్రామోదశరథాత్మజః॥౫౭॥ పంపాతీరేహనుమతాసంగతోవానరేణహ॥౫౮
హనుమద్వచనాచ్చైవసుగ్రీవేణసమాగతః॥౫౮॥సుగ్రీవాయచతత్సర్వంశంసద్రామోమహాబలః। ఆదిత స్తద్యథావృ
త్తంసీతాయాశ్చవిశేషతః॥౫౯॥సుగ్రీవశ్చాపితత్సర్వంశ్రుత్వారామస్యవానరః।చకారసఖ్యంరామేణప్రీతశ్చైవా
గ్నిసాక్షికం॥౬౦॥తతోవానరరాజేనవైరానుకథనంప్రతి।రామాయావేదితంసర్వంప్రణయాద్దుఃఖితేనచ ॥ ౬౧॥ప్ర
తిజ్ఞాతంచరామేణతదావాలివధంప్రతి । వాలినశ్చబలంతత్రకథయామాసవానరః ॥ ౬౨ ॥ సుగ్రీవశ్శంకితశ్చాసీన్ని
త్యంవీర్యేణరాఘవే॥౬౩॥రాఘవప్రత్యయార్థంతుదుందుభేఃకాయముత్తమం। దర్శయామాససుగ్రీవోమహాపర్వత
సన్నిభం॥ ౬౪॥ ఉత్స్మయిత్వామహాబాహుఃప్రేక్ష్యచాస్థిమహాబలః । పాదాంగుష్ఠేనచిక్షేప సంపూర్ణందశయో
జనం॥౬౫॥బిభేదచపునస్సాలాన్సప్తైకేనమహేషుణా।గిరింరసాతలంచైవజనయన్ప్రత్యయంతదా॥౬౬॥ తతఃప్రీతమ
నాస్తేనవిశ్వస్తస్సమహాకపిః।కిష్కింధాంరామసహితోజగామచగుహాంతదా॥౬౭॥తతోగర్జద్ధరివరస్సుగ్రీవోహేమపిం
గళః।తేననాదేనమహతానిర్జగామహరీశ్వరః॥౬౮॥అనుమాన్యతదాతారాంసుగ్రీవేణసమాగతః ॥ ౬౮॥ నిజఘానచత
త్రైనంశరేణైకేనరాఘవః॥౬౯॥తతస్సుగ్రీవవచనాద్ధత్వావాలినమాహవే।సుగ్రీవమేవతద్రాజ్యేరాఘవఃప్రత్యపాదయ
త్ ॥౭౦॥సచసర్వాన్సమానీయవానరాన్వానరర్షభః । దిశఃప్రస్థాపయామాసదిదృక్షుర్జనకాత్మజాం॥ ౭౧॥తతోగృ
ధ్రస్యవచనాత్సంపాతేర్హనుమాన్బలీ।శతయోజనవిస్తీర్ణంపుప్లువేలవణార్ణవం॥౭౨॥తత్రలంకాంసమాసాద్యపురీంరా

పాలితాం। దదర్శసీతాంధ్యాయంతీమశోకవనికాంగతాం॥ ౭౩॥ నివేదయిత్వాభిజ్ఞానంప్రవృత్తించనివేద్యచ। సమాశ్వాస్యచవైదేహీంమర్దయామాసతోరణం॥ ౭౪॥ పంచసేనాగ్రగాన్హత్వాసప్తమంత్రిసుతానపి। శూరమక్షంచనిష్పిష్యగ్రహణంసముపాగమత్॥ ౭౫॥ అస్త్రేణోన్ముక్తమాత్మానంజ్ఞాత్వాపైతామహాద్వరాత్। మర్షయన్రాక్షసాన్వీరోయంత్రిణస్తాన్యదృచ్ఛయా। తతోదగ్ధ్వాపురీంలంకామృతేసీతాంచమైథిలీం। రామాయప్రియమాఖ్యాతుంపునరాయాన్మహాకపిః॥ ౭౭॥ సోభిగమ్యమహాత్మానంకృత్వారామంప్రదక్షిణం। న్యవేదయదమేయాత్మాదృష్టాసీతేతితత్త్వతః॥ ౭౮॥ తతస్సుగ్రీవసహితోగత్వాతీరంమహోదధేః। సముద్రంక్షోభయామాసశరైరాదిత్యసన్నిభైః॥ ౭౯॥ దర్శయామాసచాత్మానంసముద్రస్సరితాంపతిః। సముద్రవచనాచ్చైవనలంసేతుమకారయత్॥ ౮౦॥ తేనగత్వాపురీంలంకాంహత్వారావణమాహవే। రామస్సీతామనుప్రాప్యపరాంవ్రీడాముపాగమత్॥ ౮౧॥ తామువాచతతోరామఃపరుషంజనసంసది। అమృష్యమాణాసాసీతావివేశజ్వలనంసతీ॥ ౮౨॥ తతోగ్నివచనాత్సీతాంజ్ఞాత్వావిగతకల్మషాం। బభౌరామస్సంప్రహృష్టఃపూజితస్సర్వదైవతైః॥ ౮౩॥ కర్మణాతేనమహతాత్రైలోక్యంసచరాచరం। సదేవర్షిగణంతుష్టంరాఘవస్యమహాత్మనః॥ ౮౪॥ అభిషిచ్యచలంకాయాంరాక్షసేంద్రంవిభీషణం। కృతకృత్యస్తదారామోవిజ్వరఃప్రముమోదహ॥ ౮౫॥ దేవతాభ్యోవరంప్రాప్యసముత్థాప్యచవానరాన్। అయోధ్యాంప్రస్థితోరామఃపుష్పకేణసుహృద్వృతః॥ ౮౬॥ భరద్వాజాశ్రమంగత్వారామస్సత్యపరాక్రమః। భరతస్యాంతికంరామోహనుమంతంవ్యసర్జయత్॥ ౮౭॥ పునరాఖ్యాయికాంజల్పన్సుగ్రీవసహితశ్చసః। పుష్పకంతత్సమారుహ్యనందిగ్రామంయయౌతదా॥ ౮౮॥ నందిగ్రామేజటాంహిత్వాభ్రాతృభిస్సహితోనఘః। రామస్సీతామనుప్రాప్యరాజ్యంపునరవాప్తవాన్॥ ౮౯॥ ప్రహృష్టముదితోలోకస్తుష్టఃపుష్టస్సుధార్మికః। నిరామయోహ్యరోగశ్చదుర్భిక్షభయవర్జితః॥ ౯౦॥ నపుత్రమరణంకించిద్ద్రక్ష్యంతిపురుషాఃక్వచిత్। నార్యశ్చావిధవానిత్యంభవిష్యంతిపతివ్రతాః॥ ౯౧॥ నచాగ్నిజంభయంకించిన్నాప్సుమజ్జంతిజంతవః॥ నవాతజంభయంకించిన్నాపిజ్వరకృతంతథా। నచాపిక్షుద్భయంతత్రనతస్కరభయంతథా॥ ౯౨॥ నగరాణిచరాష్ట్రాణిధనధాన్యయుతానిచ। నిత్యంప్రముదితాస్సర్వేయథాకృతయుగేతథా॥ ౯౩॥ అశ్వమేధశతైరిష్ట్వాతథాబహుసువర్ణకైః। గవాంకోట్యయుతందత్వాబ్రహ్మలోకంప్రయాస్యతి। అసంఖ్యేయంధనందత్వాబ్రాహ్మణేభ్యోమహాయశాః॥ ౯౪॥ రాజవంశాన్శతగుణాన్స్థాపయిష్యతిరాఘవః। చాతుర్వర్ణ్యంచలోకేస్మిన్స్వేస్వేధర్మేనియోక్ష్యతి॥ ౯౫॥ దశవర్షసహస్రాణిదశవర్షశతానిచ। రామోరాజ్యముపాసిత్వాబ్రహ్మలోకంగమిష్యతి॥ ౯౬॥ ఇదంపవిత్రంపాపఘ్నంపుణ్యంవేదైశ్చసమ్మితం। యఃపఠేద్రామచరితంసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే॥ ౯౭॥ ఏతదాఖ్యానమాయుష్యంపఠన్రామాయణంనరః। సపుత్రపౌత్రస్సగణఃప్రేత్యస్వర్గేమహీయతే॥ ౯౮॥ పఠన్ద్విజోవాగృషభత్వమీయాత్ స్యాత్ క్షత్రియోభూమిపతిత్వమీయాత్। వణిగ్జనఃపణ్యఫలత్వమీయాజ్జనశ్చశూద్రోపిమహత్త్వమీయాత్॥ ౧౦౦॥ ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే-ఆదికావ్యే శ్రీమద్బాలకాండే-శ్రీరామాయణకథాసంక్షేపో నామ ప్రథమస్సర్గః. *********

నారదస్యతుతద్వాక్యంశ్రుత్వావాక్యవిశారదః। పూజయామాసధర్మాత్మాసహశిష్యోమహామునిః॥ ౧॥ యథావత్పూజితస్తేనదేవర్షిర్నారదస్తదా। ఆపృష్ట్వైవాభ్యనుజ్ఞాతస్సజగామవిహాయసం॥ ౨॥ సముహూర్తంగతేతస్మిన్దేవలోకంమునిస్తదా। జగామతమసాతీరంజాహ్నవ్యాస్త్వవిదూరతః॥ ౩॥ సతుతీరంసమాసాద్యతమసాయామహామునిః। శిష్యమాహస్థితంపార్శ్వేదృష్ట్వాతీర్థమకర్దమం॥ ౪॥ అకర్దమమిదంతీర్థంభరద్వాజనిశామయ। రమణీయంప్రసన్నాంబుసన్మనుష్యమనోయథా॥ ౫॥ న్యస్యతాంకలశస్తాతదీయతాంవల్కలంమమ। ఇదమేవావగాహిష్యేతమసాతీర్థముత్తమం॥ ౬॥ ఏవముక్తోభరద్వాజోవాల్మీకేనమహాత్మనా। ప్రాయచ్ఛతమునేస్తస్యవల్కలంనియతోగురోః॥ ౭॥ సశిష్యహస్తాదాదాయవల్కలంనియతేంద్రియః। విచచారహపశ్యంస్తత్సర్వతోవిపులంవనం॥ ౮॥ తస్యాభ్యాశేతుమిథునంచరంతమనపాయినం। దదర్శభగవాంస్తత్రక్రౌంచయోశ్చారునిస్వనం॥ ౯॥ తస్మాత్తుమిథునాదేకంపుమాంసంపాపనిశ్చయః। జఘానవైరనిలయోనిషాదస్తస్యపశ్యతః॥ ౧౦॥ తంశోణితపరీతాంగంవేష్టమానంమహీతలే। భార్యాతునిహ

గాంధర్వతత్త్వజ్ఞౌ మూర్ఛనాస్థానకోవిదౌ। భ్రాతరౌ స్వరసంపన్నౌ గంధర్వావివ రూపిణౌ ॥ రూపలక్షణసంపన్నౌ మ
ధురస్వరభాషిణౌ। బింబాదివోద్ధృతౌ బింబౌ రామదేహాత్తథాపరౌ॥ ౧౧॥ తౌ రాజపుత్రౌ కార్త్స్న్యేన ధర్మ్యమా
ఖ్యానముత్తమం । వాచోవిధేయం తత్సర్వం కృత్వా కావ్యమనిందితౌ ॥ ఋషీణాం చ ద్విజాతీనాం సాధూనాం చ సమా
గమే। యథోపదేశం తత్త్వజ్ఞౌ జగతుస్తౌ సమాహితౌ॥ మహాత్మానౌ మహాభాగౌ సర్వలక్షణలక్షితౌ॥ ౧౩॥ తౌ కదాచిత్స
మేతానామృషీణాం భావితాత్మనాం॥ ఆసీనానాం సమీపస్థావిదం కావ్యమగాయతాం॥ ౧౪॥ తచ్ఛ్రుత్వా మునయస్స
ర్వే బాష్పపర్యాకులేక్షణాః॥ సాధు సాధ్వితి తావూచుః పరం విస్మయమాగతాః॥ ౧౫॥ తే ప్రీతమనసస్సర్వే మునయో ధ
ర్మవత్సలాః॥ ప్రశశంసుః ప్రశస్తవ్యౌ గాయమానౌ కుశీలవౌ ॥ ౧౬ ॥ అహో గీతస్య మాధుర్యం శ్లోకానాం తు విశేష
తః॥ చిరనిర్వృత్తమప్యేతత్ ప్రత్యక్షమివ దర్శితం ॥ ౧౭॥ ప్రవిశ్య తావుభౌ సుష్ఠు భావం సమ్యగగాయతాం॥ సహితౌ
మధురం రక్తం సంపన్నం స్వరసంపదా॥ ౧౮॥ ఏవం ప్రశస్యమానౌ తౌ తపశ్శ్లాఘ్యైర్మహాత్మభిః॥ సంరక్తతరమత్యర్థం
మధురం తావగాయతాం ॥ ౧౯ ॥ ప్రీతః కశ్చిన్మునిస్తాభ్యాం సంస్థితః కలశం దదౌ ॥ ప్రసన్నో వల్కలం కశ్చిద్దదౌ తా
భ్యాం మహాయశాః (అన్యః కృష్ణాజినం ప్రాదాన్మౌంజీమన్యో మహామునిః । కశ్చిత్కమండలుం ప్రాదాద్యజ్ఞసూ
త్రం తథాపరః ॥ ఔదుంబరీం బ్రుసీమన్యో జపమాలామథాపరః । ఆయుష్యమపరే చోచుర్ముదా తత్ర మహర్ష
యః) ॥ ౨౦ ॥ ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యానం మునినా సంప్రకీర్తితం ॥ పరం కవీనామాధారం సమాప్తం చ యథాక్ర
మం । అభిగీతమిదం గీతం సర్వగీతేషు కోవిదౌ ॥ ఆయుష్యం పుష్టిజనకం సర్వశ్రుతిమనోహరం । ప్రశస్యమానౌ స
ర్వత్ర కదాచిత్తత్ర గాయకౌ॥ రథ్యాసు రాజమార్గేషు దదర్శ భరతాగ్రజః॥ ౨౩॥ స్వవేశ్మ చానీయ తదా భ్రాతరౌ స కు
శీలవౌ॥ పూజయామాస పూజార్హౌ రామశ్శత్రునిబర్హణః॥ ౨౪॥ ఆసీనః కాంచనే దివ్యే స చ సింహాసనే ప్రభుః॥ ఉ
పోపవిష్టస్సచివైర్భ్రాతృభిశ్చ పరంతపః। దృష్ట్వా తు రూపసంపన్నౌ తావుభౌ నియతస్తథా॥ ఉవాచ లక్ష్మణం రామశ్శత్రు
ఘ్నం భరతం తదా॥ ౨౬॥ శ్రూయతామిదమాఖ్యానమనయోర్దేవవర్చసోః॥ విచిత్రార్థపదం సమ్యగ్గాయకౌ తావ
చోదయత్ ॥ ౨౭॥ తౌ చాపి మధురం రక్తం స్వంచితాయతనిస్స్వనం॥ తంత్రీలయవదత్యర్థం విశ్రుతార్థమగాయతాం॥
౨౮॥ హ్లాదయత్సర్వగాత్రాణి మనాంసి హృదయాని చ॥ శ్రోత్రాశ్రయసుఖం గేయం తద్బభౌ జనసంసది ॥ ౨౯॥ ఇ
మౌ మునీ పార్థివలక్షణాన్వితౌ కుశీలవౌ చైవ మహాతపస్వినౌ । మమాపి తద్భూతికరం ప్రవక్ష్యతే మహానుభావం చరితం
నిబోధత॥ ౩౦॥ తతస్తు తౌ రామవచః ప్రచోదితావగాయతాం మార్గవిధానసంపదా । స చాపి రామః పరిషద్గతశ్శనైర్బు
భూషయాసక్తమనా బభూవ హ॥ ౩౧॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చతుర్థస్సర్గః. ************************

సర్వాపూర్వమియం యేషా మాసీత్కృత్స్నా వసుంధరా । ప్రజాపతిముపాదాయ నృపాణాం జయశాలినాం॥
౧॥ యేషాం స సగరో నామ సాగరో యేన ఖానితః। షష్టిః పుత్రసహస్రాణి యం యాంతం పర్యవారయన్ ॥ ౨ ॥ ఇక్ష్వాకూ
ణామిదం తేషాం రాజ్ఞాం వంశే మహాత్మనాం। మహదుత్పన్నమాఖ్యానం రామాయణమితి శ్రుతం ॥ ౩॥ తదిదం వర్తయి
ష్యామి సర్వం నిఖిలమాదితః। ధర్మకామార్థసహితం శ్రోతవ్యమనసూయయా॥ ౪॥ కోసలో నామ ముదితః స్ఫీతో జన
పదో మహాన్। నివిష్టస్సరయూతీరే ప్రభూతధనధాన్యవాన్॥ ౫॥ అయోధ్యా నామ నగరీ తత్రాసీల్లోకవిశ్రుతా । మను
నా మానవేంద్రేణ యా పురీ నిర్మితా స్వయం॥ ఆయతా దశ చ ద్వే చ యోజనాని మహాపురీ। శ్రీమతీ త్రీణి విస్తీర్ణా సువిభక్త
మహాపథా॥ రాజమార్గేణ మహతా సువిభక్తేన శోభితా। ముక్తపుష్పావకీర్ణేన జలసిక్తేన నిత్యశః॥ ౮॥ తాం తు రాజా దశర
థో మహారాష్ట్రవివర్ధనః। పురీమావాసయామాస దివం దేవపతిర్యథా॥ ౯ ॥ కవాటతోరణవతీం సువిభక్తాంతరాపణాం।
సర్వయంత్రాయుధవతీముపేతాం సర్వశిల్పిభిః ॥ ౧౦ ॥ సూతమాగధసంబాధాం శ్రీమతీమతులప్రభాం। ఉచ్చాట్టాల
ధ్వజవతీం శతఘ్నీశతసంకులాం ॥ ౧౧॥ వధూనాటకసంఘైశ్చ సంయుక్తాం సర్వతః పురీం। ఉద్యానామ్రవణోపేతాం మ
హతీం సాలమేఖలాం॥ ౧౨॥ దుర్గగంభీరపరిఘాం దుర్గామన్యైర్దురాసదాం। వాజివారణసంపూర్ణాం గోభిరుష్ట్రైః
ఖరైస్తథా॥ ౧౩॥ సామంతరాజసంఘైశ్చ బలికర్మభిరావృతాం। నానాదేశనివాసైశ్చ వణిగ్భిరుపశోభితాం॥ ౧౪॥ ప్రా
సాదై రత్నవికృతైః పర్వతైరుపశోభితాం । కూటాగారైశ్చ సంపూర్ణామింద్రస్యేవామరావతీం॥ ౧౫ ॥ చిత్రామష్టా

పదాకారాంవరనా[illegible]గణైర్యుతాం|సర్వరత్నసమాకీర్ణాంవిమానగృహశోభితాం ॥ ౧౬ ॥గృహగాఢామవిచ్ఛిద్రాంసమభూమౌనివేశితాం| శాలితండులసంపూర్ణామిక్షుకాండరసోదకాం॥౧౭॥ దుందుభీభిర్మృదంగైశ్చవీణాభిఃపణవైస్తథా। నాదితాంభృశమత్యర్థంపృథివ్యాంతామనుత్తమాం॥౧౮॥ విమానమివసిద్ధానాంతపసాధిగతందివి|సునివేశితవేశ్మాంతాంనరోత్తమసమావృతాం॥౧౯॥యేచబాణైర్నవిధ్యంతివివిక్తమపరాపరం । శబ్దవేధ్యంచవితతంలఘుహస్తావిశారదాః॥ సింహవ్యాఘ్రవరాహాణాంమత్తానాంనదతాంవనే|హంతారోనిశితైశ్శస్త్రైర్బలాద్బాహుబలాదపి॥తాదృశానాంసహస్రైస్తామభిపూర్ణాంమహారథైః॥ పురీమావాసయామాసరాజాదశరథస్తదా॥౨౨॥తామగ్నిమద్భిర్గుణవద్భిరావృతాంద్విజోత్తమైర్వేదషడంగపారగైః । సహస్రదైస్సత్యరతైర్మహాత్మభిర్మహర్షికల్పైఋషిభిశ్చకేవలైః॥౨౩॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-పంచమస్సర్గః·····················*

తస్యాంపుర్యామయోధ్యాయాం వేదవిత్సర్వసంగ్రహః| దీర్ఘదర్శీమహాతేజాఃపౌరజానపదప్రియః॥ఇక్ష్వాకూణామతిరథోయజ్వాధర్మపరోవశీ | మహర్షికల్పోరాజర్షిస్త్రిషులోకేషు విశ్రుతః॥బలవాన్నిహతామిత్రోమిత్రవాన్విజితేంద్రియః | ధనైశ్చ సంగ్రహైశ్చాన్యైశ్శక్రవైశ్రవణోపమః ॥ యథామనుర్మహాతేజా లోకస్యపరిరక్షితా| తథాదశరథోరాజావసన్జగదపాలయత్ ॥ ౪ ॥ తేనసత్యాభిసంధేనత్రివర్గమనుతిష్ఠతా। పాలితాసాపురీశ్రేష్ఠాఇంద్రేణేవామరావతీ ॥ ౫ ॥ తస్మిన్పురవరేహృష్టాధర్మాత్మానోబహుశ్రుతాః। నరాస్తుష్టాధనైస్స్వైస్స్వైరలుబ్ధాస్సత్యవాదినః॥౬॥నాల్పసన్నిచయఃకశ్చిదాసీత్తస్మిన్పురోత్తమే । కుటుంబీయోహ్యసిద్ధార్థోఽగవాశ్వధనధాన్యవాన్॥ ౭॥ కామీవానకదర్యోవానృశంసఃపురుషఃక్వచిత్ । ద్రష్టుంశక్యమయోధ్యాయాంనావిద్వాన్నచనాస్తికః॥ ౮ ॥ సర్వేనరాశ్చనార్యశ్చధర్మశీలాస్సుసంయతాః | ఉదితాశ్శీలవృత్తాభ్యాంమహర్షయఇవామలాః ॥ ౯ ॥ నాకుండలీనామకుటీనాస్రగ్వీనాల్పభోగవాన్|నామృష్టోనానులిప్తాంగోనాసుగంధశ్చవిద్యతే ॥ ౧౦॥ నామృష్టభోజీనాదాతానాప్యనంగదనిష్కధృక్|నాహస్తాభరణోవాపిదృశ్యతేనాప్యనాత్మవాన్ ॥ ౧౧ ॥ నానాహితాగ్నిర్నాయజ్వా నక్షుద్రోవానతస్కరః । కశ్చిదాసీదయోధ్యాయాంనచనిర్వృత్తసంకరః ॥ ౧౨ ॥ స్వకర్మనిరతానిత్యంబ్రాహ్మణావిజితేంద్రియాః| దానాధ్యయనశీలాశ్చసంయతాశ్చప్రతిగ్రహే॥ ౧౩॥ ననాస్తికోనానృతకోనకశ్చిదబహుశ్రుతః । నాసూయకోనచాశక్తోనావిద్వాన్విద్యతేతదా ॥ ౧౪ ॥ నాషడంగవిదత్రాసీన్నావ్రతోనాసహస్రదః | నదీనఃక్షిప్తచిత్తోవావ్యథితోవాపికశ్చన ॥ ౧౫॥ కశ్చిన్నరోవానారీవానాశ్రీమాన్నాప్యరూపవాన్| ద్రష్టుంశక్యమయోధ్యాయాం నాపిరాజన్యభక్తిమాన్ ॥ ౧౬ ॥ వర్ణేష్వగ్ర్యచతుర్థేషుదేవతాతిథిపూజకాః | కృతజ్ఞాశ్చవదాన్యాశ్చశూరావిక్రమసంయుతాః ॥ ౧౭ ॥ దీర్ఘాయుషోనరాస్సర్వే ధర్మంసత్యంచసంశ్రితాః । సహితాఃపుత్రపౌత్రైశ్చ నిత్యంస్త్రీభిః పురోత్తమే ॥ ౧౮ ॥ క్షత్రంబ్రహ్మముఖంచాసీద్వైశ్యాఃక్షత్రమనువ్రతాః | శూద్రాస్స్వధర్మనిరతాస్త్రీన్వర్ణానుపచారిణః॥౧౯॥ సాతేనేక్ష్వాకునాథేనపురీసుపరిరక్షితా । యథాపురస్తాన్మనునామానవేంద్రేణధీమతా ॥ ౨౦॥ యోధానామగ్నికల్పానాంపేశలానాంసువర్చసాం| సంపూర్ణాకృతవిద్యానాంగుహాకేసరిణామివ॥ ౨౧॥ కాంభోజవిషయేజాతైర్బాహ్లీకైశ్చహయోత్తమైః|వనాయుజైర్నదీజైశ్చపూర్ణాహరిహయోత్తమైః ॥ ౨౨॥ వింధ్యపర్వతజైర్మత్తైఃపూర్ణాహైమవతైరపి। మదాన్వితైరతిబలైర్మాతంగైఃపర్వతోపమైః॥ ఐరావతకులీనైశ్చమహాపద్మకులైస్తథా । అంజనాదపినిష్క్రాంతైర్వామనాదపిచద్విపైః ॥ ౨౪ ॥ భద్రైర్మంద్రైర్మృగైశ్చైవభద్రమంద్రమృగైస్తథా । భద్రమంద్రైర్భద్రమృగైర్మృగమంద్రైశ్చసాపురీ॥నిత్యమత్తైస్సదాపూర్ణానాగైరచలసన్నిభైః॥ ౨౫॥ సాయోజనేచద్వేభూయస్సత్యనామాప్రకాశతే| యస్యాందశరథోరాజావసన్జగదపాలయత్ ॥ ౨౬ ॥ తాంపురీంసమహాతేజారాజాదశరథోమహాన్ ॥ శశాసశమితామిత్రోనక్షత్రాణీవచంద్రమాః ॥ ౨౭ ॥ తాంసత్యనామాందృఢతోరణార్గళాంగృహైర్విచిత్రైరుపశోభితాంశివాం । పురీమయోధ్యాంనృసహస్రసంకులాం శశాసవైశక్రసమోమహీపతిః ॥ ౨౮॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-షష్ఠస్సర్గః. **

తస్యామాత్యాగుణైరాసన్నిక్ష్వాకోస్సుమహాత్మనః। మంత్రజ్ఞాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ నిత్యంప్రియహితేరతాః॥ ౧ ॥

అష్టౌ బభూవుర్వీరస్య తస్యామాత్యా యశస్వినః । శుచయశ్చానురక్తాశ్చ రాజకృత్యేషు నిత్యశః ॥ [illegible] ॥ ధృష్టిర్జయంతో విజయస్సిద్ధార్థో హ్యర్థసాధకః । అశోకో మంత్రపాలశ్చ సుమంత్రశ్చాష్టమోఽభవత్ ॥ ౩ ॥ ఋత్విజౌ ద్వావభిమతౌ తస్యాస్తామృషిసత్తమౌ । వసిష్ఠో వామదేవశ్చ మంత్రిణశ్చ తథాపరే ॥ ౪ ॥ విద్యావినీతా హ్రీమంతః కుశలా నియతేంద్రియాః । శ్రీమంతశ్చ మహాత్మానశ్శాస్త్రజ్ఞా దృఢవిక్రమాః ॥ కీర్తిమంతః ప్రణిహితా యథావచనకారిణః । తేజఃక్షమా యశః ప్రాప్తాః స్మితపూర్వాభిభాషిణః ॥ ౫ ॥ క్రోధాత్కామార్థహేతోర్వా న బ్రూయురనృతం వచః ॥ ౬ ॥ తేషామవిదితం కించిత్స్వేషు నాస్తి పరేషు వా । క్రియమాణం కృతం వాపి చారేణాపి చికీర్షితం ॥ ౭ ॥ కుశలా వ్యవహారేషు సౌహృదేషు పరీక్షితాః । ప్రాప్తకాలం తు తే దండం ధారయేయుస్సుతేష్వపి ॥ ౮ ॥ కోశసంగ్రహణే యుక్తా బలస్య చ పరిగ్రహే ॥ అహితం చాపి పురుషం న విహింస్యురదూషకం ॥ ౯ ॥ వీరాశ్చ నియతోత్సాహా రాజశాస్త్రమనుష్ఠితాః ॥ శుచీనాం రక్షితారశ్చ నిత్యం విషయవాసినాం ॥ ౧౦ ॥ బ్రహ్మక్షత్రమహింసంతస్తే కోశం సమపూరయన్ ॥ సుతీక్ష్ణదండాస్సంప్రేక్ష్య పురుషస్య బలాబలం ॥ ౧౧ ॥ శుచీనామేకబుద్ధీనాం సర్వేషాం సంప్రజానతాం ॥ నాసీత్పురే వా రాష్ట్రే వా మృషావాదీ నరః క్వచిత్ ॥ ౧౨ ॥ కశ్చిన్న దుష్టస్తత్రాసీత్పరదారరతో నరః ॥ ప్రశాంతం సర్వమేవాసీద్రాష్ట్రం పురవరం చ తత్ ॥ ౧౩ ॥ సువాససస్సువేషాశ్చ తే చ సర్వే సుశీలినః ॥ హితార్థం చ నరేంద్రస్య జాగ్రతో నయచక్షుషా ॥ ౧౪ ॥ గురౌ గుణగృహీతాశ్చ ప్రఖ్యాతాశ్చ పరాక్రమే ॥ విదేశేష్వపి విజ్ఞాతాస్సర్వతో బుద్ధినిశ్చయాత్ ॥ ౧౫ ॥ సంధివిగ్రహతత్త్వజ్ఞాః ప్రకృత్యా సంపదాన్వితాః ॥ మంత్రసంవరణే శక్తాశ్శ్లక్ష్ణాస్సూక్ష్మాసు బుద్ధిషు ॥ ౧౬ ॥ నీతిశాస్త్రవిశేషజ్ఞాస్సతతం ప్రియవాదినః ॥ ౧౭ ॥ ఈదృశైస్తైరమాత్యైస్తు రాజా దశరథోఽనఘః । ఉపపన్నో గుణోపేతైరన్వశాసద్వసుంధరామ్ ॥ ౧౮ ॥ అవేక్షమాణశ్చారేణ ప్రజా ధర్మేణ రంజయన్ । ప్రజానాం పాలనం కుర్వన్నధర్మం పరివర్జయన్ ॥ విశ్రుతస్త్రిషు లోకేషు వదాన్యస్సత్యసంగరః । స తత్ర పురుషవ్యాఘ్రశ్శశాస పృథివీమిమాం ॥ ౨౦ ॥ నాధ్యగచ్ఛద్విశిష్టం వా తుల్యం వా శత్రుమాత్మనః । మిత్రవాన్నతసామంతః ప్రతాపహతకంటకః ॥ ౨౧ ॥ స శశాస జగద్రాజా దివం దేవపతిర్యథా ॥ ౨౧ ॥ తైర్మంత్రిభిర్మంత్రహితే నియుక్తైర్వృతోఽనురక్తైః కుశలైస్సమర్థైః । స పార్థివో దీప్తిమవాపయుక్తస్తేజోమయైర్గోభిరివోదితోఽర్కః ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- సప్తమస్సర్గః ॥ ....

తస్య త్వేవం ప్రభావస్య ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః । సుతార్థం తప్యమానస్య నాసీద్వంశకరస్సుతః ॥ ౧ ॥ చింతయానస్య తస్యైవం బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనః । సుతార్థం హయమేధేన కిమర్థం న యజామ్యహం ॥ ౨ ॥ స నిశ్చితాం మతిం కృత్వా యష్టవ్యమితి బుద్ధిమాన్ । మంత్రిభిస్సహ ధర్మాత్మా సర్వైరేవ కృతాత్మభిః ॥ తతోఽబ్రవీదిదం రాజా సుమంత్రం మంత్రిసత్తమం । శీఘ్రమానయ మే సర్వాన్గురూంస్తాన్సపురోహితాన్ ॥ ౪ ॥ తతస్సుమంత్రస్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః । సమానయత్స తాన్సర్వాన్సమస్తాన్వేదపారగాన్ ॥ ౫ ॥ సుయజ్ఞం వామదేవం చ జాబాలిమథ కాశ్యపం । పురోహితం వసిష్ఠం చ యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః ॥ ౬ ॥ తాన్పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా । ఇదం ధర్మార్థసహితం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౭ ॥ మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తి వై సుఖం । తదర్థం హయమేధేన యక్ష్యామీతి మతిర్మమ ॥ ౮ ॥ తదహం యష్టుమిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా । కథం ప్రాప్స్యామ్యహం కామం బుద్ధిరత్ర విచార్యతాం ॥ ౯ ॥ తతస్సాధ్వితి తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయన్ । వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే పార్థివస్య ముఖాచ్చ్యుతం ॥ ౧౦ ॥ ఊచుశ్చ పరమప్రీతాస్సర్వే దశరథం వచః ॥ ౧౦ ॥ సంభారాస్సంభ్రియంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతాం ॥ ౧౧ ॥ సర్వథా ప్రాప్స్యసే పుత్రానభిప్రేతాంశ్చ పార్థివ । యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధిరియం పుత్రార్థమాగతా ॥ ౧౨ ॥ తతః ప్రీతోఽభవద్రాజా శ్రుత్వా తద్ద్విజభాషితం । అమాత్యాంశ్చాబ్రవీద్రాజా హర్షపర్యాకులేక్షణః ॥ ౧౩ ॥ సంభారాస్సంభ్రియంతాం మే గురూణాం వచనాదిహ । సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వస్సోపాధ్యాయో విముచ్యతాం ॥ ౧౪ ॥ సరయ్వాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతాం । శాంతయశ్చాభివర్ధంతాం యథాకల్పం యథావిధి ॥ ౧౫ ॥ శక్యః ప్రాప్తుమయం యజ్ఞస్సర్వేణాపి మహీక్షితా । నాపరాధో భవేత్కష్టో యద్యస్మిన్క్రతుసత్తమే ॥ ౧౬ ॥ ఛిద్రం హి మృగయంతే త్ర విద్వాంసో బ్రహ్మరాక్షసాః । నిహతస్య చ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వినశ్యతి ॥ ౧౭ ॥ తద్యథా విధిపూర్వం మే క్రతురేష సమాప్యతే । తథా విధా

నంక్రియతాంసమర్థానాంకరణేష్విహ ॥ ౧౮ ॥ తథేతిచాబ్రువన్సర్వే మంత్రిణఃప్రత్యపూజయన్ । పార్థివేంద్రస్యత
ద్వాక్యంయథాజ్ఞప్తంనిశమ్యతే ॥౧౯॥ తథాద్విజాస్తేధర్మజ్ఞావర్ధయంతోనృపోత్తమం । అనుజ్ఞాతాస్తతస్సర్వేపున
ర్జగ్ముర్యథాగతమ్ ॥౨౦ ॥విసర్జయిత్వాతాన్విప్రాన్సచివానిదమబ్రవీత్ । ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోయంయథావత్క్రి
తురాప్యతాం (తావద్ధ్యాయంచభవథసమర్థాఃకరణేష్విహ) ॥ ౨౧ ॥ఇత్యుక్త్వానృపశార్దూలస్సచివాన్సముపస్థి
తాన్ । విసర్జయిత్వాస్వంవేశ్మప్రవివేశమహాద్యుతిః ॥ ౨౨ ॥తతస్సగత్వాతాఃపత్నీర్నరేంద్రోహృదయప్రియాః ।
ఉవాచదీక్షాంవిశతయక్ష్యేహంసుతకారణాత్ ॥౨౩॥తాసాంతేనాతికాంతేనవచనేనసువర్చసాం । ముఖపద్మాన్యశో
భంతపద్మానీవహిమాత్యయే ॥౨౪॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే- అష్టమస్సర్గః ....*

ఏతచ్ఛ్రుత్వారహస్సూతోరాజానమిదమబ్రవీత్ । ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోయంపురావృత్తోమయాశ్రుతః ॥౧॥సన
త్కుమారోభగవాన్పూర్వంకథితవాన్కథామ్ । ఋషీణాంసన్నిధౌరాజంస్తవపుత్రాగమంప్రతి ॥ ౨॥కాశ్యపస్య
తుపుత్రోస్తివిభండకఇతిశ్రుతః । ఋశ్యశృంగఇతిఖ్యాతస్తస్యపుత్రోభవిష్యతి ॥ ౩ ॥సవనేనిత్యసంవృద్ధోమునిర్వనచ
రస్సదా । నాన్యంజానాతివిప్రేంద్రోనిత్యంపిత్రనువర్తనాత్ ॥ ౪ ॥ద్వైవిధ్యంబ్రహ్మచర్యస్యభవిష్యతిమహాత్మనః ।
లోకేషుప్రథితంరాజన్విప్రైశ్చకథితంసదా ॥ ౫॥ తస్యైవంవర్తమానస్యకాలస్సమభివర్తత । అగ్నింశుశ్రూషమా
ణస్యపితరంచయశస్వినం ॥౬॥ఏతస్మిన్నేవకాలేతురోమపాదఃప్రతాపవాన్ । అంగేషుప్రథితోరాజాభవిష్యతిమహాబ
లః ॥ ౭ ॥తస్యవ్యతిక్రమాద్రాజ్ఞోభవిష్యతిసుదారుణా । అనావృష్టిస్సుఘోరావైసర్వభూతభయావహా ॥ ౮ ॥అనావృ
ష్ట్యాంతువృత్తాయాంరాజాదుఃఖసమన్వితః । బ్రాహ్మణాంఛ్రుతవృద్ధాంశ్చసమానీయప్రవక్ష్యతి ॥౯॥ భవంతశ్శ్రుత
ధర్మాణోలోకచారిత్రవేదినః । సమాదిశంతునియమంప్రాయశ్చిత్తంయథాభవేత్ ॥౧౦॥ వక్ష్యంతితేమహీపాలం
బ్రాహ్మణావేదపారగాః । విభండకసుతంరాజన్సర్వోపాయైరిహానయ ॥ ౧౧ ॥ ఆనాయ్యచమహీపాల ఋశ్య
శృంగంసుసత్కృతమ్ । ప్రయచ్ఛకన్యాంశాంతాంవైవిధినాసుసమాహితః ॥౧౨ ॥ తేషాంతువచనంశ్రుత్వారాజాచిం
తాంప్రపత్స్యతే । కేనోపాయేనవైశక్య ఇహానేతుంసవీర్యవాన్ ॥ ౧౩ ॥ తతోరాజావినిశ్చిత్య సహమంత్రిభిరాత్మ
వాన్ । పురోహితమమాత్యాంశ్చతతఃప్రేష్యతిసత్కృతాన్ ॥౧౪॥ తేతురాజ్ఞోవచశ్శ్రుత్వావ్యథితావినతాననాః । నగ
చ్ఛేమఋషేర్భీతాఅనునేష్యంతితంనృపం ॥ ౧౫॥ వక్ష్యంతిచింతయిత్వాతేతస్యోపాయాంశ్చతత్క్షమాన్ ।ఆనేష్యామో
వయంవిప్రంనచదోషోభవిష్యతి ॥౧౬॥ ఏవమంగాధిపేనైవగణికాభిరృషేస్సుతః । ఆనీతోవర్షయద్దేవశ్శాంతాచాస్మై
ప్రదీయతే ॥ ౧౭ ॥ ఋశ్యశృంగస్తుజామాతాపుత్రాంస్తవవిధాస్యతి । సనత్కుమారకథిత మేతావద్వ్యాహృతంమ
యా ॥౧౮॥ అథహృష్టోదశరథస్సుమంత్రంప్రత్యభాషత । యథర్శ్యశృంగస్త్వానీతోవిస్తరేణత్వయోచ్యతామ్ ॥ ౧౯॥
ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే - నవమస్సర్గః ....*

సుమంత్రశ్చోదితోరాజ్ఞాప్రోవాచేదంవచస్తదా । యథర్శ్యశృంగస్త్వానీతశ్శృణుమేమంత్రిభిస్సహ (తన్మేని
గదతస్సర్వంవిస్తరేణశృణుష్వహ) ॥౧॥రోమపాదమువాచేదంసహామాత్యఃపురోహితః । ఉపాయోనిరపాయోయమ
స్మాభిరభిచింతితః ॥ ౨ ॥ ఋశ్యశృంగోవనచరస్తపస్స్వాధ్యాయనేరతః । అనభిజ్ఞస్సనారీణాం విషయాణాంసుఖస్యచ ॥
౩ ॥ ఇంద్రియార్థైరభిమతైర్నరచిత్తప్రమాథిభిః । పురమానాయయిష్యామఃక్షిప్రంచాధ్యవసీయతాం ॥ ౪ ॥గణికా
స్తత్రగచ్ఛంతురూపవత్యస్స్వలంకృతాః । ప్రలోభ్యవివిధోపాయైరానేష్యంతీహసత్కృతాః ॥ ౫ ॥శ్రుత్వాతథేతిరా
జాచప్రత్యువాచపురోహితం । పురోహితోమంత్రిణశ్చతథాచక్రుశ్చతేతదా ॥ ౬ ॥ వారముఖ్యాశ్చతచ్ఛ్రుత్వావనంప్ర
వివిశుర్మహత్ ॥ ౬½ ॥ ఆశ్రమస్యావిదూరేస్మిన్ యత్నంకుర్వంతిదర్శనే । ఋషిపుత్రస్యధీరస్య నిత్యమాశ్రమవాసి
నః ॥ ౭½॥ పితుస్సనిత్యసంతుష్టోనాతిచక్రామచాశ్రమాత్ ॥౮॥నతేనజన్మప్రభృతిదృష్టపూర్వంతపస్వినా । స్త్రీవాపు
మాన్వాయచ్చాన్యత్సర్వంనగరరాష్ట్రజం ॥౯॥ తతఃకదాచిత్తందేశమాజగామయదృచ్ఛయా । విభండకసుతస్తత్రతా
శ్చాపశ్యద్వరాంగనాః ॥ ౧౦॥ తాశ్చిత్రవేషాఃప్రమదాగాయంత్యోమధురస్వరాః । ఋషిపుత్రముపాగమ్య సర్వావ
చనమబ్రువన్ ॥ ౧౧ ॥ కస్త్వంకింవర్తసేబ్రహ్మన్జ్ఞాతుమిచ్ఛామహేవయం । ఏకశ్చ విజనేఘోరే వనేచరసిశంస
నః ॥ ౧౨ ॥అదృష్టరూపాస్తాస్తేనకామ్యరూపావనేస్త్రియః । హార్దాత్తస్యమతిర్జాతాహ్యాఖ్యాతుంపితరంస్వకం ॥

౧౩॥ పితావిభండకోస్మాకంతస్యాహంసుతఔరసః । ఋశ్యశృంగఇతిఖ్యాతంనామకర్మచమేభువి ॥ ౧౪॥ ఇహాశ్రమప
దోస్మాకంసమీపేశుభదర్శనాః। కరిష్యేవోత్రపూజాంవైసర్వేషాంవిధిపూర్వకం ॥ ౧౫ ॥ ఋషిపుత్రవచశ్శ్రుత్వా
సర్వాసాంమతిరాసవై। తదాశ్రమపదంద్రష్టుం జగ్ముస్సర్వాశ్చ తేనతాః ॥ ౧౬॥ ఆగతానాంతతఃపూజా మృషిపుత్ర
శ్చకారహ। ఇదమర్ఘ్యమిదంపాద్యమిదంమూలంఫలంచనః॥౧౭॥ప్రతిగృహ్యాచతాంపూజాం సర్వాఏవసముత్సుకాః।
ఋషేర్భీతాశ్చశీఘ్రంతాగమనాయమతిందధుః॥ ౧౮॥అస్మాకమపిముఖ్యానిఫలానీమానివైద్విజ। గృహాణప్రతిభద్రం
తేభక్షయస్వచమాచిరం॥౧౯॥ తతస్తాస్తంసమాలింగ్యసర్వాహర్షసమన్వితాః। మోదకాన్ప్రదదుస్తస్మైభక్ష్యాం
శ్చవివిధాన్బహూన్॥౨౦॥తానిచాస్వాద్యతేజస్వీఫలానీతిస్మమన్యతే। అనాస్వాదితపూర్వాణివనేనిత్యనివాసినాం॥
౨౧॥ ఆపృచ్ఛ్యచతదావిప్రంవ్రతచర్యాంనివేద్యచ।గచ్ఛంతిస్మాపదేశాత్తాభీతాస్తస్యపితుఃస్త్రియః॥ ౨౨॥ గతాసు
తాసుసర్వాసుకాశ్యపస్యాత్మజోద్విజః।అస్వస్థహృదయశ్చాసీద్దుఃఖంస్మపరివర్తతే ॥ ౨౩॥ తతోపరేద్యుస్తందేశమా
జగామసవీర్యవాన్।మనోజ్ఞాయత్రతాదృష్టావారముఖ్యాస్స్వలంకృతాః ॥ ౨౪ ॥ దృష్ట్వైవతాస్తదావిప్రమాయాం
తంహృష్టమానసాః। ఉపసృత్యతతస్సర్వాస్తాస్తమూచురిదంవచః॥౨౫॥ ఏహ్యాశ్రమపదంసౌమ్యహ్యస్మాకమితిచాబ్రు
వన్।తత్రాప్యేషవిధిశ్శ్రీమాన్విశేషేణభవిష్యతి ॥ ౨౬॥ శ్రుత్వాతువచనంతాసాంసర్వాసాంహృదయంగమం। గ
మనాయమతించక్రేతంచనిన్యుస్తదాస్త్రియః॥౨౭॥తత్రచానీయమానేతువిప్రేతస్మిన్మహాత్మని । వవర్షసహసా
దేవోజగత్ప్రహ్లాదయంస్తదా॥౨౮॥వర్షేణైవాగతంవిప్రంవిషయంస్వంనరాధిపః । ప్రత్యుద్గమ్యమునింప్రహ్వశ్శిరసా
చమహీంగతః ॥ ౨౯ ॥ అర్ఘ్యంచప్రదదౌతస్మైన్యాయతస్సుసమాహితః।వవ్రేప్రసాదంవిప్రేంద్రాన్మావిప్రంమన్యు
రావిశేత్ ॥౩౦॥అంతఃపురంప్రవిశ్యాస్మైకన్యాందత్వాయథావిధి।శాంతాంశాంతేనమనసారాజాహర్షమవాపసః॥
౩౧॥ ఏవంసన్యవసత్తత్రసర్వకామైస్సుపూజితః। (ఋశ్యశృంగోమహాతేజాశ్శాంతయాసహభార్యయా) ॥ ౩౨ ॥
ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే - దశమస్సర్గః...*

భూయఏవహిరాజేంద్రశ్శృణుమేవచనంహితం।యథాసదేవప్రవరఃకథాయామేవమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ఇక్ష్వాకూ
ణాంకులేజాతోభవిష్యతిసుధార్మికః। నామ్నాదశరథోనామశ్రీమాన్సత్యప్రతిశ్రవః॥౨॥ అంగరాజేనసఖ్యంచతస్య
రాజ్ఞోభవిష్యతి।కన్యాచాస్యమహాభాగాశాంతానామభవిష్యతి॥ ౩॥పుత్రస్తుసోంగరాజస్యరోమపాదఇతిశ్రుతః । తం
సరాజాదశరథోగమిష్యతిమహాయశాః॥౪॥అనపత్యోస్మిధర్మాత్మన్శాంతాభర్తామమక్రతుం । ఆహరేతత్వయాజ్ఞ
ప్తస్సంతానార్థంకులస్యచ॥ ౫॥ శ్రుత్వారాజ్ఞోథతద్వాక్యంమనసాసువిచింత్యచ । ప్రదాస్యతేపుత్రవంతంశాంతా
భర్తారమాత్మవాన్ ॥౬॥ప్రతిగృహ్యచతంవిప్రంసరాజావిగతజ్వరః । ఆహరిష్యతితంయజ్ఞం ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా॥
౭॥తంచరాజాదశరథోయశస్కామఃకృతాంజలిః।ఋశ్యశృంగంద్విజశ్రేష్ఠంవరయిష్యతిధర్మవిత్ ॥ యజ్ఞార్థం
ప్రసవార్థంచస్వర్గార్థంచనరేశ్వరః। లభతేచసతంకామంద్విజముఖ్యాద్విశాంపతిః॥ ౯॥పుత్రాశ్చాస్యభవిష్యం
తి చత్వారో మితవిక్రమాః । వంశప్రతిష్ఠానకరాస్సర్వలోకేషువిశ్రుతాః ॥ ౧౦ ॥ఏవంసదేవప్రవరఃపూర్వంకథిత
వాన్కథాం। సనత్కుమారోభగవాన్పురాదేవయుగేప్రభుః॥ ౧౧॥సత్వంపురుషశార్దూలతమానయసుసత్కృతం।
స్వయమేవమహారాజగత్వాసబలవాహనః॥౧౨॥అనుమాన్యవసిష్ఠంచసూతవాక్యంనిశమ్యచ (వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతో
రాజాసంపూర్ణమానసః) సాంతఃపురస్సహామాత్యః ప్రయయౌయత్రసద్విజః ॥ ౧౩ ॥ వనానిసరితశ్చైవవ్యతిక్ర
మ్యశనైశ్శనైః। అభిచక్రామతందేశంయత్రవైమునిపుంగవః॥ ౧౪॥ఆసాద్యతంద్విజశ్రేష్ఠంరోమపాదసమీపగం।ఋ
షిపుత్రందదర్శాదౌదీప్యమానమివానలం॥ ౧౫ ॥ తతోరాజాయథాన్యాయంపూజాంచక్రేవిశేషతః।సఖిత్వాత్తస్యవై
రాజ్ఞఃప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥ ౧౬ ॥ రోమపాదేనచాఖ్యాతమృషిపుత్రాయధీమతే। సఖ్యంసంబంధకంచైవతదా
తంప్రత్యపూజయత్ ॥ ౧౭॥ ఏవంసుసత్కృతస్తేనసహోషిత్వానరర్షభః। సప్తాష్టదివసాన్రాజారాజానమిదమ
బ్రవీత్ ॥౧౮॥శాంతాతవసుతారాజన్సహభర్త్రావిశాంపతే। మదీయనగరంయాతుకార్యంహిమహదుద్యతం॥ ౧౯॥
తథేతిరాజాసంశ్రుత్యగమనంతస్యధీమతః। ఉవాచవచనంవిప్రం గచ్ఛత్వంసహభార్యయా ॥౨౦ ॥ ఋషిపుత్రఃప్ర
తిశ్రుత్య తథేత్యాహనృపంతదా । సనృపేణాభ్యనుజ్ఞాతః ప్రయయౌసహభార్యయా ॥ ౨౧ ॥ తావన్యోన్యాంజలిం

కృత్వాస్నేహోత్సంశ్లిష్యచోరసా।ననందతుర్దశరథోరోమపాదశ్చవీర్యవాన్॥౨౨॥తతస్సుహృదమాపృచ్ఛ్య ప్రస్థితో
రఘునందనః।పౌరేభ్యః ప్రేషయామాస దూతాన్వైశీఘ్రగామినః ॥ ౨౩ ॥ క్రియతాంనగరంసర్వంక్షిప్రమేవస్వలం
కృతం।ధూపితంసిక్తసమ్మృష్టంపతాకాభిరలంకృతం॥౨౪॥ తతఃప్రహృష్టాఃపౌరాస్తేశ్రుత్వారాజానమాగతం। తథా
ప్రచక్రుస్తత్సర్వంరాజ్ఞాయత్ప్రేషితంతదా॥౨౫॥తతస్స్వలంకృతంరాజానగరంప్రవివేశహ। శంఖదుందుభినిర్ఘోషైః
పురస్కృత్యద్విజర్షభం ॥ ౨౬ ॥ తతఃప్రముదితాస్సర్వేదృష్ట్వాతంనాగరాద్విజం। ప్రవేశ్యమానంసత్కృత్యనరేం
ద్రేణేంద్రకర్మణా॥౨౭॥అంతఃపురంప్రవేశ్యైనంపూజాంకృత్వాచశాస్త్రతః। కృతకృత్యంతదాత్మానంమేనేతస్యో
పవాహనాత్॥౨౮॥అంతఃపురస్త్రియస్సర్వాశ్శాంతాందృష్ట్వాతథాగతాం। సహభర్త్రావిశాలాక్షీం ప్రీత్యానందము
పాగమన్ ॥ ౨౯ ॥పూజ్యమానాచతాభిస్సారాజ్ఞాచైవవిశేషతః। ఉవాసతత్రసుఖితాకంచిత్కాలంసహద్విజా॥౩౦॥
ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే ఏకాదశస్సర్గః. **

తతఃకాలేబహుతిథేకస్మింశ్చిత్సుమనోహరే। వసంతేసమనుప్రాప్తేరాజ్ఞోయష్టుంమనోభవత్ ॥ ౧॥ తతఃప్రసా
ద్యశిరసాతంవిప్రందేవవర్ణినం। యజ్ఞాయవరయామాససంతానార్థంకులస్యవై॥౨॥ తథేతిచసరాజానమువాచచ
సుసత్కృతః । సంభారాస్సంభ్రియంతాంతేతురగశ్చవిముచ్యతాం॥ ౩॥ తతోరాజాబ్రవీద్వాక్యంసుమంత్రంమంత్రి
సత్తమం । సుమంత్రావాహయక్షిప్రమృత్విజోబ్రహ్మవాదినః॥ ౪॥ సుయజ్ఞంవామదేవంచ జాబాలిమథకాశ్యపం।పు
రోహితంవసిష్ఠంచయేచాన్యేద్విజసత్తమాః॥ ౫॥ తతస్సుమంత్రస్త్వరితంగత్వాత్వరితవిక్రమః। సమానయత్సతాన్వి
ప్రాన్సమస్తాన్వేదపారగాన్ ॥ ౬ ॥ తాన్పూజయిత్వాధర్మాత్మారాజాదశరథస్తదా। ధర్మార్థసహితంయు
క్తంశ్లక్ష్ణంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౭॥మమలాలప్యమానస్యపుత్రార్థంనాస్తివైసుఖం। తదర్థంహయమేధేన యక్ష్యామీతి
మతిర్మమ॥౮॥తదహంయష్టుమిచ్ఛామిశాస్త్రదృష్టేనకర్మణా । ఋషిపుత్రప్రభావేనకామాన్ప్రాప్స్యామిచా
ప్యహం॥౯॥ తతస్సాధ్వితితద్వాక్యంబ్రాహ్మణాఃప్రత్యపూజయన్ । వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వేపార్థివస్యముఖాచ్చ్యుతం॥
౧౦ ॥ ఋశ్యశృంగపురోగాశ్చప్రత్యూచుర్నృపతింతదా। సంభారాస్సంభ్రియంతాంతేతురగశ్చవిముచ్యతాం॥౧౧॥
సర్వథాప్రాప్స్యసేపుత్రాంశ్చతురోమితవిక్రమాన్।యస్యతేధార్మికీబుద్ధిరియంపుత్రార్థమాగతా ॥ ౧౨॥ తతః
ప్రీతోభవద్రాజాశ్రుత్వాతద్ద్విజభాషితం।అమాత్యాంశ్చాబ్రవీద్రాజాహర్షేణేదంశుభాక్షరం॥ ౧౩॥గురూణాం
వచనాచ్ఛీఘ్రంసంభారాస్సంభ్రియంతుమే।సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వస్సోపాధ్యాయోవిముచ్యతాం ॥ ౧౪॥ సరయ్వా
శ్చోత్తరేతీరేయజ్ఞభూమిర్విధీయతాం। శాంతయశ్చాభివర్ధంతాంయథాకల్పంయథావిధి ॥ ౧౫॥ శక్యఃప్రాప్తుమ
యంయజ్ఞస్సర్వేణాపిమహీక్షితా। నాపరాధోభవేత్కష్టోయద్యస్మిన్క్రతుసత్తమే॥ ౧౬॥ఛిద్రంహిమృగయంతేత్రవి
ద్వాంసోబ్రహ్మరాక్షసాః। నిహతస్యచయజ్ఞస్యసద్యఃకర్తావినశ్యతి ॥ ౧౭॥ తద్యథావిధిపూర్వంమేక్రతురేషసమాప్య
తే।తథావిధానంక్రియతాం సమర్థాఃకరణేష్విహ॥ ౧౮॥ తథేతిచతతస్సర్వేమంత్రిణఃప్రత్యపూజయన్।పార్థివేం
ద్రస్యతద్వాక్యంయథాజ్ఞప్తమకుర్వత॥ ౧౯॥ తతోద్విజాస్తేధర్మజ్ఞమస్తువన్పార్థివర్షభం। అనుజ్ఞాతాస్తతస్స
ర్వేపునర్జగ్ముర్యథాగతం॥ ౨౦॥ గతేష్వథద్విజాగ్ర్యేషుమంత్రిణస్తాన్నరాధిపః। విసర్జయిత్వాస్వంవేశ్మప్రవివేశ
మహాద్యుతిః॥ ౨౧ ॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే - ద్వాదశస్సర్గః. *********************************

పునఃప్రాప్తేవసంతేతుపూర్ణస్సంవత్సరోభవత్। ప్రసవార్థంగతోయష్టుంహయమేధేనవీర్యవాన్॥౧॥అభి
వాద్యవసిష్ఠంచన్యాయతఃప్రతిపూజ్యచ। అబ్రవీత్ప్రశ్రితంవాక్యంప్రసవార్థంద్విజోత్తమం ॥ యజ్ఞోమేక్రియతాం
బ్రహ్మన్యథోక్తంమునిపుంగవ॥౨॥ యథానవిఘ్నఃక్రియతేయజ్ఞాంగేషువిధీయతాం ॥ ౩॥ భవాన్స్నిగ్ధస్సుహృన్మ
హ్యంగురుశ్చపరమోమహాన్। వోఢవ్యోభవతాచైవభారోయజ్ఞస్యచోద్యతః॥ ౪॥ తథేతిచసరాజానమబ్రవీద్ద్విజస
త్తమః।కరిష్యేసర్వమేవైతద్భవతాయత్సమర్థితం॥ ౫॥ తతోబ్రవీద్ద్విజాన్వృద్ధాన్యజ్ఞకర్మసునిష్ఠితాన్ । స్థాప
త్యేనిష్ఠితాంశ్చైవవృద్ధాన్పరమధార్మికాన్॥కర్మాంతికాన్శిల్పకరాన్వర్ధకీన్ఖనకానపి। గణకాన్శిల్పినశ్చై
వతథైవనటనర్తకాన్ ॥తథాశుచీన్శాస్త్రవిదః పురుషాన్సుబహుశ్రుతాన్ । యజ్ఞకర్మసమీహంతాంభవంతోరా
జశాసనాత్॥ ఇష్టకాబహుసాహస్రాశ్శీఘ్రమానీయతామితి॥ ౮॥ ఔపకార్యాఃక్రియంతాంచరాజ్ఞాంబహుగుణా

స్వితాః॥ బ్రాహ్మణావసథాశ్చైవ కర్తవ్యాశ్శతశశ్శుభాః। భక్ష్యాన్నపానైర్బహుభిస్సముపేతాస్సునిష్ఠితాః॥ తథా
పౌరజనస్యాపి కర్తవ్యా బహువిస్తరాః। ఆవాసా బహుభక్ష్యా వై సర్వకామైరుపస్థితాః ॥ తథా జానపదస్యాపి జనస్య
బహుశోభనం। దాతవ్యమన్నం విధివత్సత్కృత్య న తు లీలయా॥ సర్వవర్ణా యథా పూజాం ప్రాప్నువంతి సుసత్కృతాః।
న చావజ్ఞా ప్రయోక్తవ్యా కామక్రోధవశాదపి ॥ యజ్ఞకర్మసు యే వ్యగ్రాః పురుషాశ్శిల్పినస్తథా । తేషామపి విశేషేణ
పూజా కార్యా యథాక్రమం॥ తే చ స్యుస్సంభృతాస్సర్వే వసుభిర్భోజనేన చ। యథా సర్వం సువిహితం న కించిత్పరిహీయ
తే॥ తథా భవంతః కుర్వంతు ప్రీతిస్నిగ్ధేన చేతసా ॥ ౧౫ ॥ తతస్సర్వే సమాగమ్య వసిష్ఠమిదమబ్రువన్ ॥ యథోక్తం త
త్సువిహితం న కించిత్పరిహీయతే। యథోక్తం తత్కరిష్యామో న కించిత్పరిహాస్యతే॥ ౧౭॥ తతస్సుమంత్రమానీయ వసి
ష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ।నిమంత్రయస్వ నృపతీన్పృథివ్యాం యే చ ధార్మికాః॥ ౧౮॥ బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్వైశ్యాన్
శూద్రాంశ్చైవ సహస్రశః। సమానయస్వ సత్కృత్య సర్వదేశేషు మానవాన్ ॥ ౧౯ ॥ మిథిలాధిపతిం శూరం జనకం స
త్యవిక్రమం। నిష్ఠితం సర్వశాస్త్రేషు తథా వేదేషు నిష్ఠితం॥ తమానయ మహాభాగం స్వయమేవ సుసత్కృతం । పూర్వ
సంబంధినం జ్ఞాత్వా తతః పూర్వం బ్రవీమి తే॥ ౨౧॥ తథా కాశీపతిం స్నిగ్ధం సతతం ప్రియవాదినం। వయస్యం రాజసింహ
స్య స్వయమేవానయస్వ హ॥ ౨౨॥ తథా కేకయరాజానం వృద్ధం పరమధార్మికం । శ్వశురం రాజసింహస్య సపుత్రం
త్వమిహానయ॥ ౨౩ ॥ అంగేశ్వరం మహాభాగం రోమపాదం సుసత్కృతం। వయస్యం రాజసింహస్య సమానయ యశస్వి
నం॥ ౨౪॥ ప్రాచీనాన్సింధుసౌవీరాన్సౌరాష్ట్రేయాంశ్చ పార్థివాన్। దాక్షిణాత్యాన్నరేంద్రాంశ్చ సమస్తానా
నయస్వ హ॥ ౨౫॥ సంతి స్నిగ్ధాశ్చ యే చాన్యే రాజానః పృథివీతలే । తానానయ యథా క్షిప్రం సానుగాన్సహబాంధ
వాన్॥ ౨౬॥ వసిష్ఠవాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా సుమంత్రస్త్వరితస్తదా । వ్యాదిశత్పురుషాంస్తత్ర రాజ్ఞామానయనే శుభాన్ ॥
౨౭ ॥ స్వయమేవ హి ధర్మాత్మా ప్రయయౌ మునిశాసనాత్ ।సుమంత్రస్త్వరితో భూత్వా సమానేతుం మహీక్షితః ॥
౨౮॥ తే చ కర్మాంతికాస్సర్వే వసిష్ఠాయ చ ధీమతే। సర్వం నివేదయంతి స్మ యజ్ఞే యదుపకల్పితం॥ ౨౯॥ తతః ప్రీతో ద్విజ
శ్రేష్ఠస్తాన్సర్వానిదమబ్రవీత్ ॥౨౯॥ అవజ్ఞయా న దాతవ్యం కస్యచిల్లీలయాపి వా ॥ అవజ్ఞయా కృతం హన్యాద్దాతా
రం నాత్ర సంశయః॥౩౦॥ తతః కైశ్చిదహోరాత్రైరుపయాతా మహీక్షితః॥ బహూని రత్నాన్యాదాయ రాజ్ఞో దశర
థస్య వై॥౩౧॥ తతో వసిష్ఠస్సుప్రీతో రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ఉపయాతా నరవ్యాఘ్ర రాజానస్తవ శాసనాత్॥ ౩౨॥
మయాపి సత్కృతాస్సర్వే యథార్హం రాజసత్తమాః ॥ యజ్ఞీయం చ కృతం రాజన్పురుషైస్సుసమాహితైః॥ ౩౩॥
నిర్యాతు చ భవాన్యష్టుం యజ్ఞాయతనమంతికాత్ ॥ సర్వకామైరుపహృతైరుపేతం వై సమంతతః॥౩౪॥ ద్రష్టుమర్హ
సి రాజేంద్ర మనసేవ వినిర్మితం ॥ ౩౫॥ తథా వసిష్ఠవచనాదృశ్యశృంగస్య చోభయోః। శుభే దివసనక్షత్రే నిర్యాతో జ
గతీపతిః ॥ ౩౬ ॥ తతో వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వ ఏవ ద్విజోత్తమాః । ఋశ్యశృంగం పురస్కృత్య యజ్ఞకర్మారభంస్తదా ॥
యజ్ఞవాటగతాస్సర్వే యథాశాస్త్రం యథావిధి॥ ౩౭॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రయోదశస్సర్గః.........*

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మిన్ప్రాప్తే తురంగమే। సరయ్వాశ్చోత్తరే తీరే రాజ్ఞో యజ్ఞోభ్యవర్తత॥ ౧॥ ఋశ్యశృం
గం పురస్కృత్య కర్మ చక్రుర్ద్విజర్షభాః। అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే రాజ్ఞోస్య సుమహాత్మనః॥౨॥ కర్మ కుర్వంతి విధివద్యా
జకా వేదపారగాః। యథావిధి యథాన్యాయం పరిక్రామంతి శాస్త్రతః॥౩ ॥ ప్రవర్గ్యం శాస్త్రతః కృత్వా తథైవోపసదం
ద్విజాః। చక్రుశ్చ విధివత్సర్వమధికం కర్మ శాస్త్రతః॥ ౪ ॥ అభిపూజ్య తతో హృష్టాస్సర్వే చక్రుర్యథావిధి । ప్రాతస్సవన
పూర్వాణి కర్మాణి మునిపుంగవాః॥౫॥ ఐంద్రశ్చ విధివద్దత్తో రాజా చాభిష్టుతోనఘః। మాధ్యందినం చ సవనం ప్రావర్త
త యథాక్రమం॥౬॥ తృతీయసవనం చైవ రాజ్ఞోస్య సుమహాత్మనః। చక్రుస్తే శాస్త్రతో దృష్ట్వా తథా బ్రాహ్మణపుంగవాః॥ ౭॥
న చాహుతమభూత్తత్ర స్ఖలితం వాపి కించన। దృశ్యతే బ్రహ్మవత్సర్వం క్షేమయుక్తం హి చక్రిరే ॥ ౮ ॥ న తేష్వహ
స్సు శ్రాంతో వా క్షుధితో వాపి దృశ్యతే। నావిద్వాన్బ్రాహ్మణస్తత్ర నాశతానుచరస్తథా ॥ ౯ ॥ బ్రాహ్మణా భుంజతే
నిత్యం నాథవంతశ్చ భుంజతే । తాపసా భుంజతే చాపి శ్రమణా భుంజతే తథా॥ ౧౦ ॥ వృద్ధాశ్చ వ్యాధితాశ్చైవ స్త్రియో
బాలాస్తథైవ చ । అనిశం భుంజమానానాం న తృప్తిరుపలభ్యతే ॥ ౧౧ ॥ దీయతాం దీయతామన్నం వాసాంసి వివిధాని చ।
ఇతి సంచోదితాస్తత్ర తథా చక్రురనేకశః॥ ౧౨ ॥ అన్నకూటాశ్చ బహవో దృశ్యంతే పర్వతోపమాః । దివసే దివసే త

త్రసిద్ధస్యవిధివత్తదా॥౧౩॥నానాదేశాదనుప్రాప్తాఃపురుషాఃస్త్రీగణాస్తథా । అన్నపానైస్సువిహితాస్తస్మిన్యజ్ఞే
మహాత్మనః॥౧౪॥అన్నంహివిధివత్స్వాదుప్రశంసంతిద్విజర్షభాః । అహోతృప్తాస్స్మభద్రంతె ఇతిశుశ్రావరాఘ
వః॥౧౫॥ స్వలంకృతాశ్చపురుషాబ్రాహ్మణాన్పర్యవేషయన్ । ఉపాసతేచతానన్యేసుమృష్టమణికుండలాః ॥౧౬॥క
ర్మాంతరేతదావిప్రాహేతువాదాన్బహూనపి । ప్రాహుస్స్మవాగ్మినోధీరాః పరస్పరజిగీషయా॥ ౧౭॥ దివసేదివ
సేతత్రసంస్తరేకుశలాద్విజాః। సర్వకర్మాణిచక్రుస్తేయథాశాస్త్రంప్రచోదితాః॥ ౧౮॥నాషడంగవిదత్రాసీన్నా
వ్రతోనబహుశ్రుతః। సదస్యాస్తస్యవై రాజ్ఞో నావాదకుశలాద్విజాః ॥ ౧౯॥ ప్రాప్తేయూపోచ్ఛ్రయేతస్మిన్షడ్బై
ల్వాఃఖాదిరాస్తథా । తావంతోబిల్వసహితాఃపర్ణినశ్చతథాపరే॥ శ్లేష్మాతకమయస్త్వేకో దేవదారుమయస్తథా ।
ద్వావేవవిహితౌతత్రబాహువ్యస్తపరిగ్రహౌ॥౨౧॥కారితాస్సర్వఏవైతేశాస్త్రజ్ఞైర్యజ్ఞకోవిదైః। శోభార్థంతస్యయ
జ్ఞస్యకాంచనాలంకృతాభవన్॥ ౨౨॥ ఏకవింశతియూపాస్తేఏకవింశత్యరత్నయః । వాసోభిరేకవింశద్భిరేకైకంసమ
లంకృతాః॥ ౨౩॥ విన్యస్తావిధివత్సర్వేశిల్పిభిస్సుకృతాదృఢాః।అష్టాశ్రయస్సర్వఏవశ్లక్ష్ణరూపసమన్వితాః॥ ౨౪॥ఆచ్ఛా
దితాస్తేవాసోభిఃపుష్పైర్గంధైశ్చభూషితాః । సప్తర్షయోదీప్తిమంతోవిరాజంతేయథాదివి॥౨౫॥ ఇష్టకాశ్చయ
థాన్యాయంకారితాశ్చప్రమాణతః । చితోఽగ్నిర్బ్రాహ్మణైస్తత్రకుశలైశ్శుల్బకర్మణి ॥ ౨౬ ॥ సచిత్యోరాజసింహ
స్యసంచితఃకుశలైర్ద్విజైః। గరుడోరుక్మపక్షోవైత్రిగుణోష్టాదశాత్మకః॥౨౭॥ నియుక్తాస్తత్రపశవస్తత్తదుద్దిశ్యదైవ
తం।ఉరగాఃపక్షిణశ్చైవయథాశాస్త్రంప్రచోదితాః॥౨౮॥శామిత్రేతుహయస్తత్రతథాజలచరాశ్చయే। ఋత్వి
గ్భిస్సర్వమేవైతన్నియుక్తంశాస్త్రతస్తదా॥౨౯॥ పశూనాంత్రిశతంతత్రయూపేషునియతంతదా । అశ్వరత్నోత్త
మంతస్యరాజ్ఞోదశరథస్యచ॥ ౩౦॥ కౌసల్యాతంహయంతత్రపరిచర్యసమంతతః। కృపాణైర్విశశాసైనం త్రిభిః పరమ
యాముదా॥ ౩౧॥ పతత్రిణాతదాసార్ధంసుస్థితేనచచేతసా। అవసద్రజనీమేకాంకౌసల్యాధర్మకామ్యయా॥ ౩౨ ॥
హోతాధ్వర్యుస్తథోద్గాతాహస్తేనసమయోజయన్। మహిష్యాపరివృత్త్యాచవావాతాంచతథాపరాం॥ ౩౩ ॥పత
త్రిణస్తస్యవపాముద్ధృత్యనియతేంద్రియః। ఋత్విక్పరమసంపన్నశ్శ్రపయామాసశాస్త్రతః ॥ ౩౪ ॥ ధూమగంధంవ
పాయాస్తుజిఘ్రతిస్మనరాధిపః।యథాకాలంయథాన్యాయంనిర్ణుదన్పాపమాత్మనః ॥ ౩౫ ॥ హయస్యయానిచాం
గానితానిసర్వాణిబ్రాహ్మణాః। అగ్నౌప్రాస్యంతివిధివత్సమంత్రాష్షోడశర్త్విజః॥ ౩౬॥ ప్లక్షశాఖాసుయజ్ఞానామ
న్యేషాంక్రియతేహవిః। అశ్వమేధస్యయజ్ఞస్యవైతసోభాగఇష్యతే ॥ ౩౭ ॥త్ర్యహోఽశ్వమేధస్సంఖ్యాతఃకల్పసూ
త్రేణబ్రాహ్మణైః ॥ ౩౭॥ చతుష్టోమమహస్తస్యప్రథమంపరికల్పితం। ఉక్థ్యంద్వితీయంసంఖ్యాతమతిరాత్రంతథో
త్తరం॥౩౮॥ కారితాస్తత్రబహవోవిహితాశ్శాస్త్రదర్శనాత్ ॥ ౩౯॥ జ్యోతిష్టోమాయుషీచైవమతిరాత్రౌవినిర్మి
తౌ। అభిజిద్విశ్వజిచ్చైవమప్తోర్యామోమహాక్రతుః॥ ౪౦॥ ప్రాచీంహోత్రేదదౌరాజా దిశంస్వకులవర్ధనః।అధ్వ
ర్యవేప్రతీచీంతుబ్రహ్మణేదక్షిణాందిశం ॥ ఉద్గాత్రేచతథోదీచీం దక్షిణైషావినిర్మితా । అశ్వమేధేమహాయజ్ఞే స్వయం
భువిహితేపురా ॥ ౪౨ ॥ క్రతుంసమాప్యతుతదాన్యాయతఃపురుషర్షభః। ఋత్విగ్భ్యోహిదదౌరాజాధరాంతాంక్ర
తువర్ధనః॥ ఋత్విజస్త్వబ్రువన్సర్వేరాజానంగతకల్మషం। భవానేవమహీంకృత్స్నామేకోరక్షితుమర్హతి ॥ ౪౪ ॥
నభూమ్యాకార్యమస్మాకంనహిశక్తాఃస్మపాలనే। రతాస్స్వాధ్యాయకరణేవయంనిత్యంహిభూమిప ॥ నిష్క్రయంకిం
చిదేవేహప్రయచ్ఛతుభవానితి ॥ ౪౫॥ మణిరత్నంసువర్ణంవాగావోయద్వాసముద్యతం। తత్ప్రయచ్ఛనరశ్రేష్ఠధ
రణ్యానప్రయోజనం ॥ ౪౬॥ ఏవముక్తోనరపతిర్బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః । గవాంశతసహస్రాణిదశతేభ్యోదదౌ
నృపః॥౪౭॥దశకోటీస్సువర్ణస్యరజతస్యచతుర్గుణం ॥ ౪౮ ॥ ఋత్విజశ్చతతస్సర్వే ప్రదదుస్సహితావసు। ఋశ్య
శృంగాయమునయేవసిష్ఠాయచధీమతే॥ ౪౯॥ తతస్తేన్యాయతఃకృత్వాప్రవిభాగంద్విజోత్తమాః । సుప్రీతమనసస్సర్వే
ప్రత్యూచుర్ముదితాభృశం ॥ ౫౦ ॥ తతఃప్రసర్పకేభ్యస్తుహిరణ్యంసుసమాహితః। జాంబూనదంకోటిసంఖ్యంబ్రా
హ్మణేభ్యోదదౌతదా॥౫౧॥దరిద్రాయద్విజాయాథహస్తాభరణముత్తమం। కస్మైచిద్యాచమానాయదదౌరాఘవనంద
నః॥ ౫౨ ॥తతఃప్రీతేషునృపతిర్ద్విజేషుద్విజవత్సలః। ప్రణామమకరోత్తేషాంహర్షపర్యాకులేక్షణః ॥ ౫౩ ॥ తస్యాశి
షోఽథవిధివద్బ్రాహ్మణైస్సముదీరితాః ।ఉదారస్యనృవీరస్యధరణ్యాంప్రణతస్యచ॥ ౫౪॥ తతఃప్రీతమనారాజాప్రాప్య

యజ్ఞమనుత్తమం । పాపాపహం స్వర్గ్యనయనం దుష్కరం పార్థివర్షభైః ॥ ౨౫ ॥ తతో బ్రవీదృశ్యశృంగం రాజా దశరథ
స్తదా। కులస్య వర్ధనం త్వం తు కర్తుమర్హసి సువ్రత ॥ ౨౬ ॥ తథేతి చ స రాజానమువాచ ద్విజసత్తమః । భవిష్యంతి సు
తా రాజంశ్చత్వారస్తే కులోద్వహాః ॥ ౨౭ ॥ (స తస్య వాక్యం మధురం నిశమ్య ప్రణమ్య తస్మై ప్రయతో నృపేంద్రః। జగామ
హర్షం పరమం మహాత్మా తమృశ్యశృంగః పునరప్యువాచ ॥) ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చతుర్దశస్సర్గః. ....*

మేధావీ తు తతో ధ్యాత్వా స కించిదిదముత్తరం । లబ్ధసంజ్ఞస్తతస్తం తు వేదజ్ఞో నృపమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఇష్టిం తేహం కరి
ష్యామి పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్ । అథర్వశిరసి ప్రోక్తైర్మంత్రైస్సిద్ధాం విధానతః ॥ తతః ప్రాక్రమ్యతామిష్టిం పుత్రీ
యాం పుత్రకారణాత్ । జుహావ చాగ్నౌ తేజస్వీ మంత్రదృష్టేన కర్మణా ॥ ౩ ॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమ
ర్షయః । భాగప్రతిగ్రహార్థం వై సమవేతా యథావిధి ॥ ౪ ॥ తాస్సమేత్య యథాన్యాయం తస్మిన్ సదసి దేవతాః । అబ్రు
వన్ లోకకర్తారం బ్రహ్మాణం వచనం మహత్ ॥ ౫ ॥ భగవంస్త్వత్ప్రసాదేన రావణో నామ రాక్షసః । సర్వాన్నో బాధతే
వీర్యాచ్ఛాసితుం తం న శక్నుమః ॥ ౬ ॥ త్వయా తస్మై వరో దత్తః ప్రీతేన భగవన్ పురా। మానయంతశ్చ తం నిత్యం సర్వం తస్య
క్షమామహే ॥ ౭ ॥ ఉద్వేజయతి లోకాంస్త్రీనుచ్ఛ్రితాన్ ద్వేష్టి దుర్మతిః । శక్రం త్రిదశరాజానం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛ
తి ॥ ౮ ॥ ఋషీన్ యక్షాన్ సగంధర్వానసురాన్ బ్రాహ్మణాంస్తథా । అతిక్రామతి దుర్ధర్షో వరదానేన మోహితః ॥
౯ ॥ నైనం సూర్యః ప్రతపతి పార్శ్వే వాతి న మారుతః । చలోర్మిమాలీ తం దృష్ట్వా సముద్రోపి న కంపతే ॥ ౧౦ ॥ తన్మహ
న్నో భయం తస్మాద్రాక్షసాద్ఘోరదర్శనాత్ । వధార్థం తస్య భగవన్నుపాయం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౧ ॥ ఏవముక్తస్సు
రైస్సర్వైశ్చింతయిత్వా తతోబ్రవీత్ । హంతాయం విదితస్తస్య వధోపాయో దురాత్మనః ॥ ౧౨ ॥ తేన గంధర్వయక్షా
ణాం దేవదానవరక్షసాం । అవధ్యోస్మీతి వాగుక్తా తథేత్యుక్తం చ తన్మయా ॥ ౧౩ ॥ నాకీర్తయదవజ్ఞానాత్తద్రక్షో మాను
షాంస్తదా। తస్మాత్స మానుషాద్వధ్యో మృత్యుర్నాన్యోస్య విద్యతే ॥ ౧౪ ॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా ప్రియం వాక్యం బ్రహ్మణా స
ముదాహృతం। దేవా మహర్షయస్సర్వే ప్రహృష్టాస్తేభవంస్తదా ॥ ౧౫ ॥ ఏతస్మిన్నంతరే విష్ణురుపయాతో మహాద్యుతిః ।
శంఖచక్రగదాపాణిః పీతవాసా జగత్పతిః ॥ ౧౬ ॥ బ్రహ్మణా చ సమాగమ్య తత్ర తస్థౌ సమాహితః । తమబ్రువన్ సురాస్స
ర్వే సమభిష్టూయ సన్నతాః ॥ ౧౭ ॥ త్వాం నియోక్ష్యామహే విష్ణో లోకానాం హితకామ్యయా ॥ ౧౮ ॥ రాజ్ఞో దశరథస్య త్వ
మయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః ॥ ధర్మజ్ఞస్య వదాన్యస్య మహర్షిసమతేజసః । తస్య భార్యాసు తిసృషు హ్రీశ్రీకీర్త్యుప
మాసు చ ॥ విష్ణో పుత్రత్వమాగచ్ఛ కృత్వాత్మానం చతుర్విధం ॥ ౧౯ ॥ తత్ర త్వం మానుషో భూత్వా ప్రవృద్ధం లోకకంటకం ॥
అవధ్యం దైవతైర్విష్ణో సమరే జహి రావణం ॥ ౨౦ ॥ స హి దేవాంశ్చ గంధర్వాన్ సిద్ధాంశ్చ మునిసత్తమాన్ ॥ రాక్షసో
రావణో మూర్ఖో వీర్యోత్సేకేన బాధతే ॥ ౨౧ ॥ ఋషయశ్చ తతస్తేన గంధర్వాప్సరసస్తథా ॥ క్రీడంతో నందనవనే క్రూ
రేణ కిల హింసితాః ॥ ౨౨ ॥ వధార్థం వయమాయాతాస్తస్య వై మునిభిస్సహ ॥ సిద్ధగంధర్వయక్షాశ్చ తతస్త్వాం శరణం
గతాః ॥ ౨౩ ॥ త్వం గతిః పరమా దేవ సర్వేషాం నః పరంతప ॥ వధాయ దేవశత్రూణాం నృణాం లోకే మనః కురు ॥ ౨౪ ॥ ఏవ
ముక్తస్తు దేవేశో విష్ణుస్త్రిదశపుంగవః ॥ పితామహపురోగాంస్తాన్ సర్వలోకనమస్కృతః ॥ అబ్రవీత్త్రిదశాన్ సర్వాన్
సమేతాన్ ధర్మసంహితాన్ ॥ ౨౬ ॥ భయం త్యజత భద్రం వో హితార్థం యుధి రావణం । సపుత్రపౌత్రం సామాత్యం స
మిత్రజ్ఞాతిబాంధవం ॥ హత్వా క్రూరం దురాత్మానం దేవర్షీణాం భయావహం । దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశ
తాని చ ॥ వత్స్యామి మానుషే లోకే పాలయన్ పృథివీమిమాం ॥ ౨౮ ॥ ఏవం దత్త్వా వరం దేవో దేవానాం విష్ణురాత్మవాన్ ॥
మానుషే చింతయామాస జన్మభూమిమథాత్మనః ॥ ౨౯ ॥ తతః పద్మపలాశాక్షః కృత్వాత్మానం చతుర్విధం ॥ పితరం రోచ
యామాస తదా దశరథం నృపం ॥ ౩౦ ॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సరుద్రాస్సాప్సరోగణాః ॥ స్తుతిభిర్దివ్యరూపాభిస్తు
ష్టువుర్మధుసూదనం ॥ ౩౧ ॥ తముద్ధతం రావణముగ్రతేజసం ప్రవృద్ధదర్పం త్రిదశేశ్వరద్విషం ॥ విరావణం సాధుతపస్వి
కంటకం తపస్వినాముద్ధర తం భయావహం ॥ ౩౨ ॥ తమేవ హత్వా సబలం సబాంధవం విరావణం రావణమగ్ర్యపౌరుషం ।
స్వర్లోకమాగచ్ఛ గతజ్వరశ్చిరం సురేంద్రగుప్తం గతదోషకల్మషం ॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పంచదశస్సర్గః.

తతో నారాయణో దేవో నియుక్తస్సురసత్తమైః । జానన్నపి సురానేవం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఉపాయః కో వధే
తస్య రావణస్య దురాత్మనః। యమహం తం సమాస్థాయ నిహన్యామృషికంటకం ॥ ౨ ॥ ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచు

ర్విష్ణుమవ్యయం। మానుషీంతనుమాస్థాయరావణంజహిసంయుగే॥౩॥సహితేపేతపస్తీవ్రందీర్ఘకాలమరిందమ।యే
నతుష్టోభవద్బ్రహ్మాలోకకృల్లోకపూర్వజః॥౪॥సంతుష్టఃప్రదదౌతస్మైరాక్షసాయవరంప్రభుః। నానావిధేభ్యోభూతే
భ్యోభయంనాన్యత్రమానుషాత్॥౫॥అవజ్ఞాతాఃపురాతేనవరదానేహిమానవాః॥ ౫½॥ ఏవంపితామహాత్తస్మాద్వరం
ప్రాప్యసదర్పితః॥ఉత్సాదయతిలోకాంస్త్రీన్ స్త్రియశ్చాప్యపకర్షతి॥ ౬½॥ తస్మాత్తస్యవధోదృష్టో మానుషేభ్యః
పరంతప॥౭॥ఇత్యేతద్వచనంశ్రుత్వాసురాణాంవిష్ణురాత్మవాన్। పితరంరోచయామాసతదాదశరథంనృపం॥౮॥సచా
ప్యపుత్రోనృపతిస్తస్మిన్కాలేమహాద్యుతిః। అయజత్పుత్రియామిష్టింపుత్రేప్సురరిసూదనః ॥ ౯॥ సకృత్వానిశ్చయంవి
ష్ణురామంత్ర్యచపితామహం।అంతర్ధానంగతోదేవైఃపూజ్యమానోమహర్షిభిః॥ ౧౦॥తతోవైయజమానస్యపావ
కాదతులప్రభం। ప్రాదుర్భూతంమహద్భూతంమహావీర్యంమహాబలం॥కృష్ణరక్తాంబరధరంరక్తాస్యందుందుభిస్వనం।
స్నిగ్ధహర్యక్షతనుజశ్మశ్రుప్రవర మూర్ధజం ॥ శుభలక్షణ సంపన్నం దివ్యాభరణ భూషితం। శైలశృంగ సముత్సే
ధందృప్తశార్దూలవిక్రమం॥ దివాకరసమాకారందీప్తానలశిఖోపమం। తప్తజాంబూనదమయీం రాజతాంతపరిచ్ఛ
దాం॥దివ్యపాయససంపూర్ణాంపాత్రీంపత్నీమివప్రియాం। ప్రగృహ్యవిపులాందోర్భ్యాం స్వయంమాయామయీ
మివ॥౧౫॥సమవేక్ష్యాబ్రవీద్వాక్యమిదందశరథంనృపం।ప్రాజాపత్యంనరంవిద్ధిమామిహాభ్యాగతంనృప॥ ౧౬॥ తతఃప
రంతదారాజాప్రత్యువాచకృతాంజలిః। భగవన్స్వాగతంతేఽస్తుకిమహంకరవాణి తే॥ ౧౭॥ అథోపునరిదం వాక్యంప్రా
జాపత్యోనరోఽబ్రవీత్ । రాజన్నర్చయతాదేవానద్యప్రాప్తమిదంత్వయా॥ ౧౮॥ఇదంతునృపశార్దూలపాయసందే
వనిర్మితం। ప్రజాకరంగృహాణత్వంధన్యమారోగ్యవర్ధనం॥ ౧౯॥ భార్యాణామనురూపాణామశ్నీతేతిప్రయచ్ఛవై।
తాసుత్వంప్రాప్స్యసేపుత్రాన్యదర్థంయజసేనృప॥ ౨౦॥తథేతినృపతిఃప్రీతశ్శిరసాప్రతిగృహ్యతాం। పాత్రీందే
వాన్నసంపూర్ణాందేవదత్తాంహిరణ్మయీం॥౨౧॥అభివాద్యచతద్భూతమద్భుతంప్రియదర్శనం। ముదాపరమయా
యుక్తశ్చకారాభిప్రదక్షిణం॥౨౨॥తతోదశరథఃప్రాప్యపాయసందేవనిర్మితం। బభూవపరమప్రీతః ప్రాప్యవిత్తమి
వాధనః॥౨౩॥ తతస్తదద్భుతప్రఖ్యంభూతంపరమభాస్వరం। సంవర్తయిత్వాతత్కర్మతత్రైవాంతరధీయత॥౨౪॥
హర్షరశ్మిభిరుద్యోతంతస్యాంతఃపురమాబభౌ।శారదస్యాభిరామస్యచంద్రస్యేవనభోంశుభిః॥౨౫॥సోంతఃపురంప్రవి
శ్యైవకౌసల్యామిదమబ్రవీత్ ।పాయసంప్రతిగృహ్ణీష్వపుత్రీయంత్విదమాత్మనః ॥ ౨౬॥ కౌసల్యాయైనరపతిఃపాయసా
ర్ధందదౌతదా। అర్ధాదర్ధందదౌచాపిసుమిత్రాయైనరాధిపః॥ కైకేయ్యైచావశిష్టార్ధందదౌపుత్రార్థకారణాత్ ॥
౨౭॥ప్రదదౌచావశిష్టార్ధంపాయసస్యామృతోపమం॥అనుచింత్యసుమిత్రాయైపునరేవమహీపతిః॥ ౨౮॥ ఏవంతా
సాందదౌరాజాభార్యాణాంపాయసంపృథక్ ॥౨౯॥తాస్త్వేతత్పాయసంప్రాప్యనరేంద్రస్యోత్తమాః స్త్రియః । సం
మానంమేనిరేసర్వాఃప్రహర్షోదితచేతసః॥౩౦॥తతస్తుతాఃప్రాశ్యతముత్తమస్త్రియోమహీపతేరుత్తమపాయసంపృథ
క్। హుతాశనాదిత్యసమానతేజసశ్చిరేణగర్భాన్ప్రతిపేదిరేతదా ॥ ౩౧ ॥ తతస్తురాజాప్రసమీక్ష్యతాః స్త్రియఃప్ర
రూఢగర్భాఃప్రతిలబ్ధమానసః।బభూవహృష్టస్త్రిదివేయథాహరిస్సురేంద్రసిద్ధర్షిగణాభిపూజితః॥౩౨॥ఇతిషోడశస్సర్గః.

పుత్రత్వంతుగతేవిష్ణౌరాజ్ఞస్తస్యమహాత్మనః। ఉవాచదేవతాస్సర్వాస్స్వయంభూర్భగవానిదం ॥ ౧ ॥ సత్య
సంధస్యవీరస్యసర్వేషాంనోహితైషిణః। విష్ణోస్సహాయాన్బలినస్సృజధ్వంకామరూపిణః ॥ ౨॥ మాయావిదశ్చశూ
రాంశ్చవాయువేగసమాన్జవే । నయజ్ఞాన్బుద్ధిసంపన్నాన్ విష్ణుతుల్యపరాక్రమాన్ ॥ అసంహార్యానుపాయజ్ఞాన్
దివ్యసంహననాన్వితాన్ । సర్వాస్త్రగుణసంపన్నానమృతప్రాశనానివ ॥ అప్సరస్సుచముఖ్యాసుగంధర్వీణాంతనూ
షుచ। (యక్షపన్నగకన్యాసుఋక్షీవిద్యాధరీషుచ। కిన్నరీణాంచగాత్రేషువానరీణాంతనూషుచ॥)సృజధ్వంహరిరూ
పేణపుత్రాంస్తుల్యపరాక్రమాన్ ॥ ౫ ॥ పూర్వమేవమయాసృష్టో జాంబవానృక్షపుంగవః। జృంభమాణస్యసహసా
మమవక్త్రాదజాయత॥ ౬॥తేతథోక్తాభగవతాతత్ప్రతిశ్రుత్యశాసనం। జనయామాసురేవంతేపుత్రాన్వానరరూపి
ణః॥ ౭॥ఋషయశ్చమహాత్మానస్సిద్ధవిద్యాధరోరగాః। చారణాశ్చసుతాన్వీరాన్సస్సృజుర్వనచారిణః ॥ ౮ ॥ వాన
రేంద్రంమహేంద్రాభమింద్రోవాలినమూర్జితం। సుగ్రీవంజనయామాసతపనస్తపతాంవరః॥ ౯ ॥ బృహస్పతిస్త్వ
జనయత్తారంనామమహాహరిం। సర్వవానరముఖ్యానాంబుద్ధిమంతమనుత్తమం॥ ౧౦ ॥ ధనదస్యసుతశ్శ్రీమాన్వాన

రోగంధమాదనః। విశ్వకర్మాత్వజనయన్నళంనామమహాహరిం॥౧౧॥ పావకస్యసుతశ్శ్రీమాన్నీలోఽగ్నిసదృశప్రభః।
తేజసాయశసావీర్యాదత్యరిచ్యతవానరాన్॥ ౧౨ ॥ రూపద్రవిణసంపన్నావశ్వినౌరూపసమ్మతౌ । మైందంచద్వివిదం
చైవజనయామాసతుస్స్వయం॥౧౩॥వరుణోజనయామాససుషేణంవానరర్షభం । శరభంజనయామాస పర్జన్య
స్తుమహాబలం ॥ ౧౪ ॥ మారుతస్యాత్మజశ్శ్రీమాన్హనుమాన్నామవానరః । వజ్రసంహననోపేతోవైనతేయసమో
జవే(సర్వవానరముఖ్యేషుబుద్ధిమాన్బలవానపి)॥౧౫॥తేసృష్టాబహుసాహస్రాదశగ్రీవవధేరతాః। అప్రమేయబలావీ
రావిక్రాంతాఃకామరూపిణః ॥ ౧౬ ॥ మేరుమందరసంకాశావపుష్మంతోమహాబలాః । ఋక్షవానరగోపుచ్ఛాః
క్షిప్రమేవాభిజజ్ఞిరే ॥ ౧౭॥ యస్యదేవస్యయద్రూపంవేషోయశ్చపరాక్రమః । అజాయతసమస్తేనతస్యతస్యసుతఃపృ
థక్ ॥ ౧౮॥ గోలాంగూలీషుచోత్పన్నాఃకేచిత్సంమతవిక్రమాః। ఋక్షీషుచతథాజాతావానరాఃకిన్నరీషుచ॥ ౧౯ ॥
దేవామహర్షిగంధర్వాస్తార్క్ష్యాయక్షాయశస్వినః। నాగాఃకింపురుషాశ్చైవ సిద్ధవిద్యాధరోరగాః ॥ బహవోజన
యామాసుర్హృష్టాస్తత్రసహస్రశః।వానరాన్సుమహాకాయాన్సర్వాన్వైవనచారిణః ॥ అప్సరస్సుచముఖ్యాసుత
థావిద్యాధరీషుచ। నాగకన్యాసుచతథాగంధర్వీణాంతనూషుచ ॥ ౨౨ ॥ కామరూపబలోపేతాయథాకామంవిచారి
ణః। సింహశార్దూలసదృశాదర్పేణచబలేనచ॥శిలాప్రహరణాస్సర్వేసర్వేపాదపయోధినః। నఖదంష్ట్రాయుధాస్స
ర్వేసర్వేసర్వాస్త్రకోవిదాః ॥ విచాలయేయుశ్శైలేంద్రాన్భేదయేయుస్స్థిరాన్ద్రుమాన్ । క్షోభయేయుశ్చవేగేన
సముద్రంసరితాంపతిం॥దారయేయుఃక్షితింపద్భ్యామాప్లవేయుర్మహార్ణవం।నభస్థలంవిశేయుశ్చగృహ్ణీయురపితో
యదాన్॥గృహ్ణీయురపిమాతంగాన్మత్తాన్ప్రవ్రజతోవనే । నర్దమానాశ్చనాదేన పాతయేయుర్విహంగమాన్॥
౨౭॥ఈదృశానాంప్రసూతానిహరీణాంకామరూపిణాం। శతంశతసహస్రాణియూథపానాంమహాత్మనాం ॥౨౮ ॥
తేప్రధానేషుయూథేషుహరీణాంహరియూథపాః।బభూవుర్యూథపశ్రేష్ఠావీరాంశ్చాజనయన్హరీన్॥౨౯॥అన్యేఋ
క్షవతఃప్రస్థానవతస్థుస్సహస్రశః। అన్యేనానావిధాన్శైలాన్భేజిరేకాననానిచ॥ ౩౦॥ సూర్యపుత్రంచసుగ్రీవంశక్ర
పుత్రంచవాలినం । భ్రాతరావుపతస్థుస్తేసర్వఏవహరీశ్వరాః॥ నళంనీలంహనూమంతమన్యాంశ్చహరియూథపాన్ ॥
౩౧½॥తేతార్క్ష్యబలసంపన్నాస్సర్వేయుద్ధవిశారదాః । విచరంతోఽర్దయన్ దర్పాత్సింహవ్యాఘ్రమహోర
గాన్॥౩౨½॥తాంశ్చసర్వాన్మహాబాహుర్వాలీవిపులవిక్రమః॥జుగోపభుజవీర్యేణఋక్షగోపుచ్ఛవానరాన్॥౩౩½॥
తైరియంపృథివీశూరైస్సపర్వతవనార్ణవా।కీర్ణావివిధసంస్థానైర్నానావ్యంజనలక్షణైః॥౩౪½॥ తైర్మేఘబృందా
చలకూటకల్పైర్మహాబలైర్వానరయూథపాలైః। బభూవభూర్భీమశరీరరూపైస్సమావృతారామసహాయహే
తోః ॥ ౩౫½ ॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే- సప్తదశస్సర్గః.**********************************

శ్రీ రా మా వ తా ర ఘ ట్టః

నిర్వృత్తేతుక్రతౌతస్మిన్హయమేధేమహాత్మనః । ప్రతిగృహ్యసురాభాగాన్ప్రతిజగ్ముర్యథాగతం ॥ ౧ ॥ సమా
ప్తదీక్షానియమఃపత్నీగణసమన్వితః।ప్రవివేశపురీంరాజాసభృత్యబలవాహనః॥౨॥ యథార్హంపూజితాస్తేన రాజ్ఞా
వైపృథివీశ్వరాః।ముదితాఃప్రయయుర్దేశాన్ప్రణమ్యమునిపుంగవం॥ ౩॥ శ్రీమతాంగచ్ఛతాంతేషాంస్వపురాణిపు
రాత్తతః। బలానిరాజ్ఞాంశుభ్రాణిప్రహృష్టానిచకాశిరే॥ ౪॥గతేషుపృథివీశేషురాజాదశరథస్తదా । ప్రవివేశపురీంశ్రీ
మాన్పురస్కృత్యద్విజోత్తమాన్ ॥ ౫ ॥ శాంతయాప్రయయౌసార్ధమృశ్యశృంగస్సుపూజితః । అన్వీయమానో
రాజ్ఞాథసానుయాత్రేణధీమతా॥౬॥ ఏవంవిసృజ్యతాన్సర్వాన్రాజాసంపూర్ణమానసః । ఉవాససుఖితస్తత్రపు
త్రోత్పత్తింవిచింతయన్॥ ౭॥తతోయజ్ఞేసమాప్తేతుఋతూనాంషట్సమత్యయుః॥ ౮½॥తతశ్చద్వాదశేమాసేచైత్రేనా
వమికేతిథౌ॥నక్షత్రేఽదితిదైవత్యేస్వోచ్చసంస్థేషుపంచసు।గ్రహేషుకర్కటేలగ్నేవాక్పతావిందునాసహ ॥ ప్రోద్య
మానేజగన్నాథంసర్వలోకనమస్కృతం।కౌసల్యాజనయద్రామంసర్వలక్షణసంయుతం ॥ విష్ణోరర్ధంమహాభాగం
పుత్రమైక్ష్వాకవర్ధనం॥౧౦½॥కౌసల్యాశుశుభేతేనపుత్రేణామితతేజసా । యథావరేణదేవానా మదితిర్వజ్రపాణి
నా॥౧౧½॥భరతోనామకైకేయ్యాంజజ్ఞేసత్యపరాక్రమః॥ సాక్షాద్విష్ణోశ్చతుర్భాగస్సర్వైస్సముదితోగుణైః ॥౧౨½॥
అథలక్ష్మణశత్రుఘ్నౌసుమిత్రాజనయత్సుతౌ।వీరౌసర్వాస్త్రకుశలౌవిష్ణోరర్ధసమన్వితౌ ॥౧౩½॥ పుష్యేజాతస్తుభ

రతోమీనలగ్నే ప్రసన్నధీః। సార్పేజాతౌతుసౌమిత్రీకుళీరేభ్యుదితేరవౌ ॥ ౧౪½ ॥ రాజ్ఞఃపుత్రామహాత్మానశ్చత్వా
రోజజ్ఞిరేపృథక్ ।గుణవంతోనురూపాశ్చరుచ్యాప్రోష్ఠపదోపమాః॥౧౫½॥జగుఃకలంచగంధర్వాననృతుశ్చాప్సరోగణాః
దేవదుందుభయోనేదుఃపుష్పవృష్టిశ్చఖాచ్చ్యుతా॥౧౬½॥ఉత్సవశ్చమహానాసీదయోధ్యాయాంజనాకులః ॥ ౧౭ ॥ర
థ్యాశ్చజనసంబాధానటనర్తకసంకులాః। గాయనైశ్చవిరావిణ్యోవాదనైశ్చతథాపరైః॥ ౧౮॥ ప్రదేయాంశ్చదదౌ
రాజాసూతమాగధవందినాం। బ్రాహ్మణేభ్యోదదౌవిత్తంగోధనానిసహస్రశః ॥ ౧౯ ॥ అతీత్యైకాదశాహంతునామ
కర్మతథాకరోత్ ॥౧౯½॥ జ్యేష్ఠంరామంమహాత్మానంభరతంకైకయీసుతం । సౌమిత్రింలక్ష్మణమితి శత్రుఘ్నమప
రంతథా॥౨౦½॥ వసిష్ఠఃపరమప్రీతోనామానికురుతేతదా॥౨౧॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయామాసపౌరాన్జానపదానపి।
అదదాద్బ్రాహ్మణానాంచరత్నౌఘమమితంబహు॥౨౨॥ తేషాంజన్మక్రియాదీనిసర్వకర్మాణ్యకారయత్ ॥౨౨½॥ తే
షాంకేతురివజ్యేష్ఠోరామోరతికరఃపితుః। బభూవభూయోభూతానాంస్వయంభూరివసమ్మతః॥ ౨౩½ ॥ సర్వేవేదవిద
శ్శూరాస్సర్వేలోకహితేరతాః। సర్వేజ్ఞానోపసంపన్నాస్సర్వేసముదితాగుణైః॥ ౨౪½ ॥ తేషామపిమహాతేజారామ
స్సత్యపరాక్రమః। ఇష్టస్సర్వస్యలోకస్యశశాంకఇవనిర్మలః॥ ౨౫½॥గజస్కంధేశ్వపృష్ఠేచరథచర్యాసుసమ్మతః । ధ
నుర్వేదేచనిరతఃపితృశుశ్రూషణేరతః॥౨౬½॥బాల్యాత్ప్రభృతిసుస్నిగ్ధోలక్ష్మణోలక్ష్మివర్ధనః । రామస్యలోకరామ
స్యభ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్యనిత్యశః ॥ ౨౭½ ॥ సర్వప్రియకరస్తస్యరామస్యాపిశరీరతః । లక్ష్మణోలక్ష్మిసంపన్నోబహిఃప్రా
ణఇవాపరః॥౨౮½॥ నచతేనవినానిద్రాంలభతేపురుషోత్తమః। మృష్టమన్నముపానీతమశ్నాతినచతంవినా॥౨౯½॥య
దాహిహయమారూఢోమృగయాంయాతిరాఘవః। తదైనంపృష్ఠతోన్వేతిసధనుఃపరిపాలయన్॥ ౩౦½॥ భరతస్యాపిశ
త్రుఘ్నోలక్ష్మణావరజోహిసః। ప్రాణైఃప్రియతరోనిత్యంతస్యచాసీత్తథాప్రియః॥ ౩౧½॥సచతుర్భిర్మహాభాగైఃపు
త్రైర్దశరథఃప్రియైః। బభూవపరమప్రీతోదేవైరివపితామహః ॥ ౩౨½ ॥ తేయథాజ్ఞానసంపన్నాస్సర్వేసముదితా
గుణైః। హ్రీమంతఃకీర్తిమంతశ్చసర్వజ్ఞాదీర్ఘదర్శినః॥ తేషామేవంప్రభావానాంసర్వేషాందీప్తతేజసాం।పితాద
శరథోహృష్టోబ్రహ్మాలోకాధిపోయథా॥౩౪½॥ తేచాపిమనుజవ్యాఘ్రావైదికాధ్యయనేరతాః । పితృశుశ్రూషణరతాధ
నుర్వేదేచనిష్ఠితాః॥ ౩౫½॥ అథరాజాదశరథస్తేషాందారక్రియాంప్రతి । చింతయామాసధర్మాత్మాసోపాధ్యాయస్స
బాంధవః॥ ౩౬½॥ తస్యచింతయమానస్యమంత్రిమధ్యేమహాత్మనః । అభ్యాగచ్ఛన్మహాతేజావిశ్వామిత్రోమహామునిః ॥
౩౭½॥సరాజ్ఞోదర్శనాకాంక్షీద్వారాధ్యక్షానువాచహ। శీఘ్రమాఖ్యాతమాంప్రాప్తంకౌశికంగాధినస్సుతం॥ ౩౮½॥
తచ్ఛ్రుత్వావచనంత్రాసాద్రాజ్ఞోవేశ్మప్రదుద్రువుః। సంభ్రాంతమనసస్సర్వేతేనవాక్యేనచోదితాః॥ ౩౯½॥ తేగ
త్వారాజభవనంవిశ్వామిత్రమృషింతదా। ప్రాప్తమావేదయామాసుర్నృపాయైక్ష్వాకవేతదా ॥ ౪౦½॥ తేషాంతద్వ
చనంశ్రుత్వాసపురోధాస్సమాహితః । ప్రత్యుజ్జగామతంహృష్టోబ్రహ్మాణమివవాసవః ॥ ౪౧½ ॥ తందృష్ట్వాజ్వలితందీ
ప్త్యాతాపసంసంశితవ్రతం । ప్రహృష్టవదనోరాజాతతోర్ఘ్యముపహారయత్ ॥ ౪౨½ ॥ సరాజ్ఞఃప్రతిగృహ్యార్ఘ్యం
శాస్త్రదృష్టేనకర్మణా।కుశలంచావ్యయంచైవపర్యపృచ్ఛన్నరాధిపం॥౪౩½॥పురేకోశేజనపదేబాంధవేషుసుహృత్సు
చ।కుశలంకౌశికోరాజ్ఞఃపర్యపృచ్ఛత్సుధార్మికః॥౪౪½॥అపితేసన్నతాస్సర్వేసామంతారిపవోజితాః।దైవంచమాను
షంచాపికర్మతేసాధ్వనుష్ఠితం ॥ ౪౫½ ॥వసిష్ఠంచసమాగమ్యకుశలంమునిపుంగవః। ఋషీంశ్చతాన్యథాన్యాయం
మహాభాగానువాచహ ॥ ౪౬½॥ తేసర్వేహృష్టమనసస్తస్యరాజ్ఞోనివేశనం । వివిశుఃపూజితాస్తత్రనిషేదుశ్చయథా
ర్హతః॥ ౪౭½॥ అథహృష్టమనారాజావిశ్వామిత్రంమహామునిం । ఉవాచపరమోదారోహృష్టస్తమభిపూజయన్ ॥
౪౮½॥ యథామృతస్యసంప్రాప్తిర్యథావర్షమనూదకే ॥ యథాసదృశదారేషుపుత్రజన్మాప్రజస్యచ । ప్రణష్టస్యయ
థాలాభోయథాహర్షోమహోదయే॥తథైవాగమనంమన్యేస్వాగతంతేమహామునే॥ ౫౦½॥కంచతేపరమంకామం
కరోమికిముహర్షితః।పాత్రభూతోసిమేబ్రహ్మన్దిష్ట్యాప్రాప్తోసికౌశిక॥౫౧½॥అద్యమేసఫలంజన్మజీవితంచసుజీవితం॥
౫౨॥పూర్వంరాజర్షిశబ్దేనతపసాద్యోతితప్రభః।బ్రహ్మర్షిత్వమనుప్రాప్తఃపూజ్యోసిబహుధామయా॥ ౫౩॥ తదద్భుత
మిదంబ్రహ్మన్పవిత్రంపరమంమమ।శుభక్షేత్రగతశ్చాహంతవసందర్శనాత్ప్రభో॥౫౪॥బ్రూహియత్ప్రార్థితంతు
భ్యంకార్యమాగమనంప్రతి। ఇచ్ఛామ్యనుగృహీతోహంత్వదర్థపరివృద్ధయే॥౫౫॥కార్యస్యనవిమర్శంచగంతుమర్హ

సి కౌశిక। కర్తా చాహమశేషేణ దైవతం హి భవాన్మమ ॥ ౫౬॥ మమ చాయమనుప్రాప్తో మహానభ్యుదయో ద్విజ। తవాగమనజః కృత్స్నో ధర్మశ్చానుత్తమో మమ ॥ ౫౭॥ ఇతి హృదయసుఖం నిశమ్య వాక్యం శ్రుతిసుఖమాత్మవతా వినీతముక్తం। ప్రథితగుణయశా గుణైర్విశిష్టః పరమఋషిః పరమం జగామ హర్షం ॥ ౫౮॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే అష్టాదశస్సర్గః. **

తచ్ఛ్రుత్వా రాజసింహస్య వాక్యమద్భుతవిస్తరం। హృష్టరోమా మహాతేజా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧॥ సదృశం రాజశార్దూల తవైతద్భువి నాన్యథా। మహావంశప్రసూతస్య వసిష్ఠవ్యపదేశినః ॥ ౨॥ యత్తు మే హృద్గతం వాక్యం తస్య కార్యస్య నిశ్చయం। కురుష్వ రాజశార్దూల భవ సత్యప్రతిశ్రవః ॥ ౩ ॥ అహం నియమమాతిష్ఠే సిద్ధ్యర్థం పురుషర్షభ। తస్య విఘ్నకరౌ ద్వౌ తు రాక్షసౌ కామరూపిణౌ ॥ ౪॥ వ్రతే మే బహుశశ్చీర్ణే సమాప్త్యాం రాక్షసావిమౌ। మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ ॥ సమాంసరుధిరౌఘేణ వేదిం తామభ్యవర్షతాం ॥ ౫ ॥ అవధూతే తథాభూతే తస్మిన్నియమనిశ్చయే। కృతశ్రమో నిరుత్సాహస్తస్మాద్దేశాదపాక్రమే ॥ ౬॥ నచ మే క్రోధముత్స్రష్టుం బుద్ధిర్భవతి పార్థివ। తథాభూతా హి సా చర్యా న శాపస్తత్ర ముచ్యతే ॥ ౭॥ స్వపుత్రం రాజశార్దూల రామం సత్యపరాక్రమం। కాకపక్షధరం శూరం జ్యేష్ఠం మే దాతుమర్హసి ॥ ౮॥ శక్తో హ్యేష మయా గుప్తో దివ్యేన స్వేన తేజసా। రాక్షసా యే వికర్తారస్తేషామపి వినాశనే ॥ ౯॥ శ్రేయశ్చాస్మై ప్రదాస్యామి బహురూపం న సంశయః। త్రయాణామపి లోకానాం యేన ఖ్యాతిం గమిష్యతి ॥ ౧౦॥ నచ తౌ రామమాసాద్య శక్తౌ స్థాతుం కథంచన। నచ తౌ రాఘవాదన్యో హంతుముత్సహతే పుమాన్ ॥ ౧౧॥ వీర్యోత్సిక్తౌ హి తౌ పాపౌ కాలపాశవశం గతౌ। రామస్య రాజశార్దూల న పర్యాప్తౌ మహాత్మనః ॥ ౧౨॥ నచ పుత్రకృతం స్నేహం కర్తుమర్హసి పార్థివ। అహం తే ప్రతిజానామి హతౌ తౌ విద్ధి రాక్షసౌ ॥ ౧౩॥ అహం వేద్మి మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమం। వసిష్ఠోఽపి మహాతేజా యే చేమే తపసి స్థితాః ॥ ౧౪॥ యది తే ధర్మలాభం చ యశశ్చ పరమం భువి। స్థితమిచ్ఛసి రాజేంద్ర రామం మే దాతుమర్హసి ॥ ౧౫॥ యద్యభ్యనుజ్ఞాం కాకుత్స్థ దదతే తవ మంత్రిణః। వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే తతో రామం విసర్జయ ॥ ౧౬ ॥ అభిప్రేతమసంసక్తమాత్మజం దాతుమర్హసి । దశరాత్రం హి యజ్ఞస్య రామం రాజీవలోచనం ॥ ౧౭ ॥ నాత్యేతి కాలో యజ్ఞస్య యథాయం మమ రాఘవ । తథా కురుష్వ భద్రం తే మా చ శోకే మనః కృథాః ॥ ౧౮॥ ఇత్యేవముక్త్వా ధర్మాత్మా ధర్మార్థసహితం వచః। విరరామ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౧౯॥ స తన్నిశమ్య రాజేంద్రో విశ్వామిత్రవచశ్శుభం । శోకమభ్యగమత్తీవ్రం వ్యషీదత భయాన్వితః ॥ ౨౦॥ ఇతి హృదయమనోవిదారణం మునివచనం తదతీవ శుశ్రువాన్ । నరపతిరభవన్మహాంస్తదా వ్యథితమనాః ప్రచచాల చాసనాత్ ॥ ౨౧॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.**************************

తచ్ఛ్రుత్వా రాజశార్దూలో విశ్వామిత్రస్య భాషితం । ముహూర్తమివ నిస్సంజ్ఞస్సంజ్ఞావానిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఊనషోడశవర్షో మే రామో రాజీవలోచనః। న యుద్ధయోగ్యతామస్య పశ్యామి సహ రాక్షసైః ॥ ౨॥ ఇయమక్షౌహిణీ పూర్ణా యస్యాహం పతిరీశ్వరః। అనయా సంవృతో గత్వా యోద్ధాహం తైర్నిశాచరైః ॥ ౩॥ ఇమే శూరాశ్చ విక్రాంతా భృత్యా మేఽస్త్రవిశారదాః। యోగ్యా రక్షోగణైర్యోద్ధుం న రామం నేతుమర్హసి ॥ ౪॥ అహమేవ ధనుష్పాణిర్గోప్తా సమరమూర్ధని। యావత్ప్రాణాన్ధరిష్యామి తావద్యోత్స్యే నిశాచరైః ॥ ౫ ॥ నిర్విఘ్నా వ్రతచర్యా సా భవిష్యతి సురక్షితా। అహం తత్ర గమిష్యామి న రామం నేతుమర్హసి ॥ ౬॥ బాలో హ్యకృతవిద్యశ్చ నచ వేత్తి బలాబలం। నచాస్త్రబలసంయుక్తో నచ యుద్ధవిశారదః ॥ ౭॥ నచాసౌ రక్షసాం యోగ్యః కూటయుద్ధా హి తే ధ్రువం ॥ ౭॥ విప్రయుక్తో హి రామేణ ముహూర్తమపి నోత్సహే। జీవితుం మునిశార్దూల న రామం నేతుమర్హసి ॥ ౮॥ యది వా రాఘవం బ్రహ్మన్నేతుమిచ్ఛసి సువ్రత। చతురంగసమాయుక్తం మయా చ సహితం నయ ॥ ౯ ॥ షష్టిర్వర్షసహస్రాణి జాతస్య మమ కౌశిక। దుఃఖేనోత్పాదితశ్చాయం న రామం నేతుమర్హసి ॥ ౧౦॥ చతుర్ణామాత్మజానాం హి ప్రీతిః పరమికా మమ । జ్యేష్ఠం ధర్మప్రధానం చ న రామం నేతుమర్హసి ॥ ౧౧॥ కింవీర్యా రాక్షసాస్తే చ కస్య పుత్రాశ్చ కే చ తే । కథంప్రమాణాః కే చైతా రక్షంతి మునిపుంగవ ॥ ౧౨॥ కథం చ ప్రతికర్తవ్యం తేషాం రామేణ రక్షసాం। మామకైర్వా బలైర్బ్రహ్మన్ మయా వా కూటయోధినాం ॥ ౧౩॥ సర్వం మే శంస భగవన్ కథం తేషాం మయా రణే । స్థాతవ్యం దుష్టభావానాం వీర్యోత్సిక్తా హి రాక్షసాః ॥ ౧౪॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧౫॥ పౌలస్త్యవంశప్రభవో రావణో నామ రాక్షసః ॥

౧౫॥ స బ్రహ్మణా దత్తవరస్త్రైలోక్యం బాధతే భృశం। మహాబలో మహావీర్యో రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః॥౧౬॥ శ్రూ
యతే హి మహావీర్యో రావణో రాక్షసాధిపః । సాక్షాద్వైశ్రవణభ్రాతా పుత్రో విశ్రవసో మునేః ॥ ౧౭ ॥ యదా స్వ
యం న యజ్ఞస్య విఘ్నకర్తా మహాబలః॥ తేన సంచోదితౌ ద్వౌ తు రాక్షసౌ సుమహాబలౌ । మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ యజ్ఞ
విఘ్నం కరిష్యతః॥౧౯॥ ఇత్యుక్తో మునినా తేన రాజోవాచ మునిం తదా।న హి శక్తోఽస్మి సంగ్రామే స్థాతుం తస్య దురాత్మనః॥
౨౦॥స త్వం ప్రసాదం ధర్మజ్ఞ కురుష్వ మమ పుత్రకే।మమ చైవాల్పభాగ్యస్య దైవతం హి భవాన్ గురుః ॥ ౨౧॥ దేవదానవ
గంధర్వా యక్షాః పతగపన్నగాః।న శక్తా రావణం సోఢుం కిం పునర్మానవా యుధి॥ ౨౨॥ స హి వీర్యవతాం వీర్యమాదత్తే
యుధి రాక్షసః। తేన చాహం న శక్తోఽస్మి సంయోద్ధుం తస్య వా బలైః।సబలో వా మునిశ్రేష్ఠ సహితో వా మమాత్మజైః॥౨౩॥
కథమప్యమరప్రఖ్యం సంగ్రామాణామకోవిదం। బాలం మే తనయం బ్రహ్మన్నైవ దాస్యామి పుత్రకం ॥ ౨౪ ॥ అథ కా
లోపమౌ యుద్ధే సుతౌ సుందోపసుందయోః।యజ్ఞవిఘ్నకరౌ తౌ తే నైవ దాస్యామి పుత్రకం॥౨౫॥ మారీచశ్చ సుబాహు
శ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ। తయోరన్యతరేణాహం యోద్ధా స్యాం ససుహృద్గణః ॥ ౨౬॥ ఇతి నరపతిజల్పనాద్ద్విజేంద్రం
కుశికసుతం సుమహాన్ వివేశ మన్యుః।సుహుత ఇవ మఖేఽగ్నిరాజ్యసిక్తః సమభవదుజ్జ్వలితో మహర్షివహ్నిః ॥ ౨౭ ॥
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- వింశస్సర్గః॥ *******************తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య స్నేహపర్యాకులాక్షరం।
సమన్యుః కౌశికో వాక్యం ప్రత్యువాచ మహీపతిం॥౧॥ పూర్వమర్థం ప్రతిశ్రుత్య ప్రతిజ్ఞాం హాతుమిచ్ఛసి । రాఘవాణామ
యుక్తోఽయం కులస్యాస్య విపర్యయః॥ ౨॥ యదీదం తే క్షమం రాజన్ గమిష్యామి యథాగతం। మిథ్యాప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖీ
భవ సబాంధవః॥౩॥ తస్య రోషపరీతస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః। చచాల వసుధా కృత్స్నా వివేశ చ భయం సురాన్ ॥ ౪॥ త్ర
స్తరూపం తు విజ్ఞాయ జగత్సర్వం మహానృషిః।నృపతిం సువ్రతో ధీరో వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౫॥ ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాత
స్సాక్షాద్ధర్మ ఇవాపరః।ధృతిమాన్ సువ్రతశ్శ్రీమాన్న ధర్మం హాతుమర్హసి॥౬॥త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతో ధర్మాత్మా ఇ
తి రాఘవ।స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ నాధర్మం వోఢుమర్హసి ॥ ౭ ॥ సంశ్రుత్యైవం కరిష్యామీత్యకుర్వాణస్య రాఘవ।ఇ
ష్టాపూర్తవధో భూయాత్తస్మాద్రామం విసర్జయ॥౮॥ కృతాస్త్రమకృతాస్త్రం వా నైనం శక్ష్యంతి రాక్షసాః।గుప్తం
కుశికపుత్రేణ జ్వలనేనామృతం యథా॥౯॥ ఏష విగ్రహవాన్ ధర్మ ఏష వీర్యవతాం వరః। ఏష బుద్ధ్యాధికో లోకే తపసశ్చ
పరాయణం॥౧౦॥ ఏషోఽస్త్రాన్ వివిధాన్ వేత్తి త్రైలోక్యే సచరాచరే। నైనమన్యః పుమాన్ వేత్తి న చ వేత్స్యంతి కేచన॥
౧౧॥ న దేవా నర్షయః కేచిన్నాసురా న చ రాక్షసాః। గంధర్వయక్షప్రవరాస్సకిన్నరమహోరగాః ॥ సర్వాస్త్రాణి
భృశాశ్వస్య పుత్రాః పరమధార్మికాః। కౌశికాయ పురా దత్తా యదా రాజ్యం ప్రశాసతి ॥ ౧౩ ॥ తేఽపి పుత్రా భృశాశ్వ
స్య ప్రజాపతిసుతాసుతాః। నైకరూపా మహావీర్యా దీప్తిమంతో జయావహాః॥౧౪॥ జయా చ సుప్రభా చైవ దక్షకన్యే సు
మధ్యమే। తే సువాతేఽస్త్రశస్త్రాణి శతం పరమభాస్వరం॥౧౫॥పంచాశతం సుతాన్ లేభే జయా నామ పరాన్ పురా। వధా
యాసురసైన్యానామమేయాన్ కామరూపిణః॥ ౧౬॥సుప్రభాజనయచ్చాపి పుత్రాన్ పంచాశతం పునః।సంహారాన్నా
మ దుర్ధర్షాన్ దురాక్రామాన్ బలీయసః॥౧౭॥ తాని చాస్త్రాణి వేత్త్యేష యథావత్కుశికాత్మజః । అపూర్వాణాం చ జ
ననే శక్తో భూయస్స ధర్మవిత్ ॥౧౮॥ ఏవం వీర్యో మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహాయశాః। న రామగమనే రాజన్ సంశయం
కర్తుమర్హసి॥ తేషాం నిగ్రహణే శక్తస్స్వయం చ కుశికాత్మజః। తవ పుత్రహితార్థాయ త్వాముపేత్యాభియాచతే॥
౨౦ ॥ ఇతి మునివచనాత్ప్రసన్నచిత్తో రఘువృషభస్తు ముమోద భాస్వరాంగః । గమనమభిరురోచ రాఘవస్య ప్రథితయ
శాః కుశికాత్మజాయ బుద్ధ్యా॥౨౧॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- ఏకవింశస్సర్గః॥ ....*
తథా వసిష్ఠే బ్రువతి రాజా దశరథస్స్వయం। ప్రహృష్టవదనో రామమాజుహావ సలక్ష్మణం॥౧॥కృతస్వస్త్యయనం మా
త్రా పిత్రా దశరథేన చ। పురోధసా వసిష్ఠేన మంగళైరభిమంత్రితం॥ స పుత్రం మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ రాజా దశరథః ప్రి
యం। దదౌ కుశికపుత్రాయ సుప్రీతేనాంతరాత్మనా॥౩॥ తతో వాయుస్సుఖస్పర్శో నీరజస్కో వవౌ తదా। విశ్వామిత్రగ
తం దృష్ట్వా రామం రాజీవలోచనం॥౪॥పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీద్దేవదుందుభినిస్స్వనైః।శంఖదుందుభినిర్ఘోషః ప్రయాతే
తు మహాత్మని॥ ౫ ॥ విశ్వామిత్రో యయావగ్రే తతో రామో ధనుర్ధరః । కాకపక్షధరో ధన్వీ తం చ సౌమిత్రిరన్వగాత్ ॥
౬॥కలాపినౌ ధనుష్పాణీ శోభయానౌ దిశో దశ। విశ్వామిత్రం మహాత్మానం త్రిశీర్షావివ పన్నగౌ॥ అనుజగ్మతురక్షుద్రౌ

పతామహమివాశ్వినౌ॥ ౯॥ తదాకుశికపుత్రం తుధనుష్పాణీస్వలంకృతౌ॥బద్ధగోధాంగుళిత్రాణౌ ఖడ్గవంతౌమహాద్యు
తీ।కుమారౌచారువపుషౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ ॥ అనుయాతౌశ్రియాదీప్త్యాశోభయేతామనిందితౌ । స్థాణుందేవమి
వాచింత్యంకుమారావివపావకీ॥౧౦॥అధ్యర్ధయోజనంగత్వాసరయ్వాదక్షిణేతటే । రామేతిమధురాంవాణీంవిశ్వా
మిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧౧ ॥ గృహాణవత్ససలిలంమాభూత్కాలస్యపర్యయః । మంత్రగ్రామంగృహాణత్వంబలామతిబ
లాంతథా॥౧౨॥ నశ్రమోనజ్వరోవాతెనరూపస్యవిపర్యయః । నచసుప్తంప్రమత్తంవాధర్షయిష్యంతినైఋతాః॥
౧౩॥ నబాహ్వోస్సదృశోవీర్యేపృథివ్యామస్తికశ్చన। త్రిషులోకేషువైరామనభవేత్సదృశస్తవ॥ ౧౪॥నసౌభాగ్యేన
దాక్షిణ్యేనజ్ఞానేబుద్ధినిశ్చయే । నోత్తరేప్రతివక్తవ్యేసమోలోకేతవానఘ॥౧౫ ॥ ఏతద్విద్యాద్వయేలబ్ధేభవితానాస్తి
తెసమః। బలాత్వతిబలాచైవసర్వజ్ఞానస్యమాతరౌ॥౧౬॥క్షుత్పిపాసేనతెరామభవిష్యేతెనరోత్తమ।బలామతిబలాం
చైవపఠతఃపథిరాఘవ॥౧౭॥ విద్యాద్వయమధీయానేయశశ్చాప్యతులంత్వయి।పితామహసుతేహ్యేతేవిద్యేతెజస్సమ
న్వితె॥౧౮॥ ప్రదాతుంతవకాకుత్స్థసదృశస్త్వంహిధార్మిక॥౧౯॥ కామంబహుగుణాస్సర్వేత్వయ్యేతేనాత్రసంశ
యః। తపసాసంభృతేచైతేబహురూపేభవిష్యతః॥౨౦॥ తతోరామోజలంస్పృష్ట్వాప్రహృష్టవదనశ్శుచిః। ప్రతిజగ్రా
హతెవిద్యేమహర్షేర్భావితాత్మనః॥ ౨౧॥ విద్యాసముదితోరామశ్శుశుభేభూరివిక్రమః । సహస్రరశ్మిర్భగవాన్
శరదీవదివాకరః ॥ ౨౨ ॥ గురుకార్యాణిసర్వాణినియుజ్యకుశికాత్మజే । ఊషుస్తాంరజనీంతత్రసరయ్వాంసుసుఖంత్ర
యః॥౨౩॥దశరథనృపసూనుసత్తమాభ్యాంతృణశయనేనుచితెసహోషితాభ్యాం। కుశికసుతవచోనులాలితాభ్యాం
సుఖమివసావిబభౌవిభావరీచ॥౨౪॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-ద్వావింశస్సర్గః॥ ....*

ప్రభాతాయాంతుశర్వర్యాంవిశ్వామిత్రోమహామునిః।అభ్యభాషతకాకుత్స్థౌశయానౌపర్ణసంస్తరే॥ ౧॥ కౌ
సల్యాసుప్రజారామపూర్వాసంధ్యాప్రవర్తతె। ఉత్తిష్ఠనరశార్దూలకర్తవ్యందైవమాహ్నికం ॥ ౨॥ తస్యర్షేః
పరమోదారంవచశ్శ్రుత్వానృపాత్మజౌ।స్నాత్వాకృతోదకౌవీరౌజపతుఃపరమంజపం॥౩॥కృతాహ్నికౌమహావీర్యౌవి
శ్వామిత్రంతపోధనం।అభివాద్యాభిసంహృష్టౌగమనాయాభితస్థతుః॥౪॥ తౌప్రయాతౌమహావీర్యౌదివ్యాంత్రిపథగాం
నదీం। దదృశాతేతతస్తత్రసరయ్వాస్సంగమేశుభే ॥ ౫ ॥ తత్రాశ్రమపదంపుణ్యమృషీణాముగ్రతెజసాం । బహువ
ర్షసహస్రాణితప్యతాంపరమంతపః॥ ౬॥ తందృష్ట్వాపరమప్రీతౌరాఘవౌపుణ్యమాశ్రమం । ఊచతుస్తంమహాత్మా
నంవిశ్వామిత్రమిదంవచః॥ ౭ ॥కస్యాయమాశ్రమఃపుణ్యఃకోన్వస్మిన్వసతెపుమాన్ । భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛావఃపరంకౌ
తూహలంహినౌ॥౮॥ తయోస్తద్వచనంశ్రుత్వాప్రహస్యమునిపుంగవః। అబ్రవీచ్ఛ్రూయతాంరామయస్యాయంపూ
ర్వఆశ్రమః॥౯॥ కందర్పోమూర్తిమానాసీత్కామఇత్యుచ్యతెబుధైః॥ ౧౦॥ తపస్యంతమిహస్థాణుంనియమేనసమా
హితం। కృతోద్వాహంతుదేవేశంగచ్ఛంతంసమరుద్గణం। ధర్షయామాసదుర్మేధాహుంకృతశ్చమహాత్మనా॥౧౧॥
అవదగ్ధస్యరౌద్రేణచక్షుషారఘునందన । వ్యశీర్యంతశరీరాత్స్వాత్సర్వగాత్రాణిదుర్మతేః ॥ ౧౨ ॥ తస్యగాత్రంహ
తంతత్రనిర్దగ్ధస్యమహాత్మనా।అశరీరఃకృతఃకామఃక్రోధాద్దేవేశ్వరేణహి॥౧౩॥ అనంగఇతివిఖ్యాతస్తదాప్రభృతిరా
ఘవ। సచాంగవిషయశ్శ్రీమాన్యత్రాంగంప్రముమోచహ॥౧౪॥ తస్యాయమాశ్రమఃపుణ్యస్తస్యేమేమునయఃపు
రా। శిష్యాధర్మపరానిత్యం తేషాంపాపంనవిద్యతె॥౧౫॥ ఇహాద్యరజనీంరామవసేమశుభదర్శన।పుణ్యయోస్సరితోర్మ
ధ్యేశ్వస్తరిష్యామహేవయం॥౧౬॥ అభిగచ్ఛామహేసర్వేశుచయఃపుణ్యమాశ్రమం। స్నాతాశ్చకృతజప్యాశ్చ హుత
హవ్యానరోత్తమ॥ ౧౭॥ తెషాంసంవదతాంతత్రతపోదీర్ఘేణచక్షుషా । విజ్ఞాయపరమప్రీతామునయోహర్షమాగ
మన్॥౧౮॥అర్ఘ్యంపాద్యంతథాతిథ్యంనివేద్యకుశికాత్మజే। రామలక్ష్మణయోఃపశ్చాదకుర్వన్నతిథిక్రియాం ॥ ౧౯॥
సత్కారంసమనుప్రాప్యకథాభిరభిరంజయన్। యథార్హమజపన్సంధ్యామృషయస్తెసమాహితాః ॥ ౨౦॥ తత్ర
వాసిభిరానీతామునిభిస్సువ్రతైస్సహ। న్యవసన్సుసుఖంతత్రకామాశ్రమపదేతదా॥౨౧॥కథాభిరభిరామాభిరభిరామౌ
నృపాత్మజౌ।రమయామాసధర్మాత్మా కౌశికోమునిపుంగవః॥౨౨॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః.****

తతఃప్రభాతేవిమలేకృతాహ్నికమరిందమౌ। విశ్వామిత్రంపురస్కృత్యనద్యాస్తీరముపాగతౌ ॥ ౧॥ తేచసర్వే
మహాత్మానోమునయస్సంశితవ్రతాః । ఉపస్థాప్యశుభాంనావంవిశ్వామిత్రమథాబ్రువన్॥ ౨॥ఆరోహతుభవాన్నావం

రాజపుత్త్రపురస్కృతః। అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం మా భూత్కాలవిపర్యయః॥ ౩ ॥విశ్వామిత్రస్తథేత్యుక్త్వా తానృషీనభి
పూజ్య చ। తతార సహితస్తాభ్యాం సరితం సాగరంగమాం॥ ౪ ॥ తతశ్శుశ్రావ వై శబ్దమతిసంరంభవర్ధితం। మధ్యమాగ
మ్య తోయస్య సహ రామః కనీయసా॥ ౫ ॥అథ రామస్సరిన్మధ్యే ప్రపచ్ఛ మునిపుంగవం।వారిణో భిద్యమానస్య కిమయం తు
ములో ధ్వనిః॥ ౬ ॥రాఘవస్య వచశ్శ్రుత్వా కౌతూహలసమన్వితః।కథయామాస ధర్మాత్మా తస్య శబ్దస్య నిశ్చయం॥ ౭॥
కైలాసపర్వతే రామ మనసా నిర్మితం సరః। బ్రహ్మణా నరశార్దూల తేనేదం మానసం సరః॥ ౮ ॥తస్మాత్సుస్రావ సరస
స్సాయోధ్యాముపగూహతే। సరఃప్రవృత్తా సరయూః పుణ్యా బ్రహ్మసరశ్చ్యుతా॥ ౯ ॥తస్యాయమతులశ్శబ్దో జాహ్నవీ
మభివర్తతే। వారిసంక్షోభజో రామ ప్రణామం నియతః కురు॥ ౧౦ ॥తాభ్యాం తు తావుభౌ కృత్వా ప్రణామమతిధార్మి
కౌ। తీరం దక్షిణమాసాద్య జగ్మతుర్లఘువిక్రమౌ॥ ౧౧ ॥ స వనం ఘోరసంకాశం దృష్ట్వా నృపవరాత్మజః। అవిప్రహత
మైక్ష్వాకః పప్రచ్ఛ మునిపుంగవం॥ ౧౨ ॥అహో వనమిదం దుర్గం ఝిల్లికాగణనాదితం। భైరవైశ్శ్వాపదైః పూర్ణం
శకుంతైర్దారుణారుతైః॥ నానాప్రకారైశ్శకునైర్వాశ్యద్భిర్భైరవస్వనైః। సింహవ్యాఘ్రవరాహైశ్చ వారణై
శ్చోపశోభితం॥ధవాశ్వకర్ణకకుభైర్బిల్వతిందుకపాటలైః। సంకీర్ణం బదరీభిశ్చ కిన్న్వేతద్దారుణం వనం॥౧౫॥తమువా
చ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః। శ్రూయతాం వత్స కాకుత్స్థ యస్యైతద్దారుణం వనం ॥ ౧౬ ॥ఏతౌ జనపదౌ స్ఫీ
తౌ పూర్వమాస్తాం నరోత్తమ। మలదాశ్చ కరూశాశ్చ దేవనిర్మాణనిర్మితౌ॥ ౧౭॥పురా వృత్రవధే రామ మలేన సమభి
ప్లుతం। క్షుధా చైవ సహస్రాక్షం బ్రహ్మహత్యా సమావిశత్ ॥ ౧౮ ॥తమింద్రం స్నాపయన్ దేవా ఋషయశ్చ తపోధ
నాః। కలశైస్స్నాపయామాసుర్మలం చాస్య ప్రమోచయన్॥ ౧౯ ॥ఇహ భూమ్యాం మలం దత్త్వా దత్త్వా కారూశమేవ
చ। శరీరజం మహేంద్రస్య తతో హర్షం ప్రపేదిరే॥౨౦॥నిర్మలో నిష్కరూశశ్చ శుచిరింద్రో యదాభవత్। దదౌ దేశ
స్య సుప్రీతో వరం ప్రభురనుత్తమం॥ ౨౧ ॥ ఇమౌ జనపదౌ స్ఫీతౌ ఖ్యాతిం లోకే గమిష్యతః। మలదాశ్చ కరూశాశ్చ మమాం
గమలధారిణౌ॥౨౨॥సాధు సాధ్వితి తం దేవాః పాకశాసనమబ్రువన్। దేశస్య పూజాం తాం దృష్ట్వా కృతాం శక్రేణ ధీమ
తా॥౨౩॥ఏతౌ జనపదౌ స్ఫీతౌ దీర్ఘకాలమరిందమ। మలదాశ్చ కరూశాశ్చ ముదితౌ ధనధాన్యతః॥౨౪॥కస్యచిత్త్వథ కా
లస్య యక్షీ వై కామరూపిణీ। బలం నాగసహస్రస్య ధారయంతీ తదా హ్యభూత్। తాటకా నామ భద్రం తే భార్యా సుంద
స్య ధీమతః॥ ౨౫½ ॥ మారీచో రాక్షసః పుత్రో యస్యాశ్శక్రపరాక్రమః॥ ౨౬ ॥ వృత్తబాహుర్మహావీర్యో విపులా
స్యతనుర్మహాన్। రాక్షసో భైరవాకారో నిత్యం త్రాసయతే ప్రజాః॥ ౨౭ ॥ఇమౌ జనపదౌ నిత్యం వినాశయతి రాఘవ।
మలదాంశ్చ కరూశాంశ్చ తాటకా దుష్టచారిణీ॥౨౮॥సేయం పంథానమావార్య వసత్యధ్యర్ధయోజనే। అత ఏవ చ గంత
వ్యం తాటకాయా వనం యతః॥౨౯ ॥స్వబాహుబలమాశ్రిత్య జహీమాం దుష్టచారిణీం। మన్నియోగాదిమం దేశం కురు ని
ష్కంటకం పునః॥౩౦॥నహి కశ్చిదిమం దేశం శక్నోత్యాగంతుమీదృశం। యక్షిణ్యా ఘోరయా రామ ఉత్సాదితమసహ్య
యా॥౩౧॥ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథైతద్దారుణం వనం। యక్ష్యా చోత్సాదితం సర్వమద్యాపి న నివర్తతే॥ ౩౨॥ఇతి శ్రీ
మద్బాలకాండే- చతుర్వింశస్సర్గః,********************అథ తస్యాప్రమేయస్య మునేర్వచనముత్తమం। శ్రు
త్వా పురుషశార్దూలః ప్రత్యువాచ శుభాం గిరం॥౧ ॥అల్పవీర్యా యదా యక్షా శ్రూయతే మునిపుంగవ।కథం నాగసహ
స్రస్య ధారయత్యబలా బలం॥ ౨ ॥ విశ్వామిత్రోऽబ్రవీద్వాక్యం శృణు యేన బలోత్తరా। వరదానకృతం వీర్యం ధారయత్య
బలా బలం॥౩॥పూర్వమాసీన్మహాయక్షస్సుకేతుర్నామ వీర్యవాన్। అనపత్యశ్శుభాచారస్స చ తేపే మహత్తపః॥౪॥పితా
మహస్తు సుప్రీతస్తస్య యక్షపతేస్తదా। కన్యారత్నం దదౌ రామ తాటకాం నామ నామతః॥ ౫ ॥దదౌ నాగసహస్రస్య బ
లం చాస్యాః పితామహః।న త్వేవ పుత్రం యక్షాయ దదౌ బ్రహ్మా మహాయశాః॥ ౬ ॥తాం తు జాతాం వివర్ధంతీం రూపయౌ
వనశాలినీం। ఝర్ఝపుత్రాయ సుందాయ దదౌ భార్యాం యశస్వినీం॥ ౭ ॥కస్యచిత్త్వథ కాలస్య యక్షీ పుత్రమజాయ
త।మారీచం నామ దుర్ధర్షం యశ్శాపాద్రాక్షసోऽభవత్ ॥౮॥ సుందే తు నిహతే రామ సాగస్త్యమృషిసత్తమం। తాట
కా సహ పుత్రేణ ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి॥ ౯ ॥భక్షార్థం జాతసంరంభా గర్జంతీ సాభ్యధావత॥౯½॥ ఆపతంతీం తు తాం
దృష్ట్వా అగస్త్యో భగవానృషిః।రాక్షసత్వం భజస్వేతి మారీచం వ్యాజహార సః॥ ౧౦½ ॥ అగస్త్యః పరమక్రుద్ధస్తాటకామ
పి శప్తవాన్॥౧౧॥పురుషాదీ మహాయక్షీ విరూపా వికృతాననా। ఇదం రూపం విహాయాథ దారుణం రూపమస్తు తే॥౧౨॥సై
షా శాపకృతామర్షా తాటకా క్రోధమూర్ఛితా।దేశముత్సాదయత్యేనమగస్త్యచరితం శుభం॥ ౧౩ ॥ఏనాం రాఘవ దు
ర్వృత్తాం యక్షీం పరమదారుణాం।గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ జహి దుష్టపరాక్రమాం॥౧౪॥ న హ్యేనాం శాపసంస్పృ
ష్టాం కశ్చిదుత్సహతే పుమాన్। నిహంతుం త్రిషు లోకేషు త్వామృతే రఘునందన॥ ౧౫॥ నహి తే స్త్రీవధకృతే ఘృణా కా

ర్యా నరోత్తమ। చాతుర్వర్ణ్యహితార్థాయ కర్తవ్యం రాజసూనునా॥ ౧౬॥ నృశంసమనృశంసం వా ప్రజారక్షణకా
రణాత్। పాతకం వా సదోషం వా కర్తవ్యం రక్షతా సతా॥ ౧౭॥ రాజ్యభారనియుక్తానామేష ధర్మస్సనాతనః। అధ
ర్మ్యాం జహి కాకుత్స్థ ధర్మో హ్యస్యా న విద్యతే॥ ౧౮॥ శ్రూయతే హి పురా శక్రో విరోచనసుతాం నృప। పృథివీం హం
తుమిచ్ఛంతీం మంథరామభ్యసూదయత్॥ ౧౯॥ విష్ణునాపి పురా రామ భృగుపత్నీ దృఢవ్రతా। అనింద్రం లోకమిచ్ఛంతీ కా
వ్యమాతా నిషూదితా॥ ౨౦॥ ఏతైశ్చాన్యైశ్చ బహుభీ రాజపుత్ర మహాత్మభిః। అధర్మ్యసహితా నార్యో హతాః పురుషసత్త
మైః॥ ౨౧॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పంచవింశస్సర్గః. ************ మునేర్వచనమక్లీబం శ్రుత్వా నరవరాత్మజః।
రాఘవః ప్రాంజలిర్భూత్వా ప్రత్యువాచ దృఢవ్రతః॥ ౧॥ పితుర్వచననిర్దేశాత్పితుర్వచనగౌరవాత్। వచనం కౌశికస్యేతి
కర్తవ్యమవిశంకయా॥ ౨॥ అనుశిష్టోఽస్మ్యయోధ్యాయాం గురుమధ్యే మహాత్మనా। పిత్రా దశరథేనాహం నావజ్ఞేయం
హి తద్వచః॥ ౩॥ సోఽహం పితుర్వచః శ్రుత్వా శాసనాద్బ్రహ్మవాదినః। కరిష్యామి న సందేహస్తాటకావధముత్తమం॥ ౪॥ గో
బ్రాహ్మణహితార్థాయ దేశస్యాస్య సుఖాయ చ। తవ చైవాప్రమేయస్య వచనం కర్తుముద్యతః॥ ౫॥ ఏవముక్త్వా ధనుర్మ
ధ్యే బద్ధ్వా ముష్టిమరిందమః। జ్యాశబ్దమకరోత్తీవ్రం దిశశ్శబ్దేన నాదయన్॥ ౬॥ తేన శబ్దేన విత్రస్తాస్తాటకావనవాసినః।
తాటకా చ సుసంక్రుద్ధా తేన శబ్దేన మోహితా॥ ౭॥ తం శబ్దమభినిధ్యాయ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా। శ్రుత్వా చాభ్యద్రవ
ద్వేగాద్యతశ్శబ్దో వినిస్సృతః॥ ౮॥ తాం దృష్ట్వా రాఘవః క్రుద్ధాం వికృతాం వికృతాననాం। ప్రమాణేనాతివృద్ధాం చ లక్ష్మ
ణం సోఽభ్యభాషత॥ ౯॥ పశ్య లక్ష్మణ యక్షిణ్యా భైరవం దారుణం వపుః। భిద్యేరన్ దర్శనాదస్యా భీరూణాం హృదయాని చ॥
౧౦॥ ఏనాం పశ్య దురాధర్షాం మాయాబలసమన్వితాం। వినివృత్తాం కరోమ్యద్య హృతకర్ణాగ్రనాసికాం॥ ౧౧॥ న
హ్యేనాముత్సహే హంతుం స్త్రీస్వభావేన రక్షితాం। వీర్యం చాస్యా గతిం చాపి హనిష్యామీతి మే మతిః॥ ౧౨॥ ఏవం బ్రువా
ణే రామే తు తాటకా క్రోధమూర్ఛితా। ఉద్యమ్య బాహూ గర్జంతీ రామమేవాభ్యధావత॥ ౧౩॥ విశ్వామిత్రస్తు బ్రహ్మ
ర్షిర్హుంకారేణాభిభర్త్స్య తాం। స్వస్తి రాఘవయోరస్తు జయం చైవాభ్యభాషత॥ ౧౪॥ ఉద్ధూన్వానా రజో ఘో
రం తాటకా రాఘవావుభౌ। రజోమేఘేన మహతా ముహూర్తం సా వ్యమోహయత్॥ ౧౫॥ తతో మాయాం సమాస్థా
య శిలావర్షేణ రాఘవౌ। అవాకిరత్సుమహతా తతశ్చుక్రోధ రాఘవః॥ ౧౬॥ శిలావర్షం మహత్తస్యాశ్శరవర్షేణ రాఘ
వః। ప్రతిహత్యోపధావంత్యాః కరౌ చిచ్ఛేద పత్రిభిః॥ ౧౭॥ తతశ్ఛిన్నభుజాం శ్రాంతామభ్యాశే పరిగర్జతీం। సౌమిత్రిర
కరోత్క్రోధాద్ధృతకర్ణాగ్రనాసికాం॥ ౧౮॥ కామరూపధరా సద్యః కృత్వా రూపాణ్యనేకశః। అంతర్ధానం గతా య
క్షీ మోహయంతీవ మాయయా॥ అశ్మవర్షం విముంచంతీ భైరవం విచచార హ॥ ౧౯॥ తతస్తావశ్మవర్షేణ కీర్యమాణౌ స
మంతతః। దృష్ట్వా గాధిసుతశ్శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్॥ ౨౦॥ అలం తే ఘృణయా రామ పాపైషా దుష్టచారిణీ। యజ్ఞవి
ఘ్నకరీ యక్షీ పురా వర్ధతి మాయయా॥ ౨౧॥ వధ్యతాం తావదేవైషా పురా సంధ్యా ప్రవర్తతే। రక్షాంసి సంధ్యాకాలే
షు దుర్ధర్షాణి భవంతి వై॥ ౨౨॥ ఇత్యుక్తస్తు తదా యక్షీమశ్మవృష్ట్యాభివర్షతీం। దర్శయన్ శబ్దవేధిత్వం తాం రురో
ధ స సాయకైః॥ ౨౩॥ సా రుద్ధా శరజాలేన మాయాబలసమన్వితా। అభిదుద్రావ కాకుత్స్థం లక్ష్మణం చ వినేదుషీ॥ ౨౪॥
తామాపతంతీం వేగేన విక్రాంతామశనీమివ। శరేణోరసి వివ్యాధ సా పపాత మమార చ॥ ౨౫॥ తాం హతాం భీమసంకా
శాం దృష్ట్వా సురపతిస్తదా। సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సురాశ్చ సమపూజయన్॥ ౨౬॥ ఉవాచ పరమప్రీతస్సహస్రాక్షః
పురందరః। సురాశ్చ సర్వే సంహృష్టా విశ్వామిత్రమథాబ్రువన్॥ ౨౭॥ మునే కౌశిక భద్రం తే సేంద్రాస్సర్వే మరుద్గ
ణాః। తోషితాః కర్మణానేన స్నేహం దర్శయ రాఘవే॥ ౨౮॥ ప్రజాపతేః కృశాశ్వస్య పుత్రాన్ సత్యపరాక్రమాన్।
తపోబలభృతాన్ బ్రహ్మన్ రాఘవాయ నివేదయ॥ ౨౯॥ పాత్రభూతశ్చ తే బ్రహ్మంస్తవానుగమనే ధృతః। కర్తవ్యం చ
మహత్కర్మ సురాణాం రాజసూనునా॥ ౩౦॥ ఏవముక్త్వా సురాస్సర్వే హృష్టా జగ్ముర్యథాగతం। విశ్వామిత్రం పురస్కృ
త్య తతస్సంధ్యా ప్రవర్తతే॥ ౩౧॥ తతో మునివరః ప్రీతస్తాటకావధతోషితః। మూర్ధ్ని రామముపాఘ్రాయ ఇదం వచ
నమబ్రవీత్॥ ౩౨॥ ఇహాద్య రజనీం రామ వసేమ శుభదర్శన। శ్వః ప్రభాతే గమిష్యామస్తదాశ్రమపదం మమ॥ ౩౩॥
విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా హృష్టో దశరథాత్మజః। ఉవాస రజనీం తత్ర తాటకాయా వనే సుఖం॥ ౩౪॥ ముక్తశాపం వనం త
చ్చ తస్మిన్నేవ తదాహని। రమణీయం విబభ్రాజ యథా చైత్రరథం వనం॥ ౩౫॥ నిహత్య తాం యక్షసుతాం స రామః ప్రశ
స్యమానస్సురసిద్ధసంఘైః। ఉవాస తస్మిన్మునినా సహైవ ప్రభాతవేలాం ప్రతిబోధ్యమానః॥ ౩౬॥ ఇతి షడ్వింశస్సర్గః.***
అథ తాం రజనీముష్య విశ్వామిత్రో మహాయశాః। ప్రహస్య రాఘవం వాక్యమువాచ మధురాక్షరం॥ ౧॥ పరితుష్టో
ఽస్మి భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః। ప్రీత్యా పరమయా యుక్తో దదామ్యస్త్రాణి సర్వశః॥ ౨॥ దేవాసురగణాన్వాపి సగం

ధర్వోరగానపి। యైరమిత్రాన్ ప్రసహ్యాజౌ వశీకృత్య జయిష్యసి॥ ౩॥ తాని దివ్యాని భద్రం తే దదామ్యస్త్రాణి సర్వశః। దం
డచక్రం మహద్దివ్యం తవ దాస్యామి రాఘవ ॥ ౪ ॥ ధర్మచక్రం తతో వీర కాలచక్రం తథైవ చ । విష్ణుచక్రం తథాఽత్యుగ్ర
మైంద్రమస్త్రం తథైవ చ॥ వజ్రమస్త్రం నరశ్రేష్ఠ శైవం శూలవరం తథా ।అస్త్రం బ్రహ్మశిరశ్చైవ ఐషీకమపి రాఘవ ।
దదామి తే మహాబాహో బ్రాహ్మమస్త్రమనుత్తమం॥ ౬॥ గదే ద్వే చైవ కాకుత్స్థ మోదకీ శిఖరీ ఉభే। ప్రదీప్తే నరశార్దూ
ల ప్రయచ్ఛామి నృపాత్మజ॥ ౭॥ ధర్మపాశమహం రామ కాలపాశం తథైవ చ। పాశం వారుణమస్త్రం చ దదామ్యహమను
త్తమం॥ ౮॥ అశనీ ద్వే ప్రయచ్ఛామి శుష్కార్ద్రే రఘునందన। దదామి చాస్త్రం పైనాకమస్త్రం నారాయణం తథా॥
౯॥ ఆగ్నేయమస్త్రం దయితం శిఖరం నామ నామతః। వాయవ్యం ప్రథనం నామ దదామి చ తవానఘ॥ ౧౦॥ అస్త్రం హ
యశిరో నామ క్రౌంచమస్త్రం తథైవ చ।శక్తిద్వయం చ కాకుత్స్థ దదామి తవ రాఘవ॥ ౧౧॥ కంకాళం ముసలం ఘోరం
కాపాలమథ కంకణం। ధారయంత్యసురా యాని దదామ్యేతాని సర్వశః॥ ౧౨॥ వైద్యాధరం మహాస్త్రం చ నందనం నామ
నామతః। అసిరత్నం మహాబాహో దదామి చ నృపాత్మజ॥ ౧౩॥ గాంధర్వమస్త్రం దయితం మానవం నామ నామతః।
ప్రస్వాపనప్రశమనే దద్మి సౌరం చ రాఘవ॥ ౧౪॥ దర్పణం శోషణం చైవ సంతాపనవిలాపనే। మదనం చైవ దుర్ధర్షం
కందర్పదయితం తథా॥ ౧౫॥ పైశాచమస్త్రం దయితం మోహనం నామ నామతః। ప్రతీచ్ఛ నరశార్దూల రాజపుత్ర మ
హాయశః॥ ౧౬॥ తామసం నరశార్దూల సౌమనం చ మహాబల। సంవర్తం చైవ దుర్ధర్షం మౌసలం చ నృపాత్మజ ॥
౧౭॥ సత్యమస్త్రం మహాబాహో తథా మాయాధరం పరం। ఘోరం తేజఃప్రభం నామ పరతేజోఽపకర్షణం॥ ౧౮ ॥
సౌమ్యాస్త్రం శిశిరం నామ త్వాష్ట్రమస్త్రం సుదామనం। దారుణం చ భగస్యాపి శీతేషుమథ మానవం॥ ౧౯॥ ఏతాన్ రామ మ
హాబాహో కామరూపాన్ మహాబలాన్। గృహాణ పరమోదారాన్ క్షిప్రమేవ నృపాత్మజ॥ ౨౦॥ స్థితస్తు ప్రాఙ్ముఖో భూ
త్వా శుచిర్మునివరస్తదా। దదౌ రామాయ సుప్రీతో మంత్రగ్రామమనుత్తమం॥ ౨౧॥ సర్వసంగ్రహణం యేషాం దైవతైరపి
దుర్లభం। తాన్యస్త్రాణి తదా విప్రో రాఘవాయ న్యవేదయత్ ॥ ౨౨॥ జపతస్తు మునేస్తస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః । ఉ
పతస్థుర్మహార్హాణి సర్వాణ్యస్త్రాణి రాఘవం॥ ౨౩॥ ఊచుశ్చ ముదితాస్సర్వే రామం ప్రాంజలయస్తదా । ఇమే స్మ ప
రమోదారాః కింకరాస్తవ రాఘవ ॥ ౨౪ ॥ ప్రతిగృహ్య చ కాకుత్స్థస్సమాలభ్య చ పాణినా । మానసా మే భవిష్య
థ్వమితి తానభ్యచోదయత్ ॥ ౨౫॥ తతః ప్రీతమనా రామో విశ్వామిత్రం మహామునిం । అభివాద్య మహాతేజా గమనా
యోపచక్రమే॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే సప్తవింశస్సర్గః. ********************************

ప్రతిగృహ్య తతోఽస్త్రాణి ప్రహృష్టవదనశ్శుచిః । గచ్ఛన్నేవ చ కాకుత్స్థో విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ గృహీతా
స్త్రోఽస్మి భగవన్ దురాధర్షస్సురైరపి। అస్త్రాణాం త్వహమిచ్ఛామి సంహారం మునిపుంగవ॥ ౨॥ ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థే వి
శ్వామిత్రో మహామునిః। సంహారం వ్యాజహారాథ ధృతిమాన్ సువ్రతశ్శుచిః॥ ౩॥ సత్యవంతం సత్యకీర్తిం ధృష్టం రభసమే
వ చ। ప్రతిహారతరం నామ పరాఙ్ముఖమవాఙ్ముఖం॥ లక్ష్యాక్షవిషమౌ చైవ దృఢనాభసునాభకౌ। దశాక్షశతవక్త్రౌ చ దశశీ
ర్షశతోదరౌ॥ పద్మనాభమహానాభౌ దుందునాభసునాభకౌ। జ్యోతిషం కృశనం చైవ నైరాశ్యవిమలావుభౌ॥ యౌగం
ధరహరిద్రౌ చ దైత్యప్రశమనౌ తథా। (శుచిర్బాహుర్మహాబాహుర్నిష్కలిర్విరుచిస్తథా) సార్చిర్మాలీ ధృతిర్మా
లీ వృత్తిమాన్ రుచిరస్తథా॥ పిత్ర్యస్సౌమనసం చైవ విధూతమకరావుభౌ। కరవీరకరం చైవ ధనధాన్యౌ చ రాఘవ॥ కామరూ
పం కామరుచిం మోహమావరణం తథా॥ జృంభకం సర్వనాభం చ సంతానవరణౌ తథా॥ భృశాశ్వతనయాన్ రామ భా
స్వరాన్ కామరూపిణః। ప్రతీచ్ఛ మమ భద్రం తే పాత్రభూతోఽసి రాఘవ॥ ౧౦॥ బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రహృష్టేనాంత
రాత్మనా॥ (జగ్రాహ మంత్రగ్రామం తేప్యుపతస్థుశ్చ రాఘవం) ॥ ౧౧ ॥ దివ్యభాస్వరదేహాశ్చ మూర్తిమంతస్సు
ఖప్రదాః। కేచిదంగారసదృశాః కేచిద్ధూమోపమాస్తథా। చంద్రార్కసదృశాః కేచిత్ ప్రహ్వాంజలిపుటాస్తథా । రా
మం ప్రాంజలయో భూత్వా బ్రువన్ మధురభాషిణః॥ ౧౨॥ ఇమే స్మ నరశార్దూల శాధి కింకరవామ తే॥ ౧౩॥ మానసాః
కార్యకాలేషు సాహాయ్యం మే కరిష్యథ। గమ్యతామితి తానాహ యథేష్టం రఘునందనః॥ ౧౪॥ అథ తే రామమామంత్ర్య
కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణం। ఏవమస్త్వితి కాకుత్స్థముక్త్వా జగ్ముర్యథాగతం॥ ౧౫॥ (తతస్తు రామః కాకుత్స్థశ్శాసనాద్బ్రహ్మ
వాదినః। లక్ష్మణాయ చ తాన్ సర్వాన్ వరాస్త్రాన్ రఘునందనః ॥ సంహారాన్ స చ సంహృష్టః శ్రీమాంస్తస్మై న్యవేదయత్
స చ తాన్ రాఘవో జ్ఞాత్వా విశ్వామిత్రం మహామునిం। గచ్ఛన్నేవాథ మధురం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬ ॥ కిన్న్వేత
న్మేఘసంకాశం పర్వతస్యావిదూరతః। వృక్షషండమితో భాతి పరం కౌతూహలం హి మే॥ దర్శనీయం మృగాకీర్ణం మనో
రమమతీవ చ। నానాప్రకారైశ్శకునైర్వల్గునాదైరలంకృతం॥ ౧౭॥ నిస్సృతాస్స్మ మునిశ్రేష్ఠ కాంతారాద్రోమహర్షణాత్

౧౮౪॥ అనయాత్వవగచ్ఛామి దేశస్యసుఖవత్తయా। సర్వం మే శంసభగవన్ కస్యాశ్రమపదంత్విదం॥ ౧౯౪॥ సంప్రాప్తా యత్ర తే పాపా బ్రహ్మఘ్నా దుష్టచారిణః। తవ యజ్ఞస్య విఘ్నాయ దురాత్మానో మహామునే। భగవంస్తస్య కో దేశస్సా యత్ర తవ యాజ్ఞికీ। రక్షితవ్యా క్రియా బ్రహ్మన్ మయా వధ్యాశ్చ రాక్షసాః॥ ౨౧౪॥ ఏతత్సర్వం మునిశ్రేష్ఠ శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో॥ ౨౨॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే అష్టావింశస్సర్గః. ....*

అథ తస్యాప్రమేయస్య తద్వనం పరిపృచ్ఛతః। విశ్వామిత్రో మహాతేజా వ్యాఖ్యాతుముపచక్రమే॥ ౧॥ ఇహ రామ మహాబాహో విష్ణుర్దేవవరః ప్రభుః। వర్షాణి సుబహూన్యేవ తథా యుగశతాని చ॥ ౨॥ తపశ్చరణయోగార్థమువాస సుమహాతపాః॥ ౨౪॥ ఏష పూర్వాశ్రమో రామ వామనస్య మహాత్మనః। సిద్ధాశ్రమ ఇతి ఖ్యాతః సిద్ధో హ్యత్ర మహాతపాః॥ ౩౪॥ ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు రాజా వైరోచనిర్బలిః। నిర్జిత్య దైవతగణాన్ సేంద్రాంశ్చ సమరుద్గణాన్। కారయామాస తద్రాజ్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః॥ ౪॥ బలేస్తు యజమానస్య దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః। సమాగమ్య స్వయం చైవ విష్ణుమూచురిహాశ్రమే॥ ౫॥ బలిర్వైరోచనిర్విష్ణో యజతే యజ్ఞముత్తమం। అసమాప్తే క్రతౌ తస్మిన్ స్వకార్యమభిపద్యతాం॥ ౬॥ యే చైనమభివర్తంతే యాచితార ఇతస్తతః। యచ్చ యత్ర యథావచ్చ సర్వం తేభ్యః ప్రయచ్ఛతి॥ స త్వం సురహితార్థాయ మాయాయోగముపాశ్రితః। వామనత్వం గతో విష్ణో కురు కల్యాణముత్తమం॥ ౮॥ ఏతస్మిన్నంతరే రామ కాశ్యపోఽగ్నిసమప్రభః। అదిత్యా సహితో రామ దీప్యమాన ఇవౌజసా॥ దేవీసహాయో భగవాన్ దివ్యం వర్షసహస్రకం। వ్రతం సమాప్య వరదం తుష్టావ మధుసూదనం॥ ౧౦॥ తపోమయం తపోరాశిం తపోమూర్తిం తపాత్మకం। తపసా త్వాం సుతప్తేన పశ్యామి పురుషోత్తమం॥ ౧౨॥ శరీరే తవ పశ్యామి జగత్సర్వమిదం ప్రభో। త్వమనాదిరనిర్దేశ్యస్త్వామహం శరణం గతః॥ ౧౩॥ తమువాచ హరిః ప్రీతః కాశ్యపం ధూతకల్మషం। వరం వరయ భద్రం తే వరార్హోఽసి మతో మమ॥ ౧౪॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య మారీచః కాశ్యపోఽబ్రవీత్॥ ౧౪౪॥ అదిత్యా దేవతానాం చ మమ చైవానుయాచతః॥ వరం వరద సుప్రీతో దాతుమర్హసి సువ్రత॥ ౧౫౪॥ పుత్రత్వం గచ్ఛ భగవన్నదిత్యా మమ చానఘ॥ భ్రాతా భవ యవీయాంస్త్వం శక్రస్య సురసూదన। శోకార్తానాం తు దేవానాం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి॥ ౧౬॥ అయం సిద్ధాశ్రమో నామ ప్రసాదాత్తే భవిష్యతి। సిద్ధే కర్మణి దేవేశ ఉత్తిష్ఠ భగవన్నితః॥ ౧౭॥ అథ విష్ణుర్మహాతేజా అదిత్యాం సమజాయత। వామనం రూపమాస్థాయ వైరోచనిముపాగమత్॥ ౧౯॥ త్రీన్ క్రమానథ భిక్షిత్వా ప్రతిగృహ్య చ మానదః। ఆక్రమ్య లోకాన్లోకాత్మా సర్వభూతహితే రతః॥ మహేంద్రాయ పునః ప్రాదాన్నియమ్య బలిమోజసా। త్రైలోక్యం స మహాతేజాశ్చక్రే శక్రవశం పునః॥ ౨౧॥ తేనైష పూర్వమాక్రాంత ఆశ్రమశ్శ్రమనాశనః। మయాపి భక్త్యా తస్యైవ వామనస్యోపభుజ్యతే॥ ౨౨॥ ఏతమాశ్రమమాయాంతి రాక్షసా విఘ్నకారిణః। అత్రైవ పురుషవ్యాఘ్ర హంతవ్యా దుష్టచారిణః॥ ౨౩॥ అద్య గచ్ఛామహే రామ సిద్ధాశ్రమమనుత్తమం। తదాశ్రమపదం తాత తవాప్యేతద్యథా మమ॥ ౨౪॥ ప్రవిశన్నాశ్రమపదం వ్యరోచత మహామునిః। శశీవ గతనీహారః పునర్వసుసమన్వితః॥ ౨౫॥ తం దృష్ట్వా మునయస్సర్వే సిద్ధాశ్రమనివాసినః। ఉత్పత్యోత్పత్య సహసా విశ్వామిత్రమపూజయన్॥ ౨౬॥ యథార్హం చక్రిరే పూజాం విశ్వామిత్రాయ ధీమతే। తథైవ రాజపుత్రాభ్యామకుర్వన్నతిథిక్రియాం॥ ౨౭॥ ముహూర్తమథ విశ్రాంతౌ రాజపుత్రావరిందమౌ। ప్రాంజలీ మునిశార్దూలమూచతూ రఘునందనౌ॥ ౨౮॥ అద్యైవ దీక్షాం ప్రవిశ భద్రం తే మునిపుంగవ। సిద్ధాశ్రమోఽయం సిద్ధస్స్యాత్సత్యమస్తు వచస్తవ॥ ౨౯॥ ఏవముక్తో మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహానృషిః। ప్రవివేశ తదా దీక్షాం నియతో నియతేంద్రియః॥ ౩౦॥ కుమారావపి తాం రాత్రిముషిత్వా సుసమాహితౌ। ప్రభాతకాలే చోత్థాయ పూర్వాం సంధ్యాముపాస్య చ॥ స్పృష్టోదకౌ శుచీ జప్యం సమాప్య నియమేన చ। హుతాగ్నిహోత్రమాసీనం విశ్వామిత్రమవందతాం॥ ౩౨॥ ఇత్యేకోనత్రింశస్సర్గః. ......*

అథ తౌ దేశకాలజ్ఞౌ రాజపుత్రావరిందమౌ। దేశే కాలే చ వాక్యజ్ఞావబ్రూతాం కౌశికం వచః॥ ౧॥ భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛావో యస్మిన్ కాలే నిశాచరౌ। సంరక్షణీయౌ తౌ బ్రహ్మన్నాతివర్తేత తత్క్షణం॥ ౨॥ ఏవం బ్రువాణౌ కాకుత్స్థౌ త్వరమాణౌ యుయుత్సయా। సర్వే తే మునయః ప్రీతాః ప్రశశంసుర్నృపాత్మజౌ॥ ౩॥ అద్య ప్రభృతి షడ్రాత్రం రక్షతం రాఘవౌ యువాం। దీక్షాం గతో హ్యేష మునిర్మౌనిత్వం చ గమిష్యతి॥ ౪॥ తౌ తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రౌ యశస్వినౌ। అనిద్రౌ షడహోరాత్రం తపోవనమరక్షతాం॥ ౫॥ ఉపాసాంచక్రతుర్వీరౌ యత్తౌ పరమధన్వినౌ। రరక్షతుర్మునివరం విశ్వామిత్రమరిందమౌ॥ ౬॥ అథ కాలే గతే తస్మిన్ షష్ఠేఽహని సమాగతే। సౌమిత్రిమబ్రవీద్రామో యత్తో భవ సమాహితః॥ ౭॥ రామస్యైవం బ్రువాణస్య త్వరితస్య యుయుత్సయా। ప్రజజ్వాల తతో వేదిస్సోపాధ్యాయపురోహితా॥ ౮॥ సదర్భచమససృక్కా ససమిత్కుసుమోచ్చయా। విశ్వామిత్రేణ సహితా వేదిర్జజ్వాల సర్త్విజా॥ ౯॥ మంత్రవ

చ్చ యథాన్యాయం యజ్ఞోఽసౌ సంప్రవర్తతే। ఆకాశే చ మహాంఛ్ఛబ్దః ప్రాదురాసీద్భయానకః॥ ౧౦ ॥ ఆవార్య గగనం
మేఘో యథా ప్రావృషి నిర్గతః। తథా మాయాం వికుర్వాణౌ రాక్షసావభ్యధావతాం॥ ౧౧॥ మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ
తయోరనుచరాశ్చ యే। ఆగమ్య భీమసంకాశా రుధిరౌఘమవాసృజన్॥ ౧౨॥ సా తేన రుధిరౌఘేణ వేదిర్జ్వాలమండి
తా।(దృష్ట్వా వేదిం తథాభూతాం సానుజః క్రోధసంయుతః) సహసాభిద్రుతో రామస్తానపశ్యత్తతో దివి ॥ ౧౩॥ తావా
పతంతౌ సహసా దృష్ట్వా రాజీవలోచనః। లక్ష్మణం త్వభిసంప్రేక్ష్య రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ పశ్య లక్ష్మణ దుర్వృ
త్తాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్। మానవాస్త్రసమాధూతాననిలేన యథా ఘనాన్॥ ౧౫॥ మానవం పరమోదారమస్త్రం
పరమభాస్వరం। చిక్షేప పరమక్రుద్ధో మారీచోరసి రాఘవః॥ ౧౬॥ న తేన పరమాస్త్రేణ మానవేన సమాహితః। సంపూ
ర్ణం యోజనశతం క్షిప్తస్సాగరసంప్లవే॥ ౧౭॥ విచేతనం విఘూర్ణంతం శీతేషుబలతాడితం। నిరస్తం దృశ్య మారీచం రా
మో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౧౮॥(పశ్య లక్ష్మణ శీతేషుం మానవం ధర్మసంహితం । మోహయిత్వా నయత్యేనం న చ ప్రాణై
ర్వ్యయుజ్యత॥) ఇమానపి వధిష్యామి నిర్ఘృణాన్ దుష్టచారిణః। రాక్షసాన్ పాపకర్మస్థాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రుధిరాశ
నాన్॥ ౧౯॥ సంగృహ్యాస్త్రం తతో రామో దివ్యమాగ్నేయమద్భుతం। సుబాహూరసి చిక్షేప స విద్ధః ప్రాపతద్భువి॥ ౨౦
శేషాన్ వాయవ్యమాదాయ నిజఘాన మహాయశాః। రాఘవః పరమోదారో మునీనాం ముదమావహన్॥ ౨౧॥ స హత్వా
రాక్షసాన్ సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః। ఋషిభిః పూజితస్తత్ర యథేంద్రో విజయే పురా ॥ ౨౨ ॥ అథ యజ్ఞే స
మాప్తే తు విశ్వామిత్రో మహామునిః। నిరీతికా దిశో దృష్ట్వా కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ॥౨౩॥ కృతార్థోఽస్మి మహాబాహో
కృతం గురువచస్త్వయా । సిద్ధాశ్రమమిదం సత్యం కృతం రామ మహాయశః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీబాలకాండే త్రింశస్సర్గః.*
అథ తాం రజనీం తత్ర కృతార్థౌ రామలక్ష్మణౌ। ఊషతుర్ముదితౌ వీరౌ ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా॥ ౧॥ ప్రభాతా
యాం తు శర్వర్యాం కృతపౌర్వాహ్ణికక్రియౌ। విశ్వామిత్రమృషీంశ్చాన్యాన్ సహితావభిజగ్మతుః॥ ౨॥ అభివాద్య మునిశ్రే
ష్ఠం జ్వలంతమివ పావకం। ఊచతుర్మధురోదారం వాక్యం మధురభాషిణౌ॥ ౩॥ ఇమౌ స్మ మునిశార్దూల కింకరౌ సము
పస్థితౌ। ఆజ్ఞాపయ యథేష్టం వై శాసనం కరవావ కిం॥ ౪॥ ఏవముక్తాస్తతస్తాభ్యాం సర్వ ఏవ మహర్షయః। విశ్వామిత్రం
పురస్కృత్య రామం వచనమబ్రువన్॥ ౫॥ మైథిలస్య నరశ్రేష్ఠ జనకస్య భవిష్యతి। యజ్ఞః పరమధర్మిష్ఠస్తస్య యాస్యా
మహే వయం॥ ౬॥ త్వం చైవ నరశార్దూల సహాస్మాభిర్గమిష్యసి। అద్భుతం ధనురత్నం చ తత్ర తద్ద్రష్టుమర్హసి॥ ౭॥ తద్ధి
పూర్వం నరశ్రేష్ఠ దత్తం సదసి దైవతైః। అప్రమేయబలం ఘోరం మఖే పరమభాస్వరం॥౮॥ నాస్య దేవా న గంధర్వా నా
సురా న చ రాక్షసాః। కర్తుమారోపణం శక్తా న కథంచన మానుషాః॥౯॥ ధనుషస్తస్య వీర్యం తు జిజ్ఞాసంతో మహీక్షితః। న శే
కురారోపయితుం రాజపుత్రా మహాబలాః॥౧౦॥ తద్ధనుర్నరశార్దూల మైథిలస్య మహాత్మనః। తత్ర ద్రక్ష్యసి కాకుత్స్థ య
జ్ఞం చాద్భుతదర్శనం॥౧౧॥ తద్ధి యజ్ఞఫలం తేన మైథిలేనోత్తమం ధనుః। యాచితం నరశార్దూల సునాభం సర్వదైవతైః॥
౧౨॥ ఆయాగభూతం నృపతేస్తస్య వేశ్మని రాఘవ। అర్చితం వివిధైర్గంధైర్ధూపైశ్చాగరుగంధిభిః॥౧౩॥ ఏవముక్త్వా
మునివరః ప్రస్థానమకరోత్తదా। సర్షిసంఘస్సకాకుత్స్థ ఆమంత్ర్య వనదేవతాః ॥ ౧౪ ॥ స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి సిద్ధ
స్సిద్ధాశ్రమాదహం। ఉత్తరే జాహ్నవీతీరే హిమవంతం శిలోచ్చయం॥ ౧౫॥ ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా సిద్ధాశ్రమమనుత్త
మం। ఉత్తరాం దిశముద్దిశ్య ప్రస్థాతుముపచక్రమే॥ ౧౬॥ తం ప్రయాంతం మునివరమన్వయాదనుసారిణం। శకటీశతమా
త్రం తు ప్రాయేణ బ్రహ్మవాదినాం॥ ౧౭॥ మృగపక్షిగణాశ్చైవ సిద్ధాశ్రమనివాసినః। అనుజగ్ముర్మహాత్మానం విశ్వామి
త్రం మహామునిం॥౧౮॥ నివర్తయామాస తతః పక్షిసంఘాన్ మృగానపి॥ ౧౮½॥ తే గత్వా దూరమధ్వానం లంబమానే దివా
కరే। వాసం చక్రుర్మునిగణాః శోణాకూలే సమాహితాః॥౧౯½॥ తేఽస్తం గతే దినకరే స్నాత్వా హుతహుతాశనాః ॥ వి
శ్వామిత్రం పురస్కృత్య నిషేదురమితౌజసః॥౨౦½॥ రామోఽపి సహసౌమిత్రిర్మునీంస్తానభిపూజ్య చ ॥ అగ్రతో నిషసా
దాథ విశ్వామిత్రస్య ధీమతః॥ ౨౧½॥ అథ రామో మహాతేజా విశ్వామిత్రం మహామునిం॥ పప్రచ్ఛ నరశార్దూలః కౌతూ
హలసమన్వితః॥౨౨½॥ భగవన్ కోన్వయం దేశస్సమృద్ధవనశోభితః॥ శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే వక్తుమర్హసి తత్త్వతః॥
౨౩½॥ చోదితో రామవాక్యేన కథయామాస సువ్రతః॥ తస్య దేశస్య నిఖిలమృషిమధ్యే మహాతపాః॥౨౪½॥ ఇతి శ్రీమద్బాల
కాండే - ఏకత్రింశస్సర్గః. ************* బ్రహ్మయోనిర్మహానాసీత్కుశో నామ మహాతపాః । అక్లిష్ట
వ్రతధర్మజ్ఞస్సజ్జనప్రతిపూజకః॥౧॥ స మహాత్మా కులీనాయాం యుక్తాయాం సుగుణోల్బణాన్ । వైదర్భ్యాం జనయా
మాస చతురస్సదృశాన్ సుతాన్॥ కుశాంబం కుశనాభం చ ఆధూర్తరజసం వసుం॥౨॥ దీప్తియుక్తాన్ మహోత్సాహాన్
క్షత్రధర్మచికీర్షయా॥ తానువాచ కుశః పుత్రాన్ ధర్మిష్ఠాన్ సత్యవాదినః ॥ ౩॥ క్రియతాం పాలనం పుత్రా ధర్మం

ప్రాప్స్యథపుష్కలం॥ ఋషేస్తువచనంశ్రుత్వాచత్వారోలోకసమ్మతాః। నివేశంచక్రిరేసర్వేపురాణాం నృపవరా
స్తదా॥౫॥ కుశాంబస్తుమహాతేజాఃకౌశాంబీమకరోత్పురీం। కుశనాభస్తుధర్మాత్మా పురంచక్రేమహోదయం ॥ ఆ
మూర్తరజసోరామధర్మారణ్యంమహీపతిః। చక్రేపురవరంరాజావసుశ్చక్రేమహోదయం॥ ౭॥ ఏషావసుమతీరా
మవసోస్తస్యమహాత్మనః। ఏతేశైలవరాఃపంచప్రకాశంతేసమంతతః॥ ౮ ॥ సుమాగధీనదీరమ్యామగధాన్విశ్రుతాయ
యౌ। పంచానాంశైలముఖ్యానాంమధ్యేమాలేవశోభతే॥౯॥ సైషాహిమాగధీరామవసోస్తస్యమహాత్మనః। పూర్వాభి
చరితారామసుక్షేత్రాసస్యమాలినీ॥౧౦॥ కుశనాభస్తురాజర్షిఃకన్యాశతమనుత్తమం। జనయామాస ధర్మాత్మా
ఘృతాచ్యాంరఘునందన॥ ౧౧॥ తాస్తుయౌవనశాలిన్యోరూపవత్యస్స్వలంకృతాః। ఉద్యానభూమిమాగమ్యప్రావృషీ
వశతహ్రదాః॥గాయంత్యోనృత్యమానాశ్చవాదయంత్యశ్చసర్వశః। ఆమోదంపరమంజగ్ముర్వరాభరణభూషితాః ॥
౧౩॥అథతాశ్చారుసర్వాంగ్యోరూపేణాప్రతిమాభువి। ఉద్యానభూమిమాగమ్యతారాఇవఘనాంతరే॥౧౪॥తాస్సర్వ
గుణసంపన్నారూపయౌవనసంయుతాః। దృష్ట్వాసర్వాత్మకోవాయురిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౫॥ అహంవఃకామయేస
ర్వాభార్యామమభవిష్యథ। మానుషస్త్యజ్యతాంభావోదీర్ఘమాయురవాప్స్యథ॥౧౬॥ చలంహియౌవనంనిత్యంమా
నుషేషువిశేషతః। అక్షయ్యంయౌవనంప్రాప్తాఅమర్యశ్చభవిష్యథ॥౧౭॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వా వాయోరక్లిష్టకర్మ
ణః। అపహాస్యతతోవాక్యంకన్యాశతమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౮॥ అంతశ్చరసిభూతానాంసర్వేషాంత్వంసురోత్తమ। ప్రభావ
జ్ఞాస్స్మతేసర్వాఃకిమస్మానవమన్యసే॥౧౯॥ కుశనాభసుతాస్సర్వాస్సమర్థాస్త్వాంసురోత్తమ। స్థానాచ్చ్యావయి
తుందేవంరక్షామస్తుతపోవయం॥ ౨౦॥ మాభూత్సకాలోదుర్మేధఃపితరంసత్యవాదినం। నావమన్యస్వధర్మేణ స్వ
యంవరముపాస్మహే॥౨౧॥పితాహిప్రభురస్మాకందైవతంపరమంహిసః। యస్యనోదాస్యతిపితాసనోభర్తాభవిష్య
తి॥౨౨॥ తాసాంతద్వచనంశ్రుత్వావాయుఃపరమకోపనః। ప్రవిశ్యసర్వగాత్రాణిబభంజభగవాన్ప్రభుః॥౨౩॥ (అర
త్నిమాత్రాకృతయోభగ్నదర్పాభయార్దితాః।) తాఃకన్యావాయునాభగ్నావివిశుర్నృపతేర్గృహం। ప్రాపతన్
భువిసంభ్రాంతాస్సలజ్జాస్సాస్రలోచనాః॥ ౨౪ ॥ సచతాదయితాదీనాఃకన్యాఃపరమశోభనాః। దృష్ట్వాభగ్నాస్తదా
రాజాసంభ్రాంతఇదమబ్రవీత్ ॥౨౫॥కిమిదంకథ్యతాంపుత్ర్యఃకోధర్మమవమన్యతే। కుబ్జాఃకేనకృతాస్సర్వా వేష్టం
త్యోనాభిభాషథ॥౨౬॥ ఏవంరాజావినిశ్వస్యసమాధింసందధేతతః॥౨౭॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః.

తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాకుశనాభస్యధీమతః। శిరోభిశ్చరణౌస్పృష్ట్వాకన్యాశతమభాషత ॥ ౧ ॥ వాయుస్సర్వా
త్మకోరాజన్ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి। అశుభంమార్గమాస్థాయనధర్మంప్రత్యవేక్షతే ॥ ౨॥ పితృమత్యఃస్మభద్రంతే
స్వచ్ఛందేనవయంస్థితాః। పితరంనోవృణీష్వత్వంయదినోదాస్యతేతవ॥౩॥ తేనపాపానుబంధేనవచనంనప్రతీచ్ఛతా।
ఏవంబ్రువంత్యస్సర్వాఃస్మవాయునానిహతాభృశం॥౪॥తాసాంతద్వచనంశ్రుత్వారాజాపరమధార్మికః। ప్రత్యువా
చమహాతేజాఃకన్యాశతమనుత్తమం॥ ౫॥ క్షాంతంక్షమావతాంపుత్ర్యఃకర్తవ్యంసుమహత్కృతం। ఐకమత్యముపాగ
మ్యకులంచావేక్షితంమమ॥౬॥అలంకారోహినారీణాంక్షమాతుపురుషస్యవా॥౭॥దుష్కరంతచ్చయత్క్షాంతంత్రిదశే
షువిశేషతః॥యాదృశీవఃక్షమాపుత్ర్యస్సర్వాసామవిశేషతః॥౮॥క్షమాదానంక్షమాయజ్ఞఃక్షమాసత్యంహిపుత్రికాః॥
క్షమాయశఃక్షమాధర్మఃక్షమయావిష్ఠితంజగత్ ॥౯॥విసృజ్యకన్యాఃకాకుత్స్థరాజాత్రిదశవిక్రమః ॥ మంత్రజ్ఞోమం
త్రయామాసప్రదానంసహమంత్రిభిః। దేశకాలౌప్రదానస్యసదృశేప్రతిపాదనం ॥౧౦॥ ఏతస్మిన్నేవకాలేతుచూలీనా
మమహామునిః।ఊర్ధ్వరేతాశ్శుభాచారోబ్రాహ్మంతపఉపాగమత్ ॥ ౧౧॥ తప్యంతంతమృషింతత్రగంధర్వీపర్యుపా
సతే।సోమదానామభద్రంతేఊర్మిళాతనయాతదా॥౧౨॥ సాచతంప్రణతాభూత్వాశుశ్రూషణపరాయణా। ఉవా
సకాలేధర్మిష్ఠాతస్యాస్తుష్టోభవద్గురుః॥౧౩॥సచతాంకాలయోగేనప్రోవాచరఘునందన। పరితుష్టోస్మిభద్రంతేకింకరో
మితవప్రియం॥౧౪॥పరితుష్టంమునింజ్ఞాత్వాగంధర్వీమధురస్వరా।ఉవాచపరమప్రీతావాక్యజ్ఞావాక్యకోవిదం॥౧౫॥ల
క్ష్మ్యాసముదితోబ్రాహ్మ్యాబ్రహ్మభూతోమహాతపాః।బ్రాహ్మేణతపసాయుక్తంపుత్రమిచ్ఛామిధార్మిక॥ ౧౬॥అప
తిశ్చాస్మిభద్రంతేభార్యాచాస్మినకస్యచిత్।బ్రాహ్మేణోపగతాయాశ్చదాతుమర్హసిమేసుతం ॥ ౧౭ ॥ తస్యాఃప్ర
సన్నోబ్రహ్మర్షిర్దదౌపుత్రమనుత్తమం।బ్రహ్మదత్తఇతిఖ్యాతంమానసంచూలినస్సుతం ॥ ౧౮ ॥ సరాజాసౌమదేయ
స్తుపురీమధ్యవసత్తదా।కాంపిల్యాంపరయాలక్ష్మ్యాదేవరాజోయథాదివం ॥ ౧౯ ॥ సబుద్ధింకృతవాన్రాజాకుశనాభ
స్సుధార్మికః।బ్రహ్మదత్తాయకాకుత్స్థదాతుంకన్యాశతంతదా॥ ౨౦॥ తమాహూయమహాతేజాబ్రహ్మదత్తంమహీప
తిః।దదౌకన్యాశతంరాజాసుప్రీతేనాంతరాత్మనా ॥౨౧ ॥ యథాక్రమంతతఃపాణీన్జగ్రాహరఘునందనః। బ్రహ్మద

త్త్రోమహీపాలస్తాసాం దేవపతిర్యథా॥౨౨॥స్పృష్టమాత్రే తతః పాణౌ వికుబ్జా విగతజ్వరాః।యుక్తాః పరమయా లక్ష్మ్యా బ
భుః కన్యాశతం తదా॥౨౩॥స దృష్ట్వా వాయునా ముక్తాః కుశనాభో మహీపతిః। బభూవ పరమప్రీతో హర్షం లేభే పునః పు
నః॥౨౪॥కృతోద్వాహం తు రాజానం బ్రహ్మదత్తం మహీపతిః। సదారం ప్రేషయామాస సోపాధ్యాయగణం తదా॥౨౫॥
సోమదాపి సుసంహృష్టా పుత్రస్య సదృశీం క్రియామ్ । యథాన్యాయం చ గంధర్వీ స్నుషాస్తాః ప్రత్యనందత ॥ స్పృష్ట్వా స్పృ
ష్ట్వా చ తాః కన్యాః కుశనాభం ప్రశస్య చ॥౨౬॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః. ****************
కృతోద్వాహే గతే తస్మిన్ బ్రహ్మదత్తే చ రాఘవ। అపుత్రః పుత్రలాభాయ పౌత్రీమిష్టిమకల్పయత్ ॥ ౧॥ ఇష్ట్యాం తు
వర్తమానాయాం కుశనాభం మహీపతిమ్।ఉవాచ పరమోదారః కుశో బ్రహ్మసుతస్తదా ॥ ౨॥ పుత్రస్తే సదృశః పుత్రో భ
విష్యతి సుధార్మికః।గాధిం ప్రాప్స్యసి తేన త్వం కీర్తిం లోకే చ శాశ్వతీమ్॥ ౩॥ ఏవముక్త్వా కుశో రాజన్ కుశనాభం మహీప
తిమ్।జగామాకాశమావిశ్య బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్॥౪॥ కస్యచిత్త్వథ కాలస్య కుశనాభస్య ధీమతః । జజ్ఞే పరమధర్మిష్ఠో
గాధిరిత్యేవ నామతః॥౫॥స పితా మమ కాకుత్స్థ గాధిః పరమధార్మికః। కుశవంశప్రసూతోఽస్మి కౌశికో రఘునందన ॥ ౬॥
పూర్వజా భగినీ చాపి మమ రాఘవ సువ్రతా।నామ్నా సత్యవతీ నామ ఋచీకే ప్రతిపాదితా ॥ ౭॥ సశరీరా గతా స్వర్గం
భర్తారమనువర్తినీ।కౌశికీ పరమోదారా ప్రవృత్తా చ మహానదీ॥ ౮॥ దివ్యా పుణ్యోదకా రమ్యా హిమవంతముపాశ్రితా।
లోకస్య హితకామార్థం ప్రవృత్తా భగినీ మమ॥౯॥తతోఽహం హిమవత్పార్శ్వే వసామి నిరతస్సుఖమ్।భగిన్యాం స్నేహసం
యుక్తః కౌశిక్యాం రఘునందన॥౧౦॥సా తు సత్యవతీ పుణ్యా సత్యే ధర్మే ప్రతిష్ఠితా । పతివ్రతా మహాభాగా కౌశికీ సరితాం
వరా॥౧౧॥అహం హి నియమాద్రామ హిత్వా తాం సముపాగతః।సిద్ధాశ్రమమనుప్రాప్య సిద్ధోఽస్మి తవ తేజసా ॥ ౧౨॥ ఏ
షా రామ మమోత్పత్తిస్స్వస్య వంశస్య కీర్తితా। దేశస్య చ మహాబాహో యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి॥౧౩॥ గతోఽర్ధరా
త్రః కాకుత్స్థ కథాః కథయతో మమ। నిద్రామభ్యేహి భద్రం తే మా భూద్విఘ్నోఽధ్వనీహ నః ॥ ౧౪ ॥నిష్పందాస్తరవస్స
ర్వే నిలీనా మృగపక్షిణః। నైశేన తమసా వ్యాప్తా దిశశ్చ రఘునందన॥శనైర్వియుజ్యతే సంధ్యా నభో నేత్రైరివావృతమ్॥
నక్షత్రతారాగహనం జ్యోతిర్భిరవభాసతే॥ఉత్తిష్ఠతి చ శీతాంశుశ్శశీ లోకతమోనుదః । హ్లాదయన్ ప్రాణినాం లోకే
మనాంసి ప్రభయా విభో ॥ నైశాని సర్వభూతాని ప్రచరంతి తతస్తతః । యక్షరాక్షససంఘాశ్చ రౌద్రాశ్చ పిశితాశ
నాః॥౧౮॥ఏవముక్త్వా మహాతేజా విరరామ మహామునిః।సాధు సాధ్వితి తం సర్వే మునయో హ్యభ్యపూజయన్॥ ౧౯॥కుశి
కానామయం వంశో మహాన్ ధర్మపరస్సదా।బ్రహ్మోపమా మహాత్మానః కుశవంశ్యా నరోత్తమాః॥ ౨౦॥విశేషేణ భ
వానేవ విశ్వామిత్రో మహాయశః। కౌశికీ సరితాం శ్రేష్ఠా కులోద్యోతకరీ తవ ॥ ౨౧॥ ఇతి తైర్మునిశార్దూలైః ప్రశస్తః
కుశికాత్మజః।నిద్రాముపాగమచ్ఛ్రీమానస్తంగత ఇవాంశుమాన్॥౨౨॥రామోఽపి సహసౌమిత్రిః కించిదాగతవిస్మయః।
ప్రశస్య మునిశార్దూలం నిద్రాం సముపసేవతే॥౨౩॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చతుస్త్రింశస్సర్గః.*************
ఉపాస్య రాత్రిశేషం తు శోణాకూలే మహర్షిభిః।నిశాయాం సుప్రభాతాయాం విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత॥ ౧॥సు
ప్రభాతా నిశా రామ పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే।ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భద్రం తే గమనాయాభిరోచయ॥ ౨॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం
తస్య కృత్వా పౌర్వాహ్ణికీం క్రియామ్।గమనం రోచయామాస వాక్యం చేదమువాచ హ॥ ౩॥ అయం శోణశ్శుభజలోఽగాధః
పులినమండితః।కతరేణ పథా బ్రహ్మన్ సంతరిష్యామహే వయమ్॥౪॥ఏవముక్తస్తు రామేణ విశ్వామిత్రోఽబ్రవీదిదమ్। ఏష పం
థా మయోద్దిష్టో యేన యాంతి మహర్షయః॥౫॥ఏవముక్తా మహర్షయో విశ్వామిత్రేణ ధీమతా।పశ్యంతస్తే ప్రయాతా వై
వనాని వివిధాని చ॥ ౬॥ తే గత్వా దూరమధ్వానం గతేఽర్ధదివసే తదా । జాహ్నవీం సరితాం శ్రేష్ఠాం దదృశుర్మునిసేవి
తామ్॥ ౭॥తాం దృష్ట్వా పుణ్యసలిలాం హంససారససేవితామ్ । బభూవుర్ముదితాస్సర్వే మునయస్సహరాఘవాః॥౮॥త
స్యాస్తీరే తతశ్చక్రుస్తత ఆవాసపరిగ్రహమ్ ॥ ౯॥ తతస్స్నాత్వా యథాన్యాయం సంతర్ప్య పితృదేవతాః॥ హుత్వా
చైవాగ్నిహోత్రాణి ప్రాశ్య చామృతవద్ధవిః।వివిశుర్జాహ్నవీతీరే శుచౌ ముదితమానసాః ॥ విశ్వామిత్రం మహాత్మా
నం పరివార్య సమంతతః॥౧౦॥అథ తత్ర తదా రామో విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి గంగాం త్రిప
థగాం నదీమ్॥౧౧॥త్రైలోక్యం కథమాక్రమ్య గతా నదనదీపతిమ్॥౧౨॥చోదితో రామవాక్యేన విశ్వామిత్రో మహామునిః॥
వృద్ధిం జన్మ చ గంగాయా వక్తుమేవోపచక్రమే॥౧౩॥శైలేంద్రో హిమవాన్నామ ధాతూనామాకరో మహాన్ । తస్య క
న్యాద్వయం రామ రూపేణాప్రతిమం భువి॥ ౧౪॥ యా మేరుదుహితా రామ తయోర్మాతా సుమధ్యమా । నామ్నా మనో
రమా నామ పత్నీ హిమవతః ప్రియా॥ ౧౫॥ తస్యాం గంగేయమభవజ్జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా। ఉమా నామ ద్వితీయాభూ
న్నామ్నా తస్యైవ రాఘవ॥ ౧౬॥ అథ జ్యేష్ఠాం సురాస్సర్వే దేవతార్థచికీర్షయా। శైలేంద్రం వరయామాసుర్గంగాం త్రి

పథగాం నదీమ్॥ ౧౭॥ దదౌ ధర్మేణ హిమవాం స్తనయాం లోకపావనీం। స్వచ్ఛందపథగాం గంగాం త్రైలోక్యహితకా
మ్యయా॥౧౮॥ ప్రతిగృహ్య తతో దేవా స్త్రిలోకహితకారిణః। గంగామాదాయ తేగచ్ఛన్ కృతార్థేనాంతరాత్మనా॥ ౧౯
యా చాన్యా శైలదుహితా కన్యాసీ ద్రఘునందన। ఉగ్రం సా వ్రతమాస్థాయ తపస్తేపే తపోధనా॥ ౨౦॥ ఉగ్రేణ తపసా
యుక్తాం దదౌ శైలవరస్సుతాం। రుద్రాయాప్రతిరూపాయ ఉమాం లోకనమస్కృతాం॥ ౨౧॥ ఏతే తే శైలరాజస్యసు
తే లోకనమస్కృతే గంగా చ సరితాం శ్రేష్ఠా ఉమాదేవీ చ రాఘవ॥ ౨౨॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథా త్రిపథగా నదీ।
ఖం గతా ప్రథమం తాత గతిం గతిమతాం వర॥ ౨౩॥ సైషా సురనదీ రమ్యా శైలేంద్రస్య సుతా తదా। సురలోకం సమారూఢా
విపాపా జలవాహినీ॥ ౨౪॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- పంచత్రింశస్సర్గః. *****************************

ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్నుభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ। ప్రతినంద్య కథాం వీరావూచతు ర్మునిపుంగవం॥౧॥ ధర్మయుక్తమి
దం బ్రహ్మన్ కథితం పరమం త్వయా। దుహితు శ్శైలరాజస్య జ్యేష్ఠాయా వక్తుమర్హసి॥ విస్తరం విస్తరజ్ఞోసి దివ్యమానుష
సంభవం॥ ౨॥ త్రీన్ పథో హేతునా కేన ప్లావయేల్లోకపావనీ॥౩॥ కథం గంగా త్రిపథగా విశ్రుతా సరిదుత్తమా। త్రిషు
లోకేషు ధర్మజ్ఞ కర్మభి కైస్సమన్వితా॥ ౪॥ తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే విశ్వామిత్ర స్తపోధనః। నిఖిలేన కథాం సర్వా మృషిమ
ధ్యే న్యవేదయత్॥౫॥ పురా రామ కృతోద్వాహో నీలకంఠో మహాతపాః। దృష్ట్వా చ స్పృహయా దేవీం మైథునాయో
పచక్రమే॥౬॥ శితికంఠస్య దేవస్య దివ్యం వర్షశతం గతం। న చాపి తనయో రామ తస్యామాసీత్పరంతప॥ ౭॥ తతో దేవా
స్సముద్విగ్నాః పితామహపురోగమాః। యదిహోత్పద్యతే భూతం కస్తత్ప్రతిసహిష్యతే॥ ౮॥ అభిగమ్య సురాస్సర్వే
ప్రణిపత్యేదమబ్రువన్॥ ౮½ ॥దేవదేవ మహాదేవ లోకస్యాస్య హితే రత॥ సురాణాం ప్రణిపాతేన ప్రసాదం కర్తుమర్హసి॥
౯½॥ న లోకా ధారయిష్యంతి తవ తేజస్సురోత్తమ॥ బ్రాహ్మేణ తపసా యుక్తో దేవ్యా సహ తపశ్చర॥ ౧౦½॥ త్రైలోక్యహి
తకామార్థం తేజ స్తేజసి ధారయ॥౧౧॥ (రక్ష సర్వానిమాన్ లోకాన్నాలోకం కర్తుమర్హసి) దేవతానాం వచశ్శ్రుత్వా
సర్వలోకమహేశ్వరః। బాఢమిత్యబ్రవీత్సర్వాన్ పునశ్చేదమువాచహ॥ ౧౨॥ ధారయిష్యామ్యహం తేజ స్తేజస్యేవ స
హోమయా। త్రిదశాః పృథివీ చైవ నిర్వాణమధిగచ్ఛతు॥ ౧౩॥ యదిదం క్షుభితం స్థానాన్మమ తేజో హ్యనుత్తమం। ధార
యిష్యతి కస్తన్మే బ్రువంతు సురసత్తమాః॥ ౧౪॥ ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచుర్వృషభధ్వజం। యత్తేజః క్షు
భితం హ్యేతత్తద్ధరా ధారయిష్యతి॥౧౫॥ ఏవముక్తస్సురపతిః ప్రముమోచ మహీతలే। తేజసా పృథివీ యేన వ్యాప్తా సగిరికాన
నా॥ ౧౬॥ తతో దేవాః పునరిదమూచుశ్చాథ హుతాశనం। ప్రవిశ త్వం మహాతేజో రౌద్రం వాయుసమన్వితః॥ ౧౭॥ తదగ్ని
నా పునర్వ్యాప్తం సంజాతశ్శ్వేతపర్వతః। దివ్యం శరవణం చైవ పావకాదిత్యసన్నిభం॥ యత్ర జాతో మహాతేజాః కా
ర్తికేయోగ్నిసంభవః॥౧౮½॥ అథోమాం చ శివం చైవ దేవాస్సర్షిగణాస్తదా॥ పూజయామాసురత్యర్థం సుప్రీతమనస
స్తతః॥౧౯½॥ అథ శైలసుతా రామ త్రిదశానిదమబ్రవీత్॥ (అప్రియస్య కృతస్యాద్య ఫలం ప్రాప్స్యథ మే సురాః। ఇత్యు
క్త్వా సలిలం గృహ్య పార్వతీ భాస్కరప్రభా।) సమన్యురశపత్సర్వాన్ క్రోధసంరక్తలోచనా॥ ౨౦½॥ యస్మాన్నివారి
తా చైవ సంగతిః పుత్రకామ్యయా। అపత్యం స్వేషు దారేషు తస్మాన్నోత్పాదయిష్యథ॥ ౨౧½॥ అద్య ప్రభృతి యుష్మాకమ
ప్రజాస్సంతు పత్నయః। ఏవముక్త్వా సురాన్ సర్వాన్ శశాప పృథివీమపి॥ ౨౨½॥ అవనే నైకరూపా త్వం బహుభార్యా భ
విష్యసి॥ న చ పుత్రకృతాం ప్రీతిం మత్క్రోధకలుషీకృతా। ప్రాప్స్యసి త్వం సుదుర్మేధే మమ పుత్రమనిచ్ఛతీ॥ ౨౪॥ తాన్
సర్వాన్ వ్రీడితాన్ దృష్ట్వా సురాన్ సురపతి స్తదా। గమనాయోపచక్రామ దిశం వరుణపాలితాం॥ ౨౫॥ స గత్వా తప ఆతి
ష్ఠత్పార్శ్వే తస్యోత్తరే గిరౌ। హిమవత్ప్రభవే శృంగే సహ దేవ్యా మహేశ్వరః॥ ౨౬॥ ఏష తే విస్తరో రామ శైలపుత్ర్యా
నివేదితః। గంగాయాః ప్రభవం చైవ శృణు మే సహ లక్ష్మణః॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- షట్త్రింశస్సర్గః. ******

తప్యమానే తపో దేవే దేవాస్సర్షిగణాః పురా। సేనాపతిమభీప్సంతః పితామహముపాగమన్॥౧॥ తతోబ్రువన్ సు
రాస్సర్వే భగవంతం పితామహం। ప్రణిపత్య సురాస్సర్వే సేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః॥ ౨॥ యో నస్సేనాపతిర్దేవ దత్తో
భగవతా పురా। (స నజాతోద్య భగవన్నస్మద్వైరినిబర్హణః। త్వత్పితా భగవాన్ శర్వో హిమవచ్ఛిఖరే ద్యవై) తపః పరమ
మాస్థాయ తప్యతే స్మ స హోమయా॥ ౩॥ యదత్రానంతరం కార్యం లోకానాం హితకామ్యయా। సంవిధత్స్వ విధాన
జ్ఞ త్వం హి నః పరమా గతిః॥ ౪॥ దేవతానాం వచశ్శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః। సాంత్వయన్ మధురైర్వాక్యై స్త్రిద
శానిదమబ్రవీత్॥ ౫॥ శైలపుత్ర్యా యదుక్తం తన్న ప్రజాస్సంతు పత్నిషు। తస్యా వచనమక్లిష్టం సత్యమేతన్న సంశ
యః॥౬॥ ఇయమాకాశగా గంగా యస్యాం పుత్రం హుతాశనః। జనయిష్యతి దేవానాం సేనాపతిమరిందమం॥ ౭॥ జ్యేష్ఠా
శైలేంద్రదుహితా మానయిష్యతి తత్సుతం। ఉమాయాస్తద్బహుమతం భవిష్యతి న సంశయః॥ ౮॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం త

స్యక్కృశాఖారఘునందన|ప్రణిపత్యసురాస్సర్వేపితామహమపూజయన్॥ ౯॥ తేగత్వాపర్వతంరామకైలాసంధాతు
మండితం| అగ్నింనియోజయామాసుఃపుత్రార్థంసర్వదైవతాః॥౧౦॥ దేవకార్యమిదందేవసంవిధత్స్వహుతాశన|శై
లపుత్ర్యాంమహాతేజోగంగాయాంతేజఉత్సృజ॥౧౧॥దేవతానాంప్రతిజ్ఞాయగంగామభ్యేత్యపావకః| గర్భంధార
యవై దేవిదేవతానామిదంప్రియం॥ ౧౨ ॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాదివ్యంరూపమధారయత్ | దృష్ట్వాతన్మహిమానం
ససమంతాదవకీర్యత॥ ౧౩ ॥సమంతతస్తదాదేవీమభ్యషించతపావకః| సర్వస్రోతాంసిపూర్ణానిగంగాయారఘునంద
న॥ ౧౪॥ తమువాచతతోగంగాసర్వదేవపురోహితం| అశక్తాధారణేదేవతవతేజస్సముద్ధతం॥ దహ్యమానాగ్నినాతేన
సంప్రవ్యథితచేతనా ॥ ౧౫½॥ అథాబ్రవీదిదంగంగాంసర్వదేవహుతాశనః ॥ ఇహహైమవతేపాదేగర్భోయంసన్నివే
శ్యతాం॥ ౧౬½॥ శ్రుత్వాత్వగ్నివచోగంగాతంగర్భమతిభాస్వరం॥ ఉత్ససర్జమహాతేజస్స్రోతోభ్యోహితదానఘ॥
౧౭½॥ యదస్యాంనిర్గతంతస్మాత్తప్తజాంబూనదప్రభం॥ కాంచనంధరణీంప్రాప్తంహిరణ్యమమలంశుభం॥౧౮½॥తా
మ్రంకార్ష్ణాయసంచైవతైక్ష్ణ్యాదేవాభిజాయత ॥ మలంతస్యాభవత్తత్రత్రపుసీసకమేవచ ॥ ౧౯½ ॥ తదేతద్ధరణీం
ప్రాప్యనానాధాతురవర్ధత ॥ ౨౦ ॥ నిక్షిప్తమాత్రేగర్భేతుతేజోభిరభిరంజితం | సర్వంపర్వతసన్నద్ధంసౌవర్ణమభవ
ద్వనం॥ ౨౧॥ జాతరూపమితిఖ్యాతంతదాప్రభృతిరాఘవ| సువర్ణంపురుషవ్యాఘ్రహుతాశనసమప్రభం॥౨౨॥తృణవృ
క్షలతాగుల్మంసర్వంభవతికాంచనం॥ ౨౨½॥ తంకుమారంతతోజాతంసేంద్రాస్సహమరుద్గణాః॥ క్షీరసంభావనార్థా
యకృత్తికాస్సమయోజయన్॥౨౩½॥ తాఃక్షీరంజాతమాత్రస్యకృత్వాసమయముత్తమం॥ దదుఃపుత్రోయమస్మాకం
సర్వాసామితినిశ్చితాః॥ ౨౪½॥ తతస్తుదేవతాస్సర్వాఃకార్తికేయఇతిబ్రువన్॥పుత్రస్త్రైలోక్యవిఖ్యాతోభవిష్యతినసం
శయః॥౨౫½॥తేషాంతద్వచనంశ్రుత్వాస్కన్నంగర్భపరిస్రవే॥స్నాపయన్పరయాలక్ష్మ్యాదీప్యమానంయథానలం॥
౨౬½॥స్కందఇత్యబ్రువన్దేవాఃస్కన్నంగర్భపరిస్రవాత్॥కార్తికేయంమహాభాగంకాకుత్స్థజ్వలనోపమం॥౨౭½॥
ప్రాదుర్భూతంతతఃక్షీరంకృత్తికానామనుత్తమం॥ షణ్ణాంషడాననోభూత్వాజగ్రాహస్తనజంపయః॥ ౨౮½॥ గృహీ
త్వాక్షీరమేకాహ్నాసుకుమారవపుస్తదా॥ అజయత్స్వేనవీర్యేణదైత్యసైన్యగణాన్విభుః॥౨౯½॥ సురసేనాగణపతింత
తస్తమతులద్యుతిం ॥ అభ్యషించన్సురగణాస్సమేత్యాగ్నిపురోగమాః ॥ ౩౦½ ॥ ఏషతేరామ గంగాయావిస్త
రోభిహితోమయా ॥ కుమారసంభవశ్చైవ ధన్యఃపుణ్యస్తథైవచ ॥ ౩౧½ ॥ భక్తశ్చయఃకార్తికేయేకాకుత్స్థభువి
మానవః ॥ ఆయుష్మాన్పుత్రపౌత్రైశ్చస్కందసాలోక్యతాంవ్రజేత్ ॥ ౩౨½ ॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-సప్తత్రిం
శస్సర్గః. ********************** తాంతథాకౌశికోరామే నివేద్యకుశికాత్మజః | పునరేవాపరంవాక్యం
కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ అయోధ్యాధిపతిశ్శూరః పూర్వమాసీన్నరాధిపః | సగరోనామధర్మాత్మా ప్రజా
కామస్సచాప్రజః ॥ ౨ ॥ వైదర్భదుహితారామ కేశినీనామనామతః | జ్యేష్ఠాసగరపత్నీసా ధర్మిష్ఠాసత్యవాదినీ ॥
౩ ॥ అరిష్టనేమిదుహితారూపేణాప్రతిమాభువి | ద్వితీయాసగరస్యాసీత్పత్నీసుమతిసంజ్ఞితా॥౪॥తాభ్యాంసహత
దారాజాపత్నీభ్యాంతప్తవాంస్తపః | హిమవంతంసమాసాద్యభృగుప్రస్రవణేగిరౌ॥౫॥ అథవర్షశతేపూర్ణేతపసారా
ధితోమునిః|సగరాయవరంప్రాదాద్భృగుస్సత్యవతాంవరః॥ ౬ ॥అపత్యలాభస్సుమహాన్భవిష్యతితవానఘ|కీర్తించా
ప్రతిమాంలోకేప్రాప్స్యసేపురుషర్షభ॥ ౭॥ ఏకాజనయితాతాతపుత్రంవంశకరంతవ| షష్టిఃపుత్రసహస్రాణిఅపరా
జనయిష్యతి॥౮॥భాషమాణంమహాత్మానంరాజపుత్ర్యౌప్రసాద్యతం| ఊచతుఃపరమప్రీతేకృతాంజలిపుటేతదా॥ ౯ ॥
ఏకఃకస్యాస్సుతోబ్రహ్మన్కాబహూన్జనయిష్యతి| శ్రోతుమిచ్ఛావహేబ్రహ్మన్సత్యమస్తువచస్తవ ॥ ౧౦॥ తయో
స్తద్వచనంశ్రుత్వాభృగుఃపరమధార్మికః|ఉవాచపరమాంవాణీంస్వచ్ఛందోత్రవిధీయతాం॥౧౧॥ఏకోవంశకరోవా
స్తుబహవోవామహాబలాః | కీర్తిమంతోమహోత్సాహాఃకావాకంవరమిచ్ఛతి॥౧౨॥మునేస్తువచనంశ్రుత్వాకేశినీర
ఘునందన| పుత్రంవంశకరంరామజగ్రాహనృపసన్నిధౌ॥౧౩॥షష్టిఃపుత్రసహస్రాణిసుపర్ణభగినీతదా|మహోత్సా
హాన్కీర్తిమతోజగ్రాహసుమతిస్సుతాన్ ॥౧౪ ॥ ప్రదక్షిణమృషింకృత్వాశిరసాభిప్రణమ్యచ|జగామస్వపురంరాజా
సభార్యోరఘునందన॥౧౫॥అథకాలేగతేతస్మిన్జ్యేష్ఠాపుత్రంవ్యజాయత| అసమంజఇతిఖ్యాతంకేశినీసగరాత్మజం॥౧౬
సుమతిస్తునరవ్యాఘ్రగర్భతుంబంవ్యజాయత| షష్టిఃపుత్రసహస్రాణితుంబభేదాద్వినిస్సృతాః ॥ ౧౭ ॥ ఘృతపూర్ణే
షుకుంభేషుధాత్ర్యస్తాన్సమవర్ధయన్| కాలేనమహతాసర్వేయౌవనంప్రతిపేదిరే॥౧౮॥ అథదీర్ఘేణకాలేనరూపయౌ
వనశాలినః| షష్టిఃపుత్రసహస్రాణిసగరస్యాభవంస్తదా॥ ౧౯॥సచజ్యేష్ఠోనరశ్రేష్ఠసగరస్యాత్మసంభవః | బాలాన్గృ
హీత్వాతుజలేసరయ్వారఘునందన॥ ప్రక్షిప్యప్రహసన్నిత్యంమజ్జతస్తాన్సమీక్ష్యవై ॥ ౨౦½॥ ఏవంపాపసమాచార

జ్ఞాత్వా పితామహం వధం। దుఃఖోపహతయా బుద్ధ్యా నిశ్చయం నాధ్యగచ్ఛత॥౫॥ కథం గంగావతరణం కథం తేషాం జలక్రియా। తారయేయం కథం చైనానితి చింతాపరోఽభవత్॥ ౬॥ తస్య చింతయతో నిత్యం ధర్మేణ విదితాత్మనః। పుత్రో భగీరథో నామ జజ్ఞే పరమధార్మికః॥ ౭॥ దిలీపస్తు మహాతేజా యజ్ఞైర్బహుభిరిష్టవాన్। త్రింశద్వర్షసహస్రాణి రాజా రాజ్యమకారయత్॥ ౮॥ అగత్వా నిశ్చయం రాజా తేషాముద్ధరణం ప్రతి। వ్యాధినా నరశార్దూల కాలధర్మముపేయివాన్॥౯॥ ఇంద్రలోకం గతో రాజా స్వార్జితేనైవ కర్మణా। రాజ్యే భగీరథం పుత్రమభిషిచ్య నరర్షభః॥౧౦॥ భగీరథస్తు రాజర్షిర్ధార్మికో రఘునందన। అనపత్యో మహాతేజాః ప్రజాకామః (౧౦౹) స చాప్రజః॥ మంత్రిష్వాధాయ తద్రాజ్యం గంగావతరణే రతః॥౧౧౹॥ స తపో దీర్ఘమాతిష్ఠద్గోకర్ణే రఘునందన॥ ఊర్ధ్వబాహుః పంచతపా మాసాహారో జితేంద్రియః॥ ౧౨॥ తస్య వర్షసహస్రాణి ఘోరే తపసి తిష్ఠతః॥ అతీతాని మహాబాహో (౧౩।) తస్య రాజ్ఞో మహాత్మనః। సుప్రీతో భగవాన్ బ్రహ్మా ప్రజానాం పతిరీశ్వరః॥౧౪॥ తతస్సురగణైస్సార్ధముపాగమ్య పితామహః। భగీరథం మహాత్మానం తప్యమానమథాబ్రవీత్॥ ౧౫॥ భగీరథ మహాభాగ ప్రీతస్తేఽహం జనేశ్వర। తపసా చ సుతప్తేన వరం వరయ సువ్రత॥ ౧౬॥ తము వాచ మహాతేజాస్సర్వలోకపితామహం। భగీరథో మహాభాగః కృతాంజలిరుపస్థితః॥౧౭॥ యది మే భగవన్ ప్రీతో యద్యస్తి తపసః ఫలమ్। సగరస్యాత్మజాస్సర్వే మత్తస్సలిలమాప్నుయుః॥ ౧౮॥ గంగాయాస్సలిలక్లిన్నే భస్మన్యేషాం మహాత్మనాం। స్వర్గం గచ్ఛేయురత్యంతం సర్వే మే ప్రపితామహాః॥౧౯॥ దేయా చ సంతతిర్దేవ నావసీదేత్కులం చ నః। ఇక్ష్వాకూణాం కులే దేవ ఏష మేఽస్తు వరః పరః॥౨౦॥ ఉక్తవాక్యం తు రాజానం సర్వలోకపితామహః। ప్రత్యువాచ శుభాం వాణీం మధురాం మధురాక్షరాం॥౨౧॥ మనోరథో మహానేష భగీరథ మహారథ। ఏవం భవతు భద్రం తే ఇక్ష్వాకుకులవర్ధన॥ ౨౨॥ ఇయం హైమవతీ గంగా జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా। తాం వై ధారయితుం శక్తో హరస్తత్ర నియుజ్యతాం॥ ౨౩॥ గంగాయాః పతనం రాజన్ పృథివీ న సహిష్యతి। తాం వై ధారయితుం వీర నాన్యం పశ్యామి శూలినః॥ ౨౪॥ తమేవముక్త్వా రాజానం గంగాం చాభాష్య లోకకృత్। జగామ త్రిదివం దేవస్సహ దేవైర్మరుద్గణైః॥౨౫॥ ఇతి ద్విచత్వారింశస్సర్గః.........*

దేవదేవే గతే తస్మిన్ సోఽంగుష్ఠాగ్రనిపీడితాం। కృత్వా వసుమతీం రామ సంవత్సరముపాసత॥౧॥ (ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబో వాయుభక్షో నిరాశ్రయః। అచలస్స్థాణువత్ స్థిత్వా రాత్రిందివమరిందమ ॥) అథ సంవత్సరే పూర్ణే సర్వలోకనమస్కృతః। ఉమాపతిః పశుపతీ రాజానమిదమబ్రవీత్॥౨॥ ప్రీతస్తేఽహం నరశ్రేష్ఠ కరిష్యామి తవ ప్రియం। శిరసా ధారయిష్యామి శైలరాజసుతామహం॥౩॥ తతో హైమవతీ జ్యేష్ఠా సర్వలోకనమస్కృతా। తదా సాతిమహద్రూపం కృత్వా వేగం చ దుస్సహం॥ ఆకాశాదపతద్రామ శివే శివశిరస్యుత॥౪౹॥ అచింతయచ్చ సా దేవీ గంగా పరమదుర్ధరా॥ విశామ్యహం హి పాతాళం స్రోతసా గృహ్య శంకరం॥౫౹॥ తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధస్తు భగవాన్ హరః॥ తిరోభావయితుం బుద్ధిం చక్రే త్రినయనస్తదా॥౬౹॥ సా తస్మిన్ పతితా పుణ్యా పుణ్యే రుద్రస్య మూర్ధని॥ హిమవత్ప్రతిమే రామ జటామండలగహ్వరే॥ ౭౹॥ సా కథంచిన్మహీం గంతుం నాశక్నోద్యత్నమాస్థితా॥ నైవ సా నిర్గమం లేభే జటామండలమోహితా॥ ౮౹॥ తత్రైవాబంభ్రమద్దేవీ సంవత్సరగణాన్ బహూన్॥ తామపశ్యత్ పునస్తత్ర తపః పరమమాస్థితః॥ ౯౹॥ అనేన తోషితశ్చాభూదత్యర్థం రఘునందన। విససర్జ తతో గంగాం హరో బిందుసరః ప్రతి ॥ ౧౦౹॥ తస్యాం విసృజ్యమానాయాం సప్త స్రోతాంసి జజ్ఞిరే॥౧౧॥ హ్లాదినీ పావనీ చైవ నలినీ చ తథాపరా। తిస్రః ప్రాచీం దిశం జగ్ముర్గంగాశ్శివజలాశ్శుభాః॥ ౧౨॥ సుచక్షుశ్చైవ సీతా చ సింధుశ్చైవ మహానదీ। తిస్రస్త్వేతా దిశం జగ్ముః ప్రతీచీం తు శుభోదకాః॥ ౧౩॥ సప్తమీ చాన్వగాత్తాసాం భగీరథమథో నృపం॥ ౧౩౹॥ భగీరథోఽపి రాజర్షిర్దివ్యం స్యందనమాస్థితః ॥ ప్రాయాదగ్రే మహాతేజా గంగా తం చాప్యనువ్రజత్॥౧౪౹॥ గగనాచ్ఛంకరశిరస్తతో ధరణిమాశ్రితా। వ్యసర్పత జలం తత్ర తీవ్రశబ్దపురస్కృతం ॥౧౫౹॥ మత్స్యకచ్ఛపసంఘైశ్చ శింశుమారగణైస్తదా। పతద్భిః పతితైశ్చాన్యైర్వ్యరోచత వసుంధరా ॥ ౧౬౹॥ తతో దేవర్షిగంధర్వా యక్షాస్సిద్ధగణాస్తదా । వ్యలోకయంత తే తత్ర గగనాద్గాం గతాం తథా ॥౧౭౹॥ విమానైర్నగరాకారైర్హయైర్గజవరైస్తదా। పారిప్లవగతైశ్చాపి దేవతాస్తత్ర విష్ఠితాః॥౧౮౹॥ తదద్భుతతమం లోకే గంగాపతనముత్తమం। దిదృక్షవో దేవగణాస్సమీయురమితౌజసః ॥ ౧౯౹॥ సంపతద్భిస్సురగణైస్తేషాం చాభరణౌజసా। శతాదిత్యమివాభాతి గగనం గతతోయదం ॥౨౦౹॥ శింశుమారోరగగణైర్మీనైరపి చ చంచలైః। విద్యుద్భిరివ విక్షిప్తమాకాశమభవత్తదా॥ ౨౧౹॥ పాండురైస్సలిలోత్పీడైః కీర్యమాణైస్సహస్రధా। శారదాభ్రైరివాకీర్ణం గగనం హంససంప్లవైః॥౨౨౹॥ క్వచిద్ద్రుతతరం యాతి కుటిలం క్వచిదాయతం। వినతం క్వచిదుద్భూతం క్వచిద్యాతి శనైశ్శనైః ॥ ౨౩౹ ॥ సలిలేనైవ సలిలం క్వచిదభ్యాహతం పునః। ముహురూర్ధ్వముఖం గత్వా పపాత వసుధాతలం॥ ౨౪౹॥ తచ్ఛంకరశిరోభ్రష్టం భ్రష్టం భూమితలే పునః। వ్యరోచత తదా

తోయంనిర్మలంగతకల్మషం ॥ ౨౫ ॥ తత్రదేవర్షిగంధర్వావసుధాతలవాసినః ॥ భవాంగపతితంతోయంపవిత్రమితిప
స్పృశుః ॥ ౨౬ ॥ శాపాత్ ప్రపతితాయేచగగనాద్వసుధాతలం॥ కృత్వాతత్రాభిషేకం తేబభూవుర్గతకల్మషాః॥
౨౭॥ ధూతపాపాఃపునస్తేనతోయేనాథసుభాస్వతా॥ పునరాకాశమావిశ్యస్వాఁల్లోకాన్ ప్రతిపేదిరే॥ ౨౮॥ ము
ముదేముదితోలోకస్తేనతోయేనభాస్వతా॥ కృతాభిషేకోగంగాయాంబభూవవిగతక్లమః॥౨౯॥ భగీరథోపిరాజర్షిర్ది
వ్యంస్యందనమాస్థితః॥ప్రాయాదగ్రేమహాతేజాస్తంగంగాపృష్ఠతోన్వగాత్ ॥ ౩౦ ॥ దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వేదైత్య
దానవరాక్షసాః ॥ గంధర్వయక్షప్రవరాస్సకిన్నరమహోరగాః । సర్వాశ్చాప్సరసోరామ భగీరథరథానుగాం ॥
గంగామన్వగమన్ప్రీతాస్సర్వేజలచరాశ్చయే॥౩౨॥ యతోభగీరథోరాజాతతోగంగాయశస్వినీ॥ జగామసరితాం
శ్రేష్ఠాసర్వపాపవినాశినీ॥౩౩॥ తతోహియజమానస్యజహ్నోరద్భుతకర్మణః॥ గంగాసంప్లావయామాసయజ్ఞ
వాటంమహాత్మనః॥౩౪॥ తస్యావలేపనంజ్ఞాత్వాక్రుద్ధోయజ్వాతురాఘవ॥ అపిబచ్చజలంసర్వంగంగాయాఃపరమా
ద్భుతం॥౩౫॥ తతోదేవాస్సగంధర్వాఋషయశ్చసువిస్మితాః॥ పూజయంతిమహాత్మానంజహ్నుంపురుషసత్తమం।
గంగాంచాపినయంతిస్మదుహితృత్వేమహాత్మనః॥౩౬॥తతస్తుష్టోమహాతేజాశ్శ్రోత్రాభ్యామసృజత్పునః।తస్మాజ్జహ్ను
సుతాగంగాప్రోచ్యతేజాహ్నవీతిచ॥౩౭॥ జగామచపునర్గంగాభగీరథరథానుగా। సాగరంచాపిసంప్రాప్తాసాసరి
త్ప్రవరాతదా॥ రసాతలముపాగచ్ఛత్సిద్ధ్యర్థంతస్యకర్మణః॥ ౩౯॥ భగీరథోపిరాజర్షిర్గంగామాదాయయత్న
తః॥పితామహాన్భస్మకృతానపశ్యద్దీనచేతనః॥ ౪౦ ॥ అథతద్భస్మనాంరాశింగంగాసలిలముత్తమం॥ప్లావయద్ధూతపా
ప్మానస్స్వర్గంప్రాప్తారఘూత్తమ॥౪౧॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః. ****************

సగత్వాసాగరంరాజాగంగయానుగతస్తదా । ప్రవివేశతలంభూమేర్యత్రతేభస్మసాత్కృతాః॥౧॥భస్మన్యథా
ప్లుతేరామగంగాయాస్సలిలేనవై। సర్వలోకప్రభుర్బ్రహ్మారాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨॥తారితానరశార్దూలదివంయా
తాశ్చదేవవత్। షష్టిఃపుత్రసహస్రాణిసగరస్యమహాత్మనః॥ ౩॥ సాగరస్యజలంలోకేయావత్ స్థాస్యతిపార్థివ।సగర
స్యాత్మజాస్తావత్స్వర్గేస్థాస్యంతిదేవవత్ ॥ ౪॥ ఇయంచదుహితాజ్యేష్ఠాతవగంగాభవిష్యతి। త్వత్కృతేనచనామ్నాథ
లోకేస్థాస్యతివిశ్రుతా॥౫॥ గంగాత్రిపథగారాజన్దివ్యాభాగీరథీతిచ। త్రీన్పథోభావయంతీతితతస్త్రిపథగాస్మృతా॥
౬॥ పితామహానాంసర్వేషాంత్వమత్రమనుజాధిప। కురుష్వసలిలంరాజన్ప్రతిజ్ఞామపవర్జయ ॥ ౭॥ పూర్వకేణహితే
రాజంస్తేనాతియశసాతదా। ధర్మిణాంప్రవరేణాపినైషప్రాప్తోమనోరథః॥౮॥ తథైవాంశుమతాతాతలోకేప్రతిమతే
జసా। గంగాంప్రార్థయతానేతుంప్రతిజ్ఞానాపవర్జితా॥ ౯॥ రాజర్షిణాగుణవతామహర్షిసమతేజసా। మత్తుల్యతపసా
చైవక్షత్రధర్మస్థితేనచ ॥ దిలీపేనమహాభాగతవపిత్రాతితేజసా । పునర్నశంకితానేతుంగంగాంప్రార్థయతానఘ॥
౧౧॥సాత్వయాసమతిక్రాంతాప్రతిజ్ఞాపురుషర్షభ। ప్రాప్తోసిపరమంలోకేయశఃపరమసంమతం ॥ ౧౨॥ యచ్చగం
గావతరణంత్వయాకృతమరిందమ। అనేనచభవాన్ప్రాప్తోధర్మస్యాయతనంమహత్ ॥ ౧౩॥ప్లావయస్వత్వమాత్మా
నంనరోత్తమసదోచితే। సలిలేపురుషవ్యాఘ్రశుచిఃపుణ్యఫలోభవ॥ ౧౪॥ పితామహానాంసర్వేషాంకురుష్వసలిలక్రి
యాం। స్వస్తితేస్తుగమిష్యామిస్వంలోకంగమ్యతాంనృప॥౧౫॥ ఇత్యేవముక్త్వాదేవేశస్సర్వలోకపితామహః । యథా
గతంతథాగచ్ఛద్దేవలోకంమహాయశాః॥ ౧౬॥ భగీరథోపిరాజర్షిఃకృత్వాసలిలముత్తమం । యథాక్రమంయథాన్యా
యంసాగరాణాంమహాయశాః॥ కృతోదకశ్శుచీరాజాస్వపురంప్రవివేశహ। సమృద్ధార్థోరఘుశ్రేష్ఠస్వరాజ్యంప్రశశా
సహ॥౧౮॥ ప్రముమోదచలోకస్తంనృపమాసాద్యరాఘవ।నష్టశోకస్సమృద్ధార్థోబభూవవిగతజ్వరః॥ ౧౯॥ ఏషతేరా
మగంగాయావిస్తరోభిహితోమయా। స్వస్తిప్రాప్నుహిభద్రంతేసంధ్యాకాలోతివర్తతే ॥ ౨౦॥ ధన్యంయశస్యమా
యుష్యంపుత్ర్యంస్వర్గ్యమతీవచ । యశ్శ్రావయతివిప్రేషుక్షత్రియేష్వితరేషుచ ॥ ప్రీయంతేపితరస్తస్యప్రీయంతే
దైవతానిచ॥ ౨౧॥ ఇదమాఖ్యానమవ్యగ్రోగంగావతరణంశుభం।యశ్శృణోతిచకాకుత్స్థసర్వాన్కామానవాప్ను
యాత్ ।సర్వేపాపాఃప్రణశ్యంతిఆయుఃకీర్తిశ్చవర్ధతే॥౨౩॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః. ***

విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వారాఘవస్సహలక్ష్మణః। విస్మయంపరమంగత్వావిశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥౧॥అత్యద్భు
తమిదంబ్రహ్మన్కథితంపరమంత్వయా। గంగావతరణంపుణ్యంసాగరస్యాపిపూరణం ॥ ౨॥ తస్యసాశర్వరీసర్వాసహ
సౌమిత్రిణాతదా । జగామచింతయానస్యవిశ్వామిత్రకథాంశుభాం॥ ౩॥ తతఃప్రభాతేవిమలేవిశ్వామిత్రంమహామునిం।
ఉవాచరాఘవోవాక్యంకృతాహ్నికమరిందమః॥౪॥ గతాభగవతీరాత్రిశ్శ్రోతవ్యంపరమంశ్రుతం । క్షణభూతేవనా
రాత్రిస్సంవృత్తేయంమహాతపః॥ ఇమాంచింతయతస్సర్వాంనిఖిలేనకథాంతవ॥ ౫॥ తరామసరితాం శ్రేష్ఠాంపుణ్యాం

త్రిపథగాం నదీం ॥ నౌరేషా హి సుఖాస్తీర్ణా ఋషీణాం పుణ్యకర్మణాం । భగవంతమిహ ప్రాప్తం జ్ఞాత్వా త్వరితమాగతా ॥౭॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః । సంతారం కారయామాస సర్షిసంఘస్స రాఘవః ॥౮॥ ఉత్తరం తీరమాసాద్య సంపూజ్యర్షిగణం తదా । గంగాకూలే నివిష్టాస్తే విశాలాం దదృశుః పురీం ॥౯॥ తతో మునివరస్తూర్ణం జగామ సహ రాఘవః । విశాలాం నగరీం రమ్యాం దివ్యాం స్వర్గోపమాం తదా ॥ ౧౦ ॥ అథ రామో మహాప్రాజ్ఞో విశ్వామిత్రం మహామునిం । పప్రచ్ఛ ప్రాంజలిర్భూత్వా విశాలాముత్తమాం పురీం ॥౧౧॥ కతరో రాజవంశోऽయం విశాలాయాం మహామునే । శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే పరం కౌతూహలం హి మే ॥ ౧౨॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామస్య మునిపుంగవః । ఆఖ్యాతుం తత్సమారేభే విశాలస్య పురాతనం ॥ ౧౩॥ శ్రూయతాం రామ శక్రస్య కథాం కథయతశ్శుభాం । అస్మిన్ దేశే తు యద్వృత్తం తదపి శృణు రాఘవ ॥ ౧౪॥ పూర్వం కృతయుగే రామ దితేః పుత్రా మహాబలాః । అదితేశ్చ మహాభాగ వీర్యవంతస్సుధార్మికాః ॥౧౫॥ తతస్తేషాం నరశ్రేష్ఠ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనాం । అమరా అజరాశ్చైవ కథం స్యామ నిరామయాః ॥౧౬॥ తేషాం చింతయతాం రామ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనాం । క్షీరోదమథనం కృత్వా రసం ప్రాప్స్యామ తత్ర వై ॥ ౧౭॥ తతో నిశ్చిత్య మథనం యోక్త్రం కృత్వా చ వాసుకిం । మంథానం మందరం కృత్వా మమంథురమితౌజసః ॥౧౮॥ (అథ వర్షసహస్రేణ యోక్త్రసర్పశిరాంసి చ । వమంతోऽతివిషం తత్ర దదంశుర్దశనైశ్శిలాః ॥ ఉత్పపాతాగ్నిసంకాశం హాలాహలమహావిషం । తేన దగ్ధం జగత్సర్వం సదేవాసురమానుషం ॥ అథ దేవా మహాదేవం శంకరం శరణార్థినః । జగ్ముః పశుపతిం రుద్రం త్రాహి త్రాహీతి తుష్టువుః ॥ ఏవముక్తస్తతో దేవైర్దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః । ప్రాదురాసీత్తతోऽత్రైవ శంఖచక్రధరో హరిః ॥ ఉవాచైనం స్మితం కృత్వా రుద్రం శూలభృతం హరిః । దైవతైర్మథ్యమానే తు యత్పూర్వం సముపస్థితం ॥ తత్త్వదీయం సురశ్రేష్ఠ సురాణామగ్రజోऽసి యత్ । అగ్రపూజామిమాం మత్వా గృహాణేదం విషం ప్రభో ॥ ఇత్యుక్త్వా చ సురశ్రేష్ఠస్తత్రైవాంతరధీయత । దేవతానాం భయం దృష్ట్వా శ్రుత్వా వాక్యం తు శార్ఙ్గిణః ॥ హాలాహలం విషం ఘోరం సంజగ్రాహామృతోపమం । దేవాన్ విసృజ్య దేవేశో జగామ భగవాన్ హరః ॥ తతో దేవాసురాస్సర్వే మమంథూ రఘునందన । ప్రవివేశాథ పాతాళం మంథానః పర్వతోऽనఘ ॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాస్తుష్టువుర్మధుసూదనం । త్వం గతిస్సర్వభూతానాం విశేషేణ దివౌకసాం ॥ పాలయాస్మాన్ మహాబాహో గిరిముద్ధర్తుమర్హసి । ఇతి శ్రుత్వా హృషీకేశః కామఠం రూపమాస్థితః ॥ పర్వతం పృష్ఠతః కృత్వా శిశ్యే తత్రోదధౌ హరిః । పర్వతాగ్రం తు లోకాత్మా హస్తేనాక్రమ్య కేశవః ॥ దేవానాం మధ్యతః స్థిత్వా మమంథ పురుషోత్తమః ॥) అథ వర్షసహస్రేణ సదండస్సకమండలుః । పూర్వం ధన్వంతరిర్నామ అప్సరాశ్చ సువర్చసః ॥ ౧౯॥ అప్సు నిర్మథనాదేవ రసస్తస్మాద్వరస్త్రియః । ఉత్పేతుర్మనుజశ్రేష్ఠ తస్మాదప్సరసోऽభవన్ ॥౨౦॥ షష్టిః కోట్యోऽభవంస్తాసామప్సరాణాం సువర్చసాం । అసంఖ్యేయాస్తు కాకుత్స్థ యాస్తాసాం పరిచారికాః ॥౨౧॥ న తాస్స్మ పరిగృహ్ణంతి సర్వే తే దేవదానవాః । అప్రతిగ్రహణాత్తాశ్చ సర్వాస్సాధారణాః స్మృతాః ॥ ౨౨॥ వరుణస్య తతః కన్యా వారుణీ రఘునందన । ఉత్పపాత మహాభాగా మార్గమాణా పరిగ్రహం ॥ ౨౩ ॥ దితేః పుత్రా న తాం రామ జగృహుర్వరుణాత్మజాం । అదితేస్తు సుతా వీర జగృహుస్తామనిందితాం ॥ ౨౪॥ అసురాస్తేన దైతేయాస్సురాస్తేనాదితేస్సుతాః । హృష్టాః ప్రముదితాశ్చాసన్ వారుణీగ్రహణాత్సురాః ॥౨౫॥ ఉచ్చైశ్శ్రవా హయశ్రేష్ఠో మణిరత్నం చ కౌస్తుభం । ఉదతిష్ఠన్నరశ్రేష్ఠ తథైవామృతముత్తమం ॥ ౨౬॥ అథ తస్య కృతే రామ మహానాసీత్కులక్షయః । అదితేస్తు తతః పుత్రా దితేః పుత్రానసూదయన్ ॥౨౭॥ ఏకతోऽభ్యాగమన్ సర్వే హ్యసురా రాక్షసైస్సహ । యుద్ధమాసీన్మహాఘోరం వీర త్రైలోక్యమోహనం ॥౨౮॥ యదా క్షయం గతం సర్వం తదా విష్ణుర్మహాబలః । అమృతం సోऽహరత్తూర్ణం మాయామాస్థాయ మోహినీం ॥౨౯॥ యే గతాభిముఖం విష్ణుమక్షయం పురుషోత్తమం । సంపిష్టాస్తే తదా యుద్ధే విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా ॥౩౦॥ అదితేరాత్మజా వీరా దితేః పుత్రాన్నిజఘ్నిరే । తస్మిన్ ఘోరే మహాయుద్ధే దైతేయాదిత్యయోర్భృశం ॥ ౩౧॥ నిహత్య దితిపుత్రాంశ్చ రాజ్యం ప్రాప్య పురందరః । శశాస ముదితో లోకాన్ సర్షిసంఘాన్ సచారణాన్ ॥౩౨॥ ఇతి పంచచత్వారింశస్సర్గః. ***

హతేషు తేషు పుత్రేషు దితిః పరమదుఃఖితా । మారీచం కాశ్యపం రామ భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ హతపుత్రాస్మి భగవంస్తవ పుత్రైర్మహాబలైః । శక్రహంతారమిచ్ఛామి పుత్రం దీర్ఘతపోర్జితం ॥ ౨॥ సాహం తపశ్చరిష్యామి గర్భం మే దాతుమర్హసి । (బలవంతం మహేష్వాసం స్థితిజ్ఞం సమదర్శినం) ఈశ్వరం శక్రహంతారం త్వమనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥౩॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా మారీచః కాశ్యపస్తదా । ప్రత్యువాచ మహాతేజా దితిం పరమదుఃఖితాం ॥ ౪॥ ఏవం భవతు భద్రం తే శుచిర్భవ తపోధనే । జనయిష్యసి పుత్రం త్వం శక్రహంతారమాహవే ॥౫॥ పూర్ణే వర్షసహస్రే తు శుచిర్యది భవిష్యసి । పుత్రం త్రైలోక్యభర్తారం మత్తస్త్వం జనయిష్యసి ॥ ౬ ॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పాణినా సమమార్జ

తాం| ఏమాలభ్యతతస్స్వస్తీత్యుక్త్వాసతపసేయయా॥౭॥ గతేతస్మిన్నరశ్రేష్ఠదితిఃపరమహర్షితా। కుశప్లవనమాసా
ద్యతపస్తేపేసుదారుణం॥౮॥ తపస్తస్యాంహికుర్వంత్యాంపరిచర్యాంచకారహ। సహస్రాక్షోనరశ్రేష్ఠపరయాగుణ
సంపదా॥౯॥ అగ్నింకుశాన్కాష్ఠమపఃఫలంమూలంతథైవచ। న్యవేదయత్సహస్రాక్షోయచ్చాన్యదపికాంక్షితం॥౧౦
గాత్రసంవాహనైశ్చైవశ్రమాపనయనైస్తథా। శక్రస్సర్వేషుకాలేషుదితింపరిచచారహ॥ ౧౧॥అథవర్షసహస్రేతు
దశోనేరఘునందన| దితిఃపరమసంప్రీతాసహస్రాక్షమథాబ్రవీత్॥౧౨॥ యాచితేనసురశ్రేష్ఠతవపిత్రామహాత్మనా|
వరోవర్షసహస్రాంతేదత్తోమమసుతంప్రతి॥ ౧౩॥ తపశ్చరంత్యావర్షాణిదశవీర్యవతాంవర| అవశిష్టానిభద్రంతేభ్రా
తరంద్రక్ష్యసేతతః॥ ౧౪॥ తమహంత్వత్కృతేపుత్రసమాధాస్యేజయోత్సుకం| త్రైలోక్యవిజయంపుత్రసహభోక్ష్య
సివిజ్వరః॥౧౫॥ ఏవముక్త్వాదితిశ్శక్రంప్రాప్తేమధ్యందివాకరే| నిద్రయాపహృతాదేవీపాదౌకృత్వాథశీర్షతః॥ ౧౬॥
దృష్ట్వాతామశుచింశక్రఃపాదతఃకృతమూర్ధజాం। శిరస్స్థానేకృతౌపాదౌజహాసచముమోదచ॥ ౧౭॥ తస్యాశ్శరీరవివ
రంవివేశచపురందరః| గర్భంచసప్తధారామబిభేదపరమాత్మవాన్॥ ౧౮॥ భిద్యమానస్తతోగర్భోవజ్రేణశతపర్వణా॥
రురోదసుస్వరంరామతతోదితిరబుధ్యత॥౧౯॥ మారుదోమారుదశ్చేతిగర్భంశక్రోభ్యభాషత| బిభేదచమహాతేజారు
దంతమపివాసవః॥౨౦॥ నహంతవ్యోనహంతవ్యఇత్యేవందితిరబ్రవీత్। నిష్పపాతతతశ్శక్రోమాతుర్వచనగౌరవాత్॥
౨౧॥ ప్రాంజలిర్వజ్రసహితోదితింశక్రోభ్యభాషత| అశుచిర్దేవిసుప్తాసిపాదయోఃకృతమూర్ధజా॥ ౨౨॥ తదంతరమ
హంలబ్ధ్వాశక్రహంతారమాహవే|అభిదంసప్తధాదేవితన్మేత్వంక్షంతుమర్హసి॥౨౩॥ఇతి-షట్చత్వారింశస్సర్గః. ***

సప్తధాతుకృతేగర్భేదితిఃపరమదుఃఖితా|సహస్రాక్షందురాధర్షంవాక్యంసానునయాబ్రవీత్॥౧॥మమాపరా
ధాద్గర్భోయంసప్తధావిఫలీకృతః| నాపరాధోస్తిదేవేశతవాత్రబలసూదన॥ ౨॥ ప్రియంతుకర్తుమిచ్ఛామిమమగర్భవి
పర్యయే| మరుతాంసప్తసప్తానాంస్థానపాలాభవంత్విమే॥౩॥ వాతస్కంధాఇమేసప్తచరంతుదివిపుత్రక| మారుతాఇ
తివిఖ్యాతాదివ్యరూపామమాత్మజాః॥ ౪॥ బ్రహ్మలోకంచరత్వేకఇంద్రలోకంతథాపరః| దివివాయురితిఖ్యాతస్తృతీ
యోపిమహాయశాః॥౫॥చత్వారస్తుసురశ్రేష్ఠదిశోవైతవశాసనాత్। సంచరిష్యంతుభద్రంతేదేవభూతామమాత్మజాః
త్వత్కృతేనైవనామ్నాచమారుతాఇతివిశ్రుతాః॥ ౬॥తస్యాస్తద్వచనంశ్రుత్వాసహస్రాక్షఃపురందరః॥ ఉవాచ
ప్రాంజలిర్వాక్యందితింబలనిషూదనః॥౭॥ సర్వమేతద్యథోక్తంతేభవిష్యతినసంశయః॥ విచరిష్యంతిభద్రంతేదేవభూ
తాస్తవాత్మజాః॥౮॥ఏవంతౌనిశ్చయంకృత్వామాతాపుత్రౌతపోవనే॥జగ్మతుస్త్రిదివంరామకృతార్థావితినశ్శ్రుతం
౯॥ఏషదేశస్సకాకుత్స్థమహేంద్రాధ్యుషితఃపురా॥దితింయత్రతపస్సిద్ధామేవంపరిచచారసః॥ ౧౦॥ ఇక్ష్వాకోస్తు
నరవ్యాఘ్రపుత్రఃపరమధార్మికః॥ అలంబుసాయాముత్పన్నోవిశాలఇతివిశ్రుతః॥ ౧౧॥ తేనచాసీదిహస్థానేవిశాలేతి
పురీకృతా॥ విశాలస్యసుతోరామహేమచంద్రోమహాబలః॥ ౧౨॥ సుచంద్రఇతివిఖ్యాతోహేమచంద్రాదనంతరః॥
సుచంద్రతనయోరామధూమ్రాశ్వఇతివిశ్రుతః॥ ౧౩॥ ధూమ్రాశ్వతనయశ్చాపిసృంజయస్సమపద్యత॥ సృంజయ
స్యసుతశ్శ్రీమాన్సహదేవఃప్రతాపవాన్॥ ౧౪॥ కుశాశ్వస్సహదేవస్యపుత్రఃపరమధార్మికః॥కుశాశ్వస్యమహాతేజా
స్సోమదత్తఃప్రతాపవాన్॥౧౫॥ సోమదత్తస్యపుత్రస్తుకాకుత్స్థఇతివిశ్రుతః॥ ౧౬ ॥తస్యపుత్రోమహాతేజాస్సంప్ర
త్యేషపురీమిమాం| ఆవసత్యమరప్రఖ్యస్సుమతిర్నామదుర్జయః॥ ౧౭॥ ఇక్ష్వాకోస్తుప్రసాదేనసర్వేవైశాలికానృపాః|
దీర్ఘాయుషోమహాత్మానోవీర్యవంతస్సుధార్మికాః॥౧౮॥ఇహాద్యరజనీంరామసుఖంవత్స్యామహేవయం|శ్వఃప్రభాతే
నరశ్రేష్ఠజనకంద్రష్టుమర్హసి॥ ౧౯॥ సుమతిస్తుమహాతేజావిశ్వామిత్రముపాగతం। శ్రుత్వానరవరశ్రేష్ఠఃప్రత్యు
చ్ఛన్మహాయశాః॥౨౦॥పూజాంచపరమాంకృత్వాసోపాధ్యాయస్సబాంధవః| ప్రాంజలిఃకుశలంపృష్ట్వావిశ్వామిత్ర
మథాబ్రవీత్॥ ౨౧॥ ధన్యోస్మ్యనుగృహీతోస్మియస్యమేవిషయంమునిః| సంప్రాప్తోదర్శనంచైవనాస్తిధన్యతరోమ
యా॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే - సప్తచత్వారింశస్సర్గః. *********** పృష్ట్వాతుకుశలంతత్రపరస్పరసమా
గమే|కథాంతేసుమతిర్వాక్యంవ్యాజహారమహామునిం॥౧॥ ఇమౌకుమారౌభద్రంతేదేవతుల్యపరాక్రమౌ| గజసింహ
గతీవీరౌశార్దూలవృషభోపమౌ॥ పద్మపత్రవిశాలాక్షౌఖడ్గతూణీధనుర్ధరౌ| అశ్వినావివరూపేణసముపస్థితయౌవనౌ॥
యదృచ్ఛయైవగాంప్రాప్తౌదేవలోకాదివామరౌ| కథంపద్భ్యామిహప్రాప్తౌకిమర్థంకస్యవామునే॥ భూషయంతా
విమందేశంచంద్రసూర్యావివాంబరం| పరస్పరస్యసదృశౌప్రమాణేంగితచేష్టితైః॥ కిమర్థంచనరశ్రేష్ఠౌసంప్రాప్తౌ
దుర్గమేపథి| వరాయుధధరౌవీరౌశ్రోతుమిచ్ఛామితత్వతః॥ ౬॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాయథావృత్తంన్యవేదయత్|
సిద్ధాశ్రమనివాసంచరాక్షసానాంవధంతథా॥ ౭॥ విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వారాజాపరమహర్షితః| అతిథీపరమౌప్రా

ప్తౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ ॥ పూజయామాస విధివత్సత్కారార్హౌ మహాబలౌ ॥౮॥ తతః పరమసత్కారం సుమతేః ప్రా
ప్య రాఘవౌ ॥ ఉష్య తత్ర నిశామేకాం జగ్మతుర్మిథిలాం తతః ॥౯॥ తాన్ దృష్ట్వా మునయస్సర్వే జనకస్య పురీం శుభాం ॥ సా
ధు సాధ్వితి శంసంతో మిథిలాం సమపూజయన్ ॥ ౧౦॥ మిథిలోపవనే తత్ర ఆశ్రమం దృశ్య రాఘవః ॥ పురాణం నిర్జనం ర
మ్యం పప్రచ్ఛ మునిపుంగవం ॥ ౧౧॥ శ్రీమదాశ్రమసంకాశం కిన్న్విదం మునివర్జితం ॥ శ్రోతుమిచ్ఛామి భగవన్ కస్యా
యం పూర్వ ఆశ్రమః ॥ ౧౨॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ ప్రత్యువాచ మహాతేజా విశ్వామి
త్రో మహామునిః ॥ ౧౩॥ హంత తే కథయిష్యామి శృణు తత్త్వేన రాఘవ ॥ యస్యైతదాశ్రమపదం శప్తం కోపాన్మహాత్మ
నా ॥౧౪॥ గౌతమస్య నరశ్రేష్ఠ పూర్వమాసీన్మహాత్మనః ॥ ఆశ్రమో దివ్యసంకాశస్సురైరపి సుపూజితః ॥ ౧౫॥ స చేహ
తప ఆతిష్ఠదహల్యాసహితః పురా ॥ వర్షపూగాననేకాంశ్చ రాజపుత్ర మహాయశః ॥ ౧౬॥ తస్యాంతరం విదిత్వా తు సహ
స్రాక్షశ్శచీపతిః ॥ మునివేషధరోఽహల్యామిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౭॥ ఋతుకాలం ప్రతీక్షంతే నార్థినస్సుసమాహితే ॥
సంగమం త్వహమిచ్ఛామి త్వయా సహ సుమధ్యమే ॥౧౮॥ మునివేషం సహస్రాక్షం విజ్ఞాయ రఘునందన ॥ మతిం చకార
మర్మేధా దేవరాజకుతూహలాత్ ॥౧౯॥ అథాబ్రవీత్సురశ్రేష్ఠం కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥ కృతార్థాస్మి సురశ్రేష్ఠ గచ్ఛ
శీఘ్రమితః ప్రభో ॥ ౨౦॥ ఆత్మానం మాం చ దేవేశ సర్వదా రక్ష మానద ॥ ఇంద్రస్తు ప్రహసన్వాక్యమహల్యామిదమబ్రవీ
త్ ॥౨౧॥ సుశ్రోణి పరితుష్టోఽస్మి గమిష్యామి యథాగతం ॥ ౨౨॥ ఏవం సంగమ్య తు తయా నిశ్చక్రామోటజాత్తతః । స
సంభ్రమాత్త్వరన్ రామ శంకితో గౌతమం ప్రతి ॥ ౨౩॥ గౌతమం సందదర్శాథ ప్రవిశంతం మహామునిమ్ । దేవదాన
వదుర్ధర్షం తపోబలసమన్వితం ॥ తీర్థోదకపరిక్లిన్నం దీప్యమానమివానలం । గృహీతసమిధం తత్ర సకుశం మునిపుం
గవం ॥౨౪॥ దృష్ట్వా సురపతిస్త్రస్తో విషణ్ణవదనోఽభవత్ ॥ ౨౫॥ అథ దృష్ట్వా సహస్రాక్షం మునివేషధరం మునిః ॥ దు
ర్వృత్తం వృత్తసంపన్నో రోషాద్వచనమబ్రవీత్ ॥౨౬॥ మమ రూపం సమాస్థాయ కృతవానసి దుర్మతే ॥ అకర్తవ్య
మిదం తస్మాద్విఫలస్త్వం భవిష్యసి ॥ ౨౭ ॥ గౌతమేనైవముక్తస్య సరోషేణ మహాత్మనా ॥ పేతతుర్వృషణౌ
భూమౌ సహస్రాక్షస్య తత్క్షణాత్ ॥ ౨౮॥ తథా శప్త్వా స వై శక్రమహల్యామపి శప్తవాన్ ॥ ఇహ వర్షసహస్రాణి బ
హూని త్వం నివత్స్యసి ॥ ౨౯॥ వాయుభక్షా నిరాహారా తప్యంతీ భస్మశాయినీ ॥ అదృశ్యా సర్వభూతానా మాశ్రమే
ఽస్మిన్నివత్స్యసి ॥ ౩౦॥ యదా హ్యేతద్వనం ఘోరం రామో దశరథాత్మజః ॥ ఆగమిష్యతి దుర్ధర్షస్తదా పూతా భవిష్యసి ॥
౩౧॥ తస్యాతిథ్యేన దుర్వృత్తే లోభమోహవివర్జితా ॥ మత్సకాశే ముదా యుక్తా స్వం వపుర్ధారయిష్యసి ॥ ౩౨॥ ఏవ
ముక్త్వా మహాతేజా గౌతమో దుష్టచారిణీం ॥ ఇమమాశ్రమముత్సృజ్య సిద్ధచారణసేవితే । హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తే
పే మహాతపాః ॥ ౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- అష్టచత్వారింశస్సర్గః. ***************************

అఫలస్తు తతశ్శక్రో దేవానగ్నిపురోగమాన్ । అబ్రవీత్త్రస్తవదనస్సర్షిసంఘాన్సచారణాన్ ॥ ౧॥ కుర్వతా తప
సో విఘ్నం గౌతమస్య మహాత్మనః । క్రోధముత్పాద్య హి మయా సురకార్యమిదం కృతం ॥ ౨ ॥ అఫలోఽస్మి కృతస్తేన క్రోధా
త్సా చ నిరాకృతా । శాపమోక్షేణ మహతా తపోఽస్యాపహృతం మయా ॥ ౩॥ తస్మాత్సురవరాస్సర్వే సర్షిసంఘాస్సచా
రణాః । సురసాహ్యకరం సర్వే సఫలం కర్తుమర్హథ ॥ ౪ ॥ శతక్రతోర్వచశ్శ్రుత్వా దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః । పితృ
దేవానుపేత్యాహుస్సహ సర్వైర్మరుద్గణైః ॥ ౫ ॥ అయం మేషస్సవృషణశ్శక్రో హ్యవృషణః కృతః । మేషస్య వృషణౌ
గృహ్య శక్రాయాశు ప్రయచ్ఛథ ॥ ౬॥ అఫలస్తు కృతో మేషః పరాం తుష్టిం ప్రదాస్యతి ॥ ౬ ॥ భవతాం హర్షణార్థా
య యే చ దాస్యంతి మానవాః ॥ ౭॥ అగ్నేస్తు వచనం శ్రుత్వా పితృదేవాస్సమాగతాః । ఉత్పాట్య మేషవృషణౌ సహస్రా
క్షే న్యవేశయన్ ॥౮ ॥ తదాప్రభృతి కాకుత్స్థ పితృదేవాస్సమాగతాః । అఫలాన్ భుంజతే మేషాన్ ఫలైస్తేషామయోజ
యన్ ॥౯॥ ఇంద్రస్తు మేషవృషణస్తదాప్రభృతి రాఘవ । గౌతమస్య ప్రభావేన తపసశ్చ మహాత్మనః ॥ ౧౦ ॥ తదాగచ్ఛ
మహాతేజ ఆశ్రమం పుణ్యకర్మణః । తారయైనాం మహాభాగామహల్యాం దేవరూపిణీం ॥ ౧౧॥ విశ్వామిత్రవచశ్శ్రు
త్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తమాశ్రమమథావిశత్ ॥ ౧౨ ॥ దదర్శ చ మహాభాగాం తపసా
ద్యోతితప్రభాం । లోకైరపి సమాగమ్య దుర్నిరీక్ష్యాం సురాసురైః ॥ ప్రయత్నాన్నిర్మితాం ధాత్రా దివ్యాం మాయా
మయీమివ । సతుషారావృతాం సాభ్రాం పూర్ణచంద్రప్రభామివ ॥ (ధూమేనాపిపరీతాంగీం దీప్తామగ్నిశిఖామివ) మ
ధ్యేఽంభసో దురాధర్షాం దీప్తాం సూర్యప్రభామివ ॥ ౧౪ ॥ సా హి గౌతమవాక్యేన దుర్నిరీక్ష్యా బభూవ హ ॥ త్రయా
ణామపి లోకానాం యావద్రామస్య దర్శనం । శాపస్యాంతముపాగమ్య తేషాం దర్శనమాగతా ॥ ౧౬ ॥ రాఘవౌ తు త
తస్తస్యాః పాదౌ జగృహతుస్తదా । స్మరంతీ గౌతమవచః ప్రతిజగ్రాహ సా చ తౌ ॥ ౧౭ ॥ పాద్యమర్ఘ్యం తథాతిథ్యం చ

...శరమసమాహితా। ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థో విధిదృష్టేన కర్మణా ॥౧౮॥ పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీద్దేవదుందుభినిస్స్వనైః। గంధర్వాప్సరసాం చాపి మహానాసీత్సమాగమః ॥౧౯॥ సాధు సాధ్వితి దేవాస్తామహల్యాం సమపూజయన్। తపోబలవిశుద్ధాంగీం గౌతమస్య వశానుగాం ॥౨౦॥ గౌతమోపి మహాతేజా అహల్యాసహితస్సుఖీ। రామం సంపూజ్య విధివత్తపస్తేపే మహాతపాః ॥౨౧॥ రామోపి పరమాం పూజాం గౌతమస్య మహామునేః। సకాశాద్విధివత్ప్రాప్య జగామ మిథిలాం తతః ॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకోనపంచాశస్సర్గః. ***************

తతః ప్రాగుత్తరాం గత్వా రామస్సౌమిత్రిణా సహ। విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య యజ్ఞవాటముపాగమత్ ॥౧॥ రామస్తు మునిశార్దూలమువాచ సహలక్ష్మణః। సాధ్వీ యజ్ఞసమృద్ధిర్హి జనకస్య మహాత్మనః ॥౨॥ బహూనీహ సహస్రాణి నానాదేశనివాసినాం। బ్రాహ్మణానాం మహాభాగ వేదాధ్యయనశాలినాం ॥౩॥ ఋషివాటాశ్చ దృశ్యంతే శకటీశతసంకులాః। దేశో విధీయతాం బ్రహ్మన్యత్ర వత్స్యామహే వయం ॥౪॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహామునిః। నివేశమకరోద్దేశే వివిక్తే సలిలాయుతే ॥౫॥ విశ్వామిత్రమనుప్రాప్తం శ్రుత్వా స నృపతిస్తదా। శతానందం పురస్కృత్య పురోహితమనిందితం ॥ ప్రత్యుజ్జగామ సహసా వినయేన సమన్వితః ॥౬॥ ఋత్విజోపి మహాత్మానస్త్వర్ఘ్యమాదాయ సత్వరం ॥ విశ్వామిత్రాయ ధర్మేణ దదుర్మంత్రపురస్కృతం ॥౭॥ ప్రతిగృహ్య చ తాం పూజాం జనకస్య మహాత్మనః ॥ పప్రచ్ఛ కుశలం రాజ్ఞో యజ్ఞస్య చ నిరామయం ॥౮॥ స తాంశ్చాపి మునీన్పృష్ట్వా సోపాధ్యాయపురోధసః ॥ యథాన్యాయం తతస్సర్వైస్సమాగచ్ఛత్ప్రహృష్టవత్ ॥౯॥ అథ రాజా మునిశ్రేష్ఠం కృతాంజలిరభాషత ॥ ఆసనే భగవానాస్తాం సహైభిర్మునిపుంగవైః ॥౧౦॥ జనకస్య వచశ్శ్రుత్వా నిషసాద మహామునిః ॥ పురోధా ఋత్విజశ్చైవ రాజా చ సహ మంత్రిభిః ॥౧౧॥ ఆసనేషు యథాన్యాయముపవిష్టాన్సమంతతః ॥ దృష్ట్వా స నృపతిస్తత్ర విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥౧౨॥ అద్య యజ్ఞసమృద్ధిర్మే సఫలా దైవతైః కృతా ॥ అద్య యజ్ఞఫలం ప్రాప్తం భగవద్దర్శనాన్మయా ॥౧౩॥ ధన్యోస్మ్యనుగృహీతోస్మి యస్య మే మునిపుంగవ ॥ యజ్ఞోపసదనం బ్రహ్మన్ప్రాప్తోసి మునిభిస్సహ ॥ ద్వాదశాహం తు బ్రహ్మర్షే శేషమాహుర్మనీషిణః ॥ తతో భాగార్థినో దేవాన్ద్రష్టుమర్హసి కౌశిక ॥౧౪॥ ఇత్యుక్త్వా మునిశార్దూలం ప్రహృష్టవదనస్తదా ॥ పునస్తం పరిపప్రచ్ఛ ప్రాంజలిః ప్రణతో నృపః ॥౧౫॥ ఇమౌ కుమారౌ భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమౌ ॥ గజసింహగతీ వీరౌ శార్దూలవృషభోపమౌ। పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ ఖడ్గతూణీధనుర్ధరౌ ॥ అశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితయౌవనౌ। యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరౌ ॥ కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే। వరాయుధధరౌ వీరౌ కస్య పుత్రౌ మహామునే ॥ భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరం। పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచేష్టితైః ॥ కాకపక్షధరౌ వీరౌ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥౨౧॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జనకస్య మహాత్మనః ॥ న్యవేదయన్మహాత్మానౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ ॥౨౨॥ సిద్ధాశ్రమనివాసం చ రాక్షసానాం వధం తథా ॥ తచ్చాగమనమవ్యగ్రం విశాలాయాశ్చ దర్శనం। అహల్యాదర్శనం చైవ గౌతమేన సమాగమం ॥ మహాధనుషి జిజ్ఞాసాం కర్తుమాగమనం తథా। ఏతత్సర్వం మహాతేజా జనకాయ మహాత్మనే ॥ నివేద్య విరరామాథ విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పంచాశస్సర్గః. **************************

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రస్య ధీమతః। హృష్టరోమా మహాతేజాశ్శతానందో మహాతపాః ॥ గౌతమస్య సుతో జ్యేష్ఠస్తపసా ద్యోతితప్రభః। రామసందర్శనాదేవ పరం విస్మయమాగతః ॥౨॥ స తౌ నిషణ్ణౌ సంప్రేక్ష్య సుఖాసీనౌ నృపాత్మజౌ। శతానందో మునిశ్రేష్ఠం విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥౩॥ అపి తే మునిశార్దూల మమ మాతా యశస్వినీ। దర్శితా రాజపుత్రాయ తపోదీర్ఘముపాగతా ॥౪॥ అపి రామే మహాతేజా మమ మాతా యశస్వినీ। వన్యైరుపాహరత్పూజాం పూజార్హే సర్వదేహినాం ॥౫॥ అపి రామాయ కథితం యథావృత్తం పురాతనం। మమ మాతుర్మహాతేజో దైవేన దురనుష్ఠితం ॥౬॥ అపి కౌశిక భద్రం తే గురుణా మమ సంగతా। మమ మాతా మునిశ్రేష్ఠ రామసందర్శనాదితః ॥౭॥ అపి మే గురుణా రామః పూజితః కుశికాత్మజ। ఇహాగతో మహాతేజాః పూజాం ప్రాప్తో మహాత్మనః ॥౮॥ అపి శాంతేన మనసా గురుర్మే కుశికాత్మజ। ఇహాగతేన రామేణ ప్రయతేనాభివాదితః ॥౯॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య విశ్వామిత్రో మహామునిః। ప్రత్యువాచ శతానందం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదం ॥౧౦॥ నాతిక్రాంతం మునిశ్రేష్ఠ యత్కర్తవ్యం కృతం మయా। సంగతా మునినా పత్నీ భార్గవేణేవ రేణుకా ॥౧౧॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య విశ్వామిత్రస్య భాషితం। శతానందో మహాతేజా రామం వచనమబ్రవీత్ ॥౧౨॥ స్వాగతం తే నరశ్రేష్ఠ దిష్ట్యా ప్రాప్తోసి రాఘవ। విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య మహర్షిమపరాజితం ॥౧౩॥ అచింత్యకర్మా తపసా బ్రహ్మర్షిరతులప్రభః। విశ్వామిత్రో మహాతేజా వేత్స్యేనం పరమాం గతిం ॥౧౪॥ నాస్తి ధన్యతరో రామ త్వత్తోన్యో భువి కశ్చన। గోప్తా కుశికపుత్రస్తే యేన తప్తం మహత్తపః ॥౧౫॥ శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి కౌశిక

స్య మహాత్మనః। యథాబలం యథావృత్తం తన్మే నిగదతశ్శృణు ॥ ౧౬ ॥ రాజాభూదేష ధర్మాత్మా దీర్ఘకాలమరిందమః।
ధర్మజ్ఞః కృతవిద్యశ్చ ప్రజానాం చ హితే రతః ॥ ౧౭ ॥ ప్రజాపతిసుతస్త్వాసీత్కుశో నామ మహీపతిః । కుశస్య పుత్రో బల
వాన్ కుశనాభస్సుధార్మికః॥ కుశనాభసుతస్త్వాసీద్గాధిరిత్యేవ విశ్రుతః। గాధేః పుత్రో మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహా
మునిః॥ విశ్వామిత్రో మహాతేజాః పాలయామాస మేదినీమ్। బహువర్షసహస్రాణి రాజా రాజ్యమకారయత్ ॥ ౨౦॥ క
దాచిత్తు మహాతేజా యోజయిత్వా వరూథినీమ్। అక్షౌహిణీపరివృతః పరిచక్రామ మేదినీమ్॥ నగరాణి స రాష్ట్రాణి సరితశ్చ
తథా గిరీన్।ఆశ్రమాన్ క్రమశో రామ విచరన్నాజగామ హ॥ వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం నానావృక్షసమాకులమ్ । నానామృగ
గణాకీర్ణం సిద్ధచారణసేవితమ్॥ దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితమ్। ప్రశాంతహరిణాకీర్ణం ద్విజసంఘనిషేవితమ్॥
బ్రహ్మర్షిగణసంకీర్ణం దేవర్షిగణసేవితమ్ । తపశ్చరణసంసిద్ధైరగ్నికల్పైర్మహాత్మభిః॥ అబ్భక్షైర్వాయుభక్షైశ్చ శీర్ణప
ర్ణాశనైస్తథా। ఫలమూలాశనైర్దాంతైర్జితరోషైర్జితేంద్రియైః ॥ ఋషిభిర్వాలఖిల్యైశ్చ జపహోమపరాయణైః।
అన్యైర్వైఖానసైశ్చైవ సమంతాదుపశోభితమ్॥ వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం బ్రహ్మలోకమివాపరమ్ । దదర్శ జయతాం శ్రే
ష్ఠో విశ్వామిత్రో మహాబలః॥ ౨౮॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకపంచాశస్సర్గః. ************************
స దృష్ట్వా పరమప్రీతో విశ్వామిత్రో మహాబలః । ప్రణతో వినయాద్వీరో వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ ॥ ౧ ॥ స్వాగతం త
వ చేత్యుక్తో వసిష్ఠేన మహాత్మనా।ఆసనం చాస్య భగవాన్ వసిష్ఠో వ్యాదిదేశ హ ॥ ౨ ॥ ఉపవిష్టాయ చ తదా విశ్వామిత్రా
య ధీమతే। యథాన్యాయం మునివరః ఫలమూలాన్యుపాహరత్ ॥ ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజాం వసిష్ఠాద్రాజసత్తమః ।
తపోఽగ్నిహోత్రశిష్యేషు కుశలం పర్యపృచ్ఛత ॥ విశ్వామిత్రో మహాతేజా వనస్పతిగణే తథా । సర్వత్ర కుశలం చాహ
వసిష్ఠో రాజసత్తమమ్ ॥ సుఖోపవిష్టం రాజానం విశ్వామిత్రో మహాతపాః । పప్రచ్ఛ జపతాం శ్రేష్ఠో వసిష్ఠో బ్రహ్మణస్సు
తః॥ ౬॥ కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్ కచ్చిద్ధర్మేణ రంజయన్ । ప్రజాః పాలయసే వీర రాజవృత్తేన ధార్మిక ॥ కచ్చిత్తే సంభృ
తా భృత్యాః కచ్చిత్తిష్ఠంతి శాసనే।కచ్చిత్తే విజితాస్సర్వే రిపవో రిపుసూదన ॥ కచ్చిద్బలేషు కోశేషు మిత్రేషు చ పరంతప।
కుశలం తే నరవ్యాఘ్ర పుత్రపౌత్రే తవానఘ॥ ౯॥ సర్వత్ర కుశలం రాజా వసిష్ఠం ప్రత్యుదాహరత్ । విశ్వామిత్రో మహా
తేజా వసిష్ఠం వినయాన్వితః॥౧౦॥ కృత్వోభౌ సుచిరం కాలం ధర్మిష్ఠౌ తాః కథాశ్శుభాః। ముదా పరమయా యుక్తౌ ప్రీయేతాం
తౌ పరస్పరమ్॥ ౧౧ ॥ తతో వసిష్ఠో భగవాన్ కథాంతే రఘునందన। విశ్వామిత్రమిదం వాక్యమువాచ ప్రహసన్నివ ॥ ఆతి
థ్యం కర్తుమిచ్ఛామి బలస్యాస్య మహాబల। తవ చైవాప్రమేయస్య యథార్హం సంప్రతీచ్ఛ మే ॥ సత్క్రియాం తు భవానే
తాం ప్రతీచ్ఛతు మయోద్యతామ్ । రాజా త్వమతిథిశ్రేష్ఠః పూజనీయః ప్రయత్నతః ॥ ౧౪ ॥ ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామి
త్రో మహామతిః । కృతమిత్యబ్రవీద్రాజా ప్రియవాక్యేన మే త్వయా ॥ ఫలమూలేన భగవన్ విద్యతే యత్తవాశ్రమే ।
పాద్యేనాచమనీయేన భగవద్దర్శనేన చ॥సర్వథా చ మహాప్రాజ్ఞ పూజార్హేణ సుపూజితః । గమిష్యామి నమస్తేస్తు మై
త్రేణేక్షస్వ చక్షుషా॥ ౧౭॥ ఏవం బ్రువంతం రాజానం వసిష్ఠః పునరేవ హి । న్యమంత్రయత ధర్మాత్మా పునః పునరుదా
రధీః ॥ బాఢమిత్యేవ గాధేయో వసిష్ఠం ప్రత్యువాచ హ । యథా ప్రియం భగవతస్తథాస్తు మునిపుంగవ ॥ ౧౯ ॥ ఏవము
క్తో మహాతేజా వసిష్ఠో జపతాం వరః।ఆజుహావ తతః ప్రీతః కల్మాషీం ధూతకల్మషః ॥ ౨౦ ॥ ఏహ్యేహి శబలే క్షిప్రం శృణు
చాపి వచో మమ। సబలస్యాస్య రాజర్షేః కర్తుం వ్యవసితోఽస్మ్యహమ్॥ భోజనేన మహార్హేణ సత్కారం సంవిధత్స్వ మే॥
౨౧½ ॥ యస్య యస్య యథాకామం షడ్రసేష్వభిపూజితమ్॥ తత్సర్వం కామధుక్ క్షిప్రమభివర్ష కృతే మమ॥ ౨౨½॥ రసేనా
న్నేన పానేన లేహ్యచోష్యేణ సంయుతమ్॥ అన్నానాం నిచయం సర్వం సృజస్వ శబలే త్వర॥ ౨౩½॥ ఇతి ద్విపంచాశస్సర్గః.
ఏవముక్తా వసిష్ఠేన శబలా శత్రుసూదన। విదధే కామధుక్ కామాన్ యస్య యస్య యథేప్సితమ్॥౧॥ ఇక్షూన్మధూం
స్తథా లాజాన్ మైరేయాంశ్చ వరాసవాన్। పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాంశ్చోచ్చావచాంస్తథా॥ ౨॥ ఉష్ణాఢ్యస్యౌద
నస్యాత్ర రాశయః పర్వతోపమాః। మృష్టాన్నాని చ సూపాంశ్చ దధికుల్యాస్తథైవ చ ॥౩॥ నానాస్వాదురసానాం చ షాడ
బానాం తథైవ చ। భాజనాని సుపూర్ణాని గౌడాని చ సహస్రశః॥౪॥ సర్వమాసీత్సుసంతుష్టం హృష్టపుష్టజనాయుతమ్ । వి
శ్వామిత్రబలం రామ వసిష్ఠేనాభితర్పితమ్ ॥ ౫ ॥ విశ్వామిత్రోఽపి రాజర్షిర్హృష్టః పుష్టస్తదాభవత్ । సాంతఃపురవరో
రాజా సబ్రాహ్మణపురోహితః॥౬॥ సామాత్యో మంత్రిసహితస్సభృత్యః పూజితస్తదా । యుక్తః పరమహర్షేణ వసిష్ఠమి
దమబ్రవీత్ ॥ ౭ ॥ పూజితోఽహం త్వయా బ్రహ్మన్ పూజార్హేణ సుసత్కృతః। శ్రూయతామభిధాస్యామి వాక్యం వాక్య
విశారద॥ ౮॥ గవాం శతసహస్రేణ దీయతాం శబలా మమ॥౮½॥ రత్నం హి భగవన్నేతద్రత్నహారీ చ పార్థివః॥తస్మాన్మే
శబలాం దేహి మమైషా ధర్మతో ద్విజ ॥ ౯½ ॥ ఏవముక్తస్తు భగవాన్ వసిష్ఠో మునిసత్తమః ॥ విశ్వామిత్రేణ ధర్మాత్మా ప్ర

త్యువాచమహీపతిం । నాహంశతసహస్రేణనాపికోటిశతైర్గవాం ॥ రాజన్దాస్యామిశబళాం రాశిభీరజతస్యవా ।
నపరిత్యాగమర్హాయంమత్సకాశాదరిందమ ॥ శాశ్వతీశబళామహ్యంకీర్తిరాత్మవతోయథా। అస్యాంహవ్యంచకవ్యం
చప్రాణయాత్రాతథైవచ ॥ ఆయత్తమగ్నిహోత్రంచ బలిర్హోమస్తథైవచ । స్వాహాకారవషట్కారౌవి
ద్యాశ్చవివిధాస్తథా॥ ఆయత్తమత్రరాజర్షేసర్వమేతన్నసంశయః। సర్వస్వమేతత్సత్యేనమమతుష్టికరీసదా ॥ కారణై
ర్బహుభీరాజన్నదాస్యేశబళాంతవ ॥ ౧౫ ॥ వసిష్ఠేనైవముక్తస్తువిశ్వామిత్రోబ్రవీత్తతః ॥ సంరబ్ధతరమత్యర్థంవా
క్యంవాక్యవిశారదః॥౧౬॥ హైరణ్యకక్ష్యాగ్రైవేయాన్సువర్ణాంకుశభూషితాన్॥దదామికుంజరాణాంతేసహస్రా
ణిచతుర్దశ॥ ౧౭ ॥ హైరణ్యానాంరథానాంతేశ్వేతాశ్వానాంచతుర్యుజాం ॥ దదామితేశతాన్యష్టౌకింకిణీకవిభూషి
తాన్॥౧౮॥హయానాందేశజాతానాంకులజానాంమహౌజసాం॥సహస్రమేకందశచదదామితవసువ్రత॥ ౧౯ ॥నా
నావర్ణవిభక్తానాంవయస్థానాంతథైవచ॥ దదామ్యేకాంగవాంకోటింశబళాదీయతాంమమ॥ ౨౦॥ యావదిచ్ఛసిర
త్నంవాహిరణ్యంవాద్విజోత్తమ॥తావద్దదామితత్సర్వంశబళాదీయతాంమమ ॥ ౨౧ ॥ ఏవముక్తస్తుభగవాన్విశ్వా
మిత్రేణధీమతా॥ నదాస్యామీతిశబళాంప్రాహరాజన్కథంచన ॥ ౨౨ ॥ ఏతదేవహిమేరత్నమేతదేవహిమేధనం॥ఏ
తదేవహిసర్వస్వమేతదేవహిజీవితం।దర్శశ్చపౌర్ణమాసశ్చయజ్ఞాశ్చైవాప్తదక్షిణాః॥ ఏతదేవహిమేరాజన్వివిధా
శ్చక్రియాస్తథా । అదోమూలాఃక్రియాస్సర్వామమరాజన్నసంశయః ॥ బహునాకింప్రలాపేననదాస్యేకామదో
హినీం॥౨౩॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః. ************ కామధేనుంవసిష్ఠోపియదానత్యజతేము
నిః। తదాస్యశబళాంరామవిశ్వామిత్రోన్వకర్షత॥ ౧ ॥ నీయమానాతుశబళారామరాజ్ఞామహాత్మనా।దుఃఖితాచింత
యామాసరుదంతీశోకకర్శితా ॥ పరిత్యక్తావసిష్ఠేనకిమహంసుమహాత్మనా । యాహంరాజభృతైర్దీనాహ్రియేయం
భృశదుఃఖితా॥ కింమయాపకృతంతస్యమహర్షేర్భావితాత్మనః।యన్మామనాగసంభక్తామిష్టాంత్యజతిధార్మికః॥౪॥(ఇతి
సాచింతయిత్వాతువినిశ్వస్యపునఃపునః) నిర్ధూయతాంస్తదాభృత్యాన్శతశశ్శత్రుసూదన । జగామానిలవేగేనపాద
మూలంమహాత్మనః॥౫॥శబళాసారుదంతీచక్రోశంతీచేదమబ్రవీత్ । వసిష్ఠస్యాగ్రతస్థిత్వామేఘదుందుభిరావిణీ॥ ౬॥
భగవన్కింపరిత్యక్తాత్వయాహంబ్రహ్మణస్సుత। యస్మాద్రాజభృతామాంహినయంతేత్వత్సకాశతః॥ ౭॥ ఏవముక్తస్తు
బ్రహ్మర్షిరిదంవచనమబ్రవీత్ । శోకసంతప్తహృదయాంస్వసారమివదుఃఖితాం ॥ నత్వాంత్యజామిశబళేనాపిమేపకృ
తంత్వయా। ఏషత్వాంనయతేరాజాబలాన్మత్తోమహాబలః॥ నహితుల్యంబలంమహ్యంరాజాత్వద్యవిశేషతః । బలీరా
జాక్షత్రియశ్చపృథివ్యాఃపతిరేవచ॥౧౦॥ ఇయమక్షౌహిణీపూర్ణాసవాజిరథసంకులా। హస్తిధ్వజసమాకీర్ణాతేనాసౌ
బలవత్తరః ॥ ఏవముక్తావసిష్ఠేనప్రత్యువాచవినీతవత్ । వచనంవచనజ్ఞాసాబ్రహ్మర్షిమమితప్రభం ॥ నబలంక్షత్రియ
స్యాహుర్బ్రాహ్మణోబలవత్తరః । బ్రహ్మన్బ్రహ్మబలందివ్యంక్షాత్రాత్తుబలవత్తరం ॥ అప్రమేయబలంతుభ్యం నత్వ
యాబలవత్తరః। విశ్వామిత్రోమహావీర్యస్తేజస్తవదురాసదం ॥ నియుంక్ష్వమాంమహాభాగ త్వద్బ్రహ్మబలసంభృ
తాం। తస్యదర్పబలంయత్తన్నాశయామిదురాత్మనః॥౧౫॥ఇత్యుక్తస్తుతయారామవసిష్ఠస్సుమహాయశాః। సృజస్వేతి
తదోవాచబలంపరబలారుజం॥౧౬॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాసురభిస్సాసృజత్తదా॥౧౭॥తస్యాహుంభారవోత్సృష్టాః
పహ్లవాశ్శతశోనృప ॥ నాశయంతిబలంసర్వంవిశ్వామిత్రస్యపశ్యతః ॥ ౧౮ ॥ బలంభగ్నంతతోదృష్ట్వారథేనాక్రమ్య
కౌశికః॥ సరాజాపరమక్రుద్ధోరోషవిస్ఫారితేక్షణః। పహ్లవాన్నాశయామాసశస్త్రైరుచ్చావచైరపి॥ ౧౯ ॥ విశ్వామి
త్రార్దితాన్దృష్ట్వాపహ్లవాంఛతశస్తదా। భూయఏవాసృజత్ఘోరాంఛకాన్యవనమిశ్రితాన్॥ ౨౦॥ తైరాసీత్సం
వృతాభూమిశ్శకైర్యవనమిశ్రితైః । ప్రభావద్భిర్మహావీర్యైర్హేమకింజల్కసన్నిభైః ॥ దీర్ఘాసిపట్టసధరైర్హేమవర్ణాం
బరావృతైః। నిర్దగ్ధంతద్బలంసర్వంప్రదీప్తైరివపావకైః॥౨౨॥తతోస్త్రాణిమహాతేజావిశ్వామిత్రోముమోచహ । తైస్తై
ర్యవనకాంభోజాఃపహ్లవాశ్చాకులీకృతాః॥౨౩॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే- చతుఃపంచాశస్సర్గః. ***************
తతస్తానాకులాన్దృష్ట్వావిశ్వామిత్రాస్త్రమోహితాన్। వసిష్ఠశ్చోదయామాసకామధుక్సృజయోగతః॥౧॥
తస్యాహుంభారవాజ్జాతాఃకాంభోజారవిసన్నిభాః। ఊధసస్త్వథసంజాతాఃపహ్లవాశ్శస్త్రపాణయః ॥ యోనిదేశా
చ్చయవనాశ్శకృద్దేశాచ్ఛకాస్తథా। రోమకూపేషుచమ్లేచ్ఛాహారీతాస్సకిరాతకాః॥తైస్తైర్నిషూదితంసర్వంవిశ్వామి
త్రస్యతత్క్షణాత్ ।సపదాతిగజంసాశ్వంసరథంరఘునందన॥౫॥ దృష్ట్వానిషూదితంసైన్యంవసిష్ఠేనమహాత్మనా । విశ్వా
మిత్రసుతానాంచశతంనానావిధాయుధం॥ అభ్యధావత్సుసంక్రుద్ధంవసిష్ఠంజపతాంవరం॥౬॥ హుంకారేణైవతాన్
సర్వాన్దదాహభగవానృషిః॥౭॥ తేసాశ్వరథపాదాతావసిష్ఠేనమహాత్మనా । భస్మీకృతాముహూర్తేనవిశ్వామిత్ర

సుతాస్తదా॥౮॥ దృష్ట్వావినాశితాన్పుత్రాన్బలంచసుమహాయశాః । సవ్రీడశ్చింతయావిష్టోవిశ్వామిత్రోఽభవత్తదా॥
౯॥సముద్రఇవనిర్వేగోభగ్నదంష్ట్రఇవోరగః। ఉపరక్తఇవాదిత్యస్సద్యోనిష్ప్రభతాంగతః ॥ ౧౦॥ హతపుత్రబలోదీ
నోలూనపక్షఇవద్విజః। హతదర్పోహతోత్సాహోనిర్వేదంసమపద్యత॥ ౧౧ ॥ సపుత్రమేకంరాజ్యాయపాలయేతిని
యుజ్యచ। పృథివీంక్షత్రధర్మేణవనమేవాన్వపద్యత॥ సగత్వాహిమవత్పార్శ్వంకిన్నరోరగసేవితం । మహాదేవప్రసా
దార్థంతపస్తేపేమహాతపాః॥౧౩॥ కేనచిత్త్వథకాలేనదేవేశోవృషభధ్వజః। దర్శయామాసవరదోవిశ్వామిత్రంమహా
బలం॥౧౪॥ కిమర్థంతప్యసేరాజన్బ్రూహియత్తేవివక్షితం। వరదోఽస్మివరోయస్తేకాంక్షితస్సోఽభిధీయతాం॥ ౧౫॥ ఏవ
ముక్తస్తుదేవేనవిశ్వామిత్రోమహాతపాః। ప్రణిపత్యమహాదేవమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬ ॥ యదితుష్టోమహాదేవధను
ర్వేదోమమానఘ। సాంగోపాంగోపనిషదస్సరహస్యఃప్రదీయతాం॥ యానిదేవేషుచాస్త్రాణిదానవేషుమహర్షిషు।
గంధర్వయక్షరక్షస్సుప్రతిభాంతుమమానఘ॥ తవప్రసాదాద్భవతుదేవదేవమమేప్సితం॥ ౧౮½॥ ఏవమస్త్వితిదేవేశో
వాక్యముక్త్వాగతస్తదా ॥ ౧౯॥ ప్రాప్యచాస్త్రాణిరాజర్షిర్విశ్వామిత్రోమహాబలః। దర్పేణమహతాయుక్తోదర్పపూ
ర్ణోఽభవత్తదా॥ ౨౦॥ వివర్ధమానోవీర్యేణసముద్రఇవపర్వణి। హతమేవతదామేనేవసిష్ఠమృషిసత్తమం॥ ౨౧॥తతోగ
త్వాశ్రమపదంముమోచాస్త్రాణిపార్థివః। యైస్తత్తపోవనంసర్వంనిర్దగ్ధంచాస్త్రతేజసా॥ ౨౨॥ ఉదీర్యమాణమస్త్రం
తద్విశ్వామిత్రస్యధీమతః। దృష్ట్వావిప్రద్రుతాభీతామునయశ్శతశోదిశః ॥ వసిష్ఠస్యచయేశిష్యాస్తథైవమృగపక్షిణః ।
విద్రవంతిభయాద్భీతానానాదిగ్భ్యస్సహస్రశః ॥ వసిష్ఠస్యాశ్రమపదంశూన్యమాసీన్మహాత్మనః । ముహూర్తమివనిశ్శ
బ్దమాసీదిరిణసన్నిభం ॥ వదతోవైవసిష్ఠస్యమాభైరితిముహుర్ముహుః। నాశయామ్యద్యగాధేయంనీహారమివభాస్క
రః॥౨౬॥ఏవముక్త్వామహాతేజావసిష్ఠోజపతాంవరః।విశ్వామిత్రంతదావాక్యంసరోషమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨౭॥ ఆశ్రమం
చిరసంవృద్ధంయద్వినాశితవానసి। దురాచారోఽసితన్మూఢతస్మాత్త్వంనభవిష్యసి ॥ ఇత్యుక్త్వాపరమక్రుద్ధోదండముద్య
మ్యసత్వరః। విధూమమివకాలాగ్నింయమదండమివాపరం॥ ౨౯॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.******
ఏవముక్తోవసిష్ఠేనవిశ్వామిత్రోమహాబలః।ఆగ్నేయమస్త్రముత్క్షిప్యతిష్ఠతిష్ఠేతిచాబ్రవీత్ ॥౧॥ బ్రహ్మదండంస
ముత్క్షిప్యకాలదండమివాపరం।వసిష్ఠోభగవాన్క్రోధాదిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ క్షత్రబంధోస్థితోఽస్మ్యేషయద్బలం
తద్విదర్శయ। నాశయామ్యద్యతేదర్పంశస్త్రస్యతవగాధిజ॥ క్వచతేక్షత్రియబలంక్వచబ్రహ్మబలంమహత్ । పశ్యబ్ర
హ్మబలందివ్యంమమక్షత్రియపాంసన ॥ ౪ ॥ తస్యాస్త్రంగాధిపుత్రస్యఘోరమాగ్నేయముద్యతం । బ్రహ్మదండేనత
చ్ఛాంతమగ్నేర్వేగఇవాంభసా॥౫॥ వారుణంచైవరౌద్రంచఐంద్రంపాశుపతంతథా । ఐషీకంచాపిచిక్షేపకుపితోగాధి
నందనః॥౬॥ మానవంమోహనంచైవగాంధర్వంస్వాపనంతథా।జృంభణంమాదనంచైవసంతాపనవిలాపనే ॥ శోషణం
దారణంచైవవజ్రమస్త్రంసుదుర్జయం।బ్రహ్మపాశంకాలపాశంవారుణంపాశమేవచ॥ పైనాకాస్త్రంచదయితంశు
ష్కార్ద్రేఅశనీఉభే। దండాస్త్రమథపైశాచంక్రౌంచమస్త్రంతథైవచ ॥ ధర్మచక్రంకాలచక్రంవిష్ణుచక్రంతథైవ
చ।వాయవ్యంమథనంచైవఅస్త్రంహయశిరస్తథా॥ శక్తిద్వయంచచిక్షేపకంకాళంముసలంతథా। వైద్యాధరంమహా
స్త్రంచకాలాస్త్రమథదారుణం॥త్రిశూలమస్త్రంఘోరంచకాపాలమథకంకణం।ఏతాన్యస్త్రాణిచిక్షేపసర్వాణిరఘు
నందన॥౧౨॥వసిష్ఠేజపతాంశ్రేష్ఠేతదద్భుతమివాభవత్ ॥ ౧౨½॥తానిసర్వాణిదండేనగ్రసతేబ్రహ్మణస్సుతః॥౧౩॥తె
షుశాంతేషుబ్రహ్మాస్త్రంక్షిప్తవాన్గాధినందనః॥౧౩½॥తదస్త్రముద్యతందృష్ట్వాదేవాస్సాగ్నిపురోగమాః॥దేవర్షయ
శ్చసంభ్రాంతాగంధర్వాస్సమహోరగాః॥౧౪½॥ త్రైలోక్యమాసీత్సంత్రస్తంబ్రహ్మాస్త్రేసముదీరితే ॥ ౧౫॥ తద
ప్యస్త్రంమహాఘోరంబ్రాహ్మంబ్రాహ్మేణతేజసా। వసిష్ఠోగ్రసతేసర్వంబ్రహ్మదండేనరాఘవ॥ ౧౬॥బ్రహ్మాస్త్రం
గ్రసమానస్యవసిష్ఠస్యమహాత్మనః। త్రైలోక్యమోహనంరౌద్రంరూపమాసీత్సుదారుణం॥ ౧౭॥ రోమకూపేషుసర్వే
షువసిష్ఠస్యమహాత్మనః। మరీచ్యఇవనిష్పేతురగ్నేర్ధూమాకులార్చిషః॥౧౮॥ ప్రాజ్వలద్బ్రహ్మదండశ్చవసిష్ఠస్యకరో
ద్యతః । విధూమఇవకాలాగ్నిర్యమదండఇవాపరః॥౧౯॥తతోఽస్తువన్మునిగణావసిష్ఠంజపతాంవరం।అమోఘంతేబలంబ్ర
హ్మన్తేజోధారయతేజసా ॥ నిగృహీతస్త్వయాబ్రహ్మన్విశ్వామిత్రోమహాతపాః । ప్రసీదజపతాంశ్రేష్ఠ లోకా
స్సంతుగతవ్యథాః॥౨౧॥ ఏవముక్తోమహాతేజాశ్శమంచక్రేమహాతపాః॥౨౧½॥ విశ్వామిత్రోఽపినికృతోవినిశ్శ్వస్యేదమ
బ్రవీత్ ॥౨౨॥ధిగ్బలంక్షత్రియబలంబ్రహ్మతేజోబలంబలం।ఏకేనబ్రహ్మదండేనసర్వాస్త్రాణిహతానిమే ॥ ౨౩ ॥ తదేత
త్సమవేక్ష్యాహంప్రసన్నేంద్రియమానసః। తపోమహత్సమాస్థాస్యేయద్వైబ్రహ్మత్వకారణం॥ఇతిషట్పంచాశస్సర్గః.*
తతస్సంతప్తహృదయఃస్మరన్నిగ్రహమాత్మనః।వినిశ్శ్వస్యవినిశ్శ్వస్యకృతవైరోమహాత్మనా ॥ సదక్షిణాందిశంగ

త్వా మహిష్యా సహ రాఘవ। తతాప పరమం ఘోరం విశ్వామిత్రో మహాతపాః ॥ ౨ ॥ (ఫలమూలాశనో దాంతశ్చచార సుమహత్తపః) అథాస్య జజ్ఞిరే పుత్రాస్సత్యధర్మపరాయణాః। హవిష్యందో మధుష్యందో దృఢనేత్రో మహారథః ॥ ౩ ॥ పూర్ణే వర్షసహస్రే తు బ్రహ్మా లోకపితామహః। అబ్రవీన్మధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ ॥ ౪ ॥ జితా రాజర్షిలోకాస్తే తపసా కుశికాత్మజ। అనేన తపసా త్వాం తు రాజర్షిరితి విద్మహే ॥ ౫ ॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా జగామ సహ దైవతైః। త్రివిష్టపం బ్రహ్మలోకం లోకానాం పరమేశ్వరః ॥ ౬ ॥ విశ్వామిత్రోఽపి తచ్ఛ్రుత్వా హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః। దుఃఖేన మహతావిష్టస్సమన్యురిదమబ్రవీత్ ॥ ౭ ॥ తపశ్చ సుమహత్తప్తం రాజర్షిరితి మాం విదుః। దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వే నాస్తి మన్యే తపఃఫలమ్ ॥ ౮ ॥ ఇతి నిశ్చిత్య మనసా భూయ ఏవ మహాతపాః। తపశ్చచార కాకుత్స్థ పరమం పరమాత్మవాన్ ॥ ౯ ॥ ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు సత్యవాదీ జితేంద్రియః। త్రిశంకురితి విఖ్యాత ఇక్ష్వాకుకులవర్ధనః ॥ ౧౦ ॥ తస్య బుద్ధిస్సముత్పన్నా యజేయమితి రాఘవ। గచ్ఛేయం సశరీరేణ దేవానాం పరమాం గతిమ్ ॥ ౧౧ ॥ స వసిష్ఠం సమాహూయ కథయామాస చింతితమ్। అశక్యమితి చాప్యుక్తో వసిష్ఠేన మహాత్మనా ॥ ౧౨ ॥ ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన స యయౌ దక్షిణాం దిశమ్। తతస్తత్కర్మసిద్ధ్యర్థం పుత్రాంస్తస్య గతో నృపః ॥ ౧౩ ॥ వాసిష్ఠా దీర్ఘతపసస్తపో యత్ర హి తేపిరే। త్రిశంకుస్సుమహాతేజాశ్శతం పరమభాస్వరమ్ ॥ వసిష్ఠపుత్రాన్ దదృశే తప్యమానాన్ యశస్వినః ॥ ౧౪ ॥ సోఽభిగమ్య మహాత్మానస్సర్వానేవ గురోస్సుతాన్ ॥ అభివాద్యానుపూర్వ్యేణ హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః। అబ్రవీత్సుమహాభాగాన్ సర్వానేవ కృతాంజలిః ॥ ౧౫ ॥ శరణం వః ప్రపద్యేఽహం శరణ్యాన్ శరణాగతః। ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి భద్రం వో వసిష్ఠేన మహాత్మనా ॥ ౧౬ ॥ యష్టుకామో మహాయజ్ఞం తదనుజ్ఞాతుమర్హథ। గురుపుత్రానహం సర్వాన్నమస్కృత్య ప్రసాదయే ॥ ౧౭ ॥ శిరసా ప్రణతో యాచే బ్రాహ్మణాంస్తపసి స్థితాన్। తే మాం భవంతస్సిద్ధ్యర్థం యాజయంతు సమాహితాః ॥ సశరీరో యథాహం హి దేవలోకమవాప్నుయామ్ ॥ ౧౯ ॥ ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన గతిమన్యాం తపోధనాః ॥ గురుపుత్రానృతే సర్వాన్నాహం పశ్యామి కాంచన ॥ ౨౦ ॥ ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం పురోధాః పరమా గతిః ॥ పురోధసస్తు విద్వాంసస్తారయంతి సదా నృపాన్ ॥ ౨౧ ॥ తస్మాదనంతరం సర్వే భవంతో దైవతం మమ ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే సప్తపంచాశస్సర్గః. ***********************

తతస్త్రిశంకోర్వచనం శ్రుత్వా క్రోధసమన్వితమ్। ఋషిపుత్రశతం రామ రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ప్రత్యాఖ్యాతో హి దుర్బుద్ధే గురుణా సత్యవాదినా। తం కథం సమతిక్రమ్య శాఖాంతరముపేయివాన్ ॥ ౨ ॥ ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం పురోధాః పరమో గురుః। న చాతిక్రమితుం శక్యం వచనం సత్యవాదినః ॥ ౩ ॥ అశక్యమితి చోవాచ వసిష్ఠో భగవానృషిః। తం వయం వై సమాహర్తుం క్రతుం శక్తాః కథం తవ ॥ ౪ ॥ బాలిశస్త్వం నరశ్రేష్ఠ గమ్యతాం స్వపురం పునః। యాజనే భగవాంఛక్తస్త్రైలోక్యస్యాపి పార్థివ ॥ ౫ ॥ అవమానం చ తత్కర్తుం తస్య శక్ష్యామహే కథమ్ ॥ ౫ ॥ తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా క్రోధపర్యాకులాక్షరమ్ ॥ స రాజా పునరేవైతానిదం వచనమబ్రవీత్ । ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుణా గురుపుత్రైస్తథైవ చ ॥ అన్యాం గతిం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు తపోధనాః ॥ ౭ ॥ ఋషిపుత్రాస్తు తచ్ఛ్రుత్వా వాక్యం ఘోరాభిసంహితమ్ ॥ శేపుః పరమసంక్రుద్ధాశ్చండాలత్వం గమిష్యసి ॥ ౮ ॥ ఏవముక్త్వా మహాత్మానో వివిశుస్తే స్వమాశ్రమమ్ ॥ ౯ ॥ అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం రాజా చండాలతాం గతః। నీలవస్త్రధరో నీలః పరుషో ధ్వస్తమూర్ధజః ॥ చిత్యమాల్యానులేపశ్చ ఆయసాభరణోఽభవత్ ॥ ౧౦ ॥ తం దృష్ట్వా మంత్రిణస్సర్వే త్యక్త్వా చండాలరూపిణమ్ ॥ ప్రాద్రవన్ సహితా రామ పౌరా యేఽస్యానుగామినః ॥ ౧౧ ॥ ఏకో హి రాజా కాకుత్స్థ జగామ పరమాత్మవాన్ ॥ దహ్యమానో దివారాత్రం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ ॥ ౧౨ ॥ విశ్వామిత్రస్తు తం దృష్ట్వా రాజానం విఫలీకృతమ్ ॥ చండాలరూపిణం రామ మునిః కారుణ్యమాగతః ॥ ౧౩ ॥ కారుణ్యాత్స మహాతేజా వాక్యం పరమధార్మికః ॥ ఇదం జగాద భద్రం తే రాజానం ఘోరరూపిణమ్ ॥ ౧౪ ॥ కిమాగమనకార్యం తే రాజపుత్ర మహాబల ॥ అయోధ్యాధిప వీర శాపాచ్చండాలతాం గతః ॥ ౧౫ ॥ అథ తద్వాక్యమాజ్ఞాయ రాజా చండాలతాం గతః ॥ అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుణా గురుపుత్రైస్తథైవ చ ॥ అనవాప్యైవ తం కామం మయా ప్రాప్తో విపర్యయః ॥ ౧౭ ॥ సశరీరో దివం యాయామితి మే సౌమ్యదర్శనమ్ ॥ మయా చేష్టం క్రతుశతం తచ్చ నావాప్యతే ఫలమ్ ॥ ౧౮ ॥ అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన ॥ కృచ్ఛ్రేష్వపి గతస్సౌమ్య క్షత్రధర్మేణ తే శపే ॥ ౧౯ ॥ యజ్ఞైర్బహువిధైరిష్టం ప్రజా ధర్మేణ పాలితాః ॥ గురవశ్చ మహాత్మానశ్శీలవృత్తేన తోషితాః ॥ ౨౦ ॥ ధర్మే ప్రయతమానస్య యజ్ఞం చాహర్తుమిచ్ఛతః ॥ పరితోషం న గచ్ఛంతి గురవో మునిపుంగవ ॥ ౨౧ ॥ దైవమేవ పరం మన్యే పౌరుషం తు నిరర్థకమ్ ॥ దైవేనాక్రమ్యతే సర్వం దైవం హి పరమా గతిః ॥ ౨౨ ॥ తస్య మే పరమార్తస్య ప్రసాదమభికాంక్షతః ॥ కర్తుమర్హసి భద్రం తే దైవోపహతకర్మణః ॥ ౨౩ ॥ నాన్యాం గతిం గమిష్యామి నాన్యశ్శరణమ

స్తి మే॥ దైవం పురుషకారేణ నివర్తయితుమర్హసి ॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః.**********
ఉక్తవాక్యం తు రాజానం కృపయా కుశికాత్మజః। అబ్రవీన్మధురం వాక్యం సాక్షాచ్చండాళరూపిణం॥౧॥ ఐక్ష్వాక
స్వాగతం వత్స జానామి త్వాం సుధార్మికం। శరణం తే భవిష్యామి మా భైషీర్నృపపుంగవ ॥ అహమామంత్రయే సర్వాన్
మహర్షీన్పుణ్యకర్మణః। యజ్ఞసాహ్యకరాన్రాజన్ తతో యక్ష్యసి నిర్వృతః ॥ గురుశాపకృతం రూపం యదిదం త్వయి వ
ర్తతే। అనేన సహ రూపేణ సశరీరో గమిష్యసి॥ హస్తప్రాప్తమహం మన్యే స్వర్గం తవ నరాధిప । యస్త్వం కౌశికమాగ
మ్య శరణ్యం శరణాగతః॥ ౫॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పుత్రాన్పరమధార్మికాన్। వ్యాదిదేశ మహాప్రాజ్ఞాన్ యజ్ఞసం
భారకారణాత్ ॥ సర్వాన్ శిష్యాన్ సమాహూయ వాక్యమేతదువాచ హ ॥ ౬॥ సర్వానృషిగణాన్వత్సా ఆనయధ్వం
మమాజ్ఞయా॥ సశిష్యసుహృదశ్చైవ సర్త్విజస్సబహుశ్రుతాన్ ॥ ౭॥ యదన్యో వచనం బ్రూయాన్మద్వాక్యబలచో
దితః॥ తత్సర్వమఖిలేనోక్తం మమాఖ్యేయమనాదృతం॥ ౮॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దిశో జగ్ముస్తదాజ్ఞయా॥ ఆజగ్మురథ
దేశేభ్యస్సర్వేభ్యో బ్రహ్మవాదినః॥ ౯॥ తే చ శిష్యాస్సమాగమ్య మునిం జ్వలితతేజసం ॥ ఊచుశ్చ వచనం సర్వే సర్వేషాం
బ్రహ్మవాదినాం॥ ౧౦॥ శ్రుత్వా తే వచనం సర్వే సమాయాంతి ద్విజాతయః ॥ సర్వదేశేషు చాగచ్ఛన్ వర్జయిత్వా మ
హోదయం॥౧౧॥ వాసిష్ఠం తచ్ఛతం సర్వం క్రోధపర్యాకులాక్షరం॥ యదాహ వచనం సర్వం శృణు త్వం మునిపుంగవ॥
౧౨॥ క్షత్రియో యాజకో యస్య చండాళస్య విశేషతః॥ కథం సదసి భోక్తారో హవిస్తస్య సురర్షయః॥ ౧౩॥ బ్రాహ్మణా
వా మహాత్మానో భుక్త్వా చండాళభోజనం॥ కథం స్వర్గం గమిష్యంతి విశ్వామిత్రేణ పాలితాః ॥ ౧౪॥ ఏతద్వచనం నై
ష్ఠుర్యమూచుస్సంరక్తలోచనాః॥ వాసిష్ఠా మునిశార్దూల సర్వే తే సమహోదయాః॥ ౧౫॥ తేషాం తద్వచనం శ్రు
త్వా సర్వేషాం మునిపుంగవః॥ క్రోధసంరక్తనయనస్సరోషమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౬॥ యే దూషయంత్యదుష్టం మాం తప ఉ
గ్రం సమాస్థితం॥ భస్మీభూతా దురాత్మానో భవిష్యంతి న సంశయః॥ ౧౭॥ అద్య తే కాలపాశేన నీతా వైవస్వతక్షయం॥
సప్తజాతిశతాన్యేవ మృతపాస్సంతు సర్వశః। శ్వమాంసనియతాహారా ముష్టికా నామ నిర్ఘృణాః ॥ వికృతాశ్చ విరూ
పాశ్చ లోకాననుచరంత్విమాన్ ॥ ౧౯॥ మహోదయస్తు దుర్బుద్ధిర్మామదూష్యం హ్యదూషయత్ ॥ దూషితస్స
ర్వలోకేషు నిషాదత్వం గమిష్యతి। ప్రాణాతిపాతనిరతో నిరనుక్రోశతాం గతః॥ దీర్ఘకాలం మమ క్రోధాద్దుర్గతిం వర్త
యిష్యతి॥ ౨౧॥ ఏతావదుక్త్వా వచనం విశ్వామిత్రో మహాతపాః॥ విరరామ మహాతేజా ఋషిమధ్యే మహామునిః॥ ౨౨॥
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.********************************
తపోబలహతాన్ కృత్వా వాసిష్ఠాన్ సమహోదయాన్ । ఋషిమధ్యే మహాతేజా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥
౧॥ అయమిక్ష్వాకుదాయాదస్త్రిశంకురితి విశ్రుతః। ధర్మిష్ఠశ్చ వదాన్యశ్చ మాం చైవ శరణం గతః॥ తేనానేన శరీరేణ దే
వలోకజిగీషయా॥ ౨॥ యథాయం స్వశరీరేణ స్వర్గలోకం గమిష్యతి ॥ తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞో భవద్భిశ్చ మయా
సహ॥ ౩॥ విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా సర్వ ఏవ మహర్షయః॥ ఊచుస్సమేత్య సహితా ధర్మజ్ఞా ధర్మసంహితం॥ ౪॥ అ
యం కుశికదాయాదో మునిః పరమకోపనః॥ యదాహ వచనం సమ్యగేతత్కార్యం న సంశయః। అగ్నికల్పో హి భగవాం
చ్ఛాపం దాస్యతి రోషితః॥ తస్మాత్ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞస్సశరీరో యథా దివం । గచ్ఛేదిక్ష్వాకుదాయాదో విశ్వామిత్ర
స్య తేజసా॥ తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞస్సర్వే సమధితిష్ఠత॥ ౭॥ ఏవముక్త్వా మహర్షయశ్చక్రుస్తాస్తాః క్రియాస్తదా ॥
యాజకశ్చ మహాతేజా విశ్వామిత్రోఽభవత్క్రతౌ ॥ ౮ ॥ ఋత్విజశ్చానుపూర్వ్యేణ మంత్రవన్మంత్రకోవిదాః ॥ చ
క్రుః కర్మాణి సర్వాణి యథాకల్పం యథావిధి॥ ౯॥ తతః కాలేన మహతా విశ్వామిత్రో మహాతపాః॥ చకారావాహనం
తత్ర భాగార్థం సర్వదేవతాః॥ ౧౦॥ నాభ్యాగమంస్తదాహూతా భాగార్థం సర్వదేవతాః॥ ౧౧॥ తతః క్రోధసమావి
ష్టో విశ్వామిత్రో మహామునిః। స్రువముద్యమ్య సక్రోధస్త్రిశంకుమిదమబ్రవీత్ ॥౧౨॥ పశ్య మే తపసో వీర్యం స్వార్జితస్య
నరేశ్వర। ఏష త్వాం సశరీరేణ నయామి స్వర్గమోజసా॥ దుష్ప్రాపం సశరీరేణ దివం గచ్ఛ నరాధిప॥ ౧౩॥ స్వార్జితం
కించిదప్యస్తి మయా హి తపసః ఫలం॥ రాజంస్స్వతేజసా తస్య సశరీరో దివం వ్రజ॥ ౧౪ ॥ ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ సశరీ
రో నరేశ్వరః॥ దివం జగామ కాకుత్స్థ మునీనాం పశ్యతాం తదా॥ ౧౫॥ దేవలోకగతం దృష్ట్వా త్రిశంకుం పాకశాసనః॥
సహ సర్వైస్సురగణైరిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬॥ త్రిశంకో గచ్ఛ భూయస్త్వం నాసి స్వర్గకృతాలయః ॥ గురుశా
పహతో మూఢ పత భూమిమవాక్శిరాః॥ ౧౭॥ ఏవముక్తో మహేంద్రేణ త్రిశంకురపతత్పునః ॥ విక్రోశమానస్త్రాహీతి వి
శ్వామిత్రం తపోధనం॥ ౧౮॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య క్రోశమానస్య కౌశికః ॥ రోషమాహారయత్తీవ్రం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చా
బ్రవీత్ ॥౧౯॥ ఋషిమధ్యే స తేజస్వీ ప్రజాపతిరివాపరః॥ సృజన్దక్షిణమార్గస్థాన్ సప్తర్షీనపరాన్పునః॥ ౨౦ ॥

నక్షత్రమాలామపరామసృజత్క్రోధమూర్ఛితః॥ దక్షిణాం దిశమాస్థాయ మునిమధ్యే మహాయశాః ॥ ౨౧॥ సృష్ట్వా
నక్షత్రవంశంచ క్రోధేన కలుషీకృతః ॥ అన్యమింద్రంకరిష్యామి లోకో వా స్యాదనింద్రకః । దైవతాన్యపిస క్రోధాత్స్ర
ష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౨౩॥ తతః పరమసంభ్రాంతాస్సర్షిసంఘాస్సురాసురాః। విశ్వామిత్రం మహాత్మానమూచుస్సా
నునయం వచః॥ ౨౪॥ అయం రాజా మహాభాగ గురుశాపపరిక్షతః। సశరీరో దివం యాతుం నార్హత్యేవ తపోధన॥ ౨౫ ॥
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా దేవానాం మునిపుంగవః। అబ్రవీత్సుమహద్వాక్యం కౌశికస్సర్వదేవతాః ॥ ౨౬ ॥ సశరీరస్యభ
ద్రం వస్త్రిశంకోరస్య భూపతేః । ఆరోహణం ప్రతిజ్ఞాయ నానృతం కర్తుముత్సహే ॥ ౨౭ ॥ స్వర్గోఽస్తు సశరీరస్య త్రిశం
కోరస్య శాశ్వతః। నక్షత్రాణి చ సర్వాణి మామకాని ధ్రువాణ్యథ॥ యావల్లోకా ధరిష్యంతి తిష్ఠంత్వేతాని సర్వశః। మత్కృ
తాని సురాస్సర్వే తదనుజ్ఞాతుమర్హథ॥ ౨౯॥ ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచుర్మునిపుంగవం॥ ౩౦ ॥ ఏవం భవ
తు భద్రం తే తిష్ఠంత్వేతాని సర్వశః ॥ గగనే తాన్యనేకాని వైశ్వానరపథాద్బహిః । నక్షత్రాణి మునిశ్రేష్ఠ తేషు జ్యోతిఃషు
జాజ్వలన్॥ అవాక్శిరాస్త్రిశంకుశ్చ తిష్ఠంత్వమరసన్నిభః। అనుయాస్యంతి చైతాని జ్యోతీంషి నృపసత్తమం॥ కృతార్థం
కీర్తిమంతం చ స్వర్గలోకగతం యథా॥ ౩౨॥ విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా సర్వదేవైరభిష్టుతః ॥ ఋషిభిశ్చ మహాతే
జా బాఢమిత్యాహ దేవతాః॥ ౩౩॥ తతో దేవా మహాత్మానో మునయశ్చ తపోధనాః॥ జగ్ముర్యథాగతం సర్వే యజ్ఞస్యాం
తే నరోత్తమ॥ ౩౪॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే షష్టితమస్సర్గః. ******************************

విశ్వామిత్రో మహాత్మాథ ప్రస్థితాన్ప్రేక్ష్య తానృషీన్ । అబ్రవీన్నరశార్దూల స్సర్వాంస్తాన్ వనవాసినః ॥
౧॥ మహాన్విఘ్నః ప్రవృత్తోఽయం దక్షిణామాస్థితో దిశం। దిశమన్యాం ప్రపత్స్యామస్తత్ర తప్స్యామహే తపః॥ ౨॥ పశ్చి
మాయాం విశాలాయాం పుష్కరేషు మహాత్మనః। సుఖం తపశ్చరిష్యామః పరం తద్ధి తపోవనం॥ ౩ ॥ ఏవముక్త్వా మహాతే
జాః పుష్కరేషు మహామునిః। తప ఉగ్రం దురాధర్షం తేపే మూలఫలాశనః॥ ౪ ॥ ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు అయోధ్యాధిప
తిర్నృపః। అంబరీష ఇతి ఖ్యాతో యష్టుం సముపచక్రమే॥ ౫ ॥ తస్య వై యజమానస్య పశుమింద్రో జహార హ । ప్రణష్టే
తు పశౌ విప్రో రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౬॥ పశురద్య హృతో రాజన్ప్రణష్టస్తవ దుర్నయాత్ । అరక్షితారం రాజానం ఘ్నం
తి దోషా నరేశ్వర॥ ౭॥ ప్రాయశ్చిత్తం మహద్ధ్యేతన్నరం వా పురుషర్షభ । ఆనయస్వ పశుం శీఘ్రం యావత్కర్మ ప్ర
వర్తతే॥ ౮॥ ఉపాధ్యాయవచశ్శ్రుత్వా స రాజా పురుషర్షభః । అన్వియేష మహాబుద్ధిః పశుం గోభిస్సహస్రశః॥ ౯॥
దేశాన్ జనపదాంస్తాంస్తాన్నగరాణి వనాని చ । ఆశ్రమాణి చ పుణ్యాని మార్గమాణో మహీపతిః ॥ స పుత్రసహితం తా
త సభార్యం రఘునందన। భృగుతుందే సమాసీనమృచీకం సందదర్శ హ॥ ౧౧॥ తమువాచ మహాతేజాః ప్రణమ్యాభిప్రసా
ద్య చ । బ్రహ్మర్షిం తపసా దీప్తం రాజర్షిరమితప్రభః ॥ పృష్ట్వా సర్వత్ర కుశలమృచీకం తమిదం వచః ॥ ౧౨ ॥ గ
వాం శతసహస్రేణ విక్రీణీషే సుతం యది॥ పశోరర్థే మహాభాగ కృతకృత్యోఽస్మి భార్గవ ॥ ౧౩॥ సర్వే పరిసృతా దేశా
యాజ్ఞీయం న లభే పశుం॥ దాతుమర్హసి మూల్యేన సుతమేకమితో మమ॥ ౧౪॥ ఏవముక్తో మహాతేజా ఋచీకస్త్వబ్రవీ
ద్వచః॥ నాహం జ్యేష్ఠం నరశ్రేష్ఠ విక్రీణీయాం కథంచన॥ ౧౫॥ ఋచీకస్య వచశ్శ్రుత్వా తేషాం మాతా మహాత్మనాం॥ ఉ
వాచ నరశార్దూలమంబరీషం తపస్వినీ॥ ౧౬॥ అవిక్రేయం సుతం జ్యేష్ఠం భగవానాహ భార్గవః ॥ మమాపి దయితం విద్ధి
కనిష్ఠం శునకం నృప। తస్మాత్కనీయసం పుత్రం న దాస్యే తవ పార్థివ॥ ౧౮॥ ప్రాయేణ హి నరశ్రేష్ఠ జ్యేష్ఠాః పితృషు వల్లభాః।
మాతౄణాం చ కనీయాంసస్తస్మాద్రక్షే కనీయసం॥ ౧౯॥ ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్మునిపత్న్యాం తథైవ చ । శునశ్శేప
స్స్వయం రామ మధ్యమో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౦॥ పితా జ్యేష్ఠమవిక్రేయం మాతా చాహ కనీయసం । విక్రీతం మధ్యమం
మన్యే రాజన్పుత్రం నయస్వ మామ్॥ ౨౧ ॥ గవాం శతసహస్రేణ శునశ్శేపం నరేశ్వరః । గృహీత్వా పరమప్రీతో జగా
మ రఘునందన॥ ౨౨॥ అంబరీషస్తు రాజర్షీ రథమారోప్య సత్వరః। శునశ్శేపం మహాతేజా జగామాశు మహాయశాః॥ ౨౩
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకషష్టితమస్సర్గః. ********************** శునశ్శేపం నరశ్రేష్ఠ గృహీత్వా తు మహా
యశాః। వ్యశ్రామ్యత్పుష్కరే రాజా మధ్యాహ్నే రఘునందన॥ ౧॥ తస్య విశ్రమమాణస్య శునశ్శేపో మహాయశాః । పు
ష్కరక్షేత్రమాగమ్య విశ్వామిత్రం దదర్శ హ॥ తప్యంతమృషిభిస్సార్ధం మాతులం పరమాతురః ॥ ౨॥ వివర్ణవదనో దీన
స్తృష్ణయా చ శ్రమేణ చ॥ పపాతాంకే మునే రాశు వాక్యం చేదమువాచ హ॥ ౩॥ న మేఽస్తి మాతా న పితా జ్ఞాతయో బాం
ధవాః కుతః॥ త్రాతుమర్హసి మాం సౌమ్య ధర్మేణ మునిపుంగవ ॥ ౪॥ త్రాతా త్వం హి మునిశ్రేష్ఠ సర్వేషాం త్వం హి భా
వనః॥ ౫॥ రాజా చ కృతకార్యస్స్యాదహం దీర్ఘాయురవ్యయః । స్వర్గలోకముపాశ్నీయాం తపస్తప్త్వా హ్యనుత్తమం॥
౬॥ త్వం మే నాథో హ్యనాథస్య భవ భవ్యేన చేతసా। పితేవ పుత్రం ధర్మాత్మంస్త్రాతుమర్హసి కిల్బిషాత్ ॥ ౭ ॥ తస్య తద్వచ

నంశ్రుత్వావిశ్వామిత్రోమహాతపాః। సాంత్వయిత్వాబహువిధంపుత్రానిదమువాచహ ॥ ౮॥ యత్కృతేపితరఃపుత్రాన్జనయంతిశుభార్థినః। పరలోకహితార్థాయతస్యకాలోయమాగతః॥ ౯॥ అయంమునిసుతోబాలోమత్తశ్శరణమిచ్ఛతి।అస్యజీవితమాత్రేణప్రియంకురుతపుత్రకాః॥ ౧౦॥ సర్వేసుకృతకర్మాణస్సర్వేధర్మపరాయణాః । పశుభూతానరేంద్రస్యతృప్తిమగ్నేఃప్రయచ్ఛత॥౧౧॥ నాథవాంశ్చశునశ్శేపోయజ్ఞశ్చావిఘ్నితోభవేత్ । దేవతాస్తర్పితాశ్చస్యుర్మమచాపికృతంవచః॥ ౧౨ ॥ మునేస్తువచనంశ్రుత్వామధుష్యందాదయస్సుతాః । సాభిమానంనరశ్రేష్ఠసలీలమిదమబ్రువన్ ॥ ౧౩ ॥ కథమాత్మసుతాన్హిత్వాత్రాయసేన్యసుతంవిభో। అకార్యమివపశ్యామశ్శ్వమాంసమివభోజనే॥ ౧౪॥ తేషాంతద్వచనంశ్రుత్వాపుత్రాణాంమునిపుంగవః । క్రోధసంరక్తనయనోవ్యాహర్తుముపచక్రమే॥ ౧౫॥నిస్సాధ్వసమిదంప్రోక్తంధర్మాదపిగర్హితం।అతిక్రమ్యతుమద్వాక్యందారుణంరోమహర్షణం॥ ౧౬॥ శ్వమాంసభోజినస్సర్వేవాసిష్ఠాఇవజాతిషు। పూర్ణంవర్షసహస్రంతుపృథివ్యామనువత్స్యథ॥౧౭॥ కృత్వాశాపసమాయుక్తాన్పుత్రాన్మునివరస్తదా। శునశ్శేపమువాచార్తంకృత్వారక్షాంనిరామయాం॥౧౮॥ పవిత్రపాశైరాసక్తోరక్తమాల్యానులేపనః। వైష్ణవంయూపమాసాద్యవాగ్భిరగ్నిముదాహర॥౧౯॥ ఇమేతుగాథేద్వేదివ్యేగాయేథామునిపుత్రక । అంబరీషస్యయజ్ఞేస్మింస్తతస్సిద్ధిమవాప్స్యసి ॥ ౨౦॥ శునశ్శేపోగృహీత్వాతేద్వేగాథేసుసమాహితః।త్వరయారాజసింహంతమంబరీషమువాచహ॥ ౨౧॥ రాజసింహమహాసత్వశీఘ్రంగచ్ఛావహేసదః । నిర్వర్తయస్వరాజేంద్రదీక్షాంచసముపావిశ ॥ ౨౨ ॥ తద్వాక్యమృషిపుత్రస్యశ్రుత్వాహర్షసముత్సుకః । జగామనృపతిశ్శీఘ్రంయజ్ఞవాటమతంద్రితః॥౨౩॥సదస్యానుమతేరాజాపవిత్రకృతలక్షణం।పశుంరక్తాంబరంకృత్వాయూపేతంసమబంధయత్ ॥౨౪॥సబద్ధోవాగ్భిరగ్ర్యాభిరభితుష్టావవైసురౌ । ఇంద్రమింద్రానుజంచైవయథావన్మునిపుత్రకః ॥ ౨౫ ॥ తతఃప్రీతస్సహస్రాక్షోరహస్యస్తుతితర్పితః।దీర్ఘమాయుస్తదాప్రాదాచ్ఛునశ్శేపాయరాఘవ ॥ ౨౬ ॥ సచరాజానరశ్రేష్ఠయజ్ఞస్యచసమాప్తవాన్। ఫలంబహుగుణంరామసహస్రాక్షప్రసాదజం॥ ౨౭॥ విశ్వామిత్రోపిధర్మాత్మాభూయస్తేపేమహాతపాః। పుష్కరేషునరశ్రేష్ఠదశవర్షశతానిచ॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః. ******************

పూర్ణేవర్షసహస్రేతువ్రతస్నాతంమహామునిం। అభ్యాగచ్ఛన్సురాస్సర్వేతపఃఫలచికీర్షవః॥ ౧॥ అబ్రవీత్సుమహాతేజాబ్రహ్మాసురుచిరంవచః। ఋషిస్త్వమసిభద్రంతేస్వార్జితైఃకర్మభిశ్శుభైః ॥ ౨॥ తమేవముక్త్వాదేవేశస్త్రిదివంపునరభ్యగాత్ ॥౨½॥విశ్వామిత్రోమహాతేజాభూయస్తేపేమహత్తపః॥౩॥ తతఃకాలేనమహతామేనకాపరమాప్సరాః। పుష్కరేషునరశ్రేష్ఠస్నాతుంసముపచక్రమే॥౪॥ తాందదర్శమహాతేజామేనకాంకుశికాత్మజః। రూపేణాప్రతిమాంతత్రవిద్యుతంజలదేయథా॥౫॥ దృష్ట్వాకందర్పవశగోమునిస్తామిదమబ్రవీత్ ॥ ౫½॥ అప్సరస్స్వాగతంతేస్తువసచేహమమాశ్రమే॥ అనుగృహ్ణీష్వభద్రంతేమదనేనసుమోహితం ॥ ౬½॥ ఇత్యుక్తాసావరారోహాతత్రవాసమథాకరోత్ ॥౭॥తస్యాంవసంత్యాంవర్షాణిపంచపంచచరాఘవ।విశ్వామిత్రాశ్రమేరామసుఖేనవ్యతిచక్రముః ॥ ౮ ॥ అథకాలేగతేతస్మిన్విశ్వామిత్రోమహామునిః। సవ్రీళఇవసంవృత్తశ్చింతాశోకపరాయణః॥ ౯॥బుద్ధిర్మునేస్సముత్పన్నాసామర్షారఘునందన । సర్వంసురాణాంకర్మైతత్తపోపహరణంమహత్ ॥ అహోరాత్రాపదేశేనగతాస్సంవత్సరాదశ।కామమోహాభిభూతస్యవిఘ్నోయంప్రత్యుపస్థితః॥౧౧॥వినిశ్వసన్మునివరఃపశ్చాత్తాపేనదుఃఖితః। భీతామప్సరసందృష్ట్వావేపంతీంప్రాంజలింస్థితాం ॥ మేనకాంమధురైర్వాక్యైర్విసృజ్యకుశికాత్మజః । ఉత్తరంపర్వతంరామవిశ్వామిత్రోజగామహ॥౧౩॥సకృత్వానైష్ఠికీంబుద్ధింజేతుకామోమహాయశాః । కౌశికీతీరమాసాద్యతపస్తేపేసుదారుణం॥౧౪॥ తస్యవర్షసహస్రంతుఘోరంతపఉపాసతః। ఉత్తరేపర్వతేరామదేవతానామభూద్భయం॥౧౫॥అమంత్రయన్సమాగమ్యసర్వేసర్షిగణాస్సురాః।మహర్షిశబ్దంలభతాంసాధ్వయంకుశికాత్మజః॥ ౧౬॥దేవతానాంవచశ్శ్రుత్వాసర్వలోకపితామహః।అబ్రవీన్మధురంవాక్యంవిశ్వామిత్రంతపోధనం॥ ౧౭॥మహర్షేస్వాగతంవత్సతపసోగ్రేణతోషితః। మహత్త్వమృషిముఖ్యత్వందదామితవకౌశిక ॥ ౧౮॥ బ్రహ్మణస్సవచశ్శ్రుత్వాసర్వలోకేశ్వరస్యహ । నవిషణ్ణోనసంతుష్టోవిశ్వామిత్రస్తపోధనః ॥ ౧౯ ॥ ప్రాంజలిఃప్రణతోభూత్వాసర్వలోకపితామహం । ప్రత్యువాచతతోవాచంవిశ్వామిత్రోమహామునిః॥౨౦॥మహర్షిశబ్దమతులంస్వార్జితైఃకర్మభిశ్శుభైః। యదిమేభగవానాహతతోహంవిజితేంద్రియః॥౨౧॥తమువాచతతోబ్రహ్మానతావత్త్వంజితేంద్రియః । యతస్వమునిశార్దూలఇత్యుక్త్వాత్రిదివంగతః॥౨౨॥విప్రస్థితేషుదేవేషువిశ్వామిత్రోమహామునిః।ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబోవాయుభక్షస్తపశ్చరన్॥ ఘర్మేపంచతపాభూత్వావర్షాస్వాకాశసంశ్రయః। శిశిరేసలిలశాయీరాత్ర్యహానితపోధనః॥ ఏవంవర్షసహస్రం

హితపో ఘోరముపాగమత్ ॥ ౨౪½॥తస్మిన్సంతప్యమానేతువిశ్వామిత్రేమహామునౌ॥సంభ్రమస్సుమహానాసీత్సురా
ణాంవాసవస్యచ॥౨౫½॥రంభామప్సరసంశక్రస్సహసర్వైర్మరుద్గణైః॥ ఉవాచాత్మహితంవాక్యమహితంకౌశికస్యచ॥
౨౬½॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే- త్రిషష్టితమస్సర్గః. ************************************

సురకార్యమిదంరంభేకర్తవ్యంసుమహత్త్వయా। లోభనంకౌశికస్యేహకామమోహసమన్వితం॥౧॥తథోక్తా
సాప్సరారామసహస్రాక్షేణధీమతా। వ్రీళితాప్రాంజలిర్వాక్యంప్రత్యువాచసురేశ్వరం ॥ ౨ ॥ అయంసురపతేఘో
రోవిశ్వామిత్రోమహామునిః। ఘోరముత్సృజతేక్రోధంమయిదేవనసంశయః ॥ తతోహిమేభయందేవప్రసాదంకర్తు
మర్హసి॥౩½॥ ఏవముక్తస్తయారామరంభయాభీతయాతదా॥ తామువాచసహస్రాక్షోవేపమానాంకృతాంజలిం॥
౪½॥మాభైషిరంభేభద్రంతేకురుష్వమమశాసనం॥ ౫॥ కోకిలోహృదయగ్రాహీమాధవేరుచిరద్రుమే । అహంకంద
ర్పసహితస్థాస్యామితవపార్శ్వతః॥౬॥త్వంహిరూపంబహుగుణంకృత్వాపరమభాస్వరం।తమృషింకౌశికంరంభేభేద
యస్వతపస్వినం॥౭ ॥ సాశ్రుత్వావచనంతస్యకృత్వారూపమనుత్తమం। లోభయామాసలలితావిశ్వామిత్రంశుచిస్మి
తా ॥ ౮ ॥ కోకిలస్యతుశుశ్రావవల్గువ్యాహరతస్స్వనం । సంప్రహృష్టేనమనసాతతఏనాముదైక్షత॥౯॥అథతస్యచ
శబ్దేనగీతేనాప్రతిమేనచ।దర్శనేనచరంభాయామునిస్సందేహమాగతః ॥ ౧౦॥ సహస్రాక్షస్యతత్కర్మవిజ్ఞాయముని
పుంగవః। రంభాంక్రోధసమావిష్టశ్శశాపకుశికాత్మజః॥ ౧౧॥యన్మాంలోభయసేరంభేకామక్రోధజయైషిణం।దశవ
ర్షసహస్రాణిశైలీస్థాస్యసిదుర్భగే॥౧౨॥బ్రాహ్మణస్సుమహాతేజాస్తపోబలసమన్వితః । ఉద్ధరిష్యతిరంభేత్వాంమ
త్క్రోధకలుషీకృతాం॥౧౩॥ ఏవముక్త్వామహాతేజావిశ్వామిత్రోమహామునిః । అశక్నువన్ధారయితుంక్రోధంసం
తాపమాగతః॥౧౪॥తస్యశాపేనమహతారంభాశైలీతదాభవత్ ॥ ౧౪½॥ వచశ్శ్రుత్వాతుకందర్పోమహర్షేస్సచని
ర్గతః॥౧౫॥కోపేనసమహాతేజాస్తపోపహరణేకృతే। ఇంద్రియైరజితైరామనలేభేశాంతిమాత్మనః॥ ౧౬॥బభూవాస్య
మనశ్చింతాతపోపహరణేకృతే ॥ ౧౬½ ॥ నైవక్రోధంగమిష్యామినచవక్ష్యేకథంచన ॥ అథవానోచ్ఛ్వసిష్యామిసంవ
త్సరశతాన్యపి ॥ ౧౭½॥ అహంవిశోషయిష్యామిహ్యాత్మానంవిజితేంద్రియః ॥ తావద్యావద్ధిమేప్రాప్తంబ్రాహ్మణ్యం
తపసార్జితం। అనుచ్ఛ్వసన్నభుంజానస్తిష్ఠేయంశాశ్వతీస్సమాః॥౧౯॥ నహిమేతప్యమానస్యక్షయంయాస్యంతిమూ
ర్తయః॥ ౧౯½॥ ఏవంవర్షసహస్రస్యదీక్షాంసమునిపుంగవః॥చకారాప్రతిమాంలోకేప్రతిజ్ఞాంరఘునందన॥ ౨౦½ ॥
ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః.************************ అథహైమవతీంరామదిశంత్యక్త్వా
మహామునిః। పూర్వాందిశమనుప్రాప్యతపస్తేపేసుదారుణం॥ ౧ ॥ మౌనంవర్షసహస్రస్యకృత్వావ్రతమనుత్తమం ।
చకారాప్రతిమంరామతపఃపరమదుష్కరం ॥ ౨ ॥ పూర్ణేవర్షసహస్రేతుకాష్ఠభూతంమహామునిం । విఘ్నైర్బ
హుభిరాధూతంక్రోధోనాంతరమావిశత్ ॥౩॥సకృత్వానిశ్చయంరామతపఆతిష్ఠదవ్యయం ॥ ౩½॥ తస్యవర్షసహస్ర
స్యవ్రతేపూర్ణేమహావ్రతః ॥ భోక్తుమారబ్ధవానన్నం తస్మిన్కాలేరఘూత్తమ । ఇంద్రోద్విజాతిర్భూత్వాతం సిద్ధ
మన్నమయాచత॥౫॥ తస్మైదత్త్వాతదాసిద్ధంసర్వంవిప్రాయనిశ్చితః । నిశ్శేషితేన్నేభగవానభుక్త్వైవమహాతపాః॥
నకించిదవదద్విప్రంమౌనవ్రతముపస్థితః॥౬½॥అథవర్షసహస్రంవైనోచ్ఛ్వసన్మునిపుంగవః॥౭॥తస్యానుచ్ఛ్వసమాన
స్యమూర్ధ్నిధూమోవ్యజాయత। త్రైలోక్యంయేనసంభ్రాంతమాదీపితమివాభవత్ ॥ ౮॥ తతోదేవాస్సగంధర్వాః
పన్నగాసురరాక్షసాః। మోహితాస్తేజసాతస్యతపసామందరశ్మయః॥కశ్మలోపహతాస్సర్వేపితామహమథాబ్రువన్॥
౯½॥బహుభిఃకారణైర్దేవవిశ్వామిత్రోమహామునిః॥లోభితఃక్రోధితశ్చైవతపసాచాభివర్ధతే।నహ్యస్యవృజినంకిం
చిద్దృశ్యతేసూక్ష్మమప్యథ॥౧౧॥నదీయతేయదిత్వస్యమనసాయదభీప్సితం।వినాశయతిత్రైలోక్యంతపసాసచరాచరం
౧౨॥వ్యాకులాశ్చదిశస్సర్వానచకించిత్ప్రకాశతే।సాగరాఃక్షుభితాస్సర్వేవిశీర్యంతేచపర్వతాః॥ప్రకంపతేచపృథివీ
వాయుర్వాతిభృశాకులః। బ్రహ్మన్నప్రతిజానీమోనాస్తికోజాయతేజనః॥ ౧౪॥ సంమూఢమివత్రైలోక్యంసంప్రక్షు
భితమానసం। భాస్కరోనిష్ప్రభశ్చైవమహర్షేస్తస్యతేజసా॥ బుద్ధింనకురుతేయావన్నాశేదేవమహామునిః। తా
వత్ప్రసాద్యోభగవానగ్నిరూపోమహాద్యుతిః॥౧౬॥ కాలాగ్నినాయథాపూర్వంత్రైలోక్యందహ్యతేఖిలం । దేవరా
జ్యంచికీర్షేతదీయతామస్యయన్మతం॥౧౭॥తతస్సురగణాస్సర్వేపితామహపురోగమాః । విశ్వామిత్రంమహాత్మానం
మధురంవాక్యమబ్రువన్॥ బ్రహ్మర్షేస్వాగతంతేస్తుతపసాస్మసుతోషితాః ॥ ౧౮½ ॥ బ్రాహ్మణ్యంతపసోగ్రేణప్రా
ప్తవానసికౌశిక॥దీర్ఘమాయుశ్చతేబ్రహ్మన్ దదామిసమరుద్గణః । స్వస్తిప్రాప్నుహిభద్రంతేగచ్ఛసౌమ్యయథా
సుఖం॥౨౦॥పితామహవచశ్శ్రుత్వాసర్వేషాంచదివౌకసాం । కృత్వాప్రణామంముదితోవ్యాజహారమహామునిః॥

౨౧ ॥ బ్రాహ్మణ్యం యది మే ప్రాప్తం దీర్ఘమాయుస్తథైవ చ । ఓంకారశ్చ వషట్కారో వేదాశ్చ వరయంతు మాం॥ ౨౨ ॥ క్షత్రవేదవిదాం శ్రేష్ఠో బ్రహ్మవేదవిదామపి । బ్రహ్మపుత్రో వసిష్ఠో మామేవం వదతు దేవతాః ॥ యద్యయం పరమః కామః కృతో యాంతు సురర్షభాః॥౨౩॥ తతః ప్రసాదితో దేవైర్వసిష్ఠో జపతాం వరః । సఖ్యం చకార బ్రహ్మర్షిరేవమస్త్వితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౪॥ బ్రహ్మర్షిస్త్వం న సందేహస్సర్వం సంపత్స్యతే తవ ॥ ఇత్యుక్త్వా దేవతాశ్చాపి సర్వా జగ్ముర్యథాగతం॥ ౨౫ ॥ (విశ్వామిత్రో౽పి ధర్మాత్మా లబ్ధ్వా బ్రాహ్మణ్యముత్తమం । పూజయామాస బ్రహ్మర్షిం వసిష్ఠం జపతాం వరం ॥ కృతకామో మహీం సర్వాం చచార తపసి స్థితః ॥) ఏవం త్వనేన బ్రాహ్మణ్యం ప్రాప్తం రామ మహాత్మనా॥ ఏష రామ మునిశ్రేష్ఠ ఏష విగ్రహవాంస్తపః। ఏష ధర్మపరో నిత్యం వీర్యస్యైష పరాయణం ॥ ౨౭ ॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా విరరామ ద్విజోత్తమః॥౨౮॥ శతానందవచశ్శ్రుత్వా రామలక్ష్మణసన్నిధౌ ॥ జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యమువాచ కుశికాత్మజం॥౨౯॥ ధన్యో౽స్మ్యనుగృహీతో౽స్మి యస్య మే మునిపుంగవ॥ యజ్ఞం కాకుత్స్థసహితః ప్రాప్తవానసి ధార్మిక ॥ ౨౯ ॥ పావితో౽హం త్వయా బ్రహ్మన్ దర్శనేన మహామునే ॥ (విశ్వామిత్ర మహాభాగ బ్రహ్మర్షీణాం వరోత్తమ) గుణా బహువిధాః ప్రాప్తాస్తవ సందర్శనాన్మయా ॥ ౩౦॥ విస్తరేణ చ తే బ్రహ్మన్ కీర్త్యమానం మహత్తపః। శ్రుతం మయా మహాతేజో రామేణ చ మహాత్మనా॥౩౧॥ సదస్యైః ప్రాప్య చ సదశ్శ్రుతాస్తే బహవో గుణాః॥౩౨॥ అప్రమేయం తపస్తుభ్యమప్రమేయం చ తే బలం । అప్రమేయా గుణాశ్చైవ నిత్యం తే కుశికాత్మజ (పితామహస్య చ యథా యథా నైవ హ్యుమాపతేః)॥ ౩౩॥ తృప్తిరాశ్చర్యభూతానాం కథానాం నాస్తి మే విభో । కర్మకాలో మునిశ్రేష్ఠ లంబతే రవిమండలం॥ శ్వః ప్రభాతే మహాతేజో ద్రష్టుమర్హసి మాం పునః। స్వాగతం తపతాం శ్రేష్ఠ మామనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥ ౩౪ ॥ ఏవముక్తో మునివరః ప్రశస్య పురుషర్షభం। విససర్జాశు జనకం ప్రీతం ప్రీతమనాస్తదా ॥ ౩౬ ॥ ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠం వైదేహో మిథిలాధిపః। ప్రదక్షిణం చకారాశు సోపాధ్యాయస్సబాంధవః॥౩౭॥ విశ్వామిత్రో౽పి ధర్మాత్మా సహరామస్సలక్ష్మణః। స్వవాటమభిచక్రామ పూజ్యమానో మహర్షిభిః॥౩౮॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - పంచషష్టితమస్సర్గః.

తతః ప్రభాతే విమలే కృతకర్మా నరాధిపః। విశ్వామిత్రం మహాత్మానమాజుహావ సరాఘవం ॥ ౧ ॥ తమర్చయిత్వా ధర్మాత్మా శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా। రాఘవౌ చ మహాత్మానౌ తదా వాక్యమువాచ హ॥ ౨॥ భగవన్ స్వాగతం తే౽స్తు కిం కరోమి తవానఘ। భవానాజ్ఞాపయతు మామాజ్ఞాప్యో భవతా హ్యహం॥ ౩ ॥ ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా జనకేన మహాత్మనా। ప్రత్యువాచ మునిర్వీరం వాక్యం వాక్యవిశారదః॥౪॥ పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ క్షత్రియౌ లోకవిశ్రుతౌ । ద్రష్టుకామౌ ధనుశ్శ్రేష్ఠం యదేతత్త్వయి తిష్ఠతి॥౫॥ ఏతద్దర్శయ భద్రం తే కృతకామౌ నృపాత్మజౌ । దర్శనాదస్య ధనుషో యథేష్టం ప్రతియాస్యతః॥౬॥ ఏవముక్తస్తు జనకః ప్రత్యువాచ మహామునిం॥౭॥ శ్రూయతామస్య ధనుషో యదర్థమిహ తిష్ఠతి ॥ ౮॥ దేవరాత ఇతి ఖ్యాతో నిమేష్షష్ఠో మహీపతిః। న్యాసో౽యం తస్య భగవన్ హస్తే దత్తో మహాత్మనా॥ ౯॥ దక్షయజ్ఞవధే పూర్వం ధనురాయమ్య వీర్యవాన్। రుద్రస్తు త్రిదశాన్ రోషాత్సలీలమిదమబ్రవీత్ ॥ ౯॥ యస్మాద్భాగార్థినో భాగాన్నాకల్పయత మే సురాః। వరాంగాణి మహార్హాణి ధనుషా శాతయామి వః॥ ౧౦॥ తతో విమనసస్సర్వే దేవా వై మునిపుంగవ । ప్రసాదయంతి దేవేశం తేషాం ప్రీతో౽భవద్భవః॥ ౧౧ ॥ ప్రీతియుక్తస్స సర్వేషాం దదౌ తేషాం మహాత్మనాం। తదేతద్దేవదేవస్య ధనూరత్నం మహాత్మనః॥ న్యాసభూతం తదా న్యస్తమస్మాకం పూర్వకే విభో ॥ ౧౨॥ అథ మే కృషతః క్షేత్రం లాంగలాదుత్థితా మయా॥ క్షేత్రం శోధయతా లబ్ధా నామ్నా సీతేతి విశ్రుతా॥ ౧౩॥ భూతలాదుత్థితా సా తు వ్యవర్ధత మమాత్మజా॥ వీర్యశుల్కేతి మే కన్యా స్థాపితేయమయోనిజా॥ ౧౪॥ భూతలాదుత్థితాం తాం తు వర్ధమానాం మమాత్మజాం ॥ వరయామాసురాగమ్య రాజానో మునిపుంగవ॥౧౫॥ తేషాం వరయతాం కన్యాం సర్వేషాం పృథివీక్షితాం॥ వీర్యశుల్కేతి భగవన్న దదామి సుతామహం॥౧౬॥ తతస్సర్వే నృపతయస్సమేత్య మునిపుంగవ॥ మిథిలామభ్యుపాగమ్య వీర్యజిజ్ఞాసవస్తదా॥౧౭॥ తేషాం జిజ్ఞాసమానానాం వీర్యం ధనురుపాహృతం॥ న శేకుర్గ్రహణే తస్య ధనుషస్తోలనే౽పి వా॥ ౧౮॥ తేషాం వీర్యవతాం వీర్యమల్పం జ్ఞాత్వా మహామునే॥ ప్రత్యాఖ్యాతా నృపతయస్తన్నిబోధ తపోధన॥ ౧౯ ॥ తతః పరమకోపేన రాజానో మునిపుంగవ॥ న్యరుంధన్మిథిలాం సర్వే వీర్యసందేహమాగతాః॥ ౨౦॥ ఆత్మానమవధూతం తే విజ్ఞాయ నృపపుంగవాః॥ రోషేణ మహతావిష్టాః పీడయన్మిథిలాం పురీం॥౨౧॥ తతస్సంవత్సరే పూర్ణే క్షయం యాతాని సర్వశః ॥ సాధనాని మునిశ్రేష్ఠ తతో౽హం భృశదుఃఖితః॥౨౨॥ తతో దేవగణాన్ సర్వాన్ తపసాహం ప్రసాదయం॥ దదుశ్చ పరమప్రీతాశ్చతురంగబలం సురాః॥౨౩॥ తతో భగ్నా నృపతయో హన్యమానా దిశో యయుః॥ అవీర్యా వీర్యసందిగ్ధా సామాత్యాః పాపకర్మణః॥౨౪॥ తదేతన్మునిశార్దూల ధనుః పరమభాస్వరం॥ రామలక్ష్మణయోశ్చాపి దర్శయిష్యామి సువ్రత॥౨౫॥ యది

ద్యస్యధనుషోరామఃకుర్యాదారోపణంమునే॥సుతామయోనిజాంసీతాందద్యాందాశరథేరహం॥ ౨౬॥ఇతిశ్రీమద్బా
లకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః****************జనకస్యవచశ్శ్రుత్వావిశ్వామిత్రోమహామునిః। ధనుర్దర్శయరా
మాయఇతిహోవాచపార్థివం॥ ౧ ॥తతస్సరాజాజనకస్సామంతాన్వ్యాదిదేశహ। ధనురానీయతాందివ్యంగంధ
మాల్యవిభూషితం॥౨॥ జనకేనసమాదిష్టాస్సచివాఃప్రావిశన్పురీం। తద్ధనుఃపురతఃకృత్వా నిర్జగ్ముఃపార్థివాజ్ఞయా॥
౩॥ నృణాంశతానిపంచాశద్వ్యాయతానాంమహాత్మనాం।మంజూషామష్టచక్రాంతాంసమూహుస్తేకథంచన॥౪ ॥తా
మాదాయతుమంజూషామాయసీంయత్రతద్ధనుః। సురోపమంతేజనకమూచుర్నృపతిమంత్రిణః॥౫॥ ఇదంధనుర్వరంరా
జన్పూజితంసర్వరాజభిః। మిథిలాధిపరాజేంద్రదర్శనీయంయదిచ్ఛసి ॥ ౬ ॥తేషాంనృపోవచశ్శ్రుత్వాకృతాంజలిర
భాషత।విశ్వామిత్రంమహాత్మానంతావుభౌరామలక్ష్మణౌ॥ ౭॥ఇదంధనుర్వరంబ్రహ్మన్జనకైరభిపూజితం। రాజభిశ్చ
మహావీర్యైరశక్తైఃపూరితుంపురా॥ ౮॥నైతత్సురగణాస్సర్వేనాసురానచరాక్షసాః। గంధర్వయక్షప్రవరాస్సకిన్నరమ
హోరగాః॥౯॥క్వగతిర్మానుషాణాంతుధనుషోస్యప్రపూరణే। ఆరోపణేసమాయోగేవేపనేతోలనేపివా॥౧౦॥తదే
తద్ధనుషాంశ్రేష్ఠమానీతంమునిపుంగవ। దర్శయైతన్మహాభాగఅనయోరాజపుత్రయోః॥ ౧౧ ॥విశ్వామిత్రస్తుధర్మాత్మా
శ్రుత్వాజనకభాషితం । వత్సరామధనుఃపశ్యఇతిరాఘవమబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥బ్రహ్మర్షేర్వచనాద్రామోయత్రతిష్ఠతిత
ద్ధనుః। మంజూషాంతామపావృత్యదృష్ట్వాధనురథాబ్రవీత్ ॥ ౧౩ ॥ఇదంధనుర్వరంబ్రహ్మన్సంస్పృశామీహపాణినా।
యత్నవాంశ్చభవిష్యామితోలనేపూరణేపివా॥౧౪॥బాఢమిత్యేవతంరాజామునిశ్చసమభాషత॥ ౧౫ ॥లీలయాసధను
ర్మధ్యేజగ్రాహవచనాన్మునేః॥ పశ్యతాంనృసహస్రాణాంబహూనాంరఘునందనః (ఆరోపయత్సధర్మాత్మాసలీల
మివతద్ధనుః) ఆరోపయిత్వాధర్మాత్మాపూరయామాసతద్ధనుః ॥ తద్బభంజధనుర్మధ్యేనరశ్రేష్ఠోమహాయశాః ॥
౧౬॥తస్యశబ్దోమహానాసీన్నిర్ఘాతసమనిస్వనః॥ భూమికంపశ్చసుమహాన్పర్వతస్యేవదీర్యతః॥౧౭॥నిపేతుశ్చనరా
స్సర్వేతేనశబ్దేనమోహితాః॥ వర్జయిత్వామునివరంరాజానంతౌచరాఘవౌ॥౧౮॥ప్రత్యాశ్వస్తేజనేతస్మిన్రాజావి
గతసాధ్వసః॥ ఉవాచప్రాంజలిర్వాక్యంవాక్యజ్ఞోమునిపుంగవం॥౧౯॥భగవన్దృష్టవీర్యోమేరామోదశరథాత్మజః॥
అత్యద్భుతమచింత్యంచనతర్కితమిదంమయా॥౨౦॥ జనకానాంకులేకీర్తిమాహరిష్యతిమేసుతా॥సీతాభర్తారమా
సాద్యరామందశరథాత్మజం॥౨౧॥మమసత్యాప్రతిజ్ఞాచవీర్యశుల్కేతికౌశిక ॥ సీతాప్రాణైర్బహుమతాదేయారా
మాయమేసుతా॥ ౨౨॥భవతోనుమతేబ్రహ్మన్శీఘ్రంగచ్ఛంతుమంత్రిణః॥మమకౌశికభద్రంతేఅయోధ్యాంత్వరితా
రథైః॥ ౨౩॥ ॥రాజానంప్రశ్రితైర్వాక్యైరానయంతుపురంమమ ॥ ప్రదానంవీర్యశుల్కాయాఃకథయంతుచసర్వశః ॥
౨౪॥మునిగుప్తౌచకాకుత్స్థౌకథయంతునృపాయవై॥ప్రీయమాణంతురాజానమానయంతుసుశీఘ్రగాః॥౨౫॥ కౌశి
కశ్చతథేత్యాహరాజాచాభాష్యమంత్రిణః॥అయోధ్యాంప్రేషయామాసధర్మాత్మాకృతశాసనాన్ । యథావృత్తం
సమాఖ్యాతుమానేతుంచనృపంతదా॥ ౨౭ ॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే- సప్తషష్టితమస్సర్గః*****************
జనకేనసమాదిష్టాదూతాస్తేక్లాంతవాహనాః। త్రిరాత్రముషితామార్గేతేయోధ్యాంప్రావిశన్పురీమ్॥ ౧॥(రాజ్ఞో
భవనమాసాద్యద్వారస్థానిదమబ్రువన్। శీఘ్రంనివేద్యతాంరాజ్ఞేదూతాన్నోజనకస్యచ॥ ఇత్యుక్తాద్వారపాలాస్తేరా
ఘవాయన్యవేదయన్) తేరాజవచనాద్దూతారాజవేశ్మప్రవేశితాః। దదృశుర్దేవసంకాశంవృద్ధందశరథంనృపం॥౨॥
బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వేదూతావిగతసాధ్వసాః। రాజానంప్రయతావాక్యమబ్రువన్మధురాక్షరం॥౩॥ మైథిలోజనకో
రాజాసాగ్నిహోత్రపురస్కృతం । కుశలంచావ్యయంచైవసోపాధ్యాయపురోహితం ॥ ముహుర్ముహుర్మధుర
యాస్నేహసంయుక్తయాగిరా । జనకస్త్వాంమహారాజఃపృచ్ఛతేసపురస్సరం ॥ ౫ ॥ పృష్ట్వాకుశలమవ్యగ్రంవైదే
హోమిథిలాధిపః । కౌశికానుమతేవాక్యంభవంతమిదమబ్రవీత్ ॥౬ ॥పూర్వంప్రతిజ్ఞావిదితావీర్యశుల్కామమాత్మ
జా। రాజానశ్చకృతామర్షానిర్వీర్యావిముఖీకృతాః॥౭॥ సేయంమమసుతారాజన్విశ్వామిత్రపురస్సరైః। యదృచ్ఛ
యాగతైర్వీరైర్నిర్జితాతవపుత్రకైః॥౮॥తచ్చరాజన్ధనుర్దివ్యంమధ్యేభగ్నంమహాత్మనా। రామేణహిమహారా
జమహత్యాంజనసంసది॥౯॥అస్మైదేయామయాసీతావీర్యశుల్కామహాత్మనే। ప్రతిజ్ఞాంకర్తుమిచ్ఛామితదనుజ్ఞాతు
మర్హసి॥ ౧౦॥సోపాధ్యాయోమహారాజఃపురోహితపురస్సరః । శీఘ్రమాగచ్ఛభద్రంతేద్రష్టుమర్హసిరాఘవౌ॥
౧౧॥ప్రీతించమమరాజేంద్రనిర్వర్తయితుమర్హసి। పుత్రయోరుభయోరేవప్రీతింత్వమపిలప్స్యసే॥ ౧౨ ॥ ఏవంవి
దేహాధిపతిర్మధురంవాక్యమబ్రవీత్ । విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతశ్శతానందమతేస్థితః (ఇత్యుక్త్వావిరతాదూతారాజ
గౌరవశంకితాః) ౧౩॥దూతవాక్యంతుతచ్ఛ్రుత్వారాజాపరమహర్షితః। వసిష్ఠంవామదేవంచమంత్రిణోన్యాంశ్చ

సోఽబ్రవీత్ ॥౧౪॥ గుప్తః కుశికపుత్రేణ కౌసల్యానందవర్ధనః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విదేహేషు వసత్యసౌ ॥౧౫॥ దృష్ట
వీర్యస్తు కాకుత్స్థో జనకేన మహాత్మనా। సంప్రదానం సుతాయాస్తు రాఘవే కర్తుమిచ్ఛతి ॥౧౬॥ యది వో రోచతే వృత్తం జ
నకస్య మహాత్మనః। పురీం గచ్ఛామహే శీఘ్రం మా భూత్కాలస్య పర్యయః ॥౧౭॥ మంత్రిణో బాఢమిత్యాహుస్సహ సర్వై
ర్మహర్షిభిః। సుప్రీతశ్చాబ్రవీద్రాజా శ్వో యాత్రేతి స మంత్రిణః ॥ ౧౮ ॥ మంత్రిణస్తాం నరేంద్రస్య రాత్రిం పరమస
త్కృతాః। ఊషుస్తే ముదితాస్సర్వే గుణైస్సర్వైస్సమన్వితాః ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- అష్టషష్టితమస్సర్గః. ***

తతో రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం సోపాధ్యాయస్సబాంధవః। రాజా దశరథో హృష్టస్సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ ॥
౧ ॥ అద్య సర్వే ధనాధ్యక్షా ధనమాదాయ పుష్కలం। వ్రజంత్వగ్రే సువిహితా నానారత్నసమన్వితాః ॥౨॥ చతురంగం బ
లం చాపి శీఘ్రం నిర్యాతు సర్వశః। మమాజ్ఞాసమకాలం చ యానయుగ్యమనుత్తమం ॥ ౩॥ వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిరథ
కాశ్యపః। మార్కండేయస్సుదీర్ఘాయుఋర్షిః కాత్యాయనస్తథా ॥ ఏతే ద్విజాః ప్రయాంత్వగ్రే స్యందనం యోజయ
స్వ మే। యథా కాలాత్యయో న స్యాద్దూతా హి త్వరయంతి మాం ॥౫॥ వచనాత్తు నరేంద్రస్య సా సేనా చతురంగిణీ। రాజాన
మృషిభిస్సార్ధం వ్రజంతం పృష్ఠతోఽన్వగాత్ ॥౬॥ గత్వా చతురహం మార్గం విదేహానభ్యుపేయివాన్। రాజా తు జనకశ్శ్రీ
మాన్ శ్రుత్వా పూజామకల్పయత్ ॥౭॥ తతో రాజానమాసాద్య వృద్ధం దశరథం నృపం। జనకో ముదితో రాజా హర్షం చ
పరమం యయౌ ॥ ఉవాచ చ నరశ్రేష్ఠో నరశ్రేష్ఠం ముదాన్వితః ॥౮॥ స్వాగతం తే మహారాజ దిష్ట్యా ప్రాప్తోసి రాఘవ ॥ పు
త్రయోరుభయోః ప్రీతిం లప్స్యసే వీర్యనిర్జితాం ॥ ౯॥ దిష్ట్యా ప్రాప్తో మహాతేజా వసిష్ఠో భగవానృషిః ॥ సహ సర్వై
ర్ద్విజశ్రేష్ఠైర్దేవైరివ శతక్రతుః ॥౧౦॥ దిష్ట్యా మే నిర్జితా విఘ్నా దిష్ట్యా మే పూజితం కులం ॥ రాఘవైస్సహ సంబం
ధాద్వీర్యశ్రేష్ఠైర్మహాత్మభిః ॥౧౧॥ శ్వః ప్రభాతే నరేంద్రేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి ॥ యజ్ఞస్యాంతే నరశ్రేష్ఠ వివా
హమృషిసమ్మతం ॥ ౧౨॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ఋషిమధ్యే నరాధిపః ॥ వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః ప్రత్యువాచ మ
హీపతిం ॥౧౩॥ ప్రతిగ్రహో దాతృవశశ్శ్రుతమేతన్మయా పురా ॥ యథా వక్ష్యసి ధర్మజ్ఞ తత్కరిష్యామహే వయం ॥
౧౪॥ ధర్మిష్ఠం చ యశస్యం చ వచనం సత్యవాదినః ॥ శ్రుత్వా విదేహాధిపతిః పరం విస్మయమాగతః ॥౧౫॥ తతస్సర్వే ముని
గణాః పరస్పరసమాగమే ॥ హర్షేణ మహతా యుక్తాస్తాం నిశామవసన్ సుఖం ॥౧౬॥ రాజా చ రాఘవౌ పుత్రౌ నిశామ్య
పరిహర్షితః ॥ ఉవాస పరమప్రీతో జనకేన సుపూజితః ॥౧౭॥ జనకోపి మహాతేజాః క్రియాం ధర్మేణ తత్త్వవిత్ ॥ యజ్ఞస్య
చ సుతాభ్యాం చ కృత్వా రాత్రిమువాస హ ॥౧౮॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః. ************

తతః ప్రభాతే జనకః కృతకర్మా మహర్షిభిః। ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞశ్శతానందం పురోహితం ॥౧॥ భ్రాతా మ
మ మహాతేజా యవీయానతిధార్మికః। కుశధ్వజ ఇతి ఖ్యాతః పురీమధ్యవసచ్ఛుభాం ॥ వార్యాఫలకపర్యంతాం పిబన్నిక్షు
మతీం నదీం। సాంకాశ్యాం పుణ్యసంకాశాం విమానమివ పుష్పకం ॥ ౩॥ తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి యజ్ఞగోప్తా స మే మతః। ప్రీ
తిం సోపి మహాతేజా ఇమాం భోక్తా మయా సహ ॥౪॥ (ఏవముక్తే తు వచనే శతానందస్య సన్నిధౌ। ఆగతాః కేచిదవ్యగ్రా
జనకస్తాన్ సమాదిశత్) శాసనాత్తు నరేంద్రస్య ప్రయయుశ్శీఘ్రవాజిభిః। సమానేతుం నరవ్యాఘ్రం విష్ణుమింద్రాజ్ఞ
యా యథా ॥౫॥ (సాంకాశ్యాం తే సమాగత్య దదృశుశ్చ కుశధ్వజం। న్యవేదయన్ యథావృత్తం జనకస్య చ చింతితం ॥ తద్వృ
త్తం నృపతిశ్శ్రుత్వా దూతశ్రేష్ఠైర్మహాబలైః) ఆజ్ఞయాథ నరేంద్రస్య ఆజగామ కుశధ్వజః। స దదర్శ మహాత్మానం జనకం
ధర్మవత్సలం ॥౬॥ సోఽభివాద్య శతానందం రాజానం చాపి ధార్మికం। రాజార్హం పరమం దివ్యమాసనం చాధ్యరోహత ॥౭
ఉపవిష్టావుభౌ తౌ తు భ్రాతరావతితేజసౌ। ప్రేషయామాసతుర్వీరౌ మంత్రిశ్రేష్ఠం సుదామనం ॥ ౮॥ గచ్ఛ మంత్రిపతే శీ
ఘ్రమైక్ష్వాకుమమితప్రభం। ఆత్మజైస్సహ దుర్ధర్షమానయస్వ సమంత్రిణం ॥ ౯ ॥ ఔపకార్యం స గత్వా తు రఘూ
ణాం కులవర్ధనం। దదర్శ శిరసా చైనమభివాద్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౦॥ అయోధ్యాధిపతే వీర వైదేహో మిథిలాధిపః। స
త్వాం ద్రష్టుం వ్యవసితస్సోపాధ్యాయపురోహితం ॥౧౧॥ మంత్రిశ్రేష్ఠవచశ్శ్రుత్వా రాజా సర్షిగణస్తదా। సబంధురగ
మత్తత్ర జనకో యత్ర వర్తతే ॥౧౨॥ స రాజా మంత్రిసహితస్సోపాధ్యాయస్సబాంధవః। వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠో వై
దేహమిదమబ్రవీత్ ॥౧౩॥ విదితం తే మహారాజ ఇక్ష్వాకుకులదైవతం। వక్తా సర్వేషు కృత్యేషు వసిష్ఠో భగవానృషిః ॥౧౪
విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతస్సహ సర్వైర్మహర్షిభిః। ఏష వక్ష్యతి ధర్మాత్మా వసిష్ఠో మే యథాక్రమం ॥ ౧౫ ॥ (ఏవము
క్త్వా నరశ్రేష్ఠే రాజ్ఞాం మధ్యే మహాత్మనాం) తూష్ణీంభూతే దశరథే వసిష్ఠో భగవానృషిః। ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞో వై
దేహం సపురోధసం ॥౧౬॥ అవ్యక్తప్రభవో బ్రహ్మా శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః। తస్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞే మరీచేః కాశ్యపస్సుతః ॥
॥౧౭॥ వివస్వాన్ కాశ్యపాజ్జజ్ఞే మనుర్వైవస్వతస్స్మృతః। మనుః ప్రజాపతిః పూర్వమిక్ష్వాకుస్తు మనోస్సుతః ॥ ౧౮ ॥

తమిక్ష్వాకుమయోధ్యాయాంరాజానంవిద్ధిపూర్వకం।ఇక్ష్వాకోస్తుసుతశ్శ్రీమాన్కుక్షిరిత్యేవవిశ్రుతః॥ ౧౯॥ కుక్షేర
థాత్మజశ్శ్రీమాన్వికుక్షిరుదపద్యత। వికుక్షేస్తుమహాతేజాబాణఃపుత్రఃప్రతాపవాన్॥ ౨౦॥బాణస్యతుమహాతేజాఅన
రణ్యఃప్రతాపవాన్।అనరణ్యాత్పృథుర్జజ్ఞేత్రిశంకుస్తుపృథోస్సుతః॥ ౨౧॥ త్రిశంకోరభవత్పుత్రోధుంధుమారోమహా
యశాః।యువనాశ్వసుతస్త్వాసీన్మాంధాతాపృథివీపతిః॥౨౨॥ మాంధాతుస్తుసుతశ్శ్రీమాన్సుసంధిరుదపద్యత। సుసం
ధేరపిపుత్రౌద్వౌధ్రువసంధిఃప్రసేనజిత్॥౨౩॥యశస్వీధ్రువసంధేస్తుభరతోనామనామతః। భరతాత్తుమహాతేజాఅ
సితోనామజాతవాన్॥౨౪॥యస్యైతేప్రతిరాజానఉదపద్యంతశత్రవః॥హైహయాస్తాలజంఘాశ్చశూరాశ్చశశిబింద
వః॥౨౫॥తాంస్తుసప్రతియుధ్యన్వైయుద్ధేరాజాప్రవాసితః॥౨౫౹॥హిమవంతముపాగమ్యభృగుప్రస్రవణేవసత్ ॥ అసి
తోల్పబలోరాజామంత్రిభిస్సహితస్తదా॥౨౬౹॥ద్వేచాస్యభార్యేగర్భిణ్యౌబభూవతురితిశ్రుతం॥ ఏకాగర్భవినాశాయ
సపత్న్యైసగరందదౌ॥౨౭౹॥ తతశ్శైలవరంరమ్యంబభూవాభిరతోమునిః॥ భార్గవశ్చ్యవనోనామహిమవంతముపా
శ్రితః॥౨౮౹॥తత్రైకాతుమహాభాగాభార్గవందేవవర్చసం॥వవందేపద్మపత్రాక్షీకాంక్షంతీసుతమాత్మనః॥ ౨౯౹॥ తమృ
షింసాభ్యుపాగమ్యకాళిందీచాభ్యవాదయత్॥౩౦॥సతామభ్యవదద్విప్రఃపుత్రేప్సుంపుత్రజన్మని॥౩౦౹॥తవకుక్షౌమహా
భాగేసుపుత్రస్సుమహాబలః॥మహావీర్యోమహాతేజాఅచిరాత్సంజనిష్యతి।గరేణసహితశ్శ్రీమాన్మాశుచఃకమలేక్షణే
౩౨॥చ్యవనంతునమస్కృత్యరాజపుత్రీపతివ్రతా।పతిశోకాతురాతస్మాత్పుత్రందేవీవ్యజాయత॥ ౩౩॥సపత్న్యాతుగర
స్తస్యైదత్తోగర్భజిఘాంసయా। సహతేనగరేణైవజాతస్ససగరోభవత్॥౩౪॥సగరస్యాసమంజస్తుఅసమంజాత్తథాం
శుమాన్।దిలీపోంశుమతఃపుత్రోదిలీపస్యభగీరథః॥౩౫॥భగీరథాత్కకుత్స్థశ్చకకుత్స్థస్యరఘుస్సుతః॥౩౫౹॥రఘోస్తు
పుత్రస్తేజస్వీప్రవృద్ధఃపురుషాదకః॥కల్మాషపాదోహ్యభవత్తస్మాజ్జాతస్తుశంఖణః॥౩౬౹॥సుదర్శనశ్శంఖణస్య అగ్నివర్ణ
స్సుదర్శనాత్॥శీఘ్రగస్త్వగ్నివర్ణస్యశీఘ్రగస్యమరుస్సుతః।మరోఃప్రశుశ్రుకస్త్వాసీదంబరీషఃప్రశుశ్రుకాత్ ॥౩౮॥
అంబరీషస్యపుత్రోభూన్నహుషఃపృథివీపతిః।నహుషస్యయయాతిస్తునాభాగస్తుయయాతిజః॥౩౯॥ నాభాగస్యబభూ
వాజోఅజాద్దశరథోభవత్।అస్మాద్దశరథాజ్జాతౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥౪౦॥ఆదివంశవిశుద్ధానాంరాజ్ఞాంపరమధర్మి
ణాం ఇక్ష్వాకుకులజాతానాంవీరాణాంసత్యవాదినామ్॥రామలక్ష్మణయోరర్థేత్వత్సుతేవరయేనృప। సదృశాభ్యాం
నరశ్రేష్ఠసదృశేదాతుమర్హసి॥౪౨॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండేసప్తతితమస్సర్గః.************************

ఏవంబ్రువాణంజనకఃప్రత్యువాచకృతాంజలిః।శ్రోతుమర్హసిభద్రంతేకులంనఃపరికీర్తితం॥ ౧॥ ప్రదానేహి
మునిశ్రేష్ఠకులంనిరవశేషతః॥౩॥వక్తవ్యంకులజాతేనతన్నిబోధమహామునే॥౨॥రాజాభూత్త్రిషులోకేషువిశ్రుతస్స్వే
నకర్మణా।నిమిఃపరమధర్మాత్మాసర్వసత్త్వవతాంవరః॥౩॥తస్యపుత్రోమిథిర్నామమిథిలాయేననిర్మితా। ప్రథమోజన
కోనామజనకాదప్యుదావసుః॥౪॥ఉదావసోస్తుధర్మాత్మాజాతోవైనందివర్ధనః।నందివర్ధనపుత్రస్తుసుకేతుర్నామనామ
తః॥౫॥సుకేతోరపిధర్మాత్మాదేవరాతోమహాబలః। దేవరాతస్యరాజర్షేర్బృహద్రథఇతిస్మృతః॥ ౬॥బృహద్రథస్యశూ
రోభూన్మహావీరఃప్రతాపవాన్। మహావీరస్యధృతిమాన్సుధృతిస్సత్యవిక్రమః॥ ౭॥ సుధృతేరపిధర్మాత్మాదృష్టకేతుస్సు
ధార్మికః।దృష్టకేతోస్తురాజర్షేర్హర్యశ్వఇతివిశ్రుతః॥ ౮॥ హర్యశ్వస్యమరుఃపుత్రోమరోఃపుత్రఃప్రతింధకః। ప్రతిం
ధకస్యధర్మాత్మారాజాకీర్తిరథస్సుతః॥ ౯॥ పుత్రఃకీర్తిరథస్యాపిదేవమీఢఇతిస్మృతః। దేవమీఢస్యవిబుధోవిబుధస్యమ
హీధ్రకః॥౧౦॥మహీధ్రకసుతోరాజాకీర్తిరాతోమహాబలః। కీర్తిరాతస్యరాజర్షేర్మహారోమావ్యజాయత॥ ౧౧॥మహా
రోమ్ణస్తుధర్మాత్మాస్వర్ణరోమావ్యజాయత।స్వర్ణరోమ్ణస్తురాజర్షేర్హ్రస్వరోమావ్యజాయత॥ ౧౨॥ తస్యపుత్రద్వయం
జజ్ఞేధర్మజ్ఞస్యమహాత్మనః। జ్యేష్ఠోహమనుజోభ్రాతామమవీరఃకుశధ్వజః॥ ౧౩ ॥ మాంతుజ్యేష్ఠంపితారాజ్యేసోభిషి
చ్యనరాధిపః। కుశధ్వజంసమావేశ్యభారంమయివనంగతః॥౧౪॥ వృద్ధేపితరిస్వర్యాతేధర్మేణధురమావహం। భ్రాత
రందేవసంకాశంస్నేహాత్పశ్యన్కుశధ్వజం॥ ౧౫॥ కస్యచిత్త్వథకాలస్యసాంకాశ్యాదగమత్పురాత్ । సుధన్వావీర్య
వాన్రాజామిథిలామవరోధకః॥౧౬॥ సచమేప్రేషయామాసశైవంధనురనుత్తమం। సీతాకన్యాచపద్మాక్షీమహ్యం
వైదీయతామితి॥౧౭॥ తస్యాప్రదానాద్బ్రహ్మర్షేయుద్ధమాసీన్మయాసహ।సహతోభిముఖోరాజాసుధన్వాతుమయార
ణే॥౧౮॥నిహత్యతంమునిశ్రేష్ఠసుధన్వానంనరాధిపం। సాంకాశ్యేభ్రాతరంవీరమభ్యషించంకుశధ్వజం॥ ౧౯॥కనీయా
నేషమేభ్రాతాఅహంజ్యేష్ఠోమహామునే। దదామిపరమప్రీతోవధ్వౌతేమునిపుంగవ॥ ౨౦॥ సీతాంరామాయభద్రంతే
ఊర్మిళాంలక్ష్మణాయచ॥౨౦౹॥వీర్యశుల్కాంమమసుతాంసీతాంసురసుతోపమాం ॥ ద్వితీయామూర్మిళాంచైవత్రి
ర్దదామినసంశయః। (దదామిపరమప్రీతోవధ్వౌతేరఘునందన) ॥ ౨౧౹॥ రామలక్ష్మణయోరాజన్గోదానంకారయ

స్వహ॥ పితృకార్యంచభద్రంతేతతోవైవాహికంకురు॥ ౨౨½॥ మఘాహ్యద్యమహాబాహో తృతీయేదివసేప్రభో।
ఫల్గున్యాముత్తరేరాజంస్తస్మిన్వైవాహికంకురు॥ రామలక్ష్మణయోరాజన్దానంకార్యంసుఖోదయం ॥ ౨౪ ॥ ఇతి
శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకసప్తతితమస్సర్గః.******************తముక్తవంతంవైదేహం విశ్వామిత్రోమహాము
నిః। ఉవాచవచనంవీరంవసిష్ఠసహితోనృపం॥౧॥ అచింత్యాన్యప్రమేయానికులానినరపుంగవ। ఇక్ష్వాకూణాంవిదేహా
నాంనైషాంతుల్యోస్తికశ్చన॥౨॥సదృశోధర్మసంబంధస్సదృశోరూపసంపదా। రామలక్ష్మణయోరాజన్సీతాచోర్మిళ
యాసహ॥౩॥వక్తవ్యంచనరశ్రేష్ఠశ్రూయతాంవచనంమమ॥ ౩½॥ భ్రాతాయవీయాన్ధర్మజ్ఞఏషరాజాకుశధ్వజః ॥
అస్యధర్మాత్మనోరాజన్రూపేణాప్రతిమంభువి।సుతాద్వయంనరశ్రేష్ఠపత్న్యర్థంవరయామహే ॥ ౫॥ భరతస్యకుమా
రస్యశత్రుఘ్నస్యచధీమతః। వరయామస్సుతేరాజంస్తయోరర్థేమహాత్మనోః॥ ౬ ॥ పుత్రాదశరథస్యేమేరూపయౌ
వనశాలినః। లోకపాలోపమాస్సర్వేదేవతుల్యపరాక్రమాః॥ ౭॥ ఉభయోరపిరాజేంద్రసంబంధేనానుబధ్యతాం । ఇ
క్ష్వాకోఃకులమవ్యగ్రంభవతఃపుణ్యకర్మణః ॥ ౮ ॥ విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వావసిష్ఠస్యమతేతదా।జనకఃప్రాంజలిర్వా
క్యమువాచమునిపుంగవౌ॥౯॥ కులంధన్యమిదంమన్యేయేషాంనోమునిపుంగవౌ। సదృశంకులసంబంధంయదాజ్ఞాపయథ
స్వయం॥౧౦॥ఏవంభవతుభద్రంవఃకుశధ్వజసుతేఇమే।పత్న్యౌభజేతాంసహితౌశత్రుఘ్నభరతావుభౌ॥ ౧౧॥ ఏకా
హ్నారాజపుత్రీణాంచతసృణాంమహామునే। పాణీన్గృహ్ణంతుచత్వారోరాజపుత్రామహాబలాః॥౧౨॥ ఉత్తరేదివ
సేబ్రహ్మన్ఫల్గునీభ్యాంమనీషిణః। వైవాహికంప్రశంసంతిభగోయత్రప్రజాపతిః ॥ ౧౩॥ ఏవముక్త్వావచస్సౌమ్యంప్ర
త్యుత్థాయకృతాంజలిః। ఉభౌమునివరౌరాజాజనకోవాక్యమబ్రవీత్ ॥౧౪॥ పరోధర్మఃకృతోమహ్యంశిష్యోస్మిభవతో
స్సదా॥౧౪½॥ ఇమాన్యాసనముఖ్యానిఆసాతాంమునిపుంగవౌ॥యథాదశరథస్యేయంతథాయోధ్యాపురీమమ। ప్రభు
త్వేనాస్తిసందేహోయథార్హంకర్తుమర్హథ॥౧౬॥ తథాబ్రువతివైదేహేజనకేరఘునందనః।రాజాదశరథోహృ
ష్టఃప్రత్యువాచమహీపతిం ॥ ౧౭ ॥యువామసంఖ్యేయగుణౌభ్రాతరౌమిథిలేశ్వరౌ। ఋషయోరాజసంఘాశ్చభవ
ద్భ్యామభిపూజితాః ॥ స్వస్తిప్రాప్నుహిభద్రంతేగమిష్యామిస్వమాలయం । శ్రాద్ధకర్మాణిసర్వాణి విధాస్యామీ
తిచాబ్రవీత్ ॥తమాపృష్ట్వానరపతింరాజాదశరథస్తదా। మునీంద్రౌతౌపురస్కృత్యజగామాశుమహాయశాః॥౨౦॥సగ
త్వానిలయంరాజాశ్రాద్ధంకృత్వావిధానతః। ప్రభాతకాల్యముత్థాయచక్రేగోదానముత్తమం॥ ౨౧॥ గవాంశతసహ
స్రాణిబ్రాహ్మణేభ్యోనరాధిపః। ఏకైకశోదదౌరాజాపుత్రానుద్దిశ్యధర్మతః॥ ౨౨॥ సువర్ణశృంగాస్సంపన్నా స్సవ
త్సాఃకాంస్యదోహనాః। గవాంశతసహస్రాణిచత్వారిపురుషర్షభః ॥ విత్తమన్యచ్చసుబహుద్విజేభ్యోరఘునందనః ।
దదౌగోదానముద్దిశ్యపుత్రాణాంపుత్రవత్సలః॥ ౨౪॥ ససుతైఃకృతగోదానైర్వృతస్తున్నృపతిస్తదా। లోకపాలైరివా
భాతివృతస్సౌమ్యఃప్రజాపతిః॥ ౨౫॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-ద్విసప్తతితమస్సర్గః. **********************
యస్మింస్తుదివసేరాజాచక్రేగోదానముత్తమం।తస్మింస్తుదివసేశూరోయుధాజిత్సముపేయివాన్॥౧॥ పుత్రఃకే
కయరాజస్యసాక్షాద్భరతమాతులః। దృష్ట్వాపృష్ట్వాచకుశలంరాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨॥ కేకయాధిపతీరాజాస్నేహా
త్కుశలమబ్రవీత్। యేషాంకుశలకామోసితేషాంసంప్రత్యనామయం ॥ ౩॥ స్వస్రీయంమమరాజేంద్రద్రష్టుకామోమ
హీపతిః। తదర్థముపయాతోహమయోధ్యాంరఘునందన॥ ౪॥ శ్రుత్వాత్వహమయోధ్యాయాంవివాహార్థంతవాత్మ
జాన్। మిథిలాముపయాతాంస్తుత్వయాసహమహీపతే ॥ త్వరయాభ్యుపయాతోహంద్రష్టుకామస్స్వసుస్సుతం॥౫½॥
అథరాజాదశరథఃప్రియాతిథిముపస్థితం॥దృష్ట్వాపరమసత్కారైఃపూజార్హంసమపూజయత్ ॥ ౬½॥ తతస్తాముషితో
రాత్రింసహపుత్రైర్మహాత్మభిః ॥ ప్రభాతేపునరుత్థాయకృత్వాకర్మాణికర్మవిత్ । ఋషీంస్తదాపురస్కృత్యయజ్ఞ
వాటముపాగమత్ ॥౮॥ యుక్తేముహూర్తేవిజయేసర్వాభరణభూషితైః। భ్రాతృభిస్సహితోరామః కృతకౌతుకమం
గళః॥వసిష్ఠంపురతఃకృత్వామహర్షీనపరానపి ॥ ౯½ ॥ (పితుస్సమీపమాశ్రిత్యతస్థౌభ్రాతృభిరావృతః) వసిష్ఠోభగవా
నేత్యవైదేహమిదమబ్రవీత్ ॥౧౦॥రాజాదశరథోరాజన్కృతకౌతుకమంగళైః।పుత్రైర్నరవరశ్రేష్ఠదాతారమభికాం
క్షతే॥౧౧॥ దాతృప్రతిగ్రహీతృభ్యాంసర్వార్థాఃప్రభవంతిహి । స్వధర్మంప్రతిపద్యస్వకృత్వావైవాహ్యముత్తమం ॥
౧౨॥ఇత్యుక్తఃపరమోదారోవసిష్ఠేనమహాత్మనా।ప్రత్యువాచమహాతేజావాక్యంపరమధర్మవిత్ ॥ ౧౩ ॥ కస్థితః
ప్రతీహారోమేకస్యాజ్ఞాసంప్రతీక్ష్యతే। స్వగృహేకోవిచారోస్తియథారాజ్యమిదంతవ॥౧౪॥ కృతకౌతుకసర్వస్వావేది
మూలముపాగతాః। మమకన్యామునిశ్రేష్ఠదీప్తావహ్నేరివార్చిషః॥ ౧౫॥సజ్జోహంత్వత్ప్రతీక్షోస్మివేద్యామస్యాంప్ర
తిష్ఠితః।అవిఘ్నంకురుతాంరాజాకిమర్థమవలంబతే॥౧౬॥తద్వాక్యంజనకేనోక్తంశ్రుత్వాదశరథస్తదా।ప్రవేశయా

మాసను తాంస్సర్వానృషిగణానపి॥౧౭॥తతో రాజా విదేహానాం వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ । కారయస్వ ఋషే సర్వమృషి
భిస్సహ ధార్మిక॥ రామస్య లోకరామస్య క్రియాం వైవాహికీం విభో॥ ౧౯॥ తథేత్యుక్త్వా తు జనకం వసిష్ఠో భగవానృ
షిః॥విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య శతానందం చ ధార్మికం। ప్రపామధ్యే తు విధివద్వేదిం కృత్వా మహాతపాః ॥ అలంచకా
ర తాం వేదిం గంధపుష్పైస్సమంతతః। సువర్ణపాలికాభిశ్చ ఛిద్రకుంభైశ్చ సాంకురైః॥ అంకురాఢ్యైశ్శరావైశ్చ ధూ
పపాత్రైస్సధూపకైః । శంఖపాత్రైస్స్రువైస్స్రుగ్భిః పాత్రైరర్ఘ్యాభిపూరితైః ॥ లాజపూర్ణైశ్చ పాత్రీభిరక్షతై
రభిసంస్కృతైః॥ ౨౨॥ దర్భైస్సమైస్సమాస్తీర్య విధివన్మంత్రపూర్వకం ॥ అగ్నిమాధాయ వేద్యాం తు విధిమంత్రపు
రస్కృతం।జుహావాగ్నౌ మహాతేజా వసిష్ఠో భగవానృషిః॥౨౪॥ తతస్సీతాం సమానీయ సర్వాభరణభూషితాం । సమ

—— శ్రీ సీ తా వి వా హ ఘ ట్టః. ——

క్షమగ్నేస్సంస్థాప్య రాఘవాభిముఖే తదా॥ అబ్రవీజ్జనకో రాజా కౌసల్యానందవర్ధనం॥ ౨౫॥ ఇయం సీతా మమ సుతా స
హధర్మచరీ తవ॥ ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా । పతివ్రతా మహాభాగా ఛాయేవానుగతా సదా॥
ఇత్యుక్త్వా ప్రాక్షిపద్రాజా మంత్రపూతం జలం తదా ॥ ౨౬॥ సాధు సాధ్వితి దేవానామృషీణాం వదతాం తదా ॥ దేవ
దుందుభినిర్ఘోషః పుష్పవర్షో మహానభూత్ ॥౨౭॥ ఏవం దత్త్వా తదా సీతాం మంత్రోదకపురస్కృతాం ॥ అబ్రవీజ్జ
నకో రాజా హర్షేణాభిపరిప్లుతః॥౨౯॥లక్ష్మణాగచ్ఛ భద్రం తే ఊర్మిళాముద్యతాం మయా ॥ ప్రతీచ్ఛ పాణిం గృహ్ణీష్వ
మా భూత్కాలస్య పర్యయః॥౩౦॥తమేవముక్త్వా జనకో భరతం చాభ్యభాషత ॥ గృహాణ పాణిం మాండవ్యాః పాణినా
రఘునందన॥ ౩౧ ॥ శత్రుఘ్నం చాపి ధర్మాత్మా అబ్రవీజ్జనకేశ్వరః ॥ శ్రుతకీర్త్యా మహాబాహో పాణిం గృహ్ణీష్వ
పాణినా॥ ౩౨॥సర్వే భవంతస్సౌమ్యాశ్చ సర్వే సుచరితవ్రతాః॥పత్నీభిస్సంతు కాకుత్స్థా మా భూత్కాలస్య పర్యయః॥
౩౩॥జనకస్య వచశ్శ్రుత్వా పాణీన్పాణిభిరస్పృశన్ ॥ చత్వారస్తే చతసృణాం వసిష్ఠస్య మతే స్థితాః॥ ౩౪॥అగ్నిం
ప్రదక్షిణీకృత్య వేదిం రాజానమేవ చ ॥ ఋషీంశ్చైవ మహాత్మానస్సభార్యా రఘుసత్తమాః । యథోక్తేన తదా చక్రు
ర్వివాహం విధిపూర్వకం॥౩౬॥ (కాకుత్స్థైశ్చ గృహీతేషు లలితేషు చ పాణిషు) పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీదంతరిక్షా
త్సుభాస్వరా।దివ్యదుందుభినిర్ఘోషైర్గీతవాదిత్రనిస్స్వనైః॥ ననృతుశ్చాప్సరస్సంఘా గంధర్వాశ్చ జగుః కలం । వివాహే
రఘుముఖ్యానాం తదద్భుతమదృశ్యత ॥ ౩౭॥ ఈదృశే వర్తమానే తు తూర్యోద్ఘుష్టనినాదితే । త్రిరగ్నిం తే పరిక్రమ్యోహు
ర్భార్యాం మహౌజసః॥౩౯॥ అథోపకార్యాం జగ్ముస్తే సభార్యా రఘునందనాః । రాజాప్యనుయయౌ పశ్యన్సర్షి
సంఘస్సబాంధవః॥౪౦॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రిసప్తతితమస్సర్గః. ****************************

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విశ్వామిత్రో మహామునిః। ఆపృష్ట్వా తౌ చ రాజానౌ జగామోత్తరపర్వతం (ఆశీ
ర్భిః పూరయిత్వా చ కుమారాంశ్చ సరాఘవాన్)॥ ౧॥ విశ్వామిత్రే గతే రాజా వైదేహం మిథిలాధిపం। ఆపృష్ట్వాథ జ
గామాశు రాజా దశరథః పురీం॥౨॥గచ్ఛంతం తం తు రాజానమన్వగచ్ఛన్నరాధిపః ॥ ౨॥ అథ రాజా విదేహానాం దదౌ క
న్యాధనం బహు॥౩॥గవాం శతసహస్రాణి బహూని మిథిలేశ్వరః । కంబళానాం చ ముఖ్యానాం క్షౌమకోట్యంబరాణి చ॥
హస్త్యశ్వరథపాదాతం దివ్యరూపం స్వలంకృతం। దదౌ కన్యాపితా తాసాం దాసీదాసమనుత్తమం॥ ౫॥హిరణ్యస్య సువ
ర్ణస్య ముక్తానాం విద్రుమస్య చ।దదౌ పరమసంహృష్టః కన్యాధనమనుత్తమం॥౬॥దత్త్వా బహుధనం రాజా సమనుజ్ఞాప్య పా
ర్థివం। ప్రవివేశ స్వనిలయం మిథిలాం మిథిలేశ్వరః॥౭॥రాజాప్యయోధ్యాధిపతిస్సహ పుత్రైర్మహాత్మభిః। ఋషీన్స
ర్వాన్పురస్కృత్య జగామ సబలానుగః॥ ౮॥గచ్ఛంతం తం నరవ్యాఘ్రం సర్షిసంఘం సరాఘవం ।ఘోరాః స్మ పక్షిణో
వాచో వ్యాహరంతి తతస్తతః॥ భౌమాశ్చైవ మృగాస్సర్వే గచ్ఛంతి స్మ ప్రదక్షిణం॥ ౯॥ తాన్దృష్ట్వా రాజశార్దూలో
వసిష్ఠం పర్యపృచ్ఛత॥౧౦॥అసౌమ్యాః పక్షిణో ఘోరా మృగాశ్చాపి ప్రదక్షిణాః । కిమిదం హృదయోత్కంపి మనో మమ
విషీదతి॥౧౧॥రాజ్ఞో దశరథస్యైతచ్ఛ్రుత్వా వాక్యం మహానృషిః । ఉవాచ మధురాం వాణీం శ్రూయతామస్య యత్ఫ
లం॥౧౨॥ఉపస్థితం భయం ఘోరం దివ్యం పక్షిముఖాచ్చ్యుతం । మృగాః ప్రశమయంత్యేతే సంతాపస్త్యజ్యతామయం॥
౧౩॥ తేషాం సంవదతాం తత్ర వాయుః ప్రాదుర్బభూవ హ । కంపయన్పృథివీం సర్వాం పాతయంశ్చ ద్రుమాంచ్ఛుభాన్
౧౪॥తమసా సంవృతస్సూర్యస్సర్వా న ప్రబభుర్దిశః।భస్మనా చావృతం సర్వం సంమూఢమివ తద్బలం॥౧౫॥వసిష్ఠ ఋష
యశ్చాన్యే రాజా చ ససుతస్తదా। ససంజ్ఞా ఇవ తత్రాసన్సర్వమన్యద్విచేతనం ॥ ౧౬ ॥ తస్మింస్తమసి ఘోరే తు భస్మ
చ్ఛన్నేవ సా చమూః।దదర్శ భీమసంకాశం జటామండలధారిణం॥భార్గవం జామదగ్న్యం తం రాజరాజవిమర్దినం। కై
లాసమివ దుర్ధర్షం కాలాగ్నిమివ దుస్సహం॥ జ్వలంతమివ తేజోభిర్దుర్నిరీక్ష్యం పృథగ్జనైః। స్కంధే చాసజ్య పరశుం ధ

సువిద్యుద్గణోపమం॥ ప్రగృహ్యశరముఖ్యంచత్రిపురఘ్నంయథాశివం॥ ౧౯॥ తందృష్ట్వాభీమసంకాశంజ్వలంతమివ
పావకం॥ వసిష్ఠప్రముఖావిప్రాజపహోమపరాయణాః।సంగతామునయస్సర్వేసంజజల్పురథోమిథః॥౨౦॥కచ్చిత్పి
తృవధామర్షీక్షత్రంనోత్సాదయిష్యతి। పూర్వంక్షత్రవధంకృత్వాగతమన్యుర్గతజ్వరః ॥ క్షత్రస్యోత్సాదనంభూయో
నఖల్వస్యచికీర్షితం॥౨౨॥ ఏవముక్త్వార్ఘ్యమాదాయభార్గవంభీమదర్శనం ॥ ఋషయోరామరామేతివచోమధుర
మబ్రువన్॥౨౩॥ప్రతిగృహ్యతుతాంపూజామృషిదత్తాంప్రతాపవాన్ ॥ రామందాశరథింరామోజామదగ్న్యోభ్యభా
షత॥౨౪॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.************ రామదాశరథేరామవీర్యంతేశ్రూ
యతేద్భుతం। ధనుషోభేదనంచైవనిఖిలేనమయాశ్రుతం ॥ ౧॥ తదద్భుతమచింత్యంచభేదనంధనుషస్త్వయా।తచ్ఛ్రు
త్వాహమనుప్రాప్తోధనుర్గృహ్యాపరంశుభమ్॥ ౨ ॥తదిదంఘోరసంకాశంజామదగ్న్యంమహద్ధనుః। పూరయస్వశ
రేణైవస్వబలందర్శయస్వచ॥ ౩॥ తదహంతేబలందృష్ట్వాధనుషోస్యప్రపూరణే। ద్వంద్వయుద్ధంప్రదాస్యామివీర్యశ్లా
ఘ్యస్యరాఘవ॥౪॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాజాదశరథస్తదా। విషణ్ణవదనోదీనఃప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥
క్షత్రరోషాత్ప్రశాంతస్త్వంబ్రాహ్మణశ్చమహాయశాః। బాలానాంమమపుత్రాణామభయందాతుమర్హసి ॥ ౬॥
భార్గవాణాంకులేజాతస్స్వాధ్యాయవ్రతశాలినాం। సహస్రాక్షేప్రతిజ్ఞాయశస్త్రంనిక్షిప్తవానసి॥౭॥సత్వంధర్మ
పరోభూత్వాకాశ్యపాయవసుంధరాం। దత్వావనముపాగమ్యమహేంద్రకృతకేతనః॥ మమసర్వవినాశాయసంప్రా
ప్తస్త్వంమహామునే। నచైకస్మిన్హతేరామేసర్వేజీవామహేవయం ॥ ౯ ॥ బ్రువత్యేవందశరథేజామదగ్న్యఃప్రతా
పవాన్।అనాదృత్యైవతద్వాక్యంరామమేవాభ్యభాషత॥ ౧౦॥ ఇమేద్వేధనుషీశ్రేష్ఠేదివ్యేలోకాభివిశ్రుతే। దృఢేబ
లవతీముఖ్యేసుకృతేవిశ్వకర్మణా॥ ౧౧॥ అతిసృష్టంసురైరేకంత్ర్యంబకాయయుయుత్సవే। త్రిపురఘ్నంనరశ్రేష్ఠభ
గ్నంకాకుత్స్థయత్త్వయా(ఇదంద్వితీయందుర్ధర్షంవిష్ణోర్దత్తంసురోత్తమైః)॥ ౧౨ ॥ తదిదంవైష్ణవంరామధనుఃపరమ
భాస్వరం।సమానసారంకాకుత్స్థరౌద్రేణధనుషాత్విదం॥౧౩॥తదాతుదేవతాస్సర్వాః పృచ్ఛంతిస్మపితామహం। శితి
కంఠస్యవిష్ణోశ్చబలాబలనిరీక్షయా॥ ౧౪॥ అభిప్రాయంతువిజ్ఞాయదేవతానాంపితామహః।విరోధంజనయామాసత
యోస్సత్యవతాంవరః॥౧౫॥విరోధేచమహద్యుద్ధమభవద్రోమహర్షణం। శితికంఠస్యవిష్ణోశ్చపరస్పరజిగీషిణోః॥౧౬॥
తదాతుజృంభితంశైవంధనుర్భీమపరాక్రమం। హుంకారేణమహాదేవస్స్తంభితోథత్రిలోచనః॥ ౧౭॥ దేవైస్తదాసమా
గమ్యసర్షిసంఘైస్సచారణైః। యాచితౌప్రశమంతత్రజగ్మతుస్తౌసురోత్తమౌ ॥ ౧౮ ॥ జృంభితంతద్ధనుర్దృష్ట్వాశై
వంవిష్ణుపరాక్రమైః। అధికంమేనిరేవిష్ణుందేవాస్సర్షిగణాస్తదా ॥ ౧౯ ॥ ధనూరుద్రస్తుసంక్రుద్ధోవిదేహేషుమహాయ
శాః।దేవరాతస్యరాజర్షేర్దదౌహస్తేససాయకం॥౨౦॥ఇదంచవైష్ణవంరామధనుఃపరపురంజయం। ఋచీకేభార్గవే
ప్రాదాద్విష్ణుస్సన్న్యాసముత్తమం ॥ ౨౧॥ ఋచీకస్తుమహాతేజాఃపుత్రస్యాప్రతికర్మణః।పితుర్మమదదౌదివ్యంజమద
గ్నేర్మహాత్మనః॥ ౨౨॥ న్యస్తశస్త్రేపితరిమేతపోబలసమన్వితే । అర్జునోవిదధేమృత్యుంప్రాకృతాంబుద్ధిమాస్థితః॥
౨౩॥వధమప్రతిరూపంతుపితుశ్శ్రుత్వాసుదారుణం। క్షత్రముత్సాదయన్రోషాజ్జాతంజాతమనేకశః ॥ పృథివీంచాఖి
లాంప్రాప్యకాశ్యపాయమహాత్మనే।యజ్ఞస్యాంతేతదారామదక్షిణాంపుణ్యకర్మణే ॥ దత్వామహేంద్రనిలయస్తపో
బలసమన్వితః। (స్థితోస్మితస్మింస్తప్యన్వైసుసుఖంసురసేవితే।అద్యతూత్తమవీర్యేణత్వయారామమహాబల ॥) శ్రుత
వాన్ధనుషోభేదంతతోహంద్రుతమాగతః॥ ౨౬॥తదిదంవైష్ణవంరామపితృపైతామహంమహత్ ।క్షత్రధర్మంపురస్కృ
త్యగృహ్ణీష్వధనురుత్తమం॥౨౭॥యోజయస్వధనుశ్శ్రేష్ఠేశరంపరపురంజయం । యదిశక్నోషికాకుత్స్థద్వంద్వందా
స్యామితేతతః॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండేపంచసప్తతితమస్సర్గః. ******************************
శ్రుత్వాతజ్జామదగ్న్యస్యవాక్యందాశరథిస్తదా। గౌరవాద్యంత్రితకథఃపితూరామమథాబ్రవీత్ ॥౧ ॥ శ్రుత
వానస్మియత్కర్మకృతవానసిభార్గవ।అనురుంధ్యామహేబ్రహ్మన్పితురానృణ్యమాస్థితః॥౨॥ వీర్యహీనమివాశక్తం
క్షత్రధర్మేణభార్గవ। అవజానాసిమేతేజఃపశ్యమేద్యపరాక్రమం॥ ౩॥ ఇత్యుక్త్వారాఘవఃక్రుద్ధోభార్గవస్యశరాస
నం। శరంచప్రతిజగ్రాహహస్తాల్లఘుపరాక్రమః॥౪॥ ఆరోప్యసధనూరామశ్శరంసజ్యంచకారహ। జామదగ్న్యంతతో
రామంరామఃక్రుద్ధోబ్రవీద్వచః ॥ ౫॥ బ్రాహ్మణోసీతిపూజ్యోమేవిశ్వామిత్రకృతేనచ ॥ తస్మాచ్ఛక్తోనతేరామమో
క్తుంప్రాణహరంశరం॥౬॥ ఇమాంపాదగతింరామతపోబలసమార్జితాన్ । లోకానప్రతిమాన్వాతేహనిష్యామియది
చ్ఛసి॥ ౭॥నహ్యయంవైష్ణవోదివ్యశ్శరఃపరపురంజయః। మోఘఃపతతివీర్యేణబలదర్పవినాశనః॥ ౮॥వరాయుధధరంరా
మంద్రష్టుంసర్షిగణాస్సురాః । పితామహంపురస్కృత్య సమేతాస్తత్ర సంఘశః ॥ గంధర్వాప్సరసశ్చైవసిద్ధచార

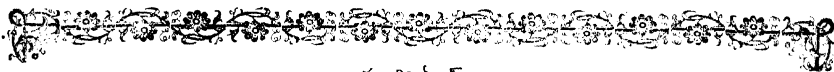
ణకిన్నరాః।యత్రరాక్షసనాగాశ్చతద్ద్రష్టుంమహదద్భుతం॥౧౦॥జడీకృతేతదాలోకేరామేవరధనుర్ధరే। నిర్వీర్యోజా
మదగ్న్యోసౌరామోరామముదైక్షత॥౧౧॥తేజోభిహతవీర్యత్వాజ్జామదగ్న్యోజడీకృతః। రామంకమలపత్రాక్షం
మందంమందమువాచహ॥ ౧౨॥కాశ్యపాయమయాదత్తాయదాపూర్వంవసుంధరా।విషయేమేనవస్తవ్యమితిమాంకా
శ్యపోబ్రవీత్॥సోహంగురువచఃకుర్వన్పృథివ్యాంనవసేనిశాం।కృతాప్రతిజ్ఞాకాకుత్స్థకృతాభూఃకాశ్యపస్యహి॥ ౧౪ ॥
తదిమాంత్వంగతింవీరహంతుంనార్హసిరాఘవ। మనోజవంగమిష్యామిమహేంద్రంపర్వతోత్తమం॥ ౧౫॥ లోకాస్త్వ
ప్రతిమారామనిర్జితాస్తపసామయా। జహితాఞ్ఛరముఖ్యేనమాభూత్కాలస్యపర్యయః॥ ౧౬॥అక్షయంమధుహం
తారంజానామిత్వాంసురేశ్వరం। ధనుషోస్యపరామర్శాత్స్వస్తితేస్తుపరంతప॥౧౭॥ ఏతేసురగణాస్సర్వేనిరీక్షంతేస
మాగతాః। త్వామప్రతిమకర్మాణమప్రతిద్వంద్వమాహవే॥౧౮॥నచేయంమమకాకుత్స్థవ్రీడాభవితుమర్హతి।త్వ
యాత్రైలోక్యనాథేనయదహంవిముఖీకృతః॥౧౯॥శరమప్రతిమంరామమోక్తుమర్హసిసువ్రత। శరమోక్షేగమిష్యా
మిమహేంద్రంపర్వతోత్తమం ॥ ౨౦ ॥ తథాబ్రువతిరామేతుజామదగ్న్యేప్రతాపవాన్। రామోదాశరథిశ్శ్రీమాం
శ్చిక్షేపశరముత్తమం॥౨౧॥ సహతాన్దృశ్యరామేణస్వాన్లోకాంస్తపసార్జితాన్। జామదగ్న్యోజగామాశుమ
హేంద్రంపర్వతోత్తమం॥౨౨॥ తతోవితిమిరాస్సర్వాదిశశ్చోపదిశస్తథా। సురాస్సర్షిగణారామంప్రశశంసురుదా
యుధం॥౨౩॥ రామందాశరథింరామోజామదగ్న్యఃప్రశస్యచ। తతఃప్రదక్షిణంకృత్వాజగామాత్మగతింప్రభుః॥౨౪॥
ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే- షట్సప్తతితమస్సర్గః. *************** గతేరామేప్రశాంతాత్మా రామోదాశరథిర్ధ
నుః। వరుణాయాప్రమేయాయదదౌహస్తేససాయకం॥౧॥అభివాద్యతతోరామోవసిష్ఠప్రముఖానృషీన్। పితరంవిహ్వ
లందృష్ట్వాప్రోవాచరఘునందనః॥ ౨॥ జామదగ్న్యోగతోరామఃప్రయాతుచతురంగిణీ। అయోధ్యాభిముఖీసేనాత్వ
యానాథేనపాలితా॥(సందిశస్వమహారాజసేనాంత్వచ్ఛాసనేస్థితాం। శాసనంకాంక్షతేసేనా చాతకాళిర్జలంయ
థా)॥ ౩॥ రామస్యవచనంశ్రుత్వారాజాదశరథస్సుతం। బాహుభ్యాంసంపరిష్వజ్యమూర్ధ్నిచాఘ్రాయరాఘవం॥
గతోరామఇతిశ్రుత్వాహృష్టఃప్రముదితోనృపః। పునర్జాతంతదామేనేపుత్రమాత్మానమేవచ॥౫॥చోదయామాసతాం
సేనాంజగామాశుతతఃపురీం॥౫౺॥పతాకాధ్వజినీంరమ్యాంతూర్యోద్ఘుష్టనినాదితాం॥ సిక్తరాజపథాంరమ్యాంప్రకీర్ణ
కుసుమోత్కరాం। రాజప్రవేశసుముఖైఃపౌరైర్మంగళవాదిభిః॥సంపూర్ణాంప్రావిశద్రాజాజనౌఘైస్సమలంకృతాం
౭౺॥పౌరైఃప్రత్యుద్గతోదూరంద్విజైశ్చపురవాసిభిః ॥ పుత్రైరనుగతశ్శ్రీమాన్శ్రీమద్భిశ్చమహాయశాః। ప్రవివేశ
గృహంరాజాహిమవత్సదృశంపునః॥౯॥ ననందసజనోరాజాగృహేకామైస్సుపూజితః ॥ ౯౺॥ కౌసల్యాచసుమిత్రాచ
కైకేయీచసుమధ్యమా॥ వధూప్రతిగ్రహేయుక్తాయాశ్చాన్యారాజయోషితః॥ ౧౦౺॥ తతస్సీతాంమహాభాగాంమూ
ర్మిళాంచయశస్వినీం॥ కుశధ్వజసుతేచోభేజగృహుర్నృపపత్నయః॥౧౧౺॥ మంగళాలాపనైశ్చైవశోభితాఃక్షౌమవా
ససః॥ దేవతాయతనాన్యాశుసర్వాస్తాఃప్రత్యపూజయన్॥ ౧౨౺॥అభివాద్యాభివాద్యాంశ్చసర్వారాజసుతాస్తదా॥
(స్వంస్వంగృహమథాసాద్యకుబేరభవనోపమం। గోభిర్ధనైశ్చధాన్యైశ్చతర్పయిత్వాద్విజోత్తమాన్ ॥)రేమిరేము
దితాస్సర్వాభర్తృభిస్సహితారహః॥౧౩౺॥ కుమారాశ్చమహాత్మానోవీర్యేణాప్రతిమాభువి॥ కృతదారాకృతాస్త్రా
శ్చసధనాస్ససుహృజ్జనాః। శుశ్రూషమాణాఃపితరంవర్తయంతినరర్షభాః॥ (కాలేకాలేతునీతిజ్ఞాస్తోషయంతోగురుం
గుణైః)॥౧౫॥ కస్యచిత్త్వథకాలస్యరాజాదశరథస్సుతం। భరతంకైకయీపుత్రమబ్రవీద్రఘునందనః॥ ౧౬॥ అయం
కేకయరాజస్యపుత్రోవసతిపుత్రక। త్వాంనేతుమాగతోవీరయుధాజిన్మాతులస్తవ (ప్రార్థితస్తేనధర్మజ్ఞమిథిలాయాం
మహంతథా। ఋషిమధ్యేతుతస్యత్వంప్రీతింకర్తుమిహార్హసి)॥ ౧౭ ॥ శ్రుత్వాదశరథస్యైతద్భరతఃకైకయీసుతః।
(అభివాద్యగురుంరామంపరిష్వజ్యచలక్ష్మణం) గమనాయాభిచక్రామశత్రుఘ్నసహితస్తదా॥ ౧౮॥ఆపృచ్ఛ్యపితరం
శూరోరామంచాక్లిష్టకారిణం। మాతౄశ్చాపినరశ్రేష్ఠశ్శత్రుఘ్నసహితోయయౌ॥౧౯॥ గతేతుభరతేరామోలక్ష్మ
ణశ్చమహాబలః। పితరందేవసంకాశంపూజయామాసతుస్తదా॥ ౨౦॥ పితురాజ్ఞాంపురస్కృత్యపౌరకార్యాణిసర్వ
శః। చకారరామోధర్మాత్మాప్రియాణిచహితానిచ॥౨౧॥ మాతృభ్యోమాతృకార్యాణికృత్వాపరమయంత్రితః।గురూ
ణాంగురుకార్యాణికాలేకాలేన్వవైక్షత॥౨౨॥ ఏవందశరథఃప్రీతోబ్రాహ్మణానైగమాస్తదా। రామస్యశీలవృత్తేనస
ర్వేవిషయవాసినః॥౨౩॥ తేషామతియశాలోకేరామస్సత్యపరాక్రమః। స్వయంభూరివభూతానాంబభూవగుణవత్త
రః॥౨౪॥ రామస్తుసీతయాసార్ధంవిజహారబహూనృతూన్। మనస్వీతద్గతస్తస్యానిత్యంహృదిసమర్పితః ॥ ప్రియాతుసీ
తారామస్యదారాఃపితృకృతాఇతి।గుణాద్రూపగుణాచ్చాపిప్రీతిర్భూయోభ్యవర్ధత ॥ ౨౬ ॥ తస్యాశ్చభర్తాద్విగుణం

హృదయే పరివర్తతే। అంతర్గతమపి వ్యక్తమాఖ్యాతి హృదయం హృదా॥ తస్య భూయో విశేషేణ మైథిలీ జనకాత్మజా। దే
వతాభిస్సమా రూపే సీతా శ్రీరివ రూపిణీ॥ ౨౮॥ తయా స రాజర్షిసుతోఽభిరామయా సమేయివానుత్తమరాజకన్యయా। అతీ
వ రామశ్శుశుభేఽతికామయా విభుశ్శ్రియా విష్ణురివామరేశ్వరః॥ ౨౯॥ ****************************

ఇత్యార్షే- శ్రీరామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం
సంహితాయాం శ్రీమద్బాలకాండే సప్తసప్తతితమస్సర్గః.

బాలకాండస్సమాప్తః.

చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరం। ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్॥
రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే। రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః॥
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం తు యద్భవేత్। తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే॥

హరిః ఓమ్.

శ్రీరామాయణే - అయోధ్యాకాండప్రారంభః.

గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన తదాఽనఘః। శత్రుఘ్నో నిత్యశత్రుఘ్నో నీతః ప్రీతిపురస్కృతః॥ ౧॥ స తత్ర న్యవస
ద్భ్రాత్రా సహ సత్కారసత్కృతః। మాతులేనాశ్వపతినా పుత్రస్నేహేన లాలితః॥ ౨॥ తత్రాపి నివసంతౌ తౌ త
ర్ప్యమాణౌ చ కామతః। భ్రాతరౌ స్మరతాం వీరౌ వృద్ధం దశరథం నృపం॥ ౩॥ రాజాఽపి తౌ మహాతేజాస్సస్మార ప్రోషి
తౌ సుతౌ। ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ మహేంద్రవరుణోపమౌ॥ ౪॥ సర్వ ఏవ తు తస్యేష్టాశ్చత్వారః పురుషర్షభాః। స్వశరీ
రాద్వినిర్వృత్తాశ్చత్వార ఇవ బాహవః॥ ౫॥ తేషామపి మహాతేజా రామో రతికరః పితుః। స్వయంభూరివ భూతానాం
బభూవ గుణవత్తరః॥ ౬॥ స హి దేవైరుదీర్ణస్య రావణస్య వధార్థిభిః। అర్థితో మానుషే లోకే జజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః॥
౭॥ కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా। యథా వరేణ దేవానామదితిర్వజ్రపాణినా॥ ౮॥ స హి రూపోపపన్నశ్చ
వీర్యవానసూయకః। భూమావనుపమస్సూనుర్గుణైర్దశరథోపమః॥ ౯॥ స చ నిత్యం ప్రశాంతాత్మా మృదుపూర్వం
తు భాషతే। ఉచ్యమానోఽపి పరుషం నోత్తరం ప్రతిపద్యతే॥ ౧౦॥ కథంచిదుపకారేణ కృతేనైకేన తుష్యతి। న స్మరత్యపకారా
ణాం శతమప్యాత్మవత్తయా॥ ౧౧॥ శీలవృద్ధైర్జ్ఞానవృద్ధైర్వయోవృద్ధైశ్చ సజ్జనైః। కథయన్నాస్త వై నిత్యమస్త్రయో
గ్యాంతరేష్వపి॥ ౧౨॥ బుద్ధిమాన్ మధురాభాషీ పూర్వభాషీ ప్రియంవదః। వీర్యవాన్న చ వీర్యేణ మహతా స్వేన విస్మితః॥
౧౩॥ న చానృతకథో విద్వాన్ వృద్ధానాం ప్రతిపూజకః। అనురక్తః ప్రజాభిశ్చ ప్రజాశ్చాప్యనురంజతే॥ ౧౪॥ సానుక్రోశో
జితక్రోధో బ్రాహ్మణప్రతిపూజకః। దీనానుకంపీ ధర్మజ్ఞో నిత్యం ప్రగ్రహవాంఛ్ఛుచిః॥ ౧౫॥ కులోచితమతిః క్షాత్రం ధ
ర్మం స్వం బహు మన్యతే। మన్యతే పరయా కీర్త్యా మహత్స్వర్గఫలం తతః॥ ౧౬॥ నాశ్రేయసి రతో విద్వాన్న విరుద్ధక
థారుచిః। ఉత్తరోత్తరయుక్తౌ చ వక్తా వాచస్పతిర్యథా॥ ౧౭॥ అరోగస్తరుణో వాగ్మీ వపుష్మాన్ దేశకాలవిత్। లోకే పు
రుషసారజ్ఞస్సాధురేకో వినిర్మితః॥ ౧౮॥ స తు శ్రేష్ఠైర్గుణైర్యుక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః। బహిశ్చర ఇవ ప్రాణో
బభూవ గుణతః ప్రియః॥ ౧౯॥ సమ్యగ్విద్యావ్రతస్నాతో యథావత్సాంగవేదవిత్। ఇష్వస్త్రే చ పితుశ్శ్రేష్ఠో బభూవ భర
తాగ్రజః॥ ౨౦॥ కల్యాణాభిజనస్సాధురదీనస్సత్యవాగృజుః। వృద్ధైరభివినీతశ్చ ద్విజైర్ధర్మార్థదర్శిభిః॥ ౨౧॥ ధ
ర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞః స్మృతిమాన్ ప్రతిభానవాన్। లౌకికే సమయాచారే కృతకల్పో విశారదః॥ ౨౨॥ నిభృత
స్సంవృతాకారో గుప్తమంత్రస్సహాయవాన్। అమోఘక్రోధహర్షశ్చ త్యాగసంయమకాలవిత్॥ ౨౩॥ దృ
ఢభక్తిః స్థిరప్రజ్ఞో నాసద్గ్రాహీ న దుర్వచాః। నిస్తంద్రిరప్రమత్తశ్చ స్వదోషపరదోషవిత్॥ ౨౪॥ శాస్త్రజ్ఞశ్చ
కృతజ్ఞశ్చ పురుషాంతరకోవిదః। యః ప్రగ్రహానుగ్రహయోర్యథాన్యాయం విచక్షణః॥ ౨౫॥ సత్సంగ్రహ
ప్రగ్రహణే స్థానవిన్నిగ్రహస్య చ। ఆయకర్మణ్యుపాయజ్ఞస్సందృష్టవ్యయకర్మవిత్॥ ౨౬॥ శ్రైష్ఠ్యం శాస్త్ర
సమూహేషు ప్రాప్తో వ్యామిశ్రకేషు చ। అర్థధర్మౌ చ సంగృహ్య సుఖతంత్రో న చాలసః॥ ౨౭॥ వైహారికాణాం శి

ల్పానాంవిజ్ఞాతార్థవిభాగవిత్ । ఆరోహేవినయేచైవయుక్తోవారణవాజినాం॥ ౨౮॥ ధనుర్వేదవిదాంశ్రేష్ఠోలోకేఽతిరథ
సమ్మతః। అభియాతాప్రహర్తాచసేనానయవిశారదః॥ అప్రధృష్యశ్చసంగ్రామేక్రుద్ధైరపిసురాసురైః॥ ౨౯॥అన
సూయోజితక్రోధోనదృప్తోనచమత్సరీ।నచావమంతాభూతానాంనచకాలవశానుగః॥ ౩౦॥ ఏవంశ్రేష్ఠగుణైర్యుక్తఃప్ర
జానాంపార్థివాత్మజః॥ సమ్మతస్త్రిషులోకేషు॥ ౩౧ ॥ వసుధాయాఃక్షమాగుణైః। బుద్ధ్యాబృహస్పతేస్తుల్యోవీర్యే
ణాపిశచీపతేః ॥ ౩౨ ॥ తథాసర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతిసంజననైఃపితుః। గుణైర్విరురుచేరామోదీప్తస్సూర్యఇవాం
శుభిః॥ ౩౩॥తమేవంవ్రతసంపన్నమప్రధృష్యపరాక్రమం।లోకపాలోపమంనాథమకామయతమేదినీ ॥ ౩౪॥ ఏతైస్తు
బహుభిర్యుక్తంగుణైరనుపమైస్సుతం।దృష్ట్వాదశరథోరాజాచక్రేచింతాంపరంతపః॥ ౩౫॥ అథరాజ్ఞోబభూవైవంవృ
ద్ధస్యచిరజీవినః। ప్రీతిరేషాకథంరామోరాజాస్యాన్మయిజీవతి॥ ౩౬॥ ఏషాహ్యస్యపరాప్రీతిర్హృదిసంపరివర్తతే । క
దానామసుతంద్రక్ష్యామ్యభిషిక్తమహంప్రియం ॥ ౩౭ ॥ వృద్ధికామోహిలోకస్యసర్వభూతానుకంపనః । మత్తఃప్రి
యతరోలోకేపర్జన్యఇవవృష్టిమాన్॥ ౩౮॥ యమశక్రసమోవీర్యేబృహస్పతిసమోమతౌ। మహీధరసమోధృత్యాం
మత్తశ్చగుణవత్తరః ॥ ౩౯ ॥ మహీమహమిమాంకృత్స్నామధితిష్ఠంతమాత్మజం । అనేనవయసాదృష్ట్వా యథాస్వ
ర్గమవాప్నుయాం ॥ ౪౦ ॥ ఇత్యేతైర్వివిధైస్తైస్తైరన్యపార్థివదుర్లభైః । శిష్టైరపరిమేయైశ్చలోకేలోకోత్తరైర్గుణై
ః॥తంసమీక్ష్యమహారాజోయుక్తంసముదితైశ్శుభైః। నిశ్చిత్యసచివైస్సార్ధంయువరాజమమన్యత॥ ౪౨॥ దివ్యంత
రిక్షేభూమౌచఘోరముత్పాతజంభయం। సంచచక్షేచమేధావీశరీరేచాత్మనోజరాం ॥ ౪౩ ॥ పూర్ణచంద్రాననస
స్యాథశోకాపనుదమాత్మనః । లోకేరామస్యబుబుధేసంప్రియత్వంమహాత్మనః ॥ ౪౪ ॥ ఆత్మనశ్చప్రజానాంచశ్రేయ
సేచప్రియేణచ। ప్రాప్తకాలేనధర్మాత్మాభక్త్యాత్వరితవాన్నృపః॥ ౪౫ ॥ నానానగరవాస్తవ్యాన్పృథగ్జానపదానపి।
సమానినాయమేదిన్యాఃప్రధానాన్పృథివీపతీన్ ॥ ౪౬ ॥ నతుకేకయరాజానంజనకంవా నరాధిపః। త్వరయాచాన
యామాసపశ్చాత్తౌశ్రోష్యతఃప్రియం॥ ౪౭॥ తాన్వేశ్మనానాభరణైర్యథార్హంప్రతిపూజితాన్ ॥ దదర్శాలంకృ
తోరాజాప్రజాపతిరివప్రజాః॥౪౮॥అథోపవిష్టేనృపతౌతస్మిన్పరబలార్దనే । తతఃప్రవివిశుశ్శేషారాజానోలోకసమ్మ
తాః॥౪౯॥అథరాజవితీర్ణేషువివిధేష్వాసనేషుచ। రాజానమేవాభిముఖానిషేదుర్నియతానృపాః ॥ ౫౦॥ సలబ్ధమా
నైర్వినయాన్వితైర్నృపైఃపురాలయైర్జానపదైశ్చమానవైః । ఉపోపవిష్టైర్నృపతిర్వృతోబభౌసహస్రచక్షుర్భగవా
నివామరైః॥౫౧॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే ప్రథమస్సర్గః.****************************

తతఃపరిషదంసర్వామామంత్ర్యవసుధాధిపః। హితముద్ధర్షణంచైవమువాచప్రథితంవచః॥ ౧॥దుందుభిస్వనక
ల్పేనగంభీరేణానునాదినా । స్వరేణమహతారాజాజీమూతఇవనాదయన్ ॥ రాజలక్షణయుక్తేనకాంతేనానుపమే
నచ। ఉవాచరసయుక్తేనస్వరేణనృపతిర్నృపాన్ ॥ ౩॥ విదితంభవతామేతద్యథామేరాజ్యముత్తమం । పూర్వకైర్మ
మరాజేంద్రైస్సుతవత్పరిపాలితం ॥ ౪ ॥ సోహమిక్ష్వాకుభిస్సర్వైర్నరేంద్రైఃపరిపాలితం।శ్రేయసాయోక్తుకా
మోస్మిసుఖార్హమఖిలంజగత్ ॥ ౫॥ మయాప్యాచరితంపూర్వైఃపంథానమనుగచ్ఛతా । ప్రజానిత్యమనిద్రేణయ
థాశక్త్యభిరక్షితాః ॥౬ ॥ ఇదంశరీరంకృత్స్నస్యలోకస్యచరతాహితం । పాండురస్యాతపత్రస్యచ్ఛాయాయాంజ
రితంమయా ॥ ౭॥ ప్రాప్యవర్షసహస్రాణిబహూన్యాయూంషిజీవతః । జీర్ణస్యాస్యశరీరస్యవిశ్రాంతిమభిరోచయే ।
౮॥రాజప్రభావజుష్టాంహిదుర్వహామజితేంద్రియైః।పరిశ్రాంతోస్మిలోకస్యగుర్వీంధర్మధురంవహన్ ॥ ౯ ॥ సోహం
విశ్రమమిచ్ఛామిపుత్రంకృత్వాప్రజాహితే। సన్నికృష్టానిమాన్సర్వాననుమాన్యద్విజర్షభాన్ ॥ ౧౦ ॥ అనుజాతో
హిమాంసర్వైర్గుణైర్జ్యేష్ఠోమమాత్మజః। పురందరసమోవీర్యేరామఃపరపురంజయః ॥ ౧౧ ॥ తంచంద్రమివపుష్యేణ
యుక్తంధర్మభృతాంవరం। యౌవరాజ్యేనియోక్తాస్మిప్రీతఃపురుషపుంగవం॥ ౧౨॥ అనురూపస్సవైనాథోలక్ష్మీవాన్
లక్ష్మణాగ్రజః। త్రైలోక్యమపినాథేనయేనస్యాన్నాథవత్తరం ॥ ౧౩ ॥ అనేనశ్రేయసాసద్యస్సంయోజ్యేవమిమాం
మహీం।గతక్లేశోభవిష్యామిసుతేతస్మిన్నివేశ్యవై ॥ ౧౪॥ యదీదంమేనురూపార్థంమయాసాధుసుమంత్రితం । భవం
తోమేనుమన్యంతాంకథంవాకరవాణ్యహం॥ యద్యప్యేషామమప్రీతిర్హితమన్యద్విచింత్యతాం।అన్యామధ్యస్థచింతా
హివిమర్దాభ్యధికోదయా॥౧౬॥ఇతిబ్రువంతంముదితాఃప్రత్యనందన్నృపానృపం।వృష్టిమంతంమహామేఘంనర్దంతఇ
వబర్హిణః॥౧౭॥స్నిగ్ధోనునాదీసంజజ్ఞేతత్రహర్షసమీరితః । జనౌఘోద్ఘుష్టసన్నాదోవిమానంకంపయన్నివ॥ ౧౮॥
తస్యధర్మార్థవిదుషోభావమాజ్ఞాయసర్వశః । బ్రాహ్మణాజనముఖ్యాశ్చ పౌరజానపదైస్సహ ॥ సమేత్యమంత్రయి
త్వాతుసమతాగతబుద్ధయః।ఊచుశ్చమనసాజ్ఞాత్వావృద్ధందశరథంనృపం ॥ ౨౦ ॥అనేకవర్షసాహస్రోవృద్ధస్త్వమ

సి పార్థివ। స రామం యువరాజానమభిషించస్వ పార్థివం॥ ౨౧॥ ఇచ్ఛామో హి మహాబాహుం రఘువీరం మహాబలం। గ
జేన మహతాఽఽయాంతం రామం ఛత్రావృతాననం॥ ౨౨॥ ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా తేషాం మనఃప్రియం। అజానన్నివ
జిజ్ఞాసురిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౩॥ శ్రుత్వైవ వచనం యన్మే రాఘవం పతిమిచ్ఛథ। రాజానస్సంశయోఽయం మే కిమిదం
బ్రూత తత్త్వతః॥ ౨౪॥ కథం ను మయి ధర్మేణ పృథివీమనుశాసతి। భవంతో ద్రష్టుమిచ్ఛంతి యువరాజం మమాత్మజం॥ ౨౫॥
తే తమూచుర్మహాత్మానం పౌరజానపదైస్సహ। బహవో నృప కల్యాణా గుణాః పుత్రస్య సంతి తే॥ ౨౬॥ గుణాన్గుణవతో
దేవ దేవకల్పస్య ధీమతః। ప్రియానానందనాన్కృత్స్నాన్ప్రవక్ష్యామోఽద్య తాన్ శృణు ॥ ౨౭॥ దివ్యైర్గుణైశ్శక్రస
మో రామస్సత్యపరాక్రమః। ఇక్ష్వాకుభ్యోఽపి సర్వేభ్యో హ్యతిరిక్తో విశాంపతే॥ ౨౮॥ రామస్సత్పురుషో లోకే సత్యధర్మ
పరాయణః। సాక్షాద్రామాద్వినిర్వృత్తో ధర్మశ్చాపి శ్రియా సహ ॥ ౨౯॥ ప్రజాసుఖత్వే చంద్రస్య వసుధాయాః క్షమా
గుణైః। బుద్ధ్యా బృహస్పతేస్తుల్యో వీర్యే సాక్షాచ్ఛచీపతేః॥ ౩౦॥ ధర్మజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ శీలవాననసూయకః। క్షాంత
స్సాంత్వయితా శ్లక్ష్ణః కృతజ్ఞో విజితేంద్రియః॥ ౩౧॥ మృదుశ్చ స్థిరచిత్తశ్చ సదా భవ్యోఽనసూయకః ॥ ౩౧½॥ ప్రియవాదీ చ
భూతానాం సత్యవాదీ చ రాఘవః॥ బహుశ్రుతానాం వృద్ధానాం బ్రాహ్మణానాముపాసితా॥ ౩౨½॥ తేనాస్యేహాతులా
కీర్తిర్యశస్తేజశ్చ వర్ధతే॥ ౩౩॥ దేవాసురమనుష్యాణాం సర్వాస్త్రేషు విశారదః। సమ్యగ్విద్యావ్రతస్నాతో యథావత్సాం
గవేదవిత్ ॥ ౩౪॥ గాంధర్వే చ భువి శ్రేష్ఠో బభూవ భరతాగ్రజః। కల్యాణాభిజనస్సాధురదీనాత్మా మహామతిః॥ ౩౫॥ ద్విజై
రభివినీతశ్చ శ్రేష్ఠైర్ధర్మార్థనైపుణైః॥ ౩౫½॥ యదా వ్రజతి సంగ్రామం గ్రామార్థే నగరస్య వా ॥ గత్వా సౌమిత్రిస
హితో నావిజిత్య నివర్తతే॥ ౩౬½॥ సంగ్రామాత్పునరాగమ్య కుంజరేణ రథేన వా ॥ పౌరాన్స్వజనవన్నిత్యం కుశలం పరి
పృచ్ఛతి॥ ౩౭½॥ పుత్రేష్వగ్నిషు దారేషు ప్రేష్యశిష్యగణేషు చ ॥ నిఖిలేనానుపూర్వ్యాచ్చ పితా పుత్రానివౌరసాన్॥
౩౮½॥ శుశ్రూషంతే చ వశ్శిష్యాః కచ్చిత్కర్మసు దంశితాః॥ ఇతి నః పురుషవ్యాఘ్రస్సదా రామోఽభిభాషతే॥ ౩౯½॥ వ్యస
నేషు మనుష్యాణాం భృశం భవతి దుఃఖితః॥ ఉత్సవేషు చ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి॥ ౪౦½॥ సత్యవాదీ మహేష్వాసో వృద్ధ
సేవీ జితేంద్రియః॥ స్మితపూర్వాభిభాషీ చ ధర్మం సర్వాత్మనా శ్రితః ॥ ౪౧½ ॥ సమ్యగ్యోక్తా శ్రేయసాం చ న విగృహ్యక
థారుచిః॥ ఉత్తరోత్తరయుక్తౌ చ వక్తా వాచస్పతిర్యథా॥ ౪౨½॥ సుభ్రూరాయతతామ్రాక్షస్సాక్షాద్విష్ణురివ స్వయం॥
రామో లోకాభిరామోఽయం శౌర్యవీర్యపరాక్రమైః ॥ ౪౩½॥ ప్రజాపాలనతత్త్వజ్ఞో న రాగోపహతేంద్రియః॥ శక్తస్త్రై
లోక్యమప్యేకో భోక్తుం కిన్ను మహీమిమాం॥ ౪౪½॥ నాస్య క్రోధః ప్రసాదశ్చ నిరర్థోఽస్తి కదాచన ॥ హంత్యేవ నియమా
ద్వధ్యానవధ్యేన చ కుప్యతి॥ ౪౫½॥ యునక్త్యర్థైః ప్రహృష్టశ్చ తమసౌ యత్ర తుష్యతి ॥ ౪౬ ॥ శాంతైస్సర్వప్రజాకాం
తైః ప్రీతిసంజననైర్నృణాం। గుణైర్విరురుచే రామో దీప్తస్సూర్య ఇవాంశుభిః॥ ౪౭॥ తమేవంగుణసంపన్నం రామం సత్య
పరాక్రమం। లోకపాలోపమం నాథమకామయత మేదినీ॥ ౪౮॥ వత్స శ్రేయసి జాతస్తే దిష్ట్యాఽసౌ తవ రాఘవ। దిష్ట్యా పు
త్రగుణైర్యుక్తో మారీచ ఇవ కాశ్యపః॥ ౪౯॥ బలమారోగ్యమాయుశ్చ రామస్య విదితాత్మనః। దేవాసురమనుష్యేషు సగం
ధర్వోరగేషు చ॥ ఆశంసతే జనస్సర్వో రాష్ట్రే పురవరే తథా। అభ్యంతరశ్చ బాహ్యశ్చ పౌరజానపదో జనః॥ ౫౧॥ స్త్రియో
వృద్ధాస్తరుణ్యశ్చ సాయం ప్రాతస్సమాహితాః సర్వాన్దేవాన్నమస్యంతి రామస్యార్థే యశస్వినః॥ ౫౨॥ తేషామాయా
చితం దేవ త్వత్ప్రసాదాత్సమృధ్యతాం ॥ ౫౨½॥ రామమిందీవరశ్యామం సర్వశత్రునిబర్హణం ॥ పశ్యామో యౌవ
రాజ్యస్థం తవ రాజోత్తమాత్మజం॥ ౫౩½॥ తం దేవదేవోపమమాత్మజం తే సర్వస్య లోకస్య హితే నివిష్టం॥ హితాయ నః క్షిప్ర
ముదారజుష్టం ముదాఽభిషేక్తుం వరద త్వమర్హసి॥ ౫౪½॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్వితీయస్సర్గః.************
తేషామంజలిపద్మాని ప్రగృహీతాని సర్వశః। ప్రతిగృహ్యాబ్రవీద్రాజా తేభ్యః ప్రియహితం వచః ॥ ౧॥ అహోఽస్మి
పరమప్రీతః ప్రభావశ్చాతులో మమ । యన్మే జ్యేష్ఠం ప్రియం పుత్రం యౌవరాజ్యస్థమిచ్ఛథ॥ ౨॥ ఇతి ప్రత్యర్చ్య తాన్
రాజా బ్రాహ్మణానిదమబ్రవీత్। వసిష్ఠం వామదేవం చ తేషామేవోపశృణ్వతాం॥ ౩॥ చైత్రశ్శ్రీమానయం మాసః పుణ్యః
పుష్పితకాననః। యౌవరాజ్యాయ రామస్య సర్వమేవోపకల్ప్యతాం ॥ ౪॥ రాజ్ఞస్తూపరతే వాక్యే జనఘోషో మహాన
భూత్। శనైస్తస్మిన్ప్రశాంతే చ జనఘోషే జనాధిపః॥ వసిష్ఠం మునిశార్దూలం రాజా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫½॥ అభిషేకాయ
రామస్య యత్కర్మ సపరిచ్ఛదం॥ తదద్య భగవన్సర్వమాజ్ఞాపయితుమర్హసి ॥ ౬½॥ తచ్ఛ్రుత్వా భూమిపాలస్య వసి
ష్ఠో ద్విజసత్తమః॥ ఆదిదేశాగ్రతో రాజ్ఞః స్థితాన్యుక్తాన్కృతాంజలీన్॥ ౭½॥ సువర్ణాదీని రత్నాని బలీన్సర్వౌషధీరపి॥
శుక్లమాల్యాంశ్చ లాజాంశ్చ పృథక్చ మధుసర్పిషీ। అహతాని చ వాసాంసి రథం సర్వాయుధాన్యపి॥ చతురంగబలం చైవ
గజం చ శుభలక్షణం। చామరవ్యజనే శ్వేతే ధ్వజం ఛత్రం చ పాండురం ॥ శతం చ శాతకుంభానాం కుంభానామగ్నివర్చ

పాం। హిరణ్యశృంగమృషభంసమగ్రంవ్యాఘ్రచర్మచ ॥ ఉపస్థాపయతప్రాతరగ్న్యగారంమహీపతేః । యచ్చాన్యత్
కించిదేష్టవ్యంతత్సర్వముపకల్ప్యతాం॥౧౨॥ అంతఃపురస్యద్వారాణిసర్వస్యనగరస్యచ। చందనస్రగ్భిరర్చ్యంతాం
ధూపైశ్చఘ్రాణహారిభిః॥౧౩॥ ప్రశస్తమన్నంగుణవద్దధిక్షీరోపసేచనం। ద్విజానాంశతసాహస్రేయత్ప్రకామమలం
భవేత్ ॥౧౪॥సత్కృత్యద్విజముఖ్యానాంశ్వఃప్రభాతేప్రదీయతాం । ఘృతందధిచలాజాశ్చదక్షిణాశ్చాపిపుష్కలాః ॥
౧౫॥ సూర్యేభ్యుదితమాత్రేశ్వోభవితాస్వస్తివాచనం । బ్రాహ్మణాశ్చనిమంత్ర్యంతాంకల్ప్యంతామాసనానిచ ॥
౧౬॥ఆబధ్యంతాంపతాకాశ్చరాజమార్గశ్చసిచ్యతాం॥ ౧౬॥ సర్వేచతాళావచరాగణికాశ్చస్వలంకృతాః॥కక్ష్యాం
ద్వితీయామాసాద్యతిష్ఠంతునృపవేశ్మనః॥౧౭॥దేవాయతనచైత్యేషుసాన్నభక్ష్యాస్సదక్షిణాః॥ఉపస్థాపయితవ్యాస్స్యు
ర్మాల్యయోగ్యాఃపృథక్పృథక్ ॥౧౮॥ దీర్ఘాసిబద్ధాయోధాశ్చసన్నద్ధామృష్టవాససః॥ మహారాజాంగణంసర్వేప్ర
విశంతుమహోదయం ॥ ౧౯ ॥ ఏవంవ్యాదిశ్యవిప్రౌతౌక్రియాస్తత్రసునిష్ఠితౌ ॥ చక్రతుశ్చైవయచ్ఛేషంపార్థి
వాయనివేద్యచ॥ ౨౦॥కృతమిత్యేవచాబ్రూతామభిగమ్యజగత్పతిం॥యథోక్తవచనంప్రీతౌహర్షయుక్తౌద్విజర్షభౌ॥
౨౧॥ తతస్సుమంత్రంద్యుతిమాన్రాజావచనమబ్రవీత్ ॥రామఃకృతాత్మాభవతాశీఘ్రమానీయతామితి॥౨౨॥ సత
థేతిప్రతిజ్ఞాయసుమంత్రోరాజశాసనాత్ ॥ రామంతత్రానయాంచక్రేరథేనరథినాంవరం॥౨౩॥ అథతత్రసమాసీనా
స్తదాదశరథంనృపం॥ ప్రాచ్యోదీచ్యాఃప్రతీచ్యాశ్చదాక్షిణాత్యాశ్చభూమిపాః । మ్లేచ్ఛాశ్చార్యాశ్చయేచాన్యేవనశై
లాంతవాసినః॥ ఉపాసాంచక్రిరేసర్వేతందేవాఇవవాసవం॥ ౨౫॥ తేషాంమధ్యేసరాజర్షిర్మరుతామివవాసవః॥
ప్రాసాదస్థోరథగతందదర్శాయాంతమాత్మజం॥౨౬॥ గంధర్వరాజప్రతిమంలోకేవిఖ్యాతపౌరుషం॥ దీర్ఘబాహుం
మహాసత్త్వంమత్తమాతంగగామినం। చంద్రకాంతాననంరామమతీవప్రియదర్శనం॥రూపౌదార్యగుణైఃపుంసాందృష్టి
చిత్తాపహారిణం। ఘర్మాభితప్తాఃపర్జన్యంహ్లాదయంతమివప్రజాః॥నతతర్పసమాయాంతంపశ్యమానోనరాధిపః॥౨౯॥
అవతార్యసుమంత్రస్తంరాఘవంస్యందనోత్తమాత్ ॥ పితుస్సమీపంగచ్ఛంతంప్రాంజలిఃపృష్ఠతోన్వగాత్ ॥ ౩౦ ॥
సతంకైలాసశృంగాభంప్రాసాదంనరపుంగవః॥ ఆరురోహనృపంద్రష్టుంసహసూతేనరాఘవః॥౩౧॥ సప్రాంజలిర
భిప్రేత్యప్రణతఃపితురంతికే॥ నామస్వంశ్రావయన్రామోవవందేచరణౌపితుః॥ ౩౨॥తందృష్ట్వాప్రణతంపార్శ్వే
కృతాంజలిపుటంనృపః॥ గృహ్యాంజలౌసమాకృష్యసస్వజేప్రియమాత్మజం ॥ ౩౩॥ తస్మైచాభ్యుదితందివ్యంమణికాం
చనభూషితం॥ దిదేశరాజారుచిరంరామాయపరమాసనం॥ ౩౪॥తదాసనవరంప్రాప్యవ్యదీపయతరాఘవః॥స్వయేవ
ప్రభయామేరుముదయేవిమలోరవిః ॥ ౩౫॥ తేనవిభ్రాజతాతత్రసాసభాభివ్యరోచత ॥ విమలగ్రహనక్షత్రాశారదీ
ద్యౌరివేందునా॥ ౩౬॥ తంపశ్యమానోనృపతిస్తుతోషప్రియమాత్మజం ॥ అలంకృతమివాత్మానమాదర్శతలసంస్థితం॥
౩౭ ॥ సతంసస్మితమాభాష్యపుత్రంపుత్రవతాంవరః॥ ఉవాచేదంవచోరాజాదేవేంద్రమివకాశ్యపః॥ ౩౮॥ జ్యేష్ఠా
యామసిమేపత్న్యాంసదృశ్యాంసదృశస్సుతః॥ ఉత్పన్నస్త్వంగుణశ్రేష్ఠోమమరామాత్మజఃప్రియః॥ ౩౯॥ యతస్త్వ
యాప్రజాశ్చేమాస్స్వగుణైరనురంజితాః॥ తస్మాత్త్వంపుష్యయోగేనయౌవరాజ్యమవాప్నుహి ॥ ౪౦ ॥ కామత
స్త్వంప్రకృత్యైవవినీతోగుణవానసి॥ గుణవత్యపితుస్నేహాత్ పుత్రవక్ష్యామితేహితం॥ ౪౧॥ భూయోవినయమాస్థా
యభవనిత్యంజితేంద్రియః॥ కామక్రోధసముత్థానిత్యజేథావ్యసనానిచ॥ ౪౨॥ పరోక్షయావర్తమానోవృత్త్యాప్రత్య
క్షయాతథా॥అమాత్యప్రభృతీస్సర్వాఃప్రకృతీశ్చానురంజయ॥ ౪౩॥కోష్ఠాగారాయుధాగారైఃకృత్వాసన్నిచయాన్
బహూన్॥ తుష్టానురక్తప్రకృతిర్యఃపాలయతిమేదినీం । తస్యనందంతిమిత్రాణిలబ్ధ్వామృతమివామరాః ॥ తస్మాత్త్వ
మపిచాత్మానంనియమ్యైవంసమాచర॥౪౫॥ తచ్ఛ్రుత్వాసుహృదస్తస్యరామస్యప్రియకారిణః ॥ త్వరితాశ్శీఘ్రమ
భ్యేత్యకౌసల్యాయైన్యవేదయన్॥ ౪౬॥సాహిరణ్యంచగాశ్చైవరత్నానివివిధానిచ ॥ వ్యాదిదేశప్రియాఖ్యేభ్యఃకౌస
ల్యాప్రమదోత్తమా॥౪౭॥ అథాభివాద్యరాజానంరథమారుహ్యరాఘవః ॥ యయౌస్వంద్యుతిమద్వేశ్మజనౌఘైఃప్ర
తిపూజితః॥ ౪౮॥ తేచాపిపౌరానృపతేర్వచస్తచ్ఛ్రుత్వాతదాలాభమివేష్టమాశు॥ నరేంద్రమామంత్ర్యగృహాణిగ
త్వాదేవాన్సమానర్చురతిప్రహృష్టాః॥౪౯॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే- తృతీయస్సర్గః.***************

గతేష్వథనృపోభూయఃపౌరేషుసహమంత్రిభిః । మంత్రయిత్వాతతశ్చక్రేనిశ్చయజ్ఞస్సనిశ్చయం॥ శ్వఏవపు
ష్యోభవితాశ్వోభిషేచ్యస్తుమేసుతః । రామోరాజీవతామ్రాక్షోయౌవరాజ్యఇతిప్రభుః॥ ౨॥ అథాంతర్గృహమావి
శ్యరాజాదశరథస్తదా। సూతమామంత్రయామాసరామంపునరిహానయ॥ ౩ ॥ ప్రతిగృహ్యసతద్వాక్యంసూతఃపునరు
పాయయౌ। రామస్యభవనంశీఘ్రంరామమానయితుంపునః॥ ౪॥ ద్వాఃస్థైరావేదితంతస్యరామాయాగమనంపునః।

శ్రుత్వైవచాపిరామస్తంప్రాప్తంశంకాన్వితోభవత్ ॥ ౫॥ ప్రవేశ్యచేదంత్వరితంరామోవచనమబ్రవీత్ । యదాగమ
నకృత్యం తేభూయస్తద్బ్రూహ్యశేషతః॥ ౬॥ తమువాచతతస్సూతోరాజా త్వాంద్రష్టుమిచ్ఛతి।శ్రుత్వాప్రమాణమత్ర
త్వంగమనాయేతరాయవా॥ ౭॥ఇతిసూతవచశ్శ్రుత్వారామోథత్వరయాన్వితః।ప్రయయౌరాజభవనంపునర్ద్రష్టుం
నరేశ్వరం॥ ౮॥ తంశ్రుత్వాసమనుప్రాప్తంరామందశరథోనృపః। ప్రవేశయామాసగృహంవివక్షుఃప్రియముత్తమం॥
౯॥ ప్రవిశన్నేవచశ్రీమాన్రాఘవోభవనంపితుః। దదర్శపితరందూరాత్ ప్రణిపత్యకృతాంజలిః॥ ౧౦॥ ప్రణమంతంస
ముత్థాప్యతంపరిష్వజ్యభూమిపః। ప్రదిశ్యచాస్మైరుచిరమాసనంపునరబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ రామవృద్ధోస్మిదీర్ఘాయుర్భుక్తా
భోగామయేప్సితాః। అన్నవద్భిఃక్రతుశతైస్తథేష్టంభూరిదక్షిణైః॥౧౨॥జాతమిష్టమపత్యంమే త్వమద్యానుపమంభువి।
దత్తమిష్టమధీతంచమయాపురుషసత్తమ॥౧౩॥ అనుభూతానిచేష్టానిమయావీరసుఖాన్యపి। దేవర్షిపితృవిప్రాణామనృ
ణోస్మితథాత్మనః॥౧౪॥ నకించిన్మమకర్తవ్యంతవాన్యత్రాభిషేచనాత్ । అతోయత్త్వామహంబ్రూయాంతన్మేత్వం
కర్తుమర్హసి॥౧౫॥ అద్యప్రకృతయస్సర్వాస్త్వామిచ్ఛంతినరాధిపం। అతస్త్వాంయువరాజానమభిషేక్ష్యామిపుత్రక॥
౧౬॥ అపిచాద్యాశుభాన్రామస్వప్నేపశ్యామిదారుణాన్ । సనిర్ఘాతాదివోల్కాచపతతీహమహాస్వనా॥౧౭॥అవ
ష్టబ్ధంచమేరామనక్షత్రందారుణైర్గ్రహైః । ఆవేదయంతిదైవజ్ఞాస్సూర్యాంగారకరాహుభిః॥౧౮॥ ప్రాయేణహిని
మిత్తానామీదృశానాంసముద్భవే। రాజాహిమృత్యుమాప్నోతిఘోరాంవాపదమృచ్ఛతి॥ ౧౯॥ తద్యావదేవమేచేతోన
విముంచతిరాఘవ। తావదేవాభిషించస్వచలాహిప్రాణినాంమతిః॥ ౨౦ ॥ అద్యచంద్రోభ్యుపగతఃపుష్యాత్పూర్వం
పునర్వసూ। శ్వఃపుష్యయోగంనియతంవక్ష్యంతేదైవచింతకాః॥ ౨౧॥ తతఃపుష్యేభిషించస్వమనస్త్వరయతీవమాం।
శ్వస్త్వాహమభిషేక్ష్యామియౌవరాజ్యేపరంతప ॥ ౨౨॥ తస్మాత్త్వయాద్యప్రభృతినిశేయంనియతాత్మనా । సహవ
ధ్వోపవస్తవ్యాదర్భప్రస్తరశాయినా॥ ౨౩॥ సుహృదశ్చాప్రమత్తాస్త్వాంరక్షంత్వద్యసమంతతః । భవంతిబహువిఘ్నా
నికార్యాణ్యేవంవిధానిహి॥౨౪॥విప్రోషితశ్చభరతోయావదేవపురాదితః।తావదేవాభిషేకస్తేప్రాప్తకాలోమతోమ
మ॥౨౫॥ కామంఖలుసతాంవృత్తేభ్రాతాతేభరతస్స్థితః।జ్యేష్ఠానువర్తీధర్మాత్మాసానుక్రోశోజితేంద్రియః ॥ ౨౬॥
కింతుచిత్తంమనుష్యాణామనిత్యమితిమేమతిః। సతాంతుధర్మనిత్యానాంకృతశోభిచరాఘవ॥౨౭॥ ఇత్యుక్తస్సోభ్యనుజ్ఞా
తశ్శ్వోభావిన్యభిషేచనే। వ్రజేతిరామఃపితరమభివాద్యాభ్యయాద్గృహం ॥ ౨౮॥ ప్రవిశ్యచాత్మనోవేశ్మరాజ్ఞోద్దిష్టే
భిషేచనే। తత్క్షణేనచనిర్గమ్యమాతురంతఃపురంయయౌ॥౨౯॥ తత్రతాంప్రవణామేవమాతరంక్షౌమవాసినీం । వా
గ్యతాందేవతాగారేదదర్శాయాచతీంశ్రియం॥౩౦॥ప్రాగేవచాగతాతత్రసుమిత్రాలక్ష్మణస్తదా । సీతాచానాయి
తాశ్రుత్వాప్రియంరామాభిషేచనం॥ ౩౧ ॥ తస్మిన్కాలేహికౌసల్యాతస్థావామీలితేక్షణా । సుమిత్రయాన్వాస్య
మానాసీతయాలక్ష్మణేనచ॥ శ్రుత్వాపుష్యేణపుత్రస్యయౌవరాజ్యాభిషేచనం । ప్రాణాయామేనపురుషంధ్యాయ
మానాజనార్దనం॥ ౩౩॥తథాసన్నియమామేవసోభిగమ్యాభివాద్యచ । ఉవాచవచనంరామోహర్షయంస్తామిదంత
దా॥౩౪॥ అంబపిత్రానియుక్తోస్మిప్రజాపాలనకర్మణి। భవితాశ్వోభిషేకోమేయథామేశాసనంపితుః॥ ౩౫॥సీతయా
ప్యుపవస్తవ్యారజనీయంమయాసహ। ఏవమృత్విగుపాధ్యాయైస్సహమాముక్తవాన్పితా॥౩౬॥యానియాన్యత్రయో
గ్యానిశ్వోభావిన్యభిషేచనే। తానిమేమంగళాన్యద్యవైదేహ్యాశ్చైవకారయ॥౩౭॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వాతుకౌసల్యాచిరకా
లాభికాంక్షితం।హర్షబాష్పకళంవాక్యమిదంరామమభాషత॥౩౮॥వత్సరామచిరంజీవహతాస్తేపరిపంథినః।జ్ఞాతీన్మే
త్వంశ్రియాయుక్తస్సుమిత్రాయాశ్చనందయ॥౩౯॥ కల్యాణేబతనక్షత్రేమయిజాతోసిపుత్రక। యేనత్వయాదశరథో
గుణైరారాధితఃపితా॥౪౦॥ అమోఘంబతమేక్షాంతంపురుషేపుష్కరేక్షణే। యేయమిక్ష్వాకురాజ్యశ్రీఃపుత్రత్వాం
సంశ్రయిష్యతి॥౪౧॥ ఇత్యేవముక్తోమాత్రేదంరామోభ్రాతరమబ్రవీత్ । ప్రాంజలింప్రహ్వమాసీనమభివీక్ష్యస్మయ
న్నివ ॥ ౪౨॥ లక్ష్మణేమాంమయాసార్ధంప్రశాధిత్వంవసుంధరాం । ద్వితీయంమేంతరాత్మానం త్వామియంశ్రీరుప
స్థితా॥౪౩॥సౌమిత్రేభుంక్ష్వభోగాంస్త్వమిష్టాన్రాజ్యఫలానిచ।జీవితంచహిరాజ్యంచత్వదర్థమభికామయే॥౪౪
ఇత్యుక్త్వాలక్ష్మణంరామోమాతరావభివాద్యచ। అభ్యనుజ్ఞాప్యసీతాంతుజగామస్వంనివేశనం ॥ ౪౫ ॥ ఇతిశ్రీమద
యోధ్యాకాండే-చతుర్థస్సర్గః.************ సందిశ్యరామంనృపతిశ్శ్వోభావిన్యభిషేచనే । పురోహితంసమా
హూయవసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧॥గచ్ఛోపవాసంకాకుత్స్థంకారయాద్యతపోధన । శ్రీయశోరాజ్యలాభాయ వధ్వాస
హయతవ్రతం॥౨॥తథేతిచసరాజానముక్త్వావేదవిదాంవరః । స్వయంవసిష్ఠోభగవాన్యయౌరామనివేశనం॥ ఉప
వాసయితుంరామంమంత్రవన్మంత్రకోవిదః। బ్రాహ్మంరథవరంయుక్తమాస్థాయసుదృఢవ్రతః ॥ ౪ ॥ సరామభవనం

ప్రావిశ్యపాండురాభ్రఘనప్రభం । త్రిస్సః కక్ష్యా రథేనైవ వివేశమునిసత్తమః ॥ ౫॥ తమాగతమృషింరామ స్త్వరన్ని
వససంభ్రమః। మానయిష్యన్ సమానార్హం నిశ్చక్రామనివేశనాత్ ॥ ౬ ॥ అభ్యేత్యత్వరమాణశ్చ రథాభ్యాశంమనీషి
ణః। తతోవతారయామాసపరిగృహ్యరథాత్స్వయం ॥ ౭॥ సచైనంప్రశ్రితందృష్ట్వాసంభాష్యాభిప్రసాద్యచ । ప్రియా
ర్హంహర్షయన్ రామమిత్యువాచపురోహితః॥ ౮॥ ప్రసన్నస్తేపితా రామయౌవరాజ్యమవాప్స్యసి। ఉపవాసంభవా
నద్యకరోతుసహసీతయా॥ ప్రాతస్త్వామభిషేక్తాహియౌవరాజ్యేనరాధిపః । పితాదశరథః ప్రీత్యా యయాతింనహుషో
యథా॥ ఇత్యుక్త్వాసతదారామముపవాసంయతవ్రతం । మంత్రవత్ కారయామాసవైదేహ్యాసహితంమునిః॥ ౧౧॥
తతోయథావద్రామేణసరాజ్ఞోగురురర్చితః। అభ్యనుజ్ఞాప్యకాకుత్స్థంయయౌరామనివేశనాత్ ॥౧౨॥ సుహృద్భిస్త
త్రరామోపిసహాసీనః ప్రియంవదైః। సభాజితోవివేశాథ తాననుజ్ఞాప్యసర్వశః ॥ ౧౩॥ హృష్టనారీనరయుతంరామవే
శ్మతదాబభౌ। యథామత్తద్విజగణంప్రఫుల్లనళినంసరః॥౧౪॥ సరాజభవనప్రఖ్యాత్తస్మాద్రామనివేశనాత్ । నిర్గ
త్యదదృశేమార్గంవసిష్ఠోజనసంవృతం॥౧౫॥బృందబృందైరయోధ్యాయాంరాజమార్గాస్సమంతతః।బభూవురభిసం
బాధాఃకుతూహలజనైర్వృతాః॥౧౬॥ జనబృందోర్మిసంఘర్షహర్షస్వనవతస్తదా।బభూవరాజమార్గస్యసాగరస్యే
వనిస్వనః॥౧౭॥సిక్తసంమృష్టరథ్యాహితదహర్వనమాలినీ।ఆసీదయోధ్యానగరీసముచ్ఛ్రితగృహధ్వజా॥౧౮॥తదాహ్య
యోధ్యానిలయస్సస్త్రీబాలాబలోజనః। రామాభిషేకమాకాంక్షన్నాకాంక్షన్నుదయంరవేః॥ ౧౯॥ ప్రజాలంకారభూ
తంచజనస్యానందవర్ధనం।ఉత్సుకోభూజ్జనోద్రష్టుంతమయోధ్యామహోత్సవం॥౨౦॥ ఏవంతంజనసంబాధంరాజమా
ర్గంపురోహితః।వ్యూహన్నివజనౌఘంతంశనైరాజకులంయయౌ॥౨౧॥సితాభ్రశిఖరప్రఖ్యంప్రాసాదమధిరుహ్యసః।స
మియాయనరేంద్రేణశక్రేణేవబృహస్పతిః॥ ౨౨॥ తమాగతమభిప్రేక్ష్యహిత్వారాజాసనంనృపః। పప్రచ్ఛసచతస్మై
తత్కృతమిత్యభ్యవేదయత్ ॥౨౩॥ తేనచైవతదాతుల్యంసహాసీనాస్సభాసదః । ఆసనేభ్యస్సముత్తస్థుఃపూజయంతఃపు
రోహితం॥ ౨౪॥ గురుణాత్వభ్యనుజ్ఞాతోమనుజౌఘంవిసృజ్యతం । వివేశాంతఃపురంరాజాసింహోగిరిగుహామివ॥
౨౫ ॥ తదగ్ర్యవేషప్రమదాజనాకులంమహేంద్రవేశ్మప్రతిమంనివేశనం । విదీపయంశ్చారువివేశపార్థివశ్శశీవతా
రాగణసంకులంనభః॥ ౨౬॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండేపంచమస్సర్గః. *************************
గతేపురోహితేరామస్స్నాతోనియతమానసః। సహపత్న్యావిశాలాక్ష్యానారాయణముపాగమత్ ॥ ౧॥ ప్ర
గృహ్యశిరసాపాత్రీంహవిషోవిధివత్తదా। మహతేదైవతాయాజ్యంజుహావజ్వలితేనలే॥౨॥ శేషంచహవిషస్తస్యప్రా
శ్యాశాస్యాత్మనఃప్రియం । ధ్యాయన్నారాయణందేవంస్వాస్తీర్ణేకుశసంస్తరే ॥ వాగ్యతస్సహవైదేహ్యా భూత్వాని
యతమానసః। శ్రీమత్యాయతనేవిష్ణోశ్శిశ్యేనరవరాత్మజః॥ ౪ ॥ ఏకయామావశిష్టాయాంరాత్ర్యాంప్రతివిబుధ్యసః।
అలంకారవిధింకృత్స్నంకారయామాసవేశ్మనః॥ ౫॥తత్రశృణ్వన్సుఖావాచస్సూతమాగధవందినాం । పూర్వాంసం
ధ్యాముపాసీనోజజాపయతమానసః॥ ౬॥ తుష్టావప్రణతశ్చైవశిరసామధుసూదనం । విమలక్షౌమసంవీతోవాచయా
మాసచద్విజాన్ ॥ ౭॥ తేషాంపుణ్యాహఘోషోథగంభీరమధురస్తదా। అయోధ్యాంపూరయామాసతూర్యఘోషాను
నాదితః॥౮॥ కృతోపవాసంతుతదావైదేహ్యాసహరాఘవం। అయోధ్యానిలయశ్శ్రుత్వాసర్వఃప్రముదితోజనః॥ ౯॥
తతఃపౌరజనస్సర్వశ్శ్రుత్వారామాభిషేచనం। ప్రభాతాంరజనీందృష్ట్వాచక్రేశోభయితుంపురీం ॥ ౧౦॥ సితాభ్రశి
ఖరాభేషుదేవతాయతనేషుచ। చతుష్పథేషురథ్యాసుచైత్యేష్వట్టాలకేషుచ ॥ నానాపణ్యసమృద్ధేషువణిజామాపణే
షుచ। కుటుంబినాంసమృద్ధేషుశ్రీమత్సుభవనేషుచ ॥ సభాసుచైవసర్వాసువృక్షేష్వాలక్షితేషుచ । ధ్వజాస్సముచ్ఛ్రి
తాశ్చిత్రాఃపతాకాశ్చాభవంస్తదా॥౧౩॥నటనర్తకసంఘానాంగాయకానాంచగాయతాం । మనఃకర్ణసుఖావా
చశ్శుశ్రువుశ్చతతస్తతః॥ ౧౪॥రామాభిషేకయుక్తాశ్చకథాశ్చక్రుర్మిథోజనాః। రామాభిషేకేసంప్రాప్తేచత్వరే
షుగృహేషుచ॥౧౫॥ బాలాఅపిక్రీడమానాగృహద్వారేషుసంఘశః । రామాభిషవసంయుక్తాశ్చక్రురేవంమిథఃకథాః॥
౧౬॥కృతపుష్పోపహారశ్చధూపగంధాధివాసితః।రాజమార్గఃకృతశ్శ్రీమాన్పౌరైరామాభిషేచనే ॥ ౧౭॥ ప్రకాశ
కరణార్థంచనిశాగమనశంకయా। దీపవృక్షాంస్తథాచక్రురనురథ్యాసుసర్వశః॥ ౧౮ ॥ అలంకారంపురస్యైవంకృ
త్వాతత్పురవాసినః। ఆకాంక్షమాణారామస్యయౌవరాజ్యాభిషేచనం॥ సమేత్యసంఘశస్సర్వేచత్వరేషుసభాసుచ।
కథయంతోమిథస్తత్రప్రశశంసుర్జనాధిపం॥౨౦॥అహోమహాత్మారాజాయమిక్ష్వాకుకులనందనః । జ్ఞాత్వావృ
ద్ధంస్వమాత్మానంరామంరాజ్యేభిషేక్ష్యతి॥సర్వేహ్యనుగృహీతాస్స్మయన్నోరామోమహీపతిః। చిరాయభవితాగోప్తా
దృష్టలోకపరావరః॥ అనుద్ధతమనావిద్వాన్ ధర్మాత్మాభ్రాతృవత్సలః । యథాచభ్రాతృషుస్నిగ్ధస్తథాస్మాస్వపిరాఘ

వః॥ చిరంజీవతు ధర్మాత్మా రాజా దశరథోఽనఘః॥ యత్ప్రసాదేనాభిషిక్తం రామం ద్రక్ష్యామహే వయం॥ ఏవంవిధం క
థయతాం పౌరాణాం శుశ్రువుస్తదా। దిగ్భ్యో విశ్రుతవృత్తాంతాః ప్రాప్తా జానపదా జనాః॥ ౨౫॥ తే తు దిగ్భ్యః పురీం
ప్రాప్తా ద్రష్టుం రామాభిషేచనం। రామస్య పూరయామాసుః పురీం జానపదా జనాః॥ ౨౬॥ జనౌఘైస్తైర్విసర్పద్భిః శు
శ్రువే తత్ర నిస్స్వనః। పర్వసూదీర్ణవేగస్య సాగరస్యేవ నిస్స్వనః॥ ౨౭॥ తతస్తదింద్రక్షయసన్నిభం పురం దిదృక్షుభిర్జాన
పదైరుపాగతైః। సమంతతస్సస్వనమాకులం బభౌ సముద్రయాదోభిరివార్ణవోదకం॥ ౨౮॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-
షష్ఠస్సర్గః.*********** జ్ఞాతిదాసీ యతోజాతా కైకేయ్యాస్తు సహోషితా। ప్రాసాదం చంద్రసంకాశమారు
రోహ యదృచ్ఛయా॥ ౧॥ సిక్తరాజపథాం కృత్స్నాం ప్రకీర్ణకుసుమోత్కరాం। అయోధ్యాం మంథరా తస్మాత్ప్రా
సాదాదన్వవైక్షత॥ ౨॥ పతాకాభిర్వరార్హాభిర్ధ్వజైశ్చ సమలంకృతాం। వృతాం ఛందపథైశ్చాపి శిరస్స్నాతజనై
ర్వృతాం॥ మాల్యమోదకహస్తైశ్చ ద్విజేంద్రైరభినాదితాం। శుక్లదేవగృహద్వారాం సర్వవాదిత్రనిస్స్వనాం॥ సం
ప్రహృష్టజనాకీర్ణాం బ్రహ్మఘోషాభినాదితాం। ప్రహృష్టవరహస్త్యశ్వాం సంప్రణర్దితగోవృషాం॥ ప్రహృ
ష్టముదితైః పౌరైరుచ్ఛ్రితధ్వజమాలినీం। అయోధ్యాం మంథరా దృష్ట్వా పరం విస్మయమాగతా॥ ౬॥ ప్రహర్షోత్ఫుల్లన
యనాం పాండురక్షౌమవాసినీం। అవిదూరే స్థితాం దృష్ట్వా ధాత్రీం పప్రచ్ఛ మంథరా॥ ౭॥ ఉత్తమేనాభిసంయుక్తా హ
ర్షేణార్థపరా సతీ। రామమాతా ధనం కిన్ను జనేభ్యస్సంప్రయచ్ఛతి॥ ౮॥ అతిమాత్రప్రహర్షోఽయం కిం జనస్య చ శంస మే।
కారయిష్యతి కిం వాపి సంప్రహృష్టో మహీపతిః॥ ౯॥ విదీర్యమాణా హర్షేణ ధాత్రీ తు పరయా ముదా। ఆచచక్షేఽథ కుబ్జాయై
భూయసీం రాఘవశ్రియం॥ ౧౦॥ శ్వః పుష్యేణ జితక్రోధం యౌవరాజ్యేన రాఘవం। రాజా దశరథో రామమభిషేచయి
తాఽనఘం॥ ౧౧॥ ధాత్ర్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా కుబ్జా క్షిప్రమమర్షితా। కైలాసశిఖరాకారాత్ప్రాసాదాదవరోహ
త॥ ౧౨॥ సా దహ్యమానా కోపేన మంథరా పాపదర్శినీ। శయానామేత్య కైకేయీమిదం వచనమబ్రవీత్॥ ౧౩॥ ఉత్తి
ష్ఠ మూఢే కిం శేషే భయం త్వామభివర్తతే। ఉపప్లుతమఘౌఘేన కిమాత్మానం న బుధ్యసే॥ ౧౪॥ అనిష్టే సుభగాకారే సౌ
భాగ్యేన వికత్థసే। చలం హి తవ సౌభాగ్యం నద్యాస్స్రోత ఇవోష్ణగే॥ ౧౫॥ ఏవముక్తా తు కైకేయీ రుష్టయా పరుషం వ
చః। కుబ్జయా పాపదర్శిన్యా విషాదమగమత్పరం॥ ౧౬॥ కైకేయీ త్వబ్రవీత్కుబ్జాం కచ్చిత్క్షేమం న మంథరే। విషణ్ణవ
దనాం హి త్వాం లక్షయే భృశదుఃఖితాం॥ ౧౭॥ మంథరా తు వచశ్శ్రుత్వా కైకేయ్యా మధురాక్షరం। ఉవాచ క్రోధ
సంయుక్తా వాక్యం వాక్యవిశారదా॥ ౧౮॥ సా విషణ్ణతరా భూత్వా కుబ్జా తస్యా హితైషిణీ। విషాదయంతీ ప్రోవాచ భేద
యంతీ చ రాఘవం॥ ౧౯॥ అక్షయ్యం సుమహద్దేవి ప్రవృత్తం త్వద్వినాశనం। రామం దశరథో రాజా యౌవరాజ్యేఽభి
షేక్ష్యతి॥ ౨౦॥ సాస్మ్యగాధే భయే మగ్నా దుఃఖశోకసమన్వితా। దహ్యమానాఽనలేనేవ త్వద్ధితార్థమిహాగతా॥ ౨౧॥ త
వ దుఃఖేన కైకేయి మమ దుఃఖం మహద్భవేత్। త్వద్వృద్ధౌ మమ వృద్ధిశ్చ భవేదత్ర న సంశయః॥ ౨౨॥ నరాధిపకులే జాతా
మహిషీ త్వం మహీపతేః। ఉగ్రత్వం రాజధర్మాణాం కథం దేవి న బుధ్యసే॥ ౨౩॥ ధర్మవాదీ శఠో భర్తా శ్లక్ష్ణవాదీ చ దారు
ణః। శుద్ధభావేన జానీషే తేనైవమతిసంధితా॥ ౨౪॥ ఉపస్థితం ప్రయుంజానస్త్వయి సాంత్వమనర్థకం। అర్థేనైవాద్య తే
భర్తా కౌసల్యాం యోజయిష్యతి॥ ౨౫॥ అపవాహ్య స దుష్టాత్మా భరతం తవ బంధుషు। కాల్యే స్థాపయితా రామం రా
జ్యే నిహతకంటకే॥ ౨౬॥ శత్రుః పతిప్రవాదేన మాత్రేవ హితకామ్యయా। ఆశీవిష ఇవాంకేన బాలే పరిహృతస్త్వయా।
౨౭॥ యథా హి కుర్యాత్సర్పో వా శత్రుర్వా ప్రత్యుపేక్షితః। రాజ్ఞా దశరథేనాద్య సపుత్రా త్వం తథా కృతా॥ ౨౮॥ పా
పేనానృతసాంత్వేన బాలే నిత్యసుఖోచితే। రామం స్థాపయితా రాజ్యే సానుబంధా హతా హ్యసి॥ ౨౯॥ సా ప్రాప్తకాలం
కైకేయి క్షిప్రం కురు హితం తవ। త్రాయస్వ పుత్రమాత్మానం మాం చ విస్మయదర్శనే॥ ౩౦॥ మంథరాయా వచశ్శ్రుత్వా
శయానా సా శుభాననా। ఉత్తస్థౌ హర్షసంపూర్ణా చంద్రలేఖేవ శారదీ॥ ౩౧॥ అతీవ సా తు సంహృష్టా కైకేయీ విస్మయా
న్వితా। ఏకమాభరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రదదౌ శుభం॥ ౩౨॥ దత్త్వా త్వాభరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రమదోత్తమా। కైకే
యీ మంథరాం దృష్ట్వా పునరేవాబ్రవీదిదం॥ ౩౩॥ ఇదం తు మంథరే మహ్యమాఖ్యాసి పరమం ప్రియం। ఏతన్మే ప్రియమా
ఖ్యాతుః కిం వా భూయః కరోమి తే॥ ౩౪॥ రామే వా భరతే వాఽహం విశేషం నోపలక్షయే। తస్మాత్తుష్టాస్మి యద్రాజా రా
మం రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి॥ ౩౫॥ న మే పరం కించిదితస్త్వయా పునః ప్రియం ప్రియార్హే సువచం వచః పరం। తథా హ్యవో
చస్త్వమతః ప్రియోత్తరం పరం వరం తే ప్రదదామి తం వృణు॥ ౩౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తమస్సర్గః॥******
మంథరా త్వభ్యసూయైనాముత్సృజ్యాభరణం చ తత్। ఉవాచేదం తతో వాక్యం కోపదుఃఖసమన్వితా॥ ౧॥ హ
ర్షం కిమిదమస్థానే కృతవత్యసి బాలిశే। శోకసాగరమధ్యస్థమాత్మానం నావబుధ్యసే॥ ౨॥ మనసా [illegible]

దుఃఖార్దితా తాపసీ। యచ్ఛోచితవ్యే హృష్టాసి ప్రాప్యేదం వ్యసనం మహత్ ॥ ౩॥ శోచామి దుర్మతిత్వం తే కా హి ప్రాజ్ఞా
ప్రహర్షయేత్ । అరేస్సపత్నీపుత్రస్య వృద్ధిం మృత్యోరివాగతామ్॥౪॥భరతాదేవ రామస్య రాజ్యసాధారణాద్భయం।త
ద్విచింత్య విషణ్ణాస్మి భయం భీతాద్ధి జాయతే॥ ౫॥ లక్ష్మణో హి మహేష్వాసో రామం సర్వాత్మనాగతః। శత్రుఘ్నశ్చాపి
భరతం కాకుత్స్థం లక్ష్మణో యథా॥ ౬ ॥ ప్రత్యాసన్నక్రమేణాపి భరతస్యైవ భామిని । రాజ్యక్రమో విప్రకృష్టస్తయో
స్తావత్కనీయసోః॥ ౭॥విదుషః క్షత్రచారిత్రే ప్రాజ్ఞస్య ప్రాప్తకారిణః । భయాత్ప్రవేపే రామస్య చింతయంతీ తవా
త్మజం॥౮॥సుభగా ఖలు కౌసల్యా యస్యాః పుత్రోఽభిషేక్ష్యతే । యౌవరాజ్యేన మహతా శ్వః పుష్యేణ ద్విజోత్తమైః॥ ౯॥
ప్రాప్తాం సుమహతీం ప్రీతిం ప్రతీతాం తాం హతద్విషం। ఉపస్థాస్యసి కౌసల్యాం దాసీవత్త్వం కృతాంజలిః॥ ౧౦॥ ఏవం
చేత్త్వం సహాస్మాభిస్తస్యాః ప్రేష్యా భవిష్యసి। పుత్రశ్చ తవ రామస్య ప్రేష్యభావం గమిష్యతి ॥ ౧౧ ॥ హృష్టాః ఖలు భ
విష్యంతి రామస్య పరమాః స్త్రియః। అప్రహృష్టా భవిష్యంతి స్నుషాస్తే భరతక్షయే॥ ౧౨॥ తాం దృష్ట్వా పరమప్రీతాం బ్రు
వంతీం మంథరాం తతః। రామస్యైవ గుణాన్ దేవీ కైకేయీ ప్రశశంస హ॥ ౧౩॥ ధర్మజ్ఞో గురుభిర్దాంతః కృతజ్ఞస్సత్యవా
క్ఛుచిః। రామో రాజ్ఞస్సుతో జ్యేష్ఠో యౌవరాజ్యమతోఽర్హతి॥ ౧౪॥ భ్రాతౄన్ భృత్యాంశ్చ దీర్ఘాయుః పితృవత్పాల
యిష్యతి। సంతప్యసే కథం కుబ్జే శ్రుత్వా రామాభిషేచనం॥౧౫॥భరతశ్చాపి రామస్య ధ్రువం వర్షశతాత్పరం । పితృ
పైతామహం రాజ్యమవాప్తా పురుషర్షభః॥ ౧౬॥ సా త్వమభ్యుదయే ప్రాప్తే దహ్యమానేవ మంథరే। భవిష్యతి చ కల్యా
ణే కిమర్థం పరితప్యసే॥౧౭॥యథా మే భరతో మాన్యస్తథా భూయోఽపి రాఘవః। కౌసల్యాతోఽతిరిక్తం చ సోఽనుశుశ్రూష
తే హి మాం॥ ౧౮॥రాజ్యం యది హి రామస్య భరతస్యాపి తత్తదా । మన్యతే హి యథాత్మానం తథా భ్రాతౄంస్తు రాఘ
వః॥౧౯॥కైకేయ్యా వచనం శ్రుత్వా మంథరా భృశదుఃఖితా। దీర్ఘముష్ణం వినిశ్వస్య కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨౦॥
అనర్థదర్శినీ మౌర్ఖ్యాన్నాత్మానమవబుధ్యసే। శోకవ్యసనవిస్తీర్ణే మజ్జంతీ దుఃఖసాగరే॥౨౧॥భవితా రాఘవో రాజా
రాఘవస్యానుయస్సుతః। రాజవంశాత్తు కైకేయి భరతః పరిహాస్యతే॥ ౨౨ ॥ న హి రాజ్ఞస్సుతాస్సర్వే రాజ్యే తిష్ఠంతి భా
మిని। స్థాప్యమానేషు సర్వేషు సుమహాననయో భవేత్ ॥౨౩॥ తస్మాజ్జ్యేష్ఠే హి కైకేయి రాజ్యతంత్రాణి పార్థివాః। స్థా
పయంత్యనవద్యాంగి గుణవత్స్వితరేష్వపి॥౨౪॥ అసావత్యంతనిర్భగ్నస్తవ పుత్రో భవిష్యతి । అనాథవత్సుఖేభ్యశ్చ రాజ
వంశాచ్చ వత్సలే॥౨౫॥ సాహం త్వదర్థే సంప్రాప్తా త్వం తు మాం నావబుధ్యసే । సపత్నివృద్ధౌ యా మే త్వం ప్రదేయం దా
తుమిచ్ఛసి॥౨౬॥ధ్రువం తు భరతం రామః ప్రాప్య రాజ్యమకంటకం । దేశాంతరం నాయయితా లోకాంతరమథాపి వా ॥
౨౭॥ బాల ఏవ హి మాతుల్యం భరతో నాయితస్త్వయా। సన్నికర్షాచ్చ సౌహార్దం జాయతే స్థావరేష్వపి॥ ౨౮॥భరతస్యా
ప్యనువశశ్శత్రుఘ్నోఽపి సమాగతః। లక్ష్మణో హి యథా రామం తథాసౌ భరతం గతః॥౨౯॥శ్రూయతే హి ద్రుమః కశ్చిచ్ఛే
త్తవ్యో వనజీవిభిః। సన్నికర్షాదిషీకాభిర్మోచితః పరమాద్భయాత్ ॥ ౩౦॥గోప్తా హి రామం సౌమిత్రిర్లక్ష్మణం చాపి రా
ఘవః। అశ్వినోరివ సౌభ్రాత్రం తయోర్లోకేషు విశ్రుతం॥ తస్మాన్న లక్ష్మణే రామః పాపం కించిత్కరిష్యతి । రామస్తు భర
తే పాపం కుర్యాదేవ న సంశయః॥ ౩౨॥ తస్మాద్రాజగృహాదేవ వనం గచ్ఛతు తే సుతః । ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం భృశం చాపి
హితం తవ॥౩౩॥ఏవం తే జ్ఞాతిపక్షస్య శ్రేయశ్చైవ భవిష్యతి। యది చేద్భరతో ధర్మాత్పిత్ర్యం రాజ్యమవాప్స్యతి॥ ౩౪ ॥
స తే సుఖోచితో బాలో రామస్య సహజో రిపుః। సమృద్ధార్థస్య నష్టార్థో జీవిష్యతి కథం వశే॥ ౩౫॥అభిద్రుతమివారణ్యే
సింహేన గజయూథపం। ప్రచ్ఛాద్యమానం రామేణ భరతం త్రాతుమర్హసి ॥ ౩౬ ॥ దర్పాన్నిరాకృతా పూర్వం త్వ
యా సౌభాగ్యవత్తయా। రామమాతా సపత్నీ తే కథం వైరం న యాతయేత్ ॥ ౩౭॥యదా హి రామః పృథివీమవాప్స్యతి ప్ర
భూతరత్నాకరశైలపత్తనాం। తదా గమిష్యస్యశుభం పరాభవం సహైవ దీనా భరతేన భామిని॥ ౩౮॥ యదా హి రామః
పృథివీమవాప్స్యతి ధ్రువం ప్రణష్టో భరతో భవిష్యతి । అతో హి సంచింతయ రాజ్యమాత్మజే పరస్య చైవాద్య వివాసకార
ణం॥౩౯॥ఇతి శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే అష్టమస్సర్గః.************ ఏవముక్తా తు కైకేయీ క్రోధేన జ్వలితాననా।
దీర్ఘముష్ణం వినిశ్వస్య మంథరామిదమబ్రవీత్ ॥ ౧॥అద్య రామమితః క్షిప్రం వనం ప్రస్థాపయామ్యహం। యౌవరాజ్యే చ
భరతం క్షిప్రమేవాభిషేచయే॥ ౨॥ ఇదం త్విదానీం సంపశ్య కేనోపాయేన మంథరే । భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు
రామః కథంచన॥౩॥ ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ। రామార్థముపహింసంతీ కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥
౪॥హంతేదానీం ప్రవక్ష్యామి కైకేయి శ్రూయతాం చ మే। యథా తే భరతో రాజ్యం పుత్రః ప్రాప్స్యతి కేవలం॥ ౫॥కిం న
స్మరసి కైకేయి స్మరంతీ వా నిగూహసే।యదుచ్యమానమాత్మార్థం మత్తస్త్వం శ్రోతుమిచ్ఛసి॥ ౬॥ మయోచ్యమానం
యది తే శ్రోతుం ఛందో విలాసిని। శ్రూయతామభిధాస్యామి శ్రుత్వా చాపి విమృశ్యతాం॥ ౭॥ శ్రుత్వైవం వచనం తస్యా

మంథరాయాస్తు కైకేయీ। కించిదుత్థాయ శయనాత్ స్వాస్తీర్ణాదిదమబ్రవీత్ ॥౮॥ కథయత్వం మమోపాయం కేనో
పాయేన మంథరే। భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన। ౯॥ ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ।
రామార్థముపహింసంతీ కుబ్జా వచనమబ్రవీత్ ॥౧౦॥ తవ దైవాసురే యుద్ధే సహ రాజర్షిభిః పతిః। అగచ్ఛత్త్వాముపా
దాయ దేవరాజస్య సాహ్యకృత్ ॥ దిశమాస్థాయ వై దేవి దక్షిణాం దండకాన్ప్రతి। వైజయంతమితిఖ్యాతం పురం యత్ర తిమి
ధ్వజః ॥౧౨॥ స శంబర ఇతి ఖ్యాతశ్శతమాయో మహాసురః। దదౌ శక్రస్య సంగ్రామం దేవసంఘైరనిర్జితః ॥౧౩॥ తస్మిన్
మహతి సంగ్రామే పురుషాన్ క్షతవిక్షతాన్। రాత్రౌ ప్రసుప్తాన్ ఘ్నంతి స్మ తరసాసాద్య రాక్షసాః ॥ ౧౪ ॥ తత్రాక
రోన్మహద్యుద్ధం రాజా దశరథస్తదా। అసురైశ్చ మహాబాహుశ్శస్త్రైశ్చ శకలీకృతః ॥ ౧౫॥ అపవాహ్య త్వయా దేవి సం
గ్రామాన్నష్టచేతనః। తత్రాపి విక్షతశ్శస్త్రైః పతిస్తే రక్షితస్త్వయా ॥ ౧౬॥ తుష్టేన తేన దత్తౌ తే ద్వౌ వరౌ శుభదర్శనే॥
౧౭॥ స త్వయోక్తః పతిర్దేవి యదేచ్ఛేయం తదా వరౌ ॥ గృహ్ణీయామితి తత్తేన తథేత్యుక్తం మహాత్మనా ॥ ౧౮॥ అనభి
జ్ఞా హ్యహం దేవి త్వయైవ కథితా పురా ॥ కథైషా తవ తు స్నేహాన్మనసా ధార్యతే మయా ॥ ౧౯॥ రామాభిషేకసంభారా
న్నిగృహ్య వినివర్తయ ॥ తౌ వరౌ యాచ భర్తారం భరతస్యాభిషేచనం । ప్రవ్రాజనం తు రామస్య త్వం వర్షాణి చతు
ర్దశ ॥౨౦॥ చతుర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనం। ప్రజాభావగతస్స్నేహస్స్థిరః పుత్రో భవిష్యతి ॥ ౨౧ ॥ క్రో
ధాగారం ప్రవిశ్యాద్య క్రుద్ధేవాశ్వపతేస్సుతే। శేష్వానంతర్హితాయాం త్వం భూమౌ మలినవాసినీ ॥౨౨॥ మా స్మైనం ప్ర
త్యుదీక్షేథా మా చైనమభిభాషథాః। రుదంతీ చాపి తం దృష్ట్వా జగత్యాం శోకలాలసా ॥౨౩॥ దయితా త్వం సదా భర్తురత్ర
మే నాస్తి సంశయః। త్వత్కృతే స మహారాజో విశేదపి హుతాశనం॥ ౨౪॥ న త్వాం క్రోధయితుం శక్తో న క్రుద్ధాం ప్రత్యు
దీక్షితుం। తవ ప్రియార్థం రాజా హి ప్రాణానపి పరిత్యజేత్ ॥ ౨౫॥ న హ్యతిక్రమితుం శక్తస్తవ వాక్యం మహీపతిః। మం
దస్వభావే బుధ్యస్వ సౌభాగ్యబలమాత్మనః॥౨౬॥ మణిముక్తం సువర్ణాని రత్నాని వివిధాని చ ।దద్యాద్దశరథో రాజా మా
స్మ తేషు మనః కృథాః॥౨౭॥ యౌ తౌ దైవాసురే యుద్ధే వరౌ దశరథోఽదదాత్। తౌ స్మారయ మహాభాగే సోఽర్థో మా త్వా
మతిక్రమేత్ ॥ ౨౮॥ యదా తు తే వరం దద్యాత్స్వయముత్థాప్య రాఘవః। వ్యవస్థాప్య మహారాజం త్వమిమం వృణుయా
వరం॥ రామం ప్రవ్రాజయారణ్యే నవ వర్షాణి పంచ చ। భరతః క్రియతాం రాజా పృథివ్యాః పార్థివర్షభ ॥ ౩౦॥ చతు
ర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనం। రూఢశ్చ కృతమూలశ్చ శేషం స్థాస్యతి తే సుతః ॥ ౩౧॥ రామప్రవ్రాజనం చై
వ దేవి యాచస్వ తం వరం। ఏవం సిధ్యంతి పుత్రస్య సర్వార్థాస్తవ భామిని ॥ ౩౨ ॥ ఏవం ప్రవ్రాజితశ్చైవ రామోఽరా
మో భవిష్యతి। భరతశ్చ హతామిత్రస్తవ రాజా భవిష్యతి॥ ౩౩॥ యేన కాలేన రామశ్చ వనాత్ప్రత్యాగమిష్యతి ॥ తేన కా
లేన పుత్రస్తే కృతమూలో భవిష్యతి॥ సంగృహీతమనుష్యశ్చ సుహృద్భిస్సార్థమాత్మవాన్ ॥ ౩౪॥ ప్రాప్తకాలం తు తే
మన్యే రాజానం వీతసాధ్వసా॥ రామాభిషేకసంభారాన్నిగృహ్య వినివర్తయ॥ ౩౫॥ అనర్థమర్థరూపేణ గ్రాహి
తా సా తతస్తయా॥ హృష్టా ప్రతీతా కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్। సా హి వాక్యేన కుబ్జాయాః కిశోరీవోత్పథం గతా॥
కైకేయీ విస్మయం ప్రాప్తా పరం పరమదర్శనా॥ ౩౬॥ కుబ్జే త్వాం నాభిజానామి శ్రేష్ఠాం శ్రేష్ఠాభిధాయినీం॥ పృథివ్యామ
సి కుబ్జానాముత్తమా బుద్ధినిశ్చయే॥ ౩౭॥ త్వమేవ తు మమార్థేషు నిత్యయుక్తా హితైషిణీ॥ నాహం సమవబుధ్యేయం కుబ్జే
రాజ్ఞశ్చికీర్షితం ॥ ౩౮॥ సంతి దుస్సంస్థితాః కుబ్జా వక్రాః పరమదారుణాః॥ త్వం పద్మమివ వాతేన సన్నతా ప్రియదర్శ
నా॥ ౪౦॥ ఉరస్తేఽభినివిష్టం వై యావత్స్కంధాత్సమున్నతం॥ అధస్తాచ్చోదరం శాంతం సునాభమివ లజ్జితం ॥ ౪౧॥ పరి
పూర్ణం తు జఘనం సుపీనౌ చ పయోధరౌ। విమలేందుసమం వక్త్రమహో రాజసి మంథరే॥ ౪౨॥ జఘనం తవ నిర్ఘుష్టం
రశనాదామశోభితం॥ జంఘే భృశముపన్యస్తే పాదౌ చాప్యాయతావుభౌ॥ ౪౩॥ త్వమాయతాభ్యాం సక్థిభ్యాం మంథరే
క్షౌమవాసినీ॥ అగ్రతో మమ గచ్ఛంతీ రాజహంసీవ రాజసే॥ ౪౪॥ ఆసన్యాశ్శంబరే మాయాస్సహస్రమసురాధిపే
సర్వాస్త్వయి నివిష్టాస్తా భూయశ్చాన్యాస్సహస్రశః॥ ౪౫॥ తవేదం స్థగు యద్దీర్ఘం రథఘోణమివాయతం॥ మతయః
క్షత్రవిద్యాశ్చ మాయాశ్చాత్ర వసంతి తే॥ ౪౬॥ అత్ర తే ప్రతిమోక్ష్యామి మాలాం కుబ్జే హిరణ్మయీం ॥ అభిషిక్తే చ భ
రతే రాఘవే చ వనం గతే॥ ౪౭॥ జాత్యేన చ సువర్ణేన సునిష్టప్తేన మంథరే ॥ లబ్ధార్థా చ ప్రతీతా చ లేపయిష్యామి తే స్థగు॥
౪౮॥ ముఖే చ తిలకం చిత్రం జాతరూపమయం శుభం॥ కారయిష్యామి తే కుబ్జే శుభాన్యాభరణాని చ। పరిధాయ శుభే వస్త్రే
దేవతేవ చరిష్యసి॥ ౫౦॥ చంద్రమాహ్వయమానేన ముఖేనాప్రతిమాననా । గమిష్యసి గతిం ముఖ్యాం గర్వయంతీ ద్విషజ్జ
నం॥ ౫౧॥ తవాపి కుబ్జాః కుబ్జాయాస్సర్వాభరణభూషితాః। పాదౌ పరిచరిష్యంతి యథైవ త్వం సదా మమ॥ ౫౨॥ ఇతి ప్ర
శస్యమానా సా కైకేయీమిదమబ్రవీత్ । శయానాం శయనే శుభ్రే వేద్యామగ్నిశిఖామివ॥ ౫౩॥ గతోదకే సేతుబంధో

స కల్యాణి విధీయతే। ఉత్తిష్ఠ కురు కల్యాణి రాజానమనుదర్శయ॥ ౫౪॥ తథా ప్రోత్సాహితా దేవీ గత్వా మంథరయా సహ। క్రోధాగారం విశాలాక్షీ సౌభాగ్యమదగర్వితా॥ అనేకశతసాహస్రం ముక్తాహారం వరాంగనా । అవముచ్య వరార్హాణి శుభాన్యాభరణాని చ ॥ తతో హేమోపమా తత్ర కుబ్జావాక్యవశం గతా । సంవిశ్య భూమౌ కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్ ॥ ౫౬॥ ఇహ వా మాం మృతాం కుబ్జే నృపాయావేదయిష్యసి । వనం తు రాఘవే ప్రాప్తే భరతః ప్రాప్స్యతి క్షితిం ॥ ౫౮॥ న సువర్ణేన మే హ్యర్థో న రత్నైర్న చ భూషణైః। ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే॥ ౫౯॥ అథో పునస్తాం మహిషీం మహీక్షితో వచోభిరత్యర్థమహాపరాక్రమైః। ఉవాచ కుబ్జా భరతస్య మాతరం హితం వచో రామముపేత్య చాహితం॥ ౬౦॥ ప్రపత్స్యతే రాజ్యమిదం హి రాఘవో యది ధ్రువం త్వం ససుతా చ తప్స్యసే । అతో హి కల్యాణి యతస్వ తత్తథా యథా సుతస్తే భరతోఽభిషేక్ష్యతే ॥ ౬౧॥ తథాతివిద్ధా మహిషీ తు కుబ్జయా సమాహతా వాగిషుభిర్ముహుర్ముహుః। నిధాయ హస్తౌ హృదయేఽతివిస్మితా శశంస కుబ్జాం కుపితా పునః పునః॥ ౬౨॥ యమస్య వా మాం విషయం గతామితో నిశామ్య కుబ్జే ప్రతివేదయిష్యసి। వనం గతే వా సుచిరాయ రాఘవే సమృద్ధకామో భరతో భవిష్యతి ॥ ౬౩ ॥ అహం హి నైవాస్తరణాని న స్రజో న చందనం నాంజనపానభోజనం। న కించిదిచ్ఛామి న చేహ జీవితం న చేదితో గచ్ఛతి రాఘవో వనం॥ ౬౪॥ అథైతదుక్త్వా వచనం సుదారుణం నిధాయ సర్వాభరణాని భామినీ । అసంవృతామాస్తరణేన మేదినీం తదాధిశిశ్యే పతితేవ కిన్నరీ॥ ౬౫॥ ఉదీర్ణసంరంభతమోవృతాననా తథావముక్తోత్తమమాల్యభూషణా । నరేంద్రపత్నీ విమనా బభూవ సా తమోవృతా ద్యౌరివ మగ్నతారకా॥ ౬౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-నవమస్సర్గః. ******************

విదర్శితా యదా దేవీ కుబ్జయా పాపయా భృశం । తదా శేతే స్మ సా భూమౌ దిగ్ధవిద్ధేవ కిన్నరీ॥ ౧॥ నిశ్చిత్య మనసా కృత్యం సా సమ్యగితి భామినీ। మంథరాయై శనైస్సర్వమాచచక్షే విచక్షణా॥ ౨॥ సా దీనా నిశ్చయం కృత్వా మంథరావాక్యమోహితా। నాగకన్యేవ నిశ్వస్య దీర్ఘముష్ణం చ భామినీ॥ ముహూర్తం చింతయామాస మార్గమాత్మసుఖావహం॥ ౩॥ సా సుహృచ్చార్థకామా చ తం నిశమ్య సునిశ్చయం॥ బభూవ పరమప్రీతా సిద్ధిం ప్రాప్యేవ మంథరా ॥ ౪॥ అథ సా రుషితా దేవీ సమ్యక్కృత్వా వినిశ్చయం॥ సంవివేశాబలా భూమౌ నివేశ్య భ్రుకుటీం ముఖే ॥ ౫॥ తతశ్చిత్రాణి మాల్యాని దివ్యాన్యాభరణాని చ॥ అపవిద్ధాని కైకేయ్యా తాని భూమిం ప్రపేదిరే॥ ౬॥ తయా తాన్యపవిద్ధాని మాల్యాన్యాభరణాని చ ॥ అశోభయంత వసుధాం నక్షత్రాణి యథా నభః॥ ౭॥ క్రోధాగారే నిపతితా సా బభౌ మలినాంబరా॥ ఏకవేణీం దృఢం బద్ధ్వా గతసత్త్వేవ కిన్నరీ॥ ౮॥ ఆజ్ఞాప్య తు మహారాజో రాఘవస్యాభిషేచనం॥ ఉపస్థానమనుజ్ఞాప్య ప్రవివేశ నివేశనం॥ ౯॥ అద్య రామాభిషేకో వై ప్రసిద్ధ ఇతి జజ్ఞివాన్॥ ప్రియార్హాం ప్రియమాఖ్యాతుం వివేశాంతఃపురం వశీ॥ ౧౦॥ స కైకేయ్యా గృహం శ్రేష్ఠం ప్రవివేశ మహాయశాః॥ పాండురాభ్రమివాకాశం రాహుయుక్తం నిశాకరః॥ ౧౧॥ శుకబర్హిణసంఘుష్టం క్రౌంచహంసరుతాయుతం॥ వాదిత్రరవసంఘుష్టం కుబ్జావామనికాయుతం । లతాగృహైశ్చిత్రగృహైశ్చంపకాశోకశోభితైః॥ దాంతరాజతసౌవర్ణవేదికాభిస్సమాయుతం। నిత్యపుష్పఫలైర్వృక్షైర్వాపీభిశ్చోపశోభితం ॥ దాంతరాజతసౌవర్ణైస్సంవృతం పరమాసనైః। వివిధైరన్నపానైశ్చ భక్ష్యైశ్చ వివిధైరపి ॥ ఉపపన్నం మహార్హైశ్చ భూషితైస్త్రిదివోపమం। తత్ప్రవిశ్య మహారాజస్స్వమంతఃపురమృద్ధిమత్ ॥ న దదర్శ ప్రియాం రాజా కైకేయీం శయనోత్తమే॥ ౧౬॥ స కామబలసంయుక్తో రత్యర్థం మనుజాధిపః॥ అపశ్యన్ దయితాం భార్యాం పప్రచ్ఛ విషసాద చ॥ ౧౭॥ న హి తస్య పురా దేవీ తాం వేళామత్యవర్తత॥ న చ రాజా గృహం శూన్యం ప్రవివేశ కదాచన॥ ౧౮॥ తతో గృహగతో రాజా కైకేయీం పర్యపృచ్ఛత॥ యథాపురమవిజ్ఞాయ స్వార్థలిప్సుమపండితాం॥ ౧౯॥ ప్రతిహారీ త్వథోవాచ సంత్రస్తా సుకృతాంజలిః॥ దేవ దేవీ భృశం క్రుద్ధా క్రోధాగారమభిద్రుతా॥ ౨౦॥ ప్రతిహార్యా వచః శ్రుత్వా రాజా పరమదుర్మనాః ॥ విషసాద పునర్భూయో లులితవ్యాకులేంద్రియః॥ ౨౧॥ తత్ర తాం పతితాం భూమౌ శయానామతథోచితాం॥ ప్రతప్త ఇవ దుఃఖేన సోఽపశ్యజ్జగతీపతిః॥ ౨౨॥ స వృద్ధస్తరుణీం భార్యాం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీం॥ అపాపః పాపసంకల్పాం దదర్శ ధరణీతలే। లతామివ వినిష్కృత్తాం పతితాం దేవతామివ॥ కిన్నరీమివ నిర్ధూతాం చ్యుతామప్సరసం యథా । మాయామివ పరిభ్రష్టాం హరిణీమివ సంయతాం॥ కరేణుమివ దిగ్ధేన విద్ధాం మృగయుణా వనే॥ ౨౫॥ మహాగజ ఇవారణ్యే స్నేహాత్పరిమమర్శ తాం॥ పరిమృశ్య చ పాణిభ్యామభిసంత్రస్తచేతనః। కామీ కమలపత్రాక్షీముంవాచ వనితామిదం॥ ౨౬॥ న తేఽహమభిజానామి క్రోధమాత్మని సంశ్రితం। దేవి కేనాభిశప్తాసి కేన వాసి విమానితా॥ ౨౭॥ యదిదం మమ దుఃఖాయ శేషే కల్యాణి పాంసుషు। భూమౌ శేషే కిమర్థం త్వం మయి కల్యాణచేతసి॥ భూతోపహతచిత్తేవ మమ చిత్తప్రమాథినీ ॥ ౨౯॥ సంతి మే కుశలా వైద్యాస్త్వభితుష్టాశ్చ సర్వశః॥ సుఖితాం త్వాం కరిష్యంతి వ్యాధిమాచక్ష్వ భామిని॥ ౩౦॥ కస్య వా తే ప్రియం కా

ర్యం కేనవావిప్రియంకృతం॥కః ప్రియంలభతామద్యకోవాసుమహదప్రియం । మారోదీమాచకార్షీస్త్వం దేవిసం
పరిశోషణం॥అవధ్యోవధ్యతాంకోవాకోవావధ్యోవిముచ్యతాం।దరిద్రఃకోభవత్వాఢ్యోద్రవ్యవాన్వాప్యకించనః॥౩౩॥
అహంచైవమదీయాశ్చసర్వేతవవశానుగాః। నతేకించిదభిప్రాయంవ్యాహంతుమహముత్సహే ॥ ఆత్మనోజీవితేనాపి
బ్రూహియన్మనసేచ్ఛసి।బలమాత్మనిజానంతీనమాంశంకితుమర్హసి॥ కరిష్యామితవప్రీతింసుకృతేనాపితేశపే॥౩౫
యావదావర్తతేచక్రంతావతీమేవసుంధరా॥ప్రాచీనాస్సింధుసౌవీరాస్సౌరాష్ట్రాదక్షిణాపథాః । వంగాంగమగధా
మత్స్యాస్సమృద్ధాఃకాశికోసలాః॥తత్రజాతంబహుద్రవ్యంధనధాన్యమజావికం । తతోవృణీష్వకైకేయియద్యత్త్వం
మనసేచ్ఛసి॥౩౮॥కిమాయాసేనతేభీరుఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠశోభనే । తత్త్వంమేబ్రూహికైకేయియతస్తేభయమాగతం ॥ త
త్తేవ్యపనయిష్యామినీహారమివరశ్మివాన్॥ ౩౯॥తథోక్తాసాసమాశ్వస్తావక్తుకామాతదప్రియం ॥ పరిపీడయితుంభూ
యోభర్తారముపచక్రమే॥ ౪౦॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-దశమస్సర్గః. ********తంమన్మథశరైర్విద్ధంకా
మవేగవశానుగం। ఉవాచపృథివీపాలంకైకేయీదారుణంవచః॥ ౧॥ నాస్మివిప్రకృతాదేవకేనచిన్నావమానితా। అభి
ప్రాయస్తుమేకశ్చిత్తమిచ్ఛామిత్వయాకృతం ॥ ౨ ॥ ప్రతిజ్ఞాంప్రతిజానీష్వయదిత్వంకర్తుమిచ్ఛసి । అథతద్వ్యాహరి
ష్యామియదభిప్రార్థితంమయా॥ ౩॥ తామువాచమహాతేజాఃకైకేయీమీషదుత్స్మితః। కామీహస్తేనసంగృహ్య
మూర్ధజేషుశుచిస్మితాం॥ ౪॥అవలిప్తేనజానాసిత్వత్తఃప్రియతమామమ । మనుజోమనుజవ్యాఘ్రాద్రామాదన్యోనవి
ద్యతే॥౫॥తేనాజయ్యేనముఖ్యేనరాఘవేణమహాత్మనా। శపేతేజీవనార్హేణబ్రూహియన్మనసేచ్ఛసి ॥ ౬ ॥ యంము
హూర్తమపశ్యంస్తునజీవేయమహంధ్రువం। తేనరామేణకైకేయిశపేతేవచనక్రియాం॥ ౭ ॥ ఆత్మనావాత్మజైశ్చా
న్యైర్వృణేయంమనుజర్షభం। తేనరామేణకైకేయిశపేతేవచనక్రియాం॥ ౮॥ భద్రేహృదయమప్యేతదనుమృశ్యోద్ధ
రస్వమే। ఏతత్సమీక్ష్యకైకేయిబ్రూహియత్సాధుమన్యసే॥ ౯॥బలమాత్మనిజానంతీనమాంశంకితుమర్హసి । కరిష్యా
మితవప్రీతింసుకృతేనాపితేశపే॥ ౧౦॥ సాతదర్థమనాదేవీతమభిప్రాయమాగతం। నిర్మాధ్యస్థ్యాచ్చహర్షాచ్చ
బభాషేదుర్వచంవచః॥౧౧॥ తేనవాక్యేనసంహృష్టాతమభిప్రాయమాగతం । వ్యాజహారమహాఘోరమభ్యాగతమి
వాంతకం॥౧౨॥ యథాక్రమేణశపసివరంమమదదాసిచ। తచ్ఛృణ్వంతుత్రయస్త్రింశద్దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః॥ చం
ద్రాదిత్యౌనభశ్చైవగ్రహారాత్ర్యహనీదిశః। జగచ్చపృథివీచేయంసగంధర్వాసరాక్షసా ॥ నిశాచరాణిభూతానిగృ
హేషుగృహదేవతాః । యానిచాన్యానిభూతానిజానీయుర్భాషితంతవ ॥ సత్యసంధోమహాతేజాధర్మజ్ఞస్సుసమాహి
తః।వరంమమదదాత్యేషతన్మేశృణ్వంతుదేవతాః॥ ఇతిదేవీమహేష్వాసంపరిగృహ్యాభిశస్యచ । తతఃపరమువాచేదంవ
రదంకామమోహితం॥౧౭॥స్మరరాజన్పురావృత్తంతస్మిన్దైవాసురేరణే । తత్రచాచ్యావయచ్ఛత్రుస్తవజీవితమం
తరా ॥ ౧౮ ॥ తత్రచాపిమయాదేవయత్త్వంసమభిరక్షితః।జాగ్రత్యాయతమానాయాస్తతోమేప్రాదదావరౌ ॥
౧౯॥ తౌతుదత్తౌవరౌదేవనిక్షేపౌమృగయామ్యహం। తథైవపృథివీపాలసకాశేసత్యసంగర॥ ౨౦॥తత్ప్రతిశ్రుత్యధర్మే
ణనచేద్దాస్యసిమేవరం। అద్యైవహిప్రహాస్యామిజీవితంత్వద్విమానితా ॥ ౨౧॥ వాఙ్మాత్రేణతదారాజాకైకేయ్యా
స్వవశేకృతః। ప్రచస్కందవినాశాయపాశంమృగఇవాత్మనః॥౨౨॥తతఃపరమువాచేదంవరదంకామమోహితం। వరౌ
యౌమేత్వయాదేవతదాదత్తౌమహీపతే ॥ తౌతావదహమద్యైవవక్ష్యామిశృణుమేవచః ॥ ౨౩౪। అభిషేకసమా
రంభోరాఘవస్యోపకల్పితః ॥ అనేనైవాభిషేకేణ భరతోమేభిషిచ్యతాం ॥ ౨౪ ॥ యోద్వితీయోవరోదేవద
త్తః ప్రీతేనమేత్వయా ॥ తదాదైవాసురేయుద్ధే తస్యకాలోయమాగతః ॥ ౨౫ ॥ నవపంచచవర్షాణిదండకా
రణ్యమాశ్రితః॥ చీరాజినజటాధారీ రామోభవతుతాపసః ॥ ౨౬ ॥ భరతోభజతామద్య యౌవరాజ్యమ
కంటకం ॥ ఏషమేపరమఃకామో దత్తమేవ వరంవృణే । అద్యచైవహిపశ్యేయం ప్రయాంతం రాఘవంవనం॥
౨౭ ॥ సరాజరాజో భవసత్యసంగరః కులంచ శీలంచహి రక్షజన్మచ । పరత్రవాసేహి వదంత్యనుత్తమంతపో
ధనాస్సత్యవచోహితంనృణాం॥౨౮॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే- ఏకాదశస్సర్గః. ******* తతశ్శ్రుత్వామహా
రాజఃకైకేయ్యాదారుణంవచః। చింతామభిసమాపేదేముహూర్తంప్రతతాపచ॥ ౧॥ కిన్నుమేయదివాస్వప్నశ్చిత్త
మోహోపివామమ । అనుభూతోపసర్గోవామనసోవాప్యుపద్రవః ॥ ఇతిసంచింత్యతద్రాజానాధ్యగచ్ఛత్తదాసు
ఖం॥౨॥ప్రతిలభ్యచిరాత్సంజ్ఞాంకైకేయీవాక్యతాడితః॥ వ్యథితోవిక్లబశ్చైవవ్యాఘ్రీందృష్ట్వాయథామృగః । అసం
వృతాయామాసీనోజగత్యాందీర్ఘముచ్ఛ్వసన్॥మండలేపన్నగోరుద్ధోమంత్రైరివమహావిషః। అహోధిగితిసామ
ర్షోవాచముక్త్వానరాధిపః॥ మోహమాపేదివాన్భూయశ్శోకోపహతచేతనః॥ ౫॥చిరేణతునృపస్సంజ్ఞాంప్రతిలభ్య

సుదుఃఖితః॥ కైకేయీమబ్రవీత్క్రుద్ధః ప్రదహన్నివచక్షుషా॥ ౬॥ నృశంసే దుష్టచారిత్రే కులస్యాస్య వినాశిని॥ కింకృ
తంతవరామేణ పాపంపాపే మయాపివా॥ ౭॥ యదా తే జననీతుల్యాంవృత్తింవహతి రాఘవః॥ తస్యైవత్వమనర్థాయ
కింనిమిత్తమిహోద్యతా॥ ౮॥ త్వంమయాత్మవినాశార్థంభవనంస్వంప్రవేశితా ॥ అవిజ్ఞానాన్నృపసుతా వ్యాళీతీ
క్ష్ణవిషాయథా॥ ౯॥ జీవలోకోయదాసర్వో రామస్యాహగుణస్తవం ॥ అపరాధంకముద్దిశ్యత్యక్ష్యామీష్టమహంసుతం ॥
౧౦॥ కౌసల్యాంవాసుమిత్రాంవాత్యజేయమపివాశ్రియం॥ జీవితంవాత్మనోరామంనత్వేవపితృవత్సలం॥ ౧౧॥ ప
రాభవతి మే ప్రీతిర్దృష్ట్వాతనయమగ్రజం॥ అపశ్యతస్తు మే రామంనష్టాభవతిచేతనా॥ ౧౨॥ తిష్ఠేల్లోకోవినాసూర్యం
సస్యంవాసలిలంవినా॥ నతురామంవినాదేహే తిష్ఠేత్తుమమజీవితం॥ ౧౩॥ తదలంత్యజ్యతా మేషనిశ్చయఃపాపనిశ్చయే॥
అపి తే చరణౌమూర్ధ్నాస్పృశామ్యేషప్రసీద మే। కిమిదంచింతితంపాపేత్వయాపరమదారుణం॥ ౧౫॥ అథజిజ్ఞాససే
మాంత్వంభరతస్యప్రియాప్రియే। అస్తుయత్తత్త్వయాపూర్వంవ్యాహృతంరాఘవంప్రతి ॥ సమే జ్యేష్ఠస్సుతశ్శ్రీమాన్
ధర్మజ్యేష్ఠఇతీవ మే। తత్త్వయాప్రియవాదిన్యాసేవార్థంకథితంభవేత్ ॥ తచ్ఛ్రుత్వాశోకసంతప్తాసంతాపయసి
మాంభృశం। ఆవిష్టాసిగృహంశూన్యంసాత్వంపరవశంగతా॥ ౧౮॥ ఇక్ష్వాకూణాంకులే దేవిసంప్రాప్తస్సుమహానయం
అనయోనయసంపన్నేయత్ర తేవికృతామతిః॥ ౧౯॥ నహికించిదయుక్తంవావిప్రియంవాపురామమ । అకరోస్త్వంవి
శాలాక్షి తేననశ్రద్దధామ్యహం॥ ౨౦॥ నను తేరాఘవస్తుల్యోభరతేనమహాత్మనా । బహుశోహిసుబాలేత్వంకథాఃకథ
యసేమమ॥ ౨౧॥ తస్యధర్మాత్మనోదేవివనేవాసంయశస్వినః। కథంరోచయసేభీరునవవర్షాణిపంచచ॥ ౨౨॥ అత్యం
తసుకుమారస్యతస్యధర్మేధృతాత్మనః। కథంరోచయసేవాసమరణ్యేభృశదారుణే॥ ౨౩॥ రోచయస్యభిరామస్యరా
మస్యశుభలోచనే। తవశుశ్రూషమాణస్యకిమర్థంవిప్రవాసనం॥ ౨౪॥ రామోహిభరతాద్భూయస్తవశుశ్రూషతే
సదా। విశేషంత్వయితస్మాత్తుభరతస్యనలక్షయే ॥ ౨౫॥ శుశ్రూషాంగౌరవంచైవ ప్రమాణంవచనక్రియాం । కస్తేభూ
యస్తరంకుర్యాదన్యత్రమనుజర్షభాత్ ॥ ౨౬॥ బహూనాంస్త్రీసహస్రాణాంబహూనాంచోపజీవినాం। పరివాదోప
వాదోవారాఘవేనోపపద్యతే॥ ౨౭॥ సాంత్వయన్సర్వభూతానిరామశ్శుద్ధేనచేతసా। గృహ్ణాతిమనుజవ్యాఘ్రఃప్రియై
ర్విషయవాసినః॥ ౨౮॥ సత్యేనలోకాన్జయతిదీనాన్దానేనరాఘవః । గురూన్శుశ్రూషయావీరోధనుషాయుధిశా
త్రవాన్॥ ౨౯॥ సత్యందానంతపస్త్యాగోమిత్రతాశౌచమార్జవం । విద్యాచగురుశుశ్రూషాధ్రువాణ్యేతానిరాఘవే॥
౩౦॥ తస్మిన్నార్జవసంపన్నే దేవిదేవోపమేకథం। పాపమాశంససేరామే మహర్షిసమతేజసి ॥ ౩౧॥ నస్మరామ్యప్రి
యంవాక్యంలోకస్యప్రియవాదినః। సకథంత్వత్కృతేరామంవక్ష్యామిప్రియమప్రియం ॥ ౩౨ ॥ క్షమాయస్మిన్దమ
స్త్యాగస్సత్యంధర్మఃకృతజ్ఞతా। అప్యహింసాచభూతానాంతమృతేకాగతిర్మమ॥ ౩౩॥ మమవృద్ధస్యకైకేయిగతాం
తస్యతపస్వినః। దీనంలాలప్యమానస్యకారుణ్యంకర్తుమర్హసి॥ ౩౪॥ పృథివ్యాంసాగరాంతాయాంయత్కించిదధిగ
మ్యతే। తత్సర్వంతవదాస్యామిమాచత్వాంమన్యురావిశేత్ ॥ ౩౫॥ అంజలింకుర్మికైకేయిపాదౌచాపిస్పృశామి తే। శర
ణంభవరామస్యమాధర్మోమామిహస్పృశేత్ ॥ ౩౬॥ ఇతిదుఃఖాభిసంతప్తంవిలపంతమచేతనం। ఘూర్ణమానంమ
హారాజంశోకేనసమభిప్లుతం॥ పారంశోకార్ణవస్యాశుప్రార్థయంతంపునఃపునః। ప్రత్యువాచాథకైకేయీరౌద్రా
రౌద్రతరంవచః॥ ౩౮॥ యదిదత్త్వావరౌరాజన్పునఃప్రత్యనుతప్యసే। ధార్మికత్వంకథంవీరపృథివ్యాంకథయిష్యసి॥ య
దాసమేతాబహవస్త్వయారాజర్షయస్సహ। కథయిష్యంతిధర్మజ్ఞతత్రకింప్రతివక్ష్యసి ॥ ౪౦॥ యస్యాఃప్రసాదేజీవా
మియాచమామభ్యపాలయత్। తస్యాఃకృతంమయామిథ్యాకైకేయ్యాఇతివక్ష్యసి॥ ౪౧॥ కిల్బిషంత్వంనరేంద్రాణాంక
రిష్యసినరాధిప। యోదత్త్వావరమద్యైవపునరన్యానిభాషసే॥ ౪౨॥ శైబ్యశ్శ్యేనకపోతీయేస్వమాంసంపక్షిణేదదౌ। అ
లర్కశ్చక్షుషీదత్త్వాజగామగతిముత్తమాం॥ సాగరస్సమయంకృత్వానవేలామతివర్తతే। సమయంమానృతంకార్షీః
పూర్వవృత్తమనుస్మరన్॥ ౪౪॥ సత్వంధర్మంపరిత్యజ్యరామంరాజ్యేఽభిషిచ్యచ। సహకౌసల్యయానిత్యంరంతుమిచ్ఛసి
దుర్మతే॥ ౪౫॥ భవత్వధర్మోధర్మోవాసత్యంవాయదివానృతం । యత్త్వయాసంశ్రుతంమహ్యంతస్యనాస్తివ్యతిక్ర
మః॥ ౪౬॥ అహంహివిషమద్యైవపీత్వాబహుతవాగ్రతః। పశ్యతస్తేమరిష్యామిరామోయద్యభిషిచ్యతే ॥ ౪౭॥ ఏకా
హమపిపశ్యేయంయద్యహంరామమాతరం। అంజలింప్రతిగృహ్ణంతీంశ్రేయోననుమృతిర్మమ॥ ౪౮॥ భరతేనాత్మనాచా
హంశపే తేమనుజాధిప । యథానాన్యేనతుష్యేయమృతేరామవివాసనాత్ ॥ ౪౯॥ ఏతావదుక్త్వావచనంకైకేయీవి
రరామహ। విలపంతంచరాజానంనప్రతివ్యాజహారసా॥ ౫౦॥ శ్రుత్వాతురాజాకైకేయ్యావృతంవరమశోభనం। రామ
స్యచవనేవాసమైశ్వర్యంభరతస్యచ॥ నాభ్యభాషతకైకేయీం ముహూర్తంవ్యాకులేంద్రియః । ప్రైక్షతానిమిషోదే

వీంప్రియామప్రియవాదినీం॥౫౨॥ తాంహివజ్రసమాంవాచమాకర్ణ్యహృదయాప్రియాం । దుఃఖశోకమయీంఘో
రాంరాజానసుఖితోభవత్ ॥౫౩॥ సదేవ్యావ్యవసాయంచ ఘోరంచశపథంకృతం । ధ్యాత్వారామేతినిశ్వస్యఛిన్నస్త
రురివాపతత్ ॥౫౪॥ నష్టచిత్తోయథోన్మత్తోవిపరీతోయథాతురః। హృతతేజాయథాసర్పోబభూవజగతీపతిః॥ ౫౫॥దీన
యాతుగిరారాజాఇతిహోవాచకైకయీం॥౫౬॥అనర్థమిమమర్థాభంకేనత్వముపదర్శితా॥ భూతోపహతచి
త్తేవబ్రువంతీమాంనలజ్జసే॥౫౭॥శీలవ్యసనమేతత్తేనాభిజానామ్యహంపురా॥బాలాయాస్తత్త్విదానీంతేలక్షయేవిపరీ
తవత్ ॥౫౮॥కుతోవాతేభయంజాతంయాత్వమేవంవిధంవరం॥రాష్ట్రేభరతమాసీనంవృణీషేరాఘవంవనే। విరమై
తేనభావేనత్వమేతేనానృతేనవా॥యదిభర్తుఃప్రియంకార్యంలోకస్యభరతస్యచ ॥ ౫౯॥ నృశంసేపాపసంకల్పేక్షు
ద్రేదుష్కృతకారిణి॥ కిన్నుదుఃఖమలీకంవామయిరామేచపశ్యసి॥౬౦॥ నకథంచిదృతేరామాద్భరతోరాజ్యమావసే
త్ ॥ రామాదపిహితంమన్యేధర్మతోబలవత్తరం॥౬౧॥కథంద్రక్ష్యామిరామస్యవనంగచ్ఛేతిభాషితే॥ముఖవర్ణంవి
వర్ణంతంయథైవేందుముపప్లుతం॥౬౨॥ తాంహిమేసుకృతాంబుద్ధింసుహృద్భిస్సహనిశ్చితాం॥ కథంద్రక్ష్యామ్యపా
వృత్తాంపరైరివహతాంచమూం॥౬౩॥కింమాంవక్ష్యంతిరాజానోనానాదిగ్భ్యస్సమాగతాః॥బాలోబతాయమైక్ష్వా
కశ్చిరంరాజ్యమకారయత్ ॥౬౪॥ యదాతుబహవోవృద్ధాగుణవంతోబహుశ్రుతాః॥ పరిప్రక్ష్యంతికాకుత్స్థంవక్ష్యా
మికిమహంతదా॥౬౫॥కైకేయ్యాక్లిశ్యమానేనరామఃప్రవ్రాజితోమయా॥యదిసత్యంబ్రవీమ్యేతత్తదసత్యంభవిష్యతి॥
౬౬॥కింమాంవక్ష్యతికౌసల్యారాఘవేవనమాస్థితే॥కించైనాంప్రతివక్ష్యామికృత్వావిప్రియమీదృశం ॥ ౬౭ ॥ య
దాయదాహికౌసల్యాదాసీవచ్చసఖీవచ॥ భార్యావద్భగినీవచ్చమాతృవచ్చోపతిష్ఠతి। సతతంప్రియకామామేప్రియపు
త్రాప్రియంవదా॥నమయాసత్కృతాదేవీసత్కారార్హాకృతేతవ॥ ౬౮॥ ఇదానీంతత్తపతిమాంయన్మయాసుకృతం
త్వయి॥అపథ్యవ్యంజనోపేతంభుక్తమన్నమివాతురం॥౬౯॥విప్రకారంచరామస్యసంప్రయాణంవనస్యచ ॥ సుమిత్రా
ప్రేక్ష్యవైభీతాకథంమేవిశ్వసిష్యతి॥ ౭౦॥ కృపణంబతవైదేహీశ్రోష్యతిద్వయమప్రియం ॥ మాంచపంచత్వమాప
న్నంరామంచవనమాశ్రితం॥ ౭౧॥ వైదేహీబతమేప్రాణాన్శోచంతీక్షపయిష్యతి ॥ హీనాహిమవతఃపార్శ్వే కిన్న
రేణేవకిన్నరీ॥౭౨॥నహిరామమహంద్రష్ట్వాప్రవసంతంమహావనే॥చిరంజీవితుమాశంసేరుదంతీంచాపిమైథిలీం॥౭౩॥
సానూనంవిధవారాజ్యంసపుత్రాకారయిష్యసి॥నహిప్రవ్రాజితేరామేదేవజీవితుముత్సహే ॥ ౭౪॥ సతీంత్వామహ
మత్యంతంవ్యవస్యామ్యసతీంసతీం॥ రూపిణీంవిషసంయుక్తాంపీత్వేవమదిరాంనరః ॥ ౭౫॥ అనృతైర్బహుమాంసాం
త్వైస్సాంత్వయంతీస్మభాషసే॥గీతశబ్దేనసంరుధ్యలుబ్ధోమృగమివావధీః ॥ ౭౬ ॥ అనార్యఇతిమామార్యాఃపుత్రవి
క్రాయికంధ్రువం॥ధిక్కరిష్యంతిరథ్యాసుసురాపంబ్రాహ్మణంయథా॥౭౭॥ అహోదుఃఖమహోకృచ్ఛ్రం
యత్రవాచఃక్షమేతవ॥దుఃఖమేవంవిధంప్రాప్తంపురాకృతమివాశుభం ॥ ౭౮॥ చిరంఖలుమయాపాపేత్వంపాపే
నాభిరక్షితా॥అజ్ఞానాదుపసంపన్నారజ్జురుద్బంధినీయథా ॥ ౭౯ ॥ రమమాణస్త్వయాసార్ధంమృత్యుంత్వాంనాభి
లక్షయే॥బాలోరహసిహస్తేనకృష్ణసర్పమివాస్పృశం॥౮౦॥ మయాహ్యపితృకఃపుత్రస్సమహాత్మాదురాత్మనా ॥ తం
తుమాంజీవలోకోయంనూనమాక్రోష్టుమర్హతి॥ బాలిశోబతకామాత్మారాజాదశరథోభృశం॥యఃస్త్రీకృతేప్రియం
పుత్రంవనంప్రస్థాపయిష్యతి ॥ ౮౨॥ వ్రతైశ్చబ్రహ్మచర్యైశ్చగురుభిశ్చోపకర్శితః ॥ భోగకాలేమహత్కృచ్ఛ్రంపున
రేవప్రపత్స్యతే ॥ ౮౩ ॥ నాలంద్వితీయంవచనంపుత్రోమాంప్రతిభాషితుం ॥ సవనంప్రవ్రజేత్యుక్తోబాఢమిత్యేవవ
క్ష్యతి॥౮౪॥యదిమేరాఘవఃకుర్యాద్వనంగచ్ఛేతిచోదితః ॥ ప్రతికూలంప్రియంమేస్యాన్నతువత్సఃకరిష్యతి ॥ ౮౫ ॥
శుద్ధభావోహిభావంమేనతుజ్ఞాస్యతిరాఘవః॥ సవనంప్రవ్రజేత్యుక్తోబాఢమిత్యేవవక్ష్యతి॥ ౮౬॥ రాఘవేహివనంప్రా
ప్తేసర్వలోకస్యధిక్కృతం॥ మృత్యురక్షమణీయంమాంనయిష్యతియమక్షయం ॥ ౮౭॥ మృతేమయిగతేరామేవనం
మనుజపుంగవే॥ఇష్టేమమజనేశేషేకింపాపంప్రతిపత్స్యసే॥ ౮౮॥ కౌసల్యాంమాంచరామంచపుత్రౌచయదిహాస్య
సి॥దుఃఖాన్యసహతీదేవీమామేవానుమరిష్యతి ॥ ౮౯ ॥ కౌసల్యాంచసుమిత్రాంచమాంచపుత్రైస్త్రిభిస్సహ॥ ప్రక్షి
ప్యనరకేసాత్వంకైకేయిసుఖితాభవ॥ ౯౦॥ మయారామేణచత్యక్తంశాశ్వతంసత్కృతంగుణైః ॥ ఇక్ష్వాకుకులమ
క్షోభ్యమాకులంపాలయిష్యసి ॥ ౯౧ ॥ప్రియంచేద్భరతస్యైతద్రామప్రవ్రాజనంభవేత్॥ మాస్మమేభరతఃకార్షీ
త్ప్రేతకృత్యంగతాయుషః॥ ౯౨ ॥హంతానార్యేమమామిత్రేసకామాభవకైకయి॥౯౩॥ మృతేమయిగతేరామేవ
నంపురుషపుంగవే। సేదానీంవిధవారాజ్యంసపుత్రాకారయిష్యసి॥ ౯౪ ॥ త్వంరాజపుత్రీవాదేనన్యవసోమమవేశ్మని।
అకీర్తిశ్చాతులాలోకేధ్రువఃపరిభవశ్చమే॥సర్వభూతేషుచావజ్ఞాయథాపాపకృతస్తథా॥ ౯౫ ॥కథంరథైర్విభుర్యా

త్వం గజాశ్వైశ్చ ముహుర్ముహుః॥ పద్భ్యాం రామో మహారణ్యే వత్సో మే విచరిష్యతి ॥ ౯౭ ॥ యస్య త్వాహారసమ
యే సూదాః కుండలధారిణః॥ అహంపూర్వాః పచంతి స్మ ప్రశస్తం పానభోజనం। స కథం ను కషాయాణి తిక్తాని కటుకాని చ॥
భక్షయన్ వన్యమాహారం సుతో మే వర్తయిష్యతి॥ ౯౯ ॥ మహార్హవస్త్రసంవీతో భూత్వా చిరసుఖోషితః॥ కాషాయ
పరిధానస్తు కథం భూమౌ నివత్స్యతి॥ ౧౦౦ ॥ కస్యైతద్దారుణం వాక్యమేవంవిధమచింతితం ॥ రామస్యారణ్యగమనం భ
రతస్యాభిషేచనం ॥ ౧౦౧ ॥ ధిగస్తు యోషితో నామ శఠాః స్వార్థపరాః సదా॥ న బ్రవీమి స్త్రియస్సర్వా భరతస్యైవ
మాతరం॥ ౧౦౨ ॥ అనర్థభావేఽర్థపరే నృశంసే మమానుతాపాయ నివిష్టభావే। కిమప్రియం పశ్యసి మన్నిమిత్తం హితా
నుకారిణ్యథవాపి రామే॥ ౧౦౩ ॥ పరిత్యజేయుః పితరో హి పుత్రాన్ భార్యాః పతీంశ్చాపి కృతానురాగాః॥ కృత్స్నం హి
సర్వం కుపితం జగత్స్యాద్దృష్ట్వైవ రామం వ్యసనే నిమగ్నమ్॥ ౧౦౪ ॥ అహం పునర్దేవకుమారరూపమలంకృతం తం సు
తమాప్రజంతం॥ నందామి పశ్యన్నపి దర్శనేన భవామి దృష్ట్వా చ పునర్యువేవ ॥ ౧౦౫ ॥ వినాపి సూర్యేణ భవేత్ప్రవృత్తి
రవర్షతా వజ్రధరేణ వాపి। రామం తు గచ్ఛంతమితః సమీక్ష్య జీవేన్న కశ్చిత్త్వితి చేతనా మే ॥ ౧౦౬ ॥ వినాశకామా
మహితామమిత్రామావాసయం మృత్యుమివాత్మనస్త్వాం॥ చిరం బతాంకేన ధృతాసి సర్పీ మహావిషా తేన హతోఽస్మి మో
హాత్ ॥ ౧౦౭ ॥ మయా చ రామేణ చ లక్ష్మణేన ప్రశాస్తు హీనో భరతస్త్వయా సహ॥ పురం చ రాష్ట్రం చ నిహత్య బాంధ
వాన్ మమాహితానాం చ భవాభిహర్షిణీ॥ ౧౦౮ ॥ నృశంసవృత్తే వ్యసనప్రహారిణి ప్రసహ్య వాక్యం యదిహాద్య భాష
సే॥ న నామ తే కేన ముఖాత్పతంత్యధో విశీర్యమాణా దశనాః సహస్రధా॥ ౧౦౯ ॥ న కించిదాహాహితమప్రియం వచో న వే
త్తి రామః పరుషాణి భాషితుం॥ కథం ను రామే హ్యభిరామవాదిని బ్రవీషి దోషాన్ గుణనిత్యసమ్మతే ॥ ౧౧౦ ॥ ప్రతామ్య
వా ప్రజ్వల వా ప్రణశ్య వా సహస్రశో వా స్ఫుటితా మహీం వ్రజ ॥ న తే కరిష్యామి వచస్సుదారుణం మమాహితం కేకయ
రాజపాంసని॥ ౧౧౧ ॥ క్షురోపమాం నిత్యమసత్ప్రియంవదాం ప్రదుష్టభావాం స్వకులోపఘాతినీం॥ న జీవితుం త్వాం వి
షహేఽమనోరమాం దిధక్షమాణాం హృదయం సబంధనం॥ ౧౧౨ ॥ న జీవితం మే స్త్విహ కుతస్సుఖం వినాత్మజేనాత్మవతః కు
తో రతిః॥ మమాహితం దేవి న కర్తుమర్హసి స్పృశామి పాదావపి తే ప్రసీద మే॥ ౧౧౩ ॥ స భూమిపాలో విలపన్ననాథవ
త్ స్త్రియా గృహీతో హృదయేఽతిమాత్రయా ॥ పపాత దేవ్యాశ్చరణౌ ప్రసారితావుభావసంస్పృశ్య యథాతుర
స్తథా॥ ౧౧౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వాదశస్సర్గః ******************************

అతదర్హం మహారాజం శయానమతథోచితం। యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్పరిచ్యుతం॥ అనర్థరూపా
సిద్ధార్థా హ్యభీతా భయదర్శినీ। పునరాకారయామాస తమేవ వరమంగనా॥ ౨ ॥ త్వం కత్థసే మహారాజ సత్యవాదీ దృఢ
వ్రతః। మమ చేమం వరం కస్మాద్విధారయితుమిచ్ఛసి॥ ౩ ॥ ఏవముక్తస్తు కైకేయ్యా రాజా దశరథస్తదా। ప్రత్యువా
చ తతః క్రుద్ధో ముహూర్తం విహ్వలన్నివ॥ ౪ ॥ మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే। హంతానార్యే మమామిత్రే సి
ద్ధకామా సుఖీ భవ॥ ౫ ॥ స్వర్గేఽపి ఖలు రామస్య కుశలం దైవతైరహం। ప్రత్యాదేశాదభిహితం ధారయిష్యే కథం బత॥ ౬ ॥
కైకేయ్యాః ప్రియకామేన రామః ప్రవ్రాజితో మయా। యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్తదసత్యం భవిష్యతి॥ ౭ ॥ అపుత్రేణ మ
యా పుత్రః శ్రమేణ మహతా మహాన్। రామో లబ్ధో మహాబాహుస్స కథం త్యజ్యతే మయా ॥ ౮ ॥ శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ జి
తక్రోధః క్షమాపరః। కథం కమలపత్రాక్షో మయా రామో వివాస్యతే॥ ౯ ॥ కథమిందీవరశ్యామం దీర్ఘబాహుం మ
హాబలం। అభిరామమహం రామం ప్రేషయిష్యామి దండకాన్॥ ౧౦ ॥ సుఖానాముచితస్యైవ దుఃఖైరనుచితస్య చ। దుఃఖం
నామానుపశ్యేయం కథం రామస్య ధీమతః॥ ౧౧॥ యది దుఃఖమకృత్వాద్య మమ సంక్రమణం భవేత్ । అదుఃఖార్హస్య
రామస్య తతస్సుఖమవాప్నుయాం ॥ ౧౨ ॥ నృశంసే పాపసంకల్పే రామం సత్యపరాక్రమం। కిం విప్రియేణ కైకేయి ప్రి
యం యోజయసే మమ ॥ ౧౩ ॥ అకీర్తిరతులా లోకే ధ్రువః పరిభవశ్చ మే॥ ౧౩ ॥ తథా విలపతస్తస్య పరిభ్రమితచేత
సః॥ అస్తమభ్యగమత్సూర్యో రజనీ చాభ్యవర్తత॥ ౧౪ ॥ సా త్రియామా తథార్తస్య చంద్రమండలమండితా॥ రాజ్ఞో
విలపమానస్య న వ్యభాసత శర్వరీ ॥ ౧౫ ॥ తథైవోష్ణం వినిశ్వస్య వృద్ధో దశరథో నృపః ॥ విలలాపార్తవద్దుఃఖం గగనా
సక్తలోచనః॥ ౧౬ ॥ న ప్రభాతం త్వయేచ్ఛామి నిశే నక్షత్రభూషణే ॥ క్రియతాం మే దయా భద్రే మయాయం రచితోఽం
జలిః॥ ౧౭ ॥ అథవా గమ్యతాం శీఘ్రం నాహమిచ్ఛామి నిర్ఘృణాం ॥ నృశంసాం కైకేయీం ద్రష్టుం యత్కృతే వ్యసనం
మహత్ ॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్త్వా తతో రాజా కైకేయీం సంయతాంజలిః ॥ ప్రసాదయామాస పునః కైకేయీం చేదమబ్రవీ
త్ ॥ ౧౯ ॥ సాధువృత్తస్య దీనస్య త్వద్గతస్య గతాయుషః ॥ ప్రసాదః క్రియతాం దేవి భద్రే రాజ్ఞో విశేషతః॥ ౨౦ ॥ శూ
న్యేన ఖలు సుశ్రోణి మయేదం సముదాహృతం॥ కురు సాధు ప్రసాదం మే బాలే సహృదయా హ్యసి ॥ ౨౧ ॥ ప్రసీద దేవి రా

మో మే త్వద్దత్తం రాజ్యమవ్యయం॥ లభతామసితాపాంగే యశః పరమవాప్నుహి॥౨౨½॥ మమ రామస్య లోకస్య గురూ
ణాం భరతస్య చ ॥ ప్రియమేతద్గురుశ్రోణి కురు చారుముఖేక్షణే॥౨౩½॥ విశుద్ధభావస్య సుదుష్టభావా తామ్రేక్షణస్యాశ్రు
కలస్య రాజ్ఞః॥ శ్రుత్వా విచిత్రం కరుణం విలాపం భర్తుర్నృశంసా న చకార వాక్యం॥ ౨౪½ ॥తతస్స రాజా పునరేవ మూర్ఛి
తః ప్రియామతుష్టాం ప్రతికూలభాషిణీం ॥ సమీక్ష్య పుత్రస్య వివాసనం ప్రతి క్షితౌ విసంజ్ఞో నిపపాత దుఃఖితః॥ ౨౫½ ॥ఇ
తీవ రాజ్ఞో వ్యథితస్య సా నిశా జగామ ఘోరం శ్వసతో మనస్వినః ॥ విబోధ్యమానః ప్రతిబోధనం తదా నివారయామాస స
రాజసత్తమః॥౨౬½॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే త్రయోదశస్సర్గః · ************పుత్రశోకార్దితం పాపా విసం
జ్ఞం పతితం భువి। వివేష్టమానముద్వీక్ష్య సైక్ష్వాకమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥పాపం కృత్వేవ కిమిదం మమ సంశ్రుత్య సంశ్రవం।
శేషే క్షితితలే సన్నస్స్థిత్యాం స్థాతుం త్వమర్హసి॥ ౨ ॥ఆహుస్సత్యం హి పరమం ధర్మం ధర్మవిదో జనాః । సత్యమాశ్రిత్య
హి మయా త్వం చ ధర్మం ప్రచోదితః॥౩॥ సంశ్రుత్య శైబ్యశ్శ్యేనాయ స్వాం తనుం జగతీపతిః । ప్రదాయ పక్షిణే రాజా జగా
మ గతిముత్తమాం॥౪॥తథా హ్యలర్కస్తేజస్వీ బ్రాహ్మణే వేదపారగే। యాచమానే స్వకే నేత్రే ఉద్ధృత్య సుమనా దదౌ॥
౫॥సరితాం తు పతిస్స్వల్పాం మర్యాదాం సత్యమన్వితః।సత్యానురోధాత్సమయే స్వాం వేలాం నాతివర్తతే॥ ౬॥సత్యమే
కపదం బ్రహ్మ సత్యే ధర్మః ప్రతిష్ఠితః। సత్యమేవాక్షయా వేదాస్సత్యేనైవాప్యతే పరం ॥ ౭ ॥ సత్యం సమనువర్తస్వ యది
ధర్మే ధృతా మతిః । సఫలస్స వరో మేస్తు వరదో హ్యసి సత్తమ ॥ ౮ ॥ధర్మస్యైవాభికామార్థం మమ చైవాభిచోదనాత్ ।
ప్రవ్రాజయ సుతం రామం త్రిః ఖలు త్వాం బ్రవీమ్యహం ॥ ౯ ॥సమయం చ మమార్యేమం యది త్వం న కరిష్యసి । అగ్రతస్తే
పరిత్యక్తా పరిత్యక్ష్యామి జీవితం॥ ౧౦ ॥ ఏవం ప్రచోదితో రాజా కైకేయ్యా నిర్విశంకయా । నాశకత్పాశమున్మోక్తుం బలి
రింద్రకృతం యథా॥ ౧౧ ॥ఉద్భ్రాంతహృదయశ్చాపి వివర్ణవదనోభవత్ । సధుర్యో వై పరిస్పందన్ యుగచక్రాంతరం
యథా॥ ౧౨ ॥విహ్వలాభ్యాం చ నేత్రాభ్యామపశ్యన్నివ భూమిపః । కృచ్ఛ్రాద్ధైర్యేణ సంస్తభ్య కైకేయీమిదమబ్రవీ
త్ ॥౧౩॥యస్తే మంత్రకృతః పాణిరగ్నౌ పాపే మయా ధృతః। తం త్యజామి స్వజం చైవ తవ పుత్రం త్వయా సహ॥ ౧౪ ॥ప్ర
యాతా రజనీ దేవి సూర్యస్యోదయనం ప్రతి । అభిషేకం గురుజనస్త్వరయిష్యతి మాం ధ్రువమ్॥రామాభిషేకసంభారైస్త
దర్థముపకల్పితైః । రామః కారయితవ్యో మే మృతస్య సలిలక్రియాం॥ ౧౬ ॥త్వయా సపుత్రయా నైవ కర్తవ్యా సలిలక్రి
యా।వ్యాహంతాస్యశుభాచారే యది రామాభిషేచనం॥ ౧౭ ॥న చ శక్నోమ్యహం ద్రష్టుం దృష్ట్వా పూర్వం తథాసుఖం ।
హతహర్షం నిరానందం పునర్జనమవాఙ్ముఖం॥ ౧౮ ॥తాం తథా బ్రువతస్తస్య భూమిపస్య మహాత్మనః। ప్రభాతా శర్వ
రీ పుణ్యా చంద్రనక్షత్రశాలినీ॥౧౯॥తతః పాపసమాచారా కైకేయీ పార్థివం పునః । ఉవాచ పరుషం వాక్యం వాక్యజ్ఞా
రోషమూర్ఛితా॥౨౦॥కిమిదం భాషసే రాజన్ వాక్యం గరరుజోపమం । ఆనాయయితుమక్లిష్టం పుత్రం రామమిహార్హ
సి॥ ౨౧ ॥స్థాప్య రాజ్యే మమ సుతం కృత్వా రామం వనేచరం। నిస్సపత్నాం చ మాం కృత్వా కృతకృత్యో భవిష్యసి॥ ౨౨ ॥స
సున్న ఇవ తీక్ష్ణేన ప్రతోదేన హయోత్తమః । రాజా ప్రచోదితోభీక్ష్ణం కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥౨౩॥ ధర్మబంధేన బద్ధోస్మి
నష్టా చ మమ చేతనా । జ్యేష్ఠం పుత్రం ప్రియం రామం ద్రష్టుమిచ్ఛామి ధార్మికమ్॥ ౨౪ ॥ తతః ప్రభాతాం రజనీముదితే చ ది
వాకరే । పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ ముహూర్తే చ సమాహితే ॥ వసిష్ఠో గుణసంపన్నశ్శిష్యైః పరివృతస్తదా । ఉపగృహ్యాశు
సంభారాన్ ప్రవివేశ పురోత్తమం ॥ సిక్తసంమార్జితపథాం పతాకోత్తమభూషితాం । విచిత్రకుసుమాకీర్ణాం నానాస్ర
గ్భిర్విరాజితాం ॥ సంహృష్టమనుజోపేతాం సమృద్ధవిపణాపణాం । మహోత్సవసమాకీర్ణాం రాఘవార్థే సముత్సు
కాం॥చందనాగరుధూపైశ్చ సర్వతః ప్రతిధూపితాం । తాం పురీం సమతిక్రమ్య పురందరపురోపమాం॥ దదర్శాంతఃపురం
శ్రేష్ఠం నానాద్విజగణాయుతం।పౌరజానపదాకీర్ణం బ్రాహ్మణైరుపశోభితం॥యజ్ఞవిద్భిస్సుసంపూర్ణం సదస్యైః పర
మద్విజైః॥ ౩౦½॥తదంతఃపురమాసాద్య వ్యతిచక్రామ తం జనం॥ వసిష్ఠః పరమప్రీతః పరమర్షిర్వివేశ చ॥ ౩౧½ ॥సత్వప
శ్యద్వినిష్క్రాంతం సుమంత్రం నామ సారథిం ॥ ద్వారే మనుజసింహస్య సచివం ప్రియదర్శనం ॥ ౩౨½ ॥తమువాచ మహా
తేజాస్సూతపుత్రం విశారదం॥వసిష్ఠః క్షిప్రమాచక్ష్వ నృపతేర్మామిహాగతం॥ ౩౩½॥ ఇమే గంగోదకఘటాస్సాగరేభ్య
శ్చ కాంచనాః॥ఔదుంబరం భద్రపీఠమభిషేకార్థమాహృతం । సర్వబీజాని గంధాశ్చ రత్నాని వివిధాని చ॥క్షౌద్రం దధి
ఘృతం లాజా దర్భాస్సుమనసః పయః। అష్టౌ చ కన్యా రుచిరా మత్తశ్చ వరవారణః॥ చతురశ్వో రథశ్శ్రీమాన్నిస్త్రింశో ధ
నురుత్తమం।వాహనం నరసంయుక్తం ఛత్రం చ శశిసన్నిభం॥ శ్వేతే చ వాలవ్యజనే భృంగారుశ్చ హిరణ్మయః। హేమదా
మపినద్ధశ్చ కకుద్మాన్ పాండురో వృషః॥ కేసరీ చ చతుర్దంష్ట్రో హరిశ్రేష్ఠో మహాబలః।సింహాసనం వ్యాఘ్రతనుస్సమిద్ధ
శ్చ హుతాశనః॥సర్వవాదిత్రసంఘాశ్చ వేశ్యాశ్చాలంకృతాః స్త్రియః । ఆచార్యా బ్రాహ్మణా గావః పుణ్యాశ్చ మృగప

త్క్షణః॥ పౌరజానపదశ్రేష్ఠా నైగమాశ్చ గణైస్సహ। ఏతే చాన్యే చ బహవః ప్రీయమాణాః ప్రియంవదాః॥ అభిషేకాయ
రామస్య సహ తిష్ఠంతి పార్థివైః॥౪౧॥ త్వరయస్వ మహారాజం యథా సముదితేఽహని॥ పుష్యే నక్షత్రయోగే చ రామో
రాజ్యమవాప్నుయాత్॥ ౪౨॥ ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా సూతపుత్రో మహాత్మనః॥ స్తువన్నృపతిశార్దూలం ప్రవివేశ నివే
శనం॥ ౪౩॥ తం తు పూర్వోదితం వృద్ధం ద్వారస్థా రాజసమ్మతం ॥ న శేకురభిసంరోద్ధుం రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షవః॥౪౪॥
స సమీపస్థితో రాజ్ఞస్తామవస్థామజజ్ఞివాన్॥ వాగ్భిః పరమతుష్టాభిరభిష్టోతుం ప్రచక్రమే॥ ౪౫॥ తతస్సూతో యథాకా
లం పార్థివస్య నివేశనే॥ సుమంత్రః ప్రాంజలిర్భూత్వా తుష్టావ జగతీపతిం॥౪౬॥ యథా నందతి తేజస్వీ సాగరో భాస్క
రోదయే॥ ప్రీతః ప్రీతేన మనసా తథానందఘనస్స్వతః॥ ౪౭॥ ఇంద్రమస్యాం తు వేళాయామభితుష్టావ మాతలిః॥సోజ
యద్దానవాన్ సర్వాం స్తథా త్వాం బోధయామ్యహం॥౪౮॥ వేదాస్సహాంగవిద్యాశ్చ యథా హ్యాత్మభువం విభుం ॥ బ్ర
హ్మాణం బోధయంత్యద్య తథా త్వాం బోధయామ్యహం॥ ౪౯॥ ఆదిత్యస్సహ చంద్రేణ యథా భూతధరాం శుభాం ॥ బో
ధయత్యద్య పృథివీం తథా త్వాం బోధయామ్యహం॥౫౦॥ ఉత్తిష్ఠాశు మహారాజ కృతకౌతుకమంగళః ॥ విరాజమానో వ
పుషా మేరోరివ దివాకరః॥౫౧॥ సోమసూర్యౌ చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి ॥ వరుణశ్చాగ్నిరింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశం
తు తే॥౫౨॥ గతా భగవతీ రాత్రిః కృతకృత్యమిదం తవ॥ బుద్ధ్యస్వ నృపశార్దూల కురు కార్యమనంతరం ॥ ౫౩॥ ఉపతిష్ఠ
తి రామస్య సమగ్రమభిషేచనం॥ పౌరజానపదైశ్చాపి నైగమైశ్చ కృతాంజలిః। స్వయం వసిష్ఠో భగవాన్ బ్రాహ్మణై
స్సహ తిష్ఠతి॥ క్షిప్రమాజ్ఞాప్యతాం రాజన్ రాఘవస్యాభిషేచనం॥ ౫౫॥ యథా హ్యపాలాః పశవో యథా సేనా హ్యనా
యకా॥ యథా చంద్రం వినా రాత్రిర్యథా గావో వినా వృషం। ఏవం హి భవితా రాష్ట్రం యత్ర రాజా న దృశ్యతే॥ ౫౭॥ ఇతి
తస్య వచశ్శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమివార్థవత్। అభ్యకీర్యత శోకేన భూయ ఏవ మహీపతిః॥౫౮॥ తతస్స రాజా తం సూ
తం సన్నహర్షస్సుతం ప్రతి। శోకరక్తేక్షణశ్శ్రీమానుద్వీక్ష్యోవాచ ధార్మికః॥ వాక్యైస్తు ఖలు మర్మాణి మమ భూయో ని
కృంతసి॥ ౫౯॥ సుమంత్రః కరుణం శ్రుత్వా దృష్ట్వా దీనం చ పార్థివం ॥ ప్రగృహీతాంజలిః కించిత్తస్మాద్దేశాదపాక్ర
మత్ ॥ ౬౦॥ యదా వక్తుం స్వయం దైన్యాన్న శశాక మహీపతిః॥ తదా సుమంత్రం మంత్రజ్ఞా కైకేయీ ప్రత్యువాచ హ।
సుమంత్ర రాజా రజనీం రామహర్షసముత్సుకః ॥ ప్రజాగరపరిశ్రాంతో నిద్రాయా వశమేయివాన్ । తద్గచ్ఛ త్వరితం
సూత రాజపుత్రం యశస్వినం॥ రామమానయ భద్రం తే నాత్ర కార్యా విచారణా॥ ౬౩॥ స మన్యమానః కల్యాణం హృద
యేన ననంద చ॥ నిర్జగామ చ సంప్రీత్యా త్వరితో రాజశాసనాత్ ॥ ౬౪ ॥ సుమంత్రశ్చింతయామాస త్వరితం చోదిత
స్తయా॥ వ్యక్తం రామోఽభిషేకార్థమిహాయాస్యతి ధర్మవిత్ ॥ ౬౫॥ ఇతి సూతో మతిం కృత్వా హర్షేణ మహతా వృ
తః॥ నిర్జగామ మహాబాహో రాఘవస్య దిదృక్షయా॥ ౬౬॥ సాగరహ్రదసంకాశాత్ సుమంత్రోఽంతఃపురాచ్ఛు
భాత్ ॥నిష్క్రమ్య జనసంబాధం దదర్శ ద్వారమగ్రతః॥ ౬౭ ॥ తతః పురస్తాత్సహసా వినిర్గతో మహీపతేర్ద్వారగతో
విలోకయన్। దదర్శ పౌరాన్ వివిధాన్ మహాధనానుపస్థితాన్ ద్వారముపేత్య విష్ఠితాన్॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
చతుర్దశస్సర్గః. ************* తే తు తాం రజనీముష్య బ్రాహ్మణా వేదపారగాః। ఉపతస్థురుపస్థానం సహ రాజ
పురోహితాః॥ ౧॥ అమాత్యా బలముఖ్యాశ్చ ముఖ్యా యే నిగమస్య చ। రాఘవస్యాభిషేకార్థే ప్రీయమాణాస్తు సంగతాః॥
౨॥ఉదితే విమలే సూర్యే పుష్యే చాభ్యాగతేఽహని। లగ్నే కర్కటకే ప్రాప్తే జన్మ రామస్య చ స్థితే ॥ అభిషేకాయ రామస్య
ద్విజేంద్రైరుపకల్పితం॥ ౩॥ కాంచనా జలకుంభాశ్చ భద్రపీఠం స్వలంకృతం ॥ రథశ్చ సమ్యగాస్తీర్ణో భాస్వతా వ్యా
ఘ్రచర్మణా॥౪॥ గంగాయమునయోః పుణ్యాత్సంగమాదాహృతం జలం॥ యాశ్చాన్యాస్సరితః పుణ్యా హ్రదాః కూపా
స్సరాంసి చ॥౫॥ ప్రాగ్వాహాశ్చోర్ధ్వవాహాశ్చ తిర్యగ్వాహాస్సమాహితాః ॥ తాభ్యశ్చైవాహృతం తోయం సము
ద్రేభ్యశ్చ సర్వశః॥౬॥ సలాజాః క్షీరిభిశ్ఛన్నా ఘటాః కాంచనరాజతాః ॥ పద్మోత్పలయుతా భాంతి పూర్ణాః పరమవా
రిణా॥ ౭ ॥ క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజా దర్భాస్సుమనసః పయః ॥ వేశ్యాశ్చైవ శుభాచారాస్సర్వాభరణభూషితాః ॥
౮॥ చంద్రాంశువికచప్రఖ్యం కాంచనం రత్నభూషితం॥ సజ్జం తిష్ఠతి రామస్య వాలవ్యజనముత్తమం॥ ౯ ॥ చంద్రమం
డలసంకాశమాతపత్రం చ పాండురం॥ సజ్జం ద్యుతికరం శ్రీమదభిషేకపురస్సరం॥ ౧౦॥ పాండురశ్చ వృషస్సజ్జః పాం
డురోఽశ్వశ్చ సుస్థితః॥ ప్రసృతశ్చ గజశ్శ్రీమానౌపవాహ్యః ప్రతీక్షతే ॥ ౧౧ ॥ అష్టౌ చ కన్యా మాంగళ్యాస్సర్వాభరణ
భూషితాః॥ వాదిత్రాణి చ సర్వాణి వందినశ్చ తథాపరే॥ ౧౨॥ ఇక్ష్వాకూణాం యథా రాజ్యే సంభ్రియేతాభిషేచనం॥
తథాజాతీయమాదాయ రాజపుత్రాభిషేచనం। తే రాజవచనాత్తత్ర సమవేతా మహీపతిం॥ అపశ్యంతోఽబ్రువన్ కో ను
రాజ్ఞో నః ప్రతివేదయేత్ ॥ ౧౪॥ న పశ్యామశ్చ రాజానముదితశ్చ దివాకరః॥ యౌవరాజ్యాభిషేకశ్చ సజ్జో రామస్య ధీమ

తః। ఇతి తేషు బ్రువాణేషు సార్వభౌమాన్ మహీపతీన్॥ అబ్రవీత్తానిదం సర్వాన్ సుమన్త్రో రాజసత్కృతః॥౧౮॥ రా
మం రాజ్ఞో నియోగేన త్వరయా ప్రస్థితోస్మ్యహం॥ పూజ్యా రాజ్ఞో భవన్తస్తు రామస్య చ విశేషతః। అయం పృచ్ఛామి వచ
నాత్సుఖమాయుష్మతామహం॥ రాజ్ఞస్సంప్రతిబుద్ధస్య యచ్చాగమనకారణం। ఇత్యుక్త్వాన్తఃపురద్వారమాజగామ పు
రాణవిత్॥ సదాసక్తం చ తద్వేశ్మ సుమన్త్రః ప్రవివేశ హ॥౧౯॥ తుష్టావాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాం పతేః॥ శయ
నీయం నరేన్ద్రస్య తదాసాద్య వ్యతిష్ఠత॥ ౨౦॥ సోత్యాసాద్య తు తద్వేశ్మ తిరస్కరిణిమన్తరా॥ ఆశీర్భిర్గుణయుక్తాభిర
భితుష్టావ రాఘవం॥ ౨౧॥ సోమసూర్యౌ చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి॥ వరుణశ్చాగ్నిరిన్ద్రశ్చ విజయం ప్రదిశన్తు తే॥
౨౨॥ గతా భగవతీ రాత్రిః కృతం కృత్యమిదం తవ॥ బుధ్యస్వ నృపశార్దూల కురు కార్యమనన్తరం॥ ౨౩॥ బ్రాహ్మణా
బలముఖ్యాశ్చ నైగమాశ్చాగతా నృప॥ దర్శనం ప్రతికాఙ్క్షన్తే ప్రతిబుధ్యస్వ రాఘవ॥ ౨౪॥ స్తువన్తం తం తదా సూతం
సుమన్త్రం మన్త్రకోవిదం॥ ప్రతిబుధ్య తతో రాజా ఇదం వచనమబ్రవీత్॥ ౨౫॥ రామమానయ సూతేతి యదస్యభిహి
తోనయా॥ కిమిదం కారణం యేన మమాజ్ఞా ప్రతిహన్యతే॥ ౨౬॥ న చైవ సంప్రసుప్తోహమానయేహాశు రాఘవం॥ ఇతి రా
జా దశరథస్సూతం తత్రాన్వశాత్పునః॥ ౨౭॥ స రాజవచనం శ్రుత్వా శిరసా ప్రతిపూజ్య తం॥ నిర్జగామ నృపావాసాన్మ
న్యమానః ప్రియం మహత్॥ ౨౮॥ ప్రసన్నో రాజమార్గం చ పతాకాధ్వజశోభితం॥ హృష్టః ప్రముదితస్సూతో జగామా
శు విలోకయన్॥ ౨౯॥ స సూతస్తత్ర శుశ్రావ రామాధికరణాః కథాః॥ అభిషేచనసంయుక్తాస్సర్వలోకస్య హృష్టవత్॥
౩౦॥ తతో దదర్శ రుచిరం కైలాసశిఖరప్రభం॥ రామవేశ్మ సుమన్త్రస్తు శక్రవేశ్మసమప్రభం॥ ౩౧॥ మహాకవాటవి
హితం వితర్దిశతశోభితం॥ కాఞ్చనప్రతిమైకాగ్రం మణివిద్రుమతోరణం। శారదాభ్రఘనప్రఖ్యం దీప్తం మేరుగుహో
పమం॥ మణిభిర్వరమాల్యానాం సుమహద్భిరలఙ్కృతం। ముక్తామణిభిరాకీర్ణం చన్దనాగరుధూపితం॥ గన్ధాన్మనో
జ్ఞాన్విసృజద్దార్దురం శిఖరం యథా। సారసైశ్చ మయూరైశ్చ వినదద్భిర్విరాజితం॥ సుకృతేహామృగాకీర్ణం సుకీర్ణం భ
క్తిభిస్తథా। మనశ్చక్షుశ్చ భూతానామాదదత్తిగ్మతేజసా॥ చన్ద్రభాస్కరసఙ్కాశం కుబేరభవనోపమం। మహేన్ద్ర
ధామప్రతిమం నానాపక్షిసమాకులం॥ మేరుశృఙ్గసమం సూతో రామవేశ్మ దదర్శ హ। ఉపస్థితైస్సమాకీర్ణం జనైరఞ్జలి
కారిభిః॥ ఉపాదాయ సమాక్రాన్తైస్తథా జానపదైర్జనైః। రామాభిషేకసుముఖైరున్ముఖైస్సమలఙ్కృతం॥ మహామేఘ
సమప్రఖ్యముదగ్రం సువిభూషితం। నానారత్నసమాకీర్ణం కుబ్జకైరాతకావృతం॥ ౪౦॥ స వాజియుక్తేన రథేన సారథిర్న
రాకులం రాజకులం విలోకయన్। వరూథినా రామగృహాభిపాతినా పురస్య సర్వస్య మనాంసి రఞ్జయత్॥ ౪౧॥ తతస్సమా
సాద్య మహాధనం మహత్ ప్రహృష్టరోమా స బభూవ సారథిః। మృగైర్మయూరైశ్చ సమాకులోల్బణం గృహం వరార్హస్య శచీ
పతేరివ॥ ౪౨॥ స తత్ర కైలాసనిభాస్స్వలఙ్కృతాః ప్రవిశ్య కక్ష్యాస్త్రిదశాలయోపమాః। ప్రియాన్నరాన్ రామమతే స్థి
తాన్ బహూనపోహ్య శుద్ధాన్తముపస్థితో రథీ॥ ౪౩॥ స తత్ర శుశ్రావ చ హర్షయుక్తా రామాభిషేకార్థకృతా జనానాం।
నరేన్ద్రసూనోరభిమఙ్గలార్థాస్సర్వస్య లోకస్య గిరః ప్రహృష్టః॥ ౪౪॥ మహేన్ద్రసద్మప్రతిమం తు వేశ్మ రామస్య ర
మ్యం మృగపక్షిజుష్టం। దదర్శ మేరోరివ శృఙ్గముచ్చం విభ్రాజమానం ప్రభయా సుమన్త్రః॥ ౪౫॥ ఉపస్థితైరఞ్జలికార
కైశ్చ సోపాయనైర్జానపదైశ్చ మర్త్యైః। కోట్యా పరార్ధైశ్చ విముక్తయానైస్సమాకులం ద్వారపథం దదర్శ హ॥ ౪౬॥
తతో మహామేఘమహీధరాభం ప్రభిన్నమత్యఙ్కుశమప్రసహ్యం। రామోపవాహ్యం రుచిరం దదర్శ శత్రుఞ్జయం నాగ
ముదగ్రకాయం॥ ౪౭॥ స్వలఙ్కృతాన్ సాశ్వరథాన్ సకుఞ్జరానమాత్యముఖ్యాన్ శతశశ్చ వల్లభాన్। వ్యపోహ్య సూత
స్సహితాన్ సమన్తతస్సమృద్ధమన్తఃపురమావివేశ॥ ౪౮॥ తదద్రికూటాచలమేఘసన్నిభం మహావిమానోత్తమవేశ్మ
సఙ్ఘవత్। అవార్యమాణః ప్రవివేశ సారథిః ప్రభూతరత్నం మకరో యథార్ణవం॥ ౪౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-
పంచదశస్సర్గః.**************సతదన్తఃపురద్వారం సమతీత్య జనాకులం। ప్రవివిక్తాం తతః కక్ష్యామాససాద పు
రాణవిత్॥ ప్రాసకార్ముకబిభ్రద్భిర్యువభిర్మృష్టకుణ్డలైః। అప్రమాదిభిరేకాగ్రైస్స్వనురక్తైరధిష్ఠితాం॥ ౨॥ తత్ర
కాషాయిణో వృద్ధాన్ వేత్రపాణీన్ స్వలఙ్కృతాన్। దదర్శ విష్ఠితాన్ ద్వారి స్త్ర్యధ్యక్షాన్ సుసమాహితాన్॥ ౩॥ తే స
మీక్ష్య సమాయాన్తం రామప్రియచికీర్షవః। సహసోత్పతితాస్సర్వే స్వాసనేభ్యస్ససమ్భ్రమాః॥ ౪॥ తానువాచ వినీతా
త్మా సూతపుత్రః ప్రదక్షిణః। క్షిప్రమాఖ్యాత రామాయ సుమన్త్రో ద్వారి తిష్ఠతి॥ ౫॥ తే రామముపసఙ్గమ్య భర్తుః ప్రి
యచికీర్షవః। సహ భార్యాయ రామాయ క్షిప్రమేవాచచక్షిరే॥ ౬॥ ప్రతివేదితమాజ్ఞాయ సూతమభ్యన్తరం పితుః। త
త్రైవానాయయామాస రాఘవః ప్రియకామ్యయా॥ ౭॥ తం వైశ్రవణసఙ్కాశముపవిష్టం స్వలఙ్కృతం। దదర్శ సూతః పర్యఙ్కే
సౌవర్ణే సోత్తరచ్ఛదే॥ వరాహరుధిరాభేణ శుచినా చ సుగన్ధినా। అనులిప్తం పరార్ధ్యేన చన్దనేన పరన్తపం॥ స్థితయా

పార్శ్వతశ్చాపి వాలవ్యజనహస్తయా। ఉపేతం సీతయా భూయశ్చిత్రయా శశినం యథా॥ ౧౦॥ తం తపంతమివాదిత్య
ముపపన్నం స్వతేజసా। వవందే వరదం వందీ వినయజ్ఞో వినీతవత్॥ ౧౧॥ ప్రాంజలిస్తు సుఖం పృష్ట్వా విహారశయనాసనే।
రాజపుత్రమువాచేదం సుమంత్రో రాజసత్కృతః॥ ౧౨॥ కౌసల్యా సుప్రజా రామ పితా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి। మహిష్యా
సహ కైకేయ్యా గమ్యతాం తత్ర మా చిరం॥ ౧౩॥ ఏవముక్తస్తు సంహృష్టో నరసింహో మహాద్యుతిః। తతస్సంమానయా
మాస సీతామిదమువాచ హ॥ ౧౪॥ దేవి దేవశ్చ దేవీ చ సమాగమ్య మదంతరే। మంత్రయేతే ధ్రువం కించిదభిషేచనసం
హితం॥ ౧౫॥ లక్షయిత్వా హ్యభిప్రాయం ప్రియకామా సుదక్షిణా। సంచోదయతి రాజానం మదర్థం మదిరేక్షణే॥ ౧౬॥
సా ప్రహృష్టా మహారాజం హితకామానువర్తినీ। జననీ చార్థకామా మే కేకయాధిపతేస్సుతా॥ ౧౭॥ దిష్ట్యా ఖలు మహా
రాజో మహిష్యా ప్రియయా సహ। సుమంత్రం ప్రాహిణోద్దూతమర్థకామకరం మమ॥ ౧౮॥ యాదృశీ పరిషత్తత్ర తా
దృశో దూత ఆగతః। ధ్రువమద్యైవ మాం రాజా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి॥ ౧౯॥ హంత శీఘ్రమితో గత్వా ద్రక్ష్యామి చ
మహీపతిం। సహ త్వం పరివారేణ సుఖమాస్స్వ రమస్వ చ॥ ౨౦॥ పతిసంమానితా సీతా భర్తారమసితేక్షణా। ఆద్వారమను
వవ్రాజ మంగళాన్యభిదధ్యుషీ॥ రాజ్యం ద్విజాతిభిర్జుష్టం రాజసూయాభిషేచనం। కర్తుమర్హతి తే రాజా వాసవ
స్యేవ లోకకృత్॥ దీక్షితం వ్రతసంపన్నం వరాజినధరం శుచిం। కురంగశృంగపాణిం చ పశ్యంతీ త్వాం భజామ్యహం॥ పూ
ర్వాం దిశం వజ్రధరో దక్షిణాం పాతు తే యమః। వరుణః పశ్చిమామాశాం ధనేశస్తూత్తరాం దిశం॥ ౨౪॥ అథ సీతామనుజ్ఞా
ప్య కృతకౌతుకమంగళః। నిశ్చక్రామ సుమంత్రేణ సహ రామో నివేశనాత్॥ ౨౫॥ పర్వతాదివ నిష్క్రమ్య సింహో గిరి
గుహాశయః। లక్ష్మణం ద్వారి సోఽపశ్యత్ ప్రహ్వాంజలిపుటం స్థితం॥ ౨౬॥ అథ మధ్యమకక్ష్యాయాం సమాగమ్య సుహృజ్జ
నైః। స సర్వానర్థినో దృష్ట్వా సమేత్య ప్రతినంద్య చ॥ తతః పావకసంకాశమారురోహ రథోత్తమం। వైయాఘ్రం పురు
షవ్యాఘ్రో రాజతం రాజనందనః॥ ౨౮॥ మేఘనాదమసంబాధం మణిహేమవిభూషితం। ముష్ణంతమివ చక్షూంషి ప్రభ
యా సూర్యవర్చసం॥ కరేణుశిశుకల్పైశ్చ యుక్తం పరమవాజిభిః। హరియుక్తం సహస్రాక్షో రథమింద్ర ఇవాశుగం॥
ప్రయయౌ తూర్ణమాస్థాయ రాఘవో జ్వలితశ్శ్రియా॥ ౩౦॥ స పర్జన్య ఇవాకాశే స్వనవానభినాదయన్॥ నికేతాన్ని
ర్యయౌ శ్రీమాన్ మహాభ్రాదివ చంద్రమాః॥ ౩౧॥ ఛత్రచామరపాణిస్తు లక్ష్మణో రాఘవానుజః॥ జుగోప భ్రాతరం
భ్రాతా రథమాస్థాయ పృష్ఠతః॥ ౩౨॥ తతో హలహలాశబ్దస్తుములస్సమజాయత॥ తస్య నిష్క్రమమాణస్య జనౌఘస్య
సమంతతః॥ ౩౩॥ తతో హయవరా ముఖ్యా నాగాశ్చ గిరిసన్నిభాః॥ అనుజగ్ముస్తదా రామం శతశోఽథ సహస్రశః॥ ౩౪॥
అగ్రతశ్చాస్య సన్నద్ధాశ్చందనాగరుభూషితాః॥ ఖడ్గచాపధరాశ్శూరా జగ్మురాశంసవో జనాః॥ ౩౫॥ తతో వాదిత్ర
శబ్దాశ్చ స్తుతిశబ్దాశ్చ వందినాం॥ సింహనాదాశ్చ శూరాణాం తదా శుశ్రువిరే పథి॥ ౩౬॥ హర్మ్యవాతాయనస్థాభిర్భూ
షితాభిస్సమంతతః॥ కీర్యమాణస్సుపుష్పౌఘైర్యయౌ స్త్రీభిరరిందమః॥ ౩౭॥ రామం సర్వానవద్యాంగ్యో రామపిప్రీష
యా తతః॥ వచోభిరగ్ర్యైర్హర్మ్యస్థాః క్షితిస్థాశ్చ వవందిరే॥ ౩౮॥ నూనం నందతి తే మాతా కౌసల్యా మాతృనందన॥
పశ్యంతీ సిద్ధయాత్రం త్వాం పిత్ర్యం రాజ్యముపస్థితం॥ ౩౯॥ సర్వసీమంతినీభ్యశ్చ సీతాం సీమంతినీం వరాం॥ అమన్యంత
హి తా నార్యో రామస్య హృదయప్రియాం॥ తయా సుచరితం దేవ్యా పురా నూనం మహత్తపః॥ రోహిణీవ శశాంకేన రా
మసంయోగమాప యా। ఇతి ప్రాసాదశృంగేషు ప్రమదాభిర్నరోత్తమః॥ శుశ్రావ రాజమార్గస్థః ప్రియా వాచ ఉదా
హృతాః॥ ౪౨॥ స రాఘవస్తత్ర కథాప్రపంచాన్ శుశ్రావ లోకస్య సమాగతస్య। ఆత్మాధికారా వివిధాశ్చ వాచః ప్ర
హృష్టరూపస్య పురో జనస్య॥ ౪౩॥ ఏష శ్రియం గచ్ఛతి రాఘవోఽద్య రాజప్రసాదాద్విపులాం గమిష్యన్। ఏతే వయం సర్వ
సమృద్ధకామా యేషామయం నో భవితా ప్రశాస్తా॥ ౪౪॥ లాభో జనస్యాస్య యదేష సర్వం ప్రపత్స్యతే రాష్ట్రమిదం చిరా
య। న హ్యప్రియం కించన జాతు కశ్చిత్ పశ్యేన్న దుఃఖం మనుజాధిపేఽస్మిన్॥ ౪౫॥ స ఘోషవద్భిశ్చ హయైస్సనాగైః పు
రస్సరైః స్వస్తికసూతమాగధైః। మహీయమానః ప్రవరైశ్చ వాదకైరభిష్టుతో వైశ్రవణో యథా యయౌ॥ ౪౬॥ కరేణు
మాతంగరథాశ్వసంకులం మహాజనౌఘప్రతిపూర్ణచత్వరం॥ ప్రభూతరత్నం బహుపణ్యసంచయం దదర్శ రామో రుచి
రం మహాపథం॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షోడశస్సర్గః. ************ స రామో రథమాస్థాయ సంప్ర
హృష్టసుహృజ్జనః। పతాకాధ్వజసంపన్నం మహార్హాగరుధూపితం॥ అపశ్యన్నగరం శ్రీమాన్నానాజనసమాకులం॥ ౧॥
స గృహైరభ్రసంకాశైః పాండురైరుపశోభితం॥ రాజమార్గం యయౌ రామో మధ్యేనాగరుధూపితం॥ ౨॥ చందనా
నాం చ ముఖ్యానామగరూణాం చ సంచయైః॥ ఉత్తమానాం చ గంధానాం క్షౌమకౌశాంబరస్య చ। అవిద్ధాభిశ్చ ముక్తాభి
రుత్తమైస్స్ఫాటికైరపి॥ శోభమానమసంబాధైస్తం రాజపథముత్తమం। సంవృతం వివిధైః పణ్యైర్భక్ష్యైరుచ్చావ

న్తైరపి॥దదర్శ తం రాజపథం దివి దేవపథం యథా॥ ౫॥ దధ్యక్షతహవిర్లాజైర్ధూపైరగరుచందనైః ॥ నానామాల్యోపగంధైశ్చ సదాభ్యర్చితచత్వరం। ఆశీర్వాదాన్బహూఞ్ఛృణ్వన్సుహృద్భిస్సముదీరితాన్॥ యథార్హం చాపి సంపూజ్య సర్వానేవ నరాన్యయౌ॥ ౮॥ పితామహైరాచరితం తథైవ ప్రపితామహైః॥ అద్యోపాదాయ తం మార్గమభిషిక్తోనుపాలయ । యథా స్మ లాలితాః పిత్రా యథా పూర్వైః పితామహైః ॥ తతస్సుఖతరం రామే వత్స్యామస్సతి రాజని। అలమద్య హి భుక్తేన పరమార్థైరలం చ నః॥ యథా పశ్యామ నిర్యాంతం రామం రాజ్యే ప్రతిష్ఠితం। తతో హి నః ప్రియతరం నాన్యత్ కించిద్భవిష్యతి॥యథాభిషేకో రామస్య రాజ్యేనామితతేజసః। ఏతాశ్చాన్యాశ్చ సుహృదాముదాసీనః కథాశ్శుభాః॥ఆత్మసంపూజనీశ్శృణ్వన్ యయౌ రామో మహాపథం॥ ౧౨॥నహి తస్మాన్మనః కశ్చిచ్చక్షుషీ వా నరోత్తమాత్ ॥నరశ్శక్నోత్యపాక్రష్టుమతిక్రాంతేపి రాఘవే॥ ౧౩॥ ॥యశ్చ రామం న పశ్యేత్తు యం చ రామో న పశ్యతి॥ నిందితస్సర్వలోకేషు స్వాత్మాప్యేనం విగర్హతే॥౧౪॥సర్వేషాం హి స ధర్మాత్మా వర్ణానాం కురుతే దయామ్॥ చతుర్ణాం హి వయస్థానాం తేన తే తమనువ్రతాః॥ ౧౫॥ ॥చతుష్పథాన్దేవపథాంశ్చైత్యాన్యాయతనాని చ ॥ ప్రదక్షిణం పరిహరన్ జగామ నృపతేస్సుతః॥౧౬॥ స రాజకులమాసాద్య మేఘసంఘోపమైశ్శుభైః॥ప్రాసాదశృంగైర్వివిధైః కైలాసశిఖరోపమైః। ఆవారయద్భిర్గగనం విమానైరివ పాండురైః॥వర్ధమానగృహైశ్చాపి రత్నజాలపరిష్కృతైః । తత్ పృథివ్యాం గృహవరం మహేంద్రభవనోపమం॥ రాజపుత్రః పితుర్వేశ్మ ప్రవివేశ శ్రియా జ్వలన్ ॥ ౧౯॥ స కక్ష్యా ధన్విభిర్గుప్తాస్తిస్రోతిక్రమ్య వాజిభిః ॥ పదాతిరపరే కక్ష్యే ద్వే జగామ నరోత్తమః॥ ౨౦॥ స సర్వాస్సమతిక్రమ్య కక్ష్యా దశరథాత్మజః॥ సన్నివర్త్య జనం సర్వం శుద్ధాంతం పునరభ్యగాత్ ॥౨౧॥ తతః ప్రవిష్టే పితురంతికం తదా జనస్స సర్వో ముదితో నృపాత్మజే॥ ప్రతీక్షతే తస్య పునస్స నిర్గమం యథోదయం చంద్రమసస్సరిత్పతిః॥౨౨॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తదశస్సర్గః.**

స దదర్శాసనే రామో నిషణ్ణం పితరం శుభే। కైకేయీసహితం దీనం ముఖేన పరిశుష్యతా॥౧॥ స పితుశ్చరణౌ పూర్వమభివాద్య వినీతవత్ । తతో వవందే చరణౌ కైకేయ్యాస్సుసమాహితః ॥ ౨ ॥ రామేత్యుక్త్వా చ వచనం బాష్పపర్యాకులేక్షణః । శశాక నృపతిర్దీనో నేక్షితుం నాభిభాషితుం ॥ ౩ ॥ తదపూర్వం నరపతేర్దృష్ట్వా రూపం భయావహం। రామోపి భయమాపన్నః పదా స్పృష్ట్వేవ పన్నగం ॥ ౪ ॥ ఇంద్రియైరప్రహృష్టైస్తం శోకసంతాపకర్శితం। నిశ్వసంతం మహారాజం వ్యథితాకులచేతసం॥ ఊర్మిమాలినమక్షోభ్యం క్షుభ్యంతమివ సాగరం। ఉపప్లుతమివాదిత్యముక్తానృతమృషిం యథా॥౬॥అచింత్యకల్పం హి పితుస్తం శోకముపధారయన్। బభూవ సంరబ్ధతరస్సముద్ర ఇవ పర్వణి॥ ౭ ॥చింతయామాస చ తదా రామః పితృహితే రతః । కింస్విదద్యైవ నృపతిర్న మాం ప్రత్యభినందతి॥ అన్యదా మాం పితా దృష్ట్వా కుపితోపి ప్రసీదతి । తస్య మామద్య సంప్రేక్ష్య కిమాయాసః ప్రవర్తతే ॥ ౯ ॥ స దీన ఇవ శోకార్తో విషణ్ణవదనద్యుతిః । కైకేయీమభివాద్యైవ రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౦ ॥ కచ్చిన్మయా నాపరాద్ధమజ్ఞానాద్యేన మే పితా । కుపితస్తన్మమాచక్ష్వ త్వం చైవైనం ప్రసాదయ ॥ ౧౧ ॥ అప్రసన్నమనాః కిన్ను సదా మాం ప్రతి వత్సలః । వివర్ణవదనో దీనో న హి మామభిభాషతే॥ ౧౨ ॥శారీరో మానసో వాపి కచ్చిదేనం న బాధతే । సంతాపో వాభితాపో వా దుర్లభం హి సదా సుఖం॥ ౧౩ ॥ కచ్చిన్న కించిద్భరతే కుమారే ప్రియదర్శనే । శత్రుఘ్నే వా మహాసత్త్వే మాతౄణాం వా మమాశుభం ॥ ౧౪ ॥అతోషయన్మహారాజమకుర్వన్వా పితుర్వచః। ముహూర్తమపి నేచ్ఛేయం జీవితుం కుపితే నృపే॥౧౫॥యతోమూలం నరః పశ్యేత్ ప్రాదుర్భావమిహాత్మనః। కథం తస్మిన్న వర్తేత ప్రత్యక్షే సతి దైవతే ॥ ౧౬ ॥కచ్చిత్తే పరుషం కించిదభిమానాత్ పితా మమ। ఉక్తో భవత్యా కోపేన యత్రాస్య లులితం మనః॥౧౭॥ఏతదాచక్ష్వ మే దేవి తత్త్వేన పరిపృచ్ఛతః । కిన్నిమిత్తమపూర్వోయం వికారో మనుజాధిపే॥౧౮॥ఏవముక్తా తు కైకేయీ రాఘవేణ మహాత్మనా । ఉవాచేదం సునిర్లజ్జా ధృష్టమాత్మహితం వచః॥౧౯॥న రాజా కుపితో రామ వ్యసనం నాస్య కించన। కించిన్మనోగతం త్వస్య త్వద్భయాన్నాభిభాషతే॥ప్రియం త్వామప్రియం వక్తుం వాణీ నాస్యోపవర్తతే। తదవశ్యం త్వయా కార్యం యదనేనాశ్రుతం మమ॥ ౨౧॥ ఏష మహ్యం వరం దత్త్వా పురా మామభిపూజ్య చ । స పశ్చాత్తప్యతే రాజా యథాన్యః ప్రాకృతస్తథా॥ ౨౨ ॥అతిసృజ్య దదానీతి వరం మమ విశాంపతిః। స నిరర్థం గతజలే సేతుం బంధితుమిచ్ఛతి॥౨౩॥ధర్మమూలమిదం రామ విదితం చ సతామపి । తత్సత్యం న త్యజేద్రాజా కుపితస్త్వత్కృతే యథా ॥ ౨౪ ॥ యది తద్వక్ష్యతే రాజా శుభం వా యది వాశుభం। కరిష్యసి తతస్సర్వమాఖ్యాస్యామి పునస్త్వహం ॥ ౨౫॥ యది త్వభిహితం రాజ్ఞా త్వయి తన్న విపత్స్యతే । తతోహమభిధాస్యామి న హ్యేష త్వయి వక్ష్యతి॥౨౬ ॥ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యా సముదాహృతం । ఉవాచ వ్యథితో రామస్తాం దేవీం నృపసన్నిధౌ॥౨౭॥అహో ధిఙ్నార్హసే దేవి వక్తుం మామీదృశం వచః। అహం హి వచనాద్రాజ్ఞః పతేయమపి పావకే ॥ భక్షయేయం విషం

తీక్ష్ణం మజ్జేయమపి చార్ణవే॥ ౨౮॥ నియుక్తో గురుణా పిత్రా నృపేణ చ హితేన చ॥ ౨౯ ॥ తద్బ్రూహి వచనం దేవి రాజ్ఞో య
దభికాంక్షితం। కరిష్యే ప్రతిజానే చ రామో ద్విర్నాభిభాషతే॥ ౩౦ ॥ తమార్జవసమాయుక్తమనార్యా సత్యవాదినం। ఉ
వాచ రామం కైకేయీ వచనం భృశదారుణమ్॥ ౩౧ ॥ పురా దైవాసురే యుద్ధే పిత్రా తే మమ రాఘవ। రక్షితేన వరౌ ద
త్తౌ సశల్యేన మహారణే॥ ౩౨ ॥ తత్ర మే యాచితో రాజా భరతస్యాభిషేచనం। గమనం దండకారణ్యే తవ చాద్యైవ రాఘ
వ॥ ౩౩॥ యది సత్యప్రతిజ్ఞం త్వం పితరం కర్తుమిచ్ఛసి। ఆత్మానం చ నరశ్రేష్ఠ మమ వాక్యమిదం శృణు॥ ౩౪ ॥ సన్నిదేశే పితు
స్తిష్ఠ యథా తేన ప్రతిశ్రుతమ్ । త్వయారణ్యం ప్రవేష్టవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ॥ ౩౫ ॥ భరతస్త్వభిషిచ్యేత యదేతద
భిషేచనం। త్వదర్థే విహితం రాజ్ఞా తేన సర్వేణ రాఘవ॥ ౩౬॥ సప్త సప్త చ వర్షాణి దండకారణ్యమాశ్రితః। అభిషేకమి
మం త్యక్త్వా జటాజినధరో వస॥ ౩౭ ॥ భరతః కోసలపురే ప్రశాస్తు వసుధామిమాం। నానారత్నసమాకీర్ణాం సవాజిరథ
కుంజరాం॥ ౩౮ ॥ ఏతేన త్వాం నరేంద్రోఽయం కారుణ్యేన సమాప్లుతః। శోకసంక్లిష్టవదనో న శక్నోతి నిరీక్షితుం॥ ౩౯ ॥
ఏతత్కురు నరేంద్రస్య వచనం రఘునందన। సత్యేన మహతా రామ తారయస్వ నరేశ్వరం ॥ ౪౦ ॥ ఇతీవ తస్యాం ప
రుషం వదంత్యాం నచైవ రామః ప్రవివేశ శోకం। ప్రవివ్యథే చాపి మహానుభావో రాజా తు పుత్రవ్యసనాభితప్తః॥ ౪౧ ॥
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- అష్టాదశస్సర్గః.*********************************

తదప్రియమమిత్రఘ్నో వచనం మరణోపమమ్ । శ్రుత్వా న వివ్యథే రామః కైకేయీం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ ఏవమ
స్తు గమిష్యామి వనం వస్తుమహం త్వితః। జటాజినధరో రాజ్ఞః ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్॥ ౨॥ ఇదం తు జ్ఞాతుమిచ్ఛామి కిమర్థం
మాం మహీపతిః। నాభినందతి దుర్ధర్షో యథాపురమరిందమః॥ ౩॥ మన్యుర్న చ త్వయా కార్యో దేవి బ్రూమి తవాగ్రతః।
యాస్యామి భవ సుప్రీతా వనం చీరజటాధరః ॥ ౪ ॥ హితేన గురుణా పిత్రా కృతజ్ఞేన నృపేణ చ। నియుజ్యమానో విస్రబ్ధః కిం
న కుర్యామహం ప్రియం ॥ ౫ ॥ అలీకం మానసం త్వేకం హృదయం దహతీవ మే। స్వయం యన్నాహ మాం రాజా భరత
స్యాభిషేచనం ॥ అహం హి సీతాం రాజ్యం చ ప్రాణానిష్టాన్ధనాని చ। హృష్టో భ్రాత్రే స్వయం దద్యాం భరతాయాప్ర
చోదితః॥ కిం పునర్మనుజేంద్రేణ స్వయం పిత్రా ప్రచోదితః। తవ చ ప్రియకామార్థం ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ ॥ ౮ ॥ త
దాశ్వాసయ హీమం త్వం కిన్న్విదం యన్మహీపతిః। వసుధాసక్తనయనో మందమశ్రూణి ముంచతి ॥ ౯ ॥ గచ్ఛంతు చై
వానయితుం దూతాశ్శీఘ్రజవైర్హయైః। భరతం మాతులకులాదద్యైవ నృపశాసనాత్ ॥౧౦ ॥ దండకారణ్యమేషోఽహ
మితో గచ్ఛామి సత్వరః। అవిచార్య పితుర్వాక్యం సమావస్తుం చతుర్దశ॥ ౧౧ ॥సా హృష్టా తస్య తద్వాక్యం శ్రుత్వా రా
మస్య కైకయీ। ప్రస్థానం శ్రద్దధానా హి త్వరయామాస రాఘవం ॥ ౧౨ ॥ఏవం భవతు యాస్యంతి దూతాశ్శీఘ్రజవై
ర్హయైః। భరతం మాతులకులాదుపావర్తయితుం నరాః॥ ౧౩ ॥ తవ త్వహం క్షమం మన్యే నోత్సుకస్య విలంబనం। రా
మ తస్మాదితశ్శీఘ్రం వనం త్వం గంతుమర్హసి ॥ ౧౪ ॥ వ్రీడాన్వితస్స్వయం యచ్చ నృపస్త్వాం నాభిభాషతే। నైతత్
కించిన్నరశ్రేష్ఠ మన్యురేషోఽపనీయతాం॥ ౧౫॥ యావత్త్వం న వనం యాతః పురాదస్మాదభిత్వరన్। పితా తావన్న తే రామ
స్నాస్యతే భోక్ష్యతేఽపి వా ॥ ౧౬ ॥ ధిక్కష్టమితి నిశ్శ్వస్య రాజా శోకపరిప్లుతః । మూర్ఛితో న్యపతత్తస్మిన్పర్యంకే హే
మభూషితే॥ ౧౭॥ రామోఽప్యుత్థాప్య రాజానం కైకేయ్యాభిప్రచోదితః। కశయేవ హతో వాజీ వనం గంతుం కృతత్వరః॥
౧౮॥ తదప్రియమనార్యాయా వచనం దారుణోదయం। శ్రుత్వా గతవ్యథో రామః కైకేయీం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౯ ॥
నాహమర్థపరో దేవి లోకమావస్తుముత్సహే । విద్ధి మామృషిభిస్తుల్యం కేవలం ధర్మమాస్థితం॥ ౨౦ ॥ యదత్రభవతః
కించిచ్ఛక్యం కర్తుం ప్రియం మయా । ప్రాణానపి పరిత్యజ్య సర్వథా కృతమేవ తత్ ॥౨౧॥న హ్యతో ధర్మచరణం కించిద
స్తి మహత్తరం। యథా పితరి శుశ్రూషా తస్య వా వచనక్రియా ॥ ౨౨ ॥అనుక్తోఽప్యత్రభవతా భవత్యా వచనాదహం। వనే
వత్స్యామి విజనే వర్షాణీహ చతుర్దశ॥ ౨౩॥న నూనం మయి కైకేయి కించిదాశంససే గుణం। యద్రాజానమవోచస్త్వం
మమేశ్వరతరా సతీ॥ ౨౪ ॥యావన్మాతరమాపృచ్ఛే సీతాం చానునయామ్యహం । తతోఽద్యైవ గమిష్యామి దండకానాం
మహద్వనం ॥ ౨౫ ॥ భరతః పాలయేద్రాజ్యం శుశ్రూషేచ్చ పితుర్యథా । తథా భవత్యా కర్తవ్యం స హి ధర్మస్సనా
తనః॥ ౨౬॥ స రామస్య వచశ్శ్రుత్వా భృశం దుఃఖహతః పితా। శోకాదశక్నువన్బాష్పం ప్రరురోద మహాస్వనం॥ ౨౭ ॥
వందిత్వా చరణౌ రామో విసంజ్ఞస్య పితుస్తథా । కైకేయ్యాశ్చాప్యనార్యాయా నిష్పపాత మహాద్యుతిః ॥ ౨౮ ॥ స రా
మః పితరం కృత్వా కైకేయీం చ ప్రదక్షిణం । నిష్క్రమ్యాంతః పురాత్తస్మాత్ స్వం దదర్శ సుహృజ్జనం ॥౨౯॥ తం బాష్పప
రిపూర్ణాక్షః పృష్ఠతోఽనుజగామ హ। లక్ష్మణః పరమక్రుద్ధస్సుమిత్రానందవర్ధనః॥ ౩౦॥ఆభిషేచనికం భాండం కృత్వా
రామః ప్రదక్షిణం। శనైర్జగామ సాపేక్షో దృష్టిం తత్రావిచాలయన్ ॥ ౩౧ ॥న చాస్య మహతీం లక్ష్మీం రాజ్యనాశోఽప

క్షతి। లోకకాంతస్య కాంతత్వాచ్ఛీతరశ్మేరివ క్షపా॥౩౨॥ నవనంగంతుకామస్య త్యజతశ్చవసుంధరాం ।సర్వలోకాతి
గస్యేవలక్ష్యతే చిత్తవిక్రియా ॥ ౩౩ ॥ ప్రతిషిధ్యశుభంఛత్రంవ్యజనేచస్వలంకృతే । విసర్జయిత్వాస్వజనంరథం
పౌరాంస్తథాజనాన్ ॥ ధారయన్మనసాదుఃఖమింద్రియాణినిగృహ్యచ । ప్రవివేశాత్మవాన్వేశ్మమాతురప్రియశంసి
వాన్॥౩౫॥సర్వోహ్యభిజనశ్శ్రీమాన్ శ్రీమతస్సత్యవాదినః । నాలక్షయతరామస్యకించిదాకారమాననే॥ ౩౬ ॥ఉచి
తంచమహాబాహుర్నజహౌహర్షమాత్మనః । శారదస్సముదీర్ణాంశుశ్చంద్రస్తేజఇవాత్మజం ॥ ౩౭॥వాచామధురయా
రామస్సర్వంసమ్మానయన్జనం । మాతుస్సమీపంధీరాత్మాప్రవివేశమహాయశాః ॥ ౩౮ ॥ తంగుణైస్సమతాంప్రా
ప్తోభ్రాతావిపులవిక్రమః । సౌమిత్రిరనువవ్రాజధారయన్దుఃఖమాత్మజం ॥ ౩౯ ॥ ప్రవిశ్యవేశ్మాతిభృశంముదాన్వితం
సమీక్ష్యతాం చార్థవిపత్తిమాగతాం । నచైవరామోత్రజగామవిక్రియాంసుహృజ్జనస్యాత్మవిపత్తిశంకయా ॥ ౪౦ ॥
ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనవింశస్సర్గః. ************************************
తస్మింస్తుపురుషవ్యాఘ్రేనిష్క్రామతికృతాంజలౌ । ఆర్తశబ్దోమహాన్జజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురేతదా॥ ౧ ॥కృ
త్యేష్వచోదితఃపిత్రాసర్వస్యాంతఃపురస్యచ । గతిర్యశ్శరణంచాపిసరామోద్యప్రవత్స్యతి॥ ౨ ॥కౌసల్యాయాంయథా
యుక్తోజనన్యాంవర్తతేసదా । తథైవవర్తతేస్మాసుజన్మప్రభృతిరాఘవః ॥ ౩ ॥ నక్రుధ్యత్యభిశప్తోపిక్రోధనీయానివ
ర్జయన్ ।క్రుద్ధాన్ప్రసాదయన్సర్వాన్సఇతోద్యప్రవత్స్యతి॥ ౪ ॥ అబుద్ధిర్బతనోరాజాజీవలోకంచరత్యయం।యో
గతింసర్వభూతానాంపరిత్యజతిరాఘవం॥ ౫॥ ఇతిసర్వామహిష్యస్తావివత్సాఇవధేనవః । పతిమాచుక్రుశుశ్చైవసస్వ
రంచాపిచుక్రుశుః॥౬ ॥సహిచాంతఃపురేఘోరమార్తశబ్దంమహీపతిః । పుత్రశోకాభిసంతప్తశ్శ్రుత్వావ్యాలీయతా
సనే॥ ౭॥ రామస్తుభృశమాయస్తోనిశ్వసన్నివకుంజరః। జగామసహితోభ్రాత్రామాతురంతఃపురంవశీ॥౮॥సోపశ్యత్పు
రుషంతత్రవృద్ధంపరమపూజితం । ఉపవిష్టంగృహద్వారితిష్ఠతశ్చాపరాన్బహూన్ ॥ ౯ ॥ దృష్ట్వైవతుతదారామంతే
సర్వేసహసోత్థితాః । జయేనజయతాంశ్రేష్ఠంవర్ధయంతిస్మరాఘవం॥౧౦ ॥ ప్రవిశ్యప్రథమాంకక్ష్యాంద్వితీయాయాం
దదర్శసః।బ్రాహ్మణాన్వేదసంపన్నాన్వృద్ధాన్రాజ్ఞాభిసత్కృతాన్॥ ౧౧ ॥ ప్రణమ్యరామస్తాన్విప్రాన్తృతీయా
యాందదర్శసః।స్త్రియోవృద్ధాస్తథాబాలాద్వారరక్షణతత్పరాః ॥ ౧౨ ॥వర్ధయిత్వాప్రహృష్టాస్తాఃప్రవిశ్యచగృ
హంస్త్రియః।న్యవేదయంతత్వరితారామమాతుఃప్రియంతదా॥౧౩॥ కౌసల్యాపితదాదేవీరాత్రింస్థిత్వాసమాహితా ।
ప్రభాతేత్వకరోత్ పూజాంవిష్ణోఃపుత్రహితైషిణీ॥౧౪॥ సాక్షౌమవసనాహృష్టానిత్యంవ్రతపరాయణా । అగ్నింజు
హోతిస్మతదామంత్రవత్ కృతమంగళా॥ ౧౫॥ప్రవిశ్యచతదారామోమాతురంతఃపురంశుభం । దదర్శమాతరంత
త్రహావయంతీంహుతాశనం॥ దేవకార్యనిమిత్తంచతత్రాపశ్యత్సముద్యతం॥ ౧౬॥ ॥దధ్యక్షతంఘృతంచైవమోదకాన్
హవిషస్తథా॥లాజాన్మాల్యానిశుక్లానిపాయసంకృసరంతథా । సమిధఃపూర్ణకుంభాంశ్చదదర్శరఘునందనః॥౧౭॥
తాంశుక్లక్షౌమసంవీతాంవ్రతయోగేనకర్శితాం । తర్పయంతీందదర్శాద్భిర్దేవతాందేవవర్ణినీం॥ ౧౮ ॥సాచిర
స్యాత్మజందృష్ట్వామాతృనందనమాగతం। అభిచక్రామసంహృష్టాకిశోరంబడబాయథా ॥ ౨౦ ॥ సమాతరమభిక్రాం
తాముపసంగృహ్యరాఘవః।పరిష్వక్తశ్చబాహుభ్యాముపాఘ్రాతశ్చమూర్ధని ॥ ౨౧ ॥ తమువాచదురాధర్షం
రాఘవంసుతమాత్మనః।కౌసల్యాపుత్రవాత్సల్యాదిదంప్రియహితంవచః ॥ ౨౨ ॥ వృద్ధానాంధర్మశీలానాంరాజ
ర్షీణాంమహాత్మనాం ।ప్రాప్నుహ్యాయుశ్చకీర్తించధర్మంచోపహితంకులే ॥ ౨౩ ॥ సత్యప్రతిజ్ఞంపితరంరా
జానంపశ్యరాఘవ।అద్యైవహిత్వాంధర్మాత్మాయౌవరాజ్యేభిషేక్ష్యతి ॥ ౨౪ ॥ దత్తమాసనమాలభ్యభోజనే
ననిమంత్రితః । మాతరంరాఘవఃకించిత్ వ్రీడాత్ ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ సస్వభావవినీతశ్చ గౌరవాచ్చతదానతః ।
ప్రస్థితోదండకారణ్యమాప్రష్టుముపచక్రమే ॥ ౨౬ ॥ దేవినూనంనజానీషేమహద్భయముపస్థితం ।ఇదంతవచదుఃఖా
యవైదేహ్యాలక్ష్మణస్యచ॥౨౭॥ గమిష్యేదండకారణ్యంకిమనేనాసనేనమే । విష్టరాసనయోగ్యోహికాలోయంమాము
పస్థితః॥ ౨౮ ॥చతుర్దశహివర్షాణివత్స్యామివిజనేవనే । మధుమూలఫలైర్జీవన్హిత్వామునివదామిషం॥ ౨౯ ॥భ
రతాయమహారాజోయౌవరాజ్యంప్రయచ్ఛతి। మాంపునర్దండకారణ్యేవివాసయతితాపసం॥ ౩౦ ॥సషట్చాష్టౌచవ
ర్షాణివత్స్యామివిజనేవనే।ఆసేవమానోవన్యానిఫలమూలైశ్చవర్తయన్॥ ౩౧ ॥సానికృత్తేవసాలస్యయష్టిఃపరశునా
వనే। పపాతసహసాదేవీదేవతేవదివశ్చ్యుతా॥ ౩౨ ॥ తామదుఃఖోచితాందృష్ట్వాపతితాంకదలీమివ। రామస్తూత్థాప
యామాసమాతరంగతచేతసం॥ ౩౩ ॥ఉపావృత్యోత్థితాందీనాంబడబామివవాహితాం । పాంసుకుంఠితసర్వాంగీంవి
మమర్శచపాణినా॥౩౪॥ సారాఘవముపాసీనమసుఖార్తాసుఖోచితా । ఉవాచపురుషవ్యాఘ్రముపశృణ్వతిలక్ష్మణే॥

౩౫॥ యదిపుత్రనజాయేథా మమశోకాయ రాఘవ। నస్మ దుఃఖమతో భూయః పశ్యేయమహమప్రజాః॥ ౩౬॥ ఏకఏవహి
వంధ్యాయాశ్శోకో భవతిమానసః। అప్రజాస్మీతిసంతాపో నహ్యన్యః పుత్రవిద్యతే॥ ౩౭॥ నదృష్టపూర్వం కల్యాణం సుఖం
వాపతిపౌరుషే। అపిపుత్రేపిపశ్యేయమితిరామాస్థితంమయా॥ ౩౮॥ సాబహూన్యమనోజ్ఞాని వాక్యాని హృదయచ్ఛిదాం
అహంశ్రోష్యే సపత్నీనామవరాణాం వరాసతీ॥ ౩౯॥ అతో దుఃఖతరం కిన్ను ప్రమదానాం భవిష్యతి। మమశోకో విలాప
శ్చయాదృశోయమనంతకః॥ ౪౦॥ త్వయిసన్నిహితేప్యేవమహమాసం నిరాకృతా। కింపునః ప్రోషితేతాతధ్రువం మర
ణమేవమే॥ ౪౧॥ అత్యంతనిగృహీతాస్మిభర్తుర్నిత్యమతంత్రితా। పరివారేణ కైకేయ్యాస్సమావాప్యథవావరా॥ ౪౨॥
యోహిమాం సేవతేకశ్చిదథవాప్యనువర్తతే। కైకేయ్యాః పుత్రమన్వీక్ష్యసజనో నాభిభాషతే॥ ౪౩॥ నిత్యక్రోధతయా
తస్యాః కథం నుఖరవాదితత్। కైకేయ్యావదనం ద్రష్టుంపుత్రశక్ష్యామి దుర్గతా॥ ౪౪॥ దశసప్తచవర్షాణి తవజాతస్య
రాఘవ। ఆసితానిప్రకాంక్షంత్యామయా దుఃఖపరిక్షయం॥ ౪౫॥ తదక్షయం మహద్దుఃఖం నోత్సహే సహితుం పరం। వి
ప్రకారం సపత్నీనామేవంజీర్ణాపి రాఘవ॥ ౪౬॥ అపశ్యంతీ తవముఖం పరిపూర్ణశశిప్రభం। కృపణావర్తయిష్యామి కథం
కృపణజీవికాం॥ ౪౭॥ ఉపవాసైశ్చయోగైశ్చ బహుభిశ్చపరిశ్రమైః। దుఃఖం సంవర్ధితో మోఘంత్వం హి దుర్గతయా
మయా॥ ౪౮॥ స్థిరంతు హృదయం మన్యే మమేదం యన్నదీర్యతే। ప్రావృషీవమహానద్యాస్స్పృష్టం కూలం నవాంభసా॥
౪౯॥ మమైవ నూనం మరణం నవిద్యతే నచావకాశోస్తి యమక్షయే మమ। యదంతకోద్యైవ నమాం జిహీర్షతి ప్రసహ్య
సింహోరుదతీం మృగీమివ॥ ౫౦॥ స్థిరం హి నూనం హృదయం మమాయసం నభిద్యతే యద్భువి నావదీర్యతే। అనేన దుఃఖే
నచదేహమర్పితం ధ్రువం హ్యకాలే మరణం నవిద్యతే॥ ౫౧॥ ఇదం తు దుఃఖం యదనర్థకాని మేవ్రతానిదానాని చ సంయ
మాశ్చహి। తపశ్చతప్తం యదపత్యకారణాత్ సునిష్ఫలం బీజమివోప్తమూషరే॥ ౫౨॥ యది హ్యకాలే మరణం స్వయేచ్ఛ
యాలభేత కశ్చిద్గురుదుఃఖకర్శితః। గతాహమద్యైవ పరేతసంసదం వినాత్వయా ధేనురివాత్మజేన వై॥ ౫౩॥ అథాపికింజీవి
తమద్యమేవృథాత్వయావినా చంద్రనిభాననప్రభ। అనువ్రజిష్యామి వనం త్వయైవగౌస్సుదుర్బలా వత్సమివానుకాంక్ష
యా॥ ౫౪॥ భృశమసుఖమమర్షితా తదా బహువిలలాప సమీక్ష్య రాఘవం। వ్యసనముపనిశామ్య సామహత్ సుతమివబ
ద్ధమవేక్ష్య కిన్నరీ॥ ౫౫॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే- వింశస్సర్గః. ************** తథాతువిలపంతీం తాం కౌసల్యాం
రామమాతరం। ఉవాచలక్ష్మణో దీనస్తత్కాలసదృశం వచః॥ ౧॥ నరోచతే మమాప్యేతదార్యే యద్రాఘవోవనం। త్య
క్త్వారాజ్యశ్రియం గచ్ఛేత్ స్త్రియావాక్యవశం గతః॥ ౨॥ విపరీతశ్చవృద్ధశ్చ విషయైశ్చప్రధర్షితః। నృపః కిమివనబ్రూ
యాచ్చోద్యమానస్సమన్మథః॥ ౩॥ నాస్యాపరాధం పశ్యామి నాపిదోషం తథావిధం। యేన నిర్వాస్యతేరాష్ట్రాద్వనవాసా
య రాఘవః। (అహం హనిష్యే పితరం వృద్ధం కామవశంగతం। స్త్రియాయుక్తం చ నిర్లజ్జం ధర్మాయుక్తంన్నృపం యథా)॥
౪॥ నతంపశ్యామ్యహం లోకే పరోక్షమపియోనరః। స్వమిత్రోపి నిరస్తోపి యోస్యదోషముదాహరేత్ ॥ ౫ ॥ దేవకల్ప
మృజుం దాంతం రిపూణామపివత్సలం। అవేక్షమాణః కోధర్మం త్యజేత్ పుత్రమకారణాత్ ॥ ౬॥ తదిదం వచనం రాజ్ఞః పున
ర్బాల్యముపేయుషః। పుత్రః కో హృదయే కుర్యాద్రాజవృత్తమనుస్మరన్॥ ౭ ॥ యావదేవ నజానాతి కశ్చిదర్థమిమం నరః।
తావదేవమయాసార్ధమాత్మస్థం కురుశాసనం ॥ ౮॥ మయాపార్శ్వే సధనుషా తవగుప్తస్య రాఘవ। కస్సమర్థోధికం క
ర్తుం కృతాంతస్యేవ తిష్ఠతః ॥ ౯॥ నిర్మనుష్యామిమాం కృత్స్నామయోధ్యాం మనుజర్షభ। కరిష్యామి శరైస్తీక్ష్ణైర్యదిస్థా
స్యతి విప్రియే॥ ౧౦॥ భరతస్యాథపక్ష్యోవా యోవాస్యహితమిచ్ఛతి। సర్వానేతాన్ వధిష్యామి మృదుర్హి పరిభూయ
తే॥ ౧౧॥ ప్రోత్సాహితోయం కైకేయ్యా సదుష్టోయదినః పితా। అమిత్రభూతో నిస్సంగం వధ్యతాం బధ్యతామపి॥ ౧౨॥ గు
రోరప్యవలిప్తస్య కార్యాకార్యమజానతః। ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య కార్యం భవతి శాసనం॥ ౧౩ ॥ బలమేష కిమాశ్రిత్య హే
తుం వా పురుషర్షభ। దాతుమిచ్ఛతి కైకేయ్యై రాజ్యం స్థితమిదం తవ॥ ౧౪ ॥ త్వయాచైవ మయాచైవ కృత్వావైరమను
త్తమం। కాస్యశక్తిశ్శ్రియం దాతుం భరతాయారిశాసన॥ ౧౫॥ అనురక్తోస్మిభావేన భ్రాతరం దేవితత్వతః। సత్యేన ధను
షాచైవ దత్తేనేష్టేన తేశపే॥ ౧౬ ॥ దీప్తమగ్నిమరణ్యం వా యదిరామః ప్రవేక్ష్యతి। ప్రవిష్టం తత్ర మాం దేవి త్వంపూర్వ
మవధారయ॥ ౧౭॥ హరామి వీర్యాద్దుఃఖం తే తమస్సూర్య ఇవోదితః। దేవీ పశ్యతుమే వీర్యం రాఘవశ్చైవపశ్యతు॥ ౧౮॥ ఏ
తత్తు వచనంశ్రుత్వా లక్ష్మణస్య మహాత్మనః। ఉవాచ రామం కౌసల్యా రుదంతీ శోకలాలసా॥ ౧౯ ॥ భ్రాతుస్తే వదతః పుత్ర
లక్ష్మణస్య శ్రుతం త్వయా। యదత్రానంతరం కార్యం కురుష్వ యదిరోచతే ॥ ౨౦ ॥ నచాధర్మ్యం వచశ్శ్రుత్వా సప
త్న్యామమ భాషితం। విహాయ శోకసంతప్తాం గంతుమర్హసి మామితః॥ ౨౧॥ ధర్మజ్ఞ యది ధర్మిష్ఠో ధర్మం చరితుమిచ్ఛ
సి। శుశ్రూష మామిహస్థస్త్వం చర ధర్మమనుత్తమం॥ ౨౨ ॥ శుశ్రూషుర్జననీం పుత్రస్స్వగృహే నియతో వసన్। పరే

ణాతపసాయుక్తః కాశ్యపస్త్రిదివంగతః॥ ౨౩॥ యథైవ రాజా పూజ్యస్తే గౌరవేణ తథా హ్యహం। త్వాం నాహమనుజానా
మి న గంతవ్యమితో వనం॥ ౨౪॥ త్వద్వియోగాన్న మే కార్యం జీవితేన సుఖేన వా। త్వయా సహ మమ శ్రేయస్తృణానామ
పి భక్షణం॥ ౨౫ ॥ యది త్వం యాస్యసి వనం త్యక్త్వా మాం శోకలాలసాం। అహం ప్రాయమిహాసిష్యే న హి శక్ష్యామి జీవి
తుం॥ ౨౬ ॥ తతస్త్వం ప్రాప్స్యసే పుత్ర నిరయం లోకవిశ్రుతం। బ్రహ్మహత్యామివాధర్మాత్ సముద్రస్సరితాం పతిః॥
౨౭॥ విలపంతీం తథా దీనాం కౌసల్యాం జననీం తతః। ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా వచనం ధర్మసంహితం॥ ౨౮ ॥ నాస్తి
శక్తిః పితుర్వాక్యం సమతిక్రమితుం మమ। ప్రసాదయే త్వాం శిరసా గంతుమిచ్ఛామ్యహం వనం॥ ౨౯ ॥ ఋషిణా చ పితు
ర్వాక్యం కుర్వతా వ్రతచారిణా। గౌర్హతా జానతా ధర్మం కండునాపి విపశ్చితా॥ ౩౦ ॥ అస్మాకం చ కులే పూర్వం సగర
స్యాజ్ఞయా పితుః। ఖనద్భిస్సాగరైర్భూమిమవాప్తస్సుమహావధః॥ ౩౧॥ జామదగ్న్యేన రామేణ రేణుకా జననీ స్వయం।
కృత్తా పరశునారణ్యే పితుర్వచనకారిణా॥ ౩౨ ॥ ఏతైరన్యైశ్చ బహుభిర్దేవి దేవసమైః కృతం। పితుర్వచనమక్లీబం కరి
ష్యామి పితుర్హితం॥ ౩౩॥ న ఖల్వేతన్మయైకేన క్రియతే పితృశాసనం। ఏతైరపి కృతం దేవి యే మయా తవ కీర్తితాః॥ ౩౪॥
నాహం ధర్మమపూర్వం తే ప్రతికూలం ప్రవర్తయే। పూర్వైరయమభిప్రేతో గతో మార్గోఽనుగమ్యతే॥ ౩౫ ॥ తదేతత్తు
మయా కార్యం క్రియతే భువి నాన్యథా। పితుర్హి వచనం కుర్వన్న కశ్చిన్నామ హీయతే॥ ౩౬ ॥ తామేవముక్త్వా జననీం ల
క్ష్మణం పునరబ్రవీత్। వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠశ్శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతాం॥ ౩౭ ॥ తవ లక్ష్మణ జానామి మయి స్నేహము
నుత్తమం। విక్రమం చైవ సత్త్వం చ తేజశ్చ సుదురాసదం॥ ౩౮ ॥ మమ మాతుర్మహద్దుఃఖమతులం శుభలక్షణ। అభిప్రా
యమభిజ్ఞాయ సత్యస్య చ శమస్య చ॥ ౩౯ ॥ ధర్మో హి పరమో లోకే ధర్మే సత్యం ప్రతిష్ఠితం। ధర్మసంశ్రితమేతచ్చ పి
తుర్వచనముత్తమం॥ ౪౦ ॥ సంశ్రుత్య చ పితుర్వాక్యం మాతుర్వా బ్రాహ్మణస్య వా। న కర్తవ్యం వృథా వీర ధర్మమాశ్రి
త్య తిష్ఠతా॥ ౪౧॥ సోఽహం న శక్ష్యామి పితుర్నియోగమతివర్తితుం। పితుర్హి వచనాద్వీర కైకేయ్యాహం ప్రచోదితః॥ ౪౨॥
తదేనాం విసృజానార్యాం క్షత్రధర్మాశ్రితాం మతిం। ధర్మమాశ్రయ మా తైక్ష్ణ్యం మద్బుద్ధిరనుగమ్యతాం॥ ౪౩ ॥ తమేవ
ముక్త్వా సౌహార్దాద్భ్రాతరం లక్ష్మణాగ్రజః। ఉవాచ భూయః కౌసల్యాం ప్రాంజలిశ్శిరసా నతః॥ ౪౪ ॥ అనుమన్యస్వ
మాం దేవి గమిష్యంతమితో వనం। శాపితాసి మమ ప్రాణైః కురు స్వస్త్యయనాని మే॥ ౪౫॥ తీర్ణప్రతిజ్ఞశ్చ వనాత్ పునరే
ష్యామ్యహం పురీం। యయాతిరివ రాజర్షిః పురా హిత్వా పునర్దివం॥ ౪౬॥ శోకస్సంధార్యతాం మాతర్హృదయే సాధు
మా శుచః। వనవాసాదిహైష్యామి పునః కృత్వా పితుర్వచః॥ ౪౭॥ త్వయా మయా చ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన సుమిత్రయా। పి
తుర్నియోగే స్థాతవ్యమేష ధర్మస్సనాతనః॥ ౪౮॥ అంబ సంహృత్య సంభారాన్ దుఃఖం హృది నిగృహ్య చ। వనవాసకృతా
బుద్ధిర్మమ ధర్మ్యాఽనువర్త్యతాం॥ ౪౯॥ ఏతద్వచస్తస్య నిశమ్య మాతా సుధర్మ్యమవ్యగ్రమవిక్లబం చ। మృతేవ సంజ్ఞాం
ప్రతిలభ్య దేవీ సమీక్ష్య రామం పునరిత్యువాచ॥ ౫౦ ॥ యథైవ తే పుత్ర పితా తథాహం గురుస్స్వధర్మేణ సుహృత్తయా
చ। న త్వానుజానామి న మాం విహాయ సుదుఃఖితామర్హసి గంతుమేవం॥ ౫౧ ॥ కిం జీవితేనేహ వినా త్వయా మే లోకేన
వా కిం స్వధయామృతేన। శ్రేయో ముహూర్తం తవ సన్నిధానం మమేహ కృత్స్నాదపి జీవలోకాత్॥ ౫౨॥ నరైరివోల్కా
భిరపోహ్యమానో మహాగజో ధ్వాంతమనుప్రవిష్టః। భూయః ప్రజజ్వాల విలాపమేవం నిశమ్య రామః కరుణం జనన్యాః॥ ౫౩॥
స మాతరం చైవ విసంజ్ఞకల్పామార్తం చ సౌమిత్రిమభిప్రతప్తం। ధర్మే స్థితో ధర్మ్యమువాచ వాక్యం యథా స ఏవార్హ
తి తత్ర వక్తుం॥ ౫౪ ॥ అహం హి తే లక్ష్మణ నిత్యమేవ జానామి భక్తిం చ పరాక్రమం చ। మమ త్వభిప్రాయమసన్నిరీక్ష్య
మాత్రా సహాభ్యర్దసి మాం సుదుఃఖం॥ ౫౫॥ ధర్మార్థకామాః ఖలు తాత లోకే సమీక్షితా ధర్మఫలోదయేషు। తే త
త్ర సర్వే స్యురసంశయం మే భార్యేవ వశ్యాభిమతా సుపుత్రా॥ ౫౬ ॥ యస్మింస్తు సర్వే స్యురసన్నివిష్టా ధర్మో యత
స్స్యాత్తదుపక్రమేత। ద్వేష్యో భవత్యర్థపరో హి లోకే కామాత్మతా ఖల్వపి న ప్రశస్తా॥ ౫౭ ॥ గురుశ్చ రాజా చ పితా చ వృ
ద్ధః క్రోధాత్ ప్రహర్షాద్యది వాపి కామాత్। యద్వ్యాదిశేత్ కార్యమవేక్ష్య ధర్మం కస్తం న కుర్యాదనృశంసవృత్తిః॥
౫౮ ॥ స వై న శక్నోమి పితుః ప్రతిజ్ఞామిమామకర్తుం సకలాం యథావత్। స హ్యావయోస్తాత గురుర్నియోగే దేవ్యాశ్చ భ
ర్తా స గతిస్స ధర్మః॥ ౫౯॥ తస్మిన్ పునర్జీవతి ధర్మరాజే విశేషతస్స్వే పథి వర్తమానే। దేవీ మయా సార్ధమితోఽపగచ్ఛే
త్ కథం స్విదన్యా విధవేవ నారీ॥ ౬౦ ॥ సా మానుమన్యస్వ వనం వ్రజంతం కురుష్వ నస్స్వస్త్యయనాని దేవి। యథా సమా
ప్తే పునరావ్రజేయం యథా హి సత్యేన పునర్యయాతిః॥ ౬౧॥ యశో హ్యహం కేవలరాజ్యకారణాన్న పృష్ఠతః కర్తుమలం మ
హోదయం। అదీర్ఘకాలే న తు దేవి జీవితే వృణేఽవరామద్య మహీమధర్మతః॥ ౬౨ ॥ ప్రసాదయన్నరవృషభస్స మాత
రం పరాక్రమాజ్జిగమిషురేవ దండకాన్। అథానుజం భృశమనుశాస్య దర్శనం చకార తాం హృది జననీం ప్రదక్షిణం॥ ౬౩ ॥

ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకవింశస్సర్గః ************ అథతంవ్యథయాదీనంసవిశేషమమర్షితం । శ్వసంత
మివనాగేంద్రంరోషవిస్ఫారితేక్షణం॥ఆసాద్యరామస్సౌమిత్రింసుహృదంభ్రాతరంప్రియం । ఉవాచేదంసధైర్యేణధా
రయన్సత్వమాత్మవాన్॥౨॥నిగృహ్యరోషంశోకంచధైర్యమాశ్రిత్య కేవలం । అవమానంనిరస్యేమంగృహీత్వాహర్ష
ముత్తమం॥ఉపక్లృప్తంహియత్సర్వమభిషేకార్థమద్యమే।సర్వంవిసర్జయక్షిప్రంకురుకార్యంనిరత్యయం॥ ౪ ॥సౌమి
త్రేయోభిషేకార్థేమమసంభారసంభ్రమః।అభిషేకనివృత్త్యర్థేసోస్తుసంభారసంభ్రమః॥ ౫॥ యస్యామదభిషే
కార్థేమానసంపరితప్యతే। మాతా మేసాయథానస్యాత్ సవిశంకాతథాకురు ॥ ౬ ॥ తస్యాశ్శంకామయందుఃఖంము
హూర్తమపినోత్సహే।మనసిప్రతిసంజాతంసౌమిత్రేహముపేక్షితుం॥ ౭ ॥నబుద్ధిపూర్వంనాబుద్ధంస్మరామీహకదా
చన।మాతౄణాంవాపితుర్వాహంకృతమల్పంచవిప్రియం॥ ౮॥ సత్యస్సత్యాభిసంధశ్చనిత్యంసత్యపరాక్రమః । పర
లోకభయాద్భీతోనిర్భయోస్తుపితామమ॥౯ ॥తస్యాపిహిభవేదస్మిన్కర్మణ్యప్రతిసంహృతే । సత్యం నేతిమనస్తాపస్త
స్యతాపస్తపేచ్చమాం॥౧౦॥అభిషేకవిధానంతుతస్మాత్ సంహృత్యలక్ష్మణ । అన్వగేవాహమిచ్ఛామివనంగంతుమితః
పునః॥౧౧॥మమప్రవ్రాజనాదద్యకృతకృత్యానృపాత్మజా।సుతంభరతమవ్యగ్రమభిషేచయితాతతః॥ ౧౨ ॥ మయిచీ
రాజినధరేజటామండలధారిణి।గతేరణ్యంచకైకేయ్యాభవిష్యతిమనస్సుఖం॥౧౩॥ బుద్ధిఃప్రణీతాయేనేయంమనశ్చసు
సమాహితం।తంతునార్హామిసంక్లేష్టుంప్రవ్రజిష్యామిమాచిరం॥ ౧౪॥ కృతాంతస్త్వేవసౌమిత్రేద్రష్టవ్యోమత్ప్రవా
సనే । రాజ్యస్యచవితీర్ణస్యపునరేవనివర్తనే॥౧౫ ॥కైకేయ్యాఃప్రతిపత్తిర్హికథంస్యాన్మమపీడనే। యదిభావోనదై
వోయంకృతాంతవిహితోభవేత్ ॥౧౬॥జానాసిహియథాసౌమ్యనమాతృషుమమాంతరం । భూతపూర్వంవిశేషోవా
తస్యామయిసుతేపివా॥ ౧౭॥సోభిషేకనివృత్త్యర్థైఃప్రవాసార్థైశ్చదుర్వచైః । ఉగ్రైర్వాక్యైరహంతస్యానాన్య
ద్దైవాత్ సమర్థయే॥౧౮ ॥కథంప్రకృతిసంపన్నారాజపుత్రీతథాగుణా। బ్రూయాత్సాప్రాకృతేవస్త్రీమత్పీడాంభ
ర్తృసన్నిధౌ॥౧౯॥యదచింత్యంతుతద్దైవంభూతేష్వపినహన్యతే।వ్యక్తంమయిచతస్యాంచపతితోహివిపర్యయః॥౨౦ ॥
కశ్చద్దైవేనసౌమిత్రేయోద్ధుముత్సహతేపుమాన్।యస్యనగ్రహణంకించిత్కర్మణోన్యత్రదృశ్యతే॥ ౨౧॥ సుఖదుఃఖే
భయక్రోధౌలాభాలాభౌభవాభవౌ।యచ్చకించిత్తథాభూతంననుదైవస్యకర్మతత్ ॥౨౨ ॥ఋషయోప్యుగ్రతపసో
దైవేనాభిప్రపీడితాః। ఉత్సృజ్యనియమాంస్తీవ్రాన్భ్రశ్యంతేకామమన్యుభిః ॥ ౨౩ ॥ అసంకల్పితమేవేహయదక
స్మాత్ ప్రవర్తతే।నివర్త్యారంభమారబ్ధంననుదైవస్యకర్మతత్ ॥౨౪॥ ఏతయాతత్వయాబుద్ధ్యాసంస్తభ్యాత్మానమా
త్మనా।వ్యాహతేప్యభిషేకేమేపరితాపోనవిద్యతే॥ తస్మాదపరితాపస్సంస్త్వమప్యనువిధాయమాం । ప్రతిసంహారయ
క్షిప్రమాభిషేచనికీంక్రియాం॥ ౨౬॥ఏభిరేవఘటైస్సర్వైరభిషేచనసంభృతైః । మమలక్ష్మణతాపస్యేవ్రతస్నానం
భవిష్యతి॥౨౭॥అథవాకింమమైతేనరాజద్రవ్యమయేనతు । ఉద్ధృతంమేస్వయంతోయంవ్రతాదేశంకరిష్యతి ॥ ౨౮ ॥
మాచలక్ష్మణసంతాపంకార్షీర్లక్ష్మ్యావిపర్యయే।రాజ్యంవావనవాసోవావనవాసోమహోదయః॥౨౯॥నలక్ష్మణా
స్మిన్ఖలుకర్మవిఘ్నేమాతాయవీయస్యతిశంకనీయా।దైవాభిపన్నాహివదంత్యనిష్టంజానాసిదైవంచతథాప్రభావం ॥
౩౦॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండేద్వావింశస్సర్గః. ****************** ఇతిబ్రువతిరామేతులక్ష్మణోవాక్శిరాఇవ
మాః । శ్రుత్వామధ్యంజగామేవమనసాదుఃఖహర్షయోః॥ ౧ ॥తదాతుబద్ధ్వాభ్రుకుటీంభ్రువోర్మధ్యేనరర్షభః।నిశ
శ్వాసమహాసర్పోబిలస్థఇవరోషితః॥౨॥తస్యదుష్ప్రతివీక్షంతద్భ్రుకుటీసహితంతదా । బభౌక్రుద్ధస్యసింహస్యము
ఖస్యసదృశంముఖం ॥ ౩ ॥ అగ్రహస్తంవిధున్వంస్తుహస్తీహస్తమివాత్మనః।తిర్యగూర్ధ్వంశరీరేచపాతయిత్వాశిరోధ
రాం॥అగ్రాక్ష్ణావీక్షమాణస్తుతిర్యగ్భ్రాతరమబ్రవీత్ ॥౪॥అస్థానేసంభ్రమోయస్యజాతోవైసుమహానయం॥ ధర్మ
దోషప్రసంగేనలోకస్యానతిశంకయా ॥౫॥ కథంహ్యేతదసంభ్రాంతస్త్వద్విధోవక్తుమర్హతి। యథాహ్యేవమశౌం
డీరంశౌండీరఃక్షత్రియర్షభః॥ ౬॥ కింనామకృపణందైవమశక్తమభిశంససి।పాపయోస్తేకథంనామతయోశ్శంకానవి
ద్యతే॥ ౭॥సంతిధర్మోపధాశ్శ్లక్ష్ణాధర్మాత్మన్కింనబుధ్యసే।తయోస్సుచరితంస్వార్థంశాఠ్యాత్పరిజిహీర్షతోః॥
౮॥యదినైవంవ్యవసితంస్యాద్ధిప్రాగేవరాఘవ। తయోఃప్రాగేవదత్తశ్చస్యాద్వరఃప్రకృతశ్చసః ॥ ౯ ॥ లోకవి
ద్విష్టమారబ్ధంత్వదన్యస్యాభిషేచనం।నోత్సహేసహితుంవీరతత్రమేక్షంతుమర్హసి ॥౧౦॥ యేనైవమాగతాద్వైధం
తవబుద్ధిర్మహామతే।సోపిధర్మోమమద్వేష్యఃప్రసంగాద్యస్యముహ్యసి ॥ ౧౧ ॥ కథంత్వంకర్మణాశక్తఃకైకేయీ
వశవర్తినః।కరిష్యసిపితుర్వాక్యమధర్మిష్ఠంవిగర్హితం॥౧౨॥యద్యయంకిల్బిషాద్భేదఃకృతోప్యేవంనగృహ్యతే।జా

యతేతత్ర మే దుఃఖం నమనః సంగశ్చగర్హితః॥౧౩॥ మనసాపి కథం కామం కుర్యాస్త్వం కామవృత్తయోః। తయోస్త్వ
హితయోర్నిత్యం శత్రోస్సంపిత్రభిధానయోః ॥ ౧౪ ॥ యద్యపి ప్రతిపత్తిస్తే దైవీ చాపి తయోర్మతం । తథాప్యుపేక్షణీ
యం తేన మేతదపి రోచతే॥౧౫॥ విక్లబో వీర్యహీనో యస్స దైవమనువర్తతే । వీరాస్సంభావితాత్మానో న దైవం పర్యుపా
సతే॥౧౬॥ దైవం పురుషకారేణ యస్సమర్థః ప్రబాధితుం। న దైవేన విపన్నార్థః పురుషస్సోవసీదతి ॥ ౧౭॥ ద్రక్ష్యంతి
త్వద్య దైవస్య పౌరుషం పురుషస్య చ । దైవమానుషయోరద్య వ్యక్తా వ్యక్తిర్భవిష్యతి ॥ ౧౮ ॥ అద్య మత్పౌరుషహతం
దైవం ద్రక్ష్యంతి వై జనాః॥ యద్దైవాదాహతం తేద్య దృష్టం రాజ్యాభిషేచనం ॥౧౯॥ అత్యంకుశమివోద్దామం గజం మదబ
లోద్ధతం । ప్రధావితమహం దైవం పౌరుషేణ నివర్తయే ॥ ౨౦ ॥ లోకపాలాస్సమస్తాస్తే నాద్య రామాభిషేచనం।
న చ కృత్స్నాస్త్రయో లోకా విహన్యుః కిం పునః పితా॥౨౧॥ యైర్వివాసస్తవారణ్యే మిథో రాజన్ సమర్థితః। అరణ్యే తే నివ
త్స్యంతి చతుర్దశ సమాస్తథా॥ ౨౨॥ అహం తదాశాం ఛేత్స్యామి పితుస్తస్యాశ్చ యా తవ । అభిషేకవిఘాతేన పుత్రరా
జ్యాయ వర్తతే ॥ ౨౩ ॥ మద్బలేన విరుద్ధాయ న స్యాద్దైవబలం తథా । ప్రభవిష్యతి దుఃఖాయ యథోగ్రం పౌరుషం మమ ॥
౨౪॥ ఊర్ధ్వం వర్షసహస్రాంతే ప్రజాపాల్యమనంతరం । ఆర్యపుత్రాః కరిష్యంతి వనవాసం గతే త్వయి ॥ ౨౫ ॥
పూర్వరాజర్షివృత్త్యా హి వనవాసో విధీయతే। ప్రజా నిక్షిప్య పుత్రేషు పుత్రవత్పరిపాలనే ॥ ౨౬ ॥ స చేద్రాజన్యనే
కాగ్రే రాజ్యవిభ్రమశంకయా ॥ నైవమిచ్ఛసి ధర్మాత్మన్ రాజ్యం రామ త్వమాత్మని । ప్రతిజానే చ తే వీర మా భూవం వీర
లోకభాక్ ॥ రాజ్యం చ తవ రక్షేయమహం వేలేవ సాగరం॥౨౮॥ మంగళైరభిషించస్వ తత్ర త్వం వ్యాపృతో భవ । అహ
మేకో మహీపాలానలం వారయితుం బలాత్ ॥౨౯॥ న శోభార్థావిమౌ బాహూ న ధనుర్భూషణాయ మే ॥ నాసిరాబంధనా
ర్థాయ న శరాస్స్తంభహేతవః। అమిత్రదమనార్థం మే సర్వమేతచ్చతుష్టయం॥౩౧॥ న చాహం కామయేత్యర్థం య
స్స్యాచ్ఛత్రుర్మతో మమ । అసినా తీక్ష్ణధారేణ విద్యుచ్చలితవర్చసా ॥ ప్రగృహీతేన వై శత్రుం వజ్రిణం వా న కల్పయే॥
౩౨॥ ఖడ్గనిష్పేషనిష్పిష్టైర్గహనా దుశ్చరా చ మే। హస్త్యశ్వనరహస్తోరుశిరోభిర్భవితా మహీ॥౩౩॥ ఖడ్గధారాహ
తా మేద్య దీప్యమానా ఇవాద్రయః। పతిష్యంతి ద్విపా భూమౌ మేఘా ఇవ సవిద్యుతః ॥ ౩౪॥ బద్ధగోధాంగుళిత్రాణే ప్ర
గృహీతశరాసనే। కథం పురుషమానీ స్యాత్ పురుషాణాం మయి స్థితే ॥౩౫॥ బహుభిశ్చైకమత్యస్యన్నేకేన చ బహూన్
జనాన్। వినియోక్ష్యామ్యహం బాణాన్ నృవాజిగజమర్మసు॥౩౬॥ అద్య మేస్త్రప్రభావస్య ప్రభావః ప్రభవిష్యతి। రా
జ్ఞశ్చాప్రభుతాం కర్తుం ప్రభుత్వం తవ చ ప్రభో ॥ ౩౮॥ అద్య చందనసారస్య కేయూరామోక్షణస్య చ । వసూనాం చ
విమోక్షస్య సుహృదాం పాలనస్య చ । అనురూపావిమౌ బాహూ రామ కర్మ కరిష్యతః । అభిషేచనవిఘ్నస్య కర్తౄ
ణాం తే నివారణే॥ ౩౯॥ బ్రవీహి కోద్యైవ మయా వియుజ్యతాం తవాసుహృత్ప్రాణయశస్సుహృజ్జనైః। యథా తవేయం
వసుధా వశే భవేత్తథైవ మాం శాధి తవాస్మి కింకరః ॥ ౪౦॥ విమృజ్య బాష్పం పరిసాంత్వ్య చాసకృత్స లక్ష్మణం రాఘవ
వంశవర్ధనః। ఉవాచ పిత్ర్యే వచనే వ్యవస్థితం నిబోధ మామేష హి సౌమ్య సత్పథః ॥౪౧॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్ర
యోవింశస్సర్గః. ************** తం సమీక్ష్య త్వవహితం పితుర్నిర్దేశపాలనే। కౌసల్యా బాష్పసంరుద్ధా వచో
ధర్మిష్ఠమబ్రవీత్ ॥ అదృష్టదుఃఖో ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః । మయి జాతో దశరథాత్ కథముంఛేన వర్తయేత్ ॥
౨॥ యస్య భృత్యాశ్చ దాసాశ్చ మృష్టాన్యన్నాని భుంజతే। కథం స భోక్ష్యతే నాథో వనే మూలఫలాన్యయం॥౩॥ క ఏతచ్ఛ్ర
ద్దధేచ్ఛ్రుత్వా కస్య వా న భవేద్భయం। గుణవాన్ దయితో రాజ్ఞో రాఘవో యద్వివాస్యతే॥ ౪॥ నూనం తు బలవాన్ లో
కే కృతాంతస్సర్వమాదిశన్। లోకే రామాభిరామస్త్వం వనం యత్ర గమిష్యసి॥ ౫॥ అయం తు మామాత్మభవస్తవాదర్శ
నమారుతః। విలాపదుఃఖసమిధో రుదితాశ్రుహుతాహుతిః॥ చింతాబాష్పమహాధూమస్తవాదర్శనచిత్తజః। కర్శయిత్వా
భృశం పుత్ర నిశ్వాసాయాససంభవః॥ త్వయా విహీనామిహ మాం శోకాగ్నిరతులో మహాన్ । ప్రధక్ష్యతి యథా కక్షం చి
త్రభానుర్హిమాత్యయే ॥ ౮ ॥ కథం హి ధేనుస్స్వం వత్సం గచ్ఛంతం నానుగచ్ఛతి । అహం త్వానుగమిష్యామి యత్ర పు
త్ర గమిష్యసి ॥ ౯॥ తథా నిగదితం మాత్రా తద్వాక్యం పురుషర్షభః । శ్రుత్వా రామోబ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖి
తాం॥౧౦॥ కైకేయ్యా వంచితో రాజా మయి చారణ్యమాశ్రితే। భవత్యా చ పరిత్యక్తో న నూనం వర్తయిష్యతి॥ ౧౧॥ భర్తుః
కిల పరిత్యాగో నృశంసః కేవలం స్త్రియాః। స భవత్యా న కర్తవ్యో మనసాపి విగర్హితః॥౧౨॥ యావజ్జీవతి కాకుత్స్థః పితా
మే జగతీపతిః। శుశ్రూషా క్రియతాం తావత్ స హి ధర్మస్సనాతనః॥ ౧౩॥ ఏవముక్తా తు రామేణ కౌసల్యా శుభదర్శనా। త
థేత్యువాచ సుప్రీతా రామమక్లిష్టకారిణం॥ ౧౪॥ ఏవముక్తస్తు వచనం రామో ధర్మభృతాం వరః । భూయస్తామబ్రవీద్వా

కౌసల్యాం మాతరం భృశదుఃఖితాం॥౧౫॥మయా చైవ భవత్యా చ కర్తవ్యం వచనం పితుః। రాజా భర్తా గురుశ్శ్రేష్ఠస్సర్వేషామీ
శ్వరః ప్రభుః॥౧౬॥ ఇమానితు మహారణ్యే విహృత్య నవ పంచ చ । వర్షాణి పరమప్రీతస్స్థాస్యామి వచనే తవ॥ ౧౭॥ ఏవము
క్తా ప్రియం పుత్రం బాష్పపూర్ణాననా తదా। ఉవాచ పరమార్తా తు కౌసల్యా పుత్రవత్సలా ॥ ౧౮ ॥ ఆసాం రామ సపత్నీ
నాం వస్తుం మధ్యే న మే క్షమం। నయ మామపి కాకుత్స్థ వనం వన్యాం మృగీం యథా॥ యది తే గమనే బుద్ధిః కృతా పితురపేక్ష
యా॥ ౧౯॥ తాం తథా రుదతీం రామో రుదన్వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౦ ॥ జీవంత్యా హి స్త్రియా భర్తా దైవతం ప్రభురేవ
చ। భవత్యా మమ చైవాద్య రాజా ప్రభవతి ప్రభుః॥ ౨౧॥ న హ్యనాథా వయం రాజ్ఞా లోకనాథేన ధీమతా। భరతశ్చాపి ధ
ర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః॥ భవతీమనువర్తేత స హి ధర్మరతస్సదా॥౨౨॥ యథా మయి తు నిష్క్రాంతే పుత్రశో
కేన పార్థివః॥ శ్రమం నావాప్నుయాత్కించిదప్రమత్తా తథా కురు॥ ౨౩॥ దారుణశ్చాప్యయం శోకో యథైనం న వినా
శయేత్ ॥ రాజ్ఞో వృద్ధస్య సతతం హితం చర సమాహితా॥ ౨౪॥ వ్రతోపవాసనిరతా యా నారీ పరమోత్తమా॥ భర్తా
రం నానువర్తేత సా తు పాపగతిర్భవేత్ । భర్తుశ్శుశ్రూషయా నారీ లభతే స్వర్గముత్తమం॥ అపి యా నిర్నమస్కారా
నివృత్తా దేవపూజనాత్ ॥ ౨౬॥ శుశ్రూషామేవ కుర్వీత భర్తుః ప్రియహితే రతా । ఏష ధర్మః పురా దృష్టో లోకే వేదే శ్రుతః
స్మృతః॥ ౨౭॥ అగ్నికార్యేషు చ సదా సుమనోభిశ్చ దేవతాః॥ పూజ్యాస్తే మత్కృతే దేవి బ్రాహ్మణాశ్చైవ సువ్రతాః ॥
౨౮॥ ఏవం కాలం ప్రతీక్షస్వ మమాగమనకాంక్షిణీ॥ నియతా నియతాహారా భర్తృశుశ్రూషణే రతా॥ ౨౯॥ ప్రాప్స్య
సే పరమం కామం మయి ప్రత్యాగతే సతి॥ యది ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో ధారయిష్యతి జీవితం ॥ ౩౦॥ ఏవముక్తా తు రామేణ బా
ష్పపర్యాకులేక్షణా॥ కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా రామం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩౧ ॥ గమనే సుకృతాం బుద్ధిం న తే శక్నోమి పు
త్రక॥ వినివర్తయితుం వీర నూనం కాలో దురత్యయః॥ ౩౨ ॥ గచ్ఛ పుత్ర త్వమేకాగ్రో భద్రం తేఽస్తు సదా విభో॥ పునస్త్వ
యి నివృత్తే తు భవిష్యామి గతక్లమా॥ ౩౩॥ ప్రత్యాగతే మహాభాగే కృతార్థే చరితవ్రతే ॥ పితురానృణ్యతాం ప్రాప్తే స్వ
ప్స్యే పరం సుఖం॥ ౩౪॥ కృతాంతస్య గతిః పుత్ర దుర్విభావ్యా సదా భువి ॥ యస్త్వాం సంచోదయతి మే వచ ఆచ్ఛిద్య
రాఘవ॥ ౩౫॥ గచ్ఛేదానీం మహాబాహో క్షేమేణ పునరాగతః॥ నందయిష్యసి మాం పుత్ర సామ్నా వాక్యేన చారుణా॥
౩౬॥ అపీదానీం స కాలస్స్యాద్వనాత్ ప్రత్యాగతం పునః॥ యత్త్వాం పుత్రక పశ్యేయం జటావల్కలధారిణం ॥ ౩౭॥
తథా హి రామం వనవాసనిశ్చితం సమీక్ష్య దేవీ పరమేణ చేతసా । ఉవాచ రామం శుభలక్షణం వచో బభూవ చ స్వస్త్యయ
నాభికాంక్షిణీ॥ ౩౮॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- చతుర్వింశస్సర్గః. ***************************

సాపనీయ తమాయాసముపస్పృశ్య జలం శుచి। చకార మాతా రామస్య మంగళాని మనస్వినీ॥ ౧॥ న శక్యసే వార
యితుం గచ్ఛేదానీం రఘూత్తమ । శీఘ్రం చ వినివర్తస్వ వర్తస్వ చ సతాం క్రమే॥ ౨॥ యం పాలయసి ధర్మం త్వం ధృత్యా
చ నియమేన చ। స వై రాఘవశార్దూల ధర్మస్త్వామభిరక్షతు॥ ౩॥ యేభ్యః ప్రణమసే పుత్ర చైత్యేష్వాయతనేషు చ । తే చ
త్వామభిరక్షంతు వనే సహ మహర్షిభిః॥ ౪॥ యాని దత్తాని తేఽస్త్రాణి విశ్వామిత్రేణ ధీమతా । తాని త్వామభిరక్షంతు గు
ణైస్సముదితం సదా॥ ౫ ॥ పితృశుశ్రూషయా పుత్ర మాతృశుశ్రూషయా తథా । సత్యేన చ మహాబాహో చిరం జీవాభి
రక్షితః॥ ౬॥ సమిత్కుశపవిత్రాణి వేద్యశ్చాయతనాని చ। స్థండిలాని విచిత్రాణి శైలా వృక్షాః క్షుపా హ్రదాః॥ పతంగాః
పన్నగాస్సింహాస్త్వాం రక్షంతు నరోత్తమ॥ ౭॥ స్వస్తి సాధ్యాశ్చ విశ్వే చ మరుతశ్చ మహర్షయః ॥ స్వస్తి ధాతా విధా
తా చ స్వస్తి పూషా భగోఽర్యమా । లోకపాలాశ్చ తే సర్వే వాసవప్రముఖాస్తథా ॥ ఋతవశ్చైవ పక్షాశ్చ మాసాస్సం
వత్సరాః క్షపాః । దినాని చ ముహూర్తాశ్చ స్వస్తి కుర్వంతు తే సదా ॥౧౦ ॥ స్మృతిర్ధృతిశ్చ ధర్మశ్చ పాంతు త్వాం పుత్ర
సర్వతః ॥ ౧౦ ॥ స్కందశ్చ భగవాన్దేవస్సోమశ్చ సబృహస్పతిః ॥ సప్తర్షయో నారదశ్చ తే త్వాం రక్షంతు సర్వతః॥
౧౧॥ యాశ్చాపి సర్వతస్సిద్ధా దిశశ్చ సదిగీశ్వరాః॥ స్తుతా మయా వనే తస్మిన్ పాంతు త్వాం పుత్ర నిత్యశః ॥ ౧౨ ॥ శై
లాస్సర్వే సముద్రాశ్చ రాజా వరుణ ఏవ చ॥ ద్యౌరంతరిక్షం పృథివీ నద్యస్సర్వాస్తథైవ చ । నక్షత్రాణి చ సర్వాణి గ్రహా
శ్చ సహ దేవతాః॥ అహోరాత్రే తథా సంధ్యే పాంతు త్వాం వనమాశ్రితం॥ ౧౪ ॥ ఋతవశ్చైవ షట్పుణ్యా మాసా
స్సంవత్సరాస్తథా॥ కలాశ్చ కాష్ఠాశ్చ తథా తవ శర్మ దిశంతు తే॥ ౧౫॥ మహావనే విచరతో మునివేషస్య ధీమతః ॥ తవాది
త్యాశ్చ దైత్యాశ్చ భవంతు సుఖదాస్సదా॥ ౧౬ ॥ రాక్షసానాం పిశాచానాం రౌద్రాణాం క్రూరకర్మణాం ॥ క్రవ్యాదా
నాం చ సర్వేషాం మా భూత్ పుత్రక తే భయం॥ ౧౭॥ ప్లవగా వృశ్చికా దంశా మశకాశ్చైవ కాననే। సరీసృపాశ్చ కీటా
శ్చ మా భూవన్ గహనే తవ ॥ ౧౮ ॥ మహాద్విపాశ్చ సింహాశ్చ వ్యాఘ్రా ఋక్షాశ్చ దంష్ట్రిణః॥ మహిషాశ్శృంగిణో
రౌద్రా న తే ద్రుహ్యంతు పుత్రక॥౧౯॥ నృమాంసభోజనా రౌద్రా యే చాన్యే సత్త్వజాతయః॥ మా చ త్వాం హింసిషుః పు

త్రమయా సంపూజితాస్త్విహ ॥ ౨౦॥ అగమాస్తే శివాస్సంతు సిద్ధ్యంతు చ పరాక్రమాః । సర్వసంపత్తయే రామ స్వస్తి
మాన్గచ్ఛ పుత్రక ॥ ౨౧॥ స్వస్తి తేఽస్త్వాంతరిక్షేభ్యః పార్థివేభ్యః పునః పునః ॥ సర్వేభ్యశ్చైవ దేవేభ్యో యే చ తే
పరిపంథినః॥ ౨౨॥ గురుస్సోమశ్చ సూర్యశ్చ ధనదోఽథ యమస్తథా॥ పాంతు త్వామర్చితా రామ దండకారణ్యవాసినం ॥
౨౩॥ అగ్నిర్వాయుస్తథా ధూమో మంత్రాశ్చర్షిముఖాచ్చ్యుతాః ॥ ఉపస్పర్శనకాలే తు పాంతు త్వాం రఘునందన ॥
౨౪॥ సర్వలోకప్రభుర్బ్రహ్మా భూతభర్తా తథర్షయః॥ యే చ శేషాస్సురాస్తే త్వాం రక్షంతు వనవాసినం॥ ౨౫॥ ఇ
తి మాల్యైస్సురగణాన్గంధైశ్చాపి యశస్వినీ॥ స్తుతిభిశ్చానురూపాభిరానర్చాయతలోచనా ॥ ౨౬॥ జ్వలనం సము
పాదాయ బ్రాహ్మణేన మహాత్మనా ॥ హావయామాస విధినా రామమంగళకారణాత్ ॥ ౨౭॥ ఘృతం శ్వేతాని మా
ల్యాని సమిధశ్శ్వేతసర్షపాన్ ॥ ఉపసంపాదయామాస కౌసల్యా పరమాంగనా ॥ ౨౮॥ ఉపాధ్యాయస్స విధి
నా హుత్వా శాంతిమనామయం ॥ హుతహవ్యావశేషేణ బాహ్యం బలిమకల్పయత్ ॥ ౨౯॥ మధుదధ్యక్షతఘృతైః
స్స్వస్తివాచ్య ద్విజాంస్తతః॥ వాచయామాస రామస్య వనే స్వస్త్యయనక్రియాః ॥ ౩౦॥ తతస్తస్మై ద్విజేంద్రాయ
రామమాతా యశస్వినీ॥ దక్షిణాం ప్రదదౌ కామ్యాం రాఘవం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౩౧॥ యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వదే
వనమస్కృతే॥ వృత్రనాశే సమభవత్తత్తే భవతు మంగళం ॥ ౩౨॥ యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతాకల్పయత్పురా ॥ అ
మృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగళం॥ ౩౩॥ అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్ ॥ అదితిర్మం
గళం ప్రాదాత్తత్తే భవతు మంగళం॥ ౩౪॥ త్రీన్విక్రమాన్ప్రక్రమతో విష్ణోరమితతేజసః ॥ యదాసీన్మంగళం రామ త
త్తే భవతు మంగళం॥ ౩౫॥ ఋతవస్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశశ్చ తే ॥ మంగళాని మహాబాహో దిశంతు శుభమం
గళాః॥ ౩౬॥ ఇతి పుత్రస్య శేషాంశ్చ కృత్వా శిరసి భామినీ ॥ గంధైశ్చాపి సమాలభ్య రామమాయతలోచనా। ఓషధీం
చాపి సిద్ధార్థాం విశల్యకరణీం శుభాం॥ చకార రక్షాం కౌసల్యా మంత్రైరభిజజాప చ॥ ౩౮॥ ఉవాచాతిప్రహృష్టేవ సా
దుఃఖవశవర్తినీ॥ వాఙ్మాత్రేణ న భావేన వాచా సంసజ్జమానయా॥ ౩౯॥ ఆనమ్య మూర్ధ్ని చాఘ్రాయ పరిష్వజ్య యశస్వి
నీ॥ అవదత్ పుత్ర సిద్ధార్థో గచ్ఛ రామ యథాసుఖం॥ ౪౦॥ అరోగం సర్వసిద్ధార్థమయోధ్యాం పునరాగతం। పశ్యామి త్వాం
సుఖం వత్స సుస్థితం రాజవర్త్మని॥ ౪౧॥ ప్రణష్టదుఃఖసంకల్పా హర్షవిద్యోతితాననా। ద్రక్ష్యామి త్వాం వనాత్ప్రాప్తం
పూర్ణచంద్రమివోదితం॥ ౪౨॥ భద్రాసనగతం రామ వనవాసాదిహాగతం। ద్రక్ష్యామి చ పునస్త్వాం తు తీర్ణవంతం పితు
ర్వచః॥ ౪౩॥ మంగళైరుపసంపన్నో వనవాసాదిహాగతః। వధ్వా మమ చ నిత్యం త్వం కామాన్సంవర్ధయాహి భో॥ ౪౪॥
మయార్చితా దేవగణాశ్శివాదయో మహర్షయో భూతమహాసురోరగాః। అభిప్రయాతస్య వనం చిరాయ తే హితాని కాం
క్షంతు దిశశ్చ రాఘవ ॥ ౪౫॥ ఇతీవ చాశ్రుప్రతిపూర్ణలోచనా సమాప్య చ స్వస్త్యయనం యథావిధి । ప్రదక్షిణం చైవ
చకార రాఘవం పునః పునశ్చాపి నిపీడ్య సస్వజే ॥ ౪౬॥ తథా చ దేవ్యా స కృతప్రదక్షిణో నిపీడ్య మాతుశ్చరణౌ పునః పు
నః। జగామ సీతానిలయం మహాయశాస్స రాఘవః ప్రజ్వలితస్స్వయా శ్రియా॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచ
వింశస్సర్గః.************** అభివాద్య చ కౌసల్యాం రామస్సంప్రస్థితో వనం । కృతస్వస్త్యయనో మాత్రా ధర్మి
ష్ఠే వర్త్మని స్థితః॥ విరాజయన్రాజసుతో రాజమార్గం నరైర్వృతం। హృదయాన్యామమంథేవ జనస్య గుణవత్తయా॥
౨॥ వైదేహీ చాపి తత్సర్వం న శుశ్రావ తపస్వినీ। తదేవ హృది తస్యాశ్చ యౌవరాజ్యాభిషేచనం॥ ౩॥ దేవకార్యం స్వయం
కృత్వా కృతజ్ఞా హృష్టచేతనా। అభిజ్ఞా రాజధర్మాణాం రాజపుత్రం ప్రతీక్షతే ॥ ౪ ॥ ప్రవివేశాథ రామస్తు స్వం వేశ్మ సువి
భూషితం। ప్రహృష్టజనసంపూర్ణం హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః॥ ౫॥ అథ సీతా సముత్పత్య వేపమానా చ తం పతిం। అపశ్య
చ్ఛోకసంతప్తం చింతావ్యాకులితేంద్రియం ॥ ౬॥ తాం దృష్ట్వా స హి ధర్మాత్మా న శశాక మనోగతం। తం శోకం రాఘవస్సో
ఢుం తతో వివృతతాం గతః॥ ౭॥ వివర్ణవదనం దృష్ట్వా తం ప్రస్విన్నమమర్షణం । ఆహ దుఃఖాభిసంతప్తా కిమిదానీమిదం ప్ర
భో॥ ౮॥ అద్య బార్హస్పతః శ్రీమాన్యుక్తః పుష్యో ను రాఘవ । ప్రోచ్యతే బ్రాహ్మణైః ప్రాజ్ఞైః కేన త్వమసి దుర్మనాః॥
౯॥ న తే శతశలాకేన జలఫేననిభేన చ। ఆవృతం వదనం వల్గు ఛత్రేణాభివిరాజతే॥ ౧౦॥ వ్యజనాభ్యాం చ ముఖ్యాభ్యాం శత
పత్రనిభేక్షణం। చంద్రహంసప్రకాశాభ్యాం వీజ్యతే న తవాననం॥ ౧౧॥ వాగ్మినో వందినశ్చాపి ప్రహృష్టాస్త్వాం నరర్షభ। స్తు
వంతో నాత్ర దృశ్యంతే మంగళైస్సూతమాగధాః ॥ ౧౨ ॥ న తే క్షౌద్రం చ దధి చ బ్రాహ్మణా వేదపారగాః । మూర్ధ్ని
మూర్ధాభిషిక్తస్య దదతి స్మ విధానతః ॥ ౧౩॥ న త్వాం ప్రకృతయస్సర్వాః శ్రేణీముఖ్యాశ్చ భూషితాః। అనువ్రజితుమిచ్ఛం
తి పౌరజానపదాస్తథా॥ ౧౪॥ చతుర్భిర్వేగసంపన్నైర్హయైః కాంచనభూషితైః । ముఖ్యః పుష్యరథో యుక్తః కిం న గచ్ఛ
తి తేఽగ్రతః॥ ౧౫॥ న హస్తీ చాగ్రతః శ్రీమాంస్తవ లక్షణపూజితః। ప్రయాణే లక్ష్యతే వీర కృష్ణమేఘగిరిప్రభః ॥ ౧౬॥ నచ

కాంచనచిత్రం తేపశ్యామిప్రియదర్శన। భద్రాసనంపురస్కృత్యయాంతంవీరపురస్కృతం ॥ ౧౭॥ అభిషేకోయథాస
జ్జఃకిమిదానీమిదంతవ। అపూర్వోముఖవర్ణశ్చనప్రహర్షశ్చలక్ష్యతే॥౧౮॥ఇతీవవిలపంతీంతాంప్రోవాచరఘునందనః।
సీతేతత్రభవాంస్తాతఃప్రవ్రాజయతిమాంవనం॥౧౯॥కులేమహతిసంభూతేధర్మజ్ఞేధర్మచారిణి। శృణుజానకియేనేదం
క్రమేణాభ్యాగతంమమ ॥ ౨౦ ॥ రాజ్ఞాసత్యప్రతిజ్ఞేనపిత్రాదశరథేనచ । కైకేయ్యైమమమాత్రేతుపురాదత్తౌమహా
వరౌ॥౨౧॥ తయాద్యమమసజ్జేస్మిన్నభిషేకేనృపోద్యతే।ప్రచోదితస్ససమయోధర్మేణప్రతినిర్జితః॥ ౨౨॥చతుర్దశ
హివర్షాణివస్తవ్యందండకేమయా। పిత్రామేభరతశ్చాపియౌవరాజ్యేనియోజితః ॥ సోహంత్వామాగతోద్రష్టుం ప్ర
స్థితోవిజనంవనం॥౨౩॥ భరతస్యసమీపేతునాహంకథ్యఃకదాచన॥౨౪॥ఋద్ధియుక్తాహిపురుషానసహంతేపరస్తవం।
తస్మాన్నతేగుణాఃకథ్యాభరతస్యాగ్రతోమమ॥౨౫॥ నాపిత్వంతేనభర్తవ్యావిశేషేణకదాచన। అనుకూలతయాశక్యం
సమీపేతస్యవర్తితుం ॥ ౨౬ ॥ తస్మైదత్తంనృపతినాయౌవరాజ్యంసనాతనం । సప్రసాద్యస్త్వయాసీతే నృపతిశ్చ
విశేషతః॥౨౭॥ అహంచాపిప్రతిజ్ఞాంతాంగురోస్సమనుపాలయన్। వనమద్యైవయాస్యామిస్థిరాభవమనస్వినీ ॥ ౨౮॥
యాతేచమయికల్యాణివనంమునినిషేవితం। వ్రతోపవాసపరయాభవితవ్యంత్వయానఘే॥౨౯॥కాల్యముత్థాయదేవా
నాంకృత్వాపూజాంయథావిధి। వందితవ్యోదశరథఃపితామమనరేశ్వరః॥౩౦॥ మాతాచమమకౌసల్యావృద్ధాసంతా
పకర్శితా। ధర్మమేవాగ్రతఃకృత్వాత్వత్తస్సంమానమర్హతి॥౩౧॥ వందితవ్యాశ్చతేసర్వాయాశ్శేషామమమాతరః।
స్నేహప్రణయసంభోగైస్సమాహిమమమాతరః ॥ ౩౨॥ భ్రాతృపుత్రసమౌచాపిద్రష్టవ్యౌచవిశేషతః।త్వయాభరత
శత్రుఘ్నౌప్రాణైఃప్రియతరౌమమ ॥ ౩౩ ॥ విప్రియంనచకర్తవ్యంభరతస్యకదాచన। సహిరాజాప్రభుశ్చైవదేశ
స్యచకులస్యచ॥౩౪॥ ఆరాధితాహిశీలేనప్రయత్నైశ్చోపసేవితాః । రాజానస్సంప్రసీదంతిప్రకుప్యంతివిపర్యయే॥ ౩౫॥
ఔరసానపిపుత్రాన్హిత్యజంత్యహితకారిణః। సమర్థాన్సంప్రగృహ్ణంతిజనానపినరాధిపాః॥ ౩౬॥సాత్వంవసేహక
ల్యాణిరాజ్ఞస్సమనువర్తినీ।భరతస్యరతాధర్మేసత్యవ్రతపరాయణా॥౩౭॥అహంగమిష్యామిమహావనంప్రియేత్వయా
హివస్తవ్యమిహైవభామిని। యథావ్యలీకంకురుషేనకస్యచిత్తథాత్వయాకార్యమిదంవచోమమ॥౩౮॥ఇతిశ్రీమదయో
ధ్యాకాండే-షడ్వింశస్సర్గః.****************** ఏవముక్తాతువైదేహీ ప్రియార్హాప్రియవాదినీ।ప్రణయా
దేవసంక్రుద్ధాభర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥౧॥ కిమిదంభాషసేరామవాక్యంలఘుతయాధ్రువం। త్వయాయదపహాస్యం మే
శ్రుత్వానరవరాత్మజ॥(వీరాణాంరాజపుత్రాణాంశస్త్రాస్త్రవిదుషాంనృప । అనర్హమయశస్యంచనశ్రోతవ్యంత్వయే
రితం) ॥ ౨॥ ఆర్యపుత్రపితామాతాభ్రాతాపుత్రస్తథాస్నుషా । స్వానిపుణ్యానిభుంజానాస్స్వంస్వంభాగ్యముపాస
తే ॥౩॥ భర్తుర్భాగ్యంతుభార్యైకాప్రాప్నోతిపురుషర్షభ । అతశ్చైవాహమాదిష్టావనేవస్తవ్యమిత్యపి॥౪॥నపితా
నాత్మజోనాత్మానమాతానసఖీజనః। ఇహప్రేత్యచనారీణాంపతిరేకోగతిస్సదా॥ ౫॥ యదిత్వంప్రస్థితోదుర్గంవనమద్య
ద్యైవరాఘవ। అగ్రతస్తేగమిష్యామిమృద్నంతీకుశకంటకాన్॥౬॥ ఈర్ష్యారోషౌబహిష్కృత్యభుక్తశేషమివోదకం।
నయమాంవీరవిస్రబ్ధఃపాపంమయినవిద్యతే॥౭॥ ప్రాసాదాగ్రైర్విమానైర్వావైహాయసగతేనవా।సర్వావస్థాగతా
భర్తుఃపాదచ్ఛాయావిశిష్యతే ॥ ౮॥ అనుశిష్టాస్మిమాత్రాచపిత్రాచవివిధాశ్రయం। నాస్మిసంప్రతివక్తవ్యావర్తితవ్యం
యథామయా॥౯॥అహందుర్గంగమిష్యామివనంపురుషవర్జితం। నానామృగగణాకీర్ణంశార్దూలవృకసేవితం ॥ ౧౦॥
సుఖంవనేనివత్స్యామియథైవభవనేపితుః। అచింతయంతీత్రీన్లోకాన్చింతయంతీపతివ్రతం॥ ౧౧॥ శుశ్రూషమాణా
తేనిత్యంనియతాబ్రహ్మచారిణీ। సహరంస్యేత్వయావీరవనేషుమధుగంధిషు॥ ౧౨॥ త్వంహిశక్తోవనేకర్తుంరామసంపరి
పాలనం। అన్యస్యాపిజనస్యేహకింపునర్మమమానద॥౧౩॥ సహత్వయాగమిష్యామివనమద్యనసంశయః।నాహంశక్యా
మహాభాగనివర్తయితుముద్యతా॥౧౪॥ ఫలమూలాశనానిత్యంభవిష్యామినసంశయః ।నతేదుఃఖంకరిష్యామినివసంతీస
హత్వయా॥౧౫॥ఇచ్ఛామిసరితశ్శైలాన్పల్వలానివనానిచ । ద్రష్టుంసర్వత్రనిర్భీతాత్వయానాథేనధీమతా ॥ ౧౬ ॥
హంసకారండవాకీర్ణాఃపద్మినీస్సాధుపుష్పితాః। ఇచ్ఛేయంసుఖినీద్రష్టుంత్వయావీరేణసంగతా॥ ౧౭॥ అభిషేకంకరి
ష్యామితాసునిత్యంయతవ్రతా। సహత్వయావిశాలాక్షరంస్యేపరమనందినీ ॥ ౧౮ ॥ ఏవంవర్షసహస్రాణాంశతంవా
హంత్వయాసహ।వ్యతిక్రమంనవేత్స్యామిస్వర్గోపినహిమేమతః॥౧౯॥ స్వర్గేపిచవినావాసోభవితాయదిరాఘవ।
త్వయామమనరవ్యాఘ్రనాహంతమపిరోచయే॥౨౦॥ అహంగమిష్యామివనంసుదుర్గమంమృగాయుతంవానరవారణ
ణైర్యుతం। వనేనివత్స్యామియథాపితుర్గృహేతవైవపాదావుపగృహ్యసంయతా॥ ౨౧॥ అనన్యభావామనురక్తచేత
సంత్వయావియుక్తాంమరణాయనిశ్చితాం। నయస్వమాంసాధుకురుష్వయాచనాంనతేమయాతోగురుతాభవిష్యతి ॥

౨౨॥ తథాబ్రువాణామపిధర్మవత్సలోనచస్మసీతాంనృవరోనినీషతి। ఉవాచచైనాంబహుసన్నివర్తనేవనేనివాసస్య
చదుఃఖితాంప్రతి॥౨౩॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తవింశస్సర్గః. ***************************
సఏవంబ్రువతీంసీతాంధర్మజ్ఞోధర్మవత్సలః। ననేతుంకురుతేబుద్ధింవనేదుఃఖానిచింతయన్॥ ౧॥ సాంత్వయిత్వా
పునస్తాంతుబాష్పదూషితలోచనాం।నివర్తనార్థేధర్మాత్మావాక్యమేతదువాచహ॥ ౨॥ సీతేమహాకులీనాసిధర్మేచనిర
తాసదా।ఇహాచరస్వధర్మంత్వంమాయథామనసస్సుఖం ॥ ౩ ॥ సీతేయథాత్వాంవక్ష్యామితథాకార్యంత్వయాబలే।
వనేదోషాహిబహవోవదతస్తాన్నిబోధమే॥౪॥సీతేవిముచ్యతామేషావనవాసకృతామతిః। బహుదోషంహికాంతారం
వనమిత్యభిధీయతే॥౫॥ హితబుద్ధ్యాఖలువచోమయైతదభిధీయతే। సదాసుఖంనజానామిదుఃఖమేవసదావనం॥ ౬॥గిరిని
ర్ఝరసంభూతాగిరికందరవాసినాం। సింహానాంనినదాదుఃఖాశ్శ్రోతుందుఃఖమతోవనం॥౭॥క్రీడమానాశ్చవిస్రబ్ధా
మత్తాశ్శూన్యేమహామృగాః। దృష్ట్వాసమభివర్తంతేసీతేదుఃఖమతోవనం॥ ౮ ॥సగ్రాహాస్సరితశ్చైవపంకవత్యశ్చదు
స్తరాః। మత్తైరపిగజైర్నిత్యమతోదుఃఖతరంవనం॥౯॥ లతాకంటకసంకీర్ణాఃకృకవాకూపనాదితాః।నిరపాశ్చసుదుర్గా
శ్చమార్గాదుఃఖమతోవనం॥౧౦॥ సుప్యతేపర్ణశయ్యాసుస్వయంభగ్నాసుభూతలే। రాత్రిషుశ్రమఖిన్నేనతస్మాద్దుః
ఖతరంవనం॥౧౧॥ అహోరాత్రంచసంతోషఃకర్తవ్యోనియతాత్మనా।ఫలైర్వృక్షావపతితైస్సీతేదుఃఖమతోవనం॥
౧౨॥ ఉపవాసశ్చకర్తవ్యోయథాప్రాణేనమైథిలి। జటాభారశ్చకర్తవ్యోవల్కలాంబరధారిణా॥ ౧౩॥ దేవతానాం
పితౄణాంచకర్తవ్యంవిధిపూర్వకం। ప్రాప్తానామతిథీనాంచనిత్యశఃప్రతిపూజనం ॥ ౧౪ ॥ కార్యస్త్రిరభిషేకశ్చ
కాలేకాలేచనిత్యశః। చరతానియమేనైవతస్మాద్దుఃఖతరంవనం ॥ ౧౫॥ ఉపహారశ్చకర్తవ్యఃకుసుమైస్స్వయమాహృ
తైః। ఆర్షేణవిధినావేద్యాంబాలేదుఃఖమతోవనం॥ ౧౬॥ యథాలబ్ధేనసంతోషఃకర్తవ్యస్తేనమైథిలి। యథాహారై
ర్వనచరైర్నిత్యందుఃఖమతోవనం॥ ౧౭॥ అతీవవాతాస్తిమిరంబుభుక్షాచాత్రనిత్యశః ।భయానిచమహాంత్యత్రతతో
దుఃఖతరంవనం॥ ౧౮ ॥ సరీసృపాశ్చబహవోబహురూపాశ్చభామిని। చరంతిపృథివీందర్పాత్తతోదుఃఖతరంవనం॥
౧౯॥నదీనిలయనాస్సర్పానదీకుటిలగామినః। తిష్ఠంత్యావృత్యపంథానంతతోదుఃఖతరంవనం ॥ ౨౦॥ పతంగావృశ్చికాః
కీటాదంశాశ్చమశకైస్సహ। బాధంతేనిత్యమబలేసర్వందుఃఖమతోవనం॥ ౨౧॥ ద్రుమాఃకంటకినశ్చైవకుశకాశాశ్చ
భామిని। వనేవ్యాకులశాఖాగ్రాస్తేనదుఃఖతరంవనం॥౨౨॥కాయక్లేశాశ్చబహవోభయానివివిధానిచ । అరణ్యవాసే
వసతోదుఃఖమేవతతోవనం॥ ౨౩॥ క్రోధలోభౌవిమోక్తవ్యౌకర్తవ్యాతపసేమతిః । నభేతవ్యంచభేతవ్యేనిత్యందుః
ఖమతోవనం॥ ౨౪॥ తదలంతేవనంగత్వాక్షమంనహివనంతవ। విమృశన్నిహపశ్యామిబహుదోషతరంవనం॥౨౫॥వనం
తునేతుంనకృతామతిస్తదాబభూవరామేణయదామహాత్మనా। నతస్యసీతావచనంచకారతత్తతోబ్రవీద్రామమిదంసు
దుఃఖితా॥౨౬॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.***************************
ఏతత్తువచనంశ్రుత్వాసీతారామస్యదుఃఖితా । ప్రసక్తాశ్రుముఖీమందమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ యేత్వ
యాకీర్తితాదోషావనేవస్తవ్యతాంప్రతి। గుణానిత్యేవతాన్విద్ధితవస్నేహపురస్కృతాన్ ॥ ౨ ॥ మృగాస్సింహాగ
జాశ్చైవశార్దూలాశ్శరభాస్తథా । పక్షిణస్సృమరాశ్చైవయేచాన్యేవనచారిణః॥ అదృష్టపూర్వరూపత్వాత్స
ర్వేతేతవరాఘవ। రూపందృష్ట్వాపసర్పేయుర్భయేసర్వేహిబిభ్యతి॥ ౪ ॥ త్వయాచసహగంతవ్యంమయాగురుజనా
జ్ఞయా। త్వద్వియోగేనమేరామత్యక్తవ్యమిహజీవితం ॥ ౫॥ నచమాంత్వత్సమీపస్థామపిశక్నోతిరాఘవ । సురాణా
మీశ్వరశ్శక్రఃప్రధర్షయితుమోజసా ॥ ౬ ॥ పతిహీనాతుయానారీనసాశక్ష్యతిజీవితుమ్। కామమేవంవిధంరామత్వ
యామమవిదర్శితం॥౭॥ అథచాపిమహాప్రాజ్ఞబ్రాహ్మణానాంమయాశ్రుతం । పురాపితృగృహేసత్యంవస్తవ్యంకి
లమేవనే॥౮॥ లక్షణిభ్యోద్విజాతిభ్యఃశ్రుత్వాహంవచనంపురా। వనవాసకృతోత్సాహానిత్యమేవమహాబల॥౯॥ ఆదే
శోవనవాసస్యప్రాప్తవ్యస్సమయాకిల ।సాత్వయాసహతత్రాహంయాస్యామిప్రియనాన్యథా ॥ ౧౦ ॥ కృతాదే
శాభవిష్యామిగమిష్యామిసహత్వయా। కాలశ్చాయంసముత్పన్నస్సత్యవాగ్భవతుద్విజః॥ ౧౧ ॥ వనవాసేహిజానామి
దుఃఖానిబహుధాకిల। ప్రాప్యంతేనియతంవీరపురుషైరకృతాత్మభిః ॥ ౧౨॥ కన్యయాచపితుర్గేహేవనవాసశ్శ్రుతో
మయా । భిక్షిణ్యాస్సాధువృత్తాయామమమాతురిహాగ్రతః ॥ ప్రసాదితశ్చవైపూర్వంత్వంవైబహువిధంప్రభో । గ
మనంవనవాసస్యకాంక్షితంహిసహత్వయా॥౧౪॥కృతక్షణాహంభద్రంతేగమనంప్రతిరాఘవ । వనవాసస్యశూరస్య
చర్యాహిమమరోచతే ॥ ౧౫ ॥ శుద్ధాత్మన్ప్రేమభావాద్ధిభవిష్యామివికల్మషా । భర్తారమనుగచ్ఛంతీభర్తాహి
మమదైవతం॥౧౬॥ ప్రేత్యభావేహికల్యాణస్సంగమోమేసహత్వయా॥ ౧౭॥శ్రుతిర్హిశ్రూయతేపుణ్యాబ్రాహ్మ

ణానాం యశస్వినాం ॥ ఇహలోకే చ పితృభిర్యా స్త్రీ యస్య మహామతే । అద్భిర్దత్తా స్వధర్మేణ ప్రేత్యభావేపి తస్య
సా ॥౧౮॥ ఏవమస్మాత్స్వకాం నారీం సువృత్తాం హి పతివ్రతామ్ । నాభిరోచయసే నేతుం త్వం మాం కేనేహ హేతునా ॥౧౯॥
భక్తాం పతివ్రతాం దీనాం మాం సమాం సుఖదుఃఖయోః । నేతుమర్హసి కాకుత్స్థ సమానసుఖదుఃఖినీమ్ ॥ ౨౦ ॥ య
ది మాం దుఃఖితామేవం వనం నేతుం న చేచ్ఛసి । విషమగ్నిం జలం వాహమాస్థాస్యే మృత్యుకారణాత్ ॥౨౧॥ ఏవం బహువి
ధం తం సా యాచతే గమనం ప్రతి । నానుమేనే మహాబాహుస్తాం నేతుం విజనం వనమ్ ॥౨౨॥ ఏవముక్త్వా తు సా చింతాం మైథిలీ
సముపాగతా । స్నాపయంతీవ గాముష్ణైరశ్రుభిర్నయనచ్యుతైః ॥౨౩॥ చింతయంతీం తథా తాం తు నివర్తయితుమా
త్మవాన్ । తామ్రోష్ఠీం స తదా సీతాం కాకుత్స్థో బహ్వసాంత్వయత్ ॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనత్రింశ
స్సర్గః.*************** సాంత్వ్యమానా తు రామేణ మైథిలీ జనకాత్మజా । వనవాసనిమిత్తాయ భర్తారమిద
మబ్రవీత్ ॥౧॥ సా తముత్తమసంవిగ్నా సీతా విపులవక్షసమ్ । ప్రణయాచ్చాభిమానాచ్చ పరిచిక్షేప రాఘవమ్ ॥౨॥ కిం త్వా
మన్యత వైదేహః పితా మే మిథిలాధిపః । రామ జామాతరం ప్రాప్య స్త్రియం పురుషవిగ్రహమ్ ॥౩॥ అనృతం బత లోకోయ
మజ్ఞానాద్యద్ధి వక్ష్యతి । తేజో నాస్తి పరం రామే తపతీవ దివాకరే ॥౪॥ కిం హి కృత్వా విషణ్ణస్త్వం కుతో వా భయమస్తి తే ।
యత్పరిత్యక్తుకామస్త్వం మామనన్యపరాయణామ్ ॥౫॥ ద్యుమత్సేనసుతం వీర సత్యవంతమనువ్రతామ్ । సావిత్రీమివ మాం
విద్ధి త్వమాత్మవశవర్తినీమ్ ॥౬॥ న త్వహం మనసాప్యన్యం ద్రష్టాస్మి త్వదృతేనఘ । త్వయా రాఘవ గచ్ఛేయం యథాన్యా కుల
పాంసనీ ॥౭॥ స్వయం తు భార్యాం కౌమారీం చిరమధ్యుషితాం సతీమ్ । శైలూష ఇవ మాం రామ పరేభ్యో దాతుమిచ్ఛసి ॥౮॥
యస్య పథ్యం చ రామాత్థ యస్య చార్థేవరుధ్యసే । త్వం తస్య భవ వశ్యశ్చ విధేయశ్చ సదానఘ ॥౯॥ స మామనాదాయ వ
నం న త్వం ప్రస్థాతుమర్హసి । తపో వా యది వారణ్యం స్వర్గో వా మే సహ త్వయా ॥౧౦॥ న చ మే భవితా తత్ర కశ్చిత్ప
థి పరిశ్రమః । పృష్ఠతస్తవ గచ్ఛంత్యా విహారశయనేష్వివ ॥౧౧॥ కుశకాశశరేషీకా యే చ కంటకినో ద్రుమాః । తూలాజి
నసమస్పర్శా మార్గే మమ సహ త్వయా ॥౧౨॥ మహావాతసముద్ధూతం యన్మాముపకరిష్యతి । రజో రమణ తన్మన్యే పరా
ర్ధ్యమివ చందనమ్ ॥౧౩॥ శాద్వలేషు యథా శిశ్యే వనాంతే వనగోచర । కుథాస్తరణతల్పేషు కిం స్యాత్సుఖతరం తతః ॥
౧౪॥ పత్రం మూలం ఫలం యత్త్వమల్పం వా యది వా బహు । దాస్యసి స్వయమాహృత్య తన్మేమృతరసోపమమ్ ॥౧౫॥ న మాతు
ర్న పితుస్తత్ర స్మరిష్యామి న వేశ్మనః । ఆర్తవాన్యుపభుంజానా పుష్పాణి చ ఫలాని చ ॥౧౬॥ న చ తత్ర గతః కించిద్ద్రష్టుమ
ర్హసి విప్రియమ్ । మత్కృతే న చ తే శోకో న భవిష్యామి దుర్భరా ॥౧౭॥ యస్త్వయా సహ స స్వర్గో నిరయో యస్త్వ
యా వినా । ఇతి జానన్ పరాం ప్రీతిం గచ్ఛ రామ మయా సహ ॥౧౮॥ అథ మామేవమవ్యగ్రాం వనం నైవ నయిష్యసి । విషమ
ద్యైవ పాస్యామి మా విశం ద్విషతాం వశమ్ ॥౧౯॥ పశ్చాదపి హి దుఃఖేన మమ నైవాస్తి జీవితమ్ । ఉజ్ఝితాయాస్త్వయా
నాథ తదైవ మరణం వరమ్ ॥౨౦॥ ఇమం హి సహితుం శోకం ముహూర్తమపి నోత్సహే । కిం పునర్దశ వర్షాణి త్రీణి చై
కం చ దుఃఖితా ॥౨౧॥ ఇతి సా శోకసంతప్తా విలప్య కరుణం బహు । చుక్రోశ పతిమాయస్తా భృశమాలింగ్య సస్వరమ్ ॥౨౨॥
సా విద్ధా బహుభిర్వాక్యైర్దిగ్ధైరివ గజాంగనా । చిరసన్నియతం బాష్పం ముమోచాగ్నిమివారణిః ॥౨౩॥ తస్యాః స్ఫటి
కసంకాశం వారి సంతాపసంభవమ్ । నేత్రాభ్యాం పరిసుస్రావ పంకజాభ్యామివోదకమ్ ॥౨౪॥ తచ్చైవామలచంద్రాభం
ముఖమాయతలోచనమ్ । పర్యశుష్యత బాష్పేణ జలోద్ధృతమివాంబుజమ్ ॥౨౫॥ తాం పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం విసంజ్ఞామి
వ దుఃఖితామ్ । ఉవాచ వచనం రామః పరివిశ్వాసయంస్తదా ॥౨౬॥ న దేవి తవ దుఃఖేన స్వర్గమప్యభిరోచయే । న హి మేస్తి
భయం కించిత్స్వయంభోరివ సర్వతః ॥౨౭॥ తవ సర్వమభిప్రాయమవిజ్ఞాయ శుభాననే । వాసం న రోచయేరణ్యే శక్తి
మానపి రక్షణే ॥౨౮॥ యత్సృష్టాసి మయా సార్ధం వనవాసాయ మైథిలి । న విహాతుం మయా శక్యా కీర్తిరాత్మవతా యథా ॥
౨౯॥ ధర్మస్తు గజనాసోరు సద్భిరాచరితః పురా । తం చాహమనువర్తేద్య యథా సూర్యం సువర్చలా ॥౩౦॥ న ఖల్వ
హం న గచ్ఛేయం వనం జనకనందిని । వచనం తన్నయతి మాం పితుః సత్యోపబృంహితమ్ ॥౩౧॥ ఏష ధర్మస్తు సుశ్రోణి పితుర్మా
తుశ్చ వశ్యతా । అతశ్చ తం వ్యతిక్రమ్య నాహం జీవితుముత్సహే ॥౩౨॥ అస్వాధీనం కథం దైవం ప్రకారైరభిరాధ్యతే । స్వాధీ
నం సమతిక్రమ్య మాతరం పితరం గురుమ్ ॥౩౩॥ యత్ర త్రయం త్రయో లోకాః పవిత్రం తత్సమం భువి । నాన్యదస్తి శుభాపాం
గే తేనేదమభిరాధ్యతే ॥౩౪॥ న సత్యం దానమానౌ వా న యజ్ఞాశ్చాప్తదక్షిణాః । తథా బలకరాః సీతే యథా సేవా పితు
ర్హితా ॥౩౫॥ స్వర్గో ధనం వా ధాన్యం వా విద్యాః పుత్రాః సుఖాని చ । గురువృత్త్యనురోధేన న కించిదపి దుర్లభమ్ ॥
దేవగంధర్వగోలోకాన్ బ్రహ్మలోకాంస్తథాపరాన్ । ప్రాప్నువంతి మహాత్మానో మాతాపితృపరాయణాః ॥౩౭॥ స
మా పితా యథా శాస్తి సత్యధర్మపథే స్థితః । తథా వర్తితుమిచ్ఛామి స హి ధర్మః సనాతనః ॥౩౮॥ మమ సన్నా మతిః సీ

తే త్వాం నేతుం దండకావనం। వసిష్యామీతి సా త్వం మామనుయాతుం సునిశ్చితా॥ ౩౯॥ సా హి సృష్టానవద్యాంగీ వనాయ
మదిరేక్షణే। అనుగచ్ఛస్వ మాం భీరు సహధర్మచరీ భవ ॥౪౦॥ సర్వథా సదృశం సీతే మమ స్వస్య కులస్య చ। వ్యవసాయ
మతిక్రాంతా కాంతే త్వమతిశోభనం ॥ ౪౧ ॥ ఆరభస్వ శుభశ్రోణి వనవాసక్షమాః క్రియాః। నేదానీం త్వదృతే సీతే
స్వర్గోఽపి మమ రోచతే॥౪౨॥ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ రత్నాని భిక్షుకేభ్యశ్చ భోజనం। దేహి చాశంసమానేభ్యః సంత్వరస్వ చ
మా చిరం॥౪౩॥ భూషణాని మహార్హాణి వరవస్త్రాణి యాని చ। రమణీయాశ్చ యే కేచిత్ క్రీడార్థాశ్చాప్యుపస్కరాః॥ శ
యనీయాని యానాని మమ చాన్యాని యాని చ। దేహి స్వభృత్యవర్గస్య బ్రాహ్మణానామనంతరం ॥ ౪౫ ॥ అనుకూలం తు సా
భర్తుర్జ్ఞాత్వా గమనమాత్మనః। క్షిప్రం ప్రముదితా దేవీ దాతుమేవోపచక్రమే॥ ౪౬ ॥ తతః ప్రహృష్టా ప్రతిపూర్ణమానసా
యశస్వినీ భర్తురవేక్ష్య భాషితం। ధనాని రత్నాని చ దాతుమంగనా ప్రచక్రమే ధర్మభృతాం మనస్వినీ॥ ౪౭ ॥ ఇతిశ్రీ
మదయోధ్యాకాండే-త్రింశస్సర్గః. ************** ఏవం శ్రుత్వా తు సంవాదం లక్ష్మణః పూర్వమాగతః । బా
ష్పపర్యాకులముఖః శోకం సోఢుమశక్నువన్ ॥ స భ్రాతుశ్చరణౌ గాఢం నిపీడ్య రఘునందనః । సీతామువాచాతియశా రా
ఘవం చ మహావ్రతం॥౨॥ యది గంతుం కృతా బుద్ధిర్వనం మృగగజాయుతం । అహం త్వానుగమిష్యామి వనమగ్రే ధనుర్ధ
రః॥ మయా సమేతోఽరణ్యాని బహూని విచరిష్యసి । పక్షిభిర్మృగయూథైశ్చ సంఘుష్టాని సమంతతః ॥౪॥ న దేవలోకాక్ర
మణం నామరత్వమహం వృణే। ఐశ్వర్యం వాపి లోకానాం కామయే న త్వయా వినా ॥౫॥ ఏవం బ్రువాణస్సౌమిత్రిర్వనవా
సాయ నిశ్చితః। రామేణ బహుభిస్సాంత్వైర్నిషిద్ధః పునరబ్రవీత్ ॥౬॥ అనుజ్ఞాతశ్చ భవతా పూర్వమేవ యదస్మ్యహం । కి
మిదానీం పునరిదం క్రియతే మే నివారణం॥ ౭ ॥ యదర్థం ప్రతిషేధో మే క్రియతే గంతుమిచ్ఛతః । ఏతదిచ్ఛామి విజ్ఞాతుం
సంశయో హి మమానఘ ॥౮॥ తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా రామో లక్ష్మణమగ్రతః । స్థితం ప్రాగ్గామినం వీరం యాచమానం కృ
తాంజలిం॥౯॥ స్నిగ్ధో ధర్మరతో వీరస్సతతం సత్పథే స్థితః । ప్రియః ప్రాణసమో వశ్యో భ్రాతా చాసి సఖా చ మే॥౧౦॥ మయా
ద్య సహ సౌమిత్రే త్వయి గచ్ఛతి తద్వనం। కో భరిష్యతి కౌసల్యాం సుమిత్రాం వా యశస్వినీం॥౧౧॥ అభివర్షతి కామైర్యః పర్జ
న్యః పృథివీమివ। స కామపాశపర్యస్తో మహాతేజా మహీపతిః॥౧౨॥ సా హి రాజ్యమిదం ప్రాప్య నృపస్యాశ్వపతేస్సుతా। దుఃఖి
తానాం సపత్నీనాం న కరిష్యతి శోభనం॥౧౩॥ న స్మరిష్యతి కౌసల్యాం సుమిత్రాం చ సుదుఃఖితాం । భరతో రాజ్యమాసాద్య
కైకేయ్యాం పర్యవస్థితః ॥ ౧౪॥ తామార్యాం స్వయమేవేహ రాజానుగ్రహణేన వా। సౌమిత్రే భర కౌసల్యాముక్తమర్థమి
మం చర॥౧౫॥ ఏవం మమ చ తే భక్తిర్భవిష్యతి సుదర్శితా। ధర్మజ్ఞ గురుపూజాయాం ధర్మశ్చాప్యతులో మహాన్॥౧౬॥ ఏవం కు
రుష్వ సౌమిత్రే మత్కృతే రఘునందన। అస్మాభిర్విప్రహీణాయా మాతుర్నో న భవేత్సుఖం॥౧౭॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మ
ణశ్శ్లక్ష్ణయా గిరా। ప్రత్యువాచ తదా రామం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదం॥౧౮॥ తవైవ తేజసా వీర భరతః పూజయిష్యతి। కౌస
ల్యాం చ సుమిత్రాం చ ప్రయతో నాత్ర సంశయః (యది దుష్టో నరశ్రేష్ఠ భరతో రాజ్యముత్తమం । ప్రాప్య దుర్మనసా వీర గ
ర్వేణ చ విశేషతః। తమహం దుర్మతిం క్రూరం వధిష్యామి న సంశయః। తత్పక్ష్యానపి తాన్ సర్వాన్ త్రైలోక్యమపి కిన్ను సా)
౧౯ ॥ కౌసల్యా బిభృయాదార్యా సహస్రమపి మద్విధాన్ । యస్యాస్సహస్రం గ్రామాణాం సంప్రాప్తముపజీవినాం ॥
౨౦॥ తదాత్మభరణే చైవ మమ మాతుస్తథైవ చ। పర్యాప్తా మద్విధానాం చ భరణాయ యశస్వినీ॥ ౨౧॥ కురుష్వ మామను
చరం వైధర్మ్యం నేహ విద్యతే। కృతార్థోఽహం భవిష్యామి తవ చార్థః ప్రకల్పతే ॥ ౨౨ ॥ ధనురాదాయ సశరం ఖనిత్రపి
టకాధరః। అగ్రతస్తే గమిష్యామి పంథానమనుదర్శయన్॥౨౩॥ ఆహరిష్యామి తే నిత్యం మూలాని చ ఫలాని చ। వన్యాని యా
ని చాన్యాని స్వాహారాణి తపస్వినాం ॥ ౨౪॥ భవాంస్తు సహ వైదేహ్యా గిరిసానుషు రంస్యతే । అహం సర్వం కరిష్యామి జా
గ్రతస్స్వపతశ్చ తే॥ ౨౫॥ రామస్త్వనేన వాక్యేన సుప్రీతః ప్రత్యువాచ తం । వ్రజాపృచ్ఛస్వ సౌమిత్రే సర్వమేవ సుహృ
జ్జనం॥౨౬॥ యే చ రాజ్ఞో దదౌ దివ్యే మహాత్మా వరుణస్స్వయం । జనకస్య మహాయజ్ఞే ధనుషీ రౌద్రదర్శనే॥ అభేద్యకవచే ది
వ్యే తూణీ చాక్షయసాయకౌ । ఆదిత్యవిమలాభౌ ద్వౌ ఖడ్గౌ హేమపరిష్కృతౌ ॥ సత్కృత్య నిహితం సర్వమేతదాచార్యస
ద్మని। స త్వమాయుధమాదాయ క్షిప్రమావ్రజ లక్ష్మణ ॥ ౨౯ ॥ స సుహృజ్జనమామంత్ర్య వనవాసాయ నిశ్చితః। ఇక్ష్వాకు
గురుమాగమ్య జగ్రాహాయుధముత్తమం ॥ ౩౦॥ తద్దివ్యం రాజశార్దూలసత్కృతం రాజభూషితం। రామాయ దర్శయామా
స సౌమిత్రిస్సర్వమాయుధం ॥ ౩౧॥ తమువాచాత్మవాన్ రామః ప్రీత్యా లక్ష్మణమాగతం। కాలే త్వయాగతస్సౌమ్య
కాంక్షితే మమ లక్ష్మణ॥౩౨॥ అహం ప్రదాతుమిచ్ఛామి యదిదం మామకం ధనం । బ్రాహ్మణేభ్యస్తపస్విభ్యస్త్వయా స
హ పరంతప ॥ ౩౩ ॥ వసంతీహ దృఢం భక్త్యా గురుషు ద్విజసత్తమాః । తేషామపి చ మే భూయస్సర్వేషాం చోపజీవినాం॥
౩౪ ॥ వసిష్ఠపుత్రం తు సుయజ్ఞమార్యం త్వమానయాశు ప్రవరం ద్విజానాం। అభిప్రయాస్యామి వనం సమస్తానభ్యర్చ్య

శహనవరాన్ ద్విజాతీన్ ॥ ౩౫ ॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండేఏకత్రింశస్సర్గః. ****************************
తతశ్శాసనమాజ్ఞాయ భ్రాతుశ్శుభతరం ప్రియం । గత్వా స ప్రవివేశాశు సుయజ్ఞస్య నివేశనం ॥ ౧ ॥ తం విప్రమ గ్న్యగారస్థం వన్దిత్వా లక్ష్మణో౽బ్రవీత్ । సఖే౽భ్యాగచ్ఛ పశ్య త్వం వేశ్మ దుష్కరకారిణః ॥ ౨ ॥ తతస్సన్ధ్యాముపాస్యాశు గత్వా సౌమిత్రిణా సహ । జుష్టం తత్ప్రావిశల్లక్ష్మ్యా రమ్యం రామనివేశనం ॥ ౩ ॥ తమాగతం వేదవిదం ప్రాంజలిస్సీతయా సహ । సుయజ్ఞమభిచక్రామ రాఘవో౽గ్నిమివార్చితం ॥ ౪ ॥ జాతరూపమయైర్ముఖ్యైరంగదైః కుండలైశ్శుభైః । సహేమ సూత్రైర్మణిభిః కేయూరైర్వలయైరపి ॥ అన్యైశ్చ రత్నైర్బహుభిః కాకుత్స్థః ప్రత్యపూజయత్ ॥ ౫ ॥ సుయజ్ఞం స తదోవాచ రామస్సీతాప్రచోదితః ॥ ౬ ॥హారంచ హేమసూత్రంచ భార్యాయై సౌమ్య హారయ । రశనాంచాధునా సీతా దాతుమిచ్ఛతి తే సఖే ॥ ౭ ॥అంగదాని విచిత్రాణి కేయూరాణి శుభాని చ । ప్రయచ్ఛతి సఖే తుభ్యం భార్యాయై గచ్ఛతీ వనం ॥ ౮ ॥పర్యంకమగ్ర్యాస్తరణం నానారత్నవిభూషితం । తమపీచ్ఛతి వైదేహీ ప్రతిష్ఠాపయితుం త్వయి ॥ ౯ ॥ నాగశ్శత్రుంజయో నామ మమ మాతులో౽యం దదౌ మమ । తం తే గజసహస్రేణ దదామి ద్విజపుంగవ ॥ ౧౦ ॥ఇత్యుక్తస్స హి రామేణ సుయజ్ఞః ప్రతిగృహ్య తత్ । రామలక్ష్మణసీతానాం ప్రయుయోజాశిషశ్శుభాః ॥ ౧౧ ॥అథ భ్రాతరమవ్యగ్రం ప్రియం రామః ప్రియంవదః । సౌమిత్రిం తమువాచేదం బ్రహ్మేవ త్రిదశేశ్వరం ॥ ౧౨ ॥అగస్త్యం కౌశికం చైవ తావుభౌ బ్రాహ్మణోత్తమౌ । అర్చయాహూయ సౌమిత్రే రత్నైస్సస్యమివాంబుభిః ॥ ౧౩ ॥తర్పయస్వ మహాబాహో గోసహస్రైశ్చ మానద । సువర్ణై రజతైశ్చైవ మణిభిశ్చ మహాధనైః ॥ ౧౪ ॥కౌసల్యాం చ య ఆశీర్భిర్భక్తః పర్యుపతిష్ఠతి । ఆచార్యస్తైత్తిరీయాణామభిరూపశ్చ వేదవిత్ ॥తస్య యానం చ దాసీశ్చ సౌమిత్రే సంప్రదాపయ । కౌశేయాని చ వస్త్రాణి యావత్తుష్యతి స ద్విజః ॥ ౧౫ ॥ సూతశ్చిత్రరథశ్చార్యస్సచివస్సుచిరోషితః । తోషయైనం మహార్హైశ్చ రత్నైర్వస్త్రైర్ధనైస్తథా ॥ పశుకాభిశ్చ సర్వాభిర్గవాం దశశతేన చ ॥ ౧౬ ॥యే చేమే కఠకాలాపా బహవో దండమాణవాః । నిత్యస్వాధ్యాయశీలత్వాన్నాన్యత్కుర్వంతి కించన ॥ అలసాస్స్వాదుకామాశ్చ మహతాం చాపి సమ్మతాః ॥ తేషామశీతియానాని రత్నపూర్ణాని దాపయ । శాలివాహసహస్రం చ ద్వే శతే భద్రకాంస్తథా ॥ వ్యంజనార్థం చ సౌమిత్రే గోసహస్రముపాకురు ॥ ౨౦ ॥ మేఖలీనాం మహాసంఘః కౌసల్యాం సముపస్థితః । తేషాం సహస్రం సౌమిత్రే ప్రత్యేకం సంప్రదాపయ । అంబా యథా చ సా నందేత్ కౌసల్యా మమ దక్షిణాం ॥ తథా ద్విజాతీంస్తాన్ సర్వాన్ లక్ష్మణార్చయ సర్వశః ॥ ౨౨ ॥ తతస్స పురుషవ్యాఘ్రస్తద్ధనం లక్ష్మణస్స్వయం । యథోక్తం బ్రాహ్మణేంద్రాణామదదాద్ధనదో యథా ॥ ౨౩ ॥ అథాబ్రవీద్బాష్పకలాంస్తిష్ఠతశ్చోపజీవినః । సంప్రదాయ బహుద్రవ్యమేకైకస్యోపజీవనం ॥ లక్ష్మణస్య చ యద్వేశ్మ గృహం చ యదిదం మమ । అశూన్యం కార్యమేకైకం యావదాగమనం మమ ॥ ౨౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా దుఃఖితం సర్వం జనం తముపజీవినం । ఉవాచేదం ధనాధ్యక్షం ధనమానీయతామితి ॥ ౨౬ ॥ తతో౽స్య ధనమాజహ్రుస్సర్వమేవోపజీవినః । స రాశిస్సుమహాంస్తత్ర దర్శనీయో హ్యదృశ్యత ॥ ౨౭ ॥తతస్స పురుషవ్యాఘ్రస్తద్ధనం సహలక్ష్మణః । ద్విజేభ్యో బాలవృద్ధేభ్యః కృపణేభ్యో హ్యదాపయత్ ॥ ౨౮ ॥ తత్రాసీత్ పింగలో గార్గ్యస్త్రిజటో నామ వై ద్విజః । ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ఫాలకుద్దాలలాంగలీ ॥ ౨౯ ॥ తం వృద్ధం తరుణీ భార్యా బాలానాదాయ దారకాన్ । అబ్రవీద్బ్రాహ్మణం వాక్యం దారిద్ర్యేణాభిపీడితా ॥ ౩౦ ॥ అపాస్య ఫాలం కుద్దాలం కురుష్వ వచనం మమ । రామం దర్శయ ధర్మజ్ఞం యది కించిదవాప్స్యసి ॥ ౩౧ ॥ స భార్యావచనం శ్రుత్వా శాటీమాచ్ఛాద్య దుశ్ఛదాం । స ప్రాతిష్ఠత పంథానం యత్ర రామనివేశనం ॥ ౩౨ ॥ భృగ్వంగిరససమం దీప్త్యా త్రిజటం జనసంసది । ఆపంచమాయాః కక్ష్యాయా నైనం కశ్చిదవారయత్ ॥ ౩౩ ॥ స రాజపుత్రమాసాద్య త్రిజటో వాక్యమబ్రవీత్ । నిర్ధనో బహుపుత్రో౽స్మి రాజపుత్ర మహాయశః । ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ప్రత్యవేక్షస్వ మామితి ॥ ౩౪ ॥ తమువాచ తతో రామః పరిహాససమన్వితం । గవాం సహస్రమప్యేకం న తు విశ్రాణితం మయా । పరిక్షిపసి దండేన యావత్తావదవాప్స్యసి ॥ ౩౬ ॥స శాటీం త్వరితః కట్యాం సంభ్రాంతః పరివేష్ట్య తాం । ఆవిధ్య దండం చిక్షేప సర్వప్రాణేన వేగితః ॥ ౩౭ ॥ స తీర్త్వా సరయూపారం దండస్తస్య కరాచ్చ్యుతః । గోవ్రజే బహుసాహస్రే పపాతోక్షణసన్నిధౌ ॥ ౩౮ ॥ తం పరిష్వజ్య ధర్మాత్మా ఆ తస్మాత్సరయూతటాత్ । ఆనయామాస తా గోపైస్త్రిజటాయాశ్రమం ప్రతి ॥ ౩౯ ॥ ఉవాచ చ తతో రామస్తం గార్గ్యమభిసాంత్వయన్ । మన్యుర్న ఖలు కర్తవ్యః పరిహాసో హ్యయం మమ ॥ ౪౦ ॥ఇదం హి తేజస్తవ యద్దురత్యయం తదేవ జిజ్ఞాసితుమిచ్ఛతా మయా । ఇమం భవానర్థమభిప్రచోదితో వృణీష్వ కిం చేదపరం వ్యవస్యతి ॥ ౪౧ ॥ బ్రవీమి సత్యేన న తే౽స్తి యంత్రణా ధనం హి యద్యన్మమ విప్రకారణాత్ । భవత్సు సమ్యక్ప్రతిపాదనేన తన్మయార్జితం ప్రీతియశస్కరం భవేత్ ॥ ౪౨ ॥తతస్స భార్యస్త్రిజటో మహామునిర్గవామనీకం ప్రతిగృహ్య మోదితః । యశోబలప్రీతిసుఖోపబృంహిణీస్త

దాశిషః ప్రత్యవదన్మహాత్మనః ॥ ౪౩॥ స చాపి రామః ప్రతిపూర్ణమానసో మహద్ధనం ధర్మబలైరుపార్జితం । నియో
జయామాస సుహృజ్జనే చిరాద్యథార్హసమ్మానవచః ప్రచోదితః ॥ ౪౪॥ ద్విజస్సుహృద్భృత్యజనోఽథవా తదా దరిద్రభి
క్షాచరణశ్చ యోఽభవత్ । న తత్ర కశ్చిన్న బభూవ తర్పితో యథార్హసమ్మాననదానసంభ్రమైః ॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీమదయో
ధ్యాకాండే - ద్వాత్రింశస్సర్గః. ************ దత్త్వా తు సహ వైదేహ్యా బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం బహు । జగ్మతుః పి
తరం ద్రష్టుం సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౧॥ తతో గృహీతే దుష్ప్రేక్ష్యే త్వశోభేతాం తదాయుధే । మాలాదామభిరాబద్ధే సీ
తయా సమలంకృతే ॥ ౨॥ తతః ప్రాసాదహర్మ్యాణి విమానశిఖరాణి చ । అధిరుహ్య జనశ్శ్రీమానుదాసీనో వ్యలోకయత్ ॥
౩॥ న హి రథ్యాస్స్మ శక్యంతే గంతుం బహుజనాకులాః । ఆరుహ్య తస్మాత్ప్రాసాదాన్దీనాః పశ్యంతి రాఘవం ॥ ౪॥ పదా
తిం వర్జితచ్ఛత్రం రామం దృష్ట్వా జనాస్తదా । ఊచుర్బహువిధా వాచశ్శోకోపహతచేతసః ॥ ౫॥ యం యాంతమను
యాతి స్మ చతురంగబలం మహత్ । తమేకం సీతయా సార్ధమనుయాతి స్మ లక్ష్మణః ॥ ౬॥ ఐశ్వర్యస్య రసజ్ఞస్సన్ కామినాం
చైవ కామదః । నేచ్ఛత్యేవానృతం కర్తుం పితరం ధర్మగౌరవాత్ ॥ ౭॥ యా న శక్యా పురా ద్రష్టుం భూతైరాకాశగైరపి ।
తామద్య సీతాం పశ్యంతి రాజమార్గగతా జనాః ॥ ౮॥ అంగరాగోచితాం సీతాం రక్తచందనసేవినీం । వర్షముష్ణం చ శీతం
చ నేష్యంత్యాశు వివర్ణతాం ॥ ౯॥ అద్య నూనం దశరథస్సత్త్వమావిశ్య భాషతే । న హి రాజా ప్రియం పుత్రం వివాసయితు
మిచ్ఛతి ॥ ౧౦॥ నిర్గుణస్యాపి పుత్రస్య కథం స్యాద్విప్రవాసనం । కిం పునర్యస్య లోకోఽయం జితో వృత్తేన కేవలం ॥ ౧౧॥ ఆనృ
శంస్యమనుక్రోశః శ్రుతం శీలం దమశ్శమః । రాఘవం శోభయంత్యేతే షడ్గుణాః పురుషోత్తమం ॥ ౧౨॥ తస్మాత్తస్యోపఘా
తేన ప్రజాః పరమపీడితాః । ఔదకానీవ సత్త్వాని గ్రీష్మే సలిలసంక్షయాత్ ॥ ౧౩॥ పీడయా పీడితం సర్వం జగదస్య జగత్ప
తేః । మూలస్యేవోపఘాతేన వృక్షః పుష్పఫలోపగః ॥ ౧౪॥ మూలం హ్యేష మనుష్యాణాం ధర్మసారో మహాద్యుతిః । పుష్పం
ఫలం చ పత్రం చ శాఖాశ్చాస్యేతరే జనాః ॥ ౧౫॥ తే లక్ష్మణ ఇవ క్షిప్రం సపత్న్యస్సహబాంధవాః । గచ్ఛంతమనుగచ్ఛా
మో యేన గచ్ఛతి రాఘవః ॥ ౧౬॥ ఉద్యానాని పరిత్యజ్య క్షేత్రాణి చ గృహాణి చ । ఏకదుఃఖసుఖా రామమనుగచ్ఛామ ధా
ర్మికం ॥ ౧౭॥ సముద్ధృతనిధానాని పరిధ్వస్తాజిరాణి చ । ఉపాత్తధనధాన్యాని హృతసారాణి సర్వశః ॥ రజసాభ్యవకీర్ణా
ని పరిత్యక్తాని దైవతైః । మూషకైః పరిధావద్భిరుద్బిలైరావృతాని చ ॥ అపేతోదకధూమాని హీనసంమార్జనాని చ । ప్రణ
ష్టబలికర్మేజ్యామంత్రహోమజపాని చ ॥ దుష్కాలేనేవ భగ్నాని భిన్నభాజనవంతి చ । అస్మత్త్యక్తాని వేశ్మాని కైకే
యీ ప్రతిపద్యతాం ॥ ౨౧॥ వనం నగరమేవాస్తు యేన గచ్ఛతి రాఘవః । అస్మాభిశ్చ పరిత్యక్తం పురం సంపద్యతాం వనం ॥ ౨౨
బిలాని దంష్ట్రిణస్సర్వే సానూని మృగపక్షిణః । త్యజంత్వస్మద్భయాద్భీతా గజాస్సింహా వనాన్యపి ॥ ౨౩॥ అస్మత్త్యక్తం ప్ర
పద్యంతాం సేవ్యమానం త్యజంతు చ ॥ ౨౪॥ తృణమాంసఫలాదానాం దేశం వ్యాళమృగద్విజం ॥ ప్రపద్యతాం హి కైకే
యీ సపుత్రా సహ బాంధవైః । రాఘవేణ వనే సర్వే సహ వత్స్యామ నిర్వృతాః ॥ ౨౫॥ ఇత్యేవం వివిధా వాచో నానాజన
సమీరితాః । శుశ్రావ రామః శ్రుత్వా చ న విచక్రేఽస్య మానసం ॥ ౨౬॥ స తు వేశ్మ పితుర్దూరాత్కైలాసశిఖరప్రభం ।
అభిచక్రామ ధర్మాత్మా మత్తమాతంగవిక్రమః ॥ ౨౭॥ వినీతవీరపురుషం ప్రవిశ్య తు నృపాలయం । దదర్శావస్థితం దీనం సు
మంత్రమవిదూరతః ॥ ౨౮॥ ప్రతీక్షమాణోఽపి జనం తదార్తమనార్తరూపః ప్రహసన్నివాథ । జగామ రామః పితరం దిదృ
క్షుః పితుర్నిదేశం విధివచ్చికీర్షుః ॥ ౨౯॥ తత్పూర్వమైక్ష్వాకసుతో మహాత్మా రామో గమిష్యన్వనమార్తరూపం । వ్యతిష్ఠ
త ప్రేక్ష్య తదా సుమంత్రం పితుర్మహాత్మా ప్రతిహారణార్థం ॥ ౩౦॥ పితుర్నిదేశేన తు ధర్మవత్సలో వనప్రవేశే కృతబుద్ధిని
శ్చయః । స రాఘవః ప్రేక్ష్య సుమంత్రమబ్రవీన్నివేదయస్వాగమనం నృపాయ మే ॥ ౩౧॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-
త్రయస్త్రింశస్సర్గః. ************* తతః కమలపత్రాక్షశ్శ్యామో నిరుపమో మహాన్ । ఉవాచ రామస్తం సూ
తం పితురాఖ్యాహి మామితి ॥ ౧॥ స రామప్రేషితః క్షిప్రం సంతాపకలుషేంద్రియః । ప్రవిశ్య నృపతిం సూతో నిశ్శ్వసంతం
దదర్శ హ ॥ ౨॥ ఉపరక్తమివాదిత్యం భస్మచ్ఛన్నమివానలం । తటాకమివ నిస్తోయమపశ్యజ్జగతీపతిం ॥ ౩॥ ఆలోక్య తు మహా
ప్రాజ్ఞః పరమాకులచేతసం । రామమేవానుశోచంతం సూతః ప్రాంజలిరాసదత్ ॥ ౪॥ తం వర్ధయిత్వా రాజానం సూతః
పూర్వం జయాశిషా । భయవిక్లబయా వాచా మందయా శ్లక్ష్ణమబ్రవీత్ ॥ ౫॥ అయం స పురుషవ్యాఘ్రో ద్వారి తిష్ఠతి తే
సుతః । బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్త్వా సర్వం చైవోపజీవినాం ॥ స త్వా పశ్యతు భద్రం తే రామస్సత్యపరాక్రమః । సర్వాన్
సుహృద ఆపృచ్ఛ్య త్వామిదానీం దిదృక్షతే ॥ గమిష్యతి మహారణ్యం తం పశ్య జగతీపతే । వృతం రాజగుణైస్సర్వైరాదిత్య
మివ రశ్మిభిః ॥ ౮॥ స సత్యవాదీ ధర్మాత్మా గాంభీర్యాత్సాగరోపమః । ఆకాశ ఇవ నిష్పంకో నరేంద్రః ప్రత్యువాచ తం ॥ ౯॥ సు
మంత్రానయ మే దారాన్యే కేచిదిహ మామకాః । దారైః పరివృతస్సర్వైర్ద్రష్టుమిచ్ఛామి ధార్మికం ॥ ౧౦॥ సోఽంతఃపు

రమతీత్యేవ స్త్రియస్తా వాక్యమబ్రవీత్। ఆర్యాహ్వయతి వో రాజా గమ్యతాం తత్ర మా చిరమ్॥౧౧॥ ఏవముక్తాః స్త్రియస్స
ర్వాస్సుమన్త్రేణ నృపాజ్ఞయా। ప్రచక్రముస్తద్భవనం భర్తురాజ్ఞాయ శాసనమ్॥ ౧౨॥ అర్ధసప్తశతాస్తాస్తు ప్రమదాస్తా
మ్రలోచనాః। కౌసల్యాం పరివార్యాథ శనైర్జగ్ముర్ధృతవ్రతాః॥ ౧౩॥ ఆగతేషు చ దారేషు సమవేక్ష్య మహీపతిః। ఉ
వాచ రాజా తం సూతం సుమన్త్రానయ మే సుతమ్॥౧౪॥ స సూతో రామమాదాయ లక్ష్మణం మైథిలీం తదా। జగామాభిము
ఖస్తూర్ణం సకాశం జగతీపతేః॥౧౫॥ స రాజా పుత్రమాయాన్తం దృష్ట్వా దూరాత్కృతాఞ్జలిమ్। ఉత్పపాతాసనాత్తూ
ర్ణమార్తః స్త్రీజనసంవృతః॥ ౧౬॥ సోఽభిదుద్రావ వేగేన రామం దృష్ట్వా విశాంపతిః। తమసంప్రాప్య దుఃఖార్తః పపాత
భువి మూర్ఛితః॥౧౭॥ తం రామోఽభ్యపతత్ క్షిప్రం లక్ష్మణశ్చ మహారథః। విసంజ్ఞమివ దుఃఖేన సశోకం నృపతిం తదా॥౧౮॥
స్త్రీసహస్రనినాదశ్చ సంజజ్ఞే రాజవేశ్మని। హా హా రామేతి సహసా భూషణధ్వనిమూర్ఛితః॥ ౧౯॥ తం పరిష్వజ్య బాహు
భ్యాం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ। పర్యఙ్కే సీతయా సార్ధం రుదన్తస్సమవేశయన్॥ ౨౦॥ అథ రామో ముహూర్తేన లబ్ధసం
జ్ఞం మహీపతిమ్। ఉవాచ ప్రాఞ్జలిర్భూత్వా శోకార్ణవపరిప్లుతమ్॥ ౨౧॥ ఆపృచ్ఛే త్వాం మహారాజ సర్వేషామీశ్వరోఽసి
నః। ప్రస్థితం దణ్డకారణ్యం పశ్య త్వం కుశలేన మామ్॥౨౨॥ లక్ష్మణం చానుజానీహి సీతా చాన్వేతి మాం వనమ్। కారణైర్బహు
భిస్తథ్యైర్వార్యమాణౌ న చేచ్ఛతః॥౨౩॥ అనుజానీహి సర్వాన్నశ్శోకముత్సృజ్య మానద। లక్ష్మణం మాం చ సీతాం చ ప్ర
జాపతిరివ ప్రజాః॥౨౪॥ ప్రతీక్షమాణమవ్యగ్రమనుజ్ఞాం జగతీపతేః। ఉవాచ రాజా సంప్రేక్ష్య వనవాసాయ రాఘవమ్॥
౨౫॥ అహం రాఘవ కైకేయ్యా వరదానేన మోహితః। అయోధ్యాయాస్త్వమేవాద్య భవ రాజా నిగృహ్య మామ్॥ ౨౬॥
ఏవముక్తో నృపతినా రామో ధర్మభృతాం వరః। ప్రత్యువాచాఞ్జలిం కృత్వా పితరం వాక్యకోవిదః॥ ౨౭॥ భవాన్వర్షసహ
స్రాయ పృథివ్యా నృపతే పతిః। అహం త్వరణ్యే వత్స్యామి న మే కార్యం త్వయాఽనృతమ్॥ ౨౮॥ నవ పఞ్చ చ వర్షాణి వనవాసే
విహృత్య తే। పునః పాదౌ గ్రహీష్యామి ప్రతిజ్ఞాన్తే నరాధిప॥ ౨౯॥ రుదన్నార్తః ప్రియం పుత్రం సత్యపాశేన సంయుతః।
కైకేయ్యా చోద్యమానస్తు మిథో రాజా తమబ్రవీత్॥ ౩౦॥ శ్రేయసే వృద్ధయే తాత పునరాగమనాయ చ। గచ్ఛస్వారిష్ట
మవ్యగ్రః పన్థానమకుతోభయమ్॥౩౧॥ న హి సత్యాత్మనస్తాత ధర్మాభిమనసస్తవ। వినివర్తయితుం బుద్ధిశ్శక్యతే రఘునన్
దన॥౩౨॥ అద్య త్విదానీం రజనీం పుత్ర మా గచ్ఛ సర్వథా। ఏకాహదర్శనేనాపి సాధు తావచ్చరామ్యహమ్॥ ౩౩॥ మాతరం
మాం చ సంపశ్యన్ వసేమామద్య శర్వరీమ్। తర్పితస్సర్వకామైస్త్వం శ్వః కాలే సాధయిష్యసి॥ ౩౪॥ దుష్కరం క్రియతే పుత్ర
సర్వథా రాఘవ త్వయా। మత్ప్రియార్థం ప్రియాంస్త్యక్త్వా యద్యాసి విజనం వనమ్॥ ౩౫॥ న చైతన్మే ప్రియం పుత్ర
శపే సత్యేన రాఘవ। ఛన్నయా చలితస్త్వస్మి స్త్రియా ఛన్నాగ్నికల్పయా॥ ౩౬॥ వఞ్చనా యా తు లబ్ధా మే తాం త్వం ని
స్తర్తుమిచ్ఛసి। అనయా వృత్తసాదిన్యా కైకేయ్యాభిప్రచోదితః॥ ౩౭॥ న చైతదాశ్చర్యతమం యత్త్వం జ్యేష్ఠస్సుతో మ
మ। అపానృతకథం పుత్ర పితరం కర్తుమిచ్ఛసి॥ ౩౮॥ అథ రామస్తథా శ్రుత్వా పితురార్తస్య భాషితమ్। లక్ష్మణేన సహ
భ్రాత్రా దీనో వచనమబ్రవీత్॥౩౯॥ ప్రాప్స్యామి యానద్య గుణాన్ కో మే శ్వస్తాన్ప్రదాస్యతి। అపక్రమణమేవాతః
సర్వకామైరహం వృణే॥ ౪౦॥ ఇయం సరాష్ట్రా సజనా ధనధాన్యసమాకులా। మయా విసృష్టా వసుధా భరతాయ ప్రదీయ
తామ్॥౪౧॥ వనవాసకృతా బుద్ధిర్న చ మేఽద్య చలిష్యతి॥౪౧½॥ యస్తుష్టేన వరో దత్తః కైకేయ్యై వరద త్వయా। దీయతాం
నిఖిలేనైవ సత్యస్త్వం భవ పార్థివ॥౪౨½॥ అహం నిదేశం భవతో యథోక్తమనుపాలయన్। చతుర్దశ సమా వత్స్యే
వనే వనచరైస్సహ॥౪౩½॥ మా విమర్శో వసుమతీ భరతాయ ప్రదీయతామ్। న హి మే కాఙ్క్షితం రాజ్యం సుఖమాత్మని వా ప్రి
యమ్। యథానిదేశం కర్తుం వై తవైవ రఘునన్దన॥౪౫॥ అపగచ్ఛతు తే దుఃఖం మా భూర్బాష్పపరిప్లుతః। న హి క్షుభ్యతి దు
ర్ధర్షస్సముద్రస్సరితాం పతిః॥౪౬॥ నైవాహం రాజ్యమిచ్ఛామి న సుఖం న చ మైథిలీమ్। నైవ సర్వానిమాన్ కామాన్ న స్వ
ర్గం నైవ జీవితమ్॥౪౭॥ త్వామహం సత్యమిచ్ఛామి నానృతం పురుషర్షభ। ప్రత్యక్షం తవ సత్యేన సుకృతేన చ తే శపే॥౪౮॥
న చ శక్యం మయా తాత స్థాతుం క్షణమపి ప్రభో। న శోకం ధారయస్వైనం న హి మేఽస్తి విపర్యయః॥ ౪౯॥ అర్థితో హ్యస్మి కై
కేయ్యా వనం గచ్ఛేతి రాఘవ। మయా చోక్తం వ్రజామీతి తత్సత్యమనుపాలయే॥ ౫౦॥ మా చోత్కణ్ఠాం కృథా దేవ వనే
రంస్యామహే వయమ్। ప్రశాన్తహరిణాకీర్ణే నానాశకునినాదితే॥ ౫౧॥ పితా హి దైవతం తాత దేవతానామపి స్మృతమ్। త
స్మాద్దైవతమిత్యేవ కరిష్యామి పితుర్వచః॥౫౨॥ చతుర్దశసు వర్షేషు గతేషు నరసత్తమ। పునర్ద్రక్ష్యసి మాం ప్రాప్తం
సన్తాపోఽయం విముచ్యతామ్॥౫౩॥ యేన సంస్తమ్భనీయోఽయం సర్వో బాష్పగళో జనః। స త్వం పురుషశార్దూల కిమర్థం వి
క్రియాం గతః॥౫౪॥ పురం చ రాష్ట్రం చ మహీ చ కేవలా మయా నిసృష్టా భరతాయ దీయతామ్। అహం నిదేశం భవతోఽనుపా
లయన్ వనం గమిష్యామి చిరాయ సేవితుమ్॥ ౫౫॥ మయా నిసృష్టాం భరతో మహీమిమాం సశైలషణ్డాం సపురోపకాన

ప్రేక్ష్యరుసీతాయాబధ్నంతం చీరముత్తమం। అంతఃపురగతా నార్యోముముచుర్వారి నేత్రజం ॥ ౧౫ ॥ ఊచుశ్చపర
మాయస్తా రామంజ్వలిత తేజసం। వత్సనైవంనియుక్తేయంవనవాసే మనస్వినీ ॥ ౧౬ ॥ పితుర్వాక్యానురోధేనగతస్యవి
జనంవనం। తావద్దర్శనమస్యాంనస్సఫలంభవతుప్రభో॥ ౧౭॥ లక్ష్మణేనసహాయేనవనంగచ్ఛస్వపుత్రక।నేయమర్హ
తికల్యాణీవస్తుంతాపసవద్వనే॥ ౧౮॥కురునోయాచనాంపుత్రసీతాతిష్ఠతుభామినీ । ధర్మనిత్యస్స్వయంస్థాతుంనహీ
దానీంత్వమిచ్ఛసి॥౧౯॥ తాసామేవంవిధావాచశ్శృణ్వన్ దశరథాత్మజః।బబంధైవతదాచీరంసీతయాతుల్యశీలయా॥
౨౦॥చీరేగృహీతే తుతయాసమీక్ష్యనృపతేర్గురుః। నివార్యసీతాంకైకేయీంవసిష్ఠోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧॥ అతిప్ర
వృత్తేదుర్మేధే కైకేయికులపాంసని। వంచయిత్వాచరాజానంనప్రమాణేవతిష్ఠసే॥ ౨౨॥ నగంతవ్యంవనందేవ్యాసీత
యాశీలవర్జితే। అనుష్ఠాస్యతిరామస్యసీతాప్రకృతమాసనం॥ ౨౩॥ ఆత్మాహిదారాస్సర్వేషాందారసంగ్రహవర్తి
నాం। ఆత్మేయమితిరామస్యపాలయిష్యతిమేదినీం॥ ౨౪॥ అథయాస్యతివైదేహీవనంరామేణసంగతా । వయమప్యను
యాస్యామఃపురంచేదంగమిష్యతి॥ ౨౫ ॥ అంతపాలాశ్చయాస్యంతిసదారోయత్రరాఘవః । సహోపజీవ్యంరా
ష్ట్రంచపురంచసపరిచ్ఛదం॥ ౨౬॥ భరతశ్చసశత్రుఘ్నశ్చీరవాసావనేచరః। వనేవసంతంకాకుత్స్థమనువత్స్యతిపూ
ర్వజం॥౨౭॥తతశ్శూన్యాంగతజనాంవసుధాంపాదపైస్సహ। త్వమేకాశాధిదుర్వృత్తాప్రజానామహితేస్థితా ॥ ౨౮॥
నహితద్భవితారాష్ట్రంయత్రరామోనభూపతిః। తద్వనంభవితారాష్ట్రంయత్రరామోనివత్స్యతి ॥ ౨౯॥నహ్యదత్తాం
మహీంపిత్రాభరతశ్శాస్తుమర్హతి। త్వయివాపుత్రవద్వస్తుంయదిజాతోమహీపతేః॥ ౩౦॥యద్యపిత్వంక్షితితలాద్గగ
నంచోత్పతిష్యసి। పితృవంశచరిత్రజ్ఞస్సోన్యథానకరిష్యతి॥౩౧॥తత్త్వయాపుత్రగర్ధిన్యాపుత్రస్యకృతమప్రియం । లో
కేహిసనవిద్యేతయోనరామమనువ్రతః॥ ౩౨॥ద్రక్ష్యస్యద్యైవకైకేయి పశువ్యాళమృగద్విజాన్। గచ్ఛతస్సహరామే
ణపాదపాంశ్చతదున్ముఖాన్॥౩౩॥అథోత్తమాన్యాభరణానిదేవిదేహస్నుషాయావ్యపనీయచీరం । నచీరమస్యాఃప్రవిధీ
యతేతిన్యవారయత్తద్వసనంవసిష్ఠః॥౩౪॥ఏకస్యరామస్యవనేనివాసస్త్వయావృతఃకేకయరాజపుత్రి।విభూషితేయం
ప్రతికర్మనిత్యావసత్వరణ్యేసహరాఘవేణ ॥ ౩౫ ॥ యానైశ్చముఖ్యైఃపరిచారకైశ్చసుసంవృతాగచ్ఛతురాజపుత్రీ।
వస్త్రైశ్చసర్వైస్సహితైర్విధానైర్నేయంవృతాతేవరసంప్రదానే॥ ౩౬ ॥ తస్మింస్తథాజల్పతివిప్రముఖ్యేగురౌనృప
స్యాప్రతిమప్రభావే। నైవస్మసీతావినివృత్తభావాప్రియస్యభర్తుఃప్రతికారకామా॥౩౭॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-
సప్తత్రింశస్సర్గః.******************** తస్యాంచీరంవసానాయాంనాథవత్యామనాథవత్। ప్రచుక్రోశజన
స్సర్వోధిక్త్వాందశరథంత్వితి॥ ౧ ॥ తేనతత్రప్రణాదేనదుఃఖితస్సమహీపతిః । చిచ్ఛేదజీవితేశ్రద్ధాంధర్మేయశసిచా
త్మనః॥ ౨॥ సనిశ్వస్యోష్ణమైక్ష్వాకస్తాంభార్యామిదమబ్రవీత్ । కైకేయికుశచీరేణనసీతాగంతుమర్హతి॥ ౩॥సుకుమా
రీచబాలాచసతతంచసుఖోచితా। నేయంవనస్యయోగ్యేతిసత్యమాహగురుర్మమ ॥ ౪॥ ఇయంహికస్యాపకరోతికిం
చిత్తపస్వినీరాజవరస్యకన్యా। యాచీరమాసాద్యజనస్యమధ్యేస్థితావిసంజ్ఞాశ్రమణీవకాచిత్ ॥ ౫॥చీరాణ్యపాస్యాజ్జన
కస్యకన్యానేయంప్రతిజ్ఞామమదత్తపూర్వా। యథాసుఖంగచ్ఛతురాజపుత్రీవనంసమగ్రాసహసర్వరత్నైః॥ ౬॥ అ
జీవనార్హేణమయానృశంసాకృతాప్రతిజ్ఞానియమేనతావత్ । త్వయాహిబాల్యాత్ప్రతిపన్నమేతత్తన్మాందహేద్వే
ణురివాత్మపుష్పం॥ ౭॥ రామేణయదితేపాపేకించిత్కృతమశోభనం।అపకారఃకఇహతేవైదేహ్యాదర్శితోధమే॥ ౮ ॥
మృగీవోత్ఫుల్లనయనామృదుశీలాతపస్వినీ। అపకారంకమిహతేకరోతిజనకాత్మజా॥౯॥ ననుపర్యాప్తమేతత్తేపాపేరా
మవివాసనం।కిమేభిఃకృపణైర్భూయఃపాతకైరపితేకృతైః॥౧౦॥ ప్రతిజ్ఞాతంమయాతావత్త్వయోక్తందేవిశృణ్వతా।
రామంయదభిషేకాయ త్వమిహాగతమబ్రవీః ॥ ౧౧ ॥ తత్త్వేతత్సమతిక్రమ్య నిరయంగంతుమిచ్ఛసి । మైథి
లీమపియాహిత్వమీక్షసేచీరవాసినీం ॥ ౧౨॥ ఇతీవరాజావిలపన్మహాత్మాశోకస్యనాంతంసదదర్శకించిత్ । భృశా
తురత్వాచ్చపపాతభూమౌతేనైవపుత్రవ్యసనేనిమగ్నః॥౧౩॥ఏవంబ్రువంతంపితరంరామస్సంప్రస్థితోవనం। అవాక్శి
రసమాసీనమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ ఇయంధార్మికకౌసల్యామమమాతాయశస్వినీ । వృద్ధాచాక్షుద్రశీలా
చనచత్వాందేవగర్హతే। మయావిహీనాంవరదప్రపన్నాంశోకసాగరం । అదృష్టపూర్వవ్యసనాంభూయస్సమ్మం
తుమర్హసి ॥ ౧౫ ॥ పుత్రశోకంయథానర్ఛేత్త్వయాపూజ్యేనపూజితా । మాంహిసంచింతయంతీసాత్వయిజీవే
త్తపస్వినీ॥౧౬॥ ఇమాంమహేంద్రోపమజాతగర్ధినీంతథావిధాతుంజననీంమమార్హసి । యథావనస్థేమయిశోక
కర్శితానజీవితంన్యస్యయమక్షయంవ్రజేత్ ॥౧౭॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః. ************
రామస్యతువచశ్శ్రుత్వామునివేషధరంచతం । సమీక్ష్యసహభార్యాభీరాజావిగతచేతనః ॥ ౧ ॥ నైనందుః

క్షణేన సంతప్తః ప్రత్యవైక్షత రాఘవం। నచైనమభిసంప్రేక్ష్య ప్రత్యభాషత దుర్మనాః ॥ ౨ ॥ స ముహూర్తమివాసం
జ్ఞో దుఃఖితశ్చ మహీపతిః। విలలాప మహాబాహూ రామమేవానుచింతయన్ ॥ ౩ ॥ మన్యే ఖలు మయా పూర్వం వివత్సా బ
హవః కృతాః। ప్రాణినో హింసితా వాపి తస్మాదిదముపస్థితం ॥ ౪ ॥ న త్వేవానాగతే కాలే దేహాచ్చ్యవతి జీవితం । కైకే
య్యా క్లిశ్యమానస్య మృత్యుర్మమ న విద్యతే ॥ యోహం పావకసంకాశం పశ్యామి పురతః స్థితం । విహాయ వసనే సూ
క్ష్మే తాపసాచ్ఛాదమాత్మజం ॥ ౬ ॥ ఏకస్యాః ఖలు కైకేయ్యాః కృతేయం క్లిశ్యతే జనః । స్వార్థే ప్రయతమానాయాః సంశ్రి
త్య నికృతిం త్విమాం ॥ ౭ ॥ ఏవముక్త్వా తు వచనం బాష్పేణ పిహితేంద్రియః । రామేతి సకృదేవోక్త్వా వ్యాహర్తుం న శ
శాక హ ॥ ౮ ॥ సంజ్ఞాం తు ప్రతిలభ్యైవ ముహూర్తాత్స మహీపతిః । నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుమంత్రమిదమబ్ర
వీత్ ॥ ౯ ॥ ఔపవాహ్యం రథం యుక్త్వా త్వమాయాహి హయోత్తమైః । ప్రాపయైనం మహాభాగమితో జనపదాత్పరం ॥
౧౦ ॥ ఏవం మన్యే గుణవతాం గుణానాం ఫలముచ్యతే। పిత్రా మాత్రా చ యత్సాధుర్వీరో నిర్వాస్యతే వనం ॥ ౧౧ ॥ రాజ్ఞో
వచనమాజ్ఞాయ సుమంత్రః శీఘ్రవిక్రమః। యోజయిత్వాయయౌ తత్ర రథమశ్వైరలంకృతం ॥ ౧౨ ॥ తం రథం రాజపు
త్రాయ సూతః కనకభూషితం। ఆచచక్షేంజలిం కృత్వా యుక్తం పరమవాజిభిః ॥ ౧౩ ॥ రాజా సత్వరమాహూయ వ్యాపృ
తం విత్తసంచయే। ఉవాచ దేశకాలజ్ఞో నిశ్చితం సర్వతశ్శుచిం ॥ ౧౪ ॥ వాసాంసి చ మహార్హాణి భూషణాని వరాణి చ । వర్షా
ణ్యేతాని సంఖ్యాయ వైదేహ్యాః క్షిప్రమానయ ॥ ౧౫ ॥ నరేంద్రేణైవముక్తస్తు గత్వా కోశగృహం తతః । ప్రాయచ్ఛత్సర్వ
మాహృత్య సీతాయై సమమేవ తత్ ॥ ౧౬ ॥ సా సుజాతా సుజాతాని వైదేహీ ప్రస్థితా వనం । భూషయామాస గాత్రాణి తై
ర్విచిత్రైర్విభూషణైః ॥ ౧౭ ॥ వ్యరాజయత వైదేహీ వేశ్మ తత్సువిభూషితా । ఉద్యతోంశుమతః కాలే ఖం ప్రభేవ వివస్వ
తః ॥ ౧౮ ॥ తాం భుజాభ్యాం పరిష్వజ్య శ్వశ్రూర్వచనమబ్రవీత్ । అనాచరంతీం కృపణం మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ మైథిలీం ॥
౧౯ ॥ అసత్యస్సర్వలోకేస్మిన్ సతతం సత్కృతాః ప్రియైః । భర్తారం నానుమన్యంతే వినిపాతగతం స్త్రియః ॥ ౨౦ ॥ ఏష స్వ
భావో నారీణామనుభూయ పురా సుఖం । అల్పామప్యాపదం ప్రాప్య దుష్యంతి ప్రజహత్యపి ॥ ౨౧ ॥ అసత్యశీలా వికృతా దు
ర్గ్రాహ్యహృదయాస్సదా । యువత్యః పాపసంకల్పాః క్షణమాత్రాద్విరాగిణః ॥ ౨౨ ॥ న కులం న కృతం విద్యా న దత్తం
నాపి సంగ్రహం । స్త్రీణాం గృహ్ణాతి హృదయమనిత్యహృదయా హి తాః ॥ ౨౩ ॥ సాధ్వీనాం హి స్థితానాం తు శీలే సత్యే శ్రు
తే శమే । స్త్రీణాం పవిత్రం పరమం పతిరేకో విశిష్యతే ॥ ౨౪ ॥ స త్వయా నావమంతవ్యః పుత్రః ప్రవ్రాజితో మమ। తవ దై
వతమస్త్వేష నిర్ధనస్సధనోపి వా ॥ ౨౫ ॥ విజ్ఞాయ వచనం సీతా తస్యా ధర్మార్థసంహితం । కృతాంజలిరువాచేదం శ్వ
శ్రూమభిముఖే స్థితాం ॥ ౨౬ ॥ కరిష్యే సర్వమేవాహమార్యా యదనుశాస్తి మాం । అభిజ్ఞాస్మి యథా భర్తుర్వర్తితవ్యం
శ్రుతం చ మే ॥ ౨౭ ॥ న మామసజ్జనేనార్యా సమానయితుమర్హతి। ధర్మాద్విచలితుం నాహమలం చంద్రాదివ ప్రభా ॥ ౨౮ ॥
నాతంత్రీ వాద్యతే వీణా నాచక్రో వర్తతే రథః। నాపతిస్సుఖమేధేత యా స్యాదపి శతాత్మజా ॥ ౨౯ ॥ మితం దదాతి హి పితా
మితం మాతా మితం సుతః। అమితస్య హి దాతారం భర్తారం కా న పూజయేత్ ॥ ౩౦ ॥ సాహమేవంగతా శ్రేష్ఠా శ్రుతధర్మ
పరావరా । ఆర్యే కిమవమన్యేహం స్త్రీణాం భర్తా హి దైవతం ॥ ౩౧ ॥ సీతాయా వచనం శ్రుత్వా కౌసల్యా హృదయంగ
మం । శుద్ధసత్వా ముమోచాశ్రు సహసా దుఃఖహర్షజం ॥ ౩౨ ॥ తాం ప్రాంజలిరభిక్రమ్య మాతృమధ్యేతిసత్కృతాం ।
రామః పరమధర్మాత్మా మాతరం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౩ ॥ అంబ మా దుఃఖితా భూస్త్వం పశ్య త్వం పితరం మమ । క్షయో
హి వనవాసస్య క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ॥ ౩౪ ॥ సుప్తాయాస్తే గమిష్యంతి నవవర్షాణి పంచ చ । సా సమగ్రమిహ ప్రాప్త
మాం ద్రక్ష్యసి సుహృద్వృతం ॥ ౩౫ ॥ ఏతావదభినీతార్థముక్త్వా స జననీం వచః । త్రయశ్శతశతార్ధాశ్చ దదర్శావే
క్ష్య మాతరః ॥ ౩౬ ॥ తాశ్చాపి స తథైవార్తా మాతౄర్దశరథాత్మజః । ధర్మయుక్తమిదం వాక్యం నిజగాద కృతాంజలిః ॥
౩౭ ॥ సంవాసాత్పరుషం కించిదజ్ఞానాద్వాపి యత్కృతం । తన్మే సమనుజానీత సర్వాశ్చామంత్రయామి వః ॥ ౩౮ ॥ వచ
నం రాఘవస్యైతద్ధర్మయుక్తం సమాహితం। శుశ్రువుస్తాః స్త్రియస్సర్వాశ్శోకోపహతచేతసః ॥ ౩౯ ॥ జజ్ఞేథ తాసాం స
న్నాదః క్రౌంచీనామివ నిస్స్వనః। మానవేంద్రస్య భార్యాణామేవం వదతి రాఘవే ॥ ౪౦ ॥ మురజపణవమేఘఘోషవద్ద
శరథవేశ్మ బభూవ యత్పురా। విలపితపరిదేవనాకులం వ్యసనగతం తదభూత్సుదుఃఖితం ॥ ౪౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః. *************అథ రామశ్చ సీతా చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజలిః। ఉపసంగృహ్య రాజానం చ
క్రుర్దీనాః ప్రదక్షిణం ॥ ౧ ॥ తం చాపి సమనుజ్ఞాప్య ధర్మజ్ఞస్సీతయా సహ । రాఘవశ్శోకసంమూఢో జననీమభ్యవాదయ
త్ ॥ ౨ ॥ అన్వక్షం లక్ష్మణో భ్రాతుః కౌసల్యామభ్యవాదయత్ । అథ మాతుస్సుమిత్రాయా జగ్రాహ చరణౌ పునః ॥ ౩ ॥ తం
వందమానం రుదతీ మాతా సౌమిత్రిమబ్రవీత్ । హితకామా మహాబాహుం మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ లక్ష్మణం ॥ ౪ ॥ సృష్ట

స్త్వం వనవాసాయ స్వనురక్తస్సుహృజ్జనే। రామే ప్రమాదం మా కార్షీః పుత్ర భ్రాతరి గచ్ఛతి॥ ౫॥ వ్యసనీ వా సమృద్ధో
వా గతిరేష తవానఘ। ఏష లోకే సతాం ధర్మో యజ్జ్యేష్ఠవశగో భవేత్॥ ౬॥ ఇదం హి వృత్తముచితం కులస్యాస్య సనాతనం
దానం దీక్షా చ యజ్ఞేషు తనుత్యాగో మృధేషు చ॥ ౭॥ లక్ష్మణం త్వేవముక్త్వా సా సంసిద్ధం ప్రియరాఘవం। సుమిత్రా గచ్ఛ
గచ్ఛేతి పునః పునరువాచ తం॥ రామం దశరథం విద్ధి మాం విద్ధి జనకాత్మజాం। అయోధ్యామటవీం విద్ధి గచ్ఛ తాత యథాసు
ఖం॥ ౯॥ తతస్సుమన్త్రః కాకుత్స్థం ప్రాఞ్జలిర్వాక్యమబ్రవీత్। వినీతో వినయజ్ఞశ్చ మాతలిర్వాసవం యథా॥ ౧౦॥ రథ
మారోహ భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః। క్షిప్రం త్వాం ప్రాపయిష్యామి యత్ర మాం రామ వక్ష్యసి॥ ౧౧॥ చతుర్దశ
హి వర్షాణి వస్తవ్యాని వనే త్వయా। తాన్యుపక్రమితవ్యాని యాని దేవ్యాసి చోదితః॥ ౧౨॥ తం రథం సూర్యసంకాశం సీతా
హృష్టేన చేతసా। ఆరురోహ వరారోహా కృత్వాలంకారమాత్మనః॥ ౧౩॥ అథో జ్వలనసంకాశం చామీకరవిభూషితం। త
మారురుహతుస్తూర్ణం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥ ౧౪॥ వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాంస్యాభరణాని చ। భర్తారమనుగ
చ్ఛన్త్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ॥ తథైవాయుధజాలాని భ్రాతృభ్యాం కవచాని చ। రథోపస్థే ప్రతిన్యస్య సచర్మకఠినం చ
తత్॥ సీతాతృతీయానారూఢాన్ దృష్ట్వా ధృష్టమచోదయత్। సుమన్త్రస్సమ్మతానశ్వాన్ వాయువేగసమాన్ జవే॥
౧౭॥ ప్రతియాతే మహారణ్యం చిరరాత్రాయ రాఘవే। బభూవ నగరే మూర్ఛా బలమూర్ఛా జనస్య చ॥ ౧౮॥ తత్సమాకు
లసంభ్రాన్తం మత్తసంకుపితద్విపం। హయశింజితనిర్ఘోషం పురమాసీన్మహాస్వనం॥ ౧౯॥ తతస్సబాలవృద్ధా సా పురీ పర
మపీడితా। రామమేవాభిదుద్రావ ఘర్మార్తా సలిలం యథా॥ ౨౦॥ పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చాపి లంబమానాస్తమున్ముఖాః।
బాష్పపూర్ణముఖాస్సర్వే తమూచుర్భృశనిస్వనాః॥ ౨౧॥ సంయచ్ఛ వాజినాం రశ్మీన్ సూత యాహి శనైశ్శనైః। ము
ఖం ద్రక్ష్యామ రామస్య దుర్దర్శం నో భవిష్యతి॥ ౨౨॥ ఆయసం హృదయం నూనం రామమాతురసంశయం। యద్దేవగర్భ
ప్రతిమే వనం యాతి న భిద్యతే॥ ౨౩॥ కృతకృత్యా హి వైదేహీ ఛాయేవానుగతా పతిం। న జహాతి రతా ధర్మే మేరుమర్క
ప్రభా యథా॥ ౨౪॥ అహో లక్ష్మణ సిద్ధార్థః సతతం ప్రియవాదినం। భ్రాతరం దేవసంకాశం యస్త్వం పరిచరిష్యసి॥ ౨౫
మహత్యేషా హి తే సిద్ధిరేష చాభ్యుదయో మహాన్। ఏష స్వర్గస్య మార్గశ్చ యదేనమనుగచ్ఛసి॥ ౨౬॥ ఏవం వదన్తస్తే
సోఢుం న శేకుర్బాష్పమాగతం। నరాస్తమనుగచ్ఛన్తః ప్రియమిక్ష్వాకునన్దనం॥ ౨౭॥ అథ రాజా వృతః స్త్రీభిర్దీనాభి
ర్దీనచేతనః। నిర్జగామ ప్రియం పుత్రం ద్రక్ష్యామీతి బ్రువన్ గృహాత్॥ ౨౮॥ శుశ్రువే చాగ్రతః స్త్రీణాం రుదన్తీనాం మ
హాస్వనః। యథా నాదః కరేణూనాం బద్ధే మహతి కుంజరే॥ ౨౯॥ పితా హి రాజా కాకుత్స్థశ్శ్రీమాన్ సన్నస్తదాభవత్।
పరిపూర్ణశ్శశీ కాలే గ్రహేణోపప్లుతో యథా॥ ౩౦॥ స చ శ్రీమానచిన్త్యాత్మా రామో దశరథాత్మజః। సూతం సంచోద
యామాస త్వరితం వాహ్యతామితి॥ ౩౧॥ రామో యాహీతి సూతం తం తిష్ఠేతి స జనస్తదా। ఉభయం నాశకత్సూతః కర్తు
మధ్వని చోదితః॥ ౩౨॥ నిర్గచ్ఛతి మహాబాహౌ రామే పౌరజనాశ్రుభిః। పతితైరభ్యవహితం ప్రశశామ మహీరజః॥ ౩౩॥
సరుదితాశ్రుపరిద్యూనం హాహాకృతమచేతనం। ప్రయాణే రాఘవస్యాసీత్ పురం పరమపీడితం॥ ౩౪॥ సుస్రావ నయనైః స్త్రీ
ణామాస్రమాయాససంభవం। మీనసంక్షోభచలితైస్సలిలం పంకజైరివ॥ ౩౫॥ దృష్ట్వా తు నృపతిశ్శ్రీమానేకచిత్తగతం
పురం। నిపపాతైవ దుఃఖేన హతమూల ఇవ ద్రుమః॥ ౩౬॥ తతో హలహలాశబ్దో జజ్ఞే రామస్య పృష్ఠతః। నరాణాం ప్రేక్ష్య
రాజానం సీదన్తం భృశదుఃఖితం॥ ౩౭॥ హా రామేతి జనాః కేచిద్రామమాతేతి చాపరే। అన్తఃపురం సమృద్ధం చ క్రోశన్తః
పర్యదేవయన్॥ ౩౮॥ అన్వీక్షమాణో రామస్తు విషణ్ణం భ్రాన్తచేతసం। రాజానం మాతరం చైవ దదర్శానుగతౌ పథి॥ ౩౯॥
స బద్ధ ఇవ పాశేన కిశోరో మాతరం యథా। ధర్మపాశేన సంక్షిప్తః ప్రకాశం నాభ్యుదైక్షత॥ ౪౦॥ పదాతినౌ చ యానార్హా
వదుఃఖార్హౌ సుఖోచితౌ। దృష్ట్వా సంచోదయామాస శీఘ్రం యాహీతి సారథిం॥ ౪౧॥ న హి తత్పురుషవ్యాఘ్రో దుఃఖ
దం దర్శనం పితుః। మాతుశ్చ సహితుం శక్తస్తోత్రార్దిత ఇవ ద్విపః॥ ౪౨॥ ప్రత్యగారమివాయాన్తీ వత్సలా వత్సకారణాత్
బద్ధవత్సా యథా ధేనూ రామమాతాభ్యధావత॥ ౪౩॥ తథా రుదన్తీం కౌసల్యాం రథం తమనుధావతీం। క్రోశన్తీం రామ
రామేతి హా సీతే లక్ష్మణేతి చ॥ రామలక్ష్మణసీతార్థం స్రవన్తీం వారి నేత్రజం। అసకృత్ప్రైక్షత స తాం నృత్యన్తీమివ మా
తరం॥ ౪౫॥ తిష్ఠేతి రాజా చుక్రోశ యాహి యాహీతి రాఘవః। సుమన్త్రస్య బభూవాత్మా చక్రయోరివ చాన్తరా॥ ౪౬॥
నాశ్రౌషమితి రాజానముపాలబ్ధోఽపి వక్ష్యసి। చిరం దుఃఖస్య పాపిష్ఠమితి రామస్తమబ్రవీత్॥ ౪౭॥ రామస్య స వచః
కుర్వన్ననుజ్ఞాప్య చ తం జనం। వ్రజతోఽపి హయాన్ శీఘ్రం చోదయామాస సారథిః॥ ౪౮॥ న్యవర్తత జనో రాజ్ఞో రామం
కృత్వాప్రదక్షిణం। మనసాప్యశ్రువేగైశ్చ న న్యవర్తత మానుషం॥ ౪౯॥ యమిచ్ఛేత్ పునరాయాన్తం నైనం దూరమ
నువ్రజేత్। ఇత్యమాత్యా మహారాజమూచుర్దశరథం వచః॥ ౫౦॥ తేషాం వచస్సర్వగుణోపపన్నం ప్రస్విన్నగాత్రః ప్ర

విషణ్ణరూపః । నిశమ్య రాజా కృపణస్సభార్యో వ్యవస్థితస్తం సుతమీక్షమాణః ॥ ౫౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - చత్వారింశస్సర్గః. ********************

తస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రే వినిర్యాతే కృతాంజలౌ । ఆర్తశబ్దో హి సంజజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే మహాన్ ॥ ౧ ॥ అనాథస్య జనస్యాస్య దుర్బలస్య తపస్వినః । యో గతిశ్శరణం చాసీత్స నాథః క్వను గచ్ఛతి ॥ ౨ ॥ న క్రుధ్యత్యభిశస్తోపి క్రోధనీయాని వర్జయన్ । క్రుద్ధాన్ ప్రసాదయన్ సర్వాన్ సమదుఃఖః క్వచిద్గతః ॥ ౩ ॥ కౌసల్యాయాం మహాతేజా యథా మాతరి వర్తతే । తథా యో వర్తతేఽస్మాసు మహాత్మా క్వను గచ్ఛతి ॥ ౪ ॥ కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రాజ్ఞా సంచోదితో వనం । పరిత్రాతా జనస్యాస్య జగతః క్వను గచ్ఛతి ॥ ౫ ॥ అహో నిశ్చేతనో రాజా జీవలోకస్య సంప్రియం । ధర్మ్యం సత్యవ్రతం రామం వనవాసే ప్రవత్స్యతి ॥ ౬ ॥ ఇతి సర్వా మహిష్యస్తా వివత్సా ఇవ ధేనవః । రురుదుశ్చైవ దుఃఖార్తాస్సస్వరం చ విచుక్రుశుః ॥ ౭ ॥ స తమంతఃపురే ఘోరమార్తశబ్దం మహీపతిః । పుత్రశోకాభిసంతప్తశ్శ్రుత్వా చాసీత్సుదుఃఖితః ॥ ౮ ॥ నాగ్నిహోత్రాణ్యహూయంత నాపచన్ గృహమేధినః । అకుర్వన్న ప్రజాః కార్యం సూర్యశ్చాంతరధీయత ॥ ౯ ॥ వ్యసృజన్ కబళాన్నాగా గావో వత్సాన్న పాయయన్ । పుత్రం ప్రథమజం లబ్ధ్వా జననీ నాభ్యనందత ॥ ౧౦ ॥ త్రిశంకుర్లోహితాంగశ్చ బృహస్పతిబుధావపి । దారుణాస్సోమమభ్యేత్య గ్రహాస్సర్వే వ్యవస్థితాః ॥ ౧౧ ॥ నక్షత్రాణి గతార్చీంషి గ్రహాశ్చ గతతేజసః । విశాఖాస్సధూమాశ్చ నభసి ప్రచకాశిరే ॥ ౧౨ ॥ కాలికానిలవేగేన మహోదధిరివోత్థితః । రామే వనం ప్రవ్రజితే నగరం ప్రచచాల తత్ ॥ ౧౩ ॥ దిశః పర్యాకులాస్సర్వాస్తిమిరేణేవ సంవృతాః । న గ్రహో నాపి నక్షత్రం ప్రచకాశే న కించన ॥ ౧౪ ॥ అకస్మాన్నాగరస్సర్వో జనో దైన్యముపాగమత్ । ఆహారే వా విహారే వా న కశ్చిదకరోన్మనః ॥ ౧౫ ॥ శోకపర్యాయసంతప్తస్సతతం దీర్ఘముచ్ఛ్వసన్ । అయోధ్యాయాం జనస్సర్వశ్శుశోచ జగతీపతిం ॥ ౧౬ ॥ బాష్పపర్యాకులముఖో రాజమార్గగతో జనః । న హృష్టో లక్ష్యతే కశ్చిత్సర్వశ్శోకపరాయణః ॥ ౧౭ ॥ న వాతి పవనశ్శీతో న శశీ సౌమ్యదర్శనః । న సూర్యస్తపతే లోకం సర్వం పర్యాకులం జగత్ ॥ ౧౮ ॥ అనర్థినస్సుతాః స్త్రీణాం భర్తారో భ్రాతరస్తథా । సర్వే సర్వం పరిత్యజ్య రామమేవాన్వచింతయన్ ॥ ౧౯ ॥ యే తు రామస్య సుహృదస్సర్వే తే మూఢచేతసః । శోకభారేణ చాక్రాంతాశ్శయనం న జహుస్తదా ॥ ౨౦ ॥ తతస్త్వయోధ్యా రహితా మహాత్మనా పురందరేణేవ మహీ సపర్వతా । చచాల ఘోరం భయశోకపీడితా సనాగయోధాశ్వగణా ననాద చ ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకచత్వారింశస్సర్గః. ********************

యావత్తు నిర్యతస్తస్య రజోరూపమదృశ్యత । నైవేక్ష్వాకువరస్తావత్ సంజహారాత్మచక్షుషీ ॥ ౧ ॥ యావద్రాజా ప్రియం పుత్రం పశ్యత్యత్యంతధార్మికం । తావద్వ్యవర్ధతేవాస్య ధరణ్యాం పుత్రదర్శనే ॥ ౨ ॥ న పశ్యతి రజోఽప్యస్య యదా రామస్య భూమిపః । తదార్తశ్చ విషణ్ణశ్చ పపాత ధరణీతలే ॥ ౩ ॥ తస్య దక్షిణమన్వాగాత్ కౌసల్యా బాహుమంగనా । వామం చాస్యాన్వగాత్పార్శ్వం కైకేయీ భరతప్రియా ॥ ౪ ॥ తాం నయేన చ సంపన్నో ధర్మేణ వినయేన చ । ఉవాచ రాజా కైకేయీం సమీక్ష్య వ్యథితేంద్రియః ॥ ౫ ॥ కైకేయి మామకాంగాని మా స్ప్రాక్షీస్త్వం దుష్టచారిణీ । నహి త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛామి న భార్యా న చ బాంధవీ ॥ ౬ ॥ యే చ త్వామనుజీవంతి నాహం తేషాం న తే మమ । కేవలార్థపరాం హి త్వాం త్యక్తధర్మాం త్యజామ్యహం ॥ ౭ ॥ అగృహ్ణాం యచ్చ తే పాణిమగ్నిం పర్యణయం చ యత్ । అనుజానామి తత్సర్వమస్మిన్ లోకే పరత్ర చ ॥ ౮ ॥ భరతశ్చేత్ప్రతీతస్స్యాద్రాజ్యం ప్రాప్యేదమవ్యయం । యన్మే స దద్యాత్పిత్రర్థం మా మాం తద్దత్తమాగమత్ ॥ ౯ ॥ అథ రేణుసముధ్వస్తం తముత్థాప్య నరాధిపం । న్యవర్తత తదా దేవీ కౌసల్యా శోకకర్శితా ॥ ౧౦ ॥ హత్వేవ బ్రాహ్మణం కామాత్ స్పృష్ట్వాగ్నిమివ పాణినా । అన్వతప్యత ధర్మాత్మా పుత్రం సంచింత్య తాపసం ॥ ౧౧ ॥ నివృత్త్యైవ నివృత్త్యైవ సీదతో రథవర్త్మసు । రాజ్ఞో నాతిబభౌ రూపం గ్రస్తస్యాంశుమతో యథా ॥ ౧౨ ॥ విలలాప చ దుఃఖార్తః ప్రియం పుత్రమనుస్మరన్ । నగరాంతమనుప్రాప్తం బుద్ధ్వా పుత్రమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౩ ॥ వాహనానాం చ ముఖ్యానాం వహతాం తం మమాత్మజం । పదాని పథి దృశ్యంతే స మహాత్మా న దృశ్యతే ॥ ౧౪ ॥ యస్సుఖేషూపధానేషు శేతే చందనరూషితః । వీజ్యమానో మహార్హాభిః స్త్రీభిర్మమ సుతోత్తమః ॥ స నూనం క్వచిదేవాద్య వృక్షమూలముపాశ్రితః । కాష్ఠం వా యది వాశ్మానముపధాయ శయిష్యతే ॥ ౧౬ ॥ ఉత్థాస్యతి చ మేదిన్యాః కృపణః పాంసుగుంఠితః । వినిశ్వసన్ ప్రస్రవణాత్ కరేణూనామివర్షభః ॥ ౧౭ ॥ ద్రక్ష్యంతి నూనం పురుషా దీర్ఘబాహుం వనేచరాః । రామముత్థాయ గచ్ఛంతం లోకనాథమనాథవత్ ॥ ౧౮ ॥ సా నూనం జనకస్యేష్టా సుతా సుఖసదోచితా । కంటకాక్రమణాక్రాంతా వనమద్య గమిష్యతి ॥ ౧౯ ॥ అనభిజ్ఞా వనానాం సా నూనం భయముపైష్యతి । శ్వాపదానర్దితం శ్రుత్వా గంభీరం రోమహర్షణం ॥ ౨౦ ॥ సకామా భవ కైకేయి విధవా రాజ్యమావస । నహి తం పురుషవ్యాఘ్రం వినా జీవితుముత్సహే ॥ ౨౧ ॥ ఇత్యేవం విలపన్ రాజా జనౌఘేనాభిసంవృతః । అపస్నాత ఇవారిష్టం ప్రవివేశ పురోత్తమం ॥ ౨౨ ॥ శూన్యచత్వరవేశ్మాంతాం సం

వృతాపణదేవతాం। క్లాంతదుర్బలదుఃఖార్తాంనాత్యాకీర్ణమహాపథాం ॥ తామవేక్ష్యపురీంసర్వాంరామమేవా
నుచింతయన్ । విలపన్ప్రావిశద్రాజాగృహంసూర్యఇవాంబుదం ॥ ౨౪ ॥ మహాహ్రదమివాక్షోభ్యంసుపర్ణేనహృ
తోరగం। రామేణరహితంవేశ్మవైదేహ్యాలక్ష్మణేనచ॥౨౫॥ అథగద్గదశబ్దస్తువిలపన్మనుజాధిపః।ఉవాచమృదుమందా
ర్థంవచనందీనమస్వరం॥ ౨౬॥ కౌసల్యాయాగృహంశీఘ్రంరామమాతుర్నయంతుమాం । నహ్యన్యత్రమమాశ్వాసో
హృదయస్యభవిష్యతి ॥ ౨౭॥ ఇతిబ్రువంతంరాజానమనయన్ద్వారదర్శినః। కౌసల్యాయాగృహంతత్రన్యవేశ్యతవి
నీతవత్ ॥౨౮॥ తతస్తస్యప్రవిష్టస్యకౌసల్యాయానివేశనం। అధిరుహ్యాపిశయనంబభూవలులితంమనః॥౨౯॥పుత్రద్వయ
విహీనంచస్నుషయాపివివర్జితం। అపశ్యద్భవనంరాజానష్టచంద్రమివాంబరం॥౩౦॥తచ్చదృష్ట్వామహారాజోభుజము
ద్యమ్యవీర్యవాన్। ఉచ్చైస్స్వరేణచుక్రోశహారాఘవజహాసిమాం ॥ ౩౧ ॥ సుఖితాబతతంకాలంజీవిష్యంతినరోత్త
మాః। పరిష్వజంతోయేరామంద్రక్ష్యంతిపునరాగతం॥ ౩౨॥అథరాత్ర్యాంప్రపన్నాయాంకాళరాత్ర్యామివాత్మనః ।
అర్ధరాత్రేదశరథఃకౌసల్యామిదమబ్రవీత్ ॥౩౩॥రామంమేనుగతాదృష్టిరద్యాపిననివర్తతే। నత్వాపశ్యామికౌసల్యే
సాధుమాంపాణినాస్పృశ॥౩౪॥తంరామమేవానువిచింతయంతంసమీక్ష్యదేవీశయనేనరేంద్రం । ఉపోపవిశ్యాధికమా
ర్తరూపావినిశ్వసంతీవిలలాపకృచ్ఛ్రం॥౩౫॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.***********
తతస్సమీక్ష్యశయనేసన్నంశోకేనపార్థివం। కౌసల్యాపుత్రశోకార్తాతమువాచమహీపతిం॥ ౧॥ రాఘవేనర
శార్దూలేవిషముప్త్వాద్విజిహ్మవత్। విచరిష్యతికైకేయీనిర్ముక్తేవహిపన్నగీ॥ ౨॥ వివాస్యరామంసుభగాలబ్ధకామా
సమాహితా। త్రాసయిష్యతిమాంభూయోదుష్టాహిరివవేశ్మని॥౩॥అథస్మిన్నగరేరామశ్చరన్భైక్షంగృహేవసేత్ ।కా
మకారోవరందాతుమపిదాసంమమాత్మజం ॥ ౪॥ పాతయిత్వాతుకైకేయ్యారామంస్థానాద్యథేష్టతః । ప్రదిష్టోరక్ష
సాంభాగఃపర్వణీవాహితాగ్నినా॥౫॥గజరాజగతిర్వీరోమహాబాహుర్ధనుర్ధరః । వనమావిశతేనూనంసభార్యస్స
హలక్ష్మణః॥౬॥వనేత్వదృష్టదుఃఖానాంకైకేయ్యానుమతేత్వయా। త్యక్తానాంవనవాసాయకాన్వవస్థాభవిష్యతి॥ ౭ ॥
తేరత్నహీనాస్తరుణాఃఫలకాలేవివాసితాః। కథంవత్స్యంతికృపణాఃఫలమూలైఃకృతాశనాః॥ ౮॥ అపీదానీంసకాల
స్స్యాన్మమశోకక్షయశ్శివః। సభార్యంయత్సహభ్రాత్రాపశ్యేయమిహరాఘవం ॥ ౯॥ శ్రుత్వైవోపస్థితౌవీరౌకదా
యోధ్యాభవిష్యతి। యశస్వినీహృష్టజనాసూచ్ఛ్రితధ్వజమాలినీ॥ ౧౦॥కదాప్రేక్ష్యనరవ్యాఘ్రావరణ్యాత్పునరా
గతౌ।నందిష్యతిపురీహృష్టాసముద్రఇవపర్వణి॥ ౧౧ ॥ కదాయోధ్యాంమహాబాహుఃపురీంవీరఃప్రవేక్ష్యతి।పురస్కృత్య
రథేసీతాంవృషభోగోవధూమివ॥ ౧౨॥ కదాప్రాణిసహస్రాణిరాజమార్గేమమాత్మజౌ।లాజైరవకిరిష్యంతిప్రవిశం
తావరిందమౌ॥౧౩॥ ప్రవిశంతౌకదాయోధ్యాంద్రక్ష్యామిశుభకుండలౌ । ఉదగ్రాయుధనిస్త్రింశౌసశృంగావివపర్వ
తౌ॥౧౪॥కదాసుమనసఃకన్యాద్విజాతీనాంఫలానిచ। ప్రదిశంత్యఃపురీంహృష్టాఃకరిష్యంతిప్రదక్షిణం॥ ౧౫॥ కదాపరిణ
తోబుద్ధ్యావయసాచామరప్రభః। అభ్యుపైష్యతిధర్మజ్ఞస్త్రివర్షఇవలాలయన్ ॥ ౧౬ ॥నిస్సంశయంమయామన్యేపు
రావీరకదర్యయా।పాతుకామేషువత్సేషుమాతౄణాంశాతితాస్స్తనాః॥౧౭॥సాహంగౌరివసింహేనవివత్సావత్సలా
కృతా। కైకేయ్యాపురుషవ్యాఘ్రబాలవత్సేవగౌర్బలాత్ ॥౧౮॥నహితావద్గుణైర్జుష్టంసర్వశాస్త్రవిశారదం।ఏకపు
త్రాపినాపుత్రమహంజీవితుముత్సహే॥ ౧౯॥ నహిమేజీవితేకించిత్సామర్థ్యమిహకల్ప్యతే।అపశ్యంత్యాఃప్రియంపు
త్రంమహాబాహుంమహాబలం॥ ౨౦॥ అయంహిమాందీపయతేసముత్థితస్తనూజశోకప్రభవోహుతాశనః । మహీమి
మాంరశ్మిభిరుద్ధతప్రభోయథానిదాఘేభగవాన్దివాకరః॥౨౧॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః.*
విలపంతీంతథాతాంతుకౌసల్యాంప్రమదోత్తమాం । ఇదంధర్మేస్థితాధర్మ్యంసుమిత్రావాక్యమబ్రవీత్ ॥
౧॥తవార్యస్సద్గుణైర్యుక్తఃపుత్రస్సపురుషోత్తమః। కింతేవిలపితేనైవంకృపణంరుదితేనవా ॥ ౨ ॥ యస్తవార్యగతఃపు
త్రస్త్యక్త్వారాజ్యంమహాబలః । సాధుకుర్వన్మహాత్మానంపితరంసత్యవాదినం ॥ శిష్టైరాచరితేసమ్యక్ఛశ్వత్ప్రేత్య
ఫలోదయే। రామోధర్మేస్థితశ్శ్రేష్ఠోనసశోచ్యఃకదాచన ॥ ౪॥ వర్తతేచోత్తమాంవృత్తింలక్ష్మణోస్మిన్సదానఘః।
దయావాన్సర్వభూతేషులాభస్తస్యమహాత్మనః॥౫॥ అరణ్యవాసేయద్దుఃఖంజానతీవైసుఖోచితా।అనుగచ్ఛతివైదే
హీధర్మాత్మానంతవాత్మజం॥౬॥కీర్తిభూతాంపతాకాంయోలోకేభ్రామయతిప్రభుః। ధర్మసత్యవ్రతధనఃకింనప్రాప్త
స్తవాత్మజః॥౭॥ వ్యక్తంరామస్యవిజ్ఞాయశౌచంమాహాత్మ్యముత్తమం । నగాత్రమంశుభిస్సూర్యస్సంతాపయితుమర్హ
తి॥౮॥ శివస్సర్వేషుకాలేషుకాననేభ్యోవినిస్సృతః।రాఘవంయుక్తశీతోష్ణస్సేవిష్యతిసుఖోనిలః॥ ౯॥శయానమనఘం
రాత్రౌపితేవాభిపరిష్వజన్। రశ్మిభిస్సంస్పృశన్శీతైశ్చంద్రమాహ్లాదయిష్యతి॥ ౧౦ ॥ దదౌచాస్త్రాణిదివ్యానియస్మై

బ్రహ్మేమహౌజసే। దానవేంద్రంహతందృష్ట్వాతిమిధ్వజసుతంరణే॥ సశూరఃపురుషవ్యాఘ్రస్స్వబాహుబలమాశ్రితః। అసంత్రస్తోప్యరణ్యస్థో వేశ్మనీవనివత్స్యతి॥ ౧౨॥ యస్యేషుపథమాసాద్యవినాశంయాంతిశత్రవః । కథంనపృథివీతస్య శాసనేస్థాతుమర్హతి ॥ ౧౩॥ యాశ్రీశ్శౌర్యంచరామస్యయాచకళ్యాణసత్వతా । నివృత్తారణ్యవాసస్సక్షిప్రంరాజ్యమవాప్స్యతి॥ ౧౪ ॥ సూర్యస్యాపిభవేత్సూర్యోహ్యగ్నేరగ్నిఃప్రభోఃప్రభుః । శ్రియశ్శ్రీశ్చభవేదగ్ర్యాకీర్త్యాఃకీర్తిఃక్షమాక్షమా ॥ దైవతందైవతానాంచభూతానాంభూతసత్తమః । తస్యకేహ్యగుణాదేవిరాష్ట్రేవాప్యథవాపురే॥ ౧౫॥ పృథివ్యాసహవైదేహ్యాశ్రియాచపురుషర్షభః । క్షిప్రంతిసృభిరేతాభిస్సహరామోభిషేక్ష్యతి ॥ దుఃఖజంవిసృజంత్యస్రంనిష్క్రామంతముదీక్ష్యయం। అయోధ్యాయాంజనాస్సర్వేశోకవేగసమాహతాః॥ ౧౭॥ కుశచీరధరందేవంగచ్ఛంతమపరాజితం।సీతేవానుగతాలక్ష్మీస్తస్యకింనామదుర్లభం॥ ౧౮ ॥ ధనుర్గ్రహవరోయస్యబాణఖడ్గాస్త్రభృత్స్వయం। లక్ష్మణోవ్రజతిహ్యగ్రేతస్యకింనామదుర్లభం॥౨౦॥ నివృత్తవనవాసంతంద్రష్టాసిపునరాగతం। జహిశోకంచమోహంచదేవిసత్యంబ్రవీమితే॥౨౧॥ శిరసాచరణావేతౌవందమానమనిందితే। పునర్ద్రక్ష్యసికల్యాణిపుత్రంచంద్రమివోదితం॥ ౨౨॥పునఃప్రవిష్టందృష్ట్వాతమభిషిక్తంమహాశ్రియం । సముత్స్రక్ష్యసినేత్రాభ్యాంక్షిప్రమానందజంపయః॥౨౩॥మాశోకోదేవిదుఃఖంవానరామేదృశ్యతేశివం। క్షిప్రంద్రక్ష్యసిపుత్రంత్వంససీతంసహలక్ష్మణం॥ ౨౪॥ త్వయాశేషోజనశ్చైవసమాశ్వాస్యోయదానఘే। కిమిదానీమిదందేవికరోషిహృదివిక్లబం॥ ౨౫॥ నార్హాత్వంశోచితుందేవియస్యాస్తేరాఘవస్సుతః। నహిరామాత్పరోలోకేవిద్యతేసత్పథేస్థితః ॥ ౨౬॥ అభివాదయమానంతందృష్ట్వాససుహృదంసుతం। ముదాశ్రుమోక్ష్యసేక్షిప్రంమేఘలేఖేవవార్షికీ। ౨౭॥ పుత్రస్తేవరదఃక్షిప్రమయోధ్యాంపునరాగతః। పాణిభ్యాంమృదుపీనాభ్యాంచరణౌపీడయిష్యతి ॥ ౨౮ ॥ అభివాద్యనమస్యంతంశూరంససుహృదంసుతం। ముదాస్రైఃప్రోక్ష్యసిపునర్మేఘరాజిరివాచలం॥౨౯॥ఆశ్వాసయంతీవివిధైశ్చవాక్యైర్వాక్యోపచారేకుశలానవద్యా। రామస్యతాంమాతరమేవముక్త్వాదేవీసుమిత్రావిరరామరామా॥ ౩౦॥నిశమ్యతల్లక్ష్మణమాతృవాక్యంరామస్యమాతుర్నరదేవపత్న్యాః। సద్యశ్శరీరేవిననాశశోకశ్శరద్గతోమేఘఇవాల్పతోయః॥ ౩౧ ॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః. ****************** అనురక్తామహాత్మానంరామంసత్యపరాక్రమం। అనుజగ్ముఃప్రయాంతంతంవనవాసాయమానవాః॥౧॥నివర్తితేపిచబలాత్సుహృద్వర్గేచరాజని। నైవతేసన్న్యవర్తంతరామస్యానుగతారథం॥౨॥ అయోధ్యానిలయానాంహిపురుషాణాంమహాయశాః । బభూవగుణసంపన్నఃపూర్ణచంద్రఇవప్రియః॥ ౩॥సయాచ్యమానఃకాకుత్స్థస్స్వాభిఃప్రకృతిభిస్తదా।కుర్వాణఃపితరంసత్యంవనమేవాన్వపద్యత॥౪॥అవేక్షమాణస్స్నేహంచక్షుషాప్రపిబన్నివ। ఉవాచరామస్స్నేహేనతాఃప్రజాస్స్వాఃప్రజాఇవ ॥౫ ॥ యాప్రీతిర్బహుమానశ్చమయ్యయోధ్యానివాసినాం।మత్ప్రియార్థంవిశేషేణభరతేసానివేశ్యతాం॥౬॥సహికల్యాణచారిత్రఃకైకేయ్యానందవర్ధనః। కరిష్యతియథావద్వఃప్రియాణిచహితానిచ॥ ౭॥ జ్ఞానవృద్ధోవయోబాలోమృదుర్వీర్యగుణాన్వితః। అనురూపస్సవోభర్తాభవిష్యతిభయాపహః ॥ ౮॥ సహిరాజగుణైర్యుక్తోయువరాజస్సమీక్షితః । అపిచాపిమయాశిష్టైఃకార్యంవోభర్తృశాసనం॥౯॥ నచతప్యేద్యథాచాసౌవనవాసంగతేమయి ।మహారాజస్తథాకార్యోమమప్రియచికీర్షయా॥౧౦॥ యథాయథాదాశరథిర్ధర్మఏవాస్థితోభవత్ । తథాతథాప్రకృతయోరామంపతిమకామయన్॥౧౧॥బాష్పేణపిహితందీనంరామస్సౌమిత్రిణాసహ।చకర్షేవగుణైర్బద్ధ్వాజనంపురనివాసినం॥ ౧౨ ॥ తేద్విజాస్త్రివిధంవృద్ధాజ్ఞానేనవయసౌజసా।వయఃప్రకంపశిరసోదూరాదూచురిదంవచః॥౧౩॥వహంతోజవనారామంభోభోజాత్యాస్తురంగమాః। నివర్తధ్వంనగంతవ్యంహితాభవతభర్తరి॥౧౪॥ కర్ణవంతిహిభూతానివిశేషేణతురంగమాః । యూయంతస్మాన్నివర్తధ్వంయాచనాంప్రతివేదితాః॥ ౧౫॥ ధర్మతస్సవిశుద్ధాత్మావీరశ్శుభదృఢవ్రతః। ఉపవాహ్యస్తువోభర్తానాపవాహ్యఃపురాద్వనం॥౧౬॥ ఏవమార్తప్రలాపాంస్తాన్వృద్ధాన్ప్రలపతోద్విజాన్।అవేక్ష్యసహసారామోరథాదవతతారహ॥౧౭॥ పద్భ్యామేవజగామాథససీతస్సహలక్ష్మణః। సన్నికృష్టపదన్యాసోరామోవనపరాయణః॥ ౧౮॥ద్విజాతీంస్తుపదాతీంస్తాన్రామశ్చారిత్రవత్సలః। నశశాకఘృణాచక్షుఃపరిమోక్తుంరథేనసః॥ ౧౯॥ గచ్ఛంతమేవతందృష్ట్వారామంసంభ్రాంతచేతసః। ఊచుఃపరమసంతప్తారామంవాక్యమిదంద్విజాః॥౨౦ ॥ బ్రాహ్మణ్యంసర్వమేతత్త్వాంబ్రహ్మణ్యమనుగచ్ఛతి। ద్విజస్కంధాధిరూఢాస్త్వామగ్నయోప్యనుయాంత్యమీ॥ ౨౧॥ వాజపేయసముత్థానిఛత్రాణ్యేతానిపశ్యనః। పృష్ఠతోనుప్రయాతానిమేఘానివజలాత్యయే॥ ౨౨॥అనవాప్తాతపత్రస్యరశ్మిసంతాపితస్యతే । ఏభిశ్ఛాయాంకరిష్యామస్స్వైశ్ఛత్రైర్వాజపేయికైః॥ ౨౩॥యాహినస్సతతంబుద్ధిర్వేదమంత్రానుసారిణీ। త్వత్కృతేసా

తా వత్సవనవాసానుసారిణీ॥ ౨౪॥ హృదయే ష్వేవ తిష్ఠంతి వేదా యే నః పరం ధనం। వత్స్యంత్యపి గృహే ష్వేవ దారాశ్చారిత్రరక్షితాః॥ ౨౫॥ న పునర్నిశ్చయః కార్యస్త్వద్గతౌ సుకృతా మతిః। త్వయి ధర్మవ్యపేక్షే తు కిం స్యాద్ధర్మమపేక్షితుం॥ ౨౬॥ యాచితో నో నివర్తస్వ హంసశుక్లశిరోరుహైః। శిరోభిర్నిభృతాచార మహీపతనపాంసులైః॥ ౨౭॥ బహూనాం వితతా యజ్ఞా ద్విజానాం య ఇహాగతాః। తేషాం సమాప్తిరాయత్తా తవ వత్స నివర్తనే॥ ౨౮॥ భక్తిమంతి హి భూతాని జంగమాజంగమాని చ। యాచమానేషు రామ త్వం భక్తిం భక్తేషు దర్శయ॥ ౨౯॥ అనుగంతుమశక్తాస్త్వాం మూలైరుద్ధతవేగినః। ఉన్నతా వాయువేగేన విక్రోశంతీవ పాదపాః॥ ౩౦॥ నిశ్చేష్టాహారసంచారా వృక్షైకస్థానవిష్ఠితాః। పక్షిణోఽపి ప్రయాచంతే సర్వభూతానుకంపినం॥ ౩౧॥ ఏవం విక్రోశతాం తేషాం ద్విజాతీనాం నివర్తనే। దదృశే తమసా తత్ర వారయంతీవ రాఘవం॥ ౩౨॥ తతస్సుమంత్రోఽపి రథాద్విముచ్య శ్రాంతాన్ హయాన్ సంపరివర్త్య శీఘ్రం। పీతోదకాంస్తోయపరిప్లుతాంగా నచారయద్వై తమసావిదూరే॥ ౩౩॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః. ******

తతస్తు తమసాతీరం రమ్యమాశ్రిత్య రాఘవః। సీతాముద్వీక్ష్య సౌమిత్రిమిదం వచనమబ్రవీత్॥ ౧॥ ఇయమద్య నిశా పూర్వా సౌమిత్రే ప్రహితా వనం। వనవాసస్య భద్రం తే స నోత్కంఠితుమర్హసి॥ ౨॥ పశ్యశూన్యాన్యరణ్యాని రుదంతీవ సమంతతః। యథానిలయమాయద్భిర్నిలీనాని మృగద్విజైః॥ ౩॥ అద్యాయోధ్యా తు నగరీ రాజధానీ పితుర్మమ। సస్త్రీపుంసా గతానస్మాన్ శోచిష్యతి న సంశయః॥ ౪॥ అనురక్తా హి మనుజా రాజానం బహుభిర్గుణైః। త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్ర శత్రుఘ్నభరతౌ తథా॥ ౫॥ పితరం చానుశోచామి మాతరం చ యశస్వినీం। అపి వాంధౌ భవేతాం తు రుదంతౌ తావభీక్ష్ణశః॥ ౬॥ భరతః ఖలు ధర్మాత్మా పితరం మాతరం చ మే। ధర్మార్థకామసహితైర్వాక్యైరాశ్వాసయిష్యతి॥ ౭॥ భరతస్యానృశంసత్వం విచింత్యాహం పునః పునః। నానుశోచామి పితరం మాతరం చాపి లక్ష్మణ॥ ౮॥ త్వయా కార్యం నరవ్యాఘ్ర మామనువ్రజతా కృతం। అన్వేష్టవ్యా హి వైదేహ్యా రక్షణార్థే సహాయతా॥ ౯॥ అద్భిరేవ తు సౌమిత్రే వత్స్యామ్యద్య నిశామిమాం। ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం వన్యేఽపి వివిధే సతి॥ ౧౦॥ ఏవముక్త్వా తు సౌమిత్రిం సుమంత్రమపి రాఘవః। అప్రమత్తస్త్వమశ్వేషు భవ సౌమ్యేత్యువాచ హ॥ ౧౧॥ సోఽశ్వాన్ సుమంత్రస్సంయమ్య సూర్యేఽస్తం సముపాగతే। ప్రభూతయవసాన్ కృత్వా బభూవ ప్రత్యనంతరః॥ ౧౨॥ ఉపాస్య తు శివాం సంధ్యాం దృష్ట్వా రాత్రిముపస్థితాం। రామస్య శయనం చక్రే సూతస్సౌమిత్రిణా సహ॥ ౧౩॥ తాం శయ్యాం తమసాతీరే వీక్ష్య వృక్షదళైః కృతాం। రామస్సౌమిత్రిణా సార్ధం సభార్యస్సంవివేశ హ॥ ౧౪॥ సభార్యం సంప్రసుప్తం తం భ్రాతరం వీక్ష్య లక్ష్మణః। కథయామాస సూతాయ రామస్య వివిధాన్ గుణాన్॥ ౧౫॥ జాగ్రతో హ్యేవ తాం రాత్రిం సౌమిత్రేరుదితో రవిః। సూతస్య తమసాతీరే రామస్య బ్రువతో గుణాన్॥ ౧౬॥ గోకులాకులతీరాయాస్తమసాయా విదూరతః। అవసత్తత్ర తాం రాత్రిం రామః ప్రకృతిభిస్సహ॥ ౧౭॥ ఉత్థాయ చ మహాతేజాః ప్రకృతీస్తా నిశామ్య చ। అబ్రవీద్భ్రాతరం రామో లక్ష్మణం పుణ్యలక్షణం॥ ౧౮॥ అస్మద్వ్యపేక్షాన్ సౌమిత్రే నిరపేక్షాన్ గృహేష్వపి। వృక్షమూలేషు సంసుప్తాన్ పశ్య లక్ష్మణ సాంప్రతం॥ ౧౯॥ యథైతే నియమం పౌరాః కుర్వంత్యస్మన్నివర్తనే। అపి ప్రాణానసిష్యంతి న తు త్యక్ష్యంతి నిశ్చయం॥ ౨౦॥ యావదేవ తు సంసుప్తాస్తావదేవ వయం లఘు। రథమారుహ్య గచ్ఛామః పంథానమకుతోభయం॥ ౨౧॥ అతో భూయోఽపి నేదానీమిక్ష్వాకుపురవాసినః। స్వపేయురనురక్తా మాం వృక్షమూలాని సంశ్రితాః॥ ౨౨॥ పౌరా హ్యాత్మకృతాద్దుఃఖాద్విప్రమోచ్యా నృపాత్మజైః। న తే ఖల్వాత్మనా యోజ్యా దుఃఖేన పురవాసినః॥ ౨౩॥ అబ్రవీల్లక్ష్మణో రామం సాక్షాద్ధర్మమివ స్థితం। రోచతే మే తథా ప్రాజ్ఞ క్షిప్రమారుహ్యతామితి॥ ౨౪॥ అథ రామోఽబ్రవీచ్ఛ్రీమాన్ సుమంత్రం యుజ్యతాం రథః। గమిష్యామి తతోఽరణ్యం గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో॥ ౨౫॥ సూతస్తతస్సంత్వరితస్స్యందనం తైర్హయోత్తమైః। యోజయిత్వాథ రామాయ ప్రాంజలిః ప్రత్యవేదయత్॥ ౨౬॥ అయం యుక్తో మహాబాహో రథస్తే రథినాం వర। త్వమారోహస్వ భద్రం తే ససీతస్సహలక్ష్మణః॥ ౨౭॥ తం స్యందనమధిష్ఠాయ రాఘవస్సపరిచ్ఛదః। శీఘ్రగామాకులావర్తాం తమసామతరన్నదీం॥ ౨౮॥ స సంతీర్య మహాబాహుశ్శ్రీమాన్ శివమకంటకం। ప్రాపద్యత మహామార్గమభయం భయదర్శినాం॥ ౨౯॥ మోహనార్థం తు పౌరాణాం సూతం రామోఽబ్రవీద్వచః। ఉదఙ్ముఖః ప్రయాహి త్వం రథమాస్థాయ సారథే॥ ముహూర్తం త్వరితం గత్వా నివర్తయ రథం పునః। యథా న విద్యుః పౌరా మాం తథా కురు సమాహితః॥ ౩౧॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా తథా చక్రే స సారథిః। ప్రత్యాగమ్య చ రామస్య స్యందనం ప్రత్యవేదయత్॥ ౩౨॥ తౌ సంప్రయుక్తం తు రథం సమాస్థితౌ తదా ససీతౌ రఘువంశవర్ధనౌ। ప్రచోదయామాస తతస్తురంగమాన్ స సారథిర్యేన పథా తపోవనం॥ ౩౩॥ తతస్సమాస్థాయ రథం మహారథస్ససారథిర్దాశరథిర్వనం యయౌ। ఉదఙ్ముఖం తం తు రథం చకార స ప్రయాణమాంగళ్యనిమిత్తదర్శనాత్॥ ౩౪॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః. ********

ప్రభాతాయాంతుశర్వర్యాంపౌరాస్తేరాఘవంవినా। శోకోపహతనిశ్చేష్టాబభూవుర్హతచేతసః॥ ౧॥శోకజా
శ్రుపరిద్యూనావీక్షమాణాస్తతస్తతః। ఆలోకమపిరామస్యనపశ్యంతిస్మదుఃఖితాః॥ ౨ ॥ తేవిషాదార్తవదనారహితా
స్తేనధీమతా। కృపణాఃకరుణావాచోవదంతిస్మమనస్వినః॥ ౩॥ధిగస్తుఖలునిద్రాంతాంయయాపహృతచేతసః । నాద్యప
శ్యామహేరామంపృథూరస్కంమహాభుజం॥౪॥ కథంనామమహాబాహుస్సతథావితథక్రియః । భక్తంజనంపరిత్యజ్య
ప్రవాసంరాఘవోగతః॥౫॥ యోనస్సదాపాలయతిపితాపుత్రానివౌరసాన్ । కథంరఘూణాంసశ్రేష్ఠస్త్యక్త్వానోవి
పినంగతః॥౬॥ఇహైవనిధనంయామోమహాప్రస్థానమేవవా। రామేణరహితానాంహికిమర్థంజీవితంహినః॥ ౭॥సంతిశు
ష్కాణికాష్ఠానిప్రభూతానిమహాంతిచ। తైఃప్రజ్వాల్యచితాంసర్వేప్రవిశామోథపావకం॥ ౮॥ కింవక్ష్యామోమహాబా
హురనసూయఃప్రియంవదః। నీతస్సరాఘవోస్మాభిరితివక్తుంకథంక్షమం॥ ౯॥ సానూనంనగరీదీనాదృష్ట్వాస్మాన్రాఘ
వంవినా। భవిష్యతినిరానందాసస్త్రీబాలవయోధికా॥౧౦॥ నిర్యాతాస్తేనవీరేణసహనిత్యంజితాత్మనా।విహీనాస్తేనచ
పునఃకథంపశ్యామతాంపురీం॥౧౧॥ ఇతీవబహుధావాచోబాహుముద్యమ్యతేజనాః। విలపంతిస్మదుఃఖార్తావివత్సాఇవ
ధేనవః॥౧౨॥తతోమార్గానుసారేణగత్వాకించిత్క్షణంపునః। మార్గనాశాద్విషాదేనమహతాసమభిప్లుతాః॥ ౧౩॥
రథస్యమార్గనాశేనన్యవర్తంతమనస్వినః। కిమిదంకింకరిష్యామోదైవేనోపహతాఇతి॥ ౧౪॥ తతోయథాగతేనైవమా
ర్గేణక్లాంతచేతసః। అయోధ్యామగమన్సర్వేపురీంవ్యథితసజ్జనాం॥ ౧౫॥ఆలోక్యనగరీంతాంచక్షయవ్యాకులమాన
సాః।ఆవర్తయంతతేశ్రూణినయనైశ్శోకపీడితైః॥ఏషారామేణనగరీరహితానాతిశోభతే । ఆపగాగరుడేనేవహ్రదా
దుద్ధృతపన్నగా॥౧౭॥ చంద్రహీనమివాకాశంతోయహీనమివార్ణవం । అపశ్యన్నిహతానందంనగరంతేవిచేతసః॥
౧౮॥ తేతానివేశ్మానిమహాధనానిదుఃఖేనదుఃఖోపహతావిశంతః । నైవప్రజజ్ఞుస్స్వజనంజనంవానిరీక్షమాణాఃప్రవిన
ష్టహర్షాః॥౧౯॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః. *****************************

తేషామేవంవిషణ్ణానాంపీడితానామతీవచ। బాష్పవిప్లుతనేత్రాణాంసశోకానాంముమూర్షయా॥ అనుగమ్యని
వృత్తానాంరామంనగరవాసినాం। ఉద్గతానీవసత్వానిబభూవురమనస్వినాం ॥ ౨॥ స్వంస్వంనిలయమాగమ్యపుత్రదా
రైస్సమావృతాః। అశ్రూణిముముచుస్సర్వేబాష్పేణపిహితాననాః॥ ౩॥ నచాహృష్యన్నచామోదన్వణిజోనప్రసార
యన్। నచాశోభంతపణ్యానినాపచన్గృహమేధినః॥౪॥ నష్టందృష్ట్వానాభ్యనందన్విపులంవాధనాగమం । పుత్రంప్ర
థమజంలబ్ధ్వాజననీనాభ్యనందత॥౫॥ గృహేగృహేరుదంత్యశ్చభర్తారంగృహమాగతం । వ్యగర్హయంతదుఃఖార్తా
వాగ్భిస్తోత్త్రైరివద్విపాన్॥ కిన్నుతేషాంగృహైఃకార్యంకిందారైఃకింధనేనవా। పుత్రైర్వాకింసుఖైర్వాపియేనపశ్యం
తిరాఘవం॥ ౭॥ఏకస్సత్పురుషోలోకేలక్ష్మణస్సహసీతయా। యోనుగచ్ఛతికాకుత్స్థంరామంపరిచరన్వనే॥౮॥ఆపగాః
కృతపుణ్యాస్తాఃపద్మిన్యశ్చసరాంసిచ। యేషుస్నాస్యతికాకుత్స్థోవిగాహ్యసలిలంశుచి॥౯॥ శోభయిష్యంతికాకుత్స్థమ
టవ్యోరమ్యకాననాః। ఆపగాశ్చమహానూపాస్సానుమంతశ్చపర్వతాః॥ ౧౦॥కాననంవాపిశైలంవాయంరామోభిగ
మిష్యతి। ప్రియాతిథిమివప్రాప్తంనైనంశక్ష్యంత్యనర్చితుం॥౧౧॥ విచిత్రకుసుమాపీడాబహుమంజరిధారిణః।రాఘవం
దర్శయిష్యంతినగాభ్రమరశాలినః॥౧౨॥ అకాలేచాపిముఖ్యానిపుష్పాణిచఫలానిచ । దర్శయిష్యంత్యనుక్రోశాద్గిరయో
రామమాగతం॥ ౧౩ ॥ ప్రస్రవిష్యంతితోయానివిమలానిమహీధరాః । విదర్శయంతోవివిధాన్భూయశ్చిత్రాంశ్చని
ర్ఝరాన్॥౧౪॥పాదపాఃపర్వతాగ్రేషురమయిష్యంతిరాఘవం ॥ ౧౪½ ॥ యత్రరామోభయంనాత్రనాస్తితత్రప
రాభవః।సహిశూరోమహాబాహుఃపుత్రోదశరథస్యచ॥ ౧౫½॥పురాభవతినోదూరాదనుగచ్ఛామరాఘవం॥౧౬॥పా
దచ్ఛాయాసుఖాభర్తుస్తాదృశస్యమహాత్మనః। సహినాథోజనస్యాస్యసగతిస్సపరాయణం ॥ ౧౭॥ వయంపరిచరిష్యా
మస్సీతాంయూయంతురాఘవం ॥ ౧౭½॥ ఇతిపౌరస్త్రియోభర్తౄన్దుఃఖార్తాస్తత్తదబ్రువన్॥యుష్మాకంరాఘవో
రణ్యేయోగక్షేమంవిధాస్యతి। సీతానారీజనస్యాస్యయోగక్షేమంకరిష్యతి॥౧౯॥ కోన్వనేనాప్రతీతేనసోత్కంఠితజనే
నచ। సంప్రీయేతామనోజ్ఞేనవాసేనహృతచేతసా॥౨౦॥కైకేయ్యాయదిచేద్రాజ్యంస్యాదధర్మ్యమనాథవత్ । నహి
నోజీవితేనార్థఃకుతఃపుత్రైఃకుతోధనైః॥౨౧॥యయాపుత్రశ్చభర్తాచత్యక్తావైశ్వర్యకారణాత్ । కంసాపరిహరేద
న్యంకైకేయీకులపాంసనీ॥ ౨౨॥ కైకేయ్యానవయంరాజ్యేభృతకానివసేమహి। జీవంత్యాజాతుజీవంత్యఃపుత్రైరపి
శపామహే॥ ౨౩॥ యాపుత్రంపార్థివేంద్రస్యప్రవాసయతినిర్ఘృణా। కస్తాంప్రాప్యసుఖంజీవేదధర్మ్యాందుష్ట
చారిణీం॥౨౪॥ ఉపద్రుతమిదంసర్వమనాలంబమనాయకం।కైకేయ్యాహికృతేసర్వంవినాశముపయాస్యతి॥ ౨౫ ॥ న
హిప్రవ్రజితేరామేజీవిష్యతిమహీపతిః। మృతేదశరథేవ్యక్తంవిలాపస్తదనంతరం॥౨౬ ॥ తేవిషంపిబతాలోడ్యక్షీణపు

ణ్యాస్సమగతాః। రాఘవం వానుగచ్ఛధ్వమశ్రుతిం వాపి గచ్ఛత॥ ౨౭॥ మిథ్యాప్రవ్రాజితో రామస్ససీతస్సహలక్ష్మ
ణః। భరతే సన్నిసృష్టాస్స్మ సౌనికే పశవో యథా॥ ౨౮॥ పూర్ణచంద్రాననశ్శ్యామో గూఢజత్రురరిందమః। ఆజాను
బాహుః పద్మాక్షో రామో లక్ష్మణపూర్వజః॥ పూర్వాభిభాషీ మధురస్సత్యవాదీ మహాబలః। సౌమ్యశ్చ సర్వలోకస్య
చంద్రవత్ప్రియదర్శనః॥ నూనం పురుషశార్దూలో మత్తమాతంగవిక్రమః। శోభయిష్యత్యరణ్యాని విచరన్స మహార
థః॥ ౩౦॥ తాస్తథా విలపంత్యస్తు నగరే నాగరస్త్రియః। చుక్రుశుర్దుఃఖసంతప్తా మృత్యోరివ భయాగమే॥ ౩౨॥ ఇత్యే
వం విలపంతీనాం స్త్రీణాం వేశ్మసు రాఘవం। జగామాస్తం దినకరో రజనీ చాభ్యవర్తత॥ ౩౩॥ నష్టజ్వలనసంపాతా ప్ర
శాంతాధ్యాయసత్కథా। తిమిరేణాభిలిప్తేవ తదా సా నగరీ బభౌ॥ ౩౪॥ ఉపశాంతవణిక్పణ్యా నష్టహర్షా నిరాశ్రయా।
అయోధ్యానగరీ చాసీన్నష్టతారమివాంబరం॥ ౩౫॥ తథా స్త్రియో రామనిమిత్తమాతురా యథా సుతే భ్రాతరి వావి
వాసితే। విలప్య దీనా రురుదుర్విచేతసస్సుతైర్హి తాసామధికో హి సోభవత్॥ ౩౬॥ ప్రశాంతగీతోత్సవనృత్తవాదనా వ్య
పాస్తహర్షా పిహితాపణోదయా। తదా హ్యయోధ్యా నగరీ బభూవ సా మహార్ణవస్సంక్షపితోదకో యథా॥ ఇతి శ్రీమ
దయోధ్యాకాండే-అష్టచత్వారింశస్సర్గః.**************** రామోపి రాత్రిశేషేణ తేనైవ మహదంతరం।
జగామ పురుషవ్యాఘ్రః పితురాజ్ఞామనుస్మరన్॥ ౧॥ తథైవ గచ్ఛతస్తస్య వ్యపాయాద్రజనీ శివా। ఉపాస్య స శివాం సం
ధ్యాం విషయాంతం వ్యగాహత॥ ౨॥ గ్రామాన్వికృష్టసీమాంతాన్పుష్పితాని వనాని చ। పశ్యన్నతియయౌ శీఘ్రం శనై
రివ హయోత్తమైః॥ శృణ్వన్వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినాం॥ ౩౪॥ రాజానం ధిగ్దశరథం కామస్య వశమా
స్థితం॥ హా నృశంసాద్య కైకేయీ పాపా పాపానుబంధినీ। తీక్ష్ణా సంభిన్నమర్యాదా తీక్ష్ణకర్మణి వర్తతే॥ యా పుత్రమీదృ
శం రాజ్ఞః ప్రవాసయతి ధార్మికం। వనవాసే మహాప్రాజ్ఞం సానుక్రోశం జితేంద్రియం॥ కథం నామ మహాభాగా సీతా జన
కనందినీ। సదా సుఖేష్వభిరతా దుఃఖాన్యనుభవిష్యతి॥ అహో దశరథో రాజా నిస్స్నేహస్స్వసుతం ప్రియం। ప్రజానామ
నఘం రామం పరిత్యక్తుమిహేచ్ఛతి॥ ఇతి వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినాం। శృణ్వన్నతియయౌ వీరః కో
సలాన్కోసలేశ్వరః॥ ౯॥ తతో వేదశ్రుతిం నామ శివవారివహాం నదీం। ఉత్తీర్యాభిముఖః ప్రాయాదగస్త్యాధ్యుషితాం ది
శం॥ ౧౦॥ గత్వా తు సుచిరం కాలం తతశ్శివజలాం నదీం। గోమతీం గోయుతానూపామతరత్సాగరంగమాం॥ ౧౧॥ గోమతీం
చాప్యతిక్రమ్య రాఘవశ్శీఘ్రగైర్హయైః। మయూరహంసాభిరుతాం తతార స్యందికాం నదీం॥ ౧౨॥ స మహీం మనునా రాజ్ఞా
దత్తామిక్ష్వాకవే పురా। స్ఫీతాం రాష్ట్రావృతాం రామో వైదేహీమన్వదర్శయత్॥ ౧౩॥ సూత ఇత్యేవ చాభాష్య సారథిం
తమభీక్ష్ణశః। హంసమత్తస్వరశ్శ్రీమానువాచ పురుషర్షభః॥ ౧౪॥ కదాహం పునరాగమ్య సరయ్వాః పుష్పితే వనే। మృగ
యాం పర్యటిష్యామి మాత్రా పిత్రా చ సంగతః॥ ౧౫॥ రాజర్షీణాం హి లోకేస్మిన్రత్యర్థం మృగయా వనే। కాలే వృతాం తాం
మనుజైర్ధన్వినామభికాంక్షితాం॥ నాత్యర్థమభికాంక్షామి మృగయాం సరయూవనే। రతిర్హ్యేషాతులా లోకే రాజర్షి
గణసమ్మతా॥ ౧౬॥ స తమధ్వానమైక్ష్వాకస్సూతం మధురయా గిరా। తం తమర్థమభిప్రేత్య యయౌ వాక్యముదీర
యన్॥ ౧౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.**************** విశాలాన్కోసలాన్రమ్యా
న్యాత్వా లక్ష్మణపూర్వజః। అయోధ్యాభిముఖో ధీమాన్ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧॥ ఆపృచ్ఛే త్వాం పురి శ్రేష్ఠే
కాకుత్స్థపరిపాలితే। దైవతాని చ యాని త్వాం పాలయంత్యావసంతి చ॥ నివృత్తవనవాసస్త్వామనృణో జగతీపతేః। పున
ర్ద్రక్ష్యామి మాత్రా చ పిత్రా చ సహ సంగతః॥ ౩॥ తతో రుధిరతామ్రాక్షో భుజముద్యమ్య దక్షిణం। అశ్రుపూర్ణముఖో
దీనోబ్రవీజ్జానపదం జనం॥ ౪॥ అనుక్రోశో దయా చైవ యథార్హం మయి వః కృతః। చిరం దుఃఖస్య పాపీయో గమ్యతా
మర్థసిద్ధయే॥ ౫॥ తేభివాద్య మహాత్మానం కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణం। విలపంతో నరా ఘోరం వ్యతిష్ఠంత క్వచిత్క్వచిత్॥
౬॥ తథా విలపతాం తేషామతృప్తానాం చ రాఘవః। అచక్షుర్విషయం ప్రాయాద్యథార్కః క్షణదాముఖే॥ ౭॥ తతో
ధాన్యధనోపేతాన్దానశీలజనాన్శివాన్। అకుతశ్చిద్భయాన్రమ్యాంశ్చైత్యయూపసమావృతాన్॥ ఉద్యానామ్ర
వణోపేతాన్సంపన్నసలిలాశయాన్। తుష్టపుష్టజనాకీర్ణాన్గోకులాకులసేవితాన్॥ లక్షణీయాన్నరేంద్రాణాం బ్ర
హ్మఘోషాభినాదితాన్। రథేన పురుషవ్యాఘ్రః కోసలానత్యవర్తత॥ ౧౦॥ మధ్యేన ముదితం స్ఫీతం రమ్యోద్యానసమా
కులం। రాజ్యం భోగ్యం నరేంద్రాణాం యయౌ ధృతిమతాం వరః॥ ౧౧॥ తత్ర త్రిపథగాం దివ్యాం శివతోయామశైవలాం।
దదర్శ రాఘవో గంగాం పుణ్యామృషినిషేవితాం॥ ౧౨॥ ఆశ్రమైరవిదూరస్థైశ్శ్రీమద్భిస్సమలంకృతాం। కాలేప్సరోభి
ర్హృష్టాభిస్సేవితాంభోహ్రదాం శివాం॥ దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితాం। నానాగంధర్వపత్నీభిస్సే
వితాం సతతం శివాం॥ దేవాక్రీడశతాకీర్ణాం దేవోద్యానశతాయుతాం। దేవార్థమాకాశగమాం విఖ్యాతాం దేవపద్మి

నీం॥ జలాఘాతాట్టహాసోగ్రాం ఫేననిర్మలహాసినీం। క్వచిద్వేణీకృతజలాం క్వచిదావర్తశోభితాం ॥ క్వచిత్ స్తిమితగంభీరాం క్వచిద్వేగజలాకులాం । క్వచిద్గంభీరనిర్ఘోషాం క్వచిద్భైరవనిస్స్వనాం ॥ దేవసంఘాప్లుతజలాం నిర్మలోత్పలశోభితాం। క్వచిదాభోగపులినాం క్వచిన్నిర్మలవాలుకాం ॥ హంససారససంఘుష్టాం చక్రవాకోపకూజితాం। సదామదైశ్చ విహగైరభిసన్నాదితాంతరాం॥ క్వచిత్తీరరుహైర్వృక్షైర్మాలాభిరివ శోభితాం । క్వచిత్ ఫుల్లోత్పలచ్ఛన్నాం క్వచిత్పద్మవనాకులాం ॥ క్వచిత్కుముదషండైశ్చ కుడ్మలైరుపశోభితాం । నానాపుష్పరజోధ్వస్తాం సముదామివ చ క్వచిత్ ॥ వ్యపేతమలసంఘాతాం మణినిర్మలదర్శనాం । దిశాగజైర్వనగజైర్మత్తైశ్చ వరవారణైః ॥ దేవోపవాహ్యైశ్చ ముహుస్సన్నాదితవనాంతరాం । ప్రమదామివ యత్నేన భూషితాం భూషణోత్తమైః॥ ఫలైః పుష్పైః కిసలయైర్వృతాం గుల్మైర్ద్విజైస్తథా । శింశుమారైశ్చ నక్రైశ్చ భుజంగైశ్చ నిషేవితాం॥ విష్ణుపాదచ్యుతాం దివ్యామపాపాం పాపనాశినీం। తాం శంకరజటాజూటాద్భ్రష్టాం సాగరతేజసా ॥ సముద్రమహిషీం గంగాం సారసక్రౌంచనాదితాం । ఆససాద మహాబాహుశ్శృంగిబేరపురం ప్రతి॥ ౨౫ ॥ తామూర్మికలిలావర్తామన్వవేక్ష్య మహారథః। సుమంత్రమబ్రవీత్సూతమిహైవాద్య వసామహే ॥ ౨౬ ॥ అవిదూరాదయం నద్యా బహుపుష్పప్రవాళవాన్। సుమహానింగుదీవృక్షో వసామోఽత్రైవ సారథే ॥ ౨౭ ॥ ద్రక్ష్యామస్సరితాం శ్రేష్ఠాం సంమాన్యసలిలాం శివాం । దేవదానవగంధర్వమృగమానుషపక్షిణాం ॥ ౨౮ ॥ లక్ష్మణశ్చ సుమంత్రశ్చ బాఢమిత్యేవ రాఘవం । ఉక్త్వా తమింగుదీవృక్షం తదోపయయతుర్హయైః॥ ౨౯ ॥ రామోఽభియాయ తం రమ్యం వృక్షమిక్ష్వాకునందనః। రథాదవాతరత్తస్మాత్సభార్యస్సహలక్ష్మణః ॥ ౩౦ ॥ సుమంత్రోఽప్యవతీర్యాస్మాన్మోచయిత్వా హయోత్తమాన్ । వృక్షమూలగతం రామముపతస్థే కృతాంజలిః॥ ౩౧ ॥ తత్ర రాజా గుహో నామ రామస్యాత్మసమస్సఖా। నిషాదజాత్యో బలవాన్ స్థపతిశ్చేతి విశ్రుతః ॥ ౩౨ ॥ స శ్రుత్వా పురుషవ్యాఘ్రం రామం విషయమాగతం। వృద్ధైః పరివృతోఽమాత్యైర్జ్ఞాతిభిశ్చాప్యుపాగతః ॥ ౩౩ ॥ తతో నిషాదాధిపతిం దృష్ట్వా దూరాదుపస్థితం। సహ సౌమిత్రిణా రామస్సమాగచ్ఛద్గుహేన సః ॥ ౩౪ ॥ తమార్తస్సంపరిష్వజ్య గుహో రాఘవమబ్రవీత్ ॥ యథాఽయోధ్యా తథేయం తే రామ కిం కరవాణి తే। ఈదృశం హి మహాబాహో కః ప్రాప్స్యత్యతిథిం ప్రియం ॥ ౩౬ ॥ తతో గుణవదన్నాద్యముపాదాయ పృథగ్విధం। అర్ఘ్యం చోపానయత్క్షిప్రం వాక్యం చేదమువాచ హ॥ ౩౭ ॥ స్వాగతం తే మహాబాహో తవేయమఖిలా మహీ। వయం ప్రేష్యా భవాన్ భర్తా సాధు రాజ్యం ప్రశాధి నః॥ ౩౮ ॥ భక్ష్యం భోజ్యం చ పేయం చ లేహ్యం చేదముపస్థితం। శయనాని చ ముఖ్యాని వాజినాం ఖాదనం చ తే॥ ౩౯ ॥ గుహమేవం బ్రువాణం తు రాఘవః ప్రత్యువాచ హ। అర్చితాశ్చైవ హృష్టాశ్చ భవతా సర్వథా వయం॥ పద్భ్యామభిగమాచ్చైవ స్నేహసందర్శనేన చ ॥ ౪౦ ॥ భుజాభ్యాం సాధువృత్తాభ్యాం పీడయన్ వాక్యమబ్రవీత్ । దిష్ట్యా త్వాం గుహ పశ్యామి అరోగం సహ బాంధవైః । అపి తే కుశలం రాష్ట్రే మిత్రేషు చ ధనేషు చ॥ ౪౨ ॥ యత్త్విదం భవతా కించిత్ ప్రీత్యా సముపకల్పితం। సర్వం తదనుజానామి న హి వర్తే ప్రతిగ్రహే॥ ౪౩ ॥ కుశచీరాజినధరం ఫలమూలాశినం చ మాం। విద్ధి ప్రణిహితం ధర్మే తాపసం వనగోచరం ॥ ౪౪ ॥ అశ్వానాం ఖాదనేనాహమర్థీ నాన్యేన కేనచిత్ । ఏతావతాఽత్ర భవతా భవిష్యామి సుపూజితః॥ ౪౫ ॥ ఏతే హి దయితా రాజ్ఞః పితుర్దశరథస్య మే । ఏతైస్సువిహితైరశ్వైర్భవిష్యామ్యహమర్చితః॥ ౪౬ ॥ అశ్వానాం ప్రతిపానం చ ఖాదనం చైవ సోఽన్వశాత్ । గుహస్తత్రైవ పురుషాంస్త్వరితం దీయతామితి ॥ ౪౭ ॥ తతశ్చీరోత్తరాసంగస్సంధ్యామన్వాస్య పశ్చిమాం। జలమేవాదదే భోజ్యం లక్ష్మణేనాహృతం స్వయం॥ ౪౮ ॥ తస్య భూమౌ శయానస్య పాదౌ ప్రక్షాళ్య లక్ష్మణః। సభార్యస్య తతోఽభ్యేత్య తస్థౌ వృక్షముపాశ్రితః॥ ౪౯ ॥ గుహోఽపి సహ సూతేన సౌమిత్రిమనుభాషయన్। అన్వజాగ్రత్తతో రామమప్రమత్తో ధనుర్ధరః ॥ ౫౦ ॥ తథా శయానస్య తతోఽస్య ధీమతో యశస్వినో దాశరథేర్మహాత్మనః। అదృష్టదుఃఖస్య సుఖోచితస్య సా తదా వ్యతీయాయ చిరేణ శర్వరీ॥ ౫౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచాశస్సర్గః. **********************

తం జాగ్రతమదంభేన భ్రాతురర్థాయ లక్ష్మణం । గుహస్సంతాపసంతప్తో రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఇయం తాత సుఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా। ప్రత్యాశ్వసిహి సాధ్వస్యాం రాజపుత్ర యథాసుఖం॥ ౨ ॥ ఉచితోఽయం జనస్సర్వః క్లేశానాం త్వం సుఖోచితః । గుప్త్యర్థం జాగరిష్యామః కాకుత్స్థస్య వయం నిశాం॥ ౩ ॥ న హి రామాత్ప్రియతమో మమాస్తి భువి కశ్చన । బ్రవీమ్యేతదహం సత్యం సత్యేనైవ చ తే శపే॥ ౪ ॥ అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేఽస్మిన్ సుమహద్యశః । ధర్మావాప్తిం చ విపులామర్థావాప్తిం చ కేవలాం॥ ౫ ॥ సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహ సీతయా । రక్షిష్యామి ధనుష్పాణిస్సర్వతో జ్ఞాతిభిస్సహ॥ ౬ ॥ న హి మేఽవిదితం కించిద్వనేఽస్మిన్ చరతస్సదా। చతురంగం హ్యపి బలం సుమహత్ప్రసహేమహి॥ ౭ ॥ లక్ష్మణస్తం తదోవాచ రక్ష్యమాణాస్త్వయాఽనఘ । నాత్ర భీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥

౮॥కథందాశరథౌభూమౌశయానేసహసీతయా।శక్యానిద్రామయాలబ్ధుంజీవితంవాసుఖానివా॥౯॥యోనదేవాసురై
స్సర్వైశ్శక్యఃప్రసహితుంయుధి।తంపశ్యసుఖసంవిష్టంతృణేషుసహసీతయా॥ ౧౦॥ యోమంత్రతపసాలబ్ధోవివిధైశ్చ
పరిశ్రమైః। ఏకోదశరథస్యైషఃపుత్రస్సదృశలక్షణః॥ అస్మిన్ప్రవ్రాజితేరాజానచిరంవర్తయిష్యతి । విధవామేదినీ
నూనంక్షిప్రమేవభవిష్యతి॥౧౨॥వినద్యసుమహానాదంశ్రమేణోపరతాఃస్త్రియః । నిర్ఘోషోపరతంచాతోమన్యేరా
జనివేశనం॥౧౩॥కౌసల్యాచైవరాజాచతథైవజననీమమ।నాశంసేయదిజీవన్తిసర్వేతేశర్వరీమిమాం॥ ౧౪॥జీవేదపిహి
మేమాతాశత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్షయా।తద్దుఃఖంయత్తుకౌసల్యావీరసూర్వినశిష్యతి॥౧౫॥ అనురక్తజనాకీర్ణాసుఖాలో
కప్రియావహా। రాజవ్యసనసంసృష్టాసాపురీవినశిష్యతి॥౧౬॥ కథంపుత్రంమహాత్మానంజ్యేష్ఠంప్రియమపశ్యతః। శరీరం
ధారయిష్యంతిప్రాణారాజ్ఞోమహాత్మనః॥౧౭॥వినష్టేనృపతౌపశ్చాత్ కౌసల్యావినశిష్యతి। అనంతరంచమాతాపిమమ
నాశముపైష్యతి॥౧౮॥అతిక్రాంతమతిక్రాంతమనవాప్యమనోరథం।రాజ్యేరామమనిక్షిప్యపితామేవినశిష్యతి॥ ౧౯॥ సి
ద్ధార్థాఃపితరంవృత్తంతస్మిన్కాలేప్యుపస్థితే।ప్రేతకార్యేషుసర్వేషుసంస్కరిష్యంతిభూమిపం ॥ ౨౦॥ రమ్యచత్వర
సంస్థానాంసువిభక్తమహాపథాం। హర్మ్యప్రాసాదసంపన్నాంగణికావరశోభితాం ॥ రథాశ్వగజసంబాధాంతూ
ర్యనాదవినాదితాం। సర్వకల్యాణసంపూర్ణాంహృష్టపుష్టజనాకులాం ॥ ఆరామోద్యానసంపన్నాంసమాజోత్సవశాలి
నీం।సుఖితావిచరిష్యంతిరాజధానీంపితుర్మమ॥ ౨౩॥ అపిజీవేద్దశరథోవనవాసాత్పునర్వయం । ప్రత్యాగమ్యమహా
త్మానమపిపశ్యేమసువ్రతం॥౨౪॥అపిసత్యప్రతిజ్ఞేనసార్ధంకుశలినావయం । నివృత్తవనవాసేస్మిన్నయోధ్యాంప్రవిశే
మహి॥౨౫॥పరిదేవయమానస్యదుఃఖార్తస్యమహాత్మనః। తిష్ఠతోరాజపుత్రస్యశర్వరీసాత్యవర్తత ॥ ౨౬॥ తథాహిస
త్యంబ్రువతిప్రజాహితే నరేంద్రపుత్రేగురుసౌహృదాద్గుహః। ముమోచబాష్పంవ్యసనాభిపీడితోజ్వరాతురోనాగఇవ
వ్యథాతురః॥౨౭॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకపంచాశస్సర్గః.************* ప్రభాతాయాంతుశర్వర్యాం
పృథువక్షామహాయశాః।ఉవాచరామస్సౌమిత్రింలక్ష్మణంశుభలక్షణం॥౧॥ భాస్కరోదయకాలోయంగతాభగవతీని
శా।అసౌసుకృష్ణోవిహగఃకోకిలస్తాతకూజతి॥ ౨॥బర్హిణానాంచనిర్ఘోషఃశ్రూయతేనదతాంవనే। తరామజాహ్నవీం
సౌమ్యశీఘ్రగాంసాగరంగమాం॥౩॥విజ్ఞాయరామస్యవచ స్సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః । గుహమామంత్ర్యసూతంచసో
ఽతిష్ఠద్భ్రాతురగ్రతః॥ ౪ ॥ సతురామస్యవచనంనిశమ్యప్రతిగృహ్యచ ।స్థపతిస్తూర్ణమాహూయసచివానిదమబ్రవీత్॥౫॥
అస్యవాహనసంయుక్తాంకర్ణగ్రాహవతీంశుభాం।సుప్రతారాందృఢాంతీర్థేశీఘ్రంనావముపాహర ॥ ౬॥ తంనిశ
మ్యసమాదేశంగుహామాత్యగణోమహాన్। ఉపోహ్యరుచిరాంనావంగుహాయప్రత్యవేదయత్ ॥ ౭ ॥ తతస్సప్రాంజ
లిర్భూత్వాగుహోరాఘవమబ్రవీత్ ।ఉపస్థితేయంనౌర్దేవభూయఃకింకరవాణితే ॥ ౮ ॥ తవామరసుతప్రఖ్యత
ర్తుంసాగరగాంనదీం।నౌరియంపురుషవ్యాఘ్రతాంత్వమారోహసువ్రత ॥ ౯ ॥ అథోవాచమహాతేజారామోగు
హమిదంవచః। కృతకామోస్మిభవతాశీఘ్రమారోప్యతామితి ॥ ౧౦ ॥ తతఃకలాపాన్సన్నహ్యఖడ్గౌబధ్వాచధన్వి
నౌ। జగ్మతుర్యేనతౌగంగాంసీతయాసహరాఘవౌ॥౧౧॥ రామమేవతుధర్మజ్ఞముపగమ్యవినీతవత్ । కిమహంకరవా
ణీతిసూతఃప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ ౧౨॥ తతోబ్రవీద్దాశరథిస్సుమంత్రంస్పృశన్కరేణోత్తమదక్షిణేన । సుమంత్రశీఘ్రం
పునరేవయాహిరాజ్ఞస్సకాశేభవచాప్రమత్తః॥౧౩॥ నివర్తస్వేత్యువాచైనమేతావద్ధికృతంమమ । రథంవిహాయప
ద్భ్యాంతుగమిష్యామిమహావనం ॥ ౧౪ ॥ఆత్మానంత్వభ్యనుజ్ఞాతమవేక్ష్యార్తస్ససారథిః।సుమంత్రఃపురుషవ్యాఘ్ర
మైక్ష్వాకమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౫॥ నాతిక్రాంతమిదంలోకేపురుషేణేహకేనచిత్ । తవసభ్రాతృభార్యస్యవాసఃప్రా
కృతవద్వనే॥ ౧౬॥నమన్యేబ్రహ్మచర్యేస్తిస్వధీతేవాఫలోదయః । మార్దవార్జవయోర్వాపిత్వాంచేద్వ్యసనమా
గతం॥ ౧౭ ॥ సహరాఘవవైదేహ్యాభ్రాత్రాచైవవనేవసన్। త్వంగతింప్రాప్స్యసేవీరత్రీంల్లోకాంస్తుజయన్నివ ॥
యంఖలుహతారామయత్త్వయాప్యుపవంచితాః। కైకేయ్యావశమేష్యామఃపాపాయాదుఃఖభాగినః॥ ౧౯॥ఇతిబ్రువ
న్నాత్మసమంసుమంత్రస్సారథిస్తదా। దృష్ట్వాదూరగతంరామందుఃఖార్తోరురుదేచిరం ॥౨౦ ॥ తతస్తువిగతేబాష్పే
సూతంస్పృష్టోదకంశుచిం।రామస్తుమధురంవాక్యంపునఃపునరువాచతం॥౨౧॥ఇక్ష్వాకూణాంత్వయాతుల్యంసుహృదం
నోపలక్షయే।యథాదశరథోరాజామాంనశోచేత్తథాకురు॥౨౨॥శోకోపహతచేతాశ్చవృద్ధశ్చజగతీపతిః।కామభారావ
సన్నశ్చతస్మాదేతద్బ్రవీమితే॥౨౩॥యద్యదాజ్ఞాపయేత్కించిత్సమహాత్మామహీపతిః।కైకేయ్యాఃప్రియకామార్థంకా
ర్యంతదవికాంక్షయా॥౨౪॥ఏతదర్థంహిరాజ్యానిప్రశాసతినరేశ్వరాః।యదేషాంసర్వకృత్యేషుమనోనప్రతిహన్యతే
౨౫॥యద్యథాసమహారాజోనాలీకమధిగచ్ఛతి। నచతామ్యతిదుఃఖేనసుమంత్రకురుతత్తథా॥ ౨౬॥ అదృష్టదుఃఖంరా

జానంవృద్ధమార్యంజితేంద్రియమ్। బ్రూయాస్త్వమభివాద్యైవమమహేతోరిదంవచః॥ ౨౭॥ నైవాహమనుశోచామి
లక్ష్మణోనచమైథిలీ।అయోధ్యాయాశ్చ్యుతాశ్చేతివనేవత్స్యామహేతిచ॥ ౨౮॥ చతుర్దశసువర్షేషునివృత్తేషుపు
నఃపునః। లక్ష్మణంమాంచసీతాంచద్రక్ష్యసిక్షిప్రమాగతాన్॥ ౨౯॥ ఏవముక్త్వాతురాజానంమాతరంచసుమంత్రమే।అ
న్యాశ్చదేవీస్సహితాఃకైకేయీంచపునఃపునః॥ ఆరోగ్యంబ్రూహికౌసల్యామథపాదాభివందనమ్। సీతాయామమచా
ర్యస్యవచనాల్లక్ష్మణస్యచ॥ ౩౧॥బ్రూయాశ్చహిమహారాజంభరతంక్షిప్రమానయ। ఆగతశ్చాపిభరతస్స్థాప్యోనృపమ
తేపదే॥భరతంచపరిష్వజ్యయౌవరాజ్యేఽభిషిచ్యచ। అస్మత్సంతాపజందుఃఖంనత్వామభిభవిష్యతి॥ ౩౩॥భరతశ్చాపివక్త
వ్యోయథారాజనివర్తసే। తథామాతృషువర్తేథాస్సర్వాస్వేవావిశేషతః॥ యథాచతవకైకేయీసుమిత్రా
చవిశేషతః। తథైవదేవీకౌసల్యామమమాతావిశేషతః॥ తాతస్యప్రియకామేనయౌవరాజ్యమవేక్షతా। లోకయో
రుభయోశ్శక్యంత్వయాయత్సుఖమేధితుమ్॥ ౩౬॥ నివర్త్యమానోరామేణసుమంత్రశ్శోకకర్శితః। తత్సర్వంవచ
నంశ్రుత్వాస్నేహాత్కాకుత్స్థమబ్రవీత్॥ ౩౭॥ యదహంనోపచారేణబ్రూయాంస్నేహాదవిక్లబః।భక్తిమానితితత్తా
వద్వాక్యంత్వంక్షంతుమర్హసి॥ ౩౮॥ కథంహిత్వద్విహీనోఽహంప్రతియాస్యామితాంపురీమ్। తవతావద్వియోగేనపు
త్రశోకాకులామివ॥ ౩౯॥ సరామమపితావన్మేరథందృష్ట్వాతదాజనః। వినారామంరథందృష్ట్వావిదీర్యేతాపిసాపురీ॥ ౪౦॥
దైన్యంహినగరీగచ్ఛేద్దృష్ట్వాశూన్యమిమంరథమ్। సూతావశేషంస్వంసైన్యంహతవీరమివాహవే॥ ౪౧॥ దూరేఽపినివసం
తంత్వాంమానసేనాగ్రతస్స్థితమ్। చింతయంత్యోఽద్యనూనంత్వాంనిరాహారాఃకృతాఃప్రజాః॥ ౪౨॥ దృష్టంతద్ధిత్వయా
రామయాదృశంత్వత్ప్రవాసనే। ప్రజానాంసంకులంవృత్తంత్వచ్ఛోకక్లాంతచేతసామ్॥ ౪౩॥ఆర్తనాదోహియఃపౌరై
ర్ముక్తస్త్వద్విప్రవాసనే। సరథంమాంనిశామ్యైవకుర్యుశ్శతగుణంతతః॥ ౪౪॥అహంకించాపివక్ష్యామిదేవీంతవసుతో
మయా। నీతోఽసౌమాతులకులంసంతాపంమాకృథాఇతి॥ అసత్యమపినైవాహంబ్రూయాంవచనమీదృశమ్। కథమప్రి
యమేవాహంబ్రూయాంసత్యమిదంవచః॥ ౪౬॥ మమతావన్నియోగస్థాస్త్వద్బంధుజనవాహినః। కథంరథంత్వయా
హీనంప్రవక్ష్యంతిహయోత్తమాః॥ ౪౭॥తన్నశక్ష్యామ్యహంగంతుమయోధ్యాంత్వదృతేఽనఘ। వనవాసానుయానా
యమామనుజ్ఞాతుమర్హసి॥ ౪౮॥ యదిమేయాచమానస్యత్యాగమేవకరిష్యసి। సరథోఽగ్నింప్రవేక్ష్యామిత్యక్తమా
త్రఇహత్వయా॥ ౪౯॥భవిష్యంతివనేయానితపోవిఘ్నకరాణితే। రథేనప్రతిబాధిష్యేతానిసత్త్వానిరాఘవ॥ ౫౦॥ త్వ
త్కృతేనమయావాప్తంరథచర్యాకృతంసుఖమ్। ఆశంసేత్వత్కృతేనాహంవనవాసకృతంసుఖమ్॥ ౫౧॥ప్రసీదేచ్ఛామి
తేఽరణ్యేభవితుంప్రత్యనంతరః। ప్రీత్యాభిహితమిచ్ఛామిభవమేప్రత్యనంతరః॥ ౫౨॥ ఇమేచాపిహయావీరయదితేవన
వాసినః। పరిచర్యాంకరిష్యంతిప్రాప్స్యంతిపరమాంగతిమ్॥ ౫౩॥ తవశుశ్రూషణంమూర్ధ్నాకరిష్యామివనేవసన్। అ
యోధ్యాందేవలోకంవాసర్వథాప్రజహామ్యహమ్॥ ౫౪॥ నహిశక్యాప్రవేష్టుంసామయాఽయోధ్యాత్వయావినా। రాజ
ధానీమహేంద్రస్యయథాదుష్కృతకర్మణా॥ ౫౫॥వనవాసేక్షయంప్రాప్తేమమైషహిమనోరథః।యదనేనరథేనైవ
త్వాంవహేయంపురీంపునః॥ ౫౬॥చతుర్దశహివర్షాణిసహితస్యత్వయావనే। క్షణభూతానియాస్యంతిశతసంఖ్యా
న్యతోఽన్యథా॥ ౫౭॥ భృత్యవత్సలతిష్ఠంతంభర్తృపుత్రగతేపథి। భక్తంభృత్యంస్థితంస్థిత్యాంత్వంనమాంహాతుమర్హ
సి॥ ౫౮॥ ఏవంబహువిధందీనంయాచమానంపునఃపునః। రామోభృత్యానుకంపీతుసుమంత్రమిదమబ్రవీత్॥ ౫౯॥ జా
నామిపరమాంభక్తింమయితేభర్తృవత్సల। శృణుచాపియదర్థంత్వాంప్రేషయామిపురీమితః॥ ౬౦॥ నగరీంత్వాంగ
తందృష్ట్వాజననీమేయవీయసీ। కైకేయీప్రత్యయంగచ్ఛేదితిరామోవనంగతః॥పరితుష్టాహిసాదేవీవనవాసంగతేమయి
రాజానంనాతిశంకేతమిథ్యావాదీతిధార్మికమ్॥ ఏషమేప్రథమఃకల్పోయదంబామేయవీయసీ। భరతారక్షితంస్ఫీతం
పుత్రరాజ్యమవాప్నుయాత్॥ ౬౩॥ మమప్రియార్థంరాజ్ఞశ్చసరథస్త్వంపురీంవ్రజ। సందిష్టశ్చాసియానర్థాంస్తాం
స్తాన్బ్రూయాస్తథాతథా॥ ౬౪॥ఇత్యుక్త్వావచనంసూతంసాంత్వయిత్వాపునఃపునః।గుహంవచనమక్లీబోరామోహే
తుమదబ్రవీత్॥ నేదానీంగుహయోగ్యోఽయంవాసోమేసజనేవనే। అవశ్యంహ్యాశ్రమేవాసఃకర్తవ్యస్తద్గతోవిధిః॥
సోఽహంగృహీత్వానియమంతపస్విజనభూషణమ్। హితకామఃపితుర్భూయస్సీతాయాలక్ష్మణస్యచ॥జటాఃకృత్వాగమి
ష్యామిన్యగ్రోధక్షీరమానయ॥ ౬౭॥ తత్క్షీరంరాజపుత్రాయగుహఃక్షిప్రముపాహరత్॥ లక్ష్మణస్యాత్మనశ్చైవ
రామస్తేనాకరోజ్జటాః।దీర్ఘబాహుర్నరవ్యాఘ్రోజటిలత్వమధారయత్॥ ౬౯॥తౌతదాచీరవసనౌజటామండలధా
రిణౌ।అశోభేతామృషిసమౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥ ౭౦॥తతోవైఖానసంమార్గమాస్థితస్సహలక్ష్మణః। వ్రతమాది
ష్టవాన్రామస్సఖాయంగుహమబ్రవీత్॥ ౭౧॥అప్రమత్తోబలేకోశేదుర్గేజనపదేతథా।భవేథాగుహరాజ్యంహిదురా

రక్షితమంమతం॥౭౨॥తతస్తంసమనుజ్ఞాయగుహమిక్ష్వాకునందనః। జగామతూర్ణమవ్యగ్రస్సభార్యస్సహలక్ష్మణః॥
౭౩॥ సతుదృష్ట్వానదీతీరేనావమిక్ష్వాకునందనః। తితీర్షుశ్శీఘ్రగాంగంగామిదంలక్ష్మణమబ్రవీత్॥౭౪॥ఆరోహత్వం
నరవ్యాఘ్రస్థితాంనావమిమాంశనైః।సీతాంచారోపయాన్వక్షంపరిగృహ్యమనస్వినీం॥ ౭౫॥ సభ్రాతుశ్శాసనంశ్రు
త్వాసర్వమప్రతికూలయన్।ఆరోప్యమైథిలీంపూర్వమారురోహాత్మవాంస్తతః ॥ ౭౬॥ అథారురోహతేజస్వీస్వయం
లక్ష్మణపూర్వజః।తతోనిషాదాధిపతిర్గుహోజ్ఞాతీనచోదయత్॥౭౭॥రాఘవోపిమహాతేజానావమారుహ్యతాంత
తః।బ్రహ్మవత్క్షత్రవచ్చైవజజాపహితమాత్మనః॥ ౭౮॥ ఆచమ్యచయథాశాస్త్రంనదీంతాంసహసీతయా । ప్రాణ
మత్ప్రీతిసంహృష్టోలక్ష్మణశ్చామితప్రభః॥ ౭౯॥ అనుజ్ఞాయసుమంత్రంచసబలంచైవతంగుహం। ఆస్థాయనావంరా
మస్తుచోదయామాసనావికాన్॥౮౦॥తతస్తైశ్చోదితాసానౌఃకర్ణధారసమాహితా । శుభస్ఫ్యవేగాభిహతాశీఘ్రం
సలిలమత్యగాత్ ॥ ౮౧॥ మధ్యంతుసమనుప్రాప్యభాగీరథ్యాస్త్వనిందితా। వైదేహీప్రాంజలిర్భూత్వాతాంనదీమి
దమబ్రవీత్॥౮౨॥ పుత్రోదశరథస్యాయంమహారాజస్యధీమతః। నిదేశంపాలయిత్వేమంగంగేత్వదభిరక్షితః ॥ చతు
ర్దశహివర్షాణిసమగ్రాణ్యుష్యకాననే । భ్రాత్రాసహమయాచైవపునఃప్రత్యాగమిష్యతి ॥ తతస్త్వాందేవిసుభగే
క్షేమేణపునరాగతా ।యక్ష్యేప్రముదితాగంగేసర్వకామసమృద్ధినీ॥ ౮౫॥త్వంహిత్రిపథగాదేవిబ్రహ్మలోకంసమీక్ష
సే।భార్యాచోదధిరాజస్యలోకేస్మిన్సంప్రదృశ్యసే॥౮౬॥ సాత్వాందేవినమస్యామిప్రశంసామిచశోభనే । ప్రాప్త
రాజ్యేనరవ్యాఘ్రేశివేనపునరాగతే ॥ గవాంశతసహస్రాణివస్త్రాణ్యన్నంచపేశలం । బ్రాహ్మణేభ్యఃప్రదాస్యామి
తవప్రియచికీర్షయా॥౮౮॥సురాఘటసహస్రేణమాంసభూతోదనేనచ। యక్ష్యేత్వాంప్రయతాదేవిపురీంపునరుపా
గతా॥౮౯॥యానిత్వత్తీరవాసీనిదైవతానివసంతిచ। తానిసర్వాణియక్ష్యామితీర్థాన్యాయతనానిచ॥ ౯౦॥ పునరేవ
మహాబాహుర్మయాభ్రాత్రాచసంగతః। అయోధ్యాంవనవాసాత్తుప్రవిశత్వనఘోనఘే॥ ౯౧॥తథాసంభాషమా
ణాసాసీతాగంగామనిందితా। దక్షిణాదక్షిణంతీరంక్షిప్రమేవాభ్యుపాగమత్॥ ౯౨॥ తీరంతుసమనుప్రాప్యనావంహి
త్వానరర్షభః। ప్రాతిష్ఠతసహభ్రాత్రావైదేహ్యాచపరంతపః॥ ౯౩ ॥ అథాబ్రవీన్మహాబాహుస్సుమిత్రానందవర్ధ
నం।భవసంరక్షణార్థాయసజనేవిజనేపివా ॥ అవశ్యంరక్షణంకార్యమదృష్టేవిజనేవనే । అగ్రతోగచ్ఛసౌమిత్రే సీ
తాత్వామనుగచ్ఛతి ॥ పృష్ఠతోహంగమిష్యామిత్వాంచసీతాంచపాలయన్ ।అన్యోన్యస్యేహనోరక్షాకర్తవ్యాపురు
షర్షభ ॥ నహితావదతిక్రాంతాసుకరాకాచనక్రియా । అద్యదుఃఖంతువైదేహీవనవాసస్యవేత్స్యతి ॥ ప్రణష్టజన
సంబాధంక్షేత్రారామవివర్జితం। విషమంచప్రపాతంచవనమద్యప్రవేక్ష్యతి ॥ ౯౮ ॥ శ్రుత్వారామస్యవచనం ప్ర
తస్థేలక్ష్మణోగ్రతః।అనంతరంచసీతాయారాఘవోరఘునందనః॥౯౯॥గతంతుగంగాపరపారమాశురామంసుమంత్రః
ప్రతతంనిరీక్ష్య। అధ్వప్రకర్షాద్వినివృత్తదృష్టిర్ముమోచబాష్పంవ్యథితస్తపస్వీ॥ ౧౦౦॥సలోకపాలప్రతిమప్రభావ
వాంస్తీర్త్వామహాత్మావరదోమహానదీం। తతస్సమృద్ధాన్శుభసస్యమాలినఃక్రమేణవత్సాన్ముదితానుపాగమత్ ॥
౧౦౧॥ తౌతత్రహత్వాచతురోమహామృగాన్వరాహమృశ్యంపృషతంమహారురుం । ఆదాయమేధ్యంత్వరితంబుభు
క్షితౌవాసాయకాలేయయతుర్వనస్పతిం॥౧౦౨॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః.************

సతంవృక్షంసమాసాద్యసంధ్యామన్వాస్యపశ్చిమాం ।రామోరమయతాంశ్రేష్ఠఇతిహోవాచలక్ష్మణం॥౧॥
అద్యేయంప్రథమారాత్రిర్యాతాజనపదాద్బహిః।యాసుమంత్రేణరహితాతాంనోత్కంఠితుమర్హసి ॥ ౨ ॥జాగర్త
వ్యమతంద్రిభ్యామద్యప్రభృతిరాత్రిషు। యోగక్షేమంహిసీతాయావర్తేతేలక్ష్మణావయోః॥౩ ॥ రాత్రింకథంచిదేవే
మాంసౌమిత్రేవర్తయామహే । ఉపావర్తామహేభూమావాస్తీర్యస్వయమార్జితైః ॥ ౪ ॥ సతుసంవిశ్యమేది
న్యాంమహార్హశయనోచితః।ఇమాస్సౌమిత్రయేరామోవ్యాజహారకథాశ్శుభాః॥ ౫ ॥ధ్రువమద్యమహారాజోదుఃఖం
స్వపితిలక్ష్మణ।కృతకామాతుకైకేయీతుష్టాభవితుమర్హతి॥ ౬॥సాహిదేవీమహారాజంకైకేయీరాజ్యకారణాత్।
అపినవ్యావయేత్ప్రాణాన్దృష్ట్వాభరతమాగతం॥౭॥అనాథశ్చహివృద్ధశ్చమయాచైవవినాకృతః । కింకరిష్యతికామా
త్మాకైకేయీవశమాగతః॥౮॥ ఇదంవ్యసనమాలోక్యరాజ్ఞశ్చమతివిభ్రమం। కామఏవార్థధర్మాభ్యాంగరీయాని
తిమేమతిః॥౯॥ కోహ్యవిద్వానపిపుమాన్ప్రమదాయాఃకృతేత్యజేత్। ఛందానువర్తినంపుత్రంతాతోమామివలక్ష్మణ
౧౦॥ సుఖీబతసభార్యశ్చభరతఃకైకయీసుతః । ముదితాన్కోసలానేకోయోభోక్ష్యత్యధిరాజవత్ ॥ ౧౧॥ సహిస
ర్వస్యరాజ్యస్యముఖమేకంభవిష్యతి। తాతేచవయసాతీతేమయిచారణ్యమాస్థితే॥ ౧౨॥ అర్థధర్మౌపరిత్యజ్యయఃకా
మమనువర్తతే। ఏవమాపద్యతేక్షిప్రంరాజాదశరథోయథా॥౧౩॥ మన్యేదశరథాంతాయమమప్రవ్రాజనాయచ। కై

కేయీసౌమ్యసంప్రాప్తారాజ్యాయభరతస్యచ॥౧౪॥ అపీదానీంనకైకేయీసౌభాగ్యమదమోహితా। కౌసల్యాంచసుమిత్రాంచసంప్రబాధేతమత్కృతే॥౧౫॥ మాస్మమత్కారణాద్దేవీసుమిత్రాదుఃఖమావసేత్। అయోధ్యామితఏవత్వంకాల్యేప్రవిశలక్ష్మణ॥ ౧౬॥ అహమేకోగమిష్యామిసీతయాసహదండకాన్। అనాథాయాహినాథస్త్వంకౌసల్యాయాభవిష్యసి॥ ౧౭॥ క్షుద్రకర్మాహికైకేయీద్వేష్యమన్యాయ్యమాచరేత్। పరిదద్యాహిధర్మజ్ఞేభరతేమమమాతరం॥౧౮॥ నూనంజాత్యంతరేకస్మిన్స్త్రియఃపుత్రైర్వియోజితాః। జనన్యామమసౌమిత్రేతదప్యేతదుపస్థితం॥౧౯॥ మయాహిచిరపుష్టేనదుఃఖసంవర్ధితేనచ। విప్రాయుజ్యతకౌసల్యాఫలకాలేధిగస్తుమాం॥ ౨౦॥ మాస్మసీమంతినీకాచిజ్జనయేత్పుత్రమీదృశం। సౌమిత్రేయోహమంబాయాదద్మిశోకమనంతకం॥ ౨౧॥ మన్యేప్రీతివిశిష్టాసామత్తోలక్ష్మణశారికా। యస్యాస్తచ్ఛ్రూయతేవాక్యంశుకపాదమరేర్దశ॥౨౨॥శోచంత్యాశ్చాల్పభాగ్యాయానకించిదుపకుర్వతా। పుత్రేణకిమపుత్రాయామయాకార్యమరిందమ ॥ ౨౩ ॥ అల్పభాగ్యాహిమేమాతాకౌసల్యారహితామయా। శేతేపరమదుఃఖార్తాపతితాశోకసాగరే॥౨౪॥ఏకోహ్యహమయోధ్యాంచపృథివీంచాపిలక్ష్మణ। తరేయమిషుభిఃక్రుద్ధోననువీర్యమకారణం॥౨౫॥ అధర్మభయభీతశ్చపరలోకస్యచానఘ। తేనలక్ష్మణనాద్యాహమాత్మానమభిషేచయే॥౨౬॥ఏతదన్యచ్చకరుణంవిలప్యవిజనేవనే।అశ్రుపూర్ణముఖోరామోనిశితూష్ణీముపావిశత్॥౨౭॥విలప్యోపరతంరామంగతార్చిషమివానలం। సముద్రమివనిర్వేగమాశ్వాసయతలక్ష్మణః॥౨౮॥ధ్రువమద్యపురీరాజన్నయోధ్యాయుధినాంవర। నిష్ప్రభాత్వయినిష్క్రాంతేగతచంద్రేవశర్వరీ॥౨౯॥నైతదౌపయికంరామయదిదంపరితప్యసే। విషాదయసిసీతాంచమాంచైవపురుషర్షభ॥౩౦॥నచసీతాత్వయాహీనానచాహమపిరాఘవ। ముహూర్తమపిజీవావోజలాన్మత్స్యావివోద్ధృతౌ॥ ౩౧॥నహితాతంనశత్రుఘ్నంనసుమిత్రాంపరంతప। ద్రష్టుమిచ్ఛేయమద్యాహంస్వర్గంవాపిత్వయావినా॥౩౨॥తతస్తత్రసుఖాసీనౌనాతిదూరేనిరీక్ష్యతాం। న్యగ్రోధేసుకృతాంశయ్యాంభేజాతేధర్మవత్సలౌ॥ ౩౩ సలక్ష్మణస్యోత్తమపుష్కలంవచోనిశమ్యచైవంవనవాసమాదరాత్। సమాస్సమస్తావిదధేపరంతపఃప్రపద్యధర్మంసుచిరాయరాఘవః॥౩౪॥తతస్తుతస్మిన్విజనేవనేతదామహాబలౌరాఘవవంశవర్ధనౌ। నతౌభయంసంభ్రమమభ్యుపేయతుర్యథైవసింహౌగిరిసానుగోచరౌ॥౩౫॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః. ******************

తేతుతస్మిన్మహావృక్షేఉషిత్వారజనీంశివాం।విమలేభ్యుదితేసూర్యేతస్మాద్దేశాత్ప్రతస్థిరే॥౧॥యత్రభాగీరథీంగంగాంయమునాభిప్రవర్తతే। జగ్ముస్తందేశముద్దిశ్యవిగాహ్యసుమహద్వనం॥ తేభూమిభాగాన్వివిధాన్దేశాంశ్చాపిమనోరమాన్।అదృష్టపూర్వాన్పశ్యంతస్తత్రతత్రయశస్వినః॥ ౩ ॥ యథాక్షేమేణగచ్ఛన్సపశ్యంశ్చవివిధాన్ద్రుమాన్।నివృత్తమాత్రేదివసేరామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్॥౪॥ ప్రయాగమభితఃపశ్యసౌమిత్రేధూమమున్నతం। అగ్నేర్భగవతఃకేతుంమన్యేసన్నిహితోమునిః॥ ౫॥నూనంప్రాప్తాస్స్మసంభేదంగంగాయమునయోర్వయం। తథాహిశ్రూయతేశబ్దోవారిణోవారిఘట్టితః॥౬॥ దారూణిపరిభిన్నానివనజైరుపజీవిభిః। భరద్వాజాశ్రమేచైతేదృశ్యంతేవివిధాద్రుమాః॥౭॥ధన్వినౌతౌసుఖంగత్వాలంబమానేదివాకరే। గంగాయమునయోస్సంధౌప్రాపతుర్నిలయంమునేః ॥ ౮ ॥ రామస్త్వాశ్రమమాసాద్యత్రాసయన్మృగపక్షిణః। గత్వాముహూర్తమధ్వానంభరద్వాజముపాగమత్ ॥ ౯॥ తతస్త్వాశ్రమమాసాద్యమునేర్దర్శనకాంక్షిణౌ।సీతయానుగతౌవీరౌదూరాదేవావతస్థతుః ॥ ౧౦॥ సప్రవిశ్యమహాత్మానమృషింశిష్యగణైర్వృతం। సంశితవ్రతమేకాగ్రంతపసాలబ్ధచక్షుషం ॥ హుతాగ్నిహోత్రందృష్ట్వైవమహాభాగంకృతాంజలిః।రామస్సౌమిత్రిణాసార్ధంసీతయాచాభ్యవాదయత్ ॥ ౧౨॥ న్యవేదయతచాత్మానంతస్మైలక్ష్మణపూర్వజః।పుత్రౌదశరథస్యావాంభగవన్రామలక్ష్మణౌ ॥ భార్యామమేయంవైదేహీకల్యాణీజనకాత్మజా। మాంచానుయాతావిజనంతపోవనమనిందితా॥౧౪॥పిత్రాప్రవ్రాజ్యమానంమాంసౌమిత్రిరనుజఃప్రియః। అయమన్వగమద్భ్రాతావనమేవదృఢవ్రతః॥ ౧౫॥పిత్రానియుక్తాభగవన్ప్రవేక్ష్యామస్తపోవనం। ధర్మమేవచరిష్యామస్తత్రమూలఫలాశనాః ॥౧౬॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాజపుత్రస్యధీమతః। ఉపానయతధర్మాత్మాగామర్ఘ్యముదకంతతః ॥ నానావిధానన్నరసాన్వన్యమూలఫలాశ్రయాన్। తేభ్యోదదౌతప్తతపావాసంచైవాభ్యకల్పయత్ ॥ ౧౮॥ మృగపక్షిభిరాసీనోమునిభిశ్చసమంతతః।రామమాగతమభ్యర్చ్యస్వాగతేనాహతంమునిః॥ ౧౯॥ ప్రతిగృహ్యచతామర్చాముపవిష్టంసరాఘవం।భరద్వాజోబ్రవీద్వాక్యంధర్మయుక్తమిదంతదా॥౨౦॥ చిరస్యఖలుకాకుత్స్థపశ్యామిత్వామిహాగతం। శ్రుతంతవమయాచేదంవివాసనమకారణం॥౨౧॥అవకాశోవివిక్తోయంమహానద్యోస్సమాగమే।పుణ్యశ్చరమణీయశ్చవసత్విహభవాన్సుఖం॥ ౨౨ ॥ఏవముక్తస్తువచనంభరద్వాజేనరాఘవః। ప్రత్యువాచశుభంవాక్యంరామస్సర్వహితేర

తః ॥ ౨౩ ॥ భగవన్నితఆసన్నః పౌరజానపదో జనః। సుదర్శమిహ మాం ప్రేక్ష్యమన్యేహమిమమాశ్రమం॥ ఆగమిష్యతి వై
దేహీం మాం చాపి ప్రేక్షకో జనః। అనేన కారణేనాహమిహ వాసం న రోచయే॥ ఏకాంతే పశ్య భగవన్నాశ్రమస్థానముత్త
మం। రమేత యత్ర వైదేహీ సుఖార్హా జనకాత్మజా॥ ౨౬॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరద్వాజో మహామునిః। రాఘ
వస్య తతో వాక్యమర్థగ్రాహకమబ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ దశక్రోశ ఇతస్తాత గిరిర్యత్ర నివత్స్యసి। మహర్షిసేవితః పుణ్యస్స
ర్వతస్సుఖదర్శనః॥ గోలాంగూలానుచరితో వానరర్క్షనిషేవితః। చిత్రకూట ఇతి ఖ్యాతో గంధమాదనసన్నిభః ॥ ౨౯ ॥
యావతా చిత్రకూటస్య నరశ్శృంగాణ్యవేక్షతే। కల్యాణాని సమాధత్తే న పాపే కురుతే మనః॥ ౩౦ ॥ ఋషయస్తత్ర బహ
వో విహృత్య శరదాం శతం। తపసా దివమారూఢాః కపాలశిరసా సహ ॥ ౩౧ ॥ ప్రవివిక్తమహం మన్యే తం వాసం భవతస్సు
ఖం। ఇహ వా వనవాసాయ వస రామ మయా సహ॥ ౩౨ ॥ స రామం సర్వకామైస్తం భరద్వాజః ప్రియాతిథిం। సభార్యం
సహ చ భ్రాత్రా ప్రతిజగ్రాహ ధర్మవిత్ ॥ ౩౩ ॥ తస్య ప్రయాగే రామస్య తం మహర్షిముపేయుషః। ప్రపన్నా
రజనీ పుణ్యా చిత్రాః కథయతః కథాః ॥ ౩౪ ॥ సీతాతృతీయః కాకుత్స్థః పరిశ్రాంతస్సుఖోచితః। భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే
తాం రాత్రిమువసత్సుఖం॥ ౩౫॥ ప్రభాతాయాం రజన్యాం తు భరద్వాజముపాగమత్ । ఉవాచ నరశార్దూలో మునిం జ్వ
లితతేజసం॥ ౩౬॥ శర్వరీం భగవన్నద్య సత్యశీల తవాశ్రమే। ఉషితాః స్మేహ వసతిమనుజానాతు నో భవాన్ ॥ ౩౭ ॥ రా
త్ర్యాం తు తస్యాం వ్యుష్టాయాం భరద్వాజోఽబ్రవీదిదం। మధుమూలఫలోపేతం చిత్రకూటం వ్రజేతి హ ॥ ౩౮ ॥ వాస
మౌపయికం మన్యే తవ రామ మహాబల। నానానగగణోపేతః కిన్నరోరగసేవితః ॥ మయూరనాదాభిరుతో గజరాజనిషే
వితః। గమ్యతాం భవతా శైలశ్చిత్రకూటస్స విశ్రుతః॥ పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ బహుమూలఫలాయుతః ॥ ౪౦ ॥ తత్ర కుంజ
రయూథాని మృగయూథాని చాభితః। విచరంతి వనాంతేస్మిం స్తాని ద్రక్ష్యసి రాఘవ॥ ౪౧॥ సరిత్ప్రస్రవణప్రస్థాన్ దరీకం
దరనిర్ఝరాన్। చరతస్సీతయా సార్ధం నందిష్యతి మనస్తవ ॥ ౪౨ ॥ ప్రహృష్టకోయష్టికకోకిలస్వనైర్వినాదితం తం వ
సుధాధరం శివం। మృగైశ్చ మత్తైర్బహుభిశ్చ కుంజరైస్సురమ్యమాసాద్య సమావసాశ్రమం॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
కాండే- చతుఃపంచాశస్సర్గః. ********************** ఉషిత్వా రజనీం తత్ర రాజపుత్రావరిందమౌ। మహర్షి
మభివాద్యాథ జగ్మతుస్తం గిరిం ప్రతి॥ ౧॥ తేషాం చైవ స్వస్త్యయనం మహర్షిస్స చకార హ । ప్రస్థితాంశ్చైవ తాన్ ప్రే
క్ష్య పితా పుత్రానివాన్వగాత్ ॥ ౨ ॥ తతః ప్రచక్రమే వక్తుం వచనం స మహామునిః । భరద్వాజో మహాతేజా రామం సత్య
పరాక్రమం ॥ ౩ ॥ గంగాయమునయోస్సంధిమాసాద్య మనుజర్షభౌ । కాళిందీమనుగచ్ఛేతాం నదీం పశ్చాన్ముఖాశ్రి
తాం ॥ అథాసాద్య తు కాళిందీం శీఘ్రస్రోతసమాపగాం । తస్యాస్తీర్థం ప్రచలితం పురాణం ప్రేక్ష్య రాఘవౌ ॥ తత్ర
యూయం ప్లవం కృత్వా తరతాంశుమతీం నదీం! తతో న్యగ్రోధమాసాద్య మహాంతం హరితచ్ఛదం॥ వివృద్ధం బహుభిర్వృ
క్షైశ్శ్యామం సిద్ధోపసేవితం। తస్మై సీతాంజలిం కృత్వా ప్రయుంజీతాశిషశ్శివాః ॥ సమాసాద్య తు తం వృక్షం వసేద్వాతి
క్రమేత వా । క్రోశమాత్రం తతో గత్వా నీలం ద్రక్ష్యథ కాననం॥ పలాశబదరీమిశ్రం రమ్యం వంశైశ్చ యామునైః । స పం
థాశ్చిత్రకూటస్య గతస్సుబహుశో మయా ॥ రమ్యో మార్దవయుక్తశ్చ వనదావైర్వివర్జితః । ఇతి పంథానమావేద్య
మహర్షిస్సన్న్యవర్తత ॥ అభివాద్య తథేత్యుక్త్వా రామేణ వినివర్తితః॥ ౧౦॥ ఉపావృత్తే మునౌ తస్మిన్ రామో లక్ష్మణ
మబ్రవీత్ । కృతపుణ్యాస్స్మ సౌమిత్రే మునిర్యన్నోఽనుకంపతే ॥ ౧౧ ॥ ఇతి తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ మంత్రయిత్వా మనస్వి
నౌ। సీతామేవాగ్రతః కృత్వా కాళిందీం జగ్మతుర్నదీం॥ ౧౨॥ అథాసాద్య తు కాళిందీం శీఘ్రస్రోతోవహాం నదీం। చింతా
మాపేదిరే సర్వే నదీజలతితీర్షవః॥ ౧౩॥ తౌ కాష్ఠసంఘాటమథో చక్రతుస్సుమహాప్లవం । శుష్కైర్వంశైస్సమాస్తీ
ర్ణముశీరైశ్చ సమావృతం॥ ౧౪॥ తతో వేతసశాఖాశ్చ జంబూశాఖాశ్చ వీర్యవాన్ । చకార లక్ష్మణశ్ఛిత్త్వా సీతాయా
స్సుఖమాసనం ॥ ౧౫॥ తత్ర శ్రియమివాచింత్యాం రామో దాశరథిః ప్రియాం । ఈషత్సంలజ్జమానాం తామధ్యారో
పయత ప్లవం॥ ౧౬ ॥ పార్శ్వే చ తత్ర వైదేహ్యా వసనే భూషణాని చ । ప్లవే కఠినకాజం చ రామశ్చక్రే సహాయుధైః॥
౧౭॥ ఆరోప్య ప్రథమం సీతాం సంఘాటం ప్రతిగృహ్య తౌ। తతః ప్రతేరతుర్యత్తౌ వీరౌ దశరథాత్మజౌ ॥ ౧౮ ॥ కాళిందీ
మధ్యమాయాతా సీతా త్వేనామవందత। స్వస్తి దేవి తరామి త్వాం పారయేన్మే పతిర్వ్రతం। యక్ష్యే త్వాం గోసహస్రేణ
సురాఘటశతేన చ ॥ స్వస్తి ప్రత్యాగతే రామే పురీమిక్ష్వాకుపాలితాం । కాళిందీమథ సీతా తు యాచమానా కృతాం
జలిః॥ తీరమేవాభిసంప్రాప్తా దక్షిణం వరవర్ణినీ॥ ౨౧॥ తతః ప్లవేనాంశుమతీం శీఘ్రగామూర్మిమాలినీం । తీరజైర్బ
హుభిర్వృక్షైస్సంతేరుర్యమునాం నదీం॥ ౨౨॥ తే తీర్ణాః ప్లవముత్సృజ్య ప్రస్థాయ యమునావనాత్ । శ్యామం న్యగ్రో
ధమాసేదుశ్శీతళం హరితచ్ఛదం॥ ౨౩॥ న్యగ్రోధం తముపాగమ్య వైదేహీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౪॥ నమస్తేస్తు మహావృక్ష

పారయే న్మేపతిర్వ్రతం । కౌసల్యాం చైవ పశ్యేయం సుమిత్రాం చ యశస్వినీం ॥ ఇతి సీతాంజలిం కృత్వా పర్యగచ్ఛద్వ
నస్పతిం॥ ౨౫॥ అవలోక్య తతస్సీతామాయాచంతీమనిందితాం ॥ దయితాం చ విధేయాం చ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥
౨౬॥ సీతామాదాయ గచ్ఛ త్వమగ్రతో భరతాగ్రజ। పృష్ఠతోఽనుగమిష్యామి సాయుధో ద్విపదాం వర॥ ౨౭॥ యద్యత్ఫ
లం ప్రార్థయతే పుష్పం వా జనకాత్మజా॥ తత్తత్ప్రదద్యా వైదేహ్యా యత్రాస్యా రమతే మనః ॥ ౨౮॥ గచ్ఛతోస్తు త
యోర్మధ్యే బభూవ జనకాత్మజా॥ మతంగయోర్మధ్యగతా శుభా నాగవధూరివ॥ ౨౯॥ ఏకైకం పాదపం గుల్మం లతాం
వా పుష్పశాలినీం॥ అదృష్టపూర్వాం పశ్యంతీ రామం పప్రచ్ఛ సాఽబలా॥ ౩౦॥ రమణీయాన్ బహువిధాన్ పాదపాన్ కుసు
మోత్కటాన్॥ సీతావచనసంరబ్ధ ఆనయామాస లక్ష్మణః॥ ౩౧॥ విచిత్రవాలుకజలాం హంససారసనాదితాం ॥ రేమే
జనకరాజస్య తదా ప్రేక్ష్య సుతా నదీం॥ ౩౨॥ క్రోశమాత్రం తతో గత్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥ బహూన్ మేధ్యాన్
మృగాన్ హత్వా చేరతుర్యమునావనే॥ ౩౩॥ విహృత్య తే బర్హిణపూగనాదితే శుభే వనే వానరవారణాయుతే॥ సమం
నదీవప్రముపేత్య సమ్మతం నివాసమాజగ్మురదీనదర్శనాః॥ ౩౪॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పంచపంచాశస్సర్గః.**

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామవసుప్తమనంతరం। ప్రబోధయామాస శనైర్లక్ష్మణం రఘునందనః॥ ౧॥ సౌమి
త్రే శృణు వన్యానాం వల్గు వ్యాహరతాం స్వనం। సంప్రతిష్ఠామహే కాలః ప్రస్థానస్య పరంతప॥ ౨ ॥ స సుప్తస్సమయే భ్రా
త్రా లక్ష్మణః ప్రతిబోధితః।జహౌ నిద్రాం చ తంద్రీం చ ప్రసక్తం చ పథిశ్రమం ॥ ౩॥ తత ఉత్థాయ తే సర్వే స్పృష్ట్వా నద్యా
శ్శివం జలం। పంథానమృషిణాదిష్టం చిత్రకూటస్య తం యయుః ॥ ౪॥ తతస్సంప్రస్థితః కాలే రామస్సౌమిత్రిణా సహ । సీ
తాం కమలపత్రాక్షీమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫॥ ఆదీప్తానివ వైదేహి సర్వతః పుష్పితాన్నగాన్ । స్వైః పుష్పైః కింశుకాన్
పశ్య మాలినశ్శిశిరాత్యయే॥ ౬॥ పశ్య భల్లాతకాన్ ఫుల్లాన్నరైరనుపసేవితాన్। ఫలపత్రైరవనతాన్నూనం శక్ష్యామి జీవి
తుం॥ ౭॥ పశ్య ద్రోణప్రమాణాని లంబమానాని లక్ష్మణ। మధూని మధుకారీభిస్సంభృతాని నగే నగే॥ ౮ ॥ ఏష క్రోశతి నత్యూ
హస్తం శిఖీ ప్రతికూజతి। రమణీయే వనోద్దేశే పుష్పసంస్తరసంకటే॥ ౯ ॥ మాతంగయూథానుసృతం పక్షిసంఘానునాది
తం। చిత్రకూటమిమం పశ్య ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిం ॥ ౧౦॥ సమభూమితలే రమ్యే ద్రుమైర్బహుభిరావృతే పుణ్యే రంస్యా
మహే తాత చిత్రకూటస్య కాననే॥ ౧౧॥ తతస్తౌ పాదచారేణ గచ్ఛంతౌ సహ సీతయా। రమ్యమాసేదతుశ్శైలం చిత్రకూ
టం మనోరమం॥ ౧౨॥ తం తు పర్వతమాసాద్య నానాపక్షిగణాయుతం। బహుమూలఫలం రమ్యం సంపన్నం సరసోదకం॥ మ
నోజ్ఞోఽయం గిరిస్సౌమ్య నానాద్రుమలతాయుతః। బహుమూలఫలో రమ్యస్స్వాజీవః ప్రతిభాతి మే॥ మునయశ్చ మహాత్మా
నో వసంత్యస్మిన్ శిలోచ్చయే। అయం వాసో భవేత్తావదత్ర సౌమ్య రమేమహి ॥ ఇతి సీతా చ రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజ
లిః।అభిగమ్యాశ్రమం సర్వే వాల్మీకిమభివాదయన్ ॥ ౧౬॥ తాన్ మహర్షిః ప్రముదితః పూజయామాస ధర్మవిత్ । అస్య
తామితి చోవాచ స్వాగతం తు నివేద్య చ॥ ౧౭॥ తతోఽబ్రవీన్మహాబాహుర్లక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజః । సన్నివేద్య యథాన్యాయ
మాత్మానమృషయే ప్రభుః॥ లక్ష్మణానయ దారూణి దృఢాని చ వరాణి చ । కురుష్వావసథం సౌమ్య వాసే మేఽభిరతం మనః ॥
౧౯॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సౌమిత్రిర్వివిధాన్ ద్రుమాన్ । ఆజహార తతశ్చక్రే పర్ణశాలామరిందమః ॥ ౨౦॥ తాం ని
ష్ఠితాం బద్ధకటాం దృష్ట్వా రామస్సుదర్శనాం। శుశ్రూషమాణమేకాగ్రమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౧॥ ఐణేయం మాంసమా
హృత్య శాలాం యక్ష్యామహే వయం। కర్తవ్యం వాస్తుశమనం సౌమిత్రే చిరజీవిభిః॥ మృగం హత్వానయ క్షిప్రం లక్ష్మణేహ
శుభేక్షణ। కర్తవ్యశ్శాస్త్రదృష్టో హి విధిర్ధర్మమనుస్మర॥ ౨౩॥ భ్రాతుర్వచనమాజ్ఞాయ లక్ష్మణః పరవీరహా। చకార స
యథోక్తం చ తం రామః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨౪॥ ఐణేయం శ్రపయస్వైతచ్ఛాలాం యక్ష్యామహే వయం । త్వర సౌమ్య ము
హూర్తోఽయం ధ్రువశ్చ దివసోఽప్యయం॥ ౨౫॥ స లక్ష్మణః కృష్ణమృగం హత్వా మేధ్యం ప్రతాపవాన్ । అథ చిక్షేప సౌ
మిత్రిస్సమిద్ధే జాతవేదసి॥ ౨౬॥ తం తు పక్వం సమాజ్ఞాయ నిష్టప్తం ఛిన్నశోణితం । లక్ష్మణః పురుషవ్యాఘ్రమథ రాఘవమ
బ్రవీత్ ॥ ౨౭॥ అయం కృష్ణస్సమాప్తాంగశ్శృతః కృష్ణమృగో యథా। దేవతా దేవసంకాశ యజస్వ కుశలో హ్యసి॥ ౨౮॥
రామస్స్నాత్వా తు నియతో గుణవాన్ జప్యకోవిదః । సంగ్రహేణాకరోత్సర్వాన్ మంత్రాన్ సత్రావసానికాన్॥ ౨౯॥
ఇష్ట్వా దేవగణాన్ సర్వాన్ వివేశావసథం శుచిః। బభూవ చ మనోహ్లాదో రామస్యామితతేజసః ॥ ౩౦ ॥ వైశ్వదేవబలిం
కృత్వా రౌద్రం వైష్ణవమేవ చ। వాస్తుసంశమనీయాని మంగళాని ప్రవర్తయన్ ॥ జపం చ న్యాయతః కృత్వా స్నాత్వా న
ద్యాం యథావిధి। పాపసంశమనం రామశ్చకార బలిముత్తమం ॥ ౩౨॥ వేదిస్థలవిధానాని చైత్యాన్యాయతనాని చ। ఆశ్ర
మస్యానురూపాణి స్థాపయామాస రాఘవః॥ ౩౩॥ వన్యైర్మాల్యైః ఫలైర్మూలైః పక్వైర్మాంసైర్యథావిధి । అద్భి
ర్జపైశ్చ వేదోక్తైర్దర్భైశ్చ ససమిత్కుశైః॥ తౌ తర్పయిత్వా భూతాని రాఘవౌ సహ సీతయా। తదా వివిశతుశ్శాలాం

సుశుభాంశుభలక్షణైః ॥ ౩౫ ॥ తాంవృక్షపర్ణచ్ఛదనాంమనోజ్ఞాంయథాప్రదేశంసుకృతాంనివాతాం । వాసాయసర్వే
వివిశుస్సమేతాస్సభాంయథాదేవగణాస్సుధర్మాం ॥ ౩౬ ॥ అనేకనానామృగపక్షిసంకులేవిచిత్రపుష్పస్తబకైర్ద్రుమై
ర్యుతే । వనోత్తమేవ్యాళమృగానునాదితేతదావిజహ్రుస్సుసుఖంజితేంద్రియాః ॥ ౩౭ ॥ సురమ్యమాసాద్యతుచిత్రకూ
టంనదీంచతాంమాల్యవతీంసుతీర్థాం । ననందహృష్టోమృగపక్షిజుష్టాంజహౌచదుఃఖంపురవిప్రవాసాత్ ॥ ౩౮ ॥ ఇతిశ్రీమ
దయోధ్యాకాండేషట్పంచాశస్సర్గః. *************** కథయిత్వాసుదుఃఖార్తస్సుమంత్రేణచిరంసహ ।
రామేదక్షిణకూలస్థేజగామస్వగృహంగుహః ॥ ౧ ॥ భరద్వాజాభిగమనంప్రయాగేచసహాసనం । ఆగిరేర్గమనంతే
షాంతత్రస్థైరభిలక్షితం ॥ ౨ ॥ అనుజ్ఞాతస్సుమంత్రోఽథయోజయిత్వాహయోత్తమాన్ । అయోధ్యామేవనగరీంప్రయ
యౌగాఢదుర్మనాః ॥ ౩ ॥ సవనానిసుగంధీనిసరితశ్చసరాంసిచ. పశ్యన్నతియయౌశీఘ్రంగ్రామాణినగరాణిచ ॥ ౪ ॥
తతస్సాయాహ్నసమయేతృతీయేఽహనిసారథిః । అయోధ్యాంసమనుప్రాప్యనిరానందాందదర్శహ ॥ ౫ ॥ సశూన్యా
మివనిశ్శబ్దాందృష్ట్వాపరమదుర్మనాః । సుమంత్రశ్చింతయామాసశోకవేగసమాహతః ॥ కచ్చిన్నసగజాసాశ్వాసజనా
సజనాధిపా । రామసంతాపదుఃఖేనదగ్ధాశోకాగ్నినాపురీ ॥ ౭ ॥ ఇతిచింతాపరస్సూతోవాజిభిశ్శీఘ్రపాతిభిః । నగరద్వా
రమాసాద్యత్వరితఃప్రవివేశహ ॥ ౮ ॥ సుమంత్రమభియాంతంతంశతశోఽథసహస్రశః । క్వరామఇతిపృచ్ఛంతస్సూతమ
భ్యద్రవన్నరాః ॥ ౯ ॥ తేషాంశశంసగంగాయామహమాపృచ్ఛ్యరాఘవం । అనుజ్ఞాతోనివృత్తోఽస్మిధార్మికేణమహాత్మ
నా ॥ ౧౦ ॥ తేతీర్ణఇతివిజ్ఞాయబాష్పపూర్ణముఖాజనాః । అహోధిగితినిశ్శ్వస్యహారామేతిచచుక్రుశుః ॥ ౧౧ ॥ శుశ్రా
వచవచస్తేషాంబృందంబృందంచతిష్ఠతాం । హతాస్స్మఖలుయేనేహపశ్యామఇతిరాఘవం ॥ దానయజ్ఞవివాహేషుసమా
జేషుమహత్సుచ । నద్రక్ష్యామఃపునర్జాతుధార్మికంరామమంతరా ॥ కింసమర్థంజనస్యాస్యకింప్రియంకింసుఖావ
హం । ఇతిరామేణనగరంపితృవత్పరిపాలితం ॥ ౧౪ ॥ వాతాయనగతానాంచస్త్రీణామన్వంతరాపణం । రామశోకాభిత
ప్తానాంశుశ్రావపరిదేవనం ॥ ౧౫ ॥ సరాజమార్గమధ్యేనసుమంత్రఃపిహితాననః । యత్రరాజాదశరథస్తదేవోపయ
యౌగృహం ॥ ౧౬ ॥ సోఽవతీర్యరథాచ్ఛీఘ్రంరాజవేశ్మప్రవిశ్యచ । కక్ష్యాస్సప్తాభిచక్రామమహాజనసమాకులాః ॥
౧౭ ॥ హర్మ్యైర్విమానైఃప్రాసాదైరవేక్ష్యాథసమాగతం । హాహాకారకృతానార్యోరామాదర్శనకర్శితాః ॥ ౧౮ ॥ ఆయ
తైర్విమలైర్నేత్రైరశ్రువేగపరిప్లుతైః । అన్యోన్యమభివీక్షంతేఽవ్యక్తమార్తతరాఃస్త్రియః ॥ ౧౯ ॥ తతోదశరథస్త్రీణాం
ప్రాసాదేభ్యస్తతస్తతః । రామశోకాభితప్తానాంమందంశుశ్రావజల్పితం ॥ ౨౦ ॥ సహరామేణనిర్యాతో[illegible]రామ
మిహాగతః । సూతఃకిన్నామకౌసల్యాంశోచంతీంప్రతివక్ష్యతి ॥ యథాచమన్యేదుర్జీవమేవంనసుకరంధ్రువం । ఆచ్ఛిద్య
పుత్రేనిర్యాతేకౌసల్యాయత్రజీవతి ॥ సత్యరూపంతుతద్వాక్యంరాజ్ఞఃస్త్రీణాంనిశామయన్ । ప్రదీప్తమివశోకేనవివే
శసహసాగృహం ॥ ౨౩ ॥ సప్రవిశ్యాష్టమీంకక్ష్యాంరాజానందీనమాతురం । పుత్రశోకపరిమ్లానమపశ్యత్పాండురేగృ
హే ॥ ౨౪ ॥ అభిగమ్యతమాసీనంనరేంద్రమభివాద్యచ । సుమంత్రోరామవచనంయథోక్తంప్రత్యవేదయత్ ॥ ౨౫ ॥ సతూ
ష్ణీమేవతచ్ఛ్రుత్వారాజావిభ్రాంతచేతనః । మూర్ఛితోన్యపతద్భూమౌరామశోకాభిపీడితః ॥ ౨౬ ॥ తతోఽంతఃపురమావి
ద్ధంమూర్ఛితేపృథివీపతౌ । ఉద్ధృత్యబాహూచుక్రోశనృపతౌపతితేక్షితౌ ॥ ౨౭ ॥ సుమిత్రయాతుసహితాకౌసల్యాపతితం
పతిం । ఉత్థాపయామాసతదావచనంచేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౮ ॥ ఇమంతస్యమహాభాగదూతందుష్కరకారిణః । వనవాసా
దనుప్రాప్తంకస్మాన్నప్రతిభాషసే ॥ ౨౯ ॥ అద్యేమమనయంకృత్వావ్యపత్రపసిరాఘవ । ఉత్తిష్ఠసుకృతంతేఽస్తుశోకేన
స్యాత్సహాయతా ॥ ౩౦ ॥ దేవయస్యాభయాద్రామంనానుపృచ్ఛసిసారథిం । నేహతిష్ఠతికైకేయీవిస్రబ్ధంప్రతిభాష్య
తాం ॥ ౩౧ ॥ సాతథోక్త్వామహారాజంకౌసల్యాశోకలాలసా । ధరణ్యాంనిపపాతాశుబాష్పవిప్లుతభాషిణీ ॥ ౩౨ ॥
ఏవంవిలపతీందృష్ట్వాకౌసల్యాంపతితాంభువి । పతించావేక్ష్యతాస్సర్వాస్సుస్వరంరురుదుఃస్త్రియః ॥ ౩౩ ॥ తతస్తమంతః
పురనాదముత్థితంసమీక్ష్యవృద్ధాస్తరుణాశ్చమానవాః । స్త్రియశ్చసర్వారురుదుస్సమంతతః పురంతదాసీత్పునరేవసం
కులం ॥ ౩౪ ॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండేసప్తపంచాశస్సర్గః. *************** ప్రత్యాశ్వస్తోయదారాజామో
హాత్ ప్రత్యాగతఃపునః । అథాజుహావతంసూతంరామవృత్తాంతకారణాత్ ॥ ౧ ॥ అథసూతోమహారాజంకృతాంజలిరు
పస్థితః । రామమేవానుశోచంతందుఃఖశోకసమన్వితం ॥ వృద్ధంపరమసంతప్తంనవగ్రహమివద్విపం । వినిశ్శ్వసంతంధ్యా
యంతమస్వస్థమివకుంజరం ॥ ౩ ॥ రాజాతురజసాసూతంధ్వస్తాంగంసముపస్థితం । అశ్రుపూర్ణముఖందీనమువాచపర
మార్తవత్ ॥ ౪ ॥ క్వనువత్స్యతిధర్మాత్మావృక్షమూలముపాశ్రితః । సోఽత్యంతసుఖితస్సూతకిమశిష్యతిరాఘవః ॥ దుఃఖస్యా
నుచితోదుఃఖంసుమంత్రశయనోచితః । భూమిపాలాత్మజోభూమౌశేతేకథమనాథవత్ ॥ యంయాంతమనుయాంతిస్మ

పదాతిరథకుంజరాః।సపత్స్యతికథంరామోవిజనంవనమాశ్రితః॥వ్యాలైర్మృగైరాచరితంకృష్ణసర్పనిషేవితం। కథం
కుమారౌవైదేహ్యాసార్ధంవనముపస్థితౌ ॥ సుకుమార్యాతపస్విన్యాసుమంత్రసహసీతయా । రాజపుత్రౌకథంపాదై
రవరుహ్యరథాద్గతౌ॥ సిద్ధార్థఃఖలుసూతత్వంయేనదృష్టౌమమాత్మజౌ।వనాంతంప్రవిశంతౌతావశ్వినావివమందరం॥కి
మువాచవచోరామఃకిమువాచసలక్ష్మణః। సుమంత్రవనమాసాద్యకిమువాచచమైథిలీ॥ ఆసితంశయితంభుక్తంసూతరా
మస్యకీర్తయ।జీవిష్యామ్యహమేతేనయయాతిరివసాధుషు॥౧౨॥ ఇతిసూతోనరేంద్రేణచోదితస్సజ్జమానయా। ఉవా
చవాచారాజానంసబాష్పపరిరబ్ధయా॥౧౩॥అబ్రవీన్మాంమహారాజధర్మమేవానుపాలయన్।అంజలింరాఘవఃకృత్వా
శిరసాభిప్రణమ్యచ॥సూతమద్వచనాత్తస్యతాతస్యవిదితాత్మనః। శిరసావందనీయస్యవంద్యౌపాదౌమహాత్మనః॥ ౧౫॥
సర్వమంతఃపురంవాచ్యంసూతమద్వచనాత్త్వయా।ఆరోగ్యమవిశేషేణయథార్హంచాభివాదనం॥ ౧౬॥ మాతాచ
మమకౌసల్యాకుశలంచాభివాదనం। అప్రమాదంచవక్తవ్యాబ్రూయాశ్చైనామిదంవచః॥ ౧౭॥ధర్మనిత్యాయథాకా
లమగ్న్యగారపరాభవ। దేవిదేవస్యపాదౌచదేవవత్పరిపాలయ ॥ అభిమానంచమానంచత్యక్త్వావర్తస్వమాతృషు।
అనురాజానమార్యాంచకైకేయీమంబకారయ ॥ కుమారేభరతేవృత్తిర్వర్తితవ్యాచరాజవత్ । అర్థజ్యేష్ఠాహిరా
జానోరాజధర్మమనుస్మర॥౨౦॥ భరతఃకుశలంవాచ్యోవాచ్యోమద్వచనేనచ । సర్వాస్వేవయథాన్యాయంవృత్తిం
వర్తస్వమాతృషు॥౨౧॥ వక్తవ్యశ్చమహాబాహురిక్ష్వాకుకులనందనః। పితరంయౌవరాజ్యస్థోరాజ్యస్థమనుపాలయ॥
అతిక్రాంతవయారాజామాస్మైనంవ్యవరోరుధః। కుమారరాజ్యేజీవత్వంతస్యైవాజ్ఞాప్రవర్తనాత్॥ ౨౩ ॥ అబ్రవీ
చ్చాపిమాంభూయోభృశమశ్రూణివర్తయన్ । మాతేవమమమాతాతేద్రష్టవ్యాపుత్రగర్ధినీ ॥ ఇత్యేవంమాంమహా
రాజబ్రువన్నేవమహాయశాః। రామోరాజీవతామ్రాక్షోభృశమశ్రూణ్యవర్తత ॥ ౨౫ ॥ లక్ష్మణస్తుసుసంక్రుద్ధోని
శ్శ్వసన్వాక్యమబ్రవీత్ । కేనాయమపరాధేనరాజపుత్రోవివాసితః ॥ రాజ్ఞాతుఖలుకైకేయ్యాలఘుత్వాశ్రిత్యశాస
నం। కృతంకార్యమకార్యంవావయంయేనాభిపీడితాః॥యదిప్రవ్రాజితోరామోలోభకారణకారితం।వరదాననిమిత్తం
వాసర్వథాదుష్కృతంకృతం॥ఇదంతావద్యథాకామమీశ్వరస్యకృతేకృతం।రామస్యతుపరిత్యాగేనహేతుముపలక్షయే॥
అసమీక్ష్యసమారబ్ధంవిరుద్ధంబుద్ధిలాఘవాత్। జనయిష్యతిసంక్రోశంరాఘవస్యవివాసనం ॥ అహంతావన్మహారాజే
పితృత్వంనోపలక్షయే । భ్రాతాభర్తాచబంధుశ్చపితాచమమరాఘవః ॥ సర్వలోకప్రియంత్యక్త్వాసర్వలోకహితేర
రతం । సర్వలోకోనురజ్యేతకథంత్వానేనకర్మణా ॥ సర్వప్రజాభిరామంహిరామంప్రవ్రాజ్యధార్మికం । సర్వలో
కంవిరుధ్యేమంకథంరాజాభవిష్యసి॥ ౩౩॥ జానకీచమహారాజనిశ్శ్వసంతీతపస్వినీ । భూతోపహతచిత్తేవవిష్ఠితావిస్మృ
తాస్థితా॥ ౩౪॥ అదృష్టపూర్వవ్యసనారాజపుత్రీయశస్వినీ। తేనదుఃఖేనరుదతీనైవమాంకించిదబ్రవీత్ ॥౩౫॥ఉద్వీక్షమా
ణాభర్తారంముఖేనపరిశుష్యతా। ముమోచసహసాబాష్పంమాంప్రయాంతముదీక్ష్యసా॥ ౩౬॥ తథైవరామోశ్రుము
ఖఃకృతాంజలిస్స్థితోభవల్లక్ష్మణబాహుపాలితః।తథైవసీతారుదతీతపస్వినీనిరీక్షతేరాజరథంతథైవమాం॥ ౩౭॥ ఇతి
శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః. ******************** (ఇతిబ్రువంతంతంసూతంసుమంత్రం
మంత్రిసత్తమం । బ్రూహిశేషంపునరితిరాజావచనమబ్రవీత్ ॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాసుమంత్రోబాష్పవిక్లబః।
కథయామాసభూయోపిరామసందేశవిస్తరం॥ జటాఃకృత్వామహారాజచీరవల్కలధారిణౌ। గంగాముత్తీర్యతౌవీరౌ
ప్రయాగాభిముఖౌగతౌ ॥ అగ్రతోలక్ష్మణోయాతఃపాలయన్రఘునందనం । అనంతరంచసీతాథరాఘవోరఘునందన
నః॥తాంస్తథాగచ్ఛతోదృష్ట్వానివృత్తోస్మ్యవశస్తదా॥) మమత్వశ్వానివృత్తస్యనప్రావర్తంతవర్త్మని । ఉష్ణమశ్రు
ప్రముంచంతోరామేసంప్రస్థితేవనం ॥ ౧ ॥ ఉభాభ్యాంరాజపుత్రాభ్యామథకృత్వాహమంజలిం । ప్రస్థితోరథమా
స్థాయతద్దుఃఖమపిధారయన్॥౨॥ గుహేనసార్ధంతత్రైవస్థితోస్మిదివసాన్బహూన్।ఆశయాయదిమాంరామఃపునశ్శ
బ్దాపయేదితి॥ ౩॥ విషయేతేమహారాజరామవ్యసనకర్శితాః। అపివృక్షాఃపరిమ్లానాస్సపుష్పాంకురకోరకాః॥ ౪॥ ఉపత
ప్తోదకానద్యఃపల్వలానిసరాంసిచ। పరిశుష్కపలాశానివనాన్యుపవనానిచ॥ ౫॥ నచసర్పంతిసత్త్వానివ్యాళాసప్రచరం
తిచ।రామశోకాభిభూతంతన్నిష్కూజమభవద్వనం॥౬॥ లీనపుష్కరపత్రాశ్చనరేంద్రకలుషోదకాః। సంతప్తపద్మాః
పద్మిన్యోలీనమీనవిహంగమాః॥ ౭॥ జలజానిచపుష్పాణిమాల్యానిస్థలజానిచ । నాద్యభాంత్యల్పగంధీనిఫలానిచయథాపు
రం॥౮॥అత్రోద్యానానిశూన్యానిప్రలీనవిహగానిచ। నచాభిరామానారామాన్పశ్యామిమనుజర్షభ ॥ ౯॥ ప్రవిశం
తమయోధ్యాయాంనకశ్చిదభినందతి।నరారామమపశ్యంతోనిశ్శ్వసంతిముహుర్ముహుః ॥౧౦ ॥ దేవరాజరథందృ
ష్ట్వావినారామమిహాగతం। దుఃఖాదశ్రుముఖస్సర్వోరాజమార్గగతోజనః॥ ౧౧॥ హర్మ్యైర్విమానైఃప్రాసాదైర

వేక్ష్య రథమాగతం । హాహాకారకృతా నార్యో రామాదర్శనకర్శితాః ॥ ఆయతైర్విమలైర్నేత్రైరశ్రువేగపరిప్లుతైః
అన్యోన్యమభివీక్షంతే వ్యక్తమార్తతరాః స్త్రియః ॥ ౧౩ ॥ నామిత్రాణాం న మిత్రాణాముదాసీనజనస్య చ । అహమా
ర్తతయా కించిద్విశేషముపలక్షయే ॥ ౧౪ ॥ అప్రహృష్టమనుష్యా చ దీననాగతురంగమా । ఆర్తస్వరపరిమ్లానా వినిశ్శ్వ
సితనిస్స్వనా ॥ నిరానందా మహారాజ రామప్రవ్రాజనాతురా । కౌసల్యా పుత్రహీనేవ అయోధ్యా ప్రతిభాతి మా ॥ ౧౬ ॥
సూతస్య వచనం శ్రుత్వా వాచా పరమదీనయా । బాష్పోపహతయా రాజా తం సూతమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౭ ॥ కైకే
య్యా వినియుక్తేన పాపాభిజనభావయా । మయా న మంత్రకుశలైర్వృద్ధైస్సహ సమర్థితం ॥ ౧౮ ॥ న సుహృద్భిర్న చామా
త్యైర్మంత్రయిత్వా చ నైగమైః । మయాయమర్థస్సంమోహాత్ స్త్రీహేతోస్సహసా కృతః ॥ ౧౯ ॥ భవితవ్యతయా
నూనమిదం వా వ్యసనం మహత్ । కులస్యాస్య వినాశాయ ప్రాప్తం సూత యదృచ్ఛయా ॥ ౨౦ ॥ సూత యద్యస్తి తే కిం
చిన్మయాపి తు సుకృతం కృతం । త్వం ప్రాపయాశు మాం రామం ప్రాణాస్సంత్వరయంతి మాం ॥ ౨౧ ॥ యద్యద్యాపి మమై
వాజ్ఞా నివర్తయతు రాఘవం । న శక్ష్యామి వినా రామం ముహూర్తమపి జీవితుం ॥ ౨౨ ॥ అథవాపి మహాబాహుర్గతో దూ
రం భవిష్యతి । మామేవ రథమారోప్య శీఘ్రం రామాయ దర్శయ ॥ ౨౩ ॥ వృత్తదంష్ట్రో మహేష్వాసః క్వాసౌ లక్ష్మణపూ
ర్వజః । యది జీవామి సాధ్వేనం పశ్యేయం సీతయా సహ ॥ ౨౪ ॥ లోహితాక్షం మహాబాహుమాముక్తమణికుండలం । రా
మం యది న పశ్యేయం గమిష్యామి యమక్షయం ॥ ౨౫ ॥ అతో ను కిం దుఃఖతరం సోహమిక్ష్వాకునందనః । ఇమామవస్థామాప
న్నో నేహ పశ్యామి రాఘవం ॥ ౨౬ ॥ హా రామ రామానుజ హా హా వైదేహి తపస్విని । న మాం జానీత దుఃఖేన మ్రియమాణ
మనాథవత్ ॥ ౨౭ ॥ స తేన రాజా దుఃఖేన భృశమర్పితచేతనః । అవగాఢస్సుదుష్పారం శోకసాగరమబ్రవీత్ ॥ ౨౮ ॥ రామ
శోకమహాభోగస్సీతావిరహపారగః । శ్వసితోర్మిమహావర్తో బాష్పఫేనజలావిలః ॥ బాహువిక్షేపమీనౌఘో వి
క్రందితమహాస్వనః । ప్రకీర్ణకేశశైవాలః కైకేయీబడబాముఖః ॥ మమాశ్రువేగప్రభవః కుబ్జావాక్యమహాగ్రహః ।
వరవేలో నృశంసాయా రామప్రవ్రాజనాయతః ॥ యస్మిన్బత నిమగ్నోహం కౌసల్యే రాఘవం వినా । దుస్తరో జీవతా
దేవి మయాయం శోకసాగరః ॥ ౩౨ ॥ అశోభనం యోహమిహాద్య రాఘవం దిదృక్షమాణో న లభే సలక్ష్మణం । ఇతీవ రాజా వి
లపన్మహాయశాః పపాత తూర్ణం శయనే స మూర్ఛితః ॥ ౩౩ ॥ ఇతి విలపతి పార్థివే ప్రణష్టే కరుణతరం ద్విగుణం చ రామ
హేతోః । వచనమనునిశమ్య తస్య దేవీ భయమగమత్పునరేవ రామమాతా ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనషష్టి
తమస్సర్గః. ************ తతో భూతోపసృష్టేవ వేపమానా పునః పునః । ధరణ్యాం గతసత్త్వేవ కౌసల్యా సూతమ
బ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ నయ మాం యత్ర కాకుత్స్థస్సీతా యత్ర చ లక్ష్మణః । తాన్వినా క్షణమప్యత్ర జీవితుం నోత్సహే హ్యహం ॥
౨ ॥ నివర్తయ రథం శీఘ్రం దండకాన్నయ మామపి । అథ తాన్నానుగచ్ఛామి గమిష్యామి యమక్షయం ॥ ౩ ॥ బాష్పవేగోప
హతయా స వాచా సజ్జమానయా । ఇదమాశ్వాసయన్దేవీం సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ త్యజ శోకం చ మోహం చ
సంభ్రమం దుఃఖజం తథా । వ్యవధూయ చ సంతాపం వనే వత్స్యతి రాఘవః ॥ ౫ ॥ లక్ష్మణశ్చాపి రామస్య పాదౌ పరిచరన్
వనే । ఆరాధయతి ధర్మజ్ఞః పరలోకం జితేంద్రియః ॥ ౬ ॥ విజనేపి వనే సీతా వాసం ప్రాప్య గృహేష్వివ । విస్రంభం లభ
తేభీతా రామే సన్న్యస్తమానసా ॥ ౭ ॥ నాస్యా దైన్యం కృతం కించిత్సుసూక్ష్మమపి లక్షయే । ఉచితేవ ప్రవాసానాం వైదే
హీ ప్రతిభాతి మా ॥ ౮ ॥ నగరోపవనం గత్వా యథా స్మ రమతే పురా । తథైవ రమతే సీతా నిర్జనేషు వనేష్వపి ॥ ౯ ॥ బాలే
వ రమతే సీతా బాలచంద్రనిభాననా । రామా రామే హ్యదీనాత్మా విజనేపి వనే సతీ ॥ ౧౦ ॥ తద్గతం హృదయం హ్యస్యాస్తద
ధీనం చ జీవితం । అయోధ్యాపి భవేత్తస్యా రామహీనా తథా వనం ॥ ౧౧ ॥ పరిపృచ్ఛతి వైదేహీ గ్రామాంశ్చ నగరాణి చ । గ
తిం దృష్ట్వా నదీనాం చ పాదపాన్వివిధానపి ॥ ౧౨ ॥ రామం వా లక్ష్మణం వాపి పృష్ట్వా జానాతి జానకీ । అయోధ్యాక్రోశ
మాత్రే తు విహారమివ సంశ్రితా ॥ ౧౩ ॥ ఇదమేవ స్మరామ్యస్యాస్సహసైవోపజల్పితం । కైకేయీసంశ్రితం వాక్యం
నేదానీం ప్రతిభాతి మాం ॥ ధ్వంసయిత్వా తు తద్వాక్యం ప్రమాదాత్పర్యుపస్థితం । హ్లాదనం వచనం సూతో దేవ్యా మధురమబ్ర
వీత్ ॥ ౧౫ ॥ అధ్వనా వాతవేగేన సంభ్రమేణాతపేన చ । న విగచ్ఛతి వైదేహ్యాశ్చంద్రాంశుసదృశీ ప్రభా ॥ ౧౬ ॥ సదృ
శం శతపత్రస్య పూర్ణచంద్రోపమప్రభం । వదనం తద్వదాన్యాయా వైదేహ్యా న వికంపతే ॥ ౧౭ ॥ అలక్తరసరక్తాభావల
క్తరసవర్జితౌ । అద్యాపి చరణౌ తస్యాః పద్మకోశసమప్రభౌ ॥ ౧౮ ॥ నూపురోద్ఘుష్టహేలేవ ఖేలం గచ్ఛతి భామినీ । ఇదానీ
మపి వైదేహీ తద్రాగాన్న్యస్తభూషణా ॥ ౧౯ ॥ గజం వా వీక్ష్య సింహం వా వ్యాఘ్రం వా వనమాశ్రితా । నాహారయ
తి సంత్రాసం బాహూ రామస్య సంశ్రితా ॥ ౨౦ ॥ న శోచ్యాస్తే న చాత్మా తే శోచ్యో నాపి జనాధిపః । ఇదం హి చరితం లోకే ప్ర
తిష్ఠాస్యతి శాశ్వతం ॥ ౨౧ ॥ విధూయ శోకం పరిహృష్టమానసా మహర్షియాతే పథి సువ్యవస్థితాః । వనే రతా వన్యఫలాశ

నాఽపితుశ్శుభాం ప్రతిష్ఠాం పరిపాలయంతి తే॥ ౨౨॥ తథాపి సూతేన సుయుక్తవాదినా నివార్యమాణా సుతశోకకర్శితా । న చైవ దేవీ విరరామ కూజితాత్ ప్రియేతి పుత్రేతి చ రాఘవేతి చ॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - షష్టితమస్సర్గః. ****

వనం గతే ధర్మపరే రామే రమయతాం వరే। కౌసల్యా రుదతీ స్వార్తా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ యద్యపి త్రిషు లోకేషు ప్రథితం తే మహద్యశః। సానుక్రోశో వదాన్యశ్చ ప్రియవాదీ చ రాఘవః॥ కథం నరవర శ్రేష్ఠ పుత్రౌ తౌ సహ సీతయా। దుఃఖితౌ సుఖసంవృద్ధౌ వనే దుఃఖం సహిష్యతః॥ ౩॥ సా నూనం తరుణీ శ్యామా సుకుమారీ సుఖోచితా । కథముష్ణం చ శీతం చ మైథిలీ ప్రసహిష్యతే॥ ౪॥ భుక్త్వాశనం విశాలాక్షీ సూపదంశాన్వితం శుభం । వన్యం నైవారమాహారం కథం సీతోపభోక్ష్యతే॥ ౫॥ గీతవాదిత్రనిర్ఘోషం శ్రుత్వా శుభమనిందితా । కథం క్రవ్యాదసింహానాం శబ్దం శ్రోష్యత్యశోభనం॥ ౬॥ మహేంద్రధ్వజసంకాశః క్వ ను శేతే మహాభుజః। భుజం పరిఘసంకాశముపధాయ మహాబలః ॥ ౭ ॥ పద్మవర్ణం సుకేశాంతం పద్మనిశ్శ్వాసముత్తమం। కదా ద్రక్ష్యామి రామస్య వదనం పుష్కరేక్షణం ॥ వజ్రసారమయం నూనం హృదయం మే న సంశయః। అపశ్యంత్యా న తం యద్వై ఫలతీదం సహస్రధా ॥ ౯ ॥ యత్త్వయా కరుణం కర్మ వ్యపోహ్య మమ బాంధవాః। నిరస్తాః పరిధావంతి సుఖార్హాః కృపణా వనే॥ ౧౦॥ యది పంచదశే వర్షే రాఘవః పునరేష్యతి । జహ్యాద్రాజ్యం చ కోశం చ భరతే నోపభుజ్యతే॥ ౧౧॥ భోజయంతి కిల శ్రాద్ధే కేచిత్స్వానేవ బాంధవాన్ । తతః పశ్చాత్సమీక్షంతే కృతకార్యా ద్విజర్షభాన్॥ తత్ర యే గుణవంతశ్చ విద్వాంసశ్చ ద్విజాతయః । న పశ్చాత్తేఽభిమన్యంతే సుధామపి సురోపమాః॥ బ్రాహ్మణేష్వపి తృప్తేషు పశ్చాద్భోక్తుం ద్విజర్షభాః। నాభ్యుపైతుమలం ప్రాజ్ఞాశ్శృంగచ్ఛేదమివర్షభాః॥ ౧౪॥ ఏవం కనీయసా భ్రాత్రా భుక్తం రాజ్యం విశాంపతే। భ్రాతా జ్యేష్ఠా వరిష్ఠశ్చ కిమర్థం నావమంస్యతే॥ ౧౫॥ న పరేణాహృతం భక్ష్యం వ్యాఘ్రః ఖాదితుమిచ్ఛతి। ఏవమేవ నరవ్యాఘ్రః పరలీఢం న మన్యతే॥ ౧౬॥ హవిరాజ్యం పురోడాశాః కుశా యూపాశ్చ ఖాదిరాః। నైతాని యాతయామాని కుర్వంతి పునరధ్వరే॥ ౧౭॥ తథా హ్యాత్తమిదం రాజ్యం హృతసారాం సురామివ। నాభిమంతుమలం రామో నష్టసోమమివాధ్వరం ॥ ౧౮ ॥ (న చేమాం ధర్షణాం రామస్సంగచ్ఛేదత్యమర్షణః। దారయేన్మందరమపి స హి క్రుద్ధశ్శితైశ్శరైః॥ త్వాం తు నోత్సహతే హంతుం మహాత్మా పితృగౌరవాత్ । స సోమార్కగ్రహగణం నభస్తారావిచిత్రితం॥ పాతయేద్యోదివం క్రుద్ధస్స త్వాం [illegible]త్యతివర్తతే । ప్రక్షోభయేద్వారయేద్వా మహీం శైలశతాచితాం॥) నైవంవిధమసత్కారం రాఘవో మర్షయిష్యతి। బలవానివ శార్దూలో వాలధేరవమర్శనం ॥ ౧౯॥ నైతస్య సహితా లోకా భయం కుర్యుర్మహామృధే। అధర్మం త్విహ ధర్మాత్మా లోకం ధర్మేణ యోజయేత్ ॥ ౨౦॥ నన్వసౌ కాంచనైర్బాణైర్మహావీర్యో మహాభుజః। యుగాంత ఇవ భూతాని సాగరానపి నిర్దహేత్ ॥ ౨౧॥ స తాదృశస్సింహబలో వృషభాక్షో నరర్షభః। స్వయమేవ హతః పిత్రా జలజేనాత్మజో యథా ॥ ౨౨॥ ద్విజాతిచరితో ధర్మశ్శాస్త్రదృష్టస్సనాతనః। యది తే ధర్మనిరతే త్వయా పుత్రే వివాసితే॥ ౨౩॥ గతిరేకా పతిర్నార్యా ద్వితీయా గతిరాత్మజః। తృతీయా జ్ఞాతయో రాజంశ్చతుర్థీ నేహ విద్యతే॥ ౨౪॥ తత్ర త్వం చైవ మే నాస్తి రామశ్చ వనమాశ్రితః । న వనం గంతుమిచ్ఛామి సర్వథా నిహతా త్వయా॥ ౨౫॥ హతం త్వయా రాజ్యమిదం సరాష్ట్రం హతస్తథాత్మా సహ మంత్రిభిశ్చ । హతా సపుత్రాస్మి హతాశ్చ పౌరాస్సుతశ్చ భార్యా చ తవ ప్రహృష్టౌ ॥ ౨౬ ॥ ఇమాం గిరం దారుణశబ్దసంశ్రితాం నిశమ్య రాజాపి ముమోహ దుఃఖితః। తతస్స శోకం ప్రవివేశ పార్థివస్స్వదుష్కృతం చాపి పునస్తదాస్మరత్ ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకషష్టితమస్సర్గః. ******************

ఏవం తు క్రుద్ధయా రాజా రామమాత్రా సశోకయా। శ్రావితః పరుషం వాక్యం చింతయామాస దుఃఖితః॥ ౧॥ చింతయిత్వా స చ నృపో మోహవ్యాకులేంద్రియః । అథ దీర్ఘేణ కాలేన సంజ్ఞామాప పరంతపః॥ ౨ ॥ స సంజ్ఞాముపలభ్యైవ దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్శ్వసన్। కౌసల్యాం పార్శ్వతో దృష్ట్వా పునశ్చింతాముపాగమత్ ॥ ౩॥ తస్య చింతయమానస్య ప్రత్యభాత్కర్మ దుష్కృతం। యదనేన కృతం పూర్వమజ్ఞానాచ్ఛబ్దవేధినా॥ ౪॥ అమనాస్తేన శోకేన రామశోకేన చ ప్రభుః। ద్వాభ్యామపి మహారాజశ్శోకాభ్యామన్వతప్యత॥ ౫॥ దహ్యమానస్స శోకాభ్యాం కౌసల్యామాహ భూపతిః। వేపమానోఽంజలిం కృత్వా ప్రసాదార్థమవాఙ్ముఖః॥ ౬॥ ప్రసాదయే త్వాం కౌసల్యే రచితోఽయం మయాంజలిః। వత్సలా చానృశంసా చ త్వం హి నిత్యం పరేష్వపి॥ ౭॥ భర్తా తు ఖలు నారీణాం గుణవాన్నిర్గుణోఽపి వా। ధర్మం విమృశమానానాం ప్రత్యక్షం దేవి దైవతం॥ ౮॥ సా త్వం ధర్మపరా నిత్యం దృష్టలోకపరావరా । నార్హసే విప్రియం వక్తుం దుఃఖితాపి సుదుఃఖితం॥ ౯॥ తద్వాక్యం కరుణం రాజ్ఞశ్శ్రుత్వా దీనస్య భాషితం । కౌసల్యా వ్యసృజద్బాష్పం ప్రణాలీవ నవోదకం॥ ౧౦॥ సా మూర్ధ్ని బద్ధ్వా రుదతీ రాజ్ఞః పద్మమివాంజలిం। సంభ్రమాదబ్రవీత్త్రస్తా త్వరమాణాక్షరం వచః॥ ౧౧॥ ప్రసీద శిరసా యాచే భూమౌ నిపతితాస్మి తే। యాచితాస్మి హతా దేవ హంతవ్యాహం న హి త్వయా॥

౧౨॥ నైషా హి సా స్త్రీ భవతి శ్లాఘనీయేన ధీమతా। ఉభయోర్లోకయోర్వీర పత్యా యా సంప్రసాద్యతే ॥ ౧౩॥ జానా
మి ధర్మం ధర్మజ్ఞ త్వాం జానే సత్యవాదినం। పుత్రశోకార్తయా తత్తు మయా కిమపి భాషితం॥ ౧౪॥ శోకో నాశయతే ధైర్యం
శోకో నాశయతే శ్రుతం। శోకో నాశయతే సర్వం నాస్తి శోకసమో రిపుః॥ ౧౫॥ శక్య ఆపతితః సోఢుం ప్రహారో రిపుహస్త
తః। సోఢుమాపతితః శోకః సుసూక్ష్మోఽపి న శక్యతే॥ ౧౬॥ (ధర్మజ్ఞాః శ్రుతిమంతోఽపి ఛిన్నధర్మార్థసంశయాః । యతయో
వీర ముహ్యంతి శోకసంమూఢచేతసః॥) వనవాసాయ రామస్య పంచరాత్రోఽద్య గణ్యతే । యః శోకహతహర్షాయాః పం
చవర్షోపమో మమ॥ ౧౭॥ తం హి చింతయమానాయాః శోకోఽయం హృది వర్ధతే । నదీనామివ వేగేన సముద్రసలిలం మ
హత్ ॥౧౮॥ ఏవం హి కథయంత్యాస్తు కౌసల్యాయాః శుభం వచః। మందరశ్మిరభూత్సూర్యో రజనీ చాభ్యవర్తత ॥ ౧౯॥
తథా ప్రసాదితో వాక్యైర్దేవ్యా కౌసల్యయా నృపః । శోకేన చ సమాక్రాంతో నిద్రాయా వశమేయివాన్ ॥ ౨౦ ॥
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః. *************** ప్రతిబుద్ధో ముహూర్తేన శోకోపహతచేత
నః। అథ రాజా దశరథః స చింతామభ్యపద్యత॥ ౧॥ రామలక్ష్మణయోశ్చైవ వివాసాద్వాసవోపమం । ఆవివేశోపసర్గ
స్తం తమః సూర్యమివాసురం॥ ౨॥ సభార్యే నిర్గతే రామే కౌసల్యాం కోసలేశ్వరః । వివక్షురసితాపాంగాం స్మృత్వా
దుష్కృతమాత్మనః॥ ౩॥ స రాజా రజనీం షష్ఠీం రామే ప్రవ్రాజితే వనం । అర్ధరాత్రే దశరథః సంస్మరన్ దుష్కృతం కృ
తం॥ ౪॥ స రాజా పుత్రశోకార్తః స్మృత్వా దుష్కృతమాత్మనః । కౌసల్యాం పుత్రశోకార్తామిదం వచనమబ్రవీత్ ॥
౫॥ యదాచరతి కల్యాణి శుభం వా యది వాశుభం। తదేవ లభతే భద్రే కర్తా కర్మజమాత్మనః॥ ౬॥ గురులాఘవమర్థా
నామారంభే కర్మణాం ఫలం। దోషం వా యో న జానాతి స బాల ఇతి హోచ్యతే॥ ౭॥ కశ్చిదామ్రవణం ఛిత్త్వా పలాశాంశ్చ
నిషించతి। పుష్పం దృష్ట్వా ఫలే గృధ్నుః స శోచతి ఫలాగమే॥ ౮॥ అవిజ్ఞాయ ఫలం యో హి కర్మ త్వేవానుధావతి । స శోచేత్ఫ
లవేలాయాం యథా కింశుకసేచకః॥ ౯॥ సోఽహమామ్రవణం ఛిత్త్వా పలాశాంశ్చ న్యషేచయం। రామం ఫలాగమే త్యక్త్వా
పశ్చాచ్ఛోచామి దుర్మతిః॥ ౧౦॥ లబ్ధశబ్దేన కౌసల్యే కుమారేణ ధనుష్మతా । కుమారః శబ్దవేధీతి మయా పాపమిదం కృతం ॥
౧౧॥ తదిదం మేఽనుసంప్రాప్తం దేవి దుఃఖం స్వయం కృతం। సమ్మోహాదిహ బాలేన యథా స్యాద్భక్షితం విషం॥ ౧౨॥ య
థాన్యః పురుషః కశ్చిత్పలాశైర్మోహితో భవేత్ । [illegible]ం మయాప్యవిజ్ఞాతం శబ్దవేధ్యమయం ఫలం॥ ౧౩॥ దేవ్యనూఢా
త్వమభవో యువరాజో భవామ్యహం। తతః ప్రావృడనుప్రాప్తా మదకామవివర్ధనీ॥ ౧౪॥ ఉపాస్యహి రసాన్ భౌమాం
స్తప్త్వా చ జగదంశుభిః। పరేతాచరితాం భీమాం రవిరావిశతే దిశం॥ ౧౫॥ ఉష్ణమంతర్దధే సద్యః స్నిగ్ధా దదృశిరే ఘనాః
తతో జహృషిరే సర్వే భేకసారంగబర్హిణః॥ ౧౬॥ క్లిన్నపక్షోత్తరాః స్నాతాః కృచ్ఛ్రాదివ పతత్రిణః । వృష్టివాతావ
ధూతాగ్రాన్ పాదపానభిపేదిరే॥ ౧౭॥ పతితేనాంభసా ఛన్నః పతమానేన చాసకృత్ । ఆబభౌ మత్తసారంగస్తోయ
రాశిరివాచలః॥ ౧౮॥ పాండురారుణవర్ణాని స్రోతాంసి విమలాన్యపి। సుస్రువుర్గిరిధాతుభ్యః సభస్మాని భుజంగవత్ ॥
౧౯॥ (ఆకులారుణతోయాని స్రోతాంసి విమలాన్యపి । ఉన్మార్గజలవాహీని బభూవుర్జలదాగమే ॥) తస్మిన్నతిసుఖ
కాలే ధనుష్మానిషుమాన్ రథీ। వ్యాయామకృతసంకల్పః సరయూమన్వగాం నదీం ॥ ౨౦॥ నిపానే మహిషం రాత్రౌ గజం
వాభ్యాగతం నదీం। అన్యం వా శ్వాపదం కంచిజ్జిఘాంసురజితేంద్రియః ॥౨౧॥ (తస్మింస్తత్రాహమేకాంతే రాత్రౌ వివృ
తకార్ముకః। తత్రాహం సంవృతం వన్యం హతవాంస్తీరమాగతం ॥ అన్యం చాపి మృగం హింస్రం శబ్దం శ్రుత్వాభ్యుపాగ
తం॥) అథాంధకారే త్వశ్రౌషం జలే కుంభస్య పూర్యతః। అచక్షుర్విషయే ఘోరం వారణస్యేవ నర్దతః॥ ౨౨॥ తతో
హం శరముద్ధృత్య దీప్తమాశీవిషోపమం। శబ్దం ప్రతి గజప్రేప్సురభిలక్ష్య త్వపాతయం॥ ౨౩ ॥ అముంచం నిశితం బాణమ
హమాశీవిషోపమం। తత్ర వాగుషసి వ్యక్తా ప్రాదురాసీద్వనౌకసః ॥ హా హేతి పతతస్తోయే బాణాభిహతమర్మణః॥ ౨౪॥
తస్మిన్నిపతితే బాణే వాగభూత్తత్ర మానుషీ ॥ కథమస్మద్విధే శస్త్రం నిపతేత్తు తపస్విని । ప్రవివిక్తాం నదీం రాత్రావుదా
హారోఽహమాగతః॥ ఇషుణాభిహతః కేన కస్య వా కిం కృతం మయా । ఋషేర్హి న్యస్తదండస్య వనే వన్యేన జీవతః॥ కథం
ను శస్త్రేణ వధో మద్విధస్య విధీయతే । జటాభారధరస్యైవ వల్కలాజినవాససః ॥ కో వధేన మమార్థీ స్యాత్కిం వాస్యా
పకృతం మయా। ఏవం నిష్ఫలమారబ్ధం కేవలానర్థసంహితం ॥ న కశ్చిత్సాధు మన్యేత యథైవ గురుతల్పగం । నాహం త
థానుశోచామి జీవితక్షయమాత్మనః॥ మాతరం పితరం చోభావనుశోచామి మద్వధే। తదేతన్మిథునం వృద్ధం చిరకాలభృతం
మయా॥ మయి పంచత్వమాపన్నే కాం వృత్తిం వర్తయిష్యతి ।వృద్ధౌ చ మాతాపితరావహం చైకేషుణా హతః ॥ కేన స్మ
నిహతాః సర్వే సుబాలేనాకృతాత్మనా॥ ౩౨॥ తాం గిరం కరుణాం శ్రుత్వా మమ ధర్మానుకాంక్షిణః॥ కరాభ్యాం సశరం
చాపం వ్యథితస్యాపతద్భువి॥ ౩౩॥ తస్యాహం కరుణం శ్రుత్వా నిశి లాలపతో బహు ॥ సంభ్రాంతః శోకవేగేన భృశమాసం

విచేతనః॥ ౩౪॥ తం దేశమహమాగమ్య దీనసత్త్వస్సుదుర్మనాః ॥ అపశ్యమిషుణా తీరే సరయ్వాస్తాపసం హతం । అవ
కీర్ణజటాభారం ప్రవిద్ధకలశోదకం॥ పాంసుశోణితదిగ్ధాంగం శయానం శల్యపీడితం॥ ౩౬ ॥ సమాముద్వీక్ష్య నేత్రా
భ్యాం త్రస్తమస్వస్థచేతసం॥ ఇత్యువాచ తతః క్రూరం దిధక్షన్నివ తేజసా॥ ౩౭ ॥కిం తవాపకృతం రాజన్ వనే నివసతా
మయా॥ జిహీర్షురంభో గుర్వర్థం యదహం తాడితస్త్వయా॥ ౩౮॥ఏకేన ఖలు బాణేన మర్మణ్యభిహతే మయి ॥ ద్వా
వంధౌ నిహతౌ వృద్ధౌ మాతా జనయితా చ మే ॥ ౩౯॥ తౌ నూనం దుర్బలావంధౌ మత్ప్రతీక్షౌ పిపాసితౌ ॥ చిరమాశాకృ
తాం తృష్ణాం కష్టాం సంధారయిష్యతః॥౪౦॥నసూనం తపసో వాస్తి ఫలయోగశ్శ్రుతస్య వా॥పితా యన్మాం న జానాతి శయా
నం పతితం భువి॥౪౧॥ జానన్నపి చ కిం కుర్యాదశక్తిరపరిక్రమః॥భిద్యమానమివాశక్తస్త్రాతుమన్యో నగో నగం॥ ౪౨॥పి
తుస్త్వమేవ మే గత్వా శీఘ్రమాచక్ష్వ రాఘవ॥ న త్వామనుదహేత్ క్రుద్ధో వనం వహ్నిరివైధితః॥ ౪౩॥ ఇయమేకప
దీ రాజన్ యతో మే పితురాశ్రమః॥ తం ప్రసాదయ గత్వా త్వం న త్వాం సకుపితశ్శపేత్ ॥ ౪౪॥ విశల్యం కురు మాం రాజన్
మర్మ మే నిశితశ్శరః॥ రుణద్ధి మృదు సోత్సేధం తీరమంబురయో యథా ॥ ౪౫ ॥ సశల్యః క్లిశ్యతే ప్రాణైర్విశల్యో వినశి
ష్యతి॥ఇతి మామవిశచ్చింతా తస్య శల్యాపకర్షణే॥ ౪౬॥ దుఃఖితస్య చ దీనస్య మమ శోకాతురస్య చ ॥ లక్షయామాస
హృదయే చింతాం మునిసుతస్తదా॥౪౭॥తామ్యమానస్స మాం కృచ్ఛ్రాదువాచ పరమార్తవత్ ॥సీదమానో వివృత్తాంగో
వేష్టమానో గతః క్షయం । సంస్తభ్య శోకం ధైర్యేణ స్థిరచిత్తో భవామ్యహం ॥ బ్రహ్మహత్యాకృతం పాపం హృదయాదప
నీయతాం । న ద్విజాతిరహం రాజన్ మా భూత్తే మనసో వ్యథా॥శూద్రాయామస్మి వైశ్యేన జాతో జనపదాధిప॥౫౦॥ఇతీవ వ
దతః కృచ్ఛ్రాద్బాణాభిహతమర్మణః॥ విఘూర్ణతో విచేష్టస్య వేపమానస్య భూతలే। తస్య త్వానమ్యమానస్య తం బా
ణమహముద్ధరం ॥ స మాముద్వీక్ష్య సంత్రస్తో జహౌ ప్రాణాంస్తపోధనః ॥౫౨ ॥జలార్ద్రగాత్రం తు విలప్య కృచ్ఛ్రా
న్మర్మవ్రణం సంతతముచ్ఛ్వసంతం॥ తతస్సరయ్వాం తమహం శయానం సమీక్ష్య భద్రే స్మి భృశం విషణ్ణః॥౫౩॥ఇతి శ్రీమ
దయోధ్యాకాండే- త్రిషష్టితమస్సర్గః. ****************** వధమప్రతిరూపం తు మహర్షేస్తస్య రాఘవః। వి
లపన్నేవ ధర్మాత్మా కౌసల్యాం పునరబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ తదజ్ఞానాన్మహత్పాపం కృత్వాహం సంకులేంద్రియః । ఏకస్త్వచిం
తయం బుద్ధ్యా కథం ను సుకృతం భవేత్ ॥ ౨॥ తతస్తం ఘటమాదాయ పూర్ణం పరమవారిణా । ఆశ్రమం తమహం ప్రాప్య
యథాఖ్యాతపథం గతః॥ ౩॥ తత్రాహం దుర్బలావంధౌ వృద్ధావపరిణాయకౌ । అపశ్యం తస్య పితరౌ లూనపక్షావివ ద్వి
జౌ॥తన్నిమిత్తాభిరాసీనౌ కథాభిరపరిక్రమౌ। తామాశాం మత్కృతే హీనావుదాసీనావనాథవత్ ॥ ౫ ॥ శోకోపహతచి
త్తశ్చ భయసంత్రస్తచేతనః। తచ్చాశ్రమపదం గత్వా భూయశ్శోకమహం గతః ॥ ౬ ॥ పదశబ్దం తు మే శ్రుత్వా మునిర్వా
క్యమభాషత। కించిరాయసి మే పుత్ర పానీయం క్షిప్రమానయ॥ యన్నిమిత్తమిదం తాత సలిలే క్రీడితం త్వయా । ఉత్కం
ఠితా తే మాతేయం ప్రవిశ క్షిప్రమాశ్రమం ॥ యద్వ్యలీకం కృతం పుత్ర మాత్రా తే యది వా మయా । న తన్మనసి కర్తవ్యం
త్వయా తాత తపస్వినా ॥ త్వం గతిస్త్వగతీనాం చ చక్షుస్త్వం హీనచక్షుషాం । సమాసక్తాస్త్వయి ప్రాణాః కిం త్వం నో
నాభిభాషసే ॥ ౧౦ ॥ మునిమవ్యక్తయా వాచా తమహం సజ్జమానయా । హీనవ్యంజనయా ప్రేక్ష్య భీతో భీత ఇవాబ్రు
వం॥ ౧౧ ॥మనసః కర్మచేష్టాభిరభిసంస్తభ్య వాగ్బలం । ఆచచక్షే త్వహం తస్మై పుత్రవ్యసనజం భయం॥ ౧౨ ॥క్షత్రి
యోహం దశరథో నాహం పుత్రో మహాత్మనః । సజ్జనావమతం దుఃఖమిదం ప్రాప్తం స్వకర్మజం॥ ౧౩॥భగవంశ్చాపహ
స్తోహం సరయూతీరమాగతః । జిఘాంసుశ్శ్వాపదం కంచిన్నిపానే చాగతం గజం॥౧౪ ॥తతశ్శ్రుతో మయా శబ్దో జలే కుం
భస్య పూర్యతః । ద్విపోయమితి మత్వాయం బాణేనాభిహతో మయా॥౧౫॥గత్వా నద్యాస్తతస్తీరమపశ్యమిషుణా హృ
ది।వినిర్భిన్నం గతప్రాణం శయానం భువి తాపసం॥ ౧౬ ॥ భగవన్ శబ్దమాలక్ష్య మయా గజజిఘాంసునా । విసృష్టోంభసి
నారాచస్తతస్తే నిహతస్సుతః ॥ ౧౭ ॥ తతస్తస్యైవ వచనాదుపేత్య పరితప్యతః। స మయా సహసా బాణ ఉద్ధృతో మర్మ
తస్తదా॥ ౧౮ ॥స చోద్ధృతేన బాణేన తత్రైవ స్వర్గమాస్థితః । భవంతౌ పితరౌ శోచన్నంధావితి విలప్య చ॥౧౯ ॥అజ్ఞానా
ద్భవతః పుత్రస్సహసాభిహతో మయా। శేషమేవం గతే యత్స్యాత్తత్ప్రసీదతు మే మునిః॥ ౨౦ ॥స తచ్ఛ్రుత్వా వచః క్రూ
రం మయోక్తమఘశంసినా।నాశకత్తీవ్రమాయాసమకర్తుం భగవానృషిః ॥ ౨౧ ॥ స బాష్పపూర్ణవదనో నిశ్శ్వసన్
శోకకర్శితః।మామువాచ మహాతేజాః కృతాంజలిముపస్థితం ॥ యద్యేతదశుభం కర్మ న త్వం మే కథయేస్స్వయం। ఫలే
న్మూర్ధా స్మ తే రాజన్ సద్యశ్శతసహస్రధా॥ క్షత్రియేణ మహారాజ వానప్రస్థే విశేషతః । జ్ఞానపూర్వం కృతస్స్థానా
చ్చ్యావయేదపి వజ్రిణం॥ సప్తధా తు ఫలేన్మూర్ధా మునౌ తపసి తిష్ఠతి । జ్ఞానాద్విసృజతశ్శస్త్రం తాదృశే బ్రహ్మవాదిని ॥
అజ్ఞానాద్ధి కృతం యస్మాదిదం తేనైవ జీవసి।అపి హ్యద్య కులం న స్యాదిక్ష్వాకూణాం కుతో భవాన్ ॥ ౨౬ ॥నయ నౌ నృప తం దే

శమితిమాంచాభ్యభాషత।అద్యతంద్రష్టుమిచ్ఛావఃపుత్రంపశ్చిమదర్శనం ॥ రుధిరేణావసిక్తాంగంప్రకీర్ణాజినవాససం।
శయానంభువినిస్సంజ్ఞంధర్మరాజవశంగతం॥౨౮॥అథాహమేకస్తందేశంనీత్వాతౌభృశదుఃఖితౌ। అస్పర్శయమహం
పుత్రంతంమునింసహభార్యయా॥౨౯॥తౌపుత్రమాత్మనస్స్పృష్ట్వాతమాసాద్యతపస్వినౌ। నిపేతతుశ్శరీరేస్యపితాచా
స్యేదమబ్రవీత్॥ ౩౦॥నాభివాదయసేమాద్యనచమామభిభాషసే । కింనుశేషేతుభూమౌత్వంవత్సకింకుపితోహ్యసి॥
౩౧॥నత్వహంతేప్రియఃపుత్రమాతరంపశ్యధార్మిక।కిన్నునాలింగసేపుత్రసుకుమారవచోవద॥ ౩౨ ॥కస్యవాపరరా
త్రేహంశ్రోష్యామిహృదయంగమం। అధీయానస్యమధురంశాస్త్రంవాన్యద్విశేషతః॥ ౩౩ ॥ కోమాంసంధ్యాముపా
స్యైవస్నాత్వాహుతహుతాశనః । శ్లాఘయిష్యత్యుపాసీనఃపుత్రశోకభయార్దితం ॥ ౩౪॥ కందమూలఫలంహృత్వా
కోమాంప్రియమివాతిథిం।భోజయిష్యత్యకర్మణ్యమప్రగ్రహమనాయకం ॥ ౩౫ ॥ఇమామంధాంచవృద్ధాంచమాతరం
తేతపస్వినీం।కథంవత్సభరిష్యామికృపణాంపుత్రగర్ధినీం॥ ౩౬ ॥తిష్ఠమామాగమఃపుత్రయమస్యసదనంప్రతి । శ్వోమ
యాసహగంతాసిజనన్యాచసమేధితః॥ ౩౭॥ ఉభావపిచశోకార్తావనాథౌకృపణౌవనే । క్షిప్రమేవగమిష్యావస్త్వ
యాహీనౌయమక్షయం॥౩౮॥ తతోవైవస్వతందృష్ట్వాతంప్రవక్ష్యామిభారతీం । క్షమతాంధర్మరాజోమేబిభృయా
త్పితరావయం॥౩౯॥దాతుమర్హతిధర్మాత్మాలోకపాలోమహాయశాః।ఈదృశస్యమమాక్షయ్యామేకామభయదక్షి
ణాం॥౪౦॥అపాపోసియదాపుత్రనిహతఃపాపకర్మణా। తేనసత్యేనగచ్ఛాశుయేలోకాశ్శస్త్రయోధినాం॥౪౧ ॥యాం
శూరాగతింయాంచసంగ్రామేష్వనివర్తినః।హతాస్త్వభిముఖాఃపుత్రగతింతాంపరమాంవ్రజ॥ ౪౨॥ యాంగతింస
గరశ్శైబ్యోదిలీపోజనమేజయః।నహుషోధుంధుమారశ్చప్రాప్తాస్తాంగచ్ఛపుత్రక॥ ౪౩॥ యాగతిస్సర్వసాధూనాం
స్వాధ్యాయాత్తపసాచయా। యాభూమిదస్యాహితాగ్నేరేకపత్నీవ్రతస్యచ ॥ గోసహస్రప్రదాతౄణాంయాయా
గురుభృతామపి।దేహన్యాసకృతాంయాచతాంగతింగచ్ఛపుత్రక ॥ ౪౫ ॥ నహిత్వస్మిన్కులేజాతోగచ్ఛత్యకుశలాంగ
తిం। సతుయాస్యతియేనత్వంనిహతోమమబాంధవః॥౪౬॥ఏవంసకృపణంతత్రపర్యదేవయతాసకృత్ । తతోస్మైకర్తు
ముదకంప్రవృత్తస్సహభార్యయా॥౪౭॥సతుదివ్యేనరూపేణమునిపుత్రస్స్వకర్మభిః। స్వర్గమధ్యారుహత్క్షిప్రంశక్రేణ
సహధర్మవిత్॥ ౪౮॥ఆబభాషేచతౌవృద్ధౌసహశక్రేణతాపసః। ఆశ్వాస్యచముహూర్తంతుపితరౌవాక్యమబ్రవీత్॥
౪౯॥స్థానమస్మిన్మహత్ప్రాప్తోభవతోఃపరిచారణాత్ ।భవంతావపిచక్షిప్రంమమమూలముపైష్యతః॥ ౫౦ ॥ ఏవముక్త్వా
తుదివ్యేనవిమానేనవపుష్మతా।ఆరురోహదివంక్షిప్రంమునిపుత్రోజితేంద్రియః ॥ ౫౧ ॥ సకృత్వాతూదకంతూర్ణం
తాపసస్సహభార్యయా। మామువాచమహాతేజాఃకృతాంజలిముపస్థితం॥౫౨॥అద్యైవజహిమాంరాజన్మరణేనాస్తి
మేవ్యథా। యచ్ఛరేణైకపుత్రంమాంత్వమకార్షీరపుత్రకం॥౫౩॥త్వయాతుయదవిజ్ఞానాన్నిహతోమేసుతశ్శుచిః। తే
నత్వామభిశప్స్యామిసుదుఃఖమతిదారుణం ॥ ౫౪॥ పుత్రవ్యసనజందుఃఖంయదేతన్మమసాంప్రతం। ఏవంత్వంపుత్రశో
కేనరాజన్కాలంకరిష్యసి ॥ ౫౫ ॥ అజ్ఞానాత్తుహతోయస్మాత్క్షత్రియేణత్వయామునిః । తస్మాత్త్వాంనావిశత్యాశు
బ్రహ్మహత్యానరాధిప॥ ౫౬॥ త్వామప్యేతాదృశోభావఃక్షిప్రమేవగమిష్యతి । జీవితాంతకరోఘోరోదాతారమివద
క్షిణా॥౫౭॥ఏవంశాపంమయిన్యస్యవిలప్యకరుణంబహు। చితామారోప్యదేహంతన్మిథునంస్వర్గమభ్యయాత్॥ ౫౮॥
తదేతచ్చింతయానేనస్మృతంపాపంమయాస్వయం।తదాబాల్యాత్కృతందేవిశబ్దవేధ్యనుకర్షిణా॥ ౫౯ ॥తస్యాయం
కర్మణోదేవివిపాకస్సముపస్థితః। అపథ్యైస్సహసంభుక్తైర్వ్యాధిరన్నరసేయథా॥ ౬౦ ॥ తస్మాన్మామాగతంభద్రేత
స్యోదారస్యతద్వచః। యదహంపుత్రశోకేనసంత్యక్ష్యామ్యద్యజీవితం॥ ౬౧ ॥ చక్షుర్భ్యాంత్వాంనపశ్యామికౌసల్యే
సాధుమాస్పృశ। ఇత్యుక్త్వాసరుదంస్త్రస్తోభార్యామాహచభూమిపః ॥ ౬౨॥ ఏతన్మేసదృశందేవి యన్మయారాఘవే
కృతం। సదృశంతత్తుతస్యైవయదనేనకృతంమయి ॥ ౬౩॥ దుర్వృత్తమపికఃపుత్రంత్యజేద్భువివిచక్షణః । కశ్చప్రవ్రా
జ్యమానోవానాసూయేత్పితరంసుతః॥౬౪॥యదిమాంసంస్పృశేద్రామస్సకృదద్యలభేతవా। యమక్షయమనుప్రాప్తా
ద్రక్ష్యంతినహిమానవాః॥౬౫॥చక్షుషాత్వాంనపశ్యామిస్మృతిర్మమవిలుప్యతే। దూతావైవస్వతస్యైతేకౌసల్యేత్వర
యంతిమాం॥౬౬॥అతస్తుకిందుఃఖతరంయదహంజీవితక్షయే।నహిపశ్యామిధర్మజ్ఞంరామంసత్యపరాక్రమం॥౬౭॥తస్యా
దర్శనజశ్శోకస్సుతస్యాప్రతికర్మణః।ఉచ్ఛోషయతిమేప్రాణాన్వారిస్తోకమివాతపః॥౬౮॥నతేమనుష్యాదేవాస్తేయేచారు
శుభకుండలం।ముఖంద్రక్ష్యంతిరామస్యవర్షేపంచదశేపునః॥౬౯॥పద్మపత్రేక్షణంసుభ్రుసుదంష్ట్రంచారునాసికం । ధ
న్యాద్రక్ష్యంతిరామస్యతారాధిపనిభంముఖం॥౭౦॥ సదృశంశారదస్యేందోఃఫుల్లస్యకమలస్యచ । సుగంధిమమనాథ
స్యధన్యాద్రక్ష్యంతితన్ముఖం॥౭౧॥నివృత్తవనవాసంతమయోధ్యాంపునరాగతం । ద్రక్ష్యంతిసుఖినోరామంశుక్రంమా

ర్గతంయథా॥౨౨॥కౌసల్యేచిత్తమోహేనహృదయంసీదతీవమే।వేదయేనచసంయుక్తాన్శబ్దస్పర్శరసానహం॥౨౩॥
చిత్తనాశాద్విపద్యంతేసర్వాణ్యేవేంద్రియాణిమే। క్షీణస్నేహస్యదీపస్యసంసక్తారశ్మయోయథా॥ ౨౪॥ అయమా
త్మభవశ్శోకోమామనాథమచేతనం। సంసాదయతివేగేనయథాకూలంనదీరయః॥ ౨౫॥హారాఘవమహాబాహోహా
మమాయాసనాశన।హాపితృప్రియమేనాథహాద్యక్వాసిగతస్సుత॥౨౬॥హాకౌసల్యేనశిష్యామిహాసుమిత్రేతపస్విని। హా
నృశంసేమమామిత్రేకైకేయికులపాంసని॥ ౨౭॥ ఇతిరామస్యమాతుశ్చసుమిత్రాయాశ్చసన్నిధౌ। రాజాదశరథశ్శో
చన్జీవితాంతముపాగమత్ ॥౨౮॥యదాతుదీనంకథయన్నరాధిపఃప్రియస్యపుత్రస్యవివాసనాతురః।గతేర్ధరాత్రేభృ
శదుఃఖపీడితస్తదాజహౌప్రాణముదారదర్శనః॥౨౯॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః. ******

అథరాత్ర్యాంవ్యతీతాయాంప్రాతరేవాపరేహని । వందినఃపర్యుపాతిష్ఠన్తత్ పార్థివనివేశనం॥సూతాఃప
రమసంస్కారామంగళాశ్చోత్తమశ్రుతాః। గాయకాస్స్తుతిశీలాశ్చనిగదంతఃపృథక్పృథక్ ॥ ౨॥రాజానంస్తువతాంతే
షాముదాత్తాభిహితాశిషాం। ప్రాసాదాభోగవిస్తీర్ణస్స్తుతిశబ్దోహ్యవర్తత ॥ ౩ ॥ తతస్తుస్తువతాంతేషాంసూతా
నాంపాణివాదకాః। అపదానాన్యుదాహృత్యపాణివాదానవాదయన్॥ ౪॥ తేనశబ్దేనవిహగాఃప్రతిబుద్ధావిసస్వనుః।
శాఖాస్థాఃపంజరస్థాశ్చయేరాజకులగోచరాః॥౫॥వ్యాహృతాఃపుణ్యశబ్దాశ్చవీణానాంచాపినిస్స్వనాః।ఆశీర్గేయంచ
గాథానాంపూరయామాసవేశ్మతత్ ॥ ౬॥ తతశ్శుచిసమాచారాఃపర్యుపస్థానకోవిదాః। స్త్రీవర్షధరభూయిష్ఠాఉప
తస్థుర్యథాపురం॥౭॥ హరిచందనసంపృక్తముదకంకాంచనైర్ఘటైః।ఆనిన్యుస్స్నానశిక్షాజ్ఞాయథాకాలంయథావి
ధి॥౮॥మంగళాలంభనీయానిప్రాశనీయానుపస్కరాన్। ఉపనిన్యుస్తథాప్యన్యాఃకుమారీబహుళాస్స్త్రియః ॥ ౯ ॥
సర్వలక్షణసంపన్నంసర్వంవిధివదర్చితం। సర్వంసుగుణలక్ష్మీవత్తద్బభూవాభిహారికం॥ ౧౦॥తత్తుసూర్యోదయంయా
వత్సర్వంపరిసముత్సుకం। తస్థావనుపసంప్రాప్తంకింస్విదిత్యుపశంకితం ॥ ౧౧॥ అథయాఃకోసలేంద్రస్యశయనంప్రత్య
నంతరాః।తాఃస్త్రియస్తుసమాగమ్యభర్తారంప్రత్యబోధయన్॥౧౨॥తథాప్యుచితవృత్తాస్తావినయేననయేనచ। నహ్య
స్యశయనంస్పృష్ట్వాకించిదప్యుపలేభిరే॥౧౩॥తాఃస్త్రియస్స్వప్నశీలజ్ఞాశ్చేష్టాసంచలనాదిషు॥ ౧౩॥ తావేపథుపరీ
తాశ్చరాజ్ఞఃప్రాణేషుశంకితాః। ప్రతిస్రోతస్తృణాగ్రాణాంసదృశంసంచకాశిరే ॥ ౧౪॥ అథసంవేపమానానాం
స్త్రీణాందృష్ట్వాచపార్థివం। యత్తదాశంకితంపాపంతస్యజజ్ఞేవినిశ్చయః ॥ ౧౫ ॥ కౌసల్యాచసుమిత్రాచపుత్ర
శోకపరాజితే। ప్రసుప్తేనప్రబుధ్యేతేయథాకాలసమన్వితే ॥ ౧౬ ॥ నిష్ప్రభాచవివర్ణాచసన్నాశోకేనసన్నతా।
నవ్యరాజతకౌసల్యాతారేవతిమిరావృతా॥ ౧౭ ॥ కౌసల్యానంతరంరాజ్ఞస్సుమిత్రాతదనంతరం । నస్మవిభ్రాజతే
దేవీశోకాశ్రులుళితాననా॥ ౧౮॥ తేచదృష్ట్వాతథాసుప్తేఉభేదేవ్యౌచతంనృపం । సుప్తమేవోద్గతప్రాణమంతఃపుర
మదృశ్యత॥ ౧౯॥ తతఃప్రచుక్రుశుర్దీనాస్సస్వరంతావరాంగనాః । కరేణవఇవారణ్యేస్థానప్రచ్యుతయూథపాః ॥
౨౦॥ తాసామాక్రందశబ్దేనసహసోద్గతచేతనే।కౌసల్యాచసుమిత్రాచత్యక్తనిద్రేబభూవతుః ॥ ౨౧ ॥ కౌసల్యా
చసుమిత్రాచదృష్ట్వాస్పృష్ట్వాచపార్థివం। హానాథేతిపరిక్రుశ్యపేతతుర్ధరణీతలే॥ ౨౨॥సాకోసలేంద్రదుహితా
వేష్టమానామహీతలే। నబభ్రాజరజోధ్వస్తాతారేవగగనాచ్చ్యుతా॥౨౩॥ నృపేశాంతగుణేజాతేకౌసల్యాంపతితాం
భువి। అపశ్యంస్తాఃస్త్రియస్సర్వాహతాంనాగవధూమివ ॥ ౨౪॥ తతస్సర్వానరేంద్రస్యకైకేయీప్రముఖాస్స్త్రి
యః। రుదంత్యశ్శోకసంతప్తానిపేతుర్గతచేతనాః॥౨౫॥తాభిస్సబలవాన్నాదఃక్రోశంతీభిరనుద్రుతః । యేనస్థిరీకృ
తంభూయస్తద్గృహంసమనాదయత్ ॥౨౬॥తచ్చసంత్రస్తసంభ్రాంతంపర్యుత్సుకజనాకులం।సర్వతస్తుములాక్రందం
పరితాపార్తబాంధవం॥౨౭॥ సద్యోనిపతితానందందీనవిక్లబదర్శనం । బభూవనరదేవస్యసద్మదిష్టాంతమీయుషః ॥
౨౮॥ అతీతమాజ్ఞాయతుపార్థివర్షభంయశస్వినంసంపరివార్యపత్నయః। భృశంరుదంత్యఃకరుణంసుదుఃఖితాఃప్ర
గృహ్యబాహూవ్యలపన్ననాథవత్ ॥౨౯॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః. *************

తమగ్నిమివసంశాంతమంబుహీనమివార్ణవం । హతప్రభమివాదిత్యంస్వర్గస్థంప్రేక్ష్యపార్థివం ॥ కౌస
ల్యాబాష్పపూర్ణాక్షీవివిధంశోకకర్శితా। ఉపగృహ్యశిరోరాజ్ఞఃకైకేయీంప్రత్యభాషత॥ ౨ ॥ సకామాభవకైకేయి
భుంక్ష్వరాజ్యమకంటకం। త్యక్త్వారాజానమేకాగ్రానృశంసేదుష్టచారిణి॥ ౩॥ విహాయమాంగతోరామోభర్తాచ
స్వర్గతోమమ। విపథేసార్థహీనేవనాహంజీవితుముత్సహే॥౪॥భర్తారంతంపరిత్యజ్యకాస్త్రీదైవతమాత్మనః।ఇచ్ఛే
జ్జీవితుమన్యత్రకైకేయ్యాస్త్యక్తధర్మణః॥ ౫॥నలుబ్ధోబుధ్యతేదోషాన్కింపాకమివభక్షయన్ । కుబ్జానిమిత్తంకైకే
య్యారాఘవాణాంకులంహతం॥౬॥అనియోగేనియుక్తేనరాజ్ఞారామంవివాసితం।సభార్యంజనకశ్శ్రుత్వాపరితప్స్య

త్యహం యథా॥ ౭॥ సమామనాథాం విధవాం నాద్య జానాతి ధార్మికః। రామః కమలపత్రాక్షో జీవన్నాశమితో గతః॥
౮॥ విదేహరాజస్య సుతా తథా సీతా తపస్వినీ। దుఃఖస్యానుచితా దుఃఖం వనే పర్యుద్విజిష్యతి ॥ ౯॥ నదతాం భీమఘోషా
ణాం నిశాసు మృగపక్షిణాం। నిశమ్య నూనం సంత్రస్తా రాఘవం సంశ్రయిష్యతి ॥ ౧౦॥ వృద్ధశ్చైవాల్పపుత్రశ్చ వైదేహీ
మనుచింతయన్। సోఽపి శోకసమావిష్టో నను త్యక్ష్యతి జీవితం॥ ౧౧॥ సాహమద్యైవ దిష్టాంతం గమిష్యామి పతివ్రతా। ఇదం శ
రీరమాలింగ్య ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనం॥ ౧౨॥ తాం తతస్సంపరిష్వజ్య విలపంతీం తపస్వినీం। వ్యపనీయ సుదుఃఖార్తాం కౌ
సల్యాం వ్యావహారికాః॥ తైలద్రోణ్యామథామాత్యాస్సంవేశ్య జగతీపతిం। రాజ్ఞస్సర్వాణ్యథాదిష్టాశ్చక్రుః కర్మా
ణ్యనంతరం॥ ౧౪॥ న తు సంకలనం రాజ్ఞో వినా పుత్రేణ మంత్రిణః। సర్వజ్ఞాః కర్తుమీషుస్తే తతో రక్షంతి భూమిపం॥ ౧౫॥
తైలద్రోణ్యాం తు సచివైశ్శాయితం తం నరాధిపం। హా మృతోఽయమితి జ్ఞాత్వా స్త్రియస్తాః పర్యదేవయన్॥ ౧౬॥ బాహూ
నుద్యమ్య కృపణా నేత్రప్రస్రవణైర్ముఖైః। రుదంత్యశ్శోకసంతప్తాః కృపణం పర్యదేవయన్॥ ౧౭॥ హా మహారాజ రామేణ
సతతం ప్రియవాదినా। విహీనాస్సత్యసంధేన కిమర్థం విజహాసి నః॥ ౧౮॥ కైకేయ్యా దుష్టభావాయా రాఘవేణ వియో
జితాః। కథం పతిఘ్న్యా వత్స్యామస్సమీపే విధవా వయం॥ ౧౯॥ సహి నాథస్సదాస్మాకం తవ చ ప్రభురాత్మవాన్। వనం
రామో గతశ్శ్రీమాన్ విహాయ నృపతిశ్రియం॥ ౨౦॥ త్వయా తేన చ వీరేణ వినా వ్యసనమోహితాః। కథం వయం నివత్స్యా
మః కైకేయ్యా చ విదూషితాః॥ ౨౧॥ యయా తు రాజా రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః। సీతయా సహ సంత్యక్తాః సా కమ
న్యం న హాస్యతి॥ ౨౨॥ తా బాష్పేణ చ సంవీతాః శోకేన విపులేన చ। వ్యవేష్టంత నిరానందా రాఘవస్య వరస్త్రియః॥ ౨౩॥ ని
శా చంద్రవిహీనేవ స్త్రీవ భర్తృవివర్జితా। పురీ నారాజతాఽయోధ్యా హీనా రాజ్ఞా మహాత్మనా॥ ౨౪॥ బాష్పపర్యాకు
లజనా హాహాభూతకులాంగనా। శూన్యచత్వరవేశ్మాంతా న బభ్రాజ యథాపురం॥ ౨౫॥ గతే తు శోకాత్త్రిదివం నరాధి
పే మహీతలస్థాసు నృపాంగనాసు చ। నివృత్తచారస్సహసా గతో రవిః ప్రవృత్తచారా రజనీ హ్యుపస్థితా॥ ౨౬॥ ఋతే తు
పుత్రాద్దహనం మహీపతేర్నరోచయంతే సుహృదస్సమాగతాః। ఇతీవ తస్మిన్ శయనే న్యవేశయన్ విచింత్య రాజానమ
చింత్యదర్శనం॥ ౨౭॥ గతప్రభా ద్యౌరివ భాస్కరం వినా వ్యపేతనక్షత్రగణేవ శర్వరీ। పురీ బభాసే రహితా మహాత్మనా న చా
స్రకంఠాకులమార్గచత్వరా॥ ౨౮॥ నరాశ్చ నార్యశ్చ సమేత్య సంఘశో విగర్హమాణా భరతస్య మాతరం। తదా నగ
ర్యాం నరదేవసంక్షయే బభూవురార్తా న చ శర్మ లేభిరే॥ ౨౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- షట్షష్టితమస్సర్గః.***

ఆక్రందితనిరానందా సాస్రకంఠజనావిలా। అయోధ్యాయామవతతా సా వ్యతీయాయ శర్వరీ ॥ ౧ ॥ వ్యతీతా
యాం తు శర్వర్యామాదిత్యస్యోదయే తతః। సమేత్య రాజకర్తారస్సభామీయుర్ద్విజాతయః॥ ౨॥ మార్కండేయోఽథ మౌ
ద్గల్యో వామదేవశ్చ కాశ్యపః। కాత్యాయనో గౌతమశ్చ జాబాలిశ్చ మహాయశాః॥ ఏతే ద్విజాస్సహామాత్యైః పృథగ్వా
చముదీరయన్। వసిష్ఠమేవాభిముఖాశ్శ్రేష్ఠం రాజపురోహితం॥ ౪॥ అతీతా శర్వరీ దుఃఖం యా నో వర్షశతోపమా। అ
స్మిన్ పంచత్వమాపన్నే పుత్రశోకేన పార్థివే॥ ౫॥ స్వర్గతశ్చ మహారాజో రామశ్చారణ్యమాశ్రితః। లక్ష్మణశ్చాపి తేజ
స్వీ రామేణైవ గతస్సహ॥ ౬॥ ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ కేకయేషు పరంతపౌ। పురే రాజగృహే రమ్యే మాతామహనివేశనే॥
౭॥ ఇక్ష్వాకూణామిహాద్యైవ కశ్చిద్రాజా విధీయతాం। అరాజకం హి నో రాష్ట్రం న వినాశమవాప్నుయాత్ ॥ ౮॥ నా
రాజకే జనపదే విద్యున్మాలీ మహాస్వనః। అభివర్షతి పర్జన్యో మహీం దివ్యేన వారిణా॥ ౯॥ నారాజకే జనపదే బీజముష్టిః
ప్రకీర్యతే। నారాజకే పితుః పుత్రో భార్యా వా వర్తతే వశే॥ ౧౦ ॥ నారాజకే ధనం చాస్తి నాస్తి భార్యాప్యరాజకే। ఇద
మత్యాహితం చాన్యత్కుతస్సత్యమరాజకే॥ ౧౧॥ నారాజకే జనపదే కారయంతి సభాం నరాః। ఉద్యానాని చ రమ్యా
ణి హృష్టాః పుణ్యగృహాణి చ ॥ ౧౨ ॥ నారాజకే జనపదే యజ్ఞశీలా ద్విజాతయః। సత్రాణ్యన్వాసతే దాంతా బ్రాహ్మ
ణాస్సంశితవ్రతాః॥ ౧౩॥ నారాజకే జనపదే మహాయజ్ఞేషు యజ్వనః। బ్రాహ్మణా వసుసంపూర్ణా విసృజంత్యాప్తదక్షి
ణాః॥ ౧౪॥ నారాజకే జనపదే ప్రభూతనటనర్తకాః। ఉత్సవాశ్చ సమాజాశ్చ వర్ధంతే రాష్ట్రవర్ధనాః ॥ ౧౫॥ నా
రాజకే జనపదే సిద్ధార్థా వ్యవహారిణః। కథాభిరనురజ్యంతే కథాశీలాః కథాప్రియైః॥ ౧౬॥ నారాజకే జనపదే ఉద్యానాని
సమాగతాః। సాయాహ్నే క్రీడితుం యాంతి కుమార్యో హేమభూషితాః ॥ ౧౭ ॥ నారాజకే జనపదే వాహనైశ్శీ
ఘ్రగామిభిః। నరా నిర్యాంత్యరణ్యాని నారీభిస్సహ కామినః॥ ౧౮॥ నారాజకే జనపదే ధనవంతస్సురక్షితాః। శేరతే వివృ
తద్వారాః కృషిగోరక్షజీవినః ॥ ౧౯॥ నారాజకే జనపదే బద్ధఘంటా విషాణినః। అటంతి రాజమార్గేషు కుంజరాష్షా
ష్టిహాయనాః॥ ౨౦॥ నారాజకే జనపదే శరాన్ సతతమస్యతాం। శ్రూయతే తలనిర్ఘోష ఇష్వస్త్రాణాముపాసనే ॥ ౨౧ ॥
నారాజకే జనపదే వణిజో దూరగామినః। గచ్ఛంతి క్షేమమధ్వానం బహుపణ్యసమాచితాః॥ ౨౨॥ నారాజకే జనపదే చర

త్యేకచరోవశీ। భావయన్నాత్మనాత్మానంయత్రసాయంగృహోమునిః॥ ౨౩ ॥ నారాజకేజనపదేయోగక్షేమంప్ర
వర్తతే।నచాప్యరాజకేసేనాశత్రూన్విషహతేయుధి॥౨౪॥నారాజకేజనపదేహృష్టైఃపరమవాజిభిః। నరాస్సంయాం
తిసహసారథైశ్చపరిమండితాః॥౨౫॥ నారాజకేజనపదేనరాశ్శాస్త్రవిశారదాః। సంవదంతోవతిష్ఠంతేవనేషూపవనే
షుచ॥౨౬॥ నారాజకేజనపదేమాల్యమోదకదక్షిణాః। దేవతాభ్యర్చనార్థాయకల్ప్యంతేనియతైర్జనైః॥౨౭॥నా
రాజకేజనపదేచందనాగరురూషితాః। రాజపుత్రాపిరాజంతేవసంతఇవశాఖినః॥ ౨౮ ॥ యథాహ్యనుదకానద్యోయ
థావాప్యతృణంవనం। అగోపాలాయథాగావస్తథారాష్ట్రమరాజకం॥౨౯॥ ధ్వజోరథస్యప్రజ్ఞానంధూమోజ్ఞానంవి
భావసోః। తేషాంయోనోధ్వజోరాజాసదేవత్వమితోగతః॥ ౩౦ ॥ నారాజకేజనపదేస్వకంభవతికస్యచిత్ । మత్స్యా
ఇవనరానిత్యంభక్షయంతిపరస్పరం॥ ౩౧ ॥యేహిసంభిన్నమర్యాదానాస్తికాశ్ఛిన్నసంశయాః। తేపిభావాయకల్పంతే
రాజదండనిపీడితాః॥౩౨॥యథాదృష్టిశ్శరీరస్యనిత్యమేవప్రవర్తతే। తథానరేంద్రోరాష్ట్రస్యప్రభవస్సత్యధర్మయోః॥
౩౩॥రాజాసత్యంచధర్మశ్చరాజాకులవతాంకులం। రాజామాతాపితాచైవరాజాహితకరోనృణాం॥ ౩౪॥ యమో
వైశ్రవణశ్శక్రోవరుణశ్చమహాబలః।విశేష్యంతేనరేంద్రేణవృత్తేనమహతాతతః॥౩౫॥అహోతమఇవేదంస్యాన్నప్ర
జ్ఞాయేతకించన। రాజాచేన్నభవేల్లోకేవిభజన్సాధ్వసాధునీ॥ ౩౬॥జీవత్యపిమహారాజేతవైవవచనంవయం।నాతిక్ర
మామహేసర్వేవేలాంప్రాప్యేవసాగరః॥౩౭॥సనస్సమీక్ష్యద్విజవర్యవృత్తంనృపంవినారాజ్యమరణ్యభూతం। కుమా
రమిక్ష్వాకుసుతంవదాన్యంత్వమేవరాజానమిహాభిషించ॥౩౮॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే- సప్తషష్టితమస్సర్గః.**
తేషాంహివచనంశ్రుత్వావసిష్ఠఃప్రత్యువాచహ । మిత్రామాత్యగణాన్సర్వాన్బ్రాహ్మణాంస్తానిదంవచః ॥
౧॥ యదసౌమాతులకులేపురేరాజగృహేసుఖీ । భరతోవసతిభ్రాత్రాశత్రుఘ్నేనసమన్వితః ॥ తచ్ఛీఘ్రంజవనాదూ
తాగచ్ఛంతుత్వరితైర్హయైః॥ఆనేతుంభ్రాతరౌవీరౌకింసమీక్షామహేవయం॥ ౩ ॥ గచ్ఛంత్వితితతస్సర్వేవసిష్ఠంవా
క్యమబ్రువన్। తేషాంతద్వచనంశ్రుత్వావసిష్ఠోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ ఏహిసిద్ధార్థవిజయజయంతాశోకనందన।శ్రూ
యతామితికర్తవ్యంసర్వానేవబ్రవీమివః ॥ ౫ ॥ పురంరాజగృహంగత్వాశీఘ్రంశీఘ్రజవైర్హయైః। త్యక్తశోకైరిదం
వాచ్యశ్శాసనాద్భరతోమమ॥ ౬ ॥పురోహితస్త్వాంకుశలంప్రాహసర్వేచమంత్రిణః । త్వరమాణశ్చనిర్యాహికృత్య
మాత్యయికంత్వయా॥ ౭ ॥మాచాస్మైప్రోషితంరామంమాచాస్మైపితరంమృతం । భవంతశ్శంసిషుర్గత్వారాఘవాణా
మిమంక్షయం॥౮॥కౌశేయానిచవస్త్రాణిభూషణానివరాణిచ।క్షిప్రమాదాయరాజ్ఞశ్చభరతస్యచగచ్ఛత ॥ ౯ ॥ దత్త
పథ్యశనామాత్యాజగ్ముస్స్వంస్వంనివేశనం।కేకయాంస్తేగమిష్యంతోహయానారుహ్యసమ్మతాన్ ॥ ౧౦ ॥ తతఃప్రా
స్థానికంకృత్వాకార్యశేషమనంతరం।వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతాదూతాస్సంత్వరితాయయుః॥౧౧ ॥ న్యంతేనాపరతాలస్య
ప్రలంబస్యోత్తరంప్రతి । నిషేవమాణాస్తేజగ్ముర్నదీంమధ్యేనమాలినీం ॥ ౧౨ ॥ తేహస్తినపురేగంగాంతీర్త్వాప్రత్య
ఙ్ముఖాయయుః।పాంచాలదేశమాసాద్యమధ్యేనకురుజాంగలం॥సరాంసిచసుపూర్ణానినదీశ్చవిమలోదకాః।నిరీక్షమా
ణాస్తేజగ్ముర్దూతాఃకార్యవశాద్ద్రుతం॥౧౪॥తేప్రసన్నోదకాందివ్యాంనానావిహగసేవితాం। ఉపాతిజగ్మువ్వేగేనశ
రదండాంజనాకులాం॥౧౫॥నికూలవృక్షమాసాద్యదివ్యంసత్యోపయాచనం । అభివాద్యాభివాద్యంతంకులింగాంప్రా
విశన్పురీం ॥ ౧౬ ॥అభికాళంతతఃప్రాప్యతేబోధిభవనాచ్చ్యుతాః। పితృపైతామహీంపుణ్యాంతేరురిక్షుమతీంనదీం ॥
౧౭॥ అవేక్ష్యాంజలిపానాంశ్చబ్రాహ్మణాన్వేదపారగాన్ । యయుర్మధ్యేనబాహ్లీకాన్సుదామానంచపర్వతం॥
౧౮॥విష్ణోఃపదంప్రేక్షమాణావిపాశాంచాపిశాల్మలీం ।నదీర్వాపీస్తటాకానిపల్వలానిసరాంసిచ ॥ పశ్యంతోవివిధాం
శ్చాపిసింహవ్యాఘ్రమృగద్విపాన్।యయుఃపథాతిమహతాశాసనంభర్తురీప్సవః ॥ ౨౦ ॥ తేశ్రాంతవాహనాదూతా
వికృష్టేనపథాతతః । గిరివ్రజంపురవరంశీఘ్రమాసేదురంజసా ॥ ౨౧ ॥ భర్తుఃప్రియార్థంకులరక్షణార్థంభర్తుశ్చ
వంశస్యపరిగ్రహార్థం। అహేడమానాస్త్వరయాస్మదూతారాత్ర్యాంతుతేతత్పురమేవయాతాః ॥ ౨౨ ॥ఇతిశ్రీమద
యోధ్యాకాండే-అష్టషష్టితమస్సర్గః**********************యామేవరాత్రింతేదూతాఃప్రవిశంతిస్మతాంపు
రీం। భరతేనాపితాంరాత్రింస్వప్నోదృష్టోయమప్రియః॥౧॥వ్యుష్టామేవతుతాంరాత్రింద్రుష్ట్వాతంస్వప్నమప్రియం । పు
త్రోరాజాధిరాజస్యసుభృశంపర్యతప్యత॥౨॥తప్యమానంసమాజ్ఞాయవయస్యాఃప్రియవాదినః। ఆయాసంహివినేష్యం
తస్సభాయాంచక్రిరేకథాః॥౩॥వాదయంతితథాశాంతింలాసయంత్యపిచాపరే । నాటకాన్యపరేప్రాహుర్హాస్యానివి
విధానిచ॥౪॥ సతైర్మహాత్మాభరతస్సఖిభిఃప్రియవాదిభిః। గోష్ఠీహాస్యానికుర్వద్భిర్నప్రాహృష్యతరాఘవః॥ ౫ ॥త
మబ్రవీత్ప్రియసఖోభరతంసఖిభిర్వృతం। సుహృద్భిఃపర్యుపాసీనఃకింసఖేనానుమోదసే॥౬॥ ఏవంబ్రువాణంసుహృ

దంభరతః ప్రత్యువాచ హ। శృణు త్వం యన్నిమిత్తం మే దైన్యమేతదుపాగతం ॥౭॥ స్వప్నే పితరమద్రాక్షం మలినం ము
క్తమూర్ధజం। పతంతమద్రిశిఖరాత్కలుషే గోమయహ్రదే॥ ౮॥ ప్లవమానశ్చ మే దృష్టస్స తస్మిన్గోమయహ్రదే ।
పిబన్నంజలినా తైలం హసన్నివ ముహుర్ముహుః ॥ ౯ ॥ తతస్తిలోదనం భుక్త్వా పునఃపునరధశ్శిరాః। తైలేనాభ్యక్త
సర్వాంగస్తైలమేవావగాహత॥ ౧౦॥ స్వప్నేఽపి సాగరం శుష్కం చంద్రం చ పతితం భువి। ఉపరుద్ధాం చ జగతీం తమసేవ
సమావృతాం॥ ఔపవాహ్యస్య నాగస్య విషాణం శకలీకృతం। సహసా చాపి సంశాంతం జ్వలితం జాతవేదసం ॥ అవదీర్ణాం
చ పృథివీం శుష్కాంశ్చ వివిధాన్ద్రుమాన్ ।అహం పశ్యామి విధ్వస్తాన్సధూమాంశ్చాపి పర్వతాన్॥ ౧౩॥ పీఠే కార్ష్ణా
యసే చైనం నిషణ్ణం కృష్ణవాససం। ప్రహసంతి స్మ రాజానం ప్రమదాః కృష్ణపింగళాః॥ ౧౪॥ త్వరమాణశ్చ ధర్మాత్మా ర
క్తమాల్యానులేపనః। రథేన ఖరయుక్తేన ప్రయాతో దక్షిణాముఖః॥౧౫॥ ప్రహసంతీవ రాజానం ప్రమదా రక్తవాసినీ। ప్ర
కర్షంతీ మయా దృష్టా రాక్షసీ వికృతాననా॥౧౬॥ ఏవమేతన్మయా దృష్టమిమాం రాత్రిం భయావహాం। అహం రామోఽథ
వా రాజా లక్ష్మణో వా మరిష్యతి॥ ౧౭॥ నరో యానేన యస్స్వప్నే ఖరయుక్తేన యాతి హి । అచిరాత్తస్య ధూమాగ్రం
చితాయాం సంప్రదృశ్యతే॥ ౧౮॥ ఏతన్నిమిత్తం దీనోఽహం తన్న వః ప్రతిపూజయే । శుష్యతీవ చ మే కంఠో న స్వస్థమివ మే మ
నః॥౧౯॥ న పశ్యామి భయస్థానం భయం చైవోపధారయే। భ్రష్టశ్చ స్వరయోగో మే ఛాయా చోపహతా మమ॥ ౨౦॥ జుగు
ప్సన్నివ చాత్మానం న చ పశ్యామి కారణం॥ ౨౧॥ ఇమాం హి దుస్స్వప్నగతిం నిశామ్య తామనేకరూపామవితర్కితాం పు
రా। భయం మహత్తద్ధృదయాన్న యాతి మే విచింత్య రాజానమచింత్యదర్శనం॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకో
నసప్తతితమస్సర్గః.********************** భరతే బ్రువతి స్వప్నం దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః। ప్రవిశ్యాస
హ్యపరిఘం రమ్యం రాజగృహం పురం॥ సమాగమ్య తు రాజ్ఞా చ రాజపుత్రేణ చార్చితాః । రాజ్ఞః పాదౌ గృహీత్వా తు త
మూచుర్భరతం వచః ॥ ౨॥ పురోహితస్త్వాం కుశలం ప్రాహ సర్వే చ మంత్రిణః। త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్యమాత్య
యికం త్వయా॥ ౩॥ ఇమాని చ మహార్హాణి వస్త్రాణ్యాభరణాని చ। ప్రతిగృహ్య విశాలాక్ష మాతులస్య చ దాపయ॥ ౪॥ అత్ర
వింశతికోట్యస్తు నృపతేర్మాతులస్య తే। దశకోట్యస్తు సంపూర్ణాస్తథైవ చ నృపాత్మజ॥ ౫॥ ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వం స్వను
రక్తస్సుహృజ్జనే। దూతానువాచ భరతః కామైస్సంప్రతిపూజ్య తాన్॥౬॥ కచ్చిత్సుకుశలీ రాజా పితా దశరథో మమ । క
చ్చిచ్చారోగతా రామే లక్ష్మణే చ మహాత్మని॥ ౭॥ ఆర్యా చ ధర్మనిరతా ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ । అరోగా చాపి కౌసల్యా మా
తా రామస్య ధీమతః॥ ౮॥ కచ్చిత్సుమిత్రా ధర్మజ్ఞా జననీ లక్ష్మణస్య యా । శత్రుఘ్నస్య చ వీరస్య సారోగా చాపి మధ్య
మా॥౯॥ ఆత్మకామా సదా చండీ క్రోధనా ప్రాజ్ఞమానినీ। అరోగా చాపి మే మాతా కైకేయీ కిమువాచ హ ॥ ౧౦॥ ఏ
వముక్తాస్తు తే దూతా భరతేన మహాత్మనా। ఊచుస్సంప్రశ్రయం వాక్యమిదం తం భరతం తదా॥ ౧౧॥ కుశలాస్తే నరవ్యాఘ్ర
యేషాం కుశలమిచ్ఛసి। శ్రీశ్చ త్వాం వృణుతే పద్మా యుజ్యతాం చాపి తే రథః ॥ ౧౨॥ భరతశ్చాపి తాన్దూతానేవముక్తో
ఽభ్యభాషత। ఆపృచ్ఛేఽహం మహారాజం దూతాస్సంత్వరయంతి మాం॥౧౩॥ ఏవముక్త్వా తు తాన్దూతాన్భరతః పార్థి
వాత్మజః। దూతైస్సంచోదితో వాక్యం మాతామహమువాచ హ॥ ౧౪॥ రాజన్పితుర్గమిష్యామి సకాశం దూతచోదితః।
పునరప్యహమేష్యామి యదా మే త్వం స్మరిష్యసి॥ ౧౫॥ భరతేనైవముక్తస్తు నృపో మాతామహస్తదా । తమువాచ శుభం
వాక్యం శిరస్యాఘ్రాయ రాఘవం॥౧౬॥ గచ్ఛ తాతానుజానే త్వాం కైకేయీ సుప్రజాస్త్వయా । మాతరం కుశలం బ్రూ
యాః పితరం చ పరంతప॥౧౭॥ పురోహితం చ కుశలం యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః । తౌ చ తాత మహేష్వాసౌ భ్రాతరౌ రా
మలక్ష్మణౌ॥ ౧౮ ॥ తస్మై హస్త్యుత్తమాంశ్చిత్రాన్కంబళానజినాని చ । అభిసత్కృత్య కైకేయో భరతాయ ధనం ద
దౌ॥౧౯॥ రుక్మనిష్కసహస్రే ద్వే షోడశాశ్వశతాని చ। సత్కృత్య కైకయీపుత్రం కేకయో ధనమాదిశత్ ॥ ౨౦॥ త
థామాత్యానభిప్రేతాన్విశ్వాస్యాంశ్చ గుణాన్వితాన్। దదావశ్వపతిః క్షిప్రం భరతాయానుయాయినః॥ ౨౧॥ ఐరా
వతానైంద్రశిరాన్నాగాన్వై ప్రియదర్శనాన్। ఖరాన్శీఘ్రాన్సుసంయుక్తాన్మాతులోఽస్మై ధనం దదౌ ॥ ౨౨॥ అంతః
పురేఽతిసంవృద్ధాన్వ్యాఘ్రవీర్యబలాన్వితాన్। దంష్ట్రాయుధాన్మహాకాయాన్శునశ్చోపాయనం దదౌ॥ ౨౩॥ స దత్తం
కేకయేంద్రేణ ధనం తన్నాభ్యనందత। భరతః కైకయీపుత్రో గమనత్వరయా తదా॥ ౨౪॥ బభూవ హ్యస్య హృదయే చిం
తా సుమహతీ తదా । త్వరయా చాపి దూతానాం స్వప్నస్యాపి చ దర్శనాత్ ॥ ౨౫ ॥ స స్స్వవేశ్మాభ్యతిక్రమ్య నరనా
గాశ్వసంవృతం। ప్రపేదే సుమహచ్ఛ్రీమాన్రాజమార్గమనుత్తమం॥ ౨౬॥ అభ్యతీత్య తతోఽపశ్యదంతఃపురముదార
ధీః। తతస్తద్భరతః శ్రీమానావివేశానివారితః॥౨౭॥ స మాతామహమాపృచ్ఛ్య మాతులం చ యుధాజితం। రథమారుహ్య
భరతశ్శత్రుఘ్నసహితో యయౌ॥౨౮॥ రథాన్మండలచక్రాంశ్చ యోజయిత్వా పరశ్శతం। ఉష్ట్రగోశ్వఖరైర్భృత్యా

భరతం యాన్తమన్వయుః ॥ ౨౯ ॥ బలేన గుప్తో భరతో మహాత్మా సహార్యకస్యాత్మసమైరమాత్యైః । ఆదాయ శత్రుఘ్నమపేతశత్రుర్గృహాద్యయౌ సిద్ధ ఇవేన్ద్రలోకాత్ ॥ ౩౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తతితమస్సర్గః. *******

స ప్రాఙ్ముఖో రాజగృహాదభినిర్యాయ రాఘవః । తతస్సుదామాం ద్యుతిమాన్ సంతీర్యావేక్ష్య తాం నదీం ॥ హ్లాదినీం దూరపారాం చ ప్రత్యక్స్రోతస్తరంగిణీం । శతద్రూమతరచ్ఛ్రీమాన్నదీమిక్ష్వాకునందనః ॥ ౨ ॥ ఏలాధానే నదీం తీర్త్వా ప్రాప్య చాపరపర్పటాన్ । శిలామాకుర్వతీం తీర్త్వా ఆగ్నేయం శల్యకర్తనం ॥ సత్యసంధశ్శుచిశ్శ్రీమాన్ ప్రేక్షమాణశ్శిలావహాం । అత్యయాత్స మహాశైలాన్ వనం చైత్రరథం ప్రతి ॥ ౪ ॥ సరస్వతీం చ గంగాం చ యుగ్మేన ప్రతిపద్య చ । ఉత్తరాన్వీరమత్స్యానాం భారుండం ప్రావిశద్వనం ॥ ౫ ॥ వేగినీం చ కులింగాఖ్యాం హ్లాదినీం పర్వతావృతాం । యమునాం ప్రాప్య సంతీర్ణో బలమాశ్వాసయత్తదా ॥ ౬ ॥ శీతీకృత్య తు గాత్రాణి క్లాంతానాశ్వాస్య వాజినః । తత్ర స్నాత్వా చ పీత్వా చ ప్రాయాదాదాయ చోదకం ॥ ౭ ॥ రాజపుత్రో మహారణ్యమనభీక్ష్ణోపసేవితం । భద్రో భద్రేణ యానేన మారుతః ఖమివాత్యయాత్ ॥ ౮ ॥ భాగీరథీం దుష్ప్రతరామంశుధానే మహానదీం । ఉపాయాద్రాఘవస్తూర్ణం ప్రాగ్వటే విశ్రుతే పురే ॥ ౯ ॥ స గంగాం ప్రాగ్వటే తీర్త్వా సమాయాత్కుటికోష్ఠికాం । సబలస్తాం స తీర్త్వాథ సమాయాద్ధర్మవర్ధనం ॥ ౧౦ ॥ తోరణం దక్షిణార్ధేన జంబూప్రస్థముపాగమత్ । వరూథం చ యయౌ రమ్యం గ్రామం దశరథాత్మజః ॥ ౧౧ ॥ తత్ర రమ్యే వనే వాసం కృత్వాసౌ ప్రాఙ్ముఖో యయౌ । ఉద్యానముజ్జిహానాయాః ప్రియకా యత్ర పాదపాః ॥ ౧౨ ॥ సాలాంస్తు ప్రియకాన్ ప్రాప్య శీఘ్రానాస్థాయ వాజినః । అనుజ్ఞాప్యాథ భరతో వాహినీం త్వరితో యయౌ ॥ ౧౩ ॥ వాసం కృత్వా సర్వతీర్థే తీర్త్వా చోత్తానికాం నదీం । అన్యా నదీశ్చ వివిధాః పార్వతీయైస్తురంగమైః ॥ హస్తిపృష్ఠకమాసాద్య కుటికామత్యవర్తత । తతార చ నరవ్యాఘ్రో లౌహిత్యే స కపీవతీం ॥ ౧౫ ॥ ఏకసాలే స్థాణుమతీం వినతే గోమతీం నదీం । కలింగనగరే చాపి ప్రాప్య సాలవనం తదా ॥ భరతః క్షిప్రమాగచ్ఛత్సుపరిశ్రాంతవాహనః ॥ ౧౬ ॥ వనం చ సమతీత్యాశు శర్వర్యామరుణోదయే । అయోధ్యాం మనునా రాజ్ఞా నిర్మితాం సందదర్శ హ ॥ ౧౭ ॥ తాం పురీం పురుషవ్యాఘ్రస్సప్తరాత్రోషితః పథి । అయోధ్యామగ్రతో దృష్ట్వా సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౮ ॥ ఏషా నాతిప్రతీతా మే పుణ్యోద్యానా యశస్వినీ ॥ అయోధ్యా దృశ్యతే దూరాత్సారథే పాండుమృత్తికా । యజ్వభిర్గుణసంపన్నైర్బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః ॥ భూయిష్ఠమృద్ధైరాకీర్ణా రాజర్షిపరిపాలితా ॥ ౨౦ ॥ అయోధ్యాయాం పురా శబ్దః శ్రూయతే తుములో మహాన్ ॥ సమంతాన్నరనారీణాం తమద్య న శృణోమ్యహం ॥ ౨౧ ॥ ఉద్యానాని హి సాయాహ్నే క్రీడిత్వోపరతైర్నరైః ॥ సమంతాత్పరిధావద్భిః ప్రకాశంతే మమాన్యథా । తాన్యద్యానురుదంతీవ పరిత్యక్తాని కామిభిః ॥ ౨౨ ॥ అరణ్యభూతేవ పురీ సారథే ప్రతిభాతి మే ॥ ౨౩ ॥ న హ్యత్ర యానైర్దృశ్యంతే న గజైర్న చ వాజిభిః । నిర్యాంతో వాభియాంతో వా నరముఖ్యా యథా పురం ॥ ౨౪ ॥ ఉద్యానాని పురా భాంతి మత్తప్రముదితాని చ ॥ జనానాం రతిసంయోగేష్వత్యంతగుణవంతి చ । తాన్యేతాన్యద్య పశ్యామి నిరానందాని సర్వశః ॥ స్రస్తపర్ణైరనుపథం విక్రోశద్భిరివ ద్రుమైః ॥ ౨౬ ॥ నాద్యాపి శ్రూయతే శబ్దో మత్తానాం మృగపక్షిణాం ॥ సంరక్తాం మధురాం వాణీం కలం వ్యాహరతాం బహు ॥ ౨౭ ॥ చందనాగరుసంపృక్తో ధూపసంమూర్ఛితోతులః ॥ ప్రవాతి పవనశ్శ్రీమాన్ కిన్ను నాద్య యథా పురం ॥ ౨౮ ॥ భేరీమృదంగవీణానాం కోణసంఘట్టితః పునః ॥ కిమద్య శబ్దో విరతస్సదా దీనగతిః పురా ॥ ౨౯ ॥ అనిష్టాని చ పాపాని పశ్యామి వివిధాని చ ॥ నిమిత్తాన్యమనోజ్ఞాని తేన సీదతి మే మనః ॥ ౩౦ ॥ సర్వథా కుశలం సూత దుర్లభం మమ బంధుషు ॥ తథా హ్యసతి సంమోహే హృదయం సీదతీవ మే ॥ ౩౧ ॥ విషణ్ణశ్శ్రాంతహృదయస్త్రస్తస్సులులితేంద్రియః ॥ భరతః ప్రవివేశాశు పురీమిక్ష్వాకుపాలితాం ॥ ౩౨ ॥ ద్వారేణ వైజయంతేన ప్రావిశచ్ఛ్రాంతవాహనః ॥ ద్వాస్స్థైరుత్థాయ విజయం పృష్టస్తైస్సహితో యయౌ ॥ ౩౩ ॥ స త్వనేకాగ్రహృదయో ద్వాస్స్థం ప్రత్యర్చ్య తం జనం । సూతమశ్వపతేః క్లాంతమబ్రవీత్తత్ర రాఘవః ॥ ౩౪ ॥ కిమహం త్వరయానీతః కారణేన వినానఘ । అశుభాశంకి హృదయం శీలం చ పతతీవ మే ॥ ౩౫ ॥ శ్రుతా నో యాదృశాః పూర్వం నృపతీనాం వినాశనే ॥ ఆకారాంస్తానహం సర్వానిహ పశ్యామి సారథే ॥ ౩౬ ॥ సంమార్జనవిహీనాని పరుషాణ్యుపలక్షయే ॥ అసంయతకవాటాని శ్రీవిహీనాని సర్వశః । బలికర్మవిహీనాని ధూపసంమోదనేన చ ॥ అనాశితకుటుంబాని ప్రభాహీనజనాని చ । అలక్ష్మీకాని పశ్యామి కుటుంబభవనాన్యహం ॥ ౩౯ ॥ అపేతమాల్యశోభాన్యసంమృష్టాజిరాణి చ ॥ దేవాగారాణి శూన్యాని న చాభాంతి యథా పురం ॥ ౪౦ ॥ దేవతార్చాః ప్రవిద్ధాశ్చ యజ్ఞగోష్ఠ్యస్తథావిధాః ॥ మాల్యాపణేషు రాజంతే నాద్య పణ్యాని వా తథా ॥ ౪౧ ॥ దృశ్యంతే వణిజోప్యద్య న యథాపూర్వమత్ర వై । ధ్యానసంవిగ్నహృదయా నష్టవ్యాపారయంత్రితాః ॥ ౪౨ ॥ దే

వాయతనచైత్యేషు దీనాః పక్షిగణాస్తథా। మలినం చాశ్రుపూర్ణాక్షం దీనం ధ్యానపరం కృశమ్॥ సస్త్రీపుంసం చ పశ్యా
మి జనముత్కంఠితం పురే॥౪౩॥ ఇత్యేవముక్త్వా భరతస్సూతం తం దీనమానసః। తాన్యనిష్టాన్యయోధ్యాయాం ప్రేక్ష్య
రాజగృహం యయౌ॥౪౪॥ తాం శూన్యశృంగాటకవేశ్మరథ్యాం రజోరుణద్వారకవాటయంత్రామ్। దృష్ట్వా పురీమింద్ర
పురప్రకాశాం దుఃఖేన సంపూర్ణతరో బభూవ॥౪౫॥ బహూని పశ్యన్ మనసోఽప్రియాణి యాన్యన్యదా నాస్య పురే బభూ
వుః। అవాక్ఛిరా దీనమనా నహృష్టః పితుర్మహాత్మా ప్రవివేశ వేశ్మ ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- ఏకసప్తతితమ
స్సర్గః. ******************** అపశ్యంస్తు తతస్తత్ర పితరం పితురాలయే। జగామ భరతో ద్రష్టుం మా
తరం మాతురాలయే॥ ౧ ॥ అనుప్రాప్తం తు తం దృష్ట్వా కైకేయీ ప్రోషితం సుతమ్। ఉత్పపాత తదా హృష్టా త్యక్త్వా సౌవర్ణ
మాసనమ్॥౨॥ స ప్రవిశ్యైవ ధర్మాత్మా స్వగృహం శ్రీవివర్జితమ్। భరతః ప్రతిజగ్రాహ జనన్యాశ్చరణౌ శుభౌ ॥ ౩ ॥ సా తం
మూర్ధన్యుపాఘ్రాయ పరిష్వజ్య యశస్వినమ్। అంకే భరతమారోప్య ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౪ ॥ అద్య తే కతిచిద్రా
త్రయశ్చ్యుతస్యార్యకవేశ్మనః। అపి నాధ్వశ్రమశ్శీఘ్రం రథేనాపతతస్తవ॥ ౫ ॥ ఆర్యకస్తే సుకుశలీ యుధాజిన్మాతులస్తవ।
ప్రవాసాచ్చ సుఖం పుత్ర సర్వం మే వక్తుమర్హసి॥౬॥ ఏవం పృష్టస్తు కైకేయ్యా ప్రియం పార్థివనందనః। ఆచష్ట భరతస్స
ర్వం మాత్రే రాజీవలోచనః॥ ౭॥ అద్య మే సప్తమీ రాత్రిశ్చ్యుతస్యార్యకవేశ్మనః। అంబాయాః కుశలీ తాతో యుధాజిన్మా
తులశ్చ మే॥౮॥ యన్మే ధనం చ రత్నం చ దదౌ రాజా పరంతపః। పరిశ్రాంతం పథ్యభవత్తతోఽహం పూర్వమాగతః॥ ౯ ॥ రాజ
వాక్యహరైర్దూతైస్త్వర్యమాణోఽహమాగతః। యదహం ప్రష్టుమిచ్ఛామి తదంబా వక్తుమర్హతి॥ ౧౦ ॥ శూన్యోఽయం
శయనీయస్తే పర్యంకో హేమభూషితః। న చాయమిక్ష్వాకుజనః ప్రహృష్టః ప్రతిభాతి మా॥౧౧॥ రాజా భవతి భూయిష్ఠమిహాం
బాయా నివేశనే। తమహం నాద్య పశ్యామి ద్రష్టుమిచ్ఛన్నిహాగతః॥ ౧౨ ॥ పితుర్గ్రహీష్యే చరణౌ తం మమాఖ్యాహి పృ
చ్ఛతః। ఆహోస్విదంబ జ్యేష్ఠాయాః కౌసల్యాయా నివేశనే॥ ౧౩ ॥ తం ప్రత్యువాచ కైకేయీ ప్రియవద్ఘోరమప్రియమ్।
అజానంతం ప్రజానంతీ రాజ్యలోభేన మోహితా॥ ౧౪ ॥ యా గతిస్సర్వభూతానాం తాం గతిం తే పితా గతః। రాజా మహా
త్మా తేజస్వీ యాయజూకస్సతాం గతిః॥౧౫॥ తచ్ఛ్రుత్వా భరతో వాక్యం ధర్మాభిజనవాంఛుచిః। పపాత సహసా భూమౌ
పితృశోకబలార్దితః॥౧౬॥ హా హతోఽస్మీతి కృపణాం దీనాం వాచముదీరయన్। నిపపాత మహాబాహుర్బాహూ విక్షిప్య వీర్య
వాన్॥౧౭॥ తతశ్శోకేన సంవీతః పితుర్మరణదుఃఖితః। విలలాప మహాతేజా భ్రాంతాకులితచేతనః॥౧౮॥ ఏతత్సురుచిరం భా
తి పితుర్మే శయనం పురా। శశినేవామలం రాత్రౌ గగనం తోయదాత్యయే॥౧౯॥ తదిదం న విభాత్యద్య విహీనం తేన ధీమతా।
వ్యోమేవ శశినా హీనమప్పుష్క ఇవ సాగరః॥౨౦॥ బాష్పముత్సృజ్య కంఠేన స్వార్తః పరమపీడితః। ప్రచ్ఛాద్య వదనం శ్రీమ
ద్వస్త్రేణ జయతాం వరః॥ ౨౧ ॥ తమార్తం దేవసంకాశం సమీక్ష్య పతితం భువి। నికృత్తమివ సాలస్య స్కంధం పరశునా వ
నే॥ మత్తమాతంగసంకాశం చంద్రార్కసదృశం భువః। ఉత్థాపయిత్వా శోకార్తం వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౩ ॥ ఉత్తి
ష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే రాజపుత్ర మహాయశః। త్వద్విధా న హి శోచంతి సంతస్సదసి సమ్మతాః ॥ దానయజ్ఞాధికారా హి శీలశ్రు
తివచోనుగా। బుద్ధిస్తే బుద్ధిసంపన్న ప్రభేవార్కస్య మందిరే॥ ౨౫ ॥ స రుదిత్వా చిరం కాలం భూమౌ విపరివృత్య చ। జననీం
ప్రత్యువాచేదం శోకైర్బహుభిరావృతః॥ ౨౬ ॥ అభిషేక్ష్యతి రామం ను రాజా యజ్ఞం ను యక్ష్యతే। ఇత్యహం కృతసంక
ల్పో హృష్టో యాత్రామయాసిషమ్॥౨౭॥ తదిదం హ్యన్యథాభూతం వ్యవదీర్ణం మనో మమ। పితరం యో న పశ్యామి నిత్యం
ప్రియహితే రతమ్ ॥ ౨౮ ॥ అంబ కేనాత్యగాద్రాజా వ్యాధినా మయ్యనాగతే। ధన్యా రామాదయస్సర్వే యైః పితా సం
స్కృతస్స్వయమ్॥ ౨౯ ॥ న నూనం మాం మహారాజః ప్రాప్తం జానాతి కీర్తిమాన్। ఉపజిఘ్రేద్ధి మాం మూర్ధ్ని తాతస్స
న్నమ్య సత్వరమ్॥౩౦॥ క్వ స పాణిస్సుఖస్పర్శస్తాతస్యాక్లిష్టకర్మణః। యేన మాం రజసా ధ్వస్తమభీక్ష్ణం పరిమార్జతి॥౩౧॥
యో మే భ్రాతా పితా బంధుర్యస్య దాసోఽస్మి ధీమతః। తస్య మాం శీఘ్రమాఖ్యాహి రామస్యాక్లిష్టకర్మణః॥ ౩౨ ॥ పితా హి భ
వతి జ్యేష్ఠో ధర్మమార్యస్య జానతః। తస్య పాదౌ గ్రహీష్యామి స హీదానీం గతిర్మమ॥ ౩౩ ॥ ధర్మవిద్ధర్మనిత్యశ్చ సత్య
సంధో దృఢవ్రతః। ఆర్యః కిమబ్రవీద్రాజా పితా మే సత్యవిక్రమః॥ ౩౪ ॥ పశ్చిమం సాధుసందేశమిచ్ఛామి శ్రోతుమాత్మ
నః। ఇతి పృష్టా యథాతత్త్వం కైకేయీ వాక్యమబ్రవీత్॥ ౩౫ ॥ రామేతి రాజా విలపన్ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ। స మహాత్మా పరం
లోకం గతో గతిమతాం వరః ॥ ౩౬ ॥ ఇమాం తు పశ్చిమాం వాచం వ్యాజహార పితా తవ। కాలధర్మపరిక్షిప్తః పాశైరివ
మహాగజః॥ సిద్ధార్థాస్తే నరా రామమాగతం సీతయా సహ। లక్ష్మణం చ మహాబాహుం ద్రక్ష్యంతి పునరాగతమ్॥ ౩౮ ॥ త
చ్ఛ్రుత్వా విషసాదైవ ద్వితీయాప్రియశంసనాత్। విషణ్ణవదనో భూత్వా భూయః పప్రచ్ఛ మాతరమ్॥౩౯॥ క్వ చేదానీం స
ధర్మాత్మా కౌసల్యానందవర్ధనః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ సమం గతః॥ ౪౦ ॥ తథా పృష్టా యథాతత్త్వమా

ఖ్యాతుముపచక్రమే ।మాతాస్యసుమహద్వాక్యంవిప్రియంప్రియశంకయా ॥ ౪౧ ॥ సహిరాజసుతఃపుత్రచీరవాసామ
హావనం । దండకాన్సహవైదేహ్యాలక్ష్మణానుచరోగతః॥ ౪౨ ॥తచ్ఛ్రుత్వాభరతస్త్రస్తోభ్రాతుశ్చారిత్రశంకయా।
స్వస్యవంశస్యమాహాత్మ్యాత్ ప్రష్టుంసముపచక్రమే॥ ౪౩॥కచ్చిన్నబ్రాహ్మణధనంహృతంరామేణకస్యచిత్ । కచ్చి
న్నాఢ్యోదరిద్రోవాతేనాపాపోవిహింసితః॥౪౪॥కచ్చిన్నపరదారాన్వారాజపుత్రోభిమన్యతే। కస్మాత్సదండకారణ్యే
భ్రాత్రేహవివాసితః ॥ ౪౫ ॥ అథాస్యచపలామాతాతత్స్వకర్మయథాతథం। తేనైవస్త్రీస్వభావేనవ్యాహర్తుమ
ముపచక్రమే॥౪౬॥ ఏవముక్తాతుకైకేయీభరతేనమహాత్మనా। ఉవాచవచనంహృష్టామూఢాపండితమానినీ॥ ౪౭॥న
బ్రాహ్మణధనంకించిద్ధృతంరామేణకస్యచిత్ ।కచ్చిన్నాఢ్యోదరిద్రోవాతేనాపాపోవిహింసితః॥ నరామఃపరదారాం
శ్చచక్షుర్భ్యామపిపశ్యతి॥౪౮½॥ మయాతుపుత్రశ్రుత్వైవరామస్యైవాభిషేచనం । యాచితస్తేపితారాజ్యంరామ
స్యచవివాసనం॥౪౯½॥సస్వవృత్తింసమాస్థాయపితాతేతత్తథాకరోత్ । రామశ్చసహసౌమిత్రిఃప్రేషితస్సీతయా
సహ॥ ౫౦½॥ తమపశ్యన్ప్రియంపుత్రంమహీపాలోమహాయశాః । పుత్రశోకపరిద్యూనఃపంచత్వముపపేదివాన్ ॥
౫౧½॥ త్వయాత్విదానీంధర్మజ్ఞరాజత్వమవలంబ్యతాం। త్వత్కృతేహిమయాసర్వమిదమేవంవిధంకృతం ॥ ౫౨½ ॥
మాశోకంమాచసంతాపంధైర్యమాశ్రయపుత్రక। త్వదధీనాహినగరీరాజ్యంచైతదనామయం ॥ ౫౩½ ॥ తత్పుత్రశీ
ఘ్రంవిధినావిధిజ్ఞైర్వసిష్ఠముఖ్యైస్సహితోద్విజేంద్రైః । సంకాల్యరాజానమదీనసత్త్వ మాత్మానముర్వ్యామభిషేచ
యస్వ॥౫౪½॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్విసప్తతితమస్సర్గః. *****************************

శ్రుత్వాతుపితరంవృత్తంభ్రాతరౌచవివాసితౌ। భరతోదుఃఖసంతప్తఇదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ కిన్నుకార్యం
హతస్యేహమమరాజ్యేనశోచతః। విహీనస్యాథపిత్రాచభ్రాత్రాపితృసమేనచ॥ ౨॥దుఃఖేమేదుఃఖమకరోర్వ్రణేక్షా
రమివాదధాః।రాజానంప్రేతభావస్థంకృత్వారామంచతాపసం॥ ౩॥ కులస్యత్వమభావాయకాలరాత్రిరివాగతా ।
అంగారముపగూహ్యస్మపితామేనావబుద్ధవాన్॥౪॥మృత్యుమాపాదితోరాజాత్వయామేపాపదర్శిని। సుఖంపరిహృతం
మోహాత్కులేస్మిన్కులపాంసని॥ ౫॥ త్వాంప్రాప్యహిపితామేద్యసత్యసంధోమహాయశాః । తీవ్రదుఃఖాభిసంతప్తో
వృత్తోదశరథోనృపః॥ ౬॥ వినాశితోమహారాజఃపితామేధర్మవత్సలః । కస్మాత్ప్రవ్రాజితోరామఃకస్మాదేవవనంగతః
౭॥కౌసల్యాచసుమిత్రాచపుత్రశోకాభిపీడితే। దుష్కరంయదిజీవేతాంప్రాప్యత్వాంజననీమమ॥ ౮॥ననుత్వార్యోపి
ధర్మాత్మాత్వయివృత్తిమనుత్తమాం।వర్తతేగురువృత్తిజ్ఞోయథామాతరివర్తతే॥ ౯॥ తథాజ్యేష్ఠాహిమేమాతాకౌస
ల్యాదీర్ఘదర్శినీ। త్వయిధర్మంసమాస్థాయభగిన్యామివవర్తతే॥ ౧౦॥తస్యాఃపుత్రంకృతాత్మానంచీరవల్కలవాస
సం। ప్రస్థాప్యవనవాసాయకథంపాపేనశోచసి॥౧౧॥అపాపదర్శనంశూరంకృతాత్మానంయశస్వినం। ప్రవ్రాజ్యచీరవ
సనంకిన్నుపశ్యసికారణం॥౧౨॥లుబ్ధాయావిదితోమన్యేనతేహంరాఘవంప్రతి।తథాహ్యనర్థోరాజ్యార్థంత్వయానీ
తోమహానయం॥౧౩॥అహంహిపురుషవ్యాఘ్రావపశ్యన్రామలక్ష్మణౌ। కేనశక్తిప్రభావేనరాజ్యంరక్షితుముత్సహే॥
౧౪॥ తంహినిత్యంమహారాజోబలవంతంమహాబలః। అపాశ్రితోభూద్ధర్మాత్మామేరుర్మేరువనంయథా॥౧౫॥సోహం
కథమిమంభారంమహాధుర్యసముద్ధృతం। దమ్యోధురమివాసాద్యసహేయంకేనచౌజసా॥ ౧౬॥ అథవామేభవేచ్ఛక్తి
ర్యోగైర్బుద్ధిబలేనవా। సకామాంనకరిష్యామిత్వామహంపుత్రగర్ధినీం ॥ ౧౭॥ నమేవికాంక్షాజాయేతత్యక్తుం
త్వాంపాపనిశ్చయాం।యదిరామస్యనావేక్షాత్వయిస్యాన్మాతృవత్సదా॥ ౧౮॥ఉత్పన్నాతుకథంబుద్ధిస్తవేయంపాపద
ర్శిని।సాధుచారిత్రవిభ్రష్టేపూర్వేషాంనోవిగర్హితా॥౧౯॥ అస్మిన్కులేహిపూర్వేషాంజ్యేష్ఠోరాజ్యేభిషిచ్యతే।అపరే
భ్రాతరస్తస్మిన్ప్రవర్తంతేసమాహితాః॥౨౦॥నహిమన్యేనృశంసేత్వంరాజధర్మమవేక్షసే । గతింవానవిజానాసి
రాజవృత్తస్యశాశ్వతీం॥౨౧॥ సతతంరాజవృత్తేహిజ్యేష్ఠోరాజ్యేభిషిచ్యతే।రాజ్ఞామేతత్సమంతత్స్యాదిక్ష్వాకూణాంవి
శేషతః॥౨౨॥ తేషాంధర్మైకరక్షాణాంకులచారిత్రయోగినాం। అత్రచారిత్రశౌండీర్యంత్వాంప్రాప్యవినివర్తితం ॥
౨౩॥తవాపిసుమహాభాగాజనేంద్రాఃకులపూర్వగాః।బుద్ధేర్మోహఃకథమయంసంభూతస్త్వయిగర్హితః॥ ౨౪ ॥
నతుకామంకరిష్యామితవాహంపాపనిశ్చయే। త్వయావ్యసనమారబ్ధంజీవితాంతకరంమమ॥ ౨౫॥ఏషత్విదానీమేవాహ
మప్రియార్థంతవానఘం।నివర్తయిష్యామివనాద్భ్రాతరంస్వజనప్రియం॥ ౨౬॥ నివర్తయిత్వారామంచతస్యాహం
దీప్తతేజసః। దాసభూతోభవిష్యామిసుస్థితేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౭॥ ఇత్యేవముక్త్వాభరతోమహాత్మాప్రియేతరైర్వా
క్యగణైస్తుదంస్తాం।శోకాతురశ్చాపిననాదభూయస్సింహోయథాపర్వతగహ్వరస్థః॥౨౮॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాం
డే-త్రిసప్తతితమస్సర్గః. ****************** తాంతథాగర్హయిత్వాతుమాతరంభరతస్తదా । రోషే

ణమహతావిష్టఃపునరేవాబ్రవీద్వచః॥౧॥రాజ్యాద్భ్రంశస్వకైకేయినృశంసేదుష్టచారిణి। పరిత్యక్తాచధర్మేణమామ్మృ
తంరుదతీభవ॥ ౨॥ కిన్నుతేదూషయద్రాజారామోవాభృశధార్మికః । యయోర్మృత్యుర్వివాసశ్చత్వత్కృతే
తుల్యమాగతౌ॥౩॥ భ్రూణహత్యామసిప్రాప్తాకులస్యాస్యవినాశనాత్ । కైకేయినరకంగచ్ఛమాచభర్తుస్సలోక
తాం॥ ౪॥ యత్త్వయాహీదృశంపాపంకృతంఘోరేణకర్మణా । సర్వలోకప్రియంహిత్వా మమాప్యాపాదితంభ
యం॥౫॥త్వత్కృతేమేపితావృత్తోరామశ్చారణ్యమాశ్రితః।అయశోజీవలోకేచత్వయాహంప్రతిపాదితః ॥ ౬॥ మా
తృరూపేమమామిత్రేనృశంసేరాజ్యకాముకే।నతేహమభిభాష్యోస్మిదుర్వృత్తేపతిఘాతిని॥ ౭॥ కౌసల్యాచసుమిత్రా
చయాశ్చాన్యామమమాతరః।దుఃఖేనమహతావిష్టాస్త్వాంప్రాప్యకులదూషిణీం ॥ ౮॥ నత్వమశ్వపతేఃకన్యాధర్మ
రాజస్యధీమతః।రాక్షసీతత్రజాతాసికులప్రధ్వంసినీపితుః ॥ యత్త్వయాధార్మికోరామోనిత్యంసత్యపరాయణః ।
వనంప్రస్థాపితోదుఃఖాత్పితాచత్రిదివంగతః॥౧౦॥ యత్ప్రధానాసితత్పాపంమయిపిత్రావినాకృతే । భ్రాతృభ్యాంచ
పరిత్యక్తేసర్వలోకస్యచాప్రియే॥౧౧॥ కౌసల్యాంధర్మసంయుక్తాంవియుక్తాంపాపనిశ్చయే । కృత్వాకంప్రాప్స్యసే
హ్యద్యలోకంనిరయగామిని॥౧౨॥ కింనావబుధ్యసేక్రూరేనియతంబంధుసంశ్రయం।జ్యేష్ఠంపితృసమంరామంకౌసల్యా
యాత్మసంభవం॥౧౩॥ అంగప్రత్యంగజఃపుత్రోహృదయాచ్చాపిజాయతే। తస్మాత్ప్రియతమోమాతుఃప్రియత్వాన్న
తుబాంధవః॥౧౪॥అన్యదాకిలధర్మజ్ఞసురభిస్సురసంమతా।వహమానౌదదర్శోర్వ్యాంపుత్రౌవిగతచేతసౌ॥ ౧౫॥ తా
వర్ధదివసంశ్రాంతౌదృష్ట్వాపుత్రౌమహీతలే।రురోదపుత్రశోకేనబాష్పపర్యాకులేక్షణా॥ ౧౬॥ అధస్తాద్వ్రజతస్త
స్యాస్సురరాజ్ఞోమహాత్మనః। బిందవఃపతితాగాత్రేసూక్ష్మాస్సురభిగంధినః॥౧౭॥ఇంద్రోప్యశ్రునిపాతంతంస్వగాత్రే
పుణ్యగంధినం।సురభింమన్యతేదృష్ట్వాభూయసీంతాంసురేశ్వరః॥౧౮॥నిరీక్షమాణశ్శక్రస్తాందదర్శసురభింస్థితాం । ఆ
కాశేవిష్ఠితాందీనాంరుదంతీంభృశదుఃఖితాం॥౧౯॥తాందృష్ట్వాశోకసంతప్తాంవజ్రపాణిర్యశస్వినీం । ఇంద్రఃప్రాంజ
లిరుద్విగ్నస్సురరాజోబ్రవీద్వచః॥౨౦॥భయంకచ్చిన్నచాస్మాసుకుతశ్చిద్విద్యతేమహత్ ।కుతోనిమిత్తశ్శోకస్తేబ్రూహి
సర్వహితైషిణి॥౨౧॥ఏవముక్తాతుసురభిస్సురరాజేనధీమతా।ప్రత్యువాచతతోధీరావాక్యంవాక్యవిశారదం ॥ ౨౨ ॥
శాంతంపాపంనవఃకించిత్కుతశ్చిదమరాధిప।అహంతుమగ్నాశోచామిస్వపుత్రౌవిషమేస్థితౌ ॥ ఏతౌదృష్ట్వాకృశౌదీ
నౌసూర్యరశ్మిప్రతాపితౌ।అర్ద్యమానౌబలీవర్దౌకర్షకేణసురాధిప॥౨౪॥మమకాయాత్ప్రసూతౌహిదుఃఖితౌభార
పీడితౌ । యౌదృష్ట్వాపరితప్యేహంనాస్తిపుత్రసమఃప్రియః॥ ౨౫ ॥ యస్యాఃపుత్రసహస్రైస్తుకృత్స్నంవ్యాప్తమిదంజ
గత్ ।తాందృష్ట్వారుదతీంశక్రోనసుతాన్మన్యతేపరం॥ ౨౬ ॥సదాప్రతిమవృత్తాయాలోకధారణకామ్యయా।శ్రీమత్యా
గుణనిత్యాయాస్స్వభావపరివేషయా॥ యస్యాఃపుత్రసహస్రాణిసాపిశోచతికామధుక్ ।కింపునర్యావినారామంకౌస
ల్యావర్తయిష్యతి॥౨౮॥ఏకపుత్రాచసాధ్వీచవివత్సేయంత్వయాకృతా।తస్మాత్త్వంసతతందుఃఖంప్రేత్యచేహచలప్స్య
సే॥౨౯॥అహంహ్యపచితింభ్రాతుఃపితుశ్చసకలామిమాం।వర్ధనంయశసశ్చాపికరిష్యామినసంశయః॥ ౩౦ ॥ఆనాయ
యిత్వాతనయంకౌసల్యాయామహాబలం।స్వయమేవప్రవేక్ష్యామివనంమునినిషేవితం॥ ౩౧ ॥నహ్యహంపాపసంకల్పే
పాపేపాపంత్వయాకృతం। శక్తోధారయితుంపౌరైరశ్రుకంఠైర్నిరీక్షితః॥ ౩౨ ॥సాత్వమగ్నింప్రవిశవాస్వయంవా
దండకాన్విశ।రజ్జుంబధానవాకంఠేనహితేన్యత్ పరాయణం॥ ౩౩ ॥అహమప్యవనింప్రాప్తేరామేసత్యపరాక్రమే।కృ
తకృత్యోభవిష్యామివిప్రవాసితకల్మషః॥౩౪॥ ఇతినాగఇవారణ్యేతోమరాంకుశచోదితః। పపాతభువిసంక్రుద్ధోనిశ్శ్వస
న్నివపన్నగః॥౩౫॥సంరక్తనేత్రశ్శిథిలాంబరస్తథావిధూతసర్వాభరణఃపరంతపః। బభూవభూమౌపతితోనృపాత్మజశ్శ
చీపతేఃకేతురివోత్సవక్షయే॥౩౬॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే- చతుస్సప్తతితమస్సర్గః. ******************
దీర్ఘకాలాత్ సముత్థాయ సంజ్ఞాంలబ్ధ్వాచవీర్యవాన్ । నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాందీనాముద్వీక్ష్య
మాతరం॥సోమాత్యమధ్యేభరతోజననీమభ్యకుత్సయత్ ॥ ౧ ॥ రాజ్యంనకామయేజాతుమంత్రయేనాపిమాతరం॥ అభి
షేకంనజానామియోభూద్రాజ్ఞాసమీక్షితః। విప్రకృష్టేహ్యహందేశేశత్రుఘ్నసహితోవసం॥ ౩ ॥వనవాసంనజానా
మిరామస్యాహంమహాత్మనః। వివాసనంవాసౌమిత్రేస్సీతాయాశ్చయథాభవత్ ॥ ౪ ॥ తథైవక్రోశతస్తస్యభరతస్య
మహాత్మనః। కౌసల్యాశబ్దమాజ్ఞాయసుమిత్రామిదమబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ఆగతఃక్రూరకార్యాయాఃకైకేయ్యాభరతస్సుతః।
తమహంద్రష్టుమిచ్ఛామిభరతందీర్ఘదర్శినం ॥ ౬ ॥ ఏవముక్త్వాసుమిత్రాంసావివర్ణామలినాకృశా। ప్రతస్థేభరతో
యత్రవేపమానావిచేతనా ॥ ౭ ॥ సతురామానుజశ్చాపిశత్రుఘ్నసహితస్తదా। ప్రతస్థేభరతోయత్రకౌసల్యాయా
నివేశనం॥ ౮ ॥తతశ్శత్రుఘ్నభరతౌకౌసల్యాంప్రేక్ష్యదుఃఖితౌ। పర్యష్వజేతాందుఃఖార్తాంపతితాంనష్టచేతనాం॥

రుదంతీ రుదతీం దుఃఖాత్సమేత్యార్యాం మనస్వినీమ్॥ ౯॥ భరతం ప్రత్యువాచేదం కౌసల్యా భృశదుఃఖితా॥ ౧౦ ॥ఇదం తే
రాజ్యకామస్య రాజ్యం ప్రాప్తమకంటకం। సంప్రాప్తం బత కైకేయ్యా శీఘ్రం క్రూరేణ కర్మణా॥ ౧౧॥ ప్రస్థాప్య చీ
రవసనం పుత్రం మే వనవాసినం। కైకేయీ కం గుణం తత్ర పశ్యతి క్రూరదర్శినీ ॥ ౧౨॥క్షిప్రం మామపి కైకేయీ ప్రస్థాపయి
తుమర్హతి। హిరణ్యనాభో యత్రాస్తే సుతో మే సుమహాయశాః ॥ ౧౩ ॥ అథవా స్వయమేవాహం సుమిత్రానుచరా
సుఖం। అగ్నిహోత్రం పురస్కృత్య ప్రస్థాస్యే యత్ర రాఘవః॥ ౧౪ ॥ కామం వా స్వయమేవాద్య తత్ర మాం నేతుమ
ర్హసి।యత్రాసౌ పురుషవ్యాఘ్రః పుత్రో మే తప్యతే తపః॥ ౧౫॥ ఇదం హి తవ విస్తీర్ణం ధనధాన్యసమాచితం।హస్త్య
శ్వరథసంపూర్ణం రాజ్యం నిర్యాతితం తయా॥ ౧౬॥ఇత్యాదిబహుభిర్వాక్యైః క్రూరైస్సంభర్త్సితోఽనఘః । వివ్యథే భ
రతస్తీవ్రం వ్రణే తుద్యేవ సూచినా ॥ ౧౭॥ పపాత చరణౌ తస్యాస్తదా సంభ్రాంతచేతనః। విలప్య బహుధాసంజ్ఞో లబ్ధసం
జ్ఞస్తతస్స్థితః॥౧౮॥ఏవం విలపమానాం తాం భరతః ప్రాంజలిస్తదా । కౌసల్యాం ప్రత్యువాచేదం శోకైర్బహుభిరావృ
తాం॥౧౯॥ఆర్యే కస్మాదజానంతం గర్హసే మామకిల్బిషం। విపులాం చ మమ ప్రీతిం స్థిరాం జానాసి రాఘవే॥౨౦॥కృతా
శాస్త్రానుగా బుద్ధిర్మా భూత్తస్య కదాచన। సత్యసంధస్సతాం శ్రేష్ఠో యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౧॥ ప్రైష్యం పాపీయ
సాం యాతు సూర్యం చ ప్రతి మేహతు। హంతు పాదేన గాం సుప్తాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౨॥ కారయిత్వా మహ
త్కర్మ భర్తా భృత్యమనర్థకం। అధర్మో యోఽస్య సోఽస్యాస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౨౩ ॥ పరిపాలయమానస్య రా
జ్ఞో భూతాని పుత్రవత్ । తతస్తు ద్రుహ్యతాం పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౨౪॥ బలిషడ్భాగముద్ధృత్య నృపస్యారక్ష
తః ప్రజాః। అధర్మో యోఽస్య సోఽస్యాస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౨౫॥ సంశ్రుత్య చ తపస్విభ్యస్సత్రే వై యజ్ఞదక్షిణాం।
తాం విప్రలపతాం పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౬ ॥ హస్త్యశ్వరథసంబాధే యుద్ధే శస్త్రసమాకులే।మా స్మ కా
ర్షీత్సతాం ధర్మం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౨౭॥ ఉపదిష్టం సుసూక్ష్మార్థం శాస్త్రం యత్నేన ధీమతా। స నాశయతు దు
ష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౨౮ ॥ మా చ తం వ్యూఢబాహ్వంసం చంద్రార్కసమతేజసం । ద్రాక్షీద్రాజ్యస్థమా
సీనం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౨౯॥పాయసం కృసరం ఛాగం వృథా సోఽశ్నాతు నిర్ఘృణః । గురూంశ్చాప్యవజానాతు య
స్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౩౦॥గాశ్చ స్పృశతు పాదేన గురూన్పరివదేత్స్వయం। మిత్రే ద్రుహ్యేత సోఽత్యంతం యస్యార్యో
ఽనుమతే గతః॥౩౧॥ విశ్వాసాత్కథితం కించిత్పరివాదం మిథః క్వచిత్ । వివృణోతు స దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥
౩౨॥అకర్తా హ్యకృతజ్ఞశ్చ త్యక్తాత్మా నిరపత్రపః। లోకే భవతు విద్వేష్యో యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౩॥పుత్రైర్దారైశ్చ
భృత్యైశ్చ స్వగృహే పరివారితః। స ఏకో మృష్టమశ్నాతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౩౪॥ అప్రాప్య సదృశాన్దారాననప
త్యః ప్రమీయతాం। అనవాప్య క్రియాం ధర్మ్యాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౫॥మాత్మనస్సంతతిం ద్రాక్షీత్స్వేషు దారే
షు దుఃఖితః। ఆయుస్సమగ్రమప్రాప్య యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౬॥ రాజస్త్రీబాలవృద్ధానాం వధే యత్పాపముచ్యతే।
భృత్యత్యాగే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతాం॥ ౩౭॥లాక్షయా మధుమాంసేన లోహేన చ విషేణ చ । సదైవ బిభృ
యాద్భృత్యాన్ యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౮॥సంగ్రామే సముపోఢే స్మ శత్రుపక్షభయంకరే।పలాయమానో వధ్యేత య
స్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౯॥కపాలపాణిః పృథివీమటతాం చీరసంవృతః। భిక్షమాణో యథోన్మత్తో యస్యార్యోఽనుమతే గ
తః॥౪౦॥పానే ప్రసక్తో భవతు స్త్రీష్వక్షేషు చ నిత్యశః।కామక్రోధాభిభూతస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౪౧॥ మాస్య ధ
ర్మే మనో భూయాదధర్మం స నిషేవతాం।అపాత్రవర్షీ భవతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౨॥ సంచితాన్యస్య విత్తాని వివిధా
ని సహస్రశః। దస్యుభిర్విప్రలుప్యంతాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౩॥ఉభే సంధ్యే శయానస్య యత్పాపం పరికల్ప్యతే॥
తచ్చ పాపం భవేత్తస్య యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౪॥యదగ్నిదాయకే పాపం యత్పాపం గురుతల్పగే । మిత్రద్రోహే చ
యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతాం॥౪౫॥ దేవతానాం పితౄణాం చ మాతాపిత్రోస్తథైవ చ । మా స్మ కార్షీత్స శుశ్రూ
షాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౪౬॥సతాం లోకాత్సతాం కీర్త్యాస్సజ్జుష్టాత్కర్మణస్తథా। భ్రశ్యతు క్షిప్రమద్యైవ
యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౭॥అపాస్య మాతృశుశ్రూషామనర్థే సోఽవతిష్ఠతాం । దీర్ఘబాహుర్మహావక్షా యస్యార్యో
ఽనుమతే గతః॥౪౮॥బహుపుత్రో దరిద్రశ్చ జ్వరరోగసమన్వితః। స భూయాత్సతతం క్లేశీ యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౯ ॥
ఆశామాశంసమానానాం దీనానామూర్ధ్వచక్షుషాం । అర్థినాం వితథాం కుర్యాద్యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౦॥మాయ
యా రమతాం నిత్యం పరుషః పిశునోఽశుచిః।రాజ్ఞో భీతస్త్వధర్మాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౫౧॥ ఋతుస్నాతాం స
తీం భార్యామృతుకాలానురోధినీం। అతివర్తేత దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౨॥ ధర్మదారాన్పరిత్యజ్య పర
దారాన్నిషేవతాం।త్యక్తధర్మరతిర్మూఢో యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౩॥ విప్రలుప్తప్రజాతస్య దుష్కృతం బ్రాహ్మణస్య

యత్ । తదేవ ప్రతిపద్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥౫౪॥ పానీయదూషకే పాపం తథైవ విషదాయకే । యత్తదేకస్స లభ-
తాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥౫౫॥ బ్రాహ్మణాయోద్యతాం పూజాం విహంతు కలుషేంద్రియః । బాలవత్సాం చ గాం దో-
గ్ధు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥౫౬॥ తృష్ణార్తం సతి పానీయే విప్రలంభేన యోజయేత్ । లభేత తస్య యత్పాపం యస్యార్యో-
ఽనుమతే గతః ॥౫౭॥ భక్త్యా వివదమానేషు మార్గమాశ్రిత్య పశ్యతః । తస్య పాపేన యుజ్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥౫౮॥
విహీనాం పతిపుత్రాభ్యాం కౌసల్యాం పార్థివాత్మజః । ఏవమాశ్వాసయన్నేవ దుఃఖార్తో నిపపాత హ ॥ ౫౯॥ తథా తు
శపథైః కష్టైశ్శపమానమచేతనం । భరతం శోకసంతప్తం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬౦॥ మమ దుఃఖమిదం పుత్ర భూయ-
స్సముపజాయతే । శపథైశ్శపమానో హి ప్రాణానుపరుణత్సి మే ॥౬౧॥ దిష్ట్యా న చలితో ధర్మాదాత్మా తే సహలక్ష్మణః । వ-
త్స సత్యప్రతిజ్ఞో మే సతాం లోకానవాప్స్యసి ॥౬౨॥ ఇత్యుక్త్వా చాంకమానీయ భరతం భ్రాతృవత్సలం । పరిష్వజ్య మహా-
బాహుం రురోద భృశదుఃఖితా ॥౬౩॥ ఏవం విలపమానస్య దుఃఖార్తస్య మహాత్మనః । మోహాచ్చ శోకసంరోధాద్బభూవ
లుప్తచేతనః ॥ ౬౪॥ లాలప్యమానస్య విచేతనస్య ప్రణష్టబుద్ధేః పతితస్య భూమౌ । ముహుర్ముహుర్నిశ్శ్వసతశ్చ ఘ-
ర్మం సా తస్య శోకేన జగామ రాత్రిః ॥౬౫॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచసప్తతితమస్సర్గః. *************

తమేవం శోకసంతప్తం భరతం కైకయీసుతం । ఉవాచ వదతాం శ్రేష్ఠో వసిష్ఠశ్శ్రేష్ఠవాగృషిః ॥౧॥ అలం శోకేన భ-
ద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః । ప్రాప్తకాలం నరపతేః కురు సంయానముత్తమం ॥ ౨॥ వసిష్ఠస్య వచశ్శ్రుత్వా భరతో ధా-
రణాం గతః । ప్రేతకార్యాణి సర్వాణి కారయామాస ధర్మవిత్ ॥౩॥ ఉద్ధృతం తైలసంరోధాత్స తు భూమౌ నివేశితం । ఆ-
పీతవర్ణవదనం ప్రసుప్తమివ భూమిపం ॥ సంవేశ్య శయనే చాగ్ర్యే నానారత్నపరిష్కృతే । తతో దశరథం పుత్రో విలలాప
సుదుఃఖితః ॥౫॥ కిం తే వ్యవసితం రాజన్ ప్రోషితే మయ్యనాగతే । వివాస్య రామం ధర్మజ్ఞం లక్ష్మణం చ మహాబలం ॥ క్వ యా-
స్యసి మహారాజ హిత్వేమం దుఃఖితం జనం । హీనం పురుషసింహేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౭॥ యోగక్షేమం తు తే రా-
జన్ కోఽస్మిన్ కల్పయితా పురే । త్వయి ప్రయాతే స్వస్తాత రామే చ వనమాశ్రితే ॥ ౮॥ విధవా పృథివీ రాజంస్త్వయా హీనా
న రాజతే । హీనచంద్రేవ రజనీ నగరీ ప్రతిభాతి మా ॥౯॥ ఏవం విలపమానం తం భరతం దీనమానసం । అబ్రవీద్వచనం భూయో
వసిష్ఠస్తు మహామునిః ॥ ౧౦॥ ప్రేతకార్యాణి యాన్యస్య కర్తవ్యాని విశాంపతే । తాన్యవ్యగ్రం మహాబాహో క్రియం-
తామవిచారితం ॥౧౧॥ తథేతి భరతో వాక్యం వసిష్ఠస్యాభిపూజ్య తత్ । ఋత్విక్పురోహితాచార్యాంస్త్వరయామాస స-
ర్వశః ॥౧౨॥ యే త్వగ్నయో నరేంద్రస్య చాగ్న్యగారాద్బహిష్కృతాః । ఋత్విగ్భిర్యాజకైశ్చైవ తే హ్రియంతే య-
థావిధి ॥౧౩॥ శిబికాయామథారోప్య రాజానం గతచేతసం । బాష్పకంఠా విమనసస్తమూహుః పరిచారకాః ॥ ౧౪॥ హి-
రణ్యం చ సువర్ణం చ వాసాంసి వివిధాని చ । ప్రకిరంతో జనా మార్గం నృపతేరగ్రతో యయుః ॥ ౧౫॥ చందనాగురునిర్యా-
సాన్ సరళం పద్మకం తథా । దేవదారూణి చాహృత్య క్షేపయంతి తథాపరే ॥౧౬॥ గంధానుచ్చావచాంశ్చాన్యాంస్తత్ర గ-
త్వాథ భూమిపం । తతస్సంవేశయామాసుశ్చితామధ్యే తమృత్విజః ॥౧౭ ॥ తథా హుతాశనం దత్వా జేపుస్తస్య తమృత్విజః ।
జగుశ్చ తే యథాశాస్త్రం తత్ర సామాని సామగాః ॥ ౧౮ ॥ శిబికాభిశ్చ యానైశ్చ యథార్హం తస్య యోషితః । నగరాన్ని-
ర్యయుస్తత్ర వృద్ధైః పరివృతాస్తదా ॥ ౧౯ ॥ ప్రసవ్యం చాపి తం చక్రుః ఋత్విజోఽగ్నిచితం నృపం । స్త్రియశ్చ శోకసంతప్తాః
కౌసల్యాప్రముఖాస్తదా ॥ ౨౧ ॥ క్రౌంచీనామివ నారీణాం నినాదస్తత్ర శుశ్రువే । ఆర్తానాం కరుణం కాలే క్రోశంతీనాం
సహస్రశః ॥౨౧॥ తతో రుదంత్యో వివశా విలప్య చ పునః పునః । యానేభ్యస్సరయూతీరమవతేరుర్వరాంగనాః ॥ ౨౨ ॥ కృ-
తోదకం తే భరతేన సార్ధం నృపాంగనా మంత్రిపురోహితాశ్చ । పురం ప్రవిశ్యాశ్రుపరీతనేత్రా భూమౌ దశాహం వ్య-
నయంత దుఃఖం ॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షట్సప్తతితమస్సర్గః. ***************************

తతో దశాహేఽతిగతే కృతశౌచో నృపాత్మజః । ద్వాదశేఽహని సంప్రాప్తే శ్రాద్ధకర్మాణ్యకారయత్ ॥ ౧ ॥ బ్రా-
హ్మణేభ్యో దదౌ రత్నం ధనమన్నం చ పుష్కలం । వాసాంసి చ మహార్హాణి రత్నాని వివిధాని చ ॥ ౨ ॥ బాస్తికం బహుశు-
క్లం చ గాశ్చాపి శతశస్తదా । దాసీదాసం చ యానం చ వేశ్మాని సుమహాంతి చ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పుత్రో రాజ్ఞస్త-
స్యౌర్ధ్వదైహికం ॥ ౩½ ॥ తతః ప్రభాతసమయే దివసేఽథ త్రయోదశే ॥ విలలాప మహాబాహుర్భరతశ్శోకమూర్ఛితః ।
శబ్దాపిహితకంఠస్తు శోధనార్థముపాగతః ॥ ౫ ॥ చితామూలే పితుర్వాక్యమిదమాహ సుదుఃఖితః ॥౫½॥ తాత యస్మిన్ని-
సృష్టోఽహం త్వయా భ్రాతరి రాఘవే । తస్మిన్ వనం ప్రవ్రజితే శూన్యే త్యక్తోఽస్మ్యహం త్వయా ॥ ౬½ ॥ యస్యా గతిరనాథా-
యాః పుత్రః ప్రవ్రాజితో వనం ॥ తామంబాం తాత కౌసల్యాం త్యక్త్వా త్వం క్వ గతో నృప ॥ ౭½ ॥ దృష్ట్వా భస్మారుణం తచ్చ
దగ్ధాస్థిస్థానమండలం ॥ పితుశ్శరీరనిర్వాణం నిష్టనన్ విషసాద సః ॥౮½॥ స తు దృష్ట్వా రుదన్ దీనః పపాత ధరణీతలే ॥ ఉత్థాప్య-

మానశ్శక్రస్యయంత్రధ్వజఇవచ్యుతః ॥ ౯ ॥ అభిపేతుస్తతస్సర్వే తస్యామాత్యాశ్శుచివ్రతం॥ అంతకాలేనిపతితంయ
యాతిమృషయో యథా॥ ౧౦ ॥ శత్రుఘ్నశ్చాపిభరతందృష్ట్వాశోకపరిప్లుతం ॥ విసంజ్ఞోన్యపతద్భూమౌ భూమిపాల
మనుస్మరన్ ॥౧౧॥ ఉన్మత్తఇవనిశ్చేతా విలలాపసుదుఃఖితః॥ స్మృత్వాపితుర్గుణాంగాని తానితానితదాతదా ॥౧౨॥
మంథరాప్రభవస్తీవ్రః కైకేయీగ్రాహసంకులః॥ వరదానమయోఽక్షోభ్యోఽమజ్జయచ్ఛోకసాగరః॥ ౧౩ ॥సుకుమా
రంచ బాలంచ సతతంలాలితంత్వయా॥ క్వతాతభరతంహిత్వా విలపంతంగతోభవాన్ ॥౧౪॥ ననుభోజ్యేషుపానేషు
వస్త్రేష్వాభరణేషుచ॥ ప్రవారయసినస్సర్వాం స్తన్నఃకోఽన్యఃకరిష్యతి॥౧౫॥ అవదారణకాలేతుపృథివీనావదీర్యతే॥
యావిహీనాత్వయారాజ్ఞా ధర్మజ్ఞేనమహాత్మనా॥౧౬॥ పితరిస్వర్గమాపన్నే రామేచారణ్యమాశ్రితే॥ కింమేజీవిత
సామర్థ్యంప్రవేక్ష్యామిహుతాశనం । హీనోభ్రాత్రాచపిత్రాచ శూన్యామిక్ష్వాకుపాలితాం ॥ అయోధ్యాంనప్ర
వేక్ష్యామిప్రవేక్ష్యామితపోవనం॥౧౮॥ తయోర్విలపితంశ్రుత్వా వ్యసనంచాన్వవేక్ష్యతత్ ॥ భృశమార్తతరాభూ
యస్సర్వఏవానుగామినః॥౧౯॥ తతోవిషణ్ణౌశ్రాంతౌచ శత్రుఘ్నభరతావుభౌ ॥ ధరణ్యాంసంవ్యవేష్టేతాం భగ్నశృం
గావివర్షభౌ॥ ౨౦॥ తతఃప్రకృతిమాన్వైద్యః పితురేషాంపురోహితః ॥ వసిష్ఠోభరతంవాక్యముత్థాప్యతమువాచహ॥
౨౧॥ త్రయోదశోఽయందివసః పితుర్వృత్తస్యతేవిభో ॥ సావశేషాస్థినిచయే కిమిహత్వంవిలంబసే॥ ౨౨ ॥త్రీణిద్వం
ద్వానిభూతేషుప్రవృత్తాన్యవిశేషతః ॥ తేషుచాపరిహార్యేషు నైవంభవితుమర్హసి। ౨౩ ॥సుమంత్రశ్చాపిశత్రుఘ్న
ముత్థాప్యాభిప్రసాద్యచ ॥ శ్రావయామాసతత్త్వజ్ఞః సర్వభూతభవాభవం॥ ౨౪ ॥ ఉత్థితౌచనరవ్యాఘ్రౌ ప్రకాశేతే
యశస్వినౌ॥ వర్షాతపపరిక్లిన్నౌ పృథగింద్రధ్వజావివ॥౨౫॥అశ్రూణిపరిమృద్నంతౌ రక్తాక్షౌదీనభాషిణౌ॥ అమాత్యా
స్త్వరయంతిస్మతనయౌ చాపరాఃక్రియాః॥౨౬॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే- సప్తసప్తతితమస్సర్గః. *********
అథయాత్రాంసమీహంతం శత్రుఘ్నోలక్ష్మణానుజః । భరతంశోకసంతప్తమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥గతిర్య
స్సర్వభూతానాందుఃఖేకింపునరాత్మనః।సరామస్సత్వసంపన్నః స్త్రియాప్రవ్రాజితోవనం ॥ ౨ ॥ బలవాన్వీర్యసంప
న్నోలక్ష్మణోనామయోఽప్యసౌ। కిన్నమోచయతేరామం కృత్వాపిపితృనిగ్రహం॥ ౩ ॥పూర్వమేవతునిగ్రాహ్యస్సమ
వేక్ష్యనయానయౌ।ఉత్పథంయస్సమారూఢో నార్యారాజావశంగతః॥ ౪ ॥ ఇతిసంభాషమాణేతుశత్రుఘ్నేలక్ష్మణా
నుజే।ప్రాగ్ద్వారేఽభూత్తదాకుబ్జా సర్వాభరణభూషితా ॥ ౫ ॥ లిప్తాచందనసారేణ రాజవస్త్రాణిబిభ్రతీ। వివిధంవివిధై
స్తైస్తైర్భూషణైశ్చవిభూషితా॥౬॥ మేఖలాదామభిశ్చిత్రై రన్యైశ్చశుభభూషణైః। బభాసేబహుభిర్బద్ధా రజ్జుబద్ధేవ
వానరీ ॥ ౭ ॥ తాంసమీక్ష్యతదాద్వాఃస్థాః సుభృశంపాపకారిణీం । గృహీత్వాకరుణాంకుబ్జాం శత్రుఘ్నాయన్యవేద
యన్ ॥౮॥యస్యాఃకృతేవనేరామో న్యస్తదేహశ్చవఃపితా।సేయంపాపానృశంసాచ తస్యాఃకురుయథామతి॥౯॥ శత్రు
ఘ్నశ్చతదాజ్ఞాయ వచనంభృశదుఃఖితః।అంతఃపురచరాన్సర్వానిత్యువాచధృతవ్రతః॥ ౧౦ ॥ తీవ్రముత్పాదితందుఃఖం
భ్రాతౄణాంమేతథాపితుః। యయాసేయంనృశంసస్య కర్మణఃఫలమశ్నుతాం ॥ ౧౧ ॥ ఏవముక్తాతుతేనాశుసఖీజ
నసమావృతా।గృహీతాబలవత్కుబ్జా సాతద్గృహమనాదయత్ ॥౧౨॥ తతస్సుభృశసంతప్తస్తస్యాస్సర్వస్సఖీజనః । క్రు
ద్ధమాజ్ఞాయశత్రుఘ్నంవిలాపయతసర్వశః॥౧౩॥ ఆమంత్రయతకృత్స్నశ్చతస్యాస్సర్వస్సఖీజనః । యథాయంసముప
క్రాంతోనిశ్శేషంనఃకరిష్యతి॥ సానుక్రోశాంవదాన్యాంచధర్మజ్ఞాంచయశస్వినీం। కౌసల్యాంశరణంయామసాహి
నోస్తుధ్రువాగతిః॥౧౫॥సచరోషేణతామ్రాక్షశ్శత్రుఘ్నశ్శత్రుతాపనః । విచకర్షతదాకుబ్జాంక్రోశంతీంధరణీతలే॥
౧౬॥తస్యాహ్యాకృష్యమాణాయామంథరాయాస్తతస్తతః। చిత్రంబహువిధంభాండంపృథివ్యాంతద్వ్యశీర్యత ॥ ౧౭ ॥
తేనభాండేనసంస్తీర్ణంశ్రీమద్రాజనివేశనం।అశోభతతదాభూయశ్శారదంగగనంయథా ॥ ౧౮ ॥ సబలీబలవత్క్రో
ధాద్గృహీత్వాపురుషర్షభః। కైకేయీమభినిర్భర్త్స్య బభాషేపరుషంవచః॥ ౧౯ ॥ తైర్వాక్యైఃపరుషైర్దుఃఖైః కైకే
యీభృశదుఃఖితా । శత్రుఘ్నభయసంత్రస్తాపుత్రంశరణమాగతా॥ ౨౦ ॥తాంప్రేక్ష్యభరతఃక్రుద్ధంశత్రుఘ్నమిదమ
బ్రవీత్ ।అవధ్యాస్సర్వభూతానాంప్రమదాఃక్షమ్యతామితి॥౨౧॥ హన్యామహమిమాంపాపాంకైకేయీందుష్టచారి
ణీం।యదిమాంధార్మికోరామో నాసూయేన్మాతృఘాతకం॥౨౨॥ఇమామపిహతాంకుబ్జాంయదిజానాతిరాఘవః।త్వాం
చమాంచహిధర్మాత్మా నాభిభాషిష్యతేధ్రువం॥ ౨౩ ॥ భరతస్యవచశ్శ్రుత్వా శత్రుఘ్నోలక్ష్మణానుజః । న్యవర్తత
తతోరోషాత్తాంముమోచచమంథరాం ॥ ౨౪ ॥ సాపాదమూలేకైకేయ్యామంథరానిపపాతహ । నిశ్వసంతీసుదుఃఖా
ర్తాకృపణంవిలలాపచ ॥ ౨౫ ॥ శత్రుఘ్నవిక్షేపవిమూఢసంజ్ఞాంసమీక్ష్యకుబ్జాంభరతస్యమాతా।శనైస్సమాశ్వాసయ
దార్తరూపాంక్రౌంచీంవిలగ్నామివవీక్షమాణాం॥౨౬॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టసప్తతితమస్సర్గః.*****

తతః ప్రభాతసమయే దివసే చ చతుర్దశే । సమేత్య రాజకర్తారో భరతం వాక్యమబ్రువన్ ॥ ౧ ॥గతో దశరథస్స్వ
ర్గం యో నో గురుతరో గురుః । రామం ప్రవ్రాజ్య వై జ్యేష్ఠం లక్ష్మణం చ మహాబలం ॥ ౨ ॥ త్వమద్య భవనో రాజా రాజపుత్ర
మహాయశః।సంగత్యా నాపరాధ్నోతి రాజ్యమేతదనాయకం ॥౩॥అభిషేచనికం సర్వమిదమాదాయ రాఘవ । ప్రతీక్షతే
త్వాం స్వజనశ్శ్రేణయశ్చ నృపాత్మజ ॥౪॥రాజ్యం గృహాణ భరత పితృపైతామహం ధ్రువం।అభిషేచయ చాత్మానం పాహి
చాస్మాన్నరర్షభ ॥౫ ॥అభిషేచనికం భాండం కృత్వా సర్వం ప్రదక్షిణం । భరతస్తం జనం సర్వం ప్రత్యువాచ ధృతవ్రతః॥
౬ ॥జ్యేష్ఠస్య రాజతా నిత్యముచితా హి కులస్య నః । నైవం భవంతో మాం వక్తుమర్హంతి కుశలా జనాః॥ ౭ ॥రామః పూ
ర్వో హి నో భ్రాతా భవిష్యతి మహీపతిః । అహం త్వరణ్యే వత్స్యామి వర్షాణి నవ పంచ చ॥ ౮ ॥యుజ్యతాం మహతీ సేనా
చతురంగమహాబలా । ఆనయిష్యామ్యహం జ్యేష్ఠం భ్రాతరం రాఘవం వనాత్ ॥ ౯ ॥ అభిషేచనికం చైవ సర్వమేతదుప
స్కృతం।పురస్కృత్య గమిష్యామి రామహేతోర్వనం ప్రతి॥౧౦॥తత్రైవ తం నరవ్యాఘ్రమభిషిచ్య పురస్కృతం।ఆనేష్యా
మి తు వై రామం హవ్యవాహమివాధ్వరాత్ ॥౧౧॥న సకామాం కరిష్యామి స్వామిమాం మాతృగంధినీం । వనే వత్స్యామ్య
హం దుర్గే రామో రాజా భవిష్యతి॥ ౧౨ ॥క్రియతాం శిల్పిభిః పంథాస్సమాని విషమాణి చ।రక్షిణశ్చానుసంయాంతు పథి
దుర్గవిచారకాః॥ ౧౩ ॥ఏవం సంభాషమాణం తం రామహేతోర్నృపాత్మజం । ప్రత్యువాచ జనస్సర్వశ్శ్రీమద్వాక్యమను
త్తమం॥౧౪॥ఏవం తే భాషమాణస్య పద్మా శ్రీరుపతిష్ఠతాత్ ।యస్త్వం జ్యేష్ఠే నృపసుతే పృథివీం దాతుమిచ్ఛసి॥ ౧౫ ॥అను
త్తమం తద్వచనం నృపాత్మజప్రభాషితం సంశ్రవణే నిశమ్య చ । ప్రహర్షజాస్తం ప్రతి బాష్పబిందవో నిపేతురార్యాన
ననేత్రసంభవాః॥ ౧౬ ॥ ఊచుస్తే వచనమిదం నిశమ్య హృష్టాస్సామాత్యాస్సపరిషదో వియాతశోకాః । పంథానం నరవ
రభక్తిమాన్ జనశ్చ వ్యాదిష్టస్తవ వచనాచ్చ శిల్పివర్గః॥౧౭॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనాశీతితమస్సర్గః. ****

అథ భూమిప్రదేశజ్ఞాస్సూత్రకర్మవిశారదాః। స్వకర్మాభిరతాశ్శూరాః ఖనకా యంత్రకాస్తథా ॥ కర్మాం
తికాః స్థపతయః పురుషా యంత్రకోవిదాః । తథా వర్ధకయశ్చైవ మార్గిణో వృక్షతక్షకాః ॥ కూపకారాస్సుధాకారా వం
శకర్మకృతస్తథా।సమర్థా యే చ ద్రష్టారః పురతస్తే ప్రతస్థిరే॥ ౩ ॥స తు హర్షాత్తముద్దేశం జనౌఘో విపులః ప్రయాన్। అ
శోభత మహావేగస్సముద్ర ఇవ పర్వణి॥ ౪ ॥ తే స్వవారం సమాస్థాయ వర్త్మకర్మణి కోవిదాః।కరణైర్వివిధోపేతైః పుర
స్తాత్సంప్రతస్థిరే॥౫ ॥లతావల్లీశ్చ గుల్మాంశ్చ స్థాణూనశ్మన ఏవ చ।జనయాంచక్రిరే మార్గం ఛిందంతో వివిధాన్ ద్రుమాన్
౬॥అవృక్షేషు చ దేశేషు కేచిద్వృక్షానరోపయన్। కేచిత్కుఠారైష్టంకైశ్చ దాత్రైశ్ఛిందన్ క్వచిత్క్వచిత్ ॥ ౭ ॥అప
రే వీరణస్తంబాన్ బలినో బలవత్తరాః।విధమంతి స్మ దుర్గాణి స్థలాని చ తతస్తతః॥ ౮ ॥అపరేఽపూరయన్ కూపాన్ పాంసుభి
శ్శ్వభ్రమాయతం।నిమ్నభాగాంస్తతః కేచిత్ సమాంశ్చక్రుస్సమంతతః॥ ౯ ॥ బబంధుర్బంధనీయాంశ్చ క్షోద్యాన్ సం
చుక్షుదుస్తదా । బిభిదుర్భేదనీయాంశ్చ తాంస్తాన్ దేశాన్నరాస్తదా॥ ౧౦ ॥అచిరేణైవ కాలేన పరివాహాన్ బహూద
కాన్।చక్రుర్బహువిధాకారాన్ సాగరప్రతిమాన్ బహూన్॥ ౧౧ ॥నిర్జలేషు చ దేశేషు ఖానయామాసురుత్తమాన్।ఉ
దపానాన్ బహువిధాన్ వేదికాపరిమండితాన్॥౧౨॥ స సుధాకుట్టిమతలః ప్రపుష్పితమహీరుహః।మత్తోద్ఘుష్టద్విజగణః
పతాకాభిరలంకృతః ॥ చందనోదకసంసిక్తో నానాకుసుమభూషితః।బహ్వశోభత సేనాయాః పంథాస్సురపథోపమః ॥
౧౪॥ఆజ్ఞాప్యాథ యథాజ్ఞప్తి యుక్తాస్తేఽధికృతా నరాః । రమణీయేషు దేశేషు బహుస్వాదుఫలేషు చ ॥ యో నివేశస్త్వభి
ప్రేతో భరతస్య మహాత్మనః । భూయస్తం శోభయామాసుర్భూషాభిర్భూషణోపమం॥ ౧౬ ॥నక్షత్రేషు ప్రశస్తేషు ము
హూర్తేషు చ తద్విదః। నివేశాన్ స్థాపయామాసుర్భరతస్య మహాత్మనః॥ ౧౭ ॥బహుపాంసుచయాశ్చాపి పరిఖాపరివా
రితాః। తత్రేంద్రకీలప్రతిమాః ప్రతోలీవరశోభితాః ॥ ప్రాసాదమాలావితతాస్సౌధప్రాకారసంవృతాః । పతాకాశో
భితాస్సర్వే సునిర్మితమహాపథాః॥ విసర్పద్భిరివాకాశే విటంకాగ్రవిమానకైః । సముచ్ఛ్రితైర్నివేశాస్తే బభుశ్శక్రపు
రోపమాః॥ ౨౦ ॥జాహ్నవీం తు సమాసాద్య వివిధద్రుమకాననాం।శీతలామలపానీయాం మహామీనసమాకులాం ॥౨౧॥
సచంద్రతారాగణమండితం యథా నభః క్షపాయామమలం విరాజతే । నరేంద్రమార్గస్స తథా వ్యరాజత క్రమేణ రమ్య
శ్శుభశిల్పినిర్మితః॥౨౨॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అశీతితమస్సర్గః. ****************************

తతో నాందీముఖీం రాత్రిం భరతం సూతమాగధాః। తుష్టువుర్వాగ్విశేషజ్ఞాస్స్తవైర్మంగళసంహితైః ॥౧॥ సు
వర్ణకోణాభిహతః ప్రాణదద్యామదుందుభిః । దధ్ముశ్శంఖాంశ్చ శతశో నాదాంశ్చోచ్చావచస్వరాన్ ॥౨॥సతూర్యఘో
షస్సుమహాన్ దివమాపూరయన్నివ।భరతం శోకసంతప్తం భూయశ్శోకైరరంధ్రయత్ ॥ ౩ ॥తతః ప్రబుద్ధో భరతస్తం ఘో
షం సన్నివర్త్య చ । నాహం రాజేతి చాప్యుక్త్వా శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ పశ్య శత్రుఘ్న కైకేయ్యా లోకస్యాపకృ

తంమహత్ । విసృజ్యమయిమాఃఖాసిరాజాదశరథోగతః॥౫॥ తస్యైషాధర్మరాజస్యధర్మమూలామహాత్మనః । పరిభ్రమతి
రాజశ్రీర్నౌరివాకర్ణికాజలే॥ ౬॥యోహినస్సుమహాన్నాథస్సోపిప్రవ్రాజితోవనం । అనయాధర్మముత్సృజ్యమాత్రా
మేరాఘవస్స్వయం॥౭॥ఇత్యేవంభరతంప్రేక్ష్యవిలపంతంవిచేతనం। కృపణంరురుదుస్సర్వాస్సస్వరంయోషితస్తదా॥
౮॥తథాతస్మిన్విలపతివసిష్ఠోరాజధర్మవిత్ । సభామిక్ష్వాకునాథస్యప్రవివేశమహాయశాః॥ ౯॥ శాతకుంభమయీంరమ్యాంమణిరత్నసమాకులాం। సుధర్మామివధర్మాత్మాసగణఃప్రత్యపద్యత॥౧౦॥ సకాంచనమయంపీఠంసుఖాస్తరణసంవృతం। అధ్యాస్తసర్వవేదజ్ఞోదూతాననుశశాసచ॥ ౧౧॥ బ్రాహ్మణాన్క్షత్రియాన్వైశ్యానమాత్యాన్గణవల్లభాన్।
క్షిప్రమానయతావ్యగ్రాఃకృత్యమాత్యయికంహినః ॥ సరాజపుత్రంశత్రుఘ్నంభరతంచయశస్వినం । యుధాజితంసుమంత్రంచయేచతత్రహితాజనాః॥౧౩॥తతోహలహలాశబ్దస్సుమహాన్సముపద్యత ।రథైరశ్వైర్గజైశ్చాపిజనానాముపగచ్ఛతాం॥౧౪॥తతోభరతమాయాంతంశతక్రతుమివామరాః । ప్రత్యనందన్ప్రకృతయోయథాదశరథంతథా ॥౧౫॥
హ్రదఇవతిమినాగసంవృతస్స్తిమితజలోమణిశంఖశర్కరః ।దశరథసుతశోభితాసభాసదశరథేవబభౌయథాపురా॥
౧౬॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకాశీతితమస్సర్గః.*****************తామార్యగణసంపూర్ణాంభరతఃప్రగ్రహాంసభామ్ । దదర్శబుద్ధిసంపన్నఃపూర్ణచంద్రోనిశామివ॥ ౧ ॥ఆసనానియథాన్యాయమార్యాణాంవిశతాంతదా।వస్త్రాంగరాగప్రభయాద్యోతితాసాసభోత్తమా॥౨॥ సావిద్వజ్జనసంపూర్ణాసభాసురుచిరాతదా ।అదృశ్యతఘనాపాయేపూర్ణచంద్రేవశర్వరీ॥ ౩॥రాజ్ఞస్తుప్రకృతీస్సర్వాస్సమగ్రాఃప్రేక్ష్యధర్మవిత్ । ఇదంపురోహితోవాక్యంభరతంమృదుచాబ్రవీత్ ॥ ౪॥ తాతరాజాదశరథస్స్వర్గతోధర్మమాచరన్।ధనధాన్యవతీంస్ఫీతాంప్రదాయపృథివీంతవ॥
౫॥రామస్తథాసత్యధృతిస్సతాంధర్మమనుస్మరన్। నాజహాత్పితురాదేశంశశీజ్యోత్స్నామివోదితః॥ ౬॥ పిత్రాభ్రాత్రాచతేదత్తంరాజ్యంనిహతకంటకం। తద్భుంక్ష్వముదితామాత్యఃక్షిప్రమేవాభిషేచయ॥ ౭॥ఉదీచ్యాశ్చప్రతీచ్యాశ్చదాక్షిణాత్యాశ్చకేవలాః।కోట్యాపరాంతాస్సాముద్రారత్నాన్యభిహరంతుతే॥౮॥తచ్ఛ్రుత్వాభరతోవాక్యంశోకేనాభిపరిప్లుతః।జగామమనసారామంధర్మజ్ఞోధర్మకాంక్షయా॥౯॥సబాష్పకళయావాచాకలహంసస్వరోయువా । విలలాపసభామధ్యేజగర్హేచపురోహితం॥౧౦॥ చరితబ్రహ్మచర్యస్యవిద్యాస్నాతస్యధీమతః। ధర్మేప్రయతమానస్యకోరాజ్యంమద్విధోహరేత్ ॥౧౧॥కథందశరథాజ్జాతోభవేద్రాజ్యాపహారకః। రాజ్యంచాహంచరామస్యధర్మంవక్తుమిహార్హసి ॥
౧౨॥ జ్యేష్ఠశ్శ్రేష్ఠశ్చధర్మాత్మాదిలీపనహుషోపమః।లబ్ధుమర్హతికాకుత్స్థోరాజ్యందశరథోయథా॥౧౩॥ అనార్యజుష్టమస్వర్గ్యంకుర్యాంపాపమహంయది।ఇక్ష్వాకూణామహంలోకేభవేయంకులపాంసనః॥౧౪॥ యద్ధిమాత్రాకృతంపాపంనాహంతదభిరోచయే। ఇహస్థోవనదుర్గస్థంనమస్యామికృతాంజలిః॥ ౧౫॥ రామమేవానుగచ్ఛామిరాజాసద్విపదాంవరః।త్రయాణామపిలోకానాంరాజ్యమర్హతిరాఘవః ॥ ౧౬ ॥ తద్వాక్యంధర్మసంయుక్తంశ్రుత్వాసర్వేసభాసదః।హర్షాన్ముముచురశ్రూణిరామేనిహితచేతసః॥౧౭॥యదిత్వార్యంనశక్ష్యామివినివర్తయితుంవనాత్ । వనేతత్రైవవత్స్యామియథార్యోలక్ష్మణస్తథా॥ ౧౮॥సర్వోపాయంతువర్తిష్యేవినివర్తయితుంబలాత్ । సమక్షమార్యమిశ్రాణాంసాధూనాంగుణవర్తినాం॥౧౯॥విష్టికర్మాంతికాస్సర్వేమార్గశోధకరక్షకాః । ప్రస్థాపితామయాపూర్వంయాత్రాపిమమరోచతే॥ ౨౦॥ ఏవముక్త్వాతుధర్మాత్మాభరతోభ్రాతృవత్సలః । సమీపస్థమువాచేదంసుమంత్రంమంత్రకోవిదం॥౨౧॥ తూర్ణముత్థాయగచ్ఛత్వంసుమంత్రమమశాసనాత్ । యాత్రామాజ్ఞాపయక్షిప్రంబలంచైవసమానయ॥౨౨॥ఏవముక్తస్సుమంత్రస్తుభరతేనమహాత్మనా। హృష్టస్తదాదిశత్సర్వంయథాసందిష్టమిష్టవత్ ॥ ౨౩ ॥తాఃప్రహృష్టాఃప్రకృతయోబలాధ్యక్షాబలస్యచ। శ్రుత్వాయాత్రాంసమాజ్ఞప్తాంరాఘవస్యనివర్తనే॥౨౪॥ తతోయోధాంగనాస్సర్వాభర్తౄన్సర్వాన్గృహేగృహే।యాత్రాగమనమాజ్ఞాయత్వరయంతిస్మహర్షితాః॥౨౫॥ తేహయైర్గోరథైశ్శీఘ్రైస్స్యందనైశ్చమహాజవైః।సహయోధైర్బలాధ్యక్షాబలంసర్వమచోదయన్॥౨౬॥సజ్జంతుతద్బలందృష్ట్వాభరతోగురుసన్నిధౌ। రథంమేత్వరయస్వేతిసుమంత్రంపార్శ్వతోబ్రవీత్ ॥ ౨౭॥ భరతస్యతుతస్యాజ్ఞాంప్రతిగృహ్యచహర్షితః।రథంగృహీత్వాప్రయయౌయుక్తంపరమవాజిభిః ॥ ౨౮॥ సరాఘవస్సత్యధృతిఃప్రతాపవాన్బ్రువన్సుయుక్తందృఢసత్యవిక్రమః। గురుంమహారణ్యగతంయశస్వినంప్రసాదయిష్యన్భరతోబ్రవీత్తదా॥ ౨౯॥తూర్ణంసముత్థాయసుమంత్రగచ్ఛబలస్యయోగాయబలప్రధానాన్ । ఆనేతుమిచ్ఛామిహితంవనస్థంప్రసాద్యరామంజగతోహితాయ ॥
౩౦ ॥ ససూతపుత్రోభరతేనసమ్యగాజ్ఞాపితస్సంపరిపూర్ణకామః । శశాససర్వాన్ప్రకృతిప్రధానాన్ బలస్యముఖ్యాంశ్చసుహృజ్జనంచ॥ ౩౧॥తతస్సముత్థాయకులేకులేతేరాజన్యవైశ్యావృషలాశ్చవిప్రాః। అయూయుజన్నుష్ట్రిక

రాన్రథాంశ్చ నాగాన్ హయాంశ్చైవ కులప్రసూతాన్ ॥౩౨॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్వ్యశీతితమస్సర్గః. ***
తతస్సముత్థితః కాల్యమాస్థాయ స్యందనోత్తమం। ప్రయయౌ భరతశ్శీఘ్రం రామదర్శనకాంక్షయా॥ ౧॥ అగ్ర
తః ప్రయయుస్తస్య సర్వే మంత్రిపురోధసః। అధిరుహ్య హయైర్యుక్తాన్ రథాన్ సూర్యరథోపమాన్ ॥ ౨॥ నవనాగసహ
స్రాణి కల్పితాని యథావిధి। అన్వయుర్భరతం యాంతమిక్ష్వాకుకులనందనం॥౩॥షష్టిః రథసహస్రాణి ధన్వినో వివిధాయు
ధాః।అన్వయుర్భరతం యాంతం రాజపుత్రం యశస్వినం॥౪॥శతం సహస్రాణ్యశ్వానాం సమారూఢాని రాఘవం। అన్వ
యుర్భరతం యాంతం సత్యసంధం జితేంద్రియం॥౫॥ కైకేయీ చ సుమిత్రా చ కౌసల్యా చ యశస్వినీ। రామానయనసం
హృష్టా యయుర్యానేన భాస్వతా ॥ ౬ ॥ ప్రయాతాశ్చార్యసంఘాతా రామం ద్రష్టుం సలక్ష్మణం। తస్యైవ చ కథాశ్చి
త్రాః కుర్వాణా హృష్టమానసాః॥ ౭॥ మేఘశ్యామం మహాబాహుం స్థిరసత్త్వం దృఢవ్రతం। కదా ద్రక్ష్యామహే రామం జ
గతశ్శోకనాశనం॥దృష్ట ఏవ హి నశ్శోకమపనేష్యతి రాఘవః।తమస్సర్వస్య లోకస్య సముద్యన్నివ భాస్కరః ॥ ఇత్యేవం క
థయంతస్తే సంప్రహృష్టాః కథాశ్శుభాః। పరిష్వజానాశ్చాన్యోన్యం యయుర్నాగరికా జనాః॥ ౧౦॥ యే చ తత్రాపరే స
ర్వే సమ్మతా యే చ నైగమాః। రామం ప్రతియయుర్హృష్టాస్సర్వాః ప్రకృతయస్తథా॥౧౧॥మణికారాశ్చ యే కేచిత్కుం
భకారాశ్చ శోభనాః। సూత్రకర్మకృతశ్చైవ యే చ శస్త్రోపజీవినః॥మాయూరకాః క్రాకచికా రోచకా వేధకాస్తథా।
దంతకారాస్సుధాకారాస్తథా గంధోపజీవినః॥సువర్ణకారాః ప్రఖ్యాతాస్తథా కంబళధావకాః। స్నాపకోచ్ఛాదకా వై
ద్యా ధూపకాశ్శౌండికాస్తథా॥రజకాస్తున్నవాయాశ్చ గ్రామఘోషమహత్తరాః । శైలూషాశ్చ సహ స్త్రీభిర్యయుః
కైవర్తకాస్తథా॥సమాహితా వేదవిదో బ్రాహ్మణా వృత్తసమ్మతాః। గోరథైర్భరతం యాంతమనుజగ్ముస్సహస్రశః ॥
౧౬॥సువేషాశ్శుద్ధవసనాస్తామ్రమృష్టానులేపనాః।సర్వే తే వివిధైర్యానైశ్శనైర్భరతమన్వయుః॥ ౧౭॥ ప్రహృష్టముది
తా సేనా సాన్వయాత్కైకయీసుతం। భ్రాతురానయనే యాంతం భరతం భ్రాతృవత్సలం॥౧౮॥ తే గత్వా దూరమధ్వా
నం రథయానాశ్వకుంజరైః।సమాసేదుస్తతో గంగాం శృంగిబేరపురం ప్రతి॥ యత్ర రామసఖో వీరో గుహో జ్ఞాతిగణై
ర్వృతః। నివసత్యప్రమాదేన దేశం తం పరిపాలయన్॥ ౨౦ ॥ఉపేత్య తీరం గంగాయాశ్చక్రవాకైరలంకృతం। వ్యవా
తిష్ఠత సా సేనా భరతస్యానుయాయినీ ॥౨౧ ॥నిరీక్ష్యానుగతాం సేనాం తాం చ గంగాం శివోదకాం। భరతస్సచివాన్ స
ర్వానబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ ౨౨ ॥ నివేశయత మే సైన్యమభిప్రాయేణ సర్వతః । విశ్రాంతాః ప్రతరిష్యామశ్శ్వ ఇ
దానీమిమాం నదీం॥ ౨౩॥దాతుం చ తావదిచ్ఛామి స్వర్గతస్య మహీపతేః । ఔర్ధ్వదేహనిమిత్తార్థమవతీర్యోదకం
నదీం॥ ౨౪ ॥ తస్యైవం బ్రువతోఽమాత్యాస్తథేత్యుక్త్వా సమాహితాః । న్యవేశయంస్తాంఛందేన స్వేన స్వేన పృథక్పృ
థక్॥ ౨౫ ॥నివేశ్య గంగామను తాం మహానదీం చమూం విధానైః పరిబర్హశోభినీం । ఉవాస రామస్య తదా మహాత్మ
నో విచింతయానో భరతో నివర్తనం॥౨౬॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- త్ర్యశీతితమస్సర్గః. ***************
తతో నివిష్టాం ధ్వజినీం గంగామన్వాశ్రితాం నదీం। నిషాదరాజో దృష్ట్వైవ జ్ఞాతీన్ సంత్వరితోఽబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥మ
హతీయమితస్సేనా సాగరాభా ప్రదృశ్యతే। నాస్యాంతమధిగచ్ఛామి మనసాపి విచింతయన్॥ ౨ ॥యథా తు ఖలు దుర్బు
ద్ధిర్భరతస్స్వయమాగతః। స ఏష హి మహాకాయః కోవిదారధ్వజో రథే॥ ౩ ॥ బంధయిష్యతి వా దాశానథవాస్మాన్వధి
ష్యతి। అథ దాశరథిం రామం పిత్రా రాజ్యాద్వివాసితం ॥ సంపన్నాం శ్రియమన్విచ్ఛంస్తస్య రాజ్ఞస్సుదుర్లభాం । భ
రతః కైకయీపుత్రో హంతుం సమధిగచ్ఛతి॥ ౫ ॥భర్తా చైవ సఖా చైవ రామో దాశరథిర్మమ । తస్యార్థకామా
స్సన్నద్ధా గంగానూపే ప్రతిష్ఠత ॥౬ ॥ తిష్ఠంతు సర్వే దాశాశ్చ గంగామన్వాశ్రితా నదీం । బలయుక్తా నదీరక్షా మాంస
మూలఫలాశనాః ॥ ౭ ॥ నావాం శతానాం పంచానాం కైవర్తానాం శతం శతం । సన్నద్ధానాం తథా యూనాం తిష్ఠం
త్విత్యభ్యచోదయత్ ॥ ౮ ॥ యదా తుష్టస్తు భరతో రామస్యేహ భవిష్యతి । సేయం స్వస్తిమతీ సేనా గంగామద్య తరిష్య
తి॥౯ ॥ఇత్యుక్త్వోపాయనం గృహ్య మత్స్యమాంసమధూని చ । అభిచక్రామ భరతం నిషాదాధిపతిర్గుహః ॥ ౧౦ ॥ త
మాయాంతం తు సంప్రేక్ష్య సూతపుత్రః ప్రతాపవాన్।భరతాయాచచక్షేఽథ వినయజ్ఞో వినీతవత్ ॥ ౧౧ ॥ఏష జ్ఞాతిసహ
స్రేణ స్థపతిః పరివారితః। కుశలో దండకారణ్యే వృద్ధో భ్రాతుశ్చ తే సఖా ॥ తస్మాత్పశ్యతు కాకుత్స్థ త్వాం నిషాదాధిపో గు
హః।అసంశయం విజానీతే యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౩ ॥ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుమంత్రాద్భరతశ్శుభం । ఉవాచ
వచనం శీఘ్రం గుహః పశ్యతు మామితి॥ ౧౪॥ లబ్ధ్వాభ్యనుజ్ఞాం సంహృష్టో జ్ఞాతిభిః పరివారితః।ఆగమ్య భరతం ప్రహ్వో
గుహో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౫ ॥నిష్కుటశ్చైవ దేశోఽయం వంచితాశ్చాపి తే వయం।నివేదయామస్తే సర్వే స్వకే దాస
కులే వస ॥ ౧౬ ॥ అస్తి మూలం ఫలం చైవ నిషాదైస్సముపాహృతం। ఆర్ద్రం చ మాంసం శుష్కం చ వన్యం చోచ్చావచం

మహత్ ॥ ఆశంసే స్వాశితా సేనా వత్స్యతీమాం విభావరీం । అర్చితో వివిధైః కామైశ్శ్వస్ససైన్యో గమిష్యసి ॥ ౧౮॥
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతురశీతితమస్సర్గః.********************** ఏవముక్తస్తు భరతో నిషాదాధిప
తిం గుహం । ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞో వాక్యం హేత్వర్థసంహితం॥ ౧ ॥ ఊర్జితః ఖలు తే కామః కృతో మమ గురోస్స
ఖే । యో మే త్వమీదృశీం సేనామేకోభ్యర్చితుమిచ్ఛసి॥ ౨ ॥ ఇత్యుక్త్వా తు మహాతేజా గుహం వచనముత్తమం । అబ్ర
వీద్భరతశ్శ్రీమాన్నిషాదాధిపతిం పునః ॥౩॥ కతరేణ గమిష్యామి భరద్వాజాశ్రమం గుహ । గహనోయం భృశం దేశో గం
గానూపో దురత్యయః ॥ ౪ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః । అబ్రవీత్ప్రాఞ్జలిర్వాక్యం గుహో గహ
నగోచరః ॥ ౫ ॥ దాశాస్త్వానుగమిష్యంతి ధన్వినస్సుసమాహితాః । అహం త్వానుగమిష్యామి రాజపుత్ర మహాయశః॥
౬॥ కచ్చిన్న దుష్టో వ్రజసి రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । ఇయం తే మహతీ సేనా శంకాం జనయతీవ మే॥ ౭ ॥ తమేవమభిభా
షంతమాకాశ ఇవ నిర్మలః । భరతశ్శ్లక్ష్ణయా వాచా గుహం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ మా భూత్స కాలో యత్కష్టం న మాం
శంకితుమర్హసి । రాఘవస్స హి మే భ్రాతా జ్యేష్ఠః పితృసమో మతః ॥ తం నివర్తయితుం యామి కాకుత్స్థం వనవాసి
నం।బుద్ధిరన్యా న తే కార్యా గుహ సత్యం బ్రవీమి తే ॥ ౧౦ ॥ స తు సంహృష్టవదనశ్శ్రుత్వా భరతభాషితం । పునరేవాబ్రవీ
ద్వాక్యం భరతం ప్రతిహర్షితః ॥ ౧౧ ॥ ధన్యస్త్వం న త్వయా తుల్యం పశ్యామి జగతీతలే । అయత్నాదాగతం రాజ్యం య
స్త్వం త్యక్తుమిహేచ్ఛసి॥ ౧౨ ॥ శాశ్వతీ ఖలు తే కీర్తిర్లోకాననుచరిష్యతి । యస్త్వం కృచ్ఛ్రగతం రామం ప్రత్యాన
యితుమిచ్ఛసి ॥ ౧౩ ॥ ఏవం సంభాషమాణస్య గుహస్య భరతం తదా।బభౌ నష్టప్రభస్సూర్యో రజనీ చాభ్యవర్తత॥౧౪॥
సన్నివేశ్య స తాం సేనాం గుహేన పరితోషితః।శత్రుఘ్నేన సహ శ్రీమాన్ శయనం పునరాగమత్ ॥ ౧౫ ॥ రామచింతా
మయశ్శోకో భరతస్య మహాత్మనః।ఉపస్థితో హ్యనర్హస్య ధర్మప్రేక్షస్య తాదృశః॥ ౧౬ ॥ అంతర్దాహేన దహనస్సం
తాపయతి రాఘవం । వనదాహాభిసంతప్తం గూఢోగ్నిరివ పాదపం॥ ౧౭ ॥ ప్రస్రుతస్సర్వగాత్రేభ్యస్స్వేదం శోకాగ్ని
సంభవం । యథా సూర్యాంశుసంతప్తో హిమవాన్ ప్రస్రుతో హిమం॥ ౧౮ ॥ ధ్యాననిర్దరశైలేన వినిశ్శ్వసితధాతునా।
దైన్యపాదపసంఘేన శోకాయాసాధిశృంగిణా ॥ ప్రమోహానంతసత్త్వేన సంతాపౌషధివేణునా । ఆక్రాంతో దుఃఖశై
లేన మజ్జతా కైకయీసుతః॥ ౨౦ ॥ వినిశ్శ్వసన్వై భృశదుర్మనాస్తతః ప్రమూఢసంజ్ఞః పరమాపదం గతః । శమం న లేభే
హృదయజ్వరార్దితో నరర్షభో యూథగతో యథర్షభః ॥ ౨౧ ॥ గుహేన సార్ధం భరతస్సమాగతో మహానుభావ
స్సజనస్సమాహితః । సుదుర్మనాస్తం భరతం తదా పునర్గుహస్సమాశ్వాసయదగ్రజం ప్రతి॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమదయో
ధ్యాకాండే-పంచాశీతితమస్సర్గః. ****************** ఆచచక్షేథ సద్భావం లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । భ
రతాయాప్రమేయాయ గుహో గహనగోచరః॥ ౧ ॥ తం జాగ్రతం గుణైర్యుక్తం శరచాపాసిధారిణం। భ్రాతృగుప్త్య
ర్థమత్యంతమహం లక్ష్మణమబ్రువం ॥ ౨ ॥ ఇయం తాత సుఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా । ప్రత్యాశ్వసిహి శేష్వా
స్యాం సుఖం రాఘవనందన॥ ౩ ॥ ఉచితోయం జనస్సర్వో దుఃఖానాం త్వం సుఖోచితః । ధర్మాత్మంస్తస్య గుప్త్యర్థం
జాగరిష్యామహే వయం॥ ౪ ॥ నహి రామాత్ప్రియతరో మమాస్తి భువి కశ్చన । మోత్సుకోభూర్బ్రవీమ్యేతదప్యసత్యం
తవాగ్రతః॥ ౫ ॥ అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేస్మిన్సుమహద్యశః । ధర్మావాప్తిం చ విపులామర్థావాప్తిం చ కేవ
లాం॥ ౬ ॥ సోహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహ సీతయా।రక్షిష్యామి ధనుష్పాణిస్సర్వైస్స్వైర్జ్ఞాతిభిస్సహ॥ ౭॥
నహి మే విదితం కించిద్వనేస్మిన్ చరతస్సదా । చతురంగం హ్యపి బలం ప్రసహేమ వయం యుధి॥ ౮ ॥ ఏవమస్మాభిరుక్తేన ల
క్ష్మణేన మహాత్మనా।అనునీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా॥ ౯ ॥ కథం దాశరథౌ భూమౌ శయానే సహ సీతయా
శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధుం జీవితం వా సుఖాని వా॥ ౧౦ ॥ యో న దేవాసురైస్సర్వైశ్శక్యః ప్రసహితుం యుధి । తం పశ్య
గుహ సంవిష్టం తృణేషు సహ సీతయా ॥ ౧౧ ॥ మహతా తపసా లబ్ధో వివిధైశ్చ పరిశ్రమైః। ఏకో దశరథస్యైష పుత్రస్సదృశ
లక్షణః ॥ ౧౨ ॥ అస్మిన్ప్రవ్రజితే రాజా న చిరం వర్తయిష్యతి। విధవా మేదినీ నూనం క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ వినద్య
సుమహానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః। నిర్ఘోషోపరతం తాత మన్యే రాజనివేశనం॥ ౧౪ ॥ కౌసల్యా చైవ రాజా చ
తథైవ జననీ మమ।నాశంసే యది జీవేయుస్సర్వే తే రజనీమిమాం ॥౧౫ ॥ జీవేదపి చ మే మాతా శత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్షయా
దుఃఖితా యా తు కౌసల్యా వీరసూర్వినశిష్యతి ॥౧౬ ॥ అతిక్రాంతమతిక్రాంతమనవాప్య మనోరథం । రాజ్యే రామమని
క్షిప్య పితా మే వినశిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ సిద్ధార్థాః పితరం వృత్తం తస్మిన్కాలే హ్యుపస్థితే । ప్రేతకార్యేషు సర్వేషు సంస్కరి
ష్యంతి భూమిపం ॥ ౧౮ ॥ రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్తమహాపథాం । హర్మ్యప్రాసాదసంపన్నాం సర్వరత్నవి
భూషితాం ॥ గజాశ్వరథసంబాధాం తూర్యనాదవినాదితాం।సర్వకల్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాకులాం ॥ ఆ

రామోద్యానసంపూర్ణాం సమాజోత్సవశాలినీమ్। సుఖితా విచరిష్యంతి రాజధానీం పితుర్మమ ॥ ౨౧ ॥ అపి సత్యప్ర
తిజ్ఞేన సార్ధం కుశలినా వయమ్। నివృత్తే సమయే హ్యస్మిన్ సుఖితాః ప్రవిశేమహి ॥ ౨౨ ॥ పరిదేవయమానస్య తస్యైవం సు
మహాత్మనః। తిష్ఠతో రాజపుత్రస్య శర్వరీ సాత్యవర్తత ॥ ౨౩ ॥ ప్రభాతే విమలే సూర్యే కారయిత్వా జటా ఉభౌ। అస్మిన్
భాగీరథీతీరే సుఖం సంతారితౌ మయా ॥ ౨౪ ॥ జటాధరౌ తౌ ద్రుమచీరవాససౌ మహాబలౌ కుంజరయూథపోపమౌ। వరేషు చా
పాసిధరౌ పరంతపౌ వ్యవేక్షమాణౌ సహ సీతయా గతౌ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షడశీతితమస్సర్గః. *****
గుహస్య వచనం శ్రుత్వా భరతో భృశమప్రియమ్। ధ్యానం జగామ తత్రైవ యత్ర తచ్ఛ్రుతమప్రియమ్ ॥ ౧ ॥ సుకు
మారో మహాసత్త్వస్సింహస్కంధో మహాభుజః। పుండరీకవిశాలాక్షస్తరుణః ప్రియదర్శనః ॥ ౨ ॥ ప్రత్యాశ్వస్య ముహూ
ర్తం తు కాలం పరమదుర్మనాః। పపాత సహసా తోత్త్రైర్హృది విద్ధ ఇవ ద్విపః ॥ ౩ ॥ తదవస్థం తు భరతం శత్రుఘ్నోఽనంత
రస్థితః। పరిష్వజ్య రురోదోచ్చైర్విసంజ్ఞః శోకకర్శితః ॥ ౪ ॥ తతస్సర్వాస్సమాపేతుర్మాతరో భరతస్య తాః। ఉపవాసకృ
శా దీనా భర్తృవ్యసనకర్శితాః ॥ ౫ ॥ తాశ్చ తం పతితం భూమౌ రుదంత్యః పర్యవారయన్। కౌసల్యా త్వనుసృత్యైనం దుర్మ
నాః పరిషస్వజే ॥ ౬ ॥ వత్సలా స్వం యథా వత్సముపగూహ్య తపస్వినీ। పరిపప్రచ్ఛ భరతం రుదంతీ శోకలాలసా ॥ ౭ ॥ పుత్ర వ్యా
ధిర్న తే కచ్చిచ్ఛరీరం పరిబాధతే। అద్య రాజకులస్యాస్య త్వదధీనం హి జీవితమ్ ॥ త్వాం దృష్ట్వా పుత్ర జీవామి రామే సభ్రా
తృకే గతే। వృత్తే దశరథే రాజ్ఞి నాథ ఏకస్త్వమద్య నః ॥ ౯ ॥ కచ్చిన్న లక్ష్మణే పుత్ర శ్రుతం తే కించిదప్రియమ్। పుత్రే వా హ్యే
కపుత్రాయాస్సహభార్యే వనం గతే ॥ ౧౦ ॥ స ముహూర్తం సమాశ్వస్య రుదన్నేవ మహాయశాః। కౌసల్యాం పరిసాం
త్వ్యేదం గుహం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ భ్రాతా మే క్వావసద్రాత్రౌ క్వ సీతా క్వ చ లక్ష్మణః। అస్వపచ్ఛయనే కస్మిన్ కిం
భుక్త్వా గుహ శంస మే ॥ ౧౨ ॥ సోఽబ్రవీద్భరతం హృష్టో నిషాదాధిపతిర్గుహః। యద్విధం ప్రతిపేదే చ రామే ప్రియహితేఽతి
థౌ ॥ ౧౩ ॥ అన్నముచ్చావచం భక్ష్యాః ఫలాని వివిధాని చ। రామాయాభ్యవహారార్థం బహు చోపహృతం మయా ॥ ౧౪ ॥ తత్స
ర్వం ప్రత్యనుజ్ఞాసీద్రామస్సత్యపరాక్రమః। న తు తత్ప్రత్యగృహ్ణాత్ స క్షత్రధర్మమనుస్మరన్ ॥ ౧౫ ॥ న హ్యస్మాభిః ప్ర
తిగ్రాహ్యం సఖే దేయం తు సర్వదా। ఇతి తేన వయం రాజన్ననునీతా మహాత్మనా ॥ ౧౬ ॥ లక్ష్మణేన సమానీతం పీత్వా వారి
మహాయశాః। ఔపవాస్యం తదాకార్షీద్రాఘవస్సహ సీతయా ॥ ౧౭ ॥ తతస్తు జలశేషేణ లక్ష్మణోఽప్యకరోత్తదా। వా
గ్యతాస్తే త్రయస్సంధ్యాం సముపాసత సంహితాః ॥ ౧౮ ॥ సౌమిత్రిస్తు తతః పశ్చాదకరోత్స్వాస్తరం శుభమ్। స్వయమా
నీయ బర్హీంషి క్షిప్రం రాఘవకారణాత్ ॥ ౧౯ ॥ తస్మిన్ సమావిశద్రామస్స్వాస్తరే సహ సీతయా। ప్రక్షాళ్య చ తయోః
పాదావపచక్రామ లక్ష్మణః ॥ ౨౦ ॥ ఏతత్తదింగుదీమూలమిదమేవ చ తత్తృణమ్। యస్మిన్ రామశ్చ సీతా చ రాత్రిం తాం శ
యితావుభౌ ॥ ౨౧ ॥ నియమ్య పృష్ఠే తు తలాంగులిత్రవాన్ శరైస్సుపూర్ణావిషుధీ పరంతపః। మహద్ధనుస్సజ్యముపోహ్య ల
క్ష్మణో నిశామతిష్ఠత్ పరితోఽస్య కేవలమ్ ॥ ౨౨ ॥ తతస్త్వహం చోత్తమబాణచాపధృత్ స్థితోఽభవం తత్ర స యత్ర లక్ష్మణః।
అతంద్రిభిర్జ్ఞాతిభిరాత్తకార్ముకైర్మహేంద్రకల్పం పరిపాలయంస్తదా ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తాశీ
తితమస్సర్గః. ************************ తచ్ఛ్రుత్వా నిపుణం సర్వం భరతస్సహ మంత్రిభిః। ఇంగుదీమూల
మాగమ్య రామశయ్యామవేక్ష్య తామ్ ॥ ౧ ॥ అబ్రవీజ్జననీస్సర్వా ఇహ తేన మహాత్మనా। శర్వరీ శయితం భూమావిదమస్య విమ
ర్దితమ్ ॥ ౨ ॥ మహాభాగకులీనేన మహాభాగేన ధీమతా। జాతో దశరథేనోర్వ్యాం న రామస్స్వప్తుమర్హతి ॥ ౩ ॥ అజినోత్తర
సంస్తీర్ణే వరాస్తరణసంచయే। శయిత్వా పురుషవ్యాఘ్రః కథం శేతే మహీతలే ॥ ౪ ॥ ప్రాసాదాగ్రవిమానేషు వలభీ
షు చ సర్వదా। హైమరాజతభౌమేషు వరాస్తరణశాలిషు ॥ పుష్పసంచయచిత్రేషు చందనాగరుగంధిషు। పాండురాభ్ర
ప్రకాశేషు శుకసంఘరుతేషు చ ॥ ప్రాసాదవరవర్యేషు శీతవత్సు సుగంధిషు। ఉషిత్వా మేరుకల్పేషు కృతకాంచనభిత్తి
షు ॥ గీతవాదిత్రనిర్ఘోషైర్వరాభరణనిస్స్వనైః। మృదంగవరశబ్దైశ్చ సతతం ప్రతిబోధితః ॥ వందిభిర్వందితః కాలే బ
హుభిస్సూతమాగధైః। గాథాభిరనురూపాభిః స్తుతిభిశ్చ పరంతపః ॥ ౯ ॥ అశ్రద్ధేయమిదం లోకే న సత్యం ప్రతిభాతి మా। ము
హ్యతే ఖలు మే భావస్స్వప్నోఽయమితి మే మతిః ॥ ౧౦ ॥ న నూనం దైవతం కించిత్ కాలేన బలవత్తరమ్। యత్ర దాశరథీ రామో
భూమావేవ శయీత సః ॥ ౧౧ ॥ విదేహరాజస్య సుతా సీతా చ ప్రియదర్శనా। దయితా శయితా భూమౌ స్నుషా దశరథస్య
చ ॥ ౧౨ ॥ ఇయం శయ్యా మమ భ్రాతురిదం హి పరివర్తితమ్। స్థండిలే కఠినే సర్వం గాత్రైర్విమృదితం తృణమ్ ॥ ౧౩ ॥ మన్యే
సాభరణా సుప్తా సీతాస్మిన్ శయనోత్తమే। తత్ర తత్ర హి దృశ్యంతే సక్తాః కనకబిందవః ॥ ౧౪ ॥ ఉత్తరీయమిహాసక్తం సువ్య
క్తం సీతయా తదా। తథా హ్యేతే ప్రకాశంతే సక్తాః కౌశేయతంతవః ॥ ౧౫ ॥ మన్యే భర్తుస్సుఖా శయ్యా యేన బాలా తప
స్వినీ। సుకుమారీ సతీ దుఃఖం న విజానాతి మైథిలీ ॥ ౧౬ ॥ హా హంతాస్మి నృశంసోఽహం యత్సభార్యః కృతే మమ। ఈదృశీం రాఘ

వక్ష్యత్యమధిశేతేహ్యనాథవత్ ॥ ౧౭ ॥ సార్వభౌమకులేజాతస్సర్వలోకస్యసంమతః । సర్వలోకప్రియస్త్యక్త్వారా
జ్యంసుఖమనుత్తమం ॥ కథమిందీవరశ్యామోరక్తాక్షఃప్రియదర్శనః । సుఖభాగీనదుఃఖార్హఃశయితోభువిరాఘవః ॥
౧౯ ॥ ధన్యఃఖలుమహాభాగోలక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । భ్రాతరంవిషమేకాలేయోరామమనువర్తతే ॥ ౨౦ ॥ సిద్ధార్థాఖలువై
దేహీపతింయానుగతావనం । వయంసంశయితాస్సర్వేహీనాస్తేనమహాత్మనా ॥ ౨౧ ॥ అకర్ణధారాపృథివీనౌరివప్రతిభా
తిమా । గతేదశరథేస్వర్గంరామేచారణ్యమాశ్రితే ॥ ౨౨ ॥ నచప్రార్థయతేకశ్చిన్మనసాపివసుంధరామ్ । వనేపివసత
స్తస్యబాహువీర్యాభిరక్షితాం ॥ ౨౩ ॥ శూన్యసంవరణారక్షామయంత్రితహయద్విపాం । అపావృతపురద్వారాంరాజ
ధానీమరక్షితాం ॥ అప్రహృష్టబలాంన్యూనాంవిషమస్థామనావృతాం । శత్రవోనాభిమన్యంతేభక్ష్యాన్విషకృతానివ ॥
౨౫ ॥ అద్యప్రభృతిభూమౌతుశయిష్యేహంతృణేషువా । ఫలమూలాశనోనిత్యంజటాచీరాణిధారయన్ ॥ తస్యార్థము
త్తరంకాలంనివత్స్యామిసుఖంవనే । తంప్రతిశ్రవమాముచ్యనాస్యమిథ్యాభవిష్యతి ॥ ౨౭ ॥ వసంతంభ్రాతురర్థాయశత్రు
ఘ్నోమానువత్స్యతి । లక్ష్మణేనసహత్వార్యోహ్యయోధ్యాంపాలయిష్యతి ॥ ౨౮ ॥ అభిషేక్ష్యంతికాకుత్స్థమయోధ్యా
యాంద్విజాతయః । అపిమేదేవతాఃకుర్యురిమంసత్యంమనోరథం ॥ ౨౯ ॥ ప్రసాద్యమానశ్శిరసామయాస్వయంబహుప్ర
కారంయదినాభిపత్స్యతే । తతోనువత్స్యామిచిరాయరాఘవంవనేవసన్నార్హతిమాముపేక్షితుం ॥ ౩౦ ॥ ఇతిశ్రీమద
యోధ్యాకాండే-అష్టాశీతితమస్సర్గః. ****************************** వ్యుష్యరాత్రింతుతత్రైవగంగాకూ
లేసరాఘవః । భరతఃకాల్యముత్థాయశత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ శత్రుఘ్నోత్తిష్ఠకింశేషేనిషాదాధిపతింగుహం ॥ శీ
ఘ్రమానయభద్రంతేతారయిష్యతివాహినీం ॥ ౨ ॥ జాగర్మినాహంస్వపిమితమేవార్యంవిచింతయన్ । ఇత్యేవమబ్రవీ
ద్భ్రాతాశత్రుఘ్నోపిప్రచోదితః ॥ ౩ ॥ ఇతిసంవదతోరేవమన్యోన్యంనరసింహయోః । ఆగమ్యప్రాంజలిఃకాలేగు
హోభరతమబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ కచ్చిత్ సుఖంనదీతీరేవాత్సీఃకాకుత్స్థశర్వరీం । కచ్చిత్తేసహసైన్యస్యతావత్ సర్వమనామ
యం ॥ ౫ ॥ గుహస్యవచనంశ్రుత్వాతత్తుస్నేహాదుదీరితం । రామస్యానువశోవాక్యంభరతోపీదమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ సుఖానశ్శ
ర్వరీరాజన్పూజితాశ్చాపితేవయం । గంగాంతునౌభిర్బహ్వీభిర్దాశాస్సంతారయంతునః ॥ ౭ ॥ తతోగుహస్సంత్వరితం
శ్రుత్వాభరతశాసనం । ప్రతిప్రవిశ్యనగరంతంజ్ఞాతిజనమబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ ఉత్తిష్ఠతప్రబుధ్యధ్వంభద్రమస్తుచవస్సదా । నా
వస్సమనుకర్షధ్వంతారయిష్యామవాహినీం ॥ ౯ ॥ తేతథోక్తాస్సముత్థాయత్వరితారాజశాసనాత్ । పంచనావాంశతా
న్యాశుసమానిన్యుస్సమంతతః ॥ ౧౦ ॥ అన్యాస్స్వస్తికవిజ్ఞేయామహాఘంటాధరావరాః । శోభమానాఃపతాకాభిర్యుక్త
వాహాస్సుసంహతాః ॥ ౧౧ ॥ తతస్స్వస్తికవిజ్ఞేయాంపాండుకంబళసంవృతామ్ । సనందిఘోషాంకల్యాణీంగుహోనా
వముపాహరత్ ॥ తామారురోహభరతశ్శత్రుఘ్నశ్చమహాబలః ॥ ౧౩ ॥ కౌసల్యాచసుమిత్రాచయాశ్చాన్యారాజ
యోషితః ॥ పురోహితశ్చతత్పూర్వంగురవోబ్రాహ్మణాశ్చయే । అనంతరంరాజదారాస్తథైవశకటాపణాః ॥ ౧౪ ॥ ఆవా
సమాదీపయతాంతీర్థంచాప్యవగాహతాం । భాండానిచాదదానానాంఘోషస్త్రిదివమస్పృశత్ ॥ ౧౫ ॥ పతాకిన్యస్తు
తానావస్స్వయందాశైరధిష్ఠితాః । వహంత్యోజనమారూఢంతదాసంపేతురాశుగాః ॥ ౧౬ ॥ నారీణామభిపూర్ణాస్తు
కాశ్చిత్కాశ్చిచ్చవాజినాం । కాశ్చిదత్రవహంతిస్మయానయుగ్యంమహాధనం ॥ ౧౭ ॥ తాస్తుగత్వాపరంతీరమవరోప్యచ
తంజనం । నివృత్తాఃకాండచిత్రాణిక్రియంతేదాశబంధుభిః ॥ ౧౮ ॥ సవైజయంతాస్తుగజాగజారోహప్రచోదితాః । తరం
తస్స్మప్రకాశంతేసధ్వజాఇవపర్వతాః ॥ ౧౯ ॥ నావశ్చారురుహుస్త్వన్యేప్లవైస్తేరుస్తథాపరే । అన్యేకుంభఘటైస్తేరు
రన్యేతేరుశ్చబాహుభిః ॥ ౨౦ ॥ సాపుణ్యాధ్వజినీగంగాందాశైస్సంతారితాస్వయం । మైత్రేముహూర్తేప్రయయా
ప్రయాగవనముత్తమం ॥ ౨౧ ॥ ఆశ్వాసయిత్వాచచమూంమహాత్మానివేశయిత్వాచయథోపజోషం । ద్రష్టుంభరద్వా
జమృషిప్రవర్యమృత్విగ్వృతస్సన్భరతఃప్రతస్థే ॥ ౨౨ ॥ సబ్రాహ్మణస్యాశ్రమమభ్యుపేత్యమహాత్మనోదేవపురోహి
తస్య । దదర్శరమ్యోటజవృక్షషండంమహద్వనంవిప్రవరస్యరమ్యం ॥ ౨౩ ॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోననవతితమ
స్సర్గః. ****************************** భరద్వాజాశ్రమందృష్ట్వాక్రోశాదేవనరర్షభః । బలంసర్వమవ
స్థాప్యజగామసహమంత్రిభిః ॥ పద్భ్యామేవహిధర్మజ్ఞోన్యస్తశస్త్రపరిచ్ఛదః । వసానోవాససీక్షౌమేపురోధాయపురో
ధసం ॥ ౨ ॥ తతస్సందర్శనేతస్యభరద్వాజస్యరాఘవః । మంత్రిణస్తానవస్థాప్యజగామానుపురోహితం ॥ ౩ ॥ వసిష్ఠమథదృ
ష్ట్వైవభరద్వాజోమహాతపాః । సంచచాలాసనాత్తూర్ణంశిష్యానర్ఘ్యమితిబ్రువన్ ॥ ౪ ॥ సమాగమ్యవసిష్ఠేనభరతే
నాభివాదితః । అబుధ్యతమహాతేజాస్సుతందశరథస్యతం ॥ ౫ ॥ తాభ్యామర్ఘ్యంచపాద్యంచదత్త్వాపశ్చాత్ ఫలానిచ । ఆ
నుపూర్వ్యాచ్చధర్మజ్ఞఃపప్రచ్ఛకుశలంకులే ॥ ౬ ॥ అయోధ్యాయాంబలేకోశేమిత్రేష్వపిచమంత్రిషు । జానన్దశర

థం వృత్తం నరరాజానముదాహరత్ ॥ ౭ ॥ వసిష్ఠో భరతశ్చైనం పప్రచ్ఛతురనామయం । శరీరేఽగ్నిషు వృక్షేషు శిష్యేషు మృ
గపక్షిషు ॥ ౮ ॥ తథేతి తత్ ప్రతిజ్ఞాయ భరద్వాజో మహాతపాః । భరతం ప్రత్యువాచేదం రాఘవస్నేహబంధనాత్ ॥ ౯ ॥ కిమి
హాగమనే కార్యం తవ రాజ్యం ప్రశాసతః । ఏతదాచక్ష్వ మే సర్వం నహి మే శుధ్యతే మనః ॥ ౧౦ ॥ సుషువే యమమిత్రఘ్నం
కౌసల్యానందవర్ధనం । భ్రాత్రా సహ సభార్యో యశ్చిరం ప్రవ్రాజితో వనం ॥ నియుక్తః స్త్రీనియుక్తేన పిత్రా యోఽసౌ
మహాయశాః । వనవాసీ భవేతీహ సమాః కిల చతుర్దశ ॥ కచ్చిన్న తస్యాపాపస్య పాపం కర్తుమిహేచ్ఛసి । అకంటకం భోక్తుమ
నా రాజ్యం తస్యానుజస్య చ ॥ ౧౩ ॥ ఏవముక్తో భరద్వాజం భరతః ప్రత్యువాచ హ । పర్యశ్రునయనో దుఃఖాద్వాచా సంసజ్జ
మానయా ॥ ౧౪ ॥ హతోఽస్మి యది మామేవం భగవానపి మన్యతే । మత్తో న దోషమాశంకేర్నైవం మామనుశాస్తు హి ॥ ౧౫ ॥
న చైతదిష్టం మాతా మే యదవోచన్మదంతరే । నాహమేతేన తుష్టశ్చ న తద్వచనమాదదే ॥ ౧౬ ॥ అహం తు తం నరవ్యాఘ్ర
ముపయాతః ప్రసాదకః । ప్రతినేతుమయోధ్యాం చ పాదౌ తస్యాభివందితుం ॥ ౧౭ ॥ త్వం మామేవంగతం మత్వా ప్రసా
దం కర్తుమర్హసి । శంస మే భగవన్ రామః క్వ సంప్రతి మహీపతిః ॥ ౧౮ ॥ వసిష్ఠాదిభిరృత్విగ్భిర్యాచితో భగవాంస్త
తః । ఉవాచ తం భరద్వాజః ప్రసాదాద్భరతం వచః ॥ ౧౯ ॥ త్వయ్యేతత్పురుషవ్యాఘ్ర యుక్తం రాఘవవంశజే । గురువృత్తి
ర్దమశ్చైవ సాధూనామనుయాయితా ॥ ౨౦ ॥ జానే చైతన్మనఃస్థం తే దృఢీకరణమస్త్వితి । అపృచ్ఛం త్వాం తథాత్య
ర్థం కీర్తిం సమభివర్ధయన్ ॥ ౨౧ ॥ జానే చ రామం ధర్మజ్ఞం ససీతం సహలక్ష్మణం । అసౌ వసతి తే భ్రాతా చిత్రకూటే
మహాగిరౌ ॥ ౨౨ ॥ శ్వస్తు గంతాసి తం దేశం వసాద్య సహ మంత్రిభిః । ఏతం మే కురు సుప్రాజ్ఞ కామం కామార్థకోవిద ॥
౨౩ ॥ తతస్తథేత్యేవముదారదర్శనః ప్రతీతరూపో భరతోఽబ్రవీద్వచః । చకార బుద్ధిం చ తదా తదాశ్రమే నిశానివాసాయ
నరాధిపాత్మజః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-నవతితమస్సర్గః. ****************************

కృతబుద్ధిం నివాసాయ తత్రైవ స మునిస్తదా । భరతం కైకయీపుత్రమాతిథ్యేన న్యమంత్రయత్ ॥ ౧ ॥ అబ్రవీ
ద్భరతస్త్వేనం నన్విదం భవతా కృతం । పాద్యమర్ఘ్యం తథాతిథ్యం వనే యదుపపద్యతే ॥ ౨ ॥ అథోవాచ భరద్వాజో భ
రతం ప్రహసన్నివ । జానే త్వాం ప్రీతిసంయుక్తం తుష్యేస్త్వం యేన కేనచిత్ ॥ ౩ ॥ సేనాయాస్తు తవైతస్యాః కర్తు
మిచ్ఛామి భోజనం । మమ ప్రీతిర్యథారూపా త్వమర్హో మనుజర్షభ ॥ ౪ ॥ కిమర్థం చాపి నిక్షిప్య దూరే బలమిహాగతః
కస్మాన్నేహోపయాతోఽసి సబలః పురుషర్షభ ॥ ౫ ॥ భరతః ప్రత్యువాచేదం ప్రాంజలిస్తం తపోధనం । ససైన్యో నోప
యాతోఽస్మి భగవన్ భగవద్భయాత్ ॥ ౬ ॥ రాజ్ఞా చ భగవన్నిత్యం రాజపుత్రేణ వా సదా । యత్నతః పరిహర్తవ్యా విష
యేషు తపస్వినః ॥ ౭ ॥ వాజిముఖ్యా మనుష్యాశ్చ మత్తాశ్చ వరవారణాః । ప్రచ్ఛాద్య భగవన్ భూమిం మహతీమనుయాం
తి మాం ॥ ౮ ॥ తే వృక్షానుదకం భూమిమాశ్రమేషూటజాంస్తథా । నహింస్యురితి తేనాహమేక ఏవ సమాగతః ॥ ౯ ॥ ఆనీ
యతామితస్సేనేత్యాజ్ఞప్తః పరమర్షిణా । తతస్తు చక్రే భరతస్సేనాయాస్సముపాగమం ॥ ౧౦ ॥ అగ్నిశాలాం ప్రవిశ్యా
థ పీత్వాపః పరిమృజ్య చ । ఆతిథ్యస్య క్రియాహేతోర్విశ్వకర్మాణమాహ్వయత్ ॥ ౧౧ ॥ ఆహ్వయే విశ్వకర్మాణమహం
త్వష్టారమేవ చ । ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతాం ॥ ౧౨ ॥ ఆహ్వయే లోకపాలాంస్త్రీన్ దేవాన్ శక్ర
ముఖాంస్తథా । ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతాం ॥ ౧౩ ॥ ప్రాక్స్రోతసశ్చ యా నద్యః ప్రత్యక్స్రోత
స ఏవ చ । పృథివ్యామంతరిక్షే చ సమాయాంత్వద్య సర్వశః ॥ ౧౪ ॥ అన్యాస్స్రవంతు మైరేయం సురామన్యాస్సునిష్ఠి
తాం । అపరాశ్చోదకం శీతమిక్షుకాండరసోపమం ॥ ౧౫ ॥ ఆహ్వయే దేవగంధర్వాన్ విశ్వావసుహహాహుహూన్ । త
థైవాప్సరసో దేవీర్గంధర్వీశ్చాపి సర్వశః ॥ ౧౬ ॥ ఘృతాచీమథ విశ్వాచీం మిశ్రకేశీమలంబుసాం । నాగదంతాం చ హే
మాం చ హిమామద్రికృతస్థలాం ॥ ౧౭ ॥ శక్రం యాశ్చోపతిష్ఠంతి బ్రహ్మాణం యాశ్చ యోషితః । సర్వాస్తుంబురుణా
సార్ధమాహ్వయే సపరిచ్ఛదాః ॥ ౧౮ ॥ వనం కురుషు యద్దివ్యం వాసోభూషణపత్రవత్ । దివ్యనారీఫలం శశ్వత్తత్కౌబేర
మిహైతు చ ॥ ౧౯ ॥ ఇహ మే భగవాన్ సోమో విధత్తామన్నముత్తమం । భక్ష్యం భోజ్యం చ చోష్యం చ లేహ్యం చ వివిధం బ
హు ॥ ౨౦ ॥ విచిత్రాణి చ మాల్యాని పాదపప్రచ్యుతాని చ । సురాదీని చ పేయాని మాంసాని వివిధాని చ ॥ ౨౧ ॥ ఏవం సమా
ధినా యుక్తస్తేజసాప్రతిమేన చ । శీక్షాస్వరసమాయుక్తం తపసా చాబ్రవీన్మునిః ॥ ౨౨ ॥ మనసా ధ్యాయతస్తస్య ప్రా
ఙ్ముఖస్య కృతాంజలేః । ఆజగ్ముస్తాని సర్వాణి దైవతాని పృథక్పృథక్ ॥ ౨౩ ॥ మలయం దర్దురం చైవ తతస్స్వేదనుదోఽని
లః । ఉపస్పృశ్య వవౌ యుక్త్యా సుప్రియాత్మా సుఖశ్శివః ॥ ౨౪ ॥ తతోఽభ్యవర్తంత ఘనా దివ్యాః కుసుమవృష్టయః । దివ్య
దుందుభిఘోషశ్చ దిక్షు సర్వాసు శుశ్రువే ॥ ౨౫ ॥ ప్రవవుశ్చోత్తమా వాతా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః । జగుశ్చ దేవగంధ
ర్వా వీణాః ప్రముముచుస్స్వరాన్ ॥ ౨౬ ॥ స శబ్దో ద్యాం చ భూమిం చ ప్రాణినాం శ్రవణాని చ । వివేశోచ్చారితశ్శ్లక్ష్ణస్స

మోలయగుణాన్వితః॥౨౭॥తస్మిన్నుపరతేశబ్దేదివ్యేశ్రోత్రసుఖేనృణాం । దదర్శభారతంసైన్యంవిధానంవిశ్వకర్మణః ॥
౨౮॥ బభూవహిసమాభూమిస్సమంతాత్పంచయోజనా। శాద్వలైర్బహుభిశ్ఛన్నానీలవైడూర్యసన్నిభైః ॥ ౨౯॥ త
స్మిన్బిల్వాఃకపిత్థాశ్చపనసాబీజపూరకాః।ఆమలక్యోబభూవుశ్చచూతాశ్చఫలభూషణాః॥౩౦॥ఉత్తరేభ్యఃకురుభ్యశ్చ
వనందివ్యోపభోగవత్ । ఆజగామనదీదివ్యాతీరజైర్బహుభిర్వృతాం॥ ౩౧॥ చతుశ్శాలానిశుభ్రాణిశాలాశ్చగజవాజి
నాం।హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాస్తోరణానిశుభానిచ॥ ౩౨॥సితమేఘనిభంచాపిరాజవేశ్మసుతోరణం । శుక్లమాల్యకృ
తాకారందివ్యగంధసముత్క్షితం ॥ చతురశ్రమసంబాధంశయనాసనయానవత్ । దివ్యైస్సర్వరసైర్యుక్తందివ్యభోజ
నవస్త్రవత్ ॥ ఉపకల్పితసర్వాన్నంధౌతనిర్మలభాజనం॥ ౩౪॥ క్లృప్తసర్వాసనంశ్రీమత్స్వాస్తీర్ణశయనోత్తమం ॥
ప్రవివేశమహాబాహురనుజ్ఞాతోమహర్షిణా। వేశ్మతద్రత్నసంపూర్ణంభరతఃకైకయీసుతః॥ ౩౬॥ అనుజగ్ముశ్చతంస
ర్వేమంత్రిణస్సపురోహితాః। బభూవుశ్చముదాయుక్తాదృష్ట్వాతంవేశ్మసంవిధిం ॥ ౩౭ ॥ తత్రరాజాసనందివ్యంవ్యజ
నంఛత్రమేవచ। భరతోమంత్రిభిస్సార్ధమభ్యవర్తతరాజవత్ ॥౩౮॥ ఆసనంపూజయామాసరామాయాభిప్రణమ్యచ।
వాలవ్యజనమాదాయన్యషీదత్సచివాసనే ॥ ౩౯ ॥ ఆనుపూర్వ్యాన్నిషేదుశ్చసర్వేమంత్రిపురోహితాః । తతస్సే
నాపతిఃపశ్చాత్ప్రశాస్తాచనిషేదతుః॥౪౦॥ తతస్తత్రముహూర్తేననద్యఃపాయసకర్దమాః। ఉపాతిష్ఠంతభరతంభర
ద్వాజస్యశాసనాత్ ॥ ౪౧॥ తాసాముభయతఃకూలంపాండుమృత్తికలేపనాః । రమ్యాశ్చావసథాదివ్యాబ్రహ్మణస్తు
ప్రసాదజాః ॥ ౪౨ ॥ తేనైవచముహూర్తేనదివ్యాభరణభూషితాః । ఆగుర్వింశతిసాహస్రాబ్రహ్మణాప్రహితాః
స్త్రియః॥౪౩॥సువర్ణమణిముక్తేనప్రవాళేనచశోభితాః। ఆగుర్వింశతిసాహస్రాఃకుబేరప్రహితాస్త్రియః ॥ ౪౪॥
యాభిర్గృహీతపురుషస్సోన్మాదఇవలక్ష్యతే। ఆగుర్వింశతిసాహస్రానందనాదప్సరోగణాః॥ ౪౫॥ నారదస్తుంబురు
ర్గోపఃప్రవరాస్సూర్యవర్చసః। ఏతేగంధర్వరాజానోభరతస్యాగ్రతోజగుః॥ ౪౬ ॥ అలంబుసామిశ్రకేశీపుండరీకాథ
వామనా। ఉపానృత్యంస్తుభరతంభరద్వాజస్యశాసనాత్ ॥ ౪౭॥ యానిమాల్యానిదేవేషుయానిచైత్రరథేవనే ॥ ప్ర
యాగేతాన్యదృశ్యంతభరద్వాజస్యతేజసా ॥౪౮ ॥ బిల్వామార్దంగికాఆసన్శమ్యాగ్రాహావిభీతకాః। అశ్వత్థాన
ర్తకాశ్చాసన్భరద్వాజస్యశాసనాత్ ॥౪౯॥తతస్సరళతాలాశ్చతిలకానర్తమాలకాః । ప్రహృష్టాస్తత్రసంపేతుఃకు
బ్జాభూత్వాథవామనాః॥ ౫౦॥ శింశుపామలకీజంబ్వోయాశ్చాన్యాఃకాననేషుతాః । మాలతీమల్లికాజాతిర్యాశ్చా
న్యాఃకాననేలతాః ॥ ప్రమదావిగ్రహంకృత్వాభరద్వాజాశ్రమేవదన్ । సురాస్సురాపాఃపిబతపాయసంచబుభుక్షి
తాః॥మాంసానిచసుమేధ్యానిభక్ష్యంతాంయావదిచ్ఛథ॥౫౨॥ఉచ్ఛాద్యస్నాపయంతిస్మనదీతీరేషువల్గుషు॥ అప్యేక
మేకంపురుషంప్రమదాస్సప్తచాష్టచ। సంవాహంత్యస్సమాపేతుర్నార్యోరుచిరలోచనాః ॥ పరిమృజ్యతథాన్యోన్యం
పాయయంతివరాంగనాః॥౫౪॥ హయాన్గజాన్ఖరానుష్ట్రాంస్తథైవసురభేస్సుతాన్ ॥ అభోజయన్వాహనపా
స్తేషాంభోజ్యంయథావిధి॥౫౫॥ఇక్షూంశ్చమధులాజాంశ్చభోజయంతిస్మవాహనాన్ ॥ ఇక్ష్వాకువరయోధానాం
చోదయంతోమహాబలాః॥ ౫౬॥ నాశ్వబంధోశ్వమాజానాన్నగజంకుంజరగ్రహః ॥ మత్తప్రమత్తముదితాచమూ
స్సాతత్రసంబభౌ ॥ ౫౭॥ తర్పితాస్సర్వకామైస్తైరక్తచందనరూషితాః ॥ అప్సరోగణసంయుక్తాస్సైన్యావాచము
దైరయన్॥౫౮॥ నైవాయోధ్యాంగమిష్యామోనగమిష్యామదండకాన్ ॥ కుశలంభరతస్యాస్తురామస్యాస్తుతథాసు
ఖం।ఇతిపాదాతయోధాశ్చహస్త్యశ్వారోహబంధకాః॥అనాథాస్తంవిధింలబ్ధ్వావాచమేతాముదైరయన్॥ ౬౦ ॥
సంప్రహృష్టావినేదుస్తేనరాస్తత్రసహస్రశః॥ భరతస్యానుయాతారస్స్వర్గోయమితిచాబ్రువన్ ॥ ౬౧॥ నృత్యం
తిస్మహసంతిస్మగాయంతిస్మచసైనికాః॥ సమంతాత్పరిధావంతిమాల్యోపేతాస్సహస్రశః॥ ౬౨॥తతోభుక్తవతాం
తేషాంతదన్నమమృతోపమం ॥ దివ్యానుద్వీక్ష్యభక్ష్యాంస్తానభవద్భక్షణేమతిః ॥ ౬౩ ॥ ప్రేష్యాశ్చేట్యశ్చవ
ధ్వశ్చబలస్థాశ్చసహస్రశః॥బభూవుస్తేభృశందృప్తాస్సర్వేచాహతవాససః ॥ ౬౪ ॥కుంజరాశ్చఖరోష్ట్రాశ్చగో
శ్వాశ్వమృగపక్షిణః ॥ బభూవుస్సుభృతాస్తత్రనాన్యోహ్యన్యమకల్పయత్ ॥ ౬౫ ॥ నాశుక్లవాసాస్తత్రాసీత్
క్షుధితోమలినోపివా॥రజసాధ్వస్తకేశోవానరఃకశ్చిదదృశ్యత॥౬౬॥ ఆజైశ్చాపిచవారాహైర్నిష్ఠానవరసంచయైః॥
ఫలనిర్యూహసంసిద్ధైస్సూపైర్గంధరసాన్వితైః । పుష్పధ్వజవతీఃపూర్ణాశ్శుక్లస్యాన్నస్యచాభితః ॥ దదృశుర్వి
స్మితాస్తత్రనరాలోహీస్సహస్రశః ॥ ౬౭ ॥ బభూవుర్వనపార్శ్వేషుకూపాఃపాయసకర్దమాః ॥ తాశ్చకామదు
ఘాగావోద్రుమాశ్చాసన్మధుస్రుతః॥౬౯॥ వాప్యోమైరేయపూర్ణాశ్చమృష్టమాంసచయైర్వృతాః ॥ ప్రతప్తపిఠరై
శ్చాపిమార్గమాయూరకౌక్కుటైః॥౭౦॥ పాత్రీణాంచసహస్రాణిస్థాలీనాంనియుతానిచ॥ న్యర్బుదానిచపాత్రా

రుణైర్మధూకైస్తిలకైస్తథా। బదర్యామలకైర్నీపైర్వేత్రధన్వనబీజకైః ॥ పుష్పవద్భిః ఫలోపేతైశ్ఛాయావద్భిర్మ
నోరమైః। ఏవమాదిభిరాకీర్ణశ్శ్రియం పుష్యత్యయం గిరిః॥౧౦॥ శైలప్రస్థేషు రమ్యేషు పశ్యేమాన్ రోమహర్షణాన్। కి
న్నరాన్ ద్వంద్వశో భద్రే రమమాణాన్ మనస్వినః॥౧౧॥ శాఖావసక్తాన్ ఖడ్గాంశ్చ ప్రవరాణ్యంబరాణి చ । పశ్య విద్యా
ధరస్త్రీణాం క్రీడోద్దేశాన్ మనోరమాన్ ॥ ౧౨ ॥ జలప్రపాతైరుద్భేదైర్నిష్యందైశ్చ క్వచిత్ క్వచిత్ । స్రవద్భిర్భా
త్యయం శైలస్స్రవన్మద ఇవ ద్విపః॥ ౧౩ ॥ గుహాసమీరణో గంధాన్నానాపుష్పభవాన్ వహన్ । ఘ్రాణతర్పణమభ్యే
త్య కం నరం న ప్రహర్షయేత్ ॥౧౪॥ యదీహ శరదోఽనేకాస్త్వయా సార్ధమనిందితే । లక్ష్మణేన చ వత్స్యామి న మాం శో
కః ప్రధక్ష్యతి॥౧౫॥ బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాద్విజగణాయుతే। విచిత్రశిఖరే హ్యస్మిన్ రతవానస్మి భామిని ॥ ౧౬ ॥ అ
నేన వనవాసేన మయా ప్రాప్తం ఫలద్వయం । పితుశ్చానృణతా ధర్మే భరతస్య ప్రియం తథా ॥ ౧౭ ॥ వైదేహి రమసే క
చ్చిచ్చిత్రకూటే మయా సహ। పశ్యంతీ వివిధాన్ భావాన్ మనోవాక్కాయసంయతాన్॥ ౧౮ ॥ ఇదమేవామృతం ప్రా
హూ రాజ్ఞాం రాజర్షయః పరే। వనవాసం భవార్థాయ ప్రేత్య మే ప్రపితామహాః॥ ౧౯॥ శిలాశ్శైలస్య శోభంతే విశా
లాశ్శతశోఽభితః। బహులా బహులైర్వర్ణైర్నీలపీతసితారుణైః॥౨౦॥ నిశి భాంత్యచలేంద్రస్య హుతాశనశిఖా ఇవ । ఓ
షధ్యస్స్వప్రభాలక్ష్మ్యా భ్రాజమానాస్సహస్రశః॥౨౧ ॥ కేచిత్ క్షయనిభా దేశాః కేచిదుద్యానసన్నిభాః। కేచిదేకశిలా
భాంతి పర్వతస్యాస్య భామిని ॥ ౨౨ ॥ భిత్త్వేవ వసుధాం భాతి చిత్రకూటస్సముత్థితః । చిత్రకూటస్య కూటోఽసౌ దృశ్యతే స
ర్వతశ్శుభః ॥ ౨౩॥ కుష్ఠపున్నాగస్థగరభూర్జపత్రోత్తరచ్ఛదాన్ । కామినాం స్వాస్తరాన్ పశ్య కుశేశయదలాయు
తాన్॥౨౪॥ మృదితాశ్చాపవిద్ధాశ్చ దృశ్యంతే కమలస్రజః। కామిభిర్వనితే పశ్య ఫలాని వివిధాని చ ॥ ౨౫ ॥ వస్వౌకసా
రాం నళినీమత్యేతీవోత్తరాన్ కురూన్ । పర్వతశ్చిత్రకూటోఽసౌ బహుమూలఫలోదకః ॥ ౨౬॥ ఇమం తు కాలం వనితే విజ
హ్రివాన్ త్వయా చ సీతే సహ లక్ష్మణేన చ । రతిం ప్రపత్స్యే కులధర్మవర్ధనీం సతాం పథి స్వైర్నియమైః పరైః స్థితః ॥
౨౭॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్నవతితమస్సర్గః.*********************అథ శైలాద్వినిష్క్రమ్య
మైథిలీం కోసలేశ్వరః। అదర్శయచ్ఛుభజలాం రమ్యాం మందాకినీం నదీం ॥ ౧ ॥ అబ్రవీచ్చ వరారోహాం చారుచంద్ర
నిభాననాం । విదేహరాజస్య సుతాం రామో రాజీవలోచనః॥ ౨॥ విచిత్రపుళినాం రమ్యాం హంససారససేవితాం । క
మలైరుపసంపన్నాం పశ్య మందాకినీం నదీం ॥ ౩ ॥ నానావిధైస్తీరరుహైర్వృతాం పుష్పఫలద్రుమైః। రాజంతీం రాజ
రాజస్య నళినీమివ సర్వతః ॥ ౪ ॥ మృగయూథనిపీతాని కలుషాంభాంసి సాంప్రతం । తీర్థాని రమణీయాని రతిం సంజన
యంతి మే॥౫॥ జటాజినధరాః కాలే వల్కలోత్తరవాససః। ఋషయస్త్వవగాహంతే నదీం మందాకినీం ప్రియే ॥ ౬॥ ఆ
దిత్యముపతిష్ఠంతే నియమాదూర్ధ్వబాహవః। ఏతే పరే విశాలాక్షి మునయస్సంశితవ్రతాః ॥ ౭॥ మారుతోద్ధూతశిఖరైః
ప్రనృత్త ఇవ పర్వతః। పాదపైః పత్రపుష్పాణి సృజద్భిరభితో నదీం॥ ౮॥ క్వచిన్మణినికాశోదాం క్వచిత్ పుళినశాలినీం। క్వ
చిత్ సిద్ధజనాకీర్ణాం పశ్య మందాకినీం నదీం ॥ ౯॥ నిర్ధూతాన్ వాయునా పశ్య వితతాన్ పుష్పసంచయాన్। పోప్లూయ
మానానపరాన్ పశ్య త్వం జలమధ్యగాన్॥౧౦॥ తాంశ్చాతివల్గువచసో రథాంగాహ్వయనా ద్విజాః। అధిరోహంతి కల్యా
ణి వికూజంతశ్శుభా గిరః ॥ ౧౧॥ దర్శనం చిత్రకూటస్య మందాకిన్యాశ్చ శోభనే । అధికం పురవాసాచ్చ మన్యే చ తవ దర్శ
నాత్ ॥౧౨॥ విధూతకలుషైస్సిద్ధైస్తపోదమశమాన్వితైః। నిత్యవిక్షోభితజలాం విగాహస్వ మయా సహ॥ ౧౩॥ సఖీవచ్చ
విగాహస్వ సీతే మందాకినీం నదీం। కమలాన్యవమజ్జంతీ పుష్కరాణి చ భామిని ॥ ౧౪ ॥ త్వం పౌరజనవద్వ్యాళానయో
ధ్యామివ పర్వతం। మన్యస్వ వనితే నిత్యం సరయూవదిమాం నదీం ॥ ౧౫ ॥ లక్ష్మణశ్చాపి ధర్మాత్మా మన్నిదేశే వ్యవస్థితః ।
త్వం చానుకూలా వైదేహి ప్రీతిం జనయథో మమ॥౧౬॥ ఉపస్పృశంస్త్రిషవణం మధుమూలఫలాశనః। నాయోధ్యాయై న
రాజ్యాయ స్పృహయేఽద్య త్వయా సహ॥ ౧౭॥ ఇమాం హి రమ్యాం గజయూథపాళినీం నిపీతతోయాం గజసింహవానరైః
సుపుష్పితైః పుష్పధరైరలంకృతాం న సోఽస్తి యస్స్యాదగతక్లమస్సుఖీ॥ ౧౮॥ ఇతీవ రామో బహుసంగతం వచః ప్రియాస
హాయస్సరితం ప్రతి బ్రువన్। చచార రమ్యం నయనాంజనప్రభం స చిత్రకూటం రఘువంశవర్ధనః ॥ ౧౯॥ ఇతి శ్రీమదయో
ధ్యాకాండే-పంచనవతితమస్సర్గః.********************* తాం తథా దర్శయిత్వా తు మైథిలీం గిరినిమ్నగాం।
నిషసాద గిరిప్రస్థే సీతాం మాంసేన ఛందయన్॥౧॥ ఇదం మేధ్యమిదం స్వాదు నిష్టప్తమిదమగ్నినా । ఏవమాస్తే స ధర్మాత్మా
సీతయా సహ రాఘవః ॥ ౨ ॥ తథా తత్రాసతస్తస్య భరతస్యోపయాయినః । సైన్యరేణుశ్చ శబ్దశ్చ ప్రాదురాస్తాం నభ
స్స్పృశౌ॥ ౩॥ ఏతస్మిన్నంతరే త్రస్తాశ్శబ్దేన మహతా తతః। అర్దితా యూథపా మత్తాస్సయూథా దుద్రువుర్దిశః ॥ ౪ ॥ స
తం సైన్యసముద్ధూతం శబ్దం శుశ్రావ రాఘవః। తాంశ్చ విప్రద్రుతాన్ సర్వాన్ యూథపానన్వవైక్షత ॥ ౫॥ తాంశ్చ విద్ర

వతో దృష్ట్వా తం ప్రవృత్తం శ్రుత్వా చ నిస్వనం। ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం లక్ష్మణం దీప్తతేజసం॥ ౬ ॥హంత లక్ష్మణ పశ్యేహ సుమిత్రా సుప్రజాస్త్వయా। భీమస్తనితగంభీరస్తుములశ్శ్రూయతే స్వనః॥ ౭॥గజయూథాని వారణ్యే మహిషా వా మహావనే । విత్రాసితా మృగాస్సింహైస్సహసా ప్రద్రుతా దిశః॥౮ ॥రాజా వా రాజమాత్రో వా మృగయామటతే వనే।అన్యద్వా శ్వాపదం కించిత్సౌమిత్రే జ్ఞాతుమర్హసి॥౯ ॥సుదుశ్చరో గిరిశ్చాయం పక్షిణామపి లక్ష్మణ।సర్వమేతద్యథాతత్త్వమచిరాద్జ్ఞాతుమర్హసి॥ ౧౦ ॥స లక్ష్మణస్సంత్వరితస్సాలమారుహ్య పుష్పితం । ప్రేక్షమాణో దిశస్సర్వాః పూర్వాం దిశముదైక్షత॥ ౧౧॥ఉదఙ్ముఖః ప్రేక్షమాణో దదర్శ మహతీం చమూం । రథాశ్వగజసంబాధాం యత్తైర్యుక్తాం పదాతిభిః॥ ౧౨ ॥తామశ్వగజసంపూర్ణాం రథధ్వజవిభూషితాం । శశంస సేనాం రామాయ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౩ ॥అగ్నిం సంశమయత్వార్యస్సీతా చ భజతాం గుహాం । సజ్యం కురుష్వ చాపం చ శరాంశ్చ కవచం తథా॥ ౧౪ ॥తం రామః పురుషవ్యాఘ్రో లక్ష్మణం ప్రత్యువాచ హ । అంగావేక్షస్వ సౌమిత్రే కస్యేమాం మన్యసే చమూం॥ ౧౫ ॥ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ । దిధక్షన్నివ తాం సేనాం రుషితః పావకో యథా॥ ౧౬ ॥ సంపన్నం రాజ్యమిచ్ఛంస్తు వ్యక్తం ప్రాప్యాభిషేచనం। ఆవాం హంతుం సమభ్యేతి కైకేయ్యా భరతస్సుతః॥ ౧౭ ॥ఏష వై సుమహాంఛ్రీమాన్ విటపీ సంప్రకాశతే। విరాజత్యుద్గతస్కంధః కోవిదారధ్వజో రథే ॥ (అసౌ హి సుమహాస్కంధో విటపీ చ మహాద్రుమః । విరాజతే మహాసైన్యే కోవిదారధ్వజో రథే) ॥ ౧౮ ॥భజంత్యేతే యథాకామమశ్వానారుహ్య శీఘ్రగాన్। ఏతే భ్రాజంతి సంహృష్టా గజానారుహ్య సాదినః॥౧౯॥గృహీతధనుషౌ చావాం గిరిం వీర శ్రయావహై। అథ వేహైవ తిష్ఠావస్సన్నద్ధావుద్యతాయుధౌ ॥౨౦॥ అపి నౌ వశమాగచ్ఛేత్కోవిదారధ్వజో రణే॥ ౨౧॥ అపి ద్రక్ష్యామి భరతం యత్కృతే వ్యసనం మహత్ ॥త్వయా రాఘవ సంప్రాప్తం సీతయా చ మయా తథా॥ ౨౨॥ యన్నిమిత్తం భవాన్రాజ్యాచ్చ్యుతో రాఘవ శాశ్వతాత్ ॥ సంప్రాప్తోయమరిర్వీర భరతో వధ్య ఏవ మే॥౨౩॥భరతస్య వధే దోషం నాహం పశ్యామి రాఘవ॥ పూర్వాపకారిణాం త్యాగే న హ్యధర్మో విధీయతే॥౨౪॥ పూర్వాపకారీ భరతస్త్యక్తధర్మశ్చ రాఘవ ॥ ఏతస్మిన్నిహతే కృత్స్నామనుశాధి వసుంధరాం॥౨౫॥అద్య పుత్రం హతం సంఖ్యే కైకేయీ రాజ్యకాముకా ॥ మయా పశ్యేత్సుదుఃఖార్తా హస్తిభగ్నమివ ద్రుమం ॥౨౬॥ కైకేయీం చ వధిష్యామి సానుబంధాం సబాంధవాం॥కలుషేణాద్య మహతా మేదినీ పరిముచ్యతాం॥౨౭॥ అద్యేమం సంయతం క్రోధమసత్కారం చ మానద ॥ మోక్ష్యామి శత్రుసైన్యేషు కక్షేష్వివ హుతాశనం॥ ౨౮॥అద్యైతచ్చిత్రకూటస్య కాననం నిశితైశ్శరైః॥ భిందన్ శత్రుశరీరాణి కరిష్యే శోణితోక్షితం॥ ౨౯ ॥శరైర్నిర్భిన్నహృదయాన్ కుంజరాంస్తురగాంస్తథా ॥ శ్వాపదాః పరికర్షంతు నరాంశ్చ నిహతాన్మయా॥ ౩౦ ॥శరాణాం ధనుషశ్చాహమనృణోస్మి మహామృధే॥ససైన్యం భరతం హత్వా భవిష్యామి న సంశయః॥౩౧॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షణ్ణవతితమస్సర్గః. **

సుసంరబ్ధం తు సౌమిత్రిం లక్ష్మణం క్రోధమూర్ఛితం। రామస్తు పరిసాంత్వ్యాథ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥౧॥కిమత్ర ధనుషా కార్యమసినా వా సచర్మణా । మహేష్వాసే మహాప్రాజ్ఞే భరతే స్వయమాగతే॥ ౨ ॥పితుస్సత్యం ప్రతిశ్రుత్య హత్వా భరతమాగతం।కిం కరిష్యామి రాజ్యేన సాపవాదేన లక్ష్మణ॥ ౩ ॥యద్ద్రవ్యం బాంధవానాం వా మిత్రాణాం వా క్షయే భవేత్ । నాహం తత్ప్రతిగృహ్ణీయాం భక్ష్యాన్విషకృతానివ॥ ౪ ॥ధర్మమర్థం చ కామం చ పృథివీం చాపి లక్ష్మణ। ఇచ్ఛామి భవతామర్థే ఏతత్ప్రతిశృణోమి తే॥ ౫ ॥భ్రాతౄణాం సంగ్రహార్థం చ సుఖార్థం చాపి లక్ష్మణ। రాజ్యమప్యహమిచ్ఛామి సత్యేనాయుధమాలభే॥ ౬ ॥నేయం మమ మహీ సౌమ్య దుర్లభా సాగరాంబరా।న హీచ్ఛేయమధర్మేణ శక్రత్వమపి లక్ష్మణ॥ ౭ ॥యద్వినా భరతం త్వాం చ శత్రుఘ్నం చాపి మానద।భవేన్మమ సుఖం కించిద్భస్మ తత్కురుతాం శిఖీ॥ ౮ ॥మన్యేహమాగతోయోధ్యాం భరతో భ్రాతృవత్సలః ।మమ ప్రాణాత్ప్రియతరః కులధర్మమనుస్మరన్॥శ్రుత్వా ప్రవ్రాజితం మాం హి జటావల్కలధారిణం । జానక్యా సహితం వీర త్వయా చ పురుషర్షభ ॥ స్నేహేనాక్రాంతహృదయశ్శోకేనాకులితేంద్రియః। ద్రష్టుమభ్యాగతో హ్యేష భరతో నాన్యథాగతః॥ ౧౧ ॥ అంబాం చ కైకయీం రుష్య పరుషం చాప్రియం వదన్ । ప్రసాద్య పితరం శ్రీమాన్ రాజ్యం మే దాతుమాగతః॥ ౧౨ ॥ ప్రాప్తకాలం యదేషోస్మాన్ భరతో ద్రష్టుమిచ్ఛతి। అస్మాసు మనసాప్యేష నాప్రియం కించిదాచరేత్ ॥ ౧౩ ॥విప్రియం కృతపూర్వం తే భరతేన కదా ను కిం।ఈదృశం వా భయం తేద్య భరతం యోత్ర శంకసే॥ ౧౪ ॥న హి తే నిష్ఠురం వాచ్యో భరతో నాప్రియం వచః। అహం హ్యప్రియముక్తస్స్యాం భరతస్యాప్రియే కృతే॥ ౧౫ ॥కథం ను పుత్రాః పితరం హన్యుః కస్యాంచిదాపది। భ్రాతా వా భ్రాతరం హన్యాత్సౌమిత్రే ప్రాణమాత్మనః॥ ౧౬ ॥యది రాజ్యస్య హేతోస్త్వమిమాం వాచం ప్రభాషసే । వక్ష్యామి భరతం దృష్ట్వా రాజ్యమస్మై ప్రదీయతాం॥ ౧౭ ॥ఉచ్యమానోపి భరతో మయా లక్ష్మణ తత్త్వతః । రాజ్యమస్మై ప్రయచ్ఛేతి

బాధమిత్యేవవక్ష్యతి॥ ౧౮ ॥ తథోక్తోధర్మశీలేనభ్రాత్రాతస్యహితేరతః । లక్ష్మణఃప్రవివేశేవస్వానిగాత్రాణిలజ్జ
యా॥ ౧౯ ॥తద్వాక్యంలక్ష్మణశ్శ్రుత్వావ్రీళితఃప్రత్యువాచహ।త్వాంమన్యేద్రష్టుమాయాతఃపితాదశరథస్స్వయం॥
౨౦॥ వ్రీళితంలక్ష్మణందృష్ట్వారాఘవఃప్రత్యువాచహ।ఏషమన్యేమహాబాహురిహాస్మాన్ద్రష్టుమాగతః ॥ అథవానౌ
ధ్రువంమన్యేమన్యమానస్సుఖోచితౌ। వనవాసమనుధ్యాయగృహాయప్రతినేష్యతి ॥ ఇమాంవాప్యేషవైదేహీమత్యం
తసుఖసేవినీం।పితామేరాఘవశ్శ్రీమాన్వనాదాదాయయాస్యతి ॥ ఏతౌతౌసంప్రకాశేతేగోత్రవంతౌమనోరమౌ।
వాయువేగసమౌవీరజవనౌతురగోత్తమౌ ॥ సఏషసుమహాకాయఃకంపతేవాహినీముఖే। నాగశ్శత్రుంజయోనామవృ
ద్ధస్తాతస్యధీమతః ॥ నతుపశ్యామితచ్ఛత్రంపాండరంలోకసత్కృతం । పితుర్దివ్యంమహాబాహోసంశయోభవతీహ
మే॥ ౨౬ ॥వృక్షాగ్రాదవరోహత్వంకురులక్ష్మణమద్వచః।ఇతీవరామోధర్మాత్మా సౌమిత్రింతమువాచహ॥౨౭॥ అ
వతీర్యతుసాలాగ్రాత్తస్మాత్ససమితింజయః । లక్ష్మణఃప్రాంజలిర్భూత్వాతస్థౌరామస్యపార్శ్వతః॥ ౨౮ ॥భరతేనా
పిసందిష్టాసంమర్దోనభవేదితి। సమంతాత్తస్యశైలస్యసేనావాసమకల్పయత్ ॥ ౨౯ ॥అధ్యర్ధమిక్ష్వాకుచమూర్యోజ
నంపర్వతస్యసా। పార్శ్వేన్యవిశదావృత్యగజవాజిరథాకులా॥ ౩౦ ॥సాచిత్రకూటేభరతేనసేనాధర్మంపురస్కృ
త్యవిధూయదర్పం।ప్రసాదనార్థంరఘునందనస్యవిరాజతేనీతిమతాప్రణీతా॥౩౧॥ఇతిసప్తనవతితమస్సర్గః. *****

నివేశ్యసేనాంతువిభుఃపద్భ్యాంపాదవతాంవరః।అభిగంతుంసకాకుత్స్థమియేషగురువర్తకం॥ ౧ ॥నివిష్టమా
త్రేసైన్యేతుయథోద్దేశంవినీతవత్ । భరతోభ్రాతరంవాక్యంశత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ క్షిప్రంవనమిదంసౌమ్య
నరసంఘైస్సమంతతః।లుబ్ధైశ్చసహితైరేభిస్త్వమన్వేషితుమర్హసి॥ ౩ ॥ గుహోజ్ఞాతిసహస్రేణశరచాపాసిధా
రిణా।సమన్వేషతుకాకుత్స్థావస్మిన్పరివృతస్స్వయం॥ ౪ ॥అమాత్యైస్సహపౌరైశ్చగురుభిశ్చద్విజాతిభిః। వనంసర్వం
చరిష్యామిపద్భ్యాంపరివృతస్స్వయం॥ ౫ ॥యావన్నరామంద్రక్ష్యామిలక్ష్మణంవామహాబలం। వైదేహీంవామహా
భాగాంనమేశాంతిర్భవిష్యతి॥ ౬ ॥యావన్నచంద్రసంకాశంద్రక్ష్యామిశుభమాననం। భ్రాతుఃపద్మపలాశాక్షంనమే
శాంతిర్భవిష్యతి॥ ౭ ॥యావన్నచరణౌభ్రాతుఃపార్థివవ్యంజనాన్వితౌ। శిరసాధారయిష్యామినమేశాంతిర్భవిష్యతి॥
౮॥ యావన్నరాజ్యేరాజ్యార్హఃపితృపైతామహేస్థితః।అభిషేకజలక్లిన్నోనమేశాంతిర్భవిష్యతి॥ ౯ ॥సిద్ధార్థఃఖ
లుసౌమిత్రిర్యశ్చంద్రవిమలోపమం ! ముఖంపశ్యతిరామస్యరాజీవాక్షంమహాద్యుతి॥ ౧౦ ॥కృతకృత్యామహాభాగా
వైదేహీజనకాత్మజా। భర్తారంసాగరాంతాయాఃపృథివ్యాయానుగచ్ఛతి॥ ౧౧ ॥సుభగశ్చిత్రకూటోసౌగిరిరాజోప
మోగిరిః।యస్మిన్వసతికాకుత్స్థఃకుబేరఇవనందనే॥ ౧౨ ॥కృతకార్యమిదంమర్గంవనంవ్యాళనిషేవితం।యదధ్యా
స్తేమహాతేజారామశ్శస్త్రభృతాంవరః॥ ౧౩ ॥ఏవముక్త్వామహాతేజాభరతఃపురుషర్షభః।పద్భ్యామేవమహాబా
హుఃప్రవివేశమహద్వనం॥౧౪॥సతానిద్రుమజాలానిజాతానిగిరిసానుషు । పుష్పితాగ్రాణిమధ్యేనజగామవదతాంవ
రః॥ ౧౫ ॥సగిరేశ్చిత్రకూటస్యసాలమాసాద్యపుష్పితం । రామాశ్రమగతస్యాగ్నేర్దదర్శధ్వజముచ్ఛ్రితం ॥౧౬॥
తంద్రుష్ట్వాభరతశ్శ్రీమాన్ముమోహసహబాంధవః । అత్రరామఇతిజ్ఞాత్వాగతఃపారమివాంభసః॥ ౧౭ ॥సచిత్ర
కూటేతుగిరౌనిశమ్యరామాశ్రమంపుణ్యజనోపపన్నం । గుహేనసార్ధంత్వరితోజగామపునర్నివేశ్యైవచమూంమ
హాత్మా॥౧౮॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టనవతితమస్సర్గః.********************************

నివిష్టాయాంతుసేనాయాముత్సుకోభరతస్తదా। జగామభ్రాతరంద్రష్టుంశత్రుఘ్నమనుదర్శయన్॥ ౧ ॥ఋ
షింవసిష్ఠంసందిశ్యమాతౄర్మేశీఘ్రమానయ । ఇతిత్వరితమగ్రేసజగామగురువత్సలః॥ ౨ ॥సుమంత్రస్త్వపిశత్రు
ఘ్నమదూరాదన్వపద్యత।రామదర్శనజస్తర్షోభరతస్యేవతస్యచ॥ ౩ ॥గచ్ఛన్నేవాథభరతస్తాపసాలయసంస్థితాం
భ్రాతుఃపర్ణకుటీంశ్రీమానుటజంచదదర్శహ॥ ౪ ॥శాలాయాస్త్వగ్రతస్తస్యాదదర్శభరతస్తదా । కాష్ఠానిచావ
భగ్నానిపుష్పాణ్యుపచితానిచ॥ ౫ ॥సలక్ష్మణస్యరామస్యదదర్శాశ్రమమీయుషః । కృతంవృక్షేష్వభిజ్ఞానంకుశచీరైః
క్వచిత్క్వచిత్ ॥౬॥ దదర్శచవనేతస్మిన్మహతస్సంచయాన్కృతాన్।మృగాణాంమహిషాణాంచకరీషైశ్శీతకారణా
త్ ॥ ౭॥గచ్ఛన్నేవమహాబాహుర్ద్యుతిమాన్భరతస్తదా। శత్రుఘ్నంచాబ్రవీద్ధృష్టస్తానమాత్యాంశ్చసర్వశః ॥౮॥
మన్యేప్రాప్తాస్మతందేశంభరద్వాజోయమబ్రవీత్। నాతిదూరేహిమన్యేహంనదీంమందాకినీమితః॥ ౯ ॥ఉచ్చైశ్చ
బద్ధానిచీరాణిలక్ష్మణేనభవేదయం।అభిజ్ఞానకృతఃపంథావికాలేగంతుమిచ్ఛతా॥ ౧౦ ॥ఇదంచోదాత్తదంతానాంకు
ఞ్జరాణాంతరస్వినాం।శైలపార్శ్వేపరిక్రాంతమన్యోన్యమభిగర్జతాం॥ ౧౧ ॥యమేవాధాతుమిచ్ఛంతితాపసాస్సత
తంవనే । తస్యాసౌదృశ్యతేధూమస్సంకులఃకృష్ణవర్త్మనః॥ ౧౨ ॥అత్రాహంపురుషవ్యాఘ్రంగురుసంస్కారకారి

ణం।ఆర్యంద్రక్ష్యామిసంహృష్టోమహర్షిమివరాఘవం॥౧౩॥అథగత్వాముహూర్తంతుచిత్రకూటంసరాఘవః మం
దాకినీమనుప్రాప్తస్తంజనంచేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ జగత్యాంపురుషవ్యాఘ్రఆస్తేవీరాసనేరతః।జనేన్ద్రోనిర్జనం
ప్రాప్యధిఙ్మేజన్మసజీవితం॥ ౧౫ ॥ మత్కృతేవ్యసనంప్రాప్తోలోకనాథోమహాద్యుతిః । సర్వాన్కామాన్పరిత్యజ్యవ
నేవసతిరాఘవః॥ఇతిలోకసమాక్రుష్టఃపాదేష్వద్యప్రసాదయన్ । రామస్యనిపతిష్యామిసీతాయాలక్ష్మణస్యచ॥౧౬ ॥
ఏవంసవిలపంస్తస్మిన్వనేదశరథాత్మజః । దదర్శమహతీంపుణ్యాంపర్ణశాలాంమనోరమాం ॥ సాలతాలాశ్వకర్ణా
నాంపర్ణైర్బహుభిరావృతాం। విశాలాంమృదుభిస్తీర్ణాంకుశైర్వేదిమివాధ్వరే॥ శక్రాయుధనికాశైశ్చకార్ముకై
ర్భారసాధనైః। రుక్మపృష్ఠైర్మహాసారైశ్శోభితాంశత్రుబాధకైః ॥ అర్కరశ్మిప్రతీకాశైర్ఘోరైస్తూణీగతై
శ్శరైః।శోభితాందీప్తవదనైస్సర్పైర్భోగవతీమివ॥ మహారజతవాసోభ్యామసిభ్యాంచవిరాజితాం । రుక్మబిందువిచి
త్రాభ్యాం చర్మభ్యాంచాపి శోభితాం ॥ గోధాంగులిత్రైరాసక్తైశ్చిత్రైఃకాంచనభూషితైః । అరిసంఘైరనాధృ
ష్యాంమృగైస్సింహగుహామివ॥౨౩॥ ప్రాగుదక్ప్రవణాంవేదింవిశాలాందీప్తపావకాం। దదర్శభరతస్తత్రపుణ్యాంరా
మనివేశనే॥౨౪॥ నిరీక్ష్యసముహూర్తంతుదదర్శభరతోగురుం। ఉటజేరామమాసీనంజటామండలధారిణం॥౨౫॥తం
తుకృష్ణాజినధరంచీరవల్కలవాససం। దదర్శరామమాసీనమభితఃపావకోపమం॥ సింహస్కంధంమహాబాహుంపుండ
రీకనిభేక్షణం। పృథివ్యాస్సాగరాంతాయాభర్తారంధర్మచారిణం ॥ ఉపవిష్టంమహాబాహుం బ్రహ్మాణమివశాశ్వ
తం।స్థండిలేదర్భసంస్తీర్ణేసీతయాలక్ష్మణేనచ ॥ ౨౮॥ తందృష్ట్వాభరతఃశ్రీమాన్దుఃఖశోకపరిప్లుతః । అభ్యధావత
ధర్మాత్మాభరతఃకైకయీసుతః॥ ౨౯॥ దృష్ట్వైవవిలలాపార్తోబాష్పసందిగ్ధయాగిరా । అశక్నువన్ధారయితుం
ధైర్యాద్వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩౦॥ యస్సంసదిప్రకృతిభిర్భవేద్యుక్తఉపాసితుం । వన్యైర్మృగైరుపాసీనస్సోయమా
స్తేమమాగ్రజః॥ ౩౧॥ వాసోభిర్బహుసాహస్రైర్యోమహాత్మాపురోచితః । మృగాజినేసోయమిహప్రవస్తేధర్మమా
చరన్॥౩౨॥అధారయద్యోవివిధాశ్చిత్రాస్సుమనసస్తదా। సోయంజటాభారమిమంవహతేరాఘవఃకథం॥ ౩౩॥ య
స్యయజ్ఞైర్యథోద్దిష్టైర్యుక్తోధర్మస్యసంచయః। శరీరక్లేశసంభూతంసధర్మంపరిమార్గతే ॥ ౩౪॥ చందనేనమహార్హే
ణయస్యాంగముపసేవితం।మలేనతస్యాంగమిదంకథమార్యస్యసేవ్యతే ॥ ౩౫ ॥ మన్నిమిత్తమిదందుఃఖంప్రాప్తోరా
మస్సుఖోచితః।ధిగ్జీవితంనృశంసస్యమమలోకవిగర్హితం॥ ౩౬॥ఇత్యేవంవిలపందీనఃప్రస్విన్నముఖపంకజః । పాదా
వప్రాప్యరామస్యపపాతభరతోరుదన్ ॥ ౩౭॥ దుఃఖాభితప్తోభరతోరాజపుత్రోమహాబలః ।ఉక్త్వార్యేతిసకృద్దీనం
పునర్నోవాచకించన॥౩౮॥ బాష్పాపిహితకంఠశ్చప్రేక్ష్యరామంయశస్వినం। ఆర్యేత్యేవాథసంక్రుశ్యవ్యాహర్తుం
నాశకత్తదా॥ ౩౯॥శత్రుఘ్నశ్చాపిరామస్యవవందేచరణౌరుదన్ । తావుభౌససమాలింగ్యరామశ్చాశ్రూణ్యవర్త
యత్ ॥ ౪౦॥ తతస్సుమంత్రేణగుహేనచైవసమీయతూ రాజసుతావరణ్యే । దివాకరశ్చైవనిశాకరశ్చయథాంబరే
శుక్రబృహస్పతిభ్యాం॥౪౧॥తాన్పార్థివాన్వారణయూథపాభాన్సమాగతాంస్తత్రమహత్యరణ్యే । వనౌకసస్తేపిస
మీక్ష్యసర్వేప్యశ్రూణ్యముంచన్ప్రవిహాయహర్షం॥౪౨॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనశతతమస్సర్గః. *****

జటిలంచీరవసనంప్రాంజలింపతితంభువి। దదర్శరామోదుర్దర్శంయుగాంతేభాస్కరంయథా॥ ౧॥ కథం
చిదభివిజ్ఞాయవివర్ణవదనంకృశం। భ్రాతరంభరతంరామఃపరిజగ్రాహబాహునా ॥ ౨॥ ఆఘ్రాయరామస్తంమూ
ర్ధ్నిపరిష్వజ్యచరాఘవః। అంకేభరతమారోప్యపర్యపృచ్ఛత్సమాహితః॥ ౩॥ క్వనుతేభూత్పితాతాతయదరణ్యంత్వ
మాగతః। నహిత్వంజీవతస్తస్యవనమాగంతుమర్హసి॥౪॥ చిరస్యబతపశ్యామిదూరాద్భరతమాగతం। దుష్ప్రతీకమ
రణ్యేస్మిన్కింతాతవనమాగతః ॥ ౫॥ కచ్చిద్ధారయతేతాతరాజాయత్త్వమిహాగతః। కచ్చిన్నదీనస్సహసారాజాలో
కాంతరంగతః॥ కచ్చిత్సౌమ్యనతేరాజ్యంభ్రష్టంబాలస్యశాశ్వతం॥౬॥ కచ్చిచ్ఛుశ్రూషసేతాతపితరంసత్యవిక్రమం॥
౭ ॥ కచ్చిద్దశరథోరాజా కుశలీసత్యసంగరః । రాజసూయాశ్వమేధానామాహర్తాధర్మనిశ్చయః ॥ ౮ ॥ సక
చ్చిద్బ్రాహ్మణోవిద్వాన్ధర్మనిత్యోమహాద్యుతిః। ఇక్ష్వాకూణాముపాధ్యాయోయథావత్తాతపూజ్యతే॥ ౯॥ సాతా
తకచ్చిత్కౌసల్యాసుమిత్రాచప్రజావతీ। సుఖినీకచ్చిదార్యాచదేవీనందతికైకయీ ॥ ౧౦ ॥ కచ్చిద్వినయసంపన్నఃకు
లపుత్రోబహుశ్రుతః। అనసూయురనుద్రష్టాసత్కృతస్తేపురోహితః॥ ౧౧॥ కచ్చిదగ్నిషుతేయుక్తోవిధిజ్ఞోమతిమానృ
జుః । హుతంచహోష్యమాణంచకాలేవేదయతేసదా॥ ౧౨ ॥ కచ్చిద్దేవాన్పితౄన్మాతౄర్గురూన్పితృసమా
నపి।వృద్ధాంశ్చతాతవైద్యాంశ్చబ్రాహ్మణాంశ్చాభిమన్యసే ॥ ౧౩ ॥ ఇష్వస్త్రవరసంపన్నమర్థశాస్త్రవిశారదం।

సుధన్వానముపాధ్యాయం కచ్చిత్త్వం తాత మన్యసే ॥ ౧౪ ॥ కచ్చిదాత్మసమాశ్శూరాశ్శ్రుతవంతో జితేంద్రియాః । కులీనాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ కృతాస్తే తాత మంత్రిణః ॥ ౧౫ ॥ మంత్రో విజయమూలం హి రాజ్ఞాం భవతి రాఘవ । సుసంవృతో మంత్రధరైరమాత్యైశ్శాస్త్రకోవిదైః ॥ ౧౬ ॥ కచ్చిన్నిద్రావశం నైషీః కచ్చిత్కాలే ప్రబుధ్యసే । కచ్చిచ్చాపరరాత్రేషు చింతయస్యర్థనైపుణం ॥ ౧౭ ॥ కచ్చిన్మంత్రయసే నైకః కచ్చిన్న బహుభిస్సహ । కచ్చిత్తే మంత్రితో మంత్రో రాష్ట్రం న పరిధావతి ॥ ౧౮ ॥ కచ్చిదర్థం వినిశ్చిత్య లఘుమూలం మహోదయం । క్షిప్రమారభసే కర్తుం న దీర్ఘయసి రాఘవ ॥ ౧౯ ॥ కచ్చిత్తే సుకృతాన్యేవ కృతరూపాణి వా పునః । విదుస్తే సర్వకార్యాణి న కర్తవ్యాని పార్థివాః ॥ ౨౦ ॥ కచ్చిన్న తర్కైర్యుక్త్యా వా యే చాప్యపరికీర్తితాః । త్వయా వా తవ వామాత్యైర్బుధ్యతే తాత మంత్రితం ॥ ౨౧ ॥ కచ్చిత్సహస్రాన్మూర్ఖాణామేకమిచ్ఛసి పండితం । పండితో హ్యర్థకృచ్ఛ్రేషు కుర్యాన్నిశ్శ్రేయసం మహత్ ॥ ౨౨ ॥ సహస్రాణ్యపి మూర్ఖాణాం యద్యుపాస్తే మహీపతిః । అథవాప్యయుతాన్యేవ నాస్తి తేషు సహాయతా ॥ ౨౩ ॥ ఏకోఽప్యమాత్యో మేధావీ శూరో దక్షో విచక్షణః । రాజానం రాజమాత్రం వా ప్రాపయేన్మహతీం శ్రియం ॥ ౨౪ ॥ కచ్చిన్ముఖ్యా మహత్స్వేవ మధ్యమేషు చ మధ్యమాః । జఘన్యాస్తు జఘన్యేషు భృత్యాః కర్మసు యోజితాః ॥ ౨౫ ॥ అమాత్యానుపధాతీతాన్ పితృపైతామహాంఛ్ఛుచీన్ । శ్రేష్ఠాన్ శ్రేష్ఠేషు కచ్చిత్త్వం నియోజయసి కర్మసు ॥ ౨౬ ॥ కచ్చిన్నోగ్రేణ దండేన భృశముద్వేజితప్రజం । రాజ్యం తవానుజానంతి మంత్రిణః కైకయీసుత ॥ ౨౭ ॥ కచ్చిత్త్వాం నావజానంతి యాజకాః పతితం యథా । ఉగ్రప్రతిగ్రహీతారం కామయానమివ స్త్రియః ॥ ౨౮ ॥ ఉపాయకుశలం వైద్యం భృత్యసందూషణే రతం । శూరమైశ్వర్యకామం చ యో న హంతి స వధ్యతే ॥ ౨౯ ॥ కచ్చిద్ధృష్టశ్చ శూరశ్చ మతిమాన్ ధృతిమాంఛ్ఛుచిః । కులీనశ్చానురక్తశ్చ దక్షస్సేనాపతిః కృతః ॥ ౩౦ ॥ బలవంతశ్చ కచ్చిత్తే ముఖ్యా యుద్ధవిశారదాః । దృష్టాపదానా విక్రాంతాస్త్వయా సత్కృత్య మానితాః ॥ ౩౧ ॥ కచ్చిద్బలస్య భక్తం చ వేతనం చ యథోచితం । సంప్రాప్తకాలం దాతవ్యం దదాసి న విలంబసే ॥ ౩౨ ॥ కాలాతిక్రమణాచ్చైవ భక్తవేతనయోర్భృతాః । భర్తుః కుప్యంతి దుష్యంతి సోఽనర్థస్సుమహాన్ స్మృతః ॥ ౩౩ ॥ కచ్చిత్సర్వేఽనురక్తాస్త్వాం కులపుత్రాః ప్రధానతః । కచ్చిత్ ప్రాణాంస్తవార్థేషు సంత్యజంతి సమాహితాః ॥ ౩౪ ॥ కచ్చిజ్జానపదో విద్వాన్ దక్షిణః ప్రతిభానవాన్ । యథోక్తవాదీ దూతస్తే కృతో భరత పండితః ॥ ౩౫ ॥ కచ్చిదష్టాదశాన్యేషు స్వపక్షే దశ పంచ చ । త్రిభిస్త్రిభిరవిజ్ఞాతైర్వేత్సి తీర్థాని చారకైః ॥ ౩౬ ॥ కచ్చిద్వ్యపాస్తానహితాన్ ప్రతియాతాంశ్చ సర్వదా । దుర్బలాననవజ్ఞాయ వర్తసే రిపుసూదన ॥ ౩౭ ॥ కచ్చిన్న లోకాయతికాన్ బ్రాహ్మణాంస్తాత సేవసే । అనర్థకుశలా హ్యేతే బాలాః పండితమానినః ॥ ౩౮ ॥ ధర్మశాస్త్రేషు ముఖ్యేషు విద్యమానేషు దుర్బుధాః । బుద్ధిమాన్వీక్షికీం ప్రాప్య నిరర్థం ప్రవదంతి తే ॥ ౩౯ ॥ వీరైరధ్యుషితాం పూర్వమస్మాకం తాత పూర్వకైః । సత్యనామాం దృఢద్వారాం హస్త్యశ్వరథసంకులాం ॥ బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైస్స్వకర్మనిరతైస్సదా । జితేంద్రియైర్మహోత్సాహైర్వృతామార్యైస్సహస్రశః ॥ ప్రాసాదైర్వివిధాకారైర్వృతాం వైద్యజనాకులాం । కచ్చిత్ సుముదితాం స్ఫీతామయోధ్యాం పరిరక్షసి ॥ ౪౨ ॥ కచ్చిచ్చైత్యశతైర్జుష్టస్సునివిష్టజనాకులః । దేవస్థానైః ప్రపాభిశ్చ తటాకైశ్చోపశోభితః ॥ ప్రహృష్టనరనారీకస్సమాజోత్సవశోభితః । సుకృష్టసీమా పశుమాన్ హింసాభిః పరివర్జితః ॥ అదేవమాతృకో రమ్యశ్శ్వాపదైః పరివర్జితః । పరిత్యక్తో భయైస్సర్వైః ఖనిభిశ్చోపశోభితః ॥ వివర్జితో నరైః పాపైర్మమ పూర్వైస్సురక్షితః । కచ్చిజ్జనపదస్స్ఫీతస్సుఖం వసతి రాఘవ ॥ ౪౬ ॥ కచ్చిత్తే దయితాస్సర్వే కృషిగోరక్షజీవినః । వార్తాయాం సంశ్రితస్తాత లోకో హి సుఖమేధతే ॥ ౪౭ ॥ తేషాం గుప్తిపరీహారైః కచ్చిత్తే భరణం కృతం । రక్ష్యా హి రాజ్ఞా ధర్మేణ సర్వే విషయవాసినః ॥ ౪౮ ॥ కచ్చిత్ స్త్రియస్సాంత్వయసి కచ్చిత్తాస్తే సురక్షితాః । కచ్చిన్న శ్రద్దధాస్యాసాం కచ్చిద్గుహ్యం న భాషసే ॥ ౪౯ ॥ కచ్చిన్నాగవనం గుప్తం కచ్చిత్తే సంతి ధేనుకాః । కచ్చిన్న గణికాశ్వానాం కుంజరాణాం చ తృప్యసి ॥ ౫౦ ॥ కచ్చిద్దర్శయసే నిత్యం మానుషాణాం విభూషితం । ఉత్థాయోత్థాయ పూర్వాహ్ణే రాజపుత్ర మహాపథే ॥ ౫౧ ॥ కచ్చిన్న సర్వే కర్మాంతాః ప్రత్యక్షాస్తేఽవిశంకయా । సర్వే వా పునరుత్సృష్టా మధ్యమేవాత్ర కారణం ॥ ౫౨ ॥ కచ్చిత్ సర్వాణి దుర్గాణి ధనధాన్యాయుధోదకైః । యంత్రైశ్చ పరిపూర్ణాని తథా శిల్పిధనుర్ధరైః ॥ ౫౩ ॥ ఆయస్తే విపులః కచ్చిత్ కచ్చిదల్పతరో వ్యయః । అపాత్రేషు న తే కచ్చిత్ కోశో గచ్ఛతి రాఘవ ॥ ౫౪ ॥ దేవతార్థే చ పిత్రర్థే బ్రాహ్మణాభ్యాగతేషు చ । యోధేషు మిత్రవర్గేషు కచ్చిద్గచ్ఛతి తే వ్యయః ॥ ౫౫ ॥ కచ్చిదార్యో విశుద్ధాత్మా క్షారితశ్చోరకర్మణా । అపృష్టశ్శాస్త్రకుశలైర్న లోభాద్వధ్యతే శుచిః ॥ ౫౬ ॥ గృహీతశ్చైవ పృష్టశ్చ కాలే దృష్టస్సకారణః । కచ్చిన్న ముచ్యతే చోరో ధనలోభాన్నరర్షభ ॥ ౫౭ ॥ వ్యసనే కచ్చిదాఢ్యస్య దుర్గతస్య చ రాఘవ । అర్థం విరాగాః పశ్యంతి తవామా

ణ్యాబహుశ్రుతాః॥ ౫౮ ॥యానిమిథ్యాభిశస్తానాంపతంత్యస్రాణిరాఘవ । తానిపుత్రపశూన్ఘ్నంతిప్రీత్యర్థమను
శాసతః॥ ౫౯ ॥కచ్చిద్వృద్ధాంశ్చబాలాంశ్చవైద్యముఖ్యాంశ్చరాఘవ। దానేనమనసావాచాత్రిభిరేతైర్బుభూషసే॥
౬౦॥ కచ్చిద్గురూంశ్చవృద్ధాంశ్చతాపసాన్దేవతాతిథీన్ । చైత్యాంశ్చసర్వాన్సిద్ధార్థాన్బ్రాహ్మణాంశ్చనమస్యసి
౬౧ ॥ కచ్చిదర్థేనవాధర్మమర్థంధర్మేణవాపునః। ఉభౌవాప్రీతిలోభేనకామేనచనబాధసే॥ ౬౨ ॥కచ్చిదర్థంచధర్మంచ
కామంచజయతాంవర । విభజ్యకాలేకాలజ్ఞసర్వాన్వరదసేవసే॥ ౬౩ ॥కచ్చిత్తేబ్రాహ్మణాశ్శర్మసర్వశాస్త్రార్థకో
విదాః । ఆశంసంతేమహాప్రాజ్ఞపౌరజానపదైస్సహ ॥ ౬౪ ॥నాస్తిక్యమనృతంక్రోధంప్రమాదందీర్ఘసూత్రతాం।
అదర్శనంజ్ఞానవతామాలస్యంపంచవృత్తితాం ॥ ఏకచింతనమర్థానామనర్థజ్ఞైశ్చమంత్రణం । నిశ్చితానామనారం
భంమంత్రస్యాపరిరక్షణం ॥ మంగళస్యాప్రయోగంచప్రత్యుత్థానంచసర్వతః । కచ్చిత్త్వంవర్జయస్యేతాన్రాజదో
షాంశ్చతుర్దశ॥ ౬౭॥దశపంచచతుర్వర్గాన్సప్తవర్గంచతత్త్వతః।అష్టవర్గంత్రివర్గంచవిద్యాస్తిస్రశ్చరాఘవ॥ ఇం
ద్రియాణాంజయంబుద్ధ్వాషాడ్గుణ్యందైవమానుషం।కృత్యంవింశతివర్గంచతథాప్రకృతిమండలం॥యాత్రాదండవిధా
నంచద్వియోనీసంధివిగ్రహౌ।కచ్చిదేతాన్మహాప్రాజ్ఞయథావదనుమన్యసే॥౭౦॥ మంత్రిభిస్త్వంయథోద్దిష్టైశ్చతు
ర్భిస్త్రిభిరేవవా।కచ్చిత్సమస్తైర్వ్యస్తైశ్చమంత్రంమంత్రయసేమిథః ॥ కచ్చిత్తేసఫలావేదాఃకచ్చిత్తేసఫలాఃక్రియాః।
కచ్చిత్తేసఫలాదారాఃకచ్చిత్తేసఫలంశ్రుతం॥ ౭౨ ॥కచ్చిదేషైవతేబుద్ధిర్యథోక్తామమరాఘవ। ఆయుష్యాచయశస్యా
చధర్మకామార్థసంహితా॥ ౭౩ ॥యాంవృత్తింవర్తతేతాతోయాంచనఃప్రపితామహాః। తాంవృత్తింవర్తసేక
చ్చిద్యాచసత్పథగాశుభా॥ ౭౪ ॥కచ్చిత్స్వాదుకృతంభోజ్యమేకోనాశ్నాసిరాఘవ। కచ్చిదాశంసమానేభ్యోమిత్రే
భ్యస్సంప్రయచ్ఛసి॥ ౭౫ ॥ రాజాతుధర్మేణహిపాలయిత్వామహామతిర్దండధరఃప్రజానాం।అవాప్యకృత్స్నాం
వసుధాంయథావదితశ్చ్యుతస్స్వర్గముపైతివిద్వాన్॥౭౬॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-శతతమస్సర్గః. ******
రామస్యవచనంశ్రుత్వాభరతఃప్రత్యువాచహ । కింమేధర్మాద్విహీనస్యరాజధర్మఃకరిష్యతి॥ ౧ ॥శాశ్వతో
యంసదాధర్మస్థితోస్మాసునరర్షభ।జ్యేష్ఠపుత్రేస్థితేరాజన్నకనీయాన్నృపోభవేత్ ॥ ౨ ॥ ససమృద్ధామయా
సార్ధమయోధ్యాంగచ్ఛరాఘవ । అభిషేచయచాత్మానంకులస్యాస్యభవాయనః॥ ౩ ॥రాజానంమానుషంప్రా
హుర్దేవత్వేసమ్మతోమమ। యస్యధర్మార్థసహితంవృత్తమాహురమానుషం ॥ ౪ ॥కేకయస్థేచమయితుత్వయిచార
ణ్యమాశ్రితే । దివమార్యోగతోరాజాయాయజూకస్సతాంమతః॥ ౫ ॥నిష్క్రాంతమాత్రేభవతిసహసీతేసలక్ష్మణే।
దుఃఖశోకాభిభూతస్తురాజాత్రిదివమభ్యగాత్ ॥ ౬ ॥ఉత్తిష్ఠపురుషవ్యాఘ్రక్రియతాముదకంపితుః । అహంచాయం
చశత్రుఘ్నఃపూర్వమేవకృతోదకౌ॥ ౭ ॥ ప్రియేణఖలుదత్తంహిపితృలోకేషురాఘవ।అక్షయ్యంభవతీత్యాహుర్భ
వాంశ్చైవపితుఃప్రియః ॥ ౮ ॥త్వామేవశోచంస్తవదర్శనేప్సుస్త్వయ్యేవసక్తామనివర్త్యబుద్ధిం।త్వయావిహీనస్తవ
శోకమగ్నస్త్వాంసంస్మరన్నస్తమితఃపితాతే॥౯॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః. *********
తాంశ్రుత్వాకరుణాంవాచంపితుర్మరణసంహితాం। రాఘవోభరతేనోక్తాంబభూవగతచేతనః॥ ౧ ॥తంతువ
జ్రమివోత్సృష్టమాహవేదానవారిణా। వాగ్వజ్రంభరతేనోక్తమమనోజ్ఞంపరంతపః ॥ ప్రగృహ్యబాహూరామోవై
పుష్పితాగ్రోయథాద్రుమః। వనేపరశునాకృత్తస్తథాభువిపపాతహ॥ ౩ ॥తథానిపతితంరామంజగత్యాంజగతీపతిం।
కూలఘాతపరిశ్రాంతంప్రసుప్తమివకుంజరం ॥ భ్రాతరస్తేమహేష్వాసంసర్వతశ్శోకకర్శితం। రుదంతస్సహవైదేహ్యా
సిషిచుస్సలిలేనవై ॥ ౫ ॥ సతుసంజ్ఞాంపునర్లబ్ధ్వానేత్రాభ్యామాస్రముత్సృజన్ । ఉపాక్రామతకాకుత్స్థఃకృప
ణంబహుభాషితుం॥ ౬ ॥సరామస్స్వర్గతంశ్రుత్వాపితరంపృథివీపతిం । ఉవాచభరతంవాక్యంధర్మాత్మాధర్మసం
హితం॥ ౭ ॥ కింకరిష్యామ్యయోధ్యాయాంతాతేదిష్టాంగతింగతే। కస్తాంరాజవరాద్ధీనామయోధ్యాంపాలయిష్యతి
౮ ॥ కింనుతస్యమయాకార్యందుర్జాతేనమహాత్మనః। యోమృతోమమశోకేనమయాచాపినసంస్కృతః॥ ౯ ॥అ
హోభరతసిద్ధార్థోయేనరాజాత్వయానఘ। శత్రుఘ్నేనచసర్వేషుప్రేతకృత్యేషుసత్కృతః॥ ౧౦ ॥నిష్ప్రధా
నామనేకాగ్రాంనరేంద్రేణవినాకృతాం । నివృత్తవనవాసోపినాయోధ్యాంగంతుముత్సహే ॥ ౧౧ ॥ సమాప్తవ
నవాసంమామయోధ్యాయాంపరంతప । కోనుశాసిష్యతిపునస్తాతేలోకాంతరంగతే॥ ౧౨ ॥పురాప్రేక్ష్యసువృత్తం
మాంపితాయాన్యాహసాంత్వయన్ । వాక్యానితానిశ్రోష్యామికుతశ్శ్రోత్రసుఖాన్యహం॥ ౧౩ ॥ ఏవముక్త్వాసభర
తంభార్యామభ్యేత్యరాఘవః । ఉవాచశోకసంతప్తఃపూర్ణచంద్రనిభాననాం ॥ సీతేమృతస్తేశ్వశురఃపిత్రాహీనోసి
లక్ష్మణ।భరతోదుఃఖమాచష్టేస్వర్గతంపృథివీపతిం॥ ౧౫ ॥తతోబహుగుణంతేషాంబాష్పోనేత్రేష్వజాయత। తథా

బ్రువతి కాకుత్స్థే కుమారాణాం యశస్వినామ్ ॥ ౧౬ ॥ తతస్తే భ్రాతరస్సర్వే భృశమాశ్వాస్య రాఘవమ్ । అబ్రువన్ జగతీభర్తుః క్రియతాముదకం పితుః ॥ ౧౭ ॥ సా సీతా శ్వశురం శ్రుత్వా స్వర్గలోకగతం నృపమ్ । నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యామశకన్నేక్షితుం పతిమ్ ॥ ౧౮ ॥ సాంత్వయిత్వా తు తాం రామో రుదతీం జనకాత్మజామ్ । ఉవాచ లక్ష్మణం తత్ర దుఃఖితో దుఃఖితం వచః ॥ ౧౯ ॥ ఆనయేంగుదిపిణ్యాకం చీరమాహర చోత్తరమ్ । జలక్రియార్థం తాతస్య గమిష్యామి మహాత్మనః ॥ ౨౦ ॥ సీతా పురస్తాద్వ్రజతు త్వమేనామభితో వ్రజ । అహం పశ్చాద్గమిష్యామి గతిర్హ్యేషా సుదారుణా ॥ ౨౧ ॥ తతో నిత్యానుగస్తేషాం విదితాత్మా మహామతిః । మృదుర్దాంతశ్చ శాంతశ్చ రామే చ దృఢభక్తిమాన్ ॥ సుమంత్రస్తైర్నృపసుతైస్సార్ధమాశ్వాస్య రాఘవమ్ । అవాతారయదాలంబ్య నదీం మందాకినీం శివామ్ ॥ ౨౩ ॥ తే సుతీర్థాం తతః కృచ్ఛ్రాదుపాగమ్య యశస్వినః । నదీం మందాకినీం రమ్యాం సదా పుష్పితకాననామ్ ॥ శీఘ్రస్రోతసమాసాద్య తీర్థం శివమకర్దమమ్ । సిషిచుస్తూదకం రాజ్ఞే తత ఏతద్భవత్వితి ॥ ౨౫ ॥ ప్రగృహ్య చ మహీపాలో జలపూరితమంజలిమ్ । దిశం యామ్యామభిముఖో రుదన్వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౬ ॥ ఏతత్తే రాజశార్దూల విమలం తోయమక్షయమ్ । పితృలోకగతస్యాద్య మద్దత్తముపతిష్ఠతు ॥ ౨౭ ॥ తతో మందాకినీతీరాత్ప్రత్యుత్తీర్య స రాఘవః । పితుశ్చకార తేజస్వీ నివాపం భ్రాతృభిస్సహ ॥ ౨౮ ॥ ఐంగుదం బదరీమిశ్రం పిణ్యాకం దర్భసంస్తరే । న్యస్య రామస్సుదుఃఖార్తో రుదన్వచనమబ్రవీత్ ॥ ఇదం భుంక్ష్వ మహారాజ ప్రీతో యదశనా వయమ్ । యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః ॥ ౩౦ ॥ తతస్తేనైవ మార్గేణ ప్రత్యుత్తీర్య నదీతటాత్ । ఆరురోహ నరవ్యాఘ్రో రమ్యసానుం మహీధరమ్ ॥ ౩౧ ॥ తతః పర్ణకుటీద్వారమాసాద్య జగతీపతిః । పరిజగ్రాహ బాహుభ్యాముభౌ భరతలక్ష్మణౌ ॥ ౩౨ ॥ తేషాం తు రుదతాం శబ్దాత్ప్రతిశ్రుత్కోఽభవద్గిరౌ । భ్రాతౄణాం సహ వైదేహ్యా సింహానామివ నర్దతామ్ ॥ ౩౩ ॥ మహాబలానాం రుదతాం కుర్వతాముదకం పితుః । విజ్ఞాయ తుములం శబ్దం త్రస్తా భరతసైనికాః ॥ అబ్రువంశ్చాపి రామేణ భరతస్సంగతో ధ్రువమ్ । తేషామేవ మహాన్ శబ్దశ్శోచతాం పితరం మృతమ్ ॥ ౩౫ ॥ అథ వాహాన్ పరిత్యజ్య తం సర్వేఽభిముఖాస్స్వనమ్ । అప్యేకమనసో జగ్ముర్యథాస్థానం ప్రధావితాః ॥ ౩౬ ॥ హయైరన్యే గజైరన్యే రథైరన్యే స్వలంకృతైః । సుకుమారాస్తథైవాన్యే పద్భిరేవ నరా యయుః ॥ ౩౭ ॥ అచిరప్రోషితం రామం చిరవిప్రోషితం యథా । ద్రష్టుకామో జనస్సర్వో జగామ సహసాశ్రమమ్ ॥ ౩౮ ॥ భ్రాతౄణాం త్వరితాస్తత్ర ద్రష్టుకామాస్సమాగమమ్ । యయుర్బహువిధైర్యానైః ఖురనేమిస్వనాకులైః ॥ ౩౯ ॥ సా భూమిర్బహుభిర్యానైః ఖురనేమిసమాహతా । ముమోచ తుములం శబ్దం ద్యౌరివాభ్రసమాగమే ॥ ౪౦ ॥ తేన విత్రాసితా నాగాః కరేణుపరివారితాః । ఆవాసయంతో గంధేన జగ్మురన్యద్వనం తతః ॥ ౪౧ ॥ వరాహవృకసంఘాశ్చ మహిషాస్సర్పవానరాః । వ్యాఘ్రగోకర్ణగవయా విత్రేసుః పృషతైస్సహ ॥ ౪౨ ॥ రథాంగసాహ్వా నత్యూహా హంసాః కారండవాః ప్లవాః । తథా పుంస్కోకిలాః క్రౌంచా విసంజ్ఞా భేజిరే దిశః ॥ ౪౩ ॥ తేన శబ్దేన విత్రస్తైరాకాశం పక్షిభిర్వృతమ్ । మనుష్యైరావృతా భూమిరుభయం ప్రబభౌ తదా ॥ ౪౪ ॥ తతస్తం పురుషవ్యాఘ్రం యశస్వినమరిందమమ్ । ఆసీనం స్థండిలే రామం దదర్శ సహసా జనః ॥ ౪౫ ॥ విగర్హమాణః కైకేయీం సహితో మంథరామపి । అభిగమ్య జనో రామం బాష్పపూర్ణముఖోఽభవత్ ॥ ౪౬ ॥ తాన్నరాన్ బాష్పపూర్ణాక్షాన్ సమీక్ష్యాథ సుదుఃఖితాన్ । పర్యష్వజత ధర్మజ్ఞః పితృవన్మాతృవచ్చ సః ॥ ౪౭ ॥ స తత్ర కాంశ్చిత్పరిషస్వజే నరాన్నరాశ్చ కే చిత్తు తమభ్యవాదయన్ । చకార సర్వాన్ సవయస్యబాంధవాన్ యథార్హమాసాద్య తదా నృపాత్మజః ॥ ౪౮ ॥ స తత్ర తేషాం రుదతాం మహాత్మనాం భువం చ ఖం చానునినాదయన్ స్వనః । గుహాగిరీణాం చ దిశశ్చ సంతతం మృదంగఘోషప్రతిమః ప్రశుశ్రువే ॥ ౪౯ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ***********************

వసిష్ఠః పురతః కృత్వా దారాన్ దశరథస్య చ । అభిచక్రామ తం దేశం రామదర్శనతర్షితః ॥ ౧ ॥ రాజపత్న్యశ్చ గచ్ఛంత్యో మందం మందాకినీం ప్రతి । దదృశుస్తత్ర తత్తీర్థం రామలక్ష్మణసేవితమ్ ॥ ౨ ॥ కౌసల్యా బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పరిశుష్యతా । సుమిత్రామబ్రవీద్దీనా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ॥ ౩ ॥ ఇదం తేషామనాథానాం క్లిష్టమక్లిష్టకర్మణామ్ । వనే ప్రాక్కేవలం తీర్థం యే తే నిర్విషయీకృతాః ॥ ౪ ॥ ఇతస్సుమిత్రే పుత్రస్తే సదా జలమతంద్రితః । స్వయం హరతి సౌమిత్రిర్మమ పుత్రస్య కారణాత్ ॥ ౫ ॥ జఘన్యమపి తే పుత్రః కృతవాన్న తు గర్హితః । భ్రాతుర్యదర్థసహితం సర్వం తద్విహితం గుణైః ॥ ౬ ॥ అద్యాయమపి తే పుత్రః క్లేశానామతథోచితః । నీచానర్థసమాచారం సజ్జం కర్మ ప్రముంచతు ॥ ౭ ॥ దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు సా దదర్శ మహీతలే । పితురింగుదిపిణ్యాకం న్యస్తమాయతలోచనా ॥ ౮ ॥ తం భూమౌ పితురార్తేన న్యస్తం రామేణ వీక్ష్య సా । ఉవాచ దేవీ కౌసల్యా సర్వా దశరథస్త్రియః ॥ ౯ ॥ ఇదమిక్ష్వాకునాథస్య రాఘవస్య మహాత్మనః । రాఘవేణ పితుర్దత్తం పశ్యతైతద్యథావిధి ॥ ౧౦ ॥ తస్య దేవసమానస్య పార్థివ

స్యమహాత్మనః। నైతదౌపయికంమన్యే భుక్తభోగస్యభోజనం॥ ౧౧॥ చతురంతాంమహీంభుక్త్వామహేంద్రసదృశోవి
భుః।కథమింగుదిపిణ్యాకంసభుఙ్క్తే వసుధాధిపః॥౧౨॥అతోదుఃఖతరంలోకే నకించిత్ప్రతిభాతిమా।యత్రరామఃపితుర్ద
ద్యాదింగుదీక్షోదమృద్ధిమాన్॥౧౩॥రామేణేంగుదిపిణ్యాకంపితుర్దత్తంసమీక్ష్య మే।కథందుఃఖేనహృదయంనస్ఫోటతిస
హస్రధా॥౧౪॥శ్రుతిస్తుఖల్వియంసత్యాలౌకికీప్రతిభాతిమా। యదన్నఃపురుషోభవతితదన్నాస్తస్యదేవతాః॥ ౧౫॥ఏవ
మార్తాంసపత్న్యస్తాంజగ్మురాశ్వాస్యతాంతదా। దదృశుశ్చాశ్రమేరామంస్వర్గచ్యుతమివామరం॥ ౧౬॥సర్వభోగైః
పరిత్యక్తంరామంసంప్రేక్ష్యమాతరః। ఆర్తాముముచురశ్రూణిసస్వరంశోకకర్శితాః॥౧౭॥ తాసాంరామస్సముత్థాయ
జగ్రాహచరణాన్ శుభాన్। మాతౄణాంమనుజవ్యాఘ్రస్సర్వాసాంసత్యసంగరః॥ ౧౮॥ తాఃపాణిభిస్సుఖస్పర్శై
ర్మృద్వంగులితలైశ్శుభైః।ప్రమమార్జూరజఃపృష్ఠాద్రామస్యాయతలోచనాః ॥౧౯॥ సౌమిత్రిరపితాస్సర్వామాతౄ
స్సంప్రేక్ష్యదుఃఖితః। అభ్యవాదయతాసక్తంశనైరామాదనంతరం॥ ౨౦॥ యథారామేతథాతస్మిన్సర్వావవృతిరే
స్త్రియః। వృత్తిందశరథాజ్జాతేలక్ష్మణేశుభలక్షణే॥౨౧॥ సీతాపిచరణాంస్తాసాముపసంగృహ్యదుఃఖితా। శ్వశ్రూణా
మశ్రుపూర్ణాక్షీసాబభూవాగ్రతస్థితా॥౨౨॥తాంపరిష్వజ్యదుఃఖార్తాంమాతాదుహితరంయథా । వనవాసకృశాం
దీనాంకౌసల్యావాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౩॥ విదేహరాజస్యసుతాస్నుషాదశరథస్యచ । రామపత్నీకథందుఃఖంసంప్రాప్తా
నిర్జనేవనే॥౨౪॥ పద్మమాతపసంతప్తంపరిక్లిష్టమివోత్పలం। కాంచనంరజసాధ్వస్తంక్లిష్టంచంద్రమివాంబుదైః॥ ముఖం
తేప్రేక్ష్యమాంశోకోదహత్యగ్నిరివాశ్రయం। భృశంమనసివైదేహివ్యసనారణిసంభవః॥ ౨౬॥బ్రువంత్యామేవమా
ర్తాయాంజనన్యాంభరతాగ్రజః। పాదావాసాద్యజగ్రాహవసిష్ఠస్యచరాఘవః॥ ౨౭ ॥ పురోహితస్యాగ్నిసమస్యవై
తదాబృహస్పతేరింద్రఇవామరాధిపః। ప్రగృహ్యపాదౌసుసమృద్ధతేజసస్సహైవతేనోపవివేశరాఘవః ॥ ౨౮॥ తతో
జఘన్యంసహితైస్స్వమంత్రిభిఃపురప్రధానైశ్చసహైవసైనికైః । జనేనధర్మజ్ఞతమేనధర్మవానుపోపవిష్టోభరతస్తదాగ్ర
జం॥౨౯॥ఉపోపవిష్టస్తుతదాసవీర్యవాంస్తపస్వివేషేణసమీక్ష్యరాఘవం । శ్రియాజ్వలంతంభరతఃకృతాంజలిర్యథా
మహేంద్రఃప్రయతఃప్రజాపతిం॥ ౩౦॥ కిమేషవాక్యంభరతోద్యరాఘవంప్రణమ్యసత్కృత్యచసాధువక్ష్యతి । ఇతీవత
స్యార్యజనస్యతత్త్వతోబభూవకౌతూహలముత్తమంతదా॥ ౩౧॥ సరాఘవస్సత్యధృతిశ్చలక్ష్మణోమహానుభావోభరత
శ్చధార్మికః। వృతాస్సుహృద్భిశ్చవిరేజురధ్వరేయథాసదస్యైస్సహితాస్త్రయోగ్నయః ॥ ౩౨॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యా
కాండే-చతురుత్తరశతతమస్సర్గః.**************************తంతురామస్సమాజ్ఞాయభ్రాతరంగురు
వత్సలం।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాప్రష్టుంసముపచక్రమే ॥ ౧ ॥ కిమేతదిచ్ఛేయమహంశ్రోతుంప్రవ్యాహృతంత్వయా ।
యస్మాత్త్వమాగతోదేశమిమంచీరజటాజినః॥౨॥ కిన్నిమిత్తమిమందేశంకృష్ణాజినజటాధరః । హిత్వారాజ్యంప్రవిష్ట
స్త్వంతత్సర్వంవక్తుమర్హసి॥ ౩॥ ఇత్యుక్తఃకైకయీపుత్రఃకాకుత్స్థేనమహాత్మనా। ప్రగృహ్యబలవద్భూయఃప్రాం
జలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥౪॥ఆర్యంతాతఃపరిత్యజ్యకృత్వాకర్మసుదుష్కరం। గతస్స్వర్గంమహాబాహుఃపుత్రశోకాభిపీ
డితః॥౫॥స్త్రియానియుక్తఃకైకేయ్యామమమాత్రాపరంతప। చకారసుమహత్పాపమిదమాత్మయశోహరం॥ ౬॥సా
రాజ్యఫలమప్రాప్యవిధవాశోకకర్శితా। పతిష్యతిమహాఘోరేనిరయేజననీమమ॥ ౭॥తస్యమేదాసభూతస్యప్రసాదంక
ర్తుమర్హసి। అభిషించస్వచాద్యైవరాజ్యేనమఘవానివ॥౮॥ ఇమాఃప్రకృతయస్సర్వావిధవామాతరశ్చయాః। త్వ
త్సకాశమనుప్రాప్తాఃప్రసాదంకర్తుమర్హసి॥౯॥తదానుపూర్వ్యాయుక్తంచయుక్తంచాత్మనిమానద। రాజ్యంప్రా
ప్నుహిధర్మేణసకామాన్సుహృదఃకురు॥ ౧౦ ॥ భవత్వవిధవాభూమిస్సమగ్రాపతినాత్వయా । శశినావిమలేనేవశార
దీరజనీయథా॥౧౧॥ ఏభిశ్చసచివైస్సార్ధంశిరసాయాచితోమయా। భ్రాతుశ్శిష్యస్యదాసస్యప్రసాదంకర్తుమర్హసి॥
౧౨॥తదిదంశాశ్వతంపిత్ర్యంసర్వంప్రకృతిమండలం। పూజితంపురుషవ్యాఘ్రనాతిక్రమితుమర్హసి॥ ౧౩॥ ఏవము
క్త్వామహాబాహుస్సబాష్పఃకైకయీసుతః। రామస్యశిరసాపాదౌజగ్రాహవిధివత్పునః॥౧౪॥తంమత్తమివమాతంగం
నిశ్శ్వసంతంపునఃపునః। భ్రాతరంభరతంరామఃపరిష్వజ్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౫॥ కులీనస్సత్త్వసంపన్నస్తేజస్వీచరితవ్రతః।
రాజ్యహేతోఃకథంపాపమాచరేత్త్వద్విధోజనః॥౧౬॥నదోషంత్వయిపశ్యామిసూక్ష్మమప్యరిసూదన। నచాపిజననీంబా
ల్యాత్త్వంవిగర్హితుమర్హసి॥౧౭॥కామకారోమహాప్రాజ్ఞగురూణాంసర్వదానఘ । ఉపపన్నేషుదారేషుపుత్రేషు
చవిధీయతే॥౧౮॥ వయమస్యయథాలోకేసంఖ్యాతాస్సౌమ్యసాధుభిః । భార్యాఃపుత్రాశ్చశిష్యాశ్చత్వమనుజ్ఞాతుమ
ర్హసి॥౧౯॥వనేవాచీరవసనంసౌమ్యకృష్ణాజినాంబరం। రాజ్యేవాపిమహారాజోమాంవాసయితుమీశ్వరః॥ ౨౦॥ యా
వత్పితరిధర్మజ్ఞేగౌరవంలోకసత్కృతం। తావద్ధర్మభృతాంశ్రేష్ఠజనన్యామపిగౌరవం॥ ౨౧॥ ఏతాభ్యాంధర్మశీలాభ్యాం

వనం గచ్ఛేతి రాఘవ। మాతాపితృభ్యాముక్తోఽహం కథమన్యత్సమాచరే॥ ౨౨॥ త్వయా రాజ్యమయోధ్యాయాం ప్రాప్త
వ్యం లోకసత్కృతమ్। వస్తవ్యం దండకారణ్యే మయా వల్కలవాససా॥ ౨౩॥ ఏవం కృత్వా మహారాజో విభాగం లోకస
న్నిధౌ। వ్యాదిశ్య చ మహాతేజా దివం దశరథో గతః॥ ౨౪॥ స చ ప్రమాణం ధర్మాత్మా రాజా లోకగురుస్తవ। పిత్రా దత్తం య
థాభాగముపభోక్తుం త్వమర్హసి॥ ౨౫॥ చతుర్దశ సమాః సౌమ్య దండకారణ్యమాశ్రితః। ఉపభోక్ష్యే త్వహం దత్తం భాగం
పిత్రా మహాత్మనా॥ ౨౬॥ యదబ్రవీన్మాం నరలోకసత్కృతః పితా మహాత్మా విబుధాధిపోపమః। తదేవ మన్యే పరమాత్మ
నో హితం న సర్వలోకేశ్వరభావమప్యహమ్॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతురుత్తరశతతమస్సర్గః. ********
తతః పురుషసింహానాం వృతానాం తైస్సుహృద్గణైః। శోచతామేవ రజనీ దుఃఖేన వ్యత్యవర్తత॥ ౧॥ రజన్యాం సుప్ర
భాతాయాం భ్రాతరస్తే సుహృద్వృతాః। మందాకిన్యాం హుతం జప్యం కృత్వా రామముపాగమన్॥ ౨॥ తూష్ణీం తే సము
పాసీనా న కశ్చిత్కించిదబ్రవీత్। భరతస్తు సుహృన్మధ్యే రామం వచనమబ్రవీత్॥ ౩॥ సాంత్వితా మామికా మాతా దత్తం
రాజ్యమిదం మమ। తద్దదామి తవైవాహం భుంక్ష్వ రాజ్యమకంటకమ్॥ ౪॥ మహతేవాంబువేగేన భిన్నస్సేతుర్జలాగమే। దు
రావారం త్వదన్యేన రాజ్యఖండమిదం మహత్॥ ౫॥ గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య తార్క్ష్యస్యేవ పతత్రిణః। అనుగంతుం న శక్తిర్మే
గతిం తవ మహీపతే॥ ౬॥ సుజీవం నిత్యశస్తస్య యః పరైరుపజీవ్యతే। రామ తేన తు దుర్జీవం యః పరానుపజీవతి॥ ౭॥ యథా తు
రోపితో వృక్షః పురుషేణ వివర్ధితః। హ్రస్వకేన దురారోహో రూఢస్కంధో మహాద్రుమః॥ స యథా పుష్పితో భూ
త్వా ఫలాని న విదర్శయేత్। స తాం నానుభవేత్ప్రీతిం యస్య హేతోః ప్రరోపితః॥ ఏషోపమా మహాబాహో తమర్థం వే
త్తుమర్హసి। యది త్వమస్మాన్వృషభో భర్తా భృత్యాన్న శాధి హి॥ ౧౦॥ శ్రేణయస్త్వాం మహారాజ పశ్యంత్వగ్ర్యాశ్చ సర్వ
శః। ప్రతపంతమివాదిత్యం రాజ్యే స్థితమరిందమమ్॥ ౧౧॥ తవానుయానే కాకుత్స్థ మత్తా నర్దంతు కుంజరాః। అంతఃపురగ
తా నార్యో నందంతు సుసమాహితాః॥ ౧౨॥ తస్య సాధ్వి త్యమన్యంత నాగరా వివిధా జనాః। భరతస్య వచః శ్రుత్వా రా
మం ప్రత్యనుయాచతః॥ ౧౩॥ తమేవం దుఃఖితం ప్రేక్ష్య విలపంతం యశస్వినమ్। రామః కృతాత్మా భరతం సమాశ్వాసయ
దాత్మవాన్॥ ౧౪॥ నాత్మనః కామకారోఽస్తి పురుషోఽయమనీశ్వరః। ఇతశ్చేతరతశ్చైనం కృతాంతః పరికర్షతి॥ ౧౫॥ సర్వే
క్షయాంతా నిచయాః పతనాంతాస్సముచ్ఛ్రయాః। సంయోగా విప్రయోగాంతా మరణాంతం చ జీవితమ్॥ ౧౬॥ యథా
ఫలానాం పక్వానాం నాన్యత్ర పతనాద్భయమ్। ఏవం నరస్య జాతస్య నాన్యత్ర మరణాద్భయమ్॥ ౧౭॥ యథాగారం దృఢ
స్థూణం జీర్ణం భూత్వావసీదతి। తథైవ సీదంతి నరా జరామృత్యువశం గతాః॥ ౧౮॥ అత్యేతి రజనీ యా తు సా న ప్రతినివర్తతే।
యాత్యేవ యమునా పూర్ణా సముద్రముదకాకులమ్॥ ౧౯॥ అహోరాత్రాణి గచ్ఛంతి సర్వేషాం ప్రాణినామిహ। ఆ
యూంషి క్షపయంత్యాశు గ్రీష్మే జలమివాంశవః॥ ౨౦॥ ఆత్మానమనుశోచ త్వం కిమన్యమనుశోచసి। ఆయుస్తే హీయతే య
స్య స్థితస్య చ గతస్య చ॥ ౨౧॥ సహైవ మృత్యుర్వ్రజతి సహ మృత్యుర్నిషీదతి। గత్వా సుదీర్ఘమధ్వానం సహ మృత్యుర్ని
వర్తతే॥ ౨౨॥ గాత్రేషు వళయః ప్రాప్తాః శ్వేతాశ్చైవ శిరోరుహాః। జరయా పురుషో జీర్ణః కిం హి కృత్వా ప్రభావయేత్॥
౨౩॥ నందంత్యుదిత ఆదిత్యే నందంత్యస్తమితేఽరవౌ। ఆత్మనో నావబుధ్యంతే మనుష్యా జీవితక్షయమ్॥ ౨౪॥ హృష్యంత్యృ
తుముఖం దృష్ట్వా నవం నవమిహాగతమ్। ఋతూనాం పరివర్తేన ప్రాణినాం ప్రాణసంక్షయః॥ ౨౫॥ యథా కాష్ఠం చ కా
ష్ఠం చ సమేయాతాం మహార్ణవే। సమేత్య చ వ్యపేయాతాం కాలమాసాద్య కంచన॥ ఏవం భార్యాశ్చ పుత్రాశ్చ జ్ఞాతయ
శ్చ ధనాని చ। సమేత్య వ్యవధావంతి ధ్రువో హ్యేషాం వినాభవః॥ ౨౭॥ నాత్ర కశ్చిద్యథాభావం ప్రాణీ సమభివర్తతే।
తేన తస్మిన్న సామర్థ్యం ప్రేతస్యాస్త్యనుశోచతః॥ ౨౮॥ యథా హి సార్థం గచ్ఛంతం బ్రూయాత్కశ్చిత్పథి స్థితః। అ
హమప్యాగమిష్యామి పృష్ఠతో భవతామితి॥ ఏవం పూర్వైర్గతో మార్గః పితృపైతామహో ధ్రువః। తమాపన్నః కథం శో
చేద్యస్య నాస్తి వ్యతిక్రమః॥ ౩౦॥ వయసః పతమానస్య స్రోతసో వానివర్తినః। ఆత్మా సుఖే నియోక్తవ్యస్సుఖభాజః ప్రజాః
స్మృతాః॥ ౩౧॥ ధర్మాత్మా స శుభైః కృత్స్నైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః। ధూతపాపో గతస్స్వర్గం పితా నః పృథివీపతిః॥
౩౨॥ భృత్యానాం భరణాత్సమ్యక్ప్రజానాం పరిపాలనాత్। అర్థాదానాచ్చ ధర్మేణ పితా నస్త్రిదివం గతః॥ ౩౩॥ కర్మభిస్తు
శుభైరిష్టైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః। స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః పితా నః పృథివీపతిః॥ ౩౪॥ ఇష్ట్వా బహువిధైర్యజ్ఞైర్భోగాం
శ్చావాప్య పుష్కలాన్। ఉత్తమం చాయురాసాద్య స్వర్గతః పృథివీపతిః॥ ౩౫॥ ఆయురుత్తమమాసాద్య భోగానపి చ రాఘ
వః। స న శోచ్యః పితా తాత స్వర్గతస్సత్కృతస్సతామ్॥ ౩౬॥ స జీర్ణం మానుషం దేహం పరిత్యజ్య పితా హి నః। దైవీమృద్ధి
మనుప్రాప్తో బ్రహ్మలోకవిహారిణీమ్॥ ౩౭॥ తం తు నైవంవిధః కశ్చిత్ప్రాజ్ఞః శోచితుమర్హతి। త్వద్విధో యద్విధశ్చాపి
శ్రుతవాన్బుద్ధిమత్తరః॥ ౩౮॥ ఏతే బహువిధాశ్శోకా విలాపరుదితే తథా। వర్జనీయా హి ధీరేణ సర్వావస్థాసు ధీమతా॥

౩౯ ॥సత్త్వస్థోభవమాశోచీర్యాత్వాచావసతాంపురీం।తథాపిత్రానియుక్తోఽసివశినావదతాంవర॥ ౪౦ ॥యత్రాహమ
పితేనైవనియుక్తఃపుణ్యకర్మణా। తత్రైవాహంకరిష్యామిపితురార్యస్యశాసనం॥ ౪౧ ॥నమయాశాసనంతస్యత్యక్తుం
న్యాయ్యమరిందమ। తత్త్వయాపిసదామాన్యంసవైబంధుస్సనఃపితా॥ ౪౨ ॥తద్వచఃపితురేవాహంసమ్మతంధర్మచారి
ణః।కర్మణాపాలయిష్యామివనవాసేనరాఘవ॥ ౪౩ ॥ధార్మికేణానృశంసేననరేణగురువర్తినా। భవితవ్యంనరవ్యాఘ్ర
పరలోకంజిగీషతా॥౪౪॥ఆత్మానమనుతిష్ఠత్వంస్వభావేననరర్షభ।నిశామ్యతుశుభంవృత్తంపితుర్దశరథస్యనః ॥ ౪౫ ॥ఇ
త్యేవముక్త్వావచనంమహాత్మాపితుర్నిదేశప్రతిపాలనార్థం । యవీయసంభ్రాతరమర్థవచ్చప్రభుర్ముహూర్తాద్విరరా
మరామః॥౪౬॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచోత్తరశతతమస్సర్గః.****************************

ఏవముక్త్వాతువిరతేరామేవచనమర్థవత్ ।తతోమందాకినీతీరేరామంప్రకృతివత్సలం ॥ ఉవాచభరతశ్చిత్రంధా
ర్మికోధార్మికంవచః॥ ౧ ॥కోహిస్యాదీదృశోలోకేయాదృశస్త్వమరిందమ॥నత్వాంప్రవ్యథయేద్దుఃఖంప్రీతిర్వానప్ర
హర్షయేత్ ॥౨॥ సమ్మతశ్చాసివృద్ధానాంతాంశ్చపృచ్ఛసిసంశయాన్॥ ౩ ॥యథామృతస్తథాజీవన్యథాసతితథా
సతి।యస్యైషబుద్ధిలాభస్స్యాత్పరితప్యేతకేనసః॥ ౪ ॥పరావరజ్ఞోయశ్చస్యాత్తథాత్వంమనుజాధిప।సఏవంవ్యసనం
ప్రాప్యనవిషీదితుమర్హతి॥ ౫ ॥అమరోపమసత్త్వస్త్వంమహాత్మాసత్యసంగరః। సర్వజ్ఞస్సర్వదర్శీచబుద్ధిమాంశ్చా
సిరాఘవ॥౬॥నత్వామేవంగుణైర్యుక్తంప్రభవాభవకోవిదం।అవిషహ్యతమందుఃఖమాసాదయితుమర్హతి॥ ౭ ॥ప్రో
షితేమయియత్పాపంమాత్రామత్కారణాత్కృతం। క్షుద్రయాతదనిష్టంమేప్రసీదతుభవాన్మమ॥ ౮ ॥ధర్మబంధేనబ
ద్ధోఽస్మితేనేమాంనేహమాతరం।హన్మితీవ్రేణదండేనదండార్హాంపాపకారిణీం॥ ౯ ॥కథందశరథాజ్జాతశ్శుద్ధాభిజనకర్మ
ణః । జానన్ధర్మమధర్మిష్ఠంకుర్యాంకర్మజుగుప్సితం॥ ౧౦॥గురుఃక్రియావాన్వృద్ధశ్చరాజాప్రేతఃపితేతిచ।తా
తంనపరిగర్హేయందైవతంచేతిసంసది॥ ౧౧॥కోహిధర్మార్థయోర్హీనమీదృశంకర్మకిల్బిషం। స్త్రియాఃప్రియంచి
కీర్షుస్సన్కుర్యాద్ధర్మజ్ఞధర్మవిత్ ॥ ౧౨ ॥అంతకాలేహిభూతానిముహ్యంతీతిపురాశ్రుతిః।రాజ్ఞైవంకుర్వతాలోకేప్రత్య
క్షంసాశ్రుతిఃకృతా॥ ౧౩ ॥ సాధ్వర్థమభిసంధాయక్రోధాన్మోహాచ్చసాహసాత్ । తాతస్యయదతిక్రాంతంప్రత్యా
హరతుతత్భవాన్॥ ౧౪ ॥పితుర్హిసమతిక్రాంతంపుత్రోయస్సాధుమన్యతే । తదపత్యంమతంలోకేవిపరీతమతోఽన్య
థా॥ ౧౫ ॥తదపత్యంభవానస్తుమాభవాన్దుష్కృతంపితుః।అభిపత్తాకృతంకర్మలోకేధీరవిగర్హితం॥ ౧౬ ॥కైక
యీంమాంచతాతంచసుహృదోబాంధవాంశ్చనః। పౌరజానపదాన్సర్వాంస్త్రాతుసర్వమిదంభవాన్॥ ౧౭ ॥క్వచా
గణ్యంక్వచక్షాత్రంక్వజటాఃక్వచపాలనం। ఈదృశంవ్యాహతంకర్మనభవాన్కర్తుమర్హతి॥ ౧౮ ॥ఏషహిప్రథమో
ధర్మఃక్షత్రియస్యాభిషేచనం। యేనశక్యంమహాప్రాజ్ఞప్రజానాంపరిపాలనం॥ ౧౯ ॥కశ్చప్రత్యక్షముత్సృజ్యసంశ
యస్థమలక్షణం।ఆయతిస్థంచరేద్ధర్మంక్షత్రబంధురనిశ్చితం॥ ౨౦ ॥అథక్లేశజమేవత్వంధర్మంచరితుమిచ్ఛసి।ధర్మే
ణచతురోవర్ణాన్పాలయన్క్లేశమాప్నుహి॥ ౨౧ ॥ చతుర్ణామాశ్రమాణాంహిగార్హస్థ్యంశ్రేష్ఠమాశ్రమం। ప్రా
హుర్ధర్మజ్ఞధర్మజ్ఞాస్తంకథంత్యక్తుమర్హసి॥ ౨౨ ॥శ్రుతేనబాలస్స్థానేనజన్మనాభవతోహ్యహం।సకథంపాలయి
ష్యామిభూమింభవతితిష్ఠతి॥ ౨౩ ॥హీనబుద్ధిగుణోబాలోహీనస్స్థానేనచాప్యహం।భవతాచవినాభూతోనవర్తయితుము
త్సహే॥ ౨౪ ॥ఇదంనిఖిలమవ్యగ్రంరాజ్యంపిత్ర్యమకంటకం।అనుశాధిస్వధర్మేణధర్మజ్ఞసహబాంధవైః॥ ౨౫ ॥ఇ
హైవత్వాభిషించంతుసర్వాఃప్రకృతయస్సహ।ఋత్విజస్సవసిష్ఠాశ్చమంత్రవన్మంత్రకోవిదాః॥ ౨౬ ॥అభిషిక్తస్త్వ
మస్మాభిరయోధ్యాంపాలనేవ్రజ।విజిత్యతరసాలోకాన్మరుద్భిరివవాసవః॥౨౭॥ ఋణానిత్రీణ్యపాకుర్వన్దుర్హృ
దస్సాధునిర్దహన్। సుహృదస్తర్పయన్కామైస్త్వమేవాత్రానుశాధిమాం॥ ౨౮ ॥అద్యార్యముదితాస్సంతుసుహృదస్తే
ఽభిషేచనే।అద్యభీతాఃపలాయంతాందుర్హృదస్తేదిశోదశ॥ ౨౯॥ ఆక్రోశంమమమాతుశ్చప్రమృజ్యపురుషర్షభ। అ
ద్యతత్రభవంతంచపితరంరక్షకిల్బిషాత్ ॥ ౩౦ ॥శిరసాత్వాభియాచేహంకురుష్వకరుణాంమయి। బాంధవేషుచసర్వే
షుభూతేష్వివమహేశ్వరః ॥ ౩౧ ॥ అథైతత్పృష్ఠతఃకృత్వావనమేవభవానితః । గమిష్యతిగమిష్యామిభవతాసా
ర్ధమప్యహం॥ ౩౨ ॥తథాహిరామోభరతేనతామ్యతాప్రసాద్యమానశ్శిరసామహీపతిః । నచైవచక్రేగమనాయసత్త్వ
వాన్మతింపితుస్తద్వచనేప్రతిష్ఠితః॥ ౩౩॥తదద్భుతంస్థైర్యమవేక్ష్యరాఘవేసమంజనోహర్షమవాపదుఃఖితః। నయా
త్యయోధ్యామితిదుఃఖితోఽభవత్స్థిరప్రతిజ్ఞత్వమవేక్ష్యహర్షితః ॥ ౩౪ ॥ తమృత్విజోనైగమయూథవల్లభాస్తదావి
సంజ్ఞాశ్రుకళాశ్చమాతరః।తథాబ్రువాణంభరతంప్రతుష్టువుఃప్రణమ్యరామంచయయాచిరేసహ॥ ౩౫ ॥ఇతిశ్రీమద
యోధ్యాకాండే-షడుత్తరశతతమస్సర్గః. ************************* పునరేవంబ్రువాణంతంభర

తిరంలక్ష్మణాగ్రజః। ప్రత్యువాచతతశ్శ్రీమాన్జ్ఞాతిమధ్యేభిసత్కృతః॥ ౧ ॥ఉపపన్నమిదంవాక్యంయత్త్వమేవమభాష
థాః । జాతఃపుత్రోదశరథాత్కైకేయ్యాంరాజసత్తమాత్ ॥ ౨ ॥పురాభ్రాతఃపితానస్సమాతరంతేసముద్వహన్।
మాతామహేసమాశ్రౌషీద్రాజ్యశుల్కమనుత్తమం ॥ ౩ ॥ దైవాసురేచసంగ్రామేజనన్యైతవపార్థివః । సంప్ర
హృష్టోదదౌరాజావరమారాధితఃప్రభుః॥ ౪ ॥తతస్సాసంప్రతిశ్రావ్యతవమాతాయశస్వినీ । అయాచతనరశ్రేష్ఠంద్వౌ
వరౌవరవర్ణినీ ॥ తవరాజ్యంనరవ్యాఘ్రమమప్రవ్రాజనంతథా । తౌచరాజాతదాతస్యైనియుక్తఃప్రదదౌవరౌ ॥౬॥
తేనపిత్రాహమప్యత్రనియుక్తఃపురుషర్షభ।చతుర్దశవనేవాసంవర్షాణివరదానికం॥ ౭ ॥సోహంవనమిదంప్రాప్తోనిర్జ
నంలక్ష్మణాన్వితః। సీతయాచాప్రతిద్వంద్వస్సత్యవాదేస్థితఃపితుః॥ ౮ ॥భవానపితథేత్యేవపితరంసత్యవాదినంకర్తుమ
ర్హతిరాజేంద్రక్షిప్రమేవాభిషేచనాత్ ॥ ౯ ॥ఋణాన్మోచయరాజానంమత్కృతేభరతప్రభుం।పితరంచాపిధర్మజ్ఞ
ంమాతరంచాభినందయ॥ ౧౦॥శ్రూయతేహిపురాతాతశ్రుతిర్గీతాయశస్వినా।గయేనయజమానేనగయేష్వేవపి
తౄన్ప్రతి॥౧౧॥ పున్నామ్నోనరకాద్యస్మాత్పితరంత్రాయతేసుతః।తస్మాత్పుత్రఇతిప్రోక్తఃపితౄన్యత్పాతివాసు
తః॥ ౧౨ ॥ఏష్టవ్యాబహవఃపుత్రాగుణవంతోబహుశ్రుతాః।తేషాంవైసమవేతానామపికశ్చిద్గయాంవ్రజేత్ ॥ ౧౩ ॥ఏ
వంరాజర్షయస్సర్వేప్రతీతారాజనందన।తస్మాత్త్రాహినరశ్రేష్ఠపితరంనరకాత్ప్రభో॥ ౧౪ ॥అయోధ్యాంగచ్ఛభర
తప్రకృతీరనురంజయ । శత్రుఘ్నసహితోవీరసహసర్వైర్ద్విజాతిభిః॥౧౫॥ప్రవేక్ష్యేదండకారణ్యమహమప్యవిళంబ
యన్। ఆభ్యాంతుసహితోరాజన్వైదేహ్యాలక్ష్మణేనచ॥ ౧౬॥త్వంరాజాభరతభవస్వయంనరాణాంవన్యానామహమ
పిరాజరాణ్మృగాణాం । గచ్ఛత్వంపురవరమద్యసంప్రహృష్టస్సంహృష్టస్త్వహమపిదండకాన్ప్రవేక్ష్యే॥ ౧౭ ॥ఛా
యాంతేదినకరభాఃప్రబాధమానాంవర్షత్రం భరతకరోతుమూర్ధ్నిశీతాం । ఏతేషామహమపికాననద్రుమాణాం
ఛాయాంతామతిశయినీంసుఖీశ్రయిష్యే॥ ౧౮ ॥ శత్రుఘ్నఃకుశలమతిస్తుతేసహాయస్సౌమిత్రిర్మమవిదితఃప్రధానమి
త్రం।చత్వారస్తనయవరావయంనరేంద్రంసత్యస్థంభరతచరామమావిషాదం ॥ ౧౯ ॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-స
ప్తోత్తరశతతమస్సర్గః. *************************** ఆశ్వాసయంతంభరతంజాబాలిర్బ్రాహ్మణోత్త
మః । ఉవాచరామంధర్మజ్ఞంధర్మాపేతమిదంవచః॥ ౧ ॥సాధురాఘవమాభూత్తేబుద్ధిరేవంనిరర్థికా।ప్రాకృతస్యనర
స్యేవహ్యార్యబుద్ధేర్మనస్వినః॥ ౨ ॥కఃకస్యపురుషోబంధుఃకిమాప్యంకస్యకేనచిత్ ।యదేకోజాయతేజంతురేకఏవవినశ్య
తి॥౩॥తస్మాన్మాతాపితాచేతిరామసజ్జేతయోనరః।ఉన్మత్తఇవసజ్ఞేయోనాస్తికశ్చిద్ధికస్యచిత్ ॥ ౪ ॥యథాగ్రామాం
తరంగచ్ఛన్నరఃకశ్చిత్క్వచిద్వసేత్। ఉత్సృజ్యచతమావాసంప్రతిష్ఠేతాపరేహని ॥ ఏవమేవమనుష్యాణాంపితామా
తాగృహంవసు।ఆవాసమాత్రంకాకుత్స్థసజ్జంతేనాత్రసజ్జనాః॥ ౬ ॥పిత్ర్యంరాజ్యంపరిత్యజ్యసనార్హసినరోత్తమ।
ఆస్థాతుంకాపథందుఃఖంవిషమంబహుకంటకం॥ ౭ ॥సమృద్ధాయామయోధ్యాయామాత్మానమభిషేచయ।ఏకవేణీధ
రాహిత్వానగరీసంప్రతీక్షతే॥ ౮ ॥రాజభోగాననుభవన్మహార్హాన్పార్థివాత్మజ। విహరత్వమయోధ్యాయాంయ
థాశక్రస్త్రివిష్టపే॥ ౯ ॥నతేకశ్చిద్దశరథస్త్వంచతస్యనకశ్చన । అన్యోరాజాత్వమన్యస్సతస్మాత్కురుయదుచ్యతే॥
౧౦॥బీజమాత్రంపితాజంతోశ్శుక్లంరుధిరమేవచ।సంయుక్తమృతుమన్మాత్రాపురుషస్యేహజన్మతత్ ॥ ౧౧ ॥గతస్సనృ
పతిస్తత్రగంతవ్యంయత్రతేనవై । ప్రవృత్తిరేషామర్త్యానాంత్వంతుమిథ్యావిహన్యసే ॥ ౧౨ ॥అర్థధర్మపరాయేయే
తాంస్తాన్శోచామినేతరాన్ । తేహిదుఃఖమిహప్రాప్యవినాశంప్రేత్యభేజిరే॥ ౧౩ ॥అష్టకాపితృదైవత్యమిత్యయం
ప్రసృతోజనః।అన్నస్యోపద్రవంపశ్యమృతోహికిమశిష్యతి॥ ౧౪ ॥యదిభుక్తమిహాన్యేనదేహమన్యస్యగచ్ఛతి।దద్యాత్ప్ర
వసతశ్శ్రాద్ధంనతత్పథ్యశనంభవేత్ ॥ ౧౫ ॥ దానసంవననాహ్యేతేగ్రంథామేధావిభిఃకృతాః । యజస్వదేహిదీక్షస్వ
తపస్తప్యస్వసంత్యజ॥ ౧౬ ॥సనాస్తిపరమిత్యేవకురుబుద్ధింమహామతే। ప్రత్యక్షంయత్తదాతిష్ఠపరోక్షంపృష్ఠతఃకురు॥
౧౭॥సతాంబుద్ధింపురస్కృత్యసర్వలోకనిదర్శినీం । రాజ్యంత్వంప్రతిగృహ్ణీష్వభరతేనప్రసాదితః॥ ౧౮ ॥ఇతిశ్రీమద
యోధ్యాకాండే-అష్టోత్తరశతతమస్సర్గః.**జాబాలేస్తువచశ్శ్రు
త్వారామస్సత్యాత్మనాంవరః । ఉవాచపరయాభక్త్యాస్వబుద్ధ్యాచావిపన్నయా ॥ ౧ ॥ భవాన్మేప్రియకామార్థంవచ
నంయదిహోక్తవాన్।అకార్యంకార్యసంకాశమపథ్యంపథ్యసంమితం॥ ౨॥ నిర్మర్యాదస్తుపురుషఃపాపాచారసమన్వి
తః ।మానంనలభతేసత్సుభిన్నచారిత్రదర్శనః॥ ౩ ॥కులీనమకులీనంవావీరంపురుషమానినం। చారిత్రమేవవ్యాఖ్యాతిశు
చింవాయదివాశుచిం॥ ౪ ॥అనార్యస్త్వార్యసంకాశశ్శౌచాద్ధీనస్తథాశుచిః । లక్షణ్యవదలక్షణ్యోదుశ్శీలశ్శీలవానివ॥
అధర్మంధర్మవేషేణయదీమంలోకసంకరం । అభిపత్స్యేశుభంహిత్వాక్రియావిధివివర్జితం ॥ కశ్చేతయానఃపురుషః

కార్యాకార్యవిచక్షణః|బహుమంస్యతిమాంలోకేదుర్వృత్తంలోకదూషణం॥ ౭॥ కస్యధాస్యామ్యహంవృత్తం కేనవా
స్వర్గమాప్నుయాం। అనయావర్తమానోహివృత్త్యాహీనప్రతిజ్ఞయా॥ ౮॥కామవృత్తస్త్వయంలోకఃకృత్స్నస్సము
పవర్తతే। యద్వృత్తాస్సంతిరాజానస్తద్వృత్తాస్సంతిహిప్రజాః॥ ౯॥ సత్యమేవానృశంసంచరాజవృత్తంసనాతనం|
తస్మాత్సత్యాత్మకంరాజ్యంసత్యేలోకఃప్రతిష్ఠితః॥ ౧౦॥ఋషయశ్చైవదేవాశ్చసత్యమేవహిమేనిరే । సత్యవాదీహి
లోకేస్మిన్పరమంగచ్ఛతిక్షయం॥౧౧॥ ఉద్విజంతేయథాసర్పాన్నరాదనృతవాదినః। ధర్మస్సత్యంపరోలోకేమూలం
స్వర్గస్యచోచ్యతే॥ ౧౨॥ సత్యమేవేశ్వరోలోకేసత్యంపద్మాశ్రితాసదా । సత్యమూలానిసర్వాణిసత్యాన్నాస్తిప
రంపదం॥౧౩॥ దత్తమిష్టంహుతంచైవతప్తానిచతపాంసిచ। వేదాస్సత్యప్రతిష్ఠానాస్తస్మాత్సత్యపరోభవేత్ ॥౧౪॥ ఏకః
పాలయతేలోకమేకఃపాలయతేకులం।మజ్జత్యేకోహినిరయేఏకస్స్వర్గేమహీయతే॥ ౧౫॥సోహంపితుర్నిదేశంతు
కిమర్థంనానుపాలయే। సత్యప్రతిశ్రవస్సత్యంసత్యేనసమయీకృతః ॥ ౧౬ ॥ నైవలోభాన్నమోహాద్వానహ్యజ్ఞానా
త్తమోన్వితః। సేతుంసత్యస్యభేత్స్యామిగురోస్సత్యప్రతిశ్రవః ॥ ౧౭॥ అసత్యసంధస్యసతశ్చలస్యాస్థిరచేతసః|నైవ
దేవానపితరఃప్రతీచ్ఛంతీతినశ్శ్రుతం॥ ౧౮॥ ప్రత్యగాత్మమిమంధర్మంసత్యంపశ్యామ్యహంస్వయం । భారస్సత్పురుషా
చీర్ణస్తదర్థమభిమన్యతే॥౧౯ ॥క్షాత్రంధర్మమహంత్యక్ష్యేహ్యధర్మంధర్మసంహితం । క్షుద్రైర్నృశంసైర్లుబ్ధైశ్చ
సేవితంపాపకర్మభిః॥ ౨౦॥కాయేనకురుతేపాపంమనసాసంప్రధార్యచ । అనృతంజిహ్వయాచాహత్రివిధంకర్మపాత
కం॥౨౧॥భూమిఃకీర్తిర్యశోలక్ష్మీఃపురుషంప్రార్థయంతిహి| స్వర్గస్థంచానుపశ్యంతిసత్యమేవభజేతతత్ ॥ ౨౨॥ శ్రే
ష్ఠంహ్యనార్యమేవస్యాద్యద్భవానవధార్యమాం । ఆహయుక్తికరైర్వాక్యైరిదంభద్రంకురుష్వహ॥౨౩॥కథంహ్యహం
ప్రతిజ్ఞాయవనవాసమిమంగురౌ। భరతస్యకరిష్యామివచోహిత్వాగురోర్వచః ॥ ౨౪॥ స్థిరామయాప్రతిజ్ఞాతాప్రతిజ్ఞా
గురుసన్నిధౌ| ప్రహృష్యమాణాసాదేవీకైకేయీచాభవత్తదా॥౨౫॥వనవాసంవసన్నేవంశుచిర్నియతభోజనః । మూ
లైఃపుష్పైఃఫలైఃపుణ్యైఃపితౄన్దేవాంశ్చతర్పయన్ ॥ సంతుష్టపంచవర్గోహంలోకయాత్రాంప్రవర్తయే|అకు
హశ్శ్రద్దధానస్సన్కార్యాకార్యవిచక్షణః ॥ ౨౭॥ కర్మభూమిమిమాంప్రాప్యకర్తవ్యంకర్మయచ్ఛుభం।అగ్నిర్వాయు
శ్చసోమశ్చకర్మణాంఫలభాగినః॥౨౮॥శతంక్రతూనామాహృత్యదేవరాట్ త్రిదివంగతః । తపాంస్యుగ్రాణిచాస్థాయ
దివంయాతామహర్షయః॥౨౯॥ అమృష్యమాణఃపునరుగ్రతేజానిశమ్యతంనాస్తికవాక్యహేతుం। అథాబ్రవీత్తంనృ
పతేస్తనూజోవిగర్హమాణోవచనానితస్య॥ ౩౦॥ సత్యంచధర్మంచపరాక్రమంచభూతానుకంపాంప్రియవాదితాం
చ| ద్విజాతిదేవాతిథిపూజనంచపంథానమాహుస్త్రిదివస్యసంతః॥ ౩౧॥తేనైవమాజ్ఞాయయథావదర్థమేకోదయం
సంప్రతిపద్యవిప్రాః। ధర్మంచరంతస్సకలంయథావత్కాంక్షంతిలోకాగమమప్రమత్తాః॥ ౩౨ ॥ నిందామ్యహంకర్మపి
తుఃకృతంతద్యస్త్వామగృహ్ణాద్విషమస్థబుద్ధిం| బుద్ధ్యానయైవంవిధయాచరంతంసునాస్తికంధర్మపథాదపేతం॥ ౩౩॥ య
థాహిచోరస్సతథాహిబుద్ధస్తథాగతంనాస్తికమంత్రవిద్ధి | తస్మాద్ధియశ్శంక్యతమఃప్రజానాంననాస్తికేనాభిముఖోబు
ధస్స్యాత్ ॥౩౪॥త్వత్తోజనాఃపూర్వతరేవరాశ్చశుభానికర్మాణిబహూనిచక్రుః।జిత్వాసదేమంచపరంచలోకంతస్మా
ద్ద్విజాస్స్వస్తిహుతంకృతంచ॥౩౫॥ ధర్మేరతాస్సత్పురుషైస్సమేతాస్తేజస్వినోదానగుణప్రధానాః । అహింసకా
వీతమలాశ్చలోకేభవంతిపూజ్యామునయఃప్రధానాః॥ ౩౬॥ ఇతిబ్రువంతంవచనంసరోషంరామంమహాత్మానమదీన
సత్వం। ఉవాచతథ్యంపునరాస్తికంచసత్యంవచస్సానునయంచవిప్రః॥ ౩౭॥ననాస్తికానాంవచనంబ్రవీమ్యహంననా
స్తికోహంనచనాస్తికించన| సమీక్ష్యకాలంపునరాస్తికోభవంభవేయకాలేపునరేవనాస్తికః॥ ౩౮॥ సచాపికాలోయ
ముపాగతశ్శనైర్యథామయానాస్తికవాగుదీరితా । నివర్తనార్థంతవరామకారణాత్ప్రసాదనార్థంచమయైతదీరి
తం॥౩౯॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-నవోత్తరశతతమస్సర్గః. ************************ క్రుద్ధమాజ్ఞా
యరామంతువసిష్ఠఃప్రత్యువాచహ।జాబాలిరపిజానీతేలోకస్యాస్యగతాగతిం॥ నివర్తయితుకామస్తుత్వామేతద్వాక్య
ముక్తవాన్। ఇమాంలోకసముత్పత్తింలోకనాథనిబోధమే॥౨॥సర్వంసలిలమేవాసీత్పృథివీయత్రనిర్మితా । తతస్స
మభవద్బ్రహ్మాస్వయంభూర్దైవతైస్సహ॥౩॥సవరాహస్తతోభూత్వాప్రోజ్జహారవసుంధరాం॥ ౪॥అసృజచ్చజగత్స
ర్వంసహపుత్రైఃకృతాత్మభిః॥ ఆకాశప్రభవోబ్రహ్మాశాశ్వతోనిత్యఅవ్యయః । తస్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞేమరీచేఃకాశ్యపస్సు
తః॥౫॥ వివస్వాన్కాశ్యపాజ్జజ్ఞేమనుర్వైవస్వతస్స్మృతః । సతుప్రజాపతిఃపూర్వమిక్ష్వాకుస్తుమనోస్సుతః॥ యస్యేయం
ప్రథమందత్తాసమృద్ధామనునామహీ।తమిక్ష్వాకుమయోధ్యాయాంరాజానంవిద్ధిపూర్వకం ॥ ౭ ॥ ఇక్ష్వాకోస్తుసుత
శ్శ్రీమాన్కుక్షిరేవేతివిశ్రుతః। కుక్షేరథాత్మజోవీరోవికుక్షిరుదపద్యత॥౮ ॥ వికుక్షేస్తుమహాతేజాబాణఃపుత్రఃప్రతాప

వాః। బాణస్య తు మహాబాహురనరణ్యో మహాయశాః॥ ౯॥ నానావృష్టిర్బభూవాస్మిన్ న దుర్భిక్షం సతాం వరే । అనర
ణ్యే మహారాజే తస్కరో నాపి కశ్చన॥ ౧౦॥ అనరణ్యాన్మహాబాహుః పృథూ రాజా బభూవ హ। తస్మాత్పృథోర్మహారాజ
స్త్రిశంకురుదపద్యత॥ స సత్యవచనాద్వీరస్సశరీరో దివం గతః॥ ౧౧॥ త్రిశంకోరభవత్సూనుర్ధుంధుమారో మహాయ
శాః॥ ధుంధుమారో మహాతేజా యువనాశ్వో వ్యజాయత॥ ౧౨॥ యువనాశ్వసుతశ్శ్రీమాన్ మాంధాతా సమపద్యత॥ మాం
ధాతుస్తు మహాతేజాస్సుసంధిరుదపద్యత॥ ౧౩॥ సుసంధేరపి పుత్రౌ ద్వౌ ధ్రువసంధిః ప్రసేనజిత్ ॥ యశస్వీ ధ్రువసంధే
స్తు భరతో రిపుసూదనః॥ ౧౪॥ భరతాత్తు మహాబాహోరసితో నామ జాయత ॥ యస్యైతే ప్రతిరాజాన ఉదపద్యంత
శత్రవః। హైహయాస్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః॥ ౧౬॥ తాంస్తు సర్వాన్ ప్రతివ్యూహ్య యుద్ధే రాజా ప్రవాసి
తః। స చ శైలవరే రమ్యే బభూవాభిరతో మునిః॥ ౧౭॥ ద్వే చాస్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతిః। ఏకా గర్భవినాశా
య సపత్న్యై సగరం దదౌ॥ ౧౮॥ భార్గవశ్చ్యవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః । తమృషిం సముపాగమ్య కాలిందీ
త్వభ్యవాదయత్ ॥ ౧౯॥ స తామభ్యవదద్విప్రో వరేప్సుం పుత్రజన్మని । పుత్రస్తే భవితా దేవి మహాత్మా లోకవిశ్రుతః ॥
ధార్మికశ్చ సుశీలశ్చ వంశకర్తారిసూదనః॥ ౨౦॥ కృత్వా ప్రదక్షిణం హృష్టా మునిం తమనుమాన్య చ ॥ పద్మపత్రసమా
నాక్షం పద్మగర్భసమప్రభం। తతస్సా గృహమాగమ్య దేవీ పుత్రం వ్యజాయత॥ ౨౨॥ సపత్న్యా తు గరస్తస్యై దత్తో గర్భ
జిఘాంసయా। గరేణ సహ తేనైవ జాతస్స సగరోఽభవత్ ॥ ౨౩॥ స రాజా సగరో నామ యస్సముద్రమఖానయత్ । ఇష్ట్వా
పర్వణి వేగేన త్రాసయంతమిమాః ప్రజాః॥ ౨౪॥ అసమంజస్తు పుత్రోఽభూత్ సగరస్యేతి నశ్శ్రుతం। జీవన్నేవ స పిత్రా ని
రస్తః పాపకర్మకృత్ ॥ ౨౫॥ అంశుమానితి పుత్రోఽభూదసమంజస్య వీర్యవాన్ । దిలీపోంఽశుమతః పుత్రో దిలీపస్య భగీర
థః॥ ౨౬॥ భగీరథాత్ కకుత్స్థస్తు కాకుత్స్థా యేన విశ్రుతాః। కకుత్స్థస్య చ పుత్రోఽభూద్రఘుర్యేన తు రాఘవాః॥ ౨౭॥
రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురుషాదకః। కల్మాషపాదస్సౌదాస ఇత్యేవం ప్రథితో భువి॥ ౨౮ ॥ కల్మాషపాదపుత్రో
భూచ్ఛంఖణస్త్వితి విశ్రుతః। యస్తు తద్వీర్యమాసాద్య సహసైన్యో వ్యనీనశత్ ॥ ౨౯ ॥ శంఖణస్య చ పుత్రోఽభూచ్ఛూర
శ్శ్రీమాన్ సుదర్శనః । సుదర్శనస్యాగ్నివర్ణ అగ్నివర్ణస్య శీఘ్రగః॥ ౩౦॥ శీఘ్రగస్య మరుః పుత్రో మరోః పుత్రః ప్రశు
శ్రుకః । ప్రశుశ్రుకస్య పుత్రోఽభూదంబరీషో మహాద్యుతిః॥ ౩౧॥ అంబరీషస్య పుత్రోఽభూన్నహుషస్సత్యవిక్రమః। నహు
షస్య చ నాభాగః పుత్రః పరమధార్మికః ॥ ౩౨ ॥ అజశ్చ సువ్రతశ్చైవ నాభాగస్య సుతావుభౌ। అజస్యైవ చ ధర్మాత్మా
రాజా దశరథస్సుతః॥ ౩౩॥ తస్య జ్యేష్ఠోఽసి దాయాదో రామ ఇత్యభివిశ్రుతః । తద్గృహాణ స్వకం రాజ్యమవేక్షస్వ జగన్నృ
ప॥ ౩౪॥ ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం రాజా భవతి పూర్వజః। పూర్వజే నావరః పుత్రో జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే॥ ౩౫ ॥
స రాఘవాణాం కులధర్మమాత్మనస్సనాతనం నాద్య విహంతుమర్హసి । ప్రభూతరత్నామనుశాధి మేదినీం ప్రభూత
రాష్ట్రాం పితృవన్మహాయశః॥ ౩౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-దశోత్తరశతతమస్సర్గః.******************
వసిష్ఠస్తు తదా రామముక్త్వా రాజపురోహితః। అబ్రవీద్ధర్మసంయుక్తం పునరేవాపరం వచః॥ ౧॥ పురుషస్యేహ జా
తస్య భవంతి గురవస్త్రయః। ఆచార్యశ్చైవ కాకుత్స్థ పితా మాతా చ రాఘవ॥ ౨॥ పితా హ్యేనం జనయతి పురుషం పురుష
ర్షభ। ప్రజ్ఞాం దదాతి చాచార్యస్తస్మాత్స గురురుచ్యతే॥ ౩॥ సోఽహం తే పితురాచార్యస్తవ చైవ పరంతప। మమ త్వం వచనం
కుర్వన్నాతివర్తేస్సతాం గతిం॥ ౪॥ ఇమా హి తే పరిషదశ్శ్రేణయశ్చ ద్విజాస్తథా। ఏషు తాత చరన్ ధర్మం నాతివర్తేస్స
తాం గతిం॥ ౫॥ వృద్ధాయా ధర్మశీలాయా మాతుర్నార్హస్యవర్తితుం । అస్యాస్తు వచనం కుర్వన్నాతివర్తేస్సతాం గతిం ॥
౬॥ భరతస్య వచః కుర్వన్ యాచమానస్య రాఘవ। ఆత్మానం నాతివర్తేస్త్వం సత్యధర్మపరాక్రమ॥ ౭॥ ఏవం మధురముక్త
స్తు గురుణా రాఘవస్స్వయం। ప్రత్యువాచ సమాసీనం వసిష్ఠం పురుషర్షభః॥ ౮॥ యన్మాతాపితరౌ వృత్తం తనయే కు
రుతస్సదా। న సుప్రతికరం తత్తు మాత్రా పిత్రా చ యత్కృతం ॥ యథాశక్తి ప్రదానేన స్నాపనోచ్ఛాదనేన చ । నిత్యం
చ ప్రియవాదేన తథా సంవర్ధనేన చ॥ ౧౦॥ స హి రాజా జనయితా పితా దశరథో మమ । ఆజ్ఞాతం యన్మయా తస్య న తన్మి
థ్యా భవిష్యతి॥ ౧౧॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ భరతః ప్రత్యనంతరం। ఉవాచ పరమోదారస్సూతం పరమదుర్మనాః॥ ౧౨॥ ఇ
హ మే స్థండిలే శీఘ్రం కుశానాస్తర సారథే। ఆర్యం ప్రత్యుపవేక్ష్యామి యావన్మే న ప్రసీదతి ॥ ౧౩॥ అనాహారో నిరాలోకో
ధనహీనో యథా ద్విజః। శేష్యే పురస్తాచ్ఛాలాయా యావన్న ప్రతియాస్యతి ॥ ౧౪॥ స తు రామమవేక్షంతం సుమంత్రం
ప్రేక్ష్య దుర్మనాః। కుశోత్తరముపస్థాప్య భూమావేవాస్తరత్స్వయం॥ ౧౫॥ తమువాచ మహాతేజా రామో రాజర్షిసత్త
మః। కిం మాం భరత కుర్వాణం తాత ప్రత్యుపవేక్ష్యసి॥ ౧౬॥ బ్రాహ్మణో హ్యేకపార్శ్వేన నరాన్ రోద్ధుమిహార్హతి । న తు
మూర్ధాభిషిక్తానాం విధిః ప్రత్యుపవేశనే ॥ ౧౭ ॥ ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల హిత్వైతద్దారుణం వ్రతం । పురవర్యామితః క్షిప్రమ

యోధ్యాంయాహి రాఘవ॥ ౧౮ ॥ఆసీనస్త్వేవ భరతః పౌరజానపదం జనం । ఉవాచ సర్వతః ప్రేక్ష్య కిమార్యం నానుశా
సథ॥౧౯॥ తేతమూచుర్మహాత్మానం పౌరజానపదా జనాః । కాకుత్స్థమభిజానీమస్సమ్యగ్వదతి రాఘవః॥ ఏషోపి హి మహా
భాగః పితుర్వచసి తిష్ఠతి।అత ఏవ న శక్తాస్స్మో వ్యావర్తయితుమంజసా॥ ౨౧ ॥ తేషామాజ్ఞాయ వచనం రామో వచనమబ్ర
వీత్ ।ఏవం నిబోధ వచనం సుహృదాం ధర్మచక్షుషాం॥ ౨౨ ॥ఏతచ్చైవోభయం శ్రుత్వా సమ్యక్సంపశ్య రాఘవ। ఉత్తిష్ఠ
త్వం మహాబాహో మాం చ స్పృశ తథోదకం॥ ౨౩ ॥అథోత్థాయ జలం స్పృష్ట్వా భరతో వాక్యమబ్రవీత్ ।శృణ్వంతు మే
పరిషదో మంత్రిణశ్శ్రేణయస్తథా॥ న యాచే పితరం రాజ్యం నానుశాసామి మాతరం।ఆర్యం పరమధర్మజ్ఞం నానుజానా
మి రాఘవం ॥యది త్వవశ్యం వస్తవ్యం కర్తవ్యం చ పితుర్వచః । అహమేవ నివత్స్యామి చతుర్దశ సమా వనే॥ ౨౬॥ధర్మా
త్మా తస్య తథ్యేన భ్రాతుర్వాక్యేన విస్మితః। ఉవాచ రామస్సంప్రేక్ష్య పౌరజానపదం జనం॥ ౨౭ ॥ విక్రీతమాహితం క్రీతం
యత్పిత్రా జీవతా మమ।న తల్లోపయితుం శక్యం మయా వా భరతేన వా ॥ ౨౮ ॥ఉపధిర్న మయా కార్యో వనవాసే జుగుప్సి
తః। యుక్తముక్తం చ కైకేయ్యా పిత్రా మే సుకృతం కృతం ॥ ౨౯ ॥ జానామి భరతం క్షాంతం గురుసత్కారకారిణం।సర్వ
మేవాత్ర కల్యాణం సత్యసంధే మహాత్మని॥ ౩౦॥ అనేన ధర్మశీలేన వనాత్ప్రత్యాగతః పునః। భ్రాత్రా సహ భవిష్యామి పృథి
వ్యాః పతిరుత్తమః॥ ౩౧ ॥వృతో రాజా హి కైకేయ్యా మయా తద్వచనం కృతం । అనృతాన్మోచయానేన పితరం తం మహీ
పతిం॥ ౩౨ ॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.********************* తమప్రతిమ
తేజోభ్యాం భ్రాతృభ్యాం రోమహర్షణం।విస్మితాస్సంగమం ప్రేక్ష్య సమవేతా మహర్షయః॥౧॥ అంతర్హితాస్త్వృ
షిగణాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః॥ తౌ భ్రాతరౌ మహాత్మానౌ కాకుత్స్థౌ ప్రశశంసిరే॥౨॥ స ధన్యో యస్య పుత్రౌ ద్వౌ ధర్మ
జ్ఞౌ ధర్మవిక్రమౌ।శ్రుత్వా వయం హి సంభాషాముభయోస్స్పృహయామహే ॥ ౩ ॥తతస్త్వృషిగణాః క్షిప్రం దశగ్రీవ
వధైషిణః।భరతం రాజశార్దూలమిత్యూచుస్సంగతా వచః॥౪ ॥కులే జాత మహాప్రాజ్ఞ మహావృత్త మహాయశః । గ్రా
హ్యం రామస్య వాక్యం తే పితరం యద్యవేక్షసే॥ ౫॥ సదానృణమిమం రామం వయమిచ్ఛామహే పితుః।అనృణత్వాచ్చ
కైకేయ్యాస్స్వర్గం దశరథో గతః॥౬ ॥ఏతావదుక్త్వా వచనం గంధర్వాస్సమహర్షయః। రాజర్షయశ్చైవ తదా స్వ
స్వాం స్వాం గతిం గతాః॥ ౭ ॥హ్లాదితస్తేన వాక్యేన శుభేన శుభదర్శనః। రామస్సంహృష్టవదనస్తానృషీనభ్యపూజయత్ ॥౮॥
త్రస్తగాత్రస్తు భరతస్స వాచా సజ్జమానయా।కృతాంజలిరిదం వాక్యం రాఘవం పునరబ్రవీత్ ॥ ౯ ॥ రాజధర్మమనుప్రే
క్ష్య కులధర్మానుసంతతిం।కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ మమ మాతుశ్చ యాచనాం॥ ౧౦॥ రక్షితుం సుమహద్రాజ్యమహ
మేకస్తు నోత్సహే।పౌరజానపదాంశ్చాపి రక్తాన్రంజయితుం తథా॥౧౧॥జ్ఞాతయశ్చ హి యోధాశ్చ మిత్రాణి సుహృదశ్చ
నః। త్వామేవ ప్రతికాంక్షంతే పర్జన్యమివ కర్షకాః॥౧౨॥ఇదం రాజ్యం మహాప్రాజ్ఞ స్థాపయ ప్రతిపద్య హి । శక్తిమానసి కా
కుత్స్థ లోకస్య పరిపాలనే ॥౧౩॥ ఇత్యుక్త్వా న్యపతద్భ్రాతుః పాదయోర్భరతస్తదా । భృశం సంప్రార్థయామాస రా
మమేవ ప్రియంవదః॥ ౧౪ ॥తమంకే భ్రాతరం కృత్వా రామో వచనమబ్రవీత్ । శ్యామం నళినపత్రాక్షం మత్తహంసస్వ
రం స్వయమ్॥౧౫॥ఆగతా త్వామియం బుద్ధిస్స్వజా వైనయికీ చ యా । భృశముత్సహసే తాత రక్షితుం పృథివీమపి॥ ౧౬॥
అమాత్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ బుద్ధిమద్భిశ్చ మంత్రిభిః। సర్వకార్యాణి సమ్మంత్ర్య సుమహాంత్యపి కారయ॥ ౧౭ ॥ లక్ష్మీశ్చం
ద్రాదపేయాద్వా హిమవాన్వా హిమం త్యజేత్ ।అతీయాత్సాగరో వేలాం న ప్రతిజ్ఞామహం పితుః॥ ౧౮ ॥కామాద్వా
తాత లోభాద్వా మాత్రా తుభ్యమిదం కృతం।న తన్మనసి కర్తవ్యం వర్తితవ్యం చ మాతృవత్ ॥౧౯ ॥ ఏవం బ్రువాణం భరతః
కౌసల్యాసుతమబ్రవీత్ । తేజసాదిత్యసంకాశం ప్రతిపచ్చంద్రదర్శనం॥ ౨౦ ॥ అధిరోహార్య పాదాభ్యాం పాదుకే హేమ
భూషితే।ఏతే హి సర్వలోకస్య యోగక్షేమం విధాస్యతః॥౨౧ ॥సోధిరుహ్య నరవ్యాఘ్రః పాదుకే హ్యవరుహ్య చ । ప్రా
యచ్ఛత్సుమహాతేజా భరతాయ మహాత్మనే॥౨౨ ॥స పాదుకే సంప్రణమ్య రామం వచనమబ్రవీత్ । చతుర్దశ హి వర్షాణి
జటాచీరధరో హ్యహం॥ ఫలమూలాశనో వీర భవేయం రఘునందన।తవాగమనమాకాంక్షన్వసన్వై నగరాద్బహిః॥తవ
పాదుకయోర్న్యస్తరాజ్యతంత్రః పరంతప। చతుర్దశే హి సంపూర్ణే వర్షేహని రఘూత్తమ ॥ న ద్రక్ష్యామి యది త్వాం తు
ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనం॥ ౨౫॥ తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాయ తం పరిష్వజ్య సాదరం ॥ శత్రుఘ్నం చ పరిష్వజ్య భరతం చేదమబ్ర
వీత్ ॥ ౨౬ ॥మాతరం రక్ష కైకేయీం మా రోషం కురు తాం ప్రతి॥ మయా చ సీతయా చైవ శప్తోసి రఘుసత్తమ।ఇత్యుక్త్వా
శ్రుపరీతాక్షో భ్రాతరం విససర్జ హ॥ ౨౮॥స పాదుకే తే భరతః ప్రతాపవాన్స్వలంకృతే సంపరిపూజ్య ధర్మవిత్ । ప్రద
క్షిణం చైవ చకార రాఘవం చకార తే చోత్తమనాగమూర్ధని॥ ౨౯ ॥ అథానుపూర్వ్యాత్ప్రతినంద్య తం జనం గురూంశ్చ
మంత్రిప్రకృతీస్తథానుజౌ। వ్యసర్జయద్రాఘవవంశవర్ధనస్స్థిరస్స్వధర్మే హిమవానివాచలః॥౩౦॥తం మాతరో బాష్ప

గృహీతకంఠ్యోమఃఖేననామంత్రయితుంహి శేకుః । సత్త్వేవమాతౄరభివాద్యసర్వా రుదన్కుటీంస్వాం ప్రవివేశగా
ఢః॥ ౩౧॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే- ద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ****************************

తతశ్శిరసికృత్వాతుపాదుకేభరతస్తదా। ఆరురోహరథంహృష్టశ్శత్రుఘ్నసమన్వితః॥ ౧॥ వసిష్ఠోవామదేవ
శ్చజాబాలిశ్చదృఢవ్రతః। అగ్రతఃప్రయయుస్సర్వేమంత్రిణోమంత్రపూజితాః ॥ ౨ ॥ మందాకినీంనదీంరమ్యాంప్రా
ఙ్ముఖాస్తేయయుస్తదా। ప్రదక్షిణంచకుర్వాణాశ్చిత్రకూటంమహాగిరిం॥ ౩॥ పశ్యన్ధాతుసహస్రాణిరమ్యాణివివిధా
నిచ। ప్రయయుస్తస్యపార్శ్వేనససైన్యోభరతస్తదా॥ ౪॥అదూరాచ్చిత్రకూటస్యదదర్శభరతస్తదా । ఆశ్రమంయత్ర
సమునిర్భరద్వాజఃకృతాలయః ॥ ౫ ॥ సతమాశ్రమమాగమ్యభరద్వాజస్యబుద్ధిమాన్।అవతీర్యరథాత్పాదౌవవందే
భరతస్తదా॥౬॥తతోహృష్టోభరద్వాజోభరతంవాక్యమబ్రవీత్ ।అపికృత్యంకృతంతాతరామేణచసమాగతం ॥ ౭॥ ఏ
వముక్తస్సతుతతోభరద్వాజేనధీమతా।ప్రత్యువాచభరద్వాజంభరతోభ్రాతృవత్సలః॥ ౮॥ సయాచ్యమానోగురుణా
మయాచదృఢవిక్రమః।రాఘవఃపరమప్రీతోవసిష్ఠంవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౯॥ పితుఃప్రతిజ్ఞాంతామేవపాలయిష్యామితత్త్వ
తః।చతుర్దశహివర్షాణియాప్రతిజ్ఞాపితుర్మమ॥౧౦॥ఏవముక్తోమహాప్రాజ్ఞోవసిష్ఠఃప్రత్యువాచహ। వాక్యజ్ఞోవాక్యకు
శలంరాఘవంవచనంమహత్ ॥ఏతేప్రయచ్ఛసంహృష్టఃపాదుకేహేమభూషితే।అయోధ్యాయాంమహాప్రాజ్ఞయో
గక్షేమకరేతవ॥౧౨॥ఏవముక్తోవసిష్ఠేనరాఘవఃప్రాఙ్ముఖస్థితః । పాదుకేఅధిరుహ్యైతేమమరాజ్యాయవైదదౌ ॥
౧౩॥నివృత్తోహమనుజ్ఞాతోరామేణసుమహాత్మనా।అయోధ్యామేవగచ్ఛామిగృహీత్వాపాదుకేశుభే॥ ౧౪॥ ఏతచ్ఛ్రు
త్వాశుభంవాక్యంభరతస్యమహాత్మనః। భరద్వాజశ్శుభతరంమునిర్వాక్యమువాచతం॥ ౧౫ ॥ నైతచ్చిత్రంనరవ్యాఘ్ర
శీలవృత్తవతాంవర। యదార్యంత్వయితిష్ఠేత్తునిమ్నేసృష్టమివోదకం॥౧౬ ॥ అమృతస్సమహాబాహుఃపితాదశరథస్తవ।
యస్యత్వమీదృశఃపుత్రోధర్మజ్ఞోధర్మవత్సలః॥ ౧౭॥తమృషింతుమహాత్మానముక్తవాక్యంకృతాంజలిః। ఆమంత్రయితు
మారేభేచరణావుపగృహ్యచ ॥ ౧౮॥ తతఃప్రదక్షిణంకృత్వాభరద్వాజంపునఃపునః । భరతస్తుయయౌశ్రీమానయో
ధ్యాంసహమంత్రిభిః॥౧౯॥యానైశ్చశకటైశ్చైవహయైర్నాగైశ్చసాచమూః।పునర్నివృత్తావిస్తీర్ణాభరతస్యానుయా
యినీ॥ ౨౦ ॥ తతస్తేయమునాందివ్యాంనదీంతీర్త్వోర్మిమాలినీం । దదృశుస్తాంపునస్సర్వేగంగాంశుభజలాంనదీం ॥
౨౧॥తాంరమ్యజలసంపూర్ణాంసంతీర్యసహబాంధవః। శృంగిబేరపురంరమ్యంప్రవివేశససైనికః॥ ౨౨॥శృంగిబేరపురా
ద్భూయస్త్వయోధ్యాంసందదర్శహ ॥ ౨౨॥ అయోధ్యాంచతతోదృష్ట్వాపిత్రాభ్రాత్రావివర్జితాం॥భరతోదుః
ఖసంతప్తస్సారథించేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౩॥సారథేపశ్యవిధ్వస్తాసాయోధ్యానప్రకాశతే ॥ నిరాకారానిరానందాదీనా
ప్రతిహతస్వరా॥౨౪॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ....*

స్నిగ్ధగంభీరఘోషేణస్యందనేనోపయాన్ప్రభుః । అయోధ్యాంభరతఃక్షిప్రంప్రవివేశమహాయశాః ॥ బిడా
లోలూకచరితామాలీననరవారణాం।తిమిరాభ్యాహతాంకాళీనప్రకాశాంనిశామివ ॥ రాహుశత్రోఃప్రియాంపత్నీం
శ్రియాప్రజ్వలితప్రభాం।గ్రహేణాభ్యుత్థితేనైకాంరోహిణీమివపీడితాం॥ అల్పోష్ణక్షుబ్ధసలిలాంఘర్మోత్తప్తవిహంగ
మాం।లీనమీనఝషగ్రాహాంకృశాంగిరినదీమివ ॥ విధూమామివహేమాభామధ్వరాగ్నిసముత్థితాం । హవిరభ్యుక్షి
తాంపశ్చాచ్ఛిఖాంవిప్రలయంగతాం॥ విధ్వస్తకవచాంరుగ్ణగజవాజిరథధ్వజాం।హతప్రవీరామాపన్నాంచమూమివమ
హాహవే॥సఫేనాసస్వనాభూత్వాసాగరస్యసముత్థితాం। ప్రశాంతమారుతోద్ధూతాంజలోర్మిమివనిస్స్వనాం ॥ త్య
క్తాంయజ్ఞాయుధైస్సర్వైరభిరూపైశ్చయాజకైః । సుత్యాకాలేవినిర్వృత్తేవేదింగతరవామివ॥ గోష్ఠమధ్యేస్థితామా
ర్తామచరంతీంతృణంనవం।గోవృషేణపరిత్యక్తాంగవాంపత్నీమివోత్సుకాం ॥ ప్రభాకరాద్యైస్సుస్నిగ్ధైఃప్రజ్వలద్భిరివో
త్తమైః। వియుక్తాంమణిభిర్జాత్యైర్నవాంముక్తావళీమివ ॥ సహసాచలితాంస్థానాన్మహీంపుణ్యక్షయాద్గతాం । సం
హృతద్యుతివిస్తారాంతారామివదివశ్చ్యుతాం॥ పుష్పనద్ధాంవసంతాంతేమత్తభ్రమరనాదితాం । ద్రుతదావాగ్నివి
ప్లుష్టాంక్లాంతాంవనలతామివ॥ సంమూఢనిగమాంస్తబ్ధాంసంక్షిప్తవిపణాపణాం । ప్రచ్ఛన్నశశినక్షత్రాంద్యామివాం
బుధరైర్వృతాం॥క్షీణపానోత్తమైర్భిన్నైశ్శరావైరభిసంవృతాం ।హతశౌండామివాకాశేపానభూమిమసంస్కృ
తాం॥వృక్ణభూమితలాంనిమ్నాంవృక్ణపాత్రైస్సమావృతాం। ఉపయుక్తోదకాంభగ్నాంప్రపాంనిపతితామివ ॥ విపు
లాంవితతాంచైవయుక్తపాశాంతరస్వినాం। భూమౌబాణైర్వినిష్కృత్తాంపతితాంజ్యామివాయుధాత్ ॥ సహసా
యుద్ధశౌండేనహయారోహేణవాహితాం। నిక్షిప్తభాండాముత్సృష్టాంకిశోరీమివదుర్బలాం॥ శుష్కతోయాంమహా
మత్స్యైఃకూర్మైశ్చబహుభిర్వృతాం। ప్రభిన్నతటవిస్తీర్ణాంవాపీమివహృతోత్పలాం ॥ పురుషస్యాప్రహృష్టస్యప్ర

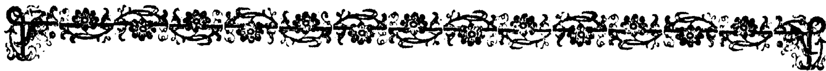
ణిష్ఠానులేపనాం । సంతప్తామివశోకేనగాత్రయష్టిమభూషణాం ॥ ప్రావృషిప్రవిగాఢాయాంప్రవిష్టస్యాభ్రమండ
లం।ప్రచ్ఛన్నాంనీలజీమూతైర్భాస్కరస్యప్రభామివ ॥ ౨౦॥ భరతస్తురథస్థస్సన్ శ్రీమాన్దశరథాత్మజః । వాహయం
తంరథశ్రేష్ఠంసారథింవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧॥ కిన్నుఖల్వద్యగంభీరోమూర్ఛితోననిశమ్యతే । యథాపురమయోధ్యా
యాంగీతవాదిత్రనిస్స్వనః॥౨౨॥వారుణీమదగంధశ్చమాల్యగంధశ్చమూర్ఛితః । ధూపితాగరుగంధశ్చనప్రవాతిసమం
తతః॥౨౩॥యానప్రవరఘోషశ్చస్నిగ్ధశ్చహయనిస్స్వనః। ప్రమత్తగజనాదశ్చమహాంశ్చరథనిస్స్వనః ॥ నేదానీంశ్రూ
యతేపుర్యామస్యాంరామేవివాసితే॥౨౪॥చందనాగరుగంధాంశ్చమహార్హాశ్చనవస్రజః ॥ గతేహిరామేతరుణాస్సం
తప్తానోపభుంజతే॥౨౫॥ బహిర్యాత్రాంనగచ్ఛంతిచిత్రమాల్యధరానరాః ॥ నోత్సవాస్సంప్రవర్తంతేరామశోకా
ర్దితేపురే॥ ౨౬॥ సహనూనంమమభ్రాత్రాపురస్యాస్యద్యుతిర్గతా ॥ నహిరాజత్యయోధ్యేయంసాసారేవార్జునీక్ష
పా॥ ౨౭॥ కదానుఖలుమేభ్రాతామహోత్సవఇవాగతః॥జనయిష్యత్యయోధ్యాయాంహర్షంగ్రీష్మఇవాంబుదః ॥
౨౮॥తరుణైశ్చారువేషైశ్చనరైరున్నతగామిభిః॥సంపతద్భిరయోధ్యాయాంనాభిభాంతిమహాపథాః॥ ౨౯॥ ఏవం
బహువిధంజల్పన్వివేశవసతింపితుః॥ తేనహీనాంనరేంద్రేణసింహహీనాంగుహామివ॥ ౩౦॥ తదాతదంతఃపురము
జ్ఝితప్రభంసురైరివోత్కృష్టమభాస్కరందినం।నిరీక్ష్యసర్వంతువివిక్తమాత్మవాన్ముమోచబాష్పంభరతస్సుదుఃఖితః॥
౩౧॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్దశో త్తరశతతమస్సర్గః. ******************** తతోనిక్షిప్యమా
తౄస్సఅయోధ్యాయాందృఢవ్రతః। భరతశ్శోకసంతప్తోగురూనిదమథాబ్రవీత్ ॥ ౧॥ నందిగ్రామంగమిష్యామిసర్వా
నామంత్రయేద్యవః। తత్రదుఃఖమిదంసర్వంసహిష్యేరాఘవంవినా॥౨॥గతశ్చహిదివంరాజావనస్థశ్చగురుర్మమ । రా
మంప్రతీక్షేరాజ్యాయసహిరాజామహాయశాః॥౩॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వాశుభంవాక్యంభరతస్యమహాత్మనః । అబ్రువన్మం
త్రిణస్సర్వేవసిష్ఠశ్చపురోహితః॥౪॥ సుభృశంశ్లాఘనీయంచయదుక్తంభరతత్వయా। వచనంభ్రాతృవాత్సల్యాదనురూ
పంతవైవతత్ ॥౫॥నిత్యంతేబంధులుబ్ధస్యతిష్ఠతోభ్రాతృసౌహృదే। ఆర్యమార్గంప్రపన్నస్యనానుమన్యేతకఃపుమాన్॥
౬॥మంత్రిణాంవచనంశ్రుత్వాయథాభిలషితంప్రియం। అబ్రవీత్సారథింవాక్యంరథోమేయుజ్యతామితి॥ ౭॥ ప్రహృష్ట
వదనస్సర్వామాతౄస్సమభివాద్యసః।ఆరురోహరథంశ్రీమాన్శత్రుఘ్నేనసమన్వితః॥ ౮ ॥ ఆరుహ్యచరథంశీఘ్రం
శత్రుఘ్నభరతావుభౌ। యయతుఃపరమప్రీతౌవృతౌమంత్రిపురోహితైః ॥ ౯॥ అగ్రతోగురవస్తత్రవసిష్ఠప్రముఖాద్వి
జాః।ప్రయయుఃప్రాఙ్ముఖాస్సర్వేనందిగ్రామోయతోభవత్ ॥ ౧౦ ॥ బలంచతదనాహూతంగజాశ్వరథసంకులం।
ప్రయయౌభరతేయాతేసర్వేచపురవాసినః॥౧౧॥రథస్థస్సహిధర్మాత్మాభరతోభ్రాతృవత్సలః । నందిగ్రామంయయౌ
తూర్ణంశిరస్యాధాయపాదుకే॥౧౨॥ తతస్తుభరతఃక్షిప్రంనందిగ్రామంప్రవిశ్యసః । అవతీర్యరథాత్తూర్ణంగురూనిదము
వాచహ ॥ ౧౩॥ ఏతద్రాజ్యంమమభ్రాత్రాదత్తంసన్న్యాసవత్స్వయం । యోగక్షేమవహేచేమేపాదుకేహేమ
భూషితే॥౧౪॥భరతశ్శిరసాకృత్వాసన్న్యాసంపాదుకేతతః। అబ్రవీద్దుఃఖసంతప్తస్సర్వంప్రకృతిమండలం ॥ ౧౫ ॥
ఛత్రంధారయతక్షిప్రమార్యపాదావిమౌమతౌ। ఆభ్యాంరాజ్యేస్థితోధర్మఃపాదుకాభ్యాంగురోర్మమ॥ ౧౬॥ భ్రాత్రా
హిమయిసన్న్యాసోనిక్షిప్తస్సౌహృదాదయం। తమిమంపాలయిష్యామిరాఘవాగమనంప్రతి ॥ ౧౭॥ క్షిప్రంసంయో
జయిత్వాతురాఘవస్యపునస్స్వయం। చరణౌతౌతురామస్యద్రక్ష్యామిసహపాదుకౌ॥౧౮॥ తతోనిక్షిప్తభారోహంరా
ఘవేణసమాగతః। నివేద్యగురవేరాజ్యంభజిష్యేగురువృత్తితాం॥ ౧౯॥ రాఘవాయచసన్న్యాసందత్త్వేమౌవరపాదు
కే। రాజ్యంచేదమయోధ్యాంచధూతపాపోభవామిచ॥౨౦॥అభిషిక్తేతుకాకుత్స్థేప్రహృష్టముదితేజనే। ప్రీతిర్మమ
యశశ్చైవభవేద్రాజ్యాచ్చతుర్గుణం॥ ౨౧॥ ఏవంతువిలపన్దీనోభరతస్సమహాయశాః । నందిగ్రామేకరోద్రాజ్యం
దుఃఖితోమంత్రిభిస్సహ॥౨౨॥సవల్కలజటాధారీమునివేషధరఃప్రభుః । నందిగ్రామేవసద్వీరస్ససైన్యోభరతస్తదా॥
౨౩॥రామాగమనమాకాంక్షన్భరతోభ్రాతృవత్సలః । భ్రాతుర్వచనకారీచప్రతిజ్ఞాపారగస్తథా ॥ పాదుకేత్వభిషి
చ్యాథనందిగ్రామేవసత్తదా। భరతశ్శాసనంసర్వంపాదుకాభ్యాంన్యవేదయత్ ॥ ౨౫॥ తతస్తుభరతశ్శ్రీమానభిషి
చ్యార్యపాదుకే।తదధీనస్తదారాజ్యంకారయామాససర్వదా॥౨౬॥తదాహియత్కార్యముపైతికించిదుపాయనంచో
పహృతంమహార్హం। సపాదుకాభ్యాంప్రథమంనివేద్యచకారపశ్చాద్భరతోయథావత్ ॥ ౨౭॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యా
కాండే - పంచదశో త్తరశతతమస్సర్గః. ************************** ప్రతిప్రయాతేభరతేవసన్రామ
స్తపోవనే। లక్షయామాససోద్వేగమథౌత్సుక్యంతపస్వినాం॥౧॥యేతత్రచిత్రకూటస్యపురస్తాత్తాపసాశ్రమే । రామ
మాశ్రిత్యనిరతాస్తానలక్షయదుత్సుకాన్॥౨॥నయనైర్భృకుటీభిశ్చరామంనిర్దిశ్యశంకితాః । అన్యోన్యముపజల్పంతశ్శ

నైశ్చకుర్మిథఃకథాః॥ ౩॥ తేషామౌత్సుక్యమాలక్ష్య రామస్త్వాత్మని శంకితః। కృతాంజలిరువాచేదమృషిం కులపతిం తతః॥
౪॥ న కచ్చిద్భగవన్ కించిత్పూర్వవృత్తమిదం మయి। దృశ్యతే వికృతం యేన విక్రియంతే తపస్వినః ॥ ౫॥ ప్రమాదాచ్చరితం
కచ్చిత్కించిన్నావరజస్య మే। లక్ష్మణస్యర్షిభిర్దృష్టం నానురూపమివాత్మనః॥ ౬॥ కచ్చిచ్ఛుశ్రూషమాణా వశ్శుశ్రూ
షణపరా మయి। ప్రమదాభ్యుచితాం వృత్తిం సీతా యుక్తం న వర్తతే॥ ౭॥ అథర్షిర్జరయా వృద్ధస్తపసా చ జరాం గతః। వేప
మాన ఇవోవాచ రామం భూతదయాపరం॥ ౮॥ కుతః కల్యాణసత్త్వాయాః కల్యాణాభిరతేస్తథా। చలనం తాత వైదేహ్యా
స్తపస్విషు విశేషతః॥ ౯॥ త్వన్నిమిత్తమిదం తావత్తాపసాన్ ప్రతివర్తతే। రక్షోభ్యస్తేన సంవిగ్నాః కథయంతి మిథః కథాః॥
౧౦॥ రావణావరజః కశ్చిత్ఖరో నామేహ రాక్షసః। ఉత్పాట్య తాపసాన్ సర్వాన్ జనస్థాననికేతనాన్॥ ధృష్టశ్చ జితకాశీ చ
నృశంసః పురుషాదకః। అవలిప్తశ్చ పాపశ్చ త్వాం చ తాత న మృష్యతే॥ ౧౨॥ త్వం యదాప్రభృతి హ్యస్మిన్నాశ్రమే తాత
వర్తసే। తదాప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్॥ ౧౩॥ దర్శయంతి హి బీభత్సైః క్రూరైర్భీషణకైరపి। నానారూ
పైర్విరూపైశ్చ రూపైర్వికృతదర్శనైః॥ ౧౪॥ అప్రశస్తైరశుచిభిః సంప్రయోజ్య చ తాపసాన్ । ప్రతిఘ్నంత్యపరాన్ క్షి
ప్రమనార్యాః పురతః స్థితాః॥ ౧౫॥ తేషు తేష్వాశ్రమస్థానేష్వబుద్ధమవలీయ చ । రమంతే తాపసాంస్తత్ర నాశయంతో
ల్పచేతసః॥ ౧౬॥ అపక్షిపంతి స్రుగ్భాండానగ్నీన్ సించంతి వారిణా। కలశాంశ్చ ప్రమృద్నంతి హవనే సముపస్థితే॥ ౧౭ ॥
తైర్దురాత్మభిరామృష్టానాశ్రమాన్ ప్రజిహాసవః। గమనాయాన్యదేశస్య చోదయంత్యృషయోద్య మాం॥ ౧౮॥ తత్పు
రా రామ శారీరాముపహింసాం తపస్విషు। దర్శయంతి హి దుష్టాస్తే త్యక్ష్యామ ఇమమాశ్రమం॥ ౧౯॥ బహుమూలఫలం చి
త్రమవిదూరాదితో వనం। పురాణాశ్రమమేవాహం శ్రయిష్యే సగణః పునః॥ ౨౦॥ ఖరస్త్వయ్యపి చాయుక్తం పురా తా
త ప్రవర్తతే। సహాస్మాభిరితో గచ్ఛ యది బుద్ధిః ప్రవర్తతే॥ ౨౧॥ సకళత్రస్య సందేహో నిత్యం యత్తస్య రాఘవ । సమ
ర్థస్యాపి హి సతో వాసో దుఃఖమిహాద్య తే॥ ౨౨॥ ఇత్యుక్తవంతం రామస్తం రాజపుత్రస్తపస్వినం। న శశాకోత్తరైర్వా
క్యైరవబద్ధుం సముత్సుకం ॥ ౨౩॥ అభినంద్య సమాపృచ్ఛ్య సమాధాయ చ రాఘవం । స జగామాశ్రమం త్యక్త్వా కులైః
కులపతిస్సహ॥ ౨౪॥ రామస్సంసాధ్య త్వృషిగణమనుగమనాద్దేశాత్తస్మాత్కులపతిమభివాద్య ఋషిం । సమ్యక్ప్రీతై
స్తైరనుమత ఉపదిష్టార్థః పుణ్యం వాసాయ స్వనిలయముపసంపేదే॥ ౨౫॥ ఆశ్రమం త్వృషివిరహితం ప్రభుః క్షణమపి న వి
జహౌ స రాఘవః । రాఘవం హి సతతమనుగతాస్తాపసాశ్చార్షచరితధృతగుణాః॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-
షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః.****************************** రాఘవస్త్వథ యాతేషు తపస్విషు విచింత
యన్ । న తత్రారోచయద్వాసం కారణైర్బహుభిస్తదా॥ ౧॥ ఇహ మే భరతో దృష్టో మాతరశ్చ సనాగరాః। సా చ మే స్మృ
తిరన్వేతి తాన్నిత్యమనుశోచతః॥ ౨॥ స్కంధావారనివేశేన తేన తస్య మహాత్మనః। హయహస్తికరీషైశ్చ ఉపమర్దః కృతో
భృశం॥ ౩॥ తస్మాదన్యత్ర గచ్ఛామ ఇతి సంచింత్య రాఘవః। ప్రాతిష్ఠత స వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ సంగతః॥ ౪॥ సోత్రేరాశ్ర
మమాసాద్య తం వవందే మహాయశాః। తం చాపి భగవానత్రిః పుత్రవత్ప్రత్యపద్యత॥ ౫ ॥ స్వయమాతిథ్యమాదిశ్య సర్వ
మస్య సుసత్కృతం। సౌమిత్రిం చ మహాభాగాం సీతాం చ సమసాంత్వయత్ ॥ ౬ ॥ పత్నీం చ సమనుప్రాప్తాం వృద్ధామా
మంత్ర్య సత్కృతాం। సాంత్వయామాస ధర్మజ్ఞః సర్వభూతహితే రతః ॥ ౭ ॥ అనసూయాం మహాభాగాం తాపసీం ధ
ర్మచారిణీం। ప్రతిగృహ్ణీష్వ వైదేహీమబ్రవీదృషిసత్తమః॥ రామాయ చాచచక్షే తాం తాపసీం ధర్మచారిణీం॥ ౮౹॥ దశవ
ర్షాణ్యనావృష్ట్యా దగ్ధే లోకే నిరంతరం॥ యయా మూలఫలే సృష్టే జాహ్నవీ చ ప్రవర్తితా। ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా నియమై
శ్చాప్యలంకృతా॥ దశవర్షసహస్రాణి యయా తప్తం మహత్తపః । అనసూయావ్రతైస్స్నాతా ప్రత్యూహాశ్చ నివర్తి
తాః॥ దేవకార్యనిమిత్తం చ యయా సంత్వరమాణయా। దశరాత్రం కృతా రాత్రిస్సేయం మాతేవ తేనఘ॥ ౧౨॥ తామి
మాం సర్వభూతానాం నమస్కార్యాం యశస్వినీం। అభిగచ్ఛతు వైదేహీ వృద్ధామక్రోధనాం సదా ॥ అనసూయేతి యా
లోకే కర్మభిః ఖ్యాతిమాగతా॥ ౧౩౹॥ ఏవం బ్రువాణం తమృషిం తథేత్యుక్త్వా స రాఘవః ॥ సీతామువాచ ధర్మజ్ఞామిదం వచ
నముత్తమం॥ ౧౪౹ ॥ రాజపుత్రి శ్రుతమిదం మునేరస్య సమీరితం ॥ శ్రేయోర్థమాత్మనశ్శీఘ్రమభిగచ్ఛ తపస్వినీం ॥
౧౫౹॥ సీతా త్వేతద్వచశ్శ్రుత్వా రాఘవస్య హితైషిణః॥ తామత్రిపత్నీం ధర్మజ్ఞామభిచక్రామ మైథిలీ॥ ౧౬౹॥ శిథిలాం
వలితాం వృద్ధాం జరాపాండురమూర్ధజాం॥ సతతం వేపమానాంగీం ప్రవాతే కదలీం యథా। తాం తు సీతా మహాభాగామ
నసూయాం పతివ్రతాం॥ అభ్యవాదయదవ్యగ్రా స్వం నామ సముదాహరత్ ॥౧౮౹॥ అభివాద్య చ వైదేహీ తాపసీం తామ
నిందితాం॥ బద్ధాంజలిపుటా హృష్టా పర్యపృచ్ఛదనామయం॥౧౯౹॥ తతస్సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా తాం ధర్మచారిణీం॥
సాంత్వయంత్యబ్రవీద్ధృష్టా దిష్ట్యా ధర్మమవేక్షసే। త్యక్త్వా జ్ఞాతిజనం సీతే మానమృద్ధిం చ భామిని ॥ అవరుద్ధం వనే రామం

దిష్ట్యా త్వమనుగచ్ఛసి। నగరస్థో వనస్థో వా పాపో వా యది వాశుభః॥ యాసాం స్త్రీణాం ప్రియో భర్తా తాసాం లోకా మహోదయాః। దుశ్శీలః కామవృత్తో వా ధనైర్వా పరివర్జితః॥ స్త్రీణామార్యస్వభావానాం పరమం దైవతం పతిః। నాతో విశిష్టం పశ్యామి బాంధవం విమృశంత్యహం॥ సర్వత్ర యోగ్యం వైదేహి తపః కృతమివావ్యయం। న త్వేవమనుగచ్ఛంతి గుణదోషమసత్స్త్రియః॥ కామవక్తవ్యహృదయా భర్తృనాథాశ్చరంతి యాః॥ ప్రాప్నువంత్యయశశ్చైవ ధర్మభ్రంశం చ మైథిలి। అకార్యవశమాపన్నాః స్త్రియో యాః ఖలు తద్విధాః॥ త్వద్విధాస్తు గుణైర్యుక్తా దృష్టలోకపరావరాః। స్త్రియః స్వర్గే చరిష్యంతి యథా ధర్మకృతస్తథా॥ తదేవమేనం త్వమనువ్రతా సతీ పతివ్రతానాం సమయానువర్తినీ। భవ స్వభర్తుః సహధర్మచారిణీ యశశ్చ ధర్మం చ తతస్సమాప్స్యసి॥ ౨౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ****************************** సా త్వేవముక్తా వైదేహీ అనసూయానసూయయా। ప్రతిపూజ్య వచో మందం ప్రవక్తుముపచక్రమే॥ ౧ ॥ నైతదాశ్చర్యమార్యాయా యన్మాం త్వమభిభాషసే । విదితం తు మమాప్యేతద్యథా నార్యాః పతిర్గురుః॥ ౨ ॥ యద్యప్యేష భవేద్భర్తా మమార్యే వృత్తివర్జితః । అద్వైధముపచర్తవ్యస్తథాప్యేష మయా భవేత్ ॥ కిం పునర్యో గుణశ్లాఘ్యః సానుక్రోశో జితేంద్రియః। స్థిరానురాగో ధర్మాత్మా మాతృవత్పితృవత్ప్రియః॥ ౪ ॥ యాం వృత్తిం వర్తతే రామః కౌసల్యాయాం మహాబలః। తామేవ నృప నారీణామన్యాసామపి వర్తతే॥ ౫ ॥ సకృద్దృష్టాస్వపి స్త్రీషు నృపేణ నృపవత్సలః। మాతృవద్వర్తతే వీరో మానముత్సృజ్య ధర్మవిత్ ॥ ౬ ॥ ఆగచ్ఛంత్యాశ్చ విజనం వనమేవం భయావహం। సమాహితం మే శ్వశ్ర్వా చ హృదయే తద్ధృతం మహత్ ॥ ౭ ॥ పాణిప్రదానకాలే చ యత్పురా త్వగ్నిసన్నిధౌ। అనుశిష్టా జనన్యాస్మి వాక్యం తదపి మే ధృతం॥ ౮ ॥ నవీకృతం తు తత్సర్వం వాక్యైస్తే ధర్మచారిణి। పతిశుశ్రూషణాన్నార్యాస్తపో నాన్యద్విధీయతే॥ ౯ ॥ సావిత్రీ పతిశుశ్రూషాం కృత్వా స్వర్గే మహీయతే। తథావృత్తిశ్చ యాతా త్వం పతిశుశ్రూషయా దివం ॥ ౧౦ ॥ వరిష్ఠా సర్వనారీణామేషా చ దివి దేవతా। రోహిణీ న వినా చంద్రం ముహూర్తమపి దృశ్యతే॥ ౧౧ ॥ ఏవంవిధాశ్చ ప్రవరాః స్త్రియో భర్తృదృఢవ్రతాః। దేవలోకే మహీయంతే పుణ్యేన స్వేన కర్మణా॥ ౧౨॥ తతోనసూయా సంహృష్టా శ్రుత్వోక్తం సీతయా వచః। శిరస్యాఘ్రాయ చోవాచ మైథిలీం హర్షయంత్యుత॥ ౧౩ ॥ నియమైర్వివిధైరాప్తం తపో హి మహదస్తి మే। తత్సంశ్రిత్య బలం సీతే ఛందయే త్వాం శుచిస్మితే॥ ౧౪॥ ఉపపన్నం మనోజ్ఞం చ వచనం తవ మైథిలి। ప్రీతా చాస్మ్యుచితం కిం తే కరవాణి బ్రవీహి మే। ౧౫ ॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా విస్మితా మందవిస్మయా। కృతమిత్యబ్రవీత్సీతా తపోబలసమన్వితాం॥ ౧౬ ॥ సా త్వేవముక్తా ధర్మజ్ఞా తయా ప్రీతతరాభవత్। సఫలం చ ప్రహర్షం తే హంత సీతే కరోమ్యహం॥ ఇదం దివ్యం వరం మాల్యం వస్త్రమాభరణాని చ। అంగరాగం చ వైదేహి మహార్హం చానులేపనం॥ మయా దత్తమిదం సీతే తవ గాత్రాణి శోభయేత్। అనురూపమసంక్లిష్టం నిత్యమేవ భవిష్యతి ॥ అంగరాగేణ దివ్యేన లిప్తాంగీ జనకాత్మజే। శోభయిష్యసి భర్తారం యథా శ్రీర్విష్ణుమవ్యయం॥ ౨౦॥ సా వస్త్రమంగరాగం చ భూషణాని స్రజస్తథా। మైథిలీ ప్రతిజగ్రాహ ప్రీతిదానమనుత్తమం॥ ౨౧ ॥ ప్రతిగృహ్య చ తత్సీతా ప్రీతిదానం యశస్వినీ। శ్లిష్టాంజలిపుటా తత్ర సముపాస్త తపోధనాం॥ ౨౨ ॥ తథా సీతాముపాసీనామనసూయా దృఢవ్రతా। వచనం ప్రష్టుమారేభే కాంచిత్ప్రియకథామను॥ ౨౩ ॥ స్వయంవరే కిల ప్రాప్తా త్వమనేన యశస్వినా। రాఘవేణేతి మే సీతే కథా శ్రుతిముపాగతా॥ తాం కథాం శ్రోతుమిచ్ఛామి విస్తరేణ చ మైథిలి। యథానుభూతం కార్త్స్న్యేన తన్మే త్వం వక్తుమర్హసి॥ ౨౫ ॥ ఏవముక్తా తు సా సీతా తాం తతో ధర్మచారిణీం। శ్రూయతామితి చోక్త్వా వై కథయామాస తాం కథాం॥ ౨౬ ॥ మిథిలాధిపతిర్వీరో జనకో నామ ధర్మవిత్। క్షత్రధర్మే హ్యభిరతో న్యాయతః శాస్తి మేదినీం॥ ౨౭ ॥ తస్య లాంగలహస్తస్య కర్షతః క్షేత్రమండలం। అహం కిలోత్థితా భిత్త్వా జగతీం నృపతేస్సుతా॥ ౨౮॥ స మాం దృష్ట్వా నరపతిర్ముష్టివిక్షేపతత్పరః। పాంసుకుంఠితసర్వాంగీం జనకో విస్మితోభవత్ ॥ ౨౯ ॥ అనపత్యేన చ స్నేహాదంకమారోప్య చ స్వయం। మమేయం తనయేత్యుక్త్వా స్నేహో మయి నిపాతితః॥ ౩౦ ॥ అంతరిక్షే చ వాగుక్తా ప్రతిమామానుషీ కిల। ఏవమేతన్నరపతే ధర్మేణ తనయా తవ॥ ౩౧ ॥ తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్మా పితా మే మిథిలాధిపః। అవాప్తో విపులామృద్ధిం మామవాప్య నరాధిపః॥ ౩౨॥ దత్తా చాస్మీష్టవద్దేవ్యై జ్యేష్ఠాయై పుణ్యకర్మణా। తయా సంభావితా చాస్మి స్నిగ్ధయా మాతృసౌహృదాత్ ॥ ౩౩ ॥ పతిసంయోగసులభం వయో దృష్ట్వా తు మే పితా। చింతామభ్యగమద్దీనో విత్తనాశాదివాధనః॥ ౩౪॥ సదృశాచ్చాపకృష్టాచ్చ లోకే కన్యాపితా జనాత్। ప్రధర్షణామవాప్నోతి శక్రేణాపి సమో భువి॥ ౩౫॥ తాం ధర్షణామదూరస్థాం దృష్ట్వా చాత్మని పార్థివః। చింతార్ణవగతః పారం నాససాదాప్లవో యథా॥ ౩౬ ॥ అయోనిజాం హి మాం జ్ఞాత్వా నాధ్యగచ్ఛద్విచింతయన్। సదృశం చానురూపం చ మహీపాలః పతిం మమ॥ ౩౭ ॥ తస్య బుద్ధిరియం జాతా చింతయానస్య సంతతం। స్వయంవరం తనూజాయాః కరి

ష్యామీతి నీనుతః॥ ౩౮ ॥మహాయజ్ఞే తదా తస్య వరుణేన మహాత్మనా। దత్తం ధనుర్వరం ప్రీత్యా తూణీ చాక్షయసాయకౌ॥
౩౯॥అసంచాల్యం మనుష్యైశ్చ యత్నేనాపి చ గౌరవాత్। తన్నశక్తా నమయితుం స్వప్నేష్వపి నరాధిపాః॥౪౦ ॥తద్ధనుః
ప్రాప్య మే పిత్రా వ్యాహృతం సత్యవాదినా। సమవాయే నరేంద్రాణాం పూర్వమామంత్ర్య పార్థివాన్ ॥ ౪౧ ॥ఇదం
చ ధనురుద్యమ్య సజ్యం యః కురుతే నరః। తస్య మే దుహితా భార్యా భవిష్యతి న సంశయః॥ ౪౨ ॥తచ్చ దృష్ట్వా ధనుశ్శ్రేష్ఠం
గౌరవాద్గిరిసన్నిభం। అభివాద్య నృపా జగ్ముః అశక్తాస్తస్య తోలనే॥ ౪౩ ॥సుదీర్ఘస్య తు కాలస్య రాఘవోఽయం మహాద్యు
తిః। విశ్వామిత్రేణ సహితో యజ్ఞం ద్రష్టుం సమాగతః॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామస్సత్యపరాక్రమః॥ ౪౪ ॥విశ్వా
మిత్రస్తు ధర్మాత్మా మమ పిత్రా సుపూజితః ॥ ప్రోవాచ పితరం తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। సుతౌ దశరథస్యేమౌ ధను
ర్దర్శనకాంక్షిణౌ॥ ధనుర్దర్శయ రామాయ రాజపుత్రాయ దైవికం ॥౪౫॥ ఇత్యుక్తస్తేన విప్రేణ తద్ధనుస్సముపానయత్॥
౪౬॥నిమేషాంతరమాత్రేణ తదానమ్య స వీర్యవాన్। జ్యాం తమారోప్య ఝడితి పూరయామాస వీర్యవాన్॥౪౭॥ తేన పూ
రయతా వేగాన్మధ్యే భగ్నం ద్విధా ధనుః। తస్య శబ్దోఽభవద్భీమః పతితస్యాశనేరివ॥ ౪౮ ॥తతోఽహం తత్ర రామాయ పిత్రా
సత్యాభిసంధినా। నిశ్చితా దాతుముద్యమ్య జలభాజనముత్తమం॥ ౪౯ ॥దీయమానాం న తు తదా ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః।
అవిజ్ఞాయ పితుశ్ఛందమయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః॥ ౫౧ ॥ తతశ్శ్వశురమామంత్ర్య వృద్ధం దశరథం నృపం। మమ పిత్రా త్వ
హం దత్తా రామాయ విదితాత్మనే॥ ౫౨ ॥మమ చైవానుజా సాధ్వీ ఊర్మిళా ప్రియదర్శనా। భార్యార్థే లక్ష్మణస్యాపి పిత్రా
దత్తా మమ స్వయం॥౫౩॥ఏవం దత్తాస్మి రామాయ తదా తస్మిన్ స్వయంవరే। అనురక్తాస్మి ధర్మేణ పతిం వీర్యవతాం వరం॥
౫౪॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. *****************************

అనసూయా తు ధర్మజ్ఞా శ్రుత్వా తాం మహతీం కథాం। పర్యష్వజత బాహుభ్యాం శిరస్యాఘ్రాయ మైథిలీం॥ ౧ ॥వ్య
క్తాక్షరపదం చిత్రం భాషితం మధురం త్వయా। యథా స్వయంవరం వృత్తం తత్సర్వం హి శ్రుతం మయా ॥ ౨ ॥ రమేఽహం కథ
యా తే తు దృఢం మధురభాషిణి॥౩॥ రవిరస్తం గతశ్శ్రీమానుపోహ్య రజనీం శివాం। దివి సంప్రతికీర్ణానామాహారార్థం ప
తత్రిణాం। సంధ్యాకాలే నిలీనానాం నిద్రార్థం శ్రూయతే ధ్వనిః॥ ౪ ॥ఏతే చాప్యభిషేకార్ద్రా మునయః కలశోద్యతాః।
సహితా ఉపవర్తంతే సలిలాప్లుతవల్కలాః॥౫॥ ఋషీణామగ్నిహోత్రేషు హుతేషు విధిపూర్వకం। కపోతాంగారు
ణో ధూమో దృశ్యతే పవనోద్ధతః॥ ౬ ॥అల్పపర్ణా హి తరవో ఘనీభూతాస్సమంతతః। విప్రకృష్టేపి దేశేస్మిన్ న ప్రకాశంతి
వై దిశః॥ ౭॥రజనీచరసత్వాని ప్రచరంతి సమంతతః। తపోవనమృగా హ్యేతే వేదితీర్థేషు శేరతే॥౮॥ సంప్రవృద్ధా నిశా సీతే
నక్షత్రసమలంకృతా । జ్యోత్స్నాప్రావరణశ్చంద్రో దృశ్యతేఽభ్యుదితోంబరే॥ ౯ ॥గమ్యతామనుజానామి రామస్యా
నుచరీ భవ। కథయంత్యా హి మధురం త్వయాహం పరితోషితా॥ ౧౦ ॥అలంకురు చ తావత్త్వం ప్రత్యక్షం మమ మైథిలి। ప్రీ
తిం జనయ మే వత్సే దివ్యాలంకారశోభితా॥ ౧౧ ॥సా తథా సమలంకృత్య సీతా సురసుతోపమా। ప్రణమ్య శిరసా తస్యై రా
మం త్వభిముఖా యయౌ॥ ౧౨ ॥తథా తు భూషితాం సీతాం దదర్శ వదతాం వరః। రాఘవః ప్రీతిదానేన తపస్విన్యా జహర్ష
చ॥౧౩॥న్యవేదయత్తతస్సర్వం సీతా రామాయ మైథిలీ। ప్రీతిదానం తపస్విన్యా వసనాభరణస్రజం॥ ౧౪ ॥ప్రహృష్టస్త్వ
భవద్రామో లక్ష్మణశ్చ మహారథః। మైథిల్యాస్సత్క్రియాం దృష్ట్వా మానుషేషు సుదుర్లభాం॥ ౧౫ ॥తతస్తాం శర్వరీం ప్రీ
తః పుణ్యాం శశినిభాననః। అర్చితస్తాపసైస్సిద్ధైరువాస రఘునందనః ॥౧౬॥ తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామభిషిచ్య హు
తాగ్నికాన్। ఆపృచ్ఛేతాం నరవ్యాఘ్రౌ తాపసాన్వనగోచరాన్॥ ౧౭ ॥తావూచుస్తే వనచరాస్తాపసా ధర్మచారిణః. వన
స్యతస్య సంచారం రాక్షసైస్సమభిప్లుతం॥ ౧౮ ॥రక్షాంసి పురుషాదాని నానారూపాణి రాఘవ। వసంత్యస్మిన్ మహారణ్యే
వ్యాళాశ్చ రుధిరాశనాః॥ ౧౯ ॥ఉచ్ఛిష్టం వా ప్రమత్తం వా తాపసం ధర్మచారిణం। అదంత్యస్మిన్ మహారణ్యే తాన్నివారయ
రాఘవ॥౨౦॥ఏష పంథా మహర్షీణాం ఫలాన్యాహరతాం వనే। అనేన తు వనం దుర్గం గంతుం రాఘవ తే క్షమం ॥౨౧॥
ఇతీవ తైః ప్రాంజలిభిస్తపస్విభిర్ద్విజైః కృతస్వస్త్యయనః పరంతపః । వనం సభార్యః ప్రవివేశ రాఘవస్సలక్ష్మణస్సూ
ర్య ఇవాభ్రమండలం॥ ౨౨ ॥ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం
సంహితాయాం శ్రీమదయోధ్యాకాండే- ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. *****అయోధ్యాకాండస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్

శ్రీరామాయణే - అరణ్యకాండ ప్రారంభః.

ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం దండకారణ్యమాత్మవాన్। దదర్శ రామో దుర్ధర్షస్తాపసాశ్రమమండలం॥ ౧॥ కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతం। యథా ప్రదీప్తం దుర్దర్శం గగనే సూర్యమండలం ॥ ౨॥ శరణ్యం సర్వభూతానాం సుసమ్మృష్టాజిరం తథా। మృగైర్బహుభిరాకీర్ణం పక్షిసంఘైస్సమావృతం॥ ౩॥ పూజితం చ ప్రనృత్తం చ నిత్యమప్సరసాంగణైః। విశాలైరగ్నిశరణైస్స్రుగ్భాండైరజినైః కుశైః॥౪॥ సమిద్భిస్తోయకలశైః ఫలమూలైశ్చ శోభితం। ఆరణ్యైశ్చ మహావృక్షైః పుణ్యైస్స్వాదుఫలైర్వృతం॥ ౫॥ బలిహోమార్చితం పుణ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితం। పుష్పైర్వన్యైః పరిక్షిప్తం పద్మిన్యా చ సపద్మయా॥౬॥ ఫలమూలాశనైర్దాంతైశ్చీరకృష్ణాజినాంబరైః। సూర్యవైశ్వానరాభైశ్చ పురాణైర్మునిభిర్వృతం॥ ౭॥ పుణ్యైశ్చ నియతాహారైశ్శోభితం పరమర్షిభిః। తద్బ్రహ్మభవనప్రఖ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితం॥ బ్రహ్మవిద్భిర్మహాభాగైర్బ్రాహ్మణైరుపశోభితం॥౮½॥ స దృష్ట్వా రాఘవశ్శ్రీమాన్ తాపసాశ్రమమండలం॥ అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజా విజ్యం కృత్వా మహద్ధనుః॥ ౯½॥ దివ్యజ్ఞానోపపన్నాస్తే రామం దృష్ట్వా మహర్షయః ॥ అభ్యగచ్ఛంస్తదా ప్రీతా వైదేహీం చ యశస్వినీం॥౧౦½॥ తే తం సోమమివోద్యంతం దృష్ట్వా వై ధర్మచారిణః ॥ లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా తు వైదేహీం చ యశస్వినీం। మంగళాని ప్రయుంజానాః ప్రత్యగృహ్ణన్ దృఢవ్రతాః॥౧౨॥ రూపసంహననం లక్ష్మీం సౌకుమార్యం సువేషతాం। దదృశుర్విస్మితాకారా రామస్య వనవాసినః॥ ౧౩॥ వైదేహీం లక్ష్మణం రామం నేత్రైరనిమిషైరివ। ఆశ్చర్యభూతాన్ దదృశుస్సర్వే తే వనచారిణః॥౧౪॥ అత్రైనం హి మహాభాగాస్సర్వభూతహితే రతం। అతిథిం పర్ణశాలాయాం రాఘవం సన్న్యవేశయన్॥ ౧౫॥ తతో రామస్య సత్కృత్య విధినా పావకోపమాః। ఆజహ్రుస్తే మహాభాగాస్సలిలం ధర్మచారిణః॥ ౧౬॥ మూలం పుష్పం ఫలం వన్యమాశ్రమం చ మహాత్మనః । నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞాస్తతః ప్రాంజలయోఽబ్రువన్॥ ౧౭॥ ధర్మపాలో జనస్యాస్య శరణ్యస్త్వం మహాయశః । పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ రాజా దండధరో గురుః॥౧౮॥ ఇంద్రస్యేహ చతుర్భాగః ప్రజా రక్షతి రాఘవ । రాజా తస్మాద్వరాన్ భోగాన్ భుంక్తే లోకనమస్కృతః ॥ ౧౯॥ తే వయం భవతా రక్ష్యా భవద్విషయవాసినః। నగరస్థో వనస్థో వా త్వం నో రాజా జనేశ్వరః॥౨౦॥ న్యస్తదండా వయం రాజన్ జితక్రోధా జితేంద్రియాః। రక్షితవ్యాస్త్వయా శశ్వద్గర్భభూతాస్తపోధనాః॥ ౨౧ ॥ ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైర్వన్యైశ్చ రాఘవం। అన్యైశ్చ వివిధాహారైస్సలక్ష్మణమపూజయన్॥ ౨౨॥ తథాన్యే తాపసాస్సిద్ధా రామం వైశ్వానరోపమాః। న్యాయవృత్తా యథాన్యాయం తర్పయామాసురీశ్వరం॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- ప్రథమస్సర్గః.

కృతాతిథ్యోఽథ రామస్తు సూర్యస్యోదయనం ప్రతి। ఆమంత్ర్య స మునీన్ సర్వాన్ వనమేవాన్వగాహత॥ ౧ ॥ నానామృగగణాకీర్ణం శార్దూలవృకసేవితం। ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం దుర్దర్శసలిలాశయం॥ నిష్కూజనానాశకుని ఝిల్లికాగణనాదితం। లక్ష్మణానుగతో రామో వనమధ్యం దదర్శ హ॥ ౩॥ సీతయా సహ కాకుత్స్థస్తస్మిన్ ఘోరమృగాయుతే। దదర్శ గిరిశృంగాభం పురుషాదం మహాస్వనం॥౪॥ గంభీరాక్షం మహావక్త్రం వికటం విషమోదరం। బీభత్సం విషమం దీర్ఘం వికృతం ఘోరదర్శనం॥౫॥ వసానం చర్మ వైయాఘ్రం వసార్ద్రం రుధిరోక్షితం । త్రాసనం సర్వభూతానాం వ్యాదితాస్యమివాంతకం॥ ౬॥ త్రీన్ సింహాంశ్చతురో వ్యాఘ్రాన్ ద్వౌ వృకౌ పృషతాన్ దశ । సవిషాణం వసాదిగ్ధం గజస్య చ శిరో మహత్ ॥ అవసజ్యాయసే శూలే వినదంతం మహాస్వనం॥ ౭½॥ స రామం లక్ష్మణం చైవ సీతాం దృష్ట్వా చ మైథిలీం ॥ అభ్యధావత సంక్రుద్ధః ప్రజాః కాల ఇవాంతకః॥౮½॥ స కృత్వా భైరవం నాదం చాలయన్నివ మేదినీం ॥ అంకేనాదాయ వైదేహీమపక్రమ్య తతోఽబ్రవీత్ ॥ ౯½॥ యువాం జటాచీరధరౌ సభార్యౌ క్షీణజీవితౌ॥ ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం శరచాపాసిధారిణౌ॥ ౧౦½॥ కథం తాపసయోర్వాం చ వాసః ప్రమదయా సహ॥ అధర్మచారిణౌ పాపౌ కౌ యువాం మునిదూషకౌ॥ ౧౧½॥ అహం వనమిదం దుర్గం విరాధో నామ రాక్షసః। చరామి సాయుధో నిత్యమృషిమాంసాని భక్షయన్। ఇయం నారీ వరారోహా మమ భార్యా భవిష్యతి॥ యువయోః పాపయోశ్చాహం పాస్యామి రుధిరం మృధే॥ ౧౩½॥ తస్యైవం బ్రువతో దుష్టం విరాధస్య దురాత్మనః॥ శ్రుత్వా సగర్వితం వాక్యం సంభ్రాంతా జనకాత్మజా । సీతా ప్రావేపతోద్వేగాత్ప్రవాతే కదలీ

యథా॥౧౫॥ తాం దృష్ట్వా రాఘవస్సీతాం విరాధాంకగతాం శుభాం। అబ్రవీల్లక్ష్మణం వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా॥ ౧౬॥
పశ్య సౌమ్య నరేంద్రస్య జనకస్యాత్మసంభవాం। మమ భార్యాం శుభాచారాం విరాధాంకే ప్రవేశితాం॥ అత్యంతసుఖ
సంవృద్ధాం రాజపుత్రీం యశస్వినీం॥౧౭॥ యదభిప్రేతమస్మాసు ప్రియం వరవృతం చ యత్। కైకేయ్యాస్తు సుసంవృత్తం
క్షిప్రమద్యైవ లక్ష్మణ॥ ౧౯॥ యా న తుష్యతి రాజ్యేన పుత్రార్థే దీర్ఘదర్శినీ॥ యయాహం సర్వభూతానాం హితః ప్ర
స్థాపితో వనం। అద్యేదానీం సకామా సా యా మాతా మమ మధ్యమా॥౨౦॥ పరస్పర్శాత్తు వైదేహ్యా న దుఃఖతరమస్తి మే। పి
తుర్వినాశాత్ సౌమిత్రే స్వరాజ్యహరణాత్తథా॥ ౨౧॥ ఇతి బ్రువతి కాకుత్స్థే బాష్పశోకపరిప్లుతే। అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రు
ద్ధో రుద్ధో నాగ ఇవ శ్వసన్॥౨౨॥ అనాథ ఇవ భూతానాం నాథస్త్వం వాసవోపమః। మయా ప్రేష్యేణ కాకుత్స్థ కిమర్థం
పరితప్యసే॥౨౩॥ శరేణ నిహతస్యాద్య మయా క్రుద్ధేన రక్షసః। విరాధస్య గతాసోర్హి మహీ పాస్యతి శోణితం॥ ౨౪॥ రా
జ్యకామే మమ క్రోధో భరతే యో బభూవ హ। తం విరాధే ప్రమోక్ష్యామి వజ్రీ వజ్రమివాచలే॥౨౫॥ మమ భుజబలవేగవే
గితః పతతు శరోస్య మహాన్ మహోరసి। వ్యపనయతు తనోశ్చ జీవితం పతతు తతస్సు మహీం విఘూర్ణితః॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదార
ణ్యకాండే-ద్వితీయస్సర్గః. ********************** (ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణ శ్రీమాన్ రాక్షసం ప్రహసన్ని
వ। కో భవాన్ వనమభ్యేత్య చరిష్యసి యథాసుఖం॥) అథోవాచ పునర్వాక్యం విరాధః పూరయన్వనం। ఆత్మానం పృచ్ఛతే
బ్రూతం కౌ యువాం క్వ గమిష్యథః॥౧॥ తమువాచ తతో రామో రాక్షసం జ్వలితాననం। పృచ్ఛంతం సుమహాతేజా ఇక్ష్వా
కుకులమాత్మనః॥౨॥ క్షత్రియా వృత్తసంపన్నౌ విది నౌ వనగోచరౌ। త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛావః కస్త్వం చరసి దండకాన్॥
౩॥ తమువాచ విరాధస్తు రామం సత్యపరాక్రమం। హంత వక్ష్యామి తే రాజన్ నిబోధ మమ రాఘవ॥ ౪॥ పుత్రః కిల జయస్యా
హం మమ మాతా శతహ్రదా। విరాధ ఇతి మామాహుః పృథివ్యాం సర్వరాక్షసాః॥ ౫ ॥ తపసా చాపి మే ప్రాప్తా బ్రహ్మ
ణో హి ప్రసాదజా। శస్త్రేణావధ్యతా లోకే ఛేద్యాభేద్యత్వమేవ చ॥ ౬॥ ఉత్సృజ్య ప్రమదామేనామనపేక్షౌ యథాగ
తం। త్వరమాణౌ పలాయేథాం న వాం జీవితమాదదే॥ ౭॥ తం రామః ప్రత్యువాచేదం కోపసంరక్తలోచనః। రాక్షసం వికృ
తాకారం విరాధం పాపచేతసం॥ ౮॥ క్షుద్ర ధిక్త్వాం తు హీనార్థం మృత్యుమన్వేషసే ధ్రువం। రణే సంప్రాప్స్యసే తి
ష్ఠ న మే జీవన్ గమిష్యసి॥౯॥ తతస్సజ్యం ధనుః కృత్వా రామస్సునిశితాన్ శరాన్। సుశీఘ్రమభిసంధాయ రాక్షసం నిజఘా
న హ॥౧౦॥ ధనుషా జ్యాగుణవతా సప్త బాణాన్ ముమోచ హ। రుక్మపుంఖాన్ మహావేగాన్ సుపర్ణానిలతుల్యగాన్॥ ౧౧॥ తే శ
రీరం విరాధస్య భిత్త్వా బర్హిణవాససః। నిపేతుః శోణితాదిగ్ధా ధరణ్యాం పావకోపమాః॥౧౨॥ స విద్ధో న్యస్య వైదేహీం
శూలముద్యమ్య రాక్షసః। అభ్యద్రవత్సుసంక్రుద్ధస్తదా రామం సలక్ష్మణం॥ ౧౩॥ స వినద్య మహానాదం శూలం శక్రధ్వ
జోపమం। ప్రగృహ్యాశోభత తదా వ్యాత్తానన ఇవాంతకః॥౧౪॥ అథ తౌ భ్రాతరౌ దీప్తం శరవర్షం వవర్షతుః। విరాధే
రాక్షసే తస్మిన్ కాలాంతకయమోపమే॥౧౫॥ స ప్రహస్య మహారౌద్రస్స్థిత్వా జృంభత రాక్షసః। జృంభమాణస్య తే
బాణాః కాయాన్నిష్పేతురాశుగాః॥౧౬॥ స్పర్శాత్తు వరదానేన ప్రాణాన్ సంరోధ్య రాక్షసః। విరాధశ్శూలముద్యమ్య
రాఘవావభ్యధావత॥౧౭॥ తచ్ఛూలం వజ్రసంకాశం గగనే జ్వలనోపమం। ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద రామశ్శస్త్ర
భృతాం వరః॥౧౮॥ తద్రామవిశిఖచ్ఛిన్నం శూలం తస్య కరాద్భువి। పపాతాశనినా ఛిన్నం మేరోరివ శిలాతలం॥౧౯॥ తౌ
ఖడ్గౌ క్షిప్రముద్యమ్య కృష్ణసర్పోపమౌ శుభౌ। తూర్ణమాపతతస్తస్య తదా ప్రహరతాం బలాత్॥ ౨౦॥ స వధ్యమానస్సుభృ
శం బాహుభ్యాం పరిరభ్య తౌ। అప్రకంప్యౌ నరవ్యాఘ్రౌ రౌద్రః ప్రస్థాతుమైచ్ఛత॥ ౨౧॥ తస్యాభిప్రాయమాజ్ఞాయ రా
మో లక్ష్మణమబ్రవీత్। వహత్వయమలం తావత్పథానేన తు రాక్షసః॥ యథా చేచ్ఛతి సౌమిత్రే తథా వహతు రాక్షసః।
అయమేవ హి నః పంథా యేన యాతి నిశాచరః॥౨౩॥ స తు స్వబలవీర్యేణ సముత్క్షిప్య నిశాచరః। బాలావివ స్కంధగతౌ చ
కారాతిబలౌ తతః॥౨౪॥ తావారోప్య తతస్స్కంధం రాఘవౌ రజనీచరః। విరాధో వినదన్ ఘోరం జగామాభిముఖో వనం॥
౨౫॥ వనం మహామేఘనిభం ప్రవిష్టో ద్రుమైర్మహద్భిర్వివిధైరుపేతం। నానావిధైః పక్షికులైర్విచిత్రం శివాయుతం
వ్యాళమృగైర్వికీర్ణం॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-తృతీయస్సర్గః. ****************************

హ్రియమాణౌ తు తౌ దృష్ట్వా వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ। ఉచ్చైస్స్వరేణ చుక్రోశ ప్రగృహ్య సుభుజా భుజౌ॥ ఏష
దాశరథీ రామస్సత్యవాంఛీలవాంఛుచిః। రక్షసా రౌద్రరూపేణ హ్రియతే సహలక్ష్మణః॥ మాం వృకా భక్షయిష్యంతి
శార్దూలా ద్వీపినస్తథా। మాం హరోత్సృజ్య కాకుత్స్థౌ నమస్తే రాక్షసోత్తమ॥౩॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా వైదేహ్యా
రామలక్ష్మణౌ। వేగం ప్రచక్రతుర్వీరౌ వధే తస్య దురాత్మనః॥౪॥ తస్య రౌద్రస్య సౌమిత్రిర్బాహుం సవ్యం బభంజ హ। రా
మస్తు దక్షిణం బాహుం తరసా తస్య రక్షసః॥౫॥ స భగ్నబాహుస్సంవిగ్నో నిపపాతాశు రాక్షసః। ధరణ్యాం మేఘసంకా

శో వ్రజభిన్న ఇవాచలః ॥ ౬ ॥ ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః సూదయంతౌ తు రాక్షసమ్ । ఉద్యమ్యోద్యమ్య చాప్యేనం స్థండిలే నిష్పి
పేషతుః ॥ ౭ ॥ స విద్ధో బహుభిర్బాణైః ఖడ్గాభ్యాం చ పరిక్షతః । నిష్పిష్టో బహుధా భూమౌ న మమార స రాక్షసః ॥ ౮ ॥ తం ప్రే
క్ష్య రామస్సుభృశమవధ్యమచలోపమమ్ । భయేష్వభయదశ్శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౯ ॥ తపసా పురుషవ్యాఘ్ర రా
క్షసోఽయం న శక్యతే । శస్త్రేణ యుధి నిర్జేతుం రాక్షసం నిఖనావహే ॥ ౧౦ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం రాక్షసః ప్రశ్రి
తం వచః । ఇదం ప్రోవాచ కాకుత్స్థం విరాధః పురుషర్షభమ్ ॥ ౧౧ ॥ హతోఽస్మి పురుషవ్యాఘ్ర శక్రతుల్యబలేన వై । మయా
తు పూర్వం త్వం మోహాన్న జ్ఞాతః పురుషర్షభ ॥ ౧౨ ॥ కౌసల్యా సుప్రజా రామ తాత త్వం విదితో మయా । వైదేహీ చ మ
హాభాగా లక్ష్మణశ్చ మహాయశాః ॥ ౧౩ ॥ అపిశాపాదహం ఘోరాం ప్రవిష్టో రాక్షసీం తనుమ్ । తుంబురుర్నామ గంధర్వశ్శ
ప్తో వైశ్రవణేన హ ॥ ౧౪ ॥ ప్రసాద్యమానశ్చ మయా సోఽబ్రవీన్మాం మహాయశాః । యదా దాశరథీ రామస్త్వాం వధిష్యతి సం
యుగే ॥ తదా ప్రకృతిమాపన్నో భవాన్ స్వర్గం గమిష్యతి । ఇతి వైశ్రవణో రాజా రంభాసక్తం పురానఘ ॥ అనుపస్థీయ
మానో మాం సంక్రుద్ధో వ్యాజహార హ ॥ ౧౫ ॥ తవ ప్రసాదాన్ముక్తోఽహమభిశాపాత్సుదారుణాత్ ॥ భువనం స్వం గమిష్యా
మి స్వస్తి వోఽస్తు పరంతప ॥ ౧౬ ॥ ఇతో వసతి ధర్మాత్మా శరభంగః ప్రతాపవాన్ ॥ అధ్యర్ధయోజనే తాత మహర్షిస్సూ
ర్యసన్నిభః । తం క్షిప్రమభిగచ్ఛ త్వం స తే శ్రేయో విధాస్యతి ॥ ౧౯ ॥ అవటే చాపి మాం రామ ప్రక్షిప్య కుశలీ వ్రజ । రక్ష
సాం గతసత్త్వానామేష ధర్మస్సనాతనః ॥ అవటే యే నిధీయంతే తేషాం లోకాస్సనాతనాః ॥ ౨౦ ॥ ఏవముక్త్వా తు కాకుత్
స్థం విరాధశ్శరపీడితః ॥ బభూవ స్వర్గసంప్రాప్తో న్యస్తదేహో మహాబలః ॥ ౨౧ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవో వాక్యం ల
క్ష్మణం వ్యాదిదేశ హ ॥ ౨౨ ॥ కుంజరస్యేవ రౌద్రస్య రాక్షసస్యాస్య లక్ష్మణ । వనేఽస్మిన్ సుమహచ్ఛ్వభ్రం ఖన్యతాం రౌ
ద్రకర్మణః ॥ ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామః ప్రదరః ఖన్యతామితి । తస్థౌ విరాధమాక్రమ్య కంఠే పాదేన వీర్యవాన్ ॥ ౨౪ ॥ తతః
ఖనిత్రమాదాయ లక్ష్మణశ్శ్వభ్రముత్తమమ్ । అఖనత్పార్శ్వతస్తస్య విరాధస్య మహాత్మనః ॥ ౨౫ ॥ తం ముక్తకంఠం నిష్పి
ష్య శంకుకర్ణం మహాస్వనమ్ । విరాధం ప్రాక్షిపచ్ఛ్వభ్రే నదంతం భైరవస్వనమ్ ॥ ౨౬ ॥ తమాహవే నిర్జితమాశువిక్ర
మౌ స్థిరావుభౌ సంయతి రామలక్ష్మణౌ । ముదాన్వితౌ చిక్షిపతుర్భయావహం నదంతముత్క్షిప్య బలేన రాక్షసమ్ ॥ ౨౭ ॥ అవ
ధ్యతాం ప్రేక్ష్య మహాసురస్య తౌ శితేన శస్త్రేణ తదా నరర్షభౌ । సమర్థ్య చాత్యర్థవిశారదావుభౌ బిలే విరాధస్య వ
ధం ప్రచక్రతుః ॥ ౨౮ ॥ స్వయం విరాధేన హి మృత్యుమాత్మనః ప్రసహ్య రామేణ వధార్థమీప్సితః । నివేదితః కాననచారిణా
స్వయం న మే వధశ్శస్త్రకృతో భవేదితి ॥ ౨౯ ॥ తదేవ రామేణ నిశమ్య భాషితం కృతా మతిస్తస్య బిలప్రవేశనే । బిలం చ రా
మేణ బలేన రక్షసా ప్రవేశ్యమానేన వనం వినాదితమ్ ॥ ౩౦ ॥ ప్రహృష్టరూపావివ రామలక్ష్మణౌ విరాధముర్వ్యాం ప్రదరే నిహ
త్య తౌ । ననందతుర్వీతభయౌ మహావనే శిలాభిరంతర్దధతుశ్చ రాక్షసమ్ ॥ ౩౧ ॥ తతస్తు తౌ కాంచనచిత్రకార్ముకౌ నిహత్య రక్షః
పరిగృహ్య మైథిలీమ్ । విజహ్రతుస్తౌ ముదితౌ మహావనే దివిస్థితౌ చంద్రదివాకరావివ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే చతుర్థస్సర్గః.

హత్వా తు తం భీమబలం విరాధం రాక్షసం వనే । తతస్సీతాం పరిష్వజ్య సమాశ్వాస్య చ వీర్యవాన్ ॥ అబ్రవీల్లక్ష్మ
ణం రామో భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్ ॥ ౧ ॥ కష్టం వనమిదం దుర్గం న చ స్మ వనగోచరాః ॥ అభిగచ్ఛామహే శీఘ్రం శరభంగం
తపోధనమ్ ॥ ౨ ॥ ఆశ్రమం శరభంగస్య రాఘవోఽభిజగామ హ ॥ తస్య దేవప్రభావస్య తపసా భావితాత్మనః ॥ ౩ ॥ సమీపే శ
రభంగస్య దదర్శ మహదద్భుతమ్ ॥ విభ్రాజమానం వపుషా సూర్యవైశ్వానరోపమమ్ ॥ ౪ ॥ అవరుహ్య రథోత్సంగాదాకాశే
విబుధానుగమ్ ॥ అసంస్పృశంతం వసుధాం దదర్శ విబుధేశ్వరమ్ ॥ ౫ ॥ సుప్రభాభరణం దేవం విరజోఽంబరధారిణమ్ ॥ తద్విధై
రేవ బహుభిః పూజ్యమానం మహాత్మభిః ॥ ౬ ॥ హరిభిర్వాజిభిర్యుక్తమంతరిక్షగతం రథమ్ ॥ దదర్శాదూరతస్తస్య తరుణా
దిత్యసన్నిభమ్ ॥ ౭ ॥ పాండురాభ్రఘనప్రఖ్యం చంద్రమండలసన్నిభమ్ ॥ అపశ్యద్విమలం ఛత్రం చిత్రమాల్యోపశోభి
తమ్ ॥ ౮ ॥ చామరవ్యజనే చాగ్ర్యే రుక్మదండే మహాధనే ॥ గృహీతే వరనారీభ్యాం ధూయమానే చ మూర్ధని ॥ ౯ ॥ గంధర్వా
మరసిద్ధాశ్చ బహవః పరమర్షయః ॥ అంతరిక్షగతం దేవం వాగ్భిరగ్ర్యాభిరీడిరే ॥ ౧౦ ॥ సహ సంభాషమాణే తు శరభం
గేణ వాసవే ॥ దృష్ట్వా శతక్రతుం తత్ర రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । రామోఽథ రథముద్దిశ్య లక్ష్మణాయ ప్రదర్శయన్ ॥ ౧౨ ॥ అ
ర్చిష్మంతం శ్రియా జుష్టమద్భుతం పశ్య లక్ష్మణ । ప్రతపంతమివాదిత్యమంతరిక్షగతం రథమ్ ॥ ౧౩ ॥ యే హయాః పురుహూ
తస్య పురా శక్రస్య నశ్శ్రుతాః । అంతరిక్షగతా దివ్యాస్త ఇమే హరయో ధ్రువమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఇమే చ పురుషవ్యాఘ్ర యే తిష్ఠం
త్యభితో రథమ్ । శతం శతం కుండలినో యువానః ఖడ్గపాణయః ॥ విస్తీర్ణవిపులోరస్కాః పరిఘాయతబాహవః । శోణాంశువస
నాస్సర్వే వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ॥ ఉరోదేశేషు సర్వేషాం హారా జ్వలనసన్నిభాః । రూపం బిభ్రతి సౌమిత్రే పంచవిం
శతివార్షికమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఏతద్ధి కిల దేవానాం వయో భవతి నిత్యదా । యథేమే పురుషవ్యాఘ్రా దృశ్యంతే ప్రియదర్శనాః ॥ ౧౭ ॥

ఇహైవసహవైదేహ్యాముహూర్తంతిష్ఠలక్ష్మణ। యావజ్జానామ్యహంవ్యక్తంకఏషద్యుతిమాన్రథే ॥ తమేవముక్త్వాసౌ
మిత్రిమిహైవస్థీయతామితి।అభిచక్రామకాకుత్స్థశ్శరభంగాశ్రమంప్రతి॥ ౨౦ ॥తతస్సమభిగచ్ఛంతంప్రేక్ష్యరామం
శచీపతిః। శరభంగమనుప్రాప్యవివిక్తఇదమబ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ఇహోపయాత్యసౌరామోయావన్మాన్నాభిభాషతే।ని
ష్ఠాంనయతుతావత్తుతతోమాంద్రష్టుమర్హతి॥ ౨౨ ॥జితవంతంకృతార్థంచద్రష్టాహమచిరాదిమం।కర్మహ్యనేనక
ర్తవ్యంమహదన్యైస్సుదుష్కరం॥నిష్పాదయిత్వాతత్కర్మతతోమాంద్రష్టుమర్హతి॥ ౨౩॥ ॥ఇతివజ్రీతమామంత్ర్య
మానయిత్వాచతాపసం॥ రథేనహరియుక్తేనయయౌదివమరిందమః॥ ౨౪॥ ॥ప్రయాతేతుసహస్రాక్షేరాఘవస్సపరి
చ్ఛదః॥ అగ్నిహోత్రముపాసీనంశరభంగముపాగమత్ ॥ ౨౫॥ ॥తస్యపాదౌచసంగృహ్యరామస్సీతాచలక్ష్మణః॥ని
షేదుస్తమనుజ్ఞాతాలబ్ధవాసానిమంత్రితాః॥ ౨౬॥ ॥తతశ్శక్రోపయానంతుపర్యపృచ్ఛత్సరాఘవః॥ శరభంగశ్చతత్స
ర్వంరాఘవాయన్యవేదయత్ ॥౨౭॥మామేషవరదోరామబ్రహ్మలోకంనినీషతి॥ జితముగ్రేణతపసాదుష్ప్రాపమకృ
తాత్మభిః॥౨౮॥ అహంజ్ఞాత్వానరవ్యాఘ్రవర్తమానమదూరతః ॥ బ్రహ్మలోకంనగచ్ఛామిత్వామదృష్ట్వాప్రియాతి
థిం॥౨౯॥ త్వయాహంపురుషవ్యాఘ్రధార్మికేణమహాత్మనా ॥ సమాగమ్యగమిష్యామిత్రిదివందేవసేవితం॥ ౩౦॥
అక్షయానరశార్దూలమయాలోకాజితాశ్శుభాః॥బ్రాహ్మ్యాశ్చనాకపృష్ఠ్యాశ్చప్రతిగృహ్ణీష్వమామకాన్॥ ౩౧॥ ॥ఏవ
ముక్తోనరవ్యాఘ్రస్సర్వశాస్త్రవిశారదః ॥ ఋషిణాశరభంగేణరాఘవోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౨॥ ॥అహమేవాహరి
ష్యామిసర్వాల్లోకాన్మహామునే ॥ ఆవాసంత్వహమిచ్ఛామిప్రదిష్టమిహకాననే॥ ౩౩॥ ॥రాఘవేణైవముక్తస్తుశక్రతుల్య
బలేనవై ॥శరభంగోమహాప్రాజ్ఞఃపునరేవాబ్రవీద్వచః॥ ౩౪॥ ॥ఇహరామమహాతేజాస్సుతీక్ష్ణోనామధార్మికః॥వస
త్యరణ్యేధర్మాత్మాసతేశ్రేయోవిధాస్యతి॥౩౫॥సుతీక్ష్ణమభిగచ్ఛత్వంశుచౌదేశేతపస్వినం ॥ రమణీయేవనోద్దేశేస
తేవాసంవిధాస్యతి॥ ౩౬॥ ॥ఇమాంమందాకినీంరామప్రతిస్రోతామనువ్రజ॥ నదీంపుష్పోడుపవహాంతత్రతత్రగమిష్య
సి॥ ౩౭॥ ॥ఏషపంథానరవ్యాఘ్రముహూర్తంపశ్యతాతమాం॥యావజ్జహామిగాత్రాణిజీర్ణాంత్వచమివోరగః॥ ౩౮॥
తతోగ్నింసుసమాధాయహుత్వాచాజ్యేనమంత్రవిత్ ॥ శరభంగోమహాతేజాఃప్రవివేశహుతాశనం॥ ౩౯॥ ॥తస్యరో
మాణికేశాంశ్చదదాహాగ్నిర్మహాత్మనః ॥ జీర్ణాంత్వచంతథాస్థీనియచ్చమాంసంసశోణితం।రామస్తువిస్మితోభ్రాత్రా
భార్యయాచసహాత్మవాన్॥౪౧॥ సచపావకసంకాశఃకుమారస్సమపద్యత।ఉత్థాయాగ్నిచయాత్తస్మాచ్ఛరభంగోవ్య
రోచత ॥ సలోకానాహితాగ్నీనామృషీణాంచమహాత్మనాం। దేవానాంచవ్యతిక్రమ్యబ్రహ్మలోకంవ్యరోహత॥౪౩॥
సపుణ్యకర్మాభవనేద్విజర్షభఃపితామహంసానుచరందదర్శహ। పితామహశ్చాపిసమీక్ష్యతంద్విజంననందసుస్వా
గతమిత్యువాచహ॥౪౪॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-పంచమస్సర్గః. ******************************
శరభంగేదివంయాతేమునిసంఘాస్సమాగతాః।అభ్యగచ్ఛంతకాకుత్స్థంరామంజ్వలితతేజసం॥ ౧ ॥వైఖాన
సావాలఖిల్యాస్సంప్రక్షాళామరీచిపాః। అశ్మకుట్టాశ్చబహవఃపత్రాహారాశ్చధార్మికాః॥ ౨ ॥దంతోలూఖలినశ్చైవ
తథైవోన్మజ్జకాఃపరే। గాత్రశయ్యాఅశయ్యాశ్చతథైవాభ్రావకాశకాః॥ ౩ ॥మునయస్సలిలాహారావాయుభక్షాస్త
థాపరే।ఆకాశనిలయాశ్చైవతథాస్థండిలశాయినః॥ ౪ ॥వ్రతోపవాసినోదాంతాస్తథార్ద్రపటవాససః।సజపాశ్చ
తపోనిత్యాస్తథాపంచతపోన్వితాః॥ ౫ ॥సర్వేబ్రాహ్మ్యాశ్రియాజుష్టాదృఢయోగాస్సమాహితాః। శరభంగాశ్రమే
రామమభిజగ్ముశ్చతాపసాః॥౬॥అభిగమ్యచధర్మజ్ఞారామంధర్మభృతాంవరం। ఊచుఃపరమధర్మజ్ఞమృషిసంఘాస్సమా
హితాః॥౭॥త్వమిక్ష్వాకుకులస్యాస్యపృథివ్యాశ్చమహారథః।ప్రధానశ్చాసినాథశ్చదేవానాంమఘవానివ॥ ౮ ॥విశ్రుత
స్త్రిషులోకేషుయశసావిక్రమేణచ। పితృభక్తిశ్చసత్యంచత్వయిధర్మశ్చపుష్కలః॥ ౯ ॥త్వామాసాద్యమహాత్మానం
ధర్మజ్ఞంధర్మవత్సలం।అర్థిత్వాన్నాథవక్ష్యామస్తచ్చనఃక్షంతుమర్హసి॥౧౦॥ అధర్మస్తుమహాంస్తాతభవేత్తస్యమహీప
తేః।యోహరేద్బలిషడ్భాగంనచరక్షతిపుత్రవత్ ॥ ౧౧ ॥యుంజానస్స్వానివప్రాణాన్ప్రాణైరిష్టాన్సుతానివ। నిత్య
యుక్తస్సదారక్షన్సర్వాన్విషయవాసినః ॥ ప్రాప్నోతిశాశ్వతీంరామకీర్తింసబహువార్షికీం।బ్రహ్మణస్స్థానమాసా
ద్యతత్రచాపిమహీయతే॥ ౧౩ ॥యత్కరోతిపరంధర్మంమునిర్మూలఫలాశనః।తత్రరాజ్ఞశ్చతుర్భాగఃప్రజాధర్మేణరక్ష
తః॥ ౧౪ ॥సోయంబ్రాహ్మణభూయిష్ఠోవానప్రస్థగణోమహాన్ । త్వన్నాథోనాథవద్రామరాక్షసైర్బాధ్యతేభృశం॥
౧౫॥ఏహిపశ్యశరీరాణిమునీనాంభావితాత్మనాం।హతానాంరాక్షసైర్ఘోరైర్బహూనాంబహుధావనే॥౧౬॥ పంపాన
దీనివాసానామనుమందాకినీమపి। చిత్రకూటాలయానాంచక్రియతేకదనంమహత్ ॥ ౧౭ ॥ఏవంవయంనమృష్యామోవి
ప్రకారంతపస్వినాం । క్రియమాణంవనేఘోరంరక్షోభిర్భీమకర్మభిః॥ ౧౮ ॥తతస్త్వాంశరణార్థంచశరణ్యంసముపస్థి

తాః। పరిపాలయనో రామవధ్యమానాన్నిశాచరైః॥౧౯॥పరాత్వత్తోగతిర్వీరపృథివ్యాంనోపపద్యతే । పరిపాలయనస్స
ర్వాన్ రాక్షసేభ్యోనృపాత్మజ॥౨౦॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వాతుకాకుత్స్థస్తాపసానాంతపస్వినాం । ఇదంప్రోవాచధర్మాత్మా
సర్వానేవతపస్వినః॥౨౧॥ నైవమర్హథమాంవక్తుమాజ్ఞాప్యోహంతపస్వినాం। కేవలేనాత్మకార్యేణప్రవేష్టవ్యంమయావ
నం॥విప్రకారమపాక్రష్టుంరాక్షసైర్భవతామిమం॥౨౨॥ పితుస్తునిర్దేశకరఃప్రవిష్టోహమిదంవనం ॥ భవతామర్థసిద్ధ్య
ర్థమాగతోహంయదృచ్ఛయా॥౨౩॥తస్యమేయంవనేవాసోభవిష్యతిమహాఫలః॥ ౨౪॥ తపస్వినాంరణేశత్రూన్హం
తుమిచ్ఛామిరాక్షసాన్।పశ్యంతువీర్యమృషయస్సభ్రాతుర్మేతపోధనాః॥ ౨౫॥ దత్వాభయంచాపితపోధనానాంధర్మే
ధృతాత్మాసహలక్ష్మణేన। తపోధనైశ్చాపిసభాజ్యవృత్తస్సుతీక్ష్ణమేవాభిజగామవీరః॥ ౨౬॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-
షష్ఠస్సర్గః.***************************రామస్తుసహితోభ్రాత్రాసీతయాచపరంతపః । సుతీక్ష్ణస్యాశ్ర
మపదంజగామసహతైర్ద్విజైః॥౧॥ సగత్వాదూరమధ్వానంనదీస్తీర్త్వాబహూదకాః । దదర్శవిపులంశైలంమహామే
ఘమివోన్నతం॥౨॥తతస్తదిక్ష్వాకువరౌసతతంవివిధైర్ద్రుమైః। కాననంతౌవివిశతుస్సీతయాసహరాఘవౌ॥ ౩॥ ప్ర
విష్టస్తువనంఘోరంబహుపుష్పఫలద్రుమం।దదర్శాశ్రమమేకాంతేచీరమాలాపరిష్కృతం॥ ౪॥తత్రతాపసమాసీనమ్మ
లపంకజటాధరం। రామస్సుతీక్ష్ణంవిధివత్తపోవృద్ధమభాషత॥౫॥రామోహమస్మిభగవన్భవంతంద్రష్టుమాగతః । త్వం
మాభివదధర్మజ్ఞ మహర్షేసత్యవిక్రమ॥౬॥సనిరీక్ష్యతతోవీరంరామంధర్మభృతాంవరం । సమాశ్లిష్యచబాహుభ్యామిదం
వచనమబ్రవీత్ ॥౭॥ స్వాగతంఖలుతేవీరరామధర్మభృతాంవర । ఆశ్రమోయంత్వయాక్రాంతస్సనాథఇవసాంప్రతం॥
౮॥ప్రతీక్షమాణస్త్వామేవనారోహేహంమహాయశః।దేవలోకమితోవీరదేహంత్యక్త్వామహీతలే ॥ ౯॥ చిత్రకూటము
పాదాయరాజ్యభ్రష్టోసిమేశ్రుతః॥ ౧౦॥ ఇహోపయాతఃకాకుత్స్థదేవరాజశ్శతక్రతుః ॥ ఉపగమ్యచమాందేవో
మహాదేవస్సురేశ్వరః। సర్వాన్లోకాన్జితానాహమమపుణ్యేనకర్మణా॥౧౧॥ తేషుదేవర్షిజుష్టేషుజితేషుతపసామ
యా।మత్ప్రసాదాత్సభార్యస్త్వంవిహరస్వసలక్ష్మణః॥౧౨॥తముగ్రతపసాయుక్తంమహర్షింసత్యవాదినం । ప్రత్యు
వాచాత్మవాన్రామోబ్రహ్మాణమివకాశ్యపః॥౧౩॥అహమేవాహరిష్యామిస్వయంలోకాన్మహామునే। ఆవాసంత్వహ
మిచ్ఛామిప్రదిష్టమిహకాననే॥౧౪॥భవాన్సర్వత్రకుశలస్సర్వభూతహితేరతః । ఆఖ్యాతశ్శరభంగేణగౌతమేనమహా
త్మనా॥౧౫॥ఏవముక్తస్తురామేణమహర్షిర్లోకవిశ్రుతః। అబ్రవీన్మధురంవాక్యంహర్షేణమహతాప్లుతః ॥ అయమేవాశ్ర
మోరామగుణవాన్రమ్యతామిహ।ఋషిసంఘానుచరితస్సదామూలఫలాన్వితః॥ ౧౭॥ ఇమమాశ్రమమాగమ్యమృగ
సంఘామహాయశః।అటిత్వాప్రతిగచ్ఛంతిలోభయిత్వాకుతోభయాః ॥ నాన్యద్దోషంభవేదత్రమృగేభ్యోన్యత్రవిద్ధిమై॥
౧౮॥తచ్ఛ్రుత్వావచనంతస్యమహర్షేర్లక్ష్మణాగ్రజః ॥ ఉవాచవచనంధీరోవికృష్యసశరంధనుః । తానహంసుమహా
భాగమృగసంఘాన్సమాగతాన్॥ హన్యాంనిశితధారేణశరేణాశనివర్చసా॥ ౨౦॥ భవాంస్తత్రాభిషజ్యేతకింస్యా
త్కృచ్ఛ్రతరంతతః॥ఏతస్మిన్నాశ్రమేవాసంచిరంతునసమర్థయే ॥ ౨౧॥ తమేవముక్త్వావరదంరామస్సంధ్యాము
పాగమత్ ॥అన్వాస్యపశ్చిమాంసంధ్యాంతత్రవాసమకల్పయత్। సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమేరమ్యేసీతయాలక్ష్మణేనచ ॥ ౨౩॥
తతశ్శుభంతాపసభోజ్యమన్నంస్వయంసుతీక్ష్ణఃపురుషర్షభాభ్యాం । తాభ్యాంసుసత్కృత్యదదౌమహాత్మా సంధ్యాని
వృత్తౌరజనీమవేక్ష్య॥౨౪॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండేసప్తమస్సర్గః.***************************

రామస్తుసహసౌమిత్రిస్సుతీక్ష్ణేనాభిపూజితః। పరిణామ్యనిశాంతత్రప్రభాతేప్రత్యబుధ్యత॥ ౧॥ ఉత్థాయతుయ
థాకాలంరాఘవస్సహసీతయా।ఉపాస్పృశత్సుశీతేనజలేనోత్పలగంధినా॥ ౨॥ అథతేగ్నింసురాంశ్చైవవైదేహీరా
మలక్ష్మణౌ। కాల్యంవిధివదభ్యర్చ్యతపస్విశరణేవనే॥ ఉదయంతందినకరందృష్ట్వావిగతకల్మషాః। సుతీక్ష్ణమభిగమ్యేదం
శ్లక్ష్ణంవచనమబ్రువన్॥ ౪॥ సుఖోషితాస్స్మభగవన్త్వయాపూజ్యేనపూజితాః । ఆపృచ్ఛామఃప్రయాస్యామోమున
యస్త్వరయంతినః॥ త్వరామహేవయంద్రష్టుంకృత్స్నమాశ్రమమండలం । ఋషీణాంపుణ్యశీలానాందండకారణ్య
వాసినాం॥అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామస్సహైభిర్మునిపుంగవైః। ధర్మనిత్యైస్తపోదాంతైర్విశిఖైరివపావకైః॥ ౭॥ అవిష
హ్యాతపోయావత్సూర్యోనాతివిరాజతే।అమార్గేణాగతాంలక్ష్మీంప్రాప్యేవాన్వయవర్జితః ॥ తావదిచ్ఛామహేగం
తుమిత్యుక్త్వాచరణౌమునేః। వవందేసహసౌమిత్రిస్సీతయాసహరాఘవః॥ ౯ ॥ తౌసంస్పృశంతౌచరణావుత్థాప్యము
నిపుంగవః। గాఢమాలింగ్యసస్నేహమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ అరిష్టంగచ్ఛపంథానంరామసౌమిత్రిణాసహ । సీతయా
చానయాసార్థంఛాయయేవానువృత్తయా॥౧౧॥పశ్యాశ్రమపదంరమ్యందండకారణ్యవాసినాం । ఏషాంతపస్వినాంవీ
రతపసాభావితాత్మనాం॥ ౧౨॥సుప్రాజ్యఫలమూలానిపుష్పితానివనానిచ । ప్రశస్తమృగయూథానిశాంతపక్షిగణాని

చ॥౧౩॥ఫుల్లపఙ్కజషణ్డాని ప్రసన్నసలిలాని చ। కారణ్డవవికీర్ణాని తటాకాని సరాంసి చ॥ ౧౪॥ ద్రక్ష్యసే దృష్టిరమ్యా
ణి గిరిప్రస్రవణాని చ। రమణీయాన్యరణ్యాని మయూరాభిరుతాని చ ॥ గమ్యతాం వత్స సౌమిత్రే భవానపి చ గచ్ఛతు । ఆ
గన్తవ్యం త్వయా తాత పునరేవాశ్రమం మమ॥౧౬॥ ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః। ప్రదక్షిణం మునిం
కృత్వా ప్రస్థాతుముపచక్రమే॥ ౧౭॥తతశ్శుభతరే తూణీ ధనుషీ చాయతేక్షణా । దదౌ సీతా తయోర్భ్రాత్రోః ఖడ్గౌ చ
విమలౌ తతః॥ ౧౮॥ ఆబధ్య చ శుభే తూణీ చాపే చాదాయ సస్వనే। నిష్క్రాన్తావాశ్రమాద్గన్తుముభౌ తౌ రామలక్ష్మ
ణౌ॥౧౯॥శ్రీమన్తౌ రూపసమ్పన్నౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా। ప్రస్థితౌ ధృతచాపౌ తౌ సీతయా సహ రాఘవౌ॥౨౦॥ఇతి శ్రీమ
దారణ్యకాండే-అష్టమస్సర్గః. ************************* సుతీక్ష్ణేనాభ్యనుజ్ఞాతం ప్రస్థితం రఘునన్ద
నం। హృద్యయా స్నిగ్ధయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥౧॥అయం ధర్మస్సుసూక్ష్మేణ విధినా ప్రాప్యతే మహాన్ । నివృ
త్తేన తు శక్యోఽయం వ్యసనాత్కామజాదిహ ॥ ౨ ॥ త్రీణ్యేవ వ్యసనాన్యత్ర కామజాని భవన్త్యుత। మిథ్యావాక్యం పరమ
కం తస్మాద్గురుతరావుభౌ॥పరదారాభిగమనం వినా వైరం చ రౌద్రతా॥ ౩॥మిథ్యావాక్యం న తే భూతం న భవిష్యతి రాఘ
వ॥కుతోఽభిలాషణం స్త్రీణాం పరేషాం ధర్మనాశనం॥౪॥తవ నాస్తి మనుష్యేన్ద్ర న చాభూత్తే కదాచన ॥ మనస్యపి తథా
రామ న చైతద్విద్యతే క్వచిత్ ॥ ౫॥ స్వదారనిరతస్త్వం చ నిత్యమేవ నృపాత్మజ ॥ ధర్మిష్ఠస్సత్యసన్ధశ్చ పితుర్నిర్దేశకా
రకః॥౬॥సత్యసన్ధ మహాభాగ శ్రీమన్ లక్ష్మణపూర్వజ॥త్వయి ధర్మశ్చ సత్యం చ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ॥ ౭ ॥ తచ్చ
సర్వం మహాబాహో శక్యం ధర్తుం జితేన్ద్రియైః॥తవ వశ్యేన్ద్రియత్వం చ జానామి శుభదర్శన॥ ౮॥ తృతీయం యదిదం
రౌద్రం పరప్రాణాభిహింసనం॥ నిర్వైరం క్రియతే మోహాత్తచ్చ తే సముపస్థితం ॥ ౯॥ ప్రతిజ్ఞాతస్త్వయా వీర దణ్డ
కారణ్యవాసినాం॥ ఋషీణాం రక్షణార్థాయ వధస్సంయతి రక్షసాం॥౧౦॥ఏతన్నిమిత్తం చ వనం దణ్డకా ఇతి విశ్రుతం॥
ప్రస్థితస్త్వం సహ భ్రాత్రా ధృతబాణశరాసనః॥ ౧౧॥ తతస్త్వాం ప్రస్థితం దృష్ట్వా మమ చిన్తాకులం మనః ॥ త్వద్వృ
త్తం చిన్తయన్త్యా వై భవేన్నిశ్శ్రేయసం హితం॥ ౧౨॥ నహి మే రోచతే వీర గమనం దణ్డకాన్ ప్రతి॥ కారణం తత్ర వ
క్ష్యామి వదన్త్యాశ్శ్రూయతాం మమ॥౧౩॥త్వం హి బాణధనుష్పాణిర్భ్రాత్రా సహ వనం గతః ॥ దృష్ట్వా వనచరాన్
సర్వాన్ కచ్చిత్కుర్యాశ్శరవ్యయం॥౧౪॥ క్షత్రియాణాం చ హి ధనుర్హుతాశస్యేన్ధనాని చ ॥ సమీపతస్స్థితం తేజో
బలముచ్ఛ్రయతే భృశం॥౧౫॥పురా కిల మహాబాహో తపస్వీ సత్యవాక్ఛుచిః ॥ కస్మింశ్చిదభవత్పుణ్యే వనే రతమృగ
ద్విజే॥౧౬॥తస్యైవ తపసో విఘ్నం కర్తుమిన్ద్రశ్శచీపతిః॥ ఖడ్గపాణిరథాగచ్ఛదాశ్రమం భటరూపధృక్ ॥ ౧౭॥ త
స్మింస్తదాశ్రమపదే నిశితః ఖడ్గ ఉత్తమః॥ స న్యాసవిధినా దత్తః పుణ్యే తపసి తిష్ఠతః॥౧౮॥ స తచ్ఛస్త్రమనుప్రాప్య న్యాస
రక్షణతత్పరః॥ వనే తం విచరత్యేవ రక్షన్ ప్రత్యయమాత్మనః॥ ౧౯॥ యత్ర గచ్ఛత్యుపాదాతుం మూలాని చ ఫలాని చ॥
న వినా యాతి తం ఖడ్గం న్యాసరక్షణతత్పరః॥౨౦॥నిత్యం శస్త్రం పరివహన్ క్రమేణ స తపోధనః ॥ చకార రౌద్రీం స్వాం బు
ద్ధిం త్యక్త్వా తపసి నిశ్చయం॥ ౨౧॥ తతస్స రౌద్రాభిరతః ప్రమత్తోఽధర్మకర్శితః ॥ తస్య శస్త్రస్య సంవాసాజ్జగామ నరకం
మునిః॥౨౨॥ ఏవమేతత్పురావృత్తం శస్త్రసంయోగకారణం॥ అగ్నిసంయోగవద్ధేతుశ్శస్త్రసంయోగ ఉచ్యతే। స్నే
హాచ్చ బహుమానాచ్చ స్మారయే త్వాం న శిక్షయే॥౨౪॥నకథంచన సా కార్యా గృహీతధనుషా త్వయా। బుద్ధిర్వైరం వినా
హన్తుం రాక్షసాన్ దణ్డకాశ్రితాన్॥ అపరాధం వినా హన్తుం లోకాన్వీర న కామయే॥ ౨౫॥ క్షత్రియాణాం తు వీరా
ణాం వనేషు నిరతాత్మనాం॥ధనుషా కార్యమేతావదార్తానామభిరక్షణం ॥ ౨౬॥ క్వ చ శస్త్రం క్వ చ వనం క్వ చ క్షాత్రం
తపః క్వ చ॥ వ్యావిద్ధమిదమస్మాభిర్దేశధర్మస్తు పూజ్యతాం॥౨౭॥ తదార్యకలుషా బుద్ధిర్జాయతే శస్త్రసేవనాత్ ॥ పునర్గ
త్వా త్వయోధ్యాయాం క్షత్రధర్మం చరిష్యసి॥౨౮॥అక్షయా తు భవేత్ప్రీతిః శ్వశ్రూశ్వశురయోర్మమ॥ యది రాజ్యం
పరిత్యజ్య భవేస్త్వం నిరతో మునిః॥౨౯॥ధర్మాదర్థః ప్రభవతి ధర్మాత్ప్రభవతే సుఖం॥ధర్మేణ లభతే సర్వం ధర్మసారమి
దం జగత్ ॥ ౩౦॥ ఆత్మానం నియమైస్తైస్తైః కర్శయిత్వా ప్రయత్నతః ॥ ప్రాప్యతే నిపుణైర్ధర్మో న సుఖాల్లభ్యతే సుఖం॥
౩౧॥నిత్యం శుచిమతిస్సౌమ్య చర ధర్మం తపోవనే॥ సర్వం హి విదితం తుభ్యం త్రైలోక్యమపి తత్త్వతః॥ ౩౨॥ స్త్రీచాప
లాదేతదుదాహృతం మే ధర్మం చ వక్తుం తవ కస్సమర్థః॥ విచార్య బుద్ధ్యా తు సహానుజేన యద్రోచతే తత్కురు మాచిరేణ ॥
౩౩॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-నవమస్సర్గః.************************* వాక్యమేతత్తు వైదేహ్యా వ్యా
హృతం భర్తృభక్తయా। శ్రుత్వా ధర్మే స్థితో రామః ప్రత్యువాచాథ మైథిలీం ॥ ౧॥ హితముక్తం త్వయా దేవి స్నిగ్ధయా
సదృశం వచః। కులం వ్యపదిశన్త్యా చ ధర్మజ్ఞే జనకాత్మజే॥౨॥కిం తు వక్ష్యామ్యహం దేవి త్వయైవోక్తమిదం వచః। క్షత్రియై
ర్ధార్యతే చాపో నార్తశబ్దో భవేదితి॥౩॥ తే చార్తా దణ్డకారణ్యే మునయస్సంశితవ్రతాః। మాంసి తే స్వయమాగమ్య శర

ణ్యాశ్శరణంగతాః॥౪॥వసంతోధర్మనిరతావనేమూలఫలాశనాః।నలభంతేసుఖంభీతారాక్షసైఃక్రూరకర్మభిః॥౫॥ కా
లేకాలేచనిరతానియమైర్వివిధైర్వనే।భక్ష్యంతేరాక్షసైర్భీమైర్నరమాంసోపజీవిభిః॥౬॥ తేభక్ష్యమాణామునయోదం
డకారణ్యవాసినః। అస్మానభ్యవపద్యేతిమామూచుర్ద్విజసత్తమాః॥ ౭ ॥మయాతువచనంశ్రుత్వాతేషామేవంముఖా
చ్చ్యుతం।కృత్వావచనశుశ్రూషాంవాక్యమేతదుదాహృతం॥ ౮ ॥ప్రసీదంతుభవంతోమేహ్రీరేషాహిమమాతులా।య
దీదృశైరహంవిప్రైరుపస్థేయైరుపస్థితః॥ కింకరోమీతిచమయావ్యాహృతంద్విజసన్నిధౌ॥ ౯ ॥సర్వైరేవసమేతైస్సమాగ
మ్యవాగియంసముదాహృతా॥రాక్షసైర్దండకారణ్యేబహుభిఃకామరూపిభిః। అర్దితాస్స్మదృఢంరామభవాన్నస్తత్ర
రక్షతు॥ ౧౧॥ హోమకాలేషుసంప్రాప్తాఃపర్వకాలేషుచానఘ।ధర్షయంతిసుదుర్ధర్షారాక్షసాఃపిశితాశనాః॥౧౨॥
రాక్షసైర్ధర్షితానాంచతాపసానాంతపస్వినాం।గతింమృగయమాణానాంభవాన్నఃపరమాగతిః॥ ౧౩ ॥కామంతపఃప్ర
భావేనశక్తాహంతుంనిశాచరాన్।చిరార్జితంతునేచ్ఛామస్తపఃఖండయితుంవయం॥౧౪ ॥బహువిఘ్నంతపోనిత్యందుశ్చ
రంచైవరాఘవ।తేనశాపంనముంచామోభక్ష్యమాణాశ్చరాక్షసైః॥ ౧౫ ॥తదర్ద్యమానాన్రక్షోభిర్దండకారణ్యవాసి
భిః । రక్షనస్త్వంసహభ్రాత్రాత్వన్నాథాహివయంవనే॥ ౧౬ ॥మయాచైతద్వచశ్శ్రుత్వాకార్త్స్న్యేనపరిపా
లనం। ఋషీణాందండకారణ్యేసంశ్రుతంజనకాత్మజే॥ ౧౭ ॥సంశ్రుత్యచనశక్ష్యామిజీవమానఃప్రతిశ్రవం।మునీనామ
న్యథాకర్తుంసత్యమిష్టంహిమేసదా॥ ౧౮ ॥అప్యహంజీవితంజహ్యాంత్వాంవాసీతేసలక్ష్మణాం। నతుప్రతిజ్ఞాంసంశ్రు
త్యబ్రాహ్మణేభ్యోవిశేషతః॥ ౧౯ ॥ తదవశ్యంమయాకార్యమృషీణాంపరిపాలనం।అనుక్తేనాపివైదేహిప్రతిజ్ఞాయతు
కింపునః॥౨౦॥మమస్నేహాచ్చసౌహార్దాదిదముక్తంత్వయానఘే। పరితుష్టోస్మ్యహంసీతేనహ్యనిష్టోనుశిష్యతే॥౨౧॥స
దృశంచానురూపంచకులస్యతవచాత్మనః। సధర్మచారిణీమేత్వంప్రాణేభ్యోపిగరీయసీ॥౨౨॥ఇత్యేవముక్త్వావచనంమ
హాత్మాసీతాంప్రియాంమైథిలరాజపుత్రీం। రామోధనుష్మాన్సహలక్ష్మణేనజగామరమ్యాణితపోవనాని॥ ౨౩ ॥ఇతిశ్రీ
మదారణ్యకాండే-దశమస్సర్గః.************************అగ్రతఃప్రయయౌరామస్సీతామధ్యేసుమ
ధ్యమా। పృష్ఠతస్తుధనుష్పాణిర్లక్ష్మణోనుజగామహ॥౧॥తౌపశ్యమానౌవివిధాన్శైలప్రస్థాన్వనానిచ। నదీశ్చవివిధార
మ్యాజగ్మతుస్సీతయాసహ॥సారసాంశ్చక్రవాకాంశ్చనదీపులినచారిణః। సరాంసిచసపద్మానియుక్తానిజలజైఃఖగైః॥
౩॥యూథబద్ధాంశ్చపృషతాన్మదోన్మత్తాన్విషాణినః। మహిషాంశ్చవరాహాంశ్చనాగాంశ్చద్రుమవైరిణః॥ ౪ ॥తేగ
త్వాదూరమధ్వానంలంబమానేదివాకరే।దదృశుస్సహితారమ్యంతటాకంయోజనాయతం॥ పద్మపుష్కరసంబాధం
గజయూథైరలంకృతం।సారసైర్హంసకాదంబైస్సంకులంజలచారిభిః॥ ౬ ॥ ప్రసన్నసలిలేరమ్యేతస్మిన్సరసిశుశ్రువే
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషోనతుకశ్చనదృశ్యతే॥ ౭ ॥తతఃకౌతూహలాద్రామోలక్ష్మణశ్చమహాబలః। మునింధర్మభృతంనామ
ప్రష్టుంసముపచక్రమే ॥ ఇదమత్యద్భుతంశ్రుత్వాసర్వేషాంనోమహామునే। కౌతూహలంమహజ్జాతంకిమిదంసాధుక
థ్యతాం॥వక్తవ్యంయదిచేద్విప్రనాతిగుహ్యమపిప్రభో॥౯॥ తేనైవముక్తోధర్మాత్మారాఘవేణమునిస్తదా ॥ ప్రభావం
సరసఃకృత్స్నమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥ ౧౦ ॥ఇదంపంచాప్సరోనామతటాకంసార్వకాలికం॥నిర్మితంతపసారామము
నినామాండకర్ణినా॥౧౧॥ సహితేపేతపస్తీవ్రంమాండకర్ణిర్మహామునిః ॥ దశవర్షసహస్రాణివాయుభక్షోజలా
శ్రయః॥౧౨॥తతఃప్రవ్యథితాస్సర్వేదేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ అబ్రువన్వచనంసర్వేపరస్పరసమాగతాః॥౧౩॥అ
స్మాకంకస్యచిత్స్థానమేషప్రార్థయతేమునిః॥ ఇతిసంవిగ్నమనసస్సర్వేతేత్రిదివౌకసః। ౧౪ ॥ తత్రకర్తుంతపోవి
ఘ్నందేవైస్సర్వైర్నియోజితాః॥ప్రధానాప్సరసఃపంచవిద్యుచ్చలితవర్చసః॥ ౧౫ ।అప్సరోభిస్తతస్తాభిర్మునిర్దృష్ట
పరావరః॥నీతోమదనవశ్యత్వంసురాణాంకార్యసిద్ధయే।తాశ్చైవాప్సరసఃపంచమునేఃపత్నీత్వమాగతాః ॥ తటాకేని
ర్మితంతాసామస్మిన్నంతర్హితంగృహం॥ ౧౭ ॥ తథైవాప్సరసఃపంచనివసంత్యోయథాసుఖం॥రమయంతితపోయో
గాన్మునింయౌవనమాస్థితం॥ ౧౮ ॥తాసాంసంక్రీడమానానామేషవాదిత్రనిస్స్వనః ॥ శ్రూయతేభూషణోన్మిశ్రో
గీతశబ్దోమనోహరః॥ ౧౯ ॥ఆశ్చర్యమితితస్యైతద్వచనంభావితాత్మనః ॥ రాఘవఃప్రతిజగ్రాహసహభ్రాత్రామహా
యశాః॥ ౨౦ ॥ఏవంకథయమానస్యదదర్శాశ్రమమండలం॥ కుశచీరపరిక్షిప్తంబ్రాహ్మ్యాలక్ష్మ్యాసమావృతం॥౨౧॥
ప్రవిశ్యసహవైదేహ్యాలక్ష్మణేనచరాఘవః॥ ఉవాచమునిభిస్సర్వైఃపూజ్యమానోమహాయశాః॥ ౨౨ ॥తథాతస్మిన్
సకాకుత్స్థఃశ్రీమత్యాశ్రమమండలే॥ ఉషిత్వాతుసుఖంతత్రపూజ్యమానోమహర్షిభిః। జగామచాశ్రమాంస్తేషాం
పర్యాయేణతపస్వినాం॥యేషాముషితవాన్పూర్వంసకాశేసమహాస్త్రవిత్॥ ౨౪ ॥క్వచిత్పరిదశాన్మాసానేకంసం
వత్సరంక్వచిత్ ॥ క్వచిచ్చచతురోమాసాన్పంచషట్చాపరాన్క్వచిత్।అపరత్రాధికంమాసాదప్యర్థమధికంక్వచిత్॥

త్రీన్మాసానష్టమాసాంశ్చ రాఘవోఽన్యవసత్సుఖమ్ ॥ ౨౬ ॥ తథా సంవసతస్తస్య మునీనామాశ్రమేషు వై ॥ రమతశ్చాను
కూల్యేన యయుస్సంవత్సరా దశ ॥ ౨౭ ॥ పరివృత్య చ ధర్మజ్ఞో రాఘవస్సహ సీతయా ॥ సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమం శ్రీమాన్పునరేవ
జగామ హ ॥ ౨౮ ॥ స తమాశ్రమమాసాద్య మునిభిః ప్రతిపూజితః ॥ తత్రాపి న్యవసద్రామః కంచిత్కాలమరిందమః ॥
౨౯ ॥ అథాశ్రమస్థో వినయాత్కదాచిత్తం మహామునిమ్ ॥ ఉపాసీనస్స కాకుత్స్థస్సుతీక్ష్ణమిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౦ ॥ అస్మిన్న
రణ్యే భగవానగస్త్యో మునిసత్తమః ॥ వసతీతి మయా నిత్యం కథాః కథయతాం శ్రుతమ్ । న తు జానామి తం దేశం వనస్యాస్య
మహత్తయా ॥ కుత్రాశ్రమమిదం పుణ్యం మహర్షేస్తస్య ధీమతః ॥ ౩౨ ॥ ప్రసాదాత్తత్రభవతస్సానుజస్సహ సీతయా ॥
అగస్త్యమభిగచ్ఛేయమభివాదయితుం మునిమ్ ॥ ౩౩ ॥ మనోరథో మహానేష హృది మే పరివర్తతే ॥ యదహం తం మునివ
రం శుశ్రూషేయమపి స్వయమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి రామస్య స మునిశ్శ్రుత్వా ధర్మాత్మనో వచః ॥ సుతీక్ష్ణః ప్రత్యువాచేదం ప్రీతో
దశరథాత్మజమ్ ॥ ౩౫ ॥ అహమప్యేతదేవ త్వాం వక్తుకామస్సలక్ష్మణమ్ ॥ అగస్త్యమభిగచ్ఛేతి సీతయా సహ రాఘవ । ది
ష్ట్యా త్విదానీమర్థేఽస్మిన్స్వయమేవ బ్రవీషి మామ్ ॥ అహమాఖ్యామి తే వత్స యత్రాగస్త్యో మహామునిః ॥ ౩౭ ॥ యోజనా
న్యాశ్రమాదస్మాత్తథా చత్వారి వై తతః ॥ దక్షిణేన మహాన్ శ్రీమానగస్త్యభ్రాతురాశ్రమః ॥ ౩౮ ॥ స్థలీప్రాయే వనో
ద్దేశే పిప్పలీవనశోభితే ॥ బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకునినాదితే । పద్మిన్యో వివిధాస్తత్ర ప్రసన్నసలిలాశ్శివాః ॥ హం
సకారండవాకీర్ణాశ్చక్రవాకోపశోభితాః । తత్రైకాం రజనీం వ్యుష్య ప్రభాతే రామ గచ్ఛతామ్ ॥ దక్షిణాం దిశమాస్థాయ
వనషండస్య పార్శ్వతః । తత్రాగస్త్యాశ్రమపదం గత్వా యోజనమంతరమ్ ॥ ౪౨ ॥ రమణీయే వనోద్దేశే బహుపాదపసం
వృతే । రంస్యతే తత్ర వైదేహీ లక్ష్మణశ్చ సహ త్వయా ॥ ౪౩ ॥ స హి రమ్యో వనోద్దేశో బహుపాదపసంకులః । యది బుద్ధిః కృ
తా ద్రష్టుమగస్త్యం తం మహామునిమ్ ॥ అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః ॥ ౪౪ ॥ ఇతి రామో మునేశ్శ్రుత్వా
సహ భ్రాత్రాభివాద్య చ । ప్రతస్థేఽగస్త్యముద్దిశ్య సానుజస్సీతయా సహ ॥ ౪౫ ॥ పశ్యన్వనాని రమ్యాణి పర్వతాంశ్చా
భ్రసన్నిభాన్ । సరాంసి సరితశ్చైవ పథి మార్గవశానుగాః ॥ సుతీక్ష్ణేనోపదిష్టేన గత్వా తేన పథా సుఖమ్ । ఇదం పరమసం
హృష్టో వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౪౭ ॥ ఏతదేవాశ్రమపదం నూనం తస్య మహాత్మనః । అగస్త్యస్య మునేర్భ్రాతుర్దృ
శ్యతే పుణ్యకర్మణః ॥ ౪౮ ॥ యథా హీమే వనస్యాస్య జ్ఞాతాః పథి సహస్రశః । సన్నతాః ఫలభారేణ పుష్పభారేణ చ ద్రు
మాః ॥ ౪౯ ॥ పిప్పలీనాం చ పక్వానాం వనాదస్మాదుపాగతః । గంధోఽయం పవనోత్క్షిప్తస్సహసా కటుకోదయః ॥ ౫౦ ॥ తత్ర తత్ర
త్ర చ దృశ్యంతే సంక్షిప్తాః కాష్ఠసంచయాః । లూనాశ్చ పథి దృశ్యంతే దర్భా వైడూర్యవర్చసః ॥ ౫౧ ॥ ఏతచ్చ వనమధ్యస్థం
కృష్ణాభ్రశిఖరోపమమ్ । పావకస్యాశ్రమస్థస్య ధూమాగ్రం సంప్రదృశ్యతే ॥ ౫౨ ॥ వివిక్తేషు చ తీర్థేషు కృతస్నానా ద్విజా
తయః । పుష్పోపహారం కుర్వంతి కుసుమైస్స్వయమార్జితైః ॥ ౫౩ ॥ తత్సుతీక్ష్ణస్య వచనం యథా సౌమ్య మయా శ్రుతమ్ । అగ
స్త్యస్యాశ్రమో భ్రాతుర్నూనమేష భవిష్యతి ॥ ౫౪ ॥ నిగృహ్య తపసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా । యస్య భ్రా
త్రా కృతేయం దిక్ఛరణ్యా పుణ్యకర్మణా ॥ ౫౫ ॥ ఇహైకదా కిల క్రూరో వాతాపిరపి చేల్వలః । భ్రాతరౌ సహితావాస్తాం
బ్రాహ్మణఘ్నౌ మహాసురౌ ॥ ౫౬ ॥ ధారయన్ బ్రాహ్మణం రూపమిల్వలస్సంస్కృతం వదన్ । ఆమంత్రయతి విప్రాన్స శ్రా
ద్ధముద్దిశ్య నిర్ఘృణః ॥ ౫౭ ॥ భ్రాతరం సంస్కృతం కృత్వా తతస్తం మేషరూపిణమ్ । తాన్ద్విజాన్భోజయామాస
శ్రాద్ధదృష్టేన కర్మణా ॥ ౫౮ ॥ తతో భుక్తవతాం తేషాం విప్రాణామిల్వలోఽబ్రవీత్ । వాతాపే నిష్క్రమస్వేతి స్వరేణ
మహతా వదన్ ॥ ౫౯ ॥ తతో భ్రాతుర్వచశ్శ్రుత్వా వాతాపిర్మేషవన్నదన్ । భిత్త్వా భిత్త్వా శరీరాణి బ్రాహ్మణానాం విని
ష్పతత్ ॥ ౬౦ ॥ బ్రాహ్మణానాం సహస్రాణి తైరేవం కామరూపిభిః । వినాశితాని సంహత్య నిత్యశః పిశితాశనైః ॥ ౬౧ ॥ అ
గస్త్యేన తదా దేవైః ప్రార్థితేన మహర్షిణా । అనుభూయ కిల శ్రాద్ధే భక్షితస్స మహాసురః ॥ ౬౨ ॥ తతస్సంపన్నమిత్యు
క్త్వా దత్త్వా హస్తావసేచనమ్ । భ్రాతరం నిష్క్రమస్వేతి చేల్వలస్సోఽభ్యభాషత ॥ ౬౩ ॥ స తం తథా భాషమాణం భ్రాతరం
విప్రఘాతినమ్ । అబ్రవీత్ప్రహసన్ధీమానగస్త్యో మునిసత్తమః ॥ ౬౪ ॥ కుతో నిష్క్రమితుం శక్తిర్మయా జీర్ణస్య రక్షసః ।
భ్రాతుస్తే మేషరూపస్య గతస్య యమసాదనమ్ ॥ ౬౫ ॥ అథ తస్య వచశ్శ్రుత్వా భ్రాతుర్నిధనసంశ్రయమ్ । ప్రధర్షయి
తుమారేభే మునిం క్రోధాన్నిశాచరః ॥ ౬౬ ॥ సోఽభిద్రవన్మునిశ్రేష్ఠం మునినా దీప్తతేజసా । చక్షుషానలకల్పేన నిర్దగ్ధో నిధనం
గతః ॥ ౬౭ ॥ తస్యాయమాశ్రమో భ్రాతుస్తటాకవనశోభితః । విప్రానుకంపయా యేన కర్మేదం దుష్కరం కృతమ్ ॥ ౬౮ ॥
ఏవం కథయమానస్య తస్య సౌమిత్రిణా సహ । రామస్యాస్తంగతస్సూర్యస్సంధ్యాకాలోఽభ్యవర్తత ॥ ౬౯ ॥ ఉపాస్య పశ్చి
మాం సంధ్యాం సహ భ్రాత్రా యథావిధి । ప్రవివేశాశ్రమపదం తమృషిం సోఽభ్యవాదయత్ ॥ ౭౦ ॥ సమ్యక్ప్రతిగృహీ
తశ్చ మునినా తేన రాఘవః । న్యవసత్తాం నిశామేకాం ప్రాశ్య మూలఫలాని చ ॥ ౭౧ ॥ తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం వి

మలే సూర్యమండలే । భ్రాతరం తమగస్త్యస్య హ్యామంత్రయత రాఘవః ॥ ౬౨ ॥ అభివాదయే త్వాం భగవన్ సుఖమధ్యుషితో నిశాం। ఆమంత్రయే త్వాం గచ్ఛామి గురుం తే ద్రష్టుమగ్రజం ॥ ౬౩ ॥ గమ్యతామితి తేనోక్తో జగామ రఘునందనః। యథోద్దిష్టేన మార్గేణ వనం తచ్చావలోకయన్ ॥ ౬౪ ॥ నీవారాన్ పనసాం స్తాలాం స్తిమిశాన్వంజుళాన్ ధవాన్। చిరిబిల్వాన్ మధూకాంశ్చ బిల్వానపి చ తిందుకాన్ ॥ పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిర్లతాభిరనువేష్టితాన్। దదర్శ రామశ్శతశస్తత్ర కాంతారపాదపాన్ ॥ హస్తిహస్తైర్విమృదితాన్వానరైరుపశోభితాన్। మత్తైశ్శకునిసంఘైశ్చ శతశశ్చ ప్రణాదితాన్ ॥ ౬౬ ॥ తతోఽబ్రవీత్సమీపస్థం రామో రాజీవలోచనః। పృష్ఠతోఽనుగతం వీరం లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥ ౬౭ ॥ స్నిగ్ధపత్రా యథా వృక్షా యథా శాంతా మృగద్విజాః। ఆశ్రమో నాతిదూరస్థో మహర్షేర్భావితాత్మనః ॥ ౬౯ ॥ అగస్త్య ఇతి విఖ్యాతో లోకే స్వేనైవ కర్మణా। ఆశ్రమో దృశ్యతే తస్య పరిశ్రాంతశ్రమాపహః ॥ ప్రాజ్యధూమాకులవనశ్చీరమాలాపరిష్కృతః। ప్రశాంతమృగయూథశ్చ నానాశకునినాదితః ॥ ౭౧ ॥ (నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా। దక్షిణా దిక్కృతా యేన శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ॥) తస్యేదమాశ్రమపదం ప్రభావాద్యస్య రాక్షసైః । దిగియం దక్షిణా త్రాసాద్దృశ్యతే నోపభుజ్యతే ॥ ౭౨ ॥ యదా ప్రభృతి చాక్రాంతా దిగియం పుణ్యకర్మణా। తదా ప్రభృతి నిర్వైరాః ప్రశాంతా రజనీచరాః ॥ నామ్నా చేయం భగవతో దక్షిణా దిక్ప్రదక్షిణా। ప్రథితా త్రిషు లోకేషు దుర్ధర్షా క్రూరకర్మభిః ॥ ౭౪ ॥ మార్గం నిరోద్ధుం సతతం భాస్కరస్యాచలోత్తమః। నిదేశం పాలయన్యస్య వింధ్యశ్శైలో న వర్ధతే ॥ అయం దీర్ఘాయుషస్తస్య లోకే విశ్రుతకర్మణః। అగస్త్యస్యాశ్రమశ్శ్రీమాన్వినీతజనసేవితః ॥ ౭౬ ॥ ఏష లోకార్చితస్సాధుర్హితే నిత్యరతస్సతాం। అస్మానభిగతానేష శ్రేయసా యోజయిష్యతి ॥ ఆరాధయిష్యామ్యత్రాహమగస్త్యం తం మహామునిం । శేషం చ వనవాసస్య సౌమ్య వత్స్యామ్యహం ప్రభో ॥ ౭౭ ॥ అత్ర దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । అగస్త్యం నియతాహారం సతతం పర్యుపాసతే ॥ ౭౯ ॥ నాత్ర జీవేన్మృషావాదీ క్రూరో వా యది వా శఠః । నృశంసః కామవృత్తో వా మునిరేష తథావిధః ॥ ౮౦ అత్ర దేవాశ్చ యక్షాశ్చ నాగాశ్చ పతగైస్సహ। వసంతి నియతాహారా ధర్మమారాధయిష్ణవః ॥ ౮౧ ॥ అత్ర సిద్ధా మహాత్మానో విమానైస్సూర్యసన్నిభైః। త్యక్త్వా దేహాన్నవైర్దేహైస్స్వర్యాతాః పరమర్షయః ॥ ౮౨ ॥ యక్షత్వమమరత్వం చ రాజ్యాని వివిధాని చ। అత్ర దేవాః ప్రయచ్ఛంతి భూతైరారాధితాశ్శుభైః ॥ ౮౩ ॥ ఆగతాస్స్మాశ్రమపదం సౌమిత్రే ప్రవిశాగ్రతః। నివేదయేహ మాం ప్రాప్తమృషయే సీతయా సహ ॥ ౮౪ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- ఏకాదశస్సర్గః.*********

స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం లక్ష్మణో రాఘవానుజః। అగస్త్యశిష్యమాసాద్య వాక్యమేతదువాచ హ ॥ రాజా దశరథో నామ జ్యేష్ఠస్తస్య సుతో బలీ। రామః ప్రాప్తో మునిం ద్రష్టుం భార్యయా సహ సీతయా ॥ ౨ ॥ లక్ష్మణో నామ తస్యాహం భ్రాతా త్వవరజో హితః। అనుకూలశ్చ భక్తశ్చ యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ ౩ ॥ తే వయం వనమత్యుగ్రం ప్రవిష్టాః పితృశాసనాత్ । ద్రష్టుమిచ్ఛామహే సర్వే భగవంతం నివేద్యతాం ॥ ౪ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య తపోధనః। తథేత్యుక్త్వాగ్నిశరణం ప్రవివేశ నివేదితుం ॥ ౫ ॥ స ప్రవిశ్య మునిశ్రేష్ఠం తపసా దుష్ప్రధర్షణం। కృతాంజలిరువాచేదం రామాగమనమంజసా ॥ యథోక్తం లక్ష్మణేనైవ శిష్యోఽగస్త్యస్య సమ్మతః ॥ ౬ ॥ పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ రామో లక్ష్మణ ఏవ చ ॥ ప్రవిష్టావాశ్రమపదం సీతయా సహ భార్యయా। ద్రష్టుం భవంతమాయాతౌ శుశ్రూషార్థమరిందమౌ ॥ యదత్రానంతరం తత్త్వమాజ్ఞాపయితుమర్హసి ॥ ౭ ॥ తతశ్శిష్యాదుపశ్రుత్య ప్రాప్తం రామం సలక్ష్మణం ॥ వైదేహీం చ మహాభాగామిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౯ ॥ దిష్ట్యా రామశ్చిరస్యాద్య ద్రష్టుం మాం సముపాగతః ॥ మనసా కాంక్షితం హ్యస్య మయాప్యాగమనం ప్రతి। గమ్యతాం సత్కృతో రామస్సభార్యస్సహలక్ష్మణః ॥ ప్రవేశ్యతాం సమీపం మే కిం చాసౌ న ప్రవేశితః ॥ ౧౧ ॥ ఏవముక్తస్తు మునినా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా। అభివాద్యాబ్రవీచ్ఛిష్యస్తథేతి నియతాంజలిః ॥ ౧౨ ॥ తతో నిష్క్రమ్య సంభ్రాంతశ్శిష్యో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ క్వాసౌ రామో మునిం ద్రష్టుమేతు ప్రవిశతు స్వయం ॥ ౧౩ ॥ తతో గత్వాశ్రమపదం శిష్యేణ సహ లక్ష్మణః ॥ దర్శయామాస కాకుత్స్థం సీతాం చ జనకాత్మజాం ॥ ౧౪ ॥ తం శిష్యః ప్రశ్రితో వాక్యమగస్త్యవచనం బ్రువన్ ॥ ప్రావేశయద్యథాన్యాయం సత్కారార్హం సుసత్కృతం ॥ ౧౫ ॥ ప్రవివేశ తతో రామస్సీతయా సహ లక్ష్మణః ॥ ప్రశాంతహరిణాకీర్ణమాశ్రమం హ్యవలోకయన్ ॥ ౧౬ ॥ స తత్ర బ్రహ్మణస్స్థానమగ్నేస్స్థానం తథైవ చ ॥ విష్ణోస్స్థానం మహేంద్రస్య స్థానం చైవ వివస్వతః। సోమస్థానం భగస్థానం స్థానం కౌబేరమేవ చ ॥ ధాతుర్విధాతుస్స్థానే చ వాయోస్స్థానం తథైవ చ। నాగరాజస్య చ స్థానమనంతస్య మహాత్మనః ॥ స్థానం తథైవ గాయత్ర్యా వసూనాం స్థానమేవ చ। స్థానం చ పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ కార్తికేయస్య చ స్థానం ధర్మస్థానం చ పశ్యతి ॥ ౨౦ ॥ తతశ్శిష్యైః పరివృతో మునిరప్యభినిష్పతత్ ॥ తం దదర్శాగ్రతో రామో మునీనాం దీప్తతేజసాం ॥ ౨౧ ॥ అబ్రవీద్వచనం వీరో లక్ష్మణం లక్ష్మివర

నం॥ ఏష లక్ష్మణ నిష్క్రామత్యగస్త్యో భగవానృషిః। ఔదార్యేణావగచ్ఛామి నిధానం తపసామిమం ॥ ౨౩॥ ఏవముక్త్వా మ
హాబాహురగస్త్యం సూర్యవర్చసం। జగ్రాహ పరమప్రీతస్తస్య పాదౌ పరంతపః॥ ౨౪॥ అభివాద్య తు ధర్మాత్మా తస్థౌ
రామః కృతాంజలిః। సీతయా సహ వైదేహ్యా తదా రామస్సలక్ష్మణః ॥౨౫॥ ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థమర్చయిత్వాసనో
దకైః। కుశలప్రశ్నముక్త్వా చ హ్యాస్యతామితి చాబ్రవీత్॥ ౨౬॥ అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యమతిథీన్ ప్రతిపూజ్య
చ। వానప్రస్థేన ధర్మేణ స తేషాం భోజనం దదౌ॥ ౨౭॥ ప్రథమం చోపవిశ్యాథ ధర్మజ్ఞో మునిపుంగవః॥ ఉవాచ రామమాసీనం
ప్రాంజలిం ధర్మకోవిదం॥ ౨౮॥ అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యమతిథిం ప్రతిపూజయేత్ । అన్యథా ఖలు కాకుత్స్థ తప
స్వీ సముదాచరన్॥ దుస్సాక్షీవ పరే లోకే స్వాని మాంసాని భక్షయేత్ ॥ ౨౯॥ రాజా సర్వస్య లోకస్య ధర్మచారీ మహార
థః॥ పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ భవాన్ ప్రాప్తః ప్రియాతిథిః ॥ ౩౦ ॥ ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘ
వం॥ పూజయిత్వా యథాకామం పునరేవ తతోఽబ్రవీత్ ॥౩౧॥ ఇదం దివ్యం మహచ్చాపం హేమరత్నవిభూషితం॥ వైష్ణ
వం పురుషవ్యాఘ్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా। అమోఘస్సూర్యసంకాశో బ్రహ్మదత్తశ్శరోత్తమః ॥ దత్తౌ మమ మహేంద్రేణ
తూణీ చాక్షయసాయకౌ। సంపూర్ణౌ నిశితైర్బాణైర్జ్వలద్భిరివ పావకైః॥ మహారజతకోశోఽయమసిర్హేమవిభూషితః।
అనేన ధనుషా రామ హత్వా సంఖ్యే మహాసురాన్॥ ఆజహార శ్రియం దీప్తాం పురా విష్ణుర్దివౌకసాం । తద్ధనుస్తౌ చ తూణీరౌ
శరం ఖడ్గం చ మానద॥ జయాయ ప్రతిగృహ్ణీష్వ వజ్రం వజ్రధరో యథా ॥ ౩౬॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజాస్సమస్తం తదవ
రాయుధం॥ దత్త్వా రామాయ భగవానగస్త్యః పునరబ్రవీత్ ॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- ద్వాదశస్సర్గః. *****

రామ ప్రీతోఽస్మి భద్రం తే పరితుష్టోఽస్మి లక్ష్మణ। అభివాదయితుం యన్మాం ప్రాప్తౌ స్థస్సహ సీతయా॥ ౧॥ అధ్వశ్ర
మేణ వాం ఖేదో బాధతే ప్రచురశ్రమః। వ్యక్తముత్కంఠతే చాపి మైథిలీ జనకాత్మజా॥ ౨॥ ఏషా హి సుకుమారీ చ దుఃఖైశ్చ
న విమానితా। ప్రాజ్యదోషం వనం ప్రాప్తా భర్తృస్నేహప్రచోదితా॥ యథైషా రమతే రామ ఇహ సీతా తథా కురు । దు
ష్కరం కృతవత్యేషా వనే త్వామనుగచ్ఛతీ॥ ౪॥ ఏషా హి ప్రకృతిః స్త్రీణామాసృష్టే రఘునందన। సమస్థమనురంజంతి విష
మస్థం త్యజంతి చ॥ ౫॥ శతహ్రదానాం లోలత్వం శస్త్రాణాం తీక్ష్ణతాం తథా । గరుడానిలయోశ్శైఘ్ర్యమనుగచ్ఛంతి
యోషితః॥ ౬॥ ఇయం తు భవతో భార్యా దోషైరేతైర్వివర్జితా। శ్లాఘ్యా చ వ్యపదేశ్యా చ యథా దేవీ హ్యరుంధతీ ॥ ౭॥ అ
లంకృతోఽయం దేశశ్చ యత్ర సౌమిత్రిణా సహ। వైదేహ్యా చానయా రామ వత్స్యసి త్వమరిందమ ॥ ౮॥ ఏవముక్తస్సముని
నా రాఘవస్సంయతాంజలిః। ఉవాచ ప్రశ్రితం వాక్యమృషిం దీప్తమివానలం ॥ ౯॥ ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే
మునిపుంగవః। గుణైస్సభ్రాతృభార్యస్య వరదః పరితుష్యతి॥ ౧౦॥ కింతు వ్యాదిశ మే దేశం సోదకం బహుకాననం । యత్రా
శ్రమపదం కృత్వా వసేయం నిరతస్సుఖం॥ ౧౧॥ తతోఽబ్రవీన్మునిశ్రేష్ఠః శ్రుత్వా రామస్య తద్వచః। ధ్యాత్వా ముహూర్తం
ధర్మాత్మా ధీరో ధీరతరం వచః॥ ౧౨॥ ఇతో ద్వియోజనే తాత బహుమూలఫలోదకః। దేశో బహుమృగశ్శ్రీమాన్ పంచవట్య
భివిశ్రుతః॥ తత్ర గత్వాశ్రమపదం కృత్వా సౌమిత్రిణా సహ। రంస్యసే త్వం పితుర్వాక్యం యథోక్తమనుపాలయన్॥ ౧౪॥
కాలోఽయం బత భూయిష్ఠో యః కాలస్తవ రాఘవ। సమయో యో నరేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే॥ ౧౫॥ తీర్ణప్రతిజ్ఞః కా
కుత్స్థ సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి। ధన్యస్తే జనకో రామ స రాజా రఘునందన ॥ యస్త్వయా జ్యేష్ఠపుత్రేణ యయాతిరివ తారి
తః॥ ౧౬॥ విదితో హ్యేష వృత్తాంతో మమ సర్వస్తవానఘ॥ తపసశ్చ ప్రభావేన స్నేహాద్దశరథస్య చ॥ ౧౭॥ హృదయ
స్థశ్చ తే ఛందో విజ్ఞాతస్తపసా మయా॥ ఇహ వాసం ప్రతిజ్ఞాయ మయా సహ తపోవనే । అతశ్చ త్వామహం బ్రూమి గచ్ఛ
పంచవటీమితి॥ ౧౯॥ స హి రమ్యో వనోద్దేశో మైథిలీ తత్ర రంస్యతే। స దేశశ్శ్లాఘనీయశ్చ నాతిదూరే చ రాఘవ ॥ గోదావ
ర్యాస్సమీపే చ మైథిలీ తత్ర రంస్యతే । ప్రాజ్యమూలఫలైశ్చైవ నానాద్విజగణాయుతః ॥ వివిక్తశ్చ మహాబాహో పు
ణ్యో రమ్యస్తథైవ చ ॥ ౨౧ ॥ భవానపి సదారశ్చ శక్తశ్చ పరిరక్షణే। అపి చాత్ర వసన్ రామ తాపసాన్ పాలయిష్యసి॥
౨౨॥ ఏతదాలక్ష్యతే వీర మధూకానాం మహద్వనం॥ ఉత్తరేణాస్య గంతవ్యం న్యగ్రోధమభిగచ్ఛతా॥ ౨౩॥ తతస్స్థల
ముపారుహ్య పర్వతస్యావిదూరతః॥ ఖ్యాతః పంచవటీత్యేవ నిత్యపుష్పితకాననః ॥ ౨౪॥ అగస్త్యేనైవముక్తస్తు రామస్సౌ
మిత్రిణా సహ ॥ సత్కృత్యామంత్రయామాస తమృషిం సత్యవాదినం॥ ౨౫॥ తౌ తు తేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ కృతపాదాభివం
దనౌ॥ తదాశ్రమాత్ పంచవటీం జగ్మతుస్సహ సీతయా॥ ౨౬ ॥ గృహీతచాపౌ తు నరాధిపాత్మజౌ విషక్తతూణౌ సమరే
ష్వకాతరౌ । యథోపదిష్టేన పథా మహర్షిణా ప్రజగ్మతుః పంచవటీం సమాహితౌ॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-
త్రయోదశస్సర్గః. ************************** అథ పంచవటీం గచ్ఛన్నంతరా రఘునందనః । ఆససాద
మహాకాయం గృధ్రం భీమపరాక్రమం॥ ౧॥ తం దృష్ట్వా తౌ మహాభాగౌ వటస్థం రామలక్ష్మణౌ । మేనాతే రాక్షసం పక్షిం

బ్రువాణౌ కోభవానితి॥ ౨ ॥సతౌ మధురయా వాచా సౌమ్యయా ప్రీణయన్నివ। ఉవాచ వత్స మాం విద్ధి వయస్యం పితురా
త్మనః॥ ౩ ॥సతం పితృసఖం బుధ్వా పూజయామాస రాఘవః।సతస్య కులమవ్యగ్రమథపప్రచ్ఛ నామ చ ॥౪॥ రామస్య వచ
నం శ్రుత్వా సర్వభూతసముద్భవం। ఆచచక్షే ద్విజస్తస్మై కులమాత్మానమేవ చ॥౫ ॥పూర్వకాలే మహాబాహో యే
ప్రజాపతయో౽భవన్। తాన్మే నిగదతస్సర్వానాదితశ్శృణు రాఘవ॥ ౬ ॥కర్దమః ప్రథమస్తేషాం విక్రీతస్తదనంతరః। శేష
శ్చ సంశ్రయశ్చైవ బహుపుత్రశ్చ వీర్యవాన్ ॥ స్థాణుర్మరీచిరత్రిశ్చ క్రతుశ్చైవ మహాబలః। పులస్త్యశ్చాంగిరాశ్చై
వ ప్రచేతాః పులహస్తథా॥ దక్షో వివస్వానపరో౽రిష్టనేమిశ్చ రాఘవ।కాశ్యపశ్చ మహాతేజాస్తేషామాసీచ్చ పశ్చిమః॥ ౯ ॥
ప్రజాపతేస్తు దక్షస్య బభూవురితి విశ్రుతం। షష్టిర్దుహితరో రామ యశస్విన్యో మహాయశః॥ ౧౦ ॥కాశ్యపః ప్రతిజగ్రా
హ తాసామష్టౌ సుమధ్యమాః। అదితించ దితించైవ దనుమప్యథ కాళికాం ॥ తామ్రాం క్రోధవశాంచైవ మనుంచాప్యనలా
మపి॥ ౧౧ ॥ తాస్తు కన్యాస్తతః ప్రీతః కాశ్యపః పునరబ్రవీత్ ॥ పుత్రాంస్త్రైలోక్యభర్తౄన్వై జనయిష్యథ మత్స
మాన్॥ ౧౨ ॥అదితిస్తన్మనా రామ దితిశ్చ మనుజర్షభ॥కాళికా చ మహాబాహో శేషాస్త్వమనసో౽భవన్॥౧౩॥అ
దిత్యాం జజ్ఞిరే దేవాస్త్రయస్త్రింశదరిందమ॥ఆదిత్యా వసవో రుద్రా హ్యశ్వినౌ చ పరంతప॥ ౧౪ ॥దితిస్త్వజనయత్పు
త్రాన్దైత్యాంస్తాత యశస్వినః॥ తేషామియం వసుమతీ పురాసీత్సవనార్ణవా॥ ౧౫ ॥దనుస్త్వజనయత్పుత్రమశ్వ
గ్రీవమరిందమ॥నరకం కాలకంచైవ కాళికాపి వ్యజాయత॥ ౧౬ ॥క్రౌంచీం భాసీం తథా శ్యేనీం ధృతరాష్ట్రీం తథా శుకీం॥
తామ్రాపి సుషువే కన్యాః పంచైతా లోకవిశ్రుతాః॥౧౭॥ఉలూకాన్ జనయత్క్రౌంచీ భాసీ భాసాన్వ్యజాయత ॥ శ్యే
నీ శ్యేనాంశ్చ గృధ్రాంశ్చ వ్యజాయత సుతేజసః। ధృతరాష్ట్రీ తు హంసాంశ్చ కలహంసాంశ్చ సర్వశః ॥ చక్రవాకాంశ్చ
భద్రం తే విజజ్ఞే సాపి భామినీ।శుకీ నతాం విజజ్ఞే తు నతాయా వినతా సుతా॥ ౨౦ ॥దశ క్రోధవశా రామ విజజ్ఞే హ్యాత్మసంభ
వాః। మృగీంచ మృగమందాంచ హరిం భద్రమదామపి ॥ మాతంగీమపి శార్దూలీం శ్వేతాంచ సురభింతథా।సర్వలక్షణ
సంపన్నాం సురసాం కద్రుకామపి॥౨౨॥ అపత్యంతు మృగాస్సర్వే మృగ్యా నరవరోత్తమ। ఋక్షాశ్చ మృగమందాయా
స్సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥ హర్యాశ్చ హరయో౽పత్యం వానరాశ్చ తరస్వినః । తతస్త్వైరావతీం నామ జజ్ఞే భద్రమదా
సుతాం ॥ తస్యాస్త్వైరావతః పుత్రో లోకనాథో మహాగజః। మాతంగాస్త్వథ మాతంగ్యా అపత్యం మనుజర్షభ॥౨౫॥
గోలాంగూలాంశ్చ శార్దూలీ వ్యాఘ్రాంశ్చాజనయత్సుతాన్।దిశాగజాంశ్చ కాకుత్స్థ శ్వేతాప్యజనయత్సుతాన్॥ తతో
దుహితరౌ రామ సురభిర్ద్వే వ్యజాయత।రోహిణీం నామ భద్రం తే గంధర్వీంచ యశస్వినీం ॥ రోహిణ్యజనయద్గా వై గం
ధర్వీ వాజినస్సుతాన్ । సురసాజనయన్నాగాన్ రామ కద్రూస్తు పన్నగాన్॥ ౨౮ ॥మనుర్మనుష్యాన్జనయద్రామ పు
త్రాన్యశస్వినః । బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చ మనుజర్షభ ॥ సర్వాన్ పుణ్యఫలాన్ వృక్షానన
లాపి వ్యజాయత॥ ౨౯ ॥వినతా చ శుకీపౌత్రీ కద్రూశ్చ సురసా స్వసా ॥ కద్రూర్నాగం సహస్రాస్యం విజజ్ఞే ధరణీధరం।
ద్వౌ పుత్రౌ వినతాయాస్తు గరుడో౽రుణ ఏవ చ ॥ తస్మాజ్జాతో౽హమరుణాత్సంపాతిస్తు మమాగ్రజః। జటాయురితి మాం విద్ధి
శ్యేనీపుత్రమరిందమ॥౩౨॥సో౽హం వాససహాయస్తే భవిష్యామి యదీచ్ఛసి। ఇదం దుర్గం హి కాంతారం మృగరాక్షససే
వితం॥సీతాంచ తాత రక్షిష్యే త్వయి యాతే సలక్ష్మణే ॥౩౩॥ జటాయుషం తం ప్రతిపూజ్య రాఘవో ముదా పరిష్వజ్య చ స
న్నతో౽భవత్ ।పితుర్హి శుశ్రావ సఖిత్వమాత్మవాన్ జటాయుషా సంకథితం పునః పునః॥ ౩౪ ॥సతత్ర సీతాం పరిదాయ
మైథిలీం సహైవ తేనాతిబలేన పక్షిణా । జగామ తాం పంచవటీం సలక్ష్మణో రిపూన్దిధక్షన్ శలభానివానలః॥ ౩౫ ॥
ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-చతుర్దశస్సర్గః. ************************* తతః పంచవటీం గత్వా నానావ్యాళ
మృగాయుతాం।ఉవాచ భ్రాతరం రామస్సౌమిత్రిం దీప్తతేజసం॥ ౧ ॥ ఆగతాస్స్మ యథోద్దిష్టమముం దేశం మహర్షి
ణా। అయం పంచవటీ దేశస్సౌమ్య పుష్పితపాదపః ॥ సర్వతశ్చార్యతాం దృష్టిః కాననే నిపుణో హ్యసి।ఆశ్రమః కతరస్మి
న్నో దేశే భవతి సమ్మతః ॥ రమతే యత్ర వైదేహీ త్వమహంచైవ లక్ష్మణ।తాదృశో దృశ్యతాం దేశస్సన్నికృష్టజలాశయః॥
వనరామణ్యకం యత్ర స్థలరామణ్యకం తథా। సన్నికృష్టంచ యత్ర స్యాత్సమిత్పుష్పకుశోదకం॥ ౫ ॥ఏవముక్తస్తు రామేణ
లక్ష్మణస్సంయతాంజలిః।సీతాసమక్షం కాకుత్స్థమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ పరవానస్మి కాకుత్స్థ త్వయి వర్షశతం స్థితే।
స్వయంతు రుచిరే దేశే క్రియతామితి మాం వద॥ ౭ ॥సుప్రీతస్తేన వాక్యేన లక్ష్మణస్య మహాత్మనః।విమృశన్ రోచయామాస
దేశం సర్వగుణాన్వితం॥ ౮ ॥సతం రుచిరమాక్రమ్య దేశమాశ్రమకర్మణి । హస్తే గృహీత్వా హస్తేన రామస్సౌమిత్రిమ
బ్రవీత్॥ ౯ ॥అయం దేశస్సమశ్శ్రీమాన్ పుష్పితైస్తరుభిర్వృతః। ఇహాశ్రమపదం సౌమ్య యథావత్కర్తుమర్హసి॥
౧౦॥ఇయమాదిత్యసంకాశైః పద్మైస్సురభిగంధిభిః। అదూరే దృశ్యతే రమ్యా పద్మినీ పద్మసేవితా॥ ౧౧ ॥యథాఖ్యాత

మగస్త్యేన మునినా భావితాత్మనా। ఇయం గోదావరీ రమ్యా పుష్పితైస్తరుభిర్వృతా॥ హంసకారండవాకీర్ణా చక్రవాకో
పశోభితా॥ ౧౨ ॥ నాతిదూరే న చాసన్నే మృగయూథనిపీడితాః ॥ మయూరనాదితా రమ్యాః ప్రాంశవో బహుకంద
రాః। దృశ్యంతే గిరయస్సౌమ్య పుష్పితైస్తరుభిర్వృతాః॥ ౧౪ ॥ సౌవర్ణై రాజతైస్తామ్రైర్దేశే దేశే చ ధాతుభిః। గవాక్షితా
ఇవాభాంతి గజాః పరమభక్తిభిః॥ ౧౫ ॥ సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ ఖర్జూరపనసామ్రకైః । నీవారైస్తిమిశైశ్చైవ పున్నా
గైశ్చోపశోభితాః॥ చూతైరశోకైస్తిలకైశ్చంపకైః కేతకైరపి। పుష్పగుల్మలతోపేతైస్తైస్తైస్తరుభిరావృతాః ॥ చందనై
స్స్యందనైర్నీపైః పనసైర్లికుచైరపి । ధవాశ్వకర్ణఖదిరైశ్శమీకింశుకపాటలైః॥ ౧౭ ॥ ఇదం పుణ్యమిదం మేధ్యమిదం బ
హుమృగద్విజం। ఇహ వత్స్యామి సౌమిత్రే సార్ధమేతేన పక్షిణా॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా। అచిరేణా
శ్రమం భ్రాతుశ్చకార సుమహాబలః॥ ౨౦ ॥ పర్ణశాలాం సువిపులాం తత్ర సంఘాతమృత్తికాం। సుస్తంభాం మస్కరైర్దీ
ర్ఘైః కృతవంశాం సుశోభనాం ॥ శమీశాఖాభిరాస్తీర్య దృఢపాశావపాశితాం । కుశకాశశరైః పర్ణైస్సుపరిచ్ఛాది
తాం తథా ॥ సమీకృతతలాం రమ్యాం చకార లఘువిక్రమః। నివాసం రాఘవస్యార్థే ప్రేక్షణీయమనుత్తమం॥ ౨౩ ॥ స హ
సా లక్ష్మణశ్శ్రీమాన్నదీం గోదావరీం తదా। స్నాత్వా పద్మాని చాదాయ సఫలః పునరాగతః॥ ౨౪ ॥ తతః పుష్పబలిం కృత్వా
శాంతిం చ స యథావిధి। దర్శయామాస రామాయ తదాశ్రమపదం కృతం ॥ ౨౫ ॥ స తం దృష్ట్వా కృతం సౌమ్యమాశ్రమం సీ
తయా సహ। రాఘవః పర్ణశాలాయాం హర్షమాహారయత్పరం। ౨౬ ॥ సుసంహృష్టః పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం లక్ష్మణం త
దా। అతిస్నిగ్ధం చ గాఢం చ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ ప్రీతోఽస్మి తే మహత్కర్మ త్వయా కృతమిదం ప్రభో। ప్రదేయో య
న్నిమిత్తం తే పరిష్వంగో మయా కృతః॥ ౨౮ ॥ భావజ్ఞేన కృతజ్ఞేన ధర్మజ్ఞేన చ లక్ష్మణ। త్వయా పుత్రేణ ధర్మాత్మా న సంవృత్తః
పితా మమ॥ ౨౯ ॥ ఏవం లక్ష్మణముక్త్వా తు రాఘవో లక్ష్మివర్ధనః । తస్మిన్దేశే బహుఫలే న్యవసత్స సుఖం వశీ॥ ౩౦ ॥ కంచి
త్కాలం స ధర్మాత్మా సీతయా లక్ష్మణేన చ। అన్వాస్యమానో న్యవసత్స్వర్గలోకే యథామరః॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్య
కాండే పంచదశస్సర్గః. ***************************** వసతస్తస్య తు సుఖం రాఘవస్య మహాత్మనః। శర
ద్వ్యపాయే హేమంతఋతురిష్టః ప్రవర్తతే॥ ౧ ॥ స కదాచిత్ప్రభాతాయాం శర్వర్యాం రఘునందనః। ప్రయయావభి
షేకార్థం రమ్యాం గోదావరీం నదీం॥ ౨ ॥ ప్రహ్వః కలశహస్తస్తం సీతయా సహ వీర్యవాన్। పృష్ఠతోఽనువ్రజన్భ్రాతా సౌ
మిత్రిరిదమబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ అయం స కాలస్సంప్రాప్తః ప్రియో యస్తే ప్రియంవద । అలంకృత ఇవాభాతి యేన సంవత్సరశ్శు
భః॥ ౪ ॥ నీహారపరుషో లోకః పృథివీ సస్యశాలినీ। జలాన్యనుపభోగ్యాని సుభగో హవ్యవాహనః॥ ౫ ॥ నవాగ్రయణపూజాభి
రభ్యర్చ్య పితృదేవతాః । కృతాగ్రయణకాః కాలే సంతో విగతకల్మషాః॥ ౬ ॥ ప్రాజ్యకామా జనపదాస్సంపన్నతరగోర
సాః। విచరంతి మహీపాలా యాత్రాస్థా విజిగీషవః॥ ౭ ॥ సేవమానే దృఢం సూర్యే దిశమంతకసేవితాం । విహీనతిలకేవ
స్త్రీ నోత్తరా దిక్ప్రకాశతే॥ ౮ ॥ ప్రకృత్యా హిమకోశాఢ్యో దూరసూర్యశ్చ సాంప్రతం। యథార్థనామా సువ్యక్తం హి
మవాన్ హిమవాన్గిరిః॥ ౯ ॥ అత్యంతసుఖసంచారా మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖాః। దివసాస్సుభగాదిత్యాశ్ఛాయాసలి
లదుర్భగాః॥ ౧౦ ॥ మృదుసూర్యాస్సనీహారాః పటుశీతాస్సమారుతాః । శూన్యారణ్యా హిమధ్వస్తా దివసా భాంతి సాంప్ర
తం॥ ౧౧ ॥ నివృత్తాకాశశయనాః పుష్యనీతా హిమారుణాః। శీతా వృద్ధతరాయామాస్త్రియామా యాంతి సాంప్రతం॥ ౧౨ ॥
రవిసంక్రాంతసౌభాగ్యస్తుషారారుణమండలః। నిశ్శ్వాసాంధ ఇవాదర్శశ్చంద్రమా న ప్రకాశతే॥ ౧౩ ॥ జ్యోత్స్నా తుషా
రమలినా పౌర్ణమాస్యాం న రాజతే। సీతేవ చాతపశ్యామా లక్ష్యతే న తు శోభతే॥ ౧౪ ॥ ప్రకృత్యా శీతలస్పర్శో హిమవిద్ధ
శ్చ సాంప్రతం। ప్రవాతి పశ్చిమో వాయుః కాలే ద్విగుణశీతలః॥ ౧౫ ॥ బాష్పచ్ఛన్నాన్యరణ్యాని యవగోధూమవంతి చ
శోభంతేఽభ్యుదితే సూర్యే నదద్భిః క్రౌంచసారసైః॥ ౧౬ ॥ ఖర్జూరపుష్పాకృతిభిశ్శిరోభిః పూర్ణతండులైః। శోభంతే కించిదా
నమ్రాశ్శాలయః కనకప్రభాః ॥ మయూఖైరుపసర్పద్భిర్హిమనీహారసంవృతైః । దూరమభ్యుదితస్సూర్యశ్శశాంక ఇవ
లక్ష్యతే॥ ౧౮ ॥ అగ్రాహ్యవీర్యః పూర్వాహ్ణే మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖః । సంరక్తః కించిదాపాండురాతపశ్శోభతే
క్షితౌ॥ ౧౯ ॥ అవశ్యాయనిపాతేన కించిత్ప్రక్లిన్నశాద్వలా। వనానాం శోభతే భూమిర్నివిష్టతరుణాతపా॥ ౨౦ ॥ స్పృ
శంస్తు విపులం శీతముదకం ద్విరదస్సుఖం । అత్యంతతృషితో వన్యః ప్రతిసంహరతే కరం॥ ౨౧ ॥ ఏతే హి సముపాసీనా విహ
గా జలచారిణః । నావగాహంతి సలిలమప్రగల్భా ఇవాహవం॥ ౨౨ ॥ అవశ్యాయతమోనద్ధా నీహారతమసావృతాః । ప్ర
సుప్తా ఇవ లక్ష్యంతే విపుష్పా వనరాజయః ॥ ౨౩ ॥ బాష్పసంఛన్నసలిలా రుతవిజ్ఞేయసారసాః । హిమార్ద్రవాలుకైస్తీ
రైస్సరితో భాంతి సాంప్రతం ॥ ౨౪ ॥ తుషారపతనాచ్చైవ మృదుత్వాద్భాస్కరస్య చ । శైత్యాదగాగ్రస్థమపి ప్రా
యేణ రసవజ్జలం॥ ౨౫ ॥ జరాజర్జరితైః పద్మైశ్శీర్ణకేసరకర్ణికైః । నాళశేషైర్హిమధ్వస్తైర్న భాంతి కమలాకరాః॥

౨౬॥ అస్మింస్తుపురుషవ్యాఘ్రః కాలేదుఃఖసమన్వితః। తపశ్చరతిధర్మాత్మాత్వద్భక్త్యాభరతఃపురే ॥ ౨౭॥ త్యక్త్వారా
జ్యంచమానంచభోగాంశ్చవివిధాన్బహూన్ । తపస్వీనియతాహారః శేతేశీతేమహీతలే ॥ ౨౮ ॥ సోపివేళామి
మాంనూనమభిషేకార్థముద్యతః । వృతఃప్రకృతిభిర్నిత్యంప్రయాతిసరయూంనదీం ॥ ౨౯ ॥ అత్యంతసుఖసంవృద్ధ
స్సుకుమారస్సుఖోచితః। కథన్న్వపరరాత్రేషుసరయూమవగాహతే॥ ౩౦ ॥ పద్మపత్రేక్షణోవీరోశ్యామోనిరుదరో
మహాన్।ధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీచహ్రీనిషేధోజితేంద్రియః॥ ప్రియాభిభాషీమధురోదీర్ఘబాహురరిందమః । సంత్యజ్య
వివిధాన్భోగానార్యంసర్వాత్మనాశ్రితః॥ ౩౨॥ జితస్స్వర్గస్తవభ్రాత్రాభరతేనమహాత్మనా । వనస్థమపితాపస్యే
యస్త్వామనువిధీయతే॥ ౩౩॥ నపిత్ర్యమనువర్తంతేమాతృకంద్విపదాఇతి । ఖ్యాతోలోకప్రవాదోయంభరతేనాన్య
థాకృతః॥భర్తాదశరథోయస్యసాధుశ్చభరతస్సుతః।కథన్నుసాంబాకైకేయీతాదృశీక్రూరశీలినీ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యేవం
లక్ష్మణేవాక్యంస్నేహాద్బ్రువతిధార్మికే। పరివాదంజననన్యాస్తమసహన్రాఘవోబ్రవీత్ ॥ ౩౬॥ నతేంబామధ్యమా
తాతగర్హితవ్యాకథంచన। తామేవేక్ష్వాకునాథస్యభరతస్యకథాంకురు ॥ ౩౭ ॥ నిశ్చితాపిహిమేబుద్ధిర్వనవాసేదృఢ
వ్రతా।భరతస్నేహసంతప్తాబాలిశీక్రియతేపునః ॥ ౩౮ ॥ సంస్మరామ్యస్యవాక్యానిప్రియాణిమధురాణిచ । హృ
ద్యాన్యమృతకల్పానిమనఃప్రహ్లాదనానిచ ॥ ౩౯॥ కదాన్వహంసమేష్యామిభరతేనమహాత్మనా। శత్రుఘ్నేనచవీరేణ
త్వయాచరఘునందన॥౪౦॥ఇత్యేవంవిలపంస్తత్రప్రాప్యగోదావరీంనదీం । చక్రేభిషేకంకాకుత్స్థస్సానుజస్సహసీ
తయా॥౪౧॥తర్పయిత్వాథసలిలైస్తైపితౄన్దైవతానిచ। స్తువంతిస్మోదితంసూర్యందేవతాశ్చసమాహితాః॥ ౪౨ ॥
కృతాభిషేకస్సరరాజరామస్సీతాద్వితీయస్సహలక్ష్మణేన । కృతాభిషేకోగిరిరాజపుత్ర్యారుద్రస్సనందీ భగవానివే
శః॥౪౩॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-షోడశస్సర్గః.************************కృతాభిషేకోరామస్తు సీతాసౌమి
త్రిరేవచ। తస్మాద్గోదావరీతీరాత్తతోజగ్ముస్స్వమాశ్రమం ॥ ౧॥ ఆశ్రమంతముపాగమ్యరాఘవస్సహలక్ష్మణః । కృ
త్వాపౌర్వాహ్ణికంకర్మపర్ణశాలాముపాగమత్ ॥ ౨॥ ఉవాససుఖితస్తత్రపూజ్యమానోమహర్షిభిః । లక్ష్మణేన
సహభ్రాత్రాచకారవివిధాఃకథాః॥ ౩॥సరామఃపర్ణశాలాయామాసీనస్సహసీతయా । విరరాజమహాబాహుశ్చి
త్రయాచంద్రమాఇవ ॥ ౪ ॥ తథాసీనస్యరామస్యకథాసంసక్తచేతసః । తందేశంరాక్షసీకాచిదాజగామయదృచ్ఛ
యా ॥ ౫ ॥ సాతుశూర్పణఖానామదశగ్రీవస్యరక్షసః।భగినీరామమాసాద్యదదర్శత్రిదశోపమం॥ ౬॥ సింహో
రస్కంమహాబాహుంపద్మపత్రనిభేక్షణం। ఆజానుబాహుందీప్తాస్యమతీవప్రియదర్శనం ॥ గజవిక్రాంతగమనంజటా
మండలధారిణం। సుకుమారంమహాసత్వంపార్థివవ్యంజనాన్వితం ॥ రామమిందీవరశ్యామం కందర్పసదృశప్రభం ।
బభూవేంద్రోపమందృష్ట్వారాక్షసీకామమోహితా॥ ౯॥సుముఖందుర్ముఖీరామంవృత్తమధ్యంమహోదరీ । విశా
లాక్షంవిరూపాక్షీసుకేశంతామ్రమూర్ధజా ॥ ప్రీతిరూపంవిరూపాసాసుస్వరంభైరవస్వరా । తరుణందారుణావృ
ద్ధాదక్షిణంవామభాషిణీ॥ న్యాయవృత్తంసుదుర్వృత్తాప్రియమప్రియదర్శనా । శరీరజసమావిష్టారాక్షసీవాక్యమబ్ర
వీత్ ॥౧౨॥జటీతాపసరూపేణసభార్యశ్శరచాపధృత్ । ఆగతస్త్వమిమందేశంకథంరాక్షససేవితం ॥ కిమాగమనకృ
త్యంతేతత్త్వమాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౧౩॥ఏవముక్తస్తురాక్షస్యాశూర్పణఖ్యాపరంతపః ॥ ఋజుబుద్ధితయాసర్వమా
ఖ్యాతుముపచక్రమే। అనృతంనహిరామస్యకదాచిదపిసమ్మతం॥ విశేషేణాశ్రమస్థస్యసమీపేస్త్రీజనస్యచ ॥ ౧౫ ॥
ఆసీద్దశరథోనామరాజాత్రిదశవిక్రమః॥ తస్యాహమగ్రజఃపుత్రోరామోనామజనైశ్శ్రుతః । భ్రాతాయంలక్ష్మణో
నామయవీయాన్మామనువ్రతః ॥ ౧౬ ॥ ఇయంభార్యాచవైదేహీమమసీతేతివిశ్రుతా।నియోగాత్తునరేంద్రస్యపితు
ర్మాతుశ్చయంత్రితః॥ ౧౭॥ధర్మార్థంధర్మకాంక్షీచవనంవస్తుమిహాగతః। త్వాంతువేదితుమిచ్ఛామికథ్యతాంకాసికస్య
వా॥౧౮॥నహితావన్మనోజ్ఞాంగీరాక్షసీప్రతిభాసిమే। ఇహవాకిన్నిమిత్తంత్వమాగతాబ్రూహితత్వతః ॥ ౨౦ ॥ సా
బ్రవీద్వచనంశ్రుత్వారాక్షసీమదనార్దితా।శ్రూయతాంరామవక్ష్యామితత్వార్థంవచనమ్మమ ॥ ౨౧ ॥ అహం
శూర్పణఖానామరాక్షసీకామరూపిణీ।అరణ్యంవిచరామీదమేకాసర్వభయంకరా ॥ ౨౨ ॥ రావణోనామమేభ్రా
తాబలీయాన్రాక్షసేశ్వరః । వీరోవిశ్రవసఃపుత్రోయదితేశ్రోత్రమాగతః ॥ ౨౩ ॥ ప్రవృద్ధనిద్రశ్చసదా కుంభక
ర్ణోమహాబలః। విభీషణస్తుధర్మాత్మానతురాక్షసచేష్టితః॥ ౨౪ ॥ ప్రఖ్యాతవీర్యౌచరణేభ్రాతరౌఖరదూషణౌ । తా
నహంసమతిక్రాంతారామత్వాపూర్వదర్శనాత్ ॥ సముపేతాస్మిభావేనభర్తారంపురుషోత్తమం॥ ౨౫॥అహంప్ర
భావసంపన్నాస్వచ్ఛందబలగామినీ॥ చిరాయభవమేభర్తాసీతయాకింకరిష్యసి॥౨౬॥వికృతాచవిరూపాచనచేయం
సదృశీతవ॥అహమేవానురూపాతేభార్యారూపేణపశ్యమాం॥ ౨౭॥ ఇమాంవిరూపామసతీంకరాళాంనిర్ణతోద

౨౮॥ అనేన తే సహ భ్రాత్రా భక్షయిష్యామి మానుషీం । తతః పర్వతశృంగాణి వనాని వివిధాని చ ॥ పశ్యన్ సహ మయా
కాంత దండకాన్విచరిష్యసి॥ ౨౯½॥ ఇత్యేవముక్తః కాకుత్స్థః ప్రహస్య మదిరేక్షణాం ॥ ఇదం వచనమారేభే వక్తుం వాక్య
విశారదః॥ ౩౦½॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-సప్తదశస్సర్గః. ************* తతశ్శూర్పణఖాం రామః కామపా
శావపాశితాం। స్వచ్ఛయా శ్లక్ష్ణయా వాచా స్మితపూర్వమథాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ కృతదారోఽస్మి భవతి భార్యేయం దయితా
మమ। త్వద్విధానాం తు నారీణాం సుదుఃఖా ససపత్నతా ॥ ౨॥ అనుజస్త్వేష మే భ్రాతా శీలవాన్ప్రియదర్శనః । శ్రీమా
నకృతదారశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్॥ ౩॥ అపూర్వీ భార్యయా చార్థీ తరుణః ప్రియదర్శనః । అనురూపశ్చ తే భర్తా
రూపస్యాస్య భవిష్యతి॥ ౪॥ ఏనం భజ విశాలాక్షి భర్తారం భ్రాతరం మమ। అసపత్నా వరారోహే మేరుమర్కప్రభా యథా॥ ౫
ఇతి రామేణ సా ప్రోక్తా రాక్షసీ కామమోహితా। విసృజ్య రామం సహసా తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౬॥ అస్య రూపస్య తే
యుక్తా భార్యాహం వరవర్ణినీ। మయా సహ సుఖం సర్వాన్దండకాన్విచరిష్యసి॥ ౭ ॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రీ రాక్షస్యా
వాక్యకోవిదః। తతశ్శూర్పణఖాం స్మిత్వా లక్ష్మణో యుక్తమబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ కథం దాసస్య మే దాసీ భార్యా భవితుమిచ్ఛ
సి। సోఽహమార్యేణ పరవాన్ భ్రాత్రా కమలవర్ణిని॥ ౯॥ సమృద్ధార్థస్య సిద్ధార్థా ముదితామలవర్ణినీ । ఆర్యస్య త్వం
విశాలాక్షి భార్యా భవ యవీయసీ ॥ ౧౦ ॥ ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం । భార్యాం వృద్ధాం పరిత్యజ్య
త్వామేవైష భజిష్యతి ॥ ౧౧॥ కో హి రూపమిదం శ్రేష్ఠం సంత్యజ్య వరవర్ణిని। మానుషీషు వరారోహే కుర్యాద్భావం విచ
క్షణః॥ ౧౨॥ ఇతి సా లక్ష్మణేనోక్తా కరాళా నిర్ణతోదరీ। మన్యతే తద్వచస్తథ్యం పరిహాసావిచక్షణా ॥ ౧౩ ॥ సా రామం ప
ర్ణశాలాయాముపవిష్టం పరంతపం। సీతయా సహ దుర్ధర్షమబ్రవీత్కామమోహితా॥ ౧౪॥ ఏనాం విరూపామసతీం
కరాళాం నిర్ణతోదరీం। వృద్ధాం భార్యామవష్టభ్య మాం న త్వం బహు మన్యసే ॥ ౧౫ ॥ అద్యేమాం భక్షయిష్యామి పశ్యత
స్తవ మానుషీం। త్వయా సహ చరిష్యామి నిస్సపత్నా యథాసుఖం ॥ ౧౬ ॥ ఇత్యుక్త్వా మృగశాబాక్షీమలాతసదృశే
క్షణా। అభ్యధావత్సుసంక్రుద్ధా మహోల్కా రోహిణీమివ । ౧౭॥ తాం మృత్యుపాశప్రతిమామాపతంతీం మహాబలః।
నిగృహ్య రామః కుపితస్తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్। ౧౮॥ క్రూరైరనార్యైస్సౌమిత్రే పరిహాసః కథంచన । న కార్యః పశ్య వై
దేహీం కథంచిత్సౌమ్య జీవతీం ॥ ౧౯ ॥ ఇమాం విరూపామసతీమతిమత్తాం మహోదరీం । రాక్షసీం పురుషవ్యాఘ్ర వి
రూపయితుమర్హసి ॥ ౨౦॥ ఇత్యుక్తో లక్ష్మణస్తస్యాః క్రుద్ధో రామస్య పార్శ్వతః । ఉద్ధృత్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణనాసం మ
హాబలః॥ ౨౧॥ నికృత్తకర్ణనాసా తు విస్వరం సా వినద్య చ। యథాగతం ప్రదుద్రావ ఘోరా శూర్పణఖా వనం ॥ ౨౨ ॥ సా
విరూపా మహాఘోరా రాక్షసీ శోణితోక్షితా। ననాద వివిధాన్నాదాన్ యథా ప్రావృషి తోయదః ॥ ౨౩॥ సా విక్షరంతీ
రుధిరం బహుధా ఘోరదర్శనా । ప్రగృహ్య బాహూ గర్జంతీ ప్రవివేశ మహావనం ॥ ౨౪ ॥ తతస్తు సా రాక్షససంఘసం
వృతం ఖరం జనస్థానగతం విరూపితా। ఉపేత్య తం భ్రాతరముగ్రదర్శనం పపాత భూమౌ గగనాద్యథాశనిః॥ ౨౫॥ తతస్స
భార్యం భయమోహమూర్ఛితా సలక్ష్మణం రాఘవమాగతం వనం । విరూపణం చాత్మని శోణితోక్షితా శశంస సర్వం భ
గినీ ఖరస్య సా॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.******************** తాం తథా పతితాం దృ
ష్ట్వా విరూపాం శోణితోక్షితాం। భగినీం క్రోధసంతప్తః ఖరః పప్రచ్ఛ రాక్షసః ॥ ౧ ॥ ఉత్తిష్ఠ తావదాఖ్యాహి ప్రమో
హం జహి సంభ్రమం। వ్యక్తమాఖ్యాహి కేన త్వమేవంరూపా విరూపితా॥ ౨॥ కః కృష్ణసర్పమాసీనమాశీవిషమనాగసం।
తుదత్యభిసమాపన్నమంగుళ్యగ్రేణ లీలయా॥ ౩॥ కః కాలపాశమాసజ్య కంఠే మోహాన్న జానతే । యస్త్వామద్య సమా
సాద్యాపీతవాన్విషముత్తమం॥ ౪॥ బలవిక్రమసంపన్నా కామగా కామరూపిణీ । ఇమామవస్థాం నీతా త్వం కేనాంతకస
మాగతా॥ ౫॥ దేవగంధర్వభూతానామృషీణాం చ మహాత్మనాం। కోఽయమేవం విరూపాం త్వాం మహావీర్యశ్చకార హ॥
౬॥ న హి పశ్యామ్యహం లోకే యః కుర్యాన్మమ విప్రియం। అమరేషు సహస్రాక్షం మహేంద్రం పాకశాసనం ॥ ౭॥ అ
ద్యాహం మార్గణైః ప్రాణానాదాస్యే జీవితాంతకైః। సలిలే క్షీరమాసక్తం నిష్పిబన్నివ సారసః॥ ౮॥ నిహతస్య మయా
సంఖ్యే శరసంకృత్తమర్మణః। సఫేనం రుధిరం రక్తం మేదినీ కస్య పాస్యతి॥ ౯ ॥ కస్య పత్రరథాః కాయాన్మాంసముత్కృ
త్య సంగతాః। ప్రహృష్టా భక్షయిష్యంతి నిహతస్య మయా రణే॥ ౧౦॥ తం న దేవా న గంధర్వా న పిశాచా న రాక్షసాః । మ
యాపకృష్టం కృపణం శక్తాస్త్రాతుమిహాహవే॥ ౧౧ ॥ ఉపలభ్య శనైస్సంజ్ఞాం తం మే శంసితుమర్హసి। యేన త్వం దుర్వినీ
తేన వనే విక్రమ్య నిర్జితా॥ ౧౨॥ ఇతి భ్రాతుర్వచశ్శ్రుత్వా క్రుద్ధస్య చ విశేషతః । తతశ్శూర్పణఖా వాక్యం సబాష్పమిద
మబ్రవీత్ ॥ ౧౩॥ తరుణౌ రూపసంపన్నౌ సుకుమారౌ మహాబలౌ। పుండరీకవిశాలాక్షౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ॥ ఫలమూలా
శనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ। పుత్రౌ దశరథస్యాస్తాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥ ౧౫ ॥ గంధర్వరాజప్రతిమా

థ్థీవవ్యంజనాన్వితౌ। దేవౌ వా మానుషౌ వా తౌ న తర్కయితుముత్సహే ॥ ౧౬ ॥ తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషి
తా। దృష్టా తత్ర మయా నారీ తయోర్మధ్యే సుమధ్యమా ॥ ౧౭ ॥ తాభ్యాముభాభ్యాం సంభూయ ప్రమదామధికృత్య తాం।
ఇమామవస్థాం నీతాహం యథానాథాసతీ తథా ॥ ౧౮ ॥ తస్యాశ్చానృజువృత్తాయాస్తయోశ్చ హతయోరహం। సఫే
నం పాతుమిచ్ఛామి రుధిరం రణమూర్ధని ॥ ౧౯ ॥ ఏష మే ప్రథమః కామః కృతస్తాత త్వయా భవేత్। తస్యాస్తయోశ్చ రుధిరం
పిబేయమహమాహవే ॥ ౨౦ ॥ ఇతి తస్యాం బ్రువాణాయాం చతుర్దశ మహాబలాన్। వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధో రాక్షసానంతకో
పమాన్ ॥ ౨౧ ॥ మానుషౌ శస్త్రసంపన్నౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ। ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం ఘోరం ప్రమదయా సహ ॥ ౨౨ ॥
తౌ హత్వా తాం చ దుర్వృత్తాముపావర్తితుమర్హథ। ఇయం చ రుధిరం తేషాం భగినీ మమ పాస్యతి ॥ మనోరథోయమి
ష్టోస్యా భగిన్యా మమ రాక్షసాః। శీఘ్రం సంపాద్యతాం తౌ చ ప్రమథ్య స్వేన తేజసా ॥ ౨౪ ॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టా రాక్షసా
స్తే చతుర్దశ। తత్ర జగ్ముస్తయా సార్ధం ఘనా వాతేరితా యథా ॥ ౨౫ ॥ తతస్తు తే తం సముదగ్రతేజసం తథాపి తీక్ష్ణప్రదరా
నిశాచరాః। న శేకురేనం సహసా ప్రమర్దితుం వనద్విపా దీప్తమివాగ్నిముత్థితం ॥ ౨౬ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ఏకోన
వింశస్సర్గః. ************************ తతశ్శూర్పణఖా ఘోరా రాఘవాశ్రమమాగతా। రక్షసామా
చచక్షే తౌ భ్రాతరౌ సహ సీతయా ॥ ౧ ॥ తే రామం పర్ణశాలాయాముపవిష్టం మహాబలం। దదృశుస్సీతయా సార్ధం వైదే
హ్యా లక్ష్మణేన చ ॥ ౨ ॥ తాన్ దృష్ట్వా రాఘవశ్శ్రీమానాగతాంస్తాంశ్చ రాక్షసాన్। అబ్రవీద్భ్రాతరం రామో లక్ష్మణం దీప్త
తేజసం ॥ ౩ ॥ ముహూర్తం భవ సౌమిత్రే సీతాయాః ప్రత్యనంతరః। ఇమానస్యా వధిష్యామి పదవీమాగతానిహ ॥ ౪ ॥ వాక్య
మేతత్తతశ్శ్రుత్వా రామస్య విదితాత్మనః। తథేతి లక్ష్మణో వాక్యం రామస్య ప్రత్యపూజయత్ ॥ ౫ ॥ రాఘవోపి మహా
చ్చాపం చామీకరవిభూషితం। చకార సజ్యం ధర్మాత్మా తాని రక్షాంసి చాబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ పుత్రౌ దశరథస్యావాం భ్రాతరౌ
రామలక్ష్మణౌ। ప్రవిష్టౌ సీతయా సార్ధం దుశ్చరం దండకావనం। ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ। వసంతౌ
దండకారణ్యే కిమర్థముపహింసథ ॥ ౭ ॥ యుష్మాన్ పాపాత్మకాన్ హంతుం విప్రకారాన్ మహాహవే। ఋషీణాం తు నియో
గేన ప్రాప్తోహం సశరాయుధః ॥ ౮ ॥ తిష్ఠతైవాత్ర సంతుష్టా నోపావర్తితుమర్హథ। యది ప్రాణైరిహార్థో వా నివర్తధ్వం
నిశాచరాః ॥ ౧౦ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాస్తే చతుర్దశ। ఊచుర్వాచం సుసంక్రుద్ధా బ్రహ్మఘ్నాశ్శూలపా
ణయః ॥ ౧౧ ॥ (సంరక్తనయనా ఘోరా రామం సంరక్తలోచనం। పరుషం మధురాభాషం హృష్టా దృష్టపరాక్రమం)
క్రోధముత్పాద్య నో భర్తుః ఖరస్య సుమహాత్మనః। త్వమేవ హాస్యసే ప్రాణానద్యాస్మాభిర్హతో యుధి ॥ ౧౨ ॥ కా
హి తే శక్తిరేకస్య బహూనాం రణమూర్ధని। అస్మాకమగ్రతః స్థాతుం కిం పునర్యోద్ధుమాహవే ॥ ౧౩ ॥ ఏభిర్బాహుప్ర
యుక్తైర్నః పరిఘైశ్శూలపట్టిశైః। ప్రాణాంస్త్యక్ష్యసి వీర్యం చ ధనుశ్చ కరపీడితం ॥ ౧౪ ॥ ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధా
రాక్షసాస్తే చతుర్దశ। చిక్షిపుస్తాని శూలాని రాఘవం ప్రతి దుర్జయం ॥ ౧౫ ॥ తాని శూలాని కాకుత్స్థస్సమస్తాని చ
తుర్దశ। తావద్భిరేవ చిచ్ఛేద శరైః కాంచనభూషణైః ॥ ౧౬ ॥ తతః పశ్చాన్మహాతేజా నారాచాన్ సూర్యసన్నిభాన్।
జగ్రాహ పరమక్రుద్ధశ్చతుర్దశ శిలాశితాన్ ॥ ౧౭ ॥ గృహీత్వా ధనురాయమ్య లక్ష్యానుద్దిశ్య రాక్షసాన్। ముమోచ
రాఘవో బాణాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః ॥ ౧౮ ॥ రుక్మపుంఖాశ్చ విశిఖా దీప్తా హేమవిభూషితాః। తే భిత్త్వా రక్షసాం వే
గాద్వక్షాంసి రుధిరాప్లుతాః ॥ వినిష్పేతుస్తదా భూమౌ న్యమజ్జంతాశనిస్వనాః ॥ ౧౯ ॥ తే భిన్నహృదయా భూమౌ ఛి
న్నమూలా ఇవ ద్రుమాః ॥ నిపేతుశ్శోణితార్ద్రాంగా వికృతా విగతాసవః ॥ ౨౦ ॥ తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ రా
క్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ॥ పరిత్రస్తా పునస్తత్ర వ్యసృజద్భైరవస్వనాన్ ॥ ౨౧ ॥ సా నదంతీ పునర్నాదం జవాచ్ఛూర్పణఖా
పునః। ఉపగమ్య ఖరం సా తు కించిత్సంశుష్కశోణితా। పపాత పునరేవార్తా సనిర్యాసేవ సల్లకీ ॥ ౨౩ ॥ భ్రాతుస్సమీ
పే శోకార్తా ససర్జ నినదం మహుః। సస్వరం ముముచే బాష్పం విషణ్ణవదనా తదా ॥ ౨౪ ॥ నిపాతితాన్ దృశ్య రణే తు రాక్ష
సాన్ ప్రధావితా శూర్పణఖా పునస్తతః। వధం చ తేషాం నిఖిలేన రక్షసాం శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీ
మదారణ్యకాండే- వింశస్సర్గః. ************************ స పునః పతితాం దృష్ట్వా క్రోధాచ్ఛూర్పణఖాం
ఖరః। ఉవాచ వ్యక్తయా వాచా తామనర్థార్థమాగతాం ॥ ౧ ॥ మయా త్విదానీం శూరాస్తే రాక్షసా రుధిరాశనాః। త్వ
త్ప్రియార్థం వినిర్దిష్టాః కిమర్థం రుద్యతే పునః ॥ ౨ ॥ భక్తాశ్చైవానురక్తాశ్చ హితాశ్చ మమ నిత్యశః। ఘ్నంతోపి న నిహం
తవ్యా న న కుర్యుర్వచో మమ ॥ ౩ ॥ కిమేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి కారణం యత్కృతే పునః। హా నాథేతి వినర్దంతీ సర్పవల్లుఠసి క్షి
తౌ ॥ ౪ ॥ అనాథవద్విలపసి నాథే తు మయి సంస్థితే। ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ మా భైషీః వైక్లబ్యం త్యజ్యతామిహ ॥ ౫ ॥ ఇత్యేవము
క్తా దుర్ధర్షా ఖరేణ పరిసాంత్వితా। విమృజ్య నయనే సాస్రే ఖరం భ్రాతరమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ అస్మీదానీమహం ప్రాప్తా హ్య

తే శ్రవణనాసికా । శోణితౌఘపరిక్లిన్నా త్వయా చ పరిసాంత్వితా ॥ ౭ ॥ ప్రేషితాశ్చ త్వయా వీర రాక్షసాస్తే చతుర్దశ । ని
హంతుం రాఘవం క్రోధాన్మత్ప్రియార్థం సలక్ష్మణం ॥ ౮ ॥ తే తు రామేణ సామర్షాః శూలపట్టసపాణయః । సమరే నిహ
తాస్సర్వే సాయకైర్మర్మభేదిభిః ॥ ౯ ॥ తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహాబలాన్ । రామస్య చ మహత్క-
ర్మ మహాంస్త్రాసోఽభవన్మమ ॥ ౧౦ ॥ అహమస్మి సముద్విగ్నా విషణ్ణా చ నిశాచర । శరణం త్వాం పునః ప్రాప్తా సర్వతో భ
యదర్శినీ ॥ ౧౧ ॥ విషాదనక్రాధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మిమాలిని । కిం మాం న త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే ॥ ౧౨ ॥
ఏతే చ నిహతా భూమౌ రామేణ నిశితైశ్శరైః । యేఽపి మే పదవీం ప్రాప్తా రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౩ ॥ మయి తే యద్యను
క్రోశో యది రక్షస్సు తేషు చ । రామేణ యది తే శక్తిస్తేజో వాఽస్తి నిశాచర ॥ దండకారణ్యనిలయం జహి రాక్షసకంటకం ।
యది రామం మమామిత్రం న త్వమద్య వధిష్యసి ॥ తవ చైవాగ్రతః ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి నిరపత్రపా ॥ ౧౫ ॥ బుద్ధ్యాహమ
నుపశ్యామి న త్వం రామస్య సంయుగే ॥ స్థాతుం ప్రతిముఖే శక్తస్సబలశ్చ మహాత్మనః ॥ ౧౬ ॥ శూరమానీ న శూరస్త్వం మి
థ్యారోపితవిక్రమః ॥ మానుషౌ యౌ న శక్నోషి హంతుం తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౭ ॥ రామేణ యది తే శక్తిస్తేజో వాఽస్తి నిశాచ
ర ॥ దండకారణ్యనిలయం జహి తం కులపాంసన ॥ ౧౮ ॥ నిస్సత్త్వస్యాల్పవీర్యస్య వాసస్తే కీదృశస్త్విహ ॥ అపయాహి జ
నస్థానాత్త్వరితస్సహబాంధవః ॥ ౧౯ ॥ రామతేజోఽభిభూతో హి త్వం క్షిప్రం వినశిష్యసి ॥ స హి తేజస్సమాయుక్తో రా
మో దశరథాత్మజః । భ్రాతా చాస్య మహావీర్యో యేన చాస్మి విరూపితా ॥ ౨౧ ॥ ఏవం విలప్య బహుశో రాక్షసీ ప్రథితోద
రీ (భ్రాతుస్సమీపే దుఃఖార్తా నష్టసంజ్ఞా బభూవ హ) కరాభ్యాముదరం హత్వా రురోద భృశదుఃఖితా ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమదా
రణ్యకాండే ఏకవింశస్సర్గః. ************************ ఏవమాధర్షితశ్శూరశ్శూర్పణఖ్యా ఖరస్తదా । ఉ
వాచ రక్షసాం మధ్యే ఖరః ఖరతరం వచః ॥ ౧ ॥ తవావమానప్రభవః క్రోధోఽయమతులో మమ । న శక్యతే ధారయితుం ల
వణాంభ ఇవోత్థితం ॥ ౨ ॥ న రామం గణయే వీర్యాన్మానుషం క్షీణజీవితం । ఆత్మదుశ్చరితైః ప్రాణాన్ హతో యోఽద్య విమో
క్ష్యతి ॥ ౩ ॥ బాష్పస్సంహ్రియతామేష సంభ్రమశ్చ విముచ్యతాం । అహం రామం సహ భ్రాత్రా నయామి యమసా
దనం ॥ ౪ ॥ పరశ్వధహతస్యాద్య మందప్రాణస్య సంయుగే । రామస్య రుధిరం రక్తముష్ణం పాస్యసి రాక్షసి ॥ ౫ ॥ సా ప్ర
హృష్టా వచశ్శ్రుత్వా ఖరస్య వదనాచ్చ్యుతం । ప్రశశంస పునర్మౌర్ఖ్యాద్భ్రాతరం రక్షసాం వరం ॥ ౬ ॥ తయా పరుషి
తః పూర్వం పునరేవ ప్రశంసితః । అబ్రవీద్దూషణం నామ ఖరస్సేనాపతిం తదా ॥ ౭ ॥ చతుర్దశ సహస్రాణి మమ చిత్తానువ
ర్తినాం । రక్షసాం భీమవేగానాం సమరేష్వనివర్తినాం ॥ నీలజీమూతవర్ణానాం ఘోరాణాం క్రూరకర్మణాం । లో
కహింసావిహారాణాం బలినాముగ్రతేజసాం ॥ తేషాం శార్దూలదర్పాణాం మహాస్యానాం మహౌజసాం । సర్వోద్యో
గముదీర్ణానాం రక్షసాం సౌమ్య కారయ ॥ ౧౦ ॥ ఉపస్థాపయ మే క్షిప్రం రథం సౌమ్య ధనూంషి చ । శరాంశ్చిత్రాంశ్చ
ఖడ్గాంశ్చ శక్తీశ్చ వివిధాశ్శితాః ॥ ౧౧ ॥ అగ్రే నిర్యాతుమిచ్ఛామి పౌలస్త్యానాం మహాత్మనాం । వధార్థం దుర్వినీతస్య
రామస్య రణకోవిదః ॥ ౧౨ ॥ ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సూర్యవర్ణం మహారథం । సదశ్వైశ్శబలైర్యుక్తమాచచక్షేఽథ
దూషణః ॥ ౧౩ ॥ తం మేరుశిఖరాకారం తప్తకాంచనభూషణం । హేమచక్రమసంబాధం వైడూర్యమయకూబరం ॥ మ
త్స్యైః పుష్పైర్ద్రుమైశ్శైలైశ్చంద్రసూర్యైశ్చ కాంచనైః । మంగళైః పక్షిసంఘైశ్చ తారాభిరభిసంవృతం ॥ ధ్వజని
స్త్రింశసంపన్నం కింకిణీకవిరాజితం । సదశ్వయుక్తం సోఽమర్షాదారురోహ ఖరో రథం ॥ ౧౬ ॥ నిశామ్య తు రథస్థం తం
రాక్షసా భీమవిక్రమాః । తస్థుస్సంపరివార్యైనం దూషణం చ మహాబలం ॥ ౧౭ ॥ ఖరస్తు తాన్మహేష్వాసాన్ ఘోరవర్మా
యుధధ్వజాన్ । నిర్యాతేత్యబ్రవీద్దృష్ట్వా రథస్థస్సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౧౮ ॥ తతస్తద్రాక్షసం సైన్యం ఘోరవర్మాయుధ
ధ్వజం । నిర్జగామ జనస్థానాన్మహానాదం మహాజవం ॥ ౧౯ ॥ ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైస్సుతీక్ష్ణైశ్చ పరశ్వధైః । ఖడ్గైశ్చ
క్రైశ్చ హస్తస్థైర్భ్రాజమానైశ్చ తోమరైః ॥ శక్తిభిః పరిఘైర్ఘోరైరతిమాత్రైశ్చ కార్ముకైః । గదాసిముసలైర్వ
జ్రైర్గృహీతైర్భీమదర్శనైః ॥ రాక్షసానాం సుఘోరాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ । నిర్యాతాని జనస్థానాత్ఖరచిత్తానువ
ర్తినాం ॥ ౨౨ ॥ తాంస్త్వభిద్రవతో దృష్ట్వా రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్ । ఖరస్యాపి రథః కించిజ్జగామ తదనంతరం ॥ ౨౩ ॥
తతస్తాన్ శబలానశ్వాంస్తప్తకాంచనభూషితాన్ । ఖరస్య మతిమాజ్ఞాయ సారథిస్సమచోదయత్ ॥ ౨౪ ॥ స చోదితో
రథశ్శీఘ్రం ఖరస్య రిపుఘాతినః । శబ్దేనాపూరయామాస దిశశ్చ ప్రదిశస్తదా ॥ ౨౫ ॥ ప్రవృద్ధమన్యుస్తు ఖరః ఖరస్వనో రి
పోర్వధార్థం త్వరితో యథాంతకః । అచూచుదత్సారథిమున్నదన్ ఘనం మహాబలో మేఘ ఇవాశ్మవర్షవాన్ ॥ ౨౬ ॥ ఇతి
శ్రీమదారణ్యకాండే - ద్వావింశస్సర్గః. ********************** తస్మిన్ యాతే జనస్థానాదశివం శోణితోద
కం అభ్యవర్షన్మహామేఘస్తుములో గర్దభారుణః ॥ ౧ ॥ నిపేతుస్తురగాస్తస్య రథయుక్తా మహాజవాః । సమే పుష్పచితే

దేశే రాజమార్గే యదృచ్ఛయా ॥ ౨ ॥ శ్యామం రుధిరపర్యంతం బభూవ పరివేషణం । అలాతచక్రప్రతిమం పరిగృహ్య దివా
కరం ॥ ౩ ॥ తతో ధ్వజముపాగమ్య హేమదండం సముచ్ఛ్రితం । సమాక్రమ్య మహాకాయస్తస్థౌ గృధ్రస్సుదారుణః ॥ ౪ ॥
జనస్థానసమీపే తు సమాగమ్య ఖరస్వనాః । విస్వరాన్ వివిధాంశ్చక్రుర్మాంసాదా మృగపక్షిణః ॥ ౫ ॥ వ్యాజహ్రుశ్చ
ప్రదీప్తాయాం దిశి వై భైరవస్వనం । అశివం యాతుధానానాం శివా ఘోరా మహాస్వనాః ॥ ౬ ॥ ప్రభిన్నగిరిసంకాశా
స్తోయశోణితధారిణః । ఆకాశం తదనాకాశం చక్రుర్భీమా వలాహకాః ॥ ౭ ॥ బభూవ తిమిరం ఘోరముద్ధతం రోమహర్ష
ణం । దిశో వా విదిశో వాపి న చ వ్యక్తం చకాశిరే ॥ ౮ ॥ క్షతజార్ద్రసవర్ణాభా సంధ్యాకాలం వినా బభౌ । ఖరస్యాభిముఖా
నేముస్తదా ఘోరా మృగాః ఖగాః ॥ కంకగోమాయుగృధ్రాశ్చ చుక్రుశుర్భయశంసినః ॥ ౯ ॥ నిత్యాశుభకరా యుద్ధే శివా
ఘోరనిదర్శనాః ॥ నేదుర్బలస్యాభిముఖం జ్వాలోద్గారిభిరాననైః ॥ ౧౦ ॥ కబంధః పరిఘాభాసో దృశ్యతే భాస్కరాంతి
కే ॥ జగ్రాహ సూర్యం స్వర్భానురపర్వణి మహాగ్రహః ॥ ౧౧ ॥ ప్రవాతి మారుతః శీఘ్రం నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః ॥ ఉ
త్పేతుశ్చ వినా రాత్రిం తారాః ఖద్యోతసప్రభాః ॥ ౧౨ ॥ సంలీనమీనవిహగా నలిన్యశ్శుష్కపంకజాః ॥ తస్మిన్ క్షణే బ
భూవుశ్చ వినా పుష్పఫలైర్ద్రుమాః ॥ ౧౩ ॥ ఉద్ధూతశ్చ వినా వాతం రేణుర్జలధరారుణః ॥ వీచీకూచీతి వాశ్యంత్యో బభూ
వుస్తత్ర శారికాః ॥ ౧౪ ॥ ఉల్కాశ్చాపి సనిర్ఘోషా నిపేతుర్ఘోరదర్శనాః ॥ ప్రచచాల మహీ సర్వా సశైలవనకాన
నా ॥ ౧౫ ॥ ఖరస్య చ రథస్థస్య నర్దమానస్య ధీమతః ॥ ప్రాకంపత భుజస్సవ్యస్స్వరశ్చాస్యావసజ్జత ॥ ౧౬ ॥ సాస్రా
సంపద్యతే దృష్టిః పశ్యమానస్య సర్వతః ॥ లలాటే చ రుజా జాతా న చ మోహాన్న్యవర్తత ॥ ౧౭ ॥ తాన్ సమీక్ష్య మహో
త్పాతానుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ॥ అబ్రవీద్రాక్షసాన్ సర్వాన్ ప్రహసన్ స ఖరస్తదా ॥ ౧౮ ॥ మహోత్పా
తానిమాన్ సర్వానుత్థితాన్ ఘోరదర్శనాన్ ॥ న చింతయామ్యహం వీర్యాద్బలవాన్ దుర్బలానివ ॥ ౧౯ ॥ తారా అ
పి శరైస్తీక్ష్ణైః పాతయామి నభస్తలాత్ ॥ మృత్యుం మరణధర్మేణ సంక్రుద్ధో యోజయామ్యహం ॥ ౨౦ ॥ రాఘవం తం
బలోత్సిక్తం భ్రాతరం చాస్య లక్ష్మణం ॥ అహత్వా సాయకైస్తీక్ష్ణైర్నోపావర్తితుముత్సహే ॥ ౨౧ ॥ సకామా భగినీ
మేఽస్తు పీత్వా తు రుధిరం తయోః ॥ యన్నిమిత్తస్తు రామస్య లక్ష్మణస్య విపర్యయః ॥ ౨౨ ॥ న క్వచిత్ ప్రాప్తపూర్వో మే సం
యుగేషు పరాజయః ॥ యుష్మాకమేతత్ప్రత్యక్షం నానృతం కథయామ్యహం ॥ ౨౩ ॥ దేవరాజమపి క్రుద్ధో మత్తైరావత
యాయినం ॥ వజ్రహస్తం రణే హన్యాం కిం పునస్తౌ కుమానుషౌ ॥ ౨౪ ॥ సా తస్య గర్జితం శ్రుత్వా రాక్షసస్య మహాచమూః ॥
ప్రహర్షమతులం లేభే మృత్యుపాశావపాశితా ॥ ౨౫ ॥ సమీయుశ్చ మహాత్మానో యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ఋషయో
దేవగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః । సమేత్య చోచుస్సహితాస్తేఽన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౭ ॥ స్వస్తి గోబ్రాహ్మణే
భ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః । జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥ చక్రహస్తో యథా యుద్ధే స
ర్వానసురపుంగవాన్ । ఏతచ్చాన్యచ్చ బహుశో బ్రువాణాః పరమర్షయః ॥ జాతకౌతూహలాస్తత్ర విమానస్థాశ్చ దే
వతాః । దదృశుర్వాహినీం తేషాం రాక్షసానాం గతాయుషాం ॥ ౩౦ ॥ రథేన తు ఖరో వేగాదుగ్రసైన్యో వినిస్సృతః । తం
దృష్ట్వా రాక్షసం భూయో రాక్షసాశ్చ వినిస్సృతాః ॥ ౩౧ ॥ శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః । దుర్జయః
కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః ॥ మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః । ద్వాదశైతే మహావీర్యాః ప్రతస్థు
రభితః ఖరం ॥ ౩౩ ॥ మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ త్రిశిరాస్తథా । చత్వార ఏతే సేనాగ్ర్యా దూషణం పృష్ఠతోఽన్వయుః ॥
౩౪ ॥ సా భీమవేగా సమరాభికామా మహాబలా రాక్షసవీరసేనా । తౌ రాజపుత్రౌ సహసాభ్యుపేతా మాలా గ్రహాణా
మివ చంద్రసూర్యౌ ॥ ౩౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే ఆరణ్యకాండే త్రయోవింశస్సర్గః. ***************************

ఆశ్రమం ప్రతియాతే తు ఖరే ఖరపరాక్రమే । తానేవౌత్పాతికాన్ రామస్సహ భ్రాత్రా దదర్శ హ ॥ ౧ ॥ తానుత్పా
తాన్ మహాఘోరానుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ । ప్రజానామహితాన్ దృష్ట్వా వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ ఇ
మాన్ పశ్య మహాబాహో సర్వభూతాపహారిణః । సముత్థితాన్ మహోత్పాతాన్ సంహర్తుం సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౩
అమీ రుధిరధారాస్తు విసృజంతః ఖరస్వనాన్ । వ్యోమ్ని మేఘా వివర్తంతే పరుషా గర్దభారుణాః ॥ ౪ ॥ సధూమాశ్చ శరా
స్సర్వే మమ యుద్ధాభినందితాః । రుక్మపృష్ఠాని చాపాని వివేష్టంతే చ లక్ష్మణ ॥ ౫ ॥ యాదృశా ఇహ కూజంతి పక్షిణో వనచా
రిణః । అగ్రతో నో భయం ప్రాప్తం సంశయో జీవితస్య చ ॥ ౬ ॥ సంప్రహారస్తు సుమహాన్ భవిష్యతి న సంశయః । అయ
మాఖ్యాతి మే బాహుస్స్ఫురమాణో ముహుర్ముహుః ॥ సన్నికర్షే తు నశ్శూర జయం శత్రోః పరాజయం ॥ ౭ ॥ సప్ర
భం చ ప్రసన్నం చ తవ వక్త్రం హి లక్ష్యతే ॥ ఉద్యతానాం హి యుద్ధార్థం యేషాం భవతి లక్ష్మణ । నిష్ప్రభం వదనం తేషాం
భవత్యాయుః పరిక్షయః ॥ ౯ ॥ రక్షసాం నర్దతాం ఘోరశ్శ్రూయతే చ మహాధ్వనిః । ఆహతానాం చ భేరీణాం రాక్షసైః

క్రూరకర్మభిః॥౧౦॥ అనాగతవిధానంతు కర్తవ్యం శుభమిచ్ఛతా। ఆపదం శంకమానేన పురుషేణ విపశ్చితా॥ ౧౧॥ తస్మాద్గృహీత్వా వైదేహీం శరపాణిర్ధనుర్ధరః। గుహామాశ్రయ శైలస్య దుర్గాం పాదపసంకులాం॥౧౨॥ ప్రతికూలితుమిచ్ఛామి నహి వాక్యమిదం త్వయా। శాపితో మమ పాదాభ్యాం గమ్యతాం వత్స మాచిరం॥ ౧౩॥ త్వం హి శూరశ్చ బలవాన్ హన్యా హ్యేతాన్న సంశయః। స్వయం తు హంతుమిచ్ఛామి సర్వానేవ నిశాచరాన్ ॥ ౧౪ ॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణ స్సహ సీతయా। శరానాదాయ చాపం చ గుహాం దుర్గాం సమాశ్రయత్ ॥ ౧౫॥ తస్మిన్ ప్రవిష్టే తు గుహాం లక్ష్మణే సహ సీతయా। హంత నిర్యుక్తమిత్యుక్త్వా రామః కవచమావిశత్ ॥ ౧౬॥ స తేనాగ్నినికాశేన కవచేన విభూషితః । బభూవ రామస్తిమిరే విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ॥ ౧౭॥ స చాపముద్యమ్య మహచ్ఛరానాదాయ వీర్యవాన్ । బభూవావస్థితస్తత్ర జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః॥ ౧౮॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః । సమేయుశ్చ మహాత్మానో యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః॥ ౧౯॥ ఋషయశ్చ మహాత్మానో లోకే బ్రహ్మర్షిసత్తమాః। సమేత్య చోచుస్సహితా అన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః॥ ౨౦॥ స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః। జయతాం రాఘవో యుద్ధే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥ చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ । ఏవముక్త్వా పునః ప్రోచురాలోక్య చ పరస్పరం ॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం। ఏకశ్చ రామో ధర్మాత్మా కథం యుద్ధం భవిష్యతి॥ ౨౩॥ ఇతి రాజర్షయస్సిద్ధాస్సగణాశ్చ ద్విజర్షభాః। జాతకౌతూహలాస్తస్థుర్విమానస్థాశ్చ దేవతాః॥ ౨౪॥ ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితం । దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయాద్వివ్యథిరే తదా॥ ౨౫॥ రూపమప్రతిమం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। బభూవ రూపం క్రుద్ధస్య రుద్రస్యేవ మహాత్మనః ॥ ౨౬ ॥ (ఇతి సంభాష్యమాణే తు దేవగంధర్వచారణైః) తతో గంభీరనిర్హ్రాదం ఘోరవర్మాయుధధ్వజం। అనీకం యాతుధానానాం సమంతాత్ప్రత్యదృశ్యత॥ ౨౭½॥ సింహనాదం విసృజతామన్యోన్యమభిగర్జతాం॥ చాపాని విస్ఫారయతాం జృంభతాం చాప్యభీక్ష్ణశః। విప్రఘుష్టస్వనానాం చ దుందుభీశ్చాపి నిఘ్నతాం॥ తేషాం సుతుములశ్శబ్దః పూరయామాస తద్వనం॥ ౨౮½॥ తేన శబ్దేన విత్రస్తాశ్శ్వాపదా వనచారిణః॥ దుద్రువుర్యత్ర నిశ్శబ్దం పృష్ఠతో నావ్యలోకయన్॥ ౩౦½॥ తత్త్వనీకం మహావేగం రామం సముపసర్పత॥ ధృతనానాప్రహరణం గంభీరం సాగరోపమం॥ ౩౧½॥ రామోపి చారయన్ చక్షుస్సర్వతో రణపండితః ॥ దదర్శ ఖరసైన్యం తద్యుద్ధాభిముఖముత్థితం॥ ౩౨½॥ వితత్య చ ధనుర్భీమం తూణ్యాశ్చోద్ధృత్య సాయకాన్ ॥ క్రోధమాహారయత్తీవ్రం వధార్థం సర్వరక్షసాం॥ ౩౩½॥ దుష్ప్రేక్షస్సోఽభవత్క్రుద్ధో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్॥ తం దృష్ట్వా తేజసావిష్టం ప్రాద్రవన్ వనదేవతాః॥ ౩౪½॥ తస్య క్రుద్ధస్య రూపం తు రామస్య దదృశే తదా॥ దక్షస్యేవ క్రతుం హంతుముద్యతస్య పినాకినః॥ ౩౫½॥ ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితం॥ దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయార్తాని ప్రదుద్రువుః॥ ౩౬½॥ తత్కార్ముకైరాభరణైర్ధ్వజైశ్చ తైర్వర్మభిశ్చాగ్నిసమానవర్ణైః । బభూవ సైన్యం పిశితాశనానాం సూర్యోదయే నీలమివాభ్రబృందం॥ ౩౭½॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-చతుర్విංశస్సర్గః. ***

అవష్టబ్ధధనుం రామం క్రుద్ధం చ రిపుఘాతినం। దదర్శాశ్రమమాగమ్య ఖరస్సహ పురస్సరైః॥ ౧॥ తం దృష్ట్వా సశరం చాపముద్యమ్య ఖరనిస్స్వనం। రామస్యాభిముఖం సూతం చోద్యతామిత్యచోదయత్ ॥ ౨॥ స ఖరస్యాజ్ఞయా సూతస్తురగాన్ సమచోదయత్ । యత్ర రామో మహాబాహురేకో ధున్వన్ స్థితో ధనుః॥ ౩॥ తం తు నిష్పతితం దృష్ట్వా సర్వే తే రజనీచరాః। నర్దమానా మహానాదం సచివాః పర్యవారయన్॥౪॥ స తేషాం యాతుధానానాం మధ్యే రథగతః ఖరః। బభూవ మధ్యే తారాణాం లోహితాంగ ఇవోదితః॥౫॥ తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసం । అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః॥౬॥ తతస్తం భీమధన్వానం క్రుద్ధాస్సర్వే నిశాచరాః । రామం నానావిధైశ్శస్త్రైరభ్యవర్షంత దుర్జయం॥ ౭॥ ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః। రాక్షసాస్సమరే రామం నిజఘ్నూ రోషతత్పరాః॥ ౮॥ తే బలాహకసంకాశా మహానాదా మహౌజసః। అభ్యధావంత కాకుత్స్థం రథైర్వాజిభిరేవ చ॥ గజైః పర్వతకూటాభై రామం యుద్ధే జిఘాంసవః॥ ౯½॥ తే రామే శరవర్షాణి వ్యసృజన్ రక్షసాం గణాః ॥ శైలేంద్రమివ ధారాభిర్వర్షమాణా వలాహకాః॥ ౧౦½ స తైః పరివృతో ఘోరై రాఘవో రక్షసాం గణైః॥౧౧॥ తాని ముక్తాని శస్త్రాణి యాతుధానైస్స రాఘవః । ప్రతిజగ్రాహ విశిఖైర్నద్యోఘానివ సాగరః ॥ ౧౨॥ స తైః ప్రహరణైర్ఘోరైర్భిన్నగాత్రో న వివ్యథే । రామః ప్రదీప్తైర్బహుభిర్వజ్రైరివ మహాచలః॥ ౧౩॥ స విద్ధః క్షతజాదిగ్ధస్సర్వగాత్రేషు రాఘవః। బభూవ రామస్సంధ్యాభ్రైర్దివాకర ఇవావృతః॥౧౪॥ విషేదుర్దేవగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। ఏకం సహస్రైర్బహుభిస్తదా దృష్ట్వా సమావృతం॥౧౫॥ తతో రామస్సుసంక్రుద్ధో మండలీకృతకార్ముకః। ససర్జ విశిఖాన్ బాణాన్ శతశోఽథ సహస్రశః॥౧౬॥ దురావారాన్ దుర్విషహాన్ కాలదండోపమాన్ రణే। ముమోచ లీలయా రామః కంకపత్రానజిహ్మగాన్॥౧౭ ॥ తే శరాశ్శత్రుసైన్యేషు ముక్తా రామే

ణలీలయా। ఆదదూ రక్షసాం ప్రాణాన్ పాశాః కాలకృతా ఇవ॥ ౧౮ ॥ భిత్త్వా రాక్షసదేహాంస్తాంస్తే శరా రుధిరాప్లుతాః। అంతరిక్షగతా రేజుర్దీప్తాగ్నిసమతేజసః॥ ౧౯ ॥ అసంఖ్యేయాస్తు రామస్య సాయకాశ్చాపమండలాత్। వినిష్పేతురతీవోగ్రా రక్షఃప్రాణాపహారిణః॥ ౨౦ ॥ తైర్ధనూంషి ధ్వజాగ్రాణి వర్మాణి చ శిరాంసి చ। బాహూన్ సహస్తాభరణానూరూన్ కరికరోపమాన్॥ చిచ్ఛేద రామస్సమరే శతశోఽథ సహస్రశః॥ ౨౧ ॥ హయాన్ కాంచనసన్నాహాన్ రథయుక్తాన్ ససారథీన్॥ గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సహయాన్ సాదినస్తథా। పదాతీన్ సమరే హత్వా హ్యనయద్యమసాదనమ్॥ ౨౩॥ తతో నాళీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః। భీమమార్తస్వరం చక్రుర్భిద్యమానా నిశాచరాః॥ ౨౪ ॥ తత్సైన్యం నిశితైర్బాణైరర్దితం మర్మభేదిభిః। రామేణ న సుఖం లేభే శుష్కం వనమివాగ్నినా॥ ౨౫॥ కేచిద్భీమబలాః శూరాః శూలాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్। రామస్యాభిముఖం గత్వా చిక్షిపుః పరమాయుధాన్॥ ౨౬ ॥ తాని బాణైర్మహాబాహుః శస్త్రాణ్యావార్య రాఘవః। జహార సమరే ప్రాణాంశ్చిచ్ఛేద చ శిరోధరాన్ ॥ ౨౭॥ తే ఛిన్నశిరసః పేతుశ్ఛిన్నవర్మశరాసనాః। సుపర్ణవాతవిక్షిప్తా జగత్యాం పాదపా యథా ॥ ౨౮ ॥ అవశిష్టాశ్చ యే తత్ర విషణ్ణాశ్చ నిశాచరాః। ఖరమేవాభ్యధావంత శరణార్థం శరార్దితాః ॥ ౨౯ ॥ తాన్ సర్వాన్ పునరాదాయ సమాశ్వాస్య చ దూషణః। అభ్యధావత కాకుత్స్థం క్రుద్ధో రుద్రమివాంతకః ॥ ౩౦ ॥ నివృత్తాస్తు పునస్సర్వే దూషణాశ్రయసంశ్రితాః। రామమేవాభ్యధావంత సాలతాలశిలాయుధాః॥ ౩౧॥ శూలముద్గరహస్తాశ్చ చాపహస్తా మహాబలాః। సృజంతశ్శరవర్షాణి శస్త్రవర్షాణి సంయుగే ॥ ద్రుమవర్షాణి ముంచంతశ్శిలావర్షాణి రాక్షసాః॥ ౩౨॥ తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్॥ రామస్య చ మహాఘోరం పునస్తేషాం చ రక్షసామ్॥ ౩౩॥ తే సమంతాదభిక్రుద్ధా రాఘవం పునరభ్యయుః ॥ ౩౪॥ తైశ్చ సర్వా దిశో దృష్ట్వా ప్రదిశశ్చ సమావృతాః। రాక్షసైరుద్యతప్రాసైశ్శరవర్షాభివర్షిభిః ॥ స కృత్వా భైరవం నాదమస్త్రం పరమభాస్వరమ్। సంయోజయత గాంధర్వం రాక్షసేషు మహాబలః॥ ౩౬॥ తతశ్శరసహస్రాణి నిర్యయుశ్చాపమండలాత్। సర్వా దశ దిశో బాణైరావార్యంత సమాగతైః॥ ౩౭॥ నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్న ముంచంతం శిలీముఖాన్। వికర్షమాణం పశ్యంతి రాక్షసాస్తే శరార్దితాః॥ ౩౮॥ శరాంధకారమాకాశమావృణోత్సదివాకరమ్। బభూవావస్థితో రామః ప్రవమన్నివ తాన్ శరాన్॥ ౩౯॥ యుగపత్పతమానైశ్చ యుగపచ్చ హతైర్భృశమ్। యుగపత్పతితైశ్చైవ వికీర్ణా వసుధాభవత్ ॥౪౦॥ నిహతాః పతితాః క్షీణాశ్ఛిన్నా భిన్నా విదారితాః। తత్ర తత్ర స్మ దృశ్యంతే రాక్షసాస్తే సహస్రశః॥ ౪౧ ॥ సోష్ణీషైరుత్తమాంగైశ్చ సాంగదైర్బాహుభిస్తథా। ఊరుభిర్జానుభిశ్ఛిన్నైర్నానారూపవిభూషణైః ॥ హయైశ్చ ద్విపముఖ్యైశ్చ రథైర్భిన్నైరనేకశః । చామరైర్వ్యజనైశ్ఛత్రైర్ధ్వజైర్నానావిధైరపి ॥ రామస్య బాణాభిహతైర్విచిత్రైశ్శూలపట్టిశైః। ఖడ్గైః ఖండీకృతైః ప్రాసైర్వికీర్ణైశ్చ పరశ్వధైః ॥ చూర్ణితాభిశ్శిలాభిశ్చ శరైశ్చిత్రైరనేకశః। విచ్ఛిన్నైస్సమరే భూమిర్వికీర్ణాభూద్భయంకరా॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే పంచవింశస్సర్గః. ****************************

దూషణస్తు స్వకం సైన్యం హన్యమానం నిరీక్ష్య సః। సందిదేశ మహాబాహుర్భీమవేగాన్నిశాచరాన్ ॥ రాక్షసాన్ పంచసాహస్రాన్ సమరేష్వనివర్తినః॥ ౧ ॥ తే శూలైః పట్టిశైః ఖడ్గైశ్శిలావర్షైర్ద్రుమైరపి॥ శరవర్షైరవిచ్ఛిన్నం వవృషుస్తం సమంతతః॥ ౨॥ స ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్ ॥ ప్రతిజగ్రాహ ధర్మాత్మా రాఘవస్తీక్ష్ణసాయకైః॥ ౩॥ ప్రతిగృహ్య చ తద్వర్షం నిమీలిత ఇవర్షభః ॥ రామః క్రోధం పరం లేభే వధార్థం సర్వరక్షసామ్॥ ౪॥ తతః క్రోధసమావిష్టః ప్రదీప్త ఇవ తేజసా॥ శరైరవాకిరత్సైన్యం సర్వతస్సహదూషణమ్ ॥ ౫ ॥ తతస్సేనాపతిః క్రుద్ధో దూషణశ్శత్రుదూషణః॥ శరైరశనికల్పైస్తం రాఘవం సమవాకిరత్ ॥ ౬ ॥ తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః క్షురేణాస్య మహద్ధనుః॥ చిచ్ఛేద సమరే వీరశ్చతుర్భిశ్చతురో హయాన్॥ ౭॥ హత్వా చాశ్వాన్ శరైస్తీక్ష్ణైరర్ధచంద్రేణ సారథేః ॥ శిరో జహార తద్రక్షస్త్రిభిర్వివ్యాధ వక్షసి॥ ౮ ॥ స ఛిన్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః ॥ జగ్రాహ గిరిశృంగాభం పరిఘం రోమహర్షణమ్। వేష్టితం కాంచనైః పట్టైర్దేవసైన్యప్రమర్దనమ్॥ ఆయసైశ్శంకుభిస్తీక్ష్ణైః కీర్ణం పరవసోక్షితమ్ । వజ్రాశనిసమస్పర్శం పరగోపురదారణమ్॥ ౧౧॥ తం మహోరగసంకాశం ప్రగృహ్య పరిఘం రణే । దూషణోఽభ్యద్రవద్రామం క్రూరకర్మా నిశాచరః ॥ ౧౨ ॥ తస్యాభిపతమానస్య దూషణస్య స రాఘవః। ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద సహస్తాభరణౌ భుజౌ॥ ౧౩॥ భ్రష్టస్తస్య మహాకాయః పపాత రణమూర్ధని। పరిఘశ్ఛిన్నహస్తస్య శక్రధ్వజ ఇవాగ్రతః॥ ౧౪ ॥ స కరాభ్యాం వికీర్ణాభ్యాం పపాత భువి దూషణః। విషాణాభ్యాం విశీర్ణాభ్యాం మనస్వీవ మహాగజః॥ ౧౫॥ తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ దూషణం నిహతం రణే। సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సర్వభూతాన్యపూజయన్ ॥ ౧౬ ॥ ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధాస్త్రయస్సేనాగ్ర

యాయినః । సంహత్యాభ్యద్రవన్ రామం మృత్యుపాశావపాశితాః ॥ మహాకపాలస్స్థూలాక్షః ప్రమాథీ చ మహాబలః।
మహాకపాలో విపులం శూలముద్యమ్య రాక్షసః॥ స్థూలాక్షః పట్టసం గృహ్య ప్రమాథీ చ పరశ్వథం ॥ ౧౮ ॥ దృష్ట్వైవాప
తతస్తూర్ణం రాఘవస్సాయకైశ్శితైః ॥ తీక్ష్ణాగ్రైః ప్రతిజగ్రాహ సంప్రాప్తానతిథీనివ ॥ ౧౯ ॥ మహాకపాలస్య శిరశ్చి
చ్ఛేద పరమేషుభిః ॥ అసంఖ్యేయైస్తు బాణౌఘైః ప్రమమాథ ప్రమాథినం। స పపాత హతో భూమౌ విటపీవ మహాద్రుమః॥
స్థూలాక్షస్యాక్షిణీ తీక్ష్ణైః పూరయామాస సాయకైః ॥౨౧॥ దూషణస్యానుగాన్ పంచ సాహస్రాన్ కుపితః క్షణాత్ ॥
బాణౌఘైః పంచసాహస్రైరనయద్యమసాదనం ॥౨౨॥ దూషణం నిహతం దృష్ట్వా తస్య చైవ పదానుగాన్ ॥ వ్యాదిదేశ
ఖరః క్రుద్ధస్సేనాధ్యక్షాన్ మహాబలాన్ ॥౨౩॥ అయం వినిహతస్సంఖ్యే దూషణస్సపదానుగః ॥ మహత్యా సేనయా సా
ర్ధం యుద్ధ్వా రామం కుమానుషం । శస్త్రైర్నానావిధాకారైర్హనధ్వం సర్వరాక్షసాః ॥ ఏవముక్త్వా ఖరః క్రుద్ధో రామ
మేవాభిదుద్రువే॥౨౫॥ శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః ॥ దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః।
మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః॥ ద్వాదశైతే మహావీర్యా బలాధ్యక్షాస్ససైనికాః । రామమేవాభ్యవర్తంత
విసృజంతశ్శరోత్తమాన్ ॥ ౨౭ ॥ తతః పావకసంకాశైర్హేమవజ్రవిభూషితైః। జఘాన శేషం తేజస్వీ తస్య సైన్యస్య
సాయకైః॥౨౯॥ తే రుక్మపుంఖా విశిఖాస్సధూమా ఇవ పావకాః । నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి వజ్రా ఇవ మహాద్రుమాన్ ॥౩౦॥
రక్షసాం తు శతం రామశ్శతేనైకేన కర్ణినా। సహస్రం చ సహస్రేణ జఘాన రణమూర్ధని ॥ ౩౧ ॥ తైర్భిన్నవర్మాభరణా
శ్ఛిన్నభిన్నశరాసనాః। నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధా ధరణ్యాం రజనీచరాః॥౩౨॥ తైర్ముక్తకేశైస్సమరే పతితైశ్శోణితోక్షితైః।
ఆస్తీర్ణా వసుధా కృత్స్నా మహావేదిః కుశైరివ॥౩౩॥ క్షణేన తు మహాఘోరం వనం నిహతరాక్షసం॥ బభూవ నిరయప్రఖ్యం
మాంసశోణితకర్దమం॥౩౪॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం । హతాన్యేకేన రామేణ మానుషేణ పదాతినా॥
౩౫॥ తస్య సైన్యస్య సర్వస్య ఖరశ్శేషో మహారథః। రాక్షసస్త్రిశిరాశ్చైవ రామశ్చ రిపుసూదనః ॥ శేషా హతా మహాస
త్త్వా రాక్షసా రణమూర్ధని। ఘోరా దుర్విషహాస్సర్వే లక్ష్మణస్యాగ్రజేన తే ॥ ౩౬ ॥ తతస్తు తద్భీమబలం మహాహవే సమీ
క్ష్య రామేణ హతం బలీయసా । రథేన రామం మహతా ఖరస్తదా సమాససాదేంద్ర ఇవోద్యతాశనిః॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమదార
ణ్యకాండే-షడ్వింశస్సర్గః. ***************************** ఖరం తు రామాభిముఖం ప్రయాంతం వాహినీపతిః।
రాక్షసస్త్రిశిరా నామ సన్నిపత్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ మాం నియోజయ విక్రాంత సన్నివర్తస్వ సాహసాత్ । పశ్య రామం
మహాబాహుం సంయుగే వినిపాతితం॥ ౨॥ ప్రతిజానామి తే సత్యమాయుధం చాహమాలభే । యథా రామం వధిష్యామి వ
ధార్హం సర్వరక్షసాం॥ ౩॥ అహం వాస్య రణే మృత్యురేష వా సమరే మమ । వినివృత్య రణోత్సాహాన్ముహూర్తం ప్రా
శ్నికో భవ॥౪॥ ప్రహృష్టో వా హతే రామే జనస్థానం ప్రయాస్యసి । మయి వా నిహతే రామం సంయుగాయోపయాస్యసి॥
౫॥ ఖరస్త్రిశిరసా తేన మృత్యులోభాత్ప్రసాదితః। గచ్ఛ యుధ్యేత్యనుజ్ఞాతో రాఘవాభిముఖో యయౌ ॥ ౬॥ త్రిశిరాశ్చ
రథేనైవ వాజియుక్తేన భాస్వతా । అభ్యద్రవద్రణే రామం త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః ॥ ౭॥ శరధారాసమూహాన్ స మహామే
ఘ ఇవోత్సృజన్ । వ్యసృజత్సదృశం నాదం జలార్ద్రస్యేవ దుందుభేః ॥ ౮ ॥ ఆగచ్ఛంతం త్రిశిరసం రాక్షసం ప్రేక్ష్య రా
ఘవః। ధనుషా ప్రతిజగ్రాహ విధున్వన్ సాయకాన్ శితాన్ ॥౯॥ స సంప్రహారస్తుములో రామత్రిశిరసోర్మహాన్ । బభూ
వాతీవ బలినోస్సింహకుంజరయోరివ॥౧౦॥ తతస్త్రిశిరసా బాణైర్లలాటే తాడితస్త్రిభిః । అమర్షీ కుపితో రామస్సంర
బ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥౧౧॥ అహో విక్రమశూరస్య రాక్షసస్యేదృశం బలం। పుష్పైరివ శరైర్యస్య లలాటేఽస్మి పరిక్షతః ॥
మమాపి ప్రతిగృహ్ణీష్వ శరాంశ్చాపగుణచ్యుతాన్ । ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధశ్శరానాశీవిషోపమాన్ ॥ త్రిశిరో వక్షసి క్రుద్ధో
నిజఘాన చతుర్దశ॥౧౩॥ చతుర్భిస్తురగానస్య శరైస్సన్నతపర్వభిః॥ న్యపాతయత తేజస్వీ చతురస్తస్య వాజినః ॥ ౧౪ ॥
అష్టభిస్సాయకైస్సూతం రథోపస్థాన్న్యపాతయత్ ॥ రామశ్చిచ్ఛేద బాణేన ధ్వజం చాస్య సముచ్ఛ్రితం॥ ౧౫॥ తతో హ
తరథాత్తస్మాదుత్పతంతం నిశాచరం॥ బిభేద రామస్తం బాణైర్హృదయే సోఽభవజ్జడః ॥ ౧౬॥ సాయకైశ్చాప్రమేయా
త్మా సామర్షస్తస్య రక్షసః॥ శిరాంస్యపాతయద్రామో వేగవద్భిస్త్రిభిశ్శితైః ॥ ౧౭ ॥ స భూమౌ రుధిరోద్గారీ రామ
బాణాభిపీడితః। న్యపతత్పతితైః పూర్వం స్వశిరోభిర్నిశాచరః ॥ ౧౮ ॥ హతశేషాస్తతో భగ్నా రాక్షసాః ఖరసంశ్ర
యాః॥ ద్రవంతి స్మ న తిష్ఠంతి వ్యాఘ్రత్రస్తా మృగా ఇవ ॥ ౧౯ ॥ తాన్ ఖరో ద్రవతో దృష్ట్వా నివర్త్య రుషితస్స్వయం॥
రామమేవాభిదుద్రావ రాహుశ్చంద్రమసం యథా॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-సప్తవింశస్సర్గః.*********
నిహతం దూషణం దృష్ట్వా రణే త్రిశిరసా సహ। ఖరస్యాప్యభవత్త్రాసో దృష్ట్వా రామస్య విక్రమం ॥ ౧॥ స దృష్ట్వా రా
క్షసం సైన్యమవిషహ్యం మహాబలః। హతమేకేన రామేణ త్రిశిరో దూషణావపి ॥ తద్బలం హతభూయిష్ఠం విమనాః ప్రేక్ష్య

రాక్షసః। ఆససాదఖరో రామం నముచిర్వాసవం యథా ॥ ౩ ॥ వికృష్యబలవచ్చాపం నారాచాన్రక్తభోజనాన్। ఖరశ్చిక్షేప రామాయ క్రుద్ధానాశీవిషానివ ॥ ౪ ॥ జ్యాం విధూన్వన్సుబహుశశ్శిక్షయాస్త్రాణిదర్శయన్। చకార సమరే మార్గాన్ శరైరథగతః ఖరః॥ ౫॥ ససర్వాశ్చదిశో బాణైః ప్రదిశశ్చ మహారథః। పూరయామాస తం దృష్ట్వా రామోపి సుమహద్ధనుః॥ ౬॥ ససాయకైర్దుర్విషహైస్సస్ఫులింగైరివాగ్నిభిః। నభశ్చకారావివరం పర్జన్య ఇవ వృష్టిభిః ॥ ౭ ॥ తద్బభూవ శితైర్బాణైః ఖరరామవిసర్జితైః। పర్యాకాశమనాకాశం సర్వతశ్శరసంకులం॥ ౮ ॥ శరజాలావృతస్సూర్యో నతదాస్మప్రకాశతే। అన్యోన్యవధసంరంభాదుభయోస్సంప్రయుధ్యతోః॥ ౯ ॥ తతో నాళీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః। ఆజఘాన ఖరో రామం తోత్త్రైరివ మహాద్విపం॥ ౧౦॥ తం రథస్థం ధనుష్పాణిం రాక్షసం పర్యవస్థితం। దదృశుస్సర్వభూతాని పాశహస్తమివాంతకం ॥ ౧౧ ॥ హంతారం సర్వసైన్యస్య పౌరుషే పర్యవస్థితం। పరిక్రాంతం మహాసత్త్వం మేనే రామం ఖరస్తదా ॥ ౧౨ ॥ తం సింహమివ విక్రాంతం సింహవిక్రాంతగామినం। దృష్ట్వా నోద్విజతే రామస్సింహః క్షుద్రమృగం యథా॥ ౧౩॥ తతస్సూర్యనికాశేన రథేన మహతా ఖరః। ఆససాద రణే రామం పతంగ ఇవ పావకం॥ ౧౪॥ తతోస్య సశరం చాపం ముష్టిదేశే మహాత్మనః। ఖరశ్చిచ్ఛేద రామస్య దర్శయన్పాణిలాఘవం ॥ ౧౫ ॥ సపునస్త్వపరాన్సప్తశరానాదాయ వర్మణి। నిజఘాన ఖరః క్రుద్ధశ్శక్రాశనిసమప్రభాన్॥ ౧౬ ॥ తతస్తత్ప్రహతం బాణైః ఖరముక్తైస్సుపర్వభిః। పపాత కవచం భూమౌ రామస్యాదిత్యవర్చసః ॥ ౧౭ ॥ తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసం। అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః॥ ౧౮॥ సశరైరర్పితః క్రుద్ధస్సర్వగాత్రేషు రాఘవః। రరాజ సమరే రామో విధూమోగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ ౧౯ ॥ తతో గంభీరనిర్హ్రాదం రామశ్శత్రునిబర్హణః। చకారాంతాయ స రిపోస్సజ్యమన్యన్మహద్ధనుః॥ ౨౦॥ సుమహద్వైష్ణవం యత్తదతిసృష్టం మహర్షిణా। వరం తద్ధనురుద్యమ్య ఖరం సమభిధావత॥ ౨౧ ॥ తతః కనకపుంఖైస్తు శరైస్సన్నతపర్వభిః। బిభేద రామస్సంక్రుద్ధః ఖరస్య సమరే ధ్వజం॥ ౨౨॥ సదర్శనీయో బహుధా వికీర్ణః కాంచనధ్వజః। జగామ ధరణీం సూర్యో దేవతానామివాజ్ఞయా॥ ౨౩॥ తం చతుర్భిః ఖరః క్రుద్ధో రామం గాత్రేషు మార్గణైః। వివ్యాధ యుధి మర్మజ్ఞో మాతంగమివ తోమరైః॥ ౨౪॥ సరామో బహుభిర్బాణైః ఖరకార్ముకనిస్సృతైః। విద్ధో రుధిరసిక్తాంగో బభూవ రుషితో భృశం॥ ౨౫ ॥ సధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్య పరమాహవే। ముమోచ పరమేష్వాసష్షట్ఛరానభిలక్షితాన్॥ ౨౬ ॥ శిరస్యేకేన బాణేన ద్వాభ్యాం బాహ్వోరథార్పయత్। త్రిభిశ్చంద్రార్ధవక్త్రైశ్చ వక్షస్యభిజఘాన హ ॥ ౨౭ ॥ తతః పశ్చాన్మహాతేజా నారాచాన్భాస్కరోపమాన్। జిఘాంసూ రాక్షసం క్రుద్ధస్త్రయోదశ సమాదదే॥ ౨౮॥ తతోస్య యుగమేకేన చతుర్భిశ్శబలాన్హయాన్। షష్ఠేన తు శిరస్సంఖ్యే ఖరస్య రథసారథేః ॥ ౨౯ ॥ త్రిభిస్త్రివేణుం బలవాన్ ద్వాభ్యామక్షం మహాబలః। ద్వాదశేన తు బాణేన ఖరస్య సశరం ధనుః ॥ ఛిత్త్వా వజ్రనికాశేన రాఘవః ప్రహసన్నివ। త్రయోదశేనేంద్రసమో బిభేద సమరే ఖరం॥ ౩౧॥ ప్రభగ్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః। గదాపాణిరవప్లుత్య తస్థౌ భూమౌ ఖరస్తదా॥ ౩౨ ॥ తత్కర్మ రామస్య మహారథస్య సమేత్య దేవాశ్చ మహర్షయశ్చ। అపూజయన్ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాస్తదా విమానాగ్రగతాస్సమేతాః ॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-అష్టావింశస్సర్గః. ********************

ఖరం తు విరథం రామో గదాపాణిమవస్థితం। మృదుపూర్వం మహాతేజాః పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ గజాశ్వరథసంబాధే బలే మహతి తిష్ఠతా। కృతం సుదారుణం కర్మ సర్వలోకజుగుప్సితం॥ ౨॥ ఉద్వేజనీయో భూతానాం నృశంసః పాపకర్మకృత్। త్రయాణామపి లోకానామీశ్వరోపి న తిష్ఠతి॥ ౩॥ కర్మ లోకవిరుద్ధం తు కుర్వాణం క్షణదాచర। తీక్ష్ణం సర్వజనో హంతి సర్పం దుష్టమివాగతం॥ ౪॥ లోభాత్పాపాని కుర్వాణః కామాద్వా యో న బుధ్యతే। భ్రష్టః పశ్యతి తస్యాంతం బ్రాహ్మణీ కరకాదివ ॥ ౫ ॥ వసతో దండకారణ్యే తాపసాన్ధర్మచారిణః। కిన్ను హత్వా మహాభాగాన్ఫలం ప్రాప్స్యసి రాక్షస ॥ ౬ ॥ న చిరం పాపకర్మాణః క్రూరా లోకజుగుప్సితాః। ఐశ్వర్యం ప్రాప్య తిష్ఠంతి శీర్ణమూలా ఇవ ద్రుమాః॥ ౭ ॥ అవశ్యం లభతే జంతుః ఫలం పాపస్య కర్మణః। ఘోరం పర్యాగతే కాలే ద్రుమః పుష్పమివార్తవం॥ ౮॥ న చిరాత్ప్రాప్యతే లోకే పాపానాం కర్మణాం ఫలం। సవిషాణామివాన్నానాం భుక్తానాం క్షణదాచర॥ ౯॥ పాపమాచరతాం ఘోరం లోకస్యాప్రియమిచ్ఛతాం। అహమాసాదితో రాజ్ఞా ప్రాణాన్హంతుం నిశాచర॥ ౧౦॥ అద్య హి త్వాం మయా ముక్తాశ్శరాః కాంచనభూషణాః। విదార్యాతిపతిష్యంతి వల్మీకమివ పన్నగాః ॥ ౧౧ ॥ యే త్వయా దండకారణ్యే భక్షితా ధర్మచారిణః। తానద్య నిహతస్సంఖ్యే ససైన్యోనుగమిష్యసి॥ ౧౨॥ అద్య త్వాం పతితం బాణైః పశ్యంతు పరమర్షయః। నిరయస్థం విమానస్థా యే త్వయా హింసితాః పురా॥ ౧౩॥ ప్రహర త్వం యథాకామం కురు యత్నం కులాధమ। అద్య తే పాతయిష్యామి శిరస్తాలఫలం యథా॥ ౧౪ ॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః। ప్రత్యువాచ ఖరో రామం ప్రహసన్క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౧౫ ॥ ప్రాకృతాన్రాక్షసాన్

హత్వా యుద్ధే దశరథాత్మజ। అత్మనా కథమాత్మానమప్రశస్యం ప్రశంససి ॥ ౧౬ ॥ విక్రాంతా బలవంతో వా యే భవం
తి నరర్షభాః। కథయంతి న తే కించిత్తేజసా స్వేన గర్వితాః ॥ ౧౭ ॥ ప్రాకృతాస్త్వకృతాత్మానో లోకే క్షత్రియపాంస
నాః। నిరర్థకం వికత్థంతే యథా రామ వికత్థసే ॥ ౧౮ ॥ కులం వ్యపదిశన్ వీరస్సమరే కోఽభిధాస్యతి। మృత్యుకాలే హి సం
ప్రాప్తే స్వయమప్రస్తవే స్తవం ॥ ౧౯ ॥ సర్వథైవ లఘుత్వం తే కత్థనేన విదర్శితం। సువర్ణప్రతిరూపేణ తప్తేనేవ కుశా
గ్నినా ॥ ౨౦ ॥ నతు మామిహ తిష్ఠంతం పశ్యసి త్వం గదాధరం। ధరాధరమివాకంప్యం పర్వతం ధాతుభిశ్చితం॥ ౨౧॥ ప
ర్యాప్తోఽహం గదాపాణిర్హంతుం ప్రాణాన్ రణే తవ। త్రయాణామపి లోకానాం పాశహస్త ఇవాంతకః ॥ ౨౨॥ కామం
బహ్వపి వక్తవ్యం త్వయి వక్ష్యామి న త్వహం। అస్తం గచ్ఛేద్ధి సవితా యుద్ధవిఘ్నస్తతో భవేత్ ॥ ౨౩ ॥ చతుర్దశసహ
స్రాణి రాక్షసానాం హతాని తే। త్వద్వినాశాత్కరోమ్యేష తేషామశ్రుప్రమార్జనం ॥ ౨౪ ॥ ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధస్తాం
గదాం పరమాంగదః। ఖరశ్చిక్షేప రామాయ ప్రదీప్తామశనిం యథా ॥ ౨౫ ॥ ఖరబాహుప్రముక్తా సా ప్రదీప్తా మహతీ గ
దా। భస్మ వృక్షాంశ్చ గుల్మాంశ్చ కృత్వాఽగాత్తత్సమీపతః॥ ౨౬ ॥ తామాపతంతీం జ్వలితాం మృత్యుపాశోపమాం గదాం।
అంతరిక్షగతాం రామశ్చిచ్ఛేద బహుధా శరైః॥ ౨౭॥ సా విశీర్ణా శరైర్భగ్నా పపాత ధరణీతలే। గదా మంత్రౌషధబలై
ర్వ్యాళీవ వినిపాతితా॥ ౨౮॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ఏకోనత్రింశస్సర్గః.***************************
భిత్త్వా తు తాం గదాం బాణై రాఘవో ధర్మవత్సలః। స్మయమానః ఖరం వాక్యం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఏత
త్తే బలసర్వస్వం దర్శితం రాక్షసాధమ। శక్తిహీనతరో మత్తో వృథా త్వముపగర్జసి॥ ౨ ॥ ఏషా బాణవినిర్భిన్నా గదా భూ
మితలం గతా। అభిధానప్రగల్భస్య తవ ప్రత్యరిఘాతినీ॥ ౩ ॥ యత్త్వయోక్తం వినష్టానామహమశ్రుప్రమార్జనం। రాక్ష
సానాం కరోమీతి మిథ్యా తదపి తే వచః ॥ ౪ ॥ నీచస్య క్షుద్రశీలస్య మిథ్యావృత్తస్య రక్షసః। ప్రాణానపహరిష్యామి గరు
త్మానమృతం యథా ॥ ౫ ॥ అద్య తే భిన్నకంఠస్య ఫేనబుద్బుదభూషితం। విదారితస్య మద్బాణైర్మహీ పాస్యతి శోణితం॥
౬॥ పాంసురూషితసర్వాంగస్స్రస్తన్యస్తభుజద్వయః। స్వప్స్యసే గాం సమాలింగ్య దుర్లభాం ప్రమదామివ ॥ ౭ ॥ ప్ర
వృద్ధనిద్రే శయితే త్వయి రాక్షసపాంసనే। భవిష్యంతి శరణ్యానాం శరణ్యా దండకా ఇమే॥ ౮ ॥ జనస్థానే హతస్థానే తవ
రాక్షస మచ్ఛరైః। నిర్భయా విచరిష్యంతి సర్వతో మునయో వనే ॥ ౯ ॥ అద్య విప్రసరిష్యంతి రాక్షస్యో హతబాంధవాః।
బాష్పార్ద్రవదనా దీనా భయాదన్యభయావహాః ॥ ౧౦ ॥ అద్య శోకరసజ్ఞాస్తా భవిష్యంతి నిరర్థకాః । అనురూపకు
లాః పత్న్యో యాసాం త్వం పతిరీదృశః ॥ ౧౧ ॥ నృశంస నీచ క్షుద్రాత్మన్నిత్యం బ్రాహ్మణకంటక । యత్కృతే శంకి
తైరగ్నౌ మునిభిః పాత్యతే హవిః॥ ౧౨ ॥ తమేవమభిసంరబ్ధం బ్రువాణం రాఘవం రణే । ఖరో నిర్భర్త్సయామాస రోషా
త్ఖరతరస్వనః ॥ ౧౩ ॥ దృఢం ఖల్వవలిప్తోఽసి భయేష్వపి చ నిర్భయః। వాచ్యావాచ్యం తతో హి త్వం మృత్యువశ్యో న బుధ్యసే॥
౧౪॥ కాలపాశపరిక్షిప్తా భవంతి పురుషా హి యే। కార్యాకార్యం న జానంతి తే నిరస్తషడింద్రియాః ॥ ౧౫ ॥ ఏవముక్త్వా త
తో రామం సంరుధ్య భ్రుకుటిం తతః । స దదర్శ మహాసాలమవిదూరే నిశాచరః ॥ రణే ప్రహరణస్యార్థే సర్వతో హ్యవలోక
యన్ ॥ ౧౬ ॥ స తముత్పాటయామాస సందశ్య దశనచ్ఛదం॥ తం సముత్క్షిప్య బాహుభ్యాం వినద్య చ మహాబలః। రామ
ముద్దిశ్య చిక్షేప హతస్త్వమితి చాబ్రవీత్ ॥ ౧౮ ॥ తమాపతంతం బాణౌఘైశ్ఛిత్త్వా రామః ప్రతాపవాన్। రోషమాహారయ
త్తీవ్రం నిహంతుం సమరే ఖరం ॥ ౧౯ ॥ జాతస్వేదస్తతో రామో రోషాద్రక్తాంతలోచనః। నిర్బిభేద సహస్రేణ బాణా
నాం సమరే ఖరం ॥ ౨౦ ॥ తస్య బాణాంతరాద్రక్తం బహు సుస్రావ ఫేనిలం । గిరేః ప్రస్రవణస్యేవ తోయధారాపరిస్ర
వః ॥ ౨౧ ॥ విహ్వలస్స కృతో బాణైః ఖరో రామేణ సంయుగే। మత్తో రుధిరగంధేన తమేవాభ్యద్రవద్ద్రుతం॥ ౨౨ ॥ తమా
పతంతం సంరబ్ధం కృతాస్త్రో రుధిరాప్లుతం। అపాసర్పత్ప్రతిపదం కించిత్త్వరితవిక్రమః । ౨౩ । తతః పావకసంకాశం వ
ధాయ సమరే శరం। ఖరస్య రామో జగ్రాహ బ్రహ్మదండమివాపరం ॥ ౨౪ ॥ స తం దత్తం మఘవతా సురరాజేన ధీమతా
సందధే చాపి ధర్మాత్మా ముమోచ చ ఖరం ప్రతి॥ ౨౫॥ స విముక్తో మహాబాణో నిర్ఘాతసమనిస్వనః। రామేణ ధనురాయ
మ్య ఖరస్యోరస్యపాతయత్ ॥ ౨౬ ॥ స పపాత ఖరో భూమౌ దహ్యమానశ్శరాగ్నినా । రుద్రేణేవ వినిర్దగ్ధశ్శ్వేతారణ్యే
యథాంధకః ॥ ౨౭ ॥ స వృత్ర ఇవ వజ్రేణ ఫేనేన నముచిర్యథా। బలో వేంద్రాశనిహతో నిపపాత హతః ఖరః ॥ ౨౮ ॥ త
తో రాజర్షయస్సర్వే సంగతాః పరమర్షయః । సభాజ్య ముదితా రామమిదం వచనమబ్రువన్ ॥ ౨౯ ॥ ఏతదర్థం మహా
తేజా మహేంద్రః పాకశాసనః। శరభంగాశ్రమం పుణ్యమాజగామ పురందరః ॥ ౩౦ ॥ ఆనీతస్త్వమిమం దేశముపాయే
న మహర్షిభిః। ఏషాం వధార్థం క్రూరాణాం రక్షసాం పాపకర్మణాం ॥ ౩౧ ॥ తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా దశర
థాత్మజ। సుఖం ధర్మం చరిష్యంతి దండకేషు మహర్షయః॥ ౩౨॥ ఏతస్మిన్నంతరే దేవాశ్చారణైస్సహ సంగతాః । దుందు

భీంశ్చాపి నిఘ్నంతః పుష్పవర్షం సమంతతః॥ రామస్యోపరి సంహృష్టా వవృషుర్విస్మితా స్తదా॥౩౫॥అర్ధాధికముహూ
ర్తేన రామేణ నిశితైశ్శరైః। చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం । ఖరదూషణముఖ్యానాం నిహతాని మహామృధే।
అహో బత మహత్కర్మ రామస్య విదితాత్మనః । అహో వీర్యమహో దాక్ష్యం విష్ణోరివ హి దృశ్యతే ॥ ఇత్యేవము
క్త్వా తే సర్వే యయుర్దేవా యథాగతం ॥ ౩౬ ॥ ఏతస్మిన్నంతరే వీరో లక్ష్మణస్సహ సీతయా॥ గిరిదుర్గాద్వినిష్క్ర
మ్య సంవివేశాశ్రమం సుఖీ॥౩౭॥తతో రామస్తు విజయీ పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥ ప్రవివేశాశ్రమం వీరో లక్ష్మణేనా
భిపూజితః॥ ౩౮॥ తం దృష్ట్వా శత్రుహంతారం మహర్షీణాం సుఖావహం ॥ బభూవ హృష్టా వైదేహీ భర్తారం పరిష
స్వజే॥౩౯॥ముదా పరమయా యుక్తా దృష్ట్వా రక్షోగణాన్ హతాన్॥ రామం చైవావ్యథం దృష్ట్వా తుతోష జనకాత్మజా
౪౦॥తతస్తు తం రాక్షససంఘమర్దనం సభాజ్యమానం ముదితైర్మహర్షిభిః॥పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా బభూవ హృష్టా
జనకాత్మజా తదా॥౪౧॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే త్రింశస్సర్గః. ********************************

త్వరమాణస్తతో గత్వా జనస్థానాదకంపనః। ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రావణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧॥జనస్థానస్థితా
రాజన్ రాక్షసా బహవో హతాః। ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే కథంచిదహమాగతః ॥ ౨ ॥ ఏవముక్తో దశగ్రీవః క్రుద్ధస్సంరక్త
లోచనః।అకంపనమువాచేదం నిర్దహన్నివ చక్షుషా॥ ౩ ॥ కేన రమ్యం జనస్థానం హతం మమ పరాసునా।కో హి సర్వేషు
లోకేషు గతిం చాధిగమిష్యతి ॥ ౪ ॥ న హి మే విప్రియం కృత్వా శక్యం మఘవతా సుఖం। ప్రాప్తుం వైశ్రవణేనాపి న
యమేన న విష్ణునా॥ ౫ ॥ కాలస్య చాప్యహం కాలో దహేయమపి పావకం।మృత్యుం మరణధర్మేణ సంయోజయితుముత్స
హే॥౬॥దహేయమపి సంక్రుద్ధస్తేజసాదిత్యపావకౌ।వాతస్య తరసా వేగం నిహంతుమహముత్సహే ॥ ౭ ॥ తథా క్రుద్ధం ద
శగ్రీవం కృతాంజలిరకంపనః। భయాత్సందిగ్ధయా వాచా రావణం యాచ తే భయం ॥ ౮॥ దశగ్రీవోభయం తస్మై ప్రదదౌ
రక్షసాం వరః। స విస్రబ్ధోబ్రవీద్వాక్యమసందిగ్ధమకంపనః ॥ ౯॥ పుత్రో దశరథస్యాస్తి సింహసంహననో యువా । రా
మో నామ వృషస్కంధో వృత్తాయతమహాభుజః ॥ వీరః పృథుయశాశ్శ్రీమానతుల్యబలవిక్రమః । హతం తేన జనస్థానం ఖ
రశ్చ సహదూషణః ॥ ౧౧॥ అకంపనవచశ్శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః। నాగేంద్ర ఇవ నిశ్శ్వస్య వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥
౧౨॥స సురేంద్రేణ సంయుక్తో రామస్సర్వామరైస్సహ। ఉపయాతో జనస్థానం బ్రూహి కచ్చిదకంపన ॥ ౧౩॥ రావణ
స్య పునర్వాక్యం నిశమ్య తదకంపనః। ఆచచక్షే బలం తస్య విక్రమం చ మహాత్మనః॥ ౧౪॥రామో నామ మహాతేజాశ్శ్రేష్ఠ
స్సర్వధనుష్మతాం। దివ్యాస్త్రగుణసంపన్నః పురందరసమో యుధి॥ ౧౫॥తస్యానురూపో బలవాన్ రక్తాక్షో దుందుభిస్వ
నః। కనీయాన్ లక్ష్మణో నామ భ్రాతా శశినిభాననః ॥ స తేన సహ సంయుక్తః పావకేనానిలో యథా । శ్రీమాన్ రాజవ
రస్తేన జనస్థానం నిపాతితం॥౧౬॥నైవ దేవా మహాత్మానో నాత్ర కార్యా విచారణా ॥ ౧౭ ॥ శరా రామేణ తూత్సృష్టా
రుక్మపుంఖాః పతత్రిణః॥ సర్పాః పంచాననా భూత్వా భక్షయంతి స్మ రాక్షసాన్ ॥ ౧౮॥ యేన యేన చ గచ్ఛంతి రాక్షసా భ
యకర్శితాః॥ తేన తేన స్మ పశ్యంతి రామమేవాగ్రతస్స్థితం॥౧౯॥ఇత్థం వినాశితం తేన జనస్థానం తవానఘ ॥ ౨౦॥ అకం
పనవచశ్శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ । జనస్థానం గమిష్యామి హంతుం రామం సలక్ష్మణం॥ ౨౧॥అథైవముక్తే వచనే
ప్రోవాచేదమకంపనః। శృణు రాజన్ యథావృత్తం రామస్య బలపౌరుషం॥౨౨॥అసాధ్యః కుపితో రామో విక్రమేణ మహా
యశాః।ఆపగాయాస్సుపూర్ణాయా వేగం పరిహరేచ్ఛరైః॥౨౩॥సతారగ్రహనక్షత్రం నభశ్చాప్యవసాదయేత్ । అసౌ
రామస్తు సీదంతీం శ్రీమానభ్యుద్ధరేన్మహీం॥ ౨౪ ॥ భిత్త్వా వేలాం సముద్రస్య లోకానాప్లావయేద్విభుః। వేగం వాపి సము
ద్రస్య వాయుం వా విధమేచ్ఛరైః॥ ౨౫॥ సంహృత్య వా పునర్లోకాన్ విక్రమేణ మహాయశాః । శక్తస్స పురుషవ్యాఘ్రః
స్రష్టుం పునరపి ప్రజాః॥ ౨౬॥న హి రామో దశగ్రీవ శక్యో జేతుం త్వయా యుధి । రక్షసాం వాపి లోకేన స్వర్గః పాపజ
నైరివ॥౨౭॥న తం వధ్యమహం మన్యే సర్వైర్దేవాసురైరపి।అయం తస్య వధోపాయస్తం మమైకమనాశ్శృణు॥ ౨౮॥భా
ర్యా తస్యోత్తమా లోకే సీతా నామ సుమధ్యమా। శ్యామా సమవిభక్తాంగీ స్త్రీరత్నం రత్నభూషితా ॥ ౨౯ ॥ నైవ దేవీ న
గంధర్వీ నాప్సరా నాపి దానవీ। తుల్యా సీమంతినీ తస్యా మానుషీషు కుతో భవేత్ ॥ ౩౦॥ తస్యాపహర భార్యాం త్వం ప్రమ
థ్య తు మహావనే।సీతయా రహితః కామీ రామో హాస్యతి జీవితం॥౩౧॥అరోచయత తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః।చిం
తయిత్వా మహాబాహురకంపనమువాచ హ॥౩౨॥బాఢం కాల్యం గమిష్యామి హ్యేకస్సారథినా సహ। ఆనయిష్యామి వైదే
హీమిమాం హృష్టో మహాపురీం॥౩౩॥ అథైవముక్త్వా ప్రయయౌ ఖరయుక్తేన రావణః । రథేనాదిత్యవర్ణేన దిశస్సర్వాః ప్ర
కాశయన్॥౩౪॥స రథో రాక్షసేంద్రస్య నక్షత్రపథగో మహాన్ । సంచార్యమాణశ్శుశుభే జలదే చంద్రమా ఇవ॥ ౩౫॥స
మారీచాశ్రమం ప్రాప్య తాటకేయముపాగమత్ । మారీచేనార్చితో రాజా భక్ష్యభోజ్యైరమానుషైః॥ ౩౬ ॥ తం స్వ

యంపూజయిత్వాతుఆసనేనోదకేనచ। అథోపహితయావాచామారీచోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౭॥కచ్చిత్సుకుశలంరా
జన్లోకానాంరాక్షసేశ్వర। ఆశంకేనాథజానేత్వంయతస్తూర్ణమిహాగతః॥ ౩౮॥ ఏవముక్తోమహాతేజామారీచేనస
రావణః।తతఃపశ్చాదిదంవాక్యమబ్రవీద్వాక్యకోవిదః॥ ౩౯॥ఆరక్షో మేహతస్తాతరామేణాక్లిష్టకర్మణా । జనస్థానమవ
ధ్యంతత్సర్వంయుధినిపాతితం॥తస్యమేకురుసాచివ్యంతస్యభార్యాపహరణే ॥ ౪౦॥ రాక్షసేంద్రవచశ్శ్రుత్వామారీ
చోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౧॥ ఆఖ్యాతాకేనసీతాసామిత్రరూపేణశత్రుణా। త్వయారాక్షసశార్దూలకోననందతినంది
తః॥సీతామిహానయస్వేతికోబ్రవీతిబ్రవీహిమే॥౪౨॥రక్షోలోకస్యసర్వస్యకశ్శృంగంఛేత్తుమిచ్ఛతి ॥ ప్రోత్సాహయ
తికశ్చత్వాంసహిశత్రురసంశయః॥౪౩॥ఆశీవిషముఖాద్దంష్ట్రాముద్ధర్తుంచేచ్ఛతిత్వయా ॥ కర్మణాతేనకేనాసికాప
థంప్రతిపాదితః।సుఖసుప్తస్యతేరాజన్ప్రహృతంకేనమూర్ధని॥ ౪౫ ॥ విశుద్ధవంశాభిజనాగ్రహస్తస్తేజోమదస్సంస్థి
తదోర్విషాణః।ఉదీక్షితుంరావణనేహయుక్తస్ససంయుగేరాఘవగంధహస్తీ॥ ౪౬॥ అసౌరణాంతస్థితిసంధివాలోవిద
గ్ధరక్షోమృగహాన్నృసింహః।సుప్తస్త్వయాబోధయితుంనయుక్తశ్శరాంగపూర్ణోనిశితాసిదంష్ట్రైః॥ ౪౭॥ చాపాపహారే
భుజవేగపంకేశరోర్మిమాలేసుమహాహవౌఘే । నరామపాతాళముఖేతిఘోరేప్రస్కందితుంరాక్షసరాజయుక్తం ॥
౪౮॥ ప్రసీదలంకేశ్వరరాక్షసేంద్రలంకాంప్రసన్నోభవసాధుగచ్ఛ। త్వంస్వేషుదారేషురమస్వనిత్యం రామస్సభా
ర్యోరమతాంవనేషు॥౪౯॥ఏవముక్తోదశగ్రీవోమారీచేనసరావణః। న్యవర్తతపురీంలంకాంవివేశచగృహోత్తమం॥
౫౦॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః. ************************** తతశ్శూర్పణఖాదృష్ట్వాసహ
స్రాణిచతుర్దశ। హతాన్యేకేనరామేణరక్షసాంభీమకర్మణాం॥దూషణంచఖరంచైవహతంత్రిశిరసాసహ । దృష్ట్వాపు
నర్మహానాదంననాదజలదోయథా॥౨॥సాదృష్ట్వాకర్మరామస్యకృతమన్యైస్సుదుష్కరం । జగామపరమోద్విగ్నాలం
కాంరావణపాలితాం॥౩॥సాదదర్శవిమానాగ్రేరావణందీప్తతేజసం। ఉపోపవిష్టంసచివైర్మరుద్భిరివవాసవం॥ఆసీనం
సూర్యసంకాశేకాంచనేపరమాసనే । రుక్మవేదిగతంప్రాజ్యంజ్వలంతమివపావకం ॥ దేవగంధర్వభూతానామృషీ
ణాంచమహాత్మనాం। అజేయంసమరేశూరంవ్యాత్తాననమివాంతకం॥దేవాసురవిమర్దేషువజ్రాశనికృతవ్రణం । ఐ
రావతవిషాణాగ్రైరుత్కృష్టకిణవక్షసం ॥ వింశద్భుజందశగ్రీవందర్శనీయపరచ్ఛదం। విశాలవక్షసంవీరంరాజలక్షణశో
భితం॥స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశంతప్తకాంచనకుండలం । సుభుజంశుక్లదశనంమహాస్యంపర్వతోపమం ॥ విష్ణుచక్రనిపా
తైశ్చశతశోదేవసంయుగే। అన్యైశ్శస్త్రప్రహారైశ్చమహాయుద్ధేషుతాడితం॥ ఆహతాంగంసమస్తైశ్చదేవప్రహరణై
స్తథా । అక్షోభ్యాణాంసముద్రాణాంక్షోభణంక్షిప్రకారిణం ॥ క్షేప్తారంపర్వతేంద్రాణాంసురాణాంచప్రమర్ద
నం।ఉచ్ఛేత్తారంచధర్మాణాంపరదారాభిమర్శనం॥ సర్వదివ్యాస్త్రయోక్తారంయజ్ఞవిఘ్నకరంసదా। పురీంభోగవతీం
ప్రాప్యపరాజిత్యచవాసుకిం॥ తక్షకస్యప్రియాంభార్యాంపరాజిత్యజహారయః। కైలాసపర్వతంగత్వావిజిత్యనరవా
హనం॥విమానంపుష్పకంతస్యకామగంవైజహారయః ।వనంచైత్రరథందివ్యంనళినీంనందనంవనం ॥ వినాశయతియఃక్రో
ధాద్దేవోద్యానానివీర్యవాన్। చంద్రసూర్యౌమహాభాగావుత్తిష్ఠంతౌపరంతపౌ ॥ నివారయతిబాహుభ్యాంయశ్శైల
శిఖరోపమః।దశవర్షసహస్రాణితపస్తప్త్వామహావనే॥పురాస్వయంభువేధీరశ్శిరాంస్యుపజహారయః। దేవదానవగం
ధర్వపిశాచపతగోరగైః॥ అభయంయస్యసంగ్రామేమృత్యుతోమానుషాదృతే । మంత్రైరభిష్టుతంపుణ్యమధ్వరేషు
ద్విజాతిభిః॥ హవిర్ధానేషుయస్సోమముపహంతిమహాబలః । ఆప్తయజ్ఞహరంక్రూరంబ్రహ్మఘ్నందుష్టచారిణం ॥ క
ర్కశంనిరనుక్రోశంప్రజానామహితేరతం। రావణంసర్వభూతానాంసర్వలోకభయావహం ॥ రాక్షసీభ్రాతరంశూ
రంసాదదర్శమహాబలం ॥౨౧॥తందివ్యవస్త్రాభరణందివ్యమాల్యోపశోభితం॥ ఆసనేసూపవిష్టంచకాలకాలమివోద్య
తం।రాక్షసేంద్రంమహాభాగంపౌలస్త్యకులనందనం ॥ రావణంశత్రుహంతారంమంత్రిభిఃపరివారితం। అభిగమ్యాబ్ర
వీద్వాక్యంరాక్షసీభయవిహ్వలా ॥౨౪॥ తమబ్రవీద్దీప్తవిశాలలోచనంప్రదర్శయిత్వాభయమోహమూర్ఛితా । సు
దారుణంవాక్యమభీతచారిణీమహాత్మనాశూర్పణఖావిరూపితా॥ ౨౫॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః.**
తతశ్శూర్పణఖాదీనారావణంలోకరావణం। అమాత్యమధ్యేసంక్రుద్ధాపరుషంవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ ప్రమత్తః
కామభోగేషుస్వైరవృత్తోనిరంకుశః। సముత్పన్నంభయంఘోరంబోద్ధవ్యంనావబుధ్యసే॥ ౨॥ సక్తంగ్రామ్యేషుభోగే
షుకామవృత్తంమహీపతిం।లుబ్ధంనబహుమన్యంతేశ్మశానాగ్నిమివప్రజాః ॥ ౩॥ స్వయంకార్యాణియఃకాలేనానుతిష్ఠ
తిపార్థివః।సతువైసహరాజ్యేనతైశ్చకార్యైర్వినశ్యతి॥౪॥అయుక్తచారందుర్దర్శమస్వాధీనంనరాధిపం।వర్జయంతి
నరాదూరాన్నదీపంకమివద్విపాః॥౫॥ యేనరక్షంతివిషయమస్వాధీనానరాధిపాః। తేనవృద్ధ్యాప్రకాశంతేగిరయస్సాం

గరే యథా॥౬॥ ఆత్మవద్భిర్విగృహ్య త్వం దేవగంధర్వదానవైః। అయుక్తచారశ్చపలః కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౭ ॥ త్వం తు బాలస్వభావశ్చ బుద్ధిహీనశ్చ రాక్షస। జ్ఞాతవ్యం తు న జానీషే కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౮ ॥ యేషాం చారశ్చ కోశశ్చ నయశ్చ జయతాం వర। అస్వాధీనా నరేంద్రాణాం ప్రాకృతైస్తే జనైస్సమాః॥ ౯॥ యస్మాత్పశ్యంతి దూరస్థాన్సర్వానర్థాన్నరాధిపాః। చారేణ తస్మాదుచ్యంతే రాజానో దీర్ఘచక్షుషః॥ ౧౦॥ అయుక్తచారం మన్యే త్వాం ప్రాకృతైస్సచివైర్వృతం। స్వజనం తు జనస్థానం హతం యో నావబుధ్యసే॥ ౧౧॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం। హతాన్యేకేన రామేణ ఖరశ్చ సహదూషణః॥ ౧౨॥ ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః। ధర్షితం చ జనస్థానం రామేణాక్లిష్టకర్మణా॥ ౧౩॥ త్వం తు లుబ్ధః ప్రమత్తశ్చ పరాధీనశ్చ రావణ। విషయే స్వే సముత్పన్నం భయం యో నావబుధ్యసే॥ ౧౪॥ తీక్ష్ణమల్పప్రదాతారం ప్రమత్తం గర్వితం శఠం। వ్యసనే సర్వభూతాని నాభిధావంతి పార్థివం ॥ ౧౫ ॥ అతిమానినమగ్రాహ్యమాత్మసంభావితం నరం। క్రోధినం వ్యసనే హంతి స్వజనోఽపి మహీపతిం ॥ ౧౬ ॥ నానుతిష్ఠతి కార్యాణి భయేషు న బిభేతి చ। క్షిప్రం రాజ్యాచ్చ్యుతో దీనస్తృణైస్తుల్యో భవిష్యతి ॥ ౧౭॥ శుష్కకాష్ఠైర్భవేత్కార్యం లోష్టైరపి చ పాంసుభిః। న తు స్థానాత్పరిభ్రష్టైః కార్యం స్యాద్వసుధాధిపైః॥ ౧౮ ॥ ఉపభుక్తం యథా వాసస్స్రజో వా మృదితా యథా। ఏవం రాజ్యాత్పరిభ్రష్టస్సమర్థోఽపి నిరర్థకః ॥ ౧౯ ॥ అప్రమత్తశ్చ యో రాజా సర్వజ్ఞో విజితేంద్రియః। కృతజ్ఞో ధర్మశీలశ్చ స రాజా తిష్ఠతే చిరం॥ ౨౦॥ నయనాభ్యాం ప్రసుప్తోఽపి జాగర్తి నయచక్షుషా। వ్యక్తక్రోధప్రసాదశ్చ స రాజా పూజ్యతే జనైః॥ ౨౧॥ త్వం తు రావణ దుర్బుద్ధిర్గుణైరేతైర్వివర్జితః। యస్య తేఽవిదితశ్చారై రక్షసాం సుమహాన్వధః॥ ౨౨॥ పరావమంతా విషయేషు సంగతో న దేశకాలప్రవిభాగతత్త్వవిత్। అయుక్తబుద్ధిర్గుణదోషనిశ్చయే విపన్నరాజ్యో న చిరాద్విపత్స్యసే॥ ౨౩॥ ఇతి స్వదోషాన్పరికీర్తితాంస్తయా సమీక్ష్య బుద్ధ్యా క్షణదాచరేశ్వరః। ధనేన దర్పేణ బలేన చాన్వితో విచింతయామాస చిరం స రావణః॥ ౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః. ******************************

తతశ్శూర్పణఖాం క్రుద్ధాం బ్రువంతీం పరుషం వచః। అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధః పరిపప్రచ్ఛ రావణః ॥ కశ్చ రామః కథంవీర్యః కింరూపః కింపరాక్రమః। కిమర్థం దండకారణ్యం ప్రవిష్టస్సుదురాసదం ॥ ఆయుధం కిం చ రామస్య నిహతా యేన రాక్షసాః। ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా॥ ౩॥ ఇత్యుక్తా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా। తతో రామం యథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥ ౪ ॥ దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షశ్చీరకృష్ణాజినాంబరః। కందర్పసమరూపశ్చ రామో దశరథాత్మజః ॥ ౫॥ శక్రచాపనిభం చాపం వికృష్య కనకాంగదం। దీప్తాన్ క్షిపతి నారాచాన్సర్పానివ మహావిషాన్॥ ౬॥ నాదదానం శరాన్ఘోరాన్న ముంచంతం శిలీముఖాన్। న కార్ముకం వికర్షంతం రామం పశ్యామి సంయుగే॥ హన్యమానం తు తత్సైన్యం పశ్యామి శరవృష్టిభిః। ఇంద్రేణేవోత్తమం సస్యమాహతం త్వశ్మవృష్టిభిః ॥ ౮॥ రక్షసాం భీమరూపాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ। నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైస్తేనైకేన పదాతినా॥ అర్ధాధికముహూర్తేన ఖరశ్చ సహదూషణః। ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః॥ ౧౦॥ ఏకా కథంచిన్ముక్తాహం పరిభూయ మహాత్మనా। స్త్రీవధం శంకమానేన రామేణ విదితాత్మనా ॥ ౧౧॥ భ్రాతా చాస్య మహాతేజా గుణతస్తుల్యవిక్రమః। అనురక్తశ్చ భక్తశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్బలీ। రామస్య దక్షిణో బాహుర్నిత్యం ప్రాణో బహిశ్చరః॥ ౧౩॥ రామస్య తు విశాలాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా। ధర్మపత్నీ ప్రియా భర్తుర్నిత్యం ప్రియహితే రతా॥ ౧౪ ॥ సా సుకేశీ సునాసోరుస్సురూపా చ యశస్వినీ। దేవతేవ వనస్యాస్య రాజతే శ్రీరివాపరా॥ తప్తకాంచనవర్ణాభా రక్తతుంగనఖీ శుభా। సీతా నామ వరారోహా వైదేహీ తనుమధ్యమా॥ ౧౬॥ నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ। నైవంరూపా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే॥ ౧౭॥ యస్య సీతా భవేద్భార్యా యం చ హృష్టా పరిష్వజేత్। అతిజీవేత్స సర్వేషు లోకేష్వపి పురందరాత్ ॥ ౧౮॥ సా సుశీలా వపుశ్శ్లాఘ్యా రూపేణాప్రతిమా భువి। తవానురూపా భార్యా స్యాత్త్వం చ తస్యాస్తథా పతిః॥ తాం తు విస్తీర్ణజఘనాం పీనశ్రోణీపయోధరాం। భార్యార్థే చ తవానేతుముద్యతాహం వరాననాం ॥ విరూపితాస్మి క్రూరేణ లక్ష్మణేన మహాభుజ॥ ౨౦॥ తాం తు దృష్ట్వాద్య వైదేహీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం ॥ మన్మథస్య శరాణాం వై త్వం విధేయో భవిష్యసి ॥ ౨౧॥ యది తస్యామభిప్రాయో భార్యార్థే తవ జాయతే ॥ శీఘ్రముద్ధ్రియతాం పాదో జయార్థమిహ దక్షిణః॥ ౨౨॥ కురు ప్రియం తథా తేషాం రక్షసాం రాక్షసేశ్వర ॥ వధాత్తస్య నృశంసస్య రామస్యాశ్రమవాసినః॥ ౨౩॥ తం శరైర్నిశితైర్హత్వా లక్ష్మణం చ మహారథం ॥ హతనాథాం సుఖం సీతాం యథావదుపభోక్ష్యసి॥ ౨౪॥ రోచతే యది తే వాక్యం మమైతద్రాక్షసేశ్వర ॥ క్రియతాం నిర్విశంకేన వచనం మమ రావణ ॥ ౨౫॥

విజ్ఞాయేహాత్మశక్త్యా చ హ్రియతామబలాబలాత్ ॥ సీతా సర్వానవద్యాంగీ భార్యార్థే రాక్షసేశ్వర॥ ౨౬॥ నిశమ్య రా
మేణ శరైరజిహ్మగైర్హతాన్ జనస్థానగతాన్నిశాచరాన్ । ఖరం చ బుద్ధ్వా నిహతం చ దూషణం త్వమద్య కృత్యం ప్రతిప
త్తుమర్హసి॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే చతుస్త్రింశస్సర్గః.******************************
తతశ్శూర్పణఖావాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా రోమహర్షణం। సచివానభ్యనుజ్ఞాయ కార్యం బుద్ధ్వా జగామ సః ॥ ౧॥ త
త్కార్యమనుగమ్యాథ యథావదుపలభ్య చ। దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలం ॥ ఇతి కర్తవ్యమిత్యేవ కృ
త్వా నిశ్చయమాత్మనః। స్థిరబుద్ధిస్తతో రమ్యాం యానశాలాం జగామ హ॥ ౩॥ యానశాలాం తతో గత్వా ప్రచ్ఛన్నో రా
క్షసాధిపః। సూతం సంచోదయామాస రథస్సంయోజ్యతామితి॥ ౪॥ ఏవముక్తః క్షణేనైవ సారథిర్లఘువిక్రమః। రథం సం
యోజయామాస తస్యాభిమతముత్తమం॥ ౫॥ కాంచనం రథమాస్థాయ కామగం రత్నభూషితం । పిశాచవదనైర్యుక్తం
ఖరైః కాంచనభూషణైః ౬॥ మేఘప్రతిమనాదేన స తేన ధనదానుజః। రాక్షసాధిపతిశ్శ్రీమాన్ యయౌ నదనదీపతిం॥ ౭
స శ్వేతవాలవ్యజనః శ్వేతచ్ఛత్రో దశాననః। స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః॥ వింశద్భుజో దశగ్రీవో దర్శ
నీయపరిచ్ఛదః। త్రిదశారిర్మునీంద్రఘ్నో దశశీర్ష ఇవాద్రిరాట్॥ కామగం రథమాస్థాయ శుశుభే రాక్షసేశ్వరః । విద్యు
న్మండలవాన్మేఘస్సబలాక ఇవాంబరే॥ ౧౦॥ సశైలం సాగరానూపం వీర్యవానవలోకయన్। నానాపుష్పఫలైర్వృక్షై
రనుకీర్ణం సహస్రశః॥ శీతమంగళతోయాభిః పద్మినీభిస్సమంతతః। విశాలైరాశ్రమపదైర్వేదిమద్భిస్సమావృతం ॥ కద
ళ్యాఢకిసంబాధం నారికేళోపశోభితం। సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ పుష్పితైస్తరుభిర్వృతం॥ నాగైస్సుపర్ణైర్గంధర్వైః
కిన్నరైశ్చ సహస్రశః । అజైర్వైఖానసైర్మాషైర్వాలఖిల్యైర్మరీచిపైః ॥ అత్యంతనియతాహారైశ్శోభితం పరమర్షి
భిః। జితకామైశ్చ సిద్ధైశ్చ చారణైరుపశోభితం॥ దివ్యాభరణమాల్యాభిర్దివ్యరూపాభిరావృతం । క్రీడారతివిధిజ్ఞాభిరప్స
రోభిస్సహస్రశః॥ సేవితం దేవపత్నీభిశ్శ్రీమతీభిశ్శ్రియావృతం। దేవదానవసంఘైశ్చ చరితం త్వమృతాశిభిః ॥ హంస
క్రౌంచప్లవాకీర్ణం సారసైస్సంప్రణాదితం । వైడూర్యప్రస్తరం రమ్యం స్నిగ్ధం సాగరతేజసా ॥ పాండరాణి విశాలాని
దివ్యమాల్యయుతాని చ। తూర్యగీతాభిజుష్టాని విమానాని సమంతతః॥ తపసా జితలోకానాం కామగాన్యభిసంపతన్ । గం
ధర్వాప్సరసశ్చైవ దదర్శ ధనదానుజః ॥ ౨౦ ॥ నిర్యాసరసమూలానాం చందనానాం సహస్రశః । వనాని పశ్యన్ సౌ
మ్యాని ఘ్రాణతృప్తికరాణి చ॥ అగరూణాం చ ముఖ్యానాం వనాన్యుపవనాని చ। తక్కోలానాం చ జాత్యానాం ఫలానాం చ
సుగంధినాం॥ పుష్పాణి చ తమాలస్య గుల్మాని మరిచస్య చ। ముక్తానాం చ సమూహాని శుష్యమాణాని తీరతః॥ శంఖానాం ప్ర
స్తరం చైవ ప్రవాళనిచయం తథా । కాంచనాని చ శైలాని రాజతాని చ సర్వశః ॥ ప్రస్రవాణి మనోజ్ఞాని ప్రసన్నాని హ్ర
దాని చ। ధనధాన్యోపపన్నాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥ హస్త్యశ్వరథగాఢాని నగరాణ్యవలోకయన్ । తం సమం సర్వ
తస్స్నిగ్ధం మృదుసంస్పర్శమారుతం॥ అనూపం సింధురాజస్య దదర్శ త్రిదివోపమం॥ ౨౬॥ తత్రాపశ్యత్స మేఘాభం న్య
గ్రోధమృషిభిర్వృతం॥ సమంతాద్యస్య తాశ్శాఖాశ్శతయోజనమాయతాః॥ ౨౭॥ యస్య హస్తినమాదాయ మహాకా
యం చ కచ్ఛపం॥ భక్షార్థం గరుడశ్శాఖామాజగామ మహాబలః। తస్య తాం సహసా శాఖాం భారేణ పతగోత్తమః॥ సుప
ర్ణః పర్ణబహులాం బభంజ చ మహాబలః॥ ౨౯॥ తత్ర వైఖానసా మాషా వాలఖిల్యా మరీచిపాః॥ అజా బభూవుర్ధూమ్రాశ్
చ సంగతాః పరమర్షయః। తేషాం దయార్థం గరుడస్తాం శాఖాం శతయోజనాం॥ జగామాదాయ వేగేన తౌ చోభౌ గజ
కచ్ఛపౌ॥ ౩౧॥ ఏకపాదేన ధర్మాత్మా భక్షయిత్వా తదామిషం॥ నిషాదవిషయం హత్వా శాఖయా పతగోత్తమః । ప్రహ
ర్షమతులం లేభే మోక్షయిత్వా మహామునీన్॥ ౩౩॥ స తేనైవ ప్రహర్షేణ ద్విగుణీకృతవిక్రమః । అమృతానయనార్థం వై
చకార మతిమాన్మతిం ॥ అయోజాలాని నిర్మథ్య భిత్త్వా రత్నమయం గృహం । మహేంద్రభవనాద్గుప్తమాజహారామృతం
తతః॥ ౩౫॥ తం మహర్షిగణైర్జుష్టం సుపర్ణకృతలక్షణం। నామ్నా సుభద్రం న్యగ్రోధం దదర్శ ధనదానుజః॥ ౩౬॥ తం తు గ
త్వా పరం పారం సముద్రస్య నదీపతేః। దదర్శాశ్రమమేకాంతే రమ్యే పుణ్యే వనాంతరే॥ ౩౭ ॥ తత్ర కృష్ణాజినధరం జటా
వల్కలధారిణం। దదర్శ నియతాహారం మారీచం నామ రాక్షసం॥ ౩౮॥ స రావణస్సమాగమ్య విధివత్తేన రక్షసా । మారీచే
నార్చితో రాజా సర్వకామైరమానుషైః॥ ౩౯॥ తం స్వయం పూజయిత్వా తు భోజనేనోదకేన చ । అర్థోపహితయా వా
చా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౦॥ కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్ లంకాయాం రాక్షసేశ్వర । కేనార్థేన పునస్త్వం వై తూర్ణ
మేవమిహాగతః॥ ౪౧॥ ఏవముక్తో మహాతేజా మారీచేన స రావణః। తతః పశ్చాదిదం వాక్యమబ్రవీద్వాక్యకోవిదః॥ ౪౨ ॥
ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే పంచత్రింశస్సర్గః.*************************** మారీచ శ్రూయతాం తాత
వచనం మమ భాషతః। ఆర్తోస్మి మమ చార్తస్య భవాన్ హి పరమా గతిః॥ ౧॥ జానీషే త్వం జనస్థానే యథా భ్రాతా ఖరో మ

మ। దూషణశ్చ మహాబాహుస్స్వసా శూర్పణఖా చ మే॥ త్రిశిరాశ్చ మహాతేజా రాక్షసః పిశితాశనః। అన్యే చ బహవశ్శూ
రా లబ్ధలక్షా నిశాచరాః॥ వసంతి మన్నియోగేన రతివాసం చ రాక్షసాః। బాధమానా మహారణ్యే మునీన్వై ధర్మచారిణః॥
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం। శూరాణాం లబ్ధలక్షాణాం ఖరచిత్తానువర్తినాం॥ ౫॥ తే త్విదానీం జనస్థానే
వసమానా మహాబలాః। సంగతాః పరమాయత్తా రామేణ సహ సంయుగే॥ నానాప్రహరణోపేతాః ఖరప్రముఖరాక్ష
సాః॥ ౬॥ తేన సంజాతరోషేణ రామేణ రణమూర్ధని॥ అనుక్త్వా పరుషం కించిచ్ఛరైర్వ్యాపారితం ధనుః। చతుర్దశ సహ
స్రాణి రక్షసాముగ్రతేజసాం॥ నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైర్మానుషేణ పదాతినా। ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణశ్చ నిపాతితః॥
హతశ్చ త్రిశిరాశ్చాపి నిర్భయా దండకాః కృతాః॥ ౯॥ పిత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సభార్యః క్షీణజీవితః॥ స హంతా తస్య సై
న్యస్య రామః క్షత్రియపాంసనః। దుశ్శీలః కర్కశస్తీక్ష్ణో మూర్ఖో లుబ్ధో జితేంద్రియః॥ త్యక్తధర్మా హ్యధర్మాత్మా భూతా
నామహితే రతః॥ ౧౧॥ యేన వైరం వినారణ్యే సత్త్వమాశ్రిత్య కేవలం॥ కర్ణనాసాపహారేణ భగినీ మే విరూపితా। తస్య
భార్యాం జనస్థానాత్సీతాం సురసుతోపమాం॥ ఆనయిష్యామి విక్రమ్య సహాయస్తత్ర మే భవ॥ ౧౩॥ త్వయా హ్యహం స
హాయేన పార్శ్వస్థేన మహాబల॥ భ్రాతృభిశ్చ సురాన్యుద్ధే సమగ్రాన్నాభిచింతయే॥ ౧౪॥ తత్సహాయో భవ త్వం
మే సమర్థో హ్యసి రాక్షస॥ వీర్యే యుద్ధే చ దర్పే చ న హ్యస్తి సదృశస్తవ। ఉపాయజ్ఞో మహాన్ శూరస్సర్వమాయావిశార
దః॥ ఏతదర్థమహం ప్రాప్తస్త్వత్సమీపం నిశాచర। శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ॥ ౧౭॥ సౌవ
ర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః। ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర॥ ౧౮॥ త్వాం తు
నిస్సంశయం సీతా దృష్ట్వా తు మృగరూపిణం। గృహ్యతామితి భర్తారం లక్ష్మణం చాభిధాస్యతి॥ ౧౯॥ తతస్తయోరపాయే
తు శూన్యే సీతాం యథాసుఖం। నిరాబాధో హరిష్యామి రాహుశ్చంద్రప్రభామివ॥ ౨౦॥ తతః పశ్చాత్సుఖం రామే భా
ర్యాహరణకర్శితే। విస్రబ్ధం ప్రహరిష్యామి కృతార్థేనాంతరాత్మనా॥ ౨౧॥ తస్య రామకథాం శ్రుత్వా మారీచస్య
మహాత్మనః। శుష్కం సమభవద్వక్త్రం పరిత్రస్తో బభూవ హ॥ ౨౨॥ ఓష్ఠౌ పరిలిహన్ శుష్కౌ నేత్రైరనిమిషైరివ। మృత
భూత ఇవార్తస్తు రావణం సముదైక్షత॥ ౨౩॥ స రావణం త్రస్తవిషణ్ణచేతా మహావనే రామపరాక్రమజ్ఞః। కృతాంజలి
స్తత్త్వమువాచ వాక్యం హితం చ తస్మై హితమాత్మనశ్చ॥ ౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః. *******

తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః। ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞో మారీచో రాక్షసేశ్వరం॥ ౧॥
సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః। అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః॥ ౨॥ న నూనం బుధ్యసే రా
మం మహావీర్యం గుణోన్నతం। అయుక్తచారశ్చపలో మహేంద్రవరుణోపమం॥ ౩॥ అపి స్వస్తి భవేత్తాత సర్వేషాం భువి ర
క్షసాం। అపి రామో న సంక్రుద్ధః కుర్యాల్లోకమరాక్షసం॥ ౪॥ అపి తే జీవితాంతాయ నోత్పన్నా జనకాత్మజా। అపి సీ
తానిమిత్తం చ న భవేద్వ్యసనం మమ॥ ౫॥ అపి త్వామీశ్వరం ప్రాప్య కామవృత్తం నిరంకుశం। న వినశ్యేత్పురీ లంకా
త్వయా సహ స రాక్షసా॥ ౬॥ త్వద్విధః కామవృత్తో హి దుశ్శీలః పాపమంత్రితః। ఆత్మానం స్వజనం రాష్ట్రం స రాజా
హంతి దుర్మతిః॥ ౭॥ న చ పిత్రా పరిత్యక్తో నామర్యాదః కథంచన। న లుబ్ధో న చ దుశ్శీలో న చ క్షత్రియపాంసనః॥ న చ ధర్మ
గుణైర్హీనః కౌసల్యానందివర్ధనః। న తీక్ష్ణో న చ భూతానాం సర్వేషామహితే రతః॥ ౯॥ వంచితం పితరం దృష్ట్వా కైకేయ్యా
సత్యవాదినం। కరిష్యామీతి ధర్మాత్మా తాత ప్రవ్రజితో వనం॥ ౧౦॥ కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం పితుర్దశరథస్య చ। హి
త్వా రాజ్యం చ భోగాంశ్చ ప్రవిష్టో దండకావనం॥ న రామః కర్కశస్తాత నావిద్వాన్నాజితేంద్రియః। అనృతం దుశ్శ్రు
తం చైవ నైవ త్వం వక్తుమర్హసి॥ ౧౨॥ రామో విగ్రహవాన్ధర్మస్సాధుస్సత్యపరాక్రమః। రాజా సర్వస్య లోకస్య
దేవానాం మఘవానివ॥ ౧౩॥ కథం త్వం తస్య వైదేహీం రక్షితాం స్వేన తేజసా। ఇచ్ఛసి ప్రసభం హర్తుం ప్రభామివ
వివస్వతః॥ ౧౪॥ శరార్చిషమనాధృష్యం చాపఖడ్గేంధనం రణే। రామాగ్నిం సహసా దీప్తం న ప్రవేష్టుం త్వమర్హసి॥
౧౫॥ ధనుర్వ్యాదితదీప్తాస్యం శరార్చిషమమర్షణం। చాపపాశధరం వీరం శత్రుసైన్యప్రహారిణం॥ రాజ్యం సుఖం చ
సంత్యజ్య జీవితం చేష్టమాత్మనః। నాత్యాసాదయితుం తాత రామాంతకమిహార్హసి॥ ౧౭॥ అప్రమేయం హి తత్తేజో య
స్య సా జనకాత్మజా। న త్వం సమర్థస్తాం హర్తుం రామచాపాశ్రయాం వనే॥ ౧౮॥ తస్య సా నరసింహస్య సింహోరా
స్కస్య భామినీ। ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియతరా భార్యా నిత్యమనువ్రతా॥ ౧౯॥ న సా ధర్షయితుం శక్యా మైథిల్యోజస్వినః
ప్రియా। దీప్తస్యేవ హుతాశస్య శిఖా సీతా సుమధ్యమా॥ ౨౦॥ కిముద్యమమిమం వ్యర్థం కృత్వా తే రాక్షసాధిప। దృష్ట
శ్చేత్త్వం రణే తేన తదంతం తవ జీవితం॥ ౨౧॥ జీవితం చ సుఖం చైవ రాజ్యం చైవ సుదుర్లభం। యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా
కృథా రామవిప్రియం॥ ౨౨॥ స సర్వైస్సచివైస్సార్ధం విభీషణపురోగమైః। మంత్రయిత్వా తు ధర్మిష్ఠైః కృత్వా నిశ్చయ

మాత్మనః॥ దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలం। ఆత్మనశ్చ బలం జ్ఞాత్వా రాఘవస్య చ తత్త్వతః॥ హితాహితం వినిశ్చిత్య త్వం కర్తుమర్హసి ॥ ౨౪॥ అహం తు మన్యే తవ న క్షమం రణే సమాగమం కోసలరాజసూనునా। ఇదం హి భూయశ్శృణు వాక్యముత్తమం క్షమం చ యుక్తం చ నిశాచరేశ్వర॥ ౨౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే సప్తత్రింశస్సర్గః.*

కదాచిదప్యహం వీర్యాత్ పర్యటన్ పృథివీమిమాం। బలం నాగసహస్రస్య ధారయన్ పర్వతోపమః॥ నీలజీమూతసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః। భయం లోకస్య జనయన్ కిరీటీ పరిఘాయుధః ॥ వ్యచరం దండకారణ్యే ఋషిమాంసాని భక్షయన్॥ ౨॥ విశ్వామిత్రోఽథ ధర్మాత్మా మద్విత్రస్తో మహామునిః ॥ స్వయం గత్వా దశరథం నరేంద్రమిదమబ్రవీత్ ॥ ౩॥ అయం రక్షతు మాం రామః పర్వకాలే సమాహితః॥ మారీచాన్మే భయం ఘోరం సముత్పన్నం నరేశ్వర॥ ౪॥ ఇత్యేవముక్తో ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా॥ ప్రత్యువాచ మహాభాగం విశ్వామిత్రం మహామునిం॥ ౫॥ బాలో ద్వాదశవర్షోఽయమకృతాస్త్రశ్చ రాఘవః ॥ కామం తు మమ యత్సైన్యం మయా సహ గమిష్యతి। బలేన చతురంగేణ స్వయమేత్య నిశాచరాన్॥ వధిష్యామి మునిశ్రేష్ఠ శత్రూంస్తే మనసేప్సితాన్॥ ౭॥ ఇత్యేవముక్తస్స మునీ రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ రామాన్నాన్యద్బలం లోకే పర్యాప్తం తస్య రక్షసః। దేవతానామపి భవాన్ సమరేష్వభిపాలకః ॥ ఆసీత్తవ కృతం కర్మ త్రిలోకే విదితం నృప। కామమస్తు మహత్సైన్యం తిష్ఠత్విహ పరంతప ॥ బాలోఽప్యేష మహాతేజాస్సమర్థస్తస్య నిగ్రహే। గమిష్యే రామమాదాయ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప॥ ౧౧॥ ఏవముక్త్వా తు స మునిస్తమాదాయ నృపాత్మజం । జగామ పరమప్రీతో విశ్వామిత్రస్స్వమాశ్రమం॥ ౧౨॥ తం తదా దండకారణ్యే యజ్ఞముద్దిశ్య దీక్షితం । బభూవోపస్థితో రామశ్చిత్రం విస్ఫారయన్ ధనుః ॥ ౧౩॥ అజాతవ్యంజనశ్శ్రీమాన్ పద్మపత్రనిభేక్షణః। ఏకవస్త్రధరో ధన్వీ శిఖీ కనకమాలయా॥ శోభయన్ దండకారణ్యం దీప్తేన స్వేన తేజసా। అదృశ్యత తతో రామో బాలచంద్ర ఇవోదితః॥ ౧౫॥ తతోఽహం మేఘసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః। బలీ దత్తవరో దర్పాదాజగామ తదాశ్రమం॥ ౧౬॥ తేన దృష్టః ప్రవిష్టోఽహం సహసైవోద్యతాయుధః । మాం తు దృష్ట్వా ధనుస్సజ్యమసంభ్రాంతశ్చకార సః ॥ ౧౭॥ అవజానన్నహం మోహాద్బాలోఽయమితి రాఘవం । విశ్వామిత్రస్య తాం వేదిమభ్యధావం కృతత్వరః॥ ౧౮॥ తేన ముక్తస్తతో బాణశ్శితశ్శత్రునిబర్హణః । తేనాహం త్వాహతః క్షిప్తస్సముద్రే శతయోజనే॥ ౧౯॥ నేచ్ఛతా తాత మాం హంతుం తదా వీరేణ రక్షితః। రామస్య శరవేగేన నిరస్తోఽహమచేతనః॥ ౨౦॥ పాతితోఽహం తదా తేన గంభీరే సాగరాంభసి। ప్రాప్య సంజ్ఞాం చిరాత్తాత లంకాం ప్రతిగతః పురీం ॥ ౨౧ ॥ ఏవమస్మి తదా ముక్తస్సహాయాస్తు నిపాతితాః। అకృతాస్త్రేణ బాలేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా॥ ౨౨॥ తన్మయా వార్యమాణస్త్వం యది రామేణ విగ్రహం। కరిష్యస్యాపదం ఘోరాం క్షిప్రం ప్రాప్స్యసి రావణ॥ ౨౩॥ క్రీడారతివిధిజ్ఞానాం సమాజోత్సవశాలినాం । రక్షసాం చైవ సంతాపమనర్థం చాహరిష్యసి । ౨౪ ॥ హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానారత్నవిభూషితాం। ద్రక్ష్యసి త్వం పురీం లంకాం వినష్టాం మైథిలీకృతే॥ ౨౫॥ అకుర్వంతోఽపి పాపాని శుచయః పాపసంశ్రయాత్ । పరపాపైర్వినశ్యంతి మత్స్యా నాగహ్రదే యథా ॥ ౨౬॥ దివ్యచందనదిగ్ధాంగాన్ దివ్యాభరణభూషితాన్ । ద్రక్ష్యస్యభిహతాన్ భూమౌ తవ దోషాత్తు రాక్షసాన్॥ ౨౭॥ హృతదారాన్ సదారాంశ్చ దశవిద్రవతో దిశః । హతశేషానశరణాన్ ద్రక్ష్యసి త్వం నిశాచరాన్ ॥ ౨౮ ॥ శరజాలపరిక్షిప్తామగ్నిజ్వాలాసమావృతాం। ప్రదగ్ధభవనాం లంకాం ద్రక్ష్యసి త్వం న సంశయః॥ ౨౯॥ పరదారాభిమర్శాత్తు నాన్యత్పాపతరం మహత్ । ప్రమదానాం సహస్రాణి తవ రాజన్ పరిగ్రహః ॥ భవ స్వదారనిరతస్స్వకులం రక్ష రాక్షస। మానమృద్ధిం చ రాజ్యం చ జీవితం చేష్టమాత్మనః ॥ కళత్రాణి చ సౌమ్యాని మిత్రవర్గం తథైవ చ। యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియం ॥ ౩౨ ॥ నివార్యమాణస్సుహృదా మయా భృశం ప్రసహ్య సీతాం యది ధర్షయిష్యసి। గమిష్యసి క్షీణబలస్సబాంధవో యమక్షయం రామశరాత్తజీవితః॥ ౩౩॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- అష్టత్రింశస్సర్గః. ************************

ఏవమస్మి తదా ముక్తః కథంచిత్తేన సంయుగే। ఇదానీమపి యద్వృత్తం తచ్ఛృణుష్వ నిరుత్తరం॥ ౧॥ రాక్షసాభ్యామహం ద్వాభ్యామనిర్విణ్ణస్తథా కృతః। సహితో మృగరూపాభ్యాం ప్రవిష్టో దండకావనం॥ ౨॥ దీప్తజిహ్వో మహాకాయస్తీక్ష్ణదంష్ట్రో మహాబలః । వ్యచరం దండకారణ్యం మాంసభక్షో మహామృగః ॥ ౩ ॥ అగ్నిహోత్రేషు తీర్థేషు చైత్యవృక్షేషు రావణ । అత్యంతఘోరో వ్యచరంస్తాపసాన్ సంప్రధర్షయన్॥ ౪॥ నిహత్య దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః। రుధిరాణి పిబంస్తేషాం తథా మాంసాని భక్షయన్॥ ౫ ॥ ఋషిమాంసాశనః క్రూరస్త్రాసయన్ వనగోచరాన్ । తథా రుధిరమత్తోఽహం విచరన్ ధర్మదూషకః ॥ ఆసాదయం తదా రామం తాపసం ధర్మచారిణం। వైదేహీం చ మహాభాగాం లక్ష్మణం చ మహారథం॥ ౭॥ తాపసం నియతాహారం సర్వభూతహితే రతం। సోఽహం వనగతం రామం పరిభూయ మహాబలం॥ తాపసోఽయమితి జ్ఞాత్వా పూర్వవైరమనుస్మరన్। అభ్యధా

వంహిసంక్రుద్ధస్తీక్ష్ణశృంగో మృగాకృతిః॥ జిఘాంసురకృతప్రజ్ఞస్తం ప్రహారమనుస్మరన్ । తేనముక్తాస్త్రయోబాణా
శ్శితాశ్శత్రునిబర్హణాః॥ వికృష్య బలవచ్చాపం సుపర్ణానిలనిస్వనాః ॥౧౦॥ తే బాణా వజ్రసంకాశాస్సుముక్తా రక్తభో
జనాః॥ ఆజగ్ముస్సహితాస్సర్వే త్రయస్సన్నతపర్వణః॥ ౧౧॥ పరాక్రమజ్ఞో రామస్య శఠో దృష్టభయః పురా ॥ సము
ద్భ్రాంతస్తతో ముక్తస్తావుభౌ రాక్షసౌ హతౌ ॥ ౧౨ ॥ శరేణ ముక్తో రామస్య కథంచిత్ప్రాప్య జీవితం ॥ ఇహ ప్రవ్రా
జితో యుక్తస్తాపసోఽహం సమాహితః॥ ౧౩॥ వృక్షే వృక్షే చ పశ్యామి చీరకృష్ణాజినాంబరం॥ గృహీతధనుషం రామం పా
శహస్తమివాంతకం॥౧౪॥ అపి రామసహస్రాణి భీతః పశ్యామి రావణ॥ రామభూతమిదం సర్వమరణ్యం ప్రతిభాతి మే॥
౧౫॥ రామమేవ హి పశ్యామి రహితే రాక్షసాధిప॥ దృష్ట్వా స్వప్నగతం రామముద్భ్రమామి విచేతనః॥౧౬॥ రకారాదీ
ని నామాని రామత్రస్తస్య రావణ॥ రత్నాని చ రథాశ్చైవ త్రాసం సంజనయంతి మే॥ ౧౭॥ అహం తస్య ప్రభావజ్ఞో న
యుద్ధం తేన తే క్షమం॥ బలిం వా నముచిం వాపి హన్యాద్ధి రఘునందనః ॥ ౧౮ ॥ రణే రామేణ యుధ్యస్వ క్షమాం వా కురు
రాక్షస॥ న తే రామకథా కార్యా యది మాం ద్రష్టుమిచ్ఛసి ॥ ౧౯ ॥ బహవస్సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ॥ ప
రేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః॥ ౨౦ ॥ సోఽహం తవాపరాధేన వినశ్యేయం నిశాచర॥ కురు యత్తే క్షమం తత్త్వమ
హం త్వా నానుయామిహ॥ ౨౧ ॥ రామశ్చ హి మహాతేజా మహాసత్త్వో మహాబలః ॥ అపి రాక్షసలోకస్య న భవేదంత
కోఽపి సః॥ ౨౨॥ యది శూర్పణఖాహేతోర్జనస్థానగతః ఖరః॥ అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా। అత్ర
బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ ౨౪ ॥ హితం వచో బంధుహితార్థినా మయా యథోచ్యమానం యది
నాభిపత్స్యసే। సబాంధవస్త్యక్ష్యసి జీవితం రణే హతోఽద్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే
ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః. ************************ మారీచేన తు తద్వాక్యం క్షమం యుక్తం నిశాచరః। ఉ
క్తో న ప్రతిజగ్రాహ మర్తుకామ ఇవౌషధం॥ ౧ ॥ తం పథ్యహితవక్తారం మారీచం రాక్షసాధిపః। అబ్రవీత్పరుషం వాక్య
మయుక్తం కాలచోదితః॥ ౨ ॥ యత్కిలైతదయుక్తార్థం మారీచ మయి కథ్యతే। వాక్యం నిష్ఫలమత్యర్థముప్తం బీజమివో
షరే॥ ౩॥ త్వద్వాక్యైర్న తు మాం శక్యం భేత్తుం రామస్య సంయుగే। పాపశీలస్య మూర్ఖస్య మానుషస్య విశేషతః॥ ౪ ॥
యస్త్యక్త్వా సుహృదో రాజ్యం మాతరం పితరం తథా । స్త్రీవాక్యం ప్రాకృతం శ్రుత్వా వనమేకపదే గతః ॥ అవశ్యం తు
మయా తస్య సంయుగే ఖరఘాతినః। ప్రాణైః ప్రియతరా సీతా హర్తవ్యా తవ సన్నిధౌ॥ ౬ ॥ ఏవం మే నిశ్చితా బుద్ధిర్హృ
ది మారీచ వర్తతే। న వ్యావర్తయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౭ ॥ దోషం గుణం వా సంపృష్టస్త్వమేవం వక్తు
మర్హసి। అపాయం వాప్యుపాయం వా కార్యస్యాస్య వినిశ్చయే ॥౮॥ సంపృష్టేన తు వక్తవ్యం సచివేన విపశ్చితా । ఉద్య
తాంజలినా రాజ్ఞే య ఇచ్ఛేద్భూతిమాత్మనః॥ ౯॥ వాక్యమప్రతికూలం తు మృదుపూర్వం హితం శుభం । ఉపచారేణ యు
క్తం చ వక్తవ్యో వసుధాధిపః ॥ ౧౦ ॥ సావమర్దం తు యద్వాక్యం మారీచ హితముచ్యతే । నాభినందతి తద్రాజా మానా
ర్హో మానవర్జితం॥ ౧౧॥ పంచరూపాణి రాజానో ధారయంత్యమితౌజసః। అగ్నేరింద్రస్య సోమస్య వరుణస్య యమ
స్య చ ॥ ౧౨ ॥ ఔష్ణ్యం తథా విక్రమం చ సౌమ్యం దండం ప్రసన్నతాం। ధారయంతి మహాత్మానో రాజానః క్షణదాచర ॥
తస్మాత్సర్వాస్వవస్థాసు మాన్యాః పూజ్యాశ్చ పార్థివాః ॥ ౧౩ ॥ త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం మోహమాస్థితః ॥ అ
భ్యాగతం మాం దౌరాత్మ్యాత్పరుషం వక్తుమిచ్ఛసి॥ ౧౪॥ గుణదోషౌ న పృచ్ఛామి క్షమం చాత్మని రాక్షస॥ మయోక్తం త
వ చైతావత్సంప్రత్యమితవిక్రమ ॥ ౧౫ ॥ అస్మింస్తు త్వం మహాకృత్యే సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ శృణు తత్కర్మ సాహా
య్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ ॥ ౧౬ ॥ సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః ॥ ఆశ్రమే తస్య రామస్య
సీతాయాః ప్రముఖే చర । ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ॥ ౧౮ ॥ త్వాం తు మాయామృగం దృష్ట్వా
కాంచనం జాతవిస్మయా। ఆనయైనమితి క్షిప్రం రామం వక్ష్యతి మైథిలీ॥ ౧౯ ॥ అపక్రాంతే తు కాకుత్స్థే దూరం యాత్వా
వ్యుదాహర। హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం రామవాక్యానురూపకం ॥ ౨౦॥ తచ్ఛ్రుత్వా రామపదవీం సీతయా చ ప్రచోదితః॥ అ
నుగచ్ఛతి సంభ్రాంతస్సౌమిత్రిరపి సౌహృదాత్ ॥ ౨౧ ॥ అపక్రాంతే చ కాకుత్స్థే లక్ష్మణే చ యథాసుఖం॥ ఆనయిష్యామి
వైదేహీం సహస్రాక్షశ్శచీమివ ॥ ౨౨ ॥ ఏవం కృత్వా త్విదం కార్యం యథేష్టం గచ్ఛ రాక్షస । రాజ్యస్యార్ధం ప్రయచ్ఛా
మి మారీచ తవ సువ్రత ॥ ౨౩ ॥ గచ్ఛ సౌమ్య శివం మార్గం కార్యస్యాస్య వివృద్ధయే। అహం త్వానుగమిష్యామి సరథో దండ
కావనం ॥ ౨౪ ॥ ప్రాప్య సీతామయుద్ధేన వంచయిత్వా తు రాఘవం॥ లంకాం ప్రతిగమిష్యామి కృతకార్యస్సహ త్వయా ॥
౨౫॥ న చేత్కరోషి మారీచ హన్మి త్వామహమద్య వై। ఏతత్కార్యమవశ్యం మే బలాదపి కరిష్యసి ॥ రాజ్ఞో హి ప్రతికూ
లస్థో న జాతు సుఖమేధతే॥ ౨౬॥ ఆసాద్య తం జీవితసంశయస్తే మృత్యుర్ధ్రువో హ్యద్య మయా విరుధ్య ॥ ఏతద్యథావ

ప్రీతిగృహ్యాబుద్ధ్యాయదత్రపథ్యంకురుతత్తథాత్వం॥ ౨౫॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.*****

ఆజ్ఞప్తోరాజవద్వాక్యంప్రతికూలంనిశాచరః। అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంమారీచోరాక్షసాధిపం ॥ ౧ ॥ కేనాయము
పదిష్టస్తేవినాశఃపాపకర్మణా।సపుత్రస్యసరాష్ట్రస్యసామాత్యస్యనిశాచర॥౨ ॥ కస్త్వయాసుఖినారాజన్నాభినందతి
పాపకృత్। కేనాయముపదిష్టస్తేమృత్యుద్వారముపాయతః ॥ ౩ ॥ శత్రవస్తవసువ్యక్తంహీనవీర్యానిశాచరాః।ఇచ్ఛం
తిత్వాంవినశ్యంతముపరుద్ధంబలీయసా ॥ ౪ ॥ కేనేదముపదిష్టంతేక్షుద్రేణాహితవాదినా । యస్త్వామిచ్ఛతినశ్యంతం
స్వకృతేననిశాచర ॥ ౫ ॥ వధ్యాఃఖలునహన్యంతేసచివాస్తవరావణ। యేత్వాముత్పథమారూఢంననిగృహ్ణంతిసర్వశః
౬ ॥ అమాత్యైఃకామవృత్తోహిరాజాకాపథమాశ్రితః । నిగ్రాహ్యస్సర్వథాసద్భిర్ననిగ్రాహ్యోనిగృహ్యసే॥ ౭॥
ధర్మమర్థంచకామంచయశశ్చజయతాంవర । స్వామిప్రసాదాత్సచివాఃప్రాప్నువంతినిశాచర॥ ౮ ॥ విపర్యయేతుతత్స
ర్వంవ్యర్థంభవతిరావణ। వ్యసనంస్వామివైగుణ్యాత్ప్రాప్నువంతీతరేజనాః॥ ౯ ॥ రాజమూలోహిధర్మశ్చజయశ్చజ
యతాంవర।తస్మాత్సర్వాస్వవస్థాసురక్షితవ్యానరాధిపాః॥ ౧౦ ॥ రాజ్యంపాలయితుంశక్యంనతీక్ష్ణేననిశాచర।నచాపి
ప్రతికూలేననావినీతేనరాక్షస॥౧౧ ॥ యేతీక్ష్ణమంత్రాస్సచివాభజ్యంతేసహతేనవై।విషమేషురథాశ్శీఘ్రామందసార
థయోయథా॥ ౧౨ ॥ బహవస్సాధవోలోకేయుక్తధర్మమనుష్ఠితాః। పరేషామపరాధేనవినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః ॥ ౧౩ ॥
స్వామినాప్రతికూలేనప్రజాస్తీక్ష్ణేనరావణ । రక్ష్యమాణానవర్ధంతేమేషాగోమాయునాయథా ॥ ౧౪ ॥ అవశ్యంవినశి
ష్యంతిసర్వేరావణరాక్షసాః। యేషాంత్వంకర్కశోరాజాదుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః॥ ౧౫ ॥ తదిదంకాకతాలీయంఘో
రమాసాదితంమయా। అత్రకింశోచనీయస్త్వంససైన్యోవినశిష్యసి॥ ౧౬ ॥ మాంనిహత్యతురామస్త్వంనచిరాత్త్వాంవధి
ష్యతి । అనేనకృతకృత్యోస్మిమ్రియేయమరిణాహతః॥ ౧౭ ॥ దర్శనాదేవరామస్యహతంమామవధారయ । ఆత్మానం
చహతంవిద్ధిహృత్వాసీతాంసబాంధవం ॥ ౧౮ ॥ ఆనయిష్యసిచేత్సీతామాశ్రమాత్సహితోమయా । నైవత్వమసినా
హంచనైవలంకానరాక్షసాః॥ ౧౯ ॥ నివార్యమాణస్తుమయాహితైషిణానమృష్యసేవాక్యమిదంనిశాచర।పరేతకల్పా
హిగతాయుషోనరాహితంనగృహ్ణంతిసుహృద్భిరీరితం॥ ౨౦ ॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః. *****

ఏవముక్త్వాతువచనంమారీచోరావణంతతః । గచ్ఛావేత్యబ్రవీద్దీనోభయాద్రాత్రించరప్రభోః ॥ ౧ ॥ దృష్ట
శ్చాహంపునస్తేనశరచాపాసిధారిణా । మద్విధోద్యతశస్త్రేణవినష్టంజీవితంచమే ॥౨॥ నహిరామంపరాక్రమ్యజీవన్
ప్రతినివర్తతే। వర్తతేప్రతిరూపోసౌయమదండహతస్యతే॥ ౩ ॥ కింనుశక్యంమయాకర్తుమేవంత్వయిదురాత్మని । ఏష
గచ్ఛామ్యహంతాతస్వస్తితేస్తునిశాచర ॥౪॥ ప్రహృష్టస్త్వభవత్తేనవచనేనసరావణః । పరిష్వజ్యసుసంశ్లిష్టమిదంవచ
నమబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ ఏతచ్ఛౌండీర్యయుక్తంతేమచ్ఛందాదివభాషితం। ఇదానీమసిమారీచఃపూర్వమన్యోనిశాచరః॥౬॥
ఆరుహ్యతామయంశీఘ్రంరథోరత్నవిభూషితః।మయాసహరథోయుక్తఃపిశాచవదనైఃఖరైః ॥ ౭ ॥ ప్రలోభయిత్వా
వైదేహీంయథేష్టంగంతుమర్హసి। తాంశూన్యేప్రసభంసీతామానయిష్యామిమైథిలీం ॥ ౮ ॥ తతోరావణమారీచావపి
మానమివతంరథం । ఆరుహ్యయయతుశ్శీఘ్రంతస్మాదాశ్రమమండలాత్ ॥౯॥తథైవతత్రపశ్యంతౌపత్తనానివనానిచ।
గిరీంశ్చసరితస్సర్వారాష్ట్రాణినగరాణిచ । ౧౦ ॥ సమేత్యదండకారణ్యంరాఘవస్యాశ్రమంతతః । దదర్శసహమారీ
చోరావణోరాక్షసాధిపః॥౧౧॥అవతీర్యరథాత్తస్మాత్తతఃకాంచనభూషణాత్ । హస్తేగృహీత్వామారీచంరావణో
వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨॥ ఏతదాశ్రమపదందృశ్యతేకదళీవృతం। క్రియతాంతత్సఖేశీఘ్రంయదర్థంవయమాగతాః॥
౧౩॥సరావణవచశ్శ్రుత్వామారీచోరాక్షసస్తదా।మృగోభూత్వాశ్రమద్వారేరామస్యవిచచారహ ॥ ౧౪ ॥ సతు
రూపంసమాస్థాయమహదద్భుతదర్శనం। మణిప్రవరశృంగాగ్రస్సితాసితముఖాకృతిః ॥ రక్తపద్మోత్పలముఖఇంద్రనీలో
త్పలశ్రవాః। కించిదభ్యున్నతగ్రీవఇంద్రనీలదళాధరః ॥ కుందేందువజ్రసంకాశముదరంచాస్యభాస్వరం । మధూకనిభ
పార్శ్వశ్చపద్మకింజల్కసన్నిభః ॥ వైడూర్యసంకాశఖుర స్తనుజంఘస్సుసంహతః । ఇంద్రాయుధసవర్ణేన పుచ్ఛే
నోర్ధ్వంవిరాజతా ॥ మనోహరస్నిగ్ధవర్ణోరత్నైర్నానావిధైర్వృతః । క్షణేనరాక్షసోజాతోమృగఃపరమశోభ
నః॥వనంప్రజ్వలయన్రమ్యంరామాశ్రమపదంచతత్ ॥ ౧౯॥మనోహరందర్శనీయంరూపంకృత్వాసరాక్షసః ॥ ప్ర
లోభనార్థంవైదేహ్యానానాధాతువిచిత్రితం। విచరన్గచ్ఛతేతస్మాచ్ఛాద్వలానిసమంతతః॥ ౨౧ ॥ రూప్యైర్బిందుశ
తైశ్చిత్రోభూత్వాసప్రియదర్శనః।విటపీనాంకిసలయాన్భక్షయన్విచచారహ॥ ౨౨॥కదళీగృహకంగత్వాకర్ణికా
రానితస్తతః।సమాశ్రయన్మందగతిస్సీతాసందర్శనంతథా ॥ ౨౩ ॥ రాజీవచిత్రపృష్ఠస్సవిరరాజమహామృగః । రామా
శ్రమపదాభ్యాశేవిచచారయథాసుఖం॥౨౪॥పునర్గత్వానివృత్తశ్చవిచచారమృగోత్తమః। గత్వాముహూర్తంత్వర

యాపునః ప్రతినివర్తతే॥ ౨౫½॥ విక్రీడంశ్చ క్వచిద్భూమౌ పునరేవ నిషీదతి । ఆశ్రమద్వారమాగమ్య మృగయూథాని గచ్ఛ
తి॥ ౨౬ ॥ మృగయూథైరనుగతః పునరేవ నివర్తతే । సీతాదర్శనమాకాంక్షన్ రాక్షసో మృగతాం గతః ॥ పరిభ్రమతి చి
త్రాణి మండలాని వినిష్పతన్॥ ౨౭½ ॥ సముద్వీక్ష్య చ తం సర్వే మృగా హ్యన్యే వనేచరాః ॥ ఉపాగమ్య సమాఘ్రాయ
విద్రవంతి దిశో దశ॥ ౨౮½॥ రాక్షసస్సోఽపి తాన్ వన్యాన్ మృగాన్ మృగవధే రతః ॥ ప్రచ్ఛాదనార్థం భావస్య న భక్షయతి సం
స్పృశన్॥ ౨౯½॥ తస్మిన్నేవ తతః కాలే వైదేహీ శుభలోచనా॥ కుసుమాపచయవ్యగ్రా పాదపానభ్యవర్తత॥ ౩౦½ ॥
కర్ణికారానశోకాంశ్చ చూతాంశ్చ మదిరేక్షణా॥ కుసుమాన్యపచిన్వంతీ చచార రుచిరాననా॥ ౩౧½॥ అనర్హారణ్యవా
సస్య సా తం రత్నమయం మృగం॥ ముక్తామణివిచిత్రాంగం దదర్శ పరమాంగనా ॥ ౩౨½ ॥ సా తం రుచిరదంతోష్ఠీ రూప్య
ధాతుతనూరుహం॥ విస్మయోత్ఫుల్లనయనా సస్నేహం సముదైక్షత ॥ ౩౩½ ॥ స చ తాం రామదయితాం పశ్యన్ మా
యామయో మృగః॥ విచచార పునశ్చిత్రం దీపయన్నివ తద్వనం॥ ౩౪½ ॥ అదృష్టపూర్వం తం దృష్ట్వా నానారత్నమయం
మృగం॥ విస్మయం పరమం సీతా జగామ జనకాత్మజా॥ ౩౫½॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ద్విచత్వారింశస్సర్గః.******
సా తం సంప్రేక్ష్య సుశ్రోణీ కుసుమాన్యపచిన్వతీ। హైమరాజతవర్ణాభ్యాం పార్శ్వాభ్యాముపశోభితం ॥ ప్రహృ
ష్టా చానవద్యాంగీ మృష్టహాటకవర్ణినీ। భర్తారమభిచక్రంద లక్ష్మణం చాపి సాయుధం ॥ ౨॥ తయాహూతౌ నరవ్యాఘ్రౌ
వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ। వీక్షమాణౌ తు తం దేశం తదా దదృశతుర్మృగం॥ ౩ ॥ శంకమానస్తు తం దృష్ట్వా లక్ష్మణో రామ
మబ్రవీత్ । తమేవైనమహం మన్యే మారీచం రాక్షసం మృగం॥ ౪॥ చరంతో మృగయాం హృష్టాః పాపేనోపాధినా వనే।
అనేన నిహతా రాజన్ రాజానః కామరూపిణా॥ ౫॥ అస్య మాయావిదో మాయామృగరూపమిదం కృతం। భానుమత్పురుష
వ్యాఘ్ర గంధర్వపురసన్నిభం ॥ మృగో హ్యేవంవిధో రత్నవిచిత్రో నాస్తి రాఘవ । జగత్యాం జగతీనాథ మాయైషా హి
న సంశయః॥ ౭॥ ఏవం బ్రువాణం కాకుత్స్థం ప్రతివార్య శుచిస్మితా। ఉవాచ సీతా సంహృష్టా చర్మణా హృతచేతనా॥ ౮ ॥
ఆర్యపుత్రాభిరామోఽసౌ మృగో హరతి మే మనః। ఆనయైనం మహాబాహో క్రీడార్థం నో భవిష్యతి॥ ౯॥ ఇహాశ్రమపదే
ఽస్మాకం బహవః పుణ్యదర్శనాః । మృగాశ్చరంతి సహితాస్సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥ ఋక్షాః పృషతసంఘాశ్చ వాన
రాః కిన్నరాస్తథా। విచరంతి మహాబాహో రూపశ్రేష్ఠా మనోహరాః ॥ న చాస్య సదృశో రాజన్ దృష్టపూర్వో మృగః
పురా। తేజసా క్షమయా దీప్త్యా యథాయం మృగసత్తమః॥ ౧౨॥ నానావర్ణవిచిత్రాంగో రత్నబిందుసమాచితః । ద్యో
తయన్ వనమవ్యగ్రం శోభతే శశిసన్నిభః ॥ ౧౩॥ అహో రూపమహో లక్ష్మీః స్వరసంపచ్చ శోభనా । మృగోఽద్భు
తో విచిత్రాంగో హృదయం హరతీవ మే॥ ౧౪॥ యది గ్రహణమభ్యేతి జీవన్నేవ మృగస్తవ । ఆశ్చర్యభూతం భవతి విస్మ
యం జనయిష్యతి॥ సమాప్తవనవాసానాం రాజ్యస్థానాం చ నః పునః। అంతఃపురవిభూషార్థో మృగ ఏష భవిష్యతి॥ ౧౬॥ భ
రతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో। మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ జీవన్న యది తే
ఽభ్యేతి గ్రహణం మృగసత్తమః। అజినం నరశార్దూల రుచిరం మే భవిష్యతి॥ ౧౮॥ నిహతస్యాస్య సత్త్వస్య జాంబూనదమయ
త్వచి। శష్పబృస్యాం వినీతాయామిచ్ఛామ్యహముపాసితుం॥ ౧౯ ॥ కామవృత్తమిదం రౌద్రం స్త్రీణామసదృశం మతం।
వపుషా త్వస్య సత్త్వస్య విస్మయో జనితో మమ॥ ౨౦॥ తేన కాంచనరూపేణ మణిప్రవరశృంగిణా । తరుణాదిత్యవర్ణేన నక్ష
త్రపథవర్చసా॥ బభూవ రాఘవస్యాపి మనో విస్మయమాగతం ॥ ౨౧½॥ ఏవం సీతావచః శ్రుత్వా తం దృష్ట్వా మృగమద్భు
తం॥ లోభితస్తేన రూపేణ సీతయా చ ప్రచోదితః। ఉవాచ రాఘవో హృష్టో భ్రాతరం లక్ష్మణం వచః॥ ౨౩॥ పశ్య లక్ష్మణ వై
దేహ్యాస్స్పృహాం మృగగతామిమాం। రూపశ్రేష్ఠతయా హ్యేష మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥ ౨౪ ॥ న వనే నందనోద్దేశే న
చైత్రరథసంశ్రయే। కుతః పృథివ్యాం సౌమిత్రే యోఽస్య కశ్చిత్సమో మృగః ॥ ౨౫॥ ప్రతిలోమానులోమాశ్చ రుచిరా రో
మరాజయః। శోభంతే మృగమాశ్రిత్య చిత్రాః కనకబిందుభిః॥ ౨౬॥ పశ్యాస్య జృంభమాణస్య దీప్తామగ్నిశిఖోపమాం।
జిహ్వాం ముఖాన్నిస్సరంతీం మేఘాదివ శతహ్రదాం ॥ ౨౭॥ మసారగల్లర్కముఖః శంఖముక్తానిభోదరః । కస్య నామాని
రూప్యోఽసౌ న మనో లోభయేన్మృగః॥ ౨౮॥ కస్య రూపమిదం దృష్ట్వా జాంబూనదమయం ప్రభో । నానారత్నమయం ది
వ్యం న మనో విస్మయం వ్రజేత్ ॥ (కిం పునర్మైథిలీ సీతా బాలా నారీ న విస్మయేత్)॥ ౨౯॥ మాంసహేతోరపి మృగాన్ విహా
రార్థం చ ధన్వినః। ఘ్నంతి లక్ష్మణ రాజానో మృగయాయాం మహావనే॥ ౩౦॥ ధనాని వ్యవసాయేన విచీయంతే మహావనే।
ధాతవో వివిధాశ్చాపి మణిరత్నసువర్ణినః॥ ౩౧॥ తత్సారమఖిలం నౄణాం ధనం నిచయవర్ధనం। మనసా చింతితం సర్వం
యథా శుక్రస్య లక్ష్మణ ॥ ౩౨ ॥ అర్థీ యేనార్థకృత్యేన సంవ్రజత్యవిచారయన్ । తమర్థమర్థశాస్త్రజ్ఞః ప్రాహురర్థ్యా
శ్చ లక్ష్మణ॥ ౩౩॥ ఏతస్య మృగరత్నస్య పరార్ధ్యే కాంచనత్వచి। ఉపవేక్ష్యతి వైదేహీ మయా సహ సుమధ్యమా ॥ ౩౪॥ న

కాదలీనప్రియకీనప్రవేణీనచావికీ । భవేదేతస్య సదృశీ స్పర్శనేనేతి మే మతిః ॥ ౩౫ ॥ ఏవచైవమ్మృగశ్శ్రీమాన్యశ్చది
వ్యోనభశ్చరః । ఉభావేతౌ మృగౌ దివ్యౌ తారామృగమహీమృగౌ ॥ ౩౬॥ యది వా యం తథా యన్మాం భవేద్వదసి లక్ష్మ
ణ। మాయైషా రాక్షసస్యేతి కర్తవ్యోస్య వధో మయా॥ ౩౭ ॥ ఏతేన హి నృశంసేన మారీచేనాకృతాత్మనా । వనే విచర
తా పూర్వం హింసితా మునిపుంగవాః॥ ౩౮॥ ఉత్థాయ బహవో యేన మృగయాయాం జనాధిపాః। నిహతాః పరమేష్వాసా
స్తస్మాద్వధ్యస్త్వయం మృగః॥ ౩౯॥ పురస్తాదిహ వాతాపిః పరిభూయ తపస్వినః । ఉదరస్థో ద్విజాన్హంతి స్వగర్భో
శ్వతరీమివ॥ ౪౦॥ స కదాచిచ్చిరాల్లోభాదాససాద మహామునిం। అగస్త్యం తేజసా యుక్తం భక్ష్యస్తస్య బభూవ హ॥ ౪౧॥
సముత్థానే చ తద్రూపం కర్తుకామం సమీక్ష్య తం । ఉత్స్మయిత్వా తు భగవాన్ వాతాపిమిదమబ్రవీత్ ॥ త్వయా విగ
ణ్య వాతాపే పరిభూతాస్స్వతేజసా। జీవలోకే ద్విజశ్రేష్ఠాస్తస్మాదసి జరాం గతః ॥ ౪౩ ॥ ఏవం తన్న భవేద్రక్షో వాతా
పిరివ లక్ష్మణ। మద్విధం యోతిమన్యేత ధర్మనిత్యం జితేంద్రియం ॥ ౪౪ ॥ భవేద్ధతోయం వాతాపిరగస్త్యేనేవ మాం గతః॥
౪౫॥ ఇహ త్వం భవ సన్నద్ధో యంత్రితో రక్ష మైథిలీం॥ అస్యామాయత్తమస్మాకం యత్కృత్యం రఘునందన॥ ౪౬॥ అ
హమేనం వధిష్యామి గ్రహీష్యామ్యథవా మృగం॥ యావద్గచ్ఛామి సౌమిత్రే మృగమానయితుం ద్రుతం॥ ౪౭॥ పశ్య లక్ష్మ
ణ వైదేహీం మృగత్వచిగతస్పృహాం॥ త్వచా ప్రధానయా హ్యేష మృగోద్య న భవిష్యతి ॥ ౪౮ ॥ అప్రమత్తేన తే భావ్య
మాశ్రమస్థేన సీతయా ॥ యావత్పృషతమేకేన సాయకేన నిహన్మ్యహం । పృషతం చర్మ ఆదాయ శీఘ్రమేష్యామి లక్ష్మ
ణ॥ ౪౯ ॥ ప్రదక్షిణేనాతిబలేన పక్షిణా జటాయుషా బుద్ధిమతా చ లక్ష్మణ। భవాప్రమత్తః పరిగృహ్య మైథిలీం ప్రతిక్షణం సర్వ
త ఏవ శంకితః॥ ౫౦ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- త్రిచత్వారింశస్సర్గః. ******************************

తథా తు తం సమాదిశ్య భ్రాతరం రఘునందనః। బబంధాసిం మహాతేజా జాంబూనదమయత్సరుం॥ ౧॥ తతస్త్ర్య
వనతం చాపమాదాయాత్మవిభూషణం। ఆబధ్య చ కలాపౌ ద్వౌ జగామోదగ్రవిక్రమః ॥ ౨॥ తం వంచయానో రాజేంద్ర
మాపతంతం నిరీక్ష్య వై। బభూవాంతర్హితస్త్రాసాత్పునస్సందర్శనేభవత్ ॥ ౩॥ బద్ధాసిర్ధనురాదాయ ప్రదుద్రావ యతో
మృగః॥ ౪॥ తం స్మ పశ్యతి రూపేణ ద్యోతమానమివాగ్రతః ॥ అవేక్ష్యావేక్ష్య ధావంతం ధనుష్పాణిం మహావనే । అతివృ
త్తమిషోః పాతాల్లోభయానం కదాచన ॥ శంకితం తు సముద్భ్రాంతముత్పతంతమివాంబరే । దృశ్యమానమదృశ్యం చ వ
నోద్దేశేషు కేషుచిత్ ॥ ఛిన్నాభ్రైరివ సంవీతం శారదం చంద్రమండలం ॥ ౬॥ ముహూర్తాదేవ దదృశే ముహుర్దూరా
త్ప్రకాశతే॥ దర్శనాదర్శనాదేవం సోపాకర్షత రాఘవం। సుదూరమాశ్రమస్యాస్య మారీచో మృగతాం గతః ॥ ౮॥ ఆసీ
త్క్రుద్ధస్తు కాకుత్స్థో వివశస్తేన మోహితః। అథావతస్థే సంభ్రాంతశ్ఛాయామాశ్రిత్య శాద్వలే ॥ ౯ ॥ స తమున్మాద
యామాస మృగరూపో నిశాచరః। మృగైః పరివృతోథాన్యైరదూరాత్ప్రత్యదృశ్యత॥ ౧౦॥ గ్రహీతుకామం దృష్ట్వైనం పు
నరేవాభ్యధావత। తత్క్షణాదేవ సంత్రాసాత్పునరంతర్హితోభవత్ ॥ ౧౧॥ పునరేవ తతో దూరాద్వృక్షషండాద్వి
నిస్సృతం। దృష్ట్వా రామో మహాతేజాస్తం హంతుం కృతనిశ్చయః ॥ భూయస్తు శరముద్ధృత్య కుపితస్తత్ర రాఘవః॥ ౧౨॥
సూర్యరశ్మిప్రతీకాశం జ్వలంతమరిమర్దనః ॥ సంధాయ సుదృఢే చాపే వికృష్య బలవద్బలీ। తమేవ మృగముద్దిశ్య శ్వసంత
మివ పన్నగం॥ ముమోచ జ్వలితం దీప్తమస్త్రం బ్రహ్మవినిర్మితం॥ ౧౪॥ శరీరం మృగరూపస్య వినిర్భిద్య శరోత్తమః॥ మా
రీచస్యైవ హృదయం బిభేదాశనిసన్నిభః॥ ౧౫॥ తాళమాత్రమథోత్ప్లుత్య న్యపతత్స శరాతురః ॥ వినర్దన్భైరవం నాదం
ధరణ్యామల్పజీవితః॥ ౧౬॥ మ్రియమాణస్తు మారీచో జహౌ తాం కృత్రిమాం తనుం॥ స్మృత్వా తద్వచనం రక్షో దధ్యౌ కేన
తు లక్ష్మణం॥ ఇహ ప్రస్థాపయేత్సీతా శూన్యే తాం రావణో హరేత్ ॥ ౧౭ ॥ స ప్రాప్తకాలమాజ్ఞాయ చకార చ తతస్స్వ
రం॥ సదృశం రాఘవస్యైవ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ॥ ౧౮॥ తేన మర్మణి నిర్విద్ధశ్శరేణానుపమేన చ ॥ మృగరూపం తు తం త్య
క్త్వా రాక్షసం రూపమాత్మనః। చక్రే స సుమహాకాయో మారీచో జీవితం త్యజన్॥ ౨౦ ॥ తతో విచిత్రకేయూరస్సర్వాభర
ణభూషితః । హేమమాలీ మహాదంష్ట్రో రాక్షసోభూచ్ఛరాహతః ॥ ౨౧ ॥ తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ రాక్షసం ఘోరద
ర్శనం । రామో రుధిరసిక్తాంగం వేష్టమానం మహీతలే ॥ జగామ మనసా సీతాం లక్ష్మణస్య వచః స్మరన్ ॥ ౨౨ ॥ మా
రీచస్యైవ మాయైషా పూర్వోక్తం లక్ష్మణేన తు ॥ తత్తథా హ్యభవచ్చాద్య మారీచోయం మయా హతః॥ ౨౩ ॥ హా సీతే ల
క్ష్మణేత్యేవమాక్రుశ్య చ మహాస్వరం ॥ మమార రాక్షసస్సోయం శ్రుత్వా సీతా కథం భవేత్ । లక్ష్మణశ్చ మహాబాహుః
కామవస్థాం గమిష్యతి॥ ఇతి సంచింత్య ధర్మాత్మా రామో హృష్టతనూరుహః ॥ ౨౫ ॥ తత్ర రామం భయం తీవ్రమావివే
శ విషాదజం॥ ౨౬॥ రాక్షసం మృగరూపం తం హత్వా శ్రుత్వా చ తత్స్వరం। నిహత్య పృషతం చాన్యం మాంసమాదాయ
రాఘవః॥ త్వరమాణో జనస్థానం ససారాభిముఖస్తదా॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.***

ఆర్తస్వరంతుతంభర్తుర్విజ్ఞాయసదృశంవనే । ఉవాచలక్ష్మణంసీతాగచ్ఛజానీహిరాఘవం ॥ నహిమేహృ
దయంస్థానేజీవితంవావతిష్ఠతి । క్రోశతఃపరమార్తస్యశ్రుతశ్శబ్దోమయాభృశం ॥ ఆక్రందమానంతువనే భ్రాతరం
త్రాతుమర్హసి । తంక్షిప్రమభిధావత్వంభ్రాతరంశరణైషిణం ॥ రక్షసాంవశమాపన్నంసింహానామివగోవృషం ॥
౩॥ నజగామతథోక్తస్తుభ్రాతురాజ్ఞాయశాసనం॥ తమువాచతతస్తత్రకుపితాజనకాత్మజా ॥ ౪ ॥ సౌమిత్రేమిత్ర
రూపేణభ్రాతుస్త్వమసిశత్రువత్ ॥ యస్త్వమస్యామవస్థాయాంభ్రాతరంనాభిపత్స్యసే ॥ ౫ ॥ ఇచ్ఛసిత్వంవిన
శ్యంతంరామంలక్ష్మణమత్కృతే॥ లోభాత్త్వంమత్కృతేనూనంనానుగచ్ఛసిరాఘవం ॥ ౬॥ వ్యసనంతేప్రియంమ
న్యేస్నేహోభ్రాతరినాస్తితే॥ తేనతిష్ఠసివిస్రబ్ధస్తమపశ్యన్మహాద్యుతిం ॥ ౭॥ కింహిసంశయమాపన్నేతస్మిన్ని
హమయాభవేత్ ॥ కర్తవ్యమిహతిష్ఠంత్యాయత్ప్రధానస్త్వమాగతః॥ ౮॥ ఇతిబ్రువాణాంవైదేహీంబాష్పశోకప
రిప్లుతాం॥అబ్రవీల్లక్ష్మణస్త్రస్తాంసీతాంమృగవధూమివ ॥ ౯॥ పన్నగాసురగంధర్వదేవమానుషరాక్షసైః ॥ అశక్య
స్తవవైదేహిభర్తాజేతుంనసంశయః॥౧౦॥ దేవిదేవమనుష్యేషుగంధర్వేషుపతత్రిషు॥ రాక్షసేషుపిశాచేషుకిన్నరే
షుమృగేషుచ। దానవేషుచఘోరేషునసవిద్యేతశోభనే ॥ యోరామంప్రతియుధ్యేతసమరేవాసవోపమం॥౧౨॥అవ
ధ్యస్సమరేరామోనైవంత్వంవక్తుమర్హసి॥ నత్వామస్మిన్వనేహాతుముత్సహేరాఘవంవినా ॥ ౧౩॥ అనివార్యంబ
లంతస్యబలైర్బలవతామపి॥ త్రిభిర్లోకైస్సముద్యుక్తైస్సేశ్వరైరపిసామరైః॥ ౧౪॥ హృదయంనిర్వృతంతేస్తుసం
తాపస్త్యజ్యతామయం॥ఆగమిష్యతితేభర్తాశీఘ్రంహత్వామృగోత్తమం ॥ ౧౫॥ నచతస్యస్వరోవ్యక్తంమాయ
యాకేనచిత్కృతః॥ గంధర్వనగరప్రఖ్యామాయాసాతస్యరక్షసః ॥ ౧౬ ॥ న్యాసభూతాసివైదేహిన్యస్తామయిమ
హాత్మనా॥ రామేణత్వంవరారోహేనత్వాంత్యక్తుమిహోత్సహే॥ ౧౭ ॥ కృతవైరాశ్చవైదేహివయమేతైర్నిశా
చరైః॥ఖరస్యనిధనాదేవిజనస్థానవధంప్రతి॥౧౮॥ రాక్షసావివిధావాచోవిసృజంతిమహావనే ॥ హింసావిహారావై
దేహినచింతయితుమర్హసి॥౧౯॥లక్ష్మణేనైవముక్తాసాక్రుద్ధాసంరక్తలోచనా ॥ అబ్రవీత్పరుషంవాక్యం లక్ష్మణం
సత్యవాదినం॥౨౦॥అనార్యాకరుణారంభనృశంసకులపాంసన ॥ అహంతవప్రియంమన్యేరామస్యవ్యసనంమహత్ ।
రామస్యవ్యసనందృష్ట్వాతేనైతానిప్రభాషసే॥౨౨॥ నైతచ్చిత్రంసపత్నేషుపాపంలక్ష్మణయద్భవేత్ । త్వద్విధేషునృ
శంసేషునిత్యంప్రచ్ఛన్నచారిషు॥ ౨౩ ॥ సుదుష్టస్త్వంవనేరామమేకమేకోనుగచ్ఛసి । మమహేతోఃప్రతిచ్ఛన్నఃప్ర
యుక్తోభరతేనవా॥ ౨౪॥ తన్నసిధ్యతిసౌమిత్రేతవవాభరతస్యవా । కథమిందీవరశ్యామంపద్మపత్రనిభేక్షణం ॥ ఉప
సంశ్రిత్యభర్తారంకామయేయంపృథగ్జనం ॥ ౨౫॥ సమక్షంతవసౌమిత్రేప్రాణాంస్త్యక్ష్యేనసంశయః ॥ రామం
వినాక్షణమపినహిజీవామిభూతలే॥ ౨౬॥ ఇత్యుక్తఃపరుషంవాక్యంసీతయారోమహర్షణం ॥ అబ్రవీల్లక్ష్మణస్సీతాం
ప్రాంజలిర్విజితేంద్రియః ॥ ౨౭ ॥ ఉత్తరంనోత్సహేవక్తుందైవతంభవతీమమ ॥ వాక్యమప్రతిరూపంతునచిత్రం
స్త్రీషుమైథిలి। స్వభావస్త్వేషనారీణామేవంలోకేషుదృశ్యతే ॥ విముక్తధర్మాశ్చపలాస్తీక్ష్ణాభేదకరాస్స్త్రియః॥నస
హేహీదృశంవాక్యంవైదేహిజనకాత్మజే ॥ శ్రోత్రయోరుభయోర్మధ్యేతప్తనారాచసన్నిభం ॥ ౩౦ ॥ ఉపశృ
ణ్వంతుమేసర్వేసాక్షిభూతావనేచరాః॥ న్యాయవాదీయథాన్యాయముక్తోహంపరుషంత్వయా॥ ౩౧॥ ధిక్త్వామద్య
ప్రణశ్యత్వంయన్మామేవంవిశంకసే॥ స్త్రీత్వందుష్టంస్వభావేనగురువాక్యేవ్యవస్థితం॥ ౩౨॥ గమిష్యేయత్రకాకుత్
స్థస్స్వస్తితేస్తువరాననే॥ రక్షంతుత్వాంవిశాలాక్షిసమగ్రావనదేవతాః॥ ౩౩ ॥ నిమిత్తానిహిఘోరాణియానిప్రా
దుర్భవంతిమే॥ అపిత్వాంసహరామేణపశ్యేయంపునరాగతః॥ ౩౪॥ (నవేత్యేతన్నజానామివైదేహిజనకాత్మజే)॥ల
క్ష్మణేనైవముక్తాసారుదంతీజనకాత్మజా॥ ప్రత్యువాచతతోవాక్యంతీవ్రంబాష్పపరిప్లుతా॥౩౫॥ గోదావరీంప్రవేక్ష్యా
మి వినారామేణలక్ష్మణ ॥ ఆబంధిష్యేథవాత్యక్ష్యేవిషమేదేహమాత్మనః । పిబామ్యహంవిషంతీక్ష్ణం ప్రవేక్ష్యామి
హుతాశనం॥నత్వహంరాఘవాదన్యంపదాపిపురుషంస్పృశే॥౩౭॥ఇతిలక్ష్మణమాక్రుశ్యసీతాదుఃఖసమన్వితా॥పాణి
భ్యాంరుదతీదుఃఖాదుదరంప్రజఘానహ॥౩౮॥ తామార్తరూపాంవిమనారుదంతీంసౌమిత్రిరాలోక్యవిశాలనేత్రాం॥
ఆశ్వాసయామాసనచైవభర్తుస్తంభ్రాతరంకించిదువాచసీతా॥౩౯॥తతస్తుసీతామభివాద్యలక్ష్మణఃకృతాంజలిః కిం
చిదభిప్రణమ్యచ॥అన్వీక్షమాణోబహుశశ్చమైథిలీంజగామరామస్యసమీపమాత్మవాన్॥ ౪౦॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాం
డే- పంచచత్వారింశస్సర్గః. ********************** తయాపరుషముక్తస్తుకుపితోరాఘవానుజః । సవి
కాంక్షన్భృశంరామంప్రతస్థేనచిరాదివ ॥ ౧॥ తదాసాద్యదశగ్రీవఃక్షిప్రమంతరమాస్థితః । అభిచక్రామవైదేహీంప
రివ్రాజకరూపధృత్ ॥ శ్లక్ష్ణకాషాయసంవీతఃశిఖీఛత్రీఉపానహీ । వామేచాంసేవసజ్యాథశుభేయష్టికమండలూ ॥

పరివ్రాజకరూపేణ వైదేహీమన్వపద్యత ॥ ౩॥ తామాససాదాతిబలో భ్రాతృభ్యాం రహితాం వనే ॥ రహితాం చం
ద్రసూర్యాభ్యాం సంధ్యామివ మహత్తమః ॥ ౪॥ తామపశ్యత్తతో బాలాం రామపత్నీం యశస్వినీం ॥ రోహిణీం శశి
నా హీనాం గ్రహవద్భృశదారుణః ॥ ౫॥ తముగ్రతేజఃకర్మాణం జనస్థానరుహా ద్రుమాః ॥ సమీక్ష్య న ప్రకంపంతే న ప్ర
వాతి చ మారుతః ॥ ౬॥ శీఘ్రస్రోతాశ్చ తం దృష్ట్వా వీక్షంతం రక్తలోచనం ॥ స్తిమితం గంతుమారేభే భయాద్గోదావరీ
నదీ ॥ ౭॥ రామస్య త్వంతరప్రేప్సుర్దశగ్రీవస్తదంతరే ॥ ఉపతస్థే చ వైదేహీం భిక్షురూపేణ రావణః ॥ ౮॥ అభవ్యో
భవ్యరూపేణ భర్తారమనుశోచతీం ॥ అభ్యవర్తత వైదేహీం చిత్రామివ శనైశ్చరః ॥ ౯ ॥ స పాపో భవ్యరూపేణ తృణైః
కూప ఇవావృతః ॥ అతిష్ఠత్ప్రేక్ష్య వైదేహీం రామపత్నీం యశస్వినీం ॥ ౧౦॥ శుభాం రుచిరదంతోష్ఠీం పూర్ణచంద్రని
భాననాం ॥ ఆసీనాం పర్ణశాలాయాం బాష్పశోకాభిపీడితాం । స తాం పద్మపలాశాక్షీం పీతకౌశేయవాసినీం ॥ అభ్యగచ్ఛ
త వైదేహీం దుష్టచేతా నిశాచరః ॥ ౧౨॥ స మన్మథశరావిష్టో బ్రహ్మఘోషముదీరయన్ ॥ అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం రహి
తే రాక్షసాధిపః ॥ ౧౩॥ తాముత్తమాం స్త్రియం లోకే పద్మహీనామివ శ్రియం ॥ విభ్రాజమానాం వపుషా రావణః ప్రశ
శంస హ ॥ ౧౪॥ కా త్వం కాంచనవర్ణాభే పీతకౌశేయవాసిని ॥ కమలానాం శుభాం మాలాం పద్మినీవ హి బిభ్రతీ ॥ ౧౫॥
హ్రీః కీర్తిః శ్రీః శుభా లక్ష్మీరప్సరా వా శుభాననే ॥ భూతిర్వా త్వం వరారోహే రతిర్వా స్వైరచారిణీ ॥ ౧౬॥ సమాః శిఖ
రిణః స్నిగ్ధాః పాండురా దశనాస్తవ ॥ విశాలే విమలే నేత్రే రక్తాంతే కృష్ణతారకే । విశాలం జఘనం పీనమూరూ కరికరో
పమౌ ॥ ౧౭॥ ఏతావుపచితౌ వృత్తౌ సంహతౌ సంప్రవల్గితౌ ॥ పీనోన్నతముఖౌ కాంతౌ స్నిగ్ధౌ తాలఫలోపమౌ ॥ మణిప్రవేకా
భరణౌ రుచిరౌ తే పయోధరౌ ॥ ౧౯॥ చారుస్మితే చారుదతి చారునేత్రే విలాసిని ॥ మనో హరసి మే కాంతే నదీకూలమి
వాంభసా ॥ ౨౦॥ కరాంతమితమధ్యాసి సుకేశీ సంహతస్తనీ ॥ ౨౧॥ నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ । నైవంరూపా
మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే ॥ ౨౨॥ రూపమగ్ర్యం చ లోకేషు సౌకుమార్యం వయశ్చ తే । ఇహ వాసశ్చ కాంతా
రే చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ ౨౩॥ సా ప్రతిక్రామ భద్రం తే న త్వం వస్తుమిహార్హసి । రాక్షసానామయం వాసో ఘోరా
ణాం కామరూపిణాం ॥ ౨౪ ॥ ప్రాసాదాగ్ర్యాణి రమ్యాణి నగరోపవనాని చ । సంపన్నాని సుగంధీని యుక్తాన్యాచరితుం
త్వయా ॥ ౨౫॥ వరం మాల్యం వరం భోజ్యం వరం వస్త్రం చ శోభనే । భర్తారం చ వరం మన్యే త్వద్యుక్తమసితేక్షణే ॥ ౨౬ ॥
కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే । వసూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే ॥ ౨౭॥ నేహ గచ్ఛం
తి గంధర్వా న దేవా న చ కిన్నరాః । రాక్షసానామయం వాసః కథం ను త్వమిహాగతా ॥ ౨౮॥ ఇహ శాఖామృగాః సింహా ద్వీ
పివ్యాఘ్రమృగాస్తథా । ఋక్షాస్తరక్షవః కంకాః కథం తేభ్యో న బిభ్యసి ॥ ౨౯ ॥ మదాన్వితానాం ఘోరాణాం కుంజ
రాణాం తరస్వినాం । కథమేకా మహారణ్యే న బిభేషి వరాననే ॥ ౩౦॥ కాసి కస్య కుతశ్చ త్వం కిన్నిమిత్తం చ దండకాన్ । ఏ
కా చరసి కల్యాణి ఘోరాన్ రాక్షససేవితాన్ ॥ ౩౧॥ ఇతి ప్రశస్తా వైదేహీ రావణేన దురాత్మనా । ద్విజాతివేషేణ హి తం
దృష్ట్వా రావణమాగతం ॥ సర్వైరతిథిసత్కారైః పూజయామాస మైథిలీ ॥ ౩౨॥ ఉపనీయాసనం పూర్వం పాద్యేనా
భినిమంత్ర్య చ ॥ అబ్రవీత్సిద్ధమిత్యేవ తదా తం సౌమ్యదర్శనం ॥ ౩౩ ॥ ద్విజాతివేషేణ సమీక్ష్య మైథిలీ సమాగతం పాత్ర
కుసుంభధారిణం ॥ అశక్యముద్ద్వేష్టుముపాయదర్శనం న్యమంత్రయద్బ్రాహ్మణవత్తదాంగనా ॥ ౩౪॥ ఇయం బృసీ బ్రా
హ్మణ కామమాస్యతామిదం చ పాద్యం ప్రతిగృహ్యతామితి ॥ ఇదం చ సిద్ధం వనజాతముత్తమం త్వదర్థమవ్యగ్రమిహో
పభుజ్యతాం । నిమంత్ర్యమాణః ప్రతిపూర్ణభాషిణీం నరేంద్రపత్నీం ప్రసమీక్ష్య మైథిలీం ॥ ప్రసహ్య తస్యా హరణే ధృతం
మనస్సమర్పయత్స్వాత్మవధాయ రావణః ॥ ౩౬॥ తతస్సువేషం మృగయాగతం పతిం ప్రతీక్షమాణా సహలక్ష్మణం తదా ॥
వివీక్షమాణా హరితం దదర్శ తన్మహద్వనం నైవ తు రామలక్ష్మణౌ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః. ***

రావణేన తు వైదేహీ తథా పృష్టా జిహీర్షతా ॥ పరివ్రాజకలింగేన శశంసాత్మానమంగనా ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణశ్చా
తిథిశ్చాయమనుక్తో హి శపేత మాం । ఇతి ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు సీతా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨॥ దుహితా జనకస్యాహం మై
థిలస్య మహాత్మనః । సీతా నామ్నాస్మి భద్రం తే రామభార్యా ద్విజోత్తమ ॥ ౩॥ ఉషిత్వా ద్వాదశ సమా ఇక్ష్వాకూణాం
నివేశనే । భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ ౪॥ తతస్త్రయోదశే వర్షే రాజామంత్రయత ప్రభుః । అ
భిషేచయితుం రామం సమేతో రాజమంత్రిభిః ॥ ౫॥ తస్మిన్ సంభ్రియమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే । కైకేయీ నామ భ
ర్తారం మమార్యా సా యయాచ తే వరం ॥ ౬॥ ప్రతిగృహ్య తు కైకేయీ శ్వశురం సుకృతేన మే । మమ ప్రవ్రాజనం భర్తుర్భరత
స్యాభిషేచనం ॥ ద్వావయాచత భర్తారం సత్యసంధం నృపోత్తమం ॥ ౭ ॥ నాద్య భోక్ష్యే న చ స్వప్స్యే న పాస్యే చ కథం
చన ॥ ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే ॥ ౮॥ ఇతి బ్రువాణాం కైకేయీం శ్వశురో మే స మానదః ॥ అయా

చతాఖ్యైరన్యైఖ్యైర్భచయాఞ్చకారసా ౯॥ సుమహాత్మా మహాతేజా వయసా పంచవింశకః ॥ అష్టాదశ హి వర్షా-
ణి మమ జన్మని గణ్యతే॥ ౧౦॥ రామేతి ప్రథితో లోకే గుణవాన్ సత్యవాన్ శుచిః ॥ విశాలాక్షో మహాబాహుస్సర్వభూత-
హితే రతః॥ ౧౧॥ కామార్తస్తు మహాతేజాః పితా దశరథస్స్వయమ్ ॥ కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం తం రామం నాభ్య-
షేచయత్ ॥ ౧౨॥ అభిషేకాయ తు పితుస్సమీపం రామమాగతమ్ ॥ కైకేయీ మమ భర్తారమిత్యువాచ ధృతం వచః॥
౧౩॥ తవ పిత్రా సమాజ్ఞప్తం మమేదం శృణు రాఘవ ॥ భరతాయ ప్రదాతవ్యమిదం రాజ్యమకంటకమ్ । త్వయా హి ఖలు
వస్తవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ వనే ప్రవ్రజ కాకుత్స్థ పితరం మోచయానృతాత్ ॥ ౧౫॥ తథేత్యుక్త్వా చ తాం రామః కై-
కేయీమకుతోభయః॥ చకార తద్వచస్తస్యా మమ భర్తా దృఢవ్రతః॥ ౧౬॥ దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాత్సత్యం బ్రూయా-
న్న చానృతమ్॥ ఏతద్బ్రాహ్మణ రామస్య ధ్రువం వ్రతమనుత్తమమ్ ॥ ౧౭॥ తస్య భ్రాతా తు వైమాత్రో లక్ష్మణో నామ వీ-
ర్యవాన్॥ రామస్య పురుషవ్యాఘ్రస్సహాయస్సమరేఽరిహా ॥ ౧౮॥ స భ్రాతా లక్ష్మణో నామ ధర్మచారీ దృఢవ్రతః॥ అ-
న్వగచ్ఛద్ధనుష్పాణిః ప్రవ్రజంతం మయా సహ॥ ౧౯॥ జటీ తాపసరూపేణ మయా సహ సహానుజః ॥ ప్రవిష్టో దండకా-
రణ్యం ధర్మనిత్యో జితేంద్రియః ॥ ౨౦॥ తే వయం ప్రచ్యుతా రాజ్యాత్కైకేయ్యాస్తు కృతే త్రయః ॥ విచరామ ద్విజశ్రే-
ష్ఠ వనం గంభీరమోజసా ॥ ౨౧॥ సమాశ్వస ముహూర్తం తు శక్యం వస్తుమిహ త్వయా ॥ ఆగమిష్యతి మే భర్తా వన్యమా-
దాయ పుష్కలమ్ (రురూన్ గోధాన్ వరాహాంశ్చ హత్వాఽఽదాయామిషాన్ బహూన్) ॥౨౨॥ స త్వం నామ చ గోత్రం
చ కులం చాచక్ష్వ తత్త్వతః॥ ఏకశ్చ దండకారణ్యే కిమర్థం చరసి ద్విజ॥౨౩॥ ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం రామపత్న్యాం
మహాబలః॥ ప్రత్యువాచోత్తరం తీవ్రం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౨౪॥ యేన విత్రాసితా లోకాస్సదేవాసురపన్నగాః॥
అహం తు రావణో నామ సీతే రక్షోగణేశ్వరః॥ ౨౫॥ త్వాం తు కాంచనవర్ణాభాం దృష్ట్వా కౌశేయవాసినీమ్॥ రతిం స్వ-
కేషు దారేషు నాధిగచ్ఛామ్యనిందితే॥ ౨౬॥ బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణామాహృతానామితస్తతః॥ సర్వాసామేవ భద్రం
తే మమాగ్రమహిషీ భవ॥ ౨౭॥ లంకా నామ సముద్రస్య మధ్యే మమ మహాపురీ ॥ సాగరేణ పరిక్షిప్తా నివిష్టా నగమూర్ధ-
ని॥ ౨౮॥ తత్ర సీతే మయా సార్ధం వనేషు విహరిష్యసి॥ న చాస్యారణ్యవాసస్య స్పృహయిష్యసి భామిని॥ ౨౯॥ పంచదా-
స్యస్సహస్రాణి సర్వాభరణభూషితాః॥ సీతే పరిచరిష్యంతి భార్యా భవసి మే యది ॥ ౩౦॥ రావణేనైవముక్తా తు కుపితా
జనకాత్మజా॥ ప్రత్యువాచానవద్యాంగీ తమనాదృత్య రాక్షసమ్ ॥ ౩౧॥ మహాగిరిమివాకంప్యం మహేంద్రసదృశం పతిమ్॥
మహోదధిమివాక్షోభ్యమహం రామమనువ్రతా॥ ౩౨॥ సర్వలక్షణసంపన్నం న్యగ్రోధపరిమండలమ్ ॥ సత్యసంధం
మహాభాగమహం రామమనువ్రతా॥ ౩౩॥ మహాబాహుం మహోరస్కం సింహవిక్రాంతగామినమ్ ॥ నృసింహం సిం-
హసంకాశమహం రామమనువ్రతా॥ ౩౪॥ పూర్ణచంద్రాననం రామం రాజవత్సం జితేంద్రియమ్ ॥ పృథుకీర్తిం మహా-
త్మానమహం రామమనువ్రతా ॥ ౩౫॥ త్వం పునర్జంబుకస్సింహీం మామిచ్ఛసి సుదుర్లభామ్॥ నాహం శక్యా త్వయా
స్ప్రష్టుమాదిత్యస్య ప్రభా యథా ॥ ౩౬॥ పాదపాన్ కాంచనాన్ నూనం బహూన్ పశ్యసి మందభాక్॥ రాఘవస్య ప్రి-
యాం భార్యాం యస్త్వమిచ్ఛసి రావణ॥ ౩౭॥ క్షుధితస్య చ సింహస్య మృగశత్రోస్తరస్వినః ॥ ఆశీవిషస్య వదనాద్దం-
ష్ట్రామాదాతుమిచ్ఛసి॥ ౩౮॥ మందరం పర్వతశ్రేష్ఠం పాణినా హర్తుమిచ్ఛసి॥ కాలకూటం విషం పీత్వా స్వస్తిమాన్ గంతు-
మిచ్ఛసి ॥౩౯॥ అక్షిసూచ్యా ప్రమృజసి జిహ్వయా లేక్షి చ క్షురమ్ ॥ రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమి-
చ్ఛసి ॥ ౪౦॥ అవసజ్య శిలాం కంఠే సముద్రం తర్తుమిచ్ఛసి ॥ సూర్యాచంద్రమసౌ చోభౌ పాణిభ్యాం హర్తుమి-
చ్ఛసి । యో రామస్య ప్రియాం భార్యాం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛసి ॥ ౪౩ ॥ అగ్నిం ప్రజ్వలితం దృష్ట్వా వస్త్రేణాహ-
ర్తుమిచ్ఛసి । కల్యాణవృత్తాం రామస్య యో భార్యాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౪౨ ॥ అయోముఖానాం శూలానామగ్రే
చరితుమిచ్ఛసి । రామస్య సదృశీం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి ॥ ౪౪ ॥ యదంతరం సింహసృగాలయోర్వ-
నే యదంతరం స్యందనికాసముద్రయోః । సురాగ్ర్యసౌవీరకయోర్యదంతరం తదంతరం వై తవ రాఘవస్య చ ॥ ౪౫॥ య-
దంతరం కాంచనసీసలోహయోర్యదంతరం చందనవారిపంకయోః। యదంతరం హస్తిబిడాలయోర్వనే తదంతరం దాశ-
రథేస్తవైవ చ॥ ౪౬ ॥ యదంతరం వాయసవైనతేయయోర్యదంతరం మద్గుమయూరయోరపి। యదంతరం సారసగృధ్ర-
యోర్వనే తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ॥ ౪౭॥ తస్మిన్సహస్రాక్షసమప్రభావే రామే స్థితే కార్ముకబాణపాణౌ । హృ-
తాపి తేఽహం న జరాం గమిష్యే వజ్రం యథా మక్షికయావగీర్ణమ్॥ ౪౮॥ ఇతీవ తద్వాక్యమదుష్టభావా సుధృష్టముక్త్వా రజనీ-
చరం తమ్। గాత్రప్రకంపవ్యథితా బభూవ వాతోద్ధతా సా కదలీవ తన్వీ ॥ ౪౯॥ తాం వేపమానాముపలక్ష్య సీతాం స రావణో
మృత్యుసమప్రభావః। కులం బలం నామ చ కర్మ చ స్వం సమాచచక్షే భయకారణార్థమ్॥ ౫౦॥ ఇతి సప్తచత్వారింశస్సర్గః.*

ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం సంరబ్ధః పరుషం వచః। లలాటే భ్రుకుటీం కృత్వా రావణః ప్రత్యువాచ హ॥ ౧ ॥ భ్రాతా వైశ్రవణస్యాహం సాపత్న్యో వరవర్ణిని । రావణో నామ భద్రం తే దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ॥ యస్య దేవాస్సగంధర్వాః పిశాచపతగోరగాః । విద్రవంతి భయాద్భీతా మృత్యోరివ సదా ప్రజాః ॥ యేన వైశ్రవణో రాజా ద్వైమాత్రః కారణాంతరే। ద్వంద్వమాసాదితః క్రోధాద్రణే విక్రమ్య నిర్జితః ॥ యద్భయార్తః పరిత్యజ్య స్వమధిష్ఠానమృద్ధిమత్ । కైలాసం పర్వతశ్రేష్ఠమధ్యాస్తే నరవాహనః ॥ యస్య తత్పుష్పకం నామ విమానం కామగం శుభం । వీర్యాదేవార్జితం భద్రే యేన యామి విహాయసం ॥౬॥ మమ సంజాతరోషస్య ముఖం దృష్ట్వైవ మైథిలి । విద్రవంతి పరిత్రస్తాస్సురాశ్శక్రపురోగమాః॥ ౭॥ యత్ర తిష్ఠామ్యహం తత్ర మారుతో వాతి శంకితః। తీవ్రాంశుశ్శిశిరాంశుశ్చ భయాత్సంపద్యతే రవిః ॥ ౮ ॥ నిష్కంపపత్రాస్తరవో నద్యశ్చ స్తిమితోదకాః । భవంతి యత్ర యత్రాహం తిష్ఠామి విచరామి చ ॥౯॥ మమ పారే సముద్రస్య లంకా నామ పురీ శుభా । సంపూర్ణా రాక్షసైర్ఘోరైర్యథేంద్రస్యామరావతీ ॥౧౦॥ ప్రాకారేణ పరిక్షిప్తా పాండురేణ విరాజతా। హేమకక్ష్యా పురీ రమ్యా వైడూర్యమయతోరణా ॥ హస్త్యశ్వరథసంబాధా తూర్యనాదవినాదితా । సర్వకాలఫలైర్వృక్షైస్సంకులోద్యానశోభితా ॥౧౨॥ తత్ర త్వం వసతీ సీతే రాజపుత్రి మయా సహ । న స్మరిష్యసి నారీణాం మానుషీణాం మనస్విని ॥౧౩॥ భుంజానా మానుషాన్భోగాన్దివ్యాంశ్చ వరవర్ణిని । న స్మరిష్యసి రామస్య మానుషస్య గతాయుషః॥౧౪॥ స్థాపయిత్వా ప్రియం పుత్రం రాజ్ఞా దశరథేన యః । మందవీర్యస్సుతో జ్యేష్ఠస్తతః ప్రస్థాపితో హ్యయం॥ ౧౫॥ తేన కిం భ్రష్టరాజ్యేన రామేణ గతచేతసా। కరిష్యసి విశాలాక్షి తాపసేన తపస్వినా ॥ ౧౬ ॥ సర్వరాక్షసభర్తారం కామాత్స్వయమిహాగతం । న మన్మథశరావిష్టం ప్రత్యాఖ్యాతుం త్వమర్హసి ॥ ౧౭॥ ప్రత్యాఖ్యాయ హి మాం భీరు పరితాపం గమిష్యసి । చరణేనాభిహత్యేవ పురూరవసముర్వశీ॥ ౧౮॥ అంగుల్యా న సమో రామో మమ యుద్ధే స మానుషః ॥ తవ భాగ్యేన సంప్రాప్తం భజస్వ వరవర్ణిని॥ ౧౯ ॥ ఏవముక్తా తు వైదేహీ క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా । అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపం ॥ ౨౦ ॥ కథం వైశ్రవణం దేవం సర్వభూతనమస్కృతం । భ్రాతరం వ్యపదిశ్య త్వమశుభం కర్తుమిచ్ఛసి॥౨౧॥ అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ రాక్షసాః। యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః॥ ౨౨॥ అపహృత్య శచీం భార్యాం శక్యమింద్రస్య జీవితుం । న చ రామస్య భార్యాం మామానీయాస్తి జీవితం ॥ ౨౩ ॥ జీవేచ్చిరం వజ్రధరస్య హస్తాచ్ఛచీం ప్రధృష్యాప్రతిరూపరూపాం । న మాదృశీం రాక్షస ధర్షయిత్వా పీతామృతస్యాపి తవాస్తి మోక్షః॥ ౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- అష్టచత్వారింశస్సర్గః. **********************************

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్। హస్తే హస్తం సమాహత్య చకార సుమహద్వపుః॥ ౧ ॥ స మైథిలీం పునర్వాక్యం బభాషే చ తతో భృశం । నోన్మత్తయా శ్రుతౌ మన్యే మమ వీర్యపరాక్రమౌ ॥ ఉద్వహేయం భుజాభ్యాం తు మేదినీమంబరే స్థితః । ఆపిబేయం సముద్రం చ హన్యాం మృత్యుం రణే స్థితః ॥ అర్కం రుంధ్యాం శరైస్తీక్ష్ణైర్విభింద్యాం హి మహీతలం। కామరూపిణమున్మత్తే పశ్య మాం కామదం పతిం ॥ ౪ ॥ ఏవముక్తవతస్తస్య సూర్యకల్పే శిఖిప్రభే। క్రుద్ధస్య హరిపర్యంతే రక్తే నేత్రే బభూవతుః॥ ౫ ॥సద్యస్సౌమ్యం పరిత్యజ్య భిక్షురూపం స రావణః। స్వం రూపం కాలరూపాభం భేజే వైశ్రవణానుజః ॥౬॥ సంరక్తనయనశ్శ్రీమాంస్తప్తకాంచనకుండలః । క్రోధేన మహతావిష్టో నీలజీమూతసన్నిభః॥ దశాస్యః కార్ముకీ బాణీ బభూవ క్షణదాచరః॥ ౭॥ స పరివ్రాజకచ్ఛద్మ మహాకాయో విహాయ తత్ ॥ ప్రతిపద్య స్వకం రూపం రావణో రాక్షసాధిపః । సంరక్తనయనః క్రోధాజ్జీమూతనిచయప్రభః ॥ రక్తాంబరధరస్తస్థౌ స్త్రీరత్నం ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్॥౯॥ స తామసితకేశాంతాం భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥ వసనాభరణోపేతాం మైథిలీం రావణోఽబ్రవీత్ ॥౧౦॥ త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం యది భర్తారమిచ్ఛసి ॥ మామాశ్రయ వరారోహే తవాహం సదృశః పతిః॥ ౧౧ ॥ మాం భజస్వ చిరాయ త్వమహం శ్లాఘ్యః ప్రియస్తవ॥ నైవ చాహం క్వచిద్భద్రే కరిష్యే తవ విప్రియం॥ ౧౨ ॥ త్యజ్యతాం మానుషో భావో మయి భావః ప్రణీయతాం ॥ రాజ్యాచ్చ్యుతమసిద్ధార్థం రామం పరిమితాయుషం । కైర్గుణైరనురక్తాసి మూఢే పండితమానిని ॥ యః స్త్రియా వచనాద్రాజ్యం విహాయ ససుహృజ్జనం। అస్మిన్వ్యాలానుచరితే వనే వసతి దుర్మతిః॥ ౧౫॥ ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం వాక్యం ప్రియార్హాం ప్రియవాదినీం । అభిగమ్య సుదుష్టాత్మా రాక్షసః కామమోహితః ॥ జగ్రాహ రావణస్సీతాం బుధః ఖే రోహిణీమివ ॥ ౧౬॥ వామేన సీతాం పద్మాక్షీం మూర్ధజేషు కరేణ సః॥ ఊర్వోస్తు దక్షిణేనైవ పరిజగ్రాహ పాణినా ॥ ౧౭ ॥ తం దృష్ట్వా మృత్యుసంకాశం తీక్ష్ణదంష్ట్రం మహాభుజమ్। ప్రాద్రవన్గిరిసంకాశం భయార్తా వనదేవతాః॥ ౧౮॥ స చ మాయామయో దివ్యః ఖరయుక్తః ఖరస్వనః ॥ ప్రత్యదృశ్యత హేమాంగో రావణస్య మహారథః॥ ౧౯ ॥ తతస్తాం పరుషైర్వాక్యైరభితర్జ్య మహాస్వనః॥ అంకేనాదాయ వైదేహీం రథమారో

పయత్తదా ॥ ౨౦॥ సాగృహీతా విచుక్రోశ రావణేన యశస్వినీ ॥ రామేతి సీతా దుఃఖార్తా రామం దూరగతం వనే ॥ ౨౧॥
తామకామాం స కామార్తః పన్నగేన్ద్రవధూమివ ॥ వివేష్టమానామాదాయ ఉత్పపాతాథ రావణః ॥ ౨౨॥ ॥ తతస్సా
రాక్షసేన్ద్రేణ హ్రియమాణా విహాయసా ॥ భృశం చుక్రోశ మత్తేవ భ్రాన్తచిత్తా యథాతురా ॥ ౨౩॥ ॥ హా లక్ష్మణ మ
హాబాహో గురుచిత్తప్రసాదక ॥ హ్రియమాణాం న జానీషే రక్షసా మామమర్షిణా ॥ ౨౪॥ ॥ జీవితం సుఖమర్థాం
శ్చ ధర్మహేతోః పరిత్యజన్ ॥ హ్రియమాణామధర్మేణ మాం రాఘవ న పశ్యసి ॥ ౨౫॥ ॥ నను నామావినీతానాం వినేతా
సి పరన్తప ॥ కథమేవంవిధం పాపం న త్వం శాస్సి హి రావణమ్ ॥ ౨౬॥ ॥ నను సద్యోవినీతస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్ ॥ కాలో
ప్యఙ్గీభవత్యత్ర సస్యానామివ పక్తయే ॥ ౨౭॥ ॥ స కర్మ కృతవానేతత్ కాలోపహతచేతనః ॥ జీవితాన్తకరం ఘోరం
రామాద్వ్యసనమాప్నుహి ॥ ౨౮॥ హన్తేదానీం సకామాస్తు కైకేయీ సహ బాన్ధవైః ॥ హ్రియేయం ధర్మకామస్య ధ
ర్మపత్నీ యశస్వినః ॥ ౨౯॥ ॥ ఆమన్త్రయే జనస్థానే కర్ణికారాన్ సుపుష్పితాన్ ॥ క్షిప్రం రామాయ శంసధ్వం సీతాం
హరతి రావణః ॥ ౩౦॥ ॥ మాల్యవన్తం శిఖరిణం వన్దే ప్రస్రవణం గిరిమ్ ॥ క్షిప్రం రామాయ శంసత్వం సీతాం హరతి రావ
ణః ॥ ౩౧॥ హంససారససంఘుష్టాం వన్దే గోదావరీం నదీమ్ ॥ క్షిప్రం రామాయ శంసత్వం సీతాం హరతి రావణః ॥ ౩౨॥
దైవతాని చ యాన్యస్మిన్ వనే వివిధపాదపే ॥ నమస్కరోమ్యహం తేభ్యో భర్తుః శంసత మాం హృతామ్ ॥ ౩౩॥ ॥ యా
ని కాని చిదప్యత్ర సత్త్వాని నివసన్త్యుత ॥ సర్వాణి శరణం యామి మృగపక్షిగణానపి । హ్రియమాణాం ప్రియాం భర్తుః
ప్రాణేభ్యోపి గరీయసీమ్ ॥ వివశాపహృతా సీతా రావణేనేతి శంసత ॥ ౩౫॥ ॥ విదిత్వా మాం మహాబాహురముత్రాపి మ
హాబలః ॥ ఆనేష్యతి పరాక్రమ్య వైవస్వతహృతామపి ॥ ౩౬॥ సా తదా కరుణా వాచో విలపన్తీ సుదుఃఖితా ॥ వనస్పతిగ
తం గృధ్రం దదర్శాయతలోచనా ॥ ౩౭॥ ॥ సా తముద్వీక్ష్య సుశ్రోణీ రావణస్య వశం గతా ॥ సమాక్రన్దద్భయపరా దుః
ఖోపహతయా గిరా ॥ ౩౮॥ జటాయో పశ్య మామార్య హ్రియమాణామనాథవత్ ॥ అనేన రాక్షసేన్ద్రేణ కరుణం పా
పకర్మణా ॥ ౩౯॥ ॥ నైష వారయితుం శక్యస్తవ క్రూరో నిశాచరః ॥ సత్త్వవాన్ జితకాశీ చ సాయుధశ్చైవ దుర్మతిః ॥
౪౦॥ ॥ రామాయ తు యథాతత్త్వం జటాయో హరణం మమ ॥ లక్ష్మణాయ చ తత్సర్వమాఖ్యాతవ్యమశేషతః ॥ ౪౧॥ ఇతి శ్రీ
మదారణ్యకాండే ఏకోనపంచాశస్సర్గః ***************** తం శబ్దమవసుప్తస్తు జటాయురథ శుశ్రువే ॥ నిరీ
క్ష్య రావణం క్షిప్రం వైదేహీం చ దదర్శ సః ॥ ౧ ॥ తతః పర్వతకూటాభస్తీక్ష్ణతుండః ఖగోత్తమః । వనస్పతిగతః శ్రీమాన్
వ్యాజహార శుభాం గిరమ్ ॥ ౨॥ దశగ్రీవ స్థితో ధర్మే పురాణే సత్యసంశ్రయః । జటాయుర్నామ నామ్నాహం గృధ్రరాజో
మహాబలః ॥ ౩॥ రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేన్ద్రవరుణోపమః । లోకానాం చ హితే యుక్తో రామో దశరథాత్మజః ॥
౪॥ తస్యైషా లోకనాథస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినీ । సీతా నామ వరారోహా యాం త్వం హర్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౫॥ కథం రా
జా స్థితో ధర్మే పరదారాన్ పరామృశేత్ । రక్షణీయా విశేషేణ రాజదారా మహాబల ॥ ౬॥ నివర్తయ మతిం నీచాం పర
దారాభిమర్శనాత్ । న తత్సమాచరేద్ధీరో యత్పరోస్య విగర్హయేత్ ॥ ౭॥ యథాత్మనస్తథాన్యేషాం దారా రక్ష్యా విమ
ర్శనాత్ ॥ ౭॥ ॥ ధర్మమర్థం చ కామం చ శిష్టాః శాస్త్రేష్వనాగతమ్ ॥ న వ్యవస్యన్తి రాజానో ధర్మం పౌలస్త్యనన్దన ॥
౮॥ రాజా ధర్మస్య కామస్య ద్రవ్యాణాం చోత్తమో నిధిః ॥ ధర్మః శుభం వా పాపం వా రాజమూలం ప్రవర్తతే ॥ ౯॥
పాపస్వభావశ్చపలః కథం త్వం రక్షసాం వర ॥ ఐశ్వర్యమభిసంప్రాప్తో విమానమివ దుష్కృతిః ॥ ౧౦॥ ॥ కామం స్వభా
వో యో యస్య న శక్యః పరిమార్జితుమ్ ॥ న హి దుష్టాత్మనామార్య మావసత్యాలయే చిరమ్ ॥ ౧౧॥ విషయే వా పురే వా తే
యదా రామో మహాబలః ॥ నాపరాధ్యతి ధర్మాత్మా కథం తస్యాపరాధ్యసి ॥ ౧౨॥ ॥ యది శూర్పణఖాహేతోర్జనస్థానగ
తః ఖరః ॥ అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా । అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ య
స్య త్వం లోకనాథస్య భార్యాం హృత్వా గమిష్యసి ॥ ౧౪॥ క్షిప్రం విసృజ వైదేహీం మా త్వా ఘోరేణ చక్షుషా ॥ దహే
ద్దహనభూతేన వృత్రమిన్ద్రాశనిర్యథా ॥ ౧౫॥ ॥ సర్పమాశీవిషం బద్ధ్వా వస్త్రాన్తే నావబుధ్యసే ॥ గ్రీవాయాం ప్రతి
ముక్తం చ కాలపాశం న పశ్యసి ॥ ౧౬॥ స భారస్సౌమ్య భర్తవ్యో యో నరం నావసాదయేత్ ॥ తదన్నముపభోక్తవ్యం జీ
ర్యతే యదనామయమ్ ॥ ౧౭॥ యత్కృత్వా న భవేద్ధర్మో న కీర్తిర్న యశో భువి ॥ శరీరస్య భవేత్ఖేదః కస్తత్కర్మ సమా
చరేత్ ॥ ౧౮॥ షష్టిర్వర్షసహస్రాణి మమ జాతస్య రావణ ॥ పితృపైతామహం రాజ్యం యథావదనుతిష్ఠతః । వృద్ధో
హం త్వం యువా ధన్వీ సశరః కవచీ రథీ ॥ తథాప్యాదాయ వైదేహీం కుశలీ న గమిష్యసి ॥ ౨౦॥ న శక్తస్త్వం బలాద్ధర్తుం
వైదేహీం మమ పశ్యతః ॥ హేతుభిర్న్యాయసంయుక్తైర్ధ్రువాం వేదశ్రుతీమివ ॥ ౨౧॥ యుద్ధ్యస్వ యది శూరోసి ము
హూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥ శయిష్యసే హతో భూమౌ యథాపూర్వం ఖరస్తథా ॥ ౨౨॥ అసకృత్సంయుగే యేన నిహతా దై

త్యదానవాః॥ నచిరాచ్చీరవాసాస్త్వాం రామో యుధి వధిష్యతి॥ ౨౩॥ కిన్ను శక్యం మయా హంతుం గతౌ దూరం నృపాత్మజౌ॥ క్షిప్రం త్వం నశ్యసే నీచ తయోర్భీతో న సంశయః॥ ౨౪॥ నహి మే జీవమానస్య నయిష్యసి శుభామిమాం ॥ సీతాం కమలపత్రాక్షీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం॥ ౨౫॥ అవశ్యం తు మయా కార్యం ప్రియం తస్య మహాత్మనః ॥ జీవితేనాపి రామస్య తథా దశరథస్య చ ॥ ౨౬ ॥ తిష్ఠ తిష్ఠ దశగ్రీవ ముహూర్తం పశ్య రావణ ॥ యుద్ధాతిథ్యం ప్రదాస్యామి యథాప్రాణం నిశాచర॥ ౨౭॥ వృంతాదివ ఫలం త్వాం తు పాతయేయం రథోత్తమాత్॥ ౨౮॥ ఇతి పంచాశస్సర్గః.*******

ఇత్యుక్తస్య యథాన్యాయం రావణస్య జటాయుషా । క్రుద్ధస్యాగ్నినిభాస్సర్వా రేజుర్వింశతిదృష్టయః॥ ౧॥ సంరక్తనయనః కోపాత్తప్తకాంచనకుండలః। రాక్షసేంద్రోఽభిదుద్రావ పతగేంద్రమమర్షణః॥ ౨॥ స సంప్రహారస్తుములస్తయోస్తస్మిన్మహావనే। బభూవ వాతోద్ధతయోర్మేఘయోర్గగనే యథా॥ ౩॥ తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం గృధ్రరాక్షసయోస్తదా। సపక్షయోర్మాల్యవతోర్మహాపర్వతయోరివ॥ ౪॥ తతో నాళీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః। అభ్యవర్షన్మహాఘోరైర్గృధ్రరాజం మహాబలః॥ ౫॥ స తాని శరజాలాని గృధ్రః పత్రరథేశ్వరః । జటాయుః ప్రతిజగ్రాహ రావణాస్త్రాణి సంయుగే॥ ౬॥ తస్య తీక్ష్ణనఖాభ్యాం తు చరణాభ్యాం మహాబలః। చకార బహుధా గాత్రే వ్రణాన్పతగసత్తమః॥ ౭॥ అథ క్రోధాద్దశగ్రీవో జగ్రాహ దశ మార్గణాన్। మృత్యుదండనిభాన్ఘోరాన్ శత్రుమర్దనకాంక్షయా॥ ౮॥ స తైర్బాణైర్మహావీర్యః పూర్ణముక్తైరజిహ్మగైః। బిభేద నిశితైస్తీక్ష్ణైర్గృధ్రం ఘోరైశ్శిలీముఖైః॥ ౯॥ స రాక్షసరథే పశ్యన్ జానకీం బాష్పలోచనాం। అచింతయిత్వా తాన్బాణాన్రాక్షసం సమభిద్రవత్ ॥ ౧౦॥ తతోఽస్య సశరం చాపం ముక్తామణివిభూషితం। చరణాభ్యాం మహాతేజా బభంజ పతగేశ్వరః॥ ౧౧॥ తతోఽన్యద్ధనురాదాయ రావణః క్రోధమూర్ఛితః। వవర్ష శరవర్షాణి శతశోఽథ సహస్రశః॥ ౧౨॥ శరైరావారితస్తస్య సంయుగే పతగేశ్వరః । కులాయముపసంప్రాప్తః పక్షీవ ప్రబభౌ తదా॥ ౧౩॥ స తాని శరవర్షాణి పక్షాభ్యాం చ విధూయ చ। చరణాభ్యాం మహాతేజా బభంజాస్య మహద్ధనుః ॥ ౧౪ ॥ తచ్చాగ్నిసదృశం దీప్తం రావణస్య శరావరం। పక్షాభ్యాం స మహావీర్యో వ్యాధునోత్పతగేశ్వరః ॥ ౧౫॥ కాంచనోరశ్ఛదాన్ దివ్యాన్పిశాచవదనాన్ఖరాన్। తాంశ్చాస్య జవసంపన్నాన్ జఘాన సమరే బలీ॥ ౧౬॥ వరం త్రివేణుసంపన్నం కామగం పావకార్చిషం। మణిహేమవిచిత్రాంగం బభంజ చ మహారథం॥ ౧౭॥ పూర్ణచంద్రప్రతీకాశం ఛత్రం చ వ్యజనైస్సహ। పాతయామాస వేగేన గ్రాహిభీ రాక్షసైస్సహ॥ ౧౮॥ సారథేశ్చాస్య వేగేన తుండేనైవ మహచ్ఛిరః । పునర్వ్యపాహరచ్ఛ్రీమాన్పక్షిరాజో మహాబలః॥ ౧౯॥ స భగ్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః। అంకేనాదాయ వైదేహీం పపాత భువి రావణః॥ ౨౦॥ దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ రావణం భగ్నవాహనం । సాధు సాధ్వితి భూతాని గృధ్రరాజమపూజయన్॥ ౨౧॥ పరిశ్రాంతం తు తం దృష్ట్వా జరయా పక్షియూథపం। ఉత్పపాత పునర్హృష్టో మైథిలీం గృహ్య రావణః॥ ౨౨ ॥ తం ప్రహృష్టం నిధాయాంకే గచ్ఛంతం జనకాత్మజాం। గృధ్రరాజస్సముత్పత్య సమభిద్రుత్య రావణం ॥ సమావార్య మహాతేజా జటాయురిదమబ్రవీత్ ॥ ౨౩॥ వజ్రసంస్పర్శబాణస్య భార్యాం రామస్య రావణ ॥ అల్పబుద్ధే హరస్యేనాం వధాయ ఖలు రక్షసాం॥ ౨౪॥ సమిత్రబంధుస్సామాత్యస్సబలస్సపరిచ్ఛదః॥ విషపానం పిబస్యేతత్పిపాసిత ఇవోదకం॥ ౨౫॥ అనుబంధమజానంతః కర్మణామవిచక్షణాః॥ శీఘ్రమేవ వినశ్యంతి యథా త్వం వినశిష్యసి॥ ౨౬॥ బద్ధస్త్వం కాలపాశేన క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే॥ వధాయ బడిశం గృహ్య సామిషం జలజో యథా॥ ౨౭॥ నహి జాతు దురాధర్షౌ కాకుత్స్థౌ తవ రావణ॥ ధర్షణం చాశ్రమస్యాస్య క్షమిష్యేతే తు రాఘవౌ॥ ౨౮॥ యథా త్వయా కృతం కర్మ భీరుణా లోకగర్హితం ॥ తస్కరాచరితో మార్గో నైష వీరనిషేవితః॥ ౨౯॥ యుద్ధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥ శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా భ్రాతా ఖరస్తథా॥ ౩౦॥ పరేతకాలే పురుషో యత్కర్మ ప్రతిపద్యతే ॥ వినాశాయాత్మనోఽధర్మ్యం ప్రతిపన్నోఽసి కర్మ తత్ ॥ ౩౧॥ పాపానుబంధో వై యస్య కర్మణః కర్మ కో ను తత్ ॥ కుర్వీత లోకాధిపతిస్స్వయంభూర్భగవానపి॥ ౩౨॥ ఏవముక్త్వా శుభం వాక్యం జటాయుస్తస్య రక్షసః॥ నిపపాత భృశం పృష్ఠే దశగ్రీవస్య వీర్యవాన్ ॥ ౩౩ ॥ తం గృహీత్వా నఖైస్తీక్ష్ణైర్విరరాద సమంతతః॥ అధిరూఢో గజారోహో యథా స్యాద్దుష్టవారణం॥ ౩౪॥ విరరాద నఖైరస్య తుండం పృష్ఠే సమర్పయన్॥ కేశాంశ్చోత్పాటయామాస నఖపక్షముఖాయుధః ॥ ౩౫ ॥ స తథా గృధ్రరాజేన క్లిశ్యమానో ముహుర్ముహుః॥ అమర్షస్ఫురితోష్ఠస్సన్ ప్రాకంపత స రావణః॥ ౩౬॥ స పరిష్వజ్య వైదేహీం వామేనాంకేన రావణః ॥ తలేనాభిజఘానార్తో జటాయుం క్రోధమూర్ఛితః॥ ౩౭॥ జటాయుస్తమభిక్రమ్య తుండేనాస్య ఖగాధిపః॥ వామబాహూన్దశ తదా వ్యపాహరదరిందమః॥ ౩౮॥ సంఛిన్నబాహోస్సద్యైవ బాహవస్సహసాభవన్ ॥ విషజ్వాలావలీయుక్తా వల్మీ

కాదివపన్నగాః ॥౩౯॥ తతః క్రోధాద్దశగ్రీవస్సీతాముత్సృజ్య రావణః । ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ గృధ్రరాజమపోథ
యత్ ॥౪౦॥ తతో ముహూర్తం సంగ్రామో బభూవాతులవీర్యయోః । రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య పక్షిణాం ప్రవరస్య
చ ॥౪౧॥ తస్య వ్యాయచ్ఛమానస్య రామస్యార్థే స రావణః । పక్షౌ పార్శ్వౌ చ పాదౌ చ ఖడ్గముద్ధృత్య సోఽచ్ఛినత్ ॥౪౨॥
స ఛిన్నపక్షస్సహసా రక్షసా రౌద్రకర్మణా । నిపపాత హతో గృధ్రో ధరణ్యామల్పజీవితః ॥౪౩॥ తం దృష్ట్వా పతితం భూ
మౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషమ్ । అభ్యధావత వైదేహీ స్వబంధుమివ దుఃఖితా ॥౪౪॥ తం నీలజీమూతనికాశకల్పం సుపాం
డురోరస్క ముదారవీర్యమ్ । దదర్శ లంకాధిపతిః పృథివ్యాం జటాయుషం శాంతమివాగ్నిదావమ్ ॥౪౫॥ తతస్తు తం పత్ర
రథం మహీతలే నిపాతితం రావణవేగమర్దితమ్ । పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా రురోద సీతా జనకాత్మజా తదా ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీ
మదారణ్యకాండే ఏకపంచాశస్సర్గః. ****************************** తమల్పజీవితం గృధ్రం స్ఫురంతం
రాక్షసాధిపః । దదర్శ భూమౌ పతితం సమీపే రాఘవాశ్రమాత్ ॥౧॥ సా తు తారాధిపముఖీ రావణేన సమీక్ష్య తమ్ । గృధ్ర
రాజం వినిహతం విలలాప సుదుఃఖితా ॥౨॥ ఆలింగ్య గృధ్రం నిహతం రావణేన బలీయసా । విలలాప సుదుఃఖార్తా సీతా శశినిభా
ననా ॥౩॥ నిమిత్తం లక్షణజ్ఞానం శకునిస్వరదర్శనమ్ । అవశ్యం సుఖదుఃఖేషు నరాణాం ప్రతిదృశ్యతే ॥౪॥ నూనం రామ న జానా
సి మహద్వ్యసనమాత్మనః । ధావంతి నూనం కాకుత్స్థ మదర్థం మృగపక్షిణః ॥౫॥ అయం హి పాపచారేణ మాం త్రాతుమభి
సంగతః । శేతే వినిహతో భూమౌ మమ భాగ్యాద్విహంగమః ॥౬॥ త్రాహి మామద్య కాకుత్స్థ లక్ష్మణేతి వరాంగనా । సుసం
త్రస్తా సమాక్రందచ్ఛృణ్వతాం తు యథాంతికే ॥౭॥ తాం క్లిష్టమాల్యాభరణాం విలపంతీమనాథవత్ । అభ్యధావత వైదే
హీం రావణో రాక్షసాధిపః ॥౮॥ తాం లతామివ వేష్టంతీమాలింగంతీం మహాద్రుమాన్ । ముంచ ముంచేతి బహుశః ప్రవద
న్రాక్షసాధిపః ॥౯॥ క్రోశంతీం రామ రామేతి రామేణ రహితాం వనే । జీవితాంతాయ కేశేషు జగ్రాహాంతకసన్నిభః ॥
౧౦॥ ప్రధర్షితాయాం సీతాయాం బభూవ సచరాచరమ్ । జగత్సర్వమమర్యాదం తమసాంధేన సంవృతమ్ ॥౧౧॥ న వాతి
మారుతస్తత్ర నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః ॥౧౨॥ దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దీనాం దివ్యేన చక్షుషా । కృతం కార్యమితి శ్రీ
మాన్ వ్యాజహార పితామహః ॥౧౩॥ ప్రహృష్టా వ్యథితాశ్చాసన్ సర్వే తే పరమర్షయః । దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దం
డకారణ్యవాసినః । రావణస్య వినాశం చ ప్రాప్తం బుద్ధ్వా యదృచ్ఛయా ॥౧౪॥ స తు తాం రామ రామేతి రుదంతీం లక్ష్మణే
తి చ । జగామాదాయ చాకాశం రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥౧౫॥ తప్తాభరణవర్ణాంగీ పీతకౌశేయవాసినీ । రరాజ రాజపుత్రీ తు
విద్యుత్సౌదామినీ యథా ॥౧౬॥ ఉద్ధూతేన చ వస్త్రేణ తస్యాః పీతేన రావణః । అధికం ప్రతిబభ్రాజ గిరిర్దీప్త ఇవాగ్నినా ॥
౧౭॥ తస్యాః పరమకల్యాణ్యాస్తామ్రాణి సురభీణి చ । పద్మపత్రాణి వైదేహ్యా అభ్యకీర్యంత రావణమ్ ॥౧౮॥ తస్యాః కౌశే
యముద్ధూతమాకాశే కనకప్రభమ్ । బభౌ చాదిత్యరాగేణ తామ్రమభ్రమివాతపే ॥౧౯॥ తస్యాస్తత్సునసం వక్త్రమాకా
శే రావణాంకగమ్ । న రరాజ వినా రామం వినాళమివ పంకజమ్ ॥౨౦॥ బభూవ జలదం నీలం భిత్త్వా చంద్ర ఇవోదితః । సులలా
టం సుకేశాంతం పద్మగర్భాభమవ్రణమ్ ॥౨౧॥ శుక్లైస్సువిమలైర్దంతైః ప్రభావద్భిరలంకృతమ్ । తస్యాస్తద్విమలం వక్త్ర
మాకాశే రావణాంకగమ్ ॥౨౨॥ రుదితం వ్యపమృష్టాస్రం చంద్రవత్ప్రియదర్శనమ్ । సునాసం చారుతామ్రోష్ఠమాకాశే హాట
కప్రభమ్ ॥౨౩॥ రాక్షసేన సమాధూతం తస్యాస్తద్వదనం శుభమ్ । శుశుభే న వినా రామం దివా చంద్ర ఇవోదితః ॥౨౪॥ సా
హేమవర్ణా నీలాంగం మైథిలీ రాక్షసాధిపమ్ । శుశుభే కాంచనీ కాంచీ నీలం మణిమివాశ్రితా ॥౨౫॥ సా పద్మగౌరీ హేమాభా
రావణం జనకాత్మజా । విద్యుద్ఘనమివావిశ్య శుశుభే తప్తభూషణా ॥౨౬॥ తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరమ్ ।
ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥౨౭॥ తస్యా భూషణఘోషేణ వైదేహ్యా రాక్షసాధిపః । బభౌ సచపలో నీ
లస్సఘోష ఇవ తోయదః ॥౨౮॥ ఉత్తమాంగాచ్చ్యుతా తస్యాః పుష్పవృష్టిస్సమంతతః । సీతాయా హ్రియమాణాయాః
పపాత ధరణీతలే ॥౨౯॥ సా తు రావణవేగేన పుష్పవృష్టిస్సమంతతః । సమాధూతా దశగ్రీవం పునరేవాభ్యవర్తత ॥ ౩౦॥
అభ్యవర్తత పుష్పాణాం ధారా వైశ్రవణానుజమ్ । నక్షత్రమాలా విమలా మేరుం నగమివోన్నతమ్ ॥౩౧॥ చరణాన్నూపురం
భ్రష్టం వైదేహ్యా రత్నభూషితమ్ । విద్యున్మండలసంకాశం పపాత మధురస్వనమ్ ॥౩౨॥ తాం మహోల్కామివాకాశే
దీప్యమానాం స్వతేజసా । జహారాకాశమావిశ్య సీతాం వైశ్రవణానుజః ॥ ౩౩ ॥ తస్యాస్తాన్యగ్నివర్ణాని భూషణాని మహీ
తలే । సఘోషాణ్యవకీర్యంత క్షీణాస్తారా ఇవాంబరాత్ ॥౩౪॥ తస్యాస్స్తనాంతరాద్భ్రష్టో హారస్తారాధిపద్యుతిః । వైదే
హ్యా నిపతన్భాతి గంగేవ గగనాచ్చ్యుతా ॥౩౫ ॥ ఉత్పాతవాతాభిహతా నానాద్విజగణాయుతాః । మా భైరితి విధూతా
గ్రా వ్యాజహ్రురివ పాదపాః ॥ ౩౬ ॥ నలిన్యో ధ్వస్తకమలాస్త్రస్తమీనజలేచరాః । సఖీమివ గతోచ్ఛ్వాసామన్వశో
చంత మైథిలీమ్ ॥౩౭॥ సమంతాదభిసంపత్య సింహవ్యాఘ్రమృగద్విజాః । అన్వధావంస్తదా రోషాత్సీతాం ఛాయానుగా

మినః ॥ ౩౮ ॥ జలప్రపాతాస్రముఖాశ్శృంగైరుచ్ఛ్రితబాహుభిః। సీతాయాం హ్రియమాణాయాం విక్రోశంతీవ పర్వతాః ॥ ౩౯ ॥ హ్రియమాణాం తు వైదేహీం దృష్ట్వా దీనో దివాకరః। ప్రతిధ్వస్తప్రభశ్శ్రీమానాసీత్పాండరమండలః ॥ ౪౦ ॥ నాస్తి ధర్మః కుతస్సత్యం నార్జవం నానృశంసతా। యత్ర రామస్య వైదేహీం భార్యాం హరతి రావణః ॥ ఇతి సర్వాణి భూతాని గణశః పర్యదేవయన్ ॥ ౪౧ ॥ విత్రస్తకా దీనముఖా రురుదుర్మృగపోతకాః ॥ ఉద్వీక్ష్యోద్వీక్ష్య నయనైరాస్రపాతావిలేక్షణాః ॥ ౪౨ ॥ సుప్రవేపితగాత్రాశ్చ బభూవుర్వనదేవతాః ॥ విక్రోశంతీం దృఢం సీతాం దృష్ట్వా దుఃఖం తథాగతామ్। తాం తు లక్ష్మణ రామేతి క్రోశంతీం మధురస్వరామ్ ॥ అవేక్షమాణాం బహుశో వైదేహీం ధరణీతలమ్ ॥ ౪౪ ॥ స తామాకులకేశాంతాం విప్రమృష్టవిశేషకామ్। జహారాత్మవినాశాయ దశగ్రీవో మనస్వినీమ్ ॥ ౪౫ ॥ తతస్తు సా చారుదతీ శుచిస్మితా వినాకృతా బంధుజనేన మైథిలీ। అపశ్యతీ రాఘవలక్ష్మణావుభౌ వివర్ణవక్త్రా భయభారపీడితా ॥ ౪౬ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ద్విపంచాశస్సర్గః.********************************

ఖముత్పతంతం తం దృష్ట్వా మైథిలీ జనకాత్మజా। దుఃఖితా పరమోద్విగ్నా భయే మహతి వర్తినీ ॥ ౧ ॥ రోషరోదనతామ్రాక్షీ భీమాక్షం రాక్షసాధిపం। రుదంతీ కరుణం సీతా హ్రియమాణేదమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ న వ్యపత్రపసే నీచ కర్మణానేన రావణ। జ్ఞాత్వా విరహితాం యన్మాం చోరయిత్వా పలాయసె ॥ ౩ ॥ త్వయైవ నూనం దుష్టాత్మన్ భీరుణా హర్తుమిచ్ఛతా। మమాపవాహితో భర్తా మృగరూపేణ మాయయా ॥ ౪ ॥ యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽప్యయం వినిపాతితః। గృధ్రరాజః పురాణోఽసౌ శ్వశురస్య సఖా మమ ॥ ౫ ॥ పరమం ఖలు తే వీర్యం దృశ్యతే రాక్షసాధమ। విశ్రావ్య నామధేయం హి యుద్ధే నాస్మి జితా త్వయా ॥ ౬ ॥ ఈదృశం గర్హితం కర్మ కథం కృత్వా న లజ్జసె। స్త్రియాశ్చ హరణం నీచ రహితే చ పరస్య చ ॥ ౭ ॥ కథయిష్యంతి లోకేషు పురుషాః కర్మ కుత్సితం। సునృశంసమధర్మిష్ఠం తవ శౌండీర్యమానినః ॥ ౮ ॥ ధిక్తే శౌర్యం చ సత్త్వం చ యత్త్వం కథితవాంస్తదా। కులాక్రోశకరం లోకే ధిక్తే చారిత్రమీదృశం ॥ ౯ ॥ కిం కర్తుం శక్యమేవం హి యజ్జవేనైవ ధావసి। ముహూర్తమపి తిష్ఠస్వ న జీవన్ ప్రతియాస్యసి ॥ ౧౦ ॥ న హి చక్షుష్పథం ప్రాప్య తయోః పార్థివపుత్రయోః। ససైన్యోఽపి సమర్థస్త్వం ముహూర్తమపి జీవితుం ॥ ౧౧ ॥ న త్వం తయోశ్శరస్పర్శం సోఢుం శక్తః కథంచన। వనే ప్రజ్వలితస్యేవ స్పర్శమగ్నేర్విహంగమః ॥ ౧౨ ॥ సాధు కృత్వాత్మనః పథ్యం సాధు మాం ముంచ రావణ ॥ ౧౩ ॥ మత్ప్రధర్షణరుష్టో హి భ్రాత్రా సహ పతిర్మమ ॥ విధాస్యతి వినాశాయ త్వం మాం యది న ముంచసి ॥ ౧౪ ॥ యేన త్వం వ్యవసాయేన బలాన్మాం హర్తుమిచ్ఛసి। వ్యవసాయస్స తే నీచ భవిష్యతి నిరర్థకః ॥ ౧౫ ॥ న హ్యహం తమపశ్యంతీ భర్తారం విబుధోపమం। ఉత్సహే శత్రువశగా ప్రాణాన్ ధారయితుం చిరం ॥ ౧౬ ॥ న నూనం చాత్మనః పథ్యం శ్రేయో వా సమవేక్షసే। మృత్యుకాలే యథా మర్త్యో విపరీతాని సేవతే ॥ ౧౭ ॥ ముమూర్షూణాం హి సర్వేషాం యత్పథ్యం తన్న రోచతే। పశ్యామ్యద్య హి కంఠే త్వాం కాలపాశావపాశితమ్ ॥ ౧౮ ॥ యథా చాస్మిన్ భయస్థానే న బిభేషి దశానన। వ్యక్తం హిరణ్మయాన్ హి త్వం సంపశ్యసి మహీరుహాన్ ॥ ౧౯ ॥ నదీం వైతరణీం ఘోరాం రుధిరౌఘనివాహినీం। అసిపత్రవనం చైవ భీమం పశ్యసి రావణ ॥ ౧౯ ॥ తప్తకాంచనపుష్పాం చ వైడూర్యప్రవరచ్ఛదాం। ద్రక్ష్యసే శాల్మలీం తీక్ష్ణామాయసైః కంటకైశ్చితాం ॥ ౨౦ ॥ న హి త్వమీదృశం కృత్వా తస్యాలీకం మహాత్మనః ॥ ధరితుం శక్ష్యసి చిరం విషం పీత్వేవ నిర్ఘృణః ॥ ౨౧ ॥ బద్ధస్త్వం కాలపాశేన దుర్నివారేణ రావణ ॥ క్వ గతో లప్స్యసే శర్మ భర్తుర్మమ మహాత్మనః ॥ ౨౨ ॥ నిమేషాంతరమాత్రేణ వినా భ్రాత్రా మహావనే ॥ రాక్షసా నిహతా యేన సహస్రాణి చతుర్దశ। స కథం రాఘవో వీరస్సర్వాస్త్రకుశలో బలీ ॥ న త్వాం హన్యాచ్ఛరైస్తీక్ష్ణైరిష్టభార్యాపహారిణం ॥ ౨౪ ॥ ఏతచ్చాన్యచ్చ పరుషం వైదేహీ రావణాంకగా ॥ భయశోకసమావిష్టా కరుణం విలలాప హ ॥ ౨౫ ॥ తథా భృశార్తాం బహు చైవ భాషిణీం విలాపపూర్వం కరుణం చ భామినీం। జహార పాపః కరుణం వివేష్టతీం నృపాత్మజామాగతగాత్రవేపథుం ॥ ౨౬ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే త్రిపంచాశస్సర్గః.***************************

హ్రియమాణా తు వైదేహీ కంచిన్నాథమపశ్యతీ। దదర్శ గిరిశృంగస్థాన్ పంచ వానరపుంగవాన్ ॥ ౧ ॥ తేషాం మధ్యే విశాలాక్షీ కౌశేయం కనకప్రభం। ఉత్తరీయం వరారోహా శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ముమోచ యది రామాయ శంసేయురితి మైథిలీ ॥ ౨ ॥ వస్త్రముత్సృజ్య తన్మధ్యే నిక్షిప్తం సహభూషణం ॥ సంభ్రమాత్తు దశగ్రీవస్తత్కర్మ న స బుద్ధవాన్ ॥ ౩ ॥ పింగాక్షాస్తాం విశాలాక్షీం నేత్రైరనిమిషైరివ ॥ విక్రోశంతీం తథా సీతాం దదృశుర్వానరర్షభాః ॥ ౪ ॥ స చ పంపామతిక్రమ్య లంకామభిముఖః పురీం ॥ జగామ రుదతీం గృహ్య వైదేహీం రాక్షసేశ్వరః ॥ ౫ ॥ తాం జహార సుసంహృష్టో రావణో మృత్యుమాత్మనః ॥ ఉత్సంగేనైవ భుజగీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం మహావిషాం ॥ ౬ ॥ వనాని సరితశ్శైలాన్ సరాం

సీచ విహాయసా॥ స క్షిప్రం సమతీయాయ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః ॥ ౭॥ తిమినక్రనికేతం తు వరుణాలయమక్షయం॥ స
రితాం శరణం గత్వా సమతీయాయ సాగరం॥ ౮॥ సంభ్రమాత్పరివృత్తోర్మీ రుద్ధమీనమహోరగః॥ వైదేహ్యాం హ్రి
యమాణాయాం బభూవ వరుణాలయః ॥ ౯॥ అంతరిక్షగతా వాచస్ససృజుశ్చారణా స్తదా ॥ ఏతదంతో దశగ్రీవ ఇతి సి
ద్ధాస్తదాబ్రువన్ ॥ ౧౦ ॥ స తు సీతాం వివేష్టంతీమంకేనాదాయ రావణః ॥ ప్రవివేశ పురీం లంకాం రూపిణీం మృత్యు
మాత్మనః॥ ౧౧॥ సోఽభిగమ్య పురీం లంకాం సువిభక్తమహాపథాం॥ సంరూఢకక్ష్యా బహులం స్వమంతఃపురమావిశత్ ॥
౧౨॥ తత్ర తామసితాపాంగాం శోకమోహపరాయణాం॥ నిదధే రావణస్సీతాం మయో మాయామివాసురీం॥ ౧౩॥
అబ్రవీచ్చ దశగ్రీవః పిశాచీర్ఘోరదర్శనాః ॥ యథా నైనాం పుమాన్ స్త్రీ వా సీతాం పశ్యత్యసంమతః ॥ ౧౪ ॥ ము
క్తామణిసువర్ణాని వస్త్రాణ్యాభరణాని చ॥ యద్యదిచ్ఛేత్తదేవాస్యా దేయం మచ్ఛందతో యథా ॥ ౧౫॥ యా చ వక్ష్య
తి వైదేహీం వచనం కించిదప్రియం॥ అజ్ఞానాద్యది వాజ్ఞానాన్న తస్యా జీవితం ప్రియం ॥ ౧౬॥ తథోక్త్వా రాక్షసీస్తాస్తు
రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్కిం కృత్యమితి చింతయన్ । దదర్శాష్టౌ మహావీర్యాన్
రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్॥ ౧౮॥ స తాన్ దృష్ట్వా మహావీర్యో వరదానేన మోహితః । ఉవాచైతానిదం వాక్యం ప్రశస్య బ
లవీర్యతః॥ ౧౯॥ నానాప్రహరణాః క్షిప్రమితో గచ్ఛత సత్వరాః । జనస్థానం హతస్థానం భూతపూర్వం ఖరాలయం॥ ౨౦॥
తతోఽప్యుష్యతాం జనస్థానే శూన్యే నిహతరాక్షసే। పౌరుషం బలమాశ్రిత్య త్రాసముత్సృజ్య దూరతః ॥ ౨౧॥ బలం హి సు
మహత్సైన్యం జనస్థానే నివేశితం। సదూషణఖరం యుద్ధే హతం రామేణ సాయకైః॥ ౨౨॥ తతః క్రోధో మమాపూర్వో ధైర్య
స్యోపరి వర్తతే। వైరం చ సుమహజ్జాతం రామం ప్రతి సుదారుణం ॥ ౨౩ ॥ నిర్యాతయితుమిచ్ఛామి తచ్చ వైరమహం రి
పోః। న హి లప్స్యామ్యహం నిద్రామహత్వా సంయుగే రిపుం ॥ ౨౪॥ తం త్విదానీమహం హత్వా ఖరదూషణఘాతినం।
రామం శర్మోపలప్స్యామి ధనం లబ్ధ్వేవ నిర్ధనః॥ ౨౫॥ జనస్థానే వసద్భిస్తు భవద్భీ రామమాశ్రితా । ప్రవృత్తిరుపనేత
వ్యా కిం కరోతీతి తత్వతః॥ ౨౬॥ అప్రమాదాచ్చ గంతవ్యం సర్వైరపి నిశాచరైః । కర్తవ్యశ్చ సదా యత్నో రాఘవస్య
వధం ప్రతి॥ ౨౭॥ యుష్మాకం చ బలజ్ఞోఽహం బహుశో రణమూర్ధని । అతశ్చాస్మిన్ జనస్థానే మయా యూయం నియోజి
తాః॥ ౨౮॥ తతః ప్రియం వాక్యముపేత్య రాక్షసా మహార్థమష్టావభివాద్య రావణం। విహాయ లంకాం సహితాః ప్రతస్థిరే
యతో జనస్థానమలక్ష్యదర్శనాః ॥ ౨౯ ॥ తతస్తు సీతాముపలభ్య రావణస్సుసంప్రహృష్టః పరిగృహ్య మైథిలీం । ప్రసజ్య
రామేణ చ వైరముత్తమం బభూవ మోహాన్ముదితస్స రాక్షసః॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే చతుఃపంచాశస్సర్గః. **

సందిశ్య రాక్షసాన్ ఘోరాన్ రావణోఽష్టౌ మహాబలాన్। ఆత్మానం బుద్ధివైక్లబ్యాత్ కృతకృత్యమమన్యత ॥ ౧ ॥
స చింతయానో వైదేహీం కామబాణసమర్పితః । ప్రవివేశ గృహం రమ్యం సీతాం ద్రష్టుమభిత్వరన్ ॥ ౨ ॥ స ప్రవిశ్య తు త
ద్వేశ్మ రావణో రాక్షసాధిపః। అపశ్యద్రాక్షసీమధ్యే సీతాం శోకపరాయణాం ॥ ౩॥ అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం శోక
భారాభిపీడితాం। వాయువేగైరివాక్రాంతాం మజ్జంతీం నావమర్ణవే ॥ మృగయూథపరిభ్రష్టాం మృగీం శ్వభిరివావృ
తామ్। అధోముఖముఖీం సీతామభ్యేత్య చ నిశాచరః॥ తాం తు శోకపరాం దీనామవశాం రాక్షసాధిపః। స బలాద్దర్శయామా
స గృహం దేవగృహోపమం ॥ హర్మ్యప్రాసాదసంబాధం స్త్రీసహస్రనిషేవితం । నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నా
నారత్నసమన్వితం ॥ దాంతకైస్తాపనీయైశ్చ స్ఫాటికై రాజతైరపి । వజ్రవైడూర్యచిత్రైశ్చ స్తంభైర్దృష్టిమనోహ
రైః॥ ౮॥ దివ్యదుందుభినిర్హ్రాదం తప్తకాంచనతోరణం। సోపానం కాంచనం చిత్రమారురోహ తయా సహ॥౯॥ దాంత
కా రాజతాశ్చైవ గవాక్షాః ప్రియదర్శనాః । హేమజాలావృతాశ్చాసన్ తత్ర ప్రాసాదపంక్తయః ॥ ౧౦॥ సుధామ
ణివిచిత్రాణి భూమిభాగాని సర్వశః। దశగ్రీవస్స్వభవనే ప్రాదర్శయత మైథిలీం॥ ౧౧॥ దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ నా
నావృక్షసమన్వితాః। రావణో దర్శయామాస సీతాం శోకపరాయణాం॥ ౧౨॥ దర్శయిత్వా తు వైదేహ్యాః కృత్స్నం
తద్భవనోత్తమం। ఉవాచ వాక్యం పాపాత్మా సీతాం లోభితుమిచ్ఛయా॥ ౧౩॥ దశ రాక్షసకోట్యశ్చ ద్వావింశతిరథాప
రాః। తేషాం ప్రభురహం సీతే సర్వేషాం భీమకర్మణాం॥ ౧౪॥ వర్జయిత్వా జరావృద్ధాన్ బాలాంశ్చ రజనీచరాన్ । స
హస్రమేకమేకస్య మమ కార్యపురస్సరం ॥ ౧౫ ॥ యదిదం రాజతంత్రం మే త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం। జీవితం చ విశాలా
క్షి త్వం మే ప్రాణైర్గరీయసీ॥ ౧౬॥ బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం మమ యోఽసౌ పరిగ్రహః । తాసాం త్వమీశ్వరా సీ
తే మమ భార్యా భవ ప్రియే॥ ౧౭ ॥ సాధు కిం తేఽన్యయా బుద్ధ్యా రోచయస్వ వచో మమ । భజస్వ మాఽభితప్తస్య ప్రసాదం క
ర్తుమర్హసి॥ ౧౮॥ పరిక్షిప్తా సముద్రేణ లంకేయం శతయోజనా। నేయం ధర్షయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసు
రైః॥ ౧౯॥ న దేవేషు న యక్షేషు న గంధర్వేషు పక్షిషు । అహం పశ్యామి లోకేషు యో మే వీర్యసమో భవేత్। ౨౦। ౨౦

జ్యభ్రష్టేన దీనేన తాపసేన గతాయుషా। కింకరిష్యసి రామేణ మానుషేణాల్పతేజసా॥ ౨౧॥ భజస్వ సీతే మామేవ భర్తాహం సదృశస్తవ। యౌవనం హ్యధ్రువం భీరు రమస్వేహ మయా సహ ॥ ౨౨॥ దర్శనే మా కృథా బుద్ధిం రాఘవస్య వరాననే। కాస్య శక్తిరిహాగంతుమపి సీతే మనోరథైః॥ న శక్యో వాయురాకాశే పాశైర్బద్ధుం మహాజవః। దీప్యమానస్య వాప్యగ్నేర్గ్రహీతుం విమలాం శిఖాం॥ ౨౪॥ త్రయాణామపి లోకానాం న తం పశ్యామి శోభనే । విక్రమేణ నయేద్యస్త్వాం మద్బాహుపరిపాలితాం॥ ౨౫॥ లంకాయాం సుమహద్రాజ్యమిదం త్వమనుపాలయ । త్వత్ప్రేష్యా మద్విధాశ్చైవ దేవాశ్చాపి చరాచరాః॥ ౨౬॥ అభిషేకోదకక్లిన్నా తుష్టా చ రమయస్వ మాం॥ ౨౭॥ దుష్కృతం యత్పురా కర్మ వనవాసేన తద్గతం॥ యశ్చ తే సుకృతో ధర్మస్తస్యేహ ఫలమాప్నుహి॥ ౨౮॥ ఇహ మాల్యాని సర్వాణి దివ్యగంధాని మైథిలి ॥ భూషణాని చ ముఖ్యాని సేవస్వ చ మయా సహ॥ ౨౯॥ పుష్పకం నామ సుశ్రోణి భ్రాతుర్వైశ్రవణస్య మే॥ విమానం సూర్యసంకాశం తరసా నిర్జితం మయా । విశాలం రమణీయం చ తద్విమానమనుత్తమం ॥ తత్ర సీతే మయా సార్ధం విహరస్వ యథాసుఖం॥ ౩౦॥ వదనం పద్మసంకాశం విమలం చారుదర్శనం ॥ శోకార్తం తు వరారోహే న భ్రాజతి వరాననే॥ ౩౧॥ ఏవం వదతి తస్మిన్ సా వస్త్రాంతేన వరాంగనా॥ పిధాయేందునిభం సీతా ముఖమశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥ ౩౨॥ ధ్యాయంతీం తామివాస్వస్థాం దీనాం చింతాహతప్రభాం॥ ఉవాచ వచనం పాపో రావణో రాక్షసేశ్వరః॥ ౩౩॥ అలం వ్రీడేన వైదేహి ధర్మలోపకృతేన చ॥ ఆర్షోఽయం దైవనిష్యందో యస్త్వామభిగమిష్యతి ॥ ౩౪ ॥ ఏతౌ పాదౌ మయా స్నిగ్ధౌ శిరోభిః పరిపీడితౌ॥ ప్రసాదం కురు మే క్షిప్రం వశ్యో దాసోఽహమస్మి తే॥ ౩౫ ॥ ఇమాః శూన్యా మయా వాచః శుష్యమాణేన భాషితాః॥ న చాపి రావణః కాంచిన్మూర్ధ్నా స్త్రీం ప్రణమేత హ ॥ ౩౬ ॥ ఏవముక్త్వా దశగ్రీవో మైథిలీం జనకాత్మజాం॥ కృతాంతవశమాపన్నో మమేయమితి మన్యతే॥ ౩౭॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - పంచపంచాశస్సర్గః.*************

సా తథోక్తా తు వైదేహీ నిర్భయా శోకకర్శితా । తృణమంతరతః కృత్వా రావణం ప్రత్యభాషత॥ ౧॥ రాజా దశరథో నామ ధర్మసేతురివాచలః । సత్యసంధః పరిజ్ఞాతో యస్య పుత్రః స రాఘవః ॥ ౨ ॥ రామో నామ స ధర్మాత్మా త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః। దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షో దైవతం హి పతిర్మమ ॥ ౩ ॥ ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సింహస్కంధో మహాద్యుతిః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి॥ ౪ ॥ ప్రత్యక్షం యద్యహం తస్య త్వయా స్యాం ధర్షితా బలాత్ । శయితా త్వం హతస్సంఖ్యే జనస్థానే యథా ఖరః॥ ౫॥ య ఏతే రాక్షసాః ప్రోక్తా ఘోరరూపా మహాబలాః। రాఘవే నిర్విషాస్సర్వే సుపర్ణే పన్నగా యథా ॥ ౬ ॥ తస్య జ్యావిప్రముక్తాస్తే శరాః కాంచనభూషణాః। శరీరం విధమిష్యంతి గంగాకూలమివోర్మయః॥ ౭॥ అసురైర్వా సురైర్వా త్వం యద్యవధ్యోఽసి రావణ । ఉత్పాద్య సుమహద్వైరం జీవంస్తస్య న మోక్ష్యసే ॥ ౮॥ స తే జీవితశేషస్య రాఘవోఽంతకరో బలీ । పశోర్యూపగతస్యేవ జీవితం తవ దుర్లభం॥ ౯॥ యది పశ్యేత్స రామస్త్వాం రోషదీప్తేన చక్షుషా। రక్షస్త్వమద్య నిర్దగ్ధో గచ్ఛేస్సద్యః పరాభవం ॥ ౧౦ ॥ యశ్చంద్రం నభసో భూమౌ పాతయేన్నాశయేత వా। సాగరం శోషయేద్వాపి స సీతాం మోచయేదిహ॥ ౧౧॥ గతాయుస్త్వం గతశ్రీకో గతసత్త్వో గతేంద్రియః। లంకా వైధవ్యసంయుక్తా త్వత్కృతేన భవిష్యతి ॥ ౧౨ ॥ న తే పాపమిదం కర్మ సుఖోదర్కం భవిష్యతి। యాహం నీతా వినా భావం పతిపార్శ్వాత్త్వయా వనే॥ ౧౩॥ స హి దైవతసంయుక్తో మమ భర్తా మహాద్యుతిః। నిర్భయో వీర్యమాశ్రిత్య శూన్యే వసతి దండకే॥ ౧౪॥ స తే దర్పం బలం వీర్యముత్సేకం చ తథావిధం । అపనేష్యతి గాత్రేభ్యః శరవర్షేణ సంయుగే ॥ ౧౫ ॥ యదా వినాశో భూతానాం దృశ్యతే కాలచోదితః। తదా కార్యే ప్రమాద్యంతి నరాః కాలవశం గతాః॥ ౧౬ ॥ మాం ప్రధృష్య స తే కాలః ప్రాప్తోఽయం రాక్షసాధమ । ఆత్మనో రాక్షసానాం చ వధాయాంతఃపురస్య చ॥ ౧౭॥ న శక్యా యజ్ఞమధ్యస్థా వేదిః స్రుగ్భాండమండితా। ద్విజాతిమంత్రపూతా చ చండాలేనావమర్దితుం॥ తథాహం ధర్మనిత్యస్య ధర్మపత్నీ పతివ్రతా । త్వయా స్ప్రష్టుం న శక్యాస్మి రాక్షసాధమ పాపినా ॥ ౧౯ ॥ క్రీడంతీ రాజహంసేన పద్మషండేషు నిత్యదా। హంసీ సా తృణషండస్థం కథం పశ్యేత మద్గుకం॥ ౨౦ ॥ ఇదం శరీరం నిస్సంజ్ఞం బంధ వా ఖాదయస్వ వా। నేదం శరీరం రక్ష్యం మే జీవితం వాపి రాక్షస ॥ ౨౧ ॥ న తు శక్ష్యామ్యుపక్రోశం పృథివ్యాం దాతుమాత్మనః॥ ౨౨॥ ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ క్రోధాత్సుపరుషం వచః॥ రావణం మైథిలీ తత్ర పునర్నోవాచ కించన ॥ ౨౩ ॥ సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రోమహర్షణం॥ ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం భయసందర్శనం వచః ॥ ౨౪ ॥ శృణు మైథిలి మద్వాక్యం మాసాన్ ద్వాదశ భామిని ॥ కాలేనానేన నాభ్యేషి యది మాం చారుహాసిని । తతస్త్వాం ప్రాతరాశార్థం సూదాశ్ఛేత్స్యంతి లేశశః ॥ ౨౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణశ్శత్రురావణః । రాక్షసీశ్చ తతః క్రుద్ధ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౬॥ శీఘ్రమేవ హి రాక్షస్యో వికృతా ఘోరదర్శనాః। దర్పమస్యా వినేష్యంతు మాంసశోణితభోజనాః॥ ౨౭ ॥

వచనాదేవ తాస్తస్య సుఘోరా రాక్షసీగణాః। కృతప్రాంజలయో భూత్వా మైథిలీం పర్యవారయన్ ॥ ౨౮ ॥ స తాః
ప్రోవాచ రాజా తు రావణో ఘోరదర్శనః । ప్రచాల్య చరణోత్కర్షైర్దారయన్నివ మేదినీమ్ ॥ ౨౯ ॥ అశోకవనికామ
ధ్యే మైథిలీ నీయతామియమ్। తత్రేయం రక్ష్యతాం గూఢం యుష్మాభిః పరివారితా ॥ ౩౦ ॥ తత్రైనాం తర్జనైర్ఘోరైః పునస్సాం
త్వైశ్చ మైథిలీమ్ । ఆనయధ్వం వశం సర్వా వన్యాం గజవధూమివ ॥ ౩౧ ॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టా రాక్షస్యో రావణేన తాః ।
అశోకవనికాం జగ్ముర్మైథిలీం ప్రతిగృహ్య తు ॥ సర్వకాలఫలైర్వృక్షైర్నానాపుష్పఫలైర్వృతామ్। సర్వకాలమదై
శ్చాపి ద్విజైస్సముపసేవితామ్ ॥ ౩౩ ॥ సా తు శోకపరీతాంగీ మైథిలీ జనకాత్మజా। రాక్షసీవశమాపన్నా వ్యాఘ్రీణాం
హరిణీ యథా ॥ ౩౪ ॥ శోకేన మహతా గ్రస్తా మైథిలీ జనకాత్మజా। న శర్మ లభతే భీరుః పాశబద్ధా మృగీ యథా ॥ ౩౫ ॥
న విందతే తత్ర తు శర్మ మైథిలీ విరూపనేత్రాభిరతీవ తర్జితా। పతిం స్మరంతీ దయితం చ దైవతం విచేతనాభూద్భయశోకపీడి
తా ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షట్పంచాశస్సర్గః. ********************************

రాక్షసం మృగరూపేణ చరంతం కామరూపిణమ్ । నిహత్య రామో మారీచం తూర్ణం పథి నివర్తతే ॥ ౧ ॥ తస్య సంత్వర
మాణస్య ద్రష్టుకామస్య మైథిలీమ్। క్రూరస్వరోఽథ గోమాయుర్విననాదాస్య పృష్ఠతః ॥ ౨ ॥ స తస్య స్వరమాజ్ఞాయ దా
రుణం రోమహర్షణమ్। చింతయామాస గోమాయోః స్వరేణ పరిశంకితః ॥ ౩ ॥ అశుభం బత మన్యేఽహం గోమాయుర్వాశ్య
తే యథా । స్వస్తి స్యాదపి వైదేహ్యా రాక్షసైర్భక్షణం వినా ॥ ౪ ॥ మారీచేన తు విజ్ఞాయ స్వరమాలంబ్య మామకమ్ । వి
క్రుష్టం మృగరూపేణ లక్ష్మణశ్శృణుయాద్యది ॥ స సౌమిత్రిః స్వరం శ్రుత్వా తాం చ హిత్వా చ మైథిలీమ్ । తయైవ ప్రహితః
క్షిప్రం మత్సకాశమిహైష్యతి ॥ ౬ ॥ రాక్షసైస్సహితైర్నూనం సీతాయా ఈప్సితో వధః । కాంచనశ్చ మృగో భూత్వా
వ్యపనీయాశ్రమాత్తు మామ్ ॥ దూరం నీత్వా తు మారీచో రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః। హా లక్ష్మణ హతోఽస్మీతి యద్వాక్యం వ్యా
జహార చ ॥ ౮ ॥ అపి స్వస్తి భవేత్తాభ్యాం రహితాభ్యాం మయా వనే । జనస్థాననిమిత్తం హి కృతవైరోఽస్మి రాక్షసైః ॥ ౯ ॥
నిమిత్తాని చ ఘోరాణి దృశ్యంతేఽద్య బహూని చ। ఇత్యేవం చింతయన్ రామః శ్రుత్వా గోమాయునిస్స్వనమ్ ॥ ఆత్మనశ్చా
పనయనం మృగరూపేణ రక్షసా। ఆజగామ జనస్థానం రాఘవః పరిశంకితః ॥ ౧౧ ॥ తం దీనమనసో దీనమాసేదుర్మృగప
క్షిణః । సవ్యం కృత్వా మహాత్మానం ఘోరాంశ్చ ససృజుస్స్వరాన్ ॥ ౧౨ ॥ తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని మహాఘోరాణి రా
ఘవః। న్యవర్తతాథ త్వరితో జవేనాశ్రమమాత్మనః ॥ ౧౩ ॥ సీతాం స తు వరారోహాం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ । ఆజగా
మ జనస్థానం చింతయన్నేవ రాఘవః ॥ ౧౪ ॥ తతో లక్ష్మణమాయాంతం దదర్శ విగతప్రభమ్ ॥ ౧౫ ॥ తతోఽవిదూరే రా
మేణ సమియాయ స లక్ష్మణః ॥ విషణ్ణస్సువిషణ్ణేన దుఃఖితో దుఃఖభాగినా ॥ ౧౬ ॥ సంజగర్హేఽథ తం భ్రాతా జ్యేష్ఠో లక్ష్మ
ణమాగతమ్ ॥ విహాయ సీతాం విజనే వనే రాక్షససేవితే ॥ ౧౭ ॥ గృహీత్వా చ కరం సవ్యం లక్ష్మణం రఘునందనః ॥ ఉవాచ
మధురోదర్కమిదం పరుషమార్తిమత్ ॥ ౧౮ ॥ అహో లక్ష్మణ గర్హ్యం తే కృతం యత్త్వం విహాయ తామ్ ॥ సీతా
మిహాగతస్సౌమ్య కచ్చిత్స్వస్తి భవేదిహ ॥ ౧౯ ॥ న మేఽస్తి సంశయో వీర సర్వథా జనకాత్మజా ॥ వినష్టా భక్షితా వాపి రా
క్షసైర్వనచారిభిః । అశుభాన్యేవ భూయిష్ఠం యథా ప్రాదుర్భవంతి మే ॥ ౨౦ ॥ అపి లక్ష్మణ సీతాయాః సామగ్ర్యం ప్రా
ప్నుయావహే । జీవంత్యాః పురుషవ్యాఘ్ర సుతాయా జనకస్య వై ॥ యథా వై మృగసంఘాశ్చ గోమాయుశ్చైవ భైర
వమ్ । వాశ్యంతే శకునాశ్చాపి ప్రదీప్తామభితో దిశమ్ ॥ ౨౨ ॥ అపి స్వస్తి భవేత్తస్యా రాజపుత్ర్యా మహాబల ॥ ౨౩ ॥
ఇదం హి రక్షో మృగసన్నికాశం ప్రలోభ్య మాం దూరమనుప్రయాంతమ్ । హతం కథంచిన్మహతా శ్రమేణ స రాక్షసోఽభూ
న్మ్రియమాణ ఏవ ॥ ౨౪ ॥ మనశ్చ మే దీనమిహాప్రహృష్టం చక్షుశ్చ సవ్యం కురుతే వికారమ్ । అసంశయం లక్ష్మణ నాస్తి సీ
తా హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే సప్తపంచాశస్సర్గః. ********************

స దృష్ట్వా లక్ష్మణం దీనం శూన్యే దశరథాత్మజః। పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా వైదేహీమాగతం వినా ॥ ౧ ॥ ప్రస్థితం దండ
కారణ్యం యా మామనుజగామ హ। క్వ సా లక్ష్మణ వైదేహీ యాం హిత్వా త్వమిహాగతః ॥ ౨ ॥ రాజ్యభ్రష్టస్య దీనస్య
దండకాన్ పరిధావతః। క్వ సా దుఃఖసహాయా మే వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ ౩ ॥ యాం వినా నోత్సహే వీర ముహూర్తమ
పి జీవితుమ్ । క్వ సా ప్రాణసహాయా మే సీతా సురసుతోపమా ॥ ౪ ॥ పతిత్వమమరాణాం వా పృథివ్యాశ్చాపి లక్ష్మణ।
తాం వినా తపనీయాభాం నేచ్ఛేయం జనకాత్మజామ్ ॥ ౫ ॥ కచ్చిజ్జీవతి వైదేహీ ప్రాణైః ప్రియతరా మమ। కచ్చిత్ప్రవ్రాజ
నం సౌమ్య న మే మిథ్యా భవిష్యతి ॥ ౬ ॥ సీతానిమిత్తం సౌమిత్రే మృతే మయి గతే త్వయి । కచ్చిత్సకామా సుఖితా కైకే
యీ సా భవిష్యతి ॥ ౭ ॥ సపుత్రరాజ్యాం సిద్ధార్థాం మృతపుత్రా తపస్వినీ। ఉపస్థాస్యతి కౌసల్యా కచ్చిన్న సౌమ్య కైకే
యీమ్ ॥ ౮ ॥ యది జీవతి వైదేహీ గమిష్యామ్యాశ్రమం పునః। సువృత్తా యది వృత్తా సా ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౯ ॥

యదిమామాశ్రమగతం వైదేహీ నాభిభాషతే । పునః ప్రహసితా సీతా వినశిష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౧౦ ॥ బ్రూహి లక్ష్మణ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా । త్వయి ప్రమత్తే రక్షోభిర్భక్షితా వా తపస్వినీ ॥ ౧౧ ॥ సుకుమారీ చ బాలా చ నిత్యం చాదుఃఖదర్శినీ । మద్వియోగేన వైదేహీ వ్యక్తం శోచతి దుర్మనాః ॥ ౧౨ ॥ సర్వథా రక్షసా తేన జిహ్మేన సుదురాత్మనా । వదతా లక్ష్మణేత్యుచ్చైస్తవాపి జనితం భయం ॥ ౧౩ ॥ శ్రుతశ్చ శంకే వైదేహ్యా స స్వరస్సదృశో మమ । త్రస్తయా ప్రేషితస్త్వం చ ద్రష్టుం మాం శీఘ్రమాగతః ॥ ౧౪ ॥ సర్వథా తు కృతం కష్టం సీతాముత్సృజతా వనే । ప్రతికర్తుం నృశంసానాం రక్షసాం దత్తమంతరం ॥ ౧౫ ॥ దుఃఖితాః ఖరఘాతేన రాక్షసాః పిశితాశనాః । తైస్సీతా నిహతా ఘోరైర్భవిష్యతి న సంశయః ॥ ౧౬ ॥ అహోఽస్మి వ్యసనే మగ్నస్సర్వథా శత్రుసూదన । కిం న్విదానీం కరిష్యామి శంకే ప్రాప్తవ్యమీదృశం ॥ ౧౭ ॥ ఇతి సీతాం వరారోహాం చింతయన్నేవ రాఘవః । ఆజగామ జనస్థానం త్వరయా సహ లక్ష్మణః ॥ ౧౮ ॥ విగర్హమాణోఽనుజమార్తరూపం క్షుధా శ్రమాచ్చైవ పిపాసయా చ । వినిశ్శ్వసన్ శుష్కముఖో విషణ్ణః ప్రతిశ్రయం ప్రాప్య సమీక్ష్య శూన్యం ॥ స్వమాశ్రమం సంప్రవిగాహ్య వీరో విహారదేశాననుసృత్య కాంశ్చిత్ । ఏతత్తదిత్యేవ నివాసభూమౌ ప్రహృష్టరోమా వ్యథితో బభూవ ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే అష్టపంచాశస్సర్గః. *********************

అథాశ్రమాదుపావృత్తమంతరా రఘునందనః । పరిపప్రచ్ఛ సౌమిత్రిం రామో దుఃఖార్దితం పునః ॥ ౧ ॥ తమువాచ కిమర్థం త్వమాగతోఽపాస్య మైథిలీం । యదా సా తవ విశ్వాసాద్వనే విరహితా మయా ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వైవాభ్యాగతం త్వాం మే మైథిలీం త్యజ్య లక్ష్మణ । శంకమానం మహత్పాపం యత్సత్యం వ్యథితం మనః ॥ ౩ ॥ స్ఫురతే నయనం సవ్యం బాహుశ్చ హృదయం చ మే । దృష్ట్వా లక్ష్మణ దూరే త్వాం సీతావిరహితం పథి ॥ ౪ ॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిర్లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । భూయో దుఃఖసమావిష్టో దుఃఖితం రామమబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ న స్వయం కామకారేణ తాం త్యక్త్వాహమిహాగతః । ప్రచోదితస్తయైవోగ్రైస్త్వత్సకాశమిహాగతః ॥ ౬ ॥ ఆర్యేణేవ పరాక్రుష్టం హా సీతే లక్ష్మణేతి చ । పరిత్రాహీతి యద్వాక్యం మైథిల్యాస్తచ్ఛ్రుతిం గతం ॥ ౭ ॥ సా తమార్తస్వరం శ్రుత్వా తవ స్నేహేన మైథిలీ । గచ్ఛ గచ్ఛేతి మామాహ రుదంతీ భయవిహ్వలా ॥ ౮ ॥ ప్రచోద్యమానేన మయా గచ్ఛేతి బహుశస్తయా । ప్రత్యుక్తా మైథిలీ వాక్యమిదం త్వత్ప్రత్యయాన్వితం ॥ న తత్పశ్యామ్యహం రక్షో యదస్య భయమావహేత్ । నిర్వృతా భవ నాస్త్యేతత్కేనాప్యేవముదాహృతం ॥ ౧౦ ॥ విగర్హితం చ నీచం చ కథమార్యోఽభిధాస్యతి । త్రాహీతి వచనం సీతే యస్త్రాయేత్త్రిదశానపి ॥ ౧౧ ॥ కిన్నిమిత్తం తు కేనాపి భ్రాతురాలంబ్య మే స్వరం । రాక్షసేనేరితం వాక్యం త్రాహి త్రాహీతి శోభనే ॥ ౧౨ ॥ విస్వరం వ్యాహృతం వాక్యం లక్ష్మణ త్రాహి మామితి । న భవత్యా వ్యథా కార్యా కునారీజనసేవితా ॥ ౧౩ ॥ అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య స్వస్థా భవ నిరుత్సుకా । న సోఽస్తి త్రిషు లోకేషు పుమాన్వై రాఘవం రణే ॥ జాతో వా జాయమానో వా సంయుగే యః పరాజయేత్ ॥ ౧౪ ॥ న జయ్యో రాఘవో యుద్ధే దేవైశ్శక్రపురోగమైః ॥ ౧౫ ॥ ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరిమోహితచేతనా । ఉవాచాశ్రూణి ముంచంతీ దారుణం మామిదం వచః ॥ ౧౬ ॥ భావో మయి తవాత్యర్థం పాప ఏవ నివేశితః । వినష్టే భ్రాతరి ప్రాప్తుం న చ త్వం మామవాప్స్యసి ॥ ౧౭ ॥ సంకేతాద్భరతేన త్వం రామం సమనుగచ్ఛసి । క్రోశంతం హి యథాత్యర్థం నైనమభ్యవపద్యసే ॥ ౧౮ ॥ రిపుః ప్రచ్ఛన్నచారీ త్వం మదర్థమనుగచ్ఛసి । రాఘవస్యాంతరప్రేప్సుస్తథైనం నాభిపద్యసే ॥ ౧౯ ॥ ఏవముక్తో హి వైదేహ్యా సంరబ్ధో రక్తలోచనః । క్రోధాత్ప్రస్ఫురమాణోష్ఠ ఆశ్రమాదభినిర్గతః ॥ ౨౦ ॥ ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం రామస్సంతాపమోహితః । అబ్రవీద్దుష్కృతం సౌమ్య తాం వినా యత్త్వమాగతః ॥ ౨౧ ॥ జానన్నపి సమర్థం మాం రక్షసాం వినివారణే । అనేన క్రోధవాక్యేన మైథిల్యా నిస్సృతో భవాన్ ॥ ౨౨ ॥ న హి తే పరితుష్యామి త్యక్త్వా యద్యాసి మైథిలీం । క్రుద్ధాయాః పరుషం శ్రుత్వా తాం విహాయ త్వమాగతః ॥ ౨౩ ॥ సర్వథా త్వపనీతం తే సీతయా యత్ప్రచోదితః । క్రోధస్య వశమాపన్నో నాకరోశ్శాసనం మమ ॥ ౨౪ ॥ అసౌ హి రాక్షసశ్శేతే శరేణాభిహతో మయా । మృగరూపేణ యేనాహమాశ్రమాదపవాహితః ॥ ౨౫ ॥ వికృష్య చాపం పరిధాయ సాయకం సలీలబాణేన చ తాడితో మయా । మార్గీం తనుం త్యజ్య స విక్లబస్వరో బభూవ కేయూరధరస్స రాక్షసః ॥ ౨౬ ॥ శరాహతేనైవ తదార్తయా గిరా స్వరం మమాలంబ్య సుదూరసంశ్రవం । ఉదాహృతం తద్వచనం సుదారుణం త్వమాగతో యేన విహాయ మైథిలీం ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ఏకోనషష్టితమస్సర్గః. ***********

భృశమావ్రజమానస్య తస్యాధో వామలోచనం । ప్రాస్ఫురచ్చాస్ఖలద్రామో వేపథుశ్చాప్యజాయత ॥ ౧ ॥ ఉపాలక్ష్య నిమిత్తాని సోఽశుభాని ముహుర్ముహుః । అపి క్షేమం ను సీతాయా ఇతి వై వ్యాజహార చ ॥ ౨ ॥ త్వరమాణో జగామాథ సీతాదర్శనలాలసః । శూన్యమావసథం దృష్ట్వా బభూవోద్విగ్నమానసః ॥ ౩ ॥ ఉద్భ్రమన్నివ వేగేన విక్షిపన్రఘునందనః । తత్ర తత్రోటజస్థానమభివీక్ష్య సమంతతః ॥ దదర్శ పర్ణశాలాం చ రహితాం సీతయా తదా । శ్రియా విరహితాం ధ్వస్తాం హేమం

తే పద్మినీమివ ॥ ౫ ॥ రుదంతమివ వృక్షైశ్చ మ్లానపుష్పమృగద్విజం । శ్రియా విహీనం విధ్వస్తం సంత్యక్తవనదేవతం ॥ విప్రకీ
ర్ణాజినకుశం విప్రవిద్ధబృసీకటం। దృష్ట్వా శూన్యం నిజస్థానం విలలాప పునః పునః ॥ ౭ ॥ హృతా మృతా వా నష్టా వా భక్షితా వా
భవిష్యతి। నిలీనాప్యథవా భీరురథవా వనమాశ్రితా ॥ గతా విచేతుం పుష్పాణి ఫలాన్యపిచ వా పునః। అథవా పద్మినీం యాతా
జలార్థం వా నదీం గతా ॥ ౯ ॥ యత్నాన్మృగయమాణస్తు నాససాద వనే ప్రియాం। శోకరక్తేక్షణశ్శోకాదున్మత్త ఇవ లక్ష్య
తే ॥ ౧౦ ॥ వృక్షాద్వృక్షం ప్రధావన్ స గిరేశ్చాద్రిం నదాన్నదీం। బభూవ విలపన్ రామశ్శోకపంకార్ణవాప్లుతః ॥ ౧౧ ॥ అపి క
చ్చిత్త్వయా దృష్టా సా కదంబప్రియా ప్రియా। కదంబ యది జానీషే శంస సీతాం శుభాననాం ॥ ౧౨ ॥ స్నిగ్ధపల్లవసంకాశా
పీతకౌశేయవాసినీ। శంసస్వ యది వా దృష్టా బిల్వ బిల్వోపమస్తనీ ॥ ౧౩ ॥ అథవార్జున శంస త్వం ప్రియాం తామర్జునప్రి
యాం। జనకస్య సుతా భీరుర్యది జీవతి వా న వా ॥ ౧౪ ॥ కకుభః కకుభోరూం తాం వ్యక్తం జానాతి మైథిలీం। యథా పల్లవపుష్పా
ఢ్యో భాతి హ్యేష వనస్పతిః ॥ ౧౫ ॥ భ్రమరైరుపగీతశ్చ యథా ద్రుమవరో హ్యయం। ఏష వ్యక్తం విజానాతి తిలకస్తిలకప్రి
యాం ॥ ౧౬ ॥ అశోక శోకాపనుద శోకోపహతచేతసం। త్వన్నామానం కురు క్షిప్రం ప్రియాసందర్శనేన మాం ॥ ౧౭ ॥ యది
తాల త్వయా దృష్టా పక్వతాలఫలస్తనీ। కథయస్వ వరారోహాం కారుణ్యం యది తే మయి ॥ ౧౮ ॥ యది దృష్టా త్వయా సీతా
జంబు జంబూఫలోపమా। ప్రియాం యది విజానీషే నిశ్శంకం కథయస్వ మే ॥ ౧౯ ॥ అహో త్వం కర్ణికారాద్య సుపుష్పై
శ్శోభసే భృశం। కర్ణికారప్రియాం సాధ్వీం శంస దృష్టా ప్రియా యది ॥ ౨౦ ॥ చూతనీపమహాసాలాన్ పనసాన్ కురవాంధ
వాన్। దాడిమానపి తాన్ గత్వా దృష్ట్వా రామో మహాయశాః ॥ మల్లికా మాధవీశ్చైవ చంపకాన్ కేతకీస్తథా। పృచ్ఛన్రా
మో వనే భ్రాంత ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౨౨ ॥ అథవా మృగశాబాక్షీం మృగ జానాసి మైథిలీం। మృగవిప్రేక్షణీ కాంతా మృగీ
భిస్సహితా భవేత్ ॥ ౨౩ ॥ గజ సా గజనాసోరూర్యది దృష్టా త్వయా భవేత్। తాం మన్యే విదితాం తుభ్యమాఖ్యాహి వరవార
ణ ॥ ౨౪ ॥ శార్దూల యది సా దృష్టా ప్రియా చంద్రనిభాననా। మైథిలీ మమ విస్రబ్ధం కథయస్వ న తే భయమ్ ॥ ౨౫ ॥ కిం ధావ
సి ప్రియే నూనం దృష్టాసి కమలేక్షణే। వృక్షైరాచ్ఛాద్య చాత్మానం కిం మాం న ప్రతిభాషసే ॥ ౨౬ ॥ తిష్ఠ తిష్ఠ వరారోహే న తే
స్తి కరుణా మయి। నాత్యర్థం హాస్యశీలాసి కిమర్థం మాముపేక్షసే ॥ ౨౭ ॥ పీతకౌశేయకేనాసి సూచితా వరవర్ణిని। ధా
వంత్యపి మయా దృష్టా తిష్ఠ యద్యస్తి సౌహృదమ్ ॥ ౨౮ ॥ నైవ సా నూనమథవా హింసితా చారుహాసినీ। కృచ్ఛ్రం ప్రాప్తం
న మాం నూనం యథోపేక్షితుమర్హతి ॥ ౨౯ ॥ వ్యక్తం సా భక్షితా బాలా రాక్షసైః పిశితాశనైః। విభజ్యాంగాని సర్వాణి మ
యా విరహితా ప్రియా ॥ ౩౦ ॥ నూనం తచ్ఛుభదంతోష్ఠం సునాసం చారుకుండలం। పూర్ణచంద్రనిభం గ్రస్తం ముఖం ని
ష్ప్రభతాం గతం ॥ ౩౧ ॥ సా హి చంపకవర్ణాభా గ్రీవా గ్రైవేయశోభితా। కోమలా విలపంత్యాస్తు కాంతాయా భక్షి
తా శుభా ॥ ౩౨ ॥ నూనం విక్షిప్యమాణౌ తౌ బాహూ పల్లవకోమలౌ। భక్షితౌ వేపమానాగ్రౌ సహస్తాభరణాంగదౌ ॥ ౩౩ ॥
మయా విరహితా బాలా రక్షసాం భక్షణాయ వై। సార్థేనేవ పరిత్యక్తా భక్షితా బహుబాంధవా ॥ ౩౪ ॥ హా లక్ష్మణ మహా
బాహో పశ్యసి త్వం ప్రియాం క్వచిత్। హా ప్రియే క్వ గతా భద్రే హా సీతేతి పునః పునః ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరి
ధావన్ వనాద్వనం। క్వచిదుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచిద్విభ్రమతే బలాత్ ॥ క్వచిన్మత్త ఇవాభాతి కాంతాన్వేషణతత్ప
రః ॥ ౩౬ ॥ స వనాని నదీశ్శైలాన్ గిరిప్రస్రవణాని చ। కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యపరిసంస్థితః ॥ ౩౭ ॥ తథా స గత్వా వి
పులం మహద్వనం పరీత్య సర్వం త్వథ మైథిలీం ప్రతి। అనిష్ఠితాశస్స చకార మార్గణే పునః ప్రియాయాః పరమం పరిశ్రమం ॥
౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షష్టితమస్సర్గః. ************************************

దృష్ట్వాశ్రమపదం శూన్యం రామో దశరథాత్మజః। రహితాం పర్ణశాలాం చ విధ్వస్తాన్యాసనాని చ ॥ అదృష్ట్వా త
త్ర వైదేహీం సన్నిరీక్ష్య చ సర్వశః। ఉవాచ రామః ప్రాక్రుశ్య ప్రగృహ్య రుచిరౌ భుజౌ ॥ ౨ ॥ క్వ ను లక్ష్మణ వైదేహీ కం
వా దేశమితో గతా। కేనాహృతా వా సౌమిత్రే భక్షితా కేన వా ప్రియా ॥ ౩ ॥ వృక్షేణావార్య యది మాం సీతే హసితుమి
చ్ఛసి। అలం తే హసితేనాద్య మాం భజస్వ సుదుఃఖితం ॥ ౪ ॥ యైస్సహ క్రీడసే సీతే విశ్వస్తైర్మృగపోతకైః। ఏతే హీనా
స్త్వయా సౌమ్యే ధ్యాయంత్యాస్రావిలేక్షణాః ॥ ౫ ॥ సీతయా రహితోఽహం వై న హి జీవామి లక్ష్మణ ॥ ౬ ॥ మృతం శోకే
న మహతా సీతాహరణజేన మాం। పరలోకే మహారాజో నూనం ద్రక్ష్యతి మే పితా ॥ ౭ ॥ కథం ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య మ
యా త్వమభియోజితః ॥ అపూరయిత్వా తం కాలం మత్సకాశమిహాగతః । కామవృత్తమనార్యం మాం మృషావాదిన
మేవ చ ॥ ధిక్త్వామితి పరే లోకే వ్యక్తం వక్ష్యతి మే పితా ॥ ౯ ॥ వివశం శోకసంతప్తం దీనం భగ్నమనోరథం ॥ మామిహో
త్సృజ్య కరుణం కీర్తిర్నరమివానృజుం। క్వ గచ్ఛసి వరారోహే మాం నోత్సృజ సుమధ్యమే ॥ త్వయా విరహితశ్చాహం మో
క్ష్యే జీవితమాత్మనః ॥ ౧౦ ॥ ఇతీవ విలపన్ రామస్సీతాదర్శనలాలసః ॥ న దదర్శ సుదుఃఖార్తో రాఘవో జనకాత్మజాం ॥ ౧౧

అనాసాదయమానం తం సీతాం దశరథాత్మజమ్॥ పంకమాసాద్య విపులం సీదంతమివ కుంజరమ్ । లక్ష్మణో రామమత్యర్థ-
మువాచ హితకామ్యయా॥౧౩॥ మా విషాదం మహాబాహో కురు యత్నం మయా సహ। ఇదం చ హి వనం శూర బహుకం-
దరశోభితమ్॥౧౪॥ ప్రియకాననసంచారా వనోన్మత్తా చ మైథిలీ। సా వనం వా ప్రవిష్టా స్యాన్నలినీం వా సుపుష్పితామ్॥ ౧౫॥
సరితం వాపి సంప్రాప్తా మీనవంజులసేవితామ్। స్నాతుకామా నిలీనా స్యాద్ధాసకామా వనే క్వచిత్ ॥ ౧౬ ॥ విత్రాసయి-
తుకామా వా లీనా స్యాత్ కాననే క్వచిత్। జిజ్ఞాసమానా వైదేహీ త్వాం మాం చ పురుషర్షభ॥౧౭॥ తస్యా హ్యన్వేషణే
శ్రీమన్ క్షిప్రమేవ యతావహై॥౧౭॥ వనం సర్వం విచినువో యత్ర సా జనకాత్మజా॥ మన్యసే యది కాకుత్స్థ మా స్మ శో-
కే మనః కృథాః॥౧౮॥ ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాల్లక్ష్మణేన సమాహితః ॥ సహ సౌమిత్రిణా రామో విచేతుముపచక్రమే ॥
౧౯॥ తౌ వనాని గిరీంశ్చైవ సరితశ్చ సరాంసి చ॥ నిఖిలేన విచిన్వానౌ సీతాం దశరథాత్మజౌ॥ ౨౦ ॥ తస్య శైలస్య సా-
నూని గుహాశ్చ శిఖరాణి చ॥ నిఖిలేన విచిన్వానౌ నైవ తామభిజగ్మతుః॥ ౨౧ ॥ విచిత్య సర్వతశ్శైలం రామో లక్ష్మణమబ్ర-
వీత్ ॥ నేహ పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీం పర్వతే శుభామ్॥ ౨౨॥ తతో దుఃఖాభిసంతప్తో లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ విచర-
న్దండకారణ్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్॥ ౨౩॥ ప్రాప్స్యసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ మైథిలీం జనకాత్మజామ్ ॥ యథా విష్ణుర్మహా-
బాహుర్బలిం బద్ధ్వా మహీమిమామ్॥ ౨౪॥ ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాల్లక్ష్మణేన స రాఘవః॥ ఉవాచ దీనయా వాచా దుఃఖా-
భిహతచేతనః॥ ౨౫॥ వనం సర్వం సువిచితం పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః ॥ గిరిశ్చాయం మహాప్రాజ్ఞ బహుకందరనిర్ఝరః॥
౨౬॥ నహి పశ్యామి వైదేహీం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్॥ ౨౭॥ ఏవం స విలపన్ రామస్సీతాహరణకర్శితః । దీనశ్శోకసమా-
విష్టో ముహూర్తం విహ్వలోఽభవత్ ॥ ౨౮॥ సంతప్తో హ్యవసన్నాంగో గతబుద్ధిర్విచేతనః। నిషసాదాతురో దీనో నిశ్శ్వస్యా-
శీతమాయతమ్॥ ౨౯॥ బహుశస్స తు నిశ్శ్వస్య రామో రాజీవలోచనః । హా ప్రియేతి విచుక్రోశ బహుశో బాష్పగద్గదః ॥
౩౦ ॥ తం తతస్సాంత్వయామాస లక్ష్మణః ప్రియబాంధవః । బహుప్రకారం ధర్మజ్ఞః ప్రశ్రితం ప్రశ్రితాంజలిః॥ ౩౧ ॥
అనాదృత్య తు తద్వాక్యం లక్ష్మణోష్ఠపుటచ్యుతమ్ । అపశ్యంస్తాం ప్రియాం సీతాం ప్రాక్రోశత్స పునః పునః ॥ ౩౨ ॥
ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ఏకషష్టితమస్సర్గః.****************** సీతామపశ్యన్ ధర్మాత్మా కామోపహతచేత-
నః। విలలాప మహాబాహూ రామః కమలలోచనః॥౧॥ పశ్యన్నివ చ తాం సీతామపశ్యన్మదనార్దితః। ఉవాచ రాఘవో
వాక్యం విలాపాశ్రయదుర్వచమ్॥ ౨॥ త్వమశోకస్య శాఖాభిః పుష్పప్రియతయా ప్రియే । ఆవృణోషి శరీరం తే మమ శోక-
వివర్ధనీ॥ ౩॥ కదలీస్కంధసదృశౌ కదల్యా సంవృతావుభౌ। ఊరూ పశ్యామి తే దేవి నాసి శక్తా నిగూహితుమ్॥ ౪॥ కర్ణికా-
రవనం భద్రే హసంతీ దేవి సేవసే। అలం తే పరిహాసేన మమ బాధావహేన వై॥ ౫॥ పరిహాసేన కిం సీతే పరిశ్రాంతస్య మే
ప్రియే। అయం స పరిహాసోఽపి సాధు దేవి న రోచతే ॥ ౬॥ విశేషేణాశ్రమస్థానే హాసోఽయం న ప్రశస్యతే । అవగచ్ఛామి తే శీ-
లం పరిహాసప్రియం ప్రియే॥ ౭॥ ఆగచ్ఛ త్వం విశాలాక్షి శూన్యోఽయముటజస్తవ॥ ౭॥ సువ్యక్తం రాక్షసైస్సీతా భక్షితా వా
హృతాపి వా॥ నహి సా విలపంతం మాముపసంప్రైతి లక్ష్మణ॥౮॥ ఏతాని మృగయూథాని సాశ్రునేత్రాణి లక్ష్మణ ॥ శం-
సంతీవ హి వైదేహీం భక్షితాం రజనీచరైః॥౯॥ హా మమార్యే క్వ యాతాసి హా సాధ్వి వరవర్ణిని॥ హా సకామా త్వయా
దేవీ కైకేయీ సా భవిష్యతి॥౧౦॥ సీతయా సహ నిర్యాతో వినా సీతాముపాగతః ॥ కథం నామ ప్రవేక్ష్యామి శూన్యమంతః-
పురం పునః॥౧౧॥ నిర్వీర్య ఇతి లోకో మాం నిర్దయశ్చేతి వక్ష్యతి ॥ కాతరత్వం ప్రకాశం హి సీతాపనయనేన మే॥౧౨॥
నివృత్తవనవాసశ్చ జనకం మిథిలాధిపమ్॥ కుశలం పరిపృచ్ఛంతం కథం శక్ష్యే నిరీక్షితుమ్॥౧౩॥ విదేహరాజో నూనం మాం దృ-
ష్ట్వా విరహితం తయా॥ సుతాస్నేహేన సంతప్తో మోహస్య వశమేష్యతి॥౧౪॥ అథవా న గమిష్యామి పురీం భరతపాలితామ్
స్వర్గోఽపి సీతయా హీనశ్శూన్య ఏవ మతో మమ॥ ౧౫॥ మామిహోత్సృజ్య హి వనే గచ్ఛాయోధ్యాం పురీం శుభామ్॥ నత్వ-
హం తాం వినా సీతాం జీవేయం హి కథంచన॥౧౬॥ గాఢమాశ్లిష్య భరతో వాచ్యో మద్వచనాత్త్వయా॥ అనుజ్ఞాతోఽసి రా-
మేణ పాలయేతి వసుంధరామ్॥౧౭॥ అంబా చ మమ కైకేయీ సుమిత్రా చ త్వయా విభో ॥ కౌసల్యా చ యథాన్యాయమ-
భివాద్యా మమాజ్ఞయా॥౧౮॥ రక్షణీయా ప్రయత్నేన భవతా సోక్తకారిణా॥ ౧౯॥ సీతాయాశ్చ వినాశోఽయం మమ చా-
మిత్రకర్శన। విస్తరేణ జనన్యా మే వినివేద్యస్త్వయా భవేత్ ॥౨౦ ॥ ఇతి విలపతి రాఘవే సుదీనే వనముపగమ్య తయా వినా
సుకేశ్యా। భయవికలముఖస్తు లక్ష్మణోఽపి వ్యథితమనా భృశమాతురో బభూవ॥ ౨౧॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-ద్విషష్టిత-
మస్సర్గః.****************** స రాజపుత్రః ప్రియయా విహీనశ్శోకేన మోహేన చ పీడ్యమానః। విషాదయన్
భ్రాతరమార్తరూపో భూయో విషాదం ప్రవివేశ తీవ్రమ్ ॥ ౧॥ స లక్ష్మణం శోకవశాభిపన్నం శోకే నిమగ్నో విపులే తు రా-
మః। ఉవాచ వాక్యం వ్యసనానురూపముష్ణం వినిశ్శ్వస్య రుదన్ సశోకమ్॥ ౨॥ న మద్విధో దుష్కృతకర్మకారీ మన్యే ద్వి-

తీర్యో స్థిత్వ వసుంధరాయాం। శోకేన శోకో హి పరంపరాయా మామేతి భిందన్ హృదయం మనశ్చ ॥౩॥ పూర్వం మయా నూనమభీప్సితాని పాపాని కర్మాణ్యసకృత్కృతాని । తత్రాయమద్యాపతితో విపాకో దుఃఖేన దుఃఖం యదహం విశామి ॥౪॥ రాజ్యప్రణాశస్స్వజనైర్వియోగః పితుర్వినాశో జననీవియోగః। సర్వాణి మే లక్ష్మణ శోకవేగమాపూరయంతి ప్రవిచింతితాని॥౫॥ సర్వం తు దుఃఖం మమ లక్ష్మణేదం శాంతం శరీరే వనమేత్య శూన్యం। సీతావియోగాత్పునరప్యుదీర్ణం కాష్ఠైరివాగ్నిస్సహసా ప్రదీప్తః॥ ౬॥ సా నూనమార్యా మమ రాక్షసేన బలాద్ధృతా ఖం సముపేత్య భీరుః । అపస్వరం సస్వరవిప్రలాపా భయేన విక్రందితవత్యభీక్ష్ణం॥ ౭॥ తౌ లోహితస్య ప్రియదర్శనస్య సదోచితావుత్తమచందనస్య । వృత్తౌ స్తనౌ శోణితపంకదిగ్ధౌ నూనం ప్రియాయా మమ నాభిభాతః॥ ౮॥ తచ్ఛ్లక్ష్ణసువ్యక్తమృదుప్రలాపం తస్యా ముఖం కుంచితకేశభారం। రక్షోవశం నూనముపాగతాయా న భ్రాజతే రాహుముఖే యథేందుః ॥ ౯॥ తాం హారపాశస్య సదోచితాయా గ్రీవాం ప్రియాయా మమ సువ్రతాయాః। రక్షాంసి నూనం పరిపీతవంతి విభిద్య శూన్యే రుధిరాశనాని॥ ౧౦॥ మయా విహీనా విజనే వనే యా రక్షోభిరాహృత్య వికృష్యమాణా । నూనం వినాదం కురరీవ దీనా సా ముక్తవత్యాయతకాంతనేత్రా ॥ ౧౧॥ అస్మిన్మయా సార్ధముదారశీలా శిలాతలే పూర్వముపోపవిష్టా । కాంతస్మితా లక్ష్మణ జాతహాసా త్వామాహ సీతా బహువాక్యజాతం॥ ౧౨॥ గోదావరీయం సరితాం వరిష్ఠా ప్రియా ప్రియాయా మమ నిత్యకాలం । అప్యత్ర గచ్ఛేదితి చింతయామి నైకాకినీ యాతి హి సా కదాచిత్ ॥ ౧౩॥ పద్మాననా పద్మవిశాలనేత్రా పద్మాని వానేతుమభిప్రయాతా। తదప్యయుక్తం న హి సా కదాచిన్మయా వినా గచ్ఛతి పంకజాని॥౧౪॥ కామం త్విదం పుష్పితవృక్షషండం నానావిధైః పక్షిగణైరుపేతం। వనం ప్రయాతా ను తదప్యయుక్తమేకాకినీ సాతిబిభేతి భీరుః॥ ౧౫॥ ఆదిత్య భో లోకకృతాకృతజ్ఞ లోకస్య సత్యానృతకర్మసాక్షిన్ । మమ ప్రియా సా క్వ గతా హృతా వా శంసస్వ మే శోకహతస్య నిత్యం॥ ౧౬॥ లోకేషు సర్వేషు చ నాస్తి కించిద్యత్తే న నిత్యం విదితం భవేత్తత్ । శంసస్వ వాయో కులశాలినీం తాం హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా॥౧౭॥ ఇతీవ తం శోకవిధేయదేహం రామం విసంజ్ఞం విలపంతమేవం । ఉవాచ సౌమిత్రిరదీనసత్త్వో న్యాయ్యే స్థితః కాలయుతం చ వాక్యం ॥ ౧౮॥ శోకం విముంచార్య ధృతిం భజస్వ సోత్సాహతా చాస్తు విమార్గణేఽస్యాః । ఉత్సాహవంతో హి నరా న లోకే సీదంతి కర్మస్వతిదుష్కరేషు॥౧౯॥ ఇతీవ సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం బ్రువంతమార్తో రఘువంశవర్ధనః । న చింతయామాస ధృతిం విముక్తవాన్పునశ్చ దుఃఖం మహదభ్యుపాగమత్ ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే త్రిషష్టితమస్సర్గః. ******

సదీనో దీనయా వాచా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౺॥ శీఘ్రం లక్ష్మణ జానీహి గత్వా గోదావరీం నదీం॥ అపి గోదావరీం సీతా పద్మాన్యానయితుం గతా ॥౧౺॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా॥ నదీం గోదావరీం రమ్యాం జగామ లఘువిక్రమః॥౨౺॥ తాం లక్ష్మణస్తీర్థవతీం విచిత్వా రామమబ్రవీత్ ॥౩॥ నైనాం పశ్యామి తీర్థేషు క్రోశతో న శృణోతి మే ॥౩౺॥ కం ను సా దేశమాపన్నా వైదేహీ క్లేశనాశినీ॥ నహ్యహం వేద తం దేశం యత్ర సా జనకాత్మజా ॥ ౪౺ ॥ లక్ష్మణస్య వచశ్శ్రుత్వా దీనస్సంతాపమోహితః॥ రామస్సమభిచక్రామ స్వయం గోదావరీం నదీం ॥ ౫౺ ॥ స తాముపస్థితో రామః క్వ సీతేత్యేవమబ్రవీత్ ॥౬॥ భూతాని రాక్షసేంద్రేణ వధార్హేణ హృతామితి। న తాం శశంసూ రామాయ తథా గోదావరీ నదీ॥ ౭॥ తతః ప్రచోదితా భూతైశ్శంసాస్మై తాం ప్రియామితి । న తు సాభ్యవదత్సీతాం పృష్టా రామేణ శోచతా॥౮॥ రావణస్య చ తద్రూపం కర్మాణి చ దురాత్మనః। ధ్యాత్వా భయాత్తు వైదేహీం సా నదీ న శశంస తాం ॥౯॥ నిరాశస్తు తయా నద్యా సీతాయా దర్శనే కృతః। ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం సీతాదర్శనకర్శితః ॥ ౧౦ ॥ ఏషా గోదావరీ సౌమ్య కించిన్న ప్రతిభాషతే । కిం ను లక్ష్మణ వక్ష్యామి సమేత్య జనకం వచః॥ మాతరం చైవ వైదేహ్యా వినా తామహమప్రియం ॥౧౧౺॥ యా మే రాజ్యవిహీనస్య వనే వన్యేన జీవతః॥ సర్వం వ్యపనయేచ్ఛోకం వైదేహీ క్వ ను సా గతా ॥ ౧౨౺ ॥ జ్ఞాతిపక్షవిహీనస్య రాజపుత్రీమపశ్యతః॥ మన్యే దీర్ఘా భవిష్యంతి రాత్రయో మమ జాగ్రతః ॥ ౧౩౺ ॥ మందాకినీం జనస్థానమిమం ప్రస్రవణం గిరిం ॥ సర్వాణ్యనుచరిష్యామి యది సీతా హి దృశ్యతే ॥ ౧౪౺॥ ఏతే మృగా మహావీర్యా మామీక్షంతే ముహుర్ముహుః॥ వక్తుకామా ఇవ హి మే ఇంగితాన్యుపలక్షయే ॥౧౫౺॥ తాంస్తు దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రో రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥ క్వ సీతేతి నిరీక్షన్వై బాష్పసంరుద్ధయా దృశా ॥౧౬౺॥ ఏవముక్తా నరేంద్రేణ తే మృగాస్సహసోత్థితాః ॥ దక్షిణాభిముఖాస్సర్వే దర్శయంతో నభస్థలం। మైథిలీ హ్రియమాణా సా దిశం యామన్వపద్యత ॥ తేన మార్గేణ ధావంతో నిరీక్షంతే నరాధిపం ॥౧౮౺॥ యేన మార్గం చ భూమిం చ నిరీక్షంతే స్మ తే మృగాః॥ పునశ్చ మార్గమిచ్ఛంతి లక్ష్మణేనోపలక్షితాః ॥౧౯౺॥ తేషాం వచనసర్వస్వం లక్షయామాస చేంగితం॥ ఉవాచ లక్ష్మణో జ్యేష్ఠం ధీమాన్ భ్రాతరమార్తవత్ ॥ ౨౦౺ ॥ క్వ సీతేతి త్వయా పృష్టా యథేమే సహసోత్థితాః ॥ దర్శయంతి క్షితిం చైవ దక్షిణాం చ దిశం మృగాః । సాధు గచ్ఛావహై దేవ దిశమేతాం హి నైరృ

తిం॥యదిస్యాదాగమః కశ్చిద్దార్యా వా సాథ లక్ష్యతే॥౨౨॥ బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం॥ లక్ష్మణానుగ
తశ్శ్రీమానన్వీక్షమాణో వసుంధరాం॥౨౩॥ ఏవం సంభాషమాణౌ తావన్యోన్యం భ్రాతరావుభౌ॥ వసుంధరాయాం పతితం
పుష్పమార్గమపశ్యతాం ॥౨౪॥ తాం పుష్పవృష్టిం పతితాం దృష్ట్వా రామో మహీతలే॥ ఉవాచ లక్ష్మణం వీరో దుఃఖితో
దుఃఖితం వచః॥౨౫॥ అభిజానామి పుష్పాణి తానీమానీహ లక్ష్మణ॥ పినద్ధానీహ వైదేహ్యా మయా దత్తాని కాననే॥౨౬॥
మన్యే సూర్యశ్చ వాయుశ్చ మేదినీ చ యశస్వినీ॥ అభిరక్షంతి పుష్పాణి ప్రకుర్వంతో మమ ప్రియం ॥౨౭॥ ఏవముక్త్వా మ
హాబాహుర్లక్ష్మణం పురుషర్షభః॥ ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా గిరిం ప్రస్రవణాకులం॥౨౮॥ కచ్చిత్క్షితిభృతాం నాథ
దృష్టా సర్వాంగసుందరీ ॥ రామా రమ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా ॥౨౯॥ క్రుద్ధోఽబ్రవీద్గిరిం తత్ర సింహః క్షు
ద్రమృగం యథా ॥౩౦॥ తాం హేమవర్ణాం హేమాభాం సీతాం దర్శయ పర్వత। యావత్సానూని సర్వాణి న తే విధ్వం
సయామ్యహం ॥౩౧॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ పర్వతో మైథిలీం ప్రతి। శంసన్నివ తతస్సీతాం నాదర్శయత రాఘవే ॥౩౨॥ త
తో దాశరథీ రామ ఉవాచ చ శిలోచ్చయం ॥౩౨॥ మమ బాణాగ్నినిర్దగ్ధో భస్మీభూతో భవిష్యసి॥ అసేవ్యస్సతతం చైవ
నిస్తృణద్రుమపల్లవః ॥౩౩॥ ఇమాం వా సరితం చాద్య శోషయిష్యామి లక్ష్మణ ॥ యది నాఖ్యాతి మే సీతామార్యాం చంద్ర
నిభాననాం॥౩౪॥ ఏవం స రుషితో రామో దిధక్షన్నివ చక్షుషా ॥ దదర్శ భూమౌ నిష్క్రాంతం రాక్షసస్య పదం మహత్।
త్రస్తాయా రామకాంక్షిణ్యాః ప్రధావంత్యా ఇతస్తతః ॥ రాక్షసేనానువృత్తాయా మైథిల్యాశ్చ పదాన్యథ॥౩౬॥ స సమీ
క్ష్య పరిక్రాంతం సీతాయా రాక్షసస్య చ ॥ భగ్నం ధనుశ్చ తూణీ చ వికీర్ణం బహుధా రథం । సంభ్రాంతహృదయో రామ
శ్శశంస భ్రాతరం ప్రియం ॥౩౮॥ పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాశ్శీర్ణాః కనకబిందవః । భూషణానాం హి సౌమిత్రే మాల్యా
ని వివిధాని చ ॥౩౯॥ తప్తబిందునికాశైశ్చ చిత్రైః క్షతజబిందుభిః । ఆవృతం పశ్య సౌమిత్రే సర్వతో ధరణీతలం॥౪౦॥ మ
న్యే లక్ష్మణ వైదేహీం రాక్షసైః కామరూపిభిః । భిత్త్వా భిత్త్వా విభక్తా వా భక్షితా వా భవిష్యతి ॥౪౧॥ తస్యా నిమిత్తం వైదే
హ్యా ద్వయోర్వివదమానయోః । బభూవ యుద్ధం సౌమిత్రే ఘోరం రాక్షసయోరిహ ॥౪౨॥ ముక్తామణిచయం చేదం త
పనీయవిభూషితం। ధరణ్యాం పతితం సౌమ్య కస్య భగ్నం మహద్ధనుః ॥౪౩॥ తరుణాదిత్యసంకాశం వైడూర్యగుళికాచితం।
విశీర్ణం పతితం భూమౌ కవచం కస్య కాంచనం ॥౪౪॥ ఛత్రం శతశలాకం చ దివ్యమాల్యోపశోభితం । భగ్నదండమిదం క
స్య భూమౌ సమ్యఙ్నిపాతితం ॥౪౫॥ కాంచనోరశ్ఛదాశ్చేమే పిశాచవదనాః ఖరాః। భీమరూపా మహాకాయాః కస్య వా
నిహతా రణే ॥౪౬॥ దీప్తపావకసంకాశో ద్యుతిమాన్సమరధ్వజః ।అపవిద్ధశ్చ భగ్నశ్చ కస్య సాంగ్రామికో రథః ॥౪౭॥
రథాక్షమాత్రా విశిఖాస్తపనీయవిభూషణాః । కస్యేమేఽభిహతా బాణాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః ॥౪౮॥ శరావరౌ శ
రైః పూర్ణౌ విధ్వస్తౌ పశ్య లక్ష్మణ । ప్రతోదాభీశుహస్తో వై కస్యాయం సారథిర్హతః ॥౪౯॥ కస్యేమౌ పురుషవ్యాఘ్ర
శయానౌ నిహతౌ యుధి। చామరగ్రాహిణౌ సౌమ్య సోష్ణీషమణికుండలౌ ॥౫౦॥ పదవీ పురుషస్యైషా వ్యక్తం కస్యాపి రక్షసః
వైరం శతగుణం పశ్య మమేదం జీవితాంతకం॥౫౧॥ సుఘోరహృదయైస్సౌమ్య రాక్షసైః కామరూపిభిః । హృతా మృతా
వా సీతా సా భక్షితా వా తపస్వినీ ॥౫౨॥ న ధర్మస్త్రాయతే సీతాం హ్రియమాణాం మహావనే॥౫౨॥ భక్షితాయాం హి
వైదేహ్యాం హృతాయామపి లక్ష్మణ ॥ కే హి లోకే ప్రియం కర్తుం శక్తాస్సౌమ్య మమేశ్వరాః ॥౫౩॥ కర్తారమపి లో
కానాం శూరం కరుణవేదినం॥ అజ్ఞానాదవమన్యేరన్సర్వభూతాని లక్ష్మణ॥౫౪॥ మృదుం లోకహితే యుక్తం దాంతం క
రుణవేదినం ॥ నిర్వీర్య ఇతి మన్యంతే నూనం మాం త్రిదశేశ్వరాః॥౫౫॥ మాం ప్రాప్య హి గుణో దోషస్సంవృత్తః పశ్య ల
క్ష్మణ ॥ అద్యైవ సర్వభూతానాం రక్షసామభవాయ చ ॥౫౬॥ సంహృత్యైవ శశిజ్యోత్స్నాం మహాన్సూర్య ఇవోది
తః॥ సంహృత్యైవ గుణాన్సర్వాన్మమ తేజః ప్రకాశతే ॥౫౭॥ నైవ యక్షా న గంధర్వా న పిశాచా న రాక్షసాః॥ కిన్న
రా వా మనుష్యా వా సుఖం ప్రాప్స్యంతి లక్ష్మణ॥౫౮॥ మమాస్త్రబాణసంపూర్ణమాకాశం పశ్య లక్ష్మణ ॥ నిస్సంపాతం
కరిష్యామి హ్యద్య త్రైలోక్యచారిణాం ॥౫౯॥ సన్నిరుద్ధగ్రహగణమావారితనిశాకరం ॥ విప్రణష్టానలమరుద్భా
స్కరద్యుతిసంవృతం। వినిర్మథితశైలాగ్రం శుష్యమాణజలాశయం॥ ధ్వస్తద్రుమలతాగుల్మం విప్రణాశితసాగరం। త్రై
లోక్యం తు కరిష్యామి సంయుక్తం కాలధర్మణా ॥౬౨॥ న తాం కుశలినీం సీతాం ప్రదాస్యంతి మమేశ్వరాః । అస్మిన్ము
హూర్తే సౌమిత్రే మమ ద్రక్ష్యంతి విక్రమం ॥౬౩॥ నాకాశముత్పతిష్యంతి సర్వభూతాని లక్ష్మణ। మమ చాపగుణోన్ము
క్తైర్బాణజాలైర్నిరంతరం ॥౬౪॥ అర్దితం మమ నారాచైర్ధ్వస్తభ్రాంతమృగద్విజం। సమాకులమమర్యాదం జగ
త్పశ్యాద్య లక్ష్మణ ॥౬౫॥ ఆకర్ణపూర్ణైరిషుభిర్జీవలోకం దురావరైః । కరిష్యే మైథిలీహేతోరపిశాచమరాక్షసం॥
౬౬॥ మమ రోషప్రయుక్తానాం సాయకానాం బలం సురాః । ద్రక్ష్యంత్యద్య విముక్తానామతిదూరాతిగామినాం ॥౬౭॥

నైవ దేవా న దైతేయా న పిశాచా న రాక్షసాః। భవిష్యంతి మమ క్రోధాత్త్రైలోక్యే విప్రణాశితే ॥ ౬౮ ॥ దేవదానవయ
క్షాణాం లోకా యే రక్షసామపి। బహుధా న భవిష్యంతి బాణౌఘైశ్శకలీకృతాః ॥ ౬౯॥ నిర్మర్యాదానిమాన్లోకాన్కరి
ష్యామ్యద్య సాయకైః। హృతాం మృతాం వా సౌమిత్రే న దాస్యంతి మమేశ్వరాః॥ ౭౦ ॥ తథారూపాం హి వైదేహీం న
దాస్యంతి యది ప్రియాం। నాశయామి జగత్సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరం॥ ౭౧॥ ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షో రామో
నిష్పీడ్య కార్ముకం। శరమాదాయ సందీప్తం ఘోరమాశీవిషోపమం॥ సంధాయ ధనుషి శ్రీమాన్రామః పరపురంజయః।
యుగాంతాగ్నిరివ క్రుద్ధ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౭౩॥ యథా జరా యథా మృత్యుర్యథా కాలో యథా విధిః। నిత్యం న ప్రతి
హన్యంతే సర్వభూతేషు లక్ష్మణ॥ తథాహం క్రోధసంయుక్తో న నివార్యోస్మి సర్వథా॥ ౭౪ ॥ పురేవ మే చారుదతీమనిం
దితాం దిశంతి సీతాం యది నాద్య మైథిలీం। సదేవగంధర్వమనుష్యపన్నగం జగత్సశైలం పరివర్తయామ్యహం॥ ౭౫॥ ఇ
తి శ్రీమదారణ్యకాండే- చతుష్షష్టితమస్సర్గః.*************** తప్యమానం తథా రామం సీతాహరణకర్శితం।
లోకానామభవే యుక్తం సంవర్తకమివానలం ॥ వీక్షమాణం ధనుస్సజ్యం నిశ్శ్వసంతం పునః పునః। దగ్ధుకామం జగత్స
ర్వం యుగాంతే తు యథా హరం॥ అదృష్టపూర్వం సంక్రుద్ధం దృష్ట్వా రామం తు లక్ష్మణః। అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం ము
ఖేన పరిశుష్యతా॥ ౩॥ పురా భూత్వా మృదుర్దాంతస్సర్వభూతహితే రతః। న క్రోధవశమాపన్నః ప్రకృతిం హాతుమర్హ
సి॥౪॥ చంద్రే లక్ష్మీః ప్రభా సూర్యే గతిర్వాయౌ భువి క్షమా। ఏతచ్చ నియతం సర్వం త్వయి చానుత్తమం యశః ॥ ౫ ॥ ఏ
కస్య నాపరాధేన లోకాన్హంతుం త్వమర్హసి। న తు జానామి కస్యాయం భగ్నస్సాంగ్రామికో రథః ॥ కేన వా కస్య వా
హేతోస్సాయుధస్సపరిచ్ఛదః॥౬॥ ఖురనేమిక్షతశ్చాయం సిక్తో రుధిరబిందుభిః ॥ దేశో నివృత్తసంగ్రామస్సుఘో
రః పార్థివాత్మజ॥ ౭॥ ఏకస్య తు విమర్దోయం న ద్వయోర్వదతాం వర ॥ న హి వృత్తం హి పశ్యామి బలస్య మహతః పదం॥౮॥
నైకస్య తు కృతే లోకాన్వినాశయితుమర్హసి॥ యుక్తదండా హి మృదవః ప్రశాంతా వసుధాధిపాః। సదా త్వం సర్వభూ
తానాం శరణ్యః పరమా గతిః॥ కో ను దారప్రణాశం తే సాధు మన్యేత రాఘవ॥ ౧౦॥ సరితస్సాగరాశ్శైలా దేవగంధర్వ
దానవాః॥ నాలం తే విప్రియం కర్తుం దీక్షితస్యేవ సాధవః॥ ౧౧॥ యేన రాజన్హృతా సీతా తమన్వేషితుమర్హసి॥ మ
ద్ద్వితీయో ధనుష్పాణిస్సహాయైః పరమర్షిభిః॥ ౧౨॥ సముద్రం చ విచేష్యామః పర్వతాంశ్చ వనాని చ॥ గుహాశ్చ వివిధా
ఘోరా నదీః పద్మవనాని చ ॥ ౧౩॥ దేవగంధర్వలోకాంశ్చ విచేష్యామస్సమాహితాః ॥ యావన్నాధిగమిష్యామస్తవ
భార్యాపహారిణం॥౧౪॥ న చేత్సామ్నా ప్రదాస్యంతి పత్నీం తే త్రిదశేశ్వరాః ॥ కోసలేంద్ర తతః పశ్చాత్ప్రాప్తకాలం
కరిష్యసి॥ ౧౫ ॥ శీలేన సామ్నా వినయేన సీతాం నయేన న ప్రాప్స్యసి చేన్నరేంద్ర । తతస్సముత్సాదయ హేమపుంఖై
ర్మహేంద్రవజ్రప్రతిమైశ్శరౌఘైః॥౧౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః. ****************
తం తథా శోకసంతప్తం విలపంతమనాథవత్ । మోహేన మహతావిష్టం పరిద్యూనమచేతనం ॥ తతస్సౌమిత్రిరా
శ్వాస్య ముహూర్తాదివ లక్ష్మణః। రామం సంబోధయామాస చరణౌ చాభిపీడయన్ ॥ ౨ ॥ మహతా తపసా రామ మహ
తా చాపి కర్మణా । రాజ్ఞా దశరథేనాసి లబ్ధోమృతమివామరైః॥౩॥ తవ చైవ గుణైర్బద్ధస్త్వద్వియోగాన్మహీపతిః । రా
జా దేవత్వమాపన్నో భరతస్య యథా శ్రుతం ॥ ౪॥ యది దుఃఖమిదం ప్రాప్తం కాకుత్స్థ న సహిష్యసే । ప్రాకృతశ్చా
ల్పసత్త్వశ్చ ఇతరః కస్సహిష్యతి॥౫॥ దుఃఖితో హి భవాంల్లోకాంస్తేజసా యది ధక్ష్యతే । ఆర్తాః ప్రజా నరవ్యాఘ్ర క్వ ను
యాస్యంతి నిర్వృతిం॥ ౬॥ లోకస్వభావ ఏవైష యయాతిర్నహుషాత్మజః । గతశ్శక్రేణ సాలోక్యమనయస్తం తమ
స్స్పృశత్ ॥ ౭॥ మహర్షిర్యో వసిష్ఠస్తు యః పితుర్నః పురోహితః। అహ్నా పుత్రశతం జజ్ఞే తథైవాస్య పునర్హతం ॥ ౮ ॥
యా చేయం జగతాం మాతా దేవీ లోకనమస్కృతా । అస్యాశ్చ చలనం భూమేర్దృశ్యతే సత్యసంశ్రవ ॥ ౯ ॥ యౌ చ
ధర్మౌ జగతాం నేత్రౌ యత్ర సర్వం ప్రతిష్ఠితం। ఆదిత్యచంద్రౌ గ్రహణమభ్యుపేతౌ మహాబలౌ ॥ ౧౦ ॥ సుమహాంత్య
పి భూతాని దేవాశ్చ పురుషర్షభ। న దైవస్య ప్రముంచంతి సర్వభూతాని దేహినః ॥ ౧౧॥ శక్రాదిష్వపి దేవేషు వర్తమా
నౌ నయానయౌ। శ్రూయేతే నరశార్దూల న త్వం శోచితుమర్హసి॥ ౧౨ ॥ నష్టాయామపి వైదేహ్యాం హృతాయామపి
చానఘ। శోచితుం నార్హసే వీర యథాన్యః ప్రాకృతస్తథా॥ ౧౩॥ త్వద్విధా న హి శోచంతి సతతం సత్యదర్శినః । సు
మహత్స్వపి కృచ్ఛ్రేషు రామానిర్విణ్ణదర్శనాః॥ ౧౪॥ తత్త్వతో హి నరశ్రేష్ఠ బుద్ధ్యా సమనుచింతయ । బుద్ధ్యా యుక్తా మ
హాప్రాజ్ఞా విజానంతి శుభాశుభే॥౧౫॥ అదృష్టగుణదోషాణామధృతానాం చ కర్మణాం । నాంతరేణ క్రియాం తేషాం
ఫలమిష్టం ప్రవర్తతే॥ ౧౬॥ త్వమేవ హి పురా రామ మామేవం బహుశోన్వశాః । అనుశిష్యాద్ధి కో ను త్వామపి సాక్షాద్బృ
హస్పతిః॥ ౧౭॥ బుద్ధిశ్చ తే మహాప్రాజ్ఞ దేవైరపి దురన్వయా । శోకేనాభిప్రసుప్తం తే జ్ఞానం సంబోధయామ్యహం ॥

దతురమిత్రఘ్నౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౯॥ లక్ష్మణస్తుమహాతేజాస్సత్త్వవాఞ్ఛీలవాఞ్ఛుచిః। అబ్రవీత్ప్రాఞ్జలి
ర్వాక్యంభ్రాతరందీప్తతేజసం॥ ౨౦॥స్పందతే మేదృఢంబాహుఉద్విగ్నమివ మేమనః । ప్రాయశశ్చాప్యనిష్టానినిమిత్తా
న్యుపలక్షయే॥ ౨౧॥తస్మాత్సజ్జీభవార్యత్వంకురుష్వవచనంహితం । మమైవహినిమిత్తానిసద్యశ్శంసంతిసంభ్రమం ॥
౨౨॥ఏషవంచులకోనామపక్షీపరమదారుణః।ఆవయోర్విజయంయుద్ధేశంసన్నివవినర్దతి ॥ ౨౩॥ తయోరన్వేషతో
రేవంసర్వంతద్వనమోజసా। సంజజ్ఞేవిపులశ్శబ్దః ప్రభంజన్నివతద్వనం ॥ ౨౪ ॥ సంవేష్టితమివాత్యర్థంగగనంమాతరి
శ్వనా।వనస్యతస్యశబ్దోభూద్దివమాపూరయన్నివ॥ ౨౫॥ తంశబ్దంకాంక్షమాణస్తురామఃకక్షేసహానుజః । దదర్శసు
మహాకాయంరాక్షసంవిపులోరసం॥ ౨౬॥ ఆసేదతుస్తతస్తత్రతావుభౌప్రముఖస్థితం । వివృద్ధమశిరోగ్రీవంకబంధము
దరేముఖం ॥ రోమభిర్నిచితైస్తీక్ష్ణైః మహాగిరిమివోచ్ఛ్రితం। నీలమేఘనిభంరౌద్రంమేఘస్తనితనిస్స్వనం ॥ అగ్ని
జ్వాలానికాశేనలలాటస్థేనదీప్యతా।మహాపక్ష్మేణపింగేనవిపులేనాయతేనచ॥ ఏకేనోరసిఘోరేణనయనేనాశుదర్శి
నా।మహాదంష్ట్రోపపన్నంతంలేలిహానంమహాముఖం ॥ భక్షయంతంమహాఘోరానృక్షసింహమృగద్విపాన్ । ఘోరౌ
భుజౌవికుర్వాణముభౌయోజనమాయతౌ॥ కరాభ్యాంవివిధాన్గృహ్యఋక్షాన్పక్షిగణాన్మృగాన్ । ఆకర్షంతం
వికర్షంతమనేకాన్మృగయూథపాన్॥స్థితమావృత్యపంథానంతయోర్భ్రాత్రోః ప్రపన్నయోః ॥ ౩౨ ॥ అథ
తౌసమభిక్రమ్యక్రోశమాత్రేదదర్శతుః॥ మహాంతందారుణంభీమంకబంధంభుజసంవృతం । కబంధమివసంస్థానాద
తిఘోరప్రదర్శనం ॥౩౪॥ సమహాబాహురత్యర్థంప్రసార్యవిపులౌభుజౌ । జగ్రాహసహితావేవరాఘవౌపీడయన్బ
లాత్ ॥౩౫॥ఖడ్గినౌదృఢధన్వానౌతిగ్మతేజోవపుర్ధరౌ। భ్రాతరౌవివశంప్రాప్తౌకృష్యమాణౌమహాబలౌ॥ ౩౬॥ తత్ర
ధైర్యేణశూరస్తురాఘవోనైవవివ్యథే॥బాల్యాదనాశ్రయత్వాచ్చలక్ష్మణస్త్వతివివ్యథే ॥ ఉవాచచవిషణ్ణస్సన్రాఘ
వంరాఘవానుజః॥ ౩౭ ॥ పశ్యమాంవీరవివశంరాక్షసస్యవశంగతం ॥ మయైకేనవినిర్యుక్తః పరిముంచస్వరాఘవ।
మాంహిభూతబలిందత్త్వాపలాయస్వయథాసుఖం॥ ౩౮॥ అధిగంతాసివైదేహీమచిరేణేతిమేమతిః॥౩౯॥ప్రతిలభ్యచ
కాకుత్స్థపితృపైతామహీంమహీం॥తత్రమాంరామరాజ్యస్థఃస్మర్తుమర్హసిసర్వదా॥ ౪౦ ॥ లక్ష్మణేనైవముక్తస్తు
రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ మాస్మత్రాసంకృథావీరనహిత్వాదృగ్విషీదతి ॥ ౪౧ ॥ ఏతస్మిన్నంతరేక్రూరోభ్రాతరౌ
రామలక్ష్మణౌ॥పప్రచ్ఛఘననిర్ఘోషఃకబంధోదానవోత్తమః॥ ౪౨ ॥కౌయువాంవృషభస్కంధౌమహాఖడ్గధనుర్ధ
రౌ॥ ఘోరందేశమిమంప్రాప్తౌమమభక్షావుపస్థితౌ॥౪౩॥ వదతంకార్యమిహవాంకిమర్థంచాగతౌయువాం ॥ ఇ
మందేశమనుప్రాప్తౌక్షుధార్తస్యేహతిష్ఠతః॥ ౪౪ ॥సబాణచాపఖడ్గౌచతీక్ష్ణశృంగావివర్షభౌ ॥ మమాస్యమను
సంప్రాప్తౌదుర్లభంజీవితంపునః॥౪౫॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాకబంధస్యదురాత్మనః ॥ ఉవాచలక్ష్మణంరామో
ముఖేనపరిశుష్యతా ॥౪౬॥ కృచ్ఛ్రాత్కృచ్ఛ్రతరంప్రాప్యదారుణంసత్యవిక్రమ ॥ వ్యసనంజీవితాంతాయప్రాప్త
మప్రాప్యతాంప్రియాం॥౪౭॥కాలస్యసుమహద్వీర్యంసర్వభూతేషులక్ష్మణ ॥ త్వాంచమాంచనరవ్యాఘ్రవ్యసనైః
పశ్యమోహితౌ॥౪౮॥ నాతిభారోస్తిదైవస్యసర్వభూతేషులక్ష్మణ ॥ శూరాశ్చబలవంతశ్చకృతాస్త్రాశ్చరణాజిరే
కాలాభిపన్నాస్సీదంతియథావాలుకసేతవః ॥ ౫౦। ఇతిబ్రువాణోదృఢసత్యవిక్రమోమహాయశాదాశరథిఃప్రతాప
వాన్। అవేక్ష్యసౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషంస్థిరాంతదాస్వాంమతిమాత్మనాకరోత్ ॥ ౫౧ ॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే - ఏ
కోనసప్తతితమస్సర్గః. ************* తౌతుతత్రస్థితౌదృష్ట్వాభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ।బాహుపాశపరిక్షిప్తౌక
బంధోవాక్యమబ్రవీత్ ॥౧ ॥తిష్ఠతఃకింనుమాందృష్ట్వాక్షుధార్తంక్షత్రియర్షభౌ । ఆహారార్థంతుసందిష్టౌదైవేనగ
తచేతసౌ॥ ౨ ॥తచ్ఛ్రుత్వాలక్ష్మణోవాక్యంప్రాప్తకాలంహితంతదా । ఉవాచార్తింసమాపన్నోవిక్రమేకృతలక్ష
ణః॥ ౩॥త్వాంచమాంచపురాతూర్ణమాదత్తేరాక్షసాధమః। తస్మాదసిభ్యామస్యాశుబాహూఛిందావహైగురూ॥౪॥
భీషణోయంమహాకాయోరాక్షసోభుజవిక్రమః।లోకంహ్యతిజితంకృత్వాహ్యావాంహంతుమిహేచ్ఛతి। ౫ ॥నిశ్చేష్టా
నాంవధోరాజన్కుత్సితోజగతీపతేః।క్రతుమధ్యోపనీతానాంపశూనామివరాఘవ॥ ౬ ॥ఏతత్సంజల్పితంశ్రుత్వాతయోః
క్రుద్ధస్తురాక్షసః। విదార్యాస్యంతదారౌద్రస్తౌభక్షయితుమారభత్ ॥ ౭ ॥ తతస్తౌదేశకాలజ్ఞౌఖడ్గాభ్యామేవరాఘ
వౌ।అచ్ఛిందతాంసుసంహృష్టౌబాహూతస్యాంసదేశతః ॥ ౮ ॥ దక్షిణోదక్షిణంబాహుమసక్తమసినాతతః। చిచ్ఛేద
రామోవేగేనసవ్యంవీరస్తులక్ష్మణః॥౯॥ సపపాతమహాబాహుశ్ఛిన్నబాహుర్మహాస్వనః । ఖంచగాంచదిశశ్చైవనా
దయన్జలదోయథా॥౧౦॥సన్నికృత్తౌభుజౌదృష్ట్వాశోణితౌఘపరిప్లుతః। దీనఃపప్రచ్ఛతౌవీరౌకౌయువామితిదానవః ॥
౧౧॥ఇతితస్యబ్రువాణస్యలక్ష్మణశ్శుభలక్షణః।శశంసరాఘవంతస్యకబంధస్యమహాత్మనః॥ ౧౨ ॥ అయమిక్ష్వాకుదా

యాదోరామోనామజనైశ్శ్రుతః అస్యైవావరజంవిద్ధిభ్రాతరంమాంచలక్ష్మణం॥ ౧౩॥ అస్యదేవప్రభావస్యవసతోవి
జనేవనే। రక్షసాపహృతాపత్నీయామిచ్ఛంతావిహాగతౌ॥౧౪॥ త్వంతుకోవాకిమర్థంవాకబంధసదృశోవనే। ఆస్యే
నోరసిదీప్తేనభగ్నజంఘోవివేష్టసే॥ ౧౫॥ ఏవముక్తఃకబంధస్తులక్ష్మణేనోత్తరంవచః। ఉవాచపరమప్రీతస్తదింద్రవ
చనంస్మరన్॥౧౬॥స్వాగతంవాంనరవ్యాఘ్రౌదిష్ట్యాపశ్యామిచాప్యహం। దిష్ట్యాచేమౌనికృత్తౌమేయువాభ్యాంబాహు
బంధనౌ ॥ ౧౭॥ విరూపంయచ్చమేరూపంప్రాప్తంహ్యవినయాద్యథా। తన్మేశృణునరవ్యాఘ్రతత్వతశ్శంసతస్తవ॥
౧౮॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే- సప్తతితమస్సర్గః. ***********పురారామమహాబాహోమహాబలపరాక్రమ।
రూపమాసీన్మమాచింత్యంత్రిషులోకేషువిశ్రుతం॥ యథాసోమస్యశక్రస్యసూర్యస్యచయథావపుః॥ ౧॥ సోహంరూ
పమిదంకృత్వాలోకవిత్రాసనంమహత్॥ ఋషీన్వనగతాన్రామత్రాసయామితతస్తతః॥౨॥ తతస్స్థూలశిరానామ
మహర్షిఃకోపితోమయా॥ సంచిన్వన్వివిధంవన్యంరూపేణానేనధర్షితః॥౩॥ తేనాహముక్తఃప్రేక్ష్యైవంఘోరశా
పాభిధాయినా॥ ఏతదేవనృశంసంతేరూపమస్తువిగర్హితం॥ ౪॥ సమయాయాచితఃక్రుద్ధశ్శాపస్యాంతోభవేదితి॥అ
భిశాపకృతస్యేతి తేనేదంభాషితంవచః॥౫॥ యదాఛిత్వాభుజౌరామస్త్వాందహేద్విజనేవనే॥ తదాత్వంప్రాప్స్య
సేరూపంస్వమేవవిపులంశుభం॥౬॥ శ్రియావిరాజితంపుత్రందనోస్త్వంవిద్ధిలక్ష్మణ॥ఇంద్రకోపాదిదంరూపంప్రాప్త
మేవంరణాజిరే॥౭॥అహంహితపసోగ్రేణపితామహమతోషయం॥దీర్ఘమాయుస్సమేప్రాదాత్తతోమాంవిభ్రమో
స్పృశత్॥౮॥ దీర్ఘమాయుర్మయాప్రాప్తంకింమేశక్రఃకరిష్యతి॥ ఇత్యేవంబుద్ధిమాస్థాయరణేశక్రమధర్షయం
౯॥ తస్యబాహుప్రముక్తేనవజ్రేణశతపర్వణా॥ సక్థినీచైవమూర్ధాచశరీరేసంప్రవేశితం॥ ౧౦॥ సమయాయాచ్య
మానస్సన్నానయద్యమసాదనం॥ పితామహవచస్సత్యంతదస్త్వితిమమాబ్రవీత్ ॥ ౧౧॥ అనాహారఃకథంశక్తోభగ్నస
క్థిశిరోముఖః॥వజ్రేణాభిహతఃకాలంసుదీర్ఘమపిజీవితుం॥౧౨॥ఏవముక్తస్తుమేశక్రోబాహూయోజనమాయతౌ॥ప్రా
దాదాస్యంచమేకుక్షౌతీక్ష్ణదంష్ట్రమకల్పయత్॥౧౩॥ సోహంభుజాభ్యాందీర్ఘాభ్యాంసంక్షిప్యాస్మిన్వనేచరాన్॥ సి
హద్విపమృగవ్యాఘ్రాన్భక్షయామిసమంతతః ॥ ౧౪ ॥ సతుమామబ్రవీదింద్రోయదారామస్సలక్ష్మణః॥ ఛేత్స్యతే
సమరేబాహూతదాస్వర్గంగమిష్యసి॥౧౫ ॥ అనేనవపుషారామవనేస్మిన్రాజసత్తమ॥ యద్యత్పశ్యామిసర్వస్యగ్ర
హణంసాధురోచయే॥౧౬॥ అవశ్యంగ్రహణంరామోమన్యేహంసముపైష్యతి ॥ ఇమాంబుద్ధింపురస్కృత్యదేహన్యా
సకృతశ్రమః॥ ౧౭॥ సత్వంరామోసిభద్రంతేనాహమన్యేనరాఘవ ॥ శక్యోహంతుంయథాతత్వమేవముక్తంమహ
ర్షిణా॥ ౧౮॥ అహంహిమతిసాచివ్యంకరిష్యామినరర్షభ ॥ మిత్రంచైవోపదేక్ష్యామియువాభ్యాంసంస్కృతోగ్ని
నా॥౧౯॥ ఏవముక్తస్తుధర్మాత్మాదనునాతేనరాఘవః॥ ఇదంజగాదవచనంలక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః ॥ ౨౦॥ రావణేన
హృతాభార్యామమసీతాయశస్వినీ॥నిష్క్రాంతస్యజనస్థానాత్సహభ్రాత్రాయథాసుఖం॥౨౧॥ నామమాత్రంతుజా
నామినరూపంతస్యరక్షసః॥ నివాసంవాప్రభావంవావయంతస్యనవిద్మహే॥ ౨౨॥ శోకార్తానామనాథానామేవం
విపరిధావతాం॥ కారుణ్యంసదృశంకర్తుముపకారేచవర్తతాం॥౨౩॥ కాష్ఠాన్యాదాయశుష్కాణికాలేభగ్నానికుం
జరైః॥ ధక్ష్యామస్త్వాంవయంవీరశ్వభ్రేమహతికల్పితే॥ ౨౪॥ సత్వంసీతాంసమాచక్ష్వయేనవాయత్రవాహృతా॥
కురుకల్యాణమత్యర్థంయదిజానాసితత్వతః॥ ౨౫॥ఏవముక్తస్తురామేణవాక్యందనురనుత్తమం ॥ ప్రోవాచకుశలోవ
క్తుంవక్తారమపిరాఘవం॥౨౬॥దివ్యమస్తినమేజ్ఞానంనాభిజానామిమైథిలీం॥ యస్తాంజ్ఞాస్యతితంవక్ష్యేదగ్ధస్స్వంరూ
పమాస్థితః॥౨౭॥అదగ్ధస్యతువిజ్ఞాతుంశక్తిరస్తినమేప్రభో ॥ రాక్షసంతంమహావీర్యంసీతాయేనహృతాతవ ॥ ౨౮॥
విజ్ఞానంహిమహద్భ్రష్టంశాపదోషేణరాఘవ॥ స్వకృతేనమయాప్రాప్తంరూపంలోకవిగర్హితం॥౨౯॥ కింతుయా
వన్నయాత్యస్తంసవితాశ్రాంతవాహనః ॥ తావన్మామవటేక్షిప్త్వాదహరామయథావిధి॥౩౦॥ దగ్ధస్త్వయాహమ
వటేన్యాయేనరఘునందన॥వక్ష్యామితమహంవీరయస్తంజ్ఞాస్యతిరాక్షసం ॥ ౩౧ ॥ తేనసఖ్యంచకర్తవ్యంన్యాయ
వృత్తేనరాఘవ॥కల్పయిష్యతితేప్రీతస్సాహాయ్యంలఘువిక్రమః॥ ౩౨॥నహితస్యాస్త్యవిజ్ఞాతంత్రిషులోకేషురాఘవ॥
సర్వాన్పరిసృతోలోకాన్పురాసౌకారణాంతరే॥ ౩౩॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే- ఏకసప్తతితమస్సర్గః. *******
ఏవముక్తౌతుతౌవీరౌకబంధేననరేశ్వరౌ। గిరిప్రదరమాసాద్యపావకంవిససర్జతుః ॥ ౧॥ లక్ష్మణస్తుమహో
ల్కాభిర్జ్వలితాభిస్సమంతతః। చితామాదీపయామాససాప్రజజ్వాలసర్వతః॥ ౨॥ తచ్ఛరీరంకబంధస్యఘృతపిండో
పమంమహత్। మేదసాపచ్యమానస్యమందందహతిపావకః॥౩॥ సవిధూయచితామాశువిధూమోగ్నిరివోత్థితః। అరజే
వాససీబిభ్రన్మాలాందివ్యాంమహాబలః॥ ౪॥ తతశ్చితాయావేగేనభాస్వరోవిమలాంబరః। ఉత్పపాతాశుసంహృష్ట

స్సర్వప్రత్యంగభూషణః॥ ౫॥ విమానే భాస్వరే తిష్ఠన్ హంసయుక్తే యశస్కరే । ప్రభయా చ మహాతేజా దిశో దశ విరాజయన్॥ ౬॥ సోఽన్తరిక్షగతో రామం కబన్ధో వాక్యమబ్రవీత్ । శృణు రాఘవ తత్త్వేన యథా సీతామవాప్స్యసి ॥ ౭॥ రామ షడ్యుక్తయో లోకే యాభిస్సర్వం విమృశ్యతే । పరిమృష్టో దశాన్తేన దశాభాగేన సేవ్యతే ॥ దశాభాగగతో హీనస్త్వం హి రామ సలక్ష్మణః । యత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తం త్వయా దారప్రధర్షణమ్ ॥ ౯ ॥ తదవశ్యం త్వయా కార్యస్స సుహృత్సుహృదాం వర । అకృత్వా హి న తే సిద్ధిమహం పశ్యామి చిన్తయన్ ॥ ౧౦ ॥ శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి సుగ్రీవో నామ వానరః । భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన వాలినా శక్రసూనునా ॥ ఋశ్యమూకే గిరివరే పంపాపర్యన్తశోభితే । నివసత్యాత్మవాన్ వీరశ్చతుర్భిస్సహ వానరైః ॥ ౧౨ ॥ వానరేన్ద్రో మహావీర్యస్తేజోవానమితప్రభః । సత్యసన్ధో వినీతశ్చ ధృతిమాన్మతిమాన్మహాన్ ॥ దక్షః ప్రగల్భో ద్యుతిమాన్మహాబలపరాక్రమః । భ్రాత్రా వివాసితో రామ రాజ్యహేతోర్మహాబలః॥ స తే సహాయో మిత్రం చ సీతాయాః పరిమార్గణే । భవిష్యతి హి తే రామ మా చ శోకే మనః కృథాః॥ ౧౫॥ భవితవ్యం హి యచ్చాపి న తచ్ఛక్యమిహాన్యథా । కర్తుమిక్ష్వాకుశార్దూల కాలో హి దురతిక్రమః ॥ ౧౬॥ గచ్ఛ శీఘ్రమితో రామ సుగ్రీవం తం మహాబలమ్ । వయస్యం తం కురు క్షిప్రమితో గత్వాద్య రాఘవ ॥ అద్రోహాయ సమాగమ్య దీప్యమానే విభావసౌ ॥ ౧౭॥ స చ తే నావమన్తవ్యస్సుగ్రీవో వానరాధిపః ॥ కృతజ్ఞః కామరూపీ చ సహాయార్థీ చ వీర్యవాన్ ॥ ౧౮॥ శక్తౌ హ్యద్య యువాం కర్తుం కార్యం తస్య చికీర్షితమ్ ॥ కృతార్థో వాఽకృతార్థో వా కృత్యం తవ కరిష్యతి ॥ ౧౯॥ స ఋక్షరజసః పుత్రః పంపామటతి శంకితః ॥ భాస్కరస్యౌరసః పుత్రో వాలినా కృతకిల్బిషః ॥ ౨౦॥ సన్నిధాయాయుధం క్షిప్రమృశ్యమూకాలయం కపిమ్ ॥ కురు రాఘవ సత్యేన వయస్యం వనచారిణమ్ ॥ ౨౧॥ స హి స్థానాని సర్వాణి కార్త్స్న్యేన కపికుంజరః ॥ నరమాంసాశినాం లోకే నైపుణ్యాదధిగచ్ఛతి ॥ ౨౨॥ న తస్యావిదితం లోకే కించిదస్తి హి రాఘవ ॥ యావత్సూర్యః ప్రతపతి సహస్రాంశురరిన్దమ (॥ ౨౩॥) స నదీర్విపులాన్ శైలాన్ గిరిదుర్గాణి కన్దరాన్ ॥ అన్విష్య వానరైస్సార్ధం పత్నీం తేఽధిగమిష్యతి ॥ ౨౪॥ వానరాంశ్చ మహాకాయాన్ ప్రేషయిష్యతి రాఘవ ॥ దిశో విచేతుం తాం సీతాం త్వద్వియోగేన శోచతీమ్ । స జ్ఞాస్యతి వరారోహాం నిర్మలాం రావణాలయే ॥ ౨౬॥ స మేరుశృంగాగ్రగతామనిన్దితాం ప్రవిశ్య పాతాళతలేఽపి వాఽఽశ్రితామ్ । ప్లవంగమానాం ప్రవరస్తవ ప్రియాం నిహత్య రక్షాంసి పునః ప్రదాస్యతి ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- ద్విసప్తతితమస్సర్గః. *********** నిదర్శయిత్వా రామాయ సీతాయాః ప్రతిపాదనే । వాక్యమన్వర్థమర్థజ్ఞః కబన్ధః పునరబ్రవీత్ ॥ ౧॥ ఏష రామ శివః పన్థా యత్రైతే పుష్పితా ద్రుమాః । ప్రతీచీం దిశమాశ్రిత్య ప్రకాశన్తే మనోరమాః॥ జంబూప్రియాళపనసప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాః । అశ్వత్థాః కర్ణికారాశ్చ చూతాశ్చాన్యే చ పాదపాః॥ ధన్వనా నాగవృక్షాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః । నీలాశోకాః కదంబాశ్చ కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ॥ అగ్నిముఖ్యా అశోకాశ్చ సురక్తాః పారిభద్రకాః॥ ౪॥ తానారుహ్యాథవా భూమౌ పాతయిత్వా చ తాన్ బలాత్ ॥ ఫలాన్యమృతకల్పాని భక్షయన్తౌ గమిష్యథః॥ ౫॥ తదతిక్రమ్య కాకుత్స్థ వనం పుష్పితపాదపమ్॥ నన్దనప్రతిమం చాన్యత్కురవో హ్యుత్తరా ఇవ॥ ౬ ॥ సర్వకామఫలా వృక్షాః పాదపాస్తు మధుస్రవాః ॥ సర్వే చ ఋతవస్తత్ర వనే చైత్రరథే యథా । ఫలభారానతాస్తత్ర మహావిటపధారిణః ॥ శోభన్తే సర్వతస్తత్ర మేఘపర్వతసన్నిభాః । తానారుహ్యాథవా భూమౌ పాతయిత్వా యథాసుఖమ్॥ ఫలాన్యమృతకల్పాని లక్ష్మణస్తే ప్రదాస్యతి ॥ ౯॥ చంక్రమన్తౌ వరాన్ దేశాన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనమ్ ॥ తతః పుష్కరిణీం వీరౌ పంపాం నామ గమిష్యథః । అశర్కరామవిభ్రంశాం సమతీర్థామశైవలామ్ ॥ రామ సంజాతవాలూకాం కమలోత్పలశాలినీమ్ ॥ ౧౦॥ తత్ర హంసాః ప్లవాః క్రౌంచాః కురరాశ్చైవ రాఘవ॥ వల్గుస్వనా నికూజన్తి పంపాసలిలగోచరాః॥ ౧౨॥ నోద్విజన్తే నరాన్ దృష్ట్వా వధస్యాకోవిదాశ్శుభాః ॥ ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాంస్తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః ॥ ౧౩॥ రోహితాన్ వక్రతుండాంశ్చ నడమీనాంశ్చ రాఘవ ॥ పంపాయామిషుభిర్మత్స్యాంస్తత్ర రామ వరాన్ హతాన్ । నిస్త్వక్పక్షానయస్తప్తానకృశానేకకంటకాన్ ॥ తవ భక్త్యా సమాయుక్తో లక్ష్మణస్సంప్రదాస్యతి॥ ౧౫॥ భృశం తే ఖాదతో మత్స్యాన్ పంపాయాః పుష్పసంచయే ॥ పద్మగన్ధి శివం వారి సుఖశీతమనామయమ్ । ఉద్ధృత్య సతతాక్లిష్టం రౌప్యస్ఫాటికసన్నిభమ్ ॥ అసౌ పుష్కరపర్ణేన లక్ష్మణః పాయయిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ స్థూలాన్ గిరిగుహాశయ్యాన్ వరాహాన్ వనచారిణః ॥ అపాం లోభాదుపావృత్తాన్ వృషభానివ నర్దతః । రూపాన్వితాంశ్చ పంపాయాం ద్రక్ష్యసి త్వం నరోత్తమ॥ ౧౯॥ సాయాహ్నే విచరన్ రామ విటపీన్మాల్యధారిణః। శీతోదకం చ పంపాయాం దృష్ట్వా శోకం విహాస్యసి॥ ౨౦॥ సుమనోభిశ్చితాం స్తత్ర తిలకాన్నక్తమాలకాన్। ఉత్పలాని చ ఫుల్లాని పంకజాని చ రాఘవ॥ ౨౧॥ న తాని కశ్చిన్మాల్యాని తత్రారోపయితా నరః। న చ వై మ్లానతాం యాన్తి న చ శీర్యన్తి రాఘవ॥ ౨౨ ॥ మతంగశిష్యాస్తత్రాసన్నృ

వయస్సుసమాహితాః। తేషాంభారాభితప్తానాంవన్యమాహరతాంగురోః॥ యే ప్రపేతుర్మహీంతూర్ణంశరీరాత్స్వే
దబిందవః। తాని జాతాని మాల్యాని మునీనాంతపసా తదా॥ స్వేదబిందుసముత్థాని నవినశ్యంతి రాఘవ॥ ౨౪॥ తేషాంగ
తానామద్యాపి దృశ్యతే పరిచారిణీ॥ శ్రమణీ శబరీ నామ కాకుత్స్థ చిరజీవినీ॥ ౨౫॥ త్వాంతు ధర్మే స్థితా నిత్యం సర్వ
భూతనమస్కృతం॥ దృష్ట్వా దేవోపమం రామ స్వర్గలోకం గమిష్యతి॥ ౨౬॥ తతస్తద్రామ పంపాయాస్తీరమాశ్రి
త్యపశ్చిమం॥ ఆశ్రమస్థానమతులం గుహ్యం కాకుత్స్థ పశ్యసి॥ ౨౭॥ నతత్రాక్రమితుం నాగాశ్శక్నువంతి తమాశ్రమం॥
వివిధాస్తత్ర వై నాగా వనే తస్మింశ్చ పర్వతే। ఋషేస్తత్ర మతంగస్య విధానాత్తచ్చ కాననం॥ ౨౯॥ తస్మిన్నందనసం
కాశే దేవారణ్యోపమే వనే। నానావిహగసంకీర్ణే రంస్యసే రామ నిర్వృతః॥ ౩౦॥ ఋశ్యమూకశ్చ పంపాయాః పురస్తా
త్పుష్పితద్రుమః। సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః॥ ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వకాలే వినిర్మితః॥
౩౧॥ శయానః పురుషో రామ తస్య శైలస్య మూర్ధని॥ యత్స్వప్నే లభతే విత్తం తత్ప్రబుద్ధోఽధిగచ్ఛతి। నత్వేనం విష
మాచారః పాపకర్మాధిరోహతి॥ ౩౩॥ యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాధిరోహతి। తత్రైవ ప్రహరంత్యేనం సుప్త
మాదాయ రాక్షసాః॥ ౩౪॥ తత్రాపి శిశునాగానామాక్రందశ్శ్రూయతే మహాన్। క్రీడతాం రామ పంపాయాం మతం
గారణ్యవాసినాం॥ ౩౫॥ సిక్తా రుధిరధారాభిస్సంహృత్య పరమద్విపాః। ప్రచరంతి పృథక్కీర్ణా మేఘవర్ణాస్తరస్వినః
౩౬॥ తే తత్ర పీత్వా పానీయం విమలం శీతమవ్యయం। నిర్వృతాస్సంవిగాహంతే వనాని వనగోచరాః॥ ౩౭॥ ఋక్షాంశ్చ
ద్వీపినశ్చైవ నీలకోమలకప్రభాన్। రురూనపేతాపజయాన్ దృష్ట్వా శోకం జయిష్యసి॥ ౩౮॥ రామ తస్య తు శైలస్య సుమ
హచ్ఛోభతే గుహా। శిలాపిధానా కాకుత్స్థ దుఃఖం చాస్యాః ప్రవేశనం॥ ౩౯॥ తస్యా గుహాయాః ప్రాగ్ద్వారే మహాన్ శీతో
దకో హ్రదః। ఫలమూలాన్వితో రమ్యో నానామృగసమావృతః॥ ౪౦॥ తస్యాం వసతి సుగ్రీవశ్చతుర్భిస్సహ వానరైః। కదా
చిచ్ఛిఖరే తస్య పర్వతస్యావతిష్ఠతే॥ ౪౧॥ కబంధస్త్వనుశాస్యైవం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ। స్రగ్వీ భాస్కరవర్ణాభః ఖే
వ్యరోచత వీర్యవాన్॥ ౪౨॥ తంతు ఖస్థం మహాభాగం కబంధం రామలక్ష్మణౌ। ప్రస్థితౌ త్వం వ్రజస్వేతి వాక్యమూచతురం
తికే॥ ౪౩॥ గమ్యతాం కార్యసిద్ధ్యర్థమితి తావబ్రవీత్స చ। సుప్రీతౌ తావనుజ్ఞాప్య కబంధః ప్రస్థితస్తదా॥ ౪౪॥ స తత్క
బంధః ప్రతిపద్య రూపం వృతశ్శ్రియా భాస్కరతుల్యదేహః। నిదర్శయన్ రామ మవేక్ష్య ఖస్థస్సఖ్యం కురుష్వేతి తదాభ్యు
వాచ॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-త్రిసప్తతితమస్సర్గః. ************************************

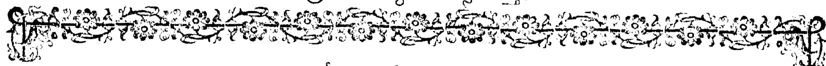
తౌ కబంధేన తం మార్గం పంపాయా దర్శితం వనే। ప్రతస్థతుర్దిశం గృహ్య ప్రతీచీం నృపరాత్మజౌ॥ ౧॥ తౌ శైలే
ష్వాచితానేకాన్ క్షౌద్రకల్పఫలాన్ ద్రుమాన్। వీక్షంతౌ జగ్మతుర్ద్రష్టుం సుగ్రీవం రామలక్ష్మణౌ॥ ౨॥ కృత్వా చ శైల
పృష్ఠే తు తౌ వాసం రఘునందనౌ। పంపాయాః పశ్చిమం తీరం రాఘవావుపతస్థతుః॥ ౩॥ తౌ పుష్కరిణ్యాః పంపాయాస్తీర
మాసాద్య పశ్చిమం। అపశ్యతాం తతస్తత్ర శబర్యా రమ్యమాశ్రమం॥ ౪॥ తౌ తమాశ్రమమాసాద్య ద్రుమైర్బహుభిరా
వృతం। సురమ్యమభివీక్షంతౌ శబరీమభ్యుపేయతుః॥ ౫॥ తౌ చ దృష్ట్వా తదా సిద్ధా సముత్థాయ కృతాంజలిః। రామస్య పా
దౌ జగ్రాహ లక్ష్మణస్య చ ధీమతః॥ పాద్యమాచమనీయం చ సర్వం ప్రాదాద్యథావిధి॥ ౬॥ తామువాచ తతో రామ
శ్శ్రమణీం సంశితవ్రతాం॥ కచ్చిత్తే నిర్జితా విఘ్నాః కచ్చిత్తే వర్ధతే తపః। కచ్చిత్తే నియతః క్రోధ ఆహారశ్చ తపోధనే॥
కచ్చిత్తే నియమాః ప్రాప్తాః కచ్చిత్తే మనసస్సుఖం। కచ్చిత్తే గురుశుశ్రూషా సఫలా చారుభాషిణి॥ ౯॥ రామేణ తాపసీ ప్రృ
ష్టా సా సిద్ధా సిద్ధసమ్మతా। శశంస శబరీ వృద్ధా రామాయ ప్రత్యుపస్థితా॥ ౧౦॥ అద్య ప్రాప్తా తపస్సిద్ధిస్తవ సందర్శనాన్మ
యా। అద్య మే సఫలం తప్తం గురవశ్చ సుపూజితాః॥ ౧౧॥ అద్య మే సఫలం జన్మ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి। త్వయి దేవవరే
రామ పూజితే పురుషర్షభ॥ ౧౨॥ చక్షుషా తవ సౌమ్యేన పూతాస్మి రఘునందన। గమిష్యామ్యక్షయాన్ లోకాంస్త్వ
త్ప్రసాదాదరిందమ॥ ౧౩॥ చిత్రకూటం త్వయి ప్రాప్తే విమానైరతులప్రభైః। ఇతస్తే దివమారూఢా యానహం పర్యచా
రిషమ్॥ ౧౪॥ తైశ్చాహముక్తా ధర్మజ్ఞైర్మహాభాగైర్మహర్షిభిః। ఆగమిష్యతి తే రామస్సుపుణ్యమిమమాశ్రమమ్॥
స తే ప్రతిగ్రహీతవ్యస్సౌమిత్రిసహితోఽతిథిః। తం చ దృష్ట్వా వరాన్ లోకానక్షయాంస్త్వం గమిష్యసి॥ ౧౬॥ మయా తు
వివిధం వన్యం సంచితం పురుషర్షభ। తవార్థే పురుషవ్యాఘ్ర పంపాయాస్తీరసంభవమ్॥ ౧౭॥ ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా
శబర్యా శబరీమిదమ్। రాఘవః ప్రాహ విజ్ఞానే తాం నిత్యమబహిష్కృతామ్॥ ౧౮॥ దనోస్సకాశాత్తత్త్వేన ప్రభావం తేమ

హాత్మనః । శ్రుతం ప్రత్యక్షమిచ్ఛామి సంద్రష్టుం యది మన్యసే ॥౧౯॥ ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా రామవక్త్రాద్వినిస్సృతం।
శబరీదర్శయామాస తావుభౌ తద్వనం మహత్ ॥౨౦॥ పశ్య మేఘఘనప్రఖ్యం మృగపక్షిసమాకులం। మతంగవనమిత్యేవ
విశ్రుతం రఘునందన॥౨౧॥ఇహ తే భావితాత్మానో గురవో మే మహావనే । జుహవాంచక్రిరే తీర్థం మంత్రవన్మంత్రపూ
జితమ్ ॥౨౨॥ ఇయం ప్రత్యక్స్థలీ వేదిర్యత్ర తే మే సుసత్కృతాః । పుష్పోపహారం కుర్వంతి శ్రమాదుద్వేపిభిః కరైః॥ ౨౩ ॥
తేషాం తపః ప్రభావేన పశ్యాద్యాపి రఘూద్వహ । ద్యోతయంతి దిశస్సర్వాః శ్రియా వేద్యోతులప్రభాః ॥ ౨౪ ॥ అశక్నువ
ద్భిస్తైర్గంతుముపవాసశ్రమాలసైః । చింతితేభ్యాగతాన్పశ్య సహితాన్ సప్తసాగరాన్ ॥ ౨౫ ॥ కృతాభిషేకైస్తైర్న్యస్తా
స్త్వల్కలాః పాదపేష్విహ।అద్యాపి నావశుష్యంతి ప్రదేశే రఘునందన ॥ ౨౬ ॥ దేవకార్యాణి కుర్వద్భిర్యానీమాని కృతా
ని వై।పుష్పైః కువలయైస్సార్ధం మ్లానత్వం నోపయాంతి వై॥౨౭ ॥ కృత్స్నం వనమిదం దృష్టం శ్రోతవ్యం చ శ్రుతం త్వయా
తదిచ్ఛామ్యభ్యనుజ్ఞాతా త్యక్తుమేతత్కళేబరం ॥౨౮॥ తేషామిచ్ఛామ్యహం గంతుం సమీపం భావితాత్మనామ్। మునీనా
మాశ్రమో యేషామహం చ పరిచారిణీ ॥౨౯॥ ధర్మిష్ఠం తు వచః శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః । ప్రహర్షమతులం లే
భే ఆశ్చర్యమితి తత్త్వతః ॥౩౦॥ తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతాం। అర్చితోహం త్వయా భక్త్యా గచ్ఛ కా
మం యథాసుఖం ॥౩౧॥ ఇత్యుక్తా జటిలా వృద్ధా చీరకృష్ణాజినాంబరా । తస్మిన్ముహూర్తే శబరీ దేహం జీర్ణం జిహాసతీ॥
అనుజ్ఞాతా తు రామేణ హుత్వాత్మానం హుతాశనే । జ్వలత్పావకసంకాశా స్వర్గమేవ జగామ సా ॥౩౩॥ దివ్యాభరణ
సంయుక్తా దివ్యమాల్యానులేపనా । దివ్యాంబరధరా తత్ర బభూవ ప్రియదర్శనా ॥ విరాజయంతీ తం దేశం విద్యుత్సౌ
దామినీ యథా ॥౩౪½॥ యత్ర తే సుకృతాత్మానో విహరంతి మహర్షయః । తత్పుణ్యం శబరీస్థానం జగామాత్మసమాధినా॥
౩౫½॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.******దివం తు తస్యాం యాతాయాం శబర్యాం స్వేన తే
జసా । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చింతయామాస రాఘవః ॥౧॥ స చింతయిత్వా ధర్మాత్మా ప్రభావం తం మహాత్మనాం।
హితకారిణమేకాగ్రం లక్ష్మణం రాఘవోబ్రవీత్ ॥ ౨॥ దృష్టోయమాశ్రమస్సౌమ్య బహ్వాశ్చర్యః కృతాత్మనాం। విశ్వస్త
మృగశార్దూలో నానావిహగసేవితః ॥౩ ॥ సప్తానాం చ సముద్రాణామేషు తీర్థేషు లక్ష్మణ । ఉపస్పృష్టం చ విధివత్పి
తరశ్చాపి తర్పితాః ॥౪॥ ప్రణష్టమశుభం తత్తత్కల్యాణం సముపస్థితం। తేన తత్త్వేన హృష్టం మే మనో లక్ష్మణ సంప్రతి॥౫॥
హృదయే హి నరవ్యాఘ్ర శుభమావిర్భవిష్యతి॥౫½॥తదాగచ్ఛ గమిష్యావః పంపాం తాం ప్రియదర్శనాం॥ ఋశ్యమూకో
గిరిర్యత్ర నాతిదూరే ప్రకాశతే। యస్మిన్వసతి ధర్మాత్మా సుగ్రీవోంశుమతస్సుతః ॥ నిత్యం వాలిభయాత్త్రస్తశ్చతుర్భి
స్సహ వానరైః ॥౭½॥ అభిత్వరే చ తం ద్రష్టుం సుగ్రీవం వానరర్షభం ॥ తదధీనం హి మే సౌమ్య సీతాయాః పరిమార్గణం ॥
౮½॥ ఏవం బ్రువాణం తం ధీరం రామం సౌమిత్రిరబ్రవీత్ ॥ గచ్ఛావ త్వరితం తత్ర మమాపి త్వరతే మనః ॥౯½॥ ఆశ్రమాత్తు
తతస్తస్మాన్నిష్క్రమ్య స విశాంపతిః॥ఆజగామ తతః పంపాం లక్ష్మణేన సహాభిభూః ॥౧౦½॥సదదర్శ తతః పుణ్యాముదారజ
నసేవితాం ॥ నానాద్రుమలతాకీర్ణాం పంపాం పానీయవాహినీం । పద్మైస్సౌగంధికైస్తామ్రాం శుక్లాం కుముదమండ
లైః ॥ నీలాం కువలయోద్ఘాటైర్బహువర్ణాం కుథామివ ॥౧౨½॥ స తామాసాద్య వై రామో దూరాదుదకవాహినీం॥మ
తంగసరసం నామ హ్రదం సమవగాహత ॥౧౩½॥ అరవిందోత్పలవతీం పద్మసౌగంధికాయుతాం॥ పుష్పితామ్రవణోపే
తాం బర్హిణోద్ఘుష్టనాదితాం । తిలకైర్బీజపూరైశ్చ ధవైశ్శుక్లద్రుమైస్తథా ॥ పుష్పితైః కరవీరైశ్చ పున్నాగైశ్చ
సుపుష్పితైః । మాలతీకుందగుల్మైశ్చ భాండీరైర్నిచులైస్తథా ॥ అశోకైస్సప్తపర్ణైశ్చ కేతకైరతిముక్తకైః । అన్యై
శ్చ వివిధైర్వృక్షైః ప్రమదామివ భూషితాం॥ సమీక్షమాణౌ పుష్పాఢ్యం సర్వతో విపులద్రుమం । కోయష్టికైశ్చార్జునకై
శ్శతపత్రైశ్చ కీరకైః ॥ ఏతైశ్చాన్యైశ్చ విహగైర్నాదితం తు వనం మహత్ ।తతో జగ్మతురవ్యగ్రౌ రాఘవౌ సుసమాహి
తౌ ॥ తద్వనం చైవ సరసః పశ్యంతౌ శకునైర్యుతం ॥ ౧౯½ ॥ స దదర్శ తతః పంపాం శీతవారినిధిం శుభాం ॥ తిలకాశోకపు
న్నాగవకుళోద్దాలకాశినీం॥౨౦½॥సరామో వివిధాన్వృక్షాన్ సరాంసి వివిధాని చ॥పశ్యన్కామాభిసంతప్తో జగామ పరమం
హ్రదం ॥౨౧½॥ పుష్పితోపవనోపేతాం సాలచంపకశోభితాం ॥ షట్పదౌఘసమావిష్టాం శ్రీమతీమతులప్రభాం।స్ఫటికో
పమతోయాఢ్యాం శ్లక్ష్ణవాలుకసంతతాం ॥ స తాం దృష్ట్వా పునః పంపాం పద్మసౌగంధికైర్యుతాం । ఇత్యువాచ తదా
వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమః ॥౨౪॥ అస్యాస్తీరే తు పూర్వోక్తః పర్వతో ధాతుమండితః।ఋశ్యమూక ఇతి ఖ్యాతః పుణ్యః

పుష్పితపాదపః ॥ ౨౫॥ హరేరృక్షరజో నామ్నః పుత్రస్తస్య మహాత్మనః । అధ్యాస్తే తం మహావీర్యస్సుగ్రీవ ఇతి విశ్రుతః ॥
౨౬॥ సుగ్రీవమభిగచ్ఛ త్వం వానరేంద్రం నరర్షభ । ఇత్యువాచ పునర్వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమం ॥ ౨౭ ॥ రాజ్యభ్ర
ష్టేన దీనేన తస్యామాసక్తచేతసా । కథం మయా వినా శక్యం సీతాం లక్ష్మణ జీవితుం ॥ ౨౮ ॥ ఇత్యేవముక్త్వా మదనాభిపీడి
తస్స లక్ష్మణం వాక్యమనన్యచేతసం । వివేశ పంపాం నళినీం మనోరమాం రఘూత్తమశ్శోకవిషాదయంత్రితః ॥ ౨౯॥ తతో
మహద్వర్త్మ సుదూరసంక్రమం క్రమేణ గత్వా ప్రతికూలధన్వనం । దదర్శ పంపాం శుభదర్శకాననామనేకనానావిధ
పక్షిజాలకాం ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే-ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే- చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం
సంహితాయాం- శ్రీమదారణ్యకాండే- పంచసప్తతితమస్సర్గః.******************************

శ్రీమదారణ్యకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలం బ్రహ్మాండపురాణే సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమేఽధ్యాయే

ఆరణ్యకం తు యః కాండమతిభక్తిసమన్వితః।
పఠేద్వా శృణుయాద్వాపి సోఽపి సాయుజ్యమాప్నుయాత్ ॥
శ్రీమదారణ్యకాండస్సమాప్తః.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరఘునందన పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీరామాయణే-కిష్కింధాకాండప్రారంభః.

స తాం పుష్కరిణీం గత్వా పద్మోత్పలఝషాకులాం। రామస్సౌమిత్రిసహితో విలలాపాకులేంద్రియః ॥ ౧॥ తస్య
దృష్ట్వైవ తాం హర్షాదింద్రియాణి చకంపిరే। స కామవశమాపన్నస్సౌమిత్రిమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ సౌమిత్రే శోభతే పం
పా వైదూర్యవిమలోదకా। ఫుల్లపద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధైర్ద్రుమైః॥ ౩॥ సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః కాననం శుభ
దర్శనం। యత్ర రాజంతి శైలాభా ద్రుమాస్సశిఖరా ఇవ॥౪॥ మాం తు శోకాభిసంతప్తమాధయః పీడయన్తి వై। భరతస్య చ
దుఃఖేన వైదేహ్యా హరణేన చ॥౫॥ శోకార్తస్యాపి మే పంపా శోభతే చిత్రకాననా । వ్యవకీర్ణా బహువిధైః పుష్పైశ్శీతజ
లా శుభా॥౬॥నళినైరపి సంఛన్నా హ్యత్యర్థం శుభదర్శనా। సర్పవ్యాళానుచరితా మృగద్విజసమాకులా ॥ ౭॥ అధికం
ప్రతిభాత్యేతన్నీలపీతం తు శాద్వలం। ద్రుమాణాం వివిధైః పుష్పైః పరిస్తోమైరివార్పితం ॥ ౮॥ పుష్పభారసమృద్ధాని శిఖ
రాణి సమంతతః। లతాభిః పుష్పితాగ్రాభిరుపగూఢాని సర్వతః॥౯॥ సుఖానిలోఽయం సౌమిత్రే కాలః ప్రచురమన్మథః। గం
ధవాన్ సురభిర్మాసో జాతపుష్పఫలద్రుమః॥౧౦॥ పశ్య రూపాణి సౌమిత్రే వనానాం పుష్పశాలినాం। సృజతాం పుష్పవ
ర్షాణి తోయం తోయముచామివ॥౧౧॥ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః కాననద్రుమాః । వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైర
వకిరంతి గాం॥౧౨॥పతితైః పతమానైశ్చ పాదపస్థైశ్చ మారుతః। కుసుమైః పశ్య సౌమిత్రే క్రీడన్నివ సమంతతః॥ ౧౩॥విక్షి
పన్వివిధాశ్శాఖా నగానాం కుసుమోత్కటాః। మారుతశ్చలితస్థానైష్షట్పదైరనుగీయతే॥౧౪॥మత్తకోకిలసన్నాదైర్నర్
తయన్నివ పాదపాన్। శైలకందరనిష్క్రాంతః ప్రగీత ఇవ చానిలః॥౧౫ ॥ తేన విక్షిపతాత్యర్థం పవనేన సమంతతః । అ
మీ సంసక్తశాఖాగ్రా గ్రథితా ఇవ పాదపాః ॥ ౧౬ ॥ స ఏష సుఖసంస్పర్శో వాతి చందనశీతలః । గంధమభ్యావహన్పు
ణ్యం శ్రమాపనయనోఽనిలః॥౧౭॥ అమీ పవనవిక్షిప్తా వినదంతీవ పాదపాః।షట్పదైరనుకూజంతో వనేషు మధుగంధిషు॥౧౮
గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు పుష్పవద్భిర్మనోహరైః।సంసక్తశిఖరా శైలా విరాజంతే మహాద్రుమైః॥ ౧౯॥ పుష్పసంఛన్నశిఖ
రా మారుతోత్క్షేపచంచలాః। అమీ మధుకరోత్తంసాః ప్రగీతా ఇవ పాదపాః॥౨౦॥ పుష్పితాగ్రాంస్తు పశ్యేమాన్ కర్ణికా
రాన్ సమంతతః। హాటకప్రతిసంఛన్నాన్నరాన్పీతాంబరానివ॥ ౨౧॥ అయం వసంతస్సౌమిత్రే నానావిహగనాదితః ।
సీతయా విప్రహీణస్య శోకసందీపనో మమ॥౨౨॥ మాం హి శోకసమాక్రాంతం సంతాపయతి మన్మథః। హృష్టః ప్రవదమా
నశ్చ మామాహ్వయతి కోకిలః॥౨౩॥ ఏష నత్యూహకో హృష్టో రమ్యే మాం వననిర్ఝరే । ప్రణదన్మన్మథావిష్టం శోచయిష్య
తి లక్ష్మణ। ౨౪॥ శ్రుత్వైతస్య పురా శబ్దమాశ్రమస్థా మమ ప్రియా ॥ మామాహూయ ప్రముదితా పరమం ప్రత్యనందత ॥

౨౫॥ ఏవం విచిత్రాః పతగా నానారావవిరావిణః। వృక్షగుల్మలతాః పశ్యన్ సంపతంతి తతస్తతః ॥ ౨౬॥ విమిశ్రా విహగాః
పుంభిరాత్మవ్యూహాభినందితాః। భృంగరాజప్రముదితాః సౌమిత్రే మధురస్వరాః ॥ ౨౭॥ నత్యూహరుతవిక్రందైః పుం
స్కోకిలరుతైరపి। స్వనంతి పాదపాశ్చేమే మమానంగప్రదీపనాః॥ ౨౮॥ అశోకస్తబకాంగారః షట్పదస్వననిస్స్వనః।
మాం హి పల్లవతామ్రార్చిర్వసంతాగ్నిః ప్రధక్ష్యతి॥ ౨౯॥ నహి తాం సూక్ష్మపక్ష్మాక్షీం సుకేశీం మృదుభాషిణీం। అపశ్య
తో మే సౌమిత్రే జీవితేఽస్తి ప్రయోజనం॥ ౩౦॥ అయం హి దయితస్తస్యాః కాలో రుచిరకాననః। కోకిలాకులసీమాంతో దయి
తాయా మమానఘ॥ ౩౧॥ మన్మథాయాససంభూతో వసంతగుణవర్ధితః । అయం మాం ధక్ష్యతి క్షిప్రం శోకాగ్నిర్నచి
రాదివ॥ ౩౨॥ అపశ్యతస్తాం దయితాం పశ్యతో రుచిరద్రుమాన్ । మమాయమాత్మప్రభవో భూయస్త్వముపయాస్యతి ॥
౩౩॥ అదృశ్యమానా వైదేహీ శోకం వర్ధయతే మమ। దృశ్యమానో వసంతశ్చ స్వేదసంసర్గదూషకః॥ ౩౪॥ మాం హ్య
ద్య మృగశాబాక్షీ చింతాశోకబలాత్కృతం। సంతాపయతి సౌమిత్రే క్రూరశ్చైత్రో వనానిలః ॥ ౩౫ ॥ అమీ మయూ
రాశ్శోభంతే ప్రనృత్యంతస్తతస్తతః। స్వైః పక్షైః పవనోద్ధూతైర్గవాక్షైః స్ఫాటికైరివ॥ ౩౬॥ శిఖినీభిః పరివృతాస్త ఏతే
మదమూర్ఛితాః। మన్మథాభిపరీతస్య మమ మన్మథవర్ధనాః॥ ౩౭॥ పశ్య లక్ష్మణ నృత్యంతం మయూరముపనృత్యతి । శిఖినీ
మన్మథార్తైషా భర్తారం గిరిసానుషు॥ తామేవ మనసా రామాం మయూరోఽప్యుపధావతి । వితత్య రుచిరౌ పక్షౌ రుతైరుప
హసన్నివ॥ ౩౯॥ మయూరస్య వనే నూనం రక్షసా న హృతా ప్రియా। తస్మాన్నృత్యతి రమ్యేషు వనేషు సహ కాంతయా॥
౪౦॥ మమ త్వయం వినా వాసః పుష్పమాసే సుదుస్సహః ॥౪౦॥ పశ్య లక్ష్మణ సంరాగం తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి॥ యదేషా శిఖ
నీ కామాద్భర్తారం రమతేఽంతికే॥ ౪౧॥ మామప్యేవం విశాలాక్షీ జానకీ జాతసంభ్రమా॥ మదనేనాభివర్తేత యది నా
పహృతా భవేత్ ॥ ౪౨॥ పశ్య లక్ష్మణ పుష్పాణి నిష్ఫలాని భవంతి మే। పుష్పభారసమృద్ధానాం వనానాం శిశిరాత్యయే ॥
౪౩॥ రుచిరాణ్యపి పుష్పాణి పాదపానామతిశ్రియా॥ నిష్ఫలాని మహీం యాంతి సమం మధుకరోత్కరైః॥ ౪౪॥ వదంతి
రావం ముదితాశ్శకునాస్సంఘశః కలమ్॥ ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం కామోన్మాదకరా మమ॥ ౪౫॥ వసంతో యది త
త్రాపి యత్ర మే వసతి ప్రియా॥ నూనం పరవశా సీతా సాపి శోచత్యహం యథా ॥ ౪౬॥ నూనం న తు వసంతోఽయం దేశం
స్పృశతి యత్ర సా। కథం హ్యసితపద్మాక్షీ వర్తయేత్సా మయా వినా ॥ ౪౭॥ అథవా వర్తతే తత్ర వసంతో యత్ర మే ప్రి
యా॥ కిం కరిష్యతి సుశ్రోణీ సా తు నిర్భర్త్సితా పరైః॥ ౪౮॥ శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ మృదుపూర్వాభిభాషిణీ॥ నూనం వసం
తమాసాద్య పరిత్యక్ష్యతి జీవితం॥ ౪౯॥ దృఢం హి హృదయే బుద్ధిర్మమ సంప్రతివర్తతే॥ నాలం వర్తయితుం సీతా సాధ్వీ
మద్విరహం గతా॥ ౫౦॥ మయి భావస్తు వైదేహ్యాస్తత్త్వతో వినివేశితః ॥ మమాపి భావస్సీతాయాం సర్వథా వినివేశితః॥
౫౧॥ ఏష పుష్పవహో వాయుస్సుఖస్పర్శో హిమావహః॥ తాం విచింతయతః కాంతాం పావకప్రతిమో మమ॥ ౫౨॥
సదా సుఖమహం మన్యే యం పురా సహ సీతయా॥ మారుతస్స వినా సీతాం శోకం వర్ధయతే మమ॥ ౫౩॥ తాం వినాఽథ వి
హంగోఽసౌ పక్షీ ప్రణదితస్తదా॥ వాయసః పాదపగతః ప్రహృష్టమభినర్దతి॥ ౫౪ ॥ ఏష వై తత్ర వైదేహ్యా విహగః ప్ర
తిహారకః॥ పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యాస్సమీపముపనేష్యతి॥ ౫౫॥ పశ్య లక్ష్మణ సన్నాదం వనే మదవివర్ధనం ॥ పుష్పితా
గ్రేషు వృక్షేషు ద్విజానాముపకూజతాం॥ ౫౬॥ విక్షిప్తాం పవనేనైతామసౌ తిలకమంజరీం॥ షట్పదస్సహసాభ్యేతి మదో
ద్ధూతామివ ప్రియాం॥ ౫౭॥ కామినామయమత్యంతమశోకశ్శోకవర్ధనః॥ స్తబకైః పవనోత్క్షిప్తైస్తర్జయన్నివ మాం
స్థితః॥ ౫౮॥ అమీ లక్ష్మణ దృశ్యంతే చూతాః కుసుమశాలినః॥ విభ్రమోత్సిక్తమనసస్సాంగరాగా నరా ఇవ॥ ౫౯ ॥ సౌమి
త్రే పశ్య పంపాయాశ్చిత్రాసు వనరాజిషు॥ కిన్నరా నరశార్దూల విచరంతి తతస్తతః॥ ౬౦॥ ఇమాని శుభగంధీని పశ్య
లక్ష్మణ సర్వశః॥ నలినాని ప్రకాశంతే జలే తరుణసూర్యవత్ ॥ ౬౧॥ ఏషా ప్రసన్నసలిలా పద్మనీలోత్పలాయుతా॥ హంస
కారండవాకీర్ణా పంపా సౌగంధికాన్వితా॥ ౬౨॥ జలే తరుణసూర్యాభైః షట్పదాహతకేసరైః॥ పంకజైశ్శోభతే పంపా
సమంతాదభిసంవృతా॥ ౬౩॥ చక్రవాకయుతా నిత్యం చిత్రప్రస్థవనాంతరా ॥ మాతంగమృగయూథైశ్చ శోభతే సలిలా
ర్థిభిః॥ ౬౪॥ పవనాహితవేగాభిరూర్మిభిర్విమలేంభసి ॥ పంకజాని విరాజంతే తాడ్యమానాని లక్ష్మణ॥ ౬౫॥ ప
ద్మపత్రవిశాలాక్షీం సతతం పంకజప్రియాం॥ అపశ్యతో మే వైదేహీం జీవితం నాభిరోచతే ॥ ౬౬॥ అహో కామస్య
వామత్వం యో గతామపి దుర్లభాం॥ స్మారయిష్యతి కల్యాణీం కల్యాణతరవాదినీం॥ ౬౭॥ శక్యో ధారయితుం కామో
భవేదద్యాగతో మయా॥ యది భూయో వసంతో మాం న హన్యాత్పుష్పితద్రుమః॥ ౬౮॥ యాని స్మ రమణీయాని తయా స
హ భవంతి మే॥ తాన్యేవారమణీయాని జాయంతే మే తయా వినా॥ ౬౯॥ పద్మకోశపలాశాని ద్రష్టుం దృష్టిర్హి మన్యతే॥
సీతాయా నేత్రకోశాభ్యాం సదృశానీతి లక్ష్మణ॥ ౭౦॥ పద్మకేసరసంసృష్టో వృక్షాంతరవినిస్సృతః ॥ నిశ్శ్వాస ఇవ సీతా

యథా వాతి వాయుర్మనోహరః ॥ ౭౧ ॥ సౌమిత్రే పశ్య పంపాయా దక్షిణే గిరిసానుని । పుష్పితాం కర్ణికారస్య యష్టిం పర-
మశోభనామ్ ॥ ౭౨ ॥ అధికం శైలరాజోఽయం ధాతుభిస్సువిభూషితః । విచిత్రం సృజతే రేణుం వాయువేగవిఘట్టితమ్ ॥ ౭౩ ॥
గిరిప్రస్థాస్తు సౌమిత్రే సర్వతస్సంప్రపుష్పితైః । నిష్పత్రైస్సర్వతో రమ్యైః ప్రదీప్తా ఇవ కింశుకైః ॥ ౭౪ ॥ పంపాతీరరు-
హాశ్చేమే సంసక్తా మధుగంధినః । మాలతీమల్లికాషండాః కరవీరాశ్చ పుష్పితాః । కేతక్యస్సిందువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ
సుపుష్పితాః ॥ మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ సర్వశః । చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వంజులా వకులాస్తథా ॥ చం-
పకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాస్సుపుష్పితాః । నీపాశ్చ వరణాశ్చైవ ఖర్జూరాశ్చ సుపుష్పితాః ॥ పద్మకాశ్చోపశోభం-
తే నీలాశోకాశ్చ పుష్పితాః । లోధ్రాశ్చ గిరిపృష్ఠేషు సింహకేసరపింజరాః ॥ అంకోలాశ్చ కురంటాశ్చ పూర్ణకాః పా-
రిభద్రకాః । చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః ॥ ముచుకుందార్జునాశ్చైవ దృశ్యంతే గిరిసానుషు । కే-
తకోద్దాలకాశ్చైవ శిరీషాశ్శింశుపా ధవాః ॥ శాల్మల్యః కింశుకాశ్చైవ రక్తాః కురవకాస్తథా । తినిశా నక్తమాలాశ్చ చం-
దనాస్స్యందనాస్తథా ॥ ౮౨ ॥ పుష్పితాన్పుష్పితాగ్రాభిర్లతాభిః పరివేష్టితాన్ । ద్రుమాన్పశ్యేహ సౌమిత్రే పంపా-
యా రుచిరాన్బహూన్ ॥ ౮౩ ॥ వాతవిక్షిప్తవిటపాన్యథాసన్నాన్ద్రుమానిమాన్ । లతాస్సమనువర్తంతే మత్తా ఇవ
వరస్త్రియః ॥ ౮౪ ॥ పాదపాత్పాదపం గచ్ఛన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనమ్ । వాతి నైకరసాస్వాదసంమోదిత ఇవానిలః ॥
కేచిత్పర్యాప్తకుసుమాః పాదపా మధుగంధినః । కేచిన్ముకులసంవీతాః శ్యామవర్ణా ఇవాబభుః ॥ ౮౬ ॥ ఇదం మృష్టమిదం
స్వాదు ప్రఫుల్లమిదమిత్యపి । రాగమత్తో మధుకరః కుసుమేష్వేవ లీయతే ॥ ౮౭ ॥ నిలీయ పునరుత్పత్య సహసాన్యత్ర గచ్ఛతి ।
మధులుబ్ధో మధుకరః పంపాతీరద్రుమేష్వసౌ ॥ ౮౮ ॥ ఇయం కుసుమసంఘాతైరుపస్తీర్ణా సుఖాకృతా । స్వయం నిపతితైర్
భూమిశ్శయనప్రస్తరైరివ ॥ ౮౯ ॥ వివిధా వివిధైః పుష్పైస్తైరేవ నగసానుషు । విస్తీర్ణాః పీతరక్తాభాః సౌమిత్రే ప్రస్తరాః
కృతాః ॥ ౯౦ ॥ హిమాంతే పశ్య సౌమిత్రే వృక్షాణాం పుష్పసంభవమ్ ॥ ౯౧ ॥ పుష్పమాసే హి తరవస్సంఘర్షాదివ పుష్పి-
తాః ॥ ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం నగాష్షట్పదనాదితాః । కుసుమోత్తంసవిటపాశ్శోభంతే బహు లక్ష్మణ ॥ ౯౨ ॥ ఏష కారం-
డవః పక్షీ విగాహ్య సలిలం శుభమ్ । రమతే కాంతయా సార్థం కామముద్దీపయన్నివ ॥ ౯౩ ॥ మందాకిన్యాస్తు యదిదం రూ-
పమేవం మనోహరమ్ । స్థానే జగతి విఖ్యాతా గుణాస్తస్యా మనోరమాః ॥ ౯౪ ॥ యది దృశ్యేత సా సాధ్వీ యది చేహ వసేమహి ।
స్పృహయేయం న శక్రాయ నాయోధ్యాయై రఘూత్తమ ॥ ౯౫ ॥ న హ్యేవం రమణీయేషు శాద్వలేషు తయా సహ । రమతో
మే భవేచ్చింతా న స్పృహాన్యేషు వా భవేత్ ॥ ౯౬ ॥ అమీ హి వివిధైః పుష్పైస్తరవో రుచిరచ్ఛదాః । కాననేఽస్మిన్వినా కాం-
తాం చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ ౯౭ ॥ పశ్య శీతజలాం చేమాం సౌమిత్రే పుష్కరాయుతామ్ । చక్రవాకానుచరితాం కారండవని-
షేవితామ్ ॥ ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంపూర్ణాం వరాహమృగసేవితామ్ ॥ ౯౮ ॥ అధికం శోభతే పంపా వికూజద్భిర్విహంగ-
మైః ॥ ౯౯ ॥ దీపయంతీవ మే కామం వివిధా ముదితా ద్విజాః । శ్యామాం చంద్రముఖీం స్మృత్వా ప్రియాం పద్మనిభేక్షణామ్ ॥
౧౦౦ ॥ పశ్య సానుషు చిత్రేషు మృగీభిస్సహితాన్మృగాన్ । మాం పునర్మృగశావాక్ష్యా వైదేహ్యా విరహీకృతమ్ ॥ ౧౦౧ ॥
వ్యథయంతీవ మే చిత్తం సంచరంతస్తతస్తతః । అస్మిన్సానుని రమ్యే హి మత్తద్విజగణాయుతే ॥ ౧౦౨ ॥ పశ్యేయం యది
తాం కాంతాం తతస్స్వస్తి భవేన్మమ ॥ ౧౦౨ ॥ జీవేయం ఖలు సౌమిత్రే మయా సహ సుమధ్యమా । సేవతే యది వైదేహీ
పంపాయాః పవనం సుఖమ్ ॥ ౧౦౩ ॥ పద్మసౌగంధికవహం శివం శోకవినాశనమ్ ॥ ధన్యా లక్ష్మణ సేవంతే పంపోపవనమారు-
తమ్ ॥ ౧౦౪ ॥ శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ ప్రియా విరహితా మయా । కథం ధారయతి ప్రాణాన్వివశా జనకాత్మజా ॥ ౧౦౫ ॥
కిం ను వక్ష్యామి రాజానం ధర్మజ్ఞం సత్యవాదినమ్ ॥ సీతయా జనకం పృష్టః కుశలం జనసంసది ॥ ౧౦౬ ॥ యా మామనుగతా
మందం పిత్రా ప్రవ్రాజితం వనమ్ । సీతా సత్పథమాస్థాయ క్వ ను సా వర్తతే ప్రియా ॥ ౧౦౭ ॥ తయా విహీనః కృపణః కథం ల-
క్ష్మణ ధారయే । యా మామనుగతా రాజ్యాద్భ్రష్టం విగతచేతసమ్ ॥ ౧౦౮ ॥ తచ్చార్వంచితపక్ష్మాక్షం సుగంధి శుభమవ్ర-
ణమ్ ॥ అపశ్యతో ముఖం తస్యాస్సీదతీవ మనో మమ ॥ ౧౦౯ ॥ స్మితహాస్యాంతరయుతం గుణవన్మధురం హితమ్ । వైదేహ్యా వాక్య-
మతులం కదా శ్రోష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౧౧౦ ॥ ప్రాప్య దుఃఖం వనే శ్యామా సా మాం మన్మథకర్శితమ్ ॥ నష్టదుఃఖేవ హృష్టేవ
సాధ్వీ సాధ్వభ్యభాషత ॥ ౧౧౧ ॥ కిం ను వక్ష్యామి కౌసల్యామయోధ్యాయాం నృపాత్మజ ॥ క్వ సా స్నుషేతి పృచ్ఛంతీం కథం
చాతిమనస్వినీమ్ ॥ ౧౧౨ ॥ గచ్ఛ లక్ష్మణ పశ్య త్వం భరతం భ్రాతృవత్సలమ్ ॥ న హ్యహం జీవితుం శక్తస్తామృతే జనకాత్మజామ్ ॥
౧౧౩ ॥ ఇతి రామం మహాత్మానం విలపంతమనాథవత్ ॥ ఉవాచ లక్ష్మణో భ్రాతా వచనం యుక్తమవ్యయమ్ ॥ ౧౧౪ ॥ సం-
స్తంభ రామ భద్రం తే మా శుచః పురుషోత్తమ ॥ నేదృశానాం మతిర్మందా భవత్యకలుషాత్మనామ్ ॥ ౧౧౫ ॥ స్మృత్వా వి-
యోగజం దుఃఖం త్యజ స్నేహం ప్రియే జనే ॥ అతిస్నేహపరిష్వంగాద్వర్తిరార్ద్రాపి దహ్యతే ॥ ౧౧౬ ॥ యది గచ్ఛతి పా-

తాళం తతో హ్యధికమేవ వా ॥ సర్వథా రావణస్తావన్న భవిష్యతి రాఘవ ॥౧౧౭॥ ప్రవృత్తిర్లభ్యతాం తావత్తస్య పాప
స్య రక్షసః॥ తతో హాస్యతి వా సీతాం నిధనం వా గమిష్యతి ॥౧౧౮॥ యది యాత్యదితేర్గర్భం రావణస్సహ సీతయా॥ తత్రా
ప్యేనం హనిష్యామి న చేద్దాస్యతి మైథిలీం ॥౧౧౯॥ స్వాస్థ్యం భద్రం భజస్వార్య త్యజ్యతాం కృపణా మతిః ॥ అర్థో
హి నష్టకార్యార్థైరయత్నేనాధిగమ్యతే ॥౧౨౦॥ ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్త్యుత్సాహాత్పరం బలం॥ సోత్సా
హస్య హి లోకేష్వస్ని కించిదపి దుర్లభం । ఉత్సాహవంతః పురుషా నావసీదంతి కర్మసు ॥ ఉత్సాహమాత్రమాశ్రిత్య సీ
తాం ప్రతిలభేమహి ॥౧౨౨॥ త్యజ్యతాం కామవృత్తత్వం శోకం సన్న్యస్య పృష్ఠతః ॥ మహాత్మానం కృతాత్మానమాత్మా
నం నావబుధ్యసే॥౧౨౩॥ ఏవం సంబోధితస్తత్ర శోకోపహతచేతనః ॥ న్యస్య శోకం చ మోహం చ తతో ధైర్యముపాగమ
త్ ॥౧౨౪॥ సోభ్యతిక్రామదవ్యగ్రస్తామచింత్యపరాక్రమః ॥ రామః పంపాం సురుచిరాం రమ్యపారిప్లవద్రుమాం॥
౧౨౫॥ నిరీక్షమాణస్సహసా మహాత్మా సర్వం వనం నిర్ఝరకందరాంశ్చ॥ ఉద్విగ్నచేతాస్సహ లక్ష్మణేన విచార్య దుఃఖో
పహతః ప్రతస్థే ॥౧౨౬॥ తం మత్తమాతంగవిలాసగామీ గచ్ఛంతమవ్యగ్రమనా మహాత్మా ॥ స లక్ష్మణో రాఘవమప్ర
మత్తో రరక్ష ధర్మేణ బలేన వైవ ॥౧౨౭॥ తావృశ్యమూకస్య సమీపచారీ చరన్ దదర్శాద్భుతదర్శనీయౌ॥ శాఖామృ
గాణామధిపస్తరస్వీ వితత్రసే నైవ విచేష్ట కించిత్ ॥౧౨౮॥ స తౌ మహాత్మా గజమందగామీ శాఖామృగస్తత్ర చి
రం చరంతౌ॥ దృష్ట్వా విషాదం పరమం జగామ చింతాపరీతో భయభారమగ్నః॥౧౨౯॥ తమాశ్రమం పుణ్యసుఖం శరణ్యం స
దైవ శాఖామృగసేవితాంతం॥ త్రస్తాశ్చ దృష్ట్వా హరయోఽభిజగ్ముర్మహౌజసౌ రాఘవలక్ష్మణౌ తౌ॥౧౩౦॥ ఇతి శ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే-ప్రథమస్సర్గః. ***

తౌ తు దృష్ట్వా మహాత్మానౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । వరాయుధధరౌ వీరౌ సుగ్రీవశ్శంకితోఽభవత్ ॥౧॥ ఉద్విగ్న
హృదయస్సర్వా దిశస్సమవలోకయన్ । న వ్యతిష్ఠత కస్మింశ్చిద్దేశే వానరపుంగవః ॥౨॥ నైవ చక్రే మనస్స్థానే వీక్షమాణౌ
మహాబలౌ । కపేః పరమభీతస్య చిత్తం వ్యవససాద హ ॥౩॥ చింతయిత్వా స ధర్మాత్మా విమృశ్య గురులాఘవం। సుగ్రీవః పర
మోద్విగ్నస్సర్వైరనుచరైస్సహ ।౪॥ తతస్స సచివేభ్యస్తు సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః । శశంస పరమోద్విగ్నః పశ్యంస్తౌ రామ
లక్ష్మణౌ ॥౫॥ ఏతౌ వనమిదం దుర్గం వాలిప్రణిహితౌ ధ్రువం। ఛద్మనా చీరవసనౌ ప్రచరంతావిహాగతౌ॥౬॥ తతస్సుగ్రీవస
చివా దృష్ట్వా పరమధన్వినౌ । జగ్ముర్గిరితటాత్తస్మాదన్యచ్ఛిఖరముత్తమం॥ ౭ ॥ తే క్షిప్రమధిగమ్యాథ యూథపా యూథప
ర్షభం। హరయో వానరశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే॥౮॥ ఏకమేకాయనగతాః ప్లవమానా గిరేర్గిరిం। ప్రకంపయంతో వే
గేన గిరీణాం శిఖరాణ్యపి ॥౯॥ తతశ్శాఖామృగాస్సర్వే ప్లవమానా మహాబలాః । బభంజుశ్చ నగాంస్తత్ర పుష్పితాన్ దుర్గ
సంశ్రితాన్ ॥ ౧౦॥ ఆప్లవంతో హరివరాస్సర్వతస్తం మహాగిరిం । మృగమార్జారశార్దూలాంస్త్రాసయంతో యయుస్త
దా ॥౧౧॥ తతస్సుగ్రీవసచివాః పర్వతేంద్రం సమాశ్రితాః। సంగమ్య కపిముఖ్యేన సర్వే ప్రాంజలయస్స్థితాః ॥౧౨॥ తత
స్తం భయసంవిగ్నం వాలికిల్బిషశంకితం । ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం సుగ్రీవం వాక్యకోవిదః ॥౧౩॥ సంభ్రమస్త్యజ్యతా
మేష సర్వైర్వాలికృతే మహాన్। మలయోఽయం గిరివరో భయం నేహాస్తి వాలినః॥౧౪॥ యస్మాదుద్విగ్నచేతాస్త్వం ప్ర
ద్రుతో హరిపుంగవ । తం క్రూరదర్శనం క్రూరం నేహ పశ్యామి వాలినం ॥౧౫॥ యస్మాత్తవ భయం సౌమ్య పూర్వజాత్పా
పకర్మణః। స నేహ వాలీ దుష్టాత్మా న తే పశ్యామ్యహం భయం ॥౧౬॥ అహో శాఖామృగత్వం తే వ్యక్తమేవ ప్లవంగమ।ల
ఘుచిత్తతయాత్మానం న స్థాపయసి యో మతౌ ॥౧౭॥ బుద్ధివిజ్ఞానసంపన్న ఇంగితైస్సర్వమాచర । న హ్యబుద్ధిం గతో రాజా
సర్వభూతాని శాస్తి హి ॥౧౮॥ సుగ్రీవస్తు శుభం వాక్యం శ్రుత్వా సర్వం హనూమతః । తతశ్శుభతరం వాక్యం హనూమం
తమువాచ హ ॥౧౯॥ దీర్ఘబాహూ విశాలాక్షౌ శరచాపాసిధారిణౌ। కస్య న స్యాద్భయం దృష్ట్వా హ్యేతౌ సురసుతోపమౌ॥
౨౦॥ వాలిప్రణిహితావేతౌ శంకేఽహం పురుషోత్తమౌ। రాజానో బహుమిత్రాశ్చ విశ్వాసో నాత్ర హి క్షమః ॥౨౧॥ అరయ
శ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్ఛన్నచారిణః । విశ్వస్తానామవిశ్వస్తాశ్ఛిద్రేషు ప్రహరంతి హి॥౨౨॥ కృత్యేషు వాలీ మేధావీ రా
జానో బహుదర్శనాః । భవంతి పరహంతారస్తే జ్ఞేయాః ప్రాకృతైర్నరైః ॥ ౨౩ ॥ తౌ త్వయా ప్రాకృతేనైవ గత్వా జ్ఞే
యౌ ప్లవంగమ। ఇంగితానాం ప్రకారైశ్చ రూపవ్యాభాషణేన చ ॥ ౨౪ ॥ లక్షయస్వ తయోర్భావం ప్రహృష్టమనసౌ యది।
విశ్వాసయన్ ప్రశంసాభిరింగితైశ్చ పునః పునః॥ మమైవాభిముఖం స్థిత్వా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ। ప్రయోజనం ప్రవేశస్య
వనస్యాస్య ధనుర్ధరౌ ॥౨౬॥ శుద్ధాత్మానౌ యది త్వేతౌ జానీహి త్వం ప్లవంగమ । వ్యాభాషితైర్వా విజ్ఞేయా స్యాద్దుష్టాదుష్ట
తా తయోః॥౨౭॥ ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్టో మారుతాత్మజః। చకార గమనే బుద్ధిం యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౨౮॥ తథేతి

సంపూజ్య వచస్తు తస్య తత్కపేస్సుభీమస్య దురాసదస్య చ । మహానుభావో హనుమాన్యయౌ తదా స యత్ర రామోఽతిబలశ్చ లక్ష్మణః॥౨౯॥ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- ద్వితీయస్సర్గః. *******************************

వచో విజ్ఞాయ హనుమాన్సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। పర్వతాదృశ్యమూకాత్తు పుప్లువే యత్ర రాఘవౌ॥ ౧॥ కపిరూపం పరిత్యజ్య హనుమాన్మారుతాత్మజః। భిక్షురూపం తతో భేజే శఠబుద్ధితయా కపిః॥౨॥తతశ్చ హనుమాన్వాచా శ్లక్ష్ణయా సుమనోజ్ఞయా। వినీతవదుపాగమ్య రాఘవౌ ప్రణిపత్య చ॥ఆబభాషే తదా వీరౌ యథావత్ప్రశశంస చ॥౩॥ సంపూజ్య విధివద్వీరో హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ ఉవాచ కామతో వాక్యం మృదు సత్యపరాక్రమౌ॥ ౪॥ రాజర్షిదేవప్రతిమౌ తాపసౌ సంశితవ్రతౌ ॥ దేశం కథమిమం ప్రాప్తౌ భవంతౌ వరవర్ణినౌ। త్రాసయంతౌ మృగగణానన్యాంశ్చ వనచారిణః॥ పంపాతీరరుహాన్వృక్షాన్వీక్షమాణౌ సమంతతః॥౬॥ఇమాం నదీం శుభజలాం శోభయంతౌ తపస్వినౌ॥ ధైర్యవంతౌ సువర్ణాభౌ కౌ యువాం చీరవాససౌ। నిశ్శ్వసంతౌ వరభుజౌ పీడయంతావిమాః ప్రజాః॥సింహవిప్రేక్షితౌ వీరౌ సింహాతిబలవిక్రమౌ। శక్రచాపనిభే చాపే గృహీత్వా శత్రుసూదనౌ॥శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ వృషభశ్రేష్ఠవిక్రమౌ । హస్తిహస్తోపమభుజౌ ద్యుతిమంతౌ నరర్షభౌ॥౧౦॥ప్రభయా పర్వతేంద్రోఽయం యువయోరవభాసితః॥ ౧౦॥రాజ్యార్హావమరప్రఖ్యౌ కథం దేశమిహాగతౌ॥ పద్మపత్రేక్షణౌ వీరౌ జటామండలధారిణౌ॥౧౧॥అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ దేవలోకాదివాగతౌ॥ యదృచ్ఛయేవ సంప్రాప్తౌ చంద్రసూర్యౌ వసుంధరాం॥౧౨॥ విశాలవక్షసౌ వీరౌ మానుషౌ దేవరూపిణౌ ॥ సింహస్కంధౌ మహాసత్త్వౌ సమదావివ గోవృషౌ॥౧౩॥ఆయతాశ్చ సువృత్తాశ్చ బాహవః పరిఘోపమాః॥సర్వభూషణభూషార్హాః కిమర్థం న విభూషితాః॥౧౪॥ఉభౌ యోగ్యావహం మన్యే రక్షితుం పృథివీమిమాం॥ ససాగరవనాం కృత్స్నాం వింధ్యమేరువిభూషితాం॥౧౫॥ ఇమే చ ధనుషీ చిత్రే శ్లక్ష్ణే చిత్రానులేపనే ॥ ప్రకాశేతే యథేంద్రస్య వజ్రే హేమవిభూషితే॥౧౬॥ సంపూర్ణాశ్చ శితైర్బాణైస్తూణాశ్చ శుభదర్శనాః॥జీవితాంతకరైర్ఘోరైర్జ్వలద్భిరివ పన్నగైః॥ ౧౭॥ మహాప్రమాణౌ విపులౌ తప్తహాటకభూషితౌ॥ ఖడ్గావేతౌ విరాజేతే నిర్ముక్తావివ పన్నగౌ॥౧౮॥ ఏవం మాం పరిభాషంతం కస్మాద్వై నాభిభాషథః॥ ౧౯॥ సుగ్రీవో నామ ధర్మాత్మా కశ్చిద్వానరయూథపః । వీరో వినికృతో భ్రాత్రా జగద్భ్రమతి దుఃఖితః॥ ౨౦॥ ప్రాప్తోఽహం ప్రేషితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా। రాజ్ఞా వానరముఖ్యానాం హనుమాన్నామ వానరః॥ ౨౧॥ యువాభ్యాం సహ ధర్మాత్మా సుగ్రీవస్సఖ్యమిచ్ఛతి। తస్య మాం సచివం విత్తం వానరం పవనాత్మజం ॥ భిక్షురూపప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవప్రియకామ్యయా। ఋశ్యమూకాదిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణం॥ ౨౩॥ ఏవముక్త్వా తు హనుమాంస్తౌ వీరౌ రామలక్ష్మణౌ। వాక్యజ్ఞౌ వాక్యకుశలః పునర్నోవాచ కించన॥౨౪॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । ప్రహృష్టవదనశ్శ్రీమాన్భ్రాతరం పార్శ్వతస్స్థితం॥ ౨౫॥సచివోఽయం కపీంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః।తమేవ కాంక్షమాణస్య మమాంతికముపాగతః॥ ౨౬॥ తమభ్యభాష సౌమిత్రే సుగ్రీవసచివం కపిం । వాక్యజ్ఞం మధురైర్వాక్యైః స్నేహయుక్తమరిందమ॥ ౨౭॥ నానృగ్వేదవినీతస్య నాయజుర్వేదధారిణః । నాసామవేదవిదుషశ్శక్యమేవం ప్రభాషితుం॥౨౮॥నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నమనేన బహుధా శ్రుతం । బహు వ్యాహరతానేన న కించిదపశబ్దితం॥౨౯॥న ముఖే నేత్రయోర్వాపి లలాటే చ భ్రువోస్తథా।అన్యేష్వపి చ గాత్రేషు దోషస్సంవిదితః క్వచిత్ ॥౩౦॥అవిస్తరమసందిగ్ధమవిలంబితమద్రుతం। ఉరస్థం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే ॥ ౩౧ ॥ సంస్కారక్రమసంపన్నామద్రుతామవిలంబితాం। ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయహారిణీం॥ ౩౨॥అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా।కస్య నారాధ్యతే చిత్తముద్యతాసేరరేరపి॥ ౩౩॥ఏవంవిధో యస్య దూతో న భవేత్పార్థివస్య తు । సిధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోఽనఘ ॥ ౩౪॥ ఏవం గుణగణైర్యుక్తా యస్య స్యుః కార్యసాధకాః। తస్య సిధ్యంతి సర్వార్థా దూతవాక్యప్రచోదితాః॥౩౫॥ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిస్సుగ్రీవసచివం కపిం। అభ్యభాషత వాక్యజ్ఞో వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజం॥ ౩౬॥ విదితా నౌ గుణా విద్వన్సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। తమేవ చావాం మార్గావస్సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం॥ ౩౭ ॥ యథా బ్రవీషి హనుమన్సుగ్రీవవచనాదిహ।తత్తథా హి కరిష్యావో వచనాత్తవ సత్తమ॥ ౩౮॥ తత్తస్య వాక్యం నిపుణం నిశమ్య ప్రహృష్టరూపః పవనాత్మజః కపిః। మనస్సమాధాయ జయోపపత్తౌ సఖ్యం తదా కర్తుమియేష తాభ్యాం॥ ౩౯॥ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- తృతీయస్సర్గః.*************** తతః ప్రహృష్టో హనుమాన్కృత్యవానితి తద్వచః । శ్రుత్వా మధురసంభాషం సుగ్రీవం మనసా గతః॥ ౧॥ భవ్యో రాజ్యాగమస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । యదయం కృత్యవాన్ప్రాప్తః కృత్యం చైతదుపాగతం॥౨॥తతః పరమసంహృష్టో హనుమాన్ప్లవగర్షభః। ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం రామం వాక్యవిశారదః ॥ ౩॥ కిమర్థం త్వం వనం ఘోరం పంపాకాననమండితం।ఆగతస్సానుజో దుర్గం నానావ్యాలమృగాయుతం॥ ౪॥ తస్యైతద్వచ

సంశ్రుత్వా లక్ష్మణో రామచోదితః। ఆచచక్షే మహాత్మానం రామం దశరథాత్మజం॥ ౫॥ రాజా దశరథో నామ ద్యుతిమా
న్ధర్మవత్సలః। చాతుర్వర్ణ్యం స్వధర్మేణ నిత్యమేవాభ్యపాలయత్ ॥ ౬॥ న ద్వేష్టా విద్యతే తస్య న చ స ద్వేష్టి కంచన।
స చ సర్వేషు భూతేషు పితామహ ఇవాపరః॥ అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైరిష్టవానాప్తదక్షిణైః॥ ౭॥ తస్యాయం పూర్వజః పు
త్రో రామో నామ జనైః శ్రుతః॥ శరణ్యస్సర్వభూతానాం పితుర్నిర్దేశపారగః॥ ౮॥ వీరో దశరథస్యాయం పుత్రా
ణాం గుణవత్తమః॥ రాజలక్షణసంపన్నస్సంయుక్తో రాజసంపదా॥ ౯॥ రాజ్యాద్భ్రష్టో వనే వస్తుం మయా సార్ధమిహా
గతః॥ భార్యయా చ మహాతేజాస్సీతయానుగతో వశీ। దినక్షయే మహాతేజాః ప్రభయేవ దివాకరః ॥ ౧౧॥ అహమస్యా
వరో భ్రాతా గుణైర్దాస్యముపాగతః । కృతజ్ఞస్య బహుజ్ఞస్య లక్ష్మణో నామ నామతః ॥ సుఖార్హస్య మహార్హ
స్య సర్వభూతహితాత్మనః। ఐశ్వర్యేణ చ హీనస్య వనవాసాశ్రితస్య చ॥ ౧౩॥ రక్షసాపహృతా భార్యా రహితే కామరూపి
ణా। తచ్చ న జ్ఞాయతే రక్షః పత్నీ యేనాస్య సాహృతా ॥ ౧౪ ॥ దనుర్నామ శ్రియః పుత్రశ్శాపాద్రక్షస్తాం గతః । ఆ
ఖ్యాతస్తేన సుగ్రీవస్సమర్థో వానరర్షభః॥ ౧౫॥ స జ్ఞాస్యతి మహావీర్యస్తవ భార్యాపహారిణం । ఏవముక్త్వా దనుస్స్వ
ర్గం భ్రాజమానో గతస్సుఖం॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యాథాతథ్యేన పృచ్ఛతః ॥౧౬॥ అహం చైవ హి రామశ్చ సుగ్రీ
వం శరణం గతౌ ॥ ౧౭ ॥ ఏష దత్వా చ విత్తాని ప్రాప్య చానుత్తమం యశః । లోకనాథః పురా భూత్వా సుగ్రీవం నాథ
మిచ్ఛతి॥ ౧౮॥ పితా యస్య పురా హ్యాసీచ్ఛరణ్యో ధర్మవత్సలః । తస్య పుత్రశ్శరణ్యశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ ౧౯ ॥
సర్వలోకస్య ధర్మాత్మా శరణ్యశ్శరణం పురా। గురుర్మే రాఘవస్సోయం సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ ౨౦ ॥ యస్య ప్రసాదే
సతతం ప్రసీదేయురిమాః ప్రజాః। స రామో వానరేంద్రస్య ప్రసాదమభికాంక్షతే ॥ ౨౧ ॥ యేన సర్వగుణోపేతాః పృథి
వ్యాం సర్వపార్థివాః । మానితాస్సతతం రాజ్ఞా సదా దశరథేన వై ॥ తస్యాయం పూర్వజః పుత్రస్త్రిషు లోకేషు విశ్రు
తః। సుగ్రీవం వానరేంద్రం తు రామశ్శరణమాగతః ॥ ౨౩॥ శోకాభిభూతే రామే తు శోకార్తే శరణం గతే । కర్తుమ
ర్హతి సుగ్రీవః ప్రసాదం హరియూథపః ॥ ౨౪॥ ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం కరుణం సాశ్రులోచనం। హనుమాన్ప్రత్యు
వాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః॥ ౨౫॥ ఈదృశా బుద్ధిసంపన్నా జితక్రోధా జితేంద్రియాః । ద్రష్టవ్యా వానరేంద్రేణ ది
ష్ట్యా దర్శనమాగతాః॥ ౨౬॥ స హి రాజ్యాత్పరిభ్రష్టః కృతవైరశ్చ వాలినా । హృతదారో వనే త్యక్తో భ్రాత్రా వినికృతో
భృశం॥ ౨౭ ॥ కరిష్యతి స సాహాయ్యం యువయోర్భాస్కరాత్మజః । సుగ్రీవస్సహ చాస్మాభిస్సీతాయాః పరిమార్గణే॥
౨౮॥ ఇత్యేవముక్త్వా హనుమాన్ శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా। బభాషే సోఽభిగచ్ఛేమ సుగ్రీవమితి రాఘవం ॥ ౨౯ ॥ ఏవం బ్రు
వాణం ధర్మాత్మా హనుమంతం స లక్ష్మణః। ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయమిదం ప్రోవాచ రాఘవం॥ ౩౦॥ కపిః కథయతే హృ
ష్టో యథాయం మారుతాత్మజః । కృత్యవాన్సోపి సంప్రాప్తః కృతకృత్యోసి రాఘవ ॥ ౩౧ ॥ ప్రసన్నముఖవర్ణశ్చ వ్య
క్తం హృష్టశ్చ భాషతే। నానృతం వక్ష్యతే వీరో హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ ౩౨ ॥ తతస్స తు మహాప్రాజ్ఞో హనుమాన్మారు
తాత్మజః। జగామాదాయ తౌ వీరౌ హరిరాజాయ రాఘవౌ॥ ౩౩॥ భిక్షురూపం పరిత్యజ్య వానరం రూపమాస్థితః ! పృష్ఠ
మారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః॥ ౩౪॥ స తు విపులయశాః కపిప్రవీరః పవనసుతః కృతకృత్యవత్ప్రహృష్టః । గిరివర
మురువిక్రమః ప్రయాతస్సుశుభమతిస్సహ రామలక్ష్మణాభ్యాం॥ ౩౫॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుర్థస్సర్గః.**

ఋశ్యమూకాత్తు హనుమాన్గత్వా తు మలయం గిరిం। ఆచచక్షే తదా వీరౌ కపిరాజాయ రాఘవౌ॥ ౧॥ అయం
రామో మహాప్రాజ్ఞస్సంప్రాప్తో దృఢవిక్రమః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామోయం సత్యవిక్రమః ॥ ౨ ॥ ఇక్ష్వాకూ
ణాం కులే జాతో రామో దశరథాత్మజః। ధర్మే నిగదితశ్చైవ పితుర్నిర్దేశపారగః ॥ ౩ ॥ తస్యాస్య వసతోరణ్యే నియత
స్య మహాత్మనః। రావణేన హృతా భార్యా స త్వాం శరణమాగతః ॥ ౪ ॥ రాజసూయాశ్వమేధైశ్చ వహ్నిర్యేనాభితర్పి
తః। దక్షిణాశ్చ తథోత్సృష్టా గావశ్శతసహస్రశః ॥ తపసా సత్యవాక్యేన వసుధా యేన పాలితా । స్త్రీహేతోస్తస్య పు
త్రోయం రామస్త్వాం శరణం గతః॥ ౬॥ భవతా సఖ్యకామౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । ప్రతిగృహ్యార్చయస్వైతౌ
పూజనీయతమావుభౌ॥ ౭ ॥ శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం సుగ్రీవో హృష్టమానసః । భయం చ రాఘవాద్ఘోరం ప్రజహౌ
విగతజ్వరః॥౮॥ స కృత్వా మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః । దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవం ॥
౯॥ భవాన్ధర్మవినీతశ్చ విక్రాంతస్సర్వవత్సలః। ఆఖ్యాతా వాయుపుత్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః ॥ ౧౦ ॥ తన్మమైవైష
సత్కారో లాభశ్చైవోత్తమః ప్రభో। యత్త్వమిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ ॥ ౧౧ ॥ రోచతే యది వా
సఖ్యం బాహురేష ప్రసారితః। గృహ్యతాం పాణినా పాణిర్మర్యాదా బధ్యతాం ధ్రువా ॥ ౧౨ ॥ ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా
సుగ్రీవేణ సుభాషితం। సంప్రహృష్టమనా హస్తం పీడయామాస పాణినా ॥ ౧౩ ॥ హృద్యం సౌహృదమాలంబ్య పర్యష్వజ

తత్పీడితం॥౧౩॥తతోహనూమాన్సంత్యజ్యభిక్షురూపమరిందమః ॥ కాష్ఠయోస్స్వేనరూపేణజనయామాసపావకం॥
౧౪॥దీప్యమానంతతోవహ్నింపుష్పైరభ్యర్చ్యసత్కృతం॥ తయోర్మధ్యేతుసుప్రీతోనిదధేసుసమాహితః॥ ౧౫॥త
తోగ్నిందీప్యమానంతౌచక్రతుశ్చప్రదక్షిణం॥ సుగ్రీవోరాఘవశ్చైవవయస్యత్వముపాగతౌ॥ ౧౬ ॥తతస్సుప్రీతమన
సౌతావుభౌహరిరాఘవౌ॥అన్యోన్యమభివీక్షంతౌనతృప్తిముపజగ్మతుః॥ ౧౭ ॥ త్వంవయస్యోసిమేహృద్యోహ్యేకం
దుఃఖంసుఖంచనౌ॥ సుగ్రీవోరాఘవంవాక్యమిత్యువాచప్రహృష్టవత్ ॥౧౮॥ ॥తతస్సపర్ణబహులాంభిత్వాశాఖాంసు
పుష్పితాం॥సాలస్యాస్తీర్యసుగ్రీవోనిషసాదసరాఘవః॥ ౧౯॥ లక్ష్మణాయాథసంహృష్టోహనుమాన్ప్లవగర్షభః ॥
శాఖాంచందనవృక్షస్యదదౌపరమపుష్పితాం॥౨౦॥తతఃప్రహృష్టస్సుగ్రీవఃశ్లక్ష్ణంమధురయాగిరా ॥ ప్రత్యువాచతదా
రామంహర్షవ్యాకులలోచనః॥౨౧॥అహంవినికృతోరామచరామీహభయార్దితః ॥ హృతభార్యోవనేత్రస్తోదుర్గ
మేతదుపాశ్రితః ॥ ౨౨॥ సోహంత్రస్తోవనేభీతోవసామ్యుద్భ్రాంతచేతనః ॥ వాలినానికృతోభ్రాత్రాకృతవైరశ్చ
రాఘవ॥ ౨౩॥ వాలినోమేమహాభాగభయార్తస్యాభయంకురు ॥ కర్తుమర్హసికాకుత్స్థభయంమేనభవేద్యథా
౨౪॥ఏవముక్తస్తుతేజస్వీధర్మజ్ఞోధర్మవత్సలః॥ప్రత్యభాషతకాకుత్స్థస్సుగ్రీవంప్రహసన్నివ ॥ ౨౫ ॥ ఉపకారఫ
లంమిత్రంవిదితంమేమహాకపే॥ వాలినంతంవధిష్యామితవభార్యాపహారిణం ॥ ౨౬॥ అమోఘాస్సూర్యసంకాశామ
మైతేనిశితాశ్శరాః ॥ తస్మిన్వాలినిదుర్వృత్తేనిపతిష్యంతివేగితాః । కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నామహేంద్రాశనిసన్నిభాః॥
తీక్ష్ణాగ్రాఋజుపర్వాణస్సరోషాభుజగాఇవ॥ ౨౮ ॥తమద్యవాలినంపశ్యక్రూరైరాశీవిషోపమైః ॥ శరైర్వినిహతం
భూమావికీర్ణమివపర్వతం ॥ ౨౯ ॥ సతుతద్వచనంశ్రుత్వారాఘవస్యాత్మనోహితం ॥ సుగ్రీవఃపరమప్రీతస్సుమహ
ద్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౦॥ తవప్రసాదేననృసింహరాఘవప్రియాంచరాజ్యంచసమాప్నుయామహం ॥ తథాకురుత్వం
నరదేవవైరిణంయథానిహంస్యద్యరిపుంమమాగ్రజం ॥౩౧॥ సీతాకపీంద్రక్షణదాచరాణాంరాజీవహేమజ్వలనోప
మాని॥సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగేవామానినేత్రాణిసమంస్ఫురంతి॥౩౨॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - పంచమ
స్సర్గః.********************* పునరేవాబ్రవీత్ప్రీతోరాఘవంరఘునందనమ్॥ అయమాఖ్యాతిమేరామసచి
వోమంత్రిసత్తమః॥హనుమాన్యన్నిమిత్తంత్వంనిర్జనంవనమాగతః॥౧॥లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రావసతశ్చవనేతవ॥ ర
క్షసాపహృతాభార్యామైథిలీజనకాత్మజా ॥ త్వయావియుక్తారుదతీలక్ష్మణేనచధీమతా॥ అంతరప్రేప్సునాతేనహత్వా
గృధ్రంజటాయుషం ॥౩॥ భార్యావియోగజందుఃఖమచిరాత్త్వంవిమోక్ష్యసే ॥ అహంతామానయిష్యామినష్టాంవేద
శ్రుతీమివ ॥౪॥ రసాతలేవాపివర్తంతీంవర్తంతీంవానభస్తలే ॥ అహమానీయదాస్యామితవభార్యామరిందమ॥ ౫॥
ఇదంతథ్యంమమవచస్త్వమవేహిచరాఘవ ॥ నశక్యాసాజరయితుమపిసేంద్రైస్సురాసురైః । తవభార్యామహాబా
హోభక్ష్యంవిషకృతంయథా ॥౭ ॥ త్యజశోకంమహాబాహోతాంకాంతామానయామితే । అనుమానాత్తుజానా
మిమైథిలీసానసంశయః ॥ హ్రియమాణామయాదృష్టారక్షసాక్రూరకర్మణా । క్రోశంతీరామరామేతిలక్ష్మణేతిచవి
స్వరం॥స్ఫురంతీరావణస్యాంకేపన్నగేంద్రవధూర్యథా॥౯॥ ....
ఆత్మనాపంచమంమాంహిదృష్ట్వాశైలతలేస్థితం ॥ ఉత్తరీయంతయాత్యక్తంశుభాన్యాభరణానిచ॥౧౦॥తాన్యస్మాభి
ర్గృహీతానినిహితానిచరాఘవ ॥ ఆనయిష్యామ్యహంతానిప్రత్యభిజ్ఞాతుమర్హసి॥౧౧॥ తమబ్రవీత్తతోరామస్సుగ్రీ
వంప్రియవాదినం ॥ ఆనయస్వసఖేశీఘ్రంకిమర్థంప్రవిలంబసే ॥౧౨॥ ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవశ్శైలస్యగహనాంగుహాం ॥
ప్రవివేశతతశ్శీఘ్రంరాఘవప్రియకామ్యయా ॥౧౩॥ ఉత్తరీయంగృహీత్వాతుశుభాన్యాభరణానిచ ॥ ఇదంపశ్యేతిరా
మాయదర్శయామాసవానరః ॥౧౪॥ తతోగృహీత్వాతద్వాసశ్శుభాన్యాభరణానిచ ॥ అభవద్బాష్పసంరుద్ధోనీహారే
ణేవచంద్రమాః ॥ ౧౫ ॥ సీతాస్నేహప్రవృత్తేనసతుబాష్పేణదూషితః ॥ హాప్రియేతిరుదన్ధైర్యముత్సృజ్యన్యపతత్క్షి
తౌ॥౧౬॥హృదికృత్వాతుబహుశస్తమలంకారముత్తమం ॥ నిశశ్వాసభృశంసర్పోబిలస్థఇవరోషితః ॥౧౭॥ అవిచ్ఛి
న్నాశ్రువేగస్తుసౌమిత్రింవీక్ష్యపార్శ్వతః ॥ పరిదేవయితుందీనంరామస్సముపచక్రమే ॥ ౧౮ ॥ పశ్యలక్ష్మణవైదేహ్యా
సంత్యక్తంహ్రియమాణయా ॥ ఉత్తరీయమిదంభూమౌశరీరాద్భూషణానిచ ॥౧౯॥ శాద్వలిన్యాంధ్రువంభూమ్యాం
సీతయాహ్రియమాణయా॥ఉత్సృష్టంభూషణమిదంతథారూపంహిదృశ్యతే॥౨౦॥ ఏవముక్తస్తురామేణలక్ష్మణోవా
క్యమబ్రవీత్ ॥నాహంజానామికేయూరేనాహంజానామికుండలే । నూపురేత్వభిజానామినిత్యంపాదాభివందనాత్ ॥
౨౨॥తతస్తురాఘవోదీనస్సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ॥౨౨॥ బ్రూహిసుగ్రీవకందేశంహ్రియంతీలక్షితాత్వయా ॥ రక్షసా
రౌద్రరూపేణమమప్రాణైఃప్రియాప్రియా ॥౨౩॥ క్వవావసతితద్రక్షోమహద్వ్యసనదంమమ ॥ యన్నిమిత్తమహం

సగత్వా నాశయిష్యామి రాక్షసాన్ | హరతా మైథిలీం యేన మాం చ రోషయతా భృశమ్|| ఆత్మనో జీవితాంతాయ మృత్యు
ద్వారమపావృతమ్||౨౫|| మమ దయితతరా హృతా వనాంతాద్రజనిచరేణ విమథ్య యేన సా | కథయ మమ రిపుం త్వమద్య
వై ప్లవగపతే యమసాదనం నయామి||౨౬||ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షష్ఠస్సర్గః. ******************

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో రామేణార్తేన వానరః|అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం సబాష్పం బాష్పగద్గదః ||౧|| న జానే నిల
యం తస్య సర్వథా పాపరక్షసః|సామర్థ్యం విక్రమం వాపి దౌష్కులేయస్య వా కులమ్|| ౨ || సత్యం తే ప్రతిజానామి త్యజ
శోకమరిందమ|కరిష్యామి తథా యత్నం యథా ప్రాప్స్యసి మైథిలీమ్ || ౩ || రావణం సగణం హత్వా పరితోష్యాత్మపౌరు
షం|తథాస్మి కర్తా నచిరాద్యథా ప్రీతో భవిష్యసి ||౪|| అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య ధైర్యమాత్మగతం స్మర | త్వద్విధానామస
దృశమీదృశం విద్ధి లాఘవమ్ ||౫|| మయాపి వ్యసనం ప్రాప్తం భార్యాహరణజం మహత్ | న చాహమేవం శోచామి న చ ధై
ర్యం పరిత్యజే ||౬|| నాహం తామనుశోచామి ప్రాకృతో వానరోఽపి సన్ | మహాత్మా చ వినీతశ్చ కిం పునర్ధృతిమాన్ భవాన్||
౭|| బాష్పమాపతితం ధైర్యాన్నిగ్రహీతుం త్వమర్హసి | మర్యాదాం సత్త్వయుక్తానాం ధృతిం నోత్స్రష్టుమర్హసి||౮ ||
వ్యసనే వార్థకృచ్ఛ్రే వా భయే వా జీవితాంతకే | విమృశన్ వై స్వయా బుద్ధ్యా ధృతిమాన్నావసీదతి ||౯|| బాలిశస్తు నరో ని
త్యం వైక్లబ్యం యోఽనువర్తతే | స మజ్జత్యవశశ్శోకే భారాక్రాంతేవ నౌర్జలే || ౧౦ || ఏషోంజలిర్మయా బద్ధః ప్రణయా
త్త్వాం ప్రసాదయే|పౌరుషం శ్రయ శోకస్య నాంతరం దాతుమర్హసి || ౧౧ || యే శోకమనువర్తంతే న తేషాం విద్యతే సు
ఖం| తేజశ్చ క్షీయతే తేషాం న త్వం శోచితుమర్హసి||౧౨||శోకేనాభిప్రపన్నస్య జీవితే చాపి సంశయః | స శోకం త్యజ రా
జేంద్ర ధైర్యమాశ్రయ కేవలమ్ || ౧౩ || హితం వయస్యభావేన బ్రూమి నోపదిశామి తే | వయస్యతాం పూజయన్మే న త్వం
శోచితుమర్హసి||౧౪||మధురం సాంత్వితస్తేన సుగ్రీవేణ స రాఘవః | ముఖమశ్రుపరిక్లిన్నం వస్త్రాంతేన ప్రమార్జయత్ ||
౧౫||ప్రకృతిస్థస్తు కాకుత్స్థస్సుగ్రీవవచనాత్ప్రభుః | సంపరిష్వజ్య సుగ్రీవమిదం వచనమబ్రవీత్ || ౧౬ || కర్తవ్యం యద్వ
యస్యేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ| అనురూపం చ యుక్తం చ కృతం సుగ్రీవ తత్త్వయా ||౧౭|| ఏష చ ప్రకృతిస్థోఽహమనునీతస్త్వ
యా సఖే|దుర్లభో హీదృశో బంధురస్మిన్ కాలే విశేషతః || ౧౮|| కింతు యత్నస్త్వయా కార్యో మైథిల్యాః పరిమార్గణే|
రాక్షసస్య చ రౌద్రస్య రావణస్య దురాత్మనః ||౧౯|| మయా చ యదనుష్ఠేయం విస్రబ్ధేన తదుచ్యతామ్ | వర్షాస్వివ చ సుక్షే
త్రే సర్వం సంపద్యతే మయి||౨౦||మయా చ యదిదం వాక్యమభిమానాత్సమీరితం| తత్త్వయా హరిశార్దూల తత్త్వమిత్యు
పధార్యతామ్||౨౧||అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన | ఏతత్తే ప్రతిజానామి సత్యేనైవ చ తే శపే ||౨౨|| తతః
ప్రహృష్టస్సుగ్రీవో వానరైస్సచివైస్సహ | రాఘవస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రతిజ్ఞాతం విశేషతః ||౨౩ || ఏవమేకాంతసంపృక్తౌ
తతస్తౌ నరవానరౌ|ఉభావన్యోన్యసదృశం సుఖం దుఃఖం ప్రభాషతామ్|| ౨౪||మహానుభావస్య వచో నిశమ్య హరిర్నరాణా
మృషభస్య తస్య | కృతం స మేనే హరివీరముఖ్యస్తదా స్వకార్యం హృదయేన విద్వాన్ ||౨౫|| ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాం
డే-సప్తమస్సర్గః.********************************

పరితుష్టస్తు సుగ్రీవస్తేన వాక్యేన వానరః|లక్ష్మణ
స్యాగ్రతో రామమిదం వచనమబ్రవీత్ ||౧|| సర్వథాహమనుగ్రాహ్యో దేవతానామసంశయః | ఉపపన్నగుణోపేత
స్సఖా యస్య భవాన్మమ || ౨ || శక్యం ఖలు భవేద్రామ సహాయేన త్వయానఘ | సురరాజ్యమపి ప్రాప్తుం స్వరాజ్యం కింపు
నః ప్రభో||౩|| సోఽహం సభాజ్యో బంధూనాం సుహృదాం చైవ రాఘవ| యస్యాగ్నిసాక్షికం మిత్రం లబ్ధం రాఘవవంశజం||౪
అహమప్యనురూపస్తే వయస్యో జ్ఞాస్యసే శనైః | న తు వక్తుం సమర్థోఽహం స్వయమాత్మగతాన్ గుణాన్ || ౫ || మహాత్మ
నాం తు భూయిష్ఠం త్వద్విధానాం కృతాత్మనామ్ | నిశ్చలా భవతి ప్రీతిర్ధైర్యమాత్మవతామివ || ౬ || రజతం వా సువర్ణం
వా వస్త్రాణ్యాభరణాని చ|అవిభక్తాని సాధూనామవగచ్ఛంతి సాధవః||౭|| ఆఢ్యో వాపి దరిద్రో వా దుఃఖితస్సుఖితోఽపి వా|
నిర్దోషో వా సదోషో వా వయస్యః పరమా గతిః ||౮|| ధనత్యాగస్సుఖత్యాగో దేహత్యాగోఽపి వా పునః| వయస్యార్థే ప్రవ
ర్తంతే స్నేహం దృష్ట్వా తథావిధమ్ || ౯ || తత్తథేత్యబ్రవీద్రామస్సుగ్రీవం ప్రియవాదినమ్ | లక్ష్మణస్యాగ్రతో లక్ష్మ్యా వా
సవస్యేవ ధీమతః||౧౦|| తతో రామం స్థితం దృష్ట్వా లక్ష్మణం చ మహాబలం| సుగ్రీవస్సర్వతశ్చక్షుర్వనే లోలమపాతయత్ ||
౧౧||స దదర్శ తతస్సాలమవిదూరే హరీశ్వరః | సుపుష్పమీషత్పత్రాఢ్యం భ్రమరైరుపశోభితమ్ || ౧౨ || తస్యైకాం పర్ణబ
హులాం భంక్త్వా శాఖాం సుపుష్పితామ్ | సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవో నిషసాద సరాఘవః|| ౧౩|| తావాసీనౌ తతో దృష్ట్వా
హనుమానపి లక్ష్మణం|సాలశాఖాం సముత్పాట్య వినీతముపవేశయత్ ||౧౪|| సుఖోపవిష్టం రామం తు ప్రసన్నముదధిం య
థా|ఫలపుష్పసమాకీర్ణే తస్మిన్ గిరివరోత్తమే || తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవశ్శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా | ఉవాచ ప్రణయాద్రామం
హర్షవ్యాకులితాక్షరం||౧౬|| అహం వినికృతో భ్రాత్రా చరామ్యేష భయార్దితః | ఋశ్యమూకం గిరివరం హృతభా

ర్యస్సుఖమఃఖితః॥౧౭॥సోహం త్రస్తో భయే మగ్నో వసామ్యుద్భ్రాన్తచేతనః। వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ॥౧౮॥వాలినో మే భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర। మమాపి త్వమనాథస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి॥ ౧౯॥ ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః। ప్రత్యువాచ స కాకుత్స్థస్సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ॥౨౦॥ ఉపకారఫలం మిత్రమపకారోఽరిలక్షణం।అద్యైవ తం హనిష్యామి తవ భార్యాపహారిణం॥౨౧॥ ఇమే హి మే మహావేగాః పత్రిణస్తిగ్మతేజసః। కార్తికేయవనోద్భూతాశ్శరా హేమవిభూషితాః ॥ కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నా మహేన్ద్రాశనిసన్నిభాః। సుపర్వాణస్సుతీక్ష్ణాగ్రాస్సరోషా భుజగా ఇవ॥ భ్రాతృసంజ్ఞమమిత్రం తే వాలినం కృతకిల్బిషం । శరైర్వినిహతం పశ్య వికీర్ణమివ పర్వతం ॥౨౪॥రాఘవస్య వచశ్శ్రుత్వా సుగ్రీవో వాహినీపతిః। ప్రహర్షమతులం లేభే సాధు సాధ్వితి చాబ్రవీత్ ॥౨౫॥రామ శోకాభిభూతోఽహం శోకార్తానాం భవాన్గతిః। వయస్య ఇతి కృత్వా హి త్వయ్యహం పరిదేవయే॥౨౬॥త్వం హి పాణిప్రదానేన వయస్యోఽగ్నిసాక్షికం। కృతః ప్రాణైర్బహుమతస్సత్యేనాపి శపామి తే॥ ౨౭॥ వయస్య ఇతి కృత్వా చ విస్రబ్ధం ప్రవదామ్యహం। దుఃఖమన్తర్గతం యన్మే మనో హరతి నిత్యశః॥౨౮॥ఏతావదుక్త్వా వచనం బాష్పదూషితలోచనః। బాష్పోపహతయా వాచా నోచ్చైశ్శక్నోతి భాషితుం॥౨౯॥ బాష్పవేగం తు సహసా నదీవేగమివాగతం । ధారయామాస ధైర్యేణ సుగ్రీవో రామసన్నిధౌ॥౩౦॥సన్నిగృహ్య తు తం బాష్పం ప్రమృజ్య నయనే శుభే । వినిశ్శ్వస్య చ తేజస్వీ రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౩౧॥పురాహం వాలినా రామ రాజ్యాత్స్వాదవరోపితః। పరుషాణి చ సంశ్రావ్య నిర్ధూతోఽస్మి బలీయసా॥౩౨॥హృతా భార్యా చ మే తేన ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ। సుహృదశ్చ మదీయా యే సంయతా బన్ధనేషు తే॥ ౩౩॥యత్నవాంశ్చ సుదుష్టాత్మా మద్వినాశాయ రాఘవ। బహుశస్తత్ప్రయుక్తాశ్చ వానరా నిహతా మయా ॥ ౩౪॥శంకయా త్వేతయా చేహ దృష్ట్వా త్వామపి రాఘవ। నోపసర్పామ్యహం భీతో భయే సర్వే హి బిభ్యతి॥ ౩౫॥ కేవలం హి సహాయా మే హనుమత్ప్రముఖాస్త్విమే।అతోఽహం ధారయామ్యద్య ప్రాణాన్కృచ్ఛ్రగతోఽపి సన్॥౩౬॥ఏతే హి కపయస్స్నిగ్ధా మాం రక్షన్తి సమన్తతః సహ గచ్ఛన్తి గన్తవ్యే నిత్యం తిష్ఠన్తి చ స్థితే ॥ ౩౭ ॥ సంక్షేపస్త్వేష తే రామ కిముక్త్వా విస్తరం హి తే । స మే జ్యేష్ఠో రిపుర్భ్రాతా వాలీ విశ్రుతపౌరుషః॥ తద్వినాశాద్ధి మే దుఃఖం ప్రణష్టం స్యాదనన్తరం। సుఖం మే జీవితం చైవ తద్వినాశనిబన్ధనం॥౩౯॥ఏష మే రామ శోకాన్తశ్శోకార్తేన నివేదితః। దుఃఖితస్సుఖితో వాపి సఖ్యుర్నిత్యం సఖా గతిః ॥ ౪౦॥ శ్రుత్వైతద్వచనం రామస్సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ । కిన్నిమిత్తమభూద్వైరం శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః॥ ౪౧ ॥ సుఖం హి కారణం శ్రుత్వా వైరస్య తవ వానర। ఆనన్తర్యం విధాస్యామి సంప్రధార్య బలాబలం॥౪౨॥ బలవాన్హి మమామర్షశ్శ్రుత్వా త్వామవమానితం। వర్ధతే హృదయోత్కంపీ ప్రావృడ్వేగ ఇవాంభసః ॥ ౪౩॥ హృష్టః కథయ విస్రబ్ధో యావదారోప్యతే ధనుః।సృష్టశ్చ హి మయా బాణో నిరస్తశ్చ రిపుస్తవ॥౪౪॥ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా।ప్రహర్షమతులం లేభే చతుర్భిస్సహ వానరైః॥౪౫॥ తతః ప్రహృష్టవదనస్సుగ్రీవో లక్ష్మణాగ్రజే। వైరస్య కారణం తత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- అష్టమస్సర్గః. **********

వాలీ నామ మమ భ్రాతా జ్యేష్ఠశ్శత్రునిషూదనః। పితుర్బహుమతో నిత్యం మమాపి చ తథా పురా॥ ౧॥పితర్యుపరతేఽస్మాకం జ్యేష్ఠోఽయమితి మన్త్రిభిః। కపీనామీశ్వరో రాజ్యే కృతః పరమసంమతః॥౨॥ రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య పితృపైతామహం మహత్ ।అహం సర్వేషు కాలేషు ప్రణతః ప్రేష్యవత్ స్థితః॥ ౩॥ మాయావీ నామ తేజస్వీ పూర్వజో దున్దుభేస్సుతః । తేన తస్య మహద్వైరం స్త్రీకృతం విశ్రుతం పురా॥౪॥ స తు సుప్తజనే రాత్రౌ కిష్కింధాద్వారమాగతః। నర్దతి స్మ సుసంరబ్ధో వాలినం చాహ్వయద్రణే॥౫॥ప్రసుప్తస్తు మమ భ్రాతా నర్దితం భైరవస్వనం। శ్రుత్వా న మమృషే వాలీ నిష్పపాత జవాత్తదా॥ ౬॥స తు వై నిస్సృతః క్రోధాత్తం హన్తుమసురోత్తమం। వార్యమాణస్తతః స్త్రీభిర్మయా చ ప్రణతాత్మనా॥ ౭॥స తు నిర్ధూయ సర్వాన్నో నిర్జగామ మహాబలః।తతోఽహమపి సౌహార్దాన్నిస్సృతో వాలినా సహ॥ ౮॥ స తు మే భ్రాతరం దృష్ట్వా మాం చ దూరాదవస్థితం।అసురో జాతసంత్రాసః ప్రదుద్రావ తతో భృశం॥ ౯॥ తస్మిన్ద్రవతి సంత్రస్తే హ్యావాం ద్రుతతరం గతౌ । ప్రకాశశ్చ కృతో మార్గశ్చన్ద్రేణోద్గచ్ఛతా తదా॥ ౧౦॥స తృణైరావృతం దుర్గం ధరణ్యా వివరం మహత్ ।ప్రవివేశాసురో వేగాదావామాసాద్య విష్ఠితౌ॥౧౧॥ తం ప్రవిష్టం రిపుం దృష్ట్వా బిలం రోషవశంగతః । మామువాచ తదా వాలీ వచనం క్షుభితేన్ద్రియః॥౧౨॥ఇహ త్వం తిష్ఠ సుగ్రీవ బిలద్వారి సమాహితః। యావదత్ర ప్రవిశ్యాహం నిహన్మి సహసా రిపుం ॥ ౧౩॥ మయా త్వేతద్వచశ్శ్రుత్వా యాచితస్స పరన్తపః। శాపయిత్వా తు మాం పద్భ్యాం ప్రవివేశ బిలం మహత్ ॥ ౧౪॥తస్య ప్రవిష్టస్య బిలం సాగ్రస్సంవత్సరో గతః। స్థితస్య చ మమ ద్వారి స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ ౧౫॥ అహం తు నష్టం జ్ఞాత్వా తం స్నేహాదాగతసంభ్రమః। భ్రాతరం న చ పశ్యామి పాపశంకి చ మే మనః॥౧౬॥అథ దీర్ఘస్య కాలస్య బిలాత్తస్మాద్వినిస్సృతం।సఫేనం

రుధిరం రక్తమహం దృష్ట్వా సుదుఃఖితః॥ ౧౭॥ నర్దతామసురాణాం చ ధ్వనిర్మే శ్రోత్రమాగతః । నిరస్తస్య చ సంగ్రా
మే క్రోశతో నిస్స్వనో గురోః॥౧౮॥ అహం త్వవగతో బుద్ధ్యా చిహ్నైస్తైర్భ్రాతరం హతం। పిధాయ చ బిలద్వారం శిలయా
గిరిమాత్రయా॥ శోకార్తశ్చోదకం కృత్వా కిష్కింధామాగతస్సఖే॥౧౯॥ గూహమానస్య మే తత్త్వం యత్నతో మంత్రిభి
శ్శ్రుతం ॥ తతోహం తైస్సమాగమ్య సమ్మతైరభిషేచితః॥ ౨౦॥ రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య న్యాయతో మమ రాఘవ ॥ ఆ
జగామ రిపుం హత్వా వాలీ తమసురోత్తమం॥ ౨౧॥ అభిషిక్తం తు మాం దృష్ట్వా వాలీ సంరక్తలోచనః ॥ మదీయాన్మంత్రి
ణో బద్ధ్వా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౨॥ నిగ్రహేపి సమర్థస్య తం పాపం ప్రతి రాఘవ ॥ న ప్రావర్తత మే బుద్ధిర్భ్రా
తృగౌరవయంత్రితా॥ ౨౩॥ హత్వా శత్రుం స మే భ్రాతా ప్రవివేశ పురం తదా ॥ మానయంస్తం మహాత్మానం యథా
వచ్చాభ్యవాదయం॥౨౪॥ ఉక్తాశ్చ నాశిషస్తేన సంతుష్టేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౫॥ నత్వా పాదావహం తస్య ముకుటేనా
స్పృశం ప్రభో। అపి వాలీ మమ క్రోధాన్న ప్రసాదం చకార సః॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-నవమస్సర్గః. ***

తతః క్రోధసమావిష్టం సంరబ్ధం తముపాగతం। అహం ప్రసాదయాంచక్రే భ్రాతరం ప్రియకామ్యయా॥ ౧॥ ది
ష్ట్యాసి కుశలీ ప్రాప్తో నిహతశ్చ త్వయా రిపుః। అనాథస్య హి మే నాథస్త్వమేకో నాథనందనః ॥ ౨॥ ఇదం బహుశలాకం తే
పూర్ణచంద్రమివోదితం। ఛత్రం సవాలవ్యజనం ప్రతీచ్ఛస్వ మయోద్యతం ॥ ౩॥ ఆర్తశ్చాథ బిలద్వారి స్థితస్సంవత్సరం నృ
ప। దృష్ట్వాహం శోణితం ద్వారి బిలాచ్చాపి సముత్థితం॥౪॥ శోకసంవిగ్నహృదయో భృశం వ్యాకులితేంద్రియః। అపిధాయ
బిలద్వారం శైలశృంగేణ తత్తథా॥ తస్మాద్దేశాదపాక్రమ్య కిష్కింధాం ప్రావిశం పునః॥ ౫॥ విషాదాత్త్విహ మాం దృ
ష్ట్వా పౌరైర్మంత్రిభిరేవ చ॥ అభిషిక్తో న కామేన తన్మే త్వం క్షంతుమర్హసి॥ ౬॥ త్వమేవ రాజా మానార్హస్సదా చా
హం యథాపురం॥ రాజభావనియోగోయం మయా త్వద్విరహాత్కృతః॥ ౭॥ సామాత్యపౌరనగరం స్థితం నిహతకంట
కం॥ న్యాసభూతమిదం రాజ్యం తవ నిర్యాతయామ్యహం॥౮॥ మా చ రోషం కృథాస్సౌమ్య మయి శత్రునిబర్హణ ॥ యా
చే త్వాం శిరసా రాజన్మయా బద్ధోయమంజలిః॥౯॥ బలాదస్మి సమాగమ్య మంత్రిభిః పురవాసిభిః ॥ రాజభావే నియుక్తో
హం శూన్యదేశజిగీషయా।౧౦॥ స్నిగ్ధమేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్స్య వానరః ॥ ధిక్త్వామితి చ మాముక్త్వా బహు
తత్తదువాచ హ॥౧౧॥ ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మంత్రిణశ్చైవ సమ్మతాన్ ॥ మామాహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పర
మగర్హితం॥౧౨॥ విదితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః ॥ మాం స సమాహ్వయత క్రూరో యుద్ధకాంక్షీ సు
దుర్మతిః॥౧౩॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా నిస్సృతోహం నృపాలయాత్ ॥ అనుయాతశ్చ మాం తూర్ణమయం భ్రాతా సు
దారుణః। స తు దృష్ట్వైవ మాం రాత్రౌ సద్వితీయం మహాబలః ॥ ప్రాద్రవద్భయసంత్రస్తో వీక్ష్యావాం తమనుద్రుతౌ ।
అనుద్రుతశ్చ వేగేన ప్రవివేశ మహాబిలం॥౧౬॥ తం ప్రవిష్టం విదిత్వా తు సుఘోరం సుమహద్బిలం । అయముక్తోథ మే భ్రా
తా మయా తు క్రూరదర్శనః॥౧౭॥ అహత్వా నాస్తి మే శక్తిః ప్రతిగంతుమితః పురీం । బిలద్వారి ప్రతీక్ష త్వం యావదేనం
నిహన్మ్యహం॥౧౮॥ స్థితోయమితి మత్వా తు ప్రవిష్టోహం దురాసదం । తం చ మే మార్గమాణస్య గతస్సంవత్సరస్తదా ॥
౧౯॥ స తు దృష్టో మయా శత్రురనిర్వేదాద్భయావహః। నిహతశ్చ మయా తత్ర సోసురో బంధుభిస్సహ॥ ౨౦॥ తస్యాస్యా
త్తు ప్రవృత్తేన రుధిరౌఘేణ తద్బిలం। పూర్ణమాసీద్దురాక్రామం స్తనతస్తస్య భూతలే॥ ౨౧ ॥ సూదయిత్వా తు తం శత్రుం
విక్రాంతం దుందుభేస్సుతం। నిష్క్రామన్నేవ పశ్యామి బిలస్య పిహితం ముఖం॥ ౨౨॥ విక్రోశమానస్య తు మే సుగ్రీవేతి పు
నః పునః। యదా ప్రతివచో నాస్తి తతోహం భృశదుఃఖితః॥ ౨౩॥ పాదప్రహారైస్తు మయా బహుభిస్తద్విదారితం । తతో
హం తేన నిష్క్రమ్య యథా పురముపాగతః॥ ౨౪॥ అత్రానేనాస్మి సంరుద్ధో రాజ్యం ప్రార్థయతాత్మనః । సుగ్రీవేణ నృశం
సేన విస్మృత్య భ్రాతృసౌహృదం॥ ౨౫॥ ఏవముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః । నిర్వాసయామాస తదా వాలీ
విగతసాధ్వసః॥౨౬॥ తేనాహమపవిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘవ। తద్భయాచ్చ మహీం కృత్స్నాం క్రాంతోయం సవనార్ణ
వాం॥ ౨౭॥ ఋశ్యమూకం గిరివరం భార్యాహరణదుఃఖితః। ప్రవిష్టోస్మి దురాధర్షం వాలినః కారణాంతరే॥ ౨౮॥ ఏతత్తే
సర్వమాఖ్యాతం వైరానుకథనం మహత్ । అనాగసా మయా ప్రాప్తం వ్యసనం పశ్య రాఘవ॥ ౨౯॥ వాలినస్తు భయార్త
స్య సర్వలోకాభయంకర। కర్తుమర్హసి మే వీర ప్రసాదం తస్య నిగ్రహాత్॥ ౩౦ ॥ ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మ
సంహితం। వచనం వక్తుమారేభే సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ॥౩౧॥ అమోఘాస్సూర్యసంకాశా మమైతే నిశితాశ్శరాః। తస్మిన్వా
లిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః॥ ౩౨॥ యావత్తం నాభిపశ్యామి తవ భార్యాపహారిణం। తావత్స జీవేత్పాపాత్మా వాలీ
చారిత్రదూషకః॥౩౩॥ ఆత్మానుమానాత్పశ్యామి మగ్నం త్వాం శోకసాగరే । త్వామహం తారయిష్యామి కామం ప్రా

ప్స్యసిపుష్కలం॥ ౩౪ ॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాఘవస్యాత్మనోహితం ।సుగ్రీవఃపరమప్రీతస్సుమహద్వాక్యమబ్ర
వీత్ ॥ ౩౫ ॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-దశమస్సర్గః. ***********************************

రామస్యవచనంశ్రుత్వాహర్షపౌరుషవర్ధనం । సుగ్రీవఃపూజయాంచక్రేరాఘవంప్రశశంసచ॥ ౧ ॥ అసం
శయంప్రజ్వలితైస్తీక్ష్ణైర్మర్మాతిగైశ్శరైః।త్వందహేఃకుపితోలోకాన్యుగాంతఇవభాస్కరః ॥౨॥ వాలినఃపౌరు
షంయత్తద్యచ్చవీర్యంధృతిశ్చయా।తన్మమైకమనాశ్శ్రుత్వావిధత్స్వయదనంతరం॥ ౩ ॥ సముద్రాత్పశ్చిమాత్పూర్వం
దక్షిణాదపిచోత్తరం।క్రామత్యనుదితేసూర్యేవాలీవ్యపగతక్లమః ॥ ౪ ॥ అగ్రాణ్యారుహ్యశైలానాంశిఖరాణిమహాం
త్యపి।ఊర్ధ్వముత్క్షిప్యతరసాప్రతిగృహ్ణాతివీర్యవాన్ ॥ ౫ ॥ బహవస్సారవంతశ్చవనేషువివిధాద్రుమాః।వాలినాతర
సాభగ్నాబలంప్రథయతాత్మనః॥౬॥మహిషోదుందుభిర్నామకైలాసశిఖరప్రభః । బలంనాగసహస్రస్యధారయామా
సవీర్యవాన్॥ ౭ ॥వీర్యోత్సేకేనదుష్టాత్మావరదానాచ్చమోహితః।జగామసుమహాకాయస్సముద్రంసరితాంపతిం ॥ ౮ ఊ
ర్మిమంతమతిక్రమ్యసాగరంరత్నసంచయం।మహ్యంయుద్ధంప్రయచ్ఛేతితమువాచమహార్ణవం॥ ౯ ॥ తతస్సముద్రో
ధర్మాత్మాసముత్థాయమహాబలః।అబ్రవీద్వచనంరాజన్నసురంకాలచోదితం॥ ౧౦ ॥సమర్థోనాస్మితేదాతుంయుద్ధం
యుద్ధవిశారద ।శ్రూయతాంచాభిధాస్యామియస్తేయుద్ధంప్రదాస్యతి॥౧౧॥ శైలరాజోమహారణ్యేతపస్విశరణంపరం ।
శంకరశ్వశురోనామ్నాహిమవానితివిశ్రుతః ॥ మహాప్రస్రవణోపేతోబహుకందరనిర్ఝరః।ససమర్థస్తవప్రీతిమతు
లాంకర్తుమాహవే॥ ౧౩ ॥తంభీతఇతివిజ్ఞాయసముద్రమసురోత్తమః।హిమవద్వనమాగచ్ఛచ్ఛరశ్చాపాదివచ్యుతః ॥
౧౪॥ తతస్తస్యగిరేశ్శ్వేతాగజేంద్రవిపులాశ్శిలాః। చిక్షేపబహుధాభూమౌదుందుభిర్వినినాదచ ॥ ౧౫ ॥ తతశ్శ్వే
తాంబుదాకారస్సౌమ్యఃప్రీతికరాకృతిః।హిమవానబ్రవీద్వాక్యంస్వఏవశిఖరేస్థితః॥ ౧౬ ॥ క్లేష్టుమర్హసిమాంనత్వం
దుందుభేధర్మవత్సల।రణకర్మస్వకుశలస్తపస్విశరణంహ్యహం॥ ౧౭ ॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాగిరిరాజస్యధీమతః ।
ఉవాచదుందుభిర్వాక్యంరోషాత్సంరక్తలోచనః॥౧౮॥యదియుద్ధేఽసమర్థస్త్వంమద్భయాద్వానిరుద్యమః।తమాచక్ష్వ
ప్రదద్యాన్మేయోఽద్యయుద్ధంయుయుత్సతః॥ ౧౯ ॥ హిమవానబ్రవీద్వాక్యంశ్రుత్వావాక్యవిశారదః । అనుక్తపూర్వం
ధర్మాత్మాక్రోధాత్తమసురోత్తమం ॥ ౨౦ ॥వాలీనామమహాప్రాజ్ఞశ్శక్రతుల్యపరాక్రమః । అధ్యాస్తేవానరశ్శ్రీ
మాన్కిష్కింధామతులప్రభాం॥౨౧॥ససమర్థోమహాప్రాజ్ఞస్తవయుద్ధవిశారదః। ద్వంద్వయుద్ధంమహద్దాతుంనము
చేరివవాసవః॥౨౨॥ తంశీఘ్రమభిగచ్ఛత్వంయదియుద్ధమిహేచ్ఛసి।సహిదుర్ధర్షణోనిత్యంశూరస్సమరకర్మణి॥
౨౩ ॥ శ్రుత్వాహిమవతోవాక్యంక్రోధావిష్టస్సదుందుభిః। జగామతాంపురీంతస్యకిష్కింధాంవాలినస్తదా ॥ ధార
యన్మాహిషంరూపంతీక్ష్ణశృంగోభయావహః। ప్రావృషీవమహామేఘస్తోయపూర్ణోనభస్తలే ॥ ౨౫ ॥ తతస్తుద్వా
రమాగమ్యకిష్కింధాయామహాబలః।ననర్దకంపయన్భూమిందుందుభిర్దుందుభిర్యథా ॥ సమీపస్థాన్ద్రుమాన్భం
జన్వసుధాందారయన్ఖురైః।విషాణేనోల్లిఖన్దర్పాత్తద్ద్వారంద్విరదోయథా॥౨౭॥ అంతఃపురగతోవాలీశ్రుత్వాశ
బ్దమమర్షణః।నిష్పపాతసహస్త్రీభిస్తారాభిరివచంద్రమాః॥౨౮॥ మితంవ్యక్తాక్షరపదంతమువాచదుందుభిం। హరీ
ణామీశ్వరోవాలీసర్వేషాంవనచారిణాం ॥ ౨౯ ॥కిమర్థంనగరద్వారమిదంరుద్ధ్వావినర్దసి । దుందుభేవిదితోమేఽసిరక్ష
ప్రాణాన్మహాబల ॥ ౩౦ ॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వావానరేంద్రస్యధీమతః । ఉవాచదుందుభిర్వాక్యంరోషాత్సంరక్త
లోచనః ॥౩౧ ॥ నత్వంస్త్రీసన్నిధౌవీరవచనంవక్తుమర్హసి।మమయుద్ధంప్రయచ్ఛాద్యతతోజ్ఞాస్యామితేబలం॥౩౨॥
అథవాధారయిష్యామిక్రోధమద్యనిశామిమాం । గృహ్యతాముదయస్స్వైరంకామభోగేషువానర ॥ ౩౩ ॥ దీయతాం
సంప్రదానంచపరిష్వజ్యచవానరాన్ । సర్వశాఖామృగేంద్రస్త్వంసంసాదయసుహృజ్జనాన్ ॥ సుదృష్టాంకురుకిష్కిం
ధాంకురుష్వాత్మసమంపురే । క్రీడస్వచసహస్త్రీభిరహంతేదర్పనాశనః ॥ ౩౫ ॥ యోహిమత్తంప్రమత్తంవాసుప్తం
వారహితంభృశం । హన్యాత్సభ్రూణహాలోకేత్వద్విధంమదమోహితం ॥ ౩౬ ॥ సప్రహస్యాబ్రవీన్మందంక్రోధాత్త
మసురోత్తమం । విసృజ్యతాస్స్త్రియస్సర్వాస్తారాప్రభృతికాస్తదా ॥ ౩౭ ॥ మత్తోఽయమితిమామంస్థాయద్యభీతోఽసి
సంయుగే। మదోఽయంసంప్రహారేఽస్మిన్వీరపానంసమర్థ్యతాం॥ ౩౮ ॥ తమేవముక్త్వాసంక్రుద్ధోమాలాముత్క్షిప్యకాంచ
నీం।పిత్రాదత్తాంమహేంద్రేణయుద్ధాయవ్యవతిష్ఠత ॥౩౯॥ విషాణయోర్గృహీత్వాతందుందుభింగిరిసన్నిభం । ఆవి
ధ్యతతదావాలీవినదన్కపికుంజరః ॥౪౦॥ వాలీవ్యాపాతయాంచక్రేననర్దచమహాస్వనం । శ్రోత్రాభ్యామథరక్తం
తుతస్యసుస్రావపాత్యతః॥౪౧॥తయోస్తుక్రోధసంరంభాత్పరస్పరజయైషిణోః । యుద్ధంసమభవద్ఘోరందుందుభేర్వా
నరస్యచ ॥ ౪౨ ॥ అయుధ్యతతదావాలీశక్రతుల్యపరాక్రమః । ముష్టిభిర్జానుభిశ్చైవశిలాభిఃపాదపైస్తథా ॥౪౩॥ పర

త్ ॥౪౦॥ స తయా శుశుభే శ్రీమాన్ లతయా కంఠసక్తయా। విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా॥ ౪౧॥ మాలయే
వ బలాకానాం ససంధ్య ఇవ తోయదః। విభ్రాజమానో వపుషా రామవాక్యసమాహితః ॥ జగామ సహ రామేణ కిష్కిం
ధాం వాలిపాలితాం॥ ౪౨½॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వాదశస్సర్గః. ************************
ఋశ్యమూకాత్స ధర్మాత్మా కిష్కింధాం లక్ష్మణాగ్రజః। జగామ సహ సుగ్రీవో వాలివిక్రమపాలితాం॥ ౧ ॥ స
ముద్యమ్య మహచ్చాపం రామః కాంచనభూషితం। శరాంశ్చాదిత్యసంకాశాన్ గృహీత్వా రణసాధకాన్॥ ౨ ॥ అగ్రత
స్తు యయౌ తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః । సుగ్రీవస్సంహతగ్రీవో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ॥ పృష్ఠతో హనుమాన్వీరో నళో నీ
లశ్చ వానరః। తారశ్చైవ మహాతేజా హరియూథపయూథపః ॥ ౪॥ తే వీక్షమాణా వృక్షాంశ్చ పుష్పభారావలంబినః।
ప్రసన్నాంబువహాశ్చైవ సరితస్సాగరంగమాః ॥ కందరాణి చ శైలాంశ్చ నిర్ఝరాణి గుహాస్తథా । శిఖరాణి చ ముఖ్యా
ని దరీశ్చ ప్రియదర్శనాః ॥ వైడూర్యవిమలైః పర్ణైః పద్మైశ్చాకోశకుట్మలైః । శోభితాన్సజలాన్మార్గే తటాకాంశ్చ
వ్యలోకయన్॥ కారండైస్సారసైర్హంసైర్వంజులైర్జలకుక్కుటైః । చక్రవాకైస్తథా చాన్యైశ్శకునైరుపనాది
తాన్॥ ౮ ॥ మృదుశష్పాంకురాహారాన్నిర్భయాన్వనగోచరాన్। చరతస్సర్వతోఽపశ్యన్ స్థలీషు హరిణాన్ స్థితాన్॥ ౯॥ త
టాకవైరిణశ్చాపి శుక్లదంతవిభూషితాన్। ఘోరానేకచరాన్వన్యాన్ ద్విరదాన్కూలఘాతినః॥ మత్తాన్గిరితటోత్కృ
ష్టాన్పర్వతానివ జంగమాన్। వారణాన్వారిదప్రఖ్యాన్ మహీరేణుసముక్షితాన్॥ వనే వనచరాంశ్చాన్యాన్ ఖేచరాం
శ్చ విహంగమాన్। పశ్యంతస్త్వరితా జగ్ముః సుగ్రీవవశవర్తినః॥ ౧౨॥ తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునందనః ।
ద్రుమషండం వనం దృష్ట్వా రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ॥౧౩॥ ఏష మేఘ ఇవాకాశే వృక్షషండః ప్రకాశతే । మేఘసంఘాతవి
పులః పర్యంతకదలీవృతః॥ ౧౪॥ కిమేతజ్జ్ఞాతుమిచ్ఛామి సఖే కౌతూహలం హి మే । కౌతూహలాపనయనం కర్తుమిచ్ఛా
మ్యహం త్వయా॥౧౫॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః । గచ్ఛన్నేవాచచక్షే థ సుగ్రీవస్తన్మహద్వనం ॥
౧౬॥ ఏతద్రాఘవ విస్తీర్ణమాశ్రమం శ్రమనాశనం। ఉద్యానవనసంపన్నం స్వాదుమూలఫలోదకం॥ ౧౭॥ అత్ర సప్తజ
నా నామ మునయస్సంశితవ్రతాః। సప్తైవాసన్నధశ్శీర్షా నియతం జలశాయినః॥౧౮॥ సప్తరాత్రకృతాహారా వాయునా
వనవాసినః । దివం వర్షశతైర్యాతాస్సప్తభిస్సకళేబరాః॥౧౯॥ తేషామేవం ప్రభావానాం ద్రుమప్రాకారసంవృతం ।
ఆశ్రమం సుదురాధర్షమపి సేంద్రైస్సురాసురైః॥౨౦॥ పక్షిణో వర్జయంత్యేతత్తథాన్యే వనచారిణః । విశంతి మోహా
ద్యేఽత్ర నివర్తంతే న తే పునః॥౨౧॥ విభూషణరవాస్తత్ర శ్రూయంతే సకలాక్షరాః । తూర్యగీతస్వనాశ్చాత్ర గంధో ది
వ్యశ్చ రాఘవ॥౨౨॥ త్రేతాగ్నయోఽపి దీప్యంతే ధూమో హ్యత్ర ప్రకాశతే । వేష్టయన్నివ వృక్షాగ్రాన్కపోతాంగారు
ణో ఘనః॥౨౩॥ ఏతే వృక్షాః ప్రకాశంతే ధూమసంసక్తమస్తకాః । మేఘజాలప్రతిచ్ఛన్నా వైడూర్యగిరయో యథా ॥
౨౪॥ కురు ప్రణామం ధర్మాత్మంస్తాన్సముద్దిశ్య రాఘవ। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా ప్రయతస్సంయతాంజలిః॥ ౨౫॥ ప్రణ
మంతి హి యే తేషాం మునీనాం భావితాత్మనాం। న తేషామశుభం కించిచ్ఛరీరే రామ దృశ్యతే॥ ౨౬॥ తతో రామస్సహ భ్రా
త్రా లక్ష్మణేన కృతాంజలిః। సముద్దిశ్య మహాత్మానస్తానృషీనభ్యవాదయత్ ॥ ౨౭॥ అభివాద్య తు ధర్మాత్మా రామో భ్రా
తా చ లక్ష్మణః । సుగ్రీవో వానరాశ్చైవ జగ్ముస్సంహృష్టమానసాః ॥౨౮॥ తే గత్వా దూరమధ్వానం తస్మాత్సప్తజనాశ్ర
మాత్ ।దదృశుస్తాం దురాధర్షాం కిష్కింధాం వాలిపాలితాం॥౨౯॥ తతస్తు రామానుజరామవానరాః ప్రగృహ్య శస్త్రా
ణ్యుదితాగ్ర్యతేజసః।పురీం సురేశాత్మజవీర్యపాలితాం వధాయ శత్రోః పునరాగతాస్సహ॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధా
కాండే-త్రయోదశస్సర్గః.****************************** సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలి
పాలితాం। వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్గహనే వనే॥౧॥ విసార్య సర్వతో దృష్టిం కాననే కాననప్రియః। సుగ్రీవో విపుల
గ్రీవః క్రోధమాహారయద్భృశం॥౨॥ తతస్స నినదం ఘోరం కృత్వా యుద్ధాయ చాహ్వయత్ । పరివారైః పరివృతో నాదై
ర్భిందన్నివాంబరం॥ గర్జన్నివ మహామేఘో వాయువేగపురస్సరః॥ ౩½॥ అథ బాలార్కసదృశో దృప్తసింహగతిస్తదా ॥
దృష్ట్వా రామం క్రియాదక్షం సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౪½॥ హరివాగురయా వ్యాప్తాం తప్తకాంచనతోరణాం ॥ ప్రాప్తా
స్స్మ ధ్వజయంత్రాఢ్యాం కిష్కింధాం వాలినః పురీం ॥ ౫½॥ ప్రతిజ్ఞా యా త్వయా వీర కృతా వాలివధే పురా॥ సఫలాం
తాం కురు క్షిప్రం లతాం కాల ఇవాగతః ॥ ౬½ ॥ ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ స రాఘవః ॥ తమథోవాచ సుగ్రీవం వ
చనం శత్రుసూదనః॥ ౭½॥ కృతాభిజ్ఞానచిహ్నస్త్వమనయా గజసాహ్వయా ॥ లక్ష్మణేన సముత్పాట్య యైషా కంఠే కృ
తా తవ। శోభసే హ్యధికం వీర లతయా కంఠసక్తయా॥ విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా ॥ ౯½॥ అద్య వాలిస
ముత్థం తే భయం వైరం చ వానర। ఏకేనాహం ప్రమోక్ష్యామి బాణమోక్షేణ సంయుగే ॥ ౧౦½॥ మమ దర్శయ సుగ్రీవ

వైరిణం భ్రాతృరూపిణం॥ వాలీ వినిహతో యావద్వనే పాంసుషు వేష్టతే ॥ ౧౧ ॥ యది దృష్టిపథం ప్రాప్తో జీవన్స వినివర్త
తే॥ తతో దోషేణ మా గచ్ఛేత్సద్యో గర్హేచ్చ మా భవాన్ ॥ ౧౨ ॥ ప్రత్యక్షం సప్త తే సాలా మయా బాణేన దారితాః ॥
తేనావేహి బలేనాద్య వాలినం నిహతం మయా॥ ౧౩ ॥ అనృతం నోక్తపూర్వం మే వీర కృచ్ఛ్రేపి తిష్ఠతా॥ ధర్మలోభప
రీతేన న చ వక్ష్యే కథంచన ॥ ౧౪ ॥ సఫలాం చ కరిష్యామి ప్రతిజ్ఞాం జహి సంభ్రమం॥ ప్రసూతం కలమం క్షేత్రే వర్షేణే
వ శతక్రతుః ॥ ౧౫ ॥ తదాహ్వాననిమిత్తం త్వం వాలినో హేమమాలినః ॥ సుగ్రీవ కురు తం శబ్దం నిష్పతేద్యేన వానరః ॥
౧౬॥ జితకాశీ బలశ్లాఘీ త్వయా చాధర్షితః పురా॥ నిష్పతిష్యత్యసంగేన వాలీ స ప్రియసంయుగః॥ ౧౭॥ రిపూణాం ధర్షణం
శూరా మర్షయంతి న సంయుగే॥ జానంతస్తు స్వకం వీర్యం స్త్రీసమక్షం విశేషతః ॥ ౧౮ ॥ స తు రామవచః శ్రుత్వా సు
గ్రీవో హేమపింగళః॥ ననర్ద క్రూరనాదేన వినిర్భిందన్నివాంబరం ॥ ౧౯ ॥ తస్య శబ్దేన విత్రస్తా గావో యాంతి హత
ప్రభాః॥ రాజదోషపరామృష్టాః కులస్త్రియ ఇవాకులాః॥ ౨౦॥ ద్రవంతి చ మృగాః శీఘ్రం భగ్నా ఇవ రణే హయాః॥ పతం
తి చ ఖగా భూమౌ క్షీణపుణ్యా ఇవ గ్రహాః॥ ౨౧ ॥ తతః స జీమూతగణప్రణాదో నాదం వ్యముంచత్త్వరయా ప్రతీతః ॥
సూర్యాత్మజః శౌర్యవివృద్ధతేజాః సరిత్పతిర్వానిలచంచలోర్మిః॥ ౨౨॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుర్దశస్సర్గః.*

అథ తస్య నినాదం తు సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । శుశ్రావాంతఃపురగతో వాలీ భ్రాతురమర్షణః ॥ ౧ ॥ శ్రుత్వా
తు తస్య నినదం సర్వభూతప్రకంపనమ్ । మదశ్చైకపదే నష్టః క్రోధశ్చాపతితో మహాన్॥ ౨ ॥ స తు రోషపరీతాంగో వాలీ
సంధ్యాతపప్రభః । ఉపరక్త ఇవాదిత్యస్సద్యో నిష్ప్రభతాం గతః ॥ ౩ ॥ వాలీ దంష్ట్రాకరాళస్తు క్రోధాద్దీప్తాగ్నిసన్ని
భః । భాత్యుత్పతితపద్మాభస్సమృణాళ ఇవ హ్రదః ॥ ౪ ॥ శబ్దం దుర్మర్షణం శ్రుత్వా నిష్పపాత తతో హరిః । వేగేన చ ప
దన్యాసైర్దారయన్నివ మేదినీం॥ ౫ ॥ తం తు తారా పరిష్వజ్య స్నేహాద్దర్శితసౌహృదా । ఉవాచ త్రస్తసంభ్రాంతా
హితోదర్కమిదం వచః ॥ ౬ ॥ సాధు క్రోధమిమం వీర నదీవేగమివాగతమ్ । శయనాదుత్థితః కాల్యం త్యజ భుక్తామివ స్ర
జం ॥ ౭ ॥ కాల్యమేతేన సంగ్రామం కరిష్యసి చ వానర । వీర తే శత్రుబాహుళ్యం ఫల్గుతా వా న విద్యతే॥ ౮ ॥ సహసా తవ
నిష్క్రామో మమ తావన్న రోచతే। శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యన్నిమిత్తం నివార్యసే॥ ౯ ॥ పూర్వమాపతితః క్రో
ధాత్స త్వామాహ్వయతే యుధి । నిష్పత్య చ నిరస్తస్తే హన్యమానో దిశో గతః ॥ త్వయా తస్య నిరస్తస్య పీడితస్య విశేషతః
ఇహైత్య పునరాహ్వానం శంకాం జనయతీవ మే ॥ ౧౧॥ దర్పశ్చ వ్యవసాయశ్చ యాదృశస్తస్య నర్దతః । నినాదస్య చ సం
రంభో నైతదల్పం హి కారణం ॥ ౧౨ ॥ నాసహాయమహం మన్యే సుగ్రీవం తమిహాగతం । అవష్టబ్ధసహాయశ్చ యమాశ్రి
త్యైష గర్జతి ॥ ౧౩ ॥ ప్రకృత్యా నిపుణశ్చైవ బుద్ధిమాంశ్చైవ వానరః । అపరీక్షితవీర్యేణ సుగ్రీవస్సహ నైష్యతి ॥ ౧౪॥
పూర్వమేవ మయా వీర శ్రుతం కథయతో వచః । అంగదస్య కుమారస్య వక్ష్యామి త్వా హితం వచః ॥ ౧౫॥ అంగదస్తు కుమా
రోయం వనాంతముపనిర్గతః । ప్రవృత్తిస్తేన కథితా చారైరాప్తైర్నివేదితా ॥ ౧౬ ॥ అయోధ్యాధిపతేః పుత్రౌ శూరౌ
సమరదుర్జయౌ । ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతౌ ప్రథితౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ సుగ్రీవప్రియకామార్థం ప్రాప్తౌ తత్ర దురా
సదౌ ॥ ౧౭ ॥ తవ భ్రాతుర్హి విఖ్యాతస్సహాయో రణకర్కశః ॥ రామః పరబలామర్దీ యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః । ని
వాసవృక్షస్సాధూనామాపన్నానాం పరాగతిః ॥ ఆర్తానాం సంశ్రయశ్చైవ యశసశ్చైకభాజనం । జ్ఞానవిజ్ఞానసం
పన్నో నిదేశే నిరతః పితుః ॥ ధాతూనామివ శైలేంద్రో గుణానామాకరో మహాన్ ॥ ౨౦ ॥ తత్క్షమం న విరోధస్తే సహ తే
న మహాత్మనా॥ దుర్జయేనాప్రమేయేన రామేణ రణకర్మసు ॥ ౨౧ ॥ శూర వక్ష్యామి తే కించిన్న చేచ్ఛామ్యభ్యసూయి
తుమ్॥ శ్రూయతాం క్రియతాం చైవ తవ వక్ష్యామి యద్ధితం ॥ ౨౨ ॥ యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవం తూర్ణం సాధ్వభిషేచ
య ॥ విగ్రహం మా కృథా వీర భ్రాత్రా రాజన్బలీయసా ॥ ౨౩ ॥ అహం హి తే క్షమం మన్యే తేన రామేణ సౌహృదం ॥
సుగ్రీవేణ చ సంప్రీతిం వైరముత్సృజ్య దూరతః ॥ ౨౪ ॥ లాలనీయో హి తే భ్రాతా యవీయానేష వానరః ॥ తత్ర వా స
న్నిహస్థో వా సర్వథా బంధురేవ తే॥ ౨౫ ॥ న హి తేన సమం బంధుం భువి పశ్యామి కంచన ॥ దానమానాదిసత్కారైః కురు
ష్వ ప్రత్యనంతరం ॥ ౨౬ ॥ వైరమేతత్సముత్సృజ్య తవ పార్శ్వే స తిష్ఠతు ॥ సుగ్రీవో విపులగ్రీవస్తవ బంధుస్సదా మతః ॥
౨౭॥ భ్రాతృసౌహృదమాలంబ నాన్యా గతిరిహాస్తి తే॥ ౨౮॥ యది తే మత్ప్రియం కార్యం యది చావైషి మాం హితాం।
యాచ్యమానః ప్రయత్నేన సాధు వాక్యం కురుష్వ మే ॥ ౨౯ ॥ ప్రసీద పథ్యం శృణు జల్పితం హి మే న రోషమేవానువిధాతు
మర్హసి । క్షమో హి తే కోసలరాజసూనునా న విగ్రహశ్శక్రసమానతేజసా ॥ ౩౦॥ తదా హి తారా హితమేవ వాక్యం
తం వాలినం పథ్యమిదం బభాషే। న రోచతే తద్వచనం హి తస్య కాలాభిపన్నస్య వినాశకాలే ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధా
కాండే - పంచదశస్సర్గః. ....*

తామేవం బ్రువతీం తారాం తారాధిపనిభాననామ్ । వాలీ నిర్భర్త్సయామాస వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥౧॥ గర్జతోఽస్య చ సంరంభం భ్రాతుశ్శత్రోర్విశేషతః । మర్షయిష్యామ్యహం కేన కారణేన వరాననే ॥ ౨ ॥ అధర్షితానాం శూరాణాం సమరేష్వనివర్తినామ్ । ధర్షణామర్షణం భీరు మరణాదతిరిచ్యతే ॥౩॥ సోఢుం న చ సమర్థోఽహం యుద్ధకామస్య సంయుగే । సుగ్రీవస్య చ సంరంభం హీనగ్రీవస్య గర్జతః ॥ ౪ ॥ న చ కార్యో విషాదస్తే రాఘవం ప్రతి మత్కృతే । ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ కథం పాపం కరిష్యతి ॥ ౫ ॥ నివర్తస్వ సహ స్త్రీభిః కథం భూయోఽనుగచ్ఛసి । సౌహృదం దర్శితం తారే మయి భక్తిః కృతా త్వయా ॥ ౬ ॥ ప్రతియోత్స్యామ్యహం గత్వా సుగ్రీవం జహి సంభ్రమమ్ । దర్పమాత్రం వినేష్యామి న చ ప్రాణైర్విమోక్ష్యతే ॥ ౭ ॥ అహం హ్యాజిస్థితస్యాస్య కరిష్యామి యథేప్సితమ్ । వృక్షైర్ముష్టిప్రహారైశ్చ పీడితః ప్రతియాస్యతి ॥ ౮ ॥ న మే గర్వితమాయస్తం సహిష్యతి దురాత్మవాన్ । కృతం తారే సహాయత్వం సౌహృదం దర్శితం మమ ॥౯॥ శాపితాసి మమ ప్రాణైర్నివర్తస్వ జయేన చ । అహం జిత్వా నివర్తిష్యే తమలం భ్రాతరం రణే ॥ ౧౦ ॥ తం తు తారా పరిష్వజ్య వాలినం ప్రియవాదినీ । చకార రుదతీ మందం దక్షిణా సా ప్రదక్షిణమ్ ॥౧౧॥ తతస్స్వస్త్యయనం కృత్వా మంత్రవద్విజయైషిణీ । అంతఃపురం సహ స్త్రీభిః ప్రవిష్టా శోకమోహితా ॥ ౧౨ ॥ ప్రవిష్టాయాం తు తారాయాం సహ స్త్రీభిస్స్వమాలయమ్ । నగరాన్నిర్యయౌ క్రుద్ధో మహాసర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥ ౧౩ ॥ స నిశ్శ్వస్య మహాతేజా వాలీ పరమరోషణః । సర్వతశ్చారయన్ దృష్టిం శత్రుదర్శనకాంక్షయా ॥౧౪॥ స దదర్శ తతశ్శ్రీమాన్ సుగ్రీవం హేమపింగళమ్ । సుసంవీతమవష్టబ్ధం దీప్యమానమివానలమ్ ॥౧౫॥ స తం దృష్ట్వా మహావీర్యం సుగ్రీవం పర్యవస్థితమ్ । గాఢం పరిదధే వాసో వాలీ పరమరోషణః ॥౧౬॥ స వాలీ గాఢసంవీతో ముష్టిముద్యమ్య వీర్యవాన్ । సుగ్రీవమేవాభిముఖో యయౌ యోద్ధుం కృతక్షణః ॥ ౧౭ ॥ శ్లిష్టముష్టిం సముద్యమ్య సంరబ్ధతరమాగతః । సుగ్రీవోఽపి తముద్దిశ్య వాలినం హేమమాలినమ్ ॥ ౧౮ ॥ తం వాలీ క్రోధతామ్రాక్షస్సుగ్రీవం రణపండితమ్ । ఆపతంతం మహావేగమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧౯॥ ఏష ముష్టిర్మయా బద్ధో గాఢస్సన్నిహితాంగుళిః । మయా వేగవిముక్తస్తే ప్రాణానాదాయ యాస్యతి ॥ ౨౦ ॥ ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః క్రుద్ధో వాలినమబ్రవీత్ । తవైవ చాహరన్ ప్రాణాన్ ముష్టిః పతతు మూర్ధని ॥ ౨౧ ॥ తాడితస్తేన సంక్రుద్ధస్సమభిక్రమ్య వేగితః । అభవచ్ఛోణితోద్గారీ సోత్పీడ ఇవ పర్వతః ॥ ౨౨ ॥ సుగ్రీవేణ తు నిస్సంగం సాలముత్పాట్య తేజసా । గాత్రేష్వభిహతో వాలీ వజ్రేణేవ మహాగిరిః ॥ ౨౩ ॥ స తు వాలీ ప్రచలితస్సాలతాడనవిహ్వలః । గురుభారసమాక్రాంతా సార్థనౌరివ సాగరే ॥౨౪॥ తౌ భీమబలవిక్రాంతౌ సుపర్ణసమవేగినౌ । ప్రవృద్ధౌ ఘోరవపుషౌ చంద్రసూర్యావివాంబరే ॥ పరస్పరమమిత్రఘ్నౌ ఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ ॥౨౫½॥ తతోఽవర్ధత వాలీ తు బలవీర్యసమన్వితః ॥ సూర్యపుత్రో మహావీర్యస్సుగ్రీవః పరిహీయతే ॥౨౬½॥ వాలినా భగ్నదర్పస్తు సుగ్రీవో మందవిక్రమః ॥ వాలినం ప్రతి సామర్షో దర్శయామాస లాఘవమ్ ॥ ౨౭½ ॥ వృక్షైస్సశాఖైస్సశిఖైర్వజ్రకోటినిభైర్నఖైః ॥ ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిర్బాహుభిశ్చ పునః పునః । తయోర్యుద్ధమభూద్ఘోరం వృత్రవాసవయోరివ ॥౨౯ ॥ తౌ శోణితాక్తౌ యుధ్యేతాం వానరౌ వనచారిణౌ । మేఘావివ మహాశబ్దైస్తర్జయానౌ పరస్పరమ్ ॥౩౦॥ హీయమానమథోఽపశ్యత్సుగ్రీవం వానరేశ్వరమ్ । వీక్షమాణం దిశశ్చైవ రాఘవస్స ముహుర్ముహుః ॥ ౩౧॥ తతో రామో మహాతేజా ఆర్తం దృష్ట్వా హరీశ్వరమ్ । శరం చ వీక్షతే వీరో వాలినో వధకారణాత్ ॥౩౨॥ తతో ధనుషి సంధాయ శరమాశీవిషోపమమ్ । పూరయామాస తచ్చాపం కాలచక్రమివాంతకః ॥ ౩౩ ॥ తస్య జ్యాతలఘోషేణ త్రస్తాః పత్రరథేశ్వరాః । ప్రదుద్రువుర్మృగాశ్చైవ యుగాంత ఇవ మోహితాః ॥ ౩౪ ॥ ముక్తస్తు వజ్రనిర్ఘోషః ప్రదీప్తాశనిసన్నిభః । రాఘవేణ మహాబాణో వాలివక్షసి పాతితః ॥౩౫॥ తతస్తేన మహాతేజా వీర్యోత్సిక్తః కపీశ్వరః । వేగేనాభిహతో వాలీ నిపపాత మహీతలే ॥ ఇంద్రధ్వజ ఇవోద్ధూతః పౌర్ణమాస్యాం మహీతలే । ఆశ్వయుక్సమయే మాసి గతశ్రీకో విచేతనః ॥ ౩౭ ॥ నరోత్తమః కాలయుగాంతకోపమం శరోత్తమం కాంచనరూప్యభూషితమ్ । ససర్జ దీప్తం తమమిత్రమర్దనం సధూమమగ్నిం ముఖతో యథా హరః ॥౩౮॥ అథోక్షితశ్శోణితతోయవిస్రవైస్సుపుష్పితాశోక ఇవానలోద్ధతః । విచేతనో వాసవసూనురాహవే విభ్రంశితేంద్రధ్వజవత్క్షితిం గతః ॥౩౯॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షోడశస్సర్గః. **********

తతశ్శరేణాభిహతో రామేణ రణకర్కశః । పపాత సహసా వాలీ నికృత్త ఇవ పాదపః ॥౧॥ స భూమౌ న్యస్తసర్వాంగస్తప్తకాంచనభూషణః । అపతద్దేవరాజస్య ముక్తరశ్మిరివ ధ్వజః ॥౨॥ తస్మిన్నిపతితే భూమౌ వానరాణాం గణేశ్వరే । నష్టచంద్రమివ వ్యోమ న వ్యరాజత భూతలమ్ ॥౩॥ భూమౌ నిపతితస్యాపి తస్య దేహం మహాత్మనః । న శ్రీర్జహాతి న ప్రాణాన్న తేజో న పరాక్రమః ॥౪॥ శక్రదత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్రభూషితా । దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాంస్తేజశ్శ్రియం చ సా ॥౫॥ స తయా మాలయా వీరో హైమయా హరియూథపః । సంధ్యానుగతపర్యంతః పయోధర ఇవాభవత్ ॥౬॥ తస్య మాలా చ దే

హశ్చమర్మఘాతీచయశ్శరః । త్రిభిర్వరచితాలక్ష్మీః పతితస్యాపిశోభతే ॥ ౮ ॥ తదస్త్రంతస్యవీరస్యస్వర్గమార్గప్రభావ
నం । రామబాణాసనక్షిప్తమావహత్పరమాంగతిం ॥ ౯ ॥ తంతదాపతితంసంఖ్యే గతార్చిషమివానలం । బహుమాన్యచతం
వీరంవీక్షమాణంశనైరివ ॥ యయాతిమివపుణ్యాంతే దేవలోకాత్పరిచ్యుతం । ఆదిత్యమివకాలేన యుగాంతేభువిపాతితం ॥
మహేంద్రమివదుర్ధర్షం మహేంద్రమివదుస్సహం । మహేంద్రపుత్రంపతితం వాలినం హేమమాలినం ॥ సింహోరస్కం
మహాబాహుం దీప్తాస్యంహరిలోచనం । లక్ష్మణానుగతోరామో దదర్శోపససర్పచ ॥ ౧౨ ॥ తందృష్ట్వా రాఘవం వాలీ
లక్ష్మణంచమహాబలం । అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యంపరుషంధర్మసంహితం ॥ ౧౩ ॥ త్వంనరాధిపతేఃపుత్రః ప్రథితః ప్రియద
ర్శనః । కులీనస్సత్వసంపన్నస్తేజస్వీచరితవ్రతః ॥ పరాఙ్ముఖవధంకృత్వా కోనుప్రాప్తస్త్వయాగుణః । యదహంయుద్ధ
సంరబ్ధశ్శరేణోరసితాడితః ॥ ౧౫ ॥ రామఃకరుణవేదీచ ప్రజానాంచహితేరతః । సానుక్రోశోజితోత్సాహస్సమయజ్ఞోదృ
ఢవ్రతః ॥ ఇతితేసర్వభూతాని కథయంతియశోభువి ॥ ౧౬ ॥ దమశ్శమఃక్షమాధర్మో ధృతిస్సత్యంపరాక్రమః ॥ పార్థివా
నాంగుణారాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ॥ ౧౭ ॥ తాన్గుణాన్సంప్రధార్యాహమగ్ర్యంచాభిజనంతవ । తారయాప్రతిషి
ద్ధోపిసుగ్రీవేణసమాగతః ॥ ౧౮ ॥ నమామన్యేనసంరబ్ధంప్రమత్తంవేద్ధుమర్హతి ॥ ఇతిమేబుద్ధిరుత్పన్నా బభూవాద
ర్శనేతవ ॥ ౧౯ ॥ నత్వాంవినిహతాత్మానంధర్మధ్వజమధార్మికం ॥ జానేపాపసమాచారంతృణైఃకూపమివావృతం ॥
౨౦ ॥ సతాంవేషధరంపాపంప్రచ్ఛన్నమివపావకం ॥ నాహంత్వామభిజానామిధర్మచ్ఛద్మాభిసంవృతం ॥ ౨౧ ॥ విష
యేవాపురేవాతే యదానాపకరోమ్యహం ॥ నచత్వాంప్రతిజానేచకస్మాత్త్వాంహంస్యకిల్బిషం । ఫలమూలాశనంనిత్యం
వానరంవనగోచరం ॥ మామిహాప్రతియుధ్యంతమన్యేనచసమాగతం ॥ ౨౩ ॥ లింగమప్యస్తితేరాజన్ దృశ్యతేధర్మసం
హితం ॥ కఃక్షత్రియకులేజాతశ్శ్రుతవాన్నష్టసంశయః । ధర్మలింగప్రతిచ్ఛన్నఃక్రూరంకర్మసమాచరేత్ ॥ ౨౫ ॥
రామరాజకులేజాతో ధర్మవానితివిశ్రుతః । అభవ్యోభవ్యరూపేణ కిమర్థంపరిధావసి ॥ ౨౬ ॥ సామదానంక్షమాధర్మ
స్సత్యంధృతిపరాక్రమౌ । పార్థివానాంగుణారాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ॥ ౨౭ ॥ వయంవనచరారామ మృగామూల
ఫలాశనాః । ఏషాప్రకృతిరస్మాకంపురుషస్త్వంనరేశ్వరః ॥ ౨౮ ॥ భూమిర్హిరణ్యంరూప్యంచ విగ్రహేకారణానిచ । అత్ర
కస్తేవనేలోభో మదీయేషుఫలేషువా ॥ ౨౯ ॥ నయశ్చవినయశ్చోభౌ నిగ్రహానుగ్రహావపి । రాజవృత్తిరసంకీర్ణా నన్నృపాః
కామవృత్తయః ॥ ౩౦ ॥ త్వంతుకామప్రధానశ్చ కోపనశ్చానవస్థితః । రాజవృత్తేశ్చసంకీర్ణశ్శరాసనపరాయణః ॥ ౩౧ ॥ న
తేస్త్యపచితిర్ధర్మేనార్థేబుద్ధిరవస్థితా । ఇంద్రియైఃకామవృత్తస్సన్ కృష్యసేమనుజేశ్వర ॥ ౩౨ ॥ హత్వాబాణేనకా
కుత్స్థమామిహానపరాధినం । కింవక్ష్యసిసతాంమధ్యే కర్మకృత్వాజుగుప్సితం ॥ ౩౩ ॥ రాజహాబ్రహ్మహాగోఘ్నశ్చోరః
ప్రాణివధేరతః । నాస్తికఃపరివేత్తాచసర్వేనిరయగామినః ॥ ౩౪ ॥ సూచకశ్చకదర్యశ్చమిత్రఘ్నోగురుతల్పగః । లోకం
పాపాత్మనామేతేగచ్ఛంతేనాత్రసంశయః ॥ ౩౫ ॥ అధార్యంచర్మమేసద్భిరోమాణ్యస్థిచవర్జితం । అభక్ష్యాణిచ
మాంసానిత్వద్విధైర్ధర్మచారిభిః ॥ ౩౬ ॥ పంచపంచనఖాభక్ష్యాబ్రహ్మక్షత్రేణరాఘవ । శల్యకశ్శ్వావిధోగోధాశశఃకూ
ర్మశ్చపంచమః ॥ ౩౭ ॥ చర్మచాస్థిచమేరాజన్ నస్పృశంతిమనీషిణః । అభక్ష్యాణిచమాంసానిసోహంపంచనఖోహతః ॥
౩౮ ॥ తారయావాక్యముక్తోహంసత్యంసర్వజ్ఞయాహితం । తదతిక్రమ్యమోహేనకాలస్యవశమాగతః ॥ ౩౯ ॥ త్వయా
నాథేనకాకుత్స్థనసనాథావసుంధరా । ప్రమదాశీలసంపన్నాధూర్తేనపతినాయథా ॥ ౪౦ ॥ శఠోనైకృతికఃక్షుద్రోమి
థ్యాప్రశ్రితమానసః । కథందశరథేనత్వంజాతఃపాపోమహాత్మనా ॥ ౪౧ ॥ ఛిన్నచారిత్రకక్ష్యేణసతాంధర్మాతివర్తినా ।
త్యక్తధర్మాంకుశేనాహంనిహతోరామహస్తినా ॥ ౪౨ ॥ అశుభంచాప్యయుక్తంచసతాంచైవవిగర్హితం । వక్ష్యసేచేదృ
శంకృత్వాసద్భిస్సహసమాగతః ॥ ౪౩ ॥ ఉదాసీనేషుయోస్మాసువిక్రమోయంప్రకాశితః । అపకారిషుతంరాజన్నహిపశ్యా
మివిక్రమం ॥ ౪౪ ॥ దృశ్యమానస్తుయుధ్యేథామయాయదినృపాత్మజ । అద్యవైవస్వతందేవంపశ్యేస్త్వంనిహతోమయా ॥
౪౫ ॥ త్వయాదృశ్యేనతురణే నిహతోహందురాసదః । ప్రసుప్తఃపన్నగేనేవనరఃపానవశంగతః ॥ ౪౬ ॥ మామేవయదిపూ
ర్వంత్వమేతదర్థమచోదయః । మైథిలీమహమేకాహ్నాతవచానీతవాన్భవేత్ ॥ ౪౭ ॥ సుగ్రీవప్రియకామేనయత్త్వంతేస్మి
హతస్త్వయా । కంఠేబద్ధ్వాప్రదద్యాంతేనిహతంరావణంరణే ॥ ౪౮ ॥ న్యస్తాంసాగరతోయేవాపాతాలేవాపిమైథిలీం ।
ఆనయేయంతవాదేశాచ్ఛ్వేతామశ్వతరీమివ ॥ ౪౯ ॥ యుక్తంయత్ప్రాప్నుయాద్రాజ్యంసుగ్రీవస్స్వర్గతేమయి । అ
యుక్తంయదధర్మేణత్వయాహంనిహతోరణే ॥ ౫౦ ॥ కామమేవంవిధోలోకఃకాలేనవినియుజ్యతే । క్షమంచేద్భవతా
ప్రాప్తముత్తరంసాధుచింత్యతాం ॥ ౫౧ ॥ ఇత్యేవముక్త్వాపరిశుష్కవక్త్రశ్శరాభిఘాతాద్వ్యథితోమహాత్మా । సమీ
క్ష్యరామంరవిసన్నికాశంతూష్ణీంబభూవామరరాజసూనుః ॥ ౫౨ ॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తదశస్సర్గః. **

ఇత్యుక్తః ప్రశ్రితం వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితమ్। పరుషం వాలినా రామో నిహతేన విచేతసా॥ ౧ ॥ తం నిష్ప్రభ
మివాదిత్యం ముక్తతోయమివాంబుదమ్। ఉక్తవాక్యం హరిశ్రేష్ఠముపశాంతమివానలమ్॥ ధర్మార్థగుణసంపన్నం హరీశ్వర
మనుత్తమమ్। అధిక్షిప్తస్తదా రామః పశ్చాద్వాలినమబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ ధర్మమర్థం చ కామం చ సమయం చాపి లౌకికమ్। అవి
జ్ఞాయ కథం బాల్యాన్మామిహాద్య విగర్హసే॥ ౪ ॥ అపృష్ట్వా బుద్ధిసంపన్నాన్ వృద్ధానాచార్యసమ్మతాన్ । సౌమ్య వానర
చాపల్యాత్ కిం మామిహ వక్తుమిచ్ఛసి॥ ౫ ॥ ఇక్ష్వాకూణామియం భూమిః సశైలవనకాననా। మృగపక్షిమనుష్యాణాం నిగ్ర
హానుగ్రహావపి॥ ౬ ॥ తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరతః సత్యవాగృజుః। ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞో నిగ్రహానుగ్రహే రతః॥ ౭ ॥
నయశ్చ వినయశ్చోభౌ యస్మిన్ సత్యం చ సుస్థితమ్। విక్రమశ్చ యథా దృష్టః స రాజా దేశకాలవిత్ ॥ ౮ ॥ తస్య ధర్మకృతాదే
శా వయమన్యే చ పార్థివాః। చరామో వసుధాం కృత్స్నాం ధర్మసంతానమిచ్ఛవః॥ ౯ ॥ తస్మిన్ నృపతిశార్దూలే భరతే
ధర్మవత్సలే। పాలయత్యఖిలాం భూమిం కశ్చరేద్ధర్మనిగ్రహమ్॥ ౧౦ ॥ తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః।
భరతాజ్ఞాం పురస్కృత్య నిగృహ్ణీమో యథావిధి॥ ౧౧ ॥ త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః । కామతంత్రప్రధా
నశ్చ న స్థితో రాజవర్త్మని॥ ౧౨ ॥ జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితా చైవ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి । త్రయస్తే పితరో జ్ఞేయా ధర్మే చ ప
థి వర్తినః ॥ ౧౩ ॥ యవీయానాత్మనః పుత్రః శిష్యశ్చాపి గుణోదితః। పుత్రవత్తే త్రయశ్చింత్యా ధర్మశ్చైవాత్ర కారణమ్॥
౧౪ ॥ సూక్ష్మః పరమదుర్జ్ఞేయః సతాం ధర్మః ప్లవంగమ। హృదిస్థః సర్వభూతానామాత్మా వేద శుభాశుభమ్॥ ౧౫ ॥ చపలశ్చ
పలైః సార్ధం వానరైరకృతాత్మభిః। జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధైర్మంత్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిమ్ ॥ ౧౬ ॥ అహం తు వ్యక్తతామస్య
వచనస్య బ్రవీమి తే। నహి మాం కేవలం రోషాత్ త్వం విగర్హితుమర్హసి॥ ౧౭ ॥ తదేతత్ కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మ
యా హతః। భ్రాతుర్వర్తసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనమ్ ॥ ౧౮ ॥ అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మ
నః। రుమాయాం వర్తసే కామాత్ స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్ ॥ ౧౯ ॥ తద్వ్యతీతస్య తే ధర్మాత్ కామవృత్తస్య వానర।
భ్రాతృభార్యావమర్శేఽస్మిన్ దండోఽయం ప్రతిపాదితః॥ ౨౦ ॥ నహి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తాదపేయుషః । దండాదన్యత్ర ప
శ్యామి నిగ్రహం హరియూథప ॥ ౨౧ ॥ న హి తే మర్షయే పాపం క్షత్రియోఽహం కులోద్భవః ॥ ౨౧½ ॥ ఔరసీం భ
గినీం వాపి భార్యాం వాప్యనుజస్య యః॥ ప్రచరేత నరః కామాత్తస్య దండో వధః స్మృతః ॥ ౨౨½॥ ....
భరతస్తు మహీపాలో వయం త్వాదేశవర్తినః॥ త్వం తు ధర్మాదతిక్రాంతః కథం శక్యముపేక్షితుమ్॥ ౨౩½॥ గురుర్ధర్మవ్య
తిక్రాంతం ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ పాలయన్। భరతః కామవృత్తానాం నిగ్రహే పర్యవస్థితః॥ ౨౪½॥ వయం తు భరతాదేశవిధిం కృ
త్వా హరీశ్వర॥ త్వద్విధాన్ భిన్నమర్యాదాన్ నియంతుం పర్యవస్థితాః॥ ౨౫½॥ సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం లక్ష్మణేన యథా తథా॥
దారరాజ్యనిమిత్తం చ నిఃశ్రేయసి రతస్స మే॥ ౨౬½॥ ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా తదా వానరసన్నిధౌ ॥ ప్రతిజ్ఞా చ కథం శక్యా
మద్విధేనానవేక్షితుమ్॥ ౨౭½॥ తదేభిః కారణైః సర్వైర్మహద్భిర్ధర్మసంహితైః ॥ శాసనం తవ యద్యుక్తం తద్భవా
ననుమన్యతామ్॥ ౨౮½॥ సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్యస్తవ నిగ్రహః ॥ ౨౯ ॥ వయస్యస్యాపి కర్తవ్యం ధర్మమేవానుపశ్య
తః। శక్యం త్వయాపి తత్కార్యం ధర్మమేవానుపశ్యతా॥ ౩౦ ॥ శ్రూయతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారిత్రవత్సలౌ । గృహీతౌ
ధర్మకుశలైస్తథా తచ్చరితం హరే ॥ ౩౧ ॥ రాజభిర్ధృతదండాస్తు కృత్వా పాపాని మానవాః । నిర్మలాః స్వర్గమా
యాంతి సంతస్సుకృతినో యథా॥ ౩౨ ॥ శాసనాద్వాపి మోక్షాద్వా స్తేనః స్తేయాద్విముచ్యతే । రాజా త్వశాసన్ పాపస్య
తదవాప్నోతి కిల్బిషమ్॥ ౩౩ ॥ ఆర్యేణ మమ మాంధాత్రా వ్యసనం ఘోరమీప్సితమ్ । శ్రమణేన కృతే పాపే యథా పాపం కృ
తం త్వయా॥ ౩౪ ॥ అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తైర్వసుధాధిపైః । ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వంతి తేన తచ్ఛామ్యతే రజః ॥
౩౫ ॥ తదలం పరితాపేన ధర్మతః పరికల్పితః। వధో వానరశార్దూల న వయం స్వవశే స్థితాః ॥ ౩౬ ॥ శృణు చాప్యపరం భూ
యః కారణం హరిపుంగవ । యచ్ఛ్రుత్వా హేతుమద్వీర న మన్యుం కర్తుమర్హసి॥ ౩౭ ॥ న మే తత్ర మనస్తాపో న మన్యుర్హ
రియూథప। వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధైర్నరాః ॥ ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్ణంతి సుబహూన్ మృగాన్
ప్రధావితాన్ వా విత్రస్తాన్ విస్రబ్ధాంశ్చాపి నిష్ఠితాన్ ॥ ప్రమత్తానప్రమత్తాన్ వా నరా మాంసార్థినో భృశమ్ । విధ్యంతి
విముఖాంశ్చాపి న చ దోషోఽత్ర విద్యతే ॥ యాంతి రాజర్షయశ్చాత్ర మృగయాం ధర్మకోవిదాః । తస్మాత్ త్వం నిహతో యు
ద్ధే మయా బాణేన వానర॥ అయుధ్యన్ ప్రతియుధ్యన్ వా యస్మాచ్ఛాఖామృగో హ్యసి॥ ౪౧½ ॥ దుర్లభస్య చ ధర్మస్య జీవితస్య
శుభస్య చ। రాజానో వానరశ్రేష్ఠ ప్రదాతారో న సంశయః ॥ ౪౨½ ॥ తాన్న హింస్యాన్న చాక్రోశేన్నాక్షిపేన్నాప్రి
యం వదేత్ ॥ దేవా మానుషరూపేణ చరంత్యేతే మహీతలే॥ ౪౩½॥ త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం రోషమాస్థితః ॥ ప్ర
దూషయసి మాం ధర్మే పితృపైతామహే స్థితమ్॥ ౪౪½॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ వాలీ ప్రవ్యథితో భృశమ్ ॥ న దోషం రాఘవే దధ

క్ష్యార్థమేతదధిగతనిశ్చయః| ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం ప్రాంజలిర్వానరేశ్వరః|| ౪౬ ||యత్త్వమాత్థ నరశ్రేష్ఠ తదేవం నా
త్ర సంశయః| ప్రతివక్తుం ప్రకృష్టే హి నాపకృష్టస్తు శక్నుయాత్ || ౪౭|| యదయుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదాద్వాక్యమ
ప్రియం| తత్రాపి ఖలు మే దోషం కర్తుం నార్హసి రాఘవ|| ౪౮ || త్వం హి దృష్టార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రజానాం చ హితే రతః| కా
ర్యకారణసిద్ధౌ తే ప్రసన్నా బుద్ధిరవ్యయా|| ౪౯ ||మామప్యవగతం ధర్మాద్వ్యతిక్రాంతపురస్కృతం| ధర్మసంహితయా
వాచా ధర్మజ్ఞ పరిపాలయ|| ౫౦|| న త్వాత్మానమహం శోచే న తారాం నాపి బాంధవాన్| యథా పుత్రం గుణశ్రేష్ఠమంగ
దం కనకాంగదం|| ౫౧|| స మమాదర్శనాద్దీనో బాల్యాత్ప్రభృతి లాలితః| తటాక ఇవ పీతాంబురుపశోషం గమిష్యతి|| ౫౨ ||
బాలశ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఏకపుత్రశ్చ మే ప్రియః| తారేయో రామ భవతా రక్షణీయో మహాబలః|| ౫౩ ||సుగ్రీవే చాంగదే చై
వ విధత్స్వ మతిముత్తమాం| త్వం హి శాస్తా చ గోప్తా చ కార్యాకార్యవిధౌ స్థితః|| ౫౪|| యా తే నరపతే వృత్తిర్భరతే లక్ష్మణే చ
యా| సుగ్రీవే చాంగదే రాజంస్తాం త్వమాధాతుమర్హసి|| ౫౫|| మద్దోషకృతదోషాం తాం యథా తారాం తపస్వినీం| సు
గ్రీవో నావమన్యేత తథావస్థాతుమర్హసి|| ౫౬|| త్వయా హ్యనుగృహీతేన శక్యం రాజ్యముపాసితుం| త్వద్వశే వర్తమా
నేన తవ చిత్తానువర్తినా|| ౫౭|| శక్యం దివం చార్జయితుం వసుధాం చాపి శాసితుం|| ౫౮|| స త్వత్తోఽహం వధం ప్రాప్య వార్య
మాణోఽపి తారయా| సుగ్రీవేణ సహ భ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధముపాగతః|| ౫౯ || ఇత్యుక్త్వా వానరో రామం విరరామ హరీ
శ్వరః || ౫౯ ||స తమాశ్వాసయద్రామో వాలినం వ్యక్తదర్శనం| సామసంపన్నయా వాచా ధర్మతత్త్వార్థయుక్తయా ||
౬౦|| న సంతాపస్త్వయా కార్య ఏతదర్థం ప్లవంగమ|| ౬౦ || న వయం భవతా చింత్యా నాప్యాత్మా హరిసత్తమ || వయం భ
వద్విశేషేణ ధర్మతః కృతనిశ్చయాః|| ౬౧|| దండ్యే యః పాతయేద్దండం దండ్యో యశ్చాపి దండ్యతే|| కార్యకారణసిద్ధార్థా
వుభౌ తౌ నావసీదతః|| ౬౨ ||తద్భవాన్ దండసంయోగాదస్మాద్విగతకల్మషః || గతస్స్వాం ప్రకృతిం ధర్మ్యాం ధర్మదృష్టే
న వర్త్మనా|| ౬౩|| త్యజ శోకం చ మోహం చ భయం చ హృదయే స్థితం || త్వయా విధానం హర్యగ్ర్య న శక్యమతివర్తితుం ||
౬౪|| యథా త్వయ్యంగదో నిత్యం వర్తతే వానరేశ్వర || తథా వర్తేత సుగ్రీవే మయి చాపి న సంశయః|| ౬౫ || స తస్య వా
క్యం మధురం మహాత్మనః సమాహితం ధర్మపథానువర్తినః | నిశమ్య రామస్య రణావమర్దినో వచస్సుయుక్తం నిజగాద వా
నరః|| ౬౬|| శరాభితప్తేన విచేతసా మయా ప్రదూషితస్త్వం యదజానతా ప్రభో | ఇదం మహేంద్రోపమభీమవిక్రమ ప్రస
సాదితః క్షమస్వ మే నరేశ్వర|| ౬౭|| ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే అష్టాదశస్సర్గః. ******************

స వానరమహారాజశ్శయానశ్శరవిక్షతః | ప్రత్యుక్తో హేతుమద్వాక్యైర్నోత్తరం ప్రత్యపద్యత ||౧|| అశ్మభిః ప్ర
విభిన్నాంగః పాదపైరాహతో భృశం| రామబాణేన చాక్రాంతో జీవితాంతే ముమోహ సః ||౨ || తం భార్యా బాణమోక్షే
ణ రామదత్తేన సంయుగే | హతం ప్లవగశార్దూలం తారా శుశ్రావ వాలినం|| ౩|| సా సపుత్రాప్రియం శ్రుత్వా వధం భ
ర్తుస్సుదారుణం| నిష్పపాత భృశం త్రస్తా వివిధాద్గిరిగహ్వరాత్ ||౪|| యే త్వంగదపరీవారా వానరా భీమవిక్రమాః| తే స
కార్ముకమాలోక్య రామం త్రస్తాః ప్రదుద్రువుః||౫|| సా దదర్శ తతస్త్రస్తాన్ హరీనాపతతో భృశం | యూథాదివ పరిభ్ర
ష్టాన్ మృగాన్నిహతయూథపాన్ ||౬|| తానువాచ సమాసాద్య దుఃఖితాన్ దుఃఖితా సతీ | రామవిత్రాసితాన్ సర్వాననుబ
ద్ధానివేషుభిః || ౭|| వానరా రాజసింహస్య యస్య యూయం పురస్సరాః | తం విహాయ సుసంత్రస్తాః కస్మాద్ద్రవత దుర్గ
తాః|| రాజ్యహేతోస్స చేద్భ్రాతా భ్రాత్రా రౌద్రేణ పాతితః| రామేణ ప్రహితై రౌద్రైర్మార్గణైర్దూరపాతిభిః|| ౯||
కపిపత్న్యా వచశ్శ్రుత్వా కపయః కామరూపిణః| ప్రాప్తకాలమవిశ్లిష్టమూచుర్వచనమంగనాం || ౧౦|| జీవపుత్రే నివర్త
స్వ పుత్రం రక్షస్వ చాంగదం| అంతకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినం || ౧౧ || క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య విపులా
శ్చ శిలాస్తథా| వాలీ వజ్రసమైర్బాణైర్రామేణ వినిపాతితః ||౧౨|| అభిద్రుతమిదం సర్వం విద్రుతం ప్రసృతం బలం| అస్మిన్
ప్లవగశార్దూలే హతే శక్రసమప్రభే||౧౩|| రక్ష్యతాం నగరద్వారమంగదశ్చాభిషిచ్యతాం | పదస్థం వాలినః పుత్రం భజి
ష్యంతి ప్లవంగమాః||౧౪||అథవా రుచిరం స్థానమిహ తే రుచిరాననే| ఆవిశంతి హి దుర్గాణి క్షిప్రమద్యైవ వానరాః ||౧౫ ||
అభార్యాశ్చ సభార్యాశ్చ సంత్యత్ర వనచారిణః| లుబ్ధేభ్యో విప్రయుక్తేభ్యస్తేభ్యో నస్తుములం భయం ||౧౬|| అల్పాంతరగ
తానాం తు శ్రుత్వా వచనమంగనా| ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ ||౧౭|| పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యే
న కిమాత్మనా| కపిసింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి || ౧౮ || పాదమూలం గమిష్యామి తస్యైవాహం మహాత్మనః|
యోఽసౌ రామప్రయుక్తేన శరేణ వినిపాతితః|| ౧౯ ||ఏవముక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదంతీ శోకకర్శితా| శిరశ్చోరశ్చ బాహుభ్యాం
దుఃఖేన సమభిఘ్నతీ|| ౨౦|| ఆవ్రజంతీ దదర్శాథ పతిం నిపతితం భువి| హంతారం దానవేంద్రాణాం సమరేష్వనివర్తినాం||
క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం వజ్రాణామివ వాసవం| మహావాతసమావిష్టం మహామేఘౌఘనిస్వనం || శక్రతుల్యప

కాన్తితం వృష్ట్వేవోపరతం ఘనం। నర్దతం నదతాం భీమం శూరం శూరేణ పాతితం ॥ శార్దూలేనామిషస్యార్థే మృగరా
జం యథా హతం। అర్చితం సర్వలోకస్య సపతాకం సవేదికం ॥ నాగహస్తైః సుపర్ణేన చైత్యమున్మథితం యథా। అవష్ట
భ్య చ తిష్ఠన్తం దదర్శ ధనురుత్తమం॥ రామం రామానుజం చైవ భర్తుశ్చైవానుజం శుభా ॥౨౫॥ తానతీత్య సమాసాద్య
భర్తారం నిహతం రణే। సమీక్ష్య వ్యథితా భూమౌ సంభ్రాన్తా నిపపాత హ ॥౨౬॥ సుప్త్వేవ పునరుత్థాయ ఆర్యపుత్రేతి క్రోశ
తీ। రురోద సా పతిం దృష్ట్వా సందితం మృత్యుదామభిః॥౨౭॥ తామవేక్ష్య తు సుగ్రీవః క్రోశన్తీం కురరీమివ ॥ విషాదమగమ
త్కష్టం దృష్ట్వా చాఙ్గదమాగతం॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కిన్ధాకాణ్డే ఏకోనవింశస్సర్గః. ***************

రామచాపవిసృష్టేన శరేణాన్తకరేణ తం। దృష్ట్వా వినిహతం భూమౌ తారా తారాధిపాననా॥ సా సమాసాద్య భర్తారం
పర్యష్వజత భామినీ॥౧॥ ఇషుణాభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుఞ్జరోపమం ॥ వానరేన్ద్రం మహేన్ద్రాభం శోకసన్తప్త
మానసా। తారా తరుమివోన్మూలం పర్యదేవయదాతురా ॥౩॥ రణే దారుణవిక్రాన్త ప్రవీర ప్లవతాం వర। కిం దీనామపురో
భాగామద్య త్వం నాభిభాషసే॥౪॥ ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల భజస్వ శయనోత్తమం। నైవంవిధాః శేరతే హి భూమౌ నృపతిస
త్తమాః॥౫॥ అతీవ ఖలు తే కాన్తా వసుధా వసుధాధిప। గతాసురపి యాం గాత్రైర్మాం విహాయ నిషేవసే॥౬॥ వ్యక్తమన్యా
త్వయా వీర ధర్మతః సమ్ప్రవర్తతా। కిష్కిన్ధేవ పురీ రమ్యా స్వర్గమార్గే వినిర్మితా॥౭॥ యాన్యస్మాభిస్త్వయా సార్ధం వనేషు
మధుగన్ధిషు। విహృతాని త్వయా కాలే తేషాముపరమః కృతః ॥౮॥ నిరానన్దా నిరాశాహం నిమగ్నా శోకసాగరే। త్వయి
పఞ్చత్వమాపన్నే మహాయూథపయూథపే॥౯॥ హృదయం సుస్థిరం మహ్యం దృష్ట్వా వినిహతం భువి। యన్న శోకాభిసన్త
ప్తం స్ఫుటతేఽద్య సహస్రధా ॥౧౦॥ సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః। యత్తు తస్య త్వయా వ్యుష్టిః ప్రాప్తే
యం ప్లవగాధిప॥౧౧॥ నిఃశ్రేయసపరా మోహాత్త్వయా చాహం విగర్హితా। యైషాబ్రువం హితం వాక్యం వానరేన్ద్రహి
తైషిణీ॥౧౨॥ రూపయౌవనదృప్తానాం దక్షిణానాం చ మానద । నూనమప్సరసామార్య చిత్తాని ప్రమథిష్యసి॥౧౩॥ కాలో
నిస్సంశయో నూనం జీవితాన్తకరస్తవ। బలాద్యేనావపన్నోఽసి సుగ్రీవస్యావశో వశం ॥౧౪॥ వైధవ్యం శోకసన్తాపం కృప
ణం కృపణా సతీ। అదుఃఖోపచితా పూర్వం వర్తయిష్యామ్యనాథవత్ ॥౧౫॥ లాలితశ్చాఙ్గదో వీరః సుకుమారః సుఖోచితః
వత్స్యతే కామవస్థాం మే పితృవ్యే క్రోధమూర్ఛితే ॥౧౬॥ కురుష్వ పితరం పుత్ర సుదృష్టం ధర్మవత్సలం । దుర్లభం దర్శ
నం వత్స తవ తస్య భవిష్యతి॥౧౭॥ (సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ। ఇషుణాభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుఞ్జరో
పమం॥) సమాశ్వాసయ పుత్రం త్వం సన్దేశం సన్దిశస్వ చ ।మూర్ధ్ని చైనం సమాఘ్రాయ ప్రవాసం ప్రస్థితో హ్యసి॥౧౮॥
రామేణ హి మహత్కర్మ కృతం త్వామభినిఘ్నతా। ఆనృణ్యం చ గతం తస్య సుగ్రీవస్య ప్రతిశ్రవే ॥౧౯॥ సకామో భవ సు
గ్రీవ రుమాం త్వం ప్రతిపత్స్యసే। భుఙ్క్ష్వ రాజ్యమనుద్విగ్నః శస్తో భ్రాతా రిపుస్తవ ॥౨౦ ॥ కిం మామేవం విలపతీం ప్రేమ్ణా
త్వం నాభిభాషసే । ఇమాః పశ్య వరా బహ్వీర్భార్యాస్తే వానరేశ్వర ॥౨౧॥ తస్యా విలపితం శ్రుత్వా వానర్యస్సర్వతశ్చ
తాః । పరిగృహ్యాఙ్గదం దీనం దుఃఖార్తాః పరిచుక్రుశుః॥౨౨॥ కిమఙ్గదం సాఙ్గదవీరబాహో విహాయ యాస్యద్య చిర
ప్రవాసం । న యుక్తమేవం గుణసన్నికృష్టం విహాయ పుత్రం ప్రియపుత్ర గన్తుం ॥౨౩ ॥ కిమప్రియం తే ప్రియ చారువేష
మయా కృతం నాథ సుతేన వా తే। సహాయినీమద్య విహాయ వీర యత్ప్రస్థితో దీర్ఘమితః ప్రవాసం॥౨౪॥ యద్యప్రియం
కిఞ్చిదసమ్ప్రధార్య కృతం మయా స్యాత్తవ దీర్ఘబాహో। క్షమస్వ మే తద్ధరివంశనాథ వ్రజామి మూర్ధ్నా తవ వీర పా
దౌ॥౨౫॥ తథా తు తారా కరుణం రుదన్తీ భర్తుస్సమీపే సహ వానరీభిః। వ్యవస్యత ప్రాయముపోపవేష్టుమనిన్ద్యవర్ణా భు
వి యత్ర వాలీ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కిన్ధాకాణ్డే వింశస్సర్గః. ******** తతో నిపతితాం తారాం చ్యుతాం తారా
మివామ్బరాత్ ! శనైరాశ్వాసయామాస హనూమాన్ హరియూథపః ॥౧॥ గుణదోషకృతం జన్తుస్స్వకర్మఫలహేతు
కం। అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాశుభం ॥౨॥ శోచ్యా శోచసి కం శోచ్యం దీనం దీనానుకమ్పసే। కస్య కో వాను
శోచ్యోఽస్తి దేహేఽస్మిన్బుద్బుదోపమే ॥౩ ॥ అఙ్గదస్తు కుమారోఽయం ద్రష్టవ్యో జీవపుత్రయా । ఆయత్యా చ విధేయాని సమ
ర్థాన్యస్య చిన్తయ॥౪॥ జానాస్యనియతామేవం భూతానామాగతిం గతిం। తస్మాచ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పణ్డితే నైహలౌకి
కం ॥౫॥ యస్మిన్హరిసహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ । వర్తయన్తి కృతాంశాని సోఽయం దిష్టాన్తమాగతః॥౬॥ యద
యం న్యాయదృష్టార్థః సామదానక్షమాపరః। గతో ధర్మజితాం భూమిం నైనం శోచితుమర్హసి ॥౭॥ సర్వే హి హరిశా
ర్దూలాః పుత్రశ్చాయం తవాఙ్గదః । ఇదం హర్యృక్షరాజ్యం చ త్వత్సనాథమనిన్దితే ॥౮ ॥ తావిమౌ శోకసన్తాపౌ శ
నైః ప్రేరయ భామిని। త్వయా పరిగృహీతోఽయమఙ్గదశ్శాస్తు మేదినీం ॥౯ ॥ సన్తతిశ్చ యథాదృష్టా కృత్యం యచ్చాపి సాం
ప్రతం । రాజ్ఞస్తత్క్రియతాం తావదేష కాలస్య నిశ్చయః ॥౧౦ ॥ సంస్కార్యో హరిరాజశ్చ అఙ్గదశ్చాభిషిచ్యతాం।

సింహాసనగతంపుత్రంపశ్యంతీశాంతిమేష్యసి॥ ౧౧ ॥ సాతస్యవచనంశ్రుత్వాభర్తృవ్యసనపీడితా।అబ్రవీదుత్తరంతా
రాహనుమంతమవస్థితం॥ ౧౨॥ అంగదప్రతిరూపాణాంపుత్రాణామేకతశ్శతం । హతస్యాప్యస్యవీరస్యగాత్రసంశ్లేష
ణంవరం॥౧౩॥నచాహంహరిరాజస్యప్రభవామ్యంగదస్యవా। పితృవ్యస్తస్యసుగ్రీవస్సర్వకార్యేష్వనంతరః ॥ ౧౪॥ న
హ్యేషాబుద్ధిరాస్థేయాహనుమన్నంగదంప్రతి। పితాహిబంధుఃపుత్రస్యనమాతాహరిసత్తమ॥౧౫॥నహిమమహరిరాజ
సంశ్రయాత్ క్షమతరమస్తిపరత్రచేహవా। అభిముఖహతవీరసేవితంశయనమిదంమమసేవితుంక్షమం॥౧౬॥ ఇతిశ్రీమ
త్కిష్కింధాకాండే-ఏకవింశస్సర్గః. ********వీక్షమాణస్తుమందాసుస్సర్వతోమందముచ్ఛ్వసన్।ఆదావేవతు
సుగ్రీవందదర్శత్వాత్మజాగ్రతః॥౧॥ తంప్రాప్తవిజయంవాలీసుగ్రీవంప్లవగేశ్వరః । ఆభాష్యవ్యక్తయావాచాసస్నేహ
మిదమబ్రవీత్ ॥౨॥సుగ్రీవదోషేణనమాంగంతుమర్హసికిల్బిషాత్ । కృష్యమాణంభవిష్యేణబుద్ధిమోహేనమాంబలా
త్ ॥౩॥యుగపద్విహితంతాతనమన్యేసుఖమావయోః। సౌహార్దంభ్రాతృయుక్తంహితదిదంజాతమన్యథా॥ ౪॥ప్రతిప
ద్యత్వమద్యైవరాజ్యమేషాంవనౌకసాం। మామప్యద్యైవగచ్ఛంతంవిద్ధివైవస్వతక్షయం॥ ౫ ॥ జీవితంచహిరాజ్యంచ
శ్రియంచవిపులామిమాం। ప్రజహామ్యేషవైతూర్ణంమహచ్చాగర్హితంయశః॥ ౬॥అస్యాంత్వహమవస్థాయాంవీర
వక్ష్యామియద్వచః।యద్యప్యసుకరంరాజన్కర్తుమేవతదర్హసి॥ ౭॥ సుఖార్హంసుఖసంవృద్ధంబాలమేనమబాలిశం।
బాష్పపూర్ణముఖంపశ్యభూమౌపతితమంగదం॥ మమప్రాణైఃప్రియతరంపుత్రంపుత్రమివౌరసం॥౮॥ మయాహీన
మహీనార్థంసర్వతఃపరిపాలయ।త్వమేవాస్యహిదాతాచపరిత్రాతాచసర్వతః । భయేష్వభయదశ్చైవయథాహం
ప్లవగేశ్వర॥౧౦॥ఏషతారాత్మజశ్శ్రీమాంస్త్వయాతుల్యపరాక్రమః। రక్షసాంతువధేతేషామగ్రతస్తేభవిష్యతి ॥ ౧౧ ॥
అనురూపాణికర్మాణివిక్రమ్యబలవాన్రణే।కరిష్యత్యేషతారేయస్తరస్వీతరుణోఽంగదః॥౧౨॥ సుషేణదుహితాచేయ
మర్థసూక్ష్మవినిశ్చయే। ఔత్పాతికేచవివిధేసర్వతఃపరినిష్ఠితా॥౧౩॥యదేషాసాధ్వితిబ్రూయాత్కార్యంతన్ముక్తసం
శయం।నహితారామతంకించిదన్యథాపరివర్తతే॥౧౪॥రాఘవస్యచతేకార్యంకర్తవ్యమవిశంకయా । స్యాదధర్మో
హ్యకరణేత్వాంచహింస్యాద్విమానితః॥౧౫॥ఇమాంచమాలామాధత్స్వదివ్యాంసుగ్రీవకాంచనీం । ఉదారాశ్రీస్స్థితా
హ్యస్యాంసంప్రజహ్యాన్మృతేమయి॥ ౧౬॥ ఇత్యేవముక్తస్సుగ్రీవోవాలినాభ్రాతృసౌహృదాత్ । హర్షంత్యక్త్వాపు
నర్దీనోగ్రహగ్రస్తఇవోడురాట్॥౧౭॥తద్వాలివచనాచ్ఛాంతఃకుర్వన్యుక్తమతంద్రితః। జగ్రాహసోఽభ్యనుజ్ఞాతోమా
లాంతాంచైవకాంచనీం॥౧౮॥తాంమాలాంకాంచనీందత్వావాలీదృష్ట్వాత్మజంస్థితం।సంసిద్ధఃప్రేత్యభావాయస్నేహా
దంగదమబ్రవీత్ ॥౧౯॥దేశకాలౌభజస్వాద్యక్షమమాణఃప్రియాప్రియే। సుఖదుఃఖసహఃకాలేసుగ్రీవవశగోభవ॥ ౨౦॥
యథాహిత్వంమహాబాహోలాలితస్సతతంమయా।నతథావర్తమానంత్వాంసుగ్రీవోబహుమంస్యతే॥ ౨౧॥ మా
స్యామిత్రైర్గతంగచ్ఛేర్మాశత్రుభిరరిందమ।భర్తురర్థపరోదాంతస్సుగ్రీవవశగోభవ॥ ౨౨॥ నచాతిప్రణయఃకా
ర్యఃకర్తవ్యోఽప్రణయశ్చతే।ఉభయంహిమహాదోషస్తస్మాదంతరదృగ్భవ ॥ ౨౩॥ ఇత్యుక్త్వాథవివృత్తాక్షశ్శరసంపీడి
తోభృశం। వివృతైర్దశనైర్భీమైర్బభూవోత్క్రాంతజీవితః॥౨౪॥ తతోవిచుక్రుశుస్తత్రవానరాహతయూథపాః।పరి
దేవయమానాస్తేసర్వేప్లవగపుంగవాః॥౨౫॥కిష్కింధాహ్యద్యశూన్యాసీత్స్వర్గతేవానరాధిపే । ఉద్యానానిచశూ
న్యానిపర్వతాఃకాననానిచ॥ హతేప్లవగశార్దూలేనిష్ప్రభావానరాఃకృతాః॥౨౬॥యస్యవేగేనమహతాకాననానివ
నానిచ॥పుష్పౌఘేణానుబధ్యంతేకరిష్యతితదద్యకః॥౨౭॥యేనదత్తంమహద్యుద్ధంగంధర్వస్యమహాత్మనః ॥ గోలభస్య
మహాబాహోర్దశవర్షాణిపంచచ।నైవరాత్రౌనదివసేతద్యుద్ధముపశామ్యతి ॥ తతస్తుషోడశేవర్షేగోలభోవిని
పాతితః।హత్వాతందుర్వినీతంతువాలీదంష్ట్రాకరాళవాన్॥సర్వాభయకరోఽస్మాకంకథమేషనిపాతితః॥౩౦॥హతేతు
వీరేప్లవగాధిపేతదాప్లవంగమాస్తత్రనశర్మలేభిరే. వనేచరాస్సింహయుతేమహావనేయథాహిగావోనిహతేగవాంప
తౌ॥౩౧॥తతస్తుతారావ్యసనార్ణవప్లుతామృతస్యభర్తుర్వదనంసమీక్ష్యసా । జగామభూమింపరిరభ్యవాలినంమ
హాద్రుమంఛిన్నమివాశ్రితాలతా॥౩౨॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వావింశస్సర్గః.****************
తతస్సముపజిఘ్రంతీకపిరాజస్యతన్ముఖం।పతింలోకాచ్చ్యుతంతారామృతంవచనమబ్రవీత్ ॥౧॥ శేషేత్వంవిష
మేదుఃఖమకృత్వావచనంమమ। ఉపలోపచితేవీరసుదుఃఖేవసుధాతలే॥౨॥ మత్తఃప్రియతరానూనంవానరేంద్రమహీ
తవ। శేషేహితాంపరిష్వజ్యమాంచనప్రతిభాషసే॥౩॥ సుగ్రీవస్యవశంప్రాప్తోవిధిరేషభవత్యహో। సుగ్రీవఏవవిక్రాం
తోవీరసాహసికప్రియ॥౪॥ఋక్షవానరముఖ్యాస్త్వాంబలినంపర్యుపాసతే । ఏషాంవిలపితంకృచ్ఛ్రమంగదస్యచ శోచ
తః॥మమచేమాంగిరంశ్రుత్వాకింత్వంనప్రతిబుధ్యసే॥౫॥ఇదంతద్వీరశయనంయత్రశేషేహతోయుధి॥ శాయితానిహ

తాయత్ర త్వం నైవ రిపవః పురా ॥౬॥ విశుద్ధసత్త్వాభిజన ప్రియయుద్ధ మమ ప్రియ । మామనాథాం విహాయైకాం గతస్త్వమసి
మానద ॥౭॥ శూరాయ న ప్రదాతవ్యా కన్యా ఖలు విపశ్చితా । శూరభార్యాం హతాం పశ్య సద్యో మాం విధవాం కృతాం ॥౮॥
అవభగ్నశ్చ మే మానో భగ్నా మే శాశ్వతీ గతిః । అగాధే చ నిమగ్నాస్మి విపులే శోకసాగరే ॥౯॥ అశ్మసారమయం నూనమి
దం మే హృదయం దృఢం । భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా యన్నాద్య శతధా గతం ॥౧౦॥ సుహృచ్చైవ హి భర్తా చ ప్రకృత్యా
చ మమ ప్రియః । ఆహవే చ పరాక్రాంతః శూరః పంచత్వమాగతః ॥౧౧॥ పతిహీనా తు యా నారీ కామం భవతు పుత్రిణీ । ధ
నధాన్యైః సుపూర్ణాపి విధవేత్యుచ్యతే జనైః ॥౧౨॥ స్వగాత్రప్రభవే వీర శేషే రుధిరమండలే । క్రిమిరాగపరిస్తోమే త్వ
మాత్మశయనే యథా ॥౧౩॥ రేణుశోణితసంవీతం గాత్రం తవ సమంతతః । పరిరబ్ధుం న శక్నోమి భుజాభ్యాం ప్లవగర్షభ ॥
౧౪॥ కృతకృత్యోఽద్య సుగ్రీవో వైరేఽస్మిన్నతిదారుణే । యస్య రామవిముక్తేన హృతమేకేషుణా భయం ॥౧౫॥ శరేణ హృది
లగ్నేన గాత్రసంస్పర్శనే తవ । వార్యామి త్వాం నిరీక్షంతీ త్వయి పంచత్వమాగతే ॥౧౬॥ ఉద్బబర్హ శరం నీలస్తస్య గాత్ర
గతం తదా । గిరిగహ్వరసంలీనం దీప్తమాశీవిషం యథా ॥౧౭॥ తస్య నిష్కృష్యమాణస్య బాణస్య చ బభౌ ద్యుతిః । అస్తమస్త
కసంరుద్ధో రశ్మిర్దినకరాదివ ॥౧౮॥ పేతుః క్షతజధారాస్తు వ్రణేభ్యస్తస్య సర్వశః । తామ్రగైరికసంపృక్తా ధారా ఇవ ధరా
ధరాత్ ॥౧౯॥ అవకీర్ణం విమార్జంతీ భర్తారం రణరేణునా । అస్రైర్నయనజైః శూరం సిషేచాస్త్రసమాహతం ॥౨౦॥
రుధిరోక్షితసర్వాంగం దృష్ట్వా వినిహతం పతిం । ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్రమంగదమంగనా ॥౨౧॥ అవస్థాం పశ్చిమాం
పశ్య పితుః పుత్ర సుదారుణాం । సంప్రసక్తస్య వైరస్య గతోఽంతః పాపకర్మణా ॥౨౨॥ బాలసూర్యోదయతనుం ప్రయాం
తం యమసాదనం । అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర మానదం ॥౨౩॥ ఏవముక్తః సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః ।
భుజాభ్యాం పీనవృత్తాభ్యామంగదోఽహమితి బ్రువన్ ॥౨౪॥ అభివాదయమానం త్వామంగదం త్వం యథా పురా । దీర్ఘా
యుర్భవ పుత్రేతి కిమర్థం నాభిభాషసే ॥౨౫॥ అహం పుత్రసహాయా త్వాముపాసే గతచేతసం । సింహేన నిహతం స
ద్యో గౌః సవత్సేవ గోవృషం ॥౨౬॥ ఇష్ట్వా సంగ్రామయజ్ఞేన రామప్రహరణాంభసి । అస్మిన్నవభృథే స్నాతః కథం ప
త్న్యా మయా వినా ॥౨౭॥ యా దత్తా దేవరాజేన తవ తుష్టేన సంయుగే । శాతకుంభమయీం మాలాం తాం తే పశ్యామి నే
హ కిం ॥౨౮॥ రాజశ్రీర్న జహాతి త్వాం గతాసుమపి మానద । సూర్యస్యావర్తమానస్య శైలరాజమివ ప్రభా ॥౨౯॥ న మే వ
చః పథ్యమిదం త్వయా కృతం న చాస్మి శక్తా హి నివారణే తవ । హతా సపుత్రాస్మి హతేన సంయుగే సహ త్వయా శ్రీర్విజహాతి
మామిహ ॥౩౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రయోవింశస్సర్గః. ******************************

తాం చాశ్రువేగేన దురాసదేన త్వభిప్లుతాం శోకమహార్ణవేన । పశ్యంస్తదా వాల్యనుజస్తరస్వీ భ్రాతుర్వధేనా
ప్రతిమేన తేపే ॥౧॥ స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన వీక్ష్య క్షణేన నిర్విణ్ణమనా మనస్వీ । జగామ రామస్య శనైస్సమీపం భృత్యైర్వృత
స్సంపరిదూయమానః ॥౨॥ స తం సమాసాద్య గృహీతచాపముదాత్తమాశీవిషతుల్యబాణం । యశస్వినం లక్షణలక్షితాంగమ
వస్థితం రాఘవమిత్యువాచ ॥౩॥ యథాప్రతిజ్ఞాతమిదం నరేంద్ర కృతం త్వయా దృష్టఫలం చ కర్మ । మమాద్య భోగేషు నరేం
ద్రపుత్ర మనో నివృత్తం సహ జీవితేన ॥౪॥ అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదంత్యాం పురే చ విక్రోశతి దుఃఖతప్తే । హతేఽగ్రజే
సంశయితేఽంగదే చ న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే ॥౫॥ క్రోధాదమర్షాదతివిప్రధర్షాత్ భ్రాతుర్వధో మేఽనుమతః పుర
స్తాత్ । హతే త్విదానీం హరియూథపేఽస్మిన్ సుతీవ్రమిక్ష్వాకుకుమార తప్స్యే ॥౬॥ శ్రేయోఽద్య మన్యే మమ శైలముఖ్యే తస్మి
న్నివాసశ్చిరమృశ్యమూకే । యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్త్యా నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః ॥౭॥ న త్వాం జిఘాంసా
మి చరేతి యన్మామయం మహాత్మా మతిమానువాచ । తస్యైవ తద్రామ వచోఽనురూపమిదం పునః కర్మ చ మేఽనురూపం ॥౮॥
భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య భ్రాతుర్వధం రాఘవ రోచయేత । రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం న చింతయన్ కామపు
రస్కృతస్సన్ ॥౯॥ వధో హి మే మతో నాసీత్స్వమాహాత్మ్యవ్యతిక్రమాత్ । మమాసీద్బుద్ధిదౌరాత్మ్యాత్ప్రాణహారీ వ్యతిక్ర
మః ॥౧౦॥ ద్రుమశాఖావభగ్నోఽహం ముహూర్తం పరినిష్టనన్ । సాంత్వయిత్వా త్వనేనోక్తో న పునః కర్తుమర్హసి ॥
౧౧॥ భ్రాతృత్వమార్యభావశ్చ ధర్మశ్చానేన రక్షితః । మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితం ॥౧౨॥ అచింతనీ
యం పరివర్జనీయమనీప్సనీయం స్వనవేక్షణీయం । ప్రాప్తోఽస్మి పాప్మానమిమం నరేంద్ర భ్రాతుర్వధాత్త్వాష్ట్రవధాది
వేంద్రః ॥౧౩॥ పాప్మానమింద్రస్య మహీ జలం చ వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రియశ్చ । కో నామ పాప్మానమిమం క్షమేత
శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛన్ ॥౧౪॥ నార్హామి సంమానమిమం ప్రజానాం న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రాజ్యం । అధర్మయు
క్తం కులనాశయుక్తమేవంవిధం రాఘవ కర్మ కృత్వా ॥౧౫॥ పాపస్య కర్తాస్మి విగర్హితస్య క్షుద్రస్య లోకాపకృతస్య చై
వ । శోకో మహాన్మామభివర్తతేఽయం వృష్టేర్యథా నిమ్నమివాంబువేగః ॥౧౬॥ సోదర్యఘాతాపరగాత్రవాలః సంతాపహ

స్త్రాక్షిశిరోవిషాణః।పనోషయామాసభిహంతిహా స్త్రీదృష్ట్వేనవీకూలమివప్రవృద్ధః॥ ౧౭॥ అంచూచూబ.తేదంన్నవరాపిష హ్యానివర్తతే మేహ్యాదిసాధువృత్తం ।విషణ్ణరూపగ్నౌపరితప్యమానంకిష్టుంయథాగాఘుకజాతరూపం ॥౧౮॥ మహాబలం నాంహరియూథపానా మిదంకులం రాఘువసన్నిమిత్తం । అస్యాంగదస్యాపి చ శోకతాపా దర్ధస్థితప్రాణ మితీవమ న్యే॥౧౯॥ సుతస్సులభ్యస్సుజనస్సువశ్యః కుతస్తుపుత్రస్సదృశోంగదేన । నచాపివిద్యేత సవీరదేశో యస్మిన్భవేత్సోదరసన్ని కర్షః॥౨౦॥యద్యంగదోవీరవరార్హజీవేజ్జీవేచ్చమాతాపరిపాలనార్థం। వినాతుపుత్రంపరితాపదీనా తారానజీవే దితినిశ్చితమ్మే॥౨౧ ॥ సోహంప్రవేక్ష్యామ్యతిదీప్తమగ్నింభ్రాత్రాచపుత్రేణచసఖ్యమిచ్ఛన్ । ఇమేవిచేష్యంతిహరిప్ర వీరాస్సీతాంనిదేశేపరివర్తమానాః ॥ ౨౨॥ కృత్స్నంతుతేసేత్స్యతికార్యమేతన్మయ్యప్రతీతేమనుజేంద్రపుత్ర । కులస్య హంతారమజీవనార్హం రామానుజానీహికృతాగసంమాం॥౨౩॥ ఇత్యేవమార్తస్యరఘుప్రవీరశ్శ్రుత్వావచోవాల్య నుజస్యతస్య।సంజాతబాష్పఃపరవీరహంతా రామోముహూర్తంవిమనాబభూవ ॥ ౨౪॥ తస్మిన్క్షణేభీక్ష్ణమవేక్ష్యమా ణఃక్షితిక్షమావాన్భువనస్యగోప్తా।రామోరుదంతీంవ్యసనేనిమగ్నాంసముత్సుకస్సోథదదర్శతారాం॥౨౫॥ తాంచారు నేత్రాంకపిసింహనాథాంపతింసమాశ్లిష్యతదాశయానాం । ఉత్థాపయామాసురదీనసత్త్వాంమంత్రిప్రధానాః కపిరాజ పత్నీం॥౨౬॥సావిస్ఫురంతీపరిరభ్యమానాభర్తుస్సకాశాదపనీయమానా । దదర్శరామంశరచాపపాణింస్వతేజసా సూర్యమివజ్వలంతం ॥౨౭॥ సుసంస్కృతంపార్థివలక్షణైశ్చతంచారునేత్రంమృగశాబనేత్రా । అదృష్టపూర్వంపురుష ప్రధానమయంసకాకుత్స్థ ఇతిప్రజజ్ఞే ॥౨౮॥ తస్యేంద్రకల్పస్యదురాసదస్యమహానుభావస్యసమీపమార్యా । ఆర్తాతి తూర్ణంవ్యసనాభిపన్నాజగామతారాపరివిహ్వలంతీ ॥౨౯॥ సాతంసమాసాద్యవిశుద్ధసత్త్వంశోకేనసంభ్రాంతశరీర భావా।మనస్వినీవాక్యమువాచతారారామంరణోత్కర్షణలబ్ధలక్షం ॥౩౦॥ త్వమప్రమేయశ్చదురాసదశ్చజితేంద్రి యశ్చోత్తమధార్మికశ్చ।అక్షయ్యకీర్తిశ్చవిచక్షణశ్చక్షితిక్షమావాన్క్షతజోపమాక్షః॥౩౧॥ త్వమాత్తబాణాసనబా ణపాణిర్మహాబలస్సంహననోపపన్నః। మనుష్యదేహాభ్యుదయంవిహాయదివ్యేనదేహాభ్యుదయేనయుక్తః॥౩౨॥యేనైక బాణేనహతఃప్రియోమే తేనైవమాంత్వంజహిసాయకేన । హతాగమిష్యామిసమీపమస్య నమామృతేరామరమేతవా లీ॥౩౩॥ స్వర్గేపిపద్మామలపత్రనేత్రస్సమేత్యసంప్రేక్ష్యచనామపశ్యన్ । నహ్యేషఉచ్చావచతామ్రచూడావిచిత్రవే షాప్సరసోభజిష్యత్ ॥౩౪॥ స్వర్గేపిశోకంచవివర్ణతాంచమయావినాప్రాప్స్యతివీరవాలీ । రమ్యేనగేంద్రస్యతటా వకాశే విదేహకన్యారహితోయథాత్వం ॥౩౫॥ త్వంవేత్థయావద్వనితావిహీనఃప్రాప్నోతిదుఃఖంపురుషఃకుమారః । త త్త్వంప్రజానన్జహిమాంనవాలీదుఃఖంమమాదర్శనజంభజేత ॥౩౬॥ యచ్చాపిమన్యేతభవాన్మహాత్మా స్త్రీఘాతదో షోనభవేత్తుమహ్యం । ఆత్మేయమస్యేతిచ మాంజహిత్వం నస్త్రీవధస్స్యాన్మనుజేంద్రపుత్ర ॥ శాస్త్రప్రయోగా ద్వివిధాచ్చవేదాదనన్యరూపాఃపురుషస్యదారాః ॥ ౩౭ ॥ దారప్రదానాన్నహిదానమన్యత్ప్రదృశ్యతేజ్ఞానవ తాంహిలోకే ॥ ౩౮ ॥ త్వంచాపిమాంతస్యమమప్రియస్యప్రదాస్యసేధర్మమవేక్ష్యవీర । అనేనదానేనన లప్స్య సేత్వమధర్మయోగంమమవీరఘాతాత్ ॥ ౩౯ ॥ ఆర్తామనాథామపనీయమానామేవంవిధామర్హసిమాంని హంతుం । అహంహిమాతంగవిలాసగామినాప్లవంగమానామృషభేణధీమతా ॥ వినావరార్హోత్తమహేమ మాలినాచిరంనశక్ష్యామినరేంద్రజీవితుం ॥ ౪౦ ॥ ఇత్యేవముక్తస్తువిభుర్మహాత్మా తారాంసమాశ్వాస్యహితం బభాషే ॥ ౪౧ ॥ మావీరభార్యేవిమతింకురుష్వలోకోహిసర్వోవిహితోవిధాత్రా । తంచైవసర్వంసుఖదుఃఖయో గంలోకోబ్రవీత్తేనకృతంవిధాత్రా ॥ ౪౨ ॥ త్రయోపిలోకావిహితంవిధానంనాతిక్రమంతేవశగాహితస్య । ప్రీ తింపరాంప్రాప్స్యసితాంతథైవ పుత్రస్తుతేప్రాప్స్యతియౌవరాజ్యం ॥ ధాత్రావిధానంవిహితం తథైవ నశూరప త్న్యఃపరిదేవయంతి॥౪౩॥ఆశ్వాసితాతేనతురాఘవేణప్రభావయుక్తేనపరంతపేన ॥ సావీరపత్నీధ్వనతాముఖేనసు వేషరూపావిరరామతారా॥౪౪॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండేచతుర్వింశస్సర్గః. *********************

సుగ్రీవంచైవతారాంచసాంగదంసహలక్ష్మణః। సమానశోకఃకాకుత్స్థస్సాంత్వయన్నిదమబ్రవీత్ ॥౧॥ నశోకప రితాపేనశ్రేయసాయుజ్యతేమృతః।యదత్రానంతరంకార్యంతత్సమాధాతుమర్హథ ॥౨॥ లోకవృత్తమనుష్ఠేయం కృతంవోబాష్పమోక్షణం।నకాలాదుత్తరంకించిత్కర్మశక్యముపాసితుం॥౩॥ నియతిఃకారణంలోకేనియతిఃకర్మసాధనం। నియతిస్సర్వభూతానాంనియోగేష్విహకారణం ॥౪॥ నకర్తాకస్యచిత్కశ్చిన్నియోగేచాపినేశ్వరః । స్వభావేవర్తతే లోకస్తస్యకాలఃపరాయణం॥౫॥నకాలఃకాలమత్యేతినకాలఃపరిహీయతే । స్వభావంచసమాసాద్యనకశ్చిదతివర్తతే॥ ౬॥ నకాలస్యాస్తిబంధుత్వంనహేతుర్నపరాక్రమః । నమిత్రజ్ఞాతిసంబంధఃకారణంనాత్మనోవశః ॥ ౭ ॥ కింతుకాలపరీ

ణామోద్రష్టవ్యస్సాధుపశ్యతా । ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ కాలక్రమసమాహితాః ॥ ౮ ॥ ఇతస్స్వాం ప్రకృతిం వాలీ గతః ప్రాప్తః క్రియాఫలం । ధర్మార్థకామసంయోగైః పవిత్రం ప్లవగేశ్వరః ॥ ౯ ॥ స్వధర్మస్య చ సంయోగాజ్జితస్తేన మహాత్మనా । స్వర్గః పరిగృహీతశ్చ ప్రాణానపరిరక్షతా ॥౧౦॥ ఏషా వై నియతిశ్శ్రేష్ఠా యాం గతో హరియూథపః। తదలం పరితాపేన ప్రాప్తకాలముపాస్యతాం॥౧౧॥ వచనాంతే తు రామస్య లక్ష్మణః పరవీరహా । అవదత్ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం గతచేతసం ॥౧౨॥ కురు త్వమస్య సుగ్రీవ ప్రేతకార్యమనంతరం ॥౧౨½॥ తారాంగదాభ్యాం సహితో వాలినో దహనం ప్రతి ॥ సమాజ్ఞాపయ కాష్ఠాని శుష్కాణి చ బహూని చ । చందనాదీని దివ్యాని వాలిసంస్కారకారణాత్ ॥ సమాశ్వాసయ చైనం త్వమంగదం దీనచేతసం। మాభూర్బాలిశబుద్ధిస్త్వం త్వదధీనమిదం పురం ॥ అంగదస్త్వానయేన్మాల్యం వస్త్రాణి వివిధాని చ। ఘృతం తైలమథో గంధాన్యచ్చాత్ర సమనంతరం ॥౧౬ ॥ త్వం తార శిబికాం శీఘ్రమాదాయాగచ్ఛ సంభ్రమాత్ । త్వరా గుణవతీ యుక్తా హ్యస్మిన్కాలే విశేషతః॥౧౭॥ సజ్జీభవంతు ప్లవగాశ్శిబికావహనోచితాః। సమర్థా బలినశ్చైవ నిర్హరిష్యంతి వాలినం ॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సుమిత్రానందవర్ధనః । తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థో లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౧౯ ॥ లక్ష్మణస్య వచశ్శ్రుత్వా తారస్సంభ్రాంతమానసః । ప్రవివేశ గుహాం శీఘ్రం శిబికాసక్తమానసః॥౨౦॥ ఆదాయ శిబికాం తారస్స తు పర్యాపతత్పునః ॥౨౦½॥ వానరైరుహ్యమానాం తాం శూరైరుద్వహనోచితైః ॥ దివ్యాం భద్రాసనయుతాం శిబికాం స్యందనోపమాం । పక్షికర్మభిరాచిత్రాం ద్రుమకర్మవిభూషితాం ॥ ఆచితాం చిత్రపత్తీభిస్సునివిష్టాం సమంతతః । విమానమివ సిద్ధానాం జాలవాతాయనాన్వితాం॥ సునియుక్తాం విశాలాం చ సుకృతాం విశ్వకర్మణా। దారుపర్వతకోపేతాం చారుకర్మపరిష్కృతాం॥ వరాభరణహారైశ్చ చిత్రమాల్యోపశోభితాం। గుహాగహనసంఛన్నాం రక్తచందనభూషితాం॥ పుష్పౌఘైస్సమభిచ్ఛన్నాం పద్మమాలాభిరేవ చ। తరుణాదిత్యవర్ణాభిర్భ్రాజమానాభిరావృతాం ॥ ౨౮ ॥ ఈదృశీం శిబికాం దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । క్షిప్రం వినీయతాం వాలీ ప్రేతకార్యం విధీయతాం ॥ ౨౯॥ తతో వాలినముద్యమ్య సుగ్రీవశ్శిబికాం తదా । ఆరోపయత విక్రోశన్నంగదేన సహైవ తు ॥౩౦॥ ఆరోప్య శిబికాం చైవ వాలినం గతజీవితం । అలంకారైశ్చ వివిధైర్మాల్యైర్వస్త్రైశ్చ భూషితం ॥ ఆజ్ఞాపయత్తదా రాజా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః। ఔర్ధ్వదైహికమార్యస్య క్రియతామనురూపతః ॥ విశ్రాణయంతో రత్నాని వివిధాని బహూన్యపి । అగ్రతః ప్లవగా యాంతు శిబికా సమనంతరం ॥౩౧॥ రాజ్ఞామృద్ధివిశేషా హి దృశ్యంతే భువి యాదృశాః । తాదృశం వాలినః క్షిప్రం ప్రాకుర్వన్నౌర్ధ్వదైహికం ॥ ౩౨ ॥ అంగదం పరిగృహ్యాశు తారప్రభృతయస్తదా । క్రోశంతః ప్రయయుస్సర్వే వానరా హతబాంధవాః ॥ ౩౩ ॥ తతః ప్రణిహితాస్సర్వా వానర్యోఽస్య వశానుగాః । చుక్రుశుర్వీర వీరేతి భూయః క్రోశంతి తాః స్త్రియః ॥౩౪॥ తారాప్రభృతయస్సర్వా వానర్యో హరియూథపాః । అనుజగ్ముర్హి భర్తారం క్రోశంత్యః కరుణస్వనాః॥౩౫॥ తాసాం రుదితశబ్దేన వానరీణాం వనాంతరే । వనాని గిరయస్సర్వే విక్రోశంతీవ సర్వతః ॥౩౬ ॥ పులినే గిరినద్యాస్తు వివిక్తే జలసంవృతే। చితాం చక్రుస్సుబహవో వానరాశ్శోకకర్శితాః ॥ ౩౭॥ అవరోప్య తతస్స్కంధాచ్ఛిబికాం వహనోచితాః। తస్థురేకాంతమాశ్రిత్య సర్వే శోకసమన్వితాః॥౩౮॥ తతస్తారా పతిం దృష్ట్వా శిబికాతలశాయినం । ఆరోప్యాంకే శిరస్తస్య విలలాప సుదుఃఖితా॥౩౯॥ హా వానరమహారాజ హా నాథ మమ వత్సల । హా మహార్హ మహాబాహో హా మమ ప్రియ పశ్య మాం॥ జనం న పశ్యసీమం త్వం కస్మాచ్ఛోకాభిపీడితం॥౪౦½॥ ప్రహృష్టమివ తే వక్త్రం గతాసోరపి మానద ॥ అస్తార్కసమవర్ణం చ లక్ష్యతే జీవతో యథా ॥ ౪౧½ ॥ ఏష త్వాం రామరూపేణ కాలః కర్షతి వానర ॥ యేన స్మ విధవాస్సర్వాః కృతా ఏకేషుణా వనే ॥ ౪౨½ ॥ ఇమాస్తాస్తవ రాజేంద్ర వానర్యో వల్లభాస్సదా॥ పాదైర్వికృష్టమధ్వానమాగతాః కిం న బుధ్యసే । తవేష్టా ననునామైతా భార్యాశ్చంద్రనిభాననాః ॥౪౪॥ ఇదానీం నేక్షసే కస్మాత్సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం । ఏతే హి సచివా రాజంస్తారప్రభృతయస్తవ ॥ పురవాసిజనశ్చాయం పరివార్యాసతేఽనఘ । విసర్జయైతాన్ప్లవగాన్యథోచితమరిందమ ॥ తతః క్రీడామహే సర్వా వనేషు మదనోత్కటాః ॥౪౬½ ॥ ఏవం విలపతీం తారాం పతిశోకపరిప్లుతాం ॥ ఉత్థాపయంతి స్మ తదా వానర్యశ్శోకకర్శితాః॥౪౭½॥ సుగ్రీవేణ తతస్సార్ధమంగదః పితరం రుదన్॥ చితామారోపయామాస శోకేనాభిహతేంద్రియః ॥౪౮½॥ తతోఽగ్నిం విధివద్దత్త్వా సోఽపసవ్యం చకార హ ॥ పితరం దీర్ఘమధ్వానం ప్రస్థితం వ్యాకులేంద్రియః ॥౪౯½॥ సంస్కృత్య వాలినం తే తు విధిపూర్వం ప్లవంగమాః॥ ఆజగ్ముర్ఉదకం కర్తుం నదీం శీతజలాం శివాం॥౫౦½॥ తతస్తే సహితాస్తత్ర హ్యంగదం స్థాప్య చాగ్రతః ॥ సుగ్రీవతారాసహితాస్సిషిచుర్వాలినే జలం ॥౫౧½॥ సుగ్రీవేణైవ దీనేన దీనో భూత్వా మహాబలః॥ సమానశోకః కాకుత్స్థః ప్రేతకార్యాణ్యకారయత్ ॥౫౨½॥ తతస్తు తం వాలినమగ్ర్యపౌరుషం ప్రకాశమిక్ష్వాకువరేషుణా హతం। ప్రదీప్య దీప్తాగ్నిసమౌజసం తదా సలక్ష్మణం రామముపేయివాన్హరిః॥౫౩½॥ ఇతి పంచవింశస్సర్గః

తతశ్శోకాభిసంతప్తం సుగ్రీవం క్లిన్నవాససం। శాఖామృగమహామాత్రాః పరివార్యోపతస్థిరే ॥ ౧॥ అభిగమ్య
మహాబాహుం రామమక్లిష్టకారిణం। స్థితాః ప్రాంజలయస్సర్వే పితామహమివర్షయః॥ ౨॥ తతః కాంచనశైలాభస్త
రుణార్కనిభాననః। అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం హనూమాన్మారుతాత్మజః॥ ౩ ॥ భవత్ప్రసాదాత్సుగ్రీవః పితృపైతామ
హం మహత్ । వానరాణాం సుదుష్ప్రాపం ప్రాప్తో రాజ్యమిదం ప్రభో ॥ ౪॥ భవతా సమనుజ్ఞాతః ప్రవిశ్య నగరం శుభం।
సంవిధాస్యతి కార్యాణి సర్వాణి ససుహృజ్జనః॥ ౫॥ స్నాతోఽయం వివిధైర్గంధైరౌషధైశ్చ యథావిధి । అర్చయిష్య
తి రత్నైశ్చ మాల్యైశ్చ త్వాం విశేషతః॥౬॥ ఇమాం గిరిగుహాం రమ్యామభిగంతుమితోఽర్హసి । కురుష్వ స్వామిసంబం
ధం వానరాన్సంప్రహర్షయన్॥ ౭॥ ఏవముక్తో హనుమతా రాఘవః పరవీరహా । ప్రత్యువాచ హనూమంతం బుద్ధిమాన్వా
క్యకోవిదః ॥ ౮॥ చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య గ్రామం వా యది వా పురం । న ప్రవేక్ష్యామి హనుమన్ పితుర్నిర్దేశపాలకః॥
౯॥ సుసమృద్ధాం గుహాం రమ్యాం సుగ్రీవో వానరర్షభః। ప్రవిష్టో విధివద్వీరః క్షిప్రం రాజ్యేఽభిషిచ్యతాం ॥ ౧౦॥ ఏవము
క్త్వా హనూమంతం రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ । వృత్తజ్ఞో వృత్తసంపన్నముదారబలవిక్రమం ॥ ౧౧॥ ఇమమప్యంగదం వీర
యౌవరాజ్యేఽభిషేచయ । జ్యేష్ఠస్య స సుతో జ్యేష్ఠస్సదృశో విక్రమేణ తే ॥ అంగదోఽయమదీనాత్మా యౌవరాజ్యస్య భాజ
నం॥౧౨½॥ పూర్వోఽయం వార్షికో మాసశ్శ్రావణస్సలిలాగమః ॥ ప్రవృత్తాస్సౌమ్య చత్వారో మాసా వార్షికసంజ్ఞికాః।
నాయముద్యోగసమయః ప్రవిశ త్వం పురీం శుభాం ॥ అస్మిన్వత్స్యామ్యహం సౌమ్య పర్వతే సహలక్ష్మణః । ఇయం గిరిగు
హా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥ ప్రభూతసలిలా సౌమ్య ప్రభూతకమలోత్పలా ॥ ౧౫½॥ కార్తికే సమనుప్రాప్తే
త్వం రావణవధే యత॥ ఏష నస్సమయస్సౌమ్య ప్రవిశ త్వం స్వమాలయం । అభిషిక్తస్స్వరాజ్యే చ సుహృదస్సంప్రహర్ష
య॥౧౬॥ ఇతి రామాభ్యనుజ్ఞాతస్సుగ్రీవో వానరాధిపః । ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ॥ ౧౭ ॥
తం వానరసహస్రాణి ప్రవిష్టం వానరేశ్వరం। అభివాద్య ప్రవిష్టాని సర్వతః పర్యవారయన్ ॥ ౧౮ ॥ తతః ప్రకృతయస్స
ర్వా దృష్ట్వా హరిగణేశ్వరం। ప్రణమ్య మూర్ధ్నా పతితా వసుధాయాం సమాహితాః॥ ౨౦॥ సుగ్రీవః ప్రకృతీస్సర్వాస్సం
భాష్యోత్థాప్య వీర్యవాన్। భ్రాతురంతఃపురం సౌమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ॥ ౨౧ ॥ ప్రవిశ్య త్వభినిష్క్రాంతం సుగ్రీవం
ప్లవగేశ్వరం। అభ్యషించంత సుహృదస్సహస్రాక్షమివామరాః॥ ౨౨॥ తస్య పాండురమాజహ్రుశ్ఛత్రం హేమపరిష్కృ
తం। శుక్లే చ వాలవ్యజనే హేమదండే యశస్కరే॥ తథా సర్వాణి రత్నాని సర్వబీజౌషధైరపి। సక్షీరాణాం చ వృక్షాణాం
ప్రరోహాన్ కుసుమాని చ॥ శుక్లాని చైవ వస్త్రాణి శ్వేతం చైవానులేపనం। సుగంధీని చ మాల్యాని స్థలజాన్యంబుజాని చ ॥ చంద
నాని చ దివ్యాని గంధాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ । అక్షతం జాతరూపం చ ప్రియంగుమధుసర్పిషీ॥ దధి చర్మ చ వైయాఘ్రం వా
రాహీ చాప్యుపానహౌ ॥౨౫½॥ సమాలంభనమాదాయ రోచనాం సమనశ్శిలాం॥ ఆజగ్ముస్తత్ర ముదితా వరాః కన్యాస్తు షో
డశ॥౨౬½॥ తతస్తే వానరశ్రేష్ఠం యథాకాలం యథావిధి॥ రత్నైర్వస్త్రైశ్చ భక్ష్యైశ్చ తోషయిత్వా ద్విజర్షభాన్। తతః కు
శపరిస్తీర్ణం సమిద్ధం జాతవేదసం॥ మంత్రపూతేన హవిషా హుత్వా మంత్రవిదో జనాః॥ తతో హేమప్రతిష్ఠానే వరాస్తరణసం
వృతే॥ ప్రాసాదశిఖరే రమ్యే చిత్రమాల్యోపశోభితే। ప్రాఙ్ముఖం వివిధైర్మంత్రైః స్థాపయిత్వా వరాసనే ॥ నదీనదేభ్య
స్సంహృత్య తీర్థేభ్యశ్చ సమంతతః। ఆహృత్య చ సముద్రేభ్యస్సర్వేభ్యో వానరర్షభాః॥ అపః కనకకుంభేషు నిధాయ విమలా
శ్శుభాః। శుభైర్వృషభశృంగైశ్చ కలశైశ్చాపి కాంచనైః॥ శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ। గజో గవాక్షో గ
వయశ్శరభో గంధమాదనః॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హనుమాన్ జాంబవాన్నలః। అభ్యషించంత సుగ్రీవం ప్రసన్నేన సుగం
ధినా॥ సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా॥ ౩౫½॥ అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే సర్వే వానరపుంగవాః ॥ ప్రచుక్రుశుర్మ
హాత్మానో హృష్టాస్తత్ర సహస్రశః॥ ౩౬½॥ రామస్య తు వచః కుర్వన్ సుగ్రీవో హరిపుంగవః ॥ అంగదం సంపరిష్వజ్య యౌ
వరాజ్యేఽభ్యషేచయత్ ॥౩౭½॥ అంగదే చాభిషిక్తే తు సానుక్రోశాః ప్లవంగమాః ॥ సాధు సాధ్వితి సుగ్రీవం మహాత్మానో
ఽభ్యపూజయన్॥౩౮½॥ రామం చైవ మహాత్మానం లక్ష్మణం చ పునః పునః ॥ ప్రీతాశ్చ తుష్టువుస్సర్వే తాదృశే తత్ర వర్తిని॥
౩౯½॥ హృష్టపుష్టజనాకీర్ణా పతాకాధ్వజశోభితా॥ బభూవ నగరీ రమ్యా కిష్కింధా గిరిగహ్వరే॥౪౦½॥ నివేద్య రామాయ త
దా మహాత్మనే మహాభిషేకం కపివాహినీపతిః। రుమాం చ భార్యాం ప్రతిలభ్య వీర్యవాన్ అవాప రాజ్యం త్రిదశాధిపో యథా॥
౪౧½॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- షడ్వింశస్సర్గః. ************************************

అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే ప్రవిష్టే వానరే గుహాం। ఆజగామ సహ భ్రాత్రా రామః ప్రస్రవణం గిరిం ॥ శార్దూలమృగ
సంఘుష్టం సింహైర్భీమరవైర్వృతం। నానాగుల్మలతాగూఢం బహుపాదపసంకులం ॥ ఋక్షవానరగోపుచ్ఛైర్మార్జా
రైశ్చ నిషేవితం। మేఘరాశినిభం శైలం నిత్యం శుచిజలాశ్రయం॥౩॥ తస్య శైలస్య శిఖరే మహతీమాయతాం గుహాం। ప్ర

త్యగృహ్ణాత వాసార్థం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥౪॥ కృత్వా చ సమయం సౌమ్యస్సుగ్రీవేణ సహానఘః । కాలయుక్తం మహ
ద్వాక్యమువాచ రఘునందనః ॥ వినీతం భ్రాతరం భ్రాతా లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥౫॥ ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యు
క్తమారుతా ॥ అస్యాం వసావ సౌమిత్రే వర్షరాత్రమరిందమ ॥౬॥ గిరిశృంగమిదం రమ్య మున్నతం పార్థివాత్మజ ॥ శ్వే
తాభిః కృష్ణ తామ్రాభిశ్శిలాభిరుపశోభితం । నానాధాతుసమాకీర్ణం దరీనిర్ఝరశోభితం ॥ వివిధైర్వృక్షషండైశ్చ చా
రుచిత్రలతావృతం । నానావిహగసంఘుష్టం మయూరరవనాదితం ॥ మాలతీకుందగుల్మైశ్చ సింధువారకురంటకైః । కదంబా
ర్జునసర్జైశ్చ పుష్పితైరుపశోభితం ॥౧౦॥ ఇయం చ నళినీ రమ్యా ఫుల్లపంకజమండితా । నాతిదూరే గుహాయా నౌ భవి
ష్యతి నృపాత్మజ ॥౧౧॥ ప్రాగుదక్ప్రవణే దేశే గుహా సాధు భవిష్యతి । పశ్చాచ్చైవోన్నతా సౌమ్య నివాతేయం భవిష్యతి ॥౧౨॥
గుహాద్వారే చ సౌమిత్రే శిలా సమతలా శుభా । శ్లక్ష్ణా చైవాయతా చైవ భిన్నాంజనచయోపమా ॥ ౧౩॥ గిరిశృంగమిదం
తాత పశ్య చోత్తరతశ్శుభం । భిన్నాంజనచయాకారమంభోధరమివోత్థితం ॥ దక్షిణస్యామపి దిశి స్థితం శ్వేతమివాపరం ।
కైలాసశిఖరప్రఖ్యం నానాధాతువిభూషితం ॥౧౫॥ ప్రాచీనవాహినీం చైవ నదీం భృశమకర్దమాం । గుహాయాః పూర్వ
తః పశ్య త్రికూటే జాహ్నవీమివ ॥ చంపకైస్తిలకైస్తాలైస్తమాలైరతిముక్తకైః । పద్మకైస్సరళైశ్చైవ అశోకైశ్చైవ శోభి
తాం ॥ వానీరైస్తిమిశైశ్చైవ వకుళైః కేతకైర్ధవైః । హింతాలైస్తిరిటైర్నీపైర్వేత్రకైః కృతమాలకైః ॥౧౮॥ తీరజైశ్శో
భితా భాతి నానారూపైస్తతస్తతః । వసనాభరణోపేతా ప్రమదేవాభ్యలంకృతా ॥౧౯॥ శతశః పక్షిసంఘైశ్చ నానానా
దవినాదితా । ఏకైకమనురక్తైశ్చ చక్రవాకైరలంకృతా ॥ పులినైరతిరమ్యైశ్చ హంససారససేవితైః । ప్రహసంతీవ
భాత్యేషా నారీ సర్వవిభూషితా ॥౨౧॥ క్వచిన్నీలోత్పలచ్ఛన్నా భాతి రక్తోత్పలైః క్వచిత్ । క్వచిదాభాతి శుక్లైశ్చ దివ్యైః
కుముదకుడ్మలైః ॥౨౨॥ పారిప్లవశతైర్జుష్టా బర్హిక్రౌంచవినాదితా । రమణీయా నదీ సౌమ్య మునిసంఘైర్నిషేవితా ॥
౨౩॥ పశ్య చందనవృక్షాణాం పంక్తీస్సురుచిరా ఇవ । కకుభానాం చ దృశ్యంతే మనసేవోదితాస్సమం ॥ ౨౪॥ అహో సుర
మణీయోయం దేశశ్శత్రునిషూదన । దృఢం రంస్యావ సౌమిత్రే సాధ్వత్ర నివసావహై ॥౨౫॥ ఇతశ్చ నాతిదూరే సా కిష్కిం
ధా చిత్రకాననా । సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా భవిష్యతి నృపాత్మజ ॥ ౨౬ ॥ గీతవాదిత్రనిర్ఘోషశ్శ్రూయతే జయతాం వర । న
ర్దతాం వానరాణాం చ మృదంగాడంబరైస్సహ ॥౨౭॥ లబ్ధ్వా భార్యాం కపివరః ప్రాప్య రాజ్యం సుహృద్వృతః । ధ్రువం నం
దతి సుగ్రీవస్సంప్రాప్య మహతీం శ్రియం ॥ ౨౮॥ ఇత్యుక్త్వా న్యవసత్తత్ర రాఘవస్సహలక్ష్మణః । బహుదృశ్యదరీకుంజే త
స్మిన్ప్రస్రవణే గిరౌ ॥౨౯॥ సుసుఖేపి బహుద్రవ్యే తస్మిన్హి ధరణీధరే । వసతస్తస్య రామస్య రతిరల్పాపి నాభవత్ ॥ హృతాం
హి భార్యాం స్మరతః ప్రాణేభ్యోపి గరీయసీం ॥౩౦॥ ఉదయాభ్యుదితం దృష్ట్వా శశాంకం చ విశేషతః ॥ ఆవివేశ న తం నిద్రా
నిశాసు శయనం గతం ॥౩౧॥ తత్సముత్థేన శోకేన బాష్పోపహతచేతసం ॥ తం శోచమానం కాకుత్స్థం నిత్యం శోకపరాయ
ణం । తుల్యదుఃఖోబ్రవీద్భ్రాతా లక్ష్మణోనునయన్వచః ॥ ౩౩॥ అలం వీర వ్యథాం గత్వా న త్వం శోచితుమర్హసి । శోచ
తో వ్యవసీదంతి సర్వార్థా విదితం హి తే ॥౩౪॥ భవాన్ క్రియాపరో లోకే భవాన్దైవపరాయణః । ఆస్తికో ధర్మశీలశ్చ
వ్యవసాయీ చ రాఘవ ॥౩౫॥ న హ్యవ్యవసితశ్శత్రుం రాక్షసం తం విశేషతః । సమర్థస్త్వం రణే హంతుం విక్రమైర్జిహ్మ
కారిణం ॥౩౬॥ సమున్మూలయ శోకం త్వం వ్యవసాయం స్థిరం కురు । తతస్సపరివారం తం నిర్మూలం కురు రాక్షసం ॥౩౭॥ పృథివీ
మపి కాకుత్స్థ ససాగరవనాచలాం । పరివర్తయితుం శక్తః కిమంగ పునరావణం ॥ ౩౮॥ శరత్కాలం ప్రతీక్షస్వ ప్రావృ
ట్కాలోయమాగతః । తతస్సరాష్ట్రం సగణం రావణం త్వం వధిష్యసి ॥౩౯॥ అహం తు ఖలు తే వీర్యం ప్రసుప్తం ప్రతిబోధయే ।
దీప్తైరాహుతిభిః కాలే భస్మచ్ఛన్నమివానలం ॥౪౦॥ లక్ష్మణస్య తు తద్వాక్యం ప్రతిపూజ్య హితం శుభం । రాఘవస్సుహృ
దం స్నిగ్ధమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౪౧॥ వాచ్యం యదనురక్తేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ । సత్యవిక్రమయుక్తేన తదుక్తం లక్ష్మణ త్వ
యా ॥౪౨॥ ఏష శోకః పరిత్యక్తస్సర్వకార్యావసాదకః । విక్రమేష్వప్రతిహతం తేజః ప్రోత్సాహయామ్యహం ॥ ౪౩॥ శర
త్కాలం ప్రతీక్షిష్యే స్థితోస్మి వచనే తవ । సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ ౪౪॥ ఉపకారేణ వీరస్తు ప్రతికా
రేణ యుజ్యతే । అకృతజ్ఞోప్రతికృతో హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ౪౫॥ అథైవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః కృతాంజలిస్తత్ప్ర
తిపూజ్య భాషితం । ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం ప్రదర్శయన్దర్శనమాత్మనశ్శుభం ॥ ౪౬॥ యథోక్తమేతత్తవ సర్వ
మీప్సితం నరేంద్ర కర్తా నచిరాద్ధరీశ్వరః । శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్ జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ౪౭॥ ని
యమ్య కోపం ప్రతిపాల్యతాం శరత్ క్షమస్వ మాసాంశ్చతురో మయా సహ । వసాచలేస్మిన్మృగరాజసేవితే సంవర్తయ
న్శత్రువధే సముద్యతః ॥౪౮॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- సప్తవింశస్సర్గః. ************ స తదా వాలినం హ
త్వా సుగ్రీవమభిషిచ్య చ । వసన్మాల్యవతః పృష్ఠే రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౧॥ అయం స కాలస్సంప్రాప్తస్సమయోద్య

జలాగమః। సంపశ్య త్వం నభో మేఘైః సంవృతం గిరిసన్నిభైః ॥౨॥ నవమాసధృతం గర్భం భాస్కరస్య గభస్తిభిః । పీత్వా రసం సముద్రాణాం ద్యౌః ప్రసూతే రసాయనం ॥౩॥ శక్యమంబరమారుహ్య మేఘసోపానపంక్తిభిః । కుటజార్జునమాలాభిరలంకర్తుం దివాకరం ॥౪॥ సంధ్యారాగోత్థితైస్తామ్రైరంతేష్వధికపాండురైః । స్నిగ్ధైరభ్రపటచ్ఛేదైర్బద్ధవ్రణమివాంబరం ॥౫॥ మందమారుతనిశ్శ్వాసం సంధ్యాచందనరంజితం । ఆపాండుజలదం భాతి కామాతురమివాంబరం ॥౬॥ ఏషా ఘర్మపరిక్లిష్టా నవవారిపరిప్లుతా । సీతేవ శోకసంతప్తా మహీ బాష్పం విముంచతి ॥౭॥ మేఘోదరవినిర్ముక్తాః కల్హారసుఖశీతలాః । శక్యమంజలిభిః పాతుం వాతాః కేతకిగంధినః ॥౮॥ ఏష ఫుల్లార్జునశ్శైలః కేతకైరధివాసితః । సుగ్రీవ ఇవ శాంతారిర్ధారాభిరభిషిచ్యతే ॥౯॥ మేఘకృష్ణాజినధరా ధారాయజ్ఞోపవీతినః । మారుతాపూరితగుహాః ప్రాధీతా ఇవ పర్వతాః ॥౧౦॥ కశాభిరివ హైమీభిర్విద్యుద్భిరివ తాడితం । అంతస్స్తనితనిర్ఘోషం సవేదనమివాంబరం ॥౧౧॥ నీలమేఘాశ్రితా విద్యుత్ స్ఫురంతీ ప్రతిభాతి మే । స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే వైదేహీవ తపస్వినీ ॥౧౨॥ ఇమాస్తా మన్మథవతాం హితాః ప్రతిహతా దిశః । అనులిప్తా ఇవ ఘనైర్నష్టగ్రహనిశాకరాః ॥౧౩॥ క్వచిద్బాష్పాభిసంరుద్ధాన్ వర్షాగమసముత్సుకాన్ । కుటజాన్ పశ్య సౌమిత్రే పుష్పితాన్ గిరిసానుషు ॥ మమ శోకాభిభూతస్య కామసందీపనాన్ స్థితాన్ ॥౧౪॥ రజః ప్రశాంతం సహిమోఽద్య వాయుర్నిదాఘదోషప్రసరాః ప్రశాంతాః । స్థితా హి యాత్రా వసుధాధిపానాం ప్రవాసినో యాంతి నరాః స్వదేశాన్ ॥౧౫॥ సంప్రస్థితా మానసవాసలుబ్ధాః ప్రియాన్వితాః సంప్రతి చక్రవాకాః । అభీక్ష్ణవర్షోదకవిక్షతేషు యానాని మార్గేషు న సంపతంతి ॥౧౬॥ క్వచిత్ప్రకాశం క్వచిదప్రకాశం నభః ప్రకీర్ణాంబుధరం విభాతి । క్వచిత్ క్వచిత్ పర్వతసన్నిరుద్ధం రూపం యథా శాంతమహార్ణవస్య ॥౧౭॥ వ్యామిశ్రితం సర్జకదంబపుష్పైర్నవం జలం పర్వతధాతుతామ్రం । మయూరకేకాభిరనుప్రయాతం శైలాపగాశ్శీఘ్రతరం వహంతి ॥౧౮॥ రసాకులం షట్పదసన్నికాశం ప్రభుజ్యతే జంబుఫలం ప్రకామం । అనేకవర్ణం పవనావధూతం భూమౌ పతత్యామ్రఫలం విపక్వం ॥౧౯॥ విద్యుత్పతాకాస్సబలాకమాలాశ్శైలేంద్రకూటాకృతిసన్నికాశాః । గర్జంతి మేఘాస్సముదీర్ణనాదా మత్తా గజేంద్రా ఇవ సంయుగస్థాః ॥౨౦॥ వర్షోదకాప్యాయితశాద్వలాని ప్రవృత్తనృత్తోత్సవబర్హిణాని । వనాని నిర్వృష్టబలాహకాని పశ్యాపరాహ్ణేష్వధికం విభాంతి ॥౨౧॥ సముద్వహంతస్సలిలాతిభారం బలాకినో వారిధరా నదంతః । మహత్సు శృంగేషు మహీధరాణాం విశ్రమ్య విశ్రమ్య పునః ప్రయాంతి ॥౨౨॥ మేఘాభికామా పరిసంపతంతీ సంమోదితా భాతి బలాకపంక్తిః । వాతావధూతా వరపౌండరీకీ లంబేవ మాలా రచితాంబరస్య ॥౨౩॥ బాలేంద్రగోపాంతరచిత్రితేన విభాతి భూమిర్నవశాద్వలేన । గాత్రానుపృక్తేన శుకప్రభేణ నారీవ లాక్షోక్షితకంబలేన ॥౨౪॥ నిద్రా శనైః కేశవమభ్యుపైతి ద్రుతం నదీ సాగరమభ్యుపైతి । హృష్టా బలాకా ఘనమభ్యుపైతి కాంతా సకామా ప్రియమభ్యుపైతి ॥౨౫॥ జాతా వనాంతాశ్శిఖిసుప్రనృత్తా జాతాః కదంబాస్సకదంబశాఖాః । జాతా వృషా గోషు సమానకామా జాతా మహీ సస్యవనాభిరామా ॥౨౬॥ వహంతి వర్షంతి నదంతి భాంతి ధ్యాయంతి నృత్యంతి సమాశ్వసంతి । నద్యో ఘనా మత్తగజా వనాంతాః ప్రియావిహీనాశ్శిఖినః ప్లవంగాః ॥౨౭॥ ప్రహర్షితాః కేతకపుష్పగంధమాఘ్రాయ హృష్టా వననిర్ఝరేషు । ప్రపాతశబ్దాకులితా గజేంద్రాః సార్ధం మయూరైస్సమదా నదంతి ॥౨౮॥ ధారానిపాతైరభిహన్యమానాః కదంబశాఖాసు విలంబమానాః । క్షణార్జితం పుష్పరసావగాఢం శనైర్మదం షట్చరణాస్త్యజంతి ॥౨౯॥ అంగారచూర్ణోత్కరసన్నికాశైః ఫలైస్సుపర్యాప్తరసైస్సమృద్ధైః । జంబూద్రుమాణాం ప్రవిభాంతి శాఖా నిలీయమానా ఇవ షట్పదౌఘైః ॥౩౦॥ తటిత్పతాకాభిరలంకృతానాముదీర్ణగంభీరమహారవాణాం । విభాంతి రూపాణి బలాహకానాం రణోద్యతానామివ వారణానాం ॥౩౧॥ మార్గానుగశ్శైలవనానుసారీ సంప్రస్థితో మేఘరవం నిశమ్య । యుద్ధాభికామః ప్రతినాగశంకీ మత్తో గజేంద్రః ప్రతిసన్నివృత్తః ॥౩౨॥ క్వచిత్ప్రగీతా ఇవ షట్పదౌఘైః క్వచిత్ప్రనృత్తా ఇవ నీలకంఠైః । క్వచిత్ప్రమత్తా ఇవ వారణేంద్రైర్విభాంత్యనేకాశ్రయిణో వనాంతాః ॥౩౩॥ కదంబసర్జార్జునకందలాఢ్యా వనాంతభూమిర్నవవారిపూర్ణా । మయూరమత్తాభిరుతప్రనృత్తైరాపానభూమిప్రతిమా విభాతి ॥౩౪॥ ముక్తాసకాశం సలిలం పతద్వై సునిర్మలం పత్రపుటేషు లగ్నం । హృష్టా వివర్ణచ్ఛదనా విహంగాస్సురేంద్రదత్తం తృషితాః పిబంతి ॥౩౫॥ షట్పాదతంత్రీమధురాభిధానం ప్లవంగమోదీరితకంఠతాలం । ఆవిష్కృతం మేఘమృదంగనాదైర్వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తం ॥౩౬॥ క్వచిత్ప్రనృత్తైః క్వచిదున్నదద్భిః క్వచిచ్చ వృక్షాగ్రనిషణ్ణకాయైః । వ్యాలంబబర్హాభరణైర్మయూరైర్వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తం ॥౩౭॥ స్వనైర్ఘనానాం ప్లవగాః ప్రబుద్ధా విహాయ నిద్రాం చిరసన్నిరుద్ధాం । అనేకరూపాకృతివర్ణనాదా నవాంబుధారాభిహతా నదంతి ॥౩౮॥ నద్యస్సముద్వాహితచక్రవాకాస్తటాని శీర్ణాన్యపవాహయిత్వా । దృప్తా నవప్రాభృతపూర్ణభోగా ద్రుతం స్వభర్తారముపోప

యాంతి ॥౩౯॥ నీలేషు నీలాః ప్రవిభాంతి సక్తా మేఘేషు మేఘా నవవారిపూర్ణాః । దవాగ్నిదగ్ధేషు దవాగ్నిదగ్ధాః శై
లేషు శైలా ఇవ బద్ధమూలాః ॥ ౪౦ ॥ ప్రహృష్టసన్నాదితబర్హిణాని సశక్రగోపాకులశాద్వలాని । చరంతి నీపార్జున
వాసితాని గజాస్సురమ్యాణి వనాంతరాణి ॥౪౧॥ నవాంబుధారాహతకేసరాణి ద్రుతం పరిత్యజ్య సరోరుహాణి । కదం
బపుష్పాణి సకేసరాణి నవాని హృష్టా భ్రమరాః పతంతి ॥ ౪౨ ॥ మత్తా గజేంద్రా ముదితా గవేంద్రా వనేషు విశ్రాంతతరా
మృగేంద్రాః । రమ్యా నగేంద్రా నిభృతా నరేంద్రాః ప్రక్రీడితో వారిధరైస్సురేంద్రః ॥ ౪౩ ॥ మేఘాస్సముద్భూ
తసముద్రనాదా మహాజలౌఘైర్గగనావలంబాః । నదీస్తటాకాని సరాంసి వాపీర్మహీం చ కృత్స్నామపవాహయంతి ॥
౪౪ ॥ వర్షప్రవేగా విపులాః పతంతి ప్రవాంతి వాతాస్సముదీర్ణఘోషాః । ప్రణష్టకూలాః ప్రవహంతి శీఘ్రం నద్యో జలై
ర్విప్రతిపన్నమార్గాః ॥ ౪౫ ॥ నరైర్నరేంద్రా ఇవ పర్వతేంద్రాస్సురేంద్రదత్తైః పవనోపనీతైః । ఘనాంబుకుంభైరభి
షిచ్యమానా రూపం శ్రియం స్వామివ దర్శయంతి ॥౪౬॥ ఘనోపగూఢం గగనం సతారం న భాస్కరో దర్శనమభ్యుపైతి । న
వైర్జలౌఘైర్ధరణీ వితృప్తా తమోవిలిప్తా న దిశః ప్రకాశాః ॥౪౭॥ మహాంతి కూటాని మహీధరాణాం ధారాభిధౌతాన్యధి
కం విభాంతి । మహాప్రమాణైర్విపులైః ప్రపాతైర్ముక్తాకలాపైరివ లంబమానైః ॥౪౮॥ శైలోపలప్రస్ఖలమానవేగా
శ్శైలోత్తమానాం విపులాః ప్రపాతాః । గుహాసు సన్నాదితబర్హిణాసు హారా వికీర్యంత ఇవాభిభాంతి ॥౪౯॥ శీఘ్రప్ర
వేగా విపులాః ప్రపాతా నిర్ధౌతశృంగోపతలా గిరీణాం । ముక్తాకలాపప్రతిమాః పతంతో మహాగుహోత్సంగతలై
ర్ధ్రియంతే ॥ ౫౦॥ సురతామర్దవిచ్ఛిన్నాః స్వర్గస్త్రీహారమౌక్తికాః । పతంతి వాకులా దిక్షు తోయధారాస్సమంత
తః ॥౫౧॥ నిలీయమానైర్విహగైర్నిమీలద్భిశ్చ పంకజైః । వికసంత్యా చ మాలత్యా గతోఽస్తం జ్ఞాయతే రవిః ॥౫౨॥ వృత్తా
యాత్రా నరేంద్రాణాం సేనా ప్రతినివర్తతే । వైరాణి చైవ మార్గాశ్చ సలిలేన సమీకృతాః ॥ ౫౩ ॥ మాసి ప్రోష్ఠపదే
బ్రహ్మ బ్రాహ్మణానాం వివక్షతాం । అయమధ్యాయసమయస్సామగానాముపస్థితః ॥౫౪॥ నివృత్తకర్మాయతనో నూ
నం సంచితసంచయః । ఆషాఢీమభ్యుపగతో భరతః కోసలాధిపః ॥౫౫॥ నూనమాపూర్యమాణాయాస్సరయ్వా వర్ధతే ర
యః । మాం సమీక్ష్య సమాయాంతమయోధ్యాయా ఇవ స్వనః ॥౫౬॥ ఇమాస్స్ఫీతగుణా వర్షాస్సుగ్రీవస్సుఖమశ్నుతే ।
విజితారిస్సదారశ్చ రాజ్యే మహతి చ స్థితః ॥౫౭॥ అహం తు హృతదారశ్చ రాజ్యాచ్చ మహతశ్చ్యుతః । నదీకూలమివ క్లిన్న
మవసీదామి లక్ష్మణ ॥ ౫౮ ॥ శోకశ్చ మమ విస్తీర్ణో వర్షాశ్చ భృశదుర్గమాః । రావణశ్చ మహాన్ శత్రురపారం ప్రతిభాతి
మే ॥ ౫౯ ॥ అయాత్రాం చైవ దృష్ట్వేమాం మార్గాంశ్చ భృశదుర్గమాన్ । ప్రణతే చైవ సుగ్రీవే న మయా కించిదీరితం ॥
౬౦॥ అపి చాతిపరిక్లిష్టం చిరాద్దారైస్సమాగతం । ఆత్మకార్యగరీయస్త్వాద్వక్తుం నేచ్ఛామి వానరం ॥౬౧॥ స్వయమేవ
హి విశ్రమ్య జ్ఞాత్వా కాలముపాగతం । ఉపకారం చ సుగ్రీవో వేత్స్యతే నాత్ర సంశయః ॥ ౬౨ ॥ తస్మాత్కాలప్రతీక్షో
హం స్థితోఽస్మి శుభలక్షణ । సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥౬౩॥ ఉపకారేణ వీరో హి ప్రతికారేణ యుజ్య
తే । అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతో హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ౬౪ ॥ తమేవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూ
జ్య భాషితం । ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభం ॥ ౬౫ ॥ యథోక్తమేతత్తవ సర్వ
మీప్సితం నరేంద్ర కర్తా నచిరాద్ధరీశ్వరః । శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్ జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥౬౬॥
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- అష్టావింశస్సర్గః. ******************* సమీక్ష్య విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలా
హకం । సారసారవసంఘుష్టం రమ్యజ్యోత్స్నానులేపనం ॥ సమృద్ధార్థం చ సుగ్రీవం మందధర్మార్థసంగ్రహం । అత్యర్థమ
సతాం మార్గమేకాంతగతమానసం ॥ నివృత్తకార్యం సిద్ధార్థం ప్రమదాభిరతం సదా । ప్రాప్తవంతమభిప్రేతాన్ సర్వా
నేవ మనోరథాన్ ॥ స్వాం చ పత్నీమభిప్రేతాం తారాం చాపి సమీప్సితాం । విహరంతమహోరాత్రం కృతార్థం విగ
తజ్వరం ॥ క్రీడంతమివ దేవేశం నందనేఽప్సరసాం గణైః । మంత్రిషు న్యస్తకార్యం చ మంత్రిణామనవేక్షకం ॥ ఉత్సన్నరా
జ్యసందేశం కామవృత్తమవస్థితం । నిశ్చితార్థోఽర్థతత్త్వజ్ఞః కాలధర్మవిశేషవిత్ ॥ ప్రసాద్య వాక్యైర్మధురైర్హే
తుమద్భిర్మనోరమైః । వాక్యవిద్వాక్యతత్త్వజ్ఞం హరీశం మారుతాత్మజః ॥ హితం తత్త్వం చ పథ్యం చ సామధర్మార్థనీతిమత్ ।
ప్రణయప్రీతిసంయుక్తం విశ్వాసకృతనిశ్చయం ॥ హరీశ్వరముపాగమ్య హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ ప్రాప్తం
రాజ్యం యశశ్చైవ కౌలీ శ్రీరభివర్ధితా । మిత్రాణాం సంగ్రహశ్శేషస్తం భవాన్ కర్తుమర్హతి ॥ ౯ ॥ యో హి మిత్రే
షు కాలజ్ఞస్సతతం సాధు వర్తతే । తస్య రాజ్యం చ కీర్తిశ్చ ప్రతాపశ్చాభివర్ధతే ॥౧౦॥ యస్య కోశశ్చ దండశ్చ మిత్రా
ణ్యాత్మా చ భూమిప । సమవేతాని సర్వాణి స రాజ్యం మహదశ్నుతే ॥ ౧౧ ॥ తద్భవాన్ వృత్తసంపన్నః స్థితః పథి నిరత్య
యే । మిత్రార్థమభినీతార్థం యథావత్కర్తుమర్హతి ॥ ౧౨ ॥ సంత్యజ్య సర్వకార్యాణి మిత్రార్థే యోఽనువర్తతే ॥

సంభ్రమాద్ధికృతోత్సాహస్సోనర్థైర్నావరుధ్యతే॥ ౧౩½॥ యస్తుకాలవ్యతీతేషుమిత్రకార్యేషువర్తతే ॥ సకృత్వా
మహతోప్యర్థాన్నమిత్రార్థేనయుజ్యతే ॥ ౧౪½ ॥ యదిదంవీరకార్యంనోమిత్రకార్యమరిందమ॥ క్రియతాంరాఘవ
స్యైతద్వైదేహ్యాఃపరిమార్గణం॥౧౫½॥ తదిదంవీరకార్యంతేకాలాతీతమరిందమ॥ ౧౬॥ నచకాలమతీతంతేనివేదయతి
కాలవిత్। త్వరమాణోపిసన్ప్రాజ్ఞ స్తవరాజన్వశానుగః॥౧౭॥ కులస్యహేతుస్స్ఫీతస్యదీర్ఘబంధుశ్చరాఘవః। అప్ర
మేయప్రభావశ్చస్వయంచాప్రతిమోగుణైః॥ ౧౮॥ తస్యత్వంకురువై కార్యంపూర్వంతేనకృతంతవ। హరీశ్వరహరి
శ్రేష్ఠానాజ్ఞాపయితుమర్హసి॥౧౯॥నహితావద్భవేత్కాలోవ్యతీతశ్చోదనాదృతే। చోదితస్యహికార్యస్యభవేత్కా
లవ్యతిక్రమః॥౨౦॥అకర్తురపికార్యస్యభవాన్కర్తాహరీశ్వర। కింపునఃప్రతికర్తుస్తేరాజ్యేనచధనేనచ ॥ ౨౧ ॥ శక్తి
మానసివిక్రాంతోవానరర్క్షగణేశ్వర। కర్తుందాశరథేః ప్రీతిమాజ్ఞాయాంకిన్నసజ్జసే॥ ౨౨॥ కామంఖలుశరైశ్శక్త
స్సురాసురమహోరగాన్। వశేదాశరథిఃకర్తుంత్వత్ప్రతిజ్ఞాంతుకాంక్షతే ॥౨౩॥ ప్రాణత్యాగావిశంకేనకృతంతే
నతవప్రియం। తస్యమార్గామవైదేహీంపృథివ్యామపిచాంబరే॥ ౨౪॥ నదేవానగంధర్వానాసురానమరుద్గణాః।నచ
యక్షాభయంతస్యకుర్యుఃకిముతరాక్షసాః॥౨౫॥ తదేవంశక్తియుక్తస్యపూర్వంప్రియకృతస్తవ । రామస్యార్హసిపిం
గేశకర్తుంసర్వాత్మనాప్రియం॥ ౨౬॥ నాధస్తాదవనౌనాప్సుగతిర్నోపరిచాంబరే । కస్యచిత్సజ్జతేస్మాకంకపీశ్వరతవా
జ్ఞయా॥౨౭॥తదాజ్ఞాపయకఃకింతేకృతేవసతుకుత్రచిత్।హరయోహ్యప్రధృష్యాస్తేసంతికోట్యగ్రతోనఘః ॥ ౨౮ ॥
తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాకాలేసాధునివేదితం। సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నశ్చకారమతిముత్తమాం॥ ౨౯ ॥ ససందిదేశాభిమ
తంనీలంనిత్యకృతోద్యమం।దిక్షుసర్వాసుసర్వేషాంసైన్యానాముపసంగ్రహే ॥ ౩౦॥ యథాసేనాసమగ్రామేయూ
థపాలాశ్చసర్వశః। సమాగచ్ఛంత్యసంగేనతథాసేనాగ్రణీఃకురు॥ ౩౧॥ యేత్వంతపాలాఃప్లవగాశ్శీఘ్రగావ్యవసా
యినః।సమానయంతుతేసైన్యంత్వరితంశాసనాన్మమ॥ స్వయంచానంతరంసైన్యంభవానేవానుపశ్యతు॥ ౩౨½॥త్రిపంచ
రాత్రామూర్ధ్వంయఃప్రాప్నుయాన్నేహవానరః॥తస్యప్రాణాంతికోదండోనాత్రకార్యావిచారణా ॥ ౩౩½ ॥ హ
రీంశ్చవృద్ధానుపయాతుసాంగదోభవాన్మమాజ్ఞామధికృత్యనిశ్చితాం। ఇతివ్యవస్థాంహరిపుంగవేశ్వరోవిధాయవేశ్మప్ర
వివేశవీర్యవాన్॥౩౪½॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః. ************************

గుహాంప్రవిష్టేసుగ్రీవేవిముక్తేగగనేఘనైః।వర్షరాత్రోషితోరామఃకామశోకాభిపీడితః॥ పాండురంగగనం
దృష్ట్వావిమలంచంద్రమండలం।శారదీంరజనీంచైవదృష్ట్వాజ్యోత్స్నానులేపనాం ॥ కామవృత్తంచసుగ్రీవంనష్టాంచజన
కాత్మజాం।బుద్ధ్వాకాలమతీతంచముమోహపరమాతురః॥ ౩॥ సతుసంజ్ఞాముపాగమ్యముహూర్తాన్మతిమాన్పునః।
మనస్థామపివైదేహీంచింతయామాసరాఘవః॥౪॥ ఆసీనఃపర్వతస్యాగ్రేహేమధాతువిభూషితే । శారదంగగనందృ
ష్ట్వాజగామమనసాప్రియాం॥౫॥దృష్ట్వాచవిమలంవ్యోమగతవిద్యుద్బలాహకం । సారసారవసంఘుష్టంవిలలాపార్త
యాగిరా॥౬॥సారసారవసన్నాదైస్సారసారవనాదినీ।యాశ్రమేరమతేబాలాసాద్యమేరమతేకథం ॥ ౭॥ పుష్పితాం
శ్చాసనాన్దృష్ట్వాకాంచనానివనిర్మలాన్।కథంసారమతేబాలాపశ్యంతీమామపశ్యతీ॥ ౮ ॥ యాపురాకలహంసా
నాంస్వరేణకలభాషిణీ। బుధ్యతేచారుసర్వాంగీసాద్యమేబుధ్యతేకథం॥ ౯॥నిస్స్వనంచక్రవాకానాంనిశమ్యసహచా
రిణాం।పుండరీకవిశాలాక్షీకథమేషాభవిష్యతి॥౧౦॥సరాంసిసరితోవాపీఃకాననానివనానిచ। తాంవినామృగశాబాక్షీం
చరన్నాద్యసుఖంలభే॥౧౧॥అపితాంమద్వియోగాచ్చసౌకుమార్యాచ్చభామినీం । నదూరంపీడయేత్కామశ్శరద్గుణని
రంతరః॥౧౨॥ఏవమాదినరశ్రేష్ఠోవిలలాపనృపాత్మజః। విహంగఇవసారంగస్సలిలంత్రిదశేశ్వరాత్ ॥ ౧౩॥ తతశ్చంచూ
ర్యరమ్యేషుఫలార్థీగిరిసానుషు। దదర్శపర్యుపావృత్తోలక్ష్మీవాన్లక్ష్మణోగ్రజం॥౧౪॥తంచింతయాదుస్సహయాపరీతం
విసంజ్ఞమేకంవిజనేమనస్వీ।భ్రాతుర్విషాదాత్పరితాపదీనస్సమీక్ష్యసౌమిత్రిరువాచరామం॥ ౧౫॥ కిమార్యకామస్యవ
శంగతేనకిమాత్మపౌరుష్యపరాభవేన। అయంసదాసంహ్రియతేసమాధిఃకిమత్రయోగేననివర్తతేన॥౧౬॥ క్రియాభి
యోగంమనసఃప్రసాదంసమాధియోగానుగతంచకాలం । సహాయసామర్థ్యమదీనసత్త్వః స్వకర్మహేతుంచకురు
ష్వహేతుం॥౧౭॥నజానకీమానవవంశనాథత్వయాసనాథాసులభాపరేణ। నచాగ్నిచూడాంజ్వలితాముపేత్యనదహ్యా
తేవీరవరార్హకశ్చిత్॥౧౮॥సలక్ష్మణంలక్ష్మణమప్రధృష్యంస్వభావజంవాక్యమువాచరామః । హితంచపథ్యంచనయ
ప్రసక్తంససామధర్మార్థసమాహితంచ॥౧౯॥నిస్సంశయంకార్యమవేక్షితవ్యంక్రియావిశేషోహ్యనువర్తితవ్యః । న
నుప్రవృత్తస్యదురాసదస్యకుమారకార్యస్యఫలంనచింత్యం॥ ౨౦ ॥ అథపద్మపలాశాక్షీంమైథిలీమనుచింతయన్।ఉవా
చలక్ష్మణంరామోముఖేనపరిశుష్యతా॥౨౧॥తర్పయిత్వాసహస్రాక్షస్సలిలేనవసుంధరాం। నిర్వర్తయిత్వాసస్యాని

కృతకర్మా వ్యవస్థితః ॥ ౨౨ ॥ స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషాః శైలద్రుమపురోగమాః । విసృజ్య సలిలం మేఘాః పరిశాంతా నృపా
త్మజ ॥ ౨౩ ॥ నీలోత్పలదళశ్యామాః శ్యామీకృత్వా దిశో దశ । విమదా ఇవ మాతంగాః శాంతవేగాః పయోధరాః ॥ ౨౪ ॥ జలగ
ర్భా మహావేగాః కుటజార్జునగంధినః । చరిత్వా విరతాః సౌమ్య వృష్టివాతాః సముద్యతాః ॥ ౨౫ ॥ ఘనానాం వారణా
నాం చ మయూరాణాం చ లక్ష్మణ । నాదః ప్రస్రవణానాం చ ప్రశాంతః సహసానఘ ॥ ౨౬ ॥ అభివృష్టా మహామేఘైర్నిర్మ
లాశ్చిత్రసానవః । అనులిప్తా ఇవాభాంతి గిరయశ్చిత్రదీప్తిభిః ॥ ౨౭ ॥ దర్శయంతి శరన్నద్యః పులినాని శనైశ్శనైః । నవసం
గమసవ్రీడా జఘనానీవ యోషితః ॥ ౨౮ ॥ శాఖాసు సప్తచ్ఛదపాదపానాం ప్రభాసు తారార్కనిశాకరాణాం । లీలా
సు చైవోత్తమవారణానాం శ్రియం విభజ్యాద్య శరత్ప్రవృత్తా ॥ ౨౯ ॥ సంప్రత్యనేకాశ్రయచిత్రశోభా లక్ష్మీశ్శరత్కా
లగుణోపనీతా । సూర్యాగ్రపాదప్రతిబోధితేషు పద్మాకరేష్వభ్యధికం విభాతి ॥ ౩౦ ॥ సప్తచ్ఛదానాం కుసుమోపగంధీ ష
ట్పాదబృందైరనుగీయమానః । మత్తద్విపానాం పవనోనుసారీ దర్పం వనేష్వభ్యధికం కరోతి ॥ ౩౧ ॥ అభ్యాగతైశ్చారువి
శాలపక్షైః స్మరప్రియైః పద్మరజోవకీర్ణైః । మహానదీనాం పులినోపయాతైః క్రీడంతి హంసాస్సహ చక్రవాకైః ॥ ౩౨ ॥ మ
దప్రగల్భేషు చ వారణేషు గవాం సమూహేషు చ దర్పితేషు । ప్రసన్నతోయాసు చ నిమ్నగాసు విభాతి లక్ష్మీర్బహుధా వి
భక్తా ॥ ౩౩ ॥ నభస్సమీక్ష్యాంబుధరైర్విముక్తం విముక్తబర్హాభరణా వనేషు । ప్రియాస్వసక్తా వినివృత్తశోభా గతోత్స
వా ధ్యానపరా మయూరాః ॥ ౩౪ ॥ మనోజ్ఞగంధైః ప్రియకైరనల్పైః పుష్పాతిభారావనతాగ్రశాఖైః । సువర్ణగౌరై
ర్నయనాభిరామైరుద్యోతితానీవ వనాంతరాణి ॥ ౩౫ ॥ ప్రియాన్వితానాం నళినీప్రియాణాం వనేరతానాం కుసుమోద్ధ
తానాం । మదోత్కటానాం మదలాలసానాం గజోత్తమానాం గతయోద్య మందాః ॥ ౩౬ ॥ వ్యభ్రం నభశ్శస్త్రవిధౌతవర్ణం
కృశప్రవాహాని నదీజలాని । కల్హారశీతాః పవనాః ప్రవాంతి తమోవిముక్తాశ్చ దిశః ప్రకాశాః ॥ ౩౭ ॥ సూర్యాతపక్రామణన
ష్టపంకా భూమిస్సముత్పాదితసాంద్రరేణుః । అన్యోన్యవైరామర్షాయుతానాముద్యోగకాలోద్య నరాధిపానాం ॥ ౩౮ ॥
శరద్గుణాప్యాయితరూపశోభాః ప్రహర్షితాః పాంసుసముక్షితాంగాః । మదోత్కటాస్సంప్రతి యుద్ధలుబ్ధా వృషా గ
వాం మధ్యగతా నదంతి ॥ ౩౯ ॥ సమన్మథం తీవ్రగతానురాగాః కులాన్వితా మందగతిం కరిణ్యః । మదాన్వితం సంపరివార్య
యాంతం వనేషు భర్తారమనుప్రయాంతి ॥ ౪౦ ॥ త్యక్త్వా వరాణ్యాత్మవిభూషణాని బర్హాణి తీరోపగతా నదీనాం । నిర్భ
ర్త్స్యమానా ఇవ సారసౌఘైః ప్రయాంతి దీనా విమదా మయూరాః ॥ ౪౧ ॥ విత్రాస్య కారండవచక్రవాకాన్మహారవైః
భిన్నకటా గజేంద్రాః । సరస్సు బద్ధాంబుజభూషణేషు విక్షోభ్య విక్షోభ్య జలం పిబంతి ॥ ౪౨ ॥ వ్యపేతపంకాసు సవాలుకా
సు ప్రసన్నతోయాసు సగోకులాసు । ససారసారావనినాదితాసు నదీషు హృష్టా నిపతంతి హంసాః ॥ ౪౩ ॥ నదీఘనప్రస్రవ
ణోదకానామతిప్రవృద్ధానిలబర్హిణానాం । ప్లవంగమానాం చ గతోత్సవానాం ధ్రువం రవాస్సంప్రతి సంప్రనష్టాః ॥
౪౪ ॥ అనేకవర్ణాస్సువినష్టకాయా నవోదితేష్వంబుధరేషు నష్టాః । క్షుధార్దితా ఘోరవిషా బిలేభ్యశ్చిరోషితా విప్రస
రంతి సర్పాః ॥ ౪౫ ॥ చంచచ్చంద్రకరస్పర్శహర్షోన్మీలితతారకా । అహో రాగవతీ సంధ్యా జహాతి స్వయమంబరం ॥ ౪౬ ॥
రాత్రిశ్శశాంకోదితసౌమ్యవక్త్రా తారాగణోన్మీలితచారునేత్రా । జ్యోత్స్నాంశుకప్రావరణా విభాతి నారీవ శుక్లాం
శుకసంవృతాంగీ ॥ ౪౭ ॥ విపక్వశాలిప్రసవాని భుక్త్వా ప్రహర్షితా సారసచారుపంక్తిః । నభస్సమాక్రామతి శీఘ్రవే
గా వాతావధూతా గ్రథితేవ మాలా ॥ ౪౮ ॥ సుప్తైకహంసం కుసుమైరుపేతం మహాహ్రదస్థం సలిలం విభాతి । ఘనైర్విము
క్తం నిశిపూర్ణచంద్రం తారాగణాకీర్ణమివాంతరిక్షం ॥ ౪౯ ॥ ప్రకీర్ణహంసాకులమేఖలానాం ప్రబుద్ధపద్మోత్పలమాలినీ
నాం । వాప్యుత్తమానామధికాద్య లక్ష్మీర్వరాంగనానామివ భూషితానాం ॥ ౫౦ ॥ వేణుస్వనవ్యంజితతూర్యమిశ్రః ప్ర
త్యూషకాలానిలసంప్రవృత్తః । సమ్మూర్ఛితో గహ్వరగోవృషాణామన్యోన్యమాపూరయతీవ శబ్దః ॥ ౫౧ ॥ నవైర్నదీనాం కు
సుమప్రభాసైర్వ్యాధూయమానైర్మృదుమారుతేన । ధౌతామలక్షౌమపటప్రకాశైః కూలాని కాశైరుపశోభితాని ॥ ౫౨ ॥
వనప్రచండా మధుపానశౌండాః ప్రియాన్వితాష్షట్చరణాః ప్రహృష్టాః । వనేషు మత్తాః పవనానుయాతాం కుర్వంతి ప
ద్మాసనరేణుగౌరాః ॥ ౫౩ ॥ జలం ప్రసన్నం కుముదం ప్రభాసం క్రౌంచస్వనశ్శాలివనం విపక్వం । మృదుశ్చ వాయుర్విమల
శ్చ చంద్రశ్శంసంతి వర్షవ్యపనీతకాలం ॥ ౫౪ ॥ మీనోపసందర్శితమేఖలానాం నదీవధూనాం గతయోద్య మందాః । కాంతో
పభుక్తాలసగామినీనాం ప్రభాతకాలేష్వివ కామినీనాం ॥ ౫౫ ॥ సచక్రవాకాని సశైవలాని కాశైర్దుకూలైరివ సంవృతాని ।
సపత్రలేఖాని సరోచనాని వధూముఖానీవ నదీముఖాని ॥ ౫౬ ॥ ప్రఫుల్లబాణాసనచిత్రితేషు ప్రహృష్టషట్పాదనికూజితేషు ।
గృహీతచాపోద్యతచండదండః ప్రచండచారోద్య వనేషు కామః ॥ ౫౭ ॥ లోకం సువృష్ట్యా పరితోషయిత్వా నదీస్తటాకాని చ
పూరయిత్వా । నిష్పన్నసస్యాం వసుధాం చ కృత్వా త్యక్త్వా నభస్తోయధరాః ప్రణష్టాః ॥ ౫౮ ॥ ప్రసన్నసలిలాస్సౌమ్య కుర

రిభిర్వినాదితాః। చక్రవాకగణాకీర్ణా భాంతి సలిలాశయాః॥ ౫౯ ॥ అసనాస్సప్తపర్ణాశ్చ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః। దృ
శ్యంతే బంధుజీవాశ్చ శ్యామాశ్చ గిరిసానుషు ॥ ౬౦ ॥ హంససారసచక్రాహ్వైః కురరైశ్చ సమంతతః। పులినాన్యవకీ
ర్ణాని నదీనాం పశ్య లక్ష్మణ॥౬౧॥ అన్యోన్యబద్ధవైరాణాం జిగీషూణాం నృపాత్మజ। ఉద్యోగసమయస్సౌమ్య పార్థివానా
ముపస్థితః॥౬౨॥ ఇయం సా ప్రథమా యాత్రా పార్థివానాం నృపాత్మజ। న చ పశ్యామి సుగ్రీవముద్యోగం వా తథావిధం॥౬౩
చత్వారో వార్షికా మాసా గతా వర్షశతోపమాః। మమ శోకాభితప్తస్య సౌమ్య సీతామపశ్యతః॥ చక్రవాకీవ భర్తారం పృ
ష్ఠతోఽనుగతా వనం। విషమం దండకారణ్యముద్యానమివ చాంగనా॥౬౫॥ ప్రియావిహీనే దుఃఖార్తే హృతరాజ్యే వివాసితే।
కృపాం న కురుతే రాజా సుగ్రీవో మయి లక్ష్మణ॥౬౬॥ అనాథో హృతరాజ్యోఽయం రావణేన చ ధర్షితః। దీనో దూరగృహః
కామీ మాం చైవ శరణం గతః॥ ఇత్యేతైః కారణైస్సౌమ్య సుగ్రీవస్య దురాత్మనః। అహం వానరరాజస్య పరిభూతః పరంత
ప॥౬౮॥ స కాలం పరిసంఖ్యాయ సీతాయాః పరిమార్గణే। కృతార్థస్సమయం కృత్వా దుర్మతిర్నావబుధ్యతే॥ ౬౯॥ త్వం
ప్రవిశ్య చ కిష్కింధాం బ్రూహి వానరపుంగవం। మూర్ఖం గ్రామ్యసుఖే సక్తం సుగ్రీవం వచనాన్మమ॥ అర్థినాము
పపన్నానాం పూర్వం చాప్యుపకారిణాం। ఆశాం సంశ్రుత్య యో హంతి స లోకే పురుషాధమః॥ శుభం వా యది వా పాపం
యో హి వాక్యముదీరితం। సత్యేన పరిగృహ్ణాతి స వీరః పురుషోత్తమః॥ కృతార్థా హ్యకృతార్థానాం మిత్రాణాం న భవం
తి యే। తాన్మృతానపి క్రవ్యాదాః కృతఘ్నాన్నోపభుంజతే ॥ ౭౩ ॥ నూనం కాంచనపృష్ఠస్య వికృష్టస్య మయా రణే। ద్ర
ష్టుమిచ్ఛతి చాపస్య రూపం విద్యుద్గణోపమం॥ ౭౪ ॥ ఘోరం జ్యాతలనిర్ఘోషం క్రుద్ధస్య మమ సంయుగే । నిర్ఘోషమివ వ
జ్రస్య పునస్సంశ్రోతుమిచ్ఛతి ॥ ౭౫ ॥ కామమేవంగతేఽప్యస్య పరిజ్ఞాతే పరాక్రమే। త్వత్సహాయస్య మే వీర న చింతా స్యా
న్నృపాత్మజ ॥ ౭౬ ॥ యదర్థమయమారంభః కృతః పరపురంజయ । సమయం నాభిజానాతి కృతార్థః ప్లవగేశ్వరః॥
౭౭॥ వర్షాసమయకాలం తు ప్రతిజ్ఞాయ హరీశ్వరః। వ్యతీతాంశ్చతురో మాసాన్విహరన్నావబుధ్యతే ॥౭౮॥ సామాత్య
పరిషత్క్రీడన్పానమేవోపసేవతే। శోకదీనేషు నాస్మాసు సుగ్రీవః కురుతే దయాం ॥౭౯॥ ఉచ్యతాం గచ్ఛ సుగ్రీవస్త్వ
యా వత్స మహాబల। మమ రోషస్య యద్రూపం బ్రూయాశ్చైనమిదం వచః॥౮౦॥ న చ సంకుచితః పంథా యేన వాలీ హతో
గతః। సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥౮౧॥ ఏక ఏవ రణే వాలీ శరేణ నిహతో మయా। త్వాం తు సత్యాదతిక్రాం
తం హనిష్యామి సబాంధవం ॥౮౨ ॥ తదేవం విహితే కార్యే యద్ధితం పురుషర్షభ। తత్తద్బ్రూహి నరశ్రేష్ఠ త్వర కాలవ్య
తిక్రమః ॥ ౮౩ ॥ కురుష్వ సత్యం మయి వానరేశ్వర ప్రతిశ్రుతం ధర్మమవేక్ష్య శాశ్వతం। మా వాలినం ప్రేతగతో యమ
క్షయే త్వమద్య పశ్యేర్మమ చోదితైశ్శరైః ॥ ౮౪ ॥ స పూర్వజం తీవ్రవివృద్ధకోపం లాలప్యమానం ప్రసమీక్ష్య దీనం। చ
కార తీవ్రాం మతిముగ్రతేజా హరీశ్వరే మానవవంశనాథః॥౮౫॥ ఇతి శ్రీమ... కిష్కింధాకాండే త్రింశస్సర్గః॥ * * * * * *

స కామినం దీనమదీనసత్త్వం శోకాభిపన్నం సముదీర్ణకోపం। నరేంద్రసూనుర్నరదేవపుత్రం రామానుజః పూర్వజ
మిత్యువాచ ॥౧॥ న వానరః స్థాస్యతి సాధువృత్తే న మంస్యతే కార్యఫలానుషంగాన్ । న భోక్ష్యతే వానరరాజ్యలక్ష్మీం త
థా హి నాభిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః ॥౨॥ మతిక్షయాద్గ్రామ్యసుఖేషు సక్తస్తవ ప్రసాదాప్రతికారబుద్ధిః । హతోఽగ్రజం పశ్యతు
వీరతస్య న రాజ్యమేవం విగుణస్య దేయం ॥ ౩ ॥ న ధారయే కోపముదీర్ణవేగం నిహన్మి సుగ్రీవమసత్యమద్య। హరిప్రవీరై
స్సహ వాలిపుత్రో నరేంద్రపుత్ర్యా విచయం కరోతు ॥౪॥ తమాత్తబాణాసనముత్పతంతం నివేదితార్థం రణచండకోపం।
ఉవాచ రామః పరవీరహంతా స్వవేక్షితం సానునయం చ వాక్యం॥౫॥ న హి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమాచరేత్ ।
పాపమార్యేణ యో హంతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥౬॥ నేదమత్ర త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ । తాం ప్రీతిమను
వర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతం ॥౭॥ సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్జయన్ । వక్తుమర్హసి సుగ్రీవం వ్యతీతం
కాలపర్యయే ॥౮॥ సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థో యథావత్పురుషర్షభః । ప్రవివేశ పురీం వీరో లక్ష్మణః పరవీరహా ॥౯॥ తతశ్శు
భమతిః ప్రాజ్ఞో భ్రాతుః ప్రియహితే రతః। లక్ష్మణః ప్రతిసంరబ్ధో జగామ భవనం కపేః ॥ ౧౦ ॥ శక్రబాణాసనప్రఖ్యం ధ
నుః కాలాంతకోపమః । ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మందరస్సానుమానివ ॥ ౧౧ ॥ యథోక్తకారీ వచనముత్తరం చైవ సోత్త
రం। బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా మత్వా రామానుజస్తథా ॥ కామక్రోధసముత్థేన భ్రాతుః కోపాగ్నినా వృతః । ప్రభంజ
న ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణస్తదా ॥ సాలతాలాశ్వకర్ణాంశ్చ తరసా పాతయన్ద్రుమాన్ । పర్యస్యన్గిరికూటాని ద్రు
మానన్యాంశ్చ వేగతః ॥ శిలాశ్చ శకలీకుర్వన్పద్భ్యాం గజ ఇవాశుగః । దూరమేకపదం త్యక్త్వా యయౌ కార్యవశాద్ద్రు
తం॥౧౫॥ తామపశ్యద్బలాకీర్ణాం హరిరాజమహాపురీం। దుర్గామిక్ష్వాకుశార్దూలః కిష్కింధాం గిరిసంకటే ॥౧౬॥ రో
షాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠస్సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః । దదర్శ వానరాన్భీమాన్ కిష్కింధాయా బహిశ్చరాన్ ॥౧౭॥ తం దృ

దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభం । శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ ॥ జగృహుః కుంజరప్రఖ్యా
వానరాః పర్వతాంతరే ॥౧౮॥ తాన్ గృహీతప్రహరణాన్ హరీన్ దృష్ట్వా తు లక్ష్మణః ॥ బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధో బహ్విం
ధన ఇవానలః ॥౧౯॥ తం తే భయపరీతాంగాః క్రుద్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః ॥ కాలమృత్యుయుగాంతాభం శతశో విద్రు
తా దిశః ॥౨౦॥ తతస్సుగ్రీవభవనం ప్రవిశ్య హరిపుంగవాః ॥ క్రోధమాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్ ॥౨౧॥ తా
రయా సహితః కామీ సక్తః కపివృషో రహః ॥ న తేషాం కపివీరాణాం శుశ్రావ వచనం తదా ॥౨౨॥ తతస్సచివసందిష్టా
హరయో రోమహర్షణాః ॥ గిరికుంజరమేఘాభా నగర్యా నిర్యయుస్తదా । నఖదంష్ట్రాయుధా ఘోరాస్సర్వే వికృతదర్శ
నాః ॥ సర్వే శార్దూలదర్పాశ్చ సర్వే చ వికృతాననాః ॥౨౪॥ దశనాగబలాః కేచిత్ కేచిద్దశగుణోత్తరాః ॥ కేచిన్నా
గసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః ॥౨౫॥ కృత్స్నాం హి కపిభిర్వ్యాప్తాం ద్రుమహస్తైర్మహాబలైః ॥ అపశ్యల్లక్ష్మణః
క్రుద్ధః కిష్కింధాం తాం దురాసదాం ॥౨౬॥ తతస్తే హరయస్సర్వే ప్రాకారపరిఘాంతరాత్ । నిష్క్రమ్యోదగ్ర
సత్వాస్తు తస్థురావిష్కృతం తదా ॥౨౭॥ సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజం చార్తమాత్మవాన్ ॥ బుద్ధ్వా కోపవ
శం వీరః పునరేవ జగామ సః ॥౨౮॥ స దీర్ఘోష్ణమహోచ్ఛ్వాసః కోపసంరక్తలోచనః ॥ బభూవ నరశార్దూ
లస్సధూమ ఇవ పావకః ॥౨౯॥ బాణశల్యస్ఫురజ్జిహ్వస్సాయకాసనభోగవాన్ ॥ స తేజో విషసంఘాతః పంచా
స్య ఇవ పన్నగః ॥౩౦॥ తం దీప్తమివ కాలాగ్నిం నాగేంద్రమివ కోపితం ॥ సమాసాద్యాంగదస్త్రాసాద్విషాదమగ
మద్భృశం ॥౩౧॥ సోంగదం రోషతామ్రాక్షః సందిదేశ మహాయశాః ॥ సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాగమనమి
త్యుత । ఏష రామానుజః ప్రాప్తస్త్వత్సకాశమరిందమః ॥ భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తో ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః । తస్య వా
క్యే యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర ॥ ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగచ్ఛ వత్స వాక్యమరిందమ ॥౩౪॥ లక్ష్మణస్య వచశ్శ్రు
త్వా శోకావిష్టోంగదోబ్రవీత్ ॥ పితుస్సమీపమాగమ్య సౌమిత్రిరయమాగతః ॥౩౫॥ అథాంగదస్తస్య వచో నిశమ్య
సంభ్రాంతభావః పరిదీనవక్త్రః ॥ నిపత్య తూర్ణం నృపతేస్తరస్వీ తతః కుమారశ్చరణౌ వవందే ॥౩౬॥ సంగృహ్య పాదౌ
పితురగ్ర్యతేజా జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ ॥ పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయిత్వా నివేదయామాస తతస్తమర్థం ॥
౩౭॥ స నిద్రామదసంవీతో వానరో న విబుద్ధవాన్ ॥ బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ మోహితః ॥౩౮॥ తతః కిలకిలాం
చక్రుర్లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః ॥ ప్రసాదయంతస్తం క్రుద్ధం భయమోహితచేతసః ॥౩౯॥ తే మహౌఘనిభం దృ
ష్ట్వా వజ్రాశనిసమస్వనం ॥ సింహనాదం సమం చక్రుర్లక్ష్మణస్య సమీపతః ॥౪౦॥ తేన శబ్దేన మహతా ప్రత్యబుధ్య
త వానరః ॥ మదవిహ్వలతామ్రాక్షో వ్యాకులస్రగ్విభూషణః ॥౪౧॥ అథాంగదవచశ్శ్రుత్వా తేనైవ చ సమాగతౌ ॥
మంత్రిణౌ వానరేంద్రస్య సమ్మతౌ దారదర్శినౌ । ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మంత్రిణావర్థధర్మయోః ॥ వక్తుముచ్చావచం
ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః ॥౪౩॥ ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైస్సామనిశ్చితైః ॥ ఆసీనం పర్యుపాసీనౌ యథా
శక్రం మరుత్పతిం । సత్యసంధో మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ వయస్యభావం సంప్రాప్తౌ రాజ్యార్హౌ రాజ్య
దాయినౌ । తయోరేకో ధనుష్పాణిర్ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ॥ యస్య భీతాః ప్రవేపంతో నాదాన్ ముంచంతి వానరాః । స ఏష రా
ఘవభ్రాతా లక్ష్మణో వాక్యసారథిః ॥ వ్యవసాయరథః ప్రాప్తస్తస్య రామస్య శాసనాత్ । అయం చ దయితో రాజన్
తారాయాస్తనయోంగదః ॥ లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషితస్త్వరయానఘ। సోయం రోషపరీతాక్షో ద్వారి తిష్ఠతి వీర్య
వాన్ ॥ వానరాన్ వానరపతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ । తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్సహబంధుభిః ॥ గచ్ఛ శీ
ఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యస్య నివర్త్యతాం । యథాహ రామో ధర్మాత్మా తత్కురుష్వ సమాహితః ॥ రాజంస్తిష్ఠస్వ స
మయే భవ సత్యప్రతిశ్రవః ॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః. ************************

అంగదస్య వచశ్శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సచివైస్సహ । లక్ష్మణం కుపితం శ్రుత్వా ముమోచాసనమాత్మవాన్ ॥౧॥ స చి
వానబ్రవీద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురులాఘవం । మంత్రజ్ఞాన్ మంత్రకుశలో మంత్రేషు పరినిష్ఠితాన్ ॥ ౨ ॥ న మే దుర్వ్యాహృ
తం కించిన్నాపి మే దురనుష్ఠితం । లక్ష్మణో రాఘవభ్రాతా క్రుద్ధః కిమితి చింతయే ॥ ౩ ॥ అసుహృద్భిర్మమామిత్రైర్నిత్యమం
తరదర్శిభిః । మమ దోషానసంభూతాన్ శ్రావితో రాఘవానుజః ॥౪॥ అత్ర తావద్యథాబుద్ధి సర్వైరేవ యథావిధి । భావ
స్య నిశ్చయస్తావద్విజ్ఞేయో నిపుణం శనైః ॥౫॥ న ఖల్వస్తి మమ త్రాసో లక్ష్మణాన్నాపి రాఘవాత్ । మిత్రం త్వస్థానకు
పితం జనయత్యేవ సంభ్రమం ॥ ౬ ॥ సర్వథా సుకరం మిత్రం దుష్కరం పరిపాలనం । అనిత్యత్వాత్తు చిత్తానాం ప్రీతిరల్పే
పి భిద్యతే ॥౭॥ అతో నిమిత్తం త్రస్తోహం రామేణ తు మహాత్మనా । యన్మమోపకృతం శక్యం ప్రతికర్తుం న తన్మయా ॥౮॥
సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు హనుమాన్ హరిపుంగవః । ఉవాచ స్వేన తర్కేణ మధ్యే వానరమంత్రిణాం ॥ ౯ ॥ సర్వథా నైతదా

శ్చర్యం యస్త్వం హరిగణేశ్వర । నవిస్మరసి సుస్నిగ్ధముపకారకృతం శుభం ॥ ౧౦ ॥ రాఘవేణాపి వీరేణ భయముత్సృజ్య
దూరతః । త్వత్ప్రియార్థం హతో వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ॥ ౧౧ ॥ సర్వథా ప్రణయాత్క్రుద్ధో రాఘవో నాత్ర సం
శయః । భ్రాతరం సంప్రహితవాన్ లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥ ౧౨ ॥ త్వం ప్రమత్తో న జానీషే కాలం కాలవిదాం వర । ఫుల్లస
ప్తచ్ఛదశ్యామా ప్రవృత్తా తు శరచ్ఛివా ॥ నిర్మలగ్రహనక్షత్రా ద్యౌః ప్రణష్టబలాహకా । ప్రసన్నాశ్చ దిశస్సర్వాస్సరి
తశ్చ సరాంసి చ ॥ ప్రాప్తముద్యోగకాలం తు నావైషి హరిపుంగవ । త్వం ప్రమత్త ఇతి వ్యక్తం లక్ష్మణోయమిహాగతః ॥
౧౫ ॥ ఆర్తస్య హృతదారస్య పరుషం పురుషాంతరాత్ । వచనం మర్షణీయం తే రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ ౧౬ ॥ కృతాపరా
ధస్య హి తే నాన్యత్పశ్యామ్యహం క్షమం । అంతరేణాంజలిం బద్ధ్వా లక్ష్మణస్య ప్రసాదనాత్ ॥ ౧౭ ॥ నియుక్తైర్మంత్రిభి
ర్వాచ్యో హ్యవశ్యం పార్థివో హితం । ఇత ఏవ భయం త్యక్త్వా బ్రవీమ్యవధృతం వచః ॥ ౧౮ ॥ అభిక్రుద్ధస్సమర్థో హి చా
పముద్యమ్య రాఘవః । సదేవాసురగంధర్వం వశే స్థాపయితుం జగత్ ॥ ౧౯ ॥ న స క్షమః కోపయితుం యః ప్రసాద్య పునర్భ
వేత్ । పూర్వోపకారం స్మరతా కృతజ్ఞేన విశేషతః ॥ ౨౦ ॥ తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్ససుహృజ్జనః । రా
జంస్తిష్ఠస్వ సమయే భర్తుర్భార్యేవ తద్వశః ॥ ౨౧ ॥ న రామరామానుజశాసనం త్వయా కపీంద్ర యుక్తం మనసాప్య
పోహితుం । మనో హి తే జ్ఞాస్యతి మానుషం బలం స రాఘవస్యాస్య సురేంద్రవర్చసః ॥ ౨౨ ॥ ఇతి ద్వాత్రింశస్సర్గః. *****

అథ ప్రతిసమాదిష్టో లక్ష్మణః పరవీరహా । ప్రవివేశ గుహాం ఘోరాం కిష్కింధాం రామశాసనాత్ ॥ ౧ ॥ ద్వారస్థా
హరయస్తత్ర మహాకాయా మహాబలాః । బభూవుర్లక్ష్మణం దృష్ట్వా సర్వే ప్రాంజలయస్స్థితాః ॥ ౨ ॥ నిశ్శ్వసంతం
తు తం దృష్ట్వా క్రుద్ధం దశరథాత్మజం । బభూవుర్హరయస్త్రస్తా న చైనం పర్యవారయన్ ॥ ౩ ॥ స తాం రత్నమయీం శ్రీమాన్
దివ్యాం పుష్పితకాననాం । రమ్యాం రత్నసమాకీర్ణాం దదర్శ మహతీం గుహాం ॥ హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానాప
ణ్యోపశోభితాం ॥ సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితాం ॥ దేవగంధర్వపుత్రైశ్చ వానరైః కామరూపిభిః । దివ్య
మాల్యాంబరధరైః శోభితాం ప్రియదర్శనైః ॥ చందనాగరుపద్మానాం గంధైస్సురభిగంధినాం । మైరేయాణాం మధూ
నాం చ సమ్మోదితమహాపథాం ॥ దదర్శ గిరినద్యశ్చ విమలాస్తత్ర రాఘవః ॥ ౭ ॥ అంగదస్య గృహం రమ్యం మైందస్య ద్వివి
దస్య చ ॥ గవయస్య గవాక్షస్య గజస్య శరభస్య చ । విద్యున్మాలేశ్చ సంపాతేస్సూర్యాక్షస్య హనూమతః ॥ వీరబాహో
స్సుబాహోశ్చ నళస్య చ మహాత్మనః । కుముదస్య సుషేణస్య తారజాంబవతోస్తథా ॥ దధివక్త్రస్య నీలస్య సుపాటలసు
నేత్రయోః । ఏతేషాం కపిముఖ్యానాం రాజమార్గే మహాత్మనాం ॥ దదర్శ గృహముఖ్యాని మహాసారాణి లక్ష్మణః । పాండురా
భ్రప్రకాశాని దివ్యమాల్యయుతాని చ ॥ ప్రభూతధనధాన్యాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥ ౧౨ ॥ పాండురేణ తు శైలేన పరిక్షి
ప్తం దురాసదం ॥ వానరేంద్రగృహం రమ్యం మహేంద్రసదనోపమం । శుక్లైః ప్రాసాదశిఖరైః కైలాసశిఖరోపమైః ॥ స
ర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితం । మహేంద్రదత్తైః శ్రీమద్భిర్నీలజీమూతసన్నిభైః ॥ దివ్యపుష్పఫలైర్వృక్షైః
శ్శీతచ్ఛాయైర్మనోరమైః । హరిభిస్సంవృతద్వారం బలిభిశ్శస్త్రపాణిభిః ॥ దివ్యమాల్యావృతం శుభ్రం తప్తకాంచనతోరణం ।
సుగ్రీవస్య గృహం రమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ॥ అవార్యమాణస్సౌమిత్రిర్మహాభ్రమివ భాస్కరః ॥ ౧౮ ॥ స సప్త క
క్ష్యా ధర్మాత్మా యానాసనసమాకులాః ॥ ప్రవిశ్య సుమహద్గుప్తం దదర్శాంతఃపురం మహత్ । హైమరాజతపర్యంకైర్బ
హుభిశ్చ వరాసనైః ॥ మహార్హాస్తరణోపేతైస్తత్ర తత్రోపశోభితం ॥ ౧౯ ॥ ప్రవిశన్నేవ సతతం శుశ్రావ మధురస్వరం ॥
తంత్రీగీతసమాకీర్ణం సమగీతపదాక్షరం ॥ ౨౦ ॥ బహ్వీశ్చ వివిధాకారా రూపయౌవనగర్వితాః ॥ స్త్రియస్సుగ్రీవభవనే
దదర్శ స మహాబలః ॥ ౨౧ ॥ దృష్ట్వాభిజనసంపన్నాశ్చిత్రమాల్యకృతస్రజః ॥ ఫలమాల్యకృతవ్యగ్రా భూషణోత్తమ
భూషితాః । నాతృప్తాన్నాపి చావ్యగ్రాన్నానుదాత్తపరిచ్ఛదాన్ ॥ సుగ్రీవానుచరాంశ్చాపి లక్షయామాస లక్ష్మణః ॥
౨౩ ॥ కూజితం నూపురాణాం చ కాంచీనాం నినదం తథా ॥ స నిశమ్య తతశ్శ్రీమాన్సౌమిత్రిర్లజ్జితోభవత్ ॥ ౨౪ ॥
రోషవేగప్రకుపితశ్శ్రుత్వా చాభరణస్వనం ॥ చకార జ్యాస్వనం వీరో దిశశ్శబ్దేన పూరయన్ ॥ ౨౫ ॥ చారిత్రేణ మహాబా
హురపకృష్టస్స లక్ష్మణః ॥ తస్థావేకాంతమాశ్రిత్య రామశోకసమన్వితః ॥ ౨౬ ॥ తేన చాపస్వనేనాథ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ॥ వి
జ్ఞాయాగమనం త్రస్తస్సంచచాల వరాసనాత్ । అంగదేన యథా మహ్యం పురస్తాత్ప్రతివేదితః ॥ సువ్యక్తమేష సంప్రాప్త
స్సౌమిత్రిర్భ్రాతృవత్సలః ॥ ౨౮ ॥ అంగదేన సమాఖ్యాతం జ్యాస్వనేన చ వానరః ॥ బుబుధే లక్ష్మణం ప్రాప్తం ముఖం చా
స్య వ్యశుష్యత ॥ ౨౯ ॥ తతస్తారాం హరిశ్రేష్ఠః సుగ్రీవః ప్రియదర్శనాం ॥ ఉవాచ హితమవ్యగ్రస్త్రాససంభ్రాంతమానసః ।
కిన్ను తత్కారణం సుభ్రు ప్రకృత్యా మృదుమానసః ॥ సరోష ఇవ సంప్రాప్తో యేనాయం రాఘవానుజః ॥ ౩౧ ॥ కిం పశ్య
సి కుమారస్య రోషస్థానమనిందితే ॥ నఖల్వకారణే కోపమాహరేన్నరసత్తమః ॥ ౩౨ ॥ యదస్య కృతమస్మాభిర్బుధ్యసే

కించిదప్రియం॥ తద్బుద్ధ్వా సంప్రధార్యాశు క్షిప్రమర్హసి భాషితుం॥ ౩౩॥ అథ వా స్వయమేవైనం ద్రష్టుమర్హసి భా
షితుం॥ వచనైస్సాంత్వయుక్తైశ్చ ప్రసాదయితుమర్హసి॥ ౩౪॥ త్వ[ద్దర్శ]న విశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి ॥ న హి స్త్రీషు
మహాత్మానః క్వచిత్కుర్వంతి దారుణం॥ ౩౫॥ త్వయా సాంత్వైరుపాక్రాంతం ప్రసన్నేంద్రియమానసం ॥ తతః క
మలపత్రాక్షం ద్రక్ష్యామ్యహమరిందమం॥ ౩౬॥ సా ప్రస్ఖలంతీ మదవిహ్వలాక్షీ ప్రలంబకాంచీగుణహేమసూత్రా ॥
సలక్షణా లక్ష్మణసన్నిధానం జగామ తారా నమితాంగయష్టిః॥ ౩౭॥ స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశపత్నీం తస్థావుదాసీన
తయా మహాత్మా॥ అవాఙ్ముఖో భూన్మనుజేంద్రపుత్రస్స్త్రీసన్నికర్షాద్వినివృత్తకోపః ॥ ౩౮॥ సా పానయోగాద్వివి
వృత్తలజ్జా దృష్టిప్రసాదాచ్చ నరేంద్రసూనోః ॥ ఉవాచ తారా ప్రణయప్రగల్భం వాక్యం మహార్థం పరిసాంత్వపూర్వం॥
౩౯॥ కింకోపమూలం మనుజేంద్రపుత్ర కస్తే న సంతిష్ఠతి వాఙ్నిదేశే ॥ కస్శుష్కవృక్షం వనమాపతంతం దవాగ్నిమాసీద
తి నిర్విశంకః॥ ౪౦॥ స తస్యా వచనం శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమశంకితః॥ భూయః ప్రణయదృష్టార్థం లక్ష్మణో వాక్యమ
బ్రవీత్ ॥ ౪౧॥ కిమయం కామవృత్తస్తే లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః ॥ భర్తా భర్తృహితే యుక్తే న చైనమవబుధ్యసే ॥
౪౨॥ న చింతయతి రాజ్యార్థం నాస్మాన్ శోకపరాయణాన్॥ సామాత్యపరిషత్తారే పానమేవోపసేవతే॥ ౪౩॥ స మా
సాంశ్చతురః కృత్వా ప్రమాణం ప్లవగేశ్వరః॥ వ్యతీతాంస్తాన్మదవ్యగ్రో విహరన్నావబుధ్యతే॥ ౪౪॥ న హి ధర్మార్థసి
ద్ధ్యర్థం పానమేవం ప్రశస్యతే॥ పానాదర్థశ్చ ధర్మశ్చ కామశ్చ పరిహీయతే ॥ ౪౫॥ ధర్మలోపో మహాంస్తావత్కృ
తే హ్యప్రతికుర్వతః॥ అర్థలోపశ్చ మిత్రస్య నాశే గుణవతో మహాన్ ॥ ౪౬॥ మిత్రం హ్యర్థగుణశ్రేష్ఠం సత్యధర్మప
రాయణం॥ తద్ద్వయం తు పరిత్యక్తం న తు ధర్మే వ్యవస్థితం॥ ౪౭॥ తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే కార్యమస్మాభిరుత్తరం ॥ య
త్కార్యం కార్యతత్త్వజ్ఞే తదుదాహర్తుమర్హసి॥ ౪౮॥ సా తస్య ధర్మార్థసమాధియుక్తం నిశమ్య వాక్యం మధురస్వ
భావం॥ తారా గతార్థా మనుజేంద్రకార్యే విశ్వాసయుక్తం తమువాచ భూయః ॥ ౪౯॥ న కోపకాలః క్షితిపాలపుత్ర న
చాతికోపస్స్వజనే విధేయః॥ త్వదర్థకామస్య జనస్య తస్య ప్రమాదమప్యర్హసి వీర సోఢుం॥ ౫౦॥ కోపం కథం నామ గుణ
ప్రకృష్టః కుమార కుర్యాదపకృష్టసత్త్వే॥ కస్త్వద్విధః కోపవశం హి గచ్ఛేత్సత్త్వావరుద్ధస్తపసః ప్రసూతిః ॥ ౫౧॥ జా
నామి రోషం హరివీరబంధోర్జానామి కార్యస్య చ కాలసంగం ॥ జానామి కార్యం త్వయి యత్కృతం నస్తచ్చాపి జానామి
యదత్ర కార్యం॥ ౫౨॥ తచ్చాపి జానామి యథా విషహ్యం బలం నరశ్రేష్ఠ శరీరజస్య ॥ జానామి యస్మింశ్చ జనే వబద్ధం కా
మేన సుగ్రీవమసక్తమద్య॥ ౫౩॥ న కామతంత్రే తవ బుద్ధిరస్తి త్వం వై యథా మన్యువశం ప్రపన్నః॥ న దేశకాలౌ హి న చార్థ
ధర్మావవేక్షతే కామరతిర్మనుష్యః॥ ౫౪॥ తం కామవృత్తం మమ సన్నికృష్టం కామాభియోగాచ్చ నివృత్తలజ్జం ॥ క్షమ
స్వ తావత్పరవీరహంతస్త్వద్భ్రాతరం వానరవంశనాథం॥ ౫౫॥ మహర్షయో ధర్మతపోభికామాః కామానుకామాః
ప్రతిబద్ధమోహాః॥ అయం ప్రకృత్యా చపలః కపిస్తు కథం న సజ్జేత సుఖేషు రాజా॥ ౫౬॥ ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహార్థం
సా వానరీ లక్ష్మణమప్రమేయం॥ పునస్సఖేలం మదవిహ్వలం చ భర్తుర్హితం వాక్యమిదం బభాషే॥ ౫౭॥ ఉద్యోగస్తు చి
రాజ్ఞప్తస్సుగ్రీవేణ నరోత్తమ॥ కామస్యాపి విధేయేన తవార్థప్రతిసాధనే॥ ౫౮॥ ఆగతా హి మహావీర్యా హరయః కామ
రూపిణః॥ కోటీశతసహస్రాణి నానానగనివాసినః॥ ౫౯॥ తదాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితం త్వయా॥ అచ్ఛ
లం మిత్రభావేన సతాం దారావలోకనం॥ ౬౦॥ తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతస్త్వరయా చాపి చోదితః॥ ప్రవివేశ మహాబాహు
రభ్యంతరమరిందమః॥ తతస్సుగ్రీవమాసీనం కాంచనే పరమాసనే॥ మహార్హాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్యసన్నిభం॥ దివ్యా
భరణచిత్రాంగం దివ్యరూపం యశస్వినం॥ దివ్యమాల్యాంబరధరం మహేంద్రమివ దుర్జయం ॥ దివ్యాభరణమాల్యాభిః
ప్రమదాభిస్సమావృతం॥ సంరబ్ధతరరక్తాక్షో బభూవాంతకసన్నిభః॥ ౬౪॥ రుమాం తు వీరః పరిరభ్య గాఢం వరాసనస్థో
వరహేమవర్ణః॥ దదర్శ సౌమిత్రిమదీనసత్త్వం విశాలనేత్రస్సువిశాలనేత్రం॥ ౬౫॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-
త్రయస్త్రింశస్సర్గః.**************తమప్రతిహతం క్రుద్ధం ప్రవిష్టం పురుషర్షభః॥ సుగ్రీవో లక్ష్మణం దృష్ట్వా బభూ
వ వ్యథితేంద్రియః॥ ౧॥ క్రుద్ధం నిశ్శ్వసమానం తం ప్రదీప్తమివ తేజసా ॥ భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తం దృష్ట్వా దశరథాత్మజం ॥
ఉత్పపాత హరిశ్రేష్ఠో హిత్వా సౌవర్ణమాసనం। మహాన్మహేంద్రస్య యథా స్వలంకృత ఇవ ధ్వజః॥ ౩॥ ఉత్పతంతమనూ
త్పేతూ రుమాప్రభృతయః స్త్రియః। సుగ్రీవం గగనే పూర్ణచంద్రం తారాగణా ఇవ॥ ౪॥ సంరక్తనయనశ్శ్రీమాన్ విచచా
ల కృతాంజలిః॥ బభూవావస్థితస్తత్ర కల్పవృక్షో మహానివ॥ ౫॥ రుమాద్వితీయం సుగ్రీవం నారీమధ్యగతం స్థితం ॥ అబ్రవీల్లక్ష్మ
ణః క్రుద్ధస్సతారం శశినం యథా॥ ౬॥ సత్త్వాభిజనసంపన్నస్సానుక్రోశో జితేంద్రియః। కృతజ్ఞస్సత్యవాదీ చ రాజా లోకే
మహీయతే॥ ౭॥ యస్తు రాజా స్థితోఽధర్మే మిత్రాణాముపకారిణాం॥ మిథ్యాప్రతిజ్ఞాం కురుతే కో నృశంసతరస్తతః ॥ ౮॥ శత

మశ్వాన్నృతే హంతి సహస్రం తు గవాన్నృతే। ఆత్మానం స్వజనం హంతి పురుషః పురుషానృతే ॥౯॥ పూర్వం కృతార్థో మిత్రా
ణాం న తత్ప్రతికరోతి యః। కృతఘ్నస్సర్వభూతానాం స వధ్యః ప్లవగేశ్వర ॥౧౦॥ గీతోఽయం బ్రహ్మణా శ్లోకస్సర్వలోకనమ
స్కృతః। దృష్ట్వా కృతఘ్నం క్రుద్ధేన తం నిబోధ ప్లవంగమ ॥౧౧॥ బ్రహ్మఘ్నే చ సురాపే చ చోరే భగ్నవ్రతే తథా। నిష్కృ
తిర్విహితా సద్భిః కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః ॥౧౨॥ అనార్యస్త్వం కృతఘ్నశ్చ మిథ్యావాదీ చ వానర। పూర్వం కృతార్థో
రామస్య న తత్ప్రతికరోషి యత్ ॥౧౩॥ నను నామ కృతార్థేన త్వయా రామస్య వానర। సీతాయా మార్గణే యత్నః కర్తవ్యః
కృతమిచ్ఛతా ॥౧౪॥ స త్వం గ్రామ్యేషు భోగేషు సక్తో మిథ్యాప్రతిశ్రవః। న త్వాం రామో విజానీతే సర్పం మండూకరా
విణం ॥౧౫॥ మహాభాగేన రామేణ పాపః కరుణవేదినా। హరీణాం ప్రాపితో రాజ్యం త్వం దురాత్మా మహాత్మనా ॥౧౬॥ కృ
తం చేన్నాభిజానీషే రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। సద్యస్త్వం నిశితైర్బాణైర్హతో ద్రక్ష్యసి వాలినం ॥౧౭॥ న చ సంకుచితః
పంథా యేన వాలీ హతో గతః। సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥౧౮॥ న నూనమిక్ష్వాకువరస్య కార్ముకాచ్చ్యుతా
న్శరాన్పశ్యసి వజ్రసన్నిభాన్। తతస్సుఖం నామ నిషేవసే సుఖీ న రామకార్యం మనసాప్యవేక్షసే ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే చతుస్త్రింశస్సర్గః.************************************ తథాబ్రువాణం సౌమిత్రిం ప్రదీ
ప్తమివ తేజసా। అబ్రవీల్లక్ష్మణం తారా తారాధిపనిభాననా ॥౧॥ నైవం లక్ష్మణ వక్తవ్యో నాయం పరుషమర్హతి। హరీణా
మీశ్వరః శ్రోతుం తవ వక్త్రాద్విశేషతః ॥౨॥ నైవాకృతజ్ఞస్సుగ్రీవో న శఠో నాపి దారుణః। నైవానృతకథో వీర న జిహ్మశ్చ క
పీశ్వరః ॥౩॥ ఉపకారం కృతం వీరో నాప్యయం విస్మృతః కపిః। రామేణ వీర సుగ్రీవో యదన్యైర్దుష్కరం రణే ॥౪॥ రామప్ర
సాదాత్కీర్తిం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం। ప్రాప్తవానిహ సుగ్రీవో రుమాం మాం చ పరంతప ॥౫॥ సుదుఃఖం శయితః పూ
ర్వం ప్రాప్యేదం సుఖముత్తమం। ప్రాప్తకాలం న జానీతే విశ్వామిత్రో యథా మునిః ॥౬॥ ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తో దశవ
ర్షాణి లక్ష్మణ। అహోఽమన్యత ధర్మాత్మా విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥౭॥ స హి ప్రాప్తం న జానీతే కాలం కాలవిదాం వరః।
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః కిం పునర్యః పృథగ్జనః ॥౮॥ దేహధర్మం గతస్యాస్య పరిశ్రాంతస్య లక్ష్మణ। అవితృప్తస్య కా
మేషు కామం క్షంతుమిహార్హసి ॥౯॥ న చ రోషవశం తాత గంతుమర్హసి లక్ష్మణ। నిశ్చయార్థమవిజ్ఞాయ సహసా ప్రా
కృతో యథా ॥౧౦॥ సత్త్వయుక్తా హి పురుషాస్త్వద్విధాః పురుషర్షభ। అవిమృశ్య న రోషస్య సహసా యాంతి వశ్యతాం ॥
౧౧॥ ప్రసాదయే త్వాం ధర్మజ్ఞ సుగ్రీవార్థే సమాహితా। మహాన్రోషసముత్పన్నస్సంరంభస్త్యజ్యతామయం ॥౧౨॥ రు
మాం మాం కపిరాజ్యం చ ధనధాన్యవసూని చ। రామప్రియార్థం సుగ్రీవస్త్యజేదితి మతిర్మమ ॥౧౩॥ సమానేష్యతి సుగ్రీవ
స్సీతయా సహ రాఘవం। శశాంకమివ రోహిణ్యా నిహత్వా రావణం రణే ॥౧౪॥ శతకోటిసహస్రాణి లంకాయాం కిల రా
క్షసాః। అయుతాని చ షట్త్రింశత్సహస్రాణి శతాని చ ॥ అహత్వా తాంశ్చ దుర్ధర్షాన్రాక్షసాన్కామరూపిణః। న శక్యో
రావణో హంతుం యేన సా మైథిలీ హృతా ॥౧౫॥ తే న శక్యా రణే హంతుమసహాయేన లక్ష్మణ। రావణః క్రూరకర్మా చ సుగ్రీ
వేణ విశేషతః ॥౧౬॥ ఏవమాఖ్యాతవాన్వాలీ స హ్యభిజ్ఞో హరీశ్వరః। ఆగమస్తు న మే వ్యక్తః శ్రవాత్తస్మాద్బ్రవీమ్యహం ॥
౧౭॥ త్వత్సహాయనిమిత్తం వై ప్రేషితా హరిపుంగవాః। ఆనేతుం వానరాన్యుద్ధే సుబహూన్హరియూథపాన్ ॥ తాంశ్చ
ప్రతీక్షమాణోఽయం విక్రాంతాన్సుమహాబలాన్। రాఘవస్యార్థసిద్ధ్యర్థం న నిర్యాతి హరీశ్వరః ॥౨౦॥ కృతా తు సంస్థా
సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథా పురా। అద్య తైర్వానరైస్సర్వైరాగంతవ్యం మహాబలైః ॥౨౧॥ ఋక్షకోటిసహస్రాణి గో
లాంగూలశతాని చ। అద్య త్వాముపయాస్యంతి జహి కోపమరిందమ ॥ కోట్యోఽనేకాస్తు కాకుత్స్థ కపీనాం దీప్తతేజసాం।
౨౨॥ తవ హి ముఖమిదం నిరీక్ష్య కోపాత్క్షతజనిభే నయనే నిరీక్షమాణాః। హరివరవనితా న యాంతి శాంతిం ప్రథమభయ
స్య హి శంకితాస్స్మ సర్వాః ॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే పంచత్రింశస్సర్గః. ********************

ఇత్యుక్తస్తారయా వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం। మృదుస్వభావస్సౌమిత్రిః ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః ॥౧॥ త
స్మిన్ప్రతిగృహీతే తు వాక్యే హరిగణేశ్వరః। లక్ష్మణాత్సుమహత్త్రాసం వస్త్రం క్లిన్నమివాత్యజత్ ॥౨॥ తతః కంఠగతం మా
ల్యం చిత్రం బహుగుణం మహత్। చిచ్ఛేద విమదశ్చాసీత్సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥౩॥ స లక్ష్మణం భీమబలం సర్వవానరసత్త
మః। అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవస్సంప్రహర్షయన్ ॥౪॥ ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం। రామప్ర
సాదాత్సౌమిత్రే పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥౫॥ కశ్శక్తస్తస్య దేవస్య ఖ్యాతస్య స్వేన కర్మణా। తాదృశం విక్రమం వీర
ప్రతికర్తుమరిందమ ॥౬॥ సీతాం ప్రాప్స్యతి ధర్మాత్మా వధిష్యతి చ రావణం। సహాయమాత్రేణ మయా రాఘవస్స్వేన తే
జసా ॥౭॥ సహాయకృత్యం కిం తస్య యేన సప్త మహాద్రుమాః। శైలశ్చ వసుధా చైవ బాణేనైకేన దారితాః ॥౮॥ ధనుర్విస్ఫార
యాణస్య యస్య శబ్దేన లక్ష్మణ। స శైలా కంపితా భూమిస్సహాయైస్తస్య కిం ను వై ॥౯॥ అనుయాత్రాం నరేంద్రస్య కరి

ష్యేహం నరర్షభ। గచ్ఛంతో రావణం హంతుం వైరిణం సపురస్సరం॥౧౦॥ యది కించిదతిక్రాంతం విశ్వాసాత్ప్రణయేన వా।
ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి ॥౧౧॥ ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। అభవల్లక్ష్మణః ప్రీతః
ప్రేమ్ణా చైనమువాచ హ ॥౧౨॥ సర్వథా హి మమ భ్రాతా సనాథో వానరేశ్వర। త్వయా నాథేన సుగ్రీవ ప్రశ్రితేన విశేష
తః॥౧౩॥ యస్తే ప్రభావస్సుగ్రీవ యచ్చ తే శౌచమార్జవం। అర్హస్త్వం కపిరాజ్యస్య శ్రియం భోక్తుమనుత్తమాం ॥౧౪॥
సహాయేన చ సుగ్రీవ త్వయా రామః ప్రతాపవాన్। వధిష్యతి రణే శత్రూనచిరాన్నాత్ర సంశయః ॥౧౫॥ ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞ
స్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః। ఉపపన్నం చ యుక్తం చ సుగ్రీవ తవ భాషితం ॥౧౬॥ దోషజ్ఞస్సతి సామర్థ్యే కోऽన్యో భాషితు
మర్హతి। వర్జయిత్వా మమ జ్యేష్ఠం త్వాం చ వానరసత్తమ ॥౧౭॥ సదృశశ్చాసి రామస్య విక్రమేణ బలేన చ। సహాయో దై
వతైర్దత్తశ్చిరాయ హరిపుంగవ॥౧౮॥ కింతు శీఘ్రమితో వీర నిష్క్రామ త్వం మయా సహ। సాంత్వయస్వ వయస్యం త్వం
భార్యాహరణకర్శితం॥౧౯॥ యచ్చ శోకాభిభూతస్య శ్రుత్వా రామస్య భాషితం। మయా త్వం పరుషాణ్యుక్తస్తచ్చ త్వం
క్షంతుమర్హసి॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షట్త్రింశస్సర్గః. ************ ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మ
ణేన మహాత్మనా। హనుమంతం స్థితం పార్శ్వే సచివం త్విదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ మహేంద్రహిమవద్వింధ్య కైలాసశిఖరేషు
చ। మందరే పాండుశిఖరే పంచశైలేషు యే స్థితాః ॥ తరుణాదిత్యవర్ణేషు భ్రాజమానేషు సర్వతః। పర్వతేషు సము
ద్రాంతే పశ్చిమాయాం తు యే దిశి॥ ఆదిత్యభవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్రసన్నిభే। పద్మతాళవనం భీమం సంశ్రితా హరిపుం
గవాః ॥ అంజనాంబుదసంకాశాః కుంజరప్రతిమౌజసః। అంజనే పర్వతే చైవ యే వసంతి ప్లవంగమాః ॥ మనశ్శిలాగు
హావాసా వానరాః కనకప్రభాః। మేరుపార్శ్వగతాశ్చైవ యే ధూమ్రగిరిసంశ్రితాః॥ తరుణాదిత్యవర్ణాశ్చ పర్వతే చ మ
హారుణే। పిబంతో మధుమైరేయం భీమవేగాః ప్లవంగమాః॥ వనేషు చ సురమ్యేషు సుగంధిషు మహత్సు చ। తాపసానాం చ ర
మ్యేషు వనాంతేషు సమంతతః॥ తాంస్తాంస్త్వమానయ క్షిప్రం పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ॥ ౯ ॥ సామదానాదిభిస్స
ర్వైరాశు ప్రేషయ వానరాన్ ॥౯॥ ప్రేషితాః ప్రథమం యే చ మయా దూతా మహాజవాః। త్వరణార్థం తు భూయస్త్వం
హరీన్సంప్రేషయాపరాన్॥౧౦॥ యే ప్రసక్తాశ్చ కామేషు దీర్ఘసూత్రాశ్చ వానరాః। ఇహానయస్వ తాన్సర్వాన్ శీఘ్రం
తు మమ శాసనాత్ ॥౧౧॥ అహోభిర్దశభిర్యే హి నాగచ్ఛంతి మమాజ్ఞయా। హంతవ్యాస్తే దురాత్మానో రాజశాసనదూ
షకాః ॥ ౧౨ ॥ శతాన్యథ సహస్రాణాం కోట్యశ్చ మమ శాసనాత్। ప్రయాంతు కపిసింహానాం దిశో మమ మతే స్థితాః॥
౧౩॥ మేఘపర్వతసంకాశాశ్ఛాదయంత ఇవాంబరం। ఘోరరూపాః కపిశ్రేష్ఠా యాంతు మచ్ఛాసనాదితః ॥౧౪॥ తే గతి
జ్ఞా గతిం గత్వా పృథివ్యాం సర్వవానరాః। ఆనయంతు హరీన్సర్వాంస్త్వరితాశ్శాసనాన్మమ॥౧౫॥ తస్య వానరరాజస్య
శ్రుత్వా వాయుసుతో వచః। దిక్షు సర్వాసు విక్రాంతాన్ ప్రేషయామాస వానరాన్॥౧౬॥ తే పదం విష్ణువిక్రాంతం ప
తత్రిజ్యోతిరధ్వగాః। ప్రయాతాః ప్రహితా రాజ్ఞా హరయస్తత్క్షణేన వై ॥౧౭॥ తే సముద్రేషు గిరిషు వనేషు చ సరస్సు చ।
వానరా వానరాన్సర్వాన్ రామహేతోరచోదయన్॥౧౮॥ మృత్యుకాలోపమస్యాజ్ఞాం రాజరాజస్య వానరాః। సుగ్రీవ
స్యాయయుశ్శ్రుత్వా సుగ్రీవభయదర్శినః॥౧౯॥ తతస్తేంజనసంకాశా గిరేస్తస్మాన్మహాజవాః। తిస్రః కోట్యః ప్లవంగానాం
నిర్యయుర్యత్ర రాఘవః॥౨౦॥ అస్తం గచ్ఛతి యత్రార్కస్తస్మిన్గిరివరే స్థితాః। తప్తహేమమహాభాసాస్తస్మాత్కోట్యో
దశ చ్యుతాః॥౨౧॥ కైలాసశిఖరేభ్యశ్చ సింహకేసరవర్చసాం। తతః కోటిసహస్రాణి వానరాణాముపాగమన్ ॥౨౨॥ ఫల
మూలేన జీవంతో హిమవంతముపాశ్రితాః। తేషాం కోటిసహస్రాణాం సహస్రం సమవర్తత ॥౨౩ ॥ అంగారకసమా
నానాం భీమానాం భీమకర్మణాం। వింధ్యాద్వానరకోటీనాం సహస్రాణ్యపతన్ద్రుతం ॥ ౨౪ ॥ క్షీరోదవేలానిల
యాస్తమాలవనవాసినః। నారికేళాశనాశ్చైవ తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥ ౨౫ ॥ వనేభ్యో గహ్వరేభ్యశ్చ సరిద్భ్య
శ్చ మహాజవా। ఆగచ్ఛద్వానరీ సేనా పిబంతీవ దివాకరం ॥ ౨౬ ॥ యే తు త్వరయితుం యాతా వానరాస్సర్వవానరాన్।
తే వీరా హిమవచ్ఛైలం దదృశుస్తం మహాద్రుమం॥౨౭॥ తస్మిన్గిరివరే రమ్యే యజ్ఞో మాహేశ్వరః పురా। సర్వదేవమనస్తో
షో బభౌ దివ్యో మనోహరః॥౨౮॥ అన్ననిష్యందజాతాని మూలాని చ ఫలాని చ। అమృతాస్వాదకల్పాని దదృశుస్తత్ర వాన
రాః॥౨౯॥ తదన్నసంభవం దివ్యం ఫలం మూలం మనోహరం। యః కశ్చిత్సకృదశ్నాతి మాసం భవతి తర్పితః॥౩౦॥ తాని మూ
లాని దివ్యాని ఫలాని చ ఫలాశనాః। ఔషధాని చ దివ్యాని జగృహుర్హరియూథపాః ॥౩౧॥ తస్మాచ్చ యజ్ఞాయతనాత్పు
ష్పాణి సురభీణి చ। ఆనిన్యుర్వానరా గత్వా సుగ్రీవప్రియకారణాత్ ॥ ౩౨ ॥ తే తు సర్వే హరివరాః పృథివ్యాం సర్వవాన
రాన్। సంచోదయిత్వా త్వరితా యూథానాం జగ్మురగ్రతః ॥ ౩౩ ॥ తే తు తేన ముహూర్తేన యూథపాశ్శీఘ్రగామినః।
కిష్కింధాం త్వరయా ప్రాప్తాస్సుగ్రీవో యత్ర వానరః ॥ ౩౪ ॥ తే గృహీత్వౌషధీస్సర్వాః ఫలం మూలం చ వానరాః।

తం ప్రతిగ్రాహయామాస వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥౩౫॥ సర్వే పరిగతాశ్శైలాస్సముద్రాశ్చ వనాని చ । పృథివ్యాం వానరాస్సర్వే శాసనాదుపయాంతి తే ॥౩౬॥ ఏవం శ్రుత్వా తతో హృష్టస్సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః । ప్రతిజగ్రాహ తత్ప్రీతస్తేషాం సర్వముపాయనం ॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తత్రింశస్సర్గః. **********************

ప్రతిగృహ్య చ తత్సర్వముపాయనముపాహృతం । వానరాన్సాంత్వయిత్వా చ సర్వానేవ వ్యసర్జయత్ ॥౧॥ విసర్జయిత్వా స హరీన్ శూరాంస్తాన్కృతకర్మణః । మేనే కృతార్థమాత్మానం రాఘవం చ మహాబలం ॥౨॥ స లక్ష్మణో భీమబలం సర్వవానరసత్తమం । అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం సంప్రహర్షయన్ ॥ కిష్కింధాయా వినిష్క్రామ యది తే సౌమ్య రోచతే ॥౩½॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య సుభాషితం ॥ సుగ్రీవః పరమప్రీతో వాక్యమేతదువాచ హ ॥౪½॥ ఏవం భవతు గచ్ఛావః స్థేయం త్వచ్ఛాసనే మయా ॥౫॥ తమేవముక్త్వా సుగ్రీవో లక్ష్మణం శుభలక్షణం । విసర్జయామాస తదా తారామన్యాశ్చ యోషితః ॥౬॥ ఏతేత్యుచ్చైర్హరివరాన్సుగ్రీవస్సముదాహరత్ ॥౬½॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా హరయశ్శీఘ్రమాయయుః ॥౭॥ బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే యే స్యుః స్త్రీదర్శనక్షమాః ॥౭½॥ తానువాచ తతః ప్రాప్తాన్ రాజార్కసదృశప్రభః ॥ ఉపస్థాపయత క్షిప్రం శిబికాం మమ వానరాః ॥౮½॥ శ్రుత్వా తు వచనం తస్య హరయశ్శీఘ్రవిక్రమాః ॥ సముపస్థాపయామాసుశ్శిబికాం ప్రియదర్శనాం ॥౯½॥ తాముపస్థాపితాం దృష్ట్వా శిబికాం వానరాధిపః ॥ లక్ష్మణారుహ్యతాం శీఘ్రమితి సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥౧౦½॥ ఇత్యుక్త్వా కాంచనం యానం సుగ్రీవస్సూర్యసన్నిభం ॥ బృహద్భిర్హరిభిర్యుక్తమారురోహ సలక్ష్మణః ॥౧౧½॥ పాండురేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని ॥ శుక్లైశ్చ వాలవ్యజనైర్ధూయమానైస్సమంతతః ॥౧౨½॥ శంఖభేరీనినాదైశ్చ హరిభిశ్చాభినందితః ॥ నిర్యయౌ ప్రాప్య సుగ్రీవో రాజ్యశ్రియమనుత్తమాం ॥౧౩½॥ స వానరశతైస్తీక్ష్ణైర్బహుభిశ్శస్త్రపాణిభిః ॥ పరికీర్ణో యయౌ తత్ర యత్ర రామో వ్యవస్థితః ॥౧౪½॥ స తం దేశమనుప్రాప్య శ్రేష్ఠం రామనిషేవితం ॥ అవాతరన్మహాతేజాశ్శిబికాయాస్సలక్ష్మణః ॥౧౫½॥ ఆసాద్య చ తతో రామం కృతాంజలిపుటోఽభవత్ ॥ కృతాంజలౌ స్థితే తస్మిన్ వానరాశ్చాభవంస్తథా ॥౧౬½॥ తటాకమివ తద్దృష్ట్వా రామః కుట్మలపంకజం ॥ వానరాణాం మహత్సైన్యం సుగ్రీవే ప్రీతిమానభూత్ ॥౧౭½॥ పాదయోః పతితం మూర్ధ్నా తముత్థాప్య హరీశ్వరం ॥ ప్రేమ్ణా చ బహుమానాచ్చ రాఘవః పరిషస్వజే ॥౧౮½॥ పరిష్వజ్య చ ధర్మాత్మా నిషీదేతి తతోఽబ్రవీత్ ॥౧౯॥ తం నిషణ్ణం తతో దృష్ట్వా క్షితౌ రామోఽబ్రవీద్వచః ॥౧౯½॥ ధర్మమర్థం చ కామం చ యస్తు కాలే నిషేవతే ॥ విభజ్య సతతం వీర స రాజా హరిసత్తమ ॥౨౦½॥ హిత్వా ధర్మం తథార్థం చ కామం యస్తు నిషేవతే ॥ స వృక్షాగ్రే యథా సుప్తః పతితః ప్రతిబుధ్యతే ॥౨౧½॥ అమిత్రాణాం వధే యుక్తో మిత్రాణాం సంగ్రహే రతః ॥ త్రివర్గఫలభోక్తా తు రాజా ధర్మేణ యుజ్యతే ॥౨౨½॥ ఉద్యోగసమయస్త్వేష ప్రాప్తశ్శత్రువినాశన ॥ సంచింత్యతాం హి పింగేశ హరిభిస్సహ మంత్రిభిః ॥౨౩½॥ ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో రామం వచనమబ్రవీత్ ॥౨౪॥ ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం । త్వత్ప్రసాదాన్మహాబాహో పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ తవ దేవ ప్రసాదాచ్చ భ్రాతుశ్చ జయతాం వర ॥౨౫½॥ కృతం న ప్రతికుర్యాద్యః పురుషాణాం స దూషకః ॥౨౬॥ ఏతే వానరముఖ్యాశ్చ శతశశ్శత్రుసూదన । ప్రాప్తాశ్చాదాయ బలినః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ॥౨౭॥ ఋక్షాశ్చావహితాశ్శూరా గోలాంగూలాశ్చ రాఘవ । కాంతారవనదుర్గాణామభిజ్ఞా ఘోరదర్శనాః ॥౨౮॥ దేవగంధర్వపుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః । స్వైస్స్వైః పరివృతాస్సైన్యైర్వర్తంతే పథి రాఘవ ॥౨౯॥ శతైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటిభిశ్చ ప్లవంగమాః । అయుతైశ్చావృతా వీరా శంకుభిశ్చ పరంతప ॥ అర్బుదైరర్బుదశతైర్మధ్యైశ్చాంతైశ్చ వానరాః । సముద్రైశ్చ పరార్ధైశ్చ హరయో హరియూథపాః ॥ ఆగమిష్యంతి తే రాజన్ మహేంద్రసమవిక్రమాః ॥౩౧½॥ మేరుమందరసంకాశా వింధ్యమేరుకృతాలయాః ॥ తే త్వామభిగమిష్యంతి రాక్షసం యే సబాంధవం । నిహత్య రావణం సంఖ్యే హ్యానయిష్యంతి మైథిలీం ॥౩౩॥ తతస్తముద్యోగమవేక్ష్య బుద్ధిమాన్ హరిప్రవీరస్య నిదేశవర్తినః । బభూవ హర్షాద్వసుధాధిపాత్మజః ప్రబుద్ధనీలోత్పలతుల్యదర్శనః ॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమత్కి.... అష్టత్రింశస్సర్గః. *

ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః । బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిం ॥౧॥ యదింద్రో వర్షతే వర్షం న తచ్చిత్రం భవేత్క్వచిత్ । ఆదిత్యో వా సహస్రాంశుః కుర్యాద్వితిమిరం నభః ॥ చంద్రమా రశ్మిభిః కుర్యాత్పృథివీం సౌమ్య నిర్మలాం । త్వద్విధో వాపి మిత్రాణాం ప్రతికుర్యాత్పరంతప ॥ ఏవం త్వయి న తచ్చిత్రం భవేద్యత్సౌమ్య శోభనం । జానామ్యహం త్వాం సుగ్రీవ సతతం ప్రియవాదినం ॥ త్వత్సనాథస్సఖే సంఖ్యే జేతాస్మి సకలానరీన్ । త్వమేవ మే సుహృన్మిత్రం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥౫॥ జహారాత్మవినాశాయ వైదేహీం రాక్షసాధమః । వంచయి

త్వాతుపౌలోమీమనుహ్లాదో యథాశచీం॥నచిరాత్తంహనిష్యామి రావణంనిశితైశ్శరైః । పౌలోమ్యాఃపితరందృప్తంశ
తక్రతురివాహవే॥౮॥ఏతస్మిన్నంతరేచైవరజస్సమభివర్తత । ఉష్ణాంతీవ్రాంసహస్రాంశోశ్ఛాదయద్గగనేప్రభాం ॥
దిశఃపర్యాకులాశ్చాసన్రజసాతేనమూర్ఛితాః । చచాలచమహీసర్వాసశైలవనకాననా ॥౯॥ తతోనగేంద్రసంకా
శైస్తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహాబలైః । కృత్స్నాసంఛాదితాభూమిరసంఖ్యేయైఃప్లవంగమైః॥౧౦॥ నిమేషాంతరమాత్రేణత
తస్తైర్హరియూథపైః।కోటీశతపరీవారైఃకామరూపిభిరావృతా ॥ నాదేయైఃపార్వతీయైశ్చసాముద్రైశ్చమహాబలైః
హరిభిర్మేఘనిర్హ్రాదైరన్యైశ్చవనచారిభిః ॥౧౨॥ తరుణాదిత్యవర్ణైశ్చశశిగౌరైశ్చవానరైః । పద్మకేసరవర్ణై
శ్చశ్వేతైర్మేరుకృతాలయైః ॥ కోటీసహస్రైర్దశభిశ్శ్రీమాన్పరివృతస్తదా।వీరశ్శతవలిర్నామవానరఃప్రత్యదృశ్యత॥
౧౪॥తతఃకాంచనశైలాభస్తారాయావీర్యవాన్పితా । అనేకైర్దశసాహస్రైఃకోటిభిఃప్రత్యదృశ్యత ॥౧౫॥ తథాపరే
ణకోటీనాంసహస్రేణసమన్వితః ।పితారుమాయాస్సంప్రాప్తస్సుగ్రీవశ్వశురోవిభుః ॥౧౬॥ పద్మకేసరసంకాశస్తరు
ణార్కనిభాననః ।బుద్ధిమాన్వానరశ్రేష్ఠస్సర్వవానరసత్తమః ॥ అనీకైర్బహుసాహస్రైర్వానరాణాంసమన్వితః।పి
తాహనుమతశ్శ్రీమాన్కేసరీప్రత్యదృశ్యత॥౧౮॥ గోలాంగూలమహారాజోగవాక్షోభీమవిక్రమః । వృతఃకోటిసహ
స్రేణవానరాణామదృశ్యత ॥౧౯॥ ఋక్షాణాంభీమవేగానాంధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః । వృతఃకోటిసహస్రాభ్యాం
ద్వాభ్యాంసమభివర్తత ॥౨౦॥ మహాచలనిభైర్ఘోరైఃపనసోనామయూథపః । ఆజగామమహావీర్యస్తిసృభిఃకోటిభి
ర్వృతః ॥౨౧॥ నీలాంజనచయాకారోనీలోనామాథయూథపః।అదృశ్యతమహాకాయఃకోటిభిర్దశభిర్వృతః॥ ౨౨॥త
తఃకాంచనశైలాభోగవయోనామయూథపః।ఆజగామమహావీర్యఃకోటిభిర్దశభిర్వృతః॥౨౩ ॥ దరీముఖశ్చబలవాన్
యూథపోభ్యాయయౌతదా । వృతఃకోటిసహస్రేణసుగ్రీవంసముపస్థితః॥౨౪॥ మైందశ్చద్వివిదశ్చోభావశ్విపుత్రౌమ
హాబలౌ।కోటికోటిసహస్రేణవానరాణామదృశ్యతాం ॥౨౫॥ గజశ్చబలవాన్వీరఃకోటిభిస్తిసృభిర్వృతః । ఆజగామ
మహాతేజాస్సుగ్రీవస్యసమీపతః ॥౨౬॥ ఋక్షరాజోమహాతేజాజాంబవాన్నామనామతః। కోటిభిర్దశభిఃప్రాప్తస్సు
గ్రీవస్యవశేస్థితః ॥౨౭ ॥రుమణ్వాన్నామవిక్రాంతోవానరోవానరేశ్వరం।ఆయయౌబలవాంస్తూర్ణంకోటీశతసమావృ
తః॥౨౮॥తతఃకోటిసహస్రాణాంసహస్రేణశతేనచ । పృష్ఠతోనుగతఃప్రాప్తోహరిభిర్గంధమాదనః॥౨౯॥ తతఃపద్మ
సహస్రేణవృతశ్శంకుశతేనచ । యువరాజోంగదఃప్రాప్తఃపితృతుల్యపరాక్రమః॥౩౦॥ తతస్తారాద్యుతిస్తారోహరిర్భీ
మపరాక్రమః।పంచభిర్హరికోటీభిర్దూరతఃప్రత్యదృశ్యత ॥ ౩౧॥ ఇంద్రజానుఃకపిర్వీరోయూథపఃప్రత్యదృశ్యత। ఏ
కాదశానాంకోటీనామీశ్వరస్తైశ్చసంవృతః॥౩౨॥ తతోరంభస్త్వనుప్రాప్తస్తరుణాదిత్యసన్నిభః । అయుతేనావృత
శ్చైవసహస్రేణశతేనచ॥౩౩॥ తతోయూథపతిర్వీరోదుర్ముఖోనామవానరః ।ప్రత్యదృశ్యతకోటీభ్యాంద్వాభ్యాంపరి
వృతోబలీ॥౩౪॥కైలాసశిఖరాకారైర్వానరైర్భీమవిక్రమైః । వృతఃకోటిసహస్రేణహనుమాన్ప్రత్యదృశ్యత ॥౩౫॥న
ళశ్చాపిమహావీర్యస్సంవృతోద్రుమవాసిభిః।కోటీశతేనసంప్రాప్తస్సహస్రేణశతేనచ॥౩౬॥ తతోదధిముఖశ్శ్రీమాన్
కోటిభిర్దశభిర్వృతః।సంప్రాప్తోభిమతస్తస్యసుగ్రీవస్యమహాత్మనః॥౩౭॥ శరభఃకుముదోవహ్నిర్వానరోరంహఏవచ ।
ఏతేచాన్యేచబహవోవానరాఃకామరూపిణః॥ఆవృత్యపృథివీంసర్వాంపర్వతాంశ్చవనానిచ । యూథపాస్సమనుప్రా
ప్తాస్తేషాంసంఖ్యానవిద్యతే ॥౩౮॥ ఆగతాశ్చవిశిష్టాశ్చపృథివ్యాంసర్వవానరాః ॥౩౯॥ ఆప్లవంతఃప్లవంతశ్చగర్జంత
శ్చప్లవంగమాః ॥అభ్యవర్తంతసుగ్రీవంసూర్యమభ్రగణాఇవ ॥౪౦॥ కుర్వాణాబహుశబ్దాంశ్చప్రహృష్టాబాహుశాలి
నః॥శిరోభిర్వానరేంద్రాయసుగ్రీవాయన్యవేదయన్ ॥౪౧॥ అపరేవానరశ్రేష్ఠాస్సంయమ్యచయథోచితం ॥సుగ్రీవే
ణసమాగమ్యస్థితాఃప్రాంజలయస్తదా ॥౪౨॥ సుగ్రీవస్త్వరితోరామేసర్వాంస్తాన్వానరర్షభాన్॥ నివేదయిత్వాధ
ర్మజ్ఞఃస్థితఃప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥౪౩॥యథాసుఖంపర్వతనిర్ఝరేషువనేషుసర్వేషుచవానరేంద్రాః।నివేశయిత్వావిధి
వద్బలానిబలంబలజ్ఞఃప్రతిపత్తుమీష్టే॥౪౪॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.**********

అథరాజాసమృద్ధార్థస్సుగ్రీవఃప్లవగేశ్వరః।ఉవాచనరశార్దూలంరామంపరబలార్దనం ॥౧॥ ఆగతావినివిష్టా
శ్చబలినఃకామరూపిణః।వానరావారణేంద్రాభాయేమద్విషయవాసినః ॥౨॥ తఇమేబహువిక్రాంతైర్హరిభిర్భీమవి
క్రమైః।ఆగతావానరాఘోరాదైత్యదానవసన్నిభాః ॥౩॥ ఖ్యాతకర్మాపదానాశ్చబలవంతోజితక్లమాః। పరాక్రమే
షువిఖ్యాతావ్యవసాయేషుచోత్తమాః॥పృథివ్యంబుచరారామనానానగనివాసినః। కోట్యగ్రశఇమేప్రాప్తావానరాస్త
వకింకరాః॥౫॥నిదేశవర్తినస్సర్వేసర్వేగురుహితేరతాః।అభిప్రేతమనుష్ఠాతుంతవశక్ష్యంత్యరిందమ॥౬॥ తఇమేబహు
సాహస్రైరనీకైర్భీమవిక్రమైః । యన్మన్యసేనరవ్యాఘ్రప్రాప్తకాలంతదుచ్యతాం॥ త్వత్సైన్యంత్వద్వశేయుక్తమా

జ్ఞాపయితుమర్హసి॥౭॥కామమేషామిదంకార్యంవిదితంమమతత్వతః ॥ తథాపితుయథాతత్వమాజ్ఞాపయితుమర్హ
సి॥౮॥ఇతిబ్రువాణంసుగ్రీవంరామోదశరథాత్మజః॥ బాహుభ్యాంసంపరిష్వజ్యఇదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౯॥ జ్ఞాయ
తాంమమవైదేహీయదిజీవతివానవా॥ సచదేశోమహాప్రాజ్ఞయస్మిన్వసతిరావణః॥౧౦॥ అధిగమ్యతువైదేహీంనిల
యంరావణస్యచ॥ ప్రాప్తకాలంవిధాస్యామితస్మిన్కాలేసహత్వయా॥౧౧॥ నాహమస్మిన్ప్రభుఃకార్యేవానరేశనల
క్ష్మణః॥త్వమస్యహేతుఃకార్యస్యప్రభుశ్చప్లవగేశ్వర॥౧౨॥త్వమేవాజ్ఞాపయవిభోమమకార్యవినిశ్చయం॥ త్వంహిజా
నాసియత్కార్యంమమవీరనసంశయః॥౧౩॥సుహృద్ద్వితీయోవిక్రాంతఃప్రాజ్ఞఃకాలవిశేషవిత్ ॥ భవానస్మద్ధితేయు
క్తస్సుకృతార్థోర్థవిత్తమః॥ ౧౪॥ ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవోవినతంనామయూథపం ॥ అబ్రవీద్రామసాన్నిధ్యేలక్ష్మణస్యచ
ధీమతః।శైలాభంమేఘనిర్ఘోషమూర్జితంప్లవగేశ్వరః॥౧౬॥ సోమసూర్యాత్మజైస్సార్ధంవానరైర్వానరోత్తమ।
దేశకాలనయైర్యుక్తఃకార్యాకార్యవినిశ్చయే॥ వృతశ్శతసహస్రేణవానరాణాంతరస్వినాం । అధిగచ్ఛదిశంపూర్వాం
సశైలవనకాననాం॥ తత్రసీతాంచవైదేహీంనిలయంరావణస్యచ। మార్గధ్వంగిరిశృంగేషువనేషుచనదీషుచ॥౧౯॥
నదీంభాగీరథీంరమ్యాంసరయూంకౌశికీంతథా। కాళిందీంయమునాంరమ్యాంయామునంచమహాగిరిం॥సరస్వతీంచసిం
ధుంచశోణంమణినిభోదకం। మహీంకాలమహీంచైవశైలకాననశోభితాం॥ బ్రహ్మమాలాన్విదేహాంశ్చమాళవాన్కా
శికోసలాన్। మాగధాంశ్చమహాగ్రామాన్పుండ్రాన్వంగాంస్తథైవచ ॥ పత్తనంకోశకారాణాంభూమించరజతాక
రాం। సర్వమేతద్విచేతవ్యంమార్గయద్భిస్తతస్తతః॥ రామస్యదయితాంభార్యాంసీతాందశరథస్నుషాం॥ ౨౩॥సము
ద్రమవగాఢాంశ్చపర్వతాన్పత్తనానిచ ॥ మందరస్యచయేకోటింసంశ్రితాఃకేచిదాయతాం ।కర్ణప్రావరణాశ్చైవ
తథాచాప్యోష్ఠకర్ణకాః ॥ ఘోరలోహముఖాశ్చైవజవనాశ్చైకపాదకాః । అక్షయాబలవంతశ్చపురుషాఃపురుషాద
కాః॥ కిరాతాఃకర్ణచూడాశ్చహేమాంగాఃప్రియదర్శనాః। ఆమమీనాశనాస్తత్రకిరాతాద్వీపవాసినః॥అంతర్జలచరా
ఘోరానరవ్యాఘ్రాఇతిశ్రుతాః। ఏతేషామాలయాస్సర్వేవిచేయాఃకాననౌకసః॥ ౨౮॥ గిరిభిర్యేచగమ్యంతేప్లవనేన
ప్లవేనచ। రత్నవంతంయవద్వీపంసప్తరాజ్యోపశోభితం॥ సువర్ణరూప్యకంచైవసువర్ణాకరమండితం।యవద్వీపమతిక్ర
మ్యశిశిరోనామపర్వతః॥ దివంస్పృశతిశృంగేణదేవదానవసేవితః। ఏతేషాంగిరిదుర్గేషుప్రపాతేషువనేషుచ॥ మార్గ
ధ్వంసహితాస్సర్వేరామపత్నీంయశస్వినీం॥౩౧॥ తతోరక్తజలంశోణమగాధంశీఘ్రగామినం ॥ గత్వాపారంసము
ద్రస్యసిద్ధచారణసేవితం। తస్యతీర్థేషురమ్యేషువిచిత్రేషువనేషుచ ॥ రావణస్సహవైదేహ్యామార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥
౩౩॥పర్వతప్రభవానద్యస్సురమ్యాబహునిష్కుటాః ॥ మార్గితవ్యాదరీమంతఃపర్వతాశ్చవనానిచ । తతస్సముద్రద్వీ
పాంశ్చసుభీమాన్ద్రష్టుమర్హథ॥౩౪। ఊర్మిమంతంసముద్రంచక్రోశంతమనిలోద్ధతం॥ ౩౫॥ తత్రాసురామహా
కాయాశ్ఛాయాంగృహ్ణంతినిత్యశః॥ బ్రహ్మణాసమనుజ్ఞాతాదీర్ఘకాలంబుభుక్షితాః॥౩౬॥ తంకాలమేఘప్రతిమంమ
హోరగనిషేవితం॥అభిగమ్యమహానాదంతీర్థేనైవమహోదధిం। తతోరక్తజలంభీమంలోహితంనామసాగరం॥
గతాద్రక్ష్యథతాంచైవబృహతీంకూటశాల్మలీం । గృహంచవైనతేయస్యనానారత్నవిభూషితం ॥ తత్రకైలాససంకా
శంవిహితంవిశ్వకర్మణా॥౩౯॥ తత్రశైలనిభాభీమామందేహానామరాక్షసాః ॥ శైలశృంగేషులంబంతేనానారూ
పాభయావహాః। తేపతంతిజలేనిత్యంసూర్యస్యోదయనంప్రతి॥ నిహతాబ్రహ్మతేజోభిరహన్యహనిరాక్షసాః। అభితప్తా
శ్చసూర్యేణలంబంతేస్మపునఃపునః॥౪౨॥ తతఃపాండురమేఘాభంక్షీరోదంనామసాగరం। గతాద్రక్ష్యథదుర్ధర్షాముక్తా
హారమివోర్మిభిః॥౪౩॥తస్యమధ్యేమహాన్శ్వేతఋషభోనామపర్వతః । దివ్యగంధైఃకుసుమితైరాజతైశ్చనగైర్వృ
తః॥సరశ్చరాజతైఃపద్మైర్జ్వలితైర్హేమకేసరైః। నామ్నాసుదర్శనంనామరాజహంసైస్సమాకులం॥ విబుధాశ్చా
రణాయక్షాఃకిన్నరాస్సాప్సరోగణాః। హృష్టాస్సమభిగచ్ఛంతినళినీంతాంరిరంసవః॥౪౬॥క్షీరోదంసమతిక్రమ్యతతోద్ర
క్ష్యథవానరాః। జలోదంసాగరశ్రేష్ఠంసర్వభూతభయావహం॥౪౭॥ తత్రతత్కోపజంతేజః కృతంహయముఖంమహ
త్ । అస్యాహుస్తన్మహావేగమోదనంసచరాచరం॥౪౮॥ తత్రవిక్రోశతాంనాదోభూతానాంసాగరౌకసాం।శ్రూయ
తేచసమర్థానాంద్రృష్ట్వాతద్బడబాముఖం॥ ౪౯॥ స్వాదూదస్యోత్తరేదేశేయోజనానిత్రయోదశ।జాతరూపశిలోనా
మమహాన్కనకపర్వతః॥౫౦॥తత్రచంద్రప్రతీకాశంపన్నగంధరణీధరం । పద్మపత్రవిశాలాక్షంతతోద్రక్ష్యథవానరాః॥
ఆసీనంపర్వతస్యాగ్రేసర్వభూతనమస్కృతం। సహస్రశిరసందేవమనంతంనీలవాససం ॥ ౫౨॥ త్రిశిరాఃకాంచనఃకే
తుస్తాలస్తస్యమహాత్మనః। స్థాపితఃపర్వతస్యాగ్రేవిరాజతిసవేదికః॥౫౩॥ పూర్వస్యాందిశినిర్మాణంకృతంత్రిదశేశ్వ
రైః॥౫౪॥ తతఃపరంహేమమయశ్శ్రీమానుదయపర్వతః ॥ తస్యకోటిర్దివంస్పృష్ట్వాశతయోజనమాయతా।జాతరూ

మయీ దివ్యా విరాజతి సవేదికా॥ సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః। జాతరూపమయైర్దివ్యైశ్శోభతే
సూర్యసన్నిభైః॥౫౬॥ తత్ర యోజనవిస్తారముచ్ఛ్రితం దశయోజనం। శృంగం సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధ్రు
వం॥౫౭॥ తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పురా విష్ణుస్త్రివిక్రమే। ద్వితీయం శిఖరే మేరోశ్చకార పురుషోత్తమః॥ ౫౮॥ ఉత్తరే
ణ పరిక్రమ్య జంబూద్వీపం దివాకరః। దృశ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం తన్మహోచ్ఛ్రయం॥ ౫౯॥ తత్ర వైఖానసా నామ
వాలఖిల్యా మహర్షయః। ప్రకాశమానా దృశ్యంతే సూర్యవర్ణాస్తపస్వినః॥ ౬౦॥ అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య
ప్రకాశతే। యస్మింస్తేజశ్చ చక్షుశ్చ సర్వప్రాణభృతామపి॥ ౬౧॥ శైలస్య తస్య శృంగేషు కందరేషు వనేషు చ। రావణస్స
హ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః॥౬౨॥ కాంచనస్య చ శైలస్య సూర్యస్య చ మహాత్మనః। ఆవిష్టా తేజసా సంధ్యా పూ
ర్వా రక్తా ప్రకాశతే ॥ ౬౩॥ పూర్వమేతత్కృతం ద్వారం పృథివ్యా భువనస్య చ। సూర్యస్యోదయనం చైవ పూర్వా హ్యే
షా దిగుచ్యతే॥ ౬౪॥ తస్య శైలస్య పృష్ఠేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥
౬౫॥ తతః పరమగమ్యా స్యాద్దిక్పూర్వా త్రిదశావృతా। రహితా చంద్రసూర్యాభ్యామదృశ్యా తిమిరావృతా॥ ౬౬॥ శై
లేషు తేషు సర్వేషు కందరేషు వనేషు చ। యే చ నోక్తా మయా దేశా విచేయా తేషు జానకీ॥ ౬౭॥ ఏతావద్వానరైశ్శక్యం
గంతుం వానరపుంగవాః। అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం॥ ౬౮ ॥ అభిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణ
స్య చ। మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వముదయం ప్రాప్య పర్వతం ॥ ౬౯॥ ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ।
సిద్ధార్థాస్సన్నివర్తధ్వమధిగమ్య చ మైథిలీం ॥ ౭౦॥ మహేంద్రకాంతాం వనషండమండితాం దిశం చరిత్వా నిపుణేన వా
నరాః। అవాప్య సీతాం రఘువంశజప్రియాం తతో నివృత్తాస్సుఖినో భవిష్యథ॥ ౭౧॥ ఇతి శ్రీమత్కి . . . చత్వారింశస్సర్గః.*

తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవస్తన్మహద్వానరం బలం। దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరానభిలక్షితాన్॥ ౧॥ నీలమగ్నిసు
తం చైవ హనుమంతం చ వానరం। పితామహసుతం చైవ జాంబవంతం మహాబలం ॥ సుహోత్రం చ శరారిం చ శరగుల్మం
తథైవ చ। గజం గవాక్షం గవయం సుషేణం వృషభం తథా॥ మైందం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గంధమాదనం। ఉల్కాముఖమ
సంగం చ హుతాశనసుతావుభౌ ॥ అంగదప్రముఖాన్వీరాన్వీరః కపిగణేశ్వరః। వేగవిక్రమసంపన్నాన్సందిదేశ విశే
షవిత్ ॥౫॥ తేషామగ్రేసరం చైవ మహద్బలమసంగగం। విధాయ హరివీరాణామాదిశద్దక్షిణాం దిశం॥ ౬॥ యే కేచన సము
ద్దేశాస్తస్యాం దిశి సుదుర్గమాః। కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తానుదాహరత్ ॥ ౭॥ సహస్రశిరసం వింధ్యం నానా
ద్రుమలతాయుతం। నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితాం ॥ తతో గోదావరీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహాన
దీం। వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగనిషేవితాం॥ మేఖలాముత్కలాంశ్చైవ దశార్ణనగరాణ్యపి। అశ్వవంతీమవం
తీం చ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ ౧౦॥ విదర్భానృషికాంశ్చైవ రమ్యాన్మాహిషకానపి। తథా వంగాన్కలింగాంశ్చ కౌశి
కాంశ్చ సమంతతః॥ అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వతనదీగుహం। నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ తథైవాం
ధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్పాండ్యాన్సకేరళాన్॥౧౩॥ అయోముఖశ్చ గంతవ్యః పర్వతో ధాతుమండితః ॥ విచిత్ర
శిఖరశ్శ్రీమాంశ్చిత్రపుష్పితకాననః। సచందనవనోద్దేశో మార్గితవ్యో మహాగిరిః॥ ౧౪ ॥ తతస్తామాపగాం దివ్యాం ప్ర
సన్నసలిలాం శివాం। తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహృతామప్సరోగణైః ॥ ౧౫॥ తస్యాసీనం నగస్యాగ్రే మలయస్య మహౌజ
సం। ద్రక్ష్యథాదిత్యసంకాశమగస్త్యమృషిసత్తమం॥ ౧౬ ॥ తతస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతాః ప్రసన్నేన మహాత్మనా । తామ్ర
పర్ణీం గ్రాహజుష్టాం తరిష్యథ మహానదీం॥౧౭॥ సా చందనవనైర్దివ్యైః ప్రచ్ఛన్నా ద్వీపశాలినీ। కాంతేవ యువతిః కాం
తం సముద్రమవగాహతే॥౧౮॥ తతో హేమమయం దివ్యం ముక్తామణివిభూషితం। యుక్తం కవాటం పాండ్యానాం గతా
ద్రక్ష్యథ వానరాః॥౧౯॥ తతస్సముద్రమాసాద్య సంప్రధార్యార్థనిశ్చయం। అగస్త్యేనాంతరే తత్ర సాగరే వినివేశితః ॥ చి
త్రనానానగశ్శ్రీమాన్మహేంద్రః పర్వతోత్తమః। జాతరూపమయశ్శ్రీమానవగాఢో మహార్ణవం॥ నానావిధైర్నగైః ఫు
ల్లైర్లతాభిశ్చోపశోభితం। దేవర్షియక్షప్రవరైరప్సరోభిశ్చ సేవితం॥ సిద్ధచారణసంఘైశ్చ ప్రకీర్ణం సుమనోహరం। త
ముపైతి సహస్రాక్షస్సదా పర్వసు పర్వసు॥ ద్వీపస్తస్యాపరే పారే శతయోజనమాయతః। అగమ్యో మానుషైర్దీప్తస్తం
మార్గధ్వం సమంతతః ॥ తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః॥ ౨౪॥ స హి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురా
త్మనః॥ రాక్షసాధిపతేర్వాసస్సహస్రాక్షసమద్యుతేః॥౨౫॥ దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు రాక్షసీ॥ అంగారకేతి
విఖ్యాతా ఛాయామాక్షిప్య భోజినీ॥౨౬॥ ఏవం నిస్సంశయాన్కృత్వా సంశయాన్నష్టసంశయాః॥ మృగయధ్వం నరేం
ద్రస్య పత్నీమమితతేజసః॥౨౭॥ తమతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్సముద్రే శతయోజనే ॥ గిరిః పుష్పితకో నామ సిద్ధచారణసేవి
తః। చంద్రసూర్యాంశుసంకాశస్సాగరాంబుసమావృతః॥ భ్రాజతే విపులైశ్శృంగైరంబరం విలిఖన్నివ॥ ౨౯॥ తస్యై

కం కాంచనం శృంగం సేవతే యం దివాకరః॥ శ్వేతం రాజతమేకం చ సేవతే యం నిశాకరః।న తం కృతఘ్నాః పశ్యంతి న నృశం
సా న నాస్తికాః॥ ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః॥౩౧½॥ తమతిక్రమ్య దుర్ధర్షాః సూర్యవాన్నామ పర్వతః॥
అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ॥౩౨½॥తతస్తమప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వతః ॥ సర్వకామఫలైర్వృ
క్షైస్సర్వకాలమనోహరైః । తత్ర భుక్త్వా వరార్హాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ మధూని పీత్వా ముఖ్యాని పరం గచ్ఛత వాన
రాః॥౩౪½॥ తత్ర నేత్రమనఃకాంతః కుంజరో నామ పర్వతః॥ అగస్త్యభవనం యత్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ ౩౫½ ॥ త
త్ర యోజనవిస్తారముచ్ఛ్రితం దశయోజనం॥శరణం కాంచనం దివ్యం నానారత్నవిభూషితం ॥ ౩౬½॥ తత్ర భోగవతీ నా
మ సర్పాణామాలయా పురీ॥ విశాలకక్ష్యా దుర్ధర్షా సర్వతః పరిరక్షితా।రక్షితా పన్నగైర్ఘోరైస్తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహా
విషైః॥సర్పరాజో మహాఘోరో యస్యాం వసతి వాసుకిః।నిర్యాయ మార్గితవ్యా చ సా చ భోగవతీ పురీ॥ ౩౯॥ తత్ర చానం
తరా దేశా యే కేచన సుసంవృతాః॥౩౯½॥ తం చ దేశమతిక్రమ్య మహానృషభసంస్థితః॥ సర్వరత్నమయశ్శ్రీమానృషభో
నామ పర్వతః॥౪౦½॥గోశీర్షకం పద్మకం చ హరిశ్యామం చ చందనం ॥ దివ్యముత్పద్యతే యత్ర తచ్చైవాగ్నిసమప్రభం ॥
౪౧½॥న తు తచ్చందనం దృష్ట్వా స్ప్రష్టవ్యం చ కదాచన॥ రోహితా నామ గంధర్వా ఘోరా రక్షంతి తద్వనం। తత్ర గంధర్వ
పతయః పంచ సూర్యసమప్రభాః॥ శైలూషో గ్రామణీశ్శిగ్రుశ్శుభ్రో బభ్రుస్తథైవ చ॥ ౪౩½ ॥ రవిసోమాగ్నివపుషాం ని
వాసః పుణ్యకర్మణాం॥అంతే పృథివ్యా దుర్ధర్షాస్తత్ర స్వర్గజితస్స్థితాః॥ ౪౪½॥ తతః పరం న వస్సేవ్యః పితృలోకస్సు
దారుణః॥రాజధానీ యమస్యైషా కష్టేన తమసావృతా॥౪౫½॥ ఏతావదేవ యుష్మాభిర్వీరా వానరపుంగవాః ॥ శక్యం వి
చేతుం గంతుం వా నాతో గతిమతాం గతిః॥౪౬½॥ సర్వమేతత్సమాలోక్య యచ్చాన్యదపి దృశ్యతే ॥ గతిం విదిత్వా వైదే
హ్యాస్సన్నివర్తితుమర్హథ॥౪౭½॥ యస్తు మాసాన్నివృత్తోఽగ్రే దృష్టా సీతేతి వక్ష్యతి ॥ మత్తుల్యవిభవో భోగైస్సుఖం స వి
హరిష్యతి॥౪౮½॥తతః ప్రియతరో నాస్తి మమ ప్రాణాద్విశేషతః॥కృతాపరాధో బహుశో మమ బంధుర్భవిష్యతి॥ ౪౯½ ॥
అమితబలపరాక్రమా భవంతో విపులగుణేషు కులేషు చ ప్రసూతాః । మనుజపతిసుతాం యథా లభధ్వం తదధిగుణం పురు
షార్థమారభధ్వం॥౫౦½॥ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- ఏకచత్వారింశస్సర్గః. ********************
అథ ప్రస్థాప్య సుగ్రీవస్తాన్ హరీన్ దక్షిణాం దిశం। అబ్రవీన్మేఘసంకాశం సుషేణం నామ యూథపం ॥ ౧ ॥ తారా
యాః పితరం రాజా శ్వశురం భీమవిక్రమం।అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యమభిగమ్య ప్రణమ్య చ ॥ ౨॥ మహర్షిపుత్రం మారీ
చమర్చిష్మంతం మహాకపిం । వృతం కపివరైశ్శూరైర్మహేంద్రసదృశద్యుతిం ॥ బుద్ధివిక్రమసంపన్నం వైనతేయసమ
ద్యుతిం।మరీచిపుత్రాన్మారీచానర్చిర్మాలాన్మహాబలాన్॥ఋషిపుత్రాంశ్చ తాన్సర్వాన్ ప్రతీచీమాదిశద్దిశం ॥ ౪½ ॥
ద్వాభ్యాం శతసహస్రాభ్యాం కపీనాం కపిసత్తమాః॥ సుషేణప్రముఖా యూయం వైదేహీం పరిమార్గత॥ ౫½॥ సురా
ష్ట్రాన్ సహ బాహ్లీకాన్ శూరాన్ భీమాంస్తథైవ చ॥ స్ఫీతాన్ జనపదాన్ రమ్యాన్విపులాని పురాణి చ।పున్నాగగహనం కుక్షిం
వకుళోద్దాలకాకులం॥తథా కేతకషండాంశ్చ మార్గధ్వం హరియూథపాః । ప్రత్యక్స్రోతోగమాశ్చైవ నద్యశ్శీతజలా
శ్శివాః॥తాపసానామరణ్యాని కాంతారా గిరయశ్చ యే॥౮½॥తతస్థలీం మరుప్రాయామత్యుచ్చశిరసశ్శిలాః॥ గిరిజాలా
వృతాం దుర్గాం మార్గిత్వా పశ్చిమాం దిశం । తతః పశ్చిమమాసాద్య సముద్రం ద్రష్టుమర్హథ ॥ తిమినక్రాయుతజల
మక్షోభ్యమథ వానరాః ॥ ౧౦½॥ తతః కేతకషండేషు తమాలగహనేషు చ ॥ కపయో విహరిష్యంతి నారికేళవనేషు చ॥
౧౧½॥తత్ర సీతాం చ మార్గధ్వం నిలయం రావణస్య చ ॥ వేలాతటనివిష్టేషు పర్వతేషు వనేషు చ ॥ ౧౨½ ॥ మురచీపత్త
నం చైవ రమ్యం చైవ జటీపురం ॥ అవంతీమంగలోపాం చ తథా చాలక్షితం వనం। రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తతస్త
తః॥౧౪॥సింధుసాగరయోశ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః । మహాన్ హేమగిరిర్నామ శతశృంగో మహాద్రుమః ॥ తస్య ప్ర
స్థేషు రమ్యేషు సింహాః పక్షగమాః స్థితాః।తిమిమత్స్యగజాంశ్చైవ నీడాన్యారోపయంతి తే॥ ౧౬ ॥ తాని నీడాని సింహా
నాం గిరిశృంగగతాశ్చ యే। దృప్తాస్తృప్తాశ్చ మాతంగాస్తోయదస్వననిస్స్వనాః॥ విచరంతి విశాలేఽస్మిన్ తోయపూర్ణే స
మంతతః॥౧౭½॥తస్య శృంగం దివస్పర్శం కాంచనం చిత్రపాదపం॥సర్వమాశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః॥ ౧౮½॥ కో
టిం తత్ర సముద్రే తు కాంచనీం శతయోజనాం॥ దుర్దర్శాం పారియాత్రస్య గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ ౧౯½ ॥ కోట్యస్త
త్ర చతుర్వింశద్గంధర్వాణాం తరస్వినాం॥వసంత్యగ్నినికాశానాం ఘోరాణాం కామరూపిణాం॥ ౨౦½ ॥ పావకార్చిః
ప్రతీకాశాస్సమవేతాస్సహస్రశః ॥ నాత్యాసాదయితవ్యాస్తే వానరైర్భీమవిక్రమైః । నాదేయం చ ఫలం తస్మాద్దేశా
త్కించిత్ ప్లవంగమైః॥ దురాసదా హి తే వీరాస్సత్త్వవంతో మహాబలాః।ఫలమూలాని తే తత్ర రక్షంతే భీమవిక్రమాః ॥ త
త్ర యత్నశ్చ కర్తవ్యో మార్గితవ్యా చ జానకీ। నహి తేభ్యో భయం కించిత్ కపిత్వమనువర్తతాం ॥ ౨౪ ॥ తత్ర వైడూర్య

...వజ్రసంస్థానసంస్థితః। నానాద్రుమలతాకీర్ణో వజ్రో నామ మహాగిరిః॥ శ్రీమాన్సముదితస్తత్ర యోజనానాం శతం సమం॥౨౫॥ గుహాస్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః॥ ౨౬॥ చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవాన్నామ పర్వతః। తత్ర చక్రం సహస్రారం నిర్మితం విశ్వకర్మణా॥ ౨౭॥ తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవం। ఆజహార తతశ్చక్రం శంఖం చ పురుషోత్తమః॥౨౮॥ తస్య సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః॥౨౯॥ యోజనానాం తతష్షష్టిర్వరాహో నామ పర్వతః। సువర్ణశృంగస్సుశ్రీమానగాధే వరుణాలయే॥ ౩౦॥ తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురం। యస్మిన్వసతి దుష్టాత్మా నరకో నామ దానవః॥౩౧॥ తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః॥౩౨॥ తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం కాంచనాంతరనిర్దరః। పర్వతస్సర్వసౌవర్ణో ధారాప్రస్రవణాయుతః॥౩౩॥ తం గజాశ్చ వరాహాశ్చ సింహా వ్యాఘ్రాశ్చ సర్వతః। అభిగర్జంతి సతతం తేన శబ్దేన దర్పితాః॥౩౪॥ యస్మిన్హరిహయశ్శ్రీమాన్మహేంద్రః పాకశాసనః। అభిషిక్తస్సురై రాజా మేఘవాన్నామ పర్వతః॥ ౩౫ ॥ తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం మహేంద్రపరిపాలితం। షష్టిం గిరిసహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ॥ తరుణాదిత్యవర్ణాని భ్రాజమానాని సర్వతః। జాతరూపమయైర్వృక్షైశ్శోభితాని సుపుష్పితైః॥ ౩౭॥ తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరురుత్తరపర్వతః। ఆదిత్యేన ప్రసన్నేన శైలో దత్తవరః పురా॥౩౮॥ తేనైవముక్తశ్శైలేంద్రః సర్వ ఏవ త్వదాశ్రయాః। మత్ప్రసాదాద్భవిష్యంతి దివా రాత్రౌ చ కాంచనాః॥ త్వయి యే చాపి వత్స్యంతి దేవగంధర్వదానవాః। తే భవిష్యంతి రక్తాశ్చ ప్రభయా కాంచనప్రభాః॥ ౪౦॥ విశ్వేదేవాశ్చ మరుతో వసవశ్చ దివౌకసః। ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరుముత్తరపర్వతం॥ ఆదిత్యముపతిష్ఠంతి తైశ్చ సూర్యోఽభిపూజితః। అదృశ్యస్సర్వభూతానామస్తం గచ్ఛతి పర్వతం॥౪౨॥ యోజనానాం సహస్రాణి దశ తాని దివాకరః। ముహూర్తార్ధేన తం శీఘ్రమభియాతి శిలోచ్చయం॥౪౩॥ శృంగే తస్య మహద్దివ్యం భవనం సూర్యసన్నిభం। ప్రాసాదగణసంబాధం విహితం విశ్వకర్మణా॥ శోభితం తరుభిశ్చిత్రైర్నానాపక్షిసమాకులైః। నికేతం పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః॥ ౪౫ ॥ అంతరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్। జాతరూపమయశ్శ్రీమాన్భ్రాజతే చిత్రవేదికః॥౪౬॥ తేషు సర్వేషు దుర్గేషు సరస్సు చ సరిత్సు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః॥ యత్ర తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞస్తపసా స్వేన భావితః। మేరుసావర్ణిరిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః॥౪౮॥ ప్రష్టవ్యో మేరుసావర్ణిర్మహర్షిస్సూర్యసన్నిభః। ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి ॥ ౪౯ ॥ ఏతావజ్జీవలోకస్య భాస్కరో రజనీక్షయే। కృత్వా వితిమిరం సర్వమస్తం గచ్ఛతి పర్వతం॥౫౦॥ ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః। అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం॥౫౧॥ అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ। అస్తపర్వతమాసాద్య పూర్ణే మాసే నివర్తత॥ ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ ॥ ౫౨॥ సహైవ శూరో యుష్మాభిశ్శ్వశురో మే గమిష్యతి॥ శ్రోతవ్యం సర్వమేతస్య భవద్భిర్దిష్టకారిభిః॥ ౫౩॥ గురురేష మహాబాహుః శ్వశురో మే మహాబలః॥ భవంతశ్చాపి విక్రాంతాః ప్రమాణం సర్వకర్మసు॥ ౫౪॥ ప్రమాణమేనం సంస్థాప్య పశ్యధ్వం పశ్చిమాం దిశం॥౫౫॥ దృష్టాయాం తు నరేంద్రస్య పత్న్యామమితతేజసః। కృతకృత్యా భవిష్యామః కృతస్య ప్రతికర్మణా॥ ౫౬॥ అతోఽన్యదపి యత్కించిత్కార్యస్యాస్య హితం భవేత్। సంప్రధార్య భవద్భిశ్చ దేశకాలార్థసంహితం॥ ౫౭॥ తతస్సుషేణప్రముఖాః ప్లవంగాస్సుగ్రీవవాక్యం నిపుణం నిశమ్య। ఆమంత్ర్య సర్వే ప్లవగాధిపం తే జగ్ముర్దిశం తాం వరుణాభిగుప్తాం॥ ౫౮॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- ద్విచత్వారింశస్సర్గః,********** తతస్సందిశ్య సుగ్రీవశ్శ్వశురం పశ్చిమాం దిశం। వీరం శతవలిం నామ వానరం వానరర్షభః॥ ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞస్సర్వవానరసత్తమం। వాక్యమాత్మహితం చైవ రామస్య చ హితం తథా॥ ౨॥ వృతశ్శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనౌకసాం। వైవస్వతసుతైస్సార్ధం ప్రతిష్ఠస్వ స్వమంత్రిభిః॥ దిశం హ్యుదీచీం విక్రాంతాం హిమశైలావతంసకాం। సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీమనిందితాం॥౪॥ అస్మిన్కార్యే వినిర్వృత్తే కృతే దాశరథేః ప్రియే। ఋణాన్ముక్తా భవిష్యామః కృతార్థార్థవిదాం వరాః ॥ ౫ ॥ కృతం హి ప్రియమస్మాకం రాఘవేణ మహాత్మనా। తస్య చేత్ప్రతికారోఽస్తి సఫలం జీవితం భవేత్ ॥ ౬ ॥ అర్థినః కార్యనిర్వృత్తిమకర్తురపి యశ్చరేత్। తస్య స్యాత్సఫలం జన్మ కిం పునః పూర్వకారిణః॥ ౭॥ ఏతాం బుద్ధిమవస్థాయ దృశ్యతే జానకీ యథా। తథా భవద్భిః కర్తవ్యమస్మత్ప్రియహితైషిభిః॥౮॥ అయం హి సర్వభూతానాం మాన్యస్తు నరసత్తమః। అస్మాసు చాగతప్రీతీ రామః పరపురంజయః॥౯॥ ఇమాని వనదుర్గాణి నద్యశ్శైలాంతరాణి చ। భవంతః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమసంపదా॥ తత్ర మ్లేచ్ఛాన్పులిందాంశ్చ శూరసేనాంస్తథైవ చ। ప్రస్థలాన్భరతాంశ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః ॥ కాంభోజాన్యవనాంశ్చైవ శకాన్నారట్టకానపి। బాహ్లీకానృషికాంశ్చైవ పౌరవానథ టంకణాన్ ॥ చీనాన్పరమచీనాంశ్చ నిహారాంశ్చ

పునః పునః। అన్వీక్ష్య దరదాంశ్చైవ హిమవంతం తథైవ చ ॥౧౩॥ లోధ్రపద్మకషండేషు దేవదారువనేషు చ । రావణస్స
హ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౧౪ ॥ తతస్సోమాశ్రమం గత్వా దేవగంధర్వసేవితం । కాలం నామ మహాసానుం ప
ర్వతం తం గమిష్యథ ॥౧౫॥ మహత్సు తస్య శైలస్య నిర్దరేషు గుహాసు చ । విచిన్వత మహాభాగాం రామపత్నీం తతస్తతః ॥
౧౬॥ తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం హేమగర్భం మహాగిరిం । తతస్సుదర్శనం నామ గంతుమర్హథ పర్వతం ॥ ౧౭ ॥ తతో దేవ
సఖో నామ పర్వతః పతగాలయః । నానాపక్షిగణాకీర్ణో వివిధద్రుమభూషితః ॥ తస్య కాననషండేషు నిర్ఝరేషు గు
హాసు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౧౯ ॥ తమతిక్రమ్య చాకాశం సర్వతశ్శతయోజనం । అపర్వత
నదీవృక్షం సర్వసత్త్వవివర్జితం ॥ ౨౦ ॥ తంతు శీఘ్రమతిక్రమ్య కాంతారం రోమహర్షణం। కైలాసం పాండురం శైలం ప్రా
ప్యహృష్టా భవిష్యథ॥౨౧॥ తత్ర పాండురమేఘాభం జాంబూనదపరిష్కృతం । కుబేరభవనం దివ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా॥
విశాలా నళినీ యత్ర ప్రభూతకమలోత్పలా । హంసకారండవాకీర్ణా హ్యప్సరోగణసేవితా ॥౨౩॥ తత్ర వైశ్రవణో రా
జా సర్వభూతనమస్కృతః। ధనదో రమతే శ్రీమాన్ గుహ్యకైస్సహ యక్షరాట్ ॥౨౪॥ తస్య చంద్రనికాశేషు పర్వతేషు
గుహాసు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥౨౫॥ క్రౌంచం తు గిరిమాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమం । అప్రమ
త్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవేశం హి తత్ స్మృతం॥౨౬॥ వసంతి హి మహాత్మానస్తత్ర సూర్యసమప్రభాః । దేవైరప్యర్చితాస్స
మ్యగ్దేవరూపా మహర్షయః॥౨౭॥ క్రౌంచస్య తు గుహాశ్చాన్యాస్సానూని శిఖరాణి చ । నిర్దరాశ్చ నితంబాశ్చ విచేతవ్యా
స్తతస్తతః॥౨౮॥ క్రౌంచస్య శిఖరం చాపి నిరీక్ష్య చ తతస్తతః । అవృక్షం కామశైలం చ మానసం విహగాలయం॥౨౯॥ నగతి
స్తత్ర భూతానాం దేవదానవరక్షసాం । స చ సర్వైర్విచేతవ్యస్సానుప్రస్థభూధరః॥ ౩౦॥ క్రౌంచం గిరిమతిక్రమ్య మై
నాకో నామ పర్వతః । మయస్య భవనం యత్ర దానవస్య స్వయంకృతం ॥౩౧॥ మైనాకస్తు విచేతవ్యస్సానుప్రస్థకందరః।
స్త్రీణామశ్వముఖీనాం చ నికేతాస్తత్ర తత్ర తు ॥ ౩౨ ॥ తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధసేవితం। సిద్ధా వైఖానసాస్త
త్ర వాలఖిల్యాశ్చ తాపసాః ॥ ౩౩ ॥ వంద్యాస్తే తు తపస్సిద్ధాస్తపసా వీతకల్మషాః। ప్రష్టవ్యా చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తిర్విన
యాన్వితైః ॥ ౩౪ ॥ హేమపుష్కరసంఛన్నం తస్మిన్ వైఖానసం సరః। తరుణాదిత్యసంకాశైర్హంసైర్విచరితం శుభైః॥
౩౫॥ ఔపవాహ్యః కుబేరస్య సార్వభౌమ ఇతి స్మృతః। గజః పర్యేతి తం దేశం సదా సహ కరేణుభిః॥౩౬॥ తత్సరస్సమతిక్రమ్య
నష్టచంద్రదివాకరం । అనక్షత్రగణం వ్యోమ నిష్పయోదమనాదితం ॥ ౩౭ ॥ గభస్తిభిరివార్కస్య స తు దేశః ప్రకాశతే। వి
శ్రామ్యద్భిః స్తపస్సిద్ధైర్దేవకల్పైస్స్వయంప్రభైః॥ ౩౮ ॥ తం తు దేశమతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా ॥ ౩౯॥ ఉ
భయోస్తీరయోస్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః ॥ తే నయంతి పరం తీరం సిద్ధాన్ ప్రత్యానయంతి చ ॥౩౯॥ ఉత్తరాః కురవస్త
త్ర కృతపుణ్యప్రతిశ్రయాః ॥ ౪౦ ॥ తతః కాంచనపద్మాభిః పద్మినీభిః కృతోదకాః । నీలవైడూర్యపత్రాభిర్నద్యస్తత్ర స
హస్రశః ॥౪౧॥ రక్తోత్పలవనైశ్చాత్ర మండితాశ్చ హిరణ్మయైః । తరుణాదిత్యసదృశైర్భాంతి తత్ర జలాశయాః ॥౪౨ ॥
మహార్హమణిపత్రైశ్చ కాంచనప్రభకేసరైః । నీలోత్పలవనైశ్చిత్రైస్స దేశస్సర్వతో వృతః ॥ ౪౩॥ నిస్తులాభిశ్చ ము
క్తాభిర్మణిభిశ్చ మహాధనైః । ఉద్భూతపులినాస్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః ॥ సర్వరత్నమయైశ్చిత్రైరవగాఢా నగో
త్తమైః। జాతరూపమయైశ్చాపి హుతాశనసమప్రభైః ॥ ౪౫ ॥ నిత్యపుష్పఫలాస్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః । దివ్యగంధ
రసస్పర్శాస్సర్వకామాన్ స్రవంతి చ॥౪౬॥ నానాకారాణి వాసాంసి ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః ॥౪౭॥ ముక్తావైడూర్యచి
త్రాణి భూషణాని తథైవ చ॥ స్త్రీణాం చాప్యనురూపాణి పురుషాణాం తథైవ చ । సర్వర్తుసుఖసేవ్యాని ఫలంత్యన్యే నగోత్త
మాః॥౪౮॥ మహార్హాణి విచిత్రాణి హైమాన్యన్యే నగోత్తమాః । శయనాని ప్రసూయంతే చిత్రాస్తరణవంతి చ ॥ ౪౯॥
మనః కాంతాని మాల్యాని ఫలంత్యత్రాపరే ద్రుమాః। పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాణి వివిధాని చ ॥౫౦॥ స్త్రియశ్చ గు
ణసంపన్నా రూపయౌవనలక్షితాః । గంధర్వాః కిన్నరాస్సిద్ధా నాగా విద్యాధరాస్తథా॥ రమంతే సహితాస్తత్ర నారీభి
ర్భాస్కరప్రభాః ॥౫౧॥ సర్వే సుకృతకర్మాణస్సర్వే రతిపరాయణాః ॥ సర్వే కామార్థసహితా వసంతి సహయోషి
తః ॥ ౫౨ ॥ గీతవాదిత్రనిర్ఘోషస్సోత్కృష్టహసితస్వనః ॥ శ్రూయతే సతతం తత్ర సర్వభూతమనోహరః॥౫౩॥
తత్ర నాముదితః కశ్చిన్నాస్తి కశ్చిదసత్ప్రియః॥ అహన్యహని వర్ధంతే గుణాస్తత్ర మనోరమాః ॥ ౫౪ ॥ సమతిక్రమ్య తం
దేశముత్తరః పయసాం నిధిః ॥ ౫౫ ॥ తత్ర సోమగిరిర్నామ మధ్యే హేమమయో మహాన్ । ఇంద్రలోకగతా యే చ బ్రహ్మ
లోకగతాశ్చ యే॥ దేవాస్తం సమవేక్షంతే గిరిరాజం దివంగతాః॥ ౫౬ ॥ స తు దేశో విసూర్యోఽపి తస్య భాసా ప్రకాశతే
సూర్యలక్ష్మ్యాభివిజ్ఞేయస్తపతేవ వివస్వతా ॥ ౫౭ ॥ భగవానపి విశ్వాత్మా శంభురేకాదశాత్మకః॥ బ్రహ్మా వసతి దేవే
శో బ్రహ్మర్షిపరివారితః॥౫౮॥ న కథంచన గంతవ్యం కురూణాముత్తరేణ వః ॥ అన్యేషామపి భూతానాం నాతిక్రామతి

వైగతిః। సహి సోమగిరిర్నామ దేవానామపి దుర్గమః ॥ తమాలోక్య తతః క్షిప్రముపావర్తితుమర్హథ ॥౨౦౹॥ ఏతావ
ద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ॥ అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం ॥౨౧౹॥ సర్వమేతద్విచేతవ్యం
యన్మయా పరికీర్తితం॥ యదన్యదపి నోక్తం చ తత్రాపి క్రియతాం మతిః॥౨౨౹॥ తతః కృతం దాశరథేర్మహత్ప్రియం మహ
త్తరం చాపి తతో మమ ప్రియం। కృతం భవిష్యత్యనిలానలోపమా విదేహజాదర్శనజేన కర్మణా ॥౨౩౹॥ తతః కృతార్థాస్స
హితాస్సబాంధవా మయార్చితాస్సర్వగుణైర్మనోరమైః । చరిష్యథోర్వీం ప్రతిశాంతశత్రవస్సహప్రియా భూతధరాః
ప్లవంగమాః॥౨౪౹॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రిచత్వారింశస్సర్గః. **************************

స విశేషేణ సుగ్రీవో హనుమత్యర్థముక్తవాన్ । స హి తస్మిన్హరిశ్రేష్ఠే నిశ్చితార్థోఽర్థసాధనే ॥౧॥ అబ్రవీచ్చ హ
నూమంతం విక్రాంతమనిలాత్మజం । సుగ్రీవః పరమప్రీతః ప్రభుస్సర్వవనౌకసాం ॥ న భూమౌ నాంతరిక్షే వా నాంబ
రే నామరాలయే। నాప్సు వా గతిసంగం తే పశ్యామి హరిపుంగవ ॥ సాసురాస్సహగంధర్వాస్సనాగనరదేవతాః । విదితా
స్సర్వలోకాస్తే ససాగరధరాధరాః॥ గతిర్వేగశ్చ తేజశ్చ లాఘవం చ మహాకపే । పితుస్తే సదృశం వీర మారుతస్య మహౌ
జసః ॥ తేజసా వాపి తే భూతం సమం భువి న విద్యతే। తద్యథా లభ్యతే సీతా తత్త్వమేవోపపాదయ ॥ త్వయ్యేవ హనుమ
న్నస్తి బలం బుద్ధిః పరాక్రమః । దేశకాలానువృత్తిశ్చ నయశ్చ నయపండిత ॥౭॥ తతః కార్యసమాసంగమవగమ్య హనూ
మతి। విదిత్వా హనుమంతం చ చింతయామాస రాఘవః॥౮॥ సర్వథా నిశ్చితార్థోఽయం హనూమతి హరీశ్వరః। నిశ్చితార్థకర
శ్చాపి హనుమాన్కార్యసాధనే ॥ తదేవం ప్రస్థితస్యాస్య పరిజ్ఞాతస్య కర్మభిః । భర్త్రా పరిగృహీతస్య ధ్రువః కార్యఫలో
దయః॥ ౧౦॥ తం సమీక్ష్య మహాతేజా వ్యవసాయోత్తరం హరిం । కృతార్థ ఇవ సంవృత్తః ప్రహృష్టేంద్రియమానసః॥ ౧౧॥
దదౌ తస్య తతః ప్రీతః స్వనామాంకోపశోభితం। అంగులీయమభిజ్ఞానం రాజపుత్రః పరంతపః ॥ ౧౨ ॥ అనేన త్వాం హ
రిశ్రేష్ఠ చిహ్నేన జనకాత్మజా । మత్సకాశాదనుప్రాప్తమనుద్విగ్నానుపశ్యతి ॥ ౧౩ ॥ వ్యవసాయశ్చ తే వీర సత్త్వయుక్త
శ్చ విక్రమః । సుగ్రీవస్య చ సందేశస్సిద్ధిం కథయతీవ మే ॥౧౪॥ స తం గృహ్య హరిశ్రేష్ఠః స్థాప్య మూర్ధ్ని కృతాంజలిః । వం
దిత్వా చరణౌ చైవ ప్రస్థితః ప్లవగోత్తమః ॥౧౫ ॥ స తత్ప్రకర్షన్హరిణాం బలం మహద్బభూవ వీరః పవనాత్మజః కపిః । గతాం
బుదే వ్యోమ్ని విశుద్ధమండలశ్శశీవ నక్షత్రగణోపశోభితః ॥ ౧౬ ॥ అతిబలబలమాశ్రితస్తవాహం హరివరవిక్రమ విక్రమైర
నల్పైః। పవనసుత యథాభిగమ్యతే సా జనకసుతా హనుమంస్తథా కురుష్వ ॥౧౭ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుశ్చ
త్వారింశస్సర్గః. ******************** సర్వాంశ్చాహూయ సుగ్రీవః ప్లవగాన్ప్లవగర్షభః। సమస్తానబ్ర
వీద్భూయో రామకార్యార్థసిద్ధయే ॥ ఏవమేతద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితం ॥ ౧౹ ॥ తముగ్రశాసనం భర్తుర్విజ్ఞా
య హరిపుంగవాః ॥ శలభా ఇవ సంఛాద్య మేదినీం సంప్రతస్థిరే ॥ ౨౹ ॥ రామః ప్రస్రవణే తస్మిన్న్యవసత్సహలక్ష్మణః ॥ప్ర
తీక్షమాణస్తం మాసం సీతాభ్యధిగమే కృతః ॥౩౹॥ ఉత్తరాం తు దిశం రమ్యాం గిరిరాజసమావృతాం॥ ప్రతస్థే సహసా వీ
రో హరిశ్శతవలిస్తదా ॥ ౪౹ ॥ పూర్వాం దిశం ప్రతి యయౌ వినతో హరియూథపః ॥ ౫ ॥ తారాంగదాదిసహితః ప్లవగో
మారుతాత్మజః। అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం హరియూథపః ॥ ౬ ॥ పశ్చిమాం తు భృశం ఘోరాం సుషేణః ప్లవగేశ్వ
రః । ప్రతస్థే హరిశార్దూలో దిశం వరుణపాలితాం ॥ తతస్సర్వా దిశో రాజా చోదయిత్వా యథాతథం । కపిసేనాపతీ
న్ముఖ్యాన్ముమోద సుఖితస్సుఖం ॥ ౮ ॥ ఏవం సంబోధితాస్సర్వే రాజ్ఞా వానరయూథపాః । స్వాం స్వాం దిశమభిప్రేత్య
త్వరితాస్సంప్రతస్థిరే ॥ ఆనయిష్యామహే సీతాం హనిష్యామశ్చ రావణం । నదంతశ్చోన్నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగ
మాః॥ క్ష్వేళంతో ధావమానాశ్చ వినదంతో మహాబలాః ॥ ౧౦౹ ॥ అహమేకో హనిష్యామి ప్రాప్తం రావణమాహవే॥ త
తశ్చోన్మథ్య సహసా హరిష్యే జనకాత్మజాం। వేపమానాం శ్రమేణాద్య భవద్భిస్స్థీయతామితి॥ ఏక ఏవాహరిష్యామి పాతా
ళాదపి జానకీం । విధమిష్యామ్యహం వృక్షాన్పాతయిష్యామ్యహం గిరీన్ ॥ ధరణీం దారయిష్యామి క్షోభయిష్యామి సాగ
రం॥౧౩౹॥ అహం యోజనసంఖ్యాయాః ప్లవితా నాత్ర సంశయః ॥ శతం యోజనసంఖ్యాయాశ్శతం సమధికం హ్యహం।
భూతలే సాగరే వాపి శైలేషు చ వనేషు చ ॥ పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమాచ్ఛిద్యతే గతిః ॥ ౧౫౹ ॥ ఇత్యేకైకం తదా త
త్ర వానరా బలదర్పితాః॥ ఊచుశ్చ వచనం తత్ర హరిరాజస్య సన్నిధౌ॥౧౬౹॥ఇతి శ్రీమత్కి... పంచచత్వారింశస్సర్గః. *

గతేషు వానరేంద్రేషు రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ।కథం భవాన్విజానీతే సర్వం వై మండలం భువః ॥ ౧ ॥ సుగ్రీవస్తు
తతో రామమువాచ ప్రణతాత్మవాన్ ॥౧½॥ శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే విస్తరేణ నరర్షభ॥ ౨॥యదా తు దుందుభిం నా
మ దానవం మహిషాకృతిం।పరికాలయతే వాలీ మలయం ప్రతి పర్వతం॥తదా వివేశ మహిషో మలయస్య గుహాం ప్రతి ॥౩½॥
వివేశ వాలీ తత్రాపి మలయం తజ్జిఘాంసయా॥౪॥తతో౽హం తత్ర నిక్షిప్తో గుహాద్వారి వినీతవత్ । న చ నిష్క్రమతే వాలీ త
దా సంవత్సరే గతే॥౫॥తతః క్షతజవేగేన ఆపుపూరే తదా బిలం । తదహం విస్మితో దృష్ట్వా భ్రాతృశోకవిషార్దితః ॥ ౬ ॥
అథాహం కృతబుద్ధిస్తు సువ్యక్తం నిహతో గురుః॥౬½॥ శిలాపర్వతసంకాశా బిలద్వారి మయా వృతా ॥ అశక్నువన్నిష్క్ర
మితుం మహిషో వినశేదితి॥౭½॥ తతో౽హమాగాం కిష్కింధాం నిరాశస్తస్య జీవితే ॥ రాజ్యం చ సుమహత్ప్రాప్తం తార
యా రుమయా సహ॥ ౮½॥ మిత్రైశ్చ సహితస్తత్ర వసామి విగతజ్వరః ॥ ఆజగామ తతో వాలీ హత్వా తం దానవర్షభం॥
౯½ ॥ తతో౽హమదదాం రాజ్యం గౌరవాద్భయయంత్రితః ॥ ౧౦ ॥ స మాం జిఘాంసుర్దుష్టాత్మా వాలీ ప్రవ్యథితేంద్రి
యః। పరికాలయతే క్రోధాద్ధావంతం వానరర్షభః॥౧౧॥ తతో౽హం వాలినా తేన సానుబంధః ప్రధావితః । నదీశ్చ వివి
ధాః పశ్యన్వనాని నగరాణి చ॥ ౧౨ ॥ ఆదర్శతలసంకాశా తతో వై పృథివీ మయా । అలాతచక్రప్రతిమా దృష్టా గోష్పదవ
త్తదా॥౧౩॥పూర్వాం దిశం తతో గత్వా పశ్యామి వివిధాన్ద్రుమాన్ । పర్వతాంశ్చ నదీ రమ్యాః సరాంసి వివిధాని చ ॥
ఉదయం తత్ర పశ్యామి పర్వతం ధాతుమండితం। క్షీరోదం సాగరం చైవ నిత్యమప్సరసాలయమ్ ॥ పరికాలయమానస్తు వా
లినాభిద్రుతస్తదా॥ ౧౫½ ॥ పునరావృత్య సహసా ప్రస్థితో౽హం తదా విభో ॥ పునరావర్తమానస్తు వాలినాభిద్రుతో
ద్రుతం। దిశస్తస్యాస్తతో భూయః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం॥వింధ్యపాదపసంకీర్ణాం చందనద్రుమభూషితాం॥ ౧౭½ ॥
ద్రుమశైలాంస్తతః పశ్యన్భూయో దక్షిణతో౽పరాన్ ॥ పశ్చిమాం తు దిశం ప్రాప్తో వాలినా సమభిద్రుతః । సంపశ్యన్వివి
ధాన్దేశానస్తం చ గిరిసత్తమం ॥ ప్రాప్య చాస్తం గిరిశ్రేష్ఠముత్తరాం సంప్రధావితః । హిమవంతం చ మేరుం చ సము
ద్రం చ తథోత్తరం ॥ ౨౦॥ యదా న విందం శరణం వాలినా సమభిద్రుతః । తదా మాం బుద్ధిసంపన్నో హనుమాన్వాక్యమ
బ్రవీత్ ॥ ఇదానీం మే స్మృతం రాజన్యథా వాలీ హరీశ్వరః। మతంగేన తదా శప్తో హ్యస్మిన్నాశ్రమమండలే॥ ప్రవిశేద్య
ది వై వాలీ మూర్ధాస్య శతధా భవేత్ । తత్ర వాసస్సుఖో౽స్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి॥ ౨౩॥ తతః పర్వతమాసాద్య ఋ
శ్యమూకం నృపాత్మజ। న వివేశ తదా వాలీ మతంగస్య భయాత్తదా॥ ౨౪॥ఏవం మయా తదా రాజన్ప్రత్యక్షముపలక్షితం।
పృథివీమండలం కృత్స్నం గుహామస్యాగతస్తతః॥ ౨౫॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.****

దర్శనార్థం తు వైదేహ్యాస్సర్వతః కపియూథపాః! వ్యాదిష్టాః కపిరాజేన యథోక్తం జగ్మురంజసా॥ ౧॥ సరాంసి
సరితః కక్షానాకాశం నగరాణి చ। నదీదుర్గాంస్తథా శైలాన్విచిన్వంతి సమంతతః॥ ౨ ॥ సుగ్రీవేణ సమాఖ్యాతాస్స
ర్వే వానరయూథపాః। ప్రదేశాన్ప్రవిచిన్వంతి సశైలవనకాననాన్ ॥ ౩ ॥ విచిత్య దివసం సర్వే సీతాధిగమనే ధృతాః।
సమాయాంతి స్మ మేదిన్యాం నిశాకాలేషు వానరాః॥ ౪॥ సర్వర్తుకాంశ్చ దేశేషు వానరాస్సఫలాన్ద్రుమాన్। ఆసాద్య
రజనీం శయ్యాం చక్రుస్సర్వేష్వహస్సు తే॥ ౫॥ తదహః ప్రథమం కృత్వా మాసే ప్రస్రవణం గతాః । కపిరాజేన సంగమ్య
నిరాశాః కపియూథపాః॥ ౬॥ విచిత్య తు దిశం పూర్వాం యథోక్తాం సచివైస్సహ । అదృష్ట్వా వినతస్సీతామాజగామ మ
హాబలః॥ ౭॥ ఉత్తరాం చ దిశం సర్వాం విచిత్య స మహాకపిః । ఆగతస్సహ సైన్యేన వీరశ్శతవలిస్తదా॥౮॥సుషేణః పశ్చిమా
మాశాం విచిత్య సహ వానరైః। సమేత్య మాసే సంపూర్ణే సుగ్రీవముపచక్రమే॥ ౯ ॥ తం ప్రస్రవణపృష్ఠస్థం సమాసాద్యా
భివాద్య చ!ఆసీనం సహ రామేణ సుగ్రీవమిదమబ్రువన్॥విచితాః పర్వతాస్సర్వే వనాని గహనాని చ । నిమ్నగాస్సాగరాం
తాశ్చ సర్వే జనపదాశ్చ యే॥ గుహాశ్చ విచితాస్సర్వాస్త్వయా యాః పరికీర్తితాః।విచితాశ్చ మహాగుల్మా లతావితత
సంతతాః॥గహనేషు చ దేశేషు దుర్గేషు విషమేషు చ। సత్త్వాన్యతిప్రమాణాని విచితాని హతాని చ॥ఉదారసత్త్వాభిజనో
మహాత్మా స మైథిలీం ద్రక్ష్యతి వానరేంద్రః। దిశం తు యామేవ గతా తు సీతా తామాస్థితో వాయుసుతో హనూమాన్ ॥౧౪॥
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- సప్తచత్వారింశస్సర్గః.*********************************

సహ తారాంగదాభ్యాంతు గత్వాసహనుమాన్కపిః । సుగ్రీవేణయథోద్దిష్టం తందేశముపచక్రమే ॥ ౧ ॥ సతుదూరముపాగమ్యసర్వైస్తైఃకపిసత్తమైః। విచినోతిస్మవింధ్యస్యగుహాశ్చగహనానిచ ॥ పర్వతాగ్రనదీదుర్గాన్సరాంసివిపులాన్ద్రుమాన్ ।వృక్షషండాంశ్చవివిధాన్పర్వతాన్ఘనపాదపాన్॥ ౩॥అన్వేషమాణాస్తేసర్వేవానరాస్సర్వతోదిశం। నసీతాందదృశుర్వీరామైథిలీంజనకాత్మజాం॥ ౪॥ తేభక్షయంతోమూలానిఫలానివివిధానిచ।అన్వేషమాణాదుర్ధర్షాన్యవసంస్తత్రతత్రహ॥౫॥సతుదేశోదురన్వేషోగుహాగహనవాన్మహాన్॥౬॥నిర్జనంనిర్జలంశూన్యంగహనంరోమహర్షణం ॥ త్యక్త్వాతుతంతదాదేశంసర్వేవైహరియూథపాః।తాదృశాన్యప్యరణ్యానివిచిత్యభృశపీడితాః॥దేశమన్యందురాధర్షంవివిశుశ్చాకుతోభయాః।యత్రవంధ్యఫలావృక్షావిపుష్పాఃపర్ణవర్జితాః॥నిస్తోయాస్సరితోయత్రమూలంయత్రసుదుర్లభం।నసంతిమహిషాయత్రనమృగానచహస్తినః॥శార్దూలాఃపక్షిణోవాపియేచాన్యేవనగోచరాః। నయత్రవృక్షానౌషధ్యోనలతానాపివీరుధః॥ ౧౦॥స్నిగ్ధపత్రాస్స్థలేయత్రపద్మిన్యఃఫుల్లపంకజాః । ప్రేక్షణీయాస్సుగంధాశ్చభ్రమరైశ్చాపివర్జితాః॥౧౧॥ కండుర్నామమహాభాగస్సత్యవాదీతపోధనః। మహర్షిఃపరమామర్షీనియమైర్దుష్ప్రధర్షణః॥౧౨॥తస్యతస్మిన్వనేపుత్రోబాలష్షోడశవార్షికః। ప్రణష్టోజీవితాంతాయక్రుద్ధస్తత్రమహామునిః ॥ ౧౩॥ తేనధర్మాత్మనాశప్తంకృత్స్నంతత్రమహద్వనం।అశరణ్యందురాధర్షంమృగపక్షివివర్జితం॥ ౧౪ ॥ తస్యతేకాననాంతాంశ్చగిరీణాంకందరాణిచ। ప్రభవాణినదీనాంచవిచిన్వంతిసమాహితాః॥ ౧౫॥ తత్రచాపిమహాత్మానోనాపశ్యన్జనకాత్మజాం। హర్తారంరావణంవాపిసుగ్రీవప్రియకారిణః॥౧౬॥ తేప్రవిశ్యాశుతంభీమంలతాగుల్మసమావృతం। దదృశుఃక్రూరకర్మాణమసురంసురనిర్భయం॥౧౭॥ తందృష్ట్వావానరాఘోరంస్థితంశైలమివాపరం। గాఢంపరిహితాస్సర్వేదృష్ట్వాతాన్పర్వతోపమాన్॥౧౮॥సోపితాన్వానరాన్సర్వాన్నష్టాస్స్థేత్యబ్రవీద్బలీ। అభ్యధావతసంక్రుద్ధోముష్టిముద్యమ్యసంహితం॥౧౯॥తమాపతంతంసహసావాలిపుత్రోంగదస్తదా। రావణోయమితిజ్ఞాత్వాతలేనాభిజఘానహ॥౨౦॥సవాలిపుత్రాభిహతోవక్త్రాచ్ఛోణితముద్వమన్। అసురోన్యపతద్భూమౌపర్యస్తఇవపర్వతః॥ ౨౧॥ తేపితస్మిన్నిరుచ్ఛ్వాసేవానరాజితకాశినః। వ్యచిన్వన్ప్రాయశస్తత్రసర్వంతద్గిరిగహ్వరం॥ ౨౨॥ విచితంతుతతఃకృత్వాసర్వేతేకాననంపునః।అన్యదేవాపరంఘోరంవివిశుర్గిరిగహ్వరం॥ ౨౩॥ తేవిచిత్యపునఃఖిన్నావినిష్పత్యసమాగతాః।ఏకాంతేవృక్షమూలేతునిషేదుర్దీనమానసాః॥౨౪॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టచత్వారింశస్సర్గః.****************

అథాంగదస్తదాసర్వాన్వానరానిదమబ్రవీత్। పరిశ్రాంతోమహాప్రాజ్ఞస్సమాశ్వాస్యశనైర్వచః ॥ వనానిగిరయోనద్యోదుర్గాణిగహనానిచ।దర్యోగిరిగుహాశ్చైవవిచితానస్సమంతతః॥ తత్రతత్రసహాస్మాభిర్జానకీనచదృశ్యతే।తద్వారక్షోహృతాయేనసీతాసురసుతోపమా॥ కాలశ్చనోమహాన్యాతస్సుగ్రీవశ్చోగ్రశాసనః। తస్మాద్భవంతస్సహితావిచిన్వంతుసమంతతః ॥ విహాయతంద్రీంశోకంచనిద్రాంచైవసముత్థితాం । విచినుధ్వంయథాసీతాంపశ్యామోజనకాత్మజాం॥అనిర్వేదంచదాక్ష్యంచమనసశ్చాపరాజయః। కార్యసిద్ధికరాణ్యాహుస్తస్మాదేతద్బ్రవీమ్యహం॥ అద్యాపితద్వనందుర్గంవిచిన్వంతువనౌకసః। ఖేదంత్యక్త్వాపునస్సర్వైర్వనమేతద్విచీయతాం ॥ అవశ్యంక్రియమాణస్యదృశ్యతేకర్మణఃఫలం। అలంనిర్వేదమాగమ్యనహినోమీలనంక్షమం॥ సుగ్రీవఃకోపనోరాజాతీక్ష్ణదండశ్చవానరః। భేతవ్యంతస్యసతతంరామస్యచమహాత్మనః॥౯॥హితార్థమేతదుక్తంవఃక్రియతాంయదిరోచతే । ఉచ్యతాంవాక్షమంయన్నస్సర్వేషామేవవానరాః॥౧౦॥అంగదస్యవచశ్శ్రుత్వావచనంగంధమాదనః। ఉవాచావ్యక్తయావాచాపిపాసాశ్రమఖిన్నయా॥ సదృశంఖలువోవాక్యమంగదోయదువాచహ। హితంచైవానుకూలంచక్రియతామస్యభాషితం॥పునర్మార్గామహైశైలాన్కందరాంశ్చదరీస్తథా । కాననానిచశూన్యానిగిరిప్రస్రవణానిచ ॥ యథోద్దిష్టానిసర్వాణిసుగ్రీవేణమహాత్మనా।విచిన్వంతువనంసర్వేగిరిదుర్గాణిసర్వశః॥౧౪॥తతస్సముత్థాయపునర్వానరాస్తేమహాబలాః। వింధ్యకాననసంకీర్ణాంవిచేరుర్దక్షిణాందిశం॥ ౧౫॥ తేశారదాభ్రప్రతిమంశ్రీమద్రజతపర్వతం । శృంగవంతందరీమంతమధిరుహ్యచవానరాః॥తత్రలోధ్రవనంరమ్యంసప్తపర్ణవనానిచ।వ్యచిన్వంస్తేహరివరాస్సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౧౭॥ తస్యాగ్రమధిరూఢాస్తేశ్రాంతావిపులవిక్రమాః। నపశ్యంతిస్మవైదేహీంరామస్యమహిషీంప్రియాం ॥ ౧౮॥ తేతుదృష్టిగతంకృత్వాతంశైలంబహుకందరం।అవారోహంతహరయోవీక్షమాణాస్సమంతతః॥ ౧౯॥అవరుహ్యతతోభూమింశ్రాంతావిగతచేతసః।స్థిత్వాముహూర్తంతత్రాథవృక్షమూలముపాశ్రితాః॥ ౨౦॥ తేముహూర్తంసమాశ్వస్తాఃకించిద్భగ్నపరిశ్ర

మాః॥పునరేవోద్యతాఃకృత్స్నాంమార్గితుందక్షిణాందిశం॥ ౨౧॥ హనుమత్ప్రముఖాస్తేతుప్రస్థితాఃప్లవగర్షభాః। వింధ్యమేవాదితస్తావద్విచేరుస్తేతతస్తతః॥౨౨॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.**********

సహతారాంగదాభ్యాంతుసంగమ్యహనుమాన్కపిః। విచినోతిస్మవింధ్యస్యగుహాశ్చగహనానిచ ॥ సింహశార్దూలజుష్టేషుశిలాశ్చసరితస్తథా। విషమేషునగేంద్రస్యమహాప్రస్రవణేషుచ॥ ౨॥ ఆసేదుస్తస్యశైలస్యకోటిందక్షిణపశ్చిమాం। తేషాంతత్రైవవసతాంసకాలోవ్యత్యవర్తత॥౩॥సహిదేశోదురన్వేషోగుహాగహనవాన్మహాన్॥ ౩౫॥ తత్రవాయుసుతస్సర్వంవిచినోతిస్మపర్వతం॥పరస్పరేణహనుమానన్యోన్యస్యావిదూరతః॥ ౪౫॥ గజోగవాక్షోగవయశ్శరభోగంధమాదనః॥మైందశ్చద్వివిదశ్చైవసుషేణోజాంబవాన్నళః। అంగదోయువరాజశ్చతారశ్చవనగోచరః॥ గిరిజాలావృతాన్దేశాన్మార్గిత్వాదక్షిణాందిశం। విచిన్వంతస్తతస్తత్రదదృశుర్వివృతంబిలం ॥౭॥ దుర్గమృక్షబిలంనామ దానవేనాభిరక్షితం।క్షుత్పిపాసాపరీతాశ్చశ్రాంతాశ్చసలిలార్థినః ॥ అవకీర్ణంలతావృక్షైర్దదృశుస్తేమహాబిలం॥ ౮౫॥తతఃక్రౌంచాశ్చహంసాశ్చసారసాశ్చాపినిష్క్రమన్॥జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చరక్తాంగాఃపద్మరేణుభిః ॥౯౫॥ తతస్తద్బిలమాసాద్యసుగంధిదురతిక్రమం॥విస్మయవ్యగ్రమనసోబభూవుర్వానరర్షభాః ॥౧౦౫॥ సంజాతపరిశంకాస్తే తద్బిలంప్లవగోత్తమాః ॥ అభ్యపద్యన్తసంహృష్టాస్తేజోవంతోమహాబలాః । నానాసత్త్వసమాకీర్ణందైత్యేంద్రనిలయోపమం॥దుర్దర్శమతిఘోరంచదుర్విగాహంచసర్వశః॥౧౨॥తతఃపర్వతకూటాభోహనుమాన్పవనాత్మజః ॥ అబ్రవీద్వానరాన్సర్వాన్కాంతారవనకోవిదః॥౧౩౫॥గిరిజాలావృతాన్దేశాన్మార్గిత్వాదక్షిణాందిశం॥ వయంసర్వేపరిశ్రాంతానచపశ్యామమైథిలీం।అస్మాచ్చాపిబిలాద్ధంసాఃక్రౌంచాశ్చసహసారసైః ॥ జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చనిష్పతంతిస్మసర్వతః।నూనంసలిలవానత్రకూపోవాయదివాహ్రదః॥తథాచేమేబిలద్వారేస్నిగ్ధాస్తిష్ఠంతిపాదపాః ॥ ౧౬౫ ॥ ఇత్యుక్త్వాతద్బిలంసర్వేవివిశుస్తిమిరావృతం ॥ అచంద్రసూర్యంహరయోదదృశూరోమహర్షణం ॥౧౭౫॥ నిశామ్యతస్మాత్సింహాంశ్చతాంస్తాంశ్చమృగపక్షిణః॥ప్రవిష్టాహరిశార్దూలాబిలంతిమిరసంవృతం॥౧౮౫॥ నతేషాంసజ్జతేచక్షుర్నతేజోనపరాక్రమః॥ వాయోరివగతిస్తేషాందృష్టిస్తమసివర్తతే॥౧౯౫॥ తేప్రవిష్టాస్తువేగేనతద్బిలంకపికుంజరాః ॥ ప్రకాశమభిరామంచదదృశుర్దేశముత్తమం॥౨౦౫॥తతస్తస్మిన్బిలేదుర్గేనానాపాదపసంకులే॥ అన్యోన్యంసంపరిష్వజ్యజగ్ముర్యోజనమంతరం॥౨౧౫॥ తేనష్టసంజ్ఞాస్తృషితాస్సంభ్రాంతాస్సలిలార్థినః॥పరిపేతుర్బిలేతస్మిన్కంచిత్కాలమతంద్రితాః॥౨౨౫॥ తేకృశాదీనవదనాఃపరిశ్రాంతాఃప్లవంగమాః॥ ఆలోకందదృశుర్వీరానిరాశాజీవితేతదా॥ ౨౩౫ ॥తతస్తందేశమాగమ్యసౌమ్యంవితిమిరంవనం ॥ దదృశుఃకాంచనాన్వృక్షాన్దీప్తవైశ్వానరప్రభాన్ । సాలాంస్తాలాంశ్చపున్నాగాన్కకుభాన్వంజుళాన్ధవాన్॥చంపకాన్నాగవృక్షాంశ్చకర్ణికారాంశ్చపుష్పితాన్॥ ౨౫౫ ॥స్తబకైఃకాంచనైశ్చిత్రైరక్తైఃకిసలయైస్తథా॥ ఆపీడైశ్చలతాభిశ్చహేమాభరణభూషితాన్ । తరుణాదిత్యసంకాశాన్వైడూర్యకృతవేదికాన్॥విభ్రాజమానాన్వపుషాపాదపాంశ్చహిరణ్మయాన్॥౨౭౫॥నీలవైడూర్యవర్ణాశ్చపద్మినీఃపతగావృతాః॥ మహద్భిఃకాంచనైఃపద్మైర్వృతాబాలార్కసన్నిభైః। జాతరూపమయైర్మత్స్యైర్మహద్భిశ్చసకచ్ఛపైః॥నళినీస్తత్ర దదృశుఃప్రసన్నసలిలావృతాః॥౨౯౫॥ కాంచనానివిమానానిరాజతానితథైవచ ॥ తపనీయగవాక్షాణిముక్తాజాలావృతానిచ।హైమరాజతభౌమానివైడూర్యమణిమంతిచ ॥ దదృశుస్తత్రహరయోగృహముఖ్యానిసర్వశః ॥ ౩౧౫ ॥ పుష్పితాన్ఫలినోవృక్షాన్ప్రవాళమణిసన్నిభాన్ ॥ కాంచనభ్రమరాంశ్చైవమధూనిచసమంతతః । మణికాంచనచిత్రాణిశయనాన్యాసనానిచ ॥ మహార్హాణిచయానానిదదృశుస్తేసమంతతః ॥౩౩౫॥ హైమరాజతకాంస్యానాంభాజనానాంచసంచయాన్ ॥ అగరూణాంచదివ్యానాంచందనానాంచసంచయాన్ । శుచీన్యభ్యవహార్యాణిమూలానిచఫలానిచ॥మహార్హాణిచపానానిమధూనిరసవంతిచ।దివ్యానామంబరాణాంచమహార్హాణాంచసంచయాన్॥కంబళానాంచచిత్రాణామజినానాంచసంచయాన్ । తత్రతత్రచవిన్యస్తాన్దీప్తాన్వైశ్వానరప్రభాన్ ॥ దదృశుర్వానరాశ్శుభ్రాన్ జాతరూపస్యసంచయాన్ ॥ ౩౭౫॥ తత్రతత్రవిచిన్వంతోబిలేతస్మిన్మహాబలాః ॥ దదృశుర్వానరాశ్శూరాఃస్త్రియంకాంచిదదూరతః ॥౩౮౫॥ తాందృష్ట్వాభృశసంత్రస్తాశ్చీరకృష్ణాజినాంబరాం ॥ తాపసీంనియతాహారాంజ్వలంతీమివతేజసా।విస్మితాహరయస్తత్రవ్యవాతిష్ఠంతసర్వశః ॥ ౪౦ ॥ పప్రచ్ఛహనుమాంస్తత్రకాసిత్వంకస్యవాబిలం ॥౪౧౫॥ **తతోహనూమాన్గిరిసన్నికాశఃకృతాంజలిస్తామభివాద్యవృద్ధాం।** పప్రచ్ఛకాత్వంభవనంబిలంచరత్నానిచేమానివదస్వ

కస్య॥౪౧॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచాశస్సర్గః. ************************************

ఇత్యుక్త్వాహనుమాంస్తత్రపునఃకృష్ణాజినాంబరాం।అబ్రవీత్తాంమహాభాగాంతాపసీంధర్మచారిణీం ॥ ఇదంప్రవిష్టాస్సహసాబిలంతిమిరసంవృతం । క్షుత్పిపాసాపరిశ్రాంతాఃపరిఖిన్నాశ్చసర్వశః ॥ మహద్ధరణ్యావివరంప్రవిష్టాఃస్మపిపాసితాః । ఇమాంస్త్వేవంవిధాన్భావాన్వివిధానద్భుతోపమాన్ ॥ దృష్ట్వావయంప్రవ్యథితాస్సంభ్రాంతానష్టచేతసః। కస్యైతేకాంచనావృక్షాస్తరుణాదిత్యసన్నిభాః ॥ శుచీన్యభ్యవహార్యాణిమూలానిచఫలానిచ । కాంచనానివిమానానిరాజతానిగృహాణిచ॥తపనీయగవాక్షాణిమణిజాలావృతానిచ । పుష్పితాఃఫలవంతశ్చపుణ్యాస్సురభిగంధినః॥ఇమేజాంబూనదమయాఃపాదపాఃకస్యతేజసా । కాంచనానిచపద్మానిజాతానివిమలేజలే ॥ కథంమత్స్యాశ్చసౌవర్ణాశ్చరంతిసహకచ్ఛపైః।ఆత్మనస్త్వనుభావాద్వాకస్యచైతత్తపోబలం ॥ అజానతాంనస్సర్వేషాంసర్వమాఖ్యాతుమర్హసి॥౮॥ఏవముక్తాహనుమతాతాపసీధర్మచారిణీ॥ప్రత్యువాచహనూమంతంసర్వభూతహితేరతా॥౯॥మయోనామమహాతేజామాయావీదానవర్షభః॥తేనేదంనిర్మితంసర్వంమాయయాకాంచనంవనం॥౧౦॥పురాదానవముఖ్యానాంవిశ్వకర్మాబభూవహయే॥నేదంకాంచనందివ్యంనిర్మితంభవనోత్తమం॥ ౧౧॥సతువర్షసహస్రాణితపస్తప్త్వామహావనే॥పితామహాద్వరంలేభేసర్వమౌశనసంధనం॥ ౧౨॥వనంవిధాయబలవాన్సర్వకామేశ్వరస్తదా ॥ ఉవాససుఖితఃకాలంకంచిదస్మిన్మహావనే॥౧౩॥తమప్సరసిహేమాయాంసక్తందానవపుంగవం ॥ విక్రమ్యైవాశనింగృహ్యజఘానేశఃపురందరః ॥ ౧౪॥ఇదంచబ్రహ్మణాదత్తంహేమాయైవనముత్తమం ॥ శాశ్వతాఃకామభోగాశ్చగృహంచేదంహిరణ్మయం॥ ౧౫॥దుహితామేరుసావర్ణేరహంతస్యాస్స్వయంప్రభా॥ ఇదంరక్షామిభవనంహేమాయావానరోత్తమ॥౧౬॥ మమప్రియసఖీహేమానృత్తగీతవిశారదా॥తయాదత్తవరాచాస్మిరక్షామిభవనోత్తమం॥ ౧౭॥ కింకార్యంకస్యవాహేతోఃకాంతారాణిప్రపశ్యథ॥కథంచేదంవనందుర్గంయుష్మాభిరుపలక్షితం॥ ౧౮॥ఇమాన్యభ్యవహార్యాణిమూలానిచఫలానిచ॥భుక్త్వాపీత్వాచపానీయంసర్వంమేవక్తుమర్హథ॥౧౯॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకపంచాశస్సర్గః **

అథతానబ్రవీత్సర్వాన్విక్రాంతాన్హరిపుంగవాన్। ఇదంవచనమేకాగ్రాతాపసీధర్మచారిణీ ॥ ౧ ॥ వానరాయదివఃఖేదఃప్రణష్టఃఫలభక్షణాత్ । యదిచైతన్మయాశ్రావ్యంశ్రోతుమిచ్ఛామికథ్యతాం ॥౨॥ తస్యాస్తద్వచనంశ్రుత్వాహనుమాన్మారుతాత్మజః।ఆర్జవేనయథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥౩॥రాజాసర్వస్యలోకస్యమహేంద్రవరుణోపమః। రామోదాశరథిశ్శ్రీమాన్ప్రవిష్టోదండకావనం ॥ లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రావైదేహ్యాచాపిభార్యయా । తస్యభార్యాజనస్థానాద్రావణేనహృతాబలాత్ ॥ ౫ ॥ వీరస్తస్యసఖారాజ్ఞస్సుగ్రీవోనామవానరః । రాజావానరముఖ్యానాంయేనప్రస్థాపితావయం ॥ అగస్త్యచరితామాశాందక్షిణాంయమరక్షితాం ॥ ౬ ॥ సహైభిర్వానరైర్ఘోరైరంగదప్రముఖైర్వయం॥రావణంసహితాస్సర్వేరాక్షసంకామరూపిణం । సీతయాసహవైదేహ్యామార్గధ్వమితిచోదితాః॥ ౮ ॥ విచిత్యతువయంసర్వేసమగ్రాందక్షిణాందిశం । బుభుక్షితాఃపరిశ్రాంతావృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ ౯ ॥ వివర్ణవదనాస్సర్వేసర్వేధ్యానపరాయణాః।నాధిగచ్ఛామహేపారంమగ్నాశ్చింతామహార్ణవే॥౧౦॥చారయంతస్తతశ్చక్షుర్దృష్టవంతోవయంబిలం।లతాపాదపసంఛన్నంతిమిరేణసమావృతం ॥ ౧౧ ॥ అస్మాద్ధంసాజలక్లిన్నాఃపక్షైస్సలిలవిస్రవైః । కురరాస్సారసాశ్చైవనిష్పతంతిపతత్రిణః ॥ సాధ్వత్రప్రవిశామేతిమయాతూక్తాఃప్లవంగమాః ॥౧౨॥ తేషామపిహిసర్వేషామనుమానముపాగతం॥గచ్ఛామప్రవిశామేతిభర్తృకార్యత్వరాన్వితాః ॥ ౧౩ ॥ తతోగాఢంనిపతితాగృహ్యహస్తౌపరస్పరం ॥ ఇదంప్రవిష్టాస్సహసాబిలంతిమిరసంవృతం ॥౧౪॥ ఏతన్నఃకార్యమేతేనకృత్యేనవయమాగతాః॥త్వాంచైవోపగతాస్సర్వేపరిద్యూనాబుభుక్షితాః ॥ ౧౫ ॥ ఆతిథ్యధర్మదత్తానిమూలానిచఫలానిచ॥అస్మాభిరుపభుక్తానిబుభుక్షాపరిపీడితైః ॥౧౬॥ యత్త్వయారక్షితాస్సర్వేమ్రియమాణాబుభుక్షయా ॥ బ్రూహిప్రత్యుపకారార్థంకింతేకుర్వంతువానరాః ॥౧౭॥ ఏవముక్తాతుసర్వజ్ఞావానరైస్తైస్స్వయంప్రభా ॥ ప్రత్యువాచతతస్సర్వానిదంవానరయూథపాన్॥౧౮॥ సర్వేషాంపరితుష్టాస్మివానరాణాంతరస్వినాం ॥ చరంత్యామమధర్మేణనకార్యమిహకేనచిత్ ॥౧౯॥ఇతిశ్రీ మత్కిష్కింధాకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః. ****************************

ఏవముక్తశ్శుభంవాక్యంతాపస్యాధర్మసంహితం।ఉవాచహనుమాన్వాక్యంతామనిందితచేష్టితాం ॥ ౧ ॥ శ

రణంత్వాంప్రపన్నాస్స్మస్సర్వేవైధర్మచారిణి । యఃకృతస్సమయోస్మాకంసుగ్రీవేణమహాత్మనా ॥ సచకాలోహ్యతి
క్రాంతోవనేమహతివర్తతాం।సాత్వమస్మాద్బిలాద్ఘోరాదుత్తారయితుమర్హసి ॥ తస్మాత్సుగ్రీవవచనాదతిక్రాంతా
న్గతాయుషః। త్రాతుమర్హసినస్సర్వాన్సుగ్రీవభయకర్శితాన్॥౪॥మహచ్చకార్యమస్మాభిఃకర్తవ్యంధర్మచారిణి।త
చ్చాపినకృతంకార్యమస్మాభిరిహవాసిభిః॥౫॥ఏవముక్తాహనుమతాతాపసీవాక్యమబ్రవీత్ । జీవతాదుష్కరంమన్యే
ప్రవిష్టేననివర్తితుం॥తపసస్తుప్రభావేననియమోపార్జితేనచ। సర్వానేవబిలాదస్మాదుద్ధరిష్యామివానరాన్ ॥ నిమీల
యతచక్షూంషిసర్వేవానరపుంగవాః। నహినిష్క్రమితుంశక్యమనిమీలితలోచనైః ॥ ౮ ॥ తతస్సంమీలితాస్సర్వే
సుకుమారాంగుళైఃకరైః। సహసాపిదధుర్దృష్టింహృష్టాగమనకాంక్షయా॥౯॥వానరాస్తుమహాత్మానోహస్తరుద్ధము
ఖాస్తదా। నిమేషాంతరమాత్రేణబిలాదుత్తారితాస్తయా॥౧౦॥తతస్తాన్వానరాన్సర్వాంస్తాపసీధర్మచారిణీ । నిస్సృ
తాన్విషమాత్తస్మాత్సమాశ్వాస్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧॥ ఏషవింధ్యోగిరిఃశ్రీమాన్నానాద్రుమలతాకులః । ఏషప్రస్రవ
ణశ్శైలస్సాగరోయంమహోదధిః ॥ స్వస్తివోస్తుగమిష్యామిభవనంవానరర్షభాః । ఇత్యుక్త్వాతద్బిలంశ్రీమత్ ప్ర
వివేశస్వయంప్రభా॥౧౩॥తతస్తేదదృశుర్ఘోరంసాగరంవరుణాలయం । అపారమభిగర్జంతంఘోరైరూర్మిభిరావృతం॥
౧౪॥మయస్యమాయావిహితంగిరిదుర్గంవిచిన్వతాం । తేషాంమాసోవ్యతిక్రాంతోయోరాజ్ఞాసమయఃకృతః॥ ౧౫॥
వింధ్యస్యతుగిరేఃపాదేసంప్రపుష్పితపాదపే। ఉపవిశ్యమహాత్మానశ్చింతామాపేదిరేతదా॥ ౧౬॥తతఃపుష్పాతిభారా
గ్రాఁల్లతాశతసమావృతాన్।ద్రుమాన్వాసంతికాన్దృష్ట్వాబభూవుర్భయశంకితాః॥ ౧౭ ॥ తేవసంతమనుప్రాప్తం
ప్రతిపద్యపరస్పరం।నష్టసందేశకాలార్థానిపేతుర్ధరణీతలే॥ ౧౮॥ తతస్తాన్కపివృద్ధాంస్తుశిష్టాంశ్చైవవనౌకసః । వా
చామధురయాభాష్యయథావదనుమాన్యచ॥సతుసింహవృషస్కంధఃపీనాయతభుజఃకపిః । యువరాజోమహాప్రాజ్ఞః
అంగదోవాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౦॥శాసనాత్కపిరాజస్యవయంసర్వేవినిర్గతాః। మాసఃపూర్ణోబిలస్థానాంహరయఃకిన్నబు
ధ్యతే॥వయమాశ్వయుజేమాసికాలసంఖ్యావ్యవస్థితాః । ప్రస్థితాస్సోపిచాతీతఃకిమతఃకార్యముత్తరం॥ ౨౨॥భవంతఃప్ర
త్యయంప్రాప్తానీతిమార్గవిశారదాః।హితేష్వభిరతాభర్తుర్నిసృష్టాస్సర్వకర్మసు॥ కర్మస్వప్రతిమాస్సర్వేదిక్షువిశ్రు
తపౌరుషాః।మాంపురస్కృత్యనిర్యాతాఃపింగాక్షప్రతిచోదితాః ॥ ఇదానీమకృతార్థానాంమర్తవ్యంనాత్రసంశయః।
హరిరాజస్యసందేశమకృత్వాకస్సుఖీభవేత్ ॥౨౫॥ తస్మిన్నతీతేకాలేతుసుగ్రీవేణకృతేస్వయం । ప్రాయోపవేశనం
యుక్తంసర్వేషాంచవనౌకసాం॥ ౨౬॥తీక్ష్ణఃప్రకృత్యాసుగ్రీవస్స్వామిభావేవ్యవస్థితః । నక్షమిష్యతినస్సర్వానపరాధ
కృతోగతాన్॥ ౨౭ ॥ అప్రవృత్తౌచసీతాయాఃపాపమేవకరిష్యతి । తస్మాత్క్షమమిహాద్యైవప్రాయోపవిశనంహినః॥
౨౮॥త్యక్త్వాపుత్రాంశ్చదారాంశ్చధనానిచగృహాణిచ। ధ్రువంనోహింసితారాజాసర్వాన్ప్రతిగతానితః ॥ వధేనా
ప్రతిరూపేణశ్రేయాన్మృత్యురిహైవనః॥ ౨౯॥ నచాహంయౌవరాజ్యేనసుగ్రీవేణాభిషేచితః ॥ నరేంద్రేణాభిషిక్తో
స్మిరామేణాక్లిష్టకర్మణా॥ ౩౦॥ సపూర్వంబద్ధవైరోమాంరాజాదృష్ట్వావ్యతిక్రమం॥ ఘాతయిష్యతిదండేనతీక్ష్ణేనకృత
నిశ్చయః॥ ౩౧ ॥ కింమేసుహృద్భిర్వ్యసనంపశ్యద్భిర్జీవితాంతరే ॥ ఇహైవప్రాయమాసిష్యేపుణ్యేసాగరరోధసి ॥
౩౨॥ఏతచ్ఛ్రుత్వాకుమారేణయువరాజేనభాషితం। సర్వేతేవానరశ్రేష్ఠాఃకరుణంవాక్యమబ్రువన్॥ ౩౩॥ తీక్ష్ణః
ప్రకృత్యాసుగ్రీవఃప్రియాసక్తశ్చరాఘవః ॥ అదృష్టాయాంతువైదేహ్యాందృష్ట్వాచైవసమాగతాన్ । రాఘవప్రియకా
మార్థంఘాతయిష్యత్యసంశయం॥ నక్షమంచాపరాద్ధానాంగమనంస్వామిపార్శ్వతః॥౩౫॥ ఇహైవసీతామన్విష్య
ప్రవృత్తిముపలభ్యవా॥నోచేద్గచ్ఛామతంవీరంగమిష్యామోయమక్షయం॥౩౬॥ ప్లవంగమానాంతుభయార్దితానాం
శ్రుత్వావచస్తారఇదంబభాషే। అలంవిషాదేనబిలంప్రవిశ్యవసామసర్వేయదిరోచతేవః॥ఇదంహిమాయావిహితంసు
దుర్గమంప్రభూతవృక్షోదకభోజ్యపేయకం । ఇహాస్తినోనైవభయంపురందరాన్నరాఘవాద్వానరరాజతోపివా ॥
౩౮॥శ్రుత్వాంగదస్యాపివచోనుకూలమూచుశ్చసర్వేహరయఃప్రతీతాః । యథానహింస్యేమతథావిధానమసక్తమ
ద్యైవవిధీయతాంనః॥ ౩౯॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః. ********************

తథా బ్రువతి తారే తు తారాధిపతివర్చసి । అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమానంగదేన తత్ ॥ ౧ ॥ బుద్ధ్యా హ్య
ష్టాంగయా యుక్తం చతుర్బలసమన్వితం। చతుర్దశగుణం మేనే హనుమాన్వాలినస్సుతం ॥ ౨॥ ఆపూర్యమాణం శశ్వచ్చ తే
జోబలపరాక్రమైః । శశినం శుక్లపక్షాదౌ వర్ధమానమివ శ్రియా ॥ బృహస్పతిసమం బుద్ధ్యా విక్రమే సదృశం పితుః ।శు
శ్రూషమాణం తారస్య శుక్రస్యేవ పురందరం ॥ భర్తురర్థే పరిశ్రాంతం సర్వశాస్త్రవిదాం వరం। అభిసంధాతుమారేభే
హనుమానంగదం తతః॥౫॥ స చతుర్ణాముపాయానాం తృతీయముపవర్ణయన్। భేదయామాస తాన్సర్వాన్వానరాన్వా
క్యసంపదా॥ ౬॥ తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతోఽభీషయదంగదం। భీషణైర్బహుభిర్వాక్యైః కోపోపాయసమన్వితైః॥ ౭॥
త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారయతా ధురం। దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా॥౮॥ నిత్యమస్థిరచిత్తా హి
కపయో హరిపుంగవ। నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యంతి పుత్రదారాన్వినా త్వయా॥౯॥ త్వాం నైతే హ్యనుయుంజేయుః ప్రత్యక్షం ప్ర
వదామి తే । యథాయం జాంబవాన్నీలస్సుహోత్రశ్చ మహాకపిః॥ న హ్యహం త ఇమే సర్వే సామదానాదిభిర్గుణైః। దం
డేన న త్వయా శక్యాస్సుగ్రీవాదపకర్షితుం॥౧౧॥ విగృహ్యాసనమప్యాహుర్దుర్బలేన బలీయసః। ఆత్మరక్షాకరస్తస్మా
న్న విగృహ్ణీత దుర్బలః॥ ౧౨॥ యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీమేతద్బిలమితి శ్రుతం। ఏతల్లక్ష్మణబాణానామీషత్కార్యం విదార
ణే॥౧౩॥ స్వల్పం హి కృతమింద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా। లక్ష్మణో నిశితైర్బాణైర్భింద్యాత్పత్రపుటం యథా॥౧౪॥ లక్ష్మణ
స్య చ నారాచా బహవస్సంతి తద్విధాః। వజ్రాశనిసమస్పర్శా గిరీణామపి దారణాః॥౧౫॥ అవస్థానే యదైవ త్వమాసిష్యసి ప
రంతప। తదైవ హరయస్సర్వే త్యక్ష్యంతి కృతనిశ్చయాః॥౧౬॥ స్మరంతః పుత్రదారాణాం నిత్యోద్విగ్నా బుభుక్షితాః। ఖేదితా
దుఃఖశయ్యాభిస్త్వాం కరిష్యంతి పృష్ఠతః॥౧౭॥ స త్వం హీనస్సుహృద్భిశ్చ హితకామైశ్చ బంధుభిః । తృణాదపి భృశోద్విగ్న
స్స్పందమానాద్భవిష్యసి॥౧౮॥ న చ జాతు న హింస్యుస్త్వాం ఘోరా లక్ష్మణసాయకాః। అపవృత్తం జిఘాంసంతో మహావే
గా దురాసదాః॥౧౯॥ అస్మాభిస్తు గతం సార్ధం వినీతవదుపస్థితం । ఆనుపూర్వ్యాత్తు సుగ్రీవో రాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్య
తి॥౨౦॥ ధర్మకామః పితృవ్యస్తే ప్రీతికామో దృఢవ్రతః। శుచిస్సత్యప్రతిజ్ఞశ్చ న త్వాం జాతు జిఘాంసతి॥ ౨౧॥ ప్రియకామ
శ్చ తే మాతుస్తదర్థం చాస్య జీవితం। తస్యాపత్యం చ నాస్త్యన్యత్తస్మాదంగద గమ్యతాం ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధా
కాండే చతుఃపంచాశస్సర్గః.*********** శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం। స్వామిసత్కార
సంయుక్తమంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧॥ స్థైర్యమాత్మమనశ్శౌచమానృశంస్యమథార్జవం । విక్రమశ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీ
వే నోపపద్యతే॥ ౨॥ భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియాం। ధర్మేణ మాతరం యస్తు స్వీకరోతి జుగు
ప్సితః॥ కథం స ధర్మం జానీతే యేన భ్రాత్రా మహాత్మనా। యుద్ధాయాభినియుక్తేన బిలస్య పిహితం ముఖం॥౪॥ సత్యాత్పా
ణిగృహీతశ్చ కృతకర్మా మహాయశాః। విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్ ॥౫॥ లక్ష్మణస్య భయాద్యేన నా
ధర్మభయభీరుణా। ఆదిష్టా మార్గితుం సీతాం ధర్మమస్మిన్కథం భవేత్ ॥౬॥ తస్మిన్పాపే కృతఘ్నే తు స్మృతిహీనే చలా
త్మని। ఆర్యః కో విశ్వసేజ్జాతు తత్కులీనో జిజీవిషుః॥౭॥ రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్యస్సగుణో నిర్గుణోఽపి వా। కథం శత్రుకులీనం
మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి॥౮॥ భిన్నమంత్రోఽపరాద్ధశ్చ హీనశక్తిః కథం హ్యహం। కిష్కింధాం ప్రాప్య జీవేయమనాథ ఇవ
దుర్బలః॥౯॥ ఉపాంశుదండేన హి మాం బంధనేనోపపాదయేత్ । శఠః క్రూరో నృశంసశ్చ సుగ్రీవో రాజ్యకారణాత్ ॥౧౦
బంధనాద్వావసాదాన్మే శ్రేయః ప్రాయోపవేశనం। అనుజానీత మాం సర్వే గృహం గచ్ఛంతు వానరాః ॥ ౧౧॥ అహం వః
ప్రతిజానామి నాగమిష్యామ్యహం పురీం । ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే శ్రేయో మరణమేవ మే ॥ ౧౨ ॥ అభివాదనపూర్వం
తు రాఘవౌ బలశాలినౌ। అభివాదనపూర్వం తు రాజా కుశలమేవ చ ॥ వాచ్యస్తాతో యవీయాన్మే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః॥
౧౩॥ ఆరోగ్యపూర్వం కుశలం వాచ్యా మాతా రుమా చ మే॥ మాతరం చైవ మే తారామాశ్వాసయితుమర్హథ ॥ ౧౪॥
ప్రకృత్యా ప్రియపుత్రా సా సానుక్రోశా తపస్వినీ। వినష్టమిహ మాం శ్రుత్వా వ్యక్తం హాస్యతి జీవితం ॥ ౧౫ ॥ ఏతావదు
క్త్వా వచనం వృద్ధానప్యభివాద్య చ॥ వివేశ చాంగదో భూమౌ రుదన్దర్భేషు దుర్మనాః॥౧౬॥ తస్య సంవిశతస్తత్ర రుదంతో
వానరర్షభాః॥ నయనేభ్యః ప్రముముచురుష్ణం వై వారి దుఃఖితాః॥ ౧౭॥ సుగ్రీవం చైవ నిందంతః ప్రశంసంతశ్చ వాలినం॥
పరివార్యాంగదం సర్వే వ్యవసన్ప్రాయమాసితుం ॥ ౧౮॥ మతం తద్వాలిపుత్రస్య విజ్ఞాయ ప్లవగర్షభాః ॥ ఉపస్పృ
శ్యోదకం తత్ర ప్రాఙ్ముఖాస్సముపావిశన్ । దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉదక్తీరం సమాశ్రితాః ॥ ముమూర్షవో హరిశ్రేష్ఠా

పతత్క్షమమితి స్మహ ॥౨౦॥ రామస్య వనవాసం చ క్షయం దశరథస్య చ ॥ జనస్థానవధం చైవ వధం చైవ జటాయుషః । హ
రణం చైవ వైదేహ్యా వాలినశ్చ వధం రణే ॥ రామకోపం చ వదతాం హరీణాం భయమాగతమ్ ॥౨౨॥ స సంవిశద్భిర్బహుభి
ర్మహీధరో మహాద్రికూటప్రతిమైః ప్లవంగమైః ॥ బభూవ సన్నాదితనిర్దరాంతరో భృశం నదద్భిర్జలదైరివోల్బణైః ॥
౨౩॥ ఇతి శ్రీమతి కిష్కిన్ధాకాణ్డే పంచపంచాశస్సర్గః. ****** ఉపవిష్టాస్తు తే సర్వే యస్మిన్ ప్రాయం గిరిస్థలే ।
హరయో గృధ్రరాజశ్చ తం దేశముపచక్రమే ॥౧॥ సంపాతిర్నామ నామ్నా తు చిరంజీవీ విహంగమః । భ్రాతా జటాయుష
శ్శ్రీమాన్ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ॥ కందరాదభినిష్క్రమ్య స విన్ధ్యస్య మహాగిరేః । ఉపవిష్టాన్ హరీన్ దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిర
మబ్రవీత్ ॥౩॥ విధిః కిల నరం లోకే విధానేనానువర్తతే । యథాయం విహితో భక్ష్యశ్చిరాన్మహ్యముపాగతః ॥౪॥ పరంప
రాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతమ్ । ఉవాచేదం వచః పక్షీ తాన్నిరీక్ష్య ప్లవంగమాన్ ॥౫॥ తస్య తద్వచనం శ్రు
త్వా భక్ష్యలుబ్ధస్య పక్షిణః । అంగదః పరమాయస్తో హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥౬॥ పశ్య గృధ్రాపదేశేన సాక్షాద్వైవస్వతో
యమః । ఇమం దేశమనుప్రాప్తో వానరాణాం విపత్తయే ॥౭॥ రామస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతమ్ । హరీణామి
యమజ్ఞాతా విపత్తిస్సహసాగతా ॥౮॥ వైదేహ్యాః ప్రియకామేన కృతం కర్మ జటాయుషా । గృధ్రరాజేన యత్తత్ర శ్రుతం
వస్తదశేషతః ॥౯॥ తథా సర్వాణి భూతాని తిర్యగ్యోనిగతాన్యపి । ప్రియం కుర్వన్తి రామస్య త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథా వయమ్ ॥
అన్యోన్యముపకుర్వంతి స్నేహకారుణ్యయంత్రితాః ॥౧౦॥ తేన తస్యోపకారార్థం త్యజతాత్మానమాత్మనా ॥ ప్రియం కృ
తం హి రామస్య ధర్మజ్ఞేన జటాయుషా ॥౧౧॥ రాఘవార్థే పరిశ్రాంతా వయం సంత్యక్తజీవితాః ॥ కాంతారాణి ప్రపన్నా
స్స్మ న చ పశ్యామ మైథిలీమ్ ॥౧౨॥ స సుఖీ గృధ్రరాజస్తు రావణేన హతో రణే ॥ ముక్తశ్చ సుగ్రీవభయాద్గతశ్చ పరమాం గతిమ్ ॥
౧౩॥ జటాయుషో వినాశేన రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥ హరణేన చ వైదేహ్యాస్సంశయం హరయో గతాః ॥౧౪॥ రామలక్ష్మణ
యోర్వాసః అరణ్యే సహ సీతయా ॥ రాఘవస్య చ బాణేన వాలినశ్చ తథా వధః । రామకోపాదశేషాణాం రాక్షసానాం త
థా వధః ॥ కైకేయ్యా వరదానేన ఇదం హి వికృతం కృతమ్ ॥౧౬॥ తదసుఖమనుకీర్తితం వచో భువి పతితాంశ్చ సమీక్ష్య వాన
రాన్ । భృశచలితమతిర్మహామతిః కృపణముదాహృతవాన్స గృధ్రరాట్ ॥౧౭॥ ఇతి శ్రీమతి... షట్పంచాశస్సర్గః.***
తతశ్శ్రుత్వా తదా వాక్యమంగదస్య ముఖోద్గతమ్ । అబ్రవీద్వచనం గృధ్రస్తీక్ష్ణతుండో మహాస్వనః ॥౧॥ కోఽయం
గిరా ఘోషయతి ప్రాణైః ప్రియతమస్య మే । జటాయుషో వధం భ్రాతుః కంపయన్నివ మే మనః ॥౨॥ కథమాసీజ్జనస్థానే
యుద్ధం రాక్షసగృధ్రయోః । నామధేయమిదం భ్రాతుశ్చిరస్యాద్య మయా శ్రుతమ్ ॥౩॥ ఇచ్ఛేయం గిరిదుర్గాచ్చ భవ
ద్భిరవతారితుమ్ ॥౩॥ యవీయసో గుణజ్ఞస్య శ్లాఘనీయస్య విక్రమైః ॥ అతిదీర్ఘస్య కాలస్య తుష్టోఽస్మి పరికీర్తనాత్ ॥౪॥ త
దిచ్ఛేయమహం శ్రోతుం వినాశం వానరర్షభాః ॥ భ్రాతుర్జటాయుషస్తస్య జనస్థాననివాసినః । తస్యైవ చ మమ భ్రాతు
స్సఖా దశరథః కథమ్ ॥ యస్య రామః ప్రియః పుత్రో జ్యేష్ఠో గురుజనప్రియః ॥౬॥ సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వాన్న శక్నో
మ్యుపసర్పితుమ్ ॥ ఇచ్ఛేయం పర్వతాదస్మాదవతర్తుమరిందమాః ॥౭॥ శోకాద్భ్రష్టస్వరమపి శ్రుత్వా తే హరియూథ
పాః ॥ శ్రద్దధుర్నైవ తద్వాక్యం కర్మణా తస్య శంకితాః ॥౮॥ తే ప్రాయముపవిష్టాస్తు దృష్ట్వా గృధ్రం ప్లవంగమాః ॥ చక్రు
ర్బుద్ధిం తదా రౌద్రాం సర్వాన్నో భక్షయిష్యతి ॥౯॥ సర్వథా ప్రాయమాసీనాన్ యది నో భక్షయిష్యతి ॥ కృతకృత్యా భ
విష్యామః క్షిప్రం సిద్ధిమితో గతాః । ఏతాం బుద్ధిం తతశ్చక్రుస్సర్వే తే వానరర్షభాః ॥౧౧॥ అవతార్య గిరేశ్శృంగాద్గృ
ధ్రమాహాంగదస్తదా ॥౧౧॥ బభూవర్క్షరజా నామ వానరేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ మమార్యః పార్థివః పక్షిన్ ధార్మికస్త
స్య చాత్మజౌ । సుగ్రీవశ్చైవ వాలీ చ పుత్రావోఘబలావుభౌ ॥౧౩॥ లోకే విశ్రుతకర్మాభూద్రాజా వాలీ పితా మమ ॥
౧౩॥ రాజా కృత్స్నస్య జగత ఇక్ష్వాకూణాం మహారథః ॥ రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనమ్ । లక్ష్మణేన స
హ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా ॥ పితుర్నిదేశనిరతో ధర్మ్యం పంథానమాశ్రితః । తస్య భార్యా జనస్థానాద్రా
వణేన హృతా బలాత్ ॥౧౬॥ రామస్య తు పితుర్మిత్రం జటాయుర్నామ గృధ్రరాట్ । దదర్శ సీతాం వైదేహీం హ్రియ
మాణాం విహాయసా ॥౧౭॥ రావణం విరథం కృత్వా స్థాపయిత్వా చ మైథిలీమ్ । పరిశ్రాంతశ్చ వృద్ధశ్చ రావణేన హతో రణే ॥
౧౮॥ ఏవం గృధ్రో హతస్తేన రావణేన బలీయసా । సంస్కృతశ్చాపి రామేణ గతశ్చ గతిముత్తమామ్ ॥౧౯॥ తతో మమ పి
తృవ్యేణ సుగ్రీవేణ మహాత్మనా । చకార రాఘవస్సఖ్యం సోఽవధీత్పితరం మమ ॥ మమ పిత్రా విరుద్ధో హి సుగ్రీవస్సచివైస్స

హా। నిహత్య వాలినం రామస్తతస్తమభిషేచయత్ ॥౨౧॥ స రాజ్యే స్థాపితస్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః । రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయమ్ ॥౨౨॥ ఏవం రామప్రయుక్తాస్తు మార్గమాణాస్తతస్తతః । వైదేహీం నాధిగచ్ఛామో రాత్రౌ సూర్యప్రభామివ ॥౨౩॥ తే వయం దండకారణ్యం విచిత్య సుసమాహితాః । అజ్ఞానాత్తు ప్రవిష్టాస్స్మ ధరణ్యా వివృతం బిలమ్ ॥౨౪॥ మయస్య మాయావిహితం తద్బిలం చ విచిన్వతామ్ । వ్యతీతస్తత్ర నో మాసో యో రాజ్ఞా సమయః కృతః ॥౨౫॥ తే వయం కపిరాజస్య సర్వే వచనకారిణః । కృతాం సంస్థామతిక్రాంతా భయాత్ప్రాయముపాస్మహే ॥౨౬॥ క్రుద్ధే తస్మింస్తు కాకుత్స్థే సుగ్రీవే చ సలక్ష్మణే । గతానామపి సర్వేషాం తత్ర నో నాస్తి జీవితమ్ ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - సప్తపంచాశస్సర్గః.

****

ఇత్యుక్తః కరుణం వాక్యం వానరైస్త్యక్తజీవితైః । సబాష్పో వానరాన్గృధ్రః ప్రత్యువాచ మహాస్వనః ॥౧॥ యవీయాన్మమ స భ్రాతా జటాయుర్నామ వానరాః । యమాఖ్యాత హతం యుద్ధే రావణేన బలీయసా ॥౨॥ వృద్ధభావాదపక్షత్వాచ్ఛృణ్వంస్తదపి మర్షయే । న హి మే శక్తిరస్త్యద్య భ్రాతుర్వైరవిమోక్షణే ॥౩॥ పురా వృత్రవధే వృత్తే పరస్పరజయైషిణౌ । ఆదిత్యముపయాతౌ స్వో జ్వలంతం రశ్మిమాలినమ్ ॥౪॥ ఆవృత్యాకాశమార్గే తు జవేన స్మ గతౌ భృశమ్ । మధ్యం ప్రాప్తే దినకరే జటాయురవసీదతి ॥౫॥ తమహం భ్రాతరం దృష్ట్వా సూర్యరశ్మిభిరర్దితమ్ । పక్షాభ్యాం ఛాదయామాస స్నేహాత్పరమవిహ్వలః ॥౬॥ నిర్దగ్ధపక్షః పతితో వింధ్యేఽహం వానరర్షభాః । అహమస్మిన్వసన్భ్రాతుః ప్రవృత్తిం నోపలక్షయే ॥౭॥ జటాయుషస్త్వేవముక్తో భ్రాత్రా సంపాతినా తదా । యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః ప్రత్యువాచాంగదస్తదా ॥౮॥ జటాయుషో యది భ్రాతా శ్రుతం తే గదితం మయా । ఆఖ్యాహి యది జానాసి నిలయం తస్య రక్షసః ॥౯॥ అదీర్ఘదర్శనం తం వై రావణం రాక్షసాధిపమ్ । అంతికే యది వా దూరే యది జానాసి శంస నః ॥౧౦॥ తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా జ్యేష్ఠో భ్రాతా జటాయుషః । ఆత్మానురూపం వచనం వానరాన్సంప్రహర్షయన్ ॥౧౧॥ నిర్దగ్ధపక్షో గృధ్రోఽహం హీనవీర్యః ప్లవంగమాః । వాఙ్మాత్రేణ తు రామస్య కరిష్యే సాహ్యముత్తమమ్ ॥౧౨॥ జానామి వారుణాంల్లోకాన్విష్ణోస్త్రైవిక్రమానపి । మహాసురవిమర్దాన్వాప్యమృతస్య చ మంథనమ్ ॥౧౩॥ రామస్య యదిదం కార్యం కర్తవ్యం ప్రథమం మయా । జరయా చ హృతం తేజః ప్రాణాశ్చ శిథిలా మమ ॥౧౪॥ తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా । హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన దురాత్మనా ॥ క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ భామినీ । భూషణాన్యపవిధ్యంతీ గాత్రాణి చ విధూన్వతీ ॥౧౬॥ సూర్యప్రభేవ శైలాగ్రే తస్యాః కౌశేయముత్తమమ్ । అసితే రాక్షసే భాతి యథా వా తటిదంబుదే ॥ తాం తు సీతామహం మన్యే రామస్య పరికీర్తనాత్ । శ్రూయతాం మే కథయతో నిలయం తస్య రక్షసః ॥౧౮॥ పుత్రో విశ్రవసః సాక్షాద్భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ । అధ్యాస్తే నగరీం లంకాం రావణో నామ రాక్షసః ॥౧౯॥ ఇతో ద్వీపే సముద్రస్య సంపూర్ణే శతయోజనే । తస్మింల్లంకాపురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా ॥ జాంబూనదమయైర్ద్వారైశ్చిత్రైః కాంచనవేదికైః । ప్రాకారేణార్కవర్ణేన మహతా సుసమావృతా ॥౨౧॥ తస్యాం వసతి వైదేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ । రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా ॥౨౨॥ జనకస్యాత్మజాం రాజ్ఞస్తత్ర ద్రక్ష్యథ మైథిలీమ్ ॥౨౩॥ లంకాయామథ గుప్తాయాం సాగరేణ సమంతతః ॥ సంప్రాప్య సాగరస్యాంతం సంపూర్ణం శతయోజనమ్ । ఆసాద్య దక్షిణం తీరం తతో ద్రక్ష్యథ రావణమ్ ॥ తత్రైవ త్వరితాః క్షిప్రం విక్రమధ్వం ప్లవంగమాః । జ్ఞానేన ఖలు పశ్యామి దృష్ట్వా ప్రత్యాగమిష్యథ ॥౨౫॥ ఆద్యః పంథాః కులింగానాం యే చాన్యే ధాన్యజీవినః । ద్వితీయో బలిభోజానాం యే చ వృక్షఫలాశినః ॥౨౬॥ భాసాస్తృతీయం గచ్ఛంతి క్రౌంచాశ్చ కురరైస్సహ । శ్యేనాశ్చతుర్థం గచ్ఛంతి గృధ్రా గచ్ఛంతి పంచమమ్ ॥౨౭॥ బలవీర్యోపపన్నానాం రూపయౌవనశాలినామ్ । షష్ఠస్తు పంథా హంసానాం వైనతేయగతిః పరా ॥ వైనతేయాచ్చ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః ॥౨౮½॥ గర్హితం తు కృతం కర్మ యేన స్మ పిశితాశినా । ప్రతీకార్యం చ మే తస్య వైరం భ్రాతుః కృతం భవేత్ ॥౨౯½॥ ఇహస్థోఽహం ప్రపశ్యామి రావణం జానకీం తథా ॥ అస్మాకమపి సౌవర్ణం దివ్యం చక్షుర్బలం తథా । తస్మాదాహారవీర్యేణ నిసర్గేణ చ వానరాః ॥ ఆయోజనశతాత్సాగ్రాద్వయం పశ్యామ నిత్యశః ॥౩౧½॥ అస్మాకం విహితా వృత్తిర్నిసర్గేణ చ దూరతః ॥ విహితా పాదమూలే తు వృత్తిశ్చరణయోధినామ్ ॥౩౨½॥ ఉపాయో దృశ్యతాం కశ్చిల్లంఘనే లవణాంభసః ॥ అభిగమ్య తు వైదేహీం సమృద్ధార్థా గమిష్యథ ॥౩౩½॥ సముద్రం నేతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వరుణాలయమ్ ॥ ప్రదాస్యామ్యుదకం భ్రాతుః స్వర్గతస్య మహాత్మనః ॥౩౪½॥ తతో నీత్వా తు తం దేశం తీరం నదనదీపతేః ॥ నిర్దగ్ధపక్షం సంపాతిం వానరాస్సుమహా

జనః । పునఃప్రత్యానయిత్వాచతందేశంపతగేశ్వరం ॥ బభూవుర్వానరాహృష్టాఃప్రవృత్తిముపలభ్య తే ॥ ౩౬ ॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః. **

తతస్తదమృతాస్వాదంగృధ్రరాజేనభాషితం । నిశమ్యముదితాహృష్టాస్తేవచఃప్లవగర్షభాః ॥౧॥ జాంబవాన్వానరశ్రేష్ఠస్సహసర్వైఃప్లవంగమైః । భూతలాత్సహసోత్థాయగృధ్రరాజమథాబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ క్వసీతాకేనవాదృష్టాకోవాహరతిమైథిలీం । తదాఖ్యాతుభవాన్సర్వంగతిర్భవవనౌకసాం ॥౩॥ కోదాశరథిబాణానాంవజ్రవేగనిపాతినాం । స్వయంలక్ష్మణముక్తానాంనచింతయతివిక్రమం ॥౪॥ సహరీన్ప్రీతిసంయుక్తాన్సీతాశ్రుతిసమాహితాన్ । పునరాశ్వాసయన్ప్రీతఇదంవచనమబ్రవీత్ ॥౫॥ శ్రూయతామిహవైదేహ్యాయథామేహరణంశ్రుతం । యేనచాపిమమాఖ్యాతంయత్రవాయతలోచనా ॥ ౬ ॥ అహమస్మిన్గిరౌదుర్గేబహుయోజనమాయతే । చిరాన్నిపతితోవృద్ధఃక్షీణప్రాణపరాక్రమః ॥౭॥ తంమామేవంగతంపుత్రస్సుపార్శ్వోనామనామతః । ఆహారేణయథాకాలంబిభర్తిపతతాంవరః ॥౮॥ తీక్ష్ణకామాస్తుగంధర్వాస్తీక్ష్ణకోపాభుజంగమాః । మృగాణాంతుభయంతీక్ష్ణంతతస్తీక్ష్ణక్షుధావయం ॥ ౯ ॥ సకదాచిత్క్షుధార్తస్యమమాహారాభికాంక్షిణః । గతసూర్యేऽహనిప్రాప్తోమమపుత్రోహ్యనామిషః ॥౧౦॥ సమయావృద్ధభావాచ్చకోపాచ్చపరిభర్త్సితః । క్షుత్పిపాసాపరీతేనకుమారఃపతతాంవరః ॥౧౧॥ సమామాహారసంరోధాత్పీడితంప్రీతివర్ధనః । అనుమాన్యయథాతత్త్వమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥౧౨॥ అహంతాతయథాకాలమామిషార్థీఖమాప్లుతః । మహేంద్రస్యగిరేర్ద్వారమావృత్యచసమాస్థితః ॥ ౧౩ ॥ తతస్సత్త్వసహస్రాణాంసాగరాంతరచారిణాం । పంథానమేకోऽధ్యవసంసన్నిరోద్ధుమవాఙ్ముఖః ॥ ౧౪ ॥ తత్రకశ్చిన్మయాదృష్టస్సూర్యోదయసమప్రభాం । స్త్రియమాదాయగచ్ఛన్వైభిన్నాంజనచయప్రభః॥౧౫॥ సోऽహమభ్యవహారార్థీతౌదృష్ట్వాకృతనిశ్చయః । తేనసామ్నావినీతేనపంథానమభియాచితః॥౧౬॥ నహిసామోపపన్నానాంప్రహర్తావిద్యతేక్వచిత్ । నీచేష్వపిజనఃకశ్చిత్కిమంగబతమద్విధః ॥౧౭॥ సయాతస్తేజసావ్యోమసంక్షిపన్నివవేగతః । అథాహంఖచరైర్భూతైరభిగమ్యసభాజితః॥ ౧౮ ॥ దిష్ట్యాజీవసితాతేతిహ్యబ్రువన్మాంమహర్షయః । కథంచిత్సకళత్రోऽసౌగతస్తేస్వస్త్యసంశయం ॥ ౧౯ ॥ ఏవముక్తస్తతోऽహంతైస్సిద్ధైఃపరమశోభనైః ॥ ౧౯ ॥ సచమేరావణోరాజారక్షసాంప్రతివేదితః॥ హరన్దాశరథేర్భార్యాంరామస్యజనకాత్మజాం । భ్రష్టాభరణకౌశేయాంశోకవేగపరాజితాం॥ రామలక్ష్మణయోర్నామక్రోశంతీంముక్తమూర్ధజాం॥౨౧॥ ఏషకాలాత్యయస్తావదితికాలవిదాంవరః ॥ ఏతమర్థంసమగ్రంమేసుపార్శ్వఃప్రత్యవేదయత్ ॥౨౨॥ తచ్ఛ్రుత్వాపిహిమేబుద్ధిర్నాసీత్కాచిత్పరాక్రమే ॥ అపక్షోహికథంపక్షీకర్మకించిదుపక్రమే ॥౨౩॥ యత్తుశక్యంమయాకర్తుంవాగ్బుద్ధిగుణవర్తినా ॥ శ్రూయతాంతత్ప్రవక్ష్యామిభవతాంపౌరుషాశ్రయం॥౨౪॥ వాఙ్మతిభ్యాంతుసర్వేషాంకరిష్యామిప్రియంహివః ॥ యద్ధిదాశరథేఃకార్యంమమతన్నాత్రసంశయః॥ ౨౫॥ తేభవంతోమతిశ్రేష్ఠాబలవంతోమనస్వినః ॥ ప్రేషితాఃకపిరాజేనదేవైరపిదురాసదాః ॥ ౨౬ ॥ రామలక్ష్మణబాణాశ్చనిశితాఃకంకపత్రిణః॥ త్రయాణామపిలోకానాంపర్యాప్తాస్త్రాణనిగ్రహే॥౨౭॥ కామంఖలుదశగ్రీవస్తేజోబలసమన్వితః ॥ భవతాంతుసమర్థానాంనకించిదపిదుష్కరం ॥ ౨౮॥ తదలంకాలసంగేనక్రియతాంబుద్ధినిశ్చయః॥ నహికర్మసుసజ్జంతేబుద్ధిమంతోభవద్విధాః॥౨౯॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.***

తతఃకృతోదకంస్నాతంతంగృధ్రంహరియూథపాః । ఉపవిష్టాగిరౌదుర్గేపరివార్యసమంతతః ॥౧॥ తమంగదముపాసీనంతైస్సర్వైర్వానరైర్వృతం । జనితప్రత్యయోహర్షాత్సంపాతిఃపునరబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ కృత్వానిశ్శబ్దమేకాగ్రాశ్శృణ్వంతుహరయోమమ । తత్త్వంసంకీర్తయిష్యామియథాజానామిమైథిలీం॥ ౩ ॥ అస్యవింధ్యస్యశిఖరేపతితోऽస్మిపురావనే । సూర్యాతపపరీతాంగోనిర్దగ్ధస్సూర్యరశ్మిభిః॥౪॥ లబ్ధసంజ్ఞస్తుషడ్రాత్రాద్వివశోవిహ్వలన్నివ । వీక్షమాణోదిశస్సర్వానాభిజానామికించన॥౫॥ తతస్తుసాగరాన్శైలాన్నదీస్సర్వాస్సరాంసిచ । వనాన్యుదధివేలాంచసమీక్ష్యమతిరాగమత్ ॥౬॥ హృష్టపక్షిగణాకీర్ణఃకందరాంతరకూటవాన్ । దక్షిణస్యోదధేస్తీరేవింధ్యోऽయమితినిశ్చయః॥ ౭ ॥ ఆసీచ్చాత్రాశ్రమంపుణ్యంసురైరపిసుపూజితం । ఋషిర్నిశాకరోనామయస్మిన్నుగ్రతపాభవత్ ॥౮॥ అష్టౌవర్షసహస్రాణితే

నాస్మిన్నృషిణా వినా వసతో మమ ధర్మజ్ఞాస్స్వర్గతే తు నిశాకరే ॥౯॥ అవతీర్య చ వింధ్యాగ్రాత్కృచ్ఛ్రేణ విషమాచ్ఛనైః । తీక్ష్ణదర్భాం వసుమతీం దుఃఖేన పునరాగతః ॥ ౧౦॥ తమృషిం ద్రష్టుకామోఽస్మి దుఃఖేనాభ్యాగతో భృశం । జటాయుషా మయా చైవ బహుశోఽభిగతో హి సః ॥౧౧॥ తస్యాశ్రమపదాభ్యాశే వవుర్వాతాస్సుగంధినః । వృక్షో నాపుష్పితః కశ్చిదఫలో వా న విద్యతే ॥౧౨॥ ఉపేత్య చాశ్రమం పుణ్యం వృక్షమూలముపాశ్రితః । ద్రష్టుకామః ప్రతీక్షేఽహం భగవంతం నిశాకరం ॥౧౩॥ అథాపశ్యమదూరస్థమృషిం జ్వలితతేజసం । కృతాభిషేకం దుర్ధర్షముపావృత్తముదఙ్ముఖం ॥౧౪॥ తమృక్షాస్సృమరా వ్యాఘ్రాస్సింహా నాగాస్సరీసృపాః । పరివార్యోపగచ్ఛంతి ధాతారం ప్రాణినో యథా ॥౧౫॥ తతః ప్రాప్తమృషిం జ్ఞాత్వా తాని సత్త్వాని వై యయుః । ప్రవిష్టే రాజని యథా సర్వం సామాత్యకం బలం ॥౧౬॥ ఋషిస్తు దృష్ట్వా మాం ప్రీతః ప్రవిష్టశ్చాశ్రమం పునః । ముహూర్తమాత్రాన్నిష్క్రమ్య తతః కార్యమపృచ్ఛత ॥౧౭॥ సౌమ్య వైకల్యతాం దృష్ట్వా రోమ్ణాం తే నావగమ్యతే । అగ్నిదగ్ధావిమౌ పక్షౌ త్వక్చైవ వ్రణితా తవ ॥ ౧౮ ॥ గృధ్రౌ ద్వౌ దృష్టపూర్వౌ మే మాతరిశ్వసమౌ జవే । గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ భ్రాతరౌ కామరూపిణౌ ॥౧౯॥ జ్యేష్ఠోహి త్వం తు సంపాతే జటాయురనుజస్తవ । మానుషం రూపమాస్థాయ గృహ్ణీతాం చరణౌ మమ ॥ ౨౦॥ కిం తే వ్యాధిసముత్థానం పక్షయోః పతనం కథం । దండో వాయం కృతః కేన సర్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ॥౨౧॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షష్టితమస్సర్గః. ******************

తతస్తద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసాత్కృతం । ఆచచక్షే మునేస్సర్వం సూర్యానుగమనం తదా ॥౧॥ భగవన్ వ్రణయుక్తత్వాల్లజ్జయా వ్యాకులేంద్రియః । పరిశ్రాంతో న శక్నోమి వచనం ప్రతిభాషితుం ॥౨॥ అహం చైవ జటాయుశ్చ సంఘర్షాద్దర్పమోహితౌ । ఆకాశం పతితౌ వీరౌ జిజ్ఞాసంతౌ పరాక్రమం ॥౩॥ కైలాసశిఖరే బద్ధ్వా మునీనామగ్రతః పణం । రవిస్స్యాదనుయాతవ్యో యావదస్తం మహాగిరిం ॥ అథావాం యుగపత్ప్రాప్తావపశ్యావ మహీతలే । రథచక్రప్రమాణాని నగరాణి పృథక్పృథక్ ॥౫॥ క్వచిద్వాదిత్రఘోషాంశ్చ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ శుశ్రువః । గాయంతీశ్చాంగనా బహ్వీః పశ్యావో రక్తవాససః ॥ ౬ ॥ తూర్ణముత్పత్య చాకాశమాదిత్యపథమాశ్రితౌ । ఆవామాలోకయావస్తద్వనం శాద్వలసన్నిభం ॥౭॥ ఉపలైరివ సంఛన్నా దృశ్యతే భూః శిలోచ్చయైః । ఆపగాభిశ్చ సంవీతా సూత్రైరివ వసుంధరా ॥౮॥ హిమవాంశ్చైవ వింధ్యశ్చ మేరుశ్చ సుమహాన్నగః । భూతలే సంప్రకాశంతే నాగా ఇవ జలాశయే ॥౯॥ తీవ్రస్స్వేదశ్చ ఖేదశ్చ భయం చాసీత్తదావయోః । సమావిశతి మోహశ్చ తమో మూర్ఛా చ దారుణా ॥౧౦॥ న దిగ్విజ్ఞాయతే యామ్యా నాగ్నేయీ న చ వారుణీ । యుగాంతే నియతో లోకో హతో దగ్ధ ఇవాగ్నినా ॥౧౧॥ మనశ్చ మే హతం భూయస్సన్నివర్త్య తు సంశ్రయం । యత్నేన మహతా హ్యస్మిన్పునస్సంధాయ చక్షుషీ ॥ యత్నేన మహతా భూయో రవిస్సమవలోకితః ॥౧౨॥ తుల్యః పృథ్వీప్రమాణేన భాస్కరః ప్రతిభాతి నౌ ॥౧౩॥ జటాయుర్మామనాపృచ్ఛ్య నిపపాత మహీం తతః । తం దృష్ట్వా తూర్ణమాకాశాదాత్మానం ముక్తవానహం ॥౧౪॥ పక్షాభ్యాం చ మయా గుప్తో జటాయుర్న ప్రదహ్యతే । ప్రమాదాత్తత్ర నిర్దగ్ధః పతన్వాయుపథాదహం ॥౧౫॥ ఆశంకే తం నిపతితం జనస్థానే జటాయుషం । అహం తు పతితో వింధ్యే దగ్ధపక్షో జడీకృతః ॥౧౬॥ రాజ్యేన హీనో భ్రాత్రా చ పక్షాభ్యాం విక్రమేణ చ । సర్వథా మర్తుమేవేచ్ఛే పతిష్యే శిఖరాద్గిరేః ॥౧౭॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకషష్టితమస్సర్గః. ************

ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠమరుదం దుఃఖితో భృశం । అథ ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు భగవానిదమబ్రవీత్ ॥౧॥ పక్షౌ చ తే ప్రపక్షౌ చ పునరన్యౌ భవిష్యతః । ప్రాణాశ్చ చక్షుషీ చైవ విక్రమశ్చ బలం చ తే ॥౨॥ పురాణే సుమహత్కార్యం భవిష్యతి హి యన్మయా । దృష్టం మే తపసా చైవ శ్రుత్వా చ విదితం మమ ॥౩॥ రాజా దశరథో నామ కశ్చిదిక్ష్వాకునందనః । తస్య పుత్రో మహాతేజా రామో నామ భవిష్యతి ॥ ౪ ॥ అరణ్యం చ సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన గమిష్యతి । అస్మిన్నర్థే నియుక్తస్సన్ పిత్రా సత్యపరాక్రమః ॥౫॥ నైరృతో రావణో నామ తస్య భార్యాం హరిష్యతి । రాక్షసేంద్రో జనస్థానాదవధ్యస్సురదానవైః ॥౬॥ సా చ కామైః ప్రలోభ్యంతీ భక్ష్యైర్భోజ్యైశ్చ మైథిలీ । న భోక్ష్యతి మహాభాగా దుఃఖమగ్నా యశస్వినీ ॥౭॥ పరమాన్నం తు వైదేహ్యా జ్ఞాత్వా దాస్యతి వాసవః ॥౮॥ యదన్నమమృతప్రఖ్యం సురాణామపి దుర్లభం ॥ తదన్నం మైథిలీ ప్రాప్య విజ్ఞాయేంద్రాదిదం త్వితి । అగ్రముద్ధృత్య రామాయ భూతలే నిర్వపిష్యతి ॥ యది జీవతి మే భర్తా లక్ష్మణేన సహ ప్రభుః । దేవత్వం గచ్ఛతోర్వాపి తయోరన్నమిదం త్వితి ॥౧౦॥ ఏష్యంత్యన్వేషకాస్తస్యా రామదూతాః ప్లవంగమాః । ఆఖ్యేయా రామమహిషీ త్వయా తేభ్యో విహంగమ ॥౧౧॥ సర్వథా హి న గంతవ్యమీదృశః క్వ గమిష్యసి । దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ పక్షౌ త్వం ప్రతిపత్స్యసే ॥౧౨॥ నోత్సహేయమహం కర్తుమద్యైవ త్వాం

సపక్షకం।ఇహస్థస్త్వంతులోకానాంహితంకార్యంకరిష్యసి॥౧౩॥త్వయాపిఖలుతత్కార్యంతయోశ్చనృపపుత్రయోః।
బ్రాహ్మణానాంసురాణాంచమునీనాంవాసవస్యచ॥౧౪॥ఇచ్ఛామ్యహమపిద్రష్టుంభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ । నేచ్ఛేచి
రంధారయితుంప్రాణాంస్త్యక్ష్యేకళేబరం॥మహర్షిస్త్వబ్రవీదేవందృష్టతత్త్వార్థదర్శనః ॥ ౧౫ ॥ ఇతిశ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే - ద్విషష్టితమస్సర్గః. ****** ఏతైరన్యైశ్చబహుభిర్వాక్యైర్వాక్య విదాంవరః । మాంప్రశ
స్యాభ్యనుజ్ఞాప్యప్రవిష్టస్సస్వమాశ్రమం॥ ౧॥కందరాత్తువిసర్పిత్వా పర్వతస్యాంశనైశ్శనైః। అహంవింధ్యంసమారు
హ్యభవతఃప్రతిపాలయే ॥ ౨ ॥ అద్యత్వేతస్యకాలస్య సాగ్రంవర్షశతంగతం । దేశకాలప్రతీక్షోస్మిహృదికృత్వాము
నేర్వచః॥౩॥మహాప్రస్థానమాసాద్యస్వర్గతేతునిశాకరే। మాంనిర్దహతిసంతాపోవితర్కైర్బహుభిర్వృతం ॥ ౪ ॥
ఉత్థితాంమరణేబుద్ధింమునివాక్యైర్నివర్తయే। బుద్ధిర్యాతేనమేదత్తాప్రాణానాంరక్షణాయతు॥సామేపనయతేదుఃఖం
దీప్తేవాగ్నిశిఖాతమః॥౫॥బుధ్యతాచమయావీర్యంరావణస్యదురాత్మనః ॥ పుత్రస్సంతర్జితోవాగ్భిర్నత్రాతామైథి
లీకథం॥౬॥తస్యావిలపితంశ్రుత్వాతౌచసీతావినాకృతౌ॥ నమేదశరథస్నేహాత్పుత్రేణోత్పాదితంప్రియం॥౭॥తస్య
త్వేవంబ్రువాణస్యసంపాతేర్వానరైస్సహ॥ఉత్పేతతుస్తదాపక్షౌసమక్షంవనచారిణాం ॥ ౮॥ సదృష్ట్వాస్వాంతనుం
పక్షైరుద్గతైరరుణచ్ఛదైః॥ప్రహర్షమతులంలేభేవానరాంశ్చేదమబ్రవీత్ ॥ ౯॥ ఋషేర్నిశాకరస్యైవప్రభావాద
మితాత్మనః॥ఆదిత్యరశ్మినిర్దగ్ధౌపక్షౌమేపునరుత్థితౌ।యౌవనేవర్తమానస్యమమాసీద్యఃపరాక్రమః ॥ తమేవాద్యానుగ
చ్ఛామి బలంపౌరుషమేవచ। సర్వథాక్రియతాంయత్నస్సీతామధిగమిష్యథ॥పక్షలాభోమమాయంవస్సిద్ధిప్రత్యయకా
రకః॥౧౨॥ఇత్యుక్త్వాసహరీన్సర్వాన్సంపాతిఃపతగోత్తమః॥ఉత్పపాతగిరేశ్శృంగాజ్జిజ్ఞాసుఃఖగమాంగతిం॥ ౧౩॥ త
స్యతద్వచనంశ్రుత్వాప్రీతిసంహృష్టమానసాః॥బభూవుర్హరిశార్దూలావిక్రమాభ్యుదయోన్ముఖాః॥౧౪॥అథపవనస
మానవిక్రమాఃప్లవగవరాఃప్రతిలబ్ధపౌరుషాః।అభిజిదభిముఖాందిశంయయుర్జనకసుతాపరిమార్గణోన్ముఖాః॥౧౫॥ఇతి
శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః.************************** ఆఖ్యాతాగృధ్రరాజేనసము
త్ప్లుత్యప్లవంగమాః। సంగతాఃప్రీతిసంయుక్తావినేదుస్సింహవిక్రమాః॥౧॥ సంపాతేర్వచనంశ్రుత్వాహరయోరావణక్ష
యం।హృష్టాస్సాగరమాజగ్ముస్సీతాదర్శనకాంక్షిణః॥౨॥అభిక్రమ్యతుతందేశందదృశుర్భీమవిక్రమాః॥కృత్స్నంలోకస్య
మహతఃప్రతిబింబమివస్థితం॥ ౩॥ దక్షిణస్యసముద్రస్యసమాసాద్యోత్తరాందిశం । సన్నివేశంతతశ్చక్రుర్హరివీరామ
హాబలాః॥౪॥ సత్త్వైర్మహద్భిర్వికృతైఃక్రీడద్భిర్వివిధైర్జలే । వ్యాత్తాస్యైస్సుమహాకాయైరూర్మిభిశ్చసమాకులం॥ ప్రసు
ప్తమివచాన్యత్రక్రీడంతమివచాన్యతః । క్వచిత్పర్వతమాత్రైశ్చజలరాశిభిరావృతం ॥ సంకులందానవేంద్రైశ్చపాతా
ళతలవాసిభిః।రోమహర్షకరందృష్ట్వావిషేదుఃకపికుంజరాః॥౭॥ఆకాశమివదుష్పారంసాగరంప్రేక్ష్యవానరాః।విషే
దుస్సహసాసర్వేకథంకార్యమితిబ్రువన్॥౮॥విషణ్ణాంవాహినీందృష్ట్వాసాగరస్యనిరీక్షణాత్ । ఆశ్వాసయామాసహరీన్భ
యార్తాన్హరిసత్తమః॥౯॥తాన్విషాదేనమహతావిషణ్ణాన్వానరర్షభాన్।ఉవాచమతిమాన్కాలేవాలిసూనుర్మహాబ
లః॥నవిషాదేమనఃకార్యంవిషాదోదోషవత్తమః। విషాదోహంతిపురుషంబాలంక్రుద్ధఇవోరగః॥ విషాదోయంప్రసహతే
విక్రమేపర్యుపస్థితే। తేజసాతస్యహీనస్యపురుషార్థోనసిధ్యతి॥ ౧౨॥తస్యాంరాత్ర్యాంవ్యతీతాయామంగదోవానరై
స్సహ । హరివృద్ధైస్సమాగమ్యపునర్మంత్రమమంత్రయత్ ॥౧౩॥సావానరాణాంధ్వజినీపరివార్యాంగదంబభౌ। వాసవం
పరివార్యేవమరుతాంవాహినీస్థితా॥౧౪॥ కోన్యస్తాంవానరీంసేనాంశక్తస్స్తంభయితుంభవేత్ ।అన్యత్రవాలితనయా
దన్యత్రచహనూమతః॥౧౫॥తతస్తాన్హరివృద్ధాంశ్చతచ్చసైన్యమరిందమః।అనుమాన్యాంగదశ్శ్రీమాన్వాక్యమర్థవదబ్ర
వీత్ ॥౧౬॥కఇదానీంమహాతేజాలంఘయిష్యతిసాగరం।కఃకరిష్యతిసుగ్రీవంసత్యసంధమరిందమం॥౧౭॥ కోవీరోయోజ
నశతంలంఘయేచ్చప్లవంగమాః। ఇమాంశ్చయూథపాన్సర్వాన్మోక్షయేత్కోమహాభయాత్ ॥ ౧౮ ॥ కస్యప్రభావా
ద్దారాంశ్చపుత్రాంశ్చైవగృహాణిచ। ఇతోనివృత్తాఃపశ్యేమసిద్ధార్థాస్సుఖినోవయం॥ ౧౯ ॥ కస్యప్రసాదాద్రామంచ
లక్ష్మణంచమహాబలం।అభిగచ్ఛేమసంహృష్టాస్సుగ్రీవంచమహాబలం ॥ ౨౦ ॥ యదికశ్చిత్సమర్థోవస్సాగరప్లవనేహ
రిః।సదదాత్విహనశ్శీఘ్రంపుణ్యామభయదక్షిణాం॥౨౧॥అంగదస్యవచశ్శ్రుత్వానకశ్చిత్కించిదబ్రవీత్। స్తిమితేవాభ
వత్సర్వాతత్రసాహరివాహినీ ॥ ౨౨ ॥ పునరేవాంగదఃప్రాహతాన్హరీన్హరిసత్తమః । సర్వేబలవతాంశ్రేష్ఠాభవంతో
దృఢవిక్రమాః॥వ్యపదేశ్యకులేజాతాఃపూజితాశ్చాప్యభీక్ష్ణశః।నహివోగమనేసంగఃకదాచిత్కస్యచిత్క్వచిత్ ॥ (౨౩)

వధ్వం యస్య యా శక్తిః ప్లవనే ప్లవగర్షభాః ॥ ౨౪½ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చతుష్షష్టితమస్సర్గః. ******
తతోఽంగదవచశ్శ్రుత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః । స్వం స్వం గతౌ సముత్సాహమాహుస్తత్ర యథాక్రమం ॥ ౧
గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః । మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాంస్తథా ॥ ౨ ॥ ఆబభాషే గజస్తత్ర
ప్లవేయం దశయోజనం । గవాక్షో యోజనాన్యాహ గమిష్యామీతి వింశతిం ॥ ౩ ॥ గవయో వానరస్తత్ర వానరాంస్తా
నువాచ హ । త్రింశతం తు గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ ౪ ॥ శరభస్తానువాచాథ వానరాన్వానరర్షభః । చత్వా
రింశద్గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ ౫ ॥ వానరస్తు మహాతేజా అబ్రవీద్గంధమాదనః । యోజనానాం గమిష్యా
మి పంచాశత్తు న సంశయః ॥ ౬ ॥ మైందస్తు వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ । యోజనానాం పరం షష్టిమహం ప్లవితు
ముత్సహే ॥ ౭ ॥ తతస్తత్ర మహాతేజా ద్వివిదః ప్రత్యభాషత । గమిష్యామి న సందేహస్సప్తతిం యోజనాన్యహం ॥ ౮ ॥ సు
షేణస్తు హరిశ్రేష్ఠః ప్రోక్తవాన్కపిసత్తమః । అశీతిం యోజనానాం తు ప్లవేయం ప్లవగేశ్వరాః ॥ ౯ ॥ తేషాం కథయతాం
తత్ర సర్వాంస్తాననుమాన్య చ । తతో వృద్ధతమస్తేషాం జాంబవాన్ప్రత్యభాషత ॥ ౧౦ ॥ పూర్వమస్మాకమప్యాసీత్కశ్చి
ద్గతిపరాక్రమః । తే వయం వయసః పారమనుప్రాప్తాస్స్మ సాంప్రతం ॥ ౧౧ ॥ కింతు నైవం గతే శక్యమిదం కార్యముపే
క్షితుం । యదర్థం కపిరాజశ్చ రామశ్చ కృతనిశ్చయౌ ॥ ౧౨ ॥ సాంప్రతం కాలభేదేన యా గతిస్తాం నిబోధత । నవతిం యో
జనానాం తు గమిష్యామి న సంశయః ॥ ౧౩ ॥ తాంస్తు సర్వాన్హరిశ్రేష్ఠాన్జాంబవాన్పునరబ్రవీత్ ॥ ౧౩½ ॥ న ఖల్వేతావ
దేవాసీద్గమనే మే పరాక్రమః ॥ మయా మహాబలేశ్చైవ యజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః । ప్రదక్షిణీకృతః పూర్వం క్రమమాణస్త్రి
విక్రమం ॥ ౧౫ ॥ స ఇదానీమహం వృద్ధః ప్లవనే మందవిక్రమః । యావనే చ తదాసీన్మే బలమప్రతిమం పరైః ॥ ౧౬ ॥ సంప్ర
త్యేతావతీం శక్తిం గమనే తర్కయామ్యహం । నైతావతా చ సంసిద్ధిః కార్యస్యాస్య భవిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ అథోత్తరముదా
రార్థమబ్రవీదంగదస్తదా । అనుమాన్య మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః ॥ ౧౮ ॥ అహమేతద్గమిష్యామి యోజ
నానాం శతం మహత్ । నివర్తనే తు మే శక్తిస్స్యాన్న వేతి న నిశ్చితా ॥ ౧౯ ॥ తమువాచ హరిశ్రేష్ఠం జాంబవాన్వాక్యకో
విదః ॥ ౧౯½ ॥ జ్ఞాయతే గమనే శక్తిస్తవ హర్యృక్షసత్తమ ॥ ౨౦ ॥ కామం శతం సహస్రం వా న హ్యేష విధిరుచ్యతే । యో
జనానాం భవాన్శక్తో గంతుం ప్రతినివర్తితుం ॥ ౨౧ ॥ న హి ప్రేషయితా తాత స్వామీ ప్రేష్యః కథంచన । భవతాఽయం జ
నస్సర్వః ప్రేష్యః ప్లవగసత్తమ ॥ ౨౨ ॥ భవాన్కళత్రమస్మాకం స్వామిభావే వ్యవస్థితః । స్వామీ కళత్రం సైన్యస్య గతి
రేషా పరంతప ॥ తస్మాత్కళత్రవత్తాత ప్రతిపాల్యస్సదా భవాన్ ॥ ౨౩½ ॥ అపి చైతస్య కార్యస్య భవాన్మూలమరిందమ ॥
మూలమర్థస్య సంరక్ష్యమేష కార్యవిదాం నయః । మూలే హి సతి సిధ్యంతి గుణాః పుష్పఫలోదయాః ॥ ౨౫ ॥ తద్భవాన
స్య కార్యస్య సాధనే సత్యవిక్రమః । బుద్ధివిక్రమసంపన్నో హేతురత్ర పరంతప ॥ ౨౬ ॥ గురుశ్చ గురుపుత్రశ్చ త్వం హి నః
కపిసత్తమ । భవంతమాశ్రిత్య వయం సమర్థా హ్యర్థసాధనే ॥ ౨౭ ॥ ఉక్తవాక్యం మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహా
కపిః । ప్రత్యువాచోత్తరం వాక్యం వాలిసూనురథాంగదః ॥ ౨౮ ॥ యది నాహం గమిష్యామి నాన్యో వానరపుంగవాః । పు
నః ఖల్విదమస్మాభిః కార్యం ప్రాయోపవేశనం ॥ ౨౯ ॥ న హ్యకృత్వా హరిపతేస్సందేశం తస్య ధీమతః । తత్రాపి గత్వా
ప్రాణానాం పశ్యామి పరిరక్షణం ॥ ౩౦ ॥ స హి ప్రసాదే చాత్యర్థం కోపే చ హరిరీశ్వరః । అతీత్య తస్య సందేశం వినాశో
గమనే భవేత్ ॥ ౩౧ ॥ తద్యథా హ్యస్య కార్యస్య న భవత్యన్యథా గతిః । తద్భవానేవ దృష్టార్థస్సంచింతయితుమర్హతి ॥
౩౨ ॥ సోఽంగదేన తదా వీరః ప్రత్యుక్తః ప్లవగర్షభః । జాంబవానుత్తరం వాక్యం ప్రోవాచేదం తతోఽంగదం ॥ ౩౩ ॥ అస్య తే వీ
ర కార్యస్య న కించిత్పరిహీయతే । ఏష సంచోదయామ్యేనం యః కార్యం సాధయిష్యతి ॥ ౩౪ ॥ తతః ప్రతీతం ప్లవతాం వరి
ష్ఠమేకాంతమాశ్రిత్య సుఖోపవిష్టం । సంచోదయామాస హరిప్రవీరో హరిప్రవీరం హనుమంతమేవ ॥ ౩౫ ॥ ఇతి శ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే - పంచషష్టితమస్సర్గః. ****************** అనేకశతసాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీం । జాం
బవాన్సముదీక్ష్యైవం హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ వీర వానరలోకస్య సర్వశాస్త్రవిశారద । తూష్ణీమేకాంతమాశ్రి
త్య హనుమన్కిం న జల్పసి ॥ ౨ ॥ హనుమన్హరిరాజస్య సుగ్రీవస్య సమో హ్యసి । రామలక్ష్మణయోశ్చాపి తేజసా చ బలేన
చ ॥ ౩ ॥ అరిష్టనేమినః పుత్రో వైనతేయో మహాబలః । గరుత్మానితి విఖ్యాత ఉత్తమస్సర్వపక్షిణాం ॥ ౪ ॥ బహుశో హి మ
యా దృష్టస్సాగరే స మహాబలః । భుజగానుద్ధరన్పక్షీ మహావేగో మహాయశాః ॥ ౫ ॥ పక్షయోర్యద్బలం తస్య తావద్భుజ
బలం తవ । విక్రమశ్చాపి వేగశ్చ న తే తేనావహీయతే ॥ ౬ ॥ బలం బుద్ధిశ్చ తేజశ్చ సత్త్వం చ హరిపుంగవ । విశిష్టం సర్వభూ

తేషుకిమాత్మానంనబుధ్యసే ॥౭॥ అప్సరాప్సరసాంశ్రేష్ఠావిఖ్యాతాపుంజికస్థలా । అంజనేతిపరిఖ్యాతాపత్నీకేసరిణో
హరేః॥విఖ్యాతాత్రిషులోకేషురూపేణాప్రతిమాభువి।అభిశాపాదభూత్తాతవానరీకామరూపిణీ ॥ దుహితావానరేం
ద్రస్యకుంజరస్యమహాత్మనః ॥ ౯ ॥ కపిత్వేచారుసర్వాంగీకదాచిత్కామరూపిణీ ॥ మానుషంవిగ్రహంకృత్వారూప
యౌవనశాలినీ।విచిత్రమాల్యాభరణామహార్హక్షౌమవాసినీ ॥ అచరత్పర్వతస్యాగ్రేప్రావృడంబుదసన్నిభే ॥౧౧॥
తస్యావస్త్రంవిశాలాక్ష్యాఃపీతంరక్తదశంశుభం ॥ స్థితాయాఃపర్వతస్యాగ్రేమారుతోఽపహరచ్ఛనైః ॥ ౧౨ ॥ సదద
ర్శతతస్తస్యావృత్తావూరూసుసంహతౌ ॥ స్తనౌచపీనౌసహితౌసుజాతంచారుచాననం ॥ ౧౩ ॥ తాంవిశాలాయత
శ్రోణింతనుమధ్యాంయశస్వినీం ॥ దృష్ట్వైవశుభసర్వాంగీంపవనఃకామమోహితః ॥౧౪॥ సతాంభుజాభ్యాందీర్ఘా
భ్యాంపర్యష్వజతమారుతః ॥మన్మథావిష్టసర్వాంగోగతాత్మాతామనిందితాం ॥౧౫॥ సాతుతత్రైవసంభ్రాంతాసు
వృత్తావాక్యమబ్రవీత్ ॥ ఏకపత్నీవ్రతమిదంకోనాశయితుమిచ్ఛతి ॥ ౧౬॥ అంజనాయావచశ్శ్రుత్వామారుతఃప్రత్య
భాషత ॥౧౭॥ నత్వాంహింసామిసుశ్రోణిమాభూత్తేసుభగేభయం । మనసాస్మిగతోయత్త్వాంపరిష్వజ్యయశస్వినీం ॥
వీర్యవాన్బుద్ధిసంపన్నస్తవపుత్రోభవిష్యతి । మహాసత్త్వోమహాతేజామహాబలపరాక్రమః ॥ లంఘనేప్లవనేచైవభవి
ష్యతిమయాసమః ॥ ౧౯॥ ఏవముక్తాతతస్తుష్టాజననీతేమహాకపే ॥ గుహాయాంత్వాంమహాబాహోప్రజజ్ఞేప్లవగర్ష
భం ॥ ౨౦ ॥ అభ్యుత్థితంతతస్సూర్యంబాలోదృష్ట్వామహావనే ॥ ఫలంచేతిజిఘృక్షుస్త్వముత్ప్లుత్యాభ్యుత్పతోదివం॥
౨౧ ॥శతానిత్రీణిగత్వాథయోజనానాంమహాకపే ॥ తేజసాతస్యనిర్ధూతోనవిషాదంగతస్తతః ॥౨౨॥ తావదాపత
తస్తూర్ణమంతరిక్షంమహాకపే ॥ క్షిప్తమింద్రేణతేవజ్రంక్రోధావిష్టేనధీమతా ॥౨౩॥ తతశ్శైలాగ్రశిఖరేవామో
హనురభజ్యత ॥ తతోహినామధేయంతేహనుమానితికీర్త్యతే ॥ ౨౪ ॥ తతస్త్వాంనిహతందృష్ట్వావాయుర్గంధవహ
స్స్వయం ॥ త్రైలోక్యేభృశసంక్రుద్ధోనవవౌవైప్రభంజనః ॥ ౨౫ ॥ సంభ్రాంతాశ్చసురాస్సర్వేత్రైలోక్యేక్షో
భితేసతి ॥ ప్రసాదయంతిసంక్రుద్ధంమారుతంభువనేశ్వరాః ॥౨౬॥ ప్రసాదితేచపవనేబ్రహ్మాతుభ్యంవరందదౌ ॥ అశ
స్త్రవధ్యతాంతాతసమరేసత్యవిక్రమ ॥ ౨౭ ॥ వజ్రస్యచనిపాతేనవిరుజంత్వాంసమీక్ష్యచ ॥ సహస్రనేత్రఃప్రీతా
త్మాదదౌతేవరముత్తమం । స్వచ్ఛందతశ్చమరణంతేభూయాదితివైప్రభో ॥౨౯॥ సత్వంకేసరిణఃపుత్రఃక్షేత్రజోభీ
మవిక్రమః । మారుతస్యౌరసఃపుత్రస్తేజసాచాపితత్సమః ॥౩౦॥ త్వంహివాయుసుతోవత్సప్లవనేచాపితత్సమః ।వయ
మద్యగతప్రాణాభవాన్నస్త్రాతుసాంప్రతం ॥ దాక్ష్యవిక్రమసంపన్నఃపక్షిరాజఇవాపరః ॥ ౩౧ ॥ త్రివిక్రమేమ
యాతాతసశైలవనకాననా ॥ త్రిస్సప్తకృత్వఃపృథివీపరిక్రాంతాప్రదక్షిణం॥ ౩౨ ॥ తథాచౌషధయోఽస్మాభిస్సంచి
తాదేవశాసనాత్ ॥ నిష్పన్నమమృతంయాభిస్తదాసీన్నోమహద్బలం ॥౩౩॥ సఇదానీమహంవృద్ధఃపరిహీనపరాక్ర
మః॥సాంప్రతంకాలమస్మాకంభవాన్సర్వగుణాన్వితః ॥ ౩౪ ॥ తద్విజృంభస్వవిక్రాంతఃప్లవతాముత్తమోహ్యసి ॥
౩౫॥త్వద్వీర్యంద్రష్టుకామేయంసర్వావానరవాహినీ । ఉత్తిష్ఠహరిశార్దూలలంఘయస్వమహార్ణవం ॥౩౬॥ వరా
హిసర్వభూతానాంహనుమన్యాగతిస్తవ । విషణ్ణాహరయస్సర్వేహనూమన్కిముపేక్షసే ॥ విక్రమస్వమహావేగోవి
ష్ణుస్త్రీన్విక్రమానివ ॥౩౭॥ తతస్తువైజాంబవతాప్రచోదితఃప్రతీతవేగఃపవనాత్మజఃకపిః । ప్రహర్షయంస్తాంహరి
వీరవాహినీంచకారరూపంమహదాత్మనస్తదా॥౩౮॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః. *****

తందృష్ట్వాజృంభమాణంతేక్రమితుంశతయోజనం । వీర్యేణాపూర్యమాణంచసహసావానరోత్తమం ॥ సహ
సాశోకముత్సృజ్యప్రహర్షేణసమన్వితాః । వినేదుస్తుష్టువుశ్చాపిహనుమంతంమహాబలం ॥ ౨॥ ప్రహృష్టావిస్మితా
శ్చైవవీక్షంతేస్మసమంతతః । త్రివిక్రమకృతోత్సాహంనారాయణమివప్రజాః ॥౩ ॥ సంస్తూయమానోహనుమాన్వ్య
వర్ధతమహాబలః । సమావిధ్యచలాంగూలంహర్షాచ్చబలమేయివాన్ ॥౪ ॥ తస్యసంస్తూయమానస్యవృద్ధైర్వానర
పుంగవైః। తేజసాపూర్యమాణస్యరూపమాసీదనుత్తమం ॥౫॥ యథావిజృంభతేసింహోవివృద్ధోగిరిగహ్వరే । మా

రుతస్యౌరసః పుత్రస్తథాసంప్రతిజృంభతే ॥ ౬॥ అశోభతముఖంతస్యజృంభమాణస్యధీమతః । అంబరీషమివాదీప్తం
విధూమ ఇవపావకః ॥ ౭॥ హరీణాముత్థితోమధ్యాత్సంప్రహృష్టతనూరుహః । అభివాద్యహరీన్వృద్ధాన్ హనుమానిద
మబ్రవీత్ ॥౮॥ అరుజత్పర్వతాగ్రాణిహుతాశనసఖోఽనిలః । బలవానప్రమేయశ్చవాయురాకాశగోచరః ॥ తస్యాహం
శీఘ్రవేగస్యశీఘ్రగస్యమహాత్మనః । మారుతస్యౌరసఃపుత్రఃప్లవనేనాస్తిమత్సమః ॥ ౧౦ ॥ ఉత్సహేయంహివిస్తీర్ణ
మాలిఖంతమివాంబరం । మేరుంగిరిమసంగేనపరిగంతుంసహస్రశః ॥ ౧౧ ॥ బాహువేగప్రణున్నేనసాగరేణాహము
త్సహే। సమాప్లావయితుంలోకంసపర్వతనదీహ్రదం ॥ ౧౨ ॥ మమోరుజంఘవేగేనభవిష్యతిసముత్థితః। సముచ్ఛ్రిత
మహాగ్రాహస్సముద్రోవరుణాలయః॥ ౧౩॥ పన్నగాశనమాకాశేపతంతంపక్షిసేవితే । వైనతేయమహంశక్తఃపరిగం
తుంసహస్రశః ॥౧౪॥ ఉదయాత్ప్రస్థితంవాపిజ్వలంతంరశ్మిమాలినం । అనస్తమితమాదిత్యమభిగంతుంసముత్సహే॥
౧౫॥ తతోభూమిమసంస్పృశ్యపునరాగంతుముత్సహే । ప్రవేగేనైవమహతా[illegible]మేనప్లవగర్షభాః ॥౧౬॥ ఉత్సహే
యమతిక్రాంతుంసర్వానాకాశగోచరాన్ ॥౧౬½॥ సాగరంశోషయిష్యామిదారయిష్యామిమేదినీం ॥ పర్వతాంశ్చూ
ర్ణయిష్యామిప్లవమానఃప్లవంగమాః॥౧౭½॥ హరిష్యామ్యూరువేగేనప్లవమానోమహార్ణవం ॥లతానాంవివిధంపుష్పం
పాదపానాంచసర్వశః । అనుయాస్యంతిమామద్యప్లవమానంవిహాయసా ॥౧౯॥ భవిష్యతిహిమేపంథాస్స్వాతేఃపం
థా ఇవాంబరే ॥ ౧౯½ ॥ చరంతంఘోరమాకాశముత్పతిష్యంతమేవవా ॥ ద్రక్ష్యంతినిపతంతంచసర్వభూతానివాన
రాః॥౨౦½॥ మహామేఘప్రతీకాశంమాంచద్రక్ష్యథవానరాః ॥ దివమావృత్యగచ్ఛంతంగ్రసమానమివాంబరం ॥౨౧½॥
విధమిష్యామిజీమూతాన్కంపయిష్యామిపర్వతాన్ ॥ సాగరంక్షోభయిష్యామిప్లవమానస్సమాహితః ॥౨౨½॥ వైనతె
యస్యసాశక్తిర్మమయామారుతస్యవా॥ ౨౩॥ ఋతేసువర్ణరాజానంమారుతంవామహాజవం।నతద్భూతంప్రపశ్యా
మియన్మాంప్లుతమనువ్రజేత్ ॥౨౪ ॥ నిమేషాంతరమాత్రేణనిరాలంబనమంబరం । సహసానిపతిష్యామిఘనాద్విద్యుది
వోత్థితా ॥ ౨౫॥ భవిష్యతిహిమేరూపంప్లవమానస్యసాగరే । విష్ణోర్విక్రమమాణస్యపురాత్రీన్విక్రమానివ ॥ ౨౬ ॥ బు
ద్ధ్యాచాహంప్రపశ్యామిమనశ్చేష్టాచమేతథా । అహంద్రక్ష్యామివైదేహీంప్రమోదధ్వంప్లవంగమాః ॥ ౨౭ ॥ మారు
తస్యసమోవేగేగరుడస్యసమోజవే । అయుతంయోజనానాంతుగమిష్యామీతిమేమతిః ॥౨౮॥ వాసవస్యసవజ్రస్యబ్ర
హ్మణోవాస్వయంభువః । విక్రమ్యసహసాహస్తాదమృతంతదిహానయే ॥ లంకాంవాపిసముత్క్షిప్యగచ్ఛేయమితిమే
మతిః ॥ ౨౯½॥ తమేవంవానరశ్రేష్ఠంగర్జంతమమితౌజసం॥ప్రహృష్టాహరయస్తత్రసముదైక్షంతవిస్మితాః ॥౩౦½॥ త
స్యతద్వచనంశ్రుత్వాజ్ఞాతీనాంశోకనాశనం ॥ ఉవాచపరిసంహృష్టోజాంబవాన్హరిసత్తమం ॥ ౩౧½॥ వీరకేసరిణః
పుత్రహనుమన్మారుతాత్మజ ॥ జ్ఞాతీనాంవిపులశ్శోకస్త్వయాతాతవినాశితః ॥౩౨½॥ తవకల్యాణరుచయఃకపిముఖ్యా
స్సమాగతాః ॥ మంగళంకార్యసిద్ధ్యర్థంకరిష్యంతిసమాహితాః ॥౩౩½॥ ఋషీణాంచప్రసాదేనకపివృద్ధమతేనచ॥
గురూణాంచప్రసాదేనప్లవస్వత్వంమహార్ణవం ॥౩౪½॥ స్థాస్యామశ్చైకపాదేనయావదాగమనంతవ ॥ త్వద్గతానిచ
సర్వేషాంజీవితానివనౌకసాం॥౩౫½॥తతస్తుహరిశార్దూలస్తానువాచవనౌకసః ॥౩౬ ॥ నేయంమమమహీవేగంలం
ఘనేధారయిష్యతి।ఏతానీహనగస్యాస్యశిలాసంకటశాలినః ॥ శిఖరాణిమహేంద్రస్యస్థిరాణిచమహాంతిచ ॥౩౭½॥ ఏ
షువేగంకరిష్యామిమహేంద్రశిఖరేష్వహం ॥ నానాద్రుమవికీర్ణేషుధాతునిష్యందశోభిషు ॥౩౮½॥ ఏతానిమమనిష్పే
షంపాదయోఃప్లవతాంవరాః ॥ ప్లవతోధారయిష్యంతియోజనానామితశ్శతం॥ ౩౯½ ॥ తతస్తంమారుతప్రఖ్యస్సహ
రిర్మారుతాత్మజః ॥ ఆరురోహనగశ్రేష్ఠంమహేంద్రమరిమర్దనః॥ ౪౦½॥ వృతంనానావిధైర్వృక్షైర్మృగసేవితశా
ద్వలం॥లతాకుసుమసంబాధంనిత్యపుష్పఫలద్రుమం । సింహశార్దూలచరితంమత్తమాతంగసేవితం ॥ మత్తద్విజగ
ణోద్ఘుష్టంసలిలోత్పీడసంకులం ।మహద్భిరుచ్ఛ్రితంశృంగైర్మహేంద్రంసమహాబలః ॥ విచచారహరిశ్రేష్ఠోమహేం
ద్రసమవిక్రమః ॥౪౩½॥ పాదాభ్యాంపీడితస్తేనమహాశైలోమహాత్మనః ॥ రరాజసింహాభిహతోమహాన్మత్తఇవద్విపః ॥
౪౪½ ॥ ముమోచసలిలోత్పీడాన్విప్రకీర్ణశిలోచ్చయః ॥ ౪౫॥ విత్రస్తమృగమాతంగఃప్రకంపితమహాద్రుమః । నాన

గంధర్వమిథునైః పానసంసర్గకర్కశైః ॥ ఉత్పతద్భిశ్చ విహగైర్విద్యాధరగణైరపి । త్యజ్యమానమహాసానుస్సంనిలీనమహోరగః ॥ చలశృంగశిలోద్ఘాతస్తదాభూత్స మహాగిరిః ॥ ౪౭ ॥ నిశ్శ్వసద్భిస్తదా తైస్తు భుజంగైరర్ధనిస్సృతైః ॥ సపతాక ఇవాభాతి స తదా ధరణీధరః ॥ ౪౮ ॥ ఋషిభిస్త్రాససంభ్రాంతైస్త్యజ్యమానశ్శిలోచ్చయః ॥ సీదన్మహతి కాంతారే సార్థహీన ఇవాధ్వగః ॥ ౪౯ ॥ స వేగవాన్వేగసమాహితాత్మా హరిప్రవీరః పరవీరహంతా । మనస్సమాధాయ మహానుభావో జగామ లంకాం మనసా మనస్వీ ॥ ౫౦ ॥ ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తషష్టితమస్సర్గః. ******

కిష్కింధాకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలం.

బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమే - అధ్యాయే

కిష్కింధాఖ్యమిమం శృణ్వన్ పఠన్వా పవిధానతః।
ఇహ సంపూజితస్సన్వై అంతే బ్రహ్మణి నీయతే॥

శ్రీమత్కిష్కింధాకాండస్సమాప్తః.

శ్రీరామాయనమః.

శ్రీరామాయణే - సుందరకాండప్రారంభః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేతశ్రీరఘునందనపరబ్రహ్మణేనమః.

తతో రావణనీతాయాః సీతాయాశ్శత్రుకర్శనః। ఇయేష పదమన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి॥౧॥ దుష్కరం నిష్ప్రతి
ద్వన్ద్వం చికీర్షన్కర్మ వానరః। సముదగ్రశిరోగ్రీవో గవాం పతిరివాబభౌ॥౨॥ అథ వైడూర్యవర్ణేషు శాద్వలేషు మహాబ
లః। ధీరస్సలిలకల్పేషు విచచార యథాసుఖమ్॥౩॥ ద్విజాన్విత్రాసయన్ధీమానురసా పాదపాన్హరన్। మృగాంశ్చ సుబ
హూన్నిఘ్నన్ప్రవృద్ధ ఇవ కేసరీ॥౪॥ నీలలోహితమాంజిష్ఠపత్రవర్ణైస్సితాసితైః। స్వభావవిహితైశ్చిత్రైర్ధాతుభి
స్సమలంకృతమ్॥ కామరూపిభిరావిష్టమభీక్ష్ణం సపరిచ్ఛదైః। యక్షకిన్నరగన్ధర్వైర్దేవకల్పైశ్చ పన్నగైః॥ స తస్య గిరివ
ర్యస్య తలే నాగవరాయుతే। తిష్ఠన్కపివరస్తత్ర హ్రదే నాగ ఇవాబభౌ॥౭॥ స సూర్యాయ మహేన్ద్రాయ పవనాయ స్వ
యంభువే। భూతేభ్యశ్చాంజలిం కృత్వా చకార గమనే మతిమ్॥౮॥ అంజలిం ప్రాఙ్ముఖః కుర్వన్పవనాయాత్మయోనయే।
తతో భివవృధే గన్తుం దక్షిణో దక్షిణాం దిశమ్॥౯॥ ప్లవంగప్రవరైర్దృష్టః ప్లవనే కృతనిశ్చయః। వవృధే రామవృద్ధ్యర్థం స
ముద్ర ఇవ పర్వసు॥౧౦॥ నిష్ప్రమాణశరీరస్సన్లిలంఘయిషురర్ణవమ్। బాహుభ్యాం పీడయామాస చరణాభ్యాం చ పర్వ
తమ్॥౧౧॥ స చచాలాచలశ్చాపి ముహూర్తం కపిపీడితః। తరూణాం పుష్పితాగ్రాణాం సర్వం పుష్పమశాతయత్॥౧౨॥
తేన పాదపముక్తేన పుష్పౌఘేణ సుగన్ధినా। సర్వతస్సంవృతశ్శైలో బభౌ పుష్పమయో యథా॥౧౩॥ తేన చోత్తమవీర్యేణ
పీడ్యమానస్స పర్వతః। సలిలం సంప్రసుస్రావ మదం మత్త ఇవ ద్విపః॥౧౪॥ పీడ్యమానస్తు బలినా మహేన్ద్రస్తేన పర్వతః।
రీతీర్నిర్వర్తయామాస కాంచనాంజనరాజతీః॥౧౫॥ ముమోచ చ శిలాశ్శైలో విశాలాస్సమనశ్శిలాః। మధ్యమేనార్చిషా
జుష్టో ధూమరాజీరివానలః॥౧౬॥ గిరిణా పీడ్యమానేన పీడ్యమానాని సర్వతః। గుహావిష్టాని భూతాని వినేదుర్వికృతైస్స్వ
రైః॥౧౭॥ స మహాసత్త్వసన్నాదశ్శైలపీడానిమిత్తజః। పృథివీం పూరయామాస దిశశ్చోపవనాని చ॥౧౮॥ శిరోభిః పృథు
భిస్సర్పా వ్యక్తస్వస్తికలక్షణైః। వమన్తః పావకం ఘోరం దదంశుర్దశనైశ్శిలాః॥౧౯॥ తాస్తదా సవిషైర్దష్టాః కుపితైస్తై
ర్మహాశిలాః। జజ్వలుః పావకోద్దీప్తా బిభిదుశ్చ సహస్రధా॥౨౦॥ యాని చౌషధజాలాని తస్మిఞ్జాతాని పర్వతే। విషఘ్నాన్య
పి నాగానాం న శేకుశ్శమితుం విషమ్॥౨౧॥ భిద్యతేయం గిరిర్భూతైరితి మత్వా తపస్వినః॥౨౨॥ త్రస్తా విద్యాధరాస్తస్మా
దుత్పేతుః స్త్రీగణైస్సహ॥ పానభూమిగతం హిత్వా హైమమాసవభాజనమ్। పాత్రాణి చ మహార్హాణి కరకాంశ్చ హి
రణ్మయాన్॥ లేహ్యానుచ్చావచాన్భక్ష్యాన్మాంసాని వివిధాని చ। ఆర్షభాణి చ చర్మాణి ఖడ్గాంశ్చ కనకత్సరూన్॥౨౪॥ కృ
తకంఠగుణాః క్షీబా రక్తమాల్యానులేపనాః। రక్తాక్షాః పుష్కరాక్షాశ్చ గగనం ప్రతిపేదిరే॥౨౫॥ హారనూపురకేయూర
పారిహార్యధరాః స్త్రియః। విస్మితాస్సస్మితాస్తస్థురాకాశే రమణైస్సహ॥౨౬॥ దర్శయన్తో మహావిద్యాం విద్యాధరమ
హర్షయః। సహితాస్తస్థురాకాశే వీక్షాంచక్రుశ్చ పర్వతమ్॥౨౭॥ శుశ్రువుశ్చ తదా శబ్దమృషీణాం భావితాత్మనామ్। చా
రణానాం చ సిద్ధానాం స్థితానాం విమలేంబరే॥౨౮॥ ఏష పర్వతసంకాశో హనూమాన్మారుతాత్మజః। తితీర్షతి మహావేగస్స
ముద్రం మకరాలయమ్॥౨౯॥ రామార్థం వానరార్థం చ చికీర్షన్కర్మ దుష్కరమ్। సముద్రస్య పరం పారం దుష్ప్రాపం
ప్రాప్తుమిచ్ఛతి॥౩౦॥ ఇతి విద్యాధరాశ్శ్రుత్వా వచస్తేషాం మహాత్మనామ్। తమప్రమేయం దదృశుః పర్వతే వానరర్షభమ్॥
౩౧॥ దుధువే చ స రోమాణి చకంపే చాచలోపమః। ననాద సుమహానాదం సుమహానివ తోయదః॥౩౨॥ ఆనుపూర్వ్యేణ వృ
త్తం చ లాంగూలం రోమభిశ్చితమ్। ఉత్పతిష్యన్విచిక్షేప పక్షిరాజ ఇవోరగమ్॥౩౩॥ తస్య లాంగూలమావిద్ధమాత్తవేగస్య పృ
ష్ఠతః। దదృశే గరుడేనేవ హ్రియమాణో మహోరగః॥౩౪॥ బాహూ సంస్తంభయామాస మహాపరిఘసన్నిభౌ। ససా
ద చ కపిః కట్యాం చరణౌ సంచుకోచ చ॥౩౫॥ సంహృత్య చ భుజౌ శ్రీమాంస్తథైవ చ శిరోధరామ్। తేజస్సత్త్వం తథా వీర్యమా
వివేశ స వీర్యవాన్॥౩౬॥ మార్గమాలోకయన్దూరాదూర్ధ్వం ప్రణిహితేక్షణః। రురోధ హృదయే ప్రాణానాకాశమవ
లోకయన్॥౩౭॥ పద్భ్యాం దృఢమవస్థానం కృత్వా స కపికుంజరః। నికుంచ్య కర్ణౌ హనుమానుత్పతిష్యన్మహాబలః॥ వానరా

న్వానరశ్రేష్ఠఇదంవచనమబ్రవీత్। యథారాఘవనిర్ముక్తశ్శరశ్శ్వసనవిక్రమః॥గచ్ఛేత్తద్వద్గమిష్యామిలఙ్కాంరావణపాలితాం।నహిద్రక్ష్యామియదితాంలఙ్కాయాంజనకాత్మజాం॥అనేనైవహివేగేనగమిష్యామిసురాలయం।యదివాత్రిదివేసీతాంనద్రక్ష్యామ్యకృతశ్రమః॥ బద్ధ్వారాక్షసరాజానమానయిష్యామిరావణం। సర్వథాకృతకార్యోఽహమేష్యామిసహసీతయా॥ ఆనయిష్యామివాలఙ్కాంసముత్పాట్యసరావణాం। ఏవముక్త్వాతుహనుమాన్వానరాన్వానరోత్తమః॥ ఉత్పపాతాథవేగేనవేగవానవిచారయన్। సుపర్ణమివచాత్మానంమేనేసకపికుంజరః॥౪౪॥సముత్పతతితస్మింస్తువేగాత్తేనగరోహిణః। సంహృత్యవిటపాన్సర్వాన్సముత్పేతుస్సమంతతః॥ ౪౫॥సమత్తకోయష్టిమకాన్పాదపాన్పుష్పశాలినః। ఉద్వహన్నూరువేగేనజగామవిమలేంబరే॥౪౬॥ఊరువేగోద్ధతావృక్షాముహూర్తంకపిమన్వయుః। ప్రస్థితందీర్ఘమధ్వానంస్వబంధుమివబాంధవాః॥౪౭॥తమూరువేగోన్మథితాస్సాలాశ్చాన్యేనగోత్తమాః। అనుజగ్ముర్హనూమంతంసైన్యాఇవమహీపతిం॥౪౮॥సుపుష్పితాగ్రైర్బహుభిఃపాదపైరన్వితఃకపిః। హనుమాన్పర్వతాకారోబభూవాద్భుతదర్శనః॥౪౯॥ సారవంతోఽథయేవృక్షాన్యమజ్జంల్లవణాంభసి।భయాదివమహేంద్రస్యపర్వతావరుణాలయే॥౫౦॥సనానాకుసుమైఃకీర్ణఃకపిస్సాంకురకోరకైః। శుశుభేమేఘసంకాశఃఖద్యోతైరివపర్వతః ॥ ౫౧ ॥ విముక్తాస్తస్యవేగేనముక్త్వాపుష్పాణితేద్రుమాః। అవశీర్యంతసలిలేనివృత్తాస్సుహృదోయథా॥౫౨॥లఘుత్వేనోపపన్నంతద్విచిత్రంసాగరేపతత్। ద్రుమాణాంవివిధంపుష్పంకపివాయుసమీరితం॥౫౩॥ తారాశతమివాకాశంప్రబభౌచమహార్ణవః॥౫౪॥ పుష్పౌఘేణానుబద్ధేననానావర్ణేనవానరః॥ బభౌమేఘఇవాకాశేవిద్యుద్గణవిభూషితః॥ ౫౫ ॥ తస్యవేగసమాధూతైఃపుష్పైస్తోయమదృశ్యత॥తారాభిరభిరామాభిరుదితాభిరివాంబరం॥ ౫౬॥ తస్యాంబరగతౌబాహూదదృశాతేప్రసారితౌ ॥ పర్వతాగ్రాద్వినిష్క్రాంతౌపంచాస్యావివపన్నగౌ॥౫౭॥ పిబన్నివబభౌచాపిసోర్మిజాలంమహార్ణవం ॥ పిపాసురివచాకాశందదృశేసమహాకపిః॥౫౮॥తస్యవిద్యుత్ప్రభాకారేవాయుమార్గానుసారిణః॥నయనేవిప్రకాశేతేపర్వతస్థావివానలౌ ॥౫౯॥పింగేపింగాక్షముఖ్యస్యబృహతీపరిమండలే॥ చక్షుషీసంప్రకాశేతేచంద్రసూర్యావివోదితౌ॥౬౦॥ ముఖంనాసికయాతస్యతామ్రయాతామ్రమాబభౌ॥ సంధ్యయాసమభిస్పృష్టంయథాతత్సూర్యమండలం॥౬౧॥లాంగూలంచసమావిద్ధంప్లవమానస్యశోభతే॥అంబరేవాయుపుత్రస్యశక్రధ్వజఇవోచ్ఛ్రితః ॥ ౬౨॥ లాంగూలచక్రేణమహాన్శుక్లదంష్ట్రోఽనిలాత్మజః॥వ్యరోచతమహాప్రాజ్ఞఃపరివేషీవభాస్కరః॥ ౬౩॥ స్ఫిగ్దేశేనాభితామ్రేణరరాజసమహాకపిః॥మహతాదారితేనేవగిరిర్గైరికధాతునా॥౬౪॥ తస్యవానరసింహస్యప్లవమానస్యసాగరం ॥ కక్షాంతరగతోవాయుర్జీమూతఇవగర్జతి ॥ ౬౫ ॥ ఖేయథానిపతంత్యుల్కాహ్యుత్తరాంతాద్వినిస్సృతా॥ దృశ్యతేసానుబంధాచతథాసకపికుంజరః॥ ౬౬॥ పతత్పతంగసంకాశోవ్యాయతశ్శుశుభేకపిః ॥ ప్రవృద్ధఇవమాతంగఃకక్ష్యయాబధ్యమానయా॥౬౭॥ఉపరిష్టాచ్ఛరీరేణఛాయయాచావగాఢయా॥సాగరేమారుతావిష్టానౌరివాసీత్తదాకపిః॥౬౮॥యంయందేశంసముద్రస్యజగామసమహాకపిః॥ ససతస్యోరువేగేనసోన్మాదఇవలక్ష్యతే। సాగరస్యోర్మిజాలానామురసాశైలవర్ష్మణాం॥అభిఘ్నంస్తుమహావేగఃపుప్లువేసమహాకపిః॥ ౬౯ ॥కపివాతశ్చబలవాన్మేఘవాతశ్చనిస్సృతః॥సాగరంభీమనిర్ఘోషంకంపయామాసతుర్భృశం॥ ౭౦॥వికర్షన్నూర్మిజాలానిబృహంతిలవణాంభసి॥ పుప్లువేకపిశార్దూలోవికిరన్నివరోదసీ॥ ౭౧ ॥మేరుమందరసంకాశానుద్ధతాన్సమహార్ణవే॥ అతిక్రామన్మహావేగస్తరంగాన్గణయన్నివ ॥ ౭౨ ॥ తస్యవేగసముద్ధూతంజలంసజలదంతదా ॥ అంబరస్థంవిబభ్రాజశారదాభ్రమివాతతం ॥ ౭౩ ॥ తిమినక్రఝషాఃకూర్మాదృశ్యంతేవివృతాస్తదా॥ వస్త్రాపకర్షణేనేవశరీరాణిశరీరిణాం ॥౭౪॥ ప్లవమానంసమీక్ష్యాథభుజంగాస్సాగరాలయాః॥ వ్యోమ్నితంకపిశార్దూలంసుపర్ణఇతిమేనిరే॥ ౭౫॥ దశయోజనవిస్తీర్ణాత్రింశద్యోజనమాయతా॥ ఛాయావానరసింహస్యజలేచారుతరాభవత్ ॥ ౭౬ ॥ శ్వేతాభ్రఘనరాజీవవాయుపుత్రానుగామినీ॥తస్యసాశుశుభేఛాయావితతాలవణాంభసి॥ ౭౭॥ శుశుభేసమహాతేజామహాకాయోమహాకపిః॥ వాయుమార్గేనిరాలంబేపక్షవానివపర్వతః॥౭౮॥ యేనాసౌయాతిబలవాన్వేగేనకపికుంజరః॥ తేనమార్గేణసహసాద్రోణీకృతఇవార్ణవః॥౭౯॥ ఆపాతేపక్షిసంఘానాంపక్షిరాజఇవవ్రజన్॥ హనుమాన్మేఘజాలానిప్రకర్షన్మారుతోయథా ॥ ౮౦॥ పాండురారుణవర్ణానినీలమాంజిష్ఠకానిచ॥ కపినాకృష్యమాణానిమహాభ్రాణిచకాశిరే॥ ౮౧॥ ప్రవిశన్నభ్రజాలానినిష్పతంశ్చపునఃపునః॥ ప్రచ్ఛన్నశ్చప్రకాశశ్చచంద్రమాఇవలక్ష్యతే॥ ౮౨ ॥ ప్లవమానంతుతందృష్ట్వాప్లవంగంత్వ

రితంతదా॥ వవర్షుఃపుష్పవర్షాణిదేవగంధర్వదానవాః ॥ ౮౩ ॥ తతాపనహితంసూర్యఃప్లవంతంవానరోత్తమం॥సి
షేవేచతదావాయూరామకార్యార్థసిద్ధయే॥౮౪॥ ఋషయస్తుష్టువుశ్చైనంప్లవమానంవిహాయసా ॥ జగుశ్చదే
వగంధర్వాఃప్రశంసంతోమహౌజసం॥ ౮౫॥ నాగాశ్చతుష్టువుర్యక్షారక్షాంసివిబుధాఃఖగాః ॥ ప్రేక్ష్యసర్వేకపి
వరంసహసావిగతక్లమం॥ ౮౬॥ తస్మిన్ప్లవగశార్దూలేప్లవమానేహనూమతి ॥ ఇక్ష్వాకుకులమానార్థీచింతయా
మాససాగరః॥ ౮౭ ॥ సాహాయ్యంవానరేంద్రస్యయదినాహంహనూమతః ॥ కరిష్యామిభవిష్యామిసర్వవాచ్యోవివ
క్షతాం॥౮౮॥ అహమిక్ష్వాకునాథేనసగరేణవివర్ధితః॥ ఇక్ష్వాకుసచివశ్చాయంనావసీదితుమర్హతి॥ ౮౯ ॥ త
థామయావిధాతవ్యంవిశ్రమేతయథాకపిః॥ శేషంచమయివిశ్రాంతస్సుఖేనాతిపతిష్యతి ॥ ౯౦ ॥ ఇతికృత్వామతిం
సాధ్వీంసముద్రశ్ఛన్నమంభసి॥ హిరణ్యనాభంమైనాకమువాచగిరిసత్తమం ॥ ౯౧ ॥ త్వమిహాసురసంఘానాంపా
తాళతలవాసినాం॥ దేవరాజ్ఞాగిరిశ్రేష్ఠపరిఘస్సన్నివేశితః॥ ౯౨॥ త్వమేషాంజాతవీర్యాణాంపునరేవోత్పతిష్యతాం॥
పాతాళస్యాప్రమేయస్యద్వారమావృత్యతిష్ఠసి॥ ౯౩ ॥ తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చైవశక్తిస్తేశైలవర్ధితుం॥ తస్మాత్సం
చోదయామిత్వాముత్తిష్ఠగిరిసత్తమ॥ ౯౪ ॥ సఏషకపిశార్దూలస్త్వాముపర్యేతివీర్యవాన్ ॥ హనూమాన్రామకా
ర్యార్థంభీమకర్మాఖమాప్లుతః॥౯౫॥అస్యసాహ్యంమయాకార్యమిక్ష్వాకుకులవర్తినః॥ మమహీక్ష్వాకవఃపూజ్యాః
పరంపూజ్యతమాస్తవ॥౯౬॥ కురుసాచివ్యమస్మాకంననఃకార్యమతిక్రమేత్ ॥ కర్తవ్యమకృతంకార్యంసతాంమన్యు
ముదీరయేత్ ॥ ౯౭॥ సలిలాదూర్ధ్వముత్తిష్ఠతిష్ఠత్వేషకపిస్త్వయి॥ అస్మాకమతిథిశ్చైవపూజ్యశ్చప్లవతాంవరః ॥
౯౮॥ చామీకరమహానాభదేవగంధర్వసేవిత ॥ హనుమాంస్త్వయివిశ్రాంతస్తతశ్శేషంగమిష్యతి ॥ (సఏషకపిశా
ర్దూలస్త్వాముపర్యేతివీర్యవాన్) ॥ ౯౯ ॥ కాకుత్స్థస్యానృశంస్యంచమైథిల్యాశ్చవివాసనం ॥ శ్రమంచప్లవగేంద్ర
స్యసమీక్ష్యోత్థాతుమర్హసి॥ ౧౦౦॥ హిరణ్యనాభోమైనాకోనిశమ్యలవణాంభసః ॥ ఉత్పపాతజలాత్తూర్ణంమ
హాద్రుమలతాయుతః॥ ౧౦౧॥ ససాగరజలంభిత్త్వాబభూవాభ్యుత్థితస్తదా ॥ యథాజలధరంభిత్త్వాదీప్తరశ్మిర్ది
వాకరః॥౧౦౨॥ సమహాత్మాముహూర్తేనపర్వతస్సలిలావృతః॥దర్శయామాసశృంగాణిసాగరేణనియోజితః॥౧౦౩॥
శాతకుంభమయైశ్శృంగైస్సకిన్నరమహోరగైః ॥ ఆదిత్యోదయసంకాశైరాలిఖద్భిరివాంబరం ॥ ౧౦౪ ॥ తప్త
జాంబూనదైశ్శృంగైఃపర్వతస్యసముత్థితైః॥ ఆకాశంశస్త్రసంకాశమభవత్కాంచనప్రభం ॥ ౧౦౫॥ జాతరూపమ
యైశ్శృంగైర్భ్రాజమానైస్స్వయంప్రభైః ॥ ఆదిత్యశతసంకాశస్సోభవద్గిరిసత్తమః ॥ ౧౦౬ ॥ తముత్థితమసంగ
నహనుమానగ్రతస్స్థితం॥ మధ్యేలవణతోయస్యవిఘ్నోయమితినిశ్చితః ॥ ౧౦౭ ॥ సతముచ్ఛ్రితమత్యర్థంమహా
వేగోమహాకపిః॥ ఉరసాపాతయామాసజీమూతమివమారుతః ॥ ౧౦౮॥ సతదాపాతితస్తేనకపినాపర్వతోత్తమః॥
బుద్ధ్వాతస్యకపేర్వేగంజహర్షచననందచ॥ ౧౦౯॥ తమాకాశగతంవీరమాకాశేసముపస్థితః ॥ ప్రీతోహృష్టమనా
వాక్యమబ్రవీత్పర్వతఃకపిం। మానుషంధారయన్రూపమాత్మనశ్శిఖరేస్థితః॥ ౧౧౧ ॥ దుష్కరంకృతవాన్కర్మత్వమి
దంవానరోత్తమ। నిపత్యమమశృంగేషువిశ్రమస్వయథాసుఖం॥ ౧౧౨॥ రాఘవస్యకులేజాతైరుదధిఃపరివర్ధితః। స
త్వాంరామహితేయుక్తంప్రత్యర్చయతిసాగరః॥ ౧౧౩॥ కృతేచప్రతికర్తవ్యమేషధర్మస్సనాతనః। సోయంతత్ప్రతి
కారార్థీత్వత్తస్సంమానమర్హతి॥౧౧౪॥ త్వన్నిమిత్తమనేనాహంబహుమానాత్ప్రచోదితః। తిష్ఠత్వంకపిశార్దూ
లమయివిశ్రమ్యగమ్యతాం ॥ యోజనానాంశతంచాపికపిరేషసమాప్లుతః । తవసానుషువిశ్రాంతశ్శేషంప్రక్రమతా
మితి॥౧౧౫॥తదిదంగంధవత్స్వాదుకందమూలఫలంబహు।తదాస్వాద్యహరిశ్రేష్ఠవిశ్రాంతోనుగమిష్యసి ॥ ౧౧౬॥ అ
స్మాకమపిసంబంధఃకపిముఖ్యత్వయాస్తివై। ప్రఖ్యాతస్త్రిషులోకేషుమహాగుణపరిగ్రహః ॥ ౧౧౮ ॥ వేగవంతఃప్లవం
తోయేప్లవగామారుతాత్మజ। తేషాంముఖ్యతమంమన్యేత్వామహంకపికుంజర ॥ ౧౧౯ ॥ అతిథిఃకిలపూజార్హఃప్రా
కృతోపివిజానతా । ధర్మంజిజ్ఞాసమానేనకింపునస్త్వాదృశోమహాన్ ॥ ౧౨౦ ॥ త్వంహిదేవవరిష్ఠస్యమారుతస్యమహా
త్మనః। పుత్రస్తస్యైవవేగేనసదృశఃకపికుంజర ॥ ౧౨౧ ॥ పూజితేత్వయిధర్మజ్ఞపూజాంప్రాప్నోతిమారుతః । తస్మా
త్త్వంపూజనీయోమేశృణుచాప్యత్రకారణం ॥ ౧౨౨॥ పూర్వంకృతయుగేతాతపర్వతాఃపక్షిణోభవన్ । తేహిజగ్ము
ర్దిశస్సర్వాగరుడానిలవేగినః ॥ ౧౨౩ ॥ తతస్తేషుప్రయాతేషుదేవసంఘాస్సహర్షిభిః । భూతానిచభయంజగ్ముస్తే
షాంపతనశంకయా ॥ ౧౨౪ ॥ తతఃక్రుద్ధస్సహస్రాక్షఃపర్వతానాంశతక్రతుః । పక్షాంశ్చిచ్ఛేదవజ్రేణతత్రతత్రసహ

ప్రశః ॥ ౧౨౫ ॥ స మాముపగతః క్రుద్ధో వజ్రముద్యమ్య దేవరాట్ । తతోఽహం సహసా క్షిప్తః శ్వసనేన మహాత్మనా ॥
౧౨౬॥ అస్మిన్ లవణతోయే చ ప్రక్షిప్తః ప్లవగోత్తమ। గుప్తపక్షసమగ్రశ్చ తవ పిత్రాభిరక్షితః ॥ ౧౨౭ ॥ తతోఽహం మా
నయామి త్వాం మాన్యో హి మమ మారుతః। త్వయా మే హ్యేష సంబంధః కపిముఖ్య మహాగుణః॥ ౧౨౮ ॥ అస్మిన్నేవంగ
తే కార్యే సాగరస్య మమైవ చ। ప్రీతిం ప్రీతమనాః కర్తుం త్వమర్హసి మహాకపే॥ ౧౨౯॥ శ్రమం మోక్షయ పూజాం చ
గృహాణ కపిసత్తమ। ప్రీతిం చ బహుమన్యస్వ ప్రీతోఽస్మి తవ దర్శనాత్ ॥ ౧౩౦ ॥ ఏవముక్తః కపిశ్రేష్ఠస్తం నగోత్తమమబ్ర
వీత్ ॥ ౧౩౧ ॥ ప్రీతోఽస్మి కృతమాతిథ్యం మన్యురేషోఽపనీయతాం॥ త్వరతే కార్యకాలో మే అహశ్చాప్యతివర్తతే । ప్రతి
జ్ఞా చ మయా దత్తా న స్థాతవ్యమిహాంతరే॥ ౧౩౨॥ ఇత్యుక్త్వా పాణినా శైలమాలభ్య హరిపుంగవః । జగామాకాశమావి
శ్య వీర్యవాన్ ప్రహసన్నివ ॥ ౧౩౩॥ స పర్వతసముద్రాభ్యాం బహుమానాదవేక్షితః । పూజితశ్చోపపన్నాభిరాశీర్భిరని
లాత్మజః ॥ ౧౩౪॥ అథోర్ధ్వం దూరముత్పత్య హిత్వా శైలమహార్ణవౌ । పితుః పంథానమాస్థాయ జగామ విమలేంబ
రే॥ ౧౩౫॥ భూయశ్చోర్ధ్వగతిం ప్రాప్య గిరిం తమవలోకయన్ । వాయుసూనుర్నిరాలంబే జగామ విమలేంబరే॥ ౧౩౬॥ త
ద్ద్వితీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరం। ప్రశశంసుస్సురాస్సర్వే సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః॥ ౧౩౭॥ దేవతాశ్చాభవన్
హృష్టాస్తత్రస్థాస్తస్య కర్మణా। కాంచనస్య సునాభస్య సహస్రాక్షశ్చ వాసవః॥ ౧౩౮॥ ఉవాచ వచనం ధీమాన్ పరితోషాత్స
గద్గదం। సునాభం పర్వతశ్రేష్ఠం స్వయమేవ శచీపతిః॥ ౧౩౯॥ హిరణ్యనాభ శైలేంద్ర పరితుష్టోఽస్మి తే భృశం। అభయం తే ప్ర
యచ్ఛామి తిష్ఠ సౌమ్య యథాసుఖం॥ ౧౪౦॥ సాహ్యం కృతం తే సుమహద్విక్రాంతస్య హనూమతః। క్రమతో యోజనశతం ని
ర్భయస్య భయే సతి॥ ౧౪౧॥ రామస్యైష హి దూత్యేన యాతి దాశరథేర్హరిః। సత్క్రియాం కుర్వతా తస్య తోషితోఽస్మి దృ
ఢం త్వయా ॥ ౧౪౨ ॥ తతః ప్రహర్షమగమద్విపులం పర్వతోత్తమః । దేవతానాం పతిం దృష్ట్వా పరితుష్టం శతక్రతుం ॥
౧౪౩॥ స వై దత్తవరశ్శైలో బభూవావస్థితస్తదా । హనుమాంశ్చ ముహూర్తేన వ్యతిచక్రామ సాగరం ॥ ౧౪౪ ॥ తతో
దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। అబ్రువన్ సూర్యసంకాశాం సురసాం నాగమాతరం ॥ ౧౪౫ ॥ అయం వాతా
త్మజః శ్రీమాన్ ప్లవతే సాగరోపరి। హనుమాన్నామ తస్య త్వం ముహూర్తం విఘ్నమాచర ॥ ౧౪౬ ॥ రాక్షసం రూపమా
స్థాయ సుఘోరం పర్వతోపమం। దంష్ట్రాకరాళం పింగాక్షం వక్త్రం కృత్వా నభస్సమం ॥ ౧౪౭॥ బలమిచ్ఛామహే జ్ఞా
తుం భూయశ్చాస్య పరాక్రమం। త్వాం విజేష్యత్యుపాయేన విషాదం వా గమిష్యతి ॥ ౧౪౮ ॥ ఏవముక్తా తు సా దేవీ దైవతై
రభిసత్కృతా। సముద్రమధ్యే సురసా బిభ్రతీ రాక్షసం వపుః ॥ ౧౪౯॥ వికృతం చ విరూపం చ సర్వస్య చ భయావహం।
ప్లవమానం హనూమంతమావృత్యేదమువాచ హ ॥ ౧౫౦ ॥ మమ భక్షః ప్రదిష్టస్త్వమీశ్వరైర్వానరర్షభ। అహం త్వాం
భక్షయిష్యామి ప్రవిశేదం మమాననం ॥ ౧౫౧ ॥ ఏవముక్తస్సురసయా ప్రాంజలిర్వానరర్షభః। ప్రహృష్టవదనః శ్రీమా
నిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౫౨॥ రామో దాశరథిర్నామ ప్రవిష్టో దండకావనం । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి
భార్యయా॥ ౧౫౩॥ అన్యకార్యవిషక్తస్య బద్ధవైరస్య రాక్షసైః । తస్య సీతా హృతా భార్యా రావణేన యశస్వినీ॥ ౧౫౪॥
తస్యాస్సకాశం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్ ।కర్తుమర్హసి రామస్య సాహ్యం విషయవాసిని ॥ ౧౫౫॥ అథవా
మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణం। ఆగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే॥ ౧౫౬॥ ఏవముక్తా హనుమతా
సురసా కామరూపిణీ । అబ్రవీన్నాతివర్తేత కశ్చిదేష వరో మమ ॥ ౧౫౭ ॥ (తం ప్రయాంతం సముద్వీక్ష్య సురసా వా
క్యమబ్రవీత్ । బలం జిజ్ఞాసమానా వై నాగమాతా హనూమతః। ప్రవిశ్య వదనం మేఽద్య గంతవ్యం వానరోత్తమ ॥ వర ఏష
పురా దత్తో మమ ధాత్రేతి సత్వరా । వ్యాదాయ వక్త్రం విపులం స్థితా సా మారుతేః పురః ॥ ఏవముక్తస్సురసయా క్రుద్ధో
వానరపుంగవః। అబ్రవీత్కురు వై వక్త్రం యేన మాం విషహిష్యసే ॥ ఇత్యుక్త్వా సురసాం క్రుద్ధో దశయోజనమాయతః।
దశయోజనవిస్తారో బభూవ హనుమాంస్తదా॥ తం దృష్ట్వా మేఘసంకాశం దశయోజనమాయతం। చకార సురసా చాస్యం
వింశద్యోజనమాయతం । తాం దృష్ట్వా విస్తృతాస్యాం తు వాయుపుత్రస్సుబుద్ధిమాన్ ॥ హనూమాంస్తు తతః క్రుద్ధస్త్రిం
శద్యోజనమాయతః । చకార సురసా వక్త్రం చత్వారింశత్తథోచ్ఛ్రితం ॥ బభూవ హనుమాన్వీరః పంచాశద్యోజనో
చ్ఛ్రితః । చకార సురసా వక్త్రం షష్టియోజనమాయతం ॥ తథైవ హనుమాన్వీరః సప్తతీ యోజనోచ్ఛ్రితః ।
చకార సురసా వక్త్రమశీతీయోజనాయతం॥ హనుమానచలప్రఖ్యో నవతీయోజనోచ్ఛ్రితః । చకార సురసా వక్త్రం శత
యోజనమాయతం॥) తద్దృష్ట్వా వ్యాదితం త్వాస్యం వాయుపుత్రస్సుబుద్ధిమాన్ ॥ (దీర్ఘజిహ్వం సురసయా సుఘోరం

నరకోపమం)సుసంక్షిప్యాత్మనఃకాయంబభూవాంగుష్ఠమాత్రకః॥౧౫౮॥ సోభిపత్యాశుతద్వక్త్రంనిష్పత్యచమహాజవః
అంతరిక్షేస్థితశ్శ్రీమానిదంవచనమబ్రవీత్ ॥౧౫౯॥ ప్రవిష్టోస్మిహితేవక్త్రందాక్షాయణి నమోస్తుతే । గమిష్యేయత్ర
వైదేహీసత్యశ్చాసీద్వరస్తవ ॥ ౧౬౦ ॥ తంద్రృష్ట్వావదనాన్ముక్తంచంద్రంరాహుముఖాదివ । అబ్రవీత్సురసాదేవీస్వేన
రూపేణవానరం॥౧౬౧॥ అర్థసిద్ధ్యైహరిశ్రేష్ఠగచ్ఛసౌమ్యయథాసుఖం। సమానయస్వవైదేహీం రాఘవేణమహాత్మ
నా॥౧౬౨॥ తత్తృతీయంహనుమతోదృష్ట్వాకర్మసుదుష్కరం। సాధుసాధ్వితిభూతానిప్రశశంసుస్తదాహరిం॥౧౬౩
ససాగరమనాధృష్యమభ్యేత్యవరుణాలయం। జగామాకాశమావిశ్య వేగేనగరుడోపమః॥౧౬౪॥సేవితే వారిధారాభిఃప
తగైశ్చనిషేవితే। చరితేకైశికాచార్యైరైరావతనిషేవితే ॥ సింహకుంజరశార్దూలపతగోరగవాహనైః । విమానై
స్సంపతద్భిశ్చవిమలైస్సమలంకృతే॥ వజ్రాశనిసమాఘాతైఃపావకైరుపశోభితే । కృతపుణ్యైర్మహాభాగైస్స్వర్గ
జిద్భిరలంకృతే॥ వహతాహవ్యమత్యర్థంసేవితేచిత్రభానునా। గ్రహనక్షత్రచంద్రార్కతారాగణవిభూషితే ॥ మ
హర్షిగణగంధర్వనాగయక్షసమాకులే । వివిక్తేవిమలేవిశ్వేవిశ్వావసునిషేవితే ॥ దేవరాజగజాక్రాంతేచంద్రసూ
ర్యపథేశివే। వితానేజీవలోకస్యవితతేబ్రహ్మనిర్మితే॥ బహుశస్సేవితేవీరైర్విద్యాధరగణైర్వరైః।జగామవాయుమా
ర్గేతుగరుత్మానివమారుతిః॥౧౭౧॥ ప్రదృశ్యమానస్సర్వత్రహనుమాన్మారుతాత్మజః । భేజేంబరంనిరాలంబంలంబపక్ష ఇ
వాద్రిరాట్ ॥౧౭౨॥ ప్లవమానంతుతంద్రృష్ట్వాసింహికానామరాక్షసీ। మనసాచింతయామాసప్రవృద్ధాకామరూపిణీ॥
౧౭౩॥ అద్యదీర్ఘస్యకాలస్యభవిష్యామ్యహమాశితా।ఇదంహిమేమహత్సత్త్వంచిరస్యవశమాగతం॥౧౭౪॥ఇతిసంచిం
త్యమనసాఛాయామస్యసమాక్షిపత్ ॥౧౭౪॥ ఛాయాయాంగృహ్యమాణాయాంచింతయామాసవానరః ॥ ౧౭౫ ॥
సమాక్షిప్తోస్మిసహసాపంగూకృతపరాక్రమః । ప్రతిలోమేనవాతేన మహానౌరివసాగరే ॥ ౧౭౬ ॥ తిర్యగూర్ధ్వ
మధశ్చైవవీక్షమాణస్తతఃకపిః । దదర్శసమహత్ సత్త్వముత్థితంలవణాంభసి ॥ ౧౭౭ ॥ తద్దృష్ట్వాచింతయామాస
మారుతిర్వికృతాననం। కపిరాజేనకథితంసత్త్వమద్భుతదర్శనం ॥ ఛాయాగ్రాహిమహావీర్యంతదిదంనాత్రసంశయః॥
౧౭౮॥ సతాంబుద్ధ్వార్థతత్త్వేనసింహికాంమతిమాన్కపిః। వ్యవర్ధతమహాకాయఃప్రావృషీవవలాహకః ॥ ౧౭౯॥
తస్యసాకాయముద్వీక్ష్యవర్ధమానంమహాకపేః।వక్త్రంప్రసారయామాసపాతాళాంతరసన్నిభం ॥ ౧౮౦॥ ఘన
రాజీవగర్జంతీవానరంసమభిద్రవత్ ॥౧౮౧॥ సదదర్శతతస్తస్యావివృతంసుమహన్ముఖం। కాయమాత్రంచమేధావీమ
ర్మాణిచమహాకపిః॥౧౮౨॥ సతస్యావివృతేవక్త్రేవజ్రసంహననఃకపిః।సంక్షిప్యముహురాత్మానంనిష్పపాతమహాబలః॥
౧౮౩॥ ఆస్యేతస్యానిమజ్జంతందదృశుస్సిద్ధచారణాః । గ్రస్యమానంయథాచంద్రంపూర్ణంపర్వణిరాహుణా॥ ౧౮౪॥త
తస్తస్యానఖైస్తీక్ష్ణైర్మర్మాణ్యుత్కృత్యవానరః। ఉత్పపాతాథవేగేనమనస్సంపాతవిక్రమః॥ ౧౮౫॥ తాంతుదృష్ట్వాచ
ధృత్యాచదాక్షిణ్యేననిపాత్యచ।సకపిప్రవరోవేగాద్వవృధేపునరాత్మవాన్ ॥ ౧౮౬॥హృతహృత్సాహనుమతాపపాతవి
ధురాంభసి॥౧౮౭॥తాంహతాంవానరేణాశుపతితాంవీక్ష్యసింహికాం॥భూతాన్యాకాశచారీణితమూచుఃప్లవగోత్త
మం॥౧౮౮॥ భీమమద్యకృతంకర్మమహత్సత్త్వంత్వయాహతం ॥ సాధయార్థమభిప్రేతమరిష్టంప్లవతాంవర। యస్య
త్వేతానిచత్వారివానరేంద్రయథాతవ॥ ధృతిర్దృష్టిర్మతిర్దాక్ష్యంస్వకర్మసునసీదతి॥ ౧౮౯॥ సతైస్సంభావితఃపూ
జ్యఃప్రతిపన్నప్రయోజనః॥ జగామాకాశమావిశ్యపన్నగాశనవత్కపిః॥ ౧౯౦॥ ప్రాప్తభూయిష్ఠపారస్తుసర్వతఃప్రతి
లోకయన్॥ యోజనానాంశతస్యాంతేవనరాజిందదర్శసః॥౧౯౧॥దదర్శచపతన్నేవవివిధద్రుమభూషితం॥ద్వీపం
శాఖామృగశ్రేష్ఠోమలయోపవనానిచ॥౧౯౨॥ సాగరంసాగరానూపంసాగరానూపజాన్ ద్రుమాన్ ॥ సాగరస్యచప
త్నీనాంముఖాన్యపివిలోకయన్ । సమహామేఘసంకాశంసమీక్ష్యాత్మానమాత్మవాన్॥ నిరుంధంతమివాకాశంచకార
మతిమాన్మతిం॥౧౯౪॥కాయవృద్ధింప్రవేగంచమమదృష్ట్వైవరాక్షసాః॥మయికౌతూహలంకుర్యురితిమేనేమహాకపిః॥
౧౯౫॥ తతశ్శరీరంసంక్షిప్యతన్మహీధరసన్నిభం॥పునఃప్రకృతిమాపేదేవీతమోహఇవాత్మవాన్॥౧౯౬॥ తద్రూపమ
తిసంక్షిప్యహనుమాన్ప్రకృతౌస్థితః।త్రీన్క్రమానివవిక్రమ్యబలివీర్యహరోహరిః॥౧౯౭॥సచారునానావిధరూపధారీప
రంసమాసాద్యసముద్రతీరం। పరైరశక్యఃప్రతిపన్నరూపస్సమీక్షితాత్మాసమవేక్షితార్థః॥ ౧౯౮॥తతస్సలంబస్యగిరే
శ్శృంగేవిచిత్రకూటేనిపపాతకూటే। సకేతకోద్దాలకనారికేళే మహాద్రికూటప్రతిమోమహాత్మా॥ ౧౯౯॥ తతస్తుసం
ప్రాప్యసముద్రతీరంసమీక్ష్యలంకాంగిరివర్యమూర్ధ్ని । కపిస్తుతస్మిన్నిపపాతపర్వతే విధూయరూపం వ్యథయన్ మృగ

ద్విజాన్॥౨౦౫॥ ససాగరం దానవపన్నగాయుతం బలేన విక్రమ్య మహోర్మిమాలినం। నిపత్య తీరే చ మహోదధేస్త
దా దదర్శ లంకామమరావతీమివ॥ ౨౦౬॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ప్రథమస్సర్గః. ******************

స సాగరమనాధృష్యమతిక్రమ్య మహాబలః। త్రికూటశిఖరే లంకాం స్థితాం స్వస్థో దదర్శ హ॥౧॥తతః పాదపముక్తే
న పుష్పవర్షేణ వీర్యవాన్। అభివృష్టస్థితస్తత్ర బభౌ పుష్పమయో యథా ॥ ౨॥యోజనానాం శతం శ్రీమాంస్తీర్త్వాప్యు
త్తమవిక్రమః। అనిశ్శ్వసన్ కపిస్తత్ర న గ్లానిమధిగచ్ఛతి॥ ౩॥ శతాన్యహం యోజనానాం క్రమేయం సుబహూన్యపి। కిం
పునస్సాగరస్యాంతం సంఖ్యాతం శతయోజనం॥ ౪॥స తు వీర్యవతాం శ్రేష్ఠః ప్లవతామపి చోత్తమః। జగామ వేగవాన్ లం
కాం లంఘయిత్వా మహోదధిం॥౫॥ శాద్వలాని చ నీలాని గంధవంతి వనాని చ। గండవంతి చ మధ్యేన జగామ నగవంతి చ॥
౬॥శైలాంశ్చ తరుసంఛన్నాన్ వనరాజీశ్చ పుష్పితాః। అభిచక్రామ తేజస్వీ హనుమాన్ ప్లవగర్షభః॥ ౭॥ స తస్మిన్నచ
లే తిష్ఠన్ వనాన్యుపవనాని చ॥ ౮॥ స నగాగ్రే చ తాం లంకాం దదర్శ పవనాత్మజః॥ ౯॥ సరళాన్ కర్ణికారాంశ్చ ఖర్జూ
రాంశ్చ సుపుష్పితాన్। ప్రియాళాన్ ముచుళిందాంశ్చ కుటజాన్ కేతకానపి॥ ప్రియంగూన్ గంధపూర్ణాంశ్చ నీపాన్ సప్తచ్ఛ
దాంస్తథా। అసనాన్ కోవిదారాంశ్చ కరవీరాంశ్చ పుష్పితాన్॥ పుష్పభారనిబద్ధాంశ్చ తథా ముకుళితానపి। పాదపాన్ వి
హగాకీర్ణాన్ పవనాధూతమస్తకాన్॥ హంసకారండవాకీర్ణా వాపీః పద్మోత్పలాయుతాః। ఆక్రీడాన్ వివిధాన్ రమ్యాన్ వివి
ధాంశ్చ జలాశయాన్॥ సంతతాన్ వివిధైర్వృక్షైస్సర్వర్తుఫలపుష్పితైః। ఉద్యానాని చ రమ్యాణి దదర్శ కపికుంజరః॥౧౩॥
సమాసాద్య చ లక్ష్మీవాన్ లంకాం రావణపాలితాం। పరిఘాభిస్సపద్మాభిస్సోత్పలాభిరలంకృతాం॥ సీతాపహరణార్థేన రా
వణేన సురక్షితాం। సమంతాద్విచరద్భిశ్చ రాక్షసైరుగ్రధన్విభిః॥ కాంచనేనావృతాం రమ్యాం ప్రాకారేణ మహాపురీం।
గృహైశ్చ గ్రహసంకాశైః శారదాంబుదసన్నిభైః ॥ పాండురాభిః ప్రతోళీభిరుచ్చాభిరభిసంవృతాం । అట్టాలకశతాకీ
ర్ణాం పతాకాధ్వజమాలినీం॥ తోరణైః కాంచనైర్దివ్యైర్లతాపంక్తివిచిత్రితైః। దదర్శ హనుమాన్ లంకాం దివి దేవపురీమివ
౧౮॥గిరిమూర్ధ్ని స్థితాం లంకాం పాండురైర్భవనైశ్శుభైః। స దదర్శ స కపిశ్రేష్ఠః పురమాకాశగం యథా॥౧౯॥పాలితాం
రాక్షసేంద్రేణ నిర్మితాం విశ్వకర్మణా। ప్లవమానామివాకాశే దదర్శ హనుమాన్ పురీం ॥౨౦॥వప్రప్రాకారజఘనాం విపు
లాంబునవాంబరాం। శతఘ్నీశూలకేశాంతామట్టాలకవతంసకాం ॥ మనసేవ కృతాం లంకాం నిర్మితాం విశ్వకర్మణా॥
౨౧॥ద్వారముత్తరమాసాద్య చింతయామాస వానరః॥ ౨౨॥కైలాసశిఖరప్రఖ్యామాలిఖంతీమివాంబరం। డీయమానా
మివాకాశముచ్ఛ్రితైర్భవనోత్తమైః॥ సంపూర్ణాం రాక్షసైర్ఘోరైర్నాగైర్భోగవతీమివ। అచింత్యాం సుకృతాం
స్పష్టాం కుబేరాధ్యుషితాం పురా॥ దంష్ట్రిభిర్బహుభిశ్శూరైః శూలపట్టసపాణిభిః । రక్షితాం రాక్షసైర్ఘోరైర్గుహామాశీ
విషైరివ ॥తస్యాశ్చ మహతీం గుప్తిం సాగరం చ నిరీక్ష్య సః। రావణం చ రిపుం ఘోరం చింతయామాస వానరః॥౨౬॥ఆగత్యా
పీహ హరయో భవిష్యంతి నిరర్థకాః। నహి యుద్ధేన వై లంకా శక్యా జేతుం సురైరపి॥ ౨౭॥ ఇమాం తు విషమాం దుర్గాం లం
కాం రావణపాలితాం। ప్రాప్యాపి స మహాబాహుః కిం కరిష్యతి రాఘవః ॥ ౨౮ ॥ అవకాశో న సాంత్వస్య రాక్షసేష్వభి
గమ్యతే। న దానస్య న భేదస్య నైవ యుద్ధస్య దృశ్యతే॥ ౨౯॥ చతుర్ణామేవ హి గతిర్వానరాణాం మహాత్మనాం। వాలిపుత్ర
స్య నీలస్య మమ రాజ్ఞశ్చ ధీమతః॥౩౦॥యావజ్జానామి వైదేహీం యది జీవతి వా న వా। తత్రైవ చింతయిష్యామి దృష్ట్వా తాం
జనకాత్మజాం॥౩౧॥ తతస్స చింతయామాస ముహూర్తం కపికుంజరః। గిరిశృంగే స్థితస్తస్మిన్ రామస్యాభ్యుదయే రతః ॥
౩౨॥అనేన రూపేణ మయా న శక్యా రక్షసాం పురీ। ప్రవేష్టుం రాక్షసైర్గుప్తా క్రూరైర్బలసమన్వితైః॥౩౩॥ ఉగ్రౌజసో మ
హావీర్యా బలవంతశ్చ రాక్షసాః। వంచనీయా మయా సర్వే జానకీం పరిమార్గతా ॥౩౪॥లక్ష్యాలక్ష్యేణ రూపేణ రాత్రౌ లం
కాపురీ మయా। ప్రవేష్టుం ప్రాప్తకాలం మే కృత్యం సాధయితుం మహత్ ॥౩౫॥ తాం పురీం తాదృశీం దృష్ట్వా దురాధర్షాం
సురాసురైః। హనుమాంశ్చింతయామాస వినిశ్శ్వస్య ముహుర్ముహుః॥ ౩౬॥ కేనోపాయేన పశ్యేయం మైథిలీం జనకాత్మ
జాం। అదృష్టో రాక్షసేంద్రేణ రావణేన దురాత్మనా॥౩౭॥ న వినశ్యేత్కథం కార్యం రామస్య విదితాత్మనః। ఏకామేకశ్చ ప
శ్యేయం రహితే జనకాత్మజాం॥౩౮॥ భూతాశ్చార్థా విపద్యంతే దేశకాలవిరోధితాః। విక్లబం దూతమాసాద్య తమస్సూ
ర్యోదయే యథా॥౩౯॥ అర్థానర్థాంతరే బుద్ధిర్నిశ్చితాపి న శోభతే। ఘాతయంతి హి కార్యాణి దూతాః పండితమానినః॥
౪౦॥న వినశ్యేత్కథం కార్యం వైక్లబ్యం న కథం భవేత్ । లంఘనం చ సముద్రస్య కథం ను న వృథా భవేత్ ॥ ౪౧ ॥ మయి
దృష్టే తు రక్షోభీ రామస్య విదితాత్మనః। భవేద్వ్యర్థమిదం కార్యం రావణానర్థమిచ్ఛతః॥ ౪౨॥ నహి శక్యం క్వచిత్

స్థాతుమవిజ్ఞాతేన రాక్షసైః। అపి రాక్షసరూపేణ కిముతాన్యేన కేనచిత్ ॥౪౩॥ వాయురప్యత్ర నజ్ఞాతశ్చరేదితి మతిర్మమ। నహ్యస్త్యవిదితం కించిద్రాక్షసానాం బలీయసాం॥ ౪౪॥ ఇహాహం యది తిష్ఠామి స్వేన రూపేణ సంవృతః। వినాశముపయాస్యామి భర్తురర్థశ్చ హీయతే॥ ౪౫॥ తదహం స్వేన రూపేణ రజన్యాం హ్రస్వతాంగతః। లంకామధిపతిష్యామి రాఘవస్యార్థసిద్ధయే॥ ౪౬॥ రావణస్య పురీం రాత్రౌ ప్రవిశ్య సుదురాసదాం। విచిన్వన్భవనం సర్వం ద్రక్ష్యామి జనకాత్మజాం ॥ ౪౭॥ ఇతి సంచింత్య హనుమాన్సూర్యస్యాస్తమయం కపిః। ఆచకాంక్షే తదా వీరో వైదేహ్యా దర్శనోత్సుకః॥ ౪౮॥ సూర్యే చాస్తంగతే రాత్రౌ దేహం సంక్షిప్య మారుతిః। వృషదంశకమాత్రస్సన్ బభూవాద్భుతదర్శనః॥ ౪౯ ॥ ప్రదోషకాలే హనుమాంస్తూర్ణముత్ప్లుత్య వీర్యవాన్। ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం సువిభక్తమహాపథాం ॥ ౫౦॥ ప్రాసాదమాలావితతాం స్తంభైః కాంచనరాజతైః। శాతకుంభమయైర్జాలైర్గంధర్వనగరోపమాం ॥ సప్తభౌమాష్టభౌమైశ్చ స దదర్శ మహాపురీం। తలైస్స్ఫటికసంకీర్ణైః కార్తస్వరవిభూషితైః॥ ౫౨॥ వైడూర్యమణిచిత్రైశ్చ ముక్తాజాలవిభూషితైః। తలైశ్శుశుభిరే తాని భవనాన్యత్ర రక్షసాం॥ ౫౩॥ కాంచనాని విచిత్రాణి తోరణాని చ రక్షసాం। లంకాముద్యోతయామాసుః సర్వతస్సమలంకృతాం ॥ ౫౪ ॥ అచింత్యామద్భుతాకారాం దృష్ట్వా లంకాం మహాకపిః। ఆసీద్విషణ్ణో హృష్టశ్చ వైదేహ్యా దర్శనోత్సుకః॥ ౫౫॥ స పాండురోద్విద్ధవిమానమాలినీం మహార్హజాంబూనదజాలతోరణాం। యశస్వినీం రావణబాహుపాలితాం క్షపాచరైర్భీమబలైస్సమావృతాం॥ ౫౬॥ చంద్రోఽపి సాచివ్యమివాస్య కుర్వంస్తారాగణైర్మధ్యగతో విరాజన్। జ్యోత్స్నావితానేన వితత్య లోకముత్తిష్ఠతేనైకసహస్రరశ్మిః ॥ ౫౭ ॥ శంఖప్రభం క్షీరమృణాళవర్ణముద్గచ్ఛమానం వ్యవభాసమానం। దదర్శ చంద్రం స హరిప్రవీరః పోప్లూయమానం సరసీవ హంసం॥౫౮॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ద్వితీయస్సర్గః.********************** స లంబశిఖరే లంబే లంబతోయదసన్నిభే। సత్త్వమాస్థాయ మేధావీ హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ నిశి లంకాం మహాసత్త్వో వివేశ కపికుంజరః। రమ్యకాననతోయాఢ్యాం పురీం రావణపాలితాం॥౨॥ శారదాంబుధరప్రఖ్యైర్భవనైరుపశోభితాం। సాగరోపమనిర్ఘోషాం సాగరానిలసేవితాం ॥ సుపుష్టబలసంఘుష్టాం యథైవ విటపావతీం। చారుతోరణనిర్యూహాం పాండురద్వారతోరణాం॥ భుజగాచరితాం గుప్తాం శుభాం భోగవతీమివ। తాం సవిద్యుద్ఘనాకీర్ణాం జ్యోతిర్మార్గనిషేవితాం॥ ౫ ॥ మందమారుతసంచారాం యథేంద్రస్యామరావతీం। శాతకుంభేన మహతా ప్రాకారేణాభిసంవృతాం॥ కింకిణీజాలఘోషాభిః పతాకాభిరలంకృతాం। ఆసాద్య సహసా హృష్టః ప్రాకారమభిపేదివాన్॥ విస్మయావిష్టహృదయః పురీమాలోక్య సర్వతః ॥ ౯॥ జాంబూనదమయైర్ద్వారైర్వైడూర్యకృతవేదికైః॥ వజ్రస్ఫటికముక్తాభిర్మణికుట్టిమభూషితైః। తప్తహాటకనిర్యూహై రాజతామలపాండురైః॥ వైడూర్యకృతసోపానైః స్ఫాటికాంతరపాంసుభిః। చారుసంజవనోపేతైః ఖమివోత్పతితైశ్శుభైః॥ క్రౌంచబర్హిణసంఘుష్టై రాజహంసనిషేవితైః। తూర్యాభరణనిర్ఘోషైస్సర్వతః ప్రతినాదితాం॥ వస్వోకసారాప్రతిమాం తాం వీక్ష్య నగరీం తతః। ఖమివోత్పతితుం కామాం జహర్ష హనుమాన్కపిః ॥ ౧౨॥ తాం సమీక్ష్య పురీం రమ్యాం రాక్షసాధిపతేశ్శుభాం। అనుత్తమామృద్ధియుతాం చింతయామాస వీర్యవాన్॥౧౩॥ నేయమన్యేన నగరీ శక్యా ధర్షయితుం బలాత్। రక్షితా రావణబలైరుద్యతాయుధధారిభిః॥ ౧౪ ॥ కుముదాంగదయోర్వాపి సుషేణస్య మహాకపేః। ప్రసిద్ధేయం భవేద్భూమిర్మైందద్వివిదయోరపి ॥ ౧౫॥ వివస్వతస్తనూజస్య హరేశ్చ కుశపర్వణః। ఋక్షస్య కేతుమాలస్య మమ చైవ గతిర్భవేత్ ॥ ౧౬॥ సమీక్ష్య తు మహాబాహూ రాఘవస్య పరాక్రమం। లక్ష్మణస్య చ విక్రాంతమభవత్ప్రీతిమాన్కపిః॥ ౧౭ ॥ తాం రత్నవసనోపేతాం గోష్ఠాగారావతంసకాం। యంత్రాగారస్తనీమృద్ధాం ప్రమదామివ భూషితాం॥ తాం నష్టతిమిరాం దీప్తైర్భాస్వరైశ్చ మహాగృహైః। నగరీం రాక్షసేంద్రస్య దదర్శ స మహాకపిః॥ ౧౯॥ అథ సా హరిశార్దూలం ప్రవిశంతం మహాబలం। నగరీ స్వేన రూపేణ దదర్శ పవనాత్మజం॥౨౦ ॥ సా తం హరివరం దృష్ట్వా లంకా రావణపాలితా। స్వయమేవోత్థితా తత్ర వికృతాననదర్శనా॥ పురస్తాత్కపివర్యస్య వాయుసూనోరతిష్ఠత। ముంచమానా మహానాదమబ్రవీత్పవనాత్మజం॥౨౨॥ కస్త్వం కేన చ కార్యేణ ఇహ ప్రాప్తో వనాలయ। కథయస్వేహ యత్తత్త్వం యావత్ప్రాణా ధరంతి తే॥౨౩॥ న శక్యం ఖల్వియం లంకా ప్రవేష్టుం వానర త్వయా। రక్షితా రావణబలైరభిగుప్తా సమంతతః॥౨౪॥ అథ తామబ్రవీద్వీరో హనూమానగ్రతః స్థితాం। కథయిష్యామి తే తత్త్వం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి॥ కా త్వం విరూపనయనా పురద్వారేవ తిష్ఠసి। కిమర్థం చాపి మాం రుద్ధ్వా నిర్భర్త్సయసి దారుణా॥౨౬॥ హనుమద్వచనం శ్రు

త్వా లఙ్కా సా కామరూపిణీ। ఉవాచ వచనం క్రుద్ధా పరుషం పవనాత్మజం॥ ౨౭॥ అహం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మ
హాత్మనః। ఆజ్ఞాప్రతీక్షా దుర్ధర్షా రక్షామి నగరీమిమాం॥ ౨౮ ॥ న శక్యా మామవజ్ఞాయ ప్రవేష్టుం నగరీ త్వయా। అద్య
ప్రాణైః పరిత్యక్తః స్వప్స్యసే నిహతో మయా॥ ౨౯ ॥ అహం హి నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ । సర్వతః పరిరక్షా
మి హ్యేతత్తే కథితం మయా॥ ౩౦॥ లంకాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః। యత్నవాన్ స హరిశ్రేష్ఠః స్థిత
శ్శైల ఇవాపరః॥ ౩౧॥ స తాం స్త్రీరూపవికృతాం దృష్ట్వా వానరపుంగవః । ఆబభాషేఽథ మేధావీ సత్వవాన్ ప్లవగర్ష
భః॥ ౩౨॥ ద్రక్ష్యామి నగరీం లంకాం సాట్టప్రాకారతోరణాం । ఇత్యర్థమిహ సంప్రాప్తః పరం కౌతూహలం హి మే॥
౩౩॥ వనాన్యుపవనానీహ లంకాయాః కాననాని చ । సర్వతో గృహముఖ్యాని ద్రష్టుమాగమనం హి మే॥ ౩౪॥ తస్య తద్వ
చనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ। భూయ ఏవ పునర్వాక్యం బభాషే పరుషాక్షరం॥ ౩౫॥ మామనిర్జిత్య దుర్బుద్ధే రా
క్షసేశ్వరపాలితాం। న శక్యమద్య తే ద్రష్టుం పురీయం వానరాధమ॥ ౩౬ ॥ తతస్స కపిశార్దూలస్తామువాచ నిశాచరీం।
దృష్ట్వా పురీమిమాం భద్రే పునర్యాస్యే యథాగతం ॥ ౩౭॥ తతః కృత్వా మహానాదం సా వై లంకా భయావహం। తలేన
వానరశ్రేష్ఠం తాడయామాస వేగితా॥ ౩౮॥ తతస్స కపిశార్దూలో లంకయా తాడితో భృశం । ననాద సుమహానాదం
వీర్యవాన్పవనాత్మజః॥ ౩౯॥ తతస్సంవర్తయామాస వామహస్తస్య సోఽంగులీః । ముష్టినాభిజఘానైనాం హనూమా
న్క్రోధమూర్ఛితః॥౪౦॥ స్త్రీ చేతి మన్యమానేన నాతిక్రోధస్స్వయం కృతః॥ ౪౦॥ సా తు తేన ప్రహారేణ విహ్వలాం
గీ నిశాచరీ॥ పపాత సహసా భూమౌ వికృతాననదర్శనా॥ ౪౧॥ తతస్తు హనుమాన్ప్రాజ్ఞస్తాం దృష్ట్వా వినిపాతితాం ॥
కృపాం చకార తేజస్వీ మన్యమానః స్త్రియం తు తాం॥ ౪౨॥ తతో వై భృశసంవిగ్నా లంకా సా గద్గదాక్షరం॥ ఉవాచా
గర్వితం వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమం॥ ౪౩॥ ప్రసీద సుమహాబాహో త్రాయస్వ హరిసత్తమ ॥ సమయే సౌమ్య
తిష్ఠంతి సత్వవంతో మహాబలాః॥౪౪ ॥ అహం తు నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ ॥ నిర్జితాహం త్వయా వీర విక్రమే
ణ మహాబల॥ ౪౫॥ ఇదం తు తథ్యం శృణు వై బ్రువంత్యా మే హరీశ్వర ॥ స్వయంభువా పురా దత్తం వరదానం యథా మ
మ॥౪౬॥ యదా త్వాం వానరః కశ్చిద్విక్రమాద్వశమానయేత్ ॥ తదా త్వయా హి విజ్ఞేయం రక్షసాం భయమాగతం ॥
౪౭ ॥ స హి మే సమయస్సౌమ్య ప్రాప్తోఽద్య తవ దర్శనాత్ ॥ స్వయంభూవిహితస్సత్యో న తస్యాస్తి వ్యతిక్రమః । సీతా
నిమిత్తం రాజ్ఞస్తు రావణస్య దురాత్మనః॥ రక్షసాం చైవ సర్వేషాం వినాశస్సముపాగతః॥౪౯॥ తత్ప్రవిశ్య హరిశ్రేష్ఠ పు
రీం రావణపాలితాం॥ విధత్స్వ సర్వకార్యాణి యాని యానీహ వాంఛసి॥౫౦॥ ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వరశ్శుభాం
పురీం రాక్షసముఖ్యపాలితాం। యదృచ్ఛయా త్వం జనకాత్మజాం సతీం విమార్గ సర్వత్ర గతో యథాసుఖం॥ ౫౧ ॥
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే- తృతీయస్సర్గః. **
స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీం। విక్రమేణ మహాతేజా హనూమాన్కపిసత్తమః॥ అద్వారేణ
మహాబాహుః ప్రాకారమభిపుప్లువే॥౧॥ ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం కపిరాజహితంకరః ॥ చక్రేఽథ పాదం సవ్యం చ శత్రూ
ణాం స తు మూర్ధని॥౨॥ ప్రవిష్టస్సత్వసంపన్నో నిశాయాం మారుతాత్మజః॥ స మహాపథమాస్థాయ ముక్తాపుష్పవిరాజి
తం॥ ౩॥ తతస్తు తాం పురీం లంకాం రమ్యామభియయౌ కపిః ॥౪॥ హసితోత్కృష్టనినదైస్తూర్యఘోషపురస్సరైః। వజ్రాం
కుశనికాశైశ్చ వజ్రజాలవిభూషితైః ॥ గృహమేఘైః పురీ రమ్యా బభాసే ద్యౌరివాంబుదైః॥ ౫॥ ప్రజజ్వాల తదా లంకా ర
క్షోగణగృహైశ్శుభైః॥ సితాభ్రసదృశైశ్చిత్రైః పద్మస్వస్తికసంస్థితైః। వర్ధమానగృహైశ్చాపి సర్వతస్సువిభూషితా
(గృహముఖ్యైః పురీ రమ్యా బభాసే ద్యౌరివాంబుదైః) ॥ ౭ ॥ తాం చిత్రమాల్యాభరణాం కపిరాజహితంకరః। రాఘవా
ర్థం చరన్ శ్రీమాన్ దదర్శ చ ననంద చ॥౮॥ భవనాద్భవనం గచ్ఛన్ దదర్శ పవనాత్మజః। వివిధాకృతిరూపాణి భవనాని తత
స్తతః॥ ౯॥ శుశ్రావ మధురం గీతం త్రిస్థానస్వరభూషితం। స్త్రీణాం మదసమృద్ధానాం దివి చాప్సరసామివ॥౧౦॥ శుశ్రా
వ కాంచీనినదం నూపురాణాం చ నిస్స్వనం। సోపాననినదాంశ్చైవ భవనేషు మహాత్మనాం॥ ఆస్ఫోటితనినాదాంశ్చ క్ష్వేళి
తాంశ్చ తతస్తతః॥౧౧॥ శుశ్రావ జపతాం తత్ర మంత్రాన్రక్షోగృహేషు వై ॥ ౧౨॥ స్వాధ్యాయనిరతాంశ్చైవ యా
తుధానాన్దదర్శ సః। రావణస్తవసంయుక్తాన్ గర్జతో రాక్షసానపి॥ ౧౩॥ రాజమార్గం సమావృత్య స్థితం రక్షోబలం మ
హత్ । దదర్శ మధ్యమే గుల్మే రావణస్య చరాన్ బహూన్॥౧౪॥ దీక్షితాన్జటిలాన్ముండాన్ గోజినాంబరవాససః। దర్భము
ష్టిప్రహరణానగ్నికుండాయుధాం స్తథా॥ కూటముద్గరపాణీంశ్చ దండాయుధధరానపి। ఏకాక్షానేకకర్ణాంశ్చ లంబోద

రపయోధరాన్॥ కరాళాన్భుగ్నవక్త్రాంశ్చవికటాన్వామనాంస్తథా।ధన్వినఃఖడ్గినశ్చైవశతఘ్నీముసలాయుధాన్॥
పరిఘోత్తమహస్తాంశ్చవిచిత్రకవచోజ్జ్వలాన్।నాతిస్థూలాన్నాతికృశాన్నాతిదీర్ఘాతిహ్రస్వకాన్॥ నాతిగౌరాన్నాతి
కృష్ణాన్నాతికుబ్జాన్నవామనాన్।విరూపాన్బహురూపాంశ్చసురూపాంశ్చసువర్చసః॥ధ్వజీనఃపతాకినశ్చైవదదర్శవివి
ధాయుధాన్॥౧౯॥శక్తివృక్షాయుధాంశ్చైవపట్టసాశనిధారిణః॥క్షేపణీపాశహస్తాంశ్చదదర్శసమహాకపిః।స్రగ్విణ
స్త్వనులిప్తాంశ్చవరాభరణభూషితాన్॥ నానావేషసమాయుక్తాన్యథాస్వైరగతాన్బహూన్। తీక్ష్ణశూలధరాం
శ్చైవవజ్రిణశ్చమహాబలాన్॥ ౨౨ ॥ శతసాహస్రమవ్యగ్రమారక్షంమధ్యమంకపిః । రక్షోధిపతినిర్దిష్టందదర్శాంతః
పురాగ్రతః॥ ౨౩॥ సతదాతద్గృహందృష్ట్వామహాహాటకతోరణం । రాక్షసేంద్రస్యవిఖ్యాతమద్రిమూర్ధ్నిప్రతిష్ఠితం॥
పుండరీకావతంసాభిఃపరిఘాభిరలంకృతం। ప్రాకారావృతమత్యంతందదర్శసమహాకపిః॥ ౨౪॥ త్రివిష్టపనిభందివ్యందివ్యం
వ్యనాదవినాదితం । వాజిహేషితసంఘుష్టంనాదితంభూషణైస్తథా ॥ రథైర్యానైర్విమానైశ్చ తథాహయగజైశ్శు
భైః। వారణైశ్చచతుర్దంతైశ్శ్వేతాభ్రనిచయోపమైః॥ భూషితంరుచిరద్వారంమత్తైశ్చమృగపక్షిభిః। రక్షితంసుమహా
వీర్యైర్యాతుధానైస్సహస్రశః॥ రాక్షసాధిపతేర్గుప్తమావివేశమహాకపిః॥ ౨౭॥ సహేమజాంబూనదచక్రవాళం
మహార్హముక్తామణిభూషితాంతం। పరార్ధ్యకాలాగరుచందనాక్తంసరావణాంతఃపురమావివేశ॥ ౨౮॥ఇతిశ్రీమ
త్సుందరకాండే- చతుర్థస్సర్గః.............................. తతస్సమధ్యంగతమంశుమంతంజ్యోత్స్నా
వితానంమహదుద్వమంతం।దదర్శధీమాన్దివిభానుమంతంగోష్ఠేవృషంమత్తమివభ్రమంతం॥ ౧॥లోకస్యపాపానివి
నాశయంతంమహోదధించాపిసమేధయంతం। భూతానిసర్వాణివిరాజయంతందదర్శశీతాంశుమథాభియాంతం॥
౨॥ యాభాతిలక్ష్మీర్భువిమందరస్థాతథాప్రదోషేషుచసాగరస్థా। తథైవతోయేషుచపుష్కరస్థారరాజసాచారునిశాక
రస్థా॥౩॥ హంసోయథారాజతపంజరస్థఃసింహోయథామందరకందరస్థః। వీరోయథాగర్వితకుంజరస్థశ్చంద్రోవిబ
భ్రాజతథాంబరస్థః॥౪॥ స్థితఃకకుద్మానివతీక్ష్ణశృంగోమహాచలశ్శ్వేతఇవోచ్చశృంగః। హస్తీవజాంబూనదబద్ధశృంగో
రరాజచంద్రఃపరిపూర్ణశృంగః॥ ౫॥ వినష్టశీతాంబుతుషారపంకోమహాగ్రహగ్రాహవినష్టపంకః। ప్రకాశలక్ష్మ్యాశ్ర
యనిర్మలాంకోరరాజచంద్రోభగవాన్శశాంకః॥ ౬॥ శిలాతలంప్రాప్యయథామృగేంద్రోమహారణంప్రాప్యయ
థాగజేంద్రః। రాజ్యంసమాసాద్యయథానరేంద్రస్తథాప్రకాశోవిరరాజచంద్రః ॥ ౭॥ ప్రకాశచంద్రోదయనష్టదో
షఃప్రవృత్తరక్షఃపిశితాశదోషః। రామాభిరామేరితచిత్తదోషఃస్వర్గప్రకాశోభగవాన్ప్రదోషః॥౮॥తంత్రీస్వనాఃక
ర్ణసుఖాఃప్రవృత్తాఃస్వపంతినార్యఃపతిభిస్సువృత్తాః। నక్తంచరాశ్చాపితథాప్రవృత్తావిహర్తుమత్యద్భుతరౌద్రవృ
త్తాః॥౯॥ మత్తప్రమత్తానిసమాకులానిరథాశ్వభద్రాసనసంకులాని । వీరశ్రియాచాపిసమాకులానిదదర్శధీమాన్సక
పిఃకులాని॥౧౦॥ పరస్పరంచాధికమాక్షిపంతిభుజాంశ్చపీనానధివిక్షిపంతి।మత్తప్రలాపానధికంక్షిపంతిమత్తానిచాన్యో
న్యమధిక్షిపంతి॥రక్షాంసివక్షాంసిచవిక్షిపంతిగాత్రాణికాంతాసుచవిక్షిపంతి। రూపాణిచిత్రాణిచవిక్షిపంతిదృఢాని
చాపానిచవిక్షిపంతి॥౧౨॥దదర్శకాంతాశ్చసమాలభంత్యస్తథాపరాస్తత్రపునస్స్వపంత్యః।సురూపవక్త్రాశ్చతథాహ
సంత్యఃకృద్ధాఃపరాశ్చాపివినిశ్శ్వసంత్యః॥౧౩॥ మహాగజైశ్చాపితథానదద్భిస్సుపూజితైశ్చాపితథాసుసద్భిః । రరా
జవీరైశ్చవినిశ్శ్వసద్భిఃహ్రదోభుజంగైరివనిశ్శ్వసద్భిః॥౧౪॥ బుద్ధిప్రధానాన్రుచిరాభిధానాన్సంశ్రద్దధానాన్జగతః
ప్రధానాన్।నానావిధానాన్రుచిరాభిధానాన్దదర్శతస్యాంపురియాతుధానాన్॥౧౫॥ననందదృష్ట్వాసచతాన్సురూ
పాన్నానాగుణానాత్మగుణానురూపాన్। విద్యోతమానాన్సతదానురూపాన్దదర్శకాంశ్చిచ్చపునర్విరూపాన్॥౧౬॥త
తోవరార్హాస్సువిశుద్ధభావాస్తేషాంస్త్రియస్తత్రమహానుభావాః। ప్రియేషుపానేషుచసక్తభావాదదర్శతారాఇవ
సుప్రభావాః॥౧౭॥ శ్రియాజ్వలంతీస్త్రపయోపగూఢానిశీథకాలేరమణోపగూఢాః।దదర్శకాశ్చిత్ప్రమదోపగూఢా
యథావిహంగాఃకుసుమోపగూఢాః॥ ౧౮॥అన్యాఃపునర్హర్మ్యతలోపవిష్టాస్తత్రప్రియాంకేషుసుఖోపవిష్టాః।భర్తుః
ప్రియాధర్మపరానివిష్టాదదర్శధీమాన్మదనాభివిష్టాః॥౧౯॥ అప్రావృతాఃకాంచనరాజివర్ణాః కాశ్చిత్పరార్ధ్యాస్తపనీ
యవర్ణాః।పునశ్చకాశ్చిచ్ఛశలక్ష్మవర్ణాఃకాంతప్రహీణారుచిరాంగవర్ణాః॥౨౦॥తతఃప్రియాన్ప్రాప్యమనోభిరామాన్సు
ప్రీతియుక్తాప్రసమీక్ష్యరామాః। గృహేషుహృష్టాఃపరమాభిరామాహరిప్రవీరస్సదదర్శరామాః॥ ౨౧॥ చంద్రప్రకా
శాశ్చహివక్త్రమాలావక్రాక్షిపక్ష్మాశ్చసునేత్రమాలాః। విభూషణానాంచదదర్శమాలాశ్శతహ్రదానామివచారు

మాలాః॥౨౨॥ స త్వేవ సీతాం పరమాభిజాతాం పథిస్థితే రాజకులే ప్రజాతాం । లతాం ప్రఫుల్లామివ సాధుజాతాం దదర్శ తన్వీం మనసాభిజాతాం॥౨౩॥ సనాతనే వర్త్మని సన్నివిష్టాం రామేక్షణాం తాం మదనాభివిష్టాం। భర్తుర్మనశ్శ్రీమదనుప్రవిష్టాం స్త్రీభ్యో వరాభ్యశ్చ సదా విశిష్టాం॥ ఉష్ణార్దితాం సానుసృతాస్రకంఠీం పురా వరార్హోత్తమనిష్కకంఠీం। సుజాతపక్ష్మామభిరక్తకంఠీం వనే ప్రనృత్తామివ నీలకంఠీం ॥ అవ్యక్తరేఖామివ చంద్రరేఖాం పాంసుప్రదిగ్ధామివ హేమరేఖాం । క్షతప్రరూఢామివ బాణరేఖాం వాయుప్రభిన్నామివ మేఘరేఖాం ॥ సీతామపశ్యన్మనుజేశ్వరస్య రామస్య పత్నీం వదతాం వరస్య। బభూవ దుఃఖాభిహతశ్చిరస్య ప్లవంగమో మంద ఇవాచిరస్య॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే పంచమస్సర్గః॥

స నికామం విమానేషు విషణ్ణః కామరూపధృత్ । విచచార పునర్లంకాం లాఘవేన సమన్వితః॥ ౧॥ ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనం। ప్రాకారేణార్కవర్ణేన భాస్వరేణాభిసంవృతం॥ ౨॥ రక్షితం రాక్షసైర్ఘోరైస్సింహైరివ మహద్వనం। సమీక్షమాణో భవనం చకాశే కపికుంజరః॥౩॥ రూప్యకోపహితైశ్చిత్రైస్తోరణైర్హేమభూషితైః । విచిత్రాభిశ్చ కక్ష్యాభిర్ద్వారైశ్చ రుచిరైర్వృతం॥ గజాస్థితైర్మహామాత్రైశ్శూరైశ్చ విగతశ్రమైః । ఉపస్థితమసంహార్యైర్హయైస్స్యందనయాయిభిః॥ సింహవ్యాఘ్రతనుత్రాణైర్దాంతకాంచనరాజతైః। ఘోషవద్భిర్విచిత్రైశ్చ సదా విచరితం రథైః॥ బహురత్నసమాకీర్ణం పరార్ధ్యాసనభాజనం ।మహారథసమావాసం మహారథమహాసనం॥ దృశ్యైశ్చ పరమోదారైస్తైస్తైశ్చ మృగపక్షిభిః। వివిధైర్బహుసాహస్రైః పరిపూర్ణం సమంతతః॥ వినీతైరంతపాలైశ్చ రక్షోభిశ్చ సురక్షితం। ముఖ్యాభిశ్చ వరస్త్రీభిః పరిపూర్ణం సమంతతః॥ ముదితప్రమదారత్నం రాక్షసేంద్రనివేశనం। వరాభరణసంహ్రాదైస్సముద్రస్వననిస్స్వనం ॥ తద్రాజగుణసంపన్నం ముఖ్యైశ్చాగరుచందనైః । మహాజనైస్సమాకీర్ణం సింహైరివ మహద్వనం॥ భేరీమృదంగాభిరుతం శంఖఘోషనినాదితం। నిత్యార్చితం పర్వహుతం పూజితం రాక్షసైస్సదా॥ సముద్రమివ గంభీరం సముద్రమివ నిస్స్వనం । మహాత్మనో మహద్వేశ్మ మహారత్నపరిచ్ఛదం ॥ మహారత్నసమాకీర్ణం దదర్శ స మహాకపిః॥ ౧౩½॥ విరాజమానం వపుషా గజాశ్వరథసంకులం॥ లంకాభరణమిత్యేవ సోఽమన్యత మహాకపిః॥౧౪½॥ చచార హనుమాంస్తత్ర రావణస్య సమీపతః॥ ౧౫ ॥ గృహాద్గృహం రాక్షసానాముద్యానాని చ వానరః। వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః॥ ౧౬॥ అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనం। తతోఽన్యత్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్॥౧౭॥ అథ మేఘప్రతీకాశం కుంభకర్ణనివేశనం। విభీషణస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః॥ ౧౮॥ మహోదరస్య చ గృహం విరూపాక్షస్య చైవ హి। విద్యుజ్జిహ్వస్య భవనం విద్యున్మాలేస్తథైవ చ ॥ వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః॥౧౯½॥ శుకస్య చ మహాతేజాస్సారణస్య చ ధీమతః॥ తథా చేంద్రజితో వేశ్మ జగామ హరియూథపః ॥ ౨౦½॥ జంబుమాలేస్సుమాలేశ్చ జగామ హరిసత్తమః॥ రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రోస్తథైవ చ॥ ౨౧½॥ వజ్రకాయస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః॥ ధూమ్రాక్షస్య చ సంపాతేర్భవనం మారుతాత్మజః ॥ ౨౨½॥ విద్యుద్రూపస్య భీమస్య ఘనస్య విఘనస్య చ॥ శుకనాసస్య వక్రస్య శఠస్య వికటస్య చ। బ్రహ్మకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః ॥ యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య నాదినః। విద్యుజ్జిహ్వేంద్రజిహ్వానాం తథా హస్తిముఖస్య చ ॥ కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి । క్రమమాణః క్రమేణైవ హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ తేషు తేషు మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః। తేషామృద్ధిమతామృద్ధిం దదర్శ స మహాకపిః॥ ౨౭॥ సర్వేషాం సమతిక్రమ్య భవనాని సమంతతః। ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనం॥ ౨౮॥ రావణస్యోపశాయిన్యో దదర్శ హరిసత్తమః। విచరన్ హరిశార్దూలో రాక్షసీర్వికృతేక్షణాః॥ శూలముద్గరహస్తాశ్చ శక్తితోమరధారిణీః॥ ౨౯½॥ దదర్శ వివిధాన్గుల్మాంస్తస్య రక్షఃపతేర్గృహే ॥ రాక్షసాంశ్చ మహాకాయాన్నానాప్రహరణోద్యతాన్॥ ౩౦½ ॥ రక్తాన్ శ్వేతాన్ సితాంశ్చైవ హరీంశ్చాపి మహాజవాన్॥ కులీనాన్ రూపసంపన్నాన్గజాన్పరగజారుజాన్। నిష్ఠితాన్గజశిక్షాయామైరావతసమాన్యుధి ॥ నిహంతౄన్పరసైన్యానాం గృహే తస్మిన్దదర్శ సః। క్షరతశ్చ యథా మేఘాన్ స్రవతశ్చ యథా గిరీన్॥ మేఘస్తనితనిర్ఘోషాన్దుర్ధర్షాన్సమరే పరైః॥ ౩౩½॥ సహస్రం వాహినీస్తత్ర జాంబూనదపరిష్కృతాః ॥ హేమజాలపరిచ్ఛన్నాస్తరుణాదిత్యసన్నిభాః । దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే ॥ ౩౫ ॥ శిబికా వివిధాకారాస్స కపిర్మారుతాత్మజః । లతాగృహాణి చిత్రాణి చిత్రశాలాగృహాణి చ॥ క్రీడాగృహాణి చాన్యాని దారుపర్వతకానపి। కామస్య గృహకం రమ్యం దివాగృహకమేవ చ ॥ దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే ॥ ౩౭½॥ స మందరగిరిప్రఖ్యం మయూరస్థానసంకులం॥ ధ్వజయష్టిభిరాకీర్ణం దదర్శ భవనోత్త

మం। అనేకరత్నసంకీర్ణం నిధిజాలం సమంతతః ॥ ధీరనిష్ఠితకర్మాంతం గృహం భూతపతేరివ॥ ౩౯॥ అర్చిర్భిశ్చాపి రత్నా
నాం తేజసా రావణస్య చ॥ విరరాజాథ తద్వేశ్మ రశ్మిమానివ రశ్మిభిః ॥ ౪౦ ॥ జాంబూనదమయాన్యేవ శయనాన్యాసనా
ని చ॥ భాజనాని చ ముఖ్యాని దదర్శ హరియూథపః॥౪౧॥ మధ్వాసవకృతక్లేదం మణిభాజనసంకులం ॥ మనోరమమసం
బాధం కుబేరభవనం యథా । నూపురాణాం చ ఘోషేణ కాంచీనాం నినదేన చ॥ మృదంగతలఘోషైశ్చ ఘోషవద్భిర్వినా
దితం । ప్రాసాదసంఘాతయుతం స్త్రీరత్నశతసంకులం॥ సువ్యూఢకక్ష్యం హనుమాన్ ప్రవివేశ మహాగృహం॥౪౪॥
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-షష్ఠస్సర్గః. *************** స వేశ్మజాలం బలవాన్ దదర్శ వ్యాసక్తవైడూర్యసువర్ణ
జాలం। యథా మహత్ప్రావృషి మేఘజాలం విద్యుత్పినద్ధం సవిహంగజాలం॥౧॥ నివేశనానాం వివిధాశ్చ శాలాః ప్రధా
నశంఖాయుధచాపశాలాః। మనోహరాశ్చాపి పునర్విశాలా దదర్శ వేశ్మాద్రిషు చంద్రశాలాః ॥ ౨॥ గృహాణి నానావసు
రాజితాని దేవాసురైశ్చాపి సుపూజితాని। సర్వైశ్చ దోషైః పరివర్జితాని కపిర్దదర్శ స్వబలార్జితాని॥ ౩॥ తాని ప్ర
యత్నాభిసమాహితాని మయేన సాక్షాదివ నిర్మితాని। మహీతలే సర్వగుణోత్తరాణి దదర్శ లంకాధిపతేర్గృహాణి॥౪
తతో దదర్శోచ్ఛ్రితమేఘరూపం మనోహరం కాంచనచారురూపం। రక్షోధిపస్యాత్మబలానురూపం గృహోత్తమం హ్య
ప్రతిరూపరూపం॥ మహీతలే స్వర్గమివ ప్రకీర్ణం శ్రియా జ్వలంతం బహురత్నకీర్ణం। నానాతరూణాం కుసుమావకీర్ణం
గిరేరివాగ్రం రజసావకీర్ణం॥ నారీప్రవేకైరివ దీప్యమానం తటిద్భిరంభోదవదర్చ్యమానం। హంసప్రవేకైరివ వాహ్య
మానం శ్రియా యుతం ఖే సుకృతాం విమానం॥ యథా నగాగ్రం బహుధాతుచిత్రం యథా నభశ్చ గ్రహచంద్రచిత్రం । ద
దర్శ యుక్తీకృతమేఘచిత్రం విమానరత్నం బహురత్నచిత్రం॥ ౮॥ మహీకృతా పర్వతరాజిపూర్ణా శైలాః కృతా వృక్షవి
తానపూర్ణాః। వృక్షాః కృతాః పుష్పవితానపూర్ణాః పుష్పం కృతం కేసరపత్రపూర్ణం॥ ౯॥ కృతాని వేశ్మాని చ పాండు
రాణి తథా సుపుష్పాణ్యపి పుష్కరాణి। పునశ్చ పద్మాని సకేసరాణి ధన్యాని చిత్రాణి తథా వనాని ॥ ౧౦ ॥ పుష్పాహ్వయం
నామ విరాజమానం రత్నప్రభాభిశ్చ వివర్ధమానం । వేశ్మోత్తమానామపి చోచ్చమానం మహాకపిస్తత్ర మహావిమానం॥
౧౧ ॥ కృతాశ్చ వైడూర్యమయా విహంగా రూప్యప్రవాలైశ్చ తథా విహంగాః । చిత్రాశ్చ నానావసుభిర్భుజంగా జా
త్యానురూపాస్తురగాశ్శుభాంగాః॥౧౨॥ ప్రవాళజాంబూనదపుష్పపక్షాః సలీలమావర్జితజిహ్మపక్షాః । కామస్య సా
క్షాదివ భాంతి పక్షాః కృతా విహంగాస్సుముఖాస్సుపక్షాః॥ ౧౩॥ నియుజ్యమానాస్తు గజాస్సుహస్తాస్సకేసరాశ్చోత్పలప
త్రహస్తాః। బభూవ దేవీ చ కృతా సుహస్తా లక్ష్మీస్తథా పద్మిని పద్మహస్తా ॥ ౧౪ ॥ ఇతీవ తద్గృహమభిగమ్య శోభనం సవిస్మ
యో నగమివ చారుశోభనం। పునశ్చ తత్పరమసుగంధి సుందరం హిమాత్యయే నగమివ చారుకందరం ॥ ౧౫॥ తతస్స తాం క
పిరభిపత్య పూజితాం చరన్ పురీం దశముఖబాహుపాలితాం। అదృశ్య తాం జనకసుతాం సుపూజితాం సుదుఃఖితః పతిగుణవే
గనిర్జితాం॥౧౬॥ తతస్తదా బహువిధభావితాత్మనః కృతాత్మనో జనకసుతాం సువర్త్మనః । అపశ్యతోభవదతిదుఃఖితం
మనస్సుచక్షుషః ప్రవిచరతో మహాత్మనః॥౧౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తమస్సర్గః. ....*

స తస్య మధ్యే భవనస్య సంస్థితం మహద్విమానం మణివజ్రచిత్రితం। ప్రతప్తజాంబూనదజాలకృత్రిమం దదర్శ వీరః
పవనాత్మజః కపిః ॥ ౧ ॥ తదప్రమేయాప్రతికారకృత్రిమం కృతం స్వయం సాధ్వితి విశ్వకర్మణా। దివంగతం వాయుపథ
ప్రతిష్ఠితం వ్యరాజతాదిత్యపథస్య లక్ష్మవత్ ॥ ౨ ॥ నతత్ర కించిన్న కృతం ప్రయత్నతో నతత్ర కించిన్న మహార్హరత్నవ
త్ । న తే విశేషా నియతాస్సురేష్వపి నతత్ర కించిన్న మహావిశేషవత్ ॥ ౩॥ తపస్సమాధానపరాక్రమార్జితం మనస్సమా
ధానవిచారచారిణం। అనేకసంస్థానవిశేషనిర్మితం తతస్తతస్తుల్యవిశేషదర్శనం॥ ౪॥ మనస్సమాధాయ తు శీఘ్రగామి
నం దురావరం మారుతతుల్యగామినం। మహాత్మనాం పుణ్యకృతాం మహర్ధినాం యశస్వినామగ్ర్యముదామివాలయం॥
౫ ॥ విశేషమాలంబ్య విశేషసంస్థితం విచిత్రకూటం బహుకూటమండితం । మనోభిరామం శరదిందునిర్మలం విచిత్రకూ
టం శిఖరం గిరేర్యథా॥ ౬॥ వహంతి యం కుండలశోభితాననా మహాశనా వ్యోమచరా నిశాచరాః । వివృత్తవిధ్వస్తవిశా
లలోచనా మహాజవా భూతగణాస్సహస్రశః ॥ ౭ ॥ వసంతపుష్పోత్కరచారుదర్శనం వసంతమాసాదపి కాంతదర్శ
నం। సపుష్పకం తత్ర విమానముత్తమం దదర్శ తద్వానరవీరసత్తమః॥౮॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-అష్టమస్సర్గః.***

తస్యాలయవరిష్ఠస్య మధ్యే విపులమాయతం। దదర్శ భవనశ్రేష్ఠం హనుమాన్మారుతాత్మజః॥౧॥ అర్ధయోజనవిస్తీ
ర్ణమాయతం యోజనం హి తత్। భవనం రాక్షసేంద్రస్య బహుప్రాసాదసంకులం॥౨॥ మార్గమాణస్తు వైదేహీం సీతా

మాయతలోచనాం। సర్వతః పరిచక్రామ హనుమానరిసూదనః॥ ౩॥ ఉత్తమం రాక్షసావాసం హనుమానవలోకయన్।
ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనం ॥ చతుర్విషాణైర్ద్విరదైస్త్రివిషాణైస్తథైవ చ । పరిక్షిప్తమసంబాధం ర
క్ష్యమాణముదాయుధైః॥ రాక్షసీభిశ్చ పత్నీభీ రావణస్య నివేశనం । ఆహృతాభిశ్చ విక్రమ్య రాజకన్యాభిరావృతం ॥ త
న్నక్రమకరాకీర్ణం తిమింగిలఝషాకులం । వాయువేగసమాధూతం పన్నగైరివ సాగరం ॥ ౬ ॥ యా హి వైశ్రవణే
లక్ష్మీర్యా చేందే హరివాహనే। సా రావణగృహే సర్వా నిత్యమేవానపాయినీ॥ ౭ ॥ యా చ రాజ్ఞః కుబేరస్య యమస్య వ
రుణస్య చ। తాదృశీ తద్విశిష్టా వా ఋద్ధీ రక్షోగృహేష్విహ॥ ౮ ॥ తస్య హర్మ్యస్య మధ్యస్థం వేశ్మ చాన్యత్సునిర్మితం।బ
హునిర్యూహసంకీర్ణం దదర్శ పవనాత్మజః॥ బ్రహ్మణోఽర్థే కృతం దివ్యం దివి యద్విశ్వకర్మణా। విమానం పుష్పకం నామ
సర్వరత్నవిభూషితం ॥ పరేణ తపసా లేభే యత్కుబేరః పితామహాత్ ॥ ౧౧॥ కుబేరమోజసా జిత్వా లేభే తద్రాక్షసే
శ్వరః॥ ఈహామృగసమాయుక్తైః కార్తస్వరహిరణ్మయైః । సుకృతైరాచితం స్తంభైః ప్రదీప్తమివ చ శ్రియా ॥ మేరుమం
దరసంకాశైరుల్లిఖద్భిరివాంబరం। కూటాగారైశ్శుభాకారైస్సర్వతస్సమలంకృతం ॥ ౧౪ ॥ జ్వలనార్కప్రతీకాశం
సుకృతం విశ్వకర్మణా । హేమసోపానసంయుక్తం చారుప్రవరవేదికం ॥ జాలవాతాయనైర్యుక్తం కాంచనైస్స్ఫాటి
కైరపి। ఇంద్రనీలమహానీలమణిప్రవరవేదికం ॥ విద్రుమేణ విచిత్రేణ మణిభిశ్చ మహాధనైః । నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభి స్త
లేనాభివిరాజితం॥ చందనేన చ రక్తేన తపనీయనిభేన చ। సుపుణ్యగంధినా యుక్తమాదిత్యతరుణోపమం॥ కూటాగారైర్వ
రాకారైర్వివిధైస్సమలంకృతం॥ విమానం పుష్పకం దివ్యమారురోహ మహాకపిః॥ ౧౯ ॥ తత్రస్థస్స తదా గంధం పానభక్ష్యా
న్నసంభవం। దివ్యం సమ్మూర్ఛితం జిఘ్రన్ రూపవంతమివానిలం॥ ౨౦॥ స గంధస్తం మహాసత్త్వం బంధుర్బంధుమివోత్త
మం। ఇత ఏహీత్యువాచేవ తత్ర యత్ర స రావణః॥ ౨౧॥ తతస్తాం ప్రస్థితశ్శాలాం దదర్శ మహతీం శుభాం। రావణస్య మనః కాం
తాం కాంతామివ వరస్త్రియం॥ మణిసోపానవికృతాం హేమజాలవిభూషితాం। స్ఫాటికైరావృతతలాం దంతాంతరిత
రూపికాం॥ ముక్తాభిశ్చ ప్రవాలైశ్చ రూప్యచామీకరైరపి। విభూషితాం మణిస్తంభైస్సుబహుస్తంభభూషితాం॥ సమైరృ
జుభిరత్యుచ్చైస్సమంతాత్సువిభూషితైః। స్తంభైః పక్షైరివాత్యుచ్చైర్దివం సంప్రస్థితామివ॥ మహత్యా కుథయాఽఽస్తీర్ణాం పృ
థివీలక్షణాంకయా। పృథివీమివ విస్తీర్ణాం సరాష్ట్రగృహమాలినీం॥ నాదితాం మత్తవిహగైర్దివ్యగంధాధివాసితాం। పరా
ర్ధ్యాస్తరణోపేతాం రక్షోధిపనిషేవితాం॥ ధూమ్రామగరుధూపేన విమలాం హంసపాండురాం। చిత్రాం పుష్పోపహారే
ణ కల్మాషీమివ సుప్రభాం॥ మనస్సంహ్లాదజననీం వర్ణస్యాపి ప్రసాదినీం। తాం శోకనాశినీం దివ్యాం శ్రియస్సంజననీమివ॥ ౨౯
ఇంద్రియాణీంద్రియార్థైస్తు పంచ పంచభిరుత్తమైః। తర్పయామాస మాతేవ తదా రావణపాలితా॥ ౩౦॥ స్వర్గోఽయం
దేవలోకోఽయమింద్రస్యేయం పురీ భవేత్। సిద్ధిర్వేయం పరా హి స్యాదిత్యమన్యత మారుతిః॥ ౩౧॥ ప్రధ్యాయత ఇవాపశ్య
త్ప్రదీప్తాంస్తత్ర కాంచనాన్। ధూర్తానివ మహాధూర్తైర్దేవనేన పరాజితాన్॥ ౩౨॥ దీపానాం చ ప్రకాశేన తేజసా
రావణస్య చ। అర్చిర్భిర్భూషణానాం చ ప్రదీప్తేత్యభ్యమన్యత॥ ౩౩॥ తతోఽపశ్యత్కుథాసీనం నానావర్ణాంబరస్రజం। సహ
స్రం వరనారీణాం నానావేషవిభూషితం॥ పరివృత్తేఽర్ధరాత్రే తు పాననిద్రావశంగతం । క్రీడిత్వోపరతం రాత్రౌ సుష్వా
ప బలవత్తదా॥ ౩౫॥ తత్ప్రసుప్తం విరురుచే నిశ్శబ్దాంతరభూషణం। నిశ్శబ్దహంసభ్రమరం యథా పద్మవనం మహత్ ॥ ౩౬
తాసాం సంవృతదంతాని మీలితాక్షాణి మారుతిః। అపశ్యత్పద్మగంధీని వదనాని సుయోషితాం॥ ౩౭॥ ప్రబుద్ధానీవ పద్మాని
తాసాం భూత్వా క్షపాక్షయే। పునస్సంవృతపత్రాణి రాత్రావివ బభుస్తదా ॥ ౩౮ ॥ ఇమాని ముఖపద్మాని నియతం మత్త
షట్పదాః। అంబుజానీవ ఫుల్లాని ప్రార్థయంతి పునః పునః॥ ఇతి చామన్యత శ్రీమానుపపత్త్యా మహాకపిః। మేనే హి గుణతస్తాని
సమాని సలిలోద్భవైః॥ ౪౦॥ సా తస్య శుశుభే శాలా తాభిస్స్త్రీభిర్విరాజితా । శారదీవ ప్రసన్నా ద్యౌస్తారాభిరభిశోభి
తా॥ ౪౧॥ స చ తాభిః పరివృతశ్శుశుభే రాక్షసాధిపః। యథా హ్యుడుపతిశ్శ్రీమాంస్తారాభిరభిసంవృతః ॥ ౪౨॥ యాశ్చ్యవ
ంతేంబరాత్తారాః పుణ్యశేషసమావృతాః । ఇమాస్తాస్సంగతాః కృత్స్నా ఇతి మేనే హరిస్తదా॥ ౪౩॥ తారాణామివ సు
వ్యక్తం మహతీనాం శుభార్చిషాం। ప్రభావర్ణప్రసాదాశ్చ విరేజుస్తత్ర యోషితాం॥ ౪౪॥ వ్యావృత్తగురుపీనస్రక్ప్ర
కీర్ణవరభూషణాః। పానవ్యాయామకాలేషు నిద్రాపహృతచేతసః॥ ౪౫॥ వ్యావృత్తతిలకాః కాశ్చిత్కాశ్చిదుద్భ్రాంత
నూపురాః। పార్శ్వే గలితహారాశ్చ కాశ్చిత్పరమయోషితః॥ ౪౬॥ ముక్తాహారావృతాశ్చాన్యాః కాశ్చిద్విస్రస్తవాస
సః। వ్యావిద్ధరశనాదామాః కిశోర్య ఇవ వాహితాః॥ ౪౭॥ సుకుండలధరాశ్చాన్యా విచ్ఛిన్నమృదితస్రజః। గజేంద్రమృది

తాః[illegible]వమహావనే। చంద్రాంశుకిరణాభాశ్చ హారాః కాసాంచిదుత్కటాః। హంసాఇవబభుస్సుప్తాస్స్తనమ
ధ్యే[illegible]షితాం॥ ౪౯॥ అపరాసాంచ వైడూర్యాః కాదంబాఇవపక్షిణః। హేమసూత్రాణిచాన్యాసాం చక్రవాకాఇ
వాభవన్॥ ౫౦॥ హంసకారండవాకీర్ణాశ్చక్రవాకోపశోభితాః ఆపగాఇవతా రేజుర్జఘనైః పులినైరివ॥ ౫౧॥ కింకిణీజా
లసంకోశాస్తా హైమవిపులాంబుజాః। భావగ్రాహా యశస్తీరాస్సుప్తానద్యఇవాబభుః॥ ౫౨॥ మృదుష్వంగేషు కాసాంచి
త్కుచాగ్రేషుచసంస్థితాః। బభూవుర్భూషణానీవ శుభా భూషణరాజయః॥ ౫౩॥ అంశుకాంతాశ్చ కాసాంచిన్ముఖమారు
తకంపితాః। ఉపర్యుపరివక్త్రాణాం వ్యాధూయంతే పునఃపునః॥ ౫౪॥ తాః పతాకాఇవోద్ధూతాః పత్నీనాంరుచిరప్రభాః।
నానావర్ణసువర్ణానాం వక్త్రమూలేషు రేజిరే॥ ౫౫॥ వవల్గుశ్చాత్ర కాసాంచిత్కుండలాని శుభార్చిషాం। ముఖమారు
తసంసర్గాన్మందంమందంసుయోషితాం॥ ౫౬॥ శర్కరాసవగంధైశ్చ ప్రకృత్యాసురభిస్సుఖః। తాసాంవదననిశ్శ్వాస
స్సిషేవే రావణంతదా॥ ౫౭॥ రావణాననశంకాశ్చ కాశ్చిద్రావణయోషితః। ముఖానిస్మసపత్నీనాముపాజిఘ్రన్పునఃపు
నః॥ ౫౮॥ అత్యర్థంసక్తమనసో రావణేతావరస్త్రియః। అస్వతంత్రాస్సపత్నీనాంప్రియమేవాచరంస్తదా॥ ౫౯॥ బా
హూనుపనిధాయాన్యాః పారిహార్యవిభూషితాన్। అంశుకానిచరమ్యాణిప్రమదాస్తత్రశిశ్యిరే॥ ౬౦॥ అన్యావక్షసిచా
న్యస్యాస్తస్యాః కాశ్చిత్పునర్భుజం। అపరాత్వంకమన్యస్యాస్తస్యాశ్చాప్యపరాభుజౌ॥ ఊరుపార్శ్వకటీపృష్ఠమన్యోన్యస్య
స్యసమాశ్రితాః। పరస్పరనివిష్టాంగ్యోమదస్నేహవశానుగాః॥ ౬౨॥ అన్యోన్యభుజసూత్రేణ స్త్రీమాలాగ్రథితాహి
సా। మాలేవగ్రథితాసూత్రే శుశుభేమత్తషట్పదా॥ ౬౩॥ లతానాంమాధవేమాసిఫుల్లానాంవాయుసేవనాత్। అన్యో
న్యమాలాగ్రథితంసంసక్తకుసుమోచ్చయం ॥ వ్యతివేష్టితసుస్కంధమన్యోన్యభ్రమరాకులం। ఆసీద్వనమివోద్ధూతం
స్త్రీవనంరావణస్యతత్ ॥ ౬౫॥ ఉచితేష్వపిసువ్యక్తంనతాసాంయోషితాంతదా। వివేకశ్శక్యఆధాతుంభూషణాంగాం
బరస్రజాం॥ ౬౬॥ రావణేసుఖసంవిష్టే తాః స్త్రియోవివిధప్రభాః। జ్వలంతః కాంచనాదీపాః ప్రైక్షంతానిమిషాఇవ॥ ౬౭॥
రాజర్షిపితృదైత్యానాంగంధర్వాణాంచయోషితః। రాక్షసానాంచయాః కన్యాస్తస్యకామవశంగతాః॥ ౬౮॥ యుద్ధకా
మేనతాస్సర్వా రావణేనహృతాః స్త్రియః। సముదామదనేనైవ మోహితాః కాశ్చిదాగతాః॥ ౬౯॥ నతత్రకాశ్చిత్ప్రమదా
ప్రసహ్యవీర్యోపపన్నేనగుణేనలబ్ధా। నచాన్యకామాపినచాన్యపూర్వా వినావరార్హాంజనకాత్మజాంతాం॥ ౭౦॥ నచాకు
లీనానచహీనరూపా నాదక్షిణానానుపచారయుక్తా । భార్యాభవత్తస్యనహీనసత్త్వా నచాపికాంతస్యనకామనీయా॥
౭౧॥ బభూవబుద్ధిస్తుహరీశ్వరస్యయదీదృశీరాఘవధర్మపత్నీ । ఇమాయథారాక్షసరాజభార్యాస్సుజాతమస్యేతిహి
సాధుబుద్ధేః॥ ౭౨॥ పునశ్చసోచింతయదార్తరూపోధ్రువంవిశిష్టాగుణతోహిసీతా। అథాయమస్యాంకృతవాన్మహాత్మా
లంకేశ్వరః కష్టమనార్యకర్మ॥ ౭౩॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-నవమస్సర్గః.***********************

తత్రదివ్యోపమంముఖ్యంస్ఫాటికంరత్నభూషితం। అవేక్షమాణోహనుమాన్దదర్శశయనాసనం॥ ౧॥ దాంత
కాంచనచిత్రాంగైర్వైడూర్యైశ్చవరాసనైః। మహార్హాస్తరణోపేతైరుపపన్నంమహాధనైః॥ ౨॥ తస్యచైకతమే
దేశేసోగ్ర్యమాలావిభూషితం। దదర్శపాండురచ్ఛత్రంతారాధిపతిసన్నిభం॥ ౩॥ జాతరూపపరిక్షిప్తంచిత్రభానుసమ
ప్రభం। అశోకమాలావితతందదర్శపరమాసనం॥ వాలవ్యజనహస్తాభిర్వీజ్యమానంసమంతతః। గంధైశ్చవివిధైర్జుష్టం
వరధూపేనధూపితం॥ పరమాస్తరణాస్తీర్ణమావికాజినసంవృతం। మభిర్వరమాల్యానాంసమంతాదుపశోభితం॥ ౬॥
తస్మిన్జీమూతసంకాశంప్రదీప్తోత్తమకుండలం। లోహితాక్షంమహాబాహుంమహారజతవాససం॥ లోహితేనానులిప్తాం
గంచందనేనసుగంధినా। సంధ్యారక్తమివాకాశేతోయదంసతటిద్గణం॥ వృతమాభరణైర్దివ్యైస్సురూపంకామరూపిణం।
సవృక్షవనగుల్మాఢ్యంప్రసుప్తమివమందరం ॥ క్రీడిత్వోపరతంరాత్రౌవరాభరణభూషితం । ప్రియంరాక్షసకన్యా
నాంరాక్షసానాంసుఖావహం॥ పీత్వాప్యుపరతంచాపిదదర్శసమహాకపిః॥ ౧౦॥ భాస్వరేశయనేవీరంప్రసుప్తంరా
క్షసాధిపం॥ నిశ్శ్వసంతంయథానాగంరావణంవానరర్షభః। ఆసాద్యపరమోద్విగ్నస్సోపాసర్పత్సుభీతవత్ ॥ ౧౨॥ అ
థారోహణమాసాద్యవేదికాంతరమాశ్రితః। సుప్తంరాక్షసశార్దూలంప్రేక్షతేస్మమహాకపిః॥ ౧౩॥ శుశుభేరాక్షసేం
ద్రస్యస్వపతశ్శయనోత్తమం। గంధహస్తినిసంవిష్టేయథాప్రస్రవణంమహత్ ॥ ౧౪॥ కాంచనాంగదనద్ధౌచదదర్శస
మహాత్మనః। విక్షిప్తౌరాక్షసేంద్రస్యభుజావింద్రధ్వజోపమౌ॥ ఐరావతవిషాణాగ్రైరాపీడనకృతవ్రణౌ। వజ్రోల్లిఖితపీ
నాంసౌవిష్ణుచక్రపరిక్షతౌ॥ పీనౌసమసుజాతాంసౌసంగతౌబలసంయుతౌ । సులక్షణనఖాంగుష్ఠౌస్వంగులీతలలక్షితౌ।

సంగతౌ పరిఘాకారౌ వృత్తౌ కరికరోపమౌ। విక్షిప్తౌ శయనే శుభ్రే పంచశీర్షావివోరగౌ ॥౧౮॥ శశక్షతజకల్పేన సుశీతేన సుగంధినా। చందనేన పరార్ధ్యేన స్వనులిప్తౌ స్వలంకృతౌ ॥ ఉత్తమస్త్రీవిమృదితౌ గంధోత్తమనిషేవితౌ। యక్షపన్నగగంధర్వదేవదానవరావిణౌ ॥ దదర్శ స కపిస్తస్య బాహూ శయనసంస్థితౌ। మందరస్యాంతరే సుప్తౌ మహాహీ రుషితావివ॥ ౨౧॥ తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః। శుశుభేఽచలసంకాశః శృంగాభ్యామివ మందరః॥ ౨౨ ॥ చూతపున్నాగసురభిర్వకుళోత్తమసంయుతః। మృష్టాన్నరససంయుక్తః పానగంధపురస్సరః ॥ తస్య రాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్। శయానస్య వినిశ్శ్వాసః పూరయన్నివ తద్గృహం॥ ౨౪॥ ముక్తామణివిచిత్రేణ కాంచనేన విరాజితం। మకుటేనాపవృత్తేన కుండలోజ్జ్వలితాననం॥ రక్తచందనదిగ్ధేన తథా హారేణ శోభినా। పీనాయతవిశాలేన వక్షసాభివిరాజితం॥ పాండరేణాపవిద్ధేన క్షౌమేణ క్షతజేక్షణం। మహార్హేణ సుసంవీతం పీతేనోత్తమవాససా ॥ మాషరాశిప్రతీకాశం నిశ్శ్వసంతం భుజంగవత్। గాంగే మహతి తోయాంతే ప్రసుప్తమివ కుంజరం॥ చతుర్భిః కాంచనైర్దీపైర్దీప్యమానచతుర్దిశం। ప్రకాశీకృతసర్వాంగం మేఘం విద్యుద్గణైరివ॥ పాదమూలగతాశ్చాపి దదర్శ సుమహాత్మనః। పత్నీస్స ప్రియభార్యస్య తస్య రక్షఃపతేర్గృహే॥ శశిప్రకాశవదనాశ్చారుకుండలభూషితాః। అమ్లానమాల్యాభరణా దదర్శ హరియూథపః॥౩౧॥ నృత్తవాదిత్రకుశలా రాక్షసేంద్రభుజాంకగాః। వరాభరణధారిణ్యో నిషణ్ణా దదృశే హరిః॥ ౩౨॥ వజ్రవైడూర్యగర్భాణి శ్రవణాంతేషు యోషితాం। దదర్శ తాపనీయాని కుండలాన్యంగదాని చ॥౩౩॥ తాసాం చంద్రోపమైర్వక్త్రైశ్శుభైర్లలితకుండలైః। విరరాజ విమానం తన్నభస్తారాగణైరివ॥ ౩౪॥ మదవ్యాయామఖిన్నాస్తా రాక్షసేంద్రస్య యోషితః। తేషు తేష్వవకాశేషు ప్రసుప్తాస్తనుమధ్యమాః॥౩౫॥ అంగహారైస్తథైవాన్యా కోమలైర్నృత్తశాలినీ। విన్యస్తశుభసర్వాంగీ ప్రసుప్తా వరవర్ణినీ॥ ౩౬॥ కాచిద్వీణాం పరిష్వజ్య ప్రసుప్తా సంప్రకాశతే। మహానదీప్రకీర్ణేవ నళినీ పోతమాశ్రితా॥౩౭॥ అన్యా కక్షగతేనైవ మడ్డుకేనాసితేక్షణా। ప్రసుప్తా భామినీ భాతి బాలపుత్రేవ వత్సలా॥ ౩౮॥ పటహం చారుసర్వాంగీ పీడ్య శేతే శుభస్తనీ। చిరస్య రమణం లబ్ధ్వా పరిష్వజ్యేవ భామినీ॥ ౩౯॥ కాచిద్వంశం పరిష్వజ్య సుప్తా కమలలోచనా। రహః ప్రియతమం గృహ్య సకామేవ చ కామినీ॥౪౦॥ విపంచీం పరిగృహ్యాన్యా నియతా నృత్తశాలినీ। నిద్రావశమనుప్రాప్తా సహకాంతేవ భామినీ॥ ౪౧॥ అన్యా కనకసంకాశైర్మృదుపీనైర్మనోరమైః। మృదంగం పరిపీడ్యాంగైః ప్రసుప్తా మత్తలోచనా॥ ౪౨॥ భుజపార్శ్వాంతరస్థేన కక్షగేణ కృశోదరీ। పణవేన సహానింద్యా సుప్తా మదకృతశ్రమా॥ ౪౩॥ డిండిమం పరిగృహ్యాన్యా తథైవాసక్తడిండిమా। ప్రసుప్తా తరుణం వత్సముపగూహ్యేవ భామినీ॥౪౪॥ కాచిదాడంబరం నారీ భుజసంయోగపీడితం। కృత్వా కమలపత్రాక్షీ ప్రసుప్తా మదమోహితా॥ ౪౫॥ కలశీమపవిధ్యాన్యా ప్రసుప్తా భాతి భామినీ। వసంతే పుష్పశబలా మాలేవ పరిమార్జితా॥౪౬॥ పాణిభ్యాం చ కుచౌ కాచిత్సువర్ణకలశోపమౌ। ఉపగూహ్యాబలా సుప్తా నిద్రాబలపరాజితా॥ ౪౭॥ అన్యా కమలపత్రాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా। అన్యామాలింగ్య సుశ్రోణీం ప్రసుప్తా మదవిహ్వలా॥౪౮॥ ఆతోద్యాని విచిత్రాణి పరిష్వజ్య వరస్త్రియః। నిపీడ్య చ కుచైస్సుప్తాః కామిన్యః కాముకానివ॥౪౯॥ తాసామేకాంతవిన్యస్తే శయానాం శయనే శుభే। దదర్శ రూపసంపన్నామపరాం స కపిః స్త్రియం॥౫౦॥ ముక్తామణిసమాయుక్తైర్భూషణైస్సువిభూషితాం। విభూషయంతీమివ తత్స్వశ్రియా భవనోత్తమం॥ గౌరీం కనకవర్ణాభామిష్టామంతఃపురేశ్వరీం। కపిర్మందోదరీం తత్ర శయానాం చారురూపిణీం॥ స తాం దృష్ట్వా మహాబాహుర్భూషితాం మారుతాత్మజః। తర్కయామాస సీతేతి రూపయౌవనసంపదా॥ ౫౩॥ హర్షేణ మహతా యుక్తో ననంద హరియూథపః॥౫౩౪॥ ఆస్ఫోటయామాస చుచుంబ పుచ్ఛం ననంద చిక్రీడ జగౌ జగామ। స్తంభానరోహన్నిపపాత భూమౌ నిదర్శయన్స్వాం ప్రకృతిం కపీనాం॥ ౫౪౪॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే దశమస్సర్గః.************************

అవధూయ చ తాం బుద్ధిం బభూవావస్థితస్తదా। జగామ చాపరాం చింతాం సీతాం ప్రతి మహాకపిః॥౧॥ న రామేణ వియుక్తా సా స్వప్తుమర్హతి భామినీ। న భోక్తుం నాప్యలంకర్తుం న పానముపసేవితుం॥ నాన్యం నరముపస్థాతుం సురాణామపి చేశ్వరం। న హి రామసమః కశ్చిద్విద్యతే త్రిదశేష్వపి॥ అన్యేయమితి నిశ్చిత్య పానభూమౌ చచార సః॥౩౪॥ క్రీడితేనాపరాః క్లాంతా గీతేన చ తథాపరాః ॥ నృత్తేన చాపరాః క్లాంతాః పానవిప్రహతాస్తథా। మురవేషు మృదంగేషు పీఠికాసు చ సంస్థితాః॥ తథాస్తరణముఖ్యేషు సంవిష్టాశ్చాపరాః స్త్రియః॥౫౪॥ అంగనానాం సహస్రేణ భూషితేన విభూషణైః॥ రూపసల్లాపశీలేన యుక్తగీతార్థభాషిణా। దేశకాలాభియుక్తేన యుక్తవాక్యాభిధాయినా॥ రతాభిరతసంసుప్తం దదర్శ హరియూథపః॥ ౭౪॥ తాసాం మధ్యే మహా

తాసాం మధ్యే మహాబాహుః శుశుభే రాక్షసేశ్వరః॥ గోష్ఠే మహతి ముఖ్యానాం గవాం మధ్యే యథా వృషః॥ ౭॥ స రాక్షసేంద్రశ్శుశుభే తా
భిః పరివృతస్స్వయం॥ కరేణుభిర్యథారణ్యే పరికీర్ణో మహాద్విపః॥ ౮॥ సర్వకామైరుపేతాం చ పానభూమిం మహాత్మనః॥
దదర్శ హరిశార్దూలస్తస్య రక్షఃపతేర్గృహే॥ ౧౦॥ మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ భాగశః॥ తత్ర న్యస్తా
మాంసాని పానభూమౌ దదర్శ సః॥ ౧౧॥ రౌక్మేషు చ విశాలేషు భాజనేష్వర్ధభక్షితాన్॥ దదర్శ హరిశార్దూలో మయూరా
న్కుక్కుటాంస్తథా॥ ౧౨॥ వరాహవాధ్రీణసకాన్దధిసౌవర్చలాయుతాన్॥ శల్యాన్మృగమయూరాంశ్చ హను
మానన్వవైక్షత॥ ౧౩॥ క్రకరాన్వివిధాన్సిద్ధాంశ్చకోరానర్ధభక్షితాన్ ॥ మహిషానేకశల్యాంశ్చ ఛాగాంశ్చ కృతనిష్ఠి
తాన్। లేహ్యానుచ్చావచాన్పేయాన్భోజ్యాని వివిధాని చ॥ ౧౫॥ తథామ్లలవణోత్తంసైర్వివిధై రాగషాడబైః। హారనూ
పురకేయూరైరపవిద్ధైర్మహాధనైః॥ పానభాజనవిక్షిప్తైః ఫలైశ్చ వివిధైరపి। కృతపుష్పోపహారా భూరధికం పుష్యతి శ్రి
యం॥ ౧౬॥ తత్ర తత్ర చ విన్యస్తైస్సుశ్లిష్టైశ్శయనాసనైః। పానభూమిర్వినా వహ్నిం ప్రదీప్తేవోపలక్ష్యతే॥ ౧౭॥ బహుప్ర
కారైర్వివిధైర్వరసంస్కారసంస్కృతైః। మాంసైః కుశలసంయుక్తైః పానభూమిగతైః పృథక్ ॥ దివ్యాః ప్రసన్నా వివి
ధాస్సురాః కృతసురా అపి। శర్కరాసవమాధ్వీకపుష్పాసవఫలాసవాః ॥ వాసచూర్ణైశ్చ వివిధైర్మృష్టాస్తైస్తైః పృథ
క్పృథక్। సంతతా శుశుభే భూమిర్మాల్యైశ్చ బహుసంస్థితైః॥ హిరణ్మయైశ్చ వివిధైర్భాజనైస్స్ఫాటికైరపి। జాంబూ
నదమయైశ్చాన్యైః కరకైరభిసంవృతా॥ ౨౨॥ రాజతేషు చ కుంభేషు జాంబూనదమయేషు చ। పానశ్రేష్ఠం తదా భూరి కపి
స్తత్ర దదర్శ సః॥ ౨౩॥ సోఽపశ్యచ్ఛాతకుంభాని శీధోర్మణిమయాని చ। రాజతాని చ పూర్ణాని భాజనాని మహాకపిః॥ ౨౪॥ క్వచి
దర్ధావశేషాణి క్వచిత్పీతాని సర్వశః। క్వచిన్నైవ ప్రపీతాని పానాని స దదర్శ హ॥ ౨౫॥ క్వచిద్భక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్ క్వచి
త్పానాని భాగశః। క్వచిదన్నావశేషాణి పశ్యన్వై విచచార హ॥ క్వచిత్ప్రభిన్నైః కరకైః క్వచిదాలోళితైర్ఘటైః। క్వ
చిత్సంపృక్తమాల్యాని జలాని చ ఫలాని చ॥ శయనాన్యత్ర నారీణాం శుభ్రాణి బహుధా పునః। పరస్పరం సమాశ్లిష్య కాశ్చి
త్సుప్తా వరాంగనాః ॥ కాశ్చిచ్చ వస్త్రమన్యస్యాస్స్వపంత్యాః పరిధాయ చ। ఆహృత్య చాబలాస్సుప్తా నిద్రాబలపరాజి
తాః॥ ౨౯॥ తాసాముచ్ఛ్వాసవాతేన వస్త్రం మాల్యం చ గాత్రజం। నాత్యర్థం స్పందతే చిత్రం ప్రాప్య మందమివానిలం॥
౩౦ ॥ చందనస్య చ శీతస్య శీధోర్మధురసస్య చ। వివిధస్య చ మాల్యస్య ధూపస్య వివిధస్య చ ॥ బహుధా మారుతస్తత్ర గంధం
వివిధముద్వహన్। రసానాం చందనానాం చ ధూపానాం చైవ మూర్ఛితః ॥ ప్రవవౌ సురభిర్గంధో విమానే పుష్పకే త
దా॥ ౩౨॥ శ్యామావదాతాస్తత్రాన్యాః కాశ్చిత్కృష్ణా వరాంగనాః ॥ కాశ్చిత్కాంచనవర్ణాంగ్యః ప్రమదా రాక్షసా
లయే॥ ౩౩॥ తాసాం నిద్రావశత్వాచ్చ మదనేన విమూర్ఛితం॥ పద్మినీనాం ప్రసుప్తానాం రూపమాసీద్యథైవ హి॥ ౩౪॥ ఏ
వం సర్వమశేషేణ రావణాంతఃపురం కపిః॥ దదర్శ సుమహాతేజా న దదర్శ చ జానకీం॥ ౩౫॥ నిరీక్షమాణశ్చ తదా తాః స్త్రి
యస్స మహాకపిః॥ జగామ మహతీం చింతాం ధర్మసాధ్వసశంకితః॥ పరదారావరోధస్య ప్రసుప్తస్య నిరీక్షణం॥ ఇదం ఖలు మ
మాత్యర్థం ధర్మలోపం కరిష్యతి। న హి మే పరదారాణాం దృష్టిర్విషయవర్తినీ ॥ అయం చాత్ర మయా దృష్టః పరదారపరి
గ్రహః॥ ౩౮॥ తస్య ప్రాదురభూచ్చింతా పునరన్యా మనస్వినః॥ నిశ్చితైకాంతచిత్తస్య కార్యనిశ్చయదర్శినీ॥ ౩౯॥ కా
మం దృష్టా మయా సర్వా విశ్వస్తా రావణస్త్రియః॥ న హి మే మనసః కించిద్వైకృత్యముపపద్యతే॥ ౪౦॥ మనో హి హేతుస్స
ర్వేషామింద్రియాణాం ప్రవర్తనే॥ శుభాశుభాస్వవస్థాసు తచ్చ మే సువ్యవస్థితం॥ ౪౧॥ నాన్యత్ర హి మయా శక్యా వైదే
హీ పరిమార్గితుం॥ స్త్రియో హి స్త్రీషు దృశ్యంతే సదా సంపరిమార్గణే॥ ౪౨॥ యస్య సత్త్వస్య యా యోనిస్తస్యాం త
త్పరిమార్గ్యతే॥ న శక్యా ప్రమదా నష్టా మృగీషు పరిమార్గితుం॥ ౪౩॥ తదిదం మార్గితం తావచ్ఛుద్ధేన మనసా మయా॥ రా
వణాంతఃపురం సర్వం దృశ్యతే న చ జానకీ॥ ౪౪॥ దేవగంధర్వకన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ వీర్యవాన్ ॥ అవేక్షమాణో హను
మాన్నైవాపశ్యత జానకీం॥ ౪౫॥ తామపశ్యన్కపిస్తత్ర పశ్యంశ్చాన్యా వరస్త్రియః ॥ అపక్రమ్య తదా వీరః ప్రధ్యాతు
ముపచక్రమే॥ ౪౬॥ స భూయస్తు పరం శ్రీమాన్మారుతిర్యత్నమాస్థితః ॥ ఆపానభూమిముత్సృజ్య తద్విచేతుం ప్రచక్ర
మే॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ఏకాదశస్సర్గః.************************** స తస్య మధ్యే భవనస్య
మారుతిర్లతాగృహాంశ్చిత్రగృహాన్నిశాగృహాన్ । జగామ సీతాం ప్రతిదర్శనోత్సుకో న చైవ తాం పశ్యతి చారుదర్శనాం॥
౧॥ స చింతయామాస తతో మహాకపిః ప్రియామపశ్యన్రఘునందనస్య తాం। ధ్రువం హి సీతా మ్రియతే యథా న మే విచిన్వ
తో దర్శనమేతి మైథిలీ॥ ౨॥ సా రాక్షసానాం ప్రవరేణ జానకీ స్వశీలసంరక్షణతత్పరా సతీ । అనేన నూనం ప్రతిదుష్టకర్మణా

హా తా భవేదార్యపథే పరేస్థితా॥౩॥విరూపరూపావికృతావివర్చసోమహాననాదీర్ఘవిరూపదర్శనాః|సమీక్ష్యసారాక్ష
సరాజయోషితో భయాద్వినష్టాజనకేశ్వరాత్మజా॥౪॥ సీతామదృష్ట్వాహ్యనవాప్యపౌరుషంవిహృత్యకాలం సహవాన
రైశ్చిరం|నమేస్తిసుగ్రీవసమీపగాగతిస్సుతీక్ష్ణదండోబలవాంశ్చవానరః ॥ ౫ ॥ దృష్టమంతఃపురంసర్వందృష్ట్వారావణ
యోషితః|నసీతాదృశ్యతేసాధ్వీవృథాజాతోమమశ్రమః ॥ ౬॥ కిన్నుమాంవానరాస్సర్వే గతంవక్ష్యంతిసంగతాః|
గత్వాతత్రత్వయావీరకింకృతంతద్వదస్వనః॥అదృష్ట్వాకింప్రవక్ష్యామితామహంజనకాత్మజాం॥౭॥ధ్రువంప్రాయము
పైష్యంతికాలస్యవ్యతివర్తనే ॥ ౮॥ కింవావక్ష్యతివృద్ధశ్చజాంబవానంగదశ్చసః | గతంపారంసముద్రస్యవానరాశ్చస
మాగతాః॥౯॥ అనిర్వేదశ్శ్రియోమూలమనిర్వేదఃపరం సుఖం|అనిర్వేదోహిసతతంసర్వార్థేషుప్రవర్తకః॥కరోతిసఫ
లంజంతోఃకర్మయత్తత్కరోతిసః| తస్మాదనిర్వేదకృతంయత్నంచేష్టేహముత్తమం॥ ౧౧॥భూయస్తావద్విచేష్యామిదే
శాన్రావణపాలితాన్| ఆపానశాలావిచితాస్తథాపుష్పగృహాణిచ ॥ చిత్రశాలాశ్చవిచితాభూయఃక్రీడాగృహాణిచ|
నిష్కుటాంతరరథ్యాశ్చవిమానానిచసర్వశః॥ ఇతిసంచింత్యభూయోపివిచేతుముపచక్రమే | భూమీగృహాంశ్చైత్యగృ
హాన్గృహాతిగృహకానపి॥౧౪॥ ఉత్పతన్నిపతంశ్చాపితిష్ఠన్గచ్ఛన్పునఃపునః | అపావృణ్వంశ్చద్వారాణికవాటాన్యవ
ఘాటయన్॥ప్రవిశన్నిష్పతంశ్చాపిప్రపతన్నుత్పతన్నపి| సర్వమప్యవకాశంసవిచచారమహాకపిః॥ ౧౬॥చతురంగుళమా
త్రోపినావకాశస్సవిద్యతే| రావణాంతఃపురేతస్మిన్యంకపిర్నజగామసః ॥ ౧౭ ॥ ప్రాకారాంతరరథ్యాశ్చవేదికా
శ్చైత్యసంశ్రయాః| దీర్ఘికాఃపుష్కరిణ్యశ్చసర్వంతేనావలోకితం॥ ౧౮॥ రాక్షస్యోవివిధాకారావిరూపావికృతా
స్తథా|దృష్టాహనుమతాతత్రనతుసాజనకాత్మజా ॥ ౧౯॥రూపేణాప్రతిమాలోకేవరావిద్యాధరస్త్రియః|దృష్టాహనుమ
తాతత్రనతురాఘవనందినీ॥౨౦॥ నాగకన్యావరారోహాఃపూర్ణచంద్రనిభాననాః| దృష్టాహనుమతాతత్రనతుసీతాసు
మధ్యమా॥౨౧॥ప్రమథ్యరాక్షసేంద్రేణనాగకన్యాబలాద్ధృతాః|దృష్టాహనుమతాతత్రనసాజనకనందినీ॥౨౨॥సోపశ్యం
స్తాంమహాబాహుఃపశ్యంశ్చాన్యావరస్త్రియః| విషసాదముహుర్ధీమాన్హనుమాన్మారుతాత్మజః॥౨౩॥ఉద్యోగంవాన
రేంద్రాణాంప్లవనంసాగరస్యచ|వ్యర్థంవీక్ష్యానిలసుతశ్చింతాంపునరుపాగమత్ ॥ ౨౪॥అవతీర్యవిమానాచ్చహనుమా
న్మారుతాత్మజః॥చింతాముపజగామాథశోకోపహతచేతనః॥౨౫॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే- ద్వాదశస్సర్గః.******

విమానాత్తుసుసంక్రమ్యప్రాకారంహరియూథపః|హనుమాన్వేగవానాసీద్యథావిద్యుద్ఘనాంతరే ॥ ౧॥ సంప
రిక్రమ్యహనుమాన్రావణస్యనివేశనాత్ | అదృష్ట్వాజానకీంసీతామబ్రవీద్వచనంకపిః॥ ౨॥ భూయిష్ఠంలోళితాలంకా
రామస్యచరతాప్రియం| నహిపశ్యామివైదేహీంసీతాంసర్వాంగశోభనాం ॥ ౩ ॥ పల్వలానితటాకానిసరాంసిసరిత
స్తథా|నద్యోనూపవనాంతాశ్చదుర్గాశ్చధరణీధరాః॥లోళితావసుధాసర్వానతుపశ్యామిజానకీం ॥ ౪॥ ఇహసం
పాతినాసీతారావణస్యనివేశనే॥ ఆఖ్యాతాగృధ్రరాజేననచపశ్యామితామహం ॥ ౫॥ కిన్నుసీతాథవైదేహీమైథిలీ
జనకాత్మజా॥ఉపతిష్ఠేతవివశారావణందుష్టచారిణం॥౬॥ క్షిప్రముత్పతతోమన్యేసీతామాదాయరక్షసః ॥ బిభ్యతో
రామబాణానామంతరాపతితాభవేత్ ॥౭॥అథవాహ్రియమాణాయాఃపథిసిద్ధనిషేవితే॥ మన్యేపతితమార్యాయా
హృదయంప్రేక్ష్యసాగరం॥౮॥ రావణస్యోరువేగేనభుజాభ్యాంపీడితేనచ ॥ తయామన్యేవిశాలాక్ష్యా త్యక్తంజీవిత
మార్యయా॥౯॥ ఉపర్యుపరివానూనంసాగరంక్రమతస్తదా॥ వివేష్టమానాపతితాసముద్రేజనకాత్మజా ॥ ౧౦॥ అ
హోక్షుద్రేణవానేనరక్షంతీశీలమాత్మనః ॥ అబంధుర్భక్షితాసీతారావణేనతపస్వినీ॥ ౧౧॥ అథవారాక్షసేంద్ర
స్యపత్నీభిరసితేక్షణా॥ అదుష్టాదుష్టభావాభిర్భక్షితాసాభవిష్యతి॥ ౧౨॥ సంపూర్ణచంద్రప్రతిమంపద్మపత్రనిభే
క్షణం॥ రామస్యధ్యాయతీవక్త్రంపంచత్వంకృపణాగతా॥ ౧౩॥ హారామలక్ష్మణేత్యేవంహాయోధ్యేచేతిమైథిలీ॥వి
లప్యబహువైదేహీన్యస్తదేహాభవిష్యతి॥౧౪॥అథవానిహితామన్యేరావణస్యనివేశనే ॥ నూనంలాలప్యతేసీతాపం
జరస్థేవశారికా॥ ౧౫॥ జనకస్యసుతాసీతారామపత్నీసుమధ్యమా ॥ కథముత్పలపత్రాక్షీరావణస్యవశంవ్రజేత్ ॥
౧౬॥వినష్టావాప్రణష్టావామృతావాజనకాత్మజా ॥ రామస్యప్రియభార్యస్యననివేదయితుంక్షమం ॥ ౧౭॥ నివేద్య
మానేదోషస్స్యాద్దోషస్స్యాదనివేదనే॥కథన్నుఖలుకర్తవ్యంవిషమంప్రతిభాతిమే॥ ౧౮ ॥ అస్మిన్నేవంగతేకార్యే
ప్రాప్తకాలంక్షమంచకిం॥భవేదితిమతంభూయోహనుమాన్ప్రవిచారయత్ ॥ ౧౯॥ యదిసీతామదృష్ట్వాహంవాన
రేంద్రపురీమితః॥గమిష్యామితతఃకోమేపురుషార్థోభవిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ మమేదంలంఘనంవ్యర్థంసాగరస్యభవిష్య

తి॥ ప్రవేశశ్చైవ లంకాయా రాక్షసానాం చ దర్శనం ॥ ౨౧॥ కిం మాం వక్ష్యతి సుగ్రీవో హరయో వా సమాగతాః । కి
ష్కింధాం సమనుప్రాప్తం తౌ వా దశరథాత్మజౌ ॥ ౨౨॥ గత్వా తు యది కాకుత్స్థం వక్ష్యామి పరమప్రియం । న దృ
ష్టేతి మయా సీతా తతస్త్యక్ష్యతి జీవితం ॥ ౨౩॥ పరుషం దారుణం క్రూరం తీక్ష్ణమింద్రియతాపనం ॥ సీతానిమిత్తం దు
ర్వాక్యం శ్రుత్వా స న భవిష్యతి ॥ ౨౪॥ తం తు కృచ్ఛ్రగతం దృష్ట్వా పంచత్వగతమానసం ॥ భృశానురక్తో మేధావీ న భవి
ష్యతి లక్ష్మణః ॥ ౨౫॥ వినష్టౌ భ్రాతరౌ శ్రుత్వా భరతోఽపి మరిష్యతి ॥ భరతం చ మృతం దృష్ట్వా శత్రుఘ్నో న భవిష్యతి ॥
౨౬॥ పుత్రాన్మృతాన్సమీక్ష్యాథ న భవిష్యంతి మాతరః ॥ కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ కైకేయీ చ న సంశయః ॥ ౨౭ ॥
కృతజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ॥ రామం తథాగతం దృష్ట్వా తతస్త్యక్ష్యతి జీవితం ॥ ౨౮ ॥ దుర్మనా వ్యథి
తా దీనా నిరానందా తపస్వినీ ॥ పీడితా భర్తృశోకేన రుమా త్యక్ష్యతి జీవితం ॥ ౨౯॥ వాలిజేన తు దుఃఖేన పీడితా శోకక
ర్శితా ॥ పంచత్వం చ గతే రాజ్ఞి తారాపి న భవిష్యతి ॥ ౩౦॥ మాతాపిత్రోర్వినాశేన సుగ్రీవవ్యసనేన చ ॥ కుమారోఽప్యం
గదః కస్మాద్ధారయిష్యతి జీవితం ॥ ౩౧॥ భర్తృజేన తు దుఃఖేన హ్యభిభూతా వనౌకసః ॥ శిరాంస్యభిహనిష్యంతి తలైర్ము
ష్టిభిరేవ చ ॥ ౩౨ ॥ సాంత్వేనానుప్రదానేన మానేన చ యశస్వినా ॥ లాలితాః కపిరాజేన ప్రాణాంస్త్యక్ష్యంతి వాన
రాః ॥ ౩౩ ॥ న వనేషు న శైలేషు న నిరోధేషు వా పునః ॥ క్రీడామనుభవిష్యంతి సమేత్య కపికుంజరాః ॥ ౩౪॥ సపుత్ర
దారాస్సామాత్యా భర్తృవ్యసనపీడితాః ॥ శైలాగ్రేభ్యః పతిష్యంతి సమేత్య విషమేషు చ ॥ ౩౫ ॥ విషముద్బంధనం వా
పి ప్రవేశం జ్వలనస్య వా ॥ ఉపవాసమథో శస్త్రం ప్రచరిష్యంతి వానరాః ॥ ౩౬ ॥ ఘోరమారోదనం మన్యే గతే మయి భ
విష్యతి ॥ ఇక్ష్వాకుకులనాశశ్చ నాశశ్చైవ వనౌకసాం ॥ ౩౭॥ సోఽహం నైవ గమిష్యామి కిష్కింధాం నగరీమితః ॥ న చ శ
క్ష్యామ్యహం ద్రష్టుం సుగ్రీవం మైథిలీం వినా ॥ ౩౮॥ మయ్యగచ్ఛతి చేహస్థే ధర్మాత్మానౌ మహారథౌ ॥ ఆశయా తౌ ధ
రిష్యేతే వానరాశ్చ మనస్వినః ॥ ౩౯॥ హస్తాదానో ముఖాదానో నియతో వృక్షమూలికః ॥ వానప్రస్థో భవిష్యామి హ్య
దృష్ట్వా జనకాత్మజాం ॥ ౪౦॥ సాగరానూపజే దేశే బహుమూలఫలోదకే ॥ చితాం కృత్వా ప్రవేక్ష్యామి సమిద్ధమరణీ
సుతం ॥ ౪౧॥ ఉపవిష్టస్య వా సమ్యగ్లింగినం సాధయిష్యతః ॥ శరీరం భక్షయిష్యంతి వాయసాః శ్వాపదాని చ ॥ ౪౨ ॥
ఇదం మహర్షిభిర్దృష్టం నిర్యాణమితి మే మతిః ॥ సమ్యగాపః ప్రవేక్ష్యామి న చేత్పశ్యామి జానకీం ॥ ౪౩॥ సుజాతమూ
లా సుభగా కీర్తిమాలా యశస్వినీ ॥ ప్రభగ్నా చిరరాత్రీయం మమ సీతామపశ్యతః ॥ ౪౪॥ తాపసో వా భవిష్యామి నియ
తో వృక్షమూలికః ॥ నేతః ప్రతిగమిష్యామి తామదృష్ట్వాసితేక్షణాం ॥ ౪౫ ॥ యదీతః ప్రతిగచ్ఛామి సీతామనధిగమ్య
తాం ॥ అంగదస్సహతైస్సర్వైర్వానరైర్న భవిష్యతి ॥ ౪౬ ॥ వినాశే బహవో దోషా జీవన్భద్రాణి పశ్యతి ॥ తస్మా
త్ప్రాణాన్ధరిష్యామి ధ్రువో జీవితసంగమః ॥ ౪౭॥ ఏవం బహువిధం దుఃఖం మనసా ధారయన్ముహుః ॥ నాధ్యగచ్ఛత్తదా
పారం శోకస్య కపికుంజరః ॥ ౪౮ ॥ రావణం వా వధిష్యామి దశగ్రీవం మహాబలం ॥ కామమస్తు హృతా సీతా ప్రత్యాచీ
ర్ణం భవిష్యతి ॥ ౪౯॥ అథవైనం సముత్క్షిప్య ఉపర్యుపరి సాగరం ॥ రామాయోపహరిష్యామి పశుం పశుపతేరివ ॥ ౫౦ ॥
ఇతి చింతాసమాపన్నస్సీతామనధిగమ్య తాం ॥ ధ్యానశోకపరీతాత్మా చింతయామాస వానరః ॥ ౫౧॥ యావత్సీతాం హి
పశ్యామి రామపత్నీం యశస్వినీం ॥ తావదేతాం పురీం లంకాం విచినోమి పునః పునః ॥ ౫౨ ॥ సంపాతివచనాచ్చాపి రా
మం యద్యానయామ్యహం ॥ అపశ్యన్రాఘవో భార్యాం నిర్దహేత్సర్వవానరాన్ ॥ ౫౩ ॥ ఇహైవ నియతాహారో వ
త్స్యామి నియతేంద్రియః ॥ న మత్కృతే వినశ్యేయుస్సర్వే తే నరవానరాః ॥ ౫౪ ॥ అశోకవనికా చేయం దృశ్యతే యా
మహాద్రుమా ॥ ఇమామధిగమిష్యామి న హీయం విచితా మయా ॥ ౫౫॥ వసూన్రుద్రాంస్తథాదిత్యానశ్వినౌ మరుతో
ఽపి చ ॥ నమస్కృత్వా గమిష్యామి రక్షసాం శోకవర్ధనః ॥ ౫౬॥ జిత్వా తు రాక్షసాన్సర్వానిక్ష్వాకుకులనందినీం ॥ సం
ప్రదాస్యామి రామాయ యథా సిద్ధిం తపస్వినే ॥ ౫౭॥ స ముహూర్తమివ ధ్యాత్వా చింతావగ్రథితేంద్రియః ॥ ఉదతి
ష్ఠన్మహాతేజా హనూమాన్మారుతాత్మజః ॥ ౫౮॥ నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై । న
మోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ॥ ౫౯ ॥ స తేభ్యస్తు నమస్కృత్వా సుగ్రీవాయ
చ మారుతిః ॥ దిశస్సర్వాస్సమాలోక్య హ్యశోకవనికాం ప్రతి ॥ ౬౦ ॥ స గత్వా మనసా పూర్వమశోకవనికాం శుభాం ॥
ఉత్తరం చింతయామాస వానరో మారుతాత్మజః ॥ ౬౧॥ ధ్రువం తు రక్షోబహులా భవిష్యతి వనాకులా ॥ అశోకవనికా
చింత్యా సర్వసంస్కారసంస్కృతా ॥ ౬౨ ॥ రక్షిణశ్చాత్ర విహితా నూనం రక్షంతి పాదపాన్ ॥ భగవానపి సర్వా

త్మా నాతిక్రాభంప్రవాలితై॥ ౬౩॥ సంక్షిప్తోయం మయాత్మా చ రామార్థే రావణస్య చ ॥ సిద్ధిం మే సంవిధాస్యంతి దే
వాస్సర్షిగణాస్త్విహ॥ ౬౪॥ బ్రహ్మా స్వయంభూర్భగవాన్ దేవాశ్చైవ దిశంతు మే ॥ సిద్ధిమగ్నిశ్చ వాయుశ్చ పురు
హూతశ్చ వజ్రభృత్ ।వరుణః పాశహస్తశ్చ సోమాదిత్యౌ తథైవ చ॥ అశ్వినౌ చ మహాత్మానౌ మరుతశ్శర్వ ఏవ చ॥ ౬౬ ॥
సిద్ధిం సర్వాణి భూతాని భూతానాం చైవ యః ప్రభుః ॥ దాస్యంతి మమ యే చాన్యే హ్యదృష్టాః పథిగోచరాః ॥ ౬౭॥ తమ
న్నసం పాండురదంతమవ్రణం శుచిస్మితం పద్మపలాశలోచనం । ద్రక్ష్యే తదార్యావదనం కదాన్వహం ప్రసన్నతారాధి
పతుల్యదర్శనం॥ ౬౮॥ క్షుద్రేణ పాపేన నృశంసకర్మణా సుదారుణాలంకృతవేషధారిణా । బలాభిభూతా హ్యబలా త
పస్వినీ కథన్ను మే దృష్టిపథేద్య సా భవేత్ ॥ ౬౯॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే- త్రయోదశస్సర్గః. ************
సముహూర్తమివ ధ్యాత్వా మనసా చాధిగమ్య తాం। అవప్లుతో మహాతేజాః ప్రాకారం తస్య వేశ్మనః॥ ౧॥ సతు
సంహృష్టసర్వాంగః ప్రాకారస్థో మహాకపిః । పుష్పితాగ్రాన్వసంతాదౌ దదర్శ వివిధాన్ ద్రుమాన్ ॥ సాలానశోకా
న్భవ్యాంశ్చ చంపకాంశ్చ సుపుష్పితాన్। ఉద్దాలకాన్నాగవృక్షాంశ్చూతాన్ కపిముఖానపి॥ ౩ ॥ అథామ్రవణసంఛ
న్నాం లతాశతసమావృతాం । జ్యాముక్త ఇవ నారాచః పుప్లువే వృక్షవాటికాం ॥ ౪ ॥ స ప్రవిశ్య విచిత్రాం తాం విహగై
రభినాదితాం । రాజతైః కాంచనైశ్చైవ పాదపైస్సర్వతో వృతాం ॥ విహగైర్మృగసంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాన
నాం। ఉదితాదిత్యసంకాశాం దదర్శ హనుమాన్ కపిః॥ వృతాం నానావిధైర్వృక్షైః పుష్పోపగఫలోపగైః।కోకిలైర్భృం
గరాజైశ్చ మత్తైర్నిత్యనిషేవితాం ॥ ప్రహృష్టమనుజే కాలే మృగపక్షిసమాకులే । మత్తబర్హిణసంఘుష్టాం నానాద్వి
జగణాయుతాం ॥ ౮ ॥ మార్గమాణో వరారోహాం రాజపుత్రీమనిందితాం । సుఖప్రసుప్తాన్విహగాన్ బోధయామా
స వానరః॥ ౯ ॥ ఉత్పతద్భిర్ద్విజగణైః పక్షైస్సాలాస్సమాహతాః।అనేకవర్ణా వివిధా ముముచుః పుష్పవృష్టయః ॥౧౦॥
పుష్పావకీర్ణశ్శుశుభే హనుమాన్మారుతాత్మజః । అశోకవనికామధ్యే యథా పుష్పమయో గిరిః॥౧౧॥దిశస్సర్వాః ప్రధా
వంతం వృక్షషండగతం కపిం। దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని వసంత ఇతి మేనిరే ॥ ౧౨ ॥ వృక్షేభ్యః పతితైః పుష్పైరవకీర్ణా
పృథగ్విధైః। రరాజ వసుధా తత్ర ప్రమదేవ విభూషితా ॥ ౧౩॥ తరస్వినా తే తరవస్తరసాభిప్రకంపితాః । కుసుమాని వి
చిత్రాణి ససృజుః కపినా తదా ॥ ౧౪ ॥ నిర్ధూతపత్రశిఖరాశ్శీర్ణపుష్పఫలా ద్రుమాః । నిక్షిప్తవస్త్రాభరణా ధూర్తా ఇ
వ పరాజితాః॥౧౫॥ హనూమతా వేగవతా కంపితాస్తే నగోత్తమాః । పుష్పపర్ణఫలాన్యాశు ముముచుః పుష్పశాలినః॥
౧౬॥ విహంగసంఘైర్హీనాస్తే స్కంధమాత్రాశ్రయా ద్రుమాః। బభూవురగమాస్సర్వే మారుతేనేవ నిర్ధుతాః॥ ౧౭
నిర్ధూతకేశీ యువతిర్యథా మృదితవర్ణకా । నిష్పీతశుభదంతోష్ఠీ నఖైర్దంతైశ్చ విక్షతా ॥తథా లాంగూలహస్తైశ్చ చర
ణాభ్యాం చ మర్దితా। బభూవాశోకవనికా ప్రభగ్నవరపాదపా ॥ ౧౯॥ మహాలతానాం దామాని వ్యధమత్తరసా కపిః।
యథా ప్రావృషి వింధ్యస్య మేఘజాలాని మారుతః ॥ ౨౦ ॥ స తత్ర మణిభూమీశ్చ రాజతీశ్చ మనోరమాః। తథా కాంచ
నభూమీశ్చ దదర్శ విచరన్ కపిః॥ వాపీశ్చ వివిధాకారాః పూర్ణాః పరమవారిణా।మహార్హైర్మణిసోపానైరుపపన్నాస్త
తస్తతః॥ ముక్తాప్రవాళసికతాః స్ఫాటికాంతరకుట్టిమాః। కాంచనైస్తరుభిశ్చిత్రైస్తీరజైరుపశోభితాః॥ ఫుల్లపద్మోత్ప
లవనాశ్చక్రవాకోపకూజితాః। నత్యూహరుతసంఘుష్టా హంససారసనాదితాః॥ దీర్ఘాభిర్ద్రుమయుక్తాభిస్సరిద్భిశ్చ
సమంతతః। అమృతోపమతోయాభిశ్శివాభిరుపసంస్కృతాః ॥ లతాశతైరవతతాస్సంతానకుసుమావృతాః । నానా
గుల్మావృతఘనాః కరవీరకృతాంతరాః ॥ ౨౬॥ తతోంబుధరసంకాశం ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిం । విచిత్రకూటం కూటైశ్చ స
ర్వతః పరివారితం॥ శిలాగృహైరవతతం నానావృక్షైస్సమావృతం। దదర్శ హరిశార్దూలో రమ్యం జగతి పర్వతం॥౨౮
దదర్శ చ నగాత్తస్మాన్నదీం నిపతితాం కపిః। అంకాదివ సముత్పత్య ప్రియస్య పతితాం ప్రియాం॥ జలే నిపతితాగ్రైశ్చ పా
దపైరుపశోభితాం। వార్యమాణామివ క్రుద్ధాం ప్రమదాం ప్రియబంధుభిః॥పునరావృత్తతోయాం చ దదర్శ స మహాకపిః।
ప్రసన్నామివ కాంతస్య కాంతాం పునరుపస్థితాం॥౩౧॥ తస్యాదూరాత్స పద్మిన్యో నానాద్విజగణాయుతాః । దదర్శ హరి
శార్దూలో హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ ౩౨॥ కృత్రిమాం దీర్ఘికాం చాపి పూర్ణాం శీతేన వారిణా।మణిప్రవరసోపానాం
ముక్తాసికతశోభితాం ॥ వివిధైర్మృగసంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననాం । ప్రాసాదైస్సుమహద్భిశ్చ నిర్మితైర్విశ్వక
ర్మణా॥ కాననైః కృత్రిమైశ్చాపి సర్వతస్సమలంకృతాం॥౩౪॥యే కేచిత్పాదపాస్తత్ర పుష్పోపగఫలోపగాః ॥ సచ్ఛ
త్రాస్సవితర్దీకాః సర్వే సౌవర్ణవేదికాః॥ ౩౫ ॥ లతాప్రతానైర్బహుభిః పర్ణైశ్చ బహుభిర్వృతాం ॥ కాంచనీం శిం

శుభాం మేకాందదర్శ హనుమాన్కపిః। వృతాం హేమమయీభిస్తు వేదికాభిస్సమంతతః॥౩౭॥ సోపశ్యద్భూమిభాగాంశ్చ గర్తప్రస్రవణానిచ। సువర్ణవృక్షానపరాన్ దదర్శ శిఖిసన్నిభాన్ ॥ ౩౮ ॥ తేషాం ద్రుమాణాం ప్రభయా మేరోరివ దివాకరః। అమన్యత తదా వీరః కాంచనోస్మీతి వానరః ॥ ౩౯॥ తాం కాంచనైస్తరుగణైర్మారుతేన చ వీజితాం। కింకిణీశతనిర్ఘోషాం దృష్ట్వా విస్మయమాగమత్ ॥ ౪౦॥ సపుష్పితాగ్రాం రుచిరాం తరుణాంకురపల్లవాం । తామారుహ్య మహాబాహుశ్శింశుపాం పర్ణసంవృతాం ॥ ఇతో ద్రక్ష్యామి వైదేహీం రామదర్శనలాలసాం । ఇతశ్చేతశ్చ దుఃఖార్తాం సంపతంతీం యదృచ్ఛయా॥ అశోకవనికా చేయం దృఢం రమ్యా దురాత్మనః। చంపకైశ్చందనైశ్చాపి వకుళైశ్చ విభూషితా॥ ఇయం చ నళినీ రమ్యా ద్విజసంఘనిషేవితా। ఇమాం సా రామమహిషీ నూన మేష్యతి జానకీ ॥ సా రామా రామమహిషీ రాఘవస్య ప్రియా సతీ। వనసంచారకుశలా నూన మేష్యతి జానకీ॥ అథవా మృగశాబాక్షీ వనస్యాస్య విచక్షణా । వన మేష్యతి సార్యేహ రామచింతానుకర్శితా ॥ రామశోకాభిసంతప్తా సా దేవీ వామలోచనా। వనవాసే రతా నిత్య మేష్యతే వనచారిణీ॥ వనేచరాణాం సతతం నూనం స్పృహయతే పురా। రామస్య దయితా భార్యా జనకస్య సుతా సతీ ॥ సంధ్యాకాలమనాశ్శ్యామా ధ్రువ మేష్యతి జానకీ । నదీం చేమాం శివజలాం సంధ్యార్థే వరవర్ణినీ ॥ తస్యాశ్చాప్యనురూపేయమశోకవనికా శుభా। శుభాయా పార్థివేంద్రస్య పత్నీ రామస్య సమ్మతా ॥ యది జీవతి సా దేవీ తారాధిపనిభాననా। ఆగమిష్యతి సావశ్యమిమాం శివజలాం నదీం॥ ఏవం తు మత్వా హనుమాన్మహాత్మా ప్రతీక్షమాణో మనుజేంద్రపత్నీం । అవేక్షమాణశ్చ దదర్శ సర్వం సుపుష్పితే పర్ణఘనే నిలీనః॥౫౨॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుర్దశస్సర్గః.***************

స వీక్షమాణస్తత్రస్థో మార్గమాణశ్చ మైథిలీం। అవేక్షమాణశ్చ మహీం సర్వాం తామన్వవైక్షత ॥ ౧॥ సంతానకలతాభిశ్చ పాదపైరుపశోభితాం। దివ్యగంధరసోపేతాం సర్వతస్సమలంకృతాం॥ తాం స నందనసంకాశాం మృగపక్షిభిరావృతాం। హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం కోకిలాకులనిస్స్వనాం॥ కాంచనోత్పలపద్మాభిర్వాపీభిరుపశోభితాం। బహ్వాసనకుథోపేతాం బహుభూమిగృహాయుతాం॥ సర్వర్తుకుసుమై రమ్యాం ఫలవద్భిశ్చ పాదపైః। పుష్పితానామశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభాం ॥ ప్రదీప్తామివ తత్రస్థో మారుతిస్సముదైక్షత । నిష్పత్రశాఖాం విహగైః క్రియమాణామివాసకృత్ ॥ వినిష్పతద్భిశ్శతశశ్చిత్రైః పుష్పావతంసకైః। ఆమూలపుష్పనిచితైరశోకైశ్శోకనాశనైః॥ పుష్పభారాతిభారైశ్చ స్పృశద్భిరివ మేదినీం। కర్ణికారైః కుసుమితైః కింశుకైశ్చ సుపుష్పితైః॥ ౮ ॥ స దేశః ప్రభయా తేషాం ప్రదీప్త ఇవ సర్వతః॥ ౯ ॥ పున్నాగాస్సప్తపర్ణాశ్చ చంపకోద్దాలకాస్తథా ॥ వివృద్ధమూలా బహవశ్శోభంతే స్మ సుపుష్పితాః। శాతకుంభనిభాః కేచిత్కేచిదగ్నిశిఖోపమాః॥ నీలాంజననిభాః కేచిత్తత్రాశోకాస్సహస్రశః॥ ౧౦॥ నందనం వివిధోద్యానైః చిత్రం చైత్రరథం యథా ॥ అతివృత్తమివాచింత్యం దివ్యం రమ్యం శ్రియావృతం । ద్వితీయమివ చాకాశం పుష్పజ్యోతిర్గణాయుతం ॥ పుష్పరత్నశతైశ్చిత్రం పంచమం సాగరం యథా । సర్వర్తుపుష్పైర్నిచితం పాదపైర్మధుగంధిభిః॥ నానానినాదైరుద్యానం రమ్యం మృగగణైర్ద్విజైః । అనేకగంధప్రవహం పుణ్యగంధం మనోరమం ॥ శైలేంద్రమివ గంధాఢ్యం ద్వితీయం గంధమాదనం॥ ౧౪॥ అశోకవనికాయాం తు తస్యాం వానరపుంగవః॥ స దదర్శావిదూరస్థం చైత్యప్రాసాదముచ్ఛ్రితం । మధ్యే స్తంభసహస్రేణ స్థితం కైలాసపాండురం ॥ ప్రవాళకృతసోపానం తప్తకాంచనవేదికం । ముష్ణంతమివ చక్షూంషి ద్యోతమానమివ శ్రియా ॥ విమలం ప్రాంశుభావత్వాదుల్లిఖంతమివాంబరం ॥ ౧౭॥ తతో మలినసంవీతాం రాక్షసీభిస్సమావృతాం ॥ ఉపవాసకృశాం దీనాం నిశ్శ్వసంతీం పునః పునః । దదర్శ శుక్లపక్షాదౌ చంద్రరేఖామివామలాం ॥ మందప్రఖ్యాయమానేన రూపేణ రుచిరప్రభాం। పినద్ధాం ధూమజాలేన శిఖామివ విభావసోః॥ పీతేనైకేన సంవీతాం క్లిష్టేనోత్తమవాససా। సపంకామనలంకారాం విపద్మామివ పద్మినీం ॥ వ్రీడితాం దుఃఖసంతప్తాం పరిమ్లానాం తపస్వినీం । గ్రహేణాంగారకేణేవ పీడితామివ రోహిణీం ॥ అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం కృశామనశనేన చ। శోకధ్యానపరాం దీనాం నిత్యం దుఃఖపరాయణాం ॥ ప్రియం జనమపశ్యంతీం పశ్యంతీం రాక్షసీగణం । స్వగణేన మృగీం హీనాం శ్వగణాభివృతామివ ॥ నీలనాగాభయా వేణ్యా జఘనం గతయైకయా । నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీమివ ॥ సుఖార్హాం దుఃఖసంతప్తాం వ్యసనానామకోవిదాం ॥ ౨౫ ॥ తాం సమీక్ష్య విశాలాక్షీ మధికం మలినాం కృశాం ॥ తర్కయామాస సీతేతి కారణైరుపపాదిభిః ॥ ౨౬ ॥ హ్రియమాణా తదా తేన రక్షసా కామరూపిణా ॥ యథారూపా హి దృష్టా వై తథారూపేయమంగనా ॥ ౨౭ ॥ పూర్ణచంద్రాననాం సుభ్రూం చారువృ

త్రపయోధరాం ॥ కుర్వంతీంప్రభయాదేవీం సర్వావితిమిరాదిశః । తాంనీలకేశీంబింబోష్ఠీం సుమధ్యాంసుప్రతిష్ఠి
తాం॥ సీతాంపద్మపలాశాక్షీంమన్మథస్యరతింయథా । ఇష్టాంసర్వస్యజగతఃపూర్ణచంద్రప్రభామివ॥ భూమౌసుతను
మాసీనాంనియతామివతాపసీం । నిశ్శ్వాసబహుళాంభీరుంభుజగేంద్రవధూమివ॥శోకజాలేనమహతావితతేనరాజ
తీం। సంసక్తాంధూమజాలేనశిఖామివవిభావసోః॥ తాంస్మృతీమివసందిగ్ధామృద్ధింనిపతితామివ । విహతామివచశ్రద్ధా
మాశాంప్రతిహతామివ ॥ సోపసర్గాంయథాసిద్ధింబుద్ధింసకలుషామివ। అభూతేనాపవాదేనకీర్తింనిపతితామివ॥రా
మోపరోధవ్యథితాంరక్షోహరణకర్శితాం।అబలాంమృగశాబాక్షీంవీక్షమాణాంతతస్తతః॥బాష్పాంబుపరిపూర్ణేనకృ
ష్ణవక్రాక్షిపక్ష్మణా। వదనేనాప్రసన్నేననిశ్శ్వసంతీంపునఃపునః॥ మలపంకధరాందీనాంమండనార్హామమండితాం।
ప్రభాంనక్షత్రరాజస్యకాలమేఘైరివావృతాం॥ ౩౭॥ తస్యసందిదిహేబుద్ధిర్ముహుస్సీతాంనిరీక్ష్యతు।ఆమ్నాయానామ
యోగేనవిద్యాంప్రశిథిలామివ॥ ౩౮॥ దుఃఖేనబుబుధేసీతాంహనుమాననలంకృతాం।సంస్కారేణయథాహీనాంవా
చమర్థాంతరంగతాం॥౩౯॥తాంసమీక్ష్యవిశాలాక్షీంరాజపుత్రీమనిందితాం । తర్కయామాససీతేతికారణైరుపపా
దిభిః॥౪౦॥వైదేహ్యాయానిచాంగేషుతదారామోఽన్వకీర్తయత్। తాన్యాభరణజాలానిశాఖాశోభీన్యలక్షయత్ ॥ సు
కృతౌకర్ణవేష్టౌచశ్వదంష్ట్రౌచసుసంస్థితౌ। మణివిద్రుమచిత్రాణిహస్తేష్వాభరణానిచ॥శ్యామానిచిరయుక్తత్వాత్త
థాసంస్థానవంతిచ॥౪౨॥ తాన్యేవైతానిమన్యేహంయానిరామోఽన్వకీర్తయత్ ॥ ౪౩॥తత్రయాన్యవహీనానితాన్య
హంనోపలక్షయే। యాన్యస్యానావహీనానితానీమానినసంశయః॥ ౪౪ ॥ పీతంకనకపట్టాభంస్రస్తంతద్వసనంశుభం।
ఉత్తరీయంనగాసక్తంతదాదృష్టంప్లవంగమైః॥ భూషణానిచముఖ్యానిదృష్టానిధరణీతలే । అనయైవాపవిద్ధానిస్వనవం
తిమహాంతిచ॥౪౬॥ ఇదంచిరగృహీతత్వాద్వసనంక్లిష్టవత్తరం।తథాపినూనంతద్వర్ణంతథాశ్రీమద్యథేతరత్ ॥ ౪౭॥
ఇయంకనకవర్ణాంగీరామస్యమహిషీప్రియా। ప్రణష్టాపిసతీయాస్యమనసోనప్రణశ్యతి ॥ ౪౮॥ ఇయంసాయత్కృతే
రామశ్చతుర్భిఃపరితప్యతే । కారుణ్యేనానృశంస్యేనశోకేనమదనేనచ ॥ స్త్రీప్రణష్టేతికారుణ్యాదాశ్రితేత్యానృశంస్య
తః। పత్నీనష్టేతిశోకేనప్రియేతిమదనేనచ ॥ ౫౦॥ అస్యాదేవ్యాయథారూపమంగప్రత్యంగసౌష్ఠవం । రామస్యచయ
థారూపంతస్యేయమసితేక్షణా ॥ ౫౧ ॥ అస్యాదేవ్యామనస్తస్మింస్తస్యచాస్యాంప్రతిష్ఠితం । తేనేయంసచధర్మా
త్మాముహూర్తమపిజీవతి॥ ౫౨॥ దుష్కరంకృతవాన్రామోహీనోయదనయాప్రభుః। ధారయత్యాత్మనోదేహంన
శోకేనావసీదతి ॥ ౫౩ ॥ దుష్కరంకురుతేరామోయఇమాంమత్తకాశినీం ॥ సీతాంవినామహాబాహుర్ముహూర్తమ
పిజీవతి॥౫౪॥ ఏవంసీతాంతదాదృష్ట్వాహృష్టఃపవనసంభవః । జగామమనసారామం ప్రశశంసచతంప్రభుం ॥ ౫౫ ॥
ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-పంచదశస్సర్గః. ***

ప్రశస్యతుప్రశస్తవ్యాంసీతాంతాంహరిపుంగవః। గుణాభిరామంరామంచపునశ్చింతాపరోభవత్ ॥ ౧॥ సము
హూర్తమివధ్యాత్వాబాష్పపర్యాకులేక్షణః। సీతామాశ్రిత్యతేజస్వీహనుమాన్విలలాపహ॥౨॥మాన్యాగురువినీతస్య
లక్ష్మణస్యగురుప్రియా। యదిసీతాపిదుఃఖార్తాకాలోహిదురతిక్రమః॥ ౩ ॥ రామస్యవ్యవసాయజ్ఞాలక్ష్మణస్యచధీమ
తః। నాత్యర్థంక్షుభ్యతేదేవీగంగేవజలదాగమే ॥ ౪॥ తుల్యశీలవయోవృత్తాంతుల్యాభిజనలక్షణాం।రాఘవోర్హతివై
దేహీంతంచేయమసితేక్షణా॥౫॥ తాందృష్ట్వానవహేమాభాంలోకకాంతామివశ్రియం।జగామమనసారామంవచనం
చేదమబ్రవీత్ ॥ ౬॥ అస్యాహేతోర్విశాలాక్ష్యాహతోవాలీమహాబలః।రావణప్రతిమోవీర్యేకబంధశ్చనిపాతితః॥ ౭॥వి
రాధశ్చహతస్సంఖ్యేరాక్షసోభీమవిక్రమః। వనేరామేణవిక్రమ్యమహేంద్రేణేవశంబరః॥ ౮ ॥ చతుర్దశసహస్రాణిర
క్షసాంభీమకర్మణాం । నిహతానిజనస్థానేశరైరగ్నిశిఖోపమైః॥౯॥ఖరశ్చనిహతస్సంఖ్యేత్రిశిరాశ్చనిపాతితః। దూష
ణశ్చమహాతేజారామేణవిదితాత్మనా॥౧౦॥ఐశ్వర్యంవానరాణాంచదుర్లభంవాలిపాలితం। అస్యానిమిత్తేసుగ్రీవఃప్రా
ప్తవాల్లోకసత్కృతం॥ ౧౧ ॥ సాగరశ్చమయాక్రాంతశ్శ్రీమాన్నదనదీపతిః । అస్యాహేతోర్విశాలాక్ష్యాఃపురీచే
యంనిరీక్షితా॥౧౨॥యదిరామస్సముద్రాంతాంమేదినీంపరివర్తయేత్ । అస్యాఃకృతేజగచ్చాపియుక్తమిత్యేవమేమ
తిః॥౧౩॥ రాజ్యంవాత్రిషులోకేషుసీతావాజనకాత్మజా । త్రైలోక్యరాజ్యంసకలంసీతాయానాప్నుయాత్కలాం॥
౧౪॥ఇయంసాధర్మశీలస్యమైథిలస్యమహాత్మనః । సుతాజనకరాజస్యసీతాభర్తృదృఢవ్రతా ॥ ఉత్థితామేదినీంభి
త్త్వాక్షేత్రేహలముఖక్షతే।పద్మరేణునిభైఃకీర్ణాశుభైఃకేదారపాంసుభిః॥ ౧౬॥ విక్రాంతస్యార్యశీలస్యసంయుగేష్వ

నివర్తనః। స్నుషా దశరథస్యైషా జ్యేష్ఠా రాజ్ఞో యశస్వినీ॥౧౭॥ ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య రామస్య విదితాత్మనః। ఇయం సా
దయితా భార్యా రాక్షసీవశమాగతా॥౧౮॥ సర్వాన్భోగాన్పరిత్యజ్య భర్తృస్నేహబలాత్కృతా । అచింతయిత్వా దుః
ఖాని ప్రవిష్టా నిర్జనం వనం॥ సంతుష్టా ఫలమూలేన భర్తృశుశ్రూషణే రతా। యా పరాం భజతే ప్రీతిం వనేఽపి భవనే యథా॥
సేయం కనకవర్ణాంగీ నిత్యం సుస్మితభాషిణీ। సహతే యాతనామేతామనర్థానామభాగినీ॥ ౨౧॥ ఇమాం తు శీలసంప
న్నాం ద్రష్టుమర్హతి రాఘవః। రావణేన ప్రమథితాం ప్రపామివ పిపాసితః॥ ౨౨॥ అస్యా నూనం పునర్లాభాద్రాఘవః
ప్రీతిమేష్యతి। రాజా రాజ్యపరిభ్రష్టః పునః ప్రాప్యేవ మేదినీం॥ ౨౩॥ కామభోగైః పరిత్యక్తా హీనా బంధుజనేన చ । ధార
యత్యాత్మనో దేహం తత్సమాగమకాంక్షిణీ॥ ౨౪॥ నైషా పశ్యతి రాక్షస్యో నేమాన్పుష్పఫలద్రుమాన్ ॥ ఏకస్థహృదయా
నూనం రామమేవానుపశ్యతి॥ ౨౫॥ భర్తా నామ పరం నార్యా భూషణం భూషణాదపి । ఏషా హి రహితా తేన భూషణార్హా
న శోభతే॥ ౨౬॥ దుష్కరం కురుతే రామో హీనో యదనయా ప్రభుః । ధారయత్యాత్మనో దేహం న దుఃఖేనావసీదతి॥
౨౭॥ ఇమామసితకేశాంతాం శతపత్రనిభేక్షణాం। సుఖార్హాం దుఃఖితాం దృష్ట్వా మమాపి వ్యథితం మనః॥ ౨౮॥ క్షితిక్ష
మా పుష్కరసన్నిభాక్షీ యా రక్షితా రాఘవలక్ష్మణాభ్యాం। సా రాక్షసీభిర్వికృతేక్షణాభిస్సంరక్ష్యతే సంప్రతి వృక్షమూ
లే॥ ౨౯॥ హిమహతనళినీవ నష్టశోభా వ్యసనపరంపరయాతిపీడ్యమానా। సహచరరహితేవ చక్రవాకీ జనకసుతా కృపణాం
దశాం ప్రపన్నా॥ ౩౦॥ అస్యా హి పుష్పావనతాగ్రశాఖాశ్శోకం దృఢం వై జనయంత్యశోకాః । హిమవ్యపాయేన చ మందర
శ్మిరభ్యుత్థితో నైకసహస్రరశ్మిః॥ ౩౧॥ ఇత్యేవమర్థం కపిరన్వవేక్ష్య సీతేయమిత్యేవ నివిష్టబుద్ధిః। సంశ్రిత్య తస్మిన్నిషసా
ద వృక్షే బలీ హరీణామృషభస్తరస్వీ॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే షోడశస్సర్గః. *********************

తతః కుముదషండాభో నిర్మలో నిర్మలం స్వయం। ప్రజగామ నభశ్చంద్రో హంసో నీలమివోదకం॥ ౧॥ సాచివ్యమివ
కుర్వన్స ప్రభయా నిర్మలప్రభః। చంద్రమా రశ్మిభిశ్శీతైస్సిషేవే పవనాత్మజం॥ ౨॥ స దదర్శ తతస్సీతాం పూర్ణచంద్రనిభా
ననాం। శోకభారైరివ న్యస్తాం భారైర్నావమివాంభసి॥ ౩॥ దిదృక్షమాణో వైదేహీం హనుమాన్మారుతాత్మజః । స దద
ర్శావిదూరస్థా రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః॥ ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా । అకర్ణాం శంకుకర్ణాం చ మస్తకో
చ్ఛ్వాసనాసికాం॥ అతికాయోత్తమాంగీం చ తనుదీర్ఘశిరోధరాం। ధ్వస్తకేశీం తథాకేశీం కేశకంబలధారిణీం॥ లంబక
ర్ణలలాటాం చ లంబోదరపయోధరాం। లంబోష్ఠీం చుబుకోష్ఠీం చ లంబాస్యాం లంబజానుకాం॥ హ్రస్వాం దీర్ఘాం తథా
కుబ్జాం వికటాం వామనాం తథా। కరాళాం భుగ్నవక్త్రాం చ పింగాక్షీం వికృతాననాం॥ వికృతాః పింగళాః కాళీః క్రోధ
నాః కలహప్రియాః। కాలాయసమహాశూలకూటముద్గరధారిణీః॥ వరాహమృగశార్దూలమహిషాజశివాముఖీః। గజోష్ట్ర
హయపాదీశ్చ నిఖాతశిరసోఽపరాః॥ ఏకహస్తైకపాదాశ్చ ఖరకర్ణ్యశ్వకర్ణికాః। గోకర్ణీర్హస్తికర్ణీశ్చ హరికర్ణీస్తథా
పరాః॥ అనాసా అతినాసాశ్చ తిర్యఙ్నాసా వినాసికాః। గజసన్నిభనాసాశ్చ లలాటోచ్ఛ్వాసనాసికాః॥ హస్తిపాదా మ
హాపాదా గోపాదాః పాదచూళికాః। అతిమాత్రశిరోగ్రీవా అతిమాత్రకుచోదరీః ॥ అతిమాత్రాస్యనేత్రాశ్చ దీర్ఘజి
హ్వానఖాస్తథా । అజాముఖీర్హస్తిముఖీర్గోముఖీస్సూకరీముఖీః ॥ హయోష్ట్రఖరవక్త్రాశ్చ రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః।
శూలముద్గరహస్తాశ్చ క్రోధనాః కలహప్రియాః॥ కరాళా ధూమ్రకేశీశ్చ రాక్షసీర్వికృతాననాః। పిబంతీస్సతతం పానం
సదా మాంససురాప్రియాః॥ మాంసశోణితదిగ్ధాంగీర్మాంసశోణితభోజనాః। తా దదర్శ కపిశ్రేష్ఠో రోమహర్షణదర్శ
నాః॥ స్కంధవంతముపాసీనాః పరివార్య వనస్పతిం॥ ౧౮॥ తస్యాధస్తాచ్చ తాం దేవీం రాజపుత్రీమనిందితాం॥ లక్షయా
మాస లక్ష్మీవాన్హనుమాన్జనకాత్మజాం। నిష్ప్రభాం శోకసంతప్తాం మలసంకులమూర్ధజాం॥ క్షీణపుణ్యాం చ్యుతాం
భూమౌ తారాం నిపతితామివ। చారిత్రవ్యపదేశాఢ్యాం భర్తృదర్శనదుర్గతాం॥ భూషణైరుత్తమైర్హీనాం భర్తృవాత్స
ల్యభూషణాం। రాక్షసాధిపసంరుద్ధాం బంధుభిశ్చ వినాకృతాం॥ వియూథాం సింహసంరుద్ధాం బద్ధాం గజవధూమివ। చం
ద్రరేఖాం పయోదాంతే శారదాభ్రైరివావృతాం॥ క్లిష్టరూపామసంస్పర్శాదయుక్తామివ వల్లకీం॥ ౨౨॥ సీతాం భర్తృ
వశే యుక్తామయుక్తాం రాక్షసీవశే॥ అశోకవనికామధ్యే శోకసాగరమాప్లుతాం। తాభిః పరివృతాం తత్ర సగ్రహామివ రో
హిణీం॥ దదర్శ హనుమాన్దేవీం లతామకుసుమామివ॥ ౨౪॥ సా మలేన చ దిగ్ధాంగీ వపుషా చాప్యలంకృతా॥ మృణాళీ పంకది
గ్ధేవ విభాతి న విభాతి చ॥ ౨౫॥ మలినేన తు వస్త్రేణ పరిక్లిష్టేన భామినీం॥ సంవృతాం మృగశావాక్షీం దదర్శ హనుమాన్కపిః
తాం దేవీం దీనవదనామదీనాం భర్తృతేజసా॥ రక్షితాం స్వేన శీలేన సీతామసితలోచనాం॥ ౨౬॥ తాం దృష్ట్వా హను

ధూమ్రాం సీతాం మృగశావనిభేక్షణాం॥ మృగకన్యామివ త్రస్తాం వీక్షమాణాం సమంతతః॥ దహంతీమివ నిశ్వాసైర్వృక్షాన్ప
ల్లవధారిణః॥ సంఘాతమివ శోకానాం దుఃఖస్యోర్మిమివోత్థితాం। తాం క్షమాం సువిభక్తాంగీం వినాభరణశోభినీం॥ ప్రహ
ర్షమతులం లేభే మారుతిః ప్రేక్ష్య మైథిలీం॥ ౩౦॥ హర్షజాని చ సోऽశ్రూణి తాం దృష్ట్వా మదిరేక్షణాం॥ ముమోచ హనుమాం
స్తత్ర నమశ్చక్రే చ రాఘవం॥ ౩౧॥ నమస్కృత్వా స రామాయ లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్॥ సీతాదర్శనసంహృష్టో హను
మాన్సంవృతోऽభవత్ ॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే సప్తదశస్సర్గః. ******************************

తథా విప్రేక్షమాణస్య వనం పుష్పితపాదపం। విచిన్వతశ్చ వైదేహీం కించిచ్ఛేషా నిశాభవత్ ॥ ౧॥ షడంగవేదవిదు
షాం క్రతుప్రవరయాజినాం। శుశ్రావ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ విరాత్రే బ్రహ్మరక్షసాం ॥ ౨ ॥ అథ మంగళవాదిత్రైశ్శబ్దై
శ్శ్రోత్రమనోహరైః। ప్రాబుధ్యత మహాబాహుర్దశగ్రీవో మహాబలః ॥ ౩॥ విబుధ్య తు యథాకాలం రాక్షసేంద్రః ప్రతా
పవాన్। స్రస్తమాల్యాంబరధరో వైదేహీమన్వచింతయత్ ॥ ౪॥ భృశం నియుక్తస్తస్యాం చ మదనేన మదోత్కటః ।న స తం
రాక్షసః కామం శశాకాత్మని గూహితుం॥ ౫॥ స సర్వాభరణైర్యుక్తో బిభ్రచ్ఛ్రియమనుత్తమాం। తాం నగైర్బహుభిర్జు
ష్టాం సర్వపుష్పఫలోపగైః॥ వృతాం పుష్కరిణీభిశ్చ నానాపుష్పోపశోభితాం । సదామదైశ్చ విహగైర్విచిత్రాం పరమా
ద్భుతాం॥ ఈహామృగైశ్చ వివిధైర్జుష్టాం దృష్టిమనోహరైః॥ వీథీస్సంప్రేక్షమాణశ్చ మణికాంచనతోరణాః ॥ నానామృ
గగణాకీర్ణాం ఫలైః ప్రపతితైర్వృతాం। అశోకవనికామేవ ప్రావిశత్సంతతద్రుమాం ॥ ౯॥ అంగనాశతమాత్రం తు తం వ్ర
జంతమనువ్రజత్ । మహేంద్రమివ పౌలస్త్యం దేవగంధర్వయోషితః॥ ౧౦॥ దీపికాః కాంచనీః కాశ్చిజ్జగృహుస్తత్ర యో
షితః। వాలవ్యజనహస్తాశ్చ తాలవృంతాని చాపరాః॥ ౧౧ ॥ కాంచనైరపి భృంగారైర్జహ్రుస్సలిలమగ్రతః । మండ
లాగ్రాన్ బృసీం చైవ గృహ్యాన్యాః పృష్ఠతో యయుః ॥ ౧౨॥ కాచిద్రత్నమయీం స్థాలీం పూర్ణాం పానస్య భామినీ । ద
క్షిణా దక్షిణేనైవ తదా జగ్రాహ పాణినా॥ ౧౩॥ రాజహంసప్రతీకాశం ఛత్రం పూర్ణశశిప్రభం । సౌవర్ణదండమపరా
గృహీత్వా పృష్ఠతో యయౌ ॥ ౧౪॥ నిద్రామదపరీతాక్ష్యో రావణస్యోత్తమాః స్త్రియః ।అనుజగ్ముః పతిం వీరం ఘనం వి
ద్యుల్లతా ఇవ ॥ ౧౫॥ వ్యావిద్ధహారకేయూరాస్సమామృదితవర్ణకాః। సమాగలితకేశాంతాస్సస్వేదవదనాస్తథా॥
౧౬॥ ఘూర్ణంత్యో మదశేషేణ నిద్రయా చ శుభాననాః । స్వేదక్లిష్టాంగకుసుమాస్సుమాల్యాకులమూర్ధజాః ॥ ప్ర
యాంతం నైరృతపతిం నార్యో మదిరలోచనాః । బహుమానాచ్చ కామాచ్చ ప్రియం భార్యాస్తమన్వయుః॥ ౧౮ ॥
స చ కామపరాధీనః పతిస్తాసాం మహాబలః సీతాసక్తమనా మందో మదాంచితగతిర్బభౌ॥ ౧౯॥ తతః కాంచీనినాదం చ నూ
పురాణాం చ నిస్స్వనం। శుశ్రావ పరమస్త్రీణాం స కపిర్మారుతాత్మజః ॥ ౨౦ ॥ తం చాప్రతిమకర్మాణమచింత్యబల
పౌరుషం। ద్వారదేశమనుప్రాప్తం దదర్శ హనుమాన్కపిః॥ దీపికాభిరనేకాభిస్సమంతాదవభాసితం। గంధతైలావసిక్తా
భిర్ధ్రియమాణాభిరగ్రతః॥ కామదర్పమదైర్యుక్తం జిహ్మతామ్రాయతేక్షణం। సమక్షమివ కందర్పమపవిద్ధశరాసనం॥
మథితామృతఫేనాభమరజో వస్త్రముత్తమం। సలీలమనుకర్షంతం విముక్తం సక్తమంగదే॥ తం పత్రవిటపే లీనః పత్రపుష్ప
ఘనావృతః। సమీపమివ సంక్రాంతం నిధ్యాతుముపచక్రమే॥ ౨౫॥ అవేక్షమాణస్తు తతో దదర్శ కపికుంజరః। రూపయౌవన
సంపన్నా రావణస్య వరస్త్రియః॥ ౨౬॥ తాభిః పరివృతో రాజా సురూపాభిర్మహాయశాః । తన్మృగద్విజసంఘుష్టం ప్రవి
ష్టః ప్రమదావనం ॥ ౨౭ ॥ క్షీబో విచిత్రాభరణశ్శంకుకర్ణో మహాబలః। తేన విశ్రవసః పుత్రస్స దృష్టో రాక్షసాధిపః॥
వృతః పరమనారీభిస్తారాభిరివ చంద్రమాః॥ ౨౮॥ తం దదర్శ మహాతేజాస్తేజోవంతం మహాకపిః॥ ౨౯॥ రావణోऽయం
మహాబాహురితి సంచింత్య వానరః। అవప్లుతో మహాతేజా హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ ౩౦॥ స తథాప్యుగ్రతేజాస్సన్ని
ర్ధూతస్తస్య తేజసా॥ పత్రగుహ్యాంతరే సక్తో హనుమాన్సంవృతోऽభవత్ ॥ ౩౧ ॥ స తామసితకేశాంతాం సుశ్రోణీం సం
హతస్తనీం। దిదృక్షురసితాపాంగాముపావర్తత రావణః॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే అష్టాదశస్సర్గః. *******

తస్మిన్నేవ తతః కాలే రాజపుత్రీ త్వనిందితా । రూపయౌవనసంపన్నం భూషణోత్తమభూషితం ॥ తతో దృష్ట్వైవ
వైదేహీ రావణం రాక్షసాధిపం ప్రావేపత వరారోహా ప్రవాతే కదళీ యథా॥ ౨॥ ఆచ్ఛాద్యోదరమూరుభ్యాం బా
హుభ్యాం చ పయోధరౌ ఉపవిష్టా విశాలాక్షీ రుదంతీ వరవర్ణినీ॥ ౩॥ దశగ్రీవస్తు వైదేహీం రక్షితాం రాక్షసీగణైః । దద
ర్శ సీతాం దుఃఖార్తాం నావం సన్నామివార్ణవే ॥ అసంవృతాయామాసీనాం ధరణ్యాం సంశితవ్రతాం । ఛిన్నాం ప్రపతి
తాం భూమౌ శాఖామివ వనస్పతేః॥ మలమండనచిత్రాంగీం మండనార్హామమండితాం । మృణాలీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి

విఖ్యాతిఞ్చ ॥ ౬ ॥ సమీపం రాజసింహస్య రామస్య విదితాత్మనః సంకల్పహయసంయుక్తైర్యాన్తీమివ మనోరథైః ॥ శు
ష్యన్తీం రుదతీమేకాం ధ్యానశోకపరాయణామ్। దుఃఖస్యాన్తమపశ్యన్తీం రామాం రామమనువ్రతామ్ ॥ వేష్టమానామ
థావిష్టాం పన్నగేన్ద్రవధూమివ । ధూప్యమానాం గ్రహేణేవ రోహిణీం ధూమకేతునా ॥ వృత్తశీలకులే జాతామాచార
వతి ధార్మికే। పునస్సంస్కారమాపన్నాం జాతామివ చ దుష్కులే॥ అభూతేనాపవాదేన కీర్తిం నిపతితామివ। ఆమ్నా
యానామయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలామివ ॥ సన్నామివ మహాకీర్తిం శ్రద్ధామివ విమానితామ్ । పూజామివ పరిక్షీణామా
శాం ప్రతిహతామివ॥ ఆయతీమివ విధ్వస్తామాజ్ఞాం ప్రతిహతామివ దీప్తామివ దిశం కాలే పూజామపహృతామివ ॥ పద్మి
నీమివ విధ్వస్తాం హతశూరాం చమూమివ। ప్రభామివ తమోధ్వస్తాముపక్షీణామివాపగామ్ ॥ వేదీమివ పరామృష్టాం శాం
తామగ్నిశిఖామివ । పౌర్ణమాసీమివ నిశాం రాహుగ్రస్తేన్దుమణ్డలామ్ ॥ ఉత్కృష్టపర్ణకమలాం విత్రాసితవిహంగ
మామ్। హస్తిహస్తపరామృష్టామాకులాం పద్మినీమివ॥ పతిశోకాతురాం శుష్కాం నదీం విస్రావితామివ । పరయా మృజ
యా హీనాం కృష్ణపక్షనిశామివ॥ సుకుమారీం సుజాతాంగీం రత్నగర్భగృహోచితామ్ । తప్యమానామివోష్ణేన మృణా
లీమచిరోద్ధృతామ్॥ గృహీతామాలితాం స్తమ్భే యూథపేన వినాకృతామ్ । నిశ్శ్వసన్తీం సుదుఃఖార్తాం గజరాజవధూమి
వ॥ ఏకయా దీర్ఘయా వేణ్యా శోభమానామయత్నతః। నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీమివ ॥ ఉపవాసేన శో
కేన ధ్యానేన చ భయేన చ। పరిక్షీణాం కృశాం దీనామల్పాహారాం తపోధనామ్॥ ఆయాచమానాం దుఃఖార్తాం ప్రాఞ్జలిం
దేవతామివ। భావేన రఘుముఖ్యస్య దశగ్రీవపరాభవమ్ ॥ సమీక్షమాణాం రుదతీమనిన్దితాం సుపక్ష్మతామ్రాయతశుక్ల
లోచనామ్। అనువ్రతాం రామమతీవ మైథిలీం ప్రలోభయామాస వధాయ రావణః॥ ౨౩ ఇతి శ్రీమత్సున్దరకాణ్డే - ఏకో
నవింశస్సర్గః. ******************** స తాం పతివ్రతాం దీనాం నిరానన్దాం తపస్వినీమ్। సాకారైర్మధురైర్వాక్యై
ర్న్యదర్శయత రావణః॥ ౧ ॥ మాం దృష్ట్వా నాగనాసోరు గూహమానా స్తనోదరమ్ । అదర్శనమివాత్మానం భయాన్నే
తుం త్వమిచ్ఛసి ॥ ౨॥ కామయే త్వాం విశాలాక్షి బహుమన్యస్వ మాం ప్రియే । సర్వాంగగుణసమ్పన్నే సర్వలోకమనో
హరే ॥ ౩ ॥ నేహ కేచిన్మనుష్యా వా రాక్షసాః కామరూపిణః। వ్యపసర్పతు తే సీతే భయం మత్తస్సముత్థితమ్॥ ౪॥ స్వధ
ర్మో రక్షసాం భీరు సర్వథైవ న సంశయః । గమనం వా పరస్త్రీణాం హరణం సమ్ప్రమథ్య వా ॥ ఏవం చైతదకామాం తు
న త్వాం స్ప్రక్ష్యామి మైథిలి। కామం కామశ్శరీరే మే యథాకామం ప్రవర్తతామ్ ॥ ౬॥ దేవి నేహ భయం కార్యం మయి వి
శ్వసిహి ప్రియే। ప్రణయస్వ చ తత్త్వేన మైవం భూశ్శోకలాలసా ॥ ౭ ॥ ఏకవేణీ ధరాశయ్యా ధ్యానం మలినమమ్బరమ్। అ
స్థానేఽప్యుపవాసశ్చ నైతాన్యౌపయికాని తే॥ విచిత్రాణి చ మాల్యాని చన్దనాన్యగరూణి చ । వివిధాని చ వాసాంసి దివ్యా
న్యాభరణాని చ॥ మహార్హాణి చ పానాని శయనాన్యాసనాని చ। గీతం నృత్తం చ వాద్యం చ లభ మాం ప్రాప్య మైథిలి॥ ౧౦॥
స్త్రీరత్నమసి మైవం భూః కురు గాత్రేషు భూషణమ్। మాం ప్రాప్య హి కథం ను స్యాస్త్వమనర్హా సువిగ్రహే॥ ౧౧ ॥ ఇ
దం తే చారు సంజాతం యౌవనం వ్యతివర్తతే। యదతీతం పునర్నైతి స్రోతశ్శీఘ్రమపామివ ॥ ౧౨ ॥ త్వాం కృత్వోపర
తో మన్యే రూపకర్తా స విశ్వసృక్। న హి రూపోపమా త్వన్యా తవాస్తి శుభదర్శనే ॥ ౧౩ ॥ త్వాం సమాసాద్య వైదేహి
రూపయౌవనశాలినీమ్। కః పుమానతివర్తేత సాక్షాదపి పితామహః ॥ ౧౪॥ యద్యత్పశ్యామి తే గాత్రం శీతాంశుసదృశా
ననే। తస్మింస్తస్మిన్ పృథుశ్రోణి చక్షుర్మమ నిబధ్యతే॥ ౧౫॥ భవ మైథిలి భార్యా మే మోహమేనం విసర్జయ। బహ్వీనాము
త్తమస్త్రీణామాహృతానామితస్తతః ॥ సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ ॥ ౧౬ ॥ లోకేభ్యో యాని ర
త్నాని సమ్ప్రమథ్యాహృతాని వై। తాని మే భీరు సర్వాణి రాజ్యం చైతదహం చ తే ॥ ౧౭॥ విజిత్య పృథివీం సర్వాం నానా
నగరమాలినీమ్॥ జనకాయ ప్రదాస్యామి తవ హేతోర్విలాసిని॥౧౮॥ నేహ పశ్యామి లోకేఽన్యం యో మే ప్రతిబలో భవేత్ ॥
పశ్య మే సుమహద్వీర్యమప్రతిద్వన్ద్వమాహవే ॥ ౧౯॥ అసకృత్సంయుగే భగ్నా మయా విమృదితధ్వజాః ॥ అశక్తాః
ప్రత్యనీకేషు స్థాతుం మమ సురాసురాః॥ ౨౦॥ ఇచ్ఛ యా క్రియతామద్య ప్రతికర్మ తవోత్తమమ్ ॥ సప్రభాణ్యవసజ్యన్
తాం తవాంగే భూషణాని చ। సాధు పశ్యామి తే రూపం సంయుక్తం ప్రతికర్మణా॥ ౨౨॥ ప్రతికర్మాభిసంయుక్తా దాక్షిణ్యే
న వరాననే। భుంక్ష్వ భోగాన్ యథాకామం పిబ భీరు రమస్వ చ॥ ౨౩॥ యథేష్టం చ ప్రయచ్ఛ త్వం పృథివీం వా ధనాని చ । ల
లస్వ మయి విస్రబ్ధా ధృష్టమాజ్ఞాపయస్వ చ॥ మత్ప్రసాదాల్లలన్త్యాశ్చ లలన్తాం బాన్ధవాస్తవ ॥ ౨౪ ॥ ఋద్ధిం మ
మానుపశ్య త్వం శ్రియం భద్రే యశశ్చ మే॥ ౨౫ ॥ కిం కరిష్యసి రామేణ సుభగే చీరవాససా। నిక్షిప్తవిజయో రామో గత

శ్రీర్వనగోచరః॥వ్రతీస్థండిలశాయీచశంకేజీవతివానవా ॥ ౨౬ ॥ నహివైదేహిరామస్త్వాంద్రష్టుంవాప్యుపలప్స్య
తే॥పురోబలాకైరసితైర్మేఘైర్జ్యోత్స్నామివావృతాం॥ ౨౭ ॥ నచాపిమమహస్తాత్త్వాంప్రాప్తుమర్హతిరాఘ
వః॥హిరణ్యకశిపుఃకీర్తిమింద్రహస్తగతామివ॥ ౨౮ ॥ చారుస్మితేచారుదతిచారునేత్రేవిలాసిని ॥ మనోహరసిమే
భీరుసుపర్ణఃపన్నగంయథా ॥ ౨౯ ॥ క్లిష్టకౌశేయవసనాంతన్వీమప్యనలంకృతాం॥త్వాందృష్ట్వాస్వేషుదారేషురతిం
నోపలభామ్యహం॥ ౩౦ ॥అంతఃపురనివాసిన్యఃస్త్రియస్సర్వగుణాన్వితాః ॥ యావంత్యోమమసర్వాసామైశ్వర్యంకు
రుజానకి ॥ ౩౧ ॥ మమహ్యసితకేశాంతేత్రైలోక్యప్రవరాస్స్త్రియః ॥ తాస్త్వాంపరిచరిష్యంతిశ్రియమప్సరసోయ
థా॥ ౩౨ ॥యానివైశ్రవణేసుభ్రురత్నానిచధనానిచ॥తానిలోకాంశ్చసుశ్రోణిమాంచభుజ్క్ష్వయథాసుఖం॥ ౩౩ ॥
నరామస్తపసాదేవినబలేననవిక్రమైః॥నధనేనమయాతుల్యస్తేజసాయశసాపివా ॥ ౩౪ ॥ పిబవిహరరమస్వభుఙ్క్ష్వ
భోగాన్ధననిచయంప్రదిశామిమేదినీంచ । మయిలలలలనేయథాసుఖంత్వం త్వయిచసమేత్యలలంతుబాంధవాస్తే॥
కుసుమితతరుజాలసంతతానిభ్రమరయుతానిసముద్రతీరజాని। కనకవిమలహారభూషితాంగివిహరమయాసహభీరుకా
ననాని॥ ౩౬ ॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-వింశస్సర్గః.****************************తస్యతద్వచనంశ్రుత్వా
సీతారౌద్రస్యరక్షసః।ఆర్తాదీనస్వరాదీనంప్రత్యువాచశనైర్వచః॥ ౧॥ దుఃఖార్తారుదతీసీతా వేపమానాతపస్వినీ । చిం
తయంతీవరారోహాపతిమేవపతివ్రతా॥తృణమంతరతఃకృత్వాప్రత్యువాచశుచిస్మితా ॥ ౨ ॥ నివర్తయమనోమత్తస్స్వ
జనేక్రియతాంమనః॥నమాంప్రార్థయితుంయుక్తంసుసిద్ధిమివపాపకృత్ ॥ ౩ ॥ అకార్యంనమయాకార్యమేకపత్న్యావ
విగర్హితం॥కులంసంప్రాప్తయాపుణ్యంకులేమహతిజాతయా ॥ ౪ ॥ ఏవముక్త్వాతువైదేహీరావణంతంయశస్వినీ॥
రాక్షసంపృష్ఠతఃకృత్వాభూయోవచనమబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ నాహమౌపయికీభార్యాపరభార్యాసతీతవ॥ సాధుధర్మమవేక్ష
స్వసాధుసాధువ్రతంచర॥ ౬ ॥ యథాతవతథాన్యేషాందారారక్ష్యానిశాచర॥ ఆత్మానముపమాంకృత్వాస్వేషుదారే
షురమ్యతాం॥ ౭ ॥అతుష్టంస్వేషుదారేషుచపలంచలితేంద్రియం॥ నయంతినికృతిప్రజ్ఞంపరదారాఃపరాభవం॥ ౮ ॥ఇ
హసంతోనవాసంతిసతోవానానువర్తసే॥తథాహివిపరీతాతేబుద్ధిరాచారవర్జితా॥ ౯ ॥ వచోమిథ్యాప్రణీతాత్మా
పథ్యముక్తంవిచక్షణైః॥రాక్షసానామభావాయత్వంవానప్రతిపద్యసే॥ ౧౦ ॥అకృతాత్మానమాసాద్యరాజానమనయే
రతం॥సమృద్ధానివినశ్యంతిరాష్ట్రాణినగరాణిచ।తథేయంత్వాంసమాసాద్యలంకారత్నౌఘసంకులా ॥ అపరాధాత్తవై
కస్యనచిరాద్వినశిష్యతి॥ ౧౨ ॥స్వకృతైర్హన్యమానస్యరావణాదీర్ఘదర్శినః॥ అభినందంతిభూతానివినాశేపాపకర్మ
ణః।ఏవంత్వాంపాపకర్మాణంవక్ష్యంతినికృతాజనాః॥దిష్ట్యైతద్వ్యసనంప్రాప్తోరౌద్రఇత్యేవహర్షితాః॥ ౧౪ ॥ శ
క్యాలోభయితుంనాహమైశ్వర్యేణధనేనవా॥అనన్యారాఘవేణాహంభాస్కరేణప్రభాయథా॥ ౧౫ ॥ ఉపధాయభు
జంతస్యలోకనాథస్యసత్కృతం॥కథంనామోపధాస్యామిభుజమన్యస్యకస్యచిత్ ॥ ౧౬ ॥ అహమౌపయికీభార్యాత
స్యైవవసుధాపతేః॥ వ్రతస్నాతస్యవిప్రస్యవిద్యేవవిదితాత్మనః ॥ ౧౭ ॥ సాధురావణరామేణ మాంసమానయదుఃఖి
తాం॥వనేవాశితయాసార్థంకరేణ్వేవగజాధిపం॥ ౧౮ ॥మిత్రమౌపయికంకర్తుంరామస్థ్సానంపరీప్సతా॥వధంచానిచ్ఛ
తా ఘోరంత్వయాసౌపురుషర్షభః।విదితస్సహిధర్మజ్ఞశ్శరణాగతవత్సలః॥ తేనమైత్రీభవతుతే యదిజీవితుమిచ్ఛసి।
ప్రసాదయస్వత్వంచైనంశరణాగతవత్సలం॥మాంచాస్మైప్రయతోభూత్వానిర్యాతయితుమర్హసి॥ ౨౧ ॥ ఏవంహితే
భవేత్స్వస్తిసంప్రదాయరఘూత్తమే॥అన్యథాత్వంహికుర్వాణోవధంప్రాప్స్యసిరావణ॥ ౨౨ ॥వర్జయేద్వజ్రముత్సృ
ష్టంవర్జయేదంతకశ్చిరం॥ త్వద్విధంతునసంక్రుద్ధోలోకనాథస్సరాఘవః॥ ౨౩ ॥ రామస్యధనుశ్శబ్దంశ్రోష్యసిత్వం
మహాస్వనం॥శతక్రతువిసృష్టస్యనిర్ఘోషమశనేరివ॥ ౨౪ ॥ఇహశీఘ్రంసుపర్వాణోజ్వలితాస్యాఇవోరగాః ॥ ఇషవోని
పతిష్యంతిరామలక్ష్మణలక్షణాః।రక్షాంసిపరినిఘ్నంతఃపుర్యామస్యాంసమంతతః॥ అసంపాతంకరిష్యంతిపతంతఃకంక
వాససః॥ ౨౬ ॥రాక్షసేంద్రమహాసర్పాన్సరామగరుడోమహాన్ ॥ ఉద్ధరిష్యతివేగేనవైనతేయఇవోరగాన్॥ ౨౭ ॥
అపనేష్యతిమాంభర్తాత్వత్తశ్శీఘ్రమరిందమః॥అసురేభ్యశ్శ్రియందీప్తాంవిష్ణుస్త్రిభిరివక్రమైః॥ ౨౮ ॥ జనస్థానేహత
స్థానేనిహతేరక్షసాంబలే॥అశక్తేనత్వయారక్షఃకృతమేతదసాధువై॥ ౨౯ ॥ఆశ్రమంతుతయోశ్శూన్యంప్రవిశ్యనరసిం
హయోః॥గోచరంగతయోర్భ్రాత్రోరపనీతాత్వయాధమ॥ ౩౦ ॥ నహిగంధముపాఘ్రాయ రామలక్ష్మణయోస్త్వ
యా॥శక్యంసందర్శనేస్థాతుంశునాశార్దూలయోరివ॥ ౩౧ ॥తస్యతేవిగ్రహేతాభ్యాంయుగగ్రహణమస్థిరం ॥ వృత్ర

స్యేవేంద్రబాహుభ్యాం బాహ్వోరేకస్య నిగ్రహః॥ ౩౨ ॥ క్షిప్రం తవ స నాథో మే రామస్సౌమిత్రిణా సహ । తోయమ
ల్పమివాదిత్యః ప్రాణానాదాస్యతే శరైః॥ ౩౩ ॥గిరిం కుబేరస్య గతోఽపధాయ వా సభాం గతో వా వరుణస్య రాజ్ఞః॥ అసం
శయం దాశరథేర్న మోక్ష్యసే మహాద్రుమః కాలహతోఽశనేరివ॥ ౩౪ ॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ఏకవింశస్సర్గః.***
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రాక్షసాధిపః । ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం విప్రియం ప్రియదర్శనాం॥ ౧ ॥యథా
యథా సాంత్వయితా వశ్యః స్త్రీణాం తథా తథా । యథా యథా ప్రియం వక్తా పరిభూతస్తథా తథా ॥ ౨ ॥సన్నియచ్ఛతి
మే క్రోధం త్వయి కామస్సముత్థితః। ద్రవతోఽమార్గమాసాద్య హయానివ సుసారథిః॥ ౩ ॥వామః కామో మనుష్యాణాం య
స్మిన్ కిల నిబధ్యతే। జనే తస్మింస్త్వనుక్రోశస్స్నేహశ్చ కిల జాయతే॥ ఏతస్మాత్కారణాన్న త్వాం ఘాతయామి వరాననే।
వధార్హామవమానార్హాం మిథ్యాప్రవ్రజితే రతాం॥౫ ॥పరుషాణీహ వాక్యాని యాని యాని బ్రవీషి మాం। తేషు తేషు
వధో యుక్తస్తవ మైథిలి దారుణః॥౬ ॥ఏవముక్త్వా తు వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః । క్రోధసంరంభసంయుక్తస్సీతా
ముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౭ ॥ద్వౌ మాసౌ రక్షితవ్యౌ మే యోఽవధిస్తే మయా కృతః। తతశ్శయనమారోహ మమ త్వం వరవర్ణిని॥
ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం భర్తారం మామనిచ్ఛతీం। మమ త్వాం ప్రాతరాశార్థమారభంతే మహానసే॥ ౯ ॥
తాం తర్జ్యమానాం సంప్రేక్ష్య రాక్షసేంద్రేణ జానకీం । దేవగంధర్వకన్యాస్తా విషేదుర్వికృతేక్షణాః॥౧౦॥ఓష్ఠప్రకా
రైరపరా వక్త్రైర్నేత్రైస్తథాపరాః। సీతామాశ్వాసయామాసు స్తర్జితాం తేన రక్షసా॥౧౧॥తాభిరాశ్వాసితా సీతా
రావణం రాక్షసాధిపం । ఉవాచాత్మహితం వాక్యం వృత్తశౌండీర్యగర్వితం॥౧౨॥నూనం న తే జనః కశ్చిదస్తి నిశ్శ్రేయసే స్థి
తః। నివారయతి యో న త్వాం కర్మణోఽస్మాద్విగర్హితాత్ ॥ ౧౩ ॥మాం హి ధర్మాత్మనః పత్నీం శచీమివ శచీపతేః। త్వద
న్యస్త్రిషు లోకేషు ప్రార్థయేన్మనసాపి కః॥౧౪ ॥రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమితతేజసః। ఉక్తవానసి యత్పాపం
క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే॥ ౧౫ ॥యథా దృప్తశ్చ మాతంగశ్శశశ్చ సహితో వనే । తథా ద్విరదవద్రామస్త్వం నీచ శశవత్
స్మృతః॥౧౬॥స త్వమిక్ష్వాకునాథం వై క్షిపన్నిహ న లజ్జసే । చక్షుషోర్విషయం తస్య న తావదుపగచ్ఛసి॥ ౧౭ ॥ఇమే తే న
యనే క్రూరే విరూపే కృష్ణపింగళే। క్షితౌ న పతితే కస్మాన్మామనార్య నిరీక్షతః॥౧౮॥తస్య ధర్మాత్మనః పత్నీం స్నుషాం దశర
థస్య చ। కథం వ్యాహరతో మాం తే న జిహ్వా వ్యవశీర్యతే॥ ౧౯॥ అసందేశాత్తు రామస్య తపసశ్చానుపాలనాత్ । న త్వాం
కుర్మి దశగ్రీవ భస్మ భస్మార్హ తేజసా॥౨౦॥ నాపహర్తుమహం శక్యా త్వయా రామస్య ధీమతః । విధిస్తవ వధార్థాయ వి
హితో నాత్ర సంశయః॥౨౧॥ శూరేణ ధనదభ్రాత్రా బలైస్సముదితేన చ । అపోహ్య రామం కస్మాద్ధి దారచౌర్యం త్వయా
కృతం॥౨౨॥సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః। వివృత్య నయనే క్రూరే జానకీమన్వవైక్షత॥ ౨౩॥ నీలజీ
మూతసంకాశో మహాభుజశిరోధరః। సింహసత్త్వగతిశ్శ్రీమాన్ దీప్తజిహ్వాగ్రలోచనః॥ చలాగ్రముకుటప్రాంశుశ్చిత్ర
మాల్యానులేపనః। రక్తమాల్యాంబరధరస్తప్తాంగదవిభూషణః॥శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన సుసంవృతః॥అమృ
తోత్పాదనద్ధేన భుజగేనేవ మందరః॥ తాభ్యాం సపరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః । శుశుభేఽచలసంకాశ
శ్శృంగాభ్యామివ మందరః॥౨౮॥ తరుణాదిత్యవర్ణాభ్యాం కుండలాభ్యాం విభూషితః॥ రక్తపల్లవపుష్పాభ్యామశోకాభ్యా
మివాచలః॥ స కల్పవృక్షప్రతిమో వసంత ఇవ మూర్తిమాన్। శ్మశానచైత్యప్రతిమో భూషితోఽపి భయంకరః॥ అవేక్షమా
ణో వైదేహీం కోపసంరక్తలోచనః। ఉవాచ రావణస్సీతాం భుజంగ ఇవ నిశ్శ్వసన్॥ ౩౦॥అనయేనాభిసంపన్నమర్థహీనమ
నువ్రతే। నాశయామ్యహమద్య త్వాం సూర్యస్సంధ్యామివౌజసా ॥ ౩౧॥ ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణశ్శత్రురావ
ణః। సందిదేశ తతస్సర్వా రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః॥౩౨॥ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా। గోకర్ణీం హస్తిక
ర్ణీం చ లంబకర్ణీమకర్ణికాం॥౩౩॥హస్తిపాద్యశ్వపాద్యౌ చ గోపాదీం పాదచూళికాం। ఏకాక్షీమేకపాదీం చ పృథుపాదీమ
పాదికాం॥ అతిమాత్రశిరోగ్రీవామతిమాత్రకుచోదరీం। అతిమాత్రాస్యనేత్రాం చ దీర్ఘజిహ్వామజిహ్వికాం ॥ అనాసి
కాం సింహముఖీం గోముఖీం సూకరీముఖీం। ౩౫॥ యథా మద్వశగా సీతా క్షిప్రం భవతి జానకీ॥ తథా కురుత రాక్షస్యస్స
ర్వాః క్షిప్రం సమేత్య చ॥ ౩౬॥ ప్రతిలోమానులోమైశ్చ సామదానాదిభేదనైః॥ ఆవర్జయత వైదేహీం దండస్యోద్యమనే
న చ॥ ౩౭॥ ఇతి ప్రతిసమాదిశ్య రాక్షసేంద్రః పునః పునః॥ కామమన్యుపరీతాత్మా జానకీం పర్యతర్జయత్ ॥౩౮॥ ఉపగమ్య
తతః క్షిప్రం రాక్షసీ ధాన్యమాలినీ। పరిష్వజ్య దశగ్రీవమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩౯॥ మయా క్రీడ మహారాజ సీతయా కిం
తవానయా॥ వివర్ణయా కృపణయా మానుష్యా రాక్షసేశ్వర॥౪౦॥ నూనమస్యా మహారాజ న దివ్యాన్భోగసత్తమాన్॥

విదధాత్యసురశ్రేష్ఠ స్తవబాహుబలార్జితాః ॥౪౧॥ అకామాం కామయానస్య శరీరముపతప్యతే। ఇచ్ఛంతీం కామయానస్య ప్రీతిర్భవతి శోభనా ॥౪౨॥ ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా సముత్క్షిప్త స్తతో బలీ। ప్రహసన్మేఘసంకాశో రాక్షసస్సన్యవర్తత ॥౪౩॥ ప్రస్థితస్సదశగ్రీవః కంపయన్నివ మేదినీం। జ్వలద్భాస్కరవర్ణాభం ప్రవివేశ నివేశనం ॥౪౪॥ దేవగంధర్వకన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ సర్వతః। పరివార్య దశగ్రీవం వివిశుస్తం గృహోత్తమం ॥౪౫॥ స మైథిలీం ధర్మపరా మవస్థితాం ప్రవేపమానాం పరిభర్త్స్య రావణః। విహాయ సీతాం మదనేన మోహితః స్వమేవ వేశ్మ ప్రవివేశ భాస్వరం ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే- ద్వావింశస్సర్గః. ************************

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణశ్శత్రురావణః। సందిశ్య చ తతస్సర్వా రాక్షసీర్నిర్జగామ హ ॥౧॥ నిష్క్రాంతే రాక్షసేంద్రే తు పునరంతఃపురం గతే। రాక్షస్యో భీమరూపాస్తాః సీతాం సమభిదుద్రువుః ॥౨॥ తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః। పరం పరుషయా వాచా వైదేహీమిదమబ్రువన్ ॥ ౩॥ పౌలస్త్యస్య వరిష్ఠస్య రావణస్య మహాత్మనః । దశగ్రీవస్య భార్యాత్వం సీతే న బహుమన్యసే ॥౪॥ తతస్త్వేకజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । ఆమంత్ర్య క్రోధతామ్రాక్షీ సీతాం కరతలోదరీం ॥౫॥ ప్రజాపతీనాం షణ్ణాం తు చతుర్థో యః ప్రజాపతిః। మానసో బ్రహ్మణః పుత్రః పులస్త్య ఇతి విశ్రుతః ॥౬॥ పులస్త్యస్య తు తేజస్వీ మహర్షిర్మానసస్సుతః । నామ్నా స విశ్రవా నామ ప్రజాపతిసమప్రభః ॥ ౭ ॥ తస్య పుత్రో విశాలాక్షి రావణశ్శత్రురావణః। తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవితుమర్హసి ॥ ౮ ॥ మయోక్తం చారుసర్వాంగి వాక్యం కిం నానుమన్యసే ॥౯॥ తతో హరిజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ వివర్త్య నయనే కోపాన్మార్జారసదృశేక్షణా ॥ ౯॥ యేన దేవాస్త్రయస్త్రింశద్దేవరాజశ్చ నిర్జితాః॥ తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవితుమర్హసి॥ ౧౦॥ తతస్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా। భర్త్సయంతీ తదా ఘోరమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౧॥ వీర్యోత్సిక్తస్య శూరస్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః ॥ బలినో వీర్యయుక్తస్య భార్యాత్వం కిం న లప్స్యసే॥ ౧౨ ॥ ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం త్యక్త్వా రాజా మహాబలః॥ సర్వాసాం చ మహాభాగాం త్వాముపైష్యతి రావణః॥ ౧౩॥ సమృద్ధం స్త్రీసహస్రేణ నానారత్నోపశోభితం॥ అంతఃపురం సముత్సృజ్య త్వాముపైష్యతి రావణః ॥ ౧౪॥ అన్యా తు వికటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧౫॥ అసకృద్దేవతా యుద్ధే నాగగంధర్వదానవాః। నిర్జితాస్సమరే యేన స తే పార్శ్వముపాగతః ॥ ౧౬॥ తస్య సర్వసమృద్ధస్య రావణస్య మహాత్మనః। కిమద్య రాక్షసేంద్రస్య భార్యాత్వం నేచ్ఛసేఽధమే ॥ ౧౭ ॥ తతస్తు దుర్ముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౮ ॥ యస్య సూర్యో న తపతి భీతో యస్య చ మారుతః॥ న వాతి స్మాయతాపాంగే కిం త్వం తస్య న తిష్ఠసి॥ ౧౯ ॥ పుష్పవృష్టిం చ తరవో ముముచుర్యస్య వై భయాత్ ॥ శైలాశ్చ సుభ్రూః పానీయం జలదాశ్చ యదేచ్ఛసి। తస్య నైరృతరాజస్య రాజరాజస్య భామిని॥ కిం త్వం న కురుషే బుద్ధిం భార్యార్థే రావణస్య హి ॥ ౨౦॥ సాధు తే తత్త్వతో దేవి కథితం సాధు భామిని॥ గృహాణ సుస్మితే వాక్యమన్యథా న భవిష్యసి॥౨౧॥ ఇతి త్రయోవింశస్సర్గః. ******

తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్షస్యో వికృతాననాః। పరుషం పరుషా నార్య ఊచుస్తాం వాక్యమప్రియం॥౧॥ కిం త్వమంతఃపురే సీతే సర్వభూతమనోహరే। మహార్హశయనోపేతే న వాసమనుమన్యసే॥ ౨॥ మానుషీ మానుషస్యైవ భార్యాత్వం బహుమన్యసే। ప్రత్యాహర మనో రామాన్న త్వం జాతు భవిష్యసి॥ ౩॥ త్రైలోక్యవసుభోక్తారం రావణం రాక్షసేశ్వరం । భర్తారముపసంగమ్య విహరస్వ యథాసుఖం॥౪॥ మానుషీ మానుషం తం తు రామమిచ్ఛసి శోభనే। రాజ్యాద్భ్రష్టమసిద్ధార్థం విక్లబం త్వమనిందితే॥౫॥ రాక్షసీనాం వచశ్శ్రుత్వా సీతా పద్మనిభేక్షణా। నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యామిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౬॥ యదిదం లోకవిద్విష్టముదాహరథ సంగతాః । నైతన్మనసి వాక్యం మే కిల్బిషం ప్రతిభాతి వః ॥ ౭ ॥ న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితుమర్హతి। కామం ఖాదత మాం సర్వా న కరిష్యామి వో వచః॥ ౮ ॥ దీనో వా రాజ్యహీనో వా యో మే భర్తా స మే గురుః। తం నిత్యమనురక్తాస్మి యథా సూర్యం సువర్చలా ॥ ౯॥ యథా శచీ మహాభాగా శక్రం సముపతిష్ఠతి। అరుంధతీ వసిష్ఠం చ రోహిణీ శశినం యథా ॥ లోపాముద్రా యథాగస్త్యం సుకన్యా చ్యవనం యథా । సావిత్రీ సత్యవంతం చ కపిలం శ్రీమతీ యథా ॥ సౌదాసం మదయంతీవ కేశినీ సగరం యథా । నైషధం దమయంతీవ భైమీ పతిమనువ్రతా॥ తథాహమిక్ష్వాకువరం రామం పతిమనువ్రతా॥ ౧౨ ॥ సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః ॥ భర్త్సయంతి స్మ పరుషైర్వాక్యై రావణచోదితాః॥౧౩॥ అవలీనస్స నిర్వాక్యో హనుమాన్ శింశుపాద్రుమే॥ సీతాం సంతర్జయంతీస్తా రాక్షసీరశృణోత్కపిః॥౧౪॥ తామభిక్రమ్య సంక్రుద్ధా వేపమానాం సమంతతః ॥ భృశం సంలిలిహు

క్లిష్టాన్నృలంబాద్దశనచ్ఛదాః| ఊచుశ్చ పరమక్రుద్ధాః ప్రగృహ్యాశుపరశ్వధాన్ ॥ నేయమర్హతిభర్తారం రావణం రా
క్షసాధిపం॥౧౬½॥ సంభర్త్స్యమానా భీమాభీ రాక్షసీభిర్వరాననా ॥ సా బాష్పముపమార్జంతీ శింశుపాం తాముపా
గమత్ ॥౧౭½॥ తతస్తాం శింశుపాం సీతా రాక్షసీభిస్సమావృతా॥అభిగమ్య విశాలాక్షీ తస్థౌ శోకపరిప్లుతా॥ ౧౮½॥ తాం
కృశాం దీనవదనాం మలినాంబరధారిణీం॥ భర్త్సయాంచక్రిరే సీతాం రాక్షస్యస్తాం సమంతతః ॥ ౧౯½॥ తతస్తాం విన
తా నామ రాక్షసీ భీమదర్శనా ॥ అబ్రవీత్కుపితాకారా కరాళా నిర్ణతోదరీ॥ ౨౦½ ॥సీతే పర్యాప్తమేతావద్భర్తృస్నే
హో నిదర్శితః॥ సర్వత్రాతికృతం భద్రే వ్యసనాయోపకల్పతే ॥ ౨౧½ ॥ పరితుష్టాస్మి భద్రం తే మానుషస్తే కృతో వి
ధిః॥ మమాపి తు వచః పథ్యం బ్రువంత్యాః కురు మైథిలి॥ ౨౨½॥ రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసాం ॥ విక్రాం
తం రూపవంతం చ సురేశమివ వాసవం॥ దక్షిణం త్యాగశీలం చ సర్వస్య ప్రియదర్శనం॥ ౨౪॥ మానుషం కృపణం రామం త్య
క్త్వా రావణమాశ్రయ । దివ్యాంగరాగా వైదేహి దివ్యాభరణభూషితా॥ అద్యప్రభృతి సర్వేషాం లోకానామీశ్వరీ
భవ| అగ్నేస్స్వాహా యథా దేవీ శచీవేంద్రస్య శోభనే॥ ౨౬॥ కిం తే రామేణ వైదేహి కృపణేన గతాయుషా । ఏతదుక్తం
చ మే వాక్యం యది త్వం న కరిష్యసి ॥ అస్మిన్ముహూర్తే సర్వాస్త్వాం భక్షయిష్యామహే వయం ॥ ౨౭½ ॥అన్యాతు వికటా
నామ లంబమానపయోధరా ॥ అబ్రవీత్కుపితా సీతాం ముష్టిముద్యమ్య గర్జతీ॥ ౨౮½ ॥బహూన్యప్రియరూపాణి వచ
నాని సుమర్షితే॥ అనుక్రోశాన్మృదుత్వాచ్చ సోఢాని తవ మైథిలి ॥ ౨౯½ ॥ న చ నః కురుషే వాక్యం హితం కాలపురస్కృ
తం॥ ౩౦॥ ఆనీతాసి సముద్రస్య పారమన్యైర్దురాసదం । రావణాంతఃపురం ఘోరం ప్రవిష్టా చాసి మైథిలి ॥ రావణ
స్య గృహే రుద్ధామస్మాభిస్తు సురక్షితాం| న త్వాం శక్తః పరిత్రాతుమపి సాక్షాత్పురందరః ॥ ౩౨ ॥ కురుష్వ హితవాది
న్యా వచనం మమ మైథిలి| అలమశ్రుప్రపాతేన త్యజ శోకమనర్థకం ॥ ౩౩ ॥ భజ ప్రీతిం ప్రహర్షం చ త్యజైతాం నిత్యదై
న్యతాం| సీతే రాక్షసరాజేన సహ క్రీడ యథాసుఖం ॥ ౩౪॥ జానాసి హి యథా భీరు స్త్రీణాం యౌవనమధ్రువం । యా
వన్న తే వ్యతిక్రామేత్తావత్సుఖమవాప్నుహి ॥ ౩౫ ॥ ఉద్యానాని చ రమ్యాణి పర్వతోపవనాని చ|సహ రాక్షసరాజేన
చర త్వం మదిరేక్షణే ॥ ౩౬ ॥ స్త్రీసహస్రాణి తే సప్త వశే స్థాస్యంతి సుందరి । రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్ష
సాం॥ ౩౭॥ ఉత్పాట్య వా తే హృదయం భక్షయిష్యామి మైథిలి| యది మే వ్యాహృతం వాక్యం న యథావత్కరిష్యసి॥౩౮॥
తతశ్చండోదరీ నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా। భ్రామయంతీ మహచ్ఛూలమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩౯ ॥ ఇమాం హ
రిణలోలాక్షీం త్రాసోత్కంపపయోధరాం| రావణేన హృతాం దృష్ట్వా దౌహృదో మే మహానభూత్ ॥ ౪౦॥ యకృత్ప్లీ
హమథోత్పీడం హృదయం చ సబంధనం|ఆంత్రాణ్యపి తథా శీర్షం ఖాదేయమితి మే మతిః॥ ౪౧॥ తతస్తు ప్రఘసా నామ రా
క్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౧½॥ కంఠమస్యా నృశంసాయాః పీడయామ కిమాస్యతే ॥ నివేద్యతాం తతో రాజ్ఞే మానుషీ సా
మృతేతి హ| నాత్ర కశ్చన సందేహః ఖాదతేతి స వక్ష్యతి॥ ౪౩॥ తతస్త్వజాముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౩½॥
విశస్యేమాం తతస్సర్వాస్సమాన్కురుత పీలుకాన్॥ విభజామ తతస్సర్వా వివాదో మే న రోచతే । పేయమానీయతాం
క్షిప్రం లేహ్యముచ్చావచం బహు॥ ౪౫॥ తతశ్శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౫½ ॥ అజాముఖ్యా యదు
క్తం హి తదేవ మమ రోచతే॥ సురా చానీయతాం క్షిప్రం సర్వశోకవినాశినీ । మానుషం మాంసమాస్వాద్య నృత్యామోథ
నికుంభిలాం॥ ౪౭॥ ఏవం సంభర్త్స్యమానా సా సీతా సురసుతోపమా । రాక్షసీభిస్సుఘోరాభిర్ధైర్యముత్సృజ్య రో
దితి॥ ౪౮॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః. ************** తథా తాసాం వదంతీనాం పరుషం దారు
ణం బహు| రాక్షసీనామసౌమ్యానాం రురోద జనకాత్మజా॥౧॥ ఏవముక్తా తు వైదేహీ రాక్షసీభిర్మనస్వినీ । ఉవాచ పర
మత్రస్తా బాష్పగద్గదయా గిరా ॥ ౨ ॥ న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితుమర్హతి । కామం ఖాదత మాం సర్వా న క
రిష్యామి వో వచః॥౩॥ సా రాక్షసీమధ్యగతా సీతా సురసుతోపమా । న శర్మ లేభే దుఃఖార్తా రావణేన చ తర్జితా ॥ ౪ ॥
వేపతే స్మాధికం సీతా విశంతీవాంగమాత్మనః । వనే యూథపరిభ్రష్టా మృగీ కోకైరివార్దితా ॥ ౫ ॥ సా త్వశోకస్య విపు
లాం శాఖామాలంబ్య పుష్పితాం । చింతయామాస శోకేన భర్తారం భగ్నమానసా॥ ౬॥ సా స్నాపయంతీ విపులౌ స్తనౌ
నేత్రజలస్రవైః| చింతయంతీ న శోకస్య తదాంతమధిగచ్ఛతి ॥ ౭ ॥ సా వేపమానా పతితా ప్రవాతే కదలీ యథా| రాక్ష
సీనాం భయత్రస్తా వివర్ణవదనాభవత్ ॥ ౮॥ తస్యాస్సా దీర్ఘవిపులా వేపంత్యాస్సీతయా తదా| దదృశే కంపినీ వేణీ వ్యా
లీవ పరిసర్పతీ ॥ ౯ ॥ సా నిశ్శ్వసంతీ దుఃఖార్తా శోకోపహతచేతనా । ఆర్తా వ్యసృజదశ్రూణి మైథిలీ విలలాప హ ॥

౧౦॥హారామేతిచదుఃఖార్తాహాపునర్లక్ష్మణేతిచ। హాశ్వశ్రుమమకౌసల్యేహాసుమిత్రేతిభామినీ ॥ ౧౧ ॥ లోక
ప్రవాదస్సత్యోయం పండితైస్సముదాహృతః । అకాలేదుర్లభోమృత్యుః స్త్రియావాపురుషస్యవా ॥ యత్రాహ
మేవంక్రూరాభీ రాక్షసీభిరిహార్దితా । జీవామిహీనారామేణ ముహూర్తమపిదుఃఖితా ॥ ౧౩ ॥ ఏషాల్పపు
ణ్యాకృపణావినశిష్యామ్యనాథవత్। సముద్రమధ్యేనౌఃపూర్ణావాయువేగైరివాహతా॥ ౧౪ ॥...............
భర్తారంతమపశ్యంతీరాక్షసీవశమాగతా। సీదామిఖలుశోకేనకూలంతోయహతంయథా॥౧౫॥ తంపద్మదళపత్రాక్షం
సింహవిక్రాంతగామినం। ధన్యాఃపశ్యంతిమేనాథంకృతజ్ఞంప్రియవాదినం॥౧౬॥ సర్వథాతేనహీనాయారామేణవిది
తాత్మనా।తీక్ష్ణంవిషమివాస్వాద్యదుర్లభంమమజీవితం॥౧౭॥కీదృశంతుమయాపాపంపురాజన్మాంతరేకృతం।యేనేదం
ప్రాప్యతేదుఃఖంమయాఘోరంసుదారుణం॥౧౮॥ జీవితంత్యక్తుమిచ్ఛామిశోకేనమహతావృతా।రాక్షసీభిశ్చరక్ష్యం
త్యారామోనాసాద్యతేమయా॥౧౯॥ ధిగస్తుఖలుమానుష్యంధిగస్తుపరవశ్యతాం। నశక్యంయత్పరిత్యక్తుమాత్మచ్ఛందే
నజీవితం॥౨౦॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-పంచవింశస్సర్గః. ************************ ప్రసక్తాశ్రుముఖీ
త్యేవంబ్రువంతీజనకాత్మజా। అధోముఖముఖీబాలావిలప్తుముపచక్రమే॥ ఉన్మత్తేవప్రమత్తేవభ్రాంతచిత్తేవశోచతీ। ఉ
పావృత్తాకిశోరీవవివేష్టంతీమహీతలే॥ ౨ ॥ రాఘవస్యాప్రమత్తస్యరక్షసాకామరూపిణా । రావణేనప్రమథ్యాహమానీ
తాక్రోశతీబలాత్ ॥ రాక్షసీవశమాపన్నాభర్త్స్యమానాసుదారుణం। చింతయంతీసుదుఃఖార్తానాహంజీవితుముత్స
హే॥౪॥నహిమేజీవితైరర్థోనైవార్థైర్నచభూషణైః । వసంత్యారాక్షసీమధ్యేవినారామంమహారథం॥ ౫॥ అశ్మ
సారమిదంనూనమథవాప్యజరామరం। హృదయంమమయేనేదంనదుఃఖేనావశీర్యతే॥౬॥ధిఙ్మామనార్యామసతీంయా
హంతేనవినాకృతా। ముహూర్తమపిరక్షామిజీవితంపాపజీవితా॥౭॥కాచమేజీవితేశ్రద్ధాసుఖేవాతంప్రియంవినా । భ
ర్తారంసాగరాంతాయావసుధాయాఃప్రియంవదం॥౮॥ భిద్యతాంభక్ష్యతాంవాపిశరీరంవిసృజామ్యహం।నచాప్యహం
చిరందుఃఖంసహేయంప్రియవర్జితా॥౯॥ చరణేనాపిసవ్యేననస్పృశేయంనిశాచరం। రావణంకింపునరహంకామయే
యంవిగర్హితం॥ ౧౦॥ప్రత్యాఖ్యాతంనజానాతినాత్మానంనాత్మనఃకులం । యోనృశంసస్వభావేనమాంప్రార్థయితు
మిచ్ఛతి॥ ౧౧॥ ఛిన్నాభిన్నావిభక్తావాదీప్తేవాగ్నౌప్రదీపితా । రావణంనోపతిష్ఠేయంకింప్రలాపేనవశ్చిరం ॥ ౧౨ ॥
ఖ్యాతఃప్రాజ్ఞఃకృతజ్ఞశ్చసానుక్రోశశ్చరాఘవః।సద్వృత్తోనిరనుక్రోశశ్శంకేమద్భాగ్యసంక్షయాత్ ॥ ౧౩ ॥ రా
క్షసానాంసహస్రాణిజనస్థానేచతుర్దశ । యేనైకేననిరస్తానిసమాంకిన్నాభిపద్యతే॥౧౪॥ నిరుద్ధారావణేనాహమల్పవీ
ర్యేణరక్షసా।సమర్థఃఖలుమేభర్తారావణంహంతుమాహవే॥౧౫॥విరాధోదండకారణ్యేయేనరాక్షసపుంగవః।రణేరా
మేణనిహతస్సమాంకిన్నాభిపద్యతే॥౧౬॥కామంమధ్యేసముద్రస్యలంకేయందుష్ప్రధర్షణా।నతురాఘవబాణానాం
గతిరోధీహవిద్యతే॥౧౭॥ కింతుతత్కారణంయేనరామోదృఢపరాక్రమః। రక్షసాపహృతాంభార్యామిష్టాంనాభ్యవప
ద్యతే॥౧౮॥ఇహస్థాంమాంనజానీతేశంకేలక్ష్మణపూర్వజః।జానన్నపిహితేజస్వీధర్షణంమర్షయిష్యతి॥౧౯॥హృతే
తియోధిగత్వామాంరాఘవాయనివేదయేత్।గృధ్రరాజోపిసరణేరావణేననిపాతితః ॥ ౨౦ ॥ కృతంకర్మమహత్తేన
మాంతథాభ్యవపద్యతా।తిష్ఠతారావణద్వంద్వేవృద్ధేనాపిజటాయుషా॥౨౧॥యదిమామిహజానీయాద్వర్తమానాంస
రాఘవః। అద్యబాణైరభిక్రుద్ధఃకుర్యాల్లోకమరాక్షసం॥విధమేచ్చపురీంలంకాంశోషయేచ్చమహోదధిం। రావణస్య
చనీచస్యకీర్తింనామచనాశయేత్ ॥౨౩॥ తతోనిహతనాథానాంరాక్షసీనాంగృహేగృహే । యథాహమేవంరుదతీత
థాభూయోనసంశయః॥౨౪॥అన్విష్యరక్షసాంలంకాంకుర్యాద్రామస్సలక్ష్మణః। నహితాభ్యాంరిపుర్దృష్టోముహూ
ర్తమపిజీవతి॥౨౫॥ చితాధూమాకులపథాగృధ్రమండలసంకులా।అచిరేణతులంకేయంశ్మశానసదృశీభవేత్ ॥౨౬॥అచి
రేణైవకాలేనప్రాప్స్యామ్యేవమనోరథం। దుష్ప్రస్థానోయమాఖ్యాతిసర్వేషాంవోవిపర్యయం॥౨౭॥యాదృశానీహ
దృశ్యంతేలంకాయామశుభానివై। అచిరేణతుకాలేనభవిష్యతిహతప్రభా॥౨౮ ॥ నూనంలంకాహతేపాపేరావణేరా
క్షసాధిపే।శోషంయాస్యతిదుర్ధర్షాప్రమదావిధవాయథా ॥ ౨౯ ॥ పుణ్యోత్సవసముత్థాచనష్టభర్త్రీసరాక్షసీ ।
భవిష్యతిపురీలంకానష్టభర్త్రీయథాంగనా ॥ ౩౦ ॥ నూనంరాక్షసకన్యానాం రుదంతీనాం గృహేగృహే । శ్రో
ష్యామినచిరాదేవదుఃఖార్తానామిహధ్వనిం ॥ ౩౧ ॥ సాంధకారాహతద్యోతాహతరాక్షసపుంగవా । భవిష్యతిపు
రీలంకానిర్దగ్ధారామసాయకైః ॥ యదినామసశూరోమాంరామోరక్తాంతలోచనః । జానీయాద్వర్తమానాంహి

రావణస్యనివేశనే ॥ ౩౩॥ అనేనతునృశంసేనరావణేనాధమేనమే । సమయోయస్తునిర్దిష్టస్తస్యకాలోయమాగతః॥
౩౪॥ అకార్యంయేనజానంతినైరృతాఃపాపకారిణః।అధర్మాత్తుమహోత్పాతోభవిష్యతిహిసాంప్రతం॥ ౩౫॥నై
తేధర్మంవిజానంతిరాక్షసాఃపిశితాశనాః। ధ్రువంమాంప్రాతరాశార్థేరాక్షసఃకల్పయిష్యతి॥ ౩౬॥సాహంకథంక
రిష్యామితంవినాప్రియదర్శనం। రామంరక్తాంతనయనమపశ్యంతీసుదుఃఖితా॥౩౭॥యదికశ్చిత్ప్రదాతామేవిషస్యాద్య
భవేదిహ।క్షిప్రంవైవస్వతందేవంపశ్యేయంపతినావినా॥౩౮॥ నాజానాజ్జీవతీంరామస్సమాంలక్ష్మణపూర్వజః।జానం
తౌతౌనకుర్యాతాంనోర్వ్యాంహిమమమార్గణం॥౩౯ ॥ నూనంమమైవశోకేనసవీరోలక్ష్మణాగ్రజః।దేవలోకమితో
యాతస్త్యక్త్వాదేహంమహీతలే॥ ౪౦॥ ధన్యాదేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః । మమపశ్యంతియేనాథంరా
మంరాజీవలోచనం॥ ౪౧॥ అథవానహితస్యార్థోధర్మకామస్యధీమతః । మయారామస్యరాజర్షేర్భార్యయాపరమా
త్మనః॥ ౪౨॥ దృశ్యమానేభవేత్ప్రీతిస్సౌహృదంనాస్త్యపశ్యతః।నాశయంతికృతఘ్నాస్తునరామోనాశయిష్యతి॥ ౪౩ ॥
కిన్నుమేనగుణాఃకేచిత్ కింవాభాగ్యక్షయోమమ। యాహంసీదామిరామేణహీనాముఖ్యేనభామినీ॥౪౪॥ శ్రేయోమే
జీవితాన్మర్తుంవిహీనాయామహాత్మనః। రామాదక్లిష్టచారిత్రాచ్ఛూరాచ్ఛత్రునిబర్హణాత్ ॥ ౪౫॥ అథవాన్యస్త
శస్త్రౌతౌవనేమూలఫలాశినౌ। భ్రాతరౌహినరశ్రేష్ఠౌసంవృత్తౌవనగోచరౌ॥౪౬ ॥ అథవారాక్షసేంద్రేణ రావణేన
దురాత్మనా। ఛద్మనాసాదితౌశూరౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥౪౭॥సాహమేవంగతేకాలేమర్తుమిచ్ఛామిసర్వథా। న
చమేవిహితోమృత్యురస్మిన్దుఃఖేపివర్తతి॥౪౮॥ ధన్యాఃఖలుమహాత్మానోమునయస్త్యక్తకిల్బిషాః।జితాత్మానోమహా
భాగాయేషాంనస్తఃప్రియాప్రియే ॥ ౪౯ ॥ ప్రియాన్నసంభవేద్దుఃఖమప్రియాదధికంభయం । తాభ్యాంహియేవియు
జ్యంతేనమస్తేషాంమహాత్మనాం॥౫౦॥సాహంత్యక్తాప్రియార్హేణరామేణవిదితాత్మనా। ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామిపాప
స్యరావణస్యగతావశం॥౫౧॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-షడ్వింశస్సర్గః. **************************

ఇత్యుక్తాస్సీతయాఘోరారాక్షస్యఃక్రోధమూర్ఛితాః।కాశ్చిజ్జగ్ముస్తదాఖ్యాతుంరావణస్యతరస్వినః॥౧॥తత
స్సీతాముపాగమ్యరాక్షస్యోఘోరదర్శనాః। పునఃపరుషమేకార్థమనర్థార్థమథాబ్రువన్ ॥ అద్యేదానీంతవానార్యే
సీతేపాపవినిశ్చయే । రాక్షస్యోభక్షయిష్యంతిమాంసమేతద్యథాసుఖం॥ ౩॥ సీతాంతాభిరనార్యాభిర్దృష్ట్వాసంతర్జి
తాంతదా। రాక్షసీత్రిజటావృద్ధాశయానావాక్యమబ్రవీత్ ॥ ఆత్మానంఖాదతానార్యానసీతాంభక్షయిష్యథ।జనకస్య
సుతామిష్టాంస్నుషాందశరథస్యచ॥ స్వప్నోహ్యద్యమయాదృష్టోదారుణోరోమహర్షణః । రాక్షసానామభావాయ
భర్తురస్యాభవాయచ ॥ ౬॥ ఏవముక్తాస్త్రిజటయారాక్షస్యఃక్రోధమూర్ఛితాః । సర్వాఏవాబ్రువన్భీతాస్త్రిజ
టాంతామిదంవచః॥కథయస్వత్వయాదృష్టఃస్వప్నోయంకీదృశోనిశి॥౭॥తాసాంశ్రుత్వాతువచనంరాక్షసీనాంముఖా
చ్చ్యుతం॥ఉవాచవచనంకాలేత్రిజటాస్వప్నసంశ్రితం॥౮॥ గజదంతమయీందివ్యాంశిబికామంతరిక్షగాం॥యుక్తాం
హంససహస్రేణస్వయమాస్థాయరాఘవః। శుక్లమాల్యాంబరధరోలక్ష్మణేనసహాగతః॥ ౧౦॥ స్వప్నేచాద్యమయా
దృష్టాసీతాశుక్లాంబరావృతా। సాగరేణపరిక్షిప్తంశ్వేతంపర్వతమాస్థితా ॥ రామేణసంగతాసీతా భాస్కరేణప్రభా
యథా॥౧౧॥ రాఘవశ్చమయాదృష్టశ్చతుర్దంతంమహాగజం॥ఆరూఢశ్శైలసంకాశంచచారసహలక్ష్మణః॥౧౨॥తత
స్తౌనరశార్దూలౌదీప్యమానౌస్వతేజసా॥శుక్లమాల్యాంబరధరౌజానకీంపర్యుపస్థితౌ॥౧౩॥ తతస్తస్యనగస్యాగ్రేహ్య
కాశస్థస్యదంతినః॥భర్త్రాపరిగృహీతస్యజానకీస్కంధమాశ్రితా॥ ౧౪ ॥ భర్తురంకాత్సముత్పత్యతతఃకమలలోచ
నా॥చంద్రసూర్యౌమయాదృష్టాపాణినాపరిమార్జతీ ॥ ౧౫॥ తతస్తాభ్యాంకుమారాభ్యామాస్థితస్సగజోత్తమః ॥ సీత
యాచవిశాలాక్ష్యాలంకాయాఉపరిస్థితః॥౧౬॥పాండురర్షభయుక్తేనరథేనాష్టయుజాస్వయం॥ ఇహోపయాతః
కాకుత్స్థస్సీతయాసహభార్యయా॥౧౭॥లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాసీతయాసహవీర్యవాన్ ॥ ఆరుహ్యపుష్పకందివ్యంవి
మానంసూర్యసన్నిభం। ఉత్తరాందిశమాలోక్యజగామపురుషోత్తమః॥ ౧౯॥ ఏవంస్వప్నేమయాదృష్టోరామోవిష్ణు
పరాక్రమః। లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రా సీతయాసహరాఘవః॥౨౦॥నహిరామోమహాతేజాశ్శక్యోజేతుంసురాసురైః।
రాక్షసైర్వాపిచాన్యైర్వాస్వర్గఃపాపజనైరివ॥ ౨౧ ॥ రావణశ్చమయాదృష్టఃక్షితౌతైలసముక్షితః । రక్తవా
సాఃపిబన్మత్తఃకరవీరకృతస్రజః॥ ౨౨॥ విమానాత్పుష్పకాదద్యరావణఃపతితోభువి । కృష్యమాణఃస్త్రియాదృష్టోముం
డఃకృష్ణాంబరఃపునః ॥ ౨౩ ॥ రథేనఖరయుక్తేనరక్తమాల్యానులేపనః । పిబంస్తైలంహసన్నృత్యన్భ్రాంతచిత్తాకులేం

ద్రియః॥ ౨౪॥ గర్దభేన యయౌ శీఘ్రం దక్షిణాం దిశమాస్థితః॥ ౨౪½॥ పునరేవ మయా దృష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః॥ పతితో
వాక్శిరా భూమౌ గర్దభాద్భయమోహితః॥ ౨౫½॥ సహసోత్థాయ సంభ్రాన్తో భయార్తో మదవిహ్వలః ॥ ఉన్మత్త ఇవ ది
గ్వాసా దుర్వాక్యం ప్రలపన్బహు। దుర్గంధం దుస్సహం ఘోరం తిమిరం నరకోపమం ॥ మలపంకం ప్రవిశ్యాశు మగ్నస్తత్ర
స రావణః॥ ౨౬½॥ కంఠే బద్ధ్వా దశగ్రీవం ప్రమదా రక్తవాసినీ॥ కాళీ కర్దమలిప్తాంగీ దిశం యామ్యాం ప్రకర్షతి॥ ౨౮½॥ ఏవం
తత్ర మయా దృష్టః కుంభకర్ణో నిశాచరః॥ ౨౯॥ రావణస్య సుతాస్సర్వే దృష్టాస్తైలసముక్షితాః॥ ౨౯½॥ వరాహేణ ద
శగ్రీవశ్శింశుమారేణ చేంద్రజిత్ ॥ ఉష్ట్రేణ కుంభకర్ణశ్చ ప్రయాతో దక్షిణాం దిశం ॥ ౩౦½॥ ఏకస్తత్ర మయా దృష్టశ్శ్వే
తచ్ఛత్రో విభీషణః॥ శుక్లమాల్యాంబరధరశ్శుక్లగంధానులేపనః। శంఖదుందుభినిర్ఘోషైర్నృత్తగీతైరలంకృతః ॥ ఆరు
హ్య శైలసంకాశం మేఘస్తనితనిస్స్వనం। చతుర్దంతం గజం దివ్యమాస్తే తత్ర విభీషణః ॥ చతుర్భిస్సచివైస్సార్ధం వై
హాయసముపస్థితః॥ ౩౩½॥ సమాజశ్చ మయా దృష్టో గీతవాదిత్రనిస్స్వనః ॥ పిబతాం రక్తమాల్యానాం రక్షసాం రక్తవా
ససాం॥ ౩౪½॥ లంకా చేయం పురీ రమ్యా సవాజిరథకుంజరా॥ సాగరే పతితా దృష్టా భగ్నగోపురతోరణా ॥ ౩౫½॥ లం
కా దృష్టా మయా స్వప్నే రావణేనాభిరక్షితా ॥ దగ్ధా రామస్య దూతేన వానరేణ తరస్వినా ॥ ౩౬½ ॥ పీత్వా తైలం ప్రనృ
త్తాశ్చ ప్రహసంత్యో మహాస్వనాః॥ లంకాయాం భస్మరూక్షాయాం ప్రవిష్టా రాక్షసస్త్రియః॥ ౩౭½॥ కుంభకర్ణాదయ
శ్చేమే సర్వే రాక్షసపుంగవాః॥ రక్తం నివసనం గృహ్య ప్రవిష్టా గోమయహ్రదే ॥ ౩౮½ ॥ అపగచ్ఛత నశ్యధ్వం సీతామా
ప స రాఘవః॥ ఘాతయేత్పరమామర్షీ సర్వైస్సార్ధం హి రాక్షసైః ॥ ౩౯½ ॥ ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం వనవాస
మనువ్రతాం॥ భర్త్సితాం తర్జితాం వాపి నానుమంస్యతి రాఘవః ॥ ౪౦½॥ తదలం క్రూరవాక్యైర్వస్సాంత్వమేవా
భిధీయతాం॥ అభియాచామ వైదేహీమేతద్ధి మమ రోచతే॥ ౪౧½॥ యస్యామేవంవిధస్స్వప్నో దుఃఖితాయాం ప్రదృశ్య
తే॥ సా దుఃఖైర్వివిధైర్ముక్తా ప్రియం ప్రాప్నోత్యనుత్తమం ॥ ౪౨½ ॥ భర్త్సితామపి యాచధ్వం రాక్షస్యః కిం వివక్ష
యా॥ రాఘవాద్ధి భయం ఘోరం రాక్షసానాముపస్థితం ॥ ౪౩½॥ ప్రణిపాతప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా ॥ అలమే
షా పరిత్రాతుం రాక్షస్యో మహతో భయాత్ ॥ ౪౪½॥ అపి చాస్యా విశాలాక్ష్యా న కించిదుపలక్షయే ॥ విరూపమపి చాంగే
షు సుసూక్ష్మమపి లక్షణం॥ ౪౫½॥ ఛాయా వైగుణ్యమాత్రం తు శంకే దుఃఖముపస్థితం ॥ అదుఃఖార్హామిమాం దేవీం వై
హాయసముపస్థితాం॥ ౪౬½॥ అర్థసిద్ధిం తు వైదేహ్యాః పశ్యామ్యహముపస్థితాం ॥ రాక్షసేంద్రవినాశం చ విజయం రా
ఘవస్య చ॥ ౪౭½॥ నిమిత్తభూతమేతత్తు శ్రోతుమస్యా మహత్ప్రియం ॥ దృశ్యతే చ స్ఫురచ్చక్షుః పద్మపత్రమివాయతం।
ఈషచ్చ హృషితో వాస్యా దక్షిణాయా హ్యదక్షిణః ॥ అకస్మాదేవ వైదేహ్యా బాహురేకః ప్రకంపతే । కరేణుహస్తప్ర
తిమస్సవ్యశ్చోరురనుత్తమః॥ వేపమానస్సూచయతి రాఘవం పురతః స్థితం ॥ ౫౦½ ॥ పక్షీ చ శాఖానిలయం ప్రవిష్టః పునః పు
నశ్చోత్తమసాంత్వవాదీ। సుస్వాగతాం వాచముదీరయానః పునః పునశ్చోదయతీవ హృష్టః ॥ ౫౧½॥ ఇతి శ్రీమత్సుందర
కాండే-సప్తవింశస్సర్గః. ***************** సా రాక్షసేంద్రస్య వచో నిశమ్య తద్రావణస్యాప్రియమప్రియా
ర్తా। సీతా వితత్రాస యథా వనాంతే సింహాభిపన్నా గజరాజకన్యా ॥ ౧ ॥ సా రాక్షసీమధ్యగతా చ భీరుర్వాగ్భిర్భృ
శం రావణతర్జితా చ। కాంతారమధ్యే విజనే విసృష్టా బాలేవ కన్యా విలలాప సీతా ॥ ౨॥ సత్యం బతేదం ప్రవదంతి లోకే
నాకాలమృత్యుర్భవతీతి సంతః। యత్రాహమేవం పరిభర్త్స్యమానా జీవామి కించిత్క్షణమప్యపుణ్యా॥ ౩॥ సుఖాద్విహీ
నం బహుదుఃఖపూర్ణమిదం తు నూనం హృదయం స్థిరం మే । విశీర్యతే యన్న సహస్రధాద్య వజ్రాహతం శృంగమివాచల
స్య ॥ ౪ ॥ నైవాస్తి దోషం మమ నూనమత్ర వధ్యాహమస్యాప్రియదర్శనస్య। భావం న చాస్యాహమనుప్రదాతుమలం
ద్విజో మంత్రమివాద్విజాయ॥ ౫॥ నూనం మమాంగాన్యచిరాదనార్యశ్శస్త్రైశ్శితైశ్ఛేత్స్యతి రాక్షసేంద్రః। తస్మిన్న
నాగచ్ఛతి లోకనాథే గర్భస్థజంతోరివ శల్యకృంతః॥ ౬ ॥ దుఃఖం బతేదం మమ దుఃఖితాయా మాసౌ చిరాయాధిగమిష్య
తో ద్వౌ। బద్ధస్య వధ్యస్య తథా నిశాంతే రాజాపరాధాదివ తస్కరస్య ॥ ౭ ॥ హా రామ హా లక్ష్మణ హా సుమిత్రే హా రామ
మాతస్సహ మే జనన్యా। ఏషా విపద్యామ్యహమల్పభాగ్యా మహార్ణవే నౌరివ మూఢవాతా ॥ ౮ ॥ తరస్వినౌ ధారయతా
మృగస్య సత్త్వేన రూపం మనుజేంద్రపుత్రౌ। నూనం విశస్తౌ మమ కారణాత్తౌ సింహర్షభౌ ద్వావివ వైద్యుతేన ॥ ౯॥ నూ
నం స కాలో మృగరూపధారీ మామల్పభాగ్యాం లులుభే తదానీం। యత్రార్యపుత్రం విససర్జ మూఢా రామానుజం లక్ష్మ
ణపూర్వజం చ॥ ౧౦ ॥ హా రామ సత్యవ్రత దీర్ఘబాహో హా పూర్ణచంద్రప్రతిమానవక్త్ర। హా జీవలోకస్య హితః

ప్రియశ్చవధ్యాంనమాంవేత్తిహిరాక్షసానాం ॥ ౧౧ ॥ అనన్యదైవత్వమియంక్షమాచభూమౌచశయ్యానియమశ్చధ
ర్మే। పతివ్రతాత్వంవిఫలంమమేదంకృతంకృతఘ్నేష్వివమానుషాణాం॥ ౧౨॥ మోఘోహిధర్మశ్చరితోమయాయం
తథైకపత్నీత్వమిదంనిరర్థం। యాత్వాంనపశ్యామికృశావివర్ణాహీనాత్వయాసంగమనేనిరాశా ॥ ౧౩ ॥ పితుర్ని
దేశంనియమేనకృత్వావనాన్నివృత్తశ్చరితవ్రతశ్చ। స్త్రీభిస్తుమన్యేవిపులేక్షణాభిస్త్వంరంస్యసేవీతభయఃకృతా
ర్థః॥౧౪॥ అహంతురామత్వయిజాతకామాచిరంవినాశాయనిబద్ధభావా। మోఘంచరిత్వాథతపోవ్రతంచత్యక్ష్యా
మిధిగ్జీవితమల్పభాగ్యా॥ ౧౫॥ సాజీవితంక్షిప్రమహంత్యజేయంవిషేణశస్త్రేణశితేనవాపి। విషస్యదాతానహిమేస్తి
కశ్చిచ్ఛస్త్రస్యవావేశ్మనిరాక్షసస్య॥ ౧౬॥ ఇతీవదేవీబహుధావిలప్యసర్వాత్మనారామమనుస్మరంతీ। ప్రవేపమానా
పరిశుష్కవక్త్రానగోత్తమంపుష్పితమాససాద ॥ ౧౭॥ శోకాభితప్తాబహుధావిచింత్యసీతాథవేణ్యుద్గ్రథనంగృహీ
త్వా। ఉద్బధ్యవేణ్యుద్గ్రథనేనశీఘ్రమహంగమిష్యామియమస్యమూలం ॥ ౧౮ ॥ ఉపస్థితాసామృదుసర్వగాత్రీశా
ఖాంగృహీత్వాథనగస్యతస్య ॥ ౧౯॥ తస్యాస్తురామంప్రవిచింతయంత్యారామానుజంస్వంచకులంశుభాంగ్యాః॥ శో
కానిమిత్తానితథాబహూనిధైర్యార్జితానిప్రవరాణిలోకే। ప్రాదుర్నిమిత్తానితదాబభూవుఃపురాపిసిద్ధాన్యుపలక్షి
తాని॥౨౦॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే- అష్టావింశస్సర్గః.************** తథాగతాంతాంవ్యథితామనిందితాం
వ్యపేతహర్షాంపరిదీనమానసాం। శుభాంనిమిత్తానిశుభానిభేజిరేనరంశ్రియాజుష్టమివోపజీవినః॥ ౧॥ తస్యాశ్శుభంవా
మమరాళపక్ష్మరాజీవృతంశుక్లవిశాలకృష్ణం। ప్రాస్పందతైకంనయనంసుకేశ్యామీనాహతంపద్మమివాభితామ్రం॥
౨॥ భుజశ్చచార్వంచితపీనవృత్తఃపరార్ధ్యకాళాగరుచందనార్హః। అనుత్తమేనాధ్యుషితఃప్రియేణచిరేణవామస్స
మవేపతాశు॥ ౩॥ గజేంద్రహస్తప్రతిమశ్చపీనస్తయోర్ద్వయోస్సంహతయోస్సుజాతః। ప్రస్పందమానఃపునరూరు
రస్యారామంపురస్తాత్స్థితమాచచక్షే॥ ౪॥ శుభంపునర్హేమసమానవర్ణమీషద్రజోధ్వస్తమివామలాక్ష్యాః। వాస
స్స్థితాయాశ్శిఖరాగ్రదంత్యాఃకించిత్పరిస్రంసతచారుగాత్ర్యాః॥ ౫ ॥ ఏతైర్నిమిత్తైరపరైశ్చసుభ్రూస్సంబోధితా
ప్రాగపిసాధుసిద్ధైః। వాతాతపక్లాంతమివప్రణష్టంవర్షేణబీజంప్రతిసంజహర్ష॥ ౬ ॥ తస్యాఃపునర్బింబఫలాధరోష్ఠంస్వ
క్షిభ్రుకేశాంతమరాళపక్ష్మ। వక్త్రంబభాసేసితశుక్లదంష్ట్రంరాహోర్ముఖాచ్చంద్రఇవప్రముక్తః॥ ౭॥ సావీతశో
కావ్యపనీతతంద్రీశాంతజ్వరాహర్షవివృద్ధసత్త్వా। అశోభతార్యావదనేనశుక్లేశీతాంశునారాత్రిరివోదితేన॥ ౮॥ ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః. ************** హనుమానపివిక్రాంతస్సర్వంశుశ్రావతత్త్వతః ।
సీతాయాస్త్రిజటాయాశ్చరాక్షసీనాంచతర్జనం॥౧॥ అవేక్షమాణస్తాందేవీందేవతామివనందనే।తతోబహువిధాం
చింతాంచింతయామాసవానరః॥౨॥యాంకపీనాంసహస్రాణిసుబహూన్యయుతానిచ। దిక్షుసర్వాసుమార్గంతే
సేయమాసాదితామయా॥ ౩ ॥ చారేణతుసుయుక్తేనశత్రోశ్శక్తిమవేక్షతా। గూఢేనచరతాతావదవేక్షితమిదంమ
యా॥౪॥రాక్షసానాంవిశేషశ్చపురీచేయమవేక్షితా। రాక్షసాధిపతేరస్యప్రభావోరావణస్యచ ॥ ౫ ॥ యుక్తంత
స్యాప్రమేయస్యసర్వసత్త్వదయావతః।సమాశ్వాసయితుంభార్యాంపతిదర్శనకాంక్షిణీం ॥ ౬॥ అహమాశ్వాసయా
మ్యేనాంపూర్ణచంద్రనిభాననాం।అదృష్టదుఃఖాందుఃఖార్తాందుఃఖస్యాంతమగచ్ఛతీం ॥ ౭ ॥ యద్యప్యహమిమాం
దేవీంశోకోపహతచేతనాం। అనాశ్వాస్యగమిష్యామిదోషవద్గమనంభవేత్ ॥ ౮ ॥ గతేహిమయితత్రేయంరాజపుత్రీ
యశస్వినీ। పరిత్రాణమవిందంతీజానకీజీవితంత్యజేత్ ॥ ౯॥ మయాచసమహాబాహుఃపూర్ణచంద్రనిభాననః। సమా
శ్వాసయితుంన్యాయ్యస్సీతాదర్శనలాలసః॥ ౧౦ ॥ నిశాచరీణాంప్రత్యక్షమనర్హంచాపిభాషణం।కథంనుఖలుకర్తవ్య
మిదంకృచ్ఛ్రగతోహ్యహం॥౧౧॥ అనేనరాత్రిశేషేణయదినాశ్వాస్యతేమయా। సర్వథానాస్తిసందేహఃపరిత్యక్ష్యతి
జీవితం॥ ౧౨॥ రామశ్చయదిపృచ్ఛేన్మాంకింమాంసీతాబ్రవీద్వచః । కిమహంతంప్రతిబ్రూయామసంభాష్యసుమధ్య
మాం ॥ ౧౩ ॥ సీతాసందేశరహితంమామితస్త్వరయాగతం।నిర్దహేదపికాకుత్స్థఃక్రుద్ధస్తీవ్రేణచక్షుషా॥ ౧౪ ॥
యదిచోద్యోజయిష్యామిభర్తారంరామకారణాత్। వ్యర్థమాగమనంతస్యససైన్యస్యభవిష్యతి॥ ౧౫ ॥ అంతరంత్వ
హమాసాద్యరాక్షసీనామిహస్థితః। శనైరాశ్వాసయిష్యామిసంతాపబహులామిమాం ॥ ౧౬॥ అహంత్వతితనుశ్చై
వవానరశ్చవిశేషతః। వాచంచోదాహరిష్యామిమానుషీమిహసంస్కృతాం ॥ ౧౭ ॥ యదివాచంప్రదాస్యామిద్విజా
తిరివసంస్కృతాం । రావణంమన్యమానామాంసీతాభీతాభవిష్యతి ॥ వానరస్యవిశేషేణకథంస్యాదభిభాషణం ॥

౧౮||అవశ్యమేవవక్తవ్యంమానుషంవాక్యమర్థవత్ || మయాసాంత్వయితుంశక్యానాన్యథేయమనిందితా|| ౧౯||
సేయమాలోక్యమేరూపంజానకీభాషితంతథా||రక్షోభిస్త్రాసితాపూర్వంభూయస్త్రాసంగమిష్యతి|| ౨౦|| తతోజాత
పరిత్రాసాశబ్దంకుర్యాన్మనస్వినీ||జానమానావిశాలాక్షీరావణంకామరూపిణం|| ౨౧|| సీతయాచకృతేశబ్దేసహసా
రాక్షసీగణః|| నానాప్రహరణోఘోరస్సమేయాదంతకోపమః||౨౨|| తతోమాంసంపరిక్షిప్యసర్వతోవికృతాననాః||
వధేచగ్రహణేచైవకుర్యుర్యత్నంయథాబలం||౨౩||గృహ్యశాఖాఃప్రశాఖాశ్చస్కంధాంశ్చోత్తమశాఖినాం || దృష్ట్వా
విపరిధావంతంభవేయుర్భయశంకితాః|| ౨౪|| మమరూపంచసంప్రేక్ష్యవనేవిచరతోమహత్ || రాక్షస్యోభయవిత్ర
స్తాభవేయుర్వికృతాననాః||౨౫|| తతఃకుర్యుస్సమాహ్వానంరాక్షస్యోరక్షసామపి || రాక్షసేంద్రనియుక్తానాంరాక్ష
సేంద్రనివేశనే||౨౬|| తేశూలశక్తినిస్త్రింశవివిధాయుధపాణయః|| ఆపతేయుర్విమర్దేఽస్మిన్వేగేనోద్విగ్నకారిణః||
౨౭||సంరుద్ధస్తైస్తుపరితోవిధమన్రక్షసాంబలం||శక్నుయాన్నతుసంప్రాప్తుంపరంపారంమహోదధేః||౨౮||మాం
వాగృహ్ణీయురాప్లుత్యబహవశ్శీఘ్రకారిణః||స్యాదియంచాగృహీతార్థామమచగ్రహణంభవేత్ ||౨౯|| హింసాభిరుచ
యోహింస్యురిమాంవాజనకాత్మజాం|| విపన్నంస్యాత్తతఃకార్యంరామసుగ్రీవయోరిదం|| ౩౦|| ఉద్దేశేనష్టమార్గేఽస్మి
న్రాక్షసైఃపరివారితే||సాగరేణపరిక్షిప్తేగుప్తేవసతిజానకీ||౩౧|| విశస్తేవాగృహీతేవారక్షోభిర్మయిసంయుగే || నా
న్యంపశ్యామిరామస్యసాహాయ్యంకార్యసాధనే||౩౨||విమృశంశ్చనపశ్యామియోహతేమయివానరః|| శతయోజనవి
స్తీర్ణంలంఘయేతమహోదధిం||౩౩||కామంహంతుంసమర్థోఽస్మిసహస్రాణ్యపిరక్షసాం||నతుశక్ష్యామిసంప్రా
ప్తుంపరంపారంమహోదధేః||౩౪|| అసత్యానిచయుద్ధానిసంశయోమేనరోచతే|| కశ్చనిస్సంశయంకార్యంకుర్యా
త్ప్రాజ్ఞస్ససంశయం||౩౫||ప్రాణత్యాగశ్చవైదేహ్యాభవేదనభిభాషణే|| ఏషదోషోమహాన్హిస్యాన్మమసీతాభిభా
షణే||౩౬|| భూతాశ్చార్థావినశ్యంతిదేశకాలవిరోధితాః|| విక్లబందూతమాసాద్యతమస్సూర్యోదయేయథా||౩౭||అ
ర్థానర్థాంతరేబుద్ధిర్నిశ్చితాపినశోభతే||ఘాతయంతిహికార్యాణిదూతాఃపండితమానినః|| ౩౮|| నవినశ్యేత్కథంకా
ర్యంవైక్లబ్యంనకథంభవేత్ ||లంఘనంచసముద్రస్యకథన్నునవృథాభవేత్ || ౩౯ || కథన్నుఖలువాక్యంమేశృణుయా
న్నోద్విజేతవా|| ఇతిసంచింత్యహనుమాంశ్చకారమతిమాన్మతిం||౪౦||రామమక్లిష్టకర్మాణంస్వబంధుమనుకీర్తయన్||
నైనాముద్వేజయిష్యామితద్బంధుగతమానసాం||౪౧|| ఇక్ష్వాకూణాంవరిష్ఠస్యరామస్యవిదితాత్మనః||శుభానిధర్మయు
క్తానివచనానిసమర్పయన్ | శ్రావయిష్యామిసర్వాణిమధురాంప్రబ్రువన్గిరం || శ్రద్ధాస్యతియథాహీయం తథాస
ర్వంసమాదధే||౪౩||ఇతిసబహువిధంమహానుభావోజగతిపతేఃప్రమదామవేక్షమాణః | మధురమవితథంజగాదవా
క్యంద్రుమవిటపాంతరమాస్థితోహనూమాన్||౪౪|| ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-త్రింశస్సర్గః.***************
ఏవంబహువిధాంచింతాంచింతయిత్వామహాకపిః|సంశ్రవేమధురంవాక్యంవైదేహ్యావ్యాజహారహ|| ౧|| రా
జాదశరథోనామరథకుంజరవాజిమాన్| పుణ్యశీలోమహాకీర్తిఋజురాసీన్మహాయశాః|| రాజర్షీణాంగుణశ్రేష్ఠ
స్తపసాచర్షిభిస్సమః|చక్రవర్తికులేజాతఃపురందరసమోబలే|| అహింసారతిరక్షుద్రోఘృణీసత్యపరాక్రమః | ము
ఖ్యశ్చేక్ష్వాకువంశస్యలక్ష్మీవాన్లక్ష్మివర్ధనః || పార్థివవ్యంజనైర్యుక్తఃపృథుశ్రీఃపార్థివర్షభః | పృథివ్యాంచతు
రంతాయాంవిశ్రుతస్సుఖదస్సుఖీ|| ౫|| తస్యపుత్రఃప్రియోజ్యేష్ఠస్తారాధిపనిభాననః | రామోనామవిశేషజ్ఞఃశ్రేష్ఠస్స
ర్వధనుష్మతాం||రక్షితాస్వస్యధర్మస్యస్వజనస్యచరక్షితా| రక్షితాజీవలోకస్యధర్మస్యచపరంతపః|| ౭ || తస్యసత్యా
భిసంధస్యవృద్ధస్యవచనాత్పితుః | సభార్యస్సహచభ్రాత్రావీరఃప్రవ్రాజితోవనం || ౮ || తేనతత్రమహారణ్యేమృగ
యాంపరిధావతా|రాక్షసానిహతాశ్శూరాబహవఃకామరూపిణః||౯||జనస్థానవధంశ్రుత్వాహతౌచఖరదూషణౌ|తత
స్త్వమర్షాపహృతాజానకీరావణేనతు||వంచయిత్వావనేరామంమృగరూపేణమాయయా||౧౦||సమార్గమాణస్తాం
దేవీంరామస్సీతామనిందితాం|| ఆససాదవనేమిత్రంసుగ్రీవంనామవానరం||౧౧||తతస్సవాలినంహత్వారామఃపరపు
రంజయః||ప్రాయచ్ఛత్కపిరాజ్యంతత్సుగ్రీవాయమహాబలః||౧౨||సుగ్రీవేణాభిసందిష్టాహరయఃకామరూపిణః || ది
శస్సర్వాసుతాందేవీంవిచిన్వంతిసహస్రశః||౧౩||అహంసంపాతివచనాచ్ఛతయోజనమాయతం|| అస్యాహేతోర్వి
శాలాక్ష్యాస్సాగరంవేగవాన్ప్లుతః||౧౪||యథారూపాంయథావర్ణాంయథాలక్ష్మీంచనిశ్చితాం || అశ్రౌషంరాఘ
వస్యాహంసేయమాసాదితామయా||౧౫||విరరామైవముక్త్వాసౌవాచంవానరపుంగవః || జానకీచాపితచ్ఛ్రుత్వావి

స్మయం పరమం గతా ॥౧౬॥ తతస్సా వక్రకేశాంతా సుకేశీ కేశసంవృతం ॥ ఉన్నమ్య వదనం భీరుశ్శింశుపావృక్షమైక్షత ॥
౧౭॥ నిశమ్య సీతా వచనం కపేశ్చ దిశశ్చ సర్వాః ప్రదిశశ్చ వీక్ష్య । స్వయం ప్రహర్షం పరమం జగామ సర్వాత్మనా రామ
మనుస్మరంతీ ॥ ౧౮॥ సా తిర్యగూర్ధ్వం చ తథాప్యధస్తాన్నిరీక్షమాణా తమచింత్యబుద్ధిం । దదర్శ పింగాధిపతేరమాత్యం
వాతాత్మజం సూర్యమివోదయస్థం ॥ ౧౯॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే- ఏకత్రింశస్సర్గః ********************

తతశ్శాఖాంతరే లీనం దృష్ట్వా చలితమానసా । వేష్టితార్జునవస్త్రం తం విద్యుత్సంఘాతపింగళం ॥ సా దదర్శ కపిం త
త్ర ప్రశ్రితం ప్రియవాదినం । ఫుల్లాశోకోత్కరాభాసం తప్తచామీకరేక్షణం ॥ ౨ ॥ మైథిలీ చింతయామాస విస్మయం పర
మం గతా ॥౨॥ అహో భీమమిదం రూపం వానరస్య దురాసదం ॥ దుర్నిరీక్షమితి జ్ఞాత్వా పునరేవ ముమోహ సా ॥ ౩॥ విల
లాప భృశం సీతా కరుణం భయమోహితా ॥ రామ రామేతి దుఃఖార్తా లక్ష్మణేతి చ భామినీ ॥౪॥ రురోద బహుధా సీతా మం
దం మందస్వరా సతీ ॥౫॥ సా తం దృష్ట్వా హరిశ్రేష్ఠం వినీతవదుపస్థితం । మైథిలీ చింతయామాస స్వప్నోయమితి భామినీ ॥౬॥
సా వీక్షమాణా పృథుభుగ్నవక్త్రం శాఖామృగేంద్రస్య యథోక్తకారం । దదర్శ పింగాధిపతేరమాత్యం వాతాత్మజం బుద్ధి
మతాం వరిష్ఠం ॥ ౭॥ సా తం సమీక్ష్యైవ భృశం విసంజ్ఞా గతాసుకల్పేవ బభూవ సీతా । చిరేణ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య భూయో విచిం
తయామాస విశాలనేత్రా ॥ ౮ ॥ స్వప్నే మయాయం వికృతోద్య దృష్టశ్శాఖామృగశ్శాస్త్రగణైర్నిషిద్ధః । స్వస్త్యస్తు రా
మాయ సలక్ష్మణాయ తథా పితుర్మే జనకస్య రాజ్ఞః ॥ ౯ ॥ స్వప్నోపి నాయం న హి మేస్తి నిద్రా శోకేన దుఃఖేన చ పీడితా
యాః । సుఖం హి మే నాస్తి యతోస్మి హీనా తేనేందుపూర్ణప్రతిమాననేన ॥ ౧౦ ॥ రామేతి రామేతి సదైవ బుద్ధ్యా విచింత్య
వాచా బ్రువతీ తమేవ । తస్యానురూపాం చ కథాం తమర్థమేవం ప్రపశ్యామి తథా శృణోమి ॥౧౧॥ అహం హి తస్యాద్య మ
నోభవేన సంపీడితా తద్గతసర్వభావా । విచింతయంతీ సతతం తమేవ తథైవ పశ్యామి తథా శృణోమి ॥ ౧౨ ॥ మనోరథ
స్స్యాదితి చింతయామి తథాపి బుద్ధ్యా చ వితర్కయామి । కిం కారణం తస్య హి నాస్తి రూపం సువ్యక్తరూపశ్చ వదత్యయం
మాం ॥ ౧౩ ॥ నమోస్తు వాచస్పతయే సవజ్రిణే స్వయంభువే చైవ హుతాశనాయ చ । అనేన చోక్తం యదిదం మమాగ్రతో
వనౌకసా తచ్చ తథాస్తు నాన్యథా ॥౧౪॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ద్వాత్రింశస్సర్గః **********************

సోవతీర్య ద్రుమాత్తస్మాద్విద్రుమప్రతిమాననః । వినీతవేషః కృపణః ప్రణిపత్యోపసృత్య చ ॥ తామబ్రవీన్మహాతే
జా హనూమాన్మారుతాత్మజః । శిరస్యంజలిమాధాయ సీతాం మధురయా గిరా ॥౨॥ కా ను పద్మపలాశాక్షి క్లిష్టకౌశేయవాసి
ని । ద్రుమస్య శాఖామాలంబ్య తిష్ఠసి త్వమనిందితే ॥ ౩ ॥ కిమర్థం తవ నేత్రాభ్యాం వారి స్రవతి శోకజం । పుండరీకపలాశా
భ్యాం విప్రకీర్ణమివోదకం ॥ ౪ ॥ సురాణామసురాణాం వా నాగగంధర్వరక్షసాం । యక్షాణాం కిన్నరాణాం వా కా త్వం
భవసి శోభనే ॥ ౫ ॥ కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే । వసూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే ॥
౬॥ కిన్ను చంద్రమసా హీనా పతితా విబుధాలయాత్ । రోహిణీ జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠా శ్రేష్ఠా సర్వగుణాన్వితా ॥ ౭ ॥ కా త్వం భవ
సి కల్యాణి త్వమనిందితలోచనే ॥ ౭॥ కోపాద్వా యది వా మోహాద్భర్తారమసితేక్షణే ॥ వసిష్ఠం కోపయిత్వా త్వం నాసి క
ల్యాణ్యరుంధతీ ॥ ౮ ॥ కో ను పుత్రః పితా భ్రాతా భర్తా వా తే సుమధ్యమే ॥ అస్మాల్లోకాదముం లోకం గతం త్వమనుశోచ
సి ॥౯॥ రోదనాదతినిశ్శ్వాసాద్భూమిసంస్పర్శనాదపి ॥ న త్వాం దేవీమహం మన్యే రాజ్ఞస్సంజ్ఞావధారణాత్ ॥ ౧౦ ॥
వ్యంజనాని చ తే యాని లక్షణాని చ లక్షయే ॥ మహిషీ భూమిపాలస్య రాజకన్యాసి మే మతా ॥ ౧౧ ॥ రావణేన జనస్థానాద్బ
లాదపహృతా యది ॥ సీతా త్వమసి భద్రం తే తన్మమాచక్ష్వ పృచ్ఛతః ॥ ౧౨ ॥ యథా హి తవ వై దైన్యం రూపం చాప్యతిమా
నుషం ॥ తపసా చాన్వితో వేషస్త్వం రామమహిషీ ధ్రువం ॥ ౧౩ ॥ సా తస్య వచనం శ్రుత్వా రామకీర్తనహర్షితా ॥ ఉవా
చ వాక్యం వైదేహీ హనుమంతం ద్రుమాశ్రితం ॥ ౧౪ ॥ పృథివ్యాం రాజసింహానాం ముఖ్యస్య విదితాత్మనః ॥ స్నుషా దశర
థస్యాహం శత్రుసైన్యప్రతాపినః ॥౧౫॥ దుహితా జనకస్యాహం వైదేహస్య మహాత్మనః ॥ సీతా చ నామ నామ్నాహం భా
ర్యా రామస్య ధీమతః ॥ ౧౬ ॥ సమా ద్వాదశ తత్రాహం రాఘవస్య నివేశనే ॥ భుంజానా మానుషాన్భోగాన్సర్వకామస
మృద్ధినీ ॥ ౧౭ ॥ తత్ర త్రయోదశే వర్షే రాజ్యేనేక్ష్వాకునందనం ॥ అభిషేచయితుం రాజా సోపాధ్యాయః ప్రచక్రమే ॥
౧౮ ॥ తస్మిన్సంభ్రియమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే ॥ కైకేయీ నామ భర్తారం దేవీ వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౯ ॥ న పిబేయం న
ఖాదేయం ప్రత్యహం మమ భోజనం ॥ ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే ॥ ౨౦ ॥ యత్తదుక్తం త్వయా వాక్యం
ప్రీత్యా నృపతిసత్తమ ॥ తచ్చేన్న వితథం కార్యం వనం గచ్ఛతు రాఘవః ॥ ౨౧ ॥ స రాజా సత్యవాగ్దేవ్యా వరదానమనుస్మ

రణ ॥ ముమోహ వచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యాః క్రూరమప్రియం ॥ ౨౨॥ తతస్తు స్థవిరో రాజా సత్యధర్మే వ్యవస్థితః ॥
జ్యేష్ఠం యశస్వినం పుత్రం రుదన్ రాజ్యమయాచత ॥ ౨౩॥ స పితుర్వచనం శ్రీమానభిషేకాత్పరం ప్రియం ॥ మనసా పూర్వ
మాసాద్య వాచా ప్రతిగృహీతవాన్ ॥ ౨౪॥ దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాన్న బ్రూయాత్కించిదప్రియం ॥ అపి జీవితహే
తోర్వా రామస్సత్యపరాక్రమః ॥ ౨౫॥ స విహాయోత్తరీయాణి మహార్హాణి మహాయశాః ॥ విసృజ్య మనసా రాజ్యం
జనన్యై మాం సమాదిశత్ ॥ ౨౬॥ సాహం తస్యాగ్రతస్తూర్ణం ప్రస్థితా వనచారిణీ ॥ న హి మే తేన హీనాయా వాస
స్స్వర్గేఽపి రోచతే ॥ ౨౭॥ ప్రాగేవ తు మహాభాగస్సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః ॥ పూర్వజస్యానుయాత్రార్థే ద్రుమచీ
రైరలంకృతః ॥ ౨౮॥ తే వయం భర్తురాదేశం బహుమాన్య దృఢవ్రతాః । ప్రవిష్టాస్స్మ పురాదృష్టం వనం గంభీరదర్శనం ॥
౨౯॥ వసతో దండకారణ్యే తస్యాహమమితౌజసః ॥ రక్షసాపహృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా ॥ ౩౦॥ ద్వౌ మా
సౌ తేన మే కాలో జీవితానుగ్రహః కృతః ॥ ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం తతస్త్యక్ష్యామి జీవితం ॥ ౩౧॥ ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః ॥ ************** తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూ
థపః । దుఃఖాద్దుఃఖాభిభూతాయాస్సాంత్వముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ అహం రామస్య సందేశాద్దేవి దూతస్తవాగతః ।
వైదేహి కుశలీ రామస్త్వాం చ కౌశలమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ యో బ్రాహ్మమస్త్రం వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం వరః । స త్వాం
దాశరథీ రామో దేవి కౌశలమబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా భర్తుస్తేఽనుచరః ప్రియః । కృతవాన్ శోకసంతప్త
శ్శిరసా తేఽభివాదనం ॥ ౪ ॥ సా తయోః కుశలం దేవీ నిశమ్య నరసింహయోః । ప్రీతిసంహృష్టసర్వాంగీ హనుమంతమథాబ్ర
వీత్ ॥ ౫ ॥ కల్యాణీ బత గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మా । ఏతి జీవంతమానందో నరం వర్షశతాదపి ॥ ౬ ॥ తయా సమాగతే
తస్మిన్ ప్రీతిరుత్పాదితాద్భుతా । పరస్పరేణ చాలాపం విశ్వస్తౌ తౌ ప్రచక్రతుః ॥ ౭ ॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హను
మాన్ హరియూథపః । సీతాయాశ్శోకదీనాయాస్సమీపముపచక్రమే ॥ ౮ ॥ యథా యథా సమీపం స హనుమానుపస
ర్పతి । తథా తథా రావణం సా తం సీతా పరిశంకతే ॥ ౯ ॥ అహో ధిగ్దుష్కృతమిదం కథితం హి యదస్య మే । రూపాంతర
ముపాగమ్య స ఏవాయం హి రావణః ॥ ౧౦॥ తామశోకస్య శాఖాం సా విముక్త్వా శోకకర్శితా । తస్యామేవానవద్యాంగీ
ధరణ్యాం సముపావిశత్ ॥ ౧౧ ॥ హనుమానపి దుఃఖార్తాం తాం దృష్ట్వా భయమోహితామ్ । అవందత మహాబాహు
స్తతస్తాం జనకాత్మజాం ॥ సా చైనం భయవిత్రస్తా భూయో నైవాభ్యుదైక్షత ॥ ౧౨॥ తం దృష్ట్వా వందమానం తు సీతా శ
శినిభాననా ॥ అబ్రవీద్దీర్ఘముచ్ఛ్వస్య వానరం మధురస్వరా ॥ ౧౩॥ మాయాం ప్రవిష్టో మాయావీ యది త్వం రావణ
స్స్వయం ॥ ఉత్పాదయసి మే భూయస్సంతాపం తన్న శోభనం ॥ ౧౪॥ స్వం పరిత్యజ్య రూపం యః పరివ్రాజకరూప
ధృత్ ॥ జనస్థానే మయా దృష్టస్త్వం స ఏవాసి రావణః ॥ ౧౫॥ ఉపవాసకృశాం దీనాం కామరూప నిశాచర ॥ సం
తాపయసి మాం భూయస్సంతప్తాం తన్న శోభనం ॥ ౧౬॥ అథవా నైతదేవం హి యన్మయా పరిశంకితం ॥ మనసో హి మమ
ప్రీతిరుత్పన్నా తవ దర్శనాత్ ॥ ౧౭॥ యది రామస్య దూతస్త్వమాగతో భద్రమస్తు తే ॥ పృచ్ఛామి త్వాం హరిశ్రేష్ఠ ప్రి
యా రామకథా హి మే । గుణాన్ రామస్య కథయ ప్రియస్య మమ వానర ॥ చిత్తం హరసి మే సౌమ్య నదీకూలం యథా రయః ॥
౧౯॥ అహో స్వప్నస్య సుఖతా యాహమేవం చిరాహృతా ॥ ప్రేషితం నామ పశ్యామి రాఘవేణ వనౌకసం ॥ ౨౦॥
స్వప్నేఽపి యద్యహం వీరం రాఘవం సహలక్ష్మణం ॥ పశ్యేయం నావసీదేయం స్వప్నోఽపి మమ మత్సరీ ॥ ౨౧॥ నాహం స్వ
ప్నమిమం మన్యే స్వప్నే దృష్ట్వా హి వానరం ॥ న శక్యోఽభ్యుదయః ప్రాప్తుం ప్రాప్తశ్చాభ్యుదయో మమ ॥ ౨౨॥ కిన్ను స్యా
చ్చిత్తమోహోఽయం భవేద్వాతగతిస్త్వియం ॥ ఉన్మాదజో వికారో వా స్యాదియం మృగతృష్ణికా ॥ ౨౩॥ అథవా నా
యమున్మాదో మోహోఽప్యున్మాదలక్షణః ॥ సంబుధ్యే చాహమాత్మానమిమం చాపి వనౌకసం ॥ ౨౪॥ ఇత్యేవం బహుధా
సీతా సంప్రధార్య బలాబలం ॥ రక్షసాం కామరూపత్వాన్మేనే తం రాక్షసాధిపం ॥ ౨౫॥ ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా సీ
తా సా తనుమధ్యమా ॥ న ప్రతివ్యాజహారాథ వానరం జనకాత్మజా ॥ ౨౬॥ సీతాయాశ్చింతితం బుద్ధ్వా హనుమాన్ మారు
తాత్మజః ॥ శ్రోత్రానుకూలైర్వచనైస్తదా తాం సంప్రహర్షయత్ ॥ ౨౭॥ ఆదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాంతశ్శశీ య
థా ॥ రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవో వైశ్రవణో యథా । విక్రమేణోపపన్నశ్చ యథా విష్ణుర్మహాయశాః ॥ సత్యవాదీ
మధురవాగ్దేవో వాచస్పతిర్యథా । రూపవాన్ సుభగశ్శ్రీమాన్ కందర్ప ఇవ మూర్తిమాన్ ॥ స్థానక్రోధప్రహర్తా చ శ్రే
ష్ఠో లోకే మహారథః ॥ ౩౦॥ బాహుచ్ఛాయామవష్టబ్ధో యస్య లోకో మహాత్మనః ॥ అపకృష్యాశ్రమపదాన్మృగరూపే

ణరాఘవం। శూన్యేయేనాపనీతాసి తస్యద్రక్ష్యసియత్ఫలం॥ ౩౨ ॥నచిరాద్రావణం సంఖ్యే యోవధిష్యతివీర్యవాన్। రో
షప్రముక్తైరిషుభిర్జ్వలద్భిరివపావకైః॥ తేనాహం ప్రేషితోదూతస్త్వత్సకాశమిహాగతః ॥ ౩౪ ॥ త్వద్వియోగేన
దుఃఖార్తస్సత్వాం కౌశలమబ్రవీత్ ॥లక్ష్మణశ్చ మహాతేజాస్సుమిత్రానందవర్ధనః। అభివాద్యమహాబాహుస్సత్వాం
కౌశలమబ్రవీత్ ॥ ౩౫ ॥ రామస్యచసఖాదేవి సుగ్రీవో నామవానరః। రాజావానరముఖ్యానాం సత్వాం కౌశలమబ్ర
వీత్ ॥నిత్యంస్మరతిరామస్త్వాం ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః। దిష్ట్యాజీవసివైదేహి రాక్షసీవశమాగతా ॥ ౩౬ ॥ నచిరాద్ద్రక్ష్య
సేరామం లక్ష్మణంచ మహాబలం। మధ్యేవానరకోటీనాం సుగ్రీవంచామితౌజసం ॥ ౩౭ ॥ అహంసుగ్రీవసచివో హనుమా
న్నామవానరః। ప్రవిష్టో నగరీం లంకాం లంఘయిత్వా మహోదధిం॥౩౮॥కృత్వామూర్ధ్ని పదన్యాసం రావణస్యదురా
త్మనః। త్వాం ద్రష్టుముపయాతోహం సమాశ్రిత్య పరాక్రమం॥౪౦॥ నాహమస్మితథాదేవి యథామామవగచ్ఛసి । విశం
కాత్యజ్యతాం ఏషా శ్రద్ధస్వ వదతోమమ॥౪౧॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః. ************

తాంతురామకథాం శ్రుత్వా వైదేహీ వానరర్షభాత్ ।ఉవాచవచనం సాంత్వమిదం మధురయాగిరా॥ ౧ ॥క్వ
తేరామేణసంసర్గః కథంజానాసిలక్ష్మణం। వానరాణాం నరాణాంచ కథమాసీత్సమాగమః॥ ౨॥యాని రామస్యలింగాని
లక్ష్మణస్యచవానర। తానిభూయస్సమాచక్ష్వ నమాం శోకస్సమావిశేత్ ॥ ౩ ॥ కీదృశం తస్యసంస్థానం రూపం రామస్య
కీదృశం।కథమూరూ కథంబాహూ లక్ష్మణస్యచశంసమే ॥ ౪॥ ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యా హనుమాన్మారుతాత్మజః।తతో
రామం యథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౫॥ జానంతీ బత దిష్ట్యామాం వైదేహి పరిపృచ్ఛసి । భర్తుః కమలపత్రా
క్షి సంస్థానం లక్ష్మణస్యచ ॥ యానిరామస్యచిహ్నాని లక్ష్మణస్యచయానివై । లక్షితానివిశాలాక్షి వదతశ్శృణుతానిమే॥
౭॥రామః కమలపత్రాక్షస్సర్వసత్త్వమనోహరః। రూపదాక్షిణ్యసంపన్నః ప్రసూతో జనకాత్మజే ॥ తేజసాదిత్యసంకా
శః క్షమయాపృథివీసమః। బృహస్పతిసమోబుద్ధ్యా యశసావాసవోపమః ॥ రక్షితాజీవలోకస్య స్వజనస్యాభిరక్షితా।
రక్షితాస్వస్యవృత్తస్య ధర్మస్యచపరంతపః ॥ రామోభామిని లోకస్య చాతుర్వర్ణ్యస్యరక్షితా । మర్యాదానాంచ
లోకస్యకర్తాకారయితాచసః ॥ అర్చిష్మానర్చితోత్యర్థం బ్రహ్మచర్యవ్రతేస్థితః।సాధూనాముపకారజ్ఞః ప్రచారజ్ఞ
శ్చకర్మణాం॥ రాజవిద్యావినీతశ్చ బ్రాహ్మణానాముపాసితా। శ్రుతవాన్ శీలసంపన్నో వినీతశ్చపరంతపః ॥ యజు
ర్వేదవినీతశ్చ వేదవిద్భిస్సుపూజితః । ధనుర్వేదేచవేదేషు వేదాంగేషుచనిష్ఠితః ॥ విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీ
వశ్శుభాననః । గూఢజత్రుస్సుతామ్రాక్షో రామో దేవిజనైశ్శ్రుతః ॥ దుందుభిస్వననిర్ఘోషస్స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాప
వాన్ । సమస్సువిభక్తాంగో వర్ణంశ్యామం సమాశ్రితః ॥ త్రిస్థిరస్త్రిప్రలంబశ్చ త్రిసమస్త్రిషుచోన్నతః । త్రితామ్ర
స్త్రిషుచస్నిగ్ధో గంభీరస్త్రిషునిత్యశః॥త్రివలీవాంస్త్ర్యవనతశ్చతుర్వ్యంగస్త్రిశీర్షవాన్।చతుష్కలశ్చతుర్లేఖశ్చతు
ష్కిష్కుశ్చతుస్సమః॥చతుర్దశసమద్వంద్వశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్గతిః। మహోష్ఠహనునాసశ్చ పంచస్నిగ్ధోష్టవం
శవాన్॥దశపద్మోదశబృహత్త్రిభిర్వ్యాప్తోద్విశుక్లవాన్।షడున్నతోనవతనుస్త్రిభిర్వ్యాప్నోతిరాఘవః॥ సత్యధర్మ
పరశ్శ్రీమాన్సంగ్రహానుగ్రహేరతః। దేశకాలవిభాగజ్ఞస్సర్వలోకప్రియంవదః ॥ ౨౧ ॥ భ్రాతాచతస్యద్వైమాత్ర
స్సౌమిత్రిరపరాజితః। అనురాగేణరూపేణగుణైశ్చైవతథావిధః॥ ౨౨॥ తావుభౌనరశార్దూలౌ త్వద్దర్శనసముత్సు
కౌ। విచిన్వంతౌమహీంకృత్స్నామస్మాభిరభిసంగతౌ॥ ౨౩॥త్వామేవమార్గమాణౌ తౌ విచరంతౌవసుంధరాం। దదర్శ
తుర్మృగపతింపూర్వజేనావరోపితం॥ ఋశ్యమూకస్యపృష్ఠేతు బహుపాదపసంకులే । భ్రాతుర్భయార్తమాసీనం
సుగ్రీవంప్రియదర్శనం ॥ ౨౫ ॥ వయంతుహరిరాజంతం సుగ్రీవంసత్యసంగరం । పరిచర్యాస్మహేరాజ్యాత్పూర్వజేనా
వరోపితం॥ ౨౬॥ తతస్తౌచీరవసనౌ ధనుఃప్రవరపాణినౌ।ఋశ్యమూకస్యశైలస్యరమ్యం దేశముపాగతౌ ॥ ౨౭ ॥ స
తౌదృష్ట్వానరవ్యాఘ్రౌ ధన్వినౌవానరర్షభః।అవప్లుతోగిరేస్తస్యశిఖరం భయమోహితః ॥ ౨౮ ॥ తతస్సశిఖరేతస్మిన్
వానరేంద్రోవ్యవస్థితః।తయోస్సమీపంమామేవ ప్రేషయామాససత్వరం ॥ ౨౯ ॥ తావహంపురుషవ్యాఘ్రౌసుగ్రీ
వవచనాత్ప్రభూ।రూపలక్షణసంపన్నౌకృతాంజలిరుపస్థితః ॥ ౩౦ ॥ తౌపరిజ్ఞాతతత్త్వార్థౌ మయాప్రీతిసమన్వితౌ।
పృష్ఠమారోప్యతం దేశం ప్రాపితౌపురుషర్షభౌ॥౩౧॥..
నివేదితౌచతత్త్వేన సుగ్రీవాయమహాత్మనే।తయోరన్యోన్యసల్లాపాద్భృశంప్రీతిరజాయత॥ ౩౨॥ తతస్తౌప్రీతిసంపన్నౌ
హరీశ్వరనరేశ్వరౌ। పరస్పరకృతాశ్వాసౌ కథయాపూర్వవృత్తయా॥౩౩॥ తతస్సాంత్వయామాససుగ్రీవంలక్ష్మణా

గ్రజః । స్త్రీహేతోర్వాలినా భ్రాత్రా నిరస్తమురుతేజసా ॥ ౩౪ ॥ తతస్త్వన్నాశజం శోకం రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । లక్ష్మణో వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్ ॥ ౩౫ ॥ స శ్రుత్వా వానరేంద్రస్తు లక్ష్మణేనేరితం వచః । తదాసీన్నిష్ప్రభోఽత్యర్థం గ్రహగ్రస్త ఇవాంశుమాన్ ॥ ౩౬ ॥ తతస్త్వద్గాత్రశోభీని రక్షసా హ్రియమాణయా । యాన్యాభరణజాలాని పాతితాని మహీతలే ॥ తాని సర్వాణి రామాయ ఆనీయ హరియూథపాః । సంహృష్టా దర్శయామాసుర్గతిం తు న విదుస్తవ ॥ ౩౮ ॥ తాని రామాయ దత్తాని మయైవోపహృతాని చ । స్వనవంత్యవకీర్ణాని తస్మిన్విగతచేతసి ॥ ౩౯ ॥ తాన్యంకే దర్శనీయాని కృత్వా బహువిధం తవ । తేన దేవప్రకాశేన దేవేన పరిదేవితమ్ ॥ ౪౦ ॥ పశ్యతస్తాని రుదతస్తామ్యతశ్చ పునః పునః । ప్రాదీపయన్దాశరథేస్తాని శోకహుతాశనమ్ ॥ ౪౧ ॥ శయితం చ చిరం తేన దుఃఖార్తేన మహాత్మనా । మయాపి వివిధైర్వాక్యైః కృచ్ఛ్రాదుత్థాపితః పునః ॥ ౪౨ ॥ తాని దృష్ట్వా మహాబాహుర్దర్శయిత్వా ముహుర్ముహుః । రాఘవస్సహసౌమిత్రిః సుగ్రీవేణ న్యవేదయత్ ॥ ౪౩ ॥ స తవాదర్శనాదార్యే రాఘవః పరితప్యతే । మహతా జ్వలతా నిత్యమగ్నినేవాగ్నిపర్వతః ॥ ౪౪ ॥ త్వత్కృతే తమనిద్రా చ శోకశ్చింతా చ రాఘవమ్ । తాపయంతి మహాత్మానమగ్న్యగారమివాగ్నయః ॥ ౪౫ ॥ తవాదర్శనశోకేన రాఘవః ప్రవిచాల్యతే । మహతా భూమికంపేన మహానివ శిలోచ్చయః ॥ ౪౬ ॥ కాననాని సురమ్యాణి నదీః ప్రస్రవణాని చ । చరన్న రతిమాప్నోతి త్వామపశ్యన్నృపాత్మజే ॥ ౪౭ ॥ స త్వాం మనుజశార్దూలః క్షిప్రం ప్రాప్స్యతి రాఘవః । సమిత్రబాంధవం హత్వా రావణం జనకాత్మజే ॥ ౪౮ ॥ సహితౌ రామసుగ్రీవావుభావకురుతాం తదా । సమయం వాలినం హంతుం తవ చాన్వేషణం తథా ॥ ౪౯ ॥ తతస్తాభ్యాం కుమారాభ్యాం వీరాభ్యాం స హరీశ్వరః । కిష్కింధాం సముపాగమ్య వాలీ యుద్ధే నిపాతితః ॥ ౫౦ ॥ తతో నిహత్య తరసా రామో వాలినమాహవే । సర్వేషాం హరిసంఘానాం సుగ్రీవమకరోత్పతిమ్ ॥ ౫౧ ॥ రామసుగ్రీవయోరైక్యం దేవ్యేవం సమజాయత । హనుమంతం చ మాం విద్ధి తయోర్దూతమిహాగతమ్ ॥ ౫౨ ॥ స్వరాజ్యం ప్రాప్య సుగ్రీవస్సమానీయ హరీశ్వరాన్ । త్వదర్థం ప్రేషయామాస దిశో దశ మహాబలాన్ ॥ ౫౩ ॥ ఆదిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మహౌజసా । అద్రిరాజప్రతీకాశాస్సర్వతః ప్రస్థితా మహీమ్ ॥ ౫౪ ॥ తతస్తే మార్గమాణా వై సుగ్రీవవచనాతురాః । చరంతి వసుధాం కృత్స్నాం వయమన్యే చ వానరాః ॥ ౫౫ ॥ అంగదో నామ లక్ష్మీవాన్వాలిసూనుర్మహాబలః । ప్రస్థితః కపిశార్దూలస్త్రిభాగబలసంవృతః ॥ ౫౬ ॥ తేషాం నో విప్రణష్టానాం వింధ్యే పర్వతసత్తమే । భృశం శోకపరీతానామహోరాత్రగణా గతాః ॥ ౫౭ ॥ తే వయం కార్యనైరాశ్యాత్కాలస్యాతిక్రమేణ చ । భయాచ్చ కపిరాజస్య ప్రాణాంస్త్యక్తుం వ్యవస్థితాః ॥ ౫౮ ॥ విచిత్య వనదుర్గాణి గిరిప్రస్రవణాని చ । అనాసాద్య పదం దేవ్యాః ప్రాణాంస్త్యక్తుం సముద్యతాః ॥ ౫౯ ॥ దృష్ట్వా ప్రాయోపవిష్టాంశ్చ సర్వాన్వానరపుంగవాన్ । భృశం శోకార్ణవే మగ్నః పర్యదేవయదంగదః ॥ తవ నాశం చ వైదేహి వాలినశ్చ వధం తథా । ప్రాయోపవేశమస్మాకం మరణం చ జటాయుషః ॥ ౬౧ ॥ తేషాం నస్స్వామిసందేశాన్నిరాశానాం ముమూర్షతామ్ । కార్యహేతోరివాయాతశ్శకునిర్వీర్యవాన్మహాన్ ॥ ౬౨ ॥ గృధ్రరాజస్య సోదర్యస్సంపాతిర్నామ గృధ్రరాట్ । శ్రుత్వా భ్రాతృవధం కోపాదిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౬౩ ॥ యవీయాన్కేన మే భ్రాతా హతః క్వ చ నిపాతితః । ఏతదాఖ్యాతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వానరోత్తమాః ॥ ౬౪ ॥ అంగదోఽకథయత్తస్య జనస్థానే మహద్వధమ్ । రక్షసా భీమరూపేణ త్వాముద్దిశ్య యథాతథమ్ ॥ ౬౫ ॥ జటాయుషో వధం శ్రుత్వా దుఃఖితస్సోఽరుణాత్మజః । త్వాం శశంస వరారోహే వసంతీం రావణాలయే ॥ ౬౬ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సంపాతేః ప్రీతివర్ధనమ్ । అంగదప్రముఖాస్తూర్ణం తతస్సంప్రస్థితా వయమ్ ॥ ౬౭ ॥ వింధ్యాదుత్థాయ సంప్రాప్తాస్సాగరస్యాంతముత్తరమ్ । త్వద్దర్శనకృతోత్సాహా హృష్టాస్తుష్టాః ప్లవంగమాః ॥ ౬౮ ॥ అంగదప్రముఖాస్సర్వే వేలోపాంతముపస్థితాః । చింతాం జగ్ముః పునర్భీతాస్త్వద్దర్శనసముత్సుకాః ॥ ౬౯ ॥ అథాహం హరిసైన్యస్య సాగరం ప్రేక్ష్య సీదతః । వ్యవధూయ భయం తీవ్రం యోజనానాం శతం ప్లుతః ॥ ౭౦ ॥ లంకా చాపి మయా రాత్రౌ ప్రవిష్టా రాక్షసాకులా । రావణశ్చ మయా దృష్టస్త్వం చ శోకపరిప్లుతా ॥ ౭౧ ॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథావృత్తమనిందితే । అభిభాషస్వ మాం దేవి దూతో దాశరథేరహమ్ ॥ ౭౨ ॥ తం మాం రామకృతోద్యోగం త్వన్నిమిత్తమిహాగతమ్ । సుగ్రీవసచివం దేవి బుధ్యస్వ పవనాత్మజమ్ ॥ ౭౩ ॥ కుశలీ తవ కాకుత్స్థస్సర్వశస్త్రభృతాం వరః । గురోరారాధనే యుక్తో లక్ష్మణశ్చ సులక్షణః ॥ ౭౪ ॥ తస్య వీర్యవతో దేవి భర్తుస్తవ హితే రతః । అహమేకస్తు సంప్రాప్తస్సుగ్రీవవచనాదిహ ॥ ౭౫ ॥ మయేయమసహాయేన చరతా కామరూపిణా । దక్షిణా దిగనుక్రాంతా త్వన్మార్గవిచయైషిణా ॥ ౭౬ ॥ దిష్ట్యాహం హరిసైన్యానాం త్వన్నాశమనుశోచతామ్ । అపనేష్యామి సంతాపం తవాభిగమశంసనాత్ ॥ ౭౭ ॥ దిష్ట్యా హి మమ న,

వ్యర్థం దేవి సాగరలంఘనం। ప్రాప్స్యామ్యహమిదం దిష్ట్యా త్వద్దర్శనకృతం యశః ॥ ౭౮ ॥ రాఘవశ్చ మహావీర్యః క్షిప్రం
త్వామభిపత్స్యతే। సమిత్రబాంధవం హత్వా రావణం రాక్షసాధిపం ॥ ౭౯ ॥ మాల్యవాన్నామ వై దేహి గిరీణాముత్తమో
గిరిః। తతో గచ్ఛతి గోకర్ణం పర్వతం కేసరీ హరిః ॥ ౮౦ ॥ స చ దేవర్షిభిర్దిష్టః పితా మమ మహాకపిః। తీర్థే నదీపతేః పుణ్యే
శంబసాదనముద్ధరత్ ॥ ౮౧ ॥ తస్యాహం హరిణః క్షేత్రే జాతో వాతేన మైథిలి। హనుమానితి విఖ్యాతో లోకే స్వేనైవ కర్మ
ణా ॥ ౮౨ ॥ విశ్వాసార్థం తు వైదేహి భర్తురుక్తా మయా గుణాః। అచిరాద్రాఘవో దేవి త్వామితో నయితానఘే ॥ ౮౩ ॥
ఏవం విశ్వాసితా సీతా హేతుభిః శోకకర్శితా। ఉపపన్నైరభిజ్ఞానైర్దూతం తమవగచ్ఛతి ॥ ౮౪ ॥ అతులం చ గతా హర్షం
ప్రహర్షేణ చ జానకీ। నేత్రాభ్యాం వక్రపక్ష్మాభ్యాం ముమోచానందజం జలం ॥ ౮౫ ॥ చారు తద్వదనం తస్యాస్తామ్రశు
క్లాయతేక్షణం। అశోభత విశాలాక్ష్యా రాహుముక్త ఇవోడురాట్ ॥ ౮౬ ॥ హనుమంతం కపిం వ్యక్తం మన్యతే నాన్యథేతి
సా ॥ ౮౬½ ॥ అథోవాచ హనూమాంస్తాముత్తరం ప్రియదర్శనాం ॥ ౮౭ ॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం సమాశ్వసిహి మైథిలి। కిం
కరోమి కథం వా తే రోచతే ప్రతియామ్యహం ॥ ౮౮ ॥ హతేఽసురే సంయతి శంబసాదనే కపిప్రవీరేణ మహర్షిచోదనాత్।
తతోఽస్మి వాయుప్రభవో హి మైథిలి ప్రభావతస్తత్ప్రతిమశ్చ వానరః ॥ ౮౯ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే- పంచత్రింశస్సర్గః. ❋
భూయ ఏవ మహాతేజా హనుమాన్మారుతాత్మజః। అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం సీతాప్రత్యయకారణాత్ ॥ ౧ ॥ వాన
రోఽహం మహాభాగే దూతో రామస్య ధీమతః। రామనామాంకితం చేదం పశ్య దేవ్యంగులీయకం ॥ ప్రత్యయార్థం తవానీ
తం తేన దత్తం మహాత్మనా। సమాశ్వసిహి భద్రం తే క్షీణదుఃఖఫలా హ్యసి ॥ ౩ ॥ గృహీత్వా ప్రేక్షమాణా సా భర్తుః కరవి
భూషణం। భర్తారమివ సంప్రాప్తా జానకీ ముదితాభవత్ ॥ ౪ ॥ చారు తద్వదనం తస్యాస్తామ్రశుక్లాయతేక్షణం। అశోభత
విశాలాక్ష్యా రాహుముక్త ఇవోడురాట్ ॥ ౫ ॥ తతస్సా హ్రీమతీ బాలా భర్తృసందేశహర్షితా। పరితుష్టా ప్రియం కృత్వా
ప్రశశంస మహాకపిం ॥ ౬ ॥ విక్రాంతస్త్వం సమర్థస్త్వం ప్రాజ్ఞస్త్వం వానరోత్తమ। యేనేదం రాక్షసపదం త్వయైకే
న ప్రధర్షితం ॥ ౭ ॥ శతయోజనవిస్తీర్ణస్సాగరో మకరాలయః। విక్రమశ్లాఘనీయేన క్రమతా గోష్పదీకృతః ॥ ౮ ॥ న హి
త్వాం ప్రాకృతం మన్యే వానరం వానరర్షభ। యస్య తే నాస్తి సంత్రాసో రావణాన్నాపి సంభ్రమః ॥ ౯ ॥ అర్హసే చ
కపిశ్రేష్ఠ మయా సమభిభాషితుం। యద్యసి ప్రేషితస్తేన రామేణ విదితాత్మనా ॥ ౧౦ ॥ ప్రేషయిష్యతి దుర్ధర్షో రామో న
హ్యపరీక్షితం। పరాక్రమమవిజ్ఞాయ మత్సకాశం విశేషతః ॥ ౧౧ ॥ దిష్ట్యా చ కుశలీ రామో ధర్మాత్మా సత్యసంగరః। లక్ష్మణ
శ్చ మహాతేజాస్సుమిత్రానందవర్ధనః ॥ ౧౨ ॥ కుశలీ యది కాకుత్స్థః కిన్ను సాగరమేఖలాం। మహీం దహతి కోపేన యు
గాంతాగ్నిరివోత్థితః ॥ ౧౩ ॥ అథవా శక్తిమంతౌ తౌ సురాణామపి నిగ్రహే। మమైవ తు న దుఃఖానామస్తి మన్యే విపర్యయః ॥
౧౪ ॥ కచ్చిన్న వ్యథతే రామః కచ్చిన్న పరితప్యతే। ఉత్తరాణి చ కార్యాణి కురుతే పురుషోత్తమః ॥ ౧౫ ॥ కచ్చిన్న దీనస్సంభ్రాం
తః కార్యేషు చ న ముహ్యతి। కచ్చిత్పురుషకార్యాణి కురుతే నృపతేస్సుతః ॥ ౧౬ ॥ ద్వివిధం త్రివిధోపాయముపాయమపి సేవ
తే। విజిగీషుస్సుహృత్కచ్చిన్మిత్రేషు చ పరంతపః ॥ ౧౭ ॥ కచ్చిన్మిత్రాణి లభతే మిత్రైశ్చాప్యభిగమ్యతే। కచ్చిత్కల్యాణ
మిత్రశ్చ మిత్రైశ్చాపి పురస్కృతః ॥ ౧౮ ॥ కచ్చిదాశాస్తి దేవానాం ప్రసాదం పార్థివాత్మజః। కచ్చిత్పురుషకారం చ దై
వం చ ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౯ ॥ కచ్చిన్న విగతస్నేహః ప్రవాసాన్మయి రాఘవః। కచ్చిన్మాం వ్యసనాదస్మాన్మోక్షయిష్యతి వానర ॥
౨౦ ॥ సుఖానాముచితో నిత్యమసుఖానామనౌచితః। దుఃఖముత్తరమాసాద్య కచ్చిద్రామో న సీదతి ॥ ౨౧ ॥ కౌసల్యాయా
స్తథా కచ్చిత్సుమిత్రాయాస్తథైవ చ। అభీక్ష్ణం శ్రూయతే కచ్చిత్కుశలం భరతస్య చ ॥ ౨౨ ॥ మన్నిమిత్తేన మానార్హః క
చ్చిచ్ఛోకేన రాఘవః। కచ్చిన్నాన్యమనా రామః కచ్చిన్మాం తారయిష్యతి ॥ ౨౩ ॥ కచ్చిదక్షౌహిణీం భీమాం భరతో భ్రాతృ
వత్సలః। ధ్వజినీం మంత్రిభిర్గుప్తాం ప్రేషయిష్యతి మత్కృతే ॥ ౨౪ ॥ వానరాధిపతిశ్శ్రీమాన్సుగ్రీవః కచ్చిదేష్యతి। మ
త్కృతే హరిభిర్వీరైర్వృతో దంతనఖాయుధైః ॥ ౨౫ ॥ కచ్చిచ్చ లక్ష్మణశ్శూరస్సుమిత్రానందవర్ధనః। అస్త్రవిచ్ఛరజా
లేన రాక్షసాన్విధమిష్యతి ॥ ౨౬ ॥ రౌద్రేణ కచ్చిదస్త్రేణ జ్వలతా నిహతం రణే। ద్రక్ష్యామ్యల్పేన కాలేన రావణం ససుహృ
జ్జనం ॥ ౨౭ ॥ కచ్చిన్న తద్ధేమసమానవర్ణం తస్యాననం పద్మసమానగంధి। మయా వినా శుష్యతి శోకదీనం జలక్షయే పద్మమి
వాతపేన ॥ ౨౮ ॥ ధర్మాపదేశాత్త్యజతశ్చ రాజ్యం మాం చాప్యరణ్యం నయతః పదాతిం। నాసీద్వ్యథా యస్య న భీర్న శోకః
కచ్చిచ్చ ధైర్యం హృదయే కరోతి ॥ ౨౯ ॥ న చాస్య మాతా న పితా చ నాన్యస్స్నేహాద్విశిష్టోఽస్తి మయా సమో వా। తావ
త్త్వహం దూత జిజీవిషేయం యావత్ప్రవృత్తిం శృణుయాం ప్రియస్య ॥ ౩౦ ॥ ఇతీవ దేవీ వచనం మహార్థం తం వానరేంద్రం

మధురార్థముక్త్వా।శ్రోతుంపునస్తస్యవచోభిరామంరామార్థయుక్తంవిరరామరామా॥ ౩౧॥ సీతాయావచనంశ్రు
త్వామారుతిర్భీమవిక్రమః।శిరస్యంజలిమాధాయవాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౩౨ ॥ నత్వామిహస్థాంజానీతేరామఃక
మలలోచనే। తేనత్వాంనానయత్యాశుశచీమివపురందరః ॥ ౩౩॥ శ్రుత్వైవతువచోమహ్యంక్షిప్రమేష్యతిరాఘవః।
చమూంప్రకర్షన్మహతీంహర్యృక్షగణసంకులాం ॥ ౩౪॥ విష్టంభయిత్వాబాణౌఘైరక్షోభ్యంవరుణాలయం।కరిష్య
తిపురీంలంకాంకాకుత్స్థశ్శాంతరాక్షసాం॥౩౫॥ తత్రయద్యంతరామృత్యుర్యదిదేవాస్సహాసురాః। స్థాస్యంతిపథిరా
మస్యసతానపివధిష్యతి॥ ౩౬ ॥ తవాదర్శనజేనార్యేశోకేనసపరిప్లుతః । నశర్మలభతేరామస్సింహార్దితఇవద్విపః॥
౩౭॥మలయేనచవింధ్యేనమేరుణామందరేణచ। దర్దురేణచతేదేవిశపేమూలఫలేనచ ॥ యథాసునయనంవల్గుబిం
బోష్ఠంచారుకుండలం। ముఖంద్రక్ష్యసిరామస్యపూర్ణచంద్రమివోదితం ॥ ౩౯ ॥ క్షిప్రంద్రక్ష్యసివైదేహిరామం
ప్రస్రవణేగిరౌ। శతక్రతుమివాసీనంనాకపృష్ఠస్యమూర్ధని॥౪౦॥నమాంసంరాఘవోభుంక్తేనచాపిమధుసేవతే। వ
న్యంసువిహితంనిత్యంభక్తమశ్నాతిపంచమం॥ ౪౧॥నైవదంశాన్నమశకాన్నకీటాన్నసరీసృపాన్ । రాఘవోపనయే
ద్గాత్రాత్త్వద్గతేనాంతరాత్మనా॥౪౨॥నిత్యంధ్యానపరోరామోనిత్యంశోకపరాయణః। నాన్యచ్చింతయతేకించిత్సతు
కామవశంగతః॥ ౪౩॥ అనిద్రస్సతతంరామఃసుప్తోపిచనరోత్తమః। సీతేతిమధురాంవాణీంవ్యాహరన్ప్రతిబుధ్యతే॥
౪౪॥దృష్ట్వాఫలంవాపుష్పంవాయద్వాన్యత్సుమనోహరం। బహుశోహాప్రియేత్యేవంశ్వసంస్త్వామభిభాషతే॥౪౫॥
సదేవినిత్యంపరితప్యమానస్త్వామేవసీతేత్యభిభాషమాణః। ధృతవ్రతోరాజసుతోమహాత్మా తవైవలాభాయకృతప్ర
యత్నః ॥ ౪౬ ॥ సారామసంకీర్తనవీతశోకారామస్యశోకేనసమానశోకా।శరన్ముఖేసాంబుదశేషచంద్రానిశేవ
వైదేహసుతాబభూవ॥౪౭॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండేషట్త్రింశస్సర్గః. **************************

సీతాతద్వచనంశ్రుత్వాపూర్ణచంద్రనిభాననా।హనూమంతమువాచేదంధర్మార్థసహితంవచః ॥ ౧॥ అమృ
తంవిషసంసృష్టంత్వయావానరభాషితం।యచ్చనాన్యమనారామోయచ్ఛోకపరాయణః॥ ౨ ॥ ఐశ్వర్యేవాసువిస్తీ
ర్ణేవ్యసనేవాసుదారుణే। రజ్జ్వేవపురుషంబద్ధ్వాకృతాంతఃపరికర్షతి ॥ ౩ ॥ విధిర్నూనమసంహార్యఃప్రాణినాంప్లవ
గోత్తమ।సౌమిత్రింమాంచరామంచవ్యసనైఃపశ్యమోహితాన్॥ ౪ ॥ శోకస్యాస్యకదాపారంరాఘవోధిగమిష్యతి।
ప్లవమానఃపరిశ్రాంతోహతనౌస్సాగరేయథా॥ ౫ ॥ రాక్షసానాంవధంకృత్వాసూదయిత్వాచరావణం। లంకాము
న్మూలితాంకృత్వాకదాద్రక్ష్యతిమాంపతిః॥ ౬॥సవాచ్యస్సంత్వరస్వేతియావదేవనపూర్యతే। అయంసంవత్సరఃకా
లస్తావద్ధిమమజీవితం॥ ౭॥వర్తతేదశమోమాసోద్వౌతుశేషౌప్లవంగమ। రావణేననృశంసేనసమయోయఃకృతోమ
మ॥౮॥విభీషణేనచభ్రాత్రామమనిర్యాతనంప్రతి।అనునీతఃప్రయత్నేననచతత్కురుతేమతిం ॥ ౯ ॥ మమప్రతిప్రదా
నంహిరావణస్యనరోచతే।రావణంమార్గతేసంఖ్యేమృత్యుఃకాలవశంగతం॥౧౦॥జ్యేష్ఠాకన్యానలానామవిభీషణసుతా
కపే।తయామమేదమాఖ్యాతంమాత్రాప్రహితయాస్వయం ॥ ౧౧ ॥ అసంశయంహరిశ్రేష్ఠక్షిప్రంమాంప్రాప్స్య
తేపతిః।అంతరాత్మాహిమేశుద్ధస్తస్మింశ్చబహవోగుణాః ॥ ఉత్సాహఃపౌరుషంసత్వమానృశంస్యంకృతజ్ఞతా। విక్ర
మశ్చప్రభావశ్చసంతివానరరాఘవే ॥ ౧౩॥ చతుర్దశసహస్రాణిరాక్షసానాంజఘానయః । జనస్థానేవినాభ్రా
త్రాశత్రుఃకస్తస్యనోద్విజేత్ ॥ ౧౪॥ నసశక్యస్తులయితుంవ్యసనైఃపురుషర్షభః । అహంతస్యప్రభావజ్ఞాశక్రస్యేవ
పులోమజా॥౧౫॥ శరజాలాంశుమాంచ్ఛూరఃకపేరామదివాకరః। శత్రురక్షోమయంతోయముపశోషంనయిష్యతి॥
౧౬॥ఇతిసంజల్పమానాంతాంరామార్థేశోకకర్శితాం।అశ్రుసంపూర్ణనయనామువాచవచనంకపిః॥ ౧౭॥ శ్రుత్వై
వతువచోమహ్యంక్షిప్రమేష్యతిరాఘవః।చమూంప్రకర్షన్మహతీంహర్యృక్షగణసంకులాం ॥ ౧౮॥ అథవామోచయి
ష్యామిత్వామద్యైవవరాననే। అస్మాద్దుఃఖాదుపారోహమమపృష్ఠమనిందితే॥ ౧౯॥ త్వాంతుపృష్ఠగతాంకృత్వాసం
తరిష్యామిసాగరం।శక్తిరస్తిహిమేవోఢుంలంకామపిసరావణాం ॥ ౨౦ ॥ అహంప్రస్రవణస్థాయరాఘవాయాద్యమై
థిలి । ప్రాపయిష్యామిశక్రాయహవ్యంహుతమివానలః ॥ ౨౧ ॥ ద్రక్ష్యస్యద్యైవవైదేహిరాఘవంసహలక్ష్మణం।
వ్యవసాయసమాయుక్తంవిష్ణుందైత్యవధేయథా ॥ ౨౨॥ త్వద్దర్శనకృతోత్సాహమాశ్రమస్థంమహాబలం।పురందరమి
వాసీనంనాకరాజస్యమూర్ధని॥ ౨౩॥ పృష్ఠమారోహమేదేవిమావికాంక్షస్వశోభనే। యోగమన్విచ్ఛరామేణశశాం
కేనేవరోహిణీ॥౨౪॥ కథయంతీవచంద్రేణసూర్యేణచమహార్చిషా। మత్పృష్ఠమధిరుహ్యత్వంతరాకాశమహార్ణవౌ॥

౨౫॥నహి మేసంప్రయాతస్య త్వామితోనయతోంగనే।అనుగంతుంగతింశక్తాస్సర్వేలంకానివాసినః॥ ౨౬ ॥ యథైవా
హమిహప్రాప్త స్తథైవాహమసంశయః। యాస్యామిపశ్యవైదేహి త్వాముద్యమ్యవిహాయసం ॥ ౨౭॥ మైథిలీతుహ
రిశ్రేష్ఠాచ్ఛ్రుత్వావచనమద్భుతం। హర్షవిస్మితసర్వాంగీహనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౨౮॥ హనుమన్దూరమధ్వానం
కథంమాంవోఢుమిచ్ఛసి। తదేవఖలుతేమన్యేకపిత్వంహరియూథప॥౨౯॥ కథంవాల్పశరీరస్త్వంమామితోనేతుమిచ్ఛ
సి। సకాశంమానవేంద్రస్యభర్తుర్మేప్లవగర్షభ॥౩౦॥ సీతాయావచనంశ్రుత్వాహనుమాన్మారుతాత్మజః।చింతయా
మాసలక్ష్మీవాన్నవంపరిభవంకృతం॥౩౧॥నమేజానాతిసత్వంవాప్రభావంవాసితేక్షణా। తస్మాత్పశ్యతువైదేహీయ
ద్రూపంమమకామతః॥౩౨॥ ఇతిసంచింత్యహనుమాంస్తదాప్లవగసత్తమః। దర్శయామాసవైదేహ్యాస్స్వరూపమరి
మర్దనః॥౩౩॥సతస్మాత్పాదపాద్ధీమానాప్లుత్యప్లవగర్షభః। తతోవర్ధితుమారేభేసీతాప్రత్యయకారణాత్ ॥ ౩౪ ॥
మేరుమందరసంకాశోబభౌదీప్తానలప్రభః। అగ్రతోవ్యవతస్థేచసీతాయావానరోత్తమః ॥ ౩౫ ॥ హరిఃపర్వతసంకా
శస్తామ్రవక్త్రోమహాబలః। వజ్రదంష్ట్రనఖోభీమోవైదేహీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౬ ॥ సపర్వతవనోద్దేశాంసాట్టప్రా
కారతోరణాం। లంకామిమాంసనాథాంవానయితుంశక్తిరస్తిమే॥౩౭॥ తదవస్థాప్యతాంబుద్ధిరలందేవివికాంక్షయా।
విశోకంకురువైదేహిరాఘవంసహలక్ష్మణం॥ ౩౮ ॥ తందృష్ట్వాభీమసంకాశమువాచజనకాత్మజా। పద్మపత్రవిశాలా
క్షీమారుతస్యౌరసంసుతం॥ ౩౯॥ తవసత్వంబలంచైవవిజానామిమహాకపే। వాయోరివగతించాపితేజశ్చాగ్నేరివా
ద్భుతం॥౪౦॥ప్రాకృతోన్యఃకథంచేమాంభూమిమాగంతుమర్హతి। ఉదధేరప్రమేయస్యపారంవానరపుంగవ॥౪౧॥
జానామిగమనేశక్తింనయనేచాపితేమమ। అవశ్యంసంప్రధార్యాశుకార్యసిద్ధిర్మహాత్మనః॥ ౪౨ ॥ అయుక్తంతుకపి
శ్రేష్ఠమమగంతుంత్వయానఘ। వాయువేగసవేగస్యవేగోమాంమోహయేత్తవ॥ ౪౩॥ అహమాకాశమాపన్నాహ్యు
పర్యుపరిసాగరం। ప్రపతేయంహితేపృష్ఠాద్భయాద్వేగేనగచ్ఛతః॥౪౪॥ పతితాసాగరేచాహంతిమినక్రఝషాకులే।భ
వేయమాశువివశాయాదసామన్నముత్తమం॥ ౪౫॥ నచశక్ష్యేత్వయాసార్ధంగంతుంశత్రువినాశన। కళత్రవతిసం
దేహస్త్వయ్యపిస్యాదసంశయః॥౪౬॥ హ్రియమాణాంతుమాందృష్ట్వారాక్షసాభీమవిక్రమాః। అనుగచ్ఛేయురాది
ష్టారావణేనదురాత్మనా॥ ౪౭॥తైస్త్వంపరివృతశ్శూరైశ్శూలముద్గరపాణిభిః। భవేస్త్వంసంశయంప్రాప్తో మయావీ
రకళత్రవాన్॥ ౪౮ ॥ సాయుధాబహవోవ్యోమ్నిరాక్షసాస్త్వంనిరాయుధః। కథంశక్ష్యసిసంయాతుం మాంచైవపరి
రక్షితుం॥౪౯॥యుధ్యమానస్యరక్షోభిస్తవతైఃకౄరకర్మభిః।ప్రపతేయంహితేపృష్ఠాద్భయార్తాకపిసత్తమ ॥ ౫౦ ॥
అథరక్షాంసిభీమానిమహాంతిబలవంతిచ।కథంచిత్సాంపరాయేత్వాంజయేయుఃకపిసత్తమ॥ ౫౧॥ అథవాయుధ్యమాన
స్యపతేయంవిముఖస్యతే। పతితాంచగృహీత్వామాంనయేయుఃపాపరాక్షసాః॥ ౫౨॥ మాంవాహరేయుస్త్వద్ధస్తాద్వి
శసేయురథాపివా। అవ్యవస్థౌహిదృశ్యేతేయుద్ధేజయపరాజయౌ॥౫౩॥ అహంవాపివిపద్యేయంరక్షోభిరభితర్జితా।
త్వత్ప్రయత్నోహరిశ్రేష్ఠభవేన్నిష్ఫలఏవతు॥౫౪॥కామంత్వమసిపర్యాప్తోనిహంతుంసర్వరాక్షసాన్।రాఘవస్యయ
శోహీయేత్త్వయాశస్తైస్తురాక్షసైః॥ ౫౫॥ అథవాదాయరక్షాంసిన్యసేయుస్సంవృతేహిమాం। యత్రతేనాభిజానీ
యుర్హరయోనాపిరాఘవౌ॥ ఆరంభస్తుమదర్థోయంతతస్తవనిరర్థకః॥ ౫౬॥ త్వయాహిసహరామస్యమహానా
గమనేగుణః ॥ ౫౭ ॥ మయిజీవితమాయత్తంరాఘవస్యమహాత్మనః। భ్రాతౄణాంచమహాబాహోతవరాజకు
లస్యచ ॥ ౫౮ ॥ తౌనిరాశౌమదర్థంతు శోకసంతాపకర్శితౌ। సహసర్వర్క్షహరిభిస్త్యక్ష్యతః ప్రాణసంగ్ర
హం॥౫౯॥ భర్తృభక్తింపురస్కృత్యరామాదన్యస్యవానర। నస్పృశామిశరీరంతుపుంసోవానరపుంగవ ॥ ౬౦ ॥
యదహంగాత్రసంస్పర్శంరావణస్యబలాద్గతా। అనీశాకింకరిష్యామి వినాథావివశాసతీ ॥ ౬౧ ॥ యదిరామో
దశగ్రీవమిహహత్వాసబాంధవం। మామితోగృహ్యగచ్ఛేత తత్తస్యసదృశంభవేత్ ॥ ౬౨ ॥ శ్రుతాహిదృష్టా
శ్చమయాపరాక్రమామహాత్మనస్తస్యరణావమర్దినః। నదేవగంధర్వభుజంగరాక్షసా భవంతిరామేణసమాహి సం
యుగే ॥ ౬౩ ॥ సమీక్ష్యతంసంయతిచిత్రకార్ముకంమహాబలంవాసవతుల్యవిక్రమం। సలక్ష్మణంకోవిషహేతరా
ఘవంహుతాశనందీప్తమివానిలేరితం ॥ ౬౪ ॥ సలక్ష్మణంరాఘవమాజిమర్దనం దిశాగజంమత్తమివవ్యవస్థితం। స
హేతకోవానరముఖ్యసంయుగేయుగాంతసూర్యప్రతిమంశరార్చిషం॥౬౫॥ సమేహరిశ్రేష్ఠసలక్ష్మణంపతింసయూథ
పంక్షిప్రమిహోపపాదయ।చిరాయరామంప్రతిశోకకర్శితాంకురుష్వమాంవానరముఖ్యహర్షితాం॥ ౬౬॥ ఇతిశ్రీ

మత్సుందరకాండే- సప్తత్రింశస్సర్గః.************************** తతస్సకపిశార్దూలస్తేన వాక్యేన హర్షితః। సీతామువాచ తచ్ఛ్రుత్వా వాక్యం వాక్యవిశారదః॥౧॥ యుక్తరూపం త్వయా దేవి భాషితం శుభదర్శనే। సదృశం స్త్రీస్వభావస్య సాధ్వీనాం వినయస్య చ॥౨॥ స్త్రీత్వం న తు సమర్థం హి సాగరం వ్యతివర్తితుం। మామధిష్ఠాయ విస్తీర్ణం శతయోజనమాయతం॥౩॥ ద్వితీయం కారణం యచ్చ బ్రవీషి వినయాన్వితే। రామాదన్యస్య నార్హామి సంస్పర్శమితి జానకి॥ ఏతత్తే దేవి సదృశం పత్న్యాస్తస్య మహాత్మనః। కా హ్యన్యా త్వామృతే దేవి బ్రూయాద్వచనమీదృశం ॥ ౫ ॥ శ్రోష్యతే చైవ కాకుత్స్థస్సర్వం నిరవశేషతః। చేష్టితం యత్త్వయా దేవి భాషితం మమ చాగ్రతః॥౬॥ కారణైర్బహుభిర్దేవి రామప్రియచికీర్షయా। స్నేహప్రస్కన్నమనసా మయైతత్సముదీరితం ॥ ౭ ॥ లంకాయా దుష్ప్రవేశత్వాద్దుస్తరత్వాన్మహోదధేః। సామర్థ్యాదాత్మనశ్చైవ మయైతత్సముదీరితం॥ ౮॥ ఇచ్ఛామి త్వాం సమానేతుమద్యైవ రఘుబంధునా। గురుస్నేహేన భక్త్యా చ నాన్యథైతదుదాహృతం॥౯॥ యది నోత్సహసే యాతుం మయా సార్ధమనిందితే। అభిజ్ఞానం ప్రయచ్ఛ త్వం జానీయాద్రాఘవో హి తత్ ॥ ఏవముక్తా హనుమతా సీతా సురసుతోపమా । ఉవాచ వచనం మందం బాష్పప్రగ్రథితాక్షరం॥౧౧॥ ఇదం శ్రేష్ఠమభిజ్ఞానం బ్రూయాస్త్వం తు మమ ప్రియం । శైలస్య చిత్రకూటస్య పాదే పూర్వోత్తరే పురా॥ తాపసాశ్రమవాసిన్యాః ప్రాజ్యమూలఫలోదకే । తస్మిన్ సిద్ధాశ్రమే దేశే మందాకిన్యా హ్యదూరతః॥ ౧౩॥ తస్యోపవనషండేషు నానాపుష్పసుగంధిషు। విహృత్య సలిలక్లిన్నా తవాంకే సముపావిశం ॥ ౧౪॥ తతో మాంససమాయుక్తో వాయసః పర్యతుండయత్ । తమహం లోష్టముద్యమ్య వారయామి స్మ వాయసం॥౧౫॥ దారయన్ స చ మాం కాకస్తత్రైవ పరిలీయతే । న చాప్యుపారమన్మాంసాద్భక్షార్థీ బలిభోజనః॥౧౬॥ ఉత్కర్షంత్యాం చ రశనాం క్రుద్ధాయాం మయి పక్షిణి। స్రస్యమానే చ వసనే తతో దృష్టా త్వయా హ్యహం ॥౧౭॥ త్వయాపహసితా చాహం క్రుద్ధా సంలజ్జితా తదా। భక్షగృధ్నేన కాకేన దారితా త్వాముపాగతా॥ ఆసీనస్య చ తే శ్రాంతా పునరుత్సంగమావిశం । క్రుధ్యంతీ చ ప్రహృష్టేన త్వయాహం పరిసాంత్వితా ॥౧౯॥ బాష్పపూర్ణముఖీ మందం చక్షుషీ పరిమార్జతీ। లక్షితాహం త్వయా నాథ వాయసేన ప్రకోపితా॥౨౦॥ పరిశ్రమాత్ప్రసుప్తా చ రాఘవాంకేప్యహం చిరం। పర్యాయేణ ప్రసుప్తశ్చ మమాంకే భరతాగ్రజః ॥ ౨౧॥ స తత్ర పునరేవాథ వాయసస్సముపాగమత్ ॥౨౧½॥ తతస్సుప్తప్రబుద్ధాం మాం రామస్యాంకాత్సముత్థితాం॥ వాయసస్సహసాగమ్య విదదార స్తనాంతరే॥౨౨½॥ పునఃపునరథోత్పత్య విదదార స మాం భృశం॥ తతస్సముత్క్షితో రామో ముక్తైశ్శోణితబిందుభిః॥౨౩½॥ వాయసేన తతస్తేన బలవత్ క్లిశ్యమానయా॥ స మయా బోధితశ్శ్రీమాన్ సుఖసుప్తః పరంతపః॥౨౪½॥ స మాం దృష్ట్వా మహాబాహుర్వితున్నాం స్తనయోస్తదా॥ ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధశ్శ్వసన్ వాక్యమభాషత॥ ౨౫½॥ కేన తే నాగనాసోరు విక్షతం వై స్తనాంతరం॥ కః క్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగినా॥ ౨౬½॥ వీక్షమాణస్తతస్తం వై వాయసం సముదైక్షత॥ నఖైస్సరుధిరైస్తీక్ష్ణైర్మామేవాభిముఖం స్థితం॥౨౭½॥ పుత్రః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః ॥ ధరాంతరగతశ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః॥౨౮½॥ తతస్తస్మిన్మహాబాహుః కోపసంవర్తితేక్షణః॥ వాయసే కృతవాన్ క్రూరాం మతిం మతిమతాం వరః॥౨౯½॥ స దర్భం సంస్తరాద్గృహ్య బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ యోజయత్ ॥ స దీప్త ఇవ కాలాగ్నిర్జజ్వాలాభిముఖో ద్విజం॥౩౦½॥ స తం ప్రదీప్తం చిక్షేప దర్భం తం వాయసం ప్రతి ॥ తతస్తం వాయసం దర్భస్సోంబరేనుజగామ హ॥౩౧½॥ అనుసృష్టస్తదా కాకో జగామ వివిధాం గతిం॥ లోకకామ ఇమం లోకం సర్వం వై విచచార హ॥ ౩౨½॥ స పిత్రా చ పరిత్యక్తస్సురైశ్చ సమహర్షిభిః॥ త్రీన్ లోకాన్సంపరిక్రమ్య తమేవ శరణం గతః॥ ౩౩½॥ స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్యశ్శరణాగతం॥ వధార్హమపి కాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయత్ ॥౩౪½॥ న శర్మ లబ్ధ్వా లోకేషు తమేవ శరణం గతః ॥ పరిద్యూనం విషణ్ణం చ స తమాయాంతమబ్రవీత్ । మోఘం కర్తుం న శక్యం తు బ్రాహ్మమస్త్రం తదుచ్యతాం॥ ౩౬॥ హినస్తు దక్షిణాక్షి త్వచ్ఛర ఇత్యథ సోబ్రవీత్ ॥౩౬½॥ తతస్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి స్మ స దక్షిణం ॥ ౩౭ ॥ దత్త్వా స దక్షిణం నేత్రం ప్రాణేభ్యః పరిరక్షితః॥ ౩౭½ ॥ స రామాయ నమస్కృత్వా రాజ్ఞే దశరథాయ చ ॥ విసృష్టస్తేన వీరేణ ప్రతిపేదే స్వమాలయం॥౩౮½॥ మత్కృతే కాకమాత్రేతు బ్రహ్మాస్త్రం సముదీరితం ॥ కస్మాద్యో మామహరత్త్వత్తః క్షమసే తం మహీపతే॥ ౩౯½॥ స కురుష్వ మహోత్సాహః కృపాం మయి నరర్షభ॥ త్వయా నాథవతీ నాథ హ్యనాథేవ హి దృశ్యతే । ఆనృశంస్యం పరో ధర్మస్త్వత్త ఏవ మయా శ్రుతః॥ జానామి త్వాం మహావీర్యం మహోత్సాహం మహాబలం। అపారపారమక్షోభ్యం గాంభీర్యాత్సాగరోపమం॥ భర్తారం ససముద్రాయా ధరణ్యా వాసవోపమం॥౪౨½॥ ఏవమస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠస్సత్యవా

స్బలవానపి॥కిమర్థమస్త్రంరక్షస్సునయోజయతిరాఘవః॥౪౩౹॥ననాగానాపిగంధర్వానాసురానమరుద్గణాః॥ రామ
స్యసమరేవేగంశక్తాఃప్రతిసమాధితుం॥౪౪౹॥తస్యవీర్యవతఃకశ్చిద్యద్యస్తిమయిసంభ్రమః ॥ కిమర్థంనశరైస్తీక్ష్ణైఃక్ష
యంనయతిరాక్షసాన్॥ ౪౫౹॥ భ్రాతురాదేశమాదాయలక్ష్మణోవాపరంతపః ॥ కస్యహేతోర్నమాంవీరఃపరిత్రాతి
మహాబలః॥౪౬౹॥యదితౌపురుషవ్యాఘ్రౌవాయ్వగ్నిసమతేజసౌ॥ సురాణామపిదుర్ధర్షౌకిమర్థంమాముపేక్షతః॥
౪౭౹॥మమైవదుష్కృతంకించిన్మహదస్తినసంశయః॥సమర్థావపితౌయన్మాంనావేక్షేతేపరంతపౌ॥౪౮౹॥వైదేహ్యావ
చనంశ్రుత్వాకరుణంసాశ్రుభాషితం॥అథాబ్రవీన్మహాతేజాహనూమాన్మారుతాత్మజః॥౪౯౹॥త్వచ్ఛోకవిముఖోరామో
దేవిసత్యేనమేశపే॥రామేదుఃఖాభిపన్నేచలక్ష్మణఃపరితప్యతే॥౫౦౹॥కథంచిద్భవతీదృష్టానకాలఃపరిశోచితుం॥ ౫౧॥ఇ
మంముహూర్తందుఃఖానాంద్రక్ష్యస్యంతమనిందితే।తావుభౌపురుషవ్యాఘ్రౌరాజపుత్రౌమహాబలౌ॥ త్వద్దర్శనకృతో
త్సాహౌలంకాంభస్మీకరిష్యతః॥౫౨౹॥హత్వాచసమరేక్రూరంరావణంసహబాంధవం ॥ రాఘవస్త్వాంవిశాలాక్షినే
ష్యతిస్వాంపురీంప్రతి॥౫౩౹॥బ్రూహియద్రాఘవోవాచ్యోలక్ష్మణశ్చమహాబలః ॥ సుగ్రీవోవాపితేజస్వీహరయోపిస
మాగతాః॥౫౪౹॥ఇత్యుక్తవతితస్మింశ్చసీతాసురసుతోపమా॥ఉవాచశోకసంతప్తాహనుమంతంప్లవంగమం॥౫౫౹॥కౌ
సల్యాలోకభర్తారంసుషువేయంమనస్వినీ॥తంమమార్థేసుఖంపృచ్ఛశిరసాచాభివాదయ॥ ౫౬౹॥స్రజశ్చసర్వరత్నాని
ప్రియాయాశ్చవరాంగనాః॥ ఐశ్వర్యంచవిశాలాయాంపృథివ్యామపిదుర్లభం । పితరంమాతరంచైవసంమాన్యాభిప్ర
సాద్యచ॥అనుప్రవ్రజితోరామంసుమిత్రాయేనసుప్రజాః ॥ ౫౭౹॥ ఆనుకూల్యేనధర్మాత్మాత్యక్త్వాసుఖమనుత్తమం ॥
అనుగచ్ఛతికాకుత్స్థంభ్రాతరంపాలయన్వనే॥౫౮౹॥సింహస్కంధోమహాబాహుర్మనస్వీప్రియదర్శనః॥పితృవద్వర్త
తేరామేమాతృవన్మాంసమాచరన్॥౫౯౹॥హ్రియమాణాంతదావీరోనతుమాంవేదలక్ష్మణః॥ ౬౦॥ వృద్ధోపసేవీలక్ష్మీ
వాన్శక్తోనబహుభాషితా।రాజపుత్రఃప్రియఃశ్రేష్ఠస్సదృశశ్శ్వశురస్యమే ॥ మమప్రియతరోనిత్యంభ్రాతారామస్య
లక్ష్మణః।నియుక్తోధురియస్యాంతుతాముద్వహతివీర్యవాన్॥౬౩॥ యందృష్ట్వారాఘవోనైవవృత్తమార్యమనుస్మరేత్
సమమార్థాయకుశలంవక్తవ్యోవచనాన్మమ॥మృదుర్నిత్యంశుచిర్దక్షఃప్రియోరామస్యలక్ష్మణః॥ ౬౪౹॥ యథాహివాన
రశ్రేష్ఠదుఃఖక్షయకరోభవేత్॥త్వమస్మిన్కార్యనిర్యోగేప్రమాణంహరిసత్తమ॥ ౬౫౹॥ రాఘవస్త్వత్సమారంభాన్మ
యియత్నపరోభవేత్॥ఇదంబ్రూయాశ్చమేనాథంశూరంరామంపునఃపునః।జీవితంధారయిష్యామిమాసందశరథాత్మ
జ॥ఊర్ధ్వంమాసాన్నజీవేయంసత్యేనాహంబ్రవీమితే।రావణేనోపరుద్ధాంమాంనికృత్యాపాపకర్మణా॥ త్రాతుమర్హసి
వీరత్వంపాతాళాదివకౌశికీం॥౬౮౹॥తతోవస్త్రగతంముక్త్వాదివ్యంచూడామణింశుభం ॥ ప్రదేయోరాఘవాయేతిసీ
తాహనుమతేదదౌ॥౬౯౹॥ప్రతిగృహ్యతతోవీరోమణిరత్నమనుత్తమం ॥ అంగుళ్యాయోజయామాసనహ్యస్యప్రాభ
వద్భుజః॥౭౦౹॥మణిరత్నంకపివరఃప్రతిగృహ్యాభివాద్యచ॥సీతాంప్రదక్షిణంకృత్వాప్రణతఃపార్శ్వతస్స్థితః॥౭౧౹॥హ
ర్షేణమహతాయుక్తస్సీతాదర్శనజేనసః॥హృదయేనగతోరామంశరీరేణతువిష్ఠితః॥ ౭౨౹॥ మణివరముపగృహ్యతంమ
హార్హంజనకనృపాత్మజయాధృతంప్రభావాత్ ॥ గిరిరివపవనావధూతముక్తఃసుఖితమనాఃప్రతిసంక్రమంప్రపేదే॥
౭౩౹॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః.*****************************మణిందత్వాతతస్సీతా
హనుమంతమథాబ్రవీత్।అభిజ్ఞానమభిజ్ఞాతమేతద్రామస్యతత్వతః॥ ౧॥ మణింతుదృష్ట్వారామోవైత్రయాణాంసం
స్మరిష్యతి।వీరోజనన్యామమచరాజ్ఞోదశరథస్యచ॥౨॥ సభూయస్త్వంసముత్సాహేచోదితోహరిసత్తమ।అస్మిన్కార్య
సమారంభేప్రచింతయయదుత్తరం॥౩॥త్వమస్మిన్కార్యనిర్యోగేప్రమాణంహరిసత్తమ। హనుమన్యత్నమాస్థాయ దుః
ఖక్షయకరోభవ॥ తస్యచింతయతోయత్నోదుఃఖక్షయకరోభవేత్॥ ౪౹ ॥ సతథేతిప్రతిజ్ఞాయమారుతిర్భీమవిక్రమః॥
శిరసావంద్యవైదేహీంగమనాయోపచక్రమే॥ ౫౹ ॥ జ్ఞాత్వాసంప్రస్థితందేవీవానరంమారుతాత్మజం ॥ బాష్పగద్గద
యావాచామైథిలీవాక్యమబ్రవీత్॥౬౹॥కుశలంహనుమన్బ్రూయాస్సహితౌరామలక్ష్మణౌ॥ సుగ్రీవంచసహామాత్యం
వృద్ధాన్సర్వాంశ్చవానరాన్ । బ్రూయాస్త్వంవానరశ్రేష్ఠకుశలంధర్మసంహితం॥ ౭॥ యథాసచమహాబాహు
ర్మాంతారయతిరాఘవః।అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వంసమాధాతుమర్హసి ॥ ౮ ॥ జీవంతీంమాంయథారామః
సంభావయతికీర్తిమాన్ । తత్తథాహనుమన్వాచ్యంవాచాధర్మమవాప్నుహి॥ ౧౦॥ నిత్యముత్సాహయుక్తాశ్చవాచ
శ్శ్రుత్వాత్వయేరితాః।వర్ధిష్యతేదాశరథేఃపౌరుషంమదవాప్తయే॥ ౧౧ ॥ మత్సందేశయుతావాచస్త్వత్తశ్శ్రుత్వైవ

రాఘవః। పరాక్రమవిధిం వీరో విధివత్సంవిధాస్యతి॥౧౨॥ సీతాయాస్తు వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః। శిరస్యంజలిమాధాయ వాక్యముత్తరమబ్రవీత్॥౧౩॥ క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృక్షప్రవరైర్వృతః। యస్తే యుధి విజిత్యారీన్ శోకం వ్యపనయిష్యతి॥౧౪॥ న హి పశ్యామి మర్త్యేషు నాసురేషు సురేషు వా। యస్తస్య క్షిపతో బాణాన్ స్థాతుముత్సహతే గ్రతః॥౧౫॥ అప్యర్కమపి పర్జన్యమపి వైవస్వతం యమం। స హి సోఢుం రణే శక్తస్తవ హేతోర్విశేషతః॥౧౬॥ స హి సాగరపర్యంతాం మహీం శాసితుమీహతే। త్వన్నిమిత్తో హి రామస్య జయో జనకనందిని॥౧౭॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సమ్యక్సత్యం సుభాషితం। జానకీ బహుమేనేథ వచనం చేదమబ్రవీత్॥౧౮॥ తతస్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునః పునః। భర్తృస్నేహాన్వితం వాక్యం సౌహార్దాదనుమానయత్॥౧౯॥ యది వా మన్యసే వీర వసైకాహమరిందమ। కస్మింశ్చిత్సంవృతే దేశే విశ్రాంతః శ్వో గమిష్యసి॥౨౦॥ మమ చేదల్పభాగ్యాయాః సాన్నిధ్యాత్తవ వానర। అస్య శోకస్య మహతో ముహూర్తం మోక్షణం భవేత్॥౨౧॥ గతే హి హరిశార్దూల పునరాగమనాయ తు। ప్రాణానామపి సందేహో మమ స్యాన్నాత్ర సంశయః॥౨౨॥ తవాదర్శనజః శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్। దుఃఖాద్దుఃఖపరామృష్టాం దీపయన్నివ వానర॥౨౩॥ అయం చ వీర సందేహస్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః। సుమహాంస్త్వత్సహాయేషు హర్యృక్షేషు హరీశ్వర॥౨౪॥ కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యంతి మహోదధిం। తాని హర్యృక్షసైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ॥౨౫॥ త్రయాణామేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లంఘనే। శక్తిః స్యాద్వైనతేయస్య తవ వా మారుతస్య వా॥౨౬॥ తదస్మిన్ కార్యనిర్యోగే వీరైవం దురతిక్రమే। కిం పశ్యసి సమాధానం త్వం హి కార్యవిదాం వరః॥౨౭॥ కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే। పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే ఫలోదయః॥౨౮॥ బలైస్సమగ్రైర్యది మాం రావణం జిత్య సంయుగే। విజయీ స్వపురీం యాయాత్తత్తు మే స్యాద్యశస్కరం॥౩౯॥ శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః। మాం నయేద్యది కాకుత్స్థస్తత్తస్య సదృశం భవేత్॥౩౦॥ తద్యథా తస్య విక్రాంతమనురూపం మహాత్మనః। భవేదాహవశూరస్య తథా త్వముపపాదయ॥౩౧॥ తదర్థోపహితం వాక్యం సహితం హేతుసంహితం। నిశమ్య హనుమాన్ శేషం వాక్యముత్తరమబ్రవీత్॥౩౨॥ దేవి హర్యృక్షసైన్యానామీశ్వరః ప్లవతాం వరః। సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నస్తవార్థే కృతనిశ్చయః॥౩౩॥ స వానరసహస్రాణాం కోటీభిరభిసంవృతః। క్షిప్రమేష్యతి వైదేహి రాక్షసానాం నిబర్హణః॥౩౪॥ తస్య విక్రమసంపన్నాస్సత్త్వవంతో మహాబలాః। మనస్సంకల్పసంపాతా నిదేశే హరయః స్థితాః॥ యేషాం నోపరి నాధస్తాన్న తిర్యక్సజ్జతే గతిః। న చ కర్మసు సీదంతి మహత్స్వమితతేజసః॥౩౬॥ అసకృత్తైర్మహోత్సాహైః ససాగరధరాధరా। ప్రదక్షిణీకృతా భూమిర్వాయుమార్గానుసారిభిః॥౩౭॥ మద్విశిష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనౌకసః। మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చిన్నాస్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ॥౩౮॥ అహం తావదిహ ప్రాప్తః కిం పునస్తే మహాబలాః। న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరే జనాః॥౩౯॥ తదలం పరితాపేన దేవి శోకో వ్యపైతు తే। ఏకోత్పాతేన తే లంకామేష్యంతి హరియూథపాః॥౪౦ మమ పృష్ఠగతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యావివోదితౌ। త్వత్సకాశం మహాసత్త్వౌ నృసింహావాగమిష్యతః॥౪౧॥ తౌ హి వీరౌ నరవరౌ సహితౌ రామలక్ష్మణౌ। ఆగమ్య నగరీం లంకాం సాయకైర్విధమిష్యతః॥౪౨॥ సగణం రావణం హత్వా రాఘవో రఘునందనః। త్వామాదాయ వరారోహే స్వపురం ప్రతియాస్యతి॥౪౩॥ తదాశ్వసిహి భద్రం తే భవ త్వం కాలకాంక్షిణీ। న చిరాద్ద్రక్ష్యసే రామం ప్రజ్వలంతమివానలం॥౪౪॥ నిహతే రాక్షసేంద్రేస్మిన్ సపుత్రామాత్యబాంధవే। త్వం సమేష్యసి రామేణ శశాంకేనేవ రోహిణీ॥౪౫॥ క్షిప్రం త్వం దేవి శోకస్య పారం యాస్యసి మైథిలి। రావణం చైవ రామేణ నిహతం ద్రక్ష్యసేచిరాత్॥౪౬॥ ఏవమాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమాన్మారుతాత్మజః। గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీం పునరబ్రవీత్॥౪౭॥ తమరిఘ్నం కృతాత్మానం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవం। లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లంకాద్వారముపస్థితం॥౪౮॥ నఖదంష్ట్రాయుధాన్వీరాన్ సింహశార్దూలవిక్రమాన్। వానరాన్వారణేంద్రాభాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్॥౪౯॥ శైలాంబుదనికాశానాం లంకామలయసానుషు। నర్దతాం కపిముఖ్యానామార్యే యూథాన్యనేకశః॥౫౦॥ స తు మర్మణి ఘోరేణ తాడితో మన్మథేషుణా। న శర్మ లభతే రామః సింహార్దిత ఇవ ద్విపః॥౫౧॥ మా రుదో దేవి శోకేన మా భూత్తే మనసోప్రియం। శచీవ పత్యా శక్రేణ భర్త్రా నాథవతీ హ్యసి॥౫౨॥ రామాద్విశిష్టః కోన్యోస్తి కశ్చిత్సౌమిత్రిణా సమః। అగ్నిమారుతకల్పౌ తౌ భ్రాతరౌ తవ సంశ్రయౌ॥౫౩॥ నాస్మింశ్చిరం వత్స్యసి దేవి దేశే రక్షోగణైరధ్యుషితేతిరౌద్రే। న తే చిరాదాగమనం ప్రియస్య క్షమస్వ మత్సంగమకాలమాత్రం॥౫౪॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాం

డే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః. ************************ శ్రుత్వాతువచనంతస్యవాయుసూనోర్మహాత్మ
నః। ఉవాచాత్మహితంవాక్యంసీతాసురసుతోపమా॥ ౧॥ త్వాందృష్ట్వాప్రియవక్తారంసంప్రహృష్యామివానర । అర్ధ
సంజాతసస్యేవవృష్టింప్రాప్యవసుంధరా॥౨॥ యథాతంపురుషవ్యాఘ్రంగాత్రైశ్శోకాభికర్శితైః।సంస్పృశేయంస
కామాహంతథాకురుదయాంమయి॥ ౩ ॥ అభిజ్ఞానంచరామస్యదద్యాహరిగణోత్తమ । క్షిప్తామిషీకాంకాకస్యకో
పాదేకాక్షిశాతనీం। మనశ్శిలాయాస్తిలకోగండపార్శ్వేనివేశితః। త్వయాప్రణష్టేతిలకేతంకిలస్మర్తుమర్హసి॥ ౫॥
సవీర్యవాన్కథంసీతాంహృతాంసమనుమన్యసే । వసంతీంరక్షసాంమధ్యేమహేంద్రవరుణోపమః॥౬॥ ఏషచూడామ
ణిర్దివ్యోమయాసుపరిరక్షితః। ఏతందృష్ట్వాప్రహృష్యామివ్యసనేత్వామివానఘ॥ ౭॥ ఏషనిర్యాతితశ్శ్రీమాన్మయా
తేవారిసంభవః। అతఃపరంనశక్ష్యామిజీవితుంశోకలాలసా॥౮॥ అసహ్యానిచదుఃఖానివాచశ్చహృదయచ్ఛిదః। రాక్ష
సీనాంసుఘోరాణాంత్వత్కృతేమర్షయామ్యహం॥౯॥ ధారయిష్యామిమాసంతుజీవితంశత్రుసూదన । మాసాదూ
ర్ధ్వంనజీవిష్యేత్వయాహీనానృపాత్మజ॥ ౧౦॥ ఘోరోరాక్షసరాజోయందృష్టిశ్చనసుఖామయి। త్వాంచశ్రుత్వావి
పద్యంతంనజీవేయమహంక్షణం॥ ౧౧॥ వైదేహ్యావచనంశ్రుత్వాకరుణంసాశ్రుభాషితం । అథాబ్రవీన్మహాతేజాహ
నుమాన్మారుతాత్మజః॥ ౧౨॥ త్వచ్ఛోకవిముఖోరామోదేవిసత్యేనతేశపే। రామేదుఃఖాభిభూతేతులక్ష్మణఃపరితప్య
తే॥౧౩॥ కథంచిద్భవతీదృష్టానకాలఃపరిశోచితుం। ఇమంముహూర్తందుఃఖానామంతంద్రక్ష్యసిభామిని ॥ ౧౪॥ తావు
భౌపురుషవ్యాఘ్రౌరాజపుత్రావరిందమౌ। త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌలంకాంభస్మీకరిష్యతః॥౧౫॥ హత్వాతుసమరే
క్రూరంరావణంసహబాంధవం। రాఘవస్త్వాంవిశాలాక్షిస్వాంపురీంప్రాపయిష్యతి ॥ ౧౬॥ యత్తురామోవిజానీ
యాదభిజ్ఞానమనిందితే।ప్రీతిసంజననంతస్యభూయస్త్వందాతుమర్హసి॥ ౧౭ ॥ సాబ్రవీద్దత్తమేవేతిమయాభిజ్ఞాన
ముత్తమం। ఏతదేవహిరామస్యదృష్ట్వామత్కేశభూషణం॥ శ్రద్ధేయంహనుమన్వాక్యంతవవీరభవిష్యతి ॥ ౧౮॥ స
తంమణివరంగృహ్యశ్రీమాన్ప్లవగసత్తమః॥ ప్రణమ్యశిరసాదేవీంగమనాయోపచక్రమే ॥ ౧౯ ॥ తముత్పాతకృతో
త్సాహమవేక్ష్యహరిపుంగవం॥వర్ధమానంమహావేగమువాచజనకాత్మజా।అశ్రుపూర్ణముఖీదీనాబాష్పగద్గదయాగి
రా॥ ౨౦॥ హనుమన్సింహసంకాశౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ। సుగ్రీవంచసహామాత్యంసర్వాన్బ్రూయాహ్యనామ
యం॥౨౨॥యథాచసమహాబాహుర్మాంతారయతిరాఘవః। అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వంసమాధాతుమర్హ
సి॥ ౨౩ ॥ ఇమంచతీవ్రంమమశోకవేగంరక్షోభిరేభిఃపరిభర్త్సనంచ। బ్రూయాస్తురామస్యగతస్సమీపంశివశ్చతే
ధ్వాస్తుహరిప్రవీర ॥ ౨౪ ॥ సరాజపుత్ర్యాప్రతివేదితార్థఃకపిఃకృతార్థఃపరిహృష్టచేతాః।అల్పావశేషంప్రసమీ
క్ష్యకార్యందిశంహ్యుదీచీంమనసాజగామ॥౨౫॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-చత్వారింశస్సర్గః. *************

సచవాగ్భిఃప్రశస్తాభిర్గమిష్యన్పూజితస్తయా। తస్మాద్దేశాదపక్రమ్యచింతయామాసవానరః॥ అల్పశేషమిదం
కార్యందృష్టేయమసితేక్షణా। త్రీనుపాయానతిక్రమ్యచతుర్థఇహదృశ్యతే॥నసామరక్షస్సుగుణాయకల్పతేనదానమ
ర్థోపచితేషుయుజ్యతే।నభేదసాధ్యాబలదర్పితాజనాఃపరాక్రమస్త్వేవమమేహరోచతే॥నచాస్యకార్యస్యపరాక్రమా
దృతేవినిశ్చయఃకశ్చిదిహోపపద్యతే।హతప్రవీరాహిరణేహిరాక్షసాః కథంచిదీయుర్యదిహాద్యమార్దవం॥కార్యేక
ర్మణినిర్దిష్టేయోబహూన్యపిసాధయేత్ ।పూర్వకార్యావిరోధేనసకార్యంకర్తుమర్హతి॥నహ్యేకస్సాధకోహేతుః
స్వల్పస్యాపీహకర్మణః।యోహ్యర్థంబహుధావేదససమర్థోర్థసాధనే॥ ఇహైవతావత్కృతనిశ్చయోహ్యహంయ
దివ్రజేయంప్లవగేశ్వరాలయం।పరాత్మసంమర్దవిశేషతత్త్వవిత్తతఃకృతంస్యాన్మమభర్తృశాసనం॥కథంనుఖల్వద్యభవే
త్సుఖాగతంప్రసహ్యయుద్ధంమమరాక్షసైస్సహ।తథైవఖల్వాత్మబలంచసారవత్సంమానయేన్మాంచరణేదశాననః॥ తత
స్సమాసాద్యరణేదశాననంసమంత్రివర్గంసబలప్రయాయినం । హృదిస్థితంతస్యమతంబలంచవై సుఖేనమత్వాహమి
తఃపునర్వ్రజే॥ ఇదమస్యనృశంసస్యనందనోపమముత్తమం। వనంనేత్రమనఃకాంతంనానాద్రుమలతాయుతం॥ ఇదం
విధ్వంసయిష్యామిశుష్కంవనమివానలః। అస్మిన్భగ్నేతతఃకోపంకరిష్యతిదశాననః॥ తతోమహత్సాశ్వమహారథద్విపం
బలంసమాదేక్ష్యతిరాక్షసాధిపః।త్రిశూలకాలాయసపట్టసాయుధంతతోమహద్యుద్ధమిదంభవిష్యతి ॥ అహంతుతైస్సం
యతిచండవిక్రమైస్సమేత్యరక్షోభిరసహ్యవిక్రమః । నిహత్యతద్రావణచోదితంబలం సుఖంగమిష్యామికపీశ్వరాల
యం॥౧౩॥తతోమారుతవత్క్రుద్ధోమారుతిర్భీమవిక్రమః। ఊరువేగేనమహతాద్రుమాన్క్షేప్తుమథారభత్ ॥ ౧౪॥ తత

స్తుహనుమాన్వీరోబభంజప్రమదావనం। మత్తద్విజసమాఘుష్టంనానాద్రుమలతాయుతం॥ ౧౫॥ తద్వనంమథితైర్వృ
క్షైర్భిన్నైశ్చసలిలాశయైః।చూర్ణితైఃపర్వతాగ్రైశ్చబభూవాప్రియదర్శనం ॥ ౧౬ ॥ నానాశకుంతవిరుతైఃప్రభి
న్నైస్సలిలాశయైః । తామ్రైఃకిసలయైఃక్లాంతైఃక్లాంతద్రుమలతాయుతం ॥ నబభౌతద్వనంతత్రదావానలహతంయ
థా॥౧౭॥ వ్యాకులావరణా రేజుర్విహ్వలాఇవతాలతాః ॥ ౧౮॥ లతాగృహైశ్చిత్రగృహైశ్చనాశితైర్మహోరగై
ర్వ్యాళమృగైశ్చనిర్ధుతైః। శిలాగృహైరున్మథితైస్తథాగృహైఃప్రణష్టరూపంతదభూన్మహద్వనం॥౧౯॥ సావిహ్వలాశో
కలతాప్రతానావనస్థలీశోకలతాప్రతానా। జాతాదశాస్యప్రమదావనస్యకపేర్బలాద్ధిప్రమదావనస్య ౨౦ ॥ సతస్య
కృత్వార్థపతేర్మహాకపిర్మహద్వ్యలీకంమనసోమహాత్మనః।యుయుత్సురేకోబహుభిర్మహాబలైశ్శ్రియాజ్వలంస్తో
రణమాస్థితఃకపిః॥౨౧॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః. ***************************

తతఃపక్షినినాదేనవృక్షభంగస్వనేనచ।బభూవుస్త్రాససంభ్రాంతాస్సర్వేలంకానివాసినః॥ ౧॥ విద్రుతాశ్చభ
యత్రస్తావినేదుర్మృగపక్షిణః।రక్షసాంచనిమిత్తానిక్రూరాణిప్రతిపేదిరే॥౨॥తతోగతాయాంనిద్రాయాంరాక్షస్యో
వికృతాననాః। తద్వనందదృశుర్భగ్నంతంచవీరంమహాకపిం॥౩॥సతాదృష్ట్వామహాబాహుర్మహాసత్త్వోమహాబలః। చ
కారసుమహద్రూపంరాక్షసీనాంభయావహం॥౪॥ తతస్తంగిరిసంకాశమతికాయంమహాబలం। రాక్షస్యోవానరందృ
ష్ట్వాపప్రచ్ఛుర్జనకాత్మజాం॥౫॥కోయంకస్యకుతోవాయంకిన్నిమిత్తమిహాగతః। కథంత్వయాసహానేనసంవాదఃకృతఇత్యు
త॥౬॥ఆచక్ష్వనోవిశాలాక్షిమాభూత్తేసుభగేభయం। సంవాదమసితాపాంగేత్వయాకింకృతవానయం॥౭॥అథాబ్రవీత్త
దాసాధ్వీసీతాసర్వాంగసుందరీ। రక్షసాంభీమరూపాణాంవిజ్ఞానేమమకాగతిః॥యూయమేవాభిజానీతయోయంయ
ద్వాకరిష్యతి। అహిరేవహ్యహేఃపాదాన్విజానాతినసంశయః॥అహమప్యస్యభీతాస్మినైనంజానామికోన్వయం। వేద్మి
రాక్షసమేవైనంకామరూపిణమాగతం॥౧౦॥ వైదేహ్యావచనంశ్రుత్వారాక్షస్యోవిద్రుతాదిశః । స్థితాఃకాశ్చిద్గతాః
కాశ్చిద్రావణాయనివేదితుం॥ ౧౧॥రావణస్యసమీపేతురాక్షస్యోవికృతాననాః । విరూపంవానరంభీమమాఖ్యాతుము
పచక్రముః॥౧౨॥అశోకవనికామధ్యేరాజన్భీమవపుఃకపిః।సీతయాకృతసంవాదస్తిష్ఠత్యమితవిక్రమః॥ ౧౩॥నచతంజాన
కీసీతాహరింహరిణలోచనా। అస్మాభిర్బహుధాపృష్టానివేదయితుమిచ్ఛతి॥౧౪॥వాసవస్యభవేద్దూతోదూతోవైశ్రవణ
స్యవా।ప్రేషితోవాపిరామేణసీతాన్వేషణకాంక్షయా॥౧౫॥తేనత్వద్భుతరూపేణయత్తత్తవమనోహరం।నానామృ
గగణాకీర్ణంప్రమృష్టంప్రమదావనం ॥౧౬॥నతత్రకశ్చిదుద్దేశోయస్తేననవినాశితః।యత్రసాజానకీసీతాసతేన నవినా
శితః॥౧౭॥జానకీరక్షణార్థంవాశ్రమాద్వానోపలభ్యతే। అథవాకశ్శ్రమస్తస్యసైవతేనాభిరక్షితా ॥ చారుపల్లవపు
ష్పాఢ్యంయంసీతాస్వయమాస్థితా। ప్రవృద్ధశ్శింశుపావృక్షస్సచతేనాభిరక్షితః ॥ ౧౯॥ తస్యోగ్రరూపస్యోగ్రత్వందండ
మాజ్ఞాతుమర్హసి।సీతాసంభాషితాయేనతద్వనంచవినాశితం॥ ౨౦ ॥ మనఃపరిగృహీతాంతాంతవరక్షోగణేశ్వర।క
స్సీతామభిభాషేతయోనస్యాత్త్యక్తజీవితః॥౨౧॥ రాక్షసీనాంవచశ్శ్రుత్వారావణోరాక్షసేశ్వరః।హుతాగ్నిరివజ
జ్వాలకోపసంవర్తితేక్షణః॥ ౨౨॥ తస్యక్రుద్ధస్యనేత్రాభ్యాంప్రాపతన్నాస్రబిందవః । దీప్తాభ్యామివదీపాభ్యాంసా
ర్చిషస్స్నేహబిందవః॥౨౩॥ ఆత్మనస్సదృశాంచ్ఛూరాన్కింకరాన్నామరాక్షసాన్। వ్యాదిదేశమహాతేజానిగ్రహార్థం
హనూమతః॥౨౪॥ తేషామశీతిసాహస్రంకింకరాణాంతరస్వినాం॥ ౨౫॥ నిర్యయుర్భవనాత్తస్మాత్కూటముద్గరపాణ
యః॥మహోదరామహాదంష్ట్రాఘోరరూపామహాబలాః। యుద్ధాభిమనసస్సర్వేహనుమద్గ్రహణోన్ముఖాః॥౨౬॥
తేకపీంద్రంసమాసాద్యతోరణస్థమవస్థితం। అభిపేతుర్మహావేగాఃపతంగాఇవపావకం ॥ ౨౭॥ తేగదాభిర్విచిత్రాభిః
పరిఘైఃకాంచనాంగదైః। ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠంశరైశ్చాదిత్యసన్నిభైః॥౨౮॥ముద్గరైఃపట్టిసైశ్శూలైఃప్రాసతోమ
రశక్తిభిః। పరివార్యహనూమంతంసహసాతస్థురగ్రతః॥౨౯॥హనుమానపితేజస్వీశ్రీమాన్పర్వతసన్నిభః। క్షితావావి
ధ్యలాంగూలం ననాదచమహాస్వనం॥౩౦॥సభూత్వాసుమహాకాయోహనుమాన్మారుతాత్మజః। ధృష్టమాస్ఫోటయా
మాసలంకాంశబ్దేనపూరయన్॥౩౧॥ తస్యాస్ఫోటితశబ్దేనమహతాసానునాదినా। పేతుర్విహంగాగగనాదుచ్చైశ్చేద
మఘోషయత్ ॥౩౨॥జయత్యతిబలోరామోలక్ష్మణశ్చమహాబలః। రాజాజయతిసుగ్రీవోరాఘవేణాభిపాలితః॥దాసో
హంకోసలేంద్రస్యరామస్యాక్లిష్టకర్మణః । హనుమాంఛత్రుసైన్యానాం నిహంతామారుతాత్మజః ॥ నరావణసహ
స్రంమేయుద్ధేప్రతిబలంభవేత్।శిలాభిస్తుప్రహరతఃపాదపైశ్చసహస్రశః ॥ అర్దయిత్వాపురీంలంకామభివాద్యచమై

థిలీం।సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసాం॥౩౬॥తస్య సన్నాదశబ్దేన తేఽభవన్భయశంకితాః।దదృశుశ్చ హనూ
మంతం సంధ్యామేఘమివోన్నతం॥౩౭॥స్వామిసందేశనిశ్శంకాస్తతస్తే రాక్షసాః కపిం। చిత్రైః ప్రహరణైర్దీప్తైరభిపే
తుస్తతస్తతః॥౩౮॥స తైః పరివృతశ్శూరైస్సర్వతస్స మహాబలః।ఆససాదాయసం భీమం పరిఘం తోరణాశ్రితం॥ ౩౯॥ స
తం పరిఘమాదాయ జఘాన రజనీచరాన్॥౩౯½॥స పన్నగమివాదాయ స్ఫురంతం వినతాసుతః ॥ విచచారాంబరే వీరః పరి
గృహ్య చ మారుతిః॥౪౦½॥స హత్వా రాక్షసాన్వీరాన్ కింకరాన్మారుతాత్మజః॥యుద్ధకాంక్షీ పునర్వీరస్తోరణం సముపాశ్రి
తః॥ ౪౧½॥ తతస్తస్మాద్భయాన్ముక్తాః కతిచిత్తత్ర రాక్షసాః ॥ నిహతాన్కింకరాన్సర్వాన్రావణాయ న్యవేదయన్॥
౪౨½॥ స రాక్షసానాం నిహతం మహద్బలం నిశమ్య రాజా పరివృత్తలోచనః। సమాదిదేశాప్రతిమం పరాక్రమే ప్రహస్త
పుత్రం సమరే సుదుర్జయం॥౪౩½॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.**********************

తతస్స కింకరాన్హత్వా హనుమాన్ధ్యానమాస్థితః॥ ½॥ వనం భగ్నం మయా చైత్యప్రాసాదో న వినాశితః ॥ తస్మా
త్ప్రాసాదమప్యేవం భీమం విధ్వంసయామ్యహం। ఇతి సంచింత్య మనసా హనుమాన్దర్శయన్బలం ॥ చైత్యప్రాసాదమాప్లు
త్య మేరుశృంగమివోన్నతం॥ఆరురోహ(॥)హరిశ్రేష్ఠో హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ ఆరుహ్య గిరిసంకాశం ప్రాసాదం హరి
యూథపః। బభౌ స సుమహాతేజాః ప్రతిసూర్య ఇవోదితః॥ ౪॥ సంప్రధృష్య చ దుర్ధర్షం చైత్యప్రాసాదముత్తమం।హ
నుమాన్ప్రజ్వలన్లక్ష్మ్యా పారియాత్రోపమోఽభవత్ ॥౫॥ స భూత్వా సుమహాకాయః ప్రభావాన్మారుతాత్మజః।ధృష్టమా
స్ఫోటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్॥ ౬॥ తస్యాస్ఫోటితశబ్దేన మహతా శ్రోత్రఘాతినా। పేతుర్విహంగమాస్త
త్ర చైత్యపాలాశ్చ మోహితాః॥౭॥అస్త్రవిజ్జయతాం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః। రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణా
భిపాలితః॥దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। హనుమాంఛత్రుసైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః॥
న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్। శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః ॥ అర్దయిత్వా పురీం లంకామ
భివాద్య చ మైథిలీం । సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసాం ॥ ఏవముక్త్వా విమానస్థశ్చైత్యస్థాన్హరియూథ
పః।ననాద భీమనిర్హ్రాదో రక్షసాం జనయన్భయం॥౧౨॥ తేన శబ్దేన మహతా చైత్యపాలాశ్శతం యయుః । గృహీత్వా వి
విధానస్త్రాన్ప్రాసాన్ఖడ్గాన్పరశ్వధాన్॥విసృజంతో మహాకాయా మారుతిం పర్యవారయన్॥౧౩½॥ తే గదాభిర్విచిత్రా
భిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః॥ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం బాణైశ్చాదిత్యసన్నిభైః॥ ౧౪½॥ ఆవర్త ఇవ గంగాయాస్తోయస్య
విపులో మహాన్॥పరిక్షిప్య హరిశ్రేష్ఠం స బభౌ రక్షసాం గణః॥౧౫½॥తతో వాతాత్మజః క్రుద్ధో భీమరూపం సమాస్థితః॥ ౧౬
ప్రాసాదస్య మహాంతస్య స్తంభం హేమపరిష్కృతం। ఉత్పాటయిత్వా వేగేన హనుమాన్పవనాత్మజః ॥ తతస్తం భ్రా
మయామాస శతధారం మహాబలః॥౧౭½॥తత్ర చాగ్నిస్సమభవత్ప్రాసాదశ్చాప్యదహ్యత॥ ౧౮॥ దహ్యమానం తతో దృ
ష్ట్వా ప్రాసాదం హరియూథపః । స రాక్షసశతం హత్వా వజ్రేణేంద్ర ఇవాసురాన్ ॥ అంతరిక్షే స్థితశ్శ్రీమానిదం వచన
మబ్రవీత్ ॥ ౧౯½॥ మాదృశానాం సహస్రాణి విసృష్టాని మహాత్మనా ॥ బలినాం వానరేంద్రాణాం సుగ్రీవవశవర్తి
నాం॥౨౦½॥అటంతి వసుధాం కృత్స్నాం వయమన్యే చ వానరాః॥౨౧॥ దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః। కేచి
న్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః॥౨౨॥ సంతి చౌఘబలాః కేచిత్కేచిద్వాయుబలోపమాః । అప్రమేయబలా
శ్చాన్యే తత్రాసన్హరియూథపాః॥ ౨౩॥ఈదృగ్విధైస్తు హరిభిర్వృతో దంతనఖాయుధైః।శతైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటిభి
రయుతైరపి॥ఆగమిష్యతి సుగ్రీవస్సర్వేషాం వో నిషూదనః॥౨౪½॥ నేయమస్తి పురీ లంకా న యూయం న చ రావణః॥యస్మా
దిక్ష్వాకునాథేన బద్ధం వైరం మహాత్మనా॥౨౫½॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః.*************

సందిష్టో రాక్షసేంద్రేణ ప్రహస్తస్య సుతో బలీ । జంబుమాలీ మహాదంష్ట్రో నిర్జగామ ధనుర్ధరః ॥ రక్తమాల్యాంబ
రధరః స్రగ్వీ రుచిరకుండలః । మహాన్వివృత్తనయనశ్చండస్సమరదుర్జయః॥ ధనుశ్శక్రధనుఃప్రఖ్యం మహద్రుచిరసాయ
కం।విస్ఫారయాణో వేగేన వజ్రాశనిసమస్వనం॥౩॥తస్య విస్ఫారఘోషేణ ధనుషో మహతా దిశః । ప్రదిశశ్చ నభశ్చైవ
సహసా సమపూర్యత॥౪॥రథేన ఖరయుక్తేన తమాగతముదీక్ష్య సః।హనుమాన్వేగసంపన్నో జహర్ష చ ననాద చ॥౫॥తం
తోరణవిటంకస్థం హనుమంతం మహాకపిం।జంబుమాలీ మహాబాహుర్వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః॥ ౬॥ అర్ధచంద్రేణ వదనే శిర
స్యేకేన కర్ణినా।బాహ్వోర్వివ్యాధ నారాచైర్దశభిస్తం కపీశ్వరం॥ ౭ ॥ తస్య తచ్ఛుశుభే తామ్రం శరేణాభిహతం ము
ఖం।శరదీవాంబుజం ఫుల్లం విద్ధం భాస్కరరశ్మినా॥౮॥ తత్తస్య రక్తం రక్తేన రంజితం శుశుభే ముఖం। యథాకాశే మహా

పద్మంసిక్తం చందనబిందుభిః॥౮॥చుకోప బాణాభిహతో రాక్షసస్య మహాకపిః॥౯॥తతః పార్శ్వేఽతివిపులాం దదర్శ మహ
తీం శిలాం॥తరసా తాం సముత్పాట్య చిక్షేప బలవద్బలీ॥౧౦॥తాం శరైర్దశభిః క్రుద్ధస్తాడయామాస రాక్షసః॥ ౧౧॥విప
న్నం కర్మ తద్దృష్ట్వా హనుమాంశ్చండవిక్రమః।సాలం విపులముత్పాట్య భ్రామయామాస వీర్యవాన్॥౧౨॥ భ్రామయం
తం కపిం దృష్ట్వా సాలవృక్షం మహాబలం।చిక్షేప సుబహూన్ బాణాన్ జంబుమాలీ మహాబలః॥౧౩॥సాలం చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద
వానరం పంచభిర్భుజే।ఉరస్యేకేన బాణేన దశభిస్తు స్తనాంతరే॥౧౪॥ స శరైః పూరితతనుః క్రోధేన మహతా వృతః।తమే
వ పరిఘం గృహ్య భ్రామయామాస వేగితః॥౧౫॥అతివేగోఽతివేగేన భ్రామయిత్వా బలోత్కటః। పరిఘం పాతయామాస
జంబుమాలేర్మహోరసి॥౧౬॥తస్య చైవ శిరో నాస్తి న బాహూ న చ జానునీ । న ధనుర్న రథో నాశ్వాస్తత్రాదృశ్యంత నే
షవః॥౧౭॥స హతస్తరసా తేన జంబుమాలీ మహాబలః।పపాత నిహతో భూమౌ చూర్ణితాంగవిభూషణః॥౧౮॥జంబుమా
లించ నిహతం కింకరాంశ్చ మహాబలాన్।చుక్రోధ రావణశ్శ్రుత్వా కోపసంరక్తలోచనః॥౧౯॥స రోషసంవర్తితతామ్ర
లోచనః ప్రహస్తపుత్రే నిహతే మహాబలే। అమాత్యపుత్రానతివీర్యవిక్రమాన్ సమాదిదేశాశు నిశాచరేశ్వరః ॥ ౨౦ ॥
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.****************************తతస్తే రాక్షసేంద్రేణ
చోదితా మంత్రిణస్సుతాః । నిర్యయుర్భవనాత్తస్మాత్సప్తసప్తార్చివర్చసః ॥ మహాబలపరీవారా ధనుష్మంతో మహాబ
లాః।కృతాస్త్రాస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠాః పరస్పరజయైషిణః॥ హేమజాలపరిక్షిప్తైర్ధ్వజవద్భిః పతాకిభిః । తోయదస్వననిర్ఘో
షైర్వాజియుక్తైర్మహారథైః॥ తప్తకాంచనచిత్రాణి చాపాన్యమితవిక్రమాః। విస్ఫారయంతస్సంహృష్టాస్తటిత్వంత ఇ
వాంబుదాః॥౪॥జనన్యస్తు తతస్తేషాం విదిత్వా కింకరాన్ హతాన్ । బభూవుశ్శోకసంభ్రాంతాస్సబాంధవసుహృజ్జనాః॥
౫॥ తే పరస్పరసంఘర్షాత్తప్తకాంచనభూషణాః।అభిపేతుర్హనూమంతం తోరణస్థమవస్థితం॥౬॥సృజంతో బాణవృష్టిం
తే రథగర్జితనిస్స్వనాః।వృష్టిమంత ఇవాంభోదా విచేరుర్నైరృతాంబుదాః॥౭॥ అవకీర్ణస్తతస్తాభిర్హనుమాంచ్ఛరవృ
ష్టిభిః। అభవత్సంవృతాకారశ్శైలరాడివ వృష్టిభిః॥౮॥స శరాన్మోఘయామాస తేషామాశుచరః కపిః । రథవేగం చ వీరా
ణాం విచరన్విమలేఽంబరే॥౯॥స తైః క్రీడన్ధనుష్మద్భిర్వ్యోమ్ని వీరః ప్రకాశతే । ధనుష్మద్భిర్యథా మేఘైర్మారుతః ప్రభురం
బరే॥౧౦॥స కృత్వా నినదం ఘోరం త్రాసయంస్తాం మహాచమూం। చకార హనుమాన్వేగం తేషు రక్షస్సు వీర్యవాన్ ॥
౧౧॥తలేనాభ్యహనత్కాంశ్చిత్పాదైః కాంశ్చిత్పరంతపః। ముష్టినాభ్యహనత్కాంశ్చిన్నఖైః కాంశ్చిద్వ్యదారయత్ ॥
౧౨॥ప్రమమాథోరసా కాంశ్చిదూరుభ్యామపరాన్కపిః।కేచిత్తస్య నినాదేన తత్రైవ పతితా భువి॥ ౧౩॥ తతస్తేష్వవస
న్నేషు భూమౌ నిపతితేషు చ। తత్సైన్యమగమత్సర్వం దిశో దశ భయార్దితం॥౧౪॥వినేదుర్విస్వరం నాగా నిపేతుర్భువి
వాజినః। భగ్ననీడధ్వజచ్ఛత్రైర్భూశ్చ కీర్ణాభవద్రథైః॥౧౫॥స్రవతా రుధిరేణాథ స్రవంత్యో దర్శితాః పథి।వివిధైశ్చ స్వ
రైర్లంకా ననాద వికృతం తదా॥౧౬॥ స తాన్ప్రవృద్ధాన్వినిహత్య రాక్షసాన్ మహాబలశ్చండపరాక్రమః కపిః।యుయుత్సు
రన్యైః పునరేవ రాక్షసైస్తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణం॥ ౧౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే- పంచచత్వారింశస్సర్గః.❋
హతాన్మంత్రిసుతాన్బుద్ధ్వా వానరేణ మహాత్మనా।రావణస్సంవృతాకారశ్చకార మతిముత్తమాం॥ ౧॥ స ని
రూపాక్షయూపాక్షౌ దుర్ధరం చైవ రాక్షసం । ప్రఘసం భాసకర్ణం చ పంచ సేనాగ్రనాయకాన్॥ సందిదేశ దశగ్రీవో
వీరాన్నయవిశారదాన్।హనుమద్గ్రహణవ్యగ్రాన్వాయువేగసమాన్యుధి॥ ౩॥ యాత సేనాగ్రగాస్సర్వే మహాబలప
రిగ్రహాః।సవాజిరథమాతంగాస్స కపిశ్శాస్యతామితి॥ యత్తైశ్చ ఖలు భావ్యం స్యాత్తమాసాద్య వనాలయం। కర్మ చా
పి సమాధేయం దేశకాలవిరోధినం॥న హ్యహం తం కపిం మన్యే కర్మణా ప్రతితర్కయన్ । సర్వథా తన్మహద్భూతం మహా
బలపరిగ్రహం॥భవేదింద్రేణ వా సృష్టమస్మదర్థం తపోబలాత్ ॥౫॥సనాగయక్షగంధర్వా దేవాసురమహర్షయః॥ యు
ష్మాభిస్సహితైస్సర్వైర్మయా సహ వినిర్జితాః। తైరవశ్యం విధాతవ్యం వ్యలీకం కించిదేవ నః ॥ తదేవ నాత్ర సందేహః ప్రస
హ్య పరిగృహ్యతాం॥౬॥నావమాన్యో భవద్భిశ్చ హరిర్ధీరపరాక్రమః ॥ దృష్టా హి హరయః పూర్వం మయా విపులవిక్ర
మాః। వాలీ చ సహ సుగ్రీవో జాంబవాంశ్చ మహాబలః॥నీలస్సేనాపతిశ్చైవ యే చాన్యే ద్వివిదాదయః । నైవం తేషాం గతి
ర్భీమా న తేజో న పరాక్రమః॥న మతిర్న బలోత్సాహౌ న రూపపరికల్పనం। మహత్సత్త్వమిదం జ్ఞేయం కపిరూపం వ్యవస్థితం॥
ప్రయత్నం మహదాస్థాయ క్రియతామస్య నిగ్రహః। కామం లోకాస్త్రయస్సేంద్రాస్ససురాసురమానవాః॥ భవతామ
గ్రతస్స్థాతుం న పర్యాప్తా రణాజిరే।తథాపి తు నయజ్ఞేన జయమాకాంక్షతా రణే॥ ఆత్మా రక్ష్యః ప్రయత్నేన యుద్ధసిద్ధిర్హి

చంచలా॥౧౪॥ తేస్వామివచనం సర్వే ప్రతిగృహ్య మహౌజసః॥ సముత్పేతుర్మహావేగా హుతాశసమతేజసః । రక్షై
ర్మత్తైశ్చమాతంగైర్వాజిభిశ్చమహాజవైః॥శస్త్రైశ్చవివిధైస్తీక్ష్ణైస్సర్వైశ్చోపచితాబలైః॥ ౧౬॥తతస్తం దదృశుర్వీ
రా దీప్యమానం మహాకపిం॥రశ్మిమంతమివోద్యంతం స్వతేజోరశ్మిమాలినం। తోరణస్థం మహోత్సాహం మహాసత్వం
మహాబలం॥మహామతిం మహావేగం మహాకాయం మహాబలం॥౧౮॥తం సమీక్ష్యైవ తే సర్వే దిక్షుసర్వాస్స్వవస్థితాః॥తై
స్తైః ప్రహరణైర్భీమైరభిపేతుస్తతస్తతః॥౧౯॥తస్య పంచాయసాస్తీక్ష్ణాశ్శితాః పీతముఖాశ్శరాః॥ శిరస్యుత్పలపత్రా
భా దుర్ధరేణ నిపాతితాః॥౨౦॥సతైః పంచభిరావిద్ధశ్శరైశ్శిరసి వానరః॥ఉత్పపాత నదన్ వ్యోమ్ని దిశో దశ వినాదయన్॥
౨౧॥తతస్తు దుర్ధరో వీరః సరథస్సజ్యకార్ముకః॥కిరన్ శరశతైస్తీక్ష్ణైరభిపేదే మహాబలః॥ ౨౨॥ స కపిర్వారయామాస
తం వ్యోమ్ని శరవర్షిణం॥వృష్టిమంతం పయోదాంతే పయోదమివ మారుతః॥౨౩॥అర్ద్యమానస్తతస్తేన దుర్ధరేణాని
లాత్మజః॥చకార కదనం భూయో వ్యవర్ధత చ వేగవాన్॥౨౪॥స దూరం సహసోత్పత్య దుర్ధరస్య రథే హరిః ॥ నిపపాత మ
హావేగో విద్యుద్రాశిర్గిరావివ॥౨౫॥తతస్స మథితాష్టాశ్వం రథం భగ్నాక్షకూబరం॥ విహాయ న్యపతద్భూమౌ దుర్ధర
స్త్యక్తజీవితః॥౨౬॥తం విరూపాక్షయూపాక్షౌ దృష్ట్వా నిపతితం భువి ॥ సంజాతరోషౌ దుర్ధర్షావుత్పేతతురరిందమౌ॥
౨౭॥స తాభ్యాం సహసోత్పత్య విష్ఠితో విమలేంబరే॥ముద్గరాభ్యాం మహాబాహుర్వక్షస్యభిహతః కపిః॥ ౨౮॥తయో
ర్వేగవతోర్వేగం వినిహత్య మహాబలః॥నిపపాత పునర్భూమౌ సుపర్ణసమవిక్రమః॥ ౨౯॥ స సాలవృక్షమాసాద్య తము
త్పాట్య చ వానరః॥తావుభౌ రాక్షసౌ వీరౌ జఘాన పవనాత్మజః॥౩౦॥తతస్తాంస్త్రీన్ హతాన్ జ్ఞాత్వా వానరేణ తరస్వి
నా॥అభిపేదే మహావేగః ప్రసహ్య ప్రఘసో హరిం। భాసకర్ణశ్చ సంక్రుద్ధశ్శూలమాదాయ వీర్యవాన్ ॥ ఏకతః కపిశా
ర్దూలం యశస్వినమవస్థితం॥౩౨॥పట్టసేన శితాగ్రేణ ప్రఘసః ప్రత్యయోధయత్ ॥ భాసకర్ణశ్చ శూలేన రాక్షసః క
పిసత్తమం॥౩౩॥ స తాభ్యాం విక్షతైర్గాత్రైరసృగ్దిగ్ధతనూరుహః ॥ అభవద్వానరః క్రుద్ధో బాలసూర్యసమప్రభః ॥
౩౪॥సముత్పాట్య గిరేశ్శృంగం సమృగవ్యాళపాదపం॥జఘాన హనుమాన్ వీరో రాక్షసౌ కపికుంజరః॥ ౩౫॥తతస్తేష్వ
వసన్నేషు సేనాపతిషు పంచసు॥బలం తదవశేషం చ నాశయామాస వానరః॥ ౩౬॥ అశ్వైరశ్వాన్ గజైర్నాగాన్ యో
ధైర్యోధాన్ రథై రథాన్॥స కపిర్నాశయామాస సహస్రాక్ష ఇవాసురాన్ ॥ ౩౭॥ హతైర్నాగైశ్చ తురగైర్భగ్నా
క్షైశ్చ మహారథైః॥హతైశ్చ రాక్షసైర్భూమీ రుద్ధమార్గా సమంతతః ॥ ౩౮ ॥ తతః కపిస్తాన్ ధ్వజినీపతీన్ రణే నిహత్య వీ
రాన్ సబలాన్ సవాహనాన్ । సమీక్ష్య వీరః పరిగృహ్య తోరణం కృతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాక్షయే ॥ ౩౯ ॥ ఇతి శ్రీమ
త్సుందరకాండే షట్చత్వారింశస్సర్గః. **

సేనాపతీన్ పంచ స తు ప్రమాపితాన్ హనూమతా సానుచరాన్ సవాహనాన్ । సమీక్ష్య రాజా సమరోద్ధతోన్ము
ఖం కుమారమక్షం ప్రసమైక్షతాగ్రతః ॥ ౧ ॥ స తస్య దృష్ట్యర్పణసంప్రచోదితః ప్రతాపవాన్ కాంచనచిత్రకార్ముకః।
సముత్పపాతాథ సదస్యుదీరితో ద్విజాతిముఖ్యైర్హవిషేవ పావకః॥౨॥తతో మహద్బాలదివాకరప్రభం ప్రతప్తజాంబూ
నదజాలసంతతం।రథం సమాస్థాయ యయౌ స వీర్యవాన్ మహాహరిం తం ప్రతి నైరృతర్షభః ॥ ౩ ॥ తతస్తపస్సం
గ్రహసంచయార్జితం ప్రతప్తజాంబూనదజాలశోభితం । పతాకినం రత్నవిభూషితధ్వజం మనోజవాష్టాశ్వవరైస్సు
యోజితం॥సురాసురాధృష్యమసంగచారిణం రవిప్రభం వ్యోమచరం సమాహితం । సతూణమష్టాసినిబద్ధబంధురం య
థాక్రమావేశితశక్తితోమరం॥విరాజమానం ప్రతిపూర్ణవస్తునా సహేమదామ్నా శశిసూర్యవర్చసా । దివాకరాభం ర
థమాస్థితస్తతః స నిర్జగామామరతుల్యవిక్రమః॥స పూరయన్ ఖం చ మహీం చ సాచలాం తురంగమాతంగమహారథస్వ
నైః।బలైస్సమేతైస్స హి తోరణస్థితం సమర్థమాసీనముపాగమత్కపిం॥ ౭॥ స తం సమాసాద్య హరిం హరీక్షణో యు
గాంతకాలాగ్నిమివ ప్రజాక్షయే।అవస్థితం విస్మితజాతసంభ్రమస్సమైక్షతాక్షో బహుమానచక్షుషా॥ ౮॥ స తస్య వేగం
చ కపేర్మహాత్మనః పరాక్రమం చారిషు పార్థివాత్మజః । విధారయన్ స్వం చ బలం మహాబలో హిమక్షయే సూర్య ఇవా
భివర్ధతే॥౯॥ స జాతమన్యుః ప్రసమీక్ష్య విక్రమం స్థిరం స్థితస్సంయతి దుర్నివారణం । సమాహితాత్మా హనుమంతమా
హవే ప్రచోదయామాస శరైస్త్రిభిశ్శితైః ॥ ౧౦ ॥ తతః కపిం తం ప్రసమీక్ష్య గర్వితం జితశ్రమం శత్రుపరాజయోర్జి
తం।అవైక్షతాక్షస్సముదీర్ణమానసః స బాణపాణిః ప్రగృహీతకార్ముకః॥ ౧౧॥ స హేమనిష్కాంగదచారుకుండలః
సమాససాదాశుపరాక్రమః కపిం। తయోర్బభూవాప్రతిమస్సమాగమః సురాసురాణామపి సంభ్రమప్రదః ॥ ౧౨ ॥

రరాసభూమిర్నతతాపభానుమాన్వవౌనవాయుఃప్రచచాలచాచలః। కపేఃకుమారస్యచవీక్ష్యసంయుగంననాదచద్యౌ
రుదధిశ్చచుక్షుభే॥ ౧౩॥ తతస్సవీరస్సుముఖాన్పతత్రిణఃసువర్ణపుంఖాన్సవిషానివోరగాన్ । సమాధిసంయోగవి
మోక్షతత్త్వవిచ్ఛరానథత్రీన్కపిమూర్ధ్న్యపాతయత్ ॥౧౪ ॥ సతైశ్శరైర్మూర్ధ్నిసమంనిపాతితైఃక్షరన్నసృగ్దిగ్ధవి
వృత్తలోచనః।నవోదితాదిత్యనిభశ్శరాంశుమాన్వ్యరాజతాదిత్యఇవాంశుమాలికః ॥౧౫ ॥ తతస్సపింగాధిపమంత్రి
సత్తమఃసమీక్ష్యతంరాజవరాత్మజంరణే। ఉదగ్రచిత్రాయుధచిత్రకార్ముకం జహర్షచాపూర్యతచాహవోన్ముఖః॥
౧౬॥సమందరాగ్రస్థఇవాంశుమాలికోవివృద్ధకోపోబలవీర్యసంయుతః । కుమారమక్షంసబలంసవాహనం దదాహనే
త్రాగ్నిమరీచిభిస్తదా॥౧౭॥ తతస్సబాణాసనచిత్రకార్ముకశ్శరప్రవర్షోయుధిరాక్షసాంబుదః। శరాన్ముమోచాశు
హరీశ్వరాచలేవలాహకోవృష్టిమివాచలోత్తమే॥౧౮॥తతఃకపిస్తంరణచండవిక్రమంవివృద్ధతేజోబలవీర్యసంయుతం।
కుమారమక్షంప్రసమీక్ష్యసంయుగేననాదహర్షాద్ఘనతుల్యవిక్రమః ॥ ౧౯ ॥ సబాలభావాద్యుధివీర్యదర్పితఃప్రవృ
ద్ధమన్యుఃక్షతజోపమేక్షణః।సమాససాదాప్రతిమంకపింరణేగజోమహాకూపమివావృతంతృణైః॥ ౨౦॥ సతేనబాణైః
ప్రసభంనిపాతితైశ్చకారనాదంఘననాదనిస్స్వనః। సముత్పపాతాశునభస్సమారుతిర్భుజోరువిక్షేపణఘోరదర్శనః॥
౨౧॥సముత్పతంతంసమభిద్రవద్బలీసరాక్షసానాంప్రవరఃప్రతాపవాన్ । రథీరథిశ్రేష్ఠతమఃకిరన్శరైఃపయోధరశ్శై
లమివాశ్మవృష్టిభిః॥ ౨౨॥సతాన్శరాంస్తస్యహరిర్విమోక్షయన్చచారవీరఃపథివాయుసేవితే। శరాంతరేమారుత
వద్వినిష్పతన్మనోజవస్సంయతిచండవిక్రమః ॥ ౨౩ ॥ తమాత్తబాణాసనమాహవోన్ముఖంఖమాస్తృణంతంవిశిఖైశ్శ
రోత్తమైః।అవైక్షతాక్షంబహుమానచక్షుషాజగామచింతాంచసమారుతాత్మజః॥ ౨౪॥తతశ్శరైర్భిన్నభుజాంతరః
కపిఃకుమారవీరేణమహాత్మనానదన్। మహాభుజఃకర్మవిశేషతత్త్వవిద్విచింతయామాసరణేపరాక్రమం ॥ ౨౫॥ అబాల
వద్బాలదివాకరప్రభఃకరోత్యయంకర్మమహన్మహాబలః । నచాస్యసర్వాహవకర్మశోభినః ప్రమాపణేమేమతిరత్రజా
యతే॥౨౬॥ అయంమహాత్మాచమహాంశ్చవీర్యతఃసమాహితశ్చాతిసహశ్చసంయుగే। అసంశయంకర్మగుణోదయా
దయంసనాగయక్షైర్మునిభిశ్చపూజితః॥౨౭॥పరాక్రమోత్సాహవివృద్ధమానసఃసమీక్షతేమాంప్రముఖాగతస్స్థితః।ప
రాక్రమోహ్యస్యమనాంసికంపయేత్సురాసురాణామపిశీఘ్రగామినః॥ ౨౮ ॥ నఖల్వయంనాభిభవేదుపేక్షితఃపరా
క్రమోహ్యస్యరణేవివర్ధతే।ప్రమాపణంత్వేవమమాస్యరోచతేనవర్ధమానోగ్నిరుపేక్షితుంక్షమః ॥ ౨౯॥ ఇతిప్ర
వేగంతుపరస్యతర్కయన్స్వకర్మయోగంచవిధాయవీర్యవాన్।చకారవేగంతుమహాబలస్తదామతించచక్రేస్యవధేమ
హాకపిః॥౩౦॥సతస్యతానష్టహయాన్మహాజవాన్సమాహితాన్భారసహాన్వివర్తనే। జఘానవీరః పథివాయుసేవితే
తలప్రహారైఃపవనాత్మజఃకపిః ॥ ౩౧ ॥ తతస్తలేనాభిహతోమహారథఃసతస్యపింగాధిపమంత్రినిర్జితః । ప్రభగ్ననీ
డఃపరిముక్తకూబరఃపపాతభూమౌహతవాజిరంబరాత్ ॥ ౩౨ ॥ సతంపరిత్యజ్యమహారథోరథంసకార్ముకఃఖడ్గధరఃఖ
ముత్పతన్। తపోభియోగాదృషిరుగ్రవీర్యవాన్విహాయదేహంమరుతామివాలయం ॥ ౩౩ ॥ తతఃకపిస్తంవిచరంత
మంబరేపతత్రిరాజానిలసిద్ధసేవితే।సమేత్యతంమారుతతుల్యవిక్రమఃక్రమేణజగ్రాహసపాదయోర్దృఢం ॥ ౩౪ ॥
సతంసమావిధ్యసహస్రశఃకపి ర్మహోరగం గృహ్యఇవాండజేశ్వరః। ముమోచవేగాత్పితృతుల్యవిక్రమోమహీ
తలేసంయతివానరోత్తమః॥ ౩౫॥ సభగ్నబాహూరుకటీశిరోధరఃక్షరన్నసృఙ్నిర్మథితాస్థిలోచనః । సభగ్నసంధిః
ప్రవికీర్ణబంధనోహతఃక్షితౌవాయుసుతేనరాక్షసః ॥ ౩౬ ॥ మహాకపిర్భూమితలేనిపీడ్యతంచకారరక్షోధిపతేర్మ
హద్భయం॥ ౩౭॥ మహర్షిభిశ్చక్రచరైర్మహావ్రతైస్సమేత్యభూతైశ్చసయక్షపన్నగైః॥ సురైశ్చసేంద్రైర్భృ
శజాతవిస్మయైర్హతేకుమారేసకపిర్నిరీక్షితః॥ ౩౮॥నిహత్యతంవజ్రిసుతోపమప్రభంకుమారమక్షంక్షతజోపమేక్షణం॥
తమేవవీరోభిజగామతోరణంకృతక్షణఃకాలఇవప్రజాక్షయే॥౩౯॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః॥

తతస్సరక్షోధిపతిర్మహాత్మాహనూమతాక్షేనిహతేకుమారే । మనస్సమాధాయతదేంద్రకల్పంసమాదిదేశేం
ద్రజితంసరోషం॥ ౧॥ త్వమస్త్రవిచ్ఛస్త్రవిదాంవరిష్ఠస్సురాసురాణామపిశోకదాతా । సురేషుసేంద్రేషుచదృష్టక
ర్మాపితామహారాధనసంచితాస్త్రః ॥ ౨ ॥ తవాస్త్రబలమాసాద్యనాసురానమరుద్గణాః। నశేకుస్సమరేస్థాతుంసురే
శ్వరసమాశ్రితాః॥౩॥నకశ్చిత్త్రిషులోకేషుసంయుగేనగతశ్రమః ॥ ౪ ॥ భుజవీర్యాభిగుప్తశ్చతపసాచాభిరక్షితః।
దేశకాలవిభాగజ్ఞస్త్వమేవమతిసత్తమః॥ ౫॥ నతేస్త్యశక్యంసమరేషుకర్మణానతేస్త్యకార్యంమతిపూర్వమంత్ర

ణే।నసోఽస్తికశ్చిత్త్రిషుసంగ్రహేషువైనవేదయస్తేఽస్త్రబలంబలంచతే ॥ ౬ ॥ మమానురూపంతపసోబలంచ తేపరా
క్రమశ్చాస్త్రబలంచసంయుగే।నత్వాంసమాసాద్యరణావమర్దేమనశ్శ్రమంగచ్ఛతినిశ్చితార్థం॥ ౭॥ నిహతాఃకింక
రాస్సర్వేజంబుమాలీచరాక్షసః॥అమాత్యపుత్రావీరాశ్చపంచసేనాగ్రయాయినః । బలానిసుసమృద్ధానిసాశ్వనాగ
రథానిచ॥సహోదరస్తేదయితఃకుమారోఽక్షశ్చసూదితః॥ ౮॥ నహితేష్వేవమేసారోయస్త్వయ్యరినిషూదన॥౯॥ఇ
దంహిదృష్ట్వామతిమన్మహద్బలంకపేఃప్రభావంచపరాక్రమంచ । త్వమాత్మనశ్చాపిసమీక్ష్యసారం కురుష్వవేగంస్వబ
లానురూపం॥ ౧౦॥ బలావమర్దస్త్వయిసన్నికృష్టేయథాగతేశామ్యతిశాంతశత్రౌ । తథాసమీక్ష్యాత్మబలంపరంచస
మారభస్వాస్త్రవిదాంవరిష్ఠ॥ ౧౧॥ నవీరసేనాగణశోచ్యవంతినవజ్రమాదాయవిశాలసారం । నమారుతస్యాస్యగతేః
ప్రమాణంనచాగ్నికల్పఃకరణేనహంతుం॥ ౧౨॥ తమేవమర్థంప్రసమీక్ష్యసమ్యక్స్వకర్మసామ్యాద్ధిసమాహితాత్మా।
స్మరంశ్చదివ్యంధనుషోఽస్త్రవీర్యంవ్రజాక్షతంకర్మసమారభస్వ॥ ౧౩॥ నఖల్వియంమతిశ్శ్రేష్ఠాయత్త్వాంసంప్రేషయా
మ్యహం।ఇయంచరాజధర్మాణాంక్షత్రస్యచమతిర్మతా॥ ౧౪ ॥ నానాశస్త్రైశ్చసంగ్రామేవైశారద్యమరిందమ । అ
వశ్యమేవయోద్ధవ్యంకామ్యశ్చవిజయోరణే॥ ౧౫॥ తతఃపితుస్తద్వచనంనిశమ్యప్రదక్షిణందక్షసుతప్రభావః। చకార
భర్తారమదీనసత్త్వోరణాయవీరఃప్రతిపన్నబుద్ధిః॥ ౧౬॥ తతస్తైస్స్వగణైరిష్టైరింద్రజిత్ప్రతిపూజితః । యుద్ధోద్ధతః
కృతోత్సాహస్సంగ్రామంప్రత్యపద్యత॥౧౭॥ ....
శ్రీమాన్పద్మపలాశాక్షోరాక్షసాధిపతేస్సుతః।నిర్జగామమహాతేజాస్సముద్రఇవపర్వసు॥౧౮॥ సపక్షిరాజోపమతుల్య
వేగైర్వ్యాలైశ్చతుర్భిస్సితతీక్ష్ణదంష్ట్రైః।రథంసమాయుక్తమసంగవేగంసమారురోహేంద్రజిదింద్రకల్పః॥ ౧౯॥సర
థీధన్వినాంశ్రేష్ఠశ్శస్త్రజ్ఞోఽస్త్రవిదాంవరః।రథేనాభియయౌక్షిప్రంహనూమాన్యత్రసోఽభవత్॥ ౨౦॥ సతస్యరథనిర్ఘో
షంజ్యాస్వనంకార్ముకస్యచ।నిశమ్యహరివీరోఽసౌసంప్రహృష్టతరోఽభవత్॥ ౨౧॥ సుమహచ్చాపమాదాయశితశల్యాం
శ్చసాయకాన్।హనుమంతమభిప్రేత్యజగామరణపండితః॥౨౨॥తస్మింస్తతస్సంయతిజాతహర్షేరణాయనిర్గచ్ఛతిబాణ
పాణౌ।దిశశ్చసర్వాఃకలుషాబభూవుర్మృగాశ్చరౌద్రాబహుధావినేదుః ॥ ౨౩॥ సమాగతాస్తత్రతునాగయక్షామ
హర్షయశ్చక్రచరాశ్చసిద్ధాః।నభస్సమావృత్యచపక్షిసంఘావినేదురుచ్చైఃపరమప్రహృష్టాః ॥ ౨౪॥ ఆయాంతంసర
థందృష్ట్వాతూర్ణమింద్రజితంకపిః।విననాదమహానాదంవ్యవర్ధతచవేగవాన్॥౨౫॥ ఇంద్రజిత్తురథందివ్యమాస్థితశ్చిత్ర
కార్ముకః। ధనుర్విస్ఫారయామాసతటిదూర్జితనిస్స్వనం॥ ౨౬॥ తతస్సమేతావతితీక్ష్ణవేగౌమహాబలౌతౌరణనిర్వి
శంకౌ।కపిశ్చరక్షోధిపతేశ్చపుత్రస్సురాసురేంద్రావివబద్ధవైరౌ॥ ౨౭॥ సతస్యవీరస్యమహారథస్యధనుష్మతస్సంయతి
సంమతస్య।శరప్రవేగంవ్యహనత్ప్రవృద్ధశ్చచారమార్గేపితురప్రమేయే ॥ ౨౮॥ తతశ్శరానాయతతీక్ష్ణశల్యాన్సుప
త్రిణఃకాంచనచిత్రపుంఖాన్। ముమోచవీరఃపరవీరహంతాసుసన్నతాన్వజ్రనిపాతవేగాన్॥ ౨౯॥ తతస్తుతత్స్యందన
నిస్స్వనంచమృదంగభేరీపటహస్వనంచ। వికృష్యమాణస్యచకార్ముకస్యనిశమ్యఘోషంపునరుత్పపాత॥౩౦॥శరాణా
మంతరేష్వాశువ్యవర్తతమహాకపిః।హరిస్తస్యాభిలక్ష్యస్యమోఘయన్లక్ష్యసంగ్రహం ॥ ౩౧ ॥శరాణామగ్రతస్తస్య
పునస్సమభివర్తత।ప్రసార్యహస్తౌహనుమానుత్పపాతానిలాత్మజః॥౩౨॥తావుభౌవేగసంపన్నౌరణకర్మవిశారదౌ।స
ర్వభూతమనోగ్రాహిచక్రతుర్యుద్ధముత్తమం ॥ ౩౩ ॥ హనూమతోవేదనరాక్షసోఽంతరంనమారుతిస్తస్యమహాత్మనోఽం
తరం।పరస్పరంనిర్విషహౌబభూవతుస్సమేత్యతౌదేవసమానవిక్రమౌ॥ ౩౪॥ తతస్తులక్ష్యేసవిహన్యమానేశరేష్వమో
ఘేషుచసంపతత్సు।జగామచింతాంమహతీంమహాత్మాసమాధిసంయోగసమాహితాత్మా॥౩౫॥ తతోమతింరాక్షస
రాజసూనుశ్చకారతస్మిన్హరివీరముఖ్యే। అవధ్యతాంతస్యకపేస్సమీక్ష్యకథంనిగచ్ఛేదితినిగ్రహార్థం॥ ౩౬॥ తతఃపై
తామహంవీరస్సోఽస్త్రమస్త్రవిదాంవరః। సందధేసుమహాతేజాస్తంహరిప్రవరంప్రతి॥౩౭॥ అవధ్యోఽయమితిజ్ఞాత్వాత
మస్త్రేణాస్త్రతత్త్వవిత్। నిజగ్రాహమహాబాహుర్మారుతాత్మజమింద్రజిత్ ॥ ౩౮॥ తేనబద్ధస్తతోఽస్త్రేణరాక్షసేనస
వానరః। అభవన్నిర్విచేష్టశ్చపపాతచమహీతలే॥ ౩౯॥ తతోఽథబుద్ధ్వాసతదాఽస్త్రబంధంప్రభోఃప్రభావాద్విగతాత్మ
వేగః।పితామహానుగ్రహమాత్మనశ్చవిచింతయామాసహరిప్రవీరః॥౪౦॥ తతస్స్వాయంభువైర్మంత్రైర్బ్రహ్మాస్త్ర
మభిమంత్రితం। హనూమాంశ్చింతయామాసవరదానంపితామహాత్ ॥౪౧ ॥ నమేఽస్త్రబంధస్యచశక్తిరస్తివిమోక్షణే
లోకగురోఃప్రభావాత్ ।ఇత్యేవమత్వావిహితోఽస్త్రబంధోమయాత్మయోనేరనువర్తితవ్యః॥౪౨॥సవీర్యమస్త్రస్యకపి

౨౫॥అవధ్యతాంతపోభిర్యాంభవాన్సమనుపశ్యతి। ఆత్మనస్సాసురైర్దేవైర్హేతుస్తత్రాప్యయంమహాన్ ॥ ౨౬ ॥
సుగ్రీవోనహిదేవోయంనాసురోనచరాక్షసః।నదానవోనగంధర్వోనయక్షోనచపన్నగః॥ తస్మాత్ప్రాణపరిత్రాణంక
థంరాజన్కరిష్యసి॥౨౭½॥ నతుధర్మోపసంహారమధర్మఫలసంహితం ॥ తదేవఫలమన్వేతిధర్మశ్చాధర్మనాశనః।
ప్రాప్తంధర్మఫలంతావద్భవతానాత్రసంశయః॥ ఫలమస్యాప్యధర్మస్యక్షిప్రమేవప్రపత్స్యసే । జనస్థానవధంబుద్ధ్వా
బుద్ధ్వావాలివధంతథా॥రామసుగ్రీవసఖ్యంచబుధ్యస్వహితమాత్మనః ॥ ౩౦½ ॥ కామంఖల్వహమప్యేకస్సవాజిరథ
కుంజరాం॥లంకాంనాశయితుంశక్తస్తస్యైషతునిశ్చయః ॥ ౩౧½ ॥ రామేణహిప్రతిజ్ఞాతంహర్యృక్షగణసన్నిధౌ॥ఉ
త్సాదనమమిత్రాణాంసీతాయైస్తుప్రధర్షితా ॥ ౩౨½ ॥ అపకుర్వన్హిరామస్యసాక్షాదపిపురందరః ॥ నసుఖంప్రా
ప్నుయాదన్యఃకింపునస్త్వద్విధోజనః॥౩౩½॥ యాంసీతేత్యభిజానాసియేయంతిష్ఠతితేవశే ॥ కాళరాత్రీతితాంవిద్ధిస
ర్వలంకావినాశినీం॥౩౪½॥ తదలంకాలపాశేనసీతావిగ్రహరూపిణా ॥ స్వయంస్కంధావసక్తేనక్షమమాత్మనిచింత్య
తాం ॥ ౩౫½ ॥ సీతాయాస్తేజసాదగ్ధాంరామకోపప్రపీడితాం ॥ దహ్యమానామిమాంపశ్యపురీంసాట్టప్రతోళికాం ॥
౩౬½ ॥ స్వానిమిత్రాణిమంత్రీంశ్చజ్ఞాతీన్భ్రాతౄన్సుతాన్హితాన్ ॥ భోగాన్దారాంశ్చలంకాంచమావినాశము
పానయ॥ ౩౭½॥ సత్యంరాక్షసరాజేంద్రశ్శృణుష్వవచనంమమ ॥ రామదాసస్యదూతస్యవానరస్యవిశేషతః ॥౩౮½ ॥
సర్వాన్లోకాన్సుసంహృత్యసభూతాన్సచరాచరాన్॥పునరేవతథాస్రష్టుం శక్తోరామోమహాయశాః॥ ॥ ౩౯½ ॥
దేవాసురనరేంద్రేషుయక్షరక్షోగణేషుచ॥ విద్యాధరేషుసర్వేషుగంధర్వేషూరగేషుచ । సిద్ధేషుకిన్నరేంద్రేషు పత
త్రిషుచసర్వతః ॥ సర్వభూతేషుసర్వత్రసర్వకాలేషునాస్తిసః । యోరామంప్రతియుధ్యేతవిష్ణుతుల్యపరాక్రమం ॥
౪౨॥(సర్వలోకేశ్వరస్యైవంకృత్వావిప్రియముత్తమం । రామస్యరాజసింహస్యదుర్లభంతవజీవితం ॥) దేవాశ్చ
దైత్యాశ్చనిశాచరేంద్రగంధర్వవిద్యాధరనాగయక్షాః । రామస్యలోకత్రయనాయకస్యస్థాతుంనశక్తాస్సమరేషుస
ర్వే ॥ ౪౩॥ బ్రహ్మాస్స్వయంభూశ్చతురాననోవారుద్రస్త్రినేత్రస్త్రిపురాంతకోవా । ఇంద్రోమహేంద్రస్సురనాయ
కోవాత్రాతుంనశక్తాయుధిరామవధ్యం ॥ ౪౪ ॥ ససౌష్ఠవోపేతమదీనవాదినఃకపేర్నిశమ్యాప్రతిమోప్రియంవచః।ద
శాననఃకోపవివృత్తలోచనస్సమాదిశత్తస్యవధంమహాకపేః॥౪౫॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకపంచాశస్సర్గః.***

తస్యతద్వచనంశ్రుత్వావానరస్యమహాత్మనః।ఆజ్ఞాపయద్వధంతస్యరావణఃక్రోధమూర్ఛితః ॥ ౧ ॥ వధేతస్య
సమాజ్ఞప్తేరావణేనదురాత్మనా। నివేదితవతోదౌత్యంనానుమేనేవిభీషణః॥ ౨॥ తంరక్షోధిపతింక్రుద్ధంతచ్చకార్యము
పస్థితం। విదిత్వాచింతయామాసకార్యంకార్యవిధౌస్థితః॥ ౩॥ నిశ్చితార్థస్తతస్సామ్నాపూజ్యశత్రుజిదగ్రజం । ఉ
వాచహితమత్యర్థంవాక్యంవాక్యవిశారదః॥ ౪॥ క్షమస్వరోషంత్యజరాక్షసేంద్రప్రసీదమద్వాక్యమిదంశృణుష్వ।
వధంనకుర్వంతిపరావరజ్ఞాదూతస్యసంతోవసుధాధిపేంద్రాః॥ ౫॥రాజధర్మవిరుద్ధంచలోకవృత్తైశ్చగర్హితం । తవ
చాసదృశంవీరకపేరస్యప్రమాపణం ॥ ౬॥ ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చరాజధర్మవిశారదః। పరావరజ్ఞోభూతానాంత్వమేవప
రమార్థవిత్ ॥౭॥ గృహ్యంతేయదిరోషేణత్వాదృశోపివిపశ్చితః। తతశ్శాస్త్రవిపశ్చిత్త్వంశ్రమఏవహికేవలం॥ ౮ ॥
తస్మాత్ప్రసీదశత్రుఘ్నరాక్షసేంద్రదురాసద।యుక్తాయుక్తంవినిశ్చిత్యదూతదండోవిధీయతాం ॥ ౯ ॥ విభీషణవచ
శ్శ్రుత్వారావణోరాక్షసేశ్వరః।రోషేణమహతావిష్టోవాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౧౦॥ నపాపానాంవధేపాపంవిద్య
తేశత్రుసూదన। తస్మాదేనంవధిష్యామివానరంపాపచారిణం॥౧౧॥ అధర్మమూలంబహురోషయుక్తమనార్యజుష్టం
వచనంనిశమ్య।ఉవాచవాక్యంపరమార్థతత్త్వంవిభీషణోబుద్ధిమతాంవరిష్ఠః ॥ ౧౨॥ ప్రసీదలంకేశ్వరరాక్షసేంద్ర
ధర్మార్థయుక్తంవచనంశృణుష్వ।దూతానవధ్యాస్సమయేషురాజన్సర్వేషుసర్వత్రవదంతిసంతః ॥ ౧౩॥ అసంశ
యంశత్రురయంప్రవృద్ధఃకృతంహ్యనేనాప్రియమప్రమేయం । నదూతవధ్యాంప్రవదంతిసంతో దూతస్యదృష్టాబహ
వోహిదండాః ॥౧౪ ॥ వైరూప్యమంగేషుకశాభిఘాతోమౌండ్యంతథాలక్షణసన్నిపాతః । ఏతాన్హిదూతేప్రవదంతి
దండాన్వధస్తుదూతస్యనశ్శ్రుతోపి॥౧౫॥ కథంచధర్మార్థవినీతబుద్ధిఃపరావరప్రత్యయనిశ్చితార్థః । భవద్విధః
కోపవశేహితిష్ఠేత్కోపంనియచ్ఛంతిహిసత్త్వవంతః॥౧౬॥ నధర్మవాదేనచలోకవృత్తేనశాస్త్రబుద్ధిగ్రహణేషుచా
పి। విద్యేతకశ్చిత్తవవీరతుల్యస్త్వంహ్యుత్తమస్సర్వసురాసురాణాం ॥ ౧౭॥ నచాప్యస్యకపేర్ఘాతేకంచిత్పశ్యామ్య
హంగుణం। తేష్వయంపాత్యతాందండోయైరయంప్రేషితఃకపిః॥సాధుర్వాయదివాసాధుఃపరైరేషసమర్పితః। బ్రు

వస్యరార్థేంపరవానరదూతోవధమర్హతి ॥ ౧౯॥ అపిచాస్మిన్హతేరాజన్నాన్యంపశ్యామిఖేచరం । ఇహయఃపునరాగ
చ్ఛేత్పరంపారంమహోదధేః ॥ తస్మాన్నాస్యవధేయత్నఃకార్యఃపరపురంజయ । భవాన్సేంద్రేషుదేవేషు యత్న
మాస్థాతుమర్హతి॥౨౧॥ అస్మిన్వినష్టేనహిదూతమన్యంపశ్యామియస్తౌనరరాజపుత్రౌ । యుద్ధాయయుద్ధప్రియదుర్వినీ
తావుద్యోజయేద్దీర్ఘపథావరుద్ధౌ॥ ౨౨॥ పరాక్రమోత్సాహమనస్వినాంచసురాసురాణామపిదుర్జయేన । త్వయా
మనోనందననైరృతానాంయుద్ధాయతిర్నాశయితుంనయుక్తా॥౨౩॥హితాశ్చశూరాశ్చసమాహితాశ్చకులేషుజాతా
శ్చమహాగుణేషు। మనస్వినశ్శస్త్రభృతాంవరిష్ఠాఃకోట్యగ్రతస్తేసుభృతాశ్చయోధాః॥ ౨౪॥ తదేకదేశేనబలస్యతా
వత్కేచిత్తవాదేశకృతోభియాంతు।తౌరాజపుత్రౌవినిగృహ్యమూఢౌపరేషుతేభావయితుంప్రభావం ॥ ౨౫ ॥ నిశా
చరాణామధిపోనుజస్య విభీషణస్యోత్తమవాక్యమిష్టం । జగ్రాహబుద్ధ్యాసురలోకశత్రుర్మహాబలోరాక్షసరాజము
ఖ్యః॥౨౬॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే ద్విపంచాశస్సర్గః. *************** తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాదశగ్రీవో
మహాబలః। దేశకాలహితంవాక్యంభ్రాతురుత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ సమ్యగుక్తంహిభవతాదూతవధ్యావిగర్హితా ।
అవశ్యంతువధాదన్యఃక్రియతామస్యనిగ్రహః॥౨॥ కపీనాంకిలలాంగూలమిష్టంభవతిభూషణం। తదస్యదీప్యతాంశీఘ్రం
తేనదగ్ధేనగచ్ఛతు॥౩॥ తతఃపశ్యంత్విమందీనమంగవైరూప్యకర్శితం। సమిత్రజ్ఞాతయస్సర్వే బాంధవాస్ససుహృజ్జనాః॥
౪॥ఆజ్ఞాపయద్రాక్షసేంద్రఃపురంసర్వంసచత్వరం। లాంగూలేనప్రదీప్తేనరక్షోభిఃపరిణీయతాం ॥ ౫॥ తస్యతద్వచ
నంశ్రుత్వారాక్షసాఃకోపకర్శితాః। వేష్టయంతిస్మలాంగూలంజీర్ణైఃకార్పాసకైఃపటైః॥౬॥సంవేష్ట్యమానేలాంగూ
లేవ్యవర్ధతమహాకపిః।శుష్కమింధనమాసాద్యవనేష్వివహుతాశనః॥౭॥ తైలేనపరిషిచ్యాథతేగ్నింతత్రాభ్యపాత
యన్॥౭౫॥లాంగూలేనప్రదీప్తేనరాక్షసాంస్తానపాతయత్ ॥ రోషామర్షపరీతాత్మాబాలసూర్యసమాననః ॥ ౮౫ ॥
లాంగూలంసంప్రదీప్తంతుద్రష్టుంతస్యహనూమతః॥సహస్త్రీబాలవృద్ధాశ్చజగ్ముఃప్రీతానిశాచరాః ॥ ౯౫ ॥ సభూయ
స్సంగతైఃక్రూరైరాక్షసైర్హరిసత్తమః॥నిబద్ధఃకృతవాన్వీరస్తత్కాలసదృశీంమతిం ॥ ౧౦౫॥ కామంఖలునమేశక్తా
నిబద్ధస్యాపిరాక్షసాః॥ఛిత్వాపాశాన్సముత్పత్యహన్యామహమిమాన్పునః । యదిభర్తుర్హితార్థాయచరంతంభ
ర్తృశాసనాత్ ॥బధ్నంత్యేతేదురాత్మానోనతుమేనిష్కృతిఃకృతా।సర్వేషామేవపర్యాప్తోరాక్షసానామహంయుధి ॥
కింతురామస్యప్రీత్యర్థంవిషహిష్యేహమీదృశం। లంకాచారయితవ్యావైపునరేవభవేదితి ॥ రాత్రౌనహిసుదృష్టామే
దుర్గకర్మవిధానతః।అవశ్యమేవద్రష్టవ్యామయాలంకానిశాక్షయే॥ కామంబద్ధస్యమేభూయఃపుచ్ఛస్యోద్దీపనేనచ । పీ
డాంకుర్వంతురక్షాంసినమేస్తిమనసశ్శ్రమః॥౧౬॥తతస్తేసంవృతాకారంసత్వవంతంమహాకపిం। పరిగృహ్యయయు
ర్హృష్టారాక్షసాఃకపికుంజరం॥౧౭॥శంఖభేరీనినాదైస్తంఘోషయంతస్స్వకర్మభిః । రాక్షసాఃక్రూరకర్మాణశ్చార
యంతిస్మతాంపురీం॥౧౮॥అన్వీయమానోరక్షోభిర్యయౌసుఖమరిందమః । హనుమాంశ్చారయామాసరాక్షసానాం
మహాపురీం ॥ ౧౯ ॥ అథాపశ్యద్విమానానివిచిత్రాణిమహాకపిః । సంవృతాన్భూమిభాగాంశ్చసువిభక్తాంశ్చచత్వ
రాన్॥వీథీశ్చగృహసంబాధాఃకపిశ్శృంగాటకానిచ । తథారథ్యోపరథ్యాశ్చతథైవగృహకాంతరాన్ ॥ గృహాంశ్చమే
ఘసంకాశాన్దదర్శపవనాత్మజః॥౨౧౫॥చత్వరేషుచతుష్కేషురాజమార్గేతథైవచ ॥ ఘోషయంతికపింసర్వేచారీక
ఇతిరాక్షసాః॥౨౨౫॥స్త్రీబాలవృద్ధానిర్జగ్ముస్తత్రతత్రకుతూహలాత్ ॥ తంప్రదీపితలాంగూలంహనుమంతందిదృక్ష
వః॥౨౩౫॥దీప్యమానేతతస్తస్యలాంగూలాగ్రేహనూమతః ॥ రాక్షస్యస్తావిరూపాక్ష్యశ్శంసుర్దేవ్యాస్తదప్రియం ॥
౨౪౫॥యస్త్వయాకృతసంవాదస్సీతేతామ్రముఖఃకపిః॥లాంగూలేనప్రదీప్తేనసఏషపరిణీయతే॥౨౫౫॥శ్రుత్వాతద్వ
చనంక్రూరమాత్మాపహరణోపమం॥వైదేహీశోకసంతప్తాహుతాశనముపాగమత్ ॥ ౨౬౫॥ మంగళాభిముఖీతస్య
సాతదాసీన్మహాకపేః॥ఉపతస్థేవిశాలాక్షీప్రయతాహవ్యవాహనం॥౨౭౫॥ యద్యస్తిపతిశుశ్రూషాయద్యస్తిచరితంత
పః॥యదిచాస్త్యేకపత్నీత్వంశీతోభవహనూమతః॥౨౮౫॥యదికించిదనుక్రోశస్తస్యమయ్యస్తిధీమతః॥ యదివాభాగ్య
శేషోమేశీతోభవహనూమతః॥౨౯౫॥యదిమాంవృత్తసంపన్నాంతత్సమాగమలాలసాం॥సవిజానాతిధర్మాత్మాశీతోభ
వహనూమతః॥౩౦౫॥యదిమాంతారయేదార్యస్సుగ్రీవస్సత్యసంగరః ॥ అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాచ్ఛీతోభవహనూమ
తః॥౩౧౫॥తతస్తీక్ష్ణార్చిరవ్యగ్రఃప్రదక్షిణశిఖోనలః॥జజ్వాలమృగశాబాక్ష్యాశ్శంసన్నివశివంకపేః ॥౩౨౫॥ హనుమజ్జ
నకశ్చాపిపుచ్ఛానలయుతోనిలః॥ వవౌస్వాస్థ్యకరోదేవ్యాఃప్రాలేయానిలశీతలః॥౩౩౫॥దహ్యమానేచలాంగూలేచిం

తయామాస వానరః॥౩౪॥ ప్రదీప్తోగ్నిరయం కస్మాన్న మాం దహతి సర్వతః। దృశ్యతే చ మహాజ్వాలః కరోతి న చ మే రుజం॥
శిశిరస్యేవ సంపాతో లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితః॥ ౩౫॥ అథవా తదిదం వ్యక్తం యద్దృష్టం ప్లవతా మయా ॥ రామప్రభా
వాదాశ్చర్యం పర్వతస్సరితాం పతౌ॥ ౩౬॥ యది తావత్సముద్రస్య మైనాకస్య చ ధీమతః ॥ రామార్థం సంభ్రమస్తాదృ
క్కిమగ్నిర్న కరిష్యతి॥ ౩౭॥ సీతాయాశ్చానృశంస్యేన తేజసా రాఘవస్య చ॥ పితుశ్చ మమ సఖ్యేన న మాం దహతి పావ
కః॥ ౩౮॥ భూయస్స చింతయామాస ముహూర్తం కపికుంజరః॥ ౩౯॥ ఉత్పపాతాథ వేగేన ననాద చ మహాకపిః॥ ౩౯॥ పు
రద్వారం తతశ్శ్రీమాన్ శైలశృంగమివోన్నతం॥ విభక్తరక్షస్సంబాధమాససాదానిలాత్మజః॥ ౪౦॥ స భూత్వా శైలసం
కాశః క్షణేన పునరాత్మవాన్॥ హ్రస్వతాం పరమాం ప్రాప్తో బంధనాన్యవశాతయత్ ॥ ౪౧ ॥ విముక్తశ్చాభవచ్ఛ్రీ
మాన్ పునః పర్వతసన్నిభః॥ వీక్షమాణశ్చ దదృశే పరిఘం తోరణాశ్రితం॥ ౪౨ ॥ స తం గృహ్య మహాబాహుః కాలాయస
పరిష్కృతం॥ రక్షిణస్తాన్పునస్సర్వాన్ సూదయామాస మారుతిః॥ ౪౩॥ స తాన్నిహత్వా రణచండవిక్రమః సమీక్షమా
ణః పునరేవ లంకాం॥ ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ ప్రకాశతాదిత్య ఇవార్చిమాలీ ॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-
త్రిపంచాశస్సర్గః. *************************** వీక్షమాణస్తతో లంకాం కపిః కృతమనోరథః । వర్ధమాన
సముత్సాహః కార్యశేషమచింతయత్ ॥౧॥ కిన్ను ఖల్వవశిష్టం మే కర్తవ్యమిహ సాంప్రతం । యదేషాం రక్షసాం భూయ
స్సంతాపజననం భవేత్ ॥౨॥ వనం తావత్ప్రమథితం ప్రకృష్టా రాక్షసా హతాః। బలైకదేశః క్షపితశ్శేషం దుర్గవినాశనం॥
౩॥ దుర్గే వినాశితే కర్మ భవేత్సుఖపరిశ్రమం। అల్పయత్నేన కార్యేస్మిన్ మమ స్యాత్సఫలశ్శ్రమః॥ ౪॥ యో హ్యయం మమ
లాంగూలే దీప్యతే హవ్యవాహనః। అస్య సంతర్పణం న్యాయ్యం కర్తుమేభిర్గృహోత్తమైః॥ ౫॥ తతః ప్రదీప్తలాంగూ
లస్సవిద్యుదివ తోయదః। భవనాగ్రేషు లంకాయా విచచార మహాకపిః॥ ౬॥ గృహాద్గృహం రాక్షసానాముద్యానాని చ వా
నరః। వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః॥ ౭॥ అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనం । అగ్నిం త
త్ర స నిక్షిప్య శ్వసనేన సమో బలీ॥ తతోన్యత్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్ । ముమోచ హనుమానగ్నిం కాలా
నలశిఖోపమం॥౯॥ వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః। శుకస్య చ మహాతేజాః సారణస్య చ ధీమతః ॥ తథా చేంద్ర
జితో వేశ్మ దదాహ హరియూథపః॥౧౦॥ జంబుమాలేస్సుమాలేశ్చ దదాహ భవనం తతః॥౧౧॥ రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూ
ర్యశత్రోస్తథైవ చ। హ్రస్వకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః ॥ యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య రక్షసః।
విద్యుజ్జిహ్వస్య ఘోరస్య తథా హస్తిముఖస్య చ ॥ కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి । కుంభకర్ణస్య భవనం మ
కరాక్షస్య చైవ హి॥ యజ్ఞశత్రోశ్చ భవనం బ్రహ్మశత్రోస్తథైవ చ । నరాంతకస్య కుంభస్య నికుంభస్య దురాత్మనః ॥ వ
ర్జయిత్వా మహాతేజా విభీషణగృహం ప్రతి। క్రమమాణః క్రమేణైవ దదాహ హరిపుంగవః॥ ౧౬ ॥ తేషు తేషు మహార్హేషు
భవనేషు మహాయశాః। గృహేష్వృద్ధిమతామృద్ధిం దదాహ స మహాకపిః॥ ౧౭॥ సర్వేషాం సమతిక్రమ్య రాక్షసేంద్ర
స్య వీర్యవాన్। ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రావణస్య నివేశనం॥౧౮॥ తతస్తస్మిన్ గృహే ముఖ్యే నానారత్నవిభూషితే । మేరు
మందరసంకాశే సర్వమంగళశోభితే ॥ ప్రదీప్తమగ్నిముత్సృజ్య లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితం । ననాద హనుమాన్వీరో యు
గాంతజలదో యథా॥౨౦॥ శ్వసనేన చ సంయోగాదతివేగో మహాబలః। కాలాగ్నిరివ జజ్వాల ప్రావర్ధత హుతాశనః॥౨౧
ప్రదీప్తమగ్నిం పవనస్తేషు వేశ్మస్వచారయత్ । అభూచ్ఛ్వసనసంయోగాదతివేగో హుతాశనః॥౨౨॥ తాని కాంచనజా
లాని ముక్తామణిమయాని చ। భవనాన్యవశీర్యంత రత్నవంతి మహాంతి చ॥౨౩॥ తాని భగ్నవిమానాని నిపేతుర్వసుధాతలే।
భవనానీవ సిద్ధానామంబరాత్పుణ్యసంక్షయే॥౨౪॥ సంజజ్ఞే తుములశ్శబ్దో రాక్షసానాం ప్రధావతాం । స్వగృహస్య పరి
త్రాణే భగ్నోత్సాహోర్జితశ్రియాం॥ నూనమేషోగ్నిరాయాతః కపిరూపేణ హా ఇతి॥౨౫॥ క్రందంత్యస్సహసా పే
తుస్స్తనంధయధరాః స్త్రియః॥ కాశ్చిదగ్నిపరీతేభ్యో హర్మ్యేభ్యో ముక్తమూర్ధజాః॥౨౬॥ పతంత్యో రేజిరేభ్రేభ్యస్సౌ
దామిన్య ఇవాంబరాత్ ॥౨౭॥ వజ్రవిద్రుమవైడూర్యముక్తారజతసంహితాన్ । విచిత్రాన్భవనాద్ధాతూన్ స్యందమా
నాన్దదర్శ సః॥౨౮॥ నాగ్నిస్తృప్యతి కాష్ఠానాం తృణానాం హరియూథపః। నాగ్నేర్నాపి విశస్తానాం రాక్షసానాం వసుం
ధరా॥౨౯॥ క్వచిత్కింశుకసంకాశాః క్వచిచ్ఛాల్మలిసన్నిభాః। క్వచిత్కుంకుమసంకాశాశ్శిఖా వహ్నేశ్చకాశిరే॥౩౦॥
హనూమతా వేగవతా వానరేణ మహాత్మనా। లంకాపురం ప్రదగ్ధం తద్రుద్రేణ త్రిపురం యథా ॥ ౩౧ ॥ తతస్తు లంకాపుర
పర్వతాగ్రే సముత్థితో భీమపరాక్రమోగ్నిః। ప్రసార్య చూడావలయం ప్రదీప్తో హనూమతా వేగవతా విసృష్టః॥ ౩౨॥ యు

గాంతకాలానలతుల్యవేగస్సమారుతోఽగ్నిర్వవృధే దివిస్పృక్ । విధూమరశ్మిర్భవనేషు సక్తో రక్షశ్శరీరాజ్యసమర్పితార్చిః ॥ ౩౩ ॥ ఆదిత్యకోటీసదృశస్సుతేజా లంకాం సమస్తాం పరివార్య తిష్ఠన్ । శబ్దైరనేకైరశనిప్రరూఢైర్భిందన్నివాండం ప్రబభౌ మహాగ్నిః ॥ ౩౪ ॥ తత్రాంబరాదగ్నిరతిప్రవృద్ధో రూక్షప్రభః కింశుకపుష్పచూడః । నిర్వాణధూమాకులరాజయశ్చ నీలోత్పలాభాః ప్రచకాశిరేఽభ్రాః ॥ ౩౫ ॥ వజ్రీ మహేంద్రస్త్రిదశేశ్వరో వా సాక్షాద్యమో వా వరుణోఽనిలో వా । రుద్రోఽగ్నిరర్కో ధనదశ్చ సోమో న వానరోఽయం స్వయమేవ కాలః ॥ కిం బ్రహ్మణస్సర్వపితామహస్య సర్వస్య ధాతుశ్చతురాననస్య । ఇహాగతో వానరరూపధారీ రక్షోపసంహారకరః ప్రకోపః ॥ కిం వైష్ణవం వా కపిరూపమేత్య రక్షోవినాశాయ పరం సుతేజః । అనంతమవ్యక్తమచింత్యమేకం స్వమాయయా సాంప్రతమాగతం వా ॥ ఇత్యేవమూచుర్బహవో విశిష్టా రక్షోగణాస్తత్ర సమేత్య సర్వే । సప్రాణిసంఘాం సగృహాం సవృక్షాం దగ్ధాం పురీం తాం సహసా సమీక్ష్య ॥ ౩౯ ॥ తతస్తు లంకా సహసా ప్రదగ్ధా సరాక్షసా సాశ్వరథా సనాగా । సపక్షిసంఘా సమృగా సవృక్షా రురోద దీనా తుములం సశబ్దం ॥ ౪౦ ॥ హా తాత హా పుత్రక కాంత మిత్ర హా జీవితం భోగయుతం సుపుణ్యం । రక్షోభిరేవం బహుధా బ్రువద్భిః శబ్దః కృతో ఘోరతరస్సుభీమః ॥ ౪౧ ॥ హుతాశనజ్వాలసమావృతా సా హతప్రవీరా పరివృత్తయోధా । హనూమతః క్రోధబలాభిభూతా బభూవ శాపోపహతేవ లంకా ॥ ౪౨ ॥ ససంభ్రమత్రస్తవిషణ్ణరాక్షసాం సముజ్జ్వలజ్జ్వాలహుతాశనాంకితాం । దదర్శ లంకాం హనుమాన్మహామనాః స్వయంభుకోపోపహతామివావనిం ॥ ౪౩ ॥ భంక్త్వా వనం పాదపరత్నసంకులం హత్వా తు రక్షాంసి మహాంతి సంయుగే । దగ్ధ్వా పురీం తాం గృహరత్నమాలినీం తస్థౌ హనూమాన్పవనాత్మజః కపిః ॥ ౪౪ ॥ త్రికూటశృంగాగ్రతలే విచిత్రే ప్రతిష్ఠితో వానరరాజసింహః । ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ వ్యరాజతాదిత్య ఇవాంశుమాలీ ॥ ౪౫ ॥ స రాక్షసాంస్తాన్సుబహూంశ్చ హత్వా వనం చ భంక్త్వా బహుపాదపం తత్ । విసృజ్య రక్షోభవనేషు చాగ్నిం జగామ రామం మనసా మహాత్మా ॥ ౪౬ ॥ తతస్తు తం వానరవీరముఖ్యం మహాబలం మారుతతుల్యవేగం । మహామతిం వాయుసుతం వరిష్ఠం ప్రతుష్టువుర్దేవగణాశ్చ సర్వే ॥ ౪౭ ॥ భంక్త్వా వనం మహాతేజా హత్వా రక్షాంసి సంయుగే । దగ్ధ్వా లంకాపురీం రమ్యాం రరాజ స మహాకపిః ॥ ౪౮ ॥ తత్ర దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । దృష్ట్వా లంకాం ప్రదగ్ధాం తాం విస్మయం పరమం గతాః ॥ ౪౯ ॥ తం దృష్ట్వా వానరశ్రేష్ఠం హనుమంతం మహాకపిం । కాలాగ్నిరితి సంచింత్య సర్వభూతాని తత్రసుః ॥ ౫౦ ॥ దేవాశ్చ సర్వే మునిపుంగవాశ్చ గంధర్వవిద్యాధరనాగయక్షాః । భూతాని సర్వాణి మహాంతి తత్ర జగ్ముః పరాం ప్రీతిమతుల్యరూపాం ॥ ౫౧ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.****************************

లంకాం సమస్తాం సందీప్య లాంగూలాగ్నిం మహాబలః । నిర్వాపయామాస తదా సముద్రే హరిసత్తమః ॥ ౧ ॥ సందీప్యమానాం విధ్వస్తాం త్రస్తరక్షోగణాం పురీం । అవేక్ష్య హనుమాన్లంకాం చింతయామాస వానరః ॥ ౨ ॥ తస్యాభూత్సుమహాంస్త్రాసః కుత్సా చాత్మన్యజాయత । లంకాం ప్రదహతా కర్మ కింస్విత్కృతమిదం మయా ॥ ౩ ॥ ధన్యాస్తే పురుషశ్రేష్ఠా యే బుద్ధ్యా కోపముత్థితం । నిరుంధంతి మహాత్మానో దీప్తమగ్నిమివాంభసా ॥ ౪ ॥ క్రుద్ధః పాపం న కుర్యాత్కః క్రుద్ధో హన్యాద్గురూనపి । క్రుద్ధః పరుషయా వాచా నరస్సాధూనధిక్షిపేత్ ॥ ౫ ॥ వాచ్యావాచ్యం ప్రకుపితో న విజానాతి కర్హిచిత్ । నాకార్యమస్తి క్రుద్ధస్య నావాచ్యం విద్యతే క్వచిత్ ॥ ౬ ॥ యస్సముత్పతితం క్రోధం క్షమయైవ నిరస్యతి । యథోరగస్త్వచం జీర్ణాం స వై పురుష ఉచ్యతే ॥ ౭ ॥ ధిగస్తు మాం సుదుర్బుద్ధిం నిర్లజ్జం పాపకృత్తమం । అచింతయిత్వా తాం సీతామగ్నిదం స్వామిఘాతకం ॥ ౮ ॥ యది దగ్ధా త్వియం లంకా నూనమార్యాపి జానకీ । దగ్ధా తేన మయా భర్తుర్హతం కార్యమజానతా ॥ ౯ ॥ యదర్థమయమారంభస్తత్కార్యమవసాదితం । మయా హి దహతా లంకాం న సీతా పరిరక్షితా ॥ ౧౦ ॥ ఈషత్కార్యమిదం కార్యం కృతమాసీన్న సంశయః । తస్య క్రోధాభిభూతేన మయా మూలక్షయః కృతః ॥ ౧౧ ॥ వినష్టా జానకీ నూనం న హ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే । లంకాయాం కశ్చిదుద్దేశః సర్వా భస్మీకృతా పురీ ॥ ౧౨ ॥ యది తద్విహతం కార్యం మమ ప్రజ్ఞావిపర్యయాత్ । ఇహైవ ప్రాణసన్న్యాసో మమాపి హ్యద్య రోచతే ॥ ౧౩ ॥ కిమగ్నౌ నిపతామ్యద్య ఆహోస్విద్బడబాముఖే । శరీరమాహో సత్త్వానాం దద్మి సాగరవాసినాం ॥ ౧౪ ॥ కథం హి జీవతా శక్యో మయా ద్రష్టుం హరీశ్వరః । తౌ వా పురుషశార్దూలౌ కార్యసర్వస్వఘాతినా ॥ ౧౫ ॥ మయా ఖలు తదేవేదం రోషదోషాత్ప్రదర్శితం । ప్రథితం త్రిషు లోకేషు కపిత్వమనవస్థితం ॥ ౧౬ ॥ ధిగస్తు రాజసం భావమనీశమనవస్థితం । ఈశ్వరేణాపి యద్రాగాన్మయా సీతా న రక్షితా ॥ ౧౭ ॥ వినష్టాయాం తు సీతాయాం తావుభౌ వినశిష్యతః । తయోర్వినాశే సుగ్రీవః సబంధుర్వినశిష్యతి ॥ ౧౮ ॥ ఏత

దేవవచశ్శ్రుత్వా భరతో భ్రాతృవత్సలః। ధర్మాత్మా సహశత్రుఘ్నః కథం శక్ష్యతి జీవితుం ॥ ౧౯ ॥ ఇక్ష్వాకువంశే ధర్మిష్ఠే గతే నాశమసంశయం। భవిష్యంతి ప్రజాస్సర్వాశ్శోకసంతాపపీడితాః॥ ౨౦॥ తదహం భాగ్యరహితో లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః। రోషదోషపరీతాత్మా వ్యక్తం లోకవినాశనః॥౨౧॥ఇతి చింతయతస్తస్య నిమిత్తాన్యుపపేదిరే। పూర్వమప్యుపలబ్ధాని సాక్షాత్పునరచింతయత్ ॥౨౨॥ అథవా చారుసర్వాంగీ రక్షితా స్వేన తేజసా । న నశిష్యతి కల్యాణీ నాగ్నిరగ్నౌ ప్రవర్తతే॥ ౨౩॥ నహి ధర్మాత్మనస్తస్య భార్యామమితతేజసః । స్వచారిత్రాభిగుప్తాం తాం స్ప్రష్టుమర్హతి పావకః॥ ౨౪॥ నూనం రామప్రభావేన వైదేహ్యాస్సుకృతేన చ । యన్మాం దహనకర్మాయం నాదహద్ధవ్యవాహనః॥౨౫॥ త్రయాణాం భరతాదీనాం భ్రాతౄణాం దేవతా చ యా। రామస్య చ మనఃకాంతా సా కథం వినశిష్యతి ॥ ౨౬ ॥ యద్వా దహనకర్మాయం సర్వత్ర ప్రభురవ్యయః। న మే దహతి లాంగూలం కథమార్యాం ప్రధక్ష్యతి ॥ ౨౭ ॥ పునశ్చాచింతయత్తత్ర హనుమాన్విస్మితస్తదా। హిరణ్యనాభస్య గిరేర్జలమధ్యే ప్రదర్శనం॥ ౨౮॥ తపసా సత్యవాక్యేన అనన్యత్వాచ్చ భర్తరి । అపి సా నిర్దహేదగ్నిం న తామగ్నిః ప్రధక్ష్యతి॥ ౨౯॥ స తథా చింతయంస్తత్ర దేవ్యా ధర్మపరిగ్రహం । శుశ్రావ హనుమాన్వాక్యం చారణానాం మహాత్మనాం॥౩౦॥ అహో ఖలు కృతం కర్మ దుష్కరం హి హనూమతా । అగ్నిం విసృజతాభీక్ష్ణం భీమం రాక్షసవేశ్మని॥ ప్రపలాయితరక్షస్స్త్రీబాలవృద్ధసమాకులా । జనకోలాహలాధ్మాతా క్రందంతీవాద్రికందరే॥ దగ్ధేయం నగరీ సర్వా సాట్టప్రాకారతోరణా। జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోఽద్భుత ఏవ నః॥ ౩౩॥ స నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః। ఋషివాక్యైశ్చ హనుమానభవత్ప్రీతమానసః ॥ ౩౪ ॥ తతః కపిః ప్రాప్తమనోరథార్థస్తామక్షతాం రాజసుతాం విదిత్వా। ప్రత్యక్షతస్తాం పునరేవ దృష్ట్వా ప్రతిప్రయాణాయ మతిం చకార ॥ ౩౫॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః. ********************* తతస్తు శింశుపామూలే జానకీం పర్యవస్థితాం। అభివాద్యాబ్రవీద్దిష్ట్యా పశ్యామి త్వామిహాక్షతాం ॥ ౧॥ తతస్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునఃపునః । భర్తృస్నేహాన్వితం వాక్యం హనుమంతమభాషత ॥ ౨॥ కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే బలోదయః॥ ౩॥ శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః। మాం నయేద్యది కాకుత్స్థస్తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ ౪॥ తద్యథా తస్య విక్రాంతమనురూపం మహాత్మనః। భవత్యాహవశూరస్య తథా త్వముపపాదయ ॥ ౫ ॥ తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితం। నిశమ్య హనుమాంస్తస్యా వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృక్షప్రవరైర్వృతః। యస్తే యుధి విజిత్యారీఞ్శోకం వ్యపనయిష్యతి ॥ ౭ ॥ ఏవమాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమాన్మారుతాత్మజః। గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీమభ్యవాదయత్ ॥ ౮॥ తతస్స కపిశార్దూలస్స్వామిసందర్శనోత్సుకః। ఆరురోహ గిరిశ్రేష్ఠమరిష్టమరిమర్దనః ॥ ౯॥ తుంగపద్మకజుష్టాభిర్నీలాభిర్వనరాజిభిః । సోత్తరీయమివాంభోదైశ్శృంగాంతరవిలంబిభిః॥ బోధ్యమానమివ ప్రీత్యా దివాకరకరైశ్శుభైః । ఉన్మిషంతమివోద్ధూతైర్లోచనైరివ ధాతుభిః॥ తోయౌఘనిస్స్వనైర్మంద్రైః ప్రాధీతమివ పర్వతం । ప్రగీతమివ విస్పష్టైర్నానాప్రస్రవణస్వనైః॥ దేవదారుభిరత్యుచ్చైరూర్ధ్వబాహుమివ స్థితం । ప్రపాతజలనిర్ఘోషైః ప్రాక్రుష్టమివ సర్వతః ॥ వేపమానమివ శ్యామైః కంపమానైశ్శరద్వనైః। వేణుభిర్మారుతోద్ధూతైః కూజంతమివ కీచకైః॥ నిశ్శ్వసంతమివామర్షాద్ఘోరైరాశీవిషోత్తమైః । నీహారకృతగంభీరైర్ధ్యాయంతమివ గహ్వరైః॥ మేఘపాదనిభైః పాదైః ప్రక్రాంతమివ సర్వతః । జృంభమాణమివాకాశే శిఖరైరభ్రమాలిభిః॥ కూటైశ్చ బహుధాకీర్ణైశ్శోభితం బహుకందరైః । సాలతాలాశ్వకర్ణైశ్చ వంశైశ్చ బహుభిర్వృతం ॥ లతావితానైర్వితతైః పుష్పవద్భిరలంకృతం। నానామృగగణాకీర్ణం ధాతునిష్యందభూషితం ॥ బహుప్రస్రవణోపేతం శిలాసంచయసంకటం। మహర్షియక్షగంధర్వకిన్నరోరగసేవితం ॥ లతాపాదపసంఘాతం సింహాధ్యుషితకందరం। వ్యాఘ్రసంఘసమాకీర్ణం స్వాదుమూలఫలద్రుమం॥ తమారురోహ హనుమాన్పర్వతం పవనాత్మజః । రామదర్శనశీఘ్రేణ ప్రహర్షేణాభిచోదితః॥ ౨౦॥ తేన పాదతలాక్రాంతా రమ్యేషు గిరిసానుషు॥ సఘోషాస్సమశీర్యంత శిలాశ్చూర్ణీకృతాస్తతః॥౨౨॥ స తమారుహ్య శైలేంద్రం వ్యవర్ధత మహాకపిః । దక్షిణాదుత్తరం పారం ప్రార్థయఞ్లవణాంభసః॥౨౩॥ అధిరుహ్య తతో వీరః పర్వతం పవనాత్మజః। దదర్శ సాగరం భీమం మీనోరగనిషేవితం ॥ ౨౪ ॥ స మారుత ఇవాకాశం మారుతస్యాత్మసంభవః। ప్రపేదే హరిశార్దూలో దక్షిణాదుత్తరాం దిశం ॥ ౨౫ ॥ స తదా పీడితస్తేన కపినా పర్వతోత్తమః । రరాస సహ తైర్భూతైః ప్రవిశన్వసుధాతలం ॥ కంపమానైశ్చ శిఖరైః పతద్భిరపి చ ద్రు

సైః ॥ ౨౬ ॥ తస్యోరువేగోన్మథితాః పాదపాః పుష్పశాలినః ॥ నిపేతుర్భూతలే రుగ్ణాశ్శక్రాయుధహతా ఇవ ॥ ౨౭ ॥
కందరాంతరసంస్థానాం పీడితానాం మహౌజసాం ॥ సింహానాం నినదో భీమో నభో భిందన్ స శుశ్రువే ॥ ౨౮ ॥ త్రస్త
వ్యావృత్తవసనా వ్యాకులీకృతభూషణాః ॥ విద్యాధర్యస్సముత్పేతుస్సహసా ధరణీధరాత్ ॥ ౨౯ ॥ అతిప్రమాణా బలి
నో దీప్తజిహ్వా మహావిషాః ॥ నిపీడితశిరోగ్రీవా వ్యవేష్టంత మహాహయః ॥ ౩౦ ॥ కిన్నరోరగగంధర్వయక్షవిద్యాధరాస్త
దా ॥ పీడితం తం నగవరం త్యక్త్వా గగనమాస్థితాః ॥ ౩౧ ॥ స చ భూమిధరశ్శ్రీమాన్బలినా తేన పీడితః ॥ సవృక్షశిఖరోద
గ్రః ప్రవివేశ రసాతలం ॥ ౩౨ ॥ దశయోజనవిస్తారస్త్రింశద్యోజనముచ్ఛ్రితః ॥ ధరణ్యాం సమతాం యాతస్స బభూవ
ధరాధరః ॥ ౩౩ ॥ స లిలంఘయిషుర్భీమం సలీలం లవణార్ణవం ॥ కల్లోలాస్ఫాలవేలాంతముత్పపాత నభో హరిః ॥ ౩౪ ॥
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-షట్పంచాశస్సర్గః. *************** స చంద్రకుముదం రమ్యం సార్కకారండవం
శుభం ॥ తిష్యశ్రవణకాదంబమభ్రశైవాలశాద్వలం ॥ ౧ ॥ పునర్వసుమహామీనం లోహితాంగమహాగ్రహం । ఐరా
వతమహాద్వీపం స్వాతీహంసవిలోళితం ॥ వాతసంఘాతజాతోర్మిచంద్రాంశుశిశిరాంబుమత్ । భుజంగయక్షగంధర్వ
ప్రబుద్ధకమలోత్పలం ॥ హనుమాన్మారుతగతిర్మహానౌరివ సాగరం । అపారమపరిశ్రాంతః పుప్లువే గగనార్ణవం ॥ ౪ ॥
గ్రసమాన ఇవాకాశం తారాధిపమివోల్లిఖన్ । హరన్నివ సనక్షత్రం గగనం సార్కమండలం ॥ మారుతస్యాత్మజశ్శ్రీమా
న్కపిర్వ్యోమచరో మహాన్ ॥ హనుమాన్మేఘజాలాని వికర్షన్నివ గచ్ఛతి ॥ ౬ ॥ పాండరారుణవర్ణాని నీలమాంజిష్ఠకా
ని చ ॥ హరితారుణవర్ణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే ॥ ౭ ॥ ప్రవిశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః । ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకా
శశ్చ చంద్రమా ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౮ ॥ వివిధాభ్రఘనాపన్నగోచరో ధవళాంబరః ॥ దృశ్యాదృశ్యతనుర్వీరస్తదా చంద్రా
యతేంబరే ॥ ౯ ॥ తార్క్ష్యాయమాణో గగనే బభాసే వాయునందనః ॥ దారయన్మేఘబృందాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః ॥
నదన్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః ॥ ప్రవరాన్రాక్షసాన్హత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్మనః ॥ ఆకులాం నగరీం
కృత్వా వ్యథయిత్వా చ రావణం । అర్దయిత్వా బలం ఘోరం వైదేహీమభివాద్య చ ॥ ఆజగామ మహాతేజాః పునర్మధ్యేన
సాగరం ॥ ౧౨ ॥ పర్వతేంద్రం సునాభం చ సముపస్పృశ్య వీర్యవాన్ ॥ జ్యాముక్త ఇవ నారాచో మహావేగోభ్యుపాగతః ॥
౧౩ ॥ స కించిదనుసంప్రాప్తః సమాలోక్య మహాగిరిం ॥ మహేంద్రం మేఘసంకాశం ననాద హరిపుంగవః ॥ ౧౪ ॥ స పూ
రయామాస కపిర్దిశో దశ సమంతతః ॥ నదన్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః ॥ ౧౫ ॥ స తం దేశమనుప్రాప్తః సు
హృద్దర్శనలాలసః ॥ ననాద హరిశార్దూలో లాంగూలం చాప్యకంపయత్ ॥ ౧౬ ॥ తస్య నానద్యమానస్య సుపర్ణచరితే పథి ॥
ఫలతీవాస్య ఘోషేణ గగనం సార్కమండలం ॥ ౧౭ ॥ యే తు తత్రోత్తరే తీరే సముద్రస్య మహాబలాః ॥ పూర్వం సంవిష్ఠి
తాశ్శూరా వాయుపుత్రదిదృక్షవః ॥ మహతో వాయునున్నస్య తోయదస్యేవ గర్జితం ॥ శుశ్రువుస్తే తదా ఘోషమూరు
వేగం హనూమతః ॥ ౧౯ ॥ తే దీనమనసస్సర్వే శుశ్రువుః కాననౌకసః ॥ వానరేంద్రస్య నిర్ఘోషం పర్జన్యనినదోపమం ॥
౨౦ ॥ నిశమ్య నదతో నాదం వానరాస్తే సమంతతః ॥ బభూవురుత్సుకాస్సర్వే సుహృద్దర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨౧ ॥ జాంబవాన్
స హరిశ్రేష్ఠః ప్రీతిసంహృష్టమానసః ॥ ఉపామంత్ర్య హరీన్సర్వానిదం వచనమబ్రవీత్ । సర్వథా కృతకార్యోసౌ హ
నూమాన్నాత్ర సంశయః ॥ న హ్యస్యాకృతకార్యస్య నాద ఏవంవిధో భవేత్ ॥ ౨౩ ॥ తస్య బాహూరువేగం చ నినాదం చ
మహాత్మనః ॥ నిశమ్య హరయో హృష్టాః సముత్పేతుస్తతస్తతః ॥ ౨౪ ॥ తే నగాగ్రాన్నగాగ్రాణి శిఖరాచ్ఛిఖరాణి చ ॥
ప్రహృష్టాస్సమపద్యంత హనూమంతం దిదృక్షవః ॥ ౨౫ ॥ తే ప్రీతాః పాదపాగ్రేషు గృహ్య శాఖాస్సువిష్ఠితాః ॥ వాసాం
సీవ ప్రశాఖాశ్చ సమావిధ్యంత వానరాః ॥ ౨౬ ॥ గిరిగహ్వరసంలీనో యథా గర్జతి మారుతః ॥ ఏవం జగర్జ బలవాన్హనుమా
న్మారుతాత్మజః ॥ ౨౭ ॥ తమభ్రఘనసంకాశమాపతంతం మహాకపిం ॥ దృష్ట్వా తే వానరాస్సర్వే తస్థుః ప్రాంజలయస్త
దా ॥ ౨౮ ॥ తతస్తు వేగవాంస్తస్య గిరేర్గిరినిభః కపిః ॥ నిపపాత మహేంద్రస్య శిఖరే పాదపాకులే ॥ ౨౯ ॥ హర్షేణాపూ
ర్యమాణోసౌ రమ్యే పర్వతనిర్ఝరే ॥ ఛిన్నపక్ష ఇవాకాశాత్పపాత ధరణీధరః ॥ ౩౦ ॥ తతస్తే ప్రీతమనసః సర్వే వానర
పుంగవాః ॥ హనుమంతం మహాత్మానం పరివార్యోపతస్థిరే ॥ పరివార్య చ తే సర్వే పరాం ప్రీతిముపాగతాః ॥ ౩౨ ॥ ప్రహృష్ట
వదనాస్సర్వే తమరోగముపాగతం ॥ ఉపాయనాని చాదాయ మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ప్రత్యర్చయన్హరిశ్రేష్ఠం హరయో
మారుతాత్మజం ॥ ౩౩ ॥ హనుమాంస్తు గురూన్వృద్ధాన్జాంబవత్ప్రముఖాంస్తదా ॥ కుమారమంగదం చైవ సోవందత మహా
కపిః ॥ ౩౪ ॥ స తాభ్యాం పూజితః పూజ్యః కపిభిశ్చ ప్రసాదితః ॥ దృష్టా సీతేతి విక్రాంతస్సంక్షేపేణ న్యవేదయత్ ॥

౩౫॥నిషసాదచహస్తేనగృహీత్వావాలినస్సుతం ॥ రమణీయేవనోద్దేశేమహేంద్రస్యగిరేస్తదా।హనుమానబ్రవీద్ధృ
ష్టస్తదాతాన్వానరర్షభాన్॥ ౩౭॥అశోకవనికాసంస్థాదృష్టాసాజనకాత్మజా। రక్ష్యమాణాసుఘోరాభీరాక్షసీభిరనిం
దితా॥ఏకవేణీధరాబాలారామదర్శనలాలసా। ఉపవాసపరిశ్రాంతాజటిలామలినాకృశా ॥ ౩౯ ॥ తతోదృష్టేతివచ
నంమహార్థమమృతోపమం। నిశమ్యమారుతేస్సర్వేముదితావానరాభవన్॥ ౪౦॥ క్ష్వేళంత్యన్యేనదంత్యన్యేగర్జంత్య
న్యేమహాబలాః।చక్రుఃకిలకిలామన్యేప్రతిగర్జంతిచాపరే॥ ౪౧॥ కేచిదుచ్ఛ్రితలాంగూలాఃప్రహృష్టాఃకపికుంజరాః।
అంచితాయతదీర్ఘాణిలాంగూలానిప్రవివ్యధుః॥౪౨॥అపరేచహనూమంతంవానరావారణోపమం । ఆప్లుత్యగిరిశృంగే
భ్యఃసంస్పృశంతిస్మహర్షితాః॥౪౩॥ఉక్తవాక్యంహనూమంతమంగదస్తమథాబ్రవీత్ । సర్వేషాంహరివీరాణాం
మధ్యేవచనముత్తమం॥౪౪॥సత్త్వేవీర్యేనతేకశ్చిత్సమోవానరవిద్యతే। యదవప్లుత్యవిస్తీర్ణంసాగరంపునరాగతః॥౪౫॥
అహోస్వామినితేభక్తిరహోవీర్యమహోధృతిః। దిష్ట్యాదృష్టాత్వయాదేవీరామపత్నీయశస్వినీ ॥ దిష్ట్యాత్యక్ష్య
తికాకుత్స్థశ్శోకంసీతావియోగజం॥౪౬॥తతోంగదంహనూమంతంజాంబవంతంచవానరాః ॥ పరివార్యప్రముదితా
భేజిరేవిపులాశ్శిలాః॥౪౭॥శ్రోతుకామాస్సముద్రస్యలంఘనంవానరోత్తమాః॥ దర్శనంచాపిలంకాయాస్సీతాయా
రావణస్యచ। తస్థుఃప్రాంజలయస్సర్వేహనుమద్వదనోన్ముఖాః॥ ౪౯ ॥ తస్థౌతత్రాంగదశ్శ్రీమాన్వానరైర్బహుభి
ర్వృతః।ఉపాస్యమానోవిబుధైర్దివిదేవపతిర్యథా॥౫౦॥హనూమతాకీర్తిమతాయశస్వినాతథాంగదేనాంగదబద్ధబా
హునా। ముదాతదాధ్యాసితమున్నతమ్మహన్మహీధరాగ్రంజ్వలితంశ్రియాభవత్ ॥ ౫౧॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-
సప్తపంచాశస్సర్గః.****************************తతస్తస్యగిరేశ్శృంగేమహేంద్రస్యమహాబలాః।హ
నుమత్ప్రముఖాఃప్రీతింహరయోజగ్మురుత్తమాం॥౧॥తంతతఃప్రీతిసంహృష్టఃప్రీతిమంతంమహాకపిం।జాంబవాన్కార్య
వృత్తాంతమపృచ్ఛదనిలాత్మజం॥౨॥కథందృష్టాత్వయాదేవీకథంవాతత్రవర్తతే। తస్యాంవాసకథంవృత్తఃక్రూరకర్మా
దశాననః॥౩॥ తత్త్వతస్సర్వమేతన్నఃప్రబ్రూహిత్వంమహాకపే। శ్రుతార్థాశ్చింతయిష్యామోభూయఃకార్యవినిశ్చ
యం॥౪॥యశ్చార్థస్తత్రవక్తవ్యోగతైరస్మాభిరాత్మవాన్।రక్షితవ్యంచయత్తత్రతద్భవాన్వ్యాకరోతునః॥ ౫॥ సని
యుక్తస్తతస్తేనసంప్రహృష్టతనూరుహః।ప్రణమ్యశిరసాదేవ్యైసీతాయైప్రత్యభాషత ॥ ౬॥ ప్రత్యక్షమేవభవతాంమ
హేంద్రాగ్రాత్ఖమాప్లుతః। ఉదధేర్దక్షిణంపారంకాంక్షమాణస్సమాహితః॥ ౭॥ గచ్ఛతశ్చహిమేఘోరంవిఘ్నరూ
పమివాభవత్ ।కాంచనంశిఖరందివ్యంపశ్యామిసుమనోహరం॥౮॥స్థితంపంథానమావృత్యమేనేవిఘ్నంచతంనగం॥ ౮౫
ఉపసంగమ్యతందివ్యంకాంచనంనగసత్తమం॥కృతామేమనసాబుద్ధిర్భేత్తవ్యోయంమయేతిచ॥౯౫॥ ప్రహతంచమయా
తస్యలాంగూలేనమహాగిరేః॥ శిఖరంసూర్యసంకాశంవ్యశీర్యతసహస్రధా ॥ ౧౦౫ ॥ వ్యవసాయంచతంబుద్ధ్వాస
హోవాచమహాగిరిః॥పుత్రేతిమధురాంవాణీంమనఃప్రహ్లాదయన్నివ॥ ౧౧౫॥ పితృవ్యంచాపిమాంవిద్ధిసఖాయంమా
తరిశ్వనః॥మైనాకమితివిఖ్యాతంనివసంతంమహోదధౌ॥౧౨౫॥ పక్షవంతఃపురాపుత్రబభూవుఃపర్వతోత్తమాః ॥ ఛం
దతఃపృథివీంచేరుర్బాధమానాస్సమంతతః॥ ౧౩౫॥శ్రుత్వానగానాంచరితంమహేంద్రఃపాకశాసనః॥ చిచ్ఛేదభగవా
న్పక్షాన్వజ్రేణైషాంసహస్రశః॥౧౪౫॥ అహంతుమోక్షితస్తస్మాత్తవపిత్రామహాత్మనా ॥ మారుతేనతదావత్సప్రక్షి
ప్తోస్మిమహార్ణవే॥౧౫౫॥ రామస్యచమయాసాహ్యేవర్తితవ్యమరిందమ॥రామోధర్మభృతాంశ్రేష్ఠోమహేంద్రసమ
విక్రమః॥౧౬౫॥ఏతచ్ఛ్రుత్వావచస్తస్యమైనాకస్యమహాత్మనః॥కార్యమావేద్యతుగిరేరుద్యతంచమనోమమ ॥ ౧౭౫ ॥
తేనచాహమనుజ్ఞాతోమైనాకేనమహాత్మనా ॥ సచాప్యంతర్హితశ్శైలోమానుషేణవపుష్మతా । శరీరేణమహాశైలః
శైలేనచమహోదధౌ॥ ౧౯॥ఉత్తమంజవమాస్థాయశేషంపంథానమాస్థితః । తతోహంసుచిరంకాలంవేగేనాభ్యగ
మంపథి॥౨౦॥ తతఃపశ్యామ్యహందేవీంసురసాంనాగమాతరం।సముద్రమధ్యేసాదేవీవచనంమామభాషత॥౨౧॥మమ
భక్షఃప్రదిష్టస్త్వమమరైర్హరిసత్తమ। అతస్త్వాంభక్షయిష్యామివిహితస్త్వంచిరస్యమే ॥ ౨౨ ॥ ఏవముక్తస్సురసయా
ప్రాంజలిఃప్రణతస్థితః।వివర్ణవదనోభూత్వావాక్యంచేదముదీరయం॥౨౩ ॥ రామోదాశరథిశ్శ్రీమాన్ప్రవిష్టోదం
డకావనం।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాసీతయాచపరంతపః॥౨౪॥తస్యసీతాహృతాభార్యారావణేనదురాత్మనా । తస్యా
స్సకాశందూతోహంగమిష్యేరామశాసనాత్ ॥౨౫॥ కర్తుమర్హసిరామస్యసాహాయ్యంవిషయేసతి । అథవామైథిలీం
దృష్ట్వారామంచాక్లిష్టకారిణం॥ఆగమిష్యామితేవక్త్రంసత్యంప్రతిశృణోమితే॥ ౨౬౫॥ ఏవముక్తామయాసాతుసురసా

కామరూపిణీ॥అబ్రవీన్నాతివర్తేత కశ్చిదేషవరో మమ॥౨౭॥ఏవముక్తస్సురసయా దశయోజనమాయతః॥ తతోఽర్ధ
గుణవిస్తారో బభూవాహం క్షణేన తు॥౨౮॥మత్ప్రమాణానురూపంచ వ్యాదితం తు ముఖం తయా॥౨౯॥తద్దృష్ట్వా వ్యాది
తం చాస్యం హ్రస్వం హ్యకరవం వపుః। తస్మిన్ముహూర్తే చ పునర్బభూవాంగుష్ఠమాత్రకః॥౩౦॥అభిపత్యాశు తద్వక్త్రం
నిర్గతోఽహం తతః క్షణాత్। అబ్రవీత్సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ మాం పునః ॥ ౩౧ ॥అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సౌమ్య
యథాసుఖం। సమానయ చ వైదేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా॥సుఖీ భవ మహాబాహో ప్రీతాస్మి తవ వానర॥౩౨॥తతో
ఽహం సాధు సాధ్వీతి సర్వభూతైః ప్రశంసితః॥౩౩॥తతోఽన్తరిక్షం విపులం ప్లుతోఽహం గరుడో యథా। ఛాయా మే నిగృహీతా
చ న చ పశ్యామి కించన॥ ౩౪॥ సోఽహం విగతవేగస్తు దిశో దశ విలోకయన్। న కించిత్తత్ర పశ్యామి యేన మేఽపహృతా గతిః ॥
౩౫॥తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా కిం నామ గమనే మమ। ఈదృశో విఘ్న ఉత్పన్నో రూపం యత్ర న దృశ్యతే॥ ౩౬॥ అధోభాగేన
మే దృష్టిశ్శోచతా పాతితా మయా।తతోఽద్రాక్షమహం భీమాం రాక్షసీం సలిలేశయాం॥ ౩౭॥ ప్రహస్య చ మహానాద
ముక్తోఽహం భీమయా తయా। అవస్థితమసంభ్రాంతమిదం వాక్యమశోభనం॥ ౩౮॥ క్వాసి గంతా మహాకాయ క్షుధితా
యా మమేప్సితః।భక్షః ప్రీణయ మే దేహం చిరమాహారవర్జితం॥ ౩౯॥ బాఢమిత్యేవ తాం వాణీం ప్రత్యగృహ్ణామహంత
తః।ఆస్యప్రమాణాదధికం తస్యాః కాయమపూరయం॥తస్యాశ్చాస్యం మహద్భీమం వర్ధతే మమ భక్షణే ॥ ౪౦ ॥ న చ
మాం సాధు బుబుధే మమ వా నికృతం కృతం ॥ ౪౧॥తతోఽహం విపులం రూపం సంక్షిప్య నిమిషాంతరాత్। తస్యా హృదయ
మాదాయ ప్రపతామి నభస్థలం॥౪౨॥సా విసృష్టభుజా భీమా పపాత లవణాంభసి। మయా పర్వతసంకాశా నికృత్తహృద
యా సతీ॥౪౩॥శృణోమి ఖగతానాం చ సిద్ధానాం చారణైస్సహ। రాక్షసీ సింహికా భీమా క్షిప్రం హనుమతా హతా॥౪౪॥
తాం హత్వా పునరేవాహం కృత్యమాత్యయికం స్మరన్। గత్వా చాహం మహాధ్వానం పశ్యామి నగమండితం ॥ దక్షిణం తీ
రముదధేర్లంకా యత్ర చ సా పురీ॥౪౫॥ అస్తం దినకరే యాతే రక్షసాం నిలయం పురం ॥ ప్రవిష్టోఽహమవిజ్ఞాతో రక్షోభి
ర్భీమవిక్రమైః॥౪౬॥తత్ర ప్రవిశతశ్చాపి కల్పాంతఘనసన్నిభా॥అట్టహాసం విముంచంతీ నారీ కాప్యుత్థితా పురః॥ ౪౭॥
జిఘాంసంతీం తతస్తాం తు జ్వలదగ్నిశిరోరుహాం॥ సవ్యముష్టిప్రహారేణ పరాజిత్య సుభైరవాం । ప్రదోషకాలే ప్రవిశం॥
౪౮॥భీతయాహం తయోదితః ॥ అహం లంకాపురీ వీర నిర్జితా విక్రమేణ తే । యస్మాత్తస్మాద్విజేతాసి సర్వరక్షాం
స్యశేషతః॥౫౦॥తత్రాహం సర్వరాత్రం తు విచిన్వన్ జనకాత్మజాం । రావణాంతఃపురగతో న చాపశ్యం సుమధ్యమాం ॥
౫౧॥తతస్సీతామపశ్యంస్తు రావణస్య నివేశనే। శోకసాగరమాసాద్య న పారముపలక్షయే ॥ ౫౨ ॥ శోచతా చ మయా
దృష్టం ప్రాకారేణ సమావృతం। కాంచనేన వికృష్టేన గృహోపవనముత్తమం ॥ ౫౩ ॥ స ప్రాకారమవప్లుత్య పశ్యా
మి బహుపాదపం॥౫౪॥అశోకవనికామధ్యే శింశుపాపాదపో మహాన్ ॥ తమారుహ్య చ పశ్యామి కాంచనం కదలీవనం॥
౫౫॥అదూరే శింశుపావృక్షాత్పశ్యామి వరవర్ణినీం ॥ శ్యామాం కమలపత్రాక్షీముపవాసకృశాననాం । తదేకవాస
స్సంవీతాం రజోధ్వస్తశిరోరుహాం॥శోకసంతాపదీనాంగీం సీతాం భర్తృహితే స్థితాం । రాక్షసీభిర్విరూపాభిః క్రూ
రాభిరభిసంవృతాం॥మాంసశోణితభక్షాభిర్వ్యాఘ్రీభిర్హరిణీమివ॥ ౫౭॥ సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా
ముహుర్ముహుః॥ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతాపరాయణా । భూమిశయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే॥ రా
వణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా। కథంచిన్మృగశాబాక్షీ తూర్ణమాసాదితా మయా ॥౬౦ ॥ తాం దృష్ట్వా
తాదృశీం నారీం రామపత్నీం యశస్వినీం। తత్రైవ శింశుపావృక్షే పశ్యన్నహమవస్థితః॥ ౬౧॥తతో హలహలాశబ్దం కాం
చీనూపురమిశ్రితం। శృణోమ్యధికగంభీరం రావణస్య నివేశనే ॥ ౬౨ ॥ తతోఽహం పరమోద్విగ్నః స్వరూపం ప్రతిసంహ
రన్। అహం తు శింశుపావృక్షే పక్షీవ గహనే స్థితః॥ ౬౩॥ తతో రావణదారాశ్చ రావణశ్చ మహాబలః । తం దేశం సమను
ప్రాప్తా యత్ర సీతాభవత్ స్థితా ॥ ౬౪॥ తం దృష్ట్వాథ వరారోహా సీతా రక్షోగణేశ్వరం । సంకుచ్యోరూ స్తనౌ పీనౌ బా
హుభ్యాం పరిరభ్య చ॥౬౫॥ విత్రస్తాం పరమోద్విగ్నాం వీక్షమాణాం తతస్తతః । త్రాణం కించిదపశ్యంతీం వేపమానాం
తపస్వినీం ॥ తామువాచ దశగ్రీవః సీతాం పరమదుఃఖితాం । అవాక్ఛిరాః ప్రపతితో బహుమన్యస్వ మామితి ॥ యది చే
త్త్వం తు దర్పాన్మాం నాభినందసి గర్వితే।ద్వౌమాసావంతరం సీతే పాస్యామి రుధిరం తవ ॥ ౬౮॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్త
స్య రావణస్య దురాత్మనః।ఉవాచ పరమక్రుద్ధా సీతా వచనముత్తమం॥ ౬౯ ॥ రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమితతే
జసః। ఇక్ష్వాకుకులనాథస్య స్నుషాం దశరథస్య చ॥అవాచ్యం వదతో జిహ్వా కథం న పతితా తవ ॥ ౭౦॥ కించిద్వీర్యం త

వానార్యయోర్మాంభర్తుర్వరసన్నిధౌ॥అపహృత్యాగతఃపాప తేనాదృష్టామహాత్మనా॥ ౭౧ ॥ నత్వంరామస్యసదృశో
దాస్యేప్యస్యనయుజ్యసే॥ యజ్ఞీయఃసత్యవాదీచరణశ్లాఘీచరాఘవః ॥ ౭౨॥ జానక్యాపరుషం వాక్య మేవముక్తో దశ
శాననః॥జజ్వాలసహసాకోపాచ్చితాస్థ ఇవపావకః॥ ౭౩॥వివృత్యనయనేక్రూరేముష్టిముద్యమ్యదక్షిణం ॥ మైథిలీం
హంతుమారబ్ధఃస్త్రీభిర్హాహాకృతంతదా॥ ౭౪॥ స్త్రీణాంమధ్యాత్సముత్పత్యతస్యభార్యామహాత్మనః॥వరామండోదరీ
నామతయాసప్రతిషేధితః॥ ౭౫॥ఉక్తశ్చమధురాంవాణీంతయాసమదనార్దితః॥ సీతయాతవకింకార్యంమహేంద్ర
సమవిక్రమ। దేవగంధర్వకన్యాభిర్యక్షకన్యాభిరేవచ॥సార్ధంప్రభోరమస్వేహసీతయాకింకరిష్యసి ॥ ౭౭ ॥ తత
స్తాభిస్సమేతాభిర్నారీభిస్సమహాబలః॥ప్రసాద్యసహసానీతోభవనంస్వంనిశాచరః ॥ ౭౮॥ యాతేతస్మిన్దశగ్రీవే
రాక్షస్యోవికృతాననాః॥ సీతాంనిర్భర్త్సయామాసుర్వాక్యైఃక్రూరైస్సుదారుణైః ॥ ౭౯ ॥ తృణవద్భాషితంతా
సాంగణయామాసజానకీ॥గర్జితంచతదాతాసాంసీతాంప్రాప్యనిరర్థకం॥ ౮౦ ॥ వృథాగర్జితనిశ్చేష్టారాక్ష
స్యఃపిశితాశనాః॥రావణాయశశంసుస్తాస్సీతాధ్యవసితంమహత్ ॥ ౮౧ ॥ తతస్తాస్సహితాస్సర్వావిహతాశానిరు
ద్యమాః॥పరిక్షిప్యసమంతాత్తాంనిద్రావశముపాగతాః ॥ ౮౨ ॥ తాసుచైవప్రసుప్తాసుసీతాభర్తృహితేరతా ॥ వి
లప్యకరుణందీనాప్రశుశోచసుదుఃఖితా॥ ౮౩॥ తాసాంమధ్యాత్సముత్థాయత్రిజటావాక్యమబ్రవీత్ ॥ ఆత్మానంఖా
దతక్షిప్రంనసీతావినశిష్యతి। జనకస్యాత్మజాసాధ్వీస్నుషాదశరథస్యచ ॥ స్వప్నోహ్యద్యమయాదృష్టోదారుణోరోమ
హర్షణః॥రక్షసాంచవినాశాయభర్తురస్యాజయాయచ ॥ ౮౬ ॥ అలమస్మాత్ పరిత్రాతుంరాఘవాద్రాక్షసీగ
ణం।అభియాచామవైదేహీమేతద్ధిమమరోచతే ॥ ౮౭॥ యస్యాహ్యేవంవిధస్స్వప్నోదుఃఖితాయాఃప్రదృశ్యతే । సా
దుఃఖైర్వివిధైర్ముక్తాసుఖమాప్నోత్యనుత్తమం॥ ౮౮॥ప్రణిపాతప్రసన్నాహిమైథిలీజనకాత్మజా ॥ ౮౮ ॥ తతస్సా
హ్రీమతీబాలాభర్తుర్విజయహర్షితా॥ అవోచద్యదితత్తథ్యంభవేయంశరణంహివః॥ ౮౯॥తాంచాహంతాదృశీం
దృష్ట్వాసీతాయాదారుణాందశాం॥చింతయామాసవిక్రాంతోనచమేనిర్వృతంమనః ॥ ౯౦ ॥ సంభాషణార్థంచ
మయాజానక్యాశ్చింతితోవిధిః॥ ఇక్ష్వాకూణాంహివంశస్తుతతోమమపురస్కృతః ॥ ౯౧ ॥ శ్రుత్వాతుగదితాంవా
చంరాజర్షిగణపూజితాం॥ప్రత్యభాషతమాందేవీబాష్పైఃపిహితలోచనా ॥ ౯౨ ॥ కస్త్వంకేనకథంచేహప్రా
ప్తోవానరపుంగవ॥కాచరామేణతేప్రీతిస్తన్మేశంసితుమర్హసి ॥ ౯౩ ॥ తస్యాస్తద్వచనంశ్రుత్వాహ్యహమప్యబ్రు
వంవచః॥ ౯౪॥ దేవిరామస్యభర్తుస్తేసహాయోభీమవిక్రమః । సుగ్రీవోనామవిక్రాంతోవానరేంద్రోమహాబలః ॥
తస్యమాంవిద్ధిభృత్యంత్వం హనుమంతమిహాగతం ॥ ౯౫ ॥ భర్త్రాహంప్రేషితస్తుభ్యంరామేణాక్లిష్టకర్మణా॥
౯౬॥ఇదంచపురుషవ్యాఘ్రఃశ్రీమాన్దాశరథిస్స్వయం। అంగులీయమభిజ్ఞానమదాత్తుభ్యంయశస్విని ॥ ౯౭ ॥ తది
చ్ఛామిత్వయాజ్ఞప్తందేవికింకరవాణ్యహం। రామలక్ష్మణయోఃపార్శ్వంనయామిత్వాంకిముత్తరం॥ ౯౮॥ఏతచ్ఛ్రు
త్వావిదిత్వాచసీతాజనకనందినీ।ఆహరావణముత్సాద్యరాఘవోమాంనయత్వితి ॥ ౯౯॥ ప్రణమ్యశిరసాదేవీమహమా
ర్యామనిందితాం।రాఘవస్యమనోహ్లాదమభిజ్ఞానమయాచిషం॥ ౧౦౦ ॥ అథమామబ్రవీత్సీతాగృహ్యతామయముత్త
మః।మణిర్యేనమహాబాహూరామస్త్వాంబహుమన్యతే॥ ౧౦౧॥ ఇత్యుక్త్వాతువరారోహామణిప్రవరమద్భుతం । ప్రా
యచ్ఛత్పరమోద్విగ్నావాచామాంసందిదేశహ ॥ ౧౦౨ ॥ తతస్తస్యైప్రణమ్యాహంరాజపుత్ర్యైసమాహితః । ప్ర
దక్షిణంపరిక్రామమిహాభ్యుద్గతమానసః॥ ౧౦౩॥ ఉత్తరంపునరేవేదంనిశ్చిత్యమనసాతయా ।హనుమన్మమవృత్తాం
తంవక్తుమర్హసిరాఘవే॥ యథాశ్రుత్వైవనచిరాత్తావుభౌరామలక్ష్మణౌ । సుగ్రీవసహితౌవీరావుపేయాతాంతథా
కురు॥ యద్యన్యథాభవేదేతద్ద్వౌమాసౌజీవితంమమ। నమాంద్రక్ష్యతికాకుత్స్థోమ్రియేసాహమనాథవత్ ॥ ౧౦౬ ॥
తచ్ఛ్రుత్వాకరుణంవాక్యంక్రోధోమామభ్యవర్తత। ఉత్తరంచమయాదృష్టంకార్యశేషమనంతరం॥ ౧౦౭॥తతోవ
ర్ధతమేకాయస్తదాపర్వతసన్నిభః।యుద్ధకాంక్షీవనంతచ్చవినాశయితుమారభే ॥ ౧౦౮ ॥ తద్భగ్నవనషండంతు
భ్రాంతత్రస్తమృగద్విజం।ప్రతిబుద్ధానిరీక్షంతేరాక్షస్యోవికృతాననాః ॥ ౧౦౯ ॥ మాంచదృష్ట్వావనేతస్మిన్సమాగ
మ్యతతస్తతః।తాస్సమభ్యాగతాఃక్షిప్రంరావణాయాచచక్షిరే ॥ ౧౧౦ ॥ రాజన్వనమిదందుర్గంతవభగ్నందురాత్మ
నా।వానరేణహ్యవిజ్ఞాయతవవీర్యంమహాబల ॥ దుర్బుద్ధేస్తస్యరాజేంద్రతవవిప్రియకారిణః । వధమాజ్ఞాపయక్షిప్రం
యథాసౌవిలయంవ్రజేత్ ॥౧౧౨॥తచ్ఛ్రుత్వారాక్షసేంద్రేణవిసృష్టాభృశదుర్జయాః ॥ రాక్షసాఃకింకరానామరా

వణస్యమనోనుగాః ॥ ౧౧౩ ॥ తేషామశీతిసాహస్రంశూలముద్గరపాణినాం । మయాతస్మిన్వనోద్దేశేపరిఘేణనిషూది
తం॥౧౧౪॥ తేషాంతుహతశేషాయేతేగత్వాలఘువిక్రమాః । నిహతంచమహత్సైన్యంరావణాయాచచక్షిరే ॥ ౧౧౫ ॥
తతోమేబుద్ధిరుత్పన్నా చైత్యప్రాసాదమాక్రమం । తత్రస్థాన్రాక్షసాన్హత్వా శతంస్తంభేన వైపునః ॥ లలామ
భూతోలంకాయాస్సవై విధ్వంసితోమయా॥౧౧౬½॥ తతఃప్రహస్తస్యసుతంజంబుమాలినమాదిశత్ ॥ రాక్షసైర్బహు
భిస్సార్ధం ఘోరరూపైర్భయానకైః॥౧౧౭½॥ తమహంబలసంపన్నం రాక్షసంరణకోవిదం॥ పరిఘేణాతిఘోరేణసూ
దయామిసహానుగం॥ ౧౧౮½॥ తచ్ఛ్రుత్వారాక్షసేంద్రస్తుమంత్రిపుత్రాన్మహాబలాన్ ॥ పదాతిబలసంపన్నాన్ప్రే
షయామాసరావణః। పరిఘేణైవతాన్సర్వాన్నయామియమసాదనం॥ ౧౨౦ ॥ మంత్రిపుత్రాన్హతాంచ్ఛ్రుత్వాస
మరేలఘువిక్రమాన్ । పంచసేనాగ్రగాంచ్ఛూరాన్ప్రేషయామాసరావణః ॥ తానహంసహసైన్యాన్వై సర్వానే
వాభ్యసూదయం ॥ ౧౨౧½॥ తతఃపునర్దశగ్రీవఃపుత్రమక్షంమహాబలం ॥ బహుభీరాక్షసైస్సార్ధం ప్రేషయామా
సరావణః॥ ౧౨౨½॥ తంతుమండోదరీపుత్రంకుమారంరణపండితం ॥ సహసాఖంసముత్క్రాంతంపాదయోశ్చగృహీ
తవాన్।చర్మాసినంశతగుణంభ్రామయిత్వావ్యపేషయం॥౧౨౪॥ తమక్షమాగతంభగ్నంనిశమ్యసదశాననః । తతఇం
ద్రజితంనామద్వితీయంరావణస్సుతం॥ వ్యాదిదేశసుసంక్రుద్ధోబలినంయుద్ధదుర్మదం॥౧౨౫½॥ తచ్చాప్యహంబలంసర్వం
తంచరాక్షసపుంగవం॥ నష్టౌజసంరణేకృత్వాపరంహర్షముపాగమం॥౧౨౬½॥ మహతాపిమహాబాహుఃప్రత్యయేనమ
హాబలః॥ ప్రేషితోరావణేనైవసహవీరైర్మదోత్కటైః॥౧౨౭½॥ సోవిషహ్యంహిమాంబుద్ధ్వా స్వబలంచావమర్దితం॥
బ్రాహ్మేణాస్త్రేణసతుమాంప్రాబధ్నాచ్చాతివేగితః ॥ ౧౨౮½॥ రజ్జుభిశ్చాభిబధ్నంతితతోమాంతత్రరాక్షసాః॥ రా
వణస్యసమీపంచగృహీత్వామాముపానయన్॥ ౧౨౯½॥ దృష్ట్వాసంభాషితశ్చాహంరావణేనదురాత్మనా॥ పృష్టశ్చలం
కాగమనంరాక్షసానాంచతంవధం॥౧౩౦½॥ తత్సర్వంచమయాతత్రసీతార్థమితిజల్పితం॥ ౧౩౧ ॥ అస్యాహందర్శనా
కాంక్షీప్రాప్తస్త్వద్భవనంవిభో। మారుతస్యౌరసఃపుత్రోవానరోహనుమానహం॥ ౧౩౨ ॥ రామదూతంచమాంవిద్ధి
సుగ్రీవసచివంకపిం। సోహందూత్యేనరామస్యత్వత్సకాశమిహాగతః ॥ ౧౩౩ ॥ సుగ్రీవశ్చమహాతేజాస్సత్వాంకుశలమ
బ్రవీత్ ।ధర్మార్థకామసహితంహితంపథ్యమువాచచ॥౧౩౪॥ వసతోఋశ్యమూకేమేపర్వతేవిపులద్రుమే । రాఘవో
రణవిక్రాంతోమిత్రత్వంసముపాగతః ॥౧౩౫॥ తేనమేకథితంరాజ్ఞాభార్యామేరక్షసాహృతా । తత్రసాహాయ్యమస్మా
కంకార్యంసర్వాత్మనాత్వయా॥౧౩౬॥ మయాచకథితంతస్మైవాలినశ్చవధంప్రతి।తత్రసాహాయ్యహేతోర్మే సమయం
కర్తుమర్హసి॥౧౩౭॥ వాలినాహృతరాజ్యేనసుగ్రీవేణమహాప్రభుః । చక్రేగ్నిసాక్షికంసఖ్యంరాఘవస్సహలక్ష్మణః ॥
౧౩౮॥ తేనవాలినముత్పాట్యశరేణైకేనసంయుగే। వానరాణాంమహారాజఃకృతస్సప్లవతాంప్రభుః ॥ ౧౩౯ ॥తస్యసా
హాయ్యమస్మాభిఃకార్యంసర్వాత్మనాత్విహ। తేనప్రస్థాపితస్తుభ్యంసమీపమిహధర్మతః ॥ క్షిప్రమానీయతాంసీతా దీ
యతాంరాఘవాయచ। యావన్నహరయోవీరావిధమంతిబలంతవ॥ వానరాణాంప్రభావోహినకేనవిదితఃపురా। దేవ
తానాంసకాశంచయేగచ్ఛంతినిమంత్రితాః॥౧౪౨॥ ఇతివానరరాజస్త్వామాహేత్యభిహితోమయా । మామైక్షతతతః
క్రుద్ధశ్చక్షుషాప్రదహన్నివ॥౧౪౩॥ తేనవధ్యోహమాజ్ఞప్తోరక్షసారౌద్రకర్మణా।మత్ప్రభావమవిజ్ఞాయరావణేనదురా
త్మనా॥ తతోవిభీషణోనామతస్యభ్రాతామహామతిః। తేనరాక్షసరాజోసౌయాచితోమమకారణాత్ ॥ నైవంరాక్షస
శార్దూలత్యజ్యతామేషనిశ్చయః । రాజశాస్త్రవ్యపేతోహిమార్గస్సంసేవ్యతేత్వయా ॥ దూతవధ్యానదృష్టాహిరా
జశాస్త్రేషురాక్షస। దూతేనవేదితవ్యంచయథార్థంహితవాదినా॥ సుమహత్యపరాధేపిదూతస్యాతులవిక్రమ। విరూప
కరణందృష్టంనవధోస్తీతిశాస్త్రతః॥౧౪౮॥ విభీషణేనైవముక్తోరావణస్సందిదేశతాన్ । రాక్షసానేతదేవాస్యలాంగూ
లందహ్యతామితి॥౧౪౯॥ తతస్తస్యవచశ్శ్రుత్వామమపుచ్ఛంసమంతతః। వేష్టితంశణవల్కైశ్చజీర్ణైఃకార్పాసజైః
పటైః॥౧౫౦॥ రాక్షసాస్సిద్ధసన్నాహాస్తతస్తేచండవిక్రమాః।తదాదహ్యంతమేపుచ్ఛంనిఘ్నంతఃకాష్ఠముష్టిభిః ॥ బద్ధ
స్యబహుభిఃపాశైర్యంత్రితస్యచరాక్షసైః॥ ౧౫౧½॥ తతస్తేరాక్షసాశ్శూరాబద్ధంమామగ్నిసంవృతం ॥ అఘోషయ
న్రాజమార్గేనగరద్వారమాగతాః॥౧౫౨½॥ తతోహంసుమహద్రూపంసంక్షిప్యపునరాత్మనః॥ విమోచయిత్వాతంబం
ధంప్రకృతిస్థస్థితఃపునః। ఆయసంపరిఘంగృహ్యతానిరక్షాంస్యసూదయం॥ ౧౫౪॥ తతస్తన్నగరద్వారంవేగేనాప్లుత
వానహం॥౧౫౪½॥ పుచ్ఛేనచప్రదీప్తేనతాంపురీంసాట్టగోపురాం ॥ దహామ్యహమసంభ్రాంతో యుగాంతాగ్నిరివప్ర

జాః॥ వినష్టా జానకీ వ్యక్తం నహ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే॥ లంకాయాం కశ్చిదుద్దేశస్సర్వా భస్మీకృతా పురీ। దహతా చ మయా లం
కాం దగ్ధా సీతా న సంశయః॥ రామస్య హి మహాత్కార్యం మయేదం వితథీకృతం। ఇతి శోకసమావిష్టశ్చింతామహముపా
గతః॥౧౫౮॥ అథాహం వాచమశ్రౌషం చారణానాం శుభాక్షరాం। జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోదంతభాషితాం॥౧౫౯॥
తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా శ్రుత్వా తామద్భుతాం గిరం। అదగ్ధా జానకీత్యేవం నిమిత్తైశ్చోపలక్షితా ॥ ౧౬౦॥ దీప్యమానే తు
లాంగూలే న మాం దహతి పావకః। హృదయం చ ప్రహృష్టం మే వాతాస్సురభిగంధినః॥ ౧౬౧॥ తైర్నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః
కారణైశ్చ మహాగుణైః। ఋషివాక్యైశ్చ సిద్ధార్థైరభవం హృష్టమానసః॥ ౧౬౨॥ పునర్దృష్ట్వా చ వైదేహీం విసృష్ట
శ్చ తయా పునః॥౧౬౨½॥ తతః పర్వతమాసాద్య తత్రారిష్టమహం పునః ॥ ప్రతిప్లవనమారేభే యుష్మద్దర్శనకాంక్షయా॥
౧౬౩½॥ తతః పవనచంద్రార్క-సిద్ధగంధర్వసేవితం॥ పంథానమహమాక్రమ్య భవతో దృష్టవానిహ ॥ ౧౬౪½॥ రాఘవ
స్య ప్రభావేన భవతాం చైవ తేజసా॥ సుగ్రీవస్య చ కార్యార్థం మయా సర్వమనుష్ఠితం॥ ౧౬౫½॥ ఏతత్సర్వం మయా తత్ర
యథావదుపపాదితం॥ అత్ర యన్న కృతం శేషం తత్సర్వం క్రియతామితి॥౧౬౬½॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే- అష్టపంచాశ
స్సర్గః. ************************** ఏతదాఖ్యాయ తత్సర్వం హనుమాన్మారుతాత్మజః। భూయస్స
ముపచక్రామ వచనం వక్తుముత్తరం॥౧॥ సఫలో రాఘవోద్యోగస్సుగ్రీవస్య చ సంభ్రమః । శీలమాసాద్య సీతాయా మమ
చ ప్రవణం మనః॥౨॥ తపసా ధారయేల్లోకాన్క్రుద్ధో వా నిర్దహేదపి । సర్వథాతిప్రవృద్ధోఽసౌ రావణో రాక్షసాధిపః॥ త
స్య తాం స్పృశతో గాత్రం తపసా న వినాశితం॥ ౩½॥ న తదగ్నిశిఖా కుర్యాత్సంస్పృష్టా పాణినా సతీ॥ జనకస్యాత్మజా కుర్యా
ద్యత్క్రోధకలుషీకృతా॥౪½॥ జాంబవత్ప్రముఖాన్సర్వాననుజ్ఞాప్య మహాహరీన్॥ అస్మిన్నేవంగతే కార్యే భవతాం చ
నివేదితే। న్యాయ్యం స్మ సహ వైదేహ్యా ద్రష్టుం తౌ పార్థివాత్మజౌ॥ ౬ ॥ అహమేకోఽపి పర్యాప్తస్సరాక్షసగణాం పురీం।
తాం లంకాం తరసా హంతుం రావణం చ మహాబలం॥ కిం పునస్సహితో వీరైర్బలవద్భిః కృతాత్మభిః। కృతాస్త్రైః ప్లవగై
శ్శూరైర్భవద్భిర్విజయైషిభిః॥౮॥ అహం తు రావణం యుద్ధే ససైన్యం సపురస్సరం । సహపుత్రం వధిష్యామి సహోదర
యుతం యుధి॥ ౯ ॥ బ్రాహ్మమైంద్రం చ రౌద్రం చ వాయవ్యం వారుణం తథా। యది శక్రజితోఽస్త్రాణి దుర్నిరీక్ష్యాణి సంయు
గే॥ తాన్యహం విధమిష్యామి నిహనిష్యామి రాక్షసాన్। భవతామభ్యనుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణద్ధి తం॥ ౧౧॥ మయాతులా
విసృష్టా హి శైలవృష్టిర్నిరంతరా। దేవానపి రణే హన్యాత్కిం పునస్తాన్నిశాచరాన్॥౧౨॥ సాగరోఽప్యతియాద్వేలాం మం
దరః ప్రచలేదపి। న జాంబవంతం సమరే కంపయేదరివాహినీ॥౧౩॥ సర్వరాక్షససంఘానాం రాక్షసా యే చ పూర్వకాః। అ
లమేకో వినాశాయ వీరో వాలిసుతః కపిః॥౧౪॥ పనసస్యోరువేగేన నీలస్య చ మహాత్మనః। మందరోఽప్యవశీర్యేత కిం పునర్యుధి
-రాక్షసాః॥౧౫॥ సదేవాసురయక్షేషు గంధర్వోరగపక్షిషు। మైందస్య ప్రతియోద్ధారం శంసత ద్వివిదస్య వా॥ ౧౬॥ అశ్వి
పుత్రౌ మహాభాగావేతౌ ప్లవగసత్తమౌ। ఏతయోః ప్రతియోద్ధారం న పశ్యామి రణాజిరే॥ ౧౭॥ పితామహవరోత్సేకా
త్పరమం దర్పమాస్థితౌ। అమృతప్రాశినావేతౌ సర్వవానరసత్తమౌ॥ ౧౮ ॥ అశ్వినోర్మాననార్థం హి సర్వలోకపితా
మహః। సర్వావధ్యత్వమతులమనయోర్దత్తవాన్పురా॥౧౯॥ వరోత్సేకేన మత్తౌ చ ప్రమథ్య మహతీం చమూం। సురాణా
మమృతం వీరౌ పీతవంతౌ ప్లవంగమౌ॥౨౦॥ ఏతావేవ హి సంక్రుద్ధౌ సవాజిరథకుంజరాం। లంకాం నాశయితుం శక్తౌ సర్వే
తిష్ఠంతు వానరాః॥౨౧॥ మయైవ నిహతా లంకా దగ్ధా భస్మీకృతా పునః । రాజమార్గేషు సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా॥
౨౨॥ జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః। రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥ అహం కోసలరాజస్య
దాసః పవనసంభవః। హనుమానితి సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా ॥ ౨౪॥ అశోకవనికామధ్యే రావణస్య దురాత్మనః।
అధస్తాచ్ఛింశుపావృక్షే సాధ్వీ కరుణమాస్థితా॥ రాక్షసీభిః పరివృతా శోకసంతాపకర్శితా । మేఘలేఖాపరివృతా చంద్ర
లేఖేవ నిష్ప్రభా॥ అచింతయంతీ వైదేహీ రావణం బలదర్పితం॥౨౬½॥ పతివ్రతా చ సుశ్రోణీ అవష్టబ్ధా చ జానకీ॥ అనురక్తా
హి వైదేహీ రామం సర్వాత్మనా శుభా। అనన్యచిత్తా రామే చ పౌలోమీవ పురందరే॥ ౨౮ ॥ తదేకవాససంవీతా రజోధ్వ
స్తా తథైవ చ। శోకసంతాపదీనాంగీ సీతా భర్తృహితే రతా॥ ౨౯॥ సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ము
హుః। రాక్షసీభిర్విరూపాభిర్దృష్టా హి ప్రమదావనే॥ ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతాపరాయణా । అధశ్శయ్యా వివ
ర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే॥ రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా । కథంచిన్మృగశాబాక్షీ విశ్వాసముపపాది
తా॥ తతస్సంభాషితా చైవ సర్వమర్థం చ దర్శితా। రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిముపాగతా॥ ౩౩॥ నియతస్సము

దాచారో భక్తిర్భర్తరిచోత్తమా। యన్నహంతిదశగ్రీవంసమహాత్మాకృతాగసం ॥ నిమిత్తమాత్రంరామస్తువధేతస్యభ
విష్యతి॥ ౩౪॥సాప్రకృత్యైవతన్వంగీతద్వియోగాచ్చకర్శితా॥ప్రతిపత్పాఠశీలస్యవిద్యేవతనుతాంగతా ॥ ౩౫ ॥ ఏవ
మాస్తేమహాభాగాసీతాశోకపరాయణా॥యదత్రప్రతికర్తవ్యంతత్సర్వముపపద్యతాం॥ ౩౬ ॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాం
డే-ఏకోనషష్టితమస్సర్గః. ************************ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వావాలిసూనురభాషత॥
అయుక్తంతువినాదేవీందృష్టవద్భిశ్చవానరాః॥ సమీపంగంతుమస్మాభీరాఘవస్యమహాత్మనః॥౧॥దృష్టాదేవీనచానీతా
ఇతితత్రనివేదనం॥అయుక్తమివపశ్యామిభవద్భిఃఖ్యాతవిక్రమైః॥౨॥నహినఃప్లవనేకశ్చిన్నాపికశ్చిత్పరాక్రమే॥ తుల్య
స్సామరదైత్యేషులోకేషుహరిసత్తమాః॥ ౩॥ తేష్వేవంహతవీరేషురాక్షసేషుహనూమతా ॥ కిమన్యదత్రకర్త
వ్యంగృహీత్వాయామజానకీం॥౪॥తమేవంకృతసంకల్పంజాంబవాన్హరిసత్తమః॥ఉవాచపరమప్రీతోవాక్యమర్థవ
దర్థవిత్ ॥ ౫॥ నతావదేషామతిరక్షమానోయథాభవాన్పశ్యతిరాజపుత్ర॥ యథాతురామస్యమతిర్నివిష్టాతథాభ
వాన్పశ్యతుకార్యసిద్ధిం॥౬॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-షష్టితమస్సర్గః. ****************************

తతోజాంబవతోవాక్యమగృహ్ణంతవనౌకసః। అంగదప్రముఖావీరాహనుమాంశ్చమహాకపిః॥ ౧॥ ప్రీతిమంతస్త
తస్సర్వేవాయుపుత్రపురస్సరాః। మహేంద్రాద్రింపరిత్యజ్యపుప్లువుఃప్లవగర్షభాః॥ మేరుమందరసంకాశామత్తాఇవ
మహాగజాః। ఛాదయంతఇవాకాశంమహాకాయామహాబలాః॥ సభాజ్యమానంభూతైస్తమాత్మవంతంమహాబలం।హ
నుమంతంమహావేగంవహంతఇవదృష్టిభిః॥రాఘవేచార్థనిర్వృత్తింకర్తుంచపరమంయశః। సమాధాయసమృద్ధా
ర్థాఃకర్మసిద్ధిభిరున్నతాః ॥ ప్రియాఖ్యానోన్ముఖాస్సర్వేసర్వేయుద్ధాభినందినః। సర్వేరామప్రతీకారేనిశ్చితార్థా
మనస్వినః॥౬॥ప్లవమానాఃఖమాప్లుత్యతతస్తేకాననౌకసః। నందనోపమమాసేదుర్వనంద్రుమలతాయుతం॥ ౭॥ య
త్తన్మధువనంనామసుగ్రీవస్యాభిరక్షితం। అధృష్యంసర్వభూతానాంసర్వభూతమనోహరం ॥ యద్రక్షతిమహావీర్య
స్సదాదధిముఖఃకపిః। మాతులఃకపిముఖ్యస్యసుగ్రీవస్యమహాత్మనః ॥ తేతద్వనముపాగమ్యబభూవుఃపరమోత్కటాః।
వానరావానరేంద్రస్యమనఃకాంతతమంమహత్ ॥౧౦॥తతస్తేవానరాహృష్టాదృష్ట్వామధువనంమహత్ । కుమారమ
భ్యయాచంతమధూనిమధుపింగళాః॥ ౧౧॥తతఃకుమారస్తాన్వృద్ధాన్జాంబవత్ప్రముఖాన్కపీన్ । అనుమాన్యదదౌతే
షాంనిసర్గంమధుభక్షణే॥ ౧౨॥ తతశ్చానుమతాస్సర్వేసంప్రహృష్టావనౌకసః। ముదితాఃప్రేరితాశ్చాపిప్రనృత్యం
తోభవంస్తతః॥౧౩॥గాయంతికేచిత్ప్రణమంతికేచిన్నృత్యంతికేచిత్ప్రహసంతికేచిత్। పతంతికేచిద్విచరంతికేచి
త్ప్లవంతికేచిత్ప్రలపంతికేచిత్ ॥ ౧౪॥ పరస్పరంకేచిదుపాశ్రయంతేపరస్పరంకేచిదుపాక్రమంతే। పరస్పరం
మాత్యుపబ్రువంతేపరస్పరంకేచిదుపారమంతే॥ ౧౫॥ ద్రుమాద్ద్రుమంకేచిదభిద్రవంతే క్షితౌనగాగ్రాన్నిపతంతి
కేచిత్। మహీతలాత్కేచిదుదీర్ణవేగామహాద్రుమాగ్రాణ్యభిసంపతంతి ॥ ౧౬ ॥ గాయంతమన్యఃప్రహసన్ను
పైతిహసంతమన్యఃప్రరుదన్నుపైతి। రుదంతమన్యఃప్రణుదన్నుపైతినుదంతమన్యఃప్రణదన్నుపైతి ॥ ౧౭ ॥ సమాకు
లంతత్కపిసైన్యమాసీన్మధుప్రపానోత్కటసత్వచేష్టం। నచాత్రకశ్చిన్నబభూవమత్తోనచాత్రకశ్చిన్నబభూవతృప్తః॥
౧౮॥తతోవనంతత్పరిభక్ష్యమాణంద్రుమాంశ్చవిధ్వంసితపత్రపుష్పాన్ । సమీక్ష్యకోపాద్దధివక్త్రనామానివారయా
మాసకపిఃకపీంస్తాన్॥౧౯॥సతైఃప్రవృద్ధైఃపరిభర్త్స్యమానోవనస్యగోప్తాహరివీరవృద్ధః। చకారభూయోమతిముగ్ర
తేజావనస్యరక్షాంప్రతివానరేభ్యః॥ ౨౦॥ ఉవాచకాంశ్చిత్పరుషాణిధృష్టమసక్తమన్యాంశ్చతలైర్జఘాన । సమే
త్యకైశ్చిత్కలహంచకారతథైవసామ్నోపజగామకాంశ్చిత్ ॥ ౨౧ ॥ సతైర్మదాత్సంపరివార్యవాక్యైర్బలాచ్చతేన
ప్రతివార్యమాణైః। ప్రధర్షితస్త్యక్తభయైస్సమేత్యప్రకృష్యతేచాప్యనవేక్ష్యదోషం ॥ ౨౨ ॥ నఖైస్తుదంతోదశనై
ర్దశంతస్తలైశ్చపాదైశ్చసమాపయంతః। మదాత్కపింతంకపయస్సమగ్రామహావనంనిర్విషయంచచక్రుః॥ ౨౩॥
ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః.**************** తానువాచహరిశ్రేష్ఠోహనుమాన్వానరర్ష
భః।అవ్యగ్రమనసోయూయంమధుసేవతవానరాః॥అహమావారయిష్యామియుష్మాకంపరిపంథినః ॥ ౧॥ శ్రుత్వా
హనుమతోవాక్యంహరీణాంప్రవరోంగదః॥ ప్రత్యువాచప్రసన్నాత్మాపిబంతుహరయోమధు । అవశ్యంకృతకార్యస్య
వాక్యంహనుమతోమయా॥అకార్యమపికర్తవ్యంకిమంగపునరీదృశం. ॥ ౩॥ అంగదస్యముఖాచ్ఛ్రుత్వావచనంవాన
రర్షభాః॥సాధుసాధ్వితిసంహృష్టావానరాఃప్రత్యపూజయన్ ॥ ౪॥ పూజయిత్వాంగదంసర్వేవానరావానరర్ష

భం॥ జగ్ముర్మధువనంయత్రనదీవేగాఇవద్రుతం॥ ౫॥ తేప్రవిష్టామధువనంపాలానాక్రమ్యవీర్యతః ॥ అతిసర్గాచ్చ
పటవోదృష్ట్వాశ్రుత్వాచమైథిలీం। పపుస్సర్వేమధుతదారసవత్ఫలమాదదుః॥ ౭॥ ఉత్పత్యచతతస్సర్వేవనపాలాన్సమా
గతాన్।తాడయంతిస్మశతశస్సక్తాన్మధువనేతదా ॥ ౮ ॥ మధూనిద్రోణమాత్రాణిబాహుభిఃపరిగృహ్యతే। పిబం
తిసహితాస్సర్వేనిఘ్నంతిస్మతథాపరే ॥ ౯ ॥ కేచిత్పీత్వాపవిధ్యంతిమధూనిమధుపింగళాః । మధూచ్ఛిష్టేనకే
చిచ్చజఘ్నురన్యోన్యముత్కటాః ॥ ౧౦ ॥ అపరేవృక్షమూలేతు శాఖాంగృహ్య వ్యవస్థితాః । అత్యర్థంచమద
గ్లానాఃపర్ణాన్యాస్తీర్యశేరతే ॥ ౧౧ ॥ ఉన్మత్తభూతాఃప్లవగాః మధుమత్తాశ్చహృష్టవత్। క్షిపంతిచతదాన్యో
న్యంస్ఖలంతిచతథాపరే ॥ ౧౨ ॥ కేచిత్ క్ష్వేళాంప్రకుర్వంతికేచిత్కూజంతిహృష్టవత్ ।హరయోమధునామత్తాః
కేచిత్సుప్తామహీతలే ॥ ౧౩ ॥ కృత్వాకేచిద్ధసంత్యన్యేకేచిత్కుర్వంతిచేతరత్ । కృత్వాకేచిద్వదంత్యన్యేకేచిద్బు
ధ్యంతిచేతరత్ ॥ ౧౪॥ యేప్యత్రమధుపాలాస్స్యుఃప్రేష్యాదధిముఖస్యతు । తేపితైర్వానరైర్భీమైఃప్రతిషిద్ధాదిశోగ
తాః॥౧౫॥జానుభిస్తుప్రకృష్టాశ్చదేవమార్గంప్రదర్శితాః। అబ్రువన్పరమోద్విగ్నాగత్వాదధిముఖంవచః॥ ౧౬॥హ
నూమతాదత్తవరైర్హతంమధువనంబలాత్। వయంచజానుభిఃకృష్టాదేవమార్గంచదర్శితాః॥౧౭॥తతోదధిముఖఃక్రు
ద్ధోవనపస్తత్రవానరః। హతంమధువనంశ్రుత్వాసాంత్వయామాసతాన్హరీన్ ॥ ౧౮॥ ఇహాగచ్ఛతగచ్ఛామోవాన
రాన్బలదర్పితాన్। బలేనవారయిష్యామోమధుభక్షయతోవయం॥౧౯॥శ్రుత్వాదధిముఖస్యేదం వచనంవానరర్ష
భాః।పునర్వీరామధువనంతేనైవసహసాయయుః॥ ౨౦॥మధ్యేచైషాందధిముఖఃప్రగృహ్యతరసాతరుం । సమభ్యధావ
ద్వేగేనతేచసర్వేప్లవంగమాః॥ ౨౧॥తేశిలాఃపాదపాంశ్చాపిపర్వతాంశ్చాపివానరాః । గృహీత్వాభ్యగమన్క్రు
ద్ధాయత్రతేకపికుంజరాః॥ ౨౨॥ తేస్వామివచనంవీరాహృదయేష్వవసజ్యతత్ । త్వరయాహ్యభ్యధావంతసాలతాల
శిలాయుధాః ॥ ౨౩॥ వృక్షస్థాంశ్చతలస్థాంశ్చవానరాన్బలదర్పితాన్ । అభ్యక్రామంస్తతోవీరాఃపాలాస్తత్రసహ
స్రశః॥౨౪॥ అథదృష్ట్వాదధిముఖంక్రుద్ధంవానరపుంగవాః। అభ్యధావంతవేగేనహనుమత్ప్రముఖాస్తదా॥ ౨౫॥ తం
సవృక్షంమహాబాహుమాపతంతంమహాబలం।ఆర్యకంప్రాహరత్తత్రబాహుభ్యాంకుపితోంగదః॥౨౬॥మదాంధశ్చన
వేదైనమార్యకోయంమమేతిసః। అథైనంనిష్పిపేషాశువేగవద్వసుధాతలే॥ ౨౭॥ సభగ్నబాహూరుభుజోవిహ్వల
శ్శోణితోక్షితః । ముమోహసహసావీరోముహూర్తంకపికుంజరః॥౨౮॥ససమాశ్వస్యసహసాసంక్రుద్ధోరాజమా
తులః।వానరాన్వారయామాసదండేనమధుమోహితాన్॥౨౯॥సకథంచిద్విముక్తస్తైర్వానరైర్వానరర్షభః। ఉవా
చైకాంతమాశ్రిత్యభృత్యాన్స్వాన్సముపాగతాన్ ॥ ౩౦॥ ఏతేతిష్ఠంతుగచ్ఛామోభర్తానోయత్రవానరస్సుగ్రీ
వోవిపులగ్రీవస్సహరామేణతిష్ఠతి॥ ౩౧॥ సర్వంచైవాంగదేదోషంశ్రావయిష్యామిపార్థివే । అమర్షీ కేచిదశ్రు
త్వాఘాతయిష్యతివానరాన్॥౩౨॥ ఇష్టంమధువనంహ్యేతత్సుగ్రీవస్యమహాత్మనః। పితృపైతామహందివ్యం దేవైరపి
దురాసదం॥౩౩॥ సవానరానిమాన్సర్వాన్మధులుబ్ధాన్గతాయుషః। ఘాతయిష్యంతిదండేనసుగ్రీవస్ససుహృజ్జనాన్॥
౩౪॥వధ్యాహ్యేతేదురాత్మానోనృపాజ్ఞాపరిభావినః। అమర్షప్రభవోరోషస్సఫలోనోభవిష్యతి॥ ౩౫॥ ఏవముక్త్వాద
ధిముఖోవనపాలాన్మహాబలః।జగామసహసోత్పత్యవనపాలైస్సమన్వితః॥ ౩౬॥ నిమేషాంతరమాత్రేణసహిప్రాప్తో
వనాలయః। సహస్రాంశుసుతోధీమాన్సుగ్రీవోయత్రవానరః॥౩౭॥రామంచలక్ష్మణంచైవదృష్ట్వాసుగ్రీవమేవచ । స
మప్రతిష్ఠాంజగతీమాకాశాన్నిపపాతహ॥ ౩౮॥ సన్నిపత్యమహావీర్యస్సర్వైస్తైఃపరివారితః । హరిర్దధిముఖఃపా
లైఃపాలానాంపరమేశ్వరః ॥ సదీనవదనోభూత్వాకృత్వాశిరసిచాంజలిం ।సుగ్రీవస్యాశుతౌమూర్ధ్నా చరణౌప్రత్య
పీడయత్ ॥౪౦॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః.********************************

తతోమూర్ధ్నానిపతితంవానరంవానరర్షభః।దృష్ట్వైవోద్విగ్నహృదయోవాక్యమేతదువాచహ ॥ ౧॥ ఉ
త్తిష్ఠోత్తిష్ఠకస్మాత్త్వంపాదయోఃపతితోమమ।అభయంతేభవేద్వీరసర్వమేవాభిధీయతాం ॥ ౨ ॥ సతువిశ్వాసితస్తేన
సుగ్రీవేణమహాత్మనా। ఉత్థాయసుమహాప్రాజ్ఞోవాక్యందధిముఖోబ్రవీత్ ॥ ౩॥ నైవర్క్షరజసారాజన్నత్వయానా
పివాలినా। వనంనిసృష్టపూర్వంహిభక్షితంతచ్చవానరైః॥౪॥ ఏభిఃప్రధర్షితాశ్చైవవానరావనరక్షిభిః । మధూన్య
చింతయిత్వేమాన్భక్షయంతిపిబంతిచ॥ ౫॥ శిష్టమత్రాపవిధ్యంతిభక్షయంతితథాపరే। నివార్యమాణాస్తేసర్వేభ్రువౌ
వైదర్శయంతిహి॥౬॥ ఇమేహిసంరబ్ధతరాస్తథాతైస్సంప్రధర్షితాః। వారయంతోవనాత్తస్మాత్క్రుద్ధైర్వానరపుం

గవైః॥౭॥తతస్తైర్బహుభిర్వీరైర్వానరైర్వానరర్షభ|సంరక్తనయనైః క్రోధాద్ధరయః ప్రవిచాలితాః॥౮॥పాణిభిర్నిహ
తాః కేచిత్కేచిజ్జానుభిరాహతాః|ప్రకృష్టాశ్చ యథాకామం దేవమార్గంచదర్శితాః॥౯॥ఏవమేతే హతాశ్శూరాస్త్వయి
తిష్ఠతిభర్తరి|కృత్స్నంమధువనంచైవ ప్రకామంతైః ప్రభక్ష్యతే॥౧౦॥ఏవంవిజ్ఞాప్యమానంతంసుగ్రీవంవానరర్షభం|అపృచ్ఛ
త్తంమహాప్రాజ్ఞోలక్ష్మణఃపరవీరహా॥౧౧॥కిమయంవానరోరాజన్వనపః ప్రత్యుపస్థితః|కంచార్థమభినిర్దిశ్యదుఃఖితోవా
క్యమబ్రవీత్॥౧౨॥ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవోలక్ష్మణేనమహాత్మనా|లక్ష్మణంప్రత్యువాచేదంవాక్యంవాక్యవిశారదః॥౧౩॥ఆర్య
లక్ష్మణసంప్రాహవీరోదధిముఖఃకపిః|అంగదప్రముఖైర్వీరైర్భక్షితంమధువానరైః|విచిత్యదక్షిణామాశామాగతైర్హ
రిపుంగవైః॥౧౪॥నైషామకృతకృత్యానామీదృశస్స్యాదుపక్రమః|ఆగతైశ్చప్రమథితంయథామధువనంహితైః|ధర్షితం
చవనంకృత్స్నముపయుక్తంచవానరైః॥౧౬॥వనంయదాభిపన్నాస్తేసాధితంకర్మవానరైః। దృష్టాదేవీనసందేహో న
చాన్యేనహనూమతా|నహ్యన్యస్సాధనే హేతుఃకర్మణోస్యహనూమతః॥౧౭॥ కార్యసిద్ధిర్మతిశ్చైవతస్మిన్వానరపుంగ
వే|వ్యవసాయశ్చవీర్యంచశ్రుతంచాపిప్రతిష్ఠితం॥౧౮॥ జాంబవాన్యత్రనేతాస్యాదంగదశ్చమహాబలః ॥ హనూమాం
శ్చాప్యధిష్ఠాతా నతస్యగతిరన్యథా॥౧౯॥అంగదప్రముఖైర్వీరైర్హతంమధువనంకిల|వారయంతశ్చసహితాస్తథాజాను
భిరాహతాః|ఏతదర్థమయంప్రాప్తోవక్తుంమధురవాగిహ|నామ్నాదధిముఖోనామహరిఃప్రఖ్యాతవిక్రమః॥౨౧॥దృష్టా
సీతామహాబాహో సౌమిత్రేపశ్యతత్త్వతః|అభిగమ్యతథాసర్వేపిబంతిమధువానరాః॥ ౨౨॥ నచాప్యదృష్ట్వావైదే
హీంవిశ్రుతాఃపురుషర్షభ|వనందత్తవరందివ్యంధర్షయేయుర్వనౌకసః॥ ౨౩॥ తతః ప్రహృష్టోధర్మాత్మాలక్ష్మణస్సహ
రాఘవః॥శ్రుత్వాకర్ణసుఖాంవాణీంసుగ్రీవవదనాచ్చ్యుతాం|ప్రాహృష్యతభృశంరామోలక్ష్మణశ్చమహాబలః॥ ౨౫॥
శ్రుత్వాదధిముఖస్యేదంసుగ్రీవస్తుప్రహృష్యచ|వనపాలంపునర్వాక్యంసుగ్రీవఃప్రత్యభాషత॥ ౨౬॥ప్రీతోస్మిసోహంయ
ద్భుక్తంవనంతైఃకృతకర్మభిః|మర్షితంమర్షణీయంచచేష్టితంకృతకర్మణాం॥ ౨౭॥ ఇచ్ఛామిశీఘ్రంహనుమత్ప్రధానా
న్శాఖామృగాంస్తాన్మృగరాజదర్పాన్|ద్రష్టుంకృతార్థాన్సహరాఘవాభ్యాంశ్రోతుంచసీతాధిగమేప్రయత్నం॥౨౮॥
ప్రీతిస్ఫీతాక్షౌసంప్రహృష్టౌకుమారౌదృష్ట్వాసిద్ధార్థౌవానరాణాంచరాజా । అంగైస్సంహృష్టైఃకర్మసిద్ధింవిదిత్వాబా
హ్వోరాసన్నాంసోతిమాత్రంననంద॥౨౯॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే త్రిషష్టితమస్సర్గః.******సుగ్రీవేణైవముక్త
స్తుహృష్టోదధిముఖఃకపిః|రాఘవంలక్ష్మణంచైవసుగ్రీవంచాభ్యవాదయత్॥౧॥సప్రణమ్యచసుగ్రీవంరాఘవౌచమహాబ
లౌ|వానరైస్సహితైశ్శూరైర్దివమేవోత్పపాతహ॥౨॥సయథైవాగతఃపూర్వంతథైవత్వరితంగతః । నిపత్యగగనాద్భూ
మౌతద్వనంప్రవివేశహ॥౩॥సప్రవిష్టోమధువనందదర్శహరియూథపాన్| విమదానుత్థితాన్సర్వాన్మేహమానాన్మ
ధూదకం॥౪॥సతానుపాగమద్వీరోబద్ధ్వాకరపుటాంజలిం|ఉవాచవచనంశ్లక్ష్ణమిదంహృష్టవదంగదం॥౫॥సౌమ్యరోషోన
కర్తవ్యోయదేభిరభివారితః|అజ్ఞానాద్రక్షిభిఃక్రోధాద్భవంతఃప్రతిషేధితాః॥౬॥యువరాజస్త్వమీశశ్చవనస్యాస్యమ
హాబల|మౌర్ఖ్యాత్పూర్వంకృతోదోషస్తంభవాన్క్షంతుమర్హతి॥౭॥ ఆఖ్యాతంహిమయాగత్వాపితృవ్యస్యతవానఘ ।
ఇహోపయాతంసర్వేషామేతేషాంవనచారిణాం॥౮॥సత్వదాగమనంశ్రుత్వాసహైభిర్హరియూథపైః|ప్రహృష్టోనతు
రుష్టోసౌవనంశ్రుత్వాప్రధర్షితం॥౯॥ప్రహృష్టోమాంపితృవ్యస్తేసుగ్రీవోవానరేశ్వరః । శీఘ్రంప్రేషయసర్వాంస్తానితి
హోవాచపార్థివః॥౧౦॥శ్రుత్వాదధిముఖస్యేదంవచనంశ్లక్ష్ణమంగదః|అబ్రవీత్తాన్హరిశ్రేష్ఠోవాక్యంవాక్యవిశారదః॥
౧౧॥శంకేశ్రుతోయంవృత్తాంతోరామేణహరియూథపాః|తత్క్షమంనేహనస్స్థాతుంకృతేకార్యేపరంతపాః॥ ౧౨॥ పీ
త్వామధుయథాకామంవిశ్రాంతావనచారిణః|కింశేషంగమనంతత్రసుగ్రీవోయత్రమేగురుః॥౧౩॥ సర్వేయథామాంవ
క్ష్యంతిసమేత్యహరియూథపాః|తథాస్మికర్తాకర్తవ్యేభవద్భిఃపరవానహం॥ ౧౪॥నాజ్ఞాపయితుమీశోహంయువరాజో
స్మియద్యపి|అయుక్తంకృతకర్మాణోయూయంధర్షయితుంమయా॥ ౧౫॥ బ్రువతశ్చాంగదస్యైవంశ్రుత్వావచనమవ్య
యం|ప్రహృష్టమనసోవాక్యమిదమూచుర్వనౌకసః॥౧౬॥ఏవంవక్ష్యతికోరాజన్ప్రభుస్సన్వానరర్షభ । ఐశ్వర్యమదమ
త్తోహిసర్వోహమితిమన్యతే॥౧౭॥తవచేదంసుసదృశంవాక్యంనాన్యస్యకస్యచిత్ । సన్నతిర్హితవాఖ్యాతిభవిష్యచ్ఛుభ
యోగ్యతాం॥౧౮॥సర్వేవయమపిప్రాప్తాస్తత్రగంతుంకృతక్షణాః| సయత్రహరివీరాణాంసుగ్రీవఃపతిరవ్యయః ॥౧౯॥
త్వయాహ్యనుక్తైర్హరిభిర్నైవశక్యంపదాత్పదం|క్వచిద్గంతుంహరిశ్రేష్ఠబ్రూమస్సత్యమిదంతుతే॥ ౨౦॥ ఏవంతువద
తాంతేషామంగదఃప్రత్యభాషత|బాఢంగచ్ఛామ ఇత్యుక్త్వాఖముత్పేతుర్మహాబలాః॥౨౧॥ఉత్పతంతమనూత్పేతుస్సర్వే

తేహరియూథపాః। కృత్వాకాశం నిరాకాశం యంత్రోత్క్షిప్తా ఇవాచలాః॥ ౨౨॥ తేంబరం సహసోత్పత్య వేగవంతః ప్లవంగ
మాః। వినదంతో మహానాదం ఘనా వాతేరితా యథా॥ ౨౩॥ అంగదే సమనుప్రాప్తే సుగ్రీవో వానరాధిపః। ఉవాచ శోకో
పహతం రామం కమలలోచనమ్॥ ౨౪॥ సమాశ్వసిహి భద్రం తే దృష్టా దేవీ న సంశయః। నాగంతుమిహ శక్యం తైరతీతే సమ
యే హి నః॥ ౨౫॥ న మత్సకాశమాగచ్ఛేత్కృత్యే హి వినిపాతితే। యువరాజో మహాబాహుః ప్లవతాం ప్రవరోంగదః॥ ౨౬॥
యద్యప్యకృతకృత్యానామీదృశస్స్యాదుపక్రమః। భవేత్స దీనవదనో భ్రాంతవిప్లుతమానసః॥ ౨౭॥ పితృపైతామహం చైత
త్పూర్వకైరభిరక్షితమ్। న మే మధువనం హన్యాదహృష్టః ప్లవగేశ్వరః॥ ౨౮॥ కౌసల్యాసుప్రజా రామ సమాశ్వసిహి సువ్రత॥
౨౮½॥ దృష్టా దేవీ న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా॥ న హ్యన్యః కర్మణో హేతుస్సాధనే స్య హనూమతః॥ ౨౯½॥ హ
నూమతి హి సిద్ధిశ్చ మతిశ్చ మతిసత్తమ॥ వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ సూర్యే తేజ ఇవ ధ్రువమ్॥ ౩౦½॥ జాంబవాన్యత్ర నేతా స్యా
దంగదశ్చ బలేశ్వరః॥ హనుమాంశ్చాప్యధిష్ఠాతా న తస్య గతిరన్యథా। మా భూశ్చింతాసమాయుక్తస్సంప్రత్యమితవిక్రమ॥
౩౨॥ తతః కిలకిలాశబ్దం శుశ్రావాసన్నమంబరే। హనుమత్కర్మదృప్తానాం నర్దతాం కాననౌకసామ్॥ కిష్కింధాముపయా
తానాం సిద్ధిం కథయతామివ॥ ౩౩½॥ తతశ్శ్రుత్వా నినాదం తం కపీనాం కపిసత్తమః॥ ఆయతాంచితలాంగూలస్సోభవద్ధృ
ష్టమానసః॥ ౩౪½॥ ఆజగ్ముస్తేపి హరయో రామదర్శనకాంక్షిణః॥ అంగదం పురతః కృత్వా హనూమంతం చ వానరమ్॥ ౩౫½
తేంగదప్రముఖా వీరాః ప్రహృష్టాశ్చ ముదాన్వితాః॥ నిపేతుర్హరిరాజస్య సమీపే రాఘవస్య చ॥ ౩౬½॥ హనుమాంశ్చ మహా
బాహుః ప్రణమ్య శిరసా తతః॥ నియతామక్షతాం దేవీం రాఘవాయ న్యవేదయత్॥ ౩౭½॥ నిశ్చితార్థస్తతస్తస్మిన్సుగ్రీవః ప
వనాత్మజే॥ లక్ష్మణః ప్రీతిమాన్ప్రీతం బహుమానాదవైక్షత॥ ౩౮½॥ ప్రీత్యా చ రమమాణోథ రాఘవః పరవీరహా॥ బహుమా
నేన మహతా హనుమంతమవైక్షత॥ ౩౯½॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే చతుష్షష్టితమస్సర్గః. ***************త**

తతః ప్రస్రవణం శైలం తే గత్వా చిత్రకాననమ్। ప్రణమ్య శిరసా రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్॥ యువరాజం పు
రస్కృత్య సుగ్రీవమభివాద్య చ। ప్రవృత్తిమథ సీతాయాః ప్రవక్తుముపచక్రముః॥ ౨॥ రావణాంతఃపురే రోధం రాక్షసీభి
శ్చ తర్జనమ్। రామే సమనురాగం చ యశ్చాయం సమయః కృతః॥ ఏతదాఖ్యాంతి తే సర్వే హరయో రామసన్నిధౌ॥ ౩½
వైదేహీమక్షతాం శ్రుత్వా రామస్తూత్తరమబ్రవీత్॥ ౪॥ క్వ సీతా వర్తతే దేవీ కథం చ మయి వర్తతే। ఏతన్మే సర్వమా
ఖ్యాత వైదేహీం ప్రతి వానరాః॥ ౫॥ రామస్య గదితం శ్రుత్వా హరయో రామసన్నిధౌ। చోదయంతి హనూమంతం సీతా
వృత్తాంతకోవిదమ్॥ ౬॥ శ్రుత్వా తు వచనం తేషాం హనుమాన్మారుతాత్మజః। ప్రణమ్య శిరసా దేవ్యై సీతాయై తాం దిశం
ప్రతి॥ ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞస్సీతాయా దర్శనం యథా॥ ౭½॥ సముద్రం లంఘయిత్వాహం శతయోజనమాయతమ్॥
అగచ్ఛం జానకీం సీతాం మార్గమాణో దిదృక్షయా॥ ౮½॥ తత్ర లంకేతి నగరీ రావణస్య దురాత్మనః॥ దక్షిణస్య సముద్ర
స్య తీరే వసతి దక్షిణే॥ ౯½॥ తత్ర దృష్టా మయా సీతా రావణాంతఃపురే సతీ॥ సన్న్యస్య త్వయి జీవంతీ రామా రామ మనో
రథమ్॥ ౧౦½॥ దృష్టా మే రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః॥ రాక్షసీభిర్విరూపాభీ రక్షితా ప్రమదావనే॥
౧౧½॥ దుఃఖమాసాద్యతే దేవీ తథాదుఃఖోచితా సతీ॥ ౧౨॥ రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా। ఏకవేణీధరా
దీనా త్వయి చింతాపరాయణా॥ అధశ్శయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే। రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చ
యా॥ దేవీ కథంచిత్కాకుత్స్థ త్వన్మనా మార్గితా మయా॥ ౧౪½॥ ఇక్ష్వాకువంశవిఖ్యాతిం శనైః కీర్తయతానఘ॥ సా మయా
నరశార్దూల విశ్వాసముపపాదితా॥ ౧౫½॥ తతస్సంభాషితా దేవీ సర్వమర్థం చ దర్శితా॥ రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా
ప్రీతిముపాగతా॥ ౧౬½॥ నియతస్సముదాచారో భక్తిశ్చాస్యాస్తథా త్వయి॥ ఏవం మయా మహాభాగా దృష్టా జనకనందినీ।
ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా త్వద్భక్త్యా పురుషర్షభ॥ ౧౮॥ అభిజ్ఞానం చ మే దత్తం యథావృత్తం తవాంతికే। చిత్రకూటే మహా
ప్రాజ్ఞ వాయసం ప్రతి రాఘవ॥ ౧౯॥ విజ్ఞాప్యశ్చ నరవ్యాఘ్రో రామో వాయుసుత త్వయా। అఖిలేనేహ యద్దృష్టమితి మా
మాహ జానకీ॥ ౨౦॥ అయం చాస్మై ప్రదాతవ్యో యత్నాత్సుపరిరక్షితః। బ్రువతా వచనాన్యేవం సుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః॥ ఏష
చూడామణిః శ్రీమాన్మయా సుపరిరక్షితః। మనశ్శిలాయాస్తిలకో గండపార్శ్వే నివేశితః॥ త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కిల
స్మర్తుమర్హసి। ఏష నిర్యాతితః శ్రీమాన్మయా తే వారిసంభవః॥ ఏతం దృష్ట్వా ప్రమోదిష్యే వ్యసనే త్వామివానఘ। జీవితం
ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ॥ ఊర్ధ్వం మాసాన్న జీవేయం రక్షసాం వశమాగతా॥ ౨౪½॥ ఇతి మామబ్రవీత్సీతా కృ
శాంగీ ధర్మచారిణీ। రావణాంతఃపురే రుద్ధా మృగీవోత్ఫుల్లలోచనా॥ ౨౫½॥ ఏతదేవ మయాఖ్యాతం సర్వం రాఘవ యద్య

థా॥సర్వథా సాగరజలే సంతారః ప్రవిధీయతాం॥ ౨౬॥ తౌ జాతాశ్వాసౌ రాజపుత్రౌ విదిత్వా తచ్చాభిజ్ఞానం రాఘ
వాయ ప్రదాయ। దేవ్యా చాఖ్యాతం సర్వమేవానుపూర్వ్యాద్వాచా సంపూర్ణం వాయుపుత్రశ్శశంస॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీమ
త్సుందరకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః. ********* ఏవముక్తో హనుమతా రామో దశరథాత్మజః । తం మణిం హృది
యే కృత్వా ప్రరురోద సలక్ష్మణః॥౧॥తం తు దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం రాఘవశ్శోకకర్శితః। నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుగ్రీ
వమిదమబ్రవీత్॥౨॥యథైవ ధేనుః స్రవతి స్నేహాద్వత్సస్య వత్సలా।తథా మమాపి హృదయం మణిరత్నస్య దర్శనాత్॥ ౩॥
మణిరత్నమిదం దత్తం వైదేహ్యాశ్శ్వశురేణ మే।వధూకాలే యథా బద్ధమధికం మూర్ధ్ని శోభతే॥ ౪॥ అయం హి జలసం
భూతో మణిస్సజ్జనపూజితః।యజ్ఞే పరమతుష్టేన దత్తశ్శక్రేణ ధీమతా॥౫॥ఇమం దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం యథా తాతస్య దర్శ
నం।అద్యాస్మ్యవగతస్సౌమ్య వైదేహస్య తథా విభోః॥౬॥అయం హి శోభతే తస్యాః ప్రియాయా మూర్ధ్ని మే మణిః । అ
స్యాద్య దర్శనేనాహం ప్రాప్తాం తామివ చింతయే॥౭॥కిమాహ సీతా వైదేహీ బ్రూహి సౌమ్య పునః పునః। పిపాసుమివ తో
యేన సించంతీ వాక్యవారిణా॥౮॥ఇతస్తు కిం దుఃఖతరం యదిమం వారిసంభవం।మణిం పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీమాగతం
వినా॥౯॥చిరం జీవతి వైదేహీ యది మాసం ధరిష్యతి।క్షణం సౌమ్య న జీవేయం వినా తామసితేక్షణాం॥౧౦॥నయ మామపి తం
దేశం యత్ర దృష్టా మమ ప్రియా।న తిష్ఠేయం క్షణమపి ప్రవృత్తిముపలభ్య చ॥౧౧॥కథం సా మమ సుశ్రోణీ భీరుభీరుస్సతీ సదా।
భయావహానాం ఘోరాణాం మధ్యే తిష్ఠతి రక్షసాం॥౧౨॥శారదస్తిమిరోన్ముక్తో నూనం చంద్ర ఇవాంబుదైః।ఆవృతం వద
నం తస్యా న విరాజతి రాక్షసైః॥౧౩॥కిమాహ సీతా హనుమంస్తత్త్వతః కథయాద్య మే।ఏతేన ఖలు జీవిష్యే భేషజేనాతురో
యథా॥౧౪॥మధురా మధురాలాపా కిమాహ మమ భామినీ। మద్విహీనా వరారోహా హనుమన్కథయస్వ మే॥ ౧౫॥ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః.*********ఏవముక్తస్తు హనుమాన్రాఘవేణ మహాత్మనా । సీతాయా
భాషితం సర్వం న్యవేదయత రాఘవే॥౧॥ఇదముక్తవతీ దేవీ జానకీ పురుషర్షభ। పూర్వవృత్తమభిజ్ఞానం చిత్రకూటే యథా
తథం॥౨॥సుఖసుప్తా త్వయా సార్ధం జానకీ పూర్వముత్థితా। వాయసస్సహసోత్పత్య విరరాద స్తనాంతరే॥౩॥పర్యాయే
ణ చ సుప్తస్త్వం దేవ్యంకే భరతాగ్రజ।పునశ్చ కిల పక్షీ స దేవ్యా జనయతి వ్యథాం॥౪॥ పునః పునరుపాగమ్య విరరాద భృశం
కిల। తతస్త్వం బోధితస్తస్యాశ్శోణితేన సముక్షితః॥ ౫॥ వాయసేన చ తేనైవ సతతం బాధ్యమానయా । బోధితః కిల దే
వ్యా త్వం సుఖసుప్తః పరంతప॥౬॥తాం తు దృష్ట్వా మహాబాహో దారితాం చ స్తనాంతరే।ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధో నిశ్వసన్న
భ్యభాషథాః॥నఖాగ్రైః కేన తే భీరు దారితం తు స్తనాంతరం।కః క్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగినా॥౭॥నిరీక్షమాణ
స్సహసా వాయసం సమవైక్షథాః।నఖైస్సరుధిరైస్తీక్ష్ణైస్తామేవాభిముఖం స్థితం॥౮॥సుతః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం
వరః।ధరాంతరచరశ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః॥౯॥తతస్తస్మిన్మహాబాహో కోపసంవర్తితేక్షణః। వాయసే త్వం కృ
థాః క్రూరాం మతిం మతిమతాం వర॥౧౦॥స దర్భం సంస్తరాద్గృహ్య బ్రహ్మాస్త్రేణ హ్యయోజయః। స దీప్త ఇవ కాలాగ్ని
ర్జజ్వాలాభిముఖః ఖగం॥౧౧॥క్షిప్తవాంస్త్వం ప్రదీప్తం హి దర్భం తం వాయసం ప్రతి।తతస్తు వాయసం దీప్తస్స దర్భోఽను
జగామ హ॥౧౨॥స పిత్రా చ పరిత్యక్తస్సురైశ్చ సమహర్షిభిః।త్రీన్లోకాన్సంపరిక్రమ్య త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి॥౧౩॥ పున
రేవాగతస్త్రస్తస్త్వత్సకాశమరిందమ॥౧౪॥స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్యశ్శరణాగతం ॥ వధార్హమపి కాకుత్స్థ కృప
యా పర్యపాలయః॥౧౫॥మోఘమస్త్రం న శక్యం తు కర్తుమిత్యేవ రాఘవ ॥ భవాంస్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి స్మ స దక్షి
ణం॥౧౬॥రామ త్వాం స నమస్కృత్య రాజ్ఞే దశరథాయ చ॥విసృష్టస్తు తదా కాకః ప్రతిపేదే స్వమాలయం॥ ౧౭॥ ఏవమ
స్త్రవిదాం శ్రేష్ఠస్సత్త్వవాంఛీలవానపి॥కిమర్థమస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః॥ ౧౮॥ న నాగా నాపి గంధర్వా
నాసురా న మరుద్గణాః॥ న చ సర్వే రణే శక్తా రామం ప్రతిసమాసితుం॥౧౯॥తస్య వీర్యవతః కశ్చిద్యద్యస్తి మయి సంభ్రమః॥
క్షిప్రం సునిశితైర్బాణైర్హన్యతాం యుధి రావణః॥౨౦॥భ్రాతురాదేశమాజ్ఞాయ లక్ష్మణో వా పరంతపః॥ స కిమర్థం నరవ
రో న మాం రక్షతి రాఘవః॥౨౧॥శక్తౌ తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయ్వగ్నిసమతేజసౌ ॥ సురాణామపి దుర్ధర్షౌ కిమర్థం మా
ముపేక్షతః॥౨౨॥మమైవ దుష్కృతం కించిన్మహదస్తి న సంశయః॥సమర్థావపి హి తౌ యన్మాం నావేక్షేతే పరంతపౌ॥౨౩॥
వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితం॥పునరప్యహమార్యాం తామిదం వచనమబ్రువం॥ ౨౪॥ త్వచ్ఛోకవి
ముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే॥ రామే దుఃఖాభిభూతే తు లక్ష్మణః పరితప్యతే॥౨౫॥కథంచిద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశో
చితుం॥అస్మిన్ముహూర్తే దుఃఖానామంతం ద్రక్ష్యసి భామిని॥౨౬॥తావుభౌ నరశార్దూలౌ రాజపుత్రావనిందితౌ॥ త్వ
ద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లంకాం భస్మీకరిష్యతః॥౨౭॥హత్వా చ సమరే రౌద్రం రావణం సహ బాంధవం॥రాఘవస్త్వాం వరా

రోహస్వాంపురీంనయతేధ్రువం॥౨౮॥యత్తురామోవిజానీయాదభిజ్ఞానమనిందితే ॥ ప్రీతిసంజననంతస్యప్రదాతుం
త్వమిహార్హసి॥౨౯॥సాభివీక్ష్యదిశస్సర్వా వేణ్యుద్గ్రథనముత్తమం ॥ ముక్త్వావస్త్రాద్దదౌమహ్యం మణిమేతంమహాబ
ల॥౩౦॥ప్రతిగృహ్యమణిందివ్యంతవహేతోరఘూద్వహ॥శిరసాతాంప్రణమ్యార్యామహమాగమనేత్వరే॥ ౩౧॥గమ
నేచకృతోత్సాహమవేక్ష్యవరవర్ణినీ ॥ వివర్ధమానంచహిమామువాచజనకాత్మజా। అశ్రుపూర్ణముఖీదీనా బాష్పసంది
గ్ధభాషిణీ॥౩౩॥మమోత్పతనసంభ్రాంతాశోకవేగసమాహతా । హనుమన్ సింహసంకాశౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ ॥
౩౪॥సుగ్రీవంచసహామాత్యంసర్వాన్ బ్రూయాహ్యనామయం।యథాచసమహాబాహుర్మాంతారయతిరాఘవః॥౩౫
అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వంసమాధాతుమర్హసి॥౩౫॥ ఇమంచతీవ్రంమమశోకవేగంరక్షోభిరేభిఃపరిభర్త్సనం
చ। బ్రూయాస్తురామస్యగతస్సమీపంశివశ్చతేఽధ్వాస్తుహరిప్రవీర॥౩౬॥ఏతత్తవార్యాన్నృపరాజసింహసీతావచఃప్రా
హవిషాదపూర్వం।ఏతచ్చబుద్ధ్వాగదితంమయాత్వంశ్రద్ధత్స్వసీతాంకుశలాంసమగ్రాం॥ఇతిసున్దరకాణ్డేసప్తషష్టితమ
స్సర్గః॥అథాహముత్తరందేవ్యాపునరుక్తస్ససంభ్రమః।తవస్నేహాన్నరవ్యాఘ్రసౌహార్దాదనుమాన్యవై॥౧॥ఏవంబహు
విధంవాచ్యోరామోదాశరథిస్త్వయా।యథామామాప్నుయాచ్ఛీఘ్రంహత్వారావణమాహవే॥౨॥యదివామన్యసే
వీరవసైకాహమరిందమ।కస్మింశ్చిత్సంవృతేదేశేవిశ్రాంతశ్శ్వోగమిష్యసి॥ మమచాప్యల్పభాగ్యాయాస్సాన్నిధ్యాత్తవ
వీర్యవన్ ।అస్యశోకవిపాకస్యముహూర్తంస్యాద్విమోక్షణం॥౪॥గతేహిత్వయివిక్రాంతేపునరాగమనాయవై। ప్రాణా
నామపిసందేహోమమస్యాన్నాత్రసంశయః॥౫॥తవాదర్శనజశ్శోకోభూయోమాంపరితాపయేత్ ।దుఃఖాద్దుఃఖప
రాభూతాందుర్గతాందుఃఖభాగినీం॥౬॥అయంచవీరసందేహస్తిష్ఠతీవమమాగ్రతః। సుమహాంస్త్వత్సహాయేషుహర్యృ
క్షేషుహరీశ్వర॥౭॥కథంనుఖలుదుష్పారంతరిష్యంతిమహోదధిం। తానిహర్యృక్షసైన్యానితౌవానరవరాత్మజౌ॥౮॥
త్రయాణామేవభూతానాంసాగరస్యాస్యలంఘనే।శక్తిస్స్యాద్వైనతేయస్యతవవామారుతస్యవా॥౯॥తదస్మిన్కార్య
నిర్యోగేవీరైవందురతిక్రమే।కింపశ్యసిసమాధానంబ్రూహికార్యవిదాంవర॥౧౦॥కామమస్యత్వమేవైకఃకార్యస్యపరిసా
ధనే।పర్యాప్తఃపరవీరఘ్నయశస్యస్తేబలోదయః॥౧౧॥బలైస్సమగ్రైర్యదిమాంహత్వారావణమాహవే।విజయీస్వాం
పురీంరామోనయేత్తత్స్యాద్యశస్కరం॥౧౨॥యథాహంతస్యవీరస్యవనాదుపధినాహృతా । రక్షసాతద్భయాదేవత
థానార్హతిరాఘవః॥౧౩॥బలైస్తుసంకులాంకృత్వాలంకాంపరబలార్దనః।మాంనయేద్యదికాకుత్స్థస్తత్తస్యసదృశంభవే
త్॥౧౪॥తద్యథాతస్యవిక్రాంతమనురూపంమహాత్మనః।భవత్యాహవశూరస్యతథాత్వముపపాదయ॥౧౫॥తదర్థోపహి
తంవాక్యంప్రశ్రితంహేతుసంహితం।నిశమ్యాహంతతశ్శేషంవాక్యముత్తరమబ్రువం॥ ౧౬॥దేవిహర్యృక్షసైన్యానామీ
శ్వరఃప్లవతాంవరః।సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నస్తవార్థేకృతనిశ్చయః॥౧౭॥తస్యవిక్రమసంపన్నాస్సత్త్వవంతోమహాబలాః।మ
నస్సంకల్పసంపాతానిదేశేహరయస్స్థితాః॥౧౮॥యేషాంనోపరినాధస్తాన్నతిర్యక్సజ్జతేగతిః । నచకర్మసుసీదంతిమహ
త్స్వమితతేజసః॥౧౯॥అసకృత్తైర్మహాభాగైర్వానరైర్బలదర్పితైః। ప్రదక్షిణీకృతాభూమిర్వాయుమార్గానుసారిభిః ॥
౨౦॥మద్విశిష్టాశ్చతుల్యాశ్చసంతితత్రవనౌకసః।మత్తఃప్రత్యవరఃకశ్చిన్నాస్తిసుగ్రీవసన్నిధౌ॥౨౧॥అహంతావదిహప్రా
ప్తఃకింపునస్తేమహాబలాః॥నహిప్రకృష్టాఃప్రేష్యంతేప్రేష్యంతేహీతరేజనాః॥౨౨॥తదలంపరితాపేనదేవిమన్యుర్వ్యపై
తుతే।ఏకోత్పాతేనవైలంకామేష్యంతిహరియూథపాః॥౨౩॥మమపృష్ఠగతౌతౌచచంద్రసూర్యావివోదితౌ । త్వత్సకా
శంమహాభాగేనృసింహావాగమిష్యతః ॥ అరిఘ్నంసింహసంకాశంక్షిప్రంద్రక్ష్యసిరాఘవం।లక్ష్మణంచధనుష్పాణింలం
కాద్వారముపస్థితం॥౨౫॥నఖదంష్ట్రాయుధాన్వీరాన్ సింహశార్దూలవిక్రమాన్। వానరాన్వారణేంద్రాభాన్ క్షిప్రంద్ర
క్ష్యసిసంగతాన్॥౨౬॥శైలాంబుదనికాశానాంలంకామలయసానుషు।నర్దతాంకపిముఖ్యానామచిరాచ్ఛ్రోష్యసిస్వనం॥
౨౭॥నివృత్తవనవాసంచత్వయాసార్ధమరిందమం।అభిషిక్తమయోధ్యాయాంక్షిప్రంద్రక్ష్యసిరాఘవం॥ ౨౮॥తతోమ
యావాగ్భిరదీనభాషిణాశివాభిరిష్టాభిరభిప్రసాదితా।జగామశాంతింమమమైథిలాత్మజాతవాపిశోకేనతదాభిపీడితా॥
౨౯॥ఇత్యార్షేశ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యేవాల్మీకీయే చతుర్వింశత్సహస్రికాయాంసంహితాయాం- శ్రీమత్సుందర
కాండే-అష్టషష్టితమస్సర్గః. శ్రీమత్సుందరకాండస్సమాప్తః ***********************************

శ్రీమత్సుందరకాండపఠనశ్రవణయోఃఫలం-బ్రహ్మాండపురాణే- సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమే- అధ్యాయే.

కాండస్యసుందరాఖ్యస్యశ్రవణాత్పఠనాదపి । మాంప్రాప్నుయాజ్జగద్ధేతుంనాత్రసందేహఇష్యతే॥

హరిః ఓమ్.

శ్రీరామాయణే-యుద్ధకాండప్రారంభః.

శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం యథావదభిభాషితం। రామః ప్రీతిసమాయుక్తో వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ కృతం హనుమతా కార్యం సుమహద్భువి దుర్లభం। మనసాపి యదన్యేన న శక్యం ధరణీతలే॥ ౨॥ న హి తం పరిపశ్యామి యస్తరేత మహార్ణవం। అన్యత్ర గరుడాద్వాయోరన్యత్ర చ హనూమతః॥ ౩॥ దేవదానవయక్షాణాం గంధర్వోరగరక్షసాం। అప్రధృష్యాం పురీం లంకాం రావణేన సురక్షితాం ॥ (యో వీర్యబలసంపన్నో ద్విషద్భిరనివారితః) ప్రవిష్టస్సత్త్వమాశ్రిత్య శ్వసన్ కో నామ నిష్క్రమేత్ ॥ ౪½ ॥ కో విశేత్సుదురాధర్షాం రాక్షసైశ్చ సురక్షితాం॥ యో వీర్యబలసంపన్నో న సమస్స్యాద్ధనూమతః ॥ ౫½ ॥ భృత్యకార్యం హనుమతా సుగ్రీవస్య కృతం మహత్ ॥ ఏవం విధాయ స్వబలం సదృశం విక్రమస్య చ ॥ ౬½॥ యో హి భృత్యో నియుక్తస్సన్ భర్త్రా కర్మణి దుష్కరే ॥ కుర్యాత్తదనురాగేణ తమాహుః పురుషోత్తమం॥ ౭½॥ నియుక్తో యః పరం కార్యం న కుర్యాన్నృపతేః ప్రియం ॥ భృత్యో యుక్తస్సమర్థశ్చ తమాహుర్మధ్యమం నరం॥ ౮½॥ నియుక్తో నృపతేః కార్యం న కుర్యాద్యస్సమాహితః॥ భృత్యో యుక్తస్సమర్థశ్చ తమాహుః పురుషాధమం॥ ౯½॥ తన్నియోగే నియుక్తేన కృతం కృత్యం హనూమతా॥ న చాత్మా లఘుతాం నీతస్సుగ్రీవశ్చాపి తోషితః॥ ౧౦½॥ అహం చ రఘువంశశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః॥ వైదేహ్యా దర్శనేనాద్య ధర్మతః పరిరక్షితాః॥ ౧౧½॥ ఇదం తు మమ దీనస్య మనో భూయః ప్రకర్షతి॥ యదిహాస్య ప్రియాఖ్యాతుర్న కుర్మి సదృశం ప్రియం ॥ ౧౨½ ॥ ఏష సర్వస్వభూతస్తు పరిష్వంగో హనూమతః॥ మయా కాలమిమం ప్రాప్య దత్తస్తస్య మహాత్మనః॥ ౧౩½॥ ఇత్యుక్త్వా ప్రీతిహృష్టాంగో రామస్తం పరిషస్వజే॥ హనూమంతం మహాత్మానం కృతకార్యముపాగతం ॥ ౧౪½ ॥ ధ్యాత్వా పునరువాచేదం వచనం రఘునందనః ॥ హరీణామీశ్వరస్యైవ సుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః॥ ౧౫½॥ సర్వథా సుకృతం తావత్సీతాయాః పరిమార్గణం॥ సాగరం తు సమాసాద్య పునర్నష్టం మనో మమ॥ ౧౬½॥ కథం నామ సముద్రస్య దుష్పారస్య మహాంభసః ॥ హరయో దక్షిణం పారం గమిష్యంతి సమాహితాః॥ ౧౭½ ॥ యద్యప్యేష తు వృత్తాంతో వైదేహ్యా గదితో మమ ॥ సముద్రపారగమనే హరీణాం కిమివోత్తరం ॥ ౧౮½ ॥ ఇత్యుక్త్వా శోకసంభ్రాంతో రామశ్శత్రునిబర్హణః॥ హనుమంతం మహాబాహుస్తతో ధ్యానముపాగమత్ ॥ ౧౯½॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ప్రథమస్సర్గః.**********************

తం తు శోకపరిద్యూనం రామం దశరథాత్మజం। ఉవాచ వచనం శ్రీమాన్సుగ్రీవశ్శోకనాశనం ॥ ౧ ॥ కిం త్వం సంతప్యసే వీర యథాన్యః ప్రాకృతస్తథా। మైవం భూస్త్యజ సంతాపం కృతఘ్న ఇవ సౌహృదం ॥ ౨॥ సంతాపస్య చ తే స్థానం న హి పశ్యామి రాఘవ। ప్రవృత్తావుపలబ్ధాయాం జ్ఞాతే చ నిలయే రిపోః॥ ౩॥ మతిమాంఛాస్త్రవిత్ప్రాజ్ఞః పండితశ్చాసి రాఘవ। త్యజేమాం పాపికాం బుద్ధిం కృతాత్మేవార్థదూషణీం ॥ ౪॥ సముద్రం లంఘయిత్వా తు మహానక్రసమాకులం । లంకామారోహయిష్యామో హనిష్యామశ్చ తే రిపుం॥ ౫॥ నిరుత్సాహస్య దీనస్య శోకపర్యాకులాత్మనః। సర్వార్థా వ్యవసీదంతి వ్యసనం చాధిగచ్ఛతి ॥ ౬ ॥ ఇమే శూరాస్సమర్థాశ్చ సర్వే నో హరియూథపాః। త్వత్ప్రియార్థం కృతోత్సాహాః ప్రవేష్టుమపి పావకం॥ ౭॥ ఏషాం హర్షేణ జానామి తర్కశ్చాస్మిన్దృఢో మమ॥ ౭½॥ విక్రమేణ సమానేష్యే సీతాం హత్వా యథా రిపుం ॥ రావణం పాపకర్మాణం తథా త్వం కర్తుమర్హసి॥ ౮½॥ సేతురత్ర యథా బధ్యేద్యథా పశ్యేమ తాం పురీం॥ తస్య రాక్షసరాజస్య తథా త్వం కురు రాఘవ॥ ౯½॥ దృష్ట్వా తాం తు పురీం లంకాం త్రికూటశిఖరే స్థితాం ॥ హతం చ రావణం యుద్ధే దర్శనాదుపధారయ॥ ౧౦½॥ అబద్ధ్వా సాగరే సేతుం ఘోరే తు వరుణాలయే॥ లంకా న మర్దితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః । సేతుర్బద్ధస్సముద్రే చ యావల్లంకాసమీపతః॥ సర్వం తీర్ణం చ వై సైన్యం జితమిత్యుపధారయ॥ ౧౨½॥ ఇమే హి సమరే శూరా హరయః కామరూపిణః॥ (శక్తా లంకాం సమానేతుం సముత్పాట్య సరాక్షసాం)॥ ౧౩ ॥ తదలం విక్లబా బుద్ధీ రాజన్సర్వార్థనాశినీ। పురుషస్య హి లోకేఽస్మిన్ శోకశ్శౌర్యాపకర్షణః ॥ ౧౪ ॥ యత్తు కార్యం మనుష్యేణ శౌండీర్యమవలంబతా । అస్మిన్కాలే మహాప్రాజ్ఞ సత్త్వమాతిష్ఠ తేజసా ॥ ౧౫॥ శూరాణాం హి మనుష్యాణాం త్వద్విధానాం మహాత్మనాం। వినష్టే వా ప్రణష్టే వా శోకస్సర్వార్థనాశనః॥ ౧౬ ॥ త్వం తు బుద్ధిమతాం శ్రేష్ఠస్సర్వశాస్త్రార్థకోవిదః। మద్వి

థైస్సచివైస్సార్ధమరిం జేతుమిహార్హసి॥౧౭॥ నహిపశ్యామ్యహంకంచిత్త్రిషులోకేషురాఘవ । గృహీతధనుషోయ
స్తేతిష్ఠేదభిముఖోరణే॥౧౮॥ వానరేషుసమాసక్తంనతేకార్యంవిపత్స్యతే । అచిరాద్ద్రక్ష్యసేసీతాంతీర్త్వాసాగర
మక్షయం॥౧౯॥ తదలంశోకమాలంబ్యక్రోధమాలంబభూపతే । నిశ్చేష్టాఃక్షత్రియామందాస్సర్వేచండస్యబిభ్యతి ॥
౨౦॥లంఘనార్థంచఘోరస్యసముద్రస్యనదీపతేః।సహాస్మాభిరిహోపేతస్సూక్ష్మబుద్ధిర్విచారయ ॥ ౨౧ ॥ సర్వం
తీర్ణంచమేసైన్యంజితమిత్యుపధారయ ॥ ౨౧॥ఇమేహిహరయశ్శూరాస్సమరేకామరూపిణః ॥ తానరీన్విధమిష్యం
తిశిలాపాదపవృష్టిభిః॥౨౨॥కథంచిత్సంతరిష్యామస్తేవయంవరుణాలయం ॥ హతమిత్యేవతంమన్యేయుద్ధేసమితినంద
న॥౨౩॥ కిముక్త్వాబహుధాచాపిసర్వథావిజయీభవాన్ ॥ నిమిత్తానిచపశ్యామిమనోమేసంప్రహృష్యతి ॥ ౨౪ ॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వితీయస్సర్గః.******************సుగ్రీవస్యవచశ్శ్రుత్వాహేతుమత్పరమార్థవిత్ ।
ప్రతిజగ్రాహకాకుత్స్థోహనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ తపసాసేతుబంధేన సాగరోచ్ఛోషణేనవా । సర్వథాసుస
మర్థోఽస్మిసాగరస్యాస్యలంఘనే॥౨॥కతిదుర్గాణిదుర్గాయాలంకాయాబ్రూహితానిమే।జ్ఞాతుమిచ్ఛామితత్సర్వం
దర్శనాదివవానర॥బలస్యపరిమాణంచద్వారదుర్గక్రియామపి। గుప్తికర్మచలంకాయారక్షసాంసదనానిచ॥ ౪ ॥ య
థాసుఖంయథావచ్చలంకాయామసిదృష్టవాన్।సర్వమాచక్ష్వతత్త్వేనసర్వథాకుశలోహ్యసి ॥ ౫ ॥ శ్రుత్వారామ
స్యవచనంహనూమాన్మారుతాత్మజః।వాక్యంవాక్యవిదాంశ్రేష్ఠోరామంపునరథాబ్రవీత్ ॥ ౬॥ శ్రూయతాంసర్వమా
ఖ్యాస్యేదుర్గకర్మవిధానతః । గుప్తాపురీయథాలంకారక్షితాచ యథాబలైః॥రాక్షసాశ్చయథాస్నిగ్ధారావణస్యచ
తేజసా।పరాంసమృద్ధింలంకాయాస్సాగరస్యచభీమతాం॥ విభాగంచబలౌఘస్యనిర్దేశంవాహనస్యచ॥౮ ॥ ఏవ
ముక్త్వాకపిశ్రేష్ఠః కథయామాసతత్త్వతః ॥ ౯ ॥ హృష్టప్రముదితాలంకామత్తద్విపసమాకులా।మహతీరథసంపూర్ణా
రక్షోగణసమాకులా॥వాజిభిశ్చసుసంపూర్ణాసాపురీదుర్గమాపరైః॥౧౦॥ దృఢబద్ధకవాటానిమహాపరిఘవంతిచ॥
ద్వారాణివిపులాన్యస్యాశ్చత్వారిసుమహాంతిచ॥ ౧౧ ॥తత్రేషూపలయంత్రాణిబలవంతిమహాంతిచ ॥ ఆగతంపర
సైన్యంతుతత్రతైఃప్రతిహన్యతే॥ ౧౨ ॥ద్వారేషుసంస్కృతాభీమాఃకాలాయసమయాశ్శితాః॥ శతశోరచితావీరైశ్శ
తఘ్న్యోరక్షసాంగణైః। సౌవర్ణశ్చమహాంస్తస్యాః ప్రాకారోదుష్ప్రధర్షణః ॥ మణివిద్రుమవైడూర్యముక్తావిర
చితాంతరః॥ ౧౪ ॥సర్వతశ్చమహాభీమాశ్శీతతోయవహాశ్శుభాః ॥ అగాధాగ్రాహవత్యశ్చపరిఘామీనసేవితాః ॥
౧౫॥ద్వారేషుతాసాంచత్వారస్సంక్రమాఃపరమాయతాః॥ యంత్రైరుపేతాబహుభిర్మహద్భిర్గృహపఙ్క్తిభిః ॥
౧౬ ॥ త్రాయంతేసంక్రమాస్తత్రపరసైన్యాగమేసతి ॥ యంత్రైస్తైరవకీర్యంతేపరిఘాసుసమంతతః ॥ ౧౭ ॥ ఏ
కస్త్వకంప్యోబలవాన్సంక్రమస్సుమహాదృఢః । కాంచనైర్బహుభిస్స్తంభైర్వేదికాభిశ్చశోభితః॥ ౧౮ ॥ స్వయం
ప్రకృతిసంపన్నోయుయుత్సూరామరావణః। ఉత్థితశ్చాప్రమత్తశ్చబలానామనుదర్శనే॥ ౧౯ ॥లంకాపునర్నిరాలం
బాదేవదుర్గాభయావహా। నాదేయంపార్వతంవాన్యంకృత్రిమంచచతుర్విధం॥ ౨౦ ॥స్థితాపారేసముద్రస్యదూర
పారస్యరాఘవ। నౌపథోపిచనాస్త్యత్రనిరాదేశశ్చసర్వతః ॥ ౨౧ ॥ శైలాగ్రేరచితాదుర్గాసాపూర్దేవపురోప
మా। వాజివారణసంపూర్ణాలంకాపరమదుర్జయా ॥ ౨౨ ॥పరిఘాశ్చశతఘ్న్యశ్చయంత్రాణివివిధానిచ । శోభ
యంతిపురీంలంకాంరావణస్యదురాత్మనః ॥ ౨౩॥ అయుతంరక్షసామత్రపూర్వద్వారంసమాశ్రితం । శూలహస్తాదు
రాధర్షాస్సర్వేఖడ్గాగ్రయోధినః॥ ౨౪ ॥ నియుతంరక్షసామత్రదక్షిణద్వారమాశ్రితం । చతురంగేణసైన్యేనయో
ధాస్తత్రాప్యనుత్తమాః ॥ ౨౫ ॥ ప్రయుతంరక్షసామత్రపశ్చిమద్వారమాశ్రితం । చర్మఖడ్గధరాస్సర్వేతథాసర్వా
స్త్రకోవిదాః ॥ ౨౬॥ న్యర్బుదంరక్షసామత్రఉత్తరద్వారమాశ్రితం ॥ రథినశ్చాశ్వవాహాశ్చకులపుత్రాస్సుపూజి
తాః॥ ౨౭ ॥శతశోథసహస్రాణిమధ్యమంస్కంధమాశ్రితాః । యాతుధానాదురాధర్షాస్సాగ్రకోటిశ్చరక్షసాం॥
౨౮॥ తేమయాసంక్రమాభగ్నాఃపరిఘాశ్చావపూరితాః । దగ్ధాచనగరీలంకాప్రాకారాశ్చావసాదితాః॥౨౯॥బ
లైకదేశఃక్షపితోరాక్షసానాంమహాత్మనాం॥౩౦॥యేనకేనచమార్గేణతరామవరుణాలయం । హతేతినగరీంలంకావాన
రైరవధార్యతాం॥౩౧॥అంగదోద్వివిదోమైందోజాంబవాన్పనసోనళః। నీలస్సేనాపతిశ్చైవబలశేషేణకింతవ॥ప్లవమా
నాహిగత్వాతాంరావణస్యమహాపురీం। సపర్వతవనాంభిత్త్వాసఖాతాంసప్రతోరణాం ॥ సప్రాకారాంసభవనా
మానయిష్యంతిరాఘవ॥ ౩౩ ॥ఏవమాజ్ఞాపయక్షిప్రంబలానాంసర్వసంగ్రహం । ముహూర్తేనతుయుక్తేనప్రస్థానమ
భిరోచయ॥౩౪॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - తృతీయస్సర్గః.************************************
శ్రుత్వాహనుమతోవాక్యంయథావదనుపూర్వశః। తతోబ్రవీన్మహాతేజారామస్సత్యపరాక్రమః॥ ౧ ॥యాం

నివేదయసే లంకాం పురీం భీమస్య రక్షసః । క్షిప్రమేనాం మథిష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమి తే ॥ ౨ ॥ అస్మిన్ముహూర్తే సుగ్రీవ
ప్రయాణమభిరోచయే । యుక్తో ముహూర్తో విజయః ప్రాప్తో మధ్యం దివాకరః ॥ ౩ ॥ అస్మిన్ముహూర్తే విజయే ప్రాప్తే మ
ధ్యం దివాకరే । సీతాం హృత్వా తు మే జాతు క్వాసౌ యాస్యతి యాస్యతః ॥ ౪ ॥ సీతా శ్రుత్వాభియానం మే ఆశామేష్యతి
జీవితే । జీవితాంతేఽమృతం స్పృష్ట్వా పీత్వా విషమివాతురః ॥ ౫ ॥ ఉత్తరాఫల్గునీ హ్యద్య శ్వస్తు హస్తేన యోక్ష్యతే । అభిప్ర
యామ సుగ్రీవ సర్వానీకసమావృతాః ॥ ౬ ॥ నిమిత్తాని చ ధన్యాని యాని ప్రాదుర్భవంతి చ । నిహత్య రావణం సీతామానయి
ష్యామి జానకీమ్ ॥ ౭ ॥ ఉపరిష్టాద్ధి నయనం స్ఫురమాణమిదం మమ । విజయం సమనుప్రాప్తం శంసతీవ మనోరథమ్ ॥ ౮ ॥ తతో వా
నరరాజేన లక్ష్మణేన చ పూజితః । ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా పునరప్యర్థకోవిదః ॥ ౯ ॥ అగ్రే యాతు బలస్యాస్య నీలో మార్గ
మవేక్షితుం । వృతః శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినామ్ ॥ ౧౦ ॥ ఫలమూలవతా నీల శీతకాననవారిణా । పథా మధుమతా
చాశు సేనాం సేనాపతే నయ ॥ ౧౧ ॥ దూషయేయుర్దురాత్మానః పథి మూలఫలోదకం । రాక్షసాః పరిరక్షేథాస్తేభ్యస్త్వం
నిత్యముద్యతః ॥ ౧౨ ॥ నిమ్నేషు వనదుర్గేషు వనేషు చ వనౌకసః । అభిప్లుత్యాభిపశ్యేయుః పరేషాం నిహితం బలం ॥ ౧౩ ॥ యచ్చ
ఫల్గుబలం కించిత్తదత్రైవోపయుజ్యతామ్ । ఏతద్ధి కృత్యం ఘోరం నో విక్రమేణ ప్రయుధ్యతాం ॥ ౧౪ ॥ సాగరౌఘనిభం భీమ
మగ్రానీకం మహాబలాః । కపిసింహాః ప్రకర్షంతు శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౫ ॥ గజశ్చ గిరిసంకాశో గవయశ్చ మహాబలః ।
గవాక్షశ్చాగ్రతో యాంతు గవాం దృప్తా ఇవర్షభాః ॥ ౧౬ ॥ యాతు వానరవాహిన్యా వానరః ప్లవతాం వరః । పాలయన్ద
క్షిణం పార్శ్వమృషభో వానరర్షభః ॥ ౧౭ ॥ గంధహస్తీవ దుర్ధర్షస్తరస్వీ గంధమాదనః । యాతు వానరవాహిన్యాః సవ్యం
పార్శ్వమధిష్ఠితః ॥ ౧౮ ॥ యాస్యామి బలమధ్యేఽహం బలౌఘమభిహర్షయన్ । అధిరుహ్య హనూమంతమైరావతమివేశ్వ
రః ॥ ౧౯ ॥ అంగదేనైష సంయాతు లక్ష్మణశ్చాంతకోపమః । సార్వభౌమేన భూతేశో ద్రవిణాధిపతిర్యథా ॥ ౨౦ ॥ జాంబవాం
శ్చ సుషేణశ్చ వేగదర్శీ చ వానరః । ఋక్షరాజో మహాసత్త్వః కుక్షిం రక్షంతు తే త్రయః ॥ ౨౧ ॥ రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా
సుగ్రీవో వాహినీపతిః । వ్యాదిదేశ మహావీర్యాన్వానరాన్వానరర్షభః ॥ ౨౨ ॥ తే వానరగణాః సర్వే సముత్పత్య యుయు
త్సవః । గుహాభ్యః శిఖరేభ్యశ్చ ఆశు పుప్లువిరే తదా ॥ ౨౩ ॥ తతో వానరరాజేన లక్ష్మణేన చ పూజితః । జగామ రామో ధర్మా
త్మా ససైన్యో దక్షిణాం దిశం ॥ ౨౪ ॥ శతైః శతసహస్రైశ్చ కోటిభిరయుతైరపి । వారణాభైశ్చ హరిభిర్యయౌ పరివృతస్త
దా ॥ ౨౫ ॥ తం యాంతమనుయాతి స్మ మహతీ హరివాహినీ ॥ ౨౫½ ॥ దృష్టాః ప్రముదితాః సర్వే సుగ్రీవేణాభిపాలితాః ॥ అ
ప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః । క్ష్వేళంతో ధావమానాస్తే జగ్ముస్తే దక్షిణాం దిశమ్ ॥ భక్షయంతః సుగంధీని
మధూని చ ఫలాని చ । ఉద్వహంతో మహావృక్షాన్మంజరీపుంజధారిణః ॥ ౨౭ ॥ అన్యోన్యం సహసా దృప్తా నిర్వహంతి క్షిపం
తి చ । పతతశ్చోత్పతంత్యన్యే పాతయంత్యపరే పరాన్ ॥ ౨౮ ॥ రావణో నో నిహంతవ్యః సర్వే చ రజనీచరాః । ఇతి గర్జంతి హర
యో రాఘవస్య సమీపతః ॥ ౩౦ ॥ పురస్తాదృషభో వీరో నీలః కుముద ఏవ చ । పంథానం శోధయంతి స్మ వానరైర్బహుభిస్స
హ ॥ ౩౧ ॥ మధ్యే తు రాజా సుగ్రీవో రామో లక్ష్మణ ఏవ చ । బహుభిర్బలిభిర్భీమైర్వృతాః శత్రునిబర్హణాః ॥ ౩౨ ॥ హరిశ్శత
వలిర్వీరః కోటిభిర్దశభిర్వృతః । సర్వామేకో హ్యవష్టభ్య రరక్ష హరివాహినీమ్ ॥ ౩౩ ॥ కోటీశతపరీవారః కేసరీ పనసో గజః ।
అర్కశ్చాతిబలః పార్శ్వమేకం తస్యాభిరక్షతి ॥ ౩౪ ॥ సుషేణో జాంబవాంశ్చైవ ఋక్షైశ్చ బహుభిర్వృతౌ । సుగ్రీవం
పురతః కృత్వా జఘనం సంరరక్షతుః ॥ ౩౫ ॥ తేషాం సేనాపతిర్వీరో నీలో వానరపుంగవః । సంపతన్పతతాం శ్రేష్ఠస్తద్బలం
పర్యపాలయత్ ॥ ౩౬ ॥ దరీముఖః ప్రజంఘశ్చ రంభోఽథ రభసః కపిః । సర్వతశ్చ యయుర్వీరాస్త్వరయంతః ప్లవంగమాన్ ॥
౩౭ ॥ ఏవం తే హరిశార్దూలా గచ్ఛంతో బలదర్పితాః । అపశ్యంస్తే గిరిశ్రేష్ఠం సహ్యం ద్రుమలతాయుతమ్ ॥ సరాంసి చ సు
ఫుల్లాని తటాకాని వనాని చ ॥ ౩౮½ ॥ రామస్య శాసనం జ్ఞాత్వా భీమకోపస్య భీతవత్ ॥ వర్జయన్నగరాభ్యాశాంస్తథా జన
పదానపి ॥ సాగరౌఘనిభం భీమం తద్వానరబలం మహత్ ॥ ఉత్ససర్ప మహాఘోషం భీమఘోష ఇవార్ణవః ॥ ౪౦½ ॥ తస్య దా
శరథేః పార్శ్వే శూరాస్తే కపికుంజరాః ॥ తూర్ణమాపుప్లువుః సర్వే సదశ్వా ఇవ చోదితాః ॥ ౪౧½ ॥ కపిభ్యాముహ్యమానౌ
తౌ శుశుభాతే నరోత్తమౌ ॥ మహద్భ్యామివ సంస్పృష్టౌ గ్రహాభ్యాం చంద్రభాస్కరౌ ॥ ౪౨½ ॥ తతో వానరరాజేన లక్ష్మ
ణేన చ పూజితః ॥ జగామ రామో ధర్మాత్మా ససైన్యో దక్షిణాం దిశమ్ ॥ ౪౩½ ॥ తమంగదగతో రామం లక్ష్మణః శుభయా గిరా ॥
ఉవాచ పరిపూర్ణార్థః స్మృతిమాన్ప్రతిభానవాన్ ॥ ౪౪½ ॥ హృతామవాప్య వైదేహీం క్షిప్రం హత్వా చ రావణమ్ ॥ సమృ
ద్ధార్థః సమృద్ధార్థామయోధ్యాం ప్రతియాస్యసి ॥ ౪౫½ ॥ మహాంతి చ నిమిత్తాని దివి భూమౌ చ రాఘవ ॥ శుభాని తవ పశ్యామి
సర్వాణ్యేవార్థసిద్ధయే ॥ ౪౬½ ॥ అను వాతి శుభో వాయుః సేనాం మృదుహితః సుఖః ॥ పూర్ణవల్గుస్వరాశ్చేమే ప్రవదంతి మృ
గద్విజాః ॥ ౪౭½ ॥ ప్రసన్నాశ్చ దిశః సర్వా విమలశ్చ దివాకరః ॥ ఉశనాశ్చ ప్రసన్నార్చిరను త్వాం భార్గవో గతః । బ్రహ్మ

రాశిర్విశుద్ధశ్చ శుద్ధాశ్చ పరమర్షయః॥ అర్చిష్మంతః ప్రకాశంతే ధ్రువం సర్వే ప్రదక్షిణం॥ ౪౯॥ త్రిశంకుర్విమలో భా
తి రాజర్షిస్సపురోహితః॥ పితామహవరోస్మాకమిక్ష్వాకూణాం మహాత్మనాం॥ ౫౦॥ విమలే చ ప్రకాశేతే విశాఖే నిరు
పద్రవే॥ నక్షత్రవరమస్మాకమిక్ష్వాకూణాం మహాత్మనాం॥ ౫౧॥ నైరృతం నైరృతానాం చ నక్షత్రమభిపీడ్యతే ॥ మూ
లో మూలవతా స్పృష్టో ధూప్యతే ధూమకేతునా ॥ ౫౨ ॥ సర్వం చైతద్వినాశాయ రాక్షసానాముపస్థితం॥ కాలే కాలగృ
హీతానాం నక్షత్రం గ్రహపీడితం॥ ౫౩ ॥ ప్రసన్నాస్సురసాశ్చాపో వనాని ఫలవంతి చ॥ ప్రవాంత్యభ్యధికం గంధా య
థర్తుకుసుమా ద్రుమాః॥ ౫౪ ॥ వ్యూఢాని కపిసైన్యాని ప్రకాశంతేధికం ప్రభో ॥ దేవానామివ సైన్యాని సంగ్రామే తా
రకామయే ॥ ౫౫ ॥ ఏవమార్య సమీక్ష్యైతాన్ ప్రీతో భవితుమర్హసి ॥ ఇతి భ్రాతరమాశ్వాస్య హృష్టస్సౌమిత్రిరబ్ర
వీత్ ॥ ౫౬॥ అథావృత్య మహీం కృత్స్నాం జగామ మహతీ చమూః॥ ఋక్షవానరశార్దూలైర్నఖదంష్ట్రాయుధైర్వృ
తా॥ ౫౭॥ కరాగ్రైశ్చరణాగ్రైశ్చ వానరైరుద్ధితం రజః॥ భీమమంతర్దధే లోకం నివార్య సవితుః ప్రభాం॥ ౫౮ ॥ సపర్వ
తవనాకాశాం దక్షిణాం హరివాహినీ। ఛాదయంతీ యయౌ భీమా ద్యామివాంబుదసంతతిః॥ ౫౯॥ ఉత్తరంత్యాం చ సేనా
యాం సతతం బహుయోజనం। నదీస్రోతాంసి సర్వాణి సస్యందుర్విపరీతవత్ ॥ ౬౦ ॥ సరాంసి విమలాంభాంసి ద్రుమా
కీర్ణాంశ్చ పర్వతాన్॥ సమాన్ భూమిప్రదేశాంశ్చ వనాని ఫలవంతి చ । మధ్యేన చ సమంతాచ్చ తిర్యక్చాధశ్చ సావిశత్ ॥
౬౨॥ సమావృత్య మహీం కృత్స్నాం జగామ మహతీ చమూః॥ ౬౨ ॥ తే హృష్టమనసస్సర్వే జగ్ముర్మారుతరంహసః॥ హర
యో రాఘవస్యార్థే సమారోపితవిక్రమాః । హర్షవీర్యబలోద్రేకాన్ దర్శయంతః పరస్పరం ॥ యౌవనోత్సేకజాన్ద
ర్పాన్ వివిధాంశ్చక్రురధ్వని॥ ౬౪॥ తత్ర కేచిద్ద్రుతం జగ్మురుత్పేతుశ్చ తథాపరే ॥ కేచిత్కిలకిలాం చక్రుర్వానరా వన
గోచరాః॥ ౬౫ ॥ ప్రాస్ఫోటయంశ్చ పుచ్ఛాని సన్నిజఘ్నుః పదాన్యపి॥ భుజాన్విక్షిప్య శైలాంశ్చ ద్రుమానన్యే బభంజి
రే॥ ౬౬॥ ఆరోహంతశ్చ శృంగాణి గిరీణాం గిరిగోచరాః॥ మహానాదాన్ ప్రముంచంతి క్ష్వేళామన్యే ప్రచక్రిరే॥ ౬౭ ॥
ఊరువేగైశ్చ మమృదుర్లతాజాలాన్యనేకశః॥ జృంభమాణాంశ్చ విక్రాంతా విచిక్రీడుశ్శిలాద్రుమైః॥ ౬౮ ॥ శతైశ్శత
సహస్రైశ్చ కోటిభిశ్చ సహస్రశః॥ వానరాణాం తు ఘోరాణాం శ్రీమత్పరివృతా మహీ ॥ ౬౯॥ సా స్మ యాతి దివారా
త్రం మహతీ హరివాహినీ॥ హృష్టా ప్రముదితా సేనా సుగ్రీవేణాభిరక్షితా ॥ ౭౦ ॥ వానరాస్త్వరితం యాంతి సర్వే యు
ద్ధాభినందినః॥ ప్రమోక్షయిషవస్సీతాం ముహూర్తం క్వాపి నాసత॥ ౭౧॥ తతః పాదపసంబాధం నానామృగసమాయు
తం॥ సహ్యపర్వతమాసేదుర్మలయం చ మహీధరం॥ ౭౨॥ కాననాని విచిత్రాణి నదీప్రస్రవణాని చ ॥ పశ్యన్నతియయౌ
రామస్సహ్యస్య మలయస్య చ॥ ౭౩॥ వకుళాంస్తిలకాంశ్చూతానశోకాన్సింధువారకాన్॥ కరవీరాంశ్చ తిమిశాన్భంజం
తి స్మ ప్లవంగమాః॥ ౭౪॥ అంకోలాంశ్చ కరంజాంశ్చ ప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాన్॥ జంబూకామలకాన్నీపాన్ భంజంతి స్మ
ప్లవంగమాః॥ ౭౫॥ ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః కాననద్రుమాః ॥ వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి తాన్ ॥
౭౬॥ మారుతస్సుఖసంస్పర్శో వాతి చందనశీతళః॥ షట్పదైరనుకూజద్భిర్వనేషు మధుగంధిషు॥ ౭౭॥ అధికం శైలరాజ
స్తు ధాతుభిస్సువిభూషితః॥ ౭౮॥ ధాతుభ్యః ప్రసృతో రేణుర్వాయువేగవిఘట్టితః। సుమహద్వానరానీకం ఛాదయామా
స పర్వతః॥ ౭౯॥ గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు సర్వతస్సంప్రపుష్పితాః। కేతక్యస్సింధువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ మనోరమాః॥ మా
ధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ పుష్పితాః। చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వకుళాః ప్రియకాస్తథా ॥ స్ఫూర్జకాస్తిలకా
శ్చైవ నాగవృక్షాశ్చ పుష్పితాః। చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః ॥ ముచుళిందార్జునాశ్చైవ శింశు
పాః కుటజాస్తథా। ధవాశ్శాల్మలయశ్చైవ రక్తాః కురవకాస్తథా ॥ హింతాలాస్తిమిశాశ్చైవ చూర్ణకా నీపకాస్తథా।
నీలాశోకాశ్చ వరణా అంకోలాః పద్మకాస్తథా॥ ౮౪॥ ప్లవమానైః ప్లవంగైస్తు సర్వే పర్యాకులీకృతాః ॥ ౮౪॥ వాప్యస్త
స్మిన్ గిరౌ శీతాః పల్వలాని తథైవ చ॥ చక్రవాకానుచరితాః కారండవనిషేవితాః। ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంకీర్ణా వరాహ
మృగసేవితాః॥ ఋక్షైస్తరక్షుభిస్సింహైశ్శార్దూలైశ్చ భయావహైః । వ్యాళైశ్చ బహుభిర్భీమైస్సేవ్యమానాస్సమం
తతః॥ పద్మైస్సౌగంధికైః ఫుల్లైః కుముదైశ్చోత్పలైస్తథా। వారిజైర్వివిధైః పుష్పైరమ్యాస్తత్ర జలాశయాః॥ ౮౮॥ తస్య
సానుషు కూజంతి నానాద్విజగణాస్తథా॥ ౮౮॥ స్నాత్వా పీత్వోదకాన్యత్ర జలే క్రీడంతి వానరాః ॥ అన్యోన్యం ప్లావ
యంతి స్మ॥ ౮౯॥ శైలమారుహ్య వానరాః। ఫలాన్యమృతగంధీని మూలాని కుసుమాని చ ॥ బుభుజుర్వానరాస్తత్ర పాద
పానాం మదోత్కటాః॥ ౯౦॥ ద్రోణమాత్రప్రమాణాని లంబమానాని వానరాః ॥ యయుః పిబంతో హృష్టాస్తే మధూని
మధుపింగళాః॥ ౯౧॥ పాదపానవభంజంతో వికర్షంతస్తథా లతాః। విధమంతో గిరివరాన్ ప్రయయుః ప్లవగర్షభాః
౯౨॥ వృక్షేభ్యోన్యే తు కపయో నర్దంతో మధుదర్పితాః॥ అన్యే వృక్షాన్ ప్రపద్యంతే ప్రపతంత్యపి చాపరే॥ ౯౩॥ బభూ

వవసుధా తైస్తు సంపూర్ణా హరియూథపైః। యథా కలమకేదారైః పక్వైరివ వసుంధరా ॥ ౯౪॥ మహేంద్రమథ సం
ప్రాప్య రామో రాజీవలోచనః। అధ్యారోహన్మహాబాహుః శిఖరం ద్రుమభూషితం ॥ ౯౫॥ తతశ్శిఖరమారుహ్య రా
మో దశరథాత్మజః। కూర్మమీనసమాకీర్ణమపశ్యత్సలిలాకరం ॥ ౯౬॥ తే సహ్యం సమతిక్రమ్య మలయం చ మహాగిరిం।
ఆసేదురానుపూర్వ్యేణ సముద్రం భీమనిస్స్వనం ॥ ౯౭॥ అవరుహ్య జగామాశు వేలావనమనుత్తమం ॥ రామో రమయ
తాం శ్రేష్ఠస్ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః ॥ ౯౮॥ అథ ధౌతోపలతలాం తోయౌఘైస్సహసోత్థితైః। వేలామాసాద్య విపులాం రా
మో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౯౯॥ ఏతే వయమనుప్రాప్తాస్సుగ్రీవ వరుణాలయం। ఇహేదానీం విచింతా సా యా నః పూర్వం స
ముత్థితా ॥ ౧౦౦॥ అతః పరమతీరోఽయం సాగరస్సరితాం పతిః। న చాయమనుపాయేన శక్యస్తరితుమర్ణవః ॥ ౧౦౧॥ త
దిహైవ నివేశోఽస్తు మంత్రః ప్రస్తూయతామితి। యథేదం వానరబలం పరం పారమవాప్నుయాత్ ॥ ౧౦౨॥ ఇతీవ స మహా
బాహుస్సీతాహరణకర్శితః। రామస్సాగరమాసాద్య వాసమాజ్ఞాపయత్తదా ॥ ౧౦౩॥ సర్వాస్సేనా నివేశ్యంతాం వేలా
యాం హరిపుంగవ। సంప్రాప్తో మంత్రకాలో నస్సాగరస్యాస్య లంఘనే ॥ ౧౦౪॥ స్వాం స్వాం సేనాం సముత్సృజ్య మా
చ కశ్చిత్కుతో వ్రజేత్ ॥ గచ్ఛంతు వానరాశ్శూరా జ్ఞేయం ఛన్నం భయం చ నః ॥ ౧౦౫॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవ
స్సహలక్ష్మణః। సేనాం న్యవేశయత్తీరే సాగరస్య ద్రుమాయుతే ॥ ౧౦౬॥ విరరాజ సమీపస్థం సాగరస్య చ తద్బలం। మధు
పాండుజలః శ్రీమాన్ ద్వితీయ ఇవ సాగరః ॥ ౧౦౭॥ వేలావనముపాగమ్య తతస్తే హరిపుంగవాః। వినివిష్టాః పరం పారం
కాంక్షమాణా మహోదధేః ॥ ౧౦౮॥ తేషాం నివిశమానానాం సైన్యసన్నాహనిస్స్వనః। అంతర్ధాయ మహానాదమ
ర్ణవస్య ప్రశుశ్రువే ॥ ౧౦౯॥ సా వానరాణాం ధ్వజినీ సుగ్రీవేణాభిపాలితా। త్రిధా నివిష్టా మహతీ రామస్యార్థపరాభవ
త్ ॥ ౧౧౦॥ సా మహార్ణవమాసాద్య హృష్టా వానరవాహినీ। వాయువేగసమాధూతం పశ్యమానా మహార్ణవం ॥ ౧౧౧॥
దూరపారమసంబాధం రక్షోగణనిషేవితం ॥ పశ్యంతో వరుణావాసం నిషేదుర్హరియూథపాః। చండనక్రగ్రహం ఘో
రం క్షపాదౌ దివసక్షయే ॥ హసంతమివ ఫేనౌఘైర్నృత్యంతమివ చోర్మిభిః । చంద్రోదయసముద్ధూతం ప్రతిచంద్రస
మాకులం॥ (పినష్టీవ తరంగాగ్రైరర్ణవః ఫేనచందనం। తదాదాయ కరైరిందుర్లింపతీవ దిగంగనాః ॥) చండానిలమహా
గ్రాహైః కీర్ణం తిమితిమింగిలైః। దీప్తభోగైరివాకీర్ణం భుజంగైర్వరుణాలయం ॥ అవగాఢం మహాసత్త్వైర్నానాశై
లసమాకులం। సుదుర్గం దుర్గమార్గం తమగాధమసురాలయం ॥ ౧౧౬॥ మకరైర్నాగభోగైశ్చ విగాఢా వాతలోలితాః।
ఉత్పేతుశ్చ నిపేతుశ్చ ప్రవృద్ధా జలరాశయః ॥ ౧౧౭॥ అగ్నిచూర్ణమివావిద్ధం భాస్వరాంబుమహోరగం । సురారివిష
యం ఘోరం పాతాలవిషమం సదా ॥ సాగరం చాంబరప్రఖ్యమంబరం సాగరోపమం । సాగరం చాంబరం చేతి నిర్విశేషమ
దృశ్యత ॥ ౧౧౯॥ సంపృక్తం నభసాప్యంభస్సంపృక్తం చ నభోఽంభసా । తాదృగ్రూపే స్మ దృశ్యేతే తారారత్నసమాకులే ॥
౧౨౦॥ సముత్పతితమేఘస్య వీచిమాలాకులస్య చ। విశేషో న ద్వయోరాసీత్సాగరస్యాంబరస్య చ ॥ ౧౨౧॥ అన్యోన్యమా
హతాస్సక్తాస్సస్వనుర్భీమనిస్స్వనాః। ఊర్మయస్సింధురాజస్య మహాభేర్య ఇవాహవే ॥ ౧౨౨॥ రత్నౌఘజలసన్నాదం
విషక్తమివ వాయునా। ఉత్పతంతమివ క్రుద్ధం యాదోగణసమాకులం ॥ దదృశుస్తే మహాత్మానో వాతాహతజలాశ
యం। అనిలోద్ధూతమాకాశే ప్రవల్గంతమివోర్మిభిః ॥ ౧౨౩॥ తతో విస్మయమాపన్నా దదృశుర్హరయస్తదా । భ్రాంతో
ర్మిజలసన్నాదం ప్రలోలమివ సాగరం॥ ౧౨౪॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే చతుర్థస్సర్గః. ********************

సా తు నీలేన విధివత్స్వారక్షా సుసమాహితా। సాగరస్యోత్తరే తీరే సాధు సేనా నివేశితా ॥ ౧॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చో
భౌ తత్ర వానరపుంగవౌ। విచేరతుశ్చ తాం సేనాం రక్షార్థం సర్వతో దిశం ॥ ౨॥ నివిష్టాయాం తు సేనాయాం తీరే నదనదీ
పతేః। పార్శ్వస్థం లక్ష్మణం దృష్ట్వా రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩॥ శోకశ్చ కిల కాలేన గచ్ఛతా హ్యపగచ్ఛతి। మమ చాపశ్యతః
కాంతామహన్యహని వర్ధతే ॥ ౪॥ న మే దుఃఖం ప్రియా దూరే న మే దుఃఖం హృతేతి వా। ఏతదేవానుశోచామి వయోఽస్యా హ్య
తివర్తతే ॥ ౫॥ వాహి వాత యతః కాంతా తాం స్పృష్ట్వా మామపి స్పృశ । త్వయి మే గాత్రసంస్పర్శశ్చంద్రే దృష్టిసమా
గమః ॥ ౬॥ తన్మే దహతి గాత్రాణి విషం పీతమివాశయే। హా నాథేతి ప్రియా సా మాం హ్రియమాణా యదబ్రవీత్ ॥ ౭॥ త
ద్వియోగేంధనవతా తచ్చింతావిపులార్చిషా। రాత్రిందివం శరీరం మే దహ్యతే మదనాగ్నినా ॥ ౮॥ అవగాహ్యార్ణవం స్వ
ప్స్యే సౌమిత్రే భవతా వినా। కథంచిత్ప్రజ్వలన్కామస్సమాసుప్తం జలే దహేత్ ॥ ౯॥ బహ్వేతత్కామయానస్య శక్య
మేతేన జీవితుం। యదహం సా చ వామోరూరేకాం ధరణిమాశ్రితౌ ॥ ౧౦॥ కేదారస్యేవ కేదారస్సోదకస్య నిరూదకః । ఉ
పస్నేహేన జీవామి జీవంతీం యచ్ఛృణోమి తాం ॥ ౧౧॥ కదా ను ఖలు సుశ్రోణీం శతపత్రాయతేక్షణాం। విజిత్య శత్రూన్
ద్రక్ష్యామి సీతాం స్ఫీతామివ శ్రియం ॥ ౧౨॥ కదా ను చారుబింబోష్ఠం తస్యాః పద్మమివాననం । ఈషదున్నమ్య పాస్యామి

రసాయనమివాతురః॥౧౩॥తస్యాస్తుసంహతౌపీనౌ స్తనౌతాళఫలోపమౌ। కదానుఖలుసోత్కంపౌ శ్లిష్యంత్యామాంభజిష్యతః॥౧౪॥సానూనమసితాపాంగీరక్షోమధ్యగతాసతీ। మన్నాథానాథహీనేవత్రాతారంనాధిగచ్ఛతి॥౧౫॥కథం జనకరాజస్యదుహితాసామమప్రియా। రాక్షసీమధ్యగాశేతేస్నుషాదశరథస్యచ ॥ ౧౬॥ కదావిక్షోభ్యరక్షాంసిసావిధూయోత్పతిష్యతి।విధూయజలదాన్నీలాన్శశిరేఖాశరత్స్వివ॥౧౭॥స్వభావతనుకానూనంశోకేనానశనేనచ। భూయస్తనుతరాసీతాదేశకాలవిపర్యయాత్ ॥ ౧౮॥ కదానురాక్షసేంద్రస్యనిధాయోరసిసాయకాన్ । సీతాంప్రత్యాహరిష్యామిశోకముత్సృజ్యమానసం॥౧౯॥కదానుఖలుమాంసాధ్వీసీతాసురసుతోపమా।సోత్కంఠాకంఠమాలంబ్యమోక్ష్యత్యానందజంపయః॥౨౦॥కదాశోకమిమంఘోరంమైథిలీవిప్రయోగజం । సహసావిప్రమోక్ష్యామివాసశ్శుక్లేతరంయథా॥౨౧॥ఏవంవిలపతస్తస్యతత్రరామస్యధీమతః। దినక్షయాన్మందరుచిర్భాస్కరోస్తముపాగమత్ ॥౨౨॥ఆశ్వాసితోలక్ష్మణేనరామస్సంధ్యాముపాసత।స్మరన్కమలపత్రాక్షీంసీతాంశోకాకులీకృతః॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచమస్సర్గః

లంకాయాంతుకృతంకర్మఘోరందృష్ట్వాభయావహం। రాక్షసేంద్రోహనుమతాశక్రేణేవమహాత్మనా॥అబ్రవీద్రాక్షసాన్సర్వాన్హ్రియాకించిదవాఙ్ముఖః॥ ౧½॥ ధర్షితాచప్రవిష్టాచలంకాదుష్ప్రసహాపురీ ॥ తేనవానరమాత్రేణదృష్టాసీతాచజానకీ ॥ ౨½ ॥ ప్రాసాదోధర్షితశ్చైత్యఃప్రవరారాక్షసాహతాః ॥ ఆవిలాచపురీలంకాసర్వాహనుమతాకృతా॥ ౩½॥ కింకరిష్యామిభద్రంవఃకింవాయుక్తమనంతరం॥ ఉచ్యతాంనస్సమర్థంయత్కృతంచసుకృతంభవేత్ ॥౪½॥ మంత్రమూలంహివిజయంప్రాహురార్యామనస్వినః ॥ తస్మాద్వైరోచయేమంత్రంరామంప్రతిమహాబలాః ॥ ౫½॥ త్రివిధాఃపురుషాలోకేఉత్తమాధమమధ్యమాః ॥ తేషాంతుసమవేతానాంగుణదోషంవదామ్యహం॥ ౬½॥ మంత్రిభిర్హితసంయుక్తైస్సమర్థైర్మంత్రనిర్ణయే ॥ మిత్రైర్వాపిసమానార్థైర్బాంధవైరపివాహితైః। సహితోమంత్రయిత్వాయఃకర్మారంభాన్ప్రవర్తయేత్ ॥ దైవేచకురుతేయత్నంతమాహుఃపురుషోత్తమం॥౮½॥ఏకోర్థంవిమృశేదేకోధర్మేప్రకురుతేమనః॥ ఏకఃకార్యాణికురుతేతమాహుర్మధ్యమంనరం ॥ ౯½ ॥ గుణదోషావనిశ్చిత్యత్యక్త్వాధర్మవ్యపాశ్రయం॥కరిష్యామీతియఃకార్యముపేక్షేత్సనరాధమః ॥ ౧౦½ ॥ యథేమేపురుషానిత్యముత్తమాధమమధ్యమాః॥ఏవంమంత్రాహివిజ్ఞేయాఉత్తమాధమమధ్యమాః ॥ ౧౧½॥ ఐకమత్యముపాగమ్యశాస్త్రదృష్టేనచక్షుషా॥ మంత్రిణోయత్రనిరతాస్తమాహుర్మంత్రముత్తమం ॥ ౧౨½ ॥బహ్వీరపిమతీర్గత్వామంత్రిణామర్థనిర్ణయే॥ పునర్యత్రైకతాంప్రాప్తఃసమంత్రోమధ్యమఃస్మృతః ॥ ౧౩½॥ అన్యోన్యంమతిమాస్థాయయత్రసంప్రతిభాష్యతే ॥ నచైకమత్యేశ్రేయోస్తిమంత్రస్సోధమఉచ్యతే ॥ ౧౪½ ॥ తస్మాత్సుమంత్రితంసాధుభవంతోమతిసత్తమాః॥కార్యంసంప్రతిపద్యంతామేతత్కృత్యంమతంమమ ॥ ౧౫½ ॥ వానరాణాంహివీరాణాంసహస్రైఃపరివారితః॥రామోభ్యేతిపురీంలంకామస్మాకముపరోధకః॥ ౧౬½॥ తరిష్యతిచసువ్యక్తంరాఘవస్సాగరంసుఖం ॥ తరసాయుక్తరూపేణసానుజస్సబలానుగః। సముద్రముచ్ఛోషయతివీర్యేణాన్యత్కరోతివా॥౧౮॥ అస్మిన్నేవంగతేకార్యేవిరుద్ధేవానరైస్సహ। హితంపురేచసైన్యేచసర్వంసమ్మంత్ర్యతాంమమ॥౧౯॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-షష్ఠస్సర్గః.

ఇత్యుక్తారాక్షసేంద్రేణ రాక్షసాస్తేమహాబలాః । ఊచుఃప్రాంజలయస్సర్వేరావణంరాక్షసేశ్వరం॥ద్విషత్పక్షమవిజ్ఞాయనీతిబాహ్యాస్త్వబుద్ధయః (అవిజ్ఞాయాత్మపక్షంచరాజానంభీషయంతిహి) ॥ ౧½॥రాజన్పరిఘశక్త్యృష్టిశూలపట్టససంకులం॥ సుమహన్నోబలంకస్మాద్విషాదంభజతేభవాన్॥ ౨½॥ త్వయాభోగవతీంగత్వానిర్జితాఃపన్నగాయుధి॥ కైలాసశిఖరావాసీయక్షైర్బహుభిరావృతః। సుమహత్కదనంకృత్వావశ్యస్తేధనదఃకృతః॥౪॥సమహేశ్వరసఖ్యేనశ్లాఘ్యమానస్త్వయావిభో। నిర్జితస్సమరేరోషాల్లోకపాలోమహాబలః॥౫॥ వినిహత్యచయక్షౌఘాన్విక్షోభ్యచవిగృహ్యచ। త్వయాకైలాసశిఖరాద్విమానమిదమాహృతం ॥ ౬ ॥ మయేనదానవేంద్రేణత్వద్భయాత్సఖ్యమిచ్ఛతా। దుహితాతవభార్యార్థేదత్తారాక్షసపుంగవ॥ ౭ ॥ దానవేంద్రోమధుర్నామవీర్యోత్సిక్తోదురాసదః। విగృహ్యవశమానీతఃకుంభీనస్యాస్సుఖావహః॥౮॥ నిర్జితాస్తేమహాబాహోనాగాగత్వారసాతలం। వాసుకిస్తక్షకశ్శంఖోజటీచవశమాహృతాః॥ ౯ ॥ అక్షయాబలవంతశ్చశూరాలబ్ధవరాఃపునః। త్వయాసంవత్సరంయుద్ధ్వాసమరేదానవావిభో ॥ స్వబలంసముపాశ్రిత్యనీతావశమరిందమ । మాయాశ్చాధిగతాస్తత్రబహవోరాక్షసాధిప (నిర్జితాస్సమరేరోషాల్లోకపాలామహాబలాః। దేవలోకమితోగత్వాశక్రశ్చాపివినిర్జితః॥)॥ ౧౧॥ శూరాశ్చబలవంతశ్చవరుణస్యసుతారణే। నిర్జితాస్తేమహాబాహోచతుర్విధబలానుగాః ॥ ౧౨ ॥ మృత్యుదండమహాగ్రాహంశాల్మలిద్రుమమండితం। కాలపాశమహావీచింయమకింకరపన్నగం॥ అవగాహ్యత్వయారాజన్యమస్యబలసాగరం। జయశ్చవిపు

లః ప్రాప్తో మృత్యుశ్చ ప్రతిషేధితః॥ ౧౪॥ సుయుద్ధేనచ తే సర్వే లోకాస్తత్ర విలోళితాః ॥ ౧౪½ ॥ క్షత్రియైర్బహుభి
ర్వీరైః శక్రతుల్యపరాక్రమైః॥ ఆసీద్వసుమతీపూర్ణా మహద్భిరివ పాదపైః ॥ ౧౫½ ॥ తేషాం వీర్యగుణోత్సాహైర్న స
మో రాఘవో రణే॥ ప్రసహ్య తే త్వయా రాజన్ హతాః పరమదుర్జయాః ॥ ౧౬½ ॥ తిష్ఠ వా కిం మహారాజ శ్రమేణ తవ
వానరాన్ ॥ అయమేకో మహాబాహురింద్రజిత్క్షపయిష్యతి ॥ ౧౭½ ॥ అనేన హి మహారాజ మాహేశ్వరమనుత్తమం ॥ ఇ
ష్ట్వా యజ్ఞం వరో లబ్ధో లోకే పరమదుర్లభః ॥ ౧౮½ ॥ శక్తితోమరమీనం చ వినికీర్ణాంత్రశైవలం ॥ గజకచ్ఛపసంబా
ధమశ్వమండూకసంకులం। రుద్రాదిత్యమహాగ్రాహం మరుద్వసుమహోరగం ॥ రథాశ్వగజతోయౌఘం పదాతిపు
ళినం మహత్ । అనేన హి సమాసాద్య దేవానాం బలసాగరం॥ గృహీతో దైవతపతిర్లంకాం చాపి ప్రవేశితః ॥ ౨౧½॥ పి
తామహనియోగాచ్చ ముక్తశ్శంబరవృత్రహా ॥ గతస్త్రివిష్టపం రాజన్సర్వదేవనమస్కృతః ॥ ౨౨½ ॥ తమేవ త్వం మ
హారాజ విసృజేంద్రజితం సుతం ॥ యావద్వానరసేనాం తాం సరామాం నయతి క్షయం ॥ ౨౩½ ॥ రాజన్నాపదయుక్తే
యమాగతా ప్రాకృతాజ్జనాత్ ॥ హృది నైవ త్వయా కార్యా త్వం వధిష్యసి రాఘవం॥ ౨౪½ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-
సప్తమస్సర్గః *************************** తతో నీలాంబుదనిభః ప్రహస్తో నామ రాక్షసః । అబ్ర
వీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం శూరస్సేనాపతిస్తదా॥ ౧ ॥ దేవదానవగంధర్వాః పిశాచపతగోరగాః । న త్వాం ధర్షయితుం
శక్తాః కిం పునర్వానరా రణే॥ ౨ ॥ సర్వే ప్రమత్తా విశ్వస్తా వంచితాస్స్మ హనూమతా। నహి మే జీవతో గచ్ఛేజ్జీవన్స వనగోచ
రః॥ ౩ ॥ సర్వాం సాగరపర్యంతాం సశైలవనకాననాం । కరోమ్యవానరాం భూమిమాజ్ఞాపయతు మా భవాన్ ॥ ౪ ॥ ర
క్షాం చైవ విధాస్యామి వానరాద్రజనీచర । నాగమిష్యతి తే దుఃఖం కించిదాత్మాపరాధజం॥ ౫ ॥ అబ్రవీత్తు సుసంక్రుద్ధో
దుర్ముఖో నామ రాక్షసః । ఇదం న క్షమణీయం హి సర్వేషాం నః ప్రధర్షణం॥ అయం పరిభవో భూయః పురస్యాంతఃపుర
స్య చ। శ్రీమతో రాక్షసేంద్రస్య వానరేణ ప్రధర్షణం ॥ ౭ ॥ అస్మిన్ముహూర్తే హత్వైకో నివర్తిష్యామి వానరాన్ ।
ప్రవిష్టాన్ సాగరం భీమమంబరం వా రసాతలం॥ ౮ ॥ తతోఽబ్రవీత్సుసంక్రుద్ధో వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః । ప్రగృహ్య పరిఘం
ఘోరం మాంసశోణితరూషితం॥ ౯ ॥ కిం వో హనుమతా కార్యం కృపణేన తపస్వినా। రామే తిష్ఠతి దుర్ధర్షే ససుగ్రీవే స
లక్ష్మణే॥ ౧౦ ॥ అద్య రామం ససుగ్రీవం పరిఘేణ సలక్ష్మణం । ఆగమిష్యామి హత్వైకో విక్షోభ్య హరివాహినీం॥ ౧౧ ॥
ఇదం మమాపరం వాక్యం శృణు రాజన్యదీచ్ఛసి । ఉపాయకుశలో హ్యేవ జయేచ్ఛత్రూనతంద్రితః॥ ౧౨ ॥ కామరూపధ
రాశ్శూరాస్సుభీమా భీమదర్శనాః। రాక్షసా వా సహస్రాణి రాక్షసాధిపనిశ్చితాః॥ కాకుత్స్థముపసంగమ్య బిభ్రతో మా
నుషం వపుః । సర్వే హ్యసంభ్రమా భూత్వా బ్రువంతు రఘుసత్తమం ॥ ప్రేషితా భరతేన స్మ భ్రాత్రా తవ యవీయసా
(తవాగమనముద్దిశ్య కృత్యమాత్యయికం త్వితి) ॥ ౧౪½ ॥ సహి సేనాం సముత్థాప్య క్షిప్రమేవోపయాస్యతి॥ ౧౫ ॥ తతో వ
యమితస్తూర్ణం శూలశక్తిగదాధరాః। చాపబాణాసిహస్తాశ్చ త్వరితాస్తత్ర యామ హ॥ ౧౬ ॥ ఆకాశే గణశస్స్థిత్వా
హత్వా తాం హరివాహినీం। అశ్మశస్త్రమహావృష్ట్యా ప్రాపయామ యమక్షయం॥ ౧౭ ॥ ఏవం చేదుపసర్పేతాం మమ నయం
రామలక్ష్మణౌ। అవశ్యమపనీతేన జహతామేవ జీవితం॥ ౧౮ ॥ కౌంభకర్ణిస్తతో వీరో నికుంభో నామ వీర్యవాన్। అబ్రవీ
త్పరమక్రుద్ధో రావణం లోకరావణం॥ ౧౯ ॥ సర్వే భవంతస్తిష్ఠంతు మహారాజేన సంగతాః । అహమేకో హనిష్యామి రా
ఘవం సహ లక్ష్మణం ॥ సుగ్రీవం చ హనూమంతం సర్వానేవ చ వానరాన్॥ ౨౦½ ॥ తతో వజ్రహనుర్నామ రాక్షసః పర్వ
తోపమః॥ క్రుద్ధః పరిలిహన్వక్త్రం జిహ్వయా వాక్యమబ్రవీత్ । స్వైరం కుర్వంతు కార్యాణి భవంతో విగతజ్వరాః ॥ ఏ
కోఽహం భక్షయిష్యామి తాన్సర్వాన్హరియూథపాన్। స్వస్థాః క్రీడంతు నిశ్చింతాః పిబంతో మధువారుణీం ॥ అహమే
కో వధిష్యామి సుగ్రీవం సహలక్ష్మణం । అంగదం చ హనూమంతం రామం చ రణకుంజరం ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే
అష్టమస్సర్గః *************************** తతో నికుంభో రభసస్సూర్యశత్రుర్మహాబలః । సుప్తఘ్నో
యజ్ఞహా రక్తో మహాపార్శ్వో మహోదరః॥ అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః। ఇంద్రజిచ్చ మహాతేజా
బలవాన్ రావణాత్మజః ॥ ప్రహస్తోఽథ విరూపాక్షో వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః। ధూమ్రాక్షశ్చాతికాయశ్చ దుర్ముఖశ్చై
వ రాక్షసః॥ పరిఘాన్పట్టసాన్ప్రాసాన్ శక్తిశూలపరశ్వధాన్। చాపాని చ సబాణాని ఖడ్గాంశ్చ విపులాన్ శితాన్ ॥ ప్రగృ
హ్య పరమక్రుద్ధాః సముత్పత్య చ రాక్షసాః । అబ్రువన్రావణం సర్వే ప్రదీప్తా ఇవ తేజసా ॥ అద్య రామం వధిష్యామ
స్సుగ్రీవం చ సలక్ష్మణం। కృపణం చ హనూమంతం లంకా యేన ప్రధర్షితా॥ ౬ ॥ తాన్ గృహీతాయుధాన్ సర్వాన్ వారయి
త్వా విభీషణః । అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం పునః ప్రత్యుపవేశ్య తాన్॥ ౭ ॥ అప్యుపాయైస్త్రిభిస్తాత యోఽర్థః ప్రాప్తుం
న శక్యతే। తస్య విక్రమకాలాంస్తాన్యుక్తానాహుర్మనీషిణః ॥ ౮ ॥ ప్రమత్తేష్వభియుక్తేషు దైవేన ప్రహతేషు చ । విక్ర

మాస్తాతసిధ్యంతిపరీక్ష్యవిధినాకృతాః ॥౯॥ అప్రమత్తంకథంతంతువిజిగీషుంబలేస్థితం। జితరోషందురాధర్షంప్రధ
ర్షయితుమిచ్ఛథ ॥౧౦॥ సముద్రంలంఘయిత్వాతుఘోరంనదనదీపతిం । కృతంహనుమతాకర్మదుష్కరంతర్క
యేతవా ॥౧౧॥ బలాన్యపరిమేయానివీర్యాణిచనిశాచరాః। పరేషాంసహసావజ్ఞానకర్తవ్యాకథంచన॥౧౨॥ కించరా
క్షసరాజస్యరామేణాపకృతంపురా । ఆజహారజనస్థానాద్యస్యభార్యాంయశస్వినః ॥ ఖరోయద్యతివృత్తస్తురామేణని
హతోరణే। అవశ్యంప్రాణినాంప్రాణారక్షితవ్యాయథాబలం॥౧౪ ॥ ....
అయశస్యమనాయుష్యంపరదారాభిమర్శనం। అర్థక్షయకరంఘోరంపాపస్యచపునర్భవం॥ఏతన్నిమిత్తంవైదేహీంభ
యంనస్సుమహద్భవేత్ । ఆహృతాసాపరిత్యాజ్యాకలహార్థేకృతేనకిం ॥౧౬॥ ననఃక్షమంవీర్యవతాతేనధర్మానువర్తి
నా।వైరంనిరర్థకంకర్తుందీయతామస్యమైథిలీ॥౧౭॥ యావన్నసగజాంసాశ్వాంబహురత్నసమాకులాం।పురీందార
యతేబాణైర్దీయతామస్యమైథిలీ॥౧౮॥ యావత్సుఘోరామహతీదుర్ధర్షాహరివాహినీ। నావస్కందతినోలంకాంతావ
త్సీతాప్రదీయతాం ॥౧౯॥ వినశ్యేద్ధిపురీలంకాశూరాస్సర్వేచరాక్షసాః । రామస్యదయితాపత్నీస్వయంనయదిదీయ
తే॥౨౦॥ ప్రసాదయేత్వాంబంధుత్వాత్కురుష్వవచనంమమ। హితంపథ్యమహంబ్రూమిదీయతామస్యమైథిలీ ॥౨౧॥
పురాశరత్సూర్యమరీచిసన్నిభాన్నవాగ్రపుంఖాన్ సుదృఢాన్నృపాత్మజః । సృజత్యమోఘాన్విశిఖాన్వధాయతేప్ర
దీయతాందాశరథాయమైథిలీ॥౨౨॥ త్యజస్వకోపంసుఖధర్మనాశనంభజస్వధర్మంరతికీర్తివర్ధనం।ప్రసీదజీవేమసపు
త్రబాంధవాః ప్రదీయతాందాశరథాయమైథిలీ॥ ౨౩॥ విభీషణవచశ్శ్రుత్వారావణోరాక్షసేశ్వరః।విసర్జయిత్వా
తాన్సర్వాన్ప్రవివేశస్వకంగృహం॥౨౪॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండేనవమస్సర్గః **********************
తతః ప్రత్యుషసిప్రాప్తేప్రాప్తధర్మార్థనిశ్చయః । రాక్షసాధిపతేర్వేశ్మభీమకర్మావిభీషణః ॥ శైలాగ్రచయ
సంకాశంశైలశృంగమివోన్నతం। సువిభక్తమహాకక్ష్యంమహాజనపరిగ్రహం॥ మతిమద్భిర్మహామాత్రైరనురక్తైరధిష్ఠి
తం।రాక్షసైశ్చాప్తపర్యాప్తైస్సర్వతఃపరిరక్షితం॥ మత్తమాతంగనిశ్వాసైర్వ్యాకులీకృతమారుతం।శంఖఘోషమహా
ఘోషంతూర్యనాదానునాదితం॥ ప్రమదాజనసంబాధంప్రజల్పితమహాపథం। తప్తకాంచననిర్యూహంభూషణోత్తమ
భూషితం॥ గంధర్వాణామివావాసమాలయంమరుతామివ। రత్నసంచయసంబాధంభవనంభోగినామివ॥ తంమహా
భ్రమివాదిత్యస్తేజోవిస్తృతరశ్మిమాన్। అగ్రజస్యాలయంవీరఃప్రవివేశమహాద్యుతిః॥ ౭॥ పుణ్యాన్పుణ్యాహఘోషాం
శ్చవేదవిద్భిరుదాహృతాన్। శుశ్రావసుమహాతేజాభ్రాతుర్విజయసంశ్రితాన్ ॥ ౮ ॥ పూజితాన్దధిపాత్రైశ్చసర్పి
ర్భిస్సుమనోక్షతైః। మంత్రవేదవిదోవిప్రాన్దదర్శసుమహాబలః॥ ౯ ॥సపూజ్యమానోరక్షోభిర్దీప్యమానస్స్వతేజ
సా।ఆసనస్థంమహాబాహుర్వవందేధనదానుజం॥౧౦॥ సరాజదృష్టిసంపన్నమాసనంహేమభూషితం।జగామసముదా
చారంప్రయుజ్యాచారకోవిదః॥౧౧॥ సరావణంమహాత్మానంవిజనేమంత్రిసన్నిధౌ। ఉవాచహితమత్యర్థంవచనంహే
తునిశ్చితం॥౧౨॥ ప్రసాద్యభ్రాతరంజ్యేష్ఠంసాంత్వేనోపస్థితక్రమః। దేశకాలార్థసంవాదీదృష్టలోకపరావరః ॥౧౩॥య
దాప్రభృతివైదేహీసంప్రాప్తేమాంపురీంతవ। తదాప్రభృతిదృశ్యంతేనిమిత్తాన్యశుభానినః ॥౧౪॥ సస్ఫులింగస్సధూ
మార్చిస్సధూమకలుషోదయః। మంత్రసంధుక్షితోప్యగ్నిర్నసమ్యగభివర్ధతే॥౧౫॥ అగ్నిష్ఠేష్వగ్నిశాలాసుతథాబ్రహ్మ
స్థలీషుచ। సరీసృపాణిదృశ్యంతేహవ్యేషుచపిపీలికాః ॥ ౧౬॥గవాంపయాంసిస్కన్నానివిమదావీరకుంజరాః। దీనమ
శ్వాఃప్రహేషంతేనచగ్రాసాభినందినః ॥౧౭॥ ఖరోష్ట్రాశ్వతరారాజన్భిన్నరోమాఃస్రవంతినః । నస్వభావేవతిష్ఠం
తేవిధానైరపిచింతితాః ॥౧౮॥ వాయసాస్సంఘశఃక్రూరావ్యాహరంతిసమంతతః। సమవేతాశ్చదృశ్యంతేవిమానా
గ్రేషుసంఘశః॥౧౯॥ గృధ్రాశ్చపరిలీయంతేపురీముపరిపిండితాః। ఉపపన్నాశ్చసంధ్యేద్వేవ్యాహరంత్యశివంశివాః॥
౨౦ ॥ క్రవ్యాదానాంమృగాణాంచపురద్వారేషుసంఘశః। శ్రూయంతేవిపులాఘోషాస్సవిస్ఫూర్జథునిస్వనాః॥
౨౧॥ తదేవంప్రస్తుతేకార్యేప్రాయశ్చిత్తమిదంక్షమం। రోచతేయదివైదేహీరాఘవాయప్రదీయతాం॥ ౨౨॥ఇదంచ
యదివామోహాల్లోభాద్వావ్యాహృతంమయా। తత్రాపిచమహారాజనదోషంకర్తుమర్హసి॥౨౩॥ అయంచదోషస్స
ర్వస్యజనస్యాస్యోపలక్ష్యతే। రక్షసాంరాక్షసీనాంచపురస్యాంతఃపురస్యచ ॥౨౪॥ శ్రావణేచాస్యమంత్రస్యనివృత్తా
స్సర్వమంత్రిణః। అవశ్యంచమయావాచ్యంయద్దృష్టమపివాశ్రుతం ॥౨౫॥ సంప్రధార్యయథాన్యాయంతద్భవాన్క
ర్తుమర్హతి ॥ ౨౬॥ ఇతిస్మమంత్రిణాంమధ్యేభ్రాతాభ్రాతరమూచివాన్॥ రావణంరాక్షసశ్రేష్ఠంపథ్యమేతద్విభీష
ణః॥౨౭॥ హితంమహార్థంమృదుహేతుసంహితంవ్యతీతకాలాయతిసంప్రతిక్షమం। నిశమ్యతద్వాక్యముపస్థితజ్వరః
ప్రసంగవానుత్తరమేతదబ్రవీత్ ॥ ౨౮ ॥ భయంనపశ్యామికుతశ్చిదప్యహం నరాఘవఃప్రాప్స్యతిజాతుమైథిలీం।

సురైస్సహేంద్రైరపిసంగతఃకథంమమాగ్రతస్థాస్యతిలక్ష్మణాగ్రజః ॥ ౨౮॥ ఇతీదముక్త్వాసురసైన్యనాశనో మహా
బలస్సంయతిచండవిక్రమః। దశాననోభ్రాతరమాప్తవాదినంవిసర్జయామాసతదావిభీషణం ॥ ౨౯॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధ
కాండే-దశమస్సర్గః. ************************* సబభూవకృశోరాజామైథిలీకామమోహితః। అసం
మానాచ్చసుహృదాంపాపఃపాపేనకర్మణా ॥ ౧॥ అతీవసమయేకాలేతస్మిన్వైయుధిరావణః। అమాత్యైశ్చసుహృ
ద్భిశ్చమంత్రకాలమమన్యత ॥ ౨॥ సహేమజాలవితతంమణివిద్రుమభూషితం। ఉపగమ్యవినీతాశ్వమారురోహమహార
థః ॥౩॥ తమాస్థాయరథశ్రేష్ఠంమహామేఘసమస్వనం। ప్రయయౌరాక్షసశ్రేష్ఠోదశగ్రీవస్సభాంప్రతి॥౪॥ అసిచర్మధ
రాయోధాస్సర్వాయుధధరాస్తథా। రాక్షసారాక్షసేంద్రస్యపురతస్సంప్రతస్థిరే ॥౫॥ నానావికృతవేషాశ్చనానా
భూషణభూషితాః। పార్శ్వతఃపృష్ఠతశ్చైనంపరివార్యయయుస్తతః ॥౬॥ రథైశ్చాతిరథాశ్శీఘ్రంమత్తైశ్చవరవార
ణైః। అనూత్పేతుర్దశగ్రీవమాక్రీడద్భిశ్చవాజిభిః॥౭॥ గదాపరిఘహస్తాశ్చశక్తితోమరపాణయః।పరశ్వధధరాశ్చా
న్యేతథాన్యేశూలపాణయః ॥౮॥ తతస్తూర్యసహస్రాణాంసంజజ్ఞేనిస్స్వనోమహాన్। తుములశ్శంఖశబ్దశ్చసభాంగచ్ఛతి
రావణే॥౯॥ సనేమిఘోషేణమహాన్సహసాభివినాదయన్। రాజమార్గంశ్రియాజుష్టంప్రతిపేదేమహారథః॥౧౦॥విమ
లంచాతపత్రాణాంప్రగృహీతమశోభత। పాండురంరాక్షసేంద్రస్యపూర్ణస్తారాధిపోయథా ॥౧౧॥ హేమమంజరిగ
ర్భేచశుద్ధస్ఫటికవిగ్రహే। చామరవ్యజనేచాస్యరేజతుస్సవ్యదక్షిణే॥౧౨॥ తేకృతాంజలయస్సర్వేరథస్థంపృథివీస్థితాః।
రాక్షసారాక్షసశ్రేష్ఠంశిరోభిస్తంవవందిరే॥ ౧౩॥ రాక్షసైస్స్తూయమానస్సన్జయాశీర్భిరరిందమః।ఆససాదమహాతే
జాస్సభాంసువిహితాంశుభాం॥౧౪॥సువర్ణరజతస్థూణాంవిశుద్ధస్ఫటికాంతరాం। విరాజమానోవపుషారుక్మపట్టోత్తర
చ్ఛదాం॥తాంపిశాచశతైష్షడ్భిరభిగుప్తాంసదాశుభాం।ప్రవివేశమహాతేజాస్సుకృతాంవిశ్వకర్మణా॥౧౬॥తస్యాంతువై
డూర్యమయంప్రియకాజినసంవృతం। మహత్సోపాశ్రయంభేజేరావణఃపరమాసనం॥౧౭॥ తతశ్శశాసేశ్వరవద్దూతా
న్లఘువిక్రమాన్। సమానయతమేక్షిప్రమిహైతాన్రాక్షసానితి ॥ కృత్యమస్తిమహజ్జాతంసమర్థ్యమిహనోమహ
త్ ॥౧౯॥ రాక్షసాస్తద్వచశ్శ్రుత్వాలంకాయాంపరిచక్రముః॥అనుగేహమవస్థాయవిహారశయనేషు చ।ఉద్యానేషు
చరక్షాంసిచోదయంతోహ్యభీతవత్ ॥౨౦॥ తేరథాన్రుచిరానేకేదృప్తానేకేపృథగ్బలాన్। నాగానన్యేధిరురుహుర్జ
గ్ముశ్చైకేపదాతయః॥౨౧॥ సాపురీపరమాకీర్ణారథకుంజరవాజిభిః।సంపతద్భిర్విరురుచేగరుత్మద్భిరివాంబరం॥౨౨॥ తే
వాహనాన్యవస్థాప్యయానానివివిధానిచ। సభాంపద్భిఃప్రవివిశుస్సింహాగిరిగుహామివ॥౨౩॥ రాజ్ఞఃపాదౌగృహీత్వాతు
రాజ్ఞాతేప్రతిపూజితాః। పీఠేష్వన్యేబృసీష్వన్యేభూమౌకేచిదుపావిశన్॥౨౪॥ తేసమేత్యసభాయాంవైరాక్షసారా
జశాసనాత్। యథార్హముపతస్థుస్తేరావణంరాక్షసాధిపం ॥౨౫॥ మంత్రిణశ్చయథాముఖ్యానిశ్చయార్థేషుపండి
తాః। అమాత్యాశ్చగుణోపేతాస్సర్వజ్ఞాబుద్ధిదర్శనాః॥ సమేయుస్తత్రశతశః॥౨౬॥ శూరాశ్చబహవస్తదా। సభా
యాంహేమవర్ణాయాంసర్వార్థస్యసుఖాయవై॥ రమ్యాయాంరాక్షసేంద్రస్యసమేయుస్తత్రసంఘశః ॥ (రాక్ష
సారాక్షసశ్రేష్ఠంపరివార్యోపతస్థిరే)॥ ౨౭॥ తతోమహాత్మావిపులంసుయుగ్యంవరరథంహేమవిచిత్రితాంగం॥ శు
భంసమాస్థాయయయౌయశస్వీవిభీషణస్సంసదమగ్రజస్య ॥౨౮॥ సపూర్వజాయావరజశ్శశంసనామాథపశ్చాచ్చ
రణావవందే॥ శుకఃప్రహస్తశ్చతథైవతేభ్యోదదౌయథార్హంపృథగాసనాని॥౨౯॥ సువర్ణనానామణిభూషణానాం
సువాససాంసంసదిరాక్షసానాం॥ తేషాంపరార్ధ్యాగరుచందనానాంస్రజశ్చగంధాశ్చవవుస్సమంతాత్ ॥౩౦॥ న
చుక్రుశుర్నానృతమాహకశ్చిత్సభాసదోనైవజజల్పురుచ్చైః ॥ సంసిద్ధార్థాస్సర్వఏవోగ్రవీర్యాభర్తుస్సర్వేదదృశు
శ్చాననంతే॥౩౧॥ సరావణశ్శస్త్రభృతాంమనస్వినాంమహాబలానాంసమితౌమనస్వీ॥ తస్యాంసభాయాంప్రభయా
చకాశేమధ్యేవసూనామివవజ్రహస్తః॥౩౨॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే- ఏకాదశస్సర్గః. ....*

సతాంపరిషదంకృత్స్నాంసమీక్ష్యసమితింజయః। ప్రచోదయామాసతదాప్రహస్తంవాహినీపతిం ॥ సేనాప
తేయథాతేస్యుఃకృతవిద్యాశ్చతుర్విధాః। యోధానగరరక్షాయాంతథావ్యాదేష్టుమర్హసి ॥౨॥ సప్రహస్తఃప్రణీతా
త్మాచికీర్షన్రాజశాసనం। వినిక్షిపద్బలంసర్వంబహిరంతశ్చమందిరే ॥౩॥ తతోవినిక్షిప్యబలంపృథఙ్నగరగుప్తయే। ప్ర
హస్తఃప్రముఖేరాజ్ఞోనిషసాదజగాదచ ॥౪॥ నిహితంబహిరంతశ్చబలంబలవతస్తవ। కురుష్వావిమనాఃక్షిప్రంయదభి
ప్రేతమస్తితే ॥ ౫ ॥ ప్రహస్తస్యవచశ్శ్రుత్వారాజారాజ్యహితేరతః। సుఖేప్సుస్సుహృదాంమధ్యేవ్యాజహారసరావ
ణః॥౬॥ప్రియాప్రియేసుఖందుఃఖంలాభాలాభౌహితాహితే। ధర్మకామార్థకృచ్ఛ్రేషుయూయమర్హథవేదితుం॥౭॥సర్వ
కృత్యానియుష్మాభిస్సమారబ్ధానిసర్వదా। మంత్రకర్మనియుక్తానినజాతువిఫలానిమే ॥౮॥ ససోమగ్రహనక్షత్రైర్మరుద్భి

రివాసవః। భవద్భిరహమత్యర్థంవృతశ్శ్రియమవాప్నుయాం ॥౯॥ అహంతుఖలుసర్వాన్వస్సమర్థయితుముద్యతః।
కుంభకర్ణస్యతుస్వప్నాన్నేమమర్థమచోదయం॥౧౦॥ అయంహిసుప్తష్షణ్మాసాన్కుంభకర్ణోమహాబలః। సర్వశస్త్ర
భృతాంముఖ్యస్సఇదానీంసముత్థితః ॥౧౧॥ ఇయంచదండకారణ్యాద్రామస్యమహిషీప్రియా। రక్షోభిశ్చరితాద్దేశా
దానీతాజనకాత్మజా ॥౧౨॥ సామేనశయ్యామారోఢుమిచ్ఛత్యలసగామినీ। త్రిషులోకేషుచాన్యామేనసీతాసదృశీమ
తా॥౧౩॥ తనుమధ్యాపృథుశ్రోణీశారదేందునిభాననా। హేమబింబనిభాసౌమ్యామాయేవమయనిర్మితా॥౧౪॥ సులో
హితతలౌశ్లక్ష్ణౌచరణౌసుప్రతిష్ఠితౌ।దృష్ట్వాతామ్రనఖౌతస్యాదీప్యతేమేశరీరజః॥ ౧౫ ॥హుతాగ్నేరర్చిసంకాశామే
నాంసౌరీమివప్రభాం। (దృష్ట్వాసీతాంవిశాలాక్షీంకామస్యవశమేయివాన్) ॥౧౫॥ ఉన్నసంవదనంవల్గువిపులంచా
రులోచనం॥ పశ్యంస్తదావశస్తస్యాఃకామస్యవశమేయివాన్ ॥౧౬॥ క్రోధహర్షసమానేనదుర్వర్ణకరణేనచ॥శోక
సంతాపనిత్యేనకామేనకలుషీకృతః॥౧౭॥సాతుసంవత్సరంకాలంమామయాచతభామినీ ॥ ప్రతీక్షమాణాభర్తారంరా
మమాయతలోచనా॥౧౮॥తన్మయాచారునేత్రాయాః ప్రతిజ్ఞాతంవచశ్శుభం॥ శ్రాంతోహంసతతంకామాద్యాతోహ
యఇవాధ్వని॥౧౯॥కథంసాగరమక్షోభ్యముత్తరంతివనౌకసః॥బహుసత్త్వసమాకీర్ణంతౌవాదశరథాత్మజౌ॥౨౦॥అ
థవాకపినైకేనకృతంనఃకదనంమహత్ ॥దుర్జ్ఞేయాఃకార్యగతయోబ్రూతయస్యయథామతి॥౨౧॥మానుషాన్మేభయం
నాస్తితథాపితువిమృశ్యతాం॥తదాదేవాసురేయుద్ధేయుష్మాభిస్సహితోజయం। తేమేభవంతశ్చతథా॥౨౨॥సుగ్రీవప్ర
ముఖాన్హరీన్ ॥ పరేపారేసముద్రస్యపురస్కృత్యనృపాత్మజౌ। సీతాయాఃపదవీంప్రాప్తౌసంప్రాప్తౌవరుణాలయం ॥
౨౪॥అదేయాచయథాసీతావధ్యౌదశరథాత్మజౌ। భవద్భిర్మంత్ర్యతాంమంత్రస్సునీతంచాభిధీయతాం ॥ ౨౫ ॥నహి
శక్తింప్రపశ్యామిజగత్యన్యస్యకస్యచిత్ । సాగరంవానరైస్తీర్త్వానిశ్చయేనజయోమమ ॥ ౨౬ ॥ తస్యకామపరీత
స్యనిశమ్యపరిదేవితం। కుంభకర్ణఃప్రచుక్రోధవచనంచేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౭॥ యదాతురామస్యసలక్ష్మణస్యప్రసహ్యసీ
తాఖలుసాఇహాహృతా । సకృత్సమీక్ష్యైవసునిశ్చితంతదాభజేతచిత్తంయమునేనయామునం॥౨౮॥ సర్వమేతన్మహా
రాజకృతమప్రతిమంతవ। విధీయేతసహాస్మాభిరాదావేవాస్యకర్మణః ॥ ౨౯ ॥ న్యాయేనరాజకార్యాణియఃకరోతిద
శానన। నససంతప్యతేపశ్చాన్నిశ్చితార్థమతిర్నృపః ॥ ౩౦ ॥ అనుపాయేనకర్మాణివిపరీతానియానిచ । క్రియమా
ణానిదుష్యంతిహవీంష్యప్రయతేష్వివ॥ ౩౧॥ యఃపశ్చాత్పూర్వకార్యాణికర్మాణ్యభిచికీర్షతి।పూర్వంచాపరకార్యా
ణినసవేదనయానయౌ॥ ౩౨॥ చపలస్యతుకృత్యేషుప్రసమీక్ష్యాధికంబలం । క్షిప్రమన్యేప్రపద్యంతే క్రౌంచస్యఖమివ
ద్విజాః॥ ౩౩ ॥ త్వయేదంమహదారబ్ధంకార్యమప్రతిచింతితం। దిష్ట్యాత్వాంనావధీద్రామో విషమిశ్రమివామిషం ॥
౩౪॥తస్మాత్త్వయాసమారబ్ధంకర్మహ్యప్రతిమంపరైః। అహంసమీకరిష్యామిహత్వాశత్రూంస్తవానఘ ॥ ౩౫ ॥ అ
హముత్సాదయిష్యామిశత్రూంస్తవవిశాంపతే। యదిశక్రవివస్వంతౌ యదిపావకమారుతౌ ॥ తావహంయోధయి
ష్యామికుబేరవరుణావపి॥ ౩౬॥ గిరిమాత్రశరీరస్యమహాపరిఘయోధినః॥ నర్దతస్తీక్ష్ణదంష్ట్రస్యబిభియాద్వైపురం
దరః॥ ౩౭॥ పునర్మాంసద్వితీయేనశరేణనిహనిష్యతి॥ తతోహంతస్యపాస్యామిరుధిరంకామమాశ్వస ॥ ౩౮॥ వధే
నవైదాశరథేస్సుఖావహంజయంతవాహర్తుమహంయతిష్యే॥హత్వాచరామంసహలక్ష్మణేనఖాదామిసర్వాన్హరి
యూథముఖ్యాన్॥ ౩౯ ॥ రమస్వకామంపిబచాగ్ర్యవారుణీంకురుష్వకార్యాణిహితానివిజ్వరః ॥ మయాతురామేగ
మితేయమక్షయంచిరాయసీతావశగాభవిష్యతి॥ ౪౦॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వాదశస్సర్గః.*************
రావణంక్రుద్ధమాజ్ఞాయమహాపార్శ్వోమహాబలః। ముహూర్తమనుసంచింత్యప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥
౧॥ యఃఖల్వపివనంప్రాప్యమృగవ్యాళసమాకులం। నపిబేన్మధుసంప్రాప్తంసనరోబాలిశోభవేత్ ॥ ౨॥ ఈశ్వరస్యే
శ్వరఃకోస్తితవశత్రునిబర్హణ। రమస్వసహవైదేహ్యాశత్రూనాక్రమ్యమూర్ధసు॥ ౩ ॥ బలాత్కుక్కుటవృత్తేనవ
ర్తస్వసుమహాబల । ఆక్రమ్యాక్రమ్యసీతాంవైతథాభుంక్ష్వరమస్వచ ॥ ౪ ॥ లబ్ధకామస్యతేపశ్చాదాగమిష్యతియ
ద్భయం। ప్రాప్తమప్రాప్తకాలంవాసర్వంప్రతిసహిష్యసి ॥ ౫ ॥ కుంభకర్ణస్సహాస్మాభిరింద్రజిచ్చమహాబలః । ప్ర
తిషేధయితుంశక్తౌసవజ్రమపివజ్రిణం ॥ ౬ ॥ ఉపప్రదానంసాంత్వంవాభేదంవాకుశలైఃకృతం । సమతిక్రమ్యదండేన
సిద్ధిమర్థేషురోచయ॥ ౭॥ ఇహప్రాప్తాన్వయంసర్వాన్శత్రూంస్తవమహాబల। వశేశస్త్రప్రతాపేనకరిష్యామోన
సంశయః॥ ౮॥ ఏవముక్తస్తదారాజామహాపార్శ్వేనరావణః। తస్యసంపూజయన్వాక్యమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౯ ॥
మహాపార్శ్వనిబోధత్వంరహస్యంకించిదాత్మనః। చిరవృత్తంతదాఖ్యాస్యేయదవాప్తంమయాపురా ॥ ౧౦॥ పితామ
హస్యభవనంగచ్ఛంతీంపుంజికస్థలాం । చంచూర్యమాణామద్రాక్షమాకాశేగ్నిశిఖామివ ॥౧౧॥ సాప్రసహ్యమయా

భుక్త్వా కృతావివసనా తతః। స్వయంభుభవనం ప్రాప్తా లోళితా నళినీయథా॥ ౧౨ ॥ తస్యతచ్చతదామన్యేజ్ఞాతమాసీన్మ
హాత్మనః। అథసంకుపితో దేవో మామిదం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౩॥ అద్యప్రభృతి యామన్యాం బలాన్నారీం గమిష్యసి । త
దా తే శతధా మూర్ధా ఫలిష్యతి న సంశయః॥ ఇత్యహం తస్య శాపస్య భీతః ప్రసభమేవ తాం । నారోపయే బలాత్సీతాం వై
దేహీం శయనే శుభే॥ ౧౪॥ సాగరస్యేవ మే వేగో మారుతస్యేవ మే గతిః । నైతద్దాశరథిర్వేద హ్యాసాదయతి తేన మాం॥
౧౫॥ యస్తు సింహమివాసీనం సుప్తం గిరిగుహాశయే। క్రుద్ధం మృత్యుమివాసీనం ప్రబోధయితుమిచ్ఛతి ॥ ౧౬ ॥ నమత్తో
నిశితాన్ బాణాన్ ద్విజిహ్వానివ పన్నగాన్। రామః పశ్యతి సంగ్రామే తేన మామభిగచ్ఛతి॥ ౧౭॥ క్షిప్రం వజ్రోపమైర్బా
ణైశ్శతధా కార్ముకచ్యుతైః। రామమాదీపయిష్యామి ఉల్కాభిరివ కుంజరం॥ ౧౮॥ తచ్చాస్య బలమాదాస్యే బలేన మ
హతావృతః। ఉదయన్ సవితా కాలే నక్షత్రాణామివ ప్రభాం॥ ౨౦ ॥ న వాసవేనాపి సహస్రచక్షుషా యథాస్మి శక్యో
వరుణేన వాపునః। మయా త్వియం బాహుబలేన నిర్జితా పురీపురా వైశ్రవణేన పాలితా ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే
త్రయోదశస్సర్గః. ************** నిశాచరేంద్రస్య నిశమ్య వాక్యం స కుంభకర్ణస్య చ గర్జితాని । విభీషణో
రాక్షసరాజముఖ్యమువాచ వాక్యం హితమర్థయుక్తం॥ ౧॥ వృతో హి బాహ్వంతరభోగరాశిశ్చింతావిషస్స్మితతీక్ష్ణ
దంష్ట్రః। పంచాంగులీపంచశిరోతికాయస్సీతామహాహిస్తవ కేన రాజన్॥ ౨॥ యావన్న లంకాం సమభిద్రవంతి వలీము
ఖాః పర్వతకూటమాత్రాః। దంష్ట్రాయుధాశ్చైవ నఖాయుధాశ్చ ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ ॥ ౩ ॥ యావన్న
గృహ్ణంతి శిరాంసి బాణా రామేరితా రాక్షసపుంగవానాం । వజ్రోపమా వాయుసమానవేగాః ప్రదీయతాం దాశరథా
య మైథిలీ॥ ౪॥ భిత్వా న తావత్ప్రవిశంతి కాయం ప్రాణాంతికాస్తే శనితుల్యవేగాః । శితాశ్శరా రాఘవవిప్రముక్తాః ప్ర
హస్త తేనైవ వికత్థసే త్వం॥ ౫ ॥ న కుంభకర్ణేంద్రజితౌ న రాజా తథా మహాపార్శ్వ మహోదరౌ వా । నికుంభకుంభౌ
చ తథాతికాయః స్థాతుం న శక్తా యుధి రాఘవస్య ॥ ౬ ॥ జీవంస్తు రామస్య న మోక్ష్యసే త్వం గుప్తస్సవిత్రాప్యథవా మరు
ద్భిః । న వాసవస్యాంకగతో న మృత్యోర్నభో న పాతాళమనుప్రవిష్టః ॥ ౭ ॥ నిశమ్య వాక్యం తు విభీషణస్య తతః ప్రహస్తో
వచనం బభాషే । న నో భయం విద్మ న దైవతేభ్యో న దానవేభ్యో హ్యథవా కుతశ్చిత్ ॥ ౮ ॥ న యక్షగంధర్వమహోరగే
భ్యో భయం న సంఖ్యే పతగోత్తమేభ్యః । కథన్ను రామాద్భవితా భయం నో నరేంద్రపుత్రాత్సమరే కదాచిత్ ॥ ౯॥ ప్రహ
స్తవాక్యం త్వహితం నిశమ్య విభీషణో రాజహితానుకాంక్షీ । తతో మహాత్మా వచనం బభాషే ధర్మార్థకామేషు నివిష్ట
బుద్ధిః ॥ ౧౦ ॥ ప్రహస్త రాజా చ మహోదరశ్చ త్వం కుంభకర్ణశ్చ యథార్థజాతం । బ్రవీథ రామం ప్రతి తన్న శక్యం
యథా గతిస్స్వర్గమధర్మబుద్ధేః ॥ ౧౧ ॥ వధస్తు రామస్య మయా త్వయా వా ప్రహస్త సర్వైరపి రాక్షసైర్వా । కథం
భవేదర్థవిశారదస్య మహార్ణవం తర్తుమివాప్లవస్య ॥ ౧౨ ॥ ధర్మప్రధానస్య మహారథస్య ఇక్ష్వాకువంశప్రభవస్య
రాజ్ఞః । ప్రహస్త దేవాశ్చ తథావిధస్య కృత్యేషు శక్తస్య భవంతి మూఢాః ॥ ౧౩ ॥ తీక్ష్ణా న తావత్తవ కంకపత్రా
దురాసదా రాఘవవిప్రముక్తాః । భిత్వా శరీరం ప్రవిశంతి బాణాః ప్రహస్త తేనైవ వికత్థసే త్వం ॥ ౧౪ ॥ న రావణో
నాతిబలస్త్రిశీర్షో న కుంభకర్ణోస్య సుతో నికుంభః । న చేంద్రజిద్దాశరథిం ప్రసోఢుం త్వం వా రణే శక్రసమం సమ
ర్థాః ॥౧౫॥ దేవాంతకో వాపి నరాంతకో వా తథాతికాయోతిరథో మహాత్మా। అకంపనశ్చాద్రిసమానసారః స్థాతుం
న శక్తా యుధి రాఘవస్య ॥౧౬॥ అయం హి రాజా వ్యసనాభిభూతో మిత్రైరమిత్రప్రతిమైర్భవద్భిః। అన్వాస్యతే రాక్ష
సనాశనార్థే తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా హ్యసమీక్ష్యకారీ ॥ ౧౭॥ అనంతభోగేన సహస్రమూర్ధ్నా నాగేన భీమేన మహాబలేన।
బలాత్పరిక్షిప్తమిమం భవంతో రాజానముత్క్షిప్య విమోచయంతు ॥౧౮ ॥ యావద్ధి కేశగ్రహణం సుహృద్భిస్సమేత్య స
ర్వైః పరిపూర్ణకామైః । నిగృహ్య రాజా పరిరక్షితవ్యో భూతైర్యథా భీమబలైర్గృహీతః ॥౧౯॥ సంహారిణా రాఘవ
సాగరేణ ప్రచ్ఛాద్యమానస్తరసా భవద్భిః। యుక్తస్త్వయం తారయితుం సమేత్య కాకుత్స్థపాతాళముఖే పతన్సః॥౨౦॥
ఇదం పురస్యాస్య సరాక్షసస్య రాజ్ఞశ్చ పథ్యం ససుహృజ్జనస్య । సమ్యగ్ఘి వాక్యం స్వమతం బ్రవీమి నరేంద్రపుత్రాయ
దదామ పత్నీం ॥ ౨౧ ॥ పరస్య వీర్యం స్వబలం చ బుద్ధ్వా స్థానం క్షయం చైవ తథైవ వృద్ధిం । తథా స్వపక్షేప్యనుమృశ్య బు
ద్ధ్వా వదేత్ క్షమం స్వామిహితం చ మంత్రీ॥౨౨॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుర్దశస్సర్గః.****************

బృహస్పతేస్తుల్యమతేర్వచస్తన్నిశమ్య యత్నేన విభీషణస్య । తతో మహాత్మా వచనం బభాషే తత్రేంద్రజిన్నైరృ
తయోధముఖ్యః ॥౧॥ కిం నామ తే తాత కనిష్ఠ వాక్యమనర్థకం చైవ సుభీతవచ్చ। అస్మిన్ కులే యోపి భవేన్న జాత
స్సోపీదృశం నైవ వదేన్న కుర్యాత్ ॥౨॥ సత్వేన వీర్యేణ పరాక్రమేణ శౌర్యేణ ధైర్యేణ చ తేజసా చ। ఏకః కులేస్మిన్ పురు
షో విముక్తో విభీషణస్తాత కనిష్ఠ ఏషః॥౩॥ కిం నామ తే రాక్షసరాజపుత్రావస్మాకమేకేన హి రాక్షసేన। సుప్రాకృతేనా

ఏరణే నిహంతుం శక్యః కుతో భీషయసే స్మ భీరో॥ త్రిలోకనాథో నను దేవరాజశ్శక్రో మయా భూమితలే నివిష్టః। భయార్దితా
శ్చాపి దిశః ప్రపన్నాస్సర్వే తథా దేవగణాస్సమగ్రాః ॥ ఐరావతో విస్వరమున్నదన్ సనిపాతితో భూమితలే మయా
తు। వికృష్య దంతౌ తు మయా ప్రసహ్య విత్రాసితా దేవగణాస్సమగ్రాః ॥ సోహం సురాణామపి దర్పహంతా దైత్యోత్త
మానామపి శోకదాతా। కథం నరేంద్రాత్మజయోర్న శక్తో మనుష్యయోః ప్రాకృతయోస్సువీర్యః ॥౭॥ అథేంద్రకల్పస్య
దురాసదస్య మహౌజసస్తద్వచనం నిశమ్య। తతో మహార్థం వచనం బభాషే విభీషణశ్శస్త్రభృతాం వరిష్ఠః ॥౮॥ న తాత
మంత్రే తవ నిశ్చయోస్తి బాలస్త్వమద్యాప్యవిపక్వబుద్ధిః। తస్మాత్త్వయాప్యాత్మవినాశనాయ వచోర్థహీనం బహువి
ప్రలప్తం ॥౯॥ పుత్రప్రవాదేన తు రావణస్య త్వమింద్రజిన్మిత్రముఖోసి శత్రుః। యస్యేదృశం రాఘవతో వినాశం నిశమ్య
మోహాదనుమన్యసే త్వం ॥౧౦॥ త్వమేవ వధ్యశ్చ సుదుర్మతిశ్చ స చాపి వధ్యో య ఇహానయత్త్వాం। బాలం దృఢం సాహసి
కం చ యోద్య ప్రావేశయన్మంత్రకృతాం సమీపం ॥౧౧॥ మూఢః ప్రగల్భోవినయోపపన్నస్తీక్ష్ణస్వభావోల్పమతిర్దు
రాత్మా। మూర్ఖస్త్వమత్యంతసుదుర్మతిశ్చ త్వమింద్రజిద్బాలతయా బ్రవీషి ॥౧౨॥ కో బ్రహ్మదండప్రతిమప్రకాశా
నర్చిష్మతః కాలనికాశరూపాన్। సహేత బాణాన్ యమదండకల్పాన్ సమక్షముక్తాన్ యుధి రాఘవేణ॥౧౩॥ ధనాని రత్నాని
విభూషణాని వాసాంసి దివ్యాని మణీంశ్చ చిత్రాన్। సీతాం చ రామాయ నివేద్య దేవీం వసేమ రాజన్నిహ వీతశోకాః ॥౧౪॥
ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచదశస్సర్గః. ********************** సునివిష్టం హితం వాక్యముక్తవంతం వి
భీషణం। అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం రావణః కాలచోదితః॥౧॥ వసేత్సహ సపత్నేన క్రుద్ధేనాశీవిషేణ వా। న తు మిత్రప్రవా
దేన సంవసేచ్ఛత్రుసేవినా ॥౨॥ జానామి శీలం జ్ఞాతీనాం సర్వలోకేషు రాక్షస। హృష్యంతి వ్యసనేష్వేతే జ్ఞాతీనాం జ్ఞా
తయస్సదా॥౩॥ ప్రధానం సాధనం వైద్యం ధర్మశీలం చ రాక్షస। జ్ఞాతయో హ్యవమన్యంతే శూరం పరిభవంతి చ॥౪॥ నిత్యమ
న్యోన్యసంహృష్టా వ్యసనేష్వాతతాయినః। ప్రచ్ఛన్నహృదయా ఘోరా జ్ఞాతయస్తు భయావహాః ॥౫॥ శ్రూయంతే హ
స్తిభిర్గీతాశ్శ్లోకాః పద్మవనే క్వచిత్। పాశహస్తాన్నరాన్ దృష్ట్వా శృణు తాన్ గదతో మమ॥౬॥ నాగ్నిర్నాన్యాని శస్త్రాణి
ననః పాశా భయావహాః। ఘోరాస్స్వార్థప్రయుక్తాస్తు జ్ఞాతయో నో భయావహాః ॥౭॥ ఉపాయమేతే వక్ష్యంతి గ్రహ
ణే నాత్ర సంశయః। కృత్స్నాద్భయాజ్జ్ఞాతిభయం సుకష్టం విదితం చ నః॥౮॥ విద్యతే గోషు సంపన్నం విద్యతే బ్రాహ్మణే
దమః। విద్యతే స్త్రీషు చాపల్యం విద్యతే జ్ఞాతితో భయం ॥౯॥ తతో నేష్టమిదం సౌమ్య యదహం లోకసత్కృతః। ఐశ్వర్యే
ణాభిజాతశ్చ జ్ఞాతీనాం మూర్ధ్న్యవస్థితః॥౧౦॥ యథా పుష్కరపత్రేషు పతితాస్తోయబిందవః। న శ్లేషముపగచ్ఛంతి తథా
నార్యేషు సంగతం ॥౧౧॥ యథా మధుకరస్తర్షాద్రసం విందన్న విద్యతే। తథా త్వమపి తత్రైవ తథానార్యేషు సౌహృదం॥
౧౨॥ యథా పూర్వం గజస్స్నాత్వా గృహ్య హస్తేన వై రజః। దూషయత్యాత్మనో దేహం తథానార్యేషు సౌహృదం॥౧౩॥
యథా శరది మేఘానాం సించతామపి గర్జతాం। న భవత్యంబుసంక్లేదస్తథానార్యేషు సౌహృదం॥౧౪॥ అన్యస్త్వేవంవి
ధం బ్రూయాద్వాక్యమేతన్నిశాచర। అస్మిన్ముహూర్తే న భవేత్త్వాం తు ధిక్కులపాంసనం ॥౧౫॥ ఇత్యుక్తః పరుషం వా
క్యం న్యాయవాదీ విభీషణః। ఉత్పపాత గదాపాణిశ్చతుర్భిస్సహ రాక్షసైః ॥౧౬॥ అబ్రవీచ్చ తదా వాక్యం జాతక్రోధో వి
భీషణః। అంతరిక్షగతశ్శ్రీమాన్ భ్రాతరం రాక్షసాధిపం॥౧౭॥ స త్వం భ్రాతాసి మే రాజన్ బ్రూహి మాం యద్యదిచ్ఛసి।
౧౮॥ జ్యేష్ఠో మాన్యః పితృసమో న చ ధర్మపథే స్థితః॥ ఇదం తు పరుషం వాక్యం న క్షమామ్యనృతం తవ॥౧౯॥ సునీతం హితకా
మేన వాక్యముక్తం దశానన॥ న గృహ్ణంత్యకృతాత్మానః కాలస్య వశమాగతాః॥౨౦॥ సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియ
వాదినః॥ అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః॥౨౧॥ బద్ధం కాలస్య పాశేన సర్వభూతాపహారిణా॥ న నశ్యం
తముపేక్షేయం ప్రదీప్తం శరణం యథా ॥౨౨॥ దీప్తపావకసంకాశైశ్శితైః కాంచనభూషణైః॥ న త్వామిచ్ఛామ్యహం
ద్రష్టుం రామేణ నిహతం శరైః॥౨౩॥ శూరాశ్చ బలవంతశ్చ కృతాస్త్రాశ్చ రణాజిరే॥ కాలాభిపన్నాస్సీదంతి యథా వా
లుకసేతవః ॥౨౪॥ తన్మర్షయతు యచ్చోక్తం గురుత్వాద్ధితమిచ్ఛతా॥ ఆత్మానం సర్వథా రక్ష పురీం చేమాం సరాక్ష
సాం ॥౨౫॥ స్వస్తి తేస్తు గమిష్యామి సుఖీ భవ మయా వినా॥౨౬॥ (నూనం న తే రావణ కశ్చిదస్తి రక్షోనికాయేషు సుహృ
త్సఖా వా । హితోపదేశస్య స మంత్రవక్తా యో వారయేత్త్వాం స్వయమేవ పాపాత్ ॥) నివార్యమాణస్య మయా హి
తైషిణా న రోచతే తే వచనం నిశాచర। పరీతకాలా హి గతాయుషో నరా హితం న గృహ్ణంతి సుహృద్భిరీరితం॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే షోడశస్సర్గః. *************************** ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణం రావణాను
జః। ఆజగామ ముహూర్తేన యత్ర రామస్సలక్ష్మణః॥౧॥ తం మేరుశిఖరాకారం దీప్తామివ శతహ్రదాం। గగనస్థం మహీస్థా
స్తే దదృశుర్వానరాధిపాః ॥౨॥ (స హి మేఘాచలప్రఖ్యో మహేంద్రసమవిక్రమః । సర్వాయుధధరో వీరో దివ్యాభరణ

భూషితః॥ యే చాప్యనుచరాస్తస్య చత్వారో భీమవిక్రమాః । తేఽపి సర్వాయుధోపేతా భూషణైశ్చాపి భూషితాః॥) త
మాత్మపంచమం దృష్ట్వా సుగ్రీవో వానరాధిపః । వానరైస్సహ దుర్ధర్షశ్చింతయామాస బుద్ధిమాన్॥ ౩ ॥ చింతయిత్వా ము
హూర్తం తు వానరాంస్తానువాచ హ । హనుమత్ప్రముఖాన్సర్వానిదం వచనముత్తమం॥ ౪॥ ఏష సర్వాయుధోపేతశ్చ
తుర్భిస్సహ రాక్షసైః। రాక్షసోఽభ్యేతి పశ్యధ్వమస్మాన్హంతుం న సంశయః॥ ౫॥ సుగ్రీవస్య వచశ్శ్రుత్వా సర్వే తే వానరో
త్తమాః। సాలానుద్యమ్య శైలాంశ్చ ఇదం వచనమబ్రువన్॥ ౬॥ శీఘ్రం వ్యాదిశ నో రాజన్వధాయైషాం దురాత్మనాం । నిపతం
తు హతాశ్చైతే ధరణ్యామల్పతేజసః॥ ౭॥ తేషాం సంభాషమాణానామన్యోన్యం స విభీషణః । ఉత్తరం తీరమాసాద్య ఖ
స్థ ఏవ వ్యతిష్ఠత ॥ ౮॥ ఉవాచ చ మహాప్రాజ్ఞస్స్వరేణ మహతా మహాన్। సుగ్రీవం తాంశ్చ సంప్రేక్ష్య సర్వాన్వానర
యూథపాన్॥ ౯॥ రావణో నామ దుర్వృత్తో రాక్షసో రాక్షసేశ్వరః। తస్యాహమనుజో భ్రాతా విభీషణ ఇతి శ్రుతః॥
౧౦॥ తేన సీతా జనస్థానాద్ధృతా హత్వా జటాయుషం। రుద్ధా చ వివశా దీనా రాక్షసీభిస్సురక్షితా॥ ౧౧॥ తమహం హేతుభి
ర్వాక్యైర్వివిధైశ్చ న్యదర్శయం। సాధు నిర్యాత్యతాం సీతా రామాయేతి పునః పునః ॥ ౧౨॥ స చ న ప్రతిజగ్రాహ రావణః
కాలచోదితః। ఉచ్యమానం హితం వాక్యం విపరీత ఇవౌషధం॥ ౧౩॥ సోఽహం పరుషితస్తేన దాసవచ్చావమానితః । త్యక్త్వా
పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ రాఘవం శరణం గతః॥ ౧౪॥ సర్వలోకశరణ్యాయ రాఘవాయ మహాత్మనే । నివేదయత మాం క్షి
ప్రం విభీషణముపస్థితం ॥ ౧౫॥ ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవో లఘువిక్రమః। లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం సంరబ్ధమిదమబ్ర
వీత్ ॥ ౧౬॥ రావణస్యానుజో భ్రాతా విభీషణ ఇతి శ్రుతః। చతుర్భిస్సహ రక్షోభిర్భవంతం శరణం గతః॥ ౧౭॥ మంత్రే వ్యూ
హే నయే చారే యుక్తో భవితుమర్హసి। వానరాణాం చ భద్రం తే పరేషాం చ పరంతప॥ ౧౮॥ అంతర్ధానగతా హ్యేతే రాక్ష
సాః కామరూపిణః। శూరాశ్చ నికృతిజ్ఞాశ్చ తేషు జాతు న విశ్వసేత్ ॥ ౧౯॥ ప్రణిధీ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య భవేదయం।
అనుప్రవిశ్య సోఽస్మాసు భేదం కుర్యాన్న సంశయః॥ ౨౦॥ అథ వా స్వయమేవైష ఛిద్రమాసాద్య బుద్ధిమాన్। అనుప్రవిశ్య వి
శ్వస్తే కదాచిత్ప్రహరేదపి॥ ౨౧॥ మిత్రాటవీబలం చైవ మౌలం భృత్యబలం తథా । సర్వమేతద్బలం గ్రాహ్యం వర్జయి
త్వా ద్విషద్బలం॥ ౨౨॥ ప్రకృత్యా రాక్షసేంద్రస్య భ్రాతా మిత్రస్య తే ప్రభో । ఆగతశ్చ రిపోః పక్షాత్ కథమస్మిన్హి వి
శ్వసేత్ ॥ ౨౩॥ రావణేన ప్రణిహితం తమవేహి విభీషణం। తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే క్షమం క్షమవతాం వర॥ రాక్షసో జి
హ్మయా బుద్ధ్యా సందిష్టోఽయముపాగతః। ప్రహర్తుం మాయయా ఛన్నో విశ్వస్తే త్వయి రాఘవ ॥ ౨౫॥ ప్రవిష్టశ్శత్రుసై
న్యం హి ప్రాజ్ఞశ్శత్రురతర్కితః। నిహన్యాదంతరం లబ్ధ్వా ఉలూక ఇవ వాయసాన్ ॥ ౨౬॥ వధ్యతామేష తీవ్రేణ దండేన స
చివైస్సహ। రావణస్య నృశంసస్య భ్రాతా హ్యేష విభీషణః॥ ౨౭॥ ఏవముక్త్వా తు తం రామం సంరబ్ధో వాహినీపతిః। వా
క్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మౌనముపాగమత్ ॥ ౨౮॥ సుగ్రీవస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వా రామో మహాయశాః । సమీపస్థా
నువాచేదం హనుమత్ప్రముఖాన్హరీన్॥ ౨౯॥ యదుక్తం కపిరాజేన రావణావరజం ప్రతి। వాక్యం హేతుమదత్యర్థం భవ
ద్భిరపి తచ్ఛ్రుతం॥ ౩౦॥ సుహృదా హ్యర్థకృచ్ఛ్రేషు యుక్తం బుద్ధిమతా సతా। సమర్థేనాపి సందేష్టుం శాశ్వతీం భూతి
మిచ్ఛతా॥ ౩౧॥ ఇత్యేవం పరిపృష్టాస్తే స్వం స్వం మతమతంద్రితాః। సోపచారం తదా రామమూచుర్హితచికీర్షవః॥ ౩౨
అజ్ఞాతం నాస్తి తే కించిత్త్రిషు లోకేషు రాఘవ। ఆత్మానం పూజయన్రామ పృచ్ఛస్యస్మాన్సుహృత్తయా ॥ ౩౩ ॥
త్వం హి సత్యవ్రతశ్శూరో ధార్మికో దృఢవిక్రమః । పరీక్ష్యకారీ స్మృతిమాన్నిసృష్టాత్మా సుహృత్సు చ ॥ ౩౪॥ తస్మా
దేకైకశస్తావద్బ్రువంతు సచివాస్తవ। హేతుతో మతిసంపన్నాస్సమర్థాశ్చ పునః పునః ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యుక్తే రాఘవా
యాథ మతిమానంగదోఽగ్రతః । విభీషణపరీక్షార్థమువాచ వచనం హరిః ॥ ౩౬ ॥ శత్రోస్సకాశాత్సంప్రాప్తస్సర్వ
థా శంక్య ఏవ హి। విశ్వాసయోగ్యస్సహసా న కర్తవ్యో విభీషణః ॥ ౩౭ ॥ ఛాదయిత్వాత్మభావం హి చరంతి శఠబుద్ధ
యః। ప్రహరంతి చ రంధ్రేషు సోఽనర్థస్సుమహాన్భవేత్ ॥ ౩౮ ॥ అర్థానర్థౌ వినిశ్చిత్య వ్యవసాయం భజేత హ । గు
ణతస్సంగ్రహం కుర్యాద్దోషతస్తు వివర్జయేత్ ॥ ౩౯ ॥ యది దోషో మహాంస్తస్మింస్త్యజ్యతామవిశంకితం । గుణా
న్వాపి బహూన్జ్ఞాత్వా సంగ్రహః క్రియతాం నృప॥ ౪౦॥ ....
శరభస్త్వథ నిశ్చిత్య సార్థం వచనమబ్రవీత్ । క్షిప్రమస్మిన్నరవ్యాఘ్ర చారః ప్రతివిధీయతాం॥ ౪౧॥ ప్రణిధాయ హి
చారేణ యథావత్సూక్ష్మబుద్ధినా। పరీక్ష్య చ తతః కార్యో యథాన్యాయ్యం పరిగ్రహః॥ ౪౨ ॥ జాంబవాంస్త్వథ సంప్రే
క్ష్య శాస్త్రబుద్ధ్యా విచక్షణః। వాక్యం విజ్ఞాపయామాస గుణవద్దోషవర్జితం॥ ౪౩॥ బద్ధవైరాచ్చ పాపాచ్చ రాక్షసేం
ద్రాద్విభీషణః। అదేశకాలే సంప్రాప్తస్సర్వథా శంక్యతామయం॥ ౪౪॥ తతో మైందస్తు సంప్రేక్ష్య నయాపనయకోవి
దః। వాక్యం వచనసంపన్నో బభాషే హేతుమత్తరం॥ ౪౫॥ వచనం నామ తస్యైష రావణస్య విభీషణః। పృచ్ఛ్యతాం మ

ధురేణాయంశక్యస్తైర్నరవరేశ్వర॥౪౬॥భావమస్యతువిజ్ఞాయతతస్త్వంకరిష్యసి।యదిదుష్టోనదుష్టోవాబుద్ధిపూర్వంనర
ర్షభ॥౪౭॥అథసంస్కారసంపన్నోహనుమాన్సచివోత్తమః। ఉవాచవచనంశ్లక్ష్ణమర్థవన్మధురంలఘు॥ ౪౮ ॥ న
భవంతంమతిశ్రేష్ఠంసమర్థంవదతాంవరం। అతిశాయయితుంశక్తోబృహస్పతిరపిబ్రువన్ ॥ ౪౯ ॥ నవాదాన్నాపిసం
ఘర్షాన్నాధిక్యాన్నచకామతః। వక్ష్యామివచనంరాజన్ యథార్థంరామగౌరవాత్ ॥ ౫౦॥ అర్థానర్థనిమిత్తం
హియదుక్తంసచివైస్తవ। తత్రదోషంప్రపశ్యామిక్రియానహ్యుపపద్యతే॥ ౫౧ ॥ ఋతేనియోగాత్సామర్థ్యమవ
బోద్ధుంనశక్యతే। సహసావినియోగోహిదోషవాన్ప్రతిభాతిమా ॥ ౫౨ ॥ చారప్రణిహితంయుక్తంయదుక్తంసచివై
స్తవ।అర్థస్యాసంభవాత్తత్రకారణంనోపపద్యతే ॥ ౫౩ ॥ అదేశకాలేసంప్రాప్తఇత్యయంయద్విభీషణః । వివక్షా
తత్రమేస్తీయంతాంనిబోధయథామతి॥ సఏషదేశఃకాలశ్చభవతీతియథాతథా ॥ ౫౪½ ॥ పురుషాత్పురుషంప్రాప్యత
థాదోషగుణావపి ॥ దౌరాత్మ్యంరావణేదృష్ట్వావిక్రమంచతథాత్వయి । యుక్తమాగమనంతస్య సదృశంతస్యబుద్ధితః॥
౫౬॥అజ్ఞాతరూపైఃపురుషైస్సరాజన్పృచ్ఛ్యతామితి। యదుక్తమత్రమేప్రేక్షాకాచిదస్తిసమీక్షితా॥ ౫౭॥ పృచ్ఛ్య
మానోవిశంకేతసహసాబుద్ధిమాన్వచః।తత్రమిత్రంప్రదుష్యేతమిథ్యాపృష్టంసుఖాగతం॥ ౫౮॥ అశక్యస్సహసారాజన్
భావోవేత్తుంపరస్యవై। అంతస్స్వభావైర్గీతైస్తైర్నైపుణ్యంపశ్యతాభృశం॥ ౫౯॥ నత్వస్యబ్రువతోజాతులక్ష్యతేదు
ష్టభావతా।ప్రసన్నంవదనంచాపితస్మాన్మేనాస్తిసంశయః॥౬౦॥ అశంకితమతిస్స్వస్థోనశఠఃపరిసర్పతి। నచాస్యదుష్టావా
క్చాపితస్మాన్నాస్తీహసంశయః॥౬౧॥ఆకారశ్ఛాద్యమానోపినశక్యోవినిగూహితుం। బలాద్ధివివృణోత్యేవభావమంతర్గ
తంనృణాం॥౬౨॥దేశకాలోపపన్నంచకార్యంకార్యవిదాంవర। సఫలంకురుతేక్షిప్రంప్రయోగేణాభిసంహితం॥౬౩॥
ఉద్యోగంతవసంప్రేక్ష్యమిథ్యావృత్తంచరావణం। వాలినశ్చవధంశ్రుత్వాసుగ్రీవంచాభిషేచితం ॥ రాజ్యంప్రార్థయ
మానశ్చబుద్ధిపూర్వమిహాగతః॥౬౪½॥ ఏతావత్తుపురస్కృత్యయుజ్యతేత్రసంగ్రహః ॥ యథాశక్తిమయోక్తంతురా
క్షసస్యార్జవంప్రతి। త్వంప్రమాణంతుశేషస్యశ్రుత్వాబుద్ధిమతాంవర॥౬౬॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తదశస్సర్గః.**

అథరామఃప్రసన్నాత్మాశ్రుత్వావాయుసుతస్యహ । ప్రత్యభాషతదుర్ధర్షశ్శ్రుతవానాత్మనిస్థితం॥ ౧॥ మ
మాపితువివక్షాస్తికాచిత్ప్రతివిభీషణం। శ్రోతుమిచ్ఛామితత్సర్వంభవద్భిఃశ్రేయసిస్థితైః॥ ౨॥ మిత్రభావేనసంప్రా
ప్తంనత్యజేయంకథంచన। దోషోయద్యపితస్యస్యాత్సతామేతదగర్హితం॥ ౩ ॥ సుగ్రీవస్త్వథతద్వాక్యమాభాష్యచ
విమృశ్యచ। తతశ్శుభతరంవాక్యమువాచహరిపుంగవః॥౪॥ సుదుష్టోవాప్యదుష్టోవాకిమేషరజనీచరః॥ ౪½॥ఈదృశంవ్య
సనంప్రాప్తంభ్రాతరంయఃపరిత్యజేత్ ॥కోనామసభవేత్తస్యయమేషనపరిత్యజేత్॥ ౫½ ॥ వానరాధిపతేర్వాక్యం
శ్రుత్వాసర్వానుదీక్ష్యచ ॥ ఈషదుత్స్మయమానస్తులక్ష్మణంపుణ్యలక్షణం । ఇతిహోవాచకాకుత్స్థోవాక్యంసత్య
పరాక్రమః॥౭॥అనధీత్యచశాస్త్రాణివృద్ధాననుపసేవ్యచ। నశక్యమీదృశంవక్తుంయదువాచహరీశ్వరః॥౮॥అస్తిసూక్ష్మ
తరంకించిద్యదత్రప్రతిభాతిమే। ప్రత్యక్షంలౌకికంవాపివిద్యతేసర్వరాజసు ॥ ౯॥ అమిత్రాస్తత్కులీనాశ్చప్రాతిదే
శ్యాశ్చకీర్తితాః। వ్యసనేషుప్రహర్తారస్తస్మాదయమిహాగతః॥ ౧౦॥అపాపాస్తత్కులీనాశ్చమానయంతిస్వకాన్
హితాన్ ।ఏషప్రాయోనరేంద్రాణాంశంకనీయస్తుశోభనః॥ ౧౧ ॥ యస్తుదోషస్త్వయాప్రోక్తోహ్యాదానేరిబలస్య
చ।తత్రతేకీర్తయిష్యామియథాశాస్త్రమిదంశృణు॥నవయంతత్కులీనాశ్చ రాజ్యకాంక్షీచరాక్షసః॥ ౧౨½ ॥ పండి
తాహిభవిష్యంతితస్మాద్గ్రాహ్యోవిభీషణః ॥ ౧౩॥ అవ్యగ్రాశ్చప్రహృష్టాశ్చనభవిష్యంతిసంగతాః । ప్రవాదశ్చ
మహానేషతతోస్యభయమాగతం॥ఇతిభేదంగమిష్యంతితస్మాద్గ్రాహ్యోవిభీషణః ॥ ౧౪½॥ నసర్వేభ్రాతరస్తాతభ
వంతిభరతోపమాః॥ మద్విధావాపితుఃపుత్రాస్సుహృదోవాభవద్విధాః ॥ ౧౫½॥ ఏవముక్తస్తురామేణసుగ్రీవస్సహల
క్ష్మణః॥ఉత్థాయేదంమహాప్రాజ్ఞఃప్రణతోవాక్యమబ్రవీత్ ॥౧౬½॥ రావణేనప్రణిహితంతమవేహివిభీషణం ॥ తస్యా
హంనిగ్రహంమన్యేక్షమంక్షమవతాంవర ॥ ౧౭½ ॥ రాక్షసోజిహ్మయాబుద్ధ్యాసందిష్టోయమిహాగతః॥ప్రహర్తుం
త్వయివిశ్వస్తేప్రచ్ఛన్నోమయివానఘ ।లక్ష్మణేవామహాబాహోసవధ్యస్సచివైస్సహ ॥ రావణస్యనృశంసస్యభ్రా
తాహ్యేషవిభీషణః॥౧౯½॥ ఏవముక్త్వారఘుశ్రేష్ఠంసుగ్రీవోవాహినీపతిః ॥ వాక్యజ్ఞోవాక్యకుశలంతతోమౌనముపా
గమత్ ॥౨౦½॥సుగ్రీవస్యతుతద్వాక్యంరామశ్శ్రుత్వావిమృశ్యచ॥తతశ్శుభతరంవాక్యమువాచహరిపుంగవం ॥ ౨౧½॥
సుదుష్టోవాప్యదుష్టోవాకిమేషరజనీచరః॥సూక్ష్మమప్యహితంకర్తుంమమాశక్తఃకథంచన॥ ౨౨½ ॥ పిశాచాన్దాన
వాన్యక్షాన్పృథివ్యాంచైవరాక్షసాన్॥అంగుల్యగ్రేణతాన్హన్యామిచ్ఛన్హరిగణేశ్వర॥ ౨౩½॥శ్రూయతేహిక
పోతేనశత్రుశ్శరణమాగతః॥ అర్చితశ్చయథాన్యాయంస్వైశ్చమాంసైర్నిమంత్రితః॥ ౨౪½॥ సహితంప్రతిజగ్రాహ

భార్యాహర్తారమాగతం॥కపోతో వానరశ్రేష్ఠ కిం పునర్మద్విధో జనః॥ ౨౫½ ॥ ఋషేః కణ్వస్య పుత్రేణ కందునా ప
రమర్షిణా॥శృణు గాథాం పురా గీతాం ధర్మిష్ఠాం సత్యవాదినీం॥ ౨౬½ ॥ బద్ధాంజలిపుటం దీనం యాచంతం శరణాగ
తం॥న హన్యాదానృశంస్యార్థమపి శత్రుం పరంతప ॥ ౨౭½॥ఆర్తో వా యది వా దృప్తః పరేషాం శరణాగతః॥అరిః ప్రా
ణాన్పరిత్యజ్య రక్షితవ్యః కృతాత్మనా ॥ ౨౮½॥ స చేద్భయాద్వా మోహాద్వా కామాద్వాపి న రక్షతి ॥ స్వయా శక్త్యా య
థాసత్త్వం తత్పాపం లోకగర్హితం॥ ౨౯½॥వినష్టః పశ్యతస్తస్యారక్షిణః శరణాగతః ॥ ఆదాయ సుకృతం తస్య సర్వం గ
చ్ఛేదరక్షితః॥ ౩౦½॥ఏవం దోషో మహానత్ర ప్రపన్నానామరక్షణే॥ ౩౧॥ అస్వర్గ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవినాశనం॥
౩౧½॥కరిష్యామి యథార్థం తు కండోర్వచనముత్తమం॥ ౩౨॥ ధర్మిష్ఠం చ యశస్యం చ స్వర్గ్యం స్యాత్తు ఫలోదయం।
సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే॥అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్వ్రతం మమ॥ ౩౩½॥ ఆనయైనం హరి
శ్రేష్ఠ దత్తమస్యాభయం మయా॥విభీషణో వా సుగ్రీవ యది వా రావణః స్వయం॥ ౩౪½॥ రామస్య తు వచశ్శ్రుత్వా సు
గ్రీవః ప్లవగేశ్వరః॥ ప్రత్యభాషత కాకుత్స్థం సౌహార్దేనాభిచోదితః ॥ ౩౫½ ॥ కిమత్ర చిత్రం ధర్మజ్ఞ లోకనాథసు
ఖావహ॥ యత్త్వమార్యం ప్రభాషేథాః సత్త్వవాన్సత్పథే స్థితః॥ ౩౬½॥ మమ చాప్యంతరాత్మాయం శుద్ధం వేత్తి విభీష
ణం॥అనుమానాచ్చ భావాచ్చ సర్వతస్సుపరీక్షితః ॥ ౩౭½॥ తస్మాత్ క్షిప్రం సహాస్మాభిస్తుల్యో భవతు రాఘవ॥విభీషణో
మహాప్రాజ్ఞస్సఖిత్వం చాభ్యుపైతు నః॥౩౮½॥ తతస్తు సుగ్రీవవచో నిశమ్య తద్ధరీశ్వరేణాభిహితం నరేశ్వరః ॥ విభీషణే
నాశు జగామ సంగమం పతత్త్రిరాజేన యథా పురందరః॥౩౯½॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టాదశస్సర్గః*********

రాఘవేణాభయే దత్తే సన్నతో రావణానుజః। విభీషణో మహాప్రాజ్ఞో భూమిం సమవలోకయన్॥ ఖాత్పపాతా
వనిం హృష్టో భక్తైరనుచరైస్సహ॥ ౧½॥ స తు రామస్య ధర్మాత్మా నిపపాత విభీషణః॥పాదయోశ్శరణాన్వేషీ చతుర్భి
స్సహ రాక్షసైః॥ ౨½ ॥ అబ్రవీచ్చ తదా రామం వాక్యం తత్ర విభీషణః ॥ ధర్మయుక్తం చ యుక్తం చ సాంప్రతం సం
ప్రహర్షణం ॥ ౩½ ॥ అనుజో రావణస్యాహం తేన చాప్యవమానితః॥భవంతం సర్వభూతానాం శరణ్యం శరణాగతః॥
౪½॥పరిత్యక్తా మయా లంకా మిత్రాణి చ ధనాని వై ॥ భవద్గతం మే రాజ్యం చ జీవితం చ సుఖాని చ॥ ౫½॥తస్య తద్వచనం శ్రు
త్వా రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ వచసా సాంత్వయిత్వైనం లోచనాభ్యాం పిబన్నివ ॥ ౬½ ॥ ఆఖ్యాహి మమ తత్త్వేన రాక్ష
సానాం బలాబలం॥ ౭॥ ఏవముక్తస్తదా రక్షో రామేణాక్లిష్టకర్మణా। రావణస్య బలం సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥ ౮॥అ
వధ్యస్సర్వభూతానాం గంధర్వామరరక్షసాం। రాజపుత్ర దశగ్రీవో వరదానాత్స్వయంభువః॥౯॥ రావణానంతరో భ్రా
తా మమ జ్యేష్ఠశ్చ వీర్యవాన్। కుంభకర్ణో మహాతేజాశ్శక్రప్రతిబలో యుధి ॥ ౧౦॥ రామ సేనాపతిస్తస్య ప్రహస్తో య
ది వా శ్రుతః। కైలాసే యేన సంగ్రామే మాణిభద్రః పరాజితః॥ ౧౧॥ బద్ధగోధాంగుళిత్రాణస్త్వవధ్యకవచో యుధి। ధ
నురాదాయ తిష్ఠన్సఅదృశ్యో భవతీంద్రజిత్ ॥ ౧౨॥సంగ్రామే సమయవ్యూహే తర్పయిత్వా హుతాశనం । అంతర్ధా
నగతశ్శత్రూనింద్రజిద్ధంతి రాఘవ॥౧౩॥మహోదరమహాపార్శ్వౌ రాక్షసశ్చాప్యకంపనః । అనీకస్థాస్తు తస్యైతే లో
కపాలసమా యుధి ॥ దశకోటిసహస్రాణి రక్షసాం కామరూపిణాం । మాంసశోణితభక్షాణాం లంకాపురనివాసినాం॥
౧౫॥స తైస్తు సహితో రాజా లోకపాలానయోధయత్॥ ౧౫½॥ సహ దేవైస్తు తే భగ్నా రావణేన మహాత్మనా ॥ ౧౬ ॥
విభీషణవచశ్శ్రుత్వా రామో దృఢపరాక్రమః। అన్వీక్ష్య మనసా సర్వమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౭ ॥ యాని కర్మాపదా
నాని రావణస్య విభీషణ। ఆఖ్యాతాని చ తత్త్వేన హ్యవగచ్ఛామి తాన్యహం ॥ ౧౮ ॥ అహం హత్వా దశగ్రీవం సప్రహస్తం
సబాంధవం। రాజానం త్వాం కరిష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమి తే ॥ ౧౯ ॥ రసాతలం వా ప్రవిశేత్పాతాళం వాపి రావణః । పి
తామహసకాశం వా న మే జీవన్విమోక్ష్యతే॥౨౦॥ అహత్వా రావణం సంఖ్యే సపుత్రబలబాంధవం। అయోధ్యాం న ప్రవే
క్ష్యామి త్రిభిస్తైర్భ్రాతృభిశ్శపే॥ ౨౧॥ శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । శిరసా వంద్య ధర్మాత్మా వక్తు
మేవోపచక్రమే॥ ౨౨॥ రాక్షసానాం వధే సాహ్యం లంకాయాశ్చ ప్రధర్షణే । కరిష్యామి యథాప్రాణం ప్రవేక్ష్యా
మి చ వాహినీం॥ ౨౩॥ ఇతి బ్రువాణం రామస్తు పరిష్వజ్య విభీషణం ।అబ్రవీల్లక్ష్మణం ప్రీతస్సముద్రాజ్జలమానయ ॥ తేన
చేమం మహాప్రాజ్ఞమభిషించ విభీషణం।రాజానం రక్షసాం క్షిప్రం ప్రసన్నే మయి మానద ॥ ౨౫ ॥ఏవముక్తస్తు సౌమి
త్రిరభ్యషించద్విభీషణం। మధ్యే వానరముఖ్యానాం రాజానం రాజశాసనాత్ ॥ ౨౬॥ తం ప్రసాదం తు రామస్య దృష్ట్వా
సద్యః ప్లవంగమాః। ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానం సాధు సాధ్వితి చాబ్రువన్ ॥ ౨౭ ॥ అబ్రవీచ్చ హనూమాంశ్చ సుగ్రీవశ్చ
విభీషణం॥ ౨౭½॥ కథం సాగరమక్షోభ్యం తరామ వరుణాలయం।సైన్యైః పరివృతాస్సర్వే వానరాణాం మహౌజసాం॥
౨౮½॥ఉపాయం నాధిగచ్ఛామో యథా నదనదీపతిం॥తరామ తరసా సర్వే ససైన్యా వరుణాలయం॥ ౨౯½ ॥ ఏవముక్త

స్తు ధర్మజ్ఞః ప్రత్యువాచ విభీషణః ॥ ౩౦ ॥ సముద్రం రాఘవో రాజా శరణం గంతుమర్హతి ॥ ౩౦ ॥ ఖానితస్సగరేణా
యమప్రమేయో మహోదధిః ॥ కర్తుమర్హతి రామస్య జ్ఞాత్వా కార్యం మహామతిః ॥ ౩౧ ॥ ఏవం విభీషణేనోక్తో రా
క్షసేన విపశ్చితా ॥ ఆజగామాథ సుగ్రీవో యత్ర రామస్సలక్ష్మణః ॥ ౩౨ ॥ తతశ్చాఖ్యాతుమారేభే విభీషణవచశ్శుభం ॥
సుగ్రీవో విపులగ్రీవస్సాగరస్యోపవేశనం ॥ ౩౩ ॥ ప్రకృత్యా ధర్మశీలస్య రాఘవస్యాప్యరోచత ॥ ౩౪ ॥ సలక్ష్మణం మ
హాతేజాస్సుగ్రీవం చ హరీశ్వరం । సత్క్రియార్థం క్రియాదక్షః స్మితపూర్వమువాచ హ ॥ ౩౫ ॥ విభీషణస్య మంత్రో
యం మమ లక్ష్మణ రోచతే । బ్రూహి త్వం సహ సుగ్రీవ తవాపి యది రోచతే ॥ ౩౬ ॥ సుగ్రీవః పండితో నిత్యం భవాన్ మం
త్రవిచక్షణః । ఉభాభ్యాం సంప్రధార్యార్థం రోచతే యత్తదుచ్యతాం ॥ ౩౭ ॥ ఏవముక్తౌ తు తౌ వీరౌ ఉభౌ సుగ్రీవల
క్ష్మణౌ । సముదాచారసంయుక్తమిదం వచనమూచతుః ॥ ౩౮ ॥ కిమర్థం నౌ నరవ్యాఘ్ర న రోచిష్యతి రాఘవ । విభీషణే
న యచ్చోక్తమస్మిన్ కాలే సుఖావహం ॥ ౩౯ ॥ అబద్ధ్వా సాగరే సేతుం ఘోరేఽస్మిన్ వరుణాలయే । లంకా నాసాదితుం శ
క్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౪౦ ॥ విభీషణస్య శూరస్య యథార్థం క్రియతాం వచః । అలం కాలాత్యయం కృత్వా స
ముద్రోఽయం నియుజ్యతాం ॥ యథా సైన్యేన గచ్ఛామః పురీం రావణపాలితాం ॥ ౪౧ ॥ ఏవముక్తః కుశాస్తీర్ణే తీరే న
నదీపతేః ॥ సంవివేశ తదా రామో వేద్యామివ హుతాశనః ॥ ౪౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకోనవింశస్సర్గః. *****

తతో నివిష్టాం ధ్వజినీం సుగ్రీవేణాభిపాలితాం । దదర్శ రాక్షసోఽభ్యేత్య శార్దూలో నామ వీర్యవాన్ ॥ ౧ ॥ చారో
రాక్షసరాజస్య రావణస్య దురాత్మనః । తాం దృష్ట్వా సర్వతో వ్యగ్రం ప్రతిగమ్య స రాక్షసః ॥ ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన
రావణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ ఏష వానరఋక్షౌఘో లంకాం సమభివర్తతే ॥ అగాధశ్చాప్రమేయశ్చ ద్వితీయ ఇవ
సాగరః ॥ ౩ ॥ పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ఉత్తమాయుధసంపన్నౌ సీతాయాః పదమాగతౌ ॥ ౪ ॥
ఏతౌ సాగరమాసాద్య సన్నివిష్టౌ మహాద్యుతీ ॥ ౫ ॥ బలమాకాశమావృత్య సర్వతో దశయోజనం ॥ ౫ ॥ తత్త్వభూతం మ
హారాజ క్షిప్రం వేదితుమర్హసి ॥ తవ దూతా మహారాజ క్షిప్రమర్హంత్యవేక్షితుం ॥ ౬ ॥ ఉపప్రదానం సాంత్వం వా భే
దో వాఽత్ర ప్రయుజ్యతాం ॥ ౭ ॥ శార్దూలస్య వచశ్శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః । ఉవాచ సహసా వ్యగ్రస్సంప్రధా
ర్యార్థమాత్మనః ॥ శుకం నామ తదా రక్షో వాక్యమర్థవిదాం వరం ॥ ౮ ॥ సుగ్రీవం బ్రూహి గత్వా త్వం రాజానం వచనాన్మ
మ ॥ యథాసందేశమక్లీబం శ్లక్ష్ణయా పరయా గిరా ॥ ౯ ॥ త్వం వై మహారాజకులప్రసూతో మహాబలశ్చర్క్షర
జస్సుతశ్చ ॥ న కశ్చిదర్థస్తవ నాస్త్యనర్థస్తథా హి మే భ్రాతృసమో హరీశ ॥ ౧౦ ॥ అహం యద్యహరం భార్యాం రా
జపుత్రస్య ధీమతః ॥ కిం తత్ర తవ సుగ్రీవ కిష్కింధాం ప్రతిగమ్యతాం ॥ ౧౧ ॥ నహీయం హరిభిర్లంకా శక్యా ప్రాప్తుం
కథంచన ॥ దేవైరపి సగంధర్వైః కిం పునర్నరవానరైః ॥ ౧౨ ॥ స తథా రాక్షసేంద్రేణ సందిష్టో రజనీచరః ॥ శుకో వి
హంగమో భూత్వా తూర్ణమాప్లుత్య చాంబరం ॥ ౧౩ ॥ స గత్వా దూరమధ్వానముపర్యుపరి సాగరం ॥ సంస్థితో హ్యం
బరే వాక్యం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ । సర్వముక్తం యథాదిష్టం రావణేన దురాత్మనా ॥ ౧౫ ॥ తం ప్రాపయంతం వచనం
తూర్ణమాప్లుత్య వానరాః । ప్రాపద్యంత దివం క్షిప్రం లోప్తుం హంతుం చ ముష్టిభిః ॥ ౧౬ ॥ సర్వైః ప్లవంగైః ప్రసభం ని
గృహీతో నిశాచరః । గగనాద్భూతలే చాశు పరిగృహ్యావపాతితః ॥ ౧౭ ॥ వానరైః పీడ్యమానస్తు శుకో వచనమబ్రవీత్ । న
దూతాన్ ఘ్నంతి కాకుత్స్థ వార్యంతాం సాధు వానరాః ॥ యస్తు హిత్వా మతం భర్తుస్స్వమతం సంప్రభాషతే । అను
క్తవాదీ దూతస్సన్ స దూతో వధమర్హతి ॥ ౧౯ ॥ శుకస్య వచనం శ్రుత్వా రామస్తు పరిదేవితం । ఉవాచ మా వధిష్టేతి ఘ్న
తశ్శాఖామృగర్షభాన్ ॥ ౨౦ ॥ స చ పత్రలఘుర్భూత్వా హరిభిర్దర్శితే భయే । అంతరిక్షస్థితో భూత్వా పునర్వచనమబ్ర
వీత్ ॥ ౨౧ ॥ సుగ్రీవ సత్త్వసంపన్న మహాబలపరాక్రమ । కిం మయా ఖలు వక్తవ్యో రావణో లోకరావణః ॥ ౨౨ ॥ స ఏవ
ముక్తః ప్లవగాధిపస్తదా ప్లవంగమానామృషభో మహాబలః । ఉవాచ వాక్యం రజనీచరస్య చారం శుకం తూర్ణమదీనస
త్త్వః ॥ ౨౩ ॥ న మేఽసి మిత్రం న తథానుకంప్యో న చోపకర్తాఽసి న మే ప్రియోఽసి । అరిశ్చ రామస్య సహానుబంధస్స మేఽసి వా
లీవ వధార్హ వధ్యః ॥ ౨౪ ॥ నిహన్మ్యహం త్వాం ససుతం సబంధుం సజ్ఞాతివర్గం రజనీచరేశ । లంకాం చ సర్వాం మహ
తా బలేన క్షిప్రం కరిష్యామి సమేత్య భస్మ ॥ ౨౫ ॥ న మోక్ష్యసే రావణ రాఘవస్య సురైస్సహేంద్రైరపి మూఢ గుప్తః ॥ అం
తర్హితస్సూర్యపథం గతో వా తథైవ పాతాళమనుప్రవిష్టః ॥ ౨౬ ॥ తస్య తే త్రిషు లోకేషు న పిశాచం న రాక్షసం । త్రా
తారమనుపశ్యామి న గంధర్వం న చాసురం ॥ ౨౭ ॥ అవధీర్యజ్జరావృద్ధమక్షమం కిం జటాయుషం ॥ ౨౭ ॥ కిం ను తే రామసా
న్నిధ్యే సకాశే లక్ష్మణస్య వా ॥ హృతా సీతా విశాలాక్షీ యాం త్వం గృహ్య న బుధ్యసే ॥ ౨౮ ॥ మహాబలం మహాత్మానం
దుర్ధర్షమమరైరపి ॥ న బుధ్యసే రఘుశ్రేష్ఠం యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి ॥ ౨౯ ॥ తతోఽబ్రవీద్వాలిసుతస్త్వంగదో

హరిసత్తమః॥౩౦॥ నాయం దూతో మహారాజ చారికః ప్రతిభాతి మే । తులితం హి బలం సర్వమనేనాత్రైవ తిష్ఠతా ॥ గృ
హ్యతాం మాగమల్లంకామేతద్ధి మమ రోచతే॥ ౩౧½॥ తతో రాజ్ఞా సమాదిష్టాః సముత్ప్లుత్య వలీముఖాః॥ జగృహుశ్చ బ
బంధుశ్చ విలపంతమనాథవత్ ॥ ౩౨½ ॥ శుకస్తు వానరైశ్చండైస్తత్ర తైస్సంప్రపీడితః ॥ వ్యాక్రోశత మహాత్మానం రా
మం దశరథాత్మజం। లుప్యేతే మే బలాత్పక్షౌ భిద్యేతే చ తథాక్షిణీ ॥ ౩౪ ॥ యాం చ రాత్రిం మరిష్యామి జాయే రాత్రిం చ
యామహం। ఏతస్మిన్నంతరే కాలే యన్మయా హ్యశుభం కృతం॥ సర్వం త్వముపపద్యేథా జహ్యాం చేద్యది జీవితం॥ ౩౫½॥
నాఘాతయత్తదా రామశ్శ్రుత్వా తత్పరిదేవనం॥ వానరానబ్రవీద్రామో ముచ్యతాం దూత ఆగతః॥ ౩౬½॥ ఇతి శ్రీమద్యు
ద్ధకాండే - వింశస్సర్గః.************************తతస్సాగరవేలాయాం దర్భానాస్తీర్య రాఘవః। అంజ
లిం ప్రాఙ్ముఖః కృత్వా ప్రతిశిశ్యే మహోదధేః॥ బాహుం భుజంగభోగాభముపధాయారిసూదనః॥ ౧½॥ జాతరూపమ
యైశ్చైవ భూషణైర్భూషితం పురా॥ వరకాంచనకేయూరముక్తాప్రవరభూషణైః। భుజైః పరమనారీణామభిమృష్టమ
నేకధా॥ చందనాగరుభిశ్చైవ పురస్తాదధివాసితం। బాలసూర్యప్రతీకాశైశ్చందనైరుపశోభితం॥ శయనే చోత్తమాంగే
న సీతాయాశ్శోభితం పురా। తక్షకస్యేవ సంభోగం గంగాజలనిషేవితం ॥ సంయుగే యుగసంకాశం శత్రూణాం శోక
వర్ధనం। సుహృదానందనం దీర్ఘం సాగరాంతవ్యపాశ్రయం ॥ అస్యతా చ పునస్సవ్యం జ్యాఘాతవిగతత్వచం। దక్షి
ణో దక్షిణం బాహుం మహాపరిఘసన్నిభం॥ గోసహస్రప్రదాతారముపధాయ మహద్భుజం। అద్య మే మరణం వాథ తర
ణం సాగరస్య వా॥ ఇతి రామో మతిం కృత్వా మహాబాహుర్మహోదధిం। అధిశిశ్యే స విధివత్ప్రయతో నియతో మునిః॥౯
తస్య రామస్య సుప్తస్య కుశాస్తీర్ణే మహీతలే।నియమాదప్రమత్తస్య నిశాస్తిస్రోఽతిచక్రముః ॥ ౧౦ ॥ స త్రిరాత్రోషి
తస్తత్ర నయజ్ఞో ధర్మవత్సలః।ఉపాసత తదా రామస్సాగరం సరితాం పతిం॥౧౧॥ న చ దర్శయతే మందస్తదా రామస్య సా
గరః। ప్రయతేనాపి రామేణ యథార్హమభిపూజితః ॥ ౧౨ ॥ సముద్రస్య తతః క్రుద్ధో రామో రక్తాంతలోచనః । సమీ
పస్థముహాచేదం లక్ష్మణం శుభలక్షణం ॥ ౧౩ ॥ అవలేపస్సముద్రస్య న దర్శయతి యత్స్వయం ॥ ౧౩½ ॥ ప్రశమశ్చ క్షమా
చైవ ఆర్జవం ప్రియవాదితా॥ అసామర్థ్యం ఫలంత్యేతే నిర్గుణేషు సతాం గుణాః ॥ ౧౪½॥ ఆత్మప్రశంసినం దుష్టం ధృ
ష్టం విపరిధావకం॥ సర్వత్రోత్సృష్టదండం చ లోకస్సత్కురుతే నరం॥ ౧౫½॥ న సామ్నా శక్యతే కీర్తిర్న సామ్నా శక్య
తే యశః॥ ప్రాప్తుం లక్ష్మణ లోకేస్మిన్ జయో వా రణమూర్ధని ॥౧౬½ ॥ అద్య మద్బాణనిర్భిన్నైర్మకరైర్మకరాల
యం॥ నిరుద్ధతోయం సౌమిత్రే ప్లవద్భిః పశ్య సర్వతః॥ ౧౭½॥ మహాభోగాని మత్స్యానాం కరిణాం చ కరానిహ ॥ భోగి
నాం పశ్య నాగానాం మయా భిన్నాని లక్ష్మణ॥౧౮½॥ సశంఖశుక్తికాజాలం సమీనమకరం శరైః ॥ అద్య యుద్ధేన మహతా
సముద్రం పరిశోషయే॥ ౧౯½॥ క్షమయా హి సమాయుక్తం మామయం మకరాలయః ॥ అసమర్థం విజానాతి ధిక్ క్ష
మామీదృశే జనే॥౨౦½॥ న దర్శయతి సామ్నా మే సాగరో రూపమాత్మనః॥ ౨౧॥ చాపమానయ సౌమిత్రే శరాంశ్చాశీవిషో
పమాన్। సాగరం శోషయిష్యామి పద్భ్యాం యాంతు ప్లవంగమాః॥ ౨౨॥ అద్యాక్షోభ్యమపి క్రుద్ధః క్షోభయిష్యామి సాగ
రం॥౨౨½॥ వేలాసు కృతమర్యాదం సహసోర్మిసమాకులం॥ నిర్మర్యాదం కరిష్యామి సాయకైర్వరుణాలయం॥౨౩½॥ మ
హార్ణవం క్షోభయిష్యే మహాదానవసంకులం॥ ౨౪॥ ఏవముక్త్వా ధనుష్పాణిః క్రోధవిస్ఫారితేక్షణః। బభూవ రామో దు
ర్ధర్షో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్॥౨౫॥ సంపీడ్య చ ధనుర్ఘోరం కంపయిత్వా శరైర్జగత్ । ముమోచ విశిఖానుగ్రాన్వజ్రా
నివ శతక్రతుః॥ ౨౬॥ తేజ్వలంతో మహావేగాస్తేజసా సాయకోత్తమాః । ప్రవిశంతి సముద్రస్య సలిలం త్రస్తపన్నగం॥
౨౭॥ తోయవేగస్సముద్రస్య సనక్రమకరో మహాన్। సంబభూవ మహాఘోరస్సమారుతరవస్తదా॥ ౨౮ ॥ మహోర్మి
మాలావితతశ్శంఖశుక్తిసమావృతః। సధూమపరివృత్తోర్మిస్సహసాసీన్మహోదధిః॥ ౨౯॥ వ్యథితాః పన్నగాశ్చాసన్
దీప్తాస్యా దీప్తలోచనాః। దానవాశ్చ మహావీర్యాః పాతాళతలవాసినః॥ ౩౦॥ ఊర్మయస్సింధురాజస్య సనక్రమకరాస్త
దా। వింధ్యమందరసంకాశాస్సముత్పేతుస్సహస్రశః॥ ౩౧॥ ఆఘూర్ణితతరంగౌఘస్సంభ్రాంతోరగరాక్షసః । ఉద్వ
ర్తితమహాగ్రాహస్సంవృత్తసలిలాశయః॥౩౨॥ తతస్తు తం రాఘవముగ్రవేగం ప్రకర్షమాణం ధనురప్రమేయం । సౌమి
త్రిరుత్పత్య సముచ్ఛ్వసంతం మామేతి చోక్త్వా ధనురాలలంబే॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- ఏకవింశస్సర్గః.******
అథోవాచ రఘుశ్రేష్ఠస్సాగరం దారుణం వచః। అద్య త్వాం శోషయిష్యామి సపాతాళం మహార్ణవ॥౧॥ శరనిర్ద
గ్ధతోయస్య పరిశుష్కస్య సాగర। మయా శోషితసత్త్వస్య పాంసురుత్పద్యతే మహాన్॥౨॥ మత్కార్ముకవిసృష్టేన శరవ
ర్షేణ సాగర। పారం తేద్య గమిష్యంతి పద్భిరేవ ప్లవంగమాః॥౩॥ విచిన్వన్నాభిజానాసి పౌరుషం వాపి విక్రమం। దానవాల
య సంతాపం మత్తో నాధిగమిష్యసి॥ ౪॥ బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ సంయోజ్య బ్రహ్మదండనిభం శరం। సంయోజ్య ధనుషి శ్రే

ష్ఠే విచకర్ష మహాబలః॥ ౫॥ తస్మిన్ వికృష్టే సహసా రాఘవేణ శరాసనే। రోదసీ సంపఫాలేవ పర్వతాశ్చ చకంపిరే॥ ౬॥ తమశ్చ లోకమావవ్రే దిశశ్చ న చకాశిరే। పరిచుక్షుభిరే చాశు సరాంసి సరితస్తథా॥ ౭॥ తిర్యక్చ సహ నక్షత్రైస్సంగతౌ చంద్రభాస్కరౌ। భాస్కరాంశుభిరాదీప్తం తమసా చ సమావృతం॥ ప్రచకాశే తదాకాశముల్కాశతవిదీపితం। అంతరిక్షాచ్చ నిర్ఘాతా నిర్జగ్మురతులస్వనాః॥ ౯॥ పుస్ఫురుశ్చ ఘనా దివ్యా దివి మారుతపంక్తయః॥ ౯½॥ బభంజ చ తదా వృక్షాన్ జలదానుద్వహన్నపి। అరుజంశ్చైవ శైలాగ్రాన్ శిఖరాణి ప్రభంజనః॥ ౧౦½॥ దివిస్పృశో మహామేఘాస్సంగతాస్సమహాస్వనాః। ముముచుర్వైద్యుతానగ్నీంస్తే మహాశనయస్తదా॥ ౧౧½॥ యాని భూతాని దృశ్యాని చుక్రుశుశ్చాశనేస్సమం॥ అదృశ్యాని చ భూతాని ముముచుర్భైరవస్వనం। శిశ్యిరే చాపి భూతాని సంత్రస్తాన్యుద్విజంతి చ ॥ సంప్రవివ్యథిరే చాపి న చ పస్పందిరే భయాత్ ॥ ౧౩½॥ సహ భూతైస్సతోయోర్మిస్సనాగస్సహరాక్షసః ॥ సహసాభూత్తతో వేగాద్భీమవేగో మహోదధిః॥ ౧౪½॥ యోజనం వ్యతిచక్రామ వేలామన్యత్ర సంప్లవాత్ ॥ తం తదా సమతిక్రాంతం నాతిచక్రామ రాఘవః। సముద్ధతమమిత్రఘ్నో రామో నదనదీపతిం॥ ౧౬॥ తతో మధ్యాత్సముద్రస్య సాగరస్స్వయముత్థితః। ఉదయన్ హి మహాశైలాన్మేరోరివ దివాకరః ॥ ౧౭ ॥ పన్నగైస్సహ దీప్తాస్యైస్సముద్రః ప్రత్యదృశ్యత । స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశో జాంబూనదవిభూషితః॥ రక్తమాల్యాంబరధరః పద్మపత్రనిభేక్షణః। సర్వపుష్పమయీం దివ్యాం శిరసా ధారయన్ స్రజం ॥ జాతరూపమయైశ్చైవ తపనీయవిభూషితైః। ఆత్మజానాం చ రత్నానాం భూషితో భూషణోత్తమైః ॥ ధాతుభిర్మండితశ్శైలో వివిధైర్హిమవానివ। ఏకావలీమధ్యగతం తరళం పాటలప్రభం॥ విపులేనోరసా బిభ్రత్కౌస్తుభస్య సహోదరం। ఆఘూర్ణితతరంగౌఘః కాళికానిలసంకులః॥ ౨౨॥ ఉద్వర్తితమహాగ్రాహస్సంభ్రాంతోరగరాక్షసః। (దేవతానాం సురూపాణాం నానారూపాభిరీశ్వరః। గంగాసింధుప్రధానాభిరాపగాభిస్సమావృతః ।) సాగరస్సముపక్రమ్య పూర్వమామంత్ర్య వీర్యవాన్॥ అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం రాఘవం శరపాణినం॥ ౨౩½॥ పృథివీ వాయురాకాశమాపో జ్యోతిశ్చ రాఘవ॥ స్వభావే సౌమ్య తిష్ఠంతి శాశ్వతం మార్గమాశ్రితాః॥ ౨౪½॥ తత్స్వభావో మమాప్యేష యదగాధోహమప్లవః। వికారస్తు భవేద్గాధ ఏతత్తే ప్రవదామ్యహం॥ ౨౫½॥ న కామాన్న చ లోభాద్వా న భయాత్పార్థివాత్మజ॥ గ్రాహనక్రాకులజలం స్తంభయేయం కథంచన॥ ౨౬½॥ విధాస్యే రామ యేనాపి విషహిష్యే హ్యహం తథా॥ గ్రాహా న ప్రహరిష్యంతి యావత్సేనా తరిష్యతి। హరీణాం తరణే రామ కరిష్యామి యథా స్థలం॥ ౨౮॥ తమబ్రవీత్తదా రామ ఉద్యతో హి నదీపతే। అమోఘోయం మహాబాణః కస్మిన్దేశే నిపాత్యతాం ॥ ౨౯ ॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా తం చ దృష్ట్వా మహాశరం । మహోదధిర్మహాతేజా రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౦॥ ఉత్తరేణావకాశోస్తి కశ్చిత్పుణ్యతమో మమ । ద్రుమకుల్య ఇతి ఖ్యాతో లోకే ఖ్యాతో యథా భవాన్॥ ౩౧॥ ఉగ్రదర్శనకర్మాణో బహవస్తత్ర దస్యవః। ఆభీరప్రముఖాః పాపాః పిబంతి సలిలం మమ॥ ౩౨॥ తైస్తు సంస్పర్శనం పాపైర్న సహే పాపకర్మభిః । అమోఘః క్రియతాం రామ తత్ర తేషు శరోత్తమః ॥ ౩౩॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సాగరస్య స రాఘవః। ముమోచ తం శరం దీప్తం పరస్సాగరదర్శనాత్ ॥ ౩౪॥ తేన తన్మరుకాంతారం పృథివ్యాం ఖలు విశ్రుతం। నిపాతితశ్శరో యత్ర దీప్తాశనిసమప్రభః ॥ ౩౫॥ ననాద చ తదా తత్ర వసుధా శరపీడితా। తస్మాద్వ్రణముఖాత్తోయముత్పపాత రసాతలాత్ ॥ ౩౬॥ స బభూవ తదా కూపో వ్రణ ఇత్యభివిశ్రుతః । సతతం చోత్థితం తోయం సముద్రస్యేవ దృశ్యతే॥ ౩౭॥ అవదారణశబ్దశ్చ దారుణస్సమపద్యత॥ ౩౭½॥ తస్మాత్తద్బాణపాతేన త్వపః కుక్షిష్వశోషయత్ ॥ ౩౮॥ విఖ్యాతం త్రిషు లోకేషు మరుకాంతారమేవ తత్ ॥ ౩౮½॥ శోషయిత్వా తతః కుక్షిం రామో దశరథాత్మజః॥ వరం తస్మై దదౌ విద్వాన్మరవేమరవిక్రమః॥ ౩౯½॥ పశవ్యశ్చాల్పరోగశ్చ ఫలమూలరసాయుతః ॥ బహుస్నేహో బహుక్షీరస్సుగంధిర్వివిధౌషధః। ఏవమేతైర్గుణైర్యుక్తో బహుభిస్సతతం మరుః ॥ రామస్య వరదానాచ్చ శివః పంథా బభూవ హ॥ ౪౧½॥ తస్మిన్దగ్ధే తదా కుక్షౌ సముద్రస్సరితాం పతిః॥ రాఘవం సర్వశాస్త్రజ్ఞమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౪౨½॥ అయం సౌమ్య నలో నామ తనుజో విశ్వకర్మణః॥ పిత్రా దత్తవరశ్శ్రీమాన్ ప్రతిమో విశ్వకర్మణా॥ ౪౩½॥ ఏష సేతుం మహోత్సాహః కరోతు మయి వానరః॥ తమహం ధారయిష్యామి తథా హ్యేష యథా పితా ॥ ౪౪½॥ ఏవముక్త్వోదధిర్నష్టస్సముత్థాయ నళస్తదా॥ అబ్రవీద్వానరశ్రేష్ఠో వాక్యం రామం మహాబలః॥ ౪౫½॥ అహం సేతుం కరిష్యామి విస్తీర్ణే వరుణాలయే ॥ పితుస్సామర్థ్యమాస్థాయ తత్త్వమాహ మహోదధిః॥ ౪౬½॥ దండ ఏవ వరో లోకే పురుషస్యేతి మే మతిః॥ ధిక్ క్షమామకృతజ్ఞేషు సాంత్వం దానమథాపి వా॥ ౪౭½॥ అయం హి సాగరో భీమస్సేతుకర్మదిదృక్షయా॥ దదౌ దండభయాద్గాధం రాఘవాయ మహోదధిః॥ ౪౮½॥ మమ మాతుర్వరో దత్తో మందరే విశ్వకర్మణా॥ ఔరసస్తస్య పుత్రోహం సదృశో విశ్వకర్మణా॥ ౪౯½॥ స్మారితోస్మ్యహమేతేన తత్త్వమాహ మహోదధిః ॥ న చాప్యహమనుక్తో వై ప్రబ్రూయామాత్మనో గుణాన్॥

౫౦॥సమర్థశ్చాప్యహం సేతుం కర్తుం వై వరుణాలయే॥ కామమద్యైవ బధ్నంతు సేతుం వానరపుంగవాః॥౫౧॥తతో
నిసృష్టా రామేణ సర్వతో హరియూథపాః॥ అభిపేతుర్మహారణ్యం హృష్టాశ్శతసహస్రశః॥౫౨॥ తే నగాన్నగసంకాశా
శ్శాఖామృగగణర్షభాః॥ బభంజుర్వానరాస్తత్ర ప్రచకర్షుశ్చ సాగరం॥౫౩॥ తే సాలైశ్చాశ్వకర్ణైశ్చ ధవైర్వంశైశ్చ
వానరాః॥కుటజైరర్జునైస్తాలైస్తిలకైస్తిమిశైరపి। బిల్వైశ్చ సప్తపర్ణైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః॥ చూతైశ్చా
శోకవృక్షైశ్చ సాగరం సమపూరయన్॥౫౫॥సమూలాంశ్చ విమూలాంశ్చ పాదపాన్ హరిసత్తమాః॥ ఇంద్రకేతూని
వోద్యమ్య ప్రజహ్రుర్హరయస్తరూన్॥౫౬॥తాలాన్ దాడిమగుల్మాంశ్చ నారికేళాన్విభీతకాన్॥ వకులాన్ ఖదిరాన్నిం
బాన్ సమాజహ్రుస్సమంతతః॥ ౫౭॥హస్తిమాత్రాన్మహాకాయాః పాషాణాంశ్చ మహాబలాః॥ పర్వతాంశ్చ సము
త్పాట్య యంత్రైః పరివహంతి చ॥౫౮॥ప్రక్షిప్యమాణైరచలైస్సహసా జలముద్ధృతం॥ సముత్పతితమాకాశముపాసర్ప
త్తతస్తతః॥ ౫౯॥ సముద్రం క్షోభయామాసుర్వానరాశ్చ సమంతతః॥ సూత్రాణ్యన్యే ప్రగృహ్ణంతి వ్యాయతం శత
యోజనం॥౬౦॥దండానన్యే ప్రగృహ్ణంతి విచిన్వంతి తథాపరే॥౬౧॥ నలశ్చక్రే మహాసేతుం మధ్యే నదనదీపతేః। స తదా
క్రియతే సేతుర్వానరైర్ఘోరకర్మభిః॥ ౬౨॥వానరాశ్శతశస్తత్ర రామస్యాజ్ఞాపురస్సరాః। మేఘాభైః పర్వతాగ్రైశ్చ
తృణైః కాష్ఠైర్బబంధిరే॥౬౩॥ పుష్పితాగ్రైశ్చ తరుభిస్సేతుం బధ్నంతి వానరాః॥ ౬౩॥ పాషాణాంశ్చ గిరిప్రఖ్యాన్ గిరీ
ణాం శిఖరాణి చ॥ దృశ్యంతే పరిధావంతో గృహ్యవారణసన్నిభాః॥౬౪॥ శిలానాం క్షిప్యమాణానాం శైలానాం చ నిపా
త్యతాం॥బభూవ తుములశ్శబ్దస్తదా తస్మిన్ మహోదధౌ॥౬౫॥కృతాని ప్రథమేనాహ్నా యోజనాని చతుర్దశ॥ప్రహృ
ష్టైర్గజసంకాశైస్త్వరమాణైః ప్లవంగమైః॥౬౬॥ ద్వితీయేన తథా చాహ్నా యోజనాని తు వింశతిః ॥ కృతాని ప్లవ
గైస్తూర్ణం భీమకాయైర్మహాబలైః॥౬౭॥అహ్నా తృతీయేన తథా యోజనాని కృతాని తు॥త్వరమాణైర్మహాకాయైరేకవింశ
తిరేవ చ॥౬౮॥చతుర్థేన తథా చాహ్నా ద్వావింశతిరథాపి చ॥ యోజనాని మహావేగైః కృతాని త్వరితైస్తు తైః॥౬౯॥
పంచమేన తథా చాహ్నా ప్లవగైః క్షిప్రకారిభిః॥ యోజనాని త్రయోవింశత్సువేలమధికృత్య వై॥ ౭౦॥ స వానరవరశ్శ్రీ
మాన్ విశ్వకర్మాత్మజో బలీ॥ బబంధ సాగరే సేతుం యథా చాస్య పితా తథా ॥ ౭౧॥ స నలేన కృతస్సేతుస్సాగరే మక
రాలయే॥శుశుభే సుభగశ్శ్రీమాన్ స్వాతీపథ ఇవాంబరే ॥ ౭౨॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః॥ ఆగ
మ్య గగనే తస్థుర్ద్రష్టుకామాస్తదద్భుతం॥౭౩॥ దశయోజనవిస్తీర్ణం శతయోజనమాయతం ॥ దదృశుర్దేవగంధ
ర్వా నలసేతుం సుదుష్కరం॥౭౪॥ ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ ౭౫ ॥తమచింత్యమసహ్యం చా
ద్భుతం రోమహర్షణం। దదృశుస్సర్వభూతాని సాగరే సేతుబంధనం॥౭౬ ॥ తాని కోటిసహస్రాణి వానరాణాం మహౌ
జసాం। బధ్నంతస్సాగరే సేతుం జగ్ముః పారం మహోదధేః॥౭౭॥విశాలస్సుకృతశ్శ్రీమాన్ సుభూమిస్సుసమాహితః।
అశోభత మహాసేతుస్సీమంత ఇవ సాగరే॥ ౭౮॥ తతః పారే సముద్రస్య గదాపాణిర్విభీషణః । పరేషామభిఘాతార్థ
మతిష్ఠత్సచివైస్సహ॥ ౭౯॥ సుగ్రీవస్తు తతః ప్రాహ రామం సత్యపరాక్రమం । హనుమంతం త్వమారోహ అంగదం త్వథ
లక్ష్మణః॥ అయం హి విపులో వీర సాగరో మకరాలయః। వైహాయసౌ యువామేతౌ వానరౌ తారయిష్యతః ॥ ౮౦॥ అ
గ్రతస్తస్య సైన్యస్య శ్రీమాన్ రామస్సలక్ష్మణః। జగామ ధన్వీ ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ సమన్వితః ॥ ౮౧॥ అన్యే మధ్యేన గచ్ఛం
తి పార్శ్వతోన్యే ప్లవంగమాః। సలిలే ప్రపతంత్యన్యే మార్గమన్యే న లేభిరే॥ ౮౨ ॥ కేచిద్వైహాయసగతాస్సుపర్ణా
ఇవ పుప్లువుః॥౮౩॥ ఘోషేణ మహతా తస్య సింధోర్ఘోషం సముచ్ఛ్రితం॥భీమమంతర్దధే భీమా తరంతీ హరివాహినీ
౮౪॥వానరాణాం హి సా తీర్ణా వాహినీ నలసేతునా। తీరే నివివిశే రాజ్ఞో బహుమూలఫలోదకే॥ ౮౫॥ తదద్భుతం
రాఘవకర్మ దుష్కరం సమీక్ష్య దేవాస్సహ సిద్ధచారణైః । ఉపేత్య రామం సహసా మహర్షిభిస్సమభ్యషించన్ సుశు
భైర్జలైః పృథక్ ॥౮౬॥జయస్వ శత్రూన్నరదేవ మేదినీం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతీస్సమాః । ఇతీవ రామం నరదే
వ సత్కృతం శుభైర్వచోభిర్వివిధైరపూజయన్॥౮౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ద్వావింశస్సర్గః. ************
నిమిత్తాని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః । సౌమిత్రిం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ పరిగృహ్యో
దకం శీతం వనాని ఫలవంతి చ। బలౌఘం సంవిభజ్యేమం వ్యూహ్య తిష్ఠామ లక్ష్మణ॥ ౨॥ లోకక్షయకరం భీమం భయం పశ్యా
మ్యుపస్థితం।నిబర్హణం ప్రవీరాణామృక్షవానరరక్షసాం॥౩॥ వాతాశ్చ కలుషా వాంతి కంపతే చ వసుంధరా । పర్వతా
గ్రాణి వేపంతే పతంతి చ మహీరుహాః ॥ ౪॥ మేఘాః క్రవ్యాదసంకాశాః పరుషాః పరుషస్వనాః । క్రూరాః క్రూరం ప్రవ
ర్షంతి మిశ్రం శోణితబిందుభిః॥ ౫॥ రక్తచందనసంకాశా సంధ్యా పరమదారుణా । జ్వలతః ప్రపతత్యేతదాదిత్యాదగ్ని
మండలం॥౬॥దీనా దీనస్వరాః క్రూరాస్సర్వతో మృగపక్షిణః । ప్రత్యాదిత్యం వినర్దంతి జనయంతో మహద్భయం॥ ౭॥

రజన్యామప్రకాశస్తు సంతాపయతి చంద్రమాః॥౭॥ కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతో లోకక్షయ ఇవోదితః ॥ హ్రస్వో రూక్షోఽప్ర
శస్తశ్చ పరివేషస్సులోహితః॥౮॥ఆదిత్యే విమలే నీలం లక్ష్మ లక్ష్మణ దృశ్యతే॥౯॥ రజసా మహతా చాపి నక్షత్రాణి హతా
ని చ। యుగాంతమివ లోకానాం పశ్య శంసంతి లక్ష్మణ॥౧౦॥కాకాశ్శ్యేనాస్తథా గృధ్రా నీచైః పరిపతంతి చ । శివాశ్చా
ప్యశివాన్నాదాన్నదంతి సుమహాభయాన్ ॥ ౧౧॥ శైలైశ్శూలైశ్చ ఖడ్గైశ్చ విసృష్టైః కపిరాక్షసైః । భవిష్యత్యావృతా
భూమిర్మాంసశోణితకర్దమా॥౧౨॥ క్షిప్రమద్యైవ దుర్ధర్షాం పురీం రావణపాలితాం।అభియామ జవేనైవ సర్వతో
హరిభిర్వృతాః॥ ౧౩॥ ఇత్యేవముక్త్వా ధర్మాత్మా ధన్వీ సంగ్రామహర్షణః । ప్రతస్థే పురతో రామో లంకామభిముఖో
విభుః॥౧౪॥సవిభీషణసుగ్రీవాస్తతస్తే వానరర్షభాః । ప్రతస్థిరే వినర్దంతో నిశ్చితా ద్విషతాం వధే ॥ ౧౫ ॥ రాఘవ
స్య ప్రియార్థం తు ధృతానాం వీర్యశాలినాం।హరీణాం కర్మచేష్టాభిస్తుతోష రఘుపుంగవః ॥ ౧౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాం
డే-త్రయోవింశస్సర్గః.***************************** సా వీర సమితీ రాజ్ఞా విరరాజ వ్యవస్థితా। శశి
నా శుభనక్షత్రా పౌర్ణమాసీవ శారదీ॥౧॥ప్రచచాల చ వేగేన త్రస్తా చైవ వసుంధరా । పీడ్యమానా బలౌఘేన తేన సాగర
వర్చసా॥౨॥ తతశ్శుశ్రువురాక్రుష్టం లంకాయాం కాననౌకసః। భేరీమృదంగసంఘుష్టం తుములం రోమహర్షణం॥ ౩॥
బభూవుస్తేన ఘోషేణ సంహృష్టా హరియూథపాః। అమృష్యమాణాస్తం ఘోషం వినేదుర్ఘోషవత్తరం॥ ౪॥రాక్షసా
స్తు ప్లవంగానాం శుశ్రువుశ్చాపి గర్జితం। నర్దతామివ దృప్తానాం మేఘానామంబరే స్వనం॥ ౫॥ దృష్ట్వా దాశరథిర్లం
కాం చిత్రధ్వజపతాకినీం। జగామ మనసా సీతాం దూయమానేన చేతసా ॥౬॥అత్ర సా మృగశాబాక్షీ రావణేనోపరుధ్యతే
అభిభూతా గ్రహేణేవ లోహితాంగేన రోహిణీ॥ ౭॥ దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్శ్వస్య సముద్వీక్ష్య చ లక్ష్మణం। ఉవాచ వచనం వీ
రస్తదా తత్కాలహితమాత్మనః॥౮॥ఆలిఖంతీమివాకాశముత్థితాం పశ్య లక్ష్మణ। మనసేవ కృతాం లంకాం నగాగ్రే విశ్వకర్మ
ణా॥౯॥విమానైర్బహుభిర్లంకా సంకీర్ణా భువి రాజతే। విష్ణోః పదమివాకాశం ఛాదితం పాండురైర్ఘనైః॥౧౦॥పుష్పితై
శ్శోభితా లంకా వనైశ్చైత్రరథోపమైః। నానాపతంగసంఘుష్టైః ఫలపుష్పోపగైశ్శుభైః॥ ౧౧ ॥ పశ్య మత్తవిహంగాని ప్ర
లీనభ్రమరాణి చ। కోకిలాకులషండాని దోధవీతి శివోఽనిలః॥ ౧౨॥ ఇతి దాశరథీ రామో లక్ష్మణం సమభాషత॥౧౩॥బలం
చ తద్వై విభజన్ శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా ॥ శశాస (౧౩ —) కపిసేనాయా బలమాదాయ వీర్యవాన్। అంగదస్సహ
నీలేన తిష్ఠేదురసి దుర్జయః ॥౧౪॥తిష్ఠేద్వానరవాహిన్యా వానరౌఘసమావృతః । ఆశ్రిత్య దక్షిణం పార్శ్వం ఋషభో
వానరర్షభః॥౧౫॥గంధహస్తీవ దుర్ధర్షస్తరస్వీ గంధమాదనః।తిష్ఠేద్వానరవాహిన్యాస్సవ్యం పార్శ్వం సమాశ్రితః
౧౬॥మూర్ధ్ని స్థాస్యామ్యహం యుక్తో లక్ష్మణేన సమన్వితః॥౧౭॥ జాంబవాంశ్చ సుషేణశ్చ వేగదర్శీ చ వానరః ॥ ఋ
క్షముఖ్యా మహాత్మానః కుక్షిం రక్షంతు తే త్రయః ॥ ౧౮॥ జఘనం కపిసేనాయాః కపిరాజోఽభిరక్షతు ॥ పశ్చార్ధమివ
లోకస్య ప్రచేతాస్తేజసావృతః॥౧౯॥ సంవిభక్తమహావ్యూహా మహావానరరక్షితా ॥ అనీకినీ సా విబభౌ యథా ద్యౌ
స్సాభ్రసంప్లవా॥ ౨౦॥ ప్రగృహ్య గిరిశృంగాణి మహతశ్చ మహీరుహాన్ ॥ ఆసేదుర్వానరా లంకాం విమర్దయిషవో
రణే॥ ౨౧॥ శిఖరైర్వికిరామైనాం లంకాం ముష్టిభిరేవ వా॥ ఇతి స్మ దధిరే సర్వే మనాంసి హరిసత్తమాః॥ ౨౨॥ త
తో రామో మహాతేజాస్సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ॥ సువిభక్తాని సైన్యాని శుక ఏష విముచ్యతాం ॥ ౨౩॥ రామస్య వచనం శ్రు
త్వా వానరేంద్రో మహాబలః॥ మోచయామాస తం దూతం శుకం రామస్య శాసనాత్ ॥ ౨౪॥ మోచితో రామవాక్యే
న వానరైశ్చాభిపీడితః॥ శుకః పరమసంత్రస్తో రక్షోధిపముపాగమత్ ॥౨౫॥ రావణః ప్రహసన్నేవ శుకం వాక్యమభాష
త॥కిమిమౌ తే సితౌ పక్షౌ లూనపక్షశ్చ దృశ్యసే। కచ్చిన్నానేకచిత్తానాం తేషాం త్వం వశమాగతః ॥ ౨౬॥ తతస్స భయ
సంవిగ్నస్తథా రాజ్ఞాభిచోదితః॥ వచనం ప్రత్యువాచేదం రాక్షసాధిపముత్తమం ॥ ౨౭॥ సాగరస్యోత్తరే తీరేఽబ్రువం స్తేవ
చనం తథా। యథాసందేశమక్లిష్టం సాంత్వయన్ శ్లక్ష్ణయా గిరా॥౨౮॥ క్రుద్ధైస్తైరహముత్ప్లుత్య దృష్టమాత్రైః ప్లవంగమైః
గృహీతోఽస్మ్యపి చారబ్ధో హంతుం లోప్తుం చ ముష్టిభిః ॥ ౨౯॥ నైవ సంభాషితుం శక్యాస్సంప్రశ్నోఽత్ర న లభ్యతే । ప్రకృ
త్యా కోపనాస్తీక్ష్ణా వానరా రాక్షసాధిప ॥ ౩౦॥ స చ హంతా విరాధస్య కబంధస్య ఖరస్య చ । సుగ్రీవసహితో రామస్సీ
తాయాః పదమాగతః॥౩౧॥ స కృత్వా సాగరే సేతుం తీర్త్వా చ లవణోదధిం । ఏష రక్షాంసి నిర్ధూయ ధన్వీ తిష్ఠతి రా
ఘవః॥౩౨॥ఋక్షవానరముఖ్యానామనీకాని సహస్రశః। గిరిమేఘనికాశానాం ఛాదయంతి వసుంధరాం ॥ ౩౩ ॥ రా
క్షసానాం బలౌఘస్య వానరేంద్రబలస్య చ । నైతయోర్విద్యతే సంధిర్దేవదానవయోరివ ॥ ౩౪ ॥ పురా ప్రా
కారమాయాంతి క్షిప్రమేకతరం కురు । సీతాం వాఽస్మై ప్రయచ్ఛాశు సుయుద్ధం వా ప్రదీయతాం ॥ ౩౫ ॥ శుకస్య వ
చనం శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ । రోషసంరక్తనయనో నిర్దహన్నివ చక్షుషా ॥ ౩౬॥ యదిమాం ప్రతి యుధ్యేరన్

దేవగంధర్వదానవాః। నైవ సీతాం ప్రయచ్ఛామి సర్వలోకభయాదపి ॥ ౩౬ ॥ కదా నామాభిధావంతి రాఘవం మామ
కాశ్శరాః। వసంతే పుష్పితం మత్తా భ్రమరా ఇవ పాదపం ॥ ౩౭ ॥ కదా తూణీశయైర్దీప్తైర్గణశః కార్ముకచ్యుతైః। శ
రైరాదీపయామ్యేనముల్కాభిరివకుంజరం॥ ౩౯॥ తచ్చాస్య బలమాదాస్యే బలేన మహతావృతః। జ్యోతిషామివ సర్వే
షాం ప్రభాముద్యన్ దివాకరః॥ ౪౦॥ సాగరస్యేవ మే వేగో మారుతస్యేవ మే గతిః। నహి దాశరథిర్వేద తేన మాం యోద్ధుమి
చ్ఛతి॥ ౪౧॥ న మే తూణీశయాన్ బాణాన్ సవిషానివ పన్నగాన్ । రామః పశ్యతి సంగ్రామే తేన మాం యోద్ధుమిచ్ఛతి॥
౪౨॥ న జానాతి పురా వీర్యం మమ యుద్ధే స రాఘవః॥౪౩॥ మమ చాప మయీం వీణాం శరకోణైః ప్రవాదితాం॥ జ్యాశబ్దతు
ములాం ఘోరామార్తభీత మహాస్వనాం। నారాచతలసన్నాదాం తాం మమాహితవాహినీం॥ అవగాహ్య మహారం
గం వాదయిష్యామ్యహం రణే॥౪౪॥ న వాసవేనాపి సహస్రచక్షుషా యథాస్మి శక్యో వరుణేన వా స్వయం । యమేన వా
ధర్షయితుం శరాగ్నినా మహాహవే వైశ్రవణేన వా పునః॥౪౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః.******
సబలే సాగరం తీర్ణే రామే దశరథాత్మజే। అమాత్యౌ రావణశ్శ్రీమానబ్రవీచ్ఛుకసారణౌ॥ ౧॥ సమగ్రం సాగరం తీ
ర్ణం దుస్తరం వానరం బలం। అభూతపూర్వం రామేణ సాగరే సేతుబంధనం॥౨॥ సాగరే సేతుబంధం తు న శ్రద్దధ్యాం కథం
చన। అవశ్యం చాపి సంఖ్యేయం తన్మయా వానరం బలం॥ ౩॥ భవంతౌ వానరం సైన్యం ప్రవిశ్యానుపలక్షితౌ। పరిమాణం చ వీ
ర్యం చ యే చ ముఖ్యాః ప్లవంగమాః॥ మంత్రిణో యే చ రామస్య సుగ్రీవస్య చ సమ్మతాః । యే పూర్వమభివర్తంతే యే చ శూ
రాః ప్లవంగమాః॥ స చ సేతుర్యథా బద్ధస్సాగరే సలిలాశయే। నివేశం యద్యథా తేషాం వానరాణాం మహాత్మనాం॥ రామ
స్య వ్యవసాయం చ వీర్యం ప్రహరణాని చ। లక్ష్మణస్య చ వీర్యం చ తత్త్వతో జ్ఞాతుమర్హథః॥ ౬॥ కశ్చ సేనాపతిస్తేషాం వానరా
ణాం మహౌజసాం । ఏతజ్జ్ఞాత్వా యథాతత్త్వం శీఘ్రమాగంతుమర్హథః ॥ ౭ ॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టౌ రాక్షసౌ శుకసార
ణౌ। హరిరూపధరౌ వీరౌ ప్రవిష్టౌ వానరం బలం॥౯॥ తతస్తద్వానరం సైన్యమచింత్యం రోమహర్షణం। సంఖ్యాతుం నాధ్య
గచ్ఛేతాం తదా తౌ శుకసారణౌ॥౧౦॥ సంస్థితం పర్వతాగ్రేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ। సముద్రస్య చ తీరేషు వనేషూపవనే
షు చ॥ తరమాణం చ తీర్ణం చ తర్తుకామం చ సర్వశః। నివిష్టం నివిశచ్చైవ భీమనాదం మహాబలం॥ తద్బలార్ణవమక్షో
భ్యం దదృశాతే నిశాచరౌ॥ ౧౨॥ తౌ దదర్శ మహాతేజాః ప్రచ్ఛన్నౌ చ విభీషణః ॥ ఆచచక్షేఽథ రామాయ గృహీత్వా శుక
సారణౌ॥౧౩॥ తస్యేమౌ రాక్షసేంద్రస్య మంత్రిణౌ శుకసారణౌ ॥ లంకాయాస్సమనుప్రాప్తౌ చారౌ పరపురంజయ ॥
౧౪॥ తౌ దృష్ట్వా వ్యథితౌ రామం నిరాశౌ జీవితే తదా॥ కృతాంజలిపుటౌ భీతౌ వచనం చేదమూచతుః॥౧౫॥ ఆవామిహాగ
తౌ సౌమ్య రావణప్రహితావుభౌ॥ పరిజ్ఞాతుం బలం కృత్స్నం తవేదం రఘునందన॥ ౧౬॥ తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా రా
మో దశరథాత్మజః॥ అబ్రవీత్ప్రహసన్వాక్యం సర్వభూతహితే రతః॥ ౧౭॥ యది దృష్టం బలం కృత్స్నం వయం వా సుపరీ
క్షితాః॥ యథోక్తం వా కృతం కార్యం ఛందతః ప్రతిగమ్యతాం॥౧౮॥ అథ కించిదదృష్టం వా భూయస్తద్ద్రష్టుమర్హథః॥
విభీషణో వా కార్త్స్న్యేన భూయస్సందర్శయిష్యతి । న చేదం గ్రహణం ప్రాప్య భేతవ్యం జీవితం ప్రతి ॥ న్యస్తశస్త్రౌ
గృహీతౌ వా న దూతౌ వధమర్హథః॥౨౦॥ ప్రచ్ఛన్నౌ చ విముంచైతౌ చారౌ రాత్రించరావుభౌ ॥ శత్రుపక్షస్య సతతం వి
భీషణ వికర్షణౌ॥౨౧॥ ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం భవద్భ్యాం ధనదానుజః ॥ వక్తవ్యో రక్షసాం రాజా యథోక్తం వచనం మ
మ॥౨౨॥ యద్బలం చ సమాశ్రిత్య సీతాం మే హృతవానసి॥ తద్దర్శయ యథాకామం ససైన్యస్సహబాంధవః॥ ౨౩॥ శ్వః
కాల్యే నగరీం లంకాం సప్రాకారాం సతోరణాం॥ రాక్షసం చ బలం పశ్య శరైర్విధ్వంసితం మయా॥ ౨౪॥ ఘోరం రోష
మహం మోక్ష్యే బలం ధారయ రావణ॥ శ్వః కాల్యే వజ్రవాన్వజ్రం దానవేష్వివ వాసవః॥ ౨౫॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టౌ రా
క్షసౌ శుకసారణౌ॥ జయేతి ప్రతినంద్యైతౌ రాఘవం ధర్మవత్సలం। ఆగమ్య నగరీం లంకామబ్రూతాం రాక్షసాధిపం॥ ౨౬॥
విభీషణగృహీతౌ తు వధార్హౌ రాక్షసేశ్వరః। దృష్ట్వా ధర్మాత్మనా ముక్తౌ రామేణామితతేజసా॥౨౭॥ ఏకస్థానగతా యత్ర
చత్వారః పురుషర్షభాః। లోకపాలోపమాశ్శూరాః కృతాస్త్రా దృఢవిక్రమాః॥ రామో దాశరథిశ్శ్రీమాన్ లక్ష్మణశ్చ
విభీషణః। సుగ్రీవశ్చ మహాతేజా మహేంద్రసమవిక్రమః॥ ఏతే శక్తాః పురీం లంకాం సప్రాకారాం సతోరణాం । ఉత్పా
ట్య సంక్రామయితుం సర్వే తిష్ఠంతు వానరాః॥ ౩౧॥ యాదృశం తస్య రామస్య రూపం ప్రహరణాని చ । వధిష్యతి పురీం లం
కామేకస్తిష్ఠంతు తే త్రయః॥ ౩౨॥ రామలక్ష్మణగుప్తా సా సుగ్రీవేణ చ వాహినీ। బభూవ దుర్ధర్షతరా సేంద్రైరపి సురాసు
రైః॥ ౩౩॥(వ్యక్తస్సేతుస్తథా బద్ధో దశయోజనవిస్తృతః। శతయోజనమాయామస్తీర్త్వా సేనా చ సాగరం॥ నివిష్టో దక్షి
ణే తీరే రామస్సవనదీపతేః । తీర్ణస్య తరమాణస్య బలస్యాంతో న విద్యతే) ॥ ప్రహృష్టరూపా ధ్వజినీ వనౌకసాం మహా
త్మనాం సంప్రతి యోద్ధుమిచ్ఛతాం। అలం విరోధేన శమో విధీయతాం ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ॥ ౩౪॥ ఇతి శ్రీమ

ద్ధయుద్ధకాండే-పంచవింశస్సర్గః.************************** తద్వచః పథ్యమక్లీబం సారణేనాభిభాషితం।
నిశమ్య రావణో రాజా ప్రత్యభాషత సారణం॥ ౧॥ యది మామభియుంజీరన్ దేవగంధర్వదానవాః । నైవ సీతాం ప్రదా
స్యామి సర్వలోకభయాదపి॥ ౨॥ త్వం తు సౌమ్య పరిత్రస్తో హరిభిర్నిర్జితో భృశం । ప్రతిప్రదానమద్యైవ సీతాయాస్సా
ధు మన్యసే॥ కో హి నామ సపత్నో మాం సమరే జేతుమర్హతి॥ ౩॥ ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః॥
ఆరురోహ తతశ్శ్రీమాన్ ప్రాసాదం హిమపాండరం। బహుతాలసముత్సేధం రావణోఽథ దిదృక్షయా॥ ౫॥ తాభ్యాం చరా
భ్యాం సహితో రావణః క్రోధమూర్ఛితః। పశ్యమానస్సముద్రం చ పర్వతాంశ్చ వనాని చ॥ దదర్శ పృథివీదేశం సుసంపూర్ణం
ప్లవంగమైః॥ ౬॥ తదపారమసంఖ్యేయం వానరాణాం మహద్బలం। ఆలోక్య రావణో రాజా పరిపప్రచ్ఛ సారణం॥ ౭॥
ఏషాం వానరముఖ్యానాం కే శూరాః కే మహాబలాః॥ కే పూర్వమభివర్తంతే మహోత్సాహాస్సమంతతః । కేషాం శృ
ణోతి సుగ్రీవః కే వా యూథపయూథపాః॥ సారణాచక్ష్వ తత్త్వేన కే ప్రధానాః ప్లవంగమాః॥ ౯॥ సారణో రాక్షసేంద్ర
స్య వచనం పరిపృచ్ఛతః॥ ఆచచక్షేఽథ ముఖ్యజ్ఞో ముఖ్యాంస్తాంస్తు వనౌకసః॥ ౧౦॥ ఏష యోఽభిముఖో లంకాం నర్దంస్తిష్ఠతి
వానరః॥ యూథపానాం సహస్రాణాం శతేన పరివారితః । యస్య ఘోషేణ మహతా సప్రాకారా సతోరణా॥ లంకా ప్ర
వేపతే సర్వా సశైలవనకాననా। సర్వశాఖామృగేంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ బలాగ్రే తిష్ఠతే వీరో నీలో నామైష
యూథపః॥ ౧౩॥ బాహూ ప్రగృహ్య యః పద్భ్యాం మహీం గచ్ఛతి వీర్యవాన్॥ లంకామభిముఖః క్రోధాదభీక్ష్ణం చ విజృం
భతే। గిరిశృంగప్రతీకాశః పద్మకింజల్కసన్నిభః॥ స్ఫోటయత్యభిసంరబ్ధో లాంగూలం చ పునః పునః। యస్య లాంగూలశబ్దేన
స్వనంతి ప్రదిశో దశ॥ ఏష వానరరాజేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః । యౌవరాజ్యేఽంగదో నామ త్వామాహ్వయతి సంయుగే॥
వాలినస్సదృశః పుత్రస్సుగ్రీవస్య సదా ప్రియః। రాఘవార్థే పరాక్రాంతశ్శక్రార్థే వరుణో యథా ॥ ౧౮॥ ఏతస్యసా
మతిస్సర్వా యద్దృష్టా జనకాత్మజా। హనూమతా వేగవతా రాఘవస్య హితైషిణా ॥ ౧౯॥ బహూని వానరేంద్రాణామే
ష యూథాని వీర్యవాన్। పరిగృహ్యాభియాతి త్వాం స్వేనానీకేన దుర్జయః॥ ౨౦॥ అను వాలిసుతస్యాపి బలేన మహతా వృ
తః। వీరస్తిష్ఠతి సంగ్రామే సేతుహేతోరయం నలః॥ ౨౧॥ యే తు విష్టభ్య గాత్రాణి క్ష్వేళయంతి నదంతి చ । ఉత్థాయ చ వి
జృంభంతే క్రోధేన హరిపుంగవాః। ఏతే దుష్ప్రసహా ఘోరాశ్చండాశ్చండపరాక్రమాః । అష్టౌ శతసహస్రాణి దశకో
టిశతాని చ॥ య ఏనమనుగచ్ఛంతి వీరాశ్చందనవాసినః। ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుం॥ ౨౪॥ శ్వేతో
రజతసంకాశశ్చపలో భీమవిక్రమః। బుద్ధిమాన్ వానరో వీరస్త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ॥ తూర్ణం సుగ్రీవమాగమ్య పునర్గ
చ్ఛతి సత్వరః। విభజన్ వానరీం సేనామనీకాని ప్రహర్షయన్॥ ౨౬॥ యః పురా గోమతీతీరే రమ్యం పర్యేతి పర్వతం । నా
మ్నా సంకోచనో నామ నానానగయుతో గిరిః॥ తత్ర రాజ్యం ప్రశాస్త్యేష కుముదో నామ యూథపః ॥ ౨౭॥ యోఽసౌ శత
సహస్రాణాం సహస్రం పరికర్షతి॥ యస్య వాలా బహువ్యామా దీర్ఘా లాంగూలమాశ్రితాః । తామ్రాః పీతాస్సితాశ్శ్వే
తాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః॥ అదీనో రోషణశ్చండస్సంగ్రామమభికాంక్షతి। ఏషాప్యాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మ
ర్దితుం॥ ౩౦॥ యస్త్వేష సింహసంకాశః కపిలో దీర్ఘలోచనః। నిభృతః ప్రేక్షతే లంకాం దిధక్షన్నివ చక్షుషా॥ వింధ్యం
కృష్ణంగిరిం సహ్యం పర్వతం చ సుదర్శనం । రాజన్ సతతమధ్యాస్తే రంభో నామైష యూథపః ॥ శతం శతసహస్రాణాం త్రిం
శచ్చ హరిపుంగవాః। య ఏతే వానరాశ్శూరాశ్చండాశ్చండపరాక్రమాః॥ పరివార్యానుగచ్ఛంతి లంకాం మర్దితుమో
జసా॥ ౩౩॥ యస్తు కర్ణౌ వివృణుతే జృంభతే చ పునః పునః॥ న చ సంవిజతే మృత్యోర్న చ యుద్ధాద్విధావతి । ప్రకంపతే చ
రోషేణ తిర్యక్చ పునరీక్షతే॥ పశ్యన్ లాంగూలమపి చ క్ష్వేళతే చ మహాబలః। మహాబలో వీతభయో రమ్యం సాల్వేయపర్వ
తం॥ రాజన్ సతతమధ్యాస్తే శరభో నామ యూథపః॥ ౩౬॥ ఏతస్య బలినస్సర్వే విహారా నామ యూథపాః ॥ రాజన్ శత
సహస్రాణి చత్వారింశత్తథైవ చ॥ ౩౭॥ యస్తు మేఘ ఇవాకాశం మహానావృత్య తిష్ఠతి ॥ మధ్యే వానరవీరాణాం సురా
ణామివ వాసవః॥ ౩౮॥ భేరీణామివ సన్నాదో యస్యైష శ్రూయతే మహాన్ ॥ ఘోషశ్శాఖామృగేంద్రాణాం సంగ్రా
మమభికాంక్షతాం। ఏష పర్వతమధ్యాస్తే పారియాత్రమనుత్తమం॥ యుద్ధే దుష్ప్రసహో నిత్యం పనసో నామ యూథ
పః॥ ౪౦॥ ఏనం శతసహస్రాణాం శతార్ధం పర్యుపాసతే ॥ యూథపా యూథపశ్రేష్ఠం యేషాం యూథాని భాగశః ॥
౪౧॥ యస్తు భీమాం ప్రవల్గంతీం చమూం తిష్ఠతి శోభయన్॥ స్థితాం తీరే సముద్రస్య ద్వితీయ ఇవ సాగరః । ఏష దర్దరసంకా
శో వినతో నామ యూథపః॥ పిబంశ్చరతి పర్ణాసాం నదీనాముత్తమాం నదీం। షష్టిశ్శతసహస్రాణి బలమస్య ప్లవంగమాః॥
౪౪॥ త్వామాహ్వయతి యుద్ధాయ క్రోధనో నామ యూథపః। విక్రాంతా బలవంతశ్చ యథా యూథాని భాగశః ॥ ౪౫॥
యస్తు గైరికవర్ణాభం వపుః పుష్యతి వానరః। అవమత్య సదా సర్వాన్వానరాన్ బలదర్పితాన్ ॥ గవయో నామ తేజస్వీ.

త్వాంక్రోధాదభివర్తతే। ఏనంశతసహస్రాణిసప్తతిఃపర్యుపాసతే॥ఏషైవాశంసతేలంకాంస్వేనానీకేనమర్దితుం॥
౪౬½॥ ఏతేదుష్ప్రసహాఘోరాబలినఃకామరూపిణః ॥ యూథపాయూథపశ్రేష్ఠాఏషాంయూథానిభాగశః॥ ౪౭½॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-షడ్వింశస్సర్గః. ************************** తాంస్తుతేహంప్రవక్ష్యామి ప్రే
క్షమాణస్యయూథపాన్। రాఘవార్థేపరాక్రాంతాయేనరక్షంతిజీవితం ॥ ౧ ॥ స్నిగ్ధాయస్యబహువ్యామావాలా
లాంగూలమాశ్రితాః । తామ్రాఃపీతాస్సితాశ్శ్వేతాఃప్రకీర్ణాఘోరకర్మణః ॥ ప్రగృహీతాఃప్రకాశంతేసూర్యస్యే
వమరీచయః। పృథివ్యాంచానుకృష్యంతేహరోనామైషయూథపః ॥ ౩ ॥ యంపృష్ఠతోనుగచ్ఛంతిశతశోథసహస్రశః।
ద్రుమానుద్యమ్యసహసాలంకారోహణతత్పరాః॥(ఏషకోటిసహస్రేణవానరాణాంమహౌజసాం। ఆకాంక్షతేత్వాం
సంగ్రామేజేతుంపరపురంజయ)॥ యూథపాహరిరాజస్యకింకరాస్సముపస్థితాః॥ ౪½॥ నీలానివమహామేఘాంస్తిష్ఠతో
యాంస్తుపశ్యసి ॥ అసితాంజనసంకాశాన్యుద్ధేసత్యపరాక్రమాన్ । అసంఖ్యేయాననిర్దేశ్యాన్పరంపారమివోద
ధేః॥పర్వతేషుచయేకేచిద్విషమేషునదీషుచ। ఏతేత్వామభివర్తంతేరాజన్నృక్షాస్సుదారుణాః॥ ౭॥ఏషాంమధ్యేస్థితో
రాజన్భీమాక్షోభీమదర్శనః। పర్జన్యఇవజీమూతైస్సమంతాత్పరివారితః ॥౮॥ఋక్షవంతంగిరిశ్రేష్ఠమధ్యాస్తేనర్మదాం
పిబన్। సర్వర్క్షాణామధిపతిర్ధూమ్రోనామైషయూథపః॥ ౯॥ యవీయానస్యతుభ్రాతాపశ్యైనంపర్వతోపమం । భ్రా
త్రాసమానోరూపేణవిశిష్టస్తుపరాక్రమైః॥ ౧౦॥ సఏషజాంబవాన్నామమహాయూథపయూథపః । ప్రక్రాంతోగురు
వర్తీచసంప్రహారేష్వమర్షణః॥౧౧॥ఏతేనసాహ్యంసుమహత్కృతంశక్రస్యధీమతా । దైవాసురేజాంబవతాలబ్ధాశ్చ
బహవోవరాః॥౧౨॥ఆరుహ్యపర్వతాగ్రేభ్యోమహాభ్రవిపులాశ్శిలాః। ముంచంతివిపులాకారానమృత్యోరుద్విజంతిచ॥
రాక్షసానాంచసదృశాఃపిశాచానాంచలోమశాః। ఏతస్యసైన్యాబహవోవిచరంత్యగ్నితేజసః॥ ౧౪॥ యంత్వేనమభి
సంరబ్ధంప్లవమానమివస్థితం। ప్రేక్షంతేవానరాస్సర్వేస్థితాయూథపయూథపం ॥ ఏషరాజన్సహస్రాక్షంపర్యుపాస్తే
హరీశ్వరః। బలేనబలసంపన్నోదంభోనామైషయూథపః॥౧౬॥యస్స్థితంయోజనేశైలంగచ్ఛన్పార్శ్వేనసేవతే। ఊ
ర్ధ్వంతథైవకాయేనగతఃప్రాప్నోతియోజనం ॥ యస్మాన్నపరమంరూపంచతుష్పాదేషువిద్యతే । శ్రుతస్సన్నాదనో
నామవానరాణాంపితామహః॥ యేనయుద్ధంపురాదత్తంరణేశక్రస్యధీమతా । పరాజయశ్చసంప్రాప్తస్సోయంయూథ
పయూథపః॥౧౯॥యస్యవిక్రమమాణస్యశక్రస్యేవపరాక్రమః । ఏషగంధర్వకన్యాయాముత్పన్నఃకృష్ణవర్త్మనః॥ ౨౦॥
తదాదైవాసురేయుద్ధేసాహ్యార్థంత్రిదివౌకసాం॥౨౧½॥ యస్యవైశ్రవణోరాజాజంబూముపనిషేవతే॥ యోరాజా
పర్వతేంద్రాణాంబహుకిన్నరసేవినాం। విహారసుఖదోనిత్యంభ్రాతుస్తేరాక్షసాధిప॥ తత్రైషవసతిశ్రీమాన్బలవాన్
వానరర్షభః। యుద్ధేష్వకత్థనోనిత్యంక్రథనోనామయూథపః ॥ వృతఃకోటిసహస్రేణహరీణాంసముపస్థితః । ఏషైవా
శంసతేలంకాంస్వేనానీకేనమర్దితుం॥ ౨౪॥యోగంగామనుపర్యేతిత్రాసయన్హస్తియూథపాన్ । హస్తినాంవా
నరాణాంచపూర్వవైరమనుస్మరన్ ॥ ఏషయూథపతిర్నేతాగచ్ఛన్గిరిగుహాశయః। గజాన్యోధయతేవన్యాన్గిరీం
శ్చైవమహీరుహాన్॥యఏషవాహినీముఖ్యోనదీంహైమవతీమను । ఉశీరబీజమాశ్రిత్యపర్వతంమందరోపమం॥రమతే
వానరశ్రేష్ఠోదివిశక్రఇవస్వయం। ఏనంశతసహస్రాణాంసహస్రమనువర్తతే ॥ వీర్యవిక్రమదృప్తానాం నర్దతాంబ
లశాలినాం। సఏషనేతాచైతేషాంవానరాణాంతరస్వినాం॥౨౯॥సఏషదుర్ధరోరాజన్ప్రమాథీనామయూథపః । వాతే
నేవోద్ధతంమేఘంయమేనమనుపశ్యసి॥ అనీకమపిసంరబ్ధంవానరాణాంతరస్వినాం। ఉద్ధూతమరుణాభాసంపవనేనస
మంతతః॥ వివర్తమానంబహుధాయత్రైతద్బహుళంరజః॥౩౧½॥ఏతేసితముఖాఘోరాగోలాంగూలామహాబలాః॥శ
తంశతసహస్రాణిదృష్ట్వావైసేతుబంధనం। గోలాంగూలంమహావేగంగవాక్షంనామయూథపం ॥ పరివార్యాభివర్తంతే
లంకాంమర్దితుమోజసా ॥ ౩౩½॥ భ్రమరాచరితాయత్రసర్వకాలఫలద్రుమాః॥ యంసూర్యస్తుల్యవర్ణాభమనుప
ర్యేతిపర్వతం। యస్యభాసాసదాభాంతితద్వర్ణామృగపక్షిణః॥ యస్యప్రస్థంమహాత్మానోనత్యజంతిమహర్షయః। సర్వ
కామఫలావృక్షాస్సదాఫలసమన్వితాః॥ మధూనిచమహార్హాణియస్మిన్పర్వతసత్తమే । తత్రైషరమతేరాజన్రమ్యే
కాంచనపర్వతే॥ ముఖ్యోవానరముఖ్యానాంకేసరీనామయూథపః॥ ౩౬½॥షష్టిర్గిరిసహస్రాణాంరమ్యాఃకాంచనపర్వ
తాః॥ తేషాంమధ్యేగిరివరస్త్వమివానఘరక్షసాం॥ ౩౭½॥తత్రైతేకపిలాశ్శ్వేతాస్తామ్రాస్యామధుపింగళాః॥నివసం
త్యుత్తమగిరౌతీక్ష్ణదంష్ట్రానఖాయుధాః। సింహాఇవచతుర్దంష్ట్రావ్యాఘ్రాఇవదురాసదాః॥ సర్వేవైశ్వానరసమాజ్వలి
తాశీవిషోపమాః। సుదీర్ఘాంచితలాంగూలామత్తమాతంగసన్నిభాః॥ మహాపర్వతసంకాశామహాజీమూతనిస్వనాః॥వృ
త్తపింగళరక్తాక్షాభీమభీమగతిస్వరాః॥మర్దయంతీవతేసర్వేతస్థుర్లంకాంసమీక్ష్యతే॥ ౪౨½॥ ఏషచైషామధిపతిర్మధ్యే

తిష్ఠతి వీర్యవాన్॥ జయార్థీ నిత్యమాదిత్యముపతిష్ఠతి బుద్ధిమాన్। నామ్నా పృథివ్యాం విఖ్యాతో రాజన్ శతవలీతి యః ॥ ఏ
షైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్। విక్రాన్తో బలవాన్ శూరః పౌరుషే స్వే వ్యవస్థితః॥ రామప్రియార్థం
ప్రాణానాం దయాం న కురుతే హరిః॥ ౨౫॥ గజో గవాక్షో గవయో నలో నీలశ్చ వానరః ॥ ఏకైక ఏవ యూథానాం కోటి
భిర్దశభిర్వృతః॥ ౨౬॥ తథాన్యే వానరశ్రేష్ఠా వింధ్యపర్వతవాసినః ॥ న శక్యం తే బహుత్వాత్తు సంఖ్యాతుం లఘువిక్ర
మాః॥ ౨౭॥ సర్వే మహారాజ మహాప్రభావాస్సర్వే మహాశైలనికాశకాయాః। సర్వే సమర్థాః పృథివీం క్షణేన కర్తుం
ప్రవిధ్వస్తవికీర్ణశైలామ్॥ ౨౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే సప్తవింశస్సర్గః.*************************

సారణస్య వచః శ్రుత్వా రావణం రాక్షసాధిపమ్। బలమాదిశ్య తత్సర్వం శుకో వాక్యమథాబ్రవీత్ ॥ ౧॥ స్థితాన్ ప
శ్యసి యానేతాన్ మత్తానివ మహాద్విపాన్। న్యగ్రోధానివ గాంగేయాన్ సాలాన్ హైమవతానివ ॥ ఏతే దుష్ప్రసహా
రాజన్ బలినః కామరూపిణః। దైత్యదానవసంకాశా యుద్ధే దేవపరాక్రమాః॥ ౩ ॥ ఏషాం కోటిసహస్రాణి నవ పంచ చ స
ప్త చ। తథా శంఖసహస్రాణి తథా బృందశతాని చ॥ ౪॥ ఏతే సుగ్రీవసచివాః కిష్కింధానిలయాస్సదా । హరయో దేవగం
ధర్వైరుత్పన్నాః కామరూపిణః॥ ౫॥ యౌ తౌ పశ్యసి తిష్ఠన్తౌ కుమారౌ దేవరూపిణౌ। మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ తాభ్యాం
నాస్తి సమో యుధి॥ బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతావమృతప్రాశినావుభౌ। ఆశంసేతే యుధా లంకామేతౌ మర్దితుమోజసా॥
యావేతావేతయోః పార్శ్వే స్థితౌ పర్వతసన్నిభౌ। సుముఖో సుముఖశ్చైవ మృత్యుపుత్రౌ పితుస్సమౌ ॥ ప్రేక్షంతౌ నగ
రీం లంకాం కోటిభిర్దశభిర్వృతౌ॥ ౯॥ యం తు పశ్యసి తిష్ఠన్తం ప్రభిన్నమివ కుంజరమ్ ॥ యో బలాత్క్షోభయేత్ క్రుద్ధస్సము
ద్రమపి వానరః। ఏషోఽభిగంతా లంకాయా వైదేహ్యాస్తవ చ ప్రభో॥ ఏనం పశ్య పురా దృష్టం వానరం పునరాగతమ్ । జ్యేష్ఠః
కేసరిణః పుత్రో వాతాత్మజ ఇతి శ్రుతః॥ హనుమానితి విఖ్యాతో లంఘితో యేన సాగరః। కామరూపీ హరిశ్రేష్ఠో బలరూపస
మన్వితః॥ అనివార్యగతిశ్చైవ యథా సతతగః ప్రభుః॥ ౧౨॥ ఉద్యన్తం భాస్కరం దృష్ట్వా బాలః కిల పిపాసితః॥ త్రియోజ
నసహస్రం తు అధ్వానమవతీర్య హి। ఆదిత్యమాహరిష్యామి న మే క్షుత్ ప్రతియాస్యతి॥ ఇతి సంచింత్య మనసా పురైష బల
దర్పితః। అనాధృష్యతమం దేవమపి దేవర్షిదానవైః॥ అనాసాద్యైవ పతితో భాస్కరోదయనే గిరౌ। పతితస్య కపేరస్య
హనురేకా శిలాతలే॥ కించిద్భిన్నా దృఢహనోర్హనుమానేష తేన వై। సత్యమాగమయోగేన మమైష విదితో హరిః॥ నాస్య
శక్యం బలం రూపం ప్రభావో వాపి భాషితుమ్। ఏష ఆశంసతే లంకామేకో మర్దితుమోజసా ॥ ౧౭॥ యశ్చైషోఽనంతరః శూ
రః శ్యామః పద్మనిభేక్షణః। ఇక్ష్వాకూణామతిరథో లోకే విఖ్యాతపౌరుషః ॥ యస్మిన్న చలతే ధర్మో యో ధర్మం నాతివ
ర్తతే। యో బ్రాహ్మమస్త్రం వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం వరః॥ యో భింద్యాద్గగనం బాణైః పర్వతానపి దారయేత్ ।యస్య
మృత్యోరివ క్రోధశ్శక్రస్యేవ పరాక్రమః ॥ యస్య భార్యా జనస్థానాత్సీతా చాపహృతా త్వయా । స ఏష రామస్త్వాం
యోద్ధుం రాజన్ సమభివర్తతే॥ ౨౨॥ యస్యైష దక్షిణే పార్శ్వే శుద్ధజాంబూనదప్రభః । విశాలవక్షాస్తామ్రాక్షో నీల
కుంచితమూర్ధజః॥ ఏషోఽస్య లక్ష్మణో నామ భ్రాతా ప్రాణసమః ప్రియః । నయే యుద్ధే చ కుశలస్సర్వశాస్త్రవిశారదః॥
అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్ బలీ। రామస్య దక్షిణో బాహుర్నిత్యం ప్రాణో బహిశ్చరః ॥ ౨౫॥ న
హ్యేష రాఘవస్యార్థే జీవితం పరిరక్షతి। ఏషైవాశంసతే యుద్ధే నిహంతుం సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౨౬॥ యస్తు సవ్యమసౌ ప
క్షం రామస్యాశ్రిత్య తిష్ఠతి। రక్షోగణపరిక్షిప్తో రాజా హ్యేష విభీషణః॥ ౨౭॥ శ్రీమతా రాజరాజేన లంకాయామభిషేచి
తః। త్వామేవ ప్రతిసంరబ్ధో యుద్ధాయైషోఽభివర్తతే॥ ౨౮॥ యం తు పశ్యసి తిష్ఠన్తం మధ్యే గిరిమివాచలమ్। సర్వశాఖామృగేం
ద్రాణాం భర్తారమపరాజితమ్॥ తేజసా యశసా బుద్ధ్యా జ్ఞానేనాభిజనేన చ। యః కపీనతిబభ్రాజ హిమవానివ పర్వతాన్॥
కిష్కింధాం యస్సమధ్యాస్తే గుహాం సగహనద్రుమామ్। దుర్గాం పర్వతదుర్గస్థాం ప్రధానైస్సహ యూథపైః॥ యస్యై
షా కాంచనీ మాలా శోభతే శతపుష్కరా। కాంతా దేవమనుష్యాణాం యస్యాం లక్ష్మీః ప్రతిష్ఠితా॥ ఏతాం చ మాలాం తా
రాం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్। సుగ్రీవో వాలినం హత్వా రామేణ ప్రతిపాదితః॥ ౩౩॥ శతం శతసహస్రాణాం కోటిమాహు
ర్మనీషిణః। శతం కోటిసహస్రాణాం శంఖ ఇత్యభిధీయతే ॥ శతం శంఖసహస్రాణాం మహాశంఖ ఇతి స్మృతః । మహా
శంఖసహస్రాణాం శతం బృందమితి స్మృతమ్ ॥ శతం బృందసహస్రాణాం మహాబృందమితి స్మృతమ్ । మహాబృందసహ
స్రాణాం శతం పద్మమితి స్మృతమ్॥ శతం పద్మసహస్రాణాం మహాపద్మమితి స్మృతమ్। మహాపద్మసహస్రాణాం శతం ఖర్వ
మిహోచ్యతే ॥ శతం ఖర్వసహస్రాణాం మహాఖర్వమితి స్మృతమ్ । మహాఖర్వసహస్రాణాం సముద్రమభిధీయతే॥
శతం సముద్రసాహస్రమోఘ ఇత్యభిధీయతే। శతమోఘసహస్రాణాం మహౌఘ ఇతి విశ్రుతః॥ ౩౮॥ ఏవం కోటిసహ
స్రైః శంఖానాం చ శతేన చ। మహాశంఖసహస్రైణ తథా బృందశతేన చ॥ మహాబృందసహస్రైణ తథా పద్మశతేన చ। మ

మహాపద్మసహస్రేణ తథా ఖర్వశతేన చ ॥ సముద్రేణ తథైవేహ మహౌఘేన తథైవ చ । ఏష కోటిమహౌఘేన సముద్రసదృశేన చ ॥ విభీషణేన సచివైః రాక్షసైః పరివారితః । సుగ్రీవో వానరేంద్రస్త్వాం యుద్ధార్థమభివర్తతే ॥ మహాబలవృతో నిత్యం మహాబలపరాక్రమః॥ ౨౩౫॥ ఇమాం మహారాజ సమీక్ష్య వాహినీముపస్థితాం ప్రజ్వలితగ్రహోపమామ్ । తతః ప్రయత్నః పరమో విధీయతాం యథా జయస్స్యాన్న పరైః పరాజయః॥౨౪౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

శుకేన తు సమాఖ్యాతాంస్తాన్ దృష్ట్వా హరియూథపాన్ । సమీపస్థం చ రామస్య భ్రాతరం స్వం విభీషణమ్ ॥ లక్ష్మణం చ మహావీర్యం భుజం రామస్య దక్షిణమ్। సర్వవానరరాజం చ సుగ్రీవం భీమవిక్రమమ్ (గజం గవాక్షం గవయం మైందం ద్వివిదమేవ చ। అంగదం చైవ బలినం వజ్రహస్తాత్మజాత్మజమ్॥ హనూమంతం చ విక్రాంతం జాంబవంతం చ దుర్జయమ్। సుషేణం కుముదం నీలం నలం చ ప్లవగర్షభమ్॥) కించిదావిగ్నహృదయో జాతక్రోధశ్చ రావణః। భర్త్సయామాస తౌ వీరౌ కథాంతే శుకసారణౌ॥ ౩॥ అధోముఖౌ తౌ ప్రణతావబ్రవీచ్ఛుకసారణౌ । రోషగద్గదయా వాచా సంరబ్ధః పరుషం వచః॥౪॥ న తావత్సదృశం నామ సచివైరుపజీవిభిః । విప్రియం నృపతేర్వక్తుం నిగ్రహప్రగ్రహే ప్రభోః ॥ ౫॥ రిపూణాం ప్రతికూలానాం యుద్ధార్థమభివర్తతామ్। ఉభాభ్యాం సదృశం నామ వక్తుమప్రస్తవే స్తవమ్ ॥ ౬ ॥ఆచార్యా గురవో వృద్ధా వృథా వాం పర్యుపాసితాః । సారం యద్రాజశాస్త్రాణామనుజీవ్యం న గృహ్యతే ॥ గృహీతో వా న విజ్ఞాతో భారో జ్ఞానస్య వోహ్యతే॥ ౭౫॥ ఈదృశైః సచివైర్యుక్తో మూర్ఖైర్దిష్ట్యా ధరామ్యహమ్ ॥ ౮ ॥ కిన్ను మృత్యోర్భయం నాస్తి వక్తుం మాం పరుషం వచః। యస్య మే శాసతో జిహ్వా ప్రయచ్ఛతి శుభాశుభమ్ ॥ ౯ ॥ అప్యేవ దహనం స్పృష్ట్వా వనే తిష్ఠంతి పాదపాః। రాజదోషపరామృష్టాస్తిష్ఠంతే నాపరాధినః॥౧౦॥హన్యామహం త్విమౌ పాపౌ శత్రుపక్షప్రశంసకౌ । యది పూర్వోపకారైస్తు న క్రోధో మృదుతాం వ్రజేత్ ॥౧౧॥ అపధ్వంసత గచ్ఛధ్వం సన్నికర్షాదితో మమ । న హి వాం హంతుమిచ్ఛామి స్మరామ్యుపకృతాని వామ్॥౧౨॥హతావేవ కృతఘ్నౌ తౌ మయి స్నేహపరాఙ్ముఖౌ॥ ౧౨౫ ॥ ఏవముక్తౌ తు సవ్రీడౌ తావుభౌ శుకసారణౌ ॥ రావణం జయశబ్దేన ప్రతినంద్యాభినిస్సృతౌ ॥ ౧౩౫ ॥ అబ్రవీత్తు దశగ్రీవః సమీపస్థం మహోదరమ్॥ ఉపస్థాపయ మే శీఘ్రం చారాన్నీతివిశారదాన్ ॥ ౧౪౫॥ మహోదరస్తథోక్తస్తు శీఘ్రమాజ్ఞాపయచ్చరాన్॥ ౧౫॥ తతశ్చారాస్సంత్వరితాః ప్రాప్తాః పార్థివశాసనాత్ । ఉపస్థితాః ప్రాంజలయో వర్ధయిత్వా జయాశిషా॥ ౧౬॥తానబ్రవీత్తతో వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః । చారాన్ ప్రత్యయికాన్ శూరాన్ భక్తాన్ విగతసాధ్వసాన్॥ ౧౭॥ ఇతో గచ్ఛత రామస్య వ్యవసాయం పరీక్షథ । మంత్రిష్వభ్యంతరా యేऽస్య ప్రీత్యా తేన సమాగతాః ॥ కథం స్వపితి జాగర్తి కిమన్యచ్చ కరిష్యతి। విజ్ఞాయ నిపుణం సర్వమాగంతవ్యమశేషతః॥ ౧౯॥ చారేణ విదితశ్శత్రుః పండితైర్వసుధాధిపైః। యుద్ధే స్వల్పేన యత్నేన సమాసాద్య నిరస్యతే ॥ ౨౦ ॥ చారాస్తు తే తథేత్యుక్త్వా ప్రహృష్టా రాక్షసేశ్వరమ్। శార్దూలమగ్రతః కృత్వా తతశ్చక్రుః ప్రదక్షిణమ్॥ ౨౧॥ తతస్తే తం మహాత్మానం చారా రాక్షససత్తమమ్ । కృత్వా ప్రదక్షిణం జగ్ముర్యత్ర రామస్సలక్ష్మణః ॥ ౨౨ ॥ తే సువేలస్య శైలస్య సమీపే రామలక్ష్మణౌ । ప్రచ్ఛన్నా దదృశుర్గత్వా ససుగ్రీవవిభీషణౌ॥౨౩॥ ప్రేక్షమాణాశ్చమూం తాం చ బభూవుర్భయవిహ్వలాః॥ ౨౩౫ ॥ తే తు ధర్మాత్మనా దృష్టా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసాః॥ ౨౪॥ విభీషణేన తత్రస్థా నిగృహీతా యదృచ్ఛయా । శార్దూలో గ్రాహితస్త్వేకః పాపోయమితి రాక్షసః॥౨౫॥ మోచితస్సోపి రామేణ వధ్యమానః ప్లవంగమైః । ఆనృశంస్యేన రామస్య మోచితా రాక్షసాః పరే॥౨౬॥వానరైరర్దితాస్తే తు విక్రాంతైర్లఘువిక్రమైః। పునర్లంకామనుప్రాప్తాః శ్వసంతో నష్టచేతసః॥ ౨౭ ॥ తతో దశగ్రీవముపస్థితాస్తే చారా బహిర్నిత్యచరా నిశాచరాః । గిరేస్సువేలస్య సమీపవాసినం న్యవేదయన్ భీమబలం మహాబలాః॥౨౮॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః. ************************************

తతస్తమక్షోభ్యబలం లంకాధిపతయే చరాః। సువేలే రాఘవం శైలే నివిష్టం ప్రత్యవేదయన్॥ ౧॥ చారాణాం రావణశ్శ్రుత్వా ప్రాప్తం రామం మహాబలమ్। జాతోద్వేగోऽభవత్ కించిచ్ఛార్దూలం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨॥ అయథావచ్చ తే వర్ణో దీనశ్చాసి నిశాచర। నాసి కచ్చిదమిత్రాణాం క్రుద్ధానాం వశమాగతః ॥ ౩ ॥ ఇతి తేనానుశిష్టస్తు వాచం మందముదీరయత్। తదా రాక్షసశార్దూలం శార్దూలో భయవిహ్వలః ॥ ౪॥ న తే చారయితుం శక్యా రాజన్ వానరపుంగవాః॥ ౪౫॥ విక్రాంతా బలవంతశ్చ రాఘవేణ చ రక్షితాః ॥ నాపి సంభాషితుం శక్యాస్సంప్రశ్నోऽత్ర న లభ్యతే ॥ ౫౫॥సర్వతో రక్ష్యతే పంథా వానరైః పర్వతోపమైః॥ ప్రవిష్టమాత్రే జ్ఞాతోऽహం బలే తస్మిన్నచారితే ॥ ౬౫ ॥ బలాద్గృహీతో రక్షోభిర్బహుధాస్మి విచాలితః॥ జానుభిర్ముష్టిభిర్దంతైస్తలైశ్చాభిహతో భృశమ్ । పరిణీతోస్మి హరిభిర్బలవద్భిరమర్షణైః॥ పరిణీయ చ సర్వత్ర నీతోహం రామసంసదమ్। రుధిరాదిగ్ధసర్వాంగో విహ్వలశ్చలితేంద్రియః॥ హరిభిర్వ

ధ్యమానశ్చయాచమానఃకృతాంజలిః॥౯॥ రాఘవేణపరిత్రాతోజీవామీతియదృచ్ఛయా ॥ ౧౦ ॥ ఏషశైలేశిలాభి
శ్చపూరయిత్వామహార్ణవం। ద్వారమాశ్రిత్యలంకాయారామస్తిష్ఠతిసాయుధః॥ ౧౧॥ గరుడవ్యూహమాస్థాయస
ర్వతోహరిభిర్వృతః। మాంవిసృజ్యమహాతేజాలంకామేవాభివర్తతే ॥ ౧౨ ॥ పురాప్రాకారమాయాతిక్షిప్రమేకత
రంకురు। సీతాంవాస్మైప్రయచ్ఛాశుసుయుద్ధంవాప్రదీయతాం॥ ౧౩॥ మనసాతంతదాప్రేక్ష్యతచ్ఛ్రుత్వారాక్షసా
ధిపః। శార్దూలంసుమహద్వాక్యమథోవాచసరావణః॥ ౧౪॥యదిమాంప్రతియుధ్యేరన్దేవగంధర్వదానవాః । నై
వసీతాంప్రదాస్యామిసర్వలోకభయాదపి ॥ ౧౫ ॥ ఏవముక్త్వామహాతేజారావణఃపునరబ్రవీత్ । చారితాభవతాసే
నాకేఽత్రశూరాఃప్లవంగమాః॥ కీదృశాఃకింప్రభావాశ్చవానరాయేదురాసదాః । కస్యపుత్రాశ్చపౌత్రాశ్చతత్త్వ
మాఖ్యాహిరాక్షస॥ తథాత్రప్రతిపత్స్యామిజ్ఞాత్వాతేషాంబలాబలం । అవశ్యంబలసంఖ్యానంకర్తవ్యంయుద్ధమిచ్ఛ
తాం॥౧౮॥అథైవముక్తశ్శార్దూలోరావణేనోత్తమశ్చరః। ఇదంవచనమారేభేవక్తుంరావణసన్నిధౌ ॥ ౧౯॥ అథ
ఋక్షరజసఃపుత్రోయుధిరాజాసుదుర్జయః। గద్గదస్యాథపుత్రోఽత్రజాంబవానితివిశ్రుతః ॥ ౨౦ ॥ గద్గదస్యైవపుత్రో
ఽన్యోగురుపుత్రశ్శతక్రతోః। కదనంయస్యపుత్రేణకృతమేకేనరక్షసాం ॥ ౨౧ ॥ సుషేణశ్చాపిధర్మాత్మాపుత్రోధర్మ
స్యవీర్యవాన్ । సౌమ్యస్సోమాత్మజశ్చాత్రరాజన్దధిముఖఃకపిః ॥ ౨౨ ॥ సుముఖోదుర్ముఖశ్చాత్రవేగదర్శీచవాన
రః। మృత్యుర్వానరరూపేణనూనంసృష్టస్స్వయంభువా॥ ౨౩॥పుత్రోహుతవహస్యాథనీలస్సేనాపతిస్స్వయం । అని
లస్యచపుత్రోఽత్రహనుమానితివిశ్రుతః॥ ౨౪॥ నప్తాశక్రస్యదుర్ధర్షోబలవానంగదోయువా । మైందశ్చద్వివిదశ్చో
భౌబలినావశ్విసంభవౌ॥౨౫॥ పుత్రావైవస్వతస్యాత్రపంచకాలాంతకోపమాః । గజోగవాక్షోగవయశ్శరభోగంధ
మాదనః॥౨౬॥ దశవానరకోట్యశ్చశూరాణాంయుద్ధకాంక్షిణాం । శ్రీమతాందేవపుత్రాణాంశేషంనాఖ్యాతుముత్స
హే॥౨౭॥ పుత్రోదశరథస్యైషసింహసంహననోయువా। దూషణోనిహతోయేనఖరశ్చత్రిశిరాస్తథా ॥ ౨౮ ॥ నా
స్తిరామస్యసదృశోవిక్రమేభువికశ్చన। విరాధోనిహతోయేనకబంధశ్చాంతకోపమః॥ ౨౯॥ వక్తుంనశక్తోరామస్యనరః
కశ్చిద్గుణాన్క్షితౌ।జనస్థానగతాయేనయావంతోరాక్షసాహతాః ॥ ౩౦ ॥ లక్ష్మణశ్చాత్రధర్మాత్మామాతంగానామివ
ర్షభః। యస్యబాణపథంప్రాప్యనజీవేదపివాసవః॥ ౩౧ ॥ శ్వేతోజ్యోతిర్ముఖశ్చాత్రభాస్కరస్యాత్మసంభవౌ । వరు
ణస్యచపుత్రోఽన్యోహేమకూటఃప్లవంగమః॥౩౨॥ విశ్వకర్మసుతోవీరోనళఃప్లవగసత్తమః। విక్రాంతోబలవానత్రవసు
పుత్రస్సుదుర్ధరః॥౩౩॥ రాక్షసానాంవరిష్ఠశ్చతవభ్రాతావిభీషణః। పరిగృహ్యపురీంలంకాంరాఘవస్యహితేరతః॥౩౪॥
ఇతిసర్వంసమాఖ్యాతంతవేదంవానరంబలం। సువేలేఽధిష్ఠితంశైలేశేషకార్యేభవాన్గతిః॥ ౩౫॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-
త్రింశస్సర్గః. ********************** తతస్తమక్షోభ్యబలంలంకాధిపతయేచరాః । సువేలేరాఘవం
శైలేనివిష్టంప్రత్యవేదయన్॥౧॥ చారాణాంరావణశ్శ్రుత్వాప్రాప్తంరామంమహాబలం। జాతోద్వేగోభవత్కించిత్స
చివానిదమబ్రవీత్ ॥౨॥ మంత్రిణశ్శీఘ్రమాయాంతుసర్వేవైసుసమాహితాః। అయంనోమంత్రకాలోహిసంప్రాప్త
ఇతిరాక్షసాః॥ ౩॥ తస్యతచ్ఛాసనంశ్రుత్వామంత్రిణోభ్యాగమన్ద్రుతం । తతస్సమంత్రయామాససచివైరాక్షసై
స్సహ॥౪॥ మంత్రయిత్వాసదుర్ధర్షఃక్షమంయత్సమనంతరం। విసర్జయిత్వాసచివాన్ప్రవివేశస్వమాలయం॥౫॥తతో
రాక్షసమాహూయవిద్యుజ్జిహ్వంమహాబలం।మాయావిదంమహామాయఃప్రావిశద్యత్రమైథిలీ॥ ౬ ॥ విద్యుజ్జిహ్వంచ
మాయాజ్ఞమబ్రవీద్రాక్షసాధిపః । మోహయిష్యావహేసీతాం మాయయాజనకాత్మజాం ॥ శిరోమాయామయంగృ
హ్యరాఘవస్యనిశాచర। త్వంమాం సముపతిష్ఠస్వమహచ్చసశరంధనుః ॥౮ ॥ ఏవముక్తస్తథేత్యాహవిద్యుజ్జిహ్వో
నిశాచరః।తస్యతుష్టోభవద్రాజాప్రదదౌచవిభూషణం॥౯॥అశోకవనికాయాంతుసీతాదర్శనలాలసః। నైఋతానా
మధిపతిస్సంవివేశమహాబలః॥౧౦॥ తతోదీనామదైన్యార్హాందదర్శధనదానుజః। అధోముఖీంశోకపరాముపవిష్టాంమ
హీతలే॥ భర్తారమేవధ్యాయంతీమశోకవనికాంగతాం । ఉపాస్యమానాంఘోరాభీరాక్షసీభిరితస్తతః (రాక్షసీభి
ర్వృతాంసీతాంపూర్ణచంద్రనిభాననాం। ఉత్పాతమేఘజాలాభిశ్చంద్రరేఖామివావృతాం ॥ భూషణైరుత్తమైఃకై
శ్చిన్మంగళార్థమలంకృతాం। చరంతీంమారుతోద్ధూతాంక్షిప్తాంపుష్పలతామివ॥హర్షశోకాంతరేమగ్నాంవిషాదస్యవి
లక్షణాం।స్తిమితామివగాంభీర్యాన్నదీంభాగీరథీమివ)॥ ౧౨॥ ఉపసృత్యతతస్సీతాంప్రహర్షంనామకీర్తయన్। ఇ
దంచవచనంధృష్టమువాచజనకాత్మజాం ॥౧౩॥ సాంత్వ్యమానామయాభద్రేయముపాశ్రిత్యవల్గసే । ఖరహంతాస
తేభర్తారాఘవస్సమరేహతః ॥ ౧౪॥ ఛిన్నంతేసర్వతోమూలందర్పస్తేనిహతోమయా । వ్యసనేనాత్మనస్సీతేమమ
భార్యాభవిష్యసి ॥ ౧౫ ॥ విసృజేమాంమతింమూఢేకింమృతేనకరిష్యసి। భవస్వభద్రేభార్యాణాంసర్వాసామీశ్వరీ

మమ॥౧౬॥అల్పపుణ్యే నివృత్తార్థే మూఢే పండితమానిని। శృణు భర్తృవధం సీతే ఘోరం వృత్రవధం యథా ॥ ౧౭ ॥ సమాయాతస్సముద్రాంతం మాం హంతుం కిల రాఘవః । వానరేంద్రప్రణీతేన బలేన మహతా వృతః ॥ సన్నివిష్టస్సముద్రస్య పీడ్య తీరమథోత్తరం । బలేన మహతా రామో వ్రజత్యస్తం దివాకరే ॥ ౧౯ ॥ అథాధ్వని పరిశ్రాంతమర్ధరాత్రే స్థితం బలం। సుఖసంసుప్తమాసాద్య చారితం ప్రథమం చరైః ॥ ౨౦ ॥ తత్ప్రహస్తప్రణీతేన బలేన మహతా మమ । బలమస్య హతం రాత్రౌ యత్ర రామస్సలక్ష్మణః॥ ౨౧॥ పట్టసాన్ పరిఘాంశ్చక్రాన్ దండాన్ ఖడ్గాన్ మహాయసాన్ । బాణజాలాని శూలాని భాస్వరాన్ కూటముద్గరాన్॥ యష్టీశ్చ తోమరాన్ శక్తీశ్చక్రాణి ముసలాని చ । ఉద్యమ్యోద్యమ్య రక్షోభిర్వానరేషు నిపాతితాః॥ ౨౩॥అథ సుప్తస్య రామస్య ప్రహస్తేన ప్రమాథినా । అసక్తం కృతహస్తేన శిరశ్ఛిన్నం మహాసినా॥ ౨౪॥విభీషణస్సముత్పత్య నిగృహీతో యదృచ్ఛయా। దిశః ప్రవ్రాజితస్సర్వైర్లక్ష్మణః ప్లవగైస్సహ ॥ ౨౫ ॥ సుగ్రీవో గ్రీవయా సీతే భగ్నయా ప్లవగాధిపః। నిరస్తహనుకశ్శేతే హనుమాన్ రాక్షసైర్హతః ॥ ౨౬ ॥ జాంబవానథ జానుభ్యాముత్పతన్నిహతో యుధి। పట్టసైర్బహుభిశ్ఛిన్నో నికృత్తః పాదపో యథా॥ ౨౭॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ నిహతౌ వానరర్షభౌ। నిశ్శ్వసంతౌ రుదంతౌ చ రుధిరేణ పరిప్లుతౌ॥ అసినా వ్యాయతౌ ఛిన్నౌ మధ్యే హ్యరినిషూదనౌ॥ ౨౮॥ అనుష్టనతి మేదిన్యాం పనసః పనసో యథా॥ ౨౯॥ నారాచైర్బహుభిశ్ఛిన్నశ్శేతే దర్యాం దరీముఖః। కుముదస్తు మహాతేజా నిష్కూజన్ సాయకైః కృతః॥ ౩౦॥ అంగదో బహుభిశ్ఛిన్నశ్శరైరాసాద్య రాక్షసైః। పతితో రుధిరోద్గారీ క్షితౌ నిపతితాంగదః॥ ౩౧ ॥ హరయో మథితా నాగై రథజాలైస్తథాపరే। శాయితా మృదితాశ్చాశ్వైర్వాయువేగైరివాంబుదాః॥ ౩౨॥ ప్రహృతాశ్చ పరే త్రస్తా హన్యమానా జఘన్యతః। అభిద్రుతాస్తు రక్షోభిస్సింహైరివ మహాద్విపాః॥ ౩౩॥ సాగరే పతితాః కేచిత్కేచిద్గగనమాశ్రితాః। ఋక్షా వృక్షానుపారూఢా వానరీం వృత్తిమాశ్రితాః॥ ౩౪॥ సాగరస్య చ తీరేషు శైలేషు చ వనేషు చ। పింగళాస్తే విరూపాక్షైర్బహుభిర్బహవో హతాః॥ ౩౫॥ ఏవం తవ హతో భర్తా ససైన్యో మమ సేనయా। క్షతజార్ద్రం రజోధ్వస్తమిదం చాస్యాహృతం శిరః॥ ౩౬॥ తతః పరమదుర్ధర్షో రావణో రాక్షసాధిపః। సీతాయాముపశృణ్వంత్యాం రాక్షసీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౭॥ రాక్షసం క్రూరకర్మాణం విద్యుజ్జిహ్వం త్వమానయ । యేన తద్రాఘవశిరస్సంగ్రామాత్స్వయమాహృతం ॥ ౩౮॥ విద్యుజ్జిహ్వస్తతో గృహ్య శిరస్తత్సశరాసనం। ప్రణామం శిరసా కృత్వా రావణస్యాగ్రతః స్థితః ॥ ౩౯॥ తమబ్రవీత్తతో రాజా రావణో రాక్షసం స్థితం । విద్యుజ్జిహ్వం మహాజిహ్వం సమీపపరివర్తినం ॥ ౪౦ ॥ అగ్రతః కురు సీతాయాశ్శీఘ్రం దాశరథేశ్శిరః। అవస్థాం పశ్చిమాం భర్తుః కృపణా సాధు పశ్యతు ॥ ౪౧ ॥ ఏవముక్తం తు తద్రక్షశ్శిరస్తత్ప్రియదర్శనం। ఉపనిక్షిప్య సీతాయాః క్షిప్రమంతరధీయత॥ ౪౨॥ రావణశ్చాపి చిక్షేప భాస్వరం కార్ముకం మహత్ । త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం సీతామిదమువాచ చ ॥ ౪౩ ॥ ఇదం తత్తవ రామస్య కార్ముకం జ్యాసమాయుతం । ఇహ ప్రహస్తేనానీతం హత్వా తం నిశి మానుషం॥ ౪౪॥ స విద్యుజ్జిహ్వేన సహైవ తచ్ఛిరో ధనుశ్చ భూమౌ వినికీర్య రావణః । విదేహరాజస్య సుతాం యశస్వినీం తతోఽబ్రవీత్తాం భవ మే వశానుగా॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః. ********

సా సీతా తచ్ఛిరో దృష్ట్వా తచ్చ కార్ముకముత్తమం। సుగ్రీవప్రతిసంసర్గమాఖ్యాతం చ హనూమతా॥ నయనే ముఖవర్ణం చ భర్తుస్తత్సదృశం ముఖం। కేశాన్ కేశాంతదేశం చ తం చ చూడామణిం శుభం ॥ ఏతైస్సర్వైరభిజ్ఞానైరభిజ్ఞాయ సుదుఃఖితా। విజగర్హేఽథ కైకేయీం క్రోశంతీ కురరీ యథా॥ ౩॥ సకామా భవ కైకేయి హతోఽయం కులనందనః। కులముత్సాదితం సర్వం త్వయా కలహశీలయా॥ ౪॥ ఆర్యేణ కిం తే కైకేయి కృతం రామేణ విప్రియం। యన్మయా చీరవసనస్త్వయా ప్రస్థాపితో వనం॥ ౫॥ ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ వేపమానా తపస్వినీ। జగామ జగతీం బాలా ఛిన్నా తు కదళీ యథా॥ ౬ ॥ సా ముహూర్తాత్సమాశ్వస్య ప్రతిలభ్య చ చేతనాం। తచ్ఛిరస్సముపాఘ్రాయ విలలాపాయతేక్షణా ॥ ౭ ॥ హా హతాస్మి మహాబాహో వీరవ్రతమనువ్రత। ఇమాం తే పశ్చిమావస్థాం గతాస్మి విధవా కృతా ॥ ౮ ॥ ప్రథమం మరణం నార్యా భర్తుర్వైగుణ్యముచ్యతే। సువృత్తస్సాధువృత్తాయాస్సంవృత్తస్త్వం మమాగ్రతః॥ ౯॥ దుఃఖాద్దుఃఖం ప్రపన్నాయా మగ్నాయాశ్శోకసాగరే। యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽపి త్వం వినిపాతితః॥ ౧౦॥ సా శ్వశ్రూర్మమ కౌసల్యా త్వయా పుత్రేణ రాఘవ। వత్సేనేవ యథా ధేనుర్వివత్సా వత్సలా కృతా॥ ౧౧॥ ఆదిష్టం దీర్ఘమాయుస్తే యైరచింత్యపరాక్రమ। అనృతం వచనం తేషామల్పాయురసి రాఘవ ॥ ౧౨॥ అథవా నశ్యతి ప్రజ్ఞా ప్రాజ్ఞస్యాపి సతస్తవ । పచత్యేనం యథా కాలో భూతానాం ప్రభవో హ్యయం॥ ౧౩॥ అదృష్టం మృత్యుమాపన్నః కస్మాత్త్వం నయశాస్త్రవిత్। వ్యసనానాముపాయజ్ఞః కుశలో హ్యసి వర్జనే॥ ౧౪॥ తథా త్వం సంపరిష్వజ్య రౌద్రయాతినృశంసయా । కాళరాత్ర్యా మయాచ్ఛిద్య హృతః కమలలోచన॥ ౧౫॥ ఉపశేషే మహాబాహో మాం విహాయ తపస్వినీం। ప్రియామివ సమాశ్లిష్య పృథివీం పురుషర్షభ

భ॥౧౬॥అర్చితంసతతంయత్తత్ గంధమాల్యైర్మయాతవ। ఇదం తేమత్ప్రియంవీరధనుఃకాంచనభూషణం॥ ౧౭ ॥పి
తాదశరథేనత్వంశ్వశురేణమమానఘ। సర్వైశ్చపితృభిస్సార్థంనూనంస్వర్గే సమాగతః ॥ ౧౮॥ దివినక్షత్రభూ
తస్త్వంమహత్కర్మకృతాంప్రియం। పుణ్యంరాజర్షివంశంత్వమాత్మనస్సముపేక్షసే॥౧౯॥కింమాంనప్రేక్షసేరా
జన్ కింమాంనప్రతిభాషసే। బాలాంబాల్యేనసంప్రాప్తాంభార్యాంమాంసహచారిణీం ॥ ౨౦ ॥ సంశ్రుతంగృహ్ణతా
పాణించరిష్యామీతియత్త్వయా।స్మరతన్మమకాకుత్స్థనయమామపిదుఃఖితాం॥ ౨౧॥కస్మాన్మామపహాయత్వంగతోగ
తిమతాంవర। అస్మాల్లోకాదముంలోకంత్యక్త్వామామపిదుఃఖితాం॥ ౨౨॥ కల్యాణైరుచితంయత్తత్పరిష్వక్తంమయైవ
తు। క్రవ్యాదైస్తచ్ఛరీరం తేనూనంవిపరికృష్యతే ॥ ౨౩ ॥ అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైరిష్టవానాప్తదక్షిణైః। అగ్నిహో
త్రేణసంస్కారంకేనత్వంతునలప్స్యసే ॥ ౨౪॥ప్రవ్రజ్యాముపపన్నానాంత్రయాణామేకమాగతం । పరిప్రక్ష్యతికౌ
సల్యాలక్ష్మణంశోకలాలసా ॥ ౨౫ ॥ సతస్యాఃపరిపృచ్ఛంత్యాః వధంమిత్రబలస్యతే। తవచాఖ్యాస్యతేనూనంనిశా
యాంరాక్షసైర్వధం॥ ౨౬॥సాత్వాంసుప్తంహతంశ్రుత్వామాంచరక్షోగృహంగతాం। హృదయేనావదీర్ణేనభవి
ష్యతిరాఘవ॥ ౨౭॥ మమహేతోరనార్యాయాహ్యనర్హఃపార్థివాత్మజః। రామస్సాగరముత్తీర్యసత్త్వవాన్గోష్ప
దేహతః॥౨౮॥ అహందాశరథేనోఢామోహాత్స్వకులపాంసనీ । ఆర్యపుత్రస్యరామస్యభార్యామృత్యురజాయత ॥
౨౯॥నూనమన్యాంమయాజాతింవారితందానముత్తమం। యాహమద్యేహశోచామిభార్యాసర్వాతిథేరపి॥ ౩౦॥సా
ధుపాతయమాంక్షిప్రంరామస్యోపరిరావణ। సమానయపతింపత్న్యాకురుకల్యాణముత్తమం॥ ౩౧॥ శిరసామేశిరశ్చా
స్యకాయంకాయేనయోజయ। రావణానుగమిష్యామిగతింభర్తుర్మహాత్మనః(ముహూర్తమపినేచ్ఛామిజీవితుంపా
పజీవితా। శ్రుతంమయావేదవిదాంబ్రాహ్మణానాంపితుర్గృహే॥యాసాంస్త్రీణాంప్రియోభర్తా తాసాంలోకామ
హోదయాః। క్షమాయస్మిందమస్త్యాగఃసత్యంధర్మఃకృతజ్ఞతా॥అహింసాచైవభూతానాంతమృతేకాగతిర్మమ॥)
౩౨॥ ఇతిసాదుఃఖసంతప్తావిలలాపాయతేక్షణా। భర్తుశ్శిరోధనుస్తత్రసమీక్ష్యచపునఃపునః ॥ ౩౩॥ ఏవంలాలప్య
మానాయాంసీతాయాంతత్రరాక్షసః। అభిచక్రామభర్తారమనీకస్థఃకృతాంజలిః॥ ౩౪ ॥ విజయస్వార్యపుత్రేతిసో
భివాద్యప్రసాద్యచ।న్యవేదయదనుప్రాప్తంప్రహస్తంవాహినీపతిం ॥ ౩౫ ॥ అమాత్యైస్సహితస్సర్వైః ప్రహస్తస్స
ముపస్థితః। తేనదర్శనకామేనవయంప్రస్థాపితాఃప్రభో ॥౩౬॥నూనమస్తిమహారాజరాజభావాత్ క్షమాన్వితం । కిం
చిదాత్యయికంకార్యంతేషాంత్వందర్శనంకురు॥ ౩౭॥ఏతచ్ఛ్రుత్వాదశగ్రీవోరాక్షసప్రతివేదితం । అశోకవనికాంత్య
క్త్వామంత్రిణాందర్శనంయయౌ ॥ ౩౮ ॥ సతుసర్వంసమర్థ్యైవమంత్రిభిఃకృత్యమాత్మనః । సభాంప్రవిశ్యవిదధేవి
దిత్వారామవిక్రమం॥౩౯॥ అంతర్ధానంతుతచ్ఛీర్షంతచ్చకార్ముకముత్తమం । జగామరావణస్యైవనిర్యాణసమ
నంతరం॥౪౦॥ రాక్షసేంద్రస్తుతైస్సార్థంమంత్రిభిర్భీమవిక్రమైః। సమర్థయామాసతదారామకార్యవినిశ్చయం॥
౪౧॥అవిదూరస్థితాన్సర్వాన్బలాధ్యక్షాన్హితైషిణః। అబ్రవీత్కాలసదృశోరావణోరాక్షసాధిపః॥ ౪౨॥ శీఘ్రం
భేరీనినాదేనస్ఫుటకోణాహతేనమే।సమానయధ్వంసైన్యానివక్తవ్యంచనకారణం ॥ ౪౩ ॥ తతస్తథేతిప్రతిగృహ్యతద్వ
చోబలాధిపాస్తేసుమహాదాత్మనోబలం। సమానయంశ్చైవసమాగమంచతేన్యవేదయన్భర్తరియుద్ధకాంక్షిణి ॥ ౪౪ ॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః. **

సీతాంతుమోహితాందృష్ట్వాసరమానామరాక్షసీ। ఆససాదాథవైదేహీంప్రియాంప్రణయినీంసఖీం॥ ౧॥ మో
హితాంరాక్షసేంద్రేణసీతాంపరమదుఃఖితాం। ఆశ్వాసయామాసతదాసరమామృదుభాషిణీ॥౨॥ సాహితత్రకృతా
మిత్రంసీతయారక్ష్యమాణయా। రక్షంతీరావణాదిష్టాసానుక్రోశాదృఢవ్రతా॥ ౩॥ సాదదర్శతతస్సీతాంసరమానష్టచే
తనాం। ఉపావృత్యోత్థితాంధ్వస్తాంబడబామివపాంసులాం॥ ౪॥ తాంసమాశ్వాసయామాససఖీస్నేహేనసువ్రతా।
౫॥సమాశ్వసిహివైదేహిమాభూత్తేమనసోవ్యథా॥ ఉక్తాయద్రావణేనత్వంప్రత్యుక్తంచస్వయంత్వయా। సఖీస్నే
హేనతద్భీరుమయాసర్వంప్రతిశ్రుతం॥ లీనయాగగనేశూన్యేభయముత్సృజ్యరావణాత్ । తవహేతోర్విశాలాక్షి న
హిమేజీవితంప్రియం॥ ౭ ॥ ససంభ్రాంతశ్చనిష్క్రాంతోయత్కృతేరాక్షసాధిపః। తచ్చమేవిదితంసర్వమభినిష్క్రమ్య
మైథిలి॥ ౮॥ నశక్యంసౌప్తికంకర్తుంరామస్యవిదితాత్మనః । వధశ్చపురుషవ్యాఘ్రేతస్మిన్నైవోపపద్యతే॥౯॥నత్వేవ
వానరాహంతుంశక్యాఃపాదపయోధినః।సురాదేవర్షభేణేవరామేణహిసురక్షితాః॥ ౧౦॥దీర్ఘవృత్తభుజశ్శ్రీమాన్
మహోరస్కఃప్రతాపవాన్ । ధన్వీసంహననోపేతోధర్మాత్మాభువివిశ్రుతః ॥ విక్రాంతోరక్షితానిత్యమాత్మనశ్చప
రస్యచ।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాకుశలీనయశాస్త్రవిత్ ॥ హంతాపరబలౌఘానామచింత్యబలపౌరుషః। నహతోరాఘ

వశ్యో మాం సీతే శత్రునిబర్హణః ॥ ౧౩ ॥ అయుక్తబుద్ధికృత్యేన సర్వభూతవిరోధినా । ఇయం ప్రయుక్తా రౌద్రేణ మాయా
మాయావిదా త్వయి ॥ ౧౪ ॥ శోకస్తే విగతస్సర్వః కల్యాణం త్వాముపస్థితమ్ । ధ్రువం త్వాం భజతే లక్ష్మీః ప్రియం ప్రీతికరం
శృణు ॥ ౧౫ ॥ ఉత్తీర్య సాగరం రామస్సహ వానరసేనయా । సన్నివిష్టస్సముద్రస్య తీరమాసాద్య దక్షిణమ్ ॥ ౧౬ ॥ దృష్టో మే ప
రిపూర్ణార్థః కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః । సహితైస్సాగరాన్తస్థైర్బలైస్తిష్ఠతి రక్షితః ॥ ౧౭ ॥ అనేన ప్రేషితా యే చ రా
క్షసా లఘువిక్రమాః । రాఘవస్తీర్ణ ఇత్యేవం ప్రవృత్తిస్తైరిహాహృతా ॥ ౧౮ ॥ స తాం శ్రుత్వా విశాలాక్షి ప్రవృత్తిం రాక్ష
సాధిపః । ఏష మన్త్రయతే సర్వైస్సచివైస్సహ రావణః ॥ ౧౯ ॥ ఇతి బ్రువాణా సరమా రాక్షసీ సీతయా సహ । సర్వోద్యో
గేన సైన్యానాం శబ్దం శుశ్రావ భైరవమ్ ॥ ౨౦ ॥ దండనిర్ఘాతవాదిన్యాః శ్రుత్వా భేర్యా మహాస్వనమ్ । ఉవాచ సరమా సీతా
మిదం మధురభాషిణీ ॥ ౨౧ ॥ సన్నాహజననీ హ్యేషా భైరవా భీరు భేరికా । భేరీనాదం చ గమ్భీరం శృణు తోయదనిస్వనమ్ ॥ ౨౨ ॥
కల్ప్యన్తే మత్తమాతఙ్గా యుజ్యన్తే రథవాజినః । హృష్యన్తే తురగారూఢాః ప్రాసహస్తాస్సహస్రశః ॥ ౨౩ ॥ తత్ర
తత్ర చ సన్నద్ధాస్సంపతన్తి పదాతయః । ఆపూర్యన్తే రాజమార్గాః సైన్యైరద్భుతదర్శనైః ॥ వేగవద్భిర్నదద్భిశ్చ తో
యౌఘైరివ సాగరః ॥ ౨౪ ॥ శస్త్రాణాం చ ప్రసన్నానాం చర్మణాం వర్మణాం తథా ॥ రథవాజిగజానాం చ భూషితానాం
చ రక్షసామ్ । ప్రభాం విసృజతాం పశ్య నానావర్ణాం సముత్థితామ్ ॥ వనం నిర్దహతో ఘర్మే యథా రూపం విభావసోః ॥
౨౬ ॥ ఘణ్టానాం శృణు నిర్ఘోషం రథానాం శృణు నిస్స్వనమ్ ॥ హయానాం హేషమాణానాం శృణు తూర్యధ్వనిం యథా ॥
౨౭ ॥ ఉద్యతాయుధహస్తానాం రాక్షసేన్ద్రానుయాయినామ్ ॥ సంభ్రమో రక్షసామేష తుములో రోమహర్షణః ॥
౨౮ ॥ శ్రీస్త్వాం భజతి శోకఘ్నీ రక్షసాం భయమాగతమ్ ॥ ౨౯ ॥ రామః కమలపత్రాక్షో దైత్యానామివ వాసవః । వినిర్జి
త్య జితక్రోధస్త్వామచిన్త్యపరాక్రమః ॥ రావణం సమరే హత్వా భర్తా త్వాధిగమిష్యతి ॥ ౩౦ ॥ విక్రమిష్యతి రక్షస్సు భ
ర్తా తే సహలక్ష్మణః । యథా శత్రుషు శత్రుఘ్నో విష్ణునా సహ వాసవః ॥ ౩౧ ॥ ఆగతస్య హి రామస్య క్షిప్రమఙ్కగ
తాం సతీమ్ ॥ అహం ద్రక్ష్యామి సిద్ధార్థాం త్వాం శత్రౌ వినిపాతితే ॥ ౩౨ ॥ అశ్రూణ్యానన్దజాని త్వం వర్తయిష్యసి శోభ
నే ॥ సమాగమ్య పరిష్వజ్య తస్యోరసి మహోరసః ॥ ౩౩ ॥ అచిరాన్మోక్ష్యతే సీతే దేవి తే జఘనం గతామ్ ॥ ధృతామేతాం
బహూన్మాసాన్ వేణీం రామో మహాబలః ॥ ౩౪ ॥ తస్య దృష్ట్వా ముఖం దేవి పూర్ణచన్ద్రమివోదితమ్ ॥ మోక్ష్యసే శోక
జం వారి నిర్మోకమివ పన్నగీ ॥ ౩౫ ॥ రావణం సమరే హత్వా నచిరాదేవ మైథిలి ॥ త్వయా సమగ్రః ప్రియయా సుఖార్హో ల
ప్స్యతే సుఖమ్ ॥ ౩౬ ॥ సమాగతా త్వం వీరేణ మోదిష్యసి మహాత్మనా ॥ సువర్షేణ సమాయుక్తా యథా సస్యేన మేదినీ ॥
౩౭ ॥ గిరివరమభితోఽనువర్తమానో హయ ఇవ మణ్డలమాశు యః కరోతి । తమిహ శరణమభ్యుపైహి దేవి దివసకరం ప్ర
భవో హ్యయం ప్రజానామ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః.**************************
అథ తాం జాతసన్తాపాం తేన వాక్యేన మోహితామ్ । సరమా హ్లాదయామాస పృథివీం ద్యౌరివామ్భసా ॥ ౧ ॥ తత
స్తస్యా హితం సఖ్యం చికీర్షన్తీ సఖీవచః । ఉవాచ కాలే కాలజ్ఞా స్మితపూర్వాభిభాషిణీ ॥ ౨ ॥ ఉత్సహేయమహం గత్వా
త్వద్వాక్యమసితేక్షణే । నివేద్య కుశలం రామే ప్రతిచ్ఛన్నా నివర్తితుమ్ ॥ ౩ ॥ నహి మే క్రమమాణాయా నిరాలమ్బే విహాయ
సి । సమర్థో గతిమన్వేతుం పవనో గరుడోఽపి వా ॥ ౪ ॥ ఏవం బ్రువాణాం తాం సీతా సరమాం పునరబ్రవీత్ । మధురం శ్లక్ష్ణ
యా వాచా పూర్వం శోకాభిపన్నయా ॥ ౫ ॥ సమర్థా గగనం గన్తుమపి వా త్వం రసాతలమ్ । అవగచ్ఛామ్యకర్తవ్యం క
ర్తవ్యం తే మదన్తరే ॥ ౬ ॥ మత్ప్రియం యది కర్తవ్యం యది బుద్ధిః స్థిరా తవ । జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తం గత్వా కిం కరోతీతి రావణః ॥
౭ ॥ స హి మాయాబలః క్రూరో రావణశ్శత్రురావణః । మాం మోహయతి దుష్టాత్మా పీతమాత్రేవ వారుణీ ॥ ౮ ॥ తర్జాప
యతి మాం నిత్యం భర్త్సాపయతి చాసకృత్ । రాక్షసీభిస్సుఘోరాభిర్యా మాం రక్షన్తి నిత్యశః ॥ ౯ ॥ ఉద్విగ్నా శఙ్కితా
చాస్మి న స్వస్థం చ మనో మమ । తద్భయాచ్చాహముద్విగ్నా అశోకవనికాం గతా ॥ ౧౦ ॥ యది నామ కథా తస్య నిశ్చితం వాపి
యద్భవేత్ । నివేదయేథాస్సర్వం తత్ పరో మే స్యాదనుగ్రహః ॥ ౧౧ ॥ సా త్వేవం బ్రువతీం సీతాం సరమా వల్గుభాషిణీ । ఉ
వాచ వదనం తస్యాస్స్పృశన్తీ బాష్పవిక్లబమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఏష తే యద్యభిప్రాయస్తదా గచ్ఛామి జానకి । గృహ్య శత్రోరభి
ప్రాయముపావృత్తాం చ పశ్య మామ్ ॥ ౧౩ ॥ ఏవముక్త్వా తతో గత్వా సమీపం తస్య రక్షసః । శుశ్రావ కథితం తస్య రావణ
స్య సమన్త్రిణః ॥ ౧౪ ॥ సా శ్రుత్వా నిశ్చయం తస్య నిశ్చయజ్ఞా దురాత్మనః । పునరేవాగమత్ క్షిప్రమశోకవనికాం తదా ॥
౧౫ ॥ సా ప్రవిష్టా పునస్తత్ర దదర్శ జనకాత్మజామ్ । ప్రతీక్షమాణాం స్వామేవ భ్రష్టపద్మామివ శ్రియమ్ ॥ ౧౬ ॥ తాం తు సీతా
పునః ప్రాప్తాం సరమాం వల్గుభాషిణీమ్ । పరిష్వజ్య చ సుస్నిగ్ధం దదౌ చ స్వయమాసనమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఇహాసీనా సుఖం సర్వమా
ఖ్యాహి మమ తత్త్వతః । క్రూరస్య నిశ్చయం తస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్తా తు సరమా సీతయా వేపమానయా ।

కథితం సర్వమాదిష్టే రావణస్య సమంత్రిణః ॥౧౯॥ జనన్యా రాక్షసేంద్రో వై త్వన్మోక్షార్థం బృహద్వచః । అవిద్ధేన చ వైదేహి మంత్రివృద్ధేన బోధితః ॥౨౦॥ దీయతామభిసత్కృత్య మనుజేంద్రాయ మైథిలీ । నిదర్శనం తే పర్యాప్తం జనస్థానే యదద్భుతం ॥౨౧॥ లంఘనం చ సముద్రస్య దర్శనం చ హనూమతః । వధం చ రక్షసాం యుద్ధే కః కుర్యాన్మానుషో భువి ॥౨౨॥ ఏవం స మంత్రివృద్ధైశ్చ విద్ధేన బహుభాషితః । న త్వాముత్సహతే మోక్తుమర్థమర్థపరో యథా ॥౨౩॥ నోత్సహత్యమృతో మోక్తుం యుద్ధే త్వామితి మైథిలి । సామాత్యస్య నృశంసస్య నిశ్చయో హ్యేష వర్తతే ॥౨౪॥ తదేషా నిశ్చితా బుద్ధిర్మృత్యులోభాదుపస్థితా । భయాన్న శక్తస్త్వాం మోక్తుమనిరస్తస్తు సంయుగే ॥ రాక్షసానాం చ సర్వేషామాత్మనశ్చ వధేన హి ॥౨౫॥ నిహత్య రావణం సంఖ్యే సర్వథా నిశితైశ్శరైః ॥ ప్రతినేష్యతి రామస్త్వామయోధ్యామసితేక్షణే ॥౨౬॥ ఏతస్మిన్నంతరే శబ్దో భేరీశంఖసమాకులః ॥ శ్రుతో వానరసైన్యానాం కంపయన్ ధరణీతలం ॥౨౭॥ శ్రుత్వా తు తం వానరసైన్యశబ్దం లంకాగతా రాక్షసరాజభృత్యాః । నష్టౌజసో దైన్యపరీతచేష్టాః శ్రేయో న పశ్యంతి నృపస్య దోషైః ॥౨౮॥

ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః.

****

తేన శంఖవిమిశ్రేణ భేరీశబ్దేన రాఘవః । ఉపయాతి మహాబాహూ రామః పరపురంజయః ॥౧॥ తం నినాదం నిశమ్యాథ రావణో రాక్షసేశ్వరః । ముహూర్తం ధ్యానమాస్థాయ సచివానభ్యుదైక్షత ॥౨॥ అథ తాన్ సచివాంస్తత్ర సర్వానాభాష్య రావణః । సభాం సన్నాదయన్ సర్వామిత్యువాచ మహాబలః ॥ జగత్సంతాపనః క్రూరో గర్హయన్ రాక్షసేశ్వరః ॥౩॥ తరణం సాగరస్యాపి విక్రమం బలసంచయం ॥ యదుక్తవంతో రామస్య భవంతస్తన్మయా శ్రుతం । భవతశ్చాప్యహం వేద్మి యుద్ధే సత్యపరాక్రమాన్ ॥ తూష్ణీకానీక్షతోఽన్యోన్యం విదిత్వా రామవిక్రమం ॥౫॥ తతస్తు సుమహాప్రాజ్ఞో మాల్యవాన్నామ రాక్షసః ॥ రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా మాతుః పైతామహోఽబ్రవీత్ ॥౬॥ విద్యాస్వభివినీతో యో రాజా రాజన్నయానుగః ॥ స శాస్తి చిరమైశ్వర్యమరీంశ్చ కురుతే వశే ॥౭॥ సందధానో హి కాలేన విగృహ్ణంశ్చారిభిస్సహ ॥ స్వపక్షవర్ధనం కుర్వన్మహదైశ్వర్యమశ్నుతే ॥౮॥ హీయమానేన కర్తవ్యో రాజ్ఞా సంధిస్సమేన చ ॥ న శత్రుమవమన్యేత జ్యాయాన్కుర్వీత విగ్రహం ॥౯॥ తన్మహ్యం రోచతే సంధిస్సహ రామేణ రావణ ॥ యదర్థమభియుక్తాస్స్మ సీతా తస్మై ప్రదీయతాం ॥౧౦॥ తస్య దేవర్షయస్సర్వే గంధర్వాశ్చ జయైషిణః ॥ విరోధం మా గమస్తేన సంధిస్తే తేన రోచతాం ॥౧౧॥ అసృజద్భగవాన్పక్షౌ ద్వావేవ హి పితామహః ॥ సురాణామసురాణాం చ ధర్మాధర్మౌ తదాశ్రయౌ ॥౧౨॥ ధర్మో హి శ్రూయతే పక్షో హ్యమరాణాం మహాత్మనాం ॥ అధర్మో రక్షసాం పక్షో హ్యసురాణాం చ రావణ ॥౧౩॥ ధర్మో వై గ్రసతేఽధర్మం తతః కృతమభూద్యుగం ॥ అధర్మో గ్రసతే ధర్మం తతస్తిష్యః ప్రవర్తతే ॥౧౪॥ తత్త్వయా చరతా లోకాన్ ధర్మో వినిహతో మహాన్ ॥ అధర్మః ప్రగృహీతశ్చ తేనాస్మద్బలినః పరే ॥౧౫॥ స ప్రమాదాద్వివృద్ధస్తేఽధర్మోఽభిగ్రసతే హి నః ॥ వివర్ధయతి పక్షం చ సురాణాం సురభావనః ॥౧౬॥ విషయేషు ప్రసక్తేన యత్కించిత్కారిణా త్వయా ॥ ఋషీణామగ్నికల్పానాముద్వేగో జనితో మహాన్ ॥౧౭॥ తేషాం ప్రభావో దుర్ధర్షః ప్రదీప్త ఇవ పావకః ॥ ౧౮ ॥ తపసా భావితాత్మానో ధర్మస్యానుగ్రహే రతాః । ముఖ్యైర్యజ్ఞైర్యజంత్యేతే నిత్యం తైస్తైర్ద్విజాతయః ॥ జుహ్వత్యగ్నీంశ్చ విధివద్వేదాంశ్చోచ్చైరధీయతే । అభిభూయ చ రక్షాంసి బ్రహ్మఘోషానుదైరయన్ ॥ ౨౦ ॥ దిశో విప్రద్రుతాస్సర్వే స్తనయిత్నురివోష్ణగే । ఋషీణామగ్నికల్పానామగ్నిహోత్రసముత్థితః ॥ ఆదత్తే రక్షసాం తేజో ధూమో వ్యాప్య దిశో దశ । తేషు తేషు చ దేశేషు పుణ్యేష్వేవ దృఢవ్రతైః ॥ చర్యమాణం తపస్తీవ్రం సంతాపయతి రాక్షసాన్ ॥౨౨॥ దేవదానవయక్షేభ్యో గృహీతశ్చ వరస్త్వయా ॥ మానుషా వానరా ఋక్షా గోలాంగూలా మహాబలాః । బలవంత ఇహాగమ్య గర్జంతి దృఢవిక్రమాః ॥౨౪॥ ఉత్పాతాన్వివిధాన్దృష్ట్వా ఘోరాన్బహువిధాంస్తథా । వినాశమనుపశ్యామి సర్వేషాం రక్షసామహం ॥౨౫॥ ఖరాభిస్తనితా ఘోరా మేఘాః ప్రతిభయంకరాః । శోణితేనాభివర్షంతి లంకాముష్ణేన సర్వతః ॥౨౬॥ రుదతాం వాహనానాం చ ప్రపతంత్యస్రబిందవః । ధ్వజా ధ్వస్తా వివర్ణాశ్చ న ప్రభాంతి యథాపురా ॥౨౭॥ వ్యాళా గోమాయవో గృధ్రా వాశ్యంతి చ సుభైరవం । ప్రవిశ్య లంకామనిశం సమవాయాంశ్చ కుర్వతే ॥ ౨౮ ॥ కాళికాః పాండురైర్దంతైః ప్రహసంత్యగ్రతః స్థితాః । స్త్రియస్స్వప్నేషు ముష్ణంత్యో గృహాణి ప్రతిభాష్య చ ॥౨౯॥ గృహాణాం బలికర్మాణి శ్వానః పర్యుపభుంజతే । ఖరా గోషు ప్రజాయంతే మూషికా నకులైస్సహ ॥ ౩౦ ॥ మార్జారా ద్వీపిభిస్సార్ధం సూకరాశ్శునకైస్సహ । కిన్నరా రాక్షసైశ్చాపి సమీయుర్మానుషైస్సహ ॥ ౩౧ ॥ పాండురా రక్తపాదాశ్చ విహంగాః కాలచోదితాః । రాక్షసానాం వినాశాయ కపోతా విచరంతి చ ॥ ౩౨ ॥ వీచీకూచీతి వాశ్యంత్యశ్శారికా వేశ్మసు స్థితాః ॥౩౩॥ పతంతి గ్రథితాశ్చాపి నిర్జితాః కలహైషిణః ॥ పక్షిణశ్చ మృగాస్సర్వే ప్రత్యాదిత్యం రుదంతి చ ॥౩౪॥ కరాళో వికటో ముండః పురుషః కృష్ణ

పింగళః॥ కాలోఽగృహ్ణాతి సర్వేషాం కాలే కాలేన్వవేక్షతే ॥ ౩౪ ॥ ఏతాన్యన్యాని దుష్టాని నిమిత్తాన్యుత్పతంతి చ (విష్ణుం మన్యామహే దేవం మానుషం రూపమాస్థితం। నహి మానుషమాత్రోఽసౌ రాఘవో దృఢవిక్రమః ॥ యేన బద్ధస్సముద్రస్య స సేతుః పరమాద్భుతః । కురుష్వ నరరాజేన సంధిం రామేణ రావణ।) జ్ఞాత్వా ప్రధార్య కార్యాణి క్రియతామాయతిక్షమం॥ ౩౫॥ ఇదం వచస్తత్ర నిగద్య మాల్యవాన్ పరీక్ష్య రక్షోధిపతేర్మనః పునః । అనుత్తమేషూత్తమపౌరుషో బలీ బభూవ తూష్ణీం సమవేక్ష్య రావణం॥ ౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః. **********************

తత్తు మాల్యవతో వాక్యం హితముక్తం దశాననః। న మర్షయతి దుష్టాత్మా కాలస్య వశమాగతః॥ ౧॥ స బద్ధ్వా భ్రుకుటిం వక్త్రే క్రోధస్య వశమాగతః। అమర్షాత్పరివృత్తాక్షో మాల్యవంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౨॥ హితబుద్ధ్యా యదహితం వచః పరుషముచ్యతే । పరపక్షం ప్రవిశ్యైవ నైతచ్ఛ్రోత్రంగతం మమ ॥ ౩ ॥ మానుషం కృపణం రామమేకం శాఖామృగాశ్రయం। సమర్థం మన్యసే కేన త్యక్తం పిత్రా వనాలయం॥ ౪॥ రక్షసామీశ్వరం మాం చ దేవతానాం భయంకరం । హీనం మాం మన్యసే కేన హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః॥ ౫॥ వీరద్వేషేణ వా శంకే పక్షపాతేన వా రిపోః। త్వయాహం పరుషాణ్యుక్తః పరప్రోత్సాహనేన వా॥ ౬॥ ప్రభవంతం పదస్థం హి పరుషం కోఽభిధాస్యతి । పండితశ్శాస్త్రతత్వజ్ఞో వినా ప్రోత్సాహనాద్రిపోః॥ ౭ ॥ ఆనీయ చ వనాత్సీతాం పద్మహీనామివ శ్రియం । కిమర్థం ప్రతిదాస్యామి రాఘవస్య భయాదహం॥ ౮॥ వృతం వానరకోటీభిస్ససుగ్రీవం సలక్ష్మణం। పశ్య కైశ్చిదహోభిస్త్వం రాఘవం నిహతం మయా ॥ ౯ ॥ ద్వంద్వే యస్య న తిష్ఠంతి దైవతాన్యపి సంయుగే। స కస్మాద్రావణో యుద్ధే భయమాహారయిష్యతి ॥ ౧౦ ॥ ద్విధా భజ్యేయమప్యేవం న నమేయం తు కస్యచిత్ । ఏష మే సహజో దోషస్స్వభావో దురతిక్రమః ॥ ౧౧ ॥ యది తావత్సముద్రే తు సేతుర్బద్ధో యదృచ్ఛయా। రామేణ విస్మయః కోఽత్ర యేన తే భయమాగతం॥ ౧౨॥ స తు తీర్త్వార్ణవం రామస్సహ వానరసేనయా। ప్రతిజానామి తే సత్యం న జీవన్ప్రతియాస్యతి॥ ౧౩॥ ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం రుష్టం విజ్ఞాయ రావణం । వ్రీడితో మాల్యవాన్వాక్యం నోత్తరం ప్రత్యపద్యత॥ ౧౪॥ జయాశిషా చ రాజానం వర్ధయిత్వా యథోచితం । మాల్యవానభ్యనుజ్ఞాతో జగామ స్వం నివేశనం॥ ౧౫॥ రావణస్తు సహామాత్యో మంత్రయిత్వా విమృశ్య చ । లంకాయామతులాం గుప్తిం కారయామాస రాక్షసః ॥ ౧౬ ॥ స వ్యాదిదేశ పూర్వస్యాం ప్రహస్తం ద్వారి రాక్షసం । దక్షిణస్యాం మహావీర్యౌ మహాపార్శ్వమహోదరౌ ॥ ౧౭॥ పశ్చిమాయామథో ద్వారి పుత్రమింద్రజితం తథా। వ్యాదిదేశ మహామాయం బహుభీ రాక్షసైర్వృతం॥ ౧౮॥ ఉత్తరస్యాం పురద్వారి వ్యాదిశ్య శుకసారణౌ। స్వయం చాత్ర భవిష్యామి మంత్రిణస్తానువాచ హ ॥ ౧౯ ॥ రాక్షసం తు విరూపాక్షం మహావీర్యపరాక్రమం। మధ్యమే స్థాపయద్గుల్మే బహుభిస్సహ రాక్షసైః॥ ౨౦ ॥ ఏవం విధానం లంకాయాః కృత్వా రాక్షసపుంగవః। కృతకృత్యమివాత్మానం మన్యతే కాలచోదితః ॥ ౨౧ ॥ విసర్జయామాస తతస్స మంత్రిణో విధానమాజ్ఞాప్య పురస్య పుష్కలం। జయాశిషా మంత్రిగణేన పూజితో వివేశ చాంతఃపురమృద్ధిమన్మహత్ ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షట్త్రింశస్సర్గః. ********************

నరవానరరాజౌ తౌ స చ వాయుసుతః కపిః। జాంబవానృక్షరాజశ్చ రాక్షసశ్చ విభీషణః ॥ అంగదో వాలిపుత్రశ్చ సౌమిత్రిశ్శరభః కపిః । సుషేణస్సహదాయాదో మైందో ద్వివిద ఏవ చ ॥ గజో గవాక్షః కుముదో నలోఽథ పనసస్తథా । అమిత్రవిషయం ప్రాప్తాస్సమవేతాస్సమర్థయన్॥ ౩॥ ఇయం సా లక్ష్యతే లంకా పురీ రావణపాలితా । సాసురోరగగంధర్వైరమరైరపి దుర్జయా ॥ కార్యసిద్ధిం పురస్కృత్య మంత్రయధ్వం వినిర్ణయే । నిత్యం సన్నిహితో హ్యత్ర రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౫ ॥ తథా తేషు బ్రువాణేషు రావణావరజోఽబ్రవీత్ । వాక్యమగ్రామ్యపదవత్ పుష్కలార్థం విభీషణః॥ ౬॥ అనలశ్శరభశ్చైవ సంపాతిః ప్రఘసస్తథా। గత్వా లంకాం మమామాత్యాః పురీం పునరిహాగతాః ॥ భూత్వా శకునయస్సర్వే ప్రవిష్టాశ్చ రిపోర్బలం । విధానం విహితం యచ్చ తద్దృష్ట్వా సముపస్థితాః॥ సంవిధానం యదాహుస్తే రావణస్య దురాత్మనః। రామ తద్బ్రువతస్సర్వం యథాతత్త్వేన మే శృణు॥ ౯॥ పూర్వం ప్రహస్తస్సబలో ద్వారమాసాద్య తిష్ఠతి। దక్షిణం చ మహావీర్యౌ మహాపార్శ్వమహోదరౌ॥ ౧౦॥ ఇంద్రజిత్ పశ్చిమద్వారం రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః। పట్టసాసిధనుష్మద్భిశ్శూలముద్గరపాణిభిః ॥ నానాప్రహరణైశ్శూరైరావృతో రావణాత్మజః॥ ౧౧॥ రాక్షసానాం సహస్రైస్తు బహుభిశ్శస్త్రపాణిభిః। యుక్తః పరమసంవిగ్నో రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః। ఉత్తరం నగరద్వారం రావణస్స్వయమాస్థితః॥ ౧౩॥ విరూపాక్షస్తు మహతా శూలఖడ్గధనుష్మతా। బలేన రాక్షసైస్సార్ధం మధ్యమం గుల్మమాస్థితః॥ ౧౪॥ ఏతానేవంవిధాన్గుల్మాన్ లంకాయాం సముదీక్ష్య తే। మామకాస్సచివాస్సర్వే పునశ్శీఘ్రమిహాగతాః॥ ౧౫॥ గజానాం చ సహస్రం చ రథానామయుతం పురే । హయానామయుతే ద్వే చ సాగ్రకోటిశ్చ రక్షసాం॥ విక్రాంతా బలవంతశ్చ సంయుగేష్వాతతాయినః । ఇష్టా రాక్షసరాజస్య నిత్యమే

తుస్సంప్రతియుద్ధమార్గైః॥ శార్దూలసింహావివజాతదర్పౌగజేంద్రపోతావివసంప్రయుక్తౌ॥ ౧౮॥ సంహత్య బా
పీడ్యచతావురోభ్యాంనిపేతతుర్వైయుగపద్ధరణ్యాం॥ ఉద్యమ్యచాన్యోన్యమధిక్షిపంతౌ సంచక్రమాతేబహుయుద్ధమా
ర్గైః॥౧౯॥ వ్యాయామశిక్షాబలసంప్రయుక్తౌక్లమంసతౌజగ్మతురాశువీరౌ ॥ బాహూత్తమైర్వారణవారణాభైర్ని
వారయంతౌవరవారణాభౌ॥ ౨౦॥ చిరేణకాలేనతుసంప్రయుక్తౌసంచేరతుర్మండలమార్గమాశు॥ ౨౧॥ తౌపరస్పర
మాసాద్యయత్తావన్యోన్యసూదనే। మార్జారావివభక్షార్థేవితస్థాతేముహుర్ముహుః॥ ౨౨॥మండలానివిచిత్రాణి
స్థానానివివిధానిచ। గోమూత్రికాణిచిత్రాణిగతప్రత్యాగతానిచ॥ తిరశ్చీనగతాన్యేవతథావక్రగతానిచ। పరిమోక్షం
ప్రహారాణాంవర్జనంపరిధావనం॥ అభిద్రవణమాప్లావమాస్థానంచసవిగ్రహం। పరావృత్తమపావృత్తమపద్రుతమవ
ప్లుతం॥ఉపన్యస్తమపన్యస్తంయుద్ధమార్గవిశారదౌ। తౌసంచేరతురన్యోన్యంవానరేంద్రశ్చరావణః॥ ౨౬॥ఏతస్మిన్నం
తరేరక్షోమాయాబలమథాత్మనః। ఆరబ్ధుముపసంపేదేజ్ఞాత్వాతంవానరాధిపః॥ ఉత్పపాతతదాకాశంజితకాశీజితక్ల
మః। రావణస్థితఏవాత్రహరిరాజేనవంచితః॥౨౭॥అథహరివరనాథః ప్రాప్యసంగ్రామకీర్తింనిశిచరపతిమాజౌయో
జయిత్వాశ్రమేణ।గగనమతివిశాలంలంఘయిత్వార్కసూనుర్హరివరగణమధ్యేరామపార్శ్వంజగామ॥ ౨౯॥ ఇతిసస
వితృసూనుస్తత్రతత్కర్మకృత్వాపవనగతిరనీకంప్రావిశత్ సంప్రహృష్టః। రఘువరనృపసూనోర్వర్ధయన్యుద్ధహర్షం
తరుమృగగణముఖ్యైఃపూజ్యమానోహరీంద్రః॥౩౦॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.**************

అథతస్మిన్నిమిత్తానిదృష్ట్వాలక్ష్మణపూర్వజః। సుగ్రీవంసంపరిష్వజ్యతదావచనమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ అసమ్మంత్ర్య
మయాసార్ధంతదిదంసాహసంకృతం। ఏవంసాహసకర్మాణినకుర్వంతిజనేశ్వరాః॥ ౨॥ సంశయేస్థాప్యమాంచేదం
బలంచసవిభీషణం। కష్టంకృతమిదంవీరసాహసంసాహసప్రియ॥ ౩॥ ఇదానీంమాకృథావీరఏవంవిధమచింతితం । త్వ
యికించిత్సమాపన్నేకింకార్యంసీతయామమ॥భరతేనమహాబాహోలక్ష్మణేనయవీయసా । శత్రుఘ్నేనచశత్రుఘ్న
స్వశరీరేణవాపునః ॥ ౫॥ త్వయిచానాగతేపూర్వమితిమేనిశ్చితామతిః । జానతశ్చాపితేవీర్యంమహేంద్రవరుణోప
మ॥ హత్వాహంరావణంయుద్ధేసపుత్రబలవాహనం। అభిషిచ్యచలంకాయాంవిభీషణమథాపిచ ॥ భరతేరాజ్యమా
వేశ్యత్యక్ష్యేదేహంమహాబల ॥ ౮॥ తమేవంవాదినంరామంసుగ్రీవఃప్రత్యభాషత ॥ తవభార్యాపహర్తారందృష్ట్వా
రాఘవరావణం। మర్షయామికథంవీరజానన్పౌరుషమాత్మనః॥౯॥ ఇత్యేవంవాదినంవీరమభినంద్యసరాఘవః । ల
క్ష్మణంలక్ష్మిసంపన్నమిదంవచనమబ్రవీత్॥ ౧౦॥పరిగృహ్యోదకంశీతంవనానిఫలవంతిచ। బలౌఘంసంవిభజ్యేమం
వ్యూహ్యతిష్ఠేమలక్ష్మణ॥౧౧॥ లోకక్షయకరంభీమంభయంపశ్యామ్యుపస్థితం । నిబర్హణంప్రవీరాణామృక్షవానర
రక్షసాం॥౧౨॥వాతాశ్చపరుషావాంతికంపతేచవసుంధరా। పర్వతాగ్రాణివేపంతేపతంతిధరణీరుహాః ॥ ౧౩ ॥ మే
ఘాఃక్రవ్యాదసంకాశాఃపరుషాఃపరుషస్వనాః । క్రూరాఃక్రూరంప్రవర్షంతిమిశ్రంశోణితబిందుభిః ॥ ౧౪ ॥ రక్త
చందనసంకాశాసంధ్యాపరమదారుణా। జ్వలచ్చనిపతత్యేతదాదిత్యాదగ్నిమండలం ॥ ౧౫॥ ఆదిత్యమభివాశ్యంతిజన
యంతోమహద్భయం।దీనాదీనస్వరాఘోరాఅప్రశస్తామృగద్విజాః ॥ ౧౬ ॥ రజన్యామప్రకాశశ్చసంతాపయతిచం
ద్రమాః।కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతోయథాలోకస్యసంక్షయే ॥ ౧౭ ॥ హ్రస్వోరూక్షోప్రశస్తశ్చపరివేషస్సులోహితః॥
౧౮॥ఆదిత్యమండలేనీలంలక్ష్మలక్ష్మణదృశ్యతే॥ దృశ్యంతేనయథావచ్చనక్షత్రాణ్యభివర్తతే । యుగాంతమివలో
కస్యపశ్యలక్ష్మణశంసతి ॥ ౧౯॥కాకాశ్శ్యేనాస్తథాగృధ్రానీచైఃపరిపతంతిచ । శివాశ్చాప్యశివావాచఃప్రవదంతిమ
హాస్వనాః॥ ౨౦॥క్షిప్రమద్యమరాధర్షాంలంకాంరావణపాలితాం । అభియామజవేనైవసర్వతోహరిభిర్వృతాః ॥
౨౧॥ఇత్యేవంసంవదన్వీరోలక్ష్మణంలక్ష్మణాగ్రజః। తస్మాదవాతరచ్ఛీఘ్రంపర్వతాగ్రాన్మహాబలః॥ ౨౨॥ అవతీర్య
చధర్మాత్మాతస్మాచ్ఛైలాత్సరాఘవః । పరైఃపరమదుర్ధర్షందదర్శబలమాత్మనః ॥ ౨౩ ॥ సన్నహ్యతుససుగ్రీవఃకపి
రాజబలంమహత్ ।కాలజ్ఞోరాఘవఃకాలేసంయుగాయాభ్యచోదయత్ ॥౨౪॥ తతఃకాలేమహాబాహుర్బలేనమహతా
వృతః।ప్రస్థితఃపురతోధన్వీలంకామభిముఖఃపురీం ॥ ౨౫ ॥ తంవిభీషణసుగ్రీవౌహనుమాన్జాంబవాన్నళః । ఋ
క్షరాజస్తథానీలోలక్ష్మణశ్చాన్వయుస్తదా॥౨౬॥తతఃపశ్చాత్సుమహతీపృతనర్క్షవనౌకసాం । ప్రచ్ఛాద్యమహతీం
భూమిమనుయాతిస్మరాఘవం॥ ౨౭॥శైలశృంగాణిశతశఃప్రవృద్ధాంశ్చమహీరుహాన్ । జగృహుఃకుంజరప్రఖ్యావాన
రాఃపరవారణాః॥౨౮॥తౌతుదీర్ఘేణకాలేనభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ । రావణస్యపురీంలంకామాసేదతురరిందమౌ ॥
౨౯॥పతాకామాలినీంరమ్యాముద్యానవరశోభితాం । చిత్రవప్రాంసుదుష్ప్రాపాముచ్చైఃప్రాకారతోరణాం ॥ తాం
సురైరపిదుర్ధర్షాంరామవాక్యప్రచోదితాః।యథానివేశంసంపీడ్యన్యవిశంతవనౌకసః॥ ౩౧ ॥ లంకాయాస్తూత్తర

ద్వారంశైలశృంగమివోన్నతం । రామస్సహానుజోధన్వీజుగోపచరురోధచ ॥ ౩౨ ॥ లంకాముపనివిష్టశ్చరామోదశర
థాత్మజః। లక్ష్మణానుచరోవీరః పురీంరావణపాలితాం ॥ ఉత్తరద్వారమాసాద్యయత్రతిష్ఠతిరావణః॥ ౩౩ ॥ నాన్యో
రామాద్ధితద్ద్వారంసమర్థః పరిరక్షితుం ॥ రావణాధిష్ఠితంభీమంవరుణేనేవసాగరం । సాయుధైరాక్షసైర్భీమైరభిగు
ప్తంసమంతతః॥ లఘూనాంత్రాసజననంపాతాళమివదానవైః ॥ ౩౫ ॥ విన్యస్తానిచయోధానాంబహూనివివిధాని
చ ॥ దదర్శాయుధజాలానితథైవకవచానిచ॥ ౩౬ ॥ పూర్వంతుద్వారమాసాద్యనీలోహరిచమూపతిః॥అతిష్ఠత్సహ
మైందేనద్వివిదేనచవీర్యవాన్॥ ౩౭ ॥ అంగదోదక్షిణద్వారంజగ్రాహసుమహాబలః ॥ ఋషభేణగవాక్షేణగజేనగ
వయేనచ ॥ ౩౮ ॥ హనుమాన్పశ్చిమద్వారంరరక్షబలవాన్కపిః ॥ ప్రమాథిప్రఘసాభ్యాంచవీరైరన్యైశ్చసంగతః॥
౩౯॥ మధ్యమేచస్వయంగుల్మేసుగ్రీవస్సమతిష్ఠత॥సహసర్వైర్హరిశ్రేష్ఠైస్సుపర్ణశ్వసనోపమైః ॥ ౪౦ ॥ వాన
రాణాంతుషట్త్రింశత్కోట్యఃప్రఖ్యాతయూథపాః ॥ నిపీడ్యోపనివిష్టాశ్చసుగ్రీవోయత్రవానరః ॥ ౪౧ ॥ శాసనేనతు
రామస్యలక్ష్మణస్సవిభీషణః॥ ద్వారేద్వారేహరీణాంతుకోటింకోటింన్యవేశయత్ ॥౪౨॥ పశ్చిమేనతురామస్యసుగ్రీ
వస్సహజాంబవాన్ ॥ అదూరాన్మధ్యమేగుల్మేతస్థౌబహుబలానుగః ॥౪౩॥ తేతువానరశార్దూలాశ్శార్దూలాఇవ
దంష్ట్రిణః। గృహీత్వాద్రుమశైలాగ్రాన్హృష్టాయుద్ధాయతస్థిరే ॥ ౪౪ ॥ సర్వేవికృతలాంగూలాస్సర్వేదంష్ట్రాన
ఖాయుధాః ॥ సర్వేవికృతచిత్రాంగాస్సర్వేచవికృతాననాః ॥ ౪౫ ॥ దశనాగబలాఃకేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః॥ కే
చిన్నాగసహస్రస్యబభూవుస్తుల్యవిక్రమాః ॥ ౪౬ ॥ సంతిచౌఘబలాఃకేచిత్కేచిచ్ఛతగుణోత్తరాః ॥ అప్రమేయ
బలాశ్చాన్యేతత్రాసన్హరియూథపాః ॥ ౪౭ ॥ అద్భుతశ్చవిచిత్రశ్చతేషామాసీత్సమాగమః॥ తత్రవానరసైన్యా
నాంశలభానామివోద్యమః॥ ౪౮ ॥ పరిపూర్ణమివాకాశంసంఛన్నేవచమేదినీ॥ లంకాముపనివిష్టైశ్చసంపతద్భిశ్చ
వానరైః॥ ౪౯ ॥ శతంశతసహస్రాణాంపృథగృక్షవనౌకసాం॥ లంకాద్వారాణ్యుపాజగ్మురన్యేయోద్ధుంసమంత
తః॥ ౫౦ ॥ఆవృతస్సగిరిస్సర్వైస్తైస్సమంతాత్ప్లవంగమైః॥ ౫౧ ॥అయుతానాంసహస్రంచపురీంతామభ్యవర్త
త॥ ౫౧ ॥వానరైర్బలవద్భిశ్చబభూవద్రుమపాణిభిః॥ సంవృతాసర్వతోలంకాదుష్ప్రవేశాపివాయునా॥౫౨॥రా
క్షసావిస్మయంజగ్ముస్సహసాభినిపీడితాః॥ వానరైర్మేఘసంకాశైశ్శక్రతుల్యపరాక్రమైః॥ ౫౩ ॥మహాన్శబ్దోభ
వత్తత్రబలౌఘస్యాభివర్తతః ॥ సాగరస్యేవభిన్నస్యయథాస్యాత్సలిలస్వనః ॥ ౫౪ ॥ తేనశబ్దేనమహతా సప్రా
కారాసతోరణా ॥ లంకాప్రచలితాసర్వాసశైలవనకాననా ॥౫౫॥రామలక్ష్మణగుప్తాసాసుగ్రీవేణచవాహినీ ॥బ
భూవదుర్ధర్షతరాసర్వైరపిసురాసురైః ॥ ౫౬ ॥ రాఘవస్సన్నివేశ్యైవసైన్యంస్వంరక్షసాంవధే ॥ సమ్మంత్ర్య
మంత్రిభిస్సార్ధంనిశ్చిత్యచపునఃపునః। ఆనంతర్యమభిప్రేప్సుఃక్రమయోగార్థతత్త్వవిత్ ॥ విభీషణస్యానుమతేరాజ
ధర్మమనుస్మరన్ । అంగదంవాలితనయంసమాహూయేదమబ్రవీత్ ॥ ౫౮॥ గత్వాసౌమ్యదశగ్రీవంబ్రూహిమద్వ
చనాత్కపే । లంఘయిత్వాపురీంలంకాంభయంత్యక్త్వాగతవ్యథః ॥ ౬౦ ॥ భ్రష్టశ్రీకగతైశ్వర్యముమూర్షోనష్టచే
తన।ఋషీణాందేవతానాంచగంధర్వాప్సరసాంతథా ॥ నాగానామథయక్షాణాంరాజ్ఞాంచరజనీచర।యచ్చపాపం
కృతంమోహాదవలిప్తేనరాక్షస ॥ నూనమద్యగతోదర్పఃస్వయంభువరదానజః।యస్యదండధరస్తేహందారాహరణక
ర్శితః॥దండంధారయమాణస్తులంకాద్వారేవ్యవస్థితః॥ ౬౩॥ పదవీందేవతానాంచమహర్షీణాంచరాక్షస ॥ రాజ
ర్షీణాంచసర్వేషాంగమిష్యసిమయాహతః ॥౬౪॥ బలేనయేనవైసీతాంమాయయారాక్షసాధమ ॥ మామతిక్రా
మయిత్వాత్వంహృతవాంస్తద్విదర్శయ ॥౬౫॥ అరాక్షసమిమంలోకంకర్తాస్మినిశితైశ్శరైః ॥ నచేచ్ఛరణమభ్యే
షిమాముపాదాయమైథిలీం ॥౬౬॥ ధర్మాత్మారక్షసాంశ్రేష్ఠస్సంప్రాప్తోయంవిభీషణః ॥ లంకైశ్వర్యంధ్రువంశ్రీ
మానయంప్రాప్నోత్యకంటకం ॥౬౭ ॥నహిరాజ్యమధర్మేణభోక్తుంక్షణమపిత్వయా ॥ శక్యంమూర్ఖసహాయేన
పాపేనావిదితాత్మనా ॥౬౮॥ యుధ్యస్వవాధృతింకృత్వాశౌర్యమాలంబ్యరాక్షస ॥ మచ్ఛరైస్త్వంరణేశాంతస్త
తఃపూతోభవిష్యసి ॥౬౯॥ యద్యావిశసిలోకాంస్త్రీన్పక్షిభూతోమనోజవః ॥మమచక్షుష్పథంప్రాప్యనజీవన్ప్ర
తియాస్యసి ॥౭౦॥ బ్రవీమిత్వాంహితంవాక్యంక్రియతామౌర్ధ్వదైహికం ॥ సుదృష్టాక్రియతాంలంకాజీవితంతే
మయిస్థితం ॥౭౧॥ ఇత్యుక్తస్సతుతారేయోరామేణాక్లిష్టకర్మణా॥ జగామాకాశమావిశ్యమూర్తిమానివహవ్య
వాట్ ॥౭౨॥ సోతిపత్యముహూర్తేనశ్రీమాన్రావణమందిరం ॥దదర్శాసీనమవ్యగ్రంరావణంసచివైస్సహ॥౭౩॥
తతస్తస్యావిదూరేసనిపత్యహరిపుంగవః ॥ దీప్తాగ్నిసదృశస్తస్థావంగదఃకనకాంగదః ॥౭౪॥ తద్రామవచనంసర్వ
మన్యూనాధికముత్తమం ॥ సామాత్యంశ్రావయామాసనివేద్యాత్మానమాత్మనా ॥ ౭౫ ॥ దూతోహంకోసలేంద్ర

స్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః॥ వాలిపుత్రోఽంగదో నామ యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ ౭౬ ॥ ఆహ త్వాం రాఘవో రామః
కౌసల్యానందవర్ధనః॥ నిష్పత్య ప్రతియుధ్యస్వ నృశంస పురుషో భవ ॥ ౭౭ ॥ హంతాస్మి త్వాం సహామాత్యం సపుత్ర
జ్ఞాతిబాంధవం॥ నిరుద్విగ్నాస్త్రయో లోకా భవిష్యంతి హతే త్వయి॥ ౭౮॥ దేవదానవయక్షాణాం గంధర్వోరగరక్షసాం॥
శత్రుముద్ధరిష్యామి త్వామృషీణాం చ కంటకం ॥ ౭౯॥ ....
విభీషణస్య చైశ్వర్యం భవిష్యతి హతే త్వయి ॥ న చేత్సత్కృత్య వైదేహీం ప్రణిపత్య ప్రదాస్యసి ॥ ౮౦ ॥ ఇత్యేవం పరు
షం వాక్యం బ్రువాణే హరిపుంగవే ॥ అమర్షవశమాపన్నో నిశాచరగణేశ్వరః ॥ ౮౧ ॥ తతస్స రోషతామ్రా
క్షశ్శశాస సచివాంస్తదా॥ గృహ్యతామేష దుర్మేధా వధ్యతామితి చాసకృత్ ॥ ౮౨ ॥ రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా దీప్తాగ్ని
సమతేజసః॥ జగృహుస్తం తతో ఘోరాశ్చత్వారో రజనీచరాః ॥౮౩॥ గ్రాహయామాస తారేయస్స్వయమాత్మాన
మాత్మవాన్॥ బలం దర్శయితుం వీరో యాతుధానగణే తదా॥౮౪॥ స తాన్ బాహుద్వయే సక్తానాదాయ పతగానివ ॥ ప్రా
సాదం శైలసంకాశముత్పపాతాంగదస్తదా॥౮౫॥ తేంతరిక్షాద్వినిర్ధూతాస్తస్య వేగేన రాక్షసాః॥ భూమౌ నిపతితా
స్సర్వే రాక్షసేంద్రస్య పశ్యతః॥౮౬॥ తతః ప్రాసాదశిఖరం శైలశృంగమివోన్నతం॥ దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య వాలిపుత్రః ప్ర
తాపవాన్ ॥ ౮౭ ॥ తత్పఫాల పదాక్రాంతం దశగ్రీవస్య పశ్యతః ॥ పురా హిమవతశ్శృంగం వజ్రిణేవ విదారితం॥
౮౮॥ భంక్త్వా ప్రాసాదశిఖరం నామ విశ్రావ్య చాత్మనః॥ వినద్య సుమహానాదముత్పపాత విహాయసం ॥ ౮౯ ॥ వ్యథ
యన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ హర్షయంశ్చాపి వానరాన్॥ స వానరాణాం మధ్యే తు రామపార్శ్వముపాగతః॥౯౦॥ రావ
ణస్తు పరం చక్రే క్రోధం ప్రాసాదధర్షణాత్ ॥ వినాశం చాత్మనః పశ్యన్నిశ్శ్వాసపరమోఽభవత్ ॥ ౯౧॥ రామస్తు బహుభి
ర్హృష్టైర్నినదద్భిః ప్లవంగమైః॥ వృతో రిపువధాకాంక్షీ యుద్ధాయైవాభ్యవర్తత ॥౯౨॥ సుషేణస్తు మహావీర్యో గిరికూ
టోపమో హరిః॥ బహుభిస్సంవృతస్తత్ర వానరైః కామరూపిభిః॥౯౩॥ చతుర్ద్వారాణి సర్వాణి సుగ్రీవవచనాత్కపిః ॥
పర్యాక్రామత దుర్ధర్షో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ॥౯౪ ॥ తేషామక్షౌహిణిశతం సమవేక్ష్య వనౌకసాం॥ లంకాముపని
విష్టానాం సాగరం చాతివర్తతాం । రాక్షసా విస్మయం జగ్ముస్త్రాసం జగ్ముస్తథాపరే॥ అపరే సమరోద్ధర్షాద్ధర్షమేవ ప్రపే
దిరే ॥౯౬॥ కృత్స్నం హి కపిభిర్వ్యాప్తం ప్రాకారపరిఘాంతరం ॥ దదృశూ రాక్షసా దీనాః ప్రాకారం వానరీకృతం॥
౯౭॥ హాహాకారం ప్రకుర్వంతి రాక్షసా భయమోహితాః॥ ౯౮ ॥ తస్మిన్ మహాభీషణకే ప్రవృత్తే కోలాహలే రాక్షసరా
జధాన్యాం। ప్రగృహ్య రక్షాంసి మహాయుధాని యుగాంతవాతా ఇవ సంవిచేరుః ॥౯౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకచత్వా
రింశస్సర్గః. ****************************** తతస్తే రాక్షసాస్తత్ర గత్వా రావణమందిరం। న్యవేదయన్
పురీం రుద్ధాం రామేణ సహ వానరైః॥౧॥ రుద్ధాం తు నగరీం శ్రుత్వా జాతక్రోధో నిశాచరః । విధానం ద్విగుణం కృత్వా ప్రా
సాదం సోఽధ్యరోహత॥౨॥ స దదర్శావృతాం లంకాం సశైలవనకాననాం । అసంఖ్యేయైర్హరిగణైస్సర్వతో యుద్ధకాంక్షి
భిః॥౩॥ స దృష్ట్వా వానరైస్సర్వాం వసుధాం కబళీకృతాం। కథం క్షపయితవ్యాస్స్యురితి చింతాపరోఽభవత్ ॥౪॥ స చింతయి
త్వా సుచిరం ధైర్యమాలంబ్య రావణః। రాఘవం హరియూథాంశ్చ దదర్శాయతలోచనః॥౫॥ రాఘవస్సహ సైన్యేన ముది
తో నామ పుప్లువే। లంకాం దదర్శ గుప్తాం వై సర్వతో రాక్షసైర్వృతాం ॥ ౬ ॥ దృష్ట్వా దాశరథిర్లంకాం చిత్రధ్వజపతాకి
నీం। జగామ సహసా సీతాం దూయమానేన చేతసా॥౭॥ అత్ర సా మృగశాబాక్షీ మత్కృతే జనకాత్మజా । పీడ్యతే శోకసంత
ప్తా కృశా స్థండిలశాయినీ॥ ౮॥ పీడ్యమానాం స ధర్మాత్మా వైదేహీమనుచింతయన్ । క్షిప్రమాజ్ఞాపయామాస వానరాన్
ద్విషతాం వధే॥౯॥ ఏవముక్తే తు వచనే రామేణాక్లిష్టకర్మణా। సంఘర్షమాణాః ప్లవగాస్సింహనాదైరనాదయన్ ॥౧౦॥
శిఖరైర్వికిరామైనాం లంకాం ముష్టిభిరేవ వా। ఇతి స్మ దధిరే సర్వే మనాంసి హరియూథపాః॥ ౧౧ ॥ ఉద్యమ్య గిరిశృంగా
ణి శిఖరాణి మహాంతి చ। తరూంశ్చోత్పాట్య వివిధాంస్తిష్ఠంతి హరియూథపాః ॥౧౨ ॥ ప్రేక్షతో రాక్షసేంద్రస్య తాన్య
నీకాని భాగశః। రాఘవప్రియకామార్థం లంకామారురుహుస్తదా ॥ ౧౩ ॥ తే తామ్రవక్త్రా హేమాభా రామార్థే త్య
క్తజీవితాః। లంకామేవాభ్యవర్తంత సాలతాలశిలాయుధాః ॥ ౧౪॥ తే ద్రుమైః పర్వతాగ్రైశ్చ ముష్టిభిశ్చ ప్లవంగమాః।
ప్రాకారాగ్రాణ్యరణ్యాని మమంథుస్తోరణాని చ ॥ ౧౫ ॥ పరిఘాః పూరయంతి స్మ ప్రసన్నసలిలాయుతాః। పాంసుభిః ప
ర్వతాగ్రైశ్చ తృణైః కాష్ఠైశ్చ వానరాః॥ ౧౬ ॥ తతస్సహస్రయూథాశ్చ కోటియూథాశ్చ వానరాః । కోటీశతయుతా
శ్చాన్యే లంకామారురుహుస్తదా॥౧౭॥ కాంచనాని ప్రమృద్నంతి తోరణాని ప్లవంగమాః । కైలాసశిఖరాభాణి గోపురా
ణి ప్రమథ్య చ॥ ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః। లంకాం తామభిధావంతి మహావారణసన్నిభాః ॥ ౧౯ ॥ జ
యత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః। రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥ ౨౦ ॥ ఇత్యేవం ఘోషయంత

ఋషభశ్శరభశ్చైవ ప్లవంగమాః। అభ్యధావంత లంకాయాః ప్రాకారం కామరూపిణః॥౨౦॥వీరబాహుస్సుబాహుశ్చ నళశ్చ
వనగోచరః। నిపీడ్యోపనివిష్టాస్తే ప్రాకారం హరియూథపాః॥ ఏతస్మిన్నంతరే చక్రుః స్కంధావారనివేశనం॥౨౨॥పూ
ర్వద్వారం తు కుముదః కోటిభిర్దశభిర్వృతః॥ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ హరిభిర్జితకాశిభిః॥ ౨౩॥సాహాయ్యార్థం తు త
స్యైవ నివిష్టః ప్రఘసో హరిః॥ పనసశ్చ మహాబాహుర్వానరైర్బహుభిర్వృతః॥ ౨౪॥ దక్షిణం ద్వారమాగమ్య వీరశ్శత
బలిః కపిః॥ ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ వింశత్యా కోటిభిర్వృతః॥౨౫॥సుషేణః పశ్చిమద్వారం గతస్తారాపితా హరిః॥ఆవృత్య
బలవాంస్తస్థౌ షష్టికోటిభిరావృతః॥ ౨౬॥ ఉత్తరం ద్వారమాసాద్య రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ
సుగ్రీవశ్చ హరీశ్వరః॥౨౭॥ గోలాంగూలో మహాకాయో గవాక్షో భీమదర్శనః ॥ వృతః కోట్యా మహావీర్యస్తస్థౌ రామ
స్య పార్శ్వతః॥౨౮॥ ఋక్షాణాం భీమవేగానాం ధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః ॥ వృతః కోట్యా మహావీర్యస్తస్థౌ రామ
స్య పార్శ్వతః ॥ ౨౯ ॥ సన్నద్ధస్తు మహావీర్యో గదాపాణిర్విభీషణః ॥ వృతో యత్తైస్తు సచివైస్తస్థౌ తత్ర మహాబలః ॥
౩౦॥గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః॥సమంతాత్పరిధావంతో రరక్షుర్హరివాహినీం॥ ౩౧॥ తతః కోపపరీ
తాత్మా రావణో రాక్షసేశ్వరః॥ నిర్యాణం సర్వసైన్యానాం ద్రుతమాజ్ఞాపయత్తదా॥౩౨॥ఏతచ్ఛ్రుత్వా తతో వాక్యం
రావణస్య ముఖోద్గతం॥ సహసా భీమనిర్ఘోషముద్ఘుష్టం రజనీచరైః॥ ౩౩॥ తతః ప్రచోదితా భేర్యశ్చంద్రపాండురపు
ష్కరాః॥ హేమకోణాహతా భీమా రాక్షసానాం సమంతతః॥౩౪॥వినేదుశ్చ మహాఘోషాః శంఖాశ్శతసహస్రశః॥రా
క్షసానాం సుఘోరాణాం ముఖమారుతపూరితాః॥౩౫॥ తే బభుశ్శుభనీలాంగాస్సశంఖా రజనీచరాః॥ విద్యున్మండలస
న్నద్ధాస్సబలాకా ఇవాంబుదాః॥౩౬॥ నిష్పతంతి తతస్సైన్యా హృష్టా రావణచోదితాః ॥ సమయే పూర్యమాణస్య వేగా
ఇవ మహోదధేః॥౩౭॥ తతో వానరసైన్యేన ముక్తో నాదస్సమంతతః ॥ మలయః పూరితో యేన ససానుప్రస్థకందరః॥
౩౮॥శంఖదుందుభిసంఘుష్టస్సింహనాదస్తరస్వినాం॥పృథివీం చాంతరిక్షం చ సాగరం చైవ నాదయన్ । గజానాం బృం
హితైస్సార్ధం హయానాం హేషితైరపి॥ రథానాం నేమిఘోషైశ్చ రక్షసాం వదనస్వనైః॥ ౪౦॥ ఏతస్మిన్నంతరే ఘో
రస్సంగ్రామస్సమవర్తత॥రక్షసాం వానరాణాం చ యథా దేవాసురే పురా॥ ౪౧॥ తే గదాభిః ప్రదీప్తాభిశ్శక్తిశూలప
రశ్వధైః॥ నిజఘ్నుర్వానరాన్ ఘోరాః కథయంతస్స్వవిక్రమాన్ ॥ ౪౨ ॥ వానరాశ్చ మహావీర్యా రాక్షసాన్ జఘ్ను
రాహవే। జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః।)రాజా జయతి సుగ్రీవ ఇతి శబ్దో మహానభూత్ ॥౪౩॥రాజన్ జయ
జయేత్యుక్త్వా స్వస్వనామకథాం తతః। తథా వృక్షైర్మహాకాయాః పర్వతాగ్రైశ్చ వానరాః ॥ నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి
నఖైర్దంతైశ్చ వేగితాః॥౪౪॥ రాక్షసాస్త్వపరే భీమాః ప్రాకారస్థా మహీంగతాన్ ॥ భిండివాలైశ్చ ఖడ్గైశ్చ శూలై
శ్చైవ వ్యదారయన్॥౪౫॥వానరాశ్చాపి సంక్రుద్ధాః ప్రాకారస్థాన్ మహీంగతాః ॥ రాక్షసాన్ పాతయామాసుస్సమా
ప్లుత్య ప్లవంగమాః॥౪౬॥స సంప్రహారస్తుములో మాంసశోణితకర్దమః ॥ రక్షసాం వానరాణాం చ సంబభూవాద్భుతో
పమః॥౪౭॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.**************************యుధ్యతాం తు తత
స్తేషాం వానరాణాం మహాత్మనాం। రక్షసాం సంబభూవాథ బలకోపస్సుదారుణః॥ ౧॥ తే హయైః కాంచనాపీడైర్ధ్వజై
శ్చాగ్నిశిఖోపమైః। రథైశ్చాదిత్యసంకాశైః కవచైశ్చ మనోరమైః॥ నిర్యయూ రాక్షసవ్యాఘ్రా నాదయంతో దిశో దశ।
రాక్షసా భీమకర్మాణో రావణస్య జయైషిణః ॥౩॥వానరాణామపి చమూర్బృహతీ జయమిచ్ఛతాం।అభ్యధావత తాం
సేనాం రక్షసాం కామరూపిణాం॥ ౪॥ ఏతస్మిన్నంతరే తేషామన్యోన్యమభిధావతాం । రక్షసాం వానరాణాం చ ద్వంద్వ
యుద్ధమవర్తత॥ ౫॥ అంగదేనేంద్రజిత్సార్ధం వాలిపుత్రేణ రాక్షసః।అయుధ్యత మహాతేజాస్త్ర్యంబకేణ యథాంత
కః॥౬॥ ప్రజంఘేన చ సంపాతిర్నిత్యం దుర్మర్షణో రణే।జంబుమాలినమారబ్ధో హనూమానపి వానరః॥ ౭॥ సంగతస్సు
మహాక్రోధో రాక్షసో రావణానుజః। సమరే తీక్ష్ణవేగేన మిత్రఘ్నేన విభీషణః॥ ౮॥ తపనేన గజస్సార్ధం రాక్షసేన మహా
బలః। నికుంభేన మహాతేజా నీలోఽపి సమయుధ్యత॥ ౯॥ వానరేంద్రస్తు సుగ్రీవః ప్రఘసేన సమాగతః । సంగతస్సమరే శ్రీ
మాన్ విరూపాక్షేణ లక్ష్మణః॥౧౦॥ అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః।సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ రామేణ స
హ సంగతాః॥౧౧॥వజ్రముష్టిస్తు మైందేన ద్వివిదేనాశనిప్రభః। రాక్షసాభ్యాం సుఘోరాభ్యాం కపిముఖ్యౌ సమాగతౌ ॥
౧౨॥వీరః ప్రతపనో ఘోరో రాక్షసో రణదుర్ధరః। సమరే తీక్ష్ణవేగేన నళేన సమయుధ్యత॥ ౧౩॥ ధర్మస్య పుత్రో బలవా
న్ సుషేణ ఇతి విశ్రుతః। స విద్యున్మాలినా సార్ధమయుధ్యత మహాకపిః ॥ ౧౪॥ వానరాశ్చాపరే భీమా రాక్షసైరపరైస్స
హ। ద్వంద్వం సమీయుర్బహుధా యుద్ధాయ బహుభిస్సహ ॥ ౧౫॥ తత్రాసీత్సుమహద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణం
రక్షసాం వానరాణాం చ వీరాణాం జయమిచ్ఛతాం॥ ౧౬॥ హరిరాక్షసదేహేభ్యః ప్రభూతాః కేశశాద్వలాః । శరీరసం

మాటవహాః ప్రసుస్రుశ్శోణితాపగాః ॥ ౧౭ ॥ అజఘానేన్ద్రజిత్క్రుద్ధో వజ్రేణేవ శతక్రతుః । అంగదం గదయా వీరం శత్రుసైన్యవిదారణమ్ ॥ ౧౮ ॥ తస్య కాంచనచిత్రాంగం రథం సాశ్వం ససారథిమ్ । జఘాన సమరే శ్రీమానంగదో వేగవాన్కపిః ॥ ౧౯ ॥ సంపాతిస్తు త్రిభిర్బాణైః ప్రజంఘేన సమాహతః । నిజఘానాశ్వకర్ణేన ప్రజంఘం రణమూర్ధని ॥ ౨౦ ॥ జంబుమాలీ రథస్థస్తు రథశక్త్యా మహాబలః । బిభేద సమరే క్రుద్ధో హనూమన్తం స్తనాన్తరే ॥ ౨౧ ॥ తస్య తం రథమాస్థాయ హనూమాన్మారుతాత్మజః । ప్రమమాథ తలేనాశు సహ తేనైవ రక్షసా ॥ ౨౨ ॥ నదన్ప్రతపనో ఘోరో నలం సోఽప్యన్వధావత । నలః ప్రతపనస్యాశు పాతయామాస చక్షుషీ ॥ భిన్నగాత్రశ్శరైస్తీక్ష్ణైః క్షిప్రహస్తేన రక్షసా ॥ ౨౩ ॥ గ్రసన్తమివ సైన్యాని ప్రఘసం వానరాధిపః । సుగ్రీవస్సప్తపర్ణేన నిర్బిభేద జఘాన చ ॥ ౨౪ ॥ అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ రామం నిర్బిభిదుశ్శరైః ॥ ౨౫ ॥ తేషాం చతుర్ణాం రామస్తు శిరాంసి నిశితైశ్శరైః । క్రుద్ధశ్చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద ఘోరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ ౨౬ ॥ వజ్రముష్టిస్తు మైన్దేన ముష్టినా నిహతో రణే । పపాత సరథస్సాశ్వః పురాట్ట ఇవ భూతలే ॥ ౨౭ ॥ నికుంభస్తు రణే నీలం నీలాంజనచయప్రభమ్ । నిర్బిభేద శరైస్తీక్ష్ణైః కరైర్మేఘమివాంశుమాన్ ॥ ౨౮ ॥ పునశ్శరశతేనాథ క్షిప్రహస్తో నిశాచరః । బిభేద సమరే నీలం నికుంభః ప్రజహాస చ ॥ ౨౯ ॥ తస్యైవ రథచక్రేణ నీలో విష్ణురివాహవే । శిరశ్చిచ్ఛేద సమరే నికుంభస్య చ సారథేః ॥ ౩౦ ॥ వజ్రాశనిసమస్పర్శో ద్వివిదోఽప్యశనిప్రభమ్ । జఘాన గిరిశృంగేణ మిషతాం సర్వరక్షసామ్ ॥ ౩౧ ॥ ద్వివిదం వానరేన్ద్రం తు నగయోధినమాహవే । శరైరశనిసంకాశైస్స వివ్యాధాశనిప్రభః ॥ ౩౨ ॥ స శరైరతివిద్ధాంగో ద్వివిదః క్రోధమూర్ఛితః । సాలేన సరథం సాశ్వం నిజఘానాశనిప్రభమ్ ॥ ౩౩ ॥ విద్యున్మాలీ రథస్థస్తు శరైః కాంచనభూషణైః । సుషేణం తాడయామాస ననాద చ ముహుర్ముహుః ॥ ౩౪ ॥ తం రథస్థమథో దృష్ట్వా సుషేణో వానరోత్తమః । గిరిశృంగేణ మహతా రథమాశ్వపాతయత్ ॥ ౩౫ ॥ లాఘవేన తు సంయుక్తో విద్యున్మాలీ నిశాచరః । అపక్రమ్య రథాత్తూర్ణం గదాపాణిః క్షితౌ స్థితః ॥ ౩౬ ॥ తతః క్రోధసమావిష్టస్సుషేణో హరిపుంగవః । శిలాం సుమహతీం గృహ్య నిశాచరమభిద్రవత్ ॥ ౩౭ ॥ తమాపతన్తం గదయా విద్యున్మాలీ నిశాచరః । వక్షస్యభిజఘానాశు సుషేణం హరిసత్తమమ్ ॥ ౩౮ ॥ గదాప్రహారం తం ఘోరమచిన్త్య ప్లవగోత్తమః । తాం శిలాం పాతయామాస తస్యోరసి మహామృధే ॥ ౩౯ ॥ శిలాప్రహారాభిహతో విద్యున్మాలీ నిశాచరః । నిష్పిష్టహృదయో భూమౌ గతాసుర్నిపపాత హ ॥ ౪౦ ॥ ఏవం తైర్వానరైశ్శూరైశ్శూరాస్తే రజనీచరాః । ద్వన్ద్వే విమృదితాస్తత్ర దైత్యా ఇవ దివౌకసైః ॥ ౪౧ ॥ భల్లైః ఖడ్గైర్గదాభిశ్చ శక్తితోమరపట్టిశైః । అపవిద్ధైశ్చ భిన్నైశ్చ రథైస్సాంగ్రామికైర్హయైః । నిహతైః కుంజరైర్మత్తైస్తథా వానరరాక్షసైః ॥ చక్రాక్షయుగదండైశ్చ భగ్నైర్ధరణిసంశ్రితైః । బభూవాయోధనం ఘోరం గోమాయుగణసంకులమ్ ॥ కబన్ధాని సముత్పేతుర్దిక్షు వానరరక్షసామ్ । విమర్దే తుములే తస్మిన్దేవాసురరణోపమే ॥ ౪౫ ॥ విదార్యమాణా హరిపుంగవైస్తదా నిశాచరాశ్శోణితదిగ్ధగాత్రాః । పునస్సుయుద్ధం తరసా సమాస్థితా దివాకరస్యాస్తమయాభికాంక్షిణః ॥ ౪౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే త్రిచత్వారింశస్సర్గః. **********

యుధ్యతామేవ తేషాం తు తదా వానరరక్షసామ్ । రవిరస్తంగతో రాత్రిః ప్రవృత్తా ప్రాణహారిణీ ॥ ౧ ॥ అన్యోన్యం బద్ధవైరాణాం ఘోరాణాం జయమిచ్ఛతామ్ । సంప్రవృత్తం నిశాయుద్ధం తదా వానరరక్షసామ్ ॥ ౨ ॥ రాక్షసోఽసీతి హరయో హరిశ్చాసీతి రాక్షసాః । అన్యోన్యం సమరే జఘ్నుస్తస్మింస్తమసి దారుణే ॥ ౩ ॥ జహి దారయ చైహీతి కథం విద్రవసీతి చ । ఏవం సుతుములశ్శబ్దస్తస్మింస్తమసి శుశ్రువే ॥ ౪ ॥ కాలాః కాంచనసన్నాహాస్తస్మింస్తమసి రాక్షసాః । సంప్రాదృశ్యన్త శైలేన్ద్రా దీప్తౌషధివనా ఇవ ॥ ౫ ॥ తస్మింస్తమసి దుష్పారే రాక్షసాః క్రోధమూర్ఛితాః । పరిపేతుర్మహావేగా భక్షయన్తః ప్లవంగమాన్ ॥ ౬ ॥ తే హయాన్కాంచనాపీడాన్ధ్వజాంశ్చాగ్నిశిఖోపమాన్ । ఆప్లుత్య దశనైస్తీక్ష్ణైర్భీమకోపా వ్యదారయన్ ॥ ౭ ॥ వానరా బలినో యుద్ధేఽక్షోభయన్రాక్షసీం చమూమ్ । కుంజరాన్కుంజరారోహాన్పతాకాధ్వజినో రథాన్ ॥ చకర్షుశ్చ దదంశుశ్చ దశనైః క్రోధమూర్ఛితాః ॥ ౮ ॥ లక్ష్మణశ్చాపి రామశ్చ శరైరాశీవిషోపమైః । దృశ్యాదృశ్యాని రక్షాంసి ప్రవరాణి నిజఘ్నతుః ॥ ౯ ॥ తురంగఖురవిధ్వస్తం రథనేమిసముత్థితమ్ । రురోధ కర్ణనేత్రాణి యుధ్యతాం ధరణీరజః ॥ ౧౦ ॥ వర్తమానే మహాఘోరే సంగ్రామే రోమహర్షణే । రుధిరోదా మహాఘోరా నద్యస్తత్ర ప్రసుస్రువుః ॥ ౧౧ ॥ తతో భేరీమృదంగానాం పణవానాం చ నిస్వనః । శంఖవేణుస్వనోన్మిశ్రస్సంబభూవాద్భుతోపమః ॥ ౧౨ ॥ హతానాం స్తనమానానాం రాక్షసానాం చ నిస్వనః । శస్తానాం వానరాణాం చ సంబభూవాతిదారుణః ॥ ౧౩ ॥ హతైర్వానరవీరైశ్చ శక్తిశూలపరశ్వధైః । నిహతైః పర్వతాగ్రైశ్చ రా

[illegible] పభిః । శత్రుపుష్పోపహారా చ తత్రాసీద్యుద్ధమేదినీ ॥ [illegible] వేశా చ శోణితాస్రావకర్దమా ॥ ౧౫॥ సా బభూవ నిశా ఘోరా హరిరాక్షసహారిణీ। కాళరాత్రీవ భూతానాం సర్వేషాం దురతిక్రమా ॥ ౧౬॥ తతస్తే రాక్షసాస్తత్ర తస్మింస్తమసి దారుణే ॥ రామమేవాభ్యవర్తంత సంసృష్టాశ్శరవృష్టిభిః ॥ ౧౭ ॥ తేషామాపతతాం శబ్దః క్రుద్ధానామపి గర్జతాం ॥ ఉద్వర్త ఇవ సప్తానాం సముద్రాణాం ప్రశుశ్రువే ॥ ౧౮ ॥ తేషాం రామశ్శరైష్షడ్భిష్షడ్జఘాన నిశాచరాన్ ॥ నిమేషాంతరమాత్రేణ శితైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ ౧౯ ॥ యమశత్రుశ్చ దుర్ధర్షో మహాపార్శ్వమహోదరౌ ॥ వజ్రదంష్ట్రో మహాకాయస్తౌ చోభౌ శుకసారణౌ । తే తు రామేణ బాణౌఘైస్సర్వమర్మసు తాడితాః ॥ యుద్ధాదపసృతాస్తత్ర సావశేషాయుషోఽభవన్ ॥ ౨౧ ॥ తత్ర కాంచనచిత్రాంగైశ్శరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ దిశశ్చకార విమలాః ప్రదిశశ్చ మహాబలః (రామనామాంకితైర్బాణైర్వ్యాప్తం తద్రణమండలం) । ౨౨ । యే త్వన్యే రాక్షసా భీమా రామస్యాభిముఖే స్థితాః ॥ తేఽపి నష్టాస్సమాసాద్య పతంగా ఇవ పావకం ॥ ౨౩ ॥ సువర్ణపుంఖైర్విశిఖైస్సంపతద్భిస్సహస్రశః ॥ బభూవ రజనీ చిత్రా ఖద్యోతైరివ శారదీ ॥ ౨౪ ॥ రాక్షసానాం చ నినదైర్హరీణాం చాపి నిస్వనైః ॥ సా బభూవ నిశా ఘోరా భూయో ఘోరతరా తదా ॥౨౫॥ తేన శబ్దేన మహతా ప్రవృద్ధేన సమంతతః ॥ త్రికూటః కందరాకీర్ణః ప్రవ్యాహరదివాచలః॥౨౬॥ గోలాంగూలా మహాకాయాస్తమసా తుల్యవర్చసః ॥ సంపరిష్వజ్య బాహుభ్యాం భక్షయన్ రజనీచరాన్ ॥౨౭॥ అంగదస్తు రణే శత్రుం నిహంతుం సముపస్థితః ॥ రావణేర్నిజఘానాశు సారథిం చ హయానపి ॥ ౨౮ ॥ వర్తమానే తదా ఘోరే సంగ్రామే భృశదారుణే॥ ఇంద్రజిత్తు రథం త్యక్త్వా హతాశ్వో హతసారథిః।అంగదేన మహాకాయస్తత్రైవాంతరధీయత ॥ ౩౦ ॥ తత్కర్మ వాలిపుత్రస్య సర్వే దేవాస్సహర్షిభిః। తుష్టువుః పూజనార్హస్య తౌ చోభౌ రామలక్ష్మణౌ ।౩౧॥ ప్రభావం సర్వభూతాని విదురింద్రజితో యుధి। (అదృశ్యస్సర్వభూతానాం యో భవద్యుధి దుర్జయః) తేన తే తం మహాత్మానం తుష్టా దృష్ట్వా ప్రధర్షితం॥ ౩౨ ॥ తతః ప్రహృష్టాః కపయస్ససుగ్రీవవిభీషణాః । సాధు సాధ్వితి నేదుశ్చ దృష్ట్వా శత్రుం ప్రధర్షితం ॥౩౩॥ ఇంద్రజిత్తు తదా తేన నిర్జితో భీమకర్మణా । సంయుగే వాలిపుత్రేణ క్రోధం చక్రే సుదారుణం ॥౩౪॥ ఏతస్మిన్నంతరే రామో వానరాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ॥౩౪॥ సర్వే భవంతస్తిష్ఠంతు కపిరాజేన సంగతాః ॥ ౩౫ ॥ స బ్రహ్మణా దత్తవరస్త్రైలోక్యం బాధతే భృశం।భవతామర్థసిద్ధ్యర్థం కాలేన స సమాగతః ॥ అద్యైవ క్షమితవ్యం మే భవంతో విగతజ్వరాః ॥౩౬॥ సోఽంతర్ధానగతః పాపో రావణీ రణకర్కశః । అదృశ్యో నిశితాన్ బాణాన్ ముమోచాశనివర్చసః॥ ౩౭॥ స రామం లక్ష్మణం చైవ ఘోరైర్నాగమయైశ్శరైః॥ బిభేద సమరే క్రుద్ధస్సర్వగాత్రేషు రాక్షసః । ౩౯ ॥ మాయయా సంవృతస్తత్ర మోహయన్ రాఘవౌ యుధి॥ అదృశ్యస్సర్వభూతానాం కూటయోధీ నిశాచరః।బబంధ శరబంధేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౪౦॥ తౌ తేన పురుషవ్యాఘ్రౌ క్రుద్ధేనాశీవిషైశ్శరైః । సహసా నిహతౌ వీరౌ తదా ప్రైక్షంత వానరాః ॥౪౧ ॥ ప్రకాశరూపస్తు యదా న శక్తస్తౌ బాధితుం రాక్షసరాజపుత్రః । మాయాం ప్రయోక్తుం సముపాజగామ బబంధ తౌ రాజసుతౌ మహాత్మా ॥౪౨ ॥

ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః. **

స తస్య గతిమన్విచ్ఛన్ రాజపుత్రః ప్రతాపవాన్।దిదేశాతిబలో రామో దశ వానరయూథపాన్ ॥ ౧ ॥ ద్వౌ సుషేణస్య దాయాదౌ నీలం చ ప్లవగర్షభం । అంగదం వాలిపుత్రం చ శరభం చ తరస్వినం ॥ వినతం జాంబవంతం చ సానుప్రస్థం మహాబలం।ఋషభం చర్షభస్కంధమాదిదేశ పరంతపః॥ ౩ ॥ తే సంప్రహృష్టా హరయో భీమానుద్యమ్య పాదపాన్ । ఆకాశం వివిశుస్సర్వే మార్గమాణా దిశో దశ ॥౪॥ తేషాం వేగవతాం వేగమిషుభిర్వేగవత్తరైః।అస్త్రవిత్పరమాస్త్రైస్తు వారయామాస రావణిః ॥ ౫॥ తం భీమవేగా హరయో నారాచైః క్షతవిగ్రహాః। అంధకారే న దదృశుర్మేఘైస్సూర్యమివావృతం॥౬॥ రామలక్ష్మణయోరేవ సర్వదేహభిదశ్శరాన్।భృశమావేశయామాస రావణిస్సమితింజయః ॥౭॥ నిరంతరశరీరౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ।క్రుద్ధేనేంద్రజితా వీరౌ పన్నగైశ్శరతాం గతైః ॥ ౮ ॥ తయోః క్షతజమార్గేణ సుస్రావ రుధిరం బహు।తావుభౌ చ ప్రకాశేతే పుష్పితావివ కింశుకౌ ॥ ౯ ॥ తతః పర్యంతరక్తాక్షో భిన్నాంజనచయోపమః।రావణిర్భ్రాతరౌ వాక్యమంతర్ధానగతోఽబ్రవీత్ ॥ ౧౦ ॥ ....

యుధ్యమానమనాలక్ష్యం శక్రోఽపి త్రిదశేశ్వరః।ద్రష్టుమాసాదితుం వాపి న శక్తః కిం పునర్యువాం॥౧౧ ॥ప్రావృతావిషుజాలేన రాఘవౌ కంకపత్రిణా।ఏష రోషపరీతాత్మా నయామి యమసాదనం ॥౧౨ ॥ ఏవముక్త్వా తు ధర్మజ్ఞౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ।నిర్బిభేద శితైర్బాణైః ప్రజహర్ష ననాద చ ॥౧౩ ॥ భిన్నాంజనచయశ్యామో విస్ఫార్య విపులం ధనుః।భూయో భూయశ్శరాన్ ఘోరాన్ విససర్జ మహామృధే॥ ౧౪॥ తతో మర్మసు మర్మజ్ఞో మజ్జయన్నిశితాన్ శరాన్।రామలక్ష్మణయో

శ్చైరోననాదచ ముహుర్ముహుః ॥౧౫॥ బద్ధౌ తు శరబంధేన తావుభౌ రణమూర్ధని । నిమేషాంతరమాత్రేణ న శేకతురవేక్షితుమ్ ॥ ౧౬ ॥ తతో విభిన్నసర్వాంగౌ శరశల్యాచితావుభౌ । ధ్వజావివ మహేంద్రస్య రజ్జుముక్తౌ ప్రకంపితౌ ॥ తౌ సంప్రచలితౌ వీరౌ మర్మభేదేన కర్శితౌ । నిపేతతుర్మహేష్వాసౌ జగత్యాం జగతీపతీ ॥౧౮॥ తౌ వీరశయనే వీరౌ శయానౌ రుధిరోక్షితౌ । శరవేష్టితసర్వాంగావార్తౌ పరమపీడితౌ ॥౧౯॥ న హ్యవిద్ధం తయోర్గాత్రే బభూవాంగుళమంతరమ్ । నానిర్భిన్నం న చాస్తబ్ధమాకరాగ్రాదజిహ్మగైః ॥ ౨౦ ॥ తౌ తు క్రూరేణ నిహతౌ రక్షసా కామరూపిణా । అసృక్సుస్రువతుస్తీవ్రం జలం ప్రస్రవణావివ ॥ ౨౧ ॥ పపాత ప్రథమం రామో విద్ధో మర్మసు మార్గణైః । క్రోధాదింద్రజితా యేన పురా శక్రో వినిర్జితః ॥ ౨౨ ॥ రుక్మపుంఖైః ప్రసన్నాగ్రైరధోగతిభిరాశుగైః । నారాచైరర్ధనారాచైర్భల్లైరంజలికైరపి ॥ వివ్యాధ వత్సదంతైశ్చ సింహదంష్ట్రైః క్షురైస్తథా ॥౨౩౹॥ స వీరశయనే శిశ్యే విజ్యమాదాయ కార్ముకమ్ ॥ భిన్నముష్టిపరీణాహం త్రిణతం రత్నభూషితమ్ ॥౨౪౹॥ బాణపాతాంతరే రామం పతితం పురుషర్షభమ్ ॥ స తత్ర లక్ష్మణో దృష్ట్వా నిరాశో జీవితేఽభవత్ ॥ ౨౫౹॥ రామం కమలపత్రాక్షం శరబంధపరిక్షతమ్ ॥ శుశోచ భ్రాతరం దృష్ట్వా పతితం ధరణీతలే ॥ ౨౬౹ ॥ హరయశ్చాపి తం దృష్ట్వా సంతాపం పరమం గతాః ॥ ౨౭ ॥ బద్ధౌ తు వీరౌ పతితౌ శయానౌ తౌ వానరాస్సంపరివార్య తస్థుః । సమాగతా వాయుసుతప్రముఖ్యా విషాదమార్తాః పరమం చ జగ్ముః ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః. ************

తతో ద్యాం పృథివీం చైవ వీక్షమాణా వనౌకసః । దదృశుస్సంతతౌ బాణైర్భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧ ॥ వృష్ట్వేవోపరతే దేవే కృతకర్మణి రాక్షసే । ఆజగామాథ తం దేశం ససుగ్రీవో విభీషణః ॥ ౨ ॥ నీలద్వివిదమైందాశ్చ సుషేణకుముదాంగదాః । తూర్ణం హనుమతా సార్ధమన్వశోచంత రాఘవౌ ॥ ౩ ॥ అచేష్టౌ మందనిశ్వాసౌ శోణితౌఘపరిప్లుతౌ । శరజాలాచితౌ స్తబ్ధౌ శయానౌ శరతల్పయోః ॥ నిశ్వసంతౌ యథా సర్పౌ నిశ్చేష్టౌ మందవిక్రమౌ । రుధిరస్రావదిగ్ధాంగౌ తాపనీయావివ ధ్వజౌ ॥ తౌ వీరశయనే వీరౌ శయానౌ మందచేష్టితౌ । యూథపైస్తైః పరివృతౌ బాష్పవ్యాకులలోచనైః ॥ రాఘవౌ పతితౌ దృష్ట్వా శరజాలసమావృతౌ । బభూవుర్వ్యథితాస్సర్వే వానరాస్సవిభీషణాః ॥ ౬ ॥ అంతరిక్షం నిరీక్షంతో దిశస్సర్వాశ్చ వానరాః । న చైనం మాయయా చ్ఛన్నం దదృశూ రావణిం రణే ॥ ౭ ॥ తం తు మాయాప్రతిచ్ఛన్నం మాయయైవ విభీషణః । వీక్షమాణో దదర్శాథ భ్రాతుః పుత్రమవస్థితమ్ ॥ ౯ ॥ తమప్రతిమకర్మాణమప్రతిద్వంద్వమాహవే । దదర్శాంతర్హితం వీరం వరదానాద్విభీషణః ॥ ౧౦ ॥ తేజసా యశసా చైవ విక్రమేణ చ సంయుతమ్ ॥౧౦౹॥ ఇంద్రజిత్త్వాత్మనః కర్మ తౌ శయానౌ సమీక్ష్య చ ॥ ఉవాచ పరమప్రీతో హర్షయన్సర్వనైరృతాన్ ॥ ౧౧౹ ॥ దూషణస్య చ హంతారౌ ఖరస్య చ మహాబలౌ ॥ సాదితౌ మామకైర్బాణైర్భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౨౹ ॥ నేమౌ మోక్షయితుం శక్యావేతస్మాదిషుబంధనాత్ ॥ సర్వైరపి సమాగమ్య సర్షిసంఘైస్సురాసురైః ॥౧౩౹॥ యత్కృతే చింతయానస్య శోకార్తస్య పితుర్మమ ॥ అస్పృష్ట్వా శయనం గాత్రైస్త్రియామా యాతి శర్వరీ ॥ ౧౪౹॥ కృత్స్నేయం యత్కృతే లంకా నదీ వర్షాస్వివాకులా ॥ సోఽయం మూలహరోఽనర్థస్సర్వేషాం నిహతో మయా ॥౧౫౹॥ రామస్య లక్ష్మణస్యాపి సర్వేషాం చ వనౌకసామ్ ॥ విక్రమా నిష్ఫలాస్సర్వే యథా శరది తోయదాః ॥ ౧౬౹ ॥ ఏవముక్త్వా తు తాన్సర్వాన్రాక్షసాన్పరిపార్శ్వతః ॥ యూథపానపి తాన్సర్వాంస్తాడయామాస రావణిః ॥ ౧౭౹ ॥ నీలం నవభిరాహత్య మైందం చ ద్వివిదం తథా ॥ త్రిభిస్త్రిభిరమిత్రఘ్నస్తతాప ప్రవరేషుభిః । జాంబవంతం మహేష్వాసో విద్ధ్వా బాణేన వక్షసి ॥ హనూమతో వేగవతో విససర్జ శరాన్దశ । గవాక్షం శరభం చైవ ద్వావప్యమిత తేజసౌ ॥ ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం మహావేగో వివ్యాధ యుధి రావణిః । గోలాంగూలేశ్వరం చైవ వాలిపుత్రమథాంగదమ్ ॥ వివ్యాధ బహుభిర్బాణైస్త్వరమాణోఽథ రావణిః ॥ ౨౧౹ ॥ తాన్వానరవరాన్భిత్త్వా శరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ ననాద బలవాంస్తత్ర మహాసత్త్వస్స రావణిః ॥ ౨౨౹ ॥ తానర్దయిత్వా బాణౌఘైస్త్రాసయిత్వా చ వానరాన్ ॥ ప్రజహాస మహాబాహుర్వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౩౹॥ శరబంధేన ఘోరేణ మయా బద్ధౌ చమూముఖే ॥ సహితౌ భ్రాతరావేతౌ నిశామయత రాక్షసాః ॥ ౨౪౹॥ ఏవముక్తాస్తు తే సర్వే రాక్షసాః కూటయోధినః ॥ పరం విస్మయమాజగ్ముః కర్మణా తేన హర్షితాః ॥ ౨౫౹॥ వినేదుశ్చ మహానాదాన్సర్వతో జలదోపమాః ॥ హతో రామ ఇతి జ్ఞాత్వా రావణిం సమపూజయన్ ॥ ౨౬౹॥ నిష్పందౌ తు తదా దృష్ట్వా తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ వసుధాయాం నిరుచ్ఛ్వాసౌ హతావిత్యన్వమన్యత ॥ ౨౭౹॥ హర్షేణ తు సమావిష్ట ఇంద్రజిత్సమితింజయః ॥ ప్రవివేశ పురీం లంకాం హర్షయన్సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౨౮౹॥ రామలక్ష్మణయోర్దృష్ట్వా శరీరే సాయకైశ్చితే ॥ సర్వాణి చాంగోపాంగాని సుగ్రీవం భయమావిశత్ ॥ ౨౯౹॥ తమువాచ పరిత్రస్తం వానరేంద్రం విభీషణః ॥ సబాష్పవదనం దీనం శోకవ్యాకులలోచనమ్ ॥ ౩౦౹ ॥ అలం త్రాసేన సుగ్రీవ బాష్పవేగో నిగృహ్యతామ్ ॥ ఏవం ప్రాయాణి యుద్ధాని విజయో నాస్తి నైష్ఠికః ॥ ౩౧౹ ॥ సశేషభాగ్యతాస్మాకం యది వీర భవిష్యతి ।

మోహమేతౌ ప్రహాస్యేతే మహాత్మానౌ మహాబలౌ॥ ౩౨॥ పర్యవస్థాపయాత్మానమనాథం మాం చ వానర॥ సత్యధర్మా
భిరక్తానాం నాస్తి మృత్యుకృతం భయం॥౩౩॥ ఏవముక్త్వా తతస్తస్య జలక్లిన్నేన పాణినా ॥ సుగ్రీవస్య శుభే నేత్రే ప్రమ
మార్జ విభీషణః॥౩౪॥ తతస్సలిలమాదాయ విద్యయా పరిజప్య చ॥ సుగ్రీవనేత్రే ధర్మాత్మా సమమార్జ విభీషణః॥ ౩౫
ప్రమృజ్య వదనం తస్య కపిరాజస్య ధీమతః॥ అబ్రవీత్కాలసంప్రాప్తమసంభ్రాన్తమిదం వచః॥౩౬॥ న కాలః కపిరాజేం
ద్ర వైక్లబ్యమనువర్తితుం॥ అతిస్నేహో హ్యకాలేఽస్మిన్ మరణాయోపకల్పతే॥ ౩౭॥ తస్మాదుత్సృజ్య వైక్లబ్యం సర్వ
కార్యవినాశనం॥ హితం రామపురోగాణాం సైన్యానామనుచింత్యతాం॥ ౩౮॥ అథవా రక్ష్యతాం రామో యావత్సంజ్ఞావి
పర్యయః॥ లబ్ధసంజ్ఞౌ హి కాకుత్స్థౌ భయం నో వ్యపనేష్యతః॥౩౯॥ నైతత్ కించన రామస్య న చ రామో ముమూర్షతి॥ న
హ్యేనం హాస్యతే లక్ష్మీర్దుర్లభా యా గతాయుషాం ॥ ౪౦॥ తస్మాదాశ్వాసయాత్మానం బలం చాశ్వాసయ స్వకం॥
యావత్కార్యాణి సర్వాణి పునస్సంస్థాపయామ్యహం॥ ౪౧॥ ఏతే హి ఫుల్లనయనాస్త్రాసాదాగతసాధ్వసాః॥ కర్ణే
కర్ణే ప్రకథితా హరయో హరిసత్తమ। మాం తు దృష్ట్వా ప్రధావంతమనీకం సంప్రహర్షితుం ॥ త్యజంతు హరయస్త్రా
సం భుక్తపూర్వామివ స్రజం॥౪౩॥ సమాశ్వాస్య తు సుగ్రీవం రాక్షసేంద్రో విభీషణః॥ విద్రుతం వానరానీకం తత్సమా
శ్వాసయత్పునః ॥ ౪౪॥ ఇంద్రజిత్తు మహామాయస్సర్వసైన్యసమావృతః ॥ వివేశ నగరీం లంకాం పితరం చాభ్యుపాగ
మత్ ॥౪౫॥ తత్ర రావణమాసీనమభివాద్య కృతాంజలిః॥ ఆచచక్షే ప్రియం పిత్రే నిహతౌ రామలక్ష్మణౌ॥౪౬॥ ఉత్పపా
త తతో హృష్టః పుత్రం చ పరిషస్వజే ॥ రావణో రక్షసాం మధ్యే శ్రుత్వా శత్రూ నిపాతితౌ । ఉపాఘ్రాయ స మూర్ధ్న్యే
నం పప్రచ్ఛ ప్రీతమానసః॥౪౮॥ పృచ్ఛతే చ యథావృత్తం పిత్రే సర్వం న్యవేదయత్ ।యథా తౌ శరబంధేన నిశ్చేష్టౌ నిష్ప్ర
భౌ కృతౌ॥౪౯॥ స హర్షవేగానుగతాంతరాత్మా శ్రుత్వా వచస్తస్య మహారథస్య। జహౌ జ్వరం దాశరథేస్సముత్థితం ప్ర
హృష్య వాచాభిననంద పుత్రం॥౫౦॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే- షట్చత్వారింశస్సర్గః.**********************

ప్రతిప్రవిష్టే లంకాం తు కృతార్థే రావణాత్మజే। రాఘవం పరివార్యార్తా రరక్షుర్వానరర్షభాః॥ హనుమానంగ
దో నీలస్సుషేణః కుముదో నలః। గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః॥ జాంబవానృషభస్స్కంధో రంభశ్శతవలిః పృ
థుః॥౩॥ వ్యూఢానీకాశ్చ యత్తాశ్చ ద్రుమానాదాయ సర్వతః ॥ వీక్షమాణా దిశస్సర్వాస్తిర్యగూర్ధ్వం చ వానరాః॥ తృ
ణేష్వపి చ చేష్టత్సు రాక్షసా ఇతి మేనిరే॥౪॥ రావణశ్చాపి సంహృష్టో విసృజ్యేంద్రజితం సుతం। ఆజుహావ తతస్సీతా రక్షిణీ
రాక్షసీస్తదా॥౫॥ రాక్షస్యస్త్రిజటా చైవ శాసనాత్సముపస్థితాః॥ ౫॥ తా ఉవాచ తతో హృష్టో రాక్షసీ రాక్షసాధిపః॥
౬॥ హతావింద్రజితాఖ్యాత వైదేహ్యై రామలక్ష్మణౌ। పుష్పకం చ సమారోప్య దర్శయధ్వం హతౌ రణే॥ ౭॥ యదాశ్రయా
దవష్టబ్ధా నేయం మాముపతిష్ఠతి। సోఽస్యా భర్తా సహ భ్రాత్రా నిరస్తో రణమూర్ధని॥ ౮॥ నిర్విశంకా నిరుద్విగ్నా నిరపే
క్షా చ మైథిలీ। మాముపస్థాస్యతే సీతా సర్వాభరణభూషితా॥౯॥ అద్య కాలవశం ప్రాప్తం రణే రామం సలక్ష్మణం । అవే
క్ష్య వినివృత్తాశా నాన్యాం గతిమపశ్యతీ॥ నిరపేక్షా విశాలాక్షీ మాముపస్థాస్యతే స్వయం॥ ౧౦॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా
రావణస్య దురాత్మనః॥ రాక్షస్యస్తాస్తథేత్యుక్త్వా జగ్ముర్వై యత్ర పుష్పకం॥ ౧౧॥ తతః పుష్పకమాదాయ రాక్షస్యో
రావణాజ్ఞయా॥ అశోకవనికాస్థాం తాం మైథిలీం సముపానయన్॥ ౧౨॥ తామాదాయ తు రాక్షస్యో భర్తృశోకపరాజి
తాం॥ సీతామారోపయామాసుర్విమానం పుష్పకం తదా॥౧౩॥ తతః పుష్పకమారోప్య సీతాం త్రిజటయా సహ॥ జగ్ముర్ద
ర్శయితుం తస్యై రాక్షస్యో రామలక్ష్మణౌ॥౧౪॥ రావణో కారయల్లంకాం పతాకాధ్వజమాలినీం॥ ప్రాఘోషయత హృ
ష్టశ్చ లంకాయాం రాక్షసేశ్వరః। రాఘవో లక్ష్మణశ్చైవ హతావింద్రజితా రణే॥ ౧౫॥ విమానేనాపి సీతా తు గత్వా త్రి
జటయా సహ। దదర్శ వానరాణాం తు సర్వం సైన్యం నిపాతితం॥౧౬॥ ప్రహృష్టమనసశ్చాపి దదర్శ పిశితాశనాన్ । వాన
రాంశ్చాపి దుఃఖార్తాన్ రామలక్ష్మణపార్శ్వతః॥౧౭॥ తతస్సీతా దదర్శోభౌ శయానౌ శరతల్పయోః । లక్ష్మణం చాపి రా
మం చ విసంజ్ఞౌ శరపీడితౌ॥ విధ్వస్తకవచౌ వీరౌ విప్రవిద్ధశరాసనౌ। సాయకైశ్ఛిన్నసర్వాంగౌ శరస్తంబమయౌ క్షితౌ॥
౨౦॥ తౌ దృష్ట్వా భ్రాతరౌ తత్ర వీరౌ సా పురుషర్షభౌ। శయానౌ పుండరీకాక్షౌ కుమారావివ పావకీ॥ శరతల్పగతౌ వీరౌ త
థాభూతౌ నరర్షభౌ। దుఃఖార్తా సుభృశం సీతా సుచిరం విలలాప హ॥౨౨॥ భర్తారమనవద్యాంగీ లక్ష్మణం చాసితేక్షణా। ప్రే
క్ష్య పాంసుషు వేష్టంతౌ రురోద జనకాత్మజా॥౨౩॥ సా బాష్పశోకాభిహతా సమీక్ష్య తౌ భ్రాతరౌ దేవసమప్రభావౌ। వి
తర్కయంతీ నిధనం తయోస్సా దుఃఖాన్వితా వాక్యమిదం జగాద ॥౨౪॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః.*

భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా లక్ష్మణం చ మహాబలం। విలలాప భృశం సీతా కరుణం శోకకర్శితా॥౧ ॥ ఊచుర్లక్షణినో
యే మాం పుత్రిణ్యవిధవేతి చ। తేద్య సర్వే హతా రామ జ్ఞానినోఽనృతవాదినః॥౨॥ యజ్వనో మహిషీం యే మామూచుః పత్నీం

చసత్రిణః। తేద్యసర్వేహతేరామేజ్ఞానినోన్యృతవాదినః॥ ౩॥ ఊచుస్సంశ్రవణేయేమాంద్విజాః కార్తాంతికాశ్శుభాం। తే
ద్యసర్వేహతేరామేజ్ఞానినోన్యృతవాదినః॥౪॥ వీరపార్థివపత్నీత్వంయేధన్యేతిచమాంవిదుః। తేద్యసర్వేహతేరామే
జ్ఞానినోన్యృతవాదినః॥౫॥ ఇమానిఖలుపద్మానిపాదయోర్యైః కిలస్త్రియః। ఆధిరాజ్యేభిషిచ్యంతేనరేంద్రైః పతిభిస్సహ॥
౬॥ వైధవ్యంయాంతియైర్నార్యోలక్షణైర్భాగ్యదుర్లభాః। నాత్మనస్తానిపశ్యామిపశ్యంతీహతలక్షణా॥ ౭ ॥ సత్యనా
మానిపద్మానిస్త్రీణాముక్తానిలక్షణైః। తాన్యద్యనిహతేరామేవితథానిభవంతిమే॥౮॥ కేశాస్సూక్ష్మాస్సమానీలాభ్రువౌ
చాసంగతేమమ। వృత్తేచారోమశేజంఘేదంతాశ్చావిరళామమ॥ శంఖేనేత్రేకరౌపాదౌగుల్ఫావూరూచమేచితౌ।
అనువృత్తనఖాస్స్నిగ్ధాస్సమాశ్చాంగుళయోమమ॥ స్తనౌచావిరళౌపీనౌమామకౌమగ్నచూచుకౌ। మగ్నాచోత్సం
గినీనాభిః పార్శ్వోరస్కాశ్చమేచితాః॥ మమవర్ణోమణినిభోమృదూన్యంగరుహాణిచ। ప్రతిష్ఠితాంద్వాదశభిర్మా
మూచుశ్శుభలక్షణాం॥౧౨॥ సమగ్రయవమచ్ఛిద్రంపాణిపాదంచవర్ణవత్। మందస్మితేత్యేవచమాంకన్యాలక్షణినో
ద్విజాః॥౧౩॥ ఆధిరాజ్యేభిషేకోమేబ్రాహ్మణైఃపతినాసహ। కృతాంతకుశలైరుక్తంతత్సర్వంవితథీకృతం॥౧౪॥ శోధ
యిత్వాజనస్థానంప్రవృత్తిముపలభ్యచ। తీర్త్వాసాగరమక్షోభ్యంభ్రాతరౌగోష్పదేహతౌ॥౧౫॥ ననువారుణమాగ్నే
యమైంద్రంవాయవ్యమేవచ। అస్త్రంబ్రహ్మశిరశ్చైవరాఘవౌప్రత్యపద్యతాం ॥౧౬॥ అదృశ్యమానేనరణేమాయయా
వాసవోపమౌ। మమనాథావనాథాయానిహతౌరామలక్ష్మణౌ॥౧౭॥ నహిదృష్టిపథంప్రాప్యరాఘవస్యరణేరిపుః। జీ
వన్ప్రతినివర్తేతయద్యపిస్యాన్మనోజవః॥౧౮॥ నకాలస్యాతిభారోస్తికృతాంతశ్చసుదుర్జయః। యత్రరామస్సహభ్రా
తాశేతేయుధినిపాతితః॥౧౯॥ నశోచామితథారామంలక్ష్మణంచమహాబలం। నాత్మానంజననీంవాపియథాశ్వశ్రూం
తపస్వినీం॥౨౦॥ సానుచింతయతేనిత్యంసమాప్తవ్రతమాగతం। కదాద్రక్ష్యామిసీతాంచలక్ష్మణంచసరాఘవం ॥ ౨౧ ॥
పరిదేవయమానాంతాంరాక్షసీత్రిజటాబ్రవీత్ ॥౨౧½॥ మావిషాదంకృథాదేవిభర్తాయంతవజీవతి॥ ౨౨॥ కారణానిచ
పశ్యామిమహాంతిసదృశానిచ। యథేమౌజీవతోదేవిభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥౨౩॥ నహికోపపరీతానిహర్షపర్యుత్సుకా
నిచ। భవంతియుధియోధానాంముఖానినిహతేపతౌ॥౨౪॥ ఇదంవిమానంవైదేహిపుష్పకంనామనామతః। దివ్యంత్వాం
ధారయేన్నైవంయద్యేతౌగతజీవితౌ॥౨౫॥ హతవీరప్రధానాహిహతోత్సాహానిరుద్యమా। సేనాభ్రమతిసంఖ్యేషుహ
తకర్ణేవనౌర్జలే॥౨౬॥ ఇయంపునరసంభ్రాంతానిరుద్విగ్నాతరస్వినీ। సేనారక్షతికాకుత్స్థౌమయాప్రీత్యానివేదితౌ।
౨౭॥ సాత్వంభవసువిస్రబ్ధాఅనుమానైస్సుఖోదయైః। అహతౌపశ్యకాకుత్స్థౌస్నేహాదేతద్బ్రవీమితే॥ అనృతంనోక్త
పూర్వంమేనచవక్ష్యేకదాచన। చారిత్రసుఖశీలత్వాత్ప్రవిష్టాసిమనోమమ॥ ౨౯॥ నేమౌశక్యౌరణేజేతుంసేంద్రైరపి
సురాసురైః। తాదృశందర్శనందృష్ట్వామయాచావేదితంతవ॥ ఇదంచసుమహచ్చిహ్నంశనైఃపశ్యస్వమైథిలి॥ ౩౦½॥ ని
స్సంజ్ఞావప్యుభావేతౌనైవలక్ష్మీర్వియుజ్యతే। ప్రాయేణగతసత్త్వానాంపురుషాణాంగతాయుషాం। దృశ్యమానేషువ
క్త్రేషుపరంభవతివైకృతం॥౩౨॥ త్యజశోకంచమోహంచదుఃఖంచజనకాత్మజే। రామలక్ష్మణయోరర్థేనాద్యశక్యమ
జీవితుం॥౩౩॥ శ్రుత్వాతువచనంతస్యాస్సీతాసురసుతోపమా। కృతాంజలిరువాచేదమేవమస్త్వితిమైథిలీ॥ ౩౪॥ విమా
నంపుష్పకంతత్తుసన్నివర్త్యమనోజవం। దీనాత్రిజటయాసీతాలంకామేవప్రవేశితా॥౩౫॥ తతస్త్రిజటయాసార్ధంపు
ష్పకాదవరుహ్యసా। అశోకవనికామేవరాక్షసీభిఃప్రవేశితా॥ ౩౬॥ ప్రవిశ్యసీతాబహువృక్షషండాంతాంరాక్షసేంద్ర
స్యవిహారభూమిం। సంప్రేక్ష్యసంచింత్యచరాజపుత్రౌపరంవిషాదంసముపాజగామ॥౩౭॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్ట
చత్వారింశస్సర్గః. ************************ ఘోరేణశరబంధేనబద్ధౌదశరథాత్మజౌ। నిశ్వసంతౌయథా
నాగౌశయానౌరుధిరోక్షితౌ॥ సర్వేతేవానరశ్రేష్ఠాస్ససుగ్రీవామహాబలాః। పరివార్యమహాత్మానౌతస్థుశ్శోకపరిప్లు
తాః॥౨॥ ఏతస్మిన్నంతరేరామః ప్రత్యబుధ్యతవీర్యవాన్। స్థిరత్వాత్సత్త్వయోగాచ్చశరైస్సందానితోపిసన్॥ ౩॥ తతో
దృష్ట్వాసరుధిరంవిషణ్ణంగాఢమర్పితం। భ్రాతరందీనవదనంపర్యదేవయదాతురః॥౪॥ కింనుమేసీతయాకార్యంకింకార్యం
జీవితేనవా। శయానంయోద్యపశ్యామిభ్రాతరంయుధినిర్జితం॥ శక్యాసీతాసమానారీమర్త్యలోకేవిచిన్వతా। నల
క్ష్మణసమోభ్రాతాసచివస్సాంపరాయికః॥ ౬॥ పరిత్యక్ష్యామ్యహంప్రాణంవానరాణాంతుపశ్యతాం। యదిపంచత్వ
మాపన్నస్సుమిత్రానందవర్ధనః॥ ౭॥ కిన్నువక్ష్యామికౌసల్యాంమాతరంకిన్నుకైకయీం। కథమంబాంసుమిత్రాంచ
పుత్రదర్శనలాలసాం॥ వివత్సాంవేపమానాంచక్రోశంతీంకురరీమివ। కథమాశ్వాసయిష్యామియదియాస్యామితంవినా
౯॥ కథంవక్ష్యామిశత్రుఘ్నంభరతంచయశస్వినం ॥ ౯½॥ మయాసహవనంయాతోవినాతేనగతఃపునః ॥ ఉపాలం
భంనశక్ష్యామిసోఢుంబతసుమిత్రయా॥౧౦½॥ ఇహైవదేహంత్యక్ష్యామినహిజీవితుముత్సహే॥౧౧॥ ధిఙ్మాంమదుష్కృత

శమార్గణమనార్యం యత్రాభ్రౌ తేహ్యసౌ। లక్ష్మణః పతితశ్శేతే శరతల్పే గతాసువత్ ॥౧౨॥ త్వం నిత్యం సవిషణ్ణం మామాశ్వా
సయసి లక్ష్మణ । గతాసుర్నాద్య శక్నోషి మామార్తమభిభాషితుం ॥౧౩॥ యేనాద్య నిహతా యుద్ధే రాక్షసా వినిపాతి
తాః। తస్యామేవ క్షితౌ వీరస్స శేతే నిహతః పరైః ॥౧౪॥ శయానశ్శరతల్పేస్మిన్ స్వశోణితపరిప్లుతః । శరజాలైశ్చితో భాతి
భాస్కరోస్తమివ ప్రజన్ ॥౧౫॥ బాణాభిహతమర్మత్వాన్న శక్నోత్యభిభాషితుం । రుజా చాబ్రువతోప్యస్య దృష్టిరా
గేణ సూచ్యతే ॥౧౬॥ యథైవ మాం వనం యాంతమనుయాతో మహాద్యుతిః । అహమప్యనుయాస్యామి తథైవైనం యమ
క్షయం ॥౧౭॥ ఇష్టబంధుజనో నిత్యం మాం చ నిత్యమనువ్రతః । ఇమామద్య గతోవస్థాం మమానార్యస్య దుర్నయైః ॥౧౮॥ సు
రుష్టేనాపి వీరేణ లక్ష్మణేన న సంస్మరే। పరుషం విప్రియం వాపి శ్రావితం న కదాచన ॥ ౧౯॥ విససర్జైకవేగేన పంచబాణ
శతాని యః। ఇష్వస్త్రేష్వధికస్తస్మాత్ కార్తవీర్యాచ్చ లక్ష్మణః॥ ౨౦ ॥ అస్త్రైరస్త్రాణి యో హన్యాచ్ఛక్రస్యాపి మహా
త్మనః। సోయముర్వ్యాం హతశ్శేతే మహార్హశయనోచితః॥౨౧॥ యచ్చ యాననృతం రాజా రాక్షసానాం విభీషణః । త
చ్చ మిథ్యా ప్రలప్తం మాం ప్రధక్ష్యతి న సంశయః॥ ౨౨॥ అస్మిన్ ముహూర్తే సుగ్రీవ ప్రతియాతుమితోర్హసి। మత్వా హీ
నం మయా రాజన్ రావణోభిద్రవేద్బలీ॥౨౩॥ అంగదం తు పురస్కృత్య ససైన్యస్ససుహృజ్జనః । సాగరం తర సుగ్రీవ నీలేన
చ నలేన చ॥ ౨౪ ॥ కృతం హనుమతా కార్యం యదన్యైర్దుష్కరం రణే । ఋక్షరాజేన తుష్యామి గోలాంగూలాధిపేన చ ॥
అంగదేన కృతం కర్మ మైందేన ద్వివిదేన చ। యుద్ధం కేసరిణా సంఖ్యే ఘోరం సంపాతినా కృతం॥ గవయేన గవాక్షేణ శరభే
ణ గజేన చ। అన్యైశ్చ హరిభిర్యుద్ధం మదర్థే త్యక్తజీవితైః॥ న చాతిక్రమితుం శక్యం దైవం సుగ్రీవ మానుషైః॥ ౨౬½ ॥ య
త్తు శక్యం వయస్యేన సుహృదా చ పరంతప। కృతం సుగ్రీవ తత్సర్వం భవతా ధర్మభీరుణా॥ ౨౭½ ॥ మిత్రకార్యం కృతమిదం
భవద్భిర్వానరర్షభాః॥ అనుజ్ఞాతా మయా సర్వే యథేష్టం గంతుమర్హథ॥ ౨౮½ ॥ శుశ్రువుస్తస్య తే సర్వే వానరాః పరిదే
వనం॥ వర్తయాంచక్రురస్రాణి నేత్రైః కృష్ణేతరేక్షణాః॥ ౩౦½॥ తతస్సర్వాణ్యనీకాని స్థాపయిత్వా విభీషణః ॥ ఆజగా
మ గదాపాణిస్త్వరితో యత్ర రాఘవః। తం దృష్ట్వా త్వరితం యాంతం నీలాంజనచయోపమం॥ వానరా దుద్రువుస్సర్వే
మన్యమానాస్తు రావణిం॥ ౩౧½॥ (నిశ్చేష్టౌ విగతజ్ఞానౌ రణరేణుసముక్షితౌ। శయానౌ శరతల్పస్థౌ ద్రష్టుమాయాద్విభీష
ణః॥ తం రాక్షసేంద్రాత్మజశంకయా తే నిపాలితా రాజసుతౌ చ దృష్ట్వా । విభీషణం వివ్యథిరే చ దృష్ట్వా మేఘాయథా వా
యుహతాః ప్లవంగాః॥) ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకోనపంచాశస్సర్గః. ****************************

అథోవాచ మహాతేజా హరిరాజో మహాబలః । కిమియం వ్యథితా సేనా మూఢవాతేవ నౌర్జలే॥౧॥ సుగ్రీవస్య వ
చశ్శ్రుత్వా వాలిపుత్రోంగదోబ్రవీత్ ॥౧½॥ న త్వం పశ్యసి రామం చ లక్ష్మణం చ మహాబలం॥ శరజాలాచితౌ వీరావుభౌ ద
శరథాత్మజౌ। శరతల్పే మహాత్మానౌ శయానౌ రుధిరోక్షితౌ॥ ౩ ॥ అథాబ్రవీద్వానరేంద్రస్సుగ్రీవః పుత్రమంగదం। నాని
మిత్తమిదం మన్యే భవితవ్యం భయేన తు॥ విషణ్ణవదనా హ్యేతే త్యక్తప్రహరణా దిశః । ప్రపలాయంతి హరయస్త్రాసాదు
త్ఫుల్లలోచనాః ॥ అన్యోన్యస్య న లజ్జంతే న నిరీక్షంతి పృష్ఠతః । విప్రకర్షంతి చాన్యోన్యం పతితం లంఘయంతి చ॥౬॥ ఏతస్మి
న్నంతరే వీరో గదాపాణిర్విభీషణః। సుగ్రీవం వర్ధయామాస రాఘవం చ నిరైక్షత ॥ ౭॥ విభీషణం తం సుగ్రీవో దృష్ట్వా వా
నరభీషణం। ఋక్షరాజం సమీపస్థం జాంబవంతమువాచ హ ॥ ౮ ॥ విభీషణోయం సంప్రాప్తో యం దృష్ట్వా వానరర్ష
భాః। విద్రవంతి పరిత్రస్తా రావణాత్మజశంకయా ॥ శీఘ్రమేతాన్ సుసంత్రస్తాన్ బహుధా విప్రధావితాన్ । పర్యవస్థా
పయాఖ్యాహి విభీషణముపస్థితం॥౧౦॥ సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు జాంబవాన్ ఋక్షపార్థివః । వానరాన్ సాంత్వయామాస స
న్నిరుధ్య ప్రధావతః ॥ ౧౧ ॥ తే నివృత్తాః పునస్సర్వే వానరాస్త్యక్తసంభ్రమాః । ఋక్షరాజవచశ్శ్రుత్వా తం చ దృ
ష్ట్వా విభీషణం॥౧౨॥ విభీషణస్తు రామస్య దృష్ట్వా గాత్రం శరైశ్చితం । లక్ష్మణస్య చ ధర్మాత్మా బభూవ వ్యథితేంద్రియః॥
౧౩ ॥ జలక్లిన్నేన హస్తేన తయోర్నేత్రే ప్రమృజ్య చ । శోకసంపీడితమనా రురోద విలలాప చ॥౧౪॥ ఇమౌ తౌ సత్త్వసం
పన్నౌ విక్రాంతౌ ప్రియసంయుగౌ। ఇమామవస్థాం గమితౌ రాక్షసైః కూటయోధిభిః ॥ ౧౫ ॥ భ్రాతుః పుత్రేణ మే తేన దు
ష్పుత్రేణ దురాత్మనా। రాక్షస్యా జిహ్మయా బుద్ధ్యా ఛలితావృజువిక్రమౌ ॥౧౬॥ శరైరిమావలం విద్ధౌ రుధిరేణ సముక్షి
తౌ। వసుధాయామిమౌ సుప్తౌ దృశ్యేతే శల్యకావివ ॥౧౭॥ యయోర్వీర్యముపాశ్రిత్య ప్రతిష్ఠా కాంక్షితా మయా। తావు
భౌ దేహనాశాయ ప్రసుప్తౌ పురుషర్షభౌ ॥ ౧౮ ॥ జీవన్నద్య విపన్నోస్మి నష్టరాజ్యమనోరథః । ప్రాప్తప్రతిజ్ఞశ్చ రిపు
స్సకామో రావణః కృతః ॥౧౯॥ ఏవం విలపమానం తం పరిష్వజ్య విభీషణం। సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నో హరిరాజోబ్రవీదిదం॥
౨౦॥ రాజ్యం ప్రాప్స్యసి ధర్మజ్ఞ లంకాయాం నాత్ర సంశయః । రావణస్సహపుత్రేణ స కామం నేహ లప్స్యతే ॥ ౨౧ ॥
న రుజా పీడితావేతావుభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ। త్యక్త్వా మోహం వధిష్యేతే సగణం రావణం రణే ॥ ౨౨॥ తమేవం సాంత్వయి

త్వాతుసమాశ్వాస్యచరాక్షసం । సుషేణంశ్వశురంపార్శ్వేసుగ్రీవస్తమువాచహ ॥ ౨౩ ॥ సహశూరైర్హరిగణై
ర్లబ్ధసంజ్ఞావరిందమౌ। గచ్ఛత్వంభ్రాతరౌగృహ్యకిష్కింధాంరామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౪ ॥ అహంతురావణంహత్వాసపు
త్రంసహబాంధవం ।మైథిలీమానయిష్యామిశక్రోనష్టామివశ్రియం ॥ ౨౫ ॥ శ్రుత్వైతద్వానరేంద్రస్యసుషేణోవా
క్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౬ ॥దైవాసురంమహద్యుద్ధమనుభూతంసుదారుణం ॥ తదాస్మదానవాదేవాఞ్శరసంస్పర్శకోవిదాః।
విజఘ్నుశ్శస్త్రవిదుషశ్ఛాదయంతోముహుర్ముహుః ॥ ౨౭ ॥ తానార్తాన్నష్టసంజ్ఞాంశ్చపరాసూంశ్చబృహస్ప
తిః।విద్యాభిర్మంత్రయుక్తాభిరోషధీభిశ్చికిత్సతి ॥ ౨౮ ॥ తాన్యౌషధాన్యానయితుంక్షీరోదంయాంతుసాగరం।జవేన
వానరాశ్శీఘ్రంసంపాతిపనసాదయః॥హరయస్తువిజానంతిపార్వతీస్తామహౌషధీః ॥ ౨౯ ॥ సంజీవకరణీందివ్యాంవి
శల్యాందేవనిర్మితాం ॥౩౦॥ చంద్రశ్చనామద్రోణశ్చక్షీరోదేసాగరోత్తమే । అమృతంయత్రమథితంతత్రతేపరమౌ
షధీ॥ తేతత్రనిహితేదేవైఃపర్వతేపరమౌషధీ ॥ ౩౧ ॥ అయంవాయుసుతోరాజన్హనుమాంస్తత్రగచ్ఛతు ॥౩౨॥ ఏ
తస్మిన్నంతరేవాయుర్మేఘాంశ్చాపిసవిద్యుతః। పర్యస్యన్సాగరేతోయంకంపయన్నివమేదినీం ॥ మహతాపక్షవాతే
నసర్వద్వీపమహాద్రుమాః ।నిపేతుర్భగ్నవిటపాస్సమూలాలవణాంభసి ॥ ౩౪ ॥ అభవన్పన్నగాస్త్రస్తాభోగినస్తత్ర
వాసినః।శీఘ్రంసర్వాణియాదాంసిజగ్ముశ్చలవణార్ణవం ॥౩౫॥ తతోముహూర్తాద్గరుడంవైనతేయంమహాబలం।
వానరాదదృశుస్సర్వేజ్వలంతమివపావకం ॥ ౩౬ ॥ తమాగతమభిప్రేక్ష్యనాగాస్తేవిప్రదుద్రువుః। యైస్తౌసత్పురుషౌ
బద్ధౌశరభూతైర్మహాబలౌ॥౩౭॥ తతస్సుపర్ణఃకాకుత్స్థౌదృష్ట్వాప్రత్యభినందితః। విమమర్శచపాణిభ్యాంముఖేచం
ద్రసమప్రభే ॥ ౩౮ ॥ వైనతేయేనసంస్పృష్టాస్తయోస్సంరురుహుర్వ్రణాః । సువర్ణేచతనూస్నిగ్ధేతయోరాశుబ
భూవతుః॥౩౯॥ తేజోవీర్యంబలంచౌజఉత్సాహశ్చమహాగుణః । ప్రదర్శనంచబుద్ధిశ్చస్మృతిశ్చద్విగుణంతయోః ॥౪౦॥
తావుత్థాప్యమహావీర్యౌగరుడోవాసవోపమౌ ।ఉభౌతౌసస్వజేహృష్టౌరామశ్చైనమువాచహ ॥ ౪౧ ॥ భవత్ప్రసా
దాద్వ్యసనంరావణిప్రభవంమహత్ ।ఆవామిహవ్యతిక్రాంతౌపూర్వవద్బలినౌకృతౌ॥౪౨॥ యథాతాతందశరథంయ
థాజంచపితామహం ।తథాభవంతమాసాద్యహృదయంమేప్రసీదతి ॥ ౪౩ ॥ కోభవాన్రూపసంపన్నోదివ్యస్రగనులే
పనః।వసానోవిరజేవస్త్రేదివ్యాభరణభూషితః ॥ ౪౪ ॥ తమువాచమహాతేజావైనతేయోమహాబలః। పతత్రిరాజః
ప్రీతాత్మాహర్షపర్యాకులేక్షణః ॥ ౪౫ ॥ అహంసఖాతేకాకుత్స్థప్రియఃప్రాణోబహిశ్చరః।గరుత్మానిహసంప్రాప్తో
యువాభ్యాంసాహ్యకారణాత్ ॥౪౬ ॥ అసురావామహావీర్యాదానవావామహాబలాః। సురాశ్చాపిసగంధర్వాఃపు
రస్కృత్యశతక్రతుం ॥ నేమంమోక్షయితుంశక్తాశ్శరబంధంసుదారుణం । మాయాబలాదింద్రజితానిర్మితంక్రూర
కర్మణా ॥ ౪౮ ॥ ఏతేనాగాఃకాద్రవేయాస్తీక్ష్ణదంష్ట్రావిషోల్బణాః। రక్షోమాయాప్రభావేనశరాభూత్వాత్వదా
శ్రితాః॥౪౯॥ సభాగ్యశ్చాసిధర్మజ్ఞరామసత్యపరాక్రమ । లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాసమరేరిపుఘాతినా ॥ ౫౦ ॥ ఇ
మంశ్రుత్వాతువృత్తాంతంత్వరమాణోహమాగతః । సహసాయువయోస్స్నేహాత్సఖిత్వమనుపాలయన్ ॥౫౧॥మో
క్షితౌచమహాఘోరాదస్మాత్సాయకబంధనాత్ ।అప్రమాదశ్చకర్తవ్యోయువాభ్యాంనిత్యమేవహి ॥౫౨ ॥ ప్రకృత్యా
రాక్షసాస్సర్వేసంగ్రామేకూటయోధినః । శూరాణాంశుద్ధభావానాంభవతామార్జవంబలం॥తన్నవిశ్వసితవ్యంవో
రాక్షసానాంరణాజిరే। ఏతేనైవోపమానేననిత్యంజిహ్మాహిరాక్షసాః ॥ ౫౪ ॥ ఏవముక్త్వాతతోరామంసుపర్ణస్సుమ
హాబలః।పరిష్వజ్యసుహృత్స్నిగ్ధమాప్రష్టుముపచక్రమే ॥ ౫౫ ॥ సఖేరాఘవధర్మజ్ఞరిపూణామపివత్సల।అభ్యనుజ్ఞా
తుమిచ్ఛామిగమిష్యామియథాగతం ॥౫౬ ॥ నచకౌతూహలంకార్యంసఖిత్వంప్రతిరాఘవ।కృతకర్మారణేవీరసఖిత్వ
మనువేత్స్యసి ॥౫౭॥ బాలవృద్ధావశేషాంతులంకాంకృత్వాశరోర్మిభిః ।రావణంచరిపుంహత్వాసీతాంసముపలప్స్య
సే ॥౫౮॥ ఇత్యేవముక్త్వావచనంసుపర్ణశ్శీఘ్రవిక్రమః । రామంచవిరుజంకృత్వామధ్యేతేషాంవనౌకసాం॥ప్రదక్షి
ణంతతఃకృత్వాపరిష్వజ్యచవీర్యవాన్।జగామాకాశమావిశ్యసుపర్ణఃపవనోయథా ॥ ౬౦ ॥ విరుజౌరాఘవౌదృష్ట్వా
తతోవానరయూథపాః।సింహనాదాంస్తదానేదుర్లాంగూలాన్దధువుస్తదా ॥ ౬౧ ॥ తతోభేరీస్సమాజఘ్నుర్మృ
దంగాంశ్చాప్యనాదయన్।దధ్ముశ్శంఖాన్సంప్రహృష్టాఃక్ష్వేళంత్యపియథాపురం ॥౬౨॥ ఆస్ఫోట్యాస్ఫోట్యవిక్రాంతా
వానరానగయోధినః । ద్రుమానుత్పాట్యవివిధాంస్తస్థుశ్శతసహస్రశః ॥౬౩॥ విసృజంతోమహానాదాంస్త్రాసయం
తోనిశాచరాన్।లంకాద్వారాణ్యుపాజగ్ముర్యోద్ధుకామాఃప్లవంగమాః ॥ ౬౪ ॥ తతస్తుభీమ[illegible]ములోనినాదోబభూవశా
ఖామృగయూథపానాం । క్షయేనిదాఘస్యయథాఘనానాంనాదస్సుభీమోనదతాంనిశీథే॥ ౬౫ ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాం
డేపంచాశస్సర్గః. ************************ తేషాంసుతుములంశబ్దంవానరాణాంతరస్వినాం । సర్వ

తాం రాక్షససైన్యానాం తదా శుశ్రావ రావణః ॥౧॥ స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషం శ్రుత్వా స నినదం భృశం । సచివానాం తత
స్తేషాం మధ్యే వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨॥ యథాసౌ సంప్రహృష్టానాం వానరాణాం సముత్థితః । బహూనాం సుమహాన్నాదో
మేఘానామివ గర్జతాం ॥ వ్యక్తం సుమహతీ ప్రీతిరేతేషాం నాత్ర సంశయః ॥౩॥ తథా హి విపులైర్నాదైశ్చుక్షుభే వరు
ణాలయః ॥౪॥ తౌ తు బద్ధౌ శరైస్తీక్ష్ణైర్భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । అయం చ సుమహాన్నాదశ్శంకాం జనయతీవ మే ॥౫॥ ఏత
త్తు వచనం చోక్త్వా మన్త్రిణో రాక్షసేశ్వరః । ఉవాచ నైరృతాంస్తత్ర సమీపపరివర్తినః ॥ ౬॥ జ్ఞాయతాం తూ
ర్ణమేతేషాం సర్వేషాం వనచారిణాం । శోకకాలే సముత్పన్నే హర్షకారణముత్థితం ॥౭॥ తథోక్తాస్తేన సంభ్రాన్తాః ప్రా
కారమధిరుహ్య తే । దదృశుః పాలితాం సేనాం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥ ౮॥ తౌ చ ముక్తౌ సుఘోరేణ శరబన్ధేన రాఘవౌ ।
సముత్థితౌ మహాభాగౌ విషేదుః ప్రేక్ష్య రాక్షసాః ॥౯॥ సంత్రస్తహృదయాస్సర్వే ప్రాకారాదవరుహ్య తే । విషణ్ణవద
నా ఘోరా రాక్షసేన్ద్రముపస్థితాః ॥ ౧౦ ॥ తదప్రియం దీనముఖా రావణస్య నిశాచరాః । కృత్స్నం నివేదయామాసు
ర్యథావద్వాక్యకోవిదాః ॥ యౌ తావిన్ద్రజితా యుద్ధే భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । నిబద్ధౌ శరబన్ధేన నిష్ప్రకంపభుజౌ కృ
తౌ ॥ విముక్తౌ శరబన్ధేన తౌ దృశ్యేతే రణాజిరే । పాశానివ గజౌ ఛిత్త్వా గజేన్ద్రసమవిక్రమౌ ॥ ౧౩॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం
తేషాం రాక్షసేన్ద్రో మహాబలః । చిన్తాశోకసమాక్రాన్తో విషణ్ణవదనోఽబ్రవీత్ ॥ ౧౪॥ ఘోరైర్దత్తవరైర్బద్ధౌ శ
రైరాశీవిషోపమైః । అమోఘైస్సూర్యసంకాశైః ప్రమథ్యేన్ద్రజితా యుధి ॥ తదస్త్రబన్ధమాసాద్య యది ముక్తౌ రిపూ మ
మ । సంశయస్థమిదం సర్వమనుపశ్యామ్యహం బలం ॥ నిష్ఫలాః ఖలు సంవృత్తాశ్శరా వాసుకితేజసః । ఆదత్తం యైస్తు సం
గ్రామే రిపూణాం మమ జీవితం ॥ ౧౭ ॥ ఏవముక్త్వా తు సంక్రుద్ధో నిశ్వసన్నురగో యథా । అబ్రవీద్రక్షసాం మధ్యే ధూ
మ్రాక్షం నామ రాక్షసం ॥ ౧౮॥ బలేన మహతా యుక్తో రక్షసాం భీమవిక్రమ । త్వం వధాయాభినిర్యాహి రామస్య సహ
వానరైః ॥ ౧౯॥ ఏవముక్తస్తు ధూమ్రాక్షో రాక్షసేన్ద్రేణ ధీమతా । కృత్వా ప్రణామం సంహృష్టో నిర్జగామ నృపా
లయాత్ ॥౨౦॥ అభినిష్క్రమ్య తద్ద్వారం బలాధ్యక్షమువాచ హ । త్వరయస్వ బలం తూర్ణం కిం చిరేణ యుయుత్సతః ॥
౨౧॥ ధూమ్రాక్షవచనం శ్రుత్వా బలాధ్యక్షో బలానుగః । బలముద్యోజయామాస రావణస్యాజ్ఞయా ద్రుతం ॥ ౨౨॥ తే
బద్ధఘంటా బలినో ఘోరరూపా నిశాచరాః । వినర్దమానాస్సంహృష్టా ధూమ్రాక్షం పర్యవారయన్ ॥ వివిధాయుధహ
స్తాశ్చ శూలముద్గరపాణయః ॥౨౩॥ గదాభిః పట్టిసైర్దండైరాయసైర్ముసలైర్భృశం ॥ పరిఘైర్భిండిపాలైశ్చ భ
ల్లైః ప్రాసైః పరశ్వధైః । నిర్యయూ రాక్షసా దిగ్భ్యో నర్దన్తో జలదా యథా ॥ ౨౫ ॥ రథైః కవచినస్త్వన్యే ధ్వజైశ్చ
సమలంకృతైః । సువర్ణజాలవిహితైః ఖరైశ్చ వివిధాననైః ॥ హయైః పరమశీఘ్రైశ్చ గజేన్ద్రైశ్చ మదోత్కటైః । నిర్య
యూ రాక్షసవ్యాఘ్రా వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ॥౨౭॥ వృకసింహముఖైర్యుక్తం ఖరైః కనకభూషణైః । ఆరురోహ ర
థం దివ్యం ధూమ్రాక్షః ఖరనిస్స్వనః ॥ ౨౮॥ స నిర్యాతో మహావీర్యో ధూమ్రాక్షో రాక్షసైర్వృతః । ప్రహసన్పశ్చిమ
ద్వారం హనుమాన్యత్ర యూథపః ॥ రథప్రవరమాస్థాయ ఖరయుక్తం ఖరస్వనం ॥ ౨౯॥ ప్రయాన్తం తు మహాఘో
రం రాక్షసం భీమవిక్రమం ॥ అన్తరిక్షగతా ఘోరాశ్శకునాః ప్రత్యవారయన్ ॥ ౩౦॥ రథశీర్షే మహాన్భీమో గృధ్ర
శ్చ నిపపాత హ ॥ ధ్వజాగ్రే గ్రథితాశ్చైవ నిపేతుః కుణపాశనాః ॥ ౩౧॥ రుధిరార్ద్రో మహాన్శ్వేతః కబన్ధః పతితో
భువి ॥ విస్వరం చోత్సృజన్నాదం ధూమ్రాక్షస్య సమీపతః ॥ ౩౨॥ వవర్ష రుధిరం దేవస్సంచచాల చ మేదినీ ॥ ప్రతిలో
మం వవౌ వాయుర్నిర్ఘాతసమనిస్వనః । తిమిరౌఘావృతాస్తత్ర దిశశ్చ న చకాశిరే ॥౩౪॥ స తూత్పాతాంస్తదా దృష్ట్వా రా
క్షసానాం భయావహాన్ । ప్రాదుర్భూతాంత్సుఘోరాంశ్చ ధూమ్రాక్షో వ్యథితోఽభవత్ ॥ ౩౫ ॥ ముముహూ రాక్ష
సాస్సర్వే ధూమ్రాక్షస్య పురస్సరాః ॥ ౩౫॥ తతస్సుభీమో బహుభిర్నిశాచరైర్వృతోఽభినిష్క్రమ్య రణోత్సుకో బలీ ॥
దదర్శ తాం రాఘవబాహుపాలితాం మహౌఘకల్పాం బహువానరీం చమూం ॥ ౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకపంచా
శస్సర్గః.********************ధూమ్రాక్షం ప్రేక్ష్య నిర్యాన్తం రాక్షసం భీమవిక్రమం । వినేదుర్వానరాస్స
ర్వే ప్రహృష్టా యుద్ధకాంక్షిణః ॥ ౧॥ తేషాం సుతుములం యుద్ధం సంజజ్ఞే హరిరక్షసాం । అన్యోన్యం పాదపైర్ఘోరం నిఘ్న
తాం శూలముద్గరైః ॥౨॥ ఘోరైశ్చ పరిఘైశ్చిత్రైస్త్రిశూలైశ్చాపి సంహతైః । రాక్షసైర్వానరా ఘోరైర్వినికృత్తా
స్సమన్తతః ॥ ౩ ॥ వానరై రాక్షసాశ్చాపి ద్రుమైర్భూమౌ సమీకృతాః । రాక్షసాశ్చాపి సంక్రుద్ధా వానరాన్నిశితైశ్శ
రైః ॥ వివ్యధుర్ఘోరసంకాశైః కంకపత్రైరజిహ్మగైః ॥ ౪॥ తే గదాభిశ్చ భీమాభిః పట్టిసైః కూటముద్గరైః ॥ విదార్యమా
ణా రక్షోభిర్వానరాస్తే మహాబలాః । అమర్షాజ్జనితోద్ధర్షాశ్చక్రుః కర్మాణ్యభీతవత్ ॥ ౬ ॥శరనిర్భిన్నగాత్రాస్తే

శూలనిర్భిన్నదేహినః। జగృహుస్తే ద్రుమాంస్తత్ర శిలాశ్చ హరియూథపాః॥ ౭॥ తే భీమవేగా హరయో నర్దమానాస్త
తస్తతః। మమంథూ రాక్షసాన్ భీమాన్ నామాని చ బభాషిరే॥ ౮॥ తద్బభూవాద్భుతం ఘోరం యుద్ధం వానరరక్షసాం।
శిలాభిర్వివిధాభిశ్చ బహుభిశ్చైవ పాదపైః॥ ౯॥ రాక్షసా మథితాః కేచిద్వానరైర్జితకాశిభిః। వవమూ రుధిరం కేచి
న్ముఖై రుధిరభోజనాః॥ ౧౦॥ పార్శ్వేషు దారితాః కేచిత్ కేచిద్రాశీకృతా ద్రుమైః। శిలాభిశ్చూర్ణితాః కేచిత్ కేచి
ద్దంతైర్విదారితాః॥ ౧౧॥ ధ్వజైర్విమథితైర్భగ్నైః ఖరైశ్చ వినిపాతితైః। రథైర్విధ్వంసితైశ్చాపి పతితై రజనీచరైః॥
గజేంద్రైః పర్వతాకారైః పర్వతాగ్రైర్వనౌకసాం। మథితైర్వాజిభిః కీర్ణం సారోహైర్వసుధాతలం॥ ౧౩॥ వానరై
ర్భీమవిక్రాంతైరాప్లుత్యాప్లుత్య వేగితైః। రాక్షసాః కరజైస్తీక్ష్ణైర్ముఖేషు వినికర్తితాః॥ వివర్ణవదనా భూయో విప్రకీర్ణ
శిరోరుహాః। మూఢాః శోణితగంధేన నిపేతుర్ధరణీతలే॥ ౧౫॥ అన్యే పరమసంక్రుద్ధా రాక్షసా భీమనిస్స్వనాః। తలై
రేవాభిధావంతి వజ్రస్పర్శసమైర్హరీన్॥ ౧౬॥ వానరై రాపతంతస్తే వేగితా వేగవత్తరైః। ముష్టిభిశ్చరణైర్దంతైః
పాదపైశ్చావపోథితాః॥ ౧౭॥ వానరైర్హన్యమానాస్తే రాక్షసా విప్రదుద్రువుః॥ ౧౮॥ సైన్యం తు విద్రుతం దృష్ట్వా
ధూమ్రాక్షో రాక్షసర్షభః॥ క్రోధేన కదనం చక్రే వానరాణాం యుయుత్సతాం॥ ౧౯॥ ప్రాసైః ప్రమథితాః కేచి
ద్వానరాః శోణితస్రవాః॥ ముద్గరైరాహతాః కేచిత్పతితా ధరణీతలే। పరిఘైర్మర్దితాః కేచిద్భిండివాలైర్విదారితాః॥
పట్టసైరాహతాః కేచిద్విహ్వలంతో గతాసవః। కేచిద్వినిహతాః శూలై రుధిరార్ద్రా వనౌకసః॥ కేచిద్విద్రావితా న
ష్టాస్సబలై రాక్షసైర్యుధి। విభిన్నహృదయాః కేచిదేకపార్శ్వేన దారితాః॥ విదారితాస్త్రిశూలైశ్చ కేచిదాంత్రైర్వి
నిస్సృతాః॥ ౨౨॥ తత్సుభీమం మహాయుద్ధం హరిరాక్షససంకులం॥ ప్రబభౌ శబ్దబహుళం శిలాపాదపసంకులం॥ ౨౩॥
ధనుర్జ్యాతంత్రిమధురం హిక్కాతాళసమన్వితం॥ మందస్తనితసంగీతం యుద్ధగాంధర్వమాబభౌ॥ ౨౪॥ ధూమ్రా
క్షస్తు ధనుష్పాణిర్వానరాన్ రణమూర్ధని॥ హసన్విద్రావయామాస దిశస్తు శరవృష్టిభిః॥ ౨౫॥ ధూమ్రాక్షేణార్ది
తం సైన్యం వ్యథితం దృశ్య మారుతిః॥ అభ్యవర్తత సంక్రుద్ధః ప్రగృహ్య విపులాం శిలాం॥ ౨౬॥ క్రోధాద్ద్విగుణతా
మ్రాక్షః పితృతుల్యపరాక్రమః॥ శిలాం తాం పాతయామాస ధూమ్రాక్షస్య రథం ప్రతి॥ ౨౭॥ ఆపతంతీం శిలాం దృ
ష్ట్వా గదాముద్యమ్య సంభ్రమాత్॥ రథాదాప్లుత్య వేగేన వసుధాయాం వ్యతిష్ఠత॥ ౨౮॥ సా ప్రమథ్య రథం తస్య నిప
పాత శిలా భువి॥ సచక్రకూబరం సాశ్వం సధ్వజం సశరాసనం॥ ౨౯॥ స భంక్త్వా తు రథం తస్య హనుమాన్మారుతాత్మ
జః॥ రక్షసాం కదనం చక్రే సస్కంధవిటపైర్ద్రుమైః॥ ౩౦॥ విభిన్నశిరసో భూత్వా రాక్షసాః శోణితోక్షితాః॥ ద్రు
మైః ప్రవ్యథితాశ్చాన్యే నిపేతుర్ధరణీతలే॥ ౩౧॥ విద్రావ్య రాక్షసం సైన్యం హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ గిరేః శిఖ
రమాదాయ ధూమ్రాక్షమభిదుద్రువే॥ ౩౨॥ తమాపతంతం ధూమ్రాక్షో గదాముద్యమ్య వీర్యవాన్॥ వినర్దమాన
స్సహసా హనుమంతమభిద్రవత్॥ ౩౩॥ తతః క్రుద్ధస్తు వేగేన గదాం తాం బహుకంటకాం॥ పాతయామాస ధూమ్రాక్షో
మస్తకే తు హనూమతః॥ ౩౪॥ తాడితస్స తయా తత్ర గదయా భీమరూపయా॥ ౩౫॥ స కపిర్మారుతబలస్తం ప్ర
హారమచింతయన్। ధూమ్రాక్షస్య శిరోమధ్యే గిరిశృంగమపాతయత్॥ ౩౬॥ స విహ్వలితసర్వాంగో గిరిశృంగేణ తా
డితః। పపాత సహసా భూమౌ వికీర్ణ ఇవ పర్వతః॥ ౩౭॥ ధూమ్రాక్షం నిహతం దృష్ట్వా హతశేషా నిశాచరాః। త్రస్తాః
ప్రవివిశుర్లంకాం వధ్యమానాః ప్లవంగమైః॥ ౩౮॥ స తు పవనసుతో నిహత్య శత్రుం క్షతజవహాస్సరితశ్చ సన్నికీర్య। రిపు
వధజనితశ్రమో మహాత్మా ముదమగమత్కపిభిశ్చ పూజ్యమానః॥ ౩౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః.***

ధూమ్రాక్షం నిహతం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః। క్రోధేన మహతావిష్టో నిశ్వసన్నురగో యథా॥ ౧॥ దీర్ఘ
ముష్ణం వినిశ్వస్య క్రోధేన కలుషీకృతః। అబ్రవీద్రాక్షసం శూరం వజ్రదంష్ట్రం మహాబలం॥ ౨॥ గచ్ఛ త్వం వీర నిర్యాహి
రాక్షసైః పరివారితః। జహి దాశరథిం రామం సుగ్రీవం వానరైస్సహ॥ ౩॥ తథేత్యుక్త్వా ద్రుతతరం మాయావీ రాక్ష
సేశ్వరం। నిర్జగామ బలైస్సార్ధం బహుభిః పరివారితః॥ ౪॥ నాగైరశ్వైః ఖరైరుష్ట్రైః సంయుక్తస్సుసమాహితః। ప
తాకాధ్వజచిత్రైశ్చ రథైశ్చ సమలంకృతః॥ తతో విచిత్రకేయూరమకుటైశ్చ విభూషితః। తనుత్రాణి చ సంరుధ్య సధ
నుర్నిర్యయౌ ద్రుతం॥ ౬॥ పతాకాలంకృతం దీప్తం తప్తకాంచనభూషణం। రథం ప్రదక్షిణం కృత్వా సమారోహచ్చమూ
పతిః॥ ౭॥ యష్టిభిస్తోమరైశ్చిత్రైః శూలైశ్చ ముసలైరపి। భిండివాలైశ్చ పాశైశ్చ శక్తిభిః పట్టసైరపి॥ ఖడ్గైశ్చక్రైర్గ
దాభిశ్చ నిశితైశ్చ పరశ్వథైః। పదాతయశ్చ నిర్యాంతి వివిధాశ్శస్త్రపాణయః॥ విచిత్రవాససస్సర్వే దీప్తా రాక్షసపుంగ
వాః॥ ౯॥ గజా మదోత్కటాః శూరాశ్చలంత ఇవ పర్వతాః॥ తే యుద్ధకుశలైరూఢాస్తోమరాంకుశపాణిభిః॥ ౧౦॥

అన్యైర్లక్షణసంయుక్తాశ్శూరారూఢామహాబలాః ॥ ౧౧ ॥ తద్రాక్షసబలం ఘోరం విప్రస్థితమశోభత । ప్రావృట్కా-
లే యథా మేఘానర్దమానాస్సవిద్యుతః ॥౧౨॥ నిస్సృతాద్దక్షిణద్వారాదంగదో యత్ర యూథపః । తేషాం నిష్క్రమమా-
ణానామశుభం సమజాయత ॥ ౧౩ ॥ ఆకాశాద్విఘనాత్తీవ్రా ఉల్కాశ్చాభ్యపతంస్తదా । వమంత్యః పావకజ్వాలాశ్శి-
వా ఘోరం వవాశిరే ॥ వ్యాహరంతి మృగా ఘోరా రక్షసాం నిధనం తదా । సమాపతంతో యోధాస్తు ప్రాస్ఖలన్ భయ-
మోహితాః ॥౧౫॥ ఏతానౌత్పాతికాన్ దృష్ట్వా వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః । ధైర్యమాలంబ్య తేజస్వీ నిర్జగామ రణోత్సుకః ॥
౧౬ ॥ తాంస్తు నిష్క్రమతో దృష్ట్వా వానరా జితకాశినః । ప్రణేదుస్సుమహానాదాన్ పూరయంశ్చ దిశో దశ ॥౧౭॥ తతః ప్ర-
వృత్తం తుములం హరీణాం రాక్షసైస్సహ । ఘోరాణాం భీమరూపాణామన్యోన్యవధకాంక్షిణాం ॥ ౧౮ ॥ నిష్పతంతో మ-
హోత్సాహా భిన్నదేహశిరోధరాః । రుధిరోక్షితసర్వాంగా న్యపతన్ జగతీతలే ॥౧౯॥ కేచిదన్యోన్యమాసాద్య శూరాః పరి-
ఘపాణయః । చిక్షిపుర్వివిధం శస్త్రం సమరేష్వనివర్తినః ॥౨౦॥ ద్రుమాణాం చ శిలానాం చ శస్త్రాణాం చాపి నిస్స్వనః । శ్రూ-
యతే సుమహాంస్తత్ర ఘోరో హృదయభేదనః ॥౨౧॥ రథనేమిస్వనస్తత్ర ధనుషశ్చాపి నిస్స్వనః । శంఖభేరీమృదంగానాం బ-
భూవ తుములస్స్వనః ॥ ౨౨ ॥ కేచిదస్త్రాణి సంసృజ్య బాహుయుద్ధమకుర్వత ॥౨౩॥ తలైశ్చ చరణైశ్చాపి ముష్టిభిశ్చ ద్రు-
మైరపి ॥ జానుభిశ్చ హతాః కేచిద్భిన్నదేహాశ్చ రాక్షసాః । శిలాభిశ్చూర్ణితాః కేచిద్వానరైర్యుద్ధదుర్మదైః ॥ ౨౪ ॥
వజ్రదంష్ట్రో భృశం బాణైరణే విత్రాసయన్ హరీన్ । చచాల లోకసంహారే పాశహస్త ఇవాంతకః ॥ ౨౫ ॥ బలవంతో-
ఽస్త్రవిదుషో నానాప్రహరణా రణే । జఘ్నుర్వానరసైన్యాని రాక్షసాః క్రోధమూర్ఛితాః ॥౨౬॥ నిఘ్నతో రాక్షసాన్ దృష్ట్వా
సర్వాన్ వాలిసుతో రణే । క్రోధేన ద్విగుణావిష్టస్సంవర్తక ఇవానలః ॥ తాన్ రాక్షసగణాన్ సర్వాన్ వృక్షముద్యమ్య వీ-
ర్యవాన్ । అంగదః క్రోధతామ్రాక్షస్సింహః క్షుద్రమృగానివ ॥౨౭॥ చకార కదనం ఘోరం శక్రతుల్యపరాక్రమః ॥౨౮॥
అంగదాభిముఖాస్తత్ర రాక్షసా భీమవిక్రమాః ॥ విభిన్నశిరసః పేతుర్వికృత్తా ఇవ పాదపాః ॥౨౯॥ రథైరశ్వైర్ధ్వజై-
శ్ఛత్రైశ్శరీరైర్హరిరక్షసాం ॥ రుధిరేణ చ సంఛన్నా భూమిర్భయకరీ తదా ॥౩౦॥ హారకేయూరవస్త్రైశ్చ శస్త్రైశ్చ స-
మలంకృతా ॥ భూమిర్భాతి రణే తత్ర శారదీవ యథా నిశా ॥౩౧॥ అంగదస్య చ వేగేన తద్రాక్షసబలం మహత్ ॥ ప్రాకం-
పత తదా తత్ర పవనేనాంబుదో యథా ॥౩౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే త్రిపంచాశస్సర్గః. ********************

బలస్య చ నిఘాతేన అంగదస్య జయేన చ । రాక్షసః క్రోధమావిష్టో వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః ॥ స విస్ఫార్య ధనుర్ఘోరం శ-
క్రాశనిసమస్వనం । వానరాణామనీకాని ప్రాకిరచ్ఛరవృష్టిభిః ॥౨॥ రాక్షసాశ్చాపి ముఖ్యాస్తే రథేషు సమవస్థితాః । నా-
నాప్రహరణాశ్శూరాః ప్రాయుధ్యంత తదా రణే ॥౩॥ వానరాణాం తు శూరా యే సర్వే తే ప్లవగర్షభాః । అయుధ్యంత శిలా-
హస్తాస్సమవేతాస్సమంతతః ॥ ౪ ॥ తత్రాయుధసహస్రాణి తస్మిన్నాయోధనే భృశం । రాక్షసాః కపిముఖ్యేషు పాత-
యాంచక్రిరే తదా ॥ ౫ ॥ వానరాశ్చాపి రక్షస్సు గిరీన్ వృక్షాన్ మహాశిలాః । ప్రవీరాః పాతయామాసుర్మత్తవారణస-
న్నిభాః ॥౬॥ శూరాణాం యుధ్యమానానాం సమరేష్వనివర్తినాం । తద్రాక్షసగణానాం చ సుయుద్ధం సమవర్తత ॥౭॥
ప్రభిన్నశిరసః కేచిచ్ఛిన్నైః పాదైశ్చ బాహుభిః । శస్త్రైరర్పితదేహాస్తు రుధిరేణ సముక్షితాః ॥ హరయో రాక్షసాశ్చై-
వ శేరతే గాం సమాశ్రితాః । కంకగృధ్రబలైరాఢ్యా గోమాయుగణసంకులాః ॥౮॥ కబంధాని సముత్పేతుర్భీరూణాం భీష-
ణాని వై ॥౯॥ భుజపాణిశిరశ్ఛిన్నాశ్ఛిన్నకాయాశ్చ భూతలే । వానరా రాక్షసాశ్చాపి నిపేతుస్తత్ర వై రణే ॥౧౦॥ తతో
వానరసైన్యేన హన్యమానం నిశాచరం ॥ ప్రాభజ్యత బలం సర్వం వజ్రదంష్ట్రస్య పశ్యతః ॥౧౧॥ రాక్షసాన్ భయవిత్ర-
స్తాన్ హన్యమానాన్ ప్లవంగమైః ॥ దృష్ట్వా స రోషతామ్రాక్షో వజ్రదంష్ట్రః ప్రతాపవాన్ । ప్రవివేశ ధనుష్పాణిస్త్రాస-
యన్ హరివాహినీం ॥ శరైర్విదారయామాస కంకపత్రైరజిహ్మగైః ॥౧౩॥ బిభేద వానరాంస్తత్ర సప్తాష్టౌ నవ పంచ చ ॥
వివ్యాధ పరమక్రుద్ధో వజ్రదంష్ట్రః ప్రతాపవాన్ ॥౧౪॥ త్రస్తాస్సర్వే హరిగణాశ్శరైస్సంకృత్తకంధరాః ॥ అంగదం సం-
ప్రధావంతి ప్రజాపతిమివ ప్రజాః ॥ ౧౫ ॥ తతో హరిగణాన్ భగ్నాన్ దృష్ట్వా వాలిసుతస్తదా ॥ క్రోధేన వజ్రదంష్ట్రం త-
ముదీక్షంతముదైక్షత ॥౧౬॥ వజ్రదంష్ట్రోఽంగదశ్చోభౌ సంగతౌ హరిరాక్షసౌ ॥ చేరతుః పరమక్రుద్ధౌ హరిమత్తగజావివ ॥
౧౭ ॥ తతశ్శరసహస్రేణ వాలిపుత్రం మహాబలః ॥ జఘాన మర్మదేశేషు మాతంగమివ తోమరైః ॥౧౮॥ రుధిరోక్షితస-
ర్వాంగో వాలిసూనుర్మహాబలః ॥ చిక్షేప వజ్రదంష్ట్రాయ వృక్షం భీమపరాక్రమః ॥౧౯॥ దృష్ట్వా పతంతం తం వృక్షమసం-
భ్రాంతశ్చ రాక్షసః । చిచ్ఛేద బహుధా సోఽపి నికృత్తః పతితో భువి ॥౨౦॥ తం దృష్ట్వా వజ్రదంష్ట్రస్య విక్రమం ప్లవగర్ష-
భః ॥ ప్రగృహ్య విపులం శైలం చిక్షేప చ ననాద చ ॥౨౧॥ సమాపతంతం తం దృష్ట్వా రథాదాప్లుత్య వీర్యవాన్ ॥ గదాపాణిర-
సంభ్రాంతః పృథివ్యాం సమతిష్ఠత ॥౨౨॥ సాంగదేన గదాక్షిప్తా గత్వా తు రణమూర్ధని ॥౨౩॥ స చక్రకూబరం సాశ్వం

భ్రమమాణో రథం తదా ॥౨౩॥ తతోఽన్యం గిరిమాక్షిప్య విపులం ద్రుమభూషితం ॥ వజ్రదంష్ట్రస్య శిరసి పాతయామాస సోం
గదః ॥౨౪॥ అభవచ్ఛోణితోద్గారీ వజ్రదంష్ట్రస్స మూర్ఛితః ॥ ముహూర్తమభవన్మూఢో గదామాలింగ్య నిశ్వసన్ ॥
౨౫॥ స లబ్ధసంజ్ఞో గదయా వాలిపుత్రమవస్థితం ॥ జఘాన పరమక్రుద్ధో వక్షోదేశే నిశాచరః । గదాం త్యక్త్వా తతస్తత్ర ము
ష్టియుద్ధమవర్తత ॥౨౬ ॥ అన్యోన్యం జఘ్నతుస్తత్ర తావుభౌ హరిరాక్షసౌ । రుధిరోద్గారిణౌ తౌ తు ప్రహారైర్జనితశ్రమౌ ॥
బభూవతుస్సువిక్రాంతావంగారకబుధావివ ॥౨౭॥ తతః పరమతేజస్వీ అంగదః కపికుంజరః ॥ ఉత్పాట్య వృక్షం స్థితవాన్
బహుపుష్పఫలాన్వితం । జగ్రాహ చార్షభం చర్మ ఖడ్గం చ విపులం శుభం ॥ కింకిణీజాలసంఛన్నం చర్మణా చ పరిష్కృ
తం ॥౩౦॥ విచిత్రాంశ్చేరతుర్మార్గాన్ రుషితౌ కపిరాక్షసౌ ॥ జఘ్నతుశ్చ తదాన్యోన్యం నిర్దయం జయకాంక్షిణౌ ॥
౩౧॥ వ్రణైస్సాస్రైరశోభేతాం పుష్పితావివ కింశుకౌ ॥ యుధ్యమానౌ పరిశ్రాంతౌ జానుభ్యామవనీం గతౌ ॥౩౨॥ నిమే
షాంతరమాత్రేణ అంగదః కపికుంజరః ॥ ఉదతిష్ఠత దీప్తాక్షో దండాహత ఇవోరగః ॥౩౩॥ నిర్మలేన సుధౌతేన ఖడ్గేనాస్య
మహచ్ఛిరః ॥ జఘాన వజ్రదంష్ట్రస్య వాలిసూనుర్మహాబలః ॥౩౪॥ రుధిరోక్షితగాత్రస్య బభూవ పతితం ద్విధా ॥ సరో
షపరివృత్తాక్షం శుభం ఖడ్గహతం శిరః ॥ ౩౫ ॥ వజ్రదంష్ట్రం హతం దృష్ట్వా రాక్షసా భయమోహితాః ॥ త్రస్తాః ప్రత్యప
తన్ లంకాం వధ్యమానాః ప్లవంగమైః । విషణ్ణవదనా దీనా హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖాః ॥౩౬ ॥ నిహత్య తం వజ్రధరప్రభా
వస్స వాలిసూనుః కపిసైన్యమధ్యే । జగామ హర్షం మహితో మహాబలస్సహస్రనేత్రస్త్రిదశైరివావృతః ॥౩౭॥ ఇతి శ్రీ
మద్యుద్ధకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః. ****************************వజ్రదంష్ట్రం హతం శ్రుత్వా వాలిపు
త్రేణ రావణః । బలాధ్యక్షమువాచేదం కృతాంజలిమవస్థితం ॥ ౧ ॥ శీఘ్రం నిర్యాంతు దుర్ధర్షా రాక్షసా భీమవిక్రమాః ।
అకంపనం పురస్కృత్య సర్వశస్త్రప్రకోవిదం ॥౨॥ ఏష శాస్తా చ గోప్తా చ నేతా చ యుధి సమ్మతః । భూతికామశ్చ మే నిత్యం
నిత్యం చ సమరప్రియః ॥౩॥ ఏష జేష్యతి కాకుత్స్థౌ సుగ్రీవం చ మహాబలం । వానరాంశ్చాపరాన్ ఘోరాన్ హనిష్యతి పరం
తపః ॥౪॥ పరిగృహ్య స తామాజ్ఞాం రావణస్య మహాబలః । బలం సంత్వరయామాస తదా లఘుపరాక్రమః ॥౫॥ తతో నానా
ప్రహరణా భీమాక్షా భీమదర్శనాః । నిష్పేతూ రక్షసాం ముఖ్యా బలాధ్యక్షప్రచోదితాః ॥౬॥ రథమాస్థాయ విపులం తప్త
కాంచనకుండలః । మేఘాభో మేఘవర్ణశ్చ మేఘస్వనమహాస్వనః ॥ రాక్షసైస్సంవృతో భీమైస్తదా నిర్యాత్యకంపనః ॥౭॥
న హి కంపయితుం శక్యస్సురైరపి మహామృధే ॥ అకంపనస్తతస్తేషామాదిత్య ఇవ తేజసా ॥౮॥ తస్య నిర్ధావమానస్య సం
రబ్ధస్య యుయుత్సయా ॥ అకస్మాద్దైన్యమాగచ్ఛద్ధయానాం రథవాహినాం ॥౯॥ వ్యస్ఫురన్నయనం చాస్య సవ్యం యుద్ధాభి
నందినః ॥ వివర్ణో ముఖవర్ణశ్చ గద్గదశ్చాభవత్స్వనః । అభవత్సుదినే చాపి దుర్దినం రూక్షమారుతం ॥౧౦॥ ఊచుః ఖగా
మృగాస్సర్వే వాచః క్రూరా భయావహాః ॥ ౧౧ ॥ స సింహోపచితస్కంధశ్శార్దూలసమవిక్రమః ॥ తానుత్పాతాన
చింత్యైవ నిర్జగామ రణాజిరం ॥౧౨॥ తదా నిర్గచ్ఛతస్తస్య రక్షసస్సహ రాక్షసైః ॥ బభూవ సుమహాన్నాదః క్షోభయ
న్నివ సాగరం ॥౧౩॥ తేన శబ్దేన విత్రస్తా వానరాణాం మహాచమూః ॥ ద్రుమశైలప్రహరణా యోద్ధుం సమవతిష్ఠత ॥౧౪॥
తేషాం యుద్ధం మహారౌద్రం సంజజ్ఞే హరిరక్షసాం ॥ రామరావణయోరర్థే సమభిత్యక్తజీవినాం ॥౧౫॥ సర్వే హ్యతిబ
లాశ్శూరాస్సర్వే పర్వతసన్నిభాః । హరయో రాక్షసాశ్చైవ పరస్పరజిఘాంసవః ॥౧౬॥ తేషాం వినర్దతాం శబ్దస్సం
యుగేఽతితరస్వినాం ॥ శుశ్రువే సుమహాన్ క్రోధాదన్యోన్యమభిగర్జతాం ॥౧౭॥ రజశ్చారుణవర్ణాభం సుభీమమభవ
ద్భృశం ॥ ఉద్ధూతం హరిరక్షోభిస్సంరురోధ దిశో దశ ।౧౮॥ అన్యోన్యం రజసా తేన కౌశేయోద్ధూతపాండునా ॥ సంవృ
తాని చ భూతాని దదృశుర్న రణాజిరే ॥౧౯॥ న ధ్వజో న పతాకా వా వర్మ వా తురగోఽపి వా ॥ ఆయుధం స్యందనం వాపి దదృశే
తేన రేణునా ॥౨౦॥ శబ్దశ్చ సుమహాంస్తేషాం నర్దతామభిధావతాం । శ్రూయతే తుములే యుద్ధే న రూపాణి చకాశిరే ।
౨౧॥ హరీనేవ సుసంక్రుద్ధా హరయో జఘ్నురాహవే ॥ రాక్షసాశ్చాపి రక్షాంసి నిజఘ్నుస్తిమిరే తదా ॥౨౨॥ పరాంశ్చై
వ వినిఘ్నంతస్స్వాంశ్చ వానరరాక్షసాః ॥ రుధిరార్ద్రాం తదా చక్రుర్మహీం పంకానులేపనాం ॥౨౩॥ తతస్తు రుధిరౌ
ఘేణ సిక్తం వ్యపగతం రజః ॥ శరీరశవసంకీర్ణా బభూవ చ వసుంధరా ॥ ౨౪ ॥ ద్రుమశక్తిశిలాప్రాసైర్గదాపరిఘతోమ
రైః ॥ హరయో రాక్షసాశ్చైవ జఘ్నురన్యోన్యమోజసా ॥ ౨౫ ॥ బాహుభిః పరిఘాకారైర్యుధ్యంతః పర్వతోపమాః ॥
హరయో భీమకర్మాణో రాక్షసాన్ జఘ్నురాహవే ॥ ౨౬ ॥ రాక్షసాస్త్వపి సంక్రుద్ధాః ప్రాసతోమరపాణయః ॥ క
పీన్నిజఘ్నిరే తత్ర శస్త్రైః పరమదారుణైః ॥౨౭॥ అకంపనస్సుసంక్రుద్ధో రాక్షసానాం చమూపతిః ॥ సంహర్షయతి తాన్
సర్వాన్ రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్ ॥౨౮॥ హరయస్త్వపి రక్షాంసి మహాద్రుమమహాశ్మభిః ॥ విదారయంత్యభిక్రమ్య
శస్త్రాణ్యాచ్ఛిద్య వీర్యతః ॥ ౨౯॥ ఏతస్మిన్నంతరే వీరా హరయః కుముదో నలః ॥ మైందశ్చ ద్వివిదః క్రుద్ధాశ్చక్రుర్వేగమను

త్తమం॥౩౦॥ తేతువృక్షైర్మహావేగారాక్షసానాంచమూముఖే। కదనంసుమహచ్చక్రుర్లీలయాహరియూథపాః।
మమంథూ రాక్షసాన్సర్వే వానరాగణశో భృశం॥౩౨॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః. ************
తద్దృష్ట్వాసుమహత్కర్మకృతంవానరసత్తమైః।క్రోధమాహారయామాసయుధితీవ్రమకంపనః॥౧॥క్రోధమూ
ర్ఛితరూపస్తుధూన్వన్పరమకార్ముకం।దృష్ట్వాతుకర్మశత్రూణాంసారథింవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨॥తత్రైవతావత్త్వరి
తంరథంప్రాపయసారథే।యత్రైతేబహవోఘ్నంతిసుబహూన్రాక్షసాన్రణే॥ ౩॥ ఏతేత్రబలవంతోహిభీమకాయా
శ్చవానరాః।ద్రుమశైలప్రహరణాస్తిష్ఠంతిప్రముఖేమమ॥౪॥ఏతాన్నిహంతుమిచ్ఛామిసమరశ్లాఘినోహ్యహం । ఏతైః
ప్రమథితంసర్వందృశ్యతేరాక్షసంబలం॥౫ ॥తతఃప్రజవనాశ్వేనరథేనరథినాంవరః । హరీనభ్యహనత్క్రోధాచ్ఛరజా
లైరకంపనః॥౬॥నస్థాతుంవానరాశ్శేకుఃకింపునర్యోద్ధుమాహవే।అకంపనశరైర్భగ్నాస్సర్వఏవవిదుద్రువుః॥ ౭ ॥తాన్
మృత్యువశమాపన్నానకంపనవశంగతాన్।సమీక్ష్యహనుమాన్జ్ఞాతీనుపతస్థేమహాబలః॥ ౮ ॥తంమహాప్లవగందృష్ట్వా
సర్వేప్లవగయూథపాః। సమేత్యసమరేవీరాస్సంహృష్టాఃపర్యవారయన్॥ ౯ ॥అవస్థితంహనూమంతంతేదృష్ట్వాహరి
యూథపాః।బభూవుర్బలవంతోహిబలవంతంసమాశ్రితాః॥౧౦॥అకంపనస్తుశైలాభంహనూమంతమవస్థితం। మహేం
ద్రఇవధారాభిశ్శరైరభివవర్షహ॥౧౧॥అచింతయిత్వాబాణౌఘాన్శరీరేపతితాన్శితాన్। అకంపనవధార్థాయమ
నోదధేమహాబలః॥౧౨॥సప్రసహ్యమహాతేజాహనూమాన్మారుతాత్మజః। అభిదుద్రావతద్రక్షఃకంపయన్నివమేది
నీం॥౧౩॥ తస్యాభినర్దమానస్యదీప్యమానస్యతేజసా । బభూవరూపందుర్ధర్షందీప్తస్యేవవిభావసోః॥ ౧౪॥ ఆత్మానమ
ప్రహరణంజ్ఞాత్వాక్రోధసమన్వితః। శైలముత్పాటయామాసవేగేనహరిపుంగవః॥౧౫॥తంగృహీత్వామహాశైలంపా
ణినైకేనమారుతిః। సవినద్యమహానాదంభ్రామయామాసవీర్యవాన్॥ ౧౬॥ తతస్తమభిదుద్రావరాక్షసేంద్రమకం
పనం।పురాహినముచింసంఖ్యేవజ్రేణేవపురందరః॥ ౧౭॥అకంపనస్తుతద్దృష్ట్వాగిరిశృంగంసముద్యతం। దూరాదేవమహా
బాణైరర్ధచంద్రైర్వ్యదారయత్ ॥ ౧౮॥ తత్పర్వతాగ్రమాకాశేరక్షోబాణవిదారితం । విశీర్ణంపతితందృష్ట్వాహ
నుమాన్క్రోధమూర్ఛితః॥౧౯॥ సోశ్వకర్ణంసమాదాయరోషదర్పాన్వితోహరిః। తూర్ణముత్పాటయామాసమహా
గిరిమివోచ్ఛ్రితం॥౨౦ ॥ తంగృహీత్వామహాస్కంధంసోశ్వకర్ణంమహాద్యుతిః । ప్రసహ్యపరయాప్రీత్యాభ్రామ
యామాససంయుగే॥౨౧॥ ప్రధావన్నూరువేగేనప్రభంజంస్తరసాద్రుమాన్।హనుమాన్పరమక్రుద్ధశ్చరణైర్దార
యత్క్షితిం॥౨౨॥గజాంశ్చసగజారోహాన్సరథాన్రథినస్తథా।జఘానహనుమాన్ధీమాన్రాక్షసాంశ్చపదాతిగాన్॥
౨౩॥తమంతకమివక్రుద్ధంసమరేప్రాణహారిణం। హనుమంతమభిప్రేక్ష్యరాక్షసావిప్రదుద్రువుః॥౨౪॥తమాపతంతం
సంక్రుద్ధంరాక్షసానాంభయావహం। దదర్శాకంపనోవీరశ్చుక్రోధచననాదచ॥ ౨౫॥ సచతుర్దశభిర్బాణైశ్శితైర్దే
హవిదారణైః। నిర్బిభేదహనూమంతంమహావీర్యమకంపనః॥౨౬॥ సతదాప్రతివిద్ధస్తుబహ్వీభిశ్శరవృష్టిభిః।హనుమాన్
దదృశేవీరఃప్రరూఢఇవసానుమాన్॥౨౭॥ విరరాజమహాకాయోమహావీర్యోమహామనాః । పుష్పితాశోకసంకాశోవి
ధూమఇవపావకః ॥ ౨౮॥ తతోన్యంవృక్షముత్పాట్యకృత్వావేగమనుత్తమం। శిరస్యభిజఘానాశురాక్షసేంద్రమకంప
నం॥౨౯॥ సవృక్షేణహతస్తేనసక్రోధేనమహాత్మనా। రాక్షసోవానరేంద్రేణపపాతచమమారచ॥౩౦॥తందృష్ట్వానిహ
తంభూమౌరాక్షసేంద్రమకంపనం। వ్యథితారాక్షసాస్సర్వేక్షితికంపఇవద్రుమాః॥౩౧॥ త్యక్తప్రహరణాస్సర్వేరాక్ష
సాస్తేపరాజితాః। లంకామభియయుస్త్రస్తావానరైస్తైరభిద్రుతాః॥ ౩౨॥ తేముక్తకేశాస్సంభ్రాంతాభగ్నమానాః
పరాజితాః । స్రవచ్ఛ్రమజలైరంగైశ్శ్వసంతోవిప్రదుద్రువుః ॥ ౩౩ ॥ అన్యోన్యంప్రమమంథుస్తే వివిశుర్నగరంభ
యాత్ । పృష్ఠతస్తేసుసంమూఢాఃప్రేక్షమాణాముహుర్ముహుః॥ ౩౪॥ తేషులంకాంప్రవిష్టేషురాక్షసేషుమహాబ
లాః। సమేత్యహరయస్సర్వేహనుమంతమపూజయన్॥ ౩౫॥ సోపిప్రహృష్టస్తాన్సర్వాన్హరీన్ప్రత్యభిపూజయత్।
హనుమాన్సత్వసంపన్నోయథార్హమనుకూలతః॥౩౬॥ వినేదుశ్చయథాప్రాణంహరయోజితకాశినః । చకర్షుశ్చ
పునస్తత్రసప్రాణానపిరాక్షసాన్॥౩౭॥ సవీరశోభామభజన్మహాకపిస్సమేత్యరక్షాంసినిహత్యమారుతిః। మహాసురం
భీమమమిత్రనాశనంయథైవవిష్ణుర్బలినంచమూముఖే ॥ ౩౮॥ అపూజయన్దేవగణాస్తదాకపింస్వయంచరామోతిబ
లశ్చలక్ష్మణః। తథైవసుగ్రీవముఖాఃప్లవంగమావిభీషణశ్చైవమహాబలస్తథా॥ ౩౯ ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండేషట్పం
చాశస్సర్గః. ************************ అకంపనవధంశ్రుత్వాక్రుద్ధోవైరాక్షసేశ్వరః। కించిద్దీనముఖ
శ్చాపిసచివాంస్తానుదైక్షత॥౧॥ సతుధ్యాత్వాముహూర్తంతుమంత్రిభిస్సంవిచార్యచ । తతస్తురావణఃపూర్వదివసే
రాక్షసాధిపః॥పురీంపరియయౌలంకాంసర్వాన్గుల్మానవేక్షితుం॥ ౨॥తాంరాక్షసగణైర్గుప్తాంగుల్మైర్బహుభిరా

వృతాం॥ దదర్శ నగరీం లంకాం పతాకాధ్వజమాలినీం॥౩॥ రుద్ధాం తు నగరీం దృష్ట్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః॥ ఉవాచామ
ర్షితః కాలే ప్రహస్తం యుద్ధకోవిదం॥౪॥ పురస్యోపనివిష్టస్య సహసా పీడితస్య వా ॥ నాన్యం యుద్ధాత్ప్రపశ్యామి మో
క్షం యుద్ధవిశారద॥౫॥ అహం వా కుంభకర్ణో వా త్వం వా సేనాపతిర్మమ॥ ఇంద్రజిద్వా నికుంభో వా వహేయుర్భా
రమీదృశం॥౬॥ స త్వం బలమతశ్శీఘ్రమాదాయ పరిగృహ్య చ॥ విజయాయాభినిర్యాహి యత్ర సర్వే వనౌకసః ॥౭॥ ని
ర్యాణాదేవ తే నూనం చపలా హరివాహినీ॥ నర్దతాం రాక్షసేంద్రాణాం శ్రుత్వా నాదం ద్రవిష్యతి॥౮॥ చపలా హ్య
వినీతాశ్చ చలచిత్తాశ్చ వానరాః॥ న సహిష్యంతి తే నాదం సింహనాదమివ ద్విపాః॥౯॥ విద్రుతే చ బలే తస్మిన్ రామస్సౌ
మిత్రిణా సహ॥ అవశస్తే నిరాలంబః ప్రహస్త వశమేష్యతి॥౧౦॥ ఆపత్సంశయితా శ్రేయో న తు నిస్సంశయీకృతా ॥ ప్ర
తిలోమానులోమం వా యద్వా నో మన్యసే హితం॥౧౧॥ రావణేనైవముక్తస్తు ప్రహస్తో వాహినీపతిః ॥ రాక్షసేంద్రము
వాచేదమసురేంద్రమివోశనా॥౧౨॥ రాజన్మంత్రితపూర్వం నః కుశలైస్సహ మంత్రిభిః ॥ వివాదశ్చాపి నో వృత్తస్సమవే
క్ష్య పరస్పరం॥౧౩॥ ప్రదానేన తు సీతాయాశ్శ్రేయో వ్యవసితం మయా ॥ అప్రదానే పునర్యుద్ధం దృష్టమేతత్తథైవ నః॥
౧౪॥ సోఽహం దానైశ్చ మానైశ్చ సతతం పూజితస్త్వయా॥ సాంత్వైశ్చ వివిధైః కాలే కిం న కుర్యాం ప్రియం తవ॥౧౫॥
న హి మే జీవితం రక్ష్యం పుత్రదారధనాని వా॥ త్వం పశ్య మాం జుహూషంతం త్వదర్థే జీవితం యుధి॥ ౧౬॥ ఏవముక్త్వా
తు భర్తారం రావణం వాహినీపతిః॥ ఉవాచేదం బలాధ్యక్షాన్ ప్రహస్తః పురతస్స్థితాన్ ॥ ౧౭ ॥ సమానయత మే శీ
ఘ్రం రాక్షసానాం మహద్బలం॥ మద్బాణాశనివేగేన హతానాం చ రణాజిరే। అద్య తృప్యంతి మాంసాదాః పక్షిణః కాననౌ
కసాం॥౧౯॥ ఇత్యుక్తాస్తే ప్రహస్తేన బలాధ్యక్షాః కృతత్వరాః। బలముద్యోజయామాసుస్తస్మిన్ రాక్షసమందిరే॥౨౦॥ సా
బభూవ ముహూర్తేన తిగ్మనానావిధాయుధైః। లంకా రాక్షసవీరైస్తైర్గజైరివ సమాకులా॥ ౨౧ ॥ హుతాశనం తర్ప
యతాం బ్రాహ్మణాంశ్చ నమస్యతాం। ఆజ్యగంధప్రతివహస్సురభిర్మారుతో వవౌ ॥ ౨౨॥ స్రజశ్చ వివిధాకారా జగృహు
స్త్వభిమంత్రితాః। సంగ్రామసజ్జాస్సంహృష్టా ధారయన్ రాక్షసాస్తదా॥ ౨౩॥ సధనుష్కాః కవచినో వేగాదాప్లుత్య
రాక్షసాః। రావణం ప్రేక్ష్య రాజానం ప్రహస్తం పర్యవారయన్॥ ౨౪ ॥ అథామంత్ర్య చ రాజానం భేరీమాహత్య భైర
వాం। ఆరురోహ రథం దివ్యం ప్రహస్తస్సజ్జకల్పితం ॥ హయైర్మహాజవైర్యుక్తం సమ్యక్సూతసుసంయతం। మహాజలదనిర్ఘో
షం సాక్షాచ్చంద్రార్కభాస్వరం ॥ ఉరగధ్వజదుర్ధర్షం సువరూథం స్వపస్కరం । సువర్ణజాలసంయుక్తం ప్ర
హసంతమివ శ్రియా॥౨౭॥ తతస్తం రథమాస్థాయ రావణార్పితశాసనః। లంకాయా నిర్యయౌ తూర్ణం బలేన మహతా వృ
తః॥౨౮॥ తతో దుందుభినిర్ఘోషః పర్జన్యనినదోపమః। వాదిత్రాణాం చ నినదః పూరయన్నివ సాగరం ॥ శుశ్రువే శంఖశ
బ్దశ్చ ప్రయాతే వాహినీపతౌ॥౨౯॥ నినదంతస్స్వరాన్ ఘోరాన్ రాక్షసా జగ్మురగ్రతః ॥ భీమరూపా మహాకాయాః
ప్రహస్తస్య పురస్సరాః॥౩౦॥ నరాంతకః కుంభహనుర్మహానాదస్సమున్నతః ॥ ప్రహస్తసచివా హ్యేతే నిర్యయుః పరి
వార్య తం॥౩౧ ॥ వ్యూఢేనైవ సుఘోరేణ పూర్వద్వారాత్స నిర్యయౌ ॥ గజయూథనికాశేన బలేన మహతా వృతః ॥
౩౨॥ సాగరప్రతిమౌఘేన వృతస్తేన బలేన సః॥ ప్రహస్తో నిర్యయౌ తూర్ణం కాలాంతకయమోపమః॥ ౩౩॥ తస్య నిర్యా
ణఘోషేణ రాక్షసానాం చ నర్దతాం॥ లంకాయాం సర్వభూతాని వినేదుర్వికృతైస్స్వరైః॥౩౪॥ వ్యభ్రమాకాశమా
విశ్య మాంసశోణితభోజనాః॥ మండలాన్యపసవ్యాని ఖగాశ్చక్రూ రథం ప్రతి॥౩౫॥ వమంత్యః పావకజ్వాలాశ్శివా ఘో
రం వవాశిరే॥ అంతరిక్షాత్ పపాతోల్కా వాయుశ్చ పరుషో వవౌ। అన్యోన్యమభిసంరబ్ధా గ్రహాశ్చ న చకాశిరే॥ ౩౭॥ మే
ఘాశ్చ ఖరనిర్ఘోషా రథస్యోపరి రక్షసః। వవృషూ రుధిరం చాస్య సిషిచుశ్చ పురస్సరాన్॥ ౩౮॥ కేతుమూర్ధని గృధ్రోఽస్య ని
లీనో దక్షిణాముఖః। తుదన్నుభయతః పార్శ్వం సమగ్రమహరత్ ప్రభాం॥ ౩౯ ॥ సారథేర్బహుశశ్చాస్య సంగ్రామ
మవగాహతః । ప్రతోదో న్యపతద్ధస్తాత్ సూతస్య హయసాదినః॥౪౦॥ నిర్యాణశ్రీశ్చ యాస్యాసీద్భాస్వరా వసుదుర్లభా।
సా ననాశ ముహూర్తేన సమే చ స్ఖలితా హయాః॥ ౪౧॥ ప్రహస్తం త్వభినిర్యాంతం ప్రఖ్యాతబలపౌరుషం। యుధి నానా
ప్రహరణా కపిసేనాభ్యవర్తత॥౪౨॥ అథ ఘోషస్సుతుములో హరీణాం సమజాయత। వృక్షానారుజతాం చైవ గుర్వీరాగృ
హ్ణతాం శిలాః॥౪౩॥ నదతాం రాక్షసానాం చ వానరాణాం చ గర్జతాం। ఉభే ప్రముదితే సైన్యే॥౪౩॥ రక్షోగణవనౌక
సాం॥ వేగితానాం సమర్థానామన్యోన్యవధకాంక్షిణాం। పరస్పరం చాహ్వయతాం నినాదశ్శ్రూయతే మహాన్॥౪౫
తతః ప్రహస్తః కపిరాజవాహినీమభిప్రతస్థే విజయాయ దుర్మతిః । వివృద్ధవేగాం చ వివేశ తాం చమూం యథా ముమూ
ర్షుశ్శలభో విభావసుం॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తపంచాశస్సర్గః.****************************

తతః ప్రహస్తం నిర్యాంతం దృష్ట్వా భీమపరాక్రమం। ఉవాచ సస్మితం రామో విభీషణమరిందమః ॥ ౧॥ క ఏష సు

మహాకాయోబలేనమహతావృతః।ఆచక్ష్వమేమహాబాహోవీర్యవంతంనిశాచరం ॥ ౨ ॥ రాఘవస్యవచశ్శ్రుత్వా
ప్రత్యువాచవిభీషణః ॥ ౨½ ॥ఏషసేనాపతిస్తస్యప్రహస్తోనామరాక్షసః ॥ లంకాయాంరాక్షసేంద్రస్యత్రిభాగబల
సంవృతః।వీర్యవానస్త్రవిచ్ఛూరఃప్రఖ్యాతశ్చపరాక్రమే ॥ ౪ ॥తతఃప్రహస్తంనిర్యాంతంభీమంభీమపరాక్రమం । గ
ర్జంతంసుమహాకాయంరాక్షసైరభిసంవృతం ॥ దదర్శమహతీసేనావానరాణాంబలీయసాం । అతిసంజాతరోషా
ణాంప్రహస్తమభిగర్జతాం॥ ౬ ॥ఖడ్గశక్త్యృష్టిబాణాశ్చశూలానిముసలానిచ । గదాశ్చపరిఘాఃప్రాసావివిధాశ్చప
రశ్వధాః॥ధనూంషిచవిచిత్రాణిరాక్షసానాంజయైషిణాం।ప్రగృహీతాన్యశోభంతవానరానభిధావతాం ॥ ౮ ॥ జ
గృహుఃపాదపాంశ్చాపిపుష్పితాన్వానరర్షభాః।శిలాశ్చవిపులాదీర్ఘాయోద్ధుకామాఃప్లవంగమాః॥ ౯ ॥తేషామ
న్యోన్యమాసాద్యసంగ్రామస్సుమహానభూత్ । బహూనామశ్మవృష్టించశరవృష్టించవర్షతాం॥౧౦॥ బహవోరాక్ష
సాయుద్ధేబహూన్వానరయూథపాన్।వానరారాక్షసాంశ్చాపినిజఘ్నుర్బహవోబహూన్॥ ౧౧ ॥శూలైఃప్రమథి
తాఃకేచిత్ కేచిచ్చపరమాయుధైః। పరిఘైరాహతాఃకేచిత్ కేచిచ్ఛిన్నాఃపరశ్వధైః ॥నిరుచ్ఛ్వాసాఃకృతాఃకేచిత్ ప
తితాధరణీతలే।విభిన్నహృదయాఃకేచిదిషుసంధానసందితాః॥కేచిద్ద్విధాకృతాఃఖడ్గైస్స్ఫురంతఃపతితాభువి । వాన
రారాక్షసైశ్శూలైఃపార్శ్వతశ్చావదారితాః॥ ౧౪ ॥వానరైశ్చాపిసంక్రుద్ధైరాక్షసౌఘాస్సమంతతః । పాదపైర్గి
రిశృంగైశ్చసంపిష్టావసుధాతలే॥వజ్రస్పర్శతలైర్హస్తైర్ముష్టిభిశ్చహతాభృశం। వేముశ్శోణితమాస్యేభ్యోవిశీర్ణ
దశనేక్షణాః॥ ౧౬ ॥ ఆర్తస్వనంచస్వనతాంసింహనాదంచనర్దతాం । బభూవతుములశ్శబ్దోహరీణాంరక్షసాంయు
ధి॥౧౭॥వానరారాక్షసాఃక్రుద్ధావీరమార్గమనువ్రతాః। వివృత్తనయనాఃక్రూరాశ్చక్రుఃకర్మాణ్యభీతవత్ ॥ ౧౮ ॥
నరాంతకఃకుంభహనుర్మహానాదస్సమున్నతః।ఏతేప్రహస్తసచివాస్సర్వేజఘ్నుర్వనౌకసః ॥ ౧౯ ॥ తేషామాపత
తాంశీఘ్రంనిఘ్నతాంచాపివానరాన్।ద్వివిదోగిరిశృంగేణజఘానైకంనరాంతకం॥ ౨౦ ॥దుర్ముఖఃపునరుత్థాయకపి
స్సవిపులద్రుమం । రాక్షసంక్షిప్రహస్తస్తుసమున్నతమపోథయత్ ॥ ౨౧॥ జాంబవాంస్తుసుసంక్రుద్ధఃప్రగృహ్యమహ
తీంశిలాం।పాతయామాసతేజస్వీమహానాదస్యవక్షసి॥౨౨ ॥అథకుంభహనుస్తత్రతారేణాసాద్యవీర్యవాన్ । వృక్షే
ణాభిహతోమూర్ధ్నిప్రాణాన్సంత్యాజయద్రణే॥ ౨౩ ॥అమృష్యమాణస్తత్కర్మప్రహస్తోరథమాస్థితః । చకార
కదనంఘోరంధనుష్పాణిర్వనౌకసాం ॥౨౪॥ ఆవర్తఇవసంజజ్ఞేఉభయోస్సేనయోస్తదా । క్షుభితస్యాప్రమేయస్య
సాగరస్యేవనిస్స్వనః ॥౨౫॥ మహతాహిశరౌఘేణప్రహస్తోయుద్ధకోవిదః । అర్దయామాససంక్రుద్ధోవానరాన్పర
మాహవే ॥ ౨౬ ॥ వానరాణాంశరీరైశ్చరాక్షసానాంచమేదినీ। బభూవనిచితాఘోరాపతితైరివపర్వతైః ॥ ౨౭॥ సా
మహీరుధిరౌఘేణప్రచ్ఛన్నాసంప్రకాశతే । సంఛన్నామాధవేమాసిపలాశైరివపుష్పితైః ॥ ౨౮ ॥ హతవీరౌఘవ
ప్రాంతుభగ్నాయుధమహాద్రుమాం।శోణితౌఘమహాతోయాంయమసాగరగామినీం ॥ యకృత్ప్లీహమహాపంకాం
వినికీర్ణాంత్రశైవలాం ।భిన్నకాయశిరోమీనామంగావయవశాద్వలాం ॥ గృధ్రహంసగణాకీర్ణాంకంకసారససేవి
తాం।మేదఃఫేనసమాకీర్ణామార్తస్తనితనిస్స్వనాం ॥ తాంకాపురుషదుస్తారాంయుద్ధభూమిమయీంనదీం॥౩౦½॥న
దీమివఘనాపాయేహంససారససేవితాం ॥ రాక్షసాఃకపిముఖ్యాశ్చతేరుస్తాందుస్తరాంనదీం । యథాపద్మరజోధ్వ
స్తాంనళినీంగజయూథపాః॥౩౩॥తతస్సృజంతంబాణౌఘాన్ప్రహస్తంస్యందనేస్థితం। దదర్శతరసానీలోవినిఘ్నంతంప్ల
వంగమాన్॥౩౪॥ఉద్ధూతఇవవాయుఃఖేమహదభ్రబలంబలాత్ ।సమీక్ష్యాభిద్రుతంయుద్ధేప్రహస్తోవాహినీపతిః॥రథేనా
దిత్యవర్ణేననీలమేవాభిదుద్రువే ॥౩౫½॥ సధనుర్ధన్వినాంశ్రేష్ఠోవికృష్యపరమాహవే।నీలాయవ్యసృజద్బాణాన్ప్రహస్తో
వాహినీపతిః॥౩౬½॥తేప్రాప్యవిశిఖానీలంవినిర్భిద్యసమాహితాః।మహీంజగ్ముర్మహావేగారుషితాఇవపన్నగాః॥౩౭½॥
నీలశ్శరైరభిహతోనిశితైర్జ్వలనోపమైః ॥ సతంపరమదుర్ధర్షమాపతంతంమహాకపిః। ప్రహస్తంతాడయామాసవృ
క్షముత్పాట్యవీర్యవాన్ ॥౩౯ ॥ సతేనాభిహతఃక్రుద్ధోనదన్రాక్షసపుంగవః।వవర్షశరవర్షాణిప్లవంగానాంచమూ
పతౌ ॥౪౦॥ తస్యబాణగణాన్ఘోరాన్రాక్షసస్యమహాబలః।అపారయన్వారయితుంప్రత్యగృహ్ణాన్నిమీలితః ॥౪౧॥
యథైవగోవృషోవర్షంశారదంశీఘ్రమాగతం । ఏవమేవప్రహస్తస్యశరవర్షందురాసదం ॥ నిమీలితాక్షస్సహసానీల
స్సేహేసుదారుణం ॥౪౨½॥ రోషితశ్శరవర్షేణసాలేనమహతామహాన్॥ ప్రజఘానహయాన్నీలఃప్రహస్తస్యమనో
జవాన్ ॥౪౩½॥ తతస్తచ్చాపముద్గృహ్యప్రహస్తస్యమహాబలః ॥ బభంజతరసానీలోననాదచపునఃపునః ॥౪౪½॥ విధ
నుస్తుకృతస్తేనప్రహస్తోవాహినీపతిః ॥ ప్రగృహ్యముసలంఘోరంస్యందనాదవపుప్లువే ॥ ౪౫½ ॥ తావుభౌవాహినీము
ఖ్యౌజాతవైరౌతరస్వినౌ ॥ స్థితౌక్షతజదిగ్ధాంగౌప్రభిన్నావివకుంజరౌ ॥ ఉల్లిఖంతౌసుతీక్ష్ణాభిర్దంష్ట్రాభిరితరేతరం॥

సింహశార్దూలసదృశౌ సింహశార్దూలచేష్టితౌ । విక్రాంతవిజయౌ వీరౌ సమరేష్వనివర్తినౌ॥ కాంక్షమాణౌ య
శః ప్రాప్తుం వృత్రవాసవయోస్సమౌ ॥ ౪౯ ॥ ఆజఘాన తదా నీలం లలాటే ముసలేన సః॥ ప్రహస్తః పరమాయత్తస్త
స్య సుస్రావ శోణితం । తతశ్శోణితదిగ్ధాంగః ప్రగృహ్య సుమహాతరుం ॥ ప్రహస్తస్యోరసి క్రుద్ధో విససర్జ మహాకపిః॥
౫౦॥ తమచింత్య ప్రహారం స ప్రగృహ్య ముసలం మహత్ ॥ అభిదుద్రావ బలినం బలాన్నీలం ప్లవంగమం ॥౫౧॥ తము
గ్రవేగం సంరబ్ధమాపతంతం మహాకపిః ॥ తతస్సంప్రేక్ష్య జగ్రాహ మహావేగో మహాశిలాం ॥ ౫౨ ॥ తస్య యుద్ధాభి
కామస్య మృధే ముసలయోధినః॥ ప్రహస్తస్య శిలాం నీలో మూర్ధ్ని తూర్ణమపాతయత్ ॥ ౫౩ ॥ సా తేన కపిముఖ్యే
న విముక్తా మహతీ శిలా ॥ బిభేద బహుధా ఘోరా ప్రహస్తస్య శిరస్తదా ॥ ౫౪ ॥ స గతాసుర్గతశ్రీకో గతసత్త్వో గతేం
ద్రియః ॥ పపాత సహసా భూమౌ ఛిన్నమూల ఇవ ద్రుమః ॥ ౫౫ ॥ ప్రభిన్నశిరసస్తస్య బహు సుస్రావ శోణితం ॥ శరీ
రాదపి సుస్రావ గిరేః ప్రస్రవణం యథా ॥ ౫౬ ॥ హతే ప్రహస్తే నీలేన తదకంప్యం మహద్బలం॥ రక్షసామప్రహృష్టా
నాం లంకామభిజగామ హ ॥ ౫౭ ॥ న శేకుస్సమరే స్థాతుం నిహతే వాహినీపతౌ ॥ సేతుబంధం సమాసాద్య వికీర్ణం సలి
లం యథా ॥ ౫౮ ॥ హతే తస్మింశ్చమూముఖ్యే రాక్షసాస్తే నిరుద్యమాః ॥ రక్షఃపతిగృహం గత్వా ధ్యానమూకత్వమాస్థి
తాః । ప్రాప్తాశ్శోకార్ణవం తీవ్రం నిస్సంజ్ఞా ఇవ తే భవన్ ॥ ౬౦ ॥ తతస్తు నీలో విజయీ మహాబలః ప్రశస్యమానస్స్వకృ
తేన కర్మణా । సమేత్య రామేణ సలక్ష్మణేన చ ప్రహృష్టరూపస్తు బభూవ యూథపః॥౬౧ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్ట
పంచాశస్సర్గః.************************తస్మిన్ హతే రాక్షససైన్యపాలే ప్లవంగమానామృషభేణ యుద్ధే।
భీమాయుధం సాగరతుల్యవేగం విదుద్రువే రాక్షసరాజసైన్యం ॥౧॥ గత్వాథ రక్షోధిపతేశ్శశంసుస్సేనాపతిం పావకసూ
నుశస్తం ।తచ్చాపి తేషాం వచనం నిశమ్య రక్షోధిపః క్రోధవశం జగామ ॥ ౨ ॥ సంఖ్యే ప్రహస్తం నిహతం నిశమ్య శోకార్ది
తః క్రోధపరీతచేతాః । ఉవాచ తాన్నైరృతయోధముఖ్యానింద్రో యథా చామరయోధముఖ్యాన్ ॥ ౩ ॥ నావజ్ఞా
రిపవే కార్యా యైరింద్రబలసూదనః । సూదితస్సైన్యపాలో మే సానుయాత్రస్సకుంజరః॥ ౪॥ సోహం రిపువినాశాయ వి
జయాయావిచారయన్ ।స్వయమేవ గమిష్యామి రణశీర్షం తదద్భుతం॥ ౫ ॥ అద్య తద్వానరానీకం రామం చ సహలక్ష్మ
ణం।నిర్దహిష్యామి బాణౌఘైర్వనం దీప్తైరివాగ్నిభిః (అద్య సంతర్పయిష్యామి పృథివీం కపిశోణితైః) ॥ ౬ ॥ స ఏవము
క్త్వా జ్వలనప్రకాశం రథం తురంగోత్తమరాజయుక్తం । ప్రకాశమానం వపుషా జ్వలంతం సమారురోహామరరాజశ
త్రుః ॥౭॥ స శంఖభేరీపణవప్రణాదైరాస్ఫోటితక్ష్వేళితసింహనాదైః । పుణ్యైస్స్తవైశ్చాప్యభిపూజ్యమానస్తదా య
యౌ రాక్షసరాజముఖ్యః ॥౮॥ స శైలజీమూతనికాశరూపైర్మాంసాదనైః పావకదీప్తనేత్రైః। బభౌ వృతో రాక్షసరాజ
ముఖ్యో భూతైర్వృతో రుద్ర ఇవాసురేశః ॥౯॥ తతో నగర్యాస్సహసా మహౌజా నిష్క్రమ్య తద్వానరసైన్యముగ్రం ।మ
హార్ణవాభ్రస్తనితం దదర్శ సముద్యతం పాదపశైలహస్తం॥౧౦॥తద్రాక్షసానీకమతిప్రచండమాలోక్య రామో భుజగేంద్ర
బాహుః।విభీషణం శస్త్రభృతాం వరిష్ఠమువాచ సేనానుగతః పృథుశ్రీః॥ ౧౧ ॥నానాపతాకాధ్వజశస్త్రజుష్టం ప్రాసాసి
శూలాయుధశస్త్రజుష్టం । సైన్యం నగేంద్రోపమనాగజుష్టం కస్యేదమక్షోభ్యమభీరుజుష్టం ॥౧౨ ॥ తతస్తు రామస్య నిశ
మ్య వాక్యం విభీషణశ్శక్రసమానవీర్యః । శశంస రామస్య బలప్రవేకం మహాత్మనాం రాక్షసపుంగవానాం ॥ ౧౩ ॥ యో
సౌ గజస్కంధగతో మహాత్మా నవోదితార్కోపమతామ్రవక్త్రః । ప్రకంపయన్నాగశిరోభ్యుపైతి హ్యకంపనం త్వేనమ
వేహి రాజన్ ॥౧౪॥ యోసౌ రథస్థో మృగరాజకేతుర్ధూన్వన్ ధనుశ్శక్రధనుః ప్రకాశం । కరీవ భాత్యుగ్రవివృత్తదంష్ట్ర
స్స ఇంద్రజిన్నామ వరప్రధానః ॥ ౧౫ ॥ యశ్చైష వింధ్యాస్తమహేంద్రకల్పో ధన్వీ రథస్థోతిరథోతివీరః।విస్ఫారయం
శ్చాపమతుల్యమానం నామ్నాతికాయోతివివృద్ధకాయః ॥ ౧౬ ॥ యోసౌ నవార్కోదితతామ్రచక్షురారుహ్య ఘంటా
నినదప్రణాదం । గజం ఖరం గర్జతి వై మహాత్మా మహోదరో నామ స ఏష వీరః ॥ ౧౭ ॥ యోసౌ హయం కాంచనచిత్ర
భాండమారుహ్య సంధ్యాభ్రగిరిప్రకాశం । ప్రాసం సముద్యమ్య మరీచినద్ధం పిశాచ ఏషోశనితుల్యవేగః ॥ ౧౮ ॥ య
శ్చైష శూలం నిశితం ప్రగృహ్య విద్యుత్ప్రభం కింకరవజ్రవేగం । వృషేంద్రమాస్థాయ గిరిప్రకాశమాయాతి యోసౌ త్రిశి
రా యశస్వీ ॥ ౧౯ ॥ అసౌ చ జీమూతనికాశరూపః కుంభః పృథువ్యూఢసుజాతవక్షాః। సమాహితః పన్నగరాజకేతుర్వి
స్ఫారయన్ భాతి ధనుర్విధూన్వన్ ॥ ౨౦ ॥ యశ్చైష జాంబూనదవజ్రజుష్టం దీప్తం సధూమం పరిఘం ప్రగృహ్య । ఆయా
తి రక్షోబలకేతుభూతస్త్వసౌ నికుంభోద్భుతఘోరకర్మా ॥౨౧ ॥ యశ్చైష చాపాసిశరౌఘజుష్టం పతాకినం పావకదీ
ప్తరూపం । రథం సమాస్థాయ విభాత్యుదగ్రో నరాంతకోసౌ నగశృంగయోధీ ॥ ౨౨ ॥ యశ్చైష నానావిధఘోరరూపై
ర్వ్యాఘ్రోష్ట్రనాగేంద్రమృగాశ్వవక్త్రైః।భూతైర్వృతో భాతి వివృత్తనేత్రైస్సోసౌ సురాణామపి దర్పహంతా ॥౨౩॥

యస్యైతదిందుప్రతిమంవిభాతిచ్ఛత్రంసితంసూక్ష్మశలాకమగ్ర్యం| అత్రైషరక్షోధిపతిర్మహాత్మా భూతైర్వృతోరుద్ర
ఇవావభాతి|| ౨౪|| అసౌకిరీటీచలకుండలాస్యోనగేంద్రవింధ్యోపమభీమకాయః | మహేంద్రవైవస్వతదర్పహంతార
క్షోధిపస్సూర్యఇవావభాతి||౨౫|| ప్రత్యువాచతతోరామోవిభీషణమరిందమం || ౨౫½ || అహోదీప్తోమహాతేజా
రావణోరాక్షసేశ్వరః||౨౬|| ఆదిత్యఇవదుష్ప్రేక్ష్యోరశ్మిభిర్భాతిరావణః|| ౨౬½|| సువ్యక్తంలక్షయేహ్యస్యరూపం
తేజస్సమావృతం|| ౨౭|| దేవదానవవీరాణాంవపుర్నైవంవిధంభవేత్ | యాదృశంరాక్షసేంద్రస్యవపురేతత్ప్రకా
శతే||౨౮|| సర్వేపర్వతసంకాశాస్సర్వేపర్వతయోధినః| సర్వేదీప్తాయుధధరాయోధాశ్చాస్యమహౌజసః || ౨౯ ||
భాతిరాక్షసరాజోసౌప్రదీప్తైర్భీమవిక్రమైః| భూతైఃపరివృతస్తీక్ష్ణైర్దేహవద్భిరివాంతకః || ౩౦ || దిష్ట్యాయమద్య
పాపాత్మామమదృష్టిపథంగతః| అద్యక్రోధంవిమోక్ష్యామిసీతాహరణసంభవం|| ౩౧|| ఏవముక్త్వాతతోరామోధను
రాదాయవీర్యవాన్| లక్ష్మణానుచరస్తస్థౌసముద్ధృత్యశరోత్తమం|| ౩౨ || తతస్సరక్షోధిపతిర్మహాత్మారక్షాంసితా
న్యాహమహాబలాని | ద్వారేషుచర్యాగృహగోపురేషుసునిర్వృతాస్తిష్ఠతనిర్విశంకాః||౩౩||ఇహాగతంమాంసహితం
భవద్భిర్వనౌకసశ్ఛిద్రమిదంవిదిత్వా | శూన్యాంపురీందుష్ప్రసహాంప్రమథ్యప్రధర్షయేయుస్సహసాసమేతాః||౩౪||
విసర్జయిత్వాసహితాంస్తతస్తాన్గతేషురక్షస్సుయథానియోగం | వ్యదారయద్వానరసాగరౌఘం మహాఝషః
పూర్ణమివార్ణవౌఘం|| ౩౫ || తమాపతంతంసహసాసమీక్ష్యదీప్తేషుచాపంయుధిరాక్షసేంద్రం| మహత్సముత్పా
ట్యమహీధరాగ్రందుద్రావరక్షోధిపతింహరీశః || ౩౬ || తచ్ఛైలశృంగంబహువృక్షసానుం ప్రగృహ్యచిక్షేపనిశాచ
రాయ| తమాపతంతంసహసాసమీక్ష్యబిభేదబాణైస్తపనీయపుంఖైః || ౩౭|| తస్మిన్ప్రవృద్ధోత్తమసానువృక్షేశృంగే
వికీర్ణేపతితేపృథివ్యాం| మహాహికల్పంశరమంతకాభంసమాదదేరాక్షసలోకనాథః || ౩౮|| సతంగృహీత్వానిలతు
ల్యవేగంసవిస్ఫులింగజ్వలనప్రకాశం| బాణంమహేంద్రాశనితుల్యవేగంచిక్షేపసుగ్రీవవధాయరుష్టః|| ౩౯|| ససాయ
కోరావణబాహుముక్తశ్శక్రాశనిప్రఖ్యవపుశ్శితాగ్రః | సుగ్రీవమాసాద్యబిభేదవేగాద్గుహేరితాక్రౌంచమివోగ్రశ
క్తిః||౪౦|| ససాయకార్తోవిపరీతచేతాఃకూజన్పృథివ్యాంనిపపాతవీరః | తంప్రేక్ష్యభూమౌపతితంవిసంజ్ఞంనేదుః
ప్రహృష్టాయుధియాతుధానాః|| ౪౧|| తతోగవాక్షోగవయస్సుదంష్ట్రస్తథర్షభోజ్యోతిముఖోనభశ్చ | శైలాన్స
ముద్యమ్యవివృద్ధకాయాఃప్రదుద్రువుస్తంప్రతిరాక్షసేంద్రం || ౪౨ || తేషాంప్రహారాన్సచకారమోఘాన్ రక్షోధి
పోబాణగణైశ్శితాగ్రైః| తాన్వానరేంద్రానపిబాణజాలైర్బిభేదజాంబూనదచిత్రపుంఖైః || ౪౩|| తేవానరేంద్రా
స్త్రిదశారిబాణైర్భిన్నానిపేతుర్భువిభీమకాయాః | తతస్తుతద్వానరసైన్యముగ్రంప్రచ్ఛాదయామాససబాణజాలైః||
౪౪|| తేవధ్యమానాఃపతితాఃప్రవీరానానద్యమానాభయశల్యవిద్ధాః | శాఖామృగారావణసాయకార్తాజగ్ముశ్శరణ్యం
శరణంస్మరామం || ౪౫|| తతోమహాత్మాసధనుర్ధనుష్మానాదాయరామస్సహసాజగామ | తంలక్ష్మణఃప్రాంజలిర
భ్యుపేత్యఉవాచవాక్యంపరమార్థయుక్తం || ౪౬ || కామమార్యస్సుపర్యాప్తోవధాయాస్యదురాత్మనః| విధమిష్యా
మ్యహంనీచమనుజానీహిమాంప్రభో||౪౭|| తమబ్రవీన్మహాతేజారామస్సత్యపరాక్రమః|| ౪౭½||గచ్ఛయత్నపరశ్చాపి
భవలక్ష్మణసంయుగే || రావణోహిమహావీర్యోరణేద్భుతపరాక్రమః | త్రైలోక్యేనాపిసంక్రుద్ధోదుష్ప్రసహ్యో
నసంశయః || తస్యచ్ఛిద్రాణిమార్గస్వస్వచ్ఛిద్రాణిచలక్షయ | చక్షుషాధనుషాయత్నాద్రక్షాత్మానంసమాహి
తః||౫౦||రాఘవస్యవచశ్శ్రుత్వాపరిష్వజ్యాభిపూజ్యచ | అభివాద్యతతోరామంయయౌసౌమిత్రిరాహవం || ౫౧ ||
సరావణంవారణహస్తబాహుర్దదర్శదీప్తోద్యతభీమచాపం| ప్రచ్ఛాదయంతంశరవృష్టిజాలైస్తాన్వానరాన్భిన్నవికీర్ణ
దేహాన్||౫౨||తమాలోక్యమహాతేజాహనుమాన్మారుతాత్మజః| నివార్యశరజాలానిప్రదుద్రావసరావణం || ౫౩ ||
రథంతస్యసమాసాద్యభుజముద్యమ్యదక్షిణం| త్రాసయన్రావణంధీమాన్హనుమాన్వాక్యమబ్రవీత్ || ౫౪|| దేవదా
నవగంధర్వైర్యక్షైశ్చసహరాక్షసైః| అవధ్యత్వంత్వయాప్రాప్తంవానరేభ్యస్తుతేభయం|| ౫౫|| ఏషమేదక్షిణోబా
హుఃపంచశాఖస్సముద్యతః| విధమిష్యతితేదేహాద్భూతాత్మానంచిరోషితం|| ౫౬ || శ్రుత్వాహనుమతోవాక్యంరా
వణోభీమవిక్రమః| సంరక్తనయనఃక్రోధాదిదంవచనమబ్రవీత్ || ౫౭|| క్షిప్రంప్రహరనిశ్శంకంస్థిరాంకీర్తిమవాప్ను
హి| తతస్త్వాంజ్ఞాతవిక్రాంతంనాశయిష్యామివానర || ౫౮|| రావణస్యవచశ్శ్రుత్వావాయుసూనుర్వచోబ్రవీత్ |ప్ర
హృతంహిమయాపూర్వమక్షంస్మరసుతంతవ|| ౫౯|| ఏవముక్తోమహాతేజారావణోరాక్షసేశ్వరః | ఆజఘానానిలసు
తంతలేనోరసివీర్యవాన్|| ౬౦|| సతలాభిహతస్తేనచచాలచముహుర్ముహుః | స్థిత్వాముహూర్తంతేజస్వీస్థైర్యం
కృత్వామహామతిః|| ఆజఘానాభిసంక్రుద్ధస్తలేనైవామరద్విషం|| ౬౧½|| తతస్తలేనాభిహతోవానరేణమహాత్మనా||

దశగ్రీవస్సమాధూతో యథా భూమిచలేఽచలః ॥ ౬౨½ ॥ సంగ్రామే తం తథా దృష్ట్వా రావణం తలతాడితం ॥ ఋష
యో వానరాస్సిద్ధా నేదుర్దేవాస్సహాసురైః ॥ ౬౩½ ॥ అథాశ్వాస్య మహాతేజా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬౪ ॥ సా
ధు వానర వీర్యేణ శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః ॥ ౬౪½ ॥ రావణేనైవముక్తస్తు మారుతిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬౫ ॥ ధిగస్తు మమ
వీర్యేణ యస్త్వం జీవసి రావణ । సకృత్తు ప్రహరేదానీం దుర్బుద్ధే కిం వికత్థసే ॥ తతస్త్వాం మామికా ముష్టిర్నయిష్యతి య
మక్షయం ॥ ౬౬½ ॥ తతో మారుతివాక్యేన క్రోధస్తస్య తదాజ్వలత్ ॥ ౬౭ ॥ సంరక్తనయనో యత్నాన్ముష్టిముద్యమ్య
దక్షిణం । పాతయామాస వేగేన వానరోరసి వీర్యవాన్ ॥ ౬౮ ॥ హనుమాన్వక్షసి వ్యూఢే సంచచాల హతః పునః ॥ ౬౮½ ॥
విహ్వలం తు తదా దృష్ట్వా హనుమంతం మహాబలం ॥ రథేనాతిరథశ్శీఘ్రం నీలం ప్రతి సమభ్యగాత్ ॥ ౬౯½ ॥ రాక్షసా
నామధిపతిర్దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ॥ పన్నగప్రతిమైర్భీమైః పరమర్మాతిభేదిభిః । శరైరాదీపయామాస నీలం హరిచ
మూపతిం ॥ ౭౧ ॥ స శరౌఘసమాయస్తో నీలః కపిచమూపతిః । కరేణైకేన శైలాగ్రం రక్షోఽధిపతయేఽసృజత్ ॥ ౭౨ ॥ హను
మానపి తేజస్వీ సమాశ్వస్తో మహామనాః । విప్రేక్షమాణో యుద్ధేప్సుస్సరోషమిదమబ్రవీత్ ॥ నీలేన సహ సంయుక్తం రా
వణం రాక్షసేశ్వరం । అన్యేన యుధ్యమానస్య న యుక్తమభిధావనం ॥ ౭౪ ॥ రావణోఽపి మహాతేజాస్తచ్ఛృంగం సప్తభి
శ్శరైః । ఆజఘాన సుతీక్ష్ణాగ్రైస్తద్వికీర్ణం పపాత హ ॥ ౭౫ ॥ తద్వికీర్ణం గిరేశ్శృంగం దృష్ట్వా హరిచమూపతిః । కాలా
గ్నిరివ జజ్వాల క్రోధేన పరవీరహా ॥ ౭౬ ॥ సోఽశ్వకర్ణాన్ ధవాన్ సాలాంశ్చూతాంశ్చాపి సుపుష్పితాన్ । అన్యాంశ్చ వి
విధాన్ వృక్షాన్నీలశ్చిక్షేప సంయుగే ॥ ౭౭ ॥ స తాన్ వృక్షాన్ సమాసాద్య ప్రతిచిచ్ఛేద రావణః । అభ్యవర్షచ్చ ఘో
రేణ శరవర్షేణ పావకిం ॥ ౭౮ ॥ అభివృష్టశ్శరౌఘేణ మేఘేనేవ మహాచలః । హ్రస్వం కృత్వా తదా రూపం ధ్వజాగ్రే నిప
పాత హ ॥ ౭౯ ॥ పావకాత్మజమాలోక్య ధ్వజాగ్రే సముపస్థితం । జజ్వాల రావణః క్రోధాత్తతో నీలో ననాద చ ॥ ౮౦ ॥
ధ్వజాగ్రే ధనుషశ్చాగ్రే కిరీటాగ్రే చ తం హరిం । లక్ష్మణోఽథ హనూమాంశ్చ దృష్ట్వా రామశ్చ విస్మితాః ॥ ౮౧ ॥ రావ
ణోఽపి మహాతేజాః కపిలాఘవవిస్మితః । అస్త్రమాహారయామాస దీప్తమాగ్నేయమద్భుతం ॥ ౮౨ ॥ తతస్తే చుక్రుశుర్హృ
ష్టా లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః । నీలలాఘవసంభ్రాంతం దృష్ట్వా రావణమాహవే ॥ ౮౩ ॥ వానరాణాం చ నాదేన సంరబ్ధో
రావణస్తదా । సంభ్రమావిష్టహృదయో న కించిత్ప్రత్యపద్యత ॥ ౮౪ ॥ ఆగ్నేయేనాథ సంయుక్తం గృహీత్వా రావణశ్శ
రం । ధ్వజశీర్షస్థితం నీలముదైక్షత నిశాచరః ॥ ౮౫ ॥ తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ ౮౫½ ॥ కపే లా
ఘవయుక్తోఽసి మాయయా పరయాఽనయా ॥ జీవితం ఖలు రక్షస్వ యది శక్నోషి వానర । తాని తాన్యాత్మరూపాణి సృజసి
త్వమనేకశః ॥ తథాపి త్వాం మయా ముక్తస్సాయకోఽస్త్రప్రయోజితః । జీవితం పరిరక్షంతం జీవితాద్భ్రంశయిష్యతి ॥
౮౮ ॥ ఏవముక్త్వా మహాబాహూ రావణో రాక్షసేశ్వరః । సంధాయ బాణమస్త్రేణ చమూపతిమతాడయత్ ॥ ౮౯ ॥ సో
ఽస్త్రయుక్తేన బాణేన నీలో వక్షసి తాడితః । నిర్దహ్యమానస్సహసా నిపపాత మహీతలే ॥ ౯౦ ॥ పితృమాహాత్మ్యసంయో
గాదాత్మనశ్చాపి తేజసా । జానుభ్యామపతద్భూమౌ న చ ప్రాణైర్వ్యయుజ్యత ॥ ౯౧ ॥ విసంజ్ఞం వానరం దృష్ట్వా దశ
గ్రీవో రణోత్సుకః । రథేనాంబుదనాదేన సౌమిత్రిమభిదుద్రువే ॥ ౯౨ ॥ ఆసాద్య రణమధ్యే తు వారయిత్వా స్థితో జ్వలన్ ।
ధనుర్విస్ఫారయామాస కంపయన్నివ మేదినీం ॥ ౯౩ ॥ తమాహ సౌమిత్రిరదీనసత్త్వో విస్ఫారయంతం ధనురప్రమేయం ।
అభ్యేహి మామేవ నిశాచరేంద్ర న వానరాంస్త్వం ప్రతియోద్ధుమర్హః ॥ ౯౪ ॥ స తస్య వాక్యం ప్రతిపూర్ణఘోషం జ్యాశ
బ్దముగ్రం చ నిశమ్య రాజా । ఆసాద్య సౌమిత్రిమవస్థితం తం కోపాన్వితో వాక్యమువాచ రక్షః ॥ ౯౫ ॥ దిష్ట్యాసి మే రాఘవ దృ
ష్టిమార్గం ప్రాప్తోఽంతగామీ విపరీతబుద్ధిః । అస్మిన్ క్షణే యాస్యసి మృత్యుదేశం సంసాద్యమానో మమ బాణజాలైః ॥ ౯౬ ॥
తమాహ సౌమిత్రిరవిస్మయానో గర్జంతముద్వృత్తశితాగ్రదంష్ట్రం । రాజన్న గర్జంతి మహాప్రభావా వికత్థసే పాపకృ
తాం వరిష్ఠ ॥ ౯౭ ॥ జానామి వీర్యం తవ రాక్షసేంద్ర బలం ప్రతాపం చ పరాక్రమం చ । అవస్థితోఽహం శరచాపపాణిరాగ
చ్ఛ కిం మోఘవికత్థనేన ॥ ౯౮ ॥ స ఏవముక్తః కుపితస్ససర్జ రక్షోఽధిపస్సప్త శరాన్ సుపుంఖాన్ । తాన్ లక్ష్మణః కాంచనచి
త్రపుంఖైశ్చిచ్ఛేద బాణైర్నిశితాగ్రధారైః ॥ ౯౯ ॥ తాన్ ప్రేక్షమాణస్సహసా నికృత్తాన్నికృత్తభోగానివ పన్నగేంద్రాన్ ।
లంకేశ్వరః క్రోధవశం జగామ ససర్జ చాన్యాన్నిశితాన్ పృషత్కాన్ ॥ ౧౦౦ ॥ స బాణవర్షం తు వవర్ష తీవ్రం రా
మానుజః కార్ముకసంప్రయుక్తం । క్షురార్ధచంద్రోత్తమకర్ణిభల్లైశ్శరాంశ్చ చిచ్ఛేద న చుక్షుభే చ ॥ ౧౦౧ ॥ స బాణజా
లాన్యథ తాని తాని మోఘాని పశ్యంస్త్రిదశారిరాజః । విసిస్మయే లక్ష్మణలాఘవేన పునశ్చ బాణాన్నిశితాన్ముమోచ ॥ ౧౦౨ ॥
స లక్ష్మణశ్చాశు శరాన్ శితాగ్రాన్ మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవేగాన్ । సంధాయ చాపే జ్వలనప్రకాశాన్ ససర్జ రక్షో
ధిపతేర్వధాయ ॥ ౧౦౩ ॥ స తాన్ ప్రచిచ్ఛేద హి రాక్షసేంద్రశ్ఛిత్త్వా చ తాన్ లక్ష్మణమాజఘాన । శరేణ కాలాగ్నిసమ

ప్రభేణస్వయంభుదత్తేనలలాటదేశే ॥ ౧౦౪ ॥ స[illegible] రావణసాయకార్తశ్చచాలచాపంశిథిలంప్రగృహ్య । పునశ్చ
సంజ్ఞాంప్రతిలభ్యకృచ్ఛ్రాచ్చిచ్ఛేదచాపంత్రిదశేంద్రశత్రోః ॥ ౧౦౫ ॥ నికృత్తచాపంత్రిభిరాజఘానబాణైస్తదాదా
శరథిశ్శితాగ్రైః । ససాయకార్తోవిచచాలరాజాకృచ్ఛ్రాచ్చసంజ్ఞాంపునరాససాద ॥ ౧౦౬ ॥ సకృత్తచాపశ్శరతాడిత
శ్చమేదార్ద్రగాత్రోరుధిరావసిక్తః । జగ్రాహశక్తింసముదగ్రశక్తిస్స్వయంభుదత్తాంయుధిదేవశత్రుః ॥ ౧౦౭ ॥ స
తాంవిధూమానలసన్నికాశాంవిత్రాసనీంవానరవాహినీనాం । చిక్షేపశక్తింతరసాజ్వలంతీంసౌమిత్రయేరాక్షసరా
ష్ట్రనాథః ॥ ౧౦౮ ॥ తామాపతంతీంభరతానుజోస్త్రైర్జఘానబాణైశ్చహుతాగ్నికల్పైః । తథాపిసాతస్యవివేశశక్తి
ర్భుజాంతరందాశరథేర్విశాలం ॥ ౧౦౯ ॥ సశక్తిమాఞ్శక్తిసమాహతస్సన్ముహుఃప్రజజ్వాలరఘుప్రవీరః । తంవి
హ్వలంతంసహసాభ్యుపేత్యజగ్రాహరాజాతరసాభుజాభ్యాం ॥ ౧౧౦ ॥ హిమవాన్మందరోమేరుస్త్రైలోక్యంవాస
హామరైః । శక్యంభుజాభ్యాముద్ధర్తుంనసంఖ్యేభరతానుజః ॥ ౧౧౧ ॥ శక్త్యాబ్రాహ్మ్యాపిసౌమిత్రిస్తాడితస్తుస్తనాం
తరే । విష్ణోరచింత్యంస్వంభాగమాత్మానంప్రత్యనుస్మరత్ ॥ ౧౧౨ ॥ తతోదానవదర్పఘ్నంసౌమిత్రిందేవకంటకః । తం
పీడయిత్వాబాహుభ్యామప్రభుర్లంఘనేభవత్ ॥ అథైనంవైష్ణవంభాగంమానుషందేహమాస్థితం ॥ ౧౧౩½ ॥ అథవా
యుసుతఃక్రుద్ధోరావణంసమభిద్రవత్ ॥ ఆజఘానోరసిక్రుద్ధోవజ్రకల్పేనముష్టినా ॥ ౧౧౪½ ॥ తేనముష్టిప్రహారేణ
రావణోరాక్షసేశ్వరః ॥ జానుభ్యామపతద్భూమౌచచాలచపపాతచ । ఆస్యైస్సనేత్రశ్రవణైర్వవామరుధిరంబహు
౧౧౬ ॥ విఘూర్ణమానోనిశ్చేష్టోరథోపస్థఉపావిశత్ । విసంజ్ఞోమూర్ఛితశ్చాసీన్నచస్థానంసమాలభత్ ॥ ౧౧౭ ॥ వి
సంజ్ఞంరావణందృష్ట్వాసమరేభీమవిక్రమం । ఋషయోవానరాస్సర్వేనేదుర్దేవాస్సవాసవాః ॥ ౧౧౮ ॥ హనుమా
నపితేజస్వీలక్ష్మణంరావణార్దితం । అనయద్రాఘవాభ్యాశంబాహుభ్యాంపరిగృహ్యతం ॥ ౧౧౯ ॥ వాయుసూనోస్సు
హృత్త్వేనభక్త్యాపరమయాచసః । శత్రూణామప్రకంప్యోపిలఘుత్వమగమత్కపేః ॥ ౧౨౦ ॥ తంసముత్సృజ్యసాశక్తి
స్సౌమిత్రింయుధినిర్జితం । రావణస్యరథేతస్మిన్స్థానంపునరుపాగతా ॥ ౧౨౧ ॥ ఆశ్వస్తశ్చవిశల్యశ్చలక్ష్మణశ్శత్రు
సూదనః । విష్ణోర్భాగమమీమాంస్యమాత్మానంప్రత్యనుస్మరన్ ॥ ౧౨౨ ॥ రావణోపిమహాతేజాఃప్రాప్యసంజ్ఞాంమహా
హవే । ఆదదేనిశితాన్బాణాన్జగ్రాహచమహద్ధనుః ॥ ౧౨౩ ॥ నిపాతితమహావీరాంద్రవంతీంవానరీంచమూం । రాఘ
వస్తురణేదృష్ట్వారావణంసమభిద్రవత్ ॥ ౧౨౪ ॥ అథైనముపసంగమ్యహనుమాన్వాక్యమబ్రవీత్ । మమపృష్ఠంసమా
రుహ్యరాక్షసంశాస్తుమర్హసి ॥ ౧౨౫ ॥ విష్ణుర్యథాగరుత్మంతంబలవంతంసమాహితః । తచ్ఛ్రుత్వారాఘవోవాక్యం
వాయుపుత్రేణభాషితం ॥ ఆరురోహమహాశూరోబలవంతంమహాకపిం ॥ ౧౨౬½ ॥ రథస్థంరావణంసంఖ్యేదదర్శమనుజా
ధిపః ॥ ౧౨౭ ॥ తమాలోక్యమహాతేజాఃప్రదుద్రావసరాఘవః । వైరోచనమివక్రుద్ధోవిష్ణురభ్యుద్యతాయుధః ॥ ౧౨౮ ॥
జ్యాశబ్దమకరోత్తీవ్రంవజ్రనిష్పేషనిస్స్వనం ॥ ౧౨౮½ ॥ గిరాగంభీరయారామోరాక్షసేంద్రమువాచహ ॥ ౧౨౯ ॥ తిష్ఠతి
ష్ఠమమత్వంహికృత్వావిప్రియమీదృశం । క్వనురాక్షసశార్దూలగతోమోక్షమవాప్స్యసి ॥ ౧౩౦ ॥ యదీంద్రవైవ
స్వతభాస్కరాన్వాస్వయంభువైశ్వానరశంకరాన్వా । గమిష్యసిత్వందశవాదిశోథవా తథాపిమేనాద్యగతోవిమో
క్ష్యసే ॥ ౧౩౧ ॥ యశ్చైవశక్త్యాభిహతస్త్వయాద్యఇచ్ఛన్విషాదంసహసాభ్యుపేతః । సఏవరక్షోగణరాజమృత్యు
స్సపుత్రదారస్యతవాద్యయుద్ధే ॥ ౧౩౨ ॥ ఏతేనచాత్యద్భుతదర్శనానిశరైర్జనస్థానకృతాలయాని । చతుర్దశాన్యా
త్తవరాయుధానిరక్షస్సహస్రాణినిషూదితాని ॥ ౧౩౩ ॥ రాఘవస్యవచశ్శ్రుత్వారాక్షసేంద్రోమహాకపిం । వాయు
పుత్రంమహావీర్యంవహంతంరాఘవంరణే ॥ ఆజఘానశరైస్తీక్ష్ణైఃకాలానలశిఖోపమైః ॥ ౧౩౪½ ॥ రాక్షసేనాహవేతస్య
తాడితస్యాపిసాయకైః ॥ స్వభావతేజోయుక్తస్యభూయస్తేజోభ్యవర్ధత ॥ ౧౩౫½ ॥ తతోరామోమహాతేజారావణేన
కృతవ్రణం ॥ దృష్ట్వాప్లవగశార్దూలంకోపస్యవశమేయివాన్ ॥ ౧౩౬½ ॥ తస్యాభిచంక్రమ్యరథంసచక్రంసాశ్వధ్వ
జచ్ఛత్రమహాపతాకం ॥ ససారథింసాశనిశూలఖడ్గంరామఃప్రచిచ్ఛేదశరైస్సుపుంఖైః ॥ ౧౩౭½ ॥ అథేంద్రశత్రుంత
రసాజఘానబాణేనవజ్రాశనిసన్నిభేన ॥ భుజాంతరేవ్యూఢసుజాతరూపేవజ్రేణమేరుంభగవానివేంద్రః ॥ ౧౩౮½ ॥
యోవజ్రపాతాశనిసన్నిపాతాన్నచుక్షుభేనాపిచచాలరాజా ॥ సరామబాణాభిహతోభృశార్తశ్చచాలచాపంచము
మోచవీరః ॥ ౧౩౯½ ॥ తంవిహ్వలంతంప్రసమీక్ష్యరామస్సమాదదేదీప్తమథార్ధచంద్రం ॥ తేనార్కవర్ణంసహసాకి
రీటంచిచ్ఛేదరక్షోధిపతేర్మహాత్మా ॥ ౧౪౦½ ॥ తంనిర్విషాశీవిషసన్నికాశంశాంతార్చిషంసూర్యమివాప్రకాశం ॥ గత
శ్రియంకృత్తకిరీటకూటమువాచరామోయుధిరాక్షసేంద్రం ॥ ౧౪౧½ ॥ కృతంత్వయాకర్మమహత్సుభీమంహతప్రవీర
శ్చకృతస్త్వయాహం ॥ తస్మాత్పరిశ్రాంతఇవవ్యవస్యనత్వాంశరైర్మృత్యువశంనయామి ॥ ౧౪౨½ ॥ గచ్ఛానుజానా

మిరణార్దితస్త్వం ప్రవిశ్య రాత్రించరరాజ లంకాం ॥ ఆశ్వాస్య నిర్యాహి రథీ చ ధన్వీ తదా బలం ద్రక్ష్యసి మే రథస్థః ॥
౧౪౩ ॥ స ఏవముక్తో హతదర్పహర్షో నికృత్తచాపస్సహతాశ్వసూతః । శరార్దితః కృత్తమహాకిరీటో వివేశ లంకాం
సహసా స రాజా ॥ ౧౪౪ ॥ తస్మిన్ప్రవిష్టే రజనీచరేంద్రే మహాబలే దానవదేవశత్రౌ ॥ హరీన్విశల్యాన్సహలక్ష్మణేన చ
కార రామః పరమాహవాగ్రే ॥ ౧౪౫ ॥ తస్మిన్ప్రభిన్నే త్రిదశేంద్రశత్రౌ సురాసురా భూతగణా దిశశ్చ ॥ ససాగరా
స్సర్షిమహోరగాశ్చ తథైవ భూమ్యంబుచరాశ్చ హృష్టాః ॥ ౧౪౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.***

స ప్రవిశ్య పురీం లంకాం రామబాణభయార్దితః । భగ్నదర్పస్తదా రాజా బభూవ వ్యథితేంద్రియః ॥ ౧ ॥ మాతంగ
ఇవ సింహేన గరుడేనేవ పన్నగః । అభిభూతోఽభవద్రాజా రాఘవేణ మహాత్మనా ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మదండప్రకాశానాం విద్యుత్సదృ
శవర్చసాం । స్మరన్ రాఘవబాణానాం వివ్యథే రాక్షసేశ్వరః ॥ ౩ ॥ స కాంచనమయం దివ్యమాశ్రిత్య పరమాసనం । విప్రేక్ష
మాణో రక్షాంసి రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ సర్వం తత్ఖలు మే మోఘం యత్తప్తం పరమం తపః । యత్సమానో మహేం
ద్రేణ మానుషేణాస్మి నిర్జితః ॥ ౫ ॥ ఇదం తద్బ్రహ్మణో ఘోరం వాక్యం మామభ్యుపస్థితం । మానుషేభ్యో విజానీహి భ
యం త్వమితి తత్తథా ॥ ౬ ॥ దేవదానవగంధర్వైర్యక్షరాక్షసపన్నగైః । అవధ్యత్వం మయా ప్రాప్తం మానుషేభ్యో న
యాచితం ॥ ౭ ॥ విదితం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజం । ఇక్ష్వాకుకులనాథేన అనరణ్యేన యత్పురా ॥ ఉత్పత్స్య
తే హి మద్వంశే పురుషో రాక్షసాధమ । యస్త్వాం సపుత్రం సామాత్యం సబలం సాశ్వసారథిం ॥ నిహనిష్యతి సంగ్రామే
త్వాం కులాధమ దుర్మతే ॥ ౯ ॥ శప్తోఽహం వేదవత్యా చ యదా సా ధర్షితా పురా ॥ సేయం సీతా మహాభాగా జాతా జనక
నందినీ ॥ ౧౦ ॥ ఉమా నందీశ్వరశ్చాపి రంభా వరుణకన్యకా ॥ యథోక్తాస్తపసా ప్రాప్తం న మిథ్యా ఋషిభాషితం ॥ ౧౧ ॥
ఏతదేవాభ్యుపాగమ్య యత్నం కర్తుమిహార్హథ ॥ రాక్షసాశ్చాపి తిష్ఠంతు చర్యాగోపురమూర్ధసు ॥ ౧౨ ॥ స చా
ప్రతిమగంభీరో దేవదానవదర్పహా ॥ బ్రహ్మశాపాభిభూతస్తు కుంభకర్ణో విబోధ్యతాం ॥ ౧౩ ॥ స పరాజితమాత్మా
నం ప్రహస్తం చ నిషూదితం ॥ జ్ఞాత్వా రక్షోబలం భీమమాదిదేశ మహాబలః ॥ ౧౪ ॥ ద్వారేషు యత్నః క్రియతాం ప్రా
కారశ్చాధిరుహ్యతాం ॥ నిద్రావశసమావిష్టః కుంభకర్ణో విబోధ్యతాం ॥ ౧౫ ॥ సుఖం స్వపితి నిశ్చింతః కాలోపహత
చేతనః ॥ నవ షట్ సప్త చాష్టౌ చ మాసాన్ స్వపితి రాక్షసః ॥ ౧౬ ॥ మంత్రం కృత్వా ప్రసుప్తోఽయమితస్తు నవమేఽహని ॥ తం
తు బోధయత క్షిప్రం కుంభకర్ణం మహాబలం ॥ ౧౭ ॥ స తు సంఖ్యే మహాబాహుః కకుదస్సర్వరక్షసాం ॥ వానరాన్రా
జపుత్రౌ చ క్షిప్రమేవ వధిష్యతి ॥ ౧౮ ॥ ఏష కేతుః పరస్సంఖ్యే ముఖ్యో వై సర్వరక్షసాం ॥ కుంభకర్ణస్సదా శేతే మూ
ఢో గ్రామ్యసుఖే రతః ॥ ౧౯ ॥ రామేణ హి నిరస్తస్య సంగ్రామేఽస్మిన్ సుదారుణే ॥ భవిష్యతి న మే శోకః కుంభకర్ణే విబో
ధితే ॥ ౨౦ ॥ కిం కరిష్యామ్యహం తేన శక్రతుల్యబలేన హి ॥ ఈదృశే వ్యసనే ప్రాప్తే యో న సాహ్యాయ కల్పతే ॥ ౨౧ ॥
తే తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః ॥ జగ్ముః పరమసంభ్రాంతాః కుంభకర్ణనివేశనం ॥ ౨౨ ॥ తే రా
వణసమాదిష్టా మాంసశోణితభోజనాః ॥ గంధమాల్యాంస్తథా భక్ష్యానాదాయ సహసా యయుః ॥ ౨౩ ॥ తాం ప్రవిశ్య
మహాద్వారాం సర్వతో యోజనాయతాం ॥ కుంభకర్ణగుహాం రమ్యాం సర్వగంధప్రవాహినీం । కుంభకర్ణస్య నిశ్వా
సాదవధూతా మహాబలాః ॥ ప్రతిష్ఠమానాః కృచ్ఛ్రేణ యత్నాత్ప్రవివిశుర్గుహాం ॥ ౨౫ ॥ తాం ప్రవిశ్య గుహాం రమ్యాం
శుభాం కాంచనకుట్టిమాం ॥ దదృశుర్నైరృతవ్యాఘ్రం శయానం భీమదర్శనం ॥ ౨౬ ॥ తే తు తం వికృతం సుప్తం వికీర్ణ
మివ పర్వతం ॥ కుంభకర్ణం మహానిద్రం సహితాః ప్రత్యబోధయన్ ॥ ౨౭ ॥ ఊర్ధ్వరోమాంచితతనుం శ్వసంతమివ ప
న్నగం ॥ త్రాసయంతం మహాశ్వాసైశ్శయానం భీమదర్శనం । భీమనాసాపుటం తం తు పాతాళవిపులాననం ॥ శయ్యా
యాం న్యస్తసర్వాంగం మేదోరుధిరగంధినం । కాంచనాంగదనద్ధాంగం కిరీటినమరిందమం ॥ దదృశుర్నైరృతవ్యా
ఘ్రం కుంభకర్ణం మహాబలం ॥ ౩౦ ॥ తతశ్చక్రుర్మహాత్మానః కుంభకర్ణాగ్రతస్తదా ॥ మాంసానాం మేరుసంకాశం
రాశిం పరమతర్పణం ॥ ౩౧ ॥ మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ సంచయాన్ ॥ చక్రుర్నైరృతశార్దూ
లా రాశిమన్నస్య చాద్భుతం ॥ ౩౨ ॥ తతశ్శోణితకుంభాంశ్చ మద్యాని వివిధాని చ ॥ పురస్తాత్ కుంభకర్ణస్య చక్రుస్త్రి
దశశత్రవః । లిలిపుశ్చ పరార్ధ్యేన చందనేన పరంతపం ॥ దివ్యైరాచ్ఛాదయామాసుర్మాల్యైర్గంధైస్సుగం
ధిభిః । ధూపం సుగంధం ససృజుస్తుష్టువుశ్చ పరంతపం ॥ జలదా ఇవ చోన్నేదుర్యాతుధానాస్తతస్తతః ॥ శంఖానాపూర
యామాసుశ్శశాంకసదృశప్రభాన్ ॥ తుములం యుగపచ్చాపి వినేదుశ్చాప్యమర్షితాః । నేదురాస్ఫోటయామాసుశ్చి
క్షిపుస్తే నిశాచరాః ॥ కుంభకర్ణవిబోధార్థం చక్రుస్తే విపులం స్వనం ॥ ౩౭ ॥ సశంఖభేరీపణవప్రణాదమాస్ఫోటిత
క్ష్వేళితసింహనాదం ॥ దిశో ద్రవంతస్త్రిదివం కిరంతశ్శ్రుత్వా విహంగాస్సహసా నిపేతుః ॥ ౩౮ ॥ యదా భృశం తైర్నిన

నవైర్మహాత్మా నకుంభకర్ణో బుబుధే ప్రసుప్తః॥ తతో ముసుంఠిముసలాని సర్వే రక్షోగణాస్తే జగృహుర్గదాశ్చ॥ ౩౯॥
తం శైలశృంగైర్ముసలైర్గదాభిర్వృక్షైస్తలైర్ముద్గరముష్టిభిశ్చ॥ సుఖప్రసుప్తం భువి కుంభకర్ణం రక్షాంస్యుద
గ్రాణి తదా నిజఘ్నుః॥ ౪౦॥ తస్య నిశ్వాసవాతేన కుంభకర్ణస్య రక్షసః ॥ రాక్షసా బలవంతోఽపి స్థాతుం నాశక్నువన్
పురః॥ ౪౧॥ తతః పరిహితాగాఢం రాక్షసా భీమవిక్రమాః॥ ౪౨॥ మృదంగపణవాన్ భేరీశ్శంఖకుంభగణాంస్తదా । ద
శరాక్షససాహస్రాణి యుగపత్పర్యవాదయన్॥ ౪౩॥ నీలాంజనచయాకారాస్తే తు తం ప్రత్యబోధయన్ । అభిఘ్నంతో
నదంతశ్చ నైవ సంవివిదే తు సః॥ ౪౪ ॥ యదా చైనం న శేకుస్తే ప్రతిబోధయితుం తదా । తతో గురుతరం యత్నం దారుణం
సముపాక్రమన్॥ ౪౫॥ అశ్వానుష్ట్రాన్ ఖరాన్నాగాన్ జఘ్నుర్దండకశాంకుశైః । భేరీశంఖమృదంగాంశ్చ సర్వప్రా
ణైరవాదయన్ ॥ ౪౬ ॥ నిజఘ్నుశ్చాస్య గాత్రాణి మహాకాష్ఠకటంకరైః । ముద్గరైర్ముసలైశ్చైవ సర్వప్రాణస
ముద్యతైః॥ ౪౭॥ తేన శబ్దేన మహతా లంకా సమభిపూరితా। సపర్వతవనా సర్వా సోఽపి నైవ ప్రబుధ్యతే ॥ ౪౮॥ తతస్స
హస్రం భేరీణాం యుగపత్సమహన్యత। మృష్టకాంచనకోణానాం మాసక్తానాం సమంతతః ॥ ౪౯ ॥ ఏవమప్యతినిద్రస్తు య
దా నైవ ప్రబుధ్యతే। శాపస్య వశమాపన్నస్తతః క్రుద్ధా నిశాచరాః ॥ మహాక్రోధసమావిష్టాస్సర్వే భీమపరాక్రమాః ॥
౫౦॥ తద్రక్షో బోధయిష్యంతశ్చక్రురన్యే పరాక్రమం ॥ అన్యే భేరీస్సమాజఘ్నురన్యే చక్రుర్మహాస్వనం । కేశాన
న్యే ప్రలులుపుః కర్ణావన్యే దశంతి చ॥ ఉదకుంభశతాన్యన్యే సమసించంత కర్ణయోః। నకుంభకర్ణః పస్పందే మహాని
ద్రావశంగతః॥ ౫౩ ॥ అన్యే చ బలినస్తస్య కూటముద్గరపాణయః । మూర్ధ్ని వక్షసి గాత్రేషు పాతయన్ కూటముద్గ
రాన్ ॥ ౫౪॥ రజ్జుబంధనబద్ధాభిశ్శతఘ్నీభిశ్చ సర్వతః। వధ్యమానో మహాకాయో న ప్రాబుధ్యత రాక్షసః ॥ ౫౫ ॥ వా
రణానాం సహస్రం తు శరీరేస్య ప్రధావితం। కుంభకర్ణస్తతో బుద్ధస్స్పర్శం పరమబుధ్యత ॥ ౫౬॥ సపాత్యమానైర్గి
రిశృంగవృక్షైరచింతయంస్తాన్విపులాన్ ప్రహారాన్ । నిద్రాక్షయాత్క్షుద్భయపీడితశ్చ విజృంభమాణస్సహసోత్పపాత॥
౫౭ ॥ సనాగభోగాచలశృంగకల్పౌ విక్షిప్య బాహూ గిరిశృంగసారౌ । వివృత్య వక్త్రం బడబాముఖాభం నిశాచరోఽసౌ వి
కృతం జజృంభే॥ ౫౮॥ తస్య జాజృంభమాణస్య వక్త్రం పాతాళసన్నిభం । దదృశే మేరుశృంగాగ్రే దివాకర ఇవోదితః॥
౫౯॥ సజృంభమాణోఽతిబలః ప్రతిబుద్ధో నిశాచరః। నిశ్వాసశ్చాస్య సంజజ్ఞే పర్వతాదివ మారుతః॥ ౬౦ ॥ రూపముత్తిష్ఠ
తస్తస్య కుంభకర్ణస్య తద్బభౌ। తపాంతే సబలాకస్య మేఘస్యేవ వివర్షతః ॥ ౬౧ ॥ తస్య దీప్తాగ్నిసదృశే విద్యుత్సదృ
శవర్చసీ। దదృశాతే మహానేత్రే దీప్తావివ మహాగ్రహౌ ॥ ౬౨॥ తతస్త్వదర్శయన్సర్వాన్ భక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్ బ
హూన్। వరాహాన్ మహిషాంశ్చైవ స బభక్ష మహాబలః ॥ అదన్బుభుక్షితో మాంసం శోణితం తృషితః పిబన్ । మేదః
కుంభాంశ్చ మద్యం చ పపౌ శక్రరిపుస్తదా ॥ ౬౪॥ తతస్తృప్త ఇతి జ్ఞాత్వా సముత్పేతుర్నిశాచరాః । శిరోభిశ్చ ప్రణమ్యై
నం సర్వతః పర్యవారయన్॥ ౬౫॥ నిద్రావిశదనేత్రస్తు కలుషీకృతలోచనః । చారయన్సర్వతో దృష్టిం తాన్ దదర్శ ని
శాచరాన్ ॥ ౬౬॥ ససర్వాన్ సాంత్వయామాస నైరృతాన్నైరృతర్షభః । బోధనాద్విస్మితశ్చాపి రాక్ష
సానిదమబ్రవీత్ ॥ ౬౭ ॥ కిమర్థమహమాదృత్య భవద్భిః ప్రతిబోధితః । కచ్చిత్సుకుశలం రాజ్ఞో భయం వా నేహ వాన
కిం॥ ౬౮॥ అథవా ధ్రువమన్యేభ్యో భయం పరముపస్థితం। యదర్థమేవం త్వరితైర్భవద్భిః ప్రతిబోధితః ॥ ౬౯॥ అద్య రా
క్షసరాజస్య భయముత్పాటయామ్యహం। పాతయిష్యే మహేంద్రం వా శాతయిష్యే తథానలం॥ ౭౦॥ నహ్యల్పకార
ణే సుప్తం బోధయిష్యతి మాం గురుః। తదాఖ్యాతార్థతత్త్వేన మత్ప్రబోధనకారణం ॥ ౭౧ ॥ ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం
కుంభకర్ణం మహాబలం। యూపాక్షస్సచివో రాజ్ఞః కృతాంజలిరువాచ హ॥ ౭౨ ॥ ననో దైవకృతం కించిద్భయమస్తి
కదాచన। మానుషాన్నో భయం రాజంస్తుములం సంప్రబాధతే ॥ ౭౩॥ నదైత్యదానవేభ్యో వా భయమస్తి హి తాదృశం।
యాదృశం మానుషం రాజన్ భయమస్మానుపస్థితం॥ ౭౪॥ వానరైః పర్వతాకారైర్లంకేయం పరివారితా। సీతాహర
ణసంతప్తాద్రామాన్నస్తుములం భయం ॥ ౭౫॥ ఏకేన వానరేణేయం పూర్వం దగ్ధా మహాపురీ । కుమారో నిహతశ్చాక్ష
స్సానుయాత్రస్సకుంజరః ॥ ౭౬॥ స్వయం రక్షోధిపశ్చాపి పౌలస్త్యో దేవకంటకః । మృతేతి సంయుగే ముక్తో రామేణాది
త్యతేజసా ॥ ౭౭ ॥ యన్న దేవైః కృతో రాజా నాపి దైత్యైర్న దానవైః । కృతస్స ఇహ రామేణ విముక్తః ప్రాణసంశ
యాత్ ॥ ౭౮॥ స యూపాక్షవచశ్శ్రుత్వా భ్రాతుర్యుధి పరాజయం । కుంభకర్ణో వివృత్తాక్షో యూపాక్షమిదమబ్రవీ
త్ ॥ ౭౯॥ సర్వమద్యైవ యూపాక్ష హరిసైన్యం సలక్ష్మణం । రాఘవం చ రణే హత్వా పశ్చాద్ద్రక్ష్యామి రావణం॥ ౮౦॥
రాక్షసాంస్తర్పయిష్యామి హరీణాం మాంసశోణితైః। రామలక్ష్మణయోశ్చాపి స్వయం పాస్యామి శోణితం ॥ ౮౧॥ త
త్తస్య వాక్యం బ్రువతో నిశమ్య సగర్వితం రోషవివృద్ధదోషం । మహోదరో నైరృతయోధముఖ్యః కృతాంజలిర్వా

క్యమిదం బభాషే॥౮౨॥ రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా గుణదోషౌ విమృశ్య వా । పశ్చాదపి మహాబాహో శత్రూన్ యుధి వి
జేష్యసి॥౮౩॥ మహోదరవచశ్శ్రుత్వా రాక్షసైః పరివారితః। కుంభకర్ణో మహాతేజాస్సంప్రతస్థే మహాబలః॥ ౮౪ ॥
తం సముత్థాప్య భీమాక్షం భీమరూపపరాక్రమం। రాక్షసాస్త్వరితా జగ్ముర్దశగ్రీవనివేశనం ॥ ౮౫ ॥ తతో గత్వా దశ
గ్రీవమాసీనం పరమాసనే । ఊచుర్బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వ ఏవ నిశాచరాః॥ ౮౬॥ ప్రబుద్ధః కుంభకర్ణోయం భ్రాతా తే రా
క్షసర్షభ। కథం తత్రైవ నిర్యాతు ద్రక్ష్యసే తమిహాగతం ॥ ౮౭ ॥ రావణస్త్వబ్రవీద్ధృష్టో రాక్షసాంస్తానుపస్థితాన్।
ద్రష్టుమేనమిహేచ్ఛామి యథాన్యాయం చ పూజ్యతాం॥ ౮౮॥ తథేత్యుక్త్వా తు తే సర్వే పునరాగమ్య రాక్షసాః । కుం
భకర్ణమిదం వాక్యమూచూ రావణచోదితాః॥౮౯॥ ద్రష్టుం త్వాం కాంక్షతే రాజా సర్వరాక్షసపుంగవః । గమనే క్రియ
తాం బుద్ధిర్భ్రాతరం సంప్రహర్షయ ॥ ౯౦॥ కుంభకర్ణస్తు దుర్ధర్షో భ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనం । తథేత్యుక్త్వా మహా
బాహుశ్శయనాదుత్పపాత హ ॥ ౯౧ ॥ ప్రక్షాళ్య వదనం హృష్టస్స్నాతః పరమభూషితః । పిపాసుస్త్వరయామాస
పానం బలసమీరణం॥ ౯౨॥ తతస్తే త్వరితాస్తస్య రాక్షసా రావణాజ్ఞయా । మద్యకుంభాంశ్చ వివిధాన్ క్షిప్రమేవోప
హారయన్॥౯౩॥ పీత్వా ఘటసహస్రే ద్వే గమనాయోపచక్రమే । ఈషత్సముత్కటో మత్తస్తేజోబలసమన్వితః॥ కుం
భకర్ణో బభౌ హృష్టః కాలాంతకయమోపమః॥౯౪॥ భ్రాతుస్స భవనం గచ్ఛన్ రక్షోగణసమన్వితః ॥ కుంభకర్ణః పద
న్యాసైరకంపయత మేదినీం॥ ౯౫॥ స రాజమార్గం వపుషా ప్రకాశయన్ సహస్రరశ్మిర్ధరణీమివాంశుభిః ॥ జగామ
తత్రాంజలిమాలయా వృతశ్శతక్రతుర్గేహమివ స్వయంభువః ॥ ౯౬ ॥ తం రాజమార్గస్థమమిత్రఘాతినం వనౌకస
స్తే సహసా బహిస్స్థితాః॥ దృష్ట్వాప్రమేయం గిరిశృంగకల్పం వితత్రసుస్తే హరియూథపాలాః ॥ ౯౭॥ కేచిచ్ఛరణ్యం శ
రణం స్మ రామం వ్రజంతి కేచిద్వ్యథితాః పతంతి ॥ కేచిద్దిశస్స్మ వ్యథితాః ప్రయాంతి కేచిద్భయార్తా భువి శేరతే స్మ ॥
౯౮ ॥ తమద్రిశృంగప్రతిమం కిరీటినం స్పృశంతమాదిత్యమివాత్మతేజసా । వనౌకసః ప్రేక్ష్య వివృద్ధమద్భుతం భయా
ర్దితా దుద్రువిరే తతస్తతః॥౯౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే షష్టితమస్సర్గః. *************************

తతో రామో మహాతేజా ధనురాదాయ వీర్యవాన్। కిరీటినం మహాకాయం కుంభకర్ణం దదర్శ హ॥ తం దృష్ట్వా రా
క్షసశ్రేష్ఠం పర్వతాకారదర్శనం। క్రమమాణమివాకాశం పురా నారాయణం ప్రభుం॥ సతోయాంబుదసంకాశం కాంచ
నాంగదభూషణం॥౨॥ దృష్ట్వా పునః ప్రదుద్రావ వానరాణాం మహాచమూః॥ ౩॥ విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా వర్ధమా
నం చ రాక్షసం। సవిస్మయమిదం రామో విభీషణమువాచ హ॥ ౪॥ కోసౌ పర్వతసంకాశః కిరీటీ హరిలోచనః। లంకాయాం
దృశ్యతే వీర సవిద్యుదివ తోయదః॥ ౫॥ పృథివ్యాః కేతుభూతోసౌ మహానేకోత్ర దృశ్యతే । యం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే వి
ద్రవంతి తతస్తతః॥౬॥ ఆచక్ష్వ మే మహాన్ కోసౌ రక్షో వా యది వాసురః । న మయైవంవిధం భూతం దృష్టపూర్వం కదాచన
౭॥ స పృష్టో రాజపుత్రేణ రామేణాక్లిష్టకర్మణా। విభీషణో మహాప్రాజ్ఞః కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ॥౮॥ యేన వై వస్వ
తో యుద్ధే వాసవశ్చ పరాజితః। సైష విశ్రవసః పుత్రః కుంభకర్ణః ప్రతాపవాన్ ॥ అస్య ప్రమాణాత్సదృశో రాక్షసోన్యో
న విద్యతే॥౯॥ ఏతేన దేవా యుధి దానవాశ్చ యక్షా భుజంగాః పిశితాశనాశ్చ। గంధర్వవిద్యాధరకిన్నరాశ్చ సహస్రశో
రాఘవ సంప్రభగ్నాః॥౧౦॥ శూలపాణిం విరూపాక్షం కుంభకర్ణం మహాబలం। హంతుం న శేకుస్త్రిదశాః కాలోయమి
తి మోహితాః॥౧౧॥ ప్రకృత్యా హ్యేష తేజస్వీ కుంభకర్ణో మహాబలః । అన్యేషాం రాక్షసేంద్రాణాం వరదానకృతం బ
లం॥౧౨॥ ఏతేన జాతమాత్రేణ క్షుధార్తేన మహాత్మనా। భక్షితాని సహస్రాణి సత్త్వానాం సుబహూన్యపి॥ ౧౩॥ తే
షు సంభక్ష్యమాణేషు ప్రజా భయనిపీడితాః। యాంతి స్మ శరణం శక్రం తమప్యర్థం న్యవేదయన్ ॥ ౧౪॥ స కుంభకర్ణం
కుపితో మహేంద్రో జఘాన వజ్రేణ శితేన వజ్రీ। స శక్రవజ్రాభిహతో మహాత్మా చచాల కోపాచ్చ భృశం ననాద॥ ౧౫ ॥
తస్య నానద్యమానస్య కుంభకర్ణస్య ధీమతః। శ్రుత్వా నినాదం విత్రస్తా భూయో భూమిర్వితత్రసే ॥ ౧౬॥ తతః కోపా
న్మహేంద్రస్య కుంభకర్ణో మహాబలః।వికృష్యైరావతాద్దంతం జఘానోరసి వాసవం ॥౧౭॥ కుంభకర్ణప్రహారార్తో
విజజ్వాల స వాసవః। తతో విషేదుస్సహసా దేవబ్రహ్మర్షిదానవాః ॥౧౮॥ ప్రజాభిస్సహ శక్రశ్చ యయౌ స్థానం స్వ
యంభువః। కుంభకర్ణస్య దౌరాత్మ్యం శశంసుస్తే ప్రజాపతేః ॥ ౧౯॥ ప్రజానాం భక్షణం చాపి దేవానాం చాపి ధర్ష
ణం। ఆశ్రమధ్వంసనం చాపి పరస్త్రీహరణం భృశం॥ ౨౦॥ ఏవం ప్రజా యది త్వేష భక్షయిష్యతి నిత్యశః।అచిరేణైవ కాలే
న శూన్యో లోకో భవిష్యతి॥౨౧॥ వాసవస్య వచశ్శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః । రక్షాంస్యావాహయామాస కుంభక
ర్ణం దదర్శ హ ॥ ౨౨ ॥ కుంభకర్ణం సమీక్ష్యైవ వితత్రాస ప్రజాపతిః। దృష్ట్వా విశ్వాస్య చైవేదం స్వయంభూరిదమ
బ్రవీత్ ॥౨౩॥ ధ్రువం లోకవినాశాయ పౌలస్త్యేనాసి నిర్మితః । తస్మాత్త్వమద్యప్రభృతి మృతకల్పశ్శయిష్యసే॥౨౪॥

బ్రహ్మశాపాభిభూతో ఽథ నిపపాతాగ్రతః ప్రభోః ॥ తతః పరమసంభ్రాంతో రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౫ ॥ వివృద్ధః
కాంచనో వృక్షః ఫలకాలే నికృత్యతే ॥ న నప్తారం స్వకం న్యాయ్యం శప్తుమేవం ప్రజాపతే ॥ ౨౬ ॥ న మిథ్యావచనశ్చ త్వం స్వ
ప్స్యత్యేష న సంశయః ॥ కాలస్తు క్రియతామస్య శయనే జాగరే తథా ॥ ౨౭ ॥ రావణస్య వచః శ్రుత్వా స్వయంభూరిదమ
బ్రవీత్ ॥ ౨౮ ॥ శయితా హ్యేష షణ్మాసానేకాహం జాగరిష్యతి । ఏకేనాహ్నా త్వసౌ వీరశ్చరన్ భూమిం బుభుక్షితః ॥ వ్యా
త్తాస్యో భక్షయేల్లోకాన్ సంక్రుద్ధ ఇవ పావకః ॥ ౨౯ ॥ సో ఽసౌ వ్యసనమాపన్నః కుంభకర్ణమబోధయత్ ॥ త్వత్పరాక్రమ
భీతశ్చ రాజా సంప్రతి రావణః ॥ ౩౦ ॥ స ఏష నిర్గతో వీరః శిబిరాద్భీమవిక్రమః ॥ వానరాన్ భృశసంక్రుద్ధో భక్షయన్ పరి
ధావతి ॥ ౩౧ ॥ కుంభకర్ణం సమీక్ష్యైవ హరయో ఽద్య ప్రవిద్రుతాః ॥ కథమేనం రణే క్రుద్ధం వారయిష్యంతి వానరాః ॥ ౩౨ ॥
ఉచ్యంతాం వానరాః సర్వే యంత్రమేతత్సముచ్ఛ్రితం ॥ ఇతి విజ్ఞాయ హరయో భవిష్యంతీహ నిర్భయాః ॥ ౩౩ ॥ విభీషణ
వచః శ్రుత్వా హేతుమత్సుముఖేరితం ॥ ఉవాచ రాఘవో వాక్యం నీలం సేనాపతిం తదా ॥ ౩౪ ॥ గచ్ఛ సైన్యాని సర్వాణి
వ్యూహ్య తిష్ఠస్వ పావకే ॥ ద్వారాణ్యాదాయ లంకాయాశ్చర్యాశ్చాప్యథ సంక్రమాన్ ॥ ౩౫ ॥ శైలశృంగాణి వృక్షాం
శ్చ శిలాశ్చాప్యుపసంహర ॥ తిష్ఠంతు వానరాస్సర్వే సాయుధాః శైలపాణయః ॥ ౩౬ ॥ రాఘవేణ సమాదిష్టో నీలో హరిచ
మూపతిః ॥ శశాస వానరానీకం యథావత్కపికుంజరః ॥ ౩౭ ॥ తతో గవాక్షః శరభో హనుమానంగదస్తథా ॥ శైలశృంగాణి
శైలాభా గృహీత్వా ద్వారమభ్యయుః ॥ ౩౮ ॥ రామవాక్యముపశ్రుత్య హరయో జితకాశినః ॥ పాదపైరర్దయన్ వీరా
వానరాః పరవాహినీం ॥ ౩౯ ॥ తతో హరీణాం తదనీకముగ్రం రరాజ శైలోద్యతదీప్తహస్తం । గిరేస్సమీపానుగతం యథై
వ మహన్మహాంభోధరజాలముగ్రం ॥ ౪౦ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకషష్టితమస్సర్గః. ********************
స తు రాక్షసశార్దూలో నిద్రామదసమాకులః । రాజమార్గం శ్రియా జుష్టం యయౌ విపులవిక్రమః ॥ రాక్షసా
నాం సహస్రైశ్చ వృతః పరమదుర్జయః । గృహేభ్యః పుష్పవర్షేణ కీర్యమాణస్తదా యయౌ ॥ ౨ ॥ స హేమజాలవితతం భా
నుభాస్వరదర్శనం । దదర్శ విపులం రమ్యం రాక్షసేంద్రనివేశనం ॥ ౩ ॥ స తత్తదా సూర్య ఇవాభ్రజాలం ప్రవిశ్య రక్షో ఽధిపతే
ర్నివేశం । దదర్శ దూరే ఽగ్రజమాసనస్థం స్వయంభువం శక్ర ఇవాసనస్థం ॥ ౪ ॥ భ్రాతుస్స భవనం గచ్ఛన్ రక్షోగణసమన్వి
తం । కుంభకర్ణః పదన్యాసైరకంపయత మేదినీం ॥ ౫ ॥ సో ఽభిగమ్య గృహం భ్రాతుః కక్ష్యామభివిగాహ్య చ । దదర్శోద్విగ్న
మాసీనం విమానే పుష్పకే గురుం ॥ ౬ ॥ అథ దృష్ట్వా దశగ్రీవః కుంభకర్ణముపస్థితం । తూర్ణముత్థాయ సంహృష్టస్సన్నిక
ర్షముపానయత్ ॥ ౭ ॥ అథాసీనస్య పర్యంకే కుంభకర్ణో మహాబలః । భ్రాతుర్వవందే చరణౌ కిం కృత్యమితి చాబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥
ఉత్పత్య చైనం ముదితో రావణః పరిషస్వజే । స భ్రాత్రా సంపరిష్వక్తో యథావచ్చాభినందితః ॥ కుంభకర్ణశ్శుభం దివ్యం
ప్రతిపేదే వరాసనం ॥ ౯ ॥ స తదాసనమాశ్రిత్య కుంభకర్ణో మహాబలః ॥ సంరక్తనయనః కోపాద్రావణం వాక్యమబ్రవీ
త్ ॥ ౧౦ ॥ కిమర్థమహమాదృత్య త్వయా రాజన్ ప్రబోధితః ॥ శంస కస్మాద్భయం తే ఽత్ర కో ఽద్య ప్రేతో భవిష్యతి ॥ ౧౧ ॥ భ్రా
తరం రావణః క్రుద్ధం కుంభకర్ణమవస్థితం ॥ ఈషత్తు పరివృత్తాభ్యాం నేత్రాభ్యాం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥ అద్య తే సుమ
హాన్ కాలః శయానస్య మహాబల ॥ సుఖితస్త్వం న జానీషే మమ రామకృతం భయం ॥ ౧౩ ॥ ఏష దాశరథీ రామః సుగ్రీవస
హితో బలీ ॥ సముద్రం సబలస్తీర్త్వా మూలం నః పరికృంతతి ॥ ౧౪ ॥ హంత పశ్యస్వ లంకాయా వనాన్యుపవనాని చ ॥ సేతు
నా సుఖమాగమ్య వానరైకార్ణవీకృతం ॥ ౧౫ ॥ యే రాక్షసా ముఖ్యతమా హతాస్తే వానరైర్యుధి ॥ వానరాణాం క్షయం
యుద్ధే న పశ్యామి కదాచన । న చాపి వానరా యుద్ధే జితపూర్వాః కదాచన ॥ ౧౭ ॥ తదేతద్భయముత్పన్నం త్రాయస్వేమాం
మహాబల । నాశయ త్వమిమానద్య తదర్థం బోధితో భవాన్ ॥ ౧౮ ॥ సర్వక్షపితకోశం చ స త్వమభ్యుపపద్య మాం । త్రా
యస్వేమాం పురీం లంకాం బాలవృద్ధావశేషితాం ॥ ౧౯ ॥ భ్రాతురర్థే మహాబాహో కురు కర్మ సుదుష్కరం । మయై
వం నోక్తపూర్వో హి కశ్చిద్భ్రాతః పరంతప ॥ ౨౦ ॥ త్వయ్యస్తి తు మమ స్నేహః పరా సంభావనా చ మే । దైవాసురేషు యు
ద్ధేషు బహుశో రాక్షసర్షభ ॥ త్వయా దేవాః ప్రతివ్యూహ్య నిర్జితాశ్చాసురా యుధి ॥ ౨౧ ॥ తదేతత్సర్వమాతిష్ఠ వీర్యం
భీమపరాక్రమ ॥ న హి తే సర్వభూతేషు దృశ్యతే సదృశో బలీ ॥ ౨౨ ॥ కురుష్వ మే ప్రియహితమేతదుత్తమం యథాప్రియం
ప్రియరణ బాంధవప్రియ । స్వతేజసా విధమ సపత్నవాహినీం శరద్ఘనం పవన ఇవోద్యతో మహాన్ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధ
కాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః. ****************************** తస్య రాక్షసరాజస్య నిశమ్య పరిదేవితం । కుం
భకర్ణో బభాషేదం వచనం ప్రజహాస చ ॥ ౧ ॥ దృష్టో దోషో హి యో ఽస్మాభిః పురా మంత్రవినిర్ణయే । హితేష్వనభియుక్తేన సో
యమాసాదితస్త్వయా ॥ ౨ ॥ శీఘ్రం ఖల్వభ్యుపేతం త్వాం ఫలం పాపస్య కర్మణః । నిరయేష్వేవ పతనం యథా దుష్కృ
తకర్మణః ॥ ౩ ॥ ప్రథమం వై మహారాజ కృత్యమేతదచింతితం । కేవలం వీర్యదర్పేణ నానుబంధో విచారితః ॥ ౪ ॥ యః పశ్చా

త్పూర్వకార్యాణికుర్యాదైశ్వర్యమాస్థితః । పూర్వంచాపరకార్యాణినసవేదనయానయౌ ॥౫॥ దేశకాలవిహీనానిక
ర్మాణివిపరీతవత్ । క్రియమాణానిదుష్యంతిహవీంష్యప్రయతేష్వివ ॥౬॥ త్రయాణాంపంచధాయోగంకర్మణాం
యఃప్రపశ్యతి।సచివైస్సమయంకృత్వాససభ్యేవర్తతేపథి ॥౭॥ యథాగమంచయోరాజాసమయంవిచికీర్షతి । బుధ్య
తేసచివాన్బుద్ధ్యాసుహృదశ్చానుపశ్యతి॥౮॥ధర్మమర్థంచకామంచసర్వాన్వారక్షసాంపతే। భజతేపురుషఃకాలే
త్రీణిద్వంద్వానివాపునః ॥౯॥ త్రిషుచైతేషుయచ్ఛ్రేష్ఠంశ్రుత్వాతన్నావబుధ్యతే । రాజావారాజమాత్రోవావ్యర్థం
తస్యబహుశ్రుతం॥౧౦॥ ఉపప్రదానంసాంత్వంవాభేదంకాలేచవిక్రమం । యోగంచరక్షసాంశ్రేష్ఠతావుభౌచనయా
నయౌ ॥ కాలేధర్మార్థకామాన్యస్సమ్మంత్ర్యసచివైస్సహ । నిషేవేతాత్మవాంల్లోకేనసవ్యసనమాప్నుయాత్ ॥
౧౨॥హితానుబంధమాలోచ్యకార్యాకార్యమిహాత్మనః ।రాజాసహార్థతత్త్వజ్ఞైస్సచివైస్సహిజీవతి॥౧౩॥ అనభిజ్ఞాయ
శాస్త్రార్థాన్పురుషాఃపశుబుద్ధయః। ప్రాగల్భ్యాద్వక్తుమిచ్ఛంతిమంత్రేష్వభ్యంతరీకృతాః ॥౧౪॥ అశాస్త్రవిదుషాం
తేషాంనకార్యమహితంవచః। అర్థశాస్త్రానభిజ్ఞానాంవిపులాంశ్రియమిచ్ఛతాం ॥౧౫॥ అహితంచహితాకారంధా
ర్ష్ట్యాజ్జల్పంతియేనరాః । అవేక్ష్యమంత్రబాహ్యాస్తేకర్తవ్యాఃకృత్యదూషణాః॥౧౬॥ వినాశయంతోభర్తారంసహి
తాశ్శత్రుభిర్బుధైః । విపరీతానికృత్యానికారయంతీహమంత్రిణః ॥ తాన్భర్తామిత్రసంకాశానమిత్రాన్మంత్రని
ర్ణయే।వ్యవహారేణజానీయాత్సచివానుపసంహితాన్ ॥౧౮॥ చపలస్యేహకృత్యానిసహసానుప్రధావతః। ఛిద్రమన్యే
ప్రపద్యంతేక్రౌంచస్యఖమివద్విజాః ॥౧౯॥ యోహిశత్రుమభిజ్ఞాయనాత్మానమభిరక్షతి । అవాప్నోతిహిసోనర్థాన్స్థా
నాచ్చవ్యవరోప్యతే ॥౨౦॥ యదుక్తమిహతేపూర్వంక్రియతామనుజేనచ । తదేవనోహితంకార్యంయదిచ్ఛసిచతత్కు
రు ॥౨౧॥ తత్తుశ్రుత్వాదశగ్రీవఃకుంభకర్ణస్యభాషితం । భ్రుకుటీంచైవసంచక్రేక్రుద్ధశ్చైనమభాషత ॥౨౨॥ మాన్యో
గురురివాచార్యఃకింమాంత్వమనుశాససి । కిమేవంవాక్శ్రమంకృత్వాకాలేయుక్తంవిధీయతాం ॥ ౨౩ ॥ విభ్రమాచ్చిత్త
మోహాద్వాబలవీర్యాశ్రయేణవా । నాభిపన్నమిదానీంయద్వ్యర్థాస్తస్యపునఃకథాః ॥౨౪॥ అస్మిన్కాలేతుయద్యు
క్తంతదిదానీంవిధీయతాం। గతంతునానుశోచంతిగతంతుగతమేవహి ॥ ౨౫॥ మమాపనయజందోషంవిక్రమేణసమీకు
రు।యదిఖల్వస్తిమేస్నేహోవిక్రమంవావగచ్ఛసి ॥ యదివాకార్యమేతత్తేహృదికార్యతమంమతం ॥౨౬॥ ససుహృ
ద్యోవిపన్నార్థందీనమభ్యవపద్యతే॥సబంధుర్యోపనీతేషుసాహాయ్యాయోపకల్పతే ॥౨౭॥ తమథైవంబ్రువాణంతు
వచనంధీరదారుణం ॥ రుష్టోయమితివిజ్ఞాయశనైశ్శ్లక్ష్ణమువాచహ ॥౨౮॥ అతీవహిసమాలక్ష్యభ్రాతరంక్షుభితేంద్రి
యం॥కుంభకర్ణశ్శనైర్వాక్యంబభాషేపరిసాంత్వయన్ ॥౨౯॥ అలంరాక్షసరాజేంద్రసంతాపముపపద్యతే॥ రోషం
చసంపరిత్యజ్యస్వస్థోభవితుమర్హసి॥౩౦॥నైతన్మనసికర్తవ్యంమయిజీవతిపార్థివ॥ తమహంనాశయిష్యామియత్కృ
తేపరితప్యసే ॥౩౧॥ అవశ్యంతుహితంవాచ్యంసర్వావస్థంమయాతవ ॥ బంధుభావాదభిహితంభ్రాతృస్నేహాచ్చపా
ర్థివ ॥ ౩౨ ॥ సదృశంయత్తుకాలేస్మిన్కర్తుంస్నిగ్ధేనబంధునా ॥ శత్రూణాంకదనంపశ్యక్రియమాణంమయారణే॥
౩౩॥అద్యపశ్యమహాబాహోమయాసమరమూర్ధని ॥ హతేరామేసహభ్రాత్రాద్రవంతీంపరవాహినీం ॥౩౪॥
అద్యరామస్యతద్దృష్ట్వామయానీతంరణాచ్ఛిరః॥సుఖీభవమహాబాహోసీతాభవతుదుఃఖితా ॥౩౫॥ అద్యరామస్య
పశ్యంతునిధనంసుమహత్ప్రియం॥లంకాయాంరాక్షసాస్సర్వేయేతేనిహతబాంధవాః॥౩౬॥అద్యశోకపరీతానాంస్వ
బంధువధకారణాత్ ॥ శత్రోర్యుధివినాశేనకరోమ్యస్రప్రమార్జనం ॥౩౭॥ అద్యపర్వతసంకాశంససూర్యమివతో
యదం॥వికీర్ణంపశ్యసమరేసుగ్రీవంప్లవగోత్తమం ॥౩౮॥ కథంత్వంరాక్షసైరేభిర్మయాచపరిరక్షితః॥ జిఘాంసుభి
ర్దాశరథింవధ్యసేత్వమిహానఘ॥౩౯॥ అథపూర్వంహతేతేనమయిత్వాంహంతిరాఘవః ॥ నాహమాత్మనిసంతాపం
గచ్ఛేయంరాక్షసాధిప ॥౪౦॥ కామంత్విదానీమపిమాంవ్యాదిశత్వంపరంతప॥నపరఃప్రేషణీయస్తేయుద్ధాయాతులవి
క్రమ॥౪౧॥అహముత్సాదయిష్యామిశత్రూంస్తవమహాబల ॥౪౨॥ యదిశక్రోయదియమోయదిపావకమారుతౌ।తా
నహంయోధయిష్యామికుబేరవరుణావపి ॥౪౩॥ గిరిమాత్రశరీరస్యశితశూలధరస్యమే। నర్దతస్తీక్ష్ణదంష్ట్రస్యబిభీయా
చ్చపురందరః ॥౪౪॥ అథవాత్యక్తశస్త్రస్యమృద్నతస్తరసారిపూన్ । నమేప్రతిముఖేస్థాతుంకశ్చిచ్ఛక్తోజిజీవిషుః॥
౪౫॥నైవశక్త్యానగదయానాసినానిశితైశ్శరైః । హస్తాభ్యామేవసంరబ్ధోహనిష్యామ్యపివజ్రిణం॥౪౬॥ యదిమేముష్టివే
గంసరాఘవోద్యసహిష్యతే।తతఃపాస్యంతిబాణౌఘారుధిరంరాఘవస్యతు ॥౪౭॥ చింతయాబాధ్యసేరాజన్కిమర్థం
మయితిష్ఠతి । సోహంశత్రువినాశాయతవనిర్యాతుముద్యతః ॥౪౮॥ ముంచరామాద్భయంరాజన్హనిష్యామీహసంయు
గే । రాఘవంలక్ష్మణంచైవసుగ్రీవంచమహాబలం ॥ హనుమంతంచరక్షోఘ్నంలంకాయేనప్రదీపితా। హరీంశ్చాపిహని

ష్యామిసంయుగేసముపస్థితాన్ ॥ అసాధారణమిచ్ఛామితవదాతుంమహద్యశః॥ ౫౦॥ యదిచేంద్రాద్భయంరాజన్ య
దివాపిస్వయంభువః॥౫౧॥ అపిదేవాశ్శయిష్యంతేక్రుద్ధేమయిమహీతలే। యమంచశమయిష్యామిభక్షయిష్యామిపావ
కం॥ ఆదిత్యంపాతయిష్యామిసనక్షత్రంమహీతలే। శతక్రతుంవధిష్యామిపాస్యామివరుణాలయం ॥ పర్వతాంశ్చూర్ణ
యిష్యామిదారయిష్యామిమేదినీం॥ ౫౩॥ దీర్ఘకాలంప్రసుప్తస్యకుంభకర్ణస్యవిక్రమం ॥ అద్యపశ్యంతుభూతానిభ
క్ష్యమాణానిసర్వశః॥౫౪॥నన్విదంత్రిదివంసర్వమాహారస్యనపూర్యతే॥ ౫౫॥ వధేనతేదాశరథేస్సుఖార్హం సుఖంస
మాహర్తుమహంవ్రజామి। నిహత్యరామంసహలక్ష్మణేనఖాదామిసర్వాన్ హరియూథముఖ్యాన్॥ ౫౬॥ రమస్వకా
మంపిబచాగ్ర్యవారుణీంకురుష్వకృత్యానివినీయతాంజ్వరః । మయాద్యరామేగమితేయమక్షయం చిరాయసీతావశ
గాభవిష్యతి॥౫౭॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్రిషష్టితమస్సర్గః. **************************తదుక్తమతికా
యస్యబలినోబాహుశాలినః। కుంభకర్ణస్యవచనంశ్రుత్వోవాచమహోదరః॥౧॥ కుంభకర్ణకులేజాతోధృష్టఃప్రా
కృతదర్శనః। అవలిప్తోనశక్నోషికృత్యంసర్వత్రవేదితుం॥౨॥ నహిరాజానజానీతేకుంభకర్ణనయానయౌ।త్వంతుకై
శోరకాద్ధృష్టఃకేవలంవక్తుమిచ్ఛసి॥౩॥స్థానంవృద్ధించహానించదేశకాలవిభాగవిత్ । ఆత్మనశ్చపరేషాంచబుధ్యతేరాక్ష
సర్షభః॥౪॥ యత్తుశక్యంబలవతాకర్తుంప్రాకృతబుద్ధినా। అనుపాసితవృద్ధేనకఃకుర్యాత్తాదృశంబుధః॥ ౫॥యాం
స్తుధర్మార్థకామాంస్త్వంబ్రవీషిపృథగాశ్రయాన్। అనుబోద్ధుంస్వభావేననహిలక్షణమస్తితే॥ ౬॥ కర్మచైవహి
సర్వేషాంకారణానాంప్రయోజనం। శ్రేయఃపాపీయసాంచాత్రఫలంభవతికర్మణాం॥౭॥నిశ్శ్రేయసఫలావేవధర్మా
ర్థావితరావపి। అధర్మానర్థయోఃప్రాప్తిఃఫలంచప్రత్యవాయికం॥ ౮॥ ఐహలౌకికపారత్రంకర్మపుంభిర్నిషేవ్య
తే।కర్మాణ్యపితుకల్యాణిలభతేకామమాస్థితః॥౯॥ తత్రక్లృప్తమిదంరాజ్ఞాహృదికార్యంమతంచనః। శత్రౌహిసాహసం
యత్స్యాత్కిమివాత్రాపనీయతాం॥౧౦॥ ఏకస్యైవాభియానేతుహేతుర్యఃకథితస్త్వయా । తత్రాప్యనుపపన్నంతే
వక్ష్యామియదసాధుచ॥౧౧॥ యేనపూర్వంజనస్థానేబహవోతిబలాహతాః। రాక్షసారాఘవంతంత్వంకథమేకోజయి
ష్యసి॥౧౨॥యేపురానిర్జితాస్తేనజనస్థానేమహౌజసః। రాక్షసాంస్తాన్పురేసర్వాన్భీతానద్యాపిపశ్యసి॥ ౧౩॥ తం
సింహమివసంక్రుద్ధంరామందశరథాత్మజం। సర్పంసుప్తమివాబుధ్యప్రబోధయితుమిచ్ఛసి॥ ౧౪॥ జ్వలంతంతేజసాని
త్యంక్రోధేనచదురాసదం। కస్తంమృత్యుమివాసహ్యమాసాదయితుమర్హతి॥ ౧౫॥ సంశయస్థమిదంసర్వంశత్రోఃప్ర
తిసమాసనే। ఏకస్యగమనంతత్రనహిమేరోచతేభృశం॥ ౧౬॥ హీనార్థస్తుసమృద్ధార్థంకోరిపుంప్రాకృతంయథా।
నిశ్చిత్యజీవితత్యాగేవశమానేతుమిచ్ఛతి॥ ౧౭ ॥ యస్యనాస్తిమనుష్యేషుసదృశోరాక్షసోత్తమ।కథమాశంససేయో
ద్ధుంతుల్యేనేంద్రవివస్వతోః॥౧౮॥ ఏవముక్త్వాతుసంరబ్ధః కుంభకర్ణంమహోదరః । ఉవాచరక్షసాంమధ్యేరావ
ణంలోకరావణం॥౧౯॥ లబ్ధ్వాపునస్త్వంవైదేహీంకిమర్థంసంప్రజల్పసి ।యదీచ్ఛసితదాసీతావశగాతేభవిష్యతి ॥
దృష్టఃకశ్చిదుపాయోమేసీతోపస్థానకారకః। రుచిరశ్చేత్స్వయాబుద్ధ్యారాక్షసేశ్వరతంశ్రృణు॥౨౧॥ అహంద్విజిహ్వ
స్సంహ్రాదీకుంభకర్ణోవితర్దనః। పంచరామవధాయైతేనిర్యాంతిత్యవఘోషయ ॥ ౨౨॥ తతోగత్వావయంయుద్ధందా
స్యామస్తస్యయత్నతః। జేష్యామోయదితేశత్రూన్నోపాయైఃకృత్యమస్తినః॥ ౨౩ ॥ అథజీవతినశ్శత్రుర్వయంచకృత
సంయుగాః। తతస్తదభిపత్స్యామోమనసాయత్సమీక్షితం॥ ౨౪॥ వయంయుద్ధాదిహేష్యామోరుధిరేణసముక్షితాః।
విదార్యస్వతనుంబాణైరామనామాంకితైశ్శితైః॥ ౨౫॥ భక్షితోరాఘవోస్మాభిర్లక్ష్మణశ్చేతివాదినః । తవపాదౌగ్రహీ
ష్యామస్త్వంనఃకామంప్రపూరయ॥ ౨౬॥ తతోవఘోషయపురేగజస్కంధేనపార్థివ । హతోరామస్సహభ్రాత్రాస
సైన్యఇతిసర్వతః॥౨౭॥ ప్రీతోనామతతోభూత్వాభృత్యానాంత్వమరిందమ । భోగాంశ్చపరివారాంశ్చకామాంశ్చవ
సుదాపయ॥౨౮ ॥ తతోమాల్యానివాసాంసివీరాణామనులేపనం । పేయంచబహుయోధేభ్యఃస్వయంచముదితఃపిబ ॥
౨౯॥ తతోస్మిన్బహులీభూతేకౌలీనేసర్వతోగతే। భక్షితస్ససుహృద్రామోరాక్షసైరితివిశ్రుతే ॥ ప్రవిశ్యాశ్వాస్యచా
పిత్వంసీతాంరహసిసాంత్వయ । ధనధాన్యైశ్చకామైశ్చరత్నైశ్చైనాంప్రలోభయ ॥ ౩౧ ॥ అనయోపధయారా
జన్భయశోకానుబంధయా।అకామాత్వద్వశంసీతానష్టనాథాగమిష్యతి॥౩౨॥ రంజనీయంహిభర్తారంవినష్టమవగమ్య
సా।నైరాశ్యాత్స్త్రీలఘుత్వాచ్చత్వద్వశంప్రతిపత్స్యతే॥ ౩౩॥ సాపురాసుఖసంవృద్ధాసుఖార్హాదుఃఖకర్శితా । త్వ
య్యధీనంసుఖంజ్ఞాత్వాసర్వథోపగమిష్యతి ॥ ౩౪ ॥ఏతత్సునీతంమమదర్శనేనరామంహిదృష్ట్వైవభవేదనర్థః।ఇహైవతే
సేత్స్యతిమోత్సుకోభూర్మహానయుద్ధేనసుఖస్యలాభః॥ ౩౫॥ అదృష్టసైన్యోహ్యనవాప్తసంశయోరిపూనయుద్ధేనజయ
న్నరాధిపః। యశశ్చపుణ్యంచమహన్మహీపతేశ్రియంచకీర్తించచిరంసమశ్నుతే॥౩౬॥ఇతిచతుష్షష్టితమస్సర్గః.***

సతథోక్తస్తునిర్భర్త్స్య కుంభకర్ణోమహోదరం। అబ్రవీద్రాక్షసశ్రేష్ఠంభ్రాతరంరావణంతతః ॥ ౧ ॥
సోఽహంతవభయంఘోరంవధాత్తస్యదురాత్మనః। రామస్యాద్యప్రమార్జామినిర్వైరోహిసుఖీభవ॥ ౨॥ గర్జంతిన
వృథాశూరానిర్జలాఇవతోయదాః। పశ్యసంపాద్యమానంతుగర్జితంయుధికర్మణా॥౩॥ నమర్షయతిచాత్మానంసం
భావయతినాత్మనా। అదర్శయిత్వాశూరాస్తుకర్మకుర్వంతిదుష్కరం॥ ౪॥ విక్లబానామబుద్ధీనాంరాజ్ఞాంపండితమాని
నాం।శృణ్వతాసాదితమిదంత్వద్విధానాంమహోదర ॥ ౫॥ యుద్ధేకాపురుషైర్నిత్యంభవద్భిఃప్రియవాదిభిః। రా
జానమనుగచ్ఛద్భిఃకృత్యమేతద్ధిసాదితం॥౬॥రాజశేషాకృతాలంకాక్షీణఃకోశోబలంహతం। రాజానమిదమాసాద్యసు
హృచ్చిహ్నమమిత్రకం॥ ౭॥ ఏషనిర్యామ్యహంయుద్ధముద్యతశ్శత్రునిర్జయే। దుర్నయంభవతామద్య సమీకర్తుమి
హాహవే॥౮॥ ఏవముక్తవతోవాక్యంకుంభకర్ణస్యధీమతః। ప్రత్యువాచతతోవాక్యంప్రహసన్రాక్షసాధిపః ॥ ౯ ॥
మహోదరోఽయంరామాత్తుపరిత్రస్తోనసంశయః। నహిరోచయతేతాతయుద్ధంయుద్ధవిశారద॥ ౧౦ ॥ కశ్చిన్మేత్వత్స
మోనాస్తిసౌహృదేనబలేనచ। గచ్ఛశత్రువధాయత్వంకుంభకర్ణజయాయచ॥ ౧౧ ॥ తస్మాత్తుభయనాశార్థంభ
వాన్సంబోధితోమయా॥౧౧½॥ అయంహికాలస్సుహృదాంరాక్షసానామరిందమ ॥ ౧౨॥ తద్గచ్ఛశూలమాదాయ
పాశహస్తఇవాంతకః। వానరాన్రాజపుత్రౌచభక్షయాదిత్యతేజసౌ ॥ ౧౩ ॥ సమాలోక్యతుతేరూపంవిద్రవిష్యం
తివానరాః। రామలక్ష్మణయోశ్చాపిహృదయేప్రస్ఫుటిష్యతః॥ ౧౪॥ ఏవముక్త్వామహారాజఃకుంభకర్ణంమహాబలం ।
పునర్జాతమివాత్మానంమేనేరాక్షసపుంగవః॥౧౫॥కుంభకర్ణబలాభిజ్ఞోజానంస్తస్యపరాక్రమం । బభూవముదితో
రాజాశశాంకఇవనిర్మలః॥౧౬॥ ఇత్యేవముక్తస్సంహృష్టోనిర్జగామమహాబలః ॥ ౧౬½॥ రాజ్ఞస్తువచనంశ్రుత్వా
కుంభకర్ణస్సముద్యతః॥ ఆదదేనిశితంశూలంవేగాచ్ఛత్రునిబర్హణం । సర్వకాలాయసందీప్తంతప్తకాంచనభూష
ణం॥ ఇంద్రాశనిసమంభీమంవజ్రప్రతిమగౌరవం । దేవదానవగంధర్వయక్షకిన్నరసూదనం ॥ రక్తమాల్యమహాదామ
స్వతశ్చోద్గతపావకం॥౧౯½ ॥ ఆదాయనిశితంశూలంశత్రుశోణితరంజితం ॥ కుంభకర్ణోమహాతేజారావణంవాక్య
మబ్రవీత్ ॥ ౨౦½॥ గమిష్యామ్యహమేకాకీతిష్ఠత్విహబలంమమ ॥ అద్యతాన్క్షుభితాన్క్రుద్ధోభక్షయిష్యామివాన
రాన్॥౨౧½॥కుంభకర్ణవచశ్శ్రుత్వారావణోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౨ ॥ సైన్యైఃపరివృతోగచ్ఛశూలముద్గరపాణి
భిః। వానరాహిమహాత్మానశ్శీఘ్రాస్సువ్యవసాయినః ॥ ఏకాకినంప్రమత్తంవానయేయుర్దశనైఃక్షయం।తస్మాత్పరమ
దుర్ధర్షైఃసైన్యైఃపరివృతోవ్రజ॥ రక్షసామహితంసర్వంశత్రుపక్షంనిషూదయ ॥ ౨౪½ ॥ అథాసనాత్సముత్పత్య
స్రజంమణికృతాంతరాం॥ ఆబబంధమహాతేజాఃకుంభకర్ణస్యరావణః ॥ ౨౫½॥ అంగదాన్యంగులీవేష్టాన్వరాణ్యా
భరణానిచ॥ హారంచశశిసంకాశమాబబంధమహాత్మనః॥౨౬½॥దివ్యానిచసుగంధీనిమాల్యదామానిరావణః ॥ శ్రోత్రే
చాసంజయామాసశ్రీమతీచాస్యకుండలే॥౨౭½॥ కాంచనాంగదకేయూరోనిష్కాభరణభూషితః ॥ కుంభకర్ణోబృహ
త్కర్ణస్సుహుతోఽగ్నిరివాబభౌ॥౨౮½॥ శ్రోణీసూత్రేణమహతామేచకేనవ్యరాజత ॥ అమృతోత్పాదనేనద్ధోభుజం
గేనేవమందరః॥౨౯½॥ సకాంచనంభారసహంనివాతంవిద్యుత్ప్రభందీప్తమివాత్మభాసా ॥ ఆబధ్యమానఃకవచంరరా
జసంధ్యాభ్రసంవీతఇవాద్రిరాజః॥౩౦½॥ సర్వాభరణసర్వాంగశ్శూలపాణిస్సరాక్షసః॥ త్రివిక్రమకృతోత్సాహో
నారాయణఇవాబభౌ ॥ ౩౧½॥ భ్రాతరంసంపరిష్వజ్యకృత్వాచాభిప్రదక్షిణం ॥ ప్రణమ్యశిరసాతస్మైసంప్రతస్థేమ
హాబలః॥౩౨½॥ నిష్పతంతంమహాకాయంమహానాదంమహాబలం ॥ తమాశీర్భిఃప్రశస్తాభిః ప్రేషయామాసరావణః॥
౩౩½ ॥ శంఖదుందుభినిర్ఘోషైః సైన్యైశ్చాపి వరాయుధైః ॥ తంగజైశ్చతురంగైశ్చస్యందనైశ్చాంబుదస్వనైః॥
౩౪½॥ అనుజగ్ముర్మహాత్మానంరథినోరథినాంవరం॥ ౩౫॥ సర్పైరుష్ట్రైఃఖరైరశ్వైస్సింహద్విపమృగద్విజైః। అను
జగ్ముశ్చతంఘోరంకుంభకర్ణంమహాబలం॥౩౬॥ సపుష్పవర్షైరవకీర్యమాణోధృతాతపత్రశ్శితశూలపాణిః। మదో
త్కటశ్శోణితగంధమత్తోవినిర్యయౌదానవదేవశత్రుః॥౩౭॥పదాతయశ్చబహవోమహానాదామహాబలాః। అన్వయూ
రాక్షసాభీమాభీమాక్షాశ్శస్త్రపాణయః॥ రక్తాక్షాస్సుమహాకాయానీలాంజనచయోపమాః॥ శూలానుద్యమ్యఖడ్గాం
శ్చనిశితాంశ్చపరశ్వధాన్ ॥ బహువ్యామాంశ్చపరిఘాన్గదాశ్చముసలానిచ । తాలస్కంధాంశ్చవిపులాన్క్షేపణీ
యాన్దురాసదాన్॥౪౦॥అథాన్యద్వపురాదాయదారుణంరోమహర్షణం। నిష్పపాతమహాతేజాః కుంభకర్ణో
మహాబలః॥౪౧॥ ధనుశ్శతపరీణాహస్సషట్ఛతసముచ్ఛ్రితః। రౌద్రశ్శకటచక్రాక్షోమహాపర్వతసన్నిభః ॥ సన్నిపత్య
చరక్షాంసిదగ్ధశైలోపమోమహాన్ । కుంభకర్ణోమహావక్త్రఃప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౪౩ ॥ అద్యవానరము
ఖ్యానాంతానియూథానిభాగశః। నిర్దహిష్యామిసంక్రుద్ధశ్శలభానివపావకః॥ నాపరాధ్యంతిమేకామంవానరావన

చారిణః।జాతిరస్మద్విధానాంసాపురోద్యానవిభూషణం॥ ౪౫ ॥పురరోధస్యమూలంతురాఘవస్సహలక్ష్మణః । హతే
తస్మిన్హతంసర్వంతంవధిష్యామిసంయుగే॥ ౪౬ ॥ఏవంతస్యబ్రువాణస్యకుంభకర్ణస్యరాక్షసాః । నాదంచక్రుర్మ
హాఘోరంకంపయంతఇవార్ణవం॥ ౪౭ ॥తస్యనిష్పతతస్తూర్ణంకుంభకర్ణస్యధీమతః।బభూవుర్ఘోరరూపాణినిమి
త్తానిసమంతతః॥ ౪౮ ॥ఉల్కాశనియుతామేఘాబభూవుర్గర్దభారుణాః।ససాగరవనాచైవవసుధాసమకంపత॥ ఘో
రరూపాశ్శివానేదుస్సజ్వాలకబలైర్ముఖైః। మండలాన్యపసవ్యానిబబంధుశ్చవిహంగమాః ॥ నిష్పపాతచమాలేవగృ
ధ్రోఽస్యపథిగచ్ఛతః॥ ౫౦½ ॥ ప్రాస్ఫురన్నయనంచాస్యసవ్యోబాహుశ్చకంపతే ॥ నిపపాతతదాచోల్కాజ్వలంతీభీ
మనిస్వనా।ఆదిత్యోనిష్ప్రభశ్చాసీన్నప్రవాతిసుఖోఽనిలః॥ ౫౨ ॥అచింతయన్మహోత్పాతానుత్థితాన్రోమహర్ష
ణాన్।నిర్యయౌకుంభకర్ణస్తుకృతాంతబలచోదితః॥ ౫౩ ॥సలంఘయిత్వాప్రాకారంపద్భ్యాంపర్వతసన్నిభః। దద
ర్శాభ్రఘనప్రఖ్యంవానరానీకమద్భుతం ॥౫౪॥ తేదృష్ట్వారాక్షసశ్రేష్ఠంవానరాఃపర్వతోపమం । వాయునున్నాఇ
వఘనాయయుస్సర్వాదిశస్తదా॥ ౫౫ ॥తద్వానరానీకమతిప్రచండందిశోద్రవద్భిన్నమివాభ్రజాలం । సకుంభకర్ణ
స్సమవేక్ష్యహర్షాన్ననాదభూయోఘనవద్ఘనాభః॥ ౫౬ ॥ తేతస్యఘోరంనినదంనిశమ్యయథానినాదందివివారిద
స్య।పేతుర్ధరణ్యాంబహవఃప్లవంగానికృత్తమూలాఇవసాలవృక్షాః॥౫౭ ॥విపులపరిఘవాన్సకుంభకర్ణోరిపునిధనా
యవినిస్సృతోమహాత్మా ।కపిగణభయమాదదత్సుభీమంప్రభురివకింకరదండవాన్యుగాంతే॥ ౫౮ ॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధ
కాండేపంచషష్టితమస్సర్గః.************************సలంఘయిత్వాప్రాకారంగిరికూటోపమోమహాన్
నిర్యయౌనగరాత్తూర్ణంకుంభకర్ణోమహాబలః॥ ౧ ॥సననాదమహానాదంసముద్రమభినాదయన్ । జనయన్నివని
ర్ఘాతాన్విధమన్నివపర్వతాన్॥౨॥తమవధ్యంమఘవతాయమేనవరుణేనవా।ప్రేక్ష్యభీమాక్షమాయాంతంవానరా
విప్రదుద్రువుః ॥ ౩ ॥ తాంస్తువిప్రద్రుతాన్దృష్ట్వావాలిపుత్రోఽంగదోఽబ్రవీత్ । నళంనీలంగవాక్షంచకుముదంచమహా
బలం॥౪॥ఆత్మానమత్రవిస్మృత్యవీర్యాణ్యభిజనానిచ । క్వగచ్ఛతభయత్రస్తాఃప్రాకృతాహరయోయథా ॥ ౫ ॥ సా
ధుసౌమ్యానివర్తధ్వంకింప్రాణాన్పరిరక్షథ।నాలంయుద్ధాయవైరక్షోమహతీయంవిభీషికా ॥ ౬ ॥ మహతీముత్థితా
మేనాంరాక్షసానాంవిభీషికాం। విక్రమాద్విధమిష్యామోనివర్తధ్వంప్లవంగమాః॥ ౭ ॥ కృచ్ఛ్రేణతుసమాశ్వాస్యసం
గమ్యచతతస్తతః । వృక్షాద్రిహస్తాహరయస్సంప్రతస్థూరణాజిరం ॥౮ ॥ తేనివృత్యతుసంక్రుద్ధాఃకుంభకర్ణంవనౌకసః।
నిజఘ్నుఃపరమక్రుద్ధాస్సమదాఇవకుంజరాః॥౯ ॥ ప్రాంశుభిర్గిరిశృంగైశ్చశిలాభిశ్చమహాబలః । పాదపైఃపుష్పితా
గ్రైశ్చహన్యమానోనకంపతే ॥౧౦ ॥ తస్యగాత్రేషుపతితాభిద్యంతేశతశశ్శిలాః। పాదపాఃపుష్పితాగ్రాశ్చభగ్నాః
పేతుర్మహీతలే ॥ ౧౧ ॥ సోఽపిసైన్యానిసంక్రుద్ధోవానరాణాంమహౌజసాం। మమంథపరమాయత్తోవనాన్యగ్నిరివోత్థి
తః ॥౧౨ ॥ లోహితార్ద్రాస్తుబహవశ్శేరతేవానరర్షభాః। నిరస్తాఃపతితాభూమౌతామ్రపుష్పాఇవద్రుమాః ॥ ౧౩ ॥
లంఘయంతఃప్రధావంతోవానరానావలోకయన్ ॥ ౧౩½॥ కేచిత్సముద్రేపతితాఃకేచిద్గగనమాశ్రితాః ॥ వధ్యమానా
స్తేవీరారాక్షసేనబలీయసా ॥ ౧౪½ ॥ సాగరంయేనతేతీర్ణాఃపథాతేనప్రదుద్రువుః ॥ ౧౫ ॥ తేస్థలానితథానిమ్నంవి
షణ్ణవదనాభయాత్ ॥ ౧౫½ ॥ ఋక్షావృక్షాన్సమారూఢాఃకేచిత్పర్వతమాశ్రితాః ॥ ౧౬ ॥ మమజ్జురర్ణవేకేచిద్గు
హాఃకేచిత్సమాశ్రితాః। నిషేదుఃప్లవగాఃకేచిత్ కేచిన్నైవావతస్థిరే ॥౧౭॥ (కేచిద్భూమౌనిపతితాఃకేచిత్సుప్తామృ
తాఇవ) । తాన్సమీక్ష్యాంగదోభగ్నాన్వానరానిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౭½ ॥ అవతిష్ఠతయుధ్యామోనివర్తధ్వంప్లవంగ
మాః ॥ భగ్నానాంవోనపశ్యామిపరిగమ్యమహీమిమాం। స్థానంసర్వేనివర్తధ్వంకింప్రాణాన్పరిరక్షథ ॥ ౧౯ ॥ నిరా
యుధానాంద్రవతామసంగగతిపౌరుషాః । దారాహ్యపహసిష్యంతిసవైఘాతస్తుజీవినాం॥ ౨౦ ॥కులేషుజాతాస్సర్వే
స్మవిస్తీర్ణేషుమహత్సుచ। క్వగచ్ఛథభయత్రస్తాహరయఃప్రాకృతాయథా ॥౨౧ ॥ అనార్యాఃఖలుయద్భీతాస్త్యక్త్వా
వీర్యంప్రధావత ॥ ౨౧½॥ వికత్థనానివోయానితదావైజనసంసది ॥ తానివఃక్వనుయాతానిసోదగ్రాణిమహాంతిచ ॥
౨౨½॥భీరుప్రవాదాశ్శ్రూయంతేయస్తుజీవతిధిక్కృతః ॥ మార్గస్సత్పురుషైర్జుష్టస్సేవ్యతాంత్యజ్యతాంభయం॥౨౩½॥
శయామహేఽథనిహతాఃపృథివ్యామల్పజీవితాః ॥ దుష్ప్రాపంబ్రహ్మలోకంవాప్రాప్నుమోయుధిసూదితాః।సంప్రా
ప్నుయామఃకీర్తింవానిహత్వాశత్రుమాహవే॥జీవితంవీరలోకస్యమోక్ష్యామోవసువానరాః ॥ ౨౫½ ॥ నకుంభకర్ణః
కాకుత్స్థందృష్ట్వాజీవన్గమిష్యతి॥దీప్యమానమివాసాద్యపతంగోజ్వలనంయథా ॥౨౬½॥ పలాయనేనచోద్దిష్టాఃప్రా
ణాన్రక్షామహేవయం ॥ ఏకేనబహవోభగ్నాయశోనాశంగమిష్యతి ॥ ౨౭½॥ ఏవంబ్రువాణంతంశూరమంగదంకన
కాంగదం॥ద్రవమాణాస్తతోవాక్యమూచుశ్శూరవిగర్హితం ॥౨౮½॥ కృతంనఃకదనంఘోరంకుంభకర్ణేనరక్షసా॥న

స్థానకాలో గచ్ఛామో దయితం జీవితం హి నః ॥౨౯॥ ఏతావదుక్త్వా వచనం సర్వే తే భేజిరే దిశః। భీమం భీమాక్షమాయాంతం దృష్ట్వా వానరయూథపాః ॥౩౦॥ ద్రవమాణాస్తు తే వీరా అంగదేన వలీముఖాః ॥ సాంత్వైశ్చ బహుమానైశ్చ తతస్సర్వే నివర్తితాః ॥౩౧॥ ప్రహర్షముపనీతాశ్చ వాయుపుత్రేణ ధీమతా ॥ ఆజ్ఞాప్రతీక్షాస్తస్థుశ్చ సర్వే వానరయూథపాః ॥౩౨॥ ఋషభశరభమైందధూమ్రనీలాః కుముదసుషేణగవాక్షరంభతారాః। ద్వివిదపనసవాయుపుత్రముఖ్యాస్త్వరితతరాభిముఖం రణం ప్రయాతాః ॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః. *******************

తే నివృత్తా మహాకాయాః శ్రుత్వాంగదవచస్తదా। నైష్ఠికీం బుద్ధిమాసాద్య సర్వే సంగ్రామకాంక్షిణః ॥ సముదీరితవీర్యాశ్చ సమారోపితవిక్రమాః। పర్యవస్థాపితా వాక్యైరంగదేన వలీముఖాః ॥ ప్రయాతాశ్చ గతా హర్షం మరణే కృతనిశ్చయాః। చక్రుస్సుతుములం యుద్ధం వానరాస్త్యక్తజీవితాః ॥౩॥ అథ వృక్షాన్మహాకాయాః సానూని సుమహాంతి చ। వానరాస్తూర్ణముద్యమ్య కుంభకర్ణమభిద్రుతాః ॥౪॥ స కుంభకర్ణస్సంక్రుద్ధో గదాముద్యమ్య వీర్యవాన్। అర్దయన్ సుమహాకాయస్సమంతాద్వ్యాక్షిపద్రిపూన్ ॥౫॥ శతాని సప్త చాష్టౌ చ సహస్రాణి చ వానరాః। ప్రకీర్ణాశ్శేరతే భూమౌ కుంభకర్ణేన పోథితాః ॥౬॥ షోడశాష్టౌ చ దశ చ వింశత్త్రింశత్తథైవ చ। పరిక్షిప్య చ బాహుభ్యాం ఖాదన్ విపరిధావతి ॥ భక్షయన్ భృశసంక్రుద్ధో గరుడః పన్నగానివ ॥౭॥ కృచ్ఛ్రేణ చ సమాశ్వస్తాస్సంగమ్య చ తతస్తతః ॥ వృక్షాద్రిహస్తా హరయస్తస్థుస్సంగ్రామమూర్ధని ॥౮॥ తతః పర్వతముత్పాట్య ద్వివిదః ప్లవగర్షభః ॥ దుద్రావ గిరిశృంగాభం విలంబ ఇవ తోయదః ॥౯॥ తం సముత్పత్య చిక్షేప కుంభకర్ణస్య వానరః ॥ తమప్రాప్తో మహాకాయం తస్య సైన్యేఽపతత్తదా ॥౧౦॥ మమర్దాశ్వాన్ గజాంశ్చాపి రథాంశ్చైవ నగోత్తమః ॥ తాని చాన్యాని రక్షాంసి ॥౧౧॥ పునశ్చాన్యద్గిరేశ్శిరః ॥౧౧॥ తచ్ఛైలవేగాభిహతం హతాశ్వం హతసారథి। రక్షసాం రుధిరక్లిన్నం బభూవాయోధనం మహత్ ॥౧౨॥ రథినో వానరేంద్రాణాం శరైః కాలాంతకోపమైః। శిరాంసి నదతాం జహ్రుస్సహసా భీమనిస్వనాః ॥౧౩॥ వానరాశ్చ మహాత్మానస్సముత్పాట్య మహాద్రుమాన్। రథానశ్వాన్ గజానుష్ట్రాన్ రాక్షసానభ్యసూదయన్ ॥౧౪॥ హనుమాన్ శైలశృంగాణి వృక్షాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్। వవర్ష కుంభకర్ణస్య శిరస్యంబరమాస్థితః ॥౧౫॥ తాని పర్వతశృంగాణి శూలేన స బిభేద హ। బభంజ వృక్షవర్షం చ కుంభకర్ణో మహాబలః ॥౧౬॥ తతో హరీణాం తదనీకముగ్రం దుద్రావ శూలం నిశితం ప్రగృహ్య ॥ తస్థావథాస్యాపతతః పురస్తాన్మహీధరాగ్రం హనుమాన్ ప్రగృహ్య ॥౧౭॥ స కుంభకర్ణం కుపితో జఘాన వేగేన శైలోత్తమభీమకాయం ॥ స చుక్షుభే తేన తదాభిభూతో మేదార్ద్రగాత్రో రుధిరావసిక్తః ॥౧౮॥ స శూలమావిధ్య తటిత్ప్రకాశం గిరిం యథా ప్రజ్వలితాగ్రశృంగం ॥ బాహ్వంతరే మారుతిమాజఘాన గుహోఽచలం క్రౌంచమివోగ్రశక్త్యా ॥౧౯॥ స శూలనిర్భిన్నమహాభుజాంతరః ప్రవిహ్వలశ్శోణితముద్వమన్ముఖాత్ ॥ ననాద భీమం హనుమాన్ మహాహవే యుగాంతమేఘస్తనితస్వనోపమం ॥౨౦॥ తతో వినేదుస్సహసా ప్రహృష్టా రక్షోగణాస్తం వ్యథితం సమీక్ష్య ॥ ప్లవంగమాస్తు వ్యథితా భయార్తాః ప్రదుద్రువుస్సంయతి కుంభకర్ణాత్ ॥౨౧॥ తతస్తు నీలో బలవాన్ పర్యవస్థాపయన్ బలం ॥ ప్రవిచిక్షేప శైలాగ్రం కుంభకర్ణాయ ధీమతే ॥౨౨॥ తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య ముష్టినాభిజఘాన హ ॥ ముష్టిప్రహారాభిహతం తచ్ఛైలాగ్రం వ్యశీర్యత। సవిస్ఫులింగం సజ్వాలం నిపపాత మహీతలే ॥౨౪॥ ఋషభశ్శరభో నీలో గవాక్షో గంధమాదనః। పంచ వానరశార్దూలాః కుంభకర్ణముపాద్రవన్ ॥౨౫॥ శైలైర్వృక్షైస్తలైః పాదైర్ముష్టిభిశ్చ మహాబలాః। కుంభకర్ణం మహాకాయం సర్వతోఽభిప్రదుద్రువుః ॥౨౬॥ స్పర్శానివ ప్రహారాంస్తాన్ వేదయానో న వివ్యథే। ఋషభం తు మహావేగం బాహుభ్యాం పరిషస్వజే ॥౨౭॥ కుంభకర్ణభుజాభ్యాం తు పీడితో వానరర్షభః। నిపపాతర్షభో భీమః ప్రముఖాద్వాంతశోణితః ॥౨౮॥ ముష్టినా శరభం హత్వా జానునా నీలమాహవే। ఆజఘాన గవాక్షం తు తలేనేంద్రరిపుస్తదా ॥౨౯॥ పాదేనాభ్యహనత్క్రుద్ధస్తరసా గంధమాదనం ॥౨౯॥ దత్తప్రహారవ్యథితా ముముహుశ్శోణితోక్షితాః ॥ నిపేతుస్తే తు మేదిన్యాం నికృత్తా ఇవ కింశుకాః ॥౩౦॥ తేషు వానరముఖ్యేషు పతితేషు మహాత్మసు। వానరాణాం సహస్రాణి కుంభకర్ణం ప్రదుద్రువుః ॥౩౧॥ తం శైలమివ శైలాభాస్సర్వే తే ప్లవగర్షభాః ॥ సమారుహ్య సముత్పత్య దదంశుశ్చ మహాబలాః ॥౩౨॥ తం నఖైర్దశనైశ్చాపి ముష్టిభిర్జానుభిస్తథా ॥ కుంభకర్ణం మహాకాయం తే జఘ్నుః ప్లవగర్షభాః ॥౩౩॥ స వానరసహస్రైస్తైరాచితః పర్వతోపమః ॥ రరాజ రాక్షసవ్యాఘ్రో గిరిరాత్మరుహైరివ ॥౩౪॥ బాహుభ్యాం వానరాన్ సర్వాన్ ప్రగృహ్య స మహాబలః ॥ భక్షయామాస సంక్రుద్ధో గరుడః పన్నగానివ ॥౩౫॥ ప్రక్షిప్తాః కుంభకర్ణేన వక్త్రే పాతాళసన్నిభే ॥ నాసాపుటాభ్యాం నిర్జగ్ముః కర్ణాభ్యాం చైవ వానరాః ॥౩౬॥ భక్షయన్ భృశసంక్రుద్ధో హరీన్ పర్వతసన్నిభః ॥ బభంజ వానరాన్ సర్వాన్ సంక్రుద్ధో రాక్షసోత్తమః ॥౩౭॥ మాంసశోణితసంక్లేదాం భూమిం కుర్వన్ స రాక్ష

సః। చచారహరిసైన్యేషు కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః॥౩౮॥ వజ్రహస్తో యథా శక్రః పాశహస్త ఇవాంతకః। శూలహస్తో బ
భౌ సంఖ్యే కుంభకర్ణో మహాబలః॥౩౯॥ యథా శుష్కాణ్యరణ్యాని గ్రీష్మే దహతి పావకః। తథా వానరసైన్యాని కుంభకర్ణో
వినిర్దహత్॥౪౦॥ తతస్తే వధ్యమానాస్తు హతయూథా వినాయకాః। వానరా భయసంవిగ్నా వినేదుర్విస్వరం భృశం॥
౪౧॥ అనేకశో వధ్యమానాః కుంభకర్ణేన వానరాః। రాఘవం శరణం జగ్ముర్వ్యథితాః ఖిన్నచేతసః॥ ౪౨॥ ప్రభగ్నాన్
వానరాన్ దృష్ట్వా వజ్రహస్తసుతాత్మజః। అభ్యధావత వేగేన కుంభకర్ణం మహాహవే॥౪౩॥ శైలశృంగం మహద్గృహ్య
వినదంశ్చ ముహుర్ముహుః। త్రాసయన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ కుంభకర్ణపదానుగాన్॥౪౪॥ చిక్షేప శైలశిఖరం కుం
భకర్ణస్య మూర్ధని॥౪౫॥ స తేనాభిహతోఽత్యర్థం గిరిశృంగేణ మూర్ధని। కుంభకర్ణః ప్రజజ్వాల కోపేన మహతా త
దా॥౪౬॥ సోఽభ్యధావత వేగేన వాలిపుత్రమమర్షణః। కుంభకర్ణో మహానాదస్త్రాసయన్ సర్వవానరాన్॥౪౭॥ శూలం
ససర్జ వై రోషాదంగదే స మహాబలః॥ ౪౮॥ తమాపతంతం బుద్ధ్వా తు యుద్ధమార్గవిశారదః ॥ లాఘవాన్మోచయా
మాస బలవాన్ వానరర్షభః। ఉత్పత్య చైనం సహసా తలేనోరస్యతాడయత్॥ ౪౯ ॥స తేనాభిహతః కోపాత్ప్రముమో
హాచలోపమః॥౪౯॥ సలబ్ధసంజ్ఞో బలవాన్ ముష్టిమావర్త్య రాక్షసః। అపహస్తేన చిక్షేప విసంజ్ఞస్స పపాత హ॥౫౦॥
తస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే విసంజ్ఞే పతితే భువి। తచ్ఛూలం సముపాదాయ సుగ్రీవమభిదుద్రువే॥౫౧॥తమాపతంతం సంప్రే
క్ష్య కుంభకర్ణం మహాబలం। ఉత్పపాత తదా వీరస్సుగ్రీవో వానరాధిపః ॥ ౫౨॥ పర్వతాగ్రం సముత్క్షిప్య సమావిధ్య మ
హాకపిః। అభిదుద్రావ వేగేన కుంభకర్ణం మహాబలం॥౫౩॥తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య కుంభకర్ణః ప్లవంగమం। తస్థౌ వి
కృతసర్వాంగో వానరేంద్రసముస్ముఖః॥౫౪॥ కపిశోణితదిగ్ధాంగం భక్షయంతం ప్లవంగమాన్। కుంభకర్ణం స్థితం దృ
ష్ట్వా సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్॥ ౫౫॥ పాతితాశ్చ త్వయా వీరాః కృతం కర్మ సుదుష్కరం। భక్షితాని చ సైన్యాని ప్రా
ప్తం తే పరమం యశః॥౫౬॥త్యజ తద్వానరానీకం ప్రాకృతైః కిం కరిష్యసి। సహస్వైకనిపాతం మే పర్వతస్యాస్య రాక్ష
స॥౫౭॥తద్వాక్యం హరిరాజస్య సత్త్వధైర్యసమన్వితం। శ్రుత్వా రాక్షసశార్దూలః కుంభకర్ణోఽబ్రవీద్వచః॥౫౮॥ప్ర
జాపతేస్తు పౌత్రస్త్వం తథైవర్క్షరజస్సుతః। శ్రుతపౌరుషసంపన్నః కస్మాద్గర్జసి వానర॥౫౯॥ సకుంభకర్ణస్య వచో
నిశమ్య వ్యావిధ్య శైలం సహసా ముమోచ। తేనాజఘానోరసి కుంభకర్ణం శైలేన వజ్రాశనిసన్నిభేన॥ ౬౦॥తచ్ఛైలశృం
గం సహసా వికీర్ణం భుజాంతరే తస్య తదా విశాలే।తతో విషేదుస్సహసా ప్లవంగా రక్షోగణాశ్చాపి ముదా వినేదుః॥౬౧॥
స శైలశృంగాభిహతశ్చకోప ననాద కోపాచ్చ వివృత్య వక్త్రం।వ్యావిధ్య శూలం చ తటిత్ప్రకాశం చిక్షేప హర్యృక్షప తే
ర్వధాయ॥ ౬౨॥ తత్ కుంభకర్ణస్య భుజప్రవిద్ధం శూలం శితం కాంచనధామజుష్టం। క్షిప్రం సముత్పత్య నిగృహ్య దో
ర్భ్యాం బభంజ వేగేన సుతోఽనిలస్య॥౬౩॥ కృతం భారసహస్రస్య శూలం కాలాయసం మహత్। బభంజ జానున్యారోప్య
ప్రహృష్టః ప్లవగర్షభః॥౬౪॥ శూలం భగ్నం హనుమతా దృష్ట్వా వానరవాహినీ। హృష్టా ననాద బహుశస్సర్వతశ్చాపి ము
దుద్రువే॥౬౫॥సింహనాదం చ తే చక్రుః ప్రహృష్టా వనగోచరాః। మారుతిం పూజయాంచక్రుర్దృష్ట్వా శూలం తథాగతం॥
౬౬॥సతత్తదా భగ్నమవేక్ష్య శూలం చుకోప రక్షోఽధిపతిర్మహాత్మా। ఉత్పాట్య లంకామలయాత్స శృంగం జఘాన సుగ్రీ
వముపేత్య తేన॥౬౭॥ స శైలశృంగాభిహతో విసంజ్ఞః పపాత భూమౌ యుధి వానరేంద్రః। తం ప్రేక్ష్య భూమౌ పతితం వి
సంజ్ఞం నేదుః ప్రహృష్టాస్త్వథ యాతుధానాః॥ ౬౮ ॥ తమభ్యుపేత్యాద్భుతఘోరవీర్యం స కుంభకర్ణో యుధి వానరేం
ద్రం। జహార సుగ్రీవమభిప్రగృహ్య యథానిలో మేఘమతిప్రచండః॥ ౬౯ ॥ స తం మహామేఘనికాశరూప ముత్పా
ట్య గచ్ఛన్ యుధి కుంభకర్ణః। రరాజ మేరుప్రతిమానరూపో మేరుర్యథాఽభ్యుచ్ఛ్రితఘోరశృంగః॥ ౭౦ ॥
తతస్తముత్పాట్య జగామ వీరస్సంస్తూయమానో యుధి రాక్షసేంద్రైః। శృణ్వన్నినాదం త్రిదశాలయానాం ప్లవంగరా
జగ్రహవిస్మితానాం॥ ౭౧॥ తతస్తమాదాయ తదా స మేనే హరీంద్రమింద్రోపమమింద్రవీర్యః। అస్మిన్ హృతే సర్వ
మిదం హృతం స్యాత్సరాఘవం సైన్యమితీంద్రశత్రుః॥ ౭౨॥ విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా వానరాణాం తతస్తతః॥ కుం
భకర్ణేన సుగ్రీవం గృహీతం చాపి వానరం। హనుమాంశ్చింతయామాస మతిమాన్మారుతాత్మజః॥ ౭౪॥ ఏవం గృహీతే
సుగ్రీవే కిం కర్తవ్యం మయా భవేత్। యద్వై న్యాయ్యం మయా కర్తుం తత్కరిష్యామి సర్వథా॥ ౭౫ ॥ భూత్వా పర్వ
తసంకాశో నాశయిష్యామి రాక్షసం॥౭౫॥మయా హతే సంయతి కుంభకర్ణే మహాబలే ముష్టివికీర్ణదేహే। విమోచితే
వానరపార్థివే చ భవంతు హృష్టాః ప్లవగాస్సమస్తాః॥ ౭౬॥ అథవా స్వయమప్యేష మోక్షం ప్రాప్స్యతి పార్థివః।
గృహీతోఽయం యది భవేత్త్రిదశైస్సాసురోరగైః॥ ౭౭॥మన్యే న తావదాత్మానం బుధ్యతే వానరాధిపః॥ శైలప్రహారా
భిహతః కుంభకర్ణేన సంయుగే। అయం ముహూర్తాత్సుగ్రీవో లబ్ధసంజ్ఞో మహాహవే। ఆత్మనో వానరాణాం చ యత్పథ్యం

తత్కరిష్యతి॥ ౭౯॥ మయా తు మోక్షితస్యాస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । అప్రీతిశ్చ భవేత్కష్టా కీర్తినాశశ్చ శాశ్వతః ॥
౮౦ ॥ తస్మాన్ముహూర్తం కాంక్షిష్యే విక్రమం పార్థివస్య తు। భిన్నం చ వానరానీకం తావదాశ్వాసయామ్యహం॥
౮౧॥ ఇత్యేవం చింతయిత్వా తు హనూమాన్మారుతాత్మజః । భూయస్సంస్తంభయామాస వానరాణాం మహాచమూం॥
౮౨॥ స కుంభకర్ణోథ వివేశ లంకాం స్ఫురంతమాదాయ మహాకపిం తం । విమానచర్యాగృహగోపురస్థైః పుష్పాగ్ర్యవ
ర్షైరవకీర్యమాణః॥ ౮౩॥ లాజగంధోదవర్షైస్తు సిచ్యమానశ్శనైశ్శనైః । రాజమార్గస్య శీతత్వాత్సంజ్ఞామాప మ
హాబలః॥ ౮౪॥ తతస్స సంజ్ఞాముపలభ్య కృచ్ఛ్రాద్బలీయసస్తస్య భుజాంతరస్థః । అవేక్షమాణః పురరాజమార్గం వి
చింతయామాస ముహుర్మహాత్మా॥ ౮౫॥ ఏవం గృహీతేన కథం ను నామ శక్యం మయా సంప్రతికర్తుమద్య । తథాక
రిష్యామి యథా హరీణాం భవిష్యతీష్టం చ హితం చ కార్యం॥ ౮౬ ॥ తతః కరాగ్రైస్సహసా సమేత్య రాజా హరీణామమ
రేంద్రశత్రోః। ఖరైశ్చ కర్ణౌ దశనైశ్చ నాసాం దదంశ పార్శ్వేషు చ కుంభకర్ణం॥ ౮౭॥ స కుంభకర్ణో హృతకర్ణనా
సో విదారితస్తేన విమర్దితశ్చ। రోషాభిభూతః క్షతజార్ద్రగాత్రస్సుగ్రీవమావిధ్య పిపేష భూమౌ ॥ ౮౮ ॥ స భూతలే
భీమబలాభిపిష్టస్సురారిభిస్తైరభిహన్యమానః। జగామ ఖం వేగవదభ్యుపేత్య పునశ్చ రామేణ సమాజగామ॥ ౮౯ ॥ కర్ణ
నాసావిహీనస్తు కుంభకర్ణో మహాబలః। రరాజ శోణితైస్సిక్తో గిరిః ప్రస్రవణైరివ ॥ ౯౦ ॥ శోణితార్ద్రో మహాకాయో
రాక్షసో భీమవిక్రమః। యుద్ధాయాభిముఖో భూయో మనశ్చక్రే మహాబలః॥ ౯౧॥ అమర్షాచ్ఛోణితోద్గారీ శుశుభే రా
వణానుజః। నీలాంజనచయప్రఖ్యస్ససంధ్య ఇవ తోయదః ॥ ౯౨ ॥ గతే తు తస్మిన్సురరాజశత్రుః క్రోధాత్ప్రదుద్రా
వ రణాయ భూయః । అనాయుధోస్మీతి విచింత్య రౌద్రో ఘోరం తదా ముద్గరమాససాద ॥ ౯౩ ॥ తతస్స పుర్యాస్సహ
సా మహౌజా నిష్క్రమ్య తద్వానరసైన్యముగ్రం । బభక్ష రక్షో యుధి కుంభకర్ణః ప్రజా యుగాంతాగ్నిరివ ప్రదీప్తః ॥
౯౪ ॥ బుభుక్షితశ్శోణితమాంసగృధ్నుః ప్రవిశ్య తద్వానరసైన్యముగ్రం । చఖాద రక్షాంసి హరీన్పిశాచానృక్షాంశ్చ
మోహాద్యుధి కుంభకర్ణః॥ ౯౫॥ యథైవ మృత్యుర్హరతే యుగాంతే స భక్షయామాస హరీంశ్చ ముఖ్యాన్॥ ౯౬ ॥ ఏకం
ద్వౌ త్రీన్బహూన్క్రుద్ధో వానరాన్సహ రాక్షసైః । సమాదాయైకహస్తేన ప్రచిక్షేప త్వరన్ముఖే ॥ ౯౭ ॥ సంప్రస్రు
వంస్తదా మేదశ్శోణితం చ మహాబలః। వధ్యమానో నగేంద్రాగ్రైర్భక్షయామాస వానరాన్ ॥ ౯౮ ॥ తే భక్ష్యమాణా
హరయో రామం జగ్ముస్తదా గతిం ॥ ౯౮॥ కుంభకర్ణో భృశం క్రుద్ధః కపీన్ఖాదన్ప్రధావతి॥ ౯౯ ॥ శతాని సప్త చా
ష్టౌ చ వింశత్త్రింశత్తథైవ చ। సంపరిష్వజ్య బాహుభ్యాం ఖాదన్విపరిధావతి ॥ ౧౦౦॥ తస్మిన్కాలే సుమిత్రాయాః పు
త్రః పరబలార్దనః। చకార లక్ష్మణః క్రుద్ధో యుద్ధం పరపురంజయః ॥ ౧౦౧॥ స కుంభకర్ణస్య శరాన్శరీరే సప్త వీర్య
వాన్। నిచఖానాదదే బాణాన్విససర్జ చ లక్ష్మణః ॥ ౧౦౨ ॥ అతిక్రమ్య చ సౌమిత్రిం కుంభకర్ణో మహాబలః। రామమే
వాభిదుద్రావ దారయన్నివ మేదినీం ॥ ౧౦౩॥ అథ దాశరథీ రామో రౌద్రమస్త్రం ప్రయోజయన్ । కుంభకర్ణస్య హృ
దయే ససర్జ నిశితాంచ్ఛరాన్ ॥ ౧౦౪ ॥ తస్య రామేణ విద్ధస్య సహసాభిప్రధావతః । అంగారమిశ్రాః క్రుద్ధస్య ము
ఖాన్నిశ్చేరురర్చిషః॥ ౧౦౫॥ రామాస్త్రవిద్ధో ఘోరం వై నదన్రాక్షసపుంగవః । అభ్యధావత సంక్రుద్ధో హరీన్విద్రా
వయన్రణే॥ ౧౦౬॥ తస్యోరసి నిమగ్నాశ్చ శరా బర్హిణవాససః। హస్తాచ్చాపి పరిభ్రష్టా పపాతోర్వ్యాం మహాగదా॥
ఆయుధాని చ సర్వాణి విప్రాకీర్యంత భూతలే ॥ ౧౦౭॥ స నిరాయుధమాత్మానం యదా మేనే మహాబలః। ముష్టిభ్యాం చ
రణాభ్యాం చ చకార కదనం మహత్ ॥ ౧౦౮॥ స బాణైరతివిద్ధాంగః క్షతజేన సముక్షితః। రుధిరం ప్రతిసుస్రావ గిరిః ప్రస్ర
వణం యథా॥ ౧౦౯॥ స తీవ్రేణ చ కోపేన రుధిరేణ చ మూర్ఛితః । వానరాన్రాక్షసానృక్షాన్ఖాదన్విపరిధావతి ॥
౧౧౦॥ అథ శృంగం సమావిధ్య భీమం భీమపరాక్రమః। చిక్షేప రామముద్దిశ్య బలవానంతకోపమః ॥ ౧౧౧ ॥ అప్రా
ప్తమంతరా రామస్సప్తభిస్తైరజిహ్మగైః। శరైః కాంచనచిత్రాంగైశ్చిచ్ఛేద పురుషర్షభః॥ ౧౧౨॥ తన్మేరుశిఖరా
కారం ద్యోతమానమివ శ్రియా । ద్వే శతే వానరేంద్రాణాం పతమానమపాతయత్ ॥ ౧౧౩॥ తస్మిన్కాలే స ధర్మా
త్మా లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ । కుంభకర్ణవధే యుక్తో యోగాన్పరిమృశన్బహూన్॥ ౧౧౪॥ నైవాయం వానరా
న్రాజన్నాపి జానాతి రాక్షసాన్। మత్తశ్శోణితగంధేన స్వాన్పరాంశ్చైవ ఖాదతి ॥ ౧౧౫ ॥ సాధ్వేనమధిరోహంతు
సర్వే తే వానరర్షభాః। యూథపాశ్చ యథాముఖ్యాస్తిష్ఠంత్వస్య సమంతతః॥ ౧౧౬ ॥ అప్యయం దుర్మతిః కాలే గురు
భారప్రపీడితః। ప్రపతన్రాక్షసో భూమౌ నాన్యాన్హన్యాత్ ప్లవంగమాన్ ॥ ౧౧౭॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజ
పుత్రస్య ధీమతః। తే సమారురుహుర్హృష్టాః కుంభకర్ణం ప్లవంగమాః ॥ ౧౧౮ ॥ కుంభకర్ణస్తు సంక్రుద్ధస్సమారూ
ఢః ప్లవంగమైః । వ్యధూనయత్తాన్వేగేన దుష్టహస్తీవ హస్తిపాన్॥ ౧౧౯ ॥ తాన్దృష్ట్వా నిర్ధుతాన్రామో దుష్టో

యమితి రాక్షసః। సముత్పపాత వేగేన ధనురుత్తమమాదదే ॥ ౧౨౦½ ॥ కో౽థ తామ్రేక్షణో వీరో నిర్దహన్నివ చక్షు
షా ॥ రాఘవో రాక్షసం రోషాదభిదుద్రావ వేగితః। యూథపాన్ హర్షయన్ సర్వాన్ కుంభకర్ణభయార్దితాన్ ॥
౧౨౨॥ స చాపమాదాయ భుజంగకల్పం దృఢజ్యముగ్రం తపనీయచిత్రం । హరీన్ సమాశ్వాస్య సముత్పపాత రామో నిబ
ద్ధోత్తమతూణబాణః ॥౧౨౩ ॥ స వానరగణైస్తైస్తు వృతః పరమదుర్జయః । లక్ష్మణానుచరో రామస్సంప్రతస్థే మహాబ
లః॥౧౨౪॥ స దదర్శ మహాత్మానం కిరీటినమరిందమం। శోణితాప్లుతసర్వాంగం కుంభకర్ణం మహాబలం ॥ సర్వాన్ సమ
భిధావంతం యథా రుష్టం దిశాగజం। మార్గమాణం హరీన్ క్రుద్ధం రాక్షసైః పరివారితం ॥ వింధ్యమందరసంకాశం కాం
చనాంగదభూషణం। ప్రస్రవంతం రుధిరం వక్త్రాద్వర్షమేఘమివోత్థితం॥ ౧౨౬ ॥ జిహ్వయా పరిలిహ్యంతం శోణితం శోణి
తేక్షణం। మృద్నంతం వానరానీకం కాలాంతకయమోపమం॥ ౧౨౮॥ తం దృష్ట్వా రాక్షసశ్రేష్ఠం ప్రదీప్తానలవర్చసం।
విస్ఫారయామాస తదా కార్ముకం పురుషర్షభః॥ ౧౨౯ ॥ స తస్య చాపనిర్ఘోషాత్కుపితో రాక్షసర్షభః। అమృష్యమా
ణస్తం ఘోషమభిదుద్రావ రాఘవం॥ ౧౩౦ ॥ తతస్తు వాతోద్ధతమేఘకల్పం భుజంగరాజోత్తమభోగబాహుం । తమా
పతంతం ధరణీధరాభము వాచ రామో యుధి కుంభకర్ణం॥ ౧౩౧॥ ఆగచ్ఛ రక్షోధిప మా విషాదమవస్థితో౽హం ప్రగృహీత
చాపః। అవేహి మాం శక్రసపత్న రామం మయా ముహూర్తాద్భవితా విచేతాః॥౧౩౨ ॥ రామో౽యమితి విజ్ఞాయ జహాస
వికృతస్వనం । అభ్యధావత సంక్రుద్ధో హరీన్ విద్రావయన్ రణే ॥ పాతయన్నివ సర్వేషాం హృదయాని వనౌకసాం॥
౧౩౩½॥ ప్రహస్య వికృతం భీమం స మేఘస్తనితోపమం। కుంభకర్ణో మహాతేజా రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧౩౪½॥ నా
హం విరాధో విజ్ఞేయో న కబంధః ఖరో న చ। న వాలీ న చ మారీచః కుంభకర్ణో౽హమాగతః॥ ౧౩౫½ ॥ పశ్య మే ముద్గరం
ఘోరం సర్వకాలాయసం మహత్ । అనేన నిర్జితా దేవా దానవాశ్చ పురా మయా ॥౧౩౬½॥ వికర్ణనాస ఇతి మాం నా
వజ్ఞాతుం త్వమర్హసి। స్వల్పాపి హి న మే పీడా కర్ణనాసావినాశనాత్ ॥ ౧౩౭½ ॥ దర్శయేక్ష్వాకుశార్దూల వీర్యం గా
త్రేషు మే లఘు। తతస్త్వాం భక్షయిష్యామి దృష్టపౌరుషవిక్రమం॥ ౧౩౮½ ॥ స కుంభకర్ణస్య వచో నిశమ్య రామస్సుపుం
ఖాన్ విససర్జ బాణాన్। తైరాహతో వజ్రసమగ్రవేగైర్న చుక్షుభే న వ్యథతే సురారిః ॥ ౧౩౯½ ॥ యైస్సాయకైస్సాల
వరా నికృత్తా వాలీ హతో వానరపుంగవశ్చ। తే కుంభకర్ణస్య తదా శరీరే వజ్రోపమా న వ్యథయాం ప్రచక్రుః ॥ ౧౪౦½॥
స వారిధారా ఇవ సాయకాంస్తాన్ పిబన్ శరీరేణ మహేంద్రశత్రుః । జఘాన రామస్య శరప్రవేగం వ్యావిధ్య తం ముద్గర
ముగ్రవేగం ॥ ౧౪౧½ ॥ తతస్తు రక్షః క్షతజానులిప్తం విత్రాసనం దేవమహాచమూనాం । వివ్యాధ తం ముద్గరముగ్రవేగం
విద్రావయామాస చమూం హరీణాం॥ ౧౪౨½ ॥ వాయవ్యమాదాయ తతో వరాస్త్రం రామః ప్రచిక్షేప నిశాచరాయ।
సముద్గరం తేన జఘాన బాహుం స కృత్తబాహుస్తుములం ననాద ॥౧౪౩½ ॥ స తస్య బాహుర్గిరిశృంగకల్పస్సముద్గరో రా
ఘవబాణకృత్తః। పపాత తస్మిన్ హరిరాజసైన్యే జఘాన తాం వానరవాహినీం చ ॥ ౧౪౪½ ॥ తే వానరా భగ్నహతావశే
షాః పర్యంతమాశ్రిత్య తదా విషణ్ణాః । ప్రవేపితాంగా దదృశుస్సుఘోరం నరేంద్రరక్షోధిపసన్నిపాతం ॥౧౪౫½॥ స కుం
భకర్ణో౽స్త్రనికృత్తబాహుర్మహాన్నికృత్తాగ్ర ఇవాచలేంద్రః । ఉత్పాటయామాస కరేణ వృక్షం తతో౽భిదుద్రావ రణే
నరేంద్రం ॥ ౧౪౬½ ॥ స తస్య బాహుం సహసాలవృక్షం సముద్యతం పన్నగభోగకల్పం । ఐంద్రాస్త్రయుక్తేన జఘాన రా
మో బాణేన జాంబూనదచిత్రితేన ॥౧౪౭½॥ స కుంభకర్ణస్య భుజో నికృత్తః పపాత భూమౌ గిరిసన్నికాశః। వివేష్టమానో
౽భిజఘాన వృక్షాన్ శైలాన్ శిలా వానరరాక్షసాంశ్చ ॥౧౪౮½ ॥. తం ఛిన్నబాహుం సమవేక్ష్య రామస్సమాపతంతం సహ
సా నదంతం । ద్వావర్ధచంద్రౌ నిశితౌ ప్రగృహ్య చిచ్ఛేద పాదౌ యుధి రాక్షసస్య॥౧౪౯½॥ తౌ తస్య పాదౌ ప్రదిశో దిశశ్చ
గిరీన్ గుహాశ్చైవ మహార్ణవం చ। లంకాం చ సేనాం కపిరాక్షసానాం వినాదయంతౌ వినిపేతతుశ్చ॥౧౫౦½॥ నికృత్తబా
హుర్వినికృత్తపాదో విదార్య వక్త్రం బడబాముఖాభం। దుద్రావ రామం సహసాభిగర్జన్ రాహుర్యథా చంద్రమివాంత
రిక్షే ॥౧౫౧½॥ అపూరయత్తస్య ముఖం శితాగ్రై రామశ్శరైర్హేమపినద్ధపుంఖైః । స పూర్ణవక్త్రో న శశాక వక్తుం చుకూ
జ కృచ్ఛ్రేణ ముమోహ చాపి॥౧౫౨½॥ అథాదదే సూర్యమరీచికల్పం స బ్రహ్మదండాంతకకాలకల్పం । అరిష్టమైంద్రం నిశి
తం సుపుంఖం రామశ్శరం మారుతతుల్యవేగం ॥౧౫౩½॥ తం వజ్రజాంబూనదచారుపుంఖం ప్రదీప్తసూర్యజ్వలనప్రకాశం।
మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవేగం రామః ప్రచిక్షేప నిశాచరాయ ॥౧౫౪½ ॥ స సాయకో రాఘవబాహుచోదితో దిశస్స్వ
భాసా దశ సంప్రకాశయన్। సధూమవైశ్వానరదీప్తదర్శనో జగామ శక్రాశనిభీమవిక్రమః ॥ ౧౫౫½ ॥ స తన్మహాపర్వత
కూటసన్నిభం వివృత్తదంష్ట్రం చలచారుకుండలం । చకర్త రక్షోధిపతేశ్శిరస్తథా యథైవ వృత్రస్య పురా పురందరః ॥
౧౫౬½॥ కుంభకర్ణశిరో భాతి కుండలాలంకృతం మహత్ । ఆదిత్యే౽భ్యుదితే రాత్రౌ మధ్యస్థ ఇవ చంద్రమాః ॥ ౧౫౭½॥ త

ద్రామబాణాభిహతంపపాతరక్షశ్శిరఃపర్వతసన్నికాశం । బభంజచర్యాగృహగోపురాణిప్రాకారముచ్చంతమపాతయచ్చ ॥౧౫౮½॥ న్యపతత్కుంభకర్ణోఽథస్వకాయేననిపాతయన్ । ప్లవంగమానాంకోట్యశ్చపరితస్సంప్రధావతాం॥౧౫౯½॥ తచ్చాతికాయంహిమవత్ప్రకాశంరక్షస్తతస్తోయనిధౌపపాత । గ్రాహాన్వరాన్మీనవరాన్భుజంగాన్మమర్దభూమించతదావివేశ ॥౧౬౦½॥ తస్మిన్హతేబ్రాహ్మణదేవశత్రౌమహాబలేసంయతికుంభకర్ణే । చచాలభూర్భూమిధరాశ్చసర్వేహర్షాచ్చదేవాస్తుములంప్రణేదుః ॥ ౧౬౧½ ॥ తతస్తుదేవర్షిమహర్షిపన్నగాస్సురాశ్చభూతానిసుపర్ణగుహ్యకాః।సయక్షగంధర్వగణానభోగతాఃప్రహర్షితారామపరాక్రమేణ ॥ ౧౬౨½ ॥ తతస్తుతేతిస్యవధేనభూరిణామనస్వినో నైర్ఋతరాజబాంధవాః । వినేదురుచ్చైర్వ్యథితారఘూత్తమం హరింసమీక్ష్యైవయథాసురాదితేః ॥౧౬౩½॥ సదేవలోకస్యతమోనిహత్యసూర్యోయథారాహుముఖాద్విముక్తః।తథావ్యభాసీద్భువివానరౌఘేనిహత్యరామోయుధికుంభకర్ణం ॥ ౧౬౪½॥ ప్రహర్షమీయుర్బహవస్తువానరాఃప్రబుద్ధపద్మప్రతిమైరివాననైః । అపూజయన్రాఘవమిష్టభాగినంహతేరిపౌభీమబలేదురాసదే ॥ ౧౬౫½ ॥ సకుంభకర్ణంసురసంఘమర్దనంమహత్సుయుద్ధేషుపరాజితశ్రమం।ననందహత్వాభరతాగ్రజోరణేమహాసురంవృత్రమివామరాధిపః॥౧౬౬½॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తషష్టితమస్సర్గః.************************

కుంభకర్ణంహతందృష్ట్వారాఘవేణమహాత్మనా।రాక్షసారాక్షసేంద్రాయరావణాయన్యవేదయన్ ॥ ౧ ॥ రాజన్సకాలసంకాశస్సంయుక్తఃకాలకర్మణా।విద్రావ్యవానరీంసేనాంభక్షయిత్వాచవానరాన్ ॥౨॥ ప్రతపిత్వాముహూర్తంచప్రశాంతోరామతేజసా । కాయేనార్ధప్రవిష్టేనసముద్రంభీమదర్శనం॥నికృత్తకంఠోరుభుజోవిక్షరన్రుధిరంబహు । రుద్ధ్వాద్వారంశరీరేణలంకాయాఃపర్వతోపమః ॥ కుంభకర్ణస్తవభ్రాతాకాకుత్స్థశరపీడితః । లగండభూతోవికృతోదావదగ్ధఇవద్రుమః ॥౫॥ తంశ్రుత్వానిహతంసంఖ్యేకుంభకర్ణంమహాబలం।రావణశ్శోకసంతప్తోముమోహచపపాతచ॥౬॥ పితృవ్యంనిహతందృష్ట్వాదేవాంతకనరాంతకౌ।త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చరురుదుశ్శోకపీడితాః ॥౭॥ భ్రాతరంనిహతందృష్ట్వారామేణాక్లిష్టకర్మణా ! మహోదరమహాపార్శ్వౌశోకాక్రాంతౌబభూవతుః॥౮॥ తతఃకృచ్ఛ్రాత్సమాసాద్యసంజ్ఞాంరాక్షసపుంగవః । కుంభకర్ణవధాద్దీనోవిలలాపసరావణః॥౯॥హావీరరిపుదర్పఘ్నకుంభకర్ణమహాబల। త్వంమాంవిహాయవైదైవాద్యాతోఽసియమసాదనం ॥౧౦॥ మమశల్యమనుద్ధృత్యబాంధవానాంమహాబల।శత్రుసైన్యంప్రతాప్యైకస్త్వంమాంసంత్యజ్యగచ్ఛసి॥౧౧॥ ఇదానీంఖల్వహంనాస్మియస్యమేదక్షిణోభుజః।పతితోయంసమాశ్రిత్యనబిభేమిసురాసురాన్ ॥౧౨॥ కథమేవంవిధోవీరోదేవదానవదర్పహా । కాలాగ్నిరుద్రప్రతిమోరణేరామేణవైహతః ॥౧౩॥ యస్యతేవజ్రనిష్పేషోనకుర్యాద్వ్యసనంసదా।సకథంరామబాణార్తఃప్రసుప్తోఽసిమహీతలే॥౧౪॥ఏతేదేవగణాస్సార్ధమృషిభిర్గగనేస్థితాః । నిహతంత్వాంరణేదృష్ట్వానినదంతిప్రహర్షితాః ॥౧౫॥ ధ్రువమద్యైవసంహృష్టాలబ్ధలక్ష్యాఃప్లవంగమాః । ఆరోక్ష్యంతిహిదుర్గాణిలంకాద్వారాణిసర్వశః॥౧౬॥రాజ్యేననాస్తిమేకార్యంకింకరిష్యామిసీతయా।కుంభకర్ణవిహీనస్యజీవితేనాస్తిమేరతిః॥ ౧౭॥ యద్యహంభ్రాతృహంతారంనహన్మియుధిరాఘవం । ననుమేమరణంశ్రేయోనచేదంవ్యర్థజీవితం ॥౧౮॥ అద్యైవతంగమిష్యామిదేశంయత్రానుజోమమ । నహిభ్రాతౄన్సముత్సృజ్యక్షణంజీవితుముత్సహే ॥౧౯॥ దేవాహిమాంహసిష్యంతిదృష్ట్వాపూర్వాపకారిణం। కథమింద్రంజయిష్యామికుంభకర్ణహతేత్వయి ॥౨౦॥ తదిదంమామనుప్రాప్తంవిభీషణవచశ్శుభం।యదజ్ఞానాన్మయాతస్యనగృహీతంమహాత్మనః॥౨౧॥ విభీషణవచోయావత్కుంభకర్ణప్రహస్తయోః। వినాశోఽయంసముత్పన్నోమాంవ్రీడయతిదారుణః ॥౨౨॥ తస్యాయంకర్మణఃప్రాప్తోవిపాకోమమశోకదః । యన్మయాధార్మికశ్శ్రీమాన్సనిరస్తోవిభీషణః॥౨౩॥ఇతిబహువిధమాకులాంతరాత్మాకృపణమతీవవిలప్యకుంభకర్ణం। న్యపతదథదశాననోభృశార్తస్తమనుజమింద్రరిపుంహతంవిదిత్వా॥౨౪॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే అష్టషష్టితమస్సర్గః. ********

ఏవంవిలపమానస్యరావణస్యదురాత్మనః । శ్రుత్వాశోకాభితప్తస్యత్రిశిరావాక్యమబ్రవీత్ ॥౧॥ ఏవమేవమహావీర్యోహతోనస్తాతమధ్యమః । నతుసత్పురుషారాజన్విలపంతియథాభవాన్ ॥౨॥ నూనంత్రిభువనస్యాపిపర్యాప్తస్త్వమసిప్రభో।సకస్మాత్ప్రాకృతఇవశోచస్యాత్మానమీదృశం॥౩॥బ్రహ్మదత్తాస్తితేశక్తిఃకవచస్సాయకోధనుః । సహస్రఖరసంయుక్తోరథోమేఘస్వనోమహాన్ ॥ త్వయాసకృద్విశస్త్రేణవిశస్తాదేవదానవాః । ససర్వాయుధసంపన్నోరాఘవంశాస్తుమర్హసి॥ ౫॥ కామంతిష్ఠమహారాజనిర్గమిష్యామ్యహంరణం। ఉద్ధరిష్యామితేశత్రూన్గరుడఃపన్నగానివ॥౬॥శంబరోదేవరాజేననరకోవిష్ణునాయథా।తథాద్యశయితారామోమయాయుధినిపాతితః ॥౭॥శ్రుత్వాత్రిశిరసోవాక్యంరావణోరాక్షసాధిపః। పునర్జాతమివాత్మానంమన్యతేకాలచోదితః॥౮॥ శ్రుత్వాత్రిశిరసోవాక్యందేవాంతకన

గాంతకౌ। అతికాయశ్చ తేజస్వీ బభూవుర్యుద్ధహర్షితాః॥ తతో హమహమిత్యేవ గర్జంతో నైఋతర్షభాః।రావణ
స్యసుతా వీరాశ్శక్రతుల్యపరాక్రమాః॥ ౧౦ ॥ అంతరిక్షగతాస్సర్వే సర్వే మాయావిశారదాః।సర్వే త్రిదశదర్పఘ్నాస్స
ర్వే చ రణదుర్జయాః॥౧౧॥సర్వే సుబలసంపన్నాస్సర్వే విస్తీర్ణకీర్తయః । సర్వే సమరమాసాద్య న శ్రూయంతే పరా
జితాః॥ దేవైరపి సగంధర్వైస్సకిన్నరమహోరగైః॥ ౧౨॥ సర్వే చ విదుషో వీరాస్సర్వే యుద్ధవిశారదాః । సర్వే ప్ర
వరవిజ్ఞానాస్సర్వే లబ్ధవరాస్తథా॥౧౩॥ స తైస్తదా భాస్కరతుల్యవర్చసైస్సుతైర్వృతశ్శత్రుబలప్రమర్దనైః । రరా
జ రాజా మఘవా యథామరైర్వృతో మహాదానవదర్పనాశనైః॥ ౧౪ ॥ స పుత్రాన్సంపరిష్వజ్య భూషయిత్వా చ
భూషణైః। ఆశీర్భిశ్చ ప్రశస్తాభిః ప్రేషయామాస సంయుగే॥ ౧౫॥ యుద్ధోన్మత్తం చ మత్తం చ భ్రాతరౌ చాపి రావణః।
రక్షణార్థం కుమారాణాం ప్రేషయామాస సంయుగే॥౧౬॥ తేఽభివాద్య మహాత్మానం రావణం రిపురావణం। కృత్వా
ప్రదక్షిణం చైవ మహాకాయాః ప్రతస్థిరే॥౧౭॥ సర్వౌషధీభిర్గంధైశ్చ సమాలభ్య మహాబలాః । నిర్జగ్ముర్నైఋత
శ్రేష్ఠాష్షడేతే యుద్ధకాంక్షిణః॥౧౮॥త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ దేవాంతకనరాంతకౌ । మహోదరమహాపార్శ్వౌ నిర్జ
గ్ముః కాలచోదితాః॥౧౯॥తతస్సుదర్శనం నామ నీలజీమూతసన్నిభం । ఐరావతకులే జాతమారురోహ మహోదరః ॥
౨౦॥ సర్వాయుధసమాయుక్తం తూణీభిశ్చ స్వలంకృతం। రరాజ గజమాస్థాయ సవితేవాస్తమూర్ధని॥౨౧॥ హయో
త్తమసమాయుక్తం సర్వాయుధసమాకులం। ఆరురోహ రథశ్రేష్ఠం త్రిశిరా రావణాత్మజః॥ ౨౨॥ త్రిశిరా రథమాస్థాయ
విరరాజ ధనుర్ధరః। సవిద్యుదుల్కశ్శైలాగ్రే సేంద్రచాప ఇవాంబుదః॥౨౩॥త్రిభిః కిరీటైశ్శుశుభే త్రిశిరాస్స రథోత్తమే।
హిమవానివ శైలేంద్రస్త్రిభిః కాంచనపర్వతైః ॥ ౨౪॥ అతికాయోఽపి తేజస్వీ రాక్షసేంద్రసుతస్తదా।ఆరురోహ రథ
శ్రేష్ఠం శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతాం॥ సుచక్రాక్షం సుసంయుక్తం స్వనుకర్షం సుకూబరం । తూణీబాణాసనైర్దీప్తం ప్రా
సాసిపరిఘాకులం॥౨౬॥ స కాంచనవిచిత్రేణ మకుటేన విరాజతా। భూషణైశ్చ బభౌ మేరుః కిరణైరివ భాసయన్॥౨౭॥
స రరాజ రథే తస్మిన్రాజసూనుర్మహాబలః। వృతో నైఋతశార్దూలైర్వజ్రపాణిరివామరైః॥ ౨౮ ॥ హయ
ముచ్చైశ్శ్రవఃప్రఖ్యం శ్వేతం కనకభూషణం। మనోజవం మహాకాయమారురోహ నరాంతకః ॥ ౨౯॥ ....
గృహీత్వా ప్రాసముల్కాభం విరరాజ నరాంతకః । శక్తిమాదాయ తేజస్వీ గుహశ్శిఖిగతో యథా ॥ ౩౦ ॥ దే
వాంతకస్సమాదాయ పరిఘం వజ్రభూషణం। పరిగృహ్య గిరిం దోర్భ్యాం వపుర్విష్ణోర్విడంబయన్ ॥ ౩౧ ॥ మహాపా
ర్శ్వో మహాకాయో గదామాదాయ వీర్యవాన్। విరరాజ గదాపాణిః కుబేర ఇవ సంయుగే॥ ౩౨॥ ప్రతస్థిరే మహాత్మా
నో బలైరప్రతిమైర్వృతాః। సురా ఇవామరావత్యా బలైరప్రతిమైర్వృతాః॥ ౩౩ ॥ తాన్గజైశ్చ తురంగైశ్చ రథై
శ్చాంబుదనిస్వనైః। అనుజగ్ముర్మహాత్మానో రాక్షసాః ప్రవరాయుధాః ॥ ౩౪॥ తే విరేజుర్మహాత్మానః కుమారాస్సూ
ర్యవర్చసః।కిరీటినశ్శ్రియా జుష్టా గ్రహా దీప్తా ఇవాంబరే॥ ౩౫॥ప్రగృహీతా బభౌ తేషాం శస్త్రాణామావళిస్సితా । శా
రదాభ్రప్రతీకాశా హంసావళిరివాంబరే॥౩౬॥మరణం వాపి నిశ్చిత్య శత్రూణాం వా పరాజయం ॥ ౩౭॥ ఇతి కృత్వా
మతిం వీరా నిర్జగ్ముస్సంయుగార్థినః॥౩౭॥ జగర్జుశ్చ ప్రణేదుశ్చ చిక్షిపుశ్చాపి సాయకాన్ । జగృహుశ్చాపి తే వీరా ని
ర్యాతా యుద్ధదుర్మదాః ॥ ౩౮॥ క్ష్వేళితాస్ఫోటనినదైశ్చచాల చ వసుంధరా । రక్షసాం సింహనాదైశ్చ పుస్ఫోటేవ త
దాంబరం॥ ౩౯॥ తేఽభినిష్క్రమ్య ముదితా రాక్షసేంద్రా మహాబలాః । దదృశుర్వానరానీకం సముద్యతశిలానగం॥
౪౦॥ హరయోఽపి మహాత్మానో దదృశుర్నైఋతం బలం । హస్త్యశ్వరథసంబాధం కింకిణీశతనాదితం ॥ నీలజీమూ
తసంకాశం సముద్యతమహాయుధం। దీప్తానలరవిప్రఖ్యైస్సర్వతో నైఋతైర్వృతం ॥ ౪౨ ॥ తద్దృష్ట్వా బలమా
యాంతం లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః। సముద్యతమహాశైలాస్సంప్రణేదుర్మహాబలాః ।అమృష్యమాణా రక్షాంసి ప్రతిన
దంతి వానరాః॥౪౪॥ తతస్సముద్ఘుష్టరవం నిశమ్య రక్షోగణా వానరయూథపానాం । అమృష్యమాణాః పరహర్షము
గ్రం మహాబలా భీమతరం వినేదుః॥ ౪౫ ॥ తే రాక్షసబలం ఘోరం ప్రవిశ్య హరియూథపాః । విచేరురుద్యతైశ్శైలైర్న
గాశ్శిఖరిణో యథా॥ ౪౬॥ కేచిదాకాశమావిశ్య కేచిదుర్వ్యాం ప్లవంగమాః । రక్షస్సైన్యేషు సంక్రుద్ధాశ్చేరుర్ద్రు
మశిలాయుధాః। ద్రుమాంశ్చ విపులస్కంధాన్గృహ్య వానరపుంగవాః॥ ౪౭॥తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం రక్షోవానరసం
కులం॥౪౮॥ తే పాదపశిలాశైలైశ్చక్రుర్వృష్టిమనూపమాం । బాణౌఘైర్వార్యమాణాశ్చ హరయో భీమవిక్రమాః॥
౪౯॥సింహనాదాన్వినేదుశ్చ రణే వానరరాక్షసాః॥ ౪౯॥శిలాభిశ్చూర్ణయామాసుర్యాతుధానాన్ప్లవంగమాః॥
౫౦॥నిజఘ్నుస్సంయుగే క్రుద్ధాః కవచాభరణావృతాన్। కేచిద్రథగతాన్వీరాన్గజవాజిగతానపి । నిజఘ్నుస్సహసా
ప్లుత్య యాతుధానాన్ప్లవంగమాః॥౫౧॥ శైలశృంగాచితాంగాశ్చ ముష్టిభిర్వాంతలోచనాః । చేరుః పేతుశ్చ నేదు

శ్చతత్రరాక్షసపుంగవాః॥ ౫౨॥ రాక్షసాశ్చశరైస్తీక్ష్ణైర్విభిదుఃకపికుంజరాన్ । శూలముద్గరఖడ్గైశ్చజఘ్నుఃప్రా
సైశ్చశక్తిభిః ॥ ౫౩॥ అన్యోన్యంపాతయామాసుఃపరస్పరజయైషిణః। రిపుశోణితదిగ్ధాంగాస్తత్రవానరరాక్షసాః॥
౫౪॥తతశ్శైలైశ్చఖడ్గైశ్చ విసృష్టైర్హరిరాక్షసైః। ముహూర్తేనావృతాభూమి రభవచ్ఛోణితాప్లుతా ॥ ౫౫ ॥
వికీర్ణైఃపర్వతాకారై రక్షోభిరరిమర్దనైః।ఆసీద్వసుమతీపూర్ణాతదాయుద్ధమదాన్వితైః॥ ౫౬ ॥ ఆక్షిప్తాఃక్షిప్యమా
ణాశ్చభగ్నశూలాశ్చవానరైః। పునరంగైస్తథాచక్రూరాసన్నాయుద్ధమద్భుతం ॥ ౫౭॥ వానరాన్వానరైరేవజ
ఘ్నుస్తేరజనీచరాః।రాక్షసాన్రాక్షసైరేవజఘ్నుస్తేవానరాఅపి ॥ ౫౮॥ ఆక్షిప్యచశిలాస్తేషాంనిజఘ్నూరాక్షసా
హరీన్। తేషాంచాచ్ఛిద్యశస్త్రాణిజఘ్నూరక్షాంసివానరాః ॥ ౫౯ ॥ నిజఘ్నుశ్శైలశూలాస్త్రైర్బిభిదుశ్చపరస్పరం।
సింహనాదాన్వినేదుశ్చరణేవానరరాక్షసాః ॥ ౬౦॥ ఛిన్నవర్మతనుత్రాణారాక్షసావానరైర్హతాః। రుధిరంప్ర
సృతాస్తత్రరససారమివద్రుమాః॥౬౧॥ రథేనచరథంచాపివారణేనైవవారణం। హయేనచహయంకేచిన్నిజఘ్ను
ర్వానరారణే ॥ ౬౨॥ ప్రహృష్టమనసస్సర్వేప్రగృహీతమహాశిలాః । హరయోరాక్షసాన్జఘ్నుర్ద్రుమైశ్చబహు
శాఖిభిః ॥ ౬౩ ॥ తద్యుద్ధమభవద్ఘోరంరక్షోవానరసంకులం॥ ౬౪॥ క్షురప్రైరర్ధచంద్రైశ్చభల్లైశ్చనిశితైశ్శరైః।
రాక్షసావానరేంద్రాణాంచిచ్ఛిదుఃపాదపాన్శిలాః॥ ౬౫॥ వికీర్ణైఃపర్వతాగ్రైశ్చద్రుమైశ్ఛిన్నైశ్చసంయుగే।
హతైశ్చకపిరక్షోభిర్దుర్గమావసుధాభవత్ ॥ ౬౬ ॥ తేవానరాగర్వితహృష్టచేష్టాస్సంగ్రామమాసాద్యభయంవి
ముచ్య। యుద్ధంతుసర్వేసహరాక్షసైస్తైర్నానాయుధాశ్చక్రురదీనసత్త్వాః ॥ ౬౭ ॥ తస్మిన్ప్రవృత్తేతుములేవిమర్దే
ప్రహృష్యమాణేషువలీముఖేషు।నిపాత్యమానేషుచరాక్షసేషుమహర్షయోదేవగణాశ్చనేదుః ॥ ౬౮॥ తతోహయం
మారుతతుల్యవేగమారుహ్యశక్తింనిశితాంప్రగృహ్య । నరాంతకోవానరరాజసైన్యం మహార్ణవంమీనఇవావివేశ ॥
౬౯ ॥ సవానరాన్సప్తశతానివీరఃప్రాసేనదీప్తేనవినిర్బిభేద। ఏకక్షణేనేంద్రరిపుర్మహాత్మా జఘానసైన్యం హరిపుం
గవానాం॥ ౭౦॥దదృశుశ్చమహాత్మానంహయపృష్ఠేప్రతిష్ఠితం । చరంతంహరిసైన్యేషువిద్యాధరమహర్షయః॥ ౭౧॥
సతస్యదదృశేమార్గోమాంసశోణితకర్దమః। పతితైఃపర్వతాకారైర్వానరైరభిసంవృతః ॥ ౭౨ ॥ యావద్విక్రమి
తుంబుద్ధించక్రుఃప్లవగపుంగవాః। తావదేతానతిక్రమ్యనిర్బిభేదనరాంతకః ॥ ౭౩ ॥ జ్వలంతంప్రాసముద్యమ్యసం
గ్రామాగ్రేనరాంతకః । దదాహహరిసైన్యానివనానీవవిభావసుః॥ ౭౪॥ యావదుత్పాటయామాసుర్వృక్షాన్శై
లాన్వనౌకసః। తావత్ప్రాసహతాఃపేతుర్వజ్రకృత్తాఇవాచలాః॥ ౭౫ ॥ దిక్షుసర్వాసుబలవాన్విచచారనరాంత
కః। ప్రమృద్నన్సర్వతోయుద్ధేప్రావృట్కాలేయథానిలః॥ ౭౬ ॥ నశేకుర్ధావితుంవీరానస్థాతుంస్పందితుంభయా
త్।ఉత్పతంతంస్థితంయాంతంసర్వాన్వివ్యాధవీర్యవాన్॥ ౭౭॥ఏకేనాంతకకల్పేనప్రాసేనాదిత్యతేజసా । భిన్నా
నిహరిసైన్యానినిపేతుర్ధరణీతలే॥౭౮॥ వజ్రనిష్పేషసదృశంప్రాసస్యాభినిపాతనం । నశేకుర్వానరాస్సోఢుం తేవి
నేదుర్మహాస్వనం ॥ ౭౯॥ పతతాంహరివీరాణాంరూపాణిప్రచకాశిరే । వజ్రభిన్నాగ్రకూటానాంశైలానాంపత
తామివ॥౮౦॥యేతుపూర్వంమహాత్మానఃకుంభకర్ణేనపాతితాః । తేస్వస్థావానరశ్రేష్ఠాస్సుగ్రీవముపతస్థిరే ॥ ౮౧ ॥
విప్రేక్షమాణస్సుగ్రీవోదదర్శహరివాహినీం। నరాంతకభయత్రస్తాంవిద్రవంతీమితస్తతః॥ ౮౨॥ విద్రుతాంవాహినీం
దృష్ట్వాసదదర్శనరాంతకం। గృహీతప్రాసమాయాంతంహయపృష్ఠేప్రతిష్ఠితం ॥ ౮౩ ॥ అథోవాచమహాతేజాస్సు
గ్రీవోవానరాధిపః। కుమారమంగదంవీరంశక్రతుల్యపరాక్రమం ॥ ౮౪ ॥ గచ్ఛత్వంరాక్షసంవీరోయోఽసౌతురగమా
స్థితః। క్షోభయంతంహరిబలంక్షిప్రంప్రాణైర్వియోజయ॥౮౫॥ సభర్తుర్వచనంశ్రుత్వానిష్పపాతాంగదస్తతః । అ
నీకాన్మేఘసంకాశాన్మేఘానీకాదివాంశుమాన్॥౮౬॥ శైలసంఘాతసంకాశోహరీణాముత్తమోంగదః । రరాజాంగ
దసన్నద్ధస్సధాతురివపర్వతః॥౮౭॥ నిరాయుధోమహాతేజాఃకేవలంనఖదంష్ట్రవాన్ । నరాంతకమభిక్రమ్యవాలిపు
త్రోబ్రవీద్వచః ॥ ౮౮ ॥ తిష్ఠకింప్రాకృతైరేభిర్హరిభిస్త్వంకరిష్యసి । అస్మిన్వజ్రసమస్పర్శం ప్రాసంక్షిపమమో
రసి॥౮౯॥ అంగదస్యవచశ్శ్రుత్వాప్రచుక్రోధనరాంతకః।సందశ్యదశనైరోష్ఠంవినిశ్వస్యభుజంగవత్ ॥ ౯౦ ॥ అభి
గమ్యాంగదంక్రుద్ధోవాలిపుత్రంనరాంతకః॥ ప్రాసంసమావిధ్యతదాంగదాయసముజ్జ్వలంతంసహసోత్ససర్జ ॥ స
వాలిపుత్రోరసివజ్రకల్పేబభూవభగ్నోన్యపతచ్చభూమౌ ॥ ౯౧ ॥ తంప్రాసమాలోక్యతదావిభగ్నం సుపర్ణకృ
త్తోరగభోగకల్పం। తలంసముద్యమ్యసవాలిపుత్రస్తురంగమంతస్యజఘానమూర్ధ్ని॥ ౯౨॥ నిమగ్నతాలుస్స్ఫుటితా
క్షితారోనిష్క్రాంతజిహ్వోచలసన్నికాశః। సతస్యవాజీనిపపాతభూమౌతలప్రహారేణవిశీర్ణమూర్ధా॥ ౯౩ ॥

నరాంతకః క్రోధవశం జగామ హతం తురంగం పతితం నిరీక్ష్య । సముష్టిముద్యమ్య మహాప్రభావో జఘాన శీర్షే యుధి వాలిపు
త్రం ॥ ౯౪ ॥ అథాంగదో ముష్టివిభిన్నమూర్ధా సుస్రావ తీవ్రం రుధిరం భృశోష్ణం । ముహుర్విజజ్వాల ముమోహ చా
పి సంజ్ఞాం సమాసాద్య విసిస్మియే చ ॥ ౯౫ ॥ అథాంగదో వజ్రసమానవేగం సంవర్త్య ముష్టిం గిరిశృంగకల్పం । నిపాత
యామాస తదా మహాత్మా నరాంతకస్యోరసి వాలిపుత్రః ॥ ౯౬ ॥ సముష్టినిష్పిష్టవిభిన్నవక్షా జ్వాలావమఞ్ఛోణితదిగ్ధ
గాత్రః । నరాంతకో భూమితలే పపాత యథాచలో వజ్రనిపాతభగ్నః ॥ ౯౭ ॥ అథాంతరిక్షే త్రిదశోత్తమానాం వనౌ
కసాం చైవ మహాప్రణాదః । బభూవ తస్మిన్నిహతేఽగ్ర్యవీరే నరాంతకే వాలిసుతేన సంఖ్యే ॥ ౯౮ ॥ అథాంగదో రామ
మనః ప్రహర్షణం సుదుష్కరం తత్కృతవాన్హి విక్రమం । విసిస్మియే సోఽప్యతివీర్యవిక్రమః పునశ్చ యుద్ధే స బభూవ హర్షి
తః ॥ ౯౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః. ************************************

నరాంతకం హతం దృష్ట్వా చుక్రుశుర్నైరృతర్షభాః । దేవాంతకస్త్రిమూర్ధా చ పౌలస్త్యశ్చ మహో
దరః ॥ ౧ ॥ ఆరూఢో మేఘసంకాశం వారణేంద్రం మహోదరః । వాలిపుత్రం మహావీర్యమభిదుద్రావ వీర్యవాన్ ॥ ౨ ॥
భ్రాతృవ్యసనసంతప్తస్తథా దేవాంతకో బలీ । ఆదాయ పరిఘం దీప్తమంగదం సమభిద్రవత్ ॥ ౩ ॥ రథమాదిత్యసంకాశం
యుక్తం పరమవాజిభిః । ఆస్థాయ త్రిశిరా వీరో వాలిపుత్రమథాభ్యయాత్ ॥ ౪ ॥ స త్రిభిర్దేవదర్పఘ్నైర్నైరృ
తేంద్రైరభిద్రుతః । వృక్షముత్పాటయామాస మహావిటపమంగదః ॥ ౫ ॥ దేవాంతకాయ తం వీరశ్చిక్షేప సహసాంగదః ।
మహావృక్షం మహాశాఖం శక్రో దీప్తమివాశనిం ॥ ౬ ॥ త్రిశిరాస్తం ప్రచిచ్ఛేద శరైరాశీవిషోపమైః । స వృక్షం కృత్తమాలో
క్య ఉత్పపాత తదాంగదః ॥ ౭ ॥ స వవర్ష తతో వృక్షాన్ శైలాంశ్చ కపికుంజరః । తాన్ ప్రచిచ్ఛేద సంక్రుద్ధస్త్రిశిరా నిశితై
శ్శరైః ॥ ౮ ॥ పరిఘాగ్రేణ తాన్ వృక్షాన్ బభంజ చ సురాంతకః । త్రిశిరాశ్చాంగదం వీరమభిదుద్రావ సాయకైః ॥ ౯ ॥ గ
జేన సమభిద్రుత్య వాలిపుత్రం మహోదరః । జఘానోరసి సంక్రుద్ధస్తోమరైర్వజ్రసన్నిభైః ॥ ౧౦ ॥ దేవాంతకశ్చ సం
క్రుద్ధః పరిఘేణ తదాంగదం । ఉపగమ్యాభిహత్యాశు వ్యపచక్రామ వేగవాన్ ॥ ౧౧ ॥ స త్రిభిర్నైరృతశ్రేష్ఠైర్యుగపత్సమ
భిద్రుతః । న వివ్యథే మహాతేజా వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౨ ॥ స వేగవాన్మహావేగం కృత్వా పరమదుర్జయః । తలేన
భృశముత్పత్య జఘానాస్య మహాగజం ॥ ౧౩ ॥ తస్య తేన ప్రహారేణ నాగరాజస్య సంయుగే । పేతతుర్లోచనే తస్య వినా
దస వారణః ॥ ౧౪ ॥ విషాణం చాస్య నిష్కృష్య వాలిపుత్రో మహాబలః । దేవాంతకమభిప్లుత్య తాడయామాస సంయుగే ॥
౧౫ ॥ స విహ్వలితసర్వాంగో వాతోద్ధూత ఇవ ద్రుమః । లాక్షారససవర్ణం చ సుస్రావ రుధిరం ముఖాత్ ॥ ౧౬ ॥ అథా
శ్వాస్య మహాతేజాః కృచ్ఛ్రాద్దేవాంతకో బలీ । ఆవిధ్య పరిఘం ఘోరమాజఘాన తదాంగదం ॥ ౧౭ ॥ పరిఘాభిహతశ్చాపి వా
నరేంద్రాత్మజస్తదా । జానుభ్యాం పతితో భూమౌ పునరేవోత్పపాత హ ॥ ౧౮ ॥ సముత్పతంతం త్రిశిరాస్త్రిభిర్బాణైరజ
హ్మగైః । ఘోరైర్హరిపతేః పుత్రం లలాటేఽభిజఘాన హ ॥ ౧౯ ॥ తతోఽంగదం పరిక్షిప్తం త్రిభిర్నైరృతపుంగవైః । హనుమా
నపి విజ్ఞాయ నీలశ్చాపి ప్రతస్థతుః ॥ ౨౦ ॥ తతశ్చిక్షేప శైలాగ్రం నీలస్త్రిశిరసే తదా । తద్రావణసుతో ధీమాన్ బిభేద నిశితై
శ్శరైః ॥ ౨౧ ॥ తద్బాణశతనిర్భిన్నం విదారితశిలాతలం । సవిస్ఫులింగం సజ్వాలం నిపపాత గిరేశ్శిరః ॥ ౨౨ ॥ తతో జృంభితమా
లోక్య హర్షాద్దేవాంతకస్తదా । పరిఘేణాభిదుద్రావ మారుతాత్మజమాహవే ॥ ౨౩ ॥ తమాపతంతముత్ప్లుత్య హనుమా
న్మారుతాత్మజః । ఆజఘాన తదా మూర్ధ్ని వజ్రకల్పేన ముష్టినా ॥ ౨౪ ॥ శిరసి ప్రహరన్వీరస్తదా వాయుసుతో బలీ । నాదేనా
కంపయచ్చైవ రాక్షసాన్ స మహాకపిః ॥ ౨౫ ॥ సముష్టినిష్పిష్టవికీర్ణమూర్ధా నిర్వాంతదంతాక్షివిలంబిజిహ్వః । దేవాం
తకో రాక్షసరాజసూనుర్గతాసురుర్వ్యాం సహసా పపాత ॥ ౨౬ ॥ తస్మిన్హతే రాక్షసయోధముఖ్యే మహాబలే సం
యతి దేవశత్రౌ । క్రుద్ధస్త్రిమూర్ధా నిశితాగ్రముగ్రం వవర్ష నీలోరసి బాణవర్షం ॥ ౨౭ ॥ మహోదరస్తు సంక్రుద్ధః
కుంజరం పర్వతోపమం । భూయస్సమధిరుహ్యాశు మందరం రశ్మిమానివ ॥ ౨౮ ॥ తతో బాణమయం వర్షం నీలస్యోరస్యపాత
యత్ । గిరౌ వర్షం తటిచ్చక్రచాపవానివ తోయదః ॥ ౨౯ ॥ తతశ్శరౌఘైరభివర్ష్యమాణో విభిన్నగాత్రః కపిసైన్యపా
లః । నీలో బభూవాథ నిసృష్టగాత్రో విష్టంభితస్తేన మహాబలేన ॥ ౩౦ ॥ తతస్తు నీలః ప్రతిలభ్య సంజ్ఞాం శైలం సముత్పాట్య స
వృక్షషండం । తతస్సముత్పత్య భృశోగ్రవేగో మహోదరం తేన జఘాన మూర్ధ్ని ॥ ౩౧ ॥ తతస్స శైలేంద్రనిపాతభగ్నో
మహోదరస్తేన మహాద్విపేన । విపోథితో భూమితలే గతాసుః పపాత వజ్రాభిహతో యథాద్రిః ॥ ౩౨ ॥ పితృవ్యం నిహతం
దృష్ట్వా త్రిశిరాశ్చాపమాదదే । హనూమంతం చ సంక్రుద్ధో వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః ॥ ౩౩ ॥ స వాయుసూనుః కుపితశ్చిక్షేప శి
ఖరం గిరేః । త్రిశిరాస్తచ్ఛరైస్తీక్ష్ణైర్బిభేద బహుధా బలీ ॥ ౩౪ ॥ తద్వ్యర్థం శిఖరం దృష్ట్వా ద్రుమవర్షం మహాకపిః । విస
సర్జ తతస్తస్మై రావణస్య సుతం ప్రతి ॥ ౩౫ ॥ తమాపతంతమాకాశే ద్రుమవర్షం ప్రతాపవాన్ । త్రిశిరా నిశితైర్బాణై

చ్చిచ్ఛేద చ ననాద చ ॥౩౬॥ తతో హనూమానుత్ప్లుత్య హయాంస్త్రిశిరసస్తదా। విదదార నఖైః క్రుద్ధో గజేంద్రం మృగరా
డివ ॥౩౭॥ అథ శక్తిం సమాదాయ కాలరాత్రిమివాంతకః। చిక్షేపానిలపుత్రాయ త్రిశిరా రావణాత్మజః ॥౩౮॥ దివః క్షిప్తా
మివోల్కాం తాం శక్తిం క్షిప్తామసంగతామ్। గృహీత్వా హరిశార్దూలో బభంజ చ ననాద చ ॥ ౩౯ ॥ తాం దృష్ట్వా ఘోర
సంకాశాం శక్తిం భగ్నాం హనూమతా। ప్రహృష్టా వానరగణా వినేదుర్జలదా ఇవ ॥౪౦॥ తతః ఖడ్గం సముద్యమ్య త్రిశిరా రా
క్షసోత్తమః। నిజఘాన తదా వ్యూఢే వాయుపుత్రస్య వక్షసి ॥ ౪౧ ॥ ఖడ్గప్రహారాభిహతో హనూమాన్మారుతాత్మజః। ఆ
జఘాన త్రిశిరసం తలేనోరసి వీర్యవాన్ ॥౪౨॥ స తలాభిహతస్తేన స్రస్తహస్తాయుధో భువి। నిపపాత మహాతేజాస్త్రిశిరా
స్త్యక్తచేతనః ॥౪౩॥ స తస్య పతతః ఖడ్గం సమాచ్ఛిద్య మహాకపిః। ననాద గిరిసంకాశస్త్రాసయన్ సర్వనైరృతాన్ ॥౪౪
అమృష్యమాణస్తం ఘోషముత్పపాత నిశాచరః। ఉత్పత్య చ హనూమంతం తాడయామాస ముష్టినా ॥౪౫॥ తేన ముష్టిప్రహా
రేణ సంచుకోప మహాకపిః। కుపితశ్చ నిజగ్రాహ కిరీటే రాక్షసర్షభమ్ ॥౪౬॥ స తస్య శీర్షాణ్యసినా శితేన కిరీటజుష్టాని సకుం
డలాని। క్రుద్ధః ప్రచిచ్ఛేద సుతోఽనిలస్య త్వష్టుస్సుతస్యేవ శిరాంసి శక్రః ॥౪౭॥ తాన్యాయతాక్షాణ్యగసన్నిభాని ప్రదీప్త
వైశ్వానరలోచనాని। పేతుశ్శిరాంసీంద్రరిపోర్ధరణ్యాం జ్యోతీంషి ముక్తాని యథార్కమార్గాత్ ॥౪౮॥ తస్మిన్హతే దే
వరిపౌ త్రిశీర్షే హనూమతా శక్రపరాక్రమేణ। నేదుః ప్లవంగాః ప్రచచాల భూమీ రక్షాంస్యథో దుద్రువిరే సమంతా
త్ ॥౪౯॥ హతం త్రిశిరసం దృష్ట్వా తథైవ చ మహోదరమ్। హతౌ ప్రేక్ష్య దురాధర్షౌ దేవాంతకనరాంతకౌ ॥ చుకోప ప
రమామర్షీ మత్తో రాక్షసపుంగవః ॥౫౦॥ జగ్రాహార్చిష్మతీం ఘోరాం గదాం సర్వాయసీం శుభామ్॥ హేమపట్టపరిక్షి
ప్తాం మాంసశోణితఫేనిలామ్। విరాజమానాం వపుషా శత్రుశోణితరంజితామ్ ॥ తేజసా సంప్రదీప్తాగ్రాం రక్తమాల్యవి
భూషితామ్। ఐరావతమహాపద్మసార్వభౌమభయావహామ్ ॥౫౩॥ గదామాదాయ సంక్రుద్ధో మత్తో రాక్షసపుంగవః। హ
రీన్ సమభిదుద్రావ యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥౫౪॥ అథర్షభస్సముత్పత్య వానరో రావణానుజమ్। మత్తానీకముపాగ
మ్య తస్థౌ తస్యాగ్రతో బలీ ॥౫౫॥ తం పురస్తాత్ స్థితం దృష్ట్వా వానరం పర్వతోపమమ్। ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో గదయా వజ్రక
ల్పయా ॥౫౬॥ స తయాభిహతస్తేన గదయా వానరర్షభః। భిన్నవక్షాస్సమాధూతస్సుస్రావ రుధిరం బహు ॥౫౭॥ స సం
ప్రాప్య చిరాత్సంజ్ఞామృషభో వానరర్షభః। అభిదుద్రావ వేగేన గదాం తస్య మహాత్మనః ॥౫౮॥ గృహీత్వా తాం గదాం
భీమామావిధ్య చ పునః పునః। మత్తానీకం మహాత్మానం జఘాన రణమూర్ధని ॥౫౯॥ స స్వయా గదయా భగ్నో విశీర్ణదశనే
క్షణః। నిపపాత తతో మత్తో వజ్రాహత ఇవాచలః ॥౬౦॥ విశీర్ణనయనే భూమౌ గతసత్త్వే గతాయుషి। పతితే రాక్షసే త
స్మిన్ విద్రుతం రాక్షసం బలమ్ ॥ ౬౧ ॥ (ఉన్మత్తస్తు తదా దృష్ట్వా గతాసుం భ్రాతరం రణే। చుకోప పరమక్రుద్ధః ప్రలయా
గ్నిసమద్యుతిః ॥ తతస్సమాదాయ గదాం స వీరో విత్రాసయన్ వానరసైన్యముగ్రమ్। దుద్రావ వేగేన తు సైన్యమధ్యే ద
హన్ యథా వహ్నిరతిప్రచండః ॥ ఆపతంతం తదా దృష్ట్వా రాక్షసం భీమవిక్రమమ్, శైలమాదాయ దుద్రావ గవాక్షః పర్వ
తోపమః ॥ జిఘాంసూ రాక్షసం భీమం తం శైలేన మహాబలః। ఆపతంతం తదా దృష్ట్వా ఉన్మత్తోఽపి మహాగిరిమ్। చిచ్ఛేద గదయా
వీరః శతధా తత్ర సంయుగే॥ చూర్ణీకృతం గిరిం దృష్ట్వా రక్షసా కపికుంజరః। విస్మితో భూన్మహాబాహుర్జగర్జ చ ముహుర్ము
హుః ॥ ఉన్మత్తస్తు సుసంక్రుద్ధో జ్వలంతీం రాక్షసోత్తమః। గదామాదాయ వేగేన కపేర్వక్షస్యతాడయత్ ॥ స తయా గద
యా వీరస్తాడితః కపికుంజరః। పపాత భూమౌ నిస్సంజ్ఞః సుస్రావ రుధిరం బహు ॥ పునస్సంజ్ఞామథాస్థాయ వానరస్స సము
త్థితః। తలేన తాడయామాస తతస్తస్య శిరః కపిః ॥ తేన ప్రతాడితో వీరో రాక్షసః పర్వతోపమః। విస్రస్తదంతనయనో నిప
పాత మహీతలే। సుస్రావ రుధిరం సోఽష్ణం గతాసుశ్చ తతోఽభవత్ ॥) తస్మిన్హతే భ్రాతరి రావణస్య తన్నైరృతా
నాం బలమర్ణవాభమ్। త్యక్తాయుధం కేవలజీవితార్థం దుద్రావ భిన్నార్ణవసన్నికాశమ్ ॥౬౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-
సప్తతితమస్సర్గః. ****************************** స్వబలం వ్యథితం దృష్ట్వా తుములం రోమహర్షణమ్। భ్రా
తౄంశ్చ నిహతాన్ దృష్ట్వా శక్రతుల్యపరాక్రమాన్ ॥ పితృవ్యౌ చాపి సందృశ్య సమరే సన్నిషూదితౌ। యుద్ధోన్మత్తం చ
మత్తం చ భ్రాతరౌ రాక్షసర్షభౌ ॥ చుకోప చ మహాతేజా బ్రహ్మదత్తవరో యుధి। అతికాయోఽద్రిసంకాశో దేవదాన
వదర్పహా ॥ ౩ ॥ స భాస్కరసహస్రస్య సంఘాతమివ భాస్వరమ్। రథమాస్థాయ శక్రారిరభిదుద్రావ వానరాన్ ॥
౪॥ స విస్ఫార్య మహచ్చాపం కిరీటీ మృష్టకుండలః। నామ విశ్రావయామాస ననాద చ మహాస్వనమ్ ॥౫॥ తేన సింహప్రణా
దేన నామవిశ్రావణేన చ। జ్యాశబ్దేన చ భీమేన త్రాసయామాస వానరాన్ ॥ ౬ ॥ తే దృష్ట్వా దేహమాహాత్మ్యం కుం
భకర్ణోఽయముత్థితః। భయార్తా వానరాస్సర్వే సంశ్రయంతే పరస్పరమ్ ॥ ౭ ॥ తే తస్య రూపమాలోక్య యథా

విష్ణోస్త్రివిక్రమే । భయాద్వానరయూథాస్తే విద్రవంతి తతస్తతః॥ ౮॥ తేతికాయంసమాసాద్య వానరా మూఢచే
తసః। శరణ్యంశరణంజగ్ముర్లక్ష్మణాగ్రజమాహవే ॥ ౯॥ ....
తతోతికాయంకాకుత్స్థో రథస్థం పర్వతోపమం। దదర్శ ధన్వినం దూరాద్గర్జంతం కాలమేఘవత్ ॥ ౧౦॥ సతం దృష్ట్వా
మహాత్మానం రాఘవస్తు విసిస్మియే। వానరాన్సాంత్వయిత్వాథ విభీషణమువాచ హ ॥ ౧౧॥ కోసౌ పర్వతసంకాశో ధ
నుష్మాన్హరిలోచనః । యుక్తే హయసహస్రేణ విశాలే స్యందనే స్థితః ॥ య ఏష నిశితైస్తీక్ష్ణైః శూలైస్తీక్ష్ణైః ప్రాసతోమ
రైః। అర్చిష్మద్భిర్వృతో భాతి భూతైరివ మహేశ్వరః॥ కాలజిహ్వాప్రకాశాభిర్య ఏషోభివిరాజతే। ఆవృతో రథశక్తీభిర్వి
ద్యుద్భిరివ తోయదః॥ ౧౪॥ ధనూంషి చాస్య సజ్యాని హేమపృష్ఠాని సర్వశః । శోభయంతి రథశ్రేష్ఠం శక్రచాపఇవాంబ
రం॥౧౫॥ కఏష రక్షశ్శార్దూలో రణభూమిం విరాజయన్।అభ్యేతి రథినాం శ్రేష్ఠో రథేనాదిత్యతేజసా ॥ ౧౬ ॥ ధ్వజ
శృంగప్రతిష్ఠేన రాహుణాభివిరాజతే। సూర్యరశ్మినిభైర్బాణైర్దిశో దశ విరాజయన్॥ ౧౭॥ త్రిణతం మేఘనిర్హ్రా
దం హేమపృష్ఠమలంకృతం। శతక్రతుధనుఃప్రఖ్యం ధనుశ్చాస్య విరాజతే ॥ ౧౮ ॥ సధ్వజస్సపతాకశ్చ సానుకర్షో మ
హారథః। చతుస్సాదిసమాయుక్తో మేఘస్తనితనిస్స్వనః॥౧౯॥ వింశతిర్దశ చాష్టౌ చ తూణ్యోస్య రథమాస్థితాః। కార్ము
కాని చ భీమాని జ్యాశ్చ కాంచనపింగళాః॥౨౦॥ ద్వౌ చ ఖడ్గౌ రథగతౌ పార్శ్వస్థౌ పార్శ్వశోభితౌ । చతుర్హస్తత్సరుయు
తౌ వ్యక్తహస్తదశాయతౌ॥ ౨౧॥ రక్తకంఠగుణో ధీరో మహాపర్వతసన్నిభః । కాళః కాలమహావక్త్రో మేఘస్థ ఇవ భా
స్కరః ॥ కాంచనాంగదనద్ధాభ్యాం భుజాభ్యామేష శోభతే । శృంగాభ్యామివ తుంగాభ్యాం హిమవాన్పర్వతోత్త
మః॥౨౩॥కుండలాభ్యాంతుయస్యైతద్భాతి వక్త్రం శుభేక్షణం । పునర్వస్వంతరగతం పూర్ణంబింబమివైందవం॥ ఆచ
క్ష్వ మే మహాబాహో త్వమేనం రాక్షసోత్తమం। యం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే భయార్తా విద్రుతా దిశః ॥ ౨౫॥ సపృ
ష్టో రాజపుత్రేణ రామేణామితతేజసా।ఆచచక్షే మహాతేజా రాఘవాయ విభీషణః ॥ ౨౬ ॥ దశగ్రీవో మహాతేజా రా
జా వైశ్రవణానుజః। భీమకర్మా మహోత్సాహో రావణో రాక్షసాధిపః॥ ౨౭॥ తస్యాసీద్వీర్యవాన్పుత్రో రా
వణప్రతిమో రణే।వృద్ధసేవీ శ్రుతిధరస్సర్వాస్త్రవిదుషాం వరః ॥ అశ్వపృష్ఠే రథే నాగే ఖడ్గే ధనుషి కర్షణే। భేదే సాంత్వే
చ దానే చ నయే మంత్రే చ సమ్మతః॥ ౨౯॥ యస్య బాహూ సమాశ్రిత్య లంకా వసతి నిర్భయా । తనయం ధాన్యమాలిన్యా
అతికాయమిమం విదుః॥ ౩౦ ॥ ఏతేనారాధితో బ్రహ్మా తపసా భావితాత్మనా । అస్త్రాణి చాప్యవాప్తాని రిపవశ్చ పరాజి
తాః॥ ౩౧॥ సురాసురైరవధ్యత్వం దత్తమస్మై స్వయంభువా । ఏతచ్చ కవచం దివ్యం రథశ్చైషోర్కభాస్వరః ॥ ౩౨ ॥
ఏతేన శతశో దేవా దానవాశ్చ పరాజితాః। రక్షితాని చ రక్షాంసి యక్షాశ్చాపి నిషూదితాః। ౩౩ ॥ వజ్రం విష్టంభితం యే
న బాణైరింద్రస్య ధీమతః। పాశస్సలిలరాజస్య రణే ప్రతిహతస్తథా॥ ఏషోతికాయో బలవాన్రాక్షసానామథర్షభః ।
రావణస్య సుతో ధీమాన్దేవదానవదర్పహా॥ ౩౫॥ తదస్మిన్క్రియతాం యత్నః క్షిప్రం పురుషపుంగవ । పురా వానరసై
న్యాని క్షయం నయతి సాయకైః॥ ౩౬॥ తతోతికాయో బలవాన్ప్రవిశ్య హరివాహినీం । విస్ఫారయామాస ధనుర్ననా
ద చ పునః పునః॥ ౩౭॥ తం భీమవపుషం దృష్ట్వా రథస్థం రథినాం వరం। అభిపేతుర్మహాత్మానో యే ప్రధానా వనౌకసః॥౩౮॥
కుముదో ద్వివిదో మైందో నీలశ్శరభ ఏవ చ। పాదపైర్గిరిశృంగైశ్చ యుగపత్సమభిద్రవన్॥ ౩౯॥ తేషాం వృక్షాంశ్చ శై
లాంశ్చ శరైః కాంచనభూషణైః। అతికాయో మహాతేజాశ్చిచ్ఛేదాస్త్రవిదాం వరః॥ ౪౦॥ తాంశ్చైవ సర్వాన్సహ
రీన్శరైస్సర్వాయసైర్బలీ। వివ్యాధాభిముఖాన్సంఖ్యే భీమకాయో నిశాచరః ॥ ౪౧ ॥ తేర్దితా బాణవర్షేణ భగ్నగా
త్రాః ప్లవంగమాః। న శేకురతికాయస్య ప్రతికర్తుం మహారణే ॥ ౪౨॥ తత్సైన్యం హరివీరాణాం త్రాసయామాస రా
క్షసః। మృగయూథమివ క్రుద్ధో హరిర్యౌవనదర్పితః ॥ ౪౩॥ స రాక్షసేంద్రో హరిసైన్యమధ్యే నాయుధ్యమానం నిజఘా
న కంచిత్ । ఉపేత్య రామం సధనుఃకలాపీ సగర్వితం వాక్యమిదం బభాషే॥ ౪౪ ॥ రథే స్థితోహం శరచాపపాణిర్న ప్రా
కృతం కంచన యోధయామి।యశ్చాస్తి కశ్చిద్వ్యవసాయయుక్తో దదాతు మే క్షిప్రమిహాద్య యుద్ధం ॥ ౪౫॥ తత్తస్య వా
క్యం బ్రువతో నిశమ్య చుకోప సౌమిత్రిరమిత్రహంతా । అమృష్యమాణశ్చ సముత్పపాత జగ్రాహ చాపం చ తతః స్మయి
త్వా॥౪౬॥క్రుద్ధస్సౌమిత్రిరుత్పత్య తూణాదాక్షిప్య సాయకం । పురస్తాదతికాయస్య విచకర్ష మహద్ధనుః॥ ౪౭॥ పూ
రయన్స మహీం శైలానాకాశం సాగరం దిశః। జ్యాశబ్దో లక్ష్మణస్యోగ్రస్త్రాసయన్రజనీచరాన్ ॥ ౪౮ ॥ సౌమిత్రే
శ్చాపనిర్ఘోషం శ్రుత్వా ప్రతిభయం తదా। విసిస్మియే మహాతేజా రాక్షసేంద్రాత్మజో బలీ॥ ౪౯ ॥ అథాతికాయః కు
పితో దృష్ట్వా లక్ష్మణముత్థితం। ఆదాయ నిశితం బాణమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫౦ ॥ బాలస్త్వమసి సౌమిత్రే విక్రమేష్వ
విచక్షణః। గచ్ఛ కిం కాలసదృశం మాం యోధయితుమిచ్ఛసి॥ ౫౧॥ న హి మద్బాహుసృష్టానామస్త్రాణాం హిమవానపి।

సోఢుముత్సహతే వేగమంతరిక్షమథో మహీ॥ ౫౨॥ సుఖప్రసుప్తం కాలాగ్నిం విబోధయితుమిచ్ఛసి। న్యస్య చాపం నివర్తస్వ మా ప్రాణాన్ జహి మద్గతః॥ ౫౩ ॥ అథవా త్వం ప్రతిష్టబ్ధో న నివర్తితుమిచ్ఛసి । తిష్ఠ ప్రాణాన్ పరిత్యజ్య గమిష్యసి యమక్షయం ॥ ౫౪॥ పశ్య మే నిశితాన్ బాణానరిదర్పనిషూదనాన్ । ఈశ్వరాయుధసంకాశాంస్తప్తకాంచనభూషణాన్॥ ౫౫॥ ఏష తే సర్పసంకాశో బాణః పాస్యతి శోణితం। మృగరాజ ఇవ క్రుద్ధో నాగరాజస్య శోణితం ॥ ౫౬ ॥ ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధశ్శరం ధనుషి సందధే॥ ౫౭ ॥ శ్రుత్వాతికాయస్య వచస్సరోషం సగర్వితం సంయతి రాజపుత్రః । స సంచుకోపాతిబలో బృహచ్ఛ్రీరువాచ వాక్యం చ తతో మహార్థం ॥ ౫౮॥ న వాక్యమాత్రేణ భవాన్ ప్రధానో న కత్థనాత్సత్పురుషా భవంతి। మయి స్థితే ధన్విని బాణపాణౌ నిదర్శయ స్వాత్మబలం దురాత్మన్ ॥ ౫౯॥ కర్మణా సూచయాత్మానం న వికత్థితుమర్హసి। పౌరుషేణ తు యో యుక్తస్స తు శూర ఇతి స్మృతః॥ ౬౦॥ సర్వాయుధసమాయుక్తో ధన్వీ త్వం రథమాస్థితః। శరైర్వా యది వాప్యస్త్రైర్దర్శయస్వ పరాక్రమం ॥ ౬౧ ॥ తతశ్శిరస్తే నిశితైః పాతయిష్యామ్యహం శరైః। మారుతః కాలసంపక్వం వృంతాత్తాళఫలం యథా॥ ౬౨॥ అద్య తే మామకా బాణాస్తప్తకాంచనభూషణాః । పాస్యంతి రుధిరం గాత్రాద్బాణశల్యాంతరోత్థితం॥ ౬౩॥ బాలోఽయమితి విజ్ఞాయ న మావజ్ఞాతుమర్హసి। బాలో వా యది వా వృద్ధో మృత్యుం జానీహి సంయుగే। బాలేన విష్ణునా లోకాస్త్రయః క్రాంతాస్త్రిభిః క్రమైః ॥ ౬౪ ॥ లక్ష్మణస్య వచశ్శ్రుత్వా హేతుమత్పరమార్థవత్। అతికాయః ప్రచుకోప బాణం చోత్తమమాదదే॥ ౬౫ ॥ తతో విద్యాధరా భూతా దేవా దైత్యా మహర్షయః। గుహ్యకాశ్చ మహాత్మానస్తద్యుద్ధం ద్రష్టుమాగమన్॥ ౬౬ ॥ తతోఽతికాయః కుపితశ్చాపమారోప్య సాయకం। లక్ష్మణాయ ప్రచిక్షేప సంక్షిపన్నివ చాంబరం॥ ౬౭॥ తమాపతంతం నిశితం శరమాశీవిషోపమం। అర్ధచంద్రేణ చిచ్ఛేద లక్ష్మణః పరవీరహా॥ ౬౮॥ తం నికృత్తం శరం దృష్ట్వా కృత్తభోగమివోరగం । అతికాయో భృశం క్రుద్ధః పంచ బాణాన్ సమాదదే॥ ౬౯॥ తాన్ శరాన్ సంప్రచిక్షేప లక్ష్మణాయ నిశాచరః । తానప్రాప్తాన్ శరైస్తీక్ష్ణైశ్చిచ్ఛేద భరతానుజః॥ ౭౦॥ స తాంశ్ఛిత్వా శరైస్తీక్ష్ణైర్లక్ష్మణః పరవీరహా। ఆదదే నిశితం బాణం జ్వలంతమివ తేజసా ॥ ౭౧॥ తమాదాయ ధనుశ్శ్రేష్ఠే యోజయామాస లక్ష్మణః। విచకర్ష చ వేగేన విససర్జ చ వీర్యవాన్॥ ౭౨॥ పూర్ణాయతవిసృష్టేన శరేణ నతపర్వణా। లలాటే రాక్షసశ్రేష్ఠమాజఘాన స వీర్యవాన్ ॥ ౭౩॥ స లలాటే శరో మగ్నస్తస్య భీమస్య రక్షసః। దదృశే శోణితేనాక్తః పన్నగేంద్ర ఇవాచలే॥ ౭౪॥ రాక్షసః ప్రచకంపే చ లక్ష్మణేషుప్రపీడితః । రుద్రబాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగోపురం॥ ౭౫॥ చింతయామాస చాశ్వస్య విమృశ్య చ మహాబలః । సాధు బాణనిపాతేన శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః॥ విధాయైవం వినమ్యాస్యం నియమ్య చ భుజావుభౌ। స రథోపస్థమాస్థాయ రథేన ప్రచచార హ ॥ ౭౬ ॥ ఏకం త్రీన్ పంచ సప్తేతి సాయకాన్ రాక్షసర్షభః। ఆదదే సందధే చాపి విచకర్షోత్ససర్జ చ ॥ ౭౭॥ తే బాణాః కాలసంకాశా రాక్షసేంద్రధనుశ్చ్యుతాః। హేమపుంఖా రవిప్రఖ్యాశ్చక్రుర్దీప్తమివాంబరం ॥ ౭౮॥ తతస్తాన్ రాక్షసోత్సృష్టాన్ శరౌఘాన్ రాఘవానుజః। అసంభ్రాంతః ప్రచిచ్ఛేద నిశితైర్బహుభిశ్శరైః ॥ ౭౯॥ తాన్ శరాన్ యుధి సంప్రేక్ష్య నికృత్తాన్ రావణాత్మజః। చుకోప త్రిదశేంద్రారిర్జగ్రాహ నిశితం శరం ॥ ౮౦ ॥ స సంధాయ మహాతేజాస్తం బాణం సహసోత్సృజత్ । తతస్సౌమిత్రిమాయాంతమాజఘాన స్తనాంతరే ॥ ౮౧॥ అతికాయేన సౌమిత్రిస్తాడితో యుధి వక్షసి। సుస్రావ రుధిరం తీవ్రం మదం మత్త ఇవ ద్విపః॥ ౮౨॥ స చకార తదాత్మానం విశల్యం సహసా విభుః । జగ్రాహ చ శరం తీక్ష్ణమస్త్రేణాపి చ సందధే ॥ ౮౩॥ ఆగ్నేయేన తదాస్త్రేణ యోజయామాస సాయకం । స జజ్వాల తదా బాణో ధనుష్యస్య మహాత్మనః ॥ ౮౪ ॥ అతికాయోఽపి తేజస్వీ సౌరమస్త్రం సమాదధే । తేన బాణం భుజంగాభం హేమపుంఖమయోజయత్ ॥ ౮౫॥ తదస్త్రం జ్వలితం ఘోరం లక్ష్మణశ్శరమాహితం। అతికాయాయ చిక్షేప కాలదండమివాంతకః ॥ ౮౬ ॥ ఆగ్నేయేనాభిసంయుక్తం దృష్ట్వా బాణం నిశాచరః। ఉత్ససర్జ తదా బాణం దీప్తం సూర్యాస్త్రయోజితం॥ ౮౭॥ తావుభావంబరే బాణావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః। తేజసా సంప్రదీప్తాగ్రౌ క్రుద్ధావివ భుజంగమౌ॥ ౮౮॥ తావన్యోన్యం వినిర్దహ్య పేతతుః పృథివీతలే। నిరర్చిషౌ భస్మకృతౌ న భ్రాజేతే శరోత్తమౌ॥ ౮౯ ॥ తతోఽతికాయస్సంక్రుద్ధస్త్వస్త్రమైషీకముత్సృజత్ । తత్ప్రచిచ్ఛేద సౌమిత్రిరస్త్రేణైంద్రేణ వీర్యవాన్॥ ౯౦॥ ఐషీకం నిహతం దృష్ట్వా రుషితో రావణాత్మజః । యామ్యేనాస్త్రేణ సంక్రుద్ధో యోజయామాస సాయకం॥ ౯౧॥ తతస్తదస్త్రం చిక్షేప లక్ష్మణాయ నిశాచరః । వాయవ్యేన తదస్త్రేణ నిజఘాన స లక్ష్మణః॥ ౯౨॥ అథైనం శరధారాభిర్ధారాభిరివ తోయదః । అభ్యవర్షత్సుసంక్రుద్ధో లక్ష్మణో రావణాత్మజం॥ ౯౩॥ తేఽతికాయం సమాసాద్య కవచే వజ్రభూషితే। భగ్నాగ్రశల్యాస్సహసా పేతుర్బాణా మహీతలే॥ ౯౪ ॥ తాన్ మోఘానభిసంప్రేక్ష్య లక్ష్మణః పరవీరహా। అభ్యవర్షత బాణానాం సహస్రేణ మహాయశాః ॥ ౯౫ ॥ స వృష్య

మాణో బాణౌఘైరతికాయో మహాబలః ।అవధ్యకవచస్సంఖ్యే రాక్షసో నైవవివ్యథే॥ (శరంచాశీవిషాకారంలక్ష్మణాయ
వ్యపాసృజత్ ।స తేనవిద్ధస్సౌమిత్రిర్మర్మదేశే శరేణహ॥ముహూర్తమాత్రంనిస్సంజ్ఞో హ్యభవచ్ఛత్రుతాపనః । తత
స్సంజ్ఞాముపాలభ్యచతుర్భిస్సాయకోత్తమైః॥నిజఘానహయాన్ సంఖ్యేసారథించమహాబలః । ధ్వజస్యోన్మథనంకృత్వా
శరవర్షైరరిందమః॥ అసంభ్రాంతస్సౌమిత్రిస్తాన్ శరానభిలక్షితాన్ , ముమోచలక్ష్మణో బాణాన్వధార్థంతస్య
రక్షసః॥) నశశాకరుజంకర్తుంయుధితస్యశరోత్తమః॥౯౭॥అథైనమభ్యుపాగమ్యవాయుర్వాక్యమువాచహ । బ్ర
హ్మదత్తవరో హ్యేషఅవధ్యకవచావృతః ॥ బ్రాహ్మేణాస్త్రేణభింధ్యేనమేషవధ్యోహిన్యథా । అవధ్యఏషహ్యన్యేషా
మస్త్రాణాంకవచీబలీ॥౯౯॥తతస్తువాయోర్వచనంనిశమ్యస్సౌమిత్రిరింద్రప్రతిమానవీర్యః। సమాదధేబాణమమోఘ
వేగంతద్బ్రాహ్మమస్త్రంసహసానియోజ్య॥ ౧౦౦॥ తస్మిన్ మహాస్త్రేతునియోజ్యమానే సౌమిత్రిణా బాణవరేశితా
గ్రే ।దిశశ్చచంద్రార్కమహాగ్రహాశ్చనభశ్చతత్రాసచచాలచోర్వీ॥ ౧౦౧॥ తంబ్రహ్మణోస్త్రేణనియోజ్యచాపే
శరంసుపుంఖంయమదూతకల్పం।సౌమిత్రిరింద్రారిసుతస్యతస్యససర్జ బాణంయుధివజ్రకల్పం॥ ౧౦౨॥ తంలక్ష్మణో
త్సృష్టమమోఘవేగంసమాపతంతంజ్వలనప్రకాశం। సువర్ణవజ్రోత్తమచిత్రపుంఖంతదాతికాయస్సమరేదదర్శ ॥
౧౦౩॥ తంప్రేక్షమాణస్సహసాతికాయోజఘానబాణైర్నిశితైరనేకైః। ససాయకస్తస్యసుపర్ణవేగస్తదాతికాయ
స్యజగామపార్శ్వం॥౧౦౪॥తమాగతంప్రేక్ష్యతదాతికాయో బాణంప్రదీప్తాంతకకాలకల్పం । జఘానశక్త్యృష్టిగదా
కుఠారైశ్శూలైర్హలైశ్చాప్యవిపన్నచేతాః॥ ౧౦౫॥ తాన్యాయుధాన్యద్భుతవిగ్రహాణి మోఘానికృత్వాసశరోగ్ని
దీప్తః।ప్రగృహ్యతస్యైవకిరీటజుష్టంతతోతికాయస్యశిరోజహార॥౧౦౬॥తచ్ఛిరస్సశిరస్త్రాణంలక్ష్మణేషుప్రపీడితం । ప
పాతసహసాభూమౌశృంగంహిమవతోయథా॥ ౧౦౭॥ తంతుభూమౌనిపతితందృష్ట్వావిక్షిప్తభూషణం।బభూవుర్వ్య
థితాస్సర్వేహతశేషానిశాచరాః॥౧౦౮॥ తేవిషణ్ణముఖాదీనాఃప్రహారజనితశ్రమాః । వినేదురుచ్చైర్బహవఃసహసా
విస్వరైస్స్వరైః॥౧౦౯॥ తతస్తేత్వరితంయాతానిరపేక్షానిశాచరాః । పురీమభిముఖాభీతాద్రవంతో నాయకేహతే ॥
౧౧౦॥ ప్రహర్షయుక్తాబహవస్తువానరాఃప్రబుద్ధపద్మప్రతిమాననాస్తదా। అపూజయన్ లక్ష్మణమిష్టభాగినంహతేరి
పౌభీమబలేదురాసదే॥౧౧౧॥ (అతిబలమతికాయమభ్రకల్పంయుధివినిపాత్యసలక్ష్మణఃప్రహృష్టః । త్వరితమథతదా
సరామపార్శ్వంకపినివహైశ్చసుపూజితోజగామ॥)ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకసప్తతితమస్సర్గః. ************
అతికాయంహతంశ్రుత్వాలక్ష్మణేనమహౌజసా । ఉద్వేగమగమద్రాజావచనంచేదమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ ధూమ్రా
క్షఃపరమామర్షీధన్వీశస్త్రభృతాంవరః । అకంపనఃప్రహస్తశ్చకుంభకర్ణస్తథైవచ ॥ ఏతేమహాబలావీరారాక్షసా
యుద్ధకాంక్షిణః। జేతారఃపరసైన్యానాంపరైర్నిత్యాపరాజితాః ॥ నిహతాస్తేమహావీర్యారామేణాక్లిష్టకర్మణా।రాక్ష
సాస్సుమహాకాయానానాశస్త్రవిశారదాః॥అన్యేచబహవశ్శూరామహాత్మానోనిపాతితాః ॥౪॥ ప్రఖ్యాతబలవీర్యేణ
పుత్రేణేంద్రజితామమ ॥ యౌహితౌభ్రాతరౌవీరౌబద్ధౌదత్తవరైశ్శరైః । యన్నశక్యంసురైస్సర్వైరసురైర్వామ
హాబలైః ॥ మోక్తుంతద్బంధనంఘోరంయక్షగంధర్వకిన్నరైః । తన్నజానేప్రభావైర్వామాయయామోహనేనవా ॥
శరబంధాద్విముక్తౌతౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ ॥౭॥ యేయోధానిర్గతాశ్శూరారాక్షసామమశాసనాత్ ॥ తేసర్వే
నిహతాయుద్ధేవానరైస్సుమహాబలైః॥౮॥తంనపశ్యామ్యహంయుద్ధేయోద్యరామంసలక్ష్మణం ॥ శాసయేత్సబలంవీరం
ససుగ్రీవవిభీషణం ॥ ౯॥ అహోనుబలవాన్ రామోమహదస్త్రబలంచవై ॥ యస్యవిక్రమమాసాద్యరాక్షసానిధనం
గతాః।తంమన్యేరాఘవంవీరంనారాయణమనామయం॥ తద్భయాద్ధిపురీలంకాపిహితద్వారతోరణా ॥౧౧॥ అప్రమ
త్తైశ్చసర్వత్రగుప్తైరక్ష్యాపురీత్వియం॥౧౨ ॥అశోకవనికాయాంచయత్రసీతాభిరక్ష్యతే । నిష్క్రామోవాప్రవేశోవా
జ్ఞాతవ్యస్సర్వథైవనః ॥౧౩॥ యత్రయత్రభవేద్గుల్మస్తత్రతత్రపునఃపునః । సర్వతశ్చాపితిష్ఠధ్వంస్వైస్స్వైఃపరివృతాబ
లైః॥౧౪॥ద్రష్టవ్యంచపదంతేషాంవానరాణాంనిశాచరాః । ప్రదోషేవార్ధరాత్రేవాప్రత్యూషేవాపిసర్వథా ॥ నా
వజ్ఞాతత్రకర్తవ్యావానరేషుకదాచన। ద్విషతాంబలముద్యుక్తమాపతత్ కింస్థితంసదా ॥౧౬॥ తతస్తేరాక్షసాస్సర్వే
శ్రుత్వాలంకాధిపస్యతత్ । వచనంసర్వమాతిష్ఠన్ యథావత్తుమహాబలాః॥ ౧౭॥సతాన్ సర్వాన్ సమాదిశ్యరావణో
రాక్షసాధిపః।మన్యుశల్యంవహన్ దీనఃప్రవివేశస్వమాలయం ॥౧౮ ॥ తతస్ససందీపితకోపవహ్నిర్నిశాచరాణామధిపో
మహాబలః । తదేవపుత్రవ్యసనంవిచింతయన్ ముహుర్ముహుశ్చైవతదావ్యనిశ్వసత్ ॥౧౯॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే
ద్విసప్తతితమస్సర్గః.************************** తతోహతాన్ రాక్షసపుంగవాంస్తాన్ దేవాంతకాది
త్రిశిరోతికాయాన్। రక్షోగణాస్తత్రహతావశిష్టాస్తేరావణాయత్వరితంశశంసుః ॥౧ ॥ తతోహతాంస్తాన్ సహసానిశ

మ్యరాజా మమోహాశ్రుపరిప్లుతాక్షః। పుత్రక్షయం భ్రాతృవధం చ ఘోరం విచింత్య రాజా విపులం ప్రదధ్యౌ ॥ ౨॥ తతస్తు
రాజానముదీక్ష్య దీనం శోకార్ణవే సంపరిపుప్లువానం । రథర్షభో రాక్షసరాజసూను స్తమింద్రజిద్వాక్యమిదం బభా
షే ॥ ౩॥ న తాత మోహం ప్రతిగంతుమర్హసి యత్రేంద్రజిజ్జీవతి రాక్షసేంద్ర । నేంద్రారిబాణాభిహతో హి కశ్చిత్ ప్రా
ణాన్ సమర్థస్సమరేఽభిపాతుం ॥ ౪॥ పశ్యాద్య రామం సహలక్ష్మణేన మద్బాణనిర్భిన్నవికీర్ణదేహం। గతాయుషం భూమి
తలే శయానం శితైశ్శరైరాచితసర్వగాత్రం ॥ ౫ ॥ ఇమాం ప్రతిజ్ఞాం శృణు శక్రశత్రోస్సునిశ్చితాం పౌరుషదైవయు
క్తాం । అద్యైవ రామం సహలక్ష్మణేన సంతర్పయిష్యామి శరైరమోఘైః ॥ ౬ ॥ అద్యేంద్రవైవస్వతవిష్ణుమిత్రసాధ్యాశ్వి
వైశ్వానరచంద్రసూర్యాః । ద్రక్ష్యంతు మే విక్రమమప్రమేయం విష్ణోరివోగ్రం బలియజ్ఞవాటే ॥ ౭ ॥ స ఏవముక్త్వా త్రిద
శేంద్రశత్రురాపృచ్ఛ్య రాజానమదీనసత్త్వః । సమారురోహానిలతుల్యవేగం రథం ఖరశ్రేష్ఠసమాధియుక్తం ॥ ౮ ॥ తమా
స్థాయ మహాతేజా రథం హరిరథోపమం । జగామ సహసా తత్ర యత్ర యుద్ధమరిందమః ॥ ౯ ॥ తం ప్రస్థితం మహాత్మానమను
జగ్ముర్మహాబలాః। సంహర్షమాణా బహవో ధనుష్ప్రవరపాణయః ॥ గజస్కంధగతాః కేచిత్ కేచిత్ ప్రవరవాజిభిః।
(వ్యాఘ్రవృశ్చికమార్జారైః ఖరోష్ట్రైశ్చ భుజంగమైః। వరాహశ్వాపదైస్సింహైర్జంబుకైః పర్వతోపమైః ।శశహంస
మయూరైశ్చ రాక్షసా భీమవిక్రమాః।) ప్రాససముద్గరనిస్త్రింశపరశ్వథగదాధరాః ॥ ౧౧ ॥ సశంఖనినదైః పూర్ణైర్
భేరీణాం చాపి నిస్వనైః । జగామ త్రిదశేంద్రారిస్స్తూయమానో నిశాచరైః ॥౧౨॥ స శంఖశశివర్ణేన ఛత్రేణ రిపుసూద
నః । రరాజ ప్రతిపూర్ణేన నభశ్చంద్రమసా యథా ॥౧౩ ॥ అవీజ్యత తతో వీరో హైమైర్హేమవిభూషితైః । చారుచామరము
ఖ్యైశ్చ ముఖ్యస్సర్వధనుష్మతాం ॥ (స తు దృష్ట్వా వినిర్యాంతం బలేన మహతావృతం । రాక్షసాధిపతిశ్శ్రీమాన్ రావణః పు
త్రమబ్రవీత్ ॥ త్వమప్రతిరథః పుత్ర త్వయా వై వాసవో జితః । కింపునర్మానుషం ధృష్యం న హనిష్యసి రాఘవం ॥ తథోక్తో
రాక్షసేంద్రేణ ప్రత్యగృహ్ణాన్మహాశిషః) ॥౧౪॥ తతస్త్వింద్రజితా లంకా సూర్యప్రతిమతేజసా । రరాజాప్రతివీరేణ ద్యౌ
రివార్కేణ భాస్వతా ॥౧౫॥ స సంప్రాప్య మహాతేజా యుద్ధభూమిమరిందమః । స్థాపయామాస రక్షాంసి రథం ప్రతిస
మంతతః ॥౧౬॥ తతస్తు హుతభోక్తారం హుతభుక్సదృశప్రభః । జుహావ రాక్షసశ్రేష్ఠో మంత్రవద్విధివత్తదా ॥౧౭॥ సహ
విర్లాజసంస్కారైర్మాల్యగంధపురస్కృతైః । జుహువే పావకం తత్ర రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥౧౮॥ శస్త్రాణి
శరపత్రాణి సమిధోఽథ విభీతకాః । లోహితాని చ వాసాంసి స్రువం కార్ష్ణాయసం తథా ॥౧౯॥ స తత్రాగ్నిం సమాస్తీర్య
శరపత్రైస్సతోమరైః । ఛాగస్య కృష్ణవర్ణస్య గళం జగ్రాహ జీవతః ॥౨౦॥ సకృదేవ సమిద్ధస్య విధూమస్య మహార్చిషః।
బభూవుస్తాని లింగాని విజయం యాన్యదర్శయన్ ॥౨౧॥ ప్రదక్షిణావర్తశిఖస్తప్తకాంచనభూషణః। హవిస్తత్ప్రతిజగ్రా
హ పావకస్స్వయమాస్థితః ॥౨౨ ॥ సోఽస్త్రమాహారయామాస బ్రాహ్మమింద్రరిపుస్తదా । ధనుశ్చాత్మరథం చైవ సర్వం
తత్రాభ్యమంత్రయత్ ॥౨౩॥ తస్మిన్నాహూయమానేఽస్త్రే హూయమానే చ పావకే ॥ సార్కగ్రహేందునక్షత్రం
వితత్రాస నభస్స్థలం ॥౨౪ ॥ స పావకం పావకదీప్తతేజా హుత్వా మహేంద్రప్రతిమప్రభావః । స చాపబాణాసిరథా
శ్వసూతః ఖేంతర్దధే హ్యాత్మానమచింత్యరూపః ॥౨౫ ॥ తతో హయరథాకీర్ణం పతాకాధ్వజశోభితం। నిర్యయౌ రాక్షసబ
లం నర్దమానం యుయుత్సయా ॥౨౬॥ తే శరైర్బహుభిశ్చిత్రైస్తీక్ష్ణవేగైరలంకృతైః । తోమరైరంకుశైశ్చాపి వానరాన్
జఘ్నురాహవే ॥ ౨౭॥ రావణిస్తు తతః క్రుద్ధస్తాన్నిరీక్ష్య నిశాచరాన్ । హృష్టా భవంతో యుధ్యంతు వానరాణాం జిఘాంస
యా ॥౨౮॥ తతస్తే రాక్షసాస్సర్వే నర్దంతో జయకాంక్షిణః । అభ్యవర్షంస్తతో ఘోరాన్ వానరాన్ శరవృష్టిభిః ॥౨౯॥
స తు నాళీకనారాచైర్గదాభిర్ముసలైరపి। రక్షోభిస్సంవృతస్సంఖ్యే వానరాన్ విచకర్త హ ॥౩౦॥ తే వధ్యమానాస్సమ
రే వానరాః పాదపాయుధాః । అభ్యద్రవంత సహితా రావణిం రణకర్కశం ॥౩౧॥ ఇంద్రజిత్తు తతః క్రుద్ధో మహాతేజా
మహాబలః । వానరాణాం శరీరాణి వ్యధమద్రావణాత్మజః ॥ ౩౨ ॥ శరేణైకేన చ హరీన్నవ పంచ చ సప్త చ । చిచ్ఛే
ద సమరే క్రుద్ధో రాక్షసాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥ ౩౩ ॥ స శరైస్సూర్యసంకాశైశ్శాతకుంభవిభూషితైః । వానరాన్
సమరే వీరః ప్రమమాథ సుదుర్జయః ॥ ౩౪ ॥ తే భిన్నగాత్రాస్సమరే వానరాశ్శరపీడితాః । పేతుర్మథితసంకల్పాస్సురైరి
వ మహాసురాః ॥ ౩౫ ॥ తం తపంతమివాదిత్యం ఘోరైర్బాణగభస్తిభిః । అభ్యధావంత సంక్రుద్ధాస్సంయుగే వానర
ర్షభాః ॥ ౩౬ ॥ తతస్తు వానరాస్సర్వే భిన్నదేహా విచేతసః। వ్యథితా విద్రవంతి స్మ రుధిరేణ సముక్షితాః ॥ ౩౭ ॥
రామస్యార్థే పరాక్రమ్య వానరాస్త్యక్తజీవితాః। నర్దంతస్తేఽభివృత్తాస్తు సమరే సశిలాయుధాః ॥ ౩౮ ॥ తే ద్రుమైః ప
ర్వతాగ్రైశ్చ శిలాభిశ్చ ప్లవంగమాః। అభ్యవర్షంత సమరే రావణిం పర్యవస్థితాః ॥౩౯॥ తద్ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం
ప్రాణహరం మహత్ । వ్యపోహత మహాతేజా రావణిస్సమితింజయః ॥ ౪౦ ॥ తతః పావకసంకాశైశ్శరైరాశీవిషోప

మైః। వానరాణామనీకాని బిభేద సమరే ప్రభుః॥ ౪౧॥ అష్టాదశశరైస్తీక్ష్ణైస్స విద్ధ్వా గంధమాదనం । వివ్యాధ నవభిశ్చైవ నళం దూరాదవస్థితం॥ స సప్తభిస్తు మహావీర్యో మైందం మర్మవిదారణైః। పంచభిర్విశిఖైశ్చైవ గజం వివ్యాధ సంయుగే ॥ జాంబవంతం తు దశభిర్నీలం త్రింశద్భిరేవ చ। సుగ్రీవమృషభం చైవ సోఽంగదం ద్వివిదం తథా ॥ ఘోరైర్దత్తవరైస్తీక్ష్ణైర్నిష్ప్రాణానకరోత్తదా॥ ౪౪॥ అన్యానపి తదా ముఖ్యాన్వానరాన్బహుభిశ్శరైః । అర్దయామాస సంక్రుద్ధః కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః॥ ౪౫॥ స శరైస్సూర్యసంకాశైస్సుముక్తైశ్శీఘ్రగామిభిః । వానరాణామనీకాని నిర్మమంథ మహారణే॥ ౪౬॥ ఆకులాం వానరీం సేనాం శరజాలేన మోహితాం । హృష్టస్స పరయా ప్రీత్యా దదర్శ క్షతజోక్షితాం ॥ ౪౭॥ పునరేవ మహాతేజా రాక్షసేంద్రాత్మజో బలీ ॥ సంసృజ్య బాణవర్షం చ శస్త్రవర్షం చ దారుణం । మమర్ద వానరానీకమింద్రజిత్త్వరితో బలీ॥ ౪౯॥ స్వసైన్యముత్సృజ్య స మేత్య తూర్ణం మహారణే వానరవాహినీషు । అదృశ్యమానశ్శరజాలముగ్రం వవర్ష నీలాంబుధరో యథాంబు॥ ౫౦॥ తే శక్రజిద్బాణవిశీర్ణదేహా మాయాహతా విస్వరమున్నదంతః । రణే నిపేతుర్హరయోఽద్రికల్పా యథేంద్రవజ్రాభిహతా నగేంద్రాః ॥ ౫౧ ॥ తే కేవలం సందదృశుశ్శితాగ్రాన్బాణాన్రణే వానరవాహినీషు। మాయానిగూఢం తు సురేంద్రశత్రుం న చావృతం రాక్షసమభ్యపశ్యన్॥ ౫౨॥ తతస్స రక్షోధిపతిర్మహాత్మా సర్వా దిశో బాణగణైశ్శితాగ్రైః । ప్రచ్ఛాదయామాస రవిప్రకాశైర్విషాదయామాస చ వానరేంద్రాన్॥ ౫౩॥ సశూలనిస్త్రింశపరశ్వథాని వ్యావిధ్య దీప్తానలసన్నిభాని । సవిస్ఫులింగోజ్జ్వలపావకాని వవర్ష తీవ్రం ప్లవగేంద్రసైన్యే ॥ ౫౪ ॥ తతో జ్వలనసంకాశైశ్శరైర్వానరయూథపాః । తాడితాశ్శక్రజిద్బాణైః ప్రఫుల్లా ఇవ కింశుకాః॥ తేఽన్యోన్యమభిసర్పంతో నినదంతశ్చ విస్వరం। రాక్షసేంద్రాస్త్రనిర్భిన్నా నిపేతుర్వానరర్షభాః ॥ ౫౬ ॥ ఉదీక్షమాణా గగనం కేచిన్నేత్రేషు తాడితాః। శరైర్వివిశురన్యోన్యం పేతుశ్చ జగతీతలే ॥ ౫౭॥ హనుమంతం చ సుగ్రీవమంగదం గంధమాదనం। జాంబవంతం సుషేణం చ వేగదర్శినమేవ చ॥ మైందం చ ద్వివిదం నీలం గవాక్షం గజగోముఖౌ । కేసరిం హరిలోమానం విద్యుద్దంష్ట్రం చ వానరం॥ సూర్యాననం జ్యోతిముఖం తథా దధిముఖం హరిం। పావకాక్షం నళం చైవ కుముదం చైవ వానరం॥ ప్రాసైశ్శూలైశ్శితైర్బాణైరింద్రజిన్మంత్రసంహితైః । వివ్యాధ హరిశార్దూలాన్సర్వాంస్తాన్రాక్షసోత్తమః॥ ౬౧॥ స వై గదాభిర్హరియూథముఖ్యాన్నిర్భిద్య బాణైస్తపనీయపుంఖైః । వవర్ష రామం శరవృష్టిజాలైస్సలక్ష్మణం భాస్కరరశ్మికల్పైః॥ ౬౨॥ స బాణవర్షైరభివర్ష్యమాణో ధారానిపాతానివ తాననచింత్య । సమీక్షమాణః పరమాద్భుతశ్రీ రామస్తదా లక్ష్మణమిత్యువాచ ॥ ౬౩ ॥ అసౌ పునర్లక్ష్మణ రాక్షసేంద్రో బ్రహ్మాస్త్రమాశ్రిత్య సురేంద్రశత్రుః। నిపాతయిత్వా హరిసైన్యముగ్రమస్మాంశ్శరైరర్దయతి ప్రసక్తః ॥ ౬౪ ॥ స్వయంభువా దత్తవరో మహాత్మా ఖమాస్థితోఽంతర్హితభీమకాయః । కథన్ను శక్యో యుధి నష్టదేహో నిహంతుమద్యేంద్రజిదుద్యతాస్త్రః ॥ ౬౫ ॥ మన్యే స్వయంభూర్భగవానచింత్యో యస్యైతదస్త్రం ప్రభవశ్చ యోఽద్య । బాణావపాతాంస్త్వమిహాద్య ధీమన్మయా సహావ్యగ్రమనాస్సహస్వ ॥ ౬౬॥ ప్రచ్ఛాదయత్యేష హి రాక్షసేంద్రస్సర్వా దిశస్సాయకవృష్టిజాలైః । ఏతచ్చ సర్వం పతితాగ్ర్యశూరం న భ్రాజతే వానరరాజసైన్యం ॥ ౬౭ ॥ ఆవాం తు దృష్ట్వా పతితౌ విసంజ్ఞౌ నివృత్తయుద్ధౌ గతరోషహర్షౌ। ధ్రువం ప్రవేక్ష్యత్యమరారివాసమసౌ సమాదాయ రణాగ్రలక్ష్మీం ॥ ౬౮ ॥ తతస్తు తావింద్రజిదస్త్రజాలైర్బభూవతుస్తత్ర తథా విశస్తౌ। స చాపి తౌ తత్ర విదర్శయిత్వా ననాద హర్షాద్యుధి రాక్షసేంద్రః ॥ ౬౯ ॥ స తత్తదా వానరసైన్యమేవం రామం చ సంఖ్యే సహ లక్ష్మణేన। విషాదయిత్వా సహసా వివేశ పురీం దశగ్రీవభుజాభిగుప్తాం ॥ ౭౦ ॥

ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్రిసప్తతితమస్సర్గః.************************** తయోస్తదా సాదితయో రణాగ్రే ముమోహ సైన్యం హరిపుంగవానాం। సుగ్రీవనీలాంగదజాంబవంతో న చాపి కించిత్ప్రతిపేదిరే తే ॥ ౧॥ తతో విషణ్ణం సమవేక్ష్య సైన్యం విభీషణో బుద్ధిమతాం వరిష్ఠః। ఉవాచ శాఖామృగరాజవీరానాశ్వాసయన్నప్రతిమైర్వచోభిః ॥ ౨ ॥ మా భైష్ట నాస్త్యత్ర విషాదకాలో యదార్యపుత్రౌ హ్యవశౌ విషణ్ణౌ । స్వయంభువో వాక్యమథోద్వహంతౌ యత్సాదితావింద్రజిదస్త్రజాలైః॥ ౩॥ తస్మై తు దత్తం పరమాస్త్రమేతత్స్వయంభువా బ్రాహ్మమమోఘవేగం । తన్మానయంతౌ యుధి రాజపుత్రౌ నిపాతితౌ కోఽత్ర విషాదకాలః॥ ౪॥ బ్రాహ్మమస్త్రం తతో ధీమాన్మానయిత్వా తు మారుతిః । విభీషణవచశ్శ్రుత్వా హనుమాంస్తమథాబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ ఏతస్మిన్నిహతే సైన్యే వానరాణాం తరస్వినాం । యో యో ధారయతే ప్రాణాంస్తం తమాశ్వాసయావహై॥ ౬॥ తావుభౌ యుగపద్వీరౌ హనుమద్రాక్షసోత్తమౌ । ఉల్కాహస్తౌ తదా రాత్రౌ రణశీర్షే విచేరతుః॥ ౭॥ భిన్నలాంగూలహస్తోరుపాదాంగుళిశిరోధరైః । స్రవద్భిః క్షతజం గాత్రైః ప్రస్రవద్భి

స్తతస్తతః ॥ పతితైః పర్వతాకారైర్వానరైరభిసంకులాం । శస్త్రైశ్చ పతితైర్దీప్తైర్దదృశాతే వసుంధరాం ॥ ౯ ॥
సుగ్రీవమంగదం నీలం శరభం గంధమాదనం । గవాక్షం చ సుషేణం చ వేగదర్శినమాహుకం ॥ మైందం నళం జ్యోతిముఖం ద్వి
విదం పనసం తథా । ఏతాంశ్చాన్యాంస్తతో వీరౌ దదృశాతే హతాన్ రణే ॥ ౧౧ ॥ సప్తషష్టిర్హతాః కోట్యో వానరాణాం
తరస్వినాం । అహ్నః పంచమశేషేణ వల్లభేన స్వయంభువః ॥ ౧౨ ॥ సాగరౌఘనిభం భీమం దృష్ట్వా బాణార్దితం బలం ।
మార్గతే జాంబవంతం స హనుమాన్స విభీషణః ॥ ౧౩ ॥ స్వభావజరయాయుక్తం వృద్ధం శరశతైశ్చితం । ప్రజాపతిసుతం
వీరం శామ్యంతమివ పావకం ॥ దృష్ట్వా తముపసంగమ్య పౌలస్త్యో వాక్యమబ్రవీత్ । కచ్చిదార్యశరైస్తీక్ష్ణైః ప్రాణా న
ధ్వంసితాస్తవ ॥ ౧౪ ॥ విభీషణవచశ్శ్రుత్వా జాంబవానృక్షపుంగవః । కృచ్ఛ్రాదభ్యుద్గిరన్ వాక్యమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥
౧౫ ॥ నైఋతేంద్ర మహావీర్య స్వరేణ త్వాభిలక్షయే । పీడ్యమానశ్శితైర్బాణైర్న త్వాం పశ్యామి చక్షుషా ॥ ౧౬ ॥
అంజనాసుప్రజా యేన మాతరిశ్వా స నైరృత । హనుమాన్వానరశ్రేష్ఠః ప్రాణాన్ధారయతే క్వచిత్ ॥ ౧౭ ॥ శ్రు
త్వా జాంబవతో వాక్యమువాచేదం విభీషణః । ఆర్యపుత్రావతిక్రమ్య కస్మాత్పృచ్ఛసి మారుతిం ॥ నైవ రాజని సుగ్రీవే
నాంగదే నాపి రాఘవే । ఆర్య సందర్శితస్స్నేహో యథా వాయుసుతే పరః ॥ ౨౦ ॥ విభీషణవచశ్శ్రుత్వా జాంబవా
న్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ శృణు నైఋతశార్దూల యస్మాత్పృచ్ఛామి మారుతిం ॥ తస్మిన్ జీవతి వీరే తు హతమప్య
హతం బలం । హనుమత్యుజ్ఝితప్రాణే జీవంతోఽపి వయం హతాః ॥ ధరతే మారుతిస్తాత మారుతప్రతిమో యది । వైశ్వాన
రసమో వీర్యే జీవితాశా తతో భవేత్ ॥ ౨౩ ॥ తతో వృద్ధముపాగమ్య నియమేనాభ్యవాదయత్ । గృహ్య జాంబవతః పా
దౌ హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ ౨౪ ॥ శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం తథాపి వ్యథితేంద్రియః । పునర్జాతమివాత్మానం మ
న్యతే స్మర్క్షపుంగవః ॥ ౨౫ ॥ తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా హనుమంతం స జాంబవాన్ ॥ ౨౬ ॥ ఆగచ్ఛ హరిశార్దూల వాన
రాంస్త్రాతుమర్హసి ॥ నాన్యో విక్రమపర్యాప్తస్త్వమేషాం పరమస్సఖా ॥ ౨౭ ॥ త్వత్పరాక్రమకాలోఽయం నాన్యం
పశ్యామి కంచన ॥ ఋక్షవానరవీరాణామనీకాని ప్రహర్షయ । విశల్యౌ కురు చాప్యేతౌ సాదితౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౮ ॥
గత్వా పరమమధ్వానముపర్యుపరి సాగరం । హిమవంతం నగశ్రేష్ఠం హనుమన్ గంతుమర్హసి ॥ ౨౯ ॥ తతః కాంచనమత్యు
చ్చమృషభం పర్వతోత్తమం । కైలాసశిఖరం చాపి ద్రక్ష్యస్యరినిషూదన ॥ ౩౦ ॥ తయోశ్శిఖరయోర్మధ్యే ప్రదీప్తమతు
లప్రభం । సర్వౌషధియుతం వీర ద్రక్ష్యస్యోషధిపర్వతం ॥ ౩౧ ॥ తస్య వానరశార్దూల చతస్రో మూర్ధ్ని సంభవాః ।
ద్రక్ష్యస్యోషధయో దీప్తా దీపయంత్యో దిశో దశ ॥ మృతసంజీవినీం చైవ విశల్యకరణీమపి । సావర్ణ్యకరణీం చైవ సంధాన
కరణీం తథా ॥ తాస్సర్వా హనుమన్ గృహ్య క్షిప్రమాగంతుమర్హసి । ఆశ్వాసయ హరీన్ ప్రాణైర్యోజ్య గంధవహా
త్మజ ॥ ౩౪ ॥ శ్రుత్వా జాంబవతో వాక్యం హనుమాన్ హరిపుంగవః । ఆపూర్యత బలోద్ధర్షైస్తోయవేగైరివార్ణవః ॥
౩౫ ॥ స పర్వతతటాగ్రస్థః పీడయన్ పర్వతోత్తమం । హనుమాన్ దృశ్యతే వీరో ద్వితీయ ఇవ పర్వతః ॥ ౩౬ ॥ హరిపాదవిని
ర్భగ్నో నిషసాద స పర్వతః । న శశాక తదాత్మానం సోఢుం భృశనిపీడితః ॥ ౩౭ ॥ తస్య పేతుర్నగా భూమౌ హరివేగాచ్చ జ
జ్వలుః । శృంగాణి చ వ్యశీర్యంత పీడితస్య హనూమతా ॥ ౩౮ ॥ తస్మిన్ సంపీడ్యమానే తు భగ్నద్రుమశిలాతలే । న శేకు
ర్వానరాః స్థాతుం ఘూర్ణమానే నగోత్తమే ॥ ౩౯ ॥ సా ఘూర్ణితమహాద్వారా ప్రభగ్నగృహగోపురా । లంకా త్రా
సాకులా రాత్రౌ ప్రనృత్తేవాభవత్తదా ॥ ౪౦ ॥ పృథివీధరసంకాశో నిపీడ్య ధరణీధరం । పృథివీం క్షోభయామాస సార్ణ
వాం మారుతాత్మజః ॥ ౪౧ ॥ ఆరురోహ తదా తస్మాద్ధరిర్మలయపర్వతం । మేరుమందరసంకాశం నానాప్రస్రవణాకు
లం ॥ నానాద్రుమలతాకీర్ణం వికాసికమలోత్పలం । సేవితం దేవగంధర్వైః షష్టియోజనముచ్ఛ్రితం ॥ విద్యాధరైర్ము
నిగణైరప్సరోభిర్నిషేవితం । నానామృగగణాకీర్ణం బహుకందరశోభితం ॥ ౪౪ ॥ సర్వానాకులయంస్తత్ర యక్షగంధర్వ
కిన్నరాన్ । హనుమాన్మేఘసంకాశో వవృధే మారుతాత్మజః ॥ ౪౫ ॥ పద్భ్యాం తు శైలమాపీడ్య బడబాముఖవన్ముఖం । వివృ
త్యోగ్రం ననాదోచ్చైస్త్రాసయన్నివ రాక్షసాన్ ॥ ౪౬ ॥ తస్య నానద్యమానస్య శ్రుత్వా నినదముత్తమం । లంకాస్థా రాక్ష
సాస్సర్వే న శేకుస్స్పందితుం భయాత్ ॥ ౪౭ ॥ నమస్కృత్వాథ రామాయ మారుతిర్భీమవిక్రమః । రాఘవార్థే పరం క
ర్మ సమీహత పరంతపః ॥ ౪౮ ॥ స పుచ్ఛముద్యమ్య భుజంగకల్పం వినమ్య పృష్ఠం శ్రవణే నికుంచ్య । వివృత్య వక్త్రం బడబాము
ఖాభమాపుప్లువే వ్యోమని చండవేగః ॥ ౪౯ ॥ స వృక్షషండాంస్తరసా జహార శైలాన్ శిలాః ప్రాకృతవానరాంశ్చ । బా
హూరువేగోద్ధతసంప్రణున్నాస్తే క్షీణవేగాస్సలిలే నిపేతుః ॥ ౫౦ ॥ స తౌ ప్రసార్యోరగభోగకల్పౌ భుజౌ భుజంగారినికా
శవీర్యః । జగామ మేరుం నగరాజమగ్ర్యం దిశః ప్రకర్షన్నివ వాయుసూనుః ॥ ౫౧ ॥ స సాగరం ఘూర్ణితవీచిమాలం తదా
భృశం భ్రామితసర్వసత్త్వం । సమీక్షమాణస్సహసా జగామ చక్రం యథా విష్ణుకరాగ్రముక్తం ॥ ౫౨ ॥ స పర్వతాన్వృ

త్సుగణాన్సరాంసినదీస్తటాకానిపురోత్తమాని। స్ఫీతాన్జనాంతానపిసంప్రవీక్ష్యజగామవేగాత్పితృతుల్యవేగః॥ ౫౩
ఆదిత్యపథమాశ్రిత్యజగామసగతక్లమః।హనుమాంస్త్వరితోవీరఃపితృతుల్యపరాక్రమః ॥ ౫౪ ॥జవేనమహతాయుక్తో
మారుతిర్మారుతోయథా॥౫౪॥జగామహరిశార్దూలోదిశశ్శబ్దేనపూరయన్॥౫౫ ॥ స్మరన్జాంబవతోవాక్యంమారు
తిర్వాతరంహసా।దదర్శసహసాచాపిహిమవంతంమహాకపిః ॥ ౫౬ ॥నానాప్రస్రవణోపేతంబహుకందరనిర్ఝరం।
శ్వేతాభ్రచయసంకాశైశ్శిఖరైశ్చారుదర్శనైః॥శోభితంవివిధైర్వృక్షైరగమత్పర్వతోత్తమం॥౫౭ ॥ సతంసమాసా
ద్యమహానగేంద్రమతిప్రవృద్ధోత్తమఘోరశృంగం ॥ దదర్శపుణ్యానిమహాశ్రమాణిసురర్షిసంఘోత్తమసేవితాని ॥
౫౮ ॥ సబ్రహ్మకోశంరజతాలయంచశక్రాలయంరుద్రశరప్రమోక్షం ॥ హయాననంబ్రహ్మశిరశ్చదీప్తందదర్శవైవ
స్వతకింకరాంశ్చ ॥ ౫౯ ॥ వజ్రాలయంవైశ్రవణాలయంచసూర్యప్రభంసూర్యనిబంధనంచ। బ్రహ్మాసనంశంకరకా
ర్ముకంచదదర్శనాభించవసుంధరాయాః ॥ ౬౦ ॥ కైలాసమగ్ర్యంహిమవచ్ఛిలాంచతథర్షభంకాంచనశైలమ
గ్ర్యం । సందీప్తసర్వౌషధిసంప్రదీప్తందదర్శసర్వౌషధిపర్వతేంద్రం ॥ ౬౧ ॥ సతంసమీక్ష్యానలరశ్మిదీప్తంవిసిస్మియే
వాసవదూతసూనుః। ఆవృత్యతంచౌషధిపర్వతేంద్రంతత్రౌషధీనాంవిచయంచకార ॥ ౬౨ ॥సయోజనసహస్రాణి
సమతీత్యమహాకపిః । దివ్యౌషధిధరంశైలంవ్యచరన్మారుతాత్మజః ॥ ౬౩ ॥మహౌషధ్యస్తతస్సర్వాస్తస్మిన్పర్వతస
త్తమే । విజ్ఞాయార్థినమాయాంతంతతోజగ్మురదర్శనం॥౬౪॥ సతామహాత్మాహనుమానపశ్యన్చుకోపకోపాచ్చభృ
శంననాద।అమృష్యమాణోగ్నినికాశచక్షుర్మహీధరేంద్రంతమువాచవాక్యం॥౬౫॥ కిమేతదేవంసువినిశ్చితంతేయ
ద్రాఘవేనాసికృతానుకంపః।పశ్యాద్యమద్బాహుబలాభిభూతోవికీర్ణమాత్మానమథోనగేంద్ర ॥ ౬౬ ॥ సతస్యశృం
గంసనగంసనాగంసకాంచనంధాతుసహస్రజుష్టం । వికీర్ణకూటంజ్వలితాగ్రసానుంప్రగృహ్య వేగాత్సహసోన్మమా
థ ॥ ౬౭ ॥ సతంసముత్పాట్యఖముత్పపాతవిత్రాస్యలోకాన్ససురాసురేంద్రాన్ । సంస్తూయమానఃఖచరైరనేకై
ర్జగామవేగాద్గరుడోగ్రవేగః ॥ ౬౮ ॥ సభాస్కరాధ్వానమనుప్రపన్నస్తంభాస్కరాభంశిఖరంప్రగృహ్య । బభౌ
తదాభాస్కరసన్నికాశోరవేస్సమీపేప్రతిభాస్కరాభః ॥ ౬౯ ॥ సతేనశైలేనభృశంరరాజశైలోపమోగంధవహా
త్మజస్తు।సహస్రధారేణసపావకేనచక్రేణఖేవిష్ణురివార్పితేన ॥ ౭౦ ॥ తంవానరాఃప్రేక్ష్యవినేదురుచ్చైస్సతానపి
ప్రేక్ష్యముదాననాద । తేషాంసముద్ఘుష్టరవంనిశమ్యలంకాలయాభీమతరంవినేదుః ॥౭౧॥ తతోమహాత్మానిపపాతత
స్మిన్శైలోత్తమేవానరసైన్యమధ్యే । హర్యుత్తమేభ్యశ్శిరసాభివాద్యవిభీషణంతత్రససస్వజేచ ॥ ౭౨॥ తావప్యుభౌ
మానుషరాజపుత్రౌతంగంధమాఘ్రాయమహౌషధీనాం । బభూవతుస్తత్రతదావిశల్యావుత్తస్థురన్యేచహరిప్రవీరాః ॥
౭౩॥సర్వేవిశల్యావిరుజఃక్షణేనహరిప్రవీరానిహతాశ్చయేస్యుః । గంధేనతాసాంప్రవరౌషధీనాంసుప్తానిశాంతేష్వి
వసంప్రబుద్ధాః॥ ౭౪॥యదాప్రభృతిలంకాయాంయుధ్యంతేకపిరాక్షసాః । తదాప్రభృతిమానార్థమాజ్ఞయారావణ
స్యచ॥యేహన్యంతేరణేతత్రరాక్షసాఃకపికుంజరైః । హతాహతాస్తుక్షిప్యంతేసర్వఏవతుసాగరే ॥౭౬ ॥ తతోహరి
ర్గంధవహాత్మజస్తుతమోషధీశైలముదగ్రవీర్యః । నినాయవేగాద్ధిమవంతమేవపునశ్చరామేణసమాజగామ ॥ ౭౭ ॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.***************************** తతోబ్రవీన్మహాతేజాస్సు
గ్రీవోవానరాధిపః।అర్థ్యంవిజ్ఞాపయంశ్చాపిహనుమంతమిదంవచః॥౧॥ యతోహతఃకుంభకర్ణఃకుమారాశ్చనిషూది
తాః। నేదానీముపనిర్హారంరావణోదాతుమర్హతి ॥౨॥ యేయేమహాబలాస్సంతిలఘువశ్చప్లవంగమాః।లంకామభ్యుత్ప
తంత్వాశుగృహ్యోల్కాఃప్లవగర్షభాః(హరయోహరిసంకాశాఃప్రదగ్ధుంరావణాలయం) ॥ ౩ ॥ తతోస్తంగతఆ
దిత్యేరౌద్రేతస్మిన్నిశాముఖే । లంకామభిముఖాస్సోల్కాజగ్ముస్తేప్లవగర్షభాః ॥౪॥ ఉల్కాహస్తైర్హరిగణైస్సర్వతస్స
మభిద్రుతాః।ఆరక్షస్థావిరూపాక్షాస్సహసావిప్రదుద్రువుః ॥ ౫ ॥ గోపురాట్టప్రతోళీషుచర్యాసువివిధాసుచ।ప్రాసా
దేషుచసంహృష్టాస్ససృజుస్తేహుతాశనం ॥ తేషాంగృహసహస్రాణిదదాహహుతభుక్తదా ॥౬॥ ప్రాసాదాఃపర్వ
తాకారాఃపతంతిధరణీతలే॥ అగరుర్దహ్యతేతత్రవరంచహరిచందనం ॥౭॥ ముక్తామణయస్స్నిగ్ధావజ్రంచాపిప్ర
వాళకం॥క్షౌమంచదహ్యతేతత్రకౌశేయంచాపిశోభనం। ఆవికంవివిధంచౌర్ణంకాంచనంభాండమాయుధం ॥ నానా
వికృతసంస్థానంవాజిభాండపరిచ్ఛదాన్ । గజగ్రైవేయకక్ష్యాశ్చరథభాండాశ్చసంస్కృతాః ॥ తనుత్రాణిచయోధా
నాంహస్త్యశ్వానాంచవర్మచ। ఖడ్గాధనూంషిజ్యాబాణాస్తోమరాంకుశశక్తయః॥రోమజంవాలజంచర్మవ్యాఘ్రజం
చాండజంబహు॥౧౧॥ముక్తామణివిచిత్రాంశ్చప్రాసాదాంశ్చసమంతతః ॥ వివిధానస్త్రసంయోగానగ్నిర్దహతితత్ర
వై ॥౧౨॥ నానావిధాన్గృహచ్ఛందాన్దదాహహుతభుక్తదా ॥ ఆవాసాన్రాక్షసానాంచసర్వేషాంగృహగర్ధ్నీ

నాం॥౧౩॥ హేమచిత్రతనుత్రాణాం స్రగ్దామాంబరధారిణాం ॥ శీధుపానచలాక్షాణాం మదవిహ్వలగామినాం। కాం
తాలంబితవస్త్రాణాం శత్రుసంజాతమన్యునాం॥ గదాశూలాసిహస్తానాం ఖాదతాం పిబతామపి।శయనేషు మహార్హే
షు ప్రసుప్తానాం ప్రియైస్సహ ॥ త్రస్తానాం గచ్ఛతాం తూర్ణం పుత్రానాదాయ సర్వతః । తేషాం శతసహస్రాణి తదా
లంకానివాసినాం ॥ అదహత్పావకస్తత్ర జజ్వాల చ పునః పునః॥౧౮॥ సారవంతి మహార్హాణి గభీరగుణవంతి చ॥ హేమచం
ద్రార్ధచంద్రాణి చంద్రశాలోన్నతాని చ । రత్నచిత్రగవాక్షాణి సాధిష్ఠానాని సర్వశః ॥ మణివిద్రుమచిత్రాణి స్పృ
శంతీవ దివాకరం। క్రౌంచబర్హిణవీణానాం భూషణానాం చ నిస్వనైః ॥ నాదితాన్యచలాభాని వేశ్మాన్యగ్నిర్దదాహ
సః॥౨౦॥ జ్వలనేన పరీతాని తోరణాని చకాశిరే॥ విద్యుద్భిరివ నద్ధాని మేఘజాలాని ఘర్మగే ॥౨౧॥ జ్వలనేన పరీతాని నిపే
తుర్భవనాన్యథ॥ వజ్రవజ్రహతానీవ శిఖరాణి మహాగిరేః ॥ ౨౨ ॥ విమానేషు ప్రసుప్తాశ్చ దహ్యమానా వరాంగనాః॥ త్య
క్తాభరణసర్వాంగా హాహేత్యుచ్చైర్విచుక్రుశుః ॥ ౨౩ ॥ తాని నిర్దహ్యమానాని దూరతః ప్రచకాశిరే॥ హిమవచ్ఛిఖ
రాణీవ దీప్తౌషధివనాని చ॥౨౪॥ హర్మ్యాగ్రైర్దహ్యమానైశ్చ జ్వాలాప్రజ్వలితైరపి ॥ రాత్రౌ సా దృశ్యతే లంకా పు
ష్పితైరివ కింశుకైః ॥౨౫॥ హస్త్యధ్యక్షైర్గజైర్ముక్తైర్ముక్తైశ్చ తురగైరపి ॥ బభూవ లంకా లోకాంతే భ్రాంతగ్రా
హ ఇవార్ణవః ॥౨౬॥ అశ్వం ముక్తం గజో దృష్ట్వా క్వచిద్భీతోపసర్పతి ॥ భీతో భీతం గజం దృష్ట్వా క్వచిదశ్వో నివర్తతే ॥
౨౭॥ లంకాయాం దహ్యమానాయాం శుశుభే స మహార్ణవః। ఛాయాసంసక్తసలిలో లోహితోద ఇవార్ణవః ॥౨౮॥
సా బభూవ ముహూర్తేన హరిభిర్దీపితా పురీ॥ లోకస్యాస్య క్షయే ఘోరే ప్రదీప్తేవ వసుంధరా ॥౨౯॥ నారీజనస్య ధూమే
న వ్యాప్తస్యోచ్చైర్వినేదుషః ॥ స్వనో జ్వలనతప్తస్య శుశ్రువే దశయోజనం ॥ ౩౦ ॥ ప్రదగ్ధకాయానపరాన్ రాక్షసా
న్నిర్గతాన్ బహిః॥ సహసాభ్యుత్పతంతి స్మ హరయో థ యుయుత్సవః ॥౩౧॥ ఉద్ఘుష్టం వానరాణాం చ రాక్షసానాం చ ని
స్వనః॥ దిశో దశ సముద్రం చ పృథివీం చాన్వనాదయత్ ॥ ౩౨॥ విశల్యౌ తు మహాత్మానౌ తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ అసం
భ్రాంతౌ జగృహతుస్తదోభౌ ధనుషీ వరే ॥౩౩॥ తతో విస్ఫారయానస్య రామస్య ధనురుత్తమం ॥ బభూవ తుములశ్శబ్దో
రాక్షసానాం భయావహః॥౩౪॥ అశోభత తదా రామో ధనుర్విస్ఫారయన్ మహత్ ॥ భగవానివ సంక్రుద్ధో భవో వేదమ
యం ధనుః॥౩౫॥ ఉద్ఘుష్టం వానరాణాం చ రాక్షసానాం చ నిస్వనం॥ జ్యాశబ్దస్తావుభౌ శబ్దావతి రామస్య శుశ్రువే ॥ ౩౬॥
వానరోద్ఘుష్టఘోషశ్చ రాక్షసానాం చ నిస్వనః ॥ జ్యాశబ్దశ్చాపి రామస్య త్రయం వ్యాప్తం దిశో దశ ॥ ౩౭॥ తస్య కా
ర్ముకముక్తైశ్చ శరైస్తత్పురగోపురం ॥ కైలాసశృంగప్రతిమం వికీర్ణమపతద్భువి॥౩౮॥ తతో రామశరాన్ దృష్ట్వా విమా
నేషు గృహేషు చ॥ సన్నాహో రాక్షసేంద్రాణాం తుములస్సమపద్యత॥౩౯॥ తేషాం సన్నహ్యమానానాం సింహనా
దం చ కుర్వతాం ॥ శర్వరీ రాక్షసేంద్రాణాం రౌద్రీవ సమపద్యత ॥౪౦॥ ఆదిష్టా వానరేంద్రాస్తు సుగ్రీవేణ మహాత్మనా॥
ఆసన్నా ద్వారమాసాద్య యుధ్యధ్వం ప్లవగర్షభాః। యశ్చ వో వితథం కుర్యాత్తత్ర తత్ర వ్యవస్థితః ॥ స హంతవ్యోభిసంప్లుత్య
రాజశాసనదూషకః॥౪౨॥ తేషు వానరముఖ్యేషు దీప్తోల్కోజ్జ్వలపాణిషు॥ స్థితేషు ద్వారమాసాద్య రావణం మన్యురావి
శత్ ॥౪౩॥ తస్య జృంభితవిక్షేపాద్వ్యామిశ్రా వై దిశో దశ ॥ రూపవానివ రుద్రస్య మన్యుర్గాత్రేష్వదృశ్యత॥౪౪॥ స
నికుంభం చ కుంభం చ కుంభకర్ణాత్మజావుభౌ ॥ ప్రేషయామాస సంక్రుద్ధో రాక్షసైర్బహుభిస్సహ॥౩౫॥ యూపాక్ష
శ్శోణితాక్షశ్చ ప్రజంఘః కంపనస్తథా॥ నిర్యయుః కౌంభకర్ణిభ్యాం సహ రావణశాసనాత్ ॥ ౪౬ ॥ శశాస నాదయన్
సర్వాన్ రాక్షసాన్ సుమహాబలాన్ ॥ రాక్షసా గచ్ఛతాత్రైవ జయధ్వం శీఘ్రమేవ చ ।౪౭॥ తతస్తు చోదితాస్తేన రా
క్షసా జ్వలితాయుధాః ॥ లంకాయా నిర్యయుర్వీరాః ప్రణదంతః పునః పునః ॥౪౮॥ రక్షసాం భూషణస్థాభిర్భాభిస్స్వా
భిశ్చ సర్వశః ॥ చక్రుస్తే సప్రభం వ్యోమ హరయశ్చాగ్నిభిస్సహ ॥ ౪౯ ॥ తత్ర తారాధిపస్యాభా తారాణాం చ తథైవ
చ ॥ తయోరాభరణస్థా చ బలయోర్ద్యామభాసయత్ ॥ ౫౦ ॥ చంద్రాభా భూషణాభా చ గృహాణాం జ్వలతాం చ
భా ॥ హరిరాక్షససైన్యాని భ్రాజయామాస సర్వతః ॥ ౫౧ ॥ తత్ర చోర్ధ్వం ప్రదీప్తానాం గృహాణాం సాగరః పునః॥
భాభిస్సంసక్తపాతాళశ్చలోర్మిశ్శుశుభేధికం ॥ ౫౨ ॥ పతాకాధ్వజసంసక్తముత్తమాసిపరశ్వధం ॥ భీమాశ్వరథమా
తంగం నానాపత్తిసమాకులం । దీప్తశూలగదాఖడ్గప్రాసతోమరకార్ముకం ॥ తద్రాక్షసబలం ఘోరం భీమవిక్రమ
పౌరుషం । దదృశే జ్వలితప్రాసం కింకిణీశతనాదితం ॥ హేమజాలాచితభుజం వ్యామిశ్రితపరశ్వధం । వ్యాఘూర్ణిత
మహాశస్త్రం బాణసంసక్తకార్ముకం ॥ గంధమాల్యమధూత్సేకసమ్మోదితమహానిలం । ఘోరం శూరజనాకీర్ణం మ
హాంబుధరనిస్వనం॥౫౭॥ తద్దృష్ట్వా బలమాయాంతం రాక్షసానాం సుదారుణం । సంచచాల ప్లవంగానాం బలముచ్చై
ర్ననాద చ॥౫౮॥ జవేనాప్లుత్య చ పునస్తద్బలం రక్షసాం మహత్ । అభ్యయాత్ప్రత్యరిబలం పతంగా ఇవ పావకం ॥ ౫౯ ॥

తేషాం భుజపరామర్శవ్యామృష్టపరిఘాశని। రాక్షసానాం బలం శ్రేష్ఠం భూయస్తరమశోభత ॥ ౬౦ ॥ తతోఽన్మత్తా ఇ
వోత్పేతుశ్ఛరమోధయుయుత్సవః। తరుశైలైరభిఘ్నంతో ముష్టిభిశ్చ నిశాచరాన్॥ ౬౧॥ తథైవాపతతాం తేషాం కపీ
నామసిభిశ్శితైః। శిరాంసి సహసా జహ్రూ రాక్షసా భీమదర్శనాః॥ ౬౨॥ దశనైర్హృతకర్ణాశ్చ ముష్టినిర్భిన్నమ
స్తకాః। శిలాప్రహారభగ్నాంగా విచేరుస్తత్ర రాక్షసాః ॥ ౬౩॥తథైవాప్యపరే తేషాం కపీనామభిలక్షితాః । ప్రవీరా
నభితో జఘ్నూ రాక్షసా నాంతరస్వినాం॥౬౪॥ తథైవాప్యపరే తేషాం కపీనామసిభిశ్శితైః। హరివీరాన్నిజఘ్నుశ్చ ఘో
రరూపా నిశాచరాః॥ ౬౫॥ఘ్నంతమన్యం జఘానాన్యః పాతయంతమపాతయత్ । గర్హమాణం జగర్హాన్యో దశం
తమపరో దశత్ ॥౬౬॥ దేహీత్యన్యో దదాత్యన్యో దదామీత్యపరః పునః । కిం క్లేశయసి తిష్ఠేతి తత్రాఽన్యోన్యం బభాషిరే ॥
౬౭॥విప్రలంబితవస్త్రం చ విముక్తకవచాయుధం। సముద్యతమహాప్రాసయష్టిశూలాసిసంకులం ॥ ప్రావర్తత మ
హారౌద్రం యుద్ధం వానరరక్షసాం॥ ౬౮॥ వానరాన్ దశసప్తేతి రాక్షసా జఘ్నురాహవే ॥ రాక్షసాన్ దశసప్తేతి వా
నరాశ్చాభ్యపాతయన్॥ ౬౯॥ విస్రస్తకేశవసనం విధ్వస్తకవచధ్వజం ॥ బలం రాక్షసమాలంబ్య వానరాః పర్యవార
యన్॥ ౭౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- పంచసప్తతితమస్సర్గః. ******************************
ప్రవృత్తే సంకులే తస్మిన్ ఘోరే వీరజనక్షయే। అంగదః కంపనం వీరమాససాద రణోత్సుకః॥ ౧ ॥ ఆహూయ సోఽం
గదం కోపాత్తాడయామాస వేగితః। గదయా కంపనః పూర్వం స చచాల భృశాహతః ॥ ౨॥ స సంజ్ఞాం ప్రాప్య తేజస్వీ చి
క్షేప శిఖరం గిరేః। అర్దితశ్చ ప్రహారేణ కంపనః పతితో భువి॥ ౩॥ తతస్తు కంపనం దృష్ట్వా శోణితాక్షో హతం రణే । రథే
నాభ్యపతత్ క్షిప్రం తత్రాఽంగదమభీతవత్ ॥౪॥ సోఽంగదం నిశితైర్బాణైస్తదా వివ్యాధ వేగితః । శరీరదారణైస్తీక్ష్ణైః కాలా
గ్నిసమవిగ్రహైః॥ ౫ ॥ క్షురక్షురప్రైర్నారాచైర్వత్సదంతైశ్శిలీముఖైః । కర్ణిశల్యవిపాఠైశ్చ బహుభిర్నిశితైశ్శ
రైః॥ అంగదః ప్రతివిద్ధాంగో వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ ।ధనురుగ్రం రథం బాణాన్ మమర్ద తరసా బలీ ॥ ౭ ॥ శోణితా
క్షస్తతః క్షిప్రమసిచర్మ సమాదదే।ఉత్పపాత దివం క్రుద్ధో వేగవానవిచారయన్॥ ౮॥ తం క్షిప్రతరమాప్లుత్య పరామృ
శ్యాంగదో బలీ। కరేణ తస్య తం ఖడ్గం సమాచ్ఛిద్య ననాద చ॥ ౯॥ తస్యాంసఫలకే ఖడ్గం నిజఘాన తతోఽంగదః । యజ్ఞోపవీ
తవచ్చైనం చిచ్ఛేద కపికుంజరః॥౧౦॥ తం ప్రగృహ్య మహాఖడ్గం వినద్య చ పునః పునః । వాలిపుత్రోఽభిదుద్రావ రణశీర్షే
పరానరీన్॥౧౧॥ఆయసీం తు గదాం వీరః ప్రగృహ్య కనకాంగదః। శోణితాక్షస్సమావిధ్యత మేవానుపపాత హ ॥ ౧౨ ॥
ప్రజంఘసహితో వీరో యూపాక్షస్తు తతో బలీ। రథేనాభియయౌ క్రుద్ధో వాలిపుత్రం మహాబలం ॥ ౧౩ ॥ తయోర్మధ్యే
కపిశ్రేష్ఠః శోణితాక్షప్రజంఘయోః।విశాఖయోర్మధ్యగతః పూర్ణచంద్ర ఇవాభవత్ ॥ ౧౪॥అంగదం పరిరక్షంతౌ మైం
దో ద్వివిద ఏవ చ। తస్య తస్థతురభ్యాశే పరస్పరదిదృక్షయా॥౧౫॥ అభిపేతుర్మహాకాయాః ప్రతియత్తా మహాబలాః। రా
క్షసా వానరాన్ రోషాదసిచర్మగదాధరాః॥ ౧౬॥ త్రయాణాం వానరేంద్రాణాం త్రిభీ రాక్షసపుంగవైః । సంసక్తా
నాం మహద్యుద్ధమభవద్రోమహర్షణం॥౧౭॥ తే తు వృక్షాన్ సమాదాయ సంప్రచిక్షిపురాహవే । ఖడ్గేన ప్రతిచిచ్ఛేద
తాన్ ప్రజంఘో మహాబలః॥ ౧౮ ॥ రథానశ్వాన్ ద్రుమైశ్శైలైస్తే ప్రచిక్షిపురాహవే । శరౌఘైః ప్రతిచిచ్ఛేద తాన్
యూపాక్షో నిశాచరః॥౧౯॥ సృష్టాన్ ద్వివిదమైందాభ్యాం ద్రుమానుత్పాట్య వీర్యవాన్ । బభంజ గదయా మధ్యే శోణి
తాక్షః ప్రతాపవాన్॥ ౨౦॥ ఉద్యమ్య విపులం ఖడ్గం పరమర్మనికృంతనం । ప్రజంఘో వాలిపుత్రాయ అభిదుద్రావ వేగి
తః॥౨౧॥తమభ్యాశగతం దృష్ట్వా వానరేంద్రో మహాబలః। ఆజఘానాశ్వకర్ణేన ద్రుమేణాతిబలస్తదా ॥ ౨౨ ॥ బా
హుం చాస్య సనిస్త్రింశమాజఘాన సముష్టినా। వాలిపుత్రస్య ఘాతేన స పపాత క్షితావసిః॥ ౨౩॥ తం దృష్ట్వా పతితం భూ
మౌ ఖడ్గముత్పలసన్నిభం। ముష్టిం సంవర్తయామాస వజ్రకల్పం మహాబలః॥ ౨౪॥ లలాటే స మహావీర్యమంగదం వాన
రర్షభం । ఆజఘాన మహాతేజాస్స ముహూర్తం చచాల హ ॥ ౨౫ ॥ స సంజ్ఞాం ప్రాప్య తేజస్వీ వాలిపుత్రః ప్రతాప
వాన్।ప్రజంఘస్య శిరః కాయాత్ ఖడ్గేనాపాతయత్ క్షితౌ॥ ౨౬ ॥ స యూపాక్షోఽశ్రుపూర్ణాక్షః పితృవ్యే నిహతే రణే।
అవరుహ్య రథాత్ క్షిప్రం క్షీణేషుః ఖడ్గమాదదే॥ ౨౭ ॥ తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య యూపాక్షం ద్వివిదస్త్వరన్ । ఆజ
ఘానోరసి క్రుద్ధో జగ్రాహ చ బలాద్బలీ॥౨౮॥ గృహీతం భ్రాతరం దృష్ట్వా శోణితాక్షో మహాబలః । ఆజఘాన గదాగ్రే
ణ వక్షసి ద్వివిదం తతః॥ ౨౯॥స గదాభిహతస్తేన చచాల చ మహాబలః । ఉద్యతాం చ పునస్తస్య జహార ద్వివిదో గదాం ॥
౩౦॥ఏతస్మిన్నంతరే వీరో మైందో వానరయూథపః। యూపాక్షం తాడయామాస తలేనోరసి వీర్యవాన్॥౩౧ ॥ తౌ శో
ణితాక్షయూపాక్షౌ ప్లవంగాభ్యాం తరస్వినా।చక్రతుస్సమరే తీవ్రమాకర్షోత్పాటనం భృశం । ౩౨ ॥ ద్వివిదశ్శోణి
తాక్షం తు విదదార నఖైర్ముఖే।నిష్పిపేష చ వేగేన క్షితావావిధ్య వీర్యవాన్॥ ౩౩॥ యూపాక్షమపి సంక్రుద్ధో మైందో

వానరయూథపః । పీడయామాస బాహుభ్యాం సపపాత హతః క్షితౌ ॥ ౩౪ ॥ హతప్రవీరా వ్యథితా [illegible] సేంద్రచమూ
స్తదా । జగామాభిముఖీ సా తు కుంభకర్ణసుతో యతః ॥ ౩౫ ॥ ఆపతంతీం చ వేగేన కుంభస్తాం సాంత్వయ[illegible] ॥ ౩౫½ ॥
అథోత్కృష్టం మహావీరైర్లబ్ధలక్షైః ప్లవంగమైః ॥ నిపాతితమహావీరాం దృష్ట్వా రక్షశ్చమూం తతః । [illegible] ప్రచక్రే
తేజస్వీ రణే కర్మ సుదుష్కరం ॥ ౩౭ ॥ స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్యాసు సమాహితః । ముమోచాశీవిషప్రఖ్యాంశ
రాన్ దేహవిదారణాన్ ॥ ౩౮ ॥ తస్య తచ్ఛుశుభే భూయస్సశరం ధనురుత్తమం । విద్యుదైరావతార్చిష్మద్ద్వితీయేంద్ర
ధనుర్యథా ॥ ౩౯ ॥ ఆకర్ణాకృష్టముక్తేన జఘాన ద్వివిదం తదా । తేన హాటకపుంఖేన పత్రిణా పత్రవాససా ॥ ౪౦ ॥ సహ
సాభిహతస్తేన విప్రముక్తపదస్స్ఫురన్ । నిపపాతాద్రికూటాభో విహ్వలః ప్లవగోత్తమః ॥ ౪౧ ॥ మైందస్తు భ్రాతరం దృ
ష్ట్వా భగ్నం తత్ర మహాహవే । అభిదుద్రావ వేగేన ప్రగృహ్య మహతీం శిలాం ॥ ౪౨ ॥ తాం శిలాం తు ప్రచిక్షేప రాక్షసా
య మహాబలః । బిభేద తాం శిలాం కుంభః ప్రసన్నైః పంచభిశ్శరైః ॥ ౪౩ ॥ సంధాయ చాన్యం సుముఖం శరమాశీవిషోప
మం । ఆజఘాన మహాతేజా వక్షసి ద్వివిదాగ్రజం ॥ ౪౪ ॥ స తు తేన ప్రహారేణ మైందో వానరయూథపః । మర్మణ్యభిహ
తస్తేన పపాత భువి మూర్ఛితః ॥ ౪౫ ॥ అంగదో మాతులౌ దృష్ట్వా పతితౌ తు మహాబలౌ । అభిదుద్రావ వేగేన కుంభముద్యత
కార్ముకం ॥ ౪౬ ॥ తమాపతంతం వివ్యాధ కుంభః పంచభిరాయసైః । త్రిభిశ్చాన్యైశ్శితైర్బాణైర్మాతంగమివ తో
మరైః ॥ ౪౭ ॥ సోఽంగదం వివిధైర్బాణైః కుంభో వివ్యాధ వీర్యవాన్ । అకుంఠధారైర్నిశితైస్తీక్ష్ణైః కనకభూషణైః ॥ ౪౮ ॥
అంగదః ప్రతివిద్ధాంగో వాలిపుత్రో న కంపతే । శిలాపాదపవర్షాణి తస్య మూర్ధ్ని వవర్ష హ ॥ ౪౯ ॥ స ప్రచిచ్ఛేద తాన్
సర్వాన్ బిభేద చ పునశ్శిలాః । కుంభకర్ణాత్మజః శ్రీమాన్ వాలిపుత్రసమీరితాన్ ॥ ౫౦ ॥ ఆపతంతం చ సంప్రేక్ష్య కుం
భో వానరయూథపం । భ్రువోర్వివ్యాధ బాణాభ్యాముల్కాభ్యామివ కుంజరం ॥ ౫౧ ॥ తస్య సుస్రావ రుధిరం పిహితే చా
స్య లోచనే ॥ ౫౧½ ॥ అంగదః పాణినా నేత్రే పిధాయ రుధిరోక్షితే । సాలమాసన్నమేకేన పరిజగ్రాహ పాణినా ॥ ౫౨½ ॥
సంపీడ్య చోరసా స్కంధం కరేణాభినివేశ్య చ । కించిదభ్యవనమ్యైనమున్మమాథ యథా గజః ॥ ౫౩½ ॥ తమింద్రకేతుప్ర
తిమం వృక్షం మందరసన్నిభం । సముత్సృజంతం వేగేన పశ్యతాం సర్వరక్షసాం । స బిభేద శితైర్బాణైస్సప్తభిః కాయభే
దనైః ॥ ౫౫ ॥ అంగదో వివ్యథేభీక్ష్ణం ననాద చ ముమోహ చ ॥ ౫౫½ ॥ అంగదం వ్యథితం దృష్ట్వా సీదంతమివ సాగరే । దు
రాసదం హరిశ్రేష్ఠం రామాయాన్యే న్యవేదయన్ ॥ ౫౬½ ॥ రామస్తు వ్యథితం శ్రుత్వా వాలిపుత్రం రణాజిరే ॥ వ్యాదిదే
శ హరిశ్రేష్ఠాన్ జాంబవత్ప్రముఖాంస్తతః ॥ ౫౭½ ॥ తే తు వానరశార్దూలాశ్శ్రుత్వా రామస్య శాసనం ॥ అభిపేతుస్సు
సంక్రుద్ధాః కుంభముద్యతకార్ముకం ॥ ౫౮½ ॥ తతో ద్రుమశిలాహస్తాః కోపసంరక్తలోచనాః ॥ రిరక్షిషంతోఽభ్యపతన్నం
గదం వానరర్షభాః ॥ ౫౯½ ॥ జాంబవాంశ్చ సుషేణశ్చ వేగదర్శీ చ వానరః । కుంభకర్ణాత్మజం వీరం క్రుద్ధాస్సమభిదుద్రు
వుః ॥ ౬౦½ ॥ సమీక్ష్యాపతతస్తాంస్తు వానరేంద్రాన్మహాబలాన్ । ఆవవార శరౌఘేణ నగేనేవ జలాశయం ॥ ౬౧½ ॥ తస్య
బాణపథం ప్రాప్య న శేకురతివర్తితుం । వానరేంద్రా మహాత్మానో వేలామివ మహోదధిః ॥ ౬౨½ ॥ తాంస్తు దృష్ట్వా హ
రిగణాన్ శరవృష్టిభిరర్దితాన్ । అంగదం పృష్ఠతః కృత్వా భ్రాతృజం ప్లవగేశ్వరః । అభిదుద్రావ వేగేన సుగ్రీవః కుంభ
మాహవే । శైలసానుచరం నాగం వేగవానివ కేసరీ ॥ ౬౪½ ॥ ఉత్పాట్య చ మహాశైలానశ్వకర్ణాన్ ధవాన్ బహూన్ ॥ అ
న్యాంశ్చ వివిధాన్ వృక్షాంశ్చిక్షేప చ మహాబలః ॥ ౬౫½ ॥ తాం ఛాదయంతీమాకాశం వృక్షవృష్టిం దురాసదాం । కుంభక
ర్ణాత్మజశ్శీఘ్రం చిచ్ఛేద నిశితైశ్శరైః ॥ ౬౬½ ॥ అభిలక్ష్యేణ తీవ్రేణ కుంభేన నిశితైశ్శరైః ॥ ఆచితాస్తే ద్రుమా రేజుర్యథా
ఘోరాశ్శతఘ్నయః ॥ ౬౭½ ॥ ద్రుమవర్షం తు తచ్ఛిన్నం దృష్ట్వా కుంభేన వీర్యవాన్ । వానరాధిపతిశ్శ్రీమాన్ మహాసత్త్వో
న వివ్యథే ॥ ౬౮½ ॥ నిర్భిద్యమానస్సహసా సహమానశ్చ తాన్ శరాన్ ॥ కుంభస్య ధనురాక్షిప్య బభంజేంద్రధనుష్ప్రభం ॥
౬౯½ ॥ అవప్లుత్య తతశ్శీఘ్రం కృత్వా కర్మ సుదుష్కరం ॥ అబ్రవీత్కుపితః కుంభం భగ్నశృంగమివ ద్విపం ॥ ౭౦½ ॥ నికుంభా
గ్రజ వీర్యం తే బాణవేగవదద్భుతం । సన్నతిశ్చ ప్రభావశ్చ తవ వా రావణస్య వా ॥ ౭౧½ ॥ ప్రహ్లాదబలివృత్రఘ్నకుబేరవరు
ణోపమ ॥ ఏకస్త్వమనుజాతోఽసి పితరం బలవత్తతః ॥ ౭౨½ ॥ త్వామేవైకం మహాబాహుం చాపహస్తమరిందమం । త్రిదశా
నాతివర్తంతే జితేంద్రియమివాధయః ॥ ౭౩½ ॥ విక్రమస్వ మహాబుద్ధే కర్మాణి మమ పశ్యతః ॥ ౭౪ ॥ వరదానాత్పితృవ్య
స్తే సహతే దేవదానవాన్ । కుంభకర్ణస్తు వీర్యేణ సహతే చ సురాసురాన్ ॥ ౭౫ ॥ ధనుషీంద్రజితస్తుల్యః ప్రతాపే రావణస్య
చ । త్వమద్య రక్షసాం లోకే శ్రేష్ఠోఽసి బలవీర్యతః ॥ ౭౬ ॥ మహావిమర్దం సమరే మయా సహ తవాద్భుతం । అద్య భూతా
ని పశ్యంతు శక్రశంబరయోరివ ॥ ౭౭ ॥ కృతమప్రతిమం కర్మ దర్శితం చాస్త్రకౌశలం । పాతితా హరివీరాశ్చ త్వయా తై
ర్భీమవిక్రమాః ॥ ౭౮ ॥ ఉపాలంభభయాచ్చాపి నాసి వీర మయా హతః । కృతకర్మా పరిశ్రాంతో విశ్రాంతః పశ్య మే బలం

౭౯॥ తేన సుగ్రీవవాక్యేన సావమానేన మానితః । అగ్నేరాజ్యాహుతస్యేవ తేజస్తస్యాభ్యవర్ధత ॥ తతః కుంభస్తు సుగ్రీవం బాహుభ్యాం జగృహే తదా ॥౮౦॥ గజావివాహితమదౌ నిశ్వసంతౌ ముహుర్ముహుః ॥ అన్యోన్యగాత్రగ్రథితౌ కర్షంతావితరేతరమ్ । సధూమాం ముఖతో జ్వాలాం విసృజంతౌ పరిశ్రమాత్ ॥౮౨॥ తయోః పాదాభిఘాతాచ్చ నిమగ్నా చాభవన్మహీ । వ్యాఘూర్ణితతరంగశ్చ చుక్షుభే వరుణాలయః ॥౮౩॥ తతః కుంభం సముత్క్షిప్య సుగ్రీవో లవణాంభసి । పాతయామాస వేగేన దర్శయన్నుదధేస్తలమ్ ॥౮౪॥ తతః కుంభనిపాతేన జలరాశిస్సముత్థితః । వింధ్యమందరసంకాశో విససర్ప సమంతతః ॥౮౫॥ తతః కుంభస్సముత్పత్య సుగ్రీవమభిపద్య చ । ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో వజ్రవేగేన ముష్టినా ॥౮౬॥ తస్య చర్మ చ పుస్ఫోట బహు సుస్రావ శోణితమ్ । స చ ముష్టిర్మహావేగః ప్రతిజఘ్నేఽస్థిమండలే ॥౮౭॥ తదా వేగేన తత్రాసీత్తేజః ప్రజ్వలితం ముహుః । వజ్రనిష్పేషసంజాతా జ్వాలా మేరౌ యథా గిరౌ ॥౮౮॥ స తత్రాభిహతస్తేన సుగ్రీవో వానరర్షభః । ముష్టిం సంవర్తయామాస వజ్రకల్పం మహాబలః ॥౮౯॥ అర్చిస్సహస్రవికచం రవిమండలసప్రభమ్ । స ముష్టిం పాతయామాస కుంభస్యోరసి వీర్యవాన్ ॥౯౦॥ స తు తేన ప్రహారేణ విహ్వలో భృశతాడితః । నిపపాత తదా కుంభో గతార్చిరివ పావకః ॥౯౧॥ ముష్టినాభిహతస్తేన నిపపాతాశు రాక్షసః । లోహితాంగ ఇవాకాశాద్దీప్తరశ్మిర్యదృచ్ఛయా ॥౯౨॥ కుంభస్య పతతో రూపం భగ్నస్యోరసి ముష్టినా । బభౌ రుద్రాభిపన్నస్య యథా రూపం గవాంపతేః ॥౯౩॥ తస్మిన్హతే భీమపరాక్రమేణ ప్లవంగమానామృషభేణ యుద్ధే । మహీ సశైలా సవనా చచాల భయం చ రక్షాంస్యధికం వివేశ ॥౯౪॥

ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-షట్సప్తతితమస్సర్గః. ****************************

నికుంభో భ్రాతరం దృష్ట్వా సుగ్రీవేణ నిపాతితమ్ । ప్రదహన్నివ కోపేన వానరేంద్రమవైక్షత ॥౧॥ తతస్స్రగ్దామసన్నద్ధం దత్తపంచాంగుళం శుభమ్ । ఆదదే పరిఘం వీరో నగేంద్రశిఖరోపమమ్ ॥ హేమపట్టపరిక్షిప్తం వజ్రవిద్రుమభూషితమ్ । యమదండోపమం భీమం రక్షసాం భయనాశనమ్ ॥౩॥ తమావిధ్య మహాతేజాః శక్రధ్వజసమం తదా । విననాద వివృత్తాస్యో నికుంభో భీమవిక్రమః ॥౪॥ ఉరోగతేన నిష్కేణ భుజస్థైరంగదైరపి । కుండలాభ్యాం చ చిత్రాభ్యాం మాలయా చ విచిత్రయా ॥ నికుంభో భూషణైర్భాతి తేన స్మ పరిఘేణ చ । యథేంద్రధనుషా మేఘస్సవిద్యుత్స్తనయిత్నుమాన్ ॥౬॥ పరిఘాగ్రేణ పుస్ఫోట వాతగ్రంథిర్మహాత్మనః । ప్రజజ్వాల సఘోషశ్చ విధూమ ఇవ పావకః ॥౭॥ నగర్యా విటపావత్యా గంధర్వభవనోత్తమైః । సహ చైవామరావత్యా సర్వైశ్చ భవనైస్సహ ॥ సతారగ్రహనక్షత్రం సచంద్రం సమహాగ్రహమ్ । నికుంభపరిఘాఘూర్ణం భ్రమతీవ నభస్థలమ్ ॥౯॥ దురాసదశ్చ సంజజ్ఞే పరిఘాభరణప్రభః । కపీనాం స నికుంభాగ్నిర్యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః ॥౧౦॥ రాక్షసా వానరాశ్చాపి న శేకుస్స్పందితుం భయాత్ । హనుమాంస్తు వివృత్యోరస్తస్థౌ తస్యాగ్రతో బలీ ॥౧౧॥ పరిఘోపమబాహుస్తు పరిఘం భాస్కరప్రభమ్ । బలీ బలవతస్తస్య పాతయామాస వక్షసి ॥౧౨॥ స్థిరే తస్యోరసి వ్యూఢే పరిఘశ్శతధా కృతః । విశీర్యమాణస్సహసా ఉల్కాశతమివాంబరే ॥౧౩॥ స తు తేన ప్రహారేణ విచచాల మహాకపిః । పరిఘేణ సమాధూతో యథా భూమిచలే చలః ॥౧౪॥ స తదాభిహతస్తేన హనుమాన్ప్లవగోత్తమః । ముష్టిం సంవర్తయామాస బలేనాతిమహాబలః ॥౧౫॥ తముద్యమ్య మహాతేజా నికుంభోరసి వీర్యవాన్ । అభిచిక్షేప వేగేన వేగవాన్వాయువిక్రమః ॥౧౬॥ తతః పుస్ఫోట చర్మాస్య ప్రసుస్రావ చ శోణితమ్ । ముష్టినా తేన సంజజ్ఞే జ్వాలా విద్యుదివోత్థితా ॥౧౭॥ స తు తేన ప్రహారేణ నికుంభో విచచాల హ । స్వస్థశ్చాపి నిజగ్రాహ హనుమంతం మహాబలమ్ ॥౧౮॥ విచుక్రుశుస్తదా సంఖ్యే భీమం లంకానివాసినః । నికుంభేనోద్ధృతం దృష్ట్వా హనుమంతం మహాబలమ్ ॥౧౯॥ స తదా హ్రియమాణోఽపి కుంభకర్ణాత్మజేన హ । ఆజఘానానిలసుతో వజ్రకల్పేన ముష్టినా ॥౨౦॥ ఆత్మానం మోచయిత్వాథ క్షితావభ్యవపద్యత । హనుమానున్మమాథాశు నికుంభం మారుతాత్మజః ॥౨౧॥ నిక్షిప్య పరమాయత్తో నికుంభం నిష్పిపేష హ । ఉత్పత్య చాస్య వేగేన పపాతోరసి వీర్యవాన్ ॥౨౨॥ పరిగృహ్య చ బాహుభ్యాం పరివృత్య శిరోధరామ్ । ఉత్పాటయామాస శిరో భైరవం నదతో మహత్ ॥౨౩॥ అథ వినదతి సాదితే నికుంభే పవనసుతేన రణే బభూవ యుద్ధమ్ । దశరథసుతరాక్షసేంద్రసూన్వోర్భృశతరమాగతరోషయోస్సుభీమమ్ ॥౨౪॥ వ్యపేతే తు జీవే నికుంభస్య హృష్టా వినేదుః ప్లవంగా దిశస్సస్వనుశ్చ । చచాలేవ చోర్వీ పపాతేవ చ ద్యౌర్భయం రాక్షసానాం బలం చావివేశ ॥౨౫॥

ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే సప్తసప్తతితమస్సర్గః. ****************************

నికుంభం చ హతం శ్రుత్వా కుంభం చ వినిపాతితమ్ । రావణః పరమామర్షీ ప్రజజ్వాలానలో యథా ॥౧॥ నైరృతః క్రోధశోకాభ్యాం ద్వాభ్యాం తు పరిమూర్ఛితః । ఖరపుత్రం విశాలాక్షం మకరాక్షమచోదయత్ ॥౨॥ గచ్ఛ పుత్ర మయాజ్ఞప్తో బలేనాభిసమన్వితః । రాఘవం లక్ష్మణం చైవ జహి తాంశ్చ వనౌకసః ॥౩॥ రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా శూరమానీ ఖరాత్మజః । బాఢమిత్యబ్రవీద్ధృష్టో మకరాక్షో నిశాచరః ॥౪॥ సోఽభివాద్య దశగ్రీవం కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ । నిర్జగామ గృహాచ్ఛుభ్రాద్రావణస్యాజ్ఞయా

ఖర ॥౫॥ సమీపస్థంబలాధ్యక్షంఖరపుత్రోఽబ్రవీదిదం । రథశ్చానీయతాంశీఘ్రంసైన్యంచాహూయతాంత్వరాత్ ॥౬॥
తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాబలాధ్యక్షోనిశాచరః । స్యందనంచబలంచైవసమీపంప్రత్యపాదయత్ ॥౭॥ ప్రదక్షిణంరథంకృ
త్వాఆరురోహనిశాచరః।సూతంసంచోదయామాసశీఘ్రంమేరథమావహ॥౮॥ అథతాన్రాక్షసాన్సర్వాన్మకరా
క్షోబ్రవీదిదం । యూయంసర్వేప్రయుధ్యధ్వంపురస్తాన్మమరాక్షసాః ॥ అహంరాక్షసరాజేనరావణేనమహాత్మనా । ఆ
జ్ఞప్తస్సమరేహంతుంతావుభౌరామలక్ష్మణౌ ॥ అద్యరామంవధిష్యామిలక్ష్మణంచనిశాచరాః ।శాఖామృగంచసుగ్రీవం
వానరాంశ్చశరోత్తమైః ॥ అద్యశూలనిపాతైశ్చవానరాణాంమహాచమూం । ప్రదహిష్యామిసంప్రాప్తశ్శుష్కేంధ
నమివానలః॥౧౨॥మకరాక్షస్యతచ్ఛ్రుత్వావచనంతేనిశాచరాః।సర్వేనానాయుధోపేతాబలవంతస్సమాగతాః॥౧౩॥
తేకామరూపిణస్సర్వేదంష్ట్రిణఃపింగళేక్షణాః । మాతంగాఇవనర్దంతోధ్వస్తకేశాభయానకాః॥పరివార్యమహాకా
యామహాకాయంఖరాత్మజం । అభిజగ్ముస్తతోహృష్టాశ్చాలయంతోవసుంధరాం ॥౧౫॥ శంఖభేరీసహస్రాణామాహ
తానాంసమంతతః । క్ష్వేళితాస్ఫోటితానాంచతతశ్శబ్దోమహానభూత్ ॥౧౬॥ ప్రభ్రష్టోథకరాత్తస్యప్రతోదస్సారథే
స్తదా । పపాతసహసాచైవధ్వజస్తస్యచరక్షసః ॥౧౭॥ తస్యతేరథయుక్తాశ్చహయావిక్రమవర్జితాః । చరణై
రాకులైర్గత్వా దీనాస్సాస్రముఖాయయుః ॥౧౮॥ ప్రవాతిపవనస్తస్మిన్ సపాంసుః ఖరదారుణః । నిర్యాణేత
స్యరౌద్రస్యమకరాక్షస్యదుర్మతేః ॥౧౯॥ తానిదృష్ట్వానిమిత్తానిరాక్షసావీర్యవత్తమాః । అచింత్యనిర్గతాస్స
ర్వేయత్రతౌరామలక్ష్మణౌ ॥ ఘనగజమహిషాంగతుల్యవర్ణాస్సమరముఖేష్వసకృద్గదాసిభిన్నాః । అహమహమితి
యుద్ధకౌశలాస్తేరజనిచరాఃపరితస్సమున్నదంతః॥౨౧॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టసప్తతితమస్సర్గః. **********
నిర్గతంమకరాక్షంతేదృష్ట్వావానరయూథపాః । ఆప్లుత్యసహసాసర్వేయోద్ధుకామావ్యవస్థితాః ॥౧॥ తతః
ప్రవృత్తంసుమహత్తద్యుద్ధంరోమహర్షణం । నిశాచరైఃప్లవంగానాందేవానాందానవైరివ ॥౨॥ వృక్షశూలనిపాతై
శ్చశిలాపరిఘపాతనైః।అన్యోన్యంమర్దయంతిస్మతదాకపినిశాచరాః ॥౩॥ శక్తిఖడ్గగదాకుంతైస్తోమరైశ్చనిశాచరాః॥
పట్టసైర్భిండివాలైశ్చనిర్ఘాతైశ్చసమంతతః ॥ పాశముద్గరదండైశ్చనిఖాతైశ్చాపరేతదా। కదనంకపివీరాణాంచక్రు
స్తేరజనీచరాః ॥౫॥ బాణౌఘైరర్దితాశ్చాపిఖరపుత్రేణవానరాః । సంభ్రాంతమనసస్సర్వేదుద్రువుర్భయపీడితాః
౬॥తాన్దృష్ట్వారాక్షసాస్సర్వేద్రవమాణాన్వలీముఖాన్ । నేదుస్తేసింహవద్దృప్తాఃరాక్షసాజితకాశినః ॥౭॥ విద్రవ
త్సుతదాతేషువానరేషుసమంతతః। రామస్తాన్వారయామాసశరవర్షేణరాక్షసాన్ ॥౮॥ వారితాన్రాక్షసాన్దృ
ష్ట్వామకరాక్షోనిశాచరః। క్రోధానలసమావిష్టోవచనంచేదమబ్రవీత్ ॥౯॥ తిష్ఠరామమయాసార్ధంద్వంద్వయు
ద్ధందదామితే । త్యాజయిష్యామితేప్రాణాన్ధనుర్ముక్తైశ్శితైశ్శరైః ॥౧౦॥ యత్తదాదండకారణ్యేపితరంహతవాన్
మమ।మదగ్రతస్స్వకర్మస్థందృష్ట్వారోషోభివర్ధతే ॥౧౧॥ దహ్యంతేభృశమంగానిదురాత్మన్మమరాఘవ ।యన్మయా
సినదృష్టస్త్వంతస్మిన్కాలేమహావనే ॥౧౨॥ దిష్ట్యాసిదర్శనంరామమమత్వంప్రాప్తవానిహ । కాంక్షితోసిక్షుధా
ర్తస్యసింహస్యేవేతరోమృగః॥ ౧౩॥ అద్యమద్బాణవేగేనప్రేతరాడ్విషయంగతః। యేత్వయానిహతావీరాస్సహతై
శ్చసమేష్యసి ॥౧౪॥ బహునాత్రకిముక్తేనశృణురామవచోమమ । పశ్యంతుసకలాలోకాస్త్వాంమాంచైవరణాజిరే ॥
౧౫॥అస్త్రైర్వాగదయావాపిబాహుభ్యాంవామహాహవే । అభ్యస్తంయేనవారామతేనైవయుధివర్తతాం ౧౬॥ మ
కరాక్షవచఃశ్రుత్వారామోదశరథాత్మజః । అబ్రవీత్ప్రహసన్వాక్యముత్తరోత్తరవాదినం ॥౧౭॥ కత్థసేకింవృథార
క్షోబహూన్యసదృశానితు।నరణేశక్యతేజేతుంవినాయుద్ధేనవాగ్బలాత్ ॥౧౮॥ చతుర్దశసహస్రాణిరక్షసాంత్వత్పి
తాచయః । త్రిశిరాదూషణశ్చైవదండకేనిహతామయా॥౧౯॥ స్వాశితాస్తవమాంసేనగృధ్రగోమాయువాయసాః।
భవిష్యంత్యద్యవైపాపతీక్ష్ణతుండనఖాంకురాః॥౨౦॥రాఘవేణైవముక్తస్తుఖరపుత్రోనిశాచరః । బాణౌఘానముచత్తస్మై
రాఘవాయరణాజిరే ॥౨౧॥ తాన్శరాన్శరవర్షేణరామశ్చిచ్ఛేదనైకధా । నిపేతుర్భువితేచ్ఛిన్నారుక్మపుంఖా
స్సహస్రశః ॥౨౨॥ తద్యుద్ధమభవత్తత్రసమేత్యాన్యోన్యమోజసా। రక్షసఃఖరపుత్రస్యసూనోర్దశరథస్యచ ॥౨౩॥
జీమూతయోరివాకాశేశబ్దోజ్యాతలయోస్తదా । ధనుర్ముక్తస్స్వనోత్కృష్టశ్శ్రూయతేచరణాజిరే॥౨౪॥ దేవదాన
వగంధర్వాఃకిన్నరాశ్చమహోరగాః। అంతరిక్షగతాస్సర్వేద్రష్టుకామాస్తదద్భుతం ॥౨౫॥ విద్ధమన్యోన్యగాత్రే
ష్విద్విగుణంవర్ధతేపరం । కృతప్రతికృతాన్యోన్యంకురుతాంతౌరణాజిరే ॥౨౬॥ రామముక్తాంస్తుబాణౌఘాన్రాక్ష
స్త్వచ్ఛినద్రణే । రక్షోముక్తాంస్తురామోవైనైకధాప్రాచ్ఛినచ్ఛరైః ॥౨౭॥ బాణౌఘైర్వితతాస్సర్వాదిశశ్చప్రదిశ
స్తథా । సంఛన్నావసుధాచైవసమంతాన్నప్రకాశతే ॥౨౮॥ తతఃక్రుద్ధోమహాబాహుర్ధనుస్తస్యచ్ఛిదద్రక్షసః ।

భిరథనారాచైస్సూతంవివ్యాధరాఘవః॥ ౨౯ ॥ భిత్త్వాశరైరథంరామోరథాశ్వాన్సమపాతయత్ । విరథోవసు
ధాంతిష్ఠన్మకరాక్షోనిశాచరః ॥ ౩౦ ॥ తత్తిష్ఠద్వసుధాంరక్షశ్శూలంజగ్రాహపాణినా । త్రాసనంసర్వభూతానాం
యుగాంతాగ్నిసమప్రభం॥౩౧॥విభ్రామ్యతుమహచ్ఛూలంప్రజ్వలత్తన్నిశాచరః । సక్రోధాత్ప్రాహిణోత్తస్మైరా
ఘవాయమహాహవే॥౩౨॥తమాపతంతంజ్వలితంఖరపుత్రకరాచ్చ్యుతం । బాణైస్తుత్రిభిరాకాశేశూలంచిచ్ఛేదరాఘ
వః॥౩౩॥సచ్ఛిన్నోనైకధాశూలోదివ్యహాటకమండితః। వ్యశీర్యతమహోల్కేవరామబాణార్దితోభువి ॥ ౩౪॥ త
చ్ఛూలంనిహతందృష్ట్వారామేణాక్లిష్టకర్మణా। సాధుసాధ్వితిభూతానివ్యాహరంతినభోగతాః ॥ ౩౫॥ తందృష్ట్వాని
హతంశూలంమకరాక్షోనిశాచరః। ముష్టిముద్యమ్యకాకుత్స్థంతిష్ఠతిష్ఠేతిచాబ్రవీత్ ॥ ౩౬॥సతందృష్ట్వాపతంతంవైప్ర
హస్యరఘునందనః।పావకాస్త్రంతతోరామస్సందధేతుశరాసనే॥౩౭॥తేనాస్త్రేణహతంరక్షఃకాకుత్స్థేనతదారణే।
సంఛిన్నహృదయంతత్రపపాతచమమారచ ॥ ౩౮॥ దృష్ట్వాతేరాక్షసాస్సర్వేమకరాక్షస్యపాతనం । లంకామేవా
భ్యధావంతరామబాణార్దితాస్తదా॥ ౩౯॥దశరథనృపపుత్రబాణవేగైరజనిచరంనిహతంఖరాత్మజం । దదృశురథసు
రాభృశంప్రహృష్టాగిరిమివవజ్రహతంయథావికీర్ణం॥౪౦॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకోనాశీతితమస్సర్గః. ******

మకరాక్షంహతంశ్రుత్వారావణస్సమితింజయః। క్రోధేనమహతావిష్టోదంతాన్కటకటాపయన్॥౧॥ కుపిత
శ్చతదాతత్రకింకార్యమితిచింతయన్। ఆదిదేశాథసంక్రుద్ధోరణాయేంద్రజితంసుతం ॥ ౨॥ జహివీరమహావీర్యౌభ్రా
తరౌరామలక్ష్మణౌ। అదృశ్యోదృశ్యమానోవాసర్వథాత్వంబలాధికః ॥ ౩ ॥ త్వమప్రతిమకర్మాణమింద్రంజయసి
సంయుగే।కింపునర్మానుషౌదృష్ట్వానవధిష్యసిసంయుగే॥౪॥తథోక్తోరాక్షసేంద్రేణ ప్రతిగృహ్యపితుర్వచః। యజ్ఞభూ
మౌసవిధివత్పావకంజుహవేంద్రజిత్ ॥ ౫ ॥ జుహ్వతశ్చాపితత్రాగ్నింరక్తోష్ణీషధరాః స్త్రియః । ఆజగ్ముస్తత్రసం
భ్రాంతారాక్షస్యోయత్రరావణిః ॥ ౬ ॥ శస్త్రాణిశరపత్రాణిసమిధోథవిభీతకాః। లోహితానిచవాసాంసిస్రువం
కార్ష్ణాయసంతథా॥ ౭॥సర్వతోగ్నింసమాస్తీర్యశరపత్రైస్సతోమరైః । ఛాగస్యకృష్ణవర్ణస్యగళంజగ్రాహజీవ
తః॥౮॥సకృదేవసమిద్ధస్యవిధూమస్యమహార్చిషః। బభూవుస్తానిలింగానివిజయందర్శయంతిచ ॥ ౯ ॥ ప్రదక్షిణావ
ర్తశిఖస్తప్తహాటకసన్నిభః। హవిస్తత్ప్రతిజగ్రాహపావకస్స్వయముత్థితః॥ ౧౦॥ హుత్వాగ్నింతర్పయిత్వాచదే
వదానవరాక్షసాన్। ఆరురోహరథశ్రేష్ఠమంతర్ధానగతంశుభం॥ ౧౧॥ సవాజిభిశ్చతుర్భిశ్చబాణైశ్చనిశితైర్యుతః।
ఆరోపితమహాచాపశ్శుశుభేస్యందనోత్తమః॥ ౧౨॥ జాజ్వల్యమానోవపుషాతపనీయపరిచ్ఛదః । మృగైశ్చంద్రార్ధ
చంద్రైశ్చసరథస్సమలంకృతః॥ ౧౩॥ జాంబూనదమహాకంబుర్దీప్తపావకసన్నిభః । బభూవేంద్రజితఃకేతుర్వై
డూర్యసమలంకృతః॥౧౪॥ తేనచాదిత్యకల్పేనబ్రహ్మాస్త్రేణచపాలితః । సబభూవదురాధర్షోరావణిస్సుమహాబలః॥
౧౫॥సోభినిర్యాయనగరాదింద్రజిత్సమితింజయః।హుత్వాగ్నింరాక్షసైర్మంత్రైరంతర్ధానగతోబ్రవీత్ ॥ ౧౬॥ అ
ద్యహత్వారణేయౌతౌమిథ్యాప్రవ్రాజితౌవనే। జయంపిత్రేప్రదాస్యామిరావణాయరణార్జితం ॥ అద్యనిర్వానరా
ముర్వీంహత్వారామంసలక్ష్మణం। కరిష్యేపరమప్రీతిమిత్యుక్త్వాంతరధీయత ॥ ౧౮ ॥ ఆపపాతాథసంక్రుద్ధోదశగ్రీ
వేణచోదితః।తీక్ష్ణకార్ముకనారాచైస్తీక్ష్ణస్త్వింద్రరిపూరణే॥౧౯॥సదదర్శమహావీర్యౌనాగౌత్రిశిరసావివ । సృజంతావి
షుజాలానివీరౌవానరమధ్యగౌ॥౨౦॥ఇమౌతావితిసంచింత్యసజ్యంకృత్వాచకార్ముకం।సంతతానేషుధారాభిఃపర్జ
న్యఇవవృష్టిమాన్॥ ౨౧॥ సతువైహాయసంప్రాప్యసరథోరామలక్ష్మణౌ । అచక్షుర్విషయేతిష్ఠన్ వివ్యాధనిశితైశ్శ
రైః॥౨౨॥తౌతస్యశరవేగేనపరీతౌరామలక్ష్మణౌ। ధనుషీసశరేకృత్వాదివ్యమస్త్రంప్రచక్రతుః॥ ౨౩॥ ప్రచ్ఛాదయం
తౌగగనంశరజాలైర్మహాబలౌ।తమస్త్రైస్సూర్యసంకాశైర్నైవపస్పర్శతుశ్శరైః॥౨౪॥సహిధూమాంధకారంచచ
క్రేప్రచ్ఛాదయన్నభః। దిశశ్చాంతర్దధేశ్రీమాన్నీహారతమసావృతాః॥ ౨౫ ॥ నైవజ్యాతలనిర్ఘోషోనచనేమిఖు
రస్వనః। శుశ్రువేచరతస్తస్యనచరూపంప్రకాశతే॥ ౨౬॥ఘనాంధకారేతిమిరేశరవర్షమివాద్భుతం । సవవర్షమ
హాబాహుర్నారాచశరవృష్టిభిః॥ ౨౭॥సరామంసూర్యసంకాశైశ్శరైర్దత్తవరోభృశం । వివ్యాధసమరేక్రుద్ధస్స
ర్వగాత్రేషురావణిః॥౨౮॥ తౌహన్యమానౌనారాచైర్ధారాభిరివపర్వతౌ। హేమపుంఖాన్నరవ్యాఘ్రౌతిగ్మాన్ము
ముచతుశ్శరాన్॥౨౯॥అంతరిక్షేసమాసాద్యరావణింకంకపత్రిణః । నికృత్యపతగాభూమౌపేతుస్తేశోణితోక్షితాః ॥
౩౦॥అతిమాత్రంశరౌఘేణపీడ్యమానౌనరోత్తమౌ। తానిషూన్పతతోభల్లైరనేకైర్నిచకృంతతుః ॥ ౩౧॥ యతోహి
దదృశాతేతౌశరాన్నిపతతశ్శితాన్। తతస్తౌదాశరథీసస్సృజాతేస్త్రముత్తమం॥౩౨॥ రావణిస్తుదిశస్సర్వారథేనాతి
రథఃపతన్। వివ్యాధతౌదాశరథీలఘ్వస్త్రోనిశితైశ్శరైః॥౩౩॥తేనాతివిద్ధౌతౌవీరౌరుక్మపుంఖైస్సుసంహితైః । బభూవ

రుధార్ద్రాః శరభిఃపుష్పితావివకింశుకాః॥౩౪॥ నాస్యవేదగతింకశ్చిన్నచరూపంధనుశ్శరాన్ । నచాన్యద్విదితంకించిత్సూర్య
స్యేవాభ్రసంప్లవే॥౩౫॥ తేనవిద్ధాశ్చహరయోనిహతాశ్చగతాసవః। బభూవుశ్శతశ స్తత్రపతితాధరణీతలే ॥ ౩౬ ॥
లక్ష్మణస్తుసుసంక్రుద్ధోభ్రాతరంవాక్యమబ్రవీత్ । బ్రాహ్మమస్త్రంప్రయోక్ష్యామివధార్థంసర్వరక్షసాం॥ ౩౭॥ త
మువాచతతోరామోలక్ష్మణంశుభలక్షణం॥ ౩౭½॥ నైకస్యహేతోరక్షాంసిపృథివ్యాంహంతుమర్హసి ॥ అయుధ్య
మానంప్రచ్ఛన్నంప్రాంజలింశరణాగతం। పలాయంతంప్రమత్తంవానత్వంహంతుమిహార్హసి॥ ౩౯ ॥ అస్యైవతు
వధేయత్నంకరిష్యావోమహాబల । ఆదేక్ష్యావోమహావేగానస్త్రానాశీవిషోపమాన్॥ ౪౦ ॥ తమేనంమాయినంక్షుద్ర
మంతర్హితరథంబలాత్ ।రాక్షసంనిహనిష్యంతిదృష్ట్వావానరయూథపాః ॥ ౪౧ ॥ యద్యేషభూమింవిశతేదివంవార
సాతలంవాపినభస్తలంవా। ఏవంనిగూఢోపిమమాస్త్రదగ్ధఃపతిష్యతేభూమితలేగతాసుః॥౪౨॥ ఇత్యేవముక్త్వావచనం
మహాత్మారఘుప్రవీరఃప్లవగర్షభైర్వృతః । వధాయరౌద్రస్యనృశంసకర్మణ స్తదామహాత్మాత్వరితంనిరీక్షతే ॥
౪౩॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-అశీతితమస్సర్గః. ************************విజ్ఞాయతుమన స్తస్యరాఘవస్య
మహాత్మనః। సన్నివృత్యాహవాత్తస్మాత్సంవివేశపురంతతః॥ ౧॥ సోనుస్మృత్యవధంతేషాంరాక్షసానాంతరస్వినాం।
క్రోధతామ్రేక్షణశ్శూరోనిర్జగామమహాద్యుతిః॥ ౨॥ సపశ్చిమేనద్వారేణనిర్యయౌరాక్షసైర్వృతః । ఇంద్రజిత్తుమ
హావీర్యఃపౌలస్త్యోదేవకంటకః ॥ ౩ ॥ ఇంద్రజిత్తుతతోదృష్ట్వాభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ । రణాయాభ్యుద్యతౌవీరౌమా
యాంప్రాదుష్కరోత్తదా॥౪॥ ఇంద్రజిత్తురథేస్థాప్యసీతాంమాయామయీంతతః। బలేనమహతావృత్యతస్యావధమ
రోచయత్ ॥ ౫॥ మోహనార్థంతుసర్వేషాంబుద్ధింకృత్వాసుదుర్మతిః। హంతుంసీతాంవ్యవసితోవానరాభిముఖోయ
యౌ॥౬॥తందృష్ట్వాత్వభినిర్యాంతంనగర్యాఃకాననౌకసః। ఉత్పేతురభిసంక్రుద్ధాశ్శిలాహస్తాయుయుత్సవః॥ ౭॥ హను
మాన్పురతస్తేషాంజగామకపికుంజరః।ప్రగృహ్యసుమహచ్ఛృంగంపర్వతస్యదురాసదం॥ ౮॥ సదదర్శహతానందాం
సీతామింద్రజితోరథే । ఏకవేణీధరాందీనాముపవాసకృశాననాం॥పరిక్లిష్టైకవసనామమృజాంరాఘవప్రియాం।రజో
మలాభ్యామాలిప్తైస్సర్వగాత్రైర్వరస్త్రియం ॥ ౧౦॥తాంనిరీక్ష్యముహూర్తంతుమైథిలీత్యధ్యవస్యతు । బభూవాచిర
దృష్టాహితేనసాజనకాత్మజా॥౧౧॥తాందీనాంమలదిగ్ధాంగీంరథస్థాందృశ్యమైథిలీం।బాష్పపర్యాకులముఖోహనుమాన్
వ్యథితోభవత్॥ ౧౨॥అబ్రవీత్తాంతుశోకార్తాంనిరానందాంతపస్వినీం । సీతాంరథస్థితాందృష్ట్వా రాక్షసేంద్రసుతా
శ్రితాం॥కింసమర్థితమస్యేతిచింతయన్సమహాకపిః॥౧౩½॥సహతైర్వానరశ్రేష్ఠైరభ్యధావతరావణిం ॥ ౧౪॥ తద్వా
నరబలందృష్ట్వారావణిఃక్రోధమూర్ఛితః।కృత్వావికోశంనిస్త్రింశంమూర్ధ్నిసీతాంపరామృశత్ ॥ ౧౫॥తాంస్త్రియం
పశ్యతాంతేషాంతాడయామాసరావణిః।క్రోశంతీంరామరామేతిమాయయాయోజితాంరథే॥౧౬॥ గృహీతమూర్ధ
జాందృష్ట్వాహనుమాన్దైన్యమాగతః।శోకజంవారినేత్రాభ్యామసృజన్మారుతాత్మజః ॥ ౧౭ ॥ తాందృష్ట్వాచారుస
ర్వాంగీంరామస్యమహిషీంప్రియాం। అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంక్రోధాద్రక్షోధిపాత్మజం॥౧౮॥ దురాత్మన్నాత్మనాశా
యకేశపక్షేపరామృశః। బ్రహ్మర్షీణాంకులేజాతోరాక్షసీంయోనిమాశ్రితః॥ ౧౯॥ ధిక్త్వాంపాపసమాచారంయస్య
తేమతిరీదృశీ॥౧౯½॥నృశంసానార్యదుర్వృత్తక్షుద్రపాపపరాక్రమ॥ అనార్యస్యేదృశంకర్మఘృణాతేనాస్తినిర్ఘృ
ణ॥౨౦½॥ చ్యుతాగృహాచ్చరాజ్యాచ్చరామహస్తాచ్చమైథిలీ॥ కింతవైషాపరాద్ధాహియదేనాంహంతుమిచ్ఛసి॥౨౧½
సీతాంచహత్వానచిరంజీవిష్యసికథంచన॥వధార్హకర్మణానేనమమహస్తగతోహ్యసి ॥ ౨౨½॥యేచస్త్రీఘాతినాంలో
కాలోకవధ్యేషుకుత్సితాః॥ఇహజీవితముత్సృజ్యప్రేత్యతాన్ప్రతిపత్స్యసే। ౨౩½॥ ఇతిబ్రువాణోహనుమాన్సాయు
ధైర్హరిభిర్వృతః॥ అభ్యధావతసంక్రుద్ధోరాక్షసేంద్రసుతంప్రతి॥ ౨౪½॥ ఆపతంతంమహావీర్యంతదనీకంవనౌకసాం॥
రక్షసాంభీమవేగానామనీకంతున్యవారయత్ ॥౨౫॥ సతాంబాణసహస్రేణవిక్షోభ్యహరివాహినీం॥ హరిశ్రేష్ఠంహ
నూమంతమింద్రజిత్ప్రత్యువాచహ॥౨౬½॥ సుగ్రీవస్త్వంచరామశ్చయన్నిమిత్తమిహాగతాః ॥ తాంహనిష్యామివైదే
హీమద్యైవతవపశ్యతః॥౨౭½॥ ఇమాంహత్వాతతోరామంలక్ష్మణంత్వాంచవానర ॥ సుగ్రీవంచవధిష్యామితంచానా
ర్యంవిభీషణం॥౨౮½॥నహంతవ్యాఃస్త్రియశ్చేతియద్బ్రవీషిప్లవంగమ॥పీడాకరమమిత్రాణాంయత్స్యాత్కర్తవ్యమే
వతత్ ॥౨౯½॥తమేవముక్త్వారుదతీంసీతాంమాయామయీంతదా॥శితధారేణఖడ్గేననిజఘానేంద్రజిత్స్వయం॥ ౩౦½॥
యజ్ఞోపవీతమార్గేణభిన్నాతేనతపస్వినీ॥సాపృథివ్యాంపృథుశ్రోణీపపాతప్రియదర్శనా॥ ౩౧½॥ తామింద్రజిత్స్వయం
హత్వాహనుమంతమువాచహ॥౩౨॥మయారామస్యపశ్యేమాంకోపేనచనిషూదితాం । ఏషావిశస్తావైదేహీవిఫలోవః

పరిశ్రమః ॥౩౩॥ తతః ఖడ్గేన మహతా హత్వా తామింద్రజిత్స్వయమ్ । హృష్టస్స రథమాస్థాయ వినినాద మహాస్వనమ్ ॥౩౪॥ వానరాశ్శుశ్రువుశ్శబ్దమదూరే ప్రత్యవస్థితాః । వ్యాదితాస్యస్య నదతస్తద్దుర్గం సంశ్రితస్య చ ॥౩౫॥ తథా తు సీతాం వినిహత్య దుర్మతిః ప్రహృష్టచేతాస్స బభూవ రావణిః । తం హృష్టరూపం సముదీక్ష్య వానరా విషణ్ణరూపాస్సహసా ప్రదుద్రువుః ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకాశీతితమస్సర్గః. ************************

శ్రుత్వా తు భీమనిర్హ్రాదం శక్రాశనిసమస్వనమ్ । వీక్షమాణా దిశస్సర్వా దుద్రువుర్వానరర్షభాః ॥౧॥ తానువాచ తతస్సర్వాన్ హనుమాన్మారుతాత్మజః । విషణ్ణవదనాన్ దీనాంస్త్రస్తాన్ విద్రవతః పృథక్ ॥౨॥ కస్మాద్విషణ్ణవదనా విద్రవధ్వే ప్లవంగమాః । త్యక్త్వా యుద్ధసముత్సాహం శూరత్వం క్వ ను వో గతమ్ ॥౩॥ పృష్ఠతోఽనువ్రజధ్వం మామగ్రతో యాంతమాహవే । శూరైరభిజనోపేతైరయుక్తం హి నివర్తితుమ్ ॥౪॥ ఏవముక్తాస్సుసంహృష్టా వాయుపుత్రేణ వానరాః । శైలశృంగాణ్యగాంశ్చైవ జగృహుర్హృష్టమానసాః ॥౫॥ అభిపేతుశ్చ గర్జంతో రాక్షసాన్ వానరర్షభాః । పరివార్య హనూమంతమన్వయుశ్చ మహాహవే ॥౬॥ స తైర్వానరముఖ్యైశ్చ హనుమాన్ సర్వతో వృతః । హుతాశన ఇవార్చిష్మానదహచ్ఛత్రువాహినీమ్ ॥౭॥ స రాక్షసానాం కదనం చకార సుమహాకపిః । వృతో వానరసైన్యేన కాలాంతకయమోపమః ॥౮॥ స తు కోపేన చావిష్టశ్శోకేన చ మహాకపిః । హనుమాన్ రావణిరథే పాతయన్మహతీం శిలామ్ ॥౯॥ తామాపతంతీం దృష్ట్వైవ రథస్సారథినా తదా । విధేయాశ్వసమాయుక్తస్సుదూరమపవాహితః ॥౧౦॥ తమింద్రజితమప్రాప్య రథస్థం సహసారథిమ్ । వివేశ ధరణీం భిత్త్వా సా శిలా వ్యర్థముద్యతా ॥౧౧॥ పాతితాయాం శిలాయాం తు రక్షసాం వ్యథితా చమూః । నిపతంత్యా చ శిలయా రాక్షసా మథితా భృశమ్ ॥౧౨॥ తమభ్యధావంఛతశో నదంతః కాననౌకసః ॥౧౨½॥ తే ద్రుమాంశ్చ మహావీర్యా గిరిశృంగాణి చోద్యతాః ॥ క్షిపంతీంద్రజితస్సంఖ్యే వానరా భీమవిక్రమాః ॥౧౩½॥ వృక్షశైలమహావర్షం విసృజంతః ప్లవంగమాః ॥ శత్రూణాం కదనం చక్రుర్నేదుశ్చ వివిధైస్స్వరైః ॥౧౪½॥ వానరైస్తైర్మహావీర్యైర్ఘోరరూపా నిశాచరాః ॥ వీర్యాదభిహతా వృక్షైర్వ్యవేష్టంత రణాజిరే ॥౧౫½॥ స్వసైన్యమభివీక్ష్యాథ వానరార్దితమింద్రజిత్ ॥ ప్రగృహీతాయుధః క్రుద్ధః పరానభిముఖో యయౌ ॥౧౬½॥ స శరౌఘానవసృజన్ స్వసైన్యేనాభిసంవృతః ॥ జఘాన కపిశార్దూలాన్ సుబహూన్ దృష్టవిక్రమః ॥౧౭½॥ శూలైరశనిభిః ఖడ్గైః పట్టిసైః కూటముద్గరైః ॥ తే చాప్యనుచరాంస్తస్య వానరా జఘ్నురోజసా ॥౧౮½॥ సస్కంధవిటపైస్సాలైశ్శిలాభిశ్చ మహాబలః ॥ హనుమాన్ కదనం చక్రే రక్షసాం భీమకర్మణామ్ ॥౧౯½॥ స నివార్య పరానీకమబ్రవీత్తాన్ వనౌకసః ॥ హనుమాన్ సన్నివర్తధ్వం న నస్సాధ్యమిదం బలమ్ । త్యక్త్వా ప్రాణాన్ విచేష్టంతో రామప్రియచికీర్షవః ॥ యన్నిమిత్తం హి యుధ్యామో హతా సా జనకాత్మజా । ఇమమర్థం హి విజ్ఞాప్య రామం సుగ్రీవమేవ చ ॥ తౌ యత్ప్రతివిధాస్యేతే తత్కరిష్యామహే వయమ్ ॥౨౨½॥ ఇత్యుక్త్వా వానరశ్రేష్ఠో వారయన్ సర్వవానరాన్ ॥ శనైశ్శనైరసంత్రస్తస్సబలస్సన్న్యవర్తత ॥౨౩½॥ తతః ప్రేక్ష్య హనూమంతం వ్రజంతం యత్ర రాఘవః ॥ స హోతుకామో దుష్టాత్మా గతశ్చైత్యనికుంభిలామ్ ॥౨౪½॥ నికుంభిలామధిష్ఠాయ పావకం జుహవేంద్రజిత్ ॥౨౫॥ యజ్ఞభూమ్యాం తు విధివత్పావకస్తేన రక్షసా । హూయమానః ప్రజజ్వాల మాంసశోణితభుక్తదా ॥౨౬॥ సోఽర్చిఃపినద్ధో దదృశే హోమశోణితతర్పితః । సంధ్యాగత ఇవాదిత్యస్సుతీవ్రోఽగ్నిస్సముత్థితః ॥౨౭॥ అథేంద్రజిద్రాక్షసభూతయే తు జుహావ హవ్యం విధినా విధానవిత్ । దృష్ట్వా వ్యతిష్ఠంత చ రాక్షసాస్తే మహాసమూహేషు నయానయజ్ఞాః ॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వ్యశీతితమస్సర్గః. ******

రాఘవశ్చాపి విపులం తం రాక్షసవనౌకసామ్ । శ్రుత్వా సంగ్రామనిర్ఘోషం జాంబవంతమువాచ హ ॥౧॥ సౌమ్య నూనం హనుమతా క్రియతే కర్మ దుష్కరమ్ । శ్రూయతే హి యథా భీమస్సుమహానాయుధస్వనః ॥౨॥ తద్గచ్ఛ కురు సాహాయ్యం స్వబలేనాభిసంవృతః । క్షిప్రమృక్షపతే తస్య కపిశ్రేష్ఠస్య యుధ్యతః ॥౩॥ ఋక్షరాజస్తథేత్యుక్త్వా స్వేనానీకేన సంవృతః । ఆగచ్ఛత్పశ్చిమద్వారం హనుమాన్ యత్ర వానరః ॥౪॥ అథాయాంతం హనూమంతం దదర్శర్క్షపతిః పథి । వానరైః కృతసంగ్రామైశ్శ్వసద్భిరభిసంవృతమ్ ॥౫॥ దృష్ట్వా పథి హనూమాంశ్చ తదృక్షబలముద్యతమ్ । నీలమేఘనిభం భీమం సన్నివార్య న్యవర్తత ॥౬॥ స తేన హరిసైన్యేన సన్నికర్షం మహాయశాః । శీఘ్రమాగమ్య రామాయ దుఃఖితో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౭॥ సమరే యుధ్యమానానామస్మాకం ప్రేక్షతాం పురః । జఘాన రుదతీం సీతామింద్రజిద్రావణాత్మజః ॥౮॥ ఉద్భ్రాంతచిత్తస్తాం దృష్ట్వా విషణ్ణోఽహమరిందమ । తదహం భవతో వృత్తం విజ్ఞాపయితుమాగతః ॥౯॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవశ్శోకమూర్ఛితః । నిపపాత తదా భూమౌ ఛిన్నమూల ఇవ ద్రుమః ॥౧౦॥ తం భూమౌ దేవసంకాశం పతితం ప్రేక్ష్య రాఘవమ్ । అభిపేతుస్సముత్పత్య సర్వతః కపిసత్తమాః ॥౧౧॥ అసించన్ సలిలైశ్చైనం పద్మోత్పలసుగంధిభిః । ప్రద

హంతమనాసాద్యం సహ సాగ్నిమివోచ్ఛిఖం ॥౧౨॥ తం లక్ష్మణోథ బాహుభ్యాం పరిష్వజ్య సుదుఃఖితః। ఉవాచ రామమస్వస్థం వాక్యం హేత్వర్థసంయుతం ॥౧౩॥ శుభే వర్త్మని తిష్ఠంతం త్వామార్య విజితేంద్రియం। అనర్థేభ్యో న శక్నోతి త్రాతుం ధర్మో నిరర్థకః ॥౧౪॥ భూతానాం స్థావరాణాం చ జంగమానాం చ దర్శనం। యథాస్తి న తథా ధర్మస్తేన నాస్తీతి మే మతిః ॥౧౫॥ యథైవ స్థావరం వ్యక్తం జంగమం చ తథావిధం। నాయమర్థస్తథా యుక్తస్త్వద్విధో న విపద్యతే ॥౧౬॥ యద్యధర్మో భవేద్భూతో రావణో నరకం వ్రజేత్। భవాంశ్చ ధర్మయుక్తో వై నైవం వ్యసనమాప్నుయాత్ ॥౧౭॥ తస్య చ వ్యసనాభావాద్వ్యసనం చ గతే త్వయి। ధర్మో భవత్యధర్మశ్చ పరస్పరవిరోధినా ॥౧౮॥ ధర్మేణోపలభేద్ధర్మమధర్మం చాప్యధర్మతః। యద్యధర్మేణ యుజ్యేయుర్యేష్వధర్మః ప్రతిష్ఠితః ॥ యది ధర్మేణ యుజ్యేరన్నాధర్మరుచయో జనాః। ధర్మేణ చరతాం ధర్మస్తథా స్యాదేషాం ఫలం భవేత్ ॥ యస్మాదర్థా వివర్ధంతే యేష్వధర్మః ప్రతిష్ఠితః। క్లిశ్యంతే ధర్మశీలాశ్చ తస్మాదేతౌ నిరర్థకౌ ॥౨౧॥ వధ్యంతే పాపకర్మాణో యద్యధర్మేణ రాఘవ। వధకర్మహతో ధర్మస్స హతః కం వధిష్యతి ॥ ౨౨ ॥ అథవా విహితేనాయం హన్యతే హంతి వాపరం। విధిరాలిప్యతే తేన న స పాపేన కర్మణా ॥౨౩॥ అదృష్టప్రతికారేణ త్వవ్యక్తేనాసతా సతా। కథం శక్యం పరం ప్రాప్తుం ధర్మేణారివికర్శన ॥ ౨౪ ॥ యది సత్స్యాత్సతాం ముఖ్య నాసత్స్యాత్తవ కించన। త్వయా యదీదృశం ప్రాప్తం తస్మాత్సన్నోపపద్యతే ॥ ౨౫ ॥ అథవా దుర్బలః క్లీబో బలం ధర్మోనువర్తతే। దుర్బలో హృతమర్యాదో న సేవ్య ఇతి మే మతిః ॥ ౨౬ ॥ బలస్య యది చేద్ధర్మో గుణభూతః పరాక్రమే। ధర్మముత్సృజ్య వర్తస్వ యథా ధర్మే తథా బలే ॥ ౨౭॥ అథ చేత్సత్యవచనం ధర్మః కిల పరంతప। అనృతస్త్వయ్యకరుణః కిం న బద్ధస్త్వయా పితా ॥౨౮॥ యది ధర్మో భవేద్భూత అధర్మో వా పరంతప। న స్మ హత్వా మునిం వజ్రీ కుర్యాదిజ్యాం శతక్రతుః ॥ ౨౯ ॥ అధర్మసంశ్రితో ధర్మో వినాశయతి రాఘవ। సర్వమేతద్యథాకామం కాకుత్స్థ కురుతే నరః ॥౩౦॥ మమ చేదం మతం తాత ధర్మోయమితి రాఘవ। ధర్మమూలం త్వయా ఛిన్నం రాజ్యముత్సృజతా తదా ॥౩౧॥ అర్థేభ్యో హి వివృద్ధేభ్యస్సంవృత్తేభ్యస్తతస్తతః। క్రియాస్సర్వాః ప్రవర్తంతే పర్వతేభ్య ఇవాపగాః ॥ ౩౨ ॥ అర్థేన హి వియుక్తస్య పురుషస్యాల్పతేజసః। వ్యుచ్ఛిద్యంతే క్రియాస్సర్వా గ్రీష్మే కుసరితో యథా ॥ ౩౩ ॥ సోయమర్థం పరిత్యజ్య సుఖకామస్సుఖైధితః। పాపమారభతే కర్తుం తతో దోషః ప్రవర్తతే ॥ ౩౪ ॥ యస్యార్థాస్తస్య మిత్రాణి యస్యార్థాస్తస్య బాంధవాః। యస్యార్థాస్స పుమాఀల్లోకే యస్యార్థాస్స చ పండితః ॥ యస్యార్థాస్స చ విక్రాంతో యస్యార్థాస్స చ బుద్ధిమాన్। యస్యార్థాస్స మహాభాగో యస్యార్థాస్స మహాగుణః ॥౩౬॥ అర్థస్యైతే పరిత్యాగే దోషాః ప్రవ్యాహృతా మయా। రాజ్యముత్సృజతా వీర యేన బుద్ధిస్త్వయా కృతా ॥౩౭॥ యస్యార్థా ధర్మకామార్థాస్తస్య సర్వం ప్రదక్షిణం। అధనేనార్థకామేన నార్థశ్శక్యో విచిన్వతా ॥౩౮॥ హర్షః కామశ్చ దర్పశ్చ ధర్మః క్రోధశ్శమో దమః। అర్థాదేతాని సర్వాణి ప్రవర్తంతే నరాధిప ॥౩౯॥ యేషాం నశ్యత్యయం లోకశ్చరతాం ధర్మచారిణాం। తేర్థాస్త్వయి న దృశ్యంతే దుర్దినేషు యథా గ్రహాః ॥ ౪౦ ॥ త్వయి ప్రవ్రజితే వీర గురోశ్చ వచనే స్థితే। రక్షసాపహృతా భార్యా ప్రాణైః ప్రియతరా తవ ॥ ౪౧ ॥ తదద్య విపులం వీర దుఃఖమింద్రజితా కృతం। కర్మణా వ్యపనేష్యామి తస్మాదుత్తిష్ఠ రాఘవ ॥౪౨॥ ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల దీర్ఘబాహో దృఢవ్రత। కిమాత్మానం మహాత్మానమాత్మానం నావబుధ్యసే ॥౪౩॥ అయమనఘ తవోదితః ప్రియార్థం జనకసుతానిధనం నిరీక్ష్య రుష్టః। సహయగజరథాం సరాక్షసేంద్రాం భృశమిషుభిర్వినిపాతయామి లంకాం ॥౪౪॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే త్ర్యశీతితమస్సర్గః. ******************************

రామమాశ్వాసయానే తు లక్ష్మణే భ్రాతృవత్సలే। నిక్షిప్య గుల్మాన్స్వస్థానే తత్రాగచ్ఛద్విభీషణః ॥ నానాప్రహరణైర్వీరైశ్చతుర్భిస్సచివైర్వృతః। నీలాంజనచయాకారైర్మాతంగైరివ యూథపః ॥ ౨ ॥ సోభిగమ్య మహాత్మానం రాఘవం శోకలాలసం। వానరాంశ్చైవ దదృశే బాష్పపర్యాకులేక్షణాన్ ॥ ౩ ॥ రాఘవం చ మహాత్మానమిక్ష్వాకుకులనందనం। దదర్శ మోహమాపన్నం లక్ష్మణస్యాంకమాశ్రితం ॥౪॥ వ్రీడితం శోకసంతప్తం దృష్ట్వా రామం విభీషణః। అంతర్దుఃఖేన దీనాత్మా కిమేతదితి సోబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ విభీషణముఖం దృష్ట్వా సుగ్రీవం తాంశ్చ వానరాన్। లక్ష్మణోవాచ మందార్థమిదం బాష్పపరిప్లుతః ॥౬॥ హతామింద్రజితా సీతామిహ శ్రుత్వైవ రాఘవః। హనుమద్వచనాత్సౌమ్య తతో మోహముపాగతః ॥ ౭ ॥ కథయంతం తు సౌమిత్రిం సన్నివార్య విభీషణః ॥ ౮ ॥ మనుజేంద్రార్తరూపేణ యదుక్తం చ హనూమతా ॥ తదయుక్తమహం మన్యే సాగరస్యేవ శోషణం ॥౯॥ అభిప్రాయం తు జానామి రావణస్య దురాత్మనః॥ సీతాం ప్రతి మహాబాహో న చ ఘాతం కరిష్యతి ॥ ౧౦ ॥ యాచ్యమానస్తు బహుశో మయా హితచికీర్షుణా ॥ వైదేహీముత్సృజస్వేతి న చ తత్కృతవాన్వచః ॥౧౧॥ నైవ సామ్నా న దానేన న భేదేన కుతో యుధా ॥ సా ద్రష్టుమపి శక్యేత నైవ చాన్యే

సకేనచిత్ ॥ ౧౧ ॥ వానరాన్మోహయిత్వా తు ప్రతియాతస్స రాక్షసః॥ చైత్యం నికుంభిలాం నామ యత్ర హోమం క
రిష్యతి॥ ౧౨ ॥ హుతవానుపయాతో హి దేవైరపి సవాసవైః॥ దురాధర్షో భవత్యేవ సంగ్రామే రావణాత్మజః ॥ ౧౩ ॥
తేన మోహయతా నూనమేషా మాయా ప్రయోజితా॥ విఘ్నమన్విచ్ఛతా తత్ర వానరాణాం పరాక్రమే ॥ ౧౪ ॥ సస్సై
న్యాస్తత్ర గచ్ఛామో యావత్తన్న సమాప్యతే ॥ త్యజేమం నరశార్దూల మిథ్యాసంతాపమాగతమ్ । సీదతే హి బలం సర్వం
దృష్ట్వా త్వాం శోకకర్శితమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఇహ త్వం స్వస్థహృదయస్తిష్ఠ సత్త్వసముచ్ఛ్రితః । లక్ష్మణం ప్రేషయాస్మాభిస్సహ సై
న్యానుకర్షిభిః ॥ ౧౭ ॥ ఏష తం నరశార్దూలో రావణిం నిశితైశ్శరైః । త్యాజయిష్యతి తత్కర్మ తతో వధ్యో భవిష్యతి ॥ ౧౮ ॥
తస్యైతే నిశితాస్తీక్ష్ణాః పత్రిపత్రాంగవాజినః। పతత్త్రిణ ఇవాసౌమ్యాశ్శరాః పాస్యంతి శోణితమ్ ॥ ౧౯ ॥ తం సందిశ మ
హాబాహో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్। రాక్షసస్య వినాశాయ వజ్రం వజ్రధరో యథా ॥ ౨౦ ॥ మనుజవర న కాలవిప్రకర్షో
రిపునిధనం ప్రతి యత్క్షమోఽద్య కర్తుమ్। త్వమతిసృజ రిపోర్వధాయ వాణీమమరరిపోర్మథనే యథా మహేంద్రః ॥ ౨౧ ॥ స
మాప్తకర్మా హి స రాక్షసాధిపో భవత్యదృశ్యస్సమరే సురాసురైః । యుయుత్సతా తేన సమాప్తకర్మణా భవేత్సురాణా
మపి సంశయో మహాన్ ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతురశీతితమస్సర్గః.****************************
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవశ్శోకకర్శితః। నోపధారయతే వ్యక్తం యదుక్తం తేన రక్షసా ॥ ౧ ॥ తతో ధైర్య
మవష్టభ్య రామః పరపురంజయః । విభీషణముపాసీనమువాచ కపిసన్నిధౌ ॥ ౨ ॥ నైరృతాధిప తే వాక్యం యదుక్తం తే
విభీషణ। భూయస్తచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి బ్రూహి యత్తే వివక్షితమ్ ॥ ౩ ॥ రాఘవస్య వచశ్శ్రుత్వా వాక్యం వాక్యవిశారదః।
యత్తత్పునరిదం వాక్యం బభాషే స విభీషణః ॥ ౪ ॥ యథాజ్ఞప్తం మహాబాహో త్వయా గుల్మనివేశనమ్ । తత్తథానుష్ఠి
తం వీర త్వద్వాక్యసమనంతరమ్ ॥ ౫ ॥ తాన్యనీకాని సర్వాణి విభక్తాని సమంతతః। విన్యస్తా యూథపాశ్చైవ యథాన్యా
యం విభాగశః ॥ ౬ ॥ భూయస్తు మమ విజ్ఞాప్యం తచ్ఛృణుష్వ మహాయశః ॥ ౬ ॥ త్వయ్యకారణసంతప్తే సంతప్తహృద
యా వయమ్ ॥ త్యజ రాజన్నిమం శోకం మిథ్యాసంతాపమాగతమ్ ॥ ౭ ॥ తదియం త్యజ్యతాం చింతా శత్రుహర్షవివర్ధనీ ॥
ఉద్యమః క్రియతాం వీర హర్షస్సముపసేవ్యతామ్ ॥ ౮ ॥ ప్రాప్తవ్యా యది తే సీతా హంతవ్యాశ్చ నిశాచరాః ॥ రఘునం
దన వక్ష్యామి శ్రూయతాం మే హితం వచః ॥ ౯ ॥ సాధ్వయం యాతు సౌమిత్రిర్బలేన మహతా వృతః ॥ నికుంభిలాయాం
సంప్రాప్య హంతుం రావణిమాహవే ॥ ౧౦ ॥ ధనుర్మండలనిర్ముక్తైరాశీవిషవిషోపమైః ॥ శరైర్హంతుం మహేష్వా
సో రావణిం సమితింజయః ॥ ౧౧ ॥ తేన వీరేణ తపసా వరదానాత్స్వయంభువః ॥ అస్త్రం బ్రహ్మశిరః ప్రాప్తం కామగా
శ్చ తురంగమాః ॥ ౧౨ ॥ స ఏష సహ సైన్యేన ప్రాప్తః కిల నికుంభిలామ్ ॥ యద్యుత్తిష్ఠేత్కృతం కర్మ హతాన్ సర్వాంశ్చ
విద్ధి నః ॥ ౧౩ ॥ నికుంభిలామసంప్రాప్తమహుతాగ్నిం చ యో రిపుః ॥ త్వామాతతాయినం హన్యాదింద్రశత్రో స తే వధః।
వరో దత్తో మహాబాహో సర్వలోకేశ్వరేణ వై ॥ ౧౫ ॥ ఇత్యేవం విహితో రాజన్వధస్తస్యైష ధీమతః। వధాయేంద్ర
జితో రామ సందిశస్వ మహాబల ॥ హతే తస్మిన్ హతం విద్ధి రావణం ససుహృజ్జనమ్ ॥ ౧౬ ॥ విభీషణవచశ్శ్రుత్వా రాఘ
వో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౭ ॥ జానామి తస్య రౌద్రస్య మాయాం సత్యపరాక్రమ । స హి బ్రహ్మాస్త్రవిత్ప్రాజ్ఞో మహామా
యో మహాబలః ॥ కరోత్యసంజ్ఞాన్ సంగ్రామే దేవాన్ సవరుణానపి ॥ ౧౮ ॥ తస్యాంతరిక్షే చరతో రథస్థస్య మహాయ
శః ॥ న గతిర్జ్ఞాయతే తస్య సూర్యస్యేవాభ్రసంప్లవే ॥ ౧౯ ॥ రాఘవస్తు రిపోర్జ్ఞాత్వా మాయావీర్యం దురాత్మనః ॥ ల
క్ష్మణం కీర్తిసంపన్నమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౦ ॥ యద్వానరేంద్రస్య బలం తేన సర్వేణ సంవృతః ॥ హనుమత్ప్రము
ఖైశ్చైవ యూథపైస్సహ లక్ష్మణ। జాంబవేనర్క్షపతినా సహ సైన్యేన సంవృతః ॥ జహి తం రాక్షససుతం మాయాబలవి
శారదమ్। అయం త్వాం సచివైస్సార్ధం మహాత్మా రజనీచరః ॥ అభిజ్ఞస్తస్య దేశస్య పృష్ఠతోఽనుగమిష్యతి ॥ ౨౩ ॥ రాఘ
వస్య వచశ్శ్రుత్వా లక్ష్మణస్సవిభీషణః ॥ జగ్రాహ కార్ముకశ్రేష్ఠమత్యద్భుతపరాక్రమః ॥ ౨౪ ॥ సన్నద్ధః కవచీ ఖడ్గీ
సశరో హేమచాపధృత్ ॥ రామపాదావుపస్పృశ్య హృష్టస్సౌమిత్రిరబ్రవీత్ ॥ ౨౫ ॥ అద్య మత్కార్ముకోన్ముక్తాశ్శ
రా నిర్భిద్య రావణిమ్ ॥ లంకామభిపతిష్యంతి హంసాః పుష్కరిణీమివ ॥ ౨౬ ॥ అద్యైవ తస్య రౌద్రస్య శరీరం మామకాశ్శ
రాః ॥ విధమిష్యంతి భిత్త్వా తం మహాచాపగుణాచ్చ్యుతాః ॥ ౨౭ ॥ స ఏవముక్త్వా ద్యుతిమాన్వచనం భ్రాతురగ్రతః ॥ స
రావణివధాకాంక్షీ లక్ష్మణస్త్వరితో యయౌ ॥ ౨౮ ॥ సోఽభివాద్య గురోః పాదౌ కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ ॥ నికుంభిలామ
భియయౌ చైత్యం రావణిపాలితమ్ ॥ ౨౯ ॥ విభీషణేన సహితో రాజపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥ కృతస్వస్త్యయనో భ్రాత్రా
లక్ష్మణస్త్వరితో యయౌ ॥ ౩౦ ॥ వానరాణాం సహస్రైస్తు హనుమాన్ బహుభిర్వృతః ॥ విభీషణశ్చ సామాత్యస్తదా ల
క్ష్మణమన్వగాత్ ॥ ౩౧ ॥ మహతా హరిసైన్యేన సవేగమభిసంవృతః ॥ ఋక్షరాజబలం చైవ దదర్శ పథి విష్ఠితమ్ ॥ ౩౨ ॥ స

గత్వాదూరమధ్వానంసౌమిత్రిర్మిత్రనందనః॥ రాక్షసేంద్రబలందూరాదపశ్యద్వ్యూహమాస్థితం ॥ ౩౩ ॥ సతం
ప్రాప్యధనుష్పాణిర్మాయాయోగమరిందమః॥తస్థౌబ్రహ్మవిధానేనవిజేతుంరఘునందనః ॥ ౩౪॥ విభీషణేనసహితో
రాజపుత్రఃప్రతాపవాన్॥ అంగదేనచవీరేణతథానిలసుతేనచ॥౩౫॥ వివిధమమలశస్త్రభాస్వరంతద్ధ్వజగహనంవిపు
లంమహారథైశ్చ। ప్రతిభయతమమప్రమేయవేగంతిమిరమివద్విషతాంబలంవివేశ ॥ ౩౬ ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-
పంచాశీతితమస్సర్గః. ********************** అథతస్యామవస్థాయాంలక్ష్మణంరావణానుజః । పరేషా
మహితంవాక్యమర్థసాధకమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ యదేతద్రాక్షసానీకంమేఘశ్యామంవిలోక్యతే । ఏతదాయోధ్యతాంశీ
ఘ్రంకపిభిఃపాదపాయుధైః॥౨॥అస్యానీకస్యమహతోభేదనేయతలక్ష్మణ। రాక్షసేంద్రసుతోప్యత్ర భిన్నేదృశ్యోభవి
ష్యతి॥౩॥సత్వమింద్రాశనిప్రఖ్యైశ్శరైరవకిరన్పరాన్। అభిద్రవాశుయావద్వైనైతత్కర్మసమాప్యతే॥ ౪॥ జహి
వీరదురాత్మానంమాయాపరమధార్మికం।రావణింక్రూరకర్మాణంసర్వలోకభయావహం॥ ౫॥ విభీషణవచశ్శ్రు
త్వాలక్ష్మణశ్శుభలక్షణః।వవర్షశరవర్షాణిరాక్షసేంద్రసుతంప్రతి॥ ౬ ॥ ఋక్షాశ్శాఖామృగాశ్చాపిద్రుమాద్రిన
ఖయోధినః। అభ్యధావంతసహితాస్తదనీకమవస్థితం॥ ౭॥ రాక్షసాశ్చశితైర్బాణైరసిభిశ్శక్తితోమరైః । ఉద్యతైస్స
మవర్తంతకపిసైన్యజిఘాంసవః॥ ౮ ॥ ససంప్రహారస్తుములస్సంజజ్ఞేకపిరక్షసాం। శబ్దేనమహతాలంకాంనాదయన్వై
సమంతతః॥౯॥ శస్త్రైశ్చబహుధాకారైశ్శితైర్బాణైశ్చపాదపైః । ఉద్యతైర్గిరిశృంగైశ్చ ఘోరైరాకాశమావృ
తం॥౧౦॥ తేరాక్షసావానరేషువికృతాననబాహవః।నివేశయంతశ్శస్త్రాణిచక్రుస్తేసుమహద్భయం॥ ౧౧॥తథైవసకలై
ర్వృక్షైర్గిరిశృంగైశ్చవానరాః। అభిజఘ్నుర్విజఘ్నుశ్చసమరేరాక్షసర్షభాన్॥ ౧౨॥ ఋక్షవానరముఖ్యైశ్చమహా
కాయైర్మహాబలైః।రక్షసాంవధ్యమానానాంమహద్భయమజాయత ॥ ౧౩ ॥ స్వమనీకంవిషణ్ణంతుశ్రుత్వాశత్రుభిర
ర్దితం।ఉదతిష్ఠతదుర్ధర్షస్తత్కర్మణ్యననుష్ఠితే॥౧౪॥ వృక్షాంధకారాన్నిర్గత్యజాతక్రోధస్సరావణిః। ఆరురో
హరథంసజ్జంపూర్వయుక్తంసరాక్షసః॥౧౫॥సభీమకార్ముకధరఃకాళమేఘసమప్రభః । రక్తాస్యనయనఃక్రుద్ధోబభౌ
మృత్యురివాంతకః॥౧౬॥ దృష్ట్వైవతురథస్థంతంపర్యవర్తతతద్బలం।రక్షసాంభీమవేగానాంలక్ష్మణేనయుయుత్సతాం॥
౧౭॥తస్మిన్కాలేతుహనుమానుద్యమ్యసుదురాసదం। ధరణీధరసంకాశోమహావృక్షమరిందమః॥సరాక్షసానాంతత్సై
న్యంకాలాగ్నిరివనిర్దహన్।చకారబహుభిర్వృక్షైర్నిస్సంజ్ఞంయుధివానరః॥ ౧౯॥ విధ్వంసయంతంతరసాదృష్ట్వైవ
పవనాత్మజం। రాక్షసానాంసహస్రాణిహనుమంతమవాకిరన్॥౨౦॥ శితశూలధరాశ్శూలైరసిభిశ్చాసిపాణయః। శక్తి
భిశ్శక్తిహస్తాశ్చపట్టిసైఃపట్టిసాయుధాః॥పరిఘైశ్చగదాభిశ్చచక్రైశ్చశుభదర్శనైః। శతశశ్చశతఘ్నీభిరాయసైరపిము
ద్గరైః॥ ఘోరైఃపరశ్వధైశ్చైవభిండిపాలైశ్చరాక్షసాః। ముష్టిభిర్వజ్రకల్పైశ్చతలైరశనిసన్నిభైః ॥ అభిజఘ్నుస్స
మాసాద్యసమంతాత్పర్వతోపమం॥౨౩॥ తేషామపిచసంక్రుద్ధశ్చకారకదనంమహత్ ॥ ౨౪॥ సదదర్శకపిశ్రేష్ఠమచ
లోపమమింద్రజిత్ । సూదయంతమమిత్రఘ్నమమిత్రాన్పవనాత్మజం॥ ౨౫॥ ససారథిమువాచేదంయాహియత్రై
ష వానరః। క్షయమేషహినఃకుర్యాద్రాక్షసానాముపేక్షితః ॥ ౨౬ ॥ ఇత్యుక్తస్సారథిస్తేనయయౌయత్రసమారుతిః।
వహన్పరమదుర్ధర్షంస్థితమింద్రజితంరథే॥ ౨౭॥ సోభ్యుపేత్యశరాన్ఖడ్గాన్పట్టిసాంశ్చపరశ్వధాన్ । అభ్యవ
ర్షతదుర్ధర్షఃకపిమూర్ధ్నిసరాక్షసః॥౨౮॥తానిశస్త్రాణిఘోరాణిప్రతిగృహ్యసమారుతిః । రోషేణమహతావి
ష్టోవాక్యంచేదమువాచహ॥౨౯॥యుధ్యస్వయదిశూరోసిరావణాత్మజదుర్మతే । వాయుపుత్రంసమాసాద్యజీవన్నప్ర
తియాస్యసి॥ ౩౦॥బాహుభ్యాంప్రతియుధ్యస్వయదిమేద్వంద్వమాహవే । వేగంసహస్వదుర్బుద్ధేతతస్త్వంరక్షసాంవ
రః॥౩౧॥హనుమంతంజిఘాంసంతంసముద్యతశరాసనం। రావణాత్మజమాచష్టేలక్ష్మణాయవిభీషణః॥౩౨॥యస్సవాస
వనిర్జేతారావణస్యాత్మసంభవః। సఏషరథమాస్థాయహనుమంతంజిఘాంసతి॥ ౩౩ ॥ తమప్రతిమసంస్థానైశ్శరైశ్శ
త్రువిదారణైః। జీవితాంతకరైర్ఘోరైస్సౌమిత్రేరావణింజహి॥ ౩౪॥ఇత్యేవముక్తస్తుతదామహాత్మావిభీషణేనారివిభీష
ణేన। దదర్శతంపర్వతసన్నికాశంరథేస్థితంభీమబలంనదంతం॥౩౫॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-షడశీతితమస్సర్గః. *****
ఏవముక్త్వాతుసౌమిత్రింజాతహర్షోవిభీషణః। ధనుష్పాణినమాదాయత్వరమాణోజగామసః॥ ౧॥అవిదూరం
తతోగత్వాప్రవిశ్యచమహద్వనం।దర్శయామాసతత్కర్మలక్ష్మణాయవిభీషణః॥౨॥ నీలజీమూతసంకాశంన్యగ్రోధంభీ
మదర్శనం। తేజస్వీరావణభ్రాతాలక్ష్మణాయన్యవేదయత్ ॥౩॥ఇహోపహారంభూతానాంబలవాన్రావణాత్మజః।ఉ
పహృత్యతతఃపశ్చాత్సంగ్రామమభివర్తతే॥౪॥అదృశ్యస్సర్వభూతానాంతతోభవతిరాక్షసః। నిహంతిసమరేశత్రూన్

బధ్నాతిచశరోత్తమైః ॥ ౫ ॥ తమప్రవిష్టన్యగ్రోధంబలినంరావణాత్మజం । విధ్వంసయశరైస్తీక్ష్ణైస్సరథం సాశ్వ సారథిం ॥౬॥ తథేత్యుక్త్వామహాతేజాస్సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః । బభూవావస్థితస్తత్రచిత్రంవిస్ఫారయన్ధనుః॥౭॥ స రథేనాగ్నివర్ణేనబలవాన్రావణాత్మజః। ఇంద్రజిత్కవచీధన్వీసధ్వజఃప్రత్యదృశ్యత ॥౮॥ తమువాచమహాతేజాః పౌలస్త్యమపరాజితం । సమాహ్వయేత్వాంసమరేసమ్యగ్యుద్ధంప్రయచ్ఛమే॥౯॥ ఏవముక్తోమహాతేజామనస్వీరావణాత్మజః। అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంతత్రదృష్ట్వావిభీషణం ॥ ౧౦॥ఇహత్వంజాతసంవృద్ధస్సాక్షాద్భ్రాతాపితుర్మమ । కథంద్రుహ్యసిపుత్రస్యపితృవ్యోమమరాక్షస ॥ ౧౧ ॥ నజ్ఞాతిత్వంనసౌహార్దంనజాతిస్తవదుర్మతే । ప్రమాణంనచసౌదర్యంనధర్మోధర్మదూషణ ॥౧౨॥ శోచ్యస్త్వమసిదుర్బుద్ధేనిందనీయశ్చసాధుభిః। యస్త్వంస్వజనముత్సృజ్యపరభృత్యత్వమాగతః॥౧౩॥నైతచ్ఛిథిలయాబుద్ధ్యాత్వం వేత్సిమహదంతరం।క్వచస్వజనసంవాసఃక్వచనీచపరాశ్రయః ॥౧౪॥ గుణవాన్వాపరజనస్స్వజనోనిర్గుణోపివా। నిర్గుణస్స్వజనఃశ్రేయాన్యఃపరఃపరఏవసః ॥౧౫॥ యస్స్వపక్షంపరిత్యజ్యపరపక్షంనిషేవతే।సస్వపక్షేక్షయంప్రాప్తేపశ్చాత్తైరేవహన్యతే ॥౧౬॥ నిరనుక్రోశతాచేయంయాదృశీతేనిశాచర । స్వజనేనత్వయాశక్యంపరుషంరావణానుజ ॥౧౭॥ ఇత్యుక్తోభ్రాతృపుత్రేణప్రత్యువాచవిభీషణః॥౧౮॥అజానన్నివమచ్ఛీలంకింరాక్షసవికత్థసే ॥ రాక్షసేంద్రసుతాసాధోపారుష్యంత్యజగౌరవాత్ ॥౧౯॥కులేయద్యప్యహంజాతోరక్షసాంక్రూరకర్మణాం॥గుణోయంప్రథమోనృణాంతన్మేశీలమరాక్షసం॥౨౦॥ నరమేదారుణేనాహంనచాధర్మేణవైరమే॥ భ్రాత్రావిషమశీలేనకథంభ్రాతానిరస్యతే ॥౨౧॥ ధర్మాత్ప్రచ్యుతశీలంహిపురుషంపాపనిశ్చయం ॥ త్యక్త్వాసుఖమవాప్నోతిహస్తాదాశీవిషంయథా॥౨౨॥హింసాపరస్వహరణేపరదారాభిమర్శనం॥త్యాజ్యమాహుర్దురాచారంవేశ్మప్రజ్వలితంయథా ॥౨౩॥ పరస్వానాంచహరణంపరదారాభిమర్శనం ॥ సుహృదామతిశంకాచత్రయోదోషాఃక్షయావహాః॥౨౪॥మహర్షీణాంవధోఘోరస్సర్వదేవైశ్చవిగ్రహః ॥ అభిమానశ్చకోపశ్చవైరిత్వంప్రతికూలతా । ఏతేదోషామమభ్రాతుర్జీవితైశ్వర్యనాశనాః ॥ గుణాన్ప్రచ్ఛాదయామాసుఃపర్వతానివతోయదాః। దోషైరేతైఃపరిత్యక్తోమయాభ్రాతాపితాతవ ॥౨౬॥ నేయమస్తిపురీలంకానచత్వంనచతేపితా । అతిమానీచబాలశ్చదుర్వినీతశ్చరాక్షస॥౨౭॥బద్ధస్త్వంకాలపాశేనబ్రూహిమాంయద్యదిచ్ఛసి । అద్యతేవ్యసనంప్రాప్తంకింమాంత్వమిహవక్ష్యసి ॥౨౮॥ ప్రవేష్టుంనత్వయాశక్యోన్యగ్రోధోరాక్షసాధమ ॥ ౨౯ ॥ ధర్షయిత్వాచకాకుత్స్థౌనశక్యంజీవితుంత్వయా॥యుధ్యస్వనరదేవేనలక్ష్మణేనరణేసహ। హతస్త్వందేవతాకార్యంకరిష్యసియమక్షయే ॥౩౦॥ నిదర్శయస్వాత్మబలంసముద్యతంకురుష్వసర్వాయుధసాయకవ్యయం । నలక్ష్మణస్యైత్యహిబాణగోచరంత్వమద్యజీవన్సబలోగమిష్యసి ॥౩౧॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తాశీతితమస్సర్గః.**************************** విభీషణవచశ్శ్రుత్వారావణిఃక్రోధమూర్ఛితః।అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంవేగేనాభ్యుత్పపాతహ॥ఉద్యతాయుధనిస్త్రింశోరథేసుసమలంకృతే। కాలాశ్వయుక్తేమహతిస్థితఃకాలాంతకోపమః ॥ మహాప్రమాణముద్యమ్యవిపులంవేగవద్దృఢం।ధనుర్భీమంపరామృశ్యశరాంశ్చామిత్రశాతనాన్ ॥౩॥ తందదర్శమహేష్వాసోరథేసుసమలంకృతః । అలంకృతమమిత్రఘ్నంరాఘవస్యానుజంబలీ ॥హనుమత్పృష్ఠమాసీనముదయస్థరవిప్రభం॥౪॥ఉవాచైనంసమారబ్ధస్సౌమిత్రింసవిభీషణం ॥ తాంశ్చవానరశార్దూలాన్॥౫॥ పశ్యధ్వంమేపరాక్రమం॥ ౫౹ ॥ అద్యమత్కార్ముకోత్సృష్టంశరవర్షందురాసదం ॥ ముక్తవర్షమివాకాశేవారయిష్యథసంయుగే ॥ ౬౹ ॥ అద్యవోమామకాబాణామహాకార్ముకనిస్సృతాః ॥ విధమిష్యంతిగాత్రాణితూలరాశిమివానలః ॥ ౭౹ ॥ తీక్ష్ణసాయకనిర్భిన్నాన్శూలశక్త్యృష్టితోమరైః ॥ అద్యవోగమయిష్యామి సర్వానేవయమక్షయం ॥ ౮౹ ॥ క్షిపతశ్శరవర్షాణిక్షిప్రహస్తస్యమేయుధి ॥ జీమూతస్యేవనదతఃకస్స్థాస్యతిమమాగ్రతః ॥౯౹ ॥ రాత్రియుద్ధేమయాపూర్వం వజ్రాశనిసమైశ్శరైః ॥ శాయితౌస్థౌమయాభూమౌ విసంజ్ఞౌసపురస్సరౌ ॥ ౧౦౹ ॥ స్మృతిర్నతేస్తివామన్యేవ్యక్తంవాయమసాదనం ॥ ఆశీవిషమివక్రుద్ధంయన్మాంయోద్ధుంవ్యవస్థితః ॥ ౧౧౹ ॥ తచ్ఛ్రుత్వారాక్షసేంద్రస్యగర్జితంలక్ష్మణస్తదా ॥ అభీతవదనఃక్రుద్ధోరావణింవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨౹ ॥ ఉక్తశ్చదుర్గమఃపారఃకార్యాణాంరాక్షసత్వయా ॥ కార్యాణాంకర్మణాపారంయోగచ్ఛతిసబుద్ధిమాన్ ॥౧౩౹॥ సత్వమర్థస్యహీనార్థోదురవాప్యస్యకేనచిత్ ॥ వచోవ్యాహృత్యజానీషేకృతార్థోస్మీతిదుర్మతే ॥౧౪౹॥ అంతర్ధానగతేనాజావయస్త్వయాచరితస్తదా ॥ తస్కరాచరితోమార్గోనైషవీరనిషేవితః ॥ ౧౫౹ ॥ యథాబాణపథంప్రాప్యస్థితోస్మితవరాక్షస ॥ దర్శయస్వాద్యతత్తేజోవాచాత్వంకింవికత్థసే ॥౧౬౹॥ ఏవముక్తోధనుర్భీమంపరామృశ్యమహాబలః॥ ససర్జనిశితాన్బాణానింద్రజిత్సమితింజయః ॥ ౧౭౹ ॥ తేనిసృష్టామహావేగాశ్శరాస్సర్పవిషోపమాః ॥ సంప్రాప్యల

క్ష్మణం పేతుశ్శ్వసంత ఇవ పన్నగాః ॥ ౧౮ ॥ శరైరతిమహావేగైర్వేగవాన్ రావణాత్మజః ॥ సౌమిత్రిమింద్రజిద్యు
ద్ధే వివ్యాధ శుభలక్షణం ॥ ౧౯ ॥ స శరైరతివిద్ధాంగో రుధిరేణ సముక్షితః ॥ శుశుభే లక్ష్మణః శ్రీమాన్ విధూమ ఇవ పావ
కః ॥ ౨౦ ॥ ఇంద్రజిత్త్వాత్మనః కర్మ ప్రసమీక్ష్యాధిగమ్య చ ॥ వినద్య సుమహానాదమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ ప
త్రిణశ్శితధారాస్తే శరా మత్కార్ముకచ్యుతాః ॥ ఆదాస్యంతేఽద్య సౌమిత్రే జీవితం జీవితాంతగాః ॥ ౨౨ ॥ అద్య గో
మాయుసంఘాశ్చ శ్యేనసంఘాశ్చ లక్ష్మణ ॥ గృధ్రాశ్చ నిపతంతు త్వాం గతాసుం నిహతం మయా ॥ ౨౩ ॥ క్షత్రబంధుం
సదానార్యం రామః పరమదుర్మతిః ॥ భక్తం భ్రాతరమద్యైవ త్వాం ద్రక్ష్యతి మయా హతం ॥ ౨౪ ॥ విశస్తకవచం భూ
మౌ వ్యపవిద్ధశరాసనం ॥ హృతోత్తమాంగం సౌమిత్రే త్వామద్య నిహతం మయా ॥ ౨౫ ॥ ఇతి బ్రువాణం సంరబ్ధం పరు
షం రావణాత్మజం ॥ హేతుమద్వాక్యమత్యర్థం లక్ష్మణః ప్రత్యువాచ హ ॥ ౨౬ ॥ వాగ్బలం త్యజ దుర్బుద్ధే క్రూరక
ర్మాసి రాక్షస ॥ అథ కస్మాద్వదస్యేతత్సంపాదయ సుకర్మణా ॥ ౨౭ ॥ అకృత్వా కత్థసే కర్మ కిమర్థమిహ రాక్ష
స ॥ కురు తత్కర్మ యేనాహం శ్రద్దధ్యాం తవ కత్థనం ॥ ౨౮ ॥ అనుక్త్వా పరుషం వాక్యం కించిదప్యనవక్షిపన్ ॥ అవికత్థన్
వధిష్యామి త్వాం పశ్య పురుషాధమ ॥ ౨౯ ॥ ఇత్యుక్త్వా పంచ నారాచానాకర్ణాపూరితాన్ శితాన్ ॥ నిజఘాన మహావే
గాన్ లక్ష్మణో రాక్షసోరసి ॥ ౩౦ ॥ సుపత్రవాజితా బాణా జ్వలితా ఇవ పన్నగాః ॥ నైరృతోరస్యభాసంత సవితూ ర
శ్మయో యథా ॥ ౩౧ ॥ స శరైరాహతస్తేన సరోషో రావణాత్మజః ॥ సుప్రయుక్తైస్త్రిభిర్బాణైః ప్రతివివ్యాధ లక్ష్మణం ॥
౩౨ ॥ స బభూవ తదా భీమో నరరాక్షససింహయోః ॥ విమర్దస్తుములో యుద్ధే పరస్పరజయైషిణోః ॥ ౩౩ ॥ ఉభౌ హి
బలసంపన్నావుభౌ విక్రమశాలినౌ ॥ ఉభావపి సువిక్రాంతౌ సర్వశస్త్రాస్త్రకోవిదౌ । ఉభౌ పరమదుర్జయావతుల్యబ
లతేజసా ॥ ౩౪ ॥ యుయుధాతే తదా వీరౌ గ్రహావివ నభోగతౌ ॥ ౩౫ ॥ బలవృత్రావివాభీతౌ యుధి తౌ దుష్ప్రధర్షణౌ ॥
యుయుధాతే మహాత్మానౌ తదా కేసరిణావివ ॥ ౩౬ ॥ బహూనవసృజంతౌ హి మార్గణౌఘానవస్థితౌ । నరరాక్షససిం
హౌ తౌ ప్రహృష్టావభ్యయుధ్యతాం ॥ ౩౭ ॥ సుసంప్రహృష్టౌ నరరాక్షసోత్తమౌ జయైషిణౌ మార్గణచాపధా
రిణౌ । పరస్పరం తౌ ప్రవవర్షతుర్భృశం శరౌఘవర్షేణ వలాహకావివ ॥ ౩౮ ॥ అభిప్రవృద్ధౌ యుధి యుద్ధకోవిదౌ శరాసి
చండౌ శితశస్త్రధారిణౌ । అభీక్ష్ణమావివ్యధతుర్మహాబలౌ మహాహవే శంబరవాసవావివ ॥ ౩౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-
అష్టాశీతితమస్సర్గః.************************** తతశ్శరం దాశరథిస్సంధాయామిత్రకర్శనః । ససర్జ రాక్ష
సేంద్రాయ క్రుద్ధస్సర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥ ౧ ॥ తస్య జ్యాతలనిర్ఘోషం స శ్రుత్వా రావణాత్మజః । వివర్ణవదనో భూత్వా
లక్ష్మణం సముదైక్షత ॥ ౨ ॥ తం వివర్ణముఖం దృష్ట్వా రాక్షసం రావణాత్మజం । సౌమిత్రిం యుద్ధసంయుక్తం ప్రత్యువాచ
విభీషణః ॥ ౩ ॥ నిమిత్తాన్యనుపశ్యామి యాన్యస్మిన్ రావణాత్మజే । త్వర తేన మహాబాహో భగ్న ఏష న సంశయః ॥ ౪ ॥
తతస్సంధాయ సౌమిత్రిర్బాణానగ్నిశిఖోపమాన్ । ముమోచ నిశితాంస్తస్మిన్ సర్పానివ మహావిషాన్ ॥ ౫ ॥ శక్రాశని
సమస్పర్శైర్లక్ష్మణేనాహతశ్శరైః । ముహూర్తమభవన్మూఢస్సర్వసంక్షుభితేంద్రియః ॥ ౬ ॥ ఉపలభ్య ముహూ
ర్తేన సంజ్ఞాం ప్రత్యాగతేంద్రియః । దదర్శావస్థితం వీరం వీరో దశరథాత్మజం ॥ ౭ ॥ సోఽభిచక్రామ సౌమిత్రిం రోషాత్సం
రక్తలోచనః । అబ్రవీచ్చైనమాసాద్య పునస్స పరుషం వచః ॥ ౮ ॥ కిం న స్మరసి తద్యుద్ధే ప్రథమే మత్పరాక్రమం । నిబద్ధ
స్త్వం సహ భ్రాత్రా యథా భువి విచేష్టసే ॥ ౯ ॥ యువాం ఖలు మయా యుద్ధే శక్రాశనిసమైశ్శరైః । శాయితౌ ప్రథమం
భూమావిసంజ్ఞౌ సపురస్సరౌ ॥ ౧౦ ॥ స్మృతిర్వా నాస్తి తే మన్యే వ్యక్తం వా యమసాదనం । గంతుమిచ్ఛసి యస్మాత్త్వం
మాం ధర్షయితుమిచ్ఛసి ॥ ౧౧ ॥ యది తే ప్రథమే యుద్ధే న దృష్టో మత్పరాక్రమః । అద్య తే దర్శయిష్యామి తిష్ఠేదానీం వ్య
వస్థితః ॥ ౧౨ ॥ ఇత్యుక్త్వా సప్తభిర్బాణైరభివివ్యాధ లక్ష్మణం । దశభిస్తు హనూమంతం తీక్ష్ణధారైశ్శరోత్తమైః ॥ ౧౩ ॥
తతశ్శరశతేనైవ సుప్రయుక్తేన వీర్యవాన్ । క్రోధాద్ద్విగుణసంరబ్ధో నిర్బిభేద విభీషణం ॥ ౧౪ ॥ తద్దృష్ట్వేంద్రజితా క
ర్మ కృతం రామానుజస్తదా । అచింతయిత్వా ప్రహసన్నైతత్కించిదితి బ్రువన్ ॥ ముమోచ స శరాన్ ఘోరాన్ సంగృ
హ్య నరపుంగవః ॥ ౧౫ ॥ అభీతవదనః క్రుద్ధో రావణిం లక్ష్మణో యుధి ॥ నైవం రణగతాశ్శూరాః ప్రహరంతి నిశాచర । ల
ఘవశ్చాల్పవీర్యాశ్చ సుఖా హీమే శరాస్తవ ॥ నైవం శూరాస్తు యుధ్యంతే సమరే జయకాంక్షిణః । ఇత్యేవం తం బ్రువాణ
స్తు శరవర్షైరవాకిరత్ ॥ ౧౮ ॥ తస్య బాణైస్సువిధ్వస్తం కవచం హేమభూషితం । వ్యశీర్యత రథోపస్థే తారాజాలమి
వాంబరాత్ ॥ ౧౯ ॥ విధూతవర్మా నారాచైర్బభూవ స కృతవ్రణః । ఇంద్రజిత్సమరే వీరః ప్రరూఢ ఇవ సానుమాన్ ॥
౨౦ ॥ తతశ్శరసహస్రేణ సంక్రుద్ధో రావణాత్మజః । బిభేద సమరే వీరం లక్ష్మణం భీమవిక్రమః ॥ ౨౧ ॥ వ్యశీర్యత మహా
ద్దివ్యం కవచం లక్ష్మణస్య చ । కృతప్రతికృతాన్యోన్యం బభూవతురభిద్రుతౌ ॥ ౨౨ ॥ అభీక్ష్ణం నిశ్వసంతౌ తౌ యుధ్యేతాం

తుములం యుధి। శరసంకృత్తసర్వాంగౌ సర్వతో రుధిరోక్షితౌ ॥ ౨౩ ॥ సుదీర్ఘకాలం తౌ వీరావన్యోన్యం నిశితైశ్శరైః
తతక్షతుర్మహాత్మానౌ రణకర్మవిశారదౌ ॥ ౨౪ ॥ బభూవతుశ్చాత్మజయే యత్తావతిమపరాక్రమౌ। తౌ శరౌఘైస్తథా
కీర్ణౌ నికృత్తకవచధ్వజౌ ॥ స్రవంతౌ రుధిరం చోష్ణం జలం ప్రస్రవణావివ ॥ ౨౫ ॥ శరవర్షం తతో ఘోరం ముంచతోర్భీ
మనిస్వనం॥ సాసారయోరివాకాశే నీలయోః కాలమేఘయోః। తయోరథ మహాన్కాలో వ్యత్యయాద్యుధ్యమానయోః॥
న చ తౌ యుద్ధవైముఖ్యం శ్రమం వాప్యుపజగ్మతుః॥ ౨౭ ॥ అస్త్రాణ్యస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠౌ దర్శయంతౌ పునః పునః॥ శరాను
చ్చావచాకారానంతరిక్షే బబంధతుః ॥ ౨౮ ॥ వ్యపేతదోషమస్యంతౌ లఘు చిత్రం చ సుష్ఠు చ॥ ఉభౌ తౌ తుములం ఘో
రం చక్రతుర్నరరాక్షసౌ ॥ ౨౯ ॥ తయోః పృథక్ పృథగ్భీమశ్శుశ్రువే తలనిస్స్వనః ॥ ప్రకంపయన్జనం ఘోరో నిర్ఘాత
ఇవ దారుణః ॥ ౩౦ ॥ స తయోర్భ్రాజతే శబ్దస్తదా సమరసక్తయోః ॥ సుఘోరయోర్నిష్టనతోర్గగనే మేఘయో
ర్యథా ॥ ౩౧ ॥ సువర్ణపుంఖైర్నారాచైర్బలవంతౌ కృతవ్రణౌ ॥ ప్రసుస్రువాతే రుధిరం కీర్తిమంతౌ జయే ధృతౌ ॥
౩౨ ॥ తే గాత్రయోర్నిపతితా రుక్మపుంఖాశ్శరా యుధి ॥ అసృగ్దిగ్ధా వినిష్పత్య వివిశుర్ధరణీతలం ॥ ౩౩ ॥ అన్యే సు
నిశితైశ్శస్త్రైరాకాశే సంజఘట్టిరే ॥ బభంజుశ్చిచ్ఛిదుశ్చాన్యే తయోర్బాణాస్సహస్రశః ॥ ౩౪ ॥ స బభూవ రణో
ఘోరస్తయోర్బాణమయశ్చయః ॥ అగ్నిభ్యామివ దీప్తాభ్యాం సత్రే కుశమయశ్చయః ॥ ౩౫ ॥ తయోః కృతవ్రణౌ దే
హౌ శుశుభాతే మహాత్మనోః ॥ సపుష్పావివ నిష్పత్రౌ వనే శాల్మలికింశుకౌ ॥ ౩౬ ॥ చక్రతుస్తుములం ఘోరం సన్నిపా
తం ముహుర్ముహుః ॥ ఇంద్రజిల్లక్ష్మణశ్చైవ పరస్పరవధైషిణౌ॥ ౩౭ ॥ లక్ష్మణో రావణిం యుద్ధే రావణిశ్చాపి లక్ష్మ
ణం॥ అన్యోన్యం తావభిఘ్నంతౌ న శ్రమం ప్రత్యపద్యతాం॥ ౩౮ ॥ బాణజాలైశ్శరీరస్థైరవగాఢైస్తరస్వినౌ॥ శుశుభా
తే మహావీర్యౌ ప్రరూఢావివ పర్వతౌ॥ ౩౯ ॥ తయోరుధిరసిక్తాని సంవృతాని శరైర్భృశం ॥ బభ్రాజుస్సర్వగాత్రా
ణి జ్వలంత ఇవ పావకాః॥ ౪౦ ॥ తయోరథ మహాన్కాలో వ్యత్యయాద్యుధ్యమానయోః ॥ న చ తౌ యుద్ధవైముఖ్యం శ్ర
మం వాప్యుపజగ్మతుః ॥ ౪౧ ॥ అథ సమరపరిశ్రమం నిహంతుం సమరముఖేష్వజితస్య లక్ష్మణస్య । ప్రియహితముపపా
దయన్మహౌజాస్సమరముపేత్య విభీషణోఽవతస్థే॥ ౪౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకోననవతితమస్సర్గః. ********
యుధ్యమానౌ తు తౌ దృష్ట్వా ప్రసక్తౌ నరరాక్షసౌ । ప్రభిన్నావివ మాతంగౌ పరస్పరవధైషిణౌ ॥ తౌ ద్రష్టుకామ
స్సంగ్రామే పరస్పరగతౌ బలీ। శూరస్స రావణభ్రాతా తస్థౌ సంగ్రామమూర్ధని॥ ౨॥ తతో విస్ఫారయామాస మహ
ద్ధనురవస్థితః। ఉత్ససర్జ చ తీక్ష్ణాగ్రాన్ రాక్షసేషు మహాశరాన్ ॥ ౩॥ తే శరాశ్శిఖిసంకాశాస్సపతంతస్సమాహితాః।
రాక్షసాన్ దారయామాసుర్వజ్రాణీవ మహాగిరీన్॥౪॥ విభీషణస్యానుచరాస్తేపి శూలాసిపట్టిసైః । చిచ్ఛిదుస్సమరేపి
రాన్ రాక్షసాన్ రాక్షసోత్తమాః॥౫॥ రాక్షసైస్తైః పరివృతస్స తదా తు విభీషణః । బభౌ మధ్యే ప్రహృష్టానాం కలభానా
మివ ద్విపః॥౬॥ తతస్సంచోదయానో వై హరీన్ రక్షోరణప్రియాన్। ఉవాచ వచనం కాలే కాలజ్ఞో రక్షసాం వరః ॥ ౭ ॥
ఏకోఽయం రాక్షసేంద్రస్య పరాయణమివస్థితః । ఏతచ్ఛేషం బలం తస్య కిం తిష్ఠత హరీశ్వరాః ॥ ౮ ॥ అస్మిన్ వినిహ
తే పాపే రాక్షసే రణమూర్ధని । రావణం వర్జయిత్వా తు శేషమస్య హతం బలం ॥ ౯ ॥ ప్రహస్తో నిహతో వీరో ని
కుంభశ్చ మహాబలః । కుంభకర్ణశ్చ కుంభశ్చ ధూమ్రాక్షశ్చ నిశాచరః ॥ జంబుమాలీ మహామాలీ తీక్ష్ణవేగోఽశనిప్ర
భః। సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ వజ్రదంష్ట్రశ్చ రాక్షసః ॥ సంహ్రాదీ వికటో నిఘ్నస్తపనో దమ ఏవ చ । ప్రఘాసః
ప్రఘసశ్చైవ ప్రజంఘో జంఘ ఏవ చ ॥ అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ వీర్యవాన్ । విద్యుజ్జిహ్వో ద్విజి
హ్వశ్చ సూర్యశత్రుశ్చ రాక్షసః ॥ అకంపనస్సుపార్శ్వశ్చ చక్రమాలీ చ రాక్షసః । కంపనస్సత్త్వవంతౌ తౌ దేవాంత
కనరాంతకౌ ॥ ౧౪ ॥ ఏతాన్నిహత్యాతిబలాన్ బహూన్ రాక్షససత్తమాన్ । బాహుభ్యాం సాగరం తీర్త్వా లంఘ్య
తాం గోష్పదం లఘు॥ ౧౫॥ ఏతావదేవ శేషం వో జేతవ్యమిహ వానరాః । హతాస్సర్వే సమాగమ్య రాక్షసా బలదర్పి
తాః॥౧౬॥ అయుక్తం నిధనం కర్తుం పుత్రస్య జనితుర్మమ। ఘృణామపాస్య రామార్థే నిహన్యాం భ్రాతురాత్మజం॥౧౭॥
హంతుకామస్య మే బాష్పం చక్షుశ్చైవ నిరుధ్యతి ! తమేవైష మహాబాహుర్లక్ష్మణశ్శమయిష్యతి ॥ వానరా ఘ్నత సం
భూయ భృత్యానస్య సమీపగాన్॥౧౯॥ ఇతి తేనాతియశసా రాక్షసేనాభిచోదితాః ॥ వానరేంద్రా జహృషిరే లాంగూ
లాని చ వివ్యధుః॥౨౦॥ తతస్తే కపిశార్దూలాః క్ష్వేళంతశ్చ ముహుర్ముహుః॥ ముముచుర్వివిధాన్నాదాన్ మేఘాన్దృ
ష్ట్వేవ బర్హిణః॥ ౨౧॥ జాంబవానపి తైస్సర్వైస్స్వయూథైరపి సంవృతః ॥ అశ్మభిస్తాడయామాస నఖైర్దంతైశ్చ రా
క్షసాన్॥౨౨॥ నిఘ్నంతమృక్షాధిపతిం రాక్షసాస్తే మహాబలాః॥ పరివవ్రుర్భయం త్యక్త్వా తమనేకవిధాయుధాః॥౨౩॥
శరైః పరశుభిస్తీక్ష్ణైః పట్టసైర్యష్టితోమరైః॥ జాంబవంతం మృధే జఘ్నుర్నిఘ్నంతం రాక్షసీం చమూం॥ ౨౪॥ స సంప్ర

ఘోరస్తుములస్సంజజ్ఞే కపిరక్షసాం|| దేవాసురాణాం క్రుద్ధానాం యథాభీమో మహాస్వనః|| ౨౪|| హనుమానపి సంక్రు
ద్ధస్సాలముత్పాట్య వీర్యవాన్||రక్షసాం కదనం చక్రే సమాసాద్య సహస్రశః|| ౨౫|| సదత్వా తుములం యుద్ధం పితృవ్య
స్యేంద్రజిద్వ్యధీ|| లక్ష్మణం పరవీరఘ్నం పునరేవాభ్యధావత||౨౬||తౌ ప్రయుద్ధౌ తదా వీరౌ మృధే లక్ష్మణరాక్షసౌ || శ
రౌఘానభివర్షంతౌ జఘ్నతుస్తౌ పరస్పరం||౨౭||అభీక్ష్ణమంతర్దధతుశ్శరజాలైర్మహాబలౌ || చంద్రాదిత్యావివో
ష్ణాంతే యథా మేఘైస్తరస్వినౌ||౨౮|| నహ్యాదానం నసంధానం ధనుషో వా పరిగ్రహః || నవిప్రమోక్షో బాణానాం నవి
కర్షో నవిగ్రహః| నముష్టిప్రతిసంధానం నలక్ష్యప్రతిపాదనం || అదృశ్యత తయోస్తత్ర యుధ్యతోః పాణిలాఘవాత్ ||౩౦||
చాపవేగవినిర్ముక్తబాణజాలైస్సమంతతః|| అంతరిక్షేఽభిసంఛన్నే నరూపాణి చకాశిరే||౩౧|| లక్ష్మణో రావణిం ప్రా
ప్య రావణిశ్చాపి లక్ష్మణం||అవ్యవస్థా భవత్యుగ్రా తాభ్యామన్యోన్యవిగ్రహే || ౩౨ || తాభ్యాముభాభ్యాం తరసా విసృ
ష్టైర్విశిఖైశ్శితైః||నిరంతరమివాకాశం బభూవ తమసావృతం||౩౩||తైః పతద్భిశ్చ బహుభిస్తయోశ్శరశతైశ్శితైః || దిశ
శ్చ ప్రదిశశ్చైవ బభూవుశ్శరసంకులాః | తమసా సంవృతం సర్వమాసీద్భీమతరం మహత్ || అస్తంగతే సహస్రాంశౌ
సంవృతం తమసేవ హి||౩౫||రుధిరౌఘమహానద్యః ప్రావర్తంత సహస్రశః || క్రవ్యాదా దారుణా వాగ్భిశ్చిక్షిపుర్భీమ
నిస్వనం||౩౬||నతదానీం వవౌ వాయుర్న చ జజ్వాల పావకః || స్వస్త్యస్తు లోకేభ్య ఇతి జజల్పుశ్చ మహర్షయః| సంపే
తుశ్చాత్ర సంప్రాప్తా గంధర్వాస్సహ చారణైః|| ౩౮||అథ రాక్షససింహస్య కృష్ణాన్ కనకభూషణాన్ | శరైశ్చతుర్భి
స్సౌమిత్రిర్వివ్యాధ చతురో హయాన్||౩౯|| తతోఽపరేణ భల్లేన శితేన నిశితేన చ | సంపూర్ణాయతముక్తేన సుపత్రేణ సు
వర్చసా|| మహేంద్రాశనికల్పేన సూతస్య విచరిష్యతః| స తేన బాణాశనినా తలశబ్దానునాదినా || లాఘవాద్రాఘవశ్శ్రీ
మాన్ శిరః కాయాదపాహరత్ ||౪౧|| సయంతరి మహాతేజాహతే మందోదరీసుతః|| స్వయం సారథ్యమకరోత్పునశ్చ
ధనురస్పృశత్| తదద్భుతమభూత్తత్ర సామర్థ్యం పశ్యతాం యుధి ||౪౩ || హయేషు వ్యగ్రహస్తం తం వివ్యాధ నిశితైశ్శ
రైః| ధనుష్యథ పునర్వ్యగ్రే హయేషు ముముచే శరాన్ ||౪౪|| ఛిద్రేషు తేషు బాణేషు సౌమిత్రిశ్శీఘ్రవిక్రమః| అర్దయా
మాస బాణౌఘైర్విచరంతమభీతవత్ ||౪౫|| నిహతం సారథిం దృష్ట్వా సమరే రావణాత్మజః| ప్రజహౌ సమరోద్ధర్షం విషణ్ణ
స్స బభూవ హ||౪౬||విషణ్ణవదనం దృష్ట్వా రాక్షసం హరియూథపాః | తతః పరమసంహృష్టా లక్ష్మణం చాభ్యపూజయన్||
౪౭||తతః ప్రమాథీ శరభో రభసో గంధమాదనః| అమృష్యమాణాశ్చత్వారశ్చక్రుర్వేగం హరీశ్వరాః|| ౪౮|| తే చాస్య హ
యముఖ్యేషు తూర్ణముత్ప్లుత్య వానరాః| చతుర్షు స మహావీర్యా నిపేతుర్భీమవిక్రమాః || ౪౯|| తేషామధిష్ఠితానాం తై
ర్వానరైః పర్వతోపమైః| ముఖేభ్యో రుధిరం రక్తం హయానాం సమవర్తత||౫౦|| తే హయా మథితా భగ్నా వ్యసవో ధర
ణీం గతాః||౫౦|| తే నిహత్య హయాంస్తస్య ప్రమథ్య చ మహారథం || పునరుత్పత్య వేగేన తస్థుర్లక్ష్మణపార్శ్వతః||౫౧ ||
స హతాశ్వాదవప్లుత్య రథాన్మథితసారథేః|| శరవర్షేణ సౌమిత్రిమభ్యధావత రావణిః|| ౫౨|| తతో మహేంద్రప్రతిమస్స
లక్ష్మణః పదాతినం తం నిశితైశ్శరోత్తమైః| సృజంతమాజౌ నిశితాన్ శరోత్తమాన్ భృశం తదా బాణగణైర్న్యవారయత్||
౫౩||ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే నవతితమస్సర్గః.************************* సహతాశ్వో మహాతేజా భూ
మౌ తిష్ఠన్నిశాచరః| ఇంద్రజిత్పరమక్రుద్ధస్సంప్రజజ్వాల తేజసా|| ౧ || తౌ ధన్వినౌ జిఘాంసంతౌ అన్యోన్యమిషుభిర్భృ
శం| విజయేనాభినిష్క్రాంతౌ వనే గజవృషావివ||౨|| నిబర్హయంతశ్చాన్యోన్యం తే రాక్షసవనౌకసః| భర్తారం నజహు
ర్యుద్ధే సంపతంతస్తతస్తతః||౩||తతస్తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ హర్షయన్ రావణాత్మజః| స్తువానో హర్షమాణశ్చ ఇదం వచ
నమబ్రవీత్ ||౪||తమసా బహులేనేమాస్సంసక్తాస్సర్వతో దిశః| నేహ విజ్ఞాయతే స్వో వా పరో వా రాక్షసోత్తమాః|| ౫ ||
ధృష్టం భవంతో యుధ్యంతు హరీణాం మోహనాయ వై| అహంతు రథమాస్థాయ ఆగమిష్యామి సంయుగం|| ౬||తథా భవం
తః కుర్వంతు యథేమే కాననౌకసః| నయుధ్యేయుర్దురాత్మానః ప్రవిష్టే నగరం మయి||౭|| ఇత్యుక్త్వా రావణసుతో వంచ
యిత్వా వనౌకసః| ప్రవివేశ పురీం లంకాం రథహేతోరమిత్రహా|| ౮ || సరథం భూషయిత్వా తు రుచిరం హేమభూషితం|
ప్రాసాసిశరసంపూర్ణం యుక్తం పరమవాజిభిః|| అధిష్ఠితం హయజ్ఞేన సూతేనాప్తోపదేశినా | ఆరురోహ మహాతేజా
రావణిస్సమితింజయః||౧౦||స రాక్షసగణైర్ముఖ్యైర్వృతో మందోదరీసుతః | నిర్యయౌ నగరాత్తూర్ణం కృతాంతబలచో
దితః||౧౧||సోఽభినిష్క్రమ్య నగరాదింద్రజిత్పరవీరహా| అభ్యయాజ్జవనైరశ్వైర్లక్ష్మణం సవిభీషణం || ౧౨|| తతో రథ
స్థమాలోక్య సౌమిత్రీ రావణాత్మజం| వానరాశ్చ మహావీర్యా రాక్షసశ్చ విభీషణః|| విస్మయం పరమం జగ్ముర్లాఘవాత్త
స్య ధీమతః||౧౩||రావణిశ్చాపి సంక్రుద్ధో రణే వానరయూథపాన్ || పాతయామాస బాణౌఘైశ్శతశోఽథ సహస్రశః ||
౧౪|| స మండలీకృతధనూ రావణిస్సమితింజయః||హరీనభ్యహనత్ క్రుద్ధః పరం లాఘవమాస్థితః|| ౧౫|| తే వధ్యమానా

హరయో నారాచైర్భీమవిక్రమాః ॥ సౌమిత్రిం శరణం ప్రాప్తాః ప్రజాపతిమివ ప్రజాః ॥౧౬॥ తతస్సమరకోపేన జ్వలితో
రఘునందనః ॥ చిచ్ఛేద కార్ముకం తస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ ॥౧౭॥ సోఽన్యత్కార్ముకమాదాయ సజ్యం చక్రే త్వర
న్నివ ॥ తదప్యస్య త్రిభిర్బాణైర్లక్ష్మణో నిరకృంతత ॥౧౮॥ అథైనం ఛిన్నధన్వానమాశీవిషవిషోపమైః । వివ్యాధోరసి సౌమి
త్రీ రావణిం పంచభిశ్శరైః ॥౧౯॥ తే తస్య కాయం నిర్భిద్య మహాకార్ముకనిస్సృతాః ॥ నిపేతుర్ధరణీం బాణా రక్తా ఇవ మ
హోరగాః ॥౨౦॥ సభిన్నవర్మా రుధిరం వమన్ వక్త్రేణ రావణిః ॥ జగ్రాహ కార్ముకశ్రేష్ఠం దృఢజ్యం బలవత్తరమ్ ॥
౨౧॥ స లక్ష్మణం సముద్దిశ్య పరం లాఘవమాస్థితః ॥ వవర్ష శరవర్షాణి వర్షాణీవ పురందరః ॥౨౨॥ ముక్తమింద్రజితా
తత్తు శరవర్షమరిందమః ॥ అవారయదసంభ్రాంతో లక్ష్మణస్సుదురాసదమ్ ॥౨౩॥ దర్శయామాస చ తదా రావణిం రఘు
నందనః ॥ అసంభ్రాంతో మహాతేజాస్తదద్భుతమివాభవత్ ॥౨౪॥ తతస్తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాంస్త్రిభిరేకైకమాహవే ॥
అవిధ్యత్పరమక్రుద్ధశ్శీఘ్రాస్త్రం సంప్రదర్శయన్ । రాక్షసేంద్రసుతం చాపి బాణౌఘైస్సమతాడయత్ ॥౨౬॥ సోఽతివి
ద్ధో బలవతా శత్రుణా శత్రుఘాతినా । అసక్తం ప్రేషయామాస లక్ష్మణాయ బహూన్ శరాన్ ॥౨౭॥ తానప్రాప్తాన్ శితై
ర్బాణైశ్చిచ్ఛేద రఘునందనః । సారథేరస్య చ రణే రథినో రథసత్తమః ॥ శిరో జహార ధర్మాత్మా భల్లేనానతపర్వణా ॥౨౮॥
అసూతాస్తే హయాస్తత్ర రథమూహురవిక్లబాః ॥ మండలాన్యభిధావంతస్తదద్భుతమివాభవత్ ॥౨౯॥ అమర్షవశమా
పన్నస్సౌమిత్రిర్దృఢవిక్రమః ॥ ప్రత్యవిధ్యద్ధయాంస్తస్య శరైర్విత్రాసయన్ రణే ॥ ౩౦ ॥ అమృష్యమాణస్తత్కర్మ రా
వణస్య సుతో బలీ ॥ వివ్యాధ దశభిర్బాణైస్సౌమిత్రిం తమమర్షణమ్ ॥౩౧॥ తే తస్య వజ్రప్రతిమాశ్శరాస్సర్పవిషోపమాః ।
విలయం జగ్మురాహత్య కవచం కాంచనప్రభమ్ ॥౩౨॥ అభేద్యకవచం మత్వా లక్ష్మణం రావణాత్మజః ॥ లలాటే లక్ష్మణం బా
ణైస్సుపుంఖైస్త్రిభిరింద్రజిత్ । అవిధ్యత్పరమక్రుద్ధశ్శీఘ్రాస్త్రం చ ప్రదర్శయన్ ॥౩౪॥ తైః పృషత్కైర్లలాటస్థైశ్శుశు
భే రఘునందనః । రణాగ్రే సమరశ్లాఘీ త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః ॥ ౩౫ ॥ స తథాప్యర్దితో బాణై రాక్షసేన మహామృధే ।
తమాశు ప్రతివివ్యాధ లక్ష్మణః పంచభిశ్శరైః ॥ వికృష్యేంద్రజితో యుద్ధే వదనే శుభకుండలే ॥ ౩౬ ॥ లక్ష్మణేంద్ర
జితౌ వీరౌ మహాబలశరాసనౌ ॥ అన్యోన్యం జఘ్నతుర్బాణైర్విశిఖైర్భీమవిక్రమౌ ॥ ౩౭ ॥ తతశ్శోణితదిగ్ధాం
గౌ లక్ష్మణేంద్రజితావుభౌ ॥ రణే తౌ రేజతుర్వీరౌ పుష్పితావివ కింశుకౌ ॥ ౩౮ ॥ తౌ పరస్పరమభ్యేత్య సర్వగాత్రే
షు ధన్వినౌ ॥ ఘోరైర్వివ్యధతుర్బాణైః కృతభావావుభౌ జయే ॥ ౩౯ ॥ తతస్సమరకోపేన సంయుక్తో రావణాత్మ
జః ॥ విభీషణం త్రిభిర్బాణైర్వివ్యాధ వదనే శుభే ॥ ౪౦ ॥ అయోముఖైస్త్రిభిర్విద్ధ్వా రాక్షసేంద్రం విభీషణమ్ ॥
ఏకైకేనాభివివ్యాధ తాన్ సర్వాన్ హరియూథపాన్ ॥౪౧॥ ....
తస్మై దృఢతరం క్రుద్ధో జఘాన గదయా హయాన్ ॥ విభీషణో మహాతేజా రావణేస్సుదురాత్మనః ॥౪౨॥ స హతాశ్వాదవ
ప్లుత్య రథాన్నిహతసారథేః ॥ రథశక్తిం మహాతేజాః పితృవ్యాయ ముమోచ హ ॥౪౩॥ తామాపతంతీం సంప్రేక్ష్య సు
మిత్రానందవర్ధనః ॥ చిచ్ఛేద నిశితైర్బాణైర్దశధా సాపతద్భువి ॥౪౪॥ తస్మై దృఢధనుః క్రుద్ధో హతాశ్వాయ విభీష
ణః ॥ వజ్రస్పర్శసమాన్ పంచ ససర్జోరసి మార్గణాన్ ॥౪౫॥ తే తస్య కాయం నిర్భిద్య రుక్మపుంఖా నిమిత్తగాః ॥ బభూ
వుర్లోహితాదిగ్ధా రక్తా ఇవ మహోరగాః ॥ ౪౬ ॥ స పితృవ్యాయ సంక్రుద్ధ ఇంద్రజిచ్ఛరమాదదే ॥ ఉత్తమం రక్ష
సాం మధ్యే యమదత్తం మహాబలః ॥ ౪౭ ॥ తం సమీక్ష్య మహాతేజా మహేషుం తేన సంహితమ్ ॥ లక్ష్మణోఽప్యాదదే బాణ
మన్యం భీమపరాక్రమః । కుబేరేణ స్వయం స్వప్నే యస్మై దత్తం మహాత్మనా ॥ దుర్జయం దుర్విషహ్యం చ సేంద్రైరపి
సురాసురైః ॥ ౪౯ ॥ తయోస్తే ధనుషీ శ్రేష్ఠే బాహుభిః పరిఘోపమైః ॥ వికృష్యమాణే బలవత్ క్రౌంచావివ చుకూజ
తుః ॥౫౦॥ తాభ్యాం తౌ ధనుషి శ్రేష్ఠే సంహితౌ సాయకోత్తమౌ ॥ వికృష్యమాణౌ వీరాభ్యాం భృశం జజ్వలతుః శ్రియా ॥
౫౧॥ తౌ భాసయంతావాకాశం ధనుర్భ్యాం విశిఖౌ చ్యుతౌ ॥ ముఖేన ముఖమాహత్య సన్నిపేతతురోజసా ॥ ౫౨ ॥ స
న్నిపాతస్తయోరాసీచ్ఛరయోర్ఘోరరూపయోః ॥ సధూమవిస్ఫులింగశ్చ తజ్జోగ్నిర్దారుణోభవత్ ॥ ౫౩ ॥ తౌ
మహాగ్రహసంకాశావన్యోన్యం సన్నిపత్య చ ॥ సంగ్రామే శతధా యాంతౌ మేదిన్యాం వినిపేతతుః ॥ ౫౪ ॥ శరౌ ప్రతిహ
తౌ దృష్ట్వా తావుభౌ రణమూర్ధని ॥ వ్రీడితౌ జాతరోషౌ చ లక్ష్మణేంద్రజితౌ తదా ॥ ౫౫ ॥ సుసంరబ్ధస్తు సౌమిత్రిరస్త్రం
వారుణమాదదే ॥ ౫౬ ॥ రౌద్రం మహేంద్రజిద్యుద్ధే వ్యసృజద్యుధి నిష్ఠితః । తేన తద్విహతం త్వస్త్రం వారుణం పరమా
ద్భుతమ్ ॥ ౫౭ ॥ తతః క్రుద్ధో మహాతేజా ఇంద్రజిత్సమితింజయః । ఆగ్నేయం సందధే దీప్తం స లోకం సంక్షిపన్నివ ॥౫౮॥
సౌరేణాస్త్రేణ తద్వీరో లక్ష్మణః ప్రత్యవారయత్ ॥౫౮॥ అస్త్రం నివారితం దృష్ట్వా రావణిః క్రోధమూర్ఛితః ॥ ఆసురం
శత్రునాశాయ ఘోరమస్త్రం సమాదదే ॥ ౫౯ ॥ తస్మాచ్చాపాద్వినిష్పేతుర్భాస్వరాః కూటముద్గరాః ॥ శూలాని చ

ముసుంఠ్యశ్చ గదాః ఖడ్గాః పరశ్వధాః ॥౬౦½॥ తద్దృష్ట్వా లక్ష్మణస్సంఖ్యే ఘోరమస్త్రమథాసురం । అవార్యం సర్వభూతానాం సర్వశత్రువినాశనం । మాహేశ్వరేణ ద్యుతిమాంస్తదస్త్రం ప్రత్యవారయత్ ॥ ౬౨ ॥ తయోస్సుతుములం యుద్ధం సంబభూవాద్భుతోపమం । గగనస్థాని భూతాని లక్ష్మణం పర్యవారయన్ ॥౬౩॥ భైరవాభిరుతే భీమే యుద్ధే వానరరక్షసాం । భూతైర్బహుభిరాకాశం విస్మితైరావృతం బభౌ ॥ ౬౪ ॥ ఋషయః పితరో దేవా గంధర్వా గరుడోరగాః । శతక్రతుం పురస్కృత్య రరక్షుర్లక్ష్మణం రణే ॥ ౬౫ ॥ అథాన్యం మార్గణశ్రేష్ఠం సందధే రాఘవానుజః । హుతాశనసమస్పర్శం రావణాత్మజదారణం ॥ ౬౬ ॥ సుపత్రమనువృత్తాంగం సుపర్వాణం సుసంస్థితం । సువర్ణవికృతం వీరశ్శరీరాంతకరం శరం ॥ దురావారం దుర్విషహం రాక్షసానాం భయావహం । ఆశీవిషవిషప్రఖ్యం దేవసంఘైస్సమర్చితం ॥ యేన శక్రో మహాతేజా దానవానజయత్ప్రభుః । పురా దైవాసురే యుద్ధే వీర్యవాన్ హరివాహనః ॥ తదైంద్రమస్త్రం సౌమిత్రిస్సంయుగేష్వపరాజితం । శరశ్రేష్ఠం ధనుశ్శ్రేష్ఠే నరశ్రేష్ఠోఽభిసందధే ॥ ౭౦ ॥ సంధాయామిత్రదళనం విచకర్ష శరాసనం । సజ్యమాయమ్య దుర్ధర్షం కాలో లోకక్షయే యథా ॥ ౭౧ ॥ సంధాయ ధనుషి శ్రేష్ఠే వికర్షన్నిదమబ్రవీత్ । లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణో వాక్యమర్థసాధకమాత్మనః ॥ ౭౨ ॥ ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథిర్యది । పౌరుషే చాప్రతిద్వంద్వశ్శరైనం జహి రావణిం ॥ ౭౩ ॥ ఇత్యుక్త్వా బాణమాకర్ణం వికృష్య తమజిహ్మగం ॥౭౩½॥ లక్ష్మణస్సమరే వీరస్ససర్జేంద్రజితం ప్రతి ॥ ఐంద్రాస్త్రేణ సమాయోజ్య లక్ష్మణః పరవీరహా ॥౭౪½॥ సశిరస్సశిరస్త్రాణం శ్రీమజ్జ్వలితకుండలం ॥ ప్రమథ్యేంద్రజితః కాయాత్పాతయామాస భూతలే ॥ ౭౫½ ॥ తద్రాక్షసతనూజస్య ఛిన్నస్కంధం శిరో మహత్ ॥ తపనీయనిభం భూమౌ దదృశే రుధిరోక్షితం ॥ ౭౬½॥ హతస్స నిపపాతాశు ధరణ్యాం రావణాత్మజః ॥ కవచీ సశిరస్త్రాణో విధ్వస్తస్సశరాసనః ॥ ౭౭½ ॥ చుక్రుశుస్తే తతస్సర్వే వానరాస్సవిభీషణాః ॥ హృష్యంతో నిహతే తస్మిన్ దేవా వృత్రవధే యథా ॥ ౭౮½॥ అథాంతరిక్షే దేవానామృషీణాం చ మహాత్మనాం ॥ అభిజజ్ఞే చ సన్నాదో గంధర్వాప్సరసామపి ॥ ౭౯½॥ పతితం తమభిజ్ఞాయ రాక్షసీ సా మహాచమూః ॥ వధ్యమానా దిశో భేజే హరిభిర్జితకాశిభిః ॥ ౮౦½ ॥ వానరైర్వధ్యమానాస్తే శస్త్రాణ్యుత్సృజ్య రాక్షసాః ॥ లంకామభిముఖాస్సుర్నష్టసంజ్ఞాః ప్రధావితాః ॥ ౮౧½ ॥ దుద్రువుర్బహుధా భీతా రాక్షసాశ్శతశో దిశః ॥ త్యక్త్వా ప్రహరణాన్ సర్వే పట్టసాసిపరశ్వధాన్ ॥ ౮౨½ ॥ కేచిల్లంకాం పరిత్రస్తాః ప్రవిష్టా వానరార్దితాః ॥ సముద్రే పతితాః కేచిత్కేచిత్పర్వతమాశ్రితాః ॥ ౮౩½ ॥ హతమింద్రజితం దృష్ట్వా శయానం సమరక్షితౌ ॥ రాక్షసానాం సహస్రేషు న కశ్చిత్ప్రత్యదృశ్యత ॥౮౪½ ॥ యథాస్తంగత ఆదిత్యే నావతిష్ఠంతి రశ్మయః ॥ తథా తస్మిన్నిపతితే రాక్షసాస్తే గతా దిశః ॥ ౮౫½ ॥ శాంతరశ్మిరివాదిత్యో నిర్వాణ ఇవ పావకః ॥ స బభూవ మహాతేజా వ్యపాస్తగతజీవితః ॥ ౮౬½ ॥ ప్రశాంతపీడాబహులో నష్టారిష్టః ప్రతాపవాన్ ॥ బభూవ లోకః పతితే రాక్షసేంద్రసుతే తదా ॥ ౮౭½॥ హర్షం చ శక్రో భగవాన్ సహ సర్వైస్సురర్షభైః ॥ జగామ నిహతే తస్మిన్ రాక్షసే పాపకర్మణి ॥ ౮౮½ ॥ ఆకాశే చాపి దేవానాం శుశ్రువే దుందుభిస్వనః ॥౮౯॥ నృత్యద్భిరప్సరోభిశ్చ గంధర్వైశ్చ మహాత్మభిః ॥౮౯½॥ వవృషుః పుష్పవర్షాణి తదద్భుతమభూత్తదా ॥ ప్రశశంసుర్హతే తస్మిన్ రాక్షసే క్రూరకర్మణి ॥౯౦½॥ శుద్ధా ఆపో దిశశ్చైవ జహృషుర్దైత్యదానవాః ॥౯౧॥ ఆజగ్ముః పతితే తస్మిన్ సర్వలోకభయావహే । ఊచుశ్చ సహితాస్సర్వే దేవగంధర్వదానవాః ॥ విజ్వరాశ్శాంతకలుషా బ్రాహ్మణా విచరంత్వితి ॥౯౨½ ॥ తతోఽభ్యనందన్ సంహృష్టాస్సమరే హరియూథపాః ॥ తమప్రతిబలం దృష్ట్వా హతం నైరృతపుంగవం ॥౯౩½ ॥ విభీషణో హనూమాంశ్చ జాంబవాంశ్చర్క్షయూథపః ॥ విజయేనాభినందంతస్తుష్టువుశ్చాపి లక్ష్మణం ॥౯౪½॥ క్ష్వేళంతశ్చ నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ లబ్ధలక్షా రఘుసుతం పరివార్యోపతస్థిరే ॥౯౫½॥ లాంగూలాని ప్రవిధ్యంతస్స్ఫోటయంతశ్చ వానరాః ॥ లక్ష్మణో జయతీత్యేవం వాక్యం విశ్రావయంస్తదా ॥౯౬½॥ అన్యోన్యం చ సమాశ్లిష్య కపయో హృష్టమానసాః ॥ చక్రురుచ్చావచగుణా రాఘవాశ్రయజాః కథాః ॥౯౭½॥ తదసుకరమథాభివీక్ష్య హృష్టాః ప్రియసుహృదో యుధి లక్ష్మణస్య కర్మ । పరమముపలభన్మనః ప్రహర్షం వినిహతమింద్రరిపుం నిశమ్య దేవాః ॥౯౮½॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకనవతితమస్సర్గః. ****************************

రుధిరక్లిన్నగాత్రస్తు లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । బభూవ హృష్టస్తం హత్వా శక్రజేతారమాహవే ॥ ౧ ॥ తతస్స జాంబవంతం చ హనుమంతం చ వీర్యవాన్ । సన్నిహత్య మహాతేజాస్తాంశ్చ సర్వాన్ వనౌకసః ॥ ఆజగామ తతశ్శీఘ్రం యత్ర సుగ్రీవరాఘవౌ । విభీషణమవష్టభ్య హనుమంతం చ లక్ష్మణః ॥ ౩ ॥ తతో రామమభిక్రమ్య సౌమిత్రిరభివాద్య చ । తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థ ఇంద్రస్యేవ బృహస్పతిః ॥ ౪ ॥ నిష్టనన్నివ చాగమ్య రాఘవాయ మహాత్మనే । ఆచచక్షే తదా వీరో ఘోరమింద్రజితో వధం ॥ ౫ ॥ రావణేస్తు శిరశ్ఛిన్నం లక్ష్మణేన మహాత్మనా । న్యవేదయత రామాయ తదా హృష్టో విభీషణః ॥ ౬ ॥

శ్రుత్వైతత్తుమహావీర్యోలక్ష్మణేనేంద్రజిద్వధం।ప్రహర్షమతులంలేభేరామోవాక్యమువాచహ ॥ ౭ ॥ సాధులక్ష్మ
ణతుష్టో౽స్మికర్మణాసుకృతంకృతం। రావణేర్హివినాశేనజితమిత్యుపధారయ॥ ౮ ॥సతంశిరస్యుపాఘ్రాయలక్ష్మణం
లక్ష్మివర్ధనం।లజ్జమానంబలాత్స్నేహాదంకమారోప్యవీర్యవాన్॥ ఉపవేశ్యతముత్సంగేపరిష్వజ్యావపీడితం । భ్రాత
రంలక్ష్మణంస్నిగ్ధంపునఃపునరుదైక్షత ॥ ౧౦ ॥ శల్యసంపీడితంశస్తంనిశ్వసంతంతులక్ష్మణం।రామస్తుదుఃఖసంతప్తస్త
దానిశ్వసితోభృశం ॥ మూర్ధ్నిచైనముపాఘ్రాయభూయస్సంస్పృశ్యచత్వరన్ । ఉవాచలక్ష్మణంవాక్య మాశ్వా
స్యపురుషర్షభః॥౧౨॥ కృతంపరమకల్యాణంకర్మదుష్కరకర్మణా । అద్యమన్యేహతేపుత్రేరావణంనిహతంయు
ధి॥అద్యాహంవిజయీశత్రౌహతేతస్మిన్దురాత్మని॥ ౧౩॥ రావణస్యనృశంసస్యదిష్ట్యావీరత్వయారణే ॥ ఛిన్నోహి
దక్షిణోబాహుస్సహితస్యవ్యపాశ్రయః॥౧౪॥ విభీషణహనూమద్భ్యాంకృతంకర్మమహద్రణే॥ అహోరాత్రై
స్త్రిభిర్వీరఃకథంచిద్వినిపాతితః॥ ౧౫ ॥ నిరమిత్రఃకృతో౽స్మ్యద్యనిర్యాస్యతిహిరావణః॥ బలవ్యూహేనమహతాశ్రు
త్వాపుత్రంనిపాతితం । తంపుత్రవధసంతప్తంనిర్యాంతంరాక్షసాధిపం ॥ బలేనావృత్యమహతా నిహనిష్యామిదుర్జ
యం॥౧౭॥ త్వయాలక్ష్మణనాథేనసీతాచపృథివీచమే॥ నదుష్ప్రాపాహతేత్వద్యశక్రజేతరిచాహవే॥ ౧౮॥ సతం
భ్రాతరమాశ్వాస్యపరిష్వజ్యచరాఘవః॥రామస్సుషేణంముదితస్సమాభాష్యేదమబ్రవీత్ ॥౧౯॥ సశల్యో౽యంమహా
ప్రాజ్ఞ సౌమిత్రి ర్మిత్రవత్సలః ॥ యథాభవతిసుస్వస్థ స్తథాత్వంసముపాచర ॥ ౨౦ ॥ విశల్యఃక్రియతాంక్షి
ప్రంసౌమిత్రిస్సవిభీషణః ॥ ఋక్షవానరసైన్యానాంశూరాణాంద్రుమయోధినాం । యేచాప్యన్యేత్రయుధ్యంతి సశ
ల్యావ్రణినస్తథా॥తే౽పిసర్వేప్రయత్నేన క్రియతాంసుఖినస్త్వయా ॥ ౨౨ ॥ ఏవముక్తస్తురామేణ మహాత్మా హరి
యూథపః॥ లక్ష్మణాయదదౌనస్తస్సుషేణఃపరమౌషధిం॥ ౨౩॥ సతస్యాగంధమాఘ్రాయవిశల్యస్సమపద్యత ॥ తథా
నిర్వేదనశ్చైవసంరూఢవ్రణఏవచ ॥ ౨౪॥ విభీషణముఖానాంచసుహృదాంరాఘవాజ్ఞయా ॥ సర్వవానరముఖ్యా
నాంచికిత్సాంసతదాకరోత్ ॥ ౨౫॥ తతఃప్రకృతిమాపన్నోహృతశల్యోగతవ్యథః ॥ సౌమిత్రిర్ముదితస్తత్రక్షణేనవి
గతజ్వరః॥౨౬॥తథైవరామఃప్లవగాధిపస్తదావిభీషణశ్చర్క్షపతిశ్చజాంబవాన్ । అవేక్ష్యసౌమిత్రిమరోగముత్థితం
ముదాససైన్యాస్సుచిరంజహర్షిరే॥౨౭॥అపూజయత్కర్మసలక్ష్మణస్యసుదుష్కరందాశరథిర్మహాత్మా।హృష్టా
బభూవుర్యుధియూథపేంద్రానిపాతితంశక్రజితంనిశమ్య॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే- ద్వినవతితమస్సర్గః.*****
తతఃపౌలస్త్యసచివాఃశ్రుత్వాచేంద్రజితంహతం। ఆచచక్షురభిజ్ఞాయదశగ్రీవాయసవ్యథాః॥ ౧॥ యుద్ధేహ
తోమహారాజలక్ష్మణేనతవాత్మజః। విభీషణసహాయేనమిషతాంనోమహాద్యుతిః॥ ౨॥ శూరశ్శూరేణసంగమ్యసంయుగే
ష్వపరాజితః। లక్ష్మణేనహతశ్శూరఃపుత్రస్తువిబుధేంద్రజిత్ ॥ గతస్సపరమాన్లోకాన్శరైస్సంతాప్యలక్ష్మణం॥ ౩॥
సతంప్రతిభయంశ్రుత్వావధంపుత్రస్యదారుణం॥ ఘోరమింద్రజితస్సంఖ్యేకశ్మలంచావిశన్మహత్ ॥ ౪॥ ఉపలభ్యచి
రాత్సంజ్ఞాంరాజా రాక్షసపుంగవః॥ పుత్రశోకార్దితోదీనోవిలలాపాకులేంద్రియః॥౫॥హారాక్షసచమూముఖ్యమమ
వత్సమహారథ॥ జిత్వేంద్రంకథమద్యత్వంలక్ష్మణస్యవశంగతః॥ ౬॥ నను త్వమిషుభిఃక్రుద్ధోభింద్యాఃకాలాంతకావపి ॥
మందరస్యాపిశృంగాణికింపునర్లక్ష్మణంయుధి॥ ౭॥ అద్యవైవస్వతోరాజాభూయోబహుమతోమమ। యేనాద్యత్వం
మహాబాహోసంయుక్తఃకాలధర్మణా॥౮॥ఏషపంథాస్సుయోధానాంసర్వామరగణేష్వపి॥ ౯॥ యఃకృతేహన్య
తేభర్తుస్సపుమాన్స్వర్గమృచ్ఛతి॥౯॥ అద్యదేవగణాస్సర్వేలోకపాలాస్తథర్షయః॥హతమింద్రజితంశ్రుత్వా
సుఖంస్వప్స్యంతినిర్భయాః॥౧౦॥ అద్యలోకాస్త్రయఃకృత్స్నాఃపృథివీచసకాననా॥ ఏకేనేంద్రజితాహీనాశూన్యేవ
ప్రతిభాతిమే॥ ౧౧॥ అద్యనైరృతకన్యానాంశ్రోష్యామ్యంతఃపురేరవం ॥ కరేణుసంఘస్యయథానినాదంగిరిగహ్వ
రే॥౧౨॥యౌవరాజ్యంచలంకాంచరక్షాంసిచపరంతప॥మాతరంమాంచభార్యాంచక్వగతో౽సివిహాయనః॥ ౧౩॥ మ
మనామత్వయావీరగతస్యయమసాదనం॥ ప్రేతకార్యాణికార్యాణివిపరీతేహివర్తసే॥౧౪॥ సత్వంజీవతిసుగ్రీవేలక్ష్మ
ణేచసరాఘవే॥మమశల్యమనుద్ధృత్యక్వగతో౽సివిహాయనః॥౧౫॥ ఏవమాదివిలాపార్తంరావణంరాక్షసాధిపం॥ఆవివే
శమహాన్కోపఃపుత్రవ్యసనసంభవః ॥ ౧౬॥ ప్రకృత్యాకోపనంహ్యేనంపుత్రస్యపునరాధయః ॥ దీప్తంసందీపయామా
సుర్ఘర్మే౽ర్కమివరశ్మయః॥౧౭॥లలాటేభ్రుకుటీభిశ్చసంగతాభిర్వ్యరోచత॥యుగాంతేసహనక్రైస్తుమహోర్మి
భిరివోదధిః॥౧౮॥ కోపాద్విజృంభమాణస్యవక్త్రాద్వ్యక్తమభిజ్వలన్ ॥ ఉత్పపాతసధూమో౽గ్నిర్వృత్రస్యవద
నాదివ॥౧౯॥సపుత్రవధసంతప్తశ్శూరఃక్రోధవశంగతః ॥ సమీక్ష్యరావణోబుద్ధ్యావైదేహ్యారోచయద్వధం॥ ౨౦॥
తస్యప్రకృత్యారక్తేచరక్తేక్రోధాగ్నినాపిచ॥ రావణస్యమహాఘోరేదీప్తేనేత్రేబభూవతుః ॥ ౨౧ ॥ ఘోరంప్రకృ

త్యారూపంతత్తస్యక్రోధాగ్నిమూర్ఛితం॥బభూవరూపంక్రుద్ధస్యరుద్రస్యేవదురాసదం॥ ౨౨॥తస్యక్రుద్ధస్యనేత్రా
భ్యాంప్రాపతన్నాస్రబిందవః॥దీప్తాభ్యామివదీపాభ్యాంసార్చిషస్స్నేహబిందవః ॥ ౨౩ ॥ దంతాన్విదశతస్తస్య
శ్రూయతేదశనస్వనః॥ యంత్రస్యావేష్ట్యమానస్యమహతోదానవైరివ॥౨౪॥ కాలాగ్నిరివసంక్రుద్ధోయాంయాంది
శమవైక్షత॥తస్యాంతస్యాంభయత్రస్తారాక్షసాస్సంవిలిల్యిరే॥౨౫॥ తమంతకమివక్రుద్ధంచరాచరచిఖాదిషుం॥ వీక్ష
మాణందిశస్సర్వారాక్షసానోపచక్రముః॥౨౬॥ తతఃపరమసంక్రుద్ధోరావణోరాక్షసాధిపః॥ అబ్రవీద్రక్షసాంమధ్యే
సంస్తంభయిషురాహవే॥౨౭॥ మయావర్షసహస్రాణిచరిత్వాదుశ్చరంతపః॥ తేషుతేష్వవకాశేషుస్వయంభూః
పరితోషితః॥౨౮॥ తస్యైవతపసోవ్యుష్ట్యాప్రసాదాచ్చస్వయంభువః ॥ నాసురేభ్యోనదేవేభ్యోభయంమమకదాచన॥
౨౯॥ కవచంబ్రహ్మదత్తంమేయదాదిత్యసమప్రభం॥ దేవాసురవిమర్దేషునభిన్నంవజ్రశక్తిభిః॥ ౩౦॥ తేనమామద్య
సంయుక్తంరథస్థమిహసంయుగే॥ ప్రతీయాత్కోఽద్యమామాజౌసాక్షాదపిపురందరః॥౩౧॥ యత్తదాభిప్రసన్నేనసశ
రంకార్ముకంమహత్ ॥ దేవాసురవిమర్దేషుమమదత్తంస్వయంభువా॥౩౨॥ అద్యతూర్యశతైర్భీమంధనురుత్థాప్య
తాంమమ॥ రామలక్ష్మణయోరేవవధాయపరమాహవే॥౩౩॥ సపుత్రవధసంతప్తశ్శూరఃక్రోధవశంగతః॥సమీక్ష్యరా
వణోబుద్ధ్యాసీతాంహంతుంవ్యవస్యత॥౩౪॥ ప్రత్యవేక్ష్యతుతామ్రాక్షస్సుఘోరోఘోరదర్శనః ॥ దీనోదీనస్వరాన్
సర్వాంస్తానువాచనిశాచరాన్॥౩౫॥మాయయామమవత్సేనవంచనార్థంవనౌకసాం॥ కించిదేవహతంతత్రసీతేయ
మితిదర్శితం॥౩౬॥తదిదంతథ్యమేవాహంకరిష్యేప్రియమాత్మనః ॥ వైదేహీంనాశయిష్యామిక్షత్రబంధుమనువ్రతాం॥
౩౭॥ఇత్యేవముక్త్వాసచివాన్ఖడ్గమాశుపరామృశత్ ॥౩౮॥ ఉద్ధృత్యగుణసంపన్నంవిమలాంబరవర్చసం । నిష్పపాత
సవేగేనసభార్యస్సచివైర్వృతః॥రావణఃపుత్రశోకేనభృశమాకులచేతనః । సంక్రుద్ధఃఖడ్గమాదాయసహసాయత్రమై
థిలీ॥ ౪౦॥ వ్రజంతంరాక్షసంప్రేక్ష్యసింహనాదంప్రచుక్రుశుః । ఊచుశ్చాన్యోన్యమాశ్లిష్యసంక్రుద్ధంప్రేక్ష్యరాక్ష
సాః ॥ అద్యైనంతావుభౌదృష్ట్వాభ్రాతరౌప్రవ్యథిష్యతః। లోకపాలాహిచత్వారఃక్రుద్ధేనానేననిర్జితాః ॥ బహవశ్శ
త్రవశ్చాన్యేసంయుగేష్వనిపాతితాః॥ ౪౨॥ త్రిషులోకేషురత్నానిభుంక్తేచాహృత్యరావణః ॥ విక్రమేచబలేచైవనా
స్త్యస్యసదృశోభువి॥ ౪౩॥ తేషాంసంజల్పమానానామశోకవనికాంగతాం ॥ అభిదుద్రావవైదేహీంరావణఃక్రోధ
మూర్ఛితః॥౪౪॥వార్యమాణస్సుసంక్రుద్ధస్సుహృద్భిర్హితబుద్ధిభిః ॥ అభ్యధావతసంక్రుద్ధఃఖేగ్రహోరోహిణీమివ
౪౫॥ మైథిలీరక్ష్యమాణాతురాక్షసీభిరనిందితా॥ దదర్శరాక్షసంక్రుద్ధంనిస్త్రింశవరధారిణం॥ ౪౬॥ తంనిశామ్యసని
స్త్రింశంవ్యథితాజనకాత్మజా॥ నివార్యమాణంబహుశస్సుహృద్భిరనివర్తినం । సీతాదుఃఖసమావిష్టావిలపంతీదమబ్ర
వీత్ ॥౪౭॥యథాయంమామభిక్రుద్ధస్సమభిద్రవతిస్వయం। వధిష్యతిసనాథాంమామనాథామివదుర్మతిః॥౪౮॥బహు
శశ్చోదయామాసభర్తారంమామనువ్రతాం।భార్యాభవమమస్వేతిప్రత్యాఖ్యాతోధ్రువంమయా ॥ ౫౦ ॥ సోయంమ
మానుపస్థానేవ్యక్తంనైరాశ్యమాగతః। క్రోధమోహసమావిష్టోనిహంతుంమాంసముద్యతః॥ ౫౧॥ అథవాతౌనరవ్యా
ఘ్రౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ। మన్నిమిత్తమనార్యేణసమరేద్యనిపాతితౌ॥ అహోధిఙ్మన్నిమిత్తోయంవినాశోరాజపు
త్రయోః ॥ ౫౨ ॥అథవాపుత్రశోకేనఅహత్వారామలక్ష్మణౌ ॥ విధమిష్యతిమాంరౌద్రోరాక్షసఃపాపనిశ్చయః ॥
౫౩॥హనూమతోపియద్వాక్యంనకృతంక్షుద్రయామయా॥ ౫౪॥యద్యహంతస్యపృష్ఠేనతదాయాయామనిందితా।
నాద్యైవమనుశోచేయంభర్తురంకగతాసతీ॥ ౫౫॥మన్యేతుహృదయంతస్యాఃకౌసల్యాయాఃఫలిష్యతి । ఏకపుత్రా
యదాపుత్రంవినష్టంశ్రోష్యతేయుధి॥౫౬॥ సాహిజన్మచబాల్యంచయౌవనంచమహాత్మనః।ధర్మకార్యాణిరూపంచరు
దంతీసంస్మరిష్యతి॥౫౭॥ నిరాశానిహతేపుత్రేదత్త్వాశ్రాద్ధమచేతనా । అగ్నిమారోక్ష్యతేనూనమపోవాపిప్రవేక్ష్యతి॥
౫౮॥ధిగస్తుకుబ్జామసతీంమంథరాంపాపనిశ్చయాం। యన్నిమిత్తమిదందుఃఖంకౌసల్యాప్రతిపత్స్యతే॥ ౫౯॥ ఇత్యేవం
మైథిలీందృష్ట్వావిలపంతీంతపస్వినీం।రోహిణీమివచంద్రేణవినాగ్రహవశంగతాం ॥ ఏతస్మిన్నంతరేతస్యఅమాత్యోబు
ద్ధిమాన్శుచిః।సుపార్శ్వోనామమేధావీరావణంరాక్షసేశ్వరం॥ నివార్యమాణంసచివైరిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౬౧ ॥
కథంనామదశగ్రీవసాక్షాద్వైశ్రవణానుజ॥ హంతుమిచ్ఛసివైదేహీంక్రోధాద్ధర్మమపాస్యహి॥ ౬౨॥ వేదవిద్యావ్ర
తస్నాతస్స్వకర్మనిరతస్సదా॥ స్త్రియాఃకస్మాద్వధంవీరమన్యసేరాక్షసేశ్వర॥౬౩॥మైథిలీంరూపసంపన్నాంప్రత్య
వేక్షస్వపార్థివ॥త్వమేవతుసహాస్మాభీరాఘవేక్రోధముత్సృజ॥ ౬౪ ॥ అభ్యుత్థానంత్వమద్యైవకృష్ణపక్షచతుర్ద
శీం॥ కృత్వానిర్యాహ్యమావాస్యాంవిజయాయబలైర్వృతః॥౬౫॥శూరోధీమాన్రథీఖడ్గీరథప్రవరమాస్థితః॥హత్వా
దాశరథింరామంభవాన్ప్రాప్స్యతిమైథిలీం॥ ౬౬ ॥ సతద్దురాత్మాసుహృదానివేదితంవచస్సుధర్మ్యంప్రతిగృహ్యరా.

వణః। గృహం జగామాథ తతశ్చ వీర్యవాన్ ప్రాప్య సభాం ... సయానుహృద్వృతః ॥౬౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్రినవ
తితమస్సర్గః. ********************* ... స ప్రవిశ్య సభాం రాజా దీనః పరమదుఃఖితః। నిషసాదాసనే ము
ఖ్యే సింహః క్రుద్ధ ఇవ శ్వసన్ ॥౧॥ అబ్రవీచ్చ స తాన్ సర్వాన్ బలముఖ్యాన్ మహాబలః। రావణః ప్రాంజలిర్వాక్యం పుత్ర
వ్యసనకర్శితః ॥౨॥ సర్వే భవంతస్సర్వేణ హస్త్యశ్వేన సమావృతాః। నిర్యాంతు రథసంఘైశ్చ పాదాతైరుపశోభితాః॥
౩॥ ఏకం రామం పరిక్షిప్య సమరే హంతుమర్హథ। వర్షంతశ్శరవర్షేణ ప్రావృట్కాల ఇవాంబుదాః ॥౪॥ అథవాహం శ
రైస్తీక్ష్ణైర్భిన్నగాత్రం మహారణే। భవద్భిశ్శ్వో నిహంతాస్మి రామం లోకస్య పశ్యతః ॥౫॥ ఇత్యేతద్వాక్యమాదాయ రాక్షసేంద్రస్య వా
క్యమాదాయ రాక్షసాః। నిర్యయుస్తే రథైశ్శీఘ్రైర్నానానీకైస్సుసంవృతాః ॥ ౬ ॥ పరిఘాన్ పట్టసాంశ్చైవ శరఖడ్గప
రశ్వధాన్। శరీరాంతకరాన్ సర్వే చిక్షిపుర్వానరాన్ ప్రతి ॥ ౭ ॥ వానరాశ్చ ద్రుమాన్ శైలాన్ రాక్షసాన్ ప్రతి
చిక్షిపుః ॥ ౮ ॥ స సంగ్రామో మహాన్ భీమస్సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ॥ రక్షసాం వానరాణాం చ తుములస్సమపద్యత॥
౯॥ తే గదాభిర్విచిత్రాభిః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః ॥ అన్యోన్యం సమరే జఘ్నుస్తదా వానరరాక్షసాః ॥ ౧౦ ॥
ఏవం ప్రవృత్తే సంగ్రామే హ్యుద్ధూతం సుమహద్రజః ॥ రక్షసాం వానరాణాం చ శాంతం శోణితవిస్రవైః ॥ ౧౧ ॥మా
తంగరథకూలాశ్చ వాజిమత్స్యా ధ్వజద్రుమాః ॥ శరీరసంఘాటవహాః ప్రసస్రుశ్శోణితాపగాః ॥ ౧౨ ॥ తతస్తే వానరా
స్సర్వే శోణితౌఘపరిప్లుతాః ॥ ధ్వజవర్మరథానశ్వాన్ నానాప్రహరణాని చ। ఆప్లుత్యాప్లుత్య సమరే రాక్షసానాం బభం
జిరే॥౧౩॥ కేశాన్ కర్ణలలాటాంశ్చ నాసికాశ్చ ప్లవంగమాః। రక్షసాం దశనైస్తీక్ష్ణైర్నఖైశ్చాపి న్యకర్తయన్ ॥౧౪॥
ఏకైకం రాక్షసం సంఖ్యే శతం వానరపుంగవాః। అభ్యధావంత ఫలినం వృక్షం శకునయో యథా॥ ౧౫॥ తథా గదాభిర్గు
ర్వీభిః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః। నిజఘ్నుర్వానరాన్ ఘోరాన్ రాక్షసాః పర్వతోపమాః ॥ ౧౬ ॥ రాక్షసైర్వధ్యమా
నానాం వానరాణాం మహాచమూః। శరణ్యం శరణం యాతా రామం దశరథాత్మజం ॥౧౭॥ తతో రామో మహాతేజా ధ
నురాదాయ వీర్యవాన్। ప్రవిశ్య రాక్షసం సైన్యం శరవర్షం వవర్ష హ ॥ ౧౮ ॥ ప్రవిష్టం తు తదా రామం మేఘాస్సూర్య
మివాంబరే। నాభిజగ్ముర్మహాఘోరం నిర్దహంతం శరాగ్నినా ॥ ౧౯ ॥ కృతాన్యేవ సుఘోరాణి రామేణ రజనీచరాః।
రణే రామస్య దదృశుః కర్మాణ్యసుకరాణి చ॥౨౦॥ చాలయంతం మహానీకం విధమంతం మహారథాన్। దదృశుస్తే న వై రా
మం వాతం వనగతం యథా ॥౨౧॥ ఛిన్నం భిన్నం శరైర్దగ్ధం ప్రభగ్నం శస్త్రపీడితం। బలం రామేణ దదృశుర్న రామం శీ
ఘ్రకారిణం॥౨౨॥ ప్రహరంతం శరీరేషు న తే పశ్యంతి రాఘవం। ఇంద్రియార్థేషు తిష్ఠంతం భూతాత్మానమివ ప్రజాః ॥
౨౩॥ ఏష హంతి గజానీకమేష హంతి మహారథాన్। ఏష హంతి శరైస్తీక్ష్ణైః పదాతీన్ వాజిభిస్సహ ॥ ఇతి తే రాక్షసాస్సర్వే
రామస్య సదృశాన్ రణే। అన్యోన్యం కుపితా జఘ్నుస్సాదృశ్యాద్రాఘవస్య తే ॥ ౨౫ ॥ న తే దదృశిరే రామం దహంతమ
రివాహినీం। మోహితాః పరమాస్త్రేణ గాంధర్వేణ మహాత్మనా॥౨౬॥ తే తు రామసహస్రాణి రణే పశ్యంతి రాక్షసాః। పు
నః పశ్యంతి కాకుత్స్థమేకమేవ మహాహవే ॥ ౨౭ ॥ భ్రమంతీం కాంచనీం కోటిం కార్ముకస్య మహాత్మనః। అలాతచక్ర
ప్రతిమాం దదృశుస్తే న రాఘవం॥ ౨౮ ॥ శరీరనాభిసత్త్వార్చిశ్శరారం నేమికార్ముకం। జ్యాఘోషతలనిర్ఘోషం తే
జోబుద్ధిగుణప్రభం ॥ దివ్యాస్త్రగుణపర్యంతం నిఘ్నంతం యుధి రాక్షసాన్। దదృశూ రామచక్రం తత్ కాలచక్రమివ ప్ర
జాః॥౩౦॥ అనీకం దశసాహస్రం రథానాం వాతరంహసాం। అష్టాదశసహస్రాణి కుంజరాణాం తరస్వినాం ॥ చతుర్ద
శ సహస్రాణి సారోహాణాం చ వాజినాం। పూర్ణే శతసహస్రే ద్వే రాక్షసానాం పదాతినాం ॥ దివసస్యాష్టమే భాగే
శరైరగ్నిశిఖోపమైః। హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం కామరూపిణాం ॥ ౩౩ ॥ తే హతాశ్వా హతరథాః శాంతా విమథి
తధ్వజాః। అభిపేతుః పురీం లంకాం హతశేషా నిశాచరాః ॥ ౩౪ ॥ హతైర్గజపదాత్యశ్వైస్తద్బభూవ రణాజిరం। ఆక్రీ
డమివ రుద్రస్య క్రుద్ధస్య సుమహాత్మనః॥ ౩౫ ॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। సాధు సాధ్వితి రామస్య
తత్కర్మ సమపూజయన్ ॥ ౩౬ ॥ అబ్రవీచ్చ తదా రామస్సుగ్రీవం ప్రత్యనంతరం। విభీషణం చ ధర్మాత్మా హనుమంతం
చ వానరం॥ జాంబవంతం హరిశ్రేష్ఠం మైందం ద్వివిదమేవ చ। ఏతదస్త్రబలం దివ్యం మమ వా త్ర్యంబకస్య వా॥౩౭॥ నిహ
త్య తాం రాక్షసవాహినీం తు రామస్తదా శక్రసమో మహాత్మా। అస్త్రేషు శస్త్రేషు జితక్లమశ్చ సంస్తూయతే దేవగణైః
ప్రహృష్టైః॥౩౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుర్ణవతితమస్సర్గః. ******************************

తాని నాగసహస్రాణి సారోహాణాం చ వాజినాం। రథానాం త్వగ్నివర్ణానాం సధ్వజానాం సహస్రశః॥ రా
క్షసానాం సహస్రాణి గదాపరిఘయోధినాం। కాంచనధ్వజచిత్రాణాం శూరాణాం కామరూపిణాం ॥ నిహతాని శరై

స్తీక్ష్ణైస్తప్తకాంచనభూషణైః । రావణేనప్రయుక్తానిరామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ దృష్ట్వాశ్రుత్వాచసంభ్రాన్తాహత
శేషానిశాచరాః । రాక్షసీశ్చసమాగమ్యదీనాశ్చింతాపరిప్లుతాః ॥ ౪ ॥ విధవాహతపుత్రాశ్చక్రోశంత్యోహతబాంధ
వాః। రాక్షస్యస్సహసంగమ్యదుఃఖార్తాఃపర్యదేవయన్ ॥౫॥ కథంశూర్పణఖావృద్ధాకరాళానిర్ణతోదరీ । ఆససా
దవనేరామంకందర్పమివరూపిణం ॥ సుకుమారంమహాసత్త్వంసర్వభూతహితేరతం ॥౬½॥ తంద్రుష్ట్వాలోకనింద్యాసా
హీనరూపాప్రకామితా ॥౭॥ కథంసర్వగుణైర్హీనాగుణవంతంమహౌజసం । సుముఖందుర్ముఖీరామంకామయా
మాసరాక్షసీ॥౮॥ జనస్యాస్యాల్పభాగ్యత్వాద్వలినిశ్వేతమూర్ధజా । అకార్యమపహాస్యంచసర్వలోకవిగర్హితం॥౯॥రా
క్షసానాంవినాశాయదూషణస్యఖరస్యచ । చకారాప్రతిరూపాసారాఘవస్యప్రధర్షణం ॥ ౧౦ ॥ తన్నిమిత్తమిదం
వైరంరావణేనకృతంమహత్ ॥౧౦½॥ వధాయసీతాసానీతాదశగ్రీవేణరక్షసా ॥ నచసీతాందశగ్రీవఃప్రాప్నోతిజన
కాత్మజాం । బద్ధంబలవతావైరమక్షయంరాఘవేణచ ॥౧౨॥ వైదేహీంప్రార్థయానంతంవిరాధంప్రేక్ష్యరాక్షసం।
హతమేకేనరామేణపర్యాప్తంతన్నిదర్శనం ॥౧౩॥ చతుర్దశసహస్రాణిరక్షసాంభీమకర్మణాం । నిహతానిజనస్థానే
శరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ ౧౪ ॥ ఖరశ్చనిహతస్సంఖ్యేదూషణస్త్రిశిరాస్తథా । శరైరాదిత్యసంకాశైఃపర్యాప్తంతన్ని
దర్శనం ॥౧౫॥ హతోయోజనబాహుశ్చకబంధోరుధిరాశనః । క్రోధాన్నాదంనదన్సోఽథపర్యాప్తంతన్నిదర్శనం ॥౧౬॥
జఘానబలినంరామస్సహస్రనయనాత్మజం । వాలినంమేరుసంకాశంపర్యాప్తంతన్నిదర్శనం ॥ ౧౭ ॥ ఋశ్యమూకేవ
సన్శైలేదీనోభగ్నమనోరథః । సుగ్రీవస్థాపితోరాజ్యేపర్యాప్తంతన్నిదర్శనం ॥ ౧౮ ॥ ధర్మార్థసహితంవాక్యంస
ర్వేషాంరక్షసాంహితం । యుక్తంవిభీషణేనోక్తంమోహాత్తస్యనరోచతే ॥ ౧౯ ॥ విభీషణవచఃకుర్యాద్యదిస్మధనదా
నుజః।శ్మశానభూతాదుఃఖార్తానేయంలంకాపురీభవేత్ ॥౨౦॥ కుంభకర్ణంహతంశ్రుత్వారాఘవేణమహాబలం।అతి
కాయంచదుర్ధర్షంలక్ష్మణేనహతంపునః ॥ ప్రియంచేంద్రజితంపుత్రంరావణోనావబుధ్యతే ॥౨౧½॥ మమపుత్రో
మమభ్రాతామమభర్తారణేహతః॥ఇత్యేవంశ్రూయతేశబ్దోరాక్షసానాంకులేకులే॥౨౨½॥ రథాశ్చాశ్వాశ్చనాగాశ్చ
హతాశ్శతసహస్రశః॥ రణేరామేణశూరేణరాక్షసాశ్చపదాతయః ॥ ౨౩½ ॥ రుద్రోవాయదివావిష్ణుర్మహేంద్రో
వాశతక్రతుః ॥ హంతినోరామరూపేణయదివాస్వయమంతకః ॥౨౪½ ॥ హతప్రవీరారామేణనిరాశాజీవితేవయం॥
అపశ్యంతోభయస్యాంతమనాథావిలపామహే ॥౨౫½॥ రామహస్తాద్దశగ్రీవశ్శూరోదత్తమహావరః ॥ ఇదంభయంమ
హాఘోరముత్పన్నంనావబుధ్యతే ॥ ౨౬½ ॥ నదేవానచగంధర్వానపిశాచానరాక్షసాః ॥ ఉపసృష్టంపరిత్రాతుంశక్తా
రామేణసంయుగే ॥ ౨౭½ ॥ ఉత్పాతాశ్చాపిదృశ్యంతేరావణస్యరణేరణే ॥ కథయిష్యంతిరామేణరావణస్యనిబర్హ
ణం॥౨౮½॥పితామహేనప్రీతేనదేవదానవరాక్షసైః ॥ రావణస్యాభయందత్తంమానుషేభ్యోనయాచితం ॥౨౯½॥తది
దంమానుషంమన్యేప్రాప్తంనిస్సంశయంభయం ॥ జీవితాంతకరంఘోరంరక్షసాంరావణస్యచ ॥౩౦½॥ పీడ్యమానా
స్తుబలినావరదానేనరక్షసా॥దీప్తైస్తపోభిర్విబుధాఃపితామహమపూజయన్ ॥౩౧½। దేవతానాంహితార్థాయమహా
త్మావైపితామహః॥ ఉవాచదేవతాస్సర్వాఇదంతుష్టోమహద్వచః ॥ ౩౨½ ॥ అద్యప్రభృతిలోకాంస్త్రీన్సర్వేదానవ
రాక్షసాః ॥ భయేనప్రావృతానిత్యంవిచరిష్యంతిశాశ్వతం ॥ ౩౩½ ॥ దైవతైస్తుసమాగమ్యసర్వైశ్చేంద్రపురోగమైః ॥
వృషధ్వజస్త్రిపురహామహాదేవఃప్రసాదితః ॥ ౩౪½ ॥ ప్రసన్నస్తుమహాదేవోదేవానేతద్వచోఽబ్రవీత్ ॥౩౫ ॥ ఉత్పత్స్య
తిహితార్థంవోనారీరక్షఃక్షయావహా॥౩౫½॥ ఏషాదేవైఃప్రయుక్తాతుక్షుద్యథాదానవాన్పురా ॥ భక్షయిష్యతినస్సీ
తారాక్షసఘ్నీసరావణాన్ ॥ ౩౬½ ॥ రావణస్యాపనీతేనదుర్వినీతస్యదుర్మతేః ॥ అయంనిష్ఠానకోఘోరశ్శోకేనస
మభిప్లుతః ॥ ౩౭½ ॥ తంనపశ్యామహేలోకేయోనశ్శరణదోభవేత్ ॥ రాఘవేణోపసృష్టానాంకాలేనేవయుగక్షయే॥
౩౮½॥ నాస్తినశ్శరణంకశ్చిద్భయేమహతితిష్ఠతాం ॥ దవాగ్నివేష్టితానాంహికరేణూనాంయథావనే ॥ ౩౯½ ॥ ప్రా
ప్తకాలంకృతంతేనపౌలస్త్యేనమహాత్మనా ॥ యతఏవభయందృష్టంతమేవశరణంగతః ॥ ౪౦½ ॥ ఇతీవసర్వారజనీచర
స్త్రియఃపరస్పరంసంపరిరభ్యబాహుభిః । విషేదురార్తాతిభయాభిపీడితావినేదురుచ్చైశ్చతదాసుదారుణం ॥౪౧½॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచనవతితమస్సర్గః.***************************ఆర్తానాంరాక్షసీనాం
తులంకాయాంవైకులేకులే । రావణఃకరుణంశబ్దంశుశ్రావపరిదేవితం ॥౧॥ సతుదీర్ఘంవినిశ్వస్యముహూర్తంధ్యాన
మాస్థితః।బభూవపరమక్రుద్ధోరావణోభీమదర్శనః ॥ ౨ ॥ సందశ్యదశనైరోష్ఠంక్రోధసంరక్తలోచనః। రాక్షసైరపిదుర్ద
ర్శఃకాలాగ్నిరివమూర్ఛితః॥ఉవాచచసమీపస్థాన్రాక్షసాన్రాక్షసేశ్వరః। భయావ్యక్తకథాంస్తత్రనిర్దహన్నివచక్షు
షా॥మహోదరంమహాపార్శ్వంవిరూపాక్షంచరాక్షసం। శీఘ్రంవదతసైన్యానినిర్యాతేతిమమాజ్ఞయా॥ ౫॥ తస్య

తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాస్తే భయార్దితాః । చోదయామాసురవ్యగ్రా రాక్షసాంస్తాన్నృపాజ్ఞయా ॥౬॥ తేతు
సర్వే తథేత్యుక్త్వా రాక్షసా ఘోరదర్శనాః । కృతస్వస్త్యయనాస్సర్వే రణాయాభిముఖా యయుః ॥౭॥ ప్రతిపూజ్య
యథాన్యాయం రావణం తే నిశాచరాః । తస్థుః ప్రాంజలయస్సర్వే భర్తుర్విజయకాంక్షిణః ॥౮॥ అథోవాచ ప్రహస్యై
తాన్ రావణః క్రోధమూర్ఛితః । మహోదరమహాపార్శ్వౌ విరూపాక్షం చ రాక్షసం ॥౯॥ అద్య బాణైర్ధనుర్ముక్తై
ర్యుగాంతాదిత్యసన్నిభైః । రాఘవం లక్ష్మణం చైవ నేష్యామి యమసాదనం ॥౧౦॥ ఖరస్య కుంభకర్ణస్య ప్రహస్తేంద్ర
జితోస్తథా । కరిష్యామి ప్రతీకారమద్య శత్రువధాదహం ॥౧౧॥ నైవాంతరిక్షం న దిశో న నద్యో నాపి సాగరాః । ప్రకాశ
త్వం గమిష్యంతి మద్బాణజలదావృతాః ॥౧౨॥ అద్య వానరముఖ్యానాం తాని యూథాని భాగశః । ధనుషా శరజాలేన వధమి
ష్యామి పత్రిణా ॥౧౩॥ అద్య వానరసైన్యాని రథేన పవనౌజసా । ధనుస్సముద్రాదుద్భూతైర్మథిష్యామి శరోర్మిభిః ॥౧౪॥
ఆకోశపద్మవక్త్రాణి పద్మకేసరవర్చసాం । అద్య యూథతటాకాని గజవత్ప్రమథామ్యహం ॥ ౧౫॥ సశరైరద్య వదనైస్సం
ఖ్యే వానరయూథపాః । మండయిష్యంతి వసుధాం సనాళైరివ పంకజైః ॥౧౬॥ అద్య యుద్ధప్రచండానాం హరీణాం ద్రుమ
యోధినాం । ముక్తేనైకేషుణా యుద్ధే భేత్స్యామి చ శతం శతం ॥౧౭॥ హతో భర్తా హతో భ్రాతా యాసాం చ తనయా హ
తాః । వధేనాద్య రిపోస్తాసాం కరోమ్యస్రప్రమార్జనం ॥౧౮॥ అద్య మద్బాణనిర్భిన్నైః ప్రకీర్ణైర్గతచేతనైః । కరోమి
వానరైర్యుద్ధే యత్నావేక్ష్యతలాం మహీం ॥౧౯॥ అద్య గోమాయవో గృధ్రా యే చ మాంసాశినోపరే । సర్వాంస్తాంస్త
ర్పయిష్యామి శత్రుమాంసైశ్శరార్పితైః ॥౨౦॥ కల్ప్యతాం మే రథశ్శీఘ్రం క్షిప్రమానీయతాం ధనుః । అనుప్రయాంతు
మాం సర్వే యేవశిష్టా నిశాచరాః ॥౨౧॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మహాపార్శ్వోబ్రవీద్వచః । బలాధ్యక్షాన్ స్థితాంస్తత్ర
బలం సంత్వర్యతామితి ॥౨౨॥ బలాధ్యక్షాస్తు సంరబ్ధా రాక్షసాంస్తాన్ గృహాద్గృహాత్ । చోదయంతః పరియయుర్లంకా
యాంతు మహాబలాః ॥౨౩॥ తతో ముహూర్తాన్నిష్పేతూ రాక్షసా భీమదర్శనాః । నదంతో భీమవదనా నానాప్రహ
రణైర్భుజైః ॥ అసిభిః పట్టిసైశ్శూలైర్గదాభిర్ముసలైర్హలైః । శక్తిభిస్తీక్ష్ణధారాభిర్మహద్భిః కూటముద్గరైః ॥ యష్టి
భిర్విమలైశ్చక్రైర్నిశితైశ్చ పరశ్వధైః । భిండివాలైశ్శతఘ్నీభిరన్యైశ్చాపి వరాయుధైః ॥౨౫॥ అథానయద్బలాధ్యక్ష
స్సత్వరో రావణాజ్ఞయా । ద్రుతం సూతసమాయుక్తం యుక్తాష్టతురగం రథం ॥౨౬॥ ఆరురోహ రథం భీమో దీప్యమానం స్వ
తేజసా ॥౨౭॥ తతః ప్రయాతస్సహసా రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః । రావణస్సత్త్వగాంభీర్యాద్దారయన్నివ మేదినీం ॥౨౮॥
రావణేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ మహాపార్శ్వమహోదరౌ । విరూపాక్షశ్చ దుర్ధర్షో రథానారురుహుస్తదా ॥౨౯॥ తేతు
హృష్టా వినర్దంతో భిందంత ఇవ మేదినీం । నాదం ఘోరం విముంచంతో నిర్యయుర్జయకాంక్షిణః ॥౩౦॥ తతో యుద్ధాయ
తేజస్వీ రక్షోగణబలైర్వృతః । నిర్యయావుద్యతధనుః కాలాంతకయమోపమః ॥౩౧॥ తతః ప్రజవనాశ్వేన రథేన స మహా
రథః । ద్వారేణ నిర్యయౌ తేన యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౩౨॥ తతో నష్టప్రభస్సూర్యో దిశశ్చ తిమిరావృతాః । ద్విజాశ్చ నే
దుర్ఘోరాశ్చ సంచచాలేవ మేదినీ । వవర్ష రుధిరం దేవశ్చస్ఖలుస్తురగాః పథి ॥ ధ్వజాగ్రే న్యపతద్గృధ్రో వినేదుశ్చాశివం శి
వాః । నయనం చాస్ఫురద్వామం సవ్యో బాహురకంపత ॥ వివర్ణం వదనం చాసీత్ కించిదభ్రశ్యత స్వరః ॥౩౫॥ తతో నిష్పత
తో యుద్ధే దశగ్రీవస్య రక్షసః । రణే నిధనశంసీని రూపాణ్యేతాని జజ్ఞిరే ॥౩౬॥ అంతరిక్షాత్పపాతోల్కా నిర్ఘాతసమనిస్స్వ
నా । వినేదురశివా గృధ్రా వాయసైరనునాదితాః ॥౩౭॥ ఏతానచింతయన్ ఘోరానుత్పాతాన్ సముపస్థితాన్ । నిర్య
యౌ రావణో మోహాద్వధార్థీ కాలచోదితః ॥౩౮॥ తేషాం తు రథఘోషేణ రాక్షసానాం మహాత్మనాం । వానరాణా
మపి చమూర్యుద్ధాయైవాభ్యవర్తత ॥౩౯॥ తేషాం తు తుములం యుద్ధం బభూవ కపిరక్షసాం । అన్యోన్యమాహ్వయానా
నాం క్రుద్ధానాం జయమిచ్ఛతాం ॥౪౦॥ తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవశ్శరైః కాంచనభూషణైః । వానరాణామనీకేషు చకార కద
నం మహత్ ॥౪౧॥ నికృత్తశిరసః కేచిద్రావణేన వలీముఖాః । కేచిద్విచ్ఛిన్నహృదయాః కేచిచ్ఛ్రోత్రవివర్జితాః ॥ నిరు
చ్ఛ్వాసా హతాః కేచిత్ కేచిత్పార్శ్వేషు దారితాః ॥ కేచిద్విభిన్నశిరసః కేచిచ్చక్షుర్వివర్జితాః ॥౪౩॥ దశాననః క్రో
ధవివృత్తనేత్రో యతో యతోభ్యేతి రథేన సంఖ్యే । తతస్తతస్తస్య శరప్రవేగం సోఢుం న శేకుర్హరిపుంగవాస్తే ॥౪౪॥
ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-షణ్ణవతితమస్సర్గః.****************************** తథా తైః కృత్తగాత్రైస్తు
దశగ్రీవేణ మార్గణైః । బభూవ వసుధా తత్ర ప్రకీర్ణా హరిభిస్తదా ॥౧॥ రావణస్యాప్రసహ్యం తం శరసంపాతమేకతః ।
న శేకుస్సహితుం దీప్తం పతంగా జ్వలనం యథా ॥౨॥ తేర్దితా నిశితైర్బాణైః క్రోశంతో విప్రదుద్రువుః । పావకార్చిస్స
మావిష్టా దహ్యమానా యథా గజాః ॥౩॥ ప్లవంగానామనీకాని మహాభ్రాణీవ మారుతః । స యయౌ సమరే తస్మిన్ విధమన్
రావణశ్శరైః ॥౪॥ కదనం తరసా కృత్వా రాక్షసేంద్రో వనౌకసాం । ఆససాద తతో యుద్ధే రాఘవం త్వరితస్తదా ॥ సుగ్రీవ

స్తాన్కపీన్దృష్ట్వాభగ్నాన్విద్రవతోరణే। గుల్మేసుషేణంనిక్షిప్యచక్రేయుద్ధేమ్యతంమనః॥౬॥ ఆత్మనస్సదృశంవీరస్సతం
నిక్షిప్యవానరం । సుగ్రీవోభిముఖశ్శత్రుంప్రతస్థేపాదపాయుధః ॥౭॥ పార్శ్వతఃపృష్ఠతశ్చాస్యసర్వేయూథాధిపా
స్స్వయం। అనుజహ్రుర్మహాశైలాన్వివిధాంశ్చమహాద్రుమాన్ ॥౮॥ సనదన్యుధిసుగ్రీవస్స్వరేణమహతామహ
న్। పాతయన్వివిధాంశ్చాన్యాన్జగామోత్తమరాక్షసాన్ ॥౯॥ మమంథచమహాకాయోరాక్షసాన్వానరేశ్వ
రః। యుగాంతసమయేవాయుఃప్రవృద్ధానగమానివ॥౧౦॥ రాక్షసానామనీకేషుశైలవర్షంవవర్షహ। అశ్మవర్షంయ
థామేఘఃపక్షిసంఘేషుకాననే॥౧౧॥ కపిరాజవిముక్తైస్తైశ్శైలవర్షైస్తురాక్షసాః । వికీర్ణశిరసఃపేతుర్నికృత్తాఇవప
ర్వతాః॥౧౨॥ అథసంక్షీయమాణేషురాక్షసేషుసమంతతః । సుగ్రీవేణప్రభగ్నేషుపతత్సునినదత్సుచ॥ విరూపాక్షస్స్వ
కంనామధన్వీవిశ్రావ్యరాక్షసః। రథాదాప్లుత్యదుర్ధర్షోగజస్కంధముపారుహత్ ॥౧౪॥ సతంద్విరదమారుహ్యవి
రూపాక్షోమహారథః । వినదన్భీమనిర్హ్రాదంవానరానభ్యధావత॥ ౧౫ ॥ సుగ్రీవేసశరాన్ఘోరాన్విససర్జచ
మూముఖే । స్థాపయామాసచోద్విగ్నాన్రాక్షసాన్సంప్రహర్షయన్॥౧౬॥ సతువిద్ధశ్శితైర్బాణైఃకపీంద్రస్తేనరక్ష
సా। చుక్రోధసమహాక్రోధోవధేచాస్యమనోదధే ॥౧౭॥ తతఃపాదపముద్ధృత్యశూరస్సంప్రధనోహరిః। అభిపత్యజఘా
నాస్యప్రముఖేతుమహాగజం॥౧౮॥ సతుప్రహారాభిహతస్సుగ్రీవేణమహాగజః । అపాసర్పద్ధనుర్మాత్రంనిషసాదననా
దచ॥౧౯॥ గజాత్తుమథితాత్తూర్ణమపక్రమ్యసవీర్యవాన్। రాక్షసోభిముఖశ్శత్రుంప్రత్యుద్గమ్యతతఃకపిం ॥ ఆర్షభంచ
ర్మఖడ్గంచప్రగృహ్యాలఘువిక్రమః । భర్త్సయన్నివసుగ్రీవమాససాదవ్యవస్థితం ॥౨౧॥ సహితస్యాభిసంక్రుద్ధఃప్రగృ
హ్యవిపులాంశిలాం। విరూపాక్షాయచిక్షేపసుగ్రీవోజలదోపమాం॥౨౨॥ సతాంశిలామాపతంతీందృష్ట్వారాక్షసపుంగ
వః। అపక్రమ్యసువిక్రాంతఃఖడ్గేనప్రాహరత్తదా ॥౨౩॥ తేనఖడ్గప్రహారేణరక్షసాబలినాహతః । ముహూర్తమభవ
ద్వీరోవిసంజ్ఞఇవవానరః॥౨౪॥ సతదాసహసోత్పత్యరాక్షసస్యమహాహవే । ముష్టింసంవర్త్యవేగేనపాతయామాస
వక్షసి॥౨౫॥ ముష్టిప్రహారాభిహతోవిరూపాక్షోనిశాచరః । తేనఖడ్గేనసంక్రుద్ధస్సుగ్రీవస్యచమూముఖే॥ కవచంపాత
యామాసపద్భ్యామభిహతోపతత్ ॥౨౬॥ ససముత్థాయపతితఃకపిస్తస్యవ్యసర్జయత్॥ తలప్రహారమశనేస్సమా
నంభీమనిస్వనం ॥౨౭॥ తలప్రహారంతద్రక్షస్సుగ్రీవేణసముద్యతం ॥ నైపుణ్యాన్మోచయిత్వైనంముష్టినోరస్యతాడ
యత్ ॥౨౮॥ తతస్తుసంక్రుద్ధతరస్సుగ్రీవోవానరేశ్వరః ॥ మోక్షితంచాత్మనోదృష్ట్వాప్రహారంతేనరక్షసా। సదదర్శాం
తరంతస్యవిరూపాక్షస్యవానరః ॥౩౦॥ తతోన్యపాతయత్క్రోధాచ్ఛంఖదేశేమహత్తలం ॥౩౧॥ మహేంద్రాశనిక
ల్పేనతలేనాభిహతఃక్షితౌ॥ పపాతరుధిరక్లిన్నశ్శోణితంచసముద్వమన్ । స్రోతోభ్యస్తువిరూపాక్షోజలంప్రస్రవణాది
వ॥౩౨॥ వివృత్తనయనంక్రోధాత్సఫేనంరుధిరాప్లుతం । దదృశుస్తేవిరూపాక్షంవిరూపాక్షతరంకృతం॥౩౩॥ స్ఫురంతం
పరివర్తంతంపార్శ్వేనరుధిరోక్షితం। కరుణంచవినర్దంతందదృశుఃకపయోరిపుం॥౩౪ ॥ తథాతుతౌసంయతిసంప్రయు
క్తౌతరస్వినౌవానరరాక్షసానాం । బలార్ణవౌసస్వనతుస్సుభీమంమహార్ణవౌద్వావివభిన్నవేలౌ॥౩౫॥ వినాశితం
ప్రేక్ష్యవిరూపనేత్రం మహాబలంతంహరిపార్థివేన । బలంసమస్తంకపిరాక్షసానా మున్మత్తగంగాప్రతిమంబభూ
వ॥౩౬॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తనవతితమస్సర్గః. ****************************హన్యమానేబలేతూ
ర్ణమన్యోన్యంతేమహామృధే। సరసీవమహాఘర్మేసోపక్షీణేబభూవతుః॥ ౧॥ స్వబలస్యవిఘాతేనవిరూపాక్షవధేనచ। బ
భూవద్విగుణంక్రుద్ధోరావణోరాక్షసాధిపః ॥౨॥ ప్రక్షీణంతుబలందృష్ట్వావధ్యమానంవలీముఖైః। బభూవాస్యవ్యథా
యుద్ధేప్రేక్ష్యదైవవిపర్యయం ॥ ఉవాచచసమీపస్థంమహోదరమరిందమం ॥౩౪॥ అస్మిన్కాలేమహాబాహోజ
యాశాత్వయిమేస్థితా ॥ జహిశత్రుచమూంవీరదర్శయాద్యపరాక్రమం। భర్తృపిండస్యకాలోయంనిర్దేష్టుంసాధు
యుధ్యతాం ॥ ౫ ॥ ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వారాక్షసేంద్రోమహోదరః । ప్రవివేశారిసేనాంతాంపతంగఇవపా
వకం ॥ ౬ ॥ తతస్సకదనంచక్రేవానరాణాంమహాబలః । భర్తృవాక్యేనతేజస్వీస్వేనవీర్యేణచోదితః ॥౭॥ వా
నరాశ్చమహాసత్త్వాఃప్రగృహ్యవిపులాశ్శిలాః । ప్రవిశ్యారిబలంభీమంజఘ్నుస్తేరజనీచరాన్ ॥ ౮ ॥ మహోదర
స్సుసంక్రుద్ధశ్శరైఃకాంచనభూషణైః । చిచ్ఛేదపాణిపాదోరూన్వానరాణాంమహాహవే ॥ ౯ ॥ తతస్తేవానరాస్స
ర్వేరాక్షసైరర్దితాభృశం । దిశోదశద్రుతాఃకేచిత్కేచిత్సుగ్రీవమాశ్రితాః ॥ ౧౦ ॥ ప్రభగ్నాంసమరేదృ
ష్ట్వావానరాణాంమహాచమూం । అభిదుద్రావసుగ్రీవోమహోదరమనంతరం ॥ ౧౧ ॥ ప్రగృహ్యవిపులాంఘో
రాంమహీధరసమాంశిలాం । చిక్షేపచమహాతేజాస్తద్వధాయహరీశ్వరః ॥ ౧౨ ॥ తామాపతంతీంసహసాశిలాం
దృష్ట్వామహోదరః । అసంభ్రాంతస్తతోబాణైర్నిర్బిభేదదురాసదాం ॥ ౧౩ ॥ రక్షసాతేనబాణౌఘైర్నికృ

త్రాసా సహస్రధా । నిపపాత శిలాభూమౌ గృధ్రచక్రమివాకులం ॥ ౧౪ ॥ తాం తు భిన్నాం శిలాం దృష్ట్వా సుగ్రీవః
క్రోధమూర్ఛితః । సాలముత్పాట్య చిక్షేప రాక్షసే రణమూర్ధని ॥ ౧౫ ॥ శరైశ్చ విదదారైనం శూరః పరపురంజ
యః ॥ ౧౫ ॥ స దదర్శ తతః క్రుద్ధః పరిఘం పతితం భువి ॥ ౧౬ ॥ ఆవిధ్య తు స తం దీప్తం పరిఘం తస్య దర్శయన్ । పరి
ఘాగ్రేణ వేగేన జఘానాస్య హయోత్తమాన్ ॥ ౧౭ ॥ తస్మాద్ధతహయాద్వీరస్సోవప్లుత్య మహారథాత్ । గదాం జగ్రా
హ సంక్రుద్ధో రాక్షసోథ మహోదరః ॥ ౧౮ ॥ గదాపరిఘహస్తౌ తౌ యుధి వీరౌ సమీయతుః । నర్దంతౌ గోవృషప్రఖ్యౌ
ఘనావివ సవిద్యుతౌ ॥ ౧౯ ॥ తతః క్రుద్ధో గదాం తస్మై చిక్షేప రజనీచరః । జ్వలంతీం భాస్కరాభాసాం సుగ్రీవాయ మ
హోదరః ॥ ౨౦ ॥ గదాం తాం సుమహాఘోరామాపతంతీం మహాబలః । సుగ్రీవో రోషతామ్రాక్షస్సముద్యమ్య మహా
హవే । ఆజఘాన గదాం తస్య పరిఘేణ హరీశ్వరః ॥ ౨౧ ॥ పపాత స గదోద్భిన్నః పరిఘస్తస్య భూతలే ॥ ౨౨ ॥ తతో జ
గ్రాహ తేజస్వీ సుగ్రీవో వసుధాతలాత్ । ఆయసం ముసలం ఘోరం సర్వతో హేమభూషితం ॥ ౨౩ ॥ స తముద్యమ్య చి
క్షేప సోప్యన్యాం వ్యాక్షిపద్గదాం । భిన్నావన్యోన్యమాసాద్య పేతతుర్ధరణీతలే ॥ ౨౪ ॥ తతో భగ్నప్రహరణౌ ముష్టి
భ్యాం తౌ సమీయతుః । తేజోబలసమావిష్టౌ దీప్తావివ హుతాశనౌ ॥ ౨౫ ॥ జఘ్నతుస్తౌ తదాన్యోన్యం నేదతుశ్చ పునః
పునః । తలైశ్చాన్యోన్యమాహత్య పేతతుర్ధరణీతలే ॥ ఉత్పేతతుస్తతస్తూర్ణం జఘ్నతుశ్చ పరస్పరం । భుజైశ్చిక్షిప
తుర్వీరావన్యోన్యమపరాజితౌ ॥ జగ్మతుస్తౌ శ్రమం వీరౌ బాహుయుద్ధే పరంతపౌ । ఆజహార తతః ఖడ్గమదూరపరివర్తినం ॥
రాక్షసశ్చర్మణా సార్ధం మహావేగో మహోదరః ॥ ౨౮ ॥ తథైవ చ మహాఖడ్గం చర్మణా పతితం సహ ॥ జగ్రాహ
వానరశ్రేష్ఠస్సుగ్రీవో వేగవత్తరః ॥ ౨౯ ॥ తౌ తు రోషపరీతాంగౌ నర్దంతావభ్యధావతాం ॥ ఉద్యతాసీ రణే హృష్టౌ యు
ధి శస్త్రవిశారదౌ ॥ ౩౦ ॥ దక్షిణం మండలం చోభౌ సుతూర్ణం సంపరీయతుః ॥ అన్యోన్యమభిసంక్రుద్ధౌ జయే ప్రణిహితా
వుభౌ ॥ ౩౧ ॥ స తు శూరో మహావేగో వీర్యశ్లాఘీ మహోదరః ॥ మహాచర్మణి తం ఖడ్గం పాతయామాస దుర్మతిః ॥ ౩౨ ॥
లగ్నముత్కర్షతః ఖడ్గం ఖడ్గేన కపికుంజరః ॥ జహార సశిరస్త్రాణం కుండలోపహితం శిరః ॥ ౩౩ ॥ నికృత్తశిరసస్తస్య పతి
తస్య మహీతలే ॥ తద్బలం రాక్షసేంద్రస్య దృష్ట్వా తత్ర న తిష్ఠతే ॥ ౩౪ ॥ హత్వా తు వానరైస్సార్ధం ననాద ముదితో హ
రిః ॥ చుక్రోధ చ దశగ్రీవో బభౌ హృష్టశ్చ రాఘవః ॥ ౩౫ ॥ విషణ్ణవదనాస్సర్వే రాక్షసా దీనచేతసః ॥ విద్రవంతి తతస్స
ర్వే భయవిత్రస్తచేతసః ॥ ౩౬ ॥ మహోదరం తం వినిపాత్య భూమౌ మహాగిరేః కీర్ణమివైకదేశం । సూర్యాత్మజస్త
త్ర రరాజ లక్ష్మ్యా సూర్యస్స్వతేజోభిరివాప్రధృష్యః ॥ ౩౭ ॥ అథ విజయమవాప్య వానరేంద్రస్సమరముఖే సురయక్ష
సిద్ధసంఘైః । అవనితలగతైశ్చ భూతసంఘైర్హర్షసమాకులితైస్తు నతో మహాత్మా ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టనవతిత
మస్సర్గః. ****************************** మహోదరే తు నిహతే మహాపార్శ్వో మహాబలః । సుగ్రీవే
ణ సమీక్ష్యాథ క్రోధాత్సంరక్తలోచనః ॥ అంగదస్య చమూం భీమాం క్షోభయామాస సాయకైః ॥ ౧ ॥ స వానరాణాం
ముఖ్యానాముత్తమాంగాని సర్వశః ॥ పాతయామాస కాయేభ్యః ఫలం వృంతాదివానిలః ॥ ౨ ॥ కేషాంచిదిషుభిర్బా
హూన్ స్కంధాంశ్చిచ్ఛేద రాక్షసః ॥ వానరాణాం సుసంక్రుద్ధః పార్శ్వం కేషాం వ్యదారయత్ ॥ ౩ ॥ తేర్దితా బాణ
వర్షేణ మహాపార్శ్వేన వానరాః ॥ విషాదవిముఖాస్సర్వే బభూవుర్గతచేతసః ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్య బలముద్విగ్నమంగదో రా
క్షసార్దితం ॥ వేగం చక్రే మహాబాహుస్సముద్ర ఇవ పర్వణి ॥ ౫ ॥ ఆయసం పరిఘం గృహ్య సూర్యరశ్మిసమప్రభం ॥ స
మరే వానరశ్రేష్ఠో మహాపార్శ్వే న్యపాతయత్ ॥ ౬ ॥ స తు తేన ప్రహారేణ మహాపార్శ్వో విచేతనః ॥ ససూతస్స్యంద
నాత్తస్మాద్విసంజ్ఞః ప్రాపతద్భువి ॥ ౭ ॥ స ఋక్షరాజస్తు తేజస్వీ నీలాంజనచయోపమః ॥ నిష్పత్య సుమహావీర్యస్స్వ
ద్యూథాన్మేఘసన్నిభాత్ । ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభాం క్రుద్ధస్సువిపులాం శిలాం ॥ అశ్వాన్ జఘాన తరసా స్యందనం చ
బభంజ తం ॥ ౯ ॥ ముహూర్తాల్లబ్ధసంజ్ఞస్తు మహాపార్శ్వో మహాబలః ॥ అంగదం బహుభిర్బాణైర్భూయస్తం ప్రత్యవి
ధ్యత ॥ ౧౦ ॥ జాంబవంతం త్రిభిర్బాణైరాజఘాన స్తనాంతరే ॥ ఋక్షరాజం గవాక్షం చ జఘాన బహుభిశ్శరైః ॥ ౧౧ ॥
జాంబవంతం గవాక్షం చ స దృష్ట్వా శరపీడితౌ ॥ జగ్రాహ పరిఘం ఘోరమంగదః క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౧౨ ॥ తస్యాంగ
దః ప్రకుపితో రాక్షసస్యాత్తమాయసం ॥ దూరస్థితస్య పరిఘం రవిరశ్మిసమప్రభం । ద్వాభ్యాం భుజాభ్యాం సంగృహ్య
భ్రామయిత్వా చ వేగవాన్ ॥ మహాపార్శ్వాయ చిక్షేప వధార్థం వాలినస్సుతః ॥ ౧౪ ॥ స తు క్షిప్తో బలవతా పరిఘస్తస్య
రక్షసః ॥ ధనుశ్చ సశరం హస్తాచ్ఛిరస్త్రం చాప్యపాతయత్ ॥ ౧౫ ॥ తం సమాసాద్య వేగేన వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥
తలేనాభ్యహనత్క్రుద్ధః కర్ణమూలే సకుండలే ॥ ౧౬ ॥ స తు క్రుద్ధో మహావేగో మహాపార్శ్వో మహాద్యుతిః ॥ కరేణై
కేన జగ్రాహ సుమహాంతం పరశ్వధం ॥ ౧౭ ॥ తం తైలధౌతం విమలం శైలసారమయం దృఢం ॥ రాక్షసః పరమక్రుద్ధో

వాలిపుత్రే న్యపాతయత్ ॥ ౧౮½ ॥ తేన వామాంసఫలకే భృశం ప్రత్యవపాదితం ॥ అంగదో మోక్షయామాస సరోష
స్స పరశ్వథం ॥ ౧౯½ ॥ స వీరో వజ్రసంకాశమంగదో ముష్టిమాత్మనః ॥ సంవర్తయత్సుసంక్రుద్ధః పితుస్తుల్యపరాక్రమః
౨౦½॥ రాక్షసస్య స్తనాభ్యాశే మర్మజ్ఞో హృదయం ప్రతి॥ ఇంద్రాశనిసమస్పర్శం స ముష్టిం విన్యపాతయత్ ॥ ౨౧½ ॥ తే
న తస్య నిపాతేన రాక్షసస్య మహామృధే ॥ పఫాల హృదయం చాశు స పపాత హతో భువి ॥ ౨౨½ ॥ తస్మిన్నిపతితే భూమౌ త
త్సైన్యం సంప్రచుక్షుభే॥ అభవచ్చ మహాన్ క్రోధస్సమరే రావణస్య తు ॥ ౨౩½॥ వానరాణాం చ హృష్టానాం సింహనా
దశ్చ పుష్కలః॥ స్ఫోటయన్నివ శబ్దేన లంకాం సాట్టాలగోపురాం। మహేంద్రేణేవ దేవానాం నాదస్సమభవన్మహాన్ ॥ ౨౫
అథేంద్రశత్రుస్త్రిదివాలయానాం వనౌకసాం చైవ మహాప్రణాదం । శ్రుత్వా సరోషం యుధి రాక్షసేంద్రః పునశ్చ యు
ద్ధాభిముఖోఽవతస్థే॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకోనశతతమస్సర్గః ***************************

మహోదరమహాపార్శ్వౌ హతౌ దృష్ట్వా తు రాక్షసౌ। తస్మింశ్చ నిహతే వీరే విరూపాక్షే మహాబలే॥ ఆవివేశ మ
హాన్ క్రోధో రావణం తం మహామృధే ॥౧½॥ సూతం సంచోదయామాస వాక్యం చేదమువాచ హ ॥ ౨॥ నిహతానామమా
త్యానాం రుద్ధస్య నగరస్య చ । దుఃఖమేషోఽపనేష్యామి హత్వా తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩॥ రామవృక్షం రణే హన్మి సీతాపుష్ప
ఫలప్రదం । ప్రశాఖా యస్య సుగ్రీవో జాంబవాన్ కుముదో నలః ॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హ్యంగదో గంధమాదనః । హ
నూమాంశ్చ సుషేణశ్చ సర్వే చ హరియూథపాః ॥ ౫ ॥ స దిశో దశ ఘోషేణ రథస్యాతిరథో మహాన్ । నాదయన్ ప్రయ
యౌ తూర్ణం రాఘవం చాభ్యవర్తత॥ ౬॥ పూరితా తేన శబ్దేన సనదీగిరికాననా । సంచచాల మహీ సర్వా సవరాహమృ
గద్విపా ॥ ౭ ॥ తామసం సుమహాఘోరం చకారాస్త్రం సుదారుణం । నిర్దదాహ కపీన్ సర్వాంస్తే ప్రపేతుస్సమంత
తః॥ ౮॥ ఉత్పపాత రజో ఘోరం తైర్భగ్నైస్సంప్రధావితైః । న హి తత్సహితుం శేకుర్బ్రహ్మణా నిర్మితం స్వయం ॥ ౯॥
తాన్యనీకాన్యనేకాని రావణస్య శరోత్తమైః । దృష్ట్వా భగ్నాని శతశో రాఘవః పర్యవస్థితః ॥ ౧౦ ॥ తతో రాక్షసశార్దూ
లో విద్రావ్య హరివాహినీం । స దదర్శ తతో రామం తిష్ఠంతమపరాజితం ॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విష్ణునా వాసవం య
థా । ఆలిఖంతమివాకాశమవష్టభ్య మహద్ధనుః॥ పద్మపత్రవిశాలాక్షం దీర్ఘబాహుమరిందమం ॥ ౧౨½ ॥ తతో రామో
మహాతేజాస్సౌమిత్రిసహితో బలీ॥ వానరాంశ్చ రణే భగ్నానాపతంతం చ రావణం। సమీక్ష్య రాఘవో హృష్టో మధ్యే జగ్రా
హ కార్ముకం॥ ౧౪॥ విస్ఫారయితుమారేభే తతస్స ధనురుత్తమం । మహావేగం మహానాదం నిర్భిందన్నివ మేదినీం ॥ ౧౫॥
రావణస్య చ బాణౌఘై రామవిస్ఫారితేన చ । శబ్దేన రాక్షసాస్తే చ పేతుశ్చ శతశస్తదా ॥ ౧౬ ॥ తయోశ్శరపథం ప్రాప్తో
రావణో రాజపుత్రయోః । స బభౌ చ యథా రాహుస్సమీపే శశిసూర్యయోః ॥ ౧౭॥ తమిచ్ఛన్ ప్రథమం యోద్ధుం లక్ష్మ
ణో నిశితైశ్శరైః । ముమోచ ధనురాయమ్య శరానగ్నిశిఖోపమాన్ ॥ ౧౮ ॥ తాన్ ముక్తమాత్రానాకాశే లక్ష్మణేన ధ
నుష్మతా। బాణాన్ బాణైర్మహాతేజా రావణః ప్రత్యవారయత్ ॥ ౧౯ ॥ ఏకమేకేన బాణేన త్రిభిస్త్రీన్ దశభిర్దశ । ల
క్ష్మణస్య ప్రచిచ్ఛేద దర్శయన్ పాణిలాఘవం ॥ ౨౦॥ అభ్యతిక్రమ్య సౌమిత్రిం రావణస్సమితింజయః । ఆససాద తతో రా
మం స్థితం శైలమివాచలం ॥ ౨౧॥ స సంఖ్యే రామమాసాద్య క్రోధసంరక్తలోచనః । వ్యసృజచ్ఛరవర్షాణి రావణో రాఘ
వోపరి ॥ ౨౨ ॥ శరధారాస్తతో రామో రావణస్య ధనుశ్చ్యుతాః । దృష్ట్వైవాపతతశ్శీఘ్రం భల్లాన్ జగ్రాహ సత్వరం॥
౨౩ ॥ తాన్ శరౌఘాంస్తతో భల్లైస్తీక్ష్ణైశ్చిచ్ఛేద రాఘవః। దీప్యమానాన్ మహాఘోరాన్ క్రుద్ధానాశీవిషానివ ॥ ౨౪ ॥
రాఘవో రావణం తూర్ణం రావణో రాఘవం తదా । అన్యోన్యం వివిధైస్తీక్ష్ణైశ్శరైరభివవర్షతుః ॥ ౨౫ ॥ చేరతుశ్చ చి
రం చిత్రం మండలం సవ్యదక్షిణం । బాణవేగాన్ సముత్క్షిప్తావన్యోన్యమపరాజితౌ ॥ ౨౬ ॥ తయోర్భూతాని విత్రేసు
ర్యుగపత్సంప్రయుధ్యతోః। రౌద్రయోస్సాయకముచోర్యమాంతకనికాశయోః ॥ ౨౭ ॥ సంతతం వివిధైర్బాణైర్బభూ
వ గగనం తదా। ఘనైరివాతపాపాయే విద్యున్మాలాసమాకులైః ॥ ౨౮ ॥ గవాక్షితమివాకాశం బభూవ శరవృష్టిభిః ॥
౨౯½॥ మహావేగైస్సుతీక్ష్ణాగ్రైర్గృధ్రపత్రైస్సువాజితైః ॥ శరాంధకారం తౌ భీమం చక్రతుస్సమరం తదా। గతేఽస్తం
తపనే చాపి మహామేఘావివోత్థితౌ ॥ ౩౦ ॥ బభూవ తుములం యుద్ధమన్యోన్యవధకాంక్షిణోః । అనాసాద్యమచింత్యం చ
వృత్రవాసవయోరివ ॥ ౩౧ ॥ ఉభౌ హి పరమేష్వాసావుభౌ శస్త్రవిశారదౌ । ఉభావస్త్రవిదాం ముఖ్యావుభౌ యుద్ధే వి
చేరతుః॥ ౩౨॥ ఉభౌ రయేణ వ్రజతస్తేన తే శరోర్మయః। ఊర్మయో వాయునా విద్ధా జగ్ముస్సాగరయోరివ॥ ౩౩॥ తతస్సం
సక్తహస్తస్తు రావణో లోకరావణః । నారాచమాలాం రామస్య లలాటే ప్రత్యముంచత ॥ ౩౪ ॥ రౌద్రచాపప్రయుక్తాం
తాం నీలోత్పలదళప్రభాం। శిరసా ధారయన్ రామో న వ్యథాం ప్రత్యపద్యత ॥ ౩౫॥ అథ మంత్రానభిజపన్ రౌద్రమస్త్ర

ముదీరయన్ । శరాన్భూయస్సమాదాయ రామః క్రోధసమన్వితః ॥ ముమోచ చ మహాతేజాశ్చాపమాయమ్య వీర్య
వాన్ ॥౩౬॥ తే మహామేఘసంకాశే కవచే పతితాశ్శరాః ॥ అవధ్యే రాక్షసేంద్రస్యావధ్యతాం జనయంస్తదా ॥౩౭॥ పు
నరేవాథ తం రామో రథస్థం రాక్షసాధిపం ॥ లలాటే పరమాస్త్రేణ సర్వాస్త్రకుశలో రణే ॥౩౮॥ తే భిత్త్వా బాణరూపా
ణి పంచశీర్షా ఇవోరగాః ॥ శ్వసంతో వివిశుర్భూమిం రావణప్రతికూలితాః ॥౩౯॥ నిహత్య రాఘవస్యాస్త్రం రావణః క్రో
ధమూర్ఛితః ॥ ఆసురం సుమహాఘోరమస్త్రం ప్రాదుశ్చకార హ ॥౪౦॥ సింహవ్యాఘ్రముఖాంశ్చాన్యాన్ కంకకాక
ముఖానపి ॥ గృధ్రశ్యేనముఖాంశ్చాపి సృగాలవదనాంస్తథా । ఈహామృగముఖాంశ్చాన్యాన్ వ్యాదితాస్యాన్ భయాన
కాన్ ॥ పంచాస్యాన్ లేలిహానాంశ్చ ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ । శరాన్ ఖరముఖాంశ్చాన్యాన్ వరాహముఖసంస్థితాన్ ॥
శ్వానకుక్కుటవక్త్రాంశ్చ మకరాశీవిషాననాన్ । ఏతానన్యాంశ్చ మాయావీ ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ ॥ రామం ప్రతి మహా
తేజాః క్రుద్ధస్సర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥౪౪॥ ఆసురేణ సమావిష్టస్సోఽస్త్రేణ రఘునందనః ॥ ససర్జాస్త్రం మహోత్సాహః పావ
కం పావకోపమః ॥౪౫॥ అగ్నిదీప్తముఖాన్ బాణాన్ తథా సూర్యముఖానపి ॥ చంద్రార్ధచంద్రవక్త్రాంశ్చ ధూమకేతు
ముఖానపి । గ్రహనక్షత్రవక్త్రాంశ్చ మహోల్కాముఖసంస్థితాన్ ॥ విద్యుజ్జిహ్వోపమాంశ్చాన్యాన్ ససర్జ నిశి
తాన్ శరాన్ ॥౪౬॥ తే రావణశరా ఘోరా రాఘవాస్త్రసమాహతాః ॥ విలయం జగ్మురాకాశే జగ్ముశ్చైవ సహస్రశః ॥
౪౭॥ తదస్త్రం నిహతం దృష్ట్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ హృష్టా నేదుస్తతస్సర్వే కపయః కామరూపిణః ॥ సుగ్రీవప్రముఖా
వీరాః పరివార్య తు రాఘవం ॥౫౦॥ తతస్తదస్త్రం వినిహత్య రాఘవః ప్రసహ్య తద్రావణబాహునిస్సృతం ॥ ముదాన్వితో
దాశరథిర్మహాహవే వినేదురుచ్చైర్ముదితాః కపీశ్వరాః ॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే శతతమస్సర్గః. *********
తస్మిన్ప్రతిహతేఽస్త్రే తు రావణో రాక్షసాధిపః । క్రోధం చ ద్విగుణం చక్రే క్రోధాచ్చాస్త్రమనంతరం ॥౧॥ మ
యేన విహితం రౌద్రమన్యదస్త్రం మహాద్యుతిః । ఉత్స్రష్టుం రావణో ఘోరం రాఘవాయ ప్రచక్రమే ॥౨॥ తతశ్శూలాని
నిశ్చేరుర్గదాశ్చ ముసలాని చ । కార్ముకాద్దీప్యమానాని వజ్రసారాణి సర్వశః ॥ ముద్గరాః కూటపాశాశ్చ దీప్తాశ్చాశన
యస్తథా । నిష్పేతుర్వివిధాస్తీక్ష్ణా వాతా ఇవ యుగక్షయే ॥౪॥ తదస్త్రం రాఘవశ్శ్రీమానుత్తమాస్త్రవిదాం వరః । జఘా
న పరమాస్త్రేణ గాంధర్వేణ మహాద్యుతిః ॥౫॥ తస్మిన్ప్రతిహతేఽస్త్రే తు రాఘవేణ మహాత్మనా । రావణః క్రోధతామ్రాక్ష
స్సౌరమస్త్రముదైరయత్ ॥౬॥ తతశ్చక్రాణి నిష్పేతుర్భాస్వరాణి మహాంతి చ । కార్ముకాద్భీమవేగస్య దశగ్రీవస్య ధీమ
తః ॥౭॥ తైరాసీద్గగనం దీప్తం సంపతద్భిరితస్తతః । పతద్భిశ్చ దిశో దీప్తాశ్చంద్రసూర్యగ్రహైరివ ॥౮॥ తాని చిచ్ఛేద బాణౌ
ఘైశ్చక్రాణి స తు రాఘవః । ఆయుధాని చ చిత్రాణి రావణస్య చమూముఖే ॥౯॥ తదస్త్రం తు హతం దృష్ట్వా రావణో రాక్ష
సాధిపః । వివ్యాధ దశభిర్బాణై రామం సర్వేషు మర్మసు ॥౧౦॥ స విద్ధో దశభిర్బాణైర్మహాకార్ముకనిస్సృతైః । రావణేన
మహాతేజా న ప్రాకంపత రాఘవః ॥౧౧॥ తతో వివ్యాధ గాత్రేషు సర్వేషు సమితింజయః । రాఘవస్తు సుసంక్రుద్ధో రావ
ణం బహుభిశ్శరైః ॥౧౨॥ ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధో రాఘవస్యానుజో బలీ । లక్ష్మణస్సాయకాన్ సప్త జగ్రాహ పరవీరహా ॥
౧౩॥ తైస్సాయకైర్మహావేగై రావణస్య మహాద్యుతిః । ధ్వజం మనుష్యశీర్షం తు తస్య చిచ్ఛేద నైకధా ॥ సారథేశ్చాపి బా
ణేన శిరో జ్వలితకుండలం । జహార లక్ష్మణశ్శ్రీమాన్నైరృతస్య మహాబలః ॥ తస్య బాణైశ్చ చిచ్ఛేద ధనుర్గజకరోపమం ।
లక్ష్మణో రాక్షసేంద్రస్య పంచభిర్నిశితైశ్శరైః ॥౧౬॥ నీలమేఘనిభాంశ్చాస్య సదశ్వాన్ పర్వతోపమాన్ । జఘానాప్లు
త్య గదయా రావణస్య విభీషణః ॥౧౭॥ హతాశ్వాద్వేగవాన్ వేగాదవప్లుత్య మహారథాత్ । క్రోధమాహారయత్తీవ్రం
భ్రాతరం ప్రతి రావణః ॥౧౮॥ తతశ్శక్తిం మహాశక్తిర్దీప్తాం దీప్తాశనీమివ । విభీషణాయ చిక్షేప రాక్షసేంద్రః ప్రతాప
వాన్ ॥౧౯॥ అప్రాప్తామేవ తాం బాణైస్త్రిభిశ్చిచ్ఛేద లక్ష్మణః । అథోదతిష్ఠత్ సన్నాదో వానరాణాం తదా రణే ॥౨౦॥ సా
పపాత త్రిధా భిన్నా శక్తిః కాంచనమాలినీ । సవిస్ఫులింగా జ్వలితా మహోల్కేవ దివశ్చ్యుతా ॥౨౧॥ తతస్సంభావితత
రాం కాలేనాపి దురాసదాం । జగ్రాహ విపులాం శక్తిం దీప్యమానాం స్వతేజసా ॥౨౨॥ సా వేగితా బలవతా రావణేన దు
రాసదా । జజ్వాల సుమహాఘోరా శక్రాశనిసమప్రభా ॥౨౩॥ ఏతస్మిన్నంతరే వీరో లక్ష్మణస్తం విభీషణం । ప్రాణసంశ
యమాపన్నం తూర్ణమభ్యవపద్యత ॥౨౪॥ తం విమోక్షయితుం వీరశ్చాపమాయమ్య లక్ష్మణః । రావణం శక్తిహస్తం వై
శరవర్షైరవాకిరత్ ॥౨౫॥ కీర్యమాణశ్శరౌఘేణ విసృష్టేన మహాత్మనా । న ప్రహర్తుం మనశ్చక్రే విముఖీకృతవిక్రమః ॥
౨౬॥ మోక్షితం భ్రాతరం దృష్ట్వా లక్ష్మణేన స రావణః । లక్ష్మణాభిముఖస్తిష్ఠన్నిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౨౭॥ మోక్షితస్తే బ
లశ్లాఘిన్ యస్మాదేవం విభీషణః । విముచ్య రాక్షసం శక్తిస్త్వయీయం వినిపాత్యతే ॥౨౮॥ ఏషా తే హృదయం భిత్త్వా శ
క్తిర్లోహితలక్షణా । మద్బాహుపరిఘోత్సృష్టా ప్రాణానాదాయ యాస్యతి ॥౨౯॥ ఇత్యేవముక్త్వా తాం శక్తిమష్టఘం

టాం మహాస్వనాం। మయేన మాయావిహితామమోఘాం శత్రుఘాతినీం॥ ౩౦॥ లక్ష్మణాయ సముద్దిశ్య జ్వలంతీమివ తేజసా। రావణః పరమక్రుద్ధశ్చిక్షేప చ ననాద చ ॥౩౧॥ సా క్షిప్తా భీమవేగేన శక్రాశనిసమస్వనా। శక్తిరభ్యపతద్వేగాల్లక్ష్మణం రణమూర్ధని ॥ ౩౨ ॥ తామనువ్యాహరచ్ఛక్తిమాపతంతీం స రాఘవః। స్వస్త్యస్తు లక్ష్మణాయేతి మోఘా భవ హతోద్యమా ॥౩౩॥ రావణేన రణే శక్తిః క్రుద్ధేనాశీవిషోపమా। ముక్తా శూరస్యాభీతస్య లక్ష్మణస్య మమజ్జ సా ॥౩౪॥ న్యపతత్సా మహావేగా లక్ష్మణస్య మహోరసి। జిహ్వేవోరగరాజస్య దీప్యమానా మహాద్యుతిః ॥౩౫॥ తతో రావణవేగేన సుదూరమవగాఢయా। శక్త్యా నిర్భిన్నహృదయః పపాత భువి లక్ష్మణః ॥౩౬॥ తదవస్థం సమీపస్థో లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య రాఘవః। భ్రాతృస్నేహాన్మహాతేజా విషణ్ణహృదయోఽభవత్ ॥ ౩౭॥ స ముహూర్తమనుధ్యాయ బాష్పవ్యాకులలోచనః। బభూవ సంరబ్ధతరో యుగాంత ఇవ పావకః॥౩౮॥ న విషాదస్య కాలోఽయమితి సంచింత్య రాఘవః। చక్రే సుతుములం యుద్ధం రావణస్య వధే ధృతః॥ సర్వయత్నేన మహతా లక్ష్మణం సన్నిరీక్ష్య చ ॥౩౯॥ స దదర్శ తతో రామః శక్త్యా భిన్నం మహాహవే ॥ లక్ష్మణం రుధిరాదిగ్ధం సపన్నగమివాచలం॥౪౦॥ తామపి ప్రహితాం శక్తిం రావణేన బలీయసా ॥ యత్నతస్తే హరిశ్రేష్ఠా న శేకురవమర్దితుం। అర్దితాశ్చైవ బాణౌఘైః క్షిప్రహస్తేన రక్షసా ॥౪౨॥ సౌమిత్రిం సా వినిర్భిద్య ప్రవిష్టా ధరణీతలం ॥ ౪౨॥ తాం కరాభ్యాం పరామృశ్య రామశ్శక్తిం భయావహాం॥ బభంజ సమరే క్రుద్ధో బలవద్విచకర్ష చ ॥౪౩॥ తస్య నిష్కర్షతశ్శక్తిం రావణేన బలీయసా॥ శరాస్సర్వేషు గాత్రేషు పాతితా మర్మభేదినః॥౪౪॥ అచింతయిత్వా తాన్ బాణాన్ సమాశ్లిష్య చ లక్ష్మణం ॥ అబ్రవీచ్చ హనూమంతం సుగ్రీవం చైవ రాఘవః॥౪౫॥ లక్ష్మణం పరివార్యేహ తిష్ఠధ్వం వానరోత్తమాః॥౪౬॥ పరాక్రమస్య కాలోఽయం సంప్రాప్తో మే చిరేప్సితః । పాపాత్మాయం దశగ్రీవో వధ్యతాం పాపనిశ్చయః ॥ కాంక్షితస్స్తోకకస్యేవ ఘర్మాంతే మేఘదర్శనం॥౪౭॥ అస్మిన్ముహూర్తే నచిరాత్సత్యం ప్రతిశృణోమి వః ॥ అరావణమరామం వా జగద్ద్రక్ష్యథ వానరాః॥౪౮॥ రాజ్యనాశం వనే వాసం దండకే పరిధావనం ॥ వైదేహ్యాశ్చ పరామర్శం రక్షోభిశ్చ సమాగమం । ప్రాప్తం దుఃఖం మహద్ఘోరం క్లేశం చ నిరయోపమం ॥ అద్య సర్వమహం త్యక్ష్యే నిహత్వా రావణం రణే॥౫౦॥ యదర్థం వానరం సైన్యం సమానీతమిదం మయా ॥ సుగ్రీవశ్చ కృతో రాజ్యే నిహత్వా వాలినం రణే। యదర్థం సాగరః క్రాంతస్సేతుర్బద్ధశ్చ సాగరే। సోఽయమద్య రణే పాపశ్చక్షుర్విషయమాగతః। చక్షుర్విషయమాగమ్య నాయం జీవితుమర్హతి॥ దృష్టిం దృష్టివిషస్యేవ సర్పస్య మమ రావణః ॥౫౩॥ స్వస్థాః పశ్యత దుర్ధర్షా యుద్ధం వానరపుంగవాః॥ ఆసీనాః పర్వతాగ్రేషు మమేదం రావణస్య చ ॥౫౪॥ అద్య రామస్య రామత్వం పశ్యంతు మమ సంయుగే ॥ త్రయో లోకాస్సగంధర్వాస్సదేవాస్సర్షిచారణాః॥౫౫॥ అద్య కర్మ కరిష్యామి యల్లోకాస్సచరాచరాః॥ సదేవాః కథయిష్యంతి యావద్భూమిర్ధరిష్యతి । సమాగమ్య సదా లోకే యథా యుద్ధం ప్రవర్తితం ॥ ౫౬॥ ఏవముక్త్వా శితైర్బాణైస్తప్తకాంచనభూషణైః। ఆజఘాన దశగ్రీవం రణే రామస్సమాహితః॥ ౫౭ ॥ అథ ప్రదీప్తైర్నారాచైర్ముసలైశ్చాపి రావణః। అభ్యవర్షత్తదా రామం ధారాభిరివ తోయదః ॥౫౮॥ రామరావణముక్తానామన్యోన్యమభినిఘ్నతాం । శరాణాం చ శరాణాం చ బభూవ తుములస్స్వనః ॥ ౬౦ ॥ తే భిన్నాశ్చ వికీర్ణాశ్చ రామరావణయోశ్శరాః । అంతరిక్షాత్ప్రదీప్తాగ్రా నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ ౬౧ ॥ తయోర్జ్యాతలనిర్ఘోషో రామరావణయోర్మహాన్ । త్రాసనస్సర్వభూతానాం సంబభూవాద్భుతోపమః ॥౬౨ ॥ స కీర్యమాణశ్శరజాలవృష్టిభిర్మహాత్మనా దీప్తధనుష్మతార్దితః । భయాత్ ప్రదుద్రావ సమేత్య రావణో యథానిలేనాభిహతో వలాహకః ॥౬౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః.**********

శక్త్యా వినిహతం దృష్ట్వా రావణేన బలీయసా। లక్ష్మణం సమరే శూరం రుధిరౌఘపరిప్లుతం॥ స దత్త్వా తుములం యుద్ధం రావణస్య దురాత్మనః । విసృజన్నేవ బాణౌఘాన్ సుషేణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨॥ ఏష రావణవీర్యేణ లక్ష్మణః పతితః క్షితౌ। సర్పవద్వేష్టతే వీరో మమ శోకముదీరయన్॥౩॥ శోణితార్ద్రమిమం వీరం ప్రాణైరిష్టతమం మమ । పశ్యతో మమ కా శక్తిర్యోద్ధుం పర్యాకులాత్మనః ॥ ౪ ॥ అయం స సమరశ్లాఘీ భ్రాతా మే శుభలక్షణః । యది పంచత్వమాపన్నః ప్రాణైర్మే కిం సుఖేన చ॥౫॥ లజ్జతీవ హి మే వీర్యం భ్రశ్యతీవ కరాద్ధనుః । సాయకా వ్యవసీదంతి దృష్టిర్బాష్పవశం గతా ॥ అవసీదంతి గాత్రాణి స్వప్నయానే నృణామివ । చింతా మే వర్ధతే తీవ్రా ముమూర్షా చోపజాయతే ॥ భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా రావణేన దురాత్మనా ॥౭॥ వినిష్టనంతం దుఃఖార్తం మర్మణ్యభిహతం భృశం ॥ రాఘవో భ్రాతరం దృష్ట్వా ప్రియం ప్రాణం బహిశ్చరం । దుఃఖేన మహతావిష్టో ధ్యానశోకపరాయణః ॥ ౯ ॥ పరం విషాదమాపన్నో విలలాపాకులేంద్రియః॥౯॥ న హి యుద్ధేన మే కార్యం నైవ ప్రాణైర్న సీతయా ॥ భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా లక్ష్మణం రణపాంసుషు॥౧౦॥ కిం మే రాజ్యేన కిం ప్రాణైర్యుద్ధే కార్యం న విద్యతే ॥ యత్రాయం నిహతశ్శేతే రణమూర్ధని లక్ష్మణః ॥౧౧॥ దేశే దేశే క

ళత్రాణి దేశే దేశే చ బాంధవాః॥ తం తు దేశం న పశ్యామి యత్ర భ్రాతా సహోదరః ॥ ౧౨॥ ఇత్యేవం విలపంతం తం
శోకవిహ్వలితేంద్రియం ॥ విచేష్టమానం కరుణముచ్ఛ్వసంతం పునః పునః । రామమాశ్వాసయన్ వీరస్సుషేణో వాక్య
మబ్రవీత్ ॥౧౪॥ నమృతోఽయం మహాబాహుర్లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః । నచాస్య వికృతం వక్త్రం నాపి శ్యావం న నిష్ప్రభం
౧౫॥ సుప్రభం చ ప్రసన్నం చ ముఖమస్యాభిలక్ష్యతే । పద్మరక్తతలౌ హస్తౌ సుప్రసన్నే చ లోచనే ॥ ౧౬ ॥ ఏవం న విద్య
తే రూపం గతాసూనాం విశాంపతే । దీర్ఘాయుషస్తు యే మర్త్యాస్తేషాం తు ముఖమీదృశం ॥ ౧౭॥ నాయం ప్రేతత్వమా
పన్నో లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః । మా విషాదం కృథా వీర సప్రాణోఽయమరిందమః ॥ ౧౮ ॥ ఆఖ్యాస్యతే ప్రసుప్తస్య స్రస్త
గాత్రస్య భూతలే । సోచ్ఛ్వాసం హృదయం వీర కంపమానం ముహుర్ముహుః ॥ ౧౯॥ ఏవముక్త్వా తు వాక్యజ్ఞస్సుషేణో
రాఘవం వచః । హనుమంతముపాచేదం హనుమంతమభిత్వరన్ ॥ ౨౦ ॥ సౌమ్య శీఘ్రమితో గత్వా శైలమోషధిపర్వ
తం । పూర్వం తే కథితో యోఽసౌ వీర జాంబవతా శుభః ॥ దక్షిణే శిఖరే తస్య జాతామోషధిమానయ । విశల్యకరణీం నా
మ విశల్యకరణీం శుభాం ॥ సవర్ణకరణీం చాపి తథా సంజీవనీమపి । సంధానకరణీం చాపి గత్వా శీఘ్రమిహానయ ॥ సంజీ
వనార్థం వీరస్య లక్ష్మణస్య మహాత్మనః ॥౨౩॥ ఇత్యేవముక్తో హనుమాన్ గత్వా చౌషధిపర్వతం ॥ చింతామభ్యగమచ్ఛ్రీ
మానజానంస్తాం మహౌషధిం ॥ ౨౪॥ తస్య బుద్ధిస్సముత్పన్నా మారుతేరమితౌజసః ॥ ఇదమేవ గమిష్యామి గృహీత్వా
శిఖరం గిరేః । అస్మిన్ హి శిఖరే జాతాం ఓషధిం తాం సుఖావహాం ॥ ప్రతర్కేణావగచ్ఛామి సుషేణో మాం యథాబ్రవీత్ ।
అగృహ్య యది గచ్ఛామి విశల్యకరణీమహం ॥ కాలాత్యయేన దోషస్స్యాద్వైక్లబ్యం చ మహద్భవేత్ ॥ ౨౬॥ ఇతి సంచింత్య
హనుమాన్ గత్వా క్షిప్రం మహాబలః ॥ ఆసాద్య పర్వతశ్రేష్ఠం త్రిః ప్రకంప్య గిరేశ్శిరః । ఫుల్లనానాతరుగణం సముత్పాట్య మ
హాబలః ॥ గృహీత్వా హరిశార్దూలో హస్తాభ్యాం సమతోలయత్ ॥ ౨౯॥ స నీలమివ జీమూతం తోయపూర్ణం నభస్స్థలా
త్ ॥ ఆపపాత గృహీత్వా తు హనుమాన్ శిఖరం గిరేః ॥ ౩౦॥ సమాగమ్య మహావేగస్సన్న్యస్య శిఖరం గిరేః ॥ విశ్రమ్య కించిద్ధ
నుమాన్ సుషేణమిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౧॥ ఓషధిం నావగచ్ఛామి తామహం హరిపుంగవ ॥ తదిదం శిఖరం కృత్స్నం గిరేస్తస్యా
హృతం మయా ॥ ౩౨॥ ఏవం కథయమానం తం ప్రశస్య పవనాత్మజం ॥ సుషేణో వానరశ్రేష్ఠో జగ్రాహోత్పాట్య చౌ
షధిం ॥ ౩౩॥ విస్మితాస్తు బభూవుస్తే రణే వానరరాక్షసాః ॥ దృష్ట్వా హనుమతః కర్మ సురైరపి సుదుష్కరం ॥ ౩౪॥ తత
స్సంక్షోదయిత్వా తామోషధిం వానరోత్తమః ॥ లక్ష్మణస్య దదౌ నస్తస్సుషేణస్సుమహాద్యుతిః ॥ ౩౫॥ సశల్యస్తాం స
మాఘ్రాయ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ విశల్యో విరుజశ్శీఘ్రముదతిష్ఠన్మహీతలాత్ ॥ ౩౬॥ తముత్థితం తే హరయో భూతలా
త్ప్రేక్ష్య లక్ష్మణం ॥ సాధు సాధ్వితి సుప్రీతాస్సుషేణం ప్రత్యపూజయన్ ॥ ౩౭ ॥ ఏహ్యేహీత్యబ్రవీద్రామో లక్ష్మణం
పరవీరహా ॥ సస్వజే స్నేహగాఢం చ బాష్పపర్యాకులేక్షణః ॥ ౩౮॥ అబ్రవీచ్చ పరిష్వజ్య సౌమిత్రిం రాఘవస్తదా ॥ దిష్ట్యా
త్వాం వీర పశ్యామి మరణాత్ పునరాగతం । న హి మే జీవితేనార్థస్సీతయా చాపి లక్ష్మణ ॥ కో హి మే విజయేనార్థస్త్వ
యి పంచత్వమాగతే ॥ ౪౦॥ ఇత్యేవం వదతస్తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ ఖిన్నశ్శిథిలయా వాచా లక్ష్మణో వాక్యమబ్ర
వీత్ ॥౪౧॥ తాం ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజ్ఞాయ పురా సత్యపరాక్రమ ॥ లఘుః కశ్చిదివాసత్త్వో నైవం వక్తుమిహార్హసి ॥ ౪౨ ॥
నహి ప్రతిజ్ఞాం కుర్వంతి వితథాం సాధవోఽనఘ ॥ లక్షణం హి మహత్త్వస్య ప్రతిజ్ఞాపరిపాలనం ॥ ౪౩॥ నైరాశ్యముపగం
తుం తే తదలం మత్కృతేఽనఘ ॥ వధేన రావణస్యాద్య ప్రతిజ్ఞామనుపాలయ ॥ ౪౪॥ న జీవన్ యాస్యతే శత్రుస్తవ బాణప
థం గతః ॥ నర్దతస్తీక్ష్ణదంష్ట్రస్య సింహస్యేవ మహాగజః ॥ ౪౫॥ అహం తు వధమిచ్ఛామి శీఘ్రమస్య దురాత్మనః ॥ యా
వదస్తం న యాత్యేష కృతకర్మా దివాకరః ॥ ౪౬ ॥ యది వధమిచ్ఛసి రావణస్య సంఖ్యే యది చ కృతాం త్వమిహేచ్ఛసి
ప్రతిజ్ఞాం । యది తవ రాజవరాత్మజాభిలాషః కురు చ వచో మమ శీఘ్రమద్య వీర ॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్ర్యుత్తర
శతతమస్సర్గః.************************** లక్ష్మణేన తు తద్వాక్యముక్తం శ్రుత్వా స రాఘవః । సందధే ప
రవీరఘ్నో ధనురాదాయ వీర్యవాన్ ॥ రావణాయ శరాన్ ఘోరాన్ విససర్జ చమూముఖే ॥ ౧ ॥ అథాన్యం రథమా
రుహ్య రావణో రాక్షసాధిపః ॥ అభ్యద్రవత కాకుత్స్థం స్వర్భానురివ భాస్కరం ॥ ౨॥ దశగ్రీవో రథస్థస్తు రామం వజ్రో
పమైశ్శరైః ॥ ఆజఘాన మహాఘోరైర్ధారాభిరివ తోయదః ॥ ౩॥ దీప్తపావకసంకాశైశ్శరైః కాంచనభూషణైః ॥ ని
ర్బిభేద రణే రామో దశగ్రీవం సమాహితం ॥ ౪॥ భూమౌ స్థితస్య రామస్య రథస్థస్య చ రక్షసః ॥ న సమం యుద్ధమిత్యా
హుర్దేవగంధర్వదానవాః ॥ ౫॥ తతః కాంచనచిత్రాంగః కింకిణీశతభూషితః ॥ తరుణాదిత్యసంకాశో వైదూర్యమ
యకూబరః । సదశ్వైః కాంచనాపీడైర్యుక్తశ్శ్వేతప్రకీర్ణకైః ॥ హరిభిస్సూర్యసంకాశైర్హేమజాలవిభూషితైః
రుక్మవేణుధ్వజశ్శ్రీమాన్ దేవరాజరథో వరః ॥ దేవరాజేన సందిష్టో రథమారుహ్య మాతలిః । అభ్యవర్తత కాకుత్స్థమవ

ర్యత్రివిష్టపాత్ ॥ ౯ ॥ అబ్రవీచ్చ తదా రామం సప్రతోదో రథే స్థితః । ప్రాంజలిర్మాతలిర్వాక్యం సహస్రాక్షస్య సా
రథిః ॥ ౧౦ ॥ సహస్రాక్షేణ కాకుత్స్థ రథోఽయం విజయాయ తే । దత్తస్తవ మహాసత్త్వ శ్రీమన్ శత్రునిబర్హణ ॥ ఇద
మైంద్రం మహచ్చాపం కవచం చాగ్నిసన్నిభం । శరాశ్చాదిత్యసంకాశాశ్శక్తిశ్చ విమలా శితా ॥ ౧౨ ॥ ఆరుహ్యేమం రథం
వీర రాక్షసం జహి రావణం । మయా సారథినా రాజన్ మహేంద్ర ఇవ దానవాన్ ॥ ౧౩ ॥ ఇత్యుక్తస్సంపరిక్రమ్య రథం
సమభివాద్య చ । ఆరురోహ తదా రామో లోకాన్ లక్ష్మ్యా విరాజయన్ ॥ ౧౪ ॥ తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రో
మహర్షణం । రామస్య చ మహాబాహో రావణస్య చ రక్షసః ॥ ౧౫ ॥ స గాంధర్వేణ గాంధర్వం దైవం దైవేన రాఘవః ।
అస్త్రం రాక్షసరాజస్య జఘాన పరమాస్త్రవిత్ ॥ ౧౬ ॥ అస్త్రం తు పరమం ఘోరం రాక్షసం రాక్షసాధిపః । ససర్జ పరమ
క్రుద్ధః పునరేవ నిశాచరః ॥ ౧౭ ॥ తే రావణధనుర్ముక్తాశ్శరాః కాంచనభూషణాః । అభ్యవర్తంత కాకుత్స్థం సర్పా భూ
త్వా మహావిషాః ॥ ౧౮ ॥ తే దీప్తవదనా దీప్తం వమంతో జ్వలనం ముఖైః । రామమేవాభ్యవర్తంత వ్యాదితాస్యా భయా
నకాః ॥ ౧౯ ॥ తైర్వాసుకిసమస్పర్శైర్దీప్తభోగైర్మహావిషైః । దిశశ్చ సంతతాస్సర్వాః ప్రదిశశ్చ సమావృతాః ॥
౨౦ ॥ తాన్ దృష్ట్వా పన్నగాన్ రామస్సమాపతత ఆహవే । అస్త్రం గారుత్మతం ఘోరం ప్రాదుశ్చక్రే భయావహం ॥
౨౧ ॥ తే రాఘవశరా ముక్తా రుక్మపుంఖాశ్శిఖిప్రభాః । సుపర్ణాః కాంచనా భూత్వా విచేరుస్సర్పశత్రవః ॥ ౨౨ ॥ తే తాన్
సర్వాన్ శరాన్ జఘ్నుస్సర్పరూపాన్ మహాజవాన్ । సుపర్ణరూపా రామస్య విశిఖాః కామరూపిణః ॥ ౨౩ ॥ అస్త్రే ప్ర
తిహతే క్రుద్ధో రావణో రాక్షసాధిపః । అభ్యవర్షత్తదా రామం ఘోరాభిశ్శరవృష్టిభిః ॥ ౨౪ ॥ తతశ్శరసహస్రేణ రామ
మక్లిష్టకారిణం । అర్దయిత్వా శరౌఘేణ మాతలిం ప్రత్యవిధ్యత ॥ ౨౫ ॥ చిచ్ఛేద కేతుముద్దిశ్య శరేణైకేన రావణః । పా
తయిత్వా రథోపస్థే రథాత్ కేతుం చ కాంచనం ॥ ఐంద్రానపి జఘానాశ్వాన్ శరజాలేన రావణః ॥ ౨౬ ॥ తం దృష్ట్వా సుమ
హత్కర్మ రావణస్య దురాత్మనః ॥ విషేదుర్దేవగంధర్వా దానవాశ్చారణైస్సహ ॥ ౨౭ ॥ రామమార్తం తదా దృ
ష్ట్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥ వ్యథితా వానరేంద్రాశ్చ బభూవుస్సవిభీషణాః ॥ ౨౮ ॥ రామచంద్రమసం దృష్ట్వా గ్రస్తం
రావణరాహుణా ॥ ప్రాజాపత్యం చ నక్షత్రం రోహిణీం శశినః ప్రియాం । సమాక్రమ్య బుధస్తస్థౌ ప్రజానామశుభావ
హః ॥ ౩౦ ॥ సధూమపరివృత్తోర్మిః ప్రజ్వలన్నివ సాగరః ॥ ఉత్పపాత తదా క్రుద్ధః స్పృశన్నివ దివాకరం ॥ ౩౧ ॥ శస్త్రవర్ణ
స్సుపరుషో మందరశ్మిర్దివాకరః । అదృశ్యత కబంధాంకస్సంసక్తో ధూమకేతునా ॥ ౩౨ ॥ కోసలానాం చ నక్షత్రం వ్యక్త
మింద్రాగ్నిదైవతం । ఆక్రమ్యాంగారకస్తస్థౌ విశాఖామపి చాంబరే ॥ ౩౩ ॥ దశాస్యో వింశతిభుజః ప్రగృహీతశరాసనః ।
అదృశ్యత దశగ్రీవో మైనాక ఇవ పర్వతః ॥ ౩౪ ॥ నిరస్యమానో రామస్తు దశగ్రీవేణ రక్షసా । నాశకోదభిసంధాతుం సా
యకాన్ రణమూర్ధని ॥ ౩౫ ॥ స కృత్వా భ్రుకుటిం క్రుద్ధః కించిత్సంరక్తలోచనః । జగామ సుమహాక్రోధం నిర్దహన్నివ చ
క్షుషా ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ********************************

తస్య క్రుద్ధస్య వదనం దృష్ట్వా రామస్య ధీమతః । సర్వభూతాని విత్రేసుః ప్రాకంపత చ మేదినీ ॥ ౧ ॥ సింహశార్దూ
లవాన్ శైలస్సంచచాల చలద్రుమః । బభూవ చాతిక్షుభితస్సముద్రస్సరితాం పతిః ॥ ౨ ॥ ఖగాశ్చ ఖరనిర్ఘోషా గగనే పరుషా ఘ
నాః । ఔత్పాతికా వినర్దంతస్సమంతాత్పరిచక్రముః ॥ ౩ ॥ రామం దృష్ట్వా సుసంక్రుద్ధముత్పాతాంశ్చ సుదారుణాన్ । వి
త్రేసుస్సర్వభూతాని రావణస్యాభవద్భయం ॥ ౪ ॥ విమానస్థాస్తదా దేవా గంధర్వాశ్చ మహోరగాః । ఋషిదానవ
దైత్యాశ్చ గరుత్మంతశ్చ ఖేచరాః ॥ దదృశుస్తే మహాయుద్ధం లోకసంవర్తసంస్థితం । నానాప్రహరణైర్భీమైశ్శూరయో
స్సంప్రయుధ్యతోః ॥ ౬ ॥ ఊచుస్సురాసురాస్సర్వే తదా విగ్రహమాగతాః । ప్రేక్షమాణా మహాయుద్ధం వాక్యం భక్త్యా ప్ర
హృష్టవత్ ॥ ౭ ॥ దశగ్రీవం జయేత్యాహురసురాస్సముపస్థితాః । దేవా రామమథోచుస్తే త్వం జయేతి పునః పునః ॥ ౮ ॥ ఏతస్మి
న్నంతరే క్రోధాద్రాఘవస్య స రావణః । ప్రహర్తుకామో దుష్టాత్మా స్పృశన్ ప్రహరణం మహత్ ॥ వజ్రసారం మహా
నాదం సర్వశత్రునిబర్హణం । శైలశృంగనిభైః కూటైశ్చితం దృష్టిభయావహం ॥ సధూమమివ తీక్ష్ణాగ్రం యుగాంతా
గ్నిచయోపమం । అతిరౌద్రమనాసాద్యం కాలేనాపి దురాసదం ॥ త్రాసనం సర్వభూతానాం దారణం భేదనం తథా । ప్ర
దీప్తమివ రోషేణ శూలం జగ్రాహ రావణః ॥ ౧౨ ॥ తచ్ఛూలం పరమక్రుద్ధో మధ్యే జగ్రాహ వీర్యవాన్ । అనేకైస్సమరే
శూరై రాక్షసైః పరివారితః ॥ ౧౩ ॥ సముద్యమ్య మహాకాయో ననాద యుధి భైరవం । సంరక్తనయనో రోషాత్స్వసైన్యమ
భిహర్షయన్ ॥ ౧౪ ॥ పృథివీం చాంతరిక్షం చ దిశశ్చ ప్రదిశస్తథా । ప్రాకంపయత్తదా శబ్దో రాక్షసేంద్రస్య దారుణః ॥
౧౫ ॥ అతినాదస్య నాదేన తేన తస్య దురాత్మనః । సర్వభూతాని విత్రేసుస్సాగరశ్చ ప్రచుక్షుభే ॥ ౧౬ ॥ స గృహీత్వా మహా
వీర్యశ్శూలం తద్రావణో మహత్ । వినద్య సుమహానాదం రామం పరుషమబ్రవీత్ ॥ ౧౭ ॥ శూలోఽయం వజ్రసారస్తే రామ

రోషాన్మయోద్యతః। తవ భ్రాతృసహాయస్య సద్యః ప్రాణాన్ హరిష్యతి॥ ౧౮॥ రక్షసామద్య శూరాణాం నిహతానాం చ
మూముఖే। త్వాం నిహత్య రణశ్లాఘిన్ కరోమి తరసా సమం॥ తిష్ఠేదానీం నిహన్మి త్వామేష శూలేన రాఘవ॥౧౯॥ ఏవము
క్త్వా స చిక్షేప తచ్ఛూలం రాక్షసాధిపః॥ ౨౦॥ తద్రావణకరాన్ముక్తం విద్యుజ్జ్వాలాసమాకులం । అష్టఘంటం మహానా
దం వియద్గతమశోభత॥౨౧॥ తచ్ఛూలం రాఘవో దృష్ట్వా జ్వలంతం ఘోరదర్శనం । ససర్జ విశిఖాన్ రామశ్చాపమాయ
మ్య వీర్యవాన్॥౨౨॥ ఆపతంతం శరౌఘేణ వారయామాస రాఘవః । ఉత్పతంతం యుగాంతాగ్నిం జలౌఘైరివ వాసవః॥
౨౩॥ నిర్దదాహ స తాన్ బాణాన్ రామకార్ముకనిస్సృతాన్। రావణస్య మహాశూలః పతంగానివ పావకః॥౨౪॥ తాన్
దృష్ట్వా భస్మసాద్భూతాన్ శూలసంస్పర్శచూర్ణితాన్। సాయకానంతరిక్షస్థాన్ రాఘవః క్రోధమాహరత్ ॥౨౫॥ స తాం
మాతలినానీతాం శక్తిం వాసవనిర్మితాం। జగ్రాహ పరమక్రుద్ధో రాఘవో రఘునందనః॥ ౨౬॥ సా తోలితా బలవతా శ
క్తిర్ఘంటాకృతస్వనా। నభః ప్రజ్వాలయామాస యుగాంతోల్కేవ సప్రభా॥ ౨౭॥ సాక్షిప్తా రాక్షసేంద్రస్య తస్మిన్
శూలే పపాత హ। భిన్నశ్శక్త్యా మహాన్ శూలో నిపపాత హతద్యుతిః॥ ౨౮ ॥ నిర్బిభేద తతో బాణైర్హయానస్య మహాజ
వాన్। రామస్తీక్ష్ణైర్మహావేగైర్వజ్రకల్పైశ్శితైశ్శరైః॥౨౯॥ నిర్బిభేదోరసి తతో రావణం నిశితైశ్శరైః। రాఘవః పరమా
యత్తో లలాటే పత్రిభిస్త్రిభిః॥ ౩౦॥ స శరైర్భిన్నసర్వాంగో గాత్రప్రస్రుతశోణితః । రాక్షసేంద్రస్సమూహస్థః ఫుల్లా
శోక ఇవాబభౌ॥౩౧॥ స రామబాణైరభివిద్ధగాత్రో నిశాచరేంద్రః క్షతజార్ద్రగాత్రః। జగామ ఖేదం చ సమాజమధ్యే క్రో
ధం చ చక్రే సుభృశం తదానీం॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- చతురుత్తరశతతమస్సర్గః. *****************
స తేన తు తథా క్రోధాత్ కాకుత్స్థేనార్దితో రణే। రావణస్సమరశ్లాఘీ మహాక్రోధముపాగమత్ ॥౧॥ స దీప్తన
యనో రోషాచ్చాపమాయమ్య వీర్యవాన్। అభ్యర్దయత్సుసంక్రుద్ధో రాఘవం పరమాహవే॥ ౨॥ బాణధారాసహస్రైస్తై
స్సతోయద ఇవాంబరాత్ । రాఘవం రావణో బాణైస్తటాకమివ పూరయత్ ॥౩॥ పూరితశ్శరజాలేన ధనుర్ముక్తేన
సంయుగే। మహాగిరిరివాకంప్యః కాకుత్స్థో న ప్రకంపతే॥౪॥ స శరైశ్శరజాలాని వారయన్ సమరే స్థితః। గభస్తీనివ సూర్య
స్య ప్రతిజగ్రాహ వీర్యవాన్॥౫॥ తతశ్శరసహస్రాణి క్షిప్రహస్తో నిశాచరః । నిజఘానోరసి క్రుద్ధో రాఘవస్య మహాత్మనః॥
౬॥ స శోణితసమాదిగ్ధస్సమరే లక్ష్మణాగ్రజః। దృష్టః ఫుల్ల ఇవారణ్యే సుమహాన్ కింశుకద్రుమః॥ ౭ ॥ శరాభిఘాతసంర
బ్ధస్సోఽపి జగ్రాహ సాయకాన్। కాకుత్స్థస్సుమహాతేజా యుగాంతాదిత్యతేజసః॥౮॥ తతోఽన్యోన్యం సుసంరబ్ధావుభౌ తౌ
రామరావణౌ। శరాంధకారే సమరే నోపాలక్షయతాం తదా॥ ౯॥ తతః క్రోధసమావిష్టో రామో దశరథాత్మజః। ఉవాచ
రావణం వీరః ప్రహస్య పరుషం వచః ॥ ౧౦ ॥ మమ భార్యా జనస్థానాదజ్ఞానాద్రాక్షసాధమ। హృతా తే వివశా యస్మా
త్తస్మాత్త్వం నాసి వీర్యవాన్॥ ౧౧॥ మయా విరహితాం దీనాం వర్తమానాం మహావనే । వైదేహీం ప్రసభం హృత్వా
శూరోఽహమితి మన్యసే॥౧౨॥ స్త్రీషు శూర వినాథాసు పరదారాభిమర్శక । కృత్వా కాపురుషం కర్మ శూరోఽహమితి మ
న్యసే॥౧౩॥ భిన్నమర్యాద నిర్లజ్జ చారిత్రేష్వనవస్థిత। దర్పాన్మృత్యుముపాదాయ శూరోఽహమితి మన్యసే। ౧౪॥ శూ
రేణ ధనదభ్రాత్రా బలైస్సముదితేన చ। శ్లాఘనీయం యశస్యం చ కృతం కర్మ మహత్త్వయా॥ ౧౫ ॥ ఉత్సేకేనాభిపన్నస్య
గర్హితస్యాహితస్య చ। కర్మణః ప్రాప్నుహీదానీం తస్యాద్య సుమహత్ఫలం॥ ౧౬॥ శూరోఽహమితి చాత్మానమవగచ్ఛసి
దుర్మతే। నైవ లజ్జాస్తి తే సీతాం చోరవద్వ్యపకర్షతః ॥ ౧౭ ॥ యది మత్సన్నిధౌ సీతా ధర్షితా స్యాత్త్వయా బలాత్।
భ్రాతరం తు ఖరం పశ్యేస్తదా మత్సాయకైర్హతః॥౧౮॥ దిష్ట్యాసి మమ దుష్టాత్మంశ్చక్షుర్విషయమాగతః అద్య త్వాం సా
యకైస్తీక్ష్ణైర్నయామి యమసాదనం॥ ౧౯॥ అద్య తే మచ్ఛరైశ్ఛిన్నం శిరో జ్వలితకుండలం । క్రవ్యాదా వ్యపకర్షంతు వి
కీర్ణం రణపాంసుషు॥౨౦॥ నిపత్యోరసి గృధ్రాస్తే క్షితౌ క్షిప్తస్య రావణ। పిబంతు రుధిరం తర్షాచ్ఛరశల్యాంతరోత్థితం॥
౨౧॥ అద్య మద్బాణభిన్నస్య గతాసోః పతితస్య తే। కర్షంత్వంత్రాణి పతగా గరుత్మంత ఇవోరగాన్॥౨౨॥ ఇత్యేవం సం
వదన్ వీరో రామశ్శత్రునిబర్హణః। రాక్షసేంద్రం సమీపస్థం శరవర్షైరవాకిరత్ ॥ ౨౩॥ బభూవ ద్విగుణం వీర్యం బలం
హర్షశ్చ సంయుగే। రామస్యాస్త్రబలం చైవ శత్రోర్నిధనకాంక్షిణః॥ ౨౪॥ ప్రాదుర్బభూవురస్త్రాణి సర్వాణి విదితా

త్మనః। ప్రహర్షాచ్చ మహాతేజాశ్శీఘ్రహస్తతరోఽభవత్ ॥౨౫॥ శుభాన్యేతాని చిహ్నాని విజ్ఞాయాత్మగతాని సః। భూయ ఏవార్దయద్రామో రావణం రాక్షసాంతకృత్ ॥౨౬॥ హరీణాం చాశ్మనికరైశ్శరవర్షైశ్చ రాఘవాత్। హన్యమానో దశగ్రీవో విఘూర్ణహృదయోఽభవత్ ॥౨౭॥ యదా చ శస్త్రం నారేభే న వ్యకర్షచ్ఛరాసనం। నాస్య ప్రత్యకరోద్వీర్యం విక్లబేనాంతరాత్మనా॥ క్షిప్తాశ్చాపి శరాస్తేన శస్త్రాణి వివిధాని చ। న రణార్థాయ వర్తంతే మృత్యుకాలేఽభివర్తతః॥ సూతస్తు రథనేతాఽస్య తదవస్థం సమీక్ష్య తం। శనైర్యుద్ధాదసంభ్రాంతో రథం తస్యాపవాహయత్ ॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచోత్తరశతతమస్సర్గః.**************************** స తు మోహాత్సుసంక్రుద్ధః కృతాంతబలచోదితః। క్రోధసంరక్తనయనో రావణస్సూతమబ్రవీత్ ॥౧॥ హీనవీర్యమివాశక్తం పౌరుషేణ వివర్జితం। భీరుం లఘుమివాసత్వం విహీనమివ తేజసా॥ విముక్తమివ మాయాభిరస్త్రైరివ బహిష్కృతం। మామవజ్ఞాయ దుర్బుద్ధే స్వయా బుద్ధ్యా విచేష్టసే॥౩॥ కిమర్థం మామవజ్ఞాయ మచ్ఛందమనవేక్ష్య చ। త్వయా శత్రోస్సమక్షం మే రథోఽయమపవాహితః॥ ౪॥ త్వయాద్య హి మమానార్య చిరకాలసమార్జితం। యశో వీర్యం చ తేజశ్చ ప్రత్యయశ్చ వినాశితః॥ ౫॥ శత్రోః ప్రఖ్యాతవీర్యస్య రంజనీయస్య విక్రమైః। పశ్యతో యుద్ధలుబ్ధోఽహం కృతః కాపురుషస్త్వయా॥ ౬॥ యస్త్వం రథమిమం మోహాన్న చోద్వహసి దుర్మతే। సత్యోఽయం ప్రతితర్కో మే పరేణ త్వముపస్కృతః॥ ౭॥ న హ్యేతద్విద్యతే కర్మ సుహృదో హితకాంక్షిణః। రిపూణాం సదృశం చైతన్న త్వయైతత్ స్వనుష్ఠితం॥ ౮॥ నివర్తయ రథం శీఘ్రం యావన్నోపైతి మే రిపుః। యది వాఽప్యుషితో వాఽసి స్మర్యంతే యది వా గుణాః॥ ౯॥ ఏవం పరుషముక్తస్తు హితబుద్ధిరబుద్ధినా। అబ్రవీద్రావణం సూతో హితం సానునయం వచః॥౧౦॥ న భీతోఽస్మి న మూఢోఽస్మి నోపజప్తోఽస్మి శత్రుభిః। న ప్రమత్తో న నిస్స్నేహో విస్మృతా న చ సత్క్రియా॥ ౧౧॥ మయా తు హితకామేన యశశ్చ పరిరక్షతా। స్నేహప్రసన్నమనసా ప్రియమిత్యప్రియం కృతం॥ ౧౨॥ నాస్మిన్నర్థే మహారాజ త్వం మాం ప్రియహితే రతం। కశ్చిల్లఘురివానార్యో దోషతో గంతుమర్హసి॥౧౩॥ శ్రూయతాం త్వభిధాస్యామి యన్నిమిత్తం మయా రథః। నదీవేగ ఇవాభోగే సంయుగే వినివర్తితః॥౧౪॥ శ్రమం తవావగచ్ఛామి మహతా రణకర్మణా। న హి తే వీర సౌముఖ్యం ప్రహర్షం వోపధారయే॥౧౫॥ రథోద్వహనఖిన్నాశ్చ త ఇమే రథవాజినః। దీనా ఘర్మపరిశ్రాంతా గావో వర్షహతా ఇవ॥౧౬॥ నిమిత్తాని చ భూయిష్ఠం యాని ప్రాదుర్భవంతి నః। తేషు తేష్వభిపన్నేషు లక్షయామ్యప్రదక్షిణం॥ ౧౭ ॥ దేశకాలౌ చ విజ్ఞేయౌ లక్షణానీంగితాని చ। దైన్యం ఖేదశ్చ హర్షశ్చ రథినశ్చ బలాబలం ॥ స్థలనిమ్నాని భూమేశ్చ సమాని విషమాణి చ। యుద్ధకాలశ్చ విజ్ఞేయః పరస్యాంతరదర్శనం॥ ఉపయానాపయానే చ స్థానం ప్రత్యపసర్పణం । సర్వమేతద్రథస్థేన జ్ఞేయం రథకుటుంబినా॥౨౦॥ తవ విశ్రమహేతోశ్చ తథైషాం రథవాజినాం । రౌద్రం వర్జయతా ఖేదం క్షమం కృతమిదం మయా॥ న మయా స్వేచ్ఛయా వీర రథోఽయమపవాహితః॥ ౨౧॥ భర్తృస్నేహపరీతేన మయేదం యత్కృతం విభో॥౨౨॥ ఆజ్ఞాపయ యథాతత్త్వం వక్ష్యస్యరినిషూదన। తత్కరిష్యామ్యహం వీర గతానృణ్యేన చేతసా ॥ ౨౩ ॥ సంతుష్టస్తేన వాక్యేన రావణస్తస్య సారథేః। ప్రశస్యైనం బహువిధం యుద్ధలుబ్ధోఽబ్రవీదిదం॥ ౨౪॥ రథం శీఘ్రమిమం సూత రాఘవాభిముఖం కురు। నాహత్వా సమరే శత్రూన్నివర్తిష్యతి రావణః॥ ౨౫॥ ఏవముక్త్వా తతస్తుష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః। దదౌ తస్మై శుభం హ్యేకం హస్తాభరణముత్తమం ॥ ౨౬ ॥ శ్రుత్వా రావణవాక్యం తు సారథిస్సన్న్యవర్తత ॥ ౨౭॥ తతో ద్రుతం రావణవాక్యచోదితః ప్రచోదయామాస హయాన్ స సారథిః । స రాక్షసేంద్రస్య తతో మహారథః క్షణేన రామస్య రణాగ్రతోఽభవత్ ॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-షడుత్తరశతతమస్సర్గః.****************

—*ఆదిత్యహృదయప్రారంభః.*—

తతో యుద్ధపరిశ్రాంతం సమరే చింతయా స్థితం । రావణం చాగ్రతో దృష్ట్వా యుద్ధాయ సముపస్థితం ॥ దైవతైశ్చ సమాగమ్య ద్రష్టుమభ్యాగతో రణం। ఉపాగమ్యాబ్రవీద్రామమగస్త్యో భగవానృషిః ॥ ౨ ॥ రామ రామ మహాబాహో శృణు గుహ్యం సనాతనం। యేన సర్వానరీన్వత్స సమరే విజయిష్యసి ॥ ఆదిత్యహృదయం పుణ్యం సర్వశత్రువినాశనం। జయావహం జపేన్నిత్యమక్షయ్యం పరమం శివం॥ సర్వమంగళమాంగళ్యం సర్వపాపప్రణాశనం। చింతాశోకప్రశమనమాయుర్వర్ధనముత్తమం॥౫॥ రశ్మిమంతం సముద్యంతం దేవాసురనమస్కృతం । పూజయస్వ వివస్వంతం భాస్కరం భువనేశ్వరం॥౬॥ సర్వదేవాత్మకో హ్యేష తేజస్వీ రశ్మిభావనః। ఏష దేవాసురగణాన్ లోకాన్ పాతి గభస్తిభిః ॥ ౭ ॥ ఏష బ్రహ్మా చ విష్ణుశ్చ శివస్స్కందః ప్రజాపతిః। మహేంద్రో ధనదః కాలో యమస్సోమో హ్యపాం పతిః ॥ పితరో వసవస్సా

భ్యాహ్యశ్వినౌ మరుతో మనుః। వాయుర్వహ్నిః ప్రజాప్రాణ ఋతుకర్తా ప్రభాకరః ॥ ౯ ॥ ఆదిత్యస్సవితా సూర్యః ఖగః పూషా గభస్తిమాన్ । సువర్ణసదృశో భానుర్హిరణ్యరేతా దివాకరః ॥ హరిదశ్వస్సహస్రార్చిస్సప్తసప్తిర్మరీచిమాన్ । తిమిరోన్మథనశ్శంభుస్త్వష్టా మార్తాండ అంశుమాన్ ॥ హిరణ్యగర్భశ్శిశిరస్తపనో భాస్కరో రవిః । అగ్నిగర్భోదితేః పుత్రశ్శంఖశ్శిశిరనాశనః ॥ వ్యోమనాథస్తమోభేదీ ఋగ్యజుస్సామపారగః । ఘనవృష్టిరపాం మిత్రో వింధ్యవీథీప్లవంగమః ॥ ఆతపీ మండలీ మృత్యుః పింగళస్సర్వతాపనః । కవిర్విశ్వో మహాతేజా రక్తస్సర్వభవోద్భవః ॥ నక్షత్రగ్రహతారాణామధిపో విశ్వభావనః । తేజసామపి తేజస్వీ ద్వాదశాత్మన్నమోస్తు తే ॥ ౧౫ ॥ నమః పూర్వాయ గిరయే పశ్చిమే గిరయే నమః । జ్యోతిర్గణానాం పతయే దినాధిపతయే నమః ॥ జయాయ జయభద్రాయ హర్యశ్వాయ నమో నమః । నమో నమస్సహస్రాంశో ఆదిత్యాయ నమో నమః ॥ నమ ఉగ్రాయ వీరాయ సారంగాయ నమో నమః । నమః పద్మప్రబోధాయ మార్తాండాయ నమో నమః ॥ బ్రహ్మేశానాచ్యుతేశాయ సూర్యాయాదిత్యవర్చసే । భాస్వతే సర్వభక్షాయ రౌద్రాయ వపుషే నమః ॥ తమోఘ్నాయ హిమఘ్నాయ శత్రుఘ్నాయామితాత్మనే । కృతఘ్నఘ్నాయ దేవాయ జ్యోతిషాం పతయే నమః ॥ తప్తచామీకరాభాయ వహ్నయే విశ్వకర్మణే । నమస్తమోభినిఘ్నాయ రుచయే లోకసాక్షిణే ॥ ౨౧ ॥ నాశయత్యేష వై భూతం తదేవ సృజతి ప్రభుః । పాయత్యేష తపత్యేష వర్షత్యేష గభస్తిభిః ॥ ఏష సుప్తేషు జాగర్తి భూతేషు పరినిష్ఠితః । ఏష ఏవాగ్నిహోత్రం చ ఫలం చైవాగ్నిహోత్రిణాం ॥ వేదాశ్చ క్రతవశ్చైవ క్రతూనాం ఫలమేవ చ । యాని కృత్యాని లోకేషు సర్వ ఏష రవిః ప్రభుః ॥ ౨౪ ॥ ఏనమాపత్సు కృచ్ఛ్రేషు కాంతారేషు భయేషు చ । కీర్తయన్ పురుషః కశ్చిన్నావసీదతి రాఘవ ॥ ౨౫ ॥ పూజయస్వైనమేకాగ్రో దేవదేవం జగత్పతిం । ఏతత్త్రిగుణితం జప్త్వా యుద్ధేషు విజయిష్యసి ॥ ౨౬ ॥ అస్మిన్ క్షణే మహాబాహో రావణం త్వం వధిష్యసి । ఏవముక్త్వా తదాగస్త్యో జగామ చ యథాగతం ॥ ౨౭ ॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాతేజా నష్టశోకోభవత్తదా । ధారయామాస సుప్రీతో రాఘవః ప్రయతాత్మవాన్ ॥ ఆదిత్యం ప్రేక్ష్య జప్త్వా తు పరం హర్షమవాప్తవాన్ । త్రిరాచమ్య శుచిర్భూత్వా ధనురాదాయ వీర్యవాన్ ॥ ౨౯ ॥ రావణం ప్రేక్ష్య హృష్టాత్మా యుద్ధాయ సముపాగమత్ । సర్వయత్నేన మహతా వధే తస్య ధృతోభవత్ ॥ ౩౦ ॥ అథ రవిరవదన్నిరీక్ష్య రామం ముదితమనాః పరమం ప్రహృష్యమాణః । నిశిచరపతిసంక్షయం విదిత్వా సురగణమధ్యగతో వచస్త్వరేతి ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తోత్తరశతతమస్సర్గః. ********************** సరథం సారథిర్హృష్టః పరసైన్యప్రధర్షణం । గంధర్వనగరాకారం సముచ్ఛ్రితపతాకినం ॥ యుక్తం పరమసంపన్నైర్వాజిభిర్హేమమాలిభిః । యుద్ధోపకరణైః పూర్ణం పతాకాధ్వజమాలినం ॥ గ్రసంతమివ చాకాశం నాదయంతం వసుంధరాం । ప్రణాశం పరసైన్యానాం స్వసైన్యానాం ప్రహర్షణం ॥ రావణస్య రథం క్షిప్రం చోదయామాస సారథిః ॥ ౩౫ ॥ తమాపతంతం సహసా స్వనవంతం మహాస్వనం । రథం రాక్షసరాజస్య నరరాజో దదర్శ హ ॥ ౪౫ ॥ కృష్ణవాజిసమాయుక్తం యుక్తం రౌద్రేణ వర్చసా । తటిత్పతాకాగహనం దర్శితేంద్రాయుధాయుధం । శరధారా విముంచంతం ధారాసారమివాంబుదం ॥ తం దృష్ట్వా మేఘసంకాశమాపతంతం రథం రిపోః । గిరేర్వజ్రాభిమృష్టస్య దీర్యతస్సదృశస్వనం ॥ విస్ఫారయన్వై వేగేన బాలచంద్రనతం ధనుః । ఉవాచ మాతలిం రామస్సహస్రాక్షస్య సారథిం ॥ ౮ ॥ మాతలే పశ్య సంరబ్ధమాపతంతం రథం రిపోః ॥ ౮౫ ॥ యథాపసవ్యం పతతా వేగేన మహతా పునః । సమరే హంతుమాత్మానం తథా తేన కృతా మతిః ॥ ౯౫ ॥ తదప్రమాదమాతిష్ఠన్ ప్రత్యుద్గచ్ఛ రథం రిపోః ॥ విధ్వంసయితుమిచ్ఛామి వాయుర్మేఘమివోత్థితం ॥ ౧౦౫ ॥ అవిక్లబమసంభ్రాంతమవ్యగ్రహృదయేక్షణం ॥ రశ్మిసంచారనియతం ప్రచోదయ రథం ద్రుతం ॥ ౧౧౫ ॥ కామం న త్వం సమాధేయః పురందరరథోచితః । యుయుత్సురహమేకాగ్రః స్మారయే త్వాం న శిక్షయే ॥ ౧౨౫ ॥ పరితుష్టస్స రామస్య తేన వాక్యేన మాతలిః । ప్రచోదయామాస రథం సురసారథిసత్తమః ॥ ౧౩౫ ॥ అపసవ్యం తతః కుర్వన్ రావణస్య మహారథం ॥ చక్రోత్క్షిప్తేన రజసా రావణం వ్యవధానయత్ ॥ ౧౪౫ ॥ తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవస్తామ్రవిస్ఫారితేక్షణః ॥ రథప్రతిముఖం రామం సాయకైరవధూనయత్ ॥ ౧౫౫ ॥ ధర్షణామర్షితో రామో ధైర్యం రోషేణ లంభయన్ ॥ జగ్రాహ సుమహావేగమైంద్రం యుధి శరాసనం । శరాంశ్చ సుమహాతేజాస్సూర్యరశ్మిసమప్రభాన్ ॥ ౧౬ ॥ తదోపోఢం మహద్యుద్ధమన్యోన్యవధకాంక్షిణోః । పరస్పరాభిముఖయోర్దృప్తయోరివ సింహయోః ॥ ౧౮ ॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । సమేయుర్ద్వైరథం ద్రష్టుం రావణక్షయకాంక్షిణః ॥ ౧౯ ॥ సముత్పేతురథోత్పాతా దారుణా రోమహర్షణాః । రావణస్య వినాశాయ రా

ఘవస్యజయాయచ ॥ ౨౦ ॥ వవర్షరుధిరం దేవో రావణస్యరథోపరి । వాతామండలినస్తీక్ష్ణాహ్యపసవ్యంప్రచక్రముః ॥
౨౧॥ మహద్గృధ్రకులంచాస్యభ్రమమాణంనభస్తలే । యేనయేనరథోయాతి తేనతేనప్రధావతి ॥ ౨౨ ॥ సంధ్యయా
చావృతాలంకా జపాపుష్పనికాశయా । దృశ్యతే సంప్రదీప్తేవదివసేపివసుంధరా ॥ ౨౩॥ సనిర్ఘాతామహోల్కాశ్చ
సంప్రచేరుర్మహాస్వనాః । విషాదయంస్తేరక్షాంసి రావణస్యతదాహితాః ॥ ౨౪ ॥ రావణశ్చయతస్తత్రసంచచాలవ
సుంధరా। రక్షసాంచప్రహరతాంగృహీతాఇవబాహవః ॥ ౨౫ ॥ తామ్రాఃపీతాస్సితాశ్శ్వేతాఃపతితాస్సూర్యరశ్మ
యః। దృశ్యంతే రావణస్యాంగే పర్వతస్యేవధాతవః ॥ ౨౬ ॥ గృధ్రైరనుగతాశ్చాస్యవమంత్యోజ్వలనంముఖైః । ప్ర
ణేదుర్ముఖమీక్షంత్యస్సంరబ్ధమశివంశివాః ॥ ౨౭॥ ప్రతికూలంవవౌవాయూరణేపాంసూన్సమాకిరన్ । తస్యరాక్ష
సరాజస్యకుర్వన్దృష్టివిలోపనం ॥ ౨౮ ॥ నిపేతురింద్రాశనయస్సైన్యేచాస్యసమంతతః। దుర్విషహ్యస్వనాఘోరా
వినాజలధరస్వనం ॥ ౨౯ ॥ దిశశ్చప్రదిశస్సర్వాబభూవుస్తిమిరావృతాః । పాంసువర్షేణమహతాదుర్దర్శంచన
భోభవత్ ॥ ౩౦॥ కుర్వంత్యఃకలహంఘోరంశారికాస్తద్రథంప్రతి । నిపేతుశ్శతశస్తత్రదారుణందారుణారుతాః ॥ ౩౧॥
జఘనేభ్యస్స్ఫులింగాశ్చనేత్రేభ్యోశ్రూణిసంతతం । ముముచుస్తస్యతురగాస్తుల్యమగ్నించవారిచ ॥ ౩౨ ॥ ఏవంప్ర
కారాబహవస్సముత్పాతాభయావహాః । రావణస్యవినాశాయదారుణాస్సంప్రజజ్ఞిరే ॥ ౩౩ ॥ రామస్యాపినిమిత్తాని
సౌమ్యానిచశుభానిచ । బభూవుర్జయశంసీనిప్రాదుర్భూతానిసర్వశః ॥ ౩౪ ॥ నిమిత్తానిచసౌమ్యానిరాఘవస్స్వజ
యాయచ । దృష్ట్వాపరమసంహృష్టోహతంమేనేచరావణం ॥ ౩౫ ॥ తతోనిరీక్ష్యాత్మగతానిరాఘవోరణేనిమిత్తానినిమి
త్తకోవిదః। జగామహర్షంచపరాంచనిర్వృతించకారయుద్ధేహ్యధికంచవిక్రమం ॥ ౩౬ ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండేఅష్టో
త్తరశతతమస్సర్గః........................తతఃప్రవృత్తంసుక్రూరంరామరావణయోస్తదా। సుమహద్ద్వై
రథంయుద్ధంసర్వలోకభయావహం ॥౧॥ తతోరాక్షససైన్యంచహరీణాంచమహద్బలం । ప్రగృహీతప్రహరణంనిశ్చే
ష్టంసమతిష్ఠత ॥ ౨ ॥ సంప్రయుద్ధౌతతోదృష్ట్వాబలవన్నరరాక్షసౌ । వ్యాక్షిప్తహృదయాస్సర్వేపరంవిస్మయమాగ
తాః ॥౩॥ నానాప్రహరణైర్వ్యగ్రైర్భుజైర్విస్మితబుద్ధయః । సర్వంతంప్రేక్ష్యసంగ్రామంనాభిజగ్ముఃపరస్పరం॥
౪॥ రక్షసాంరావణంచాపివానరాణాంచరాఘవం । పశ్యతాంవిస్మితాక్షాణాంసైన్యంచిత్రమివాబభౌ ॥౫॥ తౌతుత
త్రనిమిత్తానిదృష్ట్వారావణరాఘవౌ । కృతబుద్ధీస్థిరామర్షౌయుయుధాతేహ్యభీతవత్ ॥౬॥ జేతవ్యమితికాకుత్స్థోమ
ర్తవ్యమితిరావణః । ధృతౌస్వవీర్యసర్వస్వంయుద్ధేదర్శయతాంతదా ॥౭॥ తతఃక్రోధాద్దశగ్రీవశ్శరాన్సంధాయవీ
ర్యవాన్ । ముమోచధ్వజముద్దిశ్యరాఘవస్యరథేస్థితం ॥ తేశరాస్తమనాసాద్యపురందరరథధ్వజం । రథశక్తింపరా
మృశ్యనిపేతుర్ధరణీతలే॥౯॥ తతోరామోభిసంక్రుద్ధశ్చాపమాయమ్యవీర్యవాన్ । కృతప్రతికృతంకర్తుంమనసాసం
ప్రచక్రమే॥౧౦॥ రావణధ్వజముద్దిశ్యముమోచనిశితంశరం । మహాసర్పమివాసహ్యంజ్వలంతంస్వేనతేజసా ॥౧౧॥ జ
గామసమహీంఛిత్త్వాదశగ్రీవధ్వజంశరః । సనికృత్తోపతద్భూమౌరావణస్యరథధ్వజః ॥౧౨॥ ధ్వజస్యోన్మథనందృష్ట్వా
రావణస్సుమహాబలః। సంప్రదీప్తోభవత్క్రోధాదమర్షాత్ప్రదహన్నివ ॥౧౩॥ సరోషవశమాపన్నశ్శరవర్షంమహ
ద్వమన్।రామస్యతురగాన్దీప్తైశ్శరైర్వివ్యాధరావణః ॥ ౧౪ ॥ తేవిద్ధాహరయస్తత్రనాస్ఖలన్నాపిబభ్రముః। బభూ
వుస్స్వస్థహృదయాఃపద్మనాళైరివాహతాః॥౧౫॥ తేషామసంభ్రమందృష్ట్వావాజినాంరావణస్తదా । భూయఏవసుసం
క్రుద్ధశ్శరవర్షంముమోచహ॥ ౧౬॥గదాశ్చపరిఘాంశ్చైవచక్రాణిముసలానిచ । గిరిశృంగాణివృక్షాంశ్చతథాశూలప
రశ్వధాన్ ॥౧౭॥ మాయావిహితమేతత్తుశస్త్రవర్షమపాతయత్ । తుములంత్రాసజననంభీమంభీమప్రతిస్వనం॥
౧౮॥తద్వర్షమభవద్యుద్ధేనైకశస్త్రమయంమహత్ । విముచ్యరాఘవరథంసమంతాద్వానరేబలే॥ ౧౯॥ సాయకై
రంతరిక్షంచచకారాశునిరంతరం । సహస్రశస్తతోబాణానశ్రాంతహృదయోద్యమః ॥ ముమోచచదశగ్రీవోనిస్సం
గేనాంతరాత్మనా ॥౨౦ ॥ వ్యాయచ్ఛమానంతందృష్ట్వాతత్పరంరావణంరణే। ప్రహసన్నివకాకుత్స్థస్సందధేసాయ
కాన్శితాన్ ॥౨౧॥ సముమోచతతోబాణాన్రణేశతసహస్రశః ॥ తాన్దృష్ట్వారావణశ్చక్రేస్వశరైఃఖంనిరంత
రం ॥౨౨॥ తతస్తాభ్యాంప్రముక్తేనశరవర్షేణభాస్వతా ॥ శరబద్ధమివాభాతిద్వితీయంభాస్వదంబరం ॥౨౩॥ నా
నిమిత్తోభవద్బాణోనాతిభేత్తానని ష్ఫలః ॥౨౪॥ అన్యోన్యమభిసంహత్యనిపేతుర్ధరణీతలే । తథావిసృజతోర్బాణాన్
రామరావణయోర్మృధే ॥ ౨౫ ॥ ప్రాయుధ్యతామవిచ్ఛిన్నమస్యంతౌసవ్యదక్షిణం । చక్రతుశ్చశరౌఘైస్తౌనిరు

ఛ్ఛాద్యనమివాంబరం ॥ ౨౬ ॥ రావణస్యహయాన్రామో హయాన్రామస్యరావణః । జఘ్నతుస్తౌతథాన్యోన్యంకృ
తానుకృతకారిణౌ॥౨౭॥ ఏవంతౌతుసుసంక్రుద్ధౌచక్రతుర్యుద్ధమద్భుతం । ముహూర్తమభవద్యుద్ధంతుములంరోమహ
ర్షణం ॥ ౨౮ ॥ ప్రయుధ్యమానౌసమరేమహాబలౌశితైశ్శరైరావణలక్ష్మణాగ్రజౌ। ధ్వజావపాతేనసరాక్షసాధిపో
భృశంప్రచుక్రోధతదారఘూత్తమే॥౨౯॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-నవోత్తరశతతమస్సర్గః. ****************

తౌతదాయుధ్యమానౌతుసమరేరామరావణౌ।దదృశుస్సర్వభూతానివిస్మితేనాంతరాత్మనా॥౧॥ అర్దయంతౌ
తుసమరేతయోస్తౌస్యందనోత్తమౌ । పరస్పరమభిక్రుద్ధౌపరస్పరమభిద్రుతౌ ॥ పరస్పరవధేయుక్తౌ ఘోరరూపౌబభూ
వతుః।మండలానిచవీథీశ్చగతప్రత్యాగతానిచ ॥దర్శయంతౌబహువిధాంసూతసారథ్యజాంగతిం ॥ ౩½॥ అదర్శయ
న్రావణంరామోరాఘవంచాపిరావణః॥గతివేగంసమాపన్నౌప్రవర్తననివర్తనే॥౪½॥ క్షిపతోశ్శరజాలానితయోస్తౌస్యం
దనోత్తమౌ॥చేరతుస్సంయుగమహీంసాసారౌజలదౌయథా ॥౫½ ॥ దర్శయిత్వాతథాతౌతుగతింబహువిధాంరణే॥ప
రస్పరస్యాభిముఖౌపునరేవావతస్థతుః॥౬½॥ధురంధురేణరథయోర్వక్త్రంవక్త్రేణవాజినాం॥పతాకాశ్చపతాకాభిస్స
మేయుస్థితయోస్తదా॥ ౭½॥ రావణస్యతతోరామోధనుర్ముక్తైశ్శితైశ్శరైః ॥ చతుర్భిశ్చతురోదీప్తైహయాన్ప్రత్య
పసర్పయత్ ॥౮½॥సక్రోధవశమాపన్నోహయానామపసర్పణే ॥ ముమోచనిశితాన్బాణాన్రాఘవాయనిశాచరః॥
౯½॥సోతివిద్ధోబలవతాదశగ్రీవేణరాఘవః॥జగామనవికారంచనచాపివ్యథితోభవత్ ॥౧౦½॥ చిక్షేపచపునర్బాణాన్
వజ్రపాతసమస్వనాన్ ॥ సారథింవజ్రహస్తస్యసముద్దిశ్యనిశాచరః ॥౧౧½॥ మాతలేస్తుమహావేగాశ్శరీరేపతితాశ్శరాః
నసూక్ష్మమపిసంమోహంవ్యథాంవాప్రదదుర్యుధి ॥౧౨½॥ తయాధర్షణయాక్రుద్ధోమాతలేర్నతథాత్మనః ॥చకారశ
రజాలేనరాఘవోవిముఖంరిపుం ॥౧౩½॥ వింశతంత్రింశతంషష్టింశతశోథసహస్రశః ॥ ముమోచరాఘవోవీరస్సాయ
కాన్స్యందనేరిపోః ॥౧౪½ ॥ రావణోపితతఃక్రుద్ధోరథస్థోరాక్షసేశ్వరః ॥ గదాముసలవర్షేణరామంప్రత్యర్దయ
ద్రణే॥౧౫½ ॥తత్ప్రవృత్తంమహద్యుద్ధంతుములంరోమహర్షణం ॥౧౬॥ గదానాంముసలానాంచపరిఘాణాంచనిస్స్వ
నైః।శరాణాంపుంఖపాతైశ్చక్షుభితాస్సప్తసాగరాః॥౧౭॥క్షుబ్ధానాంసాగరాణాంచపాతాళతలవాసినః । వ్యథితాః
పన్నగాస్సర్వేదానవాశ్చసహస్రశః॥౧౮॥ చకంపేమేదినీకృత్స్నాసశైలవనకాననా ।భాస్కరోనిష్ప్రభశ్చాసీన్నవ
వౌచాపిమారుతః ॥౧౯॥ తతోదేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః । చింతామాపేదిరేసర్వేసకిన్నరమహో
రగాః॥ ౨౦ ॥స్వస్తిగోబ్రాహ్మణేభ్యస్తులోకాస్తిష్ఠంతుశాశ్వతాః।జయతాంరాఘవస్సంఖ్యేరావణంరాక్షసేశ్వరం॥
ఏవంజపంతోపశ్యంస్తేదేవాస్సర్షిగణాస్తదా ।రామరావణయోర్యుద్ధంసుఘోరంరోమహర్షణం ॥౨౨॥ గంధర్వా
ప్సరసాంసంఘాదృష్ట్వాయుద్ధమనూపమం । గగనంగగనాకారంసాగరస్సాగరోపమః ॥ రామరావణయోర్యుద్ధంరామ
రావణయోరివ। ఏవంబ్రువంతోదదృశుస్తద్యుద్ధంరామరావణం॥౨౪॥ తతఃక్రుద్ధోమహాబాహూరఘూణాంకీర్తివర్ధనః
సంధాయధనుషారామఃక్షురమాశీవిషోపమం॥రావణస్యశిరశ్ఛిందచ్ఛ్రీమజ్జ్వలితకుండలం । తచ్ఛిరఃపతితంభూమౌదృ
ష్టంలోకైస్త్రిభిస్తదా॥ తస్యైవసదృశంచాన్యద్రావణస్యోత్థితంశిరః । తత్క్షిప్రంక్షిప్రహస్తేనరామేణక్షిప్రకారిణా॥
ద్వితీయంరావణశిరశ్ఛిన్నంసంయతిసాయకైః । ఛిన్నమాత్రంతుతచ్ఛీర్షంపునరన్యత్స్మదృశ్యతే॥ తదప్యశనిసంకా
శైశ్ఛిన్నంరామేణసాయకైః । ఏవమేకశతంఛిన్నంశిరసాంతుల్యవర్చసాం ॥ నచైవరావణస్యాంతోదృశ్యతేజీవితక్ష
యే॥౨౯½॥తతస్సర్వాస్త్రవిద్వీరఃకౌసల్యానందవర్ధనః॥మార్గణైర్బహుభిర్యుక్తశ్చింతయామాసరాఘవః ॥౩౦½॥
మారీ[illegible]నిహతోయైస్తుఖరోయైస్తుసదూషణః ॥ క్రౌంచావనేవిరాధస్తుకబంధోదండకావనే । త ఇమేసాయకాస్సర్వే
యుద్ధేప్రత్యాయికామమ॥ కిన్నుతత్కారణంయేనరావణేమందతేజసః। ఇతిచింతాపరశ్చాసీదప్రమత్తశ్చసంయుగే॥
వవర్షశరవర్షాణిరాఘవోరావణోరసి॥౩౩½॥ రావణోపితతఃక్రుద్ధోరథస్థోరాక్షసేశ్వరః ॥ గదాముసలవర్షేణ
రామంప్రత్యర్దయద్రణే॥౩౪½॥తత్ప్రవృత్తంమహద్యుద్ధంతుములంరోమహర్షణం॥ అంతరిక్షేచభూమౌచపునశ్చగి
రిమూర్ధని॥౩౫½॥దేవదానవయక్షాణాంపిశాచోరగరక్షసాం॥పశ్యతాంతన్మహద్యుద్ధంసర్వరాత్రమవర్తత ॥౩౬½॥

నైవరాత్రౌనదివసంనముహూర్తంనచక్షణం ॥ రామరావణయోర్యుద్ధంవిరామముపగచ్ఛతి॥ ౩౬॥ దశరథసుతరా
క్షసేంద్రయోర్జయమనవేక్ష్య రణే స రాఘవస్య । సురవరరథసారథిర్మహాన్ రణగతమేనమువాచవాక్యమాశు ॥
౩౭॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-దశోత్తరశతతమస్సర్గః.************************ అథసంస్మారయామాస
రాఘవంమాతలిస్తదా।అజానన్నివకింవీరత్వమేనమనువర్తసే ॥ విసృజాస్మైవధాయత్వమస్త్రంపైతామహంప్రభో।
వినాశకాలఃకథితోయస్సురైస్సోఽద్యవర్తతే ॥ ౨॥ తతస్సంస్మారితోరామస్తేనవాక్యేనమాతలేః।జగ్రాహసశరందీప్తం
నిశ్శ్వసంతమివోరగం ॥ యమస్మైప్రథమంప్రాదాదగస్త్యోభగవానృషిః । బ్రహ్మదత్తంమహాబాణమమోఘంయుధి
వీర్యవాన్ ॥ బ్రహ్మణానిర్మితంపూర్వమింద్రార్థమమితౌజసా । దత్తంసురపతేఃపూర్వంత్రిలోకజయకాంక్షి
ణః॥యస్యవాజేషుపవనఃఫలేపావకభాస్కరౌ।శరీరమాకాశమయంగౌరవేమేరుమందరౌ ॥ జాజ్వల్యమానంవపుషా
సుపుంఖంహేమభూషితం।తేజసాసర్వభూతానాంకృతంభాస్కరవర్చసం ॥ సధూమమివకాలాగ్నిందీప్తమాశీవిషం
యథా ।పరనాగాశ్వబృందానాంభేదనంక్షిప్రకారిణం ॥ద్వారాణాంపరిఘాణాంచగిరీణామపిభేదనం । నానారుధిర
సిక్తాంగంమేదోదిగ్ధంసుదారుణం ॥ వజ్రసారంమహానాదంనానాసమితిదారణం । సర్వవిత్రాసనంభీమంశ్వసంతమి
వపన్నగం॥కంకగృధ్రబలానాంచగోమాయుగణరక్షసాం । నిత్యంభక్షప్రదంయుద్ధేయమరూపంభయావహం ॥ నంద
నంవానరేంద్రాణాంరక్షసామవసాదనం । వాజితంవివిధైర్వాజైశ్చారుచిత్రైర్గరుత్మతః ॥ తముత్తమేషుంలోకా
నామిక్ష్వాకుభయనాశనం।ద్విషతాంకీర్తిహరణంప్రహర్షకరమాత్మనః ॥౧౩॥ అభిమంత్ర్యతతోరామస్తంమహే
షుంమహాబలః।వేదప్రోక్తేనవిధినాసందధేకార్ముకేబలీ॥ ౧౪॥ తస్మిన్సంధీయమానేతురాఘవేణశరోత్తమే ।సర్వ
భూతానివిత్రేసుశ్చచాలచవసుంధరా॥ ౧౫॥సరావణాయసంక్రుద్ధోభృశమాయమ్యకార్ముకం । చిక్షేపపరమాయ
త్తస్తంశరంమర్మఘాతినం ॥ ౧౬ ॥ సవజ్రఇవదుర్ధర్షోవజ్రిబాహువిసర్జితః । కృతాంతఇవచావార్యోన్యపత
ద్రావణోరసి ॥౧౭॥ సవిసృష్టోమహావేగశ్శరీరాంతకరశ్శరః । బిభేదహృదయంతస్యరావణస్యదురాత్మనః ॥ ౧౮॥
రుధిరాక్తస్సవేగేనజీవితాంతకరశ్శరః । రావణస్యహరన్ప్రాణాన్వివేశధరణీతలం ॥ ౧౯ ॥ సశరోరావణంహ
త్వారుధిరార్ద్రీకృతచ్ఛవిః।కృతకర్మానిభృతవత్స్వతూణీంపునరాగమత్ ॥౨౦॥ తస్యహస్తాద్ధతస్యాశుకార్ముకంత
త్ససాయకం।నిపపాతసహప్రాణైర్భ్రశ్యమానస్యజీవితాత్ ॥౨౧॥ గతాసుర్భీమవేగస్తునైరృతేంద్రోమహాద్యు
తిః।పపాతస్యందనాద్భూమౌవృత్రోవజ్రహతోయథా ॥౨౨॥ తందృష్ట్వాపతితంభూమౌహతశేషానిశాచరాః । హత
నాథాభయత్రస్తాస్సర్వతస్సంప్రదుద్రువుః ॥ ౨౩ ॥ నర్దంతశ్చాభిపేతుస్తాన్ వానరాద్రుమయోధినః ॥ ౨౪ ॥
దశగ్రీవవధందృష్ట్వావిజయంరాఘవస్యచ॥ అర్దితావానరైర్హృష్టైర్లంకామభ్యపతన్భయాత్ । గతాశ్రయత్వా
త్కరుణైర్బాష్పప్రస్రవణైర్ముఖైః ॥ ౨౫ ॥ తతోవినేదుస్సంహృష్టావానరాజితకాశినః । వదంతోరాఘవజయం
రావణస్యచతద్వధం ॥ ౨౬ ॥ అథాంతరిక్షేవ్యనదత్సౌమ్యస్త్రిదశదుందుభిః । దివ్యగంధవహస్తత్రమారుతస్ససుఖోవ
వౌ ॥౨౭॥ నిపపాతాంతరిక్షాచ్చపుష్పవృష్టిస్తదాభువి । కిరంతీరాఘవరథందురవాపామనోరమా ॥౨౮॥ రాఘవస్త
వసంయుక్తాగగనేపిచశుశ్రువే ।సాధుసాధ్వితివాగగ్ర్యాదైవతానాంమహాత్మనాం ॥౨౯ ॥ ఆవివేశమహాహర్షోదేవా
నాంచారణైస్సహ।రావణేనిహతేరౌద్రేసర్వలోకభయంకరే ॥౩౦ ॥ తతస్సకామంసుగ్రీవమంగదంచమహాబలం।చ
కారరాఘవఃప్రీతోహత్వారాక్షసపుంగవం॥ ౩౧॥ తతఃప్రజగ్ముఃప్రశమంమరుద్గణా దిశఃప్రసేదుర్విమలంనభోభవ
త్।మహీచకంపేనహిమారుతోవవౌస్థిరప్రభశ్చాప్యభవద్దివాకరః ॥ ౩౨ ॥ తతస్తుసుగ్రీవవిభీషణాదయస్సుహృద్విశే
షాస్సహలక్ష్మణాస్తదా । సమేత్యహృష్టావిజయేనరాఘవంరణేఽభిరామంవిధినాహ్యపూజయన్ ॥౩౩॥ సతునిహతరిపు
స్స్థిరప్రతిజ్ఞస్స్వజనబలాభివృతోరణేరరాజ । రఘుకులనృపనందనోమహౌజాస్త్రిదశగణైరభిసంవృతోయథేంద్రః ॥
౩౪॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ********************************

భ్రాతరంనిహతందృష్ట్వాశయానంరామనిర్జితం। శోకవేగపరీతాత్మావిలలాపవిభీషణః ॥ ౧ ॥ వీరవిక్రాంత
విఖ్యాతవినీతనయకోవిద।మహార్హశయనోపేతకింశేషేద్యహతోభువి ॥ విక్షిప్యదీర్ఘౌనిశ్చేష్టౌభుజావంగదభూషితౌ
ముకుటేనాపవృత్తేనభాస్కరాకారవర్చసా ॥ ౩ ॥ తదిదంవీరసంప్రాప్తంమయాపూర్వంసమీరితం। కామమోహపరీ
తస్యయత్తేనరుచితంవచః॥ ౪ ॥ యన్నదర్పాత్ప్రహస్తోవానేంద్రజిన్నాపరేజనాః । నకుంభకర్ణోఽతిరథోనాతికా

యోనరాంతకః॥సస్వయంత్వమమస్యేత్థం స్తథ్యోదరోఽయమాగతః ॥ ౬॥ గతస్సేతుస్సునీతానాంగతో ధర్మస్యవి
గ్రహః॥ గతస్సత్త్వస్యసంక్షేపః ప్రస్తావానాంగతిర్గతా ॥ ౭॥ ఆదిత్యఃపతితో భూమౌమగ్నస్తమసిచంద్రమాః॥చిత్ర
భానుఃప్రశాంతార్చిర్వ్యవసాయోనిరుద్యమః। అస్మిన్నిపతితేభూమౌవీరేశస్త్రభృతాంవరే॥ ౮॥ కింశేషమివలోకస్య
హతవీరస్యసాంప్రతం । రణేరాక్షసశార్దూలే ప్రసుప్తఇవపాంసుషు ॥ ౯ ॥ ధృతిప్రవాళఃప్రసహాగ్ర్యపుష్ప స్త
పోబలశ్శౌర్యనిబద్ధమూలః। రణేమహారాక్షసరాజవృక్షస్సంమర్దితో రాఘవమారుతేన॥ ౧౦॥ తేజోవిషాణఃకులవం
శవంశఃకోపప్రసాదాపరగాత్రహస్తః। ఇక్ష్వాకుసింహావగృహీతదేహస్సుప్తఃక్షితౌరావణగంధహస్తీ ॥ ౧౧॥ పరా
క్రమోత్సాహవిజృంభితార్చిర్నిశ్వాసధూమస్స్వబలప్రతాపః । ప్రతాపవాన్సంయతిరాక్షసాగ్ని ర్నిర్వాపితోరా
మపయోధరేణ॥౧౨॥ సింహర్క్షలాంగూలకకుద్విషాణఃపరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ । రక్షోవృషశ్చాపలకర్ణచక్షుః
క్షితీశ్వరవ్యాఘ్రహతోవసన్నః॥ ౧౩॥ వదంతం హేతుమద్వాక్యంపరిమృష్టార్థనిశ్చయం । రామశ్శోకసమావిష్టమి
త్యువాచవిభీషణం॥౧౪॥నాయంవినష్టోనిశ్చేష్టస్సమరేచండవిక్రమః। అత్యున్నతమహోత్సాహఃపతితోఽయ మశంకి
తః॥౧౫॥ నైవంవినష్టాశ్శోచ్యంతేక్షత్రధర్మమవస్థితాః। వృద్ధిమాశంసమానాయేనిపతంతిరణాజిరే ॥ ౧౬ ॥ యేన
సేంద్రాస్త్రయోలోకాస్త్రాసితాయుధిధీమతా।తస్మిన్కాలసమాయుక్తేనకాలఃపరిశోచితుం॥ ౧౭ ॥ నైకాంతవిజ
యోయుద్ధేభూతపూర్వఃకదాచన। పరైర్వాహన్యతేవీరఃపరాన్వాహంతిసంయుగే ॥ ౧౮॥ ఇయంహిపూర్వైస్సం
దిష్టాగతిఃక్షత్రియసమ్మతా।క్షత్రియోనిహతస్సంఖ్యేనశోచ్యఇతినిశ్చయః ॥ ౧౯ ॥ తదేవంనిశ్చయందృష్ట్వాతత్త్వమా
స్థాయవిజ్వరః।యదిహానంతరంకార్యంకల్ప్యంతదనుచింతయ ॥ ౨౦ ॥ తముక్తవాక్యంవిక్రాంతంరాజపుత్రంవిభీష
ణః।ఉవాచశోకసంతప్తోభ్రాతుర్హితమనంతరం ॥ ౨౧॥ యోఽయంవిమర్దేషునభగ్నపూర్వస్సురైస్సమేతైస్సహ
వాసవేన। భవంతమాసాద్యరణేవిభగ్నో వేలామివాసాద్యయథాసముద్రః॥ ౨౨ ॥ అనేనదత్తానిసుపూజితానిభుక్తా
శ్చభోగానిభృతాశ్చభృత్యాః।ధనానిమిత్రేషుసమర్పితానివైరాణ్యమిత్రేషుచయాపితాని॥ ౨౩ ॥ ఏషాహితాగ్ని
శ్చమహాతపాశ్చవేదాంతగఃకర్మసుచాగ్ర్యవీర్యః । ఏతస్యయత్ప్రేతగతస్యకృత్యం తత్కర్తుమిచ్ఛామి తవప్రసా
దాత్ ॥ ౨౪॥ సతస్యవాక్యైఃకరుణైర్మహాత్మాసంబోధితస్సాధువిభీషణేన । ఆజ్ఞాపయామాసనరేంద్రసూనుస్స్వ
ర్గీయమాధానమదీనసత్త్వః ॥ ౨౫ ॥ మరణాంతానివైరాణినివృత్తంనఃప్రయోజనం। క్రియతామస్యసంస్కారో
మమాప్యేషయథాతవ॥౨౬॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండేద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. **********************

రావణంనిహతంశ్రుత్వారాఘవేణమహాత్మనా। అంతఃపురాద్వినిష్పేతూ రాక్షస్యశ్శోకకర్శితాః ॥ వార్య
మాణాస్సుబహుశో వేష్టంత్యఃక్షితిపాంసుషు। విముక్తకేశ్యోదుఃఖార్తా గావోవత్సహతాఇవ ॥ ౨ ॥ ఉత్తరేణవినిష్క్ర
మ్యద్వారేణసహరాక్షసైః । ప్రవిశ్యాయోధనంఘోరంవిచిన్వంత్యోహతంపతిం ॥ రాజపుత్రేతివాదిన్యోహానాథేతి
చసర్వశః। పరిపేతుఃకబంధాంకాంమహీంశోణితకర్దమాం॥౪॥తాబాష్పపరిపూర్ణాక్ష్యోభర్తృశోకపరాజితాః।
కరేణ్వఇవనర్దంత్యోవినేదుర్హతయూథపాః॥౫॥దదృశుస్తంమహావీర్యంమహాకాయంమహాద్యుతిం । రావణంని
హతంభూమౌనీలాంజనచయోపమం॥౬॥ తాఃపతింసహసాదృష్ట్వాశయానంరణపాంసుషు । నిపేతుస్తస్యగాత్రేషు
ఛిన్నావనలతాఇవ॥౭॥బహుమానాత్పరిష్వజ్యకాచిదేనంరురోదహ । చరణౌకాచిదాలింగ్యకాచిత్కంఠేవలంబ్యచ।
ఉద్ధృత్యచభుజౌకాచిద్భూమౌస్మపరివర్తతే। హతస్యవదనందృష్ట్వాకాచిన్మోహముపాగమత్ ॥ కాచిదంకేశిరఃకృ
త్వారురోదముఖమీక్షతీ। స్నాపయంతీముఖంబాష్పైస్తుషారైరివపంకజం॥౧౦॥ ఏవమార్తాఃపతిందృష్ట్వారావణంనిహ
తంభువి।చుక్రుశుర్బహుధాశోకాద్భూయస్తాఃపర్యదేవయన్ ॥ ౧౧ ॥ యేనవిత్రాసితశ్శక్రో యేనవిత్రాసితోయ
మః।యేనవైశ్రవణోరాజాపుష్పకేణవియోజితః॥ గంధర్వాణామృషీణాంచసురాణాంచమహాత్మనాం । భయంయేన
మహద్దత్తంసోఽయంశేతేరణేహతః॥౧౩॥ అసురేభ్యస్సురేభ్యోవాపన్నగేభ్యోఽపివాతథా । నభయంయోవిజానాతి త
స్యేదంమానుషాద్భయం॥ ౧౪॥ అవధ్యోదేవతానాంయస్తథాదానవరక్షసాం । హతస్సోఽయంరణేశేతేమానుషేణప
దాతినా॥౧౫॥ యోనశక్యస్సురైర్హంతుంనయక్షైర్నాసురైస్తథా । సోఽయంకశ్చిదివాసత్త్వోమృత్యుంమర్త్యేనలం
భితః॥౧౬॥ఏవంవదంత్యోబహుధారురుదుస్తస్యతాఃస్త్రియః । భూయఏవచదుఃఖార్తావిలేపుశ్చపునఃపునః ॥ ౧౭ ॥
అశృణ్వతాచసుహృదాంసతతంహితవాదినాం। మరణాయాహృతాసీతాఘాతితాశ్చనిశాచరాః॥ ౧౮॥ ఏతాస్సమ

మిదానీం తేవయమాత్మా చ పాతితాః॥ ౧౭॥ బ్రువాణోఽపి హితం వాక్యమిష్టో భ్రాతా విభీషణః ॥ ధృష్టం పరుషితో మో
హాత్త్వయాత్మవధకాంక్షిణా ॥ ౧౮ ॥ యది నిర్యాతితా తే స్యాత్సీతా రామాయ మైథిలీ ॥ న నస్స్యాద్వ్యసనం ఘోర
మిదం మూలహరం మహత్ । వృత్తకామో భవేద్భ్రాతా రామో మిత్రకులం భవేత్ ॥ వయం చావిధవాస్సర్వాస్సకా
మా న చ శత్రవః॥ ౨౧॥ త్వయా పునర్నృశంసేన సీతాం సంరుంధతా బలాత్ ॥ రాక్షసా వయమాత్మా చ త్రయం తుల్యం
నిపాతితం॥ ౨౨॥ న కామకారః కామం వా తవ రాక్షసపుంగవ॥ దైవం చేష్టయతే సర్వం హతం దైవేన హన్యతే॥ ౨౩ ॥
వానరాణాం వినాశోఽయం రక్షసాం చ మహాహవే ॥ తవ చైవ మహాబాహో దైవయోగాదుపాగతః ॥ ౨౪ ॥ నైవా
ర్థేన న కామేన విక్రమేణ న చాజ్ఞయా॥ శక్యా దైవగతిర్లోకే నివర్తయితుముద్యతా ॥ ౨౫॥ విలేపురేవం దీనాస్తా రా
క్షసాధిపయోషితః॥ కురర్య ఇవ దుఃఖార్తా బాష్పపర్యాకులేక్షణాః॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- త్రయోదశోత్తరశత
తమస్సర్గః.************************ తాసాం విలపమానానాం తథా రాక్షసయోషితాం । జ్యేష్ఠా పత్నీ ప్రి
యా దీనా భర్తారం సముదైక్షత॥౧॥ దశగ్రీవం హతం దృష్ట్వా రామేణాచింత్యకర్మణా । పతిం మండోదరీ తత్ర కృపణా
పర్యదేవయత్ ॥౨॥ నను నామ మహాభాగ తవ వైశ్రవణానుజ । క్రుద్ధస్య ప్రముఖే స్థాతుం త్రస్యత్యపి పురందరః ॥ ఋష
యశ్చ మహీదేవా గంధర్వాశ్చ యశస్వినః॥ ౩॥ నను నామ తవోద్వేగాచ్చారణాశ్చ దిశో గతాః ॥ స త్వం మానుషమా
త్రేణ రామేణ యుధి నిర్జితః । న వ్యపత్రపసే రాజన్కిమిదం రాక్షసర్షభ ॥ ౫ ॥ కథం త్రైలోక్యమాక్రమ్య శ్రియా వీ
ర్యేణ చాన్వితం। అవిషహ్యం జఘాన త్వాం మానుషో వనగోచరః॥౬॥ మానుషాణామవిషయే చరతః కామరూపిణః। వినా
శస్తవ రామేణ సంయుగే నోపపద్యతే ॥ ౭॥ న చైతత్కర్మ రామస్య శ్రద్దధామి చమూముఖే । సర్వతస్సముపేతస్య త
వ తేనాభిమర్శనం ॥ ౮ ॥ యదైవ చ జనస్థానే రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః । ఖరస్తవ హతో భ్రాతా తదైవాసౌ న మాను
షః॥౯॥ యదైవ నగరీం లంకాం దుష్ప్రవేశాం సురైరపి। ప్రవిష్టో హనుమాన్వీర్యాత్తదైవ వ్యథితా వయం ॥ ౧౦ ॥ య
దైవ వానరైర్ఘోరైర్బద్ధస్సేతుర్మహార్ణవే । తదైవ హృదయేనాహం శంకే రామమమానుషం ॥ ౧౧ ॥ అథవా రా
మరూపేణ కృతాంతస్స్వయమాగతః। మాయాం తవ వినాశాయ విధాయాప్రతితర్కితాం॥౧౨॥ అథవా వాసవేన త్వం
ధర్షితోఽసి మహాబల। వాసవస్య కుతశ్శక్తిస్త్వాం ద్రష్టుమపి సంయుగే ॥ ౧౩ ॥ వ్యక్తమేష మహాయోగీ పరమాత్మా సనా
తనః। అనాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమో మహాన్ ॥ తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః । శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీ
రజయ్యశ్శాశ్వతో ధ్రువః ॥ ౧౫॥ మానుషం వపురాస్థాయ విష్ణుస్సత్యపరాక్రమః । సర్వైః పరివృతో దేవైర్వానరత్వ
ముపాగతైః॥ సర్వలోకేశ్వరస్సాక్షాల్లోకానాం హితకామ్యయా । సరాక్షసపరీవారం హతవాంస్త్వాం మహాద్యుతిః ॥
౧౭॥ ఇంద్రియాణి పురా జిత్వా జితం త్రిభువనం త్వయా। స్మరద్భిరివ తద్వైరమింద్రియైరేవ నిర్జితః ॥ ౧౮ ॥ క్రియతా
మవిరోధశ్చ రాఘవేణేతి యన్మయా। ఉచ్యమానో న గృహ్ణాసి తస్యేయం వ్యుష్టిరాగతా॥ ౧౯॥ అకస్మాచ్చాభికామోఽసి
సీతాం రాక్షసపుంగవ। ఐశ్వర్యస్య వినాశాయ దేహస్య స్వజనస్య చ ॥ ౨౦॥ అరుంధత్యా విశిష్టాం తాం రోహిణ్యాశ్చా
పి దుర్మతే। సీతాం ధర్షయతా మాన్యాం త్వయా హ్యసదృశం కృతం ॥ ౨౧॥ వసుధాయాశ్చ వసుధాం శ్రియశ్శ్రీం భ
ర్తృవత్సలాం। సీతాం సర్వానవద్యాంగీమరణ్యే విజనే శుభాం ॥ ఆనయిత్వా తు తాం దీనాం ఛద్మనాత్మస్వదూషణ । అ
ప్రాప్యైవ తం కామం మైథిలీసంగమే కృతం॥ పతివ్రతాయాస్తపసా నూనం దగ్ధోఽసి మే ప్రభో ॥ ౨౩॥ తదైవ యన్న
దగ్ధస్త్వం ధర్షయంస్తనుమధ్యమాం॥ దేవా బిభ్యతి తే సర్వే సేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౨౪॥ అవశ్యమేవ లభతే
ఫలం పాపస్య కర్మణః ॥ ఘోరం పర్యాగతే కాలే కర్తా నాస్త్యత్ర సంశయః ॥ ౨౫ ॥ శుభకృచ్ఛుభమాప్నోతి పా
పకృత్పాపమశ్నుతే॥ విభీషణస్సుఖం ప్రాప్తస్త్వం ప్రాప్తః పాపమీదృశం ॥ ౨౬ ॥ సంత్యన్యాః ప్రమదాస్తుభ్యం రూ
పేణాభ్యధికాస్తతః॥ అనంగవశమాపన్నస్త్వం తు మోహాన్న బుధ్యసే ॥ ౨౭ ॥ న కులేన న రూపేణ న దాక్షిణ్యేన మైథి
లీ॥ మయాధికా వా తుల్యా వా త్వం తు మోహాన్న బుధ్యసే ॥ ౨౮॥ సర్వథా సర్వభూతానాం నాస్తి మృత్యురలక్షణః॥
తవ తావదయం మృత్యుర్మైథిలీకృతలక్షణః॥ ౨౯॥ సీతానిమిత్తజో మృత్యుస్త్వయా దూరాదుపాహృతః॥ ౩౦॥ మై
థిలీ సహ రామేణ విశోకా విహరిష్యతి। అల్పపుణ్యా త్వహం ఘోరే పతితా శోకసాగరే ॥ ౩౧॥ కైలాసే మందరే మేరౌ త
థా చైత్రరథే వనే। దేవోద్యానేషు సర్వేషు విహృత్య సహితా త్వయా॥ విమానేనానురూపేణ యాయామ్యతులయా
శ్రియా। పశ్యంతీ వివిధాన్దేశాంస్తాంస్తాంశ్చిత్రస్రగంబరా॥ భ్రంశితా కామభోగేభ్యస్సాస్మి వీర వధాత్తవ ॥ ౩౩॥

శ్రీద్యుతిభిస్తుల్యమిందుపద్మదివాకరైః ॥ కిరీటకూటోజ్జ్వలితం తామ్రాస్యం దీప్తకుండలం । మదవ్యాకులలోలాక్షం భూ
త్వా యత్పానభూమిషు ॥ వివిధస్రగ్ధరం చారువల్గుస్మితకథం శుభం । తదేవాద్యతవేదం హి వక్త్రం న భ్రాజతే ప్రభో । రా
మసాయకనిర్భిన్నం సిక్తం రుధిరవిస్రవైః । విశీర్ణమేదోమస్తిష్కం రూక్షం స్యందనరేణుభిః ॥ ౩౮ ॥ హా పశ్చిమా మే
సంప్రాప్తా దశా వైధవ్యకారిణీ । యా మయాసీన్న సంబుద్ధా కదాచిదపి మందయా ॥ ౩౯ ॥ పితా దానవరాజో మే భర్తా
మే రాక్షసేశ్వరః । పుత్రో మే శక్రనిర్జేతా ఇత్యేవం గర్వితా భృశం ॥ ౪౦ ॥ దృప్తారిమర్దనాశ్శూరాః ప్రఖ్యాతబల
పౌరుషాః । అకుతశ్చిద్భయా నాథా మమేత్యాసీన్మతిర్దృఢా ॥ ౪౧ ॥ తేషామేవం ప్రభావానాం యుష్మాకం రాక్షసర్ష
భ । కథం భయమసంబుద్ధం మానుషాదిదమాగతం ॥ ౪౨ ॥ స్నిగ్ధేంద్రనీలనీలం తు ప్రాంశుశైలోపమం మహత్ । కేయూ
రాంగదవైడూర్యముక్తాదామస్రగుజ్జ్వలం ॥ కాంతం విహారేష్వధికం దీప్తం సంగ్రామభూమిషు । భాత్యాభరణభాభి
ర్యద్విద్యుద్భిరివ తోయదః ॥ ౪౪ ॥ తదేవాద్య శరీరం తే తీక్ష్ణైర్నైకైశ్శరైశ్చితం । పునర్దుర్లభసంస్పర్శం పరిష్వక్తుం
న శక్యతే ॥ శ్వావిదశ్శలలైర్యద్వత్ బాణైర్లగ్నైర్నిరంతరం । స్వర్పితైర్మర్మసు భృశం సంఛిన్నస్నాయుబంధనం ॥
క్షితౌ నిపతితం రాజన్ శ్యావం రుధిరసచ్ఛవి ॥ ౪౫ ॥ వజ్రప్రహారాభిహతో వికీర్ణ ఇవ పర్వతః ॥ ౪౬ ॥ హా స్వప్నస్సత్య
మేవేదం త్వం రామేణ కథం హతః । త్వం మృత్యోరపి మృత్యుస్స్యాః కథం మృత్యువశం గతః ॥ ౪౭ ॥ త్రైలోక్యవసుభో
క్తారం త్రైలోక్యోద్వేగదం మహత్ । జేతారం లోకపాలానాం క్షేప్తారం శంకరస్య చ ॥ దృప్తానాం నిగృహీతారమావి
ష్కృతపరాక్రమం । లోకక్షోభయితారం చ నాదైర్భూతవిరావిణం ॥ ఓజసా దృప్తవాక్యానాం వక్తారం రిపుసన్నిధౌ ।
స్వయూథభృత్యవర్గాణాం గోప్తారం భీమకర్మణాం ॥ హంతారం దానవేంద్రాణాం యక్షాణాం చ సహస్రశః । ని
వాతకవచానాం చ సంగ్రహీతారమీశ్వరం ॥ నైకయజ్ఞవిలోప్తారం త్రాతారం స్వజనస్య చ । ధర్మవ్యవస్థాభేత్తారం మా
యాస్రష్టారమాహవే ॥ దేవాసురనృకన్యానామాహర్తారం తతస్తతః । శత్రుస్త్రీశోకదాతారం నేతారం స్వజనస్య చ ॥
లంకాద్వీపస్య గోప్తారం కర్తారం భీమకర్మణాం । అస్మాకం కామభోగానాం దాతారం రథినాం వరం ॥ ఏవం ప్రభావం భర్తా
రం దృష్ట్వా రామేణ పాతితం । స్థిరాస్మి యా దేహమిమం ధారయామి హతప్రియా ॥ ౫౬ ॥ శయనేషు మహార్హేషు శయిత్వా
రాక్షసేశ్వర । ఇహ కస్మాత్ ప్రసుప్తోసి ధరణ్యాం రేణుపాటలః ॥ ౫౭ ॥ యదా మే తనయశ్శస్తో లక్ష్మణేనేంద్రజిద్యుధి । తదా
స్మ్యభిహతా తీవ్రమద్య త్వస్మిన్నిపాతితా ॥ ౫౮ ॥ నాహం బంధుజనైర్హీనా నాహీనా నాథేన తు త్వయా । విహీనా కామ
భోగైశ్చ శోచిష్యే శాశ్వతీస్సమాః ॥ ౫౯ ॥ ప్రపన్నో దీర్ఘమధ్వానం రాజన్నద్యాసి దుర్గమం । నయ మామపి దుఃఖా
ర్తాం న జీవిష్యే త్వయా వినా ॥ ౬౦ ॥ కస్మాత్త్వం మాం విహాయేహ కృపణాం గంతుమిచ్ఛసి । దీనాం విలపితైర్మందాం
కిం వా మాం నాభిభాషసే ॥ ౬౧ ॥ దృష్ట్వా న ఖల్వసి క్రుద్ధో మామిహానవకుంఠితాం । నిర్గతాం నగరద్వారాత్ పద్భ్యామే
వాగతాం ప్రభో ॥ ౬౨ ॥ పశ్యేష్టదార దారాంస్తే భ్రష్టలజ్జావకుంఠితాః । బహిర్నిష్పతితాన్ సర్వాన్ కథం దృష్ట్వా న
కుప్యసి ॥ ౬౩ ॥ అయం క్రీడాసహాయస్తేనాథ లాలప్యతే జనః । న చైనమాశ్వాసయసే కిం వా న బహుమన్యసే ॥ ౬౪ ॥
యాస్త్వయా విధవా రాజన్ కృతా నైకాః కులస్త్రియః । పతివ్రతా ధర్మపరా గురుశుశ్రూషణే రతాః ॥ తాభిశ్శోకా
భితప్తాభిశ్శప్తః పరవశం గతః ॥ ౬౫ ॥ త్వయా విప్రకృతాభిర్యత్తదా శప్తం తదాగతం ॥ ౬౬ ॥ ప్రవాదస్సత్యవాయం
త్వాం ప్రతి ప్రాయశో నృప । పతివ్రతానాం నాకస్మాత్పతంత్యశ్రూణి భూతలే ॥ ౬౭ ॥ కథం చ నామ తే రాజన్ లోకానా
క్రమ్య తేజసా । నారీచౌర్యమిదం క్షుద్రం కృతం శౌండీర్యమానినా ॥ ౬౮ ॥ అపనీయాశ్రమాద్రామం యన్మృగచ్ఛద్మ
నా త్వయా । ఆనీతా రామపత్నీ సా తత్తే కాతర్యలక్షణం ॥ ౬౯ ॥ కాతర్యం చ న తే యుద్ధే కదాచిత్సంస్మరామ్యహం । తత్తు
భాగ్యవిపర్యాసాన్నూనం తే పక్వలక్షణం ॥ ౭౦ ॥ అతీతానాగతార్థజ్ఞో వర్తమానవిచక్షణః । మైథిలీమాహృతాం దృ
ష్ట్వా ధ్యాత్వా నిశ్వస్య చాయతం ॥ సత్యవాక్స మహాబాహో దేవరో మే యదబ్రవీత్ । సోయం రాక్షసముఖ్యానాం వి
నాశః పర్యుపస్థితః ॥ కామక్రోధసముత్థేన వ్యసనేన ప్రసంగినా ॥ ౭౨ ॥ నివృత్తస్త్వత్కృతే నర్థస్సోయం మూలహ
రో మహాన్ ॥ త్వయా కృతమిదం సర్వమనాథం రక్షసాం కులం ॥ ౭౩ ॥ న హి త్వం శోచితవ్యో మే ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ॥

స్త్రీస్వభావాత్తు మే బుద్ధిః కారుణ్యే పరివర్తతే ॥ ౭౪ ॥ సుకృతం దుష్కృతం చ త్వం గృహీత్వా స్వాం గతిం గతః ॥ ఆ
త్మానమనుశోచామి త్వద్వియోగేన దుఃఖితా ॥ ౭౫ ॥ సుహృదాం హితకామానాం న శ్రుతం వచనం త్వయా ॥ భ్రాతౄ
ణాం చాపి కార్త్స్న్యేన హితముక్తం త్వయానఘ ॥ ౭౬ ॥ హేత్వర్థయుక్తం విధివచ్ఛ్రేయస్కరమదారుణం ॥ వి
భీషణేనాభిహితం న కృతం హేతుమత్త్వయా ॥ ౭౭ ॥ మారీచకుంభకర్ణాభ్యాం వాక్యం మమ పితుస్తదా ॥ న శ్రుతం వీ
ర్యమత్తేన తస్యేదం ఫలమీదృశం ॥ ౭౮ ॥ నీలజీమూతసంకాశ పీతాంబర శుభాంగద ॥ స్వగాత్రాణి వినిక్షిప్య కిం శేషే
రుధిరాప్లుతః ॥ ప్రసుప్త ఇవ శోకార్తాం కిం మాం న ప్రతిభాషసే ॥ ౮౦ ॥ మహావీర్యస్య దక్షస్య సంయుగేష్వపలాయినః ॥
యాతుధానస్య దౌహిత్రీం కిం చ మాం నాభ్యుదీక్షసే ॥ ౮౧ ॥ ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే ప్రాప్తే పరిభవే నవే ॥ అద్య వై నిర్భ
యా లంకాం ప్రవిష్టాః సూర్యరశ్మయః ॥ ౮౨ ॥ యేన సూదయసే శత్రూన్ సమరే సూర్యవర్చసా ॥ వజ్రో వజ్రధరస్యే
వ సోఽయం తే సతతార్చితః ॥ రణే శత్రుప్రహరణో హేమజాలపరిష్కృతః ॥ పరిఘో వ్యవకీర్ణస్తే బాణైశ్ఛిన్నః సహస్ర
ధా ॥ ౮౪ ॥ ప్రియామివోపగూహ్య త్వం శేషే సమరమేదినీం ॥ అప్రియామివ కస్మాచ్చ మాం నేచ్ఛస్యభిభాషితుం ॥ ౮౫ ॥
ధిగస్తు హృదయం యస్యా మమేదం న సహస్రధా ॥ త్వయి పంచత్వమాపన్నే ఫలతే శోకపీడితం ॥ ౮౬ ॥ ఇత్యేవం విలపం
త్యేవ బాష్పవ్యాకులలోచనా ॥ స్నేహావస్కన్నహృదయా దేవీ మోహముపాగమత్ ॥ ౮౭ ॥ కశ్మలాభిహతా సన్నా
బభౌ సా రావణోరసి ॥ సంధ్యానురక్తే జలదే దీప్తా విద్యుదివాసితే ॥ ౮౮ ॥ తథాగతాం సముత్పత్య సపత్న్యస్తా భృశాతు
రాః ॥ పర్యవస్థాపయామాసూ రుదంత్యో రుదతీం భృశం ॥ ౮౯ ॥ న తే సువిదితా దేవి లోకానాం స్థితిరధ్రువా ॥ దశావిభాగ
పర్యాయే రాజ్ఞాం చంచలయా శ్రియా ॥ ఇత్యేవముచ్యమానా సా సశబ్దం ప్రరురోద హ ॥ స్నాపయంతీ త్వభిముఖౌ స్తనౌ
వస్రాంబువిస్రవైః ॥ ౯౧ ॥ ఏతస్మిన్నంతరే రామో విభీషణమువాచ హ ॥ సంస్కారః క్రియతాం భ్రాతుః స్త్రియశ్చై
తా నివర్తయ ॥ ౯౨ ॥ తం ప్రశ్రితస్తతో రామం శ్రుతవాక్యో విభీషణః ॥ విమృశ్య బుద్ధ్యా ధర్మజ్ఞో ధర్మార్థసహితం
వచః ॥ రామస్యైవానువృత్త్యర్థముత్తరం ప్రత్యభాషత ॥ ౯౩ ॥ త్యక్తధర్మవ్రతం క్రూరం నృశంసమనృతం తథా ॥
నాహమర్హోఽస్మి సంస్కర్తుం పరదారాభిమర్శినం ॥ ౯౪ ॥ భ్రాతృరూపో హి మే శత్రురేష సర్వాహితే రతః ॥ రావణో నార్హ
తే పూజాం పూజ్యోఽపి గురుగౌరవాత్ ॥ ౯౫ ॥ నృశంస ఇతి మాం కామం వక్ష్యంతి మనుజా భువి ॥ శ్రుత్వా తస్యగుణాన్సర్వే
వక్ష్యంతి సుకృతం పునః ॥ ౯౬ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా పరమప్రీతో రామో ధర్మభృతాం వరః ॥ విభీషణమువాచేదం వాక్యజ్ఞో వాక్య
కోవిదం ॥ ౯౭ ॥ తవాపి మే ప్రియం కార్యం త్వత్ప్రభావాచ్చ మే జితం ॥ అవశ్యం తు క్షమం వాచ్యో మయా త్వం రాక్షసేశ్వ
ర ॥ ౯౮ ॥ అధర్మానృతసంయుక్తః కామం త్వేష నిశాచరః ॥ తేజస్వీ బలవాన్ శూరో సంయుగేషు చ నిత్యశః ॥ ౯౯ ॥ శతక్రతు
ముఖైర్దేవైః శ్రూయతే న పరాజితః ॥ మహాత్మా బలసంపన్నో రావణో లోకరావణః ॥ ౧౦౦ ॥ మరణాంతాని వైరాణి నివృ
త్తం నః ప్రయోజనం ॥ క్రియతామస్య సంస్కారో మమాప్యేష యథా తవ ॥ ౧౦౧ ॥ త్వత్సకాశాద్దశగ్రీవః సంస్కారం వి
ధిపూర్వకం ॥ ప్రాప్తుమర్హతి ధర్మజ్ఞ త్వం యశోభాగ్భవిష్యసి ॥ ౧౦౨ ॥ రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా త్వరమాణో విభీ
షణః ॥ సంస్కారేణానురూపేణ యోజయామాస రావణం ॥ ౧౦౩ ॥ చితాం చందనకాష్ఠానాం పద్మకోశీరసంవృతాం ॥
బ్రాహ్మ్యా సంవేశయాంచక్రూ రాంకవాస్తరణావృతాం ॥ ౧౦౪ ॥ వర్తతే వేదవిహితో రాజ్ఞో వై పశ్చిమః క్రతుః ॥ ప్ర
చక్రూ రాక్షసేంద్రస్య పితృమేధమనుక్రమం ॥ ౧౦౫ ॥ వేదిం చ దక్షిణప్రాచ్యాం యథాస్థానం చ పావకం ॥ పృషదా
జ్యేన సంపూర్ణం స్రువం సర్వే ప్రచిక్షిపుః ॥ ౧౦౬ ॥ పాదయోః శకటం ప్రాదురంతరూర్వోరులూఖలం ॥ దారుపా
త్రాణి సర్వాణి అరణిం చోత్తరారణిం ॥ దత్త్వా తు ముసలం చాన్యద్యథాస్థానం విచక్షణాః ॥ శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహ
ర్షివిహితేన చ ॥ తత్ర మేధ్యం పశుం హత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః ॥ అనుస్తరణికాం రాజ్ఞో ఘృతాక్తాం సమవేశయన్ ॥
౧౦౯ ॥ గంధైర్మాల్యైరలంకృత్య రావణం దీనమానసాః ॥ విభీషణసహాయాస్తే వస్త్రైశ్చ వివిధైరపి ॥ లాజైశ్చావకిరం
తి స్మ బాష్పపూర్ణముఖాస్తదా ॥ ౧౧౦ ॥ దదౌ చ పావకం తస్య విధియుక్తం విభీషణః ॥ ౧౧౧ ॥ స్నాత్వా చైవార్ద్రవ
స్త్రేణ తిలాన్ దర్భాభిమిశ్రితాన్ ॥ ఉదకేన చ సంమిశ్రాన్ ప్రదాయ విధిపూర్వకం ॥ ప్రదాయ చోదకం తస్మై మూ
ర్ధ్నా చైనం నమస్య చ ॥ తాః స్త్రియోఽనునయామాస సాంత్వముక్త్వా పునః పునః ॥ గమ్యతామితి ॥ ౧౧౩ ॥ తాః సర్వా వి
వివిశుర్నగరం తదా ॥ ప్రవిష్టాసు చ సర్వాసు రాక్షసీషు విభీషణః ॥ రామపార్శ్వముపాగమ్య తదాతిష్ఠద్వినీతవత్ ॥ ౧౧౫ ॥
రామోఽపి సహ సైన్యేన ససుగ్రీవః సలక్ష్మణః ॥ హర్షం లేభే రిపుం హత్వా యథా వృత్రం శతక్రతుః ॥ ౧౧౬ ॥ ఇతి శ్రీమ

ద్యుద్ధకాండే-చతుర్దశోత్తరశతతమస్సర్గః.************************ తే రావణవధం దృష్ట్వా దేవగంధర్వ
దానవాః|జగ్ముస్తైస్తైర్విమానైస్తే కథయంతశ్శుభాః కథాః|| ౧|| రావణస్య వధం ఘోరం రాఘవస్య పరాక్రమం|
సుయుద్ధం వానరాణాం చ సుగ్రీవస్య చ మంత్రితం || అనురాగం చ వీర్యం చ సౌమిత్రేర్లక్ష్మణస్య చ | కథయంతో మహా
భాగా జగ్ముర్హృష్టా యథాగతం|| ౩||రాఘవస్తు రథం దివ్యమింద్రదత్తం శిఖిప్రభం | అనుజ్ఞాయ మహాభాగో మాతలిం
ప్రత్యపూజయత్ ||౪||రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతో మాతలిశ్శక్రసారథిః|దివ్యం తం రథమాస్థాయ దివమేవారురోహ సః|| ౫||
తస్మింస్తు దివమారూఢే సురసారథిసత్తమే| రాఘవః పరమప్రీతస్సుగ్రీవం పరిషస్వజే|| ౬|| పరిష్వజ్య చ సుగ్రీవం లక్ష్మణేన
ప్రచోదితః|పూజ్యమానో హరిశ్రేష్ఠైరాజగామ బలాలయం|| ౭ || అబ్రవీచ్చ తదా రామస్సమీపపరివర్తినం | సౌమి
త్రిం సత్త్వసంపన్నం లక్ష్మణం దీప్తతేజసం|| ౮|| విభీషణమిమం సౌమ్య లంకాయామభిషేచయ |అనురక్తం చ భక్తం చ
మమ చైవోపకారిణం ||ఏష మే పరమః కామో యదీమం రావణానుజం| లంకాయాం సౌమ్య పశ్యేయమభిషిక్తం విభీషణం||
౧౦||ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రీ రాఘవేణ మహాత్మనా| తథేత్యుక్త్వా తు సంహృష్టస్సౌవర్ణం ఘటమాదదే|| ౧౧ || తం ఘటం
వానరేంద్రాణాం హస్తే దత్త్వా మనోజవాన్| ఆదిదేశ మహాసత్త్వాన్ సముద్రసలిలానయే || ౧౨|| ఇతిశీఘ్రం తతో గ
త్వా వానరాస్తే మహాబలాః|ఆగతాస్తజ్జలం గృహ్య సముద్రాద్వానరోత్తమాః || ౧౩ || తతస్త్వేకం ఘటం గృహ్య సం
స్థాప్య పరమాసనే| ఘటేన తేన సౌమిత్రిరభ్యషించద్విభీషణం || ౧౪|| లంకాయాం రక్షసాం మధ్యే రాజానం రామశాస
నాత్ |విధినా మంత్రదృష్టేన సుహృద్గణసమావృతం || అభ్యషించత్స ధర్మాత్మా శుద్ధాత్మానం విభీషణం || ౧౫ || త
స్యామాత్యా జహృషిరే భక్తా యే చాస్య రాక్షసాః||దృష్ట్వాభిషిక్తం లంకాయాం రాక్షసేంద్రం విభీషణం|| ౧౬|| స త
ద్రాజ్యం మహత్ప్రాప్య రామదత్తం విభీషణః||ప్రకృతీస్సాంత్వయిత్వా చ తతో రామముపాగమత్ || ౧౭ || అక్ష
తాన్మోదకాన్ లాజాన్ దివ్యాస్సుమనసస్తదా||ఆజహ్రురథ సంహృష్టాః పౌరాస్తస్మై నిశాచరాః|| ౧౮||స తాన్ గృ
హీత్వా దుర్ధర్షో రాఘవాయ న్యవేదయత్ ||మంగళ్యం మంగళం సర్వం లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్||౧౯|| కృతకార్యం
సమృద్ధార్థం దృష్ట్వా రామో విభీషణం||ప్రతిజగ్రాహ తత్సర్వం తస్యైవ ప్రియకామ్యయా|| ౨౦ || తతశ్శైలోపమం వీ
రం ప్రాంజలిం పార్శ్వతస్స్థితం||అబ్రవీద్రాఘవో వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమం|| ౨౧|| అనుమాన్య మహారాజమి
మం సౌమ్య విభీషణం|| గచ్ఛ సౌమ్య పురీం లంకామనుజ్ఞాప్య యథావిధి| ప్రవిశ్య రావణగృహం విజయేనాభినంద్య చ||వై దే
హ్యై మాం కుశలినం ససుగ్రీవం సలక్ష్మణం| ఆచక్ష్వ జయతాం శ్రేష్ఠ రావణం చ మయా హతం || ప్రియమేతదుదాహృత్య
మైథిల్యాస్త్వం హరీశ్వర| ప్రతిగృహ్య చ సందేశముపావర్తితుమర్హసి || ౨౫|| ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచదశోత్తర
శతతమస్సర్గః. *************************** ఇతి ప్రతిసమాదిష్టో హనుమాన్మారుతాత్మజః| ప్రవివేశ పు
రీం లంకాం పూజ్యమానో నిశాచరైః||౧||ప్రవిశ్య చ మహాతేజా రావణస్య నివేశనం| దదర్శ మృజయా హీనాం సాతంకామి
వ రోహిణీం||వృక్షమూలే నిరానందాం రాక్షసీభిస్సమావృతాం|| ౨|| నిభృతః ప్రణతః ప్రహ్వస్సోభిగమ్యాభివాద్య చ|| ౩||
దృష్ట్వా తమాగతం దేవీ హనుమంతం మహాబలం|తూష్ణీమాస్త తదా దృష్ట్వా స్మృత్వా ప్రముదితాభవత్ || ౪|| సౌమ్యం దృ
ష్ట్వా ముఖం తస్యా హనుమాన్ ప్లవగోత్తమః | రామస్య వచనం సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే|| ౫|| వైదేహి కుశలీ రామ
స్సహసుగ్రీవలక్ష్మణః | విభీషణసహాయశ్చ హరీణాం సహితో బలైః||కుశలం చాహ సిద్ధార్థో హతశత్రురరిందమః||౬||
విభీషణసహాయేన రామేణ హరిభిస్సహ|| నిహతో రావణో దేవి లక్ష్మణస్య నయేన చ || ౭|| పృష్ట్వా చ కుశలం రామో వీర
స్త్వాం రఘునందనః|| అబ్రవీత్పరమప్రీతః కృతార్థేనాంతరాత్మనా|| ౮ || ప్రియమాఖ్యామి తే దేవి త్వాం తు భూయస్స
భాజయే||దిష్ట్యా జీవసి ధర్మజ్ఞే జయేన మమ సంయుగే| లబ్ధో నో విజయస్సీతే స్వస్థా భవ గతవ్యథా || రావణశ్చ హతశ్శత్రు
ర్లంకా చేయం వశే స్థితా|| ౧౦|| మయా హ్యలబ్ధనిద్రేణ దృఢేన తవ నిర్జయే || ప్రతిజ్ఞైషా వినిస్తీర్ణా బద్ధ్వా సేతుం మ
హోదధౌ||౧౧|| సంభ్రమశ్చ న గంతవ్యో వర్తంత్యా రావణాలయే || విభీషణవిధేయం హి లంకైశ్వర్యమిదం కృతమ్||
౧౨||తదాశ్వసిహి విశ్వస్తా స్వగృహే పరివర్తసే|| అయం చాభ్యేతి సంహృష్టస్త్వద్దర్శనసముత్సుకః|| ౧౩||ఏవముక్తా
సముత్పత్య సీతా శశినిభాననా||ప్రహర్షేణావరుద్ధా సా వ్యాజహార న కించన||౧౪|| అబ్రవీచ్చ హరిశ్రేష్ఠస్సీతామప్రతిజల్ప
తీమ్||కిన్ను చింతయసే దేవి కిన్ను మాం నాభిభాషసే|| ౧౫|| ఏవముక్తా హనుమతా సీతా ధర్మే వ్యవస్థితా||అబ్రవీత్పరమ
ప్రీతా హర్షగద్గదయా గిరా|| ౧౬|| ప్రియమేతదుపశ్రుత్య భర్తుర్విజయసంశ్రితం || ప్రహర్షవశమాపన్నా నిర్వాక్యా

స్మిత్కృతాంతరం॥౧౭॥ నహి పశ్యామి సదృశం చింతయంతీ ప్లవంగమ ॥ మత్ప్రియాఖ్యానకస్యేహ తవ ప్రత్యభినందనం ॥
౧౮॥ నచ పశ్యామి తత్సౌమ్య పృథివ్యామపి వానర॥ సదృశం మత్ప్రియాఖ్యానే తవ దాతుం భవేత్సమం॥౧౯॥ హిరణ్యం
వా సువర్ణం వా రత్నాని వివిధాని చ॥ రాజ్యం వా త్రిషు లోకేషు నైతదర్హతి భాషితుం॥ ౨౦॥ ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యా
ప్రత్యువాచ ప్లవంగమః ॥ గృహీతప్రాంజలిర్వాక్యం సీతాయాః ప్రముఖే స్థితః ॥ ౨౧ ॥ భర్తుః ప్రియహితే యుక్తే భ
ర్తుర్విజయకాంక్షిణి॥ స్నిగ్ధమేవంవిధం వాక్యం త్వమేవార్హసి భాషితుం॥ ౨౨॥ తవైతద్వచనం సౌమ్యే సారవత్స్ని
గ్ధమేవ చ॥ రత్నౌఘాద్వివిధాచ్చాపి దేవరాజ్యాద్విశిష్యతే॥౨౩॥ అర్థతశ్చ మయా ప్రాప్తా దేవరాజ్యాదయో గుణాః॥
హతశత్రుం విజయినం రామం పశ్యామి సుస్థితం॥౨౪॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మైథిలీ జనకాత్మజా॥ తతశ్శుభతరం వాక్య
మువాచ పవనాత్మజం॥౨౫॥ అతిలక్షణసంపన్నం మాధుర్యగుణభూషితం॥ బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం త్వమేవార్హ
సి భాషితుం॥ ౨౬॥ శ్లాఘనీయో నిలస్య త్వం పుత్రః పరమధార్మికః ॥ బలం శౌర్యం శ్రుతం సత్త్వం విక్రమో దాక్ష్యముత్త
మమ్। తేజః క్షమా ధృతిః స్థైర్యం వినీతత్వం న సంశయః॥ ఏతే చాన్యే చ బహవో గుణాస్త్వయ్యేవ శోభనాః ॥ ౨౭॥ అథో
వాచ పునస్సీతామసంభ్రాంతో వినీతవత్ ॥ ప్రగృహీతాంజలిర్హర్షాత్సీతాయాః ప్రముఖే స్థితః॥ ౨౮॥ ఇమాస్తు ఖలు
రాక్షస్యో యది త్వమనుమన్యసే॥ హంతుమిచ్ఛామ్యహం సర్వా యాభిస్త్వం తర్జితా పురా॥ ౩౦॥ క్లిశ్యంతీం పతిదై
వాం త్వామశోకవనికాం గతాం ॥ ఘోరరూపసమాచారాః క్రూరాః క్రూరతరేక్షణాః । రాక్షస్యో దారుణకథా వర
మేతత్ప్రయచ్ఛ మే॥౩౧॥ ముష్టిభిః పాణిభిస్సర్వాశ్చరణైశ్చైవ శోభనే । ఇచ్ఛామి వివిధైర్ఘాతైర్హంతుమేతాస్సుదా
రుణాః॥ ఘోరైర్జానుప్రహారైశ్చ దశనానాం చ పాతనైః। భక్షణైః కర్ణనాసానాం కేశానాం లుంచనైస్తథా॥ నఖై
శ్శుష్కముఖీశ్చైవ దారణైర్లంఘనైర్హతైః॥ నిపాత్య హంతుమిచ్ఛామి తవ విప్రియకారిణీః॥ ౩౫॥ ఏవం ప్రకారైర్బహు
భిర్విప్రకారైర్యశస్విని॥ హంతుమిచ్ఛామ్యహం దేవి తవేమాః కృతకిల్బిషాః॥ ౩౬॥ ఏవముక్తా హనుమతా వైదేహీ జనకా
త్మజా। ఉవాచ ధర్మసహితం హనుమంతం యశస్వినీ॥౩౭॥ రాజసంశ్రయవశ్యానాం కుర్వంతీనాం పరాజ్ఞయా। విధేయా
నాం చ దాసీనాం కః కుప్యేద్వానరోత్తమ ॥ ౩౮ ॥ భాగ్యవైషమ్యయోగేన పురా దుశ్చరితేన చ। మయైతత్ప్రాప్యతే స
ర్వం స్వకృతం హ్యుపభుజ్యతే॥౩౯॥ ప్రాప్తవ్యం తు దశాయోగాన్మయైతదితి నిశ్చితం। దాసీనాం రావణస్యాహం మర్షయా
మీహ దుర్బలా॥౪౦॥ ఆజ్ఞప్తా రావణేనైతా రాక్షస్యో మామతర్జయన్। హతే తస్మిన్న కుర్యుర్హి తర్జనం వానరోత్తమ॥
౪౧॥ అయం వ్యాఘ్రసమీపే తు పురాణో ధర్మసంస్థితః॥ ఋక్షేణ గీతశ్శ్లోకో మే తన్నిబోధ ప్లవంగమ॥ ౪౨ ॥ నపరః పా
పమాదత్తే పరేషాం పాపకర్మణాం। సమయో రక్షితవ్యస్తు సంతశ్చారిత్రభూషణాః ॥ ౪౩ ॥ పాపానాం వా శుభానాం
వా వధార్హాణాం ప్లవంగమ। కార్యం కరుణమార్యేణ న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి॥ ౪౪॥ లోకహింసావిహారాణాం రక్షసాం కా
మరూపిణాం। కుర్వతామపి పాపాని నైవ కార్యమశోభనం॥౪౫॥ ఏవముక్తస్తు హనుమాన్సీతయా వాక్యకోవిదః। ప్రత్యు
వాచ తతస్సీతాం రామపత్నీం యశస్వినీం॥౪౬॥ యుక్తా రామస్య భవతీ ధర్మపత్నీ యశస్వినీ । ప్రతిసందిశ మాం దేవి గమి
ష్యే యత్ర రాఘవః॥౪౭॥ ఏవముక్తా హనుమతా వైదేహీ జనకాత్మజా । అబ్రవీద్ద్రష్టుమిచ్ఛామి భర్తారం వానరోత్తమ ॥
౪౮॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ హర్షయన్మైథిలీం వాక్యమువాచేదం మహాద్యుతిః॥౪౯॥
పూర్ణచంద్రాననం రామం ద్రక్ష్యస్యార్యే సలక్ష్మణం॥ స్థిరమిత్రం హతామిత్రం శచీవ త్రిదశేశ్వరం ॥ ౫౦ ॥ తామేవ
ముక్త్వా రాజంతీం సీతాం సాక్షాదివ శ్రియం। ఆజగామ మహావేగో హనుమాన్యత్ర రాఘవః॥ ౫౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాం
డే షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః.************************ స ఉవాచ మహాప్రాజ్ఞమభిగమ్య ప్లవంగ
మః। రామం వచనమర్థజ్ఞో వరం సర్వధనుష్మతాం॥౧॥ యన్నిమిత్తోయమారంభః కర్మణాం చ ఫలోదయః। తాం దేవీం శో
కసంతప్తాం మైథిలీం ద్రష్టుమర్హసి॥౨॥ సా హి శోకసమావిష్టా బాష్పపర్యాకులేక్షణా। మైథిలీ విజయం శ్రుత్వా తవ హర్ష
ముపాగమత్ ॥ ౩ ॥ పూర్వకాత్ప్రత్యయాచ్చాహముక్తో విశ్వస్తయా తయా । భర్తారం ద్రష్టుమిచ్ఛామి కృతార్థం స
హలక్ష్మణం॥౪॥ ఏవముక్తో హనుమతా రామో ధర్మభృతాం వరః। అగచ్ఛత్సహసా ధ్యానమీషద్బాష్పపరిప్లుతః॥ ౫॥ దీర్ఘ
ముష్ణం వినిశ్వస్య మేదినీమవలోకయన్। ఉవాచ మేఘసంకాశం విభీషణముపస్థితం॥ ౬॥ దివ్యాంగరాగాం వైదేహీం ది
వ్యాభరణభూషితాం। ఇహ సీతాం శిరస్స్నాతాముపస్థాపయ మా చిరం॥ ౭॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ త్వరమాణో విభీషణః॥
ప్రవిశ్యాంతఃపురం సీతాం స్వాభిః (స్త్రీ)భిరచోదయత్ ॥ దివ్యాంగరాగా వైదేహీ దివ్యాభరణభూషితా। యానమారోహ

భద్రం తే భర్తా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి ॥౯॥ ఏవముక్తా తు వైదేహీ ప్రత్యువాచ విభీషణం। అస్నాతా ద్రష్టుమిచ్ఛామి భర్తా
రం రాక్షసాధిప ॥౧౦॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ విభీషణః । యదాహ రాజా భర్తా తే తత్తథా కర్తుమ
ర్హసి ॥౧౧॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మైథిలీ భర్తృదేవతా। భర్తృభక్తివ్రతా సాధ్వీ తథేతి ప్రత్యభాషత ॥౧౨॥ తతస్సీ
తాం శిరస్స్నాతాం యువతీభిరలంకృతాం। మహార్హాభరణోపేతాం మహార్హాంబరధారిణీం ॥ ఆరోప్య శిబికాం దీప్తాం ప
రార్ధ్యాంబరసంవృతాం। రక్షోభిర్బహుభిర్గుప్తామాజహార విభీషణః ॥౧౪॥ సోఽభిగమ్య మహాత్మానం జ్ఞాత్వాపి ధ్యాన
మాస్థితం । ప్రణతశ్చ ప్రహృష్టశ్చ ప్రాప్తాం సీతాం న్యవేదయత్ ॥ ౧౫ ॥ తామాగతాముపశ్రుత్య రక్షోగృహచిరోషి
తాం। హర్షో దైన్యం చ రోషశ్చ త్రయం రాఘవమావిశత్ ॥౧౬॥ తతః పార్శ్వగతం దృష్ట్వా సవిమర్శం విచారయన్ ।విభీ
షణమిదం వాక్యమహృష్టం రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥౧౭॥ రాక్షసాధిప తే సౌమ్య నిత్యం మద్విజయే రత । వైదేహీ సన్నికర్షం
మే శీఘ్రం సముపగచ్ఛతు॥౧౮॥ స తద్వచనమాజ్ఞాయ రాఘవస్య విభీషణః । తూర్ణముత్సారణే యత్నం కారయామాస
సర్వతః ॥౧౯॥ కంచుకోష్ణీషిణస్తత్ర వేత్రజర్ఝరపాణయః । ఉత్సారయంతః పురుషాస్సమంతాత్పరిచక్రముః ॥౨౦॥
ఋక్షాణాం వానరాణాం చ రాక్షసానాం చ సర్వశః । బృందాన్యుత్సార్యమాణాని దూరముత్సృజుస్తదా ॥౨౧॥ తేషా
ముత్సార్యమాణానాం సర్వేషాం ధ్వనిరుత్థితః । వాయునోద్వర్తమానస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః ॥౨౨॥ ఉత్సార్యమాణాం
స్తాన్ దృష్ట్వా సమంతాజ్జాతసంభ్రమాన్ । దాక్షిణ్యాత్తదమర్షాచ్చ వారయామాస రాఘవః ॥౨౩॥ సంరబ్ధశ్చాబ్రవీ
ద్రామశ్చక్షుషా ప్రదహన్నివ। విభీషణం మహాప్రాజ్ఞం సోపాలంభమిదం వచః ॥౨౪॥ కిమర్థం మామనాదృత్య క్లిశ్యతే
యం త్వయా జనః। నివర్తయైనముద్వేగం జనోఽయం స్వజనో మమ ॥౨౫॥ న గృహాణి న వస్త్రాణి న ప్రాకారాస్తిరస్క్రి
యాః। నేదృశా రాజసత్కారా వృత్తమావరణం స్త్రియాః॥౨౬॥ వ్యసనేషు న కృచ్ఛ్రేషు న యుద్ధేషు స్వయంవరే। న క్రతౌ
న వివాహే చ దర్శనం దుష్యతి స్త్రియాః॥౨౭॥ సైషా యుద్ధగతా చైవ కృచ్ఛ్రే చ మహతి స్థితా। దర్శనేఽస్యా న దోషస్స్యాన్మత్స
మీపే విశేషతః॥౨౮॥ తదానయ సమీపం మే శీఘ్రమేనాం విభీషణ । సీతా పశ్యతు మామేషా సుహృద్గణవృతం స్థితం॥ ౨౯ ॥
ఏవముక్తస్తు రామేణ సవిమర్శో విభీషణః। రామస్యోపానయత్సీతాం సన్నికర్షం వినీతవత్ ॥౩౦॥ తతో లక్ష్మణసుగ్రీవౌ
హనుమాంశ్చ ప్లవంగమః । నిశమ్య వాక్యం రామస్య బభూవుర్వ్యథితా భృశం ॥౩౧॥ కళత్రనిరపేక్షైశ్చ ఇంగితైరస్య దా
రుణైః। అప్రీతమివ సీతాయాం తర్కయంతి స్మ రాఘవం॥౩౨॥ లజ్జయా త్వవలీయంతీ స్వేషు గాత్రేషు మైథిలీ। విభీషణేనా
నుగతా భర్తారం సాఽభ్యవర్తత॥౩౩॥ సా వస్త్రసంరుద్ధముఖీ లజ్జయా జనసంసది। రురోదాసాద్య భర్తారమార్యపుత్రే
తి భాషిణీ ॥౩౪॥ విస్మయాచ్చ ప్రహర్షాచ్చ స్నేహాచ్చ పతిదేవతా । ఉదైక్షత ముఖం భర్తుస్సౌమ్యం సౌమ్యతరాననా ॥
౩౫॥ అథ సమపనుదన్మనఃక్లమం సా సుచిరమదృష్టముదీక్ష్య వై ప్రియస్య। వదనముదితపూర్ణచంద్రకాంతం విమలశశాంక
నిభాననా తదానీం॥౩౬॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః. **************************

తాం తు పార్శ్వస్థితాం ప్రహ్వాం రామస్సంప్రేక్ష్య మైథిలీం । హృదయాంతర్గతక్రోధో వ్యాహర్తుముపచక్ర
మే॥౧॥ ఏషాఽసి నిర్జితా భద్రే శత్రుం జిత్వా మయా రణే। పౌరుషాద్యదనుష్ఠేయం తదేతదుపపాదితం ॥౨॥ గతోఽస్మ్యంతమ
మర్షస్య ధర్షణా సంప్రమార్జితా। అవమానశ్చ శత్రుశ్చ మయా యుగపదుద్ధృతౌ ॥౩॥ అద్య మే పౌరుషం దృష్టమద్య మే
సఫలశ్శ్రమః। అద్య తీర్ణప్రతిజ్ఞత్వాత్ప్రభవామీహ చాత్మనః॥౪॥ యా త్వం విరహితా నీతా చలచిత్తేన రక్షసా। దైవసం
పాదితో దోషో మానుషేణ మయా జితః ॥౫॥ సంప్రాప్తమవమానం యస్తేజసా న ప్రమార్జతి । కస్తస్య పురుషార్థోఽస్తి పురు
షస్యాల్పతేజసః॥ ౬ ॥లంఘనం చ సముద్రస్య లంకాయాశ్చావమర్దనం। సఫలం తస్య తచ్ఛ్లాఘ్యమద్య కర్మ హనూ
మతః॥౭॥ యుద్ధే విక్రమతశ్చైవ హితం మంత్రయతశ్చ మే । సుగ్రీవస్య ససైన్యస్య సఫలోఽద్య పరిశ్రమః ॥౮॥ నిర్గుణం
భ్రాతరం త్యక్త్వా యో మాం స్వయముపస్థితః । విభీషణస్య భక్తస్య సఫలోఽద్య పరిశ్రమః ॥ ౯ ॥ ఇత్యేవం బ్రువతస్తస్య
సీతా రామస్య తద్వచః । మృగీవోత్ఫుల్లనయనా బభూవాశ్రుపరిప్లుతా ॥౧౦॥ పశ్యతస్తాం తు రామస్య భూయః క్రోధోఽభ్య
వర్ధత। ప్రభూతాజ్యావసిక్తస్య పావకస్యేవ దీప్యతః॥ ౧౧॥ స బద్ధ్వా భ్రుకుటిం వక్త్రే తిర్యక్ప్రేక్షితలోచనః । అబ్రవీత్ప

రుషం సీతాం మధ్యే వానరరక్షసాం ॥౧౨॥ యత్కర్తవ్యం మనుష్యేణ ధర్షణాం పరిమార్జతా । తత్ కృతం సకలం సీతే॥
౧౩॥శత్రుహస్తాదమర్షణాత్ ॥నిర్జితా జీవలోకస్య తపసా భావితాత్మనా । అగస్త్యేన దురాధర్షా మునినా దక్షిణేవ
దిక్ ॥౧౪॥విదితశ్చాస్తు తే భద్రే యోఽయం రణపరిశ్రమః।సతీర్ణస్సుహృదాం వీర్యాన్న త్వదర్థం మయా కృతః॥౧౫॥రక్ష
తా తు మయా వృత్తమపవాదం చ సర్వశః । ప్రఖ్యాతస్యాత్మవంశస్య న్యంగం చ పరిరక్షతా ॥౧౬॥ ప్రాప్తచారిత్రసందే
హా మమ ప్రతిముఖే స్థితా । దీపో నేత్రాతురస్యేవ ప్రతికూలాసి మే దృఢం ॥౧౭॥ తద్గచ్ఛ హ్యభ్యనుజ్ఞాతా యథేష్టం జనకా
త్మజే।ఏతా దశ దిశో భద్రే కార్యమస్తి న మే త్వయా ॥౧౮॥ కః పుమాంస్తు కులే జాతః స్త్రియం పరగృహోషితాం। తేజ
స్వీ పునరాదద్యాత్సుహృల్లేఖ్యేన చేతసా ॥౧౯॥రావణాంకపరిభ్రష్టాం దృష్టాం దుష్టేన చక్షుషా । కథం త్వాం పునరాద
ద్యాం కులం వ్యపదిశన్ మహత్ ॥౨౦॥తదర్థం నిర్జితా మే త్వం యశః ప్రత్యాహృతం మయా । నాస్తి మే త్వయ్యభిష్వం
గో యథేష్టం గమ్యతామితః॥౨౧॥ఇతి ప్రవ్యాహృతం భద్రే మయైతత్ కృతబుద్ధినా । లక్ష్మణే భరతే వా త్వం కురు బుద్ధిం య
థాసుఖం॥సుగ్రీవే వానరేంద్రే వా రాక్షసేంద్రే విభీషణే ।నివేశయ మనస్సీతే యథా వా సుఖమాత్మనః॥౨౩॥నహి త్వాం
రావణో దృష్ట్వా దివ్యరూపాం మనోరమాం।మర్షయేత చిరం సీతే స్వగృహే పరివర్తినీం॥౨౪॥ తతః ప్రియార్హశ్రవణా త
దప్రియం ప్రియాదుపశ్రుత్య చిరస్య మైథిలీ । ముమోచ బాష్పం సుభృశం ప్రవేపితా గజేంద్రహస్తాభిహతేవ సల్లకీ ॥
౨౫॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.************************* ఏవముక్తా తు వైదే
హీ పరుషం రోమహర్షణం।రాఘవేణ సరోషేణ భృశం ప్రవ్యథితాభవత్ ॥౧॥ సా తదశ్రుతపూర్వం హి జనే మహతి మైథి
లీ। శ్రుత్వా భర్తృవచో రూక్షం లజ్జయా వ్రీడితాభవత్ ॥౨॥ ప్రవిశంతీవ గాత్రాణి స్వాన్యేవ జనకాత్మజా। వాక్శరైస్తైః
సశల్యేవ భృశమశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥౩॥ తతో బాష్పపరిక్లిష్టం ప్రమార్జంతీ స్వమాననం ।శనైర్గద్గదయా వాచా భ
ర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥౪॥ కిం మామసదృశం వాక్యమీదృశం శ్రోత్రదారుణం । రూక్షం శ్రావయసే వీర మాం ప్రాకృతః ప్రా
కృతామివ ॥౫॥ న తథాస్మి మహాబాహో యథా త్వమవగచ్ఛసి । ప్రత్యయం గచ్ఛ మే యేన చారిత్రేణైవ తే శపే ॥౬॥
పృథక్ స్త్రీణాం ప్రచారేణ జాతిం తాం పరిశంకసే। పరిత్యజేమాం శంకాం తు యది తేఽహం పరీక్షితా ॥౭॥ యద్యహం గా
త్రసంస్పర్శం గతాస్మి వివశా ప్రభో । కామకారో న మే తత్ర దైవం తత్రాపరాధ్యతి ॥౮॥ మదధీనం తు యత్తన్మే హృద
యం త్వయి వర్తతే । పరాధీనేషు గాత్రేషు కిం కరిష్యామ్యనీశ్వరా ॥౯॥ సహ సంవృద్ధభావాచ్చ సంసర్గేణ చ మానద
యద్యహం తే న విజ్ఞాతా హతా తేనాస్మి శాశ్వతం ॥౧౦॥ ప్రేషితస్తే యదా వీరో హనుమానవలోకకః ।లంకాస్థాహం త్వ
యా వీర కింతదా న విసర్జితా ॥ ౧౧ ॥ ప్రత్యక్షం వానరేంద్రస్య త్వద్వాక్యసమనంతరం । త్వయా సంత్యక్తయా వీర త్య
క్తం స్యాజ్జీవితం మయా॥ ౧౨॥ న వృథా తే శ్రమోఽయం స్యాత్సంశయే న్యస్య జీవితం । సుహృజ్జనపరిక్లేశో న చాయం నిష్ఫల
స్తవ॥౧౩॥త్వయా తు నరశార్దూల క్రోధమేవానువర్తతా।లఘునేవ మనుష్యేణ స్త్రీత్వమేవ పురస్కృతం॥౧౪॥అపదే
శేన జనకాన్నోత్పత్తిర్వసుధాతలాత్ । మమ వృత్తం చ వృత్తజ్ఞ బహు తే న పురస్కృతం ॥౧౫ ॥ న ప్రమాణీకృతః పాణి
ర్బాల్యే బాలేన పీడితః। మమ భక్తిశ్చ శీలం చ సర్వం తే పృష్ఠతః కృతం ॥ ౧౬ ॥ఏవం బ్రువాణా రుదతీ బాష్పగద్గదభాషిణీ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణం సీతా దీనం ధ్యానపరం స్థితం ॥౧౭॥ చితాం మే కురు సౌమిత్రే వ్యసనస్యాస్య భేషజం । మిథ్యోపఘాతోపహ
తా నాహం జీవితుముత్సహే ॥ ౧౮॥ అప్రీతస్య గుణైర్భర్తుస్త్యక్తాయా జనసంసది । యా క్షమా మే గతిర్గంతుం ప్రవే
క్ష్యే హవ్యవాహనం ॥౧౯॥ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యా లక్ష్మణః పరవీరహా।అమర్షవశమాపన్నో రాఘవాననమైక్షత ॥౨౦॥
స విజ్ఞాయ తతశ్ఛందం రామస్యాకారసూచితం।చితాం చకార సౌమిత్రిర్మతే రామస్య వీర్యవాన్ ॥౨౧॥ అధోముఖం త
దా రామం శనైః కృత్వా ప్రదక్షిణం । ఉపాసర్పత వైదేహీ దీప్యమానం హుతాశనం ॥౨౨॥ ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రా
హ్మణేభ్యశ్చ మైథిలీ । బద్ధాంజలిపుటా చేదమువాచాగ్నిసమీపతః ॥౨౩ ॥ యథా మే హృదయం నిత్యం నాపసర్పతి రాఘ
వాత్ । తథా లోకస్య సాక్షీ మాం సర్వతః పాతు పావకః ॥౨౪ ॥ యథా మాం శుద్ధచారిత్రాం దుష్టాం జానాతి రాఘవః।
తథా లోకస్య సాక్షీ మాం సర్వతః పాతు పావకః॥౨౫॥కర్మణా మనసా వాచా యథా నాతిచరామ్యహం ।రాఘవం సర్వ
ధర్మజ్ఞం తథా మాం పాతు పావకః॥౨౬॥ఆదిత్యో భగవాన్ వాయుర్దిశశ్చంద్రస్తథైవ చ । అహశ్చాపి తథా సంధ్యే రా
త్రిశ్చ పృథివీ తథా। యథాన్యేపి విజానంతి తథా చారిత్రసంయుతాం ॥ ౨౭॥ ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ పరిక్రమ్య హుతా

శనం॥ వివేశ జ్వలనం దీప్తం నిస్సంగేనాంతరాత్మనా॥-౨౭॥ జనస్సుమహాంస్త్రస్తో బాలవృద్ధసమాకులః ॥ దదర్శ మైథి
లీం తత్ర ప్రవిశంతీం హుతాశనం॥ ౨౮॥ సా తప్తనవహేమాభా తప్తకాంచనభూషణా ॥ పపాత జ్వలనం దీప్తం సర్వలో
కస్య సన్నిధౌ ॥ ౨౯॥ దదృశుస్తాం మహాభాగాం ప్రవిశంతీం హుతాశనం ॥ సీతాం కృత్స్నాస్త్రయో లోకాః పుణ్య
మాజ్యాహుతిమివ ॥ ౩౦॥ ప్రచుక్రుశుః స్త్రియస్సర్వాస్తాం దృష్ట్వా హవ్యవాహనే ॥ పతంతీం సంస్కృతాం మంత్రై
ర్వసోర్ధారామివాధ్వరే॥ ౩౧॥ దదృశుస్తాం త్రయో లోకా దేవగంధర్వదానవాః ॥ శప్తాం పతంతీం నిరయే త్రిదివా ద్దే
వతామివ॥ ౩౩॥ తస్యామగ్నిం విశంత్యాం తు హాహేతి విపులస్స్వనః ॥ రక్షసాం వానరాణాం చ సంబభూవాద్భుతోప
మః॥ ౩౪॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ******************************

తతో హి దుర్మనా రామః శ్రుత్వైవం వదతాం గిరః। దధ్యౌ ముహూర్తం ధర్మాత్మా బాష్పవ్యాకులలోచనః ॥౧॥
తతో వైశ్రవణో రాజా యమశ్చామిత్రకర్శనః । సహస్రాక్షో మహేంద్రశ్చ వరుణశ్చ పరంతపః ॥ షడర్ధనయనః శ్రీ
మాన్ మహాదేవో వృషధ్వజః। కర్తా సర్వస్య లోకస్య బ్రహ్మా బ్రహ్మవిదాం వరః ॥ ఏతే సర్వే సమాగమ్య విమానైః సూ
ర్యసన్నిభైః। ఆగమ్య నగరీం లంకామభిజగ్ముశ్చ రాఘవం॥ ౪॥ తతః సహస్తాభరణాన్ ప్రగృహ్య విపులాన్ భుజాన్ । అ
బ్రువంస్త్రిదశశ్రేష్ఠాః ప్రాంజలిం రాఘవం స్థితం॥ ౫॥ కర్తా సర్వస్య లోకస్య శ్రేష్ఠో జ్ఞానవతాం వరః । ఉపేక్షసే కథం
సీతాం పతంతీం హవ్యవాహనే॥ ౬॥ కథం దేవగణశ్రేష్ఠమాత్మానం నావబుధ్యసే ॥ ౭॥ ఋతధామా వసుః పూర్వం వ
సూనాం త్వం ప్రజాపతిః ॥ త్రయాణాం త్వం హి లోకానామాదికర్తా స్వయంప్రభుః । రుద్రాణామష్టమో రుద్రః సా
ధ్యానామసి పంచమః ॥ అశ్వినౌ చాపి తే కర్ణౌ చంద్రసూర్యౌ చ చక్షుషీ । అంతే చాదౌ చ లోకానాం దృశ్యసే త్వం ప
రంతప॥ ఉపేక్షసే చ వైదేహీం మానుషః ప్రాకృతో యథా॥ ౯॥ ఇత్యుక్తో లోకపాలైస్తైః స్వామీ లోకస్య రాఘవః॥ అ
బ్రవీత్త్రిదశశ్రేష్ఠాన్ రామో ధర్మభృతాం వరః॥ ౧౦॥ ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజం ॥ సోఽహం
యశ్చ యతశ్చాహం భగవాంస్తద్బ్రవీతు మే॥ ౧౧॥ ఇతి బ్రువంతం కాకుత్స్థం బ్రహ్మా బ్రహ్మవిదాం వరః ॥ అబ్రవీచ్ఛృ
ణు మే రామ సత్యం సత్యపరాక్రమ॥ ౧౨॥ భవాన్నారాయణో దేవః శ్రీమాంశ్చక్రాయుధః ప్రభుః ॥ ఏకశృంగో వరా
హస్త్వం భూతభవ్యసపత్నజిత్ ॥౧౩॥ అక్షరం బ్రహ్మ సత్యం చ మధ్యే చాంతే చ రాఘవ ॥ లోకానాం త్వం పరో ధర్మో వి
ష్వక్సేనశ్చతుర్భుజః॥ ౧౪॥ శార్ఙ్గధన్వా హృషీకేశః పురుషః పురుషోత్తమః॥ అజితః ఖడ్గధృగ్విష్ణుః కృష్ణశ్చైవ బృహద్బ
లః॥ ౧౫॥ సేనానీర్గ్రామణీశ్చ త్వం బుద్ధిస్సత్త్వం క్షమా దమః ॥ ప్రభవశ్చావ్యయశ్చ త్వముపేంద్రో మధుసూదనః ॥
౧౬ ॥ ఇంద్రకర్మా మహేంద్రస్త్వం పద్మనాభో రణాంతకృత్ ॥ శరణ్యం శరణం చ త్వామాహుర్దివ్యా మహర్ష
యః॥ ౧౭॥ సహస్రశృంగో వేదాత్మా శతజిహ్వో మహర్షభః ॥ త్వం త్రయాణాం హి లోకానామాదికర్తా స్వ
యంప్రభుః। సిద్ధానామపి సాధ్యానామాశ్రయశ్చాసి పూర్వజః ॥ ౧౮ ॥ త్వం యజ్ఞస్త్వం వషట్కారస్త్వమోంకా
రః పరంతపః। ప్రభవం నిధనం వా తే న విదుః కో భవానితి॥ ౨౦॥ దృశ్యసే సర్వభూతేషు బ్రాహ్మణేషు చ గోషు చ । దిక్షు స
ర్వాసు గగనే పర్వతేషు వనేషు చ॥ ౨౧॥ సహస్రచరణః శ్రీమాన్ శతశీర్షః సహస్రదృక్ । త్వం ధారయసి భూతాని వసు
ధాం చ సపర్వతాం॥ ౨౨॥ అంతే పృథివ్యాః సలిలే దృశ్యసే త్వం మహోరగః ॥ త్రీన్ లోకాన్ ధారయన్ రామ దేవ
గంధర్వదానవాన్॥ ౨౩॥ అహం తే హృదయం రామ జిహ్వా దేవీ సరస్వతీ। దేవా గాత్రేషు రోమాణి నిర్మితా బ్రహ్మణః
ప్రభో॥ ౨౪॥ నిమేషస్తే భవేద్రాత్రిరున్మేషస్తే భవేద్దివా। సంస్కారాస్తే భవన్ వేదా నైతదస్తి త్వయా వినా॥ ౨౫॥ జగత్స
ర్వం శరీరం తే స్థైర్యం తే వసుధాతలం। అగ్నిః కోపః ప్రసాదస్తే సోమః శ్రీవత్సలక్షణః॥ ౨౬॥ త్వయా లోకాస్త్రయః క్రాం
తాః పురాణే విక్రమైస్త్రిభిః। మహేంద్రశ్చ కృతో రాజా బలిం బద్ధ్వా మహాసురం॥ ౨౭॥ సీతా లక్ష్మీర్భవాన్ విష్ణుర్దేవః
కృష్ణః ప్రజాపతిః। వధార్థం రావణస్యేహ ప్రవిష్టో మానుషీం తనుం॥ ౨౮॥ తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా ధర్మభృతాం
వర। నిహతో రావణో రామ ప్రహృష్టో దివమాక్రమ॥ ౨౯॥ అమోఘం బలవీర్యం తే అమోఘస్తే పరాక్రమః । అమోఘం ద
ర్శనం రామ న చ మోఘః స్తవస్తవ॥ ౩౦॥ అమోఘాస్తే భవిష్యంతి భక్తిమంతశ్చ యే నరాః॥ ౩౧॥ యే త్వాం దేవం ధ్రువం
భక్తాః పురాణం పురుషోత్తమం। ప్రాప్నువంతి సదా కామానిహ లోకే పరత్ర చ॥ ౩౧॥ ఇమమార్షం స్తవం నిత్యమితిహా
సం పురాతనం। యే నరాః కీర్తయిష్యంతి నాస్తి తేషాం పరాభవః॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః.

ఏతచ్ఛ్రుత్వాశుభంవాక్యం పితామహసమీరితం । అంకేనాదాయవైదేహీముత్పపాతవిభావసుః ॥ ౧ ॥ సవిధూయచితాంతాంతు వైదేహీంహవ్యవాహనః । ఉత్తస్థౌమూర్తిమానాశుగృహీత్వాజనకాత్మజాం ॥ ౨ ॥ తరుణాదిత్యసంకాశాంతప్తకాంచనభూషణాం । రక్తాంబరధరాంబాలాంనీలకుంచితమూర్ధజాం ॥ అక్లిష్టమాల్యాభరణాం తథారూపాంమనస్వినీం । దదౌరామాయవైదేహీమంకేకృత్వావిభావసుః ॥ ౪॥అబ్రవీచ్చతదారామం సాక్షీలోకస్యపావకః ॥ ౪ ॥ ఏషాతేరామవైదేహీ పాపమస్యానవిద్యతే ॥ ౫॥ నైవవాచానమనసానానుధ్యానాన్నచక్షుషా।సువృత్తావృత్తశౌండీరనత్వామతిచచారహ॥౬॥ రావణేనాపనీతైషావీర్యోత్సిక్తేనరక్షసా।త్వయావిరహితాదీనావివశానిర్జనాద్వనాత్ ॥౭॥ రుద్ధాచాంతఃపురేగుప్తాత్వచ్చిత్తాత్వత్పరాయణా।రక్షితారాక్షసీసంఘైర్వికృతైర్ఘోరదర్శనైః॥ ౮॥ ప్రలోభ్యమానావివిధంభర్త్స్యమానాచమైథిలీ । నాచింతయతతద్రక్షస్త్వద్గతేనాంతరాత్మనా॥౯॥విశుద్ధభావాంనిష్పాపాంప్రతిగృహ్ణీష్వరాఘవ। నకించిదభిధాతవ్యమహమాజ్ఞాపయామితే॥ ౧౦॥ తతఃప్రీతమనారామఃశ్రుత్వైతద్వదతాంవరః।దధ్యౌముహూర్తంధర్మాత్మాబాష్పవ్యాకులలోచనః॥ ౧౧॥ ఏవముక్తోమహాతేజాధృతిమాందృఢవిక్రమః। అబ్రవీత్త్రిదశశ్రేష్ఠంరామోధర్మభృతాంవరః ॥ ౧౨ ॥ అవశ్యంత్రిషులోకేషునసీతాపాపమర్హతి। దీర్ఘకాలోషితాహీయంరావణాంతఃపురేశుభా ॥ ౧౩॥ బాలిశఃఖలుకామాత్మారామోదశరథాత్మజః।ఇతివక్ష్యంతిమాంసంతోజానకీమవిశోధ్యహి॥౧౪॥అనన్యహృదయాంభక్తాంమచ్చిత్తపరివర్తినీం ।అహమప్యవగచ్ఛామిమైథిలీంజనకాత్మజాం॥ ౧౫॥ ప్రత్యయార్థంతులోకానాంత్రయాణాంసత్యసంశ్రయః । ఉపేక్షేచాపివైదేహీంప్రవిశంతీంహుతాశనం ॥ ౧౬ ॥ ఇమామపివిశాలాక్షీంరక్షితాంస్వేనతేజసా। రావణోనాతివర్తేతవేలామివమహోదధిః॥౧౭॥ నహిశక్తస్సదుష్టాత్మామనసాపిహిమైథిలీం । ప్రధర్షయితుమప్రాప్తాందీప్తామగ్నిశిఖామివ॥ ౧౮॥ నేయమర్హతిచైశ్వర్యంరావణాంతఃపురేశుభా । అనన్యాహిమయాసీతాభాస్కరేణప్రభాయథా ॥ ౧౯॥ విశుద్ధాత్రిషులోకేషుమైథిలీజనకాత్మజా।నహిహాతుమియంశక్యాకీర్తిరాత్మవతాయథా ॥ ౨౦ ॥ అవశ్యంతుమయాకార్యంసర్వేషాంవోవచశ్శుభం।స్నిగ్ధానాంలోకమాన్యానామేవంచబ్రువతాంహితం ॥ ౨౧ ॥ ఇతీదముక్త్వావిదితంమహాబలైఃప్రశస్యమానస్స్వకృతేనకర్మణా । సమేత్యరామఃప్రియయామహాబలస్సుఖంసుఖార్హోనుబభూవరాఘవః॥౨౨॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ************************

ఏతచ్ఛ్రుత్వాశుభంవాక్యంరాఘవేణసుభాషితం । ఇదంశుభతరంవాక్యంవ్యాజహారమహేశ్వరః॥౧॥ పుష్కరాక్షమహాబాహోమహావక్షఃపరంతప। దిష్ట్యాకృతమిదంకర్మత్వయాశస్త్రభృతాంవర ॥ ౨॥ దిష్ట్యాసర్వస్యలోకస్యప్రవృద్ధందారుణంతమః। అపావృత్తంత్వయాసంఖ్యేరామరావణజంభయం॥ ౩॥ ఆశ్వాస్యభరతందీనంకౌసల్యాంచయశస్వినీం । కైకేయీంచసుమిత్రాంచదృష్ట్వాలక్ష్మణమాతరం ॥ ప్రాప్యరాజ్యమయోధ్యాయాంనందయిత్వాసుహృజ్జనం। ఇక్ష్వాకూణాంకులేవంశంస్థాపయిత్వామహాబల ॥ ఇష్ట్వాతురగమేధేనప్రాప్యచానుత్తమంయశః । బ్రాహ్మణేభ్యోధనందత్వాత్రిదివంగంతుమర్హసి॥ ౬॥ఏషరాజావిమానస్థఃపితాదశరథస్తవ । కాకుత్స్థమానుషేలోకేగురుస్తవమహాయశాః ॥ ఇంద్రలోకంగతశ్శ్రీమాంస్త్వయాపుత్రేణతారితః । లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాత్వమేనమభివాదయ॥ మహాదేవవచశ్శ్రుత్వాకాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః। విమానశిఖరస్థస్యప్రణామమకరోత్పితుః ॥ ౯ ॥ దీప్యమానంస్వయాలక్ష్మ్యావిరజోంబరధారిణం।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాదదర్శపితరంవిభుః॥ ౧౦ ॥ హర్షేణమహతావిష్టోవిమానస్థోమహీపతిః । ప్రాణైఃప్రియతరందృష్ట్వాపుత్రందశరథస్తదా ॥ ఆరోప్యాంకంమహాబాహుర్వరాసనగతఃప్రభుః।బాహుభ్యాంసంపరిష్వజ్యతతోవాక్యంసమాదదే॥ ౧౨ ॥నమేస్వర్గోబహుమతస్సమ్మానశ్చసురర్షిభిః । త్వయారామవిహీనస్యసత్యంప్రతిశృణోమితే ॥ ౧౩ ॥ అద్యత్వాంనిహతామిత్రందృష్ట్వాసంపూర్ణమానసం । నిస్తీర్ణవనవాసంచప్రీతిరాసీత్పరామమ॥ ౧౪ ॥ కైకేయ్యాయానిచోక్తానివాక్యానివదతాంవర । తవప్రవ్రాజనార్థానిస్థితానిహృదయేమమ॥౧౫॥త్వాంతుదృష్ట్వాకుశలినం పరిష్వజ్యసలక్ష్మణం । అద్యదుఃఖాద్విముక్తోస్మి నీహారాదివభాస్కరః॥ ౧౬ ॥ తారితోహంత్వయాపుత్రసుపుత్రేణమహాత్మనా । అష్టావక్రేణధర్మాత్మాతారితోబ్రాహ్మణోయథా॥౧౭ ॥ఇదానీంతువిజానామియథాసౌమ్యసురేశ్వరైః । వధార్థంరావణస్యేదంవిహితంపురుషోత్తమ ॥

౧౮ ॥సిద్ధార్థాః ఖలు కౌసల్యా యా త్వాం [illegible] గృహే [illegible] వనాన్నివృత్తం సంహృష్టా ద్రక్ష్యత్యరినిషూదన ॥౧౯॥
సిద్ధార్థాః ఖలు తే రామ నరా యే త్వాం పురీం గతం । జలార్ద్రమభిషిక్తం చ ద్రక్ష్యంతి వసుధాధిపం ॥౨౦॥ అనురక్తేన
బలినా శుచినా ధర్మచారిణా । ఇచ్ఛామి త్వామహం ద్రష్టుం భరతేన సమాగతం ॥౨౧॥ చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య వనే ని
ర్యాపితాస్త్వయా । వసతా సీతయా సార్ధం లక్ష్మణేన చ ధీమతా ॥౨౨॥ నివృత్తవనవాసోఽసి ప్రతిజ్ఞా సఫలా కృతా । రా
వణం చ రణే హత్వా దేవాస్తే పరితోషితాః ॥౨౩॥ కృతం కర్మ యశశ్శ్లాఘ్యం ప్రాప్తం తే శత్రుసూదన । భ్రాతృభిస్స
హ రాజ్యస్థో దీర్ఘమాయురవాప్నుహి ॥౨౪॥ ఇతి బ్రువాణం రాజానం రామః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ । కురు ప్రసాదం ధ
ర్మజ్ఞ కైకేయ్యా భరతస్య చ ॥ సపుత్రాం త్వాం త్యజామీతి యదుక్తా కైకయీ త్వయా ॥౨౫॥ స శాపః కైకయీం
ఘోరస్సపుత్రాం న స్పృశేత్ప్రభో ॥౨౬॥ స తథేతి మహారాజో రామముక్త్వా కృతాంజలిం । లక్ష్మణం చ పరిష్వజ్య పు
నర్వాక్యమువాచ హ ॥౨౭॥ రామం శుశ్రూషతా భక్త్యా వైదేహ్యా సహ సీతయా । కృతా మమ మహాప్రీతిః ప్రాప్తం
ధర్మఫలం చ తే ॥౨౮॥ ధర్మం ప్రాప్స్యసి ధర్మజ్ఞ యశశ్చ విపులం భువి । రామే ప్రసన్నే స్వర్గం చ మహిమానం త
థైవ చ ॥౨౯॥ రామం శుశ్రూష భద్రం తే సుమిత్రానందవర్ధన । రామస్సర్వస్య లోకస్య శుభేష్వభిరతస్సదా ॥౩౦॥
ఏతే సేంద్రాస్త్రయో లోకాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । అభిగమ్య మహాత్మానమర్చంతి పురుషోత్తమం ॥౩౧॥ ఏతత్తదు
క్తమవ్యక్తమక్షరం బ్రహ్మనిర్మితం । దేవానాం హృదయం సౌమ్య గుహ్యం రామః పరంతపః ॥౩౨॥ అవాప్తం ధర్మ
చరణం యశశ్చ విపులం త్వయా । రామం శుశ్రూషతా భక్త్యా వైదేహ్యా సహ సీతయా ॥౩౩॥ స తథోక్త్వా మహాబాహు
ర్లక్ష్మణం ప్రాంజలిం స్థితం । ఉవాచ రాజా ధర్మాత్మా వైదేహీం వచనం శుభం ॥౩౪॥ కర్తవ్యో న తు వైదేహి మన్యు
స్త్యాగమిమం ప్రతి । రామేణ త్వద్విశుద్ధ్యర్థం కృతమేతద్ధితైషిణా ॥౩౫॥ న త్వం సుభ్రు సమాధేయా పతిశుశ్రూషణం
ప్రతి । అవశ్యం తు మయా వాచ్యమేష తే దైవతం పరం ॥౩౬॥ ఇతి ప్రతిసమాదిశ్య పుత్రౌ సీతాం తథా స్నుషాం । ఇంద్ర
లోకం విమానేన యయౌ దశరథో జ్వలన్ ॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వావింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. *********

ప్రతియాతే తు కాకుత్స్థే మహేంద్రః పాకశాసనః । అబ్రవీత్పరమప్రీతో రాఘవం ప్రాంజలిం స్థితం ॥౧॥ అమో
ఘం దర్శనం రామ తవాస్మాకం పరంతప । ప్రీతియుక్తాః స్మ తేన త్వం బ్రూహి యన్మనసేచ్ఛసి ॥౨॥ ఏవముక్తస్తు కాకుత్
స్థః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా సహ భార్యయా ॥౩॥ యది ప్రీతిస్సముత్పన్నా మయి స
ర్వసురేశ్వర । వక్ష్యామి కురు తే సత్యం వచనం వదతాం వర ॥౪॥ మమ హేతోః పరాక్రాంతా యే గతా యమసాదనం । తే
సర్వే జీవితం ప్రాప్య సముత్తిష్ఠంతు వానరాః ॥౫॥ మత్కృతే విప్రయుక్తా యే పుత్రైర్దారైశ్చ వానరాః । మత్ప్రియే
ష్వభియుక్తాశ్చ న మృత్యుం గణయంతి చ ॥ త్వత్ప్రసాదాత్సమేయుస్తే వరమేతదహం వృణే ॥౬॥ నీరుజో నిర్వ్రణాంశ్చై
వ సంపన్నబలపౌరుషాన్ ॥ గోలాంగూలాంస్తథైవర్క్షాన్ ద్రష్టుమిచ్ఛామి మానద ॥౭॥ అకాలే చాపి ముఖ్యాని మూ
లాని చ ఫలాని చ ॥ నద్యశ్చ విమలాస్తత్ర తిష్ఠేయుర్యత్ర వానరాః ॥౮॥ శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః ॥
మహేంద్రః ప్రత్యువాచేదం వచనం ప్రీతిలక్షణం ॥౯॥ మహానయం వరస్తాత త్వయోక్తో రఘునందన ॥ ద్విర్మయా నో
క్తపూర్వం హి తస్మాదేతద్భవిష్యతి ॥౧౦॥ సముత్థాస్యంతి హరయో యే హతా యుధి రాక్షసైః ॥ ఋక్షాశ్చ సహ గో
పుచ్ఛా నికృత్తాననబాహవః ॥౧౧॥ నీరుజో నిర్వ్రణాశ్చైవ సంపన్నబలపౌరుషాః ॥ సముత్థాస్యంతి హరయస్సుప్తా ని
ద్రాక్షయే యథా ॥౧౨॥ సుహృద్భిర్బాంధవైశ్చైవ జ్ఞాతిభిస్స్వజనైరపి ॥ సర్వ ఏవ సమేష్యంతి సంయుక్తాః పరయా
ముదా ॥౧౩॥ అకాలే పుష్పశబళాః ఫలవంతశ్చ పాదపాః ॥ భవిష్యంతి మహేష్వాస నద్యశ్చ సలిలాయుతాః ॥౧౪॥
సవ్రణైః ప్రథమం గాత్రైస్సంవృత్తైర్నిర్వ్రణైః పునః ॥౧౫॥ తతస్సముత్థితాస్సర్వే సుప్త్వేవ హరిపుంగవాః । బభూ
వుర్వానరాస్సర్వే కిమేతదితి విస్మితాః ॥౧౬॥ తే సర్వే వానరాస్తస్మై రాఘవాయాభ్యవాదయన్ ॥ ౧౭॥ కాకుత్
స్థం పరిపూర్ణార్థం దృష్ట్వా సర్వే సురోత్తమాః ॥ ఊచుస్తే ప్రథమం స్తుత్వా స్తవార్హం సహలక్ష్మణం ॥౧౮॥ గచ్ఛా
యోధ్యామితో వీర విసర్జయ చ వానరాన్ ॥ మైథిలీం సాంత్వయస్వైనామనురక్తాం తపస్వినీం । శత్రుఘ్నం చ మహా

త్మానంమాత్మాన్సర్వాఃపరంతప ॥ భ్రాతరంపశ్యభరతంత[...]థకాద్వ్య[...]తిణం । అభిషేచయచాత్మానంపౌరా
గత్వాప్రహర్షయ ॥ ౨౦ ॥ ఏవముక్త్వాతమామంత్ర్య[...]ంసౌమిత్రిణాసహ । విమానైస్సూర్యసంకాశైర్హృ
ష్టాజగ్ముస్సురాదివం ॥౨౧॥ అభివాద్యచకాకుత్స్థస్సర్వాంస్తాంస్త్రిదశోత్తమాన్ । లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రావాసమా
జ్ఞాపయత్తదా ॥౨౨॥ తతస్తుసాలక్ష్మణరామపాలితామహాచమూర్హృష్టజనాయశస్వినీ । శ్రియాజ్వలంతీవిరరాజ
సర్వతోనిశాప్రణీతేవహిశీతరశ్మినా॥౨౩॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్రయోవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ********

తాంరాత్రిముషితంరామంసుఖోత్థితమరిందమం । అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యంజయంపృష్ట్వావిభీషణః ॥ ౧॥
స్నానానిచాంగరాగాణివస్త్రాణ్యాభరణానిచ । చందనానిచదివ్యానిమాల్యానివివిధానిచ ॥అలంకారవిదశ్చేమానా
ర్యఃపద్మనిభేక్షణాః । ఉపస్థితాస్త్వాంవిధివత్ స్నాపయిష్యంతిరాఘవ ॥ ప్రతిగృహ్ణీష్వతత్సర్వంమదనుగ్రహకామ్య
యా ॥౩॥ఏవముక్తస్తుకాకుత్స్థఃప్రత్యువాచవిభీషణం ॥౪॥ హరీన్సుగ్రీవముఖ్యాంస్త్వంస్నానేనాభినిమంత్రయ॥
౪॥సతుతామ్యతిధర్మాత్మామమహేతోస్సుఖోచితః॥ సుకుమారోమహాబాహుఃకుమారస్సత్యసంశ్రవః॥ ౫॥ తంవి
నాకైకయీపుత్రంభరతంధర్మచారిణం ॥ నమేస్నానంబహుమతంవస్త్రాణ్యాభరణానిచ ॥ ౬॥ ఇతఏవపథాక్షి
ప్రంప్రతిగచ్ఛామితాంపురీం ॥ అయోధ్యామాగతోహ్యేషపంథాఃపరమదుర్గమః ॥ ౭॥ ఏవముక్తస్తుకాకుత్స్థం
ప్రత్యువాచవిభీషణః ॥౮॥ అహ్నాత్వాంప్రాపయిష్యామితాంపురీంపార్థివాత్మజ । పుష్పకంనామభద్రంతేవిమా
నంసూర్యసన్నిభం ॥ మమభ్రాతుఃకుబేరస్యరావణేనాహృతంబలాత్ । హృతంనిర్జిత్యసంగ్రామేకామగందివ్యము
త్తమం॥త్వదర్థేపాలితంచైతత్తిష్ఠత్యతులవిక్రమ । తదిదంమేఘసంకాశంవిమానమిహతిష్ఠతి ॥ తేనయాస్యసియా
నేనత్వమయోధ్యాంగతజ్వరః ॥ ౧౧॥ అహంతేయద్యనుగ్రాహ్యోయదిస్మరసిమేగుణాన్ ॥ వసతావదిహప్రా
జ్ఞయద్యస్తిమయిసౌహృదం। లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రావైదేహ్యాచాపిభార్యయా ॥ అర్చితస్సర్వకామైస్త్వంతతోరా
మగమిష్యసి। ప్రీతియుక్తస్యమేరామససైన్యస్ససుహృద్గణః ॥ సత్క్రియాంవిహితాంతావద్గృహాణత్వంమయోద్య
తాం।ప్రణయాద్బహుమానాచ్చసౌహృదేనచరాఘవ ॥ ప్రసాదయామిప్రేష్యోహంనఖల్వాజ్ఞాపయామితే ॥౧౫॥
ఏవముక్తస్తతోరామఃప్రత్యువాచవిభీషణం ॥ రక్షసాంవానరాణాంచసర్వేషాంచోపశృణ్వతాం ॥ ౧౬॥ పూజితో
హంత్వయాసౌమ్యసాచివ్యేనపరంతప॥సర్వాత్మనాచచేష్టాభిస్సౌహృదేనోత్తమేనచ ॥౧౭॥నఖల్వేతన్నకుర్యాంతేవ
చనంరాక్షసేశ్వర ॥ తంతుమేభ్రాతరంద్రష్టుంభరతంత్వరతేమనః । మాంనివర్తయితుంయోసౌచిత్రకూటముపా
గతః ॥ శిరసాయాచతోయస్యవచనంనకృతంమయా ॥ ౧౯॥ కౌసల్యాంచసుమిత్రాంచకైకేయీంచయశస్వి
నీం ॥ గురూంశ్చసుహృదశ్చైవపౌరాంశ్చతనయైస్సహ ॥ ౨౦॥ ఉపస్థాపయమేక్షిప్రం విమానం రాక్షసేశ్వర ॥
కృతకార్యస్యమేవాసఃకథంస్విదిహసమ్మతః ॥౨౧॥ అనుజానీహిమాంసౌమ్యపూజితోస్మివిభీషణ ॥ మన్యుర్నఖ
లుకర్తవ్యస్త్వరితంత్వానుమానయే ॥ ౨౨॥ రాఘవస్యవచఃశ్రుత్వా రాక్షసేంద్రోవిభీషణః ॥ తంవిమానంస
మాదాయతూర్ణంప్రతినివర్తత । తతఃకాంచనచిత్రాంగం వైదూర్యమయవేదికం ॥ కూటాగారైఃపరిక్షిప్తంస
ర్వతోరజతప్రభం । పాండురాభిఃపతాకాభిర్ధ్వజైశ్చసమలంకృతం ॥ శోభితంకాంచనైర్హర్మ్యైర్హేమపద్మ
విభూషితం।ప్రకీర్ణంకింకిణీజాలైర్ముక్తామణిగవాక్షితం ॥ ఘంటాజాలైఃపరిక్షిప్తంసర్వతోమధురస్వనం ॥౨౬॥
యన్మేరుశిఖరాకారంనిర్మితంవిశ్వకర్మణా ॥ బహుభిర్భూషితంహర్మ్యైర్ముక్తారజతసన్నిభైః । తలైస్స్ఫా
టికచిత్రాంగైర్వైదూర్యైశ్చవరాసనైః ॥ మహార్హాస్తరణోపేతైరుపపన్నంమహాధనైః । ఉపస్థితమనాధృష్యం
తద్విమానంమనోజవం॥నివేదయిత్వారామాయతస్థౌతత్రవిభీషణః ॥౨౯॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుర్వింశత్యుత్తర
శతతమస్సర్గః.****************************** ఉపస్థితంతుతందృష్ట్వాపుష్పకంపుష్పభూషితం।అ
విదూరస్థితోరామంప్రత్యువాచవిభీషణః ॥ ౧ ॥ సతుబద్ధాంజలిఃప్రహ్వోవినీతోరాక్షసేశ్వరః । అబ్రవీత్త్వరయో
పేతఃకింకరోమీతిరాఘవం ॥౨॥తమబ్రవీన్మహాతేజాలక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః । విమృశ్యరాఘవోవాక్యమిదంస్నేహపుర
స్కృతం॥౩॥కృతప్రయత్నకర్మాణోవిభీషణవనౌకసః ।రత్నైరర్థైశ్చవివిధైర్భూషణైశ్చాపిపూజయ ॥౪॥సహై
భిరజితాలంకానిర్జితారాక్షసేశ్వర । హృష్టైఃప్రాణభయంత్యక్త్వా సంగ్రామేష్వనివర్తిభిః ॥ ౫ ॥ తఇమేకృతక

మార్గణాఃపూజ్యంతాంసర్వవానరాః॥౫॥ధనరత్నప్ర॥/నేకమైషాంసఫలంకురు॥ ౬॥ ఏవంసమ్మానితాశ్చైతేమా
నార్హామానదత్వయా।భవిష్యంతికృతజ్ఞేనసివృత్తాహరియూథపాః ॥ ౭॥ త్యాగినంసంగృహీతారంసానుక్రోశం
యశస్వినం। సర్వేత్వామవగచ్ఛంతితతస్సంబోధయామ్యహం॥౮॥హీనంరతిగుణైస్సర్వైరభిహంతారమాహవే। త్య
జంతినృపతింసైన్యాస్సంవిగ్నాస్తంనరేశ్వరం॥౯॥ఏవముక్తస్తురామేణవానరాంస్తాన్విభీషణః। రత్నార్థైస్సంవిభా
గేనసర్వానేవాభ్యపూజయత్॥౧౦॥తతస్తాన్పూజితాన్దృష్ట్వారత్నైరర్థైశ్చయూథపాన్। ఆరురోహతతోరామ
స్తద్విమానమనుత్తమం॥ అంకేనాదాయవైదేహీంలజ్జమానాంయశస్వినీం । లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రావిక్రాంతేనధ
నుష్మతా॥౧౨॥అబ్రవీచ్చవిమానస్థఃపూజయన్సర్వవానరాన్। సుగ్రీవంచమహావీర్యంకాకుత్స్థస్సవిభీషణం॥ ౧౩॥మి
త్రకార్యంకృతమిదంభవద్భిర్వానరోత్తమాః।అనుజ్ఞాతామయాసర్వేయథేష్టంప్రతిగచ్ఛత॥ ౧౪॥ యత్తుకార్యంవయ
స్యేనసుహృదావాపరంతప। కృతంసుగ్రీవతత్సర్వంభవతాధర్మభీరుణా ॥ కిష్కింధాంప్రతియాహ్యాశుస్వసైన్యేనా
భిసంవృతః॥ ౧౫ ॥ స్వరాజ్యేవసలంకాయాంమయాదత్తేవిభీషణ ॥ నత్వాంధర్షయితుంశక్తాస్సేంద్రాఅపిదివౌ
కసః॥ ౧౬ ॥ అయోధ్యాంప్రతియాస్యామిరాజధానీంపితుర్మమ ॥ అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామిసర్వాంశ్చామంత్ర
యామివః॥ ౧౭॥ ఏవముక్తాస్తురామేణవానరాస్తేమహాబలాః ॥ ఊచుఃప్రాంజలయోరామంరాక్షసశ్చవిభీషణః॥
౧౮॥అయోధ్యాంగంతుమిచ్ఛామస్సర్వాన్నయతునోభవాన్॥ఉద్యుక్తావిచరిష్యామోవనానినగరాణిచ॥ ౧౯॥ దృ
ష్ట్వాత్వామభిషేకార్ద్రంకౌసల్యామభివాద్యచ॥ అచిరేణాగమిష్యామస్స్వాన్గృహాన్నృపతేస్సుత॥ ౨౦॥ ఏవము
క్తస్తుధర్మాత్మావానరైస్సవిభీషణైః ॥ అబ్రవీద్రాఘవశ్శ్రీమాన్ససుగ్రీవవిభీషణాన్ ॥ ౨౧ ॥ ప్రియాత్ప్రియతరం
లబ్ధంయదహంససుహృజ్జనః॥సర్వైర్భవద్భిస్సహితఃప్రీతింలప్స్యేపురీంగతః ॥ ౨౨ ॥ క్షిప్రమారోహసుగ్రీవ విమా
నంవానరైస్సహ॥త్వమప్యారోహసామాత్యోరాక్షసేంద్రవిభీషణ॥ ౨౩ ॥ తతస్తత్పుష్పకందివ్యంసుగ్రీవస్సహసే
నయా॥అధ్యారోహత్త్వరన్శీఘ్రంసామాత్యశ్చవిభీషణః॥౨౪॥ తేష్వారూఢేషుసర్వేషుకౌబేరంపరమాసనం ॥ రా
ఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతముత్పపాతవిహాయసం॥౨౫॥యయౌతేనవిమానేనహంసయుక్తేనభాస్వతా ॥ ప్రహృష్టశ్చప్రతీత
శ్చబభౌరామఃకుబేరవత్॥ ౨౬॥ తేసర్వేవానరాహృష్టారాక్షసాశ్చమహాబలాః ॥ యథాసుఖమసంబాధందివ్యే
తస్మిన్నుపావిశన్॥౨౭॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ********************

అనుజ్ఞాతంతురామేణతద్విమానమనుత్తమం। ఉత్పపాతమహామేఘశ్శ్వసనేనోద్ధతోయథా॥౧॥పాతయిత్వా
తతశ్చక్షుస్సర్వతోరఘునందనః । అబ్రవీన్మైథిలీంసీతాంరామశ్శశినిభాననాం॥ ౨॥ కైలాసశిఖరాకారేత్రికూటశిఖ
రేస్థితాం।లంకామీక్షస్వవైదేహినిర్మితాంవిశ్వకర్మణా ॥ ౩ ॥ఏతదాయోధనంపశ్యమాంసశోణితకర్దమం । హరీ
ణాంరాక్షసానాంచసీతేవిశసనంమహత్॥౪॥ అత్రదత్తవరశ్శేతేప్రమాథీరాక్షసేశ్వరః । తవహేతోర్విశాలాక్షిరా
వణోనిహతోమయా॥ ౫ ॥కుంభకర్ణోత్రనిహతఃప్రహస్తశ్చనిశాచరః ।ధూమ్రాక్షశ్చాత్రనిహతోవానరేణహనూమ
తా॥౬॥విద్యున్మాలీహతశ్చాత్రసుషేణేనమహాత్మనా ॥ ౬ ॥ లక్ష్మణేనేంద్రజిచ్చాత్రరావణిర్నిహతోరణే॥అంగదే
నాత్రనిహతోవికటోనామరాక్షసః ॥ ౭ ॥ విరూపాక్షశ్చదుర్ధర్షోమహాపార్శ్వమహోదరౌ॥అకంపనశ్చనిహతో
బలినోన్యేచరాక్షసాః॥ ౮॥ అత్రమండోదరీనామభార్యాతంపర్యదేవయత్ ॥సపత్నీనాంసహస్రేణసాస్రేణపరివా
రితా॥౯॥ఏతత్తుదృశ్యతేతీర్థంసముద్రస్యవరాననే॥యత్రసాగరముత్తీర్యతాంరాత్రిముషితావయం ॥ ౧౦ ॥ఏష
సేతుర్మయాబద్ధస్సాగరేసలిలార్ణవే॥తవహేతోర్విశాలాక్షినలసేతుస్సుదుష్కరః॥ ౧౧॥ పశ్యసాగరమక్షోభ్యంవై
దేహివరుణాలయం॥అపారమభిగర్జంతంశంఖశుక్తినిషేవితం ॥౧౨॥ హిరణ్యనాభంశైలేంద్రంకాంచనంపశ్యమైథి
లి॥విశ్రమార్థంహనుమతోభిత్త్వాసాగరముత్థితం॥౧౩॥ఏతత్కుక్షౌసముద్రస్యస్కంధావారనివేశనం॥ ౧౪ ॥ఏతత్తు
దృశ్యతేతీర్థంసాగరస్యమహాత్మనః ।సేతుబంధఇతిఖ్యాతంత్రైలోక్యేనాభిపూజితం ॥ ఏతత్పవిత్రంపరమంమహాపా
తకనాశనం॥౧౫॥అత్రపూర్వంమహాదేవఃప్రసాదమకరోత్ప్రభుః॥౧౬॥అత్రరాక్షసరాజోయమాజగామవిభీషణః ॥
౧౬॥ ఏషాసాదృశ్యతేసీతేకిష్కింధాచిత్రకాననా॥సుగ్రీవస్యపురీరమ్యాయత్రవాలీమయాహతః॥౧౭ ॥అథదృష్ట్వా
పురీంసీతాకిష్కింధాంవాలిపాలితాం॥ అబ్రవీత్ప్రశ్రితంవాక్యంరామంప్రణయసాధ్వసా ॥ ౧౮ ॥ సుగ్రీవప్రియ

భార్యాభిస్తారాప్రముఖతోనృప।అన్యేషాంవానరేంద్రాణాంస్త్రీభిఃపరివృతాహ్యహం। గంతుమిచ్ఛేసహాయోధ్యాం
రాజధానీంత్వయానఘ॥౨౦॥ఏవముక్తోథవైదేహ్యారాఘవఃప్రత్యువాచతాం । ఏవమస్త్వితికిష్కింధాంప్రాప్యసం
స్థాప్యరాఘవః॥విమానంప్రేక్ష్యసుగ్రీవంవాక్యమేతదువాచహ॥ ౨౦౹ ॥ బ్రూహివానరశార్దూలసర్వాన్వానరపుం
గవాన్॥ స్వదారసహితాస్సర్వేహ్యయోధ్యాంయాంతుసీతయా ॥ ౨౧౹॥తథాత్వమపిసర్వాభిఃస్త్రీభిస్సహమహాబ
ల॥అభిత్వరస్వసుగ్రీవగచ్ఛామఃప్లవగేశ్వర ॥ ౨౩౹ ॥ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవోరామేణామితతేజసా ॥ వానరాధిపతిఃశ్రీ
మాంస్తైశ్చసర్వైస్సమావృతః॥౨౪౹॥ప్రవిశ్యాంతఃపురంశీఘ్రంతారాముద్వీక్ష్యభాషత॥ ౨౫ ॥ప్రియేత్వంసహనారీభి
ర్వానరాణాంమహాత్మనాం।రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతామైథిలీప్రియకామ్యయా॥ ౨౬ ॥త్వరత్వమభిగచ్ఛామోగృహ్య
వానరయోషితః। అయోధ్యాందర్శయిష్యామస్సర్వాదశరథస్త్రియః ॥౨౭ ॥సుగ్రీవస్యవచశ్శ్రుత్వాతారాసర్వాంగ
శోభనా । ఆహూయచాబ్రవీత్సర్వావానరాణాంతుయోషితః । ౨౮ ॥ సుగ్రీవేణాభ్యనుజ్ఞాతాగంతుంసర్వైశ్చవా
నరైః। మమచాపిప్రియంకార్యమయోధ్యాదర్శనేనచ॥ప్రవేశంచాపిరామస్యపౌరజానపదైస్సహ । విభూతించైవస
ర్వాసాంస్త్రీణాందశరథస్యచ॥ ౩౦ ॥తారయాచాభ్యనుజ్ఞాతాస్సర్వావానరయోషితః । నైపథ్యంవిధిపూర్వేణకృ
త్వాచాపిప్రదక్షిణం ॥ అధ్యారోహన్విమానంతత్సీతాదర్శనకాంక్షయా॥ ౩౧౹ ॥తాభిస్సహోత్థితంశీఘ్రంవిమా
నంప్రేక్ష్యరాఘవః॥ఋశ్యమూకసమీపేతువైదేహీంపునరబ్రవీత్ ॥ ౩౨౹ ॥ దృశ్యతేసౌమహాన్సీతేసవిద్యుదివ
తోయదః॥ఋశ్యమూకోగిరిశ్రేష్ఠఃకాంచనైర్ధాతుభిర్వృతః॥ ౩౩౹ ॥ అత్రాహంవానరేంద్రేణసుగ్రీవేణసమాగ
తః॥సమయశ్చకృతస్సీతేవధార్థంవాలినోమయా॥౩౪౹ ॥ఏషాసాదృశ్యతేపంపానళినీచిత్రకాననా ॥ త్వయావిహీనో
యత్రాహంవిలలాపసుదుఃఖితః॥౩౫౹॥అస్యాస్తీరేమయాదృష్టాశబరీధర్మచారిణీ ॥ ౩౬ ॥ అత్రయోజనబాహుశ్చ
కబంధోనిహతోమయా ॥ ౩౬౹ ॥దృశ్యతేచజనస్థానేసీతేశ్రీమాన్వనస్పతిః॥ యత్రయుద్ధంమహద్వృత్తంతవహేతో
ర్విలాసిని। రావణస్యనృశంసస్యజటాయోశ్చమహాత్మనః॥ ౩౮ ॥ ఖరశ్చనిహతోయత్రదూషణశ్చనిపాతితః । త్రిశిరా
శ్చమహావీర్యోమయాబాణైరజిహ్మగైః ॥ ఏతత్తదాశ్రమపదమస్మాకంవరవర్ణిని॥౩౯౹ ॥ పర్ణశాలాతథాచిత్రా
దృశ్యతేశుభదర్శనా ॥ యత్రత్వంరాక్షసేంద్రేణరావణేనహృతాబలాత్ ॥ ౪౦౹ ॥ఏషాగోదావరీరమ్యాప్రసన్నస
లిలాశివా॥అగస్త్యస్యాశ్రమోహ్యేషదృశ్యతేపశ్యమైథిలి ॥ ౪౧౹ ॥ దీప్తశ్చైవాశ్రమోహ్యేషసుతీక్ష్ణస్యమహా
త్మనః॥౪౨॥వైదేహిదృశ్యతేచాత్రశరభంగాశ్రమోమహాన్ । ఉపయాతస్సహస్రాక్షోయత్రశక్రఃపురందరః ॥ ౪౩ ॥
అస్మిన్దేశేమహాకాయోవిరాధోనిహతోమయా॥౪౩౹॥ ఏతేహితాపసావాసాదృశ్యంతేతనుమధ్యమే ॥ అత్రిఃకులపతి
ర్యత్రసూర్యవైశ్వానరప్రభః । అత్రసీతేత్వయాదృష్టాతాపసీధర్మచారిణీ॥ ౪౫ ॥ అసౌసుతనుశైలేంద్రశ్చిత్రకూటః
ప్రకాశతే। యత్రమాంకైకయీపుత్రఃప్రసాదయితుమాగతః॥ ౪౬ ॥ఏషాసాయమునాదూరాద్దృశ్యతేచిత్రకాననా ॥
౪౬౹॥భరద్వాజాశ్రమోయత్రశ్రీమానేషప్రకాశతే॥ ౪౭ ॥ఏషాత్రిపథగాగంగాదృశ్యతేవరవర్ణిని । నానాద్విజగ
ణాకీర్ణాసంప్రపుష్పితకాననా॥ ౪౮ ॥శృంగిబేరపురంచైతద్గుహోయత్రసమాగతః ॥౪౮౹॥ ఏషాసాదృశ్యతేసీతేస
రయూర్యూపమాలినీ ॥ నానాతరుశతాకీర్ణాసంప్రపుష్పితకాననా॥ ౪౯౹ ॥ ఏషాసాదృశ్యతేయోధ్యారాజధానీపితు
ర్మమ॥ అయోధ్యాంకురువైదేహిప్రణామంపునరాగతా ॥౫౦౹ ॥తతస్తేవానరాస్సర్వేరాక్షసశ్చవిభీషణః॥ఉత్పత్యో
త్పత్యదదృశుస్తాంపురీంశుభదర్శనాం॥౫౧౹॥తతస్తుతాంపాండురహర్మ్యమాలినీంవిశాలకక్ష్యాంగజవాజిసంకులాం।
పురీమయోధ్యాందదృశుఃప్లవంగమాఃపురీంమహేంద్రస్యయథామరావతీం॥ ౫౨౹ ॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - షడ్వింశ
త్యుత్తరశతతమస్సర్గః.**************************పూర్ణేచతుర్దశేవర్షేపంచమ్యాంలక్ష్మణాగ్రజః।భ
రద్వాజాశ్రమంప్రాప్యవవందేనియతోమునిం ॥ సోపృచ్ఛదభివాద్యైనంభరద్వాజంతపోధనం । శృణోషికచ్చిద్భ
గవన్సుభిక్షానామయంపురే ॥ కచ్చిచ్చయుక్తోభరతోజీవంత్యపిచమాతరః॥ ౨౹॥ ఏవముక్తస్తురామేణభరద్వాజోమ
హామునిః॥ప్రత్యువాచరఘుశ్రేష్ఠంస్మితపూర్వంప్రహృష్టవత్ ॥౩౹ ॥పంకదిగ్ధస్తుభరతోజటిలస్త్వాంప్రతీక్షతే ॥ పాదుకే
తేపురస్కృత్యసర్వంచకుశలంగృహే॥ ౪౹ ॥త్వాంపురాచీరవసనంప్రవిశంతంమహావనం ॥ స్త్రీతృతీయంచ్యుతంరా
జ్యాద్ధర్మకామంచకేవలం । పదాతింత్యక్తసర్వస్వంపితుర్వచనకారిణం ॥ సర్వభోగైఃపరిత్యక్తంస్వర్గచ్యుతమివా

మరం। దృష్ట్వాతుకరుణాపూర్వంమమాపిత్సమితింజయః। కైకేయ్యాచ వరేయుక్తంవన్యమూలఫలాశనం॥౯౪॥సాంప్రతం సుసమృద్ధార్థంసమిత్రగణబాంధవం॥ సమీక్ష్యవిజితారింత్వాంమమప్రీతిరనుత్తమా॥౧౦౪॥ సర్వంచసుఖదుఃఖంతేవిది తంమమరాఘవ॥౧౧॥ యత్త్వయావిపులంప్రాప్తంజనస్థానవధాదికం । బ్రాహ్మణార్థేనియుక్తస్యరక్షితుస్సర్వతా పసాన్॥రావణేనహృతాభార్యాబభూవేయమనిందితా। మారీచదర్శనంచైవసీతోన్మథనమేవచ॥కబంధదర్శనంచైవపం పాభిగమనంతథా ।సుగ్రీవేణచతేసఖ్యంయచ్చవాలీహతస్త్వయా ॥ మార్గణంచైవవైదేహ్యాఃకర్మవాతాత్మజస్య చ । విదితాయాంచవైదేహ్యాంనళసేతుర్యథాకృతః॥ యథావాదీపితాలంకాప్రహృష్టైర్హరియూథపైః । సపుత్రబాం ధవామాత్యస్సబలస్సహవాహనః॥యథావినిహతస్సంఖ్యేరావణోదేవకంటకః । సమాగమశ్చత్రిదశైర్యథాదత్తశ్చతే వరః॥సర్వంమమైతద్విదితంతపసాధర్మవత్సల॥ ౧౫౪ ॥అహమప్యత్రతేదద్మివరంశస్త్రభృతాంవర॥ అర్ఘ్యంమద్యగృ హాణేదమయోధ్యాంశ్వోగమిష్యసి॥ ౧౬౪ ॥తస్యతచ్ఛిరసావాక్యంప్రతిగృహ్యనృపాత్మజః॥బాఢమిత్యేవసంహృష్టోధీ మాన్వరమయాచత।అకాలేఫలినోవృక్షాస్సర్వేచాపిమధుస్రవాః॥ఫలాన్యమృతకల్పానిబహూనివివిధానిచ ।భవంతు మార్గేభగవన్నయోధ్యాంప్రతిగచ్ఛతః॥౧౮॥ తథేతిచప్రతిజ్ఞాతేవచనాత్సమనంతరం । అభవన్పాదపాస్తత్రస్వర్గ పాదపసన్నిభాః॥నిష్ఫలాఃఫలినశ్చాసన్విపుష్పాఃపుష్పశాలినః । శుష్కాస్సమగ్రపత్రాస్తేనగాశ్చైవమధుస్రవాః ॥ సర్వతోయోజనాత్రీణిగచ్ఛతామభవంస్తదా॥౨౧౪॥తతఃప్రహృష్టాఃప్లవగర్షభాస్తేబహూనిదివ్యానిఫలానిచైవ । కా మాదుపాశ్నంతిసహస్రశస్తేముదాన్వితాఃస్వర్గజితోయథైవ॥ ౨౨౪॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తవింశత్యుత్తరశతత మస్సర్గః.************************** అయోధ్యాంతుసమాలోక్యచింతయామాసరాఘవః॥౪॥చింత యిత్వాహనూమంతమువాచప్లవగోత్తమం॥౧॥జానీహికచ్చిత్కుశలీజనోనృపతిమందిరే॥ ౯౪॥ శృంగిబేరపురంప్రా ప్యగుహంగహనగోచరం ॥నిషాదాధిపతింబ్రూహికుశలంవచనాన్మమ॥౨౪॥ శ్రుత్వాతుమాంకుశలినమరోగంవిగతజ్వ రం॥భవిష్యతిగుహఃప్రీతస్సమమాత్మసమస్సఖా॥ ౩౪ ॥ అయోధ్యాయాశ్చతేమార్గంప్రవృత్తింభరతస్యచ ॥ నివేదయి ష్యతిప్రీతోనిషాదాధిపతిర్గుహః॥౪౪॥భరతస్తుత్వయావాచ్యఃకుశలంవచనాన్మమ ॥ సిద్ధార్థంశంసమాంతస్మైసభార్యం సహలక్ష్మణం॥౫౪॥హరణంచాపివైదేహ్యారావణేనబలీయసా॥సుగ్రీవేణచసంసర్గంవాలినశ్చవధంరణే । మైథిల్యన్వే షణంచైవయథాచాధిగతాత్వయా॥లంఘయిత్వామహాతోయమాపగాపతిమవ్యయం। ఉపయానంసముద్రస్యసాగర స్యచదర్శనం॥యథాచకారితస్సేతూరావణశ్చయథాహతః।వరదానంమహేంద్రేణబ్రహ్మణావరుణేనచ ॥ మహాదేవ ప్రసాదాచ్చపిత్రామమసమాగమం । ఉపయాతంచమాంసౌమ్యభరతస్యనివేదయ ॥ సహరాక్షసరాజేనహరీణాం ప్రవరేణచ॥౧౦౪॥ఏతచ్ఛ్రుత్వాయమాకారంభజతేభరతస్తదా ॥ సచతేవేదితవ్యస్స్యాత్సర్వంయచ్చాపిమాంప్రతి॥ ౧౧౪॥జిత్వాశత్రుగణాన్రామఃప్రాప్యచానుత్తమంయశః ॥ ఉపయాతిసమృద్ధార్థస్సహమిత్రైర్మహాబలైః।జ్ఞే యాశ్చసర్వేవృత్తాంతాభరతస్యేంగితానిచ॥ తత్త్వేనముఖవర్ణేనదృష్ట్యావ్యాభాషణేనచ॥౧౩౪॥సర్వకామసమృద్ధంహి హస్త్యశ్వరథసంకులం॥పితృపైతామహంరాజ్యంకస్యనావర్తయేన్మనః ॥ ౧౪౪ ॥ సంగత్యాభరతశ్శ్రీమాన్రాజ్యా ర్థీచేత్స్వయంభవేత్ ॥ప్రశాస్తువసుధాంకృత్స్నామఖిలాంరఘునందనః॥ ౧౫౪ ॥తస్యబుద్ధించవిజ్ఞాయవ్యవసాయంచ వానర॥యావన్నదూరంయాతాస్స్మక్షిప్రమాగంతుమర్హసి ॥ ౧౬ ॥ ఇతిప్రతిసమాదిష్టోహనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ మానుషంధారయన్రూపమయోధ్యాంత్వరితోయయౌ॥ ౧౭౪॥అథోత్పపాతవేగేనహనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ గరు త్మానివవేగేనజిఘృక్షన్భుజగోత్తమం॥౧౮౪॥లంఘయిత్వాపితృపథంభుజగేంద్రాలయంశుభం ॥ గంగాయమునయో ర్మధ్యంసన్నిపాతమతీత్యచ । శృంగిబేరపురంప్రాప్యగుహమాసాద్యవీర్యవాన్॥ సవాచాశుభయాహృష్టోహనుమా నిదమబ్రవీత్ ॥౨౦౪॥సఖాతుతవకాకుత్స్థోరామస్సత్యపరాక్రమః ॥ సహసీతస్ససౌమిత్రిస్సత్వాంకుశలమబ్రవీత్ ॥ ౨౧౪॥పంచమీమద్యరజనీముషిత్వావచనాన్మునేః॥భరద్వాజాభ్యనుజ్ఞాతంద్రక్ష్యస్యద్యైవరాఘవం॥౨౨౪॥ఏవముక్త్వా మహాతేజాస్సంప్రహృష్టతనూరుహః ॥ ఉత్పపాతమహావేగోవేగవానవిచారయన్ ॥ ౨౩ ॥ సోపశ్యద్రామతీర్థంచ

చనదీం వాలుకినీం తథా॥ గోమతీం తాం చ సోపశ్యత్ భీమం సాలవనం తథా। ప్రజాశ్చ బహుసాహస్రాః స్ఫీతా జనపదా
న్యపి ॥ ౨౫॥ స గత్వా దూరమధ్వానం త్వరితః కపికుంజరః। ఆససాద ద్రుమాన్ ఫుల్లాన్ నందిగ్రామసమీపగాన్ ॥ స్త్రీభి
స్సపుత్రైర్వృద్ధైశ్చ రమమాణైరలంకృతాన్। సురాధిపస్యోపవనే యథా చైత్రరథే ద్రుమాన్॥౨౭॥ క్రోశమాత్రే త్వ
యోధ్యాయాశ్చీరకృష్ణాజినాంబరం । దదర్శ భరతం దీనం కృశమాశ్రమవాసినం ॥ జటిలం మలదిగ్ధాంగం భ్రాతృవ్యసన
కర్శితం।ఫలమూలాశినం దాంతం తాపసం ధర్మచారిణం॥సమున్నతజటాభారం వల్కలాజినవాససం।నియతం భావితా
త్మానం బ్రహ్మర్షిసమతేజసం ॥ పాదుకే తే పురస్కృత్య శాసంతం వై వసుంధరాం । చాతుర్వర్ణ్యస్య లోకస్య త్రా
తారం సర్వతోభయాత్ ॥ ఉపస్థితమమాత్యైశ్చ శుచిభిశ్చ పురోహితైః । బలముఖ్యైశ్చ యుక్తైశ్చ కాషాయాంబరధా
రిభిః॥౩౨॥నహి తే రాజపుత్రం తం చీరకృష్ణాజినాంబరం। పరిభోక్తుం వ్యవస్యంతి పౌరా వై ధర్మవత్సలాః॥ ౩౩॥తం ధర్మ
మివ ధర్మజ్ఞం దేహవంతమివాపరం । ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం హనుమాన్ మారుతాత్మజః॥౩౪॥వసంతం దండకారణ్యే
యం త్వం చీరజటాధరం।అనుశోచసి కాకుత్స్థం స త్వాం కుశలమబ్రవీత్ ॥౩౫ ॥ ప్రియమాఖ్యామి తే దేవ శోకం త్యక్ష్యసి
దారుణం। అస్మిన్ముహూర్తే భ్రాత్రా త్వం రామేణ సహ సంగతః॥ ౩౬ ॥ నిహత్య రావణం రామః ప్రతిలభ్య చ మైథి
లీం।ఉపయాతి సమృద్ధార్థస్సహ మిత్రైర్మహాబలైః॥౩౭॥లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా వైదేహీ చ యశస్వినీ । సీతా సమగ్రా
రామేణ మహేంద్రేణ యథా శచీ॥ ౩౮॥ ఏవముక్తో హనుమతా భరతో భ్రాతృవత్సలః । పపాత సహసా హృష్టో హర్షా
న్మోహం జగామ హ ॥ ౩౯ ॥ తతో ముహూర్తాదుత్థాయ ప్రత్యాశ్వస్య చ రాఘవః । హనుమంతమువాచేదం భరతః
ప్రియవాదినం ॥ ౪౦ ॥ అశోకజైః ప్రీతిమయైః కపిమాలింగ్య సంభ్రమాత్ । సిషేచ భరతః శ్రీమాన్ విపులైరస్ర
బిందుభిః ॥ ౪౧ ॥ దేవో వా మానుషో వా త్వమనుక్రోశాదిహాగతః । ప్రియాఖ్యానస్య తే సౌమ్య దదామి బ్రువతః ప్రి
యం ॥ గవాం శతసహస్రం చ గ్రామాణాం చ శతం పరం, । సుకుండలాశ్శుభాచారా భార్యాః కన్యాశ్చ షోడశ ॥ హే
మవర్ణాస్సునాసోరూశ్శశిసౌమ్యాననాః స్త్రియః। సర్వాభరణసంపన్నాః సంపన్నాః కులజాతిభిః ॥ ౪౪ ॥ నిశమ్య
రామాగమనం నృపాత్మజః కపిప్రవీరస్య తదద్భుతోపమం। ప్రహర్షితో రామదిదృక్షయాభవత్పునశ్చ హర్షాదిదమ
బ్రవీద్వచః॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టావింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. *************************

బహూని నామ వర్షాణి గతస్య సుమహద్వనం। శృణోమ్యహం ప్రీతికరం మమ నాథస్య కీర్తనం॥ కల్యాణీ బత గా
థేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మే। ఏతి జీవంతమానందో నరం వర్షశతాదపి॥ ౨॥ రాఘవస్య హరీణాం చ కథమాసీత్సమాగమః।
కస్మిన్ దేశే కిమాశ్రిత్య తత్త్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః॥౩ ॥ స పృష్టో రాజపుత్రేణ బృస్యాం సముపవేశితః । ఆచచక్షే తతస్స
ర్వం రామస్య చరితం వనే ॥ ౪॥ యథా ప్రవ్రాజితో రామో మాతుర్దత్తో వరస్తవ । యథా చ పుత్రశోకేన రాజా దశర
థో మృతః॥ యథా దూతైస్త్వమానీతస్తూర్ణం రాజగృహాత్ ప్రభో । త్వయాయోధ్యాం ప్రవిష్టేన యథా రాజ్యం న చే
ప్సితం ॥ చిత్రకూటం గిరిం గత్వా రాజ్యేనామిత్రకర్శన । నిమంత్రితస్త్వయా భ్రాతా ధర్మమాచరతా సతాం ॥ స్థితేన
రాజ్ఞో వచనే యథా రాజ్యం విసర్జితం । ఆర్యస్య పాదుకే గృహ్య యథాసి పునరాగతః ॥ సర్వమేతన్మహాబాహో య
థావద్విదితం తవ। త్వయి ప్రతిప్రయాతే తు యద్వృత్తం తన్నిబోధ మే ॥ ౯ ॥ అపయాతే త్వయి తదా సముద్భ్రాంతమృ
గద్విజం। పరిద్యూనమివాత్యర్థం తద్వనం సమపద్యత ॥ ౧౦॥ తద్ధస్తిమృదితం ఘోరం సింహవ్యాఘ్రమృగాయుతం।
ప్రవివేశాథ విజనం సుమహద్దండకావనం॥౧౧॥ తేషాం పురస్తాద్బలవాన్ గచ్ఛతాం గహనే వనే। వినదన్ సుమహానాదం
విరాధః ప్రత్యదృశ్యత॥౧౨॥తముత్క్షిప్య మహానాదమూర్ధ్వబాహుమధోముఖం । నిఖాతే ప్రక్షిపంతి స్మ నదంతమివ కుం
జరం ॥ ౧౩ ॥ తత్కృత్వా దుష్కరం కర్మ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । సాయాహ్నే శరభంగస్య రమ్యమాశ్రమమీయ
తుః॥౧౪॥శరభంగే దివం ప్రాప్తే రామస్సత్యపరాక్రమః । అభివాద్య మునీన్ సర్వాన్ జనస్థానముపాగమత్ ॥ ౧౫ ॥
తతః పశ్చాచ్ఛూర్పణఖా రామపార్శ్వముపాగతా ॥౧౬॥ తతో రామేణ సందిష్టో లక్ష్మణస్సహసోత్థితః ॥ ప్రగృహ్య ఖ
డ్గం చిచ్ఛేద కర్ణనాసం మహాబలః॥ ౧౭॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ॥ హతాని వసతా తత్ర రా
ఘవేణ మహాత్మనా॥ ౧౮ ॥ ఏకేన సహ సంగమ్య రణే రామేణ సంగతాః ॥ అహ్నశ్చతుర్థభాగేన నిశ్శేషా రాక్షసాః కృ
తాః॥౧౯॥ మహాబలా మహావీర్యాస్తపసో విఘ్నకారిణః॥ నిహతా రాఘవేణాజౌ దండకారణ్యవాసినః॥ ౨౦॥ రా

ఋషయశ్చ వినిక్షిప్తాః ఖరశ్చ నిహతో రణే॥౨౦॥ తతస్తేనార్దితా బాలా రావణం సముపాగతా ॥ ౨౦½॥ రావణానుచరో
ఘోరో మారీచో నామ రాక్షసః॥ లోభయామాస వైదేహీం భూత్వా రత్నమయో మృగః ॥౨౧½ ॥ అబ్రవీత్సా తతో రా
మం వైదేహీ గృహ్యతామయం॥ అహో మనోహరః కాంత ఆశ్రమో నో భవిష్యతి॥ ౨౨½॥ తతో రామో ధనుష్పాణిర్ధా
వంతమనుధావతి॥ స తం జఘాన ధావంతం శరేణానతపర్వణా॥ ౨౩½ ॥ అథ సౌమ్య దశగ్రీవో మృగం యాతే తు రాఘవే॥
లక్ష్మణే చాపి నిష్క్రాంతే ప్రవివేశాశ్రమం తదా॥౨౪½॥ జగ్రాహ తరసా సీతాం గ్రహః ఖే రోహిణీమివ ॥ త్రాతుకామం
తతో యుద్ధే హత్వా గృధ్రం జటాయుషం॥౨౫½॥ ప్రగృహ్య సీతాం సహసా జగామాశు స రావణః ॥ ౨౬॥ తతస్త్వద్భుత
సంకాశాః స్థితాః పర్వతమూర్ధని। సీతాం గృహీత్వా గచ్ఛంతం వానరాః పర్వతోపమాః ॥ దదృశుర్విస్మితాస్తత్ర రా
వణం రాక్షసాధిపం॥౨౭½॥ ప్రవివేశ తతో లంకాం రావణో లోకరావణః ॥ ౨౮ ॥ తాం సువర్ణపరిక్రాంతే శుభే మహ
తి వేశ్మని। ప్రవేశ్య మైథిలీం వాక్యైస్సాంత్వయామాస రావణః ॥ ౨౯ ॥ తృణవద్భాషితం తస్య తం చ నైరృతపుంగవం।
అచింతయంతీ వైదేహీ అశోకవనికాం గతా॥౩౦॥ న్యవర్తత తతో రామో మృగం హత్వా మహావనే॥ ౩౦½॥ నివర్తమా
నః కాకుత్స్థో దృష్ట్వా గృధ్రం ప్రవివ్యథే ॥ ౩౧ ॥ గృధ్రం హతం తతో దగ్ధ్వా రామః ప్రియసఖం పితుః । మార్గమాణస్తు
వైదేహీం రాఘవస్సహలక్ష్మణః॥ గోదావరీమన్వచరద్వనోద్దేశాంశ్చ పుష్పితాన్॥ ౩౨½॥ ఆసేదతుర్మహారణ్యే కబం
ధం నామ రాక్షసం॥ ౩౩ ॥ తతః కబంధవచనాద్రామస్సత్యపరాక్రమః । ఋశ్యమూకం గిరిం గత్వా సుగ్రీవేణ సమా
గతః॥ ౩౪ ॥ తయోస్సమాగమః పూర్వం ప్రీత్యా హార్దో వ్యజాయత ॥ ౩౪½ ॥ భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సుగ్రీవో వాలి
నా పురా ॥ ౩౫॥ ఇతరేతరసంవాదాత్ప్రగాఢః ప్రణయస్తయోః ॥ ౩౫½ ॥ రామస్య బాహువీర్యేణ స్వరాజ్యం ప్రత్య
పాదయత్ ॥ వాలినం సమరే హత్వా మహాకాయం మహాబలం ॥ ౩౬½॥ సుగ్రీవః స్థాపితో రాజ్యే సహితస్సర్వవానరైః॥
౩౭॥ రామాయ ప్రతిజానీతే రాజపుత్ర్యాశ్చ మార్గణం॥౩౭½॥ ఆదిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥ దశకో
ట్యః ప్లవంగానాం సర్వాః ప్రస్థాపితా దిశః ॥ ౩౮½॥ తేషాం నో విప్రకృష్టానాం వింధ్యే పర్వతసత్తమే ॥ భృశం శోకాభిత
ప్తానాం మహాన్ కాలోఽత్యవర్తత॥౩౯½॥ భ్రాతా తు గృధ్రరాజస్య సంపాతిర్నామ వీర్యవాన్ ॥ సమాఖ్యాతి స్మ వసతిం
సీతాయా రావణాలయే ॥ ౪౦½ ॥ సోఽహం శోకపరీతానాం దుఃఖం తజ్జ్ఞాతినాం నుదన్ ॥ ఆత్మవీర్యం సమాస్థాయ యో
జనానాం శతం ప్లుతః ॥ ౪౧½ ॥ తత్రాహమేకామద్రాక్షమశోకవనికాం గతాం ॥ కౌశేయవస్త్రాం మలినాం నిరానం
దాం దృఢవ్రతాం॥ ౪౨½॥ తయా సమేత్య విధివత్పృష్ట్వా సర్వమనిందితాం ॥ అభిజ్ఞానం చ మే దత్తమర్చిష్మాన్ స మహా
మణిః॥౪౩½॥ అభిజ్ఞానం మణిం లబ్ధ్వా చరితార్థోఽహమాగతః ॥ ౪౪॥ మయా చ పునరాగమ్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః।
అభిజ్ఞానం మయా దత్తమర్చిష్మాన్ స మహామణిః॥౪౫॥ శ్రుత్వా తు మైథిలీం హృష్టస్త్వాశశంసే చ జీవితం । జీవితాంతమ
నుప్రాప్తః పీత్వాఽమృతమివాతురః॥౪౬॥ ఉద్యోజయిష్యన్నుద్యోగం దధ్రే కామం వధే మనః। జిఘాంసురివ లోకాంతే
సర్వాన్ లోకాన్ విభావసుః॥౪౭॥ తతస్సముద్రమాసాద్య నళం సేతుమకారయత్ । అతరత్కపివీరాణాం వాహినీ తే
న సేతునా॥౪౮॥ ప్రహస్తమవధీన్నీలః కుంభకర్ణం తు రాఘవః । లక్ష్మణో రావణసుతం స్వయం రామస్తు రావణం ॥
౪౯॥ స శక్రేణ సమాగమ్య యమేన వరుణేన చ। మహేశ్వరస్వయంభూభ్యాం తథా దశరథేన చ ॥ తైశ్చ దత్తవరః శ్రీమా
నృషిభిశ్చ సమాగతః। సురర్షిభిశ్చ కాకుత్స్థో వరాన్ లేభే పరంతపః ॥ ౫౧॥ స తు దత్తవరః ప్రీత్యా వానరైశ్చ సమాగతః।
పుష్పకేణ విమానేన కిష్కింధామభ్యుపాగమత్ ॥ ౫౨॥ తం గంగాం పునరాసాద్య వసంతం మునిసన్నిధౌ । అవిఘ్నం పు
ష్యయోగేన శ్వో రామం ద్రష్టుమర్హసి॥౫౩॥ తతస్తు సత్యం హనుమద్వచో మహన్నిశమ్య హృష్టో భరతః కృతాంజలిః । ఉ
వాచ వాణీం మనసః ప్రహర్షిణీం చిరస్య పూర్ణః ఖలు మే మనోరథః॥౫౪॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకోనత్రింశదుత్తర
శతతమస్సర్గః.********************** శ్రుత్వా తు పరమానందం భరతస్సత్యవిక్రమః। హృష్టమాజ్ఞాపయా
మాస శత్రుఘ్నం పరవీరహా॥౧॥ దైవతాని చ సర్వాణి చైత్యాని నగరస్య చ । సుగంధమాల్యైర్వాదిత్రైరర్చంతు శుచయో
నరాః ॥౨॥ సూతాస్స్తుతిపురాణజ్ఞాస్సర్వే వైతాళికాస్తథా । సర్వే వాదిత్రకుశలా గణికాశ్చాపి సంఘశః ॥ అభిని
ర్యాంతు రామస్య ద్రష్టుం శశినిభం ముఖం ॥ ౩½॥ భరతస్య వచశ్శ్రుత్వా శత్రుఘ్నః పరవీరహా ॥ విష్టీరనేకసాహస్రీ
శ్చోదయామాస వీర్యవాన్। సమీకురుత నిమ్నాని విషమాణి సమాని చ॥ స్థలాని చ నిరస్యంతాం నందిగ్రామాదితః పరం ।

సించంతుపృథివీంకృత్స్నాంహిమశీతేనవారిణా ॥ తతోభ్యవకిరంత్వన్యేలాజైఃపుష్పైశ్చసర్వశః । సముచ్ఛ్రితపతా
కాస్తురథ్యాఃపురవరోత్తమే ॥ శోభయంతుచవేశ్మానిసూర్యస్యోదయనంప్రతి । స్రగ్దామభిర్ముక్తపుష్పైస్సుగంధైః
పంచవర్ణకైః॥రాజమార్గమసంబాధంకిరంతుశతశోనరాః ॥ ౮½ ॥ రాజదారాస్తథామాత్యాస్సైన్యాస్సేనాగ
ణాంగనాః॥ బ్రాహ్మణాశ్చసరాజన్యాఃశ్రేణీముఖ్యాస్తథాగణాః॥ ౯½॥ధృష్టిర్జయంతోవిజయస్సిద్ధార్థోహ్యర్థసా
ధకః॥ అశోకోమంత్రపాలశ్చసుమంత్రశ్చాపినిర్యయుః। మత్తైర్నాగసహస్రైశ్చశాతకుంభవిభూషితైః॥ ౧౧॥ అపరే
హేమకక్ష్యాభిస్సగజాభిఃకరేణుభిః। నిర్యయుస్తురగాక్రాంతైరథైశ్చసుమహారథాః॥ ౧౨॥శక్త్యృష్టిప్రాసహస్తానాం
సధ్వజానాంపతాకినాం।తురగాణాంసహస్రైశ్చముఖ్యైర్ముఖ్యనరాన్వితైః॥ పదాతీనాంసహస్రైశ్చవీరాఃపరివృతా
యయుః॥౧౩½॥ తతోయానాన్యుపారూఢాస్సర్వాదశరథస్త్రియః ॥ కౌసల్యాంప్రముఖేకృత్వాసుమిత్రాంచాపినిర్య
యుః॥౧౪½॥కైకేయ్యాసహితాస్సర్వానందిగ్రామముపాగమన్॥౧౫॥కృత్స్నంచనగరంతత్తుnందిగ్రామముపాగమ
త్॥౧౫½॥అశ్వానాంఖురశబ్దేనరథనేమిస్వనేనచ॥శంఖదుందుభినాదేనసంచచాలేవమేదినీ॥౧౬½॥ద్విజాతిముఖ్యైర్ధర్మా
త్మాశ్రేణీముఖ్యైస్సనైగమైః॥ మాల్యమోదకహస్తైశ్చమంత్రిభిర్భరతోవృతః। శంఖభేరీనినాదైశ్చవందిభిశ్చాభివం
దితః॥ఆర్యపాదౌగృహీత్వాతుశిరసాధర్మకోవిదః।పాండురంఛత్రమాదాయశుక్లమాల్యోపశోభితం॥శుక్లేచవాలవ్యజ
నేరాజార్హేహేమభూషితే। ఉపవాసకృశోదీనశ్చీరకృష్ణాజినాంబరః ॥ భ్రాతురాగమనంశ్రుత్వా తత్పూర్వంహ
ర్షమాగతః।ప్రత్యుద్యయౌతతోరామంమహాత్మాసచివైస్సహ ॥ ౨౧॥ సమీక్ష్యభరతోవాక్యమువాచపవనాత్మజం ॥
౨౧½॥కచ్చిన్నఖలుకాపేయీసేవ్యతేచలచిత్తతా ॥ నహిపశ్యామికాకుత్స్థంరామమార్యంపరంతపం । కచ్చిన్నఖలు
దృశ్యంతేవానరాఃకామరూపిణః॥౨౩॥ అథైవముక్తేవచనేహనుమానిదమబ్రవీత్ । అర్థంవిజ్ఞాపయన్నేవభరతంస
త్యవిక్రమం ॥ ౨౪ ॥ సదాఫలాన్కుసుమితాన్వృక్షాన్ప్రాప్యమధుస్రవాన్ । భరద్వాజప్రసాదేనమత్తభ్రమరనా
దితాన్॥౨౫॥ తస్యచైషవరోదత్తోవాసవేనపరంతప । ససైన్యస్యతథాతిథ్యంకృతంసర్వగుణాన్వితం ॥ ౨౬ ॥ నిస్వనః
శ్రూయతేభీమఃప్రహృష్టానాంవనౌకసాం। మన్యేవానరసేనాసానదీంతరతిగోమతీం॥ ౨౭॥రజోవర్షంసముద్భూతం
పశ్యవాలుకినీంప్రతి॥౨౭½॥ మన్యేసాలవనంరమ్యంలోళయంతిప్లవంగమాః॥ ౨౮॥తదేతద్దృశ్యతేదూరాద్విమలంచం
ద్రసన్నిభం । విమానంపుష్పకందివ్యంమనసాబ్రహ్మనిర్మితం ॥ రావణంబాంధవైస్సార్ధంహత్వాలబ్ధంమహాత్మనా॥
౨౯½॥తరుణాదిత్యసంకాశంవిమానంరామవాహనం॥ధనదస్యప్రసాదేనదివ్యమేతన్మనోజవం॥౩౦½॥ఏతస్మిన్భ్రాతరౌ
వీరౌవైదేహ్యాసహరాఘవౌ॥సుగ్రీవశ్చమహాతేజారాక్షసశ్చవిభీషణః ॥ ౩౧½॥ తతోహర్షసముద్భూతోనిస్వనోదివ
మస్పృశత్ ॥స్త్రీబాలయువవృద్ధానాంరామోయమితికీర్తితే॥౩౨½॥రథకుంజరవాజిభ్యస్తేవతీర్యమహీంగతాః॥దదృ
శుస్తంవిమానస్థంనరాస్సోమమివాంబరే॥౩౩½॥ ప్రాంజలిర్భరతోభూత్వాప్రహృష్టోరాఘవోన్ముఖః । స్వాగతేనయ
థార్థేనతతోరామమపూజయత్ ॥౩౪½॥మనసాబ్రహ్మణాసృష్టేవిమానేభరతాగ్రజః॥ రరాజపృథుదీర్ఘాక్షోవజ్రపా
ణిరివాపరః ॥ ౩౫ ॥ తతోవిమానాగ్రగతంభరతోభ్రాతరంతదా ॥ వవందేప్రయతోరామంమేరుస్థమివభాస్కరం ॥
౩౬½॥తతోరామాభ్యనుజ్ఞాతంతద్విమానమనుత్తమం॥హంసయుక్తంమహావేగంనిష్పపాతమహీతలే॥౩౭½॥ఆరోపితో
విమానంతద్భరతస్సత్యవిక్రమః॥రామమాసాద్యముదితఃపునరేవాభ్యవాదయత్ ॥ ౩౮½॥ తంసముత్థాప్యకాకుత్స్థశ్చి
రస్యాక్షిపథంగతం॥ అంకేభరతమారోప్యముదితఃపరిషస్వజే ॥ ౩౯½ ॥ తతోలక్ష్మణమాసాద్య వైదేహీంచాభ్యవాద
యత్ ॥అభివాద్యతతఃప్రీతోభరతోనామచాబ్రవీత్ ॥ ౪౦½॥ సుగ్రీవంకైకయీపుత్రోజాంబవంతంతథాంగదం ॥ మైం
దంచద్వివిదంనీలమృషభంపరిషస్వజే॥౪౧½॥సుషేణంచనలంచైవగవాక్షంగంధమాదనం ॥ శరభంపనసంచైవభరతఃప
రిషస్వజే॥ ౪౨½॥ తేకృత్వామానుషంరూపంవానరాఃకామరూపిణః ॥ కుశలంపర్యపృచ్ఛంస్తేప్రహృష్టాభరతంతదా॥
౪౩½ ॥ అథాబ్రవీద్రాజపుత్రస్సుగ్రీవంవానరర్షభం॥పరిష్వజ్యమహాతేజాభరతోధర్మిణాంవరః ॥ ౪౪½॥ త్వమస్మా
కంచతుర్ణాంతుభ్రాతాసుగ్రీవపంచమః॥సౌహృదాజ్జాయతేమిత్రమపకారోరిలక్షణం । ౪౫ ॥ విభీషణంచభరత
స్సాంత్వంవాక్యమథాబ్రవీత్ ॥దిష్ట్యాత్వయాసహాయేనకృతంకర్మసుదుష్కరం॥౪౬½॥ శత్రుఘ్నశ్చతదారామమభి
వాద్యసలక్ష్మణం॥సీతాయాశ్చరణౌపశ్చాద్వినయాదభ్యవాదయత్ ॥ ౪౭½॥ రామోమాతరమాసాద్యవిషణ్ణాంశోకక

ర్శితాం ॥జగ్రాహ ప్రణతః పాదౌ మనో మాతుః ప్రసాదయన్ ॥౪౮॥ అభివాద్య సుమిత్రాం చ కైకేయీం చ యశస్వినీం॥
స మాతౄశ్చ తతస్సర్వాః పురోహితముపాగమత్ ॥౪౯॥ స్వాగతం తే మహాబాహో కౌసల్యానందవర్ధన ॥ ఇతి
ప్రాంజలయస్సర్వే నాగరా రామమబ్రువన్ ॥ ౫౦ ॥ తాన్యంజలిసహస్రాణి ప్రగృహీతాని నాగరైః॥ ఆకోశానీవప
ద్మాని దదర్శ భరతాగ్రజః ॥౫౧॥ పాదుకే తే తు రామస్య గృహీత్వా భరతస్స్వయం ॥ చరణాభ్యాం నరేంద్రస్య యోజ
యామాస ధర్మవిత్ ।అబ్రవీచ్చ తదా రామం భరతస్స కృతాంజలిః ॥౫౩॥ ఏతత్తే రక్షితం రాజన్ రాజ్యం నిర్యాతితం మ
యా ।అద్య జన్మ కృతార్థం మే వృత్తశ్చ మనోరథః ॥ యస్త్వాం పశ్యామి రాజానమయోధ్యాం పునరాగతం । అవేక్ష
తాం భవాన్ కోశం కోష్ఠా రం బలం॥భవతస్తేజసా సర్వం కృతం దశగుణం మయా ॥౫౫॥తథా బ్రువాణం భరతం
దృష్ట్వా తం భ్రాతృవత్సలం॥ముముచుర్వానరా బాష్పం రాక్షసశ్చ విభీషణః ॥౫౬॥ తతః ప్రహర్షాద్భరతమంకమారో
ప్య రాఘవః॥ యయౌ తేన విమానేన ససైన్యో భరతాశ్రమం ॥౫౭॥భరతాశ్రమమాసాద్య ససైన్యో రాఘవస్తదా ॥అ
వతీర్య విమానాగ్రాదవతస్థే మహీతలే॥ ౫౮॥అబ్రవీచ్చ తదా రామస్తద్విమానమనుత్తమం ॥ వహ వైశ్రవణం దేవమను
జానామి గమ్యతాం ॥౫౯॥ తతో రామాభ్యనుజ్ఞాతం తద్విమానమనుత్తమం ॥ ఉత్తరాం దిశమాగమ్య జగామ ధనదాల
యం॥౬౦॥పురోహితస్యాత్మసమస్య రాఘవో బృహస్పతేశ్శక్ర ఇవామరాధిపః । నిపీడ్య పాదౌ పృథగాసనే శుభే సహై
వ తేనోపవివేశ రాఘవః॥౬౧॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః. *********************

శిరస్యంజలిమాధాయ కైకేయ్యానందవర్ధనః। బభాషే భరతో జ్యేష్ఠం రామం సత్యపరాక్రమం ॥౧॥ పూజితా
మామికా మాతా దత్తం రాజ్యమిదం మమ।తద్దదామి పునస్తుభ్యం యథా త్వమదదా మమ ॥౨॥ ధురమేకాకినా న్యస్తామృష
భేణ బలీయసా।కిశోరీవ గురుం భారం న వోఢుమహముత్సహే॥౩॥వారివేగేన మహతా భిన్నస్సేతురివ క్షరన్ ।దుర్బంధనమి
దం మన్యే రాజ్యచ్ఛిద్రమసంవృతం॥౪॥గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య హంసస్యేవ చ వాయసః । నాన్వేతుముత్సహే రామ తవ మా
ర్గమరిందమ॥౫॥యథా చారోపితో వృక్షో జాతశ్చాంతర్నివేశనే । మహాంశ్చ సుదురారోహో మహాస్కంధః ప్రశా
ఖవాన్॥శీర్యేత పుష్పితో భూత్వా న ఫలాని ప్రదర్శయన్ । తస్య నానుభవేదర్థం యస్య హేతోస్స రోప్యతే ॥ ఏషోపమా
మహాబాహో త్వమర్థం వేత్తుమర్హసి ।యద్యస్మాన్మనుజేంద్ర త్వం భక్తాన్ భృత్యాన్న శాధి హి ॥౭॥ జగదద్యాభిషి
క్తం త్వామనుపశ్యతు సర్వతః।ప్రతపంతమివాదిత్యం మధ్యాహ్నే దీప్తతేజసం ॥౮॥ తూర్యసంఘాతనిర్ఘోషైః కాంచీ
నూపురనిస్వనైః।మధురైర్గీతశబ్దైశ్చ ప్రతిబుధ్యస్వ రాఘవ ॥౧౦॥ యావదావర్తతే చక్రం యావతీ చ వసుంధరా ।తా
వత్త్వమిహ సర్వస్య స్వామిత్వమనువర్తయ ॥౧౧॥ భరతస్య వచశ్శ్రుత్వా రామః పరపురంజయః । తథేతి ప్రతిజగ్రాహ
నిషసాదాసనే శుభే॥౧౨॥తతశ్శత్రుఘ్నవచనాన్నిపుణాః శ్మశ్రువర్ధకాః । సుఖహస్తాస్సుశీఘ్రాశ్చ రాఘవం పర్యుపాస
త॥౧౩॥పూర్వం తు భరతే స్నాతే లక్ష్మణే చ మహాబలే ।సుగ్రీవే వానరేంద్రే చ రాక్షసేంద్రే విభీషణే॥విశోధితజటస్స్నా
తశ్చిత్రమాల్యానులేపనః । మహార్హవసనో రామస్తస్థౌ తత్ర శ్రియా జ్వలన్ ॥౧౫॥ ప్రతికర్మ చ రామస్య కారయా
మాస వీర్యవాన్।లక్ష్మణస్య చ లక్ష్మీవానిక్ష్వాకుకులవర్ధనః ॥౧౬॥ ప్రతికర్మ చ సీతాయాస్సర్వా దశరథస్త్రియః। ఆ
త్మనైవ తదా చక్రుర్మనస్విన్యో మనోహరం ॥ ౧౭ ॥ తతో వానరపత్నీనాం సర్వాసామేవ శోభనం । చకార యత్నా
త్కౌసల్యా ప్రహృష్టా పుత్రలాలసా ॥౧౮॥ తతశ్శత్రుఘ్నవచనాత్సుమంత్రో నామ సారథిః । యోజయిత్వాభిచక్రా
మ రథం సర్వాంగశోభనం॥౧౯॥అర్కమండలసంకాశం దివ్యం దృష్ట్వా రథోత్తమం । ఆరురోహ మహాబాహూ రామస్స
త్యపరాక్రమః ॥౨౦॥ సుగ్రీవో హనుమాంశ్చైవ మహేంద్రసదృశద్యుతీ । స్నాతౌ దివ్యనిభైర్వస్త్రైర్జగ్మతుశ్శుభకుం
డలౌ॥౨౧॥వరాభరణసంపన్నా యయుస్తాశ్శుభకుండలాః।సుగ్రీవపత్న్యస్సీతా చ ద్రష్టుం నగరముత్సుకాః ॥౨౨॥అయో
ధ్యాయాం తు సచివా రాజ్ఞో దశరథస్య యే।పురోహితం పురస్కృత్య మంత్రయామాసురర్థవత్ ॥౨౩॥అశోకో విజయ
శ్చైవ సుమంత్రశ్చైవ సంగతాః । మంత్రయన్ రామవృద్ధ్యర్థమృద్ధ్యర్థం నగరస్య చ ॥౨౪॥ సర్వమేవాభిషేకార్థం
జయార్హస్య మహాత్మనః।కర్తుమర్హథ రామస్య యద్యన్మంగళపూర్వకం॥ఇతి తే మంత్రిణస్సర్వే సందిశ్య తు పురోహి
తం॥నగరాన్నిర్యయుస్తూర్ణం రామదర్శనబుద్ధయః ॥౨౬॥ హరియుక్తం సహస్రాక్షో రథమింద్ర ఇవానఘః।ప్రయయౌ
రథమాస్థాయ రామో నగరముత్తమం ॥౨౭॥ జగ్రాహ భరతో రశ్మీన్ శత్రుఘ్నశ్ఛత్రమాదదే । లక్ష్మణో వ్యజనం తస్య

మూర్ధ్ని సంపర్యవీజయత్ ॥ శ్వేతం చ వాలవ్యజనం జగ్రాహ పురతస్స్థితః । అపరం చంద్రసంకాశం రాక్షసేంద్రో విభీ
షణః ॥ ౨౯ ॥ ఋషిసంఘైస్తదాకాశే దేవైశ్చ సమరుద్గణైః । స్తూయమానస్య రామస్య శుశ్రువే మధురధ్వనిః ॥ ౩౦ ॥ తత
శ్శత్రుంజయం నామ కుంజరం పర్వతోపమం । ఆరురోహ మహాతేజాస్సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః ॥ ౩౧ ॥ నవనాగసహస్రాణి
యయురాస్థాయ వానరాః । మానుషం విగ్రహం కృత్వా సర్వాభరణభూషితాః ॥ ౩౨ ॥ శంఖశబ్దప్రణాదైశ్చ దుందుభీ
నాం చ నిస్వనైః । ప్రయయౌ పురుషవ్యాఘ్రస్తాం పురీం హర్మ్యమాలినీం ॥ ౩౩ ॥ దదృశుస్తే సమాయాంతం రాఘవం సపు
రస్సరం । విరాజమానం వపుషా రథేనాతిరథం తదా ॥ ౩౪ ॥ తే వర్ధయిత్వా కాకుత్స్థం రామేణ ప్రతినందితాః । అనుజగ్ము
ర్మహాత్మానం భ్రాతృభిః పరివారితం ॥ ౩౫ ॥ అమాత్యైర్బ్రాహ్మణైశ్చైవ తథా ప్రకృతిభిర్వృతః । శ్రియా విరురుచే
రామో నక్షత్రైరివ చంద్రమాః ॥ ౩౬ ॥ స పురోగామిభిస్తూర్యైస్తాళస్వస్తికపాణిభిః । ప్రవ్యాహరద్భిర్ముదితైర్మం
గళాని యయౌ వృతః ॥ ౩౭ ॥ అక్షతం జాతరూపం చ గావః కన్యాస్తథా ద్విజాః । నరా మోదకహస్తాశ్చ రామస్య పురతో
యయుః ॥ ౩౮ ॥ సఖ్యం చ రామస్సుగ్రీవే ప్రభావం చానిలాత్మజే । వానరాణాం చ తత్కర్మ రాక్షసానాం చ తద్బలం ॥ విభీ
షణస్య సంయోగమాచచక్షే చ మంత్రిణాం ॥ ౩౯ ॥ శ్రుత్వా తు విస్మయం జగ్మురయోధ్యాపురవాసినః ॥ ౪౦ ॥ ద్యుతిమా
నేతదాఖ్యాయ రామో వానరసంవృతః । హృష్టపుష్టజనాకీర్ణామయోధ్యాం ప్రవివేశ హ ॥ ౪౧ ॥ తతో హ్యభ్యుచ్ఛ్రి
యన్ పౌరాః పతాకాస్తే గృహే గృహే ॥ ౪౨ ॥ ఐక్ష్వాకాధ్యుషితం రమ్యమాససాద పితుర్గృహం ॥ ౪౩ ॥ అథాబ్రవీద్రా
జసుతో భరతం ధర్మిణాం వరం । అర్థోపహితయా వాచా మధురం రఘునందనః ॥ పితుర్భవనమాసాద్య ప్రవిశ్య చ మహా
త్మనః । కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ కైకేయీమభివాద్య చ ॥ ౪౪ ॥ యచ్చ మద్భవనం శ్రేష్ఠం సాశోకవనికం మహత్ । ముక్తా
వైడూర్యసంకీర్ణం సుగ్రీవాయ నివేదయ ॥ ౪౫ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భరతస్సత్యవిక్రమః । పాణౌ గృహీత్వా సుగ్రీ
వం ప్రవివేశ తమాలయం ॥ ౪౬ ॥ తతస్తైలప్రదీపాంశ్చ పర్యంకాస్తరణాని చ । గృహీత్వా వివిశుః క్షిప్రం శత్రుఘ్నేన ప్రచో
దితాః ॥ ౪౭ ॥ ఉవాచ చ మహాతేజాస్సుగ్రీవం రాఘవానుజః । అభిషేకాయ రామస్య దూతానాజ్ఞాపయ ప్రభో ॥ ౪౮ ॥
సౌవర్ణాన్వానరేంద్రాణాం చతుర్ణాం చతురో ఘటాన్ । దదౌ క్షిప్రం స సుగ్రీవస్సర్వరత్నవిభూషితాన్ ॥ ౪౯ ॥ య
థా ప్రత్యూషసమయే చతుర్ణాం సాగరాంభసాం । పూర్ణైర్ఘటైః ప్రతీక్షధ్వం తథా కురుత వానరాః ॥ ౫౦ ॥ ఏవముక్త్వా మ
హాత్మానో వానరా వారణోపమాః । ఉత్పేతుర్గగనం శీఘ్రం గరుడా ఇవ శీఘ్రగాః ॥ ౫౧ ॥ జాంబవాంశ్చ హనూమాంశ్చ వే
గదర్శీ చ వానరః । ఋషభశ్చైవ కలశాన్ జలపూర్ణానథానయన్ ॥ ౫౨ ॥ నదీశతానాం పంచానాం జలం కుంభేషు చాహ
రన్ ॥ ౫౨ ॥ పూర్వాత్సముద్రాత్కలశం జలపూర్ణమథానయత్ । సుషేణస్సత్వసంపన్నస్సర్వరత్నవిభూషితం ॥ ౫౩ ॥
ఋషభో దక్షిణాత్తూర్ణం సముద్రాజ్జలమాహరత్ । రక్తచందనశాఖాభిస్సంవృతం కాంచనం ఘటమ్ ॥ ౫౪ ॥ గవయః
పశ్చిమాత్తోయమాజహార మహార్ణవాత్ ॥ రత్నకుంభేన మహతా శీతం మారుతవిక్రమః ॥ ౫౫ ॥ ఉత్తరాచ్చ జలం శీ
ఘ్రం గరుడానిలవిక్రమః । ఆజహార స ధర్మాత్మా నలస్సర్వగుణాన్వితః ॥ ౫౬ ॥ తతస్తైర్వానరశ్రేష్ఠైరానీతం ప్రేక్ష్య
తజ్జలం ॥ అభిషేకాయ రామస్య శత్రుఘ్నస్సచివైస్సహ । పురోహితాయ శ్రేష్ఠాయ సుహృద్భ్యశ్చ న్యవేదయత్ ॥ ౫౮ ॥

❀ శ్రీరామస్యపట్టాభిషేకఘట్టః. ❀

తతస్స ప్రయతో వృద్ధో వసిష్ఠో బ్రాహ్మణైస్సహ । రామం రత్నమయే పీఠే సహసీతం న్యవేశయత్ ॥ ౫౯ ॥ వసిష్ఠో వామదేవ
శ్చ జాబాలిరథ కాశ్యపః । కాత్యాయనస్సుయజ్ఞశ్చ గౌతమో విజయస్తథా ॥ అభ్యషించన్నరవ్యాఘ్రం ప్రసన్నేన సుగం
ధినా । సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా ॥ ౬౧ ॥ ఋత్విగ్భిర్బ్రాహ్మణైః పూర్వం కన్యాభిర్మంత్రిభిస్త
థా । యోధైశ్చైవాభ్యషించంస్తే సంప్రహృష్టాస్సనైగమైః ॥ ౬౨ ॥ సర్వౌషధిరసైర్దివ్యైర్దైవతైర్నభసి స్థితైః ।
చతుర్భిర్లోకపాలైశ్చ సర్వైర్దేవైశ్చ సంగతైః ॥ ౬౩ ॥ (బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వం కిరీటం రత్నశోభితం । అభి
షిక్తః పురా యేన మనుస్తం దీప్తతేజసం ॥ తస్యాన్వవాయే రాజానః క్రమాద్యేనాభిషేచితాః । సభాయాం హేమక్లృప్తా
యాం శోభితాయాం మహాజనైః ॥ రత్నైర్నానావిధైశ్చైవ చిత్రితాయాం సుశోభనైః । నానారత్నమయే పీఠే కల్ప
యిత్వా యథావిధి ॥ కిరీటేన తతః పశ్చాద్వసిష్ఠేన మహాత్మనా । ఋత్విగ్భిర్భూషణైశ్చైవ సమయోక్ష్యత రాఘవః ॥)
ఛత్రం తు తస్య జగ్రాహ శత్రుఘ్నః పాండురం శుభం । శ్వేతం చ వాలవ్యజనం సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥ అపరం చంద్రసం

కాశం (వాలవ్యజనముత్తమం। హృష్టో రామస్య జగ్రాహ ... దో విభీషణః॥ ౬౪ ॥ మాలాం జ్వలంతీం వపు
షా కాంచనీం శతపుష్కరాం॥ రాఘవాయ దదౌ వాయుర్వా... ప్రచోదితః॥ ౬౫॥ సర్వరత్నసమాయుక్తం మణిర
త్నవిభూషితం॥ ముక్తాహారం నరేంద్రాయ దదౌ శక్రప్రచోదితః ॥ ౬౬ ॥ ప్రజగుర్దేవగంధర్వా ననృతుశ్చాప్సరోగ
ణాః॥ అభిషేకే తదర్హస్య తదా రామస్య ధీమతః॥ ౬౭॥ భూమిస్సస్యవతీ చైవ ఫలవంతశ్చ పాదపాః॥ గంధవంతి చ పుష్పా
ణి బభూవూ రాఘవోత్సవే॥ ౬౮॥ సహస్రశతమశ్వానాం ధేనూనాం చ గవాం తథా ॥ దదౌ శతం వృషాన్పూర్వం ద్విజే
భ్యో మనుజర్షభః॥ ౬౯ ॥ త్రింశత్కోటీర్హిరణ్యస్య బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పునః ॥ నానాభరణవస్త్రాణి మహార్హాణి చ
రాఘవః ॥ ౭౦॥ అర్కరశ్మిప్రతీకాశాం కాంచనీం మణివిగ్రహాం ॥ సుగ్రీవాయ స్రజం దివ్యాం ప్రాయచ్ఛన్మనుజర్ష
భః॥ ౭౧॥ వైడూర్యమణిచిత్రే చ వజ్రరత్నవిభూషితే॥ వాలిపుత్రాయ ధృతిమానంగదాయాంగదే దదౌ ॥ ౭౨॥ మ
ణిప్రవరజుష్టం చ ముక్తాహారమనుత్తమం॥ సీతాయై ప్రదదౌ రామశ్చంద్రరశ్మిసమప్రభం ॥ ౭౩ ॥ అరజే వాససీ దివ్యే
శుభాన్యాభరణాని చ॥ అవేక్షమాణా వైదేహీ ప్రదదౌ వాయుసూనవే॥ ౭౪ ॥ అవముచ్యాత్మనః కంఠాద్ధారం జనకనంది
నీ॥ అవైక్షత హరీన్సర్వాన్ భర్తారం చ ముహుర్ముహుః॥ ౭౫ ॥ తామింగితజ్ఞస్సంప్రేక్ష్య బభాషే జనకాత్మ
జాం॥ ప్రదేహి సుభగే హారం యస్య తుష్టాసి భామిని। పౌరుషం విక్రమో బుద్ధిర్యస్మిన్నేతాని సర్వశః ॥ ౭౬॥ దదౌ సా వా
యుపుత్రాయ తం హారమసితేక్షణా ॥ ౭౭॥ హనుమాంస్తేన హారేణ శుశుభే వానరర్షభః ॥ చంద్రాంశుచయగౌరే
ణ శ్వేతాభ్రేణ యథాచలః॥ ౭౮॥ తతో ద్వివిదమైందాభ్యాం నీలాయ చ పరంతపః ॥ సర్వాన్కామగుణాన్వీక్ష్య ప్రద
దౌ వసుధాధిపః॥ ౭౯॥ సర్వవానరవృద్ధాశ్చ యే చాన్యే వానరేశ్వరాః ॥ వాసోభిర్భూషణైశ్చైవ యథార్హం ప్రతి
పూజితాః॥ ౮౦॥ విభీషణోథ సుగ్రీవో హనుమాన్ జాంబవాంస్తథా ॥ సర్వవానరముఖ్యాశ్చ రామేణాక్లిష్టకర్మణా।
యథార్హం పూజితాస్సర్వైః కామై రత్నైశ్చ పుష్కలైః॥ ప్రహృష్టమనసస్సర్వే జగ్ముర్దేవ యథాగతం॥ ౮౨॥ నత్వా
సర్వే మహాత్మానం తతస్తే ప్లవగర్షభాః॥ విసృష్టాః పార్థివేంద్రేణ కిష్కింధామభ్యుపాగమన్॥ ౮౩ ॥ సుగ్రీవో వా
నరశ్రేష్ఠో దృష్ట్వా రామాభిషేచనం (పూజితశ్చైవ రామేణ కిష్కింధాం ప్రావిశత్పురీం)॥ ౮౪॥ (రామేణ సర్వకామై
శ్చ యథార్హం ప్రతిపూజితః) లబ్ధ్వా కులధనం రాజా లంకాం ప్రాయాద్విభీషణః॥ ౮౪॥ స రాజ్యమఖిలం శాసన్నిహ
తారిర్మహాయశాః॥ రాఘవః పరమోదారశ్శశాస పరయా ముదా ॥ ౮౫ ॥ ఉవాచ లక్ష్మణం రామో ధర్మజ్ఞం ధ
ర్మవత్సలః॥ ౮౬॥ ఆతిష్ఠ ధర్మజ్ఞ మయా సహేమాం గాం పూర్వరాజాధ్యుషితాం బలేన। తుల్యం మయా త్వం పితృభి
ర్ధృతా యా తాం యౌవరాజ్యే ధురముద్వహస్వ॥ ౮౭॥ సర్వాత్మనా పర్యనునీయమానో యదా న సౌమిత్రిరుపైతి యో
గం। నియుజ్యమానోపి చ యౌవరాజ్యే తతోభ్యషించద్భరతం మహాత్మా ॥ ౮౮॥ పౌండరీకాశ్వమేధాభ్యాం వాజపేయే
న చాసకృత్ । అన్యైశ్చ వివిధైర్యజ్ఞైరయజత్పార్థివర్షభః ॥ ౮౯ ॥ రాజ్యం దశసహస్రాణి ప్రాప్య వర్షాణి రాఘ
వః। శతాశ్వమేధానాజహ్రే సదశ్వాన్భూరిదక్షిణాన్॥ ౯౦॥ ఆజానులంబబాహుస్స మహాస్కంధః ప్రతాపవాన్।
లక్ష్మణానుచరో రామః పృథివీమన్వపాలయత్ ॥ ౯౧ ॥ రాఘవశ్చాపి ధర్మాత్మా ప్రాప్య రాజ్యమనుత్తమం । ఈజే
బహువిధైర్యజ్ఞైస్ససుహృజ్జ్ఞాతిబాంధవః॥ ౯౨॥ న పర్యదేవన్విధవా న చ వ్యాళకృతం భయం । న వ్యాధిజం భయం వాపి
రామే రాజ్యం ప్రశాసతి॥ ౯౩॥ నిర్దస్యురభవల్లోకో నానర్థః కంచిదస్పృశత్ । న చ స్మ వృద్ధా బాలానాం ప్రేతకార్యా
ణి కుర్వతే॥ ౯౪॥ సర్వం ముదితమేవాసీత్సర్వో ధర్మపరోభవత్ । రామమేవానుపశ్యంతో నాభ్యహింసన్పరస్పరం॥
౯౫॥ ఆసన్వర్షసహస్రాణి తథా పుత్రసహస్రిణః । నిరామయా విశోకాశ్చ రామే రాజ్యం ప్రశాసతి ॥ ౯౬ ॥ రా
మో రామో రామ ఇతి ప్రజానామభవన్కథాః। రామభూతం జగదభూద్రామే రాజ్యం ప్రశాసతి ॥ ౯౭ ॥ నిత్యపుష్పా
నిత్యఫలాస్తరవస్స్కంధవిస్తృతాః। కాలేవర్షీ చ పర్జన్యస్సుఖస్పర్శశ్చ మారుతః ॥ ౯౮ ॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా
వైశ్యాశ్శూద్రా లోభవివర్జితాః। స్వకర్మసు ప్రవర్తంతే తుష్టాస్స్వైరేవ కర్మభిః ॥ ౯౯ ॥ ఆసన్ప్రజా ధర్మ
రతా రామే శాసతి నానృతాః। సర్వే లక్షణసంపన్నాస్సర్వే ధర్మపరాయణాః॥ ౧౦౦॥ దశవర్షసహస్రాణి దశవర్ష
శతాని చ । భ్రాతృభిస్సహితశ్శ్రీమాన్ రామో రాజ్యమకారయత్॥ ౧౦౧ ॥ ధన్యం యశస్యమాయుష్యం రాజ్ఞాం చ వి

జయావహం। ఆదికావ్యమిదం త్వార్షం పురా వాల్మీకినా కృతం॥ యః పఠేచ్ఛృణుయాల్లోకే నరః పాపాద్విముచ్యతే ॥
౧౦౨॥ పుత్రకామస్తు పుత్రాన్వై ధనకామో ధనాని చ। లభతే మనుజో లోకే శ్రుత్వా రామాభిషేచనం । మహీం వి
జయతే రాజా రిపూంశ్చాప్యధితిష్ఠతి॥ రాఘవేణ యథా మాతా సుమిత్రా లక్ష్మణేన చ । భరతేన చ కైకేయీ జీవపుత్రా
స్తథా స్త్రియః (భవిష్యంతి సదానందాః పుత్రపౌత్రసమన్వితాః)॥౧౦౫॥ శ్రుత్వా రామాయణమిదం దీర్ఘమాయు
శ్చ విందతి। రామస్య విజయం చైవ సర్వమక్లిష్టకర్మణః ॥ ౧౦౬॥ శృణోతి య ఇదం కావ్యమార్షం వాల్మీకినా కృతం।శ్ర
ద్దధానో జితక్రోధో దుర్గాణ్యతితరత్యసౌ ॥ సమాగమం ప్రవాసాంతే లభతే చాపి బాంధవైః।ప్రార్థితాంశ్చ వరాన్
సర్వాన్ప్రాప్నుయాదిహ రాఘవాత్॥ ౧౦౭॥ శ్రవణేన సురాస్సర్వే ప్రీయంతే సంప్రశృణ్వతాం । వినాయకాశ్చ
శామ్యంతి గృహే తిష్ఠంతి యస్య వై ॥ ౧౦౯ ॥ విజయేత మహీం రాజా ప్రవాసీ స్వస్తిమాన్వ్రజేత్।స్త్రియో రజస్వలా
శ్శ్రుత్వా పుత్రాన్సూయురనుత్తమాన్॥౧౧౦॥పూజయంశ్చ పఠంశ్చేమమితిహాసం పురాతనం । సర్వపాపాత్ప్ర
ముచ్యేత దీర్ఘమాయురవాప్నుయాత్ ॥ ౧౧౧ ॥ ప్రణమ్య శిరసా నిత్యం శ్రోతవ్యం క్షత్రియైర్ద్విజాత్।ఐశ్వర్యం పు
త్రలాభశ్చ భవిష్యతి న సంశయః॥ ౧౧౨॥ రామాయణమిదం కృత్స్నం శృణ్వతః పఠతస్సదా । ప్రీయతే సతతం రామస్స
హి విష్ణుస్సనాతనః ॥ ఆదిదేవో మహాబాహుర్హరిర్నారాయణః ప్రభుః । (సాక్షాద్రామో రఘుశ్రేష్ఠశ్శేషో లక్ష్మణ
ఉచ్యతే) ॥౧౧౩॥ కుటుంబవృద్ధిం ధనధాన్యవృద్ధిం స్త్రియశ్చ ముఖ్యాస్సుఖముత్తమం చ । శ్రుత్వా శుభం కావ్యమిదం
మహార్థం ప్రాప్నోతి సర్వాం భువి చార్థసిద్ధిం ॥ ౧౧౪ ॥ ఆయుష్యమారోగ్యకరం యశస్యం సౌభ్రాతృకం బుద్ధికరం
సుఖం చ । శ్రోతవ్యమేతన్నియమేన సద్భిరాఖ్యానమోజస్కరమృద్ధికామైః॥ ౧౧౫ ॥ ఏవమేతత్పురావృత్తమాఖ్యా
నం భద్రమస్తు వః॥ ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతాం॥ ౧౧౬॥ దేవాశ్చ సర్వే తుష్యంతి గ్రహణాచ్ఛ్రవణా
త్తథా॥రామాయణస్య శ్రవణాత్తుష్యంతి పితరస్తథా॥౧౧౭॥ భక్త్యా రామస్య యే చేమాం సంహితామృషిణా కృతాం॥
లేఖయంతీహ చ నరాస్తేషాం వాసస్త్రివిష్టపే॥౧౧౮॥************************************

ఇత్యార్షే - శ్రీమద్రామాయణే-ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - శ్రీరామపట్టాభిషేకో నామ - ఏకత్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః.

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్। తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోస్తు తే॥

శ్రీమద్యుద్ధకాండస్సమాప్తః.